Universidad de Deusto
Biblioteca

BELARM
DE
SACRAM

T 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

ROBERTI
PELLARMINI
POLITIANI, SOCIETATIS
JESU, DEI
ET
DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE
FIDEI ADVERSUS HUJUS
TEMPORIS

Universidad de Deusto
Biblioteca

DISPVTATIONVM

ROBERTI BELLARMINI

POLITIANI, SOCIETATIS IESV,

DE CONTROVERSIIS CHRISTIANÆ

Fidei, aduersus huius temporis Hæreticos,

Tomus secundus.

25327

AD S. D. N. SIXTVM V. PONT. MAX.

LVGDVNI,
SVMPTIBVS IOAN. PILLEHOTTE,
AD INSIGNE NOMINIS IESV.

M. D. LXXXIX.
CVM PRIVILEGIO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATISSIMO PATRI SIXTO V. PONT. MAX.

ROBERTVS BELLARMINVS.

EN adfero, BEATISSIME PATER, alteram partem earum disputationum, quæ ante hoc ferme biennium in sanctissimo tuo nomine in lucem, te annuente, prodierunt. AEquum enim esse censui, vt quemadmodum ea volumina, quæ de Christo, & Ecclesia scripta erant, Christi ipsius Vicario, & Ecclesiæ summo Præsidi dicata sunt: ita libri, quibus Sacramentorum omnium tractatio comprehenditur, non alij, quàm sacrorum Antistiti primo, & maximo dicarentur: quanquam vel me tacente, nemo non intelligit, partem operis tibi vni consecratam existimari debere, cui totum opus semel sit iure optimo consecratum.

Et verò licet opus ipsum alioqui impolitum, & tenue, dignum non sit, quod Principi omnium maximo, & doctissimo offeratur: duæ res tamen facilè effecerunt, vt in spem magnam venirem, fore vt Beatitudini tuæ non contemnendum videretur. ALTERA est, incredibilis benignitas tua, qua me primam huius operis partem ad sacros pedes tuos offerentem, humanissimè complexus, multis magnisque beneuolentiæ significationibus, non modò munusculum, quod obtuleram, gratum Sanctitati tuæ fuisse declarasti; sed etiam me ad reliquum opus perficiendum quasi quibusdam additis calcaribus incitasti. ALTERA: ingens vtilitas huius generis scriptionum. Tibi enim pro salute vniuersi Christiani gregis, dies ac noctes excubanti, nihil gratius accidere solet, nihil minùs contemnendum videri, quàm id, quod sit cum Ecclesiæ non mediocri vtilitate coniunctum. Hoc verò tempore, quo tot syluestres feræ nõ desinunt fremere ad Dominici gregis caulas,

Universidad de Deusto
Biblioteca

atque ad diripiendas tanto pretio redemptas oues, aditus vndecunque rimari: nihil esse videtur vtilius, quàm pestilentibus, atque insidiantibus Hæreticorum scriptis, (vt sancti Augustini verbis vtar) medentia, & munientia scripta prætendere, quibus rabies qua furunt, aut etiam ipsa sanetur, aut à lędendis aliis repellatur; Ego autem pro mei particula muneris, proque iis viribus, quas Dominus submin strare dignatus est; quod his temporibus Christiano populo vtilissimum esse credidi, ad id cogitationes meas, laborem; studiumque conuerti. Itaque operam dedi, vt in ea re, in qua potissimùm nostro hoc seculo hæreticorum omnium debacchatus est furor, quanta maxima à me adhiberi potuit perspicuitate & breuitate, nihil omninò prętermitterem, quod vel ad fraudes, & mendacia Christi hostium detegenda, vel ad nodos, & argumenta ipsorum dissoluenda, vel ad Catholica Orthodoxæ Ecclesiæ dogmata explicanda, & communienda pertinere posse videretur.

Lib. 1. ad Bonifaciũ cap. 1.

Accipe igitur, PATER SANCTISSIME, ATQVE OPTIME, alteram hanc mei laboris partem, ea benignitate qua cetera soles, quæ tibi à deuotis tuis seruulis deferuntur. Atque intereà dum tertiam partem, Deo bene iuuante, molior, assiduè precari non desinam, vt felix viuas; & gloriæ Dei, gregisque tui incolumitati, vt facis, seruias; ac tuis apud Deum iam partis promeritis maximum indies benemerendo cumulum adiicias.

PRAEFATIO IN SCHOLIS HABITA: DE HAERETICORVM LEVITATE IN RE SACRAMENTARIA.

HÆRETICOS HOMINES, *vt est apud Isaiam Prophetam, cap. 19. spiritu vertiginis agitari, & tanquam Babylonicæ turris ædificatores, sic inter se linguis, & moribus esse diuisos, vt alius alium non agnoscat; nulla re magis, quàm disputatione Sacramentaria comprobatur. Etenim cùm de Sacramentis agitur, siue nomen, siue natura, siue numerus, siue efficacitas, siue quid aliud in controuersiam adducatur, non modò inter se acerbissimis contentionibus altercantur, sed etiam ita ineptè, atque absurdè plerunque disputant, vt de stultitiæ palma contendere, vel de gloria imperitiæ dimicare velle videantur. Et quoniam præfationem à nobis solito pleniorem, ac iucundiorem noui huius Gymnasij amplitudo, noua studiorum auspicia, noui auditorum concursus, ipsæ propemodum sedes, ac parietes postulare videntur, non mediocriter lætor, hoc se mihi hodierna die ad disputandum argumentum obtulisse, disserendum est enim de hæreticorum huius temporis vanitate, & leuitate, idq; in re Sacramentaria, id est, summis, grauissimisque nostræ fidei controuersiis. Quæ sanè disputatio nec iucunditate vacua esse poterit, cùm spectaculum furiosorum inter se, & cum sanis concertantium exhibeat: nec sua etiam vtilitate priuabitur, cùm hoc exemplo luculenter ostendat, in quas errorum tenebras incidant, quæque ad præcipitia absurdissimarum hæreseon ruant, qui semel à præclarissima, munitissimáque Catholicæ veritatis arce recesserint.*

PRINCIPIO *igitur cùm Sacramenti vocabulum in quæstionem apud Hæreticos nostros venisset, &* MARTINVS LVTHERVS *in Babylone sua eam vocem haud multùm sibi probari significâsset, continuò discipuli eius, qui Lutherum, non vt hominem quendam vulgarem, sed vt nouum Prophetam de cœlo lapsum suspiciebant, eiúsque non sententias tantùm, sed etiam nutus tanquam oracula obseruabant, Sacramenti nomen apertè improbare, ac repudiare cœperunt. Itaque* ANDREAS CAROLOSTADIVS *in libro de imaginibus & Sacramentis, Sacramenti nomen palàm oppugnauit.* PHILIPPVS MELANCHTHON *in locis primùm editis, capite de signis:* Quæ, *inquit*, alij Sacramenta, nos signa appellamus, quòd si signi nomen displicet, σφραγίδας appelles. ZVVINGLIVS *in libro de vera & falsa religione:* Vocem istam, *inquit*, Sacramenti, magnopere cuperem Germanis nunquam fuisse receptam. CALVINVS, *vt ceteris grauior & sapientior videatur, etsi nomen hoc parum probet libro quarto Institutionum, capite decimoquarto, non tamen existimat operæpretium, de nomine litigare. Non diu pòst exorta inter Lutherum, & Sacramentarios grauissima simultate, cùm animaduerteret Lutherus Sacramenti nomen vehementer*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sacramentariis improbari; probare ipse cœpit, acerrimèque tueri, ac propugnare, vt ex eo libro cognosci potest, quem contra Andream Carolostadium scripsit: quem quidem Andream, aureum aliquando amicum suum, in Absalonem & Iudam postea conuersum miserè deplorat.

Lvtherum opinione mutata, Sacramenti vocabulum defendentem, sequutus est eius Achates, Philippus Melanchthon, *qui in locis posteriùs editis, Sacramenti nomine passim vtitur: sequuti etiam ceteri, qui propriè Lutherani dici, atque à Sacramentariis distingui volunt, Brentius, Tilmanus, Kemnitius, alij.*

Sed audite, si placet, quibus argumentis Sacramenti nomen vel oppugnet Carolostadius, *vel defendat Lutherus:* Non placet, *inquit ille*, vox ista; neque enim Deus in sacris literis vsquam imperauit, vt eiusmodi voce vteremur; nec licet in rebus diuinis vsurpare nomina, quæ Deus nō iusserit vsurpari. *Contrà* Lvtherus: Immò verò, *inquit*, placet vox ista; nec enim Deus in sacris literis vsquam prohibuit, ne eiusmodi voce vteremur: & quis tandem es, Carolostadi, vt te ponas loco Dei, & nobis prohibeas, quod ille non prohibuit? *Vter ineptior, Auditores? Nam si non licet in rebus diuinis his vocibus vti, quas Deus in sacris literis non instituit, indicet nobis* Carolostadius, *vbinam legerit in Scripturis Trinitatem, essentiam, personas,* ὁμοούσιον, *aliáque id genus, quæ trita sunt & promulgata, non magis apud Catholicos, quàm apud ipsos hæreticos Sacramentarios? & si non licet Baptismum, & Eucharistiam vocare Sacramenta, quòd Deus non iusserit ita vocari, cur ipsi Baptismum & Eucharistiam signa, symbola, tesseras,* σφραγίδας *appellant? neque enim locum indicare poterunt in Euangelio, vel in Apostolo, vbi eiusmodi vocibus, vel Baptismus, vel Eucharistia nominetur. Sed nec* Lvtheri *ratiocinatio multo plus habet ponderis, aut soliditatis. Etenim si prohibere non licet ea vocabula, quæ Deus in sacris literis non prohibuit; non igitur prohibeantur Arriani Filium Dei dicere* ἑτερούσιον *Patri: finantur Macedoniani Spiritum sanctum vocare creaturam: liceat Michaëli Serueto Verbum æternum definire; idealem rationem Christum hominem repræsentantem: liberum sit Valentino Gentili Deum Patrem essentiatorem, Deum Filium essentiatum nominare: concedatur denique, vt alia prætermittam, nouis Samosatenis, vt vocent imagines Trinitatis, Cerberos tricipites, & tricorpores Geriones. siquidem nihil horum in sacris literis Deus prohibuisse legitur.*

Quantò grauiùs, maturiùs, sapientiùs Ecclesia Catholica *nomen Sacramenti retinet, quòd eam vocem aptissimè quadrare intelligat in Baptismum, & Eucharistiam, aliaq; eiusdem generis sacra mysteria; quódque eadem voce vsos esse videat Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, & quotquot iam inde ab initio Christiani nominis, de sacris nostræ fidei rebus Latinè scripserunt? Sed de nomine satis multa. ad Sacramenti naturam, atque vim accedamus.*

Scriptores Catholici tanta consensione docent, ac semper docuerunt, nouæ legis Sacramenta instrumenta quædam esse nostræ iustificationis, vt id etiam Aduersariorum nostrorum testimonio comprobetur. Sic enim Calvinvs *loquitur libro quarto Institutionum, capite decimoquarto, §. decimoquarto:* Magno consensu Sophisticæ scholæ tradiderunt, Sacramenta nouæ legis iustificare, & conferre gratiam, modò non ponamus obicem peccati mortalis. Quæ sententia dici non potest quàm sit exitialis & pestilens, eóque magis, quòd multis antè seculis magna Ecclesiæ iactura, in bona orbis parte obtinuit. *Hæc ille: qui, vt videtis, licet pro suo more Catholicos, sophistas, & Ecclesiæ fidem, pestem ac perniciem vocet: tamen negare non potuit magnum esse inter Catholicos omnes consensum; ac sententiam nostram multis iam seculis in bona orbis terrarum parte viguisse: cùm de ipsis*

de ipsis contrà rectissimè, verissimèque dicamus, nihil apud eos antiquum, nihil certum, nihil ferè ab omnibus communi consensione receptum, sed omnia noua, incerta omnia, eáque breuissimis, atque angustissimis finibus circumscripta. Nam etsi permulti, ac penè innumerabiles hoc tempore longè, latéque grassantur Hæretici; tamen in tot minutissimas sectas sunt ipsi diuisi, atque dissecti, vt nullum fermè sit eorum dogma, quod admodum latè pateat, quódque non aliqua certa regione definiatur. Sanè Martinus Kemnitivs *in secunda parte Examinis Tridentini Concilij de Sacramenti natura & potestate disputans, summam inter suos, id est, Lutheri posteros ac discipulos, discordiam esse ingenuè confitetur. Et verò nimium impudens fuisset, si quod est solis luce clarius, inficiari voluisset. numerantur enim apud Aduersarios, ipso etiam consentiente Kemnitio, vt minimùm sex diuersæ, atque absurdissimæ, & inter se pugnantes opiniones, dum aliud somniat Lutherus, aliud sibi fingit Carolostadius, aliud delirant Anabaptistæ, aliud Zuuinglius, aliud Caluinus, aliud alij comminiscuntur. Inspiciamus paulisper, ac leuiter discutiamus ineptias singulorum.*

Princeps Lvtherus, *cùm in Babylone, tùm in assertione Articulorum, nihil aliud Sacramentum esse voluit, nisi diuinum testimonium ad excitandam vel nutriendam fidem, institutum, quod instar miraculi confirmet, & instar sigilli obsignet promissionem gratiæ. Quocirca Sacramenta ferè conferre solet cum vellere Gedeonis, cum signo, quod Isaias obtulit Regi Achaz, cum aliis eiusmodi miraculis atque prodigiis, quibus ad faciendam fidem Prophetæ, & Apostoli vtebantur.*

Sed hæc sententia tam est absurda, vt nihil ferè cogitari possit absurdius. Nam signa atque prodigia ad confirmandam prædicationem meritò adhibentur, cum sint ex se nota, & illustria, neque à prædicatione vlla ratione dependeant: contrà autem Sacramenta nullam ex se vim habent, ac ne Sacramenta quidem esse intelliguntur, nisi testimonio verbi confirmentur. Itaque qui à prædicatore diuini verbi vel morbos repentè curari, vel Dæmones verbo pelli, vel cæcos illuminari, vel ab inferis mortuos reuocari conspiciunt, ipsa miraculi vi tanquam fulgore quodam ita percelluntur, ac prosternūtur, vt vel inuiti verbis tanti viri fidem habere cogantur. Qui verò aquis hominem ablui, quod in Baptismo facimus, vident, nihil mirantur, neque facilè credunt in ea lotione aliquid sublimius latere, nisi verbo Dei antè crediderint. Quòd si non antè Sacramenta suspicere incipimus, quàm verbo Dei fidem habeamus: quo pacto, quæso, fieri potest, vt Sacramentis diuina eloquia confirmentur? An non ridiculus esset, qui Ethnico diceret: Vt credas vera esse quæ dico, amphoram istam aquæ super caput tuum effundam? Egregia sanè probatio: nisi enim ex Dei verbo disceremus lotionem illam, & illam vnctionem ad purgandos animos valere, quis id crederet? quis non rideret? neque enim id habet aquæ natura, vt morbos animi curet, & cordis maculas eluat; sed quidquid in hoc genere potest, ex institutione diuina potest, diuinam autem institutionem diuina eloquia patefaciunt.

Porrò comparatio illa, qua verbum diplomati, Sacramentum sigillo ab aduersariis passim confertur, tam est inepta, vt nihil ineptius fingi queat; multóque rectius verbum Dei, sigillum Sacramenti, quàm Sacramentum, verbi Dei sigillum dici possit. Nam vt sigillum, etiam sine diplomate vim suam habet, atque agnoscitur, & honoratur; diploma sine sigillo non agnoscitur esse diploma, nec vim vllam habet: sic etiam verbum Dei sine testimonio Sacramenti, suam, eámque summam habet auctoritatem; Sacramentum verò sine verbi testimonio, nullam. Non igitur Sacramentum, vt illi volunt, sigillum verbi, sed verbum, sigillum Sacramenti nominari debuisset.

Deinde si Sacramentum, vt Lutherani volunt, nihil est aliud, nisi excitandæ vel alendæ fidei instrumentum, quorsum infantes, amentes, dormientes interdum in Ecclesia baptizantur?

Universidad de Deusto
Biblioteca

num ea vis est in Sacramentis, vt iis etiam qui vsum rationis non habent, fidem persuadeant? an potius rectè docent ANABAPTISTÆ *solis adultis, sanis, ac vigilantibus Sacramenta prodesse?* Minimè verò, *inquiunt* LVTHERANI, quin potiùs grauiter errant Anabaptistæ, homines fanatici ac furiosi, dum infantes baptizari prohibent. Nam etsi paruuli alio tempore iudicio rationis carent, tamen dum baptizãtur, sic in earum mentibus operatur Deus, vt & verbum Dei audiant, & Deum etiam agnoscant, ac diligant, quemadmodum olim sanctus Ioannes in vtero matris, Christi præsentiam sensit, & præ gaudio exultauit. *En vobis quò se miseri præcipitant: nec est omninò locus alius, quò se recipiant. vrgent enim vehementer Anabaptistæ, & sic vndique Lutheranos clausos tenent; vt vel capi debeant, vel in huius noui erroris foueam sponte cadere. Sed neque ita effugiunt: nam in ista ipsa fouea armato dilemmate obruuntur, atque conficiuntur Lutherani. Vidistis opinor aliquando, infantes dum baptizantur, quàm refugiant, eiulent, obluctentur? Quæro igitur, vel intelligunt quid agant, vel non intelligunt. Si non intelligunt, nec credunt: si non credunt, perperam baptizantur; & vicerunt Anabaptistæ. Si intelligunt; sacrilegi sunt, qui sic peruicaciter Sacramenta recusant, nec tam purgantur, quàm maculantur. non igitur baptizentur; & vicerunt Anabaptistæ. Quid? quòd has ineptias iam olim in epistola ad Dardanum risit* AVGVSTINVS, *& ad exemplum sancti Ioannis, qui singulari miraculo in vtero exultauit, argutè respondit; aliquando etiam asinam Balaam sapienter esse loquutam, nec tamen ob id admonitos esse homines in deliberationibus suis asinina expectare consilia.*

Sed Lutherum dimittam, si vnum ab eo quæsiero, in quónam Euangelio, vel Apostolo, vel Propheta legerit, Sacramenta nouæ legis esse testimonia, vel sigilla verbi Dei? Nos quidem passim legimus Ioannis 3. Actorum 22. 1. ad Corinthios 6. ad Ephesios 1. ad Titum 3. 1. Petri 3. Baptismo renasci, ablui, purgari, sanctificari, renouari, saluari fideles: obsignari promissiones nusquam legimus, nisi fortè in Euangelio secundum Lutherum. Neque potest Lutherus hoc argumentum contemnere, cùm in libro aduersus Ioannem Cochlæum scriptum reliquerit, in rebus sacris vehementissimum, & robustissimum locum esse, argumentum ducere ab auctoritate negatiuè. Vel igitur locum indicet in verbo Dei, vbi Sacramenta nouæ legis, testimonia nominentur; vel certè argumento vehementissimo, & robustissimo sententiam suam nos refutare fateatur.

Venio nunc ad ZVVINGLIVM. *Is in libro de vera & falsa religione, vbi Lutheri sententiam, aliásque nonnullas satis acriter oppugnauit, aperit mentem suam, ac docet, Sacramenta nihil esse aliud, nisi quandam oppignerationem, ac veluti iusiurandum, quo se homines Christo, & eius Ecclesiæ fideles fore publicè profitentur, ex quo illud sequitur, in Sacramentorum celebratione nihil Christum agere, & non modò non purgare peccata, neque homines renouare, vt volunt Catholici, sed ne attestari quidem nostræ iustificationi, vt docent Lutherani. Quæ sententia tantum abest, vt vllo Scripturæ testimonio confirmari queat, vt cum vniuersis Scripturis apertissimè pugnet. Nam si Baptismus mea tantum est oppigneratio, non autem Christi actio, quid est quod ait Ioannes:* Hic est qui baptizat? *quid est illud, quod ait Apostolus:* Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mũdans eam lauacro aquæ in verbo vitæ? *& si Baptismus non purgat peccata, sed testimonium solùm præbet futuræ fidelitatis, cur Paulo Ananias dixit:* Baptizare, & ablue peccata tua? *cur ipse Paulus Baptismum definiuit lauacrum regenerationis? & quid sibi vult illud, quod iam citauimus,* Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ? *Denique, vt alia multa prætream, res est in Ecclesia explorata, ac certa, & ipsis etiam fœminis, ac pueris nota, Sacramenta*

cramenta Christiana ex Christi passione, ac meritis vim habere: atque in eius rei signum sanguinem, & aquam ex Christi latere profluxisse. Tunc, *inquit sanctus* LEO *epistola quarta, capite sexto,* regenerationis potentiam sanxit, quando de latere eius profluxerunt sanguis redemptionis, & aqua Baptismatis. *quod idem Ambrosius in Lucam, Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus in Ioannem, annotarunt: Atque hinc Apostolus Paulus duo illa coniunxit:* Tradidit semetipsum pro ea; *&,* Mundans eam lauacro aquæ. *quia videlicet nihil esset aqua, nisi aqua, nisi vim quandam mirificam ex illius sanguine traheret, qui tradidit semetipsum in mortem, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam. Hinc denique & Ioannes clamat:* Hic est qui venit per aquam, & sanguinem. *& rursum repetit:* Non in aqua solùm. *nimirum, vt quondam Ioannes Baptista:* Sed in aqua & sanguine. *id est, in aqua admista sanguini. atque ob eum sanguinem ad omnia eluenda peccata efficacissima. Sed si vera est noua Theologia Zuuinglij, errat Ioannes, fallitur Paulus, hallucinantur Patres vniuersi, inanis est confessio populorum, ac gentium, Christus ipse frustra latus suum aperiri, & sanguinem & aquam inde manare voluit. Quid enim opus fuit Christi passione, ac morte ad Sacramenta instituenda, si nihil sacrum, nihil diuinum habent, nihil possunt, nihil efficiunt, nec sunt aliud nisi testimonia, vel pignora quædã humana?*

Iam verò IOANNES CALVINVS *mira calliditate, cùm Lutherum simul ac Zuuinglium amplecti velle videatur, ab vtroque dissentit, atque vtroque reiecto, suum ac proprium dogma constituit. his enim verbis affirmat in quarto libro Institutionis, capite decimoquarto, paragrapho primo, veram, propriam, simplicem definitionem Sacramenti contineri:* Sacramentum, externum est symbolum, quo beneuolentiæ erga nos suæ promissiones conscientiis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem, & nos vicissim pietatem erga eum nostram tam coram eo, & Angelis, quàm apud homines testamur. *Quis non iuraret, Caluini sententiam ex Lutheri, Zuuingliique sententia esse conflatam? Quòd enim Caluinus ait, Sacramento promissionem beneuolentiæ à Domino obsignari ad sustinendam fidei imbecillitatem, ex Luthero sumptum videri potest: quod verò addit, eodem nos Sacramento testari nostram erga Dominum pietatem, ad Zuuinglij sententiam pertinet. Sed non tanta erat vel in Caluino modestia, vel in Luthero, & Zuuinglio auctoritas, vt horum ille discipulus aut esse, aut haberi se pateretur. Itaque licet Zuuinglio Caluinus concedat, Sacramenta esse quandam veluti professionem nostræ erga Deum fidelitatis: in eo tamen ab eo dissentit, quòd negat hunc esse vel solum, vel primarium Sacramentorum vsum, & ea de caussa, nomine Zuuinglij prætermisso, eius sententiam loco notato palàm oppugnat, omniáque ipsius argumenta sigillatim diluit. Inter Lutherum autem, & Caluinum hoc interest, quòd cum vterque Sacramenta faciat testimonia, vel sigilla diuinæ promissionis; eam promissionem esse vult Lutherus iustificationis præsentis, Caluinus electionis æternæ. Quamobrem in Antidoto Concilij, sessione 6. capite 5. infantes baptizari dicit, non vt in adoptionem filiorum à Deo recipiantur, sed vt obsignetur promissio vitæ, quæ ad eos per gratiam prædestinationis iam antè pertinebat. & sessione 7. canone 7. ad eum finem Sacramenta referenda esse affirmat, vt certos nos reddant perpetuæ adoptionis, & gratiæ, ad quam videlicet ante mundi constitutionem prædestinati sumus.*

Sed hæc sententia multis nominibus falsa, absurda, perniciosa, impia est. Nam & cum Scripturis apertè pugnat, & multis regnum cœlorum claudit, & Sacramentum falsum, ministros sacrilegos, Deum mendacem, & quasi periurum facit. Si falsum non est, Sacramenta solùm ad præteritum, id est, ad gratiam electionis referri; cur Ananias in præsenti dicit: Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua? *cur Baptismum Paulus vocat lauacrum rege-*

neratio

Universidad de Deusto
Biblioteca

rationis? cur eundem Baptismum Petrus accipi dicit in remissionem peccatorum? Et quæ tandem est ista temeritas, vel furor potius, & amentia, prouocare Catholicos ad Scripturas, & tamen quid Scripturæ omnes clament nolle audire, id verò obstinatè asserere, ac tueri, quod nusquam in diuinis literis ostendi queat?

Absurdam verò sententiam esse, per Sacramenta obsignari conscientiis promissiones, fieri potest ex paruulorum Baptismo planissimum. Siquidem ritè, atque vtiliter paruulos baptizari, Caluinus contra Anabaptistas multis in locis docet, cùm tamen paruuli vt vsu rationis, ita etiam conscientia careant; quod ne ipse quidem Caluinus negare ausus fuit in quarto libro Institutionis, capite decimosexto. Et verò si promissio diploma quoddam est, Sacramentum sigillum, & conscientia cera vel charta, vt Caluinus significat; egregium sanè miraculum Caluinistæ faciunt, cùm paruulos baptizant: nam & diploma scribunt sine charta, & sigillum imprimunt sine cera.

Esse autem eandem sententiam multis ac potissimùm paruulis perniciosam, dubitari certè non potest. Nam cùm Sacramenta Caluinus, filiis præsertim hominum fidelium, quos iustos ac sanctos nasci docet, ad accipiendam Christi gratiam minimè necessaria esse, multis persuaserit, id consequutum est, vt non pauci eadem Sacramenta contempserint, atque in dies magis contemnant, atque interim multorum animæ paruulorum, quæ sanctæ à Caluino esse finguntur, non expiatæ salutaribus aquis, in æternis sordibus perseuerent.

Sed illud grauissimum, quòd ista Caluini sententia Sacramentum, vt dixi, falsum, ministrum sacrilegum, Deum mendacem facit. Etenim si Sacramentum diuinum est iusiurandum, atque sigillum, quo electionis æternæ promissio obsignatur: quoties (contingit autem frequentissimè) vt reprobi baptizentur, toties item contingit, vt Sacramentalia verba sint falsa, & ore ministri mentiatur Deus. Fingite animis adesse iam hoc loco Philippum Diaconum, qui Magum Simonem baptizet: certè cùm Philippus aquam aspergit, ac dicit, Ego te baptizo: eodem ipso momento, si Caluino credimus, & Deus dicit, Ego Deus æternus testor, ac iuro, & sigillo meo diuino confirmo, te Simonem à me iam inde ab æternitate electum, & ad regnum cœlorum irreuocabiliter prædestinatum. Atqui falsum hoc testimonium, falsum iusiurandum, fallax sigillum fuisse, nemo est qui nesciat, cùm Simon ille impius, Hæresiarches, & Magus tandem perierit. Neque verò satis sibi cauet Caluinus, cùm ait, Deum quod ad se attinet, verum sigillum, ac testimonium offerre, nam non offert solùm, sed etiam reipsa præbet, cùm reipsa homines baptizantur, neque enim Sacramentum oblatio, sed iustificatio est diuinæ beneuolentiæ; vt idem ipse docet Caluinus in Catechismo breuiore. Itaque tùm offert testimonium, cùm offert Sacramentum: cùm autem Sacramentum præbet: ac dicit, Ego te baptizo; non offert, sed præbet testimonium, & quidem falsum, & fallax, cùm reprobi baptizantur.

Tres adhuc supersunt excutiendæ opiniones; sed eas, quia magna pars horæ præteriisse videtur, breuiter leuitérque attingam. Igitur ANDREAS CAROLOSTADIVS, vt ipse quoque dux noui agminis haberi posset, nouum dogma excogitauit: nimirum asseruit, nihil esse aliud Sacramenta Christiana, quàm symbola quædam, ac tesseras, quibus internoscuntur Christiani à Iudæis, Mahumetanis, paganis: quales erant olim apud Romanos togæ, pallia apud Philosophos, & nunc apud Christianos vestimenta varia Monachorum. Neque multum ab hac sententia discrepat, quod ANABAPTISTÆ de Sacramentis disputant: siquidem Sacramenta esse volunt allegorias, vt ipsi loquuntur, operum bonorum: non enim alia de caussa homines baptizari, & corpus Domini sumere, nisi vt admoneantur ea cæremonia, sibi crucem & mortem pro Christo, si res tulerit, forti animo esse tolerandam.

Sed non est quòd multum laboremus in his sententiis refellendis, cùm eas Lutherus, Philippus, Zuuinglius, Caluinus, Kemnitius, atque alij ex Aduersariis ita confutarint & explosserint, vt penè etiam extinxerint, ac sepelierint. Et sanè si non est alia Sacramentorum vtilitas, nisi vt Ecclesiam ab aliis hominum cœtibus diuidant, vel operum bonorum fideles admoneant, adeò parùm valent, vt penè superuacanea dici possint. Habemus enim alia symbola multò quàm Sacramenta sint, illustriora, & efficaciora. Quid? an non confessio fidei melior tessera est, quàm Baptismus, cùm confessio vera fidei Catholicorum propria sit, Baptismum autem communem cum hæreticis habeamus? an non etiam longè efficacius mouent ad opera bona exhortationes, & exempla, quàm cæremoniæ illæ Sacramentales? Et quid opus erat, vt Sacramenta ex Christi latere perfosso manarent, si nihil maius effectura erant, quàm allegoriæ quædam, vel quàm Romanorum togæ, vel pallia Philosophorum.

Vnus restat SVVENCHFELDIVS, qui, vt vno verbo contentiones omnes dirimeret, & noua dogmata cudendo Hæresiarcha iure salutari posset, omnia simul Christiana Sacramenta repudiauit: quippe homo supra modum spiritalis, atque Angelicus, solo spiritu viuendũ putat. Nec mirum si Sacramenta ei corporalia sordeant, qui Scripturarum etiam diuinarum literas, & verba contemnit. Illud magis admiror, cur non tacita mentis cogitatione contentus, verbis & literis corporalibus dogmata sua explicanda putauerit: non enim decet virum tam spiritalem, pulmoni ac palato, linguæ, ac dentibus, sapientiæ suæ arcana committere. Huc videlicet Aud. Sathan spectabat, huc tendebat longo illo ambitu hæresum variarum, vt fontes illos salutares, thesauros illos charismatum diuinorum, pharmaca illa cœlestia Christi sanguine comparata omninò Christianis eriperet. Sed si non planè isti spiritales homines hominem exuissent, intelligerent profectò, nihil magis appositum à diuina prouidentia institui potuisse, quàm vt homines, qui spiritu & corpore constant, per corporalia signa ad dona spiritalia peruenirent: Si tu, inquit sanctus Ioannes CHRYSOSTOMVS, homilia octuagesima tertia in Matthæum, incorporeus esses, nuda tibi Deus, & incorporea dona tradidisset: sed quoniam corpori adiunctum spiritum habes, in rebus corporalibus spiritalia tibi traduntur. Quid? quòd ipsa etiam Sacramenta non omninò corporalia, sed magna ex parte spiritalia sunt? corporale est elementum, corporale etiam verbum, sed mirifica illa virtus & potestas, qua fit, vt aqua corpus tangat, & cor abluat, vt sanctus loquitur AVGVSTINVS, planè spiritalis est. Itaque Dominus Nicodemo, non ex aqua solùm, sed ex aqua & spiritu renascendum esse pronunciauit, nimirum, vt Gregorius NAZIANZENVS, in oratione de Baptismate annotauit, ideò ex aqua & spiritu, quia medicamentum partim corporale, partim spiritale, aptissimè conuenit in eos ægrotos, quorum natura corpore, & spiritu continetur.

Diximus Aud. de nomine, diximus etiam de natura, & efficacitate Sacramenti. Quòd si iam de numero Sacramentorum, hæreticorum sententias enumerare vellem; hinc etiam facilè demonstrarem, quanta eorum vanitas, & stultitia sit; cùm vnus Lutherus modò vnum, modò duo, modò tria, modò etiam septem Sacramenta numerauerit. Si verò etiam ritus, ac cæremonias eorum explicare aggrederer, tum verò maximè, quamuis in re seria, rideretis. Tot enim fermè apud eos exstant formæ Sacramentorum administrandorum, vt numerari vix queant: & quod summis Pontificibus tribui posse negant, vt ritum aliquem in Ecclesia statuãt, id sibi apud eos quiuis homuncio passim assumit. Quod si postremò quid de Sacramentis singulis hæretici sentiant, explicandum susciperem, nullum vnquam exitum reperirem. Quamobrem vnum tantum è tam multis seligemus, eóque breuiter pertractato, prætermissis cæteris, finem differendi faciemus.

Laborant totis viribus cùm Lutherani, tum Caluinistæ, vt veram Christi carnem in Sacramen

Universidad de Deusto
Biblioteca

cramento nobis communicari doceant : & tamen Ecclesiæ Catholicæ sententiam de conuersione panis in carnem peruicacibus animis reiiciunt. Itaque CALVINVS *adeò implicatam, obscuram, mirabilem, incredibilem rationem excogitauit, qua Christi vera caro, per nescio quas fistulas, & canales ad nos de cœlo deriuari, & quasi distillari posßit : vt ego sanè etiamsi Iudæus, vel Paganus essem, multò facilius capere, & credere me posse considerem conuersionem panis in carnem, quam docet Ecclesia, quàm Caluinisticum illud, sine auctoritate, & sine ratione fabricatum figmentum.*

LVTHERANI autem aliud monstrum longè etiam tetrius Ecclesiæ pepererunt. Nam vt facile eis esset veram Christi carnem in Sacramento habere præsentem, eandem carnem ab ipsa sua Conceptione vbique fuisse, ac semper, omniáque omninò loca, eo modo quo Deus facit, replere docuerunt. Quod portentũ (neque enim dogma, vel sententia, vel opinio, vel simplex etiam hæresis nominari debet) Scripturis repugnat, aduersatur Patribus, euertit Symbolum, Christi naturas cum Eutychete confundit : & ipsum denique, quod mirandum videtur, Sacramentum destruit, pro quo astruendo fabricatum est. Nam si Christi corpus ab ipsa sua Conceptione semper vbique fuit, mentitur certè qui illud alicubi aliquando non fuisse affirmat : ergo Angelus, cùm apud Marcum ait : Surrexit non est hic : *quomodo enim hic non est, qui vbique est? Dominus ipse mentitur, cùm ait :* Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis, quia non eram ibi. *quomodo enim Domine ibi non eras, qui vbique eras? Porrò sanctus* AVGVSTINVS, *vt de ceteris taceam, in epistola ad Dardanum ex proposito hoc tractans, copiosè docet, esse Christum, vt ipse loquitur, per id quod Deus est, vbique, per id quod homo est, non vbique.*

Iam verò Symbolum fidei monstrosa ista Vbiquitas, (hoc enim barbaro vocabulo barbarus error nominari meruit) ita corrumpit, atque deprauat, vt Christi Conceptionem, Ortum, Passionem, Obitum, Sepulturam, Descensionem ad inferos, Reuersionem ab inferis, Ascensionem in cœlum, Reuersionem à cœlo, non vera, & propria, sed metaphorica, ac penè phantastica cum Marcione, & Manichæo nobis efficiat. Id enim habet de Christi Conceptione Symbolum rectæ fidei, in solius Beatissimæ Virginis vtero Christi corpus nouem illis mensibus fuisse. Atqui idem illud corpus in vteris omnium fœminarum, immò etiam, & virorum fuit, si vbique semper fuit. De Ortu verò id Symbolum docet, Christi corpus nono exacto mense verè, & propriè ex vtero prodiisse : & eo modo verè, & propriè natum esse. At si vera somniant Vbiquistæ, ante nonum mensem, erat extra vterum, & post nonum mensem adhuc erat in vtero : neque inde vnquam verè prodiit, aut prodire potest, cùm id quod verè vbique est, nulla ratione verè moueri queat. Quemadmodum igitur Deus cùm apparet alicubi, non eò venisse propriè, sed metaphoricè dicitur, quia vbique cum sit, non venit vbi non erat, sed apparet vbi non videbatur : sic etiam Christi ortus non verus, ac proprius, sed apparens, ac metaphoricus dicendus erit, cùm non venerit illa caro vbi non erat, nec locum deseruerit, vbi erat, sed cerni tantùm cœperit, vbi antea minimè cernebatur. Quod idem de Passione, de Morte, de Sepultura, de ceteris fidei capitibus intelligi debet. Qui enim semper vbique fuit, non verè, & propriè, sed metaphoricè solùm transiit de Cœnaculo ad hortum, de horto ad Concilium Iudæorum, de concilio ad Prætorium, de Prætorio ad Caluariam, de Caluaria ad Crucem, de cruce ad Sepulchrum, de sepulchro ad Montem, de monte ad Cœlum. Nec potuit verè in morte corpus ab anima separari : & cùm vtrumque vbique fuerit, id efficitur, quod est absurdissimum, vt fuerit Christo mortuo, corpus cum anima in inferno, & anima cum corpore in sepulchro.

Quid iam de ipsa humana Christi natura, déque illo summo, atque Angelis adorando mysterio dicam? Nam si humana Christi natura non modò vbique est, sed (vt aduersarij docent) illam ipsam habet diuinam immensitatem, quam Deus habet, vt infinita spatia replere queat, erit ipsa verè, & absolutè immensa, & infinita : & cùm mole corporea non sit infinita, quippe quæ tota vbique est, erit sine dubio infinita virtute ; virtus autem infinita naturam sequitur infinitam : igitur Christi caro natura est infinita. Quare vel duæ iam erunt infinitæ naturæ, quod fieri nequit, vel quod solum restat, humana in diuinam transeunte natura, & naturarum confusio, & totius mysterij labefactatio consequetur. En nobis quàm facilè hæresis hæresin parit, & eo tandem errando venitur, vt ipsa prima fidei fundamenta radicitus euertantur.

Quid, quod portentosa ista Vbiquitas, Sacramentum ipsum, vt dicebam, tollit, pro quo asserendo fabricata est? Nam si in ipsa priuata domo, in pane, in vino, in pomis, in piscibus, in oleribus, in omni ciborum genere, in ipso aëre, quem attrahimus, Christi carnem verè sumimus; quid necesse est in Ecclesiam conuenire? quid panem frangere, & vinum miscere? quid verba illa sacra pronunciare? quid habet sacra Cœna præ vulgari prandio? quid panis Eucharistiæ præ pane pistoris? quid altare præ mensa?

Atque, vt magis adhuc Lutheranorum sapientiam admiremini, nouum hoc monstrum intra paucos annos, in vna eademque Prouincia, ijsdem auctoribus Lutheranis prodiit, periit, reuixit ; si quidem ab ipso Luthero, vt ex multis eius testimoniis Brentius probat, excogitatum eodem regnante Luthero feliciter in Saxonia floruit : Luthero deinde, mortuo, ac rerum potiente Melanchthone, paulatim languescere, ac deficere cœpit ; donec tandem in ipsa Saxonia in Dresdensi Lutheranorum Concilio, quod ante annos tredecim habitum est, publico decreto damnatum, explosum, exterminatum est : sed his proximis annis Melanchthonico euerso imperio, atque imperante in Saxonia Smidelino, rursus ab inferis reuocata, & in suam sedem restituta magno cum honore Vbiquitas est. Ista videlicet est constantia fidei Lutheranæ, vt nunc sacrosancta fidei dogmata esse debeant, quæ ante annos tredecim pestilentissimæ hæreses erant.

Sed finis sit, nolo enim in eiusmodi nugis percensendis orationem ponere longiorem, quæ tamen si vt verè sunt, sic ab omnibus hominibus haberentur pro nugis ; labore nos atque negotio magno leuarent. Sed quoniam tanta est Satanæ versutia, tanta hæreticorum fallacia, tanta populorum ad res nouas propensio, vt permultis iam, non inquam hominibus, sed populis, Prouinciis, Regnis, cum summa Ecclesiæ Catholicæ iactura, & honoris Dei, Christique meritorum obscuratione persuasæ sint ; idcirco nobis totis viribus enitendum est, vt in hac ipsa studia, ita diligenter incumbamus, vt aliquando hæreticorum fraudes detegere, Christi gloriam amplificare, Ecclesiam propagare, damna resarcire, Satanam confundere Christo duce, & adiutore valeamus.

†

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX GENERALIS
TOMI SECVNDI.

De Sacramentis in genere,	Lib. II.
De Baptiſmo,	Lib. I.
De Confirmatione,	Lib. I.
De Euchariſtia,	Lib. IIII.
De Sacrificio Miſſæ,	Lib. II.
De Pœnitentia,	Lib. IIII.
De Extrema vnctione,	Lib. I.
De Ordine,	Lib. I.
De Matrimonio,	Lib. I.

THEOLO

THEOLOGORVM ET
SCRIPTORVM IN HOC
VOLVMINE CITATORVM,
DVPLEX INDEX.

Primus tum vetuſtiores, tum recentiores Eccleſiæ Romanæ auctores & hiſtoricos complectitur: Alter verò Sectarios & ſuſpectæ fidei ſcriptores comprehendit.

A

Delmannus Brixinenſis.
Ado Treuerenſis.
Adrianus.
Æneas Syluius.
Aimonius.
Alanus Copus.
Albertus Magnus.
Albertus Kranzius.
Albertus Pighius.
Albinus Alcuinus.
Alexander Alenſis.
Algerus.
Aloyſius Lipomanus.
Alphonſus à Caſtro.
Alphonſus Tonſtatus Abulenſis.
Alphonſus Viruesius.
Altiſiodorenſis.
Amalarius Treuerenſis.
S. Ambroſius.
Ambroſius Catharinus.
Amphilochius.
Anaſtaſius Nicænus.
Andreas Vega.
Angelus.
Anſelmus Cantuarienſis.
Antididagma Colonienſium.
S. Antonius Magnus.
Antoninus.
Antonius Demochares.
Arnobius.
S. Athanaſius.
Athenagoras.
S. Auguſtinus.

B

Baſilius.
Beatus Rhenanus.
V. Beda.
Benedictus Arias Montanus.
S. Bernardus.
Bernardus Luxemburgenſis.
Beſſarion.
Blondus.
Bonauentura.
Burckhardus.

C

Cæſarius Arelatenſis.
Cameracenſis.
Caſsiodorus.
Catechiſmus Romanus.
Cenſura Orientalium.
Chriſtianus Druthmarus.
Chryſoſtomus Iauellus.
Claudius à Sanctes.
Clemens Alexandrinus.
Clemens Romanus.
Concilium Tridentinum.
Conradus Brunus.
Cornelius Ianſenius.
Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Hieroſolymitanus.

D

Damaſus.
Didymus.
Dieghus Andradius Payua.
Dionyſius Alexandrinus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dionysius Areopagita.
Dionysius Carthusianus.
Dominicus à Soto.

E

Egesippus.
Enchiridion Colonienſe.
Ephrem.
Epiphanius.
Euagrius.
Eucherius.
Euſebius Cæſarienſis.
Euſebius Emiſſenus.
Euthymius Zigadenus.

F

Fauſtus Rhegienſis.
Franciſcus Victoria.
Fridericus Staphylus.
Fulbertus Carnotenſis.
Fulgentius.

G

Gabriel Biel.
Gagnæus.
Gaſpar Caſſalius.
Gaſpar Querhamerus.
Gaſpar Schazgerus.
Gaudentius.
Gelaſius.
Gennadius.
Germanus Conſtantinopolitanus.
Godefridus Tilmanus.
Gratianus.
S. Gregorius.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Neocæſarienſis.
Gregorius Nyſſenus.
Gregorius Turonicus.
Guido Carmelita.
Guitmundus Auerſanus.
Gulielmus Abbas.
Gulielmus Alanus.
Gulielmus Bibliothecarius Malmes.
Gulielmus Durandus.
Gulielmus Lindanus.
Gulielmus Okam.
Gulielmus Pariſienſis.

H

Haymo.
Heſychius.
S. Hieronymus.
Hilarius.
Honorius.
Hoſius Cardinalis.
Hugo Lingonenſis.
Hugo de S. Victore.
Humbertus.
Hippolytus Martyr.

I

Iacobus Almayn.
S. Iacobi Liturgia.
Iacobus Latomus.
S. Ignatius.
Innocentius III.
Ioannes Antonius Delphinus.
Ioannes Capreolus.
Ioannes Caſsianus.
Ioannes Chriſtophorſonus.
Ioannes Chryſoſtomus.
Ioannes Climacus.
Ioannes Cochlæus.
Ioannes Damaſcenus.
Ioannes à Dauentria.
Ioannes Diaconus.
Ioannes Dietembergius.
Ioannes Driedo.
Ioannes Eckius.
Ioannes Faber.
Ioannes Garetius.
Ioannes Gerſon.
Ioannes Cropperus.
Ioannes Haſſelanus.
Ioannes Hentenius.
Ioannes Heſſelius.
Ioannes Hoffmeiſterus.
Ioannes à Louanio.
Ioannes Maior.
Ioannes Medina.
Ioannes Roffenſis.
Ioannes Scotus.
Iodocus Clichtoueus.
Iodocus Tiletanus.
Ioſephus.
Irenæus.
Iſichius.
Iſidorus.
Iulianus Pomerius.
Iuo Carnotenſis.
Iuſtinus.

L

Lactantius.
Lantfrancus.
Laurentius Surius.
S. Leo.
Leontius.
Ludouicus Viues.

M

Macharius Ægyptius.
Marcellus Francolinus.
Marcus Epheſius.
Marianus Victorius.
Marſilius.
Martinus Ledeſmius.
Martinus Pereſius.

Maximus

Maximus Epiſcopus.
Maximus Monachus.
Melchior Canus.
Micrologus.
Minutius Felix.

N

Nauarrus.
Nicephorus Calixtus.
Nicephorus Cartophylax.
Nicolaus Cabaſilas.
Nicolaus Cuſanus.
Nicolaus Lyranus.
Nicolaus Methonenſis.
Nicolaus Sanderus.
Nicolaus Villagagnonius.

O

Oecumenius.
Optatus Mileuitanus.
Ordo Romanus.
Origenes.

P

Pacianus.
Palladius.
Paſchaſius Corbeienſis.
Paſsio S. Andreæ Apoſtoli.
Paulinus.
Paulus Æmilius.
Paulus Burgenſis.
Paulus Diaconus.
Pereſius Aiala.
Petrus Chryſologus.
Petrus Cluniacenſis.
Petrus Damiani.
Petrus Galatinus.
Petrus Lombardus.
Petrus Paludanus.
Petrus à Soto.
Philaſtrius.
Philippus Bergomenſis.
Philo.
Photius.
Platina.
Polydorus Vergilius.
Pontificale Romanum.
Poſsidius.
Primaſius.
Proclus Conſtantinopolitanus.
Procopius Gazæus.
Proſper.
Prudentius.

R

Rabanus Maurus.
Radulphus Flauiacenſis.
Remigius Antiſiodorenſis.
Remigius Remenſis.
Richardus de S. Victore.
Richardus Armacanus.
Ruardus Tapper.
Ruffinus.
Rupertus Tuitienſis.

S

Saluianus Maſsilienſis.
Samonas Gazenſis.
Sedulius.
Sigebertus.
Simeon Metaphraſtes.
Simeon Theſſalonicenſis.
Socrates Hiſtoricus.
Solitarius.
Sophronius.
Sozomenus.
Stephanus Heduenſis.
Sulpitius Seuerus.

T

Tertullianus.
Theodoretus.
Theodorus Cantuarienſis.
Theodorus Studytes.
Theophylactus.
Theophilus Alexandrinus.
Theophilus Antiochenus.
Thomas de Argentina.
D. Thomas Aquinas.
Thomas Caietanus.
Thomas VValdenſis.
Tilmanus Bredembachius.
Trithemius.

V

Victor Antiochenus.
Victor Cartennenſis.
Victor Vticenſis.
Vigilius.
Vincentius Lirinenſis.
Volaterranus.
Vrſpergenſis Abbas.
VValfridus Strabo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX

SECTARIORVM ET HAERETICORVM RECENTIORVM,

QVORVM ERRORES IN HOC VOLVMINE PERSTRINGVNTVR.

Alexander Alesius.
Anabaptistæ.
Andreas Carolostadius.
Berengarius.
Bernardinus Ochinus.
Bertramus.
Dauid Chytræus.
Erasmus Roterodamus.
Georgius Cassander.
Georgius Maior.
Gulielmus Postellus.
Henricus Bullingerus.
Hermanus Hamelmannus.
Huldricus Zvvinglius.
Iacobus Schmidelinus.
Ioachimus VVestphalus.
Ioannes Brentius.
Ioannes Caluinus.
Ioannes Hus.
Ioannes Langus.
Ioannes à Lasko.
Ioannes Oecolampadius.
Ioannes Scotus.
Ioannes Tilmannus.
Ioannes VViclef.
Ioannes VVigandus.
Lucas Losius.
Magdeburgenses.
Martinus Bucerus.
Martinus Kemnitius.
Martinus Lutherus.
Mathias Illyricus.
Nicolaus Selneccerus.
Otho Prunfelsius.
Petrus Oxonienſis.
Petrus Palladius.
Petrus Poquinus.
Petrus Martyr.
Philippus Melanchthon.
Sarcerius.
Theodorus Beza.
Tilmannus Heshusius.
VVilhelmus Klebitius.
VVolfgangus Musculus.

INDEX

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM PRIMÆ CONTROVERSIÆ.

PRÆFATIO,

De hæreticorum leuitate in re Sacramentaria.

LIBER PRIMVS,

Qui est de natura & causſis Sacramentorum.

CAP. I. *De erroribus.*
II. *De mendaciis & calumniis Aduersariorum.*
III. *Mendacia Philippi.*
IIII. *Mendacia Caluini.*
V. *Mendacia Kemnitij.*
VI. *Mendacia Tilemanni Heshusij.*
VII. *Sitne vtendum nomine Sacramenti.*
VIII. *De etymologia & notione Mysterij & Sacramenti.*
IX. *Quid requiratur ad Sacramentum nouæ legis constituendum.*
X. *Possitne Sacramentum propriè definiri.*
XI. *Quæ sit definitio Sacramenti.*
XII. *An definitio Sacramenti vniuocè conueniat Sacramentis legis veterù & nouæ.*
XIII. *Soluuntur argumenta Kemnitij.*
XIV. *Refellitur definitio Lutheranorum.*
XV. *Refelluntur definitiones Anabaptistarum & Zuuinglianorum.*
XVI. *Refellitur definitio Caluini.*
XVII. *Refelluntur argumenta Aduersariorum.*
XVIII. *Sacramenta componi ex rebus & verbis, vt materia, & forma.*
XIX. *Verbum quod cum elemento Sacramentum facit, non esse concionale, sed consecratorium.*
XX. *Soluuntur obiectiones.*
XXI. *Res & verba Sacramentorum ita determinata esse, vt nihil addere, minuere, aut mutare liceat.*
XXII. *De fine, & necessitate Sacramentorum.*
XXIII. *Auctorem Sacramentorum solùm esse Christum.*
XXIV. *Ministrum Sacramentorum ordinarium, non esse quemlibet hominem, etiam baptizatum.*
XXV. *Soluuntur argumenta Lutheri.*
XXVI. *Non requiri fidem, aut probitatem ministri, vt Sacramenta efficacia esse possint.*
XXVII. *Requiri intentionem faciendi quod Ecclesia facit.*
XXVIII. *Soluuntur argumenta.*

LIBER

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER SECVNDVS,
De effectu, numero, & ceremoniis Sacramentorum.

PARTITIO HVIVS LIBRI.

CAP. I. *Quis sit status quæstionis de efficacia Sacramentorum.*
II. *Sententia hæreticorum de efficacia Sacramentorum.*
III. *Quòd sacramenta ex opere operato conferant gratiam, prima classis testimoniorum ex nouo Testamento.*
IIII. *Secunda classis testimoniorum: vaticinia Prophetarum.*
V. *Tertia classis argumentorum ex Conciliis.*
VI. *Quarta classis, ex Patribus Græcis.*
VII. *Idem probatur ex Latinis.*
VIII. *Sexta classis ex ratione.*
IX. *Soluuntur obiectiones ex Scripturis depromptæ.*
X. *Soluuntur obiectiones ex Patribus.*
XI. *Soluuntur obiectiones ex ratione depromptæ.*
XII. *Explicatur controuersia de differentia Sacramentorum, legis nouæ & veteris.*
XIII. *Explicantur sententiæ Catholicorum.*
XIIII. *Probatur nullum Sacramentum legis naturæ, aut scriptæ, iustificasse ex opere operato.*
XV. *Idem probatur ex Patribus.*
XVI. *Idem probatur rationibus in Scriptura fundatis.*
XVII. *Soluuntur obiectiones.*
XVIII. *De Charactere.*
XIX. *De Charactere, sententia Catholicorum.*
XX. *Probatur Character ex Scripturis.*
XXI. *Idem probatur ex Patribus.*
XXII. *Idem ostenditur ratione.*
XXIII. *Quid hæretici sentiant de numero Sacramentorum.*
XXIIII. *Ex Scripturis & Patribus probatur veritas Catholica, de numero septenario Sacramentorum.*
XXV. *Septem esse Sacramenta, probatur ex posterioribus Conciliis, & Doctoribus.*
XXVI. *Idem probatur ex congruentiis.*
XXVII. *Soluuntur obiectiones.*
XXVIII. *De ordine & comparatione Sacramentorum nouæ legis inter se.*
XXIX. *De nomine, definitione, & partitione ceremoniarum.*
XXX. *De statu causæ.*
XXXI. *Explicatur, & defenditur veritas.*
XXXII. *Soluuntur obiectiones contra ceremonias.*

DE SACRA

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

LIBER PRIMVS.

Qui est de natura & caussis Sacramenti.

DE SACRAMENTIS BIPARTITA DISPVTATIO EST. PRIMVM enim generatim de omnibus. DEINDE seorsim de singulis explicandum erit. Ac generalis quidem Disputatio duo habebit quasi prolegomena. VNVM de erroribus circa Sacramenta: ALTERVM de mendaciis, & calumniis recentium hæreticorum. Deinde sex continebit principales controuersias. VNAM de nomine, & significatione Sacramenti. ALTERAM de natura, & definitione. TERTIAM de caussis tum intrinsecis, tum extrinsecis. QVARTAM de effectis, id est, gratia, & charactere. QVINTAM de numero. SEXTAM de cæremoniis.

Scripserunt de hoc argumento plurimi, sed præcipui inter hæreticos mihi videntur Lutherus in lib. de captiuitate Babylonica, & in assertione articulorum. Philippus in locis, & in Apologia Confessionis Augustanæ. Ioannes Caluinus, lib. 4. Institut. cap. 14. & seq. Martinus Kemnitius Tomo 2. examinis Concilij Tridentini.

Ex nostris præter Scholasticos in IV. Sententiarum Thomas VValdensis Tomo 2. toto: Gulielmus Parisiensis in lib. de Sacramentis, Ioannes Eckius, in homiliis de Sacramentis, Ioannes Roffensis in refutatione articulorum Lutheri: Hosius Cardinalis in Confessione Polonica; Ruardus Tapper in explicatione articulorum Louaniensium: Iodocus Tiletanus in refutatione examinis Kemnitij: Gulielmus Alanus in lib. de Sacramentis in genere: Gulielmus Lindanus in Panoplia lib. 4. Petrus Soto, de Institut. Sacerdotum.

CAPVT PRIMVM.

De erroribus.

ANTIQVI errores de Sacramentis ad quatuor capita reuocari possunt. A

PRIMVM enim quidam omnia Sacramenta de medio tollere conati sunt. Ij fuerunt quos Epiphanius hæresi 40. Archonticos, Theodoretus lib. 1. de hæreticorum fabulis cum Archonticos, tum etiam Ascodritos, seu Ascodrupitas appellat. Isti enim auctore quodam Petro Anachoreta Syro, Baptismum & Eucharistiam execrabantur, Epiphanio teste, necnó (vt addit Theodoretus) omnia alia signa sensibilia, & corporalia, ac solùm in cognitione eius quod est, veram redemptionem constituebant.

Huc etiam pertinet error Fraticellorum, seu Beguinorum, qui Sacramẽta Ecclesiastica despiciebant, vt testatur Ioannes Papa XXII. in Extrauaganti, sancta Romana, de religiosis domibus.

Huc deniq; pertinent Pauliciani, qui teste Euthymio in 2. parte Panopliæ, titu. 21. tollebant de medio omnem Sacramentorum materiam: aquam, vinum, panem, oleum, & solùm verbis quibusdam loco Sacramentorum vtebantur: vt exempli gratia, Baptismum esse dicebant illa verba: *Ego sum aqua viua.* B

SECVNDA hæresis est eorum, qui Sacramenta omnia non quidem execrabantur, nec tollebant, sed virtute & efficientia spoliabant. Hi Messaliani, qui & Euchitæ ab oratione dicti sunt. Scribunt de hac hæresi Epiphanius hæresi 80. Augustinus hæresi 57. & Theodoretus lib. 4. de hæreticis fabulis, sed fusiùs & ex libris ipsorum decerptis erroribus, Ioan. Damascenus in lib. de hæresibus, vbi testatur, dogma Messalianorum esse, peccata non purgari diuinis Sacramẽtis, sed solis precibus, quæ ab ipsis rectè funduntur. Itaq; sine Baptismo, sine Eucharistia, sine Sacerdotum absolutione profitebantur, se statim suis precibus homines posse iustificare: tametsi etiam Sacramenta illa admitterent.

Eandem ferè hæresim tribuit Guido in sua Summa Armenis, & quibusdam recentioribus Catharis. siquidem eos negare dicit, Sacramenta nouæ legis gratiam conferre.

TERTIA hæresis eorum fuit, qui aliqua Sacramenta de medio tollebant. Multi enim Baptismum reiecerunt, vt ij, quorum hæresim Gaianam appellat Tertullianus initio libri de Baptismo: itẽ Manichæi, teste Augustino hæresi 46. & Seleuciani apud eundẽ Augustinum hæresi 59. & alij, de quibus postea.

Rursus quidam reiecerant Sacramentum Confirmationis, vt Nouatiani, Theodoreto teste, lib. 3. de fabulis hæreticorum.

Alij Sacramentum Eucharistiæ nullum esse dixerunt. Scribit enim Petrus Cluniacensis in lib. contra Petrobrusianos, vnum ex erroribus Petrobrusianorum fuisse, corpus Christi ex pane semel tantùm factum

A esse,

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse, ea videlicet nocte, qua Dominus traditus est: deinceps autem nec factum esse, nec fieri posse. Scribit etiam Euthymius in Panoplia parte 2. tit. 23. vnum ex erroribus Bogomilum fuisse, Eucharistiam nihil esse aliud, quàm Pater noster.

Alij Sacramentum Pœnitentiæ sustulerunt, vt Nouatum: teste Epiphanio hæresi 59. & Augustino hæresi 38. Alij Sacramẽtum Ordinis nihil omninò esse dixerunt, vt quidam Taudemi sectatores, vt refert is, qui Sigeberti Chronicum suppleuit, ad annũ Christi 1124.

Alij Extremam vnctionem detestati sunt, vt Albigenses, teste S. Antonino 4. par. tit. 11. c. 7. § 5. Summæ Theologicæ; & postea Flagellantes, teste Bernardo Lutzemburgensi in Catalogo hæreticorum.

Alij denique Matrimoniũ sustulerunt, vt Encratitæ, teste Augustino hæres. 33. Manichæi, eodem Augustino teste hæres. 46. & alij permulti.

QVARTA hæresis eorum fuit, qui certa Sacramenta non quidem rollebant, tamen non rectè intelligebant, vel administrabant. In iis erant Marcosij à Marco quodam, veterrimi hæretici, qui Baptismum conferendum esse dicebant, nó in nomine Trinitatis, sed in nomine ignoti Patris; in veritate matre omniũ; in IESV, qui descendit; in vnitate, & redemptione, & potestatum communione. ita refert Theodoretus lib. 1. de fabulis hæreticorum. Item Marcionitæ, qui secundò, & tertiò homines baptizabant; vt Epiphanius refert hæresi 42.

Sic etiam permulti circa Eucharistiam errarunt, volentes quidem Sacramentum esse, sed non cõtinere verum Domini corpus; vt quidam olim ipso ferè tempore Apostolorum, vt referunt Ignatius in epist. ad Smyrnenses, & Theodoretus in 3. Dialogo, circa medium: ac deinde Berengarius, teste Lantfranco in lib. aduersus Berengarium: postea Ioannes VViclefus, teste Concilio Constantiensi sess. 8.

Quidam circa Pœnitentiam errabant, etiamsi eam non tollerent, vt Audiani, qui confessiones audiebant, & à peccatis absoluebant, sed pœnitentiam non iniungebant, vt Theodoretus refert lib. 4. de fabulis hæreticorum.

Quidam errabant circa Ordines, quos etiã fœminis conferebant, vt Peputiæ, teste Epiphanio hæresi 49.

Hæc generatim de erroribus veterum dicta sint. similia nostro hoc seculo vidimus. Nã in primis non defuerunt, qui omnia Sacramenta sensibilia, & corporalia contemnerent, qui certè noui Archontici nominari possent: id enim de Svvencfeldianis testantur Frideticus Staphilus in lib. de concordia discipulorum Lutheri, & Dauid Chytræus præfatione Commentariorum in Apocalypsim.

Lutherani ceteri, & Caluinistæ omnes, etsi Sacramenta non tollunt omnia, omnia tamen virtute, & efficacia spoliant, vt olim faciebant Messaliani: vt enim illi orationi, ita isti fidei omnia tribuunt, Sacramentis autem planè nihil, nisi vt sint nuda signa, eáq; non omnino necessaria. Sic enim scribit LVTHERVS in assert. 1. articuli: *sed vsitata sententia est, Sacramenta nouæ legis dare gratiam iis, qui non ponunt obicem. Scriptura enim dicit, Iustus ex fide sua viuet, non dicit, ex Sacramentis viuet.* Hæc ille. Neque ab hac sententia vllus, quod sciam, ex hæreticis huius temporis dissentit.

Rursus non defuerunt hoc tempore, qui tollant è medio aliqua Sacramenta, licet non omnia. Nam Svvencfeldianis exceptis, cæteri omnes duo Sacramẽta recipiunt, Baptismum, & Eucharistiam; duo reiiciũt Confirmationem, & Extremam vnctionem: Matrimonium recipiunt quidem, sed non pro Sacramento: de Pœnitentia, & Ordinatione inter se contendunt, vt postea explicabimus.

Denique non defuerunt etiam qui certa Sacramẽta reciperent, sed erroribus admixtis. Nam Anabaptistæ Sacramentum Baptismi recipunt, sed pro adultis, non pro infantibus. Zvvingliani recipiunt Sacramẽtum Eucharistiæ, sed corpus Dominicum esse negant. Lutherus Sacramentum Absolutionis non negat, sed nec integram confessionem, nec vllam satisfactionem requirit, aut admittit; nec verum ministrum Sacramenti huius agnoscit, vt patet ex assertione articulorum, quinti, sexti, septimi, octaui, noni, decimi. Denique ordinationem ministrorum omnes admittunt, sed nec agnoscunt verum ministrum, nec verum ritum huius Sacramenti.

Ita videmus omnes quatuor hæreticorum classes, quæ variis temporibus per M. D. annos Ecclesiam Catholicam vexauerunt, omnes simul hoc nostro seculo contra eandem Ecclesiam conspirasse. Sed quo duce de veteribus illis Catholica triumphauit, de nouis etiam sine dubio triumphabit, quandoquidem idem ille dux, nec vires amittere potest, & Ecclesiæ suæ semper se ad futurum certa testificatione promisit.

CAPVT SECVNDVM.

De mendaciis, & calumniis aduersariorum.

NECESSARIO prorsus annotanda sunt mendacia præcipuorum hostium Ecclesiæ, quòd hoc multum valeat ad auctoritatem detrahẽdam, ipso teste Luthero, qui ita scripsit quondam in lib. contra Emserum: *Si semel deprehenderer, ita mẽtitus, falsus, & crassè stolidus, iam tota mea doctrina, & honor, & fides, & fidelitas, finem penitus haberent: vnusquisque me pro nequam, & infami nebulone, vt æquũ est, habiturus esset*: tum etiam, quòd hoc ipsum vitium Catholicis tribuere impudentissimo mendacio Lutherus non erubuerit: SIC enim scribit in libro aduersus Cochleum: *Sed ego planè hoc tribuo diuinis Consiliis, vt Papæ, & Papistæ ferè nullos habeant patronos, nisi, qui vel insigni inscitia, vel mendaciis impudentibus semper suam auctoritatem traducant, ne quis amplius per abominationem Romanam decipiatur.* Et infrà: *Plorandã certè sortem Papæ, quòd sui non nisi mendaciis protecti in arenam descendunt.* Hæc ille. Quæ verba in ipsum Lutherum aptissimè conueniunt. vt enim Ioannes Cochleus testatur in actis Lutheri Anni XXIII. nullus ferè Catholicorum in Lutherum scripsit, quin eum multorum mendaciorum coarguerit, è quibus vnus Deitembergius è duobus Lutheri libellis supra octingenta collegit mendacia. Denique nulla re magis nocent illi Ecclesiæ, quàm cum suis mendaciis persuadent populis, nos aliter sentire, & docere, quàm reuera sentiamus, & doceamus. Proinde res vtilissima est, eorum mendacia detegere. Nos igitur solùm de Sacramentis mendacia quædam crassiora breuiter annotabimus.

Igitur LVTHERVS in lib. de captiuitate Babylonica capite primo, quod est de Eucharistia, PRIMO mentitur, cum ait: *Non miror Concilium Constantiense, cuius auctoritas si valet, cur non valet & Basileense sis, quod contrà statuit, Bohemis licere vtramque speciem sumere? quod iste adulator ignorãs adducit pro suo somnio.* Hæc ibi. Et sanè quòd Constantiense, & Basileense Concilium inter se pugnent, quantum ad Communionem sub vna specie, mendacium impudentissimum est. Idem enim omninò statuunt Concilium Constantiense, sess. 13. & Basileense, sess. 30. nimirum laicos non teneri diuino iure ad vtramq; speciem sumendam, proinde seruandam esse Ecclesiæ legem, vel consuetudinem: quibus decretis non repugnat, quod Basileense Concilium concesserit Bohemis vtriusque speciei vsum, modò faterentur id sibi concedi ab Ecclesia, non autem ad hoc teneri diuino iure.

SECVNDO mentitur ibidem, cùm ter, aut quater repetit, S. Thomam auctorem esse illius sententiæ, quam omnes Catholici tenent, quòd in Sacramento altaris, non sit substantia panis, & vini, sed accidentia solùm: quod est crassissimum mendaciũ. Nam Innocentius III. in Lateranensi Concilio, cap. 1. (vt omittam testimonia antiquiora) hoc ipsum definiuit Ann. M.CC.XV. quo tẽpore S. Thomas nondũ erat natus.

TERTIO mentitur ibidem, cap. 2. quod est de Baptismo, cùm ait loquens de Scholasticis: *Asserunt impij homines, non debere hominem esse certum de remissione peccatorum, seu gratia Sacramentorum: qua impietate orbem totum dementant.* Hoc mendacium est ipso Luthero teste. Nam paulò infrà idem ipse verissimè sic dicit: *Omnes tamen admittunt Sacramenta esse signa efficacia gratiæ.* Non igitur iubemus homines dubitare de gratia Sacramenti, cùm dicamus esse signa efficacia gratiæ. Iubemus quidẽ dubitare de propria dispositione, & proinde de consequutione gratiæ; sed hoc non est dubitare de gratia Sacramentorum. Non enim efficacia Sacramenti pendet ex mea dispositione, sed ex diuina institutione: quòmodo qui oculos claudit, non potest videre solem, & tamen non propterea dubitat de efficacia solis ad illuminandum. Neque hoc Lutherani negari possunt; nam Lutherus in lib. contra rebaptizantes, quem edidit Anno M. D. XXVIII. sic ait: *Baptismus non est fundandus supra fidem baptizantis, vel baptizati, quia vterque incertus est de fide, aut saltem in periculo, & tentatione consistit.* Et in sermone de Baptismo, habito Anno XXXV. *Vt Baptismus*, inquit, *certus sit nobis, ideò non fundat eum DEVS supra fidem nostram, cùm illa possit incerta, & falsa esse; sed supra verbum, & institutionem suam.* Hæc ille. Non ergo dissentimus à Lutheranis (vt Lutherus mentitur) quod nos dubitemus de gratia Sacramenti, illi non dubitent; sed quòd nos dubitemus de consecutione gratiæ, ob nostram indispositionem, illi autẽ non dubitent, mira temeritate, cùm fateantur sine fide Sacramenta non prodesse, & simul admittant facilè hominem decipi, cùm putet se credere, & tamen reuera non credat.

QVARTO mentitur ibidem, cùm sic ait: *Esto contemptor Magistri Sententiarum cum omnibus suis scribentibus, qui tantum de materia, & forma Sacramentorum scribunt, dum optimè scribunt, id est, mortuam, & occidentem literam Sacramentorum tractant: ceterùm spiritum, vitam, & vsum, id est, promissionis diuinæ veritatem, & nostram fidem prorsus intacta relinquunt.* Mendacium est apertissimum; nam de fide suscipientis Sacramenta, & recto vsu multa disputat Magist. lib. 4. distinct. 4. & 9. & Scholastici ibidem. Veriùs de Magistro scripsit Franciscus Stancarus in lib. de Trinitate, & Mediatore: *Ego*, inquit, *iudico vnum Petrum Lombardum pluris esse, quàm centum Lutheros, ducentos Melanchthones, trecentos Bullingeros, quadringentos Petros Martyres, & quingentos Caluinos: qui omnes si in mortario contunderentur, non exprimeretur vna uncia veræ Theologiæ, præsertim in artic. de Trinitate, Incarnatione, Mediatore, & Sacramentis.*

QVINTO mentitur, cùm ibidem sic loquitur: *Et hinc impulsi sunt tantum tribuere Sacramentis nouæ legis, vt ea statuerent, prodesse etiam iis, qui in peccatis mortalibus*

sunt, nec requiri fidem, aut gratiã, sed sufficere, non posse obicem, hoc est, actuale propositũ denuo peccandi. Et infrà: *Prodesse dicunt ea etiã impiis & incredulis, modo non ponant obicem, quasi ipsa incredulitas non sit omnium obstinatissimus, & horribilissimus obex gratiæ.* Hæc ille. Quam sententiam sæpe repetunt tum ipse, tum etiam filij, & sectatores eius; nec solùm veri Lutherani, sed etiam Caluinus iisdem verbis vtitur in Antidoto sess. 7. ca. 5. & 6. Vbi tria nobis tribuunt. VNVM quòd dicamus, Sacramenta prodesse iis, qui sunt in peccato mortali: quod quidem verissimum est, modò peccatores pœnitentiam agere velint, nam Baptismus & Absolutio ad hoc sunt instituta, vt peccata remittant. Et certè mirũ est, hoc nobis tanquam errorem tribui à Lutheranis, cùm ipsi velint omnia Sacramenta habere promissionem reconciliationis, ac remissionis peccatorum: de qua re infra dicemus. Si verò loquantur de peccatoribus impœnitentibus, est merum mendacium, quod Catholici dicant, Sacramenta prodesse peccatoribus: omnes enim Catholici requirunt pœnitentiam, tanquam dispositionem ad gratiam recipiendam.

DEINDE nobis tribuunt, quòd dicamus non requiri gratiam ad hoc, vt nobis prosint Sacramẽta: quod quidem mendacium est manifestum. Nam si per gratiam intelligant fauorem Dei, vt ipsi ordinarie intelligunt, omnes Catholici dicunt, iustificationẽ à peccatis dari in Sacramẽtis ex gratia Dei, & merito Christi, non ob merita accedentia. Si verò per gratiam intelligant inhærentem qualitatẽ, qua formaliter iustificamur; Faremur hãc non requiri ante perceptionem aliquorum Sacramentorum, vt Baptismi, & Pœnitentiæ, quod etiam ipsi fateri coguntur, qui volunt Sacramẽta habere promissionem remissionis peccatorum: tamen hanc ipsam dicimus infundi in ipsa perceptione Sacramenti; proinde mera calumnia, & mendacium est, quod Catholici non requirãt gratiam, vt Sacramenta prosint.

TERTIO nobis tribuunt, quòd dicamus non requiri fidem, & quòd incredulitatem non habeamus pro obice impediẽte Sacramentum: in quo etiã apertissimè mentiuntur. Nam vel loquuntur de substantia Sacramenti, vel de fructu Sacramẽti: si de substantia, nec nos, nec ipsi, requirimus fidem. Nam omnes Catholici docent cum S. Augustino lib. 4. de Baptismo, cap. 12. verum esse Baptismũ, quem sine vera fide hæretici recipiunt. Et idem docet Lutherus in homiliis de Baptismo, & in lib. contra rebaptizantes, necnon etiam Caluinus lib. 4. Instit. c. 14. § 16. Si verò loquuntur de fructu Sacramenti, falsum est Catholicos non habere pro obice incredulitatẽ: omnes enim Catholici requirunt necessariò in adultis actualem fidem, & sine ea dicunt neminem iustificari. Vide Magistrum lib. 4. dist. 4. & S. Thomam 3. part. q. 68. artic. 8. Item Ius Canonicum, quod Lutherus combusserit, de consecratione distinct. 4. per multos canones.

Occasio huius fraudis fuit, quòd Catholici non requirant in Sacramentis fidem illam specialem, quam aduersarij solam esse putant veram fidem iustificantem. Sed (vt omittam quòd ista non est vera fides, sed opinio temeraria) si ideò verè nobis tribui posset, quod non requiramus fidem in Sacramentis, quia non requirimus fidem illam specialem; nos etiam illis tribuere possemus, quòd non requirant fidem in Sacramentis, quia non requirunt eam fidem, quam nos solam docemus esse veram fidem.

Ceterùm si candidè agẽdum sit, distinguendæ sunt quæstiones. Aliud enim est quærere, an in Sacramentis requiratur vera fides, aliud autem, quænam sit vera,

Universidad de Deusto
Biblioteca

fides. Et quidem in priore quæstione conuenimus, in posteriore dissidemus.

Porrò de infantibus non potest esse quæstio, tum quia ipsi nec ponunt, nec possunt ponere obicem incredulitatis, incredulitas enim non est non credere, sed nolle credere: tum etiam quia infantes sicut peccarunt aliena voluntate, & sunt auersi à Deo habitualiter: ita satis est, si credant aliena voluntate, & conuertantur habitualiter per infusionem fidei, spei, & charitatis. Vnde Philippus in locis anni XLI. cap. de vsu Sacramentorum dicit, de adultis solùm esse intelligendum, quòd oporteat eos actu credere.

SEXTO mentitur in assertione 1. articuli, vbi Scotum facit auctorem illius sententiæ, quòd Sacramenta conferant gratiã non ponenti obicem: quam sententiam ipse hæreticam vocat. Sed mentitur apertissime. Nam Innocentius III. idem docuerat, cap. Maiores, de Baptismo, & eius effectu; longo tempore ante quàm Scotus nasceretur: necnon S. AVGVSTINVS in epist.23. ad Bonifacium, vbi posteaquam dixerat, paruulis prodesse Baptismum etiamsi actu non credant; ita loquitur: *Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitratur, profectò infidelis est, etiamsi habeat fidei Sacramentum: & longè melior est ille paruulus qui etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione, non tamen ei obicem contrariæ cogitationis opponit; vnde Sacramentum eius fideliter percipit.*

SEPTIMO mentitur ibidem, cùm ait, Scotistas non requirere in vsu Sacramenti fidem, nec bonum propositum, seu bonum motum cordis. Quod mendacium refellit Rossensis ex ipsis verbis Scoti, qui in 4.dist.4.q.2.distertis verbis docet requiri fidem & contritionem seu attritionem. Vide etiam q.5.in principio, & in respons. ad vltimum. item dist.17.q.1.

OCTAVO mentitur in homil.vlti.de Baptismo, vbi sic ait: *Huc impietatis ventum est, vt sali, & aquæ contra verbum & mandatum sacratæ, tantundem virtutis & energiæ tribuerint, quantum venerabili Baptismi Sacramento.* Hic sunt duo mendacia, VNVM, quòd nos contra Dei mandatu. & verbum consecremus salem, & aquam; nullum enim verbum, seu mandatum exstat, quo id prohibeatur. Quid, quòd ipse idem Lutherus lib.de captiuit.Babyl.cap. de Extrema vnctione, contrarium docet? Sic enim ait: *Igitur*, inquit, *hoc Vnctionis extremæ nostrũ Sacramentum non damno, sed hoc esse, quòd ab Apostolo Iacobo præscribitur, constanter nego, cum nec forma, nec vsus, nec virtus, nec finis eius cum nostro consentiat: numerabimus tamen ipsum inter ea Sacramenta, quæ nos constituimus; vt sunt salis, & aquæ consecratio, & aspersio: neque enim negare possumus, creaturam quamlibet per verbum Dei, & orationem sanctificari, quod Apostolus Paulus nos docet.* Hæc ille.

ALTERVM mendacium est.quòd eandem vim tribuamus aquæ benedictæ & Baptismo:id enim nullus vnquam Catholicorum docuit; alioqui non septem Sacramenta, sed multò plura faceremus. Hæc pauca ex Luthero sufficiant.

CAPVT TERTIVM.

Mendacia Philippi.

PRIMO in ipsa Confessione artic.13.damnat Scholasticos, quòd non doceãt requiri fidem in vsu Sacramentorum. Sed fusius, & clariùs exposuit mentem suam in Apologia eiusdem articuli, vbi sic ait: *Hic damnamus totum populum Scholasticorum Doctorum, qui docent, quod Sacramenta non ponenti obicem, conferant gratiam ex opere operato, sine bono motu vtentis. Hæc simpliciter Iudaica opinio est, sentire, quòd per cæremoniam iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide; & tamen hæc impia, & superstitiosa opinio magna auctoritate docetur in toto regno Pontificio.* Hæc ille.

Hoc mendacium est longè impudentius mendaciis Lutheri. Nã Lutherus non accusabat omnes, sed Scotistas tantùm, Philippus autem totum populum Scholasticorum damnat: immò etiam totum regnum Pontificium. Esse autem mendacium apertissimum, tam est manifestum, vt probatione non egeat. Nam, vt supra diximus, omnes Scholastici cum Magistro lib.4.dist.4.requirunt actualem fidem, quæ sine motu cordis esse non potest: & ipse idem Philippus in Apologia articuli de Pœnitentia, dicit, Catholicos requirere contritionem vel attritionem. Et quid est contritio, vel attritio, nisi motus cordis?

SECVNDO in ipsa etiam Confessione Augustana in articulo de Missa: *Falsò*, inquiunt, *accusantur Ecclesiæ nostræ, quod Missam aboleãt: retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur.*

Hoc esse mendacium, probare possumus ex articulis Smalchaldicis, qui non minoris sunt auctoritatis apud Lutheranos, quàm ipsa Confessio: vnde etiam simul cum ipsa Confessione ponuntur in libro Concordiæ. In illis igitur articulis sic legimus: *Cetcrùm Draconis cauda ista (Missam intelligo) peperit multiplices abominationes, & idololatrias.* Et Paulò ante: *Abrogãda meritò Missa est.* Hæc illi. Si igitur Missa, vt cauda Draconis abroganda est, cur eam non abrogãrunt? aut, si abrogãrunt, cur queruntur accusari se, quòd Missam aboleuerint?

DICENT fortasse se Missam Papisticam aboleuisse, Christianam autem retinere; nimirum Sacramenti distributionem, & perceptionem: hoc enim Philippus vocat Missam in Apologia. AT non accusantur à nobis Lutherani, quod istam Missam, id est, Communionem aboleuerint, sed quod veram Missam, id est, obiationem, & totum Canonem sustulerint. Itaque si per Missam intelligunt, Communionem, mendacium est, quòd accusentur: sin autem intelligunt, oblationem, mendacium est, quòd falsò accusentur.

TERTIO mentitur in eodem articulo: *Veteres*, inquit, *ante Gregorium non faciunt mentionem priuatæ Missæ.* Idem repetit in Apologia eiusdem articuli.

Sed si per Missam priuatam intelligat Missam, quæ dicatur nomine priuato, aut quæ vni tantùm prosit, mentitur eiusmodi Missam cœpisse post Gregorij ætatem: nulla enim est, nec fuit vnquam Missa priuata ad istum modum: omnis enim Missa publica est, cùm celebretur à Sacerdote, vt est publicus minister, & pro communi, & publica vtilitate totius Ecclesiæ. Si verò per Missam priuatam intelligat Missam, quæ ab vno Sacerdote dicatur sine distributione Eucharistiæ populo facta, mentitur eiusmodi Missas non fuisse ante Gregorij tempora. Nam AVGVSTINVS lib. 22. ciuit. cap. 8. meminit Missæ priuatæ: scribit enim vnum ex suis presbyteris sacrificium corporis Domini obtulisse in domo rustica cuiusdam nobilis viri, quæ vexabatur infestatione malignorum spirituum, & continuò eam domũ liberatam fuisse: *Peri exit*, inquit, *vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio, Deoq; protinus miseranti cessauit.* Hæc ille. Hic certè Augustinus qui ducentis annis

annis Gregorium præcessit, meminit Missæ dictæ ab vno, in loco priuato, sine distributione Sacramenti populo facta; & quæ Deo gratissima fuerit, vt euentus probauit.

QVARTO mentitur in eadem Confessione Augustana, in artic.de Confessione, vbi sic ait: *Antea immodicè extollebantur satisfactiones, fidei verò, & meriti Christi ac iustitiæ fidei, nulla fiebat mentio.*] Atq; ita quidem loquitur in Confessione, in Apologia autẽ art.11. ita rem exaggerat: *Nunc*, inquit, *de hac fide consequente remissionem peccatorũ, nulla est syllaba in tanta mole Constitutionum, Glossarum, Summarum, Confessionalium, nusquam ibi Christus legitur.* Et infrà in Apologia artic.15. *Exstant*, inquit, *immensi libri immò bibliothecæ totæ: nullam syllabam de Christo, de fide in Christum, &c.*

Hæc tamen magna sunt mendacia, vt mirum sit, si ea tota Germania capere possit. Nullus enim est liber Catholicus, in quo de Sacramento vllo agatur, quin in eo sæpe fides, & Christus nominentur. Certè S.Thomas, qui minimè obscurus est auctor 3.par.q.62. art.5. dicit, & probat Sacramenta omnia vim habere ex meritis Christi, & eiusdem Christi merita per fidem nobis applicari.

CAPVT QVARTVM.

Mendacia Caluini.

VENIO nunc ad CALVINVM, qui lib.4.Instit. cap.14. §.14. sic ait: *Magno consensu Sophistæ scholæ tradiderunt, Sacramenta nouæ legis iustificare, & conferre gratiã, modò non ponamus obicem peccati mortalis. Quæ sententia dici non potest, quàm sit exitialis, & pestilens, cõque magis, quod multis antè seculis magna Ecclesiæ iactura in bona orbis parte obtinuit. Planè certè diabolica est; nam dum iustitiã citra fidem pollicetur, animas in exitium præcipites agit.*] Hoc est mendacium PRIMVM, quòd citra fidem polliceamur iustitiam in Sacramentis: quod suprà refutatum est. Interim obseruanda sunt, quæ Caluinus confitetur vera, nimirum magnum consensum esse inter Catholicos, item multis seculis doctrinam nostrã viguisse, denique in bona orbi parte receptam: cùm de ipsis omnia sint contraria, nimirum nullus est inter eos consensus; doctrina recens, & hoc seculo nata, & vix vnam, aut alteram prouinciam occupauit: etsi enim multi sunt hoc tempore hæretici, nulla tamen vna hæresis admodum lata patet.

SECVNDVM mendacium est in eodem cap. §. 17. *Iterim*, inquit, *illud tollitur figmentum, quo iustificationis caussa, virtusq; Spiritus sancti elementis, ceu vasculis, & plaustris includitur.*] Hoc verè figmentum est, quod nobis Caluinus affingit. Non enim Catholici dicunt, ausſam iustificationis in Sacramentis, vt in vasis inludi, sed ipsa Sacramenta causſas instrumentales iustificationis faciunt. Sed nec virtutem Spiritus sancti, id est, vim illam, quam Deus tribuit Sacramentis ad iustificandum, vllus Catholicus docet contineri in Sacramentis, sicut in vasis, virtus enim illa est id, per quod Sacramentum operatur. Sed fortè Caluinus ex eo mentiendi ansam accepit, quòd interdum Catholici gratiã in Sacramentis, vt in vasis cõtineri dicunt. Gratia enim effectus est Sacramenti, proinde in Sacramento continetur, vt quilibet alius effectus in sua causſa: omne autem quod continet, saltem metaphoricè vas dici potest. Adde quòd potest etiam vas accipi pro instrumento: qua significatione elegantèr Dauid Psal.7. vocat sagittas, vasa mortis, & Ezechiel, cap.9. vocat arma, vasa interitus, quia sagitta, cetera que arma causſæ instrumẽtales sunt mortis. Neque id negare potest Caluinus, cùm in Antidoto Concilij Tridentini, sess.7.can.4.&5. affirmat Sacramenta esse causſas gratiæ conferendæ instrumentales.

TERTIVM mendacium est in eodem cap.§.26. vbi sic ait: *Quidquid de opere operato nugati sunt Sophistæ, non modò falsum est, sed pugnat cùm Sacramentorum natura, quæ instituit Deus, vt fideles vacuu bonorũ omnium, & inopes, nihil præter mendicitatem eò adferant. Vnde sequitur, ea recipiendo nihil istos agere, vnde laudem mereantur, vel in hac actione, quæ eorum respectu merè passiua est, nullum illis posse opus adscribi.*] Hoc mendacio testatur ignorantiam, vel malitiã suam Caluinus: non enim opus operatum vocant Theologi opus aliquod meritorium eius, qui Sacramentum suscipit, vel ministrat, vt Caluinus dicit; id enim opus operantis appellamus. Quid autẽ sit opus operatum infrà suo loco dicemus. Illud hoc loco notasse sufficiat, opus operatum non pendere à bonitate ministri, meritum autem pendere.

QVARTVM est mendacium, cap.17. §.43. vbi dicit in Sacramento Eucharistiæ primum, qui azymo pane vti cœpit.fuisse Alexandrum Romanum Pontificem: *Primus*, inquit, *azymo pane delectatus est. qua id ratione, non video: nisi vt plebis oculos in nouo spectaculo in admirationem traheret magis, quàm vt animos proba religione instrueret.*] Hoc verò mendaciũ cum Euangelio apertè pugnat. Scribunt enim Matthæus cap.26. Marcus 14. & Lucas 22. Dominum cœnam fecisse primo die azymorum, proinde non Alexãder Papa, sed Christus primus fuit, qui azymo pane in Sacramento vsus est.

QVINTVM est c.19.§.12.vbi sic ait: *Veteres dum propriè loquuntur, nusquam plura duobus Sacramentis recensent.*] Refellit hoc mẽdacium S.CYPRIANVS (vt nunc ceteros omittã) qui lib.2.ep.1. non solùm Baptismum, & Eucharistiam, sed etiam Confirmationem vult esse propriè Sacramentum. Nam de Confirmatione sic loquitur: *Tunc plenè sanctificari, & esse filij Dei possint, si Sacramento vtroq; nascantur.* Et S.AVGVSTINVS lib.2. contra literas Petiliani, cap.104. *Sacramentum Chrismatis*, inquit, *in genere visibilium signorum, sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.*

SEXTVM est ibidẽ, vbi Caluinus addit de ipsa confirmatione: *De manuum impositione loquũtur veteres, sed an Sacramentum vocant? Augustinus apertè affirmat, nihil aliud esse, quàm orationem.*] Refellunt hoc idem auctores verbis citatis.

SEPTIMVM est in eodem cap.19.§.34. vbi sic ait: *Matrimonium, vt à Deo institutum, fatetur omnes, ita pro Sacramento datũ, nemo vsque ad Gregorij tempora viderat.*] Atqui S.AVGVSTINVS, qui CC. ferè annis S.Gregorio vetustior fuit, lib.de bono coniugali, c.18. sic ait: *In nostrarum nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.* Et li.1.de nuptiis, & concupiscẽtia, c.10. ter Matrimonium Sacramentis annumerat: vt etiam alibi passim.

OCTAVVM est in Antidoto Cõcilij, sess.7. can.13. vbi sic ait: *Conqueruntur, vel saltem gemunt omnes pij, pluris in Baptismo fieri Chrisma, cereum, salis saporem, sputum denique, quàm aquæ lauacrum, quo tota constat Baptismi perfectio.* Idem repetit in lib.de formula ministrandi Sacramẽta. Hic Caluinus Lutherũ mentiendo superare studuit. Ille enim (vt supr. notauimus in vltimo mendacio) solùm dicebat, nos æquare has cæremonias Baptismo; iste autem dicit, nos anteponere. Sed vterq; mentitur. Nã Catholici adeò non anteponunt, vel æquant ista Baptismo, vt dicant esse præparationes

Universidad de Deusto
Biblioteca

rationes ad Baptismum ; item accidentales cæremonias, si conferantur cum ipsa ablutione, in qua consistit substantia Baptismi. Denique fatentur omnes Catholici, simplicem Baptismum sine cereo, sine sale, sine oleo, aliisq; rebus sufficere ad iustificationem: res autem illas omnes non sufficere. Vide Magistrum, & Doctores ceteros in 4. dist. 6.

CAPVT QVINTVM.

Mendacia Kemnitij.

MArtinus KEMNITIVS multa repetit ex mendaciis Lutheri, & Caluini ; multa etiam addit propria. Sed quia longum esset omnia referre, solùm pauca quædam annotabo ex principio 2. partis Examinis, vbi agit de Sacramentis in genere.

PRIMO igitur in Examine edito ann. M.D.LXVI. in octauo pag. 14. sic mentitur : *Quomodo per Matrimonium, quod Syricius Pontifex definit, esse secundũ carnem viuere, quod Deo placere non possit ; quomodo, inquam, iustitia fidei per Matrimonium, vel incipit, vel augetur, vel reparatur iuxta ipsorum Sacramenti descriptionem in decreto positam.*] Desumptum est hoc mendaciũ ex epi. 1. Syricij, cap. 7. vbi sanctus ille Pontifex probare volens, debere Sacerdotes continere se etiam ab vxore, assumit pro argumento illa verba Rom. 8. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Hinc igitur deducit Kemnitius, Matrimoniũ auctore Syricio, nihil esse aliud, quàm vitam secundum carnem, quæ Deo placere non potest.

Sed debuit Kemnitius aduertere, Syricium non loqui de coniugio iusto, & legitimo, sed de coniugio Sacerdotum, quod illegitimũ est, & solo nomine coniugium, re autem ipsa sacrilega impudicitia. Nam in eadem epist. cap. 4. iam antè dixerat, legitimas nuptias in Ecclesia per Sacerdoté benedici : & certè non voluit dicere, benedici in Ecclesia vitam secundum carnem, quæ Deo placere non potest. Itaque legitimi coniuges possunt ita viuere, vt placeant Deo, & dicantur non esse in carne, sed in spiritu, si vxore sua legitima legitimè vtantur: at Sacerdotes, quibus nuptiæ interdictæ sunt, non possunt vxores ducere, aut illis vti, quin Deo displiceant, & secundum carnem viuant: & hoc est, quod verissimè scripsit Syricius.

SECVNDO mentitur pag. 39. vbi loquens de Ordinis & Matrimonij Sacramentis, sic ait: *Etsi Richardus disputat etiam per istos ritus conferri gratiam gratum facientem, reliqui tamen agnoscũt, hoc subsistere non posse.*] Hoc mendacium impudentissimum est, cùm omnes fere Theologi idem dicant, quod Richardus dicit. Sufficiet hoc loco testimoniũ sancti THOMAE, qui 3. par. q. 65. ar. 1. docet, & probat, septem esse nouæ legis Sacramenta : & in responsione ad vltimum sic ait : *In quolibet Sacramento nouæ legis gratia infunditur.*

TERTIO mentitur pag. 40. vbi quærens de aqua benedicta, rosa benedicta, ense benedicto, & similibus rebus, cur non sint Sacramenta, sic ait : *Aliquid quidem respondent Scholastici, alius aliud, sed tamen nec seipsos expediunt, nec Lectoribus satisfaciunt, nisi quod Gabrielis ingenuitas probatur, qui dicit, aquã benedictam non esse Sacramentum, quia defit diuina institutio.*

DVO sunt hîc mendacia. VNVM quòd Scholastici multùm laborent, vt ostendant, cur aqua, & rosa, & similia, cùm in Ecclesia benedicuntur, non sint Sacramenta. At Scholastici adeo leuiter hoc expediunt, vt multi ne attingant quidem, vt per se notum, alij obiter tantum explicent. Nihil enim horũ est signum efficax gratiæ iustificantis, quod est præcipuum in omnibus Sacramentis.

ALTERVM est mendacium, Gabrielem ingenuè confiteri, nihil deesse aquæ benedictæ, quo minus sit Sacramentum, nisi diuinam institutioné. Est, inquam, hoc verissimum mendacium, quia Gabriel in 4. dist. 1. q. 1. art. 1. vbi de hac re agit, dicit quidem, aquam benedictam non esse à Deo institutã, sed ab Ecclesia, & ideò non esse Sacramentum, sed non dicit, nihil aliud ei deesse, nisi diuinam institutionem, immò aperte indicat, alia etiam multa ei deesse. Nam non disputat eo loco propriè de aqua benedicta, sed explicat definitionem Sacramẽti : & quia dixerat, ad Sacramenta requiri diuinam institutionem, inde deducit à Sacramenti definitione excludi aquam benedictam, lotionem balnei, & omnia signa naturalia. Quocirca sicut non licet colligere ex hac eius disputatione nihil deesse ad lotionem balnei, quò minus sit Sacramẽtum, nisi diuinam institutionem, ita non licet colligere, nihil deesse ad aquam benedictam, nisi diuinam institutionem, quò minus sit Sacramentum.

QVARTO mentitur pag. 94. & 95. vbi tot sunt ferè mendacia, quot verba: *Quidam*, inquit, *vt Alensis, Thomas, Durandus, & c. senserunt ipsis externis Sacramentorum elementis per verbum conferri quandam virtutem supernaturalem.*] At non videtur legisse hos auctores: Siquidem Durandus contrarium docet, & S. Thomam oppugnat in 4. dist. 1. q. 4.

QVINTO mentitur ibidem, cùm ait : *Addunt autem, vt ostendant, nec se, nec alios. quod dicunt, intelligere, esse ens incompletum (vim inditam Sacramentis) quod per se non sit in aliquo ex decem prædicamentis.*] Sed Kemnitium non intelligere quid Scholastici dicant, facilè credi potest. Illos autem ipsos non intelligere motionem, hanc enim plerique vocant vim Sacramentis inditam, esse ens incompletum, quod per se in nullo prædicamento sit; mendacium est manifestum. Non enim vllus est vel mediocriter peritus Physicæ, aut etiam solius Logicæ, quin sciat motum esse ens incompletum, & ad nullum prædicamentum pertinere.

SEXTO mentitur ibidem, cùm ait, Cyprianum existimasse, Baptismum esse inutilem, qui conferatur ab hæreticis, & malis ministris. Nam Cyprianus vbique distinguit malos ministros Catholicos ab hæreticis, & malos quidem affirmat vtiliter baptizare, hæreticos autem inutiliter. Malè igitur Kemnitius coniungit ex sententia Cypriani, quos Cyprianus ipse disiungit. Vide Augustinum explicantem Cypriani sententiam, lib. 4. de Baptismo, cap. 10. & lib. 6. cap. 12. & ipsum Cyprianũ in epistolis ad Iubaianum, ad Pompeium, ad Stephanum, & ad Quirinum.

SEPTIMO mentitur pag. 95. cùm sic ait : *Illa vera opinio, quod in ipsis Sacramentorũ elementis gratia essentialiter contineatur, sicut medicina in pixide, ita vt virtus Sacramentorum sit vel essentia, vel qualitas hærens in corporalibus Sacramentorum elementis ; etiam inter Scholasticos Scriptores, non fuit omnibus probata, vt Bonauentura Richardo, &c.* Hîc satis prodit suam imperitiam Kemnitius, & simul audaciã, cùm ea reprehendit, quæ nor intelligit. Nam in primis confundit gratiã cum virtute Sacramẽtorum, cùm tamen sint res diuersissimæ. Gratia enim est effectus Sacramenti, virtus autem id, per quod Sacramentum operatur. Quocirca gratiam contineri in Sacramẽtis nullus Catholicus negat, virtutem autem illam physicam non omnes admittunt. Deinde gratiam essentialiter, id est, ipsam essentiam gratiæ hræere in Sacramẽtis, vt medicinam in pixide, nullus

nullus etiam Catholicorum dicit: Fatentur enim omnes gratiam hærere in anima, non in Sacramentis. Ponunt tamen, vt suprà diximus, eam in Sacramento, vt in vase, metaphoricè accipiẽdo nomen vasis, quomodo dicuntur tela vasa mortis, quia in eis mors continetur, vt effectus in caussa.

OCTAVO mentitur ibidem, cùm ait: *Fuerunt etiam qui virtutem Sacramẽtorum in ipso opere, quo Sacramenta vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt: ita vt Sacramenta dicerentur conferre gratiã ex dignitate, & merito operis, quod exercet vel is, qui celebrat, vel qui suscipit.* Hoc etiam mendacium testis est imperitiæ Kemnitianæ, quamquam non est eius proprium, sed à Caluino illud accepit. Vide suprà in 3. Caluini mendacio. Plurima sunt alia in Kemnitio, hæc enim solùm ex initio libri decerpta sunt.

CAPVT SEXTVM.

Mendacia Tilemanni Heshusij.

TIlemannus HESHVSIVS, qui se Episcopum Sambiensem vocat, librum scripsit de sexcentis erroribus Pontificiorum; qui liber non habet vel vnã micam salis. colligit enim errores tam inconsiderate, vt vel sint mera mendacia, vel contradictorij eorum sint hæreses apud omnes Lutheranos.

Ac vt solum, caussa exempli, discutiamus locum 15. qui est de Sacramentis, tertius error, quem notat, est desumptus ex CATECHISMO Romano in hæc verba : *Virtutem, quæ ex passione Christi manat, hoc est, gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per Sacramẽta, quasi per aluum quandam in nos ipsos deriuare oportet.* Hæc ille. Vbi primu corrupit verba Catechismi Romani; siquidem ex alueo, quæ vox est in Catechismo, iste fecit aluum, vt sordidam, & ridiculam faceret Catechismi sententiam. Deinde sententia Catechismi non potest damnari, quin damnẽtur etiam omnes Lutherani. Sume enim sententiam contradicentem, quæ sine dubio hæc erit; Christus in cruce non meruit nobis gratiam, vel si meruit, ea tamen non deriuatur ad nos per Sacramenta quasi per alueũ. At certè hanc sententiam Lutherani omnes damnant, quippe qui volunt gratiam ex Christi passione nobis per verba & Sacramenta offerri, & applicari. Neque refert quod ipsi non nominant alueum: nam nominãt instrumentalem caussam quod est longe amplius quam alueus. Vide Kemnitium in 2. parte Examinis pag. 97. & Calvinum in Antidoto Concilij sess. 7. can. 4.

Quintus error apud Tilemannum est, quòd Sacramenta veteris legis non impresserint characterẽ, qui est signum spirituale. Sume igitur contradicentem, nimirum; Sacramẽta veteris legis imprimebant characterem spiritualem; & quære si vel ab vno ex Lutheranis approbetur. Lutherani enim nõ anteponunt vsquam, licet ferè æquent, Sacramenta legis veteris Sacramentis nouæ legis; & tamen summo consensu negant, Sacramenta nouæ legis imprimere characterem. Id quod negat etiam ipse Heshusius ibidem in 7. errore.

Nonus error est, quòd non requiratur bonus motus interior in suscipiente Sacramentum. Hunc errorem tribuit Heshusius Gabrieli lib. 4. senten. dist. 1. q. 3. Sed verba Gabrielis, quæ ipse citat, detegunt fraudem. Nam Gabriel non dicit non requiri motum interiorem, cùm apertè requirat fidem, & pœnitentiam cum omnibus aliis Doctoribus. sed dicit cum Scoto, non requiri motum interiorem, qui sit meritorius gratiæ de congruo, vel de cõdigno. Scotus enim, & Gabriel, & multi alij docent, motus quosdam interiores esse meritorios de congruo iustificationis, sed addũt, quod si aliquando isti motus non sint tam perfecti, vt mereantur, de congruo, tamen sufficere cum Sacramento ad iustificationem.

Decimus error est, quod Sacramenta veteris legis non contulerint gratiam, neque ex opere operato, neque ex opere operantis, seu per modu meriti, etiamsi in fide, & charitate fierent. Hæc ille. Sed accipe contradicentem propositionem, & dic; Sacramenta legis veteris contulerunt gratiam ex opere operato, vel ex opere operantis, seu per modum meriti. Atqui hæc tota est hæretica omnibus Lutheranis. Nam omnes execrantur, quod dicimus de opere operato; & multò magis, quod dicimus de opere operantis. Sacramenta enim gratiam conferre ex opere operãtis, est gratiam conferre ex dignitate, & merito operis; ipsi autem nullum agnoscunt opus dignum aut meritorium, sed omnia esse volunt peccata mortalia. atq; in primis idem Heshusius in eodem lib. tit. de iustificatione, de lege, de operibus.

Decimus tertius error est ex Cõcilio TRIDENTINO desumptus, sess. 7. can. 13. *Docent*, inquit, *sine externis Papisticis ritibus, nec veritatem, nec dignitatem, nec efficaciam Sacramentorum consistere.* Hæc ille. At hæc impudentissima impostura est : Concilium enim nihil eiusmodi docet. Hæc enim sunt verba Concilij, quæ ibidem ponit Heshusius, vt nimirum non solum sit, sed etiam habeatur impostor: *Si quis dixerit receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in solenni administratione Sacramentorum adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitto, aut in nouos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.*

CONTROVERSIA PRIMA,

De nomine Sacramenti.

CAPVT SEPTIMVM.

Sitne vtendum nomine Sacramenti.

DE NOMINE SACRAMENTI DVÆ sunt controuersiæ hæreticorũ, tum ipsorum inter se, tum nobiscum. VNA, Sitne hoc nomen vsurpandum. ALTERA, quid proprie significet hæc vox Sacramentum.

Quod attinet ad priorem, Martinus Lutherus initio nouæ suæ prædicationis visus est ab hoc nomine non parum abhorrere. Nam in lib. de capt. Babyl. quam edidit anno XX. cap. de Matrimonio : *Non habet*, inquit, *vniuersa scriptura sancta hoc nomen Sacramentum, in ea significatione, qua noster vsus, sed in contraria. Vbiq; enim significat, non signum rei sacræ, sed rem sacram, secretam, & absconditam.* Deinde in lib. de abrogãda Missa, quem edidit ann. XXI. *Pia*, inquit, *& fidelis conscientia meritò & dignè pauere debet, ne hoc sacrificium appellet, aut credat, quòd certissima est apud Deum & in Scripturis non dici sacrificium, & hoc solùm appellet sacrificium, quod constat à Deo vocari sacrificium. Quæ enim furentior est temeritas, quàm sic os in cœlum ponere, vt hoc sacrificium, & cultum Dei dicas, quod ille non dicit sacrificium & cultum Dei* ? Hæc ille. Cùm igitur Lutherus affirmet, vocem Sacramentum non esse in Scriptura in eo sensu,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo Ecclesia vtitur Sacramẽtis, & simul affirmet, fu- A rentem esse temeritatẽ vti nominibus in rebus Dei significãdis, quibus Deus ipse in Scriptura nõvtatur: certe colligitur nõ ei placuisse, vt hoc nomine vteremur.

Quocirca Melanchton Lutherum sequutus in locis communibus editis anno XXI. & XXII. caput in quo agit de Sacramentis, inscribit de signis; & in medio eius capitis: *Quæ aly*, inquit, *Sacramẽta, nos signa appellamus*. Quin etiam tanta erat cupido istorũ hominum omnia nouãdi, vt mallet Græca voce, & Latinis prorsus inaudita dici σφραγίδας, id est, sigilla, quàm Sacramenta.

Andreas item Carolstadius in lib. de imaginibus, & Sacramentis, eundem Lutherum sequutus, ex professo agit contra nomen Sacramenti.

Porrò Zvvinglius pater Sacramentariorum in lib. B de vera & falsa religione, edito anno XXV. dicit quidem se nolle tumultuari ob hoc nomẽ, apertè tamen reprehendit. Sic enim habet in cap. de Sacramentis: *Vocem istam, Sacramentum, magnopere cuperem Germanis nunquam fuisse receptam.*

Sic etiam Caluinus lib. 4. Inst. c. 14. §. 13. dicit se nolle contendere de nomine Sacramenti, & tamen non obscurè reprehendit, dum ita loquitur: *Abundè liquet Veteres, qui Sacramentorum nomen signis indiderunt, minimè respexisse, quis fuisset verbi huius vsus Latinis Scriptoribus: sed nouam hanc significationem pro suo commodo affinxisse, qua simpliciter sacra signa designarẽt.* Hæc ille.

Cæterùm Lutherus cùm vidisset Carolstadium, & Zvvinglium, cum quibus inimicitias gerebat, abhorrere à voce Sacramenti, mutauit citò sententiam, & nomen Sacramenti approbare cœpit. Sic enim scribit in lib. contra cœlestes Prophetas part. 2. *Dicit*, inquit, C *Carolstadius, Christum & Apostolos non appellasse cœnam Sacramentum, velle se habere nomen ex Bibliis: Deum imponere suis creaturis nomina, nos qui homines sumus, non debere indere nomina rebus diuinis.* Et infrà; *Age animicida, tu & spiritus peccati, fatemur quidem Deum non dixisse Sacramentum, nec præcepisse vt Sacramentum diceretur: Sed dic nobis contrà, vbi prohibuit Sacramentum dici? Quis ergo tibi dedit potestatem prohibendi, quod Deus non prohibet? Annon est verus animicida, qui se ponit loco Dei super nos, & auffert nostram libertatem?*] Ac deinde asserit, & probat, licere vti hoc nomine, immò & oportere vti. Quæ omnia non magis contra Carolstadium pugnant & Zvvinglium, quàm contra ipsum Lutherum, à quo illi didicerant, vt ostendimus.

Luthero autem sententia mutãte, mutarunt etiam ceteri Lutherani. Nã & in Confess. August. recipiunt nomen Sacramẽti: & Philippus in locis ann. XXXVI. inscribit caput de Sacramentis, quod antea inscripse- D rat de signis. Brentius quoque in Confessione V Virtembergen. cap. de Sacramentis, idem nomen retinet. Ac demũ Kemnitius in 2. part. Examinis non procul ab initio, vocabulum hoc ἄγιασμα, id est, non scriptum in diuinis literis esse dicit, & tamen retinendũ, & conseruandum. Solùm ergo controuersia restat cum Sacramentariis, & cum priore sententia Lutheri.

Sed facilè probare possumus, nomen hoc esse vsurpandum, & conseruãdum. PRIMO, quia reperitur in Scripturis. Sunt autem duo notanda antequam hanc rationem explicemus. PRIMO quidem Scripturas sacras non Latinè, sed vel Hebraicè, vel Græcè à Prophetis, & Apostolis scriptas fuisse: proinde non esse demonstrandam ex Scripturis vocem Latinam, Sacramentum, sed Græcam, quæ illi respondet, nimirum μυστήριον. Idem enim omninò est Latinis Sacramentum, quod Græcis Mysterium. Neque in hoc vlla dissensio est: fatentur enim aduersarij idem esse Sacramentum, & Mysterium, & ideò vtrumq; vocabulum dicunt esse ἄγιασμα in nostra significatione.

SECVNDO, aliter ex Scripturis probari posse nomen Sacramenti apud Catholicos, aliter apud hæreticos. NAM apud Catholicos, qui fatentur Matrimonium esse Sacramentũ propriè dictum, probamus nomen Sacramenti esse in Scripturis, non solùm in genere, sed etiam in specie, id est, vt significat res illas septem, quas propriè Sacramenta vocamus. Ait enim Apostolus ad Ephes. 5. *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum, siue (vt habetur Græcè) Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Vbi Apostolus Conc. Trident. teste, sess. 24. Sacramentum propriè dictum vocat Matrimonium, seu coniunctionem viri & fœminæ: est enim ea coniunctio signũ rei sacræ, & arcanæ, id est, coniunctionis Christi cum Ecclesia. Neque obstat, quod Paulus videatur loqui de coniugio Adami, & Euæ, quod quidem Sacramentum nouæ legis, non fuit. Nam Paulus etsi allegat verba Adami, tamen ea accommodat ad coniugia sui temporis: omni enim coniugio conuenit quod Adam dixit: *Erunt duo in carne vna.* Vnde non ait Paulus, Sacramentum hoc magnum fuit, sed Sacramentum hoc magnum est, nimirũ posteaquam à Christo addita est illi promissio gratiæ.

Apud hæreticos autem, qui Matrimonium non admittunt esse Sacramẽtum propriè dictum, non possumus probare ex Scripturis nomen Sacramenti, vt est nomen specificum, & proprium nostrorũ Sacramentorum. Nusquã enim in Scriptura Baptismus, aut Eucharistia, aut Pœnitentia, aut Ordo, aut etiam Confirmatio, aut Vnctio, Mysterium, vel Sacramentum appellatur. Possumus tamen ex Scripturis ostendere, nomen Sacramẽti, vt est nomen genericum, & commune ad nostra septem Sacramenta, & alias res quasdam: nimirum vt significat signũ rei sacræ, vel arcanæ: quod quidem satis est, vt possimus hoc nomine vti, etiam testimonio Scripturarum. Nomen enim genericum verè conuenit rei, licet non soli illi conueniat.

Id igitur nomen in Scripturis haberi cõtra Lutherum demonstramus ex Daniele, cap. 2. vbi sæpissimè vocatur Mysterium, vel Sacramentum statua Nabuchodonosor, quia erat signum rei latentis, id est, successionis quatuor regnorum, & regni Christi post illa exorituri. ex quo colligimus, vocabulum רָז Hebraicum, & רָזָא Chaldaicum, non solùm significare rem secretam, vt Isaiæ 24. *Secretum meum mihi*: Sed etiam signum rei secretæ, vt hoc loco Danielis: quamquam etiam hoc loco non negauerim, aliquando significare rem secretam. Nam interdum Scriptura vocat Mysterium ipsum somnium oblitum, & proinde absconditum, & secretum: interdum ipsam statuæ illius, quæ per somnium apparuerat, significationem.

Item probamus ex illo Apocal. 17. *Et in fronte eius nomen scriptum mysterium.* Et infrà: *Ego dicam tibi Sacramentum mulieris.* Hinc enim habemus mulierem illam formam meretricia, quam Ioannes vidit, fuisse quoddam Sacramentum, id est, signum rei latentis, nimirum Romani Imperij, vel Antichristi, vt alibi exposuimus. Non enim res ipsa latens, sed mulier, quæ videbatur, appellatur Mysterium, & Sacramentum, ob significationem, quam continebat, vt patet ex nomine scripto in fronte.

Idem probatur ex illo 2. Thessal. 2. *Nam Mysterium iam operatur iniquitatis.* Vocat enim Apostolus Mysterium iniquitatis, persequutiones Ecclesiæ primitiuæ ab Im

ab Imperatoribus, & hæreticis excitatas, quia signifi- A cabant persequutiones excitandas in nouissimis diebus ab Antichristo. Ita enim exponunt eum locum Chrysostomus, Theophylactus, Ambrosius, & alij ferè omnes.

Denique idem probatur efficacissimè ex illo Ephe. 5. *Sacramentum hoc magnum est.* Tametsi enim Erasmus, & Caluinus Mysterium à Paulo dici contendũt, non coniunctionem viri & fœminæ, sed Christi, & Ecclesiæ, eò quòd addat Apostolus: *Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, tamen apertissimè falluntur. Quod enim Paulus Sacramenti nomen non tribuat Christo, & Ecclesiæ, sed coniunctioni viri, & fœminæ, patet tum ex relatiuo pronomine, hoc. Refert enim id quod dictum fuerat, nimirum: *Erunt duo in carne vna*: tum etiam quia periret tota ratio Apostoli: vult enim probare, debere viros diligere suas vxores; id verò probat, quia illud: *Erunt duo in carne vna*, est B magnum Sacramentum in Christo, & in Ecclesia. Quod si totum hoc Mysterium est in coniunctione Christi, & Ecclesiæ, & ad coniugium nihil pertinet, quid, quæso, Paulus probat? Vide commentarium Hieronymi, Chrysostomi, Oecumenij, & aliorũ Patrum in hunc locum. Coniunctio igitur sensibilis & externa viri, & fœminæ, Sacramentũ est, id est, signũ rei sacræ, spiritualis, & latentis, id est, coniunctionis Christi, & Ecclesiæ. Quocirca Kemnitius his testimoniis persuasus, fatetur nomen Sacramenti vt genericum est, scriptum esse, licet vt specificum, non sit scriptum.

Falsum igitur est, quod Lutherus dicebat, Sacramentum in vniuersa Scriptura significare rem sacrã, secretam; nusquam autem signum rei sacræ, secretæ. Nec minus falsum est, quod ibidem addidit, Catholicos vbicunque in Scriptura inuenerunt nomen Sa- C cramenti, ex eo fecisse signum, non enim vbique dicimus, Sacramenti nomine significari signum, sed solum quibusdam in locis, ailbi autẽ significare rem secretam, vt Tob. 12. *Sacramentum Regis abscondere bonum est.* Et Ephes. 3. *Vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis suæ.* Et 1. Timot. 3. vocat Incarnationem, magnum pietatis Sacramentum. Neque id ignorãrunt Scholastici, quin potius omnes cum Magistro indicant has acceptiones varias Sacramenti secundum Scripturas. Vide in 4. distin. 1. & sanctum Thom. 3. p. q. 60. art. 1.

Quod si Sacramentum dicatur a sacrando, & initiando, quod placet Zvvinglio, vt postea dicemus, habetur in Scriptura Testamenti veteris vox Hebræa nostræ Latinæ voci respondens, nimirum מִלּוּא seu מִלּוּאִים id est, ritus consecrationis, Exod. 28. Leui. 8. & alibi. D

SECVNDA ratio sumitur ex Patribus. Antiquissimi enim Patres hoc nomine vsi sunt ad significandum Baptismum, Eucharistiam,, & alia id genus sacra Symbola. TERTVLLIANVS vetustissimus Latinorum, libr. de præscriptionibus, cap. 16. *Ipsas quoque*, inquit, *res Sacramentorum diuinorum, in idolum mysterijs diabolus æmulatur: tingit & ipse quosdam, signat in frontibus milites suos, &c.* Vide etiam libr. 1. in Marcion ante medium. S. CYPRIANVS, lib. 2. epist. 1. de Baptismo, & confirmatione dicit: *Si Sacramento vtroque nascantur.* Lib. 2. epi. 3. ad Cæcilium: *Quo & ipse*, inquit, *Sacramento (Eucharistiæ) populus noster ostenditur admixtus.* Et lib. 4. epi. 7. ad Magnum: *Neque enim sic in Sacramento saluari delictorum contagia, vt in lauacro carnali, & seculari sordes cutis, & corporis abluuntur.* Eadem vtuntur voce LACTANTIVS lib. 4. cap. 17. HILARIVS in illud Psal. 121. *Et abũdantia diligentibus te.* HIERONYMVS in cap. 44. Ezechielis, in cap. 1. Malachiæ. AVGVSTINVS in epi. 118. & libr. 2. doctrinæ Christianæ, cap. 3. & demum omnes posteriores.

Ex quibus Patrum sententiis colligimus nomen hoc esse antiquissimum, & proinde retinendũ, etiam si in Scripturis non haberetur: quomodo retinemus multa alia nomina, quæ non sunt in Scripturis, vt Trinitatem, consubstantialem, personam, &c. Periculosissima enim est vocum nouarum libertas in Ecclesia, cùm paulatim ex nouis vocibus, nouæ etiã res oriantur, cùm vnicuique licet in rebus diuinis nomina fingere. Vnde & B. Paulus prohibet prophanas vocum nouitates. 1. Timot. 6. & sanctus AVGVSTINVS libr. 10. ciuit. cap. 23. *Liberis*, inquit, *vocibus loquuntur Philosophi; nec in rebus ad intelligendam difficillimis offensionem religiosarum aurium pertimescunt: nobis autem ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionem.*

Rursus colligimus, tum ex Scripturis, tum ex Patribus citatis, Kemnitium falsa, & pugnantia de hoc nomine loqui. Nam pag. 28. sic ait: *Augustinus primus fermè cœpit vocabulum Sacramenti in hac quidem materia extendere, & latiùs vsurpare, quàm iniquitas fecerat. In epistola enim quinta ad Marcellinum de signis loquens, inquit: Quæ cum ad res diuinas pertinent, Sacramenta appellantur. Vt igitur Augustino aliquid sit Sacramentũ, satis est si rei alicuius diuinæ vel sacræ signũ sit.* Hæc ille. At falsum est, primum Augustinum fuisse, qui extenderit hoc nomen ad alia sacra signa, quàm ad Baptismum, & Eucharistiam, patet ex omnibus Scripturis citatis, & ex Tertulliano, Cypriano, ac C Lactantio locis notatis: & præterea patet ex ipso Kemnitio, qui paulò ante, id est, pag. 22, sic ait: *Coniunctio, viri & vxoris in coniugio est Sacramentum coniunctionis Christi, & Ecclesiæ, ad Ephe 5.* Et infrà: *Omnes figuras, & allegorias significantes aliquid, Patres vocant Sacramenta. Tertullianus libr. 5. contra Marcionem vocat Sacramenta figurarum, & allegorias Sacramentorum, vbi de duobus Abrahæ filijs loquitur. Aduersus Iudæos vocat Sacramentum ligni, disputans de securi Eliszi, & de ligno Adæ.* Hæc ille, qui viderit quàm benè cohæreat, Augustinum auctore illius rei facere, quæ apud Tertullianum, aliósque vetustos Patres, & apud ipsum Apostolum Paulum inueniatur.

Adde postremò, quòd omnes linguæ vulgares in Latina Ecclesia hoc nomen retinuerunt, vt Italica, Gallica, Hispanica, Germanica, & aliæ. quod est argumentum semper fuisse hoc nomine Sacramentum in Ecclesia, Venerabile. Sed de hac prima Quæstione satis. D

CAPVT OCTAVVM.

De etymologia, & notione Mysterij, & Sacramenti.

QVIA certum est priùs in Ecclesia fuisse voces Hebraicas, & Græcas, quàm Latinam, Sacramentũ, & Latinos nihil aliud voluisse exprimere per Sacramentum, nisi quod Hebræi, & Græci exprimebant per sua vocabula, PRIMVM de Hebraica, DEINDE de Græca, POSTREMO de Latina voce dicendum erit.

Hebræi tres habent voces, quibus Sacramenta sua significare solent. PRIMVM enim omnes cæremonias, inter quas numerantur Sacramenta, vocãt חֻקִּים

Universidad de Deusto
Biblioteca

חקים vel חקה vt patet Exod.12.28.& alibi. Sed hoc A nomen non tam ipſam cæremoniam, quàm legem cæremonialem ſignificat; nam חסק ſtatuere ſignificat, & מחוקק legis latorem. Vnde in Teſtamento nouo ſemper cæremoniæ Iudæorum dicuntur leges, vt Matth. 11. *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem*, id eſt, Figuræ illæ cæremoniarum, & vaticinia Prophetarum vſque ad Ioannem. Et Galat. 5. *Contestor omni circumcidenti se, quod debitor est vniuersæ legis faciendæ.* Id eſt, qui admittit circumciſionem, debet eodem iure admittere omnes cæremonias.

ALIVD vocabulũ eſt מלואים מלואה & מלואת quod conſecrationem, ſeu initiationem ſignificat, & habetur Exod. 28. & Leuit.8. vbi agitur de conſecratione Sacerdotis. Deducitur autem hæc vox à verbo מלא quod ſignificat implere, & perficere; quia qui Sacramentum ſuſcipit, perficitur, vt ſit idoneus ad B ſacram functionem peragendam.

TERTIA vox eſt דרא & דרה quæ magis in vſu eſt Chaldæis, quàm Hebræis. Vnde Hebræi nondum inuenerunt veram eius radicem; ſed, vt ſuprà diximus, ſatis aperte colligitur ex cap.2. Danielis, ea voce ſignificari tum rem ipſam ſecretam, tum etiam ſignum rei ſecretæ.

Porrò etymologiam Myſterij explicans Clemens Alexandrinus in oratione exhortatoria ad Gentes, cuius etiam meminit Euſebius in 2. de præparatione Euangelica, cap. 5. dicit, μυστήριον dici à μύσος, quod ſcelus, & execrationem ſignificat. Reprehendit Dominicus à Soto hanc etymologiam in 4. diſt. 1. quæſt. 1. art 1. quod μύσος per iota ſignificet ſcelus, & odium; μυστήριον autẽ ſcribatur per yplilon. Sed non erat opus, vt homo Latinus cum auctoribus grauiſſimis, atque Græcis, de Græcæ vocis etymologia contenderet. C Nam etſi μῖσος odium, μύσος tamen ſcelus propriè ſignificat: porrò Clemens à μύσος deduxit μυστήριον, non à μῦσος, licet poſteriorem hanc vocem habeant aliqui Latini codices Euſebij, ex errore librariorum. Præterea Clemens non voluit eo loco propriam, ac germanam etymologiam Myſterij explicare, ſed de induſtria poſuit quandam minus propriam, ſed valdè aptam ad irridenda ſacra Gentilium, quod tum agebat. Itaque cum vellet ſacra illa ridere, ac deteſtari, dixit vel appellari μυστήρια ἀπὸ μύσους, quòd ſceleſta, & execranda eſſent; vel dicta eſſe μυστήρια, quaſi μυθήρια, id eſt, fabuloſa.

Alij deducunt μυστήριον à verbo μύω, quod eſt claudo, & στόμα, quod eſt os: quaſi Myſteria ſilentio honoranda ſint: vel à μύειν, & τηρεῖν, id eſt, abſcondere & ſeruare, quod ſint occultè ſeruandæ res ſacræ.

Poſſet etiam non inepte deduci à μύειν μύεσθαι quod eſt D initio, ſeu ſacris imbuo, vnde eſt μύστης id eſt, ſacrorum antiſtes, qui alios initiat.

Sunt autem tres huius vocis ſignificationes.

PRIMA ac præcipua eſt, vt Myſterium dicatur ea cæremonia, qua homines ſacris initiantur. Quocirca à M. T. lib.2. de legibus dicuntur etiam initia: & ſanctus Ambroſius librum ſcripſit, de iis, qui Myſteriis initiantur. Et hæc ſignificatio reſpõdet etymologiæ, quam poſuimus à verbo μύειν, & huic voci in hac ſignificatione reſpondet vox Hebræa מלואה, id eſt, conſecratio. Quia verò Myſteria Gentilium noctu celebrabantur, & ſecreta eſſe oportebat, inde nata eſt.

SECVNDA ſignificatio, qua Myſterium dicitur id omne quod arcanum, & ſecretum eſt. Hinc eſt illud Apoſtoli 1.Cor.13. *Si nouerim mysteria omnia.* Mat.3. *Vobis datum est nosse Mysteria regni Dei*: Et reſpondet verbum Hebræum דר in priore ſignificatione, vel etiam סוד quo frequentiùs vtuntur, id eſt, ſecretum.

TERTIA ſignificatio ex ſecunda nata eſt, qua videlicet Myſterium dicitur omne ſignũ externum rei arcanæ, & latentis: qua ſignificatione omnes figuræ Teſtamenti veteris dicuntur Myſteria, necnon parabolæ, & ſimilitudines quæ habentur vel in Euangelio, vel in Apocalypſi, vt teſtimonia ſuprà allata oſtẽdunt. Et huic reſpondet illa דר in poſteriore ſignificatione.

Iam verò Sacramenti etymologia notiſſima eſt; dicitur enim à ſacro: ſed ſignificationes multæ ſunt. PRIMA eſt, vt Sacramentum dicatur pignus a litigantibus in loco ſacro poſitum. Vt enim ſcribit Varro libr.4. de Lingua Latina prope finem, mos erat apud Romanos, vt cùm duo litigabant, tum qui affirmabat, tum qui negabat, deponeret quingenta æris in loco ſacro apud Pontificem; finita verò lite, qui vicerat, depoſitum ſuum reciperet, qui vinceretur, perderet, eiuſque depoſitum ærario cederet in pœnã iniuſtæ litigationis. Illa ergo depoſita Sacramenta dicebantur, quod in loco ſacro ſeruarentur. Hæc ſignificatio præter cæteras placuit Zvuinglio, in lib. de vera & falſa religione, cap. de Sacramentis: *Sacramentum*, inquit, *nihil aliud est, quàm initiatio, & oppignoratio. Sicut enim qui litigaturi erant, certum pecuniæ pondus deponebant; sic qui Sacramentis imbuntur, sese obstringunt, & oppignerant.*

SECVNDA acceptio eſt, vt Sacramentum idem ſit, quod iuramentum, quod quidem niſi per rem aliquam ſacram fieri non poteſt, cum Deum ipſum teſtem citet omnis, qui iurat. Eſt autem hæc acceptio frequẽtiſſima in iure ciuili, & Canonico, & in auctoribus, tum Gẽtilibus, tum etiã Chriſtianis. Hæc acceptio Caluino placuit, li.4. Inſtit.c.14.§.13. Sic tamen, vt Sacramentũ non tam ſit iuramẽtum, quo ſe homo obſtringit Deo, quàm quo ſe Deus obſtringit homini. Vnde Nicolaus Selneccerus in 2. parte Pædagogiæ, c.de Sacramentis, dicit, μυστήριον, dici à μύω, quod eſt claudo, quia Sacramenta quaſi Dei ſigilla claudunt, & obſtringunt diuinas promiſſiones.

TERTIA ſignificatio eſt, vt Sacramentum idem ſit, quod Myſterium: & proinde ſignificet tria illa, quæ Myſterij voce ſignificari diximus: nimirum, rem ſecretam, & ſignum rei ſecretæ, & rem ſacrantem & initiantem.

Quæ omnes acceptiones conueniunt noſtris Sacramentis, ſed maximè propria eſt ea, quam vltimo loco nominauimus. Nam illa PRIMA Varronis & Zvuinglij non eſt aliena à noſtris Sacramentis. Verè enim per Sacramenta nos obſtringimus, & oppigneramus Deo, tamen hæc acceptio nec inuenitur in Scripturis, nec eſt ita propria, vt ſolis Sacramentis noſtris conueniat. Multa enim ſunt alia præter Sacramenta, quibus nos oppigneramus Deo, vt omnia vota.

SECVNDA acceptio Caluini, quadrat etiam in noſtra Sacramenta. Nam in Sacramentis, vt nos Deo obſtringimur ad obſequiũ, ita ſe nobis ille quodammodo obſtringit ad protectionem. Sed neque hæc habetur in Scripturis, neque eſt propria noſtrorum Sacramentorum, cùm etiam ſine Sacramentis per ſimplicem promiſſionem ſe Deus obſtringere ſoleat.

TERTIA & QVARTA acceptio, qua Sacramentum dicitur quæcunque res ſacra, arcana, vel ſignum rei ſacræ, & ſecretæ, habentur in Scripturis, vt ſuprà oſtendimus, & Sacramentis noſtris conueniunt. Nam omnia noſtra Sacramenta, & ſacra ſunt, cùm Dei ſint; & arcana ſunt, cũ ſolis fidelibus nota

nota ſint, nec debeant aliis facilè prodi, vt docet Dionyſius de Eccleſiaſt. Hierarchia, cap.1. & Cyrill.lib.7. in Iulianum, extremo, & alij Patres paſſim, & denique rem ſacram, & occultam ſignificent, nimirum gratiam. Sed neq; hæ acceptiones ſunt propriæ noſtris Sacramentis, cùm plurima ſint alia ſigna ſacra, arcana, & quæ res ſacras, & arcanas ſignificẽt, vt omnes ferè figuræ Teſtamenti veteris.

QVINTA igitur acceptio, qua Sacramentum ſignificat cæremoniam initiantem, & conſecrantem, hominem Deo, ſiue (quod ferè eſt idem) ſignum rei ſacræ, non cuiuſcunque, ſed rei ſacræ ſacrantis, & initiantis hominem, propriiſſima eſt. Nam IMPRIMIS ſolis Sacramentis conuenit, vt poſteà fuſius oſtendemus.

DEINDE reſpondet apertiſsimè etymologiæ Myſterij, & Sacramenti: nam Myſterium deduximus à μύειν, quod eſt initio; & Sacramentum rectiſſimè deducitur à ſacrando. Vnde ſanctus AVGVSTINVS lib.15.ciuit.cap.26. *Inde*, inquit; *Sacramenta manarunt, quibus credentes initiantur.* vbi dicit, initiari Sacramẽtis nouæ legis. Et epiſt. 23. dicit, Sacramenta nouæ legis conſecrare homines Deo. Et TERTVLIANVS lib.de præſcriptionibus, oſtendere volens quẽadmodum diabolus Deum imitari ſtudeat; *Tingit*, inquit, *& ipse quosdam, vtique credentes, & fideles suos; expiationem delictorum de lauacro repromittit, & sic etiam initiat Mithræ.* Hæc ille: vbi Baptiſmi Sacramentũ initiationem appellat. Et ſanctus AMBROSIVS librum, in quo de Sacramentis Baptiſmi, & Euchariſtiæ tractat, inſcribit, De iis, qui initiantur Myſteriis. Item MAGISTER in 4. diſt.1. & cum eo Doctores plurimi dicunt, Sacramentum dici à ſacrando. Sanctus THOMAS in 1.2. q.102. art.5. *Sacramenta*, inquit, *propriè dicuntur illa, quæ adhibentur Dei cultoribus ad quandam consecrationem, per quam scilicet deputabantur, quodammodo ad cultum Dei.*

Denique Sacramenta veteris legis nunquam vocantur in Scriptura Teſtamenti veteris ſecreta, vel ſigna rei ſecretæ, id eſt, סוד vel רז ſed ſemper appellabantur cõſecrationes, & initiationes, id eſt, מלואים vel cæremoniæ, id eſt, חקים.

CONTROVERSIA SECVNDA.

De definitione Sacramenti.

CAPVT NONVM.

Quid requiratur ad Sacramentum nouæ legis constituendũ.

DIximvs de nomine, nunc de re ipſa dicendum erit. Tres autem erunt partes diſputationis de natura Sacramenti. PRIMO enim exponendum erit, quid requiratur ex communi ſententia omnium Catholicorum ad Sacramentum nouæ legis conſtituendum. DEINDE diſſerendum erit de ipſa formali, & artificioſa definitione Sacramenti. POSTREMO examinandæ, & refellendæ variæ hæreticorum ſententiæ, & deprauationes circa naturam, & definitionem Sacramenti.

Quod igitur ad PRIMVM attinet, Catholici Doctores etſi diſſentiant in rebus quibuſdam Philoſophicis, & minutis, vt; An Sacramentum ſit vnum per A ſe; An ſit ens rationis, &c. tamen in re Theologica mirificè cõueniunt, cùm hæretici contrà, inter ſe mirificè diſſentiant, vt mox videbimus.

Igitur quæ ad ſacramentum nouæ legis conſtituendum neceſſariò requirũntur, hæc ſunt. PRIMVM vt ſit ſignum, dicitur autem ſignum, vt ſanctus AVGVSTINVS definit libr. 2. cap. 1. doctrinæ Chriſtianæ: *Res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire.* Quocirca debet ſignum eſſe res aliqua cognoſcibilis, debet item ducere in cognitionem alterius. Et quia hoc ſecundum, ducere videlicet in cognitionem alterius, in ſigno eſt potiſſimùm, vt idem Auguſtinus docet lib.1.cap.1. doctrinæ Chriſtianæ, ideò oportet ſignũ quatenus ſignũ eſt, imperfectius eſſe re illa, quam ſignificat, & magis illam, quã ſeipſum repreſentare. Quare nõ dicitur homo ſignũ ſuæ imaginis, licet ex cognitione hominis B ſæpe cognoſcantur imagines; ſed contra imago dicitur ſignũ hominis. Iam verò quod Sacramẽtũ ſignum quoddam ſit, patet tum ex Scriptura, cùm Geneſ.17. circumciſio dicitur ſignum fœderis. Roma.6. Baptiſmus dicitur ſignum ſepulturæ, & reſurrectionis, 1. Corinthio. 11. Euchariſtia dicitur ſignum paſſionis, & mortis Chriſti. Epheſ.5. Matrimonium dicitur ſignum coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ: tum ex Patribus. Nam Dionyſius cap.1. Eccleſ. Hierarchiæ, & alij Patres Græci, Sacramenta vocant σύμβολα, id eſt, ſigna, & ſanctus AVGVSTINVS, nunc vocat ſignacula, vt de catechiſandis rudibus, cap. 26. nunc verba viſibilia, vt lib.19. contra Fauſtum, cap.16.

SECVNDVM eſt, vt hoc ſignum ſenſibile ſit: ſunt enim ſigna quædam etiam inuiſibilia, vt character animæ impreſſus. Sed Sacramenta viſibilia, ſeu ſenſibilia ſigna eſſe debere, certiſſimum eſt. Solus fermè C eſt Gulielmus Okam, qui in 4. diſtinct.1. fatetur quidem, Sacramenta eſſe ſigna ſenſibilia, ſed non putat id eſſe de eſſentia, quia poſſet Deus inſtituere Sacramentum in re ſpirituali, vt ſi ſtatueret, vt oratio mentalis, aut meditatio paſſionis Chriſti conferret gratiam ex opere operato. At fallitur Okam, quia illa oratio, vel meditatio haberet quidem effectum Sacramenti, ſed Sacramentum non eſſet. Sacramentum enim intrinſecè, & eſſentialiter eſt cæremonia religionis; cæremonia autem eſt actus externus. Vnde ſancti Patres paſſim docent, Sacramentum eſſe veſtigia quædam, & manuductiones ad ſpiritualia, & inuiſibilia, vt patet ex Dionyſio, & Auguſtino locis notatis; necnon ex Chryſoſtomo homil.83. in Matthæum.

TERTIVM eſt, vt hoc ſignum ſit voluntarium, ſiue datum, non naturale. Quædam enim ſigna ſunt D naturalia, quæ non pendent ex noua inſtitutione, ſed ex natura ſua ſignificant, vt eſt fumus ſignum incendij, & odor ſignum rei odoratæ præſentis, & aurora ſignum vicini ſolis; alia ſigna ſunt ex arbitrio inſtituentis, vt nomina, & verba omnia, vexilla militum, & omnia inſignia familiarum. Potrò Sacramenta ſigna eſſe poſterioris generis docet Auguſtinus libr.2. doctrinæ Chriſtianæ, cap.3. & lib.3.cap.9. neque vllus contradicit. Res enim ipſa per ſe exclamat.

QVARTVM eſt, vt hoc ſignum habeat cum re, quam ſignificat, analogiam, & ſimilitudinem aliquã. Tria enim inueniuntur ſignorũ genera. QVAEDAM enim tantam habent cum re ſignificata ſimilitudinem; vt ſine vlla inſtitutione naturaliter ſignificent: quomodo imago Chriſti, ſignum eſt Chriſti, & veſtigium in arena impreſſum, ſignum eſt pedis.

QVAEDAM alia nullam habent cum re ſignifi-

cata

Universidad de Deusto
Biblioteca

cata similitudinem, & ideò tota pendent ab institutione: hoc modo verba sunt signa rerum, & sonus campanæ signum senatus habendi. A

QVÆDAM denique medio modo se habent. Nam habent quidem aliquam analogiam cum re, sed tam indeterminatam, & confusam, vt magis apta sint ad significandum, quàm actu significent, nisi determinentur ab aliquo: quo modo imago hominis non facta ad alicuius particularis hominis similitudinem, neminem in particulari significat, & tamen quemlibet significare potest, si determinetur adscripto nomine alicuius, aut addito vestimento, aut alio signo particularis hominis.

Huius tertij generis sunt omnia Sacramenta. Nam nec per se significãt actu, nisi determinẽtur, & tamen apta sunt significare, si determinentur. Id patet discurrendo per singula. Nam ablutio externa internæ ablutionis similitudinem gerit; proinde aptissima est B ad eam significandam, si ad id adhibeatur. Idem de Vnctione, alimento corporis Dominici, aliisque Sacramentis dici potest.

Solum est Sacramentum Pœnitentiæ, quod cùm in solis verbis consistat essentialiter, non videtur habere naturalem analogiam cum re significata, sed habet tamen. Non enim illa verba, *Ego te absoluo*, Sacramentum sunt, quatenus significant ex humana institutione, id est, quatenus verba sunt: sed quatenus sunt veluti res quædam à Deo institutæ ad significandam, & efficiendam iustificationem à peccatis. Habet autem analogiam exterior absolutio, quæ ore pronuntiatur, cum interna iustificatione, quæ à Deo efficitur. Itaque absolutio significata per verba, Sacramentum est, non vt per verba significatur, sed vt significat ipsam absolutionem internam. C

Vnde sanctus AVGVSTINVS in epist. 23. ad Bonifacium: *Si Sacramenta*, inquit, *quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omninò Sacramenta non essent.* Et Græci Patres, passim Sacramenta vocant ἀντίτυπα, quod vocabulum significat rem ita similem alteri, vt cum illa quasi certare videatur de forma. vt si depicta imago ita probè, & quasi ad viuum rem exprimat, vt non imago, sed res ipsa videatur. Sic enim accipit hanc vocem Nazianzenus in 2. oratione de Pascha, vbi noctem Paschalem ob infinitam ardentium cereorum multitudinem, quibus illuminabatur, vocat antitypam firmamenti cœlestis, vbi infinita stellarum lumina conspiciuntur. Sic etiam ante Gregotium sanctus Petrus in epistola priore, cap. 3. vocat Baptisma nostrum antitypum respectu arcæ Noæ, vbi noster interpres recte vertit, similis formæ. Cùm ergo Patres Sacramẽta vocant ἀντίτυπα earum rerum D quarum Sacramenta sunt, nihil aliud sibi volunt, quam habere Sacramenta maximam similitudinem cum his rebus, quarum sunt Sacramenta.

QVINTVM est, vt hoc signum repræsentet rem aliquam sacram, non prophanam. Sunt enim Sacramenta cæremoniæ religionis: vnde etiam illa violare omnium consensu, sacrilegium est. Id quod etiam patet ex nomine: nam Sacramentum à sacro dicitur. Denique sanctus Augustinus in epist. 5. ad Marcellinum dicit, signa cùm ad res diuinas pertinent, Sacramenta nominari.

Porrò res illa sacra, quam Sacramenta nouæ legis significant, triplex est: gratia iustificans, quæ vt præsens demonstratur: passio Christi, quæ est causa gratiæ, & vt præterita commemoratur: & vita æterna, quæ est effectus gratiæ, & vt futura præfiguratur. Ita docet sanctus Thomas 3. part. quæstio. 60. art. 3. & omnes alij Doctores. Ac de Baptismo quidem, & Eucharistia res notissima est. Nam Roman. 6. quod Baptismus sit memoria passionis, ostẽdit Paulus, cùm ait: *Quicunq; baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus.* Et infra de gratia iustificationis: *Qui mortuus est, iustificatus est à peccato.* Et: *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in morte, vt quomodo Christus resurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Deniq; de vita æterna ibidẽ: *Si complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.*

Pari ratione de Eucharistia, Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*, id est, in memoriã passionis: nam vt exponit Paulus 1. ad Corinth. 11. *Quotiescunque manducamus panem hunc, mortem Domini annuntiamus.* Item de gratia, Ioan. 6. *Qui manducat me, & ipse viuet propter me.* De gloria: *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Vnde Ecclesia canit: *O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur. Recolitur memoria passionis eius, Mens impletur gratia: Et futuræ gloriæ nobis pignus datur.*

De aliis Sacramentis non est ita notum: tamen certum est, saltem implicitè, illa omnia significare; quia cùm omnia significent gratiam, consequẽter etiam significant principium, & finem eiusdem gratiæ.

Est autem hoc loco NOTANDVM, id quod precipuè & essentialiter significatur per Sacramentum nouæ legis, esse solam gratiam iustificantem. Nam vt infrà dicemus, Sacramenta nouæ legis efficiunt, quod significant: at non efficiunt passionẽ Christi, nec vitam beatam, sed solam iustificationem: passionem enim præsupponunt, & vitam beatam promittunt; iustificationem autem propriè adferunt.

PRAETEREA Sacramenta, vt mox dicemus, sunt instituta ad sanctificandum. At quo propriè, & formaliter sanctificamur, gratia est: passio Christi, & vita beata extrinseca sunt.

DENIQVE id propriè Sacramenta significant, quod per verba exprimitur: verbis autem Sacramẽtorum iustificatio sola plerunque exprimitur. Id enim significat, Ego te abluo, Ego te confirmo, Ego te absoluo, &c. Neque obstat, quod verba Eucharistiæ, *Hoc est corpus meum*, non videantur sonare sanctificationem, sed ipsum Domini corpus. Nam illud significant, vt cibum animarum, & spiritualem mentis refectionem, quæ per internam gratiam fit.

Atque ex hoc capite multa sacra signa excluduntur à ratione Sacramenti, vt res creatæ omnes, quæ signa sunt pœnitentiæ, & sapientiæ: nam: *Cœli enarrant gloriam Dei.* Psalm. 18. Item omnes sacræ imagines Christi, & Sanctorum: sacræ literæ, signum crucis, & alia id genus, quæ sunt quidem signa sacra, & rerum sacrarum: sed non significant propriè gratiam sanctificantem animas.

SEXTVM est, vt hoc signum non solùm significet sanctificationem, sed etiã ita significet, vt quæ tunc fiat, dum Sacramentum adhibetur. Omnes enim Theologi conueniunt, quod Sacramẽta nouæ legis significent sanctificationem, que tunc fiat: id enim verba ipsa ostendunt, Ego te absoluo, Ego te abluo, &c. Et hinc multa signa sacra sanctificationem significantia excluduntur à ratione Sacramenti. Nam exempli causa, Manna quod pluebat Israelitis, significabat spiritualem refectionem, & dulcedinem, quam

quam præbet Eucharistia; tamen Sacramentum non A erat, sed figura Sacramenti: quia significabat eam refectionem, vt futuram, non vt quæ tunc daretur. Sic etiam columba, quæ super Christum apparuit in Baptismo; signum erat sanctitatis, & innocẽtiæ Christi, sed non quæ tum primùm inciperet, vel crescerer: iam enim ab incarnatione plenus fuerat gratia.

SEPTIMVM est, in quo etiã omnes conueniunt, vt Sacramenta nouę legis, non solùm significent sanctificationem, quæ tunc fiat, sed etiam, quæ fiat vi ipsius Sacramenti, ita vt Sacramentum sit caussa instrumentalis sanctificationis; id quod postea probãdum erit contra hæreticos. Hinc autem excluduntur à ratione Sacramenti linguæ illæ ignea, quæ apparuerunt super Apostolos in die Pentecostes: significabant enim charitatem ardentissimam, quæ tum Apostolis infundebatur vnà cum sapientia, & eloquentia planè diuina, sed Sacramentum non erant, quia B non vi earum linguarum infundebatur illis charitas. Quæstio solùm remanet, an dari gratiam ex vi Sacramenti, sit proprium Sacramentis nouæ legis, an verò conueniat Sacramentis in genere. Sed de hoc postea agẽdum erit: nunc satis est conuenire omnes Doctores, quòd Sacramenta nouæ legis id habeant.

Est autem hic NOTANDVM, quòd cùm dicimus de ratione Sacramẽti esse vt sanctificationem significet, & efficiat; id intelligitur non de actu, sed de naturali aptitudine. Potest enim fieri, vt dum infans baptizatur, nemo sit qui cogitet, quid Sacramentum significet; quocirca nihil tunc actu significabit, tamen ex se aptum erit ad significeandum. Potest etiam fieri vt Sacramenti effectus impediatur. Nam cùm quis accedit ad Baptismum, vel alia Sacramenta eum animo perseuerãdi in peccato, is certè non sanctificatur actu: tamen Sacramentum verè significare, immò etiam efficere sanctificationem dici C potest, quia ex se id significat, & efficit: per accidens autem est ex in dispositione suscipientis, vt non sequatur effectus.

OCTAVVM ac postremum, quod ad rationem Sacramenti pertinet, est, vt sit cæremonia religionis ftata, ac solennis, quæ hominem Deo consecret. Ita docet sanctus Thomas in 1.2. quæst. 102. art. 5. & facilè probari potest. Nam vt sanctus Augustinus docet libro 19. contra Faustum, cap. 11. & lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 22. Sine Sacramentis religio esse non potest, proinde tamdiu durare debent Sacramenta, quamdiu religio durat. Quocirca Exod. 12. & alibi, dicuntur Sacramenta eius temporis ritu perpetuo seruanda, id est, nunquam finem habitura, nisi in aduentu Christi, quando vetus ipsum Testamentum finem habiturum erat. Sic etiam 1. Corinth. 11. de Eucharistiæ Sacramento Paulus dicit: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, aut calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Id est, durabit hic ritus, quo mortem Domini commemoramus, donec mundus ipse finiatur, & Dominus ad iudicandum veniat. Non igitur Sacramenta sunt aliqua signa ad breue tempus ostensa, sed solæ cæremoniæ durabiles, solennes, ac statæ.

Atque hinc intelligimus, cur Sacramentum non fuerit illud Christi verbum ad peccatricem: *Remittuntur tibi peccata tua.* Luc. 7. & illa insufflatio in Apostolos cum illis adiunctis verbis. *Accipite Spiritum sanctum, &c.* Ioan. 20. Nam ista Christus semel fecit, non autem inde cæremoniam in Ecclesia frequentandam instituit, & fortè non adhibuit illam insufflationem, & illa verba tanquam instrumenta ad sanctificationem, sed solùm expressit per nuda signa, quod volebat: fortè etiam adhibuit ea, vt instrumenta, vt alias lutum ad illuminandum cæcum, & manus impositionem ad curãdos ægrotos: sed (vt dixi) adhibuit tunc, quia ita ei placuit, qui potest qualibet re vti ad quidlibet faciendum, non tamen inde cæremoniam instituit, proinde nec Sacramentum. Hæc sunt igitur quæ ad rationem Sacramenti nouæ legis pertinent.

CAPVT DECIMVM.

Possitne Sacramentum propriè definiri.

HIS ita constitutis, agendum est de ipsa formali, & artificiosa definitione Sacramenti: ac tria breuiter tractãda sunt. PRIMO; An Sacramentum propriè definiri possit. SECVNDO; Quæ sit propria definitio Sacramenti. TERTIO; An ea conueniat tantùm Sacramentis nostris, an omni Sacramento in genere.

Igitur PRIMA quæstio est; An Sacramentum vere, & propriè definiri, an solùm crasso quodam modo describi possit. Ratio difficultatis est, quia Sacramentum vel est aggregatum quoddam per accidens, cùm constet ex rebus, & verbis; vel est ens rationis, si consideretur formaliter, vt signum ex arbitraria institutione significans. Non possunt autem propriè definiri, nisi entia realia, & quæ sunt vnum per se.

Tres sunt Doctorum sententiæ. QVIDAM existimant, Sacramentum propriè definiri non posse ob caussas iam dictas. Ita Okam, Maior, Richardus in 4. dist. 1. ALII volunt, Sacramentum esse quidem ens rationis, tamen vnum per se: proinde definiri posse saltem imperfectè. Ita Scotus distinct. 1. quæstio. 2. & Sotus dist. 1. quæst. 1. artic. 2. Tametsi enim multa sint in Sacramentis, quæ significant, tamen significatio vna est ex variis illis rebus consurgens, quemadmodum vna est figura domus, licet multa sint quę ad domum faciendam concurrunt. ALII denique volunt, Sacramentum propriè definiri posse. Ita Martinus Ledesmius in tractatu de Sacramentis in genere, quæst. 1. art. 2.

Vt autem breuiter dicam quod sentio, bifariam considerari possunt Sacramẽta. VNO modo, Physicè. ALIO modo, moraliter: quemadmodũ etiam homo aliter consideratur à Physico, aliter à Politico.

Et quidem secundum Physicam considerationem, quæ non est propria huius loci, nec multum ad Theologum pertinet, longè probabilissimam esse arbitror sententiam primam. PRIMO, quia ad rationem, & D essentiam Sacramenti non pertinet sola significatio, sed etiam res ipsa sensibilis, quæ substantia quædam est, & cum adiuncta significatione ens per accidens constituit. Nam si in sola significatione consisteret essentia Sacramenti, res ipsa sensibilis nihil esset, nisi subiectum Sacramenti. At longè aliud nos docet Ecclesia, cùm in Concilio Florentino, & in scriptis omnium Doctorum affirmat, Sacramenta constare ex rebus, & verbis, & illas esse materiam, ista esse formam. Quomodo enim ad essentiam Sacramenti non pertinent ea, quæ materia, & forma Sacramenti dicuntur, & sunt?

SECVNDO, Sacramentum, vt Sacramentum, non solùm significat, sed etiam sanctificat; vt Catholici omnes docent, de Sacramẽtis nouæ legis. At significare, & sanctificare, res sunt diuersorũ prædicamen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rorum, nimirum Relationis, & Actionis: non ergo A vnum per se facere possunt.

ADDE, quòd qui ponunt in Sacramentis realem quandam, & Physicam qualitatem, necessariò cogun-tur Sacramenta componere ex ente reali, & rationis. Significatio enim Sacramenti, cùm ex institutione arbitraria pendeat, non potest non esse ens rationis. Quomodo autem esse potest vnum per se id, ad cuius essentiam pertinet ens reale, & ens rationis?

At verò si Sacramentum consideremus moraliter, vt verè à Theologo considerari debet, est ens reale, & suo modo vnum, atque eo modo definiri potest. Vt enim apud morales Philosophos definitur regnum, & ciuitas, & familia, & de his omnibus passiones de-monstrantur, licet illa omnia sint entia per aggrega-tionem, si Physicè considerentur: ita etiam Theologi definiunt Ecclesiam, Concilium, Sacramentum, & alia id genus, licet Physicè ista definiri nequeant. B

Porrò Sacramentum moraliter ideo est vnum, quia est vnum medium, siue instrumentum, ad iustifican-dos homines. Etsi enim aqua, & verba, agere, & si-gnificare, sint res in se diuersissimæ, tamen vt faciunt vnum instrumentum iustificationis, vnum sunt: atque hoc vnum ex genere, & differentia componi dicitur, & rursum ex materia & forma, ob similitudinem com-positi Metaphysici, & Physici, quam habet. Vt enim in composito Metaphysico sunt duo prædicata, vnum vniuersalius & imperfectius, aliud minus commune, & magis perfectum: sic etiam Sacramẽtum duo prædicata habet, vnum magis commune, & minus per-fectum, nimirum, esse signum. Omne enim Sacra-mentum signum est, sed non omne signum est Sacra-mentum: alterum minus commune, & magis perfe-ctum, nimirum, sanctificans esse instrumentaliter, & per modum cæremoniæ: id enim solis Sacramentis C conuenit. Proinde signum, est veluti genus; sanctifi-cans, veluti differentia. Pari ratione vt in composito Physico sunt duæ partes, quarum neutra prædicatur de toto, & vna est indeterminata, altera determinans, illa materia, hæc forma dicitur: sic etiam in Sacra-mentis sunt res, veluti materia, & verba, veluti for-ma; quia res ipsa, vt caussa exempli, aqua indifferens ex se ad multa significanda, vel etiam efficienda, per verba determinatur ad vnum significandum, & effi-ciendum. Vnde est illud AVGVSTINI tract. 80. in Ioannẽ: *Accedit verbum ad elementũ, & fit Sacramentum.*

Itaque non oportet nimis anxiè discurere, an tota ratio, & omnes proprietates generis, & differentiæ, materiæq; ac formæ conueniant partibus Sacramen-ti: quia (vt diximus) non Physicè, sed moraliter Sacra-menta à Theologo consideranda sunt.

D

CAPVT XI.

Quæ sit definitio Sacramenti.

SECVNDA difficultas est; Quibus verbis concipi debeat definitio Sacramenti. Sunt enim plures definitiones apud Theologos, quæ breuiter proponendæ, & explicandæ sunt. VNA est; *Signum rei sacræ.* ALTERA, paulò explicatior; *Inuisibilis gratiæ visibilis forma.*

Hæ definitiones colliguntur ex AVGVSTINO, ita scribente lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 5. *Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij Sacramentum.* id est, sacrum signum est; & communes sunt apud Catholicos, vt patet ex Hugone lib. 1. parte 9. cap. 2. Bernardo in ser-mone de cœna Domini; sancto Thoma 3. part. qu. 60. artic. 1. & 2. & ex Thoma VValdensi tomo 2. cap. 20. Atq; hæ quidem definitiones si accipiantur, vt verba absolutè sonant, imperfectæ sunt. Multò enim plura sunt signa rerum sacrarũ, aut inuisibilis gratiæ, quàm sint Sacramenta: tamen si accipiantur, vt sonant se-cundum sensum, & intentionem Ecclesiæ, & Docto-rum, bonæ sunt, & legitimæ. Siquidem per signum, intelligunt signum sensibile, institutum, practicum, rei signatæ similitudinem gerens: per rem sacram in-telligunt gratiam iustificantem. Quanquam (vt rectè monet Hugo loco notato) qui primus dixit Sacramen-tum esse rei sacræ signum, non tam rem ipsam accu-ratè definire, quàm nominis interpretationem expli-care voluisse videtur. Quocirca non rectè faciunt, qui pro hac definitione defendendà nimium altercan-tur: præsertim cùm S. Augustinus loco citato de Sa-cramẽto loquatur, tam ampla significatione, vt etiam sacrificium comprehendat.

TERTIA definitio est HVGONIS loco notato, qui sic definit: *Sacramentum est corporale vel mate-riale elementum, foris sensibiliter propositum, ex similitu-dine repræsentans, & ex institutione significans, & ex sanctificatione continens aliquam inuisibilem, & spiritu-alem gratiam.* Vbi duo notanda sunt. PRIMO, per ele-mentum non debere accipi elementum, quomodo accipitur cum dicimus, quatuor esse mũdi elementa, sed rem quamlibet, vt à verbo distinguitur, iuxta il-lud AVGVSTINI: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Vocat autem Hugo, & quidam alij, elementum, materias omnium Sacramentorum, quia in primo Sacramento, id est, in Baptismo, verum elementum aquæ, materia est: à materia enim primi Sacramenti, materias omnium Sacramentorum no-minare voluerunt. Vel etiam quia elementum ma-teriam aptissimè significat, cùm sit corpus imperfe-ctum: & natura sua ordinatum ad componendum mixtum: vnde etiam Aristoteles materiam primam elementum vocauit.

SECVNDO notandum est, Hugonem, cùm ait, Sa-cramentum ex sanctificatione vim habere conferen-di gratiam, non intelligere per sanctificationem, vt perperam intellexit Kemnitius, pag. 94. aliquam be-nedictionem, vel consecrationem præcedentem, vt est illa, qua benedicitur aqua (nam etiam sine ista be-nedictione Sacramentum Baptismi conferri potest) sed verbum Dei quod est veluti forma perficiens Sa-cramentum: illis enim verbis dicitur elementum san-ctificari, quia per illa efficitur Sacramentum. Porrò hæc definitio, etsi potuisset fortasse paucioribus ver-bis comprehendi, tamen satis integrè complectitur totam naturam Sacramenti.

QVARTA definitio est MAGISTRI Sententiarum lib. 4. dist. 1. vbi sic ait: *Sacramentum est inuisibilis gra-tiæ visibilis forma, eiusdem gratiæ imaginem gerens, & causſa existens.* Quæ definitio, quod ad sensum attinet, nil differt à priore. Solùm enim in hac definitione desi-derari videtur explicatio signi, naturale ne, an ex in-stitutione sit: sed hoc manifestè colligitur ex illa par-ticula, *causſa existens.* Nullum enim signum sensibile potest esse causſa gratiæ, nec illã infallibiliter signi-ficare, nisi ex Dei institutione, vt notum est.

QVINTA definitio est CATECHISMI Concilij Tridentini: *Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis, & iustitiæ tum significan-dæ, tum efficiendæ vim habet.* Quæ definitio pulcher-rima est, cùm & breuissima sit, & tamen compre-hendat omnia illa octo capita, quæ ad naturã Sacra-menti pertinere diximus. Nam PRIMO, quòd Sa-

cramentum

cramentum sit signum, patet ex illa particula, *signifi-canda.* SECVNDO, quòd sensibile, ex illa *sensibus subiecta.* TERTIO, quòd voluntarium, ex illa, *ex Dei institutione.* QVARTO, quòd rei sacræ, ex illa, *sanctita-tis & iustitiæ.* QVINTO, quòd sanctitatis, quæ tunc fiat vi ipsius Sacramenti, ex illa, *vim habet.* SEXTO, quòd sit cæremonia solennis, ex eo colligitur, quòd dicitur esse res sensibus subiecta, instituta ad sanc-tificandum. SEPTIMO, quòd similitudinem gerat rei significatæ, non habetur expressè in hac defini-tione, tamen colligi potest ex illa particula, *signifi-canda*, & ex illa, *ex Dei institutione.* Deus enim qui suã-uiter omnia disponit, nunquã instituisset rem vnam ad aliam significandam, nisi cum ea analogiam ali-quam haberet.

Exstat alia definitio apud Gratianum, 1. q. 1. Can. Multi secularium: *Sacramentum est, per quod sub tegu-mento rerum visibilium, diuina virtus secretiùs salutem* B *operatur.* Hæc definitio à Gratiano tribuitur Gregorio; à sancto Thoma in 4. dist. 1. q. 1. tribuitur Augu-stino. Sed nec huius, nec illius est, sed ISIDORI: habetur enim iisdẽ verbis apud Isidorum lib. 6. ety-mologiarum, cap. 18. nisi fortè Isidorus illam accepe-rit ex libro aliquo nobis incognito Augustini, aut Gregorij. Sed cuiuscunque sit, non est cur multum laboremus, cùm satis constet ab Isidoro allatam, ad explicandam nominis significationem, non ad rem ipsam accurate definiendam.

CAPVT XII.

An definitio Sacramenti vniuocè conueniat Sacra-mentis legis veteris, & nouæ.

SEQVITVR TERTIA & postrema quæ-stio; An definitiones positæ conueniant Sa-cramento in genere, an Sacramẽtis tantùm nouæ legis. Duæ sunt Theologorum sententiæ. PRIMA est Magistri in lib. 4. dist. 1. & ibidem Al-berti, Thomæ, Bonauenturæ & aliorum, qui docent, nullam definitionẽ conuenire vniuocè Sacramentis nouæ, & veteris legis, sed oẽs conuenire propriè, & perfectè Sacramẽtis nouę legis; ealdẽ verò conueni-re Sacramẽtis legis veteris analogicè, & imperfectè.

Fundamentum huius sentẽtiæ est, quia existimant auctores citati, de ratione Sacramenti, etiam in ge-nere, non esse solùm significare, sed etiã efficere san-ctificationem: & rursus censent, Sacramenta veteris legis non efficere verã sanctificationem, sed solùm sanctificationem quandam legalem, quæ est figura veræ sanctificationis, quam sola Sacramenta nouæ legis efficiũt. Ex his enim duobus rectè concludunt, Sacramentum dici analogicè de Sacramentis vete- D ris, & nouæ legis, sicut ipsa sanctificatio, ad quam significandam, & faciendam sunt instituta, dicitur analogicè de vera sanctificatione animæ, & de san-ctificatione typica, & legali.

ALTERA sententia est S. Thomæ 3. part. qu. 60. art. 1. & 2. (is enim satis aperte sententiam mutauit) necnon Dominici à Soto, & Martini Ledesmij dist. 1. q. 1. art. 1. & 2. Qui docent definitionem illam, *sacræ rei signum*, vniuocè conuenire Sacramentis nouæ le-gis, & veteris: proindè esse illam definitionem Sa-cramenti in genere.

Fundamentum eorum est, quia existimant ad ra-tionem Sacramẽti in genere non requiri, vt sit causſa sanctificationis, sed solum, vt eã significet. Porrò addunt, Sacramenta legis veteris fuisse verissima si-

A gna verissimæ sanctificationis, quia nimirum signi-ficabant gratiã iustificãtem nobis dandam per Chri-stum. Atq; ex his rectè concludunt, Sacramenta le-gis veteris vniuocè cõuenire cum nostris in genere, licet in specie distinguantur; quia nostra efficiunt sanctificationem, vetera non efficiebant. Vtraquè sententia partim placet, partim etiam displicet: po-no igitur sequentes propositiones.

PRIMA propositio: *Ad rationem Sacramenti in ge-nere non satis est, vt significet, sed requiritur etiã, vt efficiat sanctitatem, seu sanctificationem: immò magis proprium est Sacramenti sanctificare, quàm significare.* Hęc est pro pri-ma sententia. Probatur PRIMO, quia (vt suprà dixi-mus) in Testamento veteri Sacramẽta rarò dicuntur significare; frequẽtissimè autem dicũtur consecrare, & sanctificare, seu initiare, vt patet Exod. 28. & Le-uit. 8. In Testamento etiam nouo Baptismus dicitur lauacrum regenerationis, ad Titum 3. Et certè rege-nerare magis efficere, quàm significare est.

SECVNDO, ab etymologia: Nam omnia nomi-na similia Sacramento, actionem significant, non signum: vt patet de nomine vestimẽti, calceamenti, impedimenti, ornamenti, firmamenti, fundamenti, & ceteris eiusdem formæ; Sacramentum igitur à sa-crando dicitur, non à significando.

TERTIO, quia tota ratio, cur posterior sententia velit, Sacramẽtum in genere nihil esse, nisi signum, est illa definitio: *Sacramentum est signum sacræ rei*, vbi non tribuitur Sacramento efficere rem sacram, sed solùm significare. At iam nos ostendimus istam defi-nitionem non esse perfectam, cùm ipse AVGVSTI-NVS, qui eius est auctor, eam condemnet, quando-quidem vult eam conuenire etiam sacrificio.

SECVNDA propositio: *Sacramẽta veteris legis non ideò Sacramenta sunt, quia significant gratiã iustificantem,* C *sed quia significant & efficiunt sanctitatem legalem.* Hæc est etiam pro prima sentẽtia contra secundã. Et pro-batur PRIMO ex præcedente conclusione. Si enim ad Sacramentum in genere magis requiritur sancti-ficare, quàm significare, profectò Sacramẽta vetera, si vllo modo Sacramenta erant, non solùm significa-bant, sed etiam efficiebant.

SECVNDO, quia significare gratiã aliis dandam, non est Sacramenti, vt Sacramentũ est, sed vt figura, & typus rei futuræ. Nam Sacramẽtum, vt Sacramen-tum, dicit ordinem ad eum, qui Sacramẽto initiatur, non ad alios: vt rectè docet S. Thomas 1. 2. q. 101. art. 4. & q. 102. art. 5. Figura autem dicit ordinem ad futura. Et confirmatur; quia significare gratiã dandam aliis, non erat proprium Sacramentis veteribus, sed etiam sacrificiis, aliisq; obseruantiis Hebræorum, vt S. Au-gustinus demonstrat, lib. 19. contra Faustum, c. 8. 9. 10. D & 11. Nec solùm illa, sed etiã serpens æneus significa-bat curationẽ à peccatis, quã Christus allaturus erat, Ioan. 3. Manna dulcedinem Eucharistiæ, & transitus maris rubri, salutem per Baptismũ, 1. Cor. 10. & tamen nec serpens ille, nec mãnna, nec arca Sacramenta erant Testamenti veteris, aut noui.

TERTIA propositio: *Sacramentum est genus vniuo-cum ad Sacramẽta legis veteris, & nouæ: proinde Sacramen-ta vetera erant simpliciter, & absolutè Sacramenta.* Hæc est pro secunda opinione contra primam. Probatur PRIMO. Sacramentũ in genere nihil aliud requirit, nisi cæremoniam significantẽ, & efficientem alicuius consecrationis, seu sanctificationis: nõ autem requi-rit, vt illa sanctificatio sit per gratiam mundantem animam à peccatis; ista enim specialis sanctificatio constituit speciem quandam Sacramenti, non ipsum

Universidad de Deusto
Biblioteca

genus absolutè. Sacramenta autem veteris legis verè A
significabant, & efficiebant quandam consecrationem. Nam per Circuncisionem initiabantur Iudæi, & consecrabantur Deo, vt essent populus eius peculiaris; per Vnctionem sacerdotalem verè consecrabantur Deo filij Aaron, vt fungerentur sacerdotio, atque idem de aliis eorum Sacramentis dici potest; de quibus vide S. Thomam, 1.2. q.102. art.5. Erant igitur illa verè, & propriè Sacramenta.

SECVNDO. Nulla esse potest religio sine Sacramentis, vt S. Augustinus docet, lib.19. cõtra Faustum cap.11. Sed in Testamento veteri erat vera Ecclesia, vera religio, verum sacrificium, cur igitur non etiam vera Sacramenta?

NEQVE obstat, quòd omnia contingebant Iudæis in figura, 1.Cor.10. ac proinde sacrificia, Sacramenta, ritus omnes: typi quidam erant nostri sacrificij, nostrorum Sacramentorum, ac rituum; vnde videtur colligi non fuisse illa sacrificia, & Sacramenta, nisi per analogiam ad nostra. Hoc, inquam, non obstat; siquidem Sacramenta Iudaica erant quidem figuræ Sacramentorum nostrorum, sed non solùm figuræ, verùm etiam res per se; nam alioqui non tantùm genere, sed etiã specie conuenirẽt cum nostris: homo enim viuus, & homo pictus eiusdem speciei sunt, licet non vniuocè, sed analogicè. Itaque Circumciio non solùm erat figura Baptismi, sed etiam erat per se cæremonia instituta ad initiandos homines illius tẽporis, & adiungendos populo Dei, quare erat imperfectius Sacramentu, quam sit Baptismus, tamen absolutè, & propriè Sacramentum erat. Nam etiam bos est animal imperfectius, quam sit homo, & tamen bos absolute, & propriè animal est: sic etiam ordinatio Aaronica non solùm figura erat ordinationis nostræ, sed etiam per se cæremonia consecrans homines ad sacrificia offerenda. Et ipsa quoque sacrificia non solum figura erant sacrificij nostri, sed etiam per se sacrificia, instituta ad cultum Deo exhibendum, vt summo rerum omnium principio, & fini. Denique ipse etiam populus Iudaicus figura erat populi Christiani, 1.Cor.10. & tamẽ quis ambigere potest, an non fuerit etiam per se verus quidẽ populus?

Itaque non debent conferri res Iudaicæ cum nostris, vt imago picta cum homine viuo, vbi nihil est imago, nisi res alterius: sed vt filij paruuli conferuntur cum viris perfectis, vt facit Apostolus, Gal.4. Est enim Filius imago Patris, & tamen etiam per se homo: & vt comparantur certamina, atque exercitationes pueriles cum certaminibus, & exercitationibus virorum. Sunt enim certamina puerilia imagines quædam maiorum certaminum; tamen habent etiam suam oblectationem, & vtilitatem illi tempori congruentem.

QVARTA propositio: *Illa definitio (Sacra rei signum) conuenit vniuocè Sacramentis omnibus tum veteribus, tum nouis.* Hæc est pro secunda opinione contra primam. Notandum est autem tribus modis posse exponi definitionem illam. PRIMO, vt per signum intelligatur signum practicum; per rem sacram, gratia iustificans. Et hoc modo non conuenit definitio propriè, nisi Sacramentis nouæ legis; veteribus autem solùm secundum quid, & analogicè: quia videlicet illa erant signa practica munditiæ legalis, quæ non est gratia iustificans, nisi typicè, vt imago hominis dicitur homo. Sed ista expositio non est ad mentem S. Augustini, vt suprà diximus.

SECVNDO potest sic exponi, vt per signum, intelligatur signum practicum per rem sacram, consecratio in genere, non descendendo ad iustificationem internã, vel legalem: & hoc modo definitio conuenit vniuocè omnibus Sacramentis. Sed neque hęc expositio est ad mẽtẽ S. Augustini; nõ enim loquitur ipse de signo practico, vt S. Thomas rectè aduertit.

TERTIO potest sic exponi, vt per signum, intelligamus nudum signum, per rem sacram gratiam iustificantem: & hoc modo cõuenit vniuocè definitio illa omnibus Sacramentis; & hoc dicimus in Conclusione, sequuti B. Thomam. Ceterùm ista definitio, vt suprà monuimus, non est perfecta, cùm conueniat etiã sacrificio, eodem teste Augustino, loco citato.

Porrò definitiones cetere, id est, Hugonis, Magistri, & Catechismi Romani nõ cõueniunt nisi Sacramentis nouæ legis: tamen facilè possent accommodari ad Sacramentum in genere, si loco, *inuisibilis gratiæ*, seu *iustitiæ*, poneretur, *consecrationis cuiusdam*, hoc modo; Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione consecrationis cuiusdam, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta Kemnitij.

EX his autem quæ diximus, facilè responderi potest ad calumnias Kemnitij. Is enim in 2. parte Examinis, cap. de numero Sacramentorum, reprehendit omnes definitiones, quas attulimus, excepta illa Catechismi Tridentini, cuius nullam facit mentionem; & præterea addit definitiones duas, vnam Scoti, alteram Gulielmi Okam, quas etiam reprehendit.

PRIMVM igitur, pag.38. arguit definitionem Isidori: *Quomodo*, inquit, *iuxta hãc definitionem Matrimonium erit Sacramentum?* RESPONDEO. Aptissimè conuenire hanc definitionem Matrimonio: nam sub tegumento visibilium rerum, id est, coniunctionis sponsi, & sponsæ, significatur gratia inuisibilis, per quam Deus cum anima iungitur, eámq; iustificat, siue iustitiam infundat, siue infusam augeat. Neque his repugnat, quod Apostolus dicit, Matrimonium signum esse coniũctionis Christi cum Ecclesia: siquidem idẽ Sacramentum pluriũ rerum signũ esse potest.

SECVNDO, arguit definitiones Hugonis, quòd non rectè Sacramẽtum dicatur, elementum corporale, quandoquidem Sacramentum Eucharistiæ secundum Catholicos non sit substãtia aliqua, sed sola accidentia panis & vini. RESPONDEO. Nec ipsa substantia panis, & vinum est elementum proprie dictum, id est, corpus simplex, sed mixtum. Sed, vt suprà ostendimus, elemẽtum vocauit Hugo rem quamlibet sensibilem, quæ adhibetur ad Sacramenta perficienda.

TERTIO, arguit definitionẽ Magistri Sententiarũ, quòd non recte habeat, Sacramẽtum esse formam visibilem. Nam in Matrimonio Catholici volunt materiam esse verba exprimentia consensum: verba autem nec visibilia sunt, nec elementum dici possunt iuxta Hugonem; si elemẽtum distinguitur contra verbũ iuxta illud: *Accedit verbũ ad elementũ & fit Sacramẽtum.*

RESPONDEO. Non desunt Catholici multi, qui materiam in Sacramẽto Matrimonij esse volunt ipsas personas contrahẽtes, verba autẽ solùm esse formam: proinde materiam visibilem, & quæ elementum dici possit, assignãt. Vide Petrum Paludanum in 4.d.1.q.4. Quod si etiam sola verba essent in Sacramento Matrimonij, adhuc nihil efficeret kemnitij argumentum. Nam verba quoque elementa dici possunt, quatenus materiæ locum habent: id enim elementum dicimus,

dicimus, cùm de Sacramentis agimus, quod est ex se A
indeterminatum, & per certa verba, quasi per formam determinatur. Nec minus asserimus verba, visibilia dici posse, cùm visibile ad omnia sensibilia, & sensus ipse videndi vsitatè ad omnem sensum transferatur. Vt enim docet Augustinus, lib.10. Confess. cap.35. rectè dicimus; Vide quomodo luceat, quomodo oleat, quomodo sapiat, quam sit durũ, quàm bene sonet: non tamen cõtra dicimus; Audi quomodo luceat, gusta quomodo splendeat, olfac quàm niteat, palpa quàm fulgeat.

QVARTO, arguit easdẽ duas definitiones, quòd non recte habeant, Sacramentum esse signum inuisibilis gratiæ, si per gratiam intelligatur gratia gratum faciens. Nam etiamsi Richardus disputet, in Matrimonio, & Ordinatione, vt in aliis Sacramentis, dari eiusmodi gratiã: *Reliqui tamen*, inquit Kemnitius, *agnoscunt hoc subsistere non posse*. SED hoc est B
impudens mendacium, vt suprà diximus, cap.2.

QVINTO, arguit definitionem Scoti, & Okam. SED immeritò, cùm nihil falsi illæ contineant, & solùm verbis, non autem sententia discrepent à definitione communi.

SEXTO, oppugnat oẽs definitiones simul: *Si enim*, inquit, *Sacramentum est signum significans effectum Dei gratuitum efficaciter; quomodo non erunt Sacramenta, benedictio Monachorum, aqua benedicta, rosa benedicta, ensis benedictus, Agnus Dei benedictio herbarũ, campanarum, imaginum, inunctio regalis, consecratio templi, cœmiterij, altaris? &c. Illa enim fiunt certis consecrationibus, & finguntur habere spirituales effectus.* SED hæc omnia facilè refelluntur ex duplici capite. PRIMO, quia nec benedictio Monachorum, nec alia enumerata significant, aut efficiunt gratiam iustificantem, sed alios quosdam effectus, vt deletionem venialium, & protectionem contra Dæmonẽ, quos effectus præcipuè habet aqua benedicta. SECVNDO, quia hos ipsos C
effectus non habẽt infallibiliter; non enim ex diuina institutione, sed ex Ecclesiæ precibus vim habẽt.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

Refellitur definitio Lutheranorum.

ACCEDAMVS nunc ad excutiendas, & refellendas aduersariorum definitiones: sunt enim in hac re valde discordes; quod est manifestum signum eos recessisse à veritate, quæ est vna. Certe Kemnitius, qui alioqui conatur tegere, vel conciliare discordias suorum, in secunda parte Examinis, cap.de efficacia Sacramentorum pag.96. D
enumerat quinque diuersas sententias Lutheranorum præter suam, qua est sexta.

PRIMA igitur sentẽtia Lutheri est in lib.de captiuitate Babylonica, cap.vltimo, vbi dicit, propriè Sacramentum esse promissionem signo externo annexam. Eam recipiunt communiter Lutherani, sed paulò magis explicant. Sic enim definit Apologia Confessionis Augustanæ, art.13. *Sacramentum est ritus, qui habet mandatũ Dei, & cui est addita promissio gratiæ.* Similia habet Petrus Martyr, quamuis alioqui Caluinista, in cap.4. ad Rom. in c.10. & 11.1. ad Corinth. & in explicatione Symboli Italica, art.9. & 10. Sed Martinus Kemnitius accuratissime conatur explicare omnia, quæ ad naturam Sacramenti pertinent.

Et quia tum in Apologia, tum in locis Philippus præfatur, se nominis interpretationem dare, & sæpe A
variat verba suæ definitionis; vtilius erit ea proponere, & excutere, quæ ad naturam Sacramenti requiri Kemnitius docet. PRIMO ergo, vult Sacramentum esse debere externum materiale, seu corporale, & visibile elementum, seu signum, quod certo externo ritu tractetur.

SECVNDO requirit, vt illud signum habeat expressum mandatum, seu institutionem diuinam.

TERTIO, vt illud mandatum sit in Testamento nouo: quod idem docet Philippus in locis, cap. de Sacramentis, vbi dicit, Sacramentum esse cæremoniam in Euangelio institutam.

QVARTO requirit, vt Sacramentum non sit cæremonia temporaria, sed duratura vsque ad mundi consummationem.

QVINTO requiri dicit, promissionem de gratia, effectu, seu fructu Sacramenti.

SEXTO dicit, eam promissionem debere esse annexam signo, & eo quasi vestitã, diuina ordinatione.

SEPTIMO addit eam promissionem esse debere non de quocumq; dono Dei, sed de reconciliatione peccatoris, & peccati remissione: quam etiã partem vrgent valde Lutherus in captiuit. Babylonica, & Philippus in locis, cap.de numero Sacramentorum.

OCTAVO requirit, vt promissio, quæ alioqui generalis est, per Sacramentum applicetur, & obsignetur in particulari singulis, qui cum fide vtuntur Sacramentis. Hanc particulam clariùs explicant Lutherus, & Philippus, & ipse etiam Kemnitius infrà cap.de efficacia Sacramenti: volunt enim Sacramenta esse testimonia infallibilia gratiæ Dei, ad hoc instituta, vt excitent & nutriant fidẽ, ad eum modum, quo miracula facere solent. Vnde Philippus in locis Anni XXII. comparat Sacramenta miraculis, quibus C
Deus olim fidẽ confirmabat: & in Apologia artic.13. dicit, Sacramentum esse testimonium infallibile, ac si Deus nouo miraculo de cœlo promitteret, se velle ignoscere. Et Lutherus in lib.contra Cochleũ: *Vult*, inquit, *Petrus per Baptismũ, ceu signum externum, fidem prouocari, & exerceri, quæ saluet*; & in libro de captiuitate Babylonica, cap.de Baptismo, cõfert Sacramenta cum vellere Gedeonis, cum Iride, quam Noë in signum accepit, & cum signo quod Isaias obtulit Regi Achaz, Isaiæ 7. In ipsa etiã Confessione Augustana, art.13. *Sacramenta*, inquiunt, *sunt instituta, vt sint signa, & testimonia voluntatis Dei erga nos ad excitandam, & confirmandam fidem, in his qui vtuntur, proposita.* Et Kemnitius loco citato, pag.102. dicit, verbum & Sacramentum monstrare, vbi fides debeat quærere, & inuenire Christum Mediatorem; & pag.101. & 105. dicit, Sacramenta esse sigilla promissionis. Hæc igitur est ipsorum sententia. Excogitauit hanc definitionem Kemnitius, vt ostenderet solum Baptismum, & Eucharistiam esse Sacramenta proprie dicta: sed nondum obtinuit quod voluit. Nam facilè demonstrare possumus, ne his quidem duobus Sacramentis eam definitionẽ conuenire, & absolutè malam esse.

PRIMA igitur particula vel accipit elementum visibile, & tractabile pro qualibet re sensibili, vt accipiunt Catholici, & tum etiam Absolutio sacerdotalis erit Sacramentum proprie dictum. Est enim Absolutio res sensibilis, cùm auribus percipiatur: vel accipit (vt reuera accipit) elementum visibile, & tractabile pro re quæ sensu videndi, & tangendi percipiatur; & tum fingit sibi definitionem sine vllo testimonio Scripturæ. Scriptura enim nusquam habet, Sacramentum non esse, nisi rem visibilem, & palpabilem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Neque alio modo probat Kemnitius hanc particulam nisi ex eo, quòd Baptismus, & Eucharistia, quæ sunt vera Sacramẽta, signa sunt visibilia, & tractabilia. Quæ argumentatio aut assumit, quod probandum est, & quod ex ipsa definitione postea idem Kemnitius probare conatur, nimirum Baptismũ, & Eucharistiam sola esse Sacramẽta: aut si hoc non assumit, nihil probat. Vt enim non sequitur: Homo & auis sunt bipedia, igitur omne animal est bipes: ita non sequitur, Baptismus, & Eucharistia sunt signa visibilia, & tractabilia, igitur omne Sacramentum est signum visibile, & tractabile. Satis est igitur ad Sacramenti naturam, quatenus signũ est sensibile, vt aliquo sensu percipiatur, nec debet excludi sensus audiendi, cùm excellentissima omnium signorum sint ea, quæ hoc sensu percipiuntur, vt sanctus Augustinus docet, lib. 2. doctrinæ Christianæ, cap. 3.

A

Secvnda particula, quæ requirit expressum mandatum, seu institutionem diuinã, aut requirit, vt hoc mandatum sit expressum in Scripturis, aut satis est, si constet Devm hoc mandatum dedisse, licet in sacris literis non habeatur ita expresse. Si hoc secundum sufficiat, admittimus particulã, sed tunc probabimus omnia septem Sacramẽta. Licet enim nusquam scriptum sit, Deum mãdasse, vel instituisse Sacramentum Confirmationis, tamen quia legimus, Act. 8. per manus impositionem Apostolorum datum fuisse baptizatis Spiritum sanctum, idque ordinariè, certò colligimus, à Deo id fuisse institutum: nec enim potest vlla creata potestas efficere, vt per impositionem manus, hominibus detur Spiritus Sanctus. Quod idẽ probare possemus de aliis Sacramentis, accedente præsertim antiqua traditione, & Ecclesiæ declaratione.

B

Sin autẽ vult Kemnitius (vt reuera se velle significat) requiri mandatum Dei expressum in diuinis literis: falsa est ea particula. Nam per accidẽs est ad mandatum, siue institutionem diuinã, quod sit scripta, vel non scripta: nam alioqui non fuissent vera Sacramẽta, Baptismus, & Eucharistia, quam Christvs, & Apostoli dabant antequam scriberẽtur Euangelia. Siquidem certum est non fuisse scriptũ Euangelium, quando Christvs baptizabat, Ioan. 3. & quando Eucharistiam discipulis dedit, Matth. 26. nec etiam quando S. Petrus iussit baptizari tria millia hominum, Actor. 2. quo etiam tempore cœpit frequentari Sacramentum Eucharistiæ, vt ibidem indicat sanctus Lucas.

C

Tertia particula, vt hæc institutio sit in Testamento nouo, vera quidẽ est absolutè, tamen destruit sententiam aduersariorum. Ipsi enim communi consensu contra communem consensum Ecclesiæ Catholicæ, docent, Baptismum Ioannis habuisse eandem vim, & efficaciã cum Baptismo Christi: ac proinde Christum non tam instituisse Baptismi Sacramentum, quàm illud iam à Ioanne institutum approbasse. Ita Caluinus docet, lib. 4. Instit cap. 14. §. 7. Kemnitius in 2. parte. Examinis, cap. de Baptismo Ioannis. Philippus in locis cap. de Baptismo Ioannis & Apostolorum.

D

At certè, si res ita se habet, non est Baptismi Sacramentum in nouo Testamento institutum: noui enim Testamenti auctor, & princeps Christus est, vt Apostolus ait ad Hebr. 9. propter quod & Isaiæ 11. dicitur Pater futuri seculi. Si igitur Baptismus, quo vtimur, à Ioane cœpit, qui ante Christũ venit, & eius præcursor, & prænuntius fuit, sequitur vt hoc Sacramentum non sit in nouo Testamento, sed in veteri institutum.

Qvarta particula, quòd Sacramentum debeat esse cæremonia perpetua, id est, duratura quamdiu religio ipsa durat, mihi non displicet: nam etiam nos supra idem docuimus.

Qvinta particula, quod ad Sacramentum necessariò requiratur promissio gratiæ, duobus modis intelligi potest. Vno modo de promissione gratiæ, quæ sit effectus Sacramenti, ita vt idem sit; promissio gratiæ in Sacramentis, & institutio Sacramenti, vt signi efficacis, seu instrumẽti iustificationis. Alio modo de promissione gratiæ præcedente, quæ Sacramento tanquam sigillo obsignetur. Sicut enim aliud est promittere, sigillum aliquod fore efficax ad imprimendum; aliud promittere centum aureos, & syngraphã sigillo obsignare: ita aliud est promittere gratiam verbis, & deinde hanc promissionem signo externo confirmare: aliud verò promittere Sacramentum fore instrumentum efficax ad iustificãdum. Porrò Kemnitius confundit hæc duo. Nam in hac particula quinta dicit, requiri promissionem de gratia, seu fructu Sacramenti, vbi videtur loqui de promissione efficaciæ Sacramenti: tamen infrà, vbi cum ceteris Lutheranis dicit, Sacramentum esse sigillum promissionis, loquitur de promissione præcedente, de qua sine dubio loquuntur omnes Lutherani.

Et quidem promissio de efficacia Sacramenti inuenitur in verbo Dei secũdum Catholicos, quantum ad omnia Sacramenta: non autẽ secundum aduersarios. Catholici enim agnoscunt pro verbo Dei, etiam traditiones: aduersarij autem, qui solas Scripturas recipiunt, non facilè ostendent promissionem istam de gratia & fructu Sacramẽti, in omnibus Sacramentis. Exemplo nobis sit Eucharistia, quæ apud aduersarios etiam est Sacramentum proprie dictum. Nam habentur quidem multæ, & insignes promissiones, Ioan. 6. vt illa: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Sed aduersarij non admittunt in hoc 6. capite Ioannis, agi de Eucharistia. Sic enim loquitur Lutherus lib. de captiuitate Babylo. cap. de Eucharistia: *Primum*, inquit, *caput 6. Ioannis, in totum est seponendum, vt quod nec syllaba quidem de Sacramento loquitur.* Quod idem docent Caluinus, & alij hæretici huius temporis in commentario eius loci. Eo capite sepositò, nullam inuenient promissionem. Nam Matth. 26. Marc. 14. & Luc 22. vbi habetur institutio Sacramẽti, non habetur vlla promissio: solùm enim hæc verba habẽtur: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* Et: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Vbi promissio de traditione corporis, & effusione sanguinis non refertur ad Sacramentum, sed ad Sacrificium, quod tunc Deo offerebatur in cœna, & postea offerendum erat in cruce. Non enim Dominus dicit, corpus suum dari Apostolis in remissionem peccatorum; sed dari pro illis, nimirũ Deo, in remissionem peccatorũ; & similiter non dicit sanguinem propinari Apostolis, sed effundi pro illis in remissionem peccatorum.

Promissio autem præcedens, quæ à Sacramẽto tanquam sigillo obsignetur, non est necessaria, nec in omnibus Sacramentis inuenitur: proinde falsa est ex hac parte definitio aduersariorum. Nam in Baptismo qui Sacramentum est, omnium consensu, non facilè inuenietur eiusmodi promissio.

Lutherus in visitatione Saxonica, & Philippus in locis, cap. de Baptismo, adfert illam promissionem, Marci vltimo: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.* Sed ista non est promissio præcedens, sed est explicatio efficaciæ Sacramenti. Et præterea ista verba post resurrectionẽ à Domino dicta sunt: Baptismi autem Sacramentum etiam ante passionem Christi institutum est, & in mores induci cœptum, vt patet Ioan. 3. & 4.

Dicent fortasse, haberi aliam promissionem Ioan. 3. illis verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Sed hæc non tam promissio, quàm comminatio est, ex qua colligitur quidem necessitas, & virtus Baptismi; sed non promissio aliqua præcedens, quæ Baptismo obsignetur. Adde quòd etiam ante ista verba fuit Baptismus Ioannis, quem aduersarij volunt vim habuisse nostri Baptismi.

Eucharistiæ quidem inuenitur promissio quædam (vt Lutherus notat in Saxonica visitatione) præcedens signum. Nam Lucę 22. & 1. Cor. 11. habemus Eucharistiam esse signũ corporis Domini pro nobis traditi, & sanguinis pro nobis effusi. Sed eo loco non habemus, Eucharistiam esse signum testificatiuum, & confirmatiuum promissionis, quale ipsi requirunt, vt patet ex vltima particula; sed signum commemoratiuum tantùm. Sic enim Dominus ait: *Hoc facite in meam commemorationem.*

Sexta particula, quòd promissio debeat esse annexa signo diuina ordinatione, falsa est. Nam verbũ, quod diuina ordinatione annectitur, & quasi vestitur signo, vt inde fiat Sacramentum, nunquã est promissorium, sed assertoriũ, vel deprecatorium. Cum enim aqua aspergitur in Baptismo, non dicitur: *Qui credidерit, & baptizatus fuerit, saluus erit*, quã aduersarij promissionem appellant; sed dicitur: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Matthæi. 28. quæ verba non sunt promissoria. Et Dominus cum primò Eucharistiã fecit, & dedit, non ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*, aut aliquid eiusmodi, sed ait: *Accipite, & comedite: hoc est corpus meũ.* In Sacramento autem Confirmationis, & Extremæ vnctionis, vtimur verbo deprecatorio, quia sic docẽt nos Acta Apostolorum, c. 8. & Iacobus cap. 5. in Sacramẽto Ordinis, imperatorio, *Accipe potestatem.* in reliquis, assertorio.

Quod si aduersarij, antequã Sacramẽta ministrent, verbum prædicant, & remissionem peccatorum annuntiant, ac deinde sigillum adhibent Sacramentorum, vt Caluinus præscribit in libello de formula Sacramentorum ministrandorum; id faciunt ex capite suo, non autem (vt Kemnitius requirit) ex diuina ordinatione. Nusquam enim exstat diuina Ordinatio, qua iubeamur non dare Eucharistiã, aut Baptismum, nisi post concionem. Nam nec Dominus Matth. 26. nec Paulus 1. Corint. 11. vbi tradunt ritum Eucharistiæ administrandæ, docent, concionem præcedere debere: & certè in Baptismo infantiũ, frustrà adhiberetur concio.

Septima particula, quòd illa promissio debeat esse de remissione peccatorum, falsa etiam est: & quidem Kemnitius hanc particulã addidit, vt excludat Ordinationem a numero Sacramentorum propriè dictorum. Nam quia in Scripturis inuenitur signum externum, quo confertur Ordinatio, nimirum impositio manus; & etiam collatio gratiæ, cùm Apostolus dicat, 1. Timoth. 4. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij*, non putauit Kemnitius posse excludi Ordinationem à Sacramẽtis propriè dictis, nisi adderet, eam gratiã debere esse remissionem peccatorum. At si vera esset ista particula, excluderet etiam Eucharistiam à Sacramentis propriè dictis: siquidem Eucharistia non est instituta proprie ad remittẽda peccata, sed ad charitatem nutriendam, & augendam. Ideò enim datur sub specie panis, & vini, quæ nutriunt vitam, non excitant mortuos. & B. Paulus 1. Corinth. 11. iubet, vt homines probent se, nimirum an sint absque peccato, antequam ad eam mensam accedant: *Qui enim manducat indignè, iudicium sibi manducat.*

Octava particula, quòd Sacramentum obsignet instar sigilli, & confirmet instar miraculi promissionem gratiæ, ad excitandam & alendam fidem iustificantem; æquè falsa est, & diligenter refutanda, tum quod sit præcipua, tum etiam, quòd eam ponat Caluinus quoque in sua definitione.

Primo, si Sacramenta confirmarent promissiones Dei instar miraculi, vel sigilli, essent notiora, & efficaciora ad fidem persuadendam, quam sint ipsa Dei verba: hoc autem falsum est, igitur & illa particula falsa est. Probatur propositio, tum quia frustrà adhiberetur vnum ad confirmandum aliud, nisi esset eò notius, & firmius: tum etiam, quia hæc est vis sigilli & miraculi. Semper enim sigillum Regium notius est, & firmius, quam literæ Regis: sigillum enim omnes norunt discernere, literas non omnes discernunt; & sigillum sine literis auctoritatẽ habet, literæ sine sigillo non habent. Sic etiam miraculum notius est, & efficacius, quàm prædicatio. Omnes enim qui vident cæcum illuminari, aut mortuũ excitari, intelligunt illud esse opus supernaturale, & diuinum, & proinde mouentur ad credendum id, quod tali testimonio confirmatur: non autem omnes, qui audiunt prædicãtem, continuò intelligunt, illa esse verba Dei.

Vbi Notandvm est, miraculis, quæ fiunt ad confirmandam fidem, non confirmari diuinã auctoritatem, quasi magis credendum sit miraculo, quàm Deo dicenti; omnes enim sciunt, Deum non posse mentiri, & nihil esse maius diuina auctoritate; sed confirmari auctoritatem proponentis fidem. Magis enim mouemur ad credendum vere esse à Deo reuelata, quæ prædicator proponit, si miracula videamus, quam si sola proponentis auctoritate nitamur. Vnde Marci vltimo legimus: *Illi autem profecti, prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Vbi vides, Deum confirmare signis non suam ipsius auctoritatem, sed prædicatorum sermonem.

Probatur iam assumptio argumẽti, quòd videlicet falsum sit Sacramẽta esse notiora, & efficaciora ipso Dei verbo. Nam Primo nihil fingi potest maius, & efficacius Dei verbo. Secvndo experiẽtia docet, facilius intelligi, si quid verbo dicatur, quàm si nutu significetur. Quid autẽ sunt Sacramenta, si cum verbis comparentur, nisi nutus quidã? Pari ratione experientia docet, magis persuadere verba, quàm muta signa, modò non sint miracula. Vnde Lutherus ipse fatetur, multò efficaciora esse promissionis verba, quàm Sacramẽta, quæ sunt mutæ conciones: *Verbum ipsum* (inquit in lib. cõtra Ioan. Cochleum) *quod longè præualet signo visibili, nullum tamen per sese iustificat, nisi credentem.*

Respondet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 3. Sacramenta non confirmare promissiones ex parte Dei, sed ex parte nostra: quia licet vt à Deo sunt, certissimæ sint, tamen vt à nobis recipiuntur, ob nostræ fidei imbecillitatem non ita certò accipiuntur, nisi confirmentur testimonio Sacramentorum.

Sed hoc facilè reiicitur. Nam quod promissiones Dei ex parte nostra egeãt confirmatione, vel sit, quia nescimus, quæ sint Dei promissiones, idq; ex Sacramentis discimus, aut quia cùm sciamus & illas promissiones Dei, & hæc Sacramenta esse; tamen magis

Universidad de Deusto
Biblioteca

credimus Sacramentis, quàm promissionibus. Atque A
hoc posterius iam refutatum est. Non enim solùm credimus, sed etiam scimus euidentissima ratione, Deum non posse mentiri, proinde nihil esse certius promissionibus Dei: neq; id aduersarij negare possunt. Illud autem prius, æquè facilè refutari potest: siquidem falsum est promissiones Dei disci ex Sacramentis, cùm contrà potiùs Sacramenta ex verbo Dei discãtur. Iam verò, si sigillum Regium esset ignotũ, & solum posset cognosci ex literis, quibus est appensum; esset planè superfluum. Nam vel credũt homines literas illas esse Regis, secluso sigillo, vel non; si credunt, quid facit sigillum? si non credunt, certe neq; credunt sigillum esse Regium: nihil igitur cõfert. Pari ratione, cum Sacramenta non sciantur esse Dei sigilla, nisi quia Scriptura hoc dicit, si creditur verbo sine Sacramentis, quorsum Sacramenta? si non creditur, certè nec Sacramenta creduntur esse Sacramenta: proinde nihil B
operantur.

Ad hoc argumentum respondet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 5. in diplomatibus quoque nihil valere sigillum sine literis, vt patet si appendatur chartæ, in qua nihil sit scriptum: & tamen cùm appẽditur diplomati scripto, multum valere ad illud confirmandum. Et addit, nihil esse mirandum, si promissiones Sacramentis confirmentur, cùm etiam interdum vna promissio per aliam confirmetur.

Sed hæc responsio non diluit argumentum. Nam vt incipiam à posteriore exemplo, promissio promissionem confirmat, quia vna non pendet ab alia. Confirmauit Angelus, Lucæ 1. promissionem conceptus Virginei, ex promissione conceptus, qui iam præcesserat in fœmina anu & sterili. Non enim pendent inuicem duo ista opera mirabilia: proinde vnum, quod C
iam præcesserat, magnam vim habuit ad confirmandum alterum, quod nondum venerat. At Sacramenta, vt diximus, simpliciter pendent ex verbo. Quod verò attinet ad similitudinem sigilli, & diplomatis, nihil omninò est, quod Caluinus dicit. Nam sigillu appensum chartæ non scriptæ, nihil quidem confirmat, tamen nõ ideò pendet a literis, aut nihil est. Immò hinc intelligimus, quàm ineptè aduersarij Sacramenta sigilla appellent, cùm omninò contraria habeant proprietatem. Nam diplomatum sigilla habent suam auctoritatem sine literis diplomatis, literæ autẽ non habent sine sigilio: contrà verò in verbo, & Sacramẽtis, verbum Dei etiã sine Sacramẽtis, infallibilem habet auctoritatem; Sacramẽta sine verbo, nullam habent. Quare verbum potiùs appellandum esset sigillum Sacramenti quàm Sacramentum, sigillum verbi.

Dicent fortasse; Esto, Sacramenta non confirment promissiones more miraculi, vel sigilli: tamen D
iuuant, & confirmant saltem eo modo, quo actio externa iuuat, & confirmat orationẽ docentis. Negari enim non potest, quin aliquid conferat ad explicandum, & persuadendum ipsa actio, & motus manuum, & oculorum, licèt primas partes teneat oratio. Erunt igitur Sacramenta, quasi actio quædã Dei, quæ simul cum verbo magis mouebit ad fidẽ, quàm solũ verbum.

Respondeo, ne id quidẽ concedi posse. Nam actio in hominibus ideò iuuat orationẽ, quia oratio humana imperfecta est, vt sunt omnes res creatæ, & etiam quia actio non habet vim suam à verbo, sed à se. Quocirca magis credebant Ethnici oraculis Apollinis, quæ falsa putabãt esse non posse, quamuis solis verbis ederẽtur, quàm orationi, & actioni cuiuslibet oratoris. Cùm ergo verba Dei sint per se summæ auctoritatis, & Sacramenta omnem vim suam habeant

à verbis, nihil addere possunt ipsi verbo.

Verum est tamen, quod Catholici dicunt, Deum voluisse dare gratiam suam per signa sensibilia, vt per ea instrueret homines, & deduceret ad intelligenda spiritualia. Aliud enim est docere spiritualia per similitudines rerum corporalium, aliud confirmare rem firmissimam per aliam minus firmam.

Secvndvm argumentum. Essentia, & natura Sacramentorum non potest aliunde melius colligi, quàm ex verbis illius, qui ea instituit. Sed in Scripturis sanctis, quæ sunt verba Dei auctoris Sacramentorum, nusquam dicuntur Sacramenta testimonia promissionum, sed vbique describuntur, vt instrumenta iustificationis. Nam Ioan. 3. dicimur nasci denuò per Baptismum, & similiter ad Ephes. 5. dicit Apostolus, Ecclesiam sanctificatam, & mundatam lauacro aquæ in verbo vitæ: & ad Tit. 3. vocat Apostolus Baptismũ, B
lauacrum regenerationis, & renouationis. Sic etiam de Eucharistia Ioan. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*, atque idẽ de aliis probare possemus. Non possunt autem nisi absurdissime istæ sententiæ ita exponi, vt Sacramẽta regenerare, mundare, dare vitam æternã, nihil aliud sit, quàm testimonium dare diuinarum promissionum: Quis enim ferret eum, qui ita diceret; Baptismus regenerat, id est, dat testimonium diuinæ volũtatis? vel, Ego te baptizo, id est, ego testificor? Esto; hoc argumentum contra Lutheranos efficacissimũ: siquidem Lutherus, quem cereri in hac re libẽter sequũtur, in libro contra Cochleum, sic ait: *In rebus sacris vehementissimus, & robustissimus locus est, arguere ab auctoritate negatiuè.* Vel igitur proferant locum, vbi Sacramenta dicantur testimonia promissionum, aut certè fateãtur vehementissimum, & robustissimum argumentum nos habere.

Tria tantùm loca proferre solent, quæ speciem aliquam videantur habere. Vnvs est Genes. 17. vbi Circuncisio dicitur signum fœderis. Alter Rom. 4. vbi Circuncisio dicitur signaculum iustitiæ fidei. Tertivs 1. Pet. 3. vbi Petrus dicit, saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, siue (vt ipsi reddunt) stipulatio, vel pactum cum Deo.

Sed in his locis non nominatur promissio, vel testimonium, neque hæc loca ad rem faciunt, vt infrà ostendemus in solutione argumentorum.

Tertivm argumentum. Si solùm essent Sacramenta testimonia promissionis, & gratiæ, vel superuacanea, vel certè parùm necessaria essent. Nam habemus alia testimonia longè efficaciora, siquidem bona opera sunt testimonia adeptę iustitiæ longè meliora, quàm ablutio aquæ, vel sumptio Eucharistiæ. D
Nam multi impij baptizantur ficto corde, & Eucharistiam sumunt, qui proinde peiores sunt, & magis rei, quàm antea. 2. Cor. 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* 2. Pet. 1. *Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.* 1. Ioan. 3. *Qui facit iustitiam, iustus est, & qui natus est ex Deo, non peccat.*

Qvartvm argumentum. Si Sacramenta solùm essent testimonia promissionum, ad excitãdam fidem instituta, frustrà baptizarentur infantes, & amentes, quos certum est, non modò non credere, sed nec posse credere actu. At Lutherani omnes pugnant pro Baptismo paruulorum contra Anabaptistas: non igitur verè tradunt iidẽ Lutherani, quid sit Sacramentum. Hoc argumẽtum coëgit Lutherum in lib. contra Cochleum, & Lutheranos ceteros asserere, infantes actu credere dum baptizantur; quod tamen adeò est absurdum

dum, vt S. Augustinus in epi. 57. ad Dardanũ scripserit, A
eos iniuriam facere humanis sensibus, qui hoc dicunt. Videmus enim infantes ad contactum aquæ sanctæ plorare, refugere, ac reniti, quantũ possunt: quod certè si facerent vsum rationis habẽtes, non modò non purgarentur ab originali peccato, sed adderent etiam proprium actuale.

Qvintvm argumentum. Si Sacramenta essent testimonia gratię, quæ in particulari confertur alicui, sæpenumerò falsa essent, nimirum cùm Sacramẽtum ministratur homini, qui fingit se credere, cùm reuera non credat. Proinde non liceret vllum baptizare, ne cogeremus Deum testificari falsum: de nullo enim certò scimus, credãne verè, an fingat se credere.

Dicent forasse, Sacramẽtum testimonium esse gratiæ non absolutè, sed si is, qui suscipit Sacramentum, credat promissioni.

Sed contra, probo testimonium esse absolutum, B
non conditionatum. Primo, Lutherus in assert. primi articuli dicit, eum qui non credit verbo ministri dicentis: Ego te baptizo, vel, Ego te absoluo, facere Deũ mendacem, cuius illa verba sunt. At si illa verba intelligerentur cum conditione, si aliter credat; non essent falsa, nec fieret Deus mendax.

Secvndo, si essent illa verba conditionata, rueret fides iustificans Lutheranorum. Nam ipsi volunt hominẽ debere credere absolutè sine vlla hęsitatione, se esse iustũ: ergo Deus absolutè testatur illũ esse iustũ; non enim debet homo credere, nisi quod Deus testatur. Et præterea fides debet esse certa, ergo non debet pendere à conditione, si homo credat. Nam nemo certus est secundum Lutherum, de se an verè credat: sic enim scribit Lutherus in libro contra rebaptizantes edito anno M.D.XXVIII. *Baptismus non est fundandus supra fidem baptizantis, vel baptizati: quia vterque incertus est de fide.* Et infrà: *Ita euenit, & solet fieri de fide, vt qui arbitratur se credere, nihil omninò credere sæpe conuincatur, & econtrà, qui nihil se putat credere, is omnium maxime credat.* C

Tertio. Aduersarij ita de hac re loquuntur, vt omninò absolutum esse testimoniũ Dei in Sacramentis credere videantur. Sic enim loquitur Philippus in locis, cap. de Baptismo: *Ego*, inquit minister, *mandato diuino, & loco Christi baptizo te, id est, hoc signo testificor ablui peccata tua, & te reconciliatum esse vero Deo, &c.* vbi nullam facit mentionem conditionis. Atque hæc de definitione Lutheranorum.

CAPVT XV.

Refelluntur definitiones Anabaptistarum, & Zuuinglianorum.

Alterа sententia de natura Sacramenti est quorundam, quos Lutherus, & Caluinus passim phanaticos vocãt. Hi docent Sacramenta nihil esse aliud, quàm signa quædam instituta ad discernendum populum Christianũ à Iudæis, & paganis, quomodo Romanis olim toga erat signũ, quo discernebantur à Græcis, & quo modo nunc diuersæ formæ, & colores vestium distinguunt diuersa genera Monachorum. Auctorem huius sententiæ Andream Carolstadium facit Lutherus in serm. de verbis cœnæ: *Hoc est corpus meum.* Qui Andreas fuerat olim ex primis Lutheri discipulis, & amicis: quare in 2. scripto contra Regem Angliæ vocat eum suum Absalonẽ, & Iudam, quòd sicut Absalon Dauidi patri, & Iudas Christo præceptori, ita Carolstadius sibi rebellis, & infidelis fuerit.

Ab hac sententia non abhorruit initiò Philippus Melanchthon, vt patet ex locis anno XXII. editis, vbi hanc sententiã probabilẽ putat. Cap. de signis, in fine: *Probabilis*, inquit, *& illi voluntatis, qui symbolis, seu tesseris militaribus hæc signa comparauerunt, quòd essent notæ tantùm, quibus cognoscerentur, ad quos pertinerent promissiones diuinæ.* Tametsi posteà eam oppugnauerit in Apologia Confess. art. 13. & in locis vltimo editis.

Vbi Notandvm est duas primas sententias, quas Kemnitius enumerat; Vna videlicet, quòd Sacramenta sint signa, quibus distinguuntur Christiani à non Christiani: Altera, quòd sint signa symbola quędam Christianæ societatis: rectiùs à Philippo locis notatis, vnam sententiam fieri. Nam illi duo tantum agnoscunt Sacramenta, Baptismum & Cœnam. Et Baptismum quidem symbolum faciunt; B
quo discernamur à non Christianis; cœnam autem symbolum Christianæ inter nos societatis.

Hæc sententia partim est vera, partim etiam falsa. Etsi enim Sacramenta illum vsum habeant, quòd distinguunt religionem veram à quibusdam falsis, tamen non est hic solus, vel præcipuus Sacramentorum nostrorum vsus. Nam Primo in Scripturis nusquam legimus, Baptismum, Eucharistiam, aut alia Sacramenta instituta esse, vt distinguãt populum Christianum ab aliis populis: legimus autem frequenter in eum finẽ esse instituta, vt iustificent homines, Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Non dixit, discernetur ab aliis, sed saluus erit. Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti.* Et Actor. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomine ipsius.* Adde loca C
suprà citata, quæ idem docent, Sacramenta videlicet instituta ad iustificandum.

Secvndo alia signa sunt meliora ad distinguendum populum Dei ab aliis populis, vt confessio fidei, quæ solis conuenit veris Catholicis; cùm Baptismus communis sit cum hæreticis; vt etiã charitas mutua, quæ in solis Catholicis est, cùm Sacramenta omnia sint communia cum schismaticis. Quare Dominus, Ioan. 13. non ait: *In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis*, si Baptismum habueritis, aut Eucharistiam, sed si dilectionem habueritis adinuicem.

Tertio, Sacramenta omnia vim habent ex Christi passione, in cuius rei signum ex latere Domini perfosso manauit sanguis, & aqua, Ioã. 19. Aqua enim Baptismum significauit, vt Ambros. lib. 10. in Lucam, cap. 105. Chrysost. Cyrillus. Theophylactus in cap. 19. Ioan. Leo epist. 4. cap. 6. Damascen. lib. 4. cap. 10. Hieronymus epist. 83. ad Oceanũ, & Augustinus docent, D
tract. 120. in Ioan. qui etiam tract. 15. hoc idem probat ex illis verbis Pauli ad Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* & lib. 15. ciuit. cap. 26. idem probat aliis testimoniis. At certè si solùm distinguere debebant, quomodo togæ distingnnt, non erat opus Christi passione, sed satis erat humanum beneplacitum.

Deniqve illa sentẽtia longissimè abest à sensu, & verbis omnium Patrum: quorum nomine vnum Avgvstinvm audiamus, q. 84. in Leuiticum: *Sine sanctificatione inuisibilis gratiæ, visibilia Sacramenta quid prosunt?* & lib. 19. contra Faustum, cap. 11. *Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimũ, & ideò contempta sacrilegos facit; Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas.*

Tertia definitio est Anabaptistarum, qui docent,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cent, Sacramenta nihil esse aliud, quàm allegorias, & A
quasi signa quædam bonorum operum, & vitæ ac mo-
tuum spiritualium. Volunt enim baptizari homines, vt
significent debere Christianos sustinere aduersa, &
ipsam mortem pro Christo. Referunt hunc errorem
Philippus in locis Anni XXXVI. & XLI. cap. de Sa-
cramentis, Ioan. Brentius homil. 23. in cap. 3. Lucæ, &
Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 96.

SED nullo negotio hæc sententia refelli potest.
Nam etiam si hanc vtilitatē cum aliis habent Sacra-
menta, vt admoneant homines bonorum operum, &
virtutum (nam certe negari nō potest, quin mersio in
Baptismo, & emersio, admoneat mortis, qua mori de-
bemus peccato, & resurrectionis, qua resurgere debe-
mus ad nouam vitam) cuius rei meminit etiam Apo-
stolus, Rom. 6. & Eucharistia admonet pacis, & ami-
citiæ, quæ inter nos esse debet: *Sumus enim vnū corpus,*
qui de vno pane participamus 1. Corin. 10. tamen non est B
iste solus, nec præcipuus Sacramētorum vsus: proinde
nec in eo posita est essentia; & natura Sacramenti.

Et probatur hoc iisdem argumentis, quibus aduer-
sus Carolstadium vti sumus. PRIMO, quia Scriptura
dicit, Sacramenta instituta ad iustificandum. 1. Cor. 6.
Ablути estis, sanctificati estis. Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* SECVNDO, si solùm deberent
esse allegoriæ, non erat opus, vt manarent ex latere
Christi: sufficiebat enim humanum beneplacitum.
TERTIO, quia non deerāt aliæ vtiliores, & efficaciores admonitiones ad beneviuendū, vt exhortatio-
nes, & exēpla Christi, & Sanctorum. Adde QVARTO,
quòd si ea sententia vera esset, Sacramēta non essent
signa nisi futurarum rerum. At sunt etiā signa rerum
præteritarum, & præsentium: nam Eucharistia repræ-
sentat Christi mortem, 1. Cor. 11. & Baptismus signifi-
cat internam ablutionem, quæ tunc perficitur, cùm C
exterius baptizamur, iuxta illud Actor. 22. *Baptizare,*
& ablue peccata tua.

QVARTA definitio est aliorū, qui volunt, Sacra-
menta esse signa gratiæ, nō quæ tunc percipiatur, sed
quæ iam antea percepta fuerit. Hanc sine nomine au-
ctoris referunt, & refellunt Zvvinglius in lib. de vera,
& falsa religione, cap. de Sacramentis, & Kemnitius
loco citato in Exam. pag. 96. Et facilè refutari potest;
quia Scriptura disertis verbis docet, Sacramenta in
præsenti gratiam adferre. Actor. 22. *Ablue peccata tua.*

QVINTA definitio est Zvvinglij, & sectatorum
eius, excepto tamen Petro Martyre, vt suprà diximus.
Zvvinglius igitur in lib. de vera, & falsa religione,
cap. de Sacramētis, posteaquam refutauit sententiam
Catholicorum, & Lutheranorū, aperit mentem suam,
ac docet. Sacramēta nihil esse aliud, nisi initiationem
quandam, &, oppignerationē, qua videlicet homines D
se obligant Christo, & eius militiæ nomen dant. Ex
quo deducit, Sacramēta non esse testimonia iustitiæ,
propriè ei, qui Sacramenta suscipit, vt Lutherani di-
cebant; sed esse testimonia publica toti Ecclesiæ de
obligatione, & fidelitate, quam ille debet Christo, cui
se consecrauit. Eandem sententiam sequitur Martinus
Bucerus in Commentario tertij capitis Matthæi, & in
præfatione secundæ editionis eorundem commenta-
riorum, vbi addit: *Quòd si ij, qui baptizantur, sunt prædes-*
tinati, tum Sacramentum non solùm est signum, quòd illi
dent nomen Christo, & recipiantur in externa Ecclesia, sed
etiam adfert quandam consolationem: si verò non sunt præ-
destinati, tum Sacramentum est nudum signum, quòd illi re-
cipiantur in externa Ecclesia, non autē à Deo. Vnde etiam
deducit, infantibus non prædestinatis, nihil prodesse
Baptismum, sed perire eos, licet sint baptizati.

Hæc sententia similis est superioribus. nam adfer
quidem aliquid veri (neque enim negari potest, quin
per Sacramenta initiemur, & nomen Christo demus,
& publicè testemur, nos esse membra Ecclesiæ) sed in
eo errat, quòd non agnoscit alium finē sublimiorem
institutionis Sacramentorum: & proinde non recte
explicat naturam Sacramēti. Et probatur hoc PRIMO
ex sententia Zvvinglij, Christus nihil agit, sed solùm
homo testatur se fore fidelem. At Ioan. 1. dicitur: *Hic*
est qui baptizat. & Ephes. 5. *Mundans eam, &c.*

SECVNDO, quia Zvvinglius requirit, vt homines
antequam Sacramēta recipiant, sint iustificati, & con-
iuncti Christo interiùs, & solum per Sacramēta exte-
riùs testentur, & profiteātur se velle Christo militare,
& Ecclesiæ externæ adiungi. At Scripturæ testantur
Sacramenta esse instituta ad sanctificandum, & mun-
dandum hominem interius. Id enim significat Apo-
stolus, cùm ait, Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in*
verbo vitæ. Ad quem locum respiciēs S. AVGVSTINVS
tract. 80. in Ioannē scripsit; *Vnde hæc tantæ virtus aquæ,*
vt corpus tangat, & cor abluat? Item Ioan. 3. & ad Tit. 3,
dicitur Baptismus lauacrum regenerationis, & reno-
uationis. Ex quibūs locis habemus, per Baptismum
hominem renasci, quod ad interiorem hominem per-
tinet, & non solùm exterius testari se esse fidelē. Huc
etiam pertinent Scripturæ citatæ contra alios erro-
res, Act. 2. & 22. 1. Corinth. 6.

TERTIO probatur hoc idem. Nam Apostolus
Rom. 6. apertissime dicit, Baptismū significare mor-
tem, & resurrectionem Christi: & 1. Cor. 11. dicit Eu-
charistiam institutam in memoriā passionis Domini.
Non igitur Sacramenta significant solum hominem
initiari Deo, vel coniungi cum Ecclesia.

CAPVT XVI.

Refellitur definitio Caluini.

POSTREMA definitio, ac sentētia est Ioan.
Caluini, qui lib. 4. Instit. cap. 14. §. 1. his verbis
dicit, simplicem, & propriam contineri de-
finitionem Sacramenti: *Sacramentū, externum est sym-*
bolum, quo benevolētiæ erga nos suæ promissiones conscien-
tiis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ
imbecillitatem: & nos vicissim pietatem erga eum nostram
tam coram eo, & Angelis, quàm apud homines testamur.]

Est autem OBSERVANDVM, Caluini sententiam
compositam videri ex Lutheri, & Zvvinglij sentētiis.
Nam quod ait, symbolum obsignare promissiones ad
sustinendam fidei imbecillitatem, ex Luthero sum-
ptum est; quod addit in fine, eodem symbolo nos te-
stari apud homines pietatem nostram erga Deum, ex
Zvvinglio est acceptum: tamen reipsa plurimùm dis-
sentit Caluinus ab vtroq;. Nam etiamsi cum Zvvin-
glio agnoscit, Sacramento nos testari hominibus pie-
tatem nostram, tamen negat hunc esse solum, vel pri-
marium vsum Sacramēti, & acerrimè pugnat, cap. 14.
à §. 5. vsque ad 14. pro sententia Lutheri, & soluit om-
nia argumenta, quæ Zvvinglius, & Bucerus faciunt
contra Lutherum, tametsi neminem eorum nominat.
Pari ratione, licet cum Luthero affirmet Sacramenta
esse testimonia gratiæ, & remissionis peccatorum: ta-
men id longè aliter intelligit, quàm Lutherus. Hic
enim semper loquitur de gratia, quæ tunc datur ho-
mini, cùm Sacramenta percipit: at Caluinus loquitur
de gratia prædestinationis, ac proinde vult Sacra-
menta esse testimonia prædestinationis, ad eam fi-
dem alendam instituta, qua homo certò credit se esse
præde

prædestinatum; ex quo sequitur id, quod Bucerus di- A
cebat, Sacramenta non esse vera signa, nec prodesse
nisi prædestinatis.

Fundamentum autem huius rei est, quòd existimet
Caluinus (vt ipse fusè tractat lib. 3. Instit. c. 2.) veram
fidem semel habitam, nunquā posse amitti: hinc enim
sequitur veram fidem, sine qua Sacramēta nihil pro-
sunt, esse propriam prædestinatorum, nec eam vllo
modo haberi posse à non prædestinatis. Vnde in An-
tidoto Concilij, sess. 6. cap. 5. dicit, Baptismum dari in-
fantibus, quia censentur iam membra Ecclesiæ, cùm
sint à Deo adoptati in filios, nimirum per gratiā præ-
destinationis: & ibidem sess. 7. can. 7. de Baptismo, di-
cit, Sacramentū reddere nos certos de perpetua ado-
ptionis gratia: & clarissimè in lib. de cōsensione inter
Tigurinos, & Geneuēses in re Sacramentaria, sic ait
Caluinus: *Sedulò docemus, Deū non promiscuè vim suam*
exercere in omnibus, qui Sacramenta recipiunt: sed tantum B
in electis. Nam quemadmodum non alios ad fidem illumi-
nat, quàm quos præordinauit ad vitam: ita quando spiritus sui
virtute efficit, vt percipiāt electi, quæ offerunt Sacramenta,
His explicatis refellenda est hæc definitio: tor-
enim est vitiosa, vt perspicuū erit, si percurramus sin-
gula verba. PRIMVM vērbum est: *Symbolum externum.*
Quod quidem verum est absolutè, non tamen in eo
sensu, quo accipitur à Caluino. Ille enim intelligit
esse nudum symbolum, id est, symbolum quod solum
significet, non autem operetur aliquid: nam in tota
definitione non ponit alios effectus huius symboli,
nisi obsignare Dei promissiones, & testificari pieta-
tem nostram. Neque obstat, quod Caluinus dicat in
Antidoto Concilij Trident. sess. 7. can. 5. Sacramenta
esse instrumenta iustificationis; nam intelligit esse
instrumenta, quia excitant, vel alunt fidem; idq; non
per aliquam efficiētiam, sed mere obiectiue. Id quod C
explicat clarissimè Theodorus Beza, in lib. de summa
rei Sacramentariæ, q. 2. cùm sic ait: *Vnde efficacia illa*
Sacramentorum? à Spiritu sancti operatione insolidum, non
autem à signis, nisi quatenus externis illis obiectis interio-
res sensus mouentur. Hæc ille. Qua ratione certè signa
etiam, quæ in foribus publicorum hospitiorum pen-
dent, instrumenta dici possunt cœnationis, quia mo-
uent hominem, vt cogitet in ea domo paratam esse
mensam, &c.

At Scripturæ passim docent, Sacramenta esse res
quasdam operantes, nimirum quæ mundent, lauent,
sanctificent, iustificent, regenerent, Ioan. 3. 1. Cor. 6.
Ephes. 5. ad Titum 3. Act. 22. immò nusquam Scri-
pturæ dicunt, Sacramenta esse testimonia promissio-
num Dei, & nostræ pietatis; aut certè nō tam expressè
hoc dicunt, vt id quod nos asserimus, nimirum quòd
sint causæ iustificationis.

ALTERVM verbum est, *benevolentiæ erga nos suæ.* D
Quod verbum duplici nomine non rectè ponitur in
definitione Sacramenti. PRIMO; Quia ex hoc ver-
bo sequitur, semper Sacramentum esse signum rei
præteritæ, seu potiùs æternæ. Id quod ipse non potest
negare, cùm per benevolentiam intelligat gratiam
prædestinationis: & præterea id apertè concedit in
Antidoto, sess. 6. cap. 5. *Non à Baptismo, inquit, initium*
habet eorum salus, sed quæ iam in verbo fundata erat, Bap-
tismo obsignatur. Et ibidem: *Nisi enim iam antè ad eos*
pertineret vitæ promissio, Baptismum prophanavet, quis-
quis illis daret. Itaque concedit ipse, Sacramētum esse
sigillum præterit, æ immò æternæ Dei benevolentiæ.
Neque hoc pugnat cum eo quod ipse dicit in Anti-
doto, sess. 7. can. 4. & 5. Sacramenta esse instrumenta
iustificationis. Nam vult quidem Sacramenta, qua-
tenus fidem sustētant & alunt, confirmare, vel auge-
re iustificationem; (fides enim est quæ iustificat apud
ipsos) tamen non vult Sacramentū esse sigillum hu-
ius iustificationis, quæ habetur per fidem, sed gratiæ
prædestinationis; nec vult Sacramentum adferre pri-
mam iustificationem, sed solùm augmentum, & con-
firmationem, vt clarius ipse idem docet in paruo Ca-
techismo. Prima enim iustificatio habetur per fidem
conceptam ex concione præcedenti.

At hoc totum repugnat apertissimis Scripturis,
quæ tribuunt Sacramentis vim adferendi primam iu-
stificationem. Quid enim aliud est regenerare, quod
tribuitur Baptismo, Ioan. 3. & ad Tit. 3. quàm ex ho-
mine mortuo in peccatis, facere hominem vnum
vita gratiæ? Sed de hoc infrà suo loco fusiùs.

DEINDE non rectè ponitur in definitione Sacra-
menti illa promissio gratiæ prædestinationis, tum
quia sæpe contingeret, Deum falsò testificari, tum
quia nemo posset sine peccato alium baptizare. Nam
Baptismum prophanat, (vt Caluinus dicit in Anti-
doto, sess. 6. cap. 5.) qui illud confert ei, ad quem non
pertinet promissio: nam cogit Deum testificari fal-
ligit. At ne[illegible] rum se eum diligere, quem tenera non di-
destinatus, an non[illegible] possit certus esse de alio, sitne præ-
ptizare, vel remere, & in[illegible] ter agit, cùm se periculo
exponat prophanandi Baptismū.

AD HOC argumentum responderet Duc[illegible]
nistros non habere intentionem baptizādi, nisi præ-
destinatos: sic enim ipse dicit in præfatione com-
mentariorum in Matthæum.

AT HOC non satisfacit. Nam IN PRIMIS hoc
excusat ministrum, sed non Deum, nisi forte etiam
Deus aliquando baptizet sine intētione baptizandi,
quod est ridiculum. DEINDE ex sententia Luthe-
ranorum, & Caluinistarum omniū, Sacramenta non
pendent ab intentione ministri. Scribit enim Lu-
therus in libro de captiuitate Babylonica, de Baptis-
mo; Baptismum esse verum, & ratum, etiamsi minis-
ter intendat non baptizare, sed ludere. Nec dissentit
Caluinus in Antidoto Concilij, sess. 7. canone 11.

Caluinus aliter RESPONDET, lib. 4. Instit. cap. 15.
§. 16. & 17. DEVM videlicet ex parte sua verè offerre
promissionem, & sigillum promissionis omnibus,
qui baptizantur, siue illi recipiant, siue non; proinde
DEVM semper esse veracem. Nec ministros etiam
peccare diceret, si Baptismum conferant iis, qui pro-
fitentur se credere, si adulti sint, vel qui filij sint fide-
lium parentum, si sint infantes: nam filios fidelium,
sanctos nasci credit Caluinus, ex illa promissione
Dei, Genes. 17. *Ero Deus tuus, & seminis tui.* Ratio
autem, cur non peccent ministri, est, quia habent
probabilem rationem, vnde colligant illos, quos ba-
ptizant, esse prædestinatos & sanctos.

SED hæc solutio non satisfacit. Nam IN PRIMIS,
si quis Baptismum præbeat ei, ad quem scit non per-
tinere diuinas promissiones, prophanat Baptismum,
vt ipse Caluinus dicit, quia falsum testificatur: cur
non prophanat Deus ipse Baptismum, & falsum te-
stificatur, cùm illum præbet ei, quem scit se non præ-
destinasse? Non enim aliud agit hic Deus, aliud mi-
nister, sed vnum est, quod agunt: DEVS enim per mi-
nistrum agit, vt patet Ioā. 1. *Hic est, qui baptizat in Spi-*
ritu sancto.

PRAETEREA Sacramētum non solùm offert, sed
etiam præbet testimoniū benevolētiæ; sic enim idem
Caluinus ait in Catechismo paruo: *Sacramētum est di-*
uina erga nos benevolētiæ testificatio. Præbet igitur Deus
sigillum

Universidad de Deusto
Biblioteca

sigillum beneuolentiæ ei, qui baptizatur, etiamsi ipse A fruction credat. Nam sine fide nó percipitur quidem fructus, & res Sacramenti, tamen percipitur verum Sacramentum, vt Caluinus etiá docet, lib. 4. Instit. c. 15. §. 16. vbi contra Anabaptistas agnoscit verum Sacramentum dari, & suscipi apud Catholicos, vbi non putat ipse vllam esse veram fidem. Si igitur Deus reuera præbet sigillum, & testimonium beneuolentiæ ei, quem non diligit, quomodo non mentitur, & Sacramentum prophanat?

PRAETEREA, quòd ministet peccet, probatur. Nam etiamsi habeat probabilem rationem credēdi, eum qui profitetur fidem, esse prædestinatum, tamen non habet certitudinē. Potest enim fieri, vt ille mentiatur se credere; potest etiam fieri (vt Caluinus fatetur, lib. 3. Instit. c. 2 §. 10.) vt putet se credere, & tamen reuera non credat. At ad testificandum nomine Dei aliquid, requiritur veriſſima certitudo, nec sufficit probabilis opinio: vt patet in simili de iuramento; non enim licet iuramento, id est, Dei testimonio vti in re, quam opinamur veram, sed solùm in re, quam certissimi sumus esse veram. Immò longè maior certitudo huc requiri deberet certitudo in Sacra- nostro: nam Sadum aduersarios, quàm in iura- cum Dei. Differt autem cramentum est, quasi iura- , quòd cùm homo iurat, ipse iuramētum Dei à nost- aliquid, licet Deum in testē aduocet. vnde potest esse falsum iuramentū nostrum, sine vlla Dei iniuria: vt si quis iurer, quod putat se certò scire, & tamen reipsa decipiatur: tunc enim Deus non dat testimonium, nec ille peccat, qui Deum in testē falsitatis citauit, quia credebat omninò se esse certum; vt si forte vidit vnum ab alio occidi, qui erat simillimus alteri quem ipse nunquam viderat. At in Sacramentis secundum aduersarios, Deus ipse affirmat, C & quodammodò iurat illum, qui Sacramentum suscipit, esse electum, & iustum. Deus autem non potest vllo errore decipi. Ergo grauissimè peccat, qui Sacramentum confert ei, quem non certò scit esse iustum, & electum quia cogit Deum mentiri.

PRAETEREA etiam si ministet certò sciret eum, qui profitetur fidē, vel est filius hominis fidelis, esse iustum, & electum, tamen quid faciet si offeratur illi baptizandus infans, qui sit filius Turcæ, aut Iudæi; & parentes eius, licet infideles, libēter patiantur eum baptizari, & manere apud Christianos? Nam si eum baptizet, prophanat Baptismū, cùm nullum habeat signum, quo intelligat illu esse prædestinatum: si verò non baptizet facit contra vsum totius Ecclesiæ.

SED obiiciet fortassis aliquis pro Caluino, in iisdem angustiis versari Catholicos, cùm etiam ipsi Sacramenta præbeant iis quos nesciunt an sint dispo- D siti, & tamen affirment, esse signa gratiæ diuinitus institutа.

RESPONDEO; Nullas patiuntur Catholici angustias. Ipsi enim dicunt, Sacramēta esse causas gratiæ efficaces, nisi ponatur obex; & simul significare eiusdem gratiæ infusionē, quantum est ex parte ipsius Sacramenti: denique esse eadem Sacramenta signa eius effectus, quem facit gratia, vbicunque adest. Vt enim abluit corpus aqua Baptismi: ita abluit animā gratia Saluatoris: quod quidem perpetuum, & infallibile est, neq; à dispositione pendet. Dispositio enim iuuat, vt gratiam quis recipiat, sed quòd gratia, vbicunque est, abluat sordes animæ, si quas inueniat, intrinsecum est illi, & inseparabile.

TERTIVM verbum in definitione Caluini erat, *Promissiones*. Et quidem de promissione remissionis peccatorum disseruimus in refutatione definitionis Lutheranorū, sed Caluinus loquitur de promissione beneuolentiæ prædestinationis, quæ longè facilius refutari potest. Nam nulla exstat eiusmodi promissio in tota Scriptura: omnes enim promissiones includunt conditionem aliquā, vt fidei, aut pœnitentiæ, aut alterius virtutis, & in his omnibus conditionem perseuerantiæ. Nam: *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit*, Matth. 24. Nemo autem est, qui sine speciali reuelatione sibi promittere possit perseuerantiam.

Atque hinc refutari possunt omnia planè testimonia quæ illi adferunt. Primariū est illud, Gen. 17. *Ego ero Deus tuus, & seminis tui post te.* Sed hoc etiā requirit conditionem fidei, & perseuerantiæ: nam, *Semen Abrahæ* (vt exponit Apostolus, Rom. 4. & 9.) *non sunt filij carnis, sed fidei*, id est, qui imitantur Abrahamum in fide, illi sunt eius semen, cum quo intercedit pactum Dei. Et certè, vt quis incipit esse semen Abrahæ, cùm incipit credere, ita desinit esse, si desinat credere. Quis autem certò sibi potest persuadere, se nunquam à fide discessurum? præsertim cum & fides, & perseuerantia in fide, dona Dei sint.

QVARTVM verbum est, *Conscientiis nostris*, cum quo verbo iungi potest illud aliud, *ad sustinendā fidei imbecillitatem*. Hæc verba non rectè poni in definitione Sacramenti, testatur Baptismus paruulorum, qui est veriſſimum Sacramentum, etiam apud Caluinum, & tamen in paruulis non est conscientia, nec actualis fides, ad quam sustentandam sit necessarium Sacramentum. Et sanè si promissio est veluti diploma, & Sacramētum veluti sigillum, conscientia erit veluti charta, vel cera: quomodo igitur, vbi nulla est charta diploma scribi poterit, vel obsignari? Porrò, quod Lutherani dicunt, paruulos actu credere, dum baptizantur, iam est supra refutatum, neque id Caluinus affirmare audet, tametsi nec reiicere voluerit, vt patet ex lib. 4. Instit. cap. 16. §. 19.

RESPONDET igitur Caluinus, Baptismum paruulorum operari in conscientiis paruulorum, cùm primum illi vsum rationis habere incipiunt, etiāsi antea collatus fuerit: recordātur enim postea Baptismi accepti, & eo signo nutriunt, & sustentant fidē suam, lib. 4. cap. 16. §. 20. & 21. Quod etiam dicit de illis, qui apud Catholicos baptizati sunt, & postea fiunt Caluinistæ, lib. 4. cap. 15. §. 17. AT falsē rectè probamus, non rectè facere Caluinistas, quòd baptizēt infantes: nam longè vtilius esset eos baptizare adultos, quādo fidei sunt capaces. Baptismi enim, quem in infantia accipimus, nullam habemus notitiam, nisi ex narratione aliorum: proinde nec certitudinē habemus, nisi fidei humanæ, quæ fallere potest. Deinde etiāsi certissimi essemus, tamen magis mouent res visæ, quàm auditæ; quare melius esset ad fidem alendam, baptizari adultum, quam infantem. Sed alere fidem est primarius finis, & vsus Baptismi, vt ex definitione patet: malè igitur illi baptizant infantes.

Nec possunt respōdere, baptizari infantes, ne fortè pereant antequam adolescant, & eo modo decedant sine gratia Dei: nā Caluinus in Antidoto, sectionis 6. cap. 5. & alibi, docet, paruulos prædestinatos etiam sine Baptismo saluari, non prædestinatos autē etiam cum Baptismo perire.

Nihil igitur dicere potest, nisi baptizari infantes ea solùm de caussa, vt admittantur in externa Ecclesia seu profiteantur se esse membra Ecclesiæ externæ. At hoc etiam non soluit argumentum. Nam ex sententia

tentia Caluini lib. 4. Institut. cap. 14. §. 5. & sequenti- A bus, finis principalis Sacramentorum est, obsignare promissiones ad alendam fidem; finis minus principalis est, profiteri se esse membrum Ecclesiæ externæ. Non autem debet finis minus principalis impedire finem magis principalem; non igitur debent infantes baptizari apud Caluinistas; siquidem apud eos in Baptismo infantium ob finem minus principalem, impeditur finis magis principalis.

QVINTVM verbum est, *Obsignat*, de quo verbo multa diximus in refutatione sententiæ Lutheri; vt etiam de reliquis verbis suprà diximus in refutatione sententiæ Zvvinglij. Superest igitur vt argumenta eorum refellamus.

CAPVT XVII.

Refelluntur argumenta aduersariorum.

B

ARGVMENTA, quibus cum Lutherani, tum Caluinistæ vtuntur, vt probent Sacramenta esse sigilla promissionum, hæc sunt. PRIMO loco adfert Caluinus lib. 4. cap. 14. Institut. §. 5. verba Apostoli ad Roman. 4. vbi Circuncisionem vocat σφραγίδα, id est, sigillum eius pacti cuius fide iam antea Abraham fuerat iustificatus.

RESPONAEO PRIMO; Quæ de sola Circumcisione dicuntur, non possunt trahi rectè ad omnia Sacramenta. Rectè enim argumentamur à genere ad speciem, non contrà.

SECVNDO; Apostolus nullam facit mentionem promissionis, aut pacti, cum loquitur de signo Circumcisionis: vocat enim eam sigillam iustitiæ fidei, non sigillum promissionis, & pacti. Vocatur autem C sigillum iustitiæ fidei, vel quia (vt Origenes in hunc locum scribit) Circumcisio obsignabat, & claudebat iustitiam fidei, quæ suo tempore patefacienda erat; id est, sub figura, & typo Circumcisionis illius carnalis occultè significabatur, & proinde velabatur Circumcisio cordis, quæ est vera iustificatio, quam Christus allaturus erat: vel, (vt Chrysostomus, & Theophylactus, & alij docent) vocatur sigillum iustitiæ fidei, quia fuit data Abrahamo in signum, & testimonium iustitiæ, quam sibi acquisierat per fidem.

TERTIO dico; Fuisse hoc priuilegium solius Abrahæ, & non posse transferri ad alios, quasi Circumcisio (vt hæretici volunt) in quocunque esset, testificatio esset iustitiæ illius. Nam priuilegium Abrahæ fuit, vt ipse esset pater omnium fidelium, tam præputiatorum, quàm circumcisorum. Et quia iam erat pater præputiatorum fidelium, quia fidem habuerat adhuc præputiatus existens, vt patet Genes. 12. & ex hoc loco Pauli: *Accepit ipse primus omnium signum Circumcisionis, vt hoc modo esset etiam pater omnium circumcisorum.* Quia verò hoc priuilegium habuit merito iustitiæ, quam acquisierat per fidem, ideò fuit illi signum Circumcisionis sigillum iustitiæ fidei. Porrò, ceteris Iudæis Circumcisio est quidem signum quoddam, nimirum quòd sint filij Abrahæ, sed non est illis sigillum iustitiæ fidei, sicut non sunt omnes Iudæi patres multarum gentium.

Hæc esse vera, patet PRIMO; Quia Paulus hæc duo coniungit, cùm ait: *Accepit signum Circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei, vt sit pater omnium credentium.* Non igitur habent signaculum iustitiæ fidei omnes circumcisi, cùm non omnes sint patres omnium fidelium.

SECVNDO; Quia Paulus distinguit signum à signaculo, seu sigillo. Nam cum ait: *Accepit signum Circumcisionis signaculum iustitiæ fidei*; pro signo, in Græco est σημεῖον, quod signum in genere significat; pro signaculo est σφραγὶς, quod propriè sigillum exprimit. Cur autem distinxit hæc vocabula, nisi vt indicaret Circumcisionem semper, & omnibus esse signum quoddam non tamen omnibus, sed soli Abrahæ fuisse sigillum iustitiæ.

TERTIO; Scriptura, cùm sæpissimè loquatur de Circumcisione, nusquam tamen vocat sigillum, nisi hoc loco vbi de Abrahamo agitur: quod est argumentum manifestum, soli Abrahamo fuisse Circumcisionem sigillum. Ac certè, cap. 3. ad Romanos, cùm Paulus quæreret: *Quæ vtilitas Circumcisionis?* & responderet: *Multum per omnem modum.* debuisset secundum aduersarios primo loco ponere hanc primariam vtilitatem, quòd sit sigillum diuinæ promissionis: at huius ne meminit quidem.

SECVNDVM argumentum Caluinus, ibidem §. 6. sumit ex Genes. 9. vbi arcus cœlestis dicitur signum fœderis inter Deum, & Noē; & ex cap. 17. vbi Circumcisio dicitur signum fœderis inter Deum, & Abraham, posterósque illius. Si enim Iris, & Circumcisio sigilla fuerunt confirmantia pactum, ac promissionem Dei, cur non idem de Baptismo, & Eucharistia dici possit. Et confirmat argumentum: quia inter homines quoque id vsitatum est, vt pacta sanciantur signo externo, vt porca cæsa, vel contactu dexteræ, quæ signa nihil essent, nisi præcederent verba pacti.

RESPONDEO; Iris, & Circumcisio signa fœderis erant, sed, ad memoriam iuuandam, non ad fidem confirmandam: quemadmodùm nos etiam suprà docuimus, Baptismum, & Eucharistiam esse signa commemoratiua passionis, & mortis Domini. Multum autem interest, inter signum commemoratiuum, & confirmatiuum. Nam signum commemoratiuum esse potest id, quod oculis obiicitur, etiamsi tota eius efficacia pendeat à promissione; at signum confirmatiuum non potest esse, si omninò pendeat à promissione. Fuisse autem signa commemoratiua tantùm, Iridem, & Circumcisionem, patet. Nam ita pendebant à verbo Dei, vt si quis non crederet verbo Dei, aut non crederet illud esse verbum Dei; non etiam crederet illa esse signa; & contrà, si quis crederet verbo, non egeret illis signis.

Adde quòd sanctus Ioannes CHRYSOSTOMVS ita expositit hæc loca: sic enim ait de Circumcisione, homil. 39. in Genesim: *Dato*, inquit, *eis perpetuo memoriali inierit cum eis Circumcisionis signum.* Et infrà dicit, signum Circumcisionis non esse datum à Deo, vt homines ei crederent, sed fuisse postulatum à D Deo ab hominibus, quia Deus non credebat hominibus: *Quando*, inquit, *non habemus aliquibus fidem, curamus, vt ab ipsis signum pignoris loco accipiamus: similiter & omnium Dominus sciens mentium inconstantiam, hoc ab eis signum petere voluit.* Hæc ille. Porrò de signo Iridis homil. 28. in Genesim sic loquitur: *Quid dicis*, inquit, *o beate Propheta? Recordabor, inquit, Testamēti mei, id est, pacti mei, promissionis, pollicitationis: non quia ipse opus habeat recordatione, sed vt nos ad illud signum respicientes, nihil durum suspicemur, sed statim recordemur diuinæ promissionis, & roboremur, & confidamus.*

SED obiicies eundem Chrysostomum ibidem, qui sic ait: *Si sermo meus non sufficit, ecce & signum do, &c.* vbi videtur velle Iridem fuisse signum confirmatiuum. Sed hæc obiectio paulò pòst diluetur.

Ad confirmationem ex humana consuetudine,

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDEO, multum interesse inter pacta Dei, A & hominum. Nam ab homine, quia non videmus eius animum, & timemus, ne fortè nos decipiat, aut obliuiscatur pacti, quærimus signum externum, vt eo illum conuincamus, si negauerit, aut oblitus fuerit: at Deum non posse fallere, vel obliuisci, certissimi sumus.

TERTIVM argumentum sumit Lutherus in libro de Babylonica captiuitate, cap. de Baptismo, ex signis mirabilibus, quibus Deus cõfirmare solitus est promissiones suas: quale fuit signum in rore, & vellere datum Gedeoni, Iudicum 6. & in vmbra horologij retrocedente datum Ezechiæ 3. Reg. 20.

SED hæc & similia non sunt ad rem. Nam miracula, quia non pendent à verbo, sed ex se vim habẽt, cum sint opera supra naturam; ideò rectè adhibentur ad probãdum, Deum esse, qui promisit, vel Deum re- B uera aliquid promisisse: Sacramenta verò nullam vim habent (vt suprà diximus) sine verbo. Atque hinc intelligimus, cur CHRYSOTOMVS pruauerit Iridem esse signum non tantùm memoriale, sed etiam confirmatiuum. Existimauit enim ipse Iridem rem esse nouo miraculo institutam; sic enim ait: *Etsi aquarum magna sit inundantia: neque sic metuendum sed confidendum nobis admiraculum respicientibus.* Hæc ille. Quia tamen probabilius est, Iridem rem esse naturalem, ideò diximus, signum fuisse tantùm memoriale.

QVARTVM argumentum sumunt Lutherani ex illis verbi prioris epistolæ Petri capite tertio. *Quod & vos similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.* Lutherus enim in commentario huius loci, Græcam vocem ἐπερώτημα, quam noster interpres vertit interrogationem, vult significare pactum, & hoc modo exponit: *Baptismus saluos nos facit, non quatenus lauat corpus, sed quatenus obsignat pactum, quod habet anima cum Deo, dum fide accipit promissiones eius.* Ex quo sequitur, Bãptismum esse sigillum promissionis. Eodem ferè modo exponit Caluinus, licet vocem ἐπερώτημα non pactum, sed responsionem, & testimonium significare velit.

RESPONDEO; Locus hic præsens admodum obscurus est, tamen nihil iuuat caussam aduersariorum Oecumenius in commentario huius loci, per interrogationem videtur intelligere pignus & arrabonem. Dicit enim baptisma esse quasi pignus bonæ cõscietiæ, id est, qui Deo inspirante cõceperunt bonum desiderium, illi vitam immaculatam lectantur, eámque vbique exquirunt, & de ea interrogant: vnde cùm audierint per baptismũ mũdari animas, mox accurrunt ad Baptismum, vt purgentur sordes ipsorum, at- D que hac ratione est Baptisma pignus bonæ cõscietiæ.

Hæc expositio non fauet hæreticis, vt patet; tamen non videtur ad mentem Sancti Petri. Nam Sanctus Petrus longe amplius tribuit Baptismo, quàm vt sit pignus bonæ conscientiæ, cùm ait, per Baptismum nos saluari.

EST ALIA expositio Lyrani, Gagnæi, & Ioannis à Louanio qui per interrogationem bonæ conscientiæ intelligunt interrogationes, & responsiones, quæ fiunt ante Baptismum. Interrogat enim sacerdos catechumenum; Credis in Deum? & respondet, Credõ. Abrenuncias Satanæ, & pompis eius? Abrenuncio, &c. Qui enim bona conscientia respondent his interrogationibus, illis prodest Baptismus; aliis nõ prodest.

Hæc etiam non fauet hæreticis, sed non videtur literalis; nec est Ambrosij, Basilij, & Augustini, vt putauit Ioannes à Louanio. nam beatus Petrus antitheſim facit, cùm ait: *Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio.* Et sine dubio formalis antitheſis hæc erat futura; Non ablutio sordium carnis, sed ablutio sordium mentis: qua antitheſi distinguitur Baptismus noster à Baptismo Iudæorum, qui erat exterior tantùm. Porrò illa pars huius antitheſis (nimirum, ablutio sordium mentis) à beato Petro non est expressa propriis verbis, sed figuratis, vt omnes concedunt. Oportet igitur descripram esse per causſam, vel per effectum: si per effectũ, tunc non habet locum expositio istorum. Nam interrogatio illa, & responsio, de qua ipsi agunt, siue etiam fides, & charitas, quæ per illas interrogationes, & responsiones deteguntur, præcedunt Baptismum, & proinde ablutionem mentis, quam facit Baptismus: non igitur sunt effectus illius ablutionis. Ergo necesse est vt dicant, illam ablutionem describi per causſam, ac proinde interrogationem illam, quæ præcedit Baptismum, esse causſam illius ablutionis. At hoc dici non potest. Nam tunc Sacramentum haberet efficaciam ex opere operantis, non ex opere operato; tribueretur enim iustificatio præcedenti fidei, & dilectioni suscipientis Baptismum, non ipsi ablutioni Sacramentali: nec esset differentia inter Baptismum nostrum, & Iudaicum; nam Baptismus Iudaicus, licet ex opere operato non iustificaret, tamen ex fide, & dilectione suscipientis iustificare poterat, vt quodlibet opus meritorium.

DICENT fortasse, interrogationem, seu fidem præcedentem non esse causſam efficientem ablutionis internæ, sed esse dispositionem. AT istud quidem rectè dicitur, sed non quadrat verbis Apostoli: ipse enim tribuit efficientiam huic inter- C rogationi bonæ conscientiæ, maiorem, quàm ipsi ablutioni externæ, quæ tamen instrumentum est iustificationis.

Est igitur ALIA expositio, quam puto esse Sanctorum, Augustini tract. 80. in Ioan. & serm. 30. de verbis Domini, & Basilij libro de Spiritu sancto, cap. 15. vt videlicet exprimatur à sancto Petro ablutio mentis, quæ per antitheſim opponitur ablutioni carnis, non per causſam, vt volebat præcedens opinio, sed per effectum. Est enim vsitatissima figura metonymia, qua per effectum intelligimus causſam. Vocat igitur Petrus ablutionem internam, interrogationem, seu responsionem bonæ conscientiæ in Deum, quia ex illa munditia oritur pax, & quies conscientiæ, & proinde responsio bonæ conscientię & etiam interrogatio apud Deum, quia audet cum fiducia Deum accedere, & interrogare, id est, cum eo colloqui, eúmque rogare pro se, & pro aliis.

Addo SECVNDO, locum hunc non fauere aduersariis, sed nobis, etiamsi per ἐπερώτημα accipiatur testimonium, vel pactum. Nam IN PRIMIS sanctus Petrus nõ loquitur de testimonio, vel pacto Dei, sed conscientiæ nostræ: ipsi autem probare deberent, Sacramentum esse sigillum testimonij, seu pacti Dei. Multum autem interest inter testimonium, seu pactum Dei, quod illi obsignari volunt Sacramento, & testimonium, seu pactum conscientiæ nostræ. Illud enim est verbum Dei scriptum, quod præcedit Sacramenti vsum, & fructum, id est, iustificationem: testimonium autem conscientiæ sequitur iustificationem, & proinde Sacramenti vsum, & fructum.

SECVNDO; Sanctus Petrus non dicit, Baptismo obsignari pactum, seu testimonium; sed dicit, saluari animas, & effici iustificationem, ex qua oritur testimonium bonæ conscientiæ. Id quod probatur ex illo verbo

verbo, *similis formæ*. Vult enim Apostolus eo modo A nos saluari per aquas Baptismi, quomodo per aquas diluuij saluati sunt, qui erant in arca Noë. Porrò aquæ diluuij non saluarunt arcã Noë, testificando, vel obsignando promissiones, sed reipsa eleuando arcam in sublime, ne obrueretur cum cæteris ædificiis huius mundi: sic igitur & Baptismus saluos nos facit, non obsignando, & testificando sed reipsa iustificando animam; vnde sequitur, vt diximus, testimonium siue interrogatio conscientię bonæ in Deum.

QVINTVM argumentum esse posset pro aduersariis testimonium sanctorum Patrum, qui non rarò Sacramenta vocant sigilla, seu signacula.

RESPONDEO; Lõgè alia significatione loquuntur Patres de signaculis Sacramentorum, quàm hæretici faciant. Patres enim nunquam Sacramenta vocant signacula, vel sigilla promissionum Dei, vt hæretici volunt; sed aliquo horum trium modorum loquuntur de signaculis. PRIMO signacula vocant Sacramenta, quia obsignant fideles, & tanquam nota quædam eos separant ab iis, qui non sunt de grege, vel de exercitu Domini. Ita accipit hanc vocem Basilius, in exhortatione ad Baptismum, ità Hieronymus in cap. 4. Ephes. & Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 11. & alibi passim. Ita quoque accipit Gregorius Nazianzenus, oratione de Baptismo, non procul ab initio, vbi dicit, Baptismum vocari posse sigillum, quia ita conseruat hominem baptizatum, vt notæ regiæ conseruant res obsignatas. Nemo enim audet contingere eas, quæ magni alicuius Regis sigillum habent.

SECVNDO vocant Sacramenta signacula, quia claudunt intra se rem sacram, id est, inuisibilem gratiam. Id enim quod clauditur, obsignari solet, iuxta C illud Apocalypsis 5. *Liber signatus sigillis septem.* Atque hac signihcatione vocat Augustinus Sacramenta sacra signacula in libro de catechizandis rudibus, cap. 26. & Scholastici, sigillum Confessionis. Hoc etiam ferè modo Gregorius NAZIANZENVS, oratione de Baptismo, prope finem, vocat sigillum Baptisma, eò quòd obsignet, & claudat multa mysteria, quæ solis fidelibus deteguntur: *Cætera*, inquit, *mtus addisces quæ etia apud te ipsum occulta, clausáque habebis, Baptismo obsignata, atque retenta.*

TERTIO vocant Baptismum sigillum, vel obsignationem fidei, quia Baptismus est publica approbatio, & testificatio fidei eius, qui baptizatur. Sic enim vtitur hac voce Tertullianus in libro de Pœnitentia, vbi dicit, cathecumenos diu probari an credant, & tandem vbi constiterit, eos vere, & constanter crede- D re, Baptismum illis dari in obsignationem, & approbationem fidei. Quomodo etiam vtitur eadem voce Basilius in 3. libro contra Eunomium, vbi dicit, primum oportere credere, & tum demum accipere sigillum fidei Baptismum. In libro quoque de Spiritu sancto, cap. 12. vocat Baptismum sigillum fidei, quia is qui baptizatur, eo signo testificatur se credere.

DENIQVE vocari potest etiam Baptimus sigillum fidei, quia perficit, & absoluit quodammodò hominem fidelem: quomodo veteres vocabant mortem, seu occisionem pro Christo, signaculum martyrij, vt Eusebius refert lib. 5. historiæ, cap. 3. Confessio enim Martyrum, & supplicia pro Christo non habent perfectam laudem, dum periculum est inconstantiæ, & mutationis, sed tũc demum perfecta, & quasi sigillo quodam munita & obsignata censentur, quando morte preciosa consummantur. Atque hactenus de definitione.

CONTROVERSIA TERTIA.

De causſis Sacramenti.

CAPVT XVIII.

Sacramenta componi ex rebus, & verbis, vt materia & forma.

DE CAVSSIS SACRAMENTI disputaturus, PRIMVM de intrinsecis causſis dicam. DEINDE de extrinsecis. Ac de intrinsecis tres erunt quæstiones. PRIMA; An Sacramenta constent ex rebus, vt materia, & verbis, vt forma. SECVNDA; Quæ sint illæ res, & illa verba. TERTIA; An res illæ, & verba ita determinata sint, vt nihil in eis mutari possit.

PRIMA quæstio; Vtrum Sacramenta constent rebus, & verbis, tanquam materia, & forma; etsi solùm inter Catholicos disputatur, non tam ob discordiam eorum, quàm vt res explicetur: est tamen quæstio vtilissima, vel etiã necessaria propter calumnias hæreticorum, qui ex hoc dogmate Catholicorũ, quo requirimus res, & verba in Sacramentis, conantur ostendere, multa non esse Sacramenta ex his, quæ nos habemus pro Sacramentis. Sunt igitur variæ Doctorum sententiæ.

PRIMA est quorundam recentiorum, qui volunt propriè in Sacramentis materiam, & formam non esse res & verba sed rem sensibilem esse materiam siue sit res, siue verbum, siue vtrumque, significationẽ autem esse formam. Quod verò communiter dicitur rem in Sacramento esse materiam, verbum esse formam, volunt explicandum esse de Sacramento materialiter sumpto. Ita docet Dominicus à Soto in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 1. & 2. quod idem videtur dicere Caietanus in 3. part. quæst. 60. art. 6. nisi quod Caietanus affirmat, significationem Sacramẽti esse vnam & simplicem resultantem ex composito sensibili ex rebus, & verbis; quod Sotus non dicit.

ALTERA sententia est aliorum, qui docent, Sacramentum ipsum, & non solum eius partem materialem, constare ex rebus vt materia & verbis vt forma. Ita sanctus Thomas 3 parte quæst. 60. art. 6. ad secundum, & veteres Theologi communiter.

RVRSVS quidam existimant, non omnia Sacramenta constare rebus, & verbis, sed solùm quædam. Ita Durandus in 4. dist. 1. quæst. 3. & Adrianus q. 2. de Baptismo.

ALII docent omnia Sacramenta nouæ legis, constare rebus, & verbis. Ita Alexander Alensis 4. parte summæ, quæst. 8. memb. 3. artic. 1. & 3. & Theologi communiter in 4. dist. 1. vel 3.

ALII denique volunt omnia Sacramenta constare rebus, & verbis, si res, & verba accipiantur largo modo pro iis signis, quæ aut sunt veræ res, & vera verba; aut certè vicem eorum gerunt; si verò accipiantur in rigore, non constare omnia Sacramenta rebus & verbis. Ita docet Dominicus à Soto in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 6. & alij quidam recentiores. Sed istæ opiniones magna ex parte conciliari possunt.

Sit igitur PRIMA propositio. *Sacramenta veteris legæ probabile est non habuisse res, & verba, sed solas res.* Hæc est S. Thomæ 3. parte, q. 60. art. 6. ad vltimum. Ratio est, quia in Scriptura veteri, vbi præscribuntur præcipui ritus Sacramentorum, nulla fit mentio

Universidad de Deusto
Biblioteca

verborum, vt patet Gen. 17. vbi præscribitur ritus Circumcisionis. Exod. 12. vbi præscribitur ritus Agni Paschalis. Leuit. 8. vbi præscribitur ritus Ordinationis. Præterea ratio postulare videbatur, vt Sacraméta nouæ legis ipsi Christo instituta, signa essẽt clariora, quàm vetera, quæ Moses, vt Dei minister instituit.

Posset OBICI, quod Leuit. 4. vbi præscribuntur sacrificia pro peccato (quæ erant etiam Sacramenta Testamenti veteris, ac respondebant Sacramento nostro Pœnitentiæ, vt D. Thomas docet, 1. 2. quæst. 102. artic. 1.) præscribitur etiam, vt oret sacerdos pro iis, quorum est Sacrificium. SED respondetur, orationem illam sacerdotis non fuisse de essentia Sacrificij pro peccato, sed solùm addi debuisse in vsu, seu administratione Sacramenti illius ad facilius impetrandum. Id quod ex eo colligitur, quòd, vt ibidem habemus, in Sacrificio pro peccato sacerdotis nulla oratio adhibebatur, sed solùm in Sacrificio pro peccato aliorum de populo. Illud autem quod habetur Num. 5. de verbis præscriptis in cæremonia Zelotypiæ, non est ad rem. Illa enim cæremonia non erat Sacramentum, cum non esset instituta ad sanctificandum, sed ad inuestigandum, & puniendum adulterium.

SECVNDA propositio. *In Sacramentis omnibus nouæ legis inueniuntur res, vt materia, & verba, vt forma.* Hæc propositio saltem quoad modum loquendi, negari non debet. Habetur enim expresse in Concilio Florentino, in instructione Armenorum, quæ facta est, ipso approbante Concilio, vt ibidem legimus. PRÆTEREA habemus in Scripturis, expresse res, & verba in quatuor Sacramentis, nimirum in Baptismo Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* In Eucharistia Matth. 26. vbi ponitur panis, & verbum; *Hoc est corpus meum.* In Confirmatione Act. 8. vbi ponitur manus impositio, & oratio, quę verbis fit. In extrema vnctione Iacobi 5. vbi ponitur vnctio, & oratio. Credibile igitur est alia etiam Sacramenta constare rebus, & verbis, licet non habeantur ita expresse in Scripturis. ITEM est communis sententia veterum Theologorũ, vno Durando, vel aliis paucis exceptis, quorum loquendi modus corrigẽdus est, licet in re non multum discrepent à cæteris.

TERTIA propositio. *Non solum quod est materiale in Sacramento, sed ipsum totum Sacramentum rectè dicitur constare ex rebus, vt materia, & verbis vt forma.* Hæc est aliquo modo contra Caietanum, & Sotum, quamuis quod ipsi dicunt, etiam aliquo modo sit verum.

NOTANDVM igitur, Sacramentum propriè non esse cõpositum aliquod Physicum, neque artificiosum, sed cum vtroque habere similitudinem quandam. Et quidem si conferatur cum composito artificioso, tum sine dubio forma eius partim est significatio, partim virtus operatiua; materia verò sunt res ipsæ, & verba, in quibus residet significatio, & virtus illa operatiua. Vt enim in cõposito artificioso tota substantia dicitur materia, forma verò est quoddã accidẽs: ita Sacramẽtum, vt signũ, formaliter dicit significationẽ, vt causa, dicit vim operatiuam: reliqua omnia ad materiã seu subiectum pertinent. Et hoc modo accipiendo Sacramenta, recte dicunt Caietanus & Sotus.

Tamen potest etiam Sacramentum considerari, vt est simile composito Physico. Nam vt in composito Physico materia præcedit: forma accedit, ita in Sacramento accedit verbum ad elementum. ITEM vt in composito Physico materia est indeterminata, sed coarctatur à forma; ita in Sacramento verbum determinat indifferentiam elementi. DENIQVE, vt in composito Physico materia est imperfecta, forma est perfecta, & dat esse rei: ita in Sacramento verba sunt rebus perfectiora, cùm sint signa multò clariora, & præstantiora.

Et hoc modo totum verbum cum sua significatione est forma, & totum elementum cum sua significatione, est materia. Id quod probatur PRIMO, quia ita loquitur Concilium Florentium, & veteres Theologi. Nam ipsi dicunt, Sacramentum constitui ex re, & verbo, vt ex materia, & forma. At remota significatione, nulla est compositio ex re, & verbo; non enim est alia coniunctio rerum, & verborum, nisi quatenus rei significatio indeterminata, determinatur per significationem verbi. Non igitur Concilium, & Theologi volunt solum subiectum significationis constitui ex rebus, & verbis, sed totum ipsum Sacramentum etiam vt signum est formaliter.

PRÆTEREA compositio ex re sensibili, & significatione, non est compositio ex materia & forma, vt partibus essentialibus, sed est compositio ex subiecto & accidente. At Concilium, & Theologi dicunt, Sacramenta constare ex materia & forma, non ex subiecto, & accidente: sæpe etiam addunt, ideò non posse ab Ecclesia mutari materiam, aut formam Sacramẽtorum, quia sunt de essentia, seu substantia.

SECVNDO probatur ratione. Nam significatio Sacramenti, non est vna significatio simplex, vt Caietanus falsò docet, sed duæ sunt partiales, ex quibus vna totalis componitur. Ergo ipsa etiam significatio ex materia, & forma constitui dici potest: proinde totum Sacramentum ex materia, & forma componetur, vt ex partibus essentialibus.

Antecedens probatur dupliciter. PRIMO: Antequam fiat coniunctio elementi, & verbi, vtrumque habet suam significationem: Sed ex coniunctione non perit vlla significatio: Non enim potest verbum tollere significationem elementi, quæ est naturalis, sed solùm eam determinare, nimirum, vt cum aqua, exempli caussa, naturaliter significare possit quamlibet purgationem, determinetur à verbo ad significãdam purgationem à peccatis. Manet igitur vtraque significatio, sed coniunguntur inter se, ita vt ex duabus partialibus, fiat vna integra, & totalis.

SECVNDO: tam verbum; quàm elementum in Sacramentis significat aliquid, vt omnes docent, & patet etiam ex Sancto Thoma tertia parte quæst. 60. ad primum & secundum. Sed verbum non communicat elemento suam significationem, neque verbo elementum: duę sunt igitur, non vna. Assumptio probatur. Quia elementi significatio naturalis est, vt ibidem ait S. Thomas, verbi autem voluntaria. Non igitur significatio elementi communicatur verbo, quia tum naturalis esset, non voluntaria verbi significatio: & contrà, significatio verbi non communicatur elemento, quia tum elementi significatio esset merè voluntaria, & nullo modo naturalis.

QVARTA propositio: *Vt Sacramenta constare dicantur rebus, & verbis, nõ est necesse, vt res non sint verba, & verba non sint res sed sat est si aliquid fungatur vice rei, aliud vice verbi.* Hæc propositio conciliat tres vltimas sententias. Nam vt Ledesmius rectè monet, quæst. 1. artic. 6. non est quæstio inter Durandum, & alios, nisi de nomine.

Probatur propositio. Nam in Sacramento Pœnitentiæ potest fieri, vt nulla sint alia signa præter verba. Ex communi enim consensu Theologorum, in Sacramẽto Pœnitẽtiæ, forma est absolutio; materia remota sunt peccata; materia proxima sunt actus pœniten

pœnitentis, id est, contritio, confessio, & satisfactio, quatenus signo externo produntur. Potest autem fieri, vt quis non habeat nisi peccata verbo commissa; & tunc materia remota erunt sola verba. Potest etiam fieri, vt non ostendat signa contritionis, confessionis, & satisfactionis, nisi verbis. Non enim est de essentia Sacramenti, vt pœnitẽs ploret, suspiret, flectat genua, &c. sed si tantùm verbo dicat sua peccata, & dicat se esse contritum, & velle satisfacere, potest absolui: quare materia etiam proxima tunc non erunt, nisi verba. Verè tamen dicuntur esse in eo Sacramento res, & verba, quia peccatum verbo commissum, non vt verbum, sed vt peccatum, est materia confessionis: peccatum autem formaliter non est verbum, sed res à verbi ratione valde distincta. Sic etiam confessio non est propriè materia Sacramenti, vt oratio quædam, sed vt actio pœnitentis. Nam vt eleganter docet sanctus Thomas in 4. dist. 14. quæst. 1. artic. 1. singulare est in hoc Sacramento, vt actio suscipientis sit pars essentialis Sacramenti. Vt enim inter corporalia medicamenta, quædam sunt omninò exttinseca, vt emplastra, quæ applicantur ægrotis, & non requirunt eius actionem, vt partem medicamenti; quædam alia partim sunt extrinseca, partim intrinseca, vt quædam potiones, quæ requirunt vt partem medicamenti, ambulationem: sic etiam quædam Sacramenta omni ex parte applicantur, & conferuntur à ministro, vt Baptismus, Eucharistia, &c. sed Sacramentum Pœnitentiæ partim applicatur à ministro per absolutionem, partim requirit ipsius ægroti actionem, nimirum confessionem, &c.

Idem iam de forma ostendere possumus; nam in Sacramento Matrimonij omnium consensu, loco verborum sufficiunt nutus, aut literæ; modò sufficienter exprimatur consensus vtriusque partis. Quod verò aiunt Nicolaus Papa 27. quæst. 2. cano. Sufficiat; & Alexander Papa, cap. Cùm locum, de sponsalibus, & matrimoniis, solùm consensum efficere Matrimonium; non ita est accipiendum, quasi consensus interior sufficiat sine signo externo: siquidem idem Alexander, cap. Licet, de sponsa duorum, docet necesse esse, vt consensus, verbis consuetis exprimatur. Itaque illa particula: *Solus consensus efficere Matrimonium*; non excludit signum, quò exprimitur consensus, sed excludit consensum parentum, & solennitatem, & alia, quæ non sunt de essentia Matrimonij.

QVINTA propositio: *Non est necesse, vt in omni Sacramento res, & verba ita coniungantur, vt partes essentiales eiusdem rei.* NOTANDVM est hoc loco, Sacramentum habere quandam similitudinem cum rebus naturalibus, quæ ex materia & forma constant: tamen non esse reuera compositum naturale, & idcirco non esse requirendas omnes proprietates materiæ & formæ, sed satis esse, si aliquæ reperiantur.

Probatur hæc propositio ex Eucharistiæ Sacramento. Siquidem in Eucharistia omnium consensu inueniuntur res pro materia, id est, panis, & vinum, & verba pro forma: *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus.* & tamen nunquam res istæ, & verba ita coniunguntur, vt materia, & forma in rebus naturalibus. Nam vel Sacramentum Eucharistiæ est, solùm res ipsa consecrata, id est, species panis, & vini, vt continent corpus, & sanguinem Christi: vel etiam consecratio, aut sumptio, vt quidam volunt, Sacramenta dici possunt. Si consecratio dicatur Sacramentum, tum verba habemus, sed rem non habemus, ex qua Sacramentum componatur: tota enim consecratio in verbis consistit; nam panis, & vinum non concurrunt, vt pars consecrationis, sed vt subiectum circa quod agit Sacerdos, & in quo recipitur actio consecrantis. Cùm verò Sacramentum dicitur res ipsa consecrata, vel sumptio, tunc rem habemus, verba non habemus, ex quibus Sacramentum componatur. Verba enim respectu rei consecratæ, non sunt pars essentialis, sed principium productiuum; pars enim essentialis manet cum ipsa re, verba autem non manent cum re consecrata, immò tunc primùm incipit esse res consecrata, cum verba desinunt esse. Quocirca Concilium Florentinum in instructione Armenorum, non dicit, verba Eucharistiæ esse formam Sacramenti, sed formam consecrationis. Ex quo intelligimus, quando idem Concilium docet, in omni Sacramento esse res pro materia, & verba pro forma, non debere hoc intelligi ita propriè, vt intelligeremus in vero composito naturali.

Idem ostendi posset ex Sacramento Confessionis. Nam non solùm, vt diximus, in eo Sacramento materia sunt verba, quæ gerunt vicem rerum: sed etiam potest fieri, vt vno die fiat confessio, & altero die detur absolutio, ac proinde tum simul sint materia, & forma: quod in nullo composito verè Physico reperitur. Quocirca tum Concilium Florentinum in instructione Armenorum, tum etiam Tridentinum sess. 14. canon. 4. dicunt, in Sacramento Confessionis actus pœnitentis esse quasi materiam: nec audent absolutè dicere esse materiam.

Ex quibus omnibus apertissimè colligimus materiam, & formam in Sacramentis largo modo esse accipiendam: atque hinc etiam facile soluuntur omnia, quæ contrà obiici solent.

CAPVT XIX.

Verbum quod cum elemento Sacramentum facit, non esse concionale, sed consecratorium.

DIXIMVS in Sacramentis res, & verba requiri, in quo cum aduersariis conuenimus. Neque dubitatio vlla superest de re, quid sit illud videlicet, quod in Sacramentis adhibendum est, vt sensibile signum: fatentur enim nobiscum in Baptismo aquam, in Eucharistia panem, & vinum adhibendum. De materiis aliorum Sacramentorum non est opus hic differere, quoniam ea non habentur ab aduersariis pro Sacramentis.

Vnum hic addam, ridiculè Brentium in confessione V. Virtembergensi, cap. de Baptismo, excludere Chrisma ab vsu Sacramenti, quod dicat ad elementa mundi pertinere, & in vsu fuisse Iudæis in cæremoniis Testamenti veteris. Nam si ea ratio quidquam valeret, excludere oporteret etiam aquam. Nam aqua magis pertinet ad elemẽta mundi, quam oleum, cùm sit ipsa vnum ex quatuor elemẽtis mundi, oleum verò non inter elementa, sed inter mixta numeretur. In cæremoniis quoque Iudæorum longè frequentiores erant ablutiones aquæ, quàm inunctiones olei.

Sed his omissis, de quibus alio loco dicendum erit, quæstio grauissima est de verbo, quod cum re coniunctum, Sacramentum facit. Nam Catholici omnes docent, verbum Sacramẽti esse pauca quædã verba à Deo præscripta, quæ super materiã à ministro pronũtiãda sint, vt in Baptismo illa verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* In

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eucharistia illa: *Hoc est enim corpus meum.* & de ceteris ad eundem modum.

At Ioannes Caluinus lib. 4. Institut. cap. 14. §. 4. contendit verbum Sacramẽtale nihil esse aliud, nisi concionem; sic enim loquitur: *Hoc est quod vulgò dicunt, constare Sacramentum verbo, & externo signo. Verbum enim intelligere debemus, non quod sine sensu & fide insusurratum, solo strepitu velut magica incãtatione consecrãdi elementi vim habeat: sed quod prædicatum intelligere nos faciat, quid visibile signum sibi velit. Quod ergo sub Papæ tyrannide factitatum est, non caruit ingenti mysteriorum prophanatione. putant enim satis esse, si sacerdos, populo sine intelligentia obstupente cõsecrationis formulam demurmuraret.* Et infrà. *Ergo cum de verbo Sacramentali fieri mentionem audimus, promissionem intelligamus, quæ clara voce à ministro prædicata plebem eò manu ducat, quò signum tendit, ac nos dirigit.* Hæc ille. Sed antequam vel probemus aliquid vel refellamus, explicanda est diligenter Caluini sententia.

PRIMO igitur annotandum est, Caluinum, & ceteros aduersarios nostros aliter sentire, & loqui de Baptismo, aliter de Eucharistia, quæ duo sola sunt apud eos propriissimè Sacramenta. Nam in Baptismo duo genera verborum requirũt, in Eucharistia vnum tantum: siquidem in Baptismo PRIMO loco requirunt verbum concionale, quo à ministro proponatur, & explicetur promissio diuina. DEINDE requirunt, vt dum aspergitur aqua, simul dicantur illa verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Id quod patet tum ex libello Caluini de formula ministrandi Sacramenta; tum ex Melanchthone in locis, cap. de Baptismo; tum ex praxi ipsorum quotidiana; tum denique, quia non rebaptizãtur apud Catholicos ij, quos Lutherani, & Caluinistæ baptizarunt: quod tamen esset faciendum, nisi illi veram formam Sacramenti adhiberent dum baptizant.

Porrò in Sacramento Eucharistiæ, Caluinistæ (vt ex formula Caluini perspicuum est) non requirunt aliud verbum, quàm institutionis; iubent enim PRIMO loco recitari institutionem Sacramẽti ex cap. 11. prioris ad Corinthios, eo ferè modo, quo nos in Missa recitamus lectionem ex eadem epistola ad populi institutionem. DEINDE adhibet concionator explicationem: & tum demum sine vllo signo crucis, aut alio verbo, seu ritu sacro distribuunt panem, & vinum. Exstat alia formula Anglorum, qui Geneuæ degunt, in qua post lectionem epistolæ ad Corinthios, & concionem, sequitur gratiarum actio conceptis verbis, quam alta voce pronunciat minister, & tum demum sine vllis verbis consecratoriis, distribuitur panis, & vinum.

Lutherani autem non eodem modo omnes agunt, sed alij recitant verba institutionis merè historicè, alij recitant cum intentione consecrandi, alij nihil recitant: quorum opiniones vide apud Kemnitium in parte 2. Examinis, pagin. 346.

Ex quibus sequitur habere aduersarios verũ Baptismum, sed non veram Eucharistiam, nisi fortè admodum pancos; eos videlicet, qui adhibent verba, & fuerunt in Ecclesia ordinati Sacerdotes.

SECVNDO notandum est, quod Caluinus dicit, verbum Sacramentale esse concionem; duobus modis intelligi posse. VNO modo, vt velit concionem esse partem Sacramenti essentialem, ita vt sine concione non sit Sactamentum. ALTERO modo, vt velit concionem non esse partem Sacramenti, sed tantùm requiri vt Sacramentum fructuosè percipiatur.

Et quidem valde probabile est, Lutheranos, qui A præter concionẽm adhibent verba consecrationis in omnibus Sacramentis, non requirere concionem ad essentiam, sed ad fructum tantùm Sacramenti assequendum: proinde cum eis nulla erit hoc loco altercatio: iis tamen exceptis, qui verba ipsa Sacramentalia non proferunt ad consecrandum, sed ad instruendum, & apertè Euangelij prædicationem vocant, vt facit Ioannes Brentius in Confessione V Virtembergensi, cap. de Eucharistia.

At Caluinus videtur quidem interdum loqui de verbo concionali, vt de re distincta à Sacramento, vt cùm ait lib. 4. cap. 14. §. 3. Sacramentum esse quasi appendicem verbi: tamen sæpius de eo loquitur, vt de parte essentiali Sacramenti. Nam in verbis suprà citatis dicit, Sacramentum constare duabus rebus, signo, & verbo, & per verbum dicit se intelligere concionem. Item ibidem explicat de verbo concionali, illud AVGVSTINI: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* vbi sine dubio verbum ponitur de essentia Sacramenti. Nam ibidem AVGVSTINVS, & ex Augustino Caluinus, ait: *Sine verbo, quid est aqua nisi aqua?* id est, aqua sine verbo non est Sacramentum, sed prophanum elementum. Præterea si cõcionale verbum non esset de essentia Sacramenti, in Eucharistia nullum esset verbum de essentia, apud Caluinistas. non enim aliud verbum in eo Sacramento habent, nisi concionale. Præterea in commentario, cap. 5. ad Ephesios, explicans Caluinus illud (Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ) *Apparet*, inquit, *nullam in Papatu legitimã esse signorum obseruationem. nam verbum quidem per se habere iactant, sed quod sit incantationis vice: quia illud lingua incognita demurmurant, & ita quasi de mortuo elemento potius, quàm hominibus destinatum foret: nulla mistery explicatio ad populum: quæ sola facit vt mortuum elementum incipiat esse Sacramentum.* NOTA vltima verba.

Denique Theodorus Beza omnem dubitationem tollit, cum ita scribit in libro, quem inscripsit: Summa doctrinæ de re Sacramentaria. *Quæ est causa formalis Sacramentorum? ordinatio Dei in ipsius verbo comprehensa, & ab ipsius ministro explicata secundũ eius mandatum: non autẽ pronunciatio ipsa illorũ verborũ, neque vlla vis in vocabulis latens.* Hæc ille. Ex quo intelligimus verba illa Baptismi: *Baptizo te, in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti*, recitari quidẽ à Caluinistis dum aspergitur aqua, sed non esse illa verba formam Sacramenti apud eos: verum concionem præcedentem esse formam, illa autem verba ad ritum pertinere, vt paulò infrà idem Theodorus indicat: & illa ipsa non proferri, vt consecretur aqua, sed vt etiam inde instruatur populus.

NOTANDVM est TERTIO, tria esse, in quibus nos à Caluinistis dissentimus, quæ sunt ordine demonstranda. PRIMVM enim nos in omni Sacramento docemus, necessarium esse verba quædam à Deo instituta pronunciari in ipsa actione Sacramenti: illi solùm in Baptismo id necessarium docent. SECVNDO nos docemus, ad essentiam Sacramenti non requiri verbum concionale, illi affirmant, requiri. TERTIO nos docemus, ad essentiam Sacramentorum requiri verba certa concepta, cõsecratoria, & hæc esse, quæ dicantur propriè verba Sactamentalia; illi hoc totum negant, & magicam incantationem vocant. Nam etiam verba Baptismi, vt dixi, non ideò recitant dum aspergunt aquam, vt consecretur aqua, sed vt instruatur populus, vt sint etiam illa verba pars quædam concionis: in quo, vt dixi, Ioannes Brentius,

Brentius, & alij quidam ex Lutheranis cum Caluinistis conueniunt. Et hæc est ratio, cur illi lingua vulgari, nos Latina vtamur in Sacramẽtis: illi enim populum docere volunt, qui non intelligit linguam Latinam, nos Deum inuocamus ad sanctificandum elementum, Deus autem omnes linguas intelligit.

Sit igitur PRIMA propositio: *Non solùm in Baptismo, sed etiam in cæteris Sacramentis requiruntur verba in ipsa celebratione mysterij.* Probatur. Nam in Eucharistia, Dominus dum panẽ benedixit, certa verba pronuntiauit, nimirum: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, ac deinde iussit, vt idem nos faceremus: *Hoc*, inquit, *facite in meam commemorationem.* Luc. 22. Debemus igitur & nos certis verbis vti, si facere volumus quod ipse fecit, vt nobis imperauit.

DICENT fortassè, Christum imperasse, vt faceremus, quod ipse fecit, non autẽ vt diceremus verba, quæ ipse dixit. SED nos respondemus, illud (Hoc facite) referri ad totam actionem Christi, ita vt comprehendat etiam verba. Id quod (vt omittam nunc alia argumẽta) discimus ex traditione, & vsu Catholicæ Ecclesiæ, quæ traditio si non recipiatur, in dubium reuocabitur etiam forma Baptismi. Nam vnde, quæso, colligitur dum aqua aspergitur, dicenda esse illa verba: *Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti*? certè non aliunde quàm ex illis verbis Matth. vltimo: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* At ex hoc loco id non potest certè colligi, nisi recipiatur Ecclesiæ traditio. Non enim Dominus ait, Dicite: Baptizo te in nomine Patris, &c. satis igitur erit, si aspergentes aquam dicamus, In nomine Patris, & Filij, &c.

Præterea non etiam dixit Dominus, Dicite, In nomine Patris, &c. sed solùm ait: *Baptizantes eos, in nomine Patris, &c.* quæ verba non cogunt, vt dicamus, In nomine Patris, &c. sed solũ vt baptizemus authoritate Dei, nimirũ vt eius Ministri, quod potest fieri, etiã si nihil dicamus. Id quod ex aliis similibus locis demonstrari potest. Nam Marci vltmo, Dominus ait: *In nomine meo dæmonia eicient, super ægros manus imponent, & benè habebunt.* & tamen non erat opus, vt Apostoli cùm aliquem curare volebant, dicerent voce, In nomine Domini, sed satis erat, si cogitatione: nam Actor. 9. Petrus excitauit Tabitham & Actor. 14. Paulus sanauit claudum sine vlla mentione nominis Christi. Sic etiam Matth. 18. Dominus ait: *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* & tamen non est opus, vt qui volunt congregari in nomine Christi, dicant verbis, Congregamur in nomine Christi: sed satis est si conueniant Christi auctoritate. Sic denique Ioan. 5. Dominus ait: *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* vbi non significatur aliud per nomen, nisi auctoritas.

Quod igitur in Baptismo dicere debeamus: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, non ex sola Scriptura certò colligi potest, sed ex Scriptura, adiuncta Ecclesiæ explicatione, & praxi. Quod si in Baptismo recipitur Ecclesiæ auctoritas, cur non etiam in Eucharistia, & cereris Sacramentis?

De aliis Sacramentis idem probari potest, quanquam non sit valde necessarium, cùm ea ab aduersariis non recipiantur. In Confirmatione perspicuum est adhibẽda esse verba ex cap. 8. Actorum, vbi Apostoli manus imponentes simul orabant. Vnde CYPRIANVS in epistola ad Iubaianum: *In impositione*, inquit, *manuum inuocatur, & infunditur Spiritus sanctus super baptizatos.* Idem habet AMBROSIVS lib. 3. de Sacramentis, cap. 2. *Posti fontem*, inquit, *superest, vt per fectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur.* Idem habet Hieronymus in libro contra Luciferianos; & Augustinus libr. 3. de Baptismo, cap. 16.

In Sacramento Pœnitentiæ requiri etiam verba, patet ex illo Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur*, nec enim id fieri potest sine verbis. Vnde Ioannes Chrysostomus in commentario eius loci, dicit, Deum vti, & manu, & lingua sacerdotis ad absoluendum: & sanctus Leo in epist. 91. ad Theodorum dicit, post Baptismum Deum sic ordinasse remedium Pœnitentiæ, vt nisi supplicationibus sacerdotum venia neque at obtineri.

In Sacramento Ordinis requiri verba, docet Ambrosius in cap. 4. prioris ad Timotheũ: *Manus impositiones*, inquit, *verba sunt mystica, quibus confirmatur ad opus electus, accipiens auctoritatem, teste conscientia sua, vt audeat vice Domini sacrificium Deo offerre.* Item Hieronimus in cap. 58. Isaiæ, dicit Ordinationem clericorum fieri ad imprecationem vocis, & impositionem manuum.

In Sacramento Vnctionis ægrotorum, planum est requiri verba ex epistola Iacobi, cap. 5. *Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini, &c.*

Denique de Matrimonio res est perspicua, cùm non possit constare mutua consensio, nisi verbis aut signis æquiualentibus exprimatur. Itaque Caluinus etiam in libro de forma ministrandi Sacramenta, licet Matrimoniũ non habeat pro Sacramento, tamen vult in Ecclesia celebrari, & præscribit certam formam verborum.

SECVNDA propositio: *Non requiritur verbum concionale ad essentiam vllius Sacramenti.* Probatur Primo, argumento ab auctoritate Scripturæ negariue, quod ab aduersariis magnifieri solet, & debet, cum nihil oporteat in rebus diuinis facere sine Dei verbo, & ipsi nullum Dei verbum agnoscant, nisi scriptum. Igitur in Scripturis sit mentio Baptismi: primùm Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuer. 1. &c.* deinde Ioan. 4. vbi habemus, Dominum per discipulos baptizasse: item Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Tit. cap. 3. *Saluos nos fecit per lauacrũ.* 1. Petri 3. *Vos saluos facit Baptisma.* Sed in his locis nulla fit mentio verbi, nedum concionis.

Duo tantùm sunt loca, vbi fit mentio verborum. VNVS est ad Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* ALTER Matthæi vlt. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Prior locus explicari debet per posteriorem: tum quia hæc sit regula generalis etiam ab aduersariis celebrata, vt cùm id fieri potest, vna Scriptura per aliam explicetur: tum quia Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, aliiq; interpretes ita docent: dicunt enim illud, *In verbo vitæ*, significare, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vnus est Hieronymus, qui in commentario huius loci per *verbum vitæ*: intelligit doctrinam. SED obseruandum est, Hieronymum omisisse literalem expositionem, & solùm exposuisse mysticè, id est, vt ipse dicit, tropologicè. Non enim per lauacrum intelligit Baptismum, sed purgationem quamlibet, quæ per doctrinam fieri potest. Omnes autem interpretes, qui ad literam exponunt, per lauacrum intelli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gunt Baptismum, & per verbum, intelligunt inuocationem Trinitatis.

Remanet ergo solus locus ille Matthæi vltimo: *Docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* quo loco non negamus iuberi, vt institutio præcedat Baptismum: immò hoc ipsum nos docemus, & facimus; non enim baptizamus vllos adultos, nisi prius diu multúmque instructi fuerint. Sed negamus hoc loco præscribi cõcionem tanquam partem essentialem Sacramenti, immò asserimus distingui hoc loc apertè doctrinam à Sacramento. Sic enim distinguit sanctus HIERONYMVS in commentario huius loci: *Ordo*, inquit, *præcipuus, iussit Apostolis, vt primùm docerent omnes gentes: deinde fidei intingerent Sacramento, & post fidem, ac Baptisma, quæ essent obseruanda præciperent.*

Porrò, quod diximus de Baptismo, dici potest etiam de Eucharistia. Nam nec Dominus Matthæi 26. nec Paulus 1. Cor. 11. dicunt fieri debere concionem, cùm celebratur cœna Dominica: nec ipse Dominus vllam habuit concionẽ, nec explicuit vim Eucharistię (quod tamen Caluinus necessarium putat) in ipsa cœnæ celebratione. Habuit quidem postea longissimum sermonem, quem Ioannes descripsit, cap. 14. 15. & 16. sed is nihil ad cœnam pertinebat, tum quod post cœnam habitus sit, tum etiam, quod nihil in eo de cœna Dominus disseruerit. Viderit igitur Caluinus, ex quo Euangelio didicerit, concionem esse formam Sacramenti.

SECVNDO probatur, non esse concionem de essentia Sacramenti. Nam si ita esset, non distinguerẽtur officia concionandi, & baptizandi. Quicunque enim concionaretur, hoc ipso baptizaret, quandoquidem ministraret formam Baptismi: & contrà, qui baptizaret, concionaretur, cùm Baptismus formaliter nihil aliud sit, nisi concio. At contradicit huic sententiæ beatus Paulus, cùm ait 1. Corinth. 1. *Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare.* In quem locum præclarè scribit commentarius, qui tribuitur Ambrosio: ostendit enim multo minùs esse baptizare, quàm prædicare, ex eo, quod qui baptizat, solùm prænunciat solennia quædam verba, & aquâ infundit, quod facillimum est. Vnde etiam Petrus Actorum 10. postquam prædicauerat Cornelio, non ipse eum baptizauit, sed iussit à ministris inferioribus baptizari. At secundum Caluinum Petrus ipse baptizasse dicendus esset, qui formam adhibuit Baptismi.

TERTIO, Si forma Baptismi esset concio, varia essent Baptismata pro varietate cõcionum: non enim omnes eodem modo concionantur. At vnum Baptisma esse, sicut vnus est Deus, & vnus Dominus, testatur Apostolus ad Ephes. 4. & Symbolum Constantinopolitanum.

QVARTO, Si forma Baptismi esset concio, falsum baptismum haberent hæretici, ac proinde rebaptizandi essent: non enim vera esse potest prædicatio hæreticorũ. At Ecclesia approbat baptisma quorumlibet hæreticorum, modò detur verbis præscriptis, id est, *in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, etiamsi addant ipsi peruersissimã concionem, & explicationem, vt docet sanctus AVGVSTINVS lib. 3. de Baptismo, cap. 15. *Si Euangelicis*, inquit, *verbis, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Marcion Baptismum consecrabat, integrum erat Sacramentum, quamuis eius fides sub ipsdem verbis aliud opinantis, quàm Catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub eisdem verbis, (id est, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti) non solùm Marcion, aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesiæ, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum fortassis, quot homines numerarentur. Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei. Nunquid tamen ideò non integrum Sacramentum accipiunt?*

QVINTO, Baptismus Catholicorum datur sine vlla concione. Etsi enim præcedit Catechismus, & sermones, ac prædicationes permultæ, tamen eo die, quo fit baptismus, ordinariè concio fieri non solet. Et tamem Caluinus non iubet rebaptizari Catholicos, immò fatetur verũ esse eorum baptismum lib. 4. Institut. cap. 15. §. 16. *Tales*, inquit, *hodie sunt Catabaptistæ nostri, qui rite nos baptizatos pernegant, quod ab impiis & Idololatris in regno Papali baptizati fumus. Itaque Anabaptismũ furiosè vrgent, &c.* Quomodo ista cohærent, vt concio sit forma Baptismi, & tamen sine concione verus baptismus dari possit? Quomodo etiam verba ista ex libris institutionum concordant cum verbis eiusdem Caluini supracitatis ex commẽtario quinti capitis ad Ephesios, vbi ait: nullam esse apud Papistas legitimam signorum obseruationem, quod desit apud eos explicatio ad populum, quæ sola facit vt mortuum elementum incipiat esse Sacramentum?

SEXTO, Si forma Baptismi esset concio, paruuli certè baptizandi non essent: non enim fieri debet concio, vbi non est, qui audiat, & intelligat. Monet enim Sapiens Eccles. 32. *Vbi non est auditus, non effundas sermonem.* At pueri nihil intelligunt, nec attendunt, aut attendere possunt; igitur non est illis concio facienda: quare nec baptizari debent, aut possunt.

Ad hoc argumentum dupliciter responderi solet, aliqui enim, vt Lutherani, volunt paruulos percipere concionem. Sed hos supra refutauimus dilemmate sancti Augustini in epistola ad Dardanum. Aut vsum rationis habent, aut non; si non habent, ergo non intelligunt; si habent, ergo sacrilegi sunt, qui Sacramentum recusant, vt patet.

Alij, vt Caluinus lib. 4. Institu. cap. 16. §. 20. dicunt, paruulos non percipere Sacramentum vtiliter pro eo tempore, tamen verum Sacramentum percipere, quod postea vtile sit futurum. Sed hæc solutio non est sufficiens. Nam si verbi prædicatio est de essentia Baptismi, non minus, quàm aqua; certè debet percipi non minus, quàm aqua, alioqui non modò inutile, sed etiam nullum erit Sacramentũ. Quod si aqua aspergeretur à ministro, infantem verò non attingeret, nemo diceret illum esse baptizatum; ergo si concio fiat, & non percipiatur ab infante, nemo dicere debet ex Caluinistis, illum esse baptizatum. Concio autem non verè percipitur, nisi cùm intelligitur: non enim dicitur percipere concionem, quæ propriè instructio quædam est, qui non instruitur, etiamsi sonum quendam audiat. Non ergo infantes percipiunt formam Sacramenti, quare nec Sacramentum. Aut igitur Caluinistę fiant Anabaptistæ, aut desinant cõcionem requirere ad essentiam Sacramenti.

TERTIA propositio: *Requiritur ad essentiam Sacramenti certa forma verborum, quæ non tam instruat circumstantes, quàm consecret & sanctificet elementũ.* Hæc est non modò aduersus Caluinum, sed etiam aduersus Brentium, ac ceteros Lutheranos, qui verba ipsa consecrationis pronuntiari volunt ad instruendum populum, non ad materiam consecrandam; & idcircò nefas esse putant, si ea verba Latinè pronuncientur apud populum Latinè imperitum.

Probatur hæc propositio PRIMO; Verba à Domino

mino præscripta in Baptismo, non habent formam institutionis, sed inuocationis, & benedictionis. Id quod probatur ex ipsa forma loquendi Christi. Non enim ait; Docete omnes gentes nomen Patris, & Filij, & Spirus sancti, sed: *Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* vbi verba illa, *In nomine Patris, &c.* respiciunt actũ baptizandi, non actũ docendi: proinde sonant inuocationem Trinitatis super aquæ aspersionem, non declarationem mysterij ad auditores. DEINDE, si licet Scripturam exponere per Scripturam, perspicium erit, *In nomine Patris, &c.* sonare inuocationem non institutionem: sic enim accipitur ista forma loquendi in aliis locis, vt Marci vlti. *In nomine meo dæmonia eiycient.* Acto. 3. *In nomine* IESV CHRISTI, *surge, & ambula.* Matth. 7. *Nõne in nomine tuo dæmonia eiecimus?* & alibi passim. DEINDE, si verba ista ad institutionem pertinerent, valde profectò imperfecta essent. non enim solùm instrui debent de Trinitate qui baptizantur, sed etiam de incarnatione, & Passione Domini, & præcipuè de promissione gratiæ ob Christi meritum; quarum rerum nulla in his verbis mentio fit.

SECVNDO; Veba, quæ dicuntur in mysterio Eucharistię ab Apostolo, dicuntur verba benedictionis, quod certè non institutionem, sed consecrationem sonat. 1. Corinth. 10. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nõne communicatio sanguinis Christi est?* Idem argumentum duci posset ab aliis Sacramentis, si ea reciperent aduersarij. Vide tamen quæ diximus in confirmatione primæ propositionis.

TERTIO probatur ex illis Apostoli verbis. 1. Cor. 1. *Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* vbi Apostolus demonstrare vult, Sacramentorum auctores non esse eos homines, qui illa ministrant, sed Deum: idque inde probat, quia non dantur in nomine ministrorum, sed in nomine Dei, id est, Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Nomen igitur in verbis Sacramẽtorum, inuocationem significat, ex qua colligitur auctoritas. Vnde CHRYSOSTOMVS homil. 3. in priorem ad Corinthios: *Noli*, inquit; *mihi dicere, qui baptizauit, sed in cuius nomine; neque qui baptizat, sed quem in baptismate inuocamus, requiritur.* Vide de hoc loco, & de hoc argumẽto Optatum Mileuitanum, lib. 5. contra Parmenianum.

QVARTO idem probatur ex traditione Conciliorum. Nam Concilium Nicænum canon. 19. iubet rebaptizari Paulianistas: quod idem statuit Concilium Laodicenum canon. 8. de Cataphrygibus. At contra Concilium I. Arelatense eodem tempore celebratum can. 8. & Syricius epist. 1. cap. 1. iubent Arianos non rebaptizari, cuius differentiæ caussa non potest reddi nisi illa, quam reddit Innocentius I. in epi. 22. cap. 5. quia videlicet Paulianistæ, & Cataphryges non solùm non credebant Trinitatem, sed nec baptizabãt cum inuocatione Trinitatis: at Ariani licet non crederent Trinitatem vnius essentiæ, tamen baptizabant in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. At certè quantum ad institutionem, & explicationem, tam errabant circa Trinitatem Ariani, quàm Paulianistæ, & Cataphryges: non igitur institutio, sed inuocatio Baptismi perficit.

QVINTO probatur ex Patribus, qui cùm de verbis Sacramentorum loquuntur, non institutionis, sed inuocationis, & consecrationis mentionem faciunt. Dionysius AREOPAGITA in libro de Ecclesiastica Hierachia, capite vltimo, vocat verba Sacramentorum τὰς τελεσιουργὰς ἐπικλήσεις, id est, consecratorias inuocationes. IVSTINVS in Apologia ad Antoninum Pium: *Super eo*, inquit, *qui renascendum sibi esse statuerit, parentis rerum omnium, & Domini Dei nomen nominatur, atque id ipsum solum lauaturum illum ad lauacrum ducentes inuocamus.* Et infrà: *In nomine etiam* IESV CHRISTI *crucifixi, atque in nomine Spiritus sancti abluitur is, qui illuminatur.* BASILIVS in libro de Spiritu sancto, cap. 15. *Tribus*, inquit, *mysionibus, ac totidem nomenclaturis, siue inuocationibus magnum Baptismatis mysterium perficitur.* CYRILLVS catechesi tertia: *Aqua simplex*, inquit, *per sancti Spiritus, Christi, & Patris inuocationem sanctitatem consequitur.*

ATHANASIVS sermo. 3. contra Arianos, circa medium: *Cur*, inquit, *dum initiamur Baptismate, vnà cum Patre, Filij quoque nomen recensetur? nam vt Pater sit insufficiens, nefaria vox est, &c.* vbi docet, tres personas nominari in Baptismo, non quod vna non sufficiat sanctificare hominem, sed quia inseparabiles sunt ob naturæ vnitatem: quocirca vult verba illa Baptismi non dici ad instruendum populum, vt hæretici somniant, sed ad inuocandum Deum, qui per Baptismum nos sanctificat.

GREGORSVS NISSENVS in libro de Baptismo: *Omitte*, inquit, *mecum confligere, & oppone te, si potes, Domini vocibus, quæ inuocationem, & cognominationem Baptismatis hominibus instituerunt. Et quæ sunt verba Dominici præcepti? Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et infrà: *Submittimus nos Patri, vt sanctificemur, &c.*

CYPRIANVS, vel quicunque fuit auctor, in sermone de Baptismo Christi prope initium: *Verborum*, inquit, *solennitas, & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus Apostolicis sacerdotum ministerijs attributa, visibile celebrant Sacramentum: rem vero ipsam Spiritus sanctus format, & efficit, & conseruationibus visibilibus inuisibiliter manum totius bonitatis auctor opponit.*

AMBROSIVS lib. 2. de Sacramentis, cap. 5. *Venit*, inquit, *sacerdos, precem dicit ad fontem, inuocans Patris nomen, præsentiam Filij, & Spiritus sancti, vtitur verbis cœlestibus. Cœlestia verba, quæ Christi sunt, quod baptizemus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Si ergo ad hominis sermonem, ad inuocationem Sancti, aderat præsentia Trinitatis, quanto magis ibi adest vbi sermo operatur æternus?* Similia dicit de verbis Eucharistiæ libro 4. de Sacramentis, cap. 4.

AVGVSTINVS libro 5. de Baptismo contra Donatistas, cap. 10. *Non est*, inquit, *aqua prophana, & adultera, super quam nomen Dei inuocatur, etiamsi à prophanis, & adulteris inuocetur, quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen adulterum est, Baptismus verò Christi verbis Euangelicis consecratus, & per adulteros, & in adulteris, sanctus est, quamuis illi sint impudici, & immundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & Sacramento suo diuina virtus assistit.* Et libro 5. cap. 20. *Si ergo ad hoc valet, quod dictum est in Euangelio, Deus peccatorem non audit: vt per peccatorem Sacramenta non celebrentur, quomodo exaudiuit homicidam deprecantem, vel supra aquã Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? quæ omnia tamen, & fiunt, & valent etiam per homicidas.*

CAPVT XX.

Soluuntur obiectiones.

SOLVENDÆ supersunt obiectiones Caluini, qui PRIMO loco profert, testimonium sancti AVGVSTINI extract. 80. in Ioannem, vbi sanctus Augustinus, postquam dixerat: *Vnde tanta*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Ad- A iungit: *Nisi faciente verbo. nõ quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens, hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Vnde in Actis Apostolorum; Fide mundans corda eorum. Et Petrus Apostolus; Sic nos Baptisma saluos facit, non depositio sordium carnis: sed cõscientiæ bonæ interrogatio. Hoc est, verbum fidei, quod prædicamus.* Hæc ille.

RESPONDEO; Locus hic mirè torquere solet nonnullos, cùm tamen nõ vsque adeo obscurus esse possit, cùm sit pars quædam concionis ad populum habitæ, nisi fortè credimus S. Augustinum per ænigmata prædicare solitum, vt Oedipo opus esset ad eum intelligẽdum. Referam igitur quid alij sentiant & refellam ea, quæ non videntur rectè dicta.

PRIMVM igitur Caluinus contendit, totum hunc locum de concione intelligendum. Sed fallitur apertissimè. PRIMO, quoniam AVGVSTINVS B ait: *Detrahe verbum, quid est aqua, nisi aqua?* At detracto verbo cõcionis adhuc aqua Baptismi non est pura aqua sed aqua sacra, & Sacramentalis. nam apud nos nulla fit concio in Baptismo, & tamen Baptismum nostrum verum Sacramentum Caluinus esse fatetur, lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16.

SECVNDO, AVGVSTINVS ait, *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* At concio non accedit ad elementum, sed præcedit, vt ipse idem Caluinus docet. lib. 4. cap. 14. §. 3. Oportuisset ergo, vt diceret; Accedit ad verbum elementum, & fit Sacramentum.

TERTIO, AVGVSTINVS ait: *Vnde tanta virtus aquæ vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciẽte verbo?* Et infrà: *Mundatio nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo.* Vbi fatetur C Augustinus ipsam etiam aquã vim habere mundandi, sed eam non ex se habere, sed a verbo. At concio nihil tribuit aquæ; tota enim refertur ad instruendos auditores, non ad sanctificandam aquam. Immò id nobis obiicit Caluinus in commentario, cap. 5. ad Ephesios, tanquam valde absurdum, quod in Sacramentis interdum verba referamus adipsum elementum consecrandũ, & non ad populum instruendum.

QVARTO, AVGVSTINVS ait: *Hoc verbo, vt mundare possit, consecratur & Baptismus.* Atidem Augustinus docet verbum, quo Baptismus consecratur, esse illam inuocationem: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Sic enim loquitur, lib. 3. de Baptismo, contra Donatistas, cap. 15. *Quamobrem si Euangelicis verbis, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Marcion Baptismum consecrabat, integrum erat Sacramentum.* Id ipsum repetit in infinitis locis. D

QVINTO, AVGVSTINVS ait: *Hoc verbum fidei tantùm valet in Ecclesia Dei, vt per ipsam credentem, offerentem, benedicentem, tingentem etiam tantillum mũdet infantem, quamuis nondum valentem corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem.* At verbum concionale nihil prodest, nisi actu credatur, vt notum est: non igitur Augustinus de concionali verbo loquitur.

Reiecta igitur Caluini sententia, quidam ex Catholicis docent, Augustinum loqui de verbo nõ concionis, nec consecrationis, sed institutionis Sacramenti: illud enim suo modo efficit Sacramentum, consecrat aquas, mundat infantem, &c.

Sed neque hæc explicatio admitti potest. PRIMO, quoniam non tollit difficultatem quam aduersarius nobis obiecit, ex illis verbis: *Non quia dicitur, sed quia creditur.* Et ex illis: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus*; quæ verba ter repetuntur hoc loco ab Augustino.

Nihil enim horum quadrat in verba institutionis Sacramenti. Nam verba institutionis non ideò vim habent, quia creduntur, sed quia dicta sunt à Domino, qui solus potuit ex elementis facere Sacramenta. Neque verba institutionis sunt propriè verbum fidei, quod prædicamus: nam ibidem explicat AVGVSTINVS, quod sit hoc verbum fidei, cùm ait: *Quia si confessus fueris in ore tuo, quia Dominus est Iesus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris.*

SECVNDO, AVGVSTINVS præter verbum, de quo hîc loquitur, non agnoscit in Sacramento aliud verbum; sed nudum ac solum elementum, vt vt patet ex illis verbis: *Detrahe verbum, quid est aqua nisi aqua?* Et: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Et: *Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo?* Non igitur hoc verbum est verbum institutionis, cùm certum sit præter verbum institutionis, Sacramenta constare ex verbis, & elementis, & non esse nuda elementa.

Alia item Catholicorum sententia est, Augustinum loqui solùm de verbo cæremoniali, seu consecratorio. Quæ sententia melior est cæteris duabus; tamen habet hoc vnum incommodum, quod non potest reddere caussam, cur AVGVSTINVS allegauerit ex cap. 10. epistolæ ad Romanos illa verba: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Quia si confitearis in corde tuo. &c.* Et rursus cur paulò infrà allegauerit illa ex cap. 15. Actorũ: *Fide mundans corda eorũ.* Et ex 1. Petr. 3. illa. *Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio.* Et denique illa ex ca. 15. Ioannis: *Iam vos mundi estis propter sermonem, quem loquutus sum vobis.* Nam nihil horum trahi potest, ad verba consecrationis, nisi per summam vim, & nisi ex concione populari, vt suprà dixi, ænigmata faciamus.

DICO igitur, Augustinum hoc loco non semper loqui de eodem verbo, sed nunc de Sacramentali, nunc de concionali, vt ex argumentis iam factis planum factum est.

DICES; ergo AVGVSTINVS in perpetua æquiuocatione versatur, cùm iisdem sententiis tam differenter accipiat nomen verbi: exempli caussa, cùm dixisset: *Vnde tanta virtus aquæ vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo?* Subiungit: *Non quia dicitur, sed quia creditur*, vbi apertè loquitur de verbo cõcionali: proinde aut etiam antea loquebatur de concionali, aut vitiosam æquiuocationem committit.

PRAETEREA ad probandum, aquam habere vim ex verbo, profert testimonium B. Pauli, ex cap. 10. ad Romanos: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Quia si confitearis, &c.* Et illud Actorum 15. *Fide mundans corda eorum.* Et illud, 1. Petri 3. *Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio.* Et addit: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus.* Sed quid, quæso, probat Augustinus, si æquiuocè de verbo loquitur?

DENIQVE in extrema cõcione cùm dixisset, aqua per verbum mundari infantem, subiungit continuò: *Hoc totum fit per verbum, de quo Dominus ait; Iam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis.* quæ verba de concione Domini sunt intelligenda necessariò. Quare vel etiam superiora intelligi debent de concionali verbo, & non de Sacramentali, vt nos paulò antè dicebamus; vel erit in his verbis intolerabilis æquiuocatio.

RESPONDEO, nullam esse in verbis Augustini æquiuoca

æquiuocationem. Siquidem ipse explicanda susce- A perat illa verba Domini, Ioan. 15. *Iam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis.* Dum autem illa verba explicaret, proposuit sibiipsi quæstionem, cur non dixerit potiùs Christus; Iam vos mundi estis propter Baptismum, quo loti estis. Nam etiamsi verbum Domini prædicatum mundat, quatenus gignit fidem, quæ est initium iustificationis, tamen etiam Baptismus mundat, cùm statim abluat sordes omniũ peccatorum.

Ad hanc quæstionem respondet, Christum dixisse: *Vos mundi estis, propter verbum*, & non dixisse; Mundi estis propter Baptismum, quia in omni mundatione, siue ea fiat in Sacramento, siue extra Sacramẽtum, semper vis mundandi oritur ex verbo. Nam si fit mundatio extra Sacramentum, necessariò fit per actualem fidem: fides autem ex auditu: auditus au- B tẽ per verbum Christi, Roma. 10. Si verò mundatio fit in Sacramento; elementum quidem est, quod mundat, sed vt mundare possit, adiungitur ei verbum cõsecrationis. Semper igitur mundatio oritur ex verbo. Quocirca sanctus Augustinus illa verba Domini: *Vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis*, non restringit ad verbum concionis, sed generatim accipit: & in toto reliquo sermone id vnum probare conatur, omnem mundationem fieri per verbũ: idcircò promiscuè adfert argumenta, & testimonia, nunc de verbo Sacramentali, nunc de Concionali, quia illi perinde est, modò demonstret verbum esse, quod mundat.

Ex hoc fundamento facilè explicabuntur tria illa loca, vbi videbatur esse vitiosa æquiuocatio. PRIMVS locus erat: *Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia* C *creditur?* Hæc verba à nonnullis intelliguntur ideò esse dicta, quia nisi adsit fides vel propria in adultis, vel aliena in paruulis, Sacramentum nihil efficit. Sed hoc non rectè dicitur. Quia licet fides in adultis requiratur, vt dispositio quædam ad Sacramentum fructuosè recipiendum, tamen non est fides, quæ dat virtutem mundandi elemento: non enim ideò aqua habet vim mundandi. quia ego credo, sed quia est Sacramentum à Deo institutum.

Id autem quærit AVGVSTINVS, vnde sit virtus aquæ non cui prosit aqua. Illud ergo: *Non quia dicitur, sed quia creditur*, significat, verbum Sacramentale non dare vim aquæ, vt est res quædam naturalis, id est, aer percussus; sic enim nihilo melius est verbum elemento: sed vt est res spiritualis, & sola fide cognoscibilis, nimirum, vt continet inuocationem Trinitatis (quomodo etiam signum crucis, & nomen IESVS, D honorabile est, & vim habet operandi miracula, ac dæmones coërcendi; non vt est res naturalis, & sensu corporeo perceptibilis, sed vt representat rem diuinam) ita vt sensus sit: *Verbum non quia dicitur, sed quia creditur*, id est, non quatenus auribus sentitur, sed quatenus fide percipitur.

Esse autem hunc sensum verum huius loci, patet ex sequentibus verbis: *Nam*, inquit, *& in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens.* vbi id vocat sonum transeuntem, quod vocauerat, Verbum quia dicitur; id vocat virtutem manentem, quod vocauerat, verbum quia creditur.

PRAETEREA illud: *Quia creditur*, vel significat, quia creditur actu, vel quia est obiectũ fidei, & proinde res fide perceptibilis: non autẽ potest significare, quia creditur actu; nulla enim actualis fides est in rigore necessaria ad Baptismum. Nam non requiritur fides actualis suscipiẽtis Baptismum, vt patet in paruulis, quos Augustinus hoc loco dicit verissimè per verbum in Sacramento mundari, etiamsi non valeãt corde credere, & ore confiteri. Nec requiritur fides ministri, aut parentum, aut quorumlibet offerentium, & susceptorum, vt idem Augustinus probat in epistola vicesima tertia ad Bonifacium, vbi dicit, verè mũdari paruulos, etiamsi baptizentur, vel offerantur ab infidelibus. Cuius igitur fides actualis requiritur, si nec suscipientis, nec dantis, nec offerentis?

DICES, requiritur fides Ecclesiæ. Sed quid si nullus in Ecclesia actum Fidei exerceret, dum infans ab infideli baptizatur? quid si per impossibile Ecclesia tota periret, & tamen Turca quispiam, qui nosset res nostras, infantem baptizaret cum intentione faciendi quod Christus instituit, & Ecclesia faciebat? certè ille esset baptizatus. Verum est tamen, quod Augustinus & alij dicunt, infantes baptizari in fide parentum, vel Ecclesiæ, quia de facto, si nullus esset fidelis, certè nullus moueretur ad baptizandum infantes: sed non ideò fides actualis ita requiritur, vt sine illa Baptismus infructuosus esset.

Est autem hic diligenter NOTANDVM, non negari ab Augustino, verbũ ipsum, vt dicitur, & vt est res sensibilis, habere virtutem; nam si aqua ipsa habet virtutem mundandi, quãtò magis verbum, etiam vt sensibile? sed negari virtutem illam esse à verbo, vt est res sensibilis. Itaque totum Sacramentum habet virtutem, sed habet à verbo, vt verbum est res spiritualis, & sola fide cognoscibilis.

ALTER locus difficilis erat, vbi Augustinus allegat Scripturas, Roma. 10. Actor. 15. & 1. Petri 3. SED respondeo, illa loca non allegari ad probandum vim mundandi esse in aqua à verbo; sed ad probandum in genere, verbum habere vim mundandi: ille enim est Augustini scopus, vt diximus. Et quia id iam probauerat ex eo, quòd verbum Sacramentale dat vim mundandi elemento: idem probat testimoniis illatum Scripturarum. Nam illa loca demonstrant fide purgari corda hominum, fidem autem nasci ex verbo prædicationis; ex quibus sequitur, verbum vim habere mundandi.

TERTIVS locus difficilis erat in fine sermonis, vbi postquam dixerat, verbo Sacramentali mundari infãtes, addidit, *Totũ hoc fit per verbum, de quo Dominus ait; Iam vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis.* SED iam responsum est, ista verba Domini ab Augustino non restringi ad sermonem, quem Dominus loquutus fuerat post vltimam cœnam, sed intelligi de verbo generaliter, vt sensus sit; Vos mundi estis, propter verbum meum, siue quod me concionante audistis, & credidistis, siue quo in Baptismo sanctificati estis. Atque hæc de isto loco Augustini, ac de præcipuo argumento Caluini.

Altera obiectio est Caluini, Brentij, Kemnitij, & aliorum, quòd sit species quædam magicæ incantationis, demurmurare certa verba super aquam, vel panem, aut aliud eiusmodi mutum elementum.

SED hæc non tam obiectio, quàm horribilis blasphemia est. Nam imprimis duo sunt, quæ damnantur in incantationibus magicis. VNVM, quòd aliqui putent in certis figuris, aut verbis esse naturalem virtutem aliquid efficiendi, atque hæc quidẽ superstitio est; cùm certò constet, nec figuras, nec verba vim naturalem vllam habere aliquid efficiendi. ALTERVM, quòd alij existiment, figuras, aut verba nihil ex se habere virtutis, tamen ex pacto cum Diabolo inito adhiberi ad res certas efficiendas; & hæc propriè magica

Universidad de Deusto
Biblioteca

magica est incantatio, & peccatum maximum.

Portrò verba Sacramentalia omnes fatemur nullam vim naturalem habere; ideò enim dicimus requiri diuinam institutionem, vt ex Dei institutione efficiant, quod ex se facere non poterant. Estque mera calumnia Caluini, lib. 4. cap. 14. §. 4. quod solo strepitu verborum sine sensu, & fide vtamur ad elementum consecrandum; & Kemnitij in Examine, parte 2. pag. 101. qui dicit, nos vim ponere in syllabis, & characteribus, neglecto sensu verborum. Ista enim sunt mera mendacia: nam nos nec in characteribus, nec in sono, aut numero syllabarum, sed in sensu, & significatione vim ponimus, idque ex Christi institutione.

Siquidem fatentur omnes Catholici, quauis lingua vtamur, verè perfici Sacramentum, modò sensus sit idem; constat autem eadem, verba, si diuersis linguis efferantur, vel scribantur, diuersos habere characteres, diuersum sonum, diuersum numerum syllabarū. Sequitur igitur, vt existimemus, vt vere existimamus, ea ex pacto, & promissione Christi vim habere; quæ si magia est, quid aliud sequitur, quàm vt Christus sit Diabolus? Nam cùm omnis magia pendeat ex pacto Diaboli, vis autem Sacramentalium verborum pendeat ex pacto Christi: manifestè sequitur, aut nullam in Sacramentis nostris esse magiam, aut Christum esse Diabolum. Ad hanc igitur horribilem impietatem aduersarij nostri deuenerunt, vt ex Christo Diabolum faciant.

DICENT, se non facere Christum Diabolum, quia Christus non instituit eiusmodi verborum pronunciationem super muta elementa. SED iam satis probauimus, Christum instituisse. Ceterùm quæro ab eis, an credant Christum potuisse instituere eiusmodi signa, quæ vim haberent ex pacto ipsius aliquid operandi. Non, opinor, negabunt, nisi Christum negent esse Deum.

Nam Deus, Num. 5. instituit verba quædam, quæ dicerentur super aquas, ac voluit eam esse vim illorū verborum, vt virtutem tribuerent aquis continuò interficiendi mulieres adulteras, si ab eis biberentur. Item Numer. 21 instituit, vt qui aspicerent æneum serpentem, continuò curarentur à morsu serpentium ignitorum. Et Christus ipse, nonne verbis, aut manus impositione, aut etiam luto, & sputo pellebat morbos? Potuit igitur Christus hoc instituere, vt verba Sacramentalia vim habeant ex pacto ipsius.

Rursus autem quæro, an si id Christus instituisset, quod eum facere potuisse constitit, esset magia, nec ne? Si dicant magiam futuram fuisse, apertè fatentur, Christum esse Diabolum: si negant futuram fuisse magiam, non possunt vlla ratione nos magos appellare: id enim solùm facimus, quod Christum instituisse credimus. Si autem Christus id non instituisset, falleremur simpliciter, sed nulla ex parte magiæ crimen nos attingeret.

DENIQVE verba, & signa magica, non habent vllam vim; neque enim Diabolus dare potest rebus virtutes, sed solus Diabolus operatur ad eorum præsentiam. At verba, & signa Sacramentalia vim habent à DEO operandi quod significant: quare longè mirabilius, & sublimius agunt, quā vllæ incantationes possint.

TERTIA obiectio Caluini sumitur ab auctoritate Christi, Apostolorum, primitiuæ Ecclesiæ, & ipsius Dei: *Nec est*, inquit, lib. 4. c. 14. §. 4. *quod in hac probatione laboremus, quando minimè obscurum est, quid* CHRISTVS *fecerit, quid nobis facere mandauerit, quid sequuti sint Apostoli, quid purior Ecclesia obseruauerit: immo ab initio vsque mundi notum est, quoties signum aliquod obtulit* DEVS *sanctis Patribus, inseparabilem fuisse doctrinæ copulam, sine qua attoniti nudo aspectu sensus nostri redderentur. Ergo quum de verbo Sacramentali fieri mentionem audimus, promissionem intelligamus, quæ clara voce à ministro prædicata plebem eò manu ducat, quo signum tendit, ac nos dirigit.*

SED nihil est etiam quod nos in responsione laboremus. Nam minimè obscurum est, Christum nullam præmisisse concionem, cùm Eucharistiam primus consecrauit, & vt deinceps idem faceremus, mādauit. Vide Matth. 26. Lucæ 22. & 1. Corinth. 11. Notum est etiam quid Apostoli, & veteres Patres sequuti sint, ex his testimoniis, quæ nos paulò antè citauimus. Caluinus enim nullum attulit testimonium, præter vnum Augustini, quod iam à nobis est explicatum. Denique non negamus, & DEVM cùm signa dedit Patribus, eorum vim explicuisse, & nobis idem esse faciendum, dum Catechumenos instituimus: sed non rectè inde colligit Caluinus, verbum Sacramentale nihil esse, nisi concionem. Aliud enim est concionari, aliud Sacramenta celebrare: vtrumque fieri debet, sed non idcircò distinguenda non sunt, & tempora, & officia.

CAPVT XXI.

Res, & verba Sacramentorum ita determinata esse, vt nihil addere, minuere, aut mutare liceat.

SEQVITVR TERTIA quæstio de caussis intrinsecis, vtrum res & verba sacramentorū ita sint certa, & determinata, vt nihil in eis mutari possit. Et quidem apud Catholicos nulla ferè dissentio est, magisque explicatione, quàm altercatione res indiget.

Apud hæreticos veteres non deerant, qui res, & verba Sacramētorum inuerterent, ac præcipuè apud Gnosticos, de quibus vide Irenæum, lib. 1. cap. 9. & 18. & Epiphanium hæresi 26. Interim tamen omnes, qui Sacramentis vtebātur, res, & verba determinata habere volebant, & vt plurimùm non recedebāt, à verbis in Euangelio præscriptis. Sic enim ait AVGVSTINVS, lib. 7. de Baptismo cōtra Donatistas, c. 25. *Facilius inueniuntur hæretici, qui omninò non baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.*

At nostro tempore Martinus Lutherus hæreticorum omnium audacissimus, nouam hæresim excogitauit, videlicet non requiri certa verba in Sacramētis. Sic enim loquitur in libr. de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo: *Quocunque modo tradatur Baptismus, modò non in nomine hominis, sed in nomine Domini tradatur, verè saluum facit, immò nō dubitem, si quis in nomine Domini suscipiat, etiamsi impius minister non det in nomine Domini, verè baptizatum esse in nomine Domini.* Hæc ille. Itaque secundum Lutherum, si quis dicat; Ego te baptizo, in nomine Lutheri, & Catharinæ vxoris eius, vel etiam in nomine Diaboli, erit verus Baptismus, modò qui suscipit, accipiat in nomine Domini.

Retractauit postea Lutherus hunc errorē. Nam in prima homil. de Baptismo, habita anno M.D.XXXV. ita loquitur: *Clarè exprimit Christus, quas cæremonias velit, & formā ipse præscribit: vt illa ipsa signa, neque alia, illa ipsa verba, neque alia hic adhibeantur.* Et infrà, *Si infantem mingeres aqua, neque adderes verba Baptismi: sed pronunciares orationem Dominicam, aut alia quædam, verba*

verba ex sacris literis, non esset verus Baptismus. Et infrà: *Si quis pane, & vino proposito pronunciaret non ipsa verba Sacramenti, sed aut Decalogum, aut Symbolum Apostolorum, aut sententiam aliquam sacram, vel Psalmum, non esset verum corpus, & sanguis Christi.* Similia habet in 3. homil. de Baptismo, habita Anno M.D.XL.

Licet autem retractauerit Lutherus errorem suum, tamen Ioānes Brentius magis probasse videtur priorem Lutheri sententiam. Siquidem in Catechismo suo, cap. de Baptismo, non multum curat præscriptā formam Baptismi à CHRISTO; vt etiam Zvvinglius in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Baptismo, de qua re dicemus etiam lib. 2. de Sacramentis, cap. 3. Et sanè prior Lutheri sententia, vt manifestè repugnat veritati, ita magis conuenit principiis Lutheranæ Theologiæ, quàm posterior. Si enim Sacramenta ideò potissimùm instituta sunt, vt fidem excitent, & sustentent; nihil interest, quibus verbis, aut rebus vtamur, modò illis fides excitari, ac sustentari possit. Igitur tum ad hunc errorem destruendum, tum ad rem ipsam declarādam statuam aliquot propositiones.

PRIMA propositio: *Res certæ & determinatæ ab ipso Deo in Sacramētis esse debent.* Hæc propositio quātum ad Sacramenta nouæ legis nec ab hæreticis negatur, & apud Catholicos certissima est. Sed aliter ab illis, aliter à nobis probatur. Illi probant ex generali suo principio, quòd nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit: cætera ad *thesaurizare*, & traditiones hominum pertineant. Quod argumentum infirmum est, vt nos alibi sæpe ostendimus. Catholici probant ex alio principio. Quia Sacramenta nouæ legis sunt caussa gratiæ, & iustificationis. 1. Corint. 6. *Abluti estis, sanctificati estis.* Ephes. 5 *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* At nemo potest gratiam dare nisi Deus; solus igitur potuit Deus ea determinare, quæ ad essentiam Sacramentorum pertinent.

De Sacramentis legis Mosaicæ, & legis naturæ nonnulli dubitare videntur: tamen si verè Sacramenta erant, vt reuera erant, omninò sentiendum est, fuisse à Deo determinatas res eorum Sacramentorum. Nam INPRIMIS de facto constat, omnia ferè Sacramenta, quæ ad notitiam nostram venerūt, à Deo fuisse determinata. Nam Circumcisio Sacramentum fuit legis naturæ, & constat ab ipso Deo determinatum, quid, quomodo, & quo tempore faciēdum esset Genes. 17. Agnus Paschalis Sacramentum erat legis scriptæ, & a Deo determinatum eum ritum nouimus ex cap. 12. Exod. Idem de multis aliis probare possemus. DEINDE; Sacramenta vetera erant figuræ, ac typi Sacramentorum nostrorū. At determinare certas res, quæ infallibiliter significent aliquid futurū, non potest cōuenire nisi Deo, qui certò nouit illas res futuras. DENIQVE; Etiamsi Sacramēta vetera non efficiebant gratiam iustificātem, tamen efficiebant legalem munditiam, & introducebant in populum Dei: at nemo potest determinare aliquid ad legalem munditiam efficiendam, aut ad introducendum in certam Rempublicam, nisi qui auctor est illius legis, & Reipublicæ.

Est autem hic NOTANDVM cum S. Thoma, 3. part. quæst. 60. art. 5. ad 3. in omni lege fuisse materiam Sacramēti determinatam à Deo, sed non semper eodem modo. Nam in lege naturæ, quia lex non scribebatur in tabulis, nec promulgabatur per homines, aut Angelos, sed dictabatur interiùs, atque inspirabatur cordibus hominum: ita quoque & Sacramenta inspirabantur præcipuis Patriarchis, vt Adæ, Noë, Abrahæ, qui alios deinde docebant. Quia verò lex Mosaica promulgata est per Moysem, & publicè scripta in tabulis; ita etiam Sacramenta illius temporis, à Deo per Moysem tradita, & literis mandata etiam fuerunt. Denique, quia legis nouæ auctor est Verbum incarnatum, ideò etiam ab ipso Sacramenta nostra nostra determinata fuerunt.

SECVNDA propositio: *Non sūm res, sed etiam verba in Sacramentis nouæ legis à Deo determinata sunt, vt non liceat quidquam immutare.* Hæc propositio explicanda est, vt rectè intelligatur. Notandum est igitur PRIMO, sex modis contingere posse formæ variationem; nimirum per additionem alicuius vocis; detractionem alicuius vocis; mutationem, vt si vna ponatur loco alterius; corruptionem alicuius vocis, detrahendo, vel mutando aliquam syllabam; trāspositionem, id est, ordinis dictionum variationem; denique per interruptionem, vt pronunciando vnam partem formæ, ac deinde quiescēdo per aliquod spatium, vel loquendo aliquid impertinens, & tum demum perficiendo formæ pronunciationem.

SECVNDO notandum est, duplicem esse Sacramentalis formæ integritatem; vnam substantialem; alteram accidentalem. Substantialis consistit in solo sensu, seu significatione verborum, non autem in sono vel numero syllabarum. Quare vtcunque varientur verba, addendo, detrahēdo, mutando, transponendo, corrumpendo, interrumpendo, semper manet integritas substantialis, dum manet idem sensus: & contrà minima etiam variatio destruit integritatem substantialem, si pereat sensus; vt si quis vna sola litera mutata dicat; Ego te baptizo in nomine matris, & Filij, & Spiritus sancti, non habet substantialem formam. Accidentalis integritas consistit in ceteris omnibus, id est, in integro sono, ordine, & numero syllabarum.

TERTIO nota, iudicium de his mutationibus, sintne substantiales, an accidentales non debere esse mathematicum, sed morale, ita vt tunc iudicandum sit, sensum verborum conseruari, quando audientes intelligunt, & iudicant illud significari, quod per integra verba significari solet, etiamsi alioqui verba pronuntientur valde corruptè. Exemplo esse potest, id quod refert Zacharias Pontifex in epistola ad Bonifacium, & habetur etiam apud Gratianum, can. retulerunt, de consecrat distin. 4. Quidam enim ex nimia imperitia linguæ Latinę baptizabant his verbis; Ego te baptizo in nomine Patria, & Filia, & Spiritua sancta. Quæ verba si propriè accipiantur, non significant Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & præsertim si seorsim pronunciarentur: iudicauit tamen summus Pontifex prudentissimè, substantiam formæ non esse mutatam, quia facilè poterat intelligi, quid ille vellet dicere, tum ex ipsa actione baptizandi, tum etiam ex coniunctione cum verbo in nomine; Non enim ait: In nomine Patriæ, & Filiæ, quòd ratio Grammaticæ exigebat, sed is de industria formam mutare voluisset; sed, in nomine Patria, & Filia: quæ cùm ex se nihil significent, signum est illum voluisse dicere, quòd alij dicunt, cùm aiunt; In nomine Patris, & Filij, &c.

Pari ratione iudicandum est de interruptione: Si enim quis diceret in consecranda Eucharistia: *Hoc est cor*, ac deinde recitaret vnum Psalmum, vel quiesceret ad spatium notabile, & tum demum adderet, *pus meum*, sine dubio iudicio prudentium non censeretur dixisse: *Hoc est corpus meū.* Si verò vbi dixit: *Hoc est cor*, pateretur breuem aliquam euagationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem mentis, & nonnihil etiam interquiesceret, antequam adderet, *pus meum*, non censeretur sensus formæ perire.

Notandum est QVARTO, non esse licitum, vt in Conclusione dicimus, vllo modo verborum formam immutare, siue per eam immutationem tollatur substantialis formæ integritas, siue solùm accidentalis. Sed hoc interest, quòd cùm forma mutatur substantialiter, Sacramentum non perficitur; & ideò ea integritas dicitur necessaria, necessitate Sacramẽti; cùm autem mutatur solùm accidentaliter, Sacramentum perficitur, sed peccat qui ita mutat; & ideò dicitur hæc integritas necessaria solùm necessitate præcepti.

Nota QVINTO, ex parte formæ verborum nunquam Sacramẽtum irritum reddi, nisi reuera desit integritas substantialis, tamen aliunde posse contingere, vt cùm sola corruptione accidentali non perficiatur Sacramentum, nimirum si is qui accidentaliter mutat formam, velit introducere nouum ritum, vt docet Zacharias, can. Retulerunt, de consec. dist. 4. & post eum S. Thomas, 3. par. q. 60. art. 7. ad 3. & art. 8. in corpore articuli. Quorum auctorum verba non rectè ab omnibus explicantur.

Ideò ANIMADVERTENDVM est, vtrum is, qui intendit introducere nouum ritum, intendat introducere nouum essentialem ritum respectu totius Ecclesiæ Christi, in vniuersum, id est, qui non fuerit antea in ipsa vera, & vniuersali Ecclesia; an intendat nouum ritum introducere respectu alicuius Ecclesiæ, quam ipse putat falsam.

Si intendit introducere nouum absolutè, tunc non perficitur Sacramentum, non quia desit forma, sed quia deest intentio. Conuincitur enim ille non velle facere, quod facit vera Ecclesia, quandoquidé vult introducere ritum, qui nunquam fuit in Ecclesia vniuersali, & vera. Et hoc est, quod docet S. Thomas locis citatis; semper enim reddit rationem cur non perficiat Sacramentum, qui intẽdit introducere nouum ritum, quia non habet intentionem Ecclesiæ.

Si verò intendit introducere nouum ritum, non absolutè, sed solùm respectu alicuius Ecclesiæ, quam ipse putat falsam, & interim intendat facere quod facit vera Ecclesia; tunc perficitur Sacramentum, etiam si ipse fallatur in vera Ecclesia internoscenda. Vt exempli caussa, si Græcus aliquis dum baptizat illis verbis: Baptizetur seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, intendat introducere ritum substãtialem, & necessarium contra ritum Romanæ Ecclesiæ, ita vt velit persuadere, non perfici Sacramentum, si quis dicat; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & tamen intendat facere, quod facit Ecclesia vera, quæcunque illa sit; is verè baptizabit, non obstãte ipsius errore. Nam in eo ipso Baptismo inuenitur forma substantialis, & intentio veræ Ecclesiæ in genere, quæ omnium consensu sufficit: error enim illius circa Sacramentum, aut Ecclesiam, non irritat Sacramentũ, vt omnes Catholici docent, qui docent Sacramenta ab hæreticis tradita esse valida. Nõ enim tenetur minister Sacramenti intendere id facere, quod facit Ecclesia Romana: alioqui nullus hæreticus verè baptizaret; sed solùm id quod facit Ecclesia Christi vera, in qua tamen intentione virtualiter includitur, vt intendat id, quod Romana Ecclesia intẽdit, quia illa sola est vera Ecclesia.

Itaque quod Paludanus ait in 4. dist. 3. q. 1. art. 3. non semper irritari Sacramentum, cùm quis intendit introducere nouum ritum, est verum, sed non contra S. Thomam, vt ille fortasse putauit. Immò S. Thomas ideò non dixit; Cùm quis vult inducere nouum ritum, non perficitur Sacramentum, sed non videtur perfici Sacramentum, quia nimirum posset fieri, vt perficeretur Sacramentum, sed præsumitur non perfici, quia præsumitur non adesse intentionem debitam.

Quod verò Dominicus à Soto ait, quæst. 1. artic. 8. Græcos verè baptizare illis verbis; Baptizetur seruus Christi, &c. quia Ecclesia Romana tolerat eum ritum; sed si Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, tunc fore vt ipsi non verè baptizarent; non est verum absolutè. Nam si ecclesia Romana eum ritum detestaretur, vt corruptionem formæ accidẽtalem, illi peccarent quidem, sed tamen verè baptizarent: si verò Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, vt corruptionem substantialem, tunc illi non verè baptizarent, sed caussa non esset, vt Sotus dicit, quia deesset intentio, sed quia deesset forma substantialis.

His ita explicatis, probatur nostra propositio aduersus Lutheri, & Brentij temeritatem. PRIMO. Sacramenta à Deo sunt instituta, vt aduersarij concedunt; ergo pars Sacramenti præcipua nimirum forma verborum à Deo instituta est; ergo qui eam mutat, peccat contra Deum, & sæpe non perficit Sacramentum, nimirum cùm substantialiter mutat. Si enim Sacramentum à Dei institutione pendet, certè non erit Sacramentum cùm non facimus, quod ipse instituit.

SECVNDO. Mutare Sacramentorum materiam, graue sacrilegium esset, nec perficeretur Sacramentum, vt aduersarij cõcedunt; cur igitur non sit eadem ratio de forma, quæ in verbis consistit?

TERTIO. Addere ad verba Scripturæ, vel ea mutare nullo pacto licet: igitur nec verba Sacramentorum mutari vllo modo debent, aut possunt; præsertim cùm verba Scripturæ solùm ad significãdum verba Sacramentorum, ad significandum, & sanctificandum instituta sint.

QVARTO. Idem probatur testimoniis Patrum. IRENÆVS libro 1. cap. 18. reprehendit hæreticos quosdam, quòd mutarent formam verborum à Christo præscriptam in Sacramento Baptismi. TERTVLLIANVS in lib. de Baptismo: *Lex*, inquit, *tingendi imposita est, & forma præscripta; Ite*, inquit, *ad omnes gentes tingentes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* CYPRIANVS in epi. ad Iubaianum idem habet. Item ATHANASIVS sermo. 3. contra Arianos. BASILIVS homil. in sanctum Baptisma, & cæteri, qui scribunt aduersus Arianos, hoc argumento probant trium personarum diuinitatem, quòd iussi simus in baptismo tres personas exprimere. Item Basilius lib. de Spiritu sancto, ca. 12. dicit, eum à gratia excidere, qui detrahit, aut addit ad verba præscripta in Sacramento Baptismi. DIDYMVS in lib. 2. de Spiritu sancto: *Qui vnum*, inquit, *de præceptis nominibus prætermittit, neque perfectionem Sacramenti attingit, nec à peccatis hominem liberat.* AVGVSTINVS lib. 6. contra Donatistas, c. 25. *Certa sunt*, inquit, *verba Euangelica, sine quibus non potest consecrari Baptismus.* DAMASCENVS lib. 4. de fide, ca. 16. *Quæ forma verborum in Baptismo adhibenda sit, Dominus exposuit, dicens: Baptizantes eos, &c.* Accedat Concilium ARELATENSE I. can. 8. quod examinari iubet, qua forma verborum Ariani baptizent.

CAPVT

CAPVT XXII.

De fine, & necessitate Sacramentorum.

TRIA explicanda erunt circa finalem caussam Sacramentorum. PRIMVM de ipso fine dicendum erit. SECVNDO, de necessitate, quæ ex fine cognoscitur. TERTIO, defendenda est sententia Ecclesiæ contra mendacia, & calumnias hæreticorum. Quod ad primum attinet, duo quæri possunt, cùm quæritur quis finis sit Sacramentorum. PRIMVM, ad quem finem assequẽdum Deus instituerit Sacramenta. SECVNDO, cur ad eum finem assequendum talia media instituerit, cùm potuerit per alia media, & etiam sine vllis mediis ad eum finem peruenire.

Prior quæstio iam explicata est in disputatione de definitione Sacramenti: iam enim ostendimus, Sacramenta instituta esse ad iustificandos homines, atque vt sint signa, & caussæ instrumentales gratiæ Dei.

Posterior quæstio facilis est, nec de ea vlla est controuersia. Et quidem auctores multas rationes colligunt, tum ex parte Dei, tum eò parte hominis, tum ex parte Sacramentorũ ipsorum, cur vtile fuerit Sacramenta, id est, sensibilia signa instituere ad iustificandos homines. Sed hæ sunt præcipuæ caussæ.

PRIMA, quia id congruit naturæ humanæ, quæ ex corpore, & spiritu constat. Sic enim ait S. CHRYSOSTOMVS homil. 60. ad populum, & 83. in Matthæum: *Si incorporeus esses, nuda & incorporea tibi dedisset dona, sed quoniam anima corpori inserta est, in sensibilibus intelligibilia tibi præbet.* Similia docent Gregorius Nazianzenus, & Gregorius Nissenus in sermone de Baptismo.

SECVNDO, vt clariùs appareret, gratiam, quæ datur per Sacramenta, à solo Deo esse. Si enim daretur per actiones aliquas spirituales, suspicari potuissent homines, vi propria illius actionis homines iustificari: nunc autem cùm per res corporales, & abiectas detur tam excellens donum, nullus relinquitur locus eiusmodi suspicionis. Qua etiam de caussa Dominus Ioan. 9. cæcum illuminauit sputo, & luto, non aliquo pretioso vnguento: & mundum sibi subiicere voluit per homines pauperes, & obscuros.

TERTIA, vt simul essent instrumẽta iustificationis, & signa, quibus discernerentur fideles ab infidelibus, & quibus colligaretur populus Dei, & quibus etiam, vt sacris cæremoniis coleretur Deus. Nec enim poterant esse signa ad discernendos alios ab aliis, neque etiam cæremoniæ religionis, nisi essent externa, & sensibilia. Vide multas eiusmodi rationes apud Hugonem lib. 1. de Sacramentis, part. 9. cap. 3. & Magistrum, ac Doctores, lib. 4. sent. dist. 1. & S. Thomam, lib. 4. contra Gentes, c. 56. & ex recentioribus Gulielmum Alanum, lib. dẽ Sacramentis in genere, cap. 24.

Quantum ad SECVNDVM, de necessitate duplex est necessitas. VNA dicitur necessitas præcepti. ALTERA necessitas medij. Et quanquam interdum hæ duæ necessitates coniunctæ sint; nam hoc ipso quòd aliquid est medium ad salutem necessarium, simul etiam est præceptum naturale: tamen hoc interest, quòd cùm quis ex ignorantia inuincibili, aut alia iusta de caussa non implet præceptum, is nihil detrimenti accipiat si quis non accipiat medium necessarium, is magnum detrimentum capit, quia non assequitur finem, licet ex ignorantia inuincibili id ei accidat. Verbi gratia, Sacramentum Confirmationis est præceptum, sed non medium ad salutem simpliciter necessarium, ideò qui negligit accipere eiusmodi Sacramentum, peccat, sed si ex legitima caussa non accipiat, nec peccat, nec impeditur à salute. Quia verò Baptismus in re, vel in voto est præceptũ & medium; ideò qui non baptizatur; aut certe non desiderat Baptismum, non saluatur, licet ex ignorantia, vel impotentia id accidat.

Rursus necessitas medij; AVT est necessitas simpliciter, quomodo alæ necessariæ sunt ad volandum; AVT ad bene esse, quomodo equus necessarius est ad iter faciendum. Denique vtraq; necessitas; AVT est absoluta, & naturalis, vt in exẽplis positis; AVT ex institutione, & arbitratu alterius. quomodo in ludis attingere metam, est mediũ necessarium ad brauium; AVT est partim ex institutione, partim ex naturali congruentia, vt cùm Imperator concedit militibus vrbem aliquam diripiendam, si eam vi ceperint. Ex his facile poterit intelligi, quæ sit necessitas Sacramentorum.

Sit igitur PRIMA propositio: *Nulla Sacramenta habent absolutam necessitatem, sed omnis eorum necessitas pendet ex præcepto, & institutione diuina, adiuncta naturali congruentia.* Certum est enim potuisse DEVM sine vllis Sacramentis homines iustificare, neque de hoc vllâ controuersia est.

SECVNDA propositio: *Omnia Sacramenta necessaria sunt necessitate præcepti, licet nõ singulis.* De hac propositione non est controuersia cum hæreticis.

TERTIA propositio: *Baptismus, & Pœnitentia necessaria sunt, posita institutione diuina, necessitate medij simpliciter; Baptismus quidem omnibus, Pœnitentia his, qui post Baptismum lethaliter delinquunt.* In hac non cõuenimus. Nam aduersarij fatentur quidem Sacramenta esse necessaria, quia præcepta, & etiam necessaria vt media vtilia: non tamen agnoscunt vllum Sacramentum necessarium simpliciter vt medium. Et ratio est, quia cùm sola fides iustificet, Sacramenta, solùm adhibentur, vt fidem excitent aut nutriant. Atqui sine Sacramentis per solum verbum potest fides gigni, nutriri, augeri: non igitur sunt vlla Sacramenta simpliciter necessaria. Sed hæc controuersia tractanda est in disputatione de Baptismo & Pœnitentia: nunc sufficient duo loca Scripturæ apertissima. Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Luc. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.*

QVARTA propositio: *Eucharistia, Confirmatio, & Extrema vnctio necessaria sunt necessitate medij ad benè esse, posita diuina institutione.* In hac non conuenimus, quatenus numeramus Confirmationem, & Vnctionem inter Sacramenta: sed de hoc alibi. Quantum ad Eucharistiam, conuenimus, quòd sit in præcepto; sed quòd sit necessaria ad benè esse, vt medium, videmur conuenire, sed reipsa non conuenimus. Nam dicunt quidem Caluinus in Antidoto, & Kemnitius in Examine, Sacramenta esse necessaria, vt media à Christo institura; sed inter explicandum ita extenuant hãc necessitatem, vt eam ferè tollant. Volunt enim Sacramẽta solùm esse vtilia ad alendam fidem, quia repræsentant oculis id, quod verbum offert auribus. Vnde Apologia Confessionis, art. 13. comparat Sacramenta picturæ: sicut ergo picturæ non possunt dici necessariæ ad salutem, nisi fortè hominibus valde rudibus; ita nec Sacramenta secundum ipsorum sententiam. Conatur Kemnitius loco citato refellere hanc similitudinem de pictura, & ostendere nescio quã maiorem necessitatem. Sed non potest negare similitudinẽ illã esse in Apologia, quã se in omnibus sequi profitetur. Et præterea aliis verbis idem dicit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

nihil enim vult Sacramenta esse aliud, nisi ritus, in A quibus visibiliter repræsentetur promissio, sicut audibiliter, vt sic loquar, repræsentatur in verbo. Itaque reuera non agnoscunt necessitatem, licet mentiatur se agnoscere, sed solùm tenuem quandam vtilitatem Sacramentorum.

QVINTA propositio: *Ordo necessarius est, non singulis hominibus, sed ipsi Ecclesiæ in vniuersum, necessitare medij simpliciter, posita diuina institutione.*

SEXTA propositio: *Matrimonium necessarium est ad bene esse, non singulis hominibus, sed Ecclesiæ in vniuersum.* De his non est controuersia. Vide sanctum Thomam, 3.par.quæst.65.art.4.

Quantum ad TERTIVM, refellenda sunt mendacia & calumniæ Caluini, & Kemnitj contra canonem IV. sess.7. Concilij Tridentini, vbi de necessitate Sacramentorum agitur. Verba Concilij ita habent: *Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis, aut eorum voto per solam fidem homines à Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.* Quo canone Concilium tria definit. PRIMO, Sacramenta non esse superflua ad salutem, sed necessaria; id quod definitum est contra Anabaptistas, & Zvvinglianos, qui (vt suprà in disputatione de definitione vidimus) Sacramenta vtilia esse volebãt ad discernendos fideles ab infidelibus, non autem ad salutem consequendam. Atque hanc partem definitionis libenter admittunt, & probant Caluinus, & Kemnitius. SECVNDO, Sacramenta quædam adeò esse necessaria, vt sine ipsis, vel eorum voto non possit salus contingere. Hoc autem est contra Lutheranos, & Caluinistas, qui soli fidei tribuant eiusmodi necessitatem. TERTIO, non omnia Sacramenta C esse singulis necessaria: id quod asseritur propter Ordinem, & Matrimonium. In qua parte definitionis illud solum reprehendunt, quòd hæc inter Sacramẽta numeremus; sed de hoc alibi dicendum erit. Veniamus nunc ad mendacia.

Hunc canonem ita Caluinus calumniatur in Antidoto: *Hic boni Patres pro sua crassitie non animaduerunt, quidquid nobis gratiæ per Sacramenta confertur, nihilominus fidei imputandum. Qui enim à Sacramentis fidem separat, perinde facit, ac si animam à corpore tolleret. Ergo quemadmodum Euangelij doctrinam non excludimus, cùm dicimus, nos sola fide Christi gratiam adipisci, ita nec Sacramenta; quorum eadem est ratio, cùm Euangelij sint sigilla.* Hæc ille.

Quibus verbis reprehendit illam partem canonis, vbi Concilium damnat eos, qui dicunt, homines iustificari sola fide sine Sacramentis. Ideò autem re- D prehendit, quia putat à Concilio damnari sententiam Lutheranorum non intellectam. Nam etsi fatentur Lutherani solam fidem iustificare, & proinde Sacramenta non iustificare, eo modo, quo fides iustificat, tamen admittunt etiam Sacramenta alio modo iustificare: quomodo non negant, Deum iustificare, & Christi passionem iustificare, & concionem etiã suo quodammodo iustificare. Nam Deus iustificare dicitur, ex auctoritate peccata remittens, & in gratiam nos recipiens: Christus iustificare dicitur meritoriè, quia meruit nobis gratiam, & remissionem peccatorum; verbum, & Sacramentum iustificant instrumẽtaliter, quatenus excitant, vel nutriunt fidem, quæ iustificationem apprehendit: fides autem iustificat, quia immediatè veluti quædam spiritualis manus, iustificationem apprehendit; quomodo iustificandi fides comitem nullum habet. Itaque ineptè Concilium ex Caluini sententia colligit Lutheranos excludere Sacramenta à iustificatione, quia doceant solam fidem iustificare.

Similem calumniam habet Kemnitius, pag. 80. *Quod*, inquit, *præcipuè obseruandum est, necessitatem Sacramẽtorum opponant iustificationi per solam fidem atque ea, quæ ad salutẽ necessaria sunt distinguenda sunt, vt Christus promerens, Pater donans, organa seu instrumẽta verbi, & Sacramentorum per quæ spiritus sanctus beneficia illa noui Testamenti offert, applicat, obsignat, auget, & confirmat, in credentibus, & demum fides, quæ beneficia illa apprehendit, & accipit. Singula hæc suo modo, & in suo gradu ad salutem nostram ordinata sunt. Et sicut non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, ergo nõ solus Christus suo merito nobis eam acquisiuit: ita etiam non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, ergo non* B *per solam fidem gratiã iustificationis accipimus.* Hæc ille.

Atqui hæc est calumnia, & mendacium manifestũ. Concilium enim rectè intellexit eorum sententiã, & idipsum propriè damnauit, quod illi docent. Nam non dãnat eos Concilium, quòd excludant Sacramẽta à iustificatione quouis modo, sed quòd excludant ab immediata acceptione, & applicatione iustificationis, quam ipsi soli fidei tribuunt. Fides enim Catholica non admittit sola fide immediatè apprehendi, & applicari hominibus gratiam iustificationis, sed vult ad id necessariò requiri etiam Sacramenta, adeò vt si fides in aliquo existat, quauis maxima, nó tamen iustificet, nisi adsit etiã Sacramentum in re, vel in voto; Immo magis requiritur Sacramẽtum, quàm fides. Nam sine Sacramento in re, vel in voto nemo iustificatur, neque paruulus, neque adultus; sine fide autem aliqui iustificantur, vt paruuli, qui fidem propriam nullam habent, qua recipiant iustificationem, & tamen per Sacramentum fidei iustificantur.

Vnde etiam refellitur, quod ait Caluinus; quidquid nobis gratiæ per Sacramenta confertur, id fidei imputandum. Id enim falsum est. Gratia enim quæ per Sacramenta confertur, imputanda est virtuti ipsorum Sacramẽtorum, & Christi institutioni, non fidei: fides enim non tribuit vim Sacramentis, sed solùm disponit subiectum, vt suprà diximus.

Iam verò Martinus Kemnitius in 2.parte Examinis, pag. 79. & sequentibus, dicit in singulis dictionibus huius canonis latere insidias: detegit autẽ ipse quinque insidias: quæ tamen reuera non sunt latentes insidiæ Concilij, sed patentes calumniæ kemnitij. Primo, sic ait: *Principio artificium compositionis in hoc canone considerandum est. In singulis enim fermè dictionibus peculiares latent insidiæ.* Et infrà: *Reliquos*, inquit, *ritus, vt Confirmationis, Extremæ vnctionis, auricularis Confessionis, Satisfactionis, &c. volunt simpliciter esse Sacramenta ad salutem necessaria.*]

Hoc esse mendacium perspicuum est, tum ex eo, quòd Concilium non addidit vocem illam (simpliciter) tum etiam quia cõmunis sententia Theologorum, à qua Concilium nunquam recedit, solùm tria Sacramenta docet esse necessaria simpliciter; Baptismum omnibus; & Pœnitentiam omnibus, qui peccant post Baptismum; & Ordinem ipsi Ecclesiæ in vniuersum. Sine reliquis posse homines saluari, modò absit negligentia, & contemptus. Vide S.Thomã 3.parte, quæst.65. artic.4.

SECVNDO sic ait idem Kemnitius: *Neque enim quisquam sanus iustificationem per solam fidem ita vnquã intellexit, quasi à iustificatione excludatur gratia Dei, meritum Christi, & ministerium verbi, & Sacramentorum.*

Hoc est alterum mendacium. Nam etiamsi Kemnitius, &

tius, & Caluinus doceant, solã fidẽ nõ debere opponi A Sacramẽtis in negotio iustificationis, sicut non opponitur gratiæ Dei, & merito Christi; tamen Lutherus, quem sanum fuisse Kemnitius nunquam negaret, multis in locis opposuit solam fidem Sacramentis, ac disertis verbis docuit, ita sola fide homines iustificari, vt nulla pars iustificationis ad Sacramenta pertineat. In lib.de captiuit. Babylon. cap. de Baptismo: *Baptismus*, inquit, *neminem iustificat, nec vlli prodest, sed fides in verbum promissionis.* Et in assert.1.articuli: *Nos dicimus*, inquit, *nec noui, nec veteris Testamenti Sacramenta, sed solam fidem iustificasse.* Et in lib.contra Ioan. Cochleum: *Non potest*, inquit, *vlla pars iustificationis tribui Baptismo.* Hæc ille. Qui certè non dixisset, Gratia Dei, aut meritum Christi non iustificant, nec vllis prosunt; & nulla pars iustificationis tribui potest gratiæ Dei, aut merito Christi. Lutherus igitur op- B posuit iustificationem per solam fidem Sacramentis, quam tamen non opposuisset gratiæ Dei, aut merito Christi. Sic etiam Philippus Melanchthon, quem insanum fuisse Kemnitius nunquam diceret, in locis editis, anno M.D.XXII. *Non iustificant*, inquit, *signa, vt Apostolus ait, Circumcisio nihil est, ita Baptismus nihil est, Participatio mensæ Domini nihil est.* Hæc ille. Sed, quæso, an dixisset Melanchthon, Gratia Dei nos iustificat, & gratia Dei nihil est? Igitur opponebant veteres Lutherani solam fidem Sacramentis, quam non opposuissent gratiæ, & merito Christi. Porrò Concilium simul damnauit & has prophanas voces veterum Lutheranorũ, & sententiam, quã sequuntur Caluinus, & Kemnitius, licet à verbis abstineant.

TERTIO, sic ait ibidem kemnitius: *Neque necessitatem Sacramentorũ eò tantùm referunt, quòd sint causæ instrumentales, per quas à Deo nobis offeratur, & exhi-* C *beatur gratia iustificationis, sed loquuntur de adipiscenda, seu acipienda gratia iustificationis. Et hoc nolunt soli fidei tribui, sed adiungunt necessitatem Sacramentorum: hoc est, intelligunt nostrum opus, quod in susceptione Sacramentorum facimus, ita vt fides non sola, sed vnà cum dignitate, seu merito illius nostri operis accipiat gratiam iustificationis.*

Hîc verò impudenter mentitur Kemnitius. Nullus enim Catholicorum iustificationem, quam in Sacramentis accipimus, tribuit dignitati, aut meritis operis nostri, sed institutioni diuinæ, & operi Christi. Nec enim Baptismus, aut alia Sacramenta sunt opera nostra, aut pendent ex nostra dignitate, aut merito, alioqui Sacramenta ab impiis collata non essent vtilia, cuius contrarium tum Catholici, tum etiam Lutherani defendunt contra Donatistas.

QVARTO addit Kemnitius: *Et propterea nomi-* D *nant Sacramenta nouæ legis, vt sit mutua relatio legis, & nostrorum operum in ipso etiam Sacramentorum vsu.*

Hîc etiam leuiter calumniatur. Non enim per legem intelligit Concilium præceptum, quo opus imperatur, sed Testamentum nouum; idem enim significant Sacramentum nouæ legis, & Sacramentum à Christo institutum, qui est auctor noui Testamenti, seu legis.

QVINTO adiungit ineptissimè: *Idcò etiam votum nominant, hoc est, pollicitationem certi operis ad accipiendam iustificationis gratiam.*

Quis non miretur impetitiam, vel impudentiam huius censoris? Nam vel ignorauit, votum in verbis Concilij non pollicitationem, sed desiderium significare; vel de industria cauillari voluit. Certè Concilium, cùm ait, Sacramenta esse necessaria, vel eorũ votum, per votum voluntatem accepit. Nam vt S.Augustinus.lib.4. contra Donatistas, cap.23. docet, sine Baptismo, latro saluatus est, quia non eius accipiendi voluntas defuit, sed non accipiẽdi necessitas adfuit. Atque hæc de nugis kemnitianis, & de caussa finali Sacramentorum.

CAPVT XXIII.

Auctorem Sacramentorum solum esse Christum.

DE CAVSSA efficiente Sacramentorũ, quatuor sunt controuersiæ; quot sunt etiam canones de hac re in Concilio Trident. sess.7. Vt autem hæc facilius intelligantur, obseruandum est triplicem caussam efficientem in Sacramentis, à Theologicis considerari. Vnam principalem, & omninò independentem, in qua dicunt esse potestatem auctoritatis. ALTERVM instrumẽtalem, sed instrumenti cõiuncti, in qua dicunt esse potestatem excellentiæ. TERTIAM instrumentalem, sed instrumẽti separati; in qua dicunt esse potestatẽ ministerialem.

PRIMA caussa omnium consensu est Deus, ipse enim solus ex auctoritate gratiam dare potest, & proinde Sacramenta instituere, quæ gratiam efficiunt, aut etiam infallibiliter significant. SECVNDA caussa est Christus vt homo; Christi enim humanitas est instrumentum coniunctum diuinitati hypostaticè, & ideò Christo vt homini tribuitur quædam potestas ministerialis quidem, quia deriuata est à diuitate, tamen excellentiæ potestas dicitur, quia soli Christo conuenit. TERTIA caussa est quilibet alius minister Sacramentorum. De 1.caussa nulla est quæstio. de 2.vna controuersia est, de 3.tres.

PRIMA igitur quæstio est; An auctor Sacramentorum nouæ legis sit solus Christus. Aduersarij duo quædam docent. Primò, Sacramenta quæ sola ipsi vera Sacramenta putant, à solo Christo esse instituta, nimirum Baptismum, & Eucharistiam; cetera non à Christo instituta. Ita docent Caluinus in Antidoto Concilij, sess.7. can.1. & Kemnitius in 2.par. Examinis, pag.13. Citat autem kemnitius Cyprianum, in sermone de ablutione pedum; item Hugonem, lib.2. de Sacramentis, par.15. cap.2. & Petrum Lombardũ, lib.4.dist. 23. qui negãt omnia Sacramenta à Christo instituta fuisse. Poterat addere Alexãdrum Alensem, qui 4.par.q.24. membro 1.dicit, Sacramentum Confirmationis post mortẽ Apostolorum institutum esse ab Ecclesia in Concilio Meldensi. Idem sentire videtur sanctus Bonauentura, in 4.distin.7.art.1.q.1. Præterea idem Alexander, quæstio.59. memb.3. & Bonauentura, distin.17.art.1.q.3. & Marsilius in 4.quæst.14. dicunt, Sacramentum Pœnitentiæ non fuisse à Christo institutum, sed ab Apostolis.

Aduersus errorem hunc posuit Concilium Trident. sess.7. canonem 1. qui talis est: *Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis, non esse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, anathema sit.* Qui canon non debet ita intelligi, quasi Concilium velit Sacramenta instituta esse à Christo immediatè, vel mediatè; sed solùm immediatè: nam aliorum Concilium frustrà canonem istum posuisset, cùm nemo vnquam dubitauerit, quin saltem mediatè Sacramẽta à Deo sint instituta. Præterea idem Concilium, sess.14.can.1.agens de Sacramento Vnctionis extremæ, seipsum explicat, cùm ait; Sacramentum illud ab ipso Christo institutum fuisse, sed à B. Iacobo Apostolo promulgatum. Denique, si tantùm mediatè Christus Sacramenta instituisset, idé dici posset de Sacramentis, & de aliis om-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nibus cæremoniis Ecclesiasticis: omnes enim sunt à Christo mediatè instituţ,quia nimirũ dedit Ecclesiy potestatem instituendi, & inspirauit, vt institueret, & assitit, ne erraret in instituendo; & tamen idem Concilium non eodem modo loquitur de Sacramentis, & de aliis cæremoniis. Nam sess. 21. cap.2. dicit, Ecclesiam habere potestatem mutandi, & instituendi circa Sacramenta, salua tamen eorum substantia.

Hæc igitur verissima Concilij sententia confirmari potest his rationibus. PRIMO, in Scripturis Apostoli non vocantur nisi dispensatores,& ministri mysteriorum Dei, vt1. Corinth. 4. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Non igitur instituerunt ipsi, sed solùm promulgarunt, & ministrarunt Sacramenta à Christo institutа.

SECVNDO, Sacramenta legis veteris à Deo immediatè sunt instituta, à Moyse autem solùm promulgata, vt patet ex libris Exodi, & Leuitici, vbi semper cùm aliquid noui instituitur, legimus; Loquutus est Dominus ad Moysem: multò igitur magis par erat,vt Sacramenta nouæ legis præstantiora ab ipso Deo instituerentur.

TERTIO id Patres affirmant. CYPRIANVS, siue quicunque est auctor, in sermone de ablutione pedum: *Ipse*,inquit, *summus Sacerdos sui est Sacramenti institutor,& auctor: in cæteris homines Spiritum sanctum habuere doctorem.* Vbi vides non Sacramenta (vt Kemnitius falsò citabat) sed quosdam alios ritus ab hominibus institutos,auctore Cypriano. AMBROSIVS, lib.4. de Sacramentis,cap.4. *Auctor*, inquit, *Sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus?* AVGVSTINVS, lib.3.doct.Christ.cap.9.dicit primò ipsum Dominum, deinde Apostolicam disciplinam tradidisse Ecclesiis Sacramenta. Idem in epist.118. cap.1. Sacramentorum auctorem Deum facit.

Ad testimonia verò, quæ allegat Kemnitius, RESPONDEMVS, Cyprianum contrarium habere, vt suprà ostendimus. Hugonem autem, & Lombardum per institutionem intelligere voluisse promulgationem; quomodo etiam lex vetus dicitur lex Moysi, cùm tamen eam Moyses non instituerit propriè, sed tantum promulgauerit. Idem responderi potest ad eorum testimonia, qui dicunt, Sacramentum Pœnitentiæ ab Apostolis institutum. Nam iidem dicunt, Christum instituisse Absolutionem,& insinuasse Confessionem: quocirca non tam relinquunt Apostolis, institutionem, quàm declarationem, licet ipsi eam vocent institutionem. Porrò quod aiunt Alexander & Bonauentura de Sacramẽto Confirmationis, defendi non potest. Constat enim testimonio Fabiani Papæ, Dionysij Areopagitæ, Cyprian, Tertulliani,& aliorum veterum, Sacramentum Confirmationis fuisse diu ante Concilij Meldensis tempora. Vide Dionysium de Ecclesiastica Hierarchia, cap.de Baptismo, Tertullianum lib. de resurrectione carnis, Fabianum in epistola ad Orientales, Cyprianum, lib.2. epist.1.& in sermone de Chrismate. Sed neque Concilium illud aliud statuit,nisi vt qui ad Sacramentum Confirmationis accedunt,ieiuni sint, vt patet ex Gratiano,canone, Vt Episcopi, de consecra.distin.5. nec enim aliud exstat ex hoc Concilio. De hac tota quæstione plura dicentur, cùm de singulis Sacramentis agetur.

CAPVT XXIV.

Ministrum Sacramentorum ordinarium non esse quemlibet hominem etiam baptizatum.

ALTERA quæstio est de caussa ministeriali in Sacramentis conficiendis & ministrandis, quis propriè in Ecclesia sit minister Sacramentorum. Aduersarij multum inter se,& nobiscum in hac quæstione dissentiunt.

Martinus Lutherus duo dicit falsa, & inter se pugnantia. PRIMVM, omnes omninò esse ministros, non solùm homines, sed etiam dæmones. Sic enim ait in libro de Missa priuata, & vnctione Sacerdotũ, edito anno M. D. XXXIV. *Ego non dicam, quod Papistæ dicunt,nullum Angelorum,ne Mariam quidem ipsam consecrare posse. Sed è contra dico, si diabolus ipse veniret, & ego postea resciscerem diabolum sic irrepsisse in officium pastoris Ecclesiæ, in specie hominis vocatum ad prædicandum, & publicè in Ecclesia docuisse, baptizasse, celebrasse Missam, & absoluisse à peccatis, & tali munere functum esse iuxta institutionem Christi,tunc cogeremur fateri, Sacramenta ideò non esse inefficacia, sed verum Baptismum, verũ Euãgelium, veram Absolutionem, verũ Sacramẽtum corporis & sanguinis Christi nos accepisse.* Hæc ille.

Probat autem, tum quia fides nostra, dignitas, & efficacia Sacramentorum, non nititur qualitate personæ; sed Christi verbo, & ordinatione. Siue igitur bona sit, siue mala, siue vncta, siue non vncta, siue vocata legitimè, siue non sit vocata, siue Satan, siue Angelus, idem efficit, modò seruet Christi ordinationem: tum etiam quia Iudas, qui erat membrum diaboli,non minus prædicabat, & baptizabat,quàm ceteri Apostoli. Cur igitur non possit diabolus,quod possunt membra eius?

ALTERVM quod Lutherus dicit, est, omnes & solos homines baptizatos habere potestatem omnia Sacramenta ministrandi: tametsi ad tollendam confusionem, non oporteat omnes vti hac potestate,sed tantùm eos, qui legitimè sunt vocati,exceptis tribus casibus. PRIMO, quando quis est in loco priuato, vt domi suæ. SECVNDO,quando nemo alius adest, & necessitas vrget. TERTIO, quando alius adest, sed non tam benè ministrat, vt ego facerem, iuxta illud, 1. Cor.14. *Si alteri reuelatum fuerit,prior taceat.*

Hanc esse eius sententiam patet ex sequentibus. In lib.de captiuit. Babylon.cap.de Ordine: *Esto*, inquit, *certus & sese agnoscat quicunque se Christianum esse cognouerit, omnes nos æqualiter esse Sacerdotes, hoc est. eandem in verbo, & Sacramento quocunque habere potestatem; verùm non licere quenquam hac ipsa vti, nisi consensu cõmunitatis, vel vocatione maioris.* Et paulò antè: *Quòd si cogerentur admittere, nos omnes esse æqualiter Sacerdotes,quotquot baptizati sumus,sicut reuera sumus, &c.* Item in articulis à Leone X. damnatis,articulo 13. *Vbi*,inquit,*non est Sacerdos,æquè potest quilibet Christianus, etiamsi mulier, aut puer esset.* Et in assertione eiusdem articuli rationem reddens, ait: *Qui enim baptizatus est, Spiritum Christi habet; vbi autem Spiritus Christi, ibi omnium potestas,& libertas.* Hæc ibi. Item in libro,quem edidit contra eandem bullam Leonis, anno XX. *Assero*, inquit, *& amplector fiducia tota spiritus mei articulos per eam damnatos, asserendósque pronuncio omnibus Christianis, sub pœna æternæ damnationis.* Et infrà in fine libri: *His*, inquit, *scriptis testor, me omnia damnata per bullam istam execrabilem confiteri pro Catholicis dogmatibus.* Et infrà: *Vltimum quod habeo exponam,*

exponam, nempe hanc animam, & hunc sanguinem. Melius enim est me millies occidi, quàm vnam syllabam damnatorum articulorum reuocare. Hæc ibi.

Vbi est obiter NOTANDVM, reuocasse postea Lutherum aliquos ex iisdem articulis, ac nominatim 36. de libero arbitrio,quem in assertione primarium, & fundamentum totius doctrinæ suæ ipse appellat. Nam in articulo isto 36.dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo:& in assertione explicat, id ita intelligendum esse, vt iuxta doctrinam VVicleſi omnia de necessitate absoluta eueniant. Quod quidem apertissimè reuocauit in visitatione Saxonica,vbi docet,hominẽ esse liberi arbitrij in operibus ciuilibus, nec omnia necessariò euenire.

Ad hæc in lib. de abroganda Missa, edito anno XXI. ex proposito docet,& probat omnes Christianos habere eandem potestatem in verbo, & Sacramentis ministrandis: *Inuictis*, inquit, *Scripturis firmabimus legitimum illud,& vnicum verbi ministerium esse cõmune omnibus Christianis, sicut & sacerdotium, & sacrificium.* Et infrà probat aliquot exemplis Scripturæ, licere etiam fœminis concionari. Item in libro ad Pragenses,de instituendis ministris Ecclesiæ, quem edidit anno M. D. XXIII. *Sacerdos*, inquit, *in nouo præsertim Testamento non fit,sed nascitur, non ordinatur, sed creatur:nascitur autem in Baptismo, sunt que prorsus omnes Christiani Sacerdotes.* Et ibidẽ prolixè probat, omnes Christianos ex Baptismo habere, vt possint concionari,baptizare,consecrare,& absoluere,ac ligare. Et de claubus habet hæc verba: *Cessent*,inquit, *hominum mendacia. Claues sunt totius Ecclesiæ, & cuiuslibet membri eius,tam iure,quàm vsu, & omnibus modis.* Hæc ille. Infrà tamen monet,non licere vnicuique vti hoc iure,nisi in necessitate, sed expectandam esse vocationem,& electionem multitudinis.

Ex quibus duo corollaria deducit. VNVM, quòd publici ministri non differant à ceteris potestate, vel dignitate aliqua, sed solo vsu potestatis. ALTERVM, quòd ex proximo sequitur, posse ministrum fieri laicum, vt ex laicis fiunt ministri. Porrò argumenta eius infrà ponentur,cùm soluenda erunt. Hæc igitur est Lutheri sententia.

Ioannes Caluinus in altero extremo versatur.Nam non solum non concedit diabolum, aut fœminas,aut quoslibet Christianos posse concionari,& Sacramenta ministrare,sed ita seuerè defendit,solùm quosdam legitimè vocatos habere hanc potestatem, vt ne in necessitate quidem concedat laicis, ac præsertim fœminis,vt baptizent. Sic enim scribit in Antidoto ad can.10.sess.7.*Nemo sanus Christianos omnes in verbi,Sacramentorúmque administratione pares facit: non solum quia decenter, & ordine geri omnia in Ecclesia decet. sed etiam quòd singulari Christi mandato ad eam rem ordinantur ministri.* Et infrà: *Porrò munus baptizandi,vbi mulierculis iniunctum reperient, quemadmodum illis permittunt?* Idem fusè docet in Instic.lib.4.cap.3.§.10.& cap.15. in fine. Itaque cum Caluino nulla nobis hoc loco controuersia est.Nam quòd negat laicos,& fœminas non posse in necessitatis articulo baptizare,in disputatione de Baptismo refutandum erit.

Martinus Kemnitius more suo rem totam inuoluens,non satis aperit quid sentiat. Nam discutiens 10.canonem,sess.7.Concilij Tridentini,qui sic habet: *Si quis dixerit,Christianos omnes,in verbo,& omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.* Tria dicit.Quæritur PRIMVM, canonem esse positum ad damnandam Lutheri sententiam,sed mutilatam,& deprauatam:*Non enim Lutherus vnquam sentit,* inquit Kemnitius,pag.138.*quemuis Christianum promiscuè sine legitima vocatione,vel posse vel debere sibi arrogare, vel vsurpare ministerium verbi, & administrationem Sacramentorum in Ecclesia.*

AT debuisset distinguere Kemnitius potestatem ab executione. Nam si loquitur de sola executione,verum est Lutherum non sensisse, posse vel debere quemuis sibi arrogare hoc ministerium sine legitima vocatione.Sed neque Cõcilium id in Lutherо dãnauit;id enim omnes fatemur esse verum. Si verò loquitur de potestate,falsum est Lutherum non ita sensisse:vt loca à nobis prolata demonstrant. Atque id est,quod damnauit Concilium.Neque potest dici Lutheri sententia à Concilio mutilata, vel deprauata. Non enim Conciliũ debuit totum librum Lutheri describere, aut referre ea quę ab illo benè scripta sunt, sed satis fuit ea referre,quæ damnanda erant.

DEINDE addit Kemnitius,Concilium fraudulenter loqui: *Obliquè* inquit,pag. 140.*& quasi aliud agentes hoc axioma petunt: Neminem, etiam si legitimè iuxta præscriptum verbi Dei ab Ecclesia electus,& vocatus sit, nisi ab Episcopo aliquo vnctus,& rasus sit habere vllam potestatem in verbi,& Sacramentorum administratione: & Sacramẽta ab illis administrata non esse vera,& efficacia. Has insidias Lector intelligat occultatas in hoc canone.*]

SED canon apertissimus est, & Kemnitius potius simplici eius intelligentiæ insidias tendit. Nam Concilium non dicit,non habere vllam potestatem in Sacramentis ministrandis eos, qui non sunt ab Episcopo vncti & rasi. Nam Concilium non ignorabat ad Sacramenta Baptismi,& Matrimonij non requiri necessariò ordinationem, sed dicit non habere potestatem in omnibus Sacramentis; vt reprobet Lutheri sententiã,quæ in omnibus Sacramẽtis,etiam Eucharistiæ,& Pœnitẽtiæ tribuit laicis potestatem. Deinde Concilium non nominat vnctos, & rasos; vnctio enim, & rasura cæremoniæ sunt accidentales, sine quibus essentia Ordinationis consistere potest. Itaque Kemnitius insidias in suis verbis occultat.

TERTIO, dicit sententiam canonis, vt verba sonant,esse veram,sed tamen eam non rectè exponit. *Quod verò*,inquit,*ad ipsam sententiam decimi huius canonis,sicut verba posita sunt,attinet,planè, & clarè respondeo.Si qui existimant, cuiuis Christiano promiscuè sine peculiari,& legitima vocatione permissã esse potestatẽ vsurpandi,& exercendi ministerium verbi, & Sacramẽtorum in Ecclesia,eos iure,& meritò damnari.*

AT non rectè exponit Concilium kemnitius. Nõ enim Concilium damnat eos,qui dicunt, licere vnicuique sine vocatione vsurpare ministerium;id enim nemo dicit,proinde non fuisset opus canone:sed dãnat eos,qui dicunt, omnes Christianos habere potestatem,verbum,& Sacramenta omnia ministrandi, quod Lutherus dixit, & kemnitius sentire videtur, licet apertè confiteri non audeat. Proponenda est igitur, & probanda Ecclesiæ doctrina, quæ duabus propositionibus comprehendi potest.

PRIMA propositio: *Minister Sacramentorum homo esse debet,non autem Angelus,siue bonus,siue malus.* Hæc est aduersus Lutherum, & cõmunis apud Theologos.

Est tamen OBSERVANDVM, quod si fortè Angelus bonus Sacramentũ aliquod ministraret, illud habendum esset ratum,quia certum esset id factum esse diuina dispensatione extraordinaria. Quocirca refert Nicephorus libr.11. cap. 20. sanctum Amphilochium ab Angelis ordinatum Episcopum; idque ratum habitum ab Episcopis eius prouinciæ. At si Diabolus idem faceret,iterãdum esset Sacramentum;quia Dia-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bolus nec habet exse potestatem, nec peculiari Dei dispensatione acciperet, sed sibi vsurparet, vt falleret.

Probatur hæc propositio. PRIMO; Ad essentiam Sacramẽtorum, vt requiritur verum, & naturale elementum, ita verum, & naturale verbum. Sed solus homo verè, & naturaliter loquitur: loqui enim est actio corporis viuentis per instrumẽtum linguæ, & palati; non igitur Angelus bonus, vel malus Sacramenta conficere potest. Nam vt rectè docet sanctus Thomas 1.part.quæst.51. art. 3. ad quartum, Angeli etiam per corpus assumptum, non possunt proprie loqui.

SECVNDO; Etiamsi vera elementa, veráque verba Angeli adhibere possent, tamen nõ propterea illa verum Sacramentum efficerẽt. Nam Sacramẽtum est signum, & caussa infallibilis gratiæ: nõ autem id habent elemẽta, & verba naturaliter, sed solùm vt à Deo assumuntur vt instrumenta iustificationis. Ergo non B sunt vera Sacramenta cùm à quocunque adhibentur, sed cùm adhibẽtur ab eo cui Deus id committit; quomodo etiam verba, quibus miracula faciebant Christus, & Apostoli, non à quocunque prolata fuissent, eãdem vim habuissent. Si enim quis dicat claudo: *Surge, & ambula*, nihil efficiet, nisi à Deo assumatur vt instrumẽtum ad miraculum faciendum: non igitur vera Sacramenta conficere potest, nisi qui à Deo habet auctoritatem. Sed Deus hãc auctoritatem solis hominibus dedit, non Angelis bonis, vel malis. Nam Matth. 28. hominibus dixit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c.* Item Luc. 22. solis hominibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Ioan. 20. solis hominibus dixit: *Quorum remiseritis peccata, &c.* Ad hæc Ephes. 4. *Christus ascendens in altum captiuam duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus:* vbi per dona intelligit varia ministeria, quæ sunt in Ecclesia; nam antea dixerat: *Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, sicut scriptum est: ascendens in altum &c.* Et infrà: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores, & Doctores, &c.* Denique Hebr. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, &c.* Quare Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, apertè testatur, Angelis non esse concessum, quod est cõcessum hominibus, vt Sacramenta ministrent: & idem habet homil. 85. in Ioannem, prope finem.

TERTIO, confirmatur ex doctrina Lutheri. Nam ipse vult fundamentum potestatis in verbum, & Sacramenta, esse Baptismum, vt patet ex locis citatis: at hoc fundamento carent Angeli tum boni, tum mali. Item in homil. de Baptismo, & alibi docet, non sufficere verba, & elementa, sed requiri Dei mandatum: at Deus nusquam mandauit Angelis, vt Sacramenta cõficerent; igitur, &c. D

Neque argumenta Lutheri pro Diabolo facta concludunt. Ad PRIMVM concedimus, Sacramentorum efficaciam non pendere à qualitate ministri quacunque. Non enim pendet à qualitate accidentali, vt est bonitas: tamen pendet à qualitate essentiali, sine qua non esset verus minister; talis autem imprimis est, vt sit homo.

Ad SECVNDVM, fatemur Iudam, & membrum Diaboli fuisse, & vera Sacramenta ministrasse: negamus autem idem conuenire Diabolo. Nam Iudas non vt membrum Diaboli sed vt minister Christi Sacramentum administrauit: fuit autem Iudas Christi minister, quia verus homo erat, & à Christo acceperat potestatem baptizandi, quorum neutrum Diabolo conuenit.

SECVNDA propositio: *Verus minister Sacramentorum (Baptismo & Matrimonio exceptis) non est quilibet homo etiam baptizatus, sed is solùm, qui ritè in Ecclesia ordinatus est.* A

NOTA, excipit Baptismum, quia propter summam eius Sacramenti necessitatem, semper Ecclesia intellexit, posse à quolibet homine conferri: de qua re dicimus in materia de Baptismo. Item excipi Matrimonium, quoniam cùm Matrimonium consistat in contractu mutuo duorum, non poterat aliter fieri, quàm vt ipsi contrahentes essent ministri.

Probatur hæc propositio aduersus Lutheranos. PRIMO, ex Scripturis, quæ docent, in Ecclesia esse diuersa officia, nec omnia omnibus conuenire; vt Rom. 12. 1.Corinth. 12. & Ephes. 4. *Alios posuit Apostolos, alios Prophetas, &c. Et nunquid omnes Apostoli, nũquid omnes Prophetæ? &c.* Idem ergo dici potest de pastoribus, & B doctoribus, qui ibidem nominantur. Nec responderi potest hîc agi de vsu, vt Lutherani dicunt, non de potestate. Nam certè Apostoli non habebant potestatẽ Apostolicam, antequam illam à Christo acciperent: non igitur acceperunt vsum tantùm, sed ipsam potestatem.

SECVNDO ex illo Hebr. 5. *Nemo assumit sibi honorem, nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* Non igitur omnes, qui sunt de populo Dei, sunt hoc ipso sacerdotes. Neque potest hic locus intelligi de exercitio tantùm: nam Aaron antequam vocaretur à Deo ad sacerdotium, non habebat, neque vsum, neque potestatem. Præterea assumere honorem, non est exequi potestatem, sed accipere eam; quod etiam confirmatur ex sequentibus: *Sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt Pontifex fieret.* Igitur assumere honorem est fieri Pontificem, non autem exercere Pontificatum.

C TERTIO; Apostoli baptizati sunt & baptizabãt ante Christi passionem. Nam quòd baptizarẽt, habetur Ioan. 4. quòd baptizati fuerint, docet Augustinus in epist. 108. ad Seleucianum: nec est credibile eos à Christo iussos baptizare, antequam ipsi baptizarẽtur. At potestatem consecrandi Eucharistiam acceperunt postea Luc. 22. cùm audierunt: *Hoc facite in meam commemorationem.* Similiter & absoluendi potestatem acceperunt postea Ioan. 20. *Quorum remiseritis.* Non igitur acceperant in Baptismo.

QVARTO; Si omnes Christiani acciperẽt in Baptismo hanc potestatem, ideò acciperẽt, quia tunc, vt ait Lutherus, vnguntur gratia Spiritus sancti, & proinde fiunt spirituales sacerdotes. At id falsum est: nam sequeretur eos, qui dum baptizantur, nõ recipiunt gratiam, & eos, qui postea eam perdunt, non verè conferre Sacramenta, quod tamen Lutherus rectè negat contra Anabaptistas. Nec potest responderi, sufficere characterem, nam Lutherani non agnoscunt vllum characterem.

QVINTO; Si omnes Christiani haberent hanc potestatem, nemo posset priuari vsu eius, nisi in pœnam magni criminis: atque apud Lutheranos multi priuãtur vsu huius potestatis sine vlla sua culpa. Neque obstat quod illi obiiciunt de confusione, quæ nasceretur in Ecclesia, si omnes vterentur hac potestate. Nam possent per vices fungi hoc ministerio: aut certè non deberet posse repelli, qui vellet ministrare, quãdo pauci sunt ministri, etiamsi non esset vocatus à Magistratu. At ipsi repellunt non vocatos; ergo vel iniuriam eis faciunt, vel fateri debent, eos non habere potestatem.

SEXTO; In lege veteri, vbi erant Sacramenta imperfectiora, non tamen omnes poterãt ea ministrare, sed soli sacerdotes. Nec valet solutio, si dicas, Christianos

stianos esse factos in Baptismo spirituales sacerdotes: A nam etiam illi fiebant in Circumcisione spirituales sacerdotes, & poterant omnes offerre spirituales hostias. Immò quod dixit B. Petrus de omnibus Christianis: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium.* 1. Petr. 2. idem antea dixerat Moses de omnibus Israëlitis Exod. 19. & tamen Ozias Rex, lepra punitus fuit, quia fungi voluit munere sacerdotali. 2. Paralip. 26.

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Lutheri.

EX his ad argumenta Lutheri facile erit respondere. Ac PRIMVM in libro de abroganda Missa proponit sex Scripturas, quibus probet omnes Christianos æquè esse sacerdotes. PRIMA est 1. Petr. 2. *Tanquam viui lapides superædificamini in sacerdotium sanctum.* SECVNDA ibidem: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium.* TERTIA ibidem: B *Vt virtutes annuntietis eius qui vos vocauit de tenebris in admirabile lumen suum.* Vbi Christiani dicuntur ad hoc vocati, vt annuntiẽt, id est, prædicent virtutem Christi: igitur omnes Christiani possunt ac debent prædicare, quod est præcipuum munus sacerdotis. QVARTA Apocal. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotium.* QVINTA. Apocal. 20. *Erũt sacerdotes Dei, & Christi eius.* SEXTA 2. Corinth. 3. *Qui idoneos nos fecit ministros noui Testamenti.*

Addit PRÆTEREA quædam loca, vt probet mulieres posse concionari, Ioelis 2. *Prophetabunt filij vestri, & filiæ.* Actor. 21. *Erant Philippo quatuor filiæ virgines prophetantes.* Exod. 15. Maria prophetauit. Iudicum 4. Debora docuit Barach. 4. Reg. 22. Olda consilium dedit Regi Iosiæ. Luc. 1. Virgo Maria prophetauit. 1. Corinthior. 11. *Mulier velato capite oret, & prophetet.* Ex quo loco explicari putat alium eiusdem Apostoli 1. C Corinth. 14. *Mulieres in Ecclesia taceant.* Nam in priori loco loquitur absolutè, in posteriori prohibet, ne loquantur mulieres viris præsentibus, & loqui volentibus, & valentibus.

Rursus in libro de instituendis ministris ad Pragẽses, probat hoc ipsum dupliciter. PRIMO, hac ratione; Christus est sacerdos, Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternũ.* Omnes Christiani sunt fratres Christi, Psal. 21. *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* & Psal. 44. *Vnxit te Deus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Igitur omnes Christiani sunt sacerdotes.

SECVNDO probat ex officiis sacerdotum, quæ sunt concionari, baptizare, consecrare, absoluere, sacrificare, orare pro aliis, & & iudicare de doctrinis. Quòd enim omnes possint concionari, probat tribus Scripturis. PRIMO ex illo 1. Petr. 2. *Vt virtutes annuncietis.* SECVNDO ex illo 1. Corinth. 11. *Quotiescunque mãducabitis panem hunc, mortem Domini annunciabitis.* Annunciare enim mortem Domini, prædicare est. TERTIO ex illo 1. Corinth. 14. *Vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, potestis omnes per singulos prophetare.* Propter quæ loca ita Lutherus triumphat. *Quare satis his locis robustissimè, & clarissimè firmatum sit, ministerium verbi potissimum in Ecclesia esse prorsus vnicum, & commune omnibus Christianis, non modò iure, sed etiam præcepto. Quare & sacerdotium non nisi vnicum, & commune erit: vt nihil valeant aduersus hæc diuina fulmina, infiniti Patres, innumera Concilia, æterna consuetudo, & vniuersa mundi multitudo, quibus stipulis vasæ larvæ nituntur sacerdotium suum stabilire.* Hæc ille.

Quòd omnes possint baptizare, probat ex vsu nostræ Ecclesiæ, quæ concedit etiam mulierculis vt baptizent: & proinde vt ministrent verbum: nec enim Baptismus sine verbo constat.

Quòd omnes possint consecrare Eucharistiam, probat PRIMO, quia Luc. 22. Christus in cœna omnibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Item SECVNDO, quia Paulus 1. Cor. 11. totam Ecclesiam alloquitur, cùm ait: *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* Denique TERTIO probat, quia maius est baptizare, & concionari, quàm consecrare. Nam ex concione, & Baptismo datur remissio peccatorum; ex consecratione nihil sequitur, nisi stupor sacerdotis super sua potestate, & dignitate.

Quòd omnes possint absoluere, probat ex illo Matt. 18. *Quæcunque alligaueritis super terram &c.*

Quòd omnes possint sacrificare, probat, quia nullum est sacrificium in Ecclesia, nisi illud, quo iuxta Paulum Rom. 12. *Sacrificamus corpora nostra per mortificationem vitiorum.* Id autem commune est omnibus. B

Quòd omnes possint orare pro aliis, probat, quia oratio Dominica est communis; & in ea pro aliis etiam oratur.

Quòd omnes possint iudicare, & discernere dogmata, probat dupliciter. PRIMO ex illis Scripturis, quę iubẽt, vt fugiamus falsos Prophetas. Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt, vocem alienorũ non audiunt.* Matt. 7. *Attendite à falsis Prophetis.* SECVNDO ex illis verbis Pauli 1. Cor. 14. *Si sedenti reuelatũ fuerit, prior taceat.* Hic verò triumphat Lutherus, ac vult licere vnicuiq; iudicare Ecclesiam Romanam, licet ipsa sedeat, vt mater, & magistra Ecclesiarum. Hæc sunt argumenta ex lib. de instituendis ministris. Accedat VLTIMO argumẽtũ, quod facit in assertione 13. art. *Qui*, inquit, *baptizatus est, spiritum Christi habet, vbi autem spiritus Christi est, ibi omnium potestas, & libertas.* D

RESPONSIO. Ad PRIMVM, SECVNDVM, QVARTVM, & QVINTVM locum respondeo, loca illa intelligi de sacerdotio spirituali, quo offerimus hostias spirituales, id est, opera bona, ac præcipuè laudes, & preces: quod quidem sacerdotium commune est omnibus piis hominibus. Sed præter hoc sacerdotium est aliud propriè dictum, quo offertur sacrificium propriè dictum, & ad cuius officium pertinet ministrare verbum, & Sacramenta populis.

Id ita esse patet. PRIMO ex ipsis locis. Nam 1. Petr. 2. habetur: *Offerentes spirituales hostias.* Addidit enim spirituales ad distinctionem hostiarum, quæ non spiritaliter, & mysticè, sed propriè sacrificẽtur. Sic etiã in cap. 5. & 20. Apoc. agitur de sacerdotio beatorum in cœlo, quod certum est non esse nisi ad offerendas laudes.

SECVNDO idem probatur: quia verba B. Petri sumpta sunt ex cap. 19. Exod. vbi illud idem dicitur de Hebræis, quod B. Petrus tribuit Christianis. At in Testamento veteri non erant omnes propriè dicti sacerdotes, sed solùm filij, & posteri Aaron, & tamen erant omnes sacerdotes spirituales.

TERTIO: quia tam Petrus in epistola, quàm Ioannes in Apocalypsi coniungunt regnum cum sacerdotio. Sic igitur sunt omnes Christiani sacerdotes, quomodo sunt omnes, Reges.

QVARTO: hæc loca solũ intelliguntur de sanctis & piis Christianis, non de peccatoribus, qui nõ sunt gẽs sancta, vt eos Petrus vocat: at sacerdotium, seu ministerium externum conuenit etiam peccatoribus, ex sententia tum Catholicorum, tum Lutheranorum.

Ad TERTIVM locum: *Vt virtutes annuncietis, &c.* Responsio. Non imperat S. Petrus, vt omnes Christiani publicè prædicent verbum Dei, sed vt gratias agãt Deo, eúmque laudent ob eius beneficia. Nam vt rectè

exponit

Universidad de Deusto
Biblioteca

exponit Beda, alludit Petrus ad Canticum Hebræorũ (*Cantemus Domino gloriosè, &c.* Exod. 15.) quòd cantaturi fuerint liberati ex Aegypto post trãsitum maris rubri. Vult enim eodem modo Christianos liberatos de diabolica seruitute per aquas Baptismi cantare canticum actionis gratiarum, & assiduè laudare potentiam Redemptoris. Nec malè addit Oecumenius, velle etiam B. Petrum, vt omnes Christiani non tam verbis, quàm bonis operibus annunciẽt Dei virtutem, ita vt eorum vita sit quasi quædam concio gentilibus, iuxta illud Matth. 5. *Vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem, &c.* Quomodo etiã intelliguntur multa alia loca, vt Psalm. 18. *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* 1. Timoth. 2. *Sicut decet mulieres promittentes*, Græcè ἐπαγγελλομέναις, annunciantes, *pietatem per opera bona.* Et infrà: *Mulieri docere non permitto.* Vbi vides mulieribus imperari, vt annuncient pietatem. ac ne fortè Lutherana interpretatione deceptæ putarent sibi licere etiam concionari, addit: *Per opera bona, &c: Mulieri docere non permitto.*

Ad Sextvm: *Idoneos nos fecit ministros, &c.* Respõsio. Nõ loquitur de omnibus Christianis, sed de se tãtùm, & ceteris collegis suis Apostolis. Nam confert se cum Mose, qui minister fuit Testamenti veteris, ac dicit, illũ ministrasse literas in lapidibus insculptas, se autem, & collegas suos ministrare spiritum, &c. At constat in Testamento veteri non fuisse omnes ministros, & promulgatores legis, sed solum Mosem. Præstros, & promulgatores legis, sed solum Mosem. Præstotea toto capite præcedenti loquitur de seipso, & similiter initio capitis 3. cum ait: *Incipimus iterũ nosmetipsos commendare? aut egemus, sicut quidam commendatitiis literis ad vos, aut ex vobis?*

Ad locã illa pro fœminis, Respondeo Aliud est propheratre, id est, futura prædicere, aliud prophetare, id est, cõcionari, siue Scripturas interpretari. Primum non est propriè munus sacerdotis, seu præsulis Ecclesiastici, sed est gratia gratis data, quæ etiam laicis viris, & fœminis conuenire potest. Certè Dauid, Helias, Helisæus, Isaias, & alij permulti, sacerdotes non erant, & tamen prophetabant, & de hoc genere prophetandi intelliguntur fere omnia loca allegata. Alterum genus est proprium sacerdotis, neque cõuenit fœminis, quia fœminarum est subesse, nõ præesse. Et hanc rationem adfert B. Paulus 1. Corinth. 14. *Mulieres taceant in Ecclesia, nõ enim permittitur eis loqui, sed subditas esse.* Nec tamen propterea prohibetur Deus, quin possit extradordinariè fœminis concedere, vt doceant vitos, vt quondam contigit Deboræ, & ante annos ducentos sanctæ Catharinæ Senensi. Sed hæc priuilegia non faciunt legem.

Ad argumẽtum ex eo quòd Christus est sacerdos, & omnes Christiani sunt fratres eius, Respondeo. Nihil cõcludit hoc argumẽtum. Primo, quia Christus non est sacerdos Aaronicus, sed secundum ordinem Melchisedech. In sacerdotio Aaronico id habebat locum, vt omnes fratres essent sacerdotes: at in sacerdotio secundum ordinem Melchisedech solus primogenitus erat sacerdos.

Præterea etiã in sacerdotio Aaronico soli fratres naturales erant sacerdotes, non autem adoptiui: porrò Christiani sunt fratres Christi adoptiui non naturales.

Denique, si omnia, quæ Christo conueniunt nobis etiam omnibus conuenirent, cur non omnes faceremus miracula, prædiceremus futura? &c.

Ad argumentum ex Primo officio sacerdotis, Respondeo. Tria illa loca nihil probant. Nam illud 1. Petr. 2. *Vt virtutes annuncietis*, intelligitur de laude priuata, non de concione, vt diximus. Illud 1. Cor. 11. *Mortem Domini annunciabitis*, intelligitur de commemoratione passionis Dominicæ, quam facimus non concionando, sed sumendo Eucharistiam; alioqui deberent omnes, qui sumunt Eucharistiam, concionari, quod est impossibile. Illud 1. Corinth. 14. *Potestis omnes prophetare, vt omnes discant & omnes exhortẽtur*; non intelligitur de omnibus Christianis, sed de omnibus, qui habebant ea dona, ait enim: *Vnusquisque vestrum psalmum habet, linguam habet, &c.* At certè non habebant omnes donum linguarum, cùm idem Paulus dicat, 1. Cor. 12. *Diuisiones gratiarum sunt, &c.* &; *Nunquid omnes linguis loquuntur?* & hoc tempore nulli sunt, qui habeant eiusmodi donum. Vult ergo Paulus dicere; Vnusquisq; vestrum, qui gloriamini ob eiusmodi dona, vtimini illis ordinatè, & ad ædificationem. Adde Secvndo, quod non loquitur de concione publica quæ est propria sacerdotum, sed de priis collationibus, & exhortationibus quibus vtebantur, cùm simul conueniebant, vt paulò pòst dicam. Itaque immeritò Lutherus ob hæc tria loca male intellecta contemnit infinitos Patres, innumera Concilia, æternam consuetudinem, & vniuersam mundi multitudinem.

Ad alterum ex Secvndo officio Respondeo. Mulieres apud nos baptizare in casu necessitatis, & ex permissione, non ex officio. quomodo etiã permittitur Iudæis, & Turcis ob summam eius Sacramenti necessitatem. Sicut ergo non sequitur, Turca potest baptizare, ergo potest omnia Sacramẽta ministrare, vel, ergo est verus sacerdos, ita non sequitur, Fœmina potest baptizare, ergo potest omnia Sacramenta ministrare, vel ergo est sacerdos. Neque est verum neminem baptizare, quin concionetur. Verbum enim quod in Baptismo profertur, non est concionale, vt suprà demonstrauimus, sed consecratiuum.

Ad argumentum ex Tertio officio, Respondeo. Illud, *Hoc facite*, non est dictum omnibus; alioquin tenerentur fœminæ, & pueri consecrare Eucharistiam. Pari ratione illud; *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis*: non significat omnibus traditam potestatem consecrandi, sed omnibus traditum, id est, dictum, explicatum, & declaratum, quod Dominus instituerat. Denique potentia consecrandi maior est, quàm baptizandi, sicut per Baptismum datur remissio peccatorum, ita & per Eucharistiam: Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Et præterea per consecrationem fit conuersio panis, etiamsi Lutherus nolit, quæ non fit per Baptismum.

Ad argumentum ex Qvarto officio. Illa verba: *Quæcunque alligaueritis super terram, &c.* intelliguntur dicta Ecclesiæ, de qua ibidem: *Dic Ecclesiæ, &; Si Ecclesiam non audierit, &c.* Vt enim ostenderet Dominus non esse contemnendum Ecclesiæ iudicium, addidit illam promissionem: *Quæcunque alligaueritis:* Porrò Ecclesia ligat, & soluit, sed per suos præsules, non per quoscunque, sicut corpus loquitur, sed per linguam, non per manum: & vniuersitas determinat propositiones, sed per doctores, nõ per Scholasticos. Id autem ostendit apertissimè praxis Ecclesiæ omnium ætatum.

Ad argumentum ex Qvinto officio. Negamus non esse in Ecclesia aliud sacrificium, quàm mortificationis vitiorum. Nam ad hoc sacrificium non requiritur altare: est autem in Ecclesia altare, vt patet ad Hebr. 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.* Sed de hoc alibi.

Ad ar

Ad argumentum ex Sexto officio, Respondeo; Non est sacerdotis orare quomodocunque sed orare publicè, & tanquam publicam personam intercedere pro vniuerso populo, vt Chrysostomus docet lib. 6. de sacerdotio.

Ad argumentum ex Septimo officio, Respondeo; Illa loca: *Oues meæ vocem meam audiunt: non audiũt vocem alienorum, &; Attendite à falsis Prophetis*: docẽt, debere omnes homines iudicare de dogmatibus, non quidem examinando illa ad regulam Scripturæ, vt hæretici; si enim id omnes facere possent, non esset opus pastoribus, & doctoribus in Ecclesia; sed examinando illa ad doctrinam antea traditam, & ad doctrinam aliorum pastorum. Facilè enim possunt omnes iudicare, an doctrina sit noua, & tunc eam suspectam habere debent. Præterea Dominus alienos, & falsos Prophetas non vocat ordinarios pastores, sed extraordinarios, qui per se veniunt, vt venerunt omnes hæretici.

Illud autem: *Si sedenti reuelatum fuerit, prior taceat*, in quo Lutherus triumphat: non intelligitur nisi in collationibus quibusdam, de quibus eo loco Paulus agit, non de publica concione Pastoris, & multò minus de publico iudicio Concilij, aut summi Pontificis. Id quod patet Primo, vsu Ecclesiæ. Nunquam enim est auditum, vt dum fit publica concio, permissum sit alicui alteri loqui, & multò minus permissum est vnquam priuatis hominibus reluctari iudicio totius Ecclesiæ.

Secvndo, quia non tenemur credere vnicuique dicẽti sibi esse reuelatum aliquid, præsertim in re graui, & maximè si illa reuelatio sit cõtraria doctrinę ordinariorum Pastorũ: alioqui pateret aditus omnibus hæresibus. Nullus est enim hæresiarcha, qui nõ iactet sua dogmata, vt verissimam Dei reuelationem.

Tertio patet ex illis verbis Prophetæ: *Duo aut tres dicant, & ceteri diiudicẽt.* Non enim conueniret vt duo aut tres concionarentur, sed bene conueniebat, vt in collatione spirituali duo aut tres dicerent. Adde quòd Iustinus in 2. Apologia propè extrema, explicans morem primæ Ecclesiæ, distinguit cõcionẽ, quã soli Præposito tribuit, à collatione spirituali, quam ibidem post concionem, & Sacramenta inter se habere soliti erant.

Ad illud argumentum postremum; Qui baptizatus est, habet spiritum Christi: vbi autẽ spiritus Christi est, ibi omniũ potestas, & libertas. Respondeo Primo; Maior propositio nõ est vera vniuersaliter. Multi enim baptizantur, qui non recipiunt spiritum Christi, quia sine fide aut pœnitentia baptizantur: multi recipiunt, qui postea amittunt, & tamen non amittunt Baptismum. Secvndo: Minor etiam propositio falsa est. Nam plurimi habent spiritum Christi, qui tamen nõ habent omnium rerum potestatẽ, cùm nec possint loqui variis linguis, neq; futura prædicere, neque curare morbos, neque exercitare mortuos.

CAPVT XXVI.

Non requiri fidem, aut probitatem ministri, vt Sacramenta efficacia esse possint.

Sequitvr Tertia quæstio de qualitatibus ministri Sacramẽtorum, vtrum requiratur necessariò fides, aut caritas, ita vt hæretici, infideles, schismatici, improbi Catholici non possint Sacramenta conferre. Non quærimus autem, an peccent Sacramenta cõferendo: ista enim est quæstio proprie Scholastica; sed tãtum an sit irritũ quid quid faciunt infideles, aut improbi homines, etiamsi alioqui legitimè ordinati sint Presbyteri, aut Episcopi, & nihil omittant eorum, quæ ad substantiam Sacramentorum pertinent.

Porrò, controuersia de hac re nulla aut penè nulla hoc tempore esse videtur. Nam etsi Lutherus aliquoties dicat, spiritum Christi, qui recipitur in Baptismo esse fundamentum potestatis conferendorum Sacramentorum, ex quo sequitur, solos bonos, qui spiritum Christi habent, efficaciter Sacramenta conferre: tamen ipse idem postea docuit, adeò non requiri fidem, aut probitatem ministri, vt etiam Diabolus efficaciter Sacramenta ministrare possit, vt suprà diximus. Confessio quoque Augustana, art. 8. fatetur Sacramenta esse efficacia, licet ab hypocritis, & malis hominibus ministrẽtur. Quod idem habet Caluinus li. 4. Inst. cap. 15. §. 16. Vnde in Antidoto Concilij Tridentini ad can. 12. sess. 7. vbi dicitur anathema iis, qui negant Sacramenta esse efficacia, si à malis ministrentur, nihil aliud scribit, nisi hanc vocem, *Amen.* Denique Kemnitius in 2. part. Examinis pag. 155. affirmat canonem Concilij 12. sibi non displicere.

Tribui solet & Anabaptistis ea sentẽtia, quòd Sacramenta non sint efficacia, nisi à probis, & fidelibus ministrentur. Sed mirum est si Hussitæ ita sentiant, cùm ordinationes sacerdotum suorum ab Romano Pontifice petere consueuerint, cùm tamen Romanum Pontificem, & omnes Episcopos Catholicos pro hæreticis haberent, & habeant. Et certè si Hussitæ ratas habent ordinationes eorum, quos hæreticos putant, multò facilius ratum haberent Baptismum ab eis collatum. Id patet ex libro Lutheri ad senatum Pragensem, vbi dehortatur Bohemos Hussitas, ne petant ordinationes à Romanis, cùm & ipsi Romanis, & Romani ipsis sint hæretici. Quod ergo Ioannes Hus in articulis, qui damnantur in Concilio Constantiensi, sess. 14. dicit, Prælatum malum, aut præscitum esse æquiuocè pastorem: & nullum esse Episcopum, dum est in peccato mortali: aut intelligitur solum, quoad iurisdictionem; aut certè non sequuntur in hac parte Hussitæ Magistrum suum.

Anabaptistis tribuit hunc errorem Kemnitius loco citato, sed quia doctrina eorum est in multis occulta, & non publicè euulgata, nõ scimus quibus fundamẽtis nitantur. Quare satis erit hoc loco Primvm indicare qui fuerint olim errores de hac re. Deindè à quibus Patribus, & quibus rationibus confutati. Postremo quomodo eorum obiectiones dissoluantur.

Quoad Primvm; Ante annos M.CCC. in Asia, & Africa cœpit error exoriri, non esse rata Sacramẽta, quæ ab hæreticis, & schismaticis, dabantur post separationem eorum ab vnitate Catholica. De Asiaticis id refert Eusebius lib. 7. hist. cap. 6. ex epistola Dionysij Alexandrini. De Africanis cõstat tum ex eodem Eusebio lib. 7. cap. 2. tum ex Augustino lib. 2. de Baptismo, cap. 7. vbi etiam indicat primum auctorem huius erroris fuisse Agrippinum Episcopum Carthaginensem S. Cypriani prædecessorẽ: Quod clarius testatur Vincentius Lirinensis in commonitorio, vt idicit, Agrippinum primum omnium mortalium rebaptizandum censuisse.

Sequutus est prædecessorẽ suum S. Cyprianus cum multis Africæ Episcopis, sic tamen, vt non propterea se ab Ecclesiæ vnitate separaret, vt patet ex epistolis ad Quintum, ad Pompeium, & ad Iubaianum: quocirca nunquam hæreticus habitus est. Nec desunt, qui asserunt, eum postea reuocasse sententiam, vt S. Augustinus testatur in epist. 48. ad Vincentium: quemadmodum

Universidad de Deusto
Biblioteca

modum etiam Episcopos ceteros, qui cum Cypriano A eum errorem definierant, reuocasse sententiam suam, permotos auctoritate Stephani Romani Pontificis scribit S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos.

Sequuti sunt paulò pòst hæretici Donatistæ, qui pertinaciter eundem errorem tenuerunt, & auxerunt. Nã IN PRIMIS, Agrippinus, & Cyprianus nõ habebãt pro hæreticis, qui contrarium sentiebãt: vnde nec rebaptizabant baptizatos à Catholicis etiam sibi in ea opinione contrariis. Donatistæ autem rebaptizabant etiam Catholicos, quos hæreticos putabant. Sic enim ait AVGVSTINVS in libro de vnico Baptismo, ca. 13. conferens Donatistas cum Agrippino, & Cypriano: *Rebaptizare hæreticos, quod illi fecisse dicuntur, tunc fuit humani erroris: rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolicæ præsumptionis.*

SECVNDO, Donatistæ errorem defendebant post B Ecclesiæ definitionem in Concilio generali, quod est hæreticorum proprium. Agrippinus, & Cyprianus non viderunt vllam absolutam Ecclesiæ definitionem, vt Augustinus testatur. lib. 2. de Baptismo, cap. 7. & 9.

TERTIO; Cyprianus tantùm improbabat Sacramenta tradita ab hæreticis, & schismaticis, id est, ab iis, qui essent extra Ecclesiam; at non improbabat Sacramenta tradita à malis ministris intra ipsam Ecclesiam: vt Augustinus demonstrat lib. 4. de Baptismo, cap. 2. & lib. 3. contra epistolam Parmeniani cap. 2. At Donatistarum alij, omnes peccatores manifestos excludebant à Sacramentorum administratione, vt Augustinus testatur, li. 2. contra epistolã Parmeniani cap. 10. alij, omnes omninò homines malos, etiam occultos, vt idem Augustinus refert lib. 2. contra Cresconium, cap. 28.

C

Post Donatistas eundem errorem saltem ex parte docuerũt Luciferiani. Nã teste S. Hieronymo in Dialogo contra Luciferianos, admittebant illi Baptismã collatum ab hæreticis, sed non Ordinationem: quanquam Hilarius quidam Diaconus, vt ibidem ait Hieronymus, ne Baptismã quidem admitteret.

Fuerunt deinde alij tempore S. Bernardi, qui docebantur Apostolici, qui negabant homines malos posse efficaciter Sacramenta ministrare, vt ipse testatur serm. 66. in Cantica. Quod id postea etiam docuerunt Albigenses, vt refert S. Antoninus in summa Theologica, part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.

Inter vtrosque autem exstiterunt VValdenses, qui bonis laicis concedebant ministeria Sacramentorum, atque illa eadem malis sacerdotibus detrahebãt, teste S. Antonino, p. 4. tit. 11. cap. 7. §. 2. Atq; huc respexit S. Thomas li. 4. contra Gentes, cap. 77. cùm ait esse quendam errorem, quòd omnes boni, & nulli mali possint esse idonei Sacramentorum ministri: quod idem omninò est cum eo, quod Lutherus initio docebat, eos omnes, & solos esse sacerdotes, qui habent Spiritum Christi.

Denique post hos omnes exstitit Ioannes VViclef, qui hanc hæresim non parùm locupletauit. Nam non solum peccatores, siue occultos, siue manifestos, sed etiam bonos in præsenti, sed malos aliquando futuros, id est, præscitos, negant Sacramenta posse conficere. Vide de hoc errore Concilium Constantiense sess. 8. & Thomam VValdensem tomo 2. cap. 14.

Quantum ad SECVNDVM; Refutarunt hanc hæresim multi sancti ac veteres summi Pontifices: Ac primum in ipso eius exortu S. Stephanus Papa, & Martyr, vt refert Eusebius lib. 7. histor. cap. 2. & sequẽtibus. Deinde Syricius in epist. 1. ad Himerium. Innocentius I. in epist. 22. ad Macedoniæ episcopos, Leo epist. 77. ad Nicetam. Anastasius II. in epistola ad Anastasium Imperatorem, & alij.

SECVNDO damnarunt eandem hæresim Concilia. PRIMO Concilium NICÆNVM generale. Id enim frequentissimè testatur S. Augustinus lib. 2. de Baptismo, cap. 3. 4. 5. 7. 9. & alibi, sed quia nusquam Augustinus vocat illud Concilium Nicænum, multi dubitant de quo Concilio loquatur. At nulla est caussa dubitandi; nam vocat Concilium plenarium orbis terræ. Nullum autem nouit Augustinus orbis terræ Concilium, nisi Nicænum. Nam quatuor tantùm facta sunt Augustini tempore Concilia generalia, Nicænum, Sardicense, Constantinopolitanum I. & Ephesinum I. Sed ex his Ephesinum I. indictum fuit paulò ante mortem Augustini, & post mortem eius celebratum; ex epistola Africanorum ad Imperatorem Theodosium iuniorem. Concilium Constantinopolitanum de hac quæstione non tractauit.

Adde quòd Augustinus libr. 2. de Baptismo, cap. 9. testatur Concilium plenarium, in quo hæc veritas definita est, antè celebratum fuisse, quàm ipse nasceretur. Constat autem solum Nicænum celebratum esse ante Augustini natiuitatem. Nam Concilium Nicænum actum est anno CCC. XXVII. Augustinus natus est anno CCC. LVII. Concilium Constantinopolitanum actum est anno CCC. LXXXIII. Vide Chronicum Eusebij cum additione Prosperi. Cõcilium Sardicense nec de ista quæstione tractauit, nec notum fuit Augustino, vt ostendimus in disputatione de iure appellationis, & sexto Concilio Carthaginensi.

Præterea in Concilio Nicæno can. 19. iubentur Paulianistæ rebaptizari, ex quo apertè deducitur ceterorum hæreticorum Baptisma approbatum à Concilio fuisse.

Denique (quod vnum sufficere deberet) Sanct. HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos extremo, sic ait: *Synodus quoque Nycæna omnes hæreticos suscipit, exceptis Pauli Samosatens discipulis.* Hæc ille. Vbi apertissimè dicit, à Synodo Nicæna approbatum Baptisma hæreticorum omnium (de hac enim re loquebatur) exceptis quibusdam, qui nimirum non vtebantur forma legitima.

Non diu post damnauit eundem errorem Concilium Carthaginense I. can. 1. præsidẽte Grato Episcopo, temporibus Constantini Imperatoris, cuius Concilij meminit etiam S. Augustinus, lib. 2. cap. 2. de Baptismo contra Donatistas. Item Arelatense I. can. 8. eodem tempore: ac diu postea Concilium Constantiense sess. 8. & Tridentinum sess. 7. can. 12.

D

TERTIO, refutarunt Doctores permulti, ac præcipuè Augustinus in omnibus libris contra Donatistas. Optatus in libris contra Parmenianum, Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, Nazianzenus in oratione de Baptismo. S. Thomas lib. 4. contra Gentes, ca. 77. & Thomas VValdensis tomo 2. ab initio permulta capita, vbi etiam multorum multa profert testimonia.

Porrò argumẽta præcipua quibus vtuntur, triasunt. PRIMO adferunt traditionem, & consuetudinem antiquissimam ab Apostolorum tempore. Hoc enim argumento præcipuè vsum S. Stephanum Papam testatur S. Cyprianus in epistola ad Pompeium. Eodẽ argumẽto vtitur passim S. AVGVSTINVS li. 2. de Baptismo, cap. 9. *Consuetudinis*, inquit, *robore tenebatur orbis terrarum, & hæc sola opponebatur inducere volentibus*

tibus nouitatem. Vincentius autem Lirinensis in commonitorio, dicit tantùm valuisse apud Ecclesiam Catholicam hoc argumentum ductum à traditione, & consuetudine Ecclesiæ, vt hoc vno vno superata fuerit caussa S. Cypriani qui summa eloquentia, & frequentissimo sanctorum Episcoporum Concilio, & multis diuinæ Scripturæ testimoniis contra veritatem pugnabat.

Ex quo intelligimus Lutherum cum suis, contrarium spiritum habere ei, quem habuit vetus, & vera Christi Ecclesia. Lutherus enim propter vnum Scripturæ testimonium perperam intellectum, contemnit æternam consuetudinem, vt ipsemet loquitur in libro de abroganda Missa; & in libro de instituendis ministris ad Pragenses. At vetus Ecclesia ex consuetudine ducentorum, vel trecentorum annorum explicabat omnia testimonia, quæ Cyprianus cu suis ad B ferebant: & meritò: Nam cùm certum sit, consuetudinem vniuersæ Ecclesiæ perpetuam non posse cum verbo Dei pugnare, & clarior sit consuetudo, quàm ipsum verbum; rectè iudicabant illi, ex consuetudine verbum Dei esse interpretandum, nó ob verbum Dei obscurum & ambiguum, consuetudinem abolẽdam, vt Lutherani hoc tempore faciẽdum esse cõtendunt.

SECVNDO adferebant rationem in verbo Dei fundatam, quæ potest hoc syllogismo concludi; Minister Sacramentorum operatur virtute, & auctoritate diuina. Deus autem non aufert à ministro datam ei potestatem ob eius peccatum, aut infidelitatem, ergo, &c.

PROBATVR Maior; nam Scripturæ passim hoc docent. Ioan. 1. *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.* Præcipuus ergo auctor in Baptismo Christus est, non minister. vt fusè hinc deducit Augustinus, tract. 5. in Ioãnem 1. Corinth. 3. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* PRÆTEREA si ministri sua virtute baptizarẽt, essent diuersa Baptismata, alia aliis meliora pro diuersitate meritorum, & excellentiæ baptizantium. At vnum est Baptisma, ad Ephes. 4. ITEM Apostoli nunquam appellarunt Baptismum suum quem aliis conferebant, cùm tamẽ aliquando appellarent Euangelium suum; quod prædicabant Roman. 16. & 2. Timoth. 2. *Iuxta Euangelium meum.* Ergo in Baptismo nihil suum agnoscebant, nisi nudum ministerium.

DENIQVE æquum fuit, vt Sacramenta nõ penderent ab humana virtute, ne homines in hominibus confidere assuescerent, cum scriptum sit: *Maledictus homo, qui confidit in homine.*

PROBATVR iam minor propositio. Nam auctoritas conferendi Sacramenta, non est gratia gratum faciens sed gratis data: non ergo ita pugnat cum improbitate vitæ, vt simul cum ea esse nõ possit. Constat enim eiusmodi gratias in peccatoribus esse posse, vt patet de Caipha, qui prophetauit, cùm tamen esset pessimus. Ioan. 11. item de illis, qui Matth. 7. dicunt: *Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus? &c.*

SECVNDO; Auctoritas conferendi Sacramenta, non datur in vtilitatem habentis, sed aliorum: igitur non erat conueniens, vt auferretur propter peccatum habentis; sic enim vnus puniretur ob culpam alterius.

TERTIO; Deus non aufert ob peccata potestatem iurisdictionis, vt patet 1. Petri 2. vbi iubet Apostolus, vt Christiani obediant dominis suis, non tantùm bonis, & modestis, sed etiam discolis: & ibidem iubet obediri Regibus aliisque magistratibus gentilium, qui infideles erãt. igitur multò minus aufert potestatẽ ordinis. Nam si potestas auferretur ad puniendum eum qui illam habet, magis deberet auferri potestas iurisdictionis, quàm ordinis; quia illa magis amatur, & proinde magis punitur, cui illa tollitur, & præterea magis dependet potestas iurisdictionis à probitate vitæ eius, in quo est, quàm potestas ordinis. Nam magis dominantur passiones in imperando, quàm in Sacramentis ministrandis, vt patet experientia.

QVARTO; Non aufert Deus hominibus ob peccata naturales potentias ad opera naturalia, vt notum est: igitur nec auferre debet supernaturalem potestatem ad opera supernaturalia, in quibus non consistit meritum operantis. Nam non minus Deus prouidit bono totius Ecclesiæ, quam bono mundi huius.

QVINTO; Iudas peccator erat, & reprobus, & tamen baptizabat, vt colligit Augustinus tractat. 5. in Ioanné ex illo Ioan. 4. *ipse non baptizabat, sed discipuli eius.* Et quòd efficaciter Iudas baptizauerit, docet idem Augustinus ex eo, quòd non legimus rebaptizatos, quos ille baptizauerat.

TERTIVM Argumentum sumitur à similibus rebus. Nam IN PRIMIS apud Iudæos circumcisi à Samaritanis, qui hæretici erant Hebræis, nõ circumcidebantur iterum, sed admittebãtur, vt tire circumcisi, vt Augustinus docet lib 1 contra Cresconium, ca. 31. DEINDE, verbum Dei efficaciter prædicatur ab improbis, vt colligit Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 11. ex Matth. 23. Quæ dicunt, facite, quæ faciunt, nolite facere. & Philip. 1. *Quidam ex contentione Christum annuntiant non sincè, existimantes præsurã se suscitare vinculis meis. Quid enim? dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuncietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.* PRÆTEREA nihil refert ad efficaciam sementis, & plantationis, vt idem Augustinus ratiocinatur lib. 3. in Cresconium, cap. 8. in lotis manibus an sordidis id fiat, modò bonum sit semen, & terra fertilis nec desit calor solis, & pluuia de cœlo. Itẽ vt Nazianzenus docet in oratione de Baptismo, non minus rectè imprimit imaginem Regis sigillum ferreum, quàm sigillum aureum. Item vt idem Augustinus docet lib. 3. de Baptismo, ca. 10. lumen solis, vel etiam lampadum non inquinatur, etiamsi per lutum transeat, & loca cœnosa. DENIQVE, vt idem habet Augustinus tractat. 5 in Ioãnem. parum refert, vtrum aqua ad areolas irrigandas per canalem lapideum, an per argenteum transeat.

D Quo ad TERTIVM; Argumenta hæreticorum refelluntur ab Augustino diligentissimè in libris septẽ contra Donatistas. Præcipua erant hæc. PRIMVM: Nemo dat, quod non habet. Hæretici, & impij non habent remissionem peccatorum; igitur non dant: quare non efficaciter Sacramenta ministrant.

RESPONDEO ad Minorem, hæreticos non habere remissionem peccatorum formaliter, tamen habere ministerialiter, quomodo famulus, qui sæpe non habet vnum obolum, tamen defert multos aureos à domino suo ad alium aliquem. Et in rebus naturalibus, & artificialibus, effectus non debet esse similis instrumento, sed caussæ principali. Non habet calor formam substantialem ignis, nec habet dolabra formam cathedræ: & tamen eas efficiunt instrumentaliter.

Addo PRÆTEREA distinguendum esse ipsum Sacramentum ab effectu ipsius; & inter effectus distinguẽdum esse characterem à gratia: hæc enim omnia separari possunt ab inuicem. Poterit igitur fieri, vt hæreticus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ticus baptizet,& characterem, ac gratiam conferat, A
vt si baptizet infantem. Item vt gratiam non conferat,quia is qui baptizatur ponit obicem infidelitatis credens hæreticos:sed non ideò inanis est Baptismus; quam efficit characterem. Item vt nec characterem, nec gratiam conferat,vt si det extremam vnctionem ægroto hæretico : tamen adhuc etiam tunc verum Sacramentum , & Sacramentum efficax ministrat, licet in suscipiente nihil operetur ob eius indispositionem. Vbi NOTANDVM cum Augustino lib. 6. de Baptismo, cap. 1. hanc fuisse præcipuam caussam erroris Cypriani, & aliorum , quia non distinguebant inter Sacramenta, & eorum vsum , & effectum.

SECVNDVM argumentum contra solutionem præcedentis:Qui non habet Spiritum sanctum , non potest remittere peccata:dictum est enim Ioan.20. *Accipite Spiritum sanctum ; quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis.* At hæretici,& impij non habent Spiritum sanctum;ergo, &c. B

RESPONDEO,negando minorem.Siquidem per Spiritum sanctum eo loco intelligimus potestatem remittendi peccata , vt intelligunt Chrysostomus & Cyrillus in eum locum. Potest autem & potestas esse sine gratia gratum faciẽte.Quod autem nomine Spiritus sancti intelligi possint quælibet eius dona,licet non faciant hominem sanctum ,patet ex 1.Corint. 12. *Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem : alij datur per spiritum sermo sapientiæ,&c.* & 1.Corinth.14. *Spiritus Prophetarũ Prophetis subiecti sunt.* vbi spiritum vocat donum prophetandi à Spiritu sancto datum.

Posset etiam dici,voluisse Dominum significare illis verbis: *Accipite Spiritum sanctum &c.* effectum Sacramentorum præcipuè pẽdere à virtute Spiritus sancti:proinde necessarium esse , vt saltem assistat Spiritus,& sic accipiatur saltem vt assistens , & operans in Sacramentis , licet non operetur in ipso ministro. Assistit autem Spiritus sanctus Sacramẽtis suis semper (vt Augustinus recte docet libro 3. de Baptismo, cap.10.) etiãsi minister sit adulter,vel homicida;quia Sacramentum nunquam est adulterum. C

Denique,quia non desunt qui hoc loco per Spiritum sanctum intelligãt Spiritum,vt gratiam, & charitatem largitur,ac diffundit in cordibus nostris, vt Ambrosius serm.10.in Psal.118.& Augustinus in commentario,cap.20.Ioannis:ideò possumus addere,gratiam quidem Spiritus sancti dari per sacram Ordinationẽ cum potestate remittendi peccata;sed non inde colligi posse,eum, qui gratiam non habet , non posse peccata remittere. Nõ enim gratia illa idem est cum potestate remittendi peccata,neque cum illa ita cõiuncta,vt separari nequeat:nam nõ datur , vt qui eam habet possit peccata remittere , sed vt non offendat Deum in tam sancto ministerio , si ipse inimicus Dei permanens alios Deo reconciliare præsumat. D

TERTIVM argumentum:Sacramenta sunt solius Ecclesiæ Catholicæ,quam Christus condidit ; at hæretici sunt extra Ecclesiam in synagoga Satanæ.

RESPONDEO,Sacramenta semper esse Ecclesię, etiamsi interdum extra Ecclesiam reperiãtur. Quocirca cùm veniunt ad Ecclesiam baptizati ab hæreticis, agnoscendum est quod est Ecclesiæ , id est,Baptisma, & retinendum , corrigendus verò error. Alioqui etiam Euangelium , & alia multa bona,& vera repudianda essent , quæ interdum apud hæreticos inueniuntur.

Possent VLTIMO adferri quædam loca Patrum, vt ATHANASII serm.3.contra Arianos;vbi dicit omnes hæreticos habere inutilem aquam.Item AMBROSII libro de iis,qui mysteriis initiantur , cap. 4.vbi dicit: *Non sanat Baptismus perfidorum.* Et LEONIS epist.77. ad Nicetam , cap. vlt. vbi dicit , nullum hæreticum posse dare per Sacramenta sanctificationem.

RESPONDEO; ATHANASIVS duo dicit. PRIMVM sic ait: *Ariani autem veniunt in periculum, ne amittant integritatem mysterij,loquor autem de Baptismate.* SECVNDO absolutè negat Baptismum Arianorum,aut aliorum hæreticorum mundare : *Non enim* inquit,*qui simpliciter ait,Domine,is est,qui donat legitimum Baptisma , sed qui nomen exprimit , & fidem rectam habet.* Priori loco agit de ipsa substantia Sacramenti, & ideo non dicit , absolutè Baptismum Arianorum non esse integrum,sed ait periculum esse,ne aliquando non sit integrum,quia nimirum facile erat,vt corrumperent formam,& nomine Patris,& filij dicerent factorem, & facturam , vt ipse ibidem ait. Posteriori loco non agit de substantia , sed de vtilitate Sacramenti: & ideo absolutè hæreticos , quia carent recta fide,non sanctificare eos,quos baptizant,quod intelligitur de illis,qui eis in hæresi consentiunt. Et eodem modo loquuntur Ambrosius,& Leo,& alij.Vnde nunquam dicunt isti Patres , Baptismum hæreticorum esse iterandum, quod certè dicerent,si de substantia loquerentur.

CAPVT XXVII.

Requiri intentionem faciendi quod Ecclesia facit.

RESTAT POSTREMA quæstio de caussa ministeriali ; Sitne intentio ministri necessaria ad Sacramenti perfectionem. Quatuor erunt partes huius quæstionis. PRIMO , explicanda erit sententia hæreticorum. SECVNDO , sententia Catholicorum simul explicanda,& vindicanda à mẽdaciis aduersariorum.TERTIO , confirmanda veritas. QVARTO,solnendæ obiectiones.

Quantum ad PRIMVM,noua hæresis nostro tempore exorta est,non requiri intentionem in ministro Sacramenti;sed Sacramentum omninò perfici, si res & verba adsint,etiamsi minister iocò,aut irrisorie,aut fictè,& mendaciter actionem illam peragat. Primus auctor videtur fuisse Lutherus. Sic enim scribit in libro de captiuit.Babylon cap.de Baptismo:*Non dubitem*, inquit, *si quis in nomine Domini suscipiat,etiamsi impius minister non det in nomine Domini, verè baptizatum esse in nomine Domini. Non enim in conferentis tantum, quantum in suscipientis fide,vel vsu sita est virtus Baptismi,sicut legitur exemplum de quodam mimo per iocum baptizato.* Et in art.12 eorum , quos Leo Papa damnauit: *Si sacerdos*, inquit,*non seriò , sed ioco absolueret : si tamen credat se esse absolutum,verissimè est absolutus.* Et in assertione idipsum cõfirmat:necnon in libro de Missa priuata,anno XXXIV. edito,idem probat tribus argumentis,quæ postea soluentur.

Ioannes Caluinus Lutherum sequutus in Antidoto Concilij Tridentini,sess.7.can.11.*Quod*, inquit,*de intentione consecrãdi garriunt,à sophistis nulla probabili ratione fuit proditum.* Et infrà:*Ego verò sacrosanctæ Christi institutioni tantum detraho,vt si Epicureus quispiam , intus totam actionem subsannãs,mihi cœnam ex Christi mandato,& secundum regulam ab eo datam,rituque legitimo administret,non dubitem panem,& calicem illius manu porrecta vera mihi esse corporis & sanguinis Christi pignora.* Idem

Idem docet Tilmannus Heshusius in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum,loco 15.

Idem etiam Martinus Kemnitius in 2.parte Examinis pag.141.& sequentibus , vbi fusè de hac re tractat. Et quanquam pagin.146.docet, actionem Sacramentalem non debere esse mimicam subsannationem,aut ridiculum lusum,in quo videtur nobiscum conuenire,tamen intelligit hoc de exteriore actione tantùm, non de intentione interna. Nam postea pag.154.docet,Sacramentum esse verum , licet minister animo irrisorio Sacramentum administret : & tota disputatione id contendit , non pendere Sacramenti efficaciam vllo modo ab intentione ministri. Et infrà pag. 1045.vbi agit de Absolutione:*Nec sollicita*, inquit,*esse debet conscientia de intentione ministri,sed si vox Euangelij annunciatur , fides eam apprehẽdens,statuat se coram Deo absolutam:quidquid sit de sacerdotis animo.* A

Ad hanc hæreticorum sententiam proximè accessisse videtur Ambrosius Catharinus , qui in opusculo de intentione ministri Sacramẽtorum, distinguit duplicem intentionem;vnã,faciendi simpliciter actum externum,quẽ facit Ecclesia;alteram,faciendi actum externum non simpliciter,sed vt Sacramentalem , siue animo celebrandi mysterium, quod Christus instituit,& Ecclesia celebrat. Et quidem priorem intentionem ait requiri , posteriorem negat.Itaque si quis dum puerum baptizat,intẽdat fundere aquam super puerum,& dicere;Ego te baptizo, secundum Catharinum erit verum Sacramentum,etiamsi ille intendat aquam fundere , & illa verba dicere solùm ad lauandum corpus pueri à sordibus , vel ad ludendum eo modo.Quæ opinio non video quid differat à sententia Kamnitij,& aliorum hæreticorum , nisi quòd Catharinus in fine opusculi subiicit se Apostolicæ sedi, & Concilio;illi autem rident vtrumque. B C

Quantum ad SECVNDVM,sententia Catholicorum est requiri intentionem faciendi,quod facit Ecclesia.Ita enim expresse habent Concilium Tridentinum , sess. 7. can.11. & Concilium Florentinum in instructione Armenorum.

Sunt autem hoc loco quædam notanda. PRIMO , non ita requiri , vt minister habeat intentionem generalem faciendi , quod facit Ecclesia , vt non possit habere particularem : immò melius est habere particularem , id est , conferendi Sacramentum Baptismi , Absolutionis , Confirmationis , consecrandi Eucharistiam,&c.Sed qui non nosset nostra mysteria, satis esset , si in generali intenderet facere, quod facit Ecclesia:& hoc docent Concilia.

SECVNDO , non est opus intendere , quod facit Ecclesia Romana , sed quod facit vera Ecclesia , quæcunque illa sit , vel quod Christus instituit, vel quod faciunt Christiani : ista enim in idem recidunt. D

PETES, quid si quis intendat facere , quod facit Ecclesia aliqua particularis,& falsa , vt Geneuensis, & intendat non facere,quod facit Ecclesia Romana? RESPONDEO,etiam id sufficere.Nam qui intendit facere,quod facit Ecclesia Geneuensis , intendit facere quod facit Ecclesia vniuersalis Ideo enim ille intendit facere, quod facit talis Ecclesia , quia putat illam esse membrum Ecclesiæ veræ vniuersalis:licet fallatur in cognitione veræ Ecclesiæ.Non autem tollit efficaciam Sacramenti error ministri circa Ecclesiam,sed defectus intentionis.

TERTIO, non requiritur necessariò actualis intẽtio,nec sufficit habitualis,sed virtualis requiritur, & sufficit,quamuis dãda sit opera,vt actualis habeatur.Actualis dicitur , quando minister actu habet talem intentionem:quæ quidem actualis intentio non requirit,vt quidam scrupulosi faciunt,vt dicamus ore aut corde illa formalia verba;Intendo hoc facere,aut volo hoc facere,sed tantùm requirit,vt homo sit præsens animo,& attentè faciat,quod facit.Ista enim dicitur intentio in actu exercito , vt loquitur Caietanus,& vt diximus,non necessariò exigitur ; quia non est in nostra potestate,quin distrahatur aliquando nostra cogitatio etiã dum res sanctissimas agimus. Habitualis dicitur inclinatio quædam,seu promptitudo ex habitu infuso , vel acquisito , qualis etiam in dormiente inesse potest:& hæc sine dubio non sufficit. Nam actus inde procedens,non est humanus,& deliberatus ; alioqui baptizatus diceretur , si quis à dormiente , vel ebrio baptizatus esset. Virtualis dicitur cum actualis intentio in præsenti non adest ob aliquam euagationem mentis , tamen paulò ante adfuit , & in virtute illius fit operatio : & hæc omnium consensu requiritur , si actualis non adsit, & sufficit. Neque repugnat huic doctrinæ S.Thomas , licet 3.p. q.64.art.8.dicat ,sufficere habitualem intentionem. Nam (vt ipse se explicat) per habitualem intelligit virtualẽ;ipse enim solùm meminit intentionis actualis & habitualis Scotus autem,& Gabriel, & alij posteriores,maioris claritatis gratia fecerunt trimembrẽ distinctionem,& virtualem appellarunt,quã S. Thomas vocat habitualem,& addiderunt aliam habitualem,quam S.Thomas omisit.

VLTIMO notandum est,in hac tota doctrina mirificè conuenire Catholicos doctores vno Catharino excepto:Id quod patebit ex refutatione mẽdaciorum Tilmanni & Kemnitij.

PRIMO;Vterque auctor locis notatis dicit, Concilium Tridentinum definiuisse,nõ esse ratum Sacramentum,nisi minister intendat non solùm actum,sed etiam finem Sacramenti,id est,intendat illud propter quod Sacramentum est institutum : quod certè multum distat à nostra sententia.

Sed hoc merum mendacium est. Concilium enim in toto can.11.non nominat finem Sacramenti , neq; dicit Concilium,vt illi videntur accepisse , oportere ministrum intẽdere id facere,quod Ecclesia intendit, sed quod Ecclesia facit.Porrò,quod Ecclesia facit,nõ finem,sed actionẽ significat.Deniq; ex praxi id constat.Nã neque vetus Ecclesia rebaptizabat baptizatos paruulos à Pelagianis,neq; nos rebaptizamus baptizatos à Zvvinglianis,& Caluinistis, & tamen scimus omnes istos baptizare sine intẽtione veri finis, qui est tollere peccatum originale.Neque tamen volumus à Concilio definitum id quod vult Catharinus,& quod Kemnitius vellet;nimirum,vt solùm intendat minister facere actum externum , quem Ecclesia facit:id enim non erat opus definire, cùm à nemine vnquam negatum fuisset, nec posset negari. Deinde qui intẽdit facere externum actum,sed non seriò,is non intẽdit facere,quod facit Ecclesia, sed intendit simulare, quod facit Ecclesia. Quomodo milites illi qui genu flexo,dicebant Christo: *Aue Rex Iudæorum*,verè intẽdebant flectere genua,& dicere illa verba,tamẽ quia non seriò,sed ioco id faciebant,nemo diceret eos intendisse facere,quod faciunt qui adorant suos Reges, sed intendisse simulare adorationem.

SECVNDO Kemnitius dicit Scholasticos inter se dissentire , quod Magister Sententiarum , & Innocentius Papa IV. velint sufficere intentionem faciẽdi quod Christus instituit. Alexãder autem Alensis & Gabriel velint requiri etiã intẽtionẽ finis Sacramẽti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed non verè dissentiunt Scholâstici, si rectè intelligantur: omnes enim in 4. sen. dist. 6. docêt idipsum, quod Magister docet. Neque excipiendi sunt Alexander & Gabriel. Nam Alexander in 4. parte summæ, quæst. 13. mem. 1. articul. 2. dicit quidem requiri in ministro intentionem finis Sacramenti, sed per intentionem finis intelligit intentionem actionis integræ, & completæ, & sic idem dicit, quod alij dicunt, sed aliis verbis. Id ita esse, patet ex eodem loco, vbi duplicem finem distinguit; vnum intrinsecum operi, qui nihil est aliud, nisi terminus, & complemẽtum actionis; alterum extrinsecum, qui est fructus, & vtilitas rei. Verbi gratia, in Sacramento, finis intrinsecus est completa cæremonia per res, & verba ritè coniuncta; finis extrinsecus est remissio peccatorum. Affirmat autem Alexander intẽtionem prioris finis. necessariò requiri, non autem posterioris.

Porrò Gabriel in 4. dist. 6. q. 1. conclu. 3. dicit, requiri intẽtionem ministri, non solùm respectu actus baptizandi, vt obiecti, sed etiam respectu effectus, vt finis. Accepit autem Gabriel hæc omnia à Scoto in 4. dist. 6. q. 5. Vterque autem, vt ipsi se explicant, intelligunt per actum, vt obiectum, ipsum actum externum, qualem etiam intendere posset, qui ioco baptizare vellet: quam intentionem etiam nos diximus nõ sufficere. Per effectum autem, vt finem, intelligunt finẽ quendam generalem, & remotum, nõ particularem, & proximum. Non enim volunt requiri, vt minister intendat effectum gratiæ, vel salutis, sed solùm vt intendat id facere in baptizato, quod faciunt Christiani in iis, quos baptizãt; sic enim Scotus explicat. Hoc autem nihil est aliud, quàm dicere requiri intentionem respectu operis, nõ vt est opus quoddam naturale & quod ioco fieri potest, sed vt est opus sacrum, seu vt est cæremonia, quam Christus instituit, siue qua Christiani vtuntur. Atque ita recidit hæc sententia in id, quod omnes Catholici dicunt.

Quantum ad TERTIVM, probanda est sententia Ecclesiæ. PRIMA ratio; Sicut certa forma verborum requiritur necessariò, vt determinetur indifferentia materiæ; ita requiritur aliquid, quo determinetur indifferentia formæ. Nam illa verba; Ego te baptizo; & similia possunt habere varias significationes. Nam baptizare est tingere aquis, tingit autem aquis, qui lauat sordes corporis, qui refrigerat, qui lauando medetur, &c. At nihil fingi potest, quo determinetur hæc indifferentia formæ; nisi intentio ministri, qui illa verba profert, & cuius est tota actio; ergo, &c. Dicent fortasse, determinari ab intentione suscipientis; at falsum est. Nam hîc agimus de actione ministri, non de actione suscipientis; non potest autem actio vnius determinari ab intentione alterius. Præterea quid fieret, cùm baptizantur, qui nihil intẽdere possunt, vt infantes? Nam dicent determinari ab institutione Christi. Sed contrà; nam si Christi institutio id faceret vt illa verba id significarent, modò proferantur exterius, sine vllo ordine ad intentionem dicentis, quare non esset verum Sacramentum, si ea verba à psitaco proferrentur?

SECVNDA ratio sumitur ex genere ministerij. Nam ministri Sacramentorum sunt instrumenta Dei, sed instrumenta animata, & ratione vtentia. Vbi NOTANDVM est, multis modis posse vnum hominem esse instrumentum alicuius agentis.

PRIMO; Secundum sola membra corporalia, vt si quis vtatur manu alterius ad aliquid capiendum, vel si cogat eum ferre onera, id quod potest fieri sine vlla eius voluntate.

SECVNDO, per membra corporalia, & potentias sentientes, vt si quis iubeat seruum legere aliquid, aut alicui aliquid significare, aut excubare, & respicere aliquid, & renuntiare quid videat: & ad hoc nõ requiritur voluntas serui, nisi qua velit actum exteriorem facere. Nam etiamsi non intendat legere significanter, tamẽ si velit ea verba proferre, satisfacit muneri suo: quia non vtitur Dominus pro instrumento, nisi eius lingua, & oculis &c.

TERTIO, per membra corporalia, potentias sentientes, & etiam rationem; vt cùm Rex cõstituit præsides, & iudices in vrbibus, qui nomine suo ius dicãt, & gubernent populos: in huiusmodi enim non solùm corpus, & sensus, sed etiam prudẽtia, & voluntas sunt instrumẽta. Non enim Rex determinat actiones particulares, sed relinquit in arbitrio instrumenti. Quare in talibus requiritur necessariò non solùm potestas, sed etiam voluntas, & proinde intentio exercendi actiones. Nec verè est absolutus, quem iudex absoluit sine intentione, licet exterius videatur absolutus. Ministros autem Sacramentorum esse huius tertij generis, patet ex Scripturis. Nam Matth. 24. dicitur: *Quis est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* vbi fidelitas, & prudentia indicant talem esse hunc seruum, vt in eius arbitrio sit facere, & non facere: ad hoc enim requiritur fidelitas, & prudẽtia. Præterea ideò vocantur præpositi, ad Rom. 12. *Qui præest in sollicitudine*. & Hebr. 13. *Obedite præpositis*. Denique non determinauit Christus particulares actiones, sed ait: *Cui remiseritis peccata, remittuntur eis*, Ioan. 20. vbi manifestè relinquit in eorum arbitrio, vt soluant, vel ligent. Et hæc ratio planè conuincit. Nam cùm eiusmodi instrumenta potissimùm sint instrumẽta per voluntatem, & intentionem; si hæc tollatur, delinunt esse instrumenta.

TERTIA ratio sumitur ex discrimine inter verba speculatiua, & practica. Nam verba speculatiua, quia totam efficaciã suam habent in significando, à quocunq; dicuntur; eandẽ vim habẽt: idem enim significant verba, siue dicantur ab homine sobrio, siue ab ebrio, siue etiam à psitaco, vel ab asina Balaam, modò nõ sit ambigua significatio, quia tunc, vt diximus, deberet determinari ex intẽtione dicẽtis. At verba practica, quæ præter significationẽ habent efficientiam, non sunt efficacia, nisi dicantur ab eo, qui habet potestatem, & voluntatem faciendi quod verba significant. Id patet inductione. Nã imperia Regum, & Iudicum sunt efficacia, nõ imperia priuatorum. Similiter qui habent donum miraculorum, efficaciter imperãt morbis, & dæmonibus, non autem alij, etiamsi iisdem verbis vtantur. Et ratio est, quia cùm verba per se, & naturaliter nõ sint operatiua, necesse est vt tũc solùm sint efficacia, cùm ab eo dicuntur, qui habet potestatem. Idem de voluntate probari potest, nam potestas nunquam exit in actum, nisi velit, qui eã habet. Quare de potestate prophetandi dicit Apostolus, 1. Cor. 14. *Spiritus Prophetarum Prophetis subiecti sunt*. Et idem patet experientia; nam si Rex sine intentione, vt somniando, iubeat aliquem occidi, imperium non solet mandari exequutioni, quia non constat, an velit, licet possit Rex illud iubere. Sed constat verba Sacramentorum esse verba practica, cùm sint instrumenta iustificationis; ergo requirunt potestatem, & voluntatem, ac proinde intentionem.

Si quis OBIICIAT, verba Sacramentorum habere in se virtutem operatiuam ex Christi institutione; proinde non pendere eorum efficaciam ab intentione, vel potestate ministri.

RESPON

RESPONDERI debet, duas esse Theologorum sententias. ALIQVI enim, vt Caietanus 3. part. q. 64. art. 1. & Sotus 4. dist. 1. q. 5. art. 1. & Ledesmius ibidem, volunt in ipso etiam ministro esse virtutẽ operatiuã efficienter, & instrumentaliter, vt est in Sacramento, & secundum hanc sententiam facilis est solutio. Nã in verbis Sacramentalibus est virtus operatiua, sed dependenter à ministro. Tunc enim solùm illa verba habent virtutem, dum cõiunguntur cum virtute, quæ est in ministro.

ALII tamen sentiunt ministrum non habere in se vim vllam efficientẽ respectu iustificationis, sed eam solùm esse in Sacramento; ministrum autẽ solùm cõcurrere applicãdo Sacramenta; quomodo qui plãtat, & qui rigat (quibus cõparat Apostolus ministros Ecclesiæ, 1. Cor. 3.) non producunt efficienter, & physicè fructus arborum, sed applicant agentia. Ita videtur quibusdã sentire S. Thomas 3. p. q. 64. ar. 1. ad primum. Neque inferri debet, Ergo ministri secundum hanc sententiam nõ verè, & propriè confecrãt, absoluunt, lauant, reconciliant, &c. Nam hoc interest inter agẽtia voluntaria, & res ceteras, quòd res ceteræ non dicuntur propriè agere, quãdo solùm applicant agẽtia: non enim dicitur propriè felis incendisse domum, si ignem applicuit, sed dicitur domus illa casu cõbusta. At agentia voluntaria quando de industria applicant agẽtia, dicuntur propriissimè agere. Nam & medicus propriè curat ægrotum, cùm adhibet medicinam salutarem; & propriè illum occidit, cùm de industria pro medecina porrigit venenum. Et secundum hanc sententiam respondendum est ad obiectionem positam, verba Sacramentalia non habere virtutẽ, & proinde non esse Sacramentalia, nisi quando mouentur à Deo vt instrumenta; nõ autẽ mouentur à Deo, vt instrumẽta, nisi quando pronunciãtur ab eo, cui ipse commisit. Quare semper aliquo modo pendẽt verba Sacramentalia à ministri potestate, & voluntate. Quamuis igitur prior sententia probabilior videatur: tamen iecundum vtramque rectè soluitur argumentum.

QVARTA ratio ex absurdis quæ alioqui sequerẽtur, vt bene notat Hugo de sancto Victore, li. 2. de Sacramentis, par. 6. cap. 13. Nam PRIMO, si parens aliquis duceret filium ad balnea, & dum puerũ immergit, more Christiano signaret eum cruce, & diceret; Lauo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nimirum inuocans Deum, vt bene cedat illa lotio, & nihil de Baptismo cogitãs; tunc ille puer deberet dici baptizatus, si non requiritur intentio baprizandi, sed sufficiant materia, & forma quomodocunque prolata. Hoc tamen planè ridiculum est.

SECVNDO, si Sacerdos in mensa legeret Euangelium, vt fieri solet in mẽsa Prælatorum, & religiosorum; & inter legendum pronunciaret illa verba: *Hoc est corpus meum*. Et: *Hic est sanguis meus*, iam totus panis, & totum vinum illius mensæ esset consecratum, si non requiritur intentio.

TERTIO, si cum aliquis ancillam cõducit, diceret; Accipio te in meam (intelligens, sed non exprimens ancillam) & illa diceret; Accipio te in meum (intelligens herum, sed non exprimẽs) iam illi essent coniugati.

CAPVT XXVIII.

Soluuntur argumenta.

VPEREST argumenta soluere. PRIMO Lutheri. SECVNDO Caluini. TERTIO Kemnitij. QVARTO Catharini.

PRIMVM argumentum Lutheri ex assertione articuli 12. Verbum Dei, quacunque intẽtione dicatur, excitat fidem in audiente. Sed fides est quę iustificat; ergo verbum Sacramentale, quacunque intentione proferatur, efficax est, & confirmat. Quia Philip. 1. Apostolus gaudet prædicari verbum quacunque intentione, etiamsi aliqui prædicarent, vt inuidiam Paulo conflarent, quia nimirum etiam eo modo poterat verbum esse fructuosum: igitur eodem modo verbum in Sacramentis, licet ioco prolatum, vtile erit.

SECVNDO confirmat idem Lutherus in lib. de Missa priuata, ex eo quòd Alexander Episcopus Alexandrinus ratum habuisse legitur Baptismum, quem Athanasius puer aliis pueris per iocum contulerat. Item ex eo, quod legitur in aliis historiis de quibusdam Gentilibus parasitis, qui vnum ex suis baptizarunt, vt riderent Christianos, & ille tamen continuò conuersus est, vbi aqua eum attigit, ex quo intelligimus fuisse illum verum Baptismum.

RESPONDEO, PRIMVM argumentum rectè probare apud eos, qui sentiunt cum Luthero Sacramenta tantùm esse instituta ad excitandam fidem, & solam fidem iustificare: at apud nos nihil concludit. Nam etiamsi concedamus verbum quacunque intentione prolatum, posse excitare fidem, non tamen concedimus verbum quacunque intẽtione prolatum habere posse effectu Sacramentalem. Ratio discriminis est, quia ad excitandam fidem non requiritur vlla efficientia, sed sufficit significatio, vt notum est.

AD confirmationem dico, aliud esse intendere nõ concionari, aliud intendere concionari; sed ob malum finem. Paulus de hoc posteriore loquitur; & hoc modo concedimus Baptismum esse verum, & efficacem cùm minister intendit verè baptizare, licet ob malum finem. DICES etiam, qui intendit non concionari seriò, si tamen verba concionis proferat, fructum facere poterit: Ergo, &c. RESPONDEO, non esse eandem rationem verbi concionalis, & Sacramentalis. Nam verba cõcionum sunt verba, vt sic dicam, speculatiua, quæ non pendent ab intentione; verba Sacramentalia sunt practica, quæ vt probauimus, pẽdent ab intentione.

Quamuis autem argumenta hæc concludant in via Lutheri, tamen nõ esse rectam eam viam, patet ex iis iisdem argumentis. Nam concluditur sola verba sufficere sine aqua, vel alio elemento; item concludunt Sacramenta posse conferri ab ebrio, immò etiam à pica.

AD SECVNDAM, confirmationem respondeo, duobus modis posse per iocum Sacramenta conferri (vt explicat Hugo, lib. 2. de Sacramentis, par. 6. ca. 13.) VNO modo, vt qui ludunt, intendant verè Sacramẽta conferre, sed ob finem recreãdi animum eo modo: quomodo possent alij verè intendere Sacramenta cõferre, sed ob finem lucrandæ pecuniæ. Et hic ludus non impedit veritatem Sacramenti, quia hic iocus est extrinsecus ipsi Sacramentali actioni. ALIO modo, vt qui ludunt, intendant non verè Sacramẽta conferre, sed illudere, & decipere, quomodo, qui Christum purpura induebant, eique dicebant: *Ave Rex Iudæorũ*, non intendebant eum Regem facere; sed ei illudere. Et hic ludus impedit veritatem Sacramenti, quia hic iocus est intrinsecus actioni.

DICO igitur ludum Athanasij fuisse prioris generis: nam verè voluit baptizare, sed accepit eam actionẽ pro materia ludi, & oblectationis. Id ita esse colligitur tum ex ipsa historia, quam scribunt Russinus, lib. 10. hist. cap. 14. Sozomenus, lib. 2. cap. 16. & Nice-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Phorus, li.8.c.40. Scribunt enim hi auctores ab Athanasio solos Cathechumenos baptizatos, idque omnibus Ecclesiæ cæremoniis adhibitis: tum etiam ex eo, quod solet pueri seriò facere res ludicras. Nam, verbi gratia, cùm fingunt vnum esse Regem alias famulos, vel fingunt oppugnationem alicuius loci, verè intendit Rex eorum iubere, & illi intendunt obedire; & seriò oppugnant locum aliquem, & alij seriò defendunt: dicuntur tamen hæc ludicra, quia sunt puerilia, & quia gratia oblectionis suscipiuntur. Similem historiam suo tempore accidisse scribit idem Nicephorus, lib.3.c.vltimo.

Ad illud de mimo Respondeo, nihil in historia illa esse contra nos. Nam primus, qui historiam scripsit, fuit (quod sciam) Ado Treuirensis in martyrologio 8. kalend. Septembris. Ab eo acceperunt posteriores Vincentius, speculo historiali, lib.12.cap.102. & S. Antoninus, 1.par. tit.8.ca.1. §.9. summæ historialis. Porrò Ado scribit, mimum illum nomine Genesium coram Imperatore Diocletiano gratia irridendi mysteria Christiana, se ægrotũ finxisse, ac Baptismum postulasse; tum iussu Imperatoris accersitum presbyterum & exorcistam, qui eum baptizaret. Verùm cùm à presbytero interrogaretur, quid peteret, illum repentè conuersum, non fictè, sed seriò respondisse, gratiam Christi se petere, atque ita baptizatum vere, & seriò, cùm & presbyter baptizare intenderet, & ille intenderet suscipere Baptismum; licet Imperator adhuc crederet eum fingere. Vide Surium, tomo 4. in vita S. Genesij.

Secvndvm argumentum est Caluini in Antidoto, & Kemnitij in 2. parte Examinis, loco citato, qui inde argumentum sumunt, quòd si ab intentione ministri penderet efficacia Sacramẽti, periret certitudo, quam homo debet habere de effectu Sacramenti, & consolatio spiritualis, quia nemo potest certus esse de intentione alterius.

Respondeo, nõ debere hominem in hoc mundo quærere certitudinem de sua salute, vel iustificatione infallibilem, qualis est certitudo fidei diuinæ. Hæc enim non conuenit huic statui, de quo dicit Apostolus, 1.Cor.10. *Qui stat, videat, ne cadat.* Et Philip. 2. *Cum timore, & tremore salutem vestram operamini.* De qua re vide Augustinum, lib.2. de bono perseue. cap. 13. & de corrept. & gratia, cap.13. Certitudinem autem humanam, & moralem, quæ sufficiat, vt homo quiescat, ex Sacramẽtis habemus, etiamsi pendeant ab intentione alterius. Nam cùm habere intentionem sit facillimum, nulla est causa dubitandi, an minister habuerit intentionem, nisi aliquo signo exteriori id prodat: & hoc sufficit, vt homo non quærat iterum baptizari, sed acquiescat in accepto Baptismo.

Et nota, Lutheranos cogi idipsum confiteri etiamsi nolint. Nam ipsi baptizantur adhuc infantes more Catholicorum: quocirca cùm adoleuerint non possunt recordari, nec scire an habuerint Baptismum nisi credere velint parentibus. Itaque parẽtibus credunt, qui tamen decipere possunt, & in eo acquiescunt. Quãtò magis poterit acquiescere in Baptismo is, qui videt se baptizari, & intelligit verba, nec habet vllam cõiecturam contrariæ intentionis ministri; si is acquiescit, qui tantùm credit parẽtibus, vel amicis dicentibus, eum esse baptizatum?

Tertivm argumentum est Kemnitij ex auctoritate S. Augustini, lib.7. de Baptismo, ca.53. vbi non audet definire an Baptismus collatus per iocum teneat, sed dicit exspectandam Dei reuelationem. Addunt quidam alij alium locum Augustini ex tractatu 5. in Ioãnem, vbi videtur dicere, Baptismum ab ebrio collatum, esse ratum; cùm tamen constet, ebrios non habere intentionem.

Addit etiam Kemnitius Innocẽtium Papam IV. qui teste Angelo in sua summa, sensit ad veritatem Sacramenti non requiri, vt minister gerat in mente facere, quod facit Ecclesia, immò, si contrarium gerat in mente, id est, non facere, quod facit Ecclesia, si tamen appareat, quòd velit illud facere, satis esse.

Respondeo, locum Augustini esse contra aduersarios. Nam imprimis ibidem Avgvstinvs dicit, se de ea re dubitasse, quia in nullo Concilio res definita fuerat: *Sed nobis*, inquit, *tutũ est in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in Catholico regionali Concilio cæpta, nullo plenario Concilio terminata sunt. Id autem sit cura securæ vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri, & Saluatoris Iesu Christi vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum est.* Nunc autem res definita est in duobus generalibus Conciliis, Florentino, & Tridentino. Neque refert, quòd non recipiuntur à Lutheranis: nam neque Nicænum recipiebatur à Donatistis in caussa Anabaptismi; & tamẽ Augustinus vbique affirmat, rem esse certam, & definitam ob illius Concilij auctoritatem. Deinde ibidem Augustinus cùm dicit, petendã esse Dei reuelationem, an Baptismus ioco traditus, sine vera intentione conferendi sit ratus, apertè testatur non esse certum ex Scripturis, vt aduersarij iactant, Sacramenta nõ requirere intentionem ministri. Præterea sine dubio nos longè melius facimus secundum Augustini sententiam baptizando eos, qui sunt baptizati sine intentione, quàm Lutherani non baptizando. Nam in re dubia præstat repetere Baptismum, saltem sub conditione, quàm exponere se periculo amittendi Baptismum. Ad alium locum Augustini facilis est responsio: nam non dicit, ebrij, sed ebrioſi Baptismum esse ratum.

Ad auctoritatem Innocẽtij Respondeo, Kemnitium more suo non fideliter recitasse ieius sententiam. Innocentivs enim in cap. Si quis puerum, extra de Baptismo, &c. postquam dixerat, Sacramentum esse ratum, etiamsi minister gerat in mente non facere, quod facit Ecclesia, addidit: *Dummodo intendat baptizare*, quæ verba omisit Kemnitius. Nec verò semel, sed ter repetit Innocentius, Baptismum non esse ratum, si minister intendat non baptizare, sed tantùm lauare corpus.

Vnde illa verba Innocentij: *Etiamsi gerat in mente non facere, quod facit Ecclesia*, duobus modis possunt intelligi; vno modo, de eo, quod facit Ecclesia, quãtũ ab substantiam actionis; altero modo, quantum ad effectum illius actionis. Posteriori modo intellexit Innocentius, & est sensus: Etiamsi minister non gerat in mente facere, quod facit Ecclesia, id est, iustificare hominem à peccatis, quia nimirum putat non habere talem virtutem illam cæremoniam; tamen si intendit verè facere cæremoniam, quam facit Ecclesia, satis est. Priori modo accepit Kemnitius, sed perperam, quia contradictorium ter ibidem habet Innocentius. Quare illud etiam Kemnitius falsò imponit Innocentio, quòd dixerit, Sacramentum esse ratum, si tantùm appareat, ministrum voluisse baptizare, etiãsi reuera id non intenderit. Id enim Innocentius nõ dicit, neque ex verbis colligi potest.

Qvartvm argumentum ex Catharini ex auctoritate S. Thomæ, Chrysostomi, & Nicolai Papæ. S. Thomas, 3.part.quæst. 64. art.8. ad 2. dicit, ad perfectionem Sacramenti satis esse intentionem Ecclesiæ, quæ exprimitur in ipsa forma verborum, nec aliud requiri ex parte ministri. Quod clarius habet in 4.distin.6.quæst.1.art.2. quæst.1. vbi dicit, non requiri mentalem intentionem ministri, sed sufficere expressionem verborum, in qua continetur intentio Ecclesiæ. Chrysostomvs homil. 85. in Ioannem: *Sacerdos*, inquit, *linguam, & manus præbet; neque enim iustum est propter alterius malitiam ad salutem nostram accedentes offendi.* Nicolavs Papa ad Consulta Bulgarorum interrogatus, an baptizati à Iudæo, essent rebaptizandi; respondit, non esse, si in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizati essent: vbi nulla fit mentio intentionis.

Denique addit rationem Catharinus, quia nimis durum videtur, vt Deus in arbitrio impij ministri posuerit salutem hominum; & quia redditur incerta nostra iustificatio. Quod tamen argumentum iam est solutum. Sed potest addi aliud eius loco; quia inter homines, cum Dominus per seruum contrahit cum alio, vel mittit munus alteri, non requiritur, qua intentione seruus id faciat.

Respondeo ad S. Thomam, eum docere, requiri intentionem internam ministri. Nam 3. parte quæst.64.art.8. in corpore articuli, dicit, determinari debere ea, quæ in Sacramentis fiunt, quia ad multos vsus fieri possunt per intentionem ministri. Item in responſ. ad 1. dicit, ministrum, quia est instrumẽtum animatum, debere seipsum applicare ad opus per intentionem, qua intendat facere, quod facit Christus, & Ecclesia. Item in responſ. ad 3. dicit, non esse necessariam actualem intentionem, sed sufficere habitualem; & explicat, tunc esse habitualem, quando initio operis, actu intendebat facere, quod facit Ecclesia. Item in articulo 9. ad primum dicit, verum esse Sacramentum, etiamsi minister non credat Sacramentum aliquid valere, modò intendat facere, quod facit Ecclesia. Denique in articulo 10. clarissimè dicit, requiri in ministro intentionem Sacramentum conferendi, non autem ludendi, vel iocandi, & sine ea intentione non perfici Sacramentum. Neque obstat, quod addit Sanct. Thomas: *Præcipuè quando suam intentionem exterius manifestat.* non vult dicere; Quando minister habet intentionẽ, non conferendi Sacramentum, sed iocandi, sed eam non manifestat, tum Sacramentum esse nullum, sed magis esse nullum, si intentionem manifestet, quia primo modo est nullum coram Deo, secundo modo est nullum coram Deo, & coram hominibus.

Ad locum obiectum à Catharino ex responſ. ad 2. attic.8. Respondeo cum Caietano, & Soto, S. Thomam, cùm dicit, non requiri mentalem intentionem ad perfectionem Sacramenti, sed sufficere externam prolationem verborum, non loqui de perfectione Sacramenti simpliciter, sed de perfectione coram hominibus, quæ sufficit ad humanam certitudinem, & mentem pacandam, vt non requirat aliud. Id quod probatur dupliciter. Primo, quia in argumento 2. S. Thomas hoc obiecerat, si requiratur intentio mentalis, nullum posse esse certum se accepisse Sacramentum. Responſio igitur debet intelligi de Sacramenti perfectione, quoad certitudinem, non absolutè. Secvndo, quia in hac absolutione addit S. Thomas, sufficere externam prolationem formæ, nisi exprimatur contraria intentio ministri, vel suscipientis, quæ additio optimè se habet, si agatur de certitudine, vt patet: falsa autem est, si agatur de perfectione Sacramenti absolutè, vt vult Catharinus. Nam si non requireretur interna ministri intentio, nisi pronunciandi illa verba, tùm certè verum esset Sacramentum, si minister exprimeret contrariam intentionem, hoc modo; Ego non intendo baptizare, sed irridere Sacramentum, & ideò volo dicere hæc verba; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: immò etiam si extremo gestu irrisionem exprimeret, & ironicè illa verba diceret, adhuc esset Sacramentum. At S. Thomas contrarium docet, vt patuit.

Ad locum Chrysostomi Respondeo, Chrysostomvm loqui de probitate ministrorum, ac velle dicere, non pendere efficaciam Sacramentorũ à bonitate ministrorum, sed à bonitate Dei solius. Vnde cùm ait: *Sacerdos manus, & linguam præbet*, excludit virtutes, non intentionem ministri. Nam vult dicere; Minister est instrumentum Dei, non principale agens; ex hoc autem, quòd minister est instrumentum, sequitur, vt non agat in virtute propria; & proinde, vt non requiratur fides, spes, charitas, aut alia eius virtus: tamen non sequitur, vt non requiratur intentio, immò potiùs contrà sequitur, vt requiratur, cùm homo sit instrumentum animatum, & rationale; & proinde debeat moueri à Deo secundum naturam suam, id est, mediante propria electione, & intentione.

Dices; Ratio, quam adfert Chrysostomus, nimirum, Quia non est iustum, vt alterius malitia, alteri noceat, concludit etiam non debere pendere Sacramenta ab intentione ministri; quia tunc nocere posset ministri malitia suscipientibus Sacramenta, si nimirum ille occultè subtraheret intentionem.

Respondeo; Rationem illam concludere de probitate, non autem de intentione, ob duas causſas.

Primo, quia si Sacramenta penderent à probitate, sæpissimè noceret vnius malitia alteri, quia plurimi sunt mali, & non possent Sacramẽta esse rata, quę ab infidelibus, vel hæreticis vel publicis peccatoribus aliquãdo vrgente necessitate traduntur. At si pẽdeant ab intentione, rarissimè nocebit malitia ministri suscipientibus: nam intentionem omnes habere possunt, nec est ratio cur nolint. Secvndo, quia iustum est, vt non pendeant Sacramenta ab ea qualitate ministri, quæ non est omninò necessaria ipsi ministerio, qualis est probitas; at non erat æquè iustu, vt non pendeant ab ea qualitate, sine qua minister non esset minister, qualis est intentio. Adde, quòd si hæc ratio probaret, Sacramẽta non pendere ab intẽtione seriò tradendi Sacramẽta, probaret etiam ea non pẽdere ab intentione faciendi actũ illum externum, quã solam admittũt Catharinus, & hæretici. Nam etiam hoc modo potest fieri, vt malitia ministri noceat suscipienti, vt si quis nolit dicere verba, aut infundere aquam in tempore, quo non inueniatur alius, qui possit, aut velit hoc facere.

Et per hoc Solvitvr etiã illa ratio Catharini, quòd sit nimis durum, salutem hominum esse in arbitrio impij ministri: nam cogitur ipse quoque in aliquo casu id fateri. Neque debet videri durum, quòd Deus permittit, ne destruat naturã hominis, alioqui etiam videretur durum, quòd Devs reliquerit in arbitrio tyranni vitas multorum innocentium.

Ad auctoritatem Nicolai Papæ, Dico, eum non fuisse sollicitum de intentione, tum quia ea ordinariè adest, tum quia Ecclesia non iudicat de internis.

Ad vltimum argumentum ex more humano, patet solutio ex nostra tertia ratione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE EFFECTV, NVMERO, CAEREMONIIS SACRAMENTORVM,

LIBER SECVNDVS.

Quarta controuersia de effectu Sacramentorum.

Partitio huius controuersiæ.

TRES SVNT HVIVS CONTROVERSIAE PARTES. PRIMA: *An Sacramenta nouæ legis sint veræ causſæ iuſtificationis ex opere operato.* SECVNDA: *An id ſit proprium Sacramentis nouæ legis, an verò commune cum Sacramentis legis veteris.* TERTIA: *An Sacramenta nouæ legis imprimant animæ characterem.*

PRIMA *quæſtio in quatuor capita diuidetur* PRIMVM *explicabitur ſtatus quæſtionis.* SECVNDO *adferentur ſententiæ hæreticorum.* TERTIO *confirmabitur veritas.* QVARTO *ſoluentur obiectiones.*

CAPVT PRIMVM.

Quis ſit ſtatus quæſtionis de efficacia Sacramentorum.

QVOD ad PRIMVM attinet, explicandum eſt, quid ſit, quod quæritur, cùm diſputatur de efficacia Sacramentorum ex opere operato. Nam id aduerſarij, vt odioſam reddant Catholicorum ſententiam perperam exponunt.

Sunt igitur hic NOTANDA quatuor. PRIMO, ſtatum quæſtionis non eſſe eum, quem ponit Caluinus, lib. 4. Inſtit. cap. 14. §. 17. his verbis: *Tantum hîc quæritur, propriánè, & intrinſeca, vt loquuntur, virtute operetur Deus, an externis ſymbolis reſignet vices ſuas.* Hæc ille. At nemo vnquam iſtam quæſtionem diſputauit: id enim eſſet petere, an Sacramenta ſint cauſſæ primariæ, quod nulli vnquam venire in mentem potuit, niſi furioſo. Id igitur ſolùm quærimus, an ſint inſtrumenta Dei, id eſt, an Deus per Sacramenta nos iuſtificet, non autem an Sacramenta ſine Deo. Et ſicut nemo vnquam quæſiuit, an faber operetur, an ferræ vices ſuas reſignet, cùm conſtet, ferram ſine fabro nihil agere.

Ex quo ſequitur eſſe mendacium, & calumniam vaniſſimam hæreticorum, qui dicunt, nos abſtrahere homines à Chriſto, & ab eius paſſione, & alligare ſignis, quia docemus Sacramenta eſſe cauſſas iuſtificationis. Nam cõtrà potiùs hoc ipſo trahimus homines ad Chriſtũ, & eius paſſionẽ, quòd dicimus Sacramenta eſſe Chriſti inſtrumenta, quibus ille nobis applicat meritum paſſionis ſuæ; niſi fortè retrahere dicatur homines ab igne, qui dicit calorem eſſe inſtrumentum, quo ignis calefacit. Et tamen ſic loquitur Caluinus ibidem, lib. 4. cap. 14. §. 14. *Quia iuſtitiæ cauſſam à Sacramentis duxit, miſeras hominum mentes in terram ſuapte ſponte plus ſatis inclinatos hac ſuperſtitione alligat, vt in ſpectaculo rei corporeæ potiùs, quàm in Deo* A *ipſo acquieſcat.* Et ſimilia Lutherus habet, & alij.

SECVNDO notandum, non eſſe controuerſiam de modo quo Sacramenta ſint cauſſæ, id eſt, an phyſicè attingendo effectum, an mortaliter tantùm, & rurſum ſi phyſicè, an per aliquam qualitatem inhærentem, an per ſolam Dei motionem: iſta enim ad quæſtionem fidei non pertinent; ſed ſolùm generatim, an Sacramenta ſint veræ, & propriæ cauſſæ inſtrumẽtales iuſtificationis, vt verè ex eo, quòd quis baptizatur, ſequatur, vt iuſtificetur. Nam in hoc cõueniunt omnes Catholici, vt Lutherus ipſe fatetur, in lib. de captiui. Babylon. cap. de Baptiſmo: *Arbitrati*, inquit, *ſunt quàm plurimi eſſe aliquam virtutem occultam ſpiritualem in verbo, & aqua, quæ operetur in anima recipientis gratiã Dei. His alij contradicentes ſtatuunt, nihil eſſe virtutis in Sacramentis, ſed gratiam à ſolo Deo dari, qui aſſiſtit ex pacto Sacramentis à ſe inſtitutis; omnes tamen in hoc concedunt, Sacramenta eſſe efficacia ſigna gratiæ.* Hæc ille.

Et hoc ſufficit ad fidem, & ad legitimum vſum Sacramentorum; quomodo in miraculis Chriſti nõ requirebatur, vt homines, qui curandi eſſent, ſcirent in quo genere cauſſæ fimbria Chriſti ſanaret, ſatis erat, vt ſcirent, & crederent, actum illius fimbriæ adferre ſanitatem: neque opus erat, vt ipſi Apoſtoli, qui manus imponendo curabant, ſcirent, quomodo id fieret. Ita quoque non eſt neceſſe, vt vel miniſtri, vel qui ſuſcipiant Sacramenta, ſciant, quomodo Sacramenta ſint cauſſæ iuſtificationis.

ADDE quòd hoc eſt, commune multis myſterijs fidei, vt tantùm habeamus ex Scripturis, eſſe aliquid, & tamen ignoremus modum, vt Deum eſſe trinum, & vnum Chriſtum eſſe Deum, & hominem, reſurgere corpora eadem numero, Chriſtum totum eſſe in Euchariſtia,

chariſtia, &c. ita quoque in hac re ſatis eſt, probari poſſe ex fide Scripturarum, vt oſtendemus, Sacramẽta eſſe cauſſas gratiæ: quomodo id fiat, difficillimum eſt intelligere, nedum explicare. Neque id mirũ eſt. Nam ſi de rebus naturalibus, quas Deus fecit, quanquam ſub ſenſum cadunt, non poteſt homo reddere rationem, vt ait Salomon, Eccleſiaſt. 8. quantò magis exacta ratio reddi non poterit de rebus ſupernaturalibus? Diſputant tamen Scholaſtici de his rebus non inutiliter, vt oſtendant variis modis poſſe defendi id, quod fides docet, & probabiliter multa dicunt; ceterùm ea ad fidem non pertinent.

Quare non rectè aduerſarij, ac potiſſimùm Kemnitius in 2. parte Examinis, cap. de efficacia Sacramenti, & cap. de opere operato; & Heshuſius in libr. de 600. erroribus Pontificiorum, tit. 15. qui eſt de Sacramentis, Scholaſticorum opiniones de modo efficiendi Sacramentorum, ita reprehendunt, atque oppugnant, quaſi eæ ad fidem Catholicæ Eccleſiæ pertinere credamus.

TERTIO notandum eſt, quid ſit conferre gratiam ex opere operato. Nam aduerſarij reprehendunt nomen, vt nouum; & ipſam ſententiam perperam exponunt. Caluinus in Antidoto Concilij Trident. ſeſſ. 7. can. 8. vocat. monſtra verborum, conferre gratiam ex opere operato. Kemnitius in 2 parte Examinis, pag. 115. dicit non ſeruaſſe Concilium cùm hoc verbum protulit, formam ſonorum verborum, quam teneri iubet Paulus, 2. Timoth. 1.

SED non eſt cur de nomine magna cõtentio fiat. Nulla enim hîc eſt nouitas, niſi quod contra regulam Grammaticæ, operatum, paſſiuè accipitur. Sed neque hoc eſt nouum. Nam etiam in epiſtola ad Hebr. c. 13. contra regulã Grãmaticæ paſſiuè accipitur (prometur) cùm legimus: *Talibus enim hoſtijs promeretur Deus.* Et S. Auguſt. in Pſalmum 138. maluit dicere oſſum oſſi, quàm os oſſis, vt facilius intelligeretur: *Melius eſt*, inquit, *vt nos reprehendant Grammatici, quàm vt non intelligant populi.*

Quod ad rem attinet, duo dicunt nos intelligere, per opus operatum, quæ tamen, & falſa ſunt, & inter ſe pugnantia. PRIMO affirmant opus operatum ſignificare opus meritorium, ſeu dignitatem operis ex parte miniſtri, vel recipientis. Primus Lutherus ita perperam expoſuit in captiuitate Babylonica, cap. de Baptiſmo, vbi dicit, Papiſtas ex Sacramento feciſſe præceptum, & ex fide opus. Quaſi dicat, Papiſtæ putant, Sacramenta dare gratiam, quia qui ſuſcipit Sacramentum, facit opus bonum à Deo præceptum. Deinde Caluinus, lib. 4. Inſtitut. cap. 14. §. 26. *Quidquid*, inquit, *de opere operato nugati ſunt Sophiſtæ, non modò falſum eſt, ſed pugnat cum Sacramentorum natura, quæ inſtituit Deus, vt fideles vacui bonorum omniũ, & inopes, nihil præter mendicitatẽ eò adferant. Vnde ſequitur ea recipiendo nihil iſtos agere, vnde laudem mereantur, vel in hac actione, quæ eorum reſpectu merè paſſiua eſt, nullum illis poſſe opus adſcribi.* Idem habet in Antidoto, ſeſſ. 7. can. 8. vbi non aliter refellit, Sacramenta conferre gratiam ex opere operato, niſi quia abſurdum eſt ex meritis hominum pendere efficaciam Sacramenti. Tandem Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 95. *Fuerunt*, inquit, *qui virtutem Sacramentorum in ipſo opere, quo Sacramenta, vel celebrantur, vel ſuſcipiuntur, conſiſtuerunt; ita vt Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet, vel is, qui celebrat, vel qui ſuſcipit.*

Hanc eſſe falſam expoſitionem, & teſtem ignorãtiæ, vel malitiæ ipſorum patet ex eo, quòd omnes A Catholici opponunt opus operatum operi operantis, & per opus operantis intelligunt opus bonum, ſeu meritorium ipſius operantis. Deinde cùm tam Catholici, quàm Lutherani doceant contra Donatiſtas, Sacramentorum efficaciam non pendere à bonitate miniſtri, quomodo potuit cadere in mentem alicuius, vt Catholici crederent, Sacramenta conferre gratiam ex dignitate, & meritò miniſtri? Neq; enim dubitari poteſt, quin bonũ opus, & meritum pendeat à bonitate operatis, nam: *Non poteſt arbor mala bonos fructus facere*, Matth. 7. Pari ratione cùm omnes Catholici doceant Sacramenta conferre gratiam, & ſæpe primam gratiam, ita vt hominem ex impio iuſtum faciant; quomodo poteſt fieri, vt credant Sacramenta conferre gratiam ex dignitate, & merito ſuſcipientis? Nam ſi is, qui ſuſcipit Sacramentum, B poſſet bona opera, & meritoria facere ante ſuſceptionem Sacramenti, non eſſet impius, ſed iuſtus.

SECVNDA expoſitio falſa eſt, quòd conferre gratiam ex opere operato ſit conferre gratiam peccatori ſine fide, & bono motu cordis eiuſdẽ peccatoris, ita vt vis operis operati ſit excogitata ad excludendam fidem, & pœnitentiam internam in negotio iuſtificationis. Lutherus in Babylone, cap. de Baptiſmo: *Hinc*, inquit, *impulſi ſunt tantum tribuere Sacramentis nouæ legis, vt ea ſtatuerent prodeſſe etiam ijs, qui in peccatis mortalibus ſunt, nec requiri fidem, aut gratiam.* Caluinus in Antidoto, ſeſſ. 7. cano. 5. *Fingunt*, inquit, *ſubeſſe vim magicam Sacramẽtis, quæ ſit extra fidem efficax.* Et can. 8. *Si*, inquit, *conceditur illis, quod poſtulant, opere operato comparari gratiam in Sacramentis, ſeparatur à fide pars meriti, vt per ſe valeat Sacramẽti vſus ad ſalutem.* Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 125. *Pontificij*, inquit, *defendunt opinionẽ operis operati, quòd ſcilicet per Sacramenta ita conferatur ventibus gratia, vt non requiratur bonus motus interior in ſuſcipiente.* Similia habent Philippus in Confeſs. Auguſtana, artic. 13. & Apologia eiuſdem, & Heshuſius in lib. de ſexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 15. C

At hæc expoſitio pugnat cum ſuperiore. Nam ſi opus operatum eſt opus meritorium ſuſcipiẽtis, quomodo poteſt fieri, vt opus operatum excludat fidem, cùm ſine fide nullum bonum meritum poſſit intelligi? nam *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, Hebr. 11. Eſt PRÆTEREA ea expoſitio falſa, & mera calumnia, ac mẽdacium. Nam ipſum Concilium Triden. ſeſſ. 6. cap. 6. diſertè docet, initium iuſtificationis fieri à fide, & pœnitentia, & idem omnes Theologi docent, vt ſuprà c. 2. oſtendimus in refutatione mendaciorum.

Igitur vt intelligamus, quid ſit opus operatum, NOTANDVM eſt, in iuſtificatione, quam recipit aliquis, dum percipit Sacramenta, multa concurrere; nimirum ex parte Dei, voluntatem vtendi illa re ſenſibili; ex parte Chriſti, paſſionem eius; ex parte miniſtri, poteſtatem, voluntatem, probitatem; ex parte ſuſcipientis, voluntatem, fidem & pœnitentiam; denique ex parte Sacramenti, ipſam actionem externam quę conſurgit ex debita applicatione formæ & materiæ. Cæterũ ex his omnibus id quod actiuè, & proximè, atque inſtrumentaliter efficit gratiam iuſtificationis, eſt ſola actio illa externa, quæ Sacramentum dicitur, & hæc vocatur opus operatum, accipiendo paſſiuè (operatum) ita vt idem ſit Sacramentum conferre gratiam ex opere operato, quod conferre gratiã ex vi ipſius actionis Sacramentalis à Deo ad hoc inſtitutæ, non ex merito agentis, vel ſuſcipientis: quod S. Auguſt. lib. 4. de Baptiſmo, ca 24. expreſſit illis verbis: *Ipſum per ſe ipſum Sacramentum* D

multum

Universidad de Deusto
Biblioteca

multum valet. Nam voluntas Dei, quæ Sacramento A vtitur, concurrit quidem actiuè; sed est causſa principalis. Paſſio Chriſti concurrit, ſed est causſa meritoria, non autem effectiua, cùm non ſit actu, ſed præterierit, licet maneat obiectiuè in mente Dei. Poteſtas, & voluntas miniſtri concurrunt neceſſariò, ſed ſunt causſæ remotæ; requiruntur enim ad efficiendã ipſam actionem Sacramentalem, quæ poſtea immediatè operatur. Probitas miniſtri requiritur, vt ipſe miniſter non peccet Sacramenta miniſtrando, non tamen ipſa est causſa gratiæ in ſuſcipiente, nec iuuat ſuſcipientem per modum Sacramenti, ſed ſolùm per modum impetrationis & exempli. Voluntas, fides, & pœnitentia in ſuſcipiente adulto neceſſariò requiruntur, vt diſpoſitiones ex parte ſubiecti, nõ vt cauſſę actiuæ: non enim fides & pœnitentia efficiunt gratiam Sacramentalem, neque dant efficaciam Sacra- B menti, ſed ſolùm tollunt obſtaculà, quæ impedirent, ne Sacramenta ſuam efficaciam exercere poſſent; vnde in pueris, vbi non requiritur diſpoſitio, ſine his rebus fit iuſtificatio.

Exemplum eſſe poteſt in re naturali. Si ad ligna comburenda, primùm exſiccarentur ligna, deinde excuteretur ignis ex ſilice, tum applicaretur ignis ligno, & ſic tandem fieret combuſtio; nemo diceret, cauſſam immediatam combuſtionis eſſe ſiccitatem, aut excuſſionem ignis ex ſilice, aut applicationem ignis ad ligna, ſed ſolum ignem, vt cauſſam primariam, & ſolum calorem, ſeu calefactionem, vt cauſſam inſtrumentalem.

Qvarto, notanda eſt fraus & imperitia Kemnitij; nam in ſecunda parte Examinis, cap. de opere operato, fatetur quoſdam ex Catholicis, vt Gropperum & Alfonſum rectè exponere, quid ſit opus ope- C ratum; ſed addit, non ita ſenſiſſe reliquos Catholicos, neque ipſum Concilium Tridentinum, & ideo adhuc remanere integram controuerſiam. At miſer Kemnitius neque hos, neque illos intelligere potuit, aut certè intelligere noluit: *Fingunt*, inquit, *nimirum Gropperus & Alfonſus, iniuriam fieri Doctoribus Scholaſticis, quaſi opinione operis operati docuerint, Sacramẽta alicui conferre gratiam ſine fide gratiam accipiente, ſed dicunt, nihil aliud ipſos diſputatione de opere operato voluiſſe, quàm Sacramentorum veritatem non eſſe ex miniſtri operantis dignitate, ſeu merito æſtimandam, ſed ex Dei auctoris inſtitutione, potentia, & operatione.* Et infrà: *Si hoc vellent Pontificij, quãdo de opere operato diſputant, quia ſententia vera eſt, nulla eſſet controuerſia. Sed nec olim Scholaſtici omnes hoc ſenſerunt, & ne nunc quidem Pontificij hoc volunt, quando pro opinione operis operati dimicant, ſed longè aliud monſtrum ſub exoticis illis verbis* D *alitur, & Eccleſiæ obtruditur.* Hęc ille; In cuius verbis tria ſunt falſa.

Primvm, quod ait, Gropperum & Alfonſum fingere, fieri Scholaſticis iniuriam, &c. non enim id fingunt, ſed veriſſimè dicunt, vt ſæpe probauimus, & probabimus iterum paulò pòſt.

Secvndvm, quòd ait, nullam fore controuerſiam, ſi omnes Catholici idem dicerent, quod Gropperus & Alfonſus. Nam reuera idem dicimus omnes, & tamen controuerſia manet. Nam illi duo auctores non ſolùm dicunt, Sacramenta non ſumere efficaciam à dignitate miniſtri, & non excludere fidem, quod placet Kemnitio & nobis; ſed etiam dicunt, Sacramenta habere veram efficaciam, ſeu efficientiam ad producendam gratiam ex inſtitutione diuina, quod Kemnitio placere non poteſt, cùm ipſe (vt mox videbimus) nullam tribuat Sacramentis efficientiam, niſi ad alendam fidem per modum obiecti repræſentantis diuinam promiſſionem.

Tertivm, quod ait, neque olim Scholaſticos, neque nunc Pontificios intelligere opus operatum, quomodo exponunt Gropperus & Alfonſus, nimirũ vt non excludat fidem. Hoc autem eſſe mendacium, planum fiet ex refutatione argumentorum eius.

Primvm ergo id probat, quia Scholaſtici omnes dicunt, Sacramenta nouæ legis dare gratiam ex opere operato; legis autem veteris dediſſe ex opere operantis: At ſi opus operatum excluderet dignitatem miniſtri, etiam Circumciſio dediſſet gratiam ex opere operato: nihil enim nocebat circumcidentis malitia miniſtri. Non igitur ex ſententia Scholaſticorum opus operatum excludit tantùm dignitatem miniſtri, ſed etiam fidem, & motum internum ſuſcipientis, quæ pertinent ad opus operantis, & erant neceſſaria in lege veteri.

Respondeo Primvm; Aliquos Scholaſticos, vt Gabrielem (quem paulò pòſt citat Kemnitius) cùm dicunt, Sacramenta vetera non contuliſſe gratiam ex opere operato, excipere Circumciſionem: proinde apud eos nihil valeret kẽnitij argumentum.

Secvndo dico, opus operatum non ſolùm excludere dignitatem miniſtri, ſed etiam fidem, & motum internum ab efficientia gratiæ Sacramentalis. Nam, vt diximus, etiamſi iſta requiruntur in adultis, tamen non ſunt iſta, quæ efficiunt gratiam, ſed ipſum Sacramentum, vt inſtrumentum Dei. In Sacramentis autem legis veteris, non ipſum Sacramentum propriè operabatur gratiam, ſed vel fides, & deuotio ſuſcipientis, vel totius Synagogæ, vel quid aliud, vt poſtea dicemus. Itaque argumentum Kemnitij probat, opus operatum ex ſententia Scholaſticorum excludere fidem & motum internum ab efficientia gratię Sacramentalis, non tamen probat, quod erat probandum, excludere ſimpliciter fidem & motum internum, ita vt Sacramenta (vt ipſi calumniantur) conferant gratiam accipientibus ea ſine fide, & ſine interna conuerſione cordis.

Secvndo probat ex Gabriele, qui in 4. diſtin. 1. quæſt. 3. dicit, tunc eſſe opus operatum, cùm non requiritur motus internus.

Respondeo; Corruptè citat Gabrielem: nam mox ſubiungit Gabriel, quo motu de congruo, vel de condigno mereatur gratiam. Non igitur Gabriel excludit motum internum diſponentem ad gratiam, ſed meritorium gratiæ. Nam etiamſi illa diſpoſitio poteſt eſſe meritoria gratiæ de congruo, vel etiam augmenti gratiæ de condigno, ſi ſit actus ex charitate procedens: tamen alia eſt gratia, quæ datur ob diſpoſitionem; alia, quæ datur ex vi Sacramenti, vt idem auctor explicat in 4. diſt. 4. q. 2 concluſ. 4. ad primum.

Tertio probat ex Paludano, qui in 4. diſt. 1. q. 1. concluſ. 2. probat. 4. dicit, non requiri in Sacramentis vt homo ſe diſponat, ſed diſpoſitionem effici ab ipſo Sacramẽto, & hoc eſſe cauſſare gratiam ex opere operato.

Respondeo; Non intellexit Kemnitius Paludanum. Non enim loquitur Paludanus de diſpoſitione, quæ eſt motus internus ſuſcipientis, vt fides & pœnitentia, quos motus expreſsè dicit requiri in Sacramentis idem Paludanus diſt. 4. q. 5. ſed loquitur de quadam diſpoſitione vltima, ad quam putat ipſe continuò ſequi gratiam, & eam diſpoſitionem eſſe dicit characterem in tribus Sacramentis, in aliis ornatum quendam animæ. Cùm enim non poſſet Paludanus intelligere, quomodo Sacramentum efficeret gratiam, excogitauit illam ſententiam, quòd effi- A ceret quandam diſpoſitionem, ad quam continuò ſequeretur gratia. De qua re ad Scholaſticos pertinet diſputare.

Qvarto probat ex Marſilio in 4. ſentent. q. 2. art. 2. & Menſingero in 6. cap. Ioãnis, qui diſtinguunt opus operatum cõtra deuotionem internam operãtis.

Respondeo; Diſtinguunt, non vt excludant omninò, ſed vt excludant ab efficientia, vt diximus.

Qvinto probat ex S. Thoma, Paludano, & Gabriele, qui dicunt, Miſſam prodeſſe etiam illis ex opere operato, qui non habent in corde pœnitentiã.

Respondeo; Loquuntur de ſacrificio, non de Sacramento. Porrò ſacrificium prodeſt impœnitenbus per modum impetrationis, quia impetrat illis conuerſionem & pœnitentiam, quomodo etiam orationes noſtræ, licet non tam efficaciter, id faciunt.

Sexto probat ex eo, quod multi Catholicorum probant, Sacramenta efficere gratiam ex opere operato, quia Baptiſmus prodeſt paruulis non habentibus fidem, aut vllum internum motum. Ergo eodem modo in adultis excludunt fidem & motum interiorem: nam etiam in adultis volunt, Sacramenta vim habere ex opere operato.

Respondeo; Catholici efficaciſſimè probant exemplo paruulorum, Sacramentorum efficaciã non pendere ab vlla qualitate ſuſcipientis. Nec tamen ideo ſequitur, eos excludere in adultis fidem & pœnitentiam: nam hæc exquiruntur in adultis, vt diſpoſitiones, quibus diſpoſitionibus non egent paruuli, vt ſuo loco demonſtrabitur.

Probat deinde Kemnitius, Concilium Trident. per opus operatum excludere voluiſſe fidem & motum internum. Primo; Quia cùm Scholaſtici variè ex- C ponant opus operatum, & alij excludi velint motum internum, alij nolint: Concilium can. 8. ſimpliciter admittens opus operatum, & non reſtringens ad hãc potiùs, quàm ad illam expoſitionem, cenſetur omnes approbaſſe. Respondeo; Falſum eſt, ab Scholaſticis vllis per opus operatum excludi motum internum. Deinde ſi ita eſſet, Concilium nullam approbaſſet, ſed ſolùm in genere definiuiſſet, Sacramenta conferre gratiam ex oponere operato.

Secvndo; Quia Concilium can. 12. definit; Sacramenta non pendere ex dignitate miniſtri. Igitur in hoc cano. 8. per opus operatum non intelligit, Sacramentum non pendere à dignitate miniſtri, quomodo opus operatum exponit Gropperus; ſed aliquid aliud, nimirum non requiri fidem ſuſcipientis. Respondeo; Sacramenta conferre gratiam ex opere operato, propriè non ſignificare negationem, id eſt, D non pendere à dignitate miniſtri, ſed ſignificare affirmationem, id eſt, Sacramenta vi ſua efficere gratiam, ex qua ſequitur negatio, id eſt, non pendere à dignitate miniſtrantis, vel ſuſcipientis. Itaque Concilium cano. 8. definiuit illam affirmationem contra Lutheranos: deinde cano. 12. definiuit negationem contra Donatiſtas & Anabaptiſtas.

Tertio probat: Quia Concilium in iſto can. 8. opponit opus operatum fidei: ergo intelligit excludi fidem per opus operatum. Respondeo; Si eſſet verum Antecedens, negari poſſe Conſequẽtiam; nam ſi Conſilium opponeret opus operatum fidei, intelligeret excludi fidem ab efficientia gratiæ Sacramentalis, non autem excludi ſimpliciter. Sed tamen falſum eſt Antecedens, quia Concilium nõ opponit opus operatum fidei, ſed ſoli fidei. Quod paulò infrà annotauit etiam Kemnitius.

Præter hæc argumenta addit Kemnitius duo expreſſa mẽdacia, quibus claudit ſuam diſputationem de opere operato. Nam non ſolùm impoſuit Theologis abſurdam expoſitionem operis operati, ſed etiã fingit, iam Theologos ab ipſis conuictos, nõ audere amplius eam opinionem defendere: *Ipſi*, inquit, *Pontificij ſcriptores iam tergiuerſantur, nec manifeſtè audent ſuſcipere defenſionem huius axiomatis, quòd vſus Sacramentorum ſine fide ſaluet ſuſcipientes.* At qui hoc, vt oſtẽdimus, non fuit vnquam axioma Pontificiorum, ſed mendacium Lutheranorum. Deinde vt homo ſolers, inueſtigat etiam cauſſas, cur in tam abſurdum errorem Scholaſtici inciderint: & ponit duas cauſſas.

Vnam, quòd cùm legerint apud Auguſtinum lib. 3. de Baptiſmo, cap. 14. non intereſſe ad integritatem Sacramenti, qua fide ſit imbutus, qui recipit Sacra- B mentum, & non aduerterint, Auguſtinum loqui de ſubſtantia Sacramenti, non de vtilitate & fructu; inde putauerint, non requiri fidem vt Sacramenta proſint. Alteram, quod cum legerint apud eundẽ Auguſtinũ in epiſt. 23. paruulos ſine fide actuali ſalubriter percipere Sacramentum, quia non ponunt obicẽ contrariæ cogitationis: putauerint, eandem eſſe rationem paruulorum & adultorum.

Sed friuolæ, immò etiam falſæ ſunt iſtæ cauſſæ. Nam omnes Theologi in 4. diſt. 4. diſtinguunt Sacramentum à re Sacramenti; & docent, Sacramentum etiam ſine fide & pœnitentia poſſe recipi, non autem rem Sacramẽti, id eſt, gratiam. Præterea Concilium Tridentinum, ſeſſ. 7. can. 13. de Baptiſmo, docet, Baptiſmum paruulis prodeſſe ſine actuali ipſorum fide; & tamen ſeſſ. 6. c. 6. & 8. & ſeſſ. 14. c. 4. & alibi, docet, in adultis neceſſariò requiri fidem & pœnitentiam, vt iuſtificari poſſint; & ſemper Eccleſiam Catholicam ita ſenſiſſe.

CAPVT SECVNDVM.

Sententia hæreticorum de efficacia Sacramentorum.

Qvantvm ad Secvndvm, antiqua fuit hæreſis Meſſalianorum, ante annos M. C. qui docebant, Sacramentis Baptiſmi, Euchariſtiæ, & aliis non iuſtificati homines, ſed ſolis precibus. Ita refert Ioannes Damascenvs in lib. de hæreſibus: *Baptiſmum*, inquit, *hominem non perficere, nec diuina Sacramenta accepta animi ſordes expiare, ſed ſolas preces, quæ ab illis rectè fundantur.* Armeni quoque & noui quidam Cathari, ſi Guidoni credimus, negabant, Sacramenta gratiam conferre.

Sed his omiſſis, Lutherani de hac re interdum ita ſcribunt, vt videantur à Catholicis non diſſentire, interdum autem apertiſſimè ſcribunt contraria. Semper tamen in eadem ſententia manent, quæ eſt, Sacramenta non habere immediatè vllam efficientiam reſpectu gratiæ, ſed eſſe nuda ſigna: tamen mediatè aliquid efficere, quatenus videlicet excitãt, vel alunt fidem, quæ homines iuſtificat; quod tamen ipſum, id eſt, excitare fidem, non faciunt niſi repræſentando. Volunt enim eodem modo concurrere ad iuſtificationem Sacramenta, quo prædicatio verbi, niſi quòd prædicatio adhibetur auribus, & per auditum excitat fidem; Sacramenta adhibentur oculis & per viſum excitant etiam fidem.

Hanc ſententiam initiò Lutherus & Philippus nudè proponebant, atque apertè dicebant quod ſentiebant, nimirum Sacramẽta nihil efficere. Sunt autem loca Notanda contra Kemnitium, qui impu-

dentiſſimè

Universidad de Deusto
Biblioteca

dentissimè in 2. parte Examinis, pag. 111. dicit, Lutherum seriò & semper improbasse in Sacramentariis prophanam illam sententiam: *Quòd Sacramenta non sint organa, & causſæ instrumentales gratiæ, sed solùm instar picturæ commonefaciant, & excitent fidem.* Hæc ille.

Audiamus nunc Lutherum. Anno M. D. XX. in lib. de captiuitate Babylon. cap. de baptismo: *Baptismus*, inquit, *neminem iustificat, nec vlli prodest; sed fides in verbum promissionis, cui additur Baptismus. hæc enim iustificat.* Et ibidem: *Idem Deus, qui nos nunc per Baptismum, & panem saluat, saluauit Abel per sacrificium, Noë per Arcam, Abraham per Circumcisionem, & alios omnes per sua signa.* Et paulò infrà numerat inter Sacramenta veteris legis, quæ non vult esse inferiora Sacramentis nouæ legis, quoad efficaciam, signum datum Gedeoni in rore & vellere; & signum datum Manue in sacrificio; & signum oblatum Achaz ab Isaia capite septimo, & concludit: *Nostra & Patrum signa, seu Sacramenta habent annexum verbum promissionis, quod fidem exigit, & nullo opere alio impleri potest; ideo sunt signa, seu Sacramenta iustificationis, quia sunt Sacramenta iustificantis fidei, & non operis; vnde & tota eorum efficacia est ipsa fides, non operatio. Qui enim ijs credit, is implet ea, etiamsi nihil operetur.* Et infrà: *Nec verum esse potest, Sacramentis inesse vim efficacem iustificationis, seu esse ea signa efficacia gratiæ: hæc enim omnia dicuntur in iacturam fidei.* Item anno M. D. XXI. in assert. 1. articuli ita scripsit: *Nos dicimus, nec noui, nec veteris Testamenti Sacramenta, sed solam fidem iustificasse.* Item anno M. D. XXIII. in lib. contra Cochlæum. *Non potest vlla pars iustificationis tribui Baptismo, eoqui si vlla parte iustificaret, non liceret negare Baptismum sine fide iustificare: cùm autem ei denegetur, soli fidei recte relinquitur.*

Philippus Melanchthon in locis editis anno M. D. XXII. cap. de signis, horrendum esse dicit errorem Scholasticorum, quòd Sacramenta iustificent; & addit: *Non iustificant signa, vt Apostolus ait, Circumcisio nihil est: ita Baptismus nihil est. participatio mensæ Dominj nihil est; sed testes sunt, non recipidæ diuinæ voluntatis erga te.* Idem etiam in Apologia anno M. D. XXX. edita, ad art. 13. dicit, Sacramentum esse signum promissionis, ac veluti picturam verbi: & in libro contra Anabaptistas: *Sicut voluntas Dei ostenditur in verbo, seu promissione, ita etiam ostenditur in signo, tanquam in pictura.* Et infrà; *Prodest & hoc moneri. Sacramenta non iustificare.* Vbi vides illam ipsam similitudinem picturæ, quam tantopere execratur Kemnitius, & tamen profitetur se Apologiæ huius sectatorē in ipso principio 2. partis Examinis.

Lutherum & Philippum sequuti sunt Sacramentarij, ex quibus Caluinus lib. 4. Institut. c. 14. §. 6. vtitur eadem similitudine picturæ, & §. 17. *Fixum*, inquit, *manent, non esse alias Sacramentorum, quàm verbi Dei partes: quæ sunt offerre nobis, ac proponere Christum, & in eo cœlestis gratiæ thesauros.* Et infrà: *Cauendum præterea*, inquit, *ne in errorem nos abducant, quæ ad amplificandam Sacramentorum dignitatem paulò magnificentiùs à veteribus scripta sunt: vt scilicet arbitremur, latentem aliquam virtutem Sacramentis annexam, affixámque esse, quo ipsa per se Spiritus sancti gratiã nobis conferant, cũ hoc tantùm illis diuinitùs iniunctum sit munus, testificari nobis ac sancire Dei in nos benevolentiam.* Et infrà: *Sacramenta id sunt nobis à Deo, quod ab hominibus rerum lætarum nuncij, vel arrhæ in pactis sanciendis; vtpote quæ non à se quidem largiantur aliquid gratiæ, sed renuncient, & ostendant, atque (vt sunt arrhæ & tesseræ) rata apud nos faciãt, quæ diuina largitate nobis donata sunt.* Et §. 18. vtitur exemplo iridis & velleris Gedeonis, atque aliis, quibus vtebatur Luther.

Porrò idem Lutherus in libris posterioribus conuictus (vt verisimile est) argumentis Catholicorum, longè aliter scripsit. Nam in homil. 1. de Baptismo, quam anno M. D. XXXV. edidit, circa principium 2. part. ita habet: *Ad hoc institutus est Baptismus, vt nobis seruiat, nobis prosit, nobis donet, non aliquid carnale, vel corporale, sed æternam gratiam, æternã munditiam, & sanctitatem, æternam vitam.* Et in hom. 2. de Baptismo, quam habuit anno M. D. XL. *Non potest*, inquit, *non id operari Baptismus, ad quod institutus est, videlicet regenerationem & renouationem Spiritus sancti.* Et infrà: *Tantam virtutem & energiam habet Baptismus, vt homo, qui in peccatis conceptus & natus est, regeneretur coram Deo, & qui ante ad mortem erat damnatus, iam sit filius Dei. Quis hanc gloriam & virtutem sacrosancti Baptismi sensibus, cogitatione, intellectu humano assequi, & percipere potest?* Et infrà: *Voluit Ioannes his verbis significare, Baptismum tam efficacem, ac tantæ virtutis esse, vt peccata abluere, mortem submergere & suffocare, & omnia vitia & sordes sanare & mundare posset.*

Hunc modum loquendi imitantur recentiores Lutherani, atque imprimis Kemnitius. Nam in 2. parte Examinis pag. 98. vbi citasset aliquot Scripturas pro efficacia Sacramentorum contra Anabaptistas & Sacramentarios, ita subiungit: *Hæc manifestissima testimonia, quæ Sacramentis efficaciam tribuunt, & qualis ea sit, explicant, non sunt per tropos peruertenda à simplici, & genuina significatione, quam propria vocabulorum significatio præbet: & ita veteres hæc testimonia simpliciter, sicut sonant, intellexerunt.* Et pag. 101. *Sacramenta sunt causſa instrumẽtales, ita quòd per illa media, seu organa Pater vult gratiam suam exhibere, donare, applicare: Filius meritum suum communicare credentibus; Spiritus sanctus efficatiã suam exercere ad salutem omni credenti.* Hæc ille: qui certè Catholicissimè loqui videtur. Caluinus quoque non rarò ita loquitur, vt loquuntur Catholici. Nam in Antid. Conc. sess. 7. can. 5. sic ait: *Semper memoria repetendum est. Sacramenta nihil, quàm instrumentales esse conferendæ nobis gratiæ causſas.* Et can. 6. *Si qui sint, qui negent, Sacramentis contineri gratiam, quam figurant, illos improbamus.*

Veruntamen nec Lutherus, nec Caluinus, nec Kemnitius recedit à prima illa sententia, quæ nihil reuera tribuit Sacramentis efficientiæ. Nam cùm dicunt, Sacramenta esse causſas instrumentales, & conferre gratiam, & esse efficacia, semper intelligunt, mediante fide, ita vt ipsa nihil aliud agant, nisi excitare, vel nutrite fidem, quæ sola iustificat.

Nam idem Caluinus ibidem can. 5. explicat, quomodo Sacramenta sint causſæ instrumentales gratiæ, ac dicit, tunc demum Sacramenta suum effectum habere, si fidei seruiant. Et can. 8. dicit, eodem modo efficere in nobis gratiam Sacramẽta, quo efficit verbum Dei prædicatum. At certum est, verbum non efficere, nisi excitando, vel nutriendo fidem. Denique Theodorus Beza (vt suprà notauimus) in lib. de summa rei Sacramentariæ, q. 2. ita explicat Caluini præceptoris sui sententiam: *Vnde efficacia*, inquit, *illa Sacramentorum? à Spiritus sancti operatione in solidũ, non autem à signis, nisi quatenus externis illis obiectis interiores sensus mouentur.*

Kemnitius quoq; pag. 101. & sequentib. explicans accuratè, quẽadmodu sint efficacia Sacramenta, tandẽ cõcludit esse efficacia, eo modo, quo ipsa promissio, seu promissionis verbum. & pag. 102. *Verbũ*, inquit, *& Sacramenta monstrant nobis, vbi fides debeat quærere, & vbi*

& vbi possit inuenire Christum Mediatorem, Patrem & Spiritum sanctum. Et pag. 105. explicans, quomodo fides in Sacramentis iustificet: *Non est sensus*, inquit, *quòd fides gratiam accipiat sine medio aut organo verbi & Sacramentorum: obiectum enim fidei est verbum & Sacramenta, immò in verbo & Sacramentis verum fidei obiectum est Christi meritum, gratia Dei, & efficacia Spiritus, & fides ideo iustificat, quia illa in verbo & Sacramentis apprehendit & accipit. & hoc sensu sicut fides verbi, ita etiam fides Sacramenti dicitur iustificare.* Hæc ille.

Denique quibuscunque verbis Catholicorum vtãtur Lutherani, non possunt tamen vllo modo sentire, quod nos sentimus, Sacramenta esse veras & immediatas causſas iustificationis, nisi recedant à primo illo suo principio; Sola fides iustificat: quod hactenus non fecerunt.

CAPVT TERTIVM.

Quòd Sacramenta ex opere operato conferant gratiam, ex Scripturis probatur.

PROBANDVM iam supereſt, Sacramenta esse veras causſas instrumentales gratiæ; ac ne frustrà laboremus, demonstrandum est simul, aliter esse causſam Sacramenta, quàm concionem. Nam ad omnia testimonia nostra respondere solent, Sacramenta esse veras causſas gratiæ, sed excitando fidem, quomodo etiam verbum Euangelij dicitur à Paulo Roman. 1. *Virtus Dei in salutem omni credenti.*

Adferemus sex argumentorũ classes. PRIMA erit ex Scripturis Testamenti noui, vbi expresse id habetur. SECVNDA ex vaticiniis Prophetarum, & ex figuris Testamenti veteris. TERTIA ex Conciliis. QVARTA ex Patribus Græcis. QVINTA ex Latinis. SEXTA ex ratione.

Prima classis testimoniorum ex nouo Testamento.

PRIMVM testimonium est Matth. 3. Marci 1. Luc. 3. Ioan. 1. vbi Ioannes Baptista loquitur: *Ego baptizo vos aqua, ille vos baptizabit Spiritu sancto.* Quibus verbis non est dubium, tantum discrimen poni inter efficaciam Baptismi Ioannis, & Baptismi Christi, quantum est inter aquam & Spiritum. At Baptismus Ioannis efficax erat ad alendam fidem, non minus quàm Baptismus Christi; nam in Baptismo Ioãnis erat externa ablutio & verbum promissionis. Nam prædicabat Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, Luc. 3. & prædicabat simul fidem Mediatoris, dicens, vt crederent in eum, qui venturus erat, Act. 19.

Ad hoc argumentum Caluinus in caput tertium Matth. RESPONDET, eandem fuisse efficaciam Baptismi Ioannis & Christi: discrimen autem, quod ponit Ioannes in aqua & Spiritu, dicit in eo consistere, quòd Ioannes erat minister externi ritus, Christus autem erat auctor internæ sanctificationis. AT si ita est, non debuit Ioannes dicere; Ego baptizo, ille baptizabit, sed; Ego baptizo ille baptizat. Præterea si erat eadem vis vtriusque Baptismi, cur Act. 19. Paulus iussit baptizari Christi Baptismo eos, quos audiuit iam fuisse baptizatos Baptismo Ioannis.

RESPONDET Caluinus in commentar. Act. 19. non fuisse illos iterum baptizatos; sed tantùm accepisse visibiliter donum Spiritus sancti, & hoc significari illis verbis: *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini* IESV. AT præterquam quòd ista esset vitiosa æquiuocatio, cùm in tota ea narratione accipiatur nomen Baptismi pro Baptismo aquæ, & quòd licebit, omnes Scripturas peruertere, si licet verba tam aperta aliò torquere: ibidem mox adiungit Lucas. *Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.* Non igitur illud; *Baptizati sunt*, significat, Acceperunt donum Spiritus sancti visibiliter.

RESPONDET Caluinus, ista posteriora verba esse explicationem priorum. AT non diceret Lucas: *Baptizati sunt; Et cùm imposuisset manus*, &c. sed, Baptizati sunt: nam cùm imposuisset manus, &c. vel certè, Baptizati sunt, & imposuit illis manus, &c. sic enim fieri solent explicationes. Illa autem phrasis: *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini* IESV, *& cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus*; euidenter ostendit, duas fuisse actiones, & diuerso tempore factas, Baptismum, & manus impositionem. Denique conferatur hic locus cum alio eiusdem auctoris, nimirum Act. 8. vbi similiter habetur Baptismus in nomine Domini IESV, & impositio manuũ; & erit luce clarius, per Baptismum in vtroque loco intelligi verum Baptismum.

SECVNDVM testimonium Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Hic tribuitur Baptismo vis saluandi; at non saluat, nisi iustificando & abluendo sordes peccatorum.

Neque potest respõderi, quòd saluet excitando fidem. Nam IN PRIMIS hoc loco fides præcedit. Ineptum autem est dicere, primò poni effectum, deinde causſam. Sicut enim absurdum esset dicere; Qui curatus fuerit, & acceperit medicinam; ita absurdum esset dicere: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*; si Baptismus est causſa fidei. Vnde quia audire verbũ Dei est verè causſa fidei, semper in Scriptura præcedit; vt Ioan. 5. *Qui audit verbum, & credit, habet vitam æternã* Et Ioan. 6. *Omnis qui audiuit, & didicit, venit ad me.* Non ergo fides est effectus Baptismi, cùm eum præcedat, sed potius dispositio ad illum.

PRAETEREA ad hominẽ; Christus hoc loco non coniungit Sacramentum cum concione, vt aduersarij faciunt; non enim dicit: Qui audierit verbum, & baptizatus fuerit; sed cõiungit cum fide quæ est effectus verbi. Sicut ergo fides apud aduersarios immediatè iustificat applicando merita Christi, non autem excitando aliquam aliã causſam: cur non eodẽ modo fateantur, Baptismum immediatè iustificare applicando Christi merita, cùm Christus eodem modo loquatur de fide & de Baptismo?

TERTIVM testimonium Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Hic locus apertè facit Baptismum aquæ causſam nouæ natiuitatis: id enim significat præpositio, *Ex*, vt patet in omnibus similibus loquutionibus.

Neque potest dici, quòd renasci ex aqua sit renasci ex fide, quam excitat aqua. Nam PRIMO, debuisset potius Christus dicere: Nisi quis renatus fuerit ex verbo & Spiritu sancto, quàm, Ex aqua & Spiritu sancto: cùm principalior causſa excitanda fidei, sit verbum, quàm aqua. SECVNDO, quia fuisset Christi sermo omninò inintelligibilis. Nam cùm nihil dixerit antea de fide, quis diuinare posset eum modò tradere rationem excitandæ fidei? TERTIO, esset falsa propositio: *Nisi quis renatus fuerit*, &c. Nam si fides sola iustificat, non pertinet ad salu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad salutem, vnde fides excitetur, siue ex aqua, siue A ex vino, siue exalia re. Et constat multis modis fidem excitari posse sine Baptismo aquæ: cócio enim abunde sufficit ad excitandam fidem.

Ad hunc locum non potuit aliter Caluinus, respondere, nisi negando, hic agi de Baptismo, quod eorum ante illum negarunt Zvvinglius & Bucerus. Itaque Caluinus in Commentar. & lib 4. Institutionum cap.16. §.25. negat, intelligi debere de Sacramento Baptismi, sed de sola interna renouatione. Quocirca per aquam vult intelligi spiritum sanctum, & hunc esse sensum; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, id est, ex Spiritu sancto, qui instar aquæ mundat, &c.

At Primvm, Omnes scriptores hactenus hunc locum intellexerunt de Baptismo; vt Iustinus Apolo. 2. Tertullianus in libro de Baptismo, Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 25. Ambrosius libro 3. de Spiritu sancto, cap. 11. Hieronymus in cap. 16. Ezechielis, item Basilius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nissenus in sermone de Baptismo; denique omnes interpretes huius loci, Origenes, Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Beda, Theophylactus, Euthymius, & alij.

Secvndo; Si ita liceret ludere in Scripturis, possemus negare Baptismum aquæ. Nam vbique intelligemus nomine aquæ Spiritum sanctum, & eodem modo licebit peruertere omnia alia mysteria.

Tertio; Negari non potest, quin sit coacta, & absurda, & Scripturis inusitata loquutio. Nec valet exemplum, quod Caluinus profert ex Matthæi 3. *Ille vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.* Vbi vult per ignem intelligi eundem Spiritum sanctum, vt habet similitudinem cum igne. Nam per ignem rectissime C potest intelligi externus ignis, qui descendit visibiliter super Apostolos in die Pentecostes, vel ignis tribulationis, vel ignis Purgatorij: quas expositiones attingit Beda in Commentario Luc. 3. Præterea in hoc loco, ignis postponitur Spiritui sancto, & non est ita absurdum, post vnũ vocabulum poni alterum, quo illud declaretur. At aquã Ioan. 3. Dominus præposuit Spiritui sancto; absurdissimum autem est, prius poni declarationem, deinde id, quod declarandum est. Neque negari potest, quin aqua si accipitur pro Spiritu sancto, ponatur ad declarandum effectum Spiritus sancti, qui est mundare.

Qvarto; Si aqua hoc loco non poneretur, nisi ad explicandum effectum Spiritus sancti, male coniungeretur cum verbo renascendi, aqua enim, si tantum intelligatur eius significatio, non gignit, sed lauat, & refrigerat. Itaque vel dicere debuisset Dominus; Nisi quis mundatus fuerit aqua & Spiritu sancto, vel; Nisi quis renatus fuerit ex semine & Spiritu sancto. Non igitur aqua solum hoc loco declarat effectum Spiritus sancti, sed proprie significat aquam, vt concurrit Sacramentaliter ad spiritualem regenerationem.

Qvartvm testimonium Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrũm in remissionem peccatorum.* Cui simile est illud Actor. 22. *Et nunc quid moraris? baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine ipsius.* In his locis tribuitur Baptismo remissio peccatorum: nec potest dici, id fieri, quòd Baptismus excitet fidem. Nam quos Petrus alloquitur Act. 2. iam crediderant, vt Lucas ibidem indicat. Audita enim Petri concione, compuncti sunt corde, & dixerunt: *Quid faciemus viri fratres?* Petrus autem non ait; Oportet credere, vel magis credere, sed; *Pœnitentiam agite, &c.* Pari ratione Paulus, cui dixit Ananias, Actor. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua*, iam crediderat, & pœnitentiam egerat triduo ieiunans.

Respondet Caluinus, tum in commentario Actorum, tum lib. 4. Institut. cap. 15. § 18. baptizari in remissionem peccatorum, seu abluere peccata Baptismo, nil esse aliud, nisi accipere testimonium seu sigillum acceptæ iustificationis, idque ad fidem roborandam, & confirmandam.

Sed (vt omittam quod antea demonstrauimus, Sacramenta non posse esse sigilla, vel certè esse falsa sigilla, cùm non sciat minister, an ille, cui applicat sigillum diuinum, sit verè iustificatus) quis non miretur nouum istum tropum, quo abluere peccata, significat accipere sigillum iustificationis acceptæ? Inauditum est enim, vt actio significata, ponatur ad significandum signum, & quòd actio futura ponatur ad B significandam præteritam. Exempla esse possunt, si quis diceret: Bibe vinum, absurdè id diceret, si significare vellet; Inspice hederam, quæ in hospitio pendet. Pari ratione, si Imperatori reuertenti cum victoria, diceretur; Vince hostes, idque diceretur ad significãdum; Accipe triumphũ in signum præteritæ victorię, absurdissima esset loquutio. Non enim rectè dicitur; Vince hostes, ei, qui iam pugnauit, & vicit.

Qvintvm testimonium Actor. 8. *Cum vidisset Simon, quia per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus*: cui loco similis est ille 2. Timot. 2. *Admoneo te, vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Etsi enim hæc loca intelliguntur de Sacramentis Confirmationis & Ordinationis, quæ apud multos aduersariorum nõ sunt propriè Sacramẽta: tamen si Sacramenta vt ipsi volunt, improprie dicta sunt veræ causſæ gratiæ, quantò magis Sacramẽta proprie dicta? Porrò in his locis apertissimè impositio manuum asseritur causſa gratiæ, vt paret ex illa particula, *Per.* Nec potest dici, manuum impositionem esse causſam gratiæ excitando fidem; nam omnes isti, qui per impositionẽ manuum acceperunt gratiam Spiritus sancti, iam crediderant & baptizati erant.

Sextvm testimonium 1. Corinth. 10. *Vnum corpus multi sumus omnes, qui de vno pane participamus.* Vbi participare de vno pane ponitur pro causſa vnius corporis. Quod in Græco est clarius: *εἷς γὰρ ἄρτος ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν, οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.* Omnes enim ex vno pane participamus Quomodo autem simus vnum corpus, quia de vno pane participamus, nisi quia panis ille alit, & auget vitam huius corporis? Nam in rebus corporalibus, quia idem cibus alit omnia membra eiusdem corporis, ideo rectissime probamus, aliqua membra esse membra eiusdem corporis, si ab eodem cibo alantur. Quare si tollas à Sacramento altaris veram causſalitatem gratię, non poterit probari quòd simus vnum corpus, quia eandem Eucharistiam participamus. Similis est huic loco ille 1. Cor. 12. *Etenim omnes nos in vno Spiritu in vnum corpus baptizati sumus.* Vbi Paulus probat, nos esse vnum corpus, quia per Baptismum accepimus vnum Spiritum. Quod argumẽtum nihil efficit, si Baptismus non confert Spiritum.

Septimvm testimonium Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* Cui similis est locus ille Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Vbi apertissimè dicimur mundari, & saluari lauacro aquę, & per lauacrum: vtrumque autẽ causſam instrumentalem significat.

Respondet Caluinus in commentario horũ locorũ Baptismũ propriè dici lauacrũ animæ, & esse symbolum

bolum efficax: quia Deus dum hoc signum ostendit, simul etiam operatur, quod per illud significat. A Aut per accidens hoc modo coniungitur iustificatio, quam solus Deus facit cum Baptismo: proinde non magis proprie dicimur mundari, & saluari per Baptismum, quàm per quamlibet aliam actionem, quæ tunc simul fiat. Nec potest verè dici Baptismus lauacrum regenerationis, si per illum Deus non lauat nos licet, eodem tempore lauet nos. Si dicat, Deum nos mundare per Baptismum, quia ostendens illud symbolum, prouocat fidem quæ mundat: etiam dicere posset, homines inebriari per hederam, quæ pẽdet in hospitiis; quia illa hedera prouocat ad emendum vinum, quod vinum postea inebriat.

Octavvm testimonium est 1. Petri 3. *Quod nos similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.* Hic B habemus Primvm, Baptismo nos saluos fieri. Deinde, saluos fieri simili quodammodo, quo olim tempore Noe pauci quidam salui facti sunt per aquam. Atqui aqua illa vere & efficienter saluauit eos, qui erant in arca, videlicet arcam in sublime attollens. Denique, habemus discrimen inter Baptismata Iudæorum, & nostrum: quòd illa tollerent sordes carnis nostrum purificet conscientiam. Sicut igitur Baptismata Iudęorum verè tollebant sordes carnis, non tantùm significando, sed etiam efficiendo; ita & nostrum Baptisma verè lauat conscientiam, non tantùm significando, sed etiam efficiendo.

CAPVT QVARTVM.

Secunda classis testimoniorum, vaticinia Prophetarum.

C

Primo Isaias c. 1. vbi dixerat: *Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum; holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui.* Subiungit: *Lauamini, mundi estote.* Quę verba S. Hieronymus, & S. Cyrillus in commentario, & Cyrillus Hierosolymitanus in 1. catechesi, & Theodoretus in Psal. 50. & Basilius orat. 13. quæ est de Baptismo, exponunt ad literam de Baptismo, qui succedit expiationibus illis veteribus. Quòd autem Baptismus vim habeat mundandi, patet ex illis verbis: *Lauamini, mundi estote.* Est enim ac si diceret: Baptizamini, & eo modo mundi eritis. Vnde S. Hieronymus hunc locum ita enarrat: *Pro superioribus victimis & holocaustis Euangelij mihi placet religio, vt baptizemini in sanguine meo per lauacrum regenerationis, quòd solum potest peccata dimittere.* Hæc ille: vbi illud, *Solum*, D non excludit Deum Christi meritum, fidem, & alia id genus, sed sactificia & cæremonias Iudaicas.

Secvndo; Ezechielis cap. 36. *Effundam*, inquit, *super vos aquam mundã, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis cor nouum, &c.* Hunc locum de Baptismo intelligunt Hieronymus, & Theodoretus in comment. & Cyprianus libro primo epistola vltima, & lib. 4. epist. 7. vbi notat S. Hieronymus per aquæ Baptismi aspersionem non solùm mundari peccata, sed etiam dari cor nouum, & spiritum nouum.

Tertio; Michæas cap. 7. *de Baptismi gratia*, inquit, Hieron. in epist. 83. ad Oceanum, *vaticinatur; Proiciet in profundum maris omnia peccata nostra.* Quomodo etiam hunc locum exponit Rupertus in commentario, & Augustinus in commentario Psalmi 113. At quod in mare mergitur, non solùm significatur extingui, sed re ipsa vi aquarum extinguitur.

Qvarto; Zacharias cap. 13. *in die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem in ablutionem peccatoris, & menstruatæ.* Hunc etiam locum Hieronymus & Rupertus in commentario exponunt de Baptismo, qui vim habet purgãdi peccata.

Qvinto; David Psal. 50. *Asperges me Domine hyssopo, &c.* Sed de hoc paulò infrà dicemus, in explicatione sextæ figuræ.

Figuræ Sacramentorum.

Prima est Geneſis 1. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* In Hebræo exprimitur quorsum ferretur super aquas, nimirum vt eas fœcundas redderet: nam inde procreandi erant pisces, & aues, vt infrà habetur, מרחפת incubabat, more gallinæ nidum suum fouentis, & oua calore animantis, inquit Hieronymus in qq. in Genesim. Fuisse autem hanc figuram Baptismi, qui constat ex aqua & Spiritu sancto, docent Tertvllianvs in libro de Baptismo. Hieronymvs in epist. 83. ad Oceanum. Vt igitur aqua initio mundi à Spiritu sancto vitalem quandam vim accepit, vt animalia procrearet; sic & Baptismus à Spiritu sancto vim accepit procreandi nouos homines: *Nam mirum sit*, inquit Tertullianus, *in Baptismo, si aqua, mirare possint.* Et ibidem Christianos vocat pisciculos; quòd nascãtur ex aquis. Qua etiã de causſa literæ capitales versuum Sibyllinorum faciunt ΙΧΘΥΣ id est piscis, & significant Iesvs *Christus Dei Filius Saluator.* Quod annotauit Augustinus lib. 18. de ciuita. Dei. cap. 23. & Prosper lib. 2. de prædictionibus, cap. 29. & ante vtrumque Optatvs Mileuitanus libro tertio cõtra Parmenianum: *Hinc*, inquit, *est piscis, qui in Baptismate per inuocationem fontalibus vndis inseritur, vt qui aqua fuerat, à pisce etiam piscina vocitetur, cuius piscis nomẽ secũdum appellationem Græcam vno nomine per singulas literas turbam sanctorum nominum continet, id est quòd est Latinè: Iesvs Christus Dei Filius Saluator.* Et huc alludens S. Hieronymvs in epist. 43. *Bonosus*, inquit, *tanquam ἰχθὺς Filius aquosa petit.*

Secvnda figura est Gen. 7. de diluuio saluante Noe, & reliquos, qui erant in arca, quam explicat S. Petrus epist. 1. cap. 3. vt paulò ante diximus.

Tertia figura est Genes. 17. de Circumcisione, de qua B. Paulus Coloss. 2. sic ait: *Circumcisi estis circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed Circumcisione Christi consepulti ei in Baptismo.* At Circumcisio verè & efficienter carnem abscindebat, nõ autem erat solum testimonium abscisionis, &c.

Qvarta figura est Exod. 14. submersio Aegyptiorum in mari rubro, & transitus filiorum Israel; de qua sic loquitur B. Paulus 1. Corint. 10. *Omnes*, inquit, *in Mose baptizati sunt in nube & in mari.* Et infrà dicit: *Hæc omnia contingebant illis in figuram.* Itaque mare rubrum figura fuit Baptismi; nubes autem obumbrãs, figura Spiritus sancti; & sicut mare rubrum vere demersit Aegyptios, & liberauit Israelitas; ita Baptismus vere delet peccata, & saluat animas. Vide Cyprianum lib. 4. epistо. 7. Augustinum tract 11. & 12. in Ioannem, & Hieronymum in epist. 83. ad Oceanum.

Qvinta figura est Exodi 16. & 17. de Manna pluente e cœlo, & aqua scaturiente ex petra: quæ figuræ erãt Eucharistiæ corporis & sanguinis Domini,

Universidad de Deusto
Biblioteca

eodem Paulo ibidem 1.Corint.10.explicãte. At Manna & aqua illa verè reficiebat, & recreabat corpora Israelitarum, & non erant testimonia vel sigilla. Igitur Eucharistia verè reficit animas; alioquin erit melior figura, quàm res figurata.

SEXTA est Numeri 19. de aqua lustrationis, quæ admistam habebat cinerem vaccæ tufæ, quam fuisse Baptismi figuram, scribit Augustinus in quæstionibus super Numeros, cap.33. Vbi NOTANDVM ex eodẽ Augustino, tria fuisse necessaria in hac expiatione; cinerem vaccæ rufæ, aquam & hyssopum, quo aqua aspergebatur: & quidem cinis vaccæ Christi mortem & merita significat: aqua verò Baptismum, qui Christi merita applicat: hyssopus herba humilis, radices habens in petra, fidem significat, sine qua Baptismus adultis non datur, & si forte datur, non eis prodest. Sicut ergo in illa expiatione hyssopus non mundabat, B sed aqua vim habens ex cinere vaccæ & hyssopo aspersa: sic in Baptismo non est fides, quæ propriè in baptismo purgat peccata, sed aqua vim habẽs ex Christi passione, & fide susceptа. Ad has expiationes tum figurantem, tùm figuratam respexit DAVID, cùm diceret Psal. 50. *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor.* Petit enim eam purgationem, quam nouerat figuratam, per expiationem aquæ quæ hyssopo aspergebatur, vt exponit Theodoretus in commentario huius loci.

SEPTIMA figura est Iosue 4. de transitu filiorum Israel per Iordanem ad terram promissionis, duce Iosue; quam fuisse figuram Baptismi, docent Ambrosius in illud Luc.1. *Ipse præibit in spiritu & virtute Eliæ.* & Augustinus in illud Psal.113. *Et tu Iordanis conuersus es retrorsum.* Neque vllus dixerit, per aquas Iordanis non transuisse filios Israel ad terram promis- C sionis; sed obsignatam promissionem transeundi.

OCTAVA est 4. Regum 5. de Naaman Syro curato à lepra, lauacro Iordanis: de qua vide Ambrosium in quartum caput Lucæ, & lib.2.de Sacramentis, cap.4. Et certè aqua Iordanis vere curauit Syrum illum; non fuit figillum promissionis.

NONA est Ioan 5.de probatica piscina, quæ figura manifestissima est, & à Patribus multis celebrata, vt Tertulliano in libro de Baptismo, Ambrosio libro primo de Spiritu sancto, cap.7. Chrysostomo, Cyrillo, & Theophylacto in hunc locum Ioannis. Et quidem CHRYSOSTOMVS pulcherrime hanc figuram explicat, & addit, Deum voluisse variis figuris efficaciam Baptismi demõstrare, ne incredibilis videretur: *Futurum,* inquit, *erat Baptisma plenum maximæ potestatis & gratiæ, purgaturum peccata, pro mortuo viuum effecturum, &c.* Et sanè nisi ita esset, vt dicit D Chrysostom⁹ præstãtior fuisset figura re ipsa figurata.

DECIMA est Ioannis 9. de cæco nato, quem Dominus illuminauit per aquã Siloë, de qua vide Ambrosium epist.75. ad Bellicium, & Augustinum tract. 44 in Ioannem.

Sunt autem duo NOTANDA ad hæc loca Scripturæ. PRIMVM, quòd cùm tam sæpe Scriptura, & vaticiniis, & figuris, & expressis verbis loquatur de Sacramentis, tamen ne semel quidem dicat, vim Sacramentorum consistere in excitanda, vel alenda fide; sed semper explicet consistere in purgandis peccatis, & mundanda anima. Ex quo reuera, si res seriò perpendatur, euidenter colligitur, falsissimam esse hæreticorum sententiam. Nam quomodo credibile est, finem immediatum, & præcipuum Sacramentorum nunquam in Scriptura haberi, cùm finis mediatus tam sæpe inculcetur?

SECVNDO nota, quòd si licet negare, Sacramẽta verè & immediatè sanctificare, cùm tam apertè Scripturæ hoc doceant; eadem ratione negari poterit, fidem iustificare, quod tamen aduersarij passim affirmant. Nam nihil scripturæ tribuunt fidei, quod non tribuant etiam Sacramentis. Verbi gratia, Lucæ cap. 7. dicitur: *Fides tua te saluam fecit.* Et in prima epistola Petri capite 3. dicitur: *Vos saluos facit Baptisma.* Item de fide, Ioan.5. *Qui credit ei, qui me misit, habet vitam æternam.* De Sacramentis, Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* De fide, Act. 15. *Fide purificans corda eorum.* De Sacramentis, Ephes.5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* De fide, Roman.3. *Arbitramur hominem iustificari per fidem.* De Sacramẽtis, ad Titum 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* De fide, ad Romanos 5. *Iustificati ergo ex fide.* B De Sacramẽtis, Ioan.3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.*

CAPVT QVINTVM.

Tertia classis argumentorum ex Concilijs.

CONCILIVM NICÆNVM, quod nuperè Græco versum, editum est ab Alfonso Pisano, in caput, quod inscribitur Διατάξεως, doctrina de Baptismo, ante octauum canonem: *Baptisma nostrum,* inquit, *non oculis corporis considerandũ est, sed mentis oculis; aquam vides, considera virtutem Dei in aquis absconditam.* Et infrà: *Descendit quidem is qui baptizatur, peccatis obnoxius, & seruitutis corruptione detentus, ascendit autem ab ea seruitute & peccatis liber, filius Dei, & hæres, & cohæres Christi.*

Concilium CONSTANTINOPOLITANVM I. in Symbolo: *Credimus vnum Baptisma in remissionem peccatorum.*

Concilium MILEVITANVM, cap. 2. *Paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizãtur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.* At certè in paruulis Baptismus non potest esse causa remissionis peccatorum excitando fidem.

Concilium ARAVSICANVM secũdum, can.25. *Hoc etiam secundum fidem Catholicam credimus, quòd accepta per Baptismum gratia, omnes baptizati, Christo adiuuante & cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint & debeãt, si fideliter laborare voluerint, adimplere.* Nota, non posse id exponi de excitatione fidei. Nam paulò infrà idem Concilium dicit, à Deo prius fidem inspirari, vt Baptismi Sacramenta fideliter requiramus. Præterea etiamsi fides, secundum aduersarios, iustificet à peccatis, tamen non dat gratiam bene operandi: At Baptismus ex hoc Concilio dat gratiam bene operandi.

His adde Concilia recentiora, Florentinum & Tridentinum.

CAPVT SEXTVM.

Quarta classis, ex Patribus Græcis.

IAM ex Patribus Græcis; IVSTINVS in Apologia ad Antoninum: *Remissionem antè commissorum peccatorum consequimur in aqua, &c.* Et antea dixerat, neminem adduci ad Baptismum, nisi antea crediderit. Similia habet in Dialogo cum Triphone.

CLEMENS

CLEMENS ALEXANDRINVS lib.1. Pædago. A cap.6. *Multis* inquit, *modis vocatur hoc opus, gratia, illuminatio, perfectum, & lauacrum: lauacrũ quidẽ, per quod peccata abstergimus: gratia autẽ, qua remittũtur pœnæ, quæ peccatis debentur; illuminatio autem, per quam sanctam illam, & salutarem lucem intuemur; perfectum autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei deest, qui Deum nouit, &c.*

ORIGENES homil.14.in cap.2.Lucæ: *Paruuli,* inquit, *baptizantur in remissionem peccatorum.* Et infrà: *Et quia per baptismi Sacramentum natiuitatis sordes deponuntur, propterea baptizantur & paruuli.*

CYRILLVS catechesi 3 *Mortuus,* inquit, *in peccatis descendisti, & ascendis vinificatus in iustitia, &c.* Vide totam catechesim. Et in præfatione catecheseon: *Magnum est sanè propositum hoc Baptisma; captiuitatis liberatio, peccatorum remissio, animæ regeneratio, curB rus ad cœlum, &c.*

BASILIVS lib de Spiritu sancto, ca.15. ponit obiectionẽ hæreticorum; Si ideo Spiritus sanctus æqualis est Patri & Filio, quia in ipso baptizamur, etiam aqua erit æqualis Patri & Filio, quia in ipsa baptizamur. Respõdet: *Si quæ est in aqua gratia nos, ex aqua natura est, sed ex præsentia Spiritus, &c.* Secundũ aduersarios dicere debuisset, aquã nihil facere, & sic statim obiectionẽ soluisset. At Basili⁹ fatetur, in aqua esse virtutẽ, sed ait, eam nõ ineſse aquæ ex aquæ natura, sed ex vi Spiritus sancti. Vide etiam homiliam 13. quæ est hortatio ad Baptismum, vbi clarissimè idem habet. Vide etiam Gregorium NAZIAZENVM orat.in sancta lumina. & orat. in sanctum lauacrum.

GREGORIVS NYSSENVS in li.de Baptismo: *Baptisma,* inquit, *peccatorum expiatio est, remissio delictorum, renouationis, & regenerationis cassa.* Et infrà C explicans, quomodo id fiat, multa exempla adducit earum rerum, per quas Deus miracula fecit, vt virgã Aaron. & alia; & subdit: *Atque hæc omnia cùm materia sint inanimatæ, atq; sensus expertes, postea quàm vim Dei accepissent magnis miracidis, media intercesserunt. Ac simili consequuntur rationum etiã aqua cùm nihil aliud sit, nisi aqua superna gratia benedicente ei, in eam, quæ mente percipitur, hominum renouat regenerationem. Quod si quis mihi rursus dubitando, & ambigendo negotium exhibeat interrogens, qua ratione aqua regeneret, dicam optimo iure ad eum: Ostende mihi modum natiuitatis, quæ fit secundum carnẽ; dices fortasse: Semen caussa hominis effectrix est. Audi igitur contrà à nobis quòd aqua, qua benedicitur, purgat & illuminat hominem.*

Vbi NOTANDVM est, non posse Gregorij sententiam trahi ad id, quod hæretici dicunt, Sacramenta operari, quia obiectiuè mouent ad fidẽ. Nam D PRIMO, comparat aquam Baptismi virgæ Aaronis, quæ miracula faciebat efficienter. SECVNDO, cõparat semini, quod est caussa hominis efficiẽs, vt ipse dicit. TERTIO, negat, aquam aliquid efficere, nisi recipiat vim quandam supernaturalem: at vt moueat obiectiuè per modum signi, non requiritur vlla virtus supernaturalis. DENIQVE quæstio, quam proponit; Quomodo possit aqua regenerare, nulla esset, si tantum obiectiuè operaretur.

CHRYSOSTOMVS homil. 39. in Genesim extrema: *Nam id,* inquit, *quod illic operatur Circumcisio in depositione carnis, id agit hic Baptismus in depositione peccatorum.* Item homil.24.in Ioannem prolixè docet, esse credendum verbis Christi asserentis, aquam vim habere regenerandi, licet modus superet rationem. Et hom.25. *Quod,* inquit, *est matrix embrioni, hoc est, fideli aqua. Siquidem in aqua fingitur, & formatur. Nam primum dictũ est; Producant aquæ reptile animæ viuentis: ex quo autẽ Iordanis alueum ingressus est Christus, non amplius reptilia animarum viuentium, sed animas rationales & spiritales aqua producit.* Vide eundem homil. 35. in Ioan. hom.1. in Acta. hom.ad Neophytos, vbi enumerat decem effectus Baptismi, quos etiam in paruulis operatur, & inter tot effectus non venit illi in mentem, vt poneret, Excitare fidem; quem solum agnoscunt aduersarij.

CYRILLVS ALEXADRINVS lib.2.in Ioan. cap.42. *Quemadmodum,* inquit, *viribus ignis intensius aqua calefacta, non aliter vtit, quã ipse ignis: sic Spiritus sancti operatione aqua, qua baptizati corpus aspergitur, reformatur ad diuinã virtutem & potentiam.* Hæc ille. Vbi vides, sic esse instrumentum Dei aquã in Baptismo, vt est calor in aqua calefacta instrumẽtum ignis B ad calefaciendum.

THEODORETVS in cap. 10. ad Hebr. in illud: *Aspersi corda à conscientia mala:* in lege, inquit, *piebantur aspersionibus, & corpus frequenter lauabant; qui autem ex nouo testamento vitam instituunt, per sanctissimum Baptismum animam expurgant, & à prioribus maculis liberam reddunt conscientiam.* Vide eundem Theodoretum in Epitome diuinorum decret. cap. de Baptismo; Damascenum lib.4. de fide, cap.10. Theophylactum in 3.& 5.cap.Ioannis, & Oecumenium in cap. 10. ad Hebræos.

CAPVT SEPTIMVM.

Idem probatur ex Latinis.

IAM ex Latinis TERTVLLIANVS in lib. de Baptismo: *Prius,* inquit, *liquor, quo viueret, dedit, id est, aqua produxit animantia, vt in Baptismo mirum non sit, si aquæ animare nouerunt.* Item lib. de resurrect. carnis probat corpus resurrecturum, quia Sacramenta corpori adhibentur, vt ad animam transeat eorum effectus: *Caro,* inquit, *ablutur, vt anima emaculetur; caro vngitur, vt anima consecretur; caro signatur, vt anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur; caro corpore Christi & sanguine vescitur, vt anima de Deo saginetur.* vbi enumerat varios effectus Sacramentorum; proinde non putat solum excitare fidem Sacramenta.

CYPRIANVS in lib.2. epist.2. ad Donatum, scribit, se, antequam baptizaretur, vix potuisse adduci vt crederet, quod à Christianis de Baptismi virtute prædicabatur, quòd videlicet repentè hominem mutet, peccata abstergat, virtutes infundat: sed postea id verum esse experientia sua didicisse; *Difficile,* inquit, *ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quòd in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset, vtque in nouam vitam lauacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret, corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilis, aiebam, est tanta conuersio?* Et infrà: *Sed postquam vndæ genitalis auxilio superioris ævi labe detersa in expiatum pectus, ac purum desuper se lumen infudit; postquam cœlitus Spiritu hausto in nouum me hominem natiuitas secunda reparauit, mirum in modum, &c.* In quib. verbis duo NOTANDA sunt. PRIMO; Si Sacramenta tantùm obiectiuè mouerent mentem ad credendum, vt aduersarij dicunt, non fuisset vlla causſa, cur CYPRIANVS difficulter crederet effectum Baptismi: non enim est hic effectus magis difficilis, quàm sit, quòd verbum Dei prædicatum valeat ad excitandam fidem. Nota SECVNDO; Cyprianum dicere, Baptismum repentè & perniciter operari, & renouare

Universidad de Deusto
Biblioteca

hominē. At hoc non diceret, si crederet, Baptismum A mouere mentem solùm obiectiuè: nam tunc non repentè, nec ordinariè haberet suum effectum. Aliqui enim ex eodem signo, vt etiam ex īsdem verbis, celeriùs mouentur, aliqui tardiùs, aliqui nunquam.

Item in lib.3.epist.8.ad Fidum docet, infantes baptizandos, etiam ante octauum diem (nimirum si vitæ periculum immineat) vt peccati remissionem accipiant. Quod idem iubet Syricius Papa in epistola prima, capite secundo. At si Baptisma solùm excitat fidem, & prodest infantibus tantùm ea ratione, quia cùm adoleuerint, recordabuntur, &c. quorsum infantes morituros baptizari vult Cyprianus? Item in epist.7. lib.4. ad Magnum, dicit, quomodo venenum scorpij & serpentis in aqua extinguitur; ita Diabolum obluctari, & resistere Exorcistis ante Baptismum; at in Baptismo amittere omnem virtutē. Quæ certè omnia ridicula essent, si tantùm obiectiuè Sacramenta operarentur. Vide etiam sermones de Baptismo Christi, de cœna Dñi, & de vnctione Chrismatis. Similia habet Gaudentius in 1.tract.de Exodo. B

LACTANTIVS lib.7. de diuino præmio, cap.5. *Cùm homo cœlesti lauacro purificatus exponit infantiam cum omni labe vitæ prioris, & incremento diuini vigoris accepto, fit homo perfectus ac plenus.*

SYLVESTER Papa (vt refert Nicephorus libr. 7.cap.33. cùm Constantinum baptizaret, ita locutus est: *Hæc aqua diuina virtute per inuocationem Trinitatis concepta, sicut extrà corpus hominis abluit, ita animū intrà à sorde & inquinatione mundans, splendidiorem radijs solaribus efficit.*

AMBROSIVS lib.2.de pœnit.c.2. *Impossibile*, inquit, *videbatur, vt peccatum abueret aqua. Et Naaman Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credidit: sed quod impossibile erat, Deus fecit possibile esse, qui tantā nobis donauit gratiam.* Vide etiam librum primum de Sacramentis, c.4. & 5.lib.2.c.1.& 5.lib.3.c.1. & lib. de iis, qui initiantur mysteriis, cap.3.& 9. & lib.9. super Lucam, cap.3. & lib.3. de Spiritu sancto, cap.11. C

HIERONYMVS in epist.83.ad Oceanum: *Quantam vim*, inquit, *habeat, Baptisma, & aqua in Christo sanctificata gratiam, paulò post docebo.* Et infra, vbi plurima attulit testimonia & figuras: *Dies*, inquit, *me deficiet, si cuncta, quæ ad potentiam Baptismi pertinent, de Scripturis sanctis voluero digerere.* Vide eundem in in Dial.contra Luciferianos, & lib.3.contra Pelagianos extremo.

OPTATVS lib.5. contra Parmenianum, initio: *Baptisma*, inquit, *Christianorum Trinitate confectum, cōfert gratiam; si repetatur, facit vitæ iacturam.* Hæc ille. Vbi PRIMVM vides, apertè asseri, Sacramentum D conferre gratiam. DEINDE, quòd hic auctor ait, Baptismum repetitum detrimētum adferre, clarè demonstrat, non operari tantùm obiectiuè excitando fidem; nam eo modo vtiliter repeteretur. Vide ibidem multa de virtute Sacramentorum.

AVGVSTINVS lib.4.de Baptismo, cap.22. *Inuenio*, inquit, *non tantum passionem pro nomine Christi, id quod ex baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem, conuersionēmque cordis, si fortè ad celebrandum mysterium Baptismi in angustijs temporum succurri non potest.* Hæc ille. Si ergo aliquando martyrium, aliquando fides cum cordis conuersione supplet vicem Baptismi, manifestè sequitur, non iustificare excitando fidē, sed immediatè applicando Christi merita, atque immediatè iustificando. Et ibidem cap.24.probat, Sacramētum Baptismi multum paruulis prodesse, etiam si illi careāt fide; ex circumcisione, quę dabatur octauo die: *Cur ergo*, inquit, *ei præceptum est, vt omnem deinceps infantem masculum octauo die circumcideret, qui nondum poterat corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiam, nisi quia, & ipsum per seipsum Sacramentum multū valebat?* Vbi Augustinus docet, Sacramentum non operari excitando fidem, sed vi sua efficiendo. Idem August.lib.19.contra Faustum, cap.11. *Sacramentorum* inquit, *vis inenarrabiliter valet plurimum, & ideo cōtempta, sacrilegos facit. Impiè quippe cōtemnitur, sine qua non potest persici pietas.* Hæc ille. At si tantùm excitarent fidē obiectiuè, non modò non inenarrabiliter valerent plurimum, sed vix aliquid valerent. Nam de concione nemo diceret, eam inenarrabiliter plurimum valere, cùm sæpissimè multis concionibus vix aliqui mouentur: & tamen fatetur Lutherus in libro contra Ioannem Cochlæum, multò efficaciorem esse concionem Baptismo. Quod verissimum est, si agatur de efficacitate prouocandi fidem. Idem August.tract. 80.in Ioan. *Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat?* Et infrà: *Mundatio nequaquā fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo.*

LEO Papa in sermo. 4. de Natali Domini: *Omni homini renascenti aqua Baptismatis, instar est veteri virginalis, eodem Spiritu replente fontem, qui repleuit & virginem; vt peccatum, quod ibi vacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio.* Et serm. 5. *O ignorantia quam sumpsit in vtero Virginis, posuit in fonte Baptismatis: dedit aquæ, quod dedit Matri. Virtus enim altissimi, & obūbratio Spiritus sancti, quæ fecit, vt* MARIA *pareret Saluatorem, eadem fecit, vt regeneret vnda credentem.* Hæc ille.

Auctor homiliæ de Sacramento corporis Domini, quæ habetur inter Eusebij Emissēni homilias, & in 9. tom. S.Hieronymus: *Ergo*, inquit, *vt ad nutum præcipientis Domini, repentè ex nihilo subsiliuerunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: ita parem potentiam in spiritualibus Sacramentis verbis præbet virtus, & rei seruit effectus, &c.* Et ibidem ex vi Sacramenti Baptismatis; quo repentè hominem mutat, ac renouat quoad animam; probat, non debere videri incredibile, si verba Sacramentalia mutent substantiam panis in carnem Christi. Vbi sine dubio nullum habet locum operatio illa obiectiua ad prouocandam fidem: neque enim in consecratione Eucharistiæ verba illa mutant panem excitādo in eo fidem. Similem autem vim ponit hic auctor in consecratione respectu panis, & in Baptismo respectu animæ.

GREGORIVS lib.9.epist.39. ad Theodistam Patritiam, docet, in Baptismo omnia peccata ita verè dimitti, vt in mari rubro vere Aegyptij mortui sunt: *Qui ergo*, inquit, *dicit peccata in Baptismate fundit° nō dimitti, dicat in mari rubro, Aegyptios nō veraciter mortuos.*

Denique S.BERNARDVS (vt recentiores omittam) in sermone de cœna Domini: *Duo*, inquit, *operatur in nobis Sacramētum Dominici corporis, vt videlicet & sensum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat, omninò consensum. Si quis vestrum nō tam sæpe modo, non tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut ceterorum huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini; quoniam virtus Sacramenti operatur in eo.* Hæc ille: cuius verba non possunt trahi ad effectū nutriendæ fidei. Non enim S.Bernardus solùm dicit, per Sacramenta remitti peccata, quod Lutherani fieri volunt, per fidem apprehendentē Christi iustitiam & Dei beneuolentiam; sed etiam dicit, vim Sacramēti operari in nobis, vt non consentiamus peccatis, quod per solam fidem nec potest fieri, neque aduersarij fieri dicunt.

Ad hoc argumentum ex Patribus variè respondent hæretici;

hæretici; Philippus in Apologia, arg.13. audacter sanè ita loquitur: *Neque vlla litera ex veteribus scriptoribus proferri potest, quæ patrocinetur in hac re Scholasticis.* Lutherus in lib.contra Cochlæum, agnoscit loca Augustini, quæ citauerat Cochlæus, & aliorum Patrum, sed more suo contemnit: *Quòd si qui sunt*, inquit, *ex Patribus qui senserunt, Sacramenta sua virtute iustificare, esto etiam Augustinus, vt Cochlæus contendit, nihil moror, hominum sunt dicta, sibi ipsis sæpius pugnantiū, & pleraque humano sensu extra Scripturas docentiū.* Hæc ille. At certè credibilius est, tot sanctos Patres Scripturā intellexisse, quàm vnum Lutherum: quod ipse quoq; concederet, nisi eum plane superbiæ spiritus excæcasset.

Caluinus respondit lib.4.Institut.cap.14.§.vltimo, Patres hyperbolicè loqui: *Fortè*, inquit, *miseros illos Sophistas decepernnt immodica illa Sacramentorum encomia, quæ de signis nostris apud veteres leguntur: quale est illud Augustini, quòd veteris legis Sacramenta Saluatorem tantum promittebant, nostra vero dent salutem. Has & similes dicendi figuras, cùm non aduerterent hyperbolicas esse, & ipsi hyperbolica sua dogmata promulgarunt.* Hæc ille. At hoc nimis ruinosum est effugium. Nam citati Patres, vt plurimùm referunt ad omnipotentiam Dei hos mirabiles effectus: nulla autem est opus omnipotentia, vbi non veri ac proprij, sed hyperbolici sermones sunt. Præterea Patres ipsi aliquando monent, se non loqui hyperbolicè, vt Chrysostomus homil.4.ad baptizandos, vbi cùm dixisset, Baptismo perfectè lauari & mundari animas, monet se nō ea dicere ambitionis gratia, id est, amplificandi & eloquentiæ ostēdendæ studio. Et Augustinus in epist. 23. circa finem dicit, eos qui non credunt, posse fieri, vt paruuli etiam sine fide actuali per ipsum Sacramentum saluentur, infideles esse. Ex quo intelligimus, eum nō hyperbolica encomia, sed dogmata fidei tradere. Denique si diceret Caluinus, vnum aut alterum ex Patribus Hyperbole vsum in oratione laudatoria, posset tolerari. At quòd omnes Græci & Latini, non modò in concionibus, sed etiam in libris dogmaticis, vel epistolis, vel commentarijs Scripturarum hyperbolicè loquantur, nullo modo credibile est. C

Kemnitius in 2.par. Examinis, pag.98.dicit, Scripturam apertè tribuere vim iustificandi Sacramentis: nec esse ea loca per tropos detorquenda in alium sensum, & sic à Patribus esse intellecta; tamen postea exponit omnia de efficientia per excitationē fidei quod iam refutauimus.

CAPVT OCTAVVM.

Sexta Classis ex ratione. D

EST autem OBSERVANDVM, vt faciliùs intelligatur efficacia rationum, duplicia esse verba, & signa cetera. QVÆDAM enim sunt non ad alium finem instituta, quàm ad significādum, quæ quidem theorica signa dici possunt. ALIA sunt instituta ad significandum, & efficiendum aliquid, quæ ob id practica dici possunt. Differunt autem quòd priora nihil immediatè, & vi sua operentur, sed solùm repræsentāt obiectum, & si forte sequitur effectus aliquis, non sequitur ex vi illius signi, sed aliunde: posteriora immediatè operantur, & sua quadam virtute. Verbi gratia, cùm quis monet alium adesse hostem, ille continuò fugit; ceterùm illius fugæ non est causa immediata illa admonitio, sed apprehensio rei noxiæ; proinde admonitio signum fuit prioris generis. Pari ratione, qui viso signo hospitij currit ad hospitium, non mouetur ab eo signo immediatè, sed ab apprehensione rerum, quibus indiget, & quas illud signum repræsentat: proinde illud etiam non est proprie signum practicum, vt hic accipimus. Nam aliquando solemus vocare signa practica omnia illa, quæ referuntur ad opus, siue mediatè, siue immediatè; quomodo accipiebatur in disputatione de intentione ministri: Tunc enim vocabamus practica omnia verba imperatiua: at hic ista vocamus theorica; practica autem dicimus, quæ præter significationem habent efficientiam, quomodo sigillum est verè signum practicum, quia non tantùm repræsentat imaginem, sed etiam eam imprimit in cera. A

Cognoscuntur autem hæc varia signa ex alio discrimine. Nam verba & signa theorica non adhibentur nisi intelligentibus: cùm enim non operentur, nisi repræsentando aliquid menti, stultum esset ea signa adhibere, vbi non est vsus mentis. At verba, & signa practica possunt adhiberi etiam rebus inanimis, & non modò non intelligentibus, sed ne sentientibus quidem; quomodo in Scripturis Iosue imperauit soli, & lunæ, Ios.10. *Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna cōtra vallem Haialot*, Matt.8. Dominus imperabat mari, & ventis. Matt.9. Luc.7. & Ioan 11. imperauit mortuis. & Petrus Act.9. *Tabita*, inquit, *surge*. Matth. 17. *Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc*, &c. Sic etiam quod attinet ad alia signa; Moyses percussit petram, vt daret aquas: Exod. 17. & Dominus misit digitos in auriculam surdi, & muti, & tetigit etiam linguam eius, vt eum curaret. B

Cōtrouersia igitur est inter nos, & hæreticos, quòd illi faciunt Sacramenta, signa prioris generis, dum affirmant ea non iustificare, nisi excitando fidem: nos facimus generis posterioris. Quare si ostendere potuerimus, Sacramenta esse signa posterioris generis, obtinuimus causſam. C

Sit ergo PRIMA ratio. Sacramenta rectè adhibentur non intelligentibus, ergo sunt signa posterioris generis, & verè iustificant nō excitando fidem more concionis, sed immediatè efficiendo sanctitatem. Consequentia manifesta est ex dictis. Antecedēs probatur, quia baptizantur ritè infantes, surdi, amentes, dormiētes. Exemplum insigne est apud Augustinum, lib. 4. confess. cap. 4. de quodam baptizato, dum vi morbi extra se positus esset, & omninò ignoraret, quid erga se fieret: cui tamen Sacramentum vtilissimum fuit. ADDE quod Concilium Carthaginense IV. can.76. Arausicanum I. can.12. Augustinus, li. 1. de adulterinis coniugiis, cap.26. & 28. & Leo epist.91. ad Theodorum, docent Sacramenta Baptismi, & Absolutionis, posse conferri etiam iis, qui in periculo vitæ sunt, licet ipsi vi morbi oppressi non habeant vsum rationis, vel sensuum: modo constet eos antea desiderasse eiusmodi Sacramenta. At certè istis non nisi ineptissimè fieret concio, aut signa adhiberentur ad excitandam fidem. D

SECVNDA ratio. Verba & signa Sacramentalia pendent ex diuina institutione, neque ab hominibus propria autoritate institui potuerunt: ergo non sunt mera signa, vt verba concionis, sed signa practica, & vim habentia aliquid supernaturale efficiendi. Antecedens conceditur ab aduersarijs, vt suprà est demonstratum. Probatur consequentia; quia si verba, & signa Sacramentalia essent nuda signa ad excitandam mentem instituta, potuissent ab hominibus facillimè institui, & eandem vim habuissent. Non enim refert ad nudam significationem, quis illa instituerit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

stituerit, modò præsentent idem obiectum. Quid enim refert, quis posuerit signa in hospitiis? & nunquid non eodem modo significant verba Hebraica à Deo scripta in tabulis, & verba Græca, vel Latina scripta ab hominibus? nónne etiam modo eodem incitabant ad bellum tubæ, quas DEVS fieri iusserat, Numer. 10. & tubæ prophanæ Ethnicorum? Eodem igitur modo, si Petrus aut Paulus, aut quiuis alius instituisse Baptismum, & Eucharistiam, eandem vim haberent illa signa, quàm modò habent. Quod certè non potest dici secundum Catholicorum sententiam, qui volunt, hæc Sacramenta non solùm significare, sed etiam efficere id, quod ex se non potuissent.

TERTIA ratio. Sacramenta non solùm pendent à Deo in institutione, sed etiam in ipso vsu: ipse enim est, qui per ministros suos baptizat, cõsecrat, absoluit, &c. ergo nõ sunt nuda signa ad excitandam fidem in- B stituta, vt conciones; sed aliquid præterea efficiunt. Antecedens conceditur ab aduersarijs, & probatum est suprà in quæstione de caussa efficiente Sacramentorum, ex illo Ioan. 1. *Hic est, qui baptizat*, ex Chrysostomo homil. 83. in Matthæum, & Augustino, tract. 5 in Ioannem, & ex aliis. Probatur cõsequentia. Nam vt verba, & signa cetera solùm significent, & animum excitent repræsentando, nihil refert à quo procedant. Siue enim dominus, siue seruus loquatur, idem semper verba eadem significant; nec magis excitat signum tubæ ad bellum, si tuba infletur ab Imperatore, quàm à rubicine. Ergo si signa Sacramentalia necessariò pendent à Deo, vt caussa principali, quę per ministros operetur: fateri cogimur, ea non solùm significare, sed etiam aliquid efficere.

QVARTA ratio, Sacramenta non solùm pendent à Deo, vt institutore, & principali agente, sed etiam à C Christi passione, & morte, vt suprà probauimus in principio quæstionis de caussa efficiente Sacramentorum: propter quod Patres communi consensu, docent Sacramenta fluxisse à Christi latere perfosso. Vnde etiam multi veterum docent, Christum baptizari voluisse vt tactu suæ mundissimæ carnis daret aquis vim mundandi, vt Ambrosius libr. 2. in Lucam, ca 12. Nazianzenus oratione in sancta lumina, Chrysostomus homil. 25. in Ioannem, Beda in cap. 3. Lucæ, & alij, & ipse etiam Lutherus in homiliis de Baptismo idem fatetur. Ergo non operantur Sacramenta solùm repræsentando obiectum, more concionis, sed verè efficiendo: nam alioqui non eguissent Christi meritis, nec vllam eis virtutem Christus dedisset. Et sicut concio non rectè diceretur manasse ex Christi latere, nec dicitur Christus dedisse vllam virtutem concioni ad significandum, quia id ex se habent verba; ita non recte diceremus, Sacramenta prodiisse ex Christi latere, vel Christum eis vim vllam dedisse.

QVINTA ratio, Sacramenta institutа sunt, vt nos certos reddãt remissionis peccatorum, & gratiæ Dei; ergo non solùm operantur obiectiuè repræsentando more concionis; sed efficiendo reipsa quod significãt. Antecedens admittitur ab omnibus, sed maximè ab aduersarijs. Catholici enim docent, ex Sacramentis gigni in nobis moralem quandam certitudinem remissionis peccatorum, non tamen infallibilem. Tametsi enim Sacramenta ex se infallibiliter efficacia sint, tamen potest fieri vt nobis non sint efficacia ob nostram indispositionem. At aduersarij volunt absolutam certitudinem gigni ex Sacramentis: & nos reprehendunt, quasi iubeamus homines dubitare de efficacia Sacramenti; vt patet ex Luthero, in libr. de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, ex Kemnitio in 2. parte Examinis, cap. de iutentione ministri; & ex aliis. Probatur consequẽtia; nam si Sacramenta solùm operarentur significando, & excitando fidem, nullam afferrẽt certitudinem: Penderet enim tunc Sacramentum à nostra fide, non à Christi institutione; quod est tollere veram certitudinem efficaciæ Sacramenti, vt Lutherus fatetur in lib. contra Anabaptistas, edito anno M. D. XXVIII. vbi fusè persequitur, Sacramentum non debere pendere à fide dãtis, vel accipiẽtis, sed à sola Dei institutione, ne incerta reddatur eius efficacia.

Nec potest responderi, Sacramenta adferre certitudinem infallibilem, quia infallibiliter excitent fidem; quæ infallibiliter iustificat: siquidem experimẽto contrarium didicimus. Quot enim sunt, qui baptizantur, & tamen non credunt? & si concio, quę est efficacior Sacramentis, ipso etiam teste Luthero in lib. contra Cochlæum, non excitat fidem infallibiliter, vt experimur; quanto minus Sacramenta infallibiliter fidem excitabunt? Ergo si vllam certitudinem Sacramenta adferunt, id est, quia ex opere operato efficiunt quod significant.

SEXTA ratio, Sacramenta contrario modo se habent ad finem, ac verbum: non igitur eodem modo operantur. Probatur antecedens. Nam verbum Dei præcedit fidem, Sacramenta autem sequuntur, siquidem: *Fides ex auditu*, Roman. 10. vnde verbum prædicatur infidelibus, & hæreticis quibuscunque, vt incipiant credere. At Sacramenta requirunt fidem saltem in adultis, nec possunt rectè conferri, nisi iis, qui prius credunt. Vnde Actor. 8. cùm Eunuchus diceret: *Ecce aqua, quis prohibet me baptizari?* respondit Philippus: *Si credis ex toto corde, licet.* Et semper in Ecclesia consuetudo fuit, vt qui Christiani esse vellent, primùm fierent Catechumeni, & satis diu instruerẽtur, & non nisi instructi, & firmi, ac stabiles in fide baptizarẽtur. IVSTINVS in Apologia ad Antoninum explicans mores Ecclesiæ: *Quicunque*, inquit, *persuasi fuerint, & crediderint vera esse, quæ à nobis traduntur, & dicuntur, ac viuere se ita posse receperint: orare ieiunantes, & petere à Deo priorum peccatorum remissionem iubentur, nobis cum eis vnà, & orantibus, & ieiunantibus. Deinde adducuntur à nobis, vbi aqua est, atque eo regenerationis modo, quo ipsi regenerati sumus, regenerãtur.* Hæc ille. Ex quo sequitur non modò falsam, sed etiam ineptissimam esse hæreticorum sententiam.

SEPTIMA ratio, Sacramenta non minus sunt efficacia, si dentur lingua Græca, aut Latina, quàm non intelligat, qui Sacramentum suscipit, quàm si dentur lingua vulgari, quam omnes intelligant; Ergo non operantur more concionis, sed habent effectum suum D præter fidei excitationem. Consequentia patet, quia si operarentur more concionis, nihil efficerent, nisi darentur lingua vulgari. Antecedens probatur, quia Lutherani, & Caluinistę admittunt nostrũ Baptismа, quod semper datur lingua Latina; non enim rebaptizant à nobis baptizatos.

OCTAVA ratio, si Sacramenta operarentur excitando fidem, non esset vlla caussa cur adhiberentur hominibus doctis, qui legere possunt Scripturas, vel etiam imperitis, qui audiunt conciones: multò enim melius excitat fidem Scriptura, & concio, quàm Baptismus, vel Eucharistia. Itaque præstaret loco Baptismi legere vnum caput ex Bibliis.

ADDE, quòd etiam imago Baptismi in tabula depicta posset idem facere, quod facit Baptismus; nam facit visibilem promissionem, & excitat fidẽ: & hoc præstat

præstat Baptismo, quod manet semper, cùm Baptis- A mus semel fiat, & transeat.

NONA ratio, Sacramenta non prosunt nisi suscipientibus, etiamsi multi alij præsentes sint, & audiãt, & videant quæ geruntur: alioqui non esset opus, vt singuli baptizarentur, & communicarẽt corpori Domini, sed satis esset, vt vnus baptizaretur, & communicaret coram tota multitudine; ergo non operantur more concionis, excitando fidem. Consequentia patet. Nam si operarentur more concionis, prodessent omnibus audientibus: omnes enim excitari possunt ad fidem, qui adsunt, dum pronunciatur promissio Dei, & signo visibili ante oculos ponitur. Neque refert, quod Sacramentum solum dirigi videtur ad vnum. Nam etiam concio potest dirigi ad vnum, & tamen omnes audientes excitaret.

PRÆTEREA dum minister baptizat, ac dicit; B Ego te baptizo, non vult dicere, Ego te abluo à peccatis (secundum Lutheranos) sed, Ego testificor tibi remitti peccata, vt Melanchthon exponit in locis, cap. de Baptismo, & Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 15. §. 15. & omnes alij exponere coguntur. Porrò hæc testificatio non prodest ei, qui baptizatur, nisi quia interim cogitat, & credit, Deum sibi esse propitium per Christum, vt ipsimet fatentur. Possunt autem omnes, qui adsunt, idem cogitare, & credere: siquidem promissio est communis, & quod vni dicitur, omnibus conuenit. Nó enim ideò illi, qui baptizatur, Deus est propitius, quia baptizatur (ex Lutheranorum sententia) sed ideò vera est testificatio Baptismi, quia Deus illi est propitius, modò per fidem apprehendat hanc Dei beneuolentiam.

DECIMA ratio, si Sacramenta solùm operaren- C tur significando, nihil interesset inter nostra Sacramenta, & Sacramenta veteris legis: nam etiam illa significabant Christi gratiam, & remissionem peccatorum, & excitare poterant fidem. Id autem esse falsum in sequenti quæstione demonstrabimus.

CAPVT NONVM.

Soluuntur obiectiones ex Scripturis deprompte.

SOLVENDA sunt argumenta Lutheri, Philippi, Caluini, Kemnitij, & aliorum: quæ quidem partim sumuntur à Scripturis, partim a Patribus, partim à ratione.

VT igitur à PRIMA classe argumentorum incipiamus. PRIMVM argumentum sumitur ex Habacuch 2. & Roman. 1. & Hebr. 10. *Iustus ex fide viuit*, inquit Scriptura, non autem dicit, Iustus ex Sacramentis viuit; igitur Sacramenta non iustificant, nisi excitando fidem. Confirmatur ex similibus locis, vt Roman. 4. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Et Roman. 10. *Corde creditur ad iustitiam*, & nó addidit Paulus, Et corpore suscipitur Sacramentum ad iustitiam. Ita Lutherus in Babylone, cap. de Baptismo, & in assert. 1. articuli.

RESPONDEO PRIMO, non dicit Scriptura, Iustus ex sola fide viuit, proinde relinquitur suus locus Sacramentis. Alioqui non solùm Sacramenta, sed etiam Deus, & Christi meritum, & alia excluderentur, quæ neque ipsi Lutherani excludi volunt: non enim ait Scriptura, Iustus ex Deo viuit, aut ex Christi merito viuit.

SECVNDO, etsi his verbis Scriptura non dicit, iustum ex Sacramentis viuere; tamen idem dicit aliis A verbis. Nam cùm ait, hominem per Baptismum regenerari, Ioan. 3. & Tit. 3. quid aliud dicit, nisi Baptismum dare vitam?

TERTIO, verba illa Prophetica: *Iustus ex fide viuit*, non significant ad literam, Iustum hominem fieri, aut reputari ex fide, vt Lutherani volunt; sed significant, Iustum ex fide quam habet, constãter exspectare, quæ Deus promisit, & nõ frangi, aut deficere, etiãsi promissiones tardari videantur. Hunc esse verum sensum non dubitabit, qui expendet locum Habacuch, & Pauli ad Hebræos. vterque enim tractat de patientia, & longanimitate: *Si moram fecerit*, inquit Propheta, & ex eo Apostolus, *exspecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso: Iustus autem ex fide viuit.* AD Confirmationem respondeo eodem modo: Nam Paulus B tribuit iustificationem fidei, sed non soli. Et præterea idem tribuit Scriptura in aliis locis Sacramento, vt Actor. 2. *Baptizetur vnusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* Et Actor. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomine ipsius.*

SECVNDVM argumentum ex Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.* Lutherus locis citatis in primo argumento dupliciter ex hoc testimonio argumẽtatur. PRIMO sic: Qui credit, & baptizatur, saluus est, qui non credit; damnatur, etiamsi baptizaretur: Igitur non Baptismus sed fides saluat. SECVNDO sic; Dominus ait: *Qui non crediderit, condemnabitur*, & non ait; Qui non fuerit baptizatus, cõdemnabitur. Igitur fides sola saluat, non Baptismus.

Ad PRIMVM respondeo, malam esse consequẽ- C tiam. Solùm enim ex illo antecedente colligi potest, Ergo non solus Baptismus saluat: non autem Ergo Baptismus non saluat. Alioqui ex eo, quod Paulus dicit, 1. Corinth. 13. Fidem nihil prodesse sine charitate possemus colligere, Ergo fides nihil prodest. Ad SECVNDVM dico, Dominum non dixisse; Qui non fuerit baptizatus, condemnabitur; non quia hoc non sit verissimum, cùm idem Dominus dixerit, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*: sed quia non erat opus hoc hoc dicere, cùm per se intelligeretur ex eo, quod dictũ erat: *Qui non crediderit condemnabitur.* Qui enim nõ credit, consequenter non vult baptizari, & etiamsi vellet, nihil ei prodesset. At in affirmatione oportuit addere Baptismum fidei, quia non omnis, qui credit, baptizatur. Similia sunt argumenta à genere ad spe- D cies. Negatiuè enim valet, Non est animal, igitur nec homo; affirmatiuè non valet, Est animal, igitur est homo.

TERTIVM argumentum sumitur ex Paulo, Roman. 4. sic enim ait Philippus in, Apologia, artic. 13. *Paulus reclamat* (nimirum contra Scholasticos, docẽtes Sacramenta ex opere operato iustificare) & negat Abrahamum iustificatum ex Circumcisione, sed Circumcisionem dicit esse signum propositum ad exercendam fidem nostram. Igitur eodẽ modo Sacramenta Christiana non iustificant, nisi excitando fidem.

RESPONDEO PRIMO non dicit Paulus, Circumcisionem fuisse signum propositum, ad exercendã fidem, sed fuisse datam Abrahamo vt signaculum iustitiæ fidei: id est, factum hoc priuilegiu Abrahamo, vt ipse primus haberet Sacramentum Circumcisionis; quia id meruerat eius obedientia, & fides. Fuit enim hoc testimonium iustitiæ fidei ipsius, vt suprà monuimus, cap. 17. Itaque hic locus nihil facit ad rem. Nam Circumcisio soli Abrahæ fuit signaculum

iustitiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

iustitiæ fidei; & illi non fuit signaculum excitans fidem, sed testimonium fidei iam antè habitæ.

SECVNDO, non est eadem ratio Circumcisionis, & Baptismi. Nam de Circumcisione Paulus dicit: *Circumcisio nihil est*, 1. Cor. 7. de Baptismo autem ad Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Sed de hoc postea.

QVARTVM argumentum est Zwinglij, in lib. de vera & falsa religione, qui adfert illud Luc. 5. *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Pharisæi, inquit, Zwinglius, *intellexerunt, solum Deum, non autem Sacramenta posse iustificare: iuxta illud* Isaiæ. 43. *Ego sum, qui deleo iniquitates.*

RESPONDEO, miram esse hæreticorum cæcitatē, qui malunt Pharisæis credere; quàm Christo. Nam si Pharisæi dixerunt: *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus:* Christus ibidē paralyticum sanauit, vt ostenderet, se etiam vt hominem posse peccata dimittere: *Vt autem sciatis*, inquit, *quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: tunc ait paralytico: Tolle lectum tuum &c.* Et præterea nonne Christus hominibus dixit, Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis?* Nec tamen ob id falsa erunt verba Isaiæ. Ipse enim loquitur de eo, qui propria auctoritate peccata dimittit, qui sine dubio solus Deus est.

QVINTVM argumentum est Kēnitij, ex 5. ad Epes. vbi Apostolus ait: *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ* vbi totā vim Baptismi tribuit Paulus verbo. Verbum autem operatur excitando fidem; nam: *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*, Rom. 10. Addit etiam Kēnitius illud 1. Petri 3. *Vos saluos facit Baptisma non carnis depositio sordium, sed cōscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.* vbi Baptisma dicitur saluare per resurrectionem, id est, per fidem resurrectionis.

RESPONDEO ad Ephes. 5. per verbum vitæ, non intelligi cōcionem, cuius effectus est fides, sed formā Sacramenti, id est, verbum consecratorium, & practicum, non concionale. Ita enim exponunt omnes interpretes, vt supra ostendimus in quæst. de forma Sacramenti. Porrò S. Petrus non dicit, Baptisma saluare per fidem resurrectionis, sed per resurrectionē, id est, vt Beda in hunc locum exponit, quia cum baptizamur, repræsentamus Christi resurrectionem, emergēdo ex aquis; & quia Baptismus facit iustificando nos, vt in nouitate vitæ ambulemus, quomodo Christus per resurrectionem nouam vitam viuere cœpit, sicut etiā Paulus dicit, Rom. 6. Similis phrasis est Rom. 4. vbi Paulus dicit: *Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.* quod idem est, ac si diceret per Christi passionem morimur peccatō, per Christi resurrectionem iustitiæ vita viuere incipimus: vbi sine dubio præpositio, *Per*, non significat causſam meritoriam, sed causſam exemplatem. Non enim Christus meruit resurgendo, cùm fuerit extra viam & statum merendi.

CAPVT DECIMVM.

Soluuntur obiectiones ex Patribus.

PRIMO obiiciunt Augustinum, qui ait, non Sacramentum, sed fidem Sacramenti iustificare. Hanc sententiam sine nomine Augustini, vt prouerbium vulgare, citat Martinus Lutherus in lib. de captiuitate Babylon. cap. de Baptismo, & in assert. art. 1. sed in lib. contra Cochlæum citat nomine Augustini. Quod etiam facit Philippus in Apologia, art. 13. vbi postquam dixerat, non posse produci vllam litteram ex veteribus pro sententia Scholasticorum; addit: *Imò in contrarium dat Augustinus, quòd fides Sacramenti, non Sacramentum iustificet.*

RESPONDEO, Augustinum nihil eiusmodi dicere expressis verbis, sed contrarium potiùs. Nā in epist. 23. ad Bonifacium dicit Augustinus, paruulos esse fideles, & saluari, si moriuntur post Baptismum, quia etiamsi non habent fidem, habent tamen fidei Sacramentum: quod est idem, ac si diceret: Paruulos nō saluat fides, sed Sacramentum fidei. Fortasse Lutherus collegit eam sententiam ex tract. 80. in Ioannem, vbi Augustinus ait, aqua Baptismi mundari cor, id faciēte verbo, non quia dicitur, sed quia creditur. Sed iam suprà ostendimus in quæstione de forma Sacramenti, illud (quia creditur) non significare actum fidei, sed obiectum. Quod si alicubi inueniretur diserris verbis ea sententia, sine dubio exponenda esset pro eo solo tempore, quo quis non potest habere Sacramentum: in eiusmodi enim necessitate sufficit fides Sacramenti cum voto eiusdem, vt Augustinus dicit, libr. 4. de Baptismo cap. 22. sicut etiam è contrario in paruulis, qui non possunt habere fidem actualem, sufficit fidei Sacramentum, vt ex epistol. 23. Augustini iam probauimus.

SECVNDO proferunt illa verba Augustini ex lib. quæstionum vet. & noui Testamenti, q. 59. *Qui Baptismum putat carnali ratione consistere, hic non est spiritualis: nec donum cœleste poterit consequi, qui se per aquam, non per fidem commutari credit.*

RESPONDEO PRIMO librum citatum non esse Augustini, sed alicuius hæretici qui multa docet, & contra fidem, & contra Augustinum, vt quòd mulier non sit creata ad imaginem Dei, q. 21. quòd Melchisedech fuerit Spiritus sanctus, q. 109. & quòd Adam nō habuerit Spiritum sanctum, q. 123.

SECVNDO dico, testimonium allatum non esse contra nos, sed pro nobis. Nam auctor hīc loquitur de causſa formali, non de efficiente iustificationis, ac dicit hominem immutari: & renouari non per externam lotionem, quasi nihil sit Baptismus noster, nisi mundatio carnis, vt olim Baptismata Iudæorum; sed per fidem, quæ cùm est perfecta, & viua, formaliter mundat & iustificat, iuxta illud Petri, Actor. 15. *Fide purificans corda eorum.* Hanc autem fidem, id est, formalem iustificationem hic auctor dicit dari in Baptismo: *Aqua*, inquit, *cernitur, sed nō videtur, Spiritus operatur, vt fides in ipso sit.* vbi non potest loqui de fide imperfecta, & inchoata, quæ secundum nos, disponit ad iustificationem, & quę secundum Lutheranos, apprehendit iustificationem: ista enim præcedere debet Baptismum. Loquitur igitur de fide perfecta, quæ infunditur in Baptismo, & quæ iustificat formaliter. Quod idem definiuit Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 7.

TERTIO, profert Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 14. alium locum Augustini, ex lib. 3. quæst. in Leuiticum, q. 84. vbi Augustinus duo dicit. PRIMO, ministrū hominem solùm præbere Sacramentum visibile, Deum autem præbere inuisibilem gratiam. SECVNDO, ita separari hæc duo, vt in quibusdam sit Sacramentum sensibile sine gratia inuisibili, vt in Simone Mago à Philippo baptizato; in quibusdam inuisibilem gratiā sine Sacramento visibili, vt in bono latrone.

AD PRIMVM respondeo, duobus modis hominem ministrare Sacramenta. VNO modo faciendo, quod potest ex naturali sua virtute. ALIO modo applicando Sacramenta vt instrumenta à Deo mota, & eleuata ad

uata ad actionem supernaturalem faciendam. Primo modo vere dicimus hominem nō iustificare, sed solū lauare corpus, aut aliquid huiusmodi; & sic loquitur Augustinus. Alio modo vere dicimus hominem iustificare, sed non alia actione, quam illa, qua Deus ipse vtitur ad iustificandum. Atque ad hunc modum exponēdum est, quòd ait S. HIERONYMVS, in c. 4 Isaiæ, vbi dicit: *Homo per aquam præbet, Deus autem Spiritum sanctum.* Ad SECVNDVM dico, illa posse separari; non quòd Sacramentum sensibile nō sit causſa inuisibilis gratiæ, sed quòd possit impediri eius effectus per obicem, vel indispositionem subiecti, & quòd possit Deus sine Sacramento etiam dare gratiam suam.

QVARTO solet adferri ex Augustino alius locus ex lib. 15. Trinit. c. 26. vbi dicit, solum Deum posse dare Spiritum sanctum, & ideò Apostolos non dedisse Spiritum sanctum, quibus manus imponebant, sed orasse, vt descenderet.

RESPONDEO, aliud esse dona Spiritus sancti, aliud ipsum Spiritum sanctum. Dona Spiritus sancti dant Sacramenta; ipsum Spiritum sanctum nō potest propriè dare, nisi is, à quo ille procedit. Posset etiam dici, Spiritum sanctum ex auctoritate non dari, nisi à Deo, à quo procedit, tamen instrumentaliter dari etiā ab hominibus. Nam Actor. 8. legimus, per manus Apostolorum datum fuisse Spiritum sanctum, quod etiam ibidem fatetur Augustinus.

QVINTO proferunt ex Augustino, lib. 19. contra Faustum, c. 16. illa verba: *Quid sunt, quæque corporalia Sacramenta, nisi quædam verba visibilia?* Hinc enim colligi putant, Sacramenta non iustificare, nisi more cōcionis, aut picturæ, quæ solùm repræsentando agit.

RESPONDEO, Augustinum eo loco assignare vnum Sacramenti effectum, id est, significationem, sed non propterea negare ceteros, quos alibi sæpe posuit. Cur autē eo loco solùm de significatione agat; causſa fuit, quia disputabat de Sacramentis in genere, id est, de Sacramentis vtriusque Testamenti: proinde ponere debuit effectum communem omnibus Sacramētis. Cur autem appellauerit Sacramenta visibilia verba, illa fuit causſa, quia disputabat contra Manichæos, qui reprehendebant mutationem Sacramentorum veterum in noua: ac dixerat necessariò mutanda fuisse verba post Christi aduentum; nam cùm veteres dicerent, Christus veniet, morietur, resurget: nos dicere debemus, Venit, mortuus est, resurrexit. Inde collegit etiam Sacramenta mutanda fuisse, ne iam falsò significarent. Vt autem similitudo aptissima demonstraretur, dixit: *Quid sunt Sacramenta* (nimirum quoad significationem) *nisi visibilia verba?*

SEXTO profert Kemnitius alium locum Augustini, ex lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 25. vbi beatus Augustinus reprehendit eos, qui sentiebant non posse damnari eos, qui Sacramenta percipiunt Baptismi, & cœnæ Domini, licet nec fidem, nec bonam vitam teneant. Isti enim videntur omninò sensisse Sacramenta iustificare ex opere operato, ita vt vi sua iustificarent, non per fidem.

RESPONDEO, Augustinus meritò illos reprehendit, quia illi non solùm credebant, Sacramenta iustificare ex opere operato, sed credebant non posse amitti gratiam, & salutem semel acceptam in Sacramento per quæcunque peccata postea accedētia; quæ sententia non est nostra, sed potiùs Martini Lutheri, qui in libro de captiuitate Babylonica, ca. de Baptismo, ait: *Vides quam dives sit homo Christianus, seu baptizatus, qui etiam volens, non potest perdere salutem suam quantiscunque peccatis, nisi nolit credere?*

SEPTIMO solet obiici BERNARDVS, qui in sermone de cœna Domini sic ait: *Sicut inuestitur Canonicus per librum, Abbas per baculum, Episcopus per annulū, sic diuisiones gratiarum diuersis sunt traditæ Sacramentis.*

RESPONDEO, non comparat Bernardus Sacramenta cum libro, baculo, & annulo ratione efficientiæ, sed solùm ratione diuersitatis Sacramentorum. Nam alioqui ibidem docet, Sacramenta cōferre gratiam, vt suprà citauimus.

VLTIMO proferunt Tertullianum, qui in libro de Pœnitentia vocat Baptismum fidei obsignationē: quomodo etiam loquitur Basilius, li. 3. in Eunomium, & lib. de Spiritu sancto, cap. 12.

SED ad hæc respondimus suprà cap. 17. vbi ostendimus, Baptismum vocari sigillum fidei, nō quia excitet fidem, sed quia per Baptismum testatur is, qui baptizatur, se credere, & etiam Ecclesia baptizans dat illi publicum testimonium ipsius fidei. Sed quanquam Patres id verè tribuant Baptismo, non tamen negant habere etiam alios effectus præstantiores, immò etiam eos asserunt, vt suprà ostendi.

CAPVT VNDECIMVM.

Soluuntur obiectiones ex ratione depromptæ.

PRIMA ratio est Lutheri in Babyl. cap. de Baptismo, & Philippi in Apologia, artic. 13. & aliorum. In omni Sacramento requiritur verbum promissionis: vbi est promissio, ibi necessariò exigitur fides, quæ promissionem accipiat: ergo fides est, quæ immediatè operatur, & iustificat. Confirmat Lutherus, quia multi per fidem saluantur sine Sacramento, vt qui non habent à quo baptizentur: & contrà qui Sacramentum habent sine fide, damnantur. Igitur in Sacramento fides est, quæ iustificat, non Sacramentum.

RESPONDEO, tribus modis peccare hoc argumentum, quod tamen est communissimum apud aduersarios.

PRIMVM enim, verbum promissionis requiritur quidem in institutione Sacramenti, at non requiritur in ipso vsu Sacramenti: id quod patet. Nam qui baptizant, non dicunt: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*, quæ est promissio, sed dicunt: Ego te baptizo in nomine Patris, &c. Et qui consecrant Eucharistiam, non dicunt: *Qui manducat hunc panem, viues in æternum.* Sed: *Hoc est corpus meum.* Et qui absoluunt, nō dicunt: *Quorum remiseritis peccata*, sed: Ego absoluo te. Porrò hic agimus de vsu Sacramenti, non de institutione: agimus enim de effectu Sacramenti; operatur autem Sacramentum, dum eo vtimur. Quare argumentum non est ad propositum, & falsum assumit.

SECVNDO, etiamsi in vsu requireretur semper promissio, & consequenter fides, non inde posset cōcludi, fidem esse, quæ immediatè iustificat: diceremus enim, fidem requiri vt cōditionē, & vt quæ applicaret homini Sacramentum. Sicut autem medico offerente pharmacum, & promittente sanitatem, requiritur in ægroto fides, quæ accipiat seriò illā promissionem, & medico assentiatur; non tamen est ea fides, quæ sanat ægrotum, sed pharmacum, licet sine fide pharmacum acceptum non fuisset; ita quoque, &c. TERTIO, etiāsi & promissio requireretur, & fides in Sacramento iustificaret: non tamē inde cōcludi posset, quod illi cōcludunt, solam fidem agere, Sacramentum autem nihil efficere: sed concluderetur, vtrumque esse necessarium, & vnum sine altero non sufficere.

AD con

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD confirmationem RESPONDEO, fidem, & Sacramentum patria in hac re videri posse. Nam sicut in necessitatis articulo potest saluari aliquis sine Sacramento in se, modò habeat votum eius, & fidem, ac pœnitentiam: ita è cõtrario saluantur paruuli sine fide actuali per solum Sacramentum. Et sicut in adultis, qui habet Sacramẽtum, & non vult credere, dãnatur; ita qui habet fidẽ, & non vult Sacramentum percipere, damnatur. Ex quo intelligimus vtrumque requiri, cùm haberi potest, & vtrumque iustificare, sed diuerso modo. Nam Sacramentum actiuè iustificat, vt instrumentum Dei, fides, & pœnitentia iustificant, vt dispositiones, & secundum aliquos, vt causæ meritoriæ de congruo. Neque est eadem gratia (vt suprà diximus) quæ datur vi Sacramenti, & quæ datur sine Sacramento ob dispositionem, vel meritum de congruo fidei, & pœnitentiæ.

SECVNDA ratio est Zvvinglij in libro de vera & B falsa religione, cap. de Sacramẽtis. Solus Deus nouit corda hominum, igitur solus ipse potest ea mundare: non ergo Sacramenta iustificant. Confirmatur PRIMO, quia si Sacramenta ex opere operato iustificarent, Deus esset obligatus Sacramentis, quippe qui non posset non iustificare eum, qui Sacramentum percipit.

RESPONDEO, argumentum probat, Sacramenta non esse causas principales; non autem non esse instrumentales. Non enim est necesse vt Sacramentum nouerit cor, vel conscientiam, sed satis est, si Deus nouerit, qui per Sacramentum operatur.

Ad confirmationem dico, Deum non esse alligatum Sacramentis, sed contrà Sacramenta esse alligata Deo; nam Deus potest sine Sacramentis iustificare, Sacramenta sine Deo non possunt. Quod autem Deus non possit non iustificare eum, qui accipit fideliter Sacramenta, non ideò, quia sit alligatus Sacramentis, C sed quia est alligatus (si fic loqui licet) veritati suæ. non enim potest non esse fidelis in promissis suis. ADDE, quòd hæc omnia argumenta, si quid concluderent, concluderent etiam, Christi sanguine, vel fide in Christum, nõ posse homines iustificari. Nam Christi sanguis non scrutatur corda, nec penetrat ad animã magis quàm Sacramenta: & sicut absurdum videtur aduersariis Deum alligari aliquo modo Sacramẽtis, ita absurdum videri debet alligari Christi sanguini, aut nostræ fidei. Et tamen aduersarij nihil sæpius docent, quàm nos Christi sanguine, & fide in ipsum iustificari.

TERTIA ratio Caluini lib. 4. Instit. cap. 14. §. 14. Qui dicunt, Sacramenta iustificare, abstrahunt homines à Deo, & faciunt vt in spectaculo rei corporeæ acquiescant, non in ipso Deo.

RESPONDEO PRIMO, si argumentum aliquid D valeret, probaret non debuisse Deum in testamento veteri proponere serpentem æneum, quem qui aspicerent sanarentur; immò nec debuisse Deum incarnari, ne in spectaculo rei corporeæ homines acquiescerent.

SECVNDO respondeo, contrarium sequi ex nostra doctrina. Nam cùm dicamus, Sacramenta ex se non habere virtutem sed Deum esse, qui per illa operatur, hoc ipso trahimus homines ad Deum; quomodo qui à Christo curabantur, vel per tactum fimbriæ, vel etiam per sputum, & lutum, non acquiescebant in fimbria, & sputo, ac luto, sed agnoscebant, & laudabant Christi virtutem.

QVARTA ratio est Kemnitij loco citato in 2. parte Examinis, cap. de efficacia Sacramenti; Eodem modo iustificant verbum Dei, & Sacramenta; sed verbum iustificat solum excitando fidem, igitur & Sacramenta solùm iustificant excitando fidem. Maiorem propositionem probat PRIMO, quia Scriptura sicut dicit Sacramenta iustificare, sic etiam dicit verbum iustificare, Rom. 1. *Euangelium virtus Dei est in salutem omni credenti.* SECVNDO probat, quia in iustificatione per Sacramenta concurrunt duæ quasi manus; vna est Dei offerentis gratiam, altera est hominis illam accipientis; manus Dei est verbum, & Sacramentum; manus hominis est fides. Ergo nec verbum, nec Sacramentum quidquam prodest, nisi fide accipiatur, & si quid prodest, ideò prodest, quia fide accipitur. Hebr. 4. *Non profuit illis sermo auditus, non admixtus fidei.*

RESPONDEO, falsum esse, verbum, & Sacramẽtum eodem modo iustificare; immò vt suprà diximus, B ita diuerso modo iustificant, vt vnum, id est, verbum præcedat fidem, alterum, id est, Sacramentum, sequatur fidem.

Ad PRIMAM probationem respondeo PRIMO, per Euangelium eo loco intelligi posse non concionem, sed mysteria ipsa Euangelij, vt incarnationem, passionem, Sacramenta, &c. SECVNDO, si accipiatur Euangelium pro concione, dico ibidem explicari, quomodo Euangelium saluet. Nam subiungit Apostolus: *Iustitia enim Dei reuelatur in eo ex fide in fidem.* Ac nusquã Scriptura ita exposuit modum saluãdi Sacramentorum. TERTIO dico, Scripturam, & verbo, & Sacramento tribuere vim iustificandi, sed nusquam dicere eodẽ modo iustificare, neque licet ex eo quod legimus, verbum, & Sacramentum iustificare, continuò colligere, ergo eodem modo iustificant. Alioqui liceret etiam cõcludere eodem modo iustificare verbum, quo iustificat Deus, vel fides, vel Christi passio: C hæc enim omnia dicuntur in Scripturis iustificare; & tamen non admitteret Kemnitius, ista eodem modo iustificare.

Ad SECVNDAM respondeo, verbum, & Sacramenta dici posse manum Dei, per quam ad nos venit gratia & iustitia: sed non eodem modo. Manus enim multa officia habere potest; nam & porrigit aliquid, & etiam operatur. Porro verbum dici potest manus, quia offert salutem, non autem quia re ipsa operetur, vel applicet: contra verò Sacramentum dicitur manus, quia applicat re ipsa Christi meritum, & operatur gratiam. Cuius differentiæ signum euidens est, quòd verbum non prædicatur, nisi intelligentibus, nec prodest, nisi intelligatur, & credatur: at Sacramẽtum exhibetur, & prodest etiam non intelligentibus, vt infantibus & amẽtibus. Pari ratione fides dici potest manus nostra, non, vt vult Kemnitius, quia apprehendat promissionem, & ipsa sola hoc modo iustificet; sed quia remouet obstacula, & disponit animã, vbi est necessaria talis dispositio. Alioqui non solùm non prodesset Baptismus infantibus, & amẽtibus, sed nec adultis, & sanis, si in ipso momẽto Baptismi paululum distraherentur animo; tunc enim fides non apprehendit promissiones.

Argumentum POSTREMVM Zvvinglij est: Fieri nõ potest, vt Sacramenta, quæ sunt res crassæ & materiales, ad animam penetrent, igitur non purgant sordes peccati, quæ in anima residẽt.

Confirmari potest hoc argumẽtum. PRIMO; Quia si vllo modo Sacramenta possent operari in animam, id fieri deberet per actionem, quam habent in corpora, vt Augustinus dicit de aqua, quæ corpus tangit, & cor abluit: at sæpe Sacramenta ne ipsum quidem

quidem corpus attingunt. Nam cùm quis absoluitur, A non est necesse, vt sonus verborum, aut manus sacerdotis pertingat ad pœnitentem. Pari ratione Matrimonium potest fieri solis nutibus, vel inter absentes. Denique non est necesse, vt verba cõsecrationis realiter panem consecrandum attingant: possunt enim ea verba dici tam submissè, & in tanta distantia, vt aër motus non perueniat ad panem. Denique de ipso Baptismo idem probari potest; nam virtus debet esse in verbis.

SECVNDO; Iustificatio est opus nobilius, & difficilius, quàm sit creatio mundi, vt Augustinus docet tract. 72. in Ioannem. Et patet, quia in iustificatione reperitur creatio gratiæ, quæ est res quædam diuina, & supernaturalis: at nulla creatura potest esse instrumentum creationis, vt sanctus Thomas docet, 1. part. quæst. 45. art. 5.

TERTIO; Iustificatio fit in momento: Sacramenta in momento operari non possunt; ergo non possunt iustificare. Probatur Minor. Nam non potest operari aliqua caussa, nisi quando est: actio autem Sacramentalis, cùm sit successiua, in instãti esse non potest. Explico: res successiuæ non habẽt esse, nisi dum fiunt, consistunt enim in quodam fluxu. Quare non est assignare vllum instãs, in quo sit res successiua, vel etiam vlla pars eius: sed tantum est assignare instans in quo est quiddam indiuisibile continuatiuum rei successiuæ, quod quidem continuatiuum non est res successiua, nec pars eius: res enim successiuæ essentialiter requirunt extensionem quandã. Igitur intelligi nequit rem successiuam agere, nisi successiuè, & proinde in tempore, cùm ipsa in nullo instanti sit, & non possit id quod non est, vel quando non est, agere.

QVARTO; Vel est in Sacramentis aliqua virtus superaddita diuinitùs, vel non. Si non est, ergo non C possunt attingere effectum supernaturalem: est enim inintelligibile, quòd aliqua res maneat protsus, sicut antea erat, & nihil accipiat, & tamen possit facere, quod antea non poterat. Si est, vel est virtus corporalis, vel spiritualis. Si corporalis, non poterit efficere rem spiritualem, neque agere in rem spiritualem, proinde nihil proderit; nam ideo virtus superaddita requiritur, quia Sacramentum non potest agere in animam, quæ est spiritus, nec potest producere gratiam, quæ est spiritualis. Si autem virtus spiritualis est; non igitur poterit esse in Sacramento corporali. Non enim accidens spirituale, & indiuisibile in subiecto corporali, & extenso recipi potest; omne enim quod recipitur, per modum recipientis recipitur.

Præterea QVINTO; Ista virtus vel esset tota in qualibet parte Sacramenti, vel pars eius in vna par- D te Sacramenti, & pars in altera. Non primum, quia tunc sequeretur illam non pendere à subiecto in esse, nec propriè inhærere; quare esset substantia, non accidens. Item etiam prolato quouis verbo, statim produceretur effectus, quod nemo concedit. Non etiam secundum, quia tunc esset corporea, & præterea prolato primo verbo periret pars virtutis; prolato secundo periret altera pars: & sic virtus illa, vel tota, vel maxima ex parte periret, antequam effectus inciperet produci. Quare superuacanea erat illa virtus in partibus Sacramenti præcedentibus effectum.

SEXTO; Vel ista virtus est in verbis tantùm, aut in elemento tantùm, aut in vtroque. Si in verbis tantùm, quomodo Eucharistia sumpta iustificat? Si in elementis tantùm, quomodo verba consecrationis, Eucharistiæ operantur? Si in vtroque, vel erit eadem virtus, & hoc non potest esse, cùm non possit vnum accidens esse in duobus subiectis: vel erunt duæ virtutes, & tunc erunt in vno Sacramento duæ virtutes, quod videtur absurdum. SI dicas; Erunt duæ partiales. Contrà, quia tunc deberent concurrere simul ad opus; at aliquando accidit, vt vna pars Sacramenti longo tempore adhibeatur post aliam, vt cùm vnus hodie confitetur, & cras absoluitur.

DENIQVE inintelligibile est (vt Kemnitius dicit) quid sit ista virtus, quando adueniat, quando desinat esse, &c.

Ad hæc argumenta posset tripliciter responderi. PRIMO posset, si quis vellet, confiteri ignorantiam circa huiusmodi nodos; & tamen satisfacere hæreticis, immò etiam ora illorum obstruere. Nam tenemur quidem rationem reddere eius, quæ in nobis est spei, 1. Pet. 3. sed id facere tenemur ex principiis fidei, B non ex Metaphysica. Nam S. AVGVSTINVS lib. 3. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 4. *Ego*, inquit, loquens de argumentis contra modum traductionis peccati originalis, *etiamsi istorum argumenta soluere non valeam, video tamen inhærendum esse diuinis literis, &c.* Et epist. 29. ad Hieronymum, dicit se, cùm interrogatur quomodo peccatum Adæ propagetur in posteros, respondere solitum: *Hoc, vt alia multa, me ignorare confiteor.* Et tamen non propterea deerat defensioni fidei, immò acerrimè eam propugnabat, ostendens credendum esse peccatum originale propagari in posteros, licet modum ignoremus, quia id Scriptura docet, & traditio, atque vsus Ecclesiæ.

SECVNDO posset quis respondere, Sacramenta esse veras caussas iustificationis, sed Morales, non Physicas: quomodo vera caussa est homicidij, qui illud fieri iubet, licet ipse hominem, qui occiditur, non attingat. SED quanquam hæc responsio salua fide defendi potest, quam tuentur ex recentioribus Ledesmius in quatta distinctione prima, quæstione tertia, articulo primo. & Canus in relectione de Sacramentis, & idem sensisse videntur antiqui Scholastici multi, vt Bonauentura, Scotus, Durandus, Richardus, Okam, Marsilius, Gabriel, in 4. d. 1. vel 2. qui docent, Sacramenta verè iustificare, & tamen volunt solum Deum producere, gratiam ad præsentiam Sacramentorum, ita vt non sint Sacramenta caussæ Physicæ, nisi, sine quibus non fieret effectus: tamen puto longè probabiliorem, & tutiorem sententiam, quæ dat Sacramentis veram efficientiam; quia Patres passim docent, Sacramenta non agere, nisi prius à Deo virtutem, seu benedictionem, seu sanctificationem accipiant; & referunt effectum Sacramenti ad omnipotentiam Dei; & conferunt cum veris caussis efficientibus, vt suprà vidimus. SE- D CVNDO, quia non esset differentia inter modum agendi Sacramentorum, & signorum magicorum. TERTIO, quia tunc non esset homo Dei minister in ipsa actione Sacramentali, sed homo præberet signum actione sua, & Deus alia actione, viso eo signo infunderet gratiam, vt cùm vnus ostendit syngraphan mercatori, & ille dat pecunias. At Scripturæ docent, Deum esse, qui batizat per hominem, vt suprà ostendimus.

TERTIO igitur respõderi potest cum S. Thoma 3. part. quæst. 62. artic. 4. quòd Sacramenta sint caussæ efficientes, etiam Physicæ, sed instrumentales, virtus autẽ diuinitus indita non sit aliqua noua qualitas inhærens spiritualis, vel corporalis, sed sit solùm motus, siue vsus Dei. Per hoc enim quòd Deus vtitur hac actione Sacramentali ad gratiam producendam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

eleuat eam, & facit eam attingere effectum supernaturalem, quem non posset attingere, si à quocunque alio moueretur.

Ad cuius rei intelligentiam notanda sunt quatuor. PRIMVM est, multum interesse inter instrumenta quibus vtitur Deus, & quibus vtuntur homines. Sunt autem quinque differentiæ. PRIMA est, quòd homo eget duplici applicatione; vna, qua se applicet instrumento, vt accipiendo securim in manu; altera, qua applicet instrumentum operi; prior motio est in ipso homine; posterior est in instrumento. Deus autem non eget priori applicatione, est enim immutabilis, & præsentissimus omnibus rebus, proinde etiam applicatus. Quare motio illa, qua Deus mouet Sacramenta, est sola applicatio Sacramenti ad opus, & est in ipso Sacramento, non in Deo.

SECVNDA est, quòd homo eget instrumento naturaliter apto ad illud opus; non enim posset homo secare lignum serra, nisi illa ferrea, & acuta esset. Deus autem non indiget ista aptitudine instrumenti: non enim ipse iuuatur instrumento, cùm possit se solo omnia facere, sed vtitur instrumento, quia placet illi, vel honorare creaturam, vel certè in eo potentiam suam ostendere; vt si quis de industria scribere vellet calamo parum idoneo. Ex quo sequitur non esse necessarium, ponere in Sacramentis aliquam inhærentem qualitatem, quæ illud formaliter perficiat, sed satis est, si Deus Sacramento vti velit: non enim ipse indiget instrumento apto.

TERTIA est, quòd quando homo vtitur instrumento, necesse est, vt præter motionem ipsius hominis, qua instrumentum mouetur, ipsum etiam instrumentum per naturalem suam virtutem concurrat, & operetur id, quod sibi proprium est. Verbi gratia, cum vtitur faber securi ad faciendam cathedram, non satis est moueri securim artificiosè, sed necesse etiam est, vt securis scindat: & cùm vtitur natura calore ad nutritionem, requiritur vt calor calefaciat, quod est sibi proprium; mediante enim illa actione, natura vtitur calore ad conuertendum cibum in carnem. At cùm Deus vtitur aliquo instrumento, non est necesse, vt instrumentum per naturalem suam virtutem aliquid operetur in subiecto; & si fortè operatur, illa operatio non est caussa effectus diuini, vt talis operatio, sed solùm, vt res, quam Deus ad hoc faciendum adhibere voluit. Hinc videmus in vsu multorum Sacramentorum non repetiri vllam actionem propriam, & naturalem eorum, vt patet de Absolutione, de Matrimonio, de consecratione Eucharistiæ. In aliis reperitur actio propria, vt lotio, aut vnctio; sed, vt dixi, illa quatenus naturalis actio, non est caussa, sed vt res quædam. ex quo sequitur, vt motio, seu vsus Dei in Sacramentis non solùm sit virtus agentis instrumento impressa, sed sit tota virtus, & ratio, per quam agunt. Id enim, quod est in securi acies, & vis agentis illi impressa, id totum est in Sacramétis sola motio Dei.

QVARTA differentia sequitur ex his duabus, quòd homo non potest vti qualibet re pro instrumento sui operis: Deus autem potest; & reuera vtitur rebus diuersissimis ad rem eandem producendam.

QVINTA differentia sequitur etiam ex præcedentibus, quòd homo non potest vti instrumento, nisi quod tangat rem, in qua est producẽdus effectus. Quia instrumentum debet operari circa subiectum suam propriam & corporalem actionem: actio autem corporalis non fit sine contactu. Deus autem potest etiam per id, quod est in vno loco, agere in aliam rem ab eo loco remotissimam, quandoquidem non eget operatione propria illius rei.

SECVNDO notãdum est, omnes concedere posse Deum vti quibuslibet instrumentis, quantumuis ineptis, modò tamen illa instrumenta prius ipse faciat apta. At certè id non est necesse, sed potest Deus instrumento inepto, manente inepto, efficere quidquid voluerit, quomodo potest optimus scriba calamo inepto ita dextrè vti, vt per eum rectissimè formentur literæ. Exemplum habemus Ioan. 5. vbi Angelo descendente, & mouente aquam, per eam aquam ita motã curabantur omnes languores. Fuisse autem hanc figuram Baptismi, suprà docuimus. Quare Patres imitati hunc modum loquẽdi, sæpe dicunt, Sacramenta non operari, nisi prius in ea descendat Spiritus sanctus. Vide Tertullianum in libro de Baptismo, Ambrosium lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 7. & Chrysostomum in c. 5. Ioannis, & ibidem Theophylactum, & Theophilum Alexandrinum lib. 1. Paschali. Pari ratione cùm Deus voluit mundum conuertere per Euangelij prædicationem, poterat eligere homines eloquentes, aut certè homines rudes continuò eloquentissimos reddere: sed noluit hoc modo vti, sed elegit homines rudes, & qui simpliciter, impolitè, & inornatè loquerentur, & per eos mundum conuertit.

TERTIO notandum est, virtutem Sacramentalem aliquando esse in elemento, aliquando in verbo, aliquando in vtroque. Nam actio Sacramentalis proprie est actio ministri dantis Sacramentum, non actio susscipientis; susceptio enim est opus nostrum, Sacramentum autem non est opus nostrum, sed Dei. Itaque actio ministri est illa, qua Deus vtitur tanquam instrumento ad iustificandum. Quando ergo minister vtitur rebus, & verbis, vt in Baptismo, Cõfirmatione, & Vnctione extrema; tunc etiam Deus vtitur rebus, & verbis, & proinde virtus Dei est in vtrisq;: & oportet illa duo simul concurrere, alioqui nihil fieret. At cùm minister non vtitur, nisi verbis, materia autem Sacramenti se tenet ex parte susscipientis, aut certè non adhibetur à ministro ad agendum; tunc virtus non est nisi in verbis. Ità fit in Sacramento Absolutionis, & Matrimonij, & in consecratione Eucharistiæ: non enim adhibet minister peccata pœnitentis ad eum absoluendum, nec panem ad aliquid consecrandum, sed verba ad consecrandum panem. Et hinc est quod non repugnat Sacramento Pœnitentiæ, vt vno die dicantur peccata, & alio die absoluatur pœniteus; virtus enim operatiua non est in peccatis, sed in sola absolutione. In consecratione tamen Eucharistiæ requiritur præsentia panis, non quòd in pane sit virtus operatiua, sed quia nisi esset panis præsens, non esset materia, in qua ageret Sacramentum: in Absolutione enim etiamsi non sit Confessio, quia iam præteriit, est tamen homo, in quem cadit Absolutio. Denique aliquando minister vtitur solo elemento, vt cùm porrigit Eucharistiam, & tunc virtus est in solo elemento.

QVARTO notandum est, gratiam iustificantem non propriè creari, nec tamen educi de potentia naturali animæ, sed educi de potentia obedientiali, seu capacitate naturali: proinde S. Thomam non pugnare secum, cùm dicit, non posse creaturam instrumentaliter concurrere ad creationem, & tamen Sacramenta concurrere ad productionem gratiæ in anima. Explico; illud dicitur propriè creari, quod fit independenter à subiecto; illud contra dicitur educi,

educi, quod dependet à subiecto, in fieri, in esse, & operari. Itaque anima rationalis verè creatur, licet hat in corpore, quia non pendet à corpore necessariò, vt patet, quia separata esse, & operari potest, & prius natura est in se ipsa subsistens, quàm corpori infundatur. At gratia est qualitas quædam spiritalis, quæ pendet omnibus modis à subiecto, vt patet; quare educitur. Sed non educitur de potentia naturali, quia non est in homine talis potentia; alioqui gratia esset res naturalis: vbi enim est potentia naturalis, ibi est actus naturalis. Neque obstat, quòd gratia non possit fieri nisi à Deo: nam etiam anima non potest creari nisi à Deo, & tamen est res naturalis, quia materia est in potentia naturali ad animam. Itaque gratia non dat esse naturale, sed supernaturale homini. Est tamen in homine capacitas naturalis ad gratiã: naturaliter enim conuenit homini posse recipere gratiam, vt Augustinus docet de prædestinatione Sanctorũ, cap. 5. & potest ea capacitas dici etiam potentia obedientialis, quia licet non sit talis, vt naturaliter possit concurrere etiam passiue ad productionem gratiæ, (tunc enim esset potentia naturalis) tamen est talis, vt ex ea possit fieri quidquid Deus voluerit, & hæc dicitur potentia obedientialis.

Neque repugnat hæc eductio gratiæ de potentia obedientiali ei, quod dicunt Theologi, & ipsum Concilium Tridentinum sess. 6. c. 7. gratiam infundi. infusio enim opponitur acquisitioni, non eductioni. Sic enim distinguitur scientia infusa, & acquisita, non quòd non vtraque educatur de potentia intellectus, sed quod vna acquiratur proprio labore, altera à solo Deo sine labore donetur. Et si recte dicitur infusa scientia rerum naturalium quam Deus donauit Adamo, & Salomoni sine labore ipsorum, licet educta fuerit de potentia naturali: quanto rectius dicetur gratia infundi, quæ à solo Deo datur, & non respondet ei potentia naturalis?

Ex his ad argumentum Zvvinglij RESPONDEO, negando consequentiam. Nam res corporea, & crassa potest agere in animam non ex natura sua, sed ex virtute Dei. AVGVSTINVS, tractat. &c. in Ioannem, non timuit dicere: *Aqua corpus tangit, & cor abluit.* Et ignis verus, & corporeus, animas, & dæmones tenere, & cruciare potest: immò etiam experimur corporis affectionibus, miro modo afflici animos nostros, qui tamen spiritus sunt. Et quomodo hæc ipsa nostra corpora animas retinent tanquam in carcere? nec enim potest anima cùm voluerit à corpore recedere, & tamen corpus, corpus est, & anima, spiritus est.

Ad PRIMAM confirmationem iam responsum est, non egere contactu id quod non agit per actionem suam propriam & naturalem.

Ad SECVNDAM dico PRIMO, locum Augustini non esse ad rem. Nam Augustinus cùm dicit, minus esse iustificare impium, quam creare cœlum & terram, non vult dicere, esse difficilius infundere gratiæ habitum in anima, quàm creare cœlum; sed vult dicere (vt ipse ibidem se explicat) esse opus maioris misericordiæ iustificare impium, quàm creare cœlum; & etiã esse opus nobilius; quia cœlum, & terra transibunt, salus electorum non transibit. Idcirco ibidem dicit, fideles cooperari Deo in iustificatione sua, proinde fideles concurrere ad opus maius, quàm sit creare cœlum, & terram. SECVNDO, non est improbabile posse creaturam concurrere, vt merum instrumentum Dei ad veram creationem. S. autem Thomas loco notato id negat de creatura, quæ concurrat disponendo subiectum per propriam actionem.

TERTIO, iam ostendi gratiam propriè non creari.

AD TERTIAM confirmationem posset dici, non dari vltimum vllo modo intrinsecum in successiuis: & ideò iustificationem fieri in vltima parte sensibili, non in vltima simpliciter, quæ nulla est. VEL dicendum, iustificationem fieri in instanti illo, in quo finitur actio Sacramentalis. Tametsi enim actio desinat negatiuè, quoad suas partes, id est, per primum non esse, tamen desinit affirmatiuè, id est, per vltimum sui esse, quantum ad terminum suum. Vt enim in linea non potest assignari vltima pars, potest tamen assignari vltimum punctum, quo terminatur linea: ita in tempore & motu. At (inquiunt) tunc non est actio Sacramentalis. Respondeo tunc maximè esse, eo modo, quo res successiua esse potest. Res enim successiua nunquam est per suas partes in re existentes, sed semper habet quiddã indiuisibile, quod vel est initium, vel finis, vel continuatiuum rei successiuæ: & per illud dicitur esse; & tunc perfectè dicitur esse, quando illud indiuisibile terminat actionem. Id patet in tempore: non enim dicitur esse vna hora, nisi quando finitur. Idem patet in oratione, quæ perfectè significeat, cùm profertur eius terminus.

Ad QVARTAM iam dixi, virtutem illam esse corporalem, quia est motus rei corporalis, licet dici possit spiritualis, ratione caussæ, & effectus.

Ad QVINTAM dico virtutem illam esse partim in vna parte Sacramenti partim in alia: proinde paulatim perire, prout pereunt partes Sacramenti. Nec tamen supernacaneæ fuerunt. Nam vltima particula operatur in virtute omnium præcedentiũ. Sicut etiam oratio perfectè significat, cùm profertur vltima vox; quæ tamen nihil efficeret, nisi aliæ præcessissent: & terminus motus acquititur per vltimũ mutatum esse, quod tamen nihil posset, nisi cetera præcurrissent.

Ad SEXTAM iam respondi; virtutem nunc esse in verbis, nunc in elemento, nunc in vtroque. &c.

Ad VLTIMAM dico, rem illis difficilem videri, quia imaginantur spiritualem qualitatem in re corporali debere constitui: sed qui sentiunt non esse necessariam eiusmodi qualitatem, nullas in hac re patiuntur angustias.

CAPVT XII.

Explicatur controuersia de differentia Sacramentorum legis nouæ, & veteris.

SEQVITVR ALTERA quæstio de effectu Sacramenti; vtrum videlicet iustificare ex opere operato sit proprium Sacramentis nouæ legis, an commune cum Sacramentis legis veteris. Quatuor erunt partes huius quæstionis. Exponemus enim

PRIMO sententiam hæreticorum.

SECVNDO sententiam Catholicorum.

TERTIO probabimus veritatem.

QVARTÒ soluemus obiectiones.

Quantum ad PRIMVM, conuenit inter omnes Catholicos, & hæreticos, sex vt minimùm esse differentias inter Sacramenta legis nouæ, & veteris.

PRIMA, quòd nunc sint alij ritus externi, quàm tunc erant, vt notum est.

SECVNDA, quòd nunc sint pauciora Sacramenta, quam tunc erant.

TERTIA, quòd sint nostra faciliora, vt patet de Circumcisione, & Baptismo, & aliis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVARTA, quòd nostra sint nobiliora, saltem ratione auctoris, quia nostra ab ipso Christo immediatè instituta, & promulgata, Mosaica verò à Mose, si non instituta, certè promulgata sunt.

QVINTA, quod illa fuerint figuræ nostrorum.

SEXTA, quod illa essent data ad tempus, id est, vsq; ad aduentum Messiæ; nostra duratura sint, quandiu mundus durabit. Colliguntur hæc omnia ex Augustino in epist. 118. ad Ianuarium, lib. 3. de doct. Christiana, cap. 9. & lib 19. contra Faustum, c. 13. in Psal. 73.

Quæstio autem est, vtrum præter has differentias, discrimen sit in effectu principali, qui est iustificare à peccato. Hæretici huius temporis nullum ferè ponunt discrimen, quanquam inter se non satis conueniunt.

AC PRIMVM Anabaptistæ, Coralstadiani, & Zuvingliani, qui (vt suprà ostendimus) nihil tribuunt Sacramentis nostris, nisi vt discernant fideles ab infidelibus, vel sint quasi professio fidelitatis, vel admoneant bonorum operum: coguntur plus tribuere Sacramentis veteribus, quàm nostris. Melius enim discernit Iudæum à non Iudæo Circumcisio, quæ semper manet, & cerni potest; quàm Baptismus, qui semel exhibetur, & transit. Et eadem ratione melius admonet fidelitatis, & bonorum operum Circumcisio, quàm Baptismus, cùm illa sit permanens crassior, & sensibilior, &c.

Lutherus autem, qui vult Sacramenta nostra excitare fidem idem tribuit Sacramentis veteribus. Vnde sic ait in libro de Babylonica captiuitate, cap. de Baptismo: *Error est Sacramenta nouæ legis differre à Sacramentis veteris legis, penes efficaciam significationis, id est, quod nostra efficaciter significent faciendo, quod figurant, non illa.* Et idem repetit in assert. 1. articuli.

Est autem NOTANDVM, Lutherum distinguere duo genera signorum veterum in libro de Babyl. captiuit. cap. de Baptismo: QVædam enim fuisse dicit, quæ haberent annexum verbũ promissionis, ac proinde exigerent fidem, vt signum iridis datum Noë, signum roris in vellére Gedeonis, signum in reuersione solis datum ab Isaia Regi Achaz, & alia. Atq; hæc dicit fuisse vera Sacramenta, & æqualia nostris, quo ad efficaciam. ALIA verò fuisse dicit, quæ non haberent annexam promissionem, vt omnes illas cæremonias legales, quibus expiabantur homines; vestes, ædes, &c. atque has dicit non fuisse propriè Sacramenta, & esse longè inferiora nostris Sacramentis. Vnde in homil. 1. de Baptismo non procul ab initio 2. partis grauiter inuehitur in Anabaptistas, qui non plus tribuerent nostro Baptismo, quàm lotionibus Iudaicis; quasi ipse multum tribuat Baptismo, qui iridem illi æquare non veretur. Porrò ex hac distinctione Lutheri colligitur alius error, vel potius paradoxum ipsius, qui non vult esse Sacramenta ea, quæ ab omnibus veteribus dicuntur Sacramenta, vt lotiones Iudaicas, agnum Paschalem, sacrificia, & similia; & contra, ea vult esse Sacramenta, quæ à nullo, ne per somnium quidem, vocata sunt Sacramenta, vt iridem, vellus Gedeonis, vmbram horologij Achaz, & similia.

Iam Caluinus conenit cum Luthero, quod Sacramenta veteris legis eodem modo iustificarent, quo nostra, nimirum alendo fidem. Nam lib. 4. Institutio. cap. 14. §. 23. *Hoc dogma*, inquit, *Scholasticum, quo tam longum discrimen inter veteris, ac nouæ legis Sacramenta notatur, perinde ac si illa non aliud, quàm Dei gratiam adumbrauerint, hæc verò præsentem conferant, penitus explodendum est.* & similia habet in Antidoto Concilij Tridentini, sessione 7. canone 2. Dissentit tamen à Luthero Caluinus in duobus. PRIMO, quod existimat Sacramenta nouæ legis vberiorem gratiam dare, quàm vetera, quia nimirum clarius excitant fidem, & proinde maior fides magis iustificat. *Neque tamen negamus*, inquit in Antidoto, loco citato, *quin vberior sub Christi regno percipiatur gratia.* Lutherus autem omninò æquat Sacramenta illa nostris. SECVNDO, Lutherus (vt ostendimus) non omnes cæremonias Iudaicas, sed tantùm eas, quæ habent annexas promissiones, vult esse Sacramenta, & nostris æqualia. At Caluinus omnes illas cæremonias habet pro Sacramentis, quæ darent gratiam, licet non ita copiosam, vt nostra. Nam lib. 4. Institut. cap. 14. §. 21. purificationes Iudæorum numerat inter Sacramenta: & §. 26. idem prolixius docet. Et licet vterque erret, minus absurdè Caluinus docet, quàm Lutherus.

Kemnitius in Examine Cõcilij partim Luthèrum, partim Caluinum sequitur. Nam pag. 60. & 70. admittit Lutheri distinctionẽ de duplici genere signorum veterum: pag. autem 74. admittit cum Caluino vberiorem gratiam dari in Sacramentis nouis, quam in veteribus: cum vtroq, autem conuenit in damnanda Ecclesiæ doctrina. Atque hæc de sententia hæreticorum.

CAPVT XIII.

Explicantur sententiæ Catholicorum.

VANTVM ad SECVNDVM, Catholici omnes conueniunt, Sacramenta veteris legis, quæ propriè Mosaica dicuntur, non contulisse gratiam ex opere operato. Id enim docent omnes Theologi in 4. distinct. 1. & idem definiuit Concilium Florentinum in instruct. Armenorum; & Concilium Tridentinum, quamuis breuius, & obscurius, quia non erat necesse, cùm iam res esset definita, sess. 7. can. 2.

Est autem hîc NOTANDVM, ista Concilia non definiuisse (vt calumniatur & mentitur Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 58. & 59.) veteres Patres non habuisse gratiam Dei ex merito Christi, aut eam habuisse sine vllo organo, seu medio applicante Christi merita. Concilia enim nihil horum dicunt, sed tantùm asserunt, hoc esse discrimen inter Sacramenta legis veteris, & nouæ, quòd nostra conferunt gratiam, illa solùm eam significabant. Non est autem consequens, veteres Patres non habuisse gratiam, aut habuisse sine organo applicato Christi merita. Nam etiamsi non habuerunt eam per Sacramenta, tamen habuerunt per fidem, vt etiam nunc adulti per fidem, & contritionem veram iustificãtur, antequam re ipsa ad Sacramentum accedant.

Etsi autem Catholici in hoc principio conueniant inter se, & discrepent ab hæreticis huius temporis: tamen sunt etiam apud eos duæ quæstiones, de quibus breuiter dicam, quæ sint opiniones, cùm id sit necessarium, partim ad controuersiam propositam explicandam, partim ad refellendas hæreticorum calumnias.

VNA igitur quæstio est de Sacramentis veteribus, Circumcisione excepta, an saltem iustificarent ex opere operantis. Duæ sunt autẽ opiniones. PRIMA Magistri in 4. dist. 1. qui id negat: ait enim, Sacramenta illa non iustificasse, etiamsi in fide & charitate susciperentur, quia data erant, vt essent onerì, non vt iustifica

iustificarent. SECVNDA est communis Theologorum, iustificasse omnia illa Sacramenta ex opere operantis: id est, ex fide & deuotione suscipientis: & hæc sententia est verissima. Nam est generaliter vera sententia Apostoli Rom. 2. *Factores legis iustificabuntur.* Quanquam ista iustificatio non est propriè Sacramentalis, sed est communis omnibus bonis operibus quæ in charitate fiunt; nec est iustificatio prima, sed secunda. Quod autẽ Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 58. vociferatur, hanc sententiam directè, & quasi aduersa fronte pugnare cum Paulo, qui Ro. 4. ex professo docet, Abrahamum non esse iustificatũ ex operibus, ex mera imperitia nascitur. Nam Paulus loquitur de operibus, quæ fiunt ex solis viribus liberi arbitrij, quibus operibus & nos fatemur, neminem iustificari. Theologi autem cùm dicunt, Sacramenta vetera iustificasse ex opere operantis; loquuntur de opere, quod oritur ex gratia Dei. Vocant enim opus operantis fidem, charitatem, obedientiam, quæ sunt omnia Dei dona, cùm sine speciali Dei auxilio non habeantur: de qualibus operibus Paulus Rom. 2. *Factores legis iustificabuntur.* Et Iacobus cap. 2. *Abraham nonne ex operibus iustificatus est?*

ALTERA quæstio est de Circumcisione, quæ non est propriè Sacramentum Mosaicum, sed legis naturæ: vnde Ioan. 7. *Circumcisio non est ex Mose, sed ex Patribus.* Porrò de Circumcisione duæ sunt opiniones. PRIMA opinio est Alexandri part. 4. qu. 7. memb. 7. art. 4. Bonauenturæ, Scoti, & Gabrielis, in 4. distin. 1. qui admittunt, Circumcisionem ex opere operato contulisse iustificationem. Pugnant autem cum hac sententia multa argumenta. PRIMO Scripturæ, quæ cùm dicunt, Sacramenta vetera fuisse egena elementa, non excludũt Circumcisionẽ, immò de illa maximè loquuntur, vt postea videbimus. SECVNDO Concilia Florentinum & Tridentinum, quæ solis Sacramentis nostris tribuunt vim iustificandi. Neque valet, quod quidam dicunt, Concilia ista cùm negant, Sacramenta veteris legis iustificasse, loqui tantùm de Sacramentis Mosaicis id est, à Mose promulgatis, non autem de Circumcisione, quæ erat Sacramentum legis naturæ datum Abrahæ, non Mosi: hoc, inquam, non valet. Nam Concilia intendunt explicare excellentiam Sacramentorum nouæ legis; quæ quidem excellentia non minus obseruatur, si Sacramenta legis naturæ sint nostris æqualia, quàm si id tribuatur Sacramentis legis scriptæ. Præterea cùm Deus in lege gradatim processerit, & legem imperfectiorem dederit in statu naturæ, quàm in statu legis scriptæ; & in hoc statu imperfectiorem, quàm in statu Euangelij: idem sine dubio fecit in Sacramentis, proinde si Sacramenta Mosaica non iustificabant, multò minus Sacramenta legis naturæ.

Hîc tamen est hoc ANNOTANDVM, hanc sententiam primam non fauere hæreticis huius temporis, licet aliquod Sacramentum antiquum cum nostris æquauerit. Nam hæretici cùm paria faciunt Sacramenta vetera nostris, non vetera extollunt, sed nostra deprimunt, ac deiiciunt; hæc autem prima sententia non deiicit nostra, sed extollit antiqua.

SECVNDA sententia est S. Thomæ 3. part. q. 70. artic. 4. & discipulorum S. Thomæ, Capreoli, Scoti, Ledesmij, & aliorum, in 4. distinct. 1. vel 2. qui docent, Circumcisionem vi sua non iustificasse, sed iustificasse tamen, quatenus fidei protestatio erat, & fidem applicabat. Itaque voluntarij auctores, iustificatos fuisse veteres ex merito passionis Christi; vt nos iustificamur, sed hoc meritum nobis applicari per Sacramenta, Hebræis autem per solam fidem: quæ tamen fides requirebat vt conditionẽ, sine qua non operabatur Sacramentum Circumcisionis. Hæc sententia sine dubio probabilior est: sed quia non est nobis propositum, nisi fidem aduersus hæreticos propugnare, his omissis, ad tertium caput transeamus.

CAPVT XIV.

Probatur, nullum Sacramentum legis naturæ, aut scriptæ, iustificasse ex opere operato.

NVNC probanda est veritas. Probabimus autem, nullum Sacramẽtum legis naturæ, aut scriptæ iustificasse ex opere operato, siue eo modo, quo iustificare Sacramenta nouæ legis, contra omnes hæreticos huius temporis, & aliquo modo etiam contra eos, qui Circumcisioni tribuunt iustificationem ex opere operato.

AC PRIMVM quidem argumentum sumitur ex diuinis literis: nam & Prophetæ, & Apostoli miro consensu docent, Sacramẽta vetera non iustificasse, cùm de nostris contrarium asserant.

PRIMVS locus ex Prophetis, Psal. 39. *Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti.* Vbi Scriptura non negat, Deum velle sacrificia, cùm ipsa ea fieri iusserit, sed negat ea velle ad expiandum peccatum. SECVNDVS locus Psal. 50. *Si voluisses, sacrificium* (nimirum ad peccatum expiandum) *dedissem, vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c.* Vbi Scriptura opponit sacrificium contritioni; & de vno negat, quod de altero affirmat, quod non faceret, si verumque concurreret ad iustificationem: neque enim rectè diceretur nunc, Deus non vult Baptismum, sed contritionem. TERTIVS locus Isaiæ 1. *Quo mihi multitudo victimarum vestrarum? quis quæsiuit hæc de manibus vestris?* QVARTVS locus Hierem. 11. *Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es?* vbi de sacrificio pro peccato loquitur. Et certè de Baptismo non diceret; Nunquid Baptismus auferet à te malitias? QVINTVS locus Amos 5. *Quod si obtuleritis mihi holocausta, & munera vestra, non suscipiam, & vota pinguium non respiciam.* Porrò si sacrificia non iustificabant, multò minus iustificabant aliæ cæremoniæ: nullæ enim cæremoniæ habent clariores promissiones de remissione peccatorum, quàm sacrificia.

Iam ex verbis Apostolorum idem probari potest. PRIMVS locus est Roman. 3. *Quid ergo amplius Iudæo est, aut quæ vtilitas Circumcisionis? multum quidem per omnem modum. Primum, quia credita sunt illis eloquia Dei.* vbi illud, *Primum* (etiam Caluino & Petro Martyre testibus in commentario) non est nota ordinis, quasi vellet Paulus multas vtilitates Circumcisionis adferre; sed significat potissimum, seu præcipuum; non enim adfert alias vtilitates. Solùm ergo, auctore Paulo, Iudæi circumcisi præstabant Gentibus incircumcisis, quòd illi habuerint Dei legem, & oracula: non ergo Circumcisio iustificabat. Nam aliqui præstitissent Iudæi Gentibus etiam iustitia, quod præcipuè Paulus refutare intendit; vnde paulò pòst subiungit: *Quid ergo præcellimus eos? nequaquam. Caussati enim sumus* (id est, caussas attulimus, & ostendimus)! *Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse,* vbi Paulus etiamsi dixerat, Iudæos præstare Gentibus ob Circumcisionem, quia fuerant illis credita eloquia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dentamen nunc negat, Iudæos præstare Gentilibus, quia non præstant, quod attinet ad iustificationem, de qua agebatur; omnes enim tam circumcisi, quàm incircumcisi peccatores sunt. Quibus verbis clarissimè docet, Circumcisionē non iustificasse. Non enim vult dicere, nullum fuisse iustum ante Christi aduentum, cùm constet, Patriarchas, & Prophetas, & multos Gentiles fuisse iustos, vt Melchisedech, Iob, & alios. Sed vult dicere, non fuisse iustos ex eo, quòd essent, circumcisi, vel incircumcisi, sed ex eo, quòd in Christum venturum, crederent. Ibidē addit Apostolus: *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo.* Quis autem neget, Circumcisionem fuisse opus legis? Ibidem: *An Iudæorum*, inquit, *Deus tantùm? nonne & Gentium? immò & Gentium, quoniam vnus est Deus, qui iustificat Circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*; Quasi dicat, Deus est omnium Deus, quomodo igitur credibile est, eum dedisse remedium contra peccatum solis Iudæis? Possumus nos hinc etiam aliter argumentari: An masculorum Deus tantùm? nónne & fœminarū? Quis ergo credat, Deum dedisse remedium, quod solis masculis prodesset?

Secvndvs locus est Rom. 4. vbi Apostolus ex professo probat, Abrahamum non in Circumcisione, sed in præputio fuisse iustificatum: vt inde admoneat, Circumcisionem non esse datam, vt iustificaret. Si enim is, cui primò data est, non fuit ex ea iustificatus, quantò minus alij ex ea iustificandi erunt?

Tertivs locus 1. Corinth. 7. *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est.* vbi ita Paulus Circumcisionem vt præputium despicit, cùm agitur de iustificatione.

Qvartvs locus est Galat. 4. *Quomodo iterum conuertimini ad infirma & egena elementa, quibus iterum seruire vultis?* Quorum elementorum nomine intelligit Circumcisionem, de qua præcipuè loquitur in ea epistola, & simul etiam alias cæremonias legales: & sanè non dicerentur infirma & egena, si iustificarent. Ibidem dicit, Iudæos tanquam paruulos sub elementis huius mundi seruientes fuisse; nos autem viros esse perfectos: quæ sanè differentia non esset vera, si Sacramenta nostra non haberent aliam vim, quàm illa Iudæorum.

Qvintvs locus Gal. 6. *Neq; Circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura.* Vbi videmus opponi nouam creaturam tam Circumcisioni, quàm præputio; quod esset ineptum, si Circumcisio efficeret nouam creaturam.

Sextvs locus Philipp. 3. vbi Paulus dicit, se arbitrari detrimentum, iustitiam quæ est ex lege, & hoc aliquoties repetit: quod certè non diceret, si ex vlla legali cæremonia iustificatus fuisset. Vnde ibidem Circumcisionem per contemptum concisionem vocat: *Videte*, inquit, *concisionem.* Nam (vt exponit Chrysostomus) circunciditur, quod apertè expolitur resecatis superfluis; conciditur, quod temerè & præter artem scinditur in frusta. Ibidem Apostolus ait, se non habere fiduciam in carne, & per fiduciam in carne, exponit ipse fiduciam in Circumcisione, aliisque id genus rebus.

Septimvs locus Colos. 2. vbi omnia Sacramenta vetera dicuntur vmbra futurorum, corpus autem Christi. Quòd si nostra eandem vim haberent, adhuc essemus in vmbra. Ibidem: *Circumcisi*, inquit, *estis Circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed Circumcisione Christi consepulti ei in Baptismo.* Vbi Paulus Circumcisionem vocat manu factam, & proinde Baptismum non manu factum, quia principalis baptizans est Deus. Item nihil tribuit Circumcisioni, nisi carnem expoliare, & eam Baptismo opponit.

Notandvm autem est, in textu Græco haberi: *In expoliatione corporis peccatorum carnis*: & proinde coniungendam hanc partem (*In expoliatione, &c.*) cum illa (*circumcisi estis*) non cum illa (*Circumcisione manu facta*) vt sensus sit; Circumcisi estis in expoliatione corporis peccatorum, non Circumcisione manu facta, sed Circumcisione Christi spirituali consepulti ei in Baptismo. Ex quo textu sumitur idem argumentum, sed alio modo. Nam (vt exponunt Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus) Paulus docet, Circumcisionem Iudaicam fuisse denudationem vnius pelliculæ, nostra autem Circuncisio est expoliatio totius corporis peccatorum.

Octavvs est Hebr. 7. *Reprobatio*, inquit Apostolus, *fit præcedentis mādati propter infirmitatem & inutilitatem.* Loquitur autem de mandatis cæremonialibus, quorum præcipuum erat de Circumcisione.

Nonvs locus Hebr. 9. vbi cæremonias veteres dicit fuisse iustitias carnis, & sanctificasse quidem inquinatos, sed solùm ad emundationem carnis.

Decimvs locus Hebr. 10. vbi dicit, legem vmbram habuisse, non ipsam imaginem rerum, nec potuisse accedentes perfectos facere; nec potuisse auferre peccata, & mundare conscientiam: & Deum hostias & oblationes noluisse, nec ei placuisse; quod intelligi debet in ordine ad iustificationem ex opere operato: nam alioqui negari non potest, quin ei placuerint, ex obedientia & deuotione offerentis. Nam vocantur odor suauissimus Domino. Leuit. 1.

Sed videamus, quid ad hæc loca aduersarij respondeant. Lutherus & Lutherani respondent, Scripturas cùm negant, Sacramenta vetera iustificare, debere intelligi de illis, quæ non habent annexam promissionem.

At loca à nobis adducta, loquuntur expressè de Circumcisione, quam omnes concedunt habuisse annexam promissionem. Deinde nullæ cæremoniæ Iudaicæ habuerunt promissionē magis expressam, quàm sacrificia & ablutiones. Nam Leuit. 4. 5. & 6. promittitur remissio peccatorū offerenti sacrificium. Et rursus Leuit. 20. 21. & 22. promittitur sanctificatio iis, qui abluuntur aqua, vt lex præcipit: & tamen Apostolus Hebr. 10. disertis verbis dicit, impossibile esse, sacrificiis & ablutionibus Iudaicis remitti peccata.

Kemnitius in Exam. 2. par. pag. 63. post solutionem Lutheri, proponit aliam, quæ est etiam Caluini lib. 4. Instit. cap. 14. §. 23. & 25. & Martyris in cap. 7. 1. ad Cor. quod videlitet Scriptura cùm reprehendit tanquam inutilia Sacramenta vetera, non loquatur de illis secundum se, sed vt perperam intelligebantur à Iudeis, id est, de nudis cæremoniis, remota promissione & fide in Christum. Verissimum enim est, Sacramenta illa nihil valuisse accipientibus ea sine fide.

At contrà; nam Primo, non est quæstio inter nos & hæreticos, an Sacramenta illa ex fide prodessent. Id enim fatemur omnes, & hoc est quod Scholastici dicunt, & illi malè reprehendunt, Sacramēta vetera fuisse vtilia ex opere operātis. Sed quæstio est, an præterea ex diuina institutione fuerint vtilia, vt Sacramenta. Illa enim vtilitas ex opere operantis, non est propriè Sacramentorum, sed communis omni bono operi.

Secvndo, Sacramenta sine promissione & fide nihil prodesse; non tantùm conuenit Sacramentis veteribus, sed etiam nouis, vt ipsi aduersarij docent: & tamen Paulus ita distinguit noua à veteribus, vt dicat, nostra saluare, regenerare, mundare, iustificare,

Ephes.

Ephes. 5. Tit. 3. 1. Cor. 1. vetera autem esse elemēta egena, nihil valere, & nihil esse, 1. Corinth. 7. Galat. 5. Hebr. 10. & alibi.

Tertio, Apostolus in his locis dicit, illas cæremonias fuisse inutiles ad iustificandū, vbi dicit, fuisse vmbras & figuras rerum nostrarum, Colos. 2. 1. Cor. 10. Hebr. 10. Ergo Apostolus vult, Sacramenta illa fuisse inutilia ad iustificandum, non solùm vt falsò exponebantur à Iudæis, sed etiam secundum se, & vt erant Sacraméta à Deo instituta. Non enim vt exponebantur perperam à Iudæis; figuræ dici poterant, sed solùm vt erant Sacramenta à Deo instituta. Non enim illis figuræ erant, qui nihil de Christo cogitabant, sed solùm illo ritu acquiescebant.

Deniqve, si Paulus solùm dicere vellet, Sacramenta vetera sine fide nihil prodesse: non conferret cum præputio, nec diceret: *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est.* 1. Corinth. 7. & Galat. 6. *Neque Circumcisio aliquid valet, neque præputium.* Præputium enim non solùm sine fide nihil est, & nihil valet, sed absolutè nihil est, & nihil valet.

Caluinus præter hanc solutionē adhibet alias tres. Vna est lib. 4. Instit. cap. 14. §. 22. quòd Paulus loquatur de Sacramentis veteribus, non absolutè, sed comparatiuè; ac præsertim Colos. 2. vbi vocantur vmbræ illa Sacramenta. Dicit enim Caluinus, Paulum nòn voluisse extenuare efficaciam illorum Sacramentorum, sed magnificare efficaciam nostrorum, quæ dant vberiorem gratiam, quàm illa.

At contra; nam si solùm differrent nostra à veteribus; quòd nostra darent maiorem gratiam, illa minorem, Paulus non rectè diceret, illa nihil esse, & nihil valere; nec conferret cum præputio Circumcisionem; neque etiam distingueret illa vt vmbram à corpore. Vmbra enim non est corpus minus, sed nullum; nec habet aliud, nisi similitudinē corporis. Immò Heb. 10. ita extenuat ea Sacramenta, vt dicat, non fuisse imagines, sed vmbras. Nam imago habet positiuā & realem corporis similitudinem: vmbra autem habet similitudinem priuatiuam, & quæ reuera nihil est.

Altera solutio Caluini est ibidem, §. 24. quòd Paulus loquatur de Sacramensis veteris legis pro eo tempore, quo iam erant per Christum abrogata.

At contrà. Nam Rom. 2. Paulus dicit: *Circumcisio quidem prodest, si legem obserues.* Vbi indicat, se loqui de eo; quod conueniebat Circumcisioni, cùm adhuc vigeret. Nam post abrogationem non prodest, sed obest, vt idem Paulus dicit Galat. 3. Vult ergo Paulus dicere, Circumcisionem, quando vigebat fuisse vtilem, non quidem quòd ipsa iustificaret, sed quia circumcisi habebant legem Dei, & poterant faciliùs quàm alij nosse Dei voluntatem, vt idem Paulus explicat cap. 3. *Quæ vilitas Circumcisionis? multum per omnem modū, &c.* Itē 1. Cor. 7. vbi dicit, Circumcisionem nihil esse, loquitur pro tempore, quo vigebat; nam paulò antè dixerat: *Circumcisus vocatus est? non adducat præputium. In præputio vocatus est? non circumcidatur.* Et est sensus; perinde esse, vtrum quis ex Iudaismo ad fidem Christi veniat, an ex Gentilismo. Itaque loquitur de illis, qui fuerant circumcisi vigente lege, & postea ad fidem Christi venerant, & illos monet, ne glorientur præter ceteros, ob Circumcisionem, olim acceptam, quia nihil est. Præterea Galat. 4. dicit, antiquos Patres sub elementis mundi huius fuisse seruientes. Item Philip. 3. dicit, se non habere fiduciam in carne, id est, non magnifacere (vt ibidem exponit) quod fuerit circumcisus octauo die; ac proinde contemnit Circumcisionem, quam acceperat, cum ea vigeret. Item Colos. 2. & Hebr. 10. vocat vmbras & figuras. Non autem erant vmbræ & figuræ, nisi ante abrogationem. Item Hebr. 7. dicit, abrogata illa fuisse ob infirmitatem & inutilitatem. Denique Hebr. 10. ex professo docet, impossibile fuisse, vt sacrificiis & lotionibus illis expiarentur peccata, & propterea Christum venisse, vt perficeret quod illa non poterant.

Tertia solutio est eiusdem ibidem, §. 25. vbi dicit, cæremonias legis vocari vmbratiles, non quòd nihil habeant solidi, sed quia earum complementum vsque ad Christum quodammodo suspensum erat. Addit etiam, quòd vocantur vmbræ, non esse accipiendum de efficacia, sed de modo significandi, quia nimirum significabant res futuras, nostra significant res præteritas.

At contrà. Primo, ista solutio planè destruit textum. Nam Paulus non solùm vmbratiles facit eas cæremonias, sed ipsam vmbram appellat.

Secvndo, si ideo solum fuissent vmbratiles, quia complementum erat suspensum vsque ad Christum, id est, quia repræsentabant aliquid, quod nondum aderat; nostra etiā vmbratilia dici possent. Nam repræsentant resurrectionem & gloriam futuram.

Tertio, impudentissimè asseritur, Paulum non agere de efficacia, sed solùm de modo significandi. Nam illa verba: *Nihil est, nihil valet, elementa, egena, infirma, inutilia, non posse expiare peccata*, & similia, non possunt nisi de efficacia exponi. Deniqve, Apostoli quæstio cum Iudæis de efficacia erat. & de iustificatione, non de modo significādi. Neque enim tam stulti erant Hebræi, vt non intelligerent, Sacramenta vetera significasse res futuras, si Messiam venturum credebant. Atque hæc de primo argumento.

CAPVT XV.

Idem probatur ex Patribus.

Probandvm est hoc discrimen etiam ex Patribus, tum vt res sit magis cōfirmata, tum quia Kemnitius in secunda parte Examinis pag. 56. & sequentibus, vsque ad 60. conatur ostendere, vnum tantùm locum nos habere, eúmque ex Augustino, quem tamen ipsum eripere nobis conatur. Proferemus igitur auctores veteres, Hebræos, Græcos, Latinos viginti, præter Augustinum.

I. Philo in lib. de Circumcisione, exponēs omnes causſas Circumcisionis, quas à maioribus se accepisse fatetur, neq; clarè dicit, neque obscurè insinuat, eam institutam fuisse in remedium peccati.

II. Iosephvs lib. 1. antiquit. cap. 12. non aliam causſam Circumcisionis reddit, nisi vt posteritas Abrahæ ab aliis Gentibus discerneretur. Et tamen si quis nosse potuit, quorsum esset instituta Circuncisio; isti maximè, qui Hebræi erant, & doctissimi; & vixerant etiam eo tempore, quo adhuc lex vigebat.

III. Iustinus in Dialogo cum Triphone, ante medium: *Quin etiam*, inquit, *ex eo, quòd non possunt fœminæ circumcidi, intelligitur signi causſa datā esse Circumcisionem, non pro opere iustitiæ.* Et toto ferè Dialogo hoc probat, Circumcisionem non iustificasse, sed datam solùm, vt discernerentur Iudæi ab aliis.

IV. Dionysivs Areopagita in lib. de hierarchia Ecclesiastica, cap. 5. part. 1. docet, Ecclesiam esse mediam inter synagogā & cœlestem patriam, quòd synagoga carnalia Sacramenta, & vmbras ac figuras habuerit; cœlestis Hierusalem habeat nudam veri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratem sine vllis signis corporalibus: Ecclesia nostra cum vtraque communicet, quòd habeat signa corporalia, & simul spiritualia dona.

V. IRENÆVS lib.4 cap.30. *Circumcisionem*, inquit, *non quasi iustitiæ consummatricem, sed in signo eam dedit Deus, vt cognoscibile perseueret genus Abrahæ.* Et infrà: *Et quia non per hæc iustificabatur homo, sed in signo data sunt populo, ostendit, quòd ipse Abraham sine Circumcisione credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Vide eundem in eodem lib.cap.28.29.31.& 34.

VI. ORIGENES libro 2.contra Celsum dicit, Christianos meritò dimisisse Circumcisionem, Sabbatha, & similia, quòd res carnales, & corporales essent, & transisse ad legem Dei spiritalem. Item homil.3. in Genesim, vbi explicat Circumcisionis præceptum, opponit carnalem illam Circumcisionem Iudæorum, Circumcisioni spirituali Christianorum: proinde vult tantum interesse inter Sacramenta illorum, & nostra, quantum interest inter carnem, & spiritum.

VII. EVSEBIVS Cæsariensis lib.1. demonstrat. Euangelicæ, cap.10.& lib.1.hist.cap.2. pulchrè docet, cur data fuerint primis illis parentibus Sacramenta carnalia, & sacrificia, tanquam elementa quædam, & adumbrationes rerum spiritualium.

VIII. EVSEBIVS Emissenus homil.in Sabbatho post primam Dominicã Quadragesimæ, in illud: *Faciamus hic tria tabernacula. Primum*, inquit, *tabernaculum est synagoga; secundum Ecclesia; tertium cælum. Primùm in vmbra fuit, & figura; secundum in figura & veritate; tertium in sola veritate. In primo via ostenditur; in secundo inuenitur; in tertio possidetur. Non enim Sacramenta Ecclesiæ, sicut Sacramẽta synagogæ medicinam tantùm docent & ostendunt, sed ipsa potius sunt medicina, & remissio peccatorum.*

IX. ATHANASIVS oratione in illud: *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*, circa finem fusè docet Circumcisionem nihil fuisse aliud nisi vmbrã & figuram Baptismi qui est vera, & spiritualis Circumcisio.

X. EPIPHANIVS hær.8.quæ est Epicureorum: *Illic*, inquit, *Circumcisio fuit carnalis, quæ defruit tempori vsque ad magnam Circumcisionem, hoc est, Baptismum, qui circumcidit nos à peccatis.*

XI. BASILIVS, lib. de Spiritu sancto, cap.14. *Qui veritatem*, inquit, *vmbræ comparans, cumque figuris conferens ea, quæ figuris significantur, vniuersam pariter Euangelicam dispensationem eleuare aggreditur.* Et infrà: *Quid*, inquit, *consimilia lauacra cum lauacris, quæ solam nominis appellationem habent communem, rerum verò tanta est differentia, quanta est inter somnia, & veritatem; inter vmbras, & imagines, & inter ea, quæ reuera sunt?*

XII. Ioan. CHRYSOSTOMVS hom.27.in Genesim: *Attende*, inquit, *quod Deus Circumcisionem pro lege statui voluit, non quod ad animæ salutem efficere hoc possit aliquid, sed vt Iudæi pueri hoc gratitudinis iudicium circumferrent, quasi signum, & sigillum, & ne liceret eis commiscere gentiũ commissionibus. Hinc B. Paulus signum hoc vocat, dicens: Et signum dedit Circumcisionis sigillum; nam ad iustitiam ipsa Circumcisio nihil conducit.* Vide eundem homil. 39. & 40. in Genes. homil. de proditione Iudæ, homil.7. in epist.ad Rom. & homil.14. in epist.ad Hebræos.

Idem docent XIII. CYRILLVS lib.10. in Iulianum vltra mediũ. XIV. THEODORETVS q.67.in Genesim, & lib.7.ad Græcos. XV. DAMASCENVS lib.4.de fide, cap.10.14.& 16. XVI. THEOPHYLACTVS in c.2.ad Romanos, & XVII. OECVMENIVS in cap.4.ad Romanos.

Iam ex Latinis, XVIII. TERTVLLIANVS in lib.contra Iudæos, cap.1. *Si Circũcisio*, inquit, *purgat hominem, Deus Adam incircũcisum cùm faceret, cur eũ non circumcidit, vel posteaquã deliquit, si purgat Circũcisio?* Et infrà: *Prouidens Deus, quòd hanc Circumcisionẽ in signum, non in salutẽ esset daturus.* Ibidem probat ex Prophetis sacrificia, & Sacramẽta Iudæorum non iustificasse, vbi etiam illa vocat carnalia, & nostra spiritualia.

XIX. S. CYPRIANVS lib.1. contra Iudæos, c.8. opponit carnalem Circumcisionem Iudæorum, spirituali Circumcisioni Christianorũ: & addit Adamum, Henoch, Noë, & Melchisedech iustos fuisse sine Circumcisione: *Quia*, inquit, *signaculũ seminis nihil proficit.* Idem lib.3.epi.8.ad Fidum, dicit carnalem Circumcisionem aduenière spirituali, tanquam vmbram luce adueniente euanuisse.

XX. S. AMBROSIVS in epist.72. ad Irenæum: *Signum*, inquit, *Circumcisio corporalis, veritas Circumcisio spiritualis: illa membrũ amputat, ista peccatum.* Idem: *Si tamen idẽ*, in cap.4.ad Rom. *Non ergo*, inquit, *Circũcisio aliquid habet dignitatis, sed signum est tantùm: quod signum ideò accipiebant filij Abrahæ, vt scirent ut eius filij esse, qui credens Deo hoc signum acceperat, vt æmuli essent paternæ fidei.* Vide eundem lib.1. de Abraham, cap.4. vbi ex professo agit de Circumcisione, & lib.1.de Sacramentis, cap.4. & 6.& libro de iis, qui initiantur mysteriis, cap.8.& 9.

XXI. S. HIERONYMVS in cap.3 ad Galat. reddit caussam cur fuerit Circumcisio instituta, & ne verbulo quidem indicat fuisse in remediũ peccati. *Quia*, inquit, *ex semine Abrahæ erat Christus oriundus, & ab Abraham vsque ad Christũ multa erant secula transitura, prouidens Deus, ne soboles dilecti Abrahæ ceteris nationibus miscerctur, & paulatim familia eius fieret incerta, gregem Israeliticum quodã Circũcisionis cauterio denotauit. Denique per quadraginta annos in eremo nullus est circumcisus: soli quippe sine gentis alterius commistione viuebant. Statim vt Iordanis ripam transgressus est populus, Circumcisio necessariò futuro ex cõmistione Gentiũ prouidit errori. Quod autẽ à Iesu duce secundò scribitur populus circumcisus, significat in eremo cessare Circumcisionem, quæ in Aegypto rationabiliter exercebatur; & à Domino nostro Iesu Christo spirituali Circumcisione credentes esse mundandos.* Idem in cap.1.Isaiæ dicit, Deum respuere cæremonias Iudaicas, & placere ei lauacrum Baptismi: *Quod solum*, inquit, *potest purgare peccata.*

Denique S. AVGVSTINVS etiamsi de Circumcisione sensit, quod antea diximus; de aliis tamen Sacramentis apertè docet, quod omnes Catholici docent. Sic enim habet in Psal.73. *Sacramẽta*, inquit, *non sunt eadem, quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorẽ. Sacramenta noui Testamenti dant salutem, Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem.*

Ad hunc solum locum respondent Kemnitius, & Caluinus. Kemnitius in Exam.pag.59. & 80. respondet, Augustinum loqui de Sacramentis veteribus, quæ non habebãt annexam promissionem, sed erant mera signa, iuxta Lutheri distinctionem.

Non valet solutio, quia Augustinus loquitur in genere de Sacramentis veteribus, & maximè de sacrificiis, & dicit omnia esse mutata, quia non dabant salutem. Præterea cùm Augustinus dicit, illa Sacramenta fuisse promittentia Saluatorem, videtur maximè loqui de illis, quæ habent annexam promissionem. Quomodo enim non habebant annexam promissionem, si promittebant Saluatorem?

SECVNDO, respondet cum Caluino lib.4. c.14. §.26.Instit. Augustinum non loqui de efficacia Sacramentorum.

mentorum, sed de significatione: & hoc solùm velle interesse inter illa, & ista, quòd illa significabant Christum venturum, ista significant eum iam exhibitum, & datum.

At contra: nam Augustinus non dicit, nostra significare Saluatorem, sed dare salutem. Præterea ibidem ait: *Mutata sunt Sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.* At hæc ad efficaciam, non ad significationem pertinent. Denique idem Augustinus in aliis locis aperte ponit discrimen quoad efficaciam, Epist.19. ad Hieronymum: *Cur non dicam*, inquit, *præcepta illa veterum Sacramentorum, nec bona fuisse, quia eis non iustificantur homines? vmbræ enim sunt prænunciantes gratiam, qua iustificamur.* Hæc ille. Quid clarius? Nócne idem prorsus dicit Augustinus, quod postea definiuit Concilium Florentinum: lib.19.contra Faustum, cap.13. *instituta sunt*: inquit, *alia Sacramenta virtute maiora, vtilitate meliora.* Hæc ille. Igitur nostra excellunt antiquis, vtilitate, & virtute; non sola significatione. tract.41. in Ioannem: *In sacrificiis*, inquit, *non erat expiatio peccatorum, sed vmbra futurorum.* quæst.25.in lib.Num. *Si*, inquit, *per se attendantur Sacramenta vetera, nullo pacto possunt mederi: si autem res ipsæ, quarum hæc Sacramenta sunt, inquirantur, in eis inueniri poterit purgatio peccatorum.* Hæc de testimoniis Patrum.

CAPVT XVI.

Idem probatur rationibus in Scriptura fundatis.

PRIMA ratio. Sacramentum, vt iustificare possit, debet habere annexã promissionem absolutam gratiæ. Nullum tale erat in lege veteri; igitur nullum eorum iustificabat. Maior propositio est certissima apud aduersarios. Nam id asserit Lutherus in assert primi articuli, Philippus in locis anni 58. tit.de Sacramentis, Caluinus lib.4. Institut. cap.14. §.3. denique Kemnitius in 2. parte Examinis pag.42. ponit in ipsa definitione Sacramenti, quod habeat promissionem gratiæ, & gratiæ non cuiuscunque, sed remissionem peccatorum. Denique cogũtur hoc admittere, cùm velint Sacramenta iustificare excitando fidẽ: fides enim apud eos non iustificat, nisi apprehendendo promissionem indulgentiæ.

Minor propositio probatur PRIMO, ex Apostolo Hebr.8. *Melius*, inquit, *sortitus est ministerium, quanto & melioris Testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sanctum est.* Et infrà, explicans quæ sint istæ promissiones meliores noui Testamenti, profert illud Hieremiæ 31. *Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum non recordabor amplius.*

SECVNDO, ex Augustino tract.in Psalm.72. vbi dicit, promissiones Testamenti veteris, & noui esse diuersas, vt ipsa etiam Sacramenta sunt diuersa: tunc enim promittebãtur res terrenæ, nunc autẽ cœlestes.

TERTIO, probatur ex ipso Luthero. Nam in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Eucharistia, ita loquitur: *Vetus Testamentum per Moysem datum promissio erat, non remissionis peccatorum, seu rerum æternarum, sed temporalium, nempe terræ Chanaam, per quam nemo renouabatur spiritu, vnde & irrationalem pecudem in figura Christi, oportebat occidi, in cuius sanguine idem Testamentum confirmabatur, vt qualis sanguis, tale Testamẽtum, qualis hostia, talis promissio.* Hæc ille; vbi prębet nobis contra se argumentum planè insolubile. Nec potest respondeti, loqui eum de Sacramentis, quæ non habent annexam promissionẽ; nam expressè meminit promissionis. Et præterea paulò pòst ponit exempla in iride, vellere Gedeonis, horologio Achaz, & similibus, ac dicit, ista signa habuisse tantùm promissiones terrenas, & tamen in sequenti capite, quod est de Baptismo, hæc ipsa signa vult esse proprie Sacramenta, & nostris æqualia.

Porro Caluinus negat hanc minorem propositionem. Nam lib.4.Instit. cap.16 §.4. dicit, vnam esse, & eandem promissionem Sacramentorum veterum & nouorum. Probatur igitur hæc minor.

QVARTO ex singulis, quæ apud illos dicuntur Sacramenta. Lutherus enim Sacramenta vocat, sacrificium Abel, iridem, vellus Gedeonis, horologium Achaz. At nullum eorum habet promissionem remissionis peccatorum. Nam de sacrificio Abel nihil legimus; nisi placuisse Deo, postquam factum fuerat. Iris habuit promissionem solius temporalis salutis: vnde Genes.9.dicitur, data in fœdus non tantùm hominibus, sed etiã bestiis terræ, & omni reptili. Similiter in vellere Gedeonis, & in horologio Achaz facta sunt signa ad confirmãdam promissionem victoriæ contra hostes temporales. De aliis Sacramentis, vt de Circumcisione, de sacrificiis pro peccato, de manna, mari rubro, & ceteris idem ostendam in solutione argumentorum.

SECVNDA ratio. Lex ipsa vetus tota in hoc distinguitur à noua, quòd illa non iustificat, hæc iustificat: ergo fieri non potest, vt Sacramenta vetera quæ erant pars quædam illius legis iustificarẽt. Probatur antecedens. Nam PRIMO dicitur, Ioan.1. *Lex per Moysem data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est.* Quomodo hoc est verum, si Sacramenta Mosayca gratiam conferebant? SECVNDO, 2.Corin.3. illa vocatur litera occidens, noua, spiritus viuificans. At cur non erat etiam illa spiritus viuificans, si eius Sacramenta iustificabant? TERTIO, Gal.4.dicitur illa in seruitutem generasse, nostra libertatem attulisse. At cur hoc, si etiam illa gratiam conferrebat, quæ liberat à seruitute peccati? QVARTO, denique illud dicitur vetus Testamẽtum, quia ad veterem hominem pertinet, nec renouare nouit; nostrum dicitur nouum, quia renouat, vt docet Aug.lib.3.contra duas epist.Pelagian.c.4. vnde & Apostolus ad Tit.3. vocat Baptismum lauacrum renouationis. Neq; tamẽ hinc sequitur, non fuisse iustificationem à peccatis in sanctis hominibus Testamẽti veteris: erat enim, sed non per Testamentum vetus, aut per eius Sacramenta, sed per Testamentum nouum, ad quod illi pertinebant, & ad cuius participationem fide, ac desiderio pertingebant.

TERTIA ratio. Promissio in Sacramentis, quæ sunt instituta ad iustificandum, non potest impleri nisi fide recipiatur, vt aduersarij dicunt. At promissiones annexæ Sacramentis veteribus implebantur, etiamsi homines non crederẽt, non igitur Sacramenta illa erant instituta ad iustificandũ. Probatur minor. Nam promissio Dei annexa arcui cœlesti, qui Luthero est verum Sacramentum, fuit de non dissipanda vnquam amplius terra aquis diluuij. Quæ promissio impletur, & implebitur etiamsi homines non credant. Sic etiam promissio annexa Circumcisioni fuit, vt fieret Abraham pater multarum Gentium, & daret posteris eius terram promissionis, vt patet Genes.17. & Rom.4. quæ sine dubio implẽda erat, etiamsi Hebræi non crederent. Ita quoque omnia sacrificia habebant annexam promissionem de Christi morte futura pro expiatione peccatorum: id enim significabant omnes illæ mactationes; quæ promissio implenda fuit, sine

crederent

Universidad de Deusto
Biblioteca

crederent homines, siue non crederent. Vnde Apostolus Rom. 3. *Nunquid*, inquit, *incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Absit. Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.*

QVARTA ratio. Nostra Sacramenta dicuntur in Scripturis saluare, regenerare, iustificare, vt suprà probauimus. Nihil tale vsquam legitur de Sacramentis veteribus, vt patebit ex solutione argumentorum: igitur temere asseruntur paria, quoad efficaciam.

CAPVT XVII.

Soluuntur obiectiones.

ARGVMENTA aduersariorum sunt quinq;. PRIMVM est ex cap. 17. Genes. vbi Deus sic loquitur de Circumcisione: *Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Ex hoc loco sumunt argumẽtum tam Catholici, qui putant Circumcisionem iustificasse ex opere operato, quàm hæretici, qui non agnoscunt discrimen inter Sacramenta noui, ac veteris Testamenti.

AC PRIMVM Catholici Augustinum sequuti in libro decimo sexto, de ciuitate Dei, capite decimo septimo, ita argumẽtantur: Deus minatur omni masculo Hebræorum, etiam infanti, perpetuum interitum, nisi fuerit circumcisus; ergo per Circumcisionem liberabantur masculi ab æterna morte.

Caluinus autem libro quarto Instit. cap. 16. §. 3. & 4. ita argumentatur: In Circumcisione eadem est promissio, quæ in Baptismo, nimirum remissionis peccatorum, & vitæ æternæ: igitur non differunt nisi externo ritu, seu signo. Probat antecedens. Nam Genes. 17. vbi instituitur Circumcisio, dixit Deus Abrahæ: *Ego ero Deus tuus, & seminis tui post te. Quibus verbis*, inquit Caluinus, *vitæ æternæ promissio continetur: quemadmodum interpretatur Christus, qui resurrectionem inde probauit, Matth. 22. quòd dicatur Deus, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob: non est enim Deus mortuorum, sed viuentium. Itaque idem est dicere, Ero Deus, & Dabo tibi vitam æternam. Sed primus ingressus ad Deum est per remissionem peccatorum; ergo promisit Deus etiam remissionem peccatorum, cùm ait; Ero Deus tuus, & seminis tui.* Confirmat argumentũ Caluinus ex eo, quod Apostolus ad Ephes. 2. dicit, Gentiles, qui erãt incircumcisi, fuisse sine Deo, sine Christo, sine spe, & alienos à promissionibus. Ergo ista omnia consequebantur homines per Circumcisionem.

RESPONDEO ad argumentum Catholicorum vim totam illius argumenti pendere ex duabus vocibus, quæ habentur in editione Græca, quã vtebatur S. Augustinus. Græci enim sic legunt locum citatum: *Et incircumcisus masculus, cuius non circumcidetur caro præputij in die octauo, peribit anima illa de populo suo.* vbi illa verba: *In die octauo*, sunt addita à Græcis: non enim habentur in codicib. Hebraicis, nec in paraphrasi Chaldaica, nec in Latina vulgata editione. Porrò ob illa duo verba: *In die octauo*, S. Augustinus coactus est hunc locum exponere de paruulis, ac dicere, Deum minari pœnam paruulis carentibus Circumcisione; & hinc vlterius coactus est verba sequentia: *Quia pactum meum irritum fecerunt*, exponere de peccato originali, & de pacto facto cum Adamo de non comedendo ligno scientiæ boni, & mali, quod solùm paruuli præuaricari potuerunt: & hinc vltimò coactus est, illa verba: *Peribit anima illa*, exponere de morte æterna, quæ debetur peccato originali. Vide Augustinum lib. 16. ciuit. cap. 27. lib. 2. de peccato originali, c. 30. & 31. & lib. 2. de nuptiis, & concupiscentia, c. 11. At si remoueamus à textu duo illa verba (*In die octauo*) vt verè remouenda sunt, totum argumentum concidet. Nam non cogemur exponere hunc locum de paruulis, immò cogemur exponere solùm de adultis, vt hic sit sensus; Masculus Hebræus, qui noluerit circumcidi, aut filium suum circumcidere noluerit, peribit de populo suo, quia inobediens fuit præcepto à me dato de Circumcisione. Ex qua sententia non magis sequitur, Circumcisionem iustificare, quàm quodcunque legis præceptum: millies enim Deus minatur mortem non seruantibus præcepta.

Esse autem illum sensum eius loci, ostenditur tribus modis. PRIMO, ex illis verbis: *Quia pactum meum irritum fecit.* Nam etiamsi S. Augustinus hoc exposuerit de pacto facto cum Adamo, tamen luce clarius est hoc debere exponi de pacto facto cum Abraham de circumcidendis masculis. Nam in illo capite octies nominatur pactũ Dei, & semper accipitur pro pacto Circumcisionis. Et quid clarius illa expositione ipsius Dei in eodem capite: *Hoc est pactum meum, quod obseruabitis: circumcidetur ex vobis omne masculinum?* Proinde caussa comminationis hoc loco non est peccatu originale, sed peccatum actuale, id est, transgressio præcepti de Circumcisione, cuius peccati soli adulti capaces sunt.

SECVNDO, idem probatur ex illa pœna: *Peribit anima eius de populo suo.* Non enim ista verba significant mortem æternam, seu gehennam, sed pœnam aliquam temporalem. Nam id significat illud: *De populo suo*; non enim dicit, peribit absolutè, sed peribit de populo, id est, separabitur à populo suo, seu per mortem corporalem, seu per quandam veluti excommunicationem. Vox enim Hebraica כָּרַת propriè excindere significat. Et ponitur hæc pœna in Scriptura passim contra omnes, qui aliquã cæremoniam omisissent, vt patet Exodi 12. & 31. Leuit. 7. 19. 18. 19. 20. & 23. Numer. 15. & 19. in quo vltimo loco dicitur, peritura anima illius de populo suo, qui tetigerit cadauer, & se aqua non abluerit; quæ certè omissio non videtur crimen dignum æterna morte.

TERTIO, probatur ex cap. 4. Exodi, vbi Dominus Mosem occidere voluit, quia filiũ suum non circumciderat. Vbi clarè videmus, pœnã illam esse mortem corporalem, & in eum latam, qui adultus sit, & capax peccati actualis, non in infantes. Et quamquã S. Augustinus quæst. 11. in Exod. & lib. 4. de Baptismo, c. 24. conatur ostẽdere filium Mosis, non ipsum Mosem in periculo fuisse ob incircumcisionem; tamen res clarissima est. Nam si Deus minaretur mortem paruulo, si non circumcidatur octauo die; quid profuisset filio Mosis Circumcisio illa facta post octauũ diem? Deinde textus apertissimus est: *Cùmq; esset*, inquit, *in itinere in diuersorio Moses occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.* Quem eum? nisi Mosem, de quo loquebatur in proximis verbis. Præterea sequitur: *Tulit ergo Sephora acutissimam petram, & circumcidit præputium filij sui.* Si illud: *Voluit occidere eum*, de filio Mosis intelligeretur, dixisset Scriptura; Circumcidit præputium eius, non autem filij sui. Præterea addidit Sephora, & dixit Mosi: *Sponsus sanguinum tu mihi es*, id est, iam te sponsum meum amissura eram, nisi te sanguine filij mei redemissem. Quare S. Hieronymus in comment. c. 5. ad Galatas, non dubitat, quin Moses in periculo fuerit hoc loco, non filius eius.

Ad argumẽtum Caluini, nego Circumcisioni fuisse annexam promissionem remissionis peccatorum, & vitæ æternæ. Id enim repugnat. PRIMO, Apostolo, & Augustino, qui vt suprà vidimus, docent meliores esse promissiones Testamenti noui, quàm veteris. SECVNDO, repugnat primæ institutioni Circumcisionis. Nam primùm imperata est ipsi Abrahæ, & ei primò facta est promissio: ipse autem iustissimus erat ante Circumcisionem, vt patet ex Gen. cap. 12. & seq. ex Paulo Rom. 4. Non ergo promissio erat de remissione peccatorum. TERTIO, repugnat isti ipsi cap. 17. Geneseos; vbi solùm legimus, Deũ promisisse Abraham, quando illi iniunxit Circumcisionem, propagationem posteritatis, & terram Palæstinæ: *Ponam*, inquit, *fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis*, & paulò pòst: *Ego sum, & ponam pactum meum tecum, eríq; pater multarum Gentium.* Et infra: *Dabóque tibi, & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaam.* Et hoc idem docet Apostolus Rom. 4. Verum quidem est, promissionem hanc terrenam, figuram fuisse promissionis spiritualis, & cœlestis, quæ danda erat iis, qui non carne, sed corde circumciderentur: & hoc etiam intelligebant Patriarchæ, & Prophetæ, & alij viri perfecti illius temporis, vt dicit Apostolus Hebr. 11. & Tobi. senior, Iob. 2. & 13. tamen ad literam, promissio terrena erat annexa carnali Circumcisioni, & hæc sola ad vetus Testamẽtum pertinebat; & contrarium asserere, quod facit Caluinus, nihil est aliud, quàm ex lege Euangelium facere, & omnia confundere.

Ad probationem Caluini ex illo; *Ero Deus tuus.* RESPONDEO; his verbis non significari promissionem vitæ æternæ, vel remissionis peccatorũ, sed tantùm, vt exponit Chrysost. in comment. huius loci, promissionem cuiusdam peculiaris protectionis; qualis debetur populo peculiari, qualis fuit Israëliticus, vt in Deuteronomio passim repetitur. Hoc autem modo Deus non tantùm erat Deus bonorum, sed etiam malorum modò essent de populo Israël. Proinde non significant promissionem remissionis peccatorum illa verba: alioquì Deus non fuisset Deus, nisi iustorum. ADDES, quòd ista verba non tam sonant promissionem Dei, quam obligationem populi. Idem enim est: *Ero Deus tuus & seminis tui*, ac si dixisset: Non habebitis alium Deum quàm me; iuxta illud Hier. 24. *Ego ero illis in Deũ, & ipsi erunt mihi in populũ.* Et illud Gen. 29. *Si fuerit Dominus mecum, & dederit mihi panem ad manducandum, erit mihi Dominus in Deum.*

At, inquit Caluinus, *Deus non est mortuorum Deus, sed viuentium; vt Christus ait; Ergo, Ero Deus tuus, significat promissionem vitæ æternæ.* RESPONDEO; Christi verba nihil aliud significare, nisi Deũ non esse Deum eorum, qui non sunt, sed eorum, qui sunt, siue sint boni, siue mali; siue beati, siue damnati. Nam probare volebat contra errorem Sadducæorum, animas mortuorum hominum esse immortales, & ideo non extingui cum corpore, sed reuera permanere, & viuere: id verò probauit optimè ex verbis Dei ad Mosem Exo. 4. *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob.* Cùm enim illi iam mortui essent, quantũ ad corpus, nisi viuerent, quantũ ad animã, nõ diceretur, Deus esse Deus eorum; non enim Deus est Deus eorũ, qui nihil sunt.

Ad illud ex epist. ad Ephes. RESPONDEO, Gentiles fuisse sine Deo, sine Christo, sine spe, & sine promissionibus, non quia carebant Circumcisione, sed quia carebant vera fide, & notitia veri Dei, & idola pro Deo colebant. Alioqui enim etiã inter Gentiles, qui Deum verum agnoscebant, vt olim Iob, & postea Cornelius Centurio, & alij nõnulli, non erãt sine Deo, sine Christo, & sine spe, etiamsi circumcisi non essent.

Argumentum SECVNDVM sumitur ex Leuit. c. 4. 5. & 6. vbi sic legimus: *Anima quæ peccauerit, & contempto Domino, negauerit proximo suo depositũ, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniã fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficians etiam peieranerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, cùicta delicti, reddet omnia, quæ per frandem voluit obtinere integra, & quintã insuper partem domino, cui damnũ intulerat; pro peccato autem suo offeret arietem immaculatũ de grege, & dabit eum Sacerdoti iuxta æstimationem mensuramq; delicti, qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur ei pro singulis, quæ faciendo peccauit.* Hic apertè videmus promitti remissionem cuiuscunque peccati, etiam periurij, quod inter grauissima numeratur, offerenti sacrificium. Et confirmatur argumẽtum. Nam si hæc cæremonia à Deo instituta cum tam insigni promissione remissionis peccatorum non iustificat, ineptè Catholici colligunt ex epist. Iacobi cap. 5. Extremam vnctionem iustificare. Nam eodẽ modo loquitur Iacobus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & allenabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.*

RESPONDEO; Sacrificia vetera valuisse ad expiationem peccati, quoad pœnam temporalem, & quoad immunditiam legalem, non quoad culpam, & pœnam gehennæ, nisi quatenus signa quædam erant protestantia fidem in Christum, vt docent communiter Theologi in 4. senten. distinct. 1. & S. Thomas in 1. 2. quæst. 103. artic. 2. & Alfonsus Tostatus in caput primum Leuit. quæst. 19.

Potest autem id probari multis modis. PRIMO, quia Scriptura non instituit sacrificia pro omnibus peccatis; sed solùm pro peccatis ignorantiæ, præsertim contra cæremonias legis, vt patet Leuit. 4. & 5. & etiam pro peccatis circa damnum proximi, in rebus externis, & pro periurio ex cupiditate habendi res alienas prolato, vt patet Leuit. 6. Pro aliis peccatis grauioribus, vt pro blasphemia, homicidio, adulterio, Idololatria, nullum inuenitur sacrificium. Neque obstat, quod Leuit. 6. dicitur, sacrificio arietis expiari omne id peccatum, quo peccare solẽt homines. Nam loquitur de omni peccato circa ablationẽ rei alienæ, non de omni peccato simpliciter, alioqui frustra capitibus superioribus ponerentur varia sacrificia pro variis peccatis. Igitur si sacrificia non expiabant omnia peccata, sed solùm quædam, sine dubio non expiabant quoad culpam, sed solùm quoad pœnam temporalem, vel immunditiam legalem. Nam Deus nunquam remittit vnum peccatum quoad culpam & pœnam æternam, quin remittat omnia; & hinc etiam apparet differentia inter promissiones istas veteris Testamenti, & promissiones Sacramenti Extremæ vnctionis. Iacobus enim absolutè de omnibus dicit: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

SECVNDO id probatur, quia sacrificia vetera, vt notat S. Thomas loco citato, non placebãt Deo ex se, sed ex deuotione & obedientia offerentium; vt patet: Quia Prouerb. 15. victimæ impiorum dicũtur abominabiles Domino; Eccles. 34. *Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum.* Isaiæ 1. vbi Dominus dixerat, se nolle sacrificia Israëlitarũ; subiungit: *Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.* Malach. 2. dicit Deus malis Sacerdotibus: *Maledicã benedictionibus vestris.* Et 1. Reg. 15. *Nunquid vult Deus sacrificia, & non potius, vt obediatur voci Domini?* Deniq; Gen. 4. *Respexit Deus ad Abel & ad munera eius; ad Cain & ad munera eius non respexit.* Vnde GREGORIVS lib. 22. moralium,

Universidad de Deusto
Biblioteca

lium, cap.12. *Iram Iudicis placare nesciit oblatio, nisi ex* A *munditia placeat offerentis.* Et infrà: *Idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt.* Hinc ergo colligimus, sacrificia non valuisse ad expiationem peccati. Nam vel qui offerri iubebat, iustus erat, vel iniustus; si iustus, non egebat remissione peccatorum; si iniustus, nihil valebat eius sacrificium, vt iam ostendimus. DICES, valere poterat iniusto ex merito Sacerdotis offerentis. At non possunt merita vnius conferre alteri primam gratiam certò, & infallibiliter. Hic autem ponitur promissio absoluta de remissione peccatorum; ergo oportet intelligere de remissione, quoad pœnam temporalem tantùm.

TERTIO, Ezechielis cap.18. cùm de remissione peccatorum agitur, nusquà fit mentio sacrificiorum. Immò Prophetæ ceteri, & Paulus disertè docent, non posse sacrificiis expiari culpas animorum. Ne igitur Scripturæ inter se pugnent, cogimur fateri, in Leui- B tico non agi, nisi de expiatione legalis immunditiæ, vel remissione temporalis pœnæ.

Argumentum TERTIVM sumitur ex 1. Cor. 10. vbi Apostolus loquens de manna Hebræorum, & de aqua scaturiĕte ex petra, sic ait: *Eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberunt.* Hoc argumentum magni facit Caluinus lib.4. Instit. cap.14. §. 23. *Nihilo splendidius de illis*, inquit, *loquitur Apostolus, quàm de his: cum docet, Patres eandem nobiscum escam spiritualem mãducasse, & escam illam Christum interpretatur. Quis inane ausit facere signũ illud, quod veram Christi communionem Iudæis exhibebat?* Et infrà: *Ergo*, inquit, *primum in Sacramentis pares nobis facit, nec vllam prærogatiuæ particulam nobis relinquit.* Idem argumentũ vrgent Petrus Martyr in comment. 1.Cor.10. & Kemnitius in 2.part.Exam.pag.67.

Porrò argumentum hoc quatuor habet difficultates. Nam PRIMO, vrgent particulam (*Eandem.*) Si C enim eandem escam Iudæi veteres manducauerunt in manna, quam nos in Eucharistia, certè eiusdem etiam virtutis manna & Eucharistia. SECVNDO, vrgent particulam (*Spiritualem.*) Si enim esca illa, & ille potus spiritualia erant, certè spiritualem effectum habebãt, proinde non erant nuda signa corporalia. TERTIO, vrgent statũ causſæ. Nam (vt ipsi dicunt) Apostolus volebat admonere Christianos, ne nimium confiderẽt in perceptione Sacramentorum, & vt non crederent, sibi esse omnia salua, quia Baptismum & Eucharistiam perciperent, nisi etiam perseuerarent in bonis operibus: id verò Apostolus facit exemplis antiquorum, quibus parùm profuerunt similia Sacramenta, cùm non abstinuerint se à peccatis. Oportet igitur Sacramẽta illorum & nostra eiusdem esse dignitatis & efficaciæ, si Pauli argumentum ali- D quid valere debet. QVARTO, confirmant ex Augustino, qui de isto loco Pauli disputans tractat. 26. in Ioannem, dicit, Sacramenta Iudæorũ & nostra fuisse in signis diuersa; in re quæ significatur, paria; diuersa specie visibili, paria virtute spirituali.

RESPONDEO; Caluinum & Kemnitium secum apertissimè pugnare. Nã in primis Caluinus & Kemnitius loco notato volunt, manna & aquam de petra scaturientem, immò & transitum maris rubri, Sacramenta fuisse apud Iudæos, & Sacramenta iustificantia, vt apud nos Baptismus & Eucharistia. At ipsi idem supra negarunt, ista esse Sacramenta. Nam Caluinus lib.4 Instit.cap.14.§.19. dicit, Sacramenta, de quibus agimus, esse cæremonias ordinarias, nõ aliquid quod semel, aut sicrum factum est. Et Kemnitius in Exam. 1 part. pag.41. posuit in definitione Sacramenti, vt sit cæremonia quæ duret, quãdiu religio durat. Constat autem, tales non fuisse manna, aquã de petra, & transitum maris: illa enim nec cæremoniæ fuerunt, nec nisi ad breue tempus durarunt. Deinde Caluinus hoc loco dicit, ita esse paria Sacramenta vetera nostris, vt nulla prærogatiuæ particula nostris relinquatur: & tamen suprà eodem cap.14.§.22. dixerat, nostra esse excellentiora, eò quòd vberiorem gratiã conferant. Porrò Kemnitius in alia re grauiore secum pugnat. Nam hoc loco admittit cum Caluino, Eucharistiam nihilo esse præstãtiorem, quàm fuerit manna Iudæorum, & non aduertit, Caluinum ista argumenta proferre ad probandum, in Eucharistia non esse corpus Domini, nisi tropicè, quomodo fuit in manna, cuius contrarium docent Lutherani, & ipse Kemnitius in hac ipsa 2.part.Examinis, pag.332.

SED his omissis, ad PRIMAM partem argumenti respondeo; cùm Scriptura dicit: *Eandem escam manducauerunt*; non velle dicere, eandẽ esse escam nostram & illorum, sed eandem illorum omnium: est enim sensus; Omnes Iudæi eandem escam manducãrunt, & tamen non omnes placuerunt Deo. Id quod probatur: nam PRIMO, illa non erant Sacramenta nostra sunt Sacramenta, vt iam ostendimus. SECVNDO, illa erant communia etiam bestiis: nam etiam bestiæ biberunt ex aqua scaturiente ex petra, & transierunt mare rubrum; & canes, & gallinæ, & similia animantia domestica, manna in cibum sumpserũt; & id non casu aliquo, aut malitia alicuius, quomodo etiam fieri posset, vt signa Eucharistiæ à bestiis vorarẽtur: sed ex instituto & voluntate Dei. Deus enim aquam de petra eduxit, vt biberent homines & iumenta; & mare aperuit, & pluit manna, vt transirent, & viuerent homines & iumẽta. TERTIO, quia nulla legitur promissio facta comedenti manna, aut bibenti aquam illam, aut transeunti per mare rubrum nostra autem Sacramẽta habent amplissimas promissiones. Hic planè in angustias rediguntur.

Petrus Martyr in commẽt. 1.Cor.10. conatur extricare se; & postquam petiit, vbinam sint promissiones annexæ mari rubro & mannæ, ita respondet: *Exiitimo ea esse, quæ in Exodo & in Numeris legimus. In Exodo quippe admonebantur, vt attenderent visuri magnalia Dei. Idemque muenies de manna scriptum, si omnia diligenter percurreris.* Hæc ille. At ista testimonia sunt inopiæ & miseriæ aduersariorum. Si enim aliquid haberent, notarent locum Scripturę, non nobis iniungerent, vt quæramus. Porro diligenter quæsiui, & non inueni, nisi has promissiones. Exod.14. filiis Israël transituris mare rubrum, dicitur à Mose: *State, & videte magnalia Dei. Aegyptios enim, quos nunc videtis, non videbitis vltrà in sempiternum. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.* Hæc autem promissio temporalis est, & continuò impleta occisis in mari rubro Aegyptiis, vt ibidem legimus. Rursus Exod.16. exhibetur manna populo, & coturnices, nec vlla promissio additur, nisi illa dicatur promissio: *Vesperè comedetis carnes, & manè saturabimini panibus.* Denique Exod.17. & Numeri 20. educitur aqua de petra; sed nulla est ibi promissio, nisi ista: *Cùm eduxeris aquam de petrã, bibet omnis multitudo, & iumenta eius.*

Vidit Petrus Martyr, has esse terrenas promissiones; & idcirco ne penitus causſa cecidisse videatur, ex istis ipsis promissionibus elicere conatur promissionem remissionis peccatorum. Vtitur autẽ hac ratiocinatione; Extremum malorum, & radix omnium aliorum est peccatũ; igitur cum petimus ab aliquo malo liberari, quodcunq; illud sit, tacitè sensus petimus à peccato

peccato liberari. Igitur eodem modo, quæcunque bona Deus promittit aut exhibet, innituntur reconciliationi cũ eo & gratiæ ac fauori eius. At certè facilius esset, ex petra elicere aquam, quàm ex his locis Scripturæ elicere promissionem reconciliationis. Nam etiamsi peccatum Adæ fuit occasio omnium malorum, tamen non sunt ita connexæ afflictiones huius vitæ cum peccatis, vt nõ possint esse separatæ. Sæpe enim peccant homines, & tamen non puniuntur in hac vita: sæpe non peccant, & affliguntur, vt patet de S.Iob, & Tobia; & aliis, qui non propter peccata, sed ad exercitium virtutis affligebãtur. Et contrà in rebus bonis sæpe Deus dat affluentiã rerum tẽporalium iis, quibus non est daturus gratiam suam, & vitam æternam, vel vt remuneret eorum bona opera moralia, vel aliis de causſis; & non dat bona tẽporalia iis, quibus daturus est vitam ęternã, vt patet Luc.16. Exemplo diuitis & mendici; & in Scripturis B passim de Nabuchodonosor, de Cyro, & aliis, quibus Deus subiecit orbẽ terræ, cùm tamen eius amici nunquam fuerint. Vide Augustinum li.5. de ciuit. Dei, ca. 12. & 15. Itaq; errat Martyr apertissimè, cùm dicit, quę hibet bona quæ Deus dat, inniti reconciliationi cum Deo, & gratiæ ipsius. Nec sequitur; Deus promisit populo Iudęorum victoriam de hostibus, vel abundantiam cibi & potus: ergo promisit remissionem peccatorum & vitam æternam. Vide BASILIVM lib. de Spiritu sancto, ca.14. vbi probat, nullam fuisse spiritalem promissionem in transitu maris rubri, mannæ, aquæ, &c. æ dicit, eos vniuersam Euangelicam dispẽsationem extenuare, qui signa illa nostris æquant: *Quæ*, inquit, *peccatorum remissio, quæ vitæ renouatio in mari? quod donum spirituale datum est per Mosen? quæ illic peccati mortificatio?*

Ad SECVNDAM partẽ argumenti dico; Mãna & aquam de petra scaturientem vocari cibum & potum C spiritualẽ, non propter effectum, sed propter causſam & propter significationem. Propter causſam quidem, quia vtrumque productum erat per miraculum operæ Angelorum; vt indicant hoc loco Chrysost. & Theophyl. Vnde Psal.77. manna dicitur panis Angelorum: *Panem Angelorum manducauit homo.* Et certè non dicitur panis Angelorum, quia eo vescantur Angeli, sed quia eum fecerunt Angeli. Et de aqua explicat idem Apostolus, cur diceretur potus spiritualis, *Bibebant*, inquit, *de spirituali consequente eos petra, petra autẽ erat Christus.* Vbi non ipsam aquã quam bibebant, vocat spiritualem; sed petrã, quæ erat causſa illius aquæ; & monet, veram causſam illius aquæ non fuisse petram corporalem & visibilem, quæ fixa humi iacebat, sed quandam aliam inuisibilem petrã, id est, Christi Dei prouidentiã, quæ eos nunquam deserebat. Quare cùm dicit Apostolus: *Bibebãt de spirituali petra*, non est sen- D sus (vt putat Caluinus) quòd biberent spiritualem petram, id est, Christum, sed quòd biberent aquam ex petra spirituali, id est, Christo, tanquam ex causſa efficiente profluentem. Quocirca nõ comparat Apostolus aquam cum Christo, sed petram, quæ erat causſa aquæ. Cõfirmatur hæc tota expositio ex Ioan.6. *Patres vestri manducauerunt mãna in deserto, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Vbi Dominus apertissimè docet, nõ fuisse manna Iudæorum cibum spiritualem, quoad effectum, vt est Eucharistia: qui enim manna manducauerunt, mortui sunt.

Respondent Caluinus lib.4. Institut.cap.14.§.25. & Martyr loco citato, Christum se accõmodasse crassæ Iudæorum opinioni, qui mãna nihil aliud, nisi cibum ventris esse cogitabant. Itaque Christum non asseA ruisse, se daturum meliorem cibum, quàm fuerat mãna reuera, sed quàm fuerat manna secundum crassam Iudæorum opinionem. At cõtrà. Nam vel Iudæi rectè sentiebant, manna fuisse cibum corporalem tantùm, vel non rectè: si rectè, igitur nostra Eucharistia est lõgè melior, cùm sit cibus spiritualis: si non rectè igitur Dominus approbauit illorum errorem, & non syncere, immò nec verè loquutus est. Siquidem etiam ipse asserit, cibum illum fuisse corporalem tantùm cũ ait: *Patres vestri manducauerunt mana, & mortui sunt*, & clarius paulò antè: nam cùm gloriatẽtur, patres suos mãducasse manna in deserto, & hunc panem quasi cœlestem iactarent, Christus dixit: *Non Moses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panẽ de cœlo verum*; id est (vt rectè exponit Cyrillus li.3. in Ioannem, cap.34. & Chrysostomus homil.44. in Ioannem) manna non erat reuera panis cœlestis, sed terrenus, licet B de cœlo, id est, ex ære descenderit; panis autem verè cœlestis est iste, quem nunc Pater dat vobis.

Adde quod Chrysostomus homil. 45. in Ioannem nobiscum sentit: *Animaduerte*, inquit, *quam faciat huius panis & mannæ differentiam, ab vtroque scilicet fine: quòd enim manna nihil magnum præberet, addit: Patres nostri manducauerunt*, &c. Item Cyrillus lib.4. in Ioannẽ, cap.11. de manna Iudæorum ita Christum loquentem inducit: *Ego sum panis viuus, ille figura, imago, vmbraque solummodo fuit.*

Ad TERTIAM partem argumenti respondeo, scopum Apostoli non esse ostendere, non esse nimium confidendum in Sacramentis, sed potius non esse aburendum Sacramentis. Nam si vellet ostẽdere, non esse nimium confidendum in Sacramentis, idque exemplo Iudæorum, accepisset in exemplum vera Sacramenta Iudæorum, vt Circumcisionem, & agnum Paschalem, & similia. Ipse autem accepit alia quædã, quæ sunt quidem figuræ Sacramentorum nostrorum, non tamen sunt ipsa Sacramenta, vt suprà ostẽdimus. Præterea id patet ex ipso contextu. Nam cap. 8. hortabatur Christianos, ne manducarent idolothyta; ne eo modo offenderent infirmos: deinde cap.9. ostendit exemplo suo, oportere non offendere infirmos; tum cap. 10. redit ad quæstionem de idolothytis, & probat, non esse ea comedenda, quia nimis turpe sit, à mensa Domini transire ad mensam dæmoniorum; id enim est signum magnæ ingratitudinis in Christũ, & magnæ irreuerẽtiæ erga Sacramẽta ipsius. Ad hoc igitur ostendendum profert exempla Iudæorum. Proinde non requitur (vt vult Caluinus) vt parem vim tribuamus mari rubro & Baptismo, mannæ & Eucharistiæ. Nam quò sunt illa inferiora, eò argumentum Pauli est fortius. Si enim Iudæi puniti sunt, quòd contempserint figuras Sacramentorum nostrorum, & ingrati fuerint Deo, à quo illa beneficia acceperant; quantò iustius puniendi sunt Christiani, qui contemnunt Sacramenta ipsa, & ingrati sunt Deo, à quo acceperunt beneficia longe maiora?

Ad QVARTAM partem argumenti respondeo, S. Augustinum nusquam dicere, Sacramenta nostra & vetera esse paria, quoad efficaciã, sed tantùm quoad significationem, seu rem significatam, quia nimirum eundẽ Christum omnia significant. Vide Augustinum non solùm tract.26. & 41. in Ioãnem, quæ loca aduersarij citant; sed etiam in Psalm.72. & 77. & tractat.11. in Ioannem, & homil.27. ex libr. 50. homiliarum: vbique enim hoc repetit, diuersa fuisse signa, sed vnam rem significatam id est, Christum. Illa autem verba, quæ Caluinus citat ex tractat. 26. in Ioannem: *Diuersa sunt specie visibili, paria virtute spirituali:*

Universidad de Deusto
Biblioteca

non integrè & bona fide adducta sunt. Sic enim A
VGVSTINVS loquitur: *Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidem, tamen hoc idem significante virtute spiritualis* id est, diuersa erant signa, tamen quoad vim spiritualem significandi, eadem erant, quia idem significabant: quod clarius paulò ante dixerat his verbis: *In signis diuersa sunt, sed in re, quæ significatur, paria sunt.* Nec poterat Augustinus vllo modo dicere, quod ei Caluinus tribuit, Sacramenta vetera nostris æqualia esse, quoad efficaciam, cum in Psal. 72. dixerit, nostra esse salubriora & feliciora; & lib. 19. contra Faustum, cap. 14. nostra dixerit esse virtute maiora, vtilitate meliora.

Vnum est hîc obseruandum, Augustini expositionem, qui per eandem escam spiritualem 1. Corinth. 10. intelligit significari, eadem esse Sacramenta vetera & noua, quoad vim significandi, & inde illam escã dictam esse spiritualem, non esse quidem contra nos B vt iam ostendimus; tamen non esse necessariò sequendam. Nam si per escam spiritualem intelligeremus escam spiritualiter intellectam, vt vult Augustinus, tunc soli iusti eam manducassent. Id quod fatetur Augustinus, & ideo notat Paulum dixisse: *Patres nostri eandem escam spiritalem manducauerunt:* non autem Patres vestri, quia loquebatur solùm de iustis, qui sunt nobis similes. Christum autem Ioan. 6. dixisse: *Patres vestri manducauerunt manna*, non Patres nostri; quia loquebatur Dominus de malis Iudæis, qui non manducauerunt illam escam spiritualiter. At hoc repugnat Apostoli verbis, qui ait: *Patres nostri omnes eandem escam spiritualem manducauerunt.* & per, *Omnes*, intelligit nõ omnes iustos tantùm, sed omnes absolutè tam bonos, quàm malos, qui in deserto illo fuerunt. Nam subiungit: *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo:* & paulò antè dixerat: *Patres nostri omnes* C *sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt.* At certe nõ tantùm boni, sed etiam mali sub nube fuerunt, & mare trãsierunt. Verior igitur est Chrysostomi & Cyrilli expositio, & aliorum interpretũ, quos suprà sequuti sumus. Nec mirum esse debet, si anteponimus in huius loci explicatione Chrysostomum Augustino. Nã ille scripsit commentaria ex professo in epistolam hanc B. Pauli; hic autem obiter explicuit hunc locum in commentariis in Ioannem.

Argumentum QVARTVM sumit Kemnitius ex Paulo Coloss. 2. *Circumcisi estis Circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis. Paulus*, inquit, Kẽnitius pag. 66. *permutatis vocabulis Circũcisionis & Baptismi significat nos, qui in nouo Testamento per Baptismum habemus expoliationem corporis peccatorum carnis, accepisse, & habere idem, quod circumcisi in veteri Testamento per Circumcisionem acceperunt.*

RESPONDEO, hoc argumentum nihil concludere. Nam etiamsi Paulus Baptismum vocat Circumcisionem, quia Circumcisio fuit figura Baptismi; tamen nõ inde sequitur, eundem fuisse effectum vtriusque, immò sequitur non esse eundum, cùm non possit esse vis eadem figuræ, & rei figuratæ. Vnde idem Apostolus Circumcisionem Iudaicam vocat manu factam, nostram autem negat esse manu factam, quia qui principaliter baptizat, Deus est, non homo. Neque tribuit Paulus effectum Circumcisionis Baptismo. Nam expoliare à corpore peccatorum, id est, à toto corpore obnoxio peccatis, & reddere hominem plenè spiritualem, tribuit Paulus soli Circumcisioni Christianæ, id est, Baptismo. Circumcisio enim Iudaica non totum corpus, sed vnam particulam circumcidebat.

Argumentum QVINTVM est Kemnitij, pag. 67. ex Paulo ad Hebr. 13. *Christus* IESVS *heri, & hodie, ipse & in secula.*

RESPONDEO, argumentum si quid concludit, tantùm concludere Sacramenta vetera idem significare, quod nostra significant, nimirum Christum, qui erat in Testamento veteri latens in figuris, & vaticiniis. At ne hoc quidem concludit. Nam Apostolus loquitur de fide, & doctrina, non de Sacramentis: vult enim credi, Christum esse æternum, non temporalem, vt somniabant hæretici.

CAPVT XVIII.

De charactere.

SEQVITVR TERTIA quæstio de effectu Sacramentorum, quæ est de charactere: an scilicet Sacramenta aliqua imprimant in anima indelebilem characterem. Tria dicemus: PRIMO, quid aduersarij sentiant de charactere. SECVNDO, quæ sit sententia ac doctrina Catholicorum de charactere. TERTIO, demonstrabimus ex Scriptura, Patribus, & rationibus hanc veritatem. Ex quibus argumenta aduersariorum euanescent.

Quod PRIMVM Ioan. VViclefus lib. 4. Trialogi, cap. 15. (teste Thoma VValdensi tomo 2. de Sacramentis, c. 109.) characterem Sacramentalem affirmat nec Scriptura, nec ratione posse probari. Idem hoc tempore docent omnes hæretici, ac imprimis Ioãnes Caluinus in antidoto Cõcilij, sess. 7. can. 9. & Martinus Kemnitius in 2. p. Examinis, pag. 129. & seq. & Tilmanus Hes huius in li. de erroribus Pontificiorum tit. 15.

Argumenta sunt tria, quibus vtitur Kemnitius. PRIMVM, quòd in Scripturis, & Patribus de charactere isto mirum silentium sit. Quod argumentum etiam Caluini est; & ex his, quæ dicemus, per seipsum corruet.

SECVNDVM est, quòd inter ipsos etiam Scholasticos nihil sit certum; id quod ex Gabriele probat. Et hoc etiam argumentum paulò pòst euanesceret.

TERTIVM, quòd primus auctor, siue excogitator characteris fuerit Innocẽtius III. Papa; qui multa mala partim decreuit, partim etiam fecit, ac inter alia Othonem Imperatorem creari curauit, ac postea eundem excommunicauit, ac deposuit. In quo argumento duo sunt mendacia. VNVM, quòd Innocentius III. excogitauerit primus characterem; quod mendacium est. Nam idem Innocentius cap. Maiores, extra de Baptismo: refert opinionem quorundam dicẽtium eos, qui inuiti baptizantur, recipere tantùm characterem, vt illi qui baptizãtur ficti. Non ergo ipse primus D excogitauit characterem. ALTERVM, quòd idem Pontifex malus fuerit: fuit enim vnus ex laudatissimis Põtificibus. Nam vt omittam opera eius, libros de contemptu mundi, sermones, & epistolas, quæ pietatem spirant: laudatur ab omnibus historicis, vt optimus, & doctissimus. At vt omittam Italicos, Blondum, Platinam, & alios, solùm audiamus testimonium duorum Germanorum.

Albertus KRANTIVS homo Germanus, & qui ante Lutheranas contentiones scripsit, proinde nec odia, nec amore ducebatur, li. 9. Metropolis, c. 1. *Laudabilia*, inquit, *multa scripsit, multa constituit.* & li. 12. cap. 2. *Præfuit*, inquit, *Innocentius III. Pontifex, cui parem multa doctrina, rerum magnificentia et as alla non habuit.* Idem libr. 7. Saxoniæ, cap. 37. scribit, Othonem Imperatorem

torem rebellem Ecclesiæ fuisse, & ideo nihil ei prosperum successisse, & tandem in morte summum dolorem, & contritionem ob id peccatum habuisse, adeò, vt etiam iuberet ab infimis famulis domus suæ in signum pœnitentiæ collum sibi pedibus conculcari: quæ certè pœnitentia non Papam, sed Imperatorem errasse docet.

Abbas VRSPERGENSIS, item Germanus, & qui tempore Innocentij vixit, & nõ bene erga eum affectus fuit, quòd studeret Philippo Imperatori, cui Papa aduersabatur; & denique quem solùm Kemnitius citat contra Innocentium; iste, inquam, auctor rectissimè de illo sensit. Nam vbi scribit de Philippo Imperatore, dicit non esse credẽdum, quod Papa voluntatem suam Deo præferre voluerit, licet Philippo aduersaretur, quod est dicere Papam non malo animo, sed ex aliqua falsa informatione nõ fauisse Philippo. B Et infrà loquens de excommunicatione Othonis dicit, Othonem contra iuramentum Domino Papæ factum inuasisse hostiliter, & sibi vsurpare voluisse terras S. Petri. Item addit Papam pro bono pacis omnes iniurias tolerare voluisse, & tamen ne sic quidem potuisse flecti Othonis obstinationem. Ibidem dicit Papam vt fortem virum, & in Domino confidentem tria ardua negotia peregisse, nimirum Othonis depositionem, expeditionem pro auxilio terræ sanctæ, & Concilium generale maximum, & Ecclesiæ vtilissimum.

CAPVT XIX.

De charactere sententia Catholicorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, sententiam C Catholicorum aliquot propositionibus cõplectemur: quibus comprehendam solutiones omnium quæstionum, quas Kemnitius attingit, & de quibus dicit nihil esse certum.

PRIMA: *Signum aliquod spirituale animæ imprimitur in quibusdam Sacramẽtis, quod character appellatur.* Hæc est omnium Catholicorũ in 4. d. 6. & habetur expressè in Conciliis generalibus Florentin. in Instructione Armenorum. & Triden. sess. 7. can. 9. Est autem NOTANDVM, Theologos aliquos, vt Durandum in 4. d. 4. q. 1. & Scotum d. 6. q. 9. & Gabrielem ibidẽ q. 2. admittere quidem characterem, sed quædam docere, quæ videntur facere pro Kemnitio. Primò Durandus dicit characterem nõ esse aliquid reale distinctum ab anima, sed esse solùm respectum rationis: tamen ibidem dicit characterem non esse debere negari, & hoc omnes Theologos dicere. Igitur Durandi dubitatio non D est de charactere an sit, sed quid sit. Porrò ceteri omnes fatentur characterẽ esse aliquid reale distinctum ab anima. Scotus dubitat de ratione probandi characterem, ac dicit nõ posse probari ex aliquo manifesto Scripturę testimonio, vel etiam ex Patribus: tamen ob Ecclesiæ auctoritatem non dubitat esse certissimum dari characterem. Gabriel dubitat etiam, an Ecclesia id definierit, tamen dicit, esse præsumptuosum negare characterem: his enim verbis vtitur in fine primi dubij. Ceteri omnes non solùm Ecclesiæ auctoritate, sed etiam Scripturis, & Patribus, docent characterem probari posse. Nulla ergo fuit inter Scholasticos quæstio, nisi de modo probandi characterem.

Nomen autem characteris acceperunt Scholastici ab Augustino, qui hoc nomine passim vtitur; alij enim veteres ante Augustinum, signum, aut signaculum vocant, non characterem; res tamen eadem est.

A CHARACTER enim Græca vox est, & formã significat, seu figurã, & habetur in codice Græco hoc nomen in Scripturis Heb. 1. & in codice Latino Apoc. 13. licet non de Sacramentis, sed de aliis rebus in his locis agatur.

SECVNDA propositio: *Character non est relatio, sed absoluta qualitas.* Hæc est communis, Scoto & Durando exceptis. Durandus loco citato, docet characterem esse ens rationis, id est, respectum aduenientem ex deputatione ad certum officium, qualis est relatio in Doctoribus, Prætoribus &c. Quæ sententia vix distinguitur ab hæresi huius temporis, & videtur expressè damnata in Cõciliis, quæ si Durandus videre potuisset, sine dubio aliter docuisset. Hæretici enim non negant, neque negare possunt, quin sit aliqua relatio rationis in ministris, quæ non est in aliis, qui nõ sunt deputati ad ministrandum. Proinde Concilij Tridẽtinum cum dicit anathema negantibus characterem, & intẽdit errorem aliquem damnare, sine dubio dãnat eos, qui negant realem characterem. Scotus vult esse realem ralationem: sed certè vix id defendi potest. Nam character omnium cõsensu producitur per actionem Sacramentalem: relationes autem nõ producuntur, sed consurgunt ad productionẽ fundamẽti proximi. Præterea quod esset fundamentum huius relationis? num anima? at tunc in omnibus hominibus esset character. Num fides, aut gratia? at sine his character esse potest. Scio Scotu quoddam genus relationis constituere, ad quod actio esse possit. Sed non est mihi propositũ ista latiùs disputare, neque desunt, qui sententiam illam Scoti accurate refutauerint. Certè nomen ipsum characteris, nonne aliud quam relationem significat? Denique modus loquendi Patrum, qui C dicunt characterem imprimi & inhgi, eoque nos cõsecrari, & consignari, absolutã rem nominant. Est igitur character qualitas absoluta, ex qua tamen consurgit relatio similitudinis ad Christum, cui configuramur per characterem.

TERTIA propositio: *Character tria habet officia, aptũ facere ad cultum diuinum, configurare Christo, & distinguere ab aliis.* Explico: PRIMVM officium est aptum facere. Est enim character potestas quædam spiritualis & supernaturalis, partim actiua partim passiua. Nam tsia sola Sacramẽta imprimunt characterem, Baptismus, Confirmatio, Ordo. Character Baptismatis est passiua potestas facit enim hominem aptum ad susciepienda omnia alia Sacramenta; & sine ipso nulla Sacramentorum aliorum susceptio est rata. Character Ordinis est actiua potestas ad ministranda aliis Sacramenta. Character Confirmationis habet vtrumque: nã & facit aptum ad alia Sacramenta susciepienda, & facit etiam aptum ad profitendam fidem. Videtur tamen magis ptincipaliter esse actiuus, quàm passiuus, character iste Cõfirmationis. Nã sine isto charactere tenẽt reliqua Sacramenta, quod nõ esset, si iste character esset principaliter passiuus, sicut character Baptismi. Est tamen hic notandum, istam potentiã nõ videri Physicã, sed moralem. Non enim character attingit effectum, sed tãtùm operari dicitur, quia vbicunque est talis character, Deus ex pacto adest, & concurrit ad effectum supernaturalẽ producendum, quod non facit, vbi non est talis character.

SECVNDVM officium oritur ex primo. Quia enim ista potentia deriuatur à Christo, & est quædam quasi participatio potestatis Christi, qui vt summus Sacerdos habet omnem potestatem in Sacramentis, ideò character configurat nos Christo, & similiores illi facit, quàm sint alij, qui non habent characterem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

TERTIVM officiũ oritur ex secundo. Quia enim A per characterem Christo configuramur speciali quadam ratione, inde fit vt distinguantur isti ab aliis, vt sacerdotes à laicis, & laici confirmati à non confirmatis, & baptizati à non baptizatis. Atque hinc intelligitur cur Theologi dicant, characterem esse Sacramentum, & rem Sacramenti, cùm signum externum sit Sacramentum tantum, gratia autem sit res tantùm. Nam character est effectus Sacramenti sensibilis, & sic dicitur res: & simul est signum, quòd homo sit consecratus Deo, & Christi miles, &c. immò etiã gratiæ, quæ vel adest, vel adesset, nisi poneretur obex.

QVARTA propositio: *Character Sacramentalis in sola anima est, tanquam in subiecto.* NOTA, cõuenire omnes, characterem esse in anima inhæsiuè. Accidens enim non inhæret in accidente, sed in substantia: tamẽ potest accidens vnum esse in alio duobus modis.

PRIMO, quia mediante illo est in substãtia; quo- B modo accidẽtia corporalia sunt in quãtitate. SECVNDO, quia perficit operationem alicuius alterius accidẽtis, quomodo fides dicitur esse in intellectu, spes & charitas in voluntate. Hoc modo characterem aliqui ponunt in intellectu, vt necessarium ad exercendos actus intellectus. Alij ponunt in voluntate, quia putant disponere ad charitatem, quæ est in voluntate. Alij ponunt simpliciter in substantia animæ, & hoc videtur verius, quia non est habitus, vel potentia operatiua. Vnde Concilia Florent. & Tridẽt. dicunt, imprimi in anima.

QVINTA propositio: *Character indelebilis est.* Hæc habetur in Conciliis notatis, & ab omnibus conceditur. Ratio à posteriori est, quia constat, Sacramenta quæ imprimunt characterẽ, nõ posse repeti. A priori multæ rationes adducuntur, sed potissima est, quia character non habet contraria, & est in subiecto incorruptibili. Non enim est sicut habitus fidei aliarúmque virtutum, qui per actus contrarios tolluntur: sed est sicut potẽtia secundum quosdam, vel sicut forma, seu figura secundum alios. Accedit, quòd character est quædam consecratio animæ: consecratio autem tamdiu durat, quamdiu durat res consecrata.

SEXTA propositio, *Tria solùm Sacramentum imprimunt characterem: Baptismus, Confirmatio, Ordo.* Hæc etiã habetur in Conciliis prædictis, & ab omnibus conceditur; & ratio à posteriori eadem est, quæ superioris Conclusionis. A priori difficile est, & minimè necessarium, reddere rationem. Illa potissimùm adduci solet, quòd in his tribus accipit homo nouam potestatem, ac deputatur nouo ministerio per nouam consecrationem, & quodammodo statum mutat; & proinde accipit nouum signaculum. Nã in Baptismo trãsit homo à Diabolo ad Christum, & adscribitur in eius familiã, & accipit potestatem participandi Sa- D cramenta, aliáque bona Ecclesiæ Christi. In confirmatione adscribitur ad malitiam Christi, vt gerat vexillum eius in fronte, & accipit robur, & potentiam, vt ex officio pugnet contra dæmones. In Sacramento Ordinis adscribitur in numerum ducũ, & præpositorum huius militiæ, & accipit potestatem distribuendi aliis bona Domini sui. In aliis Sacramentis non fit mutatio status, nec deputatur homo nouo ministerio, nec accipit nouam potestatẽ; sed vel alitur spiritualiter, vt in Eucharistia, vel accipit medicamentum contra morbos, & vulnera peccatorum, vt in Sacramento Pœnitentiæ, vel accipit antidotum contra reliquias peccatorum, vt in Extrema vnctione, vel denique accipit remedium contra concupiscentiam, vt in Matrimonio.

SEPTIMA propositio: *Nec Circumcisio, nec vllum Sacramentum veteris legis imprimebat characterem in anima.* Ita S. Thomas 3.p. q. 63. art. 1. Contrarium sentit Scotus de Circumcisione in 4.d.6.q.9.ad 1. sed verior est sententia S. Thomæ. Nam Circumcisio imprimebat in corpore characterem, & eo modo figura erat Baptismi, qui characterem in anima impressurus erat. Præterea character nobis imprimitur ad suscipienda vel ministranda opera supernaturalia: nulla autem opera Sacramentorum legis veteris erant supernaturalia. Denique Scotus, quia docuerat, Circumcisionem ex opere operato conferre gratiam, non sine caussã tribuit etiam impressionem characteris Circumcisioni. At nos, qui docemus Circumcisionem nullam vim habuisse ex se, nisi ad præcidendam carnem: debemus etiam consequenter negare vim imprimẽdi spiritualem characterem.

OCTAVA propositio: *Nullus in Christo character fuit creatus.* Est etiam S. Thomæ 3.p.q.63.art.5. Et ratio est, quia character est quędam participatio sacerdotij Christi, igitur solùm est in illis, qui habent hoc sacerdotium per participationem. Item signari charactere, est ouium, seruorum, militum, denique subditorum, qui recipiuntur ab aliquo maiore ad aliquod ministerium; Christus autẽ est Pastor, Dux, Dominus, &c. Item Christus non accepit vlla Sacramenta, ergo nec eorum characteres. Denique nos egemus charactere, vt Deus nobiscum quasi ex pacto concurrat ad actiones Sacramentales; at Christus non eget, vt vllus cum eo ex pacto concurrat, cùm sit ipse caussa principalis vt Deus, & instrumentalis coniuncta vt homo. Non enim facit vllus pactum secum, aut cum suo brachio de concursu.

CAPVT XX.

Probatur character ex Scripturis.

QVANTVM ad TERTIVM probandum est ex diuinis literis, characterem esse. Vbi interim obseruandum est non esse mirandum, si non inueniãtur tot testimonia, & tã expressa de charactere, vt inueniũtur de gratia. Nã gratia est effectus principalis, character secundarius: itẽ gratia est effectus omnium Sacramentorum, character aliquorum tantùm: proinde vera ratio Sacramenti potest sine charactere consistere. Denique notitia gratiæ magis necessaria est, quàm characteris. Non desunt tamen loca Scripturæ, ex quibus character colligi possit, præsertim adiuncta explicatione Patrum, & Ecclesiæ, sine qua nullum dogma Ecclesiasticum omnino certò statui potest.

PRIMVM testimonium est 2.Cor. 1. *Qui vnxit nos Deus, & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Hic tres effectus ponuntur regenerationis, & iustificationis, quæ fit in Baptismo. PRIMO vnctio, quæ sine dubio fit per gratiã gratum facientẽ. Vt enim oleum sanat morbos, reddit robusta mẽbra, illustrat, consolatur, &c. ita gratia iustificans facit. SECVNDO est signum, seu obsignatio quædam, qua consecramur Deo, & deputamur ad eius cultum; & per hanc intelligimus characterem, quem Patres passim signum & sigillum vocant. TERTIO pignus spiritus, id est, testimonium bonæ cõscientiæ, quod sequitur iustificationẽ, & est quasi arrabo futuræ gloriæ. Nihil in hoc mũdo iucũdius testimonio bonæ cõscientiæ: hęc est enim pax, quæ exuperat omnem sensum. Neque potest responderi per hoc signum intelligi ipsum Sacramentum externum, quo obsignantur promissiones, vt ad

vt aduersarij volunt, tum quia Paulus loquitur de obsignatione cordis, non corporis, vt etiam de vnctione interna, & testimonio interno; tum etiam quia Paulus dicit nos obsignari, non promissiones. Alioqui etiam oporteret dicere inungi promissiones: nam eodẽ modo loquitur Paulus de signo, & de vnctione. Vide Ambr. li.1.de Spiritu sancto, c.6. Haym. & Theod. in hunc locum.

SECVNDVS locus est Ephes.1. *In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis.* Vbi NOTA illud (credentes) in Græco esse temporis præteriti ΠΙΣΤΕΥΣΑΝΤΕΣ, id est, postquam credidistis. Quocirca loquitur de Baptismate, quod datur post fidem; ac dicit in Baptismate, dari obsignationem virtute Spiritus sancti. Et ita exponũt de signaculo, quod accipitur in Baptismo, Græci & Latini, Chrysostomus Theophylactus, Hieronymus, Haymo, Beda, Anselmus, & alij. Nec possumus dicere hic agi de obsigna- B tione promissionum ad excitãdam fidem, quandoquidem hæc obsignatio datur post fidem.

TERTIVS locus est Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redẽptionis.* vbi per *diem redemptionis*, intelligit diem regenerationis per Baptismum, vt Haymo, & Oecum. annotarunt. Neque obstat particula illa *in diem*, quia Apostolus solet vsurpare præpositionem εἰς, quę coniungitur accusatiuo, pro præpositione ἐν, quæ coniungitur datiuo apud Græcos, & ablatiuo apud Latinos: vt 2. Tim. vlt. *Saluabit me in regnum suum cœleste*, id est, in regno suo cœlesti.

Hæc omnia loca Caluinus in commentario exponit de obsignatione promissionũ, quam Deus in cordibus facit, vt fides magis confirmetur. Sed repugnat modus loquendi Apostoli, qui semper dicit, nos obsignari. esset enim nimis impropria, & inusitata loquu- C tio, obsignari hominem, pro eo quod est, obsignari promissiones hominũ factas.

His accedant figura, & vaticinium Testamenti veteris. Nam Circumcisio fuit figura Baptismi omnium consensu. Circumcisio autem non solum præcidebat carnẽ, quod significabatur iustificatio à peccato, sed etiã relinquebat in corpore quoddã veluti cauterium, quo discernebantur Iudæi à non Iudæis. Quod cautetum si quid significabat, certè significabat characterẽ, quem in anima gerũt Christiani, quo discernimur in æternum à non Christianis. Vaticinium habetur Isa. 66. vbi loquens Dominus de vocatione gentium: *Omnes gentes*, inquit, *& linguæ venient, & videbunt gloriam meam, & ponam in eis signum, &c.* Quamuis enim per hoc signum possit intelligi signum crucis, aut aliquid aliud, tamẽ nihil repugnat, si dicamus intelligi characterẽ: præsertim cum videamus Paulu loqui de signo quodã spirituali interno, & oporteat Scripturam exponere per Scripturam, cùm id fieri potest. D

Aliqui addunt aliam figurã ex Exod. 12. vbi signantur postes, & superliminaria sanguine agni; & vaticinium, Ezech. 9. *Signa Thau in frontibus gementium, & dolentium.* Sed hæc loca non sunt ad rem. Nam exponuntur à Patribus de signo crucis, quod inscribitur in frõte, & recte: nam Ezechiel nominat frõtem, & idem significat superliminare, quod est in porta domus id, quod est frõs in homine. Vnde etiã Apoc. 7. vbi habetur similis obsignatio, etiam nominatur frons, donec signemus seruos Dei nostri in frontibus eorũ. Et præterea in vtroque loco dicuntur saluari omnes signati, & nulli non signati saluari: quòd certe non conuenit characteri; multi enim cum charactere damnabũtur, & multi sine charactere saluabũtur. At omnes saluã- A tur, qui signantur Christi cruce sanguine, id est, quibus applicatur meritum crucifixi, cuius figura est signum crucis; & nulli saluantur quibus hoc meritum non applicatur. Vide de his locis Cyprianum tract. contra Demetrianum. Hieronymum in cap.9. Ezech. Gaudentium tract.5.in Exod.

CAPVT XXI.

Idem probatur ex Patribus.

DIONYSIVS AREOPAGITA lib.de Eccles.hier.cap.2.p.1. dicit Baptismum formare hominem ad alia suscipienda Sacramẽta. Illam formationem vocamus nos characterem. Idem par.3.de eo qui baptizatur, ita loquitur: *Hunc*, inquit, *diuina Maiestas in sui consortium intus admittit, eique lucem suam perinde ac signum aliquod tradit.*

CYRILLVS Hierosolymitanus in præfatione Catecheseon, describẽs Baptismum per effectus eius, vocat regenerationem, remissionẽ peccatorum signaculum sanctum & indelebile. Itẽ catechesi 4. *Spiritus sanctus*, inquit, *tempore Baptismi animam tuam obsignat.* & catechesi 16. *Hic*, inquit, *ad hodiernam vsque diem obsignat animas in Baptismo.* Vide etiam catechesim 17.

BASILIVS orat.13. quæ est exhortatio ad Baptismum: *Deus*, inquit, *sub se militantibus dat tesseras, &c.* Et infrà: *Quomodo vendicabit te Angelus sibi, quomodo eripiet ex hostibus, si non agnouerit signaculum?* Et infrà: *Thesaurus non obsignatus facilè diripitur à furibus: ouis non signata, citra periculum insidiis appetitur.* & infrà definiẽs Baptismum per suos effectus, vocat signaculum inuiolabile.

Gregorius NAZIANZENVS oratione in sanctum lauacrum, simili phrasi dicit Baptismum esse sigillum, quo conseruantur fideles, & quo tanquam signo cognoscimur esse Dei possessio.

CHRYSOSTOMVS homil.2.in epist. ad Ephes. *Porrò idẽ*, inquit, *charactere Spiritus sancti nos insignium.* Et infrà: *Signati sunt etiam Israelitæ, sed Circumcisionis nota, vt pecora, nos autem vt filij signati sumus Spiritu sancto.* & hom.14. nos dicit esse signatos, vt gregẽ Dominicum.

EPIPHANIVS hær.8. quæ est Epicureorum postquam dixerat Circumcisionem fuisse carnalẽ abscissionẽ, & carnale signaculum, subiungit de Baptismo: *Circumcidit nos à peccatis, & obsignat in nomen Dei.* & hæresi 30. vocat Baptismum signaculum Christi.

AMBROSIVS lib.1.de Spiritu sancto, cap. 6. *Spiritu*, inquit, *signamur, vt splendorem, atque imaginem eius, & gratiam tenere possimus: quod est vtique spirituale signaculum.* Item de iis, qui initiantur mysteriis, c. 7. *Repete*, inquit, *quia accepisti signaculum spirituale.*

AVGVSTINVS lib.6.de Baptismo cap.1. dicit in generali Concilio hoc approbatum: *Satis*, inquit, *eluxit Pastoribus Ecclesiæ Catholicæ toto orbe diffusis, per quos postea plenary Concilij auctoritate, originalis consuetudo firmata est, & ouem, quæ foris errabat, & Dominum charactere à fallacibus depœdatoribus suis foris acceperat, venientem ad Christianæ vnitatis salutem ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à vulnere sanari, characterem tamen Dominicum in ea cognosci potius, quàm improbari.* Vide eundem epist.23.50.& 204.tract.5.& 6. in Ioan. lib.2. contra epist. Parmen. cap.13.lib.2. contra literas Petiliani, cap. vlt. li.1. contra Cresconium cap.30. & tract. 5.in epist. Ioan. Similia vide apud Theodoretum in c. 1.2.ad Cor. Haymonẽ, Primasium, Anselmum, Theophylactum, Oecumenium in 1.& 4.ad Ephes. Damascenum lib.4.de fide, cap.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad hæc loca solùm responderi posset, à Patribus non vocari characterem, seu signaculum id, quod nos dicimus, sed externum symbolum. Nam AVGVSTINVS in serm. de gestis cum Emerito tria dicit, quæ videntur valde fauere huic solutioni. PRIMO dicit, exterius characterē cognosci, & agnitum approbari. SECVNDO dicit, quòd si Donatus in nomine Donati Baptizaret, Donati characterem infigeret. At certè Donati character in anima infixus nullus esse potest. TERTIO dicit, characterem esse ipsam inuocationem Trinitatis, quæ fit in Baptismo: *Attendo*, inquit, *fidem in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti: iste est character Imperatoris mei: de isto charactere militibus suis, vel potius comitibus suis, vt hunc imprimerent eis, quos congregabant castris eius, præcepit, dicens: Ite baptizate gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

RESPONDEO, characterem apud Augustinum, & alios Patres, non posse esse externum symbolum, seu Sacramentum. Nam PRIMO Patres dicunt, hoc signaculum esse in anima, non corpore, vt Cyrillus; vel esse spiritale, vt Ambrosius; vel opponunt cauterio Circumcisionis, quod erat in corpore, vt Epiphanius, & Chrysostomus; vel denique esse quandā consecrationem, vt Augustinus li. 2. contra epist. Parmen. cap. 13. Et certè anima consecratur proprie, non corpus, iuxta illud TERTVLLIANI li. de resurrect. carnis: *Caro vngitur, vt anima consecretur.* SECVNDO dicunt, hærere, & manere, quod non cōuenit symbolo externo, quod non mānsit, nisi dum fieret. AVGVSTINVS li. 2. cōtra epist. Parmen. c. 13. *Non minus*, inquit, *hærent Sacramenta Christiana, quàm nota corporalis, cùm videamus nec apostatas carere illis, quæ propterea illis respiscentibus nō restituuntur, quia amitti non potuerunt.* Idemque habent alij Patres, qui dicunt esse sigillum indelebile, vt Cyrillus, Nazianzenus, & alij. Quò etiam spectant aliæ Augustini loquutiones locis citatis, vbi dicit characterem infigi, imprimi, portari, & alia, quæ non possunt quadrare in actionem transeuntem. TERTIO, si Symbolum externum diceretur à Patribus character, vel signaculum, omnia Sacramenta imprimeret characterē: omnia enim sunt externa symbola obsignantia promissionē, vt ipsi dicunt. Cur ergo nullus vnquā Patrum per Eucharistiam dixit imprimi characterē?

AD loca autem Augustini contrà allata RESPONDEO, characterem posse exterius videri, & cognosci, non in se, sed in sua caussa. Cùm enim cognoscimus aliquem ritè baptizatum, simul cognoscemus illi inhixum characterem, quia hic est effectus, qui semper, & necessariò sequitur illam caussam. Et quòd hoc satis sit, patet; nam etiam actum externum videmus, postquàm transiit: quare nec de externo symbolo Augustinus rectè dicere potuisset, illud videri, & agnosci quando veniunt ad Ecclesiam, qui fuerant ab hæreticis baptizati.

AD illud de charactere Donati dico, Augustinū loqui ex hypothesi, nō absolutè: vult enim dicere, si Donatus in nomine suo posset Sacramenta conferre, characterem suum imprimeret. Alioqui non ignorabat Augustinus, baptismum in nomine Donati collatum non modò non imprimere characterem in anima, sed neque esse Sacramentum externum.

AD vltimum dico, inuocationem Trinitatis, & ipsum totum externum symbolum dici posse characterem non impressum, sed imprimentem. Vt enim eadē imago est in sigillo, & in cera, sed imago sigilli est character imprimens, in cera est character impressus: ita Sacramentum externum, ac præcipuè forma Sacramenti est character imprimēs, cum ad eius collationem mox sequatur character in anima, & ex vi, & impressione Sacramenti sequatur.

CAPVT XXII.

Idem ostenditur ratione.

PRIMA ratio sumitur ex diuina liberalitate & consuetudine. Deus enim in hoc differt ab hominibus, quòd homines cùm hominibus iniungunt aliquod officium, non tribuunt eis aliquid internum, quo fiāt apti ad illud officium; & cùm diligunt aliquem, nō faciunt bonum, & pulchrum, sed diligunt, quia talis est; & cùm volunt se ab aliis diligi, aut sibi credi, aut in se sperari; nō tribuunt eis vim aliquam internā, qua diligant, sperent, aut credant. Deus autem cùm diligit, diligendo facit bonum, & pulchrum, infundendo gratiā: & cùm vult sibi credi, in se sperari, se diligi, infundit habitū fidei, spei, & charitatis. Igitur eodē modo credibile est, cū Deus aliquem deputat & consecrat ad Sacramenta, vel dandā, vel recipienda, vel alia ministeria, id non faciat per simplicem deputationem, vt homines facere solent, sed infundendo certas qualitates, quibus illi fiant apti, & idonei ad talia officia, vel ministeria; & eas qualitates vocamus characteres.

SECVNDA ratio. Baptismus ex communi sententia, exceptis Anabaptistis, aliquid Sacramentale cōfert, etiamsi detur, & percipiatur, sine fide; Eucharistia, & absolutio nihil conferunt; igitur aliquem effectum Sacramētalem habet Baptismus, præter gratiam. Et idem argumentum fieri posset de Confirmatione, & Ordine. Probatur antecedēs; Nam qui baptizatur ab infidelibus, & communicat cum eis infidelitate, dicitur vere, & proprie baptizatus, si seruatus sit debitus ritus, & forma verborum cum intentione; neque id negant Lutherani & Caluinistæ: at qui absoluitur sine fide, non verè est absolutus; & qui sumit Eucharistiam sine fide, non verè communicat corpori Domini, secundum Caluinum: & secundum Catholicos sumit quidem ore verum corpus Domini, sed nihil recipit in anima, nisi peccatum. Manet igitur ex Baptismo effectus aliquis Sacramentalis, qui non est gratia, cùm gratia sine fide non detur, nec est ipsa actio exterior, quia illa reperitur etiam in Eucharistia, & Absolutione; est igitur aliquid aliud permanens in anima, & hoc vocamus characterem. Alioqui reddant aduersarij rationem, cur sine fide homo verè baptizetur, & non verè absoluatur, aut communicet corpori Domini. Et hæc fuit antiqua quæstio Donatistarum, qui non putabant Baptismum habere alium effectum, quàm dare gratiam, & ideo inānem putabāt esse, cùm sine fide percipiebatur.

TERTIA ratio. Baptismus nō potest repeti, si fuerit semel ritè collatus, vt etiam Confirmatio & Ordo: cetera possunt repeti, vt notum est de Eucharistia, & Absolutione. Sed vera caussa nō potest assignari huius discriminis, nisi character; igitur necesse est fateri imprimi per Sacramenta quædam characterem. Maior propositio est recepta ab omnibus, etiam hæreticis huius temporis, exceptis Anabaptistis. Minor probatur; Nam imprimis si ponatur character, perspicua erit ratio discriminis. Ideo enim quædam Sacramenta non possunt reperi, quia semel data semper manēt in suo effectu: alia repetuntur, quia non manent nec in se, nec in suo effectu; gratia enim, quæ est effectus solus aliorum Sacramētorū, facilè potest amitti, & sæpe amittitur. Præterea etiamsi aliquando non amittatur, tamen augeri potest, & sic Sactamentum potest repeti, vt gratia augeatur. At character non potest augeri per iterationem Sacramenti eiusdem. ADDE, quòd gratia non est Sacramentum, sed effectus Sacramenti tantùm: character autem Sacramentum est, & Sacramenti effectus. Hæc igitur ratio rectè ostendit, cur Sacramenta illa non repetantur, & alia repetantur, vt Concil. Florentinum & Tridentinum docent. Si autem hæc ratio non admittatur, nulla alia sufficiens reddi potest: quod ostendo ex refutatione earum, quæ adferuntur à Caluino, & Kemnitio.

Caluinus lib. 4. Instit. ca. 18. §. 19. dicit, Baptismum non posse repeti, quia est ingressus in Ecclesiam, & initiatio quædam fidei: vnde sicut vnus est Deus, in quem credimus, & vna Ecclesia, in quā ingredimur; ita vnus Baptismus.

Hæc ratio non est solida. PRIMO, quia qui baptizantur ab hæreticis, & eis credunt, non intrant in Ecclesiam, nec initiātur ad fidem, vt patet, cùm apud hæreticos, neque sit Ecclesia, neque fides: ergo possent isti iterū baptizari. SECVNDO, qui in Ecclesia Catholica baptizantur, & postea per hæresim, aut apostasiam ab illa discedunt, iterum debent, si salui esse velint, intrare in Ecclesiam, & initiari ad fidem; cur ergo non possunt iterum baptizari? Quare ratio Caluini solùm aliquid probaret, si homo baptizatus non posset exire extra Ecclesiam; nec perdere fidem; quæ tamen falsa esse constat. TERTIO, non minus intramus in Ecclesiam, & initiamur ad fidem per verbum, quàm per Baptismum, sed verbum reperi potest, vt magis confirmemur in fide, & Ecclesiæ fortius adhæreamus, cur ergo non poterit etiam repeti Baptismus? QVARTO, Ordinatio non est initiatio fidei, neque ingressus in Ecclesiam, & tamen repeti nō potest, vt Augustinus docet lib. 1. de Baptismo, c. 1.

Iam verò Kemnitius in 2. parte Exami. pag. 133. ponit vnam rationem non suo nomine, sed Gabrielis, quòd videlicet diuina institutio sit caussa, cur quædam Sacramenta iterari possint, quædam non possint. At hæc ratio parum valet: non enim sine magna ratione Deus prohiberet rem tam vtilem repeti. Qui ergo non possunt vllam causam assignare, cur Deus prohibuerit, temerè dicunt Deum prohibuisse. Vnde enim ipsi sciunt Deum id prohibuisse? nam Scripturæ id non apertè dicunt. Quod si confugias ad Patrum, & Conciliorum traditionem; illa vtrunque simul docet, nimirum Deum id voluisse, quia Sacramenta quædam imprimunt characterem, alia non imprimunt.

Ipse autem Kemnitius, pag. 136. remittit nos ad aliū locum, vbi pollicetur se ex diuinis literis solidissimas rationes redditurum. Id verò præstat postea, pag. 238. 239. & 240. examinans Canonem 11. de Baptismo. Ibi autem ponit quatuor rationes, quas fatetur non esse adeò solidas: deinde alias quatuor solidissimas.

PRIMA igitur ex non solidis est, quia Baptismus significat Christi mortem: Christus autem semel tantùm mortuus est. Hæc non valet; nam Eucharistia etiam significat CHRISTI mortem, 1. Corinth. 11. & tamen repeti potest: & sacrificia Iudæorum significabant omnia Christi mortem, & tamē frequentissimè repetebātur. DICENT, nō esse hæc similia. Nam per Baptismum nos ipsi commorimur Christo: morimur enim peccato, vt ille mortuus est corporaliter. Contrà; nam vel vis rationis Kemnitij sumitur ex eo quòd Christi mors, quæ vna fuit, per Baptismum repræsentatur, vel quia nos ipsi morimur peccato. Si primum dixerint, ratio nihil cōcludit, quia quod semel fit, potest sæpius repræsentari, vt patet in comœdiis, vbi repræsentantur res semel gestæ: & quantum ad hoc, per accidens est, quòd nos etiam moriamur in Baptismo. Si dicant secundum, tunc etiam ratio illa nihil concludit, quia potest idem homo sæpius commori Christo; si nimirum sepius peccet, & sæpius eum pœniteat peccatorum. Præterea Ordinatio, non est repræsentatio mortis Christi, & tamen repeti non potest. Non igitur vera caussa prohibens repetitionem, est repræsentatio mortis Christi.

SECVNDA ratio ex non solidis, quia Ioan. 13. dicitur: *Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet; sed est mundus totus.* Hæc non valet, quia loquitur de eo, qui reuera est mundus. Vnde qui post Baptismā iterum factus est immundus, non prohibetur ex hoc testimonio iterum baptizari.

TERTIA ratio ex non solidis est, quia ad Hebr. 6. dicitur: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, renouari iterum ad pœnitentiam*, vbi per illuminationem intelligitur Baptismā. Hæc non valet, quia loquitur Paulus de illis, qui semel sunt illuminati, & renouati, id est, iustificati, vt patet ex illis verbis: *Iterum renouari.* Quare possent ij saltem secundò baptizari, qui in primo Baptismo non fuerunt iustificati.

QVARTA ratio non solida est, quia Ephe. 4. dicitur: *Vnum Baptisma*. Hæc non est solida, quia vnum Baptisma dicitur, quia solum Christi Baptisma salutare est, idque vno certo ritu celebratur. Nam alioqui etiam dicitur vna fides ibidem; & 1. Cor. 12. vnus panis dicitur Eucharistia: & tamen repetimus fidei confessionem, & Eucharistiæ sumptionem. Et si quis fidem amittat, potest & debet eam iterum acquirere, & tamen non potest Baptismum iterum accipere.

PRIMA ratio solidissima est, quia pactum Dei nobiscum in Baptismo initum, perpetuum est. Non enim sequitur illam vulgarem regulam Deus: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.* Sed semper ipse seruat pactum suum etiamsi nos infideles simus. Rom. 3. *Numquid infidelitas illorum, fidem Dei euacuauit? absit.* Quare cùm peccamus post Baptismum, non est opus nouo pacto, sed satis est recurrere ad illud primum iam initum semel in Baptismo.

Hæc ratio minus est solida, quàm superiores. Nam PRIMO. Hebr. 6. Paulus negat posse hominem peccantem post Baptismum redire ad pactum Baptismi. Ideò enim non ait; Impossibile est iterum baptizari, sed: *Impossibile est iterum renouari*, id est, non potest homo amplius ea facilitate redire ad amicitiam Dei, & remissionem totius culpæ, & pœnæ, vt quōdam in Baptismo; sed eget iam laboriosa pœnitentia, ieiuniis, lachrymis, &c. proinde eget alio pacto Dei multò magis seuero, quàm esset illud primum.

SECVNDO, cùm quis sine fide baptizatur, non facit Deus pactum cum illo vllum: pactum enim est inter duos consentientes. Vnde etiam Kemnitius dicit, per Baptismum non solùm offerri, sed etiam exhiberi, applicari, & dari gratiam. At certe non applicatur, nec datur ei, qui non credit: igitur saltem possent rebaptizari secundum istam rationem illi, qui sine fide Baptismum acceperunt, quod falsum esse ipsi quoque concedunt.

TERTIO, sicut Baptismus est pactum, ita etiam verbum Dei, ac præsertim secūdum aduersarios, qui dicunt eodē prorsus modo se habere in iustificatione verbum & Sacramētum. At verbū quotidie repetitur.

QVARTO, Eucharistia non minus cōtinet pactū Dei,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei, quàm Baptismus, & tamen repeti potest.

DENIQVE falsum est, pactum Dei esse perpetuum illi, qui Deo fidem frangit, ita vt promissio seruanda sit, qualemcunque se præbeat is, cui promissio facta est. Nam promissiones Dei sunt conditionatæ: promittit enim se fore patrem, & sponsum in Baptismo, si nos perseueremus esse filij, & sponsæ, alioqui dicit idem Deus, Hierem. 18. *Repentè loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, & destruã, & dispердã illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agã & ego pœnitentiã, quod cogitaui, vt facerẽ ei: & subitò loquar de gente, & de regno, vt ædificem, & plantem illud. Si fecerit malum in oculis meis, pœnitentiam agam super bono, quod loquutus sum, vt facerem ei.* Quod autem Kemnitius adducit ex Roman. 3. *Nunquid infidelitas eorum fidem Dei euacuauit?* intelligitur de promissionibus absolutis, qualis erat de Messia mittendo; sed non talis est promissio in Baptismo. Nam, vt minimum, pendet ex fide recipientis, vt ipsi docent, proinde non est absoluta.

SECVNDA ratio solidissima, Kemnitij est, quia de Baptismo nusquam scriptum est, vt repetatur: de aliis scriptum est, vt de Eucharistia, 1. Corin. 11. *Quotiescunque feceritis.* Et de Pœnitentia, Matth. 18. *Non dico tibi septies, sed septuagies septies.* AT neque hæc ratio multum valet. Nam vt omittam, quod locus Matthæi non intelligitur de Sacramento Pœnitentiæ, sed de cõdonatione iniuriarum, possumus Kemnitio respondere, quod respondit Lutherus Carolstadio, in libro contra cœlestes Prophetas, de nomine Sacram. non esse quidem scriptum, vt baptismus repetatur, sed neque esse scriptum, vt non repetatur. Et sicut Augustinus lib. 7. de Trinit. cap. 4. dicit de nomine trium personarum: *Dicimus in Deo tres personas, non quia Scriptura dicit, sed quia non contradicit*: ita & nos possemus rebaptizare, non quia Scriptura dicit, sed quia non contradicit, & res est bona, & vtilissima Baptismus, si non esset periculum sacrilegij ob characterem iam impressum.

TERTIA ratio solidissima est, quia non habemus exemplum in Scripturis Anabaptismi; & præterea Circũcisio, quæ est figura Baptismi tãtum semel recipiebatur. AT hæc est similis superiori. Nam in Scriptura nõ habemus etiam exemplum alicuius, qui fuerit prohibitus baptizari; immò secudum aduersarios habemus exemplum Anabaptismi. Nam Actor. 19. Paulus iussit baptizari eos, qui fuerant à Ioanne Baptista baptizati: & secundum Lutheranos omnes, & ipsum Kemnitium, eadem erat vis, & efficacia Baptismi Christi, & Ioannis. Si igitur solùm exempla Scripturæ quæramus, oporteret omninò rebaptizare. Deberent itaque aduersarij aperire oculos, & intelligere post Baptisma Ioannis potuisse rebaptizari, quia illud non habuit effectum in anima indelebilem, vt habet Christi Baptisma. Si respiciamus exẽpla Patrum, deberent Lutherani omninò rebaptizare. Nam Cyprianus, & alij Africani, necnon plurimi in Asia rebaptizabant: resistebat autem illis Romana Ecclesia, quæ nolebat rebaptizari, vt patet ex Eusebio, lib. 7. histori. Quare aduersarij non sequuntur potiùs Africanos, & Asiaticos Patres, in hac re, quàm Romanam Ecclesiam, vt in aliis omnibus rebus facere solent: Quod autem de Circumcisione Kemnitius profert, pro nobis est. Nam ideò Circumcisio non repetebatur, quia imprimebat in carne indelebilem characterem.

QVARTA ratio solidissima est, quia per Baptismum nascimur spiritualiter. Vna autem tantum est natiuitas spiritualis, vt vna est natiuitas corporalis. Vnde Nicodemus, Ioan. 3. *Quomodo potest, inquit, homo nasci, cum sit senex?* Et rectè iudicabat de natiuitate corporali. Hanc rationem Kemnitius furatus est Catholicis: eam enim habet sanctus Thomas 3. q. 66. art. 9. Sed hoc interest inter Catholicos, & Kemnitium, quòd Catholici ea vtuntur, vt cõgruentia quadam; & simul notant veram causam, quæ est impressio characteris. Quam solam, vt veram, & solidã posuit Concilium Florentinum, & Tridentinum, suprà citatum. At Kemnitius explosa vera causa, amplectitur istam congruentiam, vt solidissimã rationem.

Ostendam igitur & hanc rationem non esse solidam. Nam IN PRIMIS homo non solùm per Baptismum, sed etiam per fidem, & verbum Dei generatur spiritualiter, vt aduersarij concedunt, & patet ex Paulo, 1. Corinth. 4. *Per Euangelium ego vos genui.* & tamen fidei actus, & conciones sæpe repetuntur. Præterea SECVNDO, etiamsi generatio corporalis vna tantùm sit naturaliter, tamẽ supernaturaliter potest repeti, immò re ipsa repetetur in resurrectione quam Dominus vocat regenerationem, Matthæi 19. Cùm ergo Baptismus sit generatio supernaturalis, quid prohibet eum repeti? TERTIO, etiamsi generatio corporalis nullo modo posset repeti, tamen non eadẽ est ratio spiritualis generationis. Nam vt mors corporalis vna tantùm est, ita natiuitas corporalis. At mors spiritualis multiplex est, vt patet: cur igitur non possit etiam multiplex esse spiritualis generatio? QVARTO, Ordinatio non est generatio, & tamen non potest repeti. DENIQVE, qui sine fide baptizantur, reuera non regenerantur, & tamen rebaptizari non possunt: & contrà, qui sunt regenerati ante Baptismum per fidem, & contritionem, & desiderium Baptismi, nihilominus postea baptizantur, vt patet de Cornelio, Actor. 10. Non igitur illa est ratio.

CONTROVERSIA QVINTA.

De numero, & ordine Sacramentorum.

CONTROVERSIA QVINTA, *quæ est de numero Sacramentorum, quatuor habebit partes. Nam* PRIMO *exponemus hæreticorum sententias.* SECVNDO *probabimus Ecclesiæ Catholicæ veritatem.* TERTIO *refellemus argumenta aduersariorum.* QVARTO *addemus per modum appendicis aliquid de ordine Sacramentorum.*

CAPVT XXIII.

Quid hæretici sentiant de numero Sacramentorum.

QVOD ad PRIMVM, aduersarij inter se multum dissentiunt de numero Sacramentorum, quibus omnibus viam stratuit Lutherus in libro de captiuita. Babylon. Nam in eo libello anno XX. edito, multa docuit. Initio libri dicit, vnum tantùm esse Sacramentum, si secundum vsum Scripturæ loquendum sit. Ibidem tamen dicit, neganda esse septem Sacramenta, & tria pro tempore ponenda, Baptismum, Panem, & Pœnitentiam. In fine libri dicit, si rigidè loqui velimus, duo esse Sacramenta, Baptismum, & Panem. In medio libri, cap. de Confirmatione dicit, se non damnare septem Sacramen-

Sacramenta, sed tantùm negare ea ex Scripturis probari posse. At non bene hoc cohæret cum initio libri, vbi dicit, neganda esse septem, & tria ponenda: non enim aliud est damnare, aliud negare septem Sacramenta. Ex hac inconstantia Lutheri natæ sunt variæ Lutheranorum atque aliorum hæreticorum sententiæ, quas breuiter enumerabo.

PRIMA igitur est, vnum tantùm esse Sacramentum, quamuis plura sint Sacramentalia signa. Ita Lutherus loco citato. Sed non habuit in hac opinione sectatores: omnes enim alij plura ponunt, & secundum vsum Scripturæ ea ponere se putant.

SECVNDA opinio est eorum, qui tantùm duo numerant Sacramenta propriè dicta, Baptismum, & Eucharistiam. Hanc, vt dixi, Lutherus indicauit, in lib. de captiuita. Babylon. Idem sensit Philippus in locis anni XXI. & XXII. cap. de signis, vbi solùm ista duo agnoscit. Ité Illyricus in Confess. Antuerpiensi, cap. 11. de Sacramentis, & cap. 18. de Absolutione. Nicolaus Selneccerus in 2. part. suæ pædagogiæ, cap. de Sacramentis, & Kemnitius in 2. par. Exami. ca. de numero Sacramentorum, pag. 12. & sequentibus.

TERTIA opinio est eorum, qui tria Sacramenta numerant, Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam. Hæc est communior, & magis recepta apud Lutheranos. Nam in primis Lutherus etiamsi rigidè duo tantum esse voluerit, in libr. de captiuita. Babylon. tamen etiam tria esse dixit ibi, & hoc semper postea reperiuit, vt anno XXIII. in libro ad Pragenses de instituendis ministris, & anno XXXIV. in libro de Missa priuata, & denique anno XLV. qui fuit penultimus vitæ ipsius, in assertionibus contra Louanienses. Sic enim habet assertio 35. *Pœnitentiam cum virtute clauium Absoluentium Sacramentum libenter confitemur; habet enim promissionem, & fidem remissionis peccatorum propter Christum.* Idem habent fere omnes Catechismi Lutheranorum, vt Catechismus Philippi, Brentij, & aliorum. Item libri rituales, seu agendæ ipsorum, & denique Apologia Confessionis Augustanæ, art. 13.

Vbi NOTANDVM est, Illyricum, & Kemnitium non posse defendi à periurio, & defectione à Confessione Augustana. Nam vt refert Timannus Hesshusius, in libro de præsentia Corporis Christi in Cœna, iurant omnes apud Lutheranos in verba Confess. & Apologiæ, qui promouentur ad gradus, vel pastoratum. Sed respondent Illyricus in Apolog. Confessio. Antuerp. cap. 18. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 44. & 903. Apologiam Confessionis largo modo appellasse Pœnitentiam Sacramentum, non quòd sit verè, & propriè Sacramentum. At solutio non valet: nam Apologia habet hæc verba: *Si Sacramenta vocamus ritus, qui habent Dei mandatum, & quibus est addita promissio gratiæ, facile est iudicare, quæ sint propriè Sacramenta.* Et paulò pòst applicans definitionẽ: *Verè igitur, inquit, sunt Sacramẽta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ est Sacramẽtum Pœnitentiæ; nam hi ritus habent mandatũ Dei & promissionem gratiæ.* Hæc ibi. Præterea ideò solùm Kemnitius non vult Absolutionem esse propriè Sacramentum, quia non habet ritum à Deo præceptum. At Apologia profitetur Absolutionẽ habere ritum à Deo præceptum: igitur ex sententia Apologiæ Absolutio est verissimum Sacramentum.

QVARTA opinio est Zvvinglij, in lib. de vera, & falsa religione. Nam cap. de Sacramentis, duo esse docet Sacramenta, Baptismum, & Cœnam, tamen cap. de Matrimonio, addit etiam Matrimonium. Verum est quidem non libenter à Zvvinglio Matrimonium vocari Sacramentum, sed causa non est, quòd putet, Sacramenti definitionem non conuenire Matrimonio, sed quia timet, ne Sacramenti vocabulo obscuretur, & inquinetur dignitas Matrimonij: dicit enim esse vocabulum multò illustrius Matrimonij, seu coniugij, quàm Sacramenti.

QVINTA opinio est Caluini, qui tria Sacramenta numerat, sed non eadem cum Luthero, & Zvvinglio; vult enim Sacramenta esse Baptismum Cœnam Domini, & Ordinationem. Etsi enim lib. 4. Instit. ca. 31. §. 19. & 20. duo tantùm esse dicat Sacramenta, Baptismum, & Cœnam, tamen paulò pòst. cap. 19. §. 31. sicut & antea, cap. 14. §. 20. etiam ordinationem inter vera Sacramenta numerat, ac monet, se, cùm tantùm duo esse dicit, loqui de Sacramentis ordinariis, & toti Ecclesiæ communibus. Hinc etiam in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 7. cano. 1. quatuor tantùm Sacramenta reiicit à numero Sacramentorum; Confirmationem, Pœnitentiam, Vnctionem extremam, & Matrimonium. Proinde tria reliqua admittit.

SEXTA opinio composita ex Lutherismo & Caluinismo, est aliorum, qui quatuor Sacramenta recipiunt, Baptismum, Cœnam, Pœnitentiam, & Ordinationem. Hæc est Philippi, qui licet cum Luthero primò posuerit duo tantùm Sacramenta, & postea tria: tamen in locis editis, anno XXXVI. & LVIII. & LVIII. quæ fuit vltima editio, habet hæc verba in cap. de numero Sacramentorum: *Mihi maximè placet etiam addi Ordinationem, vt vocant, id est, vocationem ad ministerium Euangelij; quia hæc etiam mandato Euãgelico præcipitur, & addita est promissio, &c.* ac toto capite fusè probat Ordinationem esse Sacramentum, ac proinde quatuor esse Sacramenta. Eandem sententiam habet Lucas Lossius in Catechismo, edito anno LVII. nam in eo, quem ediderat anno LIV. tantùm tria posuerat.

SEPTIMA opinio composita, ex Lutherismo, Caluinismo, & Zvvinglianismo non aperte, sed obscurè fuit Philippi. Nam in locis vltimò editis, anno LVIII. licet quatuor tantum faciat Sacramenta, tamen propendebat maximè ad quintum addendum, id est, Matrimonium cum Zvvinglio: Fatetur enim Matrimonium esse signum rei sacræ, & habere mandatum diuinum, & habere annexam promissionem. Vnum tantum dicit ei deesse, quod fuerit ante Christum. At hoc non debuit eum impedire, quò minus Matrimonium faceret Sacramentum; nam Baptismus Ioannis ex sententia ipsius fuit verissimum Sacramentum, & idem cum nostro Baptismo, & tamen fuit ante Christum. Sicut igitur Baptismum vult esse Sacramentum, quia à Christo receptum, & confirmatum, cur non eadem ratione & Matrimonium?

OCTAVA opinio est, sex esse Sacramenta. Hanc tribuit Lindanus in tabulis analyticis Gulielmo Postello in sua Panthenosia: qui tamen vir postea Catholicè obiit.

NONA opinio est, septem esse Sacramenta. Licet enim fide Catholica nos teneamus septem esse Sacramenta: illis tamen hæc sententia, opinio, non fides esse potest: qui enim in vno articulo hæreticus est, fide simpliciter caret. Est igitur opinio hæc aliquorum Lutheranorum, quibus placuit, quòd Lutherus initio dixerat, se non damnare septem Sacramenta; licet ibidem etiam dixerit, se negare septem Sacramenta. Scribit Ioan. Sleidanus, lib. 20. histor. biennio post obitum Lutheri, id est, anno XLVIII. in quodam Lipsensi Conciliabulo, determinatum fuisse, Confirmationem, & Extremam Vnctionem esse ritus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritus conferentes gratiam, atque adeò septem Sacramenta recipienda esse. In quo Conciliabulo interfuisse Theologos multos Vvitenbergēses, ac Lipsenses, & cùm iis Philippum Melanchthonem, ac tum primùm cœpisse hos, molles Lutheranos appellari scribit Sotius in sua histor. anni XLVIII. Vnde Matthias Illyricus in lib. qui inscribitur; Adhortatio Illyrici ad constātiam in agnita Iesu Christi religione, & Augustana Confessione; quæritur; quòd in Lipsensi Interim (sic enim appellatur) septem Papistarum Sacramenta restituantur. Et præfatione septimę Centuriæ, Hæresiarchas appellare non dubitat principes mollium, seu politicorum Lutheranorum.

Ex his colligere licet PRIMO, mirum fuisse inconstantiam Lutheri, & Philippi præcipuorum patrum Lutheranorum, idque in re grauissima.

SECVNDO, non posse apud aduersarios veram Ecclesiam esse. Nam nota præcipua veræ Ecclesiæ apud B
eos est consensus in doctrina Sacramentorum. Ita enim habet Lutherus in lib. de notis Ecclesiæ, & Cōfess. Augustana, & Apolog. arg. 7. Ipsi autem ita conueniunt, vt adhuc non potuerint Sacramenta communi consensu enumerare. Quod si quisque eorum ad se solum trahat Ecclesiam, mirum, si non pudeat eum suæ paucitatis. Hinc etiam TERTIO colligitur, non posse diu durare eiusmodi hereses. Nam omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur. Vnde Lutherus ipse hoc annotauit in Psal. 5. *Nulli*, inquit, *hæretici victi sunt vi, aut astu, sed mutua dissensione; nec aliter cum eis pugnat Christus, quàm misso inter eos spiritu vertiginis, & dissensionis, sicut inter Sichimitas, Iud. 9. & inter Babylonicæ turris operarios, Genes. 11. & in noua lege, inter Arianos, Donatistas, & Pelagianos.* Hæc ille. Quod idem multò antè scripsit Hilarius, libro 7. C
de Trinitate.

CAPVT XXIV.

Ex Scripturis, & Patribus probatur veritas Catholica de numero septenario Sacramentorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, sententia Catholicorum vna est, ac semper fuit, septē esse proprie dicta Sacramenta, quæ probanda est tripliciter. PRIMO, ex testimoniis Scripturæ, & Patrum, quæ quidem non numerāt Sacramenta, tamen reipsa omnia ista septem Sacramēta vera, & propria esse testantur. SECVNDO, ex testimoniis aliis Conciliorum, & Doctorum, quæ præcisè numerum istum septenarium ponūt. TERTIO, rationibus seu congruentiis quibusdam. D

QVANTVM ad PRIMVM genus testimoniorum, notanda sunt tria. PRIMO, non debere aduersarios petere, vt ostendamus in Scripturis, aut Patribus nomen septenarij numeri Sacramentorum. Nam nec ipsi ostendere possunt nomen binarij, vel ternarij, vel quaternarij: Scriptura enim, & Patres non scripserūt Catechismum, vt modò facimus propter hæresum multitudinem, sed tantùm tradunt res ipsas variis in locis. Neque est hoc proprium Sacramentis, sed commune aliis multis rebus. Nam Scriptura refert Christi miracula, & nunquam numerat quot sint: tradit articulos fidei, & nusquam dicit, quot sint. Apostoli postea ediderunt symbolum duodecim articulorum certis de caussis. Sic etiā ex Scriptura non potest sciri, quot sint libri Canonici: sed Concilia postea ediderunt Canonem, & certum numerum, quem ex traditione didicerant.

SECVNDO notandum, non debere etiam aduersarios petere, vt ostendamus in Scripturis nomen A
Sacramenti attributum Cōfessioni aut Ordinationi, & similibus. Nam non disputamus de nomine, sed de re: & nec ipsi ostendent hoc nomen tributum Baptismo, aut Eucharistiæ, sed soli Matrimonio, quod tamen fere omnes hæretici negant esse verum Sacramentum. Et contrà inuenimus nomen Sacramenti in Scripturis tribui multis rebus, quæ omnium consensu non sunt Sacramenta, de qualibus nunc agimus; vt Ephes. 1. propositum vocandi Gentiles ad fidem, dicitur Sacramentum voluntatis Dei. Et 1. Timoth. 3. Sacramentum pietatis dicitur incarnatio Verbi. Et Apocal. 17. dicitur, Sacramentum mulieris, signum quoddam impressum in fronte mulieris, quæ Babyloniam repræsentabat.

TERTIO notandum, id omnino sufficere, si ostēdamus ex Scripturis, & Patribus definitionem Sacramenti conuenire ritibus non paucioribus, nec plutibus, quàm septem. Licet autem non conueniamus in explicanda definitione Sacramenti (vt suprà fusè ostendimus lib. 1. in 2. controuersia) tamen conuenimus in definitione quadam generali; nimirum quòd Sacramenta sint ritus, seu signa externa, & sensibilia, quæ ex diuina institutione annexam habeant promissionem gratiæ iustificantis. His notatis accedamus ad probationem.

Quòd Baptismus sit Sacramentum.

AC primùm de Baptismo nulla quæstio est. Est enim ritus expressus: *Lauacrum aquæ in verbo vitæ*, Ephes. 5. & institutio, ac mandatum, Ioan. 3. *Nisi quis renatus*. Et Matth. vltimo: *Baptizantes eos*. Et C
promissio gratiæ, Matth. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*. Et Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum*. Idem docent omnes Patres suprà citati in quæstione de effectu Sacramentorum.

Quòd Eucharistia sit Sacramentum.

DE Eucharistia etiam nulla quæstio est; habetur enim ritus, Matth. 26. & 1. Corinth. 11. *Accepit panem, gratias agens, fregit, &c.* Et institutio, ac mandatum ibidem: *Hoc facite*, & Ioann. 6. *Nisi manducaueritis, &c.* Et promissio gratiæ, Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*. Idem etiam Patres docent, Augustinus epist. 118. cap. 1. vbi cùm dixisset; Christum instituisse Sacramēta numero paucissima, significatione præstantissima, obseruatione facillima, ponit loco exempli Baptismum, & Eucharistiam.

Quòd Confirmatio sit Sacramentum.

DE Confirmatione habemus ritum externum, manuum impositionem, Actor. 8. & 19. Habemus effectum gratiæ ibidem. Nam per manus Apostolorum dabatur Spiritus sanctus. eadem phrasi qua dictum est, Tit. 3. de Baptismo: *Per lauacrum regenerationis saluos nos fecit*. Institutio, & mandatum non habetur expressè in Scriptura: tamen colligitur euidēter ex locis citatis. Nunquam enim Apostoli ita confidenter, & ordinariè imposuissent manus ad gratiam Spiritus sancti communicandam, nisi Dominus id præcepisset. Non enim ignorabant non posse vllum hominem instituere cæremoniam, ad quam sequeretur gratia Spiritus sancti. Nam etiā Kemnitius in 2.

in 2. parte Examinis, pag. 13. & Apolog. Confess. Augusta. art. 13. & Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 2. affirmant, non posse vllum hominem efficere, vt externum symbolum cōtineat certam promissionem gratiæ Proinde oportet vel Apostolos fuisse temerarios, quod nemo diceret, vel habuisse Christi mandatum. fuisse autem cæremoniam illam ordinariam, & necessariam, & non satis fuisse orare Deum pro aduentu Spiritus sancti, ex eo colligitur, quod Apostoli primarij Petrus, & Ioannes tantum laboris, & itineris susceperunt, vt irent ex Hierosolyma Samariam, ad imponendas manus iis, quos Philippus Diaconus baptizauerat. Nam orare poterant pro illis manentes Hierosolymæ.

Est autem NOTANDVM, impositionē manuum coniunctam fuisse cum vnctione & signo crucis; simul enim hæc fiunt dum crucis signum Chrismate B
pingitur in fronte confirmandorum, idque ministerio manus Episcopalis. Vnde DIONYSIVS lib. de Eccles. Hierarch. cap. 2. part. 3. & cap. 4. part. 3. meminit apertè Chrismatis in hoc Sacramento. Et Tertullianus lib. de resurrectione carnis, vbi ponit Confirmationem in eodem ordine, cum Baptismo, & Eucharistia: *Caro abluitur*, inquit, *vt anima emaculetur; caro vngitur, vt anima consecretur, &c.* Et de præscript. hæreticorum, docens diabolum imitari Sacramenta Christiana, ponit exemplum in his duobus: *Tingit*, inquit, *& ipse quosdam vtique credentes, & fideles suos: signat illic in fronte milites suos*. Et in libro de Baptismo: *Dehinc*, inquit, *manus imponitur per benedictionem, prouocans, & inuitans Spiritum sanctum*. Vbi vides Tertullianum antiquissimum auctorem omnia tria ponere, vnctionem, signum crucis in fronte, & manus impositionem.

Item CYPRIANVS lib. 1. epist. 12. & lib. 2. epist. 1. C
modò vocat vnctionem, modò manus impositionem, & præterea vocat apertè Sacramentum. Nam sic ait lib. 2. epist. 1. de Baptismo, & Confirmatione loquens: *Tunc plenè sanctificari, & esse filij Dei possunt, si Sacramento vtroque nascantur*. Augustinus lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. *Sacramentum*, inquit, *Chrismatis in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus*.

De Pœnitentia.

IOan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*. Hic habemus PRIMO, ritum, nimirum externum, & iudiciale absolutionem, quæ est signum interioris, quæ fit à Deo per verbum externum, tanquam instrumen- D
tum. SECVNDO, habemus promissionem gratiæ: *Remittuntur eis*. TERTIO habemus mandatum ibidem: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*. Vnde Apostolus, 2. Corinth. 5. *Deus*, inquit, *dedit nobis ministerium reconciliationis*. Et infrà: *Pro Christo legatione fungimur*.

AMBROSIVS lib. 1. de Pœnitentia, cap. 7. *Quid interest vtrum per Pœnitentiā, an per lauacrum hoc ius sibi datum Sacerdotes vendicent: vnum in vtroque ministerium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in Pœnitentia? nōne Dei nomen operatur?*

CYRILLVS lib. 12. in Ioannem, cap. 56. comparat reconciliationem pœnitentium cum Baptismo.

AVGVSTINVS lib. 5. de Baptismo, cap. 20. numerat cum Baptismo, Eucharistia, & Confirmatione, etiam Reconciliationem, per manus impositionem, & in Psal. 140. in illud: *Qui alligat contritiones eorum*, A
disertis verbis Sacramentum appellat reconciliationem pœnitentium: *Quæ sunt*, inquit, *ista alligamenta? temporalia Sacramenta. Alligamenta medicinalia sunt contritionis nostræ, Sacramenta interim temporalia, quibus habemus consolationē*. Et infrà: *Hæc Sacramenta esse dicit Eucharistiam, & manus impositionem Præpositi in Pœnitentiam, quæ in cælo non erunt*.

De Extrema vnctione.

IAcobi 5. habemus ritum: *Orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini*. Item promissionem: *Et alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, dimittentur eis*. Denique mandatum colligitur euidenter ex eo, quod Apostolus non auderet ita absolutè promittere tātum effectum, nisi à Domino id accepisset, vt suprà ostēdimus etiam testimonio Apologiæ, Caluini, & Kemnitij.

Ex Patribus, INNOCENTIVS I. in epist. 1. ad Decentium, cap. 8. loquens de oleo sancto infirmorum: *Pœnitentibus*, inquit, *illud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur posse concedi?*

BERNARDVS in vita S. Malachiæ, scribit eum vocatum, vt fœminā morituram inungeret, sed dum differtur vnctio, illam expirasse; Malachiam autem vehementer doluisse, quòd sine gratia Sacramenti huius obiisset: itaque tamdiu orasse, ac fleuisse, donec eam à mortuis reuocauit, & tum demum eam vnxisse, & eam omninò conualuisse: *Vnxit eam*, inquit, *sciens in hoc Sacramento remitti peccata*.

De Ordinis Sacramento.

HAbemus ritum externum, manus impositionem, 1. Timot. 4. Item promissionem gratiæ ibidem: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij*. Et 2. Timoth. 1. *Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum*. Denique institutio, & mandatum, Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Euangelistas, alios Pastores, & Doctores, &c.* Et præterea, vnde sciebat Apostolus datam esse Timotheo gratiam per imposirionem manuum, si à Deo non didicerat, eo signo conferri gratiā?

AVGVSTINVS lib. 2 contra epist. Parmeniani, cap. 13. loquens de Baptismo, & Ordinatione: *Vtrūque*, inquit, *Sacramentum est, & quadam consecratione vtrumque homini datur, illud cùm baptizatur, istud cùm ordinatur. Itaque in Catholica Ecclesia, vtrumque non licet reiterare*. Similia habet lib. 1. de Baptismo, cap. 1.

De Matrimonio.

HAbemus nomen ipsum Sacramenti, Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est*. Item ritum externum, id est, contractum visibilem inter virum, & fœminam: de hoc enim Apostolus dicit, quòd sit magnum Sacramentum, vt exponit Chrysostomus, & Hieronymus in hunc locum, qui etiā Nazianzenum citat, & omnes alij. Habemus etiam institutionem diuinam, Matth. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separet*. Denique gratiam annexam colligimus ex hoc ipso loco Pauli. Nam coniunctio viri, & fœminæ, significat coniunctionem Christi cum Ecclesia. Illa autem coniunctio duplex est; vna per naturæ conformitatem, quæ facta est in incarnatione, & hæc Christum coniungit non solùm cum Ecclesia, sed etiam cum toto genere humano: altera est per gratiam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiam, & charitatem, & hæc est, cum sola Ecclesia: & A
ratione huius dicitur Christus sponsus, & Ecclesia
sponsa, iuxta illud, 2. Corint. 10. *Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo.* Igitur Matrimonium viri, & fœminæ, vt possit significare vtramque vnionem Christi cum Ecclesia, oportet vt non solùm sit inter coniuges vnio quædam naturalis, & carnalis, qualis etiam inter Gentiles reperitur, sed etiam vnio spiritualis ex gratia, & charitate proueniens. Proinde Sacramentum hoc gratiam istam confert, vt significatio sit perfecta. Quare Paulus Ephes. 5. sæpe monet viros, vt diligant vxores, sicut Christus Ecclesiam & fœminas monet, vt viris subiectæ sint, sicut Ecclesia subiecta est Christo: & rationem reddit, quia hæc eorum coniunctio, Sacramentum est Christi, & Ecclesiæ.

Iam ex Patribus, AVGVSTINVS passim hoc do- B
cet, li. de bono coniugali, c. 18. *In nostrorum*, inquit, *nuptijs plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.* Et c. 24. *Bonum nuptiarum per omnes gentes, & omnes homines in caussa generandi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei attinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nephas est etiam intercedente repudio alteri nubere.* Atque hæc hoc loco sufficiant: nam in disputatione de singulis Sacramentis plura adferemus.

Lotionem pedum non esse Sacramentum.

NVnc supereſt demonstrare, non esse plura Sacramenta, quàm septem prædicta. Et quidem multa dicuntur a veteribus Sacramenta, præter ista septem. Nam Alexander I. Papa in epist. 1. vocat aquã benedictam Sacramentum. Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 14. & in Psal. 141. signum crucis vocat C
Sacramentum, & in Psal. 65. ac libr. 4. de symbolo, cap. 1. vocat Sacramenta cæremonias, quæ fiunt ante Baptismum, vt exorcismos, & similia, & lib. 2. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. vocat Sacramentum panem quendam benedictum, qui dabatur Catechumenis. Denique Ambrosius lib. 3. de Sacramẽtis, cap. 1. & Cyprianus in serm. de ablutione pedum, & Bernardus in sermone de cœna Domini contendunt ablutionem pedum, quam Dominus instituit, Ioan. 13. Sacramentum esse. SED ex his omnibus nihil est, quod habeat difficultatem, præter vltimum. Nam IN PRIMIS nec aqua benedicta, nec signũ crucis, nec panis benedictus, nec exorcismi, & aliæ cæremoniæ Baptismum præcedẽtes in Scripturis inueniuntur. proinde non possunt aduersarij ea pro Sacramentis habere. DEINDE illa omnia dantur etiam ante Baptismum, vt ex iisdem locis Augustini D
constat; At Baptismus omnium cõsensu est omnium Sacramentorũ primum, & quasi ianua. DENIQVE nihil eorum habet promissionem gratiæ gratum facientis; neque constat an à Christo instituta sint, an ab Apostolis, cùm tamen vera Sacramenta à solo Christo instituti potuerint.

De lotione pedum videtur maior difficultas. Nam habemus Ioan. 13. ritum externum, ipsam pedum lotionem: item promissionem gratiæ: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Item mandatum Dei: *Exẽplum dedi vobis.* Item: *Et vos debetis alter alterius lauare pedes.* Item esse mysterium, indicant illa verba: *Quod ego facio tu nescis modò, scies autem postea.* Denique testimonia illa Patrum, Ambrosij, Cypriani, Bernardi; cuius testimonium adducit Kemnitius pag. 32. ad probandum Sacramenta esse plura, quam septem, si testimoniis Patrum standum sit.

RESPONDEO tamẽ lotionem illam pedum, nihil habuisse commune cum Sacramentis propriè dictis, & solùm posse dici Sacramentum largo modo, quemadmodum Sacramenta dicuntur omnia quę mysticum sensum habent, & figuræ sunt, ac rypi aliarum rerum. Nam fuit reuera lotio illa signum Christi humilitatis, & charitatis. Item fuit signum puritatis, qua debent homines ad Eucharistiam accedere: ideò enim immediate ante Eucharistiæ institutionẽ Christus hoc fecit. Denique fuit etiam signum, & figura quædam purgationis quã eramus habituri per Christi passionem, vt Cyrillus hoc loco exponit.

Non fuisse autem Sacramentum propriè dictum, patet PRIMO, quia non habemus promissionem gratiæ iustificantis; illud enim: *Nisi lauero te, non habebis partem mecum*, ad literam non promittit gratiã, sed minatur pœnam ob inobedientiam, vt exponũt hoc loco Chrysostomus, & Cyrillus, & Basilius lib. 1. de Baptismo, cap. 2. Si enim Petrus obstinatè recusasset illam lotionem, periisset in æternum: non quia illi deerat lotio pedum, sed quia peccauerat contra Christum, & deerat illi obedientia. Mysticè tamẽ significare potest, vt exponit hoc loco Augustinus etiã iustos indigere, vt Christus eos quotidie lauet à peccatis venialibus, quæ sunt veluti sordes quæ pedibus adhærent ob humanam cõuersationem. Sed hoc non sufficit ad Sacramentum efficiendum, quia hìc agitur de lotione peccatorum venialium quæ non eget noua gratia gratum faciente. Vnde Dominus ait: *Qui lotus est, non eget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus*: id est mundus est simpliciter, & absolute, cùm sit iustus: tamẽ adhuc eget lotione à peccatis venialibus. Et prętereа nõ habemus ex hoc loco ipsam lotionem pedum reipsa tollere peccata venialia, alioqui deberemus quotidie lauare pedes: sed solùm lotionem illam vnam, qua dominus pedes lauit discipulorum fuisse figuram internæ lotionis, quam accipimus à Christo. Non igitur ipsa pedum lotio est Sacramentum propriè dictum.

SECVNDO non habemus mandatum, seu institutionem huius ritus frequentandi, quod requiritur in omni Sacramento: alioqui peccarent fere omnes homines, qui non vtuntur ista cæremonia. Et licet fuerit hæc cæremoia vsitata olim in quibusdam Ecclesiis statim post Baptismum, tamen non fuit vnquã ab omnibus recepta, nec ab ipsa Romana Ecclesia, vt testatur Ambrosius loco citato. Neque obstat illud mandatum: *Exemplum dedi vobis*: Item: *Et vos debetis alter alterius lauare pedes.* Et: *Quod ego facio tu nescis modò, scies autem postea.* Nam hoc mandatum præcipit humilitatem, & charitatem, vt exponunt Chrysostomus, & Cyrillus, non autem ipsam materialem lotionem pedum, vt patet ex praxi Ecclesiæ; numquã enim Christiani putarunt se habere speciale mandatum de lotione pedum.

Ad loca illa Patrum facile est respondere. Nam Ambrosius vocat Sacramentum, & mysterium, quia in ipsius Ecclesia seruabatur, vt sacra cæremonia, & vt aliquid Sacramentale: tamen non putabat ipse esse hanc lotionem propriè dictum Sacramentum, vt patet tum ex eo, quod faterur non remitti peccata lethalia per eam lotionẽ, sed quasdã reliquias peccati originalis: tum etiam, quia dicit se non reprehendere Ecclesiam Romanam, vbi hæc cæremonia non erat in vsu; quod certè non diceret, si putaret esse verum Sacramẽtum. Porrò Cyprianus, & Bernardus, si attentè legantur, non dicunt ipsam lotionem pedum materialem, esse Sacramentum, quo homines sanctificen

sactificentur: sed solùm dicunt illam vnicam lotio- A
nem pedum Apostolorum à Christo factam, fuisse Sacramentum; quia per eam significabatur aliquid sacrum, quod in nobis quotidie fieri debet, id est, expiatio peccatorum venialium, quæ fit in nobis quotidie à Christo per orationem, ieiunia, humilitatem, & exercitia pietatis erga proximos, quibus vacamus. Et sanè si putarent lotionem pedum esse Sacramentum, oporteret nos quotidie ex eorum sententia lauare inuicem pedes: id enim ipsi dicunt, hoc Sacramentum esse quotidianarum culparum expiationem.

CAPVT XXV.

Septem esse Sacramenta, probatur ex posterioribus Concilijs, & Doctoribus.

B
SECVNDA probatio sumitur ex testimoniis, quæ præcise ponunt numerum septenarium quę testimonia tria sunt. PRIMVM est omnium Theologorũ, & proinde totius Ecclesiæ ab annis vt minimum CD. Nam Magister Sentent. lib. 4. dist. 2. & omnes inde Theologi septem Sacramenta esse tradiderunt. Neque verò Magister aliquid nouum scripsit, sed quod inuenit in vsu Ecclesiæ; quod argumentum maximi ponderis esse debet. Nam si falsum esset, quod dicimus, etrasset tota Ecclesia per annos CD. perniciosissimè. NAM si Sacramenta essent pauciora, magna impietas fuisset, & superstitio, & magna deceptio animarum, habuisse tamdiu pro Sacramentis ea, quæ Sacramenta non erant. Si verò essent plura, fuisset magna impietas, tamdiu contempsisse vera Dei Sacramenta, & magnum detri- C
mentum animarum. SECVNDO, magis pernicio- C
sus est error circa Sacramenta; quàm circa alia dogmata: nam reliqua ferè speculatiua sunt, & earum ignoratio multos simplices excusat. At Sacramentorum cognitio ad praxim pertinet, & ad praxim singulorum hominum. TERTIO, sincerus Sacramentorum vsus ad notas Ecclesiæ pertinet ex sententia omnium hæreticorum huius tẽporis. Quare si is CD. annis erratum est in Sacramentis tam grauiter, consequenter dicere debent, Ecclesiam periisse de orbe terrarum: non enim inuenient facilè, qui aliter senserint hoc tempore de Sacramentis. Nam ipsi etiam Hussitæ, & VValdenses, qui ferè soli erant hęretici, cùm Lutherus apparuit, septem Sacramenta recipiebant. De Hussitis patet in Concil. Constatin. sess. 15. art. 8. de VValdensibus, id testatur Lutherus in libro ad eos scripto.

SECVNDVM testimonium est Concilij Flo- D
rentini in institutione Armenorum, vbi septem Sacramenta asseruntur, & explicantur. Vbi NOTANDA sunt duo mendacia Kemnitij. Is enim in 2. parte Examinis pag. 35. dicit, septenarium numerum Sacramentorum apud Græcos tentatum, Armenis verò obtrusum fuisse: & addit, Armenos à sancto Bartholomæo Apostolo ad fidem conuersos, post mille, & eo amplius annos septenarium numerum Sacramentorum à Romano Pontifice tandem accepisse. Vbi mẽtitur IN PRIMIS cùm dicit, hunc numerum tẽtatum à Concilio apud Græcos, quasi dicere velit, conatos fuisse Patres id persuadere Græcis, sed non potuisse. At in toto Concilio, nihil omninò de numero Sacramẽtorum cum Græcis actum esse, exipso Concilio, quod exstat Græcè, & Latinè, perspicuum est. Immò instructio hæc Armenis data est toto appro-

A
bante Concilio, paulò ante eius dissolutionem, vt ibidem legimus in decreto Eugenij IV. vbi hæc ipsa institutio habetur. Ex quo intelligimus, Græcos idem omninò cum Latinis semper sensisse de numero Sacramentorum: alioqui Græci non tam facilè sine vlla quæstione instructionem approbassent.

SECVNDO mentitur Kemnitius, cùm dicit, obtrusum fuisse Armenis hunc numerum Sacramentorum, cùm eum ignorassent per annos mille, & amplius. Nam (vt in decreto Eugenij legimus) ante vnionem Armenorum cum Latinis, collationes factæ sunt inter eos de fide Trinitatis, & Incarnationis, & Sacramentorum, & inspecti libri vtriusque nationis, & tum demum præscripta formula instructionis: Quare non obtrusa fuit, sed post maturam discussionem, ab eis accepta: & sanè non tam facilè accepissent, nisi vidissent conformem esse antiquis B
libris, & ritibus Ecclesiæ suæ. Adde quod in eadem instructione traditur Armenis doctrina de tribus personis diuinis, & de duabus Christi naturis. Vt igitur Kemnitius dicit, obtrusum illis numerum septem Sacramentorum, cur non dicit etiam obtrusum numerum personarum diuinarum, & naturarum Christi?

TERTIVM testimonium est Concilij Tridentini, sess. 7. cano. 1. vbi additur anathema negantibus septem esse vera & propria Sacramenta; quod testimonium etiam si nullum haberemus aliud, deberet sufficere. Nam si tollamus auctoritatem præsentis Ecclesiæ, & præsentis Concilij, in dubium reuocari poterunt omnium aliorum Conciliorum decreta, & tota fides Christiana. Semper enim hæc fuit consuetudo apud Christianos, vt exortas controuersias definirent Episcopi, qui tunc viuebant Et præterea omnium Conciliorum veterum, & omnium dogmatum firmitas pendet ab auctoritate præsentis Ecclesiæ. Non enim habemus testimonium infallibile, quod Concilia illa fuerint, & legitima fuerint, & hoc aut illud definierint, nisi quia Ecclesia, quæ nunc est, & errare non potest, ita sentit, & docet. Quod enim historici quidam meminerint eorum Conciliorum, non potest parere fidem, nisi humanam, cui potest subesse falsum.

CAPVT XXVI.

Idem probatur ex congruentijs.

CATHOLICI Doctores confirmare solent septenarium Sacramentorum numerum va- riis congruentiis. PRIMA est à similitudine D
vitæ spiritualis, & corporalis. Siquidem in vita corporali quædam requiruntur ex parte hominum singulorum, quædam ex parte totius Reipublicæ. Ex parte hominum singulorum requiruntur tria per se, generatio, aũgmentatio, & nutritio; & duo per accidens, remedium contra morbos, si contingat hominem ægrotare: & remedium contra reliquias morbi, vt perfectè conualescat. Ex parte Reipublicæ requiruntur duo. Primò parentes, qui propagent vitam corporalem hominum. Secundò Principes, & Magistratus, qui eam ordinent, & regant. Eodem igitur modo in vita spirituali. PRIMO, requiritur regeneratio, quæ est per Baptismum. SECVNDO, augmentatio per Confirmationem. TERTIO, nutritio, per Eucharistiam. QVARTO, remedium, contra morbos, si contingat regeneratum peccare, per Pœnitentiam. QVINTO, remedium

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra reliquias peccatorum, per Vnctionem extremam. SEXTO, ex parte Reipublicæ, Matrimonium quo propagentur homines ad cultum Dei deputandi. SEPTIMO, Ordo sacer, quo regantur, & gubernentur.

SECVNDA ratio ex numero peccatorum, & vulnerum. Nam Baptismus est præcipuè contra originale, Pœnitentia contra actuale mortale, Vnctio extrema contra reliquias peccatorum, Confirmatio cõtra infirmitatem, Eucharistia contra malitiam, Matrimonium contra concupiscentiam, Ordo contra ignorantiam.

TERTIA ratio ex numero virtutum, Baptismus respondet fidei, Confirmatio spei, Eucharistia charitati, Pœnitentia iustitiæ, Vnctio extrema fortitudini, Ordo prudentiæ, & Matrimonium temperantiæ.

QVARTA ratio ex celebritate numeri septenarij in expiationibus. Vide Exod. 29. Leuit. 4. & 8. 13. 14. 15. 16. 23. Numer. 19. Deuter. 15. 2. Paralip. 29. Iob vltimo: vbi semper videbis in expiatione offerri septem animalia, vel septem diebus, vel septies aspergi sanguinem, &c. Vnde etiam 4. Reg. 5. Naaman septies iussus est lauari ad purgandam lepram. Vide S. Thomam in 4. distinct. 2. quæst. 1. 3. part. quæst. 65. artic. 1. & contra Gentes, lib. 4. cap. 58.

Sed Kemnitius in 2. parte Exami. pag. 16. 17. & 18. tria dicit de his rationibus. PRIMO affirmat, esse fundamenta principalia, & demonstrationes nostræ sententiæ: *Hæ sunt*, inquit, *demonstrationes, hæc fundamenta, quibus septenarius numerus Sacramentorum in Ecclesiam inuectus & receptus fuit à scriptoribus Scholasticis.* SECVNDO dicit, has demonstrationes nihil valere, quia alioqui probaremus etiam septem fuisse Sacramenta in lege veteri: nam etiam tunc erant virtutes, & peccata, & vita spiritualis, & corporalis. TERTIO dicit, si ex numeris celebratis in Scriptura numerus Sacramentorũ desumi debeat, posse probari tria esse Sacramenta, vel etiam duodecim, aut plura, quia multi sunt numeri celebres, & sacri in Scripturis.

SED hæc leuia sunt. Nam in primis nullus Theologorum dixit, ista esse fundamenta, & demonstrationes, sed solùm congruentias suppositas fide. Id enim Scholastici facere solent, vt ea, quæ ex fide habemus, ostendant etiam non repugnare rationi, sed illi potiùs esse conformia. Nec tamen argumentum Kemnitij concludit, oportuisse nimirum etiam in veteri lege esse Sacramenta septem. Nam Sacramenta vetera (vt suprà ostendimus) nõ erant instituta ad perficiendum hominem in vita spirituali, nec ad remedium peccati, excepta Circumcisione, sed solùm ad significanda mysteria Christiana, & alios quosdam fines: nostra autem sunt instituta in remedium peccati, & ad iustificandum, & perficiendum hominem in vita spirituali, vt ex Scripturis apertissimè deducitur. Itaque congruentiæ illæ rectissimè se habent, si applicentur nostris Sacramentis, non autem si applicẽtur veteribus. Denique illa ratio Kemnitij de variis numeris in Scriptura celebribus, nihil cõcludit. Nam ratio Catholicorum sumitur ex numeris, quæ significabant expiationem peccatorum, non autem ex quibuscunque numeris. Porrò in Scriptura, ita frequens est numerus septenarius in expiationibus, vt tota Scriptura clamare videatur, futurum aliquando fuisse tempus, quo septem insignia, & efficacissima remedia darentur à Deo in expiationem peccatorum.

CAPVT XXVII.

Soluuntur obiectiones.

RESTAT vt obiectiones aduersariorum diluamus, quę sunt partim ex Scriptura, partim ex Patribus, partim ex ratione. Primum igitur ex Scriptura tria proferunt argumẽta. PRIMVM negatiuum, quia Scripturæ nusquam tradunt septem esse Sacramenta. SECVNDVM affirmatiuum, quia Scripturæ duo tantùm Sacramenta esse docent. Nam Ioan. 19. ex latere Christi fluxerunt sanguis, & aqua, id est, (vt exponũt Chrysostomus, Cyrillus, & Theophylactus eum locum, & Damascenus, lib. 4. de fide, cap. 10. & Augustinus, lib. 2. de symbolo, cap. 6. & tract. 9. in Ioannem, & alij.) Eucharistia & Baptismus. TERTIVM, quia Scripturæ non solùm non ponunt septem, & ponunt tantùm duo, sed etiam negant esse septem. Nam Apocalypsis 17. Angelus vocat Sacramentum bestiam, quę septem capita habebat; ex quo significari videtur septenarium numerum Sacramẽtorum ad Antichristum pertinere, qui per eã bestiam designatur. Hæc sunt argumenta Kemnitij ex Scriptura, quæ ipse habet in 2. parte examinis, pag. 18. & 50. Sed hæc leuia sunt.

Ad PRIMVM suprà respondimus, Scripturam neque septem, neque duo, neque tria, vsquam expressè numerare.

Ad SECVNDVM, locus ille Ioannis non malè ita exponi potest, vt significentur per sanguinem, & aquam, Eucharistia, & Baptismus, vt exponunt ferè Græci omnes; sed non propterea excluduntur cetera Sacramenta. Solùm enim duo posita sunt, quia sunt illa magis communia, & magis principalia, & ex illis poterat idẽ iudicium de ceteris fieri. Sicut etiã Hebr. 6. Paulus, duo tantùm ponit Sacramenta, Baptismã, & manuum impositionem, id est, Confirmationem: *Non rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, Baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum.* vbi per manuum impositionem intelligunt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & alij Confirmationem, quæ dabatur post Baptismum, nec meminit Eucharistiæ, quæ simul dabatur (vt etiam modò datur cum baptizantur adulti) cum Baptismo, & Confirmatione.

Dico tamen SECVNDO, non esse necessarium sequi illam expositionem Græcorum de sanguine, & aqua. Alij enim æquè magni expositores aliter exponunt. Cyrillus, Catechesi 3. & Hieronymus in epistol. 83. ad Oceanum, intelligunt per sanguinẽ, & aquam, significata esse duo Baptismata, vnum in sanguine, id est, Martyrium, aliud in aqua. Ambrosius, lib. 10. in Lucam, cap. 105. & Leo, epist. 4. & Augustinus, ac Beda in capite 19. Ioannis, intelligunt per sanguinem, redemptionis pretium, per aquam, Baptismum. Et hæc videtur maximè literalis expositio, vt nimirum intelligamus ex Christi latere fluxisse Baptismum, qui omnem suam vim habet ex Christi sanguine. Nam ideò non dixit; Exiuit aqua, & sanguis, vt ordo postulabat, si ageretur de Baptismo, & Eucharistia, cùm Baptismus præcedat Eucharistiã; sed dixit: *Exiuit sanguis, & aqua*, id est precium, & applicatio illius precij. Quod etiam confirmatur ex illo 1. Ioan. 5. *Hic est, qui venit per aquam, & sanguinem, Iesus Christus, nõ in aqua solũ, sed in aqua, & sanguine.* Vbi videtur ipsemet Ioannes explicare mysterium, quod posuerat,

Ioan. 19.

Ioan. 19. & simul ostendere differentiam inter Baptismum Christi, & Ioannis, quòd Ioannes venerit in aqua solùm, id est, Baptismum attulerit non efficacem. At Christus attulerit Baptismum efficacissimum, cùm aquam dederit sanguini suo admistam.

Ad TERTIVM respondeo, blasphemum esse Kemnitium, cum Sacramenta Christi capita bestiæ Kemnitium, cum Sacramenta Christi capita bestiæ esse dicit. Nam cogitur, velit nolit, ea etiam Sacramenta numerare inter capita bestiæ, quæ ipse habet pro veris Sacramentis, nimirum Baptismum, & Eucharistiam: hęc enim sunt ex numero illorum septem. Adde, quòd Ioannes non dicit septem illa esse septem: esse septem Sacramenta, sed vnusquisque quadraret in proinde, (si liceret nugatoribus esse dixit, & plu- Lutherum, qui vnum via. Denique ipsemet Ioannes septem signa Sacra capita septem Reges interpretatur. Ex septem totum ædificium blasphemiæ Kemnitianæ.

Iam ex Patribus. PRIMO, Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 3. dicit, veteres cùm loquuntur proprie de Sacramentis, duobus contentos esse, Baptismo, & Eucharistia. Id probat ex Augustino, libro 3. doctri. Christian. cap. 9. & epist. 118. Addit Caluinus probabilem. Nam Augustinus solet, vt plurimùm quærere mysteria in numeris: *Immò*, inquit Caluinus, *in obseruandis numeris curiosior esse solet, quàm necesse fuerit: & tamen de isto numero septenario Sacramentorum nihil vnquam scripsit.*

Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 25. & sequentibus, tria asserit ex Patribus. PRIMO, si propriè loquamur de Sacramentis vetustissimos Patres non agnouisse, nisi duo, Baptismum, & Eucharistiam. Id probat ex Iustino, Apologia 2. ex Irenæo, ex Tertulliano, lib. 1. & 4. in Marcionem, & de corona militis, item ex Cyrillo in Catechesibus, ex Ambrosio, in lib. de Sacramentis, & de iis, qui initian. myst. qui duo auctores ex professo tractant de Sacramentis, & tamen non ponunt nisi duo.

SECVNDO, affirmat Patres recentiores ponere plura Sacramenta, quàm duo, sed pauciora, quàm septem; propriè loquendo de Sacramentis. Id probat ex Dionysio, quem dicit à nobis fingi esse Areopagitam, qui in Ecclesiastica hierarchia, quatuor tantùm Sacramenta exponit, Baptismum, Eucharistiam, Confirmationem, & Ordinem. Item ex Gregorio cano. multi secularium, 1. quæst. 1. apud Gratianum, qui tria ponit Baptismum, Chrisma, Eucharistiam. Item ex Rabano, & Paschasio de cœna Domini. Denique ex incerto auctore, qui sub nomine Cypriani, scripsit de operibus Cardinalibus Christi. Is enim in sermonibus de cœna Domini, de ablutione pedum, & de Chrismate pauciora ponit, quàm septem.

TERTIO affirmat, Patres, cùm largo modo de Sacramẽtis loquuntur, plura numerare quàm septem; & probat ex variis locis Augustini. Ex quibus omnibus colligitur, neque propriè, neque impropriè loquendo Sacramenta esse septem apud veteres, sed vel pauciora, vel plura.

Respondeo PRIMVM ad hæc omnia; nullum ex Patribus scripsisse vnquam Sacramenta non esse septem; aut esse tantùm duo, vel tria: sed solùm ad suum propositum mentionem fecisse aliquorum Sacramentorum, de aliis nihil dixisse. Non autem pugnant cum Theologis, qui septem asserunt Sacramenta, ij qui neque septem esse negant, neq; dicunt tantùm esse duo, vel tria. Adde quod iidem Patres in multis locis vnius tantùm Sacramenti mentionem faciunt: in aliis locis nullius. Quare secundum Kemnitij Dialecticam, oporteret colligere vnum esse Sacramentum, aut etiam nullum. Satis igitur esse debet quòd Patres in variis locis, aut certè varij Patres eiusdem ætatis omnium septem Sacramentorum alicubi meminerint, vt nos suprà ostendimus. Hac solutione præmissa respondeo etiam ad singulos Patres.

Ac PRIMVM ad Augustini testimonia à Caluino citata, dico Augustinum in illis duobus locis non dicere esse tantùm duo, sed ponere duo, loco exempli. Id quod patet ex iisdẽ locis: Nam li. 3. doctri. Christianæ, c. 9 sic habet AVGVSTINVS: *Pauca pro multis, eademque facillima, & intellectu augustissima, & cõseruatione castissima ipse Dominus, & apostolica tradidit disciplina, sicuti est Baptismi Sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis Domini.* Vbi vides particulã (*sicuti*) aperte indicare ista esse exempla. Sic etiã in epist. 118. vbi Augustinus dixit, nos habere Sacramenta numero paucissima, significatione præstantissima, obseruatione facillima, subiungit: *Sicuti est Baptismus, & communicatio corporis Domini, & si quid aliud in diuinis literis cõmendatur.* Vbi etiam vides exempla esse, & indicari etiam plura esse, quã duo; quod clarius repetit in Psal. 103. concione 1. in illa verba: *Qui tegit aquis superiora eius. Respice*, inquit, *ad munera ipsius Ecclesiæ, minus Sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia, in ceteris sanctis Sacramentis.* Et in epi 119. ad eundem Ianuarium, c. 7. *Ad celebrationem*, inquit, *Sacramentorum vtimur ae sensibilibus rebus, aqua, frumento, vino, & oleo.* Vbi vides numerari materias omnium Sacramentorum, excepta Pœnitentia, & Matrimonio, quæ duo non habent vllam materiam consecratam.

Adde quod Augustinus etsi in quibusdam locis nõ meminerit nisi duorum, tamen alibi expressè ponit plura; & præsertim de Confirmatione, & de Ordine, affirmat illa esse Sacramenta, sicut est Baptismus, libro 2. contra literas Petiliani, cap. 104. & lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. Mentitur igitur Caluinus impudenter, cùm dicit, Augustinum duobus tantùm Sacramentis esse contentum.

Ad Confirmationem; retorqueo argumentum in auctorem. Nam si S. Augustinus tantùm duo Sacramenta esse credidit, & erat curiosio, quàm oporteret in mysteriis numerorũ; cur non indicauit, quæ mysteria lateãt in binario numero Sacramentorũ? Præterea nõ est verum, S. Augustinũ tam curiosum fuisse, vt dicit Caluin⁹, in mysteriis numerorũ. Nõ enim ignorabat esse duodecim articulos fidei, tres virtutes Theologicas, decẽ præcepta decalogi, & alia id genus multa, de quorum tamẽ numerorum mysteriis, nihil Augustinus scripsit. Sic igitur neque scripsit de mysteriis septenarij numeri Sacramentorum, ne Caluinus nimis eum curiosum in his rebus appellaret.

Venio ad loca citata à Kemnitio. Ad locum Iustini RESPONDEO, Iustinum in Apologia illa tãtùm meminisse duorum Sacramentorum, quia id requirebat argumentum illius operis: respondet enim iis, quę obiiciebantur à Gentilibus. Gentiles autem duo quædam obiiciebant. PRIMO, quòd Christiani essent athei, quia non colebant Deos. SECVNDO, quòd in suis conuenticulis multa turpia, & scelerata agerent, ac præcipuè, quòd humanas carnes voraret, & ideò ad suã Synaxim nõ admitterent vllos præter suos. De quibus calumniis vide etiã Tertullianum in Apologetico, Athenagorã in Apologia, & Minutium in Octauio. Iustin⁹ igitur ad illa duo respõdet, & ideò in maxima parte Apologiæ tractat de fide, ac docet, Christianos non esse atheos, cùm colant tres diuinas personas, & præterea venerentur Angelos, &c. De

Universidad de Deusto
Biblioteca

inde in altera parte tractat de Synaxi, & obiter meminit Baptismi, vt doceat solis baptizatis licere interesse Synaxi; & breuiter exponit quid Christiani agant singulis Dominicis diebus in sua Synaxi, vbi necessariò differere debuit de Eucharistia, quia hoc mysterium præcipuum est in Synaxi, & de hoc potissimum malè audiebãt Christiani; putabantur enim vesci carnibus alicuius pueruli. De aliis Sacramentis nihil fuit opus, vt quidquam diceret, quia illa partim erant ignota Gentilibus, partim sine calumnia exercebantur.

Ad Irenæum RESPONDEO, Irenæum nunquam instituisse disputationem de Sacramentis, sed pro locorum oportunitate nonnulla meminisse vnius, modò alterius. Nam lib.1.c.9. tractat de Eucharistia, refellens deliramenta Marci cuiusdam circa Eucharistiam, cap. 18. tractat de Baptismo refellens deliramenta aliorum eius temporis hæreticorum circa Baptismũ. Rursus lib.4. cap.32.33. & 34. tractat de sacrificiis legis veteris, & nouæ, & ideò simul agit etiam de Eucharistia. Item lib.1. cap.2. tractat de Pœnitentia, & lib.3.cap. 4. meminit Confessionis. Neque obstat, quòd non vocet Pœnitentiã Sacramentum: nam nec Baptismum, aut Eucharistiam vocat Sacramenta.

Ad Tertullianum idem dici potest; non enim instituit vsquam disputationem de Sacramentis: sed præterea perspicue distinguit in libro de resurrectione carnis quatuor diuersa, Baptismum, Chrisma, Eucharistiam, Ordinationem. Neq; valet gloſſa Kemnitij, quod Tertullianus Chrisma, & manus impositionem non faciat noua Sacramenta, sed velit esse cæremonias Baptismo annexas. Nam Tertullianus distinguit illa quatuor, & tribuit singulis proprios effectus. Et præterea, si de cæremonijs Baptismi ageret, non poneret manus impositionem post Eucharistiã.

Sed videamus loca à Kemnitio adducta. PRIMO, adfert librum primum in Marcionem. Sed locus ille pro nobis est: non enim dicit in eo libro vsquam duo esse Sacramenta, sed dicit in Sacramentis Deum vti voluisse aqua, pane, & oleo; quæ sunt materiæ, quæ consecrantur in quinque Sacramentis. Nec meminit Tertullianus aliorum duorum, quia solùm volebat ostendere, Deum nostrum esse verum Creatorem elementorum, & aliarum rerum sensibilium, cõtra Marcionis errorem, qui id negabat. Id autẽ probat egregiè; quia si res istas creasset alius Deus, non eis vteretur Deus noster in Sacramentis suis.

SECVNDO, adducit librum quartum contra Marcionem, vbi in margine ad numerum 51. est annotatio B. Rhenani: *Baptismus, & Eucharistia, duo Sacramenta primitiuæ Ecclesiæ.* Quæ annotatio Kemnitium decepit: non enim eo loco Tertullianus dicit tantùm esse duo ista Sacramenta, sed reprehendit Marcionem, quòd ad hæc Sacramenta non admitteret, nisi eos, qui damnabant coniugium.

TERTIO, adducit librum de corona militis, vbi etiam non nominãtur, nisi Baptismus, & Eucharistia. Sed non aduertit Kemnitius in eo libro non agi de Sacramentis, sed de cæremoniis Ecclesiæ, quæ non habentur ex Scriptura, sed ex traditione. Vnde ibi enumerat varias traditiones circa hæc Sacramenta; & ne putaremus non esse alia Sacramenta, vel alias cæremonias, addit: *Harum, & aliarum eiusmodi disciplinarum, si legem postulas Scripturarum, nullam inuenies; traditio tibi obtenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix.*

Ad Cyrillum, & Ambrosium dico duo. PRIMO, falsum esse eos duo tantùm Sacramenta agnoscere: vterque enim in libris à Kemnitio citatis, meminit Chrismatis, tanquam Sacramenti à Baptismo, & Eucharistia distincti; vt patet ex Cyrillo Cateches.4. & ex Ambrosio, lib.3. de Sacramentis, cap.2. & de iis qui mysteriis initiantur, cap.7.

SECVNDO, dico non esse mirum, si isti auctores in his libris de tribus tantum Sacramentis tractant, scribunt enim ex professo ad Catechumenos, & eos instruunt de his rebus, quæ fiunt tempore Baptismi. Porrò cùm baptizãtur adulti, tria Sacramenta eodem die illis ministrantur, Baptismus, Confirmatio, & hodie etiam Eucharistia: id quod certum est, tum ex praxi, quæ vbi totum obtinet Ecclesia, tum ex libris citatis Ambrosij, tum describit. Vnde Cyrillus, & rerum consequentia Basilij, ita de illius Baptismo docuit. Sanctus in vita sua, inquit, *Episcopus Maximinus Basilicibit: Baptizate atque vngens eos sancto Chrismate, tradidit eis vbudum, communionem.*

Ad Dionysium Areopagitam dico, eum tantùm differere in eo libro de Ecclesiastica Hierarchia, vt ipsum nomen indicat, ac de locorum actionibus Hierarchiæ, id est, Episcopi. Itaque tractat de Baptismo, & Eucharistia, quæ solenni ritu Episcopus administrare solet. Item de Consecratione olei, de Ordinatione clericorum, quæ à solis Episcopis fieri possunt: cetera tria omisit. Nam extrema vnctio, priuatim à presbytero confertur: Matrimonium non eget, quoad essentiam suam, ministerio Sacerdotum, tametsi præsentia parochi ex decreto Concilij Tridentini omninò requiratur: & benedictio quam nouis nuptis dare soler Ecclesia, à presbytero priuatim celebretur. Denique Pœnitentiam solenniter quidem olim Episcopi imponebãt, & deinde in sancta hebdomada pœnitentes absoluebant: sed videtur id cœpisse post Apostolorum mortem, cùm peccata multiplicari cœpta essent. Quare hoc potius est argumentum antiquitatis horum librorum. Nec tamen ignorauit Dionysius Sacramentum Pœnitentiæ, cùm eius meminit in epist. ad Demophilum.

Ad Gregorium dico, verba illius Canonis non videri Gregorij, nec enim in eius operibus inueniuntur: exstant autem apud Isidorum, lib.6. etymologiarum, cap.19. sed cuiuscunque sint, non ponit ille auctor, nisi exempla quædam.

Rabanus in libris de institutione Clericorum, tractat de Sacramentis omnibus: quæ conueniunt Clericis, libr.1. cap. 6. de Ordine ibidem, cap. 24. de Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia, lib.2.cap.29. de Pœnitentia, ibidem cap.11. de Extrema vnctione. Matrimonium solum omisit, quia ad clericos non pertinet.

Paschasius in libr. de cœna Domini, quid mirum, si non tractet nisi de Eucharistia, cùm hoc solum requirat argumentum illius libri? Denique Cyprianus seu quicunque sit auctor sermonum de operibus Cardinalibus Christi, non meminit omnium Sacramentorum; quia solùm explicat Sacramenta, quæ Dominus instituit in cœna, quæ sunt Eucharistia, Chrisma, & Ordinatio. Vide sermones de cœna Domini, de ablutione pedũ, & de Chrismate. Ad alia loca Kemnitij nihil opus est respõdere: fatemur enim Sacramẽta largo modo sumpta esse plura, quàm septẽ.

Vltimo loco Kemnitius argumentatur ex ratione, ac probat duo tantùm esse Sacramenta, quia duobus tantum conuenit definitio Sacramenti. Sed vt hoc possit efficere, fingit sibi nouam definitionem, eámque longissimã: tot enim particulas in ea posuit, quot sufficere

sufficere videbantur ad excludenda quinque Sacramenta. Sed hanc definitionẽ nos suprà diligenter refutauimus in disputatione de definitione Sacramẽti.

CAPVT XXVIII.

De ordine, & comparatione Sacramentorum nouæ legis inter se.

NVNC hoc superest ad finem quæstionis de numero Sacramentorum, vt eorum etiam ordinem ostendamus. Est enim vnus ex Lutheranorum erroribus, non esse vnum Sacramentum alio præstantius: ita enim loquitur Lutherus in lib. de instituendis ministris ad Pragenses: *Vnum Sacramentum altero dignius esse non potest, cùm eodem verbo Dei omnia consient.* Quod idem maiori ratione dicere coguntur Caluinistæ, qui cùm in Eucharistia non ponant Christi corpus, nisi tropicè, non est vlla ratio, cur eam Baptismo anteponant. Sed nec Lutherani rationem habent, cur Eucharistiam anteponant Baptismo. Etsi enim fatentur in pane esse verum Christi corpus, tamen idem corpus Christi coguntur eodem modo ponere in aqua Baptismi, cùm vbique illud ponant. Sicut etiam non est ratio, cùm eundem effectum vtrique Sacramento tribuant, nimirum obsignate promissiones ad alendam fidem.

Contra hunc errorem posuit Concilium Tridentinum sess.7. cano.3. in quo dicitur anathema iis, qui septem Sacramenta nouæ legis paria faciunt. Circa quem Canonem, & totam hanc rem, pauca quædam notanda sunt. PRIMVM est, Caluinum in Antidoto, & Kemnitium in Examine 2.parte, pag. 75. & sequentibus, omnino dissimulasse statum quæstionis præsentis, & rem totam ad iocum, & calumnias vertisse. Nam vterque dicit hunc canonem à se maximè seruari, cùm ipsi non faciant paria septem Sacramenta, immò tantum discrimen ponant inter Baptismum, & Eucharistiam ab vna parte, & cetera quinque ab altera, vt priora duo Christi institutionem esse dicant, reliqua verò hominum inuenta. Sed hoc (vt dixi) est dissimulare statum quæstionis. Concilium enim cùm dicit anathema iis, qui septem Sacramenta faciunt paria, non vim facit in numero septenario, sed in ratione Sacramẽti: hic enim est sensus canonis, Si quis Sacramenta nouæ legis, quæ in 1.cano. septem esse diximus, paria facit, ita vt non sit vnum alio dignius, anathema sit. Esse autem hunc sensum patet, tum quia Concilium suis canonibus Lutheranorum errores damnat; error autem Lutheranorum non est, quòd parem faciant Baptismo Cõfirmationem, aut aliud eiusdem generis eorum, quæ ipsi non habent pro Sacramentis, sed quòd inter Baptismum, & Eucharistiam discrimen dignitatis non ponant; tum etiam id patet ex ipso Concilio. Nam infrà sess.13.cap.3. asserit Eucharistiam excellere omnibus aliis Sacramentis, quam comparationem non facit Concilium in aliis.

Nota SECVNDO, Kemnitium dissimulata vera caussa huius canonis, alias quasdam ponere, nimirum quod Concilium renouare voluerit antiquam contumeliam, quòd scilicet Chrisma præstet Baptismo. Item quod Ordinis Sacramentum antecellat ceteris, quia secũ adfert pingues præbendas. Denique quod Ordinis Sacramentũ tantò sit excellentius cõiugio, vt simul cum eo manere non possit. Sed ista omnia meræ calumniæ, ac meræ nugæ sunt auctoribus suis dignissimæ. Nam Concilium, vt dixi, præcipuè intendit damnare errorem Lutheranorum de paritate Baptismi, & Eucharistiæ: atque ad hoc respõdere debuissent isti censores. Neque dicimus Sacramentum Ordinis pugnare cum Matrimonij Sacramento, sed actum Matrimonij habere aliquid indecens in sacerdote. Nam si laici continere debent ab vxore ad tempus caussa orationis, 1. Corinth.7. certè actus coniugij impedit orationem, & multò magis sacrificium. Alioqui veros coniuges, sed continentes, ordinamus sacerdotes.

Nota TERTIO, Sacramenta septem, licet sint eiusdem generis, & proinde omnia verè, & propriè Sacramenta: tamen differre specie, & secundum varias rationes nullum esse, quod alicui alteri non præstet. Nam Baptismus excellit omnibus, quoad effectũ remittendi peccata; nam remittit peccatum originale, quod nullo alio Sacramento remittitur: item remittit omnia actualia, & omnem pœnam eis debitam, quod non faciunt Sacramenta cetera.

Confirmatio excellit omnibus, & ipsi etiam Baptismo (etiamsi nolint Lutherani) quoad effectum gratiæ ad benè operandum. Nam in eo Sacramento confertur plenitudo Spiritus sancti, & est Confirmatio quædã perfectio, & consummatio Baptismi: præsupponit enim totum effectum Baptismi, & superaddit gratiam copiosiorem. Vnde Apostolis dicitur Lucæ vlt. *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Et ante Confirmationis effectum, quam acceperũt in die Pentecostes, licet baptizati essent, timidissimi erant, ita vt omnes in passione fugerent; postea verò accepto Spiritu sancto, facti sunt robustissimi. Quare Cyprianus lib.2 epi.1. & Cornelius in epist. ad Fabianum apud Eusebiũ li.6.hist.c.33. non timuerut dicere non esse plenè sanctificatos, nec perfectos Christianos, qui carent Sacramento Chrismatis; etiamsi hãc vocent Caluinus & Kemnitius vererem contumeliã.

Eucharistia excellit omnibus, quoad ipsam substãtiam Sacramenti. Nam cetera cõstant ex re sensibili, & virtute quadam agendi sibi à Deo communicata per motum: at Eucharistia non solùm virtutem quãdam operatiuam, sed ipsum Christum auctorem illius virtutis verè continet.

Pœnitẽtia excellit ceteris necessitate, solo Baptismo excepto, cũ quo est illi hæc excellẽtia communis.

Extrema vnctio aliquo modo excellit Pœnitentiæ, quoad effectum gratiæ, sicut Confirmatio Baptismo. Nam præsupponit totum effectum Pœnitentiæ, & superaddit gratiam copiosiorem, quæ non solùm posset delere omnia peccata, si adessent, sed etiam tollit reliquias peccatorum.

Ordo excellit omnibus, excepta Confirmatione, ratione ministri; nam solùm ab Episcopo conferri potest. Immò etiam videtur excellere in hac re Confirmationi. Nam Confirmatio aliquando ex dispensatione confertur à simplici sacerdote: Ordines autem sacri, ac præsertim sacerdotium, nunquam nisi ab Episcopis conferuntur. Præterea Ordo ceteris præstat, quoad aliquid sibi proprium, quia constituit homines in gradu sublimiore, quàm sint ceteri Christiani, non (vt nugatur Kemnitius) quia præbendas pingues secum adfert.

Denique Matrimonium excellit significatione: significat enim Christi vnionem cum Ecclesia; vnde ab Apostolo magnum Sacramentum appellatur, Ephes.5.

Nota QVARTO, simpliciter Eucharistiã omnibus excellere; nã eius excellẽtia est in ipsa Sacramẽti substantia. Et præterea est hoc Sacramẽtũ, cõsummatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnium Sacramentorum, vnde etiam post singula conferri solent, quando ea traduntur adultis: de quæ te alibi dicendum erit.

Nota QVINTO, ordinem, quē seruat Concilium in Sacramentis numerandis, non esse ordinem dignitatis, sed primò poni quinque, quæ ad omnes pertinent, deinde duo, quæ non ad omnes: & quidem in primis quinque seruari ordinem temporis, quo ex natura sua sumi deberent. Primò enim datur Baptismus. Secundò Confirmatio. Tertiò Eucharistia: hic enim ordo seruatur cùm baptizantur adulti, & est ordo naturalis. Quartò datur Pœnitentia, si contingat peccare post Baptismum. Quintò Extrema vnctio in fine vitæ. Post ista quinque, quæ sunt omnibus communia, ponuntur alia duo, quæ non conueniunt omnibus, Ordo, & Matrimonium; & quidem prius Ordo, quàm Matrimonium, quia Ordo est excellentior: hic enim non debuit haberi ratio temporis, cùm non coniungantur hæc duo Sacramenta in vno homine, nisi per accidens.

CONTROVERSIA SEXTA.

De cæremoniis Sacramentorum in genere.

De ritibus singulorum Sacramentorum suis locis agemus; hic tantū de ritibus in genere disputandum est. Quam posteriori controuersiam disputare instituimus, tum quia res dignissima est, quæ sciatur, tum etiam vt nullus sit canon Concilij Tridentini de Sacramentis in genere, quem non defenderimus; hactenus enim omnes defendimus, præter vltimum, qui dicit anathema ijs, qui cæremonias Ecclesiæ, vel contemnunt, vel sine peccato præermitti posse putant.

Erunt autem quatuor partes huius quæstionis. PRIMA *de nomine, definitione, & partitione cæremoniarum.* SECVNDA *de statu causſæ, & hæreticorum erroribus, & mendaciis.* TERTIA *de explicatione, & probatione veritatis.* QVARTA *de obiectionibus aduersariorum*

CAPVT XXIX.

De nomine, definitione, & partitione cæremoniarum.

QVOD ad PRIMVM attinet, notanda sunt quædam pro statu causſæ intelligēdo. PRIMVM est, quid sit cæremonia. Est autem cæremonia actus externus religionis, qui non aliunde habet laudem, nisi quia fit ad Dei honorem. Religio enim, quæ est nobilissima moralium virtutum, tres habet actus, vt quæuis alia virtus. PRIMO actū internum elicitum, qui est velle Deo debitum honorem, & cultum dare. SECVNDO, actum externum interne respōdentem, qui est quælibet externa actio, quæ nō aliunde est bona, & laudabilis, nisi quia fit ad Deum colendum, vt sacrificiū, genu flectio, & similia. TERTIO, actum imperatū, id est, actū cuiusuis virtutis, qui à religione ordinetur ad Dei honorē. Hoc modo ieiunia, eleemosynę, & alia id genus dici possunt actus religionis, quando fiunt ad colendū Deū, licet alioqui sint etiam actus aliarum virtutum. De hoc tertio actu dixit S. Iacobus cap. 1. religionem esse visitare pupillos, & immaculatū se custodire ab hoc seculo; & S. Augustinus in Enchirid. cap. 3. dixit, Deū coli fide, & spe, & charitate. Ex his tribus actibus, primus nullo modo est cæremonia; tertius non est etiam cæremonia, nisi quatenus imperatur à religione; secundus est propriè, & simpliciter cæremonia, & de eo tractamus hoc loco.

Quod autem ad nomen attinet: Cæremoniæ apud Hebræos dicuntur חקים quod nomen proprie significat non tam ipsam externam actionem, quàm legem, seu statutum, quo actio illa præcipitur. Vnde etiam in nouo Testamento cæremoniæ Iudaicæ nomine legis appellari solent, vt Matth. 11. *Lex, & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Gal. 5. *Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersę legis faciendæ.* Eam vocem Græci reddunt vbique per δικαιώματα, id est, iustificationes, quia erant ritus ad hominem iustificandum, & purgandum institutæ. Latinus interpres ferè semper vertit cæremoniam in testamento veteri vocem Hebræam חקים. Nomen autem hoc Latinum vel dictum est ab oppido Cære, vt volunt Liuius libr. 5. & Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. quòd in eo oppido sacra Romana seruata sint, quo tempore Galli Romam diripuerunt; vel fortè rectius dictum est à carendo, vt sit cæremonia, quasi carimonia, vt vult S. Augustinus lib. 2. retract. cap. 37. & Gellius lib. 4. cap. 9. & Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 3. eò quòd quædam cæremoniæ in abstinendo, & carendo positæ sunt, qualis erat apud Iudæos carere vsu carnis suillæ, & omnia ferè vota Nazaræorū, & aliorum qui vini, & aliarum multarum rerum vsu, & voto carebant.

Sed ad partitionem veniamus. Quinque sunt partitiones cæremoniarum. PRIMA partitio sumitur à fine seu effectu. Quædam enim instituuntur ad iustificandum, vt Sacramenta, & de his modò non agimus: quædam ad alios quosdam effectus spirituales, vt ad dæmones coërcendos, vt exorcismi, aqua benedicta, &c. quædam ad solum ornatum, & significationem, vt vestis alba neophytorum, lumina cereorum, &c. & de his agimus.

SECVNDA partitio sumitur à causſa efficiente, id est, ab institutore. Quædam enim sunt ab ipsa natura quodammodo, institutæ, quæ naturales dici possunt: quale est respicere in cœlum, tollere manus, flectere genua, tundere pectus cum Deum oramus: ista enim natura ipsa docet, vnde etiam communes sunt etiam Gentilibus, & quibuscunque sectis. Quædam sunt à Deo institutæ, vt multæ in Testamento veteri, & Sacramenta quædam in nouo; atque hæ diuinæ cæremoniæ appellantur. Quædam denique sunt ab Apostolis, vel eorum successoribus institutæ, quæ dicuntur Ecclesiasticæ. Et similis est partitio verborum; sunt enim cæremonię quædam verba visibilia. Videmus enim quasdam voces esse naturales, vt sunt eæ, quibus varios effectus exprimimus; nam omnes eodem modo plorant, suspirant, rident, &c. alias à Deo institutas, vt Genes. 1. nomen cœli, terræ, maris & alibi nomina aliquorum magnorum virorum, denique alias ab hominibus institutas, vt Gen. 2. Adam imposuit nomina animantibus.

TERTIA partitio sumitur à causſa formali. Quædā enim cæremoniæ sunt immediatè cultus Dei, vt sacrificium, oratio, adoratio, &c. quædam disponunt ad colendum Deum, vt ieiunia, cœlibatus, vitæ asperitas, &c. quædam sunt instrumenta diuini cultus, vt templa, atæ, calices, &c.

QVARTA partitio à causſa materiali, seu ab obiecto materiali. Quædā enim cæremoniæ versantur circa

circa personas; vt exorcismi, insufflationes, aspersio cineris, &c. quædam circa locum, vt cōsecratio templi; quædam circa tempus, vt dies festi, vigiliæ, Quadrageſima, & sic etiam sunt tempora determinata Sacramentorum celebrationi: quędam circa modum, vt quòd Latine Sacramenta ministrentur; denique quædam circa res ipsas, vt benedictiones aquæ, olei, vestium, palmarum, &c.

QVINTA partitio sumitur ab accidentibus, vt quòd aliæ sint vniuersales, aliæ particulares; vt ieiunium Sabbathi temporibus S. Augustini seruabatur Romæ, non Mediolani; & contrà lotio pedum post Baptisma, seruabatur Mediolani, non Romæ. Vide Augustinum epistol. 118. & Ambrosiū libro de Sacramentis 3. cap. 1. Item aliæ temporales, vt abstinentia à sanguine, & suffocato, Act. 15. aliæ perpetuæ, vt ritus Sacramentorum. Denique aliæ in præcepto, aliæ liberæ; de quibus vide Augustinum epist. 118.

CAPVT XXX.

De statu causſæ.

IAM vt statum causſæ intelligamus, obseruāda sunt tria. PRIMO non pauca esse, in quibus aduersarij nobiscum cōueniunt. PRIMO enim fatentur aliquas cæremonias necessarias esse ad Sacramentorum administrationem, præter cæremonias, quibus continetur Sacramentorum essentia. SECVNDO eas cæremonias esse adhibendas, quæ habēt in Scriptura mandatum, vel exemplum, vt orationes, gratiarum actiones, exhortationes, psalmodiam: ista enim fuisse in vsu Apostolorum, patet ex 1. Corint. 14. & 1. Tim. 2. TERTIO fatentur posse Ecclesiam statuere de his cæremoniis, quæ habentur in Scripturis, certum ordinem, & modum, quod seruari debent, ne sit confusio. Ita Lutherus in lib. de pijs cæremoniis, & in lib. de formula Missæ. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 10. §. 14. Kemnitius in Examine, 2. part. pag. 171. Denique idem probant tot agendæ, quas singulæ ferè Ecclesiæ ipsorum ediderunt.

SECVNDO obseruandum est, multa ab aduersarijs reprehēdi in doctrina de cæremoniis Catholicorum, sed omnia esse ipsorum mendacia, non dogmata nostra: quo circa sunt hæc omnia notanda, & separanda, vt verus causſæ status appareat.

Igitur Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 157. & sequentibus, hæc omnia nobis tribuit. PRIMO, quòd Cōcilium Tridētinum approbauerit quoscunque ritus ab hominibus excogitatos, licet absurdissimos. Idem habet Caluinus in Antidoto huius canonis. At falsum est: nam Concilium non approbat, nisi ritus receptos ab Ecclesia vniuersali, quos etiam ita approbat Augustinus epist. 118. vt dicat contra eos disputare esse insolentissimæ insaniæ.

SECVNDO, quòd asseramus retinendos ritus, qui pugnant cum Dei verbo. TERTIO, quòd Papa possit immutare Christi instituta. QVARTO, quòd sit peccatum mortale, & anathemate dignum, mutare vel minimum in his cæremoniis. Idem habet Caluinus in Antidoto. QVINTO, quòd anteponamus humanas cæremonias diuinis præceptis. Idem habet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 10. & confessio in Apologia August. art. 15. & vlt. SEXTO, quòd putemus sine his ritibus humanis non habere Sacramenta veritatem, & efficaciam. Quòd sane est mendacium impudentissimum: & idem tamen mendacium est apud Tilmānum Hesshusium lib. de 600. erroribus Pontificiorum, tit. 15. errore 13. SEPTIMO, quòd singulis cæremoniis tribuamus vim aliquam spiritualem. OCTAVO, quòd aliquibus cæremoniis tribuamus efficaciā Sacramentorum, vt cereo Paschali. Simile quid habet Lutherus in vlt. homilia de Baptismo, vbi dicit, Catholicos putare aquam benedictam, & similes res consecratas, esse Sacramenta: quamuis contrarium idem Lutherus dicat in lib. de capt. Babyl. cap. de ordine. NONO, quòd præferamus cęremonias nostras ipsius Christi Sacramētis. Idem habet Caluinus in Antidoto, vbi impudentissimè mentitur, nos anteponere salem, & oleum, & sputum aquę Baptismi. DECIMO, quòd Tertullianus, & Cyprianus ex errore Montanistarum docuerint, exorcismos, & vnctionē habere spirituales effectus. At nihil tale docuisse Montanistas vsquam legimus: sed in Patribus omnibus passim id legimus. VNDECIMO, quòd Cyprianus, & Cornel. tribuerint Vnctioni effectum Baptismi, & quòd postea, teste Magistro Sententiarum, correctæ fuerint istæ opiniones, & nunc tamen à Concilio Tridentino iterum renouentur. Sed ista omnia mendacia sunt. Nam Cornelius, & Cyprianus non loquuntur de cæremoniis Ecclesiasticis, sed de Sacramento Confirmationis: & ei tribuunt non effectum Baptismi, sed alium proprium. Neque apud Magistrum exstat vllum verbum de correctione huius sententiæ; solum enim corrigitur error Cypriani de Anabaptismo lib. 4. sent. d. 6.

His addunt alij quòd sentiamus præcipuum Dei cultum in his cæremoniis consistere. Ita Caluinus lib. 4. Institut. cap. 10. §. 9. & 12. item Confessio Augustana art. 26. qui est de discrimine ciborum. Itē per has cæremonias homines iustificari, & in Christi locū quodammodo successisse. Ita Caluinus loco citato §. 15. & Apologia Confess. art. 15. Sed hæc omnia mendacia sunt, & ad statum quæstionis non pertinent. Fatemur enim omnes Catholici cæremonias Ecclesiasticas nō esse præcipuum cultum; nec ab iis pendere essentiam & efficaciam Sacramentorum; nec habere vim iustificandi, vt habent Sacramenta, proinde inferiora esse Sacramentis, nec esse approbandos ritus qui pugnāt cum verbo Dei; nec esse nimis multiplicandas, ita vt sua multitudine obruant quodammodò religionem, cui seruire debent. Vt enim agricolæ cupiunt in vitibus præter vuas etiam pampinos, quibus ornentur, & adiuuentur vuæ; sed si nimium pampini crescant, & impediant potius, quàm iuuent, eos resecāt: ita faciendum esse in eiusmodi ritibus, docet Augustinus epistol. 119. cap. 19. In his ergo cum aduersarijs conuenimus.

Nota TERTIO, totam controuersiam consistere in sex capitibus. PRIMVM est, an sint aliquæ cæremoniæ à Christo, vel Apostolis institutæ, quæ nō habeantur in Scriptura, sed ex traditione sola cognoscātur. SECVNDVM est, an cæremoniæ, quæ non sunt Sacramenta habeāt vim aliquam spiritualē, vt coercendi dæmones. TERTIVM est, an Ecclesia possit instituere nouas cęremonias. QVARTVM, an possit eas ita instituere, vt teneantur fideles, in conscientia eas seruare, etiam citra scādalum. QVINTVM, an eiusmodi cæremoniæ sint res bonæ, & meritoriæ, & pars aliqua diuini cultus. SEXTVM, an lingua Latina Sacramenta celebranda, & ministranda sint.

Ad hæc omnia Catholici respondent affirmatiuè, ad eadem capita, solo excepto tertio, omnes ferè Lutherani, & Caluinistæ respondent negatiuè de tertio inter se non conueniunt. Lutherus enim in li. de formula Missæ, & in lib. de pijs cæremoniis, & Confessio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augustana art. 15. & 26. & Philippus in locis titul. de cæremoniis, & Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi, cap. 10. & communiter Lutherani, fatentur posse Ecclesiam instituere aliquas cæremonias ad eruditionē, & splendorem, & ordinem Ecclesiæ; modò absit obligatio, & opinio cultus. At Caluinus lib. 4. Institut. cap. 10. §. 11. contendit id non licere vllo modo, & idem sentire videtur Brentius in Confessione V Virtembergensi, cap. de cæremoniis. Dicit enim, posse Ecclesiam instituere dispositionem concionum, lectionum festorum, & aliarum rerum, quæ secundum mandata vel exempla Scripturarum celebrantur: sed non licere comminisci nouos ritus ad adumbrandam veritatem, iam in Euangelio patefactam; quales sunt interdiu accendere cereos, vti vexillis, seu crucibus, ad significandam victoriam Christi, &c. Idem denique satis aperte docet Kemnitius, pagina 166. Nam posteaquam dixit arduam quæstionem esse, an hominibus permissum sit aliquos ritus quocunque consilio superaddere iis, quos Dei Filius instituit: subiungit, diuinæ institutioni nihil addendum aut detrahēdum esse; & eos qui addunt, id videri facere quasi cæremoniæ à Christo institutæ, non sint satis idoneæ, & sufficientes.

CAPVT XXXI.

Explicatur, & defenditur veritas.

NVNC vt veritas explicetur, & probetur, adferemus aliquot propositiones. PRIMA: *Cæremonias aliquas Christus, vel Apostoli instituerunt, quas ex nulla Scriptura, sed ex sola traditione habemus.* Hæc probanda est fusius, cùm de singulis agetur: nunc breuiter probatur ex eo, quod Sacramentum Chrismatis sacrosanctum est: sicut Baptismi Sacramentum, vt Augustinus affirmat lib. 2. cap. 104. contra literas Petiliani: at Sacramenta solus Deus instituere potest; igitur Sacramentum Chrismatis Christus instituit: & tamen nusquam habemus in Scriptura mētionem Chrismatis. Item 1. Corinth. 11. Apostolus ait: *Cetera cum venero, disponam.* Et tamē nihil postea scripsit de ritu Sacramēti Eucharistiæ, de quo ibi agebat: neque credibile est eum non præstitisse, quod promiserat, aut eius leges postea interiisse. Quare B. Augustinus affirmat epist. 118. inter alias Apostolorum leges vnam fuisse, vt Eucharistiam ieiuni susciperemus: id- que cum aliis ritibus, quos Ecclesia seruat, Apostolum promisisse, cùm ait: *Cetera cum venero, disponam.* Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 27. multa enumerat, ac primo loco signum crucis, quæ ab Apostolis instituta, ad nos sola traditione non scripta venerunt. Pari ratione aqua vino miscēda in Eucharistia Christum ipsum instituisse asserit Cyprianus lib. 2. epist. 3. & ex eo Augustinus lib. 3. doctr. Christ. cap. 21. & tamen non habetur hoc expresse in vlla Scriptura. Sed de his aliàs.

SECVNDA propositio: *Aliquæ cæremoniæ vim habent spiritualem.* De hac etiam alibi dicendum est; interim probatur de signo crucis. Nam omnes Patres passim affirmant frontem armandam, & muniendam contra omnes insidias dæmonum; & miram eius esse virtutem. Vide Tertullianum initio Scorpiaci. Origenem homil. 6. in cap. 15. Exod. Cyprianum lib. 4. epist. 6. Lactantium lib. 4. cap. 26. & 27. Nazianzenum oratione 1. in Iulianum. Nyssenum in vita Gregorij Thaumaturgi. Epiphanium hæres. 30. Chrysostomum hom. quòd Christus sit Deus. Ephrem in lib. de armatura spirituali. Palladium in hist. Lausiaca, ca. 2. & 54. Hieronymum in vita Hilarionis. Sulpitiū in vita S. Martini, Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. Prudentium in hymno ante somnum. Paulinum Natali 8. Sed nomine aliorum Athanasiū in li. de Incarnat. & salutari aduētu Domini: *Signo crucis*, inquit, *omnia magica compescūtur, & veneficia inefficacia fiūt.* Et infrà: *Veniat, qui istorum dictorum experimētum capere velit, & in ipsis præstigiis dæmonum, & impostoris vaticiniorum, & in miraculis magiæ vtatur signo crucis ab ij, sis deriso, monēque Christi inuocet, & videbit, quomodo eius rei metu dæmones fugiant, vaticinia conquiescant, magiæ & veneficia taceant.*

Est autem obseruandum, tribus modis operari signum crucis in dæmonibus terrēdis. PRIMO, ex apprehensione ipsorum dæmonum. SECVNDO, ex deuotione hominis. TERTIO, idque potissimum ex instituto Dei, atque adeò ex opere operato. Ac primum dubium esse non potest, quin dæmon, cùm signum crucis fieri videt, recordetur se Christi cruce deiectum, ac proinde horreat illud signum suæ calamitatis, & fugiat, quomodo canes fugiunt, cùm baculum, aut lapides vident. Deinde vim habet hoc signum ex deuotione hominis se signantis, eo modo, quo vim habet oratio vocalis. Est enim signum crucis quædam inuocatio meritorum Christi crucifixi signo expressa; loquimur enim corde, ore, & nutibus. Itaque opponere Diabolo, & cuiuis malo signum crucis, est opponere Christi passionem, id est, inuocare Deū per Christi merita. Quoci ca tunc effectus magis procedit ex interna fide & deuotione, quàm ex ipsa figura crucis, sicut cùm oramus voce, & impetramus, impetratio non tribuitur sono vocis, sed fidei, & deuotioni. Præter hos duos modos est etiam tertius ex Dei institutione, & ex opere operato. Nam sæpe homines Iudæi, vel Ethnici sine vera fide aut deuotione signo crucis adiuti sunt, vt patet de Iuliano apostata apud Nazianzenum orat. 1. in Iulianum. & de Iosepho Hebræo apud Epiphanium hæresi 30. & de alio Hebræo apud Gregorium libr. 3. Dialogor. cap. 3. Quare S. AVGVSTINVS lib. 83. qq. q. 79. *Nec mirum, inquit, quòd hæc signa valent, cum à bonis Christianis adhibentur, quando etiam cum vsurpantur ab extraneis, qui omnino suum nomen ad istam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent. Cum autem non cedunt his signis huiusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cum id iustum, atque vtile iudicat. Nam nullo modo vlli spiritus audent hæc signa contemnere, contremiscunt hæc vbicunque illa prospexerint.* Hæc ille.

TERTIA propositio. *Potest Ecclesia instituere nouas cæremonias, non quidem ad iustificandum impium, sed ad alios effectus spirituales.* NOTA pro explicatione, cæremonias ab Ecclesia institutas tribus modis posse esse vtiles. PRIMO, ad ornandum, & repræsentandum aliquod mysterium religionis, & eo modo inuandos rudiores; & de hoc inter Catholicos nulla potest esse dubitatio. SECVNDO, ad morbos curandos, & dæmones pellendos, & peccata venialia purgāda, & alia id genus, idque per modum impetrationis, vt cùm Ecclesia benedicit candelas, pālmas, agros, &c. Ista enim valent ad effectus illos, ad quos instituuntur ex vi orationum Ecclesiæ, quæ sine dubio exaudiuntur; & de hoc etiam non est quæstio apud Catholicos. TERTIO modo probabile est posse Ecclesiam instituere eiusmodi cæremonias ad eosdem effectus per applicationē Christi meritorum; ita vt ex opere operato illos effectus producant, quomodo Sacra

Sacramenta ex opere operato iustificant. Christus enim sine dubio meruit Ecclesiæ suæ non solùm gratiam, & gloriam, sed etiam omnia alia beneficia, quæ illi vtilia esse possunt. Et quidem ad gratiam, & iustificationem impij consequendam instituit ipse Sacramenta, quibus applicentur ipsius merita, nec licet iam alia signa instituere ad effectum illum principalem: ad alia beneficia minora reliquit Ecclesiæ potestatē, vt instituat signa, quibus applicentur ipsius merita. Ita quidam disputant, sed non est hoc vsque adeò certum, præsertim cùm videamus non habere signa ista infallibilem effectum. Quanquam posset dici habere effectum infallibilem, si id sit vtile hominibus, non autem absolutè, quia sæpe non expedit nobis ea beneficia consequi: quomodo de extrema vnctione dicere solemus, quoad effectum sanitatis corporalis.

Sed quidquid de hoc sit, nostra propositio solùm asserit contra hæreticos, licere Ecclesiæ instituere nouas cæremonias, non ad iustificādum à peccatis mortalibus, sed ad alios fines. Probatur PRIMO exemplis Synagogæ, vel hominum priuatorum in Testamento vet[illegible]. Non est enim vlla ratio, cur non posset Ecclesia[illegible] mines vel [illegible]od sine Dei mandato expresso, quan[illegible] dum patriarcha esset [illegible]ditatione, aliqui priuati hodie[illegible] dante, nouā[illegible] videtur, impellente [illegible]18. Iacob cùm nō- lapidem in titulū[illegible] fundens oleum desuper, & [illegible] uocauit nomen loci illius Bet[illegible] memoriam visionis quam in eo loco habuerat. Item Synagoga Iudæorum auctore Mardocheo addidit nouum festum diem solennem omnibus celebrandum, quem Deus non instituerat in lege, vt habemus Esther 9. Idem factum est tempore Iudith in additione altera festi; sic enim legimus cap. vlt. *Dies autem victoriæ huius festiuitatis ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur à Iudæis ex illo tempore, vsque in præsentem diem.* Neque obstat, quod hunc librum hæretici non recipiunt: satis enim est nobis, si fidem illi habeant, quam habent Liuio, aut Salustio; non enim hic agitur de aliquo abstruso dogmate, sed de historia rei gestæ. Simile habemus in Machabeis libr. 1. cap. 4. vbi instituitur nouum festum dedicationis altaris, ad quod festum celebrandum, etiam Dominus ipse in Hierusalem ascēdit, Ioan. 10.

SECVNDO probatur ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim Act. 15. congregati in Concilio, nouam cæremoniam instituerunt, nimirum vt Gentiles abstinerent à sanguine, & suffocato; quòd certè nusquā Deus iusserat, nisi Iudæis, & præterea iā erat euacuata, & abrogata lex illa Iudaica per Christi mortem. Vnde fuit verè noua cæremonia illa Apostolorum instituta ad alium finē, quàm olim Iudaica; vnde vocatur dogma Apostolorum Actor. 16. Et præterea iam suprà probauimus multa alia Apostolos instituisse, licet in Scripturis non habeantur. Nulla autem est ratio, cur non posset modò Ecclesia, quod tunc poterat. Non enim Apostoli id fecerunt ex aliqua noua reuelatione sibi concessa, sed ex potestate ordinaria gubernandi Ecclesiam, vt patet ex eo, quòd Concilium coegerunt, & collatis sententiis statuerunt, quod vtile esse iudicarunt.

TERTIO, Si Ecclesia non posset id facere, vel repugnantia esset ex parte Ecclesiæ, vel ex parte cæremoniarum, vel ex parte nouitatis, id est, vel nō posset, quia non habet auctoritatem aliquid statuendi, vel quia cæremoniæ (vt dicit Brentius) sunt propriæ Testamenti veteris, proinde non conueniunt Testamēto nouo, vel quia nō licet aliquid addere cæremoniis à Christo institutis: At nihil horum dici potest: nam Ecclesiam posse aliquid statuere, manifestè patet, vel ex eo, quod ab initio fidei singulis ætatibus, Concilia celebrata sunt, quæ semper canones ediderunt: damnare autem omnia Concilia, manifesta insania esset; vt interim omittam argumenta plurima, quibus hoc ipsum alibi demonstrauimus. Non repugnare autem cæremonias nouæ legi, patet ex Sacramentis à Christo institutis, quæ sunt verissimæ cæremoniæ, vt etiā aduersarij concedunt. Denique non repugnare ipsam nouitatem patet, quia nusquam Dominus prohibuit, ne adderemus cæremonias ad Sacramenta ipsius cōmodius, & vtilius administrāda. Immò cùm Dominus paucissimas cæremonias instituerit, nec tradiderit modum, quo ministrari deberent, id reliquit sine dubio prouidētiæ pastorum ipsius Ecclesiæ, vt rectè docet Augustinus epist. 118. cap. 6.

QVARTA propositio: *Cæremoniæ ab Ecclesia institutæ non possunt omitti sine peccato, etiam citra scandalum.* Hæc pendet ab alia quæstione; An leges Ecclesiasticæ obligent in conscientia; quam disputauimus li. 4. de Pontifice, cap. 15. & sequentibus. Ratio præcipua est ex Paulo Rom. 13. *Non est potestas nisi à Deo: quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt, itaque qui resistit potestati, [illegible] resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Quæ [illegible] ticulari tempore. *Si autem malè egeris, time: non enim sine causa gestat. Est enim sententia est generalis de omnibus legibus.* potestatem, vt Caluinus concedit lib. 4. Instit. cap. 10. §. 5. & patet ex illis verbis: *Non est potestas, nisi à Deo.* Ista enim propositio æquiualet huic; Omnis potestas à Deo est. Esse autem in Ecclesia potestatem quandam præpositorum supra ceteros, negari non potest, cū id Scriptura passim doceat, vt Rom. 12. *Qui præest, in solicitudine.* 2. Corint. 13. *Hæc absens scripsi, vt non præsens durius agam secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus.* Heb. 13. *Obedite Præpositis vestris.* Efficitur igitur, vt qui leges Ecclesiæ non seruāt, peccent in conscientia. Id enim significant illa omnia: *Dei ordinationi resistunt:* &, *ipsi sibi damnationem acquirunt:* &, *necessitate subditi estote.* &, *non solum propter iram, sed etiā propter conscientiam.* Vide plura loco citato.

Sed in particulari, quòd cæremoniæ non sint omnes liberæ obseruationis, probatur ex eo, quod propter cæremonias natæ sunt in Ecclesia grauissimæ dissentiones, & sub pœnis grauissimis impositæ sunt leges de cæremoniis. & tandem hæretici habiti sunt, qui non obediebant. Quæ omnia sunt argumenta manifesta, rem istam non esse liberam: non enim de rebus liberis nascuntur dissentiones.

PRIMA dissentio in Ecclesia fuit ob cæremonias legales, quæ dissentio sopita est ab Apostolis Actor. 15. Vbi cùm dicunt: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, præter hæc necessaria, vt abstineatis vos à sanguine, &c.* nō vocarent onus legem cæremonialem; neque rem necessariam, nisi obligaret in conscientia.

SECVNDA dissentio fuit de die Paschatis, hoc est, de alia cæremonia. Et tanti fecit Ecclesia hanc cæremoniam, vt Victor Papa I. totam Asiam separare voluerit ab vnitate fidelium, quòd nollent Asiatici in ea re parere. Testis est Eusebius libr. 5. hist. cap. 25.

Dein

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deinde verò Concilium Nicænum propter istam quæstionem potissimum conuenit, vt scribunt Epiphanius hæres. 70. & Constantinus in Epistola sua apud Eusebium libr. 3. de vita Constantini: & Athanasius in epistola de synodis Arimini, & Seleuciæ: vbi etiam addit Concilium Nicænum disertis verbis imperasse, vt omnes obedirent. Et Concilium Antiochenum paulò pòst celebratum, excommunicat can. 1. eos, qui legem Concilij Nicæni de Paschate non seruant. Denique à Patribus habiti sunt hæretici, qui eam cæremoniam diuerso modo seruare volebant, vt patet ex Epiphanio hæres. 50. Augustino hæres. 29. & Theodoreto libro tertio de fabulis hæreticorum.

TERTIA dissentio fuit de ritu Baptismi, an hæretici verè baptizarent. Quæ etiam dissensio multum exercuit Ecclesiam, & multa inde Cõcilia facta sunt, & tandem habiti sunt hæretici Donatistæ, quòd non obtemperarent definitioni Concilij generalis. Vide Eusebium li. 6. histor. cap. 5. & Augustinum in magna parte tomi 7.

Aliæ fuerunt postea dissensiones de delectu ciborum, de temporibus ieiuniorum, de diebus festis, peregrinationibus, vigiliis, cereis, aliisque cæremoniis, ob quas numerati sunt inter hæreticos Encratitę apud Epiphanium hæresi 46. & Augustinum [illegible] 50. apud Epiphanium hæresi 23. Deinde Manichæ Augustinum hæres. 55. tum Vicelsitus apud Hieronymum in libro cõtra Vigilantium. Inde Claudius Taurinensis apud Ionam in libris tribus de sacris imaginibus. Inde Petrobrusiani apud Bernardum in epistol. 240. Inde VValdenses apud Guidonem in summa de hæreticis: & Thaburitæ apud Aeneam Syluium libro de origine Bohemorum, cap. 35. Denique Ioannes VVinclefus apud Thomam VValdensem, tomo tertio, de Sacramentalibus.

Vltimò probatur hæc propositio: quia si libera esset cæremoniarum obseruatio, nullo modo fieri posset, vt aliquis ordo, & vniformitas in Ecclesia seruaretur. Si enim nunc vix seruatur vniformitas in rebus quibusdam præcipuis, cùm tam seuerè id præcipiatur, quid fieret si esset res libera? Et tamen iubet Apostolus 1. Corinth. 14. vt omnia honestè, & secundum ordinem fiant. Quæ ratio Caluinum mouit, vt cæremonias suas voluerit lege sanciri. Nam lib. 4. Instit. cap. 10. §. 27. dicit, dissolui suis neruis, & deformari, ac dissipari Ecclesiam, si vnicuique liceat mutare cæremonias, & §. 31. dicit, libera quidem conscientia debere seruari cæremonias, sic tamen, vt non contemptim habeantur, nec supina negligentia prætereantur: & infrà dicit, non esse crimen si per imprudentiam, aut oblivionem aliquid omittatur; vbi indicat esse crimen si per contemptum, vel crassam negligentiam omittantur. At nihil aliud Ecclesia de suis cæremoniis docet.

QVINTA propositio: *Cæremoniæ non sunt res indifferentes, sed sunt res vtiles, meritoriæ, & pars quædam cultus diuini.* Probanda sunt hæc omnia per patres. Ac PRIMVM, quòd cæremoniæ sint vtiles, probatur his rationibus. PRIMO, Cæremoniæ, vt oriuntur ex interna pia affectione, & deuotione, ita etiam illam conseruant, nutriunt, augent, vt Augustinus docet libro de cura pro mortuis, cap. 5. & epist. 119. cap. 11. & li. 9. Confess. cap. 6. & 7. Et nos ipsi hoc experimur, cùm intramus Basilicas ornatas, & mundas, & crucibus, ac sacris imaginibus, & aris instructas, & accensis lampadibus, deuotionem facillimè concipimus: contrà autem cùm ingredimur templa hæreticorum, vbi nihil est, nisi sedes ad concionandum, & mensa lignea ad cœnam faciẽdam, videmur ingredi profanam aulam, non domum Dei.

SECVNDA vtilitas est, quòd non solùm affectum, sed etiam intelligentiam iuuant cæremoniæ, vt Augustinus docet eadem epist. 119. cap. 7. & præsertim rudibus sunt cæremoniæ loco Scripturæ, vel picturæ. Adde quod aliquando ex vetustis cæremoniis melius persuadẽtur aliqua dogmata, quã multis testimoniis. Certè S. Augustinus li. 1. de peccatorũ merit. & remiss. cap. 34. & lib. 6. in Iulianum, cap. 2. apertissimè se probare putauit peccatum originale esse in paruulis ante Baptismum, quia secundum vsum Ecclesiæ exorcizantur, & insufflantur, & iubentur per ora gestantium abrenunciare Diabolo & operibus eius.

TERTIA vtilitas est, quòd iuuant memoriam. Nisi enim quotãnis repræsentaremus variis cæremoniis Domini ortum, apparitionem, passionẽ, aliáque mysteria redemptionis, facilè mandarentur enim fidẽ tam insignia beneficia. [illegible] armamur signo crucis, vel similibus rebus. Protestamur esse cæremonia nos certò credere, tantam esse potentiam crucifixi, vt ad eius solam memoriam dæmones fugiant.

QVINTA est conservatio religionis. Id enim cæremoniæ praestant, ne religio vilescat, & contemnatur, & sic paulatim pereat. Nam excellentia religionis nostræ præcipua, quia spiritualis est, non facilè perspicitur à nobis, qui corporei sumus. Ideò non proponuntur nuda mysteria, sed vestiuntur, & ornantur, vt externam quandam maiestatem sensibus obiiciant, & per eam maiori cum reuerentia ab ipsa mente percipiantur. Itaque id sunt cæremoniæ religioni, quod sal carnibus & cortex medullæ. Quocirca rectè Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 11. affirmat nullam religionem, neque veram, neque falsam sine cæremoniis posse consistere. Atque hinc apud veteres, Theologum esse, nihil erat aliud, nisi scire, quæ numina, quibus cæremoniis colerentur, vt ex Platone intelligi potest in Dialogo de regno. Et apud Iudæos summum quid fuisse, scire cæremonias, patet ex cap. 18. Exod. vbi Ietro monet Mosem, vt iudicia ciuilia committat aliis, ipse autem doceat populum cæremonias, & ritum colendi. Apud Christianos quoque fuisse etiam in magno pretio cognitionem cæremoniarum, vel vna quæstio de Paschate, abundè demonstrat. Quod idem colligitur ex Basilio epist. 63. Leone epist. 4. Innocentio epist. 1. ad Decentium, qui reprehendunt Episcopos, qui cæremonias ignorant.

SEXTA est distinctio Catholicorum ab hæreticis. Nam Sacramẽta sunt quidem symbola quædam, quibus discernimur ab infidelibus, tamen ab hæreticis vix per Sacramenta distingui possumus, sed per cæremonias optimè distinguimur. Hoc enim tempore signum crucis, abstinentia à carnibus feria sexta, & similia sunt optima signa distinguentia Catholicos ab hæreticis. Hac de caussa initio Ecclesiæ mutarunt Apostoli Sabbathũ in Dominicã, ne videremur iudaizare: & Epiphanius in fine librorum cõtra omnes hæreses, recensuit cæremonias Ecclesiæ, vt indicaret quasdã veluti notas, quibus Ecclesia ab omnibus sectis discernitur. Hinc etiã sancti viri semper maluerunt

runt mori, quàm cogi ad aliquam cæremoniã dimittendã, cùm intelligerent nõ abiicere signum militię, nisi militiæ desertores. Testis est S. Eleazarus li. 2. Machab. ca. 6. qui maluit occidi, quàm simulare se comedisse carnẽ suillam, ne eo modo videretur religionem suã deseruisse, quẽ postea sequuti sunt septem fratres Machabæi li. 2. c. 7. Testis est etiã ille, qui Tertulliano auctore in lib. de corona militis, mori maluit, quàm cum ceteris militibus laurea coronari: quoniam apud Christianos tum cæremonia erat id non facere.

Iam verò, quòd sint meritoriæ, ac Deo placeant, probatur, quia omnia opera virtutum Deo placent, & apud eum præmium merentur, si fiant vt opottet, id est, cum fide & charitate. Sunt autẽ cæremoniæ opera virtutum. Nam vt minimùm sunt actus religionis, sæpe etiã sunt actus simul religionis, & alicuius alterius virtutis, & denique cùm sunt imperatæ, sunt etiam actus obedientiæ. SECVNDO, professio fidei exterior Deo placet, vt patet Matth. 10. *Qui me confessus fuerit, &c.* & Rom. 10. *Ore cõfessio fit ad salutẽ.* Sed cæremoniis profitemur fidem, vt patet; quia non minus cognoscet Turca me esse Christianũ, si videat me venerari crucẽ, quàm si dicam me esse Christianum. Vnde etiã aduersarij fatẽtur, per Sacramenta nos protestari fidem. TERTIO, Deo placet fides, spes, charitas, deuotio, & omnis interior actus bonus; ergo etiam placebunt actus exteriores, qui partim sunt effectus interiorum, partim illos ipsos (vt diximus) augent & conseruant. Vnde Exod. 17. cũ Moses oraret eleuatis manibus, populus Dei vincebat, cũ dimitteret manus, vincebatur.

Quod autem dici possint pars cultus diuini, probatur; Nam ipsa naturalis ratio docet hominem, qui constat animo & corpore, debere Deum honorare & colere, & animo per actus interiores, & corpore per exteriores. Vnde Cyprianus in serm. de orat. Dominica: *Cogitemus*, inquit, *nos sub conspectum Dei stare: placẽdum est diuinis oculis, & habitu corporis, & modo vocis.* SECVNDO, omnes aliæ virtutes, licet in animo cõsistant principaliter, tamen consummantur per actus exteriores, vt patet de temperantia, fortitudine, & ceteris; cur ergo non idem dicamus de religione? Et confirmatur, quia si oratio vocalis omnium consensu est cultus Dei, cur non etiam adoratio corporalis? Vt enim oratio vocalis est cultus, quia est signum mentalis; ita adoratio erit cultus, quia est signum internæ adorationis. TERTIO, natura docet, Deum esse colendum summo modo, cùm sit summum Esse. At magis colit qui corpore, & animo, quàm qui animo tantum; igitur corporalibus cæremoniis Deus potest coli. QVARTO, Deus verè offenditur, & ignominia afficitur non solùm actu interno, sed etiam externo; igitur honorandus est non solùm actu interno, sed etiam externo.

Sed ad hæc omnia responderent aduersarij, non negare se, quin aliquibus cæremoniis Deus coli possit, & debeat, sed id negare de cæremoniis ab hominibus inuentis. Deo enim non placet vllus cultus, quem ipse non instituit, aut certè, cui non dederit testimonium verbo suo.

At contrà; Nam aut requiritur, vt in particulari, & expressè Deus approbauerit cultum, aut sufficit si in genere, & in virtute probauerit. Non potest dici primum, Deo videlicet nõ placere cultum, quem ipse in particulari expressè non probauerit. Nam sine dubio placuit illi cultus Abel, qui obtulit de adipibus gregis sui, Genes. 4. & Hebr. 11. & tamen hoc Deus non præceperat: & similiter placuit cultus Iacob, qui erexit lapidem in titulum, Genes. 28. & cultus B. Virginis, quæ vouit perpetuam virginitatem, quam Deus nusquam imperauerat: ergo satis erit, si in genere Deus aliquid commendauerit. Et hoc fatetur Caluinus. Nam lib. 4. Institut. cap. 10. §. 30. probare volens geniculationem in oratione esse bonam, immò & diuinã, adfert illud testimonium Apostoli, 1. Cor. 14. *Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in vobis*, ac dicit, geniculationem esse bonam, & diuinam, quia in genere indicatur à Paulo in illo decoro, quod præscribit in oratione. At hoc modo omnes nostræ cæremoniæ sunt bonæ: & diuinæ: nam indicantur in genere à Deo, & probantur multis modis. PRIMO, in hoc ipso testimonio Pauli non magis includitur geniculatio, quàm cereorum accensio, & sacræ vestes, & alia id genus. SECVNDO, cùm Deus iubet obediti præpositis, in genere iubet seruari omnes leges Ecclesiasticas; quarũ nõ paucæ sunt de cæremoniis. DENIQVE, Deus est auctor omnium virtutum; nã Sap. 8. dicitur de diuina Sapientia: *Sobrietatẽ, & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutẽ, quibus nihil est in vita vtilius hominibus.* vbi enumerãtur quatuor virtutes Cardinales, ad quas omnes aliæ reducuntur. Deus ergo docet, & commẽdat religionem, quæ est pars iustitiæ, & proinde cultum externum, qui est pars quædam religionis.

SEXTA propositio: *Sapientissimè institutum est, vt in Ecclesia Latina, Latinè Sacramenta administrentur.* NOTA PRIMO; Cùm de lingua, qua Sacramenta ministrari debent, agitur, debere excipi Matrimonium. Quia enim Matrimonium consistit in consensu mutuo; necessariò requiruntur verba, vel nutus, qui ab vtraque parte intelligantur. Et similiter Confessio peccatorum debet fieri lingua vtique nota: licet Confessio non tam sit Sacramentum, quàm Sacramenti materia.

Nota SECVNDO; Non esse de iure diuino, qua lingua Sacramenta ministrentur, neque id ad essentiam Sacramentorum pertinere: tã enim valebit Baptismus, si ministretur Latinè, quàm si Italicè, vel alia lingua: tamen ob multas, eásque grauissimas, causssas, visum est Ecclesiæ, & ipsi Spiritui sancto, qui eam regit, vt Sacramenta non ministrentur lingua vulgari, nisi fortè in casu necessitatis.

Nota TERTIO; Nos loqui de Ecclesia Latina: nam in Ecclesia Græca rectè faciunt, cum Græca lingua vtuntur, & in Ecclesiis Syriæ, cùm vtuntur lingua Caldaica. Nam requiritur ad ministerium Sacramentorum lingua non vulgaris, sed quæ tamẽ non sit omnino incognita, saltem doctis, alioqui non inuenirẽtur pastores, & ministri necessarij. Tales autem sunt lingua Græca, Chaldaica, & Latina: nulla enim est vulgaris, & tamen quælibet est communis, & nota peritis in suis regionibus. Idẽ ferè dici potest de Arabica, quæ nunc est communis multis orientalibus Prouinciis, & in ea celebrantur officia diuina, sed alia est Arabica vulgaris, alia Arabica, qua vtuntur in sacris.

PROBATVR hæc propositio PRIMO, ex Ecclesiæ antiqua consuetudine. Ecclesia Latina semper Latinè Sacramenta ministrauit, licet iamdudum desierit lingua Latina esse vulgaris. Id patet ex Isidoro, Alcuino, Amalario, Rabano, Strabone, Micrologo, Ruperto, Thoma VValdensi, qui scripserunt de diuinis officiis in Hispania, Gallia, Germania, Italia, Anglia, quo tẽpore lingua Latina nusquam erat vulgaris, & apertissimè docẽt, lingua Latina Sacramenta ministrari solita. Describunt enim Latinè totum ritũ, & formalia verba quibus vti oportet. Præterea in Sacramentis ministrandis semper leguntur aliquæ partes diuinæ Scripturæ, & maximè apud aduersarios: at non exstabant

Universidad de Deusto
Biblioteca

bant tunc Scripturæ, nisi Hebraicè, Græcè, & Latinè, A vt patet ex Beda lib.1.hist.Gentis suæ,c.1.vbi dicit,in Anglia sua ætate fuisse quatuor linguas vulgares,sed Latinam fuisse cõmunem omnibus ratione Scripturarum. Rabanus quoque libr.3.de Instit. Clericorum, cap.8.dicit, non exstitisse sua ætate, nisi in his tribus linguis diuinas literas. Denique non proferet aduersarij editionem Germanicam, vel Gallicã, vel etiam Hispanicam,aut Italicam Scripturarum, nisi à paucis annis factam.Possent obijcere editionem Gothicam, quã Vlphilas Episcopus Gothorum feciſſe dicitur in Tripartita hist.lib.8.cap.13.& apud Socratem lib.4.c. 27.Sed Episcopus ille non prius id fecit, quàm Arianus cum toto suo populo esse cœpit. Adde vltimò duo exempla, quæ apertè indicant olim non fuisse vsum linguæ vulgaris in Sacramentorum celebratione. VNVM est Morauorũ, qui vt est apud Aeneã Syluium B de origine Bohemorum,cap.13. impetrarunt à Pontifice Romano,vt possent officia diuina celebrare lingua Sclauonica. Alterum Bohemorum, quibus idem petentibus negauit Gregorius VII.vt est in 7.lib.epistolarum eius. At si fuisset vsus cõmunis tunc linguæ vulgaris,non petiissent hanc licentiam.

SECVNDO probatur ratione. Nam nulla est necessitas, quæ cogat lingua vulgari Sacramenta ministrari, & contrà multa sunt incommoda, si id fiat. Non esse vllam necessitatem probatur. Nam si vlla esset necessitas,ea maximè,vt intelligant id quod dicitur,qui Sacramenta percipiunt:at hæc non est vera necessitas. Nam verba Sacramẽtorum aut dirigũtur ad elementa,vt consecratio Eucharistiæ, benedictio aquę,& olei;elementa autem nullam linguam intelligunt:aut dirigũtur ad Deum, vt formæ verborum C deprecatoriæ, qualis est in extrema vnctione. Deus autem omnes linguas intelligit: aut dirigũtur ad personas;sed consecrandas,vel absoluendas, non autem instruendas,& docendas,vt in Baptismo, & Absolutione, & proinde per accidens est, si persona intelligat. Cuius signum est, quia verissimè, & efficacissimè baptizantur, & reconciliantur etiam ij, qui non vtuntur ratione, vt patet in Baptismo infantium,& in Reconciliatione ægrotorum, qui sunt à sensibus alienati: quos posse reconciliari, vt etiam baptizari, si Baptismo careant, docet Augustinus lib.1.de adulterinis coniugiis,cap. 26.& 28.& Concilium IV.Carthaginense can. 76.& Leo I. epist.91. ad Theodorum.Adde,quod nulli ferè sunt in Ecclesia Latina adulti tam rudes, qui non intelligant verba Sacramentorum,licet Latina,aut certè non intelligant in genere per ea verba sibi tale,aut tale Sacramentum ministrari. D

Esse autem incommodum,si vtamur lingua vulgari,patet PRIMO,quia impeditur commercium Ecclesiarum;non enim poterunt conuenire in Ecclesiis Germanorũ,Anglorum,Polonorum,Itali,Galli, Hispani, neque contrà.Quod multum nocet vnitati, & communicationi,quæ deberet esse inter mẽbra vnius corporis.Et præterea cogerẽtur Christiani extra suas regiones carere diuinis officiis.

SECVNDO,Sacramenta requirunt maiestatem, & reuerentiam quandam, quæ certè melius cõseruatur, si vtamur lingua non vulgari,& communi.Quomodo enim æquum est vt in Sacramentis ministrandis vtamur alia domo,aliis vestibus,aliis instrumentis,quàm ordinariis,& quotidianis:ita par esse videtur, vt vtamur alia lingua.Nec tamen somniamus, vt putat Kẽnitius,linguam Latinam esse magis sacrã, quàm sint ceteræ, sed hoc ipso dicimus eam habere plus veneA rationis,quod non est vulgaris.

TERTIO expedit,vt verba Sacramentorum conceptis verbis, & eodem modo ab omnibus proferantur, vt periculum caueatur mutationis, vel deprauationis. Id autem facillimè seruabitur, si eadem lingua omnes vtantur;difficillimè,si diuersis.

QVARTO, si lingua vulgari Sacramenta ministrentur, aperietur porta latissima ignorantiæ: contenti enim erunt ministri, si sciant legere. Itaque paulatim obliuiscentur linguam Latinam, atque ita non legent Patres,& proinde non intelligent Scripturas.

CAPVT XXXII.

Soluuntur obiectiones contra cæremonias.

IOANNES Caluinus lib.4.Instit.c.10.multa obiicit contra cæremonias, quæ ordine refellenda sunt. PRIMVM argumentum,§.2. *Apostolus 1. Cor. 7.ne vna quidem in re laqueum iniicere ausus est,neque id nulla causſa. Prospiciebat enim quantum vulnus infligeretur conscientiis,si earum necessitas illis imponeretur,quarum relicta esset à Domino libertas.*

RESPONDEO; Agit Apostolus eo loco de continentia virginali,quam Dominus non imperauerat, sed consuluerat;& sanè æquum fuerat, vt Apostolus non faceret præceptum, quod Dominus consilium esse voluit. At non eadem est ratio aliarum rerum, de quibus Dominus nihil in particulari præscripsit.Illa enim possunt ab Ecclesia, vel imperari, vel consuli, prout res ipsæ requirunt. Vnde idem Apostolus, qui C continentiam imperare noluit,multa alia imperauit, & præter cetera 2.Thessal. vlt.sic ait: *Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam,hunc notate,& ne comisceamini cum illo,vt confundatur.* Et Apostoli Act.15. imposuerunt gentibus onus abstinendi à sanguine, & suffocato,& necessarium id esse dicunt;& tamen Dominus liberum id reliquerat.

SECVNDVM argumẽtum,§.8. *Apostolus in epistola ad Colossen. docet, non esse de vero Dei cultu petendam ab hominibus doctrinã:quia Dominus fideliter nos, & ad plenum instituit, qualiter sit colendus. Quo hoc demonstret: primo capite dicit in Euangelio contineri omnem sapientiam,qua perfectus reddatur homo Dei in Christo:initio secundi capitis dicit omnes thesauros sapientiæ & scientiæ in Christo esse absconditos:inde postea concludit,Caueant fideles,ne per inanem Philosophiam abducantur à grege Christi* D *secundum constitutiones hominum: in fine autem capitis maiore adhuc fiducia damnat omnes θελοθρησκίας, hoc est, fictitios cultus,quos homines sibi ipsis comminiscuntur,vel ab aliis accipiunt, & quæcunque de cultu Dei tradere præcepta ex se audent.*

Respondeo PRIMVM, epistolam illam ad Colossenses,nihil habere cõtra Ecclesiasticas leges de cæremoniis.Nam vt ex Chrysostomo,Ambrosio, Theodoreto,Theophylacto & Oecumenio constat, scripta est contra Simonem Magum, & alios eius temporis hæreticos, & impostores qui persuadebant hominibus, per Angelos quosdã oportere accedere ad summum Deum,nec sufficere Christum; & præterea obtrudebant Christianis cæremonias partim Iudaicas, partim ethnicas. Hinc igitur in 1.c.fusè tractat de excellentia Christi,ac dicit,eum esse caput omnium,& super omnia,& Angelos ab ipso,vt auctore pendere. Deinde in 2.c.monet,ne decipiãtur per Philosophiã, videlicet Platonis,& similium, qua vtebantur Simoniani,& Gnostici,& simul arguit eos,quòd Sabbata, & neo

& neomenias seruent, quæ Iudaica sunt,& euacuata A per Christum;&quod abstinerent à cibis quibusdam, vti mmundis; & quod in religione Angelorũ ambularent,putãtes per eos tantùm ascẽdi posse ad Deum, quæ omnia sunt falsa,& superstitiosa.

Deinde RESPONDEO ad singulas propositiones Caluini. PRIMA est: *Christus aa plenum nos instruxit de vero Dei cultu.* RESPONDEO,id verum esse de instructione generali,non autem de particulari, vt ipse etiam Caluinus fatetur infrà, §. 30. vbi agit de geniculatione.

SECVNDA est: *Apostolus docet non esse petendam ab hominibus doctrinam de vero cultu.* Respondeo, docet non esse petendam ab hominibus, qui cõtraria Christo doceant, vt erant Philosophi, & Simoniaci, sed benè esse petendã ab hominibus, qui super Christum ædificant, & secundum eius regulam, & doctrinam docent in particulari, quod ille solùm in genere in- B dicauit. Ipse enim ait,Luc.10. *Qui vos audit,me audit.*

TERTIA est: *Apostolus damnat omnem cultum humanum, & voluntarium.* RESPONDEO, vocari cultum humanum,& voluntarium apud Paulum eum,qui est merè humanus, & proprio ingenio inuentus, id est, qui non est conformis fidei, & principiis doctrinæ Christi. Quæ autem ab Ecclesia docentur, non sunt merè humana,cùm Deo inspirante instituãtur.Vnde 1.Cor. 14. posteaquã instituerat Paulus varios ritus in Ecclesia de ordine prophetandi,& loquẽdi,& vt mulieres taceãt,de quibus Dominus nihil expressè mandauerat,subiungit Apostolus: *Si quis Propheta,aut spiritualis est, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.* vbi vocat mandata Domini,quia eius inspiratione data erãt,ideò vult à spiritualibus cognosci. Si enim fuissent expressa Domini præcepta, nõ fuisset opus spiritu ad ea cognoscenda. C

Argumentum TERTIVM, §. 9. *Apostolus Gal.5. non patitur vllo modo, vt fidelium conscientiæ in seruitutem redigantur. Non ergo licet instituere cæremonias,quæ obligent in conscientia.*

RESPONDEO, loquitur Paulus de seruitute Iudaica, qua seruierãt illi sub antiqua lege, non autem de quauis obedientia legis. Nam alioqui idem Apostolus,Rom.13.docet,obediendum potestati: *Non solùm propter iram,sed etiã propter conscientiam.* Vbi NOTANDVM est,legem veterem dici iugum seruitutis, non quia obligabat in conscientia; (id enim est commune omni vere legi) sed quia difficillima, & laboriosissima erat, & non habebat secum annexam gratiam,qua impleri posset,amore iustitiæ:vnde vel non implebatur, vel implebatur timore pœnæ, (si qui enim amore iustitiæ illam implebant, quales Patriarchas,& Prophetas, & multos alios fuisse negari non D potest;id non ex lege, sed ex gratia noui Testamenti habebant) & eo modo premebat, & grauabat more grauissimi iugi.Atq; ab hoc iugo deterret Apostolus Galatas.Illi enim cùm circumcidi vellent,excidebãt à gratia Christi, & simul obligabant se ad omnem legem seruandam: quod erat prorsus redire ad statum veteris Testamenti.Itaq; Caluinus pessima fide Scripturas tractat, dum eas detorquet à vero sensu ad suam hæresim comprobandam.

Argumentum quartũ,§.10.& 15.*Dominus Matth.15. reprehendit traditiones hominum,& idem facit Isaias 29. Frustrà colunt me mãdatis hominum.* Respondeo, in hoc §.10. sunt multa impudentissima mendacia, quæ toto sapone Geneuensi nunquam elui possent:vt quòd Catholici interdicant coniugium, & concedant scorta; quòd grauius iudicẽt,si quis die Veneris modico carnis gustu linguam infecerit, quàm si omnibus diebus totum corpus scortando fœdauerit,&c.Ad loca Scripturæ,quæ etiam passim afferuntur à Philippo,Brentio,Kemnitio,& aliis,dico Dominum tria reprehendere solitum in cæremoniis Iudaicis. PRIMO,quòd quædam pugnarent cum mandatis Dei;vt erant illa Matth.15. & Marci 7 vt filij donarent Sacerdotibus, quæ necessaria fuissent parentibus.SECVNDO,quòd multa ex Iudaicis traditionibus Pharisæorum inanes essent,& inutiles prorsus,vt lauare toties manus.Atque hæc duo genera cæremoniarum Dominus vocat mandata hominũ,quòd nihil haberẽt nisi humanum. TERTIO, quòd quasdam alias bonas & vtiles seruarent,sed peccarẽt in modo,constituẽtes in eis summam religionis,& pluris istas facientes,quam diuina mandata; & de his loquitur Dominus, Matth.23. nec vocat eas humanas traditiones, sed dicit:*Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Cæremoniæ autẽ Christianæ ab Ecclesia approbatæ,non sunt primi, aut secudi generis:nec aduersarij adhuc protulerũt argumenta, sed sola mendacia,ad probandum contrarium. Quod si qui sunt inter Catholicos rudiores,qui pluris faciãt cæremonias, quàm grauiora mandata eos corrigendos putamus. Non enim probamus, quidquid homines faciunt, alioqui multa peccata approbaremus: sed id, quod facere debent secundum sanam doctrinam Ecclesiæ.

QVINTVM argumentum §.12.*Romanenses partim ex Gentilium deliriis sibi desumpserunt exemplum, partim simiarum more temerè imitati sunt veteres Iudaicos ritus, qui nihilo magis ad nos pertinebãt quàm pecudum victimæ.* RESPONDEO primum, idem argumentum feciſſe olim Manichæos apud Augustinam, lib. 20. contra Faust.cap.4.& Vigilantiũ apud Hieronymum,in lib. contra Vigilan quod ad Gentilium imitationem attinet. Itaque agnoscere debet Caluinus,à quibus maioribus descẽderit. SECVNDO dico,si argumentum aliquid valeret,deberet etiã tolli Baptismus,& Cœna Domini;nam etiã Gentiles vtebantur Baptismo cùm initiarent suos Mithræ sacris;& Sacramentum etiam panis celebrabant, vt Tertullianus refert in libro de præscriptionibus.Iudæi quoq; frequẽtissimè vtebantur expiationibus per aquã, nec eis deerãt panes propositionis. Dico TERTIO, non debere mirũ videri, si nostræ cæremoniæ habent aliquã similitudinẽ cum Iudaicis:nam erant illæ figuræ rerum nostrarum, vt 1. Cor.10.legimus. Eadẽ ratione non debet esse mirum si interdum nostræ similes sunt ritibus Gentiliũ.Diabolus enim,qui semper simia Dei esse voluit, imitari conatus est Iudaicos ritus à Deo institutos;vt loco citato Tertullianus notat, quos rerum nostrarũ figuras fuisse diximus. Dico QVARTO, licet in externo symbolo sit aliqua similitudo inter nostros ritus, & ritus Gentilium,& Iudæorũ:absolute tamen maximum esse discrimen.Nam à fine,& intentione sumunt externæ actiones speciem suã.Ritus Gentilium fiebant,ad cultum Dæmoniorum: nostri fiunt ad colendum verum Deum;ideò tantũ interest inter illos & nostros,quantum inter sacrum & sacrilegiũ:quantu inter pietatem & impietatem,&quantum inter Deum & Diabolum. Nam etiam sacrificia erant eadem Gentilium, & Iudæorum, & tamen erant illa idololatrica, ista pia, & religiosa. Et hoc modo respondent Hieronymus Vigilãtio,& Augustinus Manichæis, locis citatis Ritus autem Iudaici boni erant;sed Christũ venturum prænunciantes; nostri item sunt boni, sed ab illis diuersi, quia partim sunt in memoriam rerum præteritarum, partim ad significandam gloriam futuram.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEXTVM argumentum, §.13. sumitur ex epistola Augustini 119.cap.19.qui conqueritur, quòd multitudine cæremoniarum ita aliqui Ecclesiã onerauerint, vt tolerabilior sit conditio Iudæorum. RESPONDEO, AVGVSTINVS loquitur de cæremoniis, quas priuati homines, & maximè mulierculæ sibi ipsis imponunt. Nam idem Augustinus ibidem loquens de cæremoniis superuacaneis, sic ait: *Omnia talia, quæ neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, neque in Conciliis Episcoporum statuta inueniuntur, neque consuetudine Ecclesiæ vniuersæ roborata sunt, sed diuersorum locorum, diuersis moribus innumerabiliter variantur, resecanda existimo.*

SEPTIMVM argumentum, §.14. *Deus hoc discrimen esse voluit inter nos & Iudæos, quòd illos vt pueros docuit per signa sensibilia: nos vt viros, simplicius sine talibus signis. Id patet ex cap.4. Ioannis, vbi Dominus ait: Venit hora, qua veri adoratores in spiritu, & veritate adorabunt Patrem.* Et Galat. 4. *Apostolus comparat Iudæos paruulis sub pædagogo degentibus.* Idem argumentum facit Kemnitius. pag.166.vbi dicit, vmbras, & figuras esse proprias Testamenti veteris, nos autem in noua lege luce verbi Dei admoneri, non vmbris. Similia etiam habet Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap.vlt. quod est de cæremoniis. RESPONDEO, discrimen inter Iudæos, & Christianos, quod ad cæremonias attinet, duobus modis intelligi posse. VNO, vt illi solas habuerint cæremonias externas. nos autem solam lucem verbi, & spiritualem, ac simplicem veritatem. Et hoc videntur sonare verba aduersariorum, ac præsertim Kemnitij: sed id manifestè falsum est. Nam Iudæi præter cæremonias habuerunt etiam lucem verbi; vnde est illud Psal.118. *Lucerna pedibus meis verbum tuũ* Nec solùm ab eis Deus cultum externum, sed etiam internum requirebat. Nam Isaiæ 29. Iudæos reprehendit Deus, cùm ait: *Populus hic labiis me honorat, cor autẽ eorum longè est à me.* Et contrà Christiani, præter lucẽ verbi habent etiã Sacramenta sensibilia, quæ sunt vmbræ, & figuræ rerum præteritarũ, & futurarum. Et sicut non repugnant nouo Testamento Sacramenta externa, & sensibilia, vt notum est; ita non repugnant aliæ cæremoniæ. Ecclesia enim Christiana, licet versetur in magna luce respectu synagogæ, tamen versatur etiam in vmbra respectu cœlestis Hierusalem. Nam per fidẽ quæ obscura est, ambulamus, & non per speciem. ALTERO modo potest intelligi discrimẽ illud quòd cultus Iudaicus, quatenus Iudaicus, id est veteris Testamẽti erat principaliter externus, & corporalis; cultus Christianus, id est, noui Testamenti, est principaliter internus, & spiritualis. Et hoc est verissimum. Nam cultus internus, & spiritualis à spiritu fidei, & charitatis procedit, qui spiritus est ipsa gratia noui Testamẽti, & ex lege veteri nullo modo haberi potest. Vnde Paulus 2.Cor.3. vetus Testamentum vocat literam, nouum vocat spiritum. Et Ioan.1. illud dicitur lex, hoc gratia. Deniq; Io.4. illud: *In spiritu, & veritate*, significat (vt exponunt Chrysostomus, Cyrillus, & Euthymius) cultum Christianum esse in spiritu, vt opponitur Iudaico, qui erat corporalis, & esse in veritate, vt opponitur eidem Iudaico, qui in vmbris, & figuris consistebat. Quãuis non malè etiam Theophylactus, & B. Thomas in commentario eiusdem loci illud: *In spiritu*, opponãt Iudaico cultui, qui erat corporalis, illud: *In veritate*, opponãt cultui Samaritanorum, qui erat falsitati, & errori admixtus. Vnde paulò antè Dominus dixerat: *Neq; in monte hoc*, id est, Garizim, vbi Samaritani adorabant: *Neque in Hierosolymis adorabitis Patrem*, ac si diceret; Non coletis Deum deinceps cultu Samaritanorum falso; neque cultu Iudaico, præcipuè corporali, sed cultu Christiano, qui erit in spiritu, & veritate, id est, spiritualis, & purus ab omni errore.

Est tamen OBSERVANDVM, licet cultus Iudaicus, vt veteris Testamenti, fuerit corporalis, tamen non placuisse Deo sine spirituali, & ideò Deũ ab eis quæsiuisse cultum etiam spiritualem, vt ostendimus ex Isaiæ 29. Sed qui eum præstabant, id non ex veteri Testamento, sed ex nouo habebãt, ad quod iam tunc pertinere incipiebant. Sicut etiam notum est, timorem esse veteris Testamenti proprium, & amorem noui: & tamen Deus à Iudæis petebat, vt ex toto corde diligerẽt, & verè id sancti illius temporis præstabant, non ex vi Testamenti veteris, sed ex gratia noui. Pari ratione, licet cultus Christianus sit principaliter spiritualis, tamẽ sine corporali esse non potest in hac peregrinatione, & ideò Sacramẽta, & cæremonias alias admittit, quæ cultui spirituali deseruiant.

OCTAVVM argumentum, §.15. *Quidquid commendationis habent opera, id totum habent obedientiæ intuitu, quam solam Deus respicit, vt testatur per Prophetam: Non præcepi de sacrificiis, & victimis, sed tantùm vt audiendo audiatis vocem meam.* Ierem.7. & 1.Regum 11. *Nunquid vult Deus sacrificium, & non potiùs, vt obediatur voci Domini? non ergo cæremoniæ, quas Deus non instituit, ipsi placere, aut meritoriæ esse possunt.* Confirmat ibidem argumentum suum quia cæremoniæ nostræ non solùm non sunt meritoriæ, sed nec vtiles, cùm vix ab vllo intelligantur. RESPONDEO; Antecedens falsum esse, & contra apertissimas Scripturas. Nam Deo placuit sacrificium Abel, Hebr.11. quod tamen Deus non imperauerat. Et 1.Cor.7. *Qui non nubit, melius facit.* Et ibidem de vidua: *Beatior erit, si sic permanserit.* & tamen ibidem asserit, non esse præceptum, non nubere, etiam secundò. Et 1.Cor.9. contendit sibi fuisse licitum viuere de bonis eorum, quibus prædicabat, & tamen se maluisse viuere ex proprio labore, vt maiorem mercedẽ haberet; id enim significãt illa verba: *Melius est mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet.* Porrò Scripturæ illæ anteponunt obedientiam sacrificiis. Sed non ideò licet concludere; Ergo sacrificia non imperata nihil merebantur; modò cum fide, & deuotione offerrentur: cùm constet ex Scripturis contrarium, vt iam ostendimus. Ad confirmationem RESPONDEO, cæremonias Ecclesiæ facillimè intelligi saltem in genere, vt patet, si quis discurrat per cæremonias à persona, à loco, à tempore, à rebus sumptas. Quod si aliquæ cæremoniæ non ab omnibus intelligantur, vt est multitudo vestium in Missa, & signorum, tamen non carent vtilitate, etiam apud rudissimos, cùm fine dubio concilient venerationẽ rebus sacris. Certè Iudæi parùm admodum intelligebant, & tamen non frustrà eas acceperunt.

NONVM argumentum, §.17. *An non illa semel Ecclesiæ dicta lex æterna manet? Quod præcipio tibi, hoc obseruabis, vt facias. Non addes quidquam, nec detrahes.* Et Prouerb.30. *Non addas ad verbum Domini, neque minuas ex eo, ne te forte arguat, inueniarisq; mendax.* RESPONDEO; Non prohibet Dominus in his locis quamlibet additionem. Nam siue per verbũ, intelligantur libri sacri, siue præcepta moralia, aut iudicialia, aut cæremonialia, semper inueniemus factã fuisse additionem. Nam post Deuteronomium, vbi habetur illa prohibitio additionis ad verba Domini, scripti sunt omnes alij libri sacri, tum historici, tum prophetales, & totũ nouum Testamentũ. Item multa sunt moralia præcepta in Prophetis, & in libris Salomonis, quæ videntur

dentur addita Pentateucho. & Dauid addidit indiscrete præceptum, vt æqualiter diuiderent prædam in bello, qui pugnabant, & qui sarcinas custodiebant. 1.Reg.30. Addiderunt etiam posteriores Iudæi cæremoniales leges de nouis festis diebus. Ester 9. Iudith vlt. & 1.Machab.4. Prohibet igitur Dominus additionem corrumpentem; & idem est: *Non addas, nec minuas*, ac si diceret, Integrè, & perfectè obserua, quod ego præcipio. Id patet ex ratione, quæ redditur, Prouerb.30. *Ne fortè arguat te, & inueniaris mendax.* Non enim potest dici mendax, & falsarius, qui instituit nouam cæremoniam, modò illa nihil officiat cæremoniis Dei; sed ille dicitur mendax, & falsarius, qui corrumpit Dei verba, aut præcepta. Potest autẽ duobus modis fieri ista corruptio. VNO modo, si quis ipsis Dei verbis, aut præceptis aliquid addat, vel minuat, quo illa corrumpantur; vt si quis in sacrificiis Christi offerret panem sine vino, aut panẽ, & vinum, & mel. ALIO modo, si quis venditaret pro Dei verbo librum non Canonicum, aut pro Sacramento aliquam cæremoniam à se inuentam: aut contra librum verè Canonicum, aut verum Sacramẽtum detraheret de numero librorum sacrorum, aut Sacramentorum; quod peccatum hæretici committunt, cùm multos sacros libros negant esse Canonicos, & quinque Sacramenta tollunt de numero Sacramẽtorum. Idem videmus in monetarum corruptione: illi enim dicuntur falsarij, qui vel ipsas monetas corrumpunt adden do stannum argento, aut minuẽdo ipsum argentum, vel qui monetas à se cusas obtrudunt pro moneta Principis. Nihil autem horum inuenient in cæremoniis Ecclesiæ.

DECIMVM argumentum, §. 23. sumit Caluinus à tribus exemplis diuinæ Scripturæ. 4.Reg.17. Qui incolebant Samariam à feris discerpti dicuntur, quòd illi nouis cæremoniis Deum colerent, quas Deus non instituerat, 4.Reg. 16. Reprehenditur Achaz, quòd nouum altare posuerit in templo, quod quidem ad ornatum templi videri poterat: *Et tamen videmus*, inquit, Caluinus, *vt Spiritus audaciam illam detestetur, non alia de causa, nisi quòd hominum inuenta in Dei cultu, impuræ sunt corruptelæ.* 4.Reg. 21. *Aggrauatur*, inquit Caluinus, *hac circumstantia crimen Manassæ, quòd altare nouum exstruxerit in Hierusalem.*

RESPONDEO, in his omnibus exemplis more suo Caluinum mala fide vti. Nam 4.Reg.17. non arguuntur Samaritani illi, quòd nouis cæremoniis Deum colerent, sed quòd initiò non timerent Dominum, neque colerent, quippe Gentiles erant, nec sciebant legem Dei; deinde autem edocti legem Dei, simul Deum colere incœpissent, & sua idola. Et 4. Reg.16. Achaz reprehenditur, non quod nouum altare in templo exstruxerit, sed quod iusserit fieri in templo Domini altare nouum ad similitudinem altaris idolorum, quod erat in Damasco, & remouerit altare Domini de loco suo, vt in optimo loco constitueret altare illud idololatricum. Denique 4.Reg.21. Manasses non solùm nouum altare in templo posuit, sed altare, vbi sacrificaretur idolis. Sic enim Scriptura loquitur: *Exstruxit altaria vniuersæ militiæ cœli in duobus atriis templi Domini.* Et infra: *Posuit quoque idolum luci, quem fecerat in templo Domini.* Alioqui enim nouum altare erigere in tẽplo Domini, nullum crimen fuisset. Nam 3.Reg. 8. legimus. Salomonem iussisse mediam partem atrij sanctificari ad holocausta offerenda, quoniam altare æneum, in quo offerri debuissent, non erat capax tantæ multitudinis victimarum: obtulit enim tum Salomon vigintiduo millia boum, & centum viginti millia ouium. Atque hæc ex Caluino. Simili fide Scripturas tractat Melanchthon. Nam in Apologia Confess. Augustanæ, artic.15. præter alia, profert hæc argumenta. PRIMO, Ezech.20. *In præceptis patrum vestrorum nolite incedere. Ergo non licet instituere nouos cultus sine Dei mandato.* At loquitur Ezechiel de patribus idololatris: nam alioqui Scriptura dicit, Prouerb.22. *Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui.* Item SECVNDO argumentatur Philippus: *Si licet hominibus instituere cultus; iam omnium gentium cultus erunt approbandi, & illi etiam, quos instituit Ieroboam.* Egregiè sanè, quasi verò liceat condere legem iniustam, si licet condere legem nouam. TERTIO addit, Daniel.cap.11. *Significat nouos cultus humanos ipsam formam Antichristi fore. Sic enim inquit: Deum Maozim in loco suo colet, & Deum, quem non nouerunt patres eorum.* Et hoc præclarum est argumentum, quasi idem sit colere Deum verum nouo cultu, & colere nouum Deum, id est, falsum, & fictitium Deum.

Finis librorum de Sacramentis in genere.
Ad honorem Dei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE, DVOBVS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS, DE SACRAMENTO Baptismi.

Argumentum, & partitio disputationis de Baptismo.

CAP. I. De nomine, definitione, & partibus Baptismi.
II. De materia Baptismi.
III. De forma Baptismi.
IIII. De necessitate & institutione Baptismi.
V. Quo tempore cœperit Baptismus esse necessarius.
VI. De Baptismo sanguinis & flaminis.
VII. De ministro Baptismi.
VIII. De Baptismo infantium, contra Anabaptistas.
IX. Soluuntur obiectiones Anabaptistarum.
X. Quid sentiant aduersarij de fide, quæ requiritur in Baptismo paruulorum.
XI. Declaratur quæ fides requiratur in Baptismo paruulorum, & refelluntur errores aduersariorum.
XII. Qui sint veri, aut falsi effectus Baptismi.
XIII. Quòd Baptismus verè tollat peccatum.
XIIII. Quòd Baptismus non faciat homines impeccabiles.
XV. Per Baptismum non liberari homines à seruanda lege Dei.
XVI. Per Baptismum non liberari homines ab obligatione legis Ecclesiasticæ.
XVII. Per Baptismum non fieri irrita omnia vota.
XVIII. Sola memoria Baptismi non posse dimitti peccata, quæ fiunt post Baptismum.
XIX. De Baptismo Ioannis, qui fuerint errores.
XX. Baptismum Ioannis non fuisse Sacramentum idem cum Baptismo Christi.
XXI. Baptismum Ioannis non habuisse eandem vim, & efficaciam, quam habet Baptismus Christi.
XXII. Quòd post Baptismum Ioannis necessariò percipiendus erat CHRISTI Baptismus.
XXIII. Soluuntur obiectiones.
XXIIII. De cæremoniis Baptismi.
XXV. Cæremoniæ ante Baptismum sunt duodecim.
XXVI. De cæremoniis, quæ Baptismum comitantur.
XXVII. De cæremoniis, quæ sequuntur Baptismum.

LIBER SECVNDVS.

De Sacramento confirmationis.

CAP. I. De erroribus, & mendaciis circa Sacramentum Confirmationis.
II. Probatur ex Scriptura Sacramentum Confirmationis.
III. Probatur veritas testimoniis summorum Pontificum.
IIII. Idem probatur ex Conciliis.
V. Idem probatur ex Patribus Græcis.
VI. Idem probatur ex Latinis.
VII. Diluuntur soluciones aduersariorum ad Patrum testimonia, quæ sunt etiam argumenta ipsorum contra veritatem.
VIII. De materia Sacramenti Confirmationis.
IX. Soluuntur obiectiones contra materiam Confirmationis.
X. De forma Sacramenti Confirmationis.
XI. De effectu huius Sacramenti.
XII. De ministro huius Sacramenti.
XIII. De cæremoniis Confirmationis.

DE SACRA

DE SACRAMENTO BAPTISMI.

LIBER VNICVS.

Argumentum, & partitio disputationis de Baptismo.

DE BAPTISMO, QVAE DISPVTARI SOLENT, AD NOVEM capita reuocari possunt. PRIMVM est de nomine, & definitione. SECVNDVM, de materia. TERTIVM, de forma. QVARTVM, de necessitate. QVINTVM, de ministro. SEXTVM, de suscipientibus. SEPTIMVM, de effectis. OCTAVVM, de comparatione Baptismi Christi, & Ioannis: præcipua enim comparatio circa effecta versatur. NONVM, de ritu, & cæremoniis. In quibus omnibus controuersiis explicandis, duos præcipuè fines intuebimur. VNVM, vt Canones Concilij Tridentini de Baptismo, qui habentur in 7 sessione, defendamus contra Caluini Antidotum, & Examen Kemnitij. ALTERVM, vt præcipuorum huius temporis hæreticorum sententias, & argumenta benè intelligamus, & efficaciter, DEO adiuuante, refellamus.

CAPVT PRIMVM.

De nomine, definitione, & partibus Baptismi.

DE NOMINE Baptismi nulla dissensio A est: vtuntur enim omnes hac voce, quod in scripturis passim habeatur. Significat autē βάπτισμα propriè immersionem. Ordinariè enim Baptismus fit per mersionem idq; ad Christi sepulturam repræsentandam, iuxta illud Colosſ.2. *Consepulti ei per Baptismum.* Habet autē apud Patres alia multa nomina, de quibus vide præcipuè Clementē, li.1.Pædagogi, c.6. Naziānzenum oratione de Baptismo, & Chrysostom.homil.ad baptizatos; qui vocāt Baptismum illuminationē, gratiam, donum, sigillum, mysterium, expurgationem, & alia quædam: sed præcipuum nomen, & communissimum est φωτισμὸς, id est, illuminatio: hoc enim præter tres citatos Patres, vtuntur omnes alij Græci posteriores, & ante eos Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hierarchia, c.2.immò & ipse Apostolus, Hebr.6.cùm ait: *impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, &c.* Et B cap.10. *Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum.* Vnde etiam Cyrillus Hierosolymitanus catecheſes suas de Baptismo vocat Catecheſes illuminatorū. Dicitur autē Baptismus illuminatio, quia in eo infunditur habitus fidei.

Quod autem attinet ad definitionē, S. Thomas, 3.p. q.66.art.1.aliquot definitiones adfert. Sed ex Scripturis Catechismus Romanus aptissimè ita definiuit: *Baptismus est Sacramētum regenerationis per aquam in verbo vitæ.* Quæ definitio partim sumitur ex Ioan. 3. partim ex Paulo ad Ephes.5. Et quidē PRIMO loco ponitur, *Sacramentum*, quod est genus. DEINDE additur, *regenerationis*, quę differentia est contrahens genus, & distinguens à Sacramentis veteris legis. TERTIO additur, *per aquam*, quæ est alia differentia, adhuc magis contrahens, & distinguens ab aliis Sacramētis nouæ legis. Etsi enim cetera non dicutur propriè regenerare, tamen iustificant impium, ac præsertim Pœnitentia: iustificatio autē impij præsertim hæretici, aut apostatæ, parum aut nihil differt à regeneratione. Vnde Gal.4.Paulus, *filioli mei, quos iterū parturio*: Sed cùm additur, *per aquā*, iam perspicua differētia est. Non enim reconciliatio pœnitentiū est regeneratio per aquam, sed reformatio quædā, & quasi reuocatio ab inferis.

Vbi & illud OBSERVANDVM est, Sacramētum Baptismi non esse ipsam aquam, quæ est res permanens, sed ablutionem, quæ est res transiens. Itaque Baptismus est Sacramētum regenerationis per aquā, id est, signum externum sanctificans per aquæ aspersionem. DENIQVE additur, *in verbo vitæ*, vt exprimatur etiam forma Sacramenti, quæ est præcipua pars essentiæ.

Philippus in locis, anni LVIII. tit. de sacrificio, ita definit Baptismum: *Baptismus signum est, quo Deus nobiscum agit, & recipit nos in gratiam.* Sed hæc definitio conuenit omni Sacramento, immò etiam ipsi verbo, quod tamen non est Sacramentum.

Caluinus, lib.4. Instit. cap.15. §.1. ita definit: *Baptismus est signum initiationis, quo in Ecclesiæ cooptamur societatem, vt Christo insiti inter filios Dei censeamur.* Quæ definitio multa habet vitia. Nam neque est essentialis, cùm non attingat vllam partem essentiæ Baptismi; neque explicat effectum, seu finem principalem huius Sacramenti. Nam finis principalis secundum Catholicos, immò secundum Scripturas est iustificare, & regenerare; secundū Caluinum (vt ibidem ipse subiungit) est alere fidem more diplomatis signati, qui certè finis in ea definitione non explicatur, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

solùm finis quidam secundarius, qui est testari fidelitatem, quam Deo, & Ecclesiæ debemus, & sic agnosci, ac numerari inter filios Dei.

ADDE, quòd ista definitio conuenit etiam Circumcisioni. Nam Circumcisio erat signum initiationis, quo Iudæi cooptabantur in Ecclesiæ societatem, & Christo inserebantur. Nam etiamsi Iudæorum cœtus dicatur Synagoga, quàdo distinguitur contra Ecclesiam; tamen absolutè Ecclesia erat, & Ecclesia Dei veri, antequam Christum negaret. Ipse etiam Christus, licet non fuerit homo tempore Synagogæ, nisi in vltimis diebus, tamen vt Deus, semper fuit caput totius Ecclesiæ. Immò etiam, vt homo venturus, & passurus, iam tum erat caput, cui per fidem Hebræi coniungebantur, eique inserebantur. Vnde, 1. Cor. 10. Iudæi dicuntur in deserto tentasse Christum. Et Apocal. 13. dicitur; Agnus occisus ab origine mundi. Eadem etiam definitio verbi Dei prædicato conuenire videtur: nam etiam per verbum Dei initiamur, & cooptamur in Ecclesiam, & Christo inseremur.

CAPVT II.

De materia Baptismi.

DE materia nulla ferè dissensio est, tãetsi non pauci errores de hac re aliquãdo exstiterint, vel etiam existant. PRIMVS fuit error Manichæorum, qui teste Augustino, lib. de hæres. cap. 46. Baptismum in aqua non putabant adhibendum, quòd videlicet aquam, vt res ceteras corporales, non Deus, sed Diabolus procreasset. Magis verecundi fuerunt Marcionistæ, qui etsi crederent aquam esse opus mali principij, id est, Diaboli, non Dei boni: tamen eam adhibebant in Baptismo ob Christi præceptum. Refert Theodoretus, lib. 1. fabul. hæret. se vidisse senem quendam Marcionistam, qui fatebatur in mysterio aquam adhibendam & tamen ita illam oderat, vt faciem suã mallet proprio sputo, quàm aqua abluere, ne videlicet creatore indigere videretur.

SECVNDVS error fuit Seleuci, & Hermiæ, qui aquam ex Baptismo excludebant, idq; ob auctoritatem Scripturarum, quæ vbicumq; comparant Baptismum Ioãnis cum Christi Baptismo, semper affirmant Ioannem baptizasse in aqua, Christum baptizaturum Spiritu sancto, & igne, Matth. 3. Luc. 3. Ioan. 1. Marc. 1. Actor. 1. Referunt hunc errorem Philastrius in lib. de hæresibus, & Augustinus de hæresibus, cap. 59.

TERTIVS error ex eodem fundamento fuit Iacobitarum, qui loco aquæ Baptismalis ferro candente imprimebant in frõtibus crucis figuram. Testis est Bernardus Lutzburgensis in Catalogo hæreticorum.

QVARTVS est Paulicianorum, qui teste Euthymio in 2. parte Panopliæ, tit. 21. pro elemento aquæ in Baptismo illa verba substituunt; Ego sum aqua viua.

QVINTVS error Lutheri est, qui in symphosiacis colloquiis, c. 17. interrogatus, num deficiente aqua liceat baptizare in lacte, aut cerusia, primum respondit; iudicio diuino id esse committẽdum: deinde addidit, quidquid balnei nomine nũcupari potest, illud esse aptum ad baptizandum. At certe balnea vini, & lactis, nedum cerusiæ fieri posse, nemo dubitauit vnquam.

Aduersus hæc omnia deliramenta statuit Concilium Trident. sess. 7. can. 2. aquam verã, & naturalem requiri ad Baptismum. Ex quo intelligimus duo. PRIMO, nullum liquorem esse materiam Baptismi: qui non sit vera, & naturalis aqua. SECVNDO, omnem veram, & naturalem aquam, quantumuis accidentaliter alteratam, & mutatam, esse materiam idoneam ad Baptismum. Id verò patet ex apertissimis Scripturis. Nam Ioan. 3. dicitur: *Ex aqua, & Spiritu sancto.*

Item ibidem orta est æmulatio discipulorum Ioannis, quia videbant Christum baptizare per discipulos suos in aqua, vt etiam ipse Ioannes baptizabat. Actor. 8. *Ecce aqua; quis prohibet me baptizari?* Ephes. 5. *Lauacro aquæ in verbo vitæ.* 1. Cor. 10. Paulus comparat Baptismũ mari rubro. 1. Petri 3. comparat Petrus eundem Baptismum diluuio. Denique etiam Prophetæ expresse prædixerunt Baptismum aquæ, vt Ezechiel cap. 36. *Effundam super vos aquam mundam.* Cur autem aquam Deus elegerit potius, quàm aliud elemẽtum, causas reddunt auctores adferentes varias aquæ proprietates: quas vide apud sanctum Thomam 3. part. quæst. 66. artic. 3. & Gulielmum Parisiensem in lib. de Sacramentis cap. de Baptismo.

Neque testimonia à Seleucianis allata concludũt. Nam non docẽt discrimen esse inter Baptisma Ioannis, & Christi, quòd vnum esset in sola aqua, alterum in solo Spiritu, vel igne; sed quòd vnum esset in sola aqua, alterum non in sola aqua, sed in aqua, & Spiritu, vt dicitur Ioan. 3. Vnde 1. Ioan. 3. *Hic est, qui venit per aquam, & sanguinem, non in aqua solùm, sed in aqua, & sanguine.* Quod autem additur de igne Matth. 3. & Luc. 3. non significat ignem aliquem elementalem, vt stultè putarunt Iacobitæ, sed ignem quendam cœlestem, & diuinum: nam ideò coniungitur cum Spiritu sancto. Potest autem ille ignis, vel significare linguas igneas, quæ descenderunt in Apostolos in die Pentecostes, vel ignem Purgatorij, vt Hieronymus docet in cap. 3. Matthæi, & Beda in c. 3. Lucæ, vel etiã ignem diuini iudicij, vt exponit Hilarius canon. 2. in Matth. vel denique ignem tribulationis in hac vita, qui nulli baptizato deest, vt exponit auctor operis imperfecti in cap. 3. Matth.

Kemnitius in hùc canonem nihil aliud notat, nisi non esse necessarium, vt aqua Exorcizetur, & benedicatur: si aqua vera, & naturalis sufficit. Sed male id colligit: nam etiamsi ad substãtiam Sacramenti non requiratur benedictio aquæ, tamen rectè est instituta, vt infrà dicemus.

CAPVT III.

De forma Baptismi.

FORMAM Baptismi etsi hoc tempore ferè omnes admittant, quod ad praxim attinet, quæ est singularis Dei prouidentia, ne innumerabiles infantes pereant, tamen fuerunt, & sunt non leues de hac re errores. PRIMVS fuit quotundam, qui ipso tempore Apostolorum baptizabant in nomine trium principio carentium, id est, trium Patrum, vel in nomine trium filiorum, aut trium Paracletorum. Qui error refertur, & damnatur canon. 48. alias 49. Apostolorum.

SECVNDVS fuit Gnosticorum, qui teste Irenæo lib. 1. cap. 18. baptizabat in nomine ignoti Patris, in veritate Matris omnium, & in nomine descendentis Iesu.

TERTIVS fuit Cataphrygum, & Paulianistarum, qui non baptizabant in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt Innocentius I. testatur in epist. 22. cap. 5.

cap. 5. & ideo iterum baptizari iubentur in Concilio Nicæno can. 19. & Laodicensi. can. 8.

QVARTVS fuit aliquorum Arianorum, qui baptizabant in nomen Patris per Filium in Spiritu sancto. Refert Nicephorus lib. 13. cap. 35. ita baptizare voluisse quendam Episcopum Arianum nomine Deuterium; sed diuino miraculo continuò aquã euanuisse. Alios item Arianos non seruasse verã Baptismi formam patet ex concilio 1. Arelatensi canon. 8. vbi iubentur interrogari Ariani, cùm ad Ecclesiã redeunt, sub qua forma verbotũ à suis baptizati sint: non enim eodem modo omnes baptizabant. Multi quoque eorum Catholicos rebaptizabant, vt Augustinus testatur libro de hæres. cap. 49.

QVINTVS error fuit quorundam Eunomianorum, qui non baptizabant in nomine trium personarum, sed in Domini mortem, vt refert Socrates lib. 5. cap. 23.

SEXTVS fuit Græcorum, qui aliquãdo ita adhærebant suæ formæ, qua dicunt, Baptizetur N. seruus Christi, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt rebaptizare auderent Latinos baptizatos illis verbis, Ego te baptizo, &c. Refert, & damnat hunc errorem Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 4. vbi non damnatur forma baptizandi Græcorum, quæ non differt à nostra, quoad substantiam, vt in Concilio Florentino sessione vltima declaratum est, sed damnatur Græcorum error, qui nostram formam damnare audebant sine vlla ratione, vel caussa.

SEPTIMVS error est Lutheri, Zvvinglij, & Brentij, qui licet forma vsitata vtendum esse doceant; tamen id non putant necessarium ad Baptismi substantiam. Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, affirmat Baptismũ esse rarum, quibuscunq; verbis collatum, modò non in nomine hominis, sed in nomine Domini detur. Immò addit, etiamsi impius minister non det in nomine Domini, tamen esse ratum, si suscipiatur in nomine Domini. Zvvinglius in libro de vera, & falsa religione, cap. de Baptismo sub finem, aperte docet, non esse necessariam vllam certam verborum formam in Baptismo: licet dicat se non vetare, quo minus vtamur sacris verbis iam receptis. Vnde Zvvingliani quidam, vt refert Ioannes Ekius homilia 10. de Baptismo, baptizabant in nominibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti; qui est manifestus Arianismus. Nomen enim, potestatem, & auctoritatẽ significat in Scriptura, Marci vltimo: *In nomine meo dæmonia eiicient*, Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei.* Vt autem est vna Deitas trium personarum, ita vnum nomen, vna virtus, vna auctoritas. Vnde Ambrosius lib. 2. de Sacramentis, cap. 7. & Hieronymus in cap. 4. ad Ephes. notant in Baptismo trinam fieri mersionem, & tamen non dici, In nominibus, sed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ioannes Brentius in suo Catechismo cap. de Baptismo scribit, verum esse Baptismum, si minister post recitatum à Catechumeno Symbolum fidei, ita diceret; *Audiui iam ex te confessionem fidei tuæ, quòd credas in Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: in hanc igitur confessionem intingo te in aquam, vt hoc signaculo certus sis te esse insertũ Christo; vade in pace.* Monet tamen, vt forma Ecclesiæ vsitata seruetur. Quod quidẽ bene monuit, alioqui non esset ratus Baptismus.

Præter hos errores est opinio quædam incommoda multorum Catholicorum, qui putarunt sufficere ad Baptismum, inuocationẽ vnius personæ diuinæ tantùm, ac præsertim Christi. Ita videntur sentire S. Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. Beda in cap. 10. Actor. qui ipsa verba Ambrosij citat. Bernardus epistol. 340. ad Henricum, qui docet, ratum sibi videri Baptismum, quem quidem contulit ex imperitia, In nomine Dei, ac sanctæ & veræ cruc. is. Item Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 6. cap. 2. & Magister lib. 4. senten. dist. 1. & denique Nicolaus Papa in epist. ad Bulgaros, vt habetur canon. A quodam Iudæo, de consecrat. distinct. 4. qui nihil quidem definit, sed profert Ambrosij auctoritatem, & eam approbare videtur.

Fundamenta horum auctorum sunt duo. PRIMVM, auctoritas Apostolorum; qui baptizabant in nomine Christi, vt habetur Actorum 8. & 10. & 19. SECVNDVM, quia in qualibet persona diuina implicitè continentur omnes tres. Qui enim dicit Patrem, simul dicit Filium, & Spiritum oris eius; qui dicit Christum, dicit vngentem, id est, Patrem, vnctum, id est, Filium, & vnctionem, id est, Spiritum sanctum; qui dicit Spiritum sanctum, dicit Patrem, & Filium, à quibus ille spiratur. Sed fundamentum præcipuum omnium auctorum post Ambrosium, est ipsius Ambrosij auctoritas; quare si forte Ambrosius non illud voluerit dicere, quod verba eius sonare videntur, ruit fundamentum præcipuum illius opinionis.

Sed quidquid de hoc sit, certum est, Baptismum, aut absolutè, aut sub conditione repetendum, si detur in nomine Christi, aut alterius cuiusuis personæ, sine expressione aliarum, vt rectè docent Theologi omnes grauiores in 4. distinct. 3.

Est igitur hæc vera forma Baptismi: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vbi non est de essentia, illa particula, *Ego*, & licet ea non debeant omitti cùm præscribatur ab Ecclesia, tamen si omitteretur, Baptismus esset integer, quia satis exprimitur persona ministri in verbo, *Baptizo*.

Porrò hanc esse veram & necessariam formam Baptismi, colligitur ex Euangelio, sed non euidenter ex solo Euangelio, sed cogimur recurrere ad traditionem, & Ecclesiæ declarationem. Quod est NOTANDVM contra Caluinum, & alios hæreticos, qui eandem formam præscribunt in ritu Baptismi & eadem vtuntur, cùm tamen nolint traditiones, sed solã Scripturam admittere. In Euangelio nihil habemus nisi vnum testimonium, Matth. 28. *Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti.* Ex quibus verbis, si sola considerentur, non cogimur dicere; Ego te baptizo, sicut non cogimur dicere cùm prædicamus, Ego vos doceo; sed videmur satisfacere, si baptizemus, & doceamus, etiãsi non exprimamus verbis nos id facere. Pari ratione non colligitur euidenter ex hoc solo loco, oportere dicere, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: posset enim exponi hic locus, vel de fide Trinitatis, vt baptizemus in fide Trinitatis; vel etiam de auctoritate, id est, vt baptizemus auctoritate à Deo accepta; quemadmodum cùm Marci vlt. legimus: *In nomine meo dæmonia eiicient, &c.* Si tamen adiungamus ad hunc locum Euangelij, Ecclesiæ auctoritatem, constabit certissimè, omnia illa verba ad formam Baptismi pertinere.

Nam IN PRIMIS esse dicendum: *Ego baptizo*, vel aliquid eiusmodi, quo exprimatur actio ministri; docet Concilium Florentinum in instructione Armenorum: docet etiam Alexander Papa III. extra de Baptismo, & eius effectu, cap. Si quis puerum: docent omnes catechismi, & rituales libri, etiã antiquissimi. Denique etiam ratio id docet. Nam sola illa verba: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, etiam cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsa lotione externa, non determinatè significant id, quod hoc Sacramento significari debet. Nam posset fieri lotio illa ad refrigerandum, aut curandum ab aliquo morbo, & ad id etiam rectè inuocaretur auxilium sanctæ Trinitatis. Itaq; addendum est verbum, *Baptizo*, quo ex vsu Ecclesiastico significatur ablutio animorum non tam carnis, quàm spiritus.

DEINDE esse exprimendam aliam personam à ministro diuersam; quod facimus per pronomen (*Te*) ac proinde non posse vllum baptizare seipsum; docet præter testimonia iam allata, disertis verbis Innocentius III. extra de Baptismo, & eius effectu, cap. Debitum.

DENIQVE esse exprimendas tres diuinas personas, præter allata testimonia, docent duo summi Pontifices, Pelagius can. Si renera, & canon. Multi sunt, & Zacharias can. In Synodo de consecr. dist. 4. qui affirmant, Baptismum non esse ratum, si detur in nomine Domini, aut in nomine Christi, nisi diserte exprimãtur tres personæ. Idem confirmat traditio omnium Patrum, qui affirmãt, Baptismum dari debere in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Vide can. 49. Apostolorum. Dionysium de Ecclesiastica hierarchia, cap. 2. Iustinum in Apologia 2. Origenem in cap. 6. ad Rom. in illud: *Quicunque in Christo baptizati sumus.* Vbi etiam dicit non haberi ratum Baptismum in nomine solius Christi, nisi addantur aliæ personæ. Item Athanasium serm. 3. contra Arianos, parùm à medio: vbi dicit non esse perfectam initiationem, nisi in nomine trium personarum; quod idem habent Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 12. & Didymus lib. 2. de Spiritu sancto, non procul ab initio. Vide etiam Nyssenum in libro de Baptismo ante medium. Chrysostomum in cap. 5. ad Ephes. in illud: *Mundans eam lauacro.* Nazianzenum oratione in sanctum lauacrum prope finem. Damascenum lib. 4. cap. 10. & Theophylactum in cap. vlt. Matthæ. Præterea ex Latinis Tertullianum libro contra Praxeam, & libro de corona militis. Cyprianum in epistola ad Iubaianum. Hilarium lib. de Synodis in fine. Ambrosium lib. 2. de Sacramentis, cap. 5. & 7. de iis, qui initiantur mysteriis, cap 4. Hieronymum in cap 4. ad Ephes. Siricium in epist. 1. Innocentium epistol. 22. Augustinum lib. 6. de Baptismo, cap. 25 Leonem in epist. 4. Fulgentium de incarnatione, & gratia Christi, cap. 11. Gregorium lib. 9. epist. 61.

Neque illa argumenta quæ posuimus pro eorum opinione, qui putabant Baptismum esse ratum, si in nomine solius Christi daretur, aliquid concludunt. Ad PRIMVM de exemplo Apostolorum, aliqui Scholasticorum respondent, Apostolos id fecisse ex quadam peculiari Dei dispensatione. Sed, cùm neque in Scriptura, neque in vllo Concilio, neque in Patribus legatur talis dispensatio, solidius respondent, qui negant Apostolos baptizasse, nisi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; id quod etiam confirmatur ex cap. 19. Actorum. Nam cùm quidam Paulo dixissent: *Neque si Spiritus sanctus est, audiuimus*; subiunxit Paulus: *In quo ergo baptizati estis?* Quibus verbis indicat etiam suo tempore in ipsa forma Baptismi nominari solitum Spiritum sanctum. Et cùm certum sit, nunquam datum esse in nomine solius Spiritus sancti, sequitur vt datus sit in nomine trium personarum. ADDE, quòd cùm in Canonibus Apostolorum damnentur, qui aliter baptizant, quàm in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & antiquissimi Patres, qui vel Apostolos viderunt, vel eorum discipulos, vt Dionysius, & Iustinus, eandem formam Baptismi præscribãt, non est vllo modo credibile Apostolos aliter baptizasse.

Quod autem Lucas dicit in Actis, cap. 2. 8. 10. & 19. baptizasse Apostolos in nomine Domini Iesu: potest intelligi multis modis, nimirum, vt baptizasse dicantur in fide Domini Iesu, vel auctoritate Domini Iesu, vel Baptismo à Christo instituto, vel denique in nomine Domini Iesu, sed non solius, verùm adiuncto Patre & Spiritu sancto. Fortasse enim ad magis commendandum nomen Christi, ita dicebant: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij eius Iesu Christi, & Spiritus sancti.

Et hoc modo videntur mihi intellexisse hæc loca, Hilarius, Basilius, & Fulgentius. Nam Hilarius, in libro de Synodis prope finem, enumerat varia loca Scripturæ, quæ videntur inter se pugnare, nisi rectè intelligantur: & inter alia ponit hæc loca, quod Apostoli Matthæi vltimo iussi sint baptizare, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & tamen in Actis Apostolorum referãtur baptizasse in nomine Christi. Etquamuis non explicet Hilarius quomodo hæc intelligenda sint, tamen ex modo loquendi ipsius, & ex aliis similibus locis in speciem pugnantibus, colligitur eum sensisse Apostolos baptizasse in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: alioqui, vt ipse dicit, in crimine fuissent, tanquam præuaricatores regulæ diuinæ sibi datæ; sed Lucam in Actis id ipsum breuissime significasse, exprimẽdo nomen Christi, & non negando nomina aliarum personarum. Fulgentius de incarnatione, & gratia Christi, cap. 11. apertissimè dicit, Apostolos baptizasse in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & hoc ipsum esse baptizare in nomine Domini Iesu, vt dicitur Actor. 2. vel in morte Christi, vt dicitur Rom. 6. Basilius in libro de Spiritu sancto, cap. 12. scribit in nomine Filij, intelligi omnes personas, cùm Scriptura dicit, Apostolos baptizasse in nomine Christi; proinde Apostolos reuera in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizasse, non in nomine solius Christi. Vbi vult S. Basilius in vna persona intelligi omnes, quod attinet ad verba S. Lucæ in Actis, non autem quod attinet ad ipsam formam Baptismi. Et hoc etiam modo aliqui volunt loquutum esse Ambrosium, & ex eo Bedam. Nam Ambrosius videtur sequi Basilium, cùm eadem testimonia adducat, & de eadem re loquatur, & frequentissimè soleat Basilij sententias suas facere: certè Catechismus Romanus cap. de Baptismo, coniũgit in hac re Ambrosium cum Basilio.

Ad SECVNDVM argumentum respondeo, non sufficere in Baptismo implicitam mentionem trium personarum, tum quia Dominus in Euangelio, & omnes Patres explicitam tradunt, tum etiam quia Sacramenta sunt signa externa, & sensibilia; proinde oportet inuocationem trium personarum exterius, & sensibiliter sonare, nec sufficit, si vnius personæ inuocatio exterius sonet, aliarum autem sola mente concipiatur, quod fit, quando implicitè solũ inuocantur.

CAPVT IIII.

De necessitate & institutione Baptismi.

DIximvs de caussa materiali, & formali; nunc de necessitate dicendum, quæ ad causam finalem pertinere videtur. Ac primùm nulla quæstio est, quin Baptismus sit necessarius ad salutem ex diuino Christi mandato. Id enim etiam Caluinus

Caluinus fatetur in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 5. Sed controuersia est, an sit necessarius, vt medium ad salutem, ita vt si quis non baptizetur, pereat, etiamsi fortè ob ignorantiã excusetur à præuaricatione præcepti. Ac præcipuè habet locum controuersia in paruulis, qui non sunt capaces præcepti. Tres autẽ sunt quæstiones. PRIMA, an Baptismus sit necessarius. SECVNDA, quando cœperit esse necessarius. TERTIA, an possit suppleri per martyrium, aut pœnitentiam, quæ dicuntur Baptismata, illud sanguinis, hoc flaminis.

De PRIMA quæstione fuit olim hæresis Pelagianorum, Baptismum non esse necessarium ad remissionem peccati originalis, sed solùm ad assequutionem regni cœlorum, teste Augustino libr. de hæresibus, cap. 69.

Sed nostri hæretici Pelagianis multò audaciores, non solùm ad remissionem peccati, sed etiam ad regnum cœlorum negant Baptismum esse necessarium. Id in primis negauit Ioan. VViclef, vt testatur Thomas VValdensis tom. 2. cap. 96. Deinde Zvvinglius lib. de vera, & falsa religione satis apertè negat, Baptismum esse necessarium ad salutem, quod nihil sit nisi externum symbolum. Martinus Bucerus in cap. 3. Matth. idem docet, sed ex alio fundamẽto, nimirum, quia pueri prædestinati etiam sine Baptismo saluantur, non prædestinati autem, etiã cum Baptismo damnantur. Ioan. Caluinus in Antidoto Cõcilij ad 6. sess. cap. 5. & lib. 4. Instit. cap. 16. §. 24. & 25. docet, paruulos fidelium etiam sine Baptismo esse sanctos, & mẽbra Ecclesiæ, & si moriantur, saluari. Fundamentum eius est, quia putat filiis fidelium non imputari peccatum originis, idq; ex vi fœderis Dei facti cum Abraham, Gen. 17. *Ero Deus tuus, & seminis tui.* Nos enim successimus per Christum in Abrahæ posteritatem. Idẽ habet Petrus Martyr in capit. 7. 1. ad Corin. in illa verba: *Alioquin filij vestri immũdi essent, nunc autem sancti sunt.* Vbi apertè dicit, filios fideliũ saluari sine Baptismo, & profert eadem argumenta, quæ Caluinus. Idẽ quoque habet Henricus Bullingerus Zvvinglij successor in Tigurina synagoga in eũdem locum, 1. Cor. 7. Hoc tamen videtur interesse inter Bullingerum, & Caluinum; quòd Caluinus solos eos facit sanctos, ante Baptismum, qui nascuntur ex parentibus fidelibus: Bullingerus autem in libro de Testamento, seu fœdere Dei vnico, & æterno, docet, satis esse, si parentes alij eis nascuntur. Immò etiam videtur dicere, satis esse, si maiores fuerint fideles, licet immediati parentes non sint fideles. Ex quo sequitur secũdum opinionem huius hominis saluari ferè omnes pueros: rari enim sunt, qui non habuerint aliquem ex maioribus suis fidelem.

Contra hos errores posuit Concilium Tridentinum sess. 7. can. 2. *Si quis dixerit, Baptismum non esse necessarium ad salutem, anathema sit.* Probatur hæc veritas PRIMO ex Dei verbo expresso, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quæ verba non sonant præceptum, sed medium, vt Augustinus demonstrat lib. 1. de peccatorum merit. & remiss. cap. 30. vbi hunc locum accuratè expendit. Et patet etiam ex ratione, quæ redditur: *Quod natũ est ex carne, caro est, &, oportet vos nasci denuò.* Indicat enim Dominus homines nasci carnales, & peccatores, atque adeò seruos peccati; & proinde necessarium esse remedium contra hæc mala, quod remedium deinceps erit Baptismus. Idem apertissimè conuincitur ex figura ænei serpentis, quam ibidem Domi-

Dominus ponit. Vult enim ita esse remedium contra mortẽ æternam renasci per fidẽ, & Baptismum suum, vt olim fuit serpens æneus remedium vnicum contra morsum serpentium. Itaque illud: *Nisi quis renatus fuerit, &c.* simile est, ac si quis diceret; Nisi comedas, non viues. vel; Nisi pharmacum sumas, non conualesces. Ista enim non tam præceptum, quàm mediũ necessarium significant. Neque de hoc aduersarij disputant, sed nituntur variis expositionibus ita deprauare hunc locum, vt non possit ex eo colligi aquam necessariam esse.

Caluinus in Antidoto loco notato duo dicit. PRIMO, secundum aliquos Patres aquam accipi pro mortificatione: quod idem habet Kemnitius in Examine, can. 2. sess. 7. & nominat Basilium, qui per aquã intelligit mortificationem. AT hoc vanum est. Nam Basilius libro de Spiritu sancto, capit. 15. non explicat quid ad literam significet aquæ vocabulum, Ioan. 3. sed præsupponens significare veram, & naturalem aquam, quærit cur aqua adiungatur Spiritui in Baptismo, & caussam reddit, vt aqua significet mortificationem peccatorum, spiritus autem resurrectionem virtutum.

SECVNDO Caluinus dicit, aquam hoc loco esse epithetum Spiritus, & sensum esse; Oportere nasci ex Spiritu, qui purgat ad modum aquæ. SED hanc expositionem refutauimus suprà lib. 1. de Sacramẽtis, cap. 31. vbi attulimus quindecim testimonia Patrum, qui hunc locum intelligunt de aqua Baptismi: & præterea idem confirmauimus aliquot rationibus.

Petrus Martyr in cap. 7. 1. ad Cor. præter hanc Caluini explicationem, quã non improbat, adfert aliam, quòd videlicet non sit vis facienda in illa copulatiua: *Ex aqua, & spiritu.* Satis enim est, si ex Spiritu homines renascantur, quomodo Rom. 10. dicitur: *Corde creditur ad iustitiam, & ore confessio fit ad salutem.* Vbi habetur eadem copulatiua particula, &, & tamẽ non est eiusdem necessitatis fides cordis, & confessio oris. AT hoc etiam miserum est effugium. Nam in primis cõfessio oris, & fides cordis non referuntur ad eandem fidem, seu effectum; fides enim cordis necessaria est ad iustitiam acquirendam; confessio oris ad salutem non amittendam. At in Baptismo, Spiritus & aqua ad eandem regenerationem pertinent: quare loca illa non sunt similia. Præterea si non est vis facienda in copulatiua, certè æquinalebit disiunctiuæ: inde autem sequetur satis esse renasci ex aqua sine Spiritu, quod absurdissimum est. Quod enim Martyr dicit, Christum velle, vt renascantur ex Spiritu, gratis dicit. Si enim particula, &, copulatiuè accipitur, vtrumque est necessarium; sin disiunctiuè, alterutrum sufficit, quodcunque illud sit.

Zvvinglius in cap. 1. Marc. exponit per Baptismum concionem. Ioan. Brentius in cap. 3. Matt. totũ locum Euangelij: *Nisi quis renatus fuerit*; exponit de pœnitentia, vt sensus sit: *Nisi quis pœnitentiam egerit, non intrabit in regnum cælorum.* Denique Ioan. Vviclef, teste Thoma Vvaldensi, tomo 2. cap. 101. per aquam in loco Euangelij Ioan. 3. intelligit aquam illam, quæ fluxit ex Christi latere, vt sensus sit; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, quæ fluet ex meo latere, id est, ex passione mea, &c.

Sed hæc & similia somnia facilè refutantur. PRIMO, ex communi consensu Patrum suprà citatorum. Cùm enim hic locus tam variè exponatur ab hominibus huius, & superioris ętatis, nihil rectiùs facere possunt homines prudentes, etiamsi Christiani non essent, quàm appellare ad iudicium antiquorum,

qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui ante nostras lites hunc locum exposuerunt.

SECVNDO, refelluntur ex communi axiomate Theologorum, quo docemur Scripturam intelligere secundum verborum proprietatem, vbi non cogimur euidenti absurdo; alioqui possemus deprauare omnia loca, etiam clarissima, si liceat pro arbitrio fingere nouos sensus. Porrò aduersarij nullũ absurdum ostendunt, quod sequatur, si hoc loco per aquam intelligamus aquã, nisi quia hinc refellitur ipsorum hæresis.

TERTIO, quia si hoc loco per aquam non intelligimus aquam, difficile erit statuere, Sacrameotum Baptismo constare ex aqua: quod tamen affirmant hoc tempore omnes tum Catholici, tum hæretici. Nam cetera loca Scripturæ, vbi fit mentio aquæ in Baptismo, vt Actor.8.& Ephes.5. probant quidem posse homines baptizari aqua, sed non probant non posse baptizari aliis etiam liquoribus. Et præterea poterunt ea loca detorqueri ad metaphoras, non minus, quàm iste. Rectè igitur Concilium Tridẽtinum, sess.7.canon.2.anathema dicit omnibus, qui hunc locum Euangelij detorquent ad metaphoras,& non intelligunt de vera,& naturali aqua, vt verba sonant.

SECVNDO, probatur eadem veritas ex traditione Ecclesiæ, & Patrum: semper enim Ecclesia credidit, infantes perire, si absque Baptismo de hac vita recedant. Ac PRIMVM habemus testimonia Conciliorum Carthaginensis, & Mileuitani apud Augustinum epist.90.& 92. in quibus ex professo damnatur sententia eorum, qui putant paruulos saluari sine Baptismo. Quibus consonat Tridentinum Concilium, sess.6.cap.3.& sess.7.can.5.

SECVNDO, habemus testimonia Pontificum. Siricij in epist.1.ad Himericum, cap.2. & Innocentij I. epist. 26. ad Concilium Mileuitanum, qui docent paruulos omnino perire, si absq; Baptismo decedant. Item Leonis I. epist. 80. aliàs 78. ad Episcopos Campaniæ, vbi dicit, in periculo vitæ quocunque tempore esse homines baptizandos, ne careant necessaria liberatione.

TERTIO, habemus testimonia omnium ferè Patrum, qui idem docent, vt Irenæi lib.3.cap.19.Origenis in cap.6.ad Rom.Naziãzeni oratione in sanctum lauacrum. Basilij orat.13. de exhortatione Baptismi. Item Cypriani lib.3.epist.8.ad Fidum.Ambrosij lib.2. de Abraham, cap.vltim. Hieronymi lib.3. contra Pelagianos. Augustini lib.1. de peccatorum meritis, & remiss.cap.16. 23.24.& 27. & epist. 28. lib.2.de origine animæ, cap.12. & lib.3.cap.9. Prosperi lib.2. de vocatione Gentium,cap.8.Fulgẽtij lib.de fide ad Petrum, cap. 30. Bernardi serm. 66. in Cantica. & Petri Cluniacensis in epist. contra Petrobrusianos, qui ex professo hoc tractat. Sed audiamus vnum, aut alterum AVGVSTINI testimonium nomine aliorum, lib.3. de origine animæ,cap.9. *Noli*,inquit,*credere*,*noli dicere*, *noli docere*, *infantes antequam baptizentur morte præuentos*, *peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum*, *si vis esse Catholicus*.& in epistol. 20. ad Hieronymum: *Quisquis dixerit*, *quod in Christo viuificabuntur etiam paruuli*, *qui sine Sacramenti eius participatione de vita exeunt*, *hic profectò*, *& contra Apostolicam prædicationem venit*,*& totam condemnat Ecclesiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur*,*& curritur*, *quia sine dubio creditur aliter eos in Christo omnino viuificari non posse*.

TERTIO, probatur ratione deprompta ex fundamentis aduersariorum. Nam fundamentum ipsorum est, quia filij Christianorum nascuntur liberi à reatu peccati originalis, non quidem, quòd non habeant peccatum, sed quia eis non imputatur, cùm sint filij sanctorum. Hoc enim fundamentum facilè potest euerti. PRIMO, quia Iacob,& Esau, filij erant optimi patris Isaac,& tamen Deus Iacob dilexit. Esau autem odio habuit, antequam aliquid boni, vel mali egissent, Rom.8. Non ergo filij sanctorum nascuntur sancti.

Respondet Petrus Martyr in comment.1.Corint.7. filios sanctorum nasci sanctos, quando sunt prædestinati: quia tamen nos ignoramus, qui sint prædestinati, ideò benè speramus de omnibus filiis sanctorũ, donec illi per mala opera non prodant suam reprobationem. INEPTA responsio. Nam si res ita se habet; impertinens erit nasci ex fideli, vel infideli, & benè sperandum erit de omnibus infantibus; sæpissimè enim contingit, vt filij fidelium sint reprobi, & filij infidelium prædestinati. Præterea si filij fidelium non prædestinati, non nascuntur sancti, malè allegat Petrus Martyr Caluinum, sequutus illam promissionem Genes.17. *Ero Deus tuus*, *& seminis tui*.

Respondet Martyr, illam promissionem non esse vniuersalem, sed solùm habere locum in prædestinatis. AT hoc gratis dicitur; Verba enim Scripturæ absoluta sunt, neque vlla fit in toto illo capite mentio prædestinationis. Et denique promissio illa inanis additur, si adiungenda est conditio prædestinationis: nullam enim consolationem inde capere possunt, vel parentes, vel filij, cùm ignorent an sint prædestinati. Simile est si Rex diceret alicui; Do tibi hanc vrbem pro te,& posteris, si tamen mihi placuerit posteris tuis illam concedere.

SECVNDO, Dauid erat filius hominis fidelis, & tamen Psal.50.dicebat: *In iniquitatibus conceptus sum*, *& in peccatis concepit me mater mea*. Et Apostolus erat filius sanctorum, vt ipse affirmat 2.Corin.12.& tamen ait Ephes.2. *Eramus & nos natura filij iræ*.

Respondent: Hæc dici de corruptione naturæ, & de peccato quod reuera inest, non de reatu, qui non est in filiis fidelium, cùm eis peccatum non imputetur. SED certè, esse filium iræ, apertissimè sonat reatum. Filius enim iræ non est, nisi qui est obnoxius pœnæ, & vindictæ. Non autem est obnoxius pœnæ, cui peccatum non imputatur. Vnde Paulus non ait, Sumus filij iræ, sed, *Eramus*, & tamen secundum aduersarios, peccatum semper manet etiam post Baptismum.

TERTIO, loca Apostoli Pauli de peccato originali generalia sunt, Rom.5. *In quo omnes peccauerunt*. & 1. Corinth.15. *Christus pro omnibus mortuus est*, *ergo omnes mortui sunt*. Nec possunt hæc loca exponi de vitio naturæ, non de reatu: alioqui nemo haberet reatum. Nec potest dici, filios fidelium contrahere peccatum originale, sed mox dimitti eis, antequam nascantur. Nam si filij fidelium ideò sanctificãtur, quia sunt filij fidelium, eodem momento incipient sancti esse, quo incipiunt esse filij fidelium; at eodem momento incipiunt esse filij fidelium, quo incipiunt esse impliciter: ergo nunquam habent peccatum originale, quod est contra Paulum, & contra ipsos aduersarios, qui admittunt peccatum originale,& non aduertunt se pugnantia dicere.

QVARTO, fundamẽtum aduersariorum, pugnat cum axiomate omniũ Patrum, immò etiam omnium Christianorum; quod est, Christianos non nasci, sed fieri; vt Hieronymus ait epist.7. ad Letam. Tertullianus in Apologetico, cap.17.in fine, & alij passim. Iam enim secundum Caluinum, & Martyrem Christiani nascuntur, non fiunt.

Sed argumenta ipsorum videamus. PRIMO obiiciunt illud Gen.17. *Ero Deus tuus*,*& seminis tui*. Quod quidem dictum est Abrahæ, & eius posteritati: sed nos per Christum successimus in posteritate Abrahæ. Christus enim soluit maceriam, quæ nos separabat à populo Dei.

RESPONDEO, promissionem illam, vt suprà ostendimus in quæstione de differentia Sacramentorum nouæ & veteris legis, ad literam non fuisse promissionem remissionis peccatorum, sed peculiaris protectionis,& gubernationis,& terrenæ felicitatis: tamen sensu quodam mystico, fuisse etiã spirituales promissiones,& remissionis peccatorum ac vitæ æternæ,& ad nos pertinere: sed ad nos descẽdere non per carnalem generationem parentum, sed per spiritualem regenerationem Christi. Nam Apostolus Rom.4. & 9.& Gal.3.& 4.apertè docet eos esse veros Abrahæ filios, non qui sunt filij carnis, sed qui sunt filij fidei, id est, qui imitantur fidem Abrahæ. Tunc ergo incipimus secundum Apostolum esse filij Abrahæ, cùm incipimus esse fideles: quod paruuli non faciunt, nisi cùm baptizantur; illis enim baptizari est credere, vt dicit Augustinus lib.1. de peccatorum meritis,& remiss.cap.27. Et præterea ratio idem docet. Nam per carnalẽ generationẽ non possumus fieri filij Abrahæ, cùm parentes nostri ab Abraham non descendant, sed quia Christus verè fuit filius Abrahæ; tunc & nos incipimus esse filij Abrahæ, cùm incipimus esse Christi filij, vel fratres. Id autem certum est non fieri nisi per Baptismum. Vnde Ioan.1. *Qui non ex sanguinibus*, *neque ex voluntate carnis*, *neque ex voluntate viri*, *sed ex Deo nati sunt*. & Ioan.3. *Oportet vos nasci denuo*. Vide Augustinum epist.200.ad Asellicum.

SECVNDO obiiciunt illud Apostoli 1.Cor.7. *Filij vestri immundi essent*, *nunc autem sancti sunt*.

RESPONDEO cum Augustino lib.3 de peccatorum merit.& remiss. cap.12.quidquid significetur per hanc filiorum sanctitatem, non posse vllo modo intelligi, quod aduersarij volunt, filios fieri sanctos sine Baptismo. Nam ibidem Paulus dicit, sanctificari coniugem infidelem per fidelem, & tamen stultissimum esset credere, coniugem infidelem, sine conuersione ad Deum, & Baptismo Christi posse peruenire ad remissionem peccatorum hoc solo, quòd adhæret coniugi fideli.

Porrò tres sunt huius loci Patrum expositiones. VNA est, sanctos hîc vocari filios sanctitate quadam ciuili, quod videlicet legitimi, non spurij sint. Ita commentarius, qui tribuitur Ambrosio, & S. Thomas. & Anselmus in hunc locum.

Refellit Martyr hanc expositionem, quia filij essent legitimi, etiamsi vterque coniunx esset infidelis: & tamen Apostolus dicit, filios nasci sanctos ex vno coniuge fideli, altero infideli; quia sanctificatur infidelis per fidelẽ: aliqua igitur alia sanctitas hoc loco agnoscenda est. SED malè reprehenditur hæc expositio. Nam alia ratio est coniugij inter duos infideles, alia inter fidelem, & infidelem. Nam cùm vterque coniunx est infidelis, coniugium sine dubio est legitimum, vt ciuilis quidam contractus; neque de eo dubitari poterat; vt etiã non potest dubitari cùm vterque est fidelis. At cùm alter fidelis est, alter infidelis, dubitari poterat, an coniugium esset legitimum propter religionis disparitatem: videtur enim fidelis pollui ob cohabitationem cum infideli. Ideò Apostolus monet Christianos, etiam tum Matrimonium esse legitimum, neque pollui fidelem ob cohabitationem cum infideli, sed è contrario sanctificari infidelem per fidelem: maior enim vis est fidei, quàm infidelitatis. Esse autem etiam in tali disparitate religionis, legitimum coniugium, probat ex eo, quod filij eorum non censentur immundi, id est, infames, & spurij, sed sancti, id est, legitimi & liberi à ciuili ignominia.

ALTERA expositio est, filios horum coniugum dici sanctos, quia consecrantur Deo ab altero coniuge fideli, & per Baptismum Christiani fiunt, & in Dei timore educantur. Hortatur enim Apostolus coniuges Christianos, vt non discedant à coniugibus infidelibus, si ipsi infideles velint cum fidelibus permanere; & rationem reddit, quia sanctificatur infidelis per fidelem, id est, vel conuertitur ad fidem, vel certè est candidatus fidei, cùm non abhorreat à consuetudine coniugis fidelis: inde autem sequitur, vt filij sancti sint, id est, Christiani fiant. Quod certè non fieret, si nollet infidelis cum fideli habitare, vel non sanctificaretur infidelis per fidelem; tunc enim filij sequerentur parentem infidelem, & proinde immundi; & infideles essent. Ita expositi Tertullianus lib.2. ad vxorem, & ex eo S. Hieronymus lib.1. in Iouinianum,& in epist.153.ad Paulinum,& Augustinus, lib.2. de peccatorum meritis,& remiss.ca.26.& lib.3.cap.12. & lib.1.de serm. Domini in monte, cap.27.

Carpit etiam hanc expositionem Petrus Martyr, vt suam hæresim ex hoc loco Apostoli stabilire possit. Nam sæpe accidit, vt qui ex scortatione filios suscepit, eos Christianos fieri curet, & in timore Dei enutriat, vt Augustinus ipse fecit cum filio suo Adeodato, & tamen nemo inde probaret sanctam esse coniunctionem cum scorto. Paulus autẽ probat sanctum esse coniugium etiam infidelis cum fideli, quia inde nascuntur filij sancti. AT immeritò reprehendit Martyr hanc expositionem. Nam coniunctio cum scorto, res est per se mala, & ideo non potest fieri sancta per coniunctionem fidelis, nec potest fieri laudabilis, & retinenda, etiamsi inde nascantur filij, qui Christiani fiant. Nam non sunt facienda mala, vt veniant bona, Rom.3. At coniugium etiam infidelium res est bona, & ideò potest fieri melior, si alter eorum conuertatur ad fidem, & potest commendari, & suaderi perseuerantia in tali coniugio; ob bonum quod inde sequitur, vt filij Christiani fiant.

TERTIA expositio est aliorum, vt referunt Augustinus; & Anselmus locis citatis, qui dicebant, sanctificari coniugem infidelem per fidelem, quia discebat seruare leges coniugij, & non abuti Matrimonio. Infideles enim qui ignorant Deum, etiamsi legitimè coniuncti sint, tamen sæpe abutuntur Matrimonio, neque abstinent se à copula coniugali tempore menstrui, neque semper naturalem modum seruant: inde autẽ polluitur coniugium, & filij nascuntur immundi; à qua pollutione liberantur & parentes & filij, per hoc quod infidelis consentit habitare cum fideli, & proinde seruare leges casti coniugij.

TERTIVM argumentum Caluini; Prophanatur Baptismus cùm datur ei, qui ad Christum non pertinet, quomodo prophanatur sigillum regium, cum eo signatur falsum diploma.

RESPONDEO; Baptismum non prophanari, cùm datur immundis, sed cõtrà potius sanctificare, & purgare immundos. Non enim est sigillum, vt Caluinus somniat, acceptæ gratiæ, sed est instrumentum conferens gratiam, & signum gratiæ, quæ tunc datur.

QVARTVM argumentum; Infantes Iudæorum, qui ante octauum diem moriebantur, non poterant circumcidi, & tamen non est verisimile eos periisse, igitur sine Circumcisione saluabantur. At eadem ratio

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio est Baptismi apud Christianos, & Circumcisiohis apud Iudæos.

RESPONDEO; Totum argumentum constare ex rebus incertis. Nam IN PRIMIS multi veterum (vt suprà diximus) negant Circumcisionem datam in remedium contra peccatum. DEINDE non scimus an ante octauum diem haberēt infantes Iudæorum aliquod remedium, & quod illud esset. DENIQVE non est eadem ratio Christianorum, & Iudæorum. Nunc enim determinatum est à Christo certum remedium, & quidem communissimum, & facillimum, præter quod non licet fingere aliud; tunc autem quid heret, certò sciri non potest, cùm Scriptura nihil dicat. Illud vnum certò scimus ex diuinis literis, omnes homines nasci peccatores, nec saluari, nisi per Christi passionem certis mediis applicatam, vt Augustinus fusè docet in tribus libris de peccatorum meritis, & remissione, & libris quatuor de origine animæ.

QVINTVM argumentum; Si Baptismus est necessarius, peribunt sine sua culpa infiniti infantes, quod alienum videtur à Dei misericordia. Hoc argumentum Petri Martyris, fuit etiam quorundam Catholicorum, vt Caietani, Gabrielis, & aliorum, qui non quidem docent, filios Christianorum nasci sanctos, sed tamen conantur inuenire alia remedia pro paruulis, præter Baptismum.

SED respondemus cum Augustino lib.2. de bono perseuerantiæ, cap.12. & Prospero lib.2. de vocatione Gentiũ, c.8. Dei iudicia esse occulta, cur tot paruulos perire sinat; interim tamen esse iustissima. Nã etiamsi paruuli sine sua culpa non baptizantur, non tamen sine sua culpa pereunt, cùm habeant originale peccatum. Qui autem fingunt aliud remedium præter Baptismum, apertissimè pugnant cum Euangelio, Conciliis, Patribus, atque Ecclesiæ vniuersæ consensu. Nam vt Augustinus ait epist.28. non alia de caussa in Ecclesia festinatur, & curritur cum infantibus periclitantibus ad Baptismum, nisi quia constat nullum esse aliud remedium. Videntur autē, qui ista fingunt, non cogitare curam infantiũ magis ad Deum, quàm ad se pertinere; & Christũ cùm Baptismum necessarium asseruit, Ioan.3. bene sciuisse, multos eo remedio sine sua culpa priuãdos, & facillimum esse Deo, si vellet, prouidere infantibus omnibus Baptismum, sicut reipsa prouidet omnibus electis, Quod enim Bucerus, & Martyr dicũt, infantes prædestinatos etiam sine Baptismo saluari, ineptissimè dicitur, vt Augustinus ostẽdit lib.3. de origine animæ, c.10. Quos enim Deus prædestinauit, iis remedia ad salutem efficacissimè prouidit. Proinde omnes, qui in infantia moriuntur, si prædestinati sint, sine dubio baptizantur, & contrà si reprobi sint, non baptizantur.

CAPVT QVINTVM.

Quo tempore cœperit Baptismus esse necessarius.

QVO tempore cœperit Baptismus esse necessarius, quæstio est inter Theologos. Sed quia non est cõtrouersia cum hæreticis, exponam solum paucis propositionibus, quæ mihi esse probabilior sententia videatur.

PRIMA propositio: *Baptismus ante passionem Domini institutus est.* NOTA negari non posse, quin aliquem Baptismum Christus in vsu habuerit ante passionem. Nam Ioan.3. & 4. dicitur Christus baptizasse per discipulos suos. Sed dubium esse potest, an ille Baptismus fuerit Sacramentum illud, quod nunc habemus, & de quo fit mentio Matth.vlt. an verò fuerit præparatio quædam ad Baptismi Sacramẽtum postea instituendum, vt erat Baptismus Ioannis. Et quidem CHRYSOSTOMVS hom.28. in Ioan. & Theophylactus in cap.3. Ioan. apertè docent Baptismum illum, quo discipuli Christi baptizabant Ioan.3. non remisisse peccatum, & fuisse in aqua tantùm sine Spiritu; nec vllam fuisse differentiam inter Baptismum discipulorum Christi, & Ioannis, sed vtrumque fuisse præparationem ad fidem: & ideò Christum non baptizasse per se, sed per discipulos, quia non decebat eum baptizare sine Spiritu. Idem videtur sentire S.LEO epistol.4. ad Episcopos Siciliæ, cap.5. *Ipsa*, inquit, *operis qualitas docet celebrãdæ generaliter gratiæ eũ esse legitimũ diem*, id est, diem Resurrectionis, *in quo orta est & virtus muneris, & species actionis. Ad cuius rei confirmationem plurimum valet, quod ipse Dominus Iesus Christus, posteaquam resurrexit à mortuis, discipulis suis, in quibus omnes Ecclesiarum præsules docebãtur, & formam, & potestatem tradidit baptizandi, dicens: Euntes ergo nunc docete omnes gentes, baptizãtes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. De quo viq; eos etiam ante passionem potuisset instruere, nisi propriè voluisset intelligi, regenerationis gratiam ex sua Resurrectione cœpisse.* Hæc ille. Probabilius tamen est, quod nos diximus. Quod ex professo docent Cyrillus hbr.2. in Ioan. cap.57. & seq. & Augustinus tract.13. & 15. in Ioan. & epist.108. ad Seleucianam, & Hugo de S.Victore lib.2. de Sacramentis, part.6. cap.4.

Est hæc communior Theologorum sententia, cùm Magistro in 4.d.3. Et ratio est. PRIMO, quia Ioan.3. dicitur Christus baptizasse, cùm tamen non ipse baptizaret, sed discipuli eius, vt ibidem adiungit Euangelista. Ergo ille Baptismus erat propriè Christi Baptismus, vt distinguitur à Baptismo Ioannis; alioqui non ipse, sed Ioannes diceretur baptizasse eos, quos discipuli Christi baptizabant. Si autem erat proprie Christi Baptismus, necessariò erat in aqua, & spiritu, non in sola aqua. Semper enim Scriptura ponit hoc discrimen inter Christum, & Ioannẽ, quòd iste in aqua, ille non in sola aqua, sed etiam in Spiritu baptizaret. Nec decebat vt Christus institueret inanem cæremoniam, aut munus Ioannis sibi vsurparet, nimirum baptizandi in sola aqua. Adde, quod Ioan.1. dicitur de Christo in præsenti: *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.*

SECVNDO probatur hoc idem, quia Act.19. legimus rebaptizatos, quos Ioannes, baptizauerat. At nusquã legimus rebaptizatos, quos discipuli Christi ante passionem eiusdem baptizauerant. Immò probabilissimum est (vt Augustinus docet in epi.108.) Apostolos nõ fuisse baptizatos, nisi ante Christi passionẽ.

TERTIO Patres communi consensũ docẽt, Christum, cùm baptizaretur in Iordane dedisse aquis vim sanctificandi, vt patet ex Tertulliano libro contra Iudæos, cap.de passione; ex Hilario can.2. in Matth. Ambrosio lib.2. in Luc.c.12. Hieronymo in Dialogo contra Luciferianos; Nazianzeno in orationes in sancta Lumina; Beda in c.3 Luc. & ex aliis. At certè non habuerunt aquæ vim sanctificandi, nisi ab eo tempore, quo cœperunt esse materia Baptismi.

Deniq; fundamentum contrariæ sentẽtiæ non est solidum. Solùm enim adferũt Chrysostomũ: & Theophylactus in illud Ioan.7. *Nondum erat Spiritus datus, quia nondum Iesus erat glorificatus.* At hic locus intelligitur de plenitudine Spiritus sancti, quæ dari cœpit visibiliter in Pentecoste; alioqui enim oẽs sancti habuerunt Spiritum sanctũ, etiã ante Christi passionem.

SECVNDA

SECVNDA propositio: *Baptismus Christi institutus est, quando Dominus ipse in Iordane à Ioanne baptizatus est.* Nota de hac re, id est, quo puncto temporis Christus Baptismum instituerit, esse plurimas opiniones Scholasticorum, sed communiorem, & probabiliorem esse quam nos sequimur, quam etiam amplectitur Catechismus Concilij Tridentini, & Magister cum S.Thoma, & aliis lib.4. dist.3.

NOTA præterea, non velle nos dicere, Christum in die sui Baptismi verbis docuisse materiam, aut formam Baptismi; id enim falsum est; sed tum primum statuisse, ac decreuisse, quod postea declarauit Ioan.3. Nicodemo, & alio tempore suis discipulis; vt aqua esset materia Baptismi, & vt forma esset inuocatio trium diuinarum personarum. Determinauit enim aquas, ad Baptismi materiam; cùm eas tactu mundissimæ carnis suæ consecrare, & illustrare dignatus est, vt docent Patres citati. Et simul determinauit formam, cùm in eius Baptismate tota Trinitas sensibiliter apparuit, vt patet Matth.3. Christo enim baptizato aperti sunt cœli, & vox Patris intonuit; & Spiritus apparuit in specie columbæ, & Filius ipse Dei in carne assumpta præsens erat; vbi etiam simul (Hilario, teste loco citato) declaratus est effectus Baptismi à Christo instituti, nimirum quod baptizatis aperitur cœlum, & à Patre in Filios adoptantur, & Spiritu sancto replentur, &c.

TERTIA propositio: *Baptismus Christi non fuit necessarius necessitate medij, aut præcepti ante Christi mortem.* Probatur, quia vsque ad Christi mortem lex antiqua vim suã retinuit, vt patet, quia Christus eã seruauit, vsque ad mortem. Nam pridie quàm pateretur, seruauit cæremoniam agni Paschalis, & Matth.23. monebat homines, vt seruarent, & facerent, quæ Scribæ, & Pharisæi docebant ex cathedra Mosis; ergo etiam Circumcisio, si in remedium peccati data fuerat, vsq; ad Christi mortem vigebat. Non igitur toto eo tempore Baptismus Christi necessarius erat vt medium ad salutem, quandoquidem sine eo poterant homines, etiam paruuli iustificari. Quare illud Christi verbum Ioan.3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* non significat ab eo die, quo Dominus cum Nicodemo loquebatur, fuisse Baptismum necessarium, sed significat necessarium futurum fuisse in lege noua, postquam cessarent cæremoniæ legales, vt rectè exponit Bernardus epist.77. ad Hugonem. Et eodem modo exponendum est, quod ait Fulgentius libro de fide, ad Petrum, cap.3. ex quo tempore dictum est: *Nisi quis renatus fuerit*, neminem sine Baptismo posse saluari. Accipit enim nomine temporis non illum diem, quo ea dicebantur, sed tempus legis nouæ. Denique illud etiam Luc.16. *Lex, & Prophetæ vsque ad Ioannem*: non significat tunc legẽ cessasse, quoad vim, aut obligationem, sed quoad predicationem: Ioannes enim fuit vltimus Prophetarum. Vnde subiungitur: *Ex eo regnum Dei euangelizatur.* Præterea in morte Christi cessauit efficacia cæremoniarum, & totius legis veteris; ergo cessauit etiam vis Circumcisionis; ergo vsque ad illud tempus vim habuit lex vetus. Porrò in morte Christi cessasse vim legis, patet ex Euangelio Matt.27. *Scissum est velum.* & Ioan.19. *Consummatum est.* Item ex Apostolo Roman.7. *Mortificati estis legi per corpus Christi.* Item omnes ferè cæremoniæ legis figuræ erant Christi. Col.2. & Hebr.10. Christus autem in morte compleuit opus redemptionis.

QVARTA propositio: *Baptismus Christi cœpit esse necessarius necessitate medij, & præcepti à die Pentecostes.* Nota, legem veterem simpliciter cessasse in morte Christi, quia tunc cessauit vniuersaliter ratio legis; tamen ob ignorantiam huius rei adhuc obligasse Iudæos vsque ad publicam promulgationem Euangelij: & contrà legem Euangelicã, & Sacramenta Christiana condita fuisse, & multum profuisse etiam ante Christi mortem, tamen non habuisse vim præcepti, nisi post promulgationem solennem, vt Concilium Tridentinum, lets.6. cap.4. dicit de Baptismo. Et ratio est, quia promulgatio est de essentia legis, vt S.Thomas docet part.2. quæst.90. art. 4. Promulgatio autem solennis nouæ legis facta est in die Pentecostes. Quod probatur PRIMO, quia, vt diximus, lex vetus viguit vsque ad Christi mortem: ab eo autem tempore vsque ad Pentecostem neque Christus, neque Apostoli publicè ad populum loquuti sunt. SECVNDO, non debuit promulgari solenniter lex noua, nisi completis omnibus mysteriis redemptionis; mysteria autem cõpleta sunt in Ascensione Christi. TERTIO, lex vetus solenniter promulgata fuit in monte Sina die quinquagesimo post primum Pascha Iudæorum; ergo lex noua promulgari debuit die quinquagesimo post primum Pascha Christianorum. Fuisse enim illam legis promulgationem, figuram promulgationis Euangelij, docent Augustinus epist.119. Leo serm.1. de Pentecoste, & alij. QVARTO, concioni primæ, quam habuit S. Petrus Act.2. ipso die Pentecostes, conueniunt omnes conditiones promulgationis solennis. Nam habita est in vrbe Regia Hierosolymorum, præsentibus omnibus hominibus omnium nationum, vt Lucas testatur, à summo Præcone Euangelij, qui erat Apostolus Petrus, & in ea concione comprehensa sunt præcipua capita totius doctrinæ Euangelicæ. Denique continuò etiam cœpit vsus Sacramentorum.

CAPVT SEXTVM.

De Baptismo sanguinis, & flaminis.

QVOD attinet ad Postremam partem disputationis de necessitate Baptismi, quæstio est, an Baptismus aquæ suppleri possit per Martyrium, tam in paruulis, quàm in adultis; & per veram cordis Conuersionem in adultis.

Martinus Kemnitius in 2.par. Examinis, pag.90.91. & 92. admittit hæc tria Baptismata, ac dicit, ab antiquis venustè distincta esse tria Baptismata, sanguinis, flaminis, & fluminis. Sed dissẽtit à Catholicis in modo explicandi: non enim vult Martyrium aut Pœnitentiam remittere peccata, vt facit Baptismus aquæ, sed solam fidem, quæ tempore Martyrij & Pœnitentiæ, apprehendit Christum, esse eam quæ iustificat. Illyricus quoque Cent.5. cap.4. col.517. dicit, Prosperum contra verbum Dei, & cum magna iniuria Baptismi æquasse Martyrium Baptismo. Sed Illyricus non adfert argumenta: Kemnitius autem probat, quia Martyrium & Pœnitẽtia sunt opera nostra; absurdum autem & impium est, opera nostra æquare sanguini Christi, & virtuti Baptismi. Confirmat ex Augustino, qui lib.4. contra Donatistas, cap.22. dicit, bonum latronem, qui cum Christo pendebat in cruce, non passione sua obtinuisse remissionem peccatorum, sed ex fide apprehendente Christum cuius, contrarium docuerat Cyprianus, sed eum Augustinus loco notato refutauit.

Hæc sententia Kemnitij non solùm est falsa, sed etiam secum ipsa pugnat, & mendaciis suis nõ caret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nam cùm idem Kemnitius passim doceat cum Magistro suo Luthero, in ipso etiam Baptismo aquæ solam fidē iustificare; an non aperte secum pugnat cum dicit, Martyrium & Pœnitentiam non remittere peccatum, eo modo, quo Baptismus, quia in eis sola fides iustificat? Mendacia verò duo sunt in hac sententia Kemnitij. PRIMVM, cùm ait, Augustinum asserere bonum latronem sola fide Christum apprehendente iustificatum. Non enim hoc Augustinus dicit; sed bonum latronem fide, & conuersione cordis ad Deum iustificatum esse. SECVNDVM, cùm ait, ab Augustino refutari Cyprianum, qui crediderat Martyrium iustificare, eo modo, quo facit Baptismus. Id enim est impudens mendacium. Augustinus enim non modò non refutat, sed etiam laudat Cypriani sententiam. Sic enim ait: *Baptismi sanè vicem aliquando implere passionem, de latrone illo cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in Paradiso, non leue documentum idem B. Cyprianus assumit.* Hæc ille. Docet quidem paulò infrà Augustinus, latronem illum non posse dici Martyrem, nec saluatum Baptismo sanguinis, sed Baptismo flaminis, sed hoc dicit ad confirmandam Cypriani sententiam; si enim Baptismus flaminis iustificat, multò magis Baptismus sanguinis vt Cyprianus dixerat. Vt autem res tota explicetur, ponam aliquot propositiones.

PRIMA propositio: *Martyrium vere & dicitur, & est quoddam Baptisma.* Probatur hæc propositio duplici ratione. PRIMO, quia Scriptura diuina, & sancti Patres Martyrium Baptisma nominare solent. Marci 10. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum, aut Baptismo, quo ego baptizor, baptizari? Et quomodo coarctor, donec perficiam illud?* Idem etiam Patres passim docent. Tertullianus in libr. de Baptismo, de Martyrio loquens: *Hic*, inquit, *est Baptismus, qui lauacrum regenerationis non acceptum refert, vel perditum reddit.* Prosper in Epigrammatis:

Et quidquid sacri fert mystica forma lauacri,
Id totum implenit gloria Martyrij.

Cyprianus præfatione lib. de exhortatione Martyrij, dicit Martyrium esse Baptismum, & quidem Baptismo aquæ præstantiorem. Ambrosius in Psal. 118. sermon. 3. tria Baptismata distinguit, vnum aquæ, alterum sanguinis, tertium purgatorij in alia vita. Hieronymus in cap. 4. ad Ephes. in illud: *Vnum Baptisma*, distinguit Baptismū aquæ, à Baptismo Martyrij. Augustinus lib. 13. de ciuit. Dei, cap. 7. epist. 108. ad Seleucianum, lib. 1. de origine animæ, cap. 9. lib. 4. de Baptismo, c. 21. & 22. Cyrillus catechesi 3. ponit etiam duo ista Baptismata, vt faciunt quoque Nazianzenus, oratione in sancta lumina. Damascenus li. 4. cap. 10. Bernardus in epist. 77. & Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, part. 6. cap. 7.

ALTERA ratio est, quia Martyrium conuenit cum Baptismo aquæ in tribus effectibus, nimirum, quòd PRIMO configurat hominem Christi passioni, & morti. SECVNDO remittit peccatum originale, & reliqua omnia, si quæ sint admissa. TERTIO, quòd remittit omnem pœnam peccato debitam, tam æternam, quàm temporalem: quod inter Sacramenta proprium est solius Baptismi.

Hic tamen obseruandum est, non esse hæc omnia æquè certa. AC PRIMVM certum est, quòd Martyrium sit configuratio mortis Domini, vt notum est, & configuratio nobilior, quàm Baptismi aquæ; quia illa est realis, hæc Sacramentalis. Item certum est apud omnes, quòd remittat omnem pœnam, ita vt Martyres continuò perueniant ad coronam. Id quod patet vel ex eo, quòd Ecclesia nunquam orat pro animabus Martyrum, sed illis potius se commendat: *Iniuriam*, inquit AVGVSTINVS sermon. 17. de verbis Apostoli, & INNOCENTIVS cap. cùm Marthæ, extra, de celebratione Missarum, *facit Martyri, qui orat pro Martyre.* Vnde Cyprianus li. 4. epist. 2. ad Antonianum cōferens Martyres cum aliis Christianis moriētibus: *Aliud*, inquit, *est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire, aliud missum in carcerem nō exire inde donec soluat nouissimum quadrantem aliud statim fidei, & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emēdari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse, aliud denique pendere die iudicij ad sententiam Domini, aliud statim à Domino coronari.*

De SECVNDO effectu est maior difficultas. Nam non desunt Theologi, vt Dominicus à Soto, & Martinus Ledesmius in 4. d. 3. q. vn. art. 11. qui docent, Martyrium non dare gratiam ex opere operato, sed tantum ex opere operantis, nec dare vllum gradum gratiæ, præter eum qui respondet merito charitatis ipsius Martyris. Martyrium enim sine charitate susceptum nihil prodest, vt Paulus ait 1. Cor. 13. Qui autem est in charitate, sine dubio est in gratia. Vnde etiam credimus, omnes veros Martyres habuisse veram, immò etiam summam charitatē, antequā Martyrium subirent, iuxta illud Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt quis ponat animam suam pro amicis suis.*

Probabilior sententia est, Martyrium ex opere operato conferre primam gratiam, ita vt si quis ad Martyrium accedat adhuc in peccatis existens, tamē sine affectu ad aliquod peccatum, & cum fide, & dilectione inchoata, & pœnitentia saltem imperfecta, qualis requiritur etiā ante Baptismum aquæ; is virtute Martyrij ex opere operato iustificabitur, & saluabitur. Ita docet expresse S. Thomas in 4. dist. 4. q. 3. art. 3. q. 3. ad 1. & q. 4. tota, & Ioan. Maior, Gabr. & alij eadem d. 4. lib. 4. & probatur PRIMO ex Martyrio infantium: constat enim infantes pro Christo occisos non solum saluari, sed etiam habeti ab Ecclesia in numero Martyrum, vt patet de festo sanctorum Innocētium, cuius meminit Bernardus in serm. de Innocentibus, & ante eum Augustinus li. 3. de liber. arbit. cap. 23. & epist. 28. ad Hieronymum, & ante Augustinū. Origenes homil. 3. in diuersos Euangelij locos, & Cyprianus li. 4. epist. 6. Thibaritanos. At paruuli nihil operari possunt, & peccatores sunt antequam baptizentur Baptismo aquæ, vel sanguinis.

Respondent quidam, eos Innocētes fuisse circumcisos; proinde ante Martyrium iustificatos. Sed hoc nihil est. Nam incertum est, an fuerint illi omnes circumcisi; immò probabilissimum est, & fere certū non fuisse omnes circumcisos. Nam occidit Herodes omnes pueros, qui erant in Bethleem, & finibus eius, nec iussit filios tantùm Iudæorum, sed omnes omnino occidi: fortasse autem non pauci erant Gentiles inter eos. Præterea iussit occidi à bimatu & infrà, omnes infantes; proinde eos etiam, qui nondum peruenerant ad octauū diem, quo solo poterant circumcidi. Denique nō est de fide, Circumcisionem iustificasse, & tamen Ecclesia absolutè omnes illos infantes certò credit esse saluos. Præterea Ecclesia eos innocentes non solum vt saluos, sed etiam vt Martyres honorat; ergo passio pro Christo suscepta aliquid eis contulit ex opere operato. Neque valet quod Sotus respōdet, esse hoc priuilegium paruulorū: id enim sine vllo fundamento asseritur. Si enim Martyrium ex opere operato infantibus prodest, cur non adultis? certè non minus est Martyrium, nec minus potens, & efficax adulto

adultorum, quàm infantium, sed contrà potius, nobilius, & efficacius.

SECVNDO probatur ratione S. Thomæ. Nā gratia, quæ datur Martyri, remissionis omnium pœnarum, non potest esse ex opere operantis; nam vel esset ex ipsa tolerātia pœnæ; vel ex feruore charitatis. Non tolerantia pœnæ, quia multi Martyres fuerunt antea homines sceleratissimi, qui millies mortem promeriti fuerant, & sine dubio non erat sufficiens satisfactio mors quædam leuissima, vt per capitis abscissionem; & tamen si verè sint Martyres, dimittuntur eis omnes pœnæ. Multi etiam Confessores, plura sæpe patiuntur, quàm Martyres, & tamen non semper eis dimittitur tota pœna. Non etiam id potest tribui merito charitatis: multi etiam sancti Confessores maiorem habuerunt charitatem multis Martyribus, & tamen non habuerunt indulgentiam omnium pœnarum: Martyres autem etiamsi non haberent nisi vnum gradum charitatis, tamen hoc ipso quòd sunt Martyres, habent indulgentiam omnium pœnarum. Fatendum est igitur, Martyrium ex opere operato, id est, ex pacto, & institutione Christi conferre gratiam. Quod si Martyrium ex opere operato cōfert gratiam; certè poterit etiam primam gratiam conferre: id enim solùm obstare videbatur, quod non haberet vim ex opere operato.

TERTIO Ecclesia, vt aliquem colat vt S. Martyrem, nunquam examinat an antea fuerit in gratia, sed indifferenter omnes honorat, quos constat pro Christo occisos in confessione veræ fidei, & vnitate Ecclesiæ. Hæretici enim, & schismatici Martyres esse non possunt, cùm ponant obicem gratię Dei per peccatum infidelitatis, & schismatis, in quo actu perseuerant.

QVARTO, si Martyrium non conferret primam gratiam ex opere operato, sed tātùm ex feruore charitatis operaretur, non verè distingueretur Baptismus sanguinis à Baptismo flaminis; sed vtrūq; esset Baptisma flaminis, cum vtrumque consisteret in externa conuersione, & motione animi in Deum. At reuerā Baptismus sanguinis distinguitur à Baptismo flaminis, quia ipsa sanguinis effusio supplet Baptismum in Martyrio; in Baptismo autem flaminis sola interna conuersio, & aspiratio Spiritus sancti.

QVINTO sit aliquis, qui comprehensus in persecutione malit mori, quàm Christum negare, & reipsa moriatur; & tamen non habuerit ante ipsum Martyrium veram contritionem, sed solùm attritionem quandam suorum peccatorum, & denique non habuerit maiorem dispositionem, quàm eam, quæ necessaria est ad Baptismū aquæ. Aut iustificabitur iste, & saluabitur, aut non: si sic, ergo Martyrium ex opere operato dat primam gratiam; neq; enim iste aliquid mereri potuit ante ipsum Martyrium, cū non esset iustus: si non, ergo Baptismus sanguinis nō supplet Baptismum aquæ; iste enim verè baptizatur in suo sanguine, & verè Martyr est, cum pro vera fide moriatur. Fatendum est igitur eum ex opere operato iustificari.

SEXTO & vltimo videtur omnino hæc sententia Patrum. Cyprianus in epistola ad Iubaianum: *Nunquid potest*, inquit, *vis Baptismi esse maior, aut potior, quàm confessio, quàm passio?* Item Augustinus libr. 3. de ciuitate Dei, cap. 7. *Quicunque etiam non percepto regenerationis lauacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si ablouerentur sacro fonte Baptismatis.* Hæc illi. At falsa hæc erunt, si Baptismus primam gratiam confert, & peccata etiam quoad culpam dimittit; Martyrium autem neutrum facere potest: sic enim erit longè maior virtus Baptismi aquæ, quàm Baptismi sanguinis; cuius contrarium Patres docent.

Ad argumentum, quod contrà fieri solet, ex 1. Corinth. 13. *Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Et Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* RESPONDEO, hæc loca nō concludere, oportere Martyrem ante ipsum Martyrium habere veram charitatem, & proinde esse iustificatum. Nam Prior locus non requirit, vt charitas præcedat, sed vt cōtineatur reliqua bona; sine charitate enim nihil sufficit ad salutem. Et hoc est verissimum; nam etiam Martyrium nihil prodesset, si Martyr de hac vita decederet sine charitate. Sed non potest decedere sine charitate, cū vi ipsius Martyrij, ex pacto & priuilegio Dei infundatur gratia, & proinde charitas. Quòd autem non sit necesse propter hunc locum Pauli, charitatem præcedere, saltem tempore, ipsum Martyrium, patet; quia ibidem Paulus dicit, sine charitate non prodesse fidem, & scientiam, & tamen ordinarie prior est fides, & sæpe etiam scientia in homine, quàm charitas: & tamen si fides, & scientia semper maneant sine charitate, non saluant hominem, vt rectè Apostolus dixit. Adde, quòd id, quod dicit Apostolus de Martyrio, dicere possumus etiam de Baptismo: qui enim habet Baptismum, si nō habeat charitatem, non saluatur; & tamen nemo negat Baptismum dare primam gratiam.

ALTER locus docet, summam esse charitatem ex parte operis ponere vitam pro amico, quia non habet aliquid maius homo, quod det pro amico, quàm vitam; tamen non docet hic locus omnem, qui dat vitam pro amico, habere summam charitatem quoad habitum, vel actum internum, vt notum est; cùm multi qui non dederunt vitam, habuerint maiorem charitatem iis, qui dederunt, vt patet de beata Virgine, de sancto Ioanne Euangelista, & aliis. Præterea etiamsi qui vitam ponit pro Christi amore, habet sine dubio magnam, & veram charitatem, vt hic locus Euangelij docet, & tales videntur fuisse Martyres plurimi: tamen potest etiam fieri, vt aliquis nondum plenè iustificatus, raptus ad Martyrium, vitam ponere decreuerit, non tam propter Dei charitatem, quam nondum habet, quàm metu gehennæ, vel spe cœlestis præmij: certè de tali non potest dici, quod habeat veram charitatem; & tamen bene facit ponendo vitam in confessione Christi, & Martyr est, id est, testis veritatis. Ac de eiusmodi dicimus, remitti illis peccata, & infundi gratiam ex opere operato Martyrij.

SECVNDA propositio: *Perfecta Conuersio, ac Pœnitentia rectè Baptismus flaminis dicitur, & Baptismū aquæ saltem in necessitate supplet.* Nota, Baptismum flaminis non dici quamlibet cōuersionem, sed perfectam, quæ includit veram contritionem, & charitatem, & simul etiam desiderium, seu votum Baptismi.

Nota SECVNDO, non fuisse apud veteres tam certam hanc propositionem, vt erat superior. Nam de Martyrio nullus veterum quod sciā, negauit eo supleri Baptismum aquæ: at de cōuersione, & pœnitentia, non desunt, qui id negauerint. Nam liber, qui inscribitur de Ecclesiasticis dogmatibus, qui falsò tribuitur Augustino, capite 74. apertè dicit; Catechumenum non saluari, etiamsi in bonis operibus vixerit, nisi Baptismo aquæ, aut sanguinis purgatus fuerit. Tempore etiam sancti Bernadi fuisse,

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui idem sentirent, patet ex epistola eius 77.

At sine dubio credendum est, veram conuersionem supplere Baptismum aquæ, cùm non ex cõtemptu, sed ex necessitate sine Baptismo aquæ aliqui decedunt. Id enim expresse habetur Ezechielis 18. *Si impius egerit pœnitentiam à peccatis suis, iniquitatum eius non recordabor amplius* Idem apertè docet Ambrosius oratione de obitu Valentiani iunioris: *Quem eram*, inquit, *regeneraturus, amisi: sed ille gratiam, quam sperauerat, non amisit.* Idem Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 22. & Bernardus epistola 77. & post eos Innocẽtius III. cap. Apostolicam, de presbytero non baptizato. vnde etiam Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 4. Baptismum dicit esse necessarium in re vel in voto. Denique vera conuersio conuenit cum Martyrio, & cum Baptismo aquæ, in nomine Baptismi, & in effectibus duobus: ergo credibile est conuenire etiam in alio effectu, qui est dimittere culpam, & iustificare hominem, & eo modo supplere Baptismum aquæ. Antecedens probatur. Ac primum de nomine Baptismi, legimus Mar. 1. & Luc. 3. *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Et 1. Corinth. 15. *Quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si mortui non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis?* Non enim vlla dari potest huic loco aptior expositio, quàm si per Baptismum intelligamus opera pœnitentiæ, & afflictionis, quæ viuentes suscipiunt pro animabus defunctorum. Præterea pœnitentia configurat hominem Christi passioni, vt facit Martyrium, licet non tam perfectè, quàm facit Martyrium: dimittit etiam totam pœnam perfecta conuersio, vt fuit in conuersione Mariæ Magdalenæ, boni latronis, & aliorum. Neq; enim dicitur Baptismus flaminis absolutè, & simpliciter, interna cõuersio, nisi quando est ita perfecta, & feruens, vt omnem rubiginem peccati tollat. Alioqui enim, si tollat totam pœnam, vt plerunque fit, non est Baptismus, nisi imperfectè.

TERTIA propositio: *Tam Martyrium, quàm pœnitentia peccata remittunt: non autem sola fides, qua Martyres aut Pœnitentes Christum apprehendunt.* Hæc est contra Kemnitium, & probatur Scripturis, Patribus, & ratione. PRIMO Scripturæ ipsi passioni, & pœnitentiæ tribuunt remissionem peccatorum, Matt. 10. & 16. *Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eã.* Marc. 8. & Luc. 9. *Qui perdiderit animã suam propter me, saluã faciet eam.* Ezechiel 18. *Cùm auerterit se impius ab impietate sua, & fecerit iustitiam, ipse animam suam viuificabit.* Et Lucæ 7. Magdalenæ dicitur: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* SECVNDO, Patres suprà citati nunquam soli fidei, sed ipsi passioni, aut pœnitẽtiæ, & desiderio Baptismi tribuunt iustificationem. TERTIO, si sola fides operaretur in Martyrio, & pœnitentia, non essent tria Baptismata, sed duo vel potius vnum tantùm: proinde non rectè diceret Kemnitius tria Baptismata venustè à Patribus distincta. Quod si dicat esse tria Baptismata, quia sunt tria instrumenta excitandæ fidei: dicam ego esse multò plura, quia multò plura sunt instrumenta excitandæ fidei, vt patet.

Neque argumentum Kemnitij concludit. Nam non æquamus opera nostra virtuti Baptismi, aut Christi sanguini, cùm dicimus, per Martyrium, & Pœnitentiam remitti peccata, & suppleri Baptismum: sed æquamus Dei gratiam, Dei gratiæ, & Christi pactũ, & institutionem, Christi pacto, & institutioni. Nam vt in Baptismo aquæ, quod præcipuè operatur, est institutio diuina, & gratia: ita etiã in Martyrio, & Pœnitentia: non enim passio Martyrum ex se vim habet iustificandi, sed ex pacto, & promissione Christi. Similiter pœnitentia & conuersio, est solùm dispositio quædam, ad quam ex pacto, & promissione Dei sequitur iustificatio. ADDE, quòd nec ipsa dispositio est præcipuum opus nostrum, sed Dei, qui primò inspirat pœnitentiam, & amorem Martyrij, & postea iuuat ad perficiendam.

QVARTA propositio: *Martyrium, & Conuersio ad Deum licet Baptismata quædam sint, non sunt tamen Sacramenta.* Probatur PRIMO, quia non habent essentiam Sacramenti: nam in Martyrio non est vlla forma verborum de essentia; in Conuersione, neque est forma verborum, neque signum externum sensibile, quod necessariò requiratur. SECVNDO, Sacramenta sunt remedia contra peccatum ordinaria, & omni tempore conuenientia. At Martyrium non est ordinarium remedium, nec omni tempore potest haberi. TERTIO, Sacramenta sunt caussa gratiæ, vt actiones Dei per suos ministros: at Martyrium non est actio Dei per suum ministrum, sed actio Diaboli per suum satellitem. Vnde Martyrium concurrit ad iustificationem dispositiuè tantùm, vt etiam Conuersio in Baptismo flaminis; atque ita diuerso modo iustificant ex opere operato Sacramenta, & Martyrium. Ibi enim opus operatum est caussa actiua instrumentalis gratiæ, hic solùm est dispositio.

CAPVT SEPTIMVM.

De ministro Baptismi.

EQVITVR QVINTA cõtrouersia de caussa efficiente ministeriali; de qua re, vna solum quæstio est, vtrum scilicet laici possint baptizare. Nouam enim hæresim Cauluinus excogitauit, libro 4. Institut. cap. 15. §. 20. 21. & 22. vbi docent, nec in extrema quidem necessitate licere baptizare iis, qui non sunt ordinarij Ecclesiæ ministri ad hoc ipsum vocati, & ordinati: quod etiam repetit in Antidoto Concilij Trident. sess. 7. can. 10. de Sacramentis in genere. Vtrum autem existimet Baptismum non esse ratum, si à laico detur, an tantum non licere sine peccato laicis baptizare; non satis apertè explicat.

Porrò Catholici Doctores communi consensu, sex pronunciata affirmant. PRIMO, ius baptizandi ex officio ordinario conuenire solis Sacerdotibus, id est, Episcopis, & Presbyteris, sic tamen, vt Presbyteris conueniat cum subordinatione, & dependentia ab Episcopis. Quemadmodum enim potestas absoluendi à peccatis datur Presbyteris, in sua ordinatione, & tamen, quia absoluere à peccatis est actus iurisdictionis, quæ est Episcoporum propria, ideò Presbyteri non possunt vti ea potestate, nisi quantum eis Episcopi cõcedunt: ita quoq; de potestate baptizãdi sentiendum est. Hinc conciliari possunt testimonia quædam auctorum, quæ alioqui contraria videri possunt. Quidam enim simpliciter affirmant officium baptizandi ad presbyteros pertinere, vt Isidorus, libr. 2. de officiis diuinis, cap. 24. Alij dicunt Presbyteros baptizare non posse sine Episcopi facultate, vt Tertullianus libro de Baptismo, & Hieronymus in dialogo cõtra Luciferianos.

SECVNDO docent, Diaconis quoq; ex officio conuenire baptizare, sed in absentia Sacerdotum, aut eorum iussu. Ita docent iidem auctores, Tertullianus, & Hieronymus. Neque his repugnant Ignatius in epist. ad He

ad Heronem, & Epiphanius hæresi 79. qui negant Diaconis conuenire munus baptizandi, & proprium id esse dicunt Sacerdotum. Nam loquuntur Epiphanius, & Ignatius de ordinario officio, Tertullianus, & Hieronymus de extraordinario, & vtrique rectè dicunt: ordinariè siquidem ad solos Sacerdotes pertinet baptizare, extraordinariè etiam ad Diaconos. Quod etiam habet Gelasius in epist. 1. ca. 9. & exprimitur in ipsa ordinatione Diaconorum.

TERTIO Catholici docent, nunquam licere laicis solenniter baptizare, neque etiam priuatim præsente Sacerdote, aut Diacono, aut iis etiã absentibus, extra casum necessitatis. Docet hoc Augustinus, lib. 2. contra epist. Parmen. cap. 13. & rationem reddit, quia nemini licet vsurpare alterius officium.

QVARTO docent, laicis baptizatis licere in casu necessitatis baptizare. De hoc enim nunquam in Ecclesia dubitatum inuenio: vnde noua est, & inaudita Caluini hæresis.

QVINTO docent etiam, nõ baptizatis in casu necessitatis licere Baptismum dare, si sciãt ritum. De hoc tamen veteres dubij fuisse videntur. Nam Tertullianus in li. de Baptismo reddit caussam, cur liceat laicis baptizare: *Quia*, inquit, *quod ex æquo ab omnibus accipitur, ex æquo ab omnibus dari potest.* Et Hieronymus in dialogo contra Luciferianos, Tertullianum imitatus, inquit: *Scimus etiam licere laicis, vt enim accipit quis, ita & dare potest.* & Concilium Elibertinum, can. 38. dicit, laicos posse baptizare, modò sint ipsi baptizati, & nõ bigami. Augustinus similiter dubius fuit. Nam lib. 2. contra epist. Parmeniani, c. 13. proponit quæstionem, an non baptizatus possit baptizare, & dicit se non audere rem determinare, cùm in nullo generali Concilio res definita sit. Idem etiam habet lib. 7. de Baptismo. cap. 53. Denique Gregorius II. in epist. ad Bonifacium, & habetur etiam apud Gratianum, can. Quos à paganis, de consecrat. dist. 4. iubet rebaptizati à paganis baptizatos.

Ceterum res iam definita est in Concilio generali vt Augustinus cupiebat. Nam in Florentino Concilio habetur in casu necessitatis licere laico, seu viro, seu fœminæ, seu Christiano, seu pagano baptizare, modò adsint materia, forma, & intentio debita. Quod idem multò antea statuerat Nicolaus Papa, vt habetur can. A quodam Iudæo, de consecrat. dist. 4. & idem habetur ibidem can. Romanus. Et ratio idem suadet. Nam cum nõ requiratur in ministro Baptismi fides aut probitas, aut ordinatio, vt notũ est, nulla est ratio, cur non sit verum Baptisma, quod à Pagano aut Iudæo confertur, si adsint ea, quæ necessaria sunt ad Baptismi essentiam.

ADDE, quod nullum testimoniorum contra proiatorum conuincit, non licere Baptismum à nõ baptizato accipere. Nam Gregorius II. non tam creditur iussisse rebaptizari à pagano baptizatos, propter vitium ministri, quàm propter vitium formæ Sacramentalis, quam illi pagani, & imperiti fortè non tenebant. Augustinus autem etsi dubius fuit, tamen patatus erat generali Concilio acquiescere. Et præterea lib. 7. de Baptismo, cap. 53. apertè dicit, si sententia ipsius quæratur, se responsurum, Baptismum esse ratum à quocunque, & vbicunque traditum, modò verbis Euangelicis consecratum. Elibertinum Concilium asserit, quod erat certum, laicum baptizatum licitè baptizare; non autem negauit expressè contrarium, sed reliquit sub dubio. Denique Tertullianus & Hieronymus id solum fortè dicere voluerunt, Baptisma ab omnibus posse dari, vt ab omnibus accipitur, id est, quia est Sacramentum omnibus necessarium, ideò ab omnibus posse accipi, & similiter ab omnibus posse dari, non quòd oporteat eum, qui dat, prius accepisse. Id mihi persuadeo, tum quia verba hunc sensum ferre possunt, tum quia si alium sensum faciãt, absurdam rationem continent. Non enim est bonum argumentum; Hic habet Baptismũ, ergo potest dare: alioqui posset etiã presbyter ordinare presbyteros, & diaconus diaconos, quia habet ille presbyterium, & hic diaconatum. Neque est bonum argumentum, si negatiuè ratiocinemur; Non habet iste Baptismum, ergo non potest dare; alioqui non posset minister impius, per verba, & Sacramenta alios iustificare, quia nimirum caret ipse iustitia, & pietate. Non igitur requiritur, vt habeat in se Baptismum formaliter, qui est futurus minister: sed satis est, si habeat virtualiter, & ministerialiter, quomodo omnes habent, qui habent vsum rationis, linguæ, & manuum, vt possint ex intentione verba proferre, & aquam spargere.

SEXTO docent, non modò viros, sed etiam fœminas in extrema necessitate posse baptizare. Ita habet expressè Concilium Florentinum, item Concilium Carthaginense IV. can. 100. vt infra citabimus, & Vrbanus II. in epist. ad Vitalem, & habetur 30. q. 3. can. Super his. & denique idem habet consuetudo Ecclesiæ, & ratio manifesta, quæ suprà facta est pro non baptizatis.

His ergo ita constitutis, superest solum, vt contra Caluinum probemus, licere in casu necessitatis baptizare iis, qui ministri Ecclesiastici non sunt. Probatur igitur PRIMO, exemplo Testamẽti veteris. Nam Exod. 4. Sephora vxor Moysis filium suum circumcidit, & eo modo virum suum à mortis periculo liberauit. At Circumcisio figura erat Baptismi, & secundum Caluinum idem omninò efficiebat, quod nunc facit Baptismus; igitur licebit etiã in casu necessitatis mulieribus baptizare.

Caluino loco notato, lib. 4. cap. 15. §. 22. mouit hoc exemplum bilem vehementissimam; dicit enim Sephoram stultam mulierem, & temerariam fuisse: *Insciè*, inquit, *ad imitationem trahitur, quod egit stulta mulier.* Et infrà: *Lectores attendere velim, nihil minus Sephoræ fuisse propositum, quàm vt Deo ministerium præstaret. Filium periclitari videns, fremit, obmurmurat, nec sine indignatione præputium in terram proiicit, marito sic conuiciatur, vt Deo quoque succenseat. Denique hoc totum ab animi impotentia profectum esse palàm est, quia Deo, & marito obstrepit, quod filij sanguinem fundere cogitur. Adde, quod si in aliis omnibus probè se gessisset, hæc tamen est inexcusabilis temeritas, quod præsente marito circumcidit filium non priuato quopiam homine, sed Moyse primario Dei Prophetæ, quo nullus vnquam maior in Israele surrexit, quod nihilo magis ei licebat, quàm hodie mulieribus sub Episcopi oculis.* Hæc ille.

SED Caluinus, qui arguit Sephoram temeritatis, & impotentiæ animi, non aduertit se ex mera impotentia animi, & libidine detrahendi incredibili temeritate id facere. Nam vt ab vltimo incipiam; nõ peccauit Sephora, quòd præsente viro filium circumciderit; id enim fecit coacta ab ipso Moyse, vel potius à Deo. Licet enim Moyses esset præsens, tamen non poterat ipse per se id facere, cùm esset in angustiis maximis, & pene exanimatus. Quod enim Scriptura dicit: *Occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum*, vel significat, vt non malè exponit Rabbi Abenezra, immissum fuisse Moysi diuinitus grauissimum morbum; vel, vt nostri exponunt, apparuisse ei Angelum nudato gladio, qui eum continuò vexauit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& quiescere non permisit, donec Sephora filium circumcidit; tunc enim demum Angelus Moysem dimisit. Itaque non potest dubitari, quin Moyses, si potuisset, filium ipse circumcidisset, sed quia non poterat, significavit uxori vt ipsa id faceret. Id quod ipse etiam Caluinus nesciens quid loquatur, & secum pugnans, indicauit, cùm ait: *Deo & marito obstrepit, quod filij sanguinem fundere cogitur.* Nam si coacta est à Deo, & a marito, non igitur temerè id sibi sumpsit, vt præsente Moyse filium circumciderer. Vbi est ergo temeritas Sephoræ, quam Caluinus inexcusabilem esse dicit?

Quod autem Caluinus dicit, Sephoram circumcidisse filium sine proposito obsequendi Deo, & proiecisse præputium in terram, & obmurmurasse contra Deum, & contra maritum sunt mera mendacia sine vllo fundamento, & ex mera libidine detrahendi profecta; Scriptura enim nihil tale dicit. Vnum est verbulum, quod forte Caluinum decepit adiuncta Lyrani expositione. Quod enim Scriptura dicit: *Et dimisit eum*, postquam dixerat: *Sponsus sanguinum tu mihi es*, Lyranus ita exponit, quasi Sephora dimiserit Moysem, & recesserit ab eo indignata ob filij Circumcisionem.

Sed fallitur Lyranus, & quicunque ita exponit. Illa enim verba: *Et dimisit eum*, non possunt referri ad Sepheram, sed ad Angelum, qui dimisit Moysem, id est, destitit eum vexare, quando Sephora peracta Circumcisione dixit: *Sponsus sanguinum tu mihi es.* nã vox Hebræa est masculini generis חתן, proinde non potest conuenire Sephoræ; nec significat שלח dimittere proprie quomodo cùm vnus ab alio recedit, sed significat lenem esse seu remissum, id est, non amplius persequi & vexare, quod propriè conuenit Angelo, qui placatus ob Circumcisionem, destitit à Moyse vexãdo. Vnde Græca editio addit nomẽ Angeli καὶ ἀπέβη ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος. Ex quo etiam colligitur, Sephoræ factum Deo placuisse: proinde fuisse rectum, & bonum, quandoquidem eo continuò placatus est.

Sed respondet Caluinus ad hanc nostram consequentiam: *Quòd placatus*, inquit, *fiat Dei Angelus postquam illa arrepto lapide filium circumcidit, inde perperam colligitur factum illius probatum fuisse Deo. Alioqui dicẽdum esset, placuisse Deo, quem Gentes ab Assyria traductæ exercerant cultum.* Hæc ille.

Sed quæ est inter ista similitudo? Nam Gentes illæ ab Assyria traductæ, quia falsum cultum instituerunt, discerpebantur à leonibus, 4. Regum 17. Sephora autẽ circumcidẽdo filium, liberauit Moysem à mortis periculo. Si fortè respondeat Caluinus, non se loqui de eo tempore, quo colebant idola sua Gentes illæ, & à leonibus discerpebantur: sed de tempore posteriore, quo Deum simul cum idolis colebant, & à leonibus immunes erant: contrà obiiciam, Gentes illas à leonibus liberatas, quia Deum verum vero ritu colebãt, edoctæ nimirum à Sacerdote Israelita, vt eodem loco dicitur: non autem quia idola simul colebant, vel quia ritu aliquo à se excogitato vtebãtur. Licet enim Gentes illæ Deo non placerent, nec apud Deum aliquid mereri possent, cùm Deum simul, & idola colerent: Deus tamen indicare voluit quantum interesset inter cultum à se institutum, & impias Gentium superstitiones: & ideò leones immisit in eas Gentes, quando idola tantùm colebant, & leones repressit, quando Deum verum vero cultu honorare cœperunt.

Secundo, probatur eadem veritas ex eo loco, vnde Caluinus sumit præcipuum argumentum, nimirum, Matth. vlt. *Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c. Hæc dicuntur solis Apostolis, qui à Christo instituti sunt ministri Verbi, & Sacramentorum. Non ergo licet aliis id munus vsurpare.* Ita Caluinus. Sed ex hoc ipso nos argumentamur, licet ministerium Verbi sit proprium Apostolorum & Episcoporum, qui eis succedunt, tamen omnibus licet, immò omnes tenentur in articulo necessitatis docere, & instruere ignorantes, præsertim in periculo æternę salutis. Exẽplum habemus, Act. 18. de Aquila, & vxore eius Priscilla, qui videntes Apollinem quendam prædicare, cùm non bene teneret fidem Domini, instruxerunt eum diligenter.

Ergo eodem modo, licet munus baptizandi sit proprium Sacerdotum, tamen in necessitate licebit etiam laicis, & fœminis baptizare; immò maiori ratione id licebit, cùm sit magis proprium Apostolorum, & Episcoporum prædicare, quàm baptizare: *Non misit me Dominus*, inquit Paulus, 1. Corinth. 1. *baptizare, sed prædicare.*

Tertio probatur exemplis Scripturæ, Act. 8. Philippus Diaconus baptizauit. Qui quidẽ licet non fuerit laicus, tamen non erat Apostolus, nec Episcopus, aut Sacerdos: & tamẽ secundum Caluinum soli Apostoli acceperunt à Christo baptizandi potestatem; sic enim loquitur §. 20. *Neque enim aut mulieribus, aut hominibus quibuslibet mandauit Christus, vt baptizarent, sed quos Apostolos constituerat, iis mandatum hoc dedit.* Præterea Actor. 9. Ananias Paulum baptizat, qui neque Apostolus, neque etiam Diaconus erat, sed planè laicus. Id enim factum est primo anno à passione Domini, quo tempore nondum erant ordinati vlli Episcopi, aut Sacerdotes, præter apostolos, nec erant vlli Diaconi, præter septem. Item Actor. 10. Petrus Cornelium, & eius familiã baptizari iussit à fratribus, qui secum venerant: quos certè fratres probabilissimum est nõ fuisse Apostolos, nec Diaconos, sed simplices discipulos. Denique Actor. 2. antequam vlli ordinarentur Episcopi, Presbyteri, aut Diaconi, ipso die primo Pentecostes baptizata sunt tria hominum millia; quod certè non potuit commodè fieri per solos Apostolos; oportuit igitur, vt etiam alij baptizarent, qui laici erant. Nam etiam 72. discipuli eo tempore laici erant: non enim Dominus Sacerdotes ordinauit, nisi in vltima cœna vbi soli erant Apostoli.

Quarto, probatur testimoniis, & exemplis Patrum. Tertullianus, lib. de Baptismo, vbi dixerat ius baptizandi propriè conuenire Episcopis, & Presbyteris, necnon etiam Diaconis, si Episcopus iubeat, subiungit. *Alioqui & laicis ius est baptizandi. Quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari potest.* Alexãder Episcopus Alexandrinus, cum vniuersa sua Ecclesia ratum habuit Baptismum, quẽ Anathasius ad hoc puer, & laicus aliis pueris contulerat, teste Ruffino, lib. 10. hist. c. 14. Concilium Nicænum, teste Hieronymo, in li. cõtra Luciferianos, statuit Baptisma hæreticorum esse ratum, modò detur secundum formam Ecclesiæ. Quod antea definierat Stephanus Papa, & Martyr, vt Cyprianus refert in epist. ad Pompeium. At non poterãt ignorare Stephanus, & Patres Cõcilij Nicæni apud aliquas hæreses non esse verum Sacerdotium, proinde laicos esse, qui baptizarent, licet fortasse dicerentur Sacerdotes. Concilium Elibertinum circa hoc idem tempus celebratum, can. 38. docet fideles laicos posse baptizare, cùm Ecclesia procul abest, & aliquis Catechumenus vicinus est morti. Ambrosius, seu auctor Commentariorum in epistolas Pauli, quæ Ambrosio tribuuntur, in cap. 4. ad Ephes. dicit, in primitiua ecclesia omnibus licuisse prædicare, & baptizare, ob minis

ob ministrorum paucitatem, nunc autem rebus Ecclesiasticis suo ordine constitutis, non licere clericis, & laicis prædicare, vel baptizare. At certè, quod licuit in primitiua Ecclesia ob ministrorum paucitatem, eadem ratione licere debet quocunque tempore in extrema necessitate. Hieronymvs in dialogo contra Luciferianos: *Baptizare*, inquit, *si necessitas rogat, scimus etiam licere laicis.* Avgvstinvs lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. idem habet & Concilium Carthaginense IV. cui Augustinus interfuit, cano. 100. *Mulier*, inquit, *baptizare non præsumat, nisi necessitate cogente.* Quamuis enim non habeatur in tomis Conciliorum illa exceptio: *Nisi necessitate cogente*, tamen ita canonem hunc citat Petrus Lombardus, lib. 4. sentent. distinct. 6. & Gratianus cano. Mulier, de consecrat. dist. 4. Denique idem docent de laicis baptizantibus, Gelasius epist. 1. Isidorus, libr. 2. de officiis diuinis, cap. 24. & Magister cum vniuersa Schola, libr. 4. distinct. 6. & postremò Florentinum Concilium.

Ad hoc argumentum more suo ita Caluinus respondet: *Quod autem multis ab hinc seculis, adeóque ab ipso ferè Ecclesiæ exordio vsu receptum fuit, vt in periculo mortis laici baptizarent, si minister in tempore non adesset, non video quàm firma ratione defendi queat.* Hæc ille. At hæc ipsa est grauissima ratio; siquidem in rebus huiusmodi, quid maius habere possumus totius Ecclesiæ consensu, eóque antiquissimo atque adeò ab ipso exordio Ecclesiæ ad nos deducto? Sed videamus quid ille contra adferat.

Primo, obiicit Christi mandatum, Matth. vlti. *Euntes docete, &c.* quod quidem ad solos Apostolos pertinet. Respondeo Primvm, non esse certum, an hæc dicta sint solis Apostolis. Licet enim Matthæus mentionem faciat tantùm vndecim Apostolorum; tamen probabile est, fuisse tunc præsentes multò plures. Videntur enim dicta illa verba in die Ascensionis, quo die aderant cum Apostolis quingẽti fratres, vt Apostolus testatur, 1. Corinth. 15. Deinde Secvndo respondeti potest, Apostolica facta mandatum istud exposuisse. Cùm enim Apostoli ratum habuerint, vt Stephanus, qui non erat Apostolus, concionaretur, Philippus, qui etiam non erat Apostolus, concionaretur, & baptizaret; & idem multi alij facerent, qui neque Apostoli, neque Diaconi erant, vt Ananias, & alij: apertè declarãrunt, vrgente necessitate licere omnibus, id quod alioqui ad quorundam speciale officium pertinet. Vt autem tunc vrgebat necessitas propagandæ Ecclesiæ, cùm paucissimi essent ministri ad hoc ordinati; ita nunc aliquando vrget necessitas, cùm quis est in periculo vitæ absentibus Sacerdotibus.

Secvndo obiicit, quod ipsis etiam veteribus non constabat, an rectè fieret, vt laici in necessitate baptizarent, licet hunc morem ipsi quoque tenerent, vel permitterent. Et probat ex Avgvstino, qui sic loquitur, lib. 2. contra epistol. Parmeniani, cap. 13. *Et si laicus necessitate compulsus Baptismum dederit, nescio an piè quisquam dixerit, Baptismum esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris vsurpatio est; si autem necessitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum est.* Respondeo, nullam hic esse Augustini dubitationem. Nam priora verba continent quidem oratoriam phrasim, sed planè assertiuam. Idem enim est dicere; Nescio an aliquis piè hoc dixerit, ac; Non nisi impiè id asserimari potest. Posteriora verba significant peccatum esse veniale, cùm laici non adhibent omnem diligentiam, vt Sacerdotem inueniant, qui baptizet: nullum autem esse peccatum, cùm adhibita diligentia, & Sacerdote minimè inuento, ipsi baptizant.

Tertio, obiicit Concilium IV. Carthaginense, cano. 100. vbi prohibentur mulieres baptizare. Respondeo, ipsum Concilium excipit casum necessitatis, vt ex Petro Lombardo, & Gratiano suprà demonstrauimus. Præterea licet Concilium non expressè exciperet, oporteret tamen intelligere eum casum esse exceptum: quemadmodum cùm Apostolus prohibet mulierem loqui, 1. Corinth. 14. & 1. Timoth. 2 intelligitur exceptus casus necessitatis. Quod autem Caluinus hìc respondet, nullam esse Baptismi necessitatem, iam superiore controuersia refutatum est.

Qvarto, obiicit Tertvllianvm & Epiphanivm, quorum ille in lib. de virginibus velandis: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui, sed nec docere, nec tingere, nec offerre, &c.* Et in lib. de Baptismo: *Petulans*, inquit, *mulier, quæ vsurpauit docere, non vtique & tingendi ius sibi pariet.* Epiphanius autem hæres. 42. quæ est Marcionis: *Permittit*, inquit, *etiam mulieribus, vt dent Baptisma, &c.* & hæres. 79. dicit, ne ipsi quidem sanctissimæ Christi Matri datum esse, vt baptizaret, alioqui ipsa potiùs, quã Ioannes Christum baptizasset. Respondeo, loquuntur isti Patres de publico ministerio, non de priuato in casu necessitatis. Nam Tertullianus dicit, in Ecclesia non licere mulieri loqui, docere, tingere, &c. & præterea coniungit officium dandi Baptismi, cum officio sacrificandi; sacrificium autem semper est publicum. Sicut igitur non licet mulieri sacrificare, quia id munus publicum est, ita nec licet publicè baptizare. Epiphanius quoque apertè indicat se loqui de ordinario, & publico ministerio, quia hæres. 79. vbi dicit, mulieri non licere Baptismum dare, ibidem dicit, idipsum etiam Diaconis non licere: & tamen constat ex Scripturis id Diaconis licere, saltem extraordinariè.

Nec valet Caluini responsio, quod Epiphanius ludibrium esse pronunciauerit dare fœminis licentiam baptizandi, neque vllum casum exceperit. Nam hoc ipso, quod vocat ludibrium, indicat se loqui de publico ministerio. Id enim verè ludibrium, & probrum esset, si in templo viris præsentibus mulier baptizaret. Nec mirum si non addidit exceptionem necessitatis: nam nec addidit, cùm negauit, Diaconos posse baptizare, quia certum erat, eam per se intelligi potuisse.

CAPVT OCTAVVM.

De Baptismo infantium, contra Anabaptistas.

Sequitvr controuersia Sexta de suscipientibus Baptismum: tota autem quæstio est de Baptismo infantiũ. Tametsi enim iam probauerimus contra Caluinum, Baptismum infantibus necessarium esse, si saluari debeant, supersunt tamen adhuc duæ quæstiones. Vna, cum Anabaptistis, vtrum infantes capaces sint Baptismi, siue, an liceat infantes baptizare. Altera, cum Lutheranis, & Caluinistis, quæ fides sit necessaria in Baptismo paruulorum.

Quantum ad Primam quæstionem, hæresis fuit tempore S. Bernardi, quæ docebat non licere infantes baptizare. Refert eam, & refellit sanctus Bernardus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

dus, serm. 66. in Cantica, & epist. 240. Eadem est huius temporis Anabaptistarum, non licere Baptismum tradere, nisi adultis, qui Baptismum per se flagitant. In hoc errore conuenire omnes Anabaptistas, licet alioqui in multis rebus inter se dissideant, testatur Caluinus in instructione contra Anabaptistas. Idem etiam Caluinus, libro 4. Institut. cap. 16. §. 29. testatur Michaël Seruetum, & quosdam alios Anabaptistarum Magistros contendere Baptismum suscipi non debere, nisi anno XXX. qua ætate Christus Baptismum suscepit. Exorta est hæc hæresis anno Christi M. D. XXVII. vt Ioannes Cochlæus refert in actis Lutheri. Princeps videtur fuisse Balthasar Pacimontanus, qui postea Viennæ crematus fuit. Sic enim eum vocat Cochlæus in actis Lutheri, anni M. D. XXVIII. vbi dicit contra eum Lutherum scripsisse eodem anno, quanquam ex Lutheri scriptis hunc errorem Balthasar se collegisse fatetur: quod & verissimum esse, in sequenti quæstione demonstrabimus.

Ministri Tranyluani, qui anno M. D. LXVII. duos libros ediderunt contra Trinitatem, & Incarnationem Domini, ad finem eorum librorum addiderunt 36. argumenta cõtra Baptismum paruulorum, in quo apparet maxima Satanæ rabies, contra genus humanum, qui non contentus per Lutheranos, & Sacramentarios perdidisse innumerabiles animas hominum adultorum, voluit etiam animas infantium perdere per Anabaptistas.

Præter hos hæreticos duo auctores obliquè idipsum docuisse videntur. Erasmus præfatione paraphrasis in Matthæum, docuit, homines in infantia baptizatos, vbi adoleuerint, interrogandos esse, an habeant ratum, quod ipsorum nomine in Baptismo promissum est: & si ratum non habeant, esse libros dimittendos. Ludouicus Viues annotatione in cap. 27. lib. 1. de Ciuitate Dei, dicit, olim neminem consueuisse baptizari, nisi adulta ætate, & qui per se peteret Baptismum, & intelligeret quid sit baptizari.

Porrò Catholica Ecclesia semper docuit infantes baptizandos; quod etiam Concilium Tridentinum. sess. 7. can. 12. 13. & 14. de Baptismo, iterum cum anathematis denunciatione definiuit. PROBATVR hæc veritas tribus argumentorum generibus. PRIMVM sumitur à Scripturis, habemus autem in Scripturis tria argumenta. PRIMVM, sumitur à figura Testamenti veteris. Nam Circumcisio figura erat Baptismi, adeò manifesta, vt Baptismus à Paulo dicatur Circumcisio, Coloss. 2. At Circumcisio dabatur infantibus. Genes. 17. cur igitur non etiam Baptismus? Hoc argumentum Anabaptistæ facile possunt eludere, cùm à Lutheranis, & Caluinistis proponitur. Lutherani enim & Caluinistæ formam Baptismi esse volunt concionem, vt libro superiore ostendimus, quod de Circumcisione dicere non possunt. Inde autem sequitur vt infantes circumcidi potuerint, non autem baptizari. At cùm à nobis proponitur, qui ad Baptismi essentiam non requirimus verba concionalia, sed consecratoria, certè eludi argumentum non potest.

SECVNDVM argumentum colligitur ex duobus locis Euangelij, simul iunctis, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* Hic locus probat infantes sine Baptismo in æternum perire; est enim generalis Domini comminatio. Sed nondum habemus, posse infantes baptizari: dicent enim Anabaptistæ paruulos perire, quod vnici remedij capaces non sint. At quod paruuli non pereant, Dominus docet, Matthæi 19. Marci 10. & Luc. 18. *Sinite paruulos venire ad me: talium est enim regnum cœlorum.* vbi etiam Marcus dicit, Dominum complexum fuisse paruulos, eisque benedixisse. At quomodo paruulorum est regnum cœlorum, quomodo Dominus eos complectitur, eisque benedicit, si salui esse non possunt?

Ad hunc locum duæ dari possunt responsiones. VNA, Anabaptistarum, quod Dominus in personis paruulorum benedixerit paruulos innocentia, & humilitate, non ætate: non enim dixit; Horum est regnum cœlorum, sed: *Talium.* Vnde etiam AVGVSTINVS, lib. 1. Confess. cap. 19. *Humilitatis,* inquit, *signum in statura pueri cõmendasti, Rex noster, cùm aiisti: Talium est enim regnum cœlorum.* ALTERA, quòd Euangelia non loquantur de infantibus, sed de pueris, qui iam vsu rationis vtuntur. Vt enim Tertullianus notat, libro de Baptismo, prope finem, ideò Dominus ait: *Sinite paruulos venire ad me.* Non enim veniunt nisi grandiores: infantes enim portari possunt, venire non possunt.

SED neutra solida responsio est. Nam etiamsi Dominus in statura pueri commendare voluerit humilitatem, & innocentiam, vt Augustinus rectè docet: tamen simul etiam indicauit infantilem ætatem non esse alienam à regno & salute. Nam cùm Dominus ait: *Sinite paruulos venire ad me,* ad literam, & historicè loquitur de veris paruulis, quos, vt tres Euangelistæ testantur, multi offerebant, vt eis Dominus benediceret; & Apostoli prohibere conabantur, ne illi accederent. Quare etiam illa ratio: *Talium est enim regnum cœlorum,* debet conuenire veris paruulis. Et præterea ille complexus, & benedictio veris paruulis data, apertè significat eos pertinere posse ad Christi societatẽ, & regnum. Itaque sicut Isaac, & Ismael sunt allegoricè duo Testamenta apud Paulum, Gala. 4. & tamen historicè duo veri homines fuerunt; sic etiam ætas infantilis typus est humilitatis, & tamen reipsa idonea est ad regnum cœlorum.

Altera solutio non est etiam solida. Nam verba Euangelistarum paruulos, & infantes significant. Matthæus, & Marcus habent παιδία, id est paruulos. Lucas habet βρέφη, id est, infantes. Et ibidem Lucas dicit, eos portatos fuisse, non suis pedibus venisse: προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη, id est, *Afferebant autem ad ipsum & infantes.* Igitur illa vox, *venire,* accipitur largo modo pro eo, quod est accedere, & appropinquare. Porrò hoc argumentum, quod per se, & reuera solidum est, infirmum tamen est, cùm à Caluinistis producitur. Nam Caluinistæ nolunt intelligi debere de Baptismo locũ illum, Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit.* Sublato autem illo loco, posterior locus, quo solo Caluinus vtitur, non conuincit: nam posset responderi ab Anabaptistis, secundum Caluini principia, paruulos ad Christum pertinere, quia nascuntur sancti, vel quia prædestinati sunt. Viderit igitur Caluinus, quàm solidè resistere possit Anabaptistis.

TERTIVM argumentum colligitur ex locis illis, vbi dicũtur baptizatæ integræ familiæ, vt Act. 16. dicitur Lydia baptizata, & domus eius. Et ibidem de custode carceris: *Baptizatus est ipse, & omnis domus eius continuò.* 1. Corinth. 1. *Baptizaui,* inquit Paulus, *Stephanæ domum.* At certè in integris domibus rarum est, vt non sint infantes aliqui. Hoc argumento vtitur etiam Caluinus, sed argumentum est probabile tantùm, non autem apertè conuincens. Hæc igitur ex diuinis literis.

SECVNDA classis argumentorum continet testimonia Ecclesiæ, quæ tanquam traditionem Apostolorum id semper, & docuit, & seruauit. Vtitur hoc argumento

argumento etiam Philippus in locis, tit. de Baptismo paruulorum, idque tanquam firmissimum in prima acie posuit; sed meritò ridetur ab Anabaptistis. Nã si in hac re valere debet traditio, & antiquæ Ecclesiæ testimonium; cur non etiam valeat in aliis articulis? vt in asserendo Purgatorio, inuocatione Sanctorum, &c. Nostrum igitur est hoc argumentum, non aduersariorum.

Ac primùm habemus testimonium DIONYSII Areopagitæ, qui lib. Ecclesiast. hierarch. cap. vlt. parte vltã. ab Apostolis traditum affirmat, vt infantes baptizentur. Idem docet Iustinus, seu quicunque est auctor earum quæstionum, quæst. 56. vbi dicit, paruulos baptizatos saluari, alios non item. Irenæus lib. 2. cap. 39. dicit, saluari omnes, qui renascuntur in Christo, infantes, pueros, iuuenes, & senes. ORIGENES lib. 5. in cap. 6. ad Romanos: *Ecclesia,* inquit, *ab Apostolis traditionem accepit, etiam paruulis dare Baptismum.* Cyprianus lib. 3. epist. 8. ad Fidum scribit, non solùm sibi, sed etiam integro Concilio visum esse, paruulos baptizari posse, etiam ante diem octauum. Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos extremo, infantes baptizari dicit, & tamẽ omni peccato carere. Nazianzenus orat. in sanctum lauacrum, Basilius oratione exhortatoria ad Baptismum, Chrysostomus homil. ad Neophytos, AVGVSTINVS libro 10. de Genes. cap. 23. *Consuetudo,* inquit, *matris Ecclesiæ baptizandis paruulis nequaquam spernenda est, nec vllo modo superflua deputanda, nec omninò credẽda, nisi Apostolica esset traditio.* Idem Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 24. iterum repetit, Apostolicam esse traditionem, paruulos baptizandos. & libro 1. de peccatorum merit. & remiss. cap. 26. dicit, Pelagianos ausos non fuisse negare Baptismum paruulorum, quod viderent nimis apertè pugnandum fuisse cum tota Ecclesia, si id negarent. Vide etiam Prosperum lib. 2. de vocatione Gentium, cap. 8. qui (vt etiam Hieronymus & Augustinus) hoc potissimũ argumento contra Pelagianos probant, dari peccatum originale, quòd infantes baptizentur, cùm nullum habeant actuale peccatum.

Iam verò Concilium MILEVITANVM inter alios Canones secundum edidit his verbis: *Placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, anathema sit.* Concilium item Gerundense, ante annos M. celebratum cano. 5. statuit, etiã ipso die, quo nascuntur, posse infantes baptizari, si periculum mortis imminere videatur. Concilium II. Bracarense cano. 7. probat etiam infantium Baptismum. Vt etiam Concilium Viennense generale, vt habemus in Clementina I. de summa Trinitate, & fide Catholica.

His accedant expressa etiam sanctorum Pontificum decreta de re eadem. Clementis I. libr. 6. constitut. Apostol. cap. 15. Siricij epist. 1. ad Himerium, cap. 2. Innocentij I. epist. 26. ad Concilium Mileuitanum; Leonis I. epist. ad Episcopum Aquileiensem 84. aliàs 86. Gregorij I. lib. 3. epist. 9. ad Ioan. Caralitanum; Innocentij III. in epist. ad Episcopum Arelatensem, & habetur cap. Maiores, de Baptismo, & eius effectu. Ex his colligitur quàm falsum sit, quod ait Ludouicus Viues, neminem olim admotum sacro Baptismo, nisi in ætate adulta.

TERTIA classis argumentorum, constat ex rationibus. PRIMA ratio. Paruuli salui esse posse possunt: sed extra Ecclesiam non est salus; igitur intrent Ecclesiam necesse est. PRIMA propositio probatur tum ex Scriptura citata Matth. 19. *Talium est enim regnum cœlorum;* tum exemplo sanctorum Innocentium, quos saluos esse semper Ecclesia docuit, vt suprà probatum est, cap. 6. tum etiam quia si possunt paruuli participes esse peccati Adami, cur non etiam gratiæ Christi? Alioqui plus posset culpa quàm gratia, cuius contrarium docet Apostolus Roma. 6. SECVNDA, propositio certissima est. Nam Matth. 12. dicitur: *Qui non est mecum, contra me est;* & ideò in Symbolo coniungimus cum Ecclesia, remissionem peccatorum: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum.* Ideò etiam comparatur Ecclesia cum Arca Noë; quia sicut regnante diluuio periit, qui in arca non fuit; ita nunc pereunt, qui in Ecclesia non sunt, vt ait Hieronymus in epist. ad Damasum de nomine hypostasis. Idem testatur celebre illud CYPRIANI dictum, lib. de vnitate Ecclesiæ: *Non habet Deum patrem, qui non habet Ecclesiam matrem.* Vide etiam Augustinum lib. 4. de Baptismo, cap. 1. Denique Concilium LATERANENSE sub Innocentio III. cap. 1. *Vna,* inquit, *est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nemo saluatur.*

Habemus igitur, oportere infantes intrare Ecclesiam. At id facere non possunt nisi per Baptismum; igitur baptizentur necesse est. Assumptio probari potest. PRIMVM ex illo Pauli Roma. 8. *Quos prædestinauit, hos & vocauit; quos vocauit, hos & iustificauit: quos iustificauit, hos & magnificauit.* Hinc enim habemus, omnem prædestinatum vocari, iustificari, glorificari, & è contrario nullum glorificari, nisi antè iustificatum; nullum iustificari, nisi antè vocatum; nullum vocari, secundum propositum, nisi antè prædestinatum. At in paruulis non potest fingi vlla vocatio, nisi per Baptismum. Tunc enim rectè dicuntur vocati, cùm in numerum vocatorum adscribantur. PRÆTEREA Act. 2. dicitur: *Qui receperunt verbum, baptizati sunt, & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.* Vbi videmus, baptizari nihil esse aliud, quàm Ecclesiam intrare. Vnde Patres communi consensu distingunt Catechumenos à fidelibus, ac docẽt illos, quòd Baptismo careant, nondum esse intra Ecclesiam, nec dici posse fideles. Vide Nazianzenum orat. in sanctum lauacrum, Chrysostomum hom. 24. in Ioannem, Cyrillum lib. 12. in Ioan. cap. 50. Augustinum tract. 4. in Ioannem, & Concilium Florentinum in instructione Armenorum. DENIQVE non potest homo Ecclesiæ, & Christo coniungi, nisi fide tantùm, aut sacramento tantùm, aut vtroque. Sed paruuli consentientibus Anabaptistis, non possunt fide ad Christum, & Ecclesiam adiungi; ergo per Sacramentum adiungi debent.

SECVNDA ratio. Si non possent infantes baptizari, aut impedimentum esset ex parte prohibitionis alicuius diuinæ, aut ex parte Sacramenti, aut ex parte ministri, aut ex parte ipsius suscipientis, aut denique ex parte Ecclesiæ, quæ per Baptismum acquirit ius in homines, quod non videtur posse fieri sine propria ipsorum voluntate. Nihil autem horum dici potest. Nam nulla exstat diuina prohibitio. Sacramentum autem non pẽdet nisi à diuina institutione; alioqui non esset certum, nec adferret solidam consolationem: itaq; ex se semper est efficax, & idem operatur, siue adulto, siue infanti detur. Minister autem æquè potest infantem aspergere, & verba sacra super eum proferre, ac super adultum. Ex parte suscipientis requiritur quidem in adultis dispositio quædam per actualem fidem, & conuersionem in Deum: at hæc non requiritur in infante. Nam in adultis duplici de causa requiritur illa dispositio. PRIMO, propter

Universidad de Deusto
Biblioteca

propter peccata actualia, quæ illi originali addide- A
runt. Peccatum enim, quod committitur per actua-
lem auersionem propriæ voluntatis à Deo, requirit,
si remitti debeat, actualem conuersionem propriæ
voluntatis in Deum. SECVNDO, quia Deus agit
cum rebus secundum earum naturas, & ideò, qui ha-
bet vsum liberi arbitrij, non iustificatur à Deo, nisi
etiam ipse concurrat per assensum liberi sui arbitrij.
At neutra caussa in paruulis reperitur. Illi enim nec
habẽt vsum liberi arbitrij, nec peccauerunt per auer-
sionem actualẽ propriæ voluntatis à Deo: solùm enim
habent auersionem habitualem, quæ potest tolli per
habitum charitatis infusum, & peccauerunt aliena
voluntate. Vnde æquum est, vt eis etiam prosit alie-
na voluntas.

Denique non obstat obligatio, quæ nascitur ex
Baptismo. Nam in primis non obligatur nisi ad ea, B
quæ alioqui obligatus, vel obligandus erat. Nam ad
legem diuinam seruandam, ad abrenunciandũ Dia-
bolo & pompis eius, omnes tenentur, etiam sine Ba-
ptismo. Rursus omnes tenentur suscipere Baptismũ,
idque diuino mandato, & proinde omnes tenentur
se subiicere Ecclesiæ, & eius præceptis. Hoc solum
inter adultos, & infantes interest, quòd illi, quia sui
iuris sunt, debent propria voluntate se Ecclesiæ sub-
iicere; & nisi faciant, peccant: isti, quia non sunt
iuris sui, sed parentum, possunt eorum voluntate Ec-
clesiæ subiici. Itaque est illis aliena voluntas loco re-
ctæ rationis, quam habere deberent si essent adulti:
proinde nulla eis fit iniuria, sed ingens beneficium,
cùm baptizantur, licet inde consequatur obligatio
obediendi Ecclesiæ. Sed neque infantes illi, qui ca-
rent parentibus, & tutoribus, & ab aliquo extraneo
baptizantur, queri postea possunt. Nam qui illos ba-
ptizant, agunt eorum caussam; sicut si quis incideret C
in hominem lethaliter vulneratum, qui vsu linguæ,
& rationis careret, eúmque in domum aliquam por-
tari, & à medicis curari iuberet, certè non posset ille
postea queri de isto homine, quod eum obligasset ad
soluendam medicis mercedem: & si quereretur, ac
soluere nollet, ab omni iusto iudice damnaretur.

CAPVT NONVM.

Soluuntur obiectiones Anabaptistarum.

SED operæ pretium erit soluere argumenta illa triginta & sex, quæ pro se adducunt Mi-
nistri Transyluaniæ.

PRIMVM argumentum: *In sacris nullibi inuenitur Pædobaptismus, & nullum de eo mandatum, vel exemplum habemus; ergo reijciendus.* RESPONDEO, Ar- D
gumentum hoc aduersus Lutheranos magnas vires
habet, quippe qui eo principio passim vtuntur. At
apud Catholicos nihil vnquam valuit. Licet enim
non inueniamus expresse mandatum, vt baptizemus
infantes; tamen id & colligitur satis aperte ex Scri-
pturis, vt suprà ostendimus; & præterea non minoris
auctoritatis est apud nos Apostolorum traditio, quàm
Scriptura: eodem enim spiritu Apostoli loquebantur,
quo scribebant. Esse autem hanc Apostolicam
traditionem, inde scimus, vnde scimus Scripturam
Apostolicam esse Scripturam Apostolicam, nimirum
ex testimoniis antiquæ Ecclesiæ.

SECVNDVM argumentum: *Mandatum est, vt prius doceamus, postea baptizemus; prius ergo docendi infantes, quàm baptizentur: Ite, docete omnes gentes baptizantes,* Matth. 28. RESPONDEO; Ponitur loco Dominus ordinem, quem seruare debeant Apostoli in conuersione Gentilium, vt prius instruerent eos, deinde baptizarent, postremò monerent, nõ sufficere fidem, & Baptismum, nisi etiam adderent postea legis obedientiam, & opera bona. Ideò enim subiungit, *Docentes eos seruare omnia, quæcunque præcepi vobis.* Qui quidem ordo seruandus est, cùm fieri potest, vt etiam ab Ecclesia diligenter seruatur, cùm adulti ad fidem veniunt. At si vel propter incapacitatem hominum, vel propter defectum aquæ, non possint seruari omnia, vel non eodem ordine, certe præstat aliquid seruare, quàm nihil. Si quis enim in deserto esset cum homine Gentili iam moriente, vbi non esset aqua, posset illum docere, & instruere, vt crederet; nec peccaret cõtra præceptum Domini: *Docete baptizantes*, quia id intelligitur, cùm fieri potest. Quia igitur infantes non sunt capaces doctrinæ, & capaces sunt Baptismi, muratur in eis ordo; vt prius baptizentur, ne fortè pereant sine hoc vnico præsidio, ac deinde cùm adoleuerint, doceantur. Quemadmodum si adultus ad fidem veniat, & iusta de caussa differendus sit Baptismus, tamen docẽdus erit, & monendus, vt Dei legem obseruet. Et stultus sanè esset, qui diceret, non debere Catechumenos legem Dei seruare, & benè viuere, quia Dominus post Baptisma posuit, vt moneantur de obedientia legis præstanda.

TERTIVM argumentum: *Gloriatur Paulus, & gratias agit Deo, quòd neminem baptizauerit præter Caium, & Crispum, & Stephanæ domum.* 1. Corinth. 1. Quàm igitur necessarius sit Pædobaptismus, illinc colligo. Et quod præterea Christus ne quidem adultum baptizârit vnquam, vel Ioannes Baptista infantem.

RESPONDEO; Quòd Christus, Ioannes, & Paulus non baptizârint infantes; aduersatij dicunt, sed non probant, immò contrarium est probabilius, saltem de Paulo, & Ioanne. Nam in domo Stephanæ, quam Paulus baptizauit, probabile est fuisse aliquem infantem. Porrò ad Ioannem exibat omnis Hierusalem, immò & omnis Iudæa, vt baptizaretur ab eo, Matth. 3. & Marci 1. Quis autem asserat, inter omnes non fuisse vllum, qui adduceret filium suum? Christus autem non baptizabat quidem ordinariè per se, sed per discipulos, Ioan. 4. tamen aliquem, vel aliquos sine dubio baptizauit, vt haberet baptizatos, per quos alios baptizaret, vt scribit Augustinus in epist. 108. ad Seleucianam, & Euodius Apostoli Petri successor, in Antiocheno Episcopatu scribit, B. Virginem, & S. Petrum ab ipso Christo baptizatos, vt refert Nicephorus lib. 2. histo. cap. 3. & Euthymius in cap. 3. Ioannis. SED esto ita sit, vt illi dicunt, à Christo, Ioanne, & Paulo nullum infantem baptizatum; num ideo non sunt infantes baptizandi? aut num ideò antiquis temporibus non baptizabantur? Ioannes enim fortè nullum infantem baptizauit, quia eius Baptisma non erat infantibus necessarium; Christus, & Paulus maioribus rebus intenti, baptizandi officium aliis comittebant: vt patet de Christo, Ioan. 4 & de Paulo, Act. 19.

QVARTVM argumentum: *Reprobi non sunt baptizandi: Multi ex infantibus sunt reprobi; ergo abstinendum, ne prophanetur Sacramentum per nostram ignorantiam.* Respondeo PRIMO; Eodem argumento probarent, neque adultos esse baptizãdos. SECVNDO; Rectè probat hoc argumentum contra Caluinum, & Bucerum, & similes, qui volunt Baptisma esse sigillum æternæ beneuolentiæ Dei. At apud nos nihil probat. Nam etiam si paruulus fortè sit reprobus, tamen dum baptizatur, verè iustificatur, & proinde Sacramentum non prophanatur, cùm sit æquè in illo, atque in quouis electo signum gratiæ verum, & efficax. A

QVINTVM argumentum: *Qui non credit, à Baptismo arcendus est*, Act. 8. *Si credis, licet. Infantes non credunt*, Deuterono. 1. *Nec sciunt malum, nec bonum.* RESPONDEO; Hoc argumentum demonstratio est contra Lutheranos, qui existimant Sacramenta nihil esse aliud, nisi instrumenta alendæ fidei: sed quid illi de hac re sentiant, sequenti capite explicabimus, vbi etiam hoc argumentum soluemus. Interim dico, sufficere infanti fidem alienam sicut ei oppositum peccatum alienum.

SEXTVM argumentum: *Cogi homines ad Baptismum, est plus tribuere Sacramento, quàm par sit, & Papæ opinionem stabilire, qui docet neminem sine Baptismo posse saluari.* RESPONDEO; Argumentum veris- B
simè concludit; sed contra Caluinum, non contra
Catholicos.

SEPTIMVM argumentum: *Coniungenda est aqua cum Spiritu*, Ioan. 3. *veluti fides cum Baptismo*, Marci vlti. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit. An infantes spiritu obtusi sint, & credere nõ possint.* RESPONDEO; Quòd ad Spiritum attinet, locus Ioannis non docet baptizatum debere sentire motionem Spiritus sancti, vt Anabaptistæ credunt, sed solùm vim aquæ in Baptismo esse à Spiritu sancto; & sicut aqua lauat exterius, ita Spiritum lauare interius, quod potest fieri etiam in dormiente, & non sentiente. Fit enim illa lotio, & renouatio interior per infusionẽ habituum, qui sine vllo nostro actu infundi possunt. Quod autem ad fidem attinet, locus Marci vltimo intelligitur sine dubio de adultis. Nam præcedit: *Prædicate Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit, &c.* At infantibus C
stultum esse prædicare. Adde quod hoc ipsum fateri
coguntur Anabaptistæ, si sibi constare volunt. Nam
docent infantes saluari sine fide, & sine Baptismo, vt
Melachthon testatur in locis, tit. de Baptismo paru-
lorum. Adde denique non deesse fidem illis necessa-
riam, vt suprà diximus, & infrà dicemus.

OCTAVVM argumentum: *Ad fidei articulos tantùm credendos Ecclesia obligatur; ergo cogi ad Pædobaptismũ non debet, cùm non sit articulus fidei.* RESPON- D
DEO; Ad fidem pertinere infantes posse baptizari.
Nam etiamsi non haberetur expresse in Scripturis;
habetur tamen in traditione Apostolica. Præterea
deducitur euidenter ex Scripturis vt diximus. Argu-
mentum tamen rectè concludit contra Zvvinglium,
& Caluinum, qui non admittunt traditionem, & pu-
tant, Baptismum non esse necessarium; & locum
Euangelij Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* detor-
quent ad metaphoras.

NONVM argumentum: *Si infantes baptizandi sunt, ergo & communicandi, vt ostendit vetustas, quæ eiusmodi inanes lotiones, & cenas pueris obtrudere coacta fuit.* RESPONDEO; Nõ esse parem rationem Baptismi, & Communionis. Nam Baptismus necessarius paruulis est, quia alioqui perirent in æternum, si sine Baptismo de hac vita decedant: Communio verò, vt etiam Sacramenta cetera, non sunt necessaria, nisi adultis, post Baptismum. Id quod exipsorum natura, & effectis patet. Eucharistia enim (vt de ea solùm loquamur) instituta est, vt vitam spiritualem in Baptismo acquisitam conseruet, ac nutriat, quod facit in rebus corporalibus cibus corporalis, qui vitam animalem conseruat. Sicut igitur sine cibo potest aliquandiu viui, nimirum donec naturalis calor non cœperit humorem vitalem consumere; ita quoque sine Eucharistia conseruari potest vita spiritualis, donec concupiscentiæ calor non cœperit humorẽ gratiæ, & virtutum depasci: quod certè non accidit in infantia, sed in adulta solùm ætate. Quare ipse etiã Dominus, vt vindicaret Eucharistiam non esse pro infantibus institutam, noluit eam in lacte constituere, quod est vnicum infantium alimentum, sed in pane, & vino, quę ad solos adultos propriè pertinent. Porrò veteres aliqui ceteris de caussis in infantium ora infundebant eo modo quo poterant Eucharistiã, sed neque eæ caussæ modò locum habent, & aliis de caussis magis vrgentibus Ecclesiæ id non facit. Verum de hac re alibi plura dicenda sunt.

DECIMVM argumentum: *Non datur Baptismus absque pœnitentia*, Act. 2. & Marci 1. *At infantes pœnitere nesciunt.* RESPONDEO; Pœnitentiam necessariam esse in Baptismo adultorum, de quo tractatur in illis locis ob peccata actualia, quæ adulti commiserunt: originale enim peccatum non est materia pœnitentiæ. Nemo enim rectè pœnitentiam agit eius peccati, quod ipse non commisit, & quod in eius potestate non fuit: originale autem peccatum non ipsi committimus, sed trahimus ab Adamo per naturalem propagationem. Vnde Roma. 9. dicitur de infantibus: *Cùm nihil boni, vel mali egissent.*

VNDECIMVM argumentum: *Nazianzenus in sermone de Baptismate optat differri Baptismũ, donec pueri de fide sua aliquid possint respondere. Augustinus lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, paruulorum Baptismum scribit non fuisse à Conciliis stabilitum ancæpisse autem Origenis tempore.* Addunt testimonium Trismegisti, Sibyllarum, & Musculi. RESPONDEO; Nazianzenus optabat quidem Baptismum differri vsque ad triennium, vt pueri aliquo modo respondere possent; excipit tamen periculum mortis. Vult enim, si periculum conspiciatur, baptizari quocunq; tempore; & probat ex Circumcisione, aliisque argumentis. Itaque duo habet Nazianzenus contra Anabaptistas. VNVM, posse infantes Baptizari quocunque tempore. ALTERVM, nunquam esse differendum vltra triennium Baptismum infantium. At certè pueri trium annorum nondum vtuntur ratione, neq; possunt credere, aut pœnitere, aut alia præstare, quæ cupiunt Anabaptistæ. ADDE, quòd Naziazeni consilium non est probatum aliis Patribus: vtilitas enim illa perexigua est, & periculum ingẽs incurrere possent eiusmodi infantes, ob inopinatos casus. Idem dici debet ad Tertullianum, qui in lib. de Baptismo prope finem, idem consilium dedit, quod postea Nazianzenus. Iam verò AVGVSTINVS perpetam & mendaciter citatur ab Anabaptistis. Non enim negat à Conciliis stabilitum Pædobaptismum Augustinus, quòd eum infirmare velit, sed vt ostendat antiquiorem esse omnibus Conciliis. Sic enim loquitur lib. 4 de Baptismo infantium: *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur.* Ex quibus verbis refellitur etiam mendacium de inuento Pædobaptismo Origenis tempore: nam Augustinus neque dicit inuentum Pędobaptismum Origenis tempore, neque dicere potest, cùm affirmet descendere ex Apostolica traditione. Porrò testimonium Musculi Lutheranì non pluris facimus, quàm ipsorum Anabaptistarum testimonia. Trismegistus, & Sibyllæ non loquuntur de Christi Baptismo; sed de aliqua Ethnica lotione, quæ nihil ad nos.

DVODECIMVM argumentum: *Corde creditur ad iustitiam, ore confessio fit ad salutem*, Rom. 10. *Id paruuli non*

Universidad de Deusto
Biblioteca

non possunt. RESPONDEO cum Augustino loco citato, lib. 4. de Baptismo, cap. 24. hoc esse, quod Apostoli tradiderunt, infantes saluari per Baptismum, etiam si corde non credant, nec ore confiteantur. Etsi enim fidem actualem non habent, habent tamen fidei Sacramentum, quomodo è contrario bonus latro non habuit fidei Sacramentū, & saluus fuit per ipsam fidem, & conuersionem ad Deum. Itaque in necessitate supplet fides, & votum, Sacramenti defectum; & contra supplet Sacramentum, fidei actualis & propriæ defectum.

DECIMVM-TERTIVM argumentum: *Perfecta Sacramenta cùm sint, perfectos requirunt. Infantes admodum imperfecti; ergo, &c.* RESPONDEO; Res perfectæ si comparentur ad caussam agentem, non conueniunt nisi perfectis: non enim possunt perfecta opera facere, nisi perfecti artifices. At si comparentur ad caussam patientem, id est, ad materiam seu subiectum, tum conueniunt imperfectis, non perfectis: earum enim munus est perficere res imperfectas. Huius generis est baptismus respectu hominum, est enim perfectum Sacramentum, quod perficit homines imperfectos. Simile est de medicina corporali: perfecta enim medicina non datur perfectis in sanitate, sed valde imperfectis, id est, valde ægrotis. Vnde Apostolus, Hebr. 6. dicit, imperfectorum esse baptizari: *Intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ Baptismatum, &c.*

DECIMVM-QVARTVM argumentum: *Cœna Domini requirit externam fidei cõfessionẽ, & propterea ab ea arcentur paruuli. At Baptismus quoque requirit externam confessionem, cùm nihil sit aliud, nisi fidei protestatio.* RESPONDEO; Tam cœna Domini, quàm Baptismus sunt fidei externæ professiones: & ideo per eorum susceptionem profitemur fidem, etiam si nihil omnino verbis diceremus. Quare etiam paruuli dum baptizantur, profitentur fidem, & idem facerent, si communicarent: non enim ista est caussa cur arceantur à communione.

DECIMVM-QVINTVM argumentum: *Christi symbola ad ipsius commemorationem, & prædicationem sunt ordinata. Nihil horum possunt paruuli facere.* RESPONDEO; Qui suscipiunt Christi symbola, hoc ipso quod ea suscipiunt cõmemorant, & prædicant Christum: quare etiam paruuli id faciunt. Dum enim merguntur in aquam, commemorant Christi mortem, & sepulturam: dum eleuantur ab aqua, commemorant Christi resurrectionem. Neque aliud requirit Apostolus Roma. 6.

DECIMVM-SEXTVM argumentum: *Fides ex auditu: auditus per verbum Dei. Si dixeris infantes fidem habere, nouam nõa fidei reuelationem in illis demonstrabis, quod ex verbo Dei probare nunquam poteris.* RESPONDEO; Argumentum concludit contra Lutheranos, qui fidem actualem ponunt in infantibus

DECIMVM-SEPTIMVM argumentum: *Christus amorum triginta baptizatur.* RESPONDET Nazianzenus oratione in sanctum lauacrum, non omnia quæ Christus fecit, à nobis eodem modo fieri posse, vel debere. Ieiunauit ille sine omni cibo, idque mox à Baptismo: nos id facimus alio modo, & alio tempore. Eucharistiam dedit ille in cœnaculo, post Cœnam, & ante passionem: nos in templis ante Cœnã post resurrectionẽ. Adde præterea Christũ distulisse Baptismum ad annum trigesimum, cùm quia nõ egebat ipse Baptismo: tum quia non erat periculum ne morte præueniretur; tum quia decreuerat in ætate perfecta auspicari prædicationem suam: & ostensionem suam ad homines; in Baptismo autem agnosci cœpit ob miracula; quæ tunc acciderunt. Nos autem egere Baptismo incipimus continuò ac nati sumus; nec sumus certi de tempore vitæ nostræ: & denique non baptizamur, vt mundo innotescamus, sed ne in æternum pereamus. Adde, quòd Christus circumcisus est in infantia: quod autem Iudæis erat circumcisio, nobis est Baptismus.

DECIMVM-OCTAVVM: *Quicunque baptizantur, Christum induunt; an infantes Christum induant, expende.* RESPONDEO; Induunt infantes Christum, quandoquidem per habitum gratiæ illis infusum, exuunt veterem hominem, & induunt nouum. Posse autem id fieri sine proprio mentis actu, docet Apostolus Roma. 5. *Sicut*, inquit, *per vnius inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obedientiam iusti constituentur multi.* Itaq; sicut hoc ipso, quod aliquis nascitur ex Adam, cõmunicatur ei peccatum Adæ, etiamsi vsum mentis non habeat, ita hoc ipso quod aliquis renascitur ex Christo per Baptismum, communicatur ei Christi iustitia, & ita Christum induit, licet per ætatem non habeat vsum rationis.

DECIMVM-NONVM: *Noui Testamenti Sacramenta sunt spiritualia; infantes toti carnales.* RESPONDEO; Ideo recipiunt Sacramenta spiritualia, vt fiant etiam ipsi spirituales: quales verè sunt per habitum, non per actum.

VICESIMVM: *Apostoli hominum piscatores sunt, non infantium.* RESPONDEO; Quasi verò infantes non sint homines. Quanquam piscari propriè non est baptizare, sed prædicare, & fatemur infantibus non esse prædicandum.

VICESIMVM-PRIMVM: *Qui accedunt ad Sacramenta, probare se ipsos debent*, 1. Corinth. 11. *Infantes id non possunt; ergo, &c.* RESPONDEO; Id solũ Apostolus dixit de Eucharistia, quæ requirit, vt homo sine conscientia peccati accedat, alioqui indignè accedit, & vt discernat corpus Domini. Quocirca rectè Ecclesia non communicat infantes, qui non possunt discernere corpus Domini. In Baptismo non requiritur talis probatio. Potest enim quis accedere cum conscientia peccatorum, dummodo pœniteat eum peccasse, & propositum habeat rectè viuendi: est enim Baptisma institutum, vt purget peccata. Quamuis autem requiratur in adultis ad Baptismum alia quædam probatio, vt non accedant ficto animo, neque cum affectu peccati; tamen in infantibus nulla probatio necessaria est, cùm obicem ponete non possint.

VICESIMVM-SECVNDVM argumentum: *Qui Christianus fieri vult, induere debet nouum hominem, exuto veteri. Id non possunt infantes.* RESPONDEO; Iam dixi, assumptum esse falsum. Quanquam nec maior propositio est absolutè vera, cùm Christianus sit etiã is, qui est malus, modò Baptismum perceperit, & Christi fidem profiteatur.

VICESIMVM-TERTIVM: *Fidelis dispensator dat cibum in tempore suo, & aspicit albas messes, non virides, & tenerrimas.* RESPONDEO; Id optimè seruat Ecclesia, quæ paruulis dat Baptismum, non Communionem: quia Baptismi semper est tempus, non autem Communionis. Porrò regiones albæ ad messem, dicuntur homines dispositi, & idonei ad recipiendam salutem; quales semper sunt paruuli; non autem semper tales sunt adulti, qui variis desideriis, & peccatis impediuntur.

VICESIMVM-QVARTVM: *Illi verè dicuntur fratres, qui ex eodẽ poculo bibere possunt. Infantes non possunt; ergo, &c.* RESPONDEO; dicuntur fratres qui bibunt ex eodem poculo, sed maiori ratione dicuntur fratres, qui Baptismo eodem renascuntur. Nam Baptismus facit nos Dei filios, & fratres Christi, ac omnium aliorum similiter renatorum: bibere autem ex eodem poculo, solum est signum fraternitatis. Vnde Apostolus vtrumque dixit de Baptismo, 1. Corinth. 12. *Omnes vos in vno Spiritu in vnum corpus baptizati estis.* De Eucharistia, 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus.* Et contrà, bibere ex diuersis poculis, ita vt alij bibant calicem Christi, alij calicem dæmoniorum, signum est diuersitatis, & schismatis. Quod si qui ex nullo calice bibant, quod faciunt paruuli, non impedit fraternitatem, quæ aliunde haberi potest, nimirum ex Baptismo, qui verè nos fratres sub vno Patre, immò & membra vnius corporis facit. 1. Corinth. 12. *Omnes nos in vno Spiritu in vnum corpus baptizati sumus.* Id quod etiam in rebus carnalibus videmus; infantes enim interdum fratres sunt hominum adultorum, quia ex eodem patre geniti sunt, licet non vescantur eodem pane, nec bibant ex eodem poculo.

VICESIMVM-QVINTVM: *Qui Sacramentorum externam partem tantùm sumit, nihil sumit. Infantes aqua sola tinguntur, cũ careant ratione; ergo, &c.* RESPONDEO; Falsa est assumptio. Licet enim infantes careant rationis vsu, non tamen carent anima rationali, eiusque potentiis, in quibus Deus per gratiam habitare potest, & habitat, cùm baptizati sunt, vt AVGVSTINVS scribit in epistol. 57. ad Dardanum. Vbi dicit mirabile esse, & tamen verum, quod in multis Deus non habitet, qui eum nõrunt, vt in Philosophis, de quibus Roma. 1. *Cùm cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt*: & contrà in multis habitet, qui eum non nõrunt, vt in paruulis baptizatis. Et lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 9. *Dat*, inquit, *sui Spiritus occultissimam gratiam, quam etiam latentur infundit & paruulis.*

VICESIMVM-SEXTVM: *Non debet ad Christum vocari, qui non potest à Ioanne Baptista præparari.* RESPONDEO; Verum est, si egeat præparatione; paruuli autem ea non egent. Quocirca Dominus ait Matth. 19. *Sinite paruulos venire ad me.* neque iussit eos exspectare donec à Ioanne præpararentur.

VICESIMVM-SEPTIMVM: *Baptismus est tinctio cum doctrina, & manuum impositione*, Hebr. 6. RESPONDEO; Non hoc dicit Apostolus: sic enim loquitur: *Intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum Baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.* Vbi illud: *Baptismatum doctrinæ*, coniungendum est cum illis, *non rursum iacientes fundamentum.* Et sensus est; Non reuertamur iterum ad fundamentum doctrinæ de Baptismo tradendæ, & de impositione manuum; id est, de Confirmatione: ista enim traduntur Catechumenis initio fidei, nunc ad altiora tendere nos oportet. Vbi non definitur Baptismus, tinctio cum doctrina; sed asseritur, doctrinam de Baptismo ad incipientes, non ad perfectos pertinere, quod est contra Anabaptistas, qui Baptismum perfectorum esse volunt.

VICESIMVM-OCTAVVM: *Baptismus est mortificatio, & ablutio cum inuocatione nominis Iesu*, Act. 22. RESPONDEO; Etiã in paruulis Baptismus mortificat peccatũ. Porrò inuocatio illa non est de substãtia Baptismi, sed cõueniens, & adhibenda cùm fieri potest.

VICESIMVM-NONVM: *Baptismus est ablui corpore aqua in certitudine fidei, depulsa mala conscientia*, Hebr. 10. RESPONDEO; Non definit Baptismum Apostolus, sed monet eum, qui vult ad Deum accedere, vt habeat plenam fidem, & bonam conscientiam, & præterea Baptismum. Sic enim ait: *Accedamus in vero corde, cum plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda.*

TRICESIMVM: *Baptismus est depositio sordium, & peccatorum, & sepeliri cum Christo*, Colos. 2. RESPONDEO; Id etiam infantibus conuenit, qui habẽt peccatum originale. Etsi enim id Anabaptistæ negant: tamen Paulus affirmat Roman. 5. *In quo omnes peccauerunt.* Et Ephes. 2. *Eramus & nos natura filij iræ.*

TRICESIMVM-PRIMVM: *Baptismus est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum*, 1. Petr. 3. RESPONDEO; Effectus est ille Baptismi, non ipsa Baptismi essentia. Porrò cum effectum in infantibus Baptismus efficit fundamentaliter, vt sic loquamur, facturus deinde, cùm ij adoleuerint, etiam formaliter: abluit enim peccatum, ex qua ablutione oritur postea testimonium bonæ conscientiæ.

TRICESIMVM-SECVNDVM: *Baptismus est lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti*, Tit. 3. & Ioan. 3.

TRICESMIMVM-TERTIVM: *Baptismus, qui à Prophetis figuratus est* Ezech. 36. Zach. 13. *nihil ad infantes pertinet.* RESPONDEO; Falsum assumunt, ex eo quòd putant infantes non habere peccatum originale: hinc enim negant infantes regenerari, vel mundari debere.

TRICESIMVM-QVARTVM: *Sacramenta sunt cibi solidi. Infantes lacte indigent.* RESPONDEO; Sacramentum Eucharistiæ est solidus cibus, ideóque sub specie panis institutum est, nec paruulis datur. At Baptismus non est cibus, sed regeneratio quæ maxime conuenit paruulis; paruuli enim nasci solent. Quare Apostolus Hebr. 6. Baptismum imperfectorum esse dicit.

TRICESIMVM-QVINTVM: *Prius nos esse oportet animales, deinde spirituales.* 1. Corinth. 5. *Sacramenta sunt instrumenta spiritualia; ergo infantes spiritu renasci non possunt.* RESPONDEO; Vis argumenti hæc videtur esse. Sacramenta sunt spiritualia; ergo spiritualibus tantùm conueniunt. Sed infantes non sunt spirituales, vt ex Apostolo colligitur, qui docet nos prius esse animales, & postea spirituales, igitur Sacramenta infantibus non conueniunt; Sed in hoc argumento mala est prima consequentia. Sacramenta enim sic sunt spiritualia, vt homines spirituales ex animalibus efficiant, cùm vim habeant regenerandi, & renouandi, Ioan. 3. & Tit. 3.

TRICESIMVM-SEXTVM. Adultos, cæcos, surdos, & mutos nemo vnquã baptizare audebit; tantò minus infantes, qui nec ambulare possunt, nec audire, nec loqui. RESPONDEO; Eiusmodi adulti, si indicare possint aliquo modo suam voluntatem, qua baptizari velint, aut certè antea indicauerint, quam in eum morbum inciderẽt, omninò baptizari possunt, ac debent: vt apertè tradit Concilium III. Carthag. c. 24. & Arausicanum I. can. 12. & August. li. 1. de adulterinis cõiugiis, c. 26. de ægrotis, qui repentè obmutescunt. Quòd si sciri nequeat eorũ volũtas, nõ baptizantur, quia in iis, qui rationis vsum habent, requiritur eorũ cõsensus, vt suprà diximus; quod in infantibus nõ requiritur vt quibus sufficit aliorũ consensus. Item nescimus de adultis cæcis, mutis, & surdis an nõ ponãt obicem aliquẽ; quod de infantib' certè scimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT DECIMVM.

Quid sentiant aduersarij de fide quæ requiritur in Baptismo paruulorum.

RESTAT ALTERA quæstio de fide, qua paruuli baptizantur. Sunt autem de hac re duæ extremæ sententiæ hæreticorum, inter quas media incedit sententia Catholicæ Ecclesiæ.

PRIMA sententia Lutheranorum est, qui fidem actualem, aut aliquid simile actuali fidei paruulis tribuunt. Primus Lutherus anno XX. in lib. de captiui. Babylonica, cap. de Baptismo, cùm dixisset: *Omnia Sacramenta ad fidem alendam instituta sunt.* Item: *Sacramenta non iustificant, nec vlli prosunt, sed sola fides.* Item: *Sacramenta non implentur dum fiunt, sed dum creduntur.* Vidit repugnare his sententiis paruulorum Baptismum, atque eum sibi ipse obiecit: *Opponetur,* inquit, *forsan ijs quæ dicta sunt. Baptismus paruulorum qui promissionem Dei non capiant, nec fidem Baptismi habere possint.* Respondet autem, ac duo dicit. PRIMO, infantes credere. SECVNDO, fidem acquirere, non vi Sacramenti, sed per orationem Ecclesiæ, & fidem offerentium paruulum ad Baptismum, & sic exponit, quod dici solet, paruulis fide aliena succurri. Quòd autem loquatur de fide actuali paruulorum, non de aliquo habitu, patet ex illis eius verbis: *Sicut verbum Dei potens est, dum sonat, etiam impy cor immutare, quod non minus est surdum, & incapax, quàm vllus paruulus, ita per orationem Ecclesiæ offerentis, & credentis, cui omnia possibilia sunt, & paruulus fide infusa mutatur, mundatur, & renouatur.* Hæc ille. At certè impius cùm ad vocem verbi Dei immutatur, vt velit conuerti, actualiter immutatur, non habitualiter.

Item Lutherus in lib. contra Cochlæum anno XXIII. *Dicimus*, inquit, *ad Baptismum infantes credere per vim verbi, quo exorcizantur, & per fidem Ecclesiæ eos offerentis, & eis fide orationibus suis impetrantis. Alioqui mera, & intolerabilia essent mendacia, quando baptizans à paruulo quærit, an credat, non baptizaturus, nisi vice eius respondeatur, Credo. Vt quid interrogat an credat, si certum est, eos non credere?* vt Cochlæus cõtendit. *Esto, Augustinus sic aliquãdo dicat sed Cochlæo; satis sit, esse sic ab homine dictum: nos volumus hoc dictum diuinis testimonijs probari. Quin asserimus paruulos prorsus non esse baptizandos, si verum est, in Baptismo non credere, ne illudatur maiestatis Sacramentum, & verbum. Debemus autem & hunc negatæ in paruulis fidei errorem Sophistis, &c.* Vbi apertissimè loquitur de fide actuali, non de habituali: neque enim Cochlæus, aut Augustinus, aut Scholastici; quos ille Sophistas vocat, fidem habitualem in paruulis negârunt. Et præterea vult Lutherus fidem esse in paruulis ante Baptismum, dum exorcizantur, & interrogantur: illa antem non potest esse fides nisi actualis, habitualis enim nõ infunditur ante Baptismũ, sed in ipso Baptismo. Idẽ etiã scripsit in lib. ad VValdenses, vbi ait, præstare prorsus omittere Baptismũ in paruulis, quã baptizare eos sine fide. Nam si sine fide accipias Sacramẽtum, magno tuo malo accipies. Et probat ex illo Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit.* Qui locus de actuali fide intelligitur.

Hæc sententia visa est admodum dura omnibus aliis, & peperit tres sectas diuersas. Quidam enim negârunt paruulos baptizandos, cum omninò crederent sine fide Baptismum nihil prodesse, vt Lutherus dixerat; & simul experimento certissimo tenerent, paruulos non credere, cùm aperte renitantur, & eiulent cùm baptizantur. Atque hi sunt Anabaptistæ, de quibus suprà diximus.

Alij non negârunt paruulos baptizandos, sed negârunt fidem in paruulis requiri; & ij sunt Sacramentarij, de quibus mox dicemus, dum alteram sententiam referemus.

Denique alij neque fidem, neque Baptismum paruulorum negârunt, sed mollire conati sunt, & exponere Lutheri sententiam. Itaque anno XXXVI. conuenerunt Lutherani ad Conciliabulum VVittẽbergense, cuius acta exstant apud Cochlæum lib. 3. miscellaneorum tract. 8. cap. 2. In ea Pseudosynodo hæc pronunciata habentur. PRIMVM, reiiciendũ esse errorem illorum, qui imaginantur saluari infantes sine aliqua actione ipsorum. SECVNDVM, etsi nos non intelligamus qualis sit illa actio paruulorum, tamen certum esse in eis fieri sanctos, & nouos motus, sicut in Ioan. Baptista, quando exultauit in vtero. TERTIVM, licet non sit imaginandum, quòd infantes intelligant, tamen motus eorum, & inclinationes ad credendum, & diligendũ Deum, similes esse motibus fidei, & dilectionis: & hoc esse intelligendum, cùm dicuntur infantes credere.

Hanc mitigationem sententiæ Lutheri, sequi videntur communiter Lutherani. Philippus in locis anni LVIII. tit. de Baptismo paruulorum: *De infantibus hoc satis est tenere; Spiritus sanctus per Baptismum eis datur, qui efficit in eis nouos motus, nouas inclinationes ad Deum pro ipsorum modo.* Idem habet Ioann. Brentius in Apologia pro confess. VVittemberg. cap. de Baptismo; & Dauid Citræus in suo Catechismo loco 7. de Baptismo. Item Illyricus cum Centuriatoribus cent. 2. cap. 4. col. 63. & cent. 5. cap. 4. col. 517. reprehendit Iustinum, & Augustinum, quòd velint infantes in Baptismo nõ credere fide propria, sed aliena. Denique (vt omittam ceteros) Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. Trident. Concilij ad canonem 13. 7. sess. pag. 258. & sequẽtibus, dicit quidem esse difficile intellectu, & explicatu, quemadmodũ infantes credant: *Tamen*, inquit, *quomodo hoc simplicissimè possit intelligi, explicatur in formula concordiæ inter Theologos Saxoniæ, & superioris Germaniæ anno M. D. XXXVI. constituta, &c.* Et ponit breuiter summam eorum, quæ ex conuenticulo VVittembergensi suprà citauimus.

Est autem hic OBSERVANDVM, Kemnitium mira fraude, & artificio, immò aperto mendacio asserere, hanc sententiam conuenticuli VVittembergensis concordare cum Lutheri sententiis suprà citatis, & rursum Lutherum cum Augustino; & cõtrà Synodum Tridentinam dissentire in hac re à Synodo generali Viennensi, quòd Synodus Viennensis docuerit infantibus in Baptismo infundi habitus fidei, spei, & charitatis: Synodo autem Tridẽtinæ ita sorduerit illud decretum, vt ne mẽtionem quidem eius facere voluerit. Quæ mendacia paulò pòst refellemus; atque hæc de prima sententia.

ALTERA sententia in altero extremo: infantibus nullam fidem in Baptismo esse necessariã. Hanc videtur primus etiam Lutherus docuisse. Nam licet antequam Anabaptistæ exorirentur, illa scripserit: quæ suprà citauimus: tamen postquã illi apparuerunt, scripsit librũ cõtra eos anno M. D. XXVIII. & vbi ad hoc argumẽtum veniisset de fide infantium, dixit nihil interesse, siue credant, siue non credant. Baptismum enim non fundari super fidem dantis, aut recipientis, quæ incertissima est, sed super Dei mandatum, & institutionem. Et similia habet in homiliis de Baptismo anno XXXVII. & XL. habitis: tamen hoc principium Lutheri non est solidum. Nam etiam si ex eo, quod Sacramentum non pendeat à fide

nostra, sed à diuina institutione, sequatur illud in se semper esse efficax, non tamen sequitur nobis esse vtile, & fructuosum, nisi cum fide accipiatur; alioqui etiam, qui ficto animo accedunt, vel peccatum delere nolunt, per Baptismum purgarentur. Ideò Sacramẽtarij sequuntur quidem Lutherum in eo, quod scribit non requiri fidem: sed ex alio fundamento id colligunt, nimirum ex promissione facta Abrahæ, & semini eius, vel certè ex diuina prædestinatione.

Caluinus libro quarto Institut. cap. 16. cupiebat primam Lutheri sententiam, quam suprà explicauimus, defendere, sed non est ausus. Vnde sic loquitur §. 18. *Non satis tutum fuerit hoc adimere Domino, ne se ipse illis quoquomodo exhibere cognoscendum queat.* & §. 19. *Non quod eadem esse fide prædictos temere affirmare velim, quam in nobis experimur, aut omninò habere notitiam fidei similem.* Hæc ille. Vides quomodo reiicit decretum VVittembergense? Inde §. 21. *Quos electione sua dignatus est Dominus, si accepto regenerationis signo præsenti vita antè demigrent, quàm adoleuerint; eos virtute sui Spiritus nobis incomprehensa renouat, quomodo expedire solus ipse prouidet.* Similia habet Theodorus Beza in sua confess. cap. 4. art. 48. & Petrus Martyr, in cap. 1. & 7. prioris ad Corinth. vbi apertè dicit, infantes non intelligere, neque credere, & tamen rectè baptizari, quia iam antea sanctificati sunt, & membra Ecclesiæ effecti per donum electionis diuinæ, & promissionem parentibus factam. Immò VVolfgangus Musculus, qui interfuerat Conciliabulo VVirtembergensi, postea Sacramentarius factus, in locis communibus, tit. de Pædobaptismo, dicit admodum inconsultè scripsisse Lutherum, si constet paruulos non credere, baptizandos non esse: & hanc fuisse occasionem Anabaptismi.

TERTIA sententia Catholicorum est: infantes non habere fidem actualem, nec tamen omni fide carere; sed habere fidem habitualem; & præterea credere fide aliena, & ipsa Baptismi susceptione. Quæ omnia, vt ordine probentur, ponam sequentes propositiones.

CAPVT XI.

Declaratur quæ fides requiratur in Baptismo paruulorum, & refelluntur errores aduersariorum.

PRIMA propositio: *Infantes non habent actualem fidem.* Hæc est contra primam Lutheri sententiam. Probatur PRIMO, quia Scriptura Deuter. 10. & Ionæ vltimo affirmat, infantes non cognoscere distantiam boni, & mali; nec vsquã excipit tempus Baptismi. Quare sine Scripturæ testimonio id Lutherus affirmat.

SECVNDO, Patres hanc sententiam reiiciunt, vt Nazianzenus, qui oratione in sancta lumina, dicit, infãtes sine sensu sanctificationis sanctificari, & Augustinus, qui epistola 57. ad Dardanum ridet hanc Lutheri sententiam, vt qui iniuriam faciat humanis sensibus: & rursus epist. 23. tractat. 80. in Ioannem, lib. 4. de Baptismo, cap. 24. & lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 20. dicit, paruulos non habere fidem, quæ est in cogitatione: item non habere sensum fidei: denique non habere quod Paulus dicit: *Corde creditur ad iustitiam.* Ex quibus intelligimus Kemnitium pag. 258. omninò temere, & mendaciter scripsisse, eandem esse in hac re Augustini, & Lutheri sententiam. Nam suprà ostendimus, à Luthero fidem ipsam actualem tribui paruulis; cuius contrarium tot in locis dicit Augustinus. Quid, quòd Lutherus in libro contra Cochlæum fatetur, contra se in hac quæstione habere Augustinum? & tamen impudens Kemnitius, inuitum Lutherum, cum inuito Augustino concordare suo mendacio voluit.

TERTIO, est ratio. Nam fides non potest oriri in mente nisi ex diuina reuelatione: quæ quidem aut immediatè fit à solo Deo, aut per organum verbi Dei prædicati aut lecti. PRIMO modo non dicit Lutherus dari infantibus fidem, sed secundo, cùm ait eos credere per vim verbi, quo exorcizantur, adiuuantibus Ecclesiæ precibus. Et præterea primus ille modus non est ordinarius, sed extraordinarius, & ratissimus, ac solis fortè Prophetis, & Apostolis cõcessus: *Fides enim ex auditu*, inquit Paulus Roma. 10. loquens de ordinario modo, quo gignitur fides. At si omnibus infantib⁹ fides immediatè reuelaretur, iã esset modus ordinarius, & possent omnes infantes, dum baptizantur, dici Prophetæ. Quod autem SECVNDO modo nõ oriatur in infantibus fides, patet manifesto experimẽto. Si enim verbum exorcismi gigneret fidẽ, certè audiretur & intelligeretur ab infantibus: proinde attentè auscultarent infantes; cuius contrariu videm⁹. Deinde exorcismus non refertur ad fidem docẽdam, sed ad Dæmones coercendos. Denique hoc est ponere nouum miraculum in eutibus, & mente infantium. Neque valet, quod Lutherus adfert de orationibus, & fide offerentium. Nam aliquando contingit, vt offerentes, & parentes, & ipsi baptizãtes sint infideles, & tamen verè, & vtiliter detur infantibus Baptismus, vt Augustinus docet, epist. 23. Neque ea vis est orationum, & fidei offerentium, vt infallibiliter miracula impetrent. Et denique si Deus miraculum facit in mẽte infantuli, vt corde credat ad iustitiam, cur non facit etiam in lingua, vt ore cõfiteatur ad salutem? Forte hoc est impossibile Deo; aut orationibus, & fide impetrari nequit? At facillimum esse testatur asina Balaam, quæ Deo volente loquuta est sapienter, Numer. 22.

QVARTO, probatur ratione Augustini in epist. 57. quia cùm cõstet infantes, & vocis eiulatu & motibus corporis reluctari, & obstrepere Baptismo, si verè intelligerent (quod necesse est, si credere debent) quid agatur, rei fierent ingentis sacrilegij, nec abluerentur, sed magis sordidarentur.

SECVNDA propositio: *Non habent infantes, dum baptizantur, vllos nouos motus, & inclinationes similes actibus fidei, & dilectionis.* Hæc est contra figmentum Conciliabuli VVirtembergensis, & Philippi, Kemnitij, & aliorum Lutheranorum. Probatur PRIMO, quia repugnat verbo Dei. Isti enim volunt hos ipsos motus infantium sine cognitione esse, & dici fidem, licet impropriè, & eo modo infantes non iustificari sine aliqua fide. At in tota Scriptura nusquam habetur nomen fidei in ea significatione, vt designet motum quendam sine sensu, & sine cognitione; sed potius in contraria, vt patet Rom. 10. *Fides ex auditu.* Hebr. 11. *Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei.* & sic de aliis locis.

SECVNDO, repugnat rationi. Nam aut illi motus, & inclinationes sunt in corpore, aut in animo. Si in corpore, non possunt esse similes actibus fidei, & dilectionis qui sunt in animo, nec enim corporalia dicuntur similia spiritualibus, nisi metaphoricè, & per quãdam analogiam. Et præterea non potest fieri, vt motus & inclinatio ad credendu Deo, & diligẽdũ Deum, sint corporales, cũ Deus sit obiecta spirituale & altissimum, quod vix in mẽte attingi aliquo modo

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest. Si autem sint in animo, est implicatio contradictionis, quòd sint absque cognitione. Quid enim est motus intellectus, nisi intelligere? non enim aliter moueri potest intellectus, nisi intelligendo; sicut nec oculus, nisi videndo; nec sensus audiendi, nisi audiendo. Et quomodo potest voluntas inclinari, nisi præcedente cognitione? cùm obiectum voluntatis non sit aliud, nisi bonum cognitum.

TERTIO, repugnat ipsi Luthero. Nam Lutherus locis antea citatis, illam fidem ponit in paruulis, de qua sæpe dixerat, quòd sola iustificet. Certum autem est, fidem iustificantem non esse motum sine cognitione: alioqui etiam bestiæ iustificari possent. Voluit etiam Lutherus fidem in paruulis gigni ex auditu verborum exorcismi; proinde non sine cognitione posuit fidem. Præterea Lutherus volebat, fidem in paruulis esse ante Baptismum, vt posset verè responderi ministro baptizaturo, paruulum credere: at auctores huius sententiæ dicunt, per Baptismum dari paruulis istos motus. Sic enim loquitur Philippus loco citato: *Spiritus sanctus per Baptismum eis datur, qui efficit in eis nouos motus, & inclinationes, &c.* Et similiter Kemnitius pag. 259. dicit, effundi Spiritū regenerationis in infantes, dum baptizantur, & operari in illis sanctos motus, &c. Quare falsò affirmat pag. superiore idem Kemnitius, Lutherum idem sensisse, quod ipse sentit.

QVARTO, repugnat doctrinæ, & principiis cōmunibus omniū Lutheranorum. Nihil enim est apud eos certius, & communius, quàm sola fide iustificari hominem; & Sacramenta nihil esse aliud, nisi instrumenta excitandæ vel nutriendæ fidei. At certè si motus illi infantium sine vera fide illis sufficiunt ad iustificationem, & ad Baptismum vtiliter suscipiendū: C falsum est sola fide hominem iustificari. Neque dicere possunt, hos ipsos motus esse fidem. Nam quando loquuntur de fide in materia iustificationis, semper intelligunt per fidem apprehensionem diuinæ misericordiæ, quæ sine cognitione esse non potest. Præterea cùm isti motus immediatè excitētur a Deo, vt ipsi volunt, & non per Sacramenta, quæ more concionis prouocent fidem per externos sensus; certè ruit illud principium, Sacramenta non iustificare, nisi fidem excitando more concionis. Itaque si quis rectè iudicet, positis principiis de sola fide iustificāte, minus absurda est Lutheri sententia, quæ fidem paruulis tribuit, quam Conciliabuli VVitembergēsis, quòd motum sine cognitione iisdē concedit. Lutherus enim nouum miraculum falsò excogitauit, sed eo posito, omnia illi constant: isti autem & miraculum fingunt, & eo posito destruunt sua ipsorum D principia, & cum aperta ratione pugnant.

TERTIA propositio: *Infantes non iustificantur sine vlla fide.* Hæc est contra Sacramentarios: & probatur. PRIMO, quia Scriptura affirmat fidem esse medium ad salutem necessarium: Ioan. 3. *Qui non credit, iam iudicatus est.* Ex quo loco Augustinus probat, infantes baptizatos habere aliquam fidem, lib. 1. de peccat. merit. & remiss. cap. 33. Nam eo loco Dominus non loquitur de præcepto credendi, quo sine dubio non tenentur paruuli, sed de medio ad salutem. Nam antea dixerat: *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et subiunxit: *Qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est.* Sicut igitur aspicere æneum serpentem, non tam fuit præceptum, quàm remedium vnicum salutis: ita & fides in hoc loco Euāgelij asseritur necessaria, vt remedium, non vt præceptum.

SECVNDO, probatur ex illo Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Item Rom. 3. *Arbitramur hominem iustificari per fidem*: quod passim repetit, & inculcat Paulus. Quomodo igitur sine vlla fide iustificari & placere Deo possunt infantes? AT, inquiunt Caluinus, & Martyr; Si Deus prædestinauit infantes, & promisit se fore Deum ipsorū, sine dubio dabit illis Spiritum sanctum, eósque iustificabit modo aliquo sibi noto, licet non per fidem. RESPONDEO; Prædestinationem non impleri, nisi per ea media, quæ in Scripturis nobis sunt reuelata. Porrò Apostolus Roma. 8. satis perspicuè explicat media, cum ait: *Quos prædestinauit, hos & vocauit; quos vocauit, hos & iustificauit; quos iustificauit, hos & magnificauit.* Idem verò Apostolus in eadem epistola, cap. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. nihil aliud contendit, nisi iustificationem non contingere sine fide. Quare tribuere paruulis iustificationem sine fide, & ante vocationem, id est, ante Baptismum, quo solo vocari possunt infantes, quid est aliud nisi contra verbum Dei fingere nouam iustificationem?

QVARTA propositio: *Infantibus in Baptismo infunditur habitus fidei, spei, & charitatis.* Hæc IN PRIMIS certa est Catholicis ex auctoritate Cōciliorum, & doctorum. Nam licet aliquando disputatum fuerit, an infantes reciperent cum gratia iustificante habitus harum virtutum, tamen semper fuit communior sententia, infundi paruulis per Baptismum hos habitus. ita enim S. Tho. 3. part. q. 69. artic. 6. itē Scotus, Durandus, Gabriel, & ceteri ferè omnes in 3. dist. 23. Quocirca Concilium Viennense generale, vt habemus Clement. I. de summa Trinit. & fide Catho. definit hanc sententiam esse probabiliorem, & magis conformem testimoniis tam veterum, quàm recentium Theologorum. Neque hæc sententia sordnit Tridentino Concilio, vt audacter mētitur Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 261. Nam licet Conciliū Tridentinum non fecerit mētionem Concilij Viennensis: tamen illam ipsam sententiam recepit, ac definiuit vt certā. Nam sess. 5. in decreto de peccato originis, definit infantes in Baptismo iustificari, ita vt si moriantur in eo statu, nihil sit, quod eos ab ingressu cœli remoretur. Deinde sess. 6. cap. 7. definit Concilium, in Baptismo infundi cum remissione peccatorum hæc omnia dona, fidem, spem, & charitatem, eáque menti inhærere.

SECVNDO, potest hæc eadem sententia colligi ex Scripturis, quibus suprà probauimus, sine fide paruulos non saluari. Cùm enim constet, fidem propriè non significare, nisi actū, vel habitū, & simul constet in paruulis actum fidei esse non posse; certè sequitur, vt in eis sit habitus. Item ex Scripturis suprà probauimus, infantes rectè baptizari, & per Baptismum iustificari, & saluari. Item constat ex Scripturis, iustificationem nullam esse sine fide: igitur constare etiam debet, infantes habere saltem habitualem fidem.

TERTIO, probatur ex Patribus, qui licet non meminerint expresè horum habituum, tamen aliis verbis idem dicunt. Primùm enim omnes Græci, & multi Latini dicunt, Baptisma esse illuminationem, & qui baptizantur, illuminari. Vnde etiam Augustinus tractat. 44. in Ioannem dicit, cæcum natum, cùm à Christo fuit inunctus, factum esse quodammodo Catechumenum; cùm fuit illuminatus, fuisse quodammodo baptizatum. Id autem Patres sine dubio dicunt propter fidem, quæ in Baptismo recipitur,

recipitur, quæ est lumen cordis, vt exponit sanctus A Thomas 3. part. quæst. 69. art. 5. Et idem colligitur ex illo Act. 15. *Fide purificans corda eorū.* Et denique, quia sola fides ad intellectū pertinet ex virtutibus Theologicis, in quib. consistit iustificatio, quæ acquiritur in Baptismo. At non recipitur actus fidei. Actus enim præcedit in adultis, vt dispositio: in infantibus nullus est fidei actus; igitur Baptismus illuminat ratione habitus, qui in eo infunditur. Adde quod Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. in fine, affirmat infantulos per Baptismum non solùm purgari, sed etiam illuminari, quod, vt dictum est, non nisi per fidem fieri potest.

QVARTO, probatur ratione. NAM paruuli baptizati verè dicuntur, & sunt fideles, vt Augustinus docet. libro 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 35. & Concilium Trident. sess. 7. cano. 13. de Baptismo. At fideles non dicimur ab actu, sed ab habitu fidei: alioqui cùm dormimus, aut etiam cùm vigilamus, sed de fide non cogitamus, non essemus fideles. Vnde AVGVSTINVS loco citato, cùm dixisset paruulos esse fideles, addit: *Hoc enim eis acquiritur per virtutem Sacramenti, & offerentium responsionem.* Vbi apertissimè significat paruulos dici fideles, tum ab habitu, qui infunditur virtute Sacramenti, tum ab actu fidei alienæ.

ITEM, Deus in nobis habitat per fidem, & charitatem, Ephes. 3. *Christum habitare per fidem in cordibus vestris.* 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* At in paruulis baptizatis Deus habitat; vt Augustinus docet in epist. 57. ad Dardanum: igitur habent etiam paruuli baptizati illa dona saltem quoad habitum.

DENIQVE, Deus infundit paruulis suis occultā C gratiam, cùm baptizantur, vt August. docet lib. 1. cap. 9. de peccatorum meritis, & remiss. Sed gratia iustificationis infusa in cordibus, consensu omnium Theologorum, aut est charitas cum fide, & spe; aut certè est quædam alia qualitas, cum qua infallibiliter coniunctæ sunt tres illæ virtutes.

QVINTA propositio. *Paruuli actu credunt partim re ipsa dum baptizantur, partim aliena fide.* PRIOR pars est Augustini lib. 1. de peccatorum merit. & remiss. cap. 27. vbi dicit, infantibus ipsum baptizari esse credere, quia nimirum ipsa actio est fidei professio. Similia habet epist. 23. Quemadmodum etiam de sanctis Innocentibus Ecclesia loquitur, cùm ait, eos non loquendo, sed moriendo confessos esse. Neque de hac re vlla potest esse controuersia. Posterior pars est contra temeritatem Illyrici, Kemnitij, & aliorum, qui errorem Papisticum esse volunt, baptizari paruulos in fide Ecclesiæ. Sufficit autem ad hāc assertionem probandam, consensus Patrum. Ita enim docet Iustinus quæst. 56. Dionysius de Ecclesia hierarchia, cap. vlt. Ambrosius, vel quicunque est auctor, in cap. 11. ad Hebr. Augusti. lib. 3. de liber. arbit. cap. 23. vbi dicit, hanc esse totius Ecclesiæ sententiā. Item epist. 23. 57. & 105. lib. 4. de Baptismo, cap. 24. & 25. & serm. 10. & 14. de verbis Apostoli. Prosper. de vocatione Gent. lib. 2. cap. 8. & Bernard. serm. 66. in Cantica. & denique Concil. Trident. sess. 7. cano. 13.

Est autem hoc loco OBSERVANDVM, duplicem fidem requiri in Baptismo. Actualem VNAM, quæ præcedit Baptismum, vt dispositio quædam; & ea est, quæ exigitur à baptizandis, cū iubentur recitare Symbolum, & interrogātur an credant. Quæ quidem, vt plurimùm, iudicio grauium doctorum, non est ex habitu fidei, sed ex auxilio speciali Dei. Vnde Catechumeni cum ista fide adhuc non dicuntur fideles à Patribus. Altera est, quæ sequitur Baptismū, quæque est pars essentialis iustificationis, & non est actus, sed habitus; & hanc intelligunt baptizandi, cùm interrogati, quid petant, respondent: *Eum vitam æternam præstantem*, vt habemus in concil. Trid. sess. 6. cap. 7. & in libris, qui tractant de ritu Baptismi. Iam igitur, cu Patres dicunt, paruulos baptizari in fide parentum aut Ecclesiæ, non loquuntur de fide posteriore, sed de priore. Et cùm dicimus paruulos baptizari in fide parentum, non est sensus, paruulos iustificari formaliter, aut esse fideles aliena fide; vt perperā colligunt Kemnitius, & Illyricus locis citatis, vbi etiam perperam citant illud Habacuc 2. *Iustus ex fide sua viuit.* Non enim vllus Catholicorum docuit vnquam, paruulos viuere fide aliena, sed sua habituali. Neque etiā est sensus, vt exponit Luther, paruulis impetrari fidē qua iustificentur, à fide & precibus offerentium, & Ecclesiæ. Fidem enim iustificātem habent paruuli infusam ex opere operato Sacramenti, non ex opere operantis ministri, aut Ecclesiæ. Sed sensus est, fidem actualem, quæ requiritur vt dispositio ad Sacramentum, non haberi à paruulis propriam sed alienam.

DICES; Quid prodest paruulo fides aliena? RESPONDEO; multum omninò prodest. PRIMVM enim eos ad Baptismum adducit. Vt enim adulti, nisi credant, ad Baptismum non veniunt; sic etiam nisi parentes, aut aliqui alij, qui infantium curam gerunt, credant non eos ad Baptismum deferent. Itaq; sicut propria fides vnicuique prodest, quia est causa proprij Baptismi; ita fides aliena prodest infanti, quia est causa, vt infans baptizetur. Et contrà infidelitas patris multùm obest infanti, quia est causa, ne ille baptizetur. Atque hanc vtilitatem persequitur Prosper loco citato. ALTERA vtilitas est, quod hoc modo Deum honorant, & colunt, dum fidem profitentur, & Satanæ abrenunciant, & implent, quæ ad ritum Baptismi pertinēt, saltem per os alienum. Habet enim Deus ratum hoc obsequium per alios præstitum, cùm ipsi per se non possint. Et hoc est, quod sæpe inculcat Augustinus locis citatis.

Ex quibus omnibus colligitur, fidem alienam non esse ita necessariam, vt non sit Baptismus verus, aut fructuosus, si ea desit, quādoquidē non est de essentia iustificationis, vel Baptismi; tamen esse necessariā ad solennitatem ritus, ac cæremoniæ, & sæpe, vt diximus, ad ipsum Baptismū paruulis tradēdu; quia si nemo haberet fidē, nemo curaret paruulos baptizari. Superest argumēta ipsorū soluere, quę pauca sunt, & leuia.

Argumentum PRIMVM Lutheri est contra primam propositionem: *Si infantes non crederent, illuderetur Sacramentis sacrilego mendacio, dum respōdetur pro infante, Credo:* RESPONDEO; Nullū est ibi mendacium. Non enim qui respōdet, *Credo*, significat infantē credere, proprio actu, sed alieno. Vt enim Augustinus loquitur serm. 10. de verbis Apostoli: *Accōmodat mater Ecclesia infantibus aliorū pedes, vt veniant; aliorū cor, vt credāt; aliorum linguā, vt confiteantur.* Idque non iniuria: cùm peccato alieno prægrauentur, id est, ab alio contracto, licet sibi vere & propriè inhærente.

SECVNDVM argumentum: Matth. 18. *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt. Igitur pusilli credunt.* RESPONDEO; Pusilli, de quibus loquitur Euangelium, non infantes, sed pueri grandiores erant. Nam vocauit eos Dominus ad se; & scandalizari posse dixit; at venire suis pedibus, & scandali capacem esse, infantibus non conuenit.

TERTIVM argumentum contra secundā propo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitionem: *Ioan. Baptista exultauit in vtero*, Luc. 2. *Nō igitur mirum, si habeant infantes nouos motus.* Respondeo PRIMO, exemplum vnum non facere regulam generalem, vt Augustinus de hac ipsa re loquens testatur epist. 57. At quia Kemnitius dicit, hoc exemplo non se probare velle, id ita esse in omnibus infantibus, sed tantum esse posse. Respondeo. SECVNDO, Ioannem Baptistam non habuisse motum sine cognitione, vt isti fingunt. Nam vt Ambrosius, & Beda in commentario eius loci, testantur, Ioannes cognouit Domini præsentiam, & inde exultauit. Ipsum quoque Euangelium, dum ait, exultasse illum in gaudio, satis aperte docet, illum non caruisse cognitione.

QVARTVM argumentum, contra eandem propositionem: *Infantes saluari possunt, dicente Domino*, Marci 10. *Nisi quis acceperit regnum cœlorum, sicut paruulus, non intrabit in illud. Igitur oportet infantes recipere Spiritum sanctum, & proinde aliquam eius operationem. At non possunt recipere fidem cum cognitione; ergo nouum motum sine cognitione.* RESPONDEO, vltima consequentia nihil valet; possunt enim recipere, & reipsa recipiunt infantes habitum fidei, qui neq; est fides cum cognitione, neque motus sine cognitione.

CAPVT DVODECIMVM.

Qui sint veri, aut falsi effectus Baptismi.

SEQVITVR SEPTIMA cōtrouersia de effectu Baptismi. Duæ sunt autem quæstiones de hac re. VNA de veris effectibus, quos agnoscunt Catholici. ALTERA de falsis effectibus quos aduersarij Baptismo tribuunt.

Veri effectus apud Catholicos tres sunt. PRIMO enim Baptismus tollit, ac delet verè omnem culpā, & pœnam. SECVNDO confert ex opere operato gratiam, & dona diuina, quibus verè, & formaliter iustificatur homo. TERTIO imprimit indelebilem characterem, ob quem reiterari non potest. Ad hos reuocantur illi quos Patres enumerant, & maximè Nazianzenus orat. in sanctum lauacrum, & Chrysostomus hom. 1. ad Neophytos, vt quòd faciat animam pulchram, Deo dilectam, splendentem, quòd eā obsignet regio sigillo, quòd faciat hæredem Dei, quòd aperiat regnum cœlorum, & similia. Aduersarij PRIMVM effectum negant; dicunt enim peccata per Baptismum non verè tolli, sed tantùm non imputari. SECVNDVM etiam negant. Nolunt enim iustificari hominem ex opere operato per Sacramenta, sed solùm per fidem. TERTIVM absolutè negant, & idcirco non possunt sufficientem causſam reddere, cur Baptismus non repetatur. Sed de duobus effectibus posterioribus satis multa diximus in disputatione de Sacramentis in genere: solùm de primo hic agendum est. Atque hæc erit PRIMA quæstio; an Baptismus verè tollat peccata.

Porrò aduersarij alios quinque effectus Baptismi enumerant. PRIMVM, quòd baptizatus non possit damnari, etiamsi velit, nisi nolit credere. Secundum, quòd Baptismus liberet ab obedientia diuinæ legis. Tertium, quòd liberet ab humanarum legum obseruatione. Quartum, quòd liberet ab omnibus votis. Quintum, quòd sola memoria Baptismi iustificet à peccatis, quæ fiunt post Baptisma. Qui certè non tam sunt Baptismi effectus, quàm Lutheranorum errores; ac meritò damnantur à Concilio Tridentino sess. 7. totidem canonibus, id est, 6. 7. 8. 9. & 10. De his igitur effectibus erit altera quæstio.

CAPVT XIII.

Quod Baptismus verè tollat peccatum.

QVOD igitur attinet ad PRIMAM quæstionem, fuit hæresis antiquissima Origenistarum, peccata non tolli per Baptismum, sed solùm tegi: tolli autem peccata tandem per mortem. Ita habet Proclus quidam Origenista apud Epiphanium hæres. 64. vbi etiam ponit refutationem huius hæresis ex libro S. Methodij Martyris de resurrectione. Similem hæresim postea excitarunt Messaliani, teste Theodoreto lib. 4. de fabulis hæreticorum. Item rursum alij quidam tempore S. Gregorij, vt ipse refert lib. 9. epist. 39. ad Theoctistum Patritiam.

Hoc nostro seculo idem docent omnes Lutherani. Nam Lutherus ipse art. 2. ex iis, quos anno XX. Leo X. damnauit, sic ait: *In puero post Baptismum negare remanens esse peccatum, est Paulum, & Christum simul conculcare.* Deinde in assertione eiusdem articuli: *Aliud est*, inquit, *omnia peccata remitti aliud omnia tolli; Baptismus omnia remittit sed nullum penitus tollit, sed incipit tollere.* Similia habet Ioannes Caluinus in Antidoto Concilij Tridentini sess. 5. vbi refellit decretum de peccato originis: *Manet*, inquit, *verè peccatum in nobis, neque per Baptismum statim vno die extinguitur, sed quia deletur reatus, imputatione nullum est.* Idem habet lib. 4. Instit. cap. 15. §. 10. & 11. Idem etiam Philippus in Apologia 2. articuli Confessionis Augustanæ. Vbi NOTANDVM est insigne mendacium. Sic enim Philippus: *Augustinus ait, Peccatum in Baptismo remittitur, non vt non sit, sed vt nō imputetur.* Atque hoc idem dixerat Lutherus in assert. 2. articuli; & Ioan. Roffensis, conuincit eum mendacij, ostendens Augustinum non hoc dicere. Editus est autem liber Roffensis anno M. D. XXIII. & tamen Philippus anno M. D. XXX. iterum idem mendacium protulit. Præterea testatur Cochlæus in discussione confessionis Augustanæ, art. 2. ipsum Philippum ab Ekio conuictum, & confessum esse, locum Augustini malè esse citatum: & tamen idem mendacium toties detectum, & confutatum, iterum scripserunt in libro Concordiæ Latino, pag. 59. edito anno M. D. LXXX. & semper repetunt, cùm Apologiam illam imprimunt. Denique Martinus Kemnitius in Examine. 5. sess. Concilij Tridentini, pag. 430. & sequentibus idem defendit, quamuis magis cautè. Fatetur enim primò remitti in Baptismo omnia peccata, quin etiam tolli, ac deleri, & solùm restare reliquias quasdam peccati originalis. Deinde tamen addit illas reliquias esse quiddam, quod malum sit, & malum culpæ, & secundum Scripturas peccatum dicatur, & quod hominem dānare posset, si Deus imputare illud vellet. Quod est dicere; Peccatum in Baptismo remitti, non quia tollitur, sed quia non imputatur.

Contra hunc errorem grauissimum, & pernitiosissimum statuit Concilium Tridentinum, sess. 5. decretum, quo affirmat per Baptismum tolli reipsa id omne, quod habet in homine rationem peccati.

Est autem hic OBSERVANDVM, fundamētum aduersariorum non esse aliud, nisi quia putant ipsam concupiscentiam, quam certum est manere etiam in baptizatis, vsq; ad mortem, esse verè, & propriè peccatum, licet ei non consentiamus, sed repugnemus. Quæ quidem quæstio non est huius loci, sed tractari solet & à nobis tractata est in disputatione de peccato originis. Et quia ita coniuncta est illa cum ista, vt vna explicata, etiam altera terminetur, potuisset fortasse

fortasse hoc loco ista quæstio præteriri: tamen quia alia sunt argumenta, quibus probatur Baptismum tollere omnia peccata; & alia quibus probatur concupiscentiam non esse peccatum, nisi impropriè, ideò visum est hic tractare propositam quæstionem, licet, vt dixi, ex definitione vnius consequatur etiam alterius definitio.

PRIMO igitur probatur ex Scripturis, Baptismo reipsa tolli omnia peccata, ita vt non solùm non imputetur, sed nec sit, quod imputari possit ad culpam. Et quia Scripturarum testimonia plurima sunt, reducam ea ad aliquot capita.

PRIMVM est eorum, quæ habent vocabula mundandi, lauandi, tollendi, delendi, auferendi, & similia, quæ imprimis pugnant cum modo loquēdi aduersariorum, ac præsertim Lutheri: & præterea non possunt nisi ineptissimè exponi per non imputari. Non enim dicitur rectè quis tollere ab alio ignorantiam, vel malitiam, quia ignoscit illi, quod aliquid ignoranter, aut malitiosè fecerit. Loca hæc sunt, Psalm. 50. *Dele iniquitatem. Amplius lauā me.* Micheæ 7. *Auferet iniquitatem.* Ioan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Ephes. 5. *Mundans eam lauacro.* Kemnitius in Exam. pag. 501. respondet, Paulum non dixisse, Mundauit, sed; *Mundans*, quia quotidie ea mundat, donec exhibeat eam in die iudicij gloriosam. At non consideranit Kemnitius illud quod sequitur: *Lauacro aquæ in verbo vitæ.* Mundatio enim per lauacrum aquæ id est, per Baptismum non fit quotidie, nisi in diuersis hominibus, qui veniunt ad Baptismum. Solùm enim baptizatur quisque semel, & tum mūdatur, & efficitur sine macula, & ruga, quāuis Christus id quotidie faciat in diuersis, vt in die iudicij totum corpus suum, id est, omnes electos exhibeat sine macula, & ruga.

SECVNDVM caput est eorum locorum, qui dicunt tolli maculas aut inquinamēta, aut iniquitates. Nam secundum aduersarios non tollitur per Baptismum peccatum, nisi quoad reatum, id est, quoad obligationem ad pœnam; manere autem volunt ipsam peccati fœditatem, quę erat causſa illius reatus. Voces autem: *Maculæ, inquinamenti, iniquitatis*, & similia, non significant reatum, id est, obligationem illam, quæ potest tolli per non imputationem, sed significant ipsam fœditatem, quam illi manere volunt. Cantic. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Similis est locus Euangelij, Ioan. 13. *Qui lotus est, non indiget, nisi, vt pedes lauet, sed est mundus totus.* Ponderat hunc locum Gregor. lib. 9. epist. 39. Nō enim verè potest dici mundus totus, in quo aliquid relinquitur, quod maculæ rationem habeat. Ezech. 36. *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Ephes. 1. *Elegit nos, vt essemus sancti, & immaculati.* Coloss. 1. *Reconciliauit vos in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles.* Vbi vides, non solùm non habere maculam, sed nec aliquid, vnde reprehendi possint. Quod intelligitur quantum attinet ad ipsam iustificationem à Deo acceptam: nam postea bene possunt homines labi, & facere digna reprehensione. Ex quo tollitur enasio Kemnitij, qui respondet pag. 496. & sequentibus, obiiciendo alia loca, vbi iubemur emundari ab omni inquinamento carnis, & spiritus, 2. Corint. 7. & exuere veterem hominem, & induere nouum. Ephes. 4. & Coloss. 3. Sed hæc & similia intelliguntur, vel de peccatis, quæ postea fiunt, vel de mortificatione sensuum, & inclinationum, quæ ad malum prouocant, licet formaliter peccata non sint.

TERTIVM caput est ex figuris Baptismi. Nam multiplex figura præcessit. Vna, in Circumcisione, Coloss. 2. Altera, in mari rubro, 1. Corinth. 10. TERTIA, in Iordane sanante lepram, 4. Reg. 5. QVARTA, in suffocatione porcorum, Matth. 8. quam allegat Nazianzenus oratione in sanctum lauacrum. QVINTA, in probatica piscina, Ioan. 5. SEXTA, in lotione & curatione cęci nati, Ioan. 9. quā explicat Augustinus, tract. 44. in Ioannem. At in Circumcisione verè non autem per solam imputationem abscindebatur caro. In mari rubro verè, & propriè suffocati sunt Aegyptij, quibus antè Hebræi seruiebant. Quare sanctus Gregorius, lib. 9. epist. 39. hunc locum tractans: *Qui*, inquit, *dicit, peccata in Baptismate, non funditus deleri, dicat in mari rubro Aegyptios non veraciter mortuos.* Idem quoque de aliis dicendum est.

QVARTVM caput continet ea loca, quæ comparant mundationem iustificationis rebus verè, & propriè mundis. Psalm. 50. *Lauabis me, & super niuem dealbabor.* Isai. 1. *Si fuerint peccata vestra, vt coccinum, sicut nix dealbabuntur: & si fuerint rubra, vt vermiculus, sicut lana alba erunt.* Isaiæ 44. *Deleui vt nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata.* At certe cùm solaris radius dissoluit nebulas calore suo, ita eas euanescere facit, vt nihil remaneat tenebrarum, sed cœlum verè serenum appareat.

QVINTVM continet similitudinem peccati originalis, Roman. 5. *Sicut per vnius inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obedientiam iusti constituentur multi.* At illi verè constituuntur peccatores, & verè iustitiam amittunt, non sola imputatione. Ioan. 3. *Quod natum est ex carne, caro est: quod natum est ex spiritu, spiritus est.* Illi verè sunt carnales; igitur isti verè spirituales. Confirmatur ex illo 1 Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur: ita in Christo omnes viuificabuntur.* Hic locus intelligitur de vera morte, & vera resurrectione; igitur etiam loca suprà citata de vero peccato, & vera iustificatione.

SEXTVM continet similitudinem mortis Christi, Roman. 6. *Consepulti sumus cum Christo per Baptismum in mortem.* Et ibidem: *Si mortui sumus, quomodo viuemus in illo?* Idem repetitur, Colossen. 2. de quo loco Augustinus in Enchirid. cap. 52. sic loquitur: *Quemadmodum in illo vera mors facta est, sic in nobis vera remissio peccatorum: & quemadmodum in illo vera resurrectio, ita in nobis vera iustificatio.* At Christi mors, & resurrectio veræ fuerunt omnibus modis, non autem veræ, quoad aliquid, & quoad aliud falsę; igitur & remissio peccati vera mors est peccati, non quoad reatum tantum, sed quoad omnia, quæ peccati rationem habent.

SEPTIMVM continet ea, quæ docent, Baptismo nos renasci. Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto.* Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Coloss. 2. *Cùm essemus mortui propter delicta, cōuiuificauit nos Christo.* 1. Petr. 2. *Quasi modo geniti infantes.* At certè noua ista generatio, & vita requirit veram mortem peccatorum, & veram mutationem interiorem; non autem solam imputationem. Quomodo enim verè sumus viuificati, & regeniti, si adhuc mors in nobis manet?

OCTAVVM continet ea, quæ docent, non posse simul habitare lucem, & tenebras, peccatum & iustitiam. 1 Corinth. 10. *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ Dæmoniorum.* 2 Corinth. 6. *Quæ societas luci ad tenebras? quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ conuentio Christi ad Belial? qui autem consensus templi Domini cum idolo? Vos enim estis templum Dei viui.* At aduersarij volunt simul & Diabolum in nobis habitare

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitare peccatum, quod verè semper est in nobis, & Christum per iustificationem. Respondet Kemnitius, pagin. 501. Paulum docere non posse esse peccatum mortale simul cum iustitia fidei: Papistas autem perperam hæc loca intelligere, qui inde deducunt non posse simul consistere vetustatem, & nouitatem; carnem, & spiritum. At in vtroque fallitur. Nam cum fatetur non posse esse peccatum mortale cum iustitia fidei, id intelligit de mortali, non secundum naturam suam, sed ex misericordia Dei non imputante. Vult enim cum Magistro suo Luthero semper esse in nobis peccatum dignum ex se morte æterna, sed in credentibus fieri veniale, quia Deus non imputat. At hoc ipsum est contra Paulum. Quia si verè est in nobis post Baptismum peccatum natura sua mortale; ergo est in nobis iniquitas; ergo tenebræ; ergo Belial: ergo est conuentio luci ad tenebras, iustitiæ ad iniquitatem, Christo ad Belial; non enim iniquitas desinit esse iniquitas, quia non punitur, vt notum est. Porrò Catholici non negant esse in homine vetustatem carnis, & nouitatem spiritus, cùm fateantur esse in nobis concupiscentiam, quæ est lex membrorum pugnans cum lege mentis, ad Romanos 7. sed eam negant esse peccatum, nisi quando libera voluntate eius desideriis consentimus.

Nonvm caput continet ea loca, quæ docent, Deo odio esse peccata Psalm. 5. *Odisti omnes, qui operantur iniquitatem.* Psalm. 44. *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem.* Sapient. 14. *Odio est Deo impius, & impietas eius.* Ex his enim locis efficitur, vt aut Deus in iustificatione penitus tollat peccata, ita vt nihil sit, quod odio habere possit; aut certè nihil omninò remittat, ne obligationem quidem ad pœnam. Si enim peccatum maneret, Deus illud odisset; si odisset, punire vellet; si punire vellet, nō ignosceret. Itaq; dicere Deum non imputare peccata, quæ verè manēt, atque ea nolle punire, est manifesta contradictio secundum Scripturas sanctas, quæ Deum hostem, & vindicem peccatorum seueriſſimum vbique describunt.

Argumenta aduersariorum non aliud probant, nisi concupiscentiam esse verè peccatum, licet ei nō consentiamus. Quæ omnia soluta sunt à nobis in disputatione de peccato originis.

CAPVT XIIII.

Quòd Baptismus non faciat homines impeccabiles.

Nvnc ad effectus Baptismi, quos aduersarij confingunt, veniamus. Et quoniam ea ferè omnia, quæ hic dicenda essent, ad alia loca propriè spectant, & hic solùm tractantur propter canones Concilij Tridētini de Baptismo; solum breuissimè rem attingemus, tot propositionibus constitutis, quot sunt Concilij canones.

Sit igitur Prima propositio: *Baptismus non id efficit, vt baptizati non possint gratiam Dei amittere, nisi nolint credere.* Hæc expressè habetur can. 6. Cōcilij. Sunt autem quedam breuiter annotanda. Primvm, fuisse olim duos errores apud veteres. Vnus fuit Iouiniani, qui, vt referunt Hieronymus, lib. 2. contra Iouinianum, & Augustinus lib. de hæresibus, cap. 82. docuit, hominem verè baptizatum non posse amplius peccare, & si fortè peccat, non fuisse tinctum, nisi aqua. Argumentum præcipuum erant illa verba, 1. Ioan. 3. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit,* A *quia semen ipsius in eo maner, & nō potest peccare, quoniam ex Deo natus est.* Et 1. Ioan. 5. *Qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conseruat eum.* Refellit hunc errorem accurate sanctus Hieronymus loco notato; & certè Scripturæ diuinæ passim occurrunt, vt illa Roman. 11. *Tu fide stas, noli altum sapere, sed time, &c.* Et Hebr. 6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, &c.* Et 2. Petri 2. *Melius erat eis non cognoscere viam iustitiæ, &c.* Denique, Actor. 8. apertè legimus, Simonem credidisse, & Baptismum suscepisse: & tamen ibidem legimus eius ruinam. Porrò testimonia ex epistola Ioannis accipienda sunt in sensu composito, quemadmodum & illud, Matth. 7. *Non potest arbor bona malos fructus facere*: nimirum dum manserit arbor bona. Solùm enim vult Ioannes ostendere, non posse consistere veram iustitiam & charitatem B cum peccato mortali, proinde non esse iustum, qui malè agit. Ita exponunt Augustinus, tractat. 5. in epistolam Ioannis, & Hieronymus, libro 2. in Iouinianum.

Alter error quorundam fuit, qui, vt Augustinus refert, libr. 21. de ciuit. Dei, cap. 25. docebant, baptizatos non posse damnari, etiamsi perditissimè viuerent, modò ab Ecclesia Catholica non recederent. Refellit hunc errorem Augustinus ibidem ex clarissimis testimoniis Scripturarum: & præterea librum integrum scripsit contra eum errorem, qui inscribitur; De fide, & operibus. Scripturæ præcipuæ sunt, Roman. 8. *Si secundum carnem vixeritis, moriemini.* 1. Corinth. 6. *Nolite errare: neque fornicarij, neque fures, neque adulteri, &c. regnum Dei possidebunt.* Et similia habentur, Gal. 5. Ephes. 5. 1. Thessal. 4. 1. Timoth. 6. & C alibi; quæ omnia dicuntur de baptizatis, vt ex iisdem locis patet.

Nota Secvndo, vtrumque errorem aliqua ex parte hoc nostro seculo instauratum esse. Nam Priorem errorem instaurauit Ioan. Caluinus, qui hominem semel verè iustificatum docuit, non posse vnquā excidere à gratia & salute. Nam in Antidoto Cōcilij Tridentini, sess. 7. can. 7. de Baptismo, dicit, Baptismo tāquam Dei chirographo nos certiores reddi de perpetua adoptionis gratia: & lib. 3. Instit. cap. 2. §. 11. & 12. docet, veram fidem semel habitam amitti non posse, essēque donum electorum proprium. Sed refutatio istius erroris, non est præsentis loci: non enim id ipse tribuit virtuti Baptismi, sed prædestinationi. Interim repugnat Scripturis apertissimè Caluini sententia, cum act. 8. Simon Magus crediderit, & baptizatus fue- D rit, & paulò pòst à fide, & charitate exciderit. Et præterea, si verum esset, quod vult Caluinus, nulli vnquā fuissent Apostatæ, nec vlli ex Catholicis hæretici fierent, quod non solùm pugnat cum totius orbis terræ consensu, sed etiam cum Scripturis. Actor. 20. *Ex vobis ipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se.* 1. Tim. 1. *Quidā circa fidē naufragauerunt.* 1. Tim. 4. *In nouissimis temporibus discedent quidam à fide.* Et c. 6. *Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidā appetētes, errauerunt à fide.* Et 1. Ioan. 2. *Ex nobis exierunt.*

Posteriorem errorem instaurauit Lutherus in libro de captiuit. Babyl. cap. de Baptismo, vbi habet illa ipsa verba, quæ Concilium in suo canone 6. damnauit. Nec ab ea sententia discordant eius discipuli, etsi modum loquendi non probent. Tribus enim modis potest intelligi illa propositio: *Non potest homo damnari, nisi nolit credere.* Primo, vt sensus sit, nullum esse peccatum verè, & in se mortale, nisi incredulitatem. Et hoc non docent aduersarij, immò è contrario, contendunt omnia opera etiam optimè

optimè facta, esse peccata mortalia, si secundum rigo- A rem iustitiæ iudicentur à Deo. Vnde Kemnitius in cēsura canonis 6. Concilij Tridentini, probat ex Scripturis, multa peccata damnare posse hominem præter incredulitatem.

Secvndo, vt sensus sit peccata omnia, ita esse coniuncta cum infidelitate; & contrà, fidem ita coniunctam esse cum iustificatione, vt non possit fides consistere cum vllo peccato mortali: proinde qui habet fidem, nullum habere peccatum, nec posse perire, & contra; quicunque peccat, hoc ipso carere fide. Quod quidem simile est ei, quod Catholici dicunt de charitate: Charitas enim reuera non potest consistere cum peccato mortali, & ideò nemo perit cum charitate, & nemo saluatur sine charitate. Hunc sensum vult esse Kemnitius illius Lutheranæ propositionis in 2. patte Examinis, pag. 213. & sequētibus, vbi dicit, Lutherum nunquam sensisse, non amitti gratiam præsentem per quodlibet peccatum mortale, sed id sensisse, posse hominem per veram fidem statim redire ad gratiam. Vt enim peccata destruunt fidem, ita fides reuiuiscens destruit omnia peccata.

Tertio modo potest intelligi ea propositio, vt sensus sit posse hominem simul dum peccat, retinere fidem, & per hoc non amittere Dei gratiam præsentem: quia licet peccata ex natura sua hominem reum facerent, & Dei inimicum, tamen fides permanens in corde facit, ne imputentur, & non damnent. Hunc sensum fatetur Kemnitius esse Epicuræum, & meritò damnatam à Cōcilio eam propositionem in hoc sensu, quod etiam fatetur Caluinus in Antidoto huius canonis 6. Hinc enim datur licentia hominibus baptizatis patrandi quæuis peccata, modò simul credant ea sibi non imputari. Sed nullo modo Kemnitius cōcedit hanc fuisse mentem Lutheri.

Nota Tertio, rectissimè à Concilio damnatam esse illam Lutheri sententiam. Nam & dicta est à Luthero in sensu tertio, licet nolit Kemnitius, & præterea hæretica est etiam in secundo sensu, quem Kemnitius, & Caluinus admittunt. Ac Primvm fuisse illam mentem Lutheri, patet ex his locis in libr. de Babyl. captiuit. cap. de Baptismo, postquam dixerat, hominem baptizatum non posse damnari, nisi nolit credere, subiungit: *Nulla peccata eum possunt damnare, n si sola incredulitas: cetera omnia si redeat, vel stet fides in promissionem diuinam baptizatos factam, in momento absorbentur per eandē fidem.* Hæc ille. Vbi vides, eum dicere, *si redeat, vel stet fides.* Putauit igitur Lutherus posse stare fidē, dum quis peccat, & per eā fidē peccata nō imputari, etiā dum fiunt; quanquam Kēnitius non bona fide hanc sententiā referens, omisit illud; *vel stet fides.* D Itē in li. de libertate Christiana: *Non facit,* inquit, *persona bonam nisi fides, nec malam, nisi incredulitas.* Item in quæstione. An opera faciāt ad salutē, hęc est prima assertio: *Vt nihil iustificat nisi fides, ita nihil peccat, nisi incredulitas.* Secūda assertio: *Iustificatio propriè est fidei quarto modo; & peccatum incredulitatis.* Item in libro de votis monasticis: *Credentis in Christum nulla sunt tam mala opera quæ possint illum accusare & damnare.* Denique in 1. sermone super Euangelium feriæ 2. Pentecostes super illud: *Sic Deus dilexit mundum. Vbi fides:* inquit, *est, ibi nullum nocet peccatum.* Et addit, sic Deum nihil facere peccata credentium in se, quomodo pater nihili facit nugas ludentium infantium. Vbi apertè loquitur de peccatis, quæ actu fiunt, & vult ea non nocere, quia per fidem teguntur, vel excusantur.

Qvod autem etiam in secundo sensu falsa sit ea propositio, patet, quia repugnat Paulo, 1. Corinth. 13. *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Vbi Paulus docet, posse fidem esse sine charitate, & proinde hominem cum vera fide damnari. Respondet, Paulum loqui de fide miraculorum, non de fide iustificante. Contrà quia fides miraculorum nihil est aliud, nisi excellens fides Catholica, & iustificās suo modo. Vnde Paulus infrà de eadem fide loquens, annumerat eā aliis virtutibus Theologicis: *Nunc,* inquit, *manet fides, spes, charitas.* Et hoc loco dicit: *Si habuero omnem fidem.* Præterea, secundum Lutheranos nulla est ratio cur non possit fides ipsa iustificans manere cum peccato. Nam nihil est aliud, nisi fiducia diuinæ misericordiæ, vt ipsi passim definiunt. Quid autem prohibet, quò minus possit aliquis dum furatur, vel mœchatur, confidere, Deum non imputaturum eam actionē ad pec- B catum? Denique, si potest cum fide manere peccatum factum, quod tamen verè peccatum est, & in iustificatis hæret, vt ipsi dicunt, cur nō etiam peccatum, quod fit: certè si peccatum non posset consistere cum fide, id non esset ratione temporis præteriti, vel præsentis, sed ratione malitiæ, & fœditatis ipsius peccati. At peccatum iā factum cum tota sua malitia, & fœditate manet præsente fide; Ergo fieri etiam potest præsente fide. Quare coguntur, si principia sua destruere nolunt, admittere tertium illum sensum cum Luthero: quem tamen fatentur Epicuræum esse ac meritò damnatum à Concilio Tridentino.

CAPVT XV.

C *Per Baptismum non liberari homines à seruanda lege Dei.*

Sequitvr Altera propositio de secundo effectu Baptismi: *Baptismus non id efficit, vt homo solius fidei debitor sit, nō autem implendæ vniuersæ legis Christi.* Hæc habetur in 7. can. Cōcilij. Trident. Est autem obseruandum Primo, duobus modis intelligi posse hominem baptizatum dici liberum à lege diuina seruanda. Vno modo, vt facere contra eam legem, non sit iniustum, nec peccatum, quasi lex abrogata esset. Et hoc non docent aduersarij, quippe qui volūt omnia opera iustorum esse peccata, quia nunquam implent legem, vt oporteret. Et in hoc sensu fatetur Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 216. rectè positum esse Concilij canonem, & contrariam sententiam esse blasphemam in ipsum Baptismum. Itaque de hoc sensu non est controuersia.

Altero modo intelligi potest, vt facere contra legem sit quidem peccatum, tamen non imputetur iis, qui fidem habent; nec pendeat iustificatio, aut salus ab impletione legis, sed à sola misericordia, quæ per fidem apprehenditur. Et in hoc sensu Lutherani omnes docent (licet alij timidius, alij liberius loquantur) non obligari Christianos ad legem diuinam, sed solùm ad fidem; immò in hoc constituunt summam libertatis Euangelicæ; vt patet ex lib. Lutheri de votis monasticis. vbi in hoc dicit consistere libertatem Euangelij, quòd pia conscientia sit libera ab omnibus operibus, non quidem faciendis (volunt enim ea fieri, vt fructus fidei) sed accusantibus, & defendentibus: quia nulla opera sunt tā mala, quæ credentem accusare valeant, & damnare; nulla tam bona, quæ eum queant defendere, & iustificare. Item in comment. 2. cap. ad Galat. instituit hunc dialogum: *Si conscientia dicat, Peccasti: respondeo, Peccani. Ergo*

Deus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus puniet, & damnabit: non. At lex Dei hoc dicit: sed nihil mihi cum lege. Quare? quia habeo libertatem. Idem satis apertè docet Ioan. Caluinus, libr. 3. Institut. cap. 19. §. 2. 4. & 7.

Nota SECVNDO, quid aduersarij de Concilij canone sentiant. Caluinus in Antidoto Cõcilij, agnoscit canonem 7. Concilij, contra suam & suorum sententiam esse positum; & apertè cõtrarium profitetur. At Kemnitius in Examine eiusdem canonis fraudulenter agens, more suo, prætermittit eum sensum, in quo ipsi negare solent, obligari ad legem implendam: & perperam exponit tam Concilij sententiam: vt eam refellat, quàm Lutheri; vt eam defendat. Itaque duo dicit. PRIMO, Lutherum non docuisse Christianos liberos esse ab obedientia legis Dei, sed id solum, gratiam Baptismi, & iustificationem non pendere à conditione obseruatæ legis, quasi nemo iustificetur, nisi qui antea id meruerit per integram legis obseruationem; sed gratis dari per fidẽ. SECVNDO, dicit Concilium definire voluisse, pendere iustificationẽ, quæ fit in Baptismo, à conditione legis impletæ. Et quia Cõcilium id non apertè dicit, colligit ipse hoc modo: Concilium mutuatur ex cap. 5. ad Galat. illam phrasim: *Qui circumciditur, debitor est vniuersæ legis faciendæ.* Illa autem verba Paulus non dixit ex propria mente, sed ex mente, & abusu Pseudoapostolorũ, qui putabant vniuersam legem esse implendam, ad hoc vt circumcisi gratiam Dei obtinerent. Ergo etiã Patres Concilij idem sentiunt de gratia Baptismi, nimirum, quod pendeat à conditione impletæ legis Christi. Deinde fingit etiam duo sophismata Concilij pro isto dogmate, quæ & soluit. PRIMVM est, quia renunciamus in Baptismo Satanæ, & profitemur nos Deo seruituros. Inde Cõcilium colligit gratiam Baptismi, nõ pendere à sola fide, sed etiam à cõditione legis. SECVNDVM, quia non baptizamur in Moysem, sed in Christum, id est, non in legem, sed in Euangelium. Concilij Patres pro nomine Euangelij, legem posuerunt, vt indicarent pendere à legis obedientia, gratiam Baptismi.

Sed vtrumque pronunciatum Kemnitij mendacio plenum est. Ac PRIMVM Lutheri sententia tam diserte ab ipsomet Luthero expressa est, vt nullo modo excusari possit. Sic enim loquitur in lib. de libertate Christiana: *Nullo opere, nulla lege Christiano homini opus est, cùm per fidem liber sit ab omni lege.* Item in argumento epist. ad Galat. *Summa*, inquit, *ars, & sapientia Christiana est nescire legem, ignorare opera, & totam iustitiam abnuam.* Et infrà: *ad nouum hominem nihil pertinet lex.* Similia passim docet in commentario epist. ad Galat. in lib. de votis monasticis, & alibi. Denique cogitur, velint nolint hoc dicere. Nam cùm ipsi existiment legem esse impossibilem, & omnia opera etiã sanctissimorum hominum esse peccata, certè si salus penderet à cõditione seruatæ legis, nulli saluarentur omnino ex eorum sententia.

Quantum libet igitur Kemnitius tergiuersetur, & mentiatur, confiteri cogitur, nisi Papista fieri velit, nõ ita obligari Christianos ad legem seruandam, vt ab eius obseruatione pẽdeat salus. Atque hoc ipsum est, quod Cõcilium damnat, & anathematizat. Nam mẽdacii est (vt ad SECVNDVM dictum Kemnitij veniamus) Concilij sententiam esse, pendere gratiam Baptismi à cõditione legis seruatæ. Concilium enim hoc non dicit, nec vllo verbo insinuat, sed cõtrarium disertis verbis in infinitis locis asserit, ac præsertim, sess. 6. ca. 8. vbi dicit, nulla nostra merita esse ante gratiam iustificationis. Et in isto ipso can. 7. de Baptismo, A perspicuè Cõcilium dicit, ab ipso Baptismo nasci debitum seruandæ Christi legis: ex quo manifestè colligitur non requiri ad gratiam Baptismi consequendã, cõditionem legis seruatæ, sed solum propositum seruandæ post Baptismum. Quod etiam multò antè docuerat Concilium II. Arausicanum, can. 25.

Ad coniecturam Kemnitij ex phrasi desumpta ex epist. ad Galatas respondeo. PRIMO, Concilium Tridentinum non citasse, nec nominasse epistolam ad Galat. SECVNDO dico, in epistola ad Galatas, siue Paulus loquatur ex mente sua, siue ex mente aliorum, non haberi, ante Circumcisionem seruandam legem fuisse, sed post Circumcisionem. Id enim sonant illa verba: *Testificor omni homini circumcidenti se, quòd debitor est vniuersæ legis faciendæ.* Addo TERTIO, quod Kemnitius dicit, loqui Paulum ex abusu Pseudo Apostolorum, quod etiam habet Calinus in Antidoto Concilij ad hunc 7. canonem, esse manifestam Scripturæ deprauationem. Nam Paulus seriò testatur ita esse, vt dicit: *Testificor*, inquit, *omni homini, &c.* Itaque, si id falsum erat, vt Caluinus, & kẽnitius volunt, falsus testis fuit Apostolus Paulus.

Porrò duo illa sophismata, quæ nomine Concilij Kemnitius sibi ipse obiecit, somnia sunt delirantis. Si enim vigilans, & sanus fuisset, saltem argumẽta finxisset, quæ haberent aliquam speciem argumenti. Illa autem nullam prorsus speciem habent. Ex eo enim, quod renunciamus in Baptismo Satanæ, & promittimus Deo nos deinceps seruituros, nullo modo colligi potest, pendere gratiã Baptismi à conditione impletę legis: cũ è contrario profiteamur illa abrenunciatione, & illa promissione, nos ante Baptismũ seruisse Satanæ, & non Deo. Legẽ autẽ Christi non Euangelium, Concilium nominauit dedita opera, vt damnaret errorem Lutheranorum, qui Euãgelium solam promissionem gratiæ esse volunt; non etiam legis nouæ promulgationem: cùm tamen Christus ipse dixerit, Matt. vltimo: *Docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcunque mandaui vobis.* Vnde & Paulus Christi legem vocat, 1. Cor. 9. *Cùm ego sine lege non essem, sed in lege essem Christi.* Et Rom. 7. *Mente seruio legi Dei.*

Nota TERTIO, erroré, qui in 7. canone Concilij damnatur, quòd videlicet non sint Christiani ita debitores legis, vt ab eius obedientia pendeat salus, refellendum esse in disputatione de iustificatione, tanquam in proprio loco. Interim tamen adferri posse apertissima Scripturarum testimonia. Nam Matth. 19. dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata.* Rom. 8. *Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, sicut gesserit, siue bonum, siue malum.* Galat. 6. *Nolite errare, Deus non irridetur: quæ seminauerit homo, hæc & metet.* Denique nihil sæpius Scriptura clamat quàm Deum vnicuique datorum secundum opera sua.

SED insignis omninò Lutheri responsio est ad hæc & similia loca in comment. 3. capitis ad Galatas: *Cùm illaqueant*, inquit, *te argumẽtis ex Scripturis pro defensione bonorum operum desumptis, simpliciter respondendum est, Hic mecum est Christus, illic vobiscum Scripturæ testimonia pro operibus. Christus autem Dominus est Scripturæ & bonorum operum. Item respondes simpliciter, Tu vrge seruum, id est, Scripturam, quam relinquo tibi, ego vrgeo Dominum, qui Rex est Scripturæ.* Egregia sanè solutio, quasi Christus & Scriptura contraria sint, & non potiùs

potius Christus per Scripturã nos alloquatur. Vt omittã, quod hic ille est Lutherus, qui in libro de abrogãda Missa, & in omnibus ferè scriptis suis, sola Scriptura fretus contẽnit omnes Patres, omnia Concilia, omnem Ecclesiæ & totius orbis terræ consuetudinem. Nimirum illud assequi voluit, vt ipse vnus nõ solum pro omnibus Patribus, & Cõciliis, sed etiam pro omnibus diuinis literis haberetur. A

CAPVT XVI.

Per Baptismum non liberari homines ab obligatione legis Ecclesiasticæ.

TERTIA propositio: *Non liberat Baptismus homines ab obligatione Ecclesiasticæ legis.* Hæc habetur in 8. canone Concilij, estque posita aduersus Lutherum, qui in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, & alibi passim docet, non posse Papam, aut vllum hominum vnam syllabam statuere, qua obligentur conscientiæ hominum baptizatorum. B

Vbi illud est obseruandum, alio modo ab aduersariis liberari fideles ab obedientia legum diuinarum, & alio modo ab obedientia legum humanarum. Nam diuinas leges affirmant obligare in conscientia, ita vt sit peccatum eas violare; sed tamen addunt fidelibus indulgeri eiusmodi præuaricationes, seu non imputari; ac per hoc idem esse: acsi liberi essent ab earum legum obseruatione. At leges humanas, siue Ecclesiasticas, siue politicas affirmant non obligare in conscientia, nisi ratione scandali, aut contemptus; quæ C sunt prohibita lege diuina. Itaque transgredi legem humanam etiã studiosè, non modò non imputatur ad peccatum, sed neque est vllum peccatum apud aduersarios. Quare tam Kemnitius, quàm Caluinus, ille in suo examine, iste in suo Antidoto canonem istum 8. simpliciter reiiciunt; ac Luthesi sententiam apertè defendunt.

Sed quoniam hunc errorem nos accuratè refutauimus in disputatione de summo Pontifice, & breuiter in libro de Sacramentis in genere, cap. 59. de cæremoniis, satis erit hoc loco ostendere obligationem legis humanæ non pugnare cum Baptismo. Id quod fiet soluendo ipsorum obiectionem, quę est huiusmodi: *Per Baptismum addicimur diuinæ seruituti, ergo liberamur ab omnibus aliis vinculis. Atque hoc est, quod Scripturæ passim docent.* Matth. vltimo: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare quæcunque mandaui vobis.* 1. Corinth. 7. *Pręcio empti estis, nolite fieri serui hominum.* Coloss. 2. *Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini iuxta mandata, & doctrinas hominum?* Ezech. 20. *In præceptis patrum vestrorum nolite ambulare.* Matth. 15. *Frustra colunt me mandatis hominum.* Et hæc quidem profert Kemnitius; addit verò vnum, quod solum Caluino satis fuit: *Et vnus est legislator*, inquit Iacobus, cap. 4. *qui potest perdere, & saluare. Vbi hoc falsum esse*, inquit Caluinus, *demonstrauerint, non recusabimus, quin suis nos legibus adstringant.*

AT non opus est demonstrare id esse falsum, quod Iacobus dicit, cùm sit verissimum; sed ex illo vero nõ bene intellecto falsum aliquid, & pernicioſum, & verbo Dei repugnans à Caluino perperam esse collectum. Iacobus enim de summo Legislatore loquitur, qui ita fert aliis leges, vt nullas ab alio accipiat, quique ita potest perdere, & saluare, quos damnauerit, aut absoluerit, vt nullius ope indigeat, & à nullo impediri queat: talem autem Legislatorem fatemur non esse Papam neque Imperatorem, sed vnum, & solum Deum. Sed non inde bene colligitur non esse etiam homines quosdã verè legislatores, licet sub Deo summo Legislatore constitutos; ita vt sicut inferioribus dant leges, ita etiam accipiant ipsi à superiore id est, à Deo.

Esse autem eum sensum Iacobi patet, PRIMO ex ipso contextu. Nam probare volebat Iacobus non debere homines aliis hominibus detrahere. Id probat, quia lex Dei id prohibet: *Qui enim*, inquit, *detrahit fratri, detrahit legi*, quasi lex bona non esset. Non esse autẽ detrahendum legi, probat, quia *Qui detrahit legi, iudicat legem; qui autem iudicat legem, non est factor legis, sed iudex.* Nullum autem esse debere iudicem legis diuinæ, probat, quia *Vnus est Legislator*, id est, vnus solus est, qui dat omnibus legẽ, & omnes omnino, illo vno excepto, subiecti sunt legi. Hoc argumentum sancti Iacobi bene intellectum, nihil aliud probat, nisi nullum esse præter Deum talem Legislatorem; qui non ab alio legem accipiat. SECVNDO idem patet, quia Scripturæ, quæ certè secum non pugnant, non rarò nomen legislatoris, & iudicis tribuunt hominibus, vt Prouerbior. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Psalm. 2. *Erudimini qui iudicatis terram.* Et confirmatur ex similibus, Matth. 23. *Vnus est Pater vester, qui est in cœlis.* Item: *Magister vester, vnus est Christus.* Et tamen Apostolus vocat se patrem 1. Corinth. 4. & Magistrum. 2. Timoth. 2.

Ad alia, quę sunt solius Kemnitij, RESPONDEO, per Baptismum nos Deo addici in seruitutem, ac proinde liberari à seruitute contraria. Contraria autem seruitus, non est obedientia, & seruitus, quæ præstatur hominibus, sed seruitus Diaboli, & peccati; illa enim sola impedit, ne seruiamus Deo, ista autem iuuat potius, quam impedit. Vnde Roman. 6. dicitur: *Liberati à peccato*, non ab hominibus, *serui autem facti Deo.* Et idẽ Apostolus, passim imperat, vt obediant post Baptismũ serui dominis, filij parentibus, priuati magistratibus, tum politicis, tum etiam Ecclesiasticis, Ephes. 6. Coloss. 3. Rom. 13. Hebr. 13. & alibi.

AD PRIMVM locum ex Matthæi vltimo. Si kẽnitius nosset rationem argumẽta cõficiendi, ita argumentari deberet: Dominus iubet vt doceantur baptizati seruare omnia ipsius præcepta. Sed vnum ex eius præceptis est, vt obseruemus leges prælatorum, Luc. 10. *Qui vos audit, me audit*: ergo pugnat cum verbo Domini, & cum professione Baptismi, nolle obligari ad leges Ecclesiasticas obseruandas. Et enim Dominus Matth. vlt. non expresse, & nominatim iusserit seruari leges Ecclesiæ, tamen generatim, & implicitè id mandauit. D

AD SECVNDVM ex 1. Corinth. 7. Non prohibet Apostolus seruitutem humanam absolutè; nam eandem ibidem approbat tanquam vtilem, ad humilitatem: sed solum quatenus contraria esset diuino obsequio, quod fieret, si quis homini seruiret in iis, quæ sunt contra Deum, vel si homini seruiret præcipuè propter hominem, cùm seruiendum sit etiam homini propter Deum, cuius præcipuè serui sumus. Quem sensum expressit Apostolus clarius Coloss. 3. vbi iubet seruis, vt dominis suis seruiant tanquam Christo, ita vt in homine, cui seruiunt, non tam hominem considerent, quàm Christum, ob cuius amorem libenter subiiciuntur homini.

Ad alia loca respondimus in vltimo capite libri de Sacramentis in genere.

CAPVT

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XVII.

Per Baptismum non fieri irrita omnia vota.

VARTA propositio: *Per Baptismum non fiunt irrita omnia vota.* Hæc habetur canon. 9. Concilij Tridentini, éstque contra Lutherum in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, & in libro de votis monasticis, nec non Caluinum in Antidoto, & Kemnitium in Examine huius can. 9. qui docent, per Baptismum liberari hominem ab omnibus votis, non solum quæ antea, sed etiam quæ postea fecerit, excepto illo vno, quod fit in Baptismo, cùm promittimus nos Dei legem seruaturos.

Fundamenta ipsorum sunt. PRIMO, quia Deus in Testamento veteri disposuit de votis, quomodo fierent, & quando, & de quibus rebus. At in Testamento nouo Christus, & Apostoli nihil præscripserunt, nisi vnicam promissionem, quæ fit in Baptismo, Matt. vlt. SECVNDO, quia vel vouere volumus res à Deo præceptas, aut non præceptas. Si præceptas, frustrà id facimus, cum in Baptismo vouerimus omnia præcepta. Si non præceptas, iam pugnamus cum Baptismo, qui nos liberauit ab omnibus humanis inuentionibus. TERTIO, in Baptismo plus vouemus, quàm implere possimus; ergo stultus est, qui aliquid aliud vouet, & iniuriam facit Baptismo, quasi votum in eo factum non sit sufficiens.

Sed hæc fundamenta debilia sunt. Nam vt ad PRIMVM respondeamus, etiamsi Christus, & Apostoli nihil de votis præscripsissent, mirum non esset, cum vota sint de iure naturæ, vt patet ex voto Patriarchæ Iacob. Genes. 28. tamen falsum est Apostolos nihil de votis tradidisse, cùm 1. Timo. 5. B. Paulus omnium interpretum consensu de voto continentiæ loquatur, vbi dicit, viduas quasdam, si nubant, damnationem habere, quia primam fidem irritam fecerunt.

Ad SECVNDVM respondeo, vouerì posse, tum res præceptas à Deo, tum etiam res non præceptas, modò sint res bonæ. Neque frustrà vouentur res præceptæ, tum quia per votum homo magis ligatur, & certior redditur implendi, tum etiam quia quod fit ex præcepto, & ex voto, est actus duarum virtutũ, & proinde excellentius, quàm id, quod fit ex solo præcepto. Vouere autem rem non præceptam, non est contra professionẽ Baptismi, quia vt suprà diximus, Baptismus liberat à peccato, non ab iis rebus quæ iuuant ad vitanda peccata, & quę magis Deo subiiciunt, & cum Deo ligant, vt sunt vota. Neque dici possunt vota, humana inuenta, cùm habeant in Scriptura commẽdationem, Psal. 75. *Vouete, & reddite.* Et Eccles. 5. *Si quid vouisti Deo, non moreris reddere.* Neque potest responderi vota esse Testamenti veteris: nam liber Psalmorum, & Ecclesiastes, moralia documenta tradunt, quę omnibus conueniunt. Denique violatio votorum pugnat potius cum Baptismo. Nã profitemur in Baptismo, nos seruaturos omnia Dei mandata; vnum autẽ est ex mandatis Dei, vt vota soluantur, vt patet ex locis citatis.

Ad TERTIVM respondeo, falsum, & blasphemum esse, quod aduersarij assumunt, nos in Baptismo plus promittere, quam implere possimus; id enim, & pugnat cum verbis Christi, qui Matt. 11. vocat legem suam iugum suaue, & onus suum leue: & cum verbis Pauli, qui dicit Roman. 8. Christum mortuum esse, vt iustificatio legis impleretur in nobis: & cum Concilio Arausicano II. can. 25. vbi definitur posse hominem baptizatum seruare omnia Dei mandata; & cum Basilio oratione in illud *Attende tibi*, & cum aliis Patribus, qui dicunt, blasphemum esse asserere Dei mãdata esse impossibilia. Neque putamus promissionem in Baptismo factam esse insufficientẽ. Est enim sufficiens ad suum finem, id est, ad saluandum hominem, licet addi aliquid possit, vt vel facilius, vel excellentius aliquis saluetur; quomodo non ideo Baptismus est insufficiens, licet melius sit, baptizari & Eucharistiam sumere, etiam testimonio aduersorium, quàm solùm baptizari: neque verbum Dei est insufficiens, licet melius, verbum Dei audire & Sacramenta susci pere, quàm solum Dei verbum audire. Denique si Iudæi in Circumcisione pollicebantur se Dei legem seruaturos, & tamen præter ea vouere poterant multa alia, vt Kemnitius fatetur, neque dici poterat Circumcisionis promissio insufficiens, cur non poterunt Christiani vouere aliquid, etiamsi in Baptismo promiserint, se vniuersam Dei legem seruaturos? aut cur dicetur Baptismi promissio insufficiens? Atque hæc hoc loco sufficiant: nam de votis accuratè disseruimus in disputatione de Monachis.

CAPVT XVIII.

Sola memoria Baptismi non posse dimitti peccata, quæ fiunt post Baptismum.

VINTA propositio: *Non potest fieri, vt sola memoria, & fide suscepti Baptismi peccata remittantur, quæ post Baptismum fiunt, sed necessarium est Pœnitentiæ Sacramentum.* Hæc habetur in 10. canone Concilij Tridentini, éstque aduersus Lutherum li. de captiui. Babylon. cap. de Baptismo. Caluinum li. 4. Instit. cap. 15. §. 3. & 4. & in Antidoto Concilij, & Kemnitium in censura huius can. 10.

Est autem PRIMO notandum, quæ sit ipsorum, & quæ Ecclesiæ sententia de hac re. Illi igitur PRIMO docent, Baptismum non aliter iustificare, nisi subiiciendo ante oculos promissionem, & eo modo excitando fidem, quæ sola iustificat. SECVNDO, inde colligunt, cùm quis peccat post Baptismum, posse per memoriam Baptismi iterum redire ad gratiam ipsam Baptismi. Nam sicut ipse Baptismus subiicit ante oculos promissionem, ita etiam facit memoria, & cogitatio Baptismi: proinde ipsa etiam memoria excitat fidem, & eodem modo iustificat. Id quod etiã in aliis rebus videmus: nam si quis visa insigni imagine crucifixi, mouetur ad amorem Christi crucifixi, certè etiam postea cùm imaginem non videt, si mente recogitet, & recordetur eam speciem, mouebitur. TERTIO, inde rursum colligunt Sacramentum Pœnitentiæ nihil esse aliud, nisi ipsum Baptismum memoria, & fide repetitum. Et sicut post Baptismum non remanet vlla satisfactio, nec sunt necessariæ indulgentiæ, nec Purgatorium post hanc vitam; ita existimat post Pœnitentiam, id est, post memoriam Baptismi nullam superesse satisfactionẽ, &c. QVARTO, inde colligunt non rectè dixisse Hieronymum in cap. 3. Isaiæ, & in epist. ad Demetriadem, & ante eum Tertullianum in libro de Pœnitentia, Pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragium. Nam Baptismi nauis nunquam frangitur; sed qui peccant, ab illa naui excidunt; vnde non est opus, cum resipiscunt, vt quærãt aliquam tabulam, sed redire possunt ad ipsam nauim, quæ integra, & incolumis eos expectat. Hæc est ipso

est ipsorum sententia, & certè satis delicata, & mollis, vt ne Epicuro quidem meritò displicere queat.

At verò Catholici longè aliter docẽt. PRIMVM enim affirmant Baptismo remitti peccata ex opere operato, id est, vi Sacramenti, vt antea ostendimus. SECVNDO, inde colligũt Baptismi efficaciam non se extendere ad futurum, sed solùm ad præteritum: remittit enim peccata antea commissa, & nondum dimissa, id est, ea quæ inuenit in homine, quando reipsa susciputur. Memoria autem Baptismi vtilis quidem est ad agẽdas Deo gratias, & vt sit quasi frænum ad non peccandum, sed nullo modo sufficit ad iustificationem. TERTIO, inde colligunt, amissam gratiam Baptismi, non posse iterum recuperari per Baptismum, sed quærendum esse aliud remedium magis arduum, & difficile, id est, Sacramentum Pœnitentiæ, post quod remanet luenda temporalis pœna pro satisfactione, & inde consequitur vtilitas Indulgentiarum, Purgatorij locus, &c. QVARTO, inde colligunt rectissimè dictum esse à Patribus, Pœnitentiam post Baptismum esse secundam tabulam post naufragium, quia non redeunt, qui pœnitentiam agunt, ad nauim Baptismi, sed magno cum labore nauigant, vt ij, qui arrepta tabula post naufragium, in ea vehuntur.

NOTA SECVNDO, Kemnitium in Examine canon. 10. perperam exponere eum canonem, & Catholicorum sententiam. Nam pag. 229. dicit, Catholicos asserere, non posse hominem etiam per veram pœnitentiam redire ad gratiam Baptismi, & fœdus, quod Deus nobiscum in Baptismo pepigit. At non hoc Catholici dicunt: Fatemur enim posse hominem redire per veram pœnitentiam ad gratiam, ad fœdus nobiscum initum in Baptismo, id est, vt iterum simus filij Dei per gratiam, sed negamus id fieri per eadem instrumenta fœderis, id est, per Baptismum, aut eius memoriam, sed per aliud Sacramentum. Nam etiamsi, vt plurimum non ita deleantur peccata per Sacramentum Pœnitentiæ, vt non remaneat aliqua pœna temporalis luenda, tamen potest tanta esse pœnitentia, vt planè deleat omnem pœnam; & sic reditur ad gratiam omnino similem ei, quæ in Baptismo habita est.

Ibidem Kemnitius dicit, Catholicos cùm peccant post Baptismum, niti propria contritione, & satisfactione, vt redeant ad gratiam. Sed hoc etiam falsò dictum est. Nitimur enim gratia Dei, Christi meritis, & virtute, atque efficacia Sacramenti, non propria contritione; licet contritionem, vt dispositionem requiramus: sicut etiam cùm baptizamur, requirimus fidem, & pœnitentiam, & tamen non iis nitimur, vt caussis iustificationis, sed Dei gratia, Christi meritis, & Sacramenti efficacia.

Deinde pagina 235. & 236. Kemnitius dicit; Concilium non fuisse ausum expresse damnare Lutheri sententiam, quia metuebat iudicium piarum aurium in tanta luce Euangelij, ideò eam deprauasse, ac sic deprauatam damnasse. Deprauasse autem ostendit, quia Concilium anathema dicit illis, qui docent peccata, quæ post Baptismum committuntur, sola recordatione suscepti Baptismi dimitti; hoc est, qui sine pœnitentia in sceleribus perseuerant, & pergunt; illis si tantum perfunctorie, & historicè recordentur; se aliquando baptizatos esse, tali recordatione peccata dimitti: & addit hanc sententiam verè Epicuream etiam à suis sonora voce damnati. At bonus Kemnitius, dum vult ostendere à Concilio deprauatam sententiam Lutheri, deprauat ipse Concilij sententiam, & quidem tam manifesto mendacio, vt mirum sit. Nam Concilium in illo ipso 10. canone, quem Kemnitius iisdem verbis descripsit in suo Examine, non dicit, sola recordatione Baptismi, eáq; perfunctoria, & historica dimitti peccata apud Lutheranos: sed dicit, sola memoria, & fide Baptismi. Vbi Concilium addit fidem (quam Kemnitius semper omittit, cùm canonem exagitat) & non addit historicam, aut perfunctoriã, quę de suo Kemnitius addidit. Itaq; Kemnitius partim detrahendo, partim addendo, deprauauit canonem Concilij. Concilium autẽ paucis verbis pro more aliorum canonum simpliciter comprehendit Lutheri sententiam, eámque disertè, & apertè damnauit.

NOTA TERTIO probationem accuratam veritatis Catholicæ, & refutationem erroris Lutheranorum, non esse huius loci, sed ad disputationẽ de Pœnitentia spectare, hic verò solum breuissimè probandum esse, non posse ad nauim Baptismi redire eos, qui peccant post Baptismum, sed indigere alio remedio. PRIMVM igitur id probatur ex Apostolo Heb. 9. *Impossibile est eos qui sunt illuminati, iterum renouari ad pœnitentiam.* Vbi Apostolus non vult dicere, non posse lapsos redire ad pœnitentiam vllo modo: iste enim est error Nouatianorũ, quem nec aduersarij probant: sed vult dicere, non posse renouari ad pœnitentiam, quomodo renouantur, qui baptizantur. Ita enim exponunt Ambrosius, Chrysostomus, & alij interpretes; & eandem expositionem admittit Kemnitius in Examine sequentis canonis, pag. 240. & idem patet ex verbis, *illuminati*, & , *renouari*, & , *crucifigentes filium Dei*, quæ sunt propria Baptismi, in quo illuminamur, & renouamur, & Christi mortem imitamur.

DICET aliquis fortasse pro Kemnitio: Hic locus probat non posse iterari Baptismum; at non probat non posse hominem redire ad reconciliationem per memoriam Baptismi: immò verò hic locus id potissimùm probat. Nam aduersarij, & si nolint repeti aspersionem aquæ, tamen repeti volunt Baptismi efficaciam, ita vt verè per Baptismum remittantur peccata postea facta, & remittantur eadem facilitate, & eadem perfectione, ac plenitudine sicut antea, vt non sit vllo modo secũda reconciliatio laboriosior quàm prima. AT hoc ipsum est, quod Apostolus negat. Nam in primis ideò noluit dicere impossibile esse iterum baptizari, sed impossibile esse iterum renouari ad pœnitentiam, scilicet Baptismalem. Præterea propositum Apostoli est, deterrere homines baptizatos à peccatis, quos ea ratione deterret, quia non poterunt amplius eadem facilitate reconciliari. At secundum Lutheranos eadem facilitas est, immò etiam maior in secunda reconciliatione, quàm in prima: facilius enim est recordari, & cogitare Baptismum, quàm reipsa baptizari.

SECVNDO idem probatur ex testimoniis Patrum qui semper peccantibus post Baptismum, imposuerunt grauissimos labores, antequam eos reconciliarent, vt patet ex Cypriano in sermone de lapsis, & ex aliis, quos nominare non est opus, cùm Caluinus libro 3. Institut. capite 4. §. 38. dicat, omnes ferè veteres, quorum libri exstant, aut in hac parte lapsos, aut nimis aspere, & dure loquutos. Vbi apertè confitetur veteres Patres, & quidem ferè omnes non fuisse in ea sententia, vt esset æquè facilis reconciliatio in Baptismo, & post Baptismum.

TERTIO idem patet ratione. Nulla enim æquitas patitur, vt æque facilem viam habeãt ad gratiam Dei, qui peccant ante Baptismum, & qui post Baptis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mum; cùm illi Deum ignorarent, isti nôssent; illi non A haberent gratiam, isti haberent. Nam etsi Catechumeni ante Baptismum Deum per fidē nouerunt, sæpe etiam charitate flagrant: tamen hæc omnia ad gratiam Baptismi pertinent. Nam & Catechismi doctrina, dispositio ad Baptismum est; & gratia illa, atque charitas, quæ interdum in Catechumenis reperitur, ex voto Baptismi procedit. Sed diluamus etiam breuiter ipsorum obiecta.

PRIMVM argumentum Lutheri sumitur ex illa promissione, Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* hæc enim promissio semper manet, & semper est vera. Quare, qui peccando à fide, & à Baptismi fœdere recessit, si iterum incipiat credere, & amplecti fœdus Baptismi sui, certè saluus erit. Confirmat Lutherus, quia hoc modo in Testamento veteri Iudæi, quando redibant ad pœnitentiam, vt reconciliarentur Deo, ad memoriam reuocabant exi- B tum de Aegypto.

RESPONDEO, argumentum nihil concludere: qnia licet veritas promissionis sit perpetua, tamen conditionata est, non absoluta. Alioqui omnes Apostatæ saluarentur: de illis enim verum est dicere: Crediderunt, & baptizati sunt. Itaque intelligitur conditio, Si permanserit in fide, & fœdere Baptismali, saluus erit: quòd si non permanserit, non saluabitur hoc remedio, sed aliud quærere debet. Qui enim semel excidit per peccatū mortale à fœdere Baptismi, non potest iterum ad illud redire: non enim reditur ad fœdus Baptismi per solam cogitationem, seu memoriam Baptismi. Reipsa autem baptizari, quod esset verè redire ad fœdus Baptismi, nullo modo licet. Et patet id exemplo fidei, & aliarum rerum: non enim redire dicitur ad fidem, qui cogitat se aliquando credidisse, sed qui iterum actu incipit credere. Confir- C matio autem illa de exitu ab Aegypto, nihil etiam probat: non enim commemorabāt exitū illum, quasi ea commemoratione peccata purgarētur, sed vt commemorato tam insigni beneficio, arguerent ipsi suam erga Deum ingratitudinem, & eo modo se ad pœnitentiam prouocarent: quod commodum nobis quoque adferre Baptismum non negamus. ADDE, quòd si vera esset Lutheri sententia, debuissent Iudæi commemorare potius Circumcisionem, quæ erat illis pro Baptismo, quàm exitum de Aegypto.

SECVNDVM argumentum Kemnitij est Scripturæ cùm de Baptismi effectu loquuntur, modò eum describunt per tempus præteritum, modò per futurum, modò etiā per præsens; igitur Baptismus vim habet purgandi omnia peccata præterita præsentia, & futura. Antecedens probat; Nam Tit.3. dicitur in præterito: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Marci D vltimo, dicitur in futuro: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.* 1. Petr. 3. dicitur in præsenti: *Saluos nos facit Baptisma.* Et Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ.* De quo loco AVGVSTINVS lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 33. sic loquitur: *Quod Paulus ait; Mundans eam lauacro aquæ, sic accipiendum est, vt eodem lauacro regenerationis, & verbo sanctificationis, omnia prorsus mala hominum regenerandorum mundentur; atque sanentur, non solùm præterita peccata, quæ omnia nunc remittuntur in Baptismo, sed etiam quæ posterius humana ignorantia, vel infirmitate contrahuntur; non vt Baptismus, quoties peccatur, toties repetatur; sed quia ipso, quod semel datum est, fit, vt non solùm antea, verùm etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur.* Denique addit Kemnitius id totum clarissimè explicari, Rom. 6.

RESPONDEO, nullum esse Scripturæ locum, quo probari possit, Baptismo deleri peccata futura, aut etiam præsentia, id est, quæ in præsenti committimus nos, qui iam dudum baptizati sumus, quæ quidem respectu Baptismi, futura dici possunt. Quod autem obiicitur ex Marci vltimo: *Saluus erit*, vel accipitur de salute in re, id est, de ipsa gloria sempiterna; & eam, non dubium est, futuram esse, sed ea non est effectus, sed finis Baptismi. Nos autem de effectu disserimus, effectus enim Baptismi est remissio peccatorum præteritorum, finis autem vita beata futura, iuxta illud Apostoli Rom. 6. *Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternā*: vel accipitur de salute in spe, id est, de ipsa gratia iustificationis; & eam certum est mox consequi ad Baptismum; proinde esse quidem futuram respectu Baptismi, sed peccatorum præteritorum, non futurorum. Quemadmodum qui dicit, Si tale pharmacum acceperis, curaberis; indicat curationem sequuturam post medicinam, sed eam curationem esse morbi antea contracti, non postea contrahendi.

Quod verò obiicitur ex 1. Petri 3. *Saluos facit Baptisma*, non est ad rem; nam Petrus cùm loquitur de tempore præsenti, non comparat Baptismum cum peccatis, sed tempus Christi cum tempore Noë, ac dicit; quòd sicut tempore Noë diluuium saluos fecit octo homines per arcam, ita nunc tempore Christi saluat Baptismus credentes, &c.

Quod obiicitur ex cap. 5. ad Ephes. *Mundans eam*, facilè explicatur. Num illud (*mundans*) non refertur ad singulos homines, sed ad varios, qui vnam constituunt Ecclesiam. Christus enim quotidie mundat Ecclesiam lauacro aquæ, quia quotidie baptizantur aliqui; omnes tamen cùm baptizantur, mundantur à peccatis præteritis, non à futuris. Quod si quis referat ad singulos homines, tum dicendum est, Baptismo purgari peccata futura, non immediatè, sed mediatè; quia videlicet, qui baptizatus est, per gratiam quam in Baptismo accepit, impetrat veniam peccatorum venialium, quæ postea facit, si eam petat; & præterea per Baptismi characterem ius habet ad Sacramētum Pœnitentiæ, quo peccata etiam mortalia purgantur, quod Sacramētum percipere non possunt, qui Baptismo carent. Et hoc est quod AVGVSTINVS dicit eo loco, quem citat Kemnitius. Solùm enim Augustinus dicit, Baptismo peccata futura purgari aliquo modo; quia sine percepto Baptismo, nihil prosunt cetera, quæ fiunt ad peccatum purgandum, vt Pœnitentia, Eleemosynæ, Ieiunia, &c. *Quid enim*, inquit, *prodesset, vel ante Baptismum Pœnitentia, nisi Baptismus sequeretur, vel postea, si præcederet?* Vnde idem Augustinus, cùm loquitur de immediato, & proprio effectu Baptismi, diserte contrarium scribit, vt in epist. 23. ad Bonifacium: *Semel accepiam paruulus Christi gratiam, non amittit, nisi propria impietate, si ætatis accessu tam malus euaserit; tunc enim etiam proprie incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferantur, sed alia curatione sanentur.*

Quod deniq; obiicitur ex cap. 6. ad Rom. nihil momenti habet. Nam Apostolus in eo cap. non docet quomodo remittantur peccata post Baptismum, sed quomodo caueri debeant: dicit enim per Baptismum hominem mori peccato, vt deinceps viuat Deo; proinde hominē semel renatum in Christo debere omni diligentia cauere, ne iterum inquinetur, & moriatur. Sed quid hæc ad rem de qua agimus?

TERTIVM argumentum est eiusdem Kemnitij. Fœdus Dei cum homine perpetuum est, Isaiæ 54.

In

In misericordia sempiterna misertus sum tui. Rom. 3. *Numquid illorum incredulitas fidem Dei euacuauit?* 2. Tim. 2. *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.* Hierem. 3. *Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus.* Ergo fœdus nobiscum initum in baptismo nunquam ita frangitur, quin possimus ad illud redire, illúdq; renouare. Et confirmat, quia Paulus Gala. 3. & 1. Corinth. 12. lapsos post baptismum reuocat ad promissionem gratiæ baptismi. Deniq; addit, ipsam naturam eius promissionis hoc ostendere. Nam promissio baptismi est, *Vt iustificati gratia Christi hæredes simus vitæ æternæ*, Tit. 3. Hæc autem est generalis ratio iustificationis, post quemcunque lapsum; ergo semper iustificamur per Baptismum.

RESPONDEO, Kemnitium sine vlla verecundia ludere in Scripturis, earúmq; testimoniis abuti. Nam locus Isaiæ 54. continet promissionem absolutam, ni- B mirum de fouenda perpetuò Ecclesia; ista enim promissio à nulla conditione pendet. Est enim Matrimonium inter Christum & Ecclesiam planè indissolubile. Similiter locus Rom. 3. cōtinet absolutam promissionem de mittendo Messia in mundum. At promissio Baptismi non est absoluta, sed conditionata, vt patet, quia includit conditionem fidei, perseuerantiæ, &c. Locus autem 2. Tim. 2. pro nobis est. Cùm enim Paulus dicit: *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest*, significat Deum ita esse fidelem, quia facit quod promisit, dum iustos præmio, impios pœna afficit. Vnde præmisit: *Si sustinemus, & conuiuemus; si negauerimus, ille negabit nos.* vbivides promissionem conditionatam. Locus Hierem. 3. docet, Deum recipere homines ad gratiam, si redeant; sed non docet recipere eodē modo, & per eadem instrumenta, quibus antea recepit. Locus Gal. 3. nihil facit C ad rem. Nam Paulus non docet eo loco, quomodo iustificentur impij lapsi post Baptismum, vt Kemnitius fingit, sed docet homines non iustificari Circumcisione, aliisque operibus legis, sed per fidem Christi; id quod probat, quia qui baptizātur, Christum induunt. Locus autem 1. Cor. 12. ne vlla quidem specie ad rem præsentem facit. Solùm enim Paulus dicit esse nos omnes vnū corpus, quia in vno spiritu baptizati sumus: nec aliquid addit de lapsis iustificandis post Baptismum. Deniq; argumentum ex natura promissionis Baptismi, est ineptum sophisma. Etli enim baptismus promittat salutem per Christum, & quicunque post quemcunque lapsum iustificatur, per Christum iustificetur; non tamen inde sequitur, eos iustificari per Baptismum, qui post baptismum lapsi sunt. Nam latius patet iustificari per Christum, quàm iustificari in baptismo per Christum. Nam etiam Sacramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, & cetera pro- D mittunt salutem per Christum.

QVARTVM argumentum est Caluini lib. 4. Instit. cap. 15. §. 3. In Baptismo cōmunicatur nobis Christi puritas. Sed ea semper viget, nec vllis maculis opprimitur: igitur semper manet virtus baptismi nobis semel collati, & semper ad eam redire possumus, & per eam iustificari. Confirmat ex Patribus, qui reprehendunt eos, qui differunt Baptismum vsq; ad mortē. Multi enim olim hoc errore decepti, quòd Baptismus non purget, nisi præterita peccata, nolebant baptizari, nisi in fine vitæ, quando non amplius erant peccaturi. Sed Patres arguunt eiusmodi errorem; proinde credebant Baptismo purgari peccata omnia, etiam futura.

RESPONDEO, argumentum Caluini niti falso fundamento, quòd videlicet iustificemur ipsa Christi iustitia nobis imputata. Illa enim verè semper viget, nec vllis maculis opprimitur: sed falsum est, ea nos iustificari formaliter. Nos enim iustificamur propria, & nobis inhærēte iustitia, quæ planè non viget, & maculis obruitur, & aboletur, cùm peccamus. Ad confirmationem respondeo, eam pro nobis facere. Nam si Patres credidissent id, quod credit Caluinus, quando reprehendebant eos qui Baptisma differebant, istam causam reddidissent, quòd baptismus lauet etiam peccata futura: nihil enim potuit adferri efficacius. At nullus veterum istam reddidit, sed alias quasdam, vt patet ex Basilio in orat. 13. de exhortatione ad Baptismum, & Nazianzeno oratione in sanctum lauacrum, & Chrysostomo hom. 1. in Acta, qui hortantur ad non differendum baptismum, tum ob periculum, & incertitudinem mortis, tum ob multa bona, quæ secum adfert Baptismus.

QVINTVM argumētum est Caluini ibidem, §. 4. Potestas clauiū non potest separari à baptismo; ergo qui post baptismum lapsi, virtute clauium reconciliantur, per baptismum reconciliantur. Antecedens probat; Nam potestas clauium non exercetur sine prædicatione Euangelij, qua annunciamus impios mundari Christi sanguine: signum autem, & testimonium sanguinis Christi effusi, est baptismus; ergo potestas clauium non exercetur sine baptismo.

RESPONDEO; Si argumentum aliquid valeret, efficeret etiam nullum reconciliari, nisi per Eucharistiam, aut eius memoriam: nam Eucharistia est etiam signum, & testimonium sanguinis Christi effusi. Sed argumentum nihil concludit, tum quia falsum est, clauium potestatem non exerceri nisi prædicatione Euangelij, tum etiā quia latiùs patet mundari impios C Christi sanguine, quàm mundari per baptismum. Siquidem Christi sanguis est, qui semper mundat, sed is per varia instrumenta applicatur; aliquando quidem per baptismum, aliquando per alia Sacramenta, aliquando sine Sacramentis per fidem, & veram conuersionem, aliquando per martyrium, vt suprà dictum est.

CAPVT XIX.

De Baptismo Ioannis, qui fuerint errores.

SEQVITVR cōtrouersia OCTAVA de comparatione Baptismi Christi cum Baptismo Ioannis, de qua est primus canon Concilij Tridentini, sess. 7. de Baptismo: *Si quis dixerit, Baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.* Tres erunt partes huius controuersiæ. PRIMO exponemus errores, & opiniones. SECVNDO D aperiemus, & confirmabimus veritatem. TERTIO diluemus obiectiones.

Quod ad PRIMVM attinet, fuit antiquus error Petiliani Donatistæ, vnum esse Baptismum Christi, & Ioannis. Distinguebat enim tres gradus eiusdem baptismi; ac dicebat, Ioannem baptizasse aquis, Christum spiritu, Paracletum igne; sed hæc tria ad vnum, & eundem baptismum pertinere. Refert, & refellit August. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 32. 34. & 37.

Hoc nostro tempore Lutherus initio prædicationis suæ aperte distinguebat baptismum Ioānis à baptismo Christi. Nam in disputatione de baptismo legis, Ioannis, & Christi edita anno XX. tria ponit discrimina inter hæc baptismata. PRIMVM, quòd baptisma Ioannis non sit Sacramentum, Christi autem sit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDVM, quòd illud non remittat peccata, A hoc autem remittat. TERTIVM, quòd baptizati à Ioanne iterum essent baptizandi, non autem baptizati Christi Baptismo.

Cetèrùm hæc sententia, quia non bene cohæret cum reliqua doctrina Lutheranorum de Sacramẽtis, non placuit Lutheri discipulis; omnes enim contrarium docuerunt, nimirum Baptisma Ioannis Sacramentum fuisse, & peccata remisisse, & ab eo baptizatos non fuisse iterum baptizandos. Ita docet Melanchthon in locis anni LVIII. titu. de Baptismo Ioannis: *Etsi*, inquit, *differentia erat in hoc articulo, Ioannes de passuro Christo, Apostoli de passo, & resuscitato prædicant: tamen ministerium fuit idem, & effectus eosdem habuit in credentibus.* Vbi apertè retractat, quod scripserat in locis anni XXII. titul. de Baptismo: ibi enim cum Luthero docuerat Baptismum Ioannis B signum fuisse mortificationis, Christi verò Baptismum, signum iustificationis; & propterea debuisse iterum baptizari, quos Ioannes baptizauerat. Idem habent, idem Philippus, & Alesius, & Lossius Lutherani in cap.1. Ioannis. Item Martinus Bucerus, & Dauid Chytræus in cap. 3. Matth. Ioan. Brentius homil.21.& 29.in Luc. Idem etiam Centuriatores, Centur.1.cap.4.colum.156. & cap.10.col.361. Item Nicolaus Selneccerus in 2. Pædagogiæ titul. de Baptismo. Item Zvvinglius lib. de vera, & falsa religione, cap. de Baptismo, & Caluinus tum in Antidoto Concilij, tum in Instit.lib.4.cap.15.§.7.& 8. Denique Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag.175.& sequentibus conuenit cum ceteris, quòd Baptisma Ioannis remitteret peccata, & esset idem Sacramentum cum Baptismo Christi, quem Apostoli ministrabant, tamen non audet definire, an baptizati à Ioanne essent C iterum baptizandi Christi Baptismo. Nam proposita quæstione, & rationibus pro vtraque parte, tandem ita loquitur pag.190. in fine: *Relinquatur igitur hæc quæstio in medio, vt quæ in vtramq; partem rationes habet.* In quo valde caute, & solerter egit. Nam hoc modo non apertè repugnauit, aut priori Lutheri & Philippi sententiæ, aut posteriori, & communi sententiæ Lutheranorum: & præterea liberauit se à molestissima quæstione, in qua soluenda alij multum sudant, nec tamen se expediunt, videlicet, quomodo Actor.19. baptizari iubeantur Christi Baptismo, quos constabat à Ioanne antea baptizatos.

Inter Catholicos fuerunt etiam duæ opiniones de Baptismo Ioannis; quarum altera censetur erronea; altera multu improbabilis. PRIOR fuit Petri Lombardi, qui lib.4. distinct.2. distinguit duo genera baptizatorum à Ioanne VNVM eorum, qui sic bapti- D zabantur à Ioãne, vt spem ponerent in eo Baptismo, & non haberent notitiam Spiritus sancti; & hos fatetur baptizandos fuisse Christi Baptismo. ALTERVM eorum, qui baptizabantur à Ioanne, sed non ponebant spem in eo Baptismo, & habebant notitiam Spiritus sancti: & hos dicit non fuisse necessarium baptizari Christi Baptismo. Hæc sententia præter argumenta, quæ infrà adferemus contra hæreticos, refelli potest ex his, quæ Magister ipse, & omnes Catholici concedunt. Nam consensu omnium, Christi Baptismus post promulgationem suam omnes homines obligat. At Baptismus Ioannis non erat Baptismus Christi, vt eadem distinctione docet Magister; igitur baptizati à Ioanne, obligabantur ad Christi Baptismum suscipiendum. Quare S. Thomas 3. part. quæst.38.art.vii. scribit hanc opinionem esse penitus irrationabilem.

ALTERA opinio est, Baptismum Ioannis fuisse Sacramentum quoddam, qualia erant Sacramẽta veteris legis. Ita docuit Magister loco notato, & multi Scholasticorum, atq; ipse etiam S. Thomas ibid. sed meritò postea idem S. Thomas contrarium docuit 3. p.q.38.art.1. Nam Sacramenta veteris legis cœperunt cum ipsa lege, & durauerũt toto rempore quo lex ipsa duraut. Baptismus autem Ioannis cœpit in fine legis, & non durauit nisi annum vnum; aut paulò amplius. Vnde rectè ait S. Thomas Baptismum Ioannis non pertinuisse ad legem veterem, sed potius ad nouam, vt quandam præparationem ad Christi Baptismum.

DICES, Baptismum Ioannis non fuisse Sacramentum legis veteris, nec nouæ, sed medium inter vtraque. AT id fieri nequit. Non enim esse potest Sacramentum medium inter Sacramenta duarum legum, nisi etiam lex ipsa media sit. Lex autem media inter veterem, & nouam nulla fuit: vna enim abrogata, altera continuò successit: quare si Baptismus Ioannis Sacramentum esset, esset omnino legis veteris, aut nouæ. Neq; sufficit ad rationem Sacramenti (quod veteres illos fefellisse videtur) vt significet Christi Baptismum, vel etiam gratiam dandam per Baptismum. Nam etiam diluuium 1. Petri 3. & mare rubrum 1.Cor.10. significarunt Baptismum, & manna Eucharistiam, & tamen non fuerunt Sacramenta, sed solùm figuræ Sacramentorum. His ergo omissis veniamus ad veritatem constituendam, & probandam contra hæreticos.

CAPVT XX.

Baptismum Ioannis non fuisse Sacramentum idem cum Baptismo Christi.

AD explicandam, & probandam veritatem, tres propositiones constituendæ erunt.

PRIMA propositio: *Baptismus Ioannis non fuit Sacramentum idẽ cum Baptismo Christi.* Hæc est contra Philippum, Caluinum, Kemnitium, & ceteros, qui idem ministerium asserunt fuisse Ioannis, & Apostolorum. Probatur PRIMO, Baptismus Ioannis ab ipso Ioanne institutus erat; non ergo erat Sacramentum præsertim nouæ legis. Consequentia patet, quia nullus homo purus Sacramenta instituere potest, præsertim nouæ legis, vt suprà ex testimoniis etiam aduersariorum probauimus. Antecedens probatur, quia in Scripturis passim vocatur Baptismus Ioãnis, vt Mat.3. *Videns Ioãnes multos venientes ad Baptismũ suum.* Mat.21. *Baptismus Ioannis de cœlo erat, an ex hominibus?* Similiter legimus Marci 11. Luc. 20. Actor.1.18. & 19. Ista autem denominatio non potest significare Ioannem ministrum tantùm fuisse eius Baptismi, sed etiam auctorem; alioqui Baptismus Christi potuisset etiam vocari, Baptismus Petri, Pauli, Philippi, & aliorum; quod tamen Scriptura diligenter cauit, ne viderentur illi auctores Baptismi, vt Augustinus notauit li.5. de Baptismo, cap.13. & alibi.

DICES; At Baptismus Ioãnis à Deo, non ab ipso institutus videtur. Sic enim ipse ait, Ioan.1. *Qui misit me baptizare, ille mihi dixit.* RESPONDEO cum Augustino loco citato c.9.& 13. & cum Tertulliano libro de Baptismo, vbi tractat illam quæstionem à Christo propositam, an Baptismus Ioannis esset de cœlo, an ex hominibus; Baptismum Ioannis à Deo fuisse institutum, sed mediante ipso Ioanne. Deus enim solùm in genere inspirauit, & inspiratione illa mandauit,

dauit, vt baptizaret; sed ritum in particulari, quo baptizandum esset, ipse Ioannes instituit, non à Deo præscriptum accepit. Vnde meritò dicitur proprius Ioannis Baptismus. A

SECVNDO; In Baptismo non sola aqua est de essentia ritus, seu Sacramenti, sed etiam inuocatio Trinitatis, vt suprà probatum est: nec dissentiunt aduersarij, saltem in praxi, cùm etiam ipsi ita baptizent. At Baptismus Ioannis non habuit inuocationem Trinitatis; non igitur est idem Sacramẽtum cum Baptismo Christi. Assumptio probatur, quia licet Centuriatores, Cent.1.lib.2.cap.6.col.496. affirment Ioannem baptizasse in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; tamen neque Scriptura, neque vlla Patrum traditio id docuit. Non possumus autem in eiusmodi rebus, nisi valde temerè aliquid fingere sine testimonio Scripturæ, aut traditionis. Fuerunt quidem, qui existimarent, Ioannẽ in suo Baptismo vsum forma quadam verborum, nimirum, In nomine venturi Messiæ, idq; propter illa verba Pauli Actor.19. Ioannes baptizauit Baptismo pœnitentiæ populum, dicens, In eum, qui venturus esset post ipsum, vt crederent. Ita enim docet Ambrosius lib.1.de Spiritu sancto, cap.3. Hieronymus in cap.2.Iohelis, & Hugo de S. Victore lib.2.de Sacramentis, par.6.c.6. Sed isti ipsi, præsertim duo posteriores, monent Ioãnem non baptizasse in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & propterea nõ fuisse illud perfectum Sacramẽtum. ADDE, quod valde probabile est Ioannem nulla omnino forma verborum vti consueuisse. Illa enim verba Pauli non videntur significare Ioannẽ baptizasse in nomine venturi, sed tantùm admouisse populum vt crederent in venturum Messiam. Nam etiam Christum baptizauit Ioannes eo ritu, quo ceteros; & certè ridiculum fuisset, Christum baptizasse in nomine venturi. C

TERTIO; Baptismus Christi est Sacramentum noui Testamenti; ergo institutum ab ipso auctore noui Testamenti. Neque id negare possunt aduersarij; nam Philippus in locis anni LVIII. titul. de numero Sacramentorum, dicit Baptismum, & Cœnam Domini, & Ablutionem esse Sacramenta instituta in prædicatione Christi; ac proinde esse Sacramenta proprie dicta. Et Kemnitius in definitione Sacramenti proprie dicti, tertiam conditionem posuit, vt in nouo Testamento sit institutum, & mandatum. At Ioannis Baptisma non fuit in prædicatione Christi institutum, nec à Christo mandatum, sed à Ioanne antequam inciperet noui Testamenti auctor prædicare: non igitur est Sacramentum noui Testamenti, & multò minus idem cum Baptismo Christi.

QVARTO; Baptismus Christi iterari non potest, vt omnes hoc tempore Catholici & hæretici docent, præter Anabaptistas. At baptizati à Ioanne iterum D ab Apostolis iussi sunt baptizari: non igitur erat ille Christi Baptismus, quem Ioannes ministrabat. Huius argumenti assumptionem negant Caluinus, & alij; sed ea probatur in tertia propositione.

Cetèrùm Kemnitius negaret consequentiam admissa assumptione. Existimat enim ipse, vt suprà diximus, potuisse baptizari Christi Baptismo eos, quos Ioannes baptizauerat: quia licet ministeriũ sit idem, quoad substantiam, tamen differt quoad significationem. Distinguit enim kemnitius tria, quæ idem efficiebant sub diuersa significatione, Circumcisionem, Baptismum Ioannis, & Baptismum Christi; quorum Circumcisio significabat Messiam venturum, Baptismus Ioannis Messiam iam esse in via, & venire, Baptismus Christi, Messiam venisse. Inde colligit, quod sicut circumcisi debuerunt veniente Ioanne baptizari eius Baptismate, vt profiterẽtur se credere Messiam iam venire, licet essent iustificati per Circumcisionem: sic etiam baptizati à Ioanne debuerunt postea Baptismo Christi baptizari, vt proficerentur se credere Messiam venisse, licet iam essent iustificati Baptismo Ioannis. A

At contra has kemnitij argutias nos obiicimus in primis AVGVSTINVM qui libr. 5. de Baptismo, cap. 9. eam consequentiam facit, quam nos fecimus & quam kemnitius negat: *Baptizatos*, inquit Augustinus, *à Paulo eos, qui iam Baptismo Ioannis baptizati fuissent, legimus in Actibus Apostolorum, non ob aliud, nisi quia Baptismus Ioannis non fuerit Christi Baptismus.* Præterea, si ratio kemnitii valeret, probaremus etiam baptizatos ab Apostolis ante Christi passionem, & resurrectionem, debuisse iterum baptizari post resurrectionem. Nam, Baptismus Christi ante eius passionem significabat Christi passionem futuram, postea verò significare cœpit Christi passionẽ præteritam. B

CAPVT XXI.

Baptismum Ioannis non habuisse eandem vim, & efficaciam, quam habet Baptismus Christi.

SECVNDA propositio: *Baptismus Ioannis non habuit eandem vim, & efficaciam, quam habet Baptismus Christi.* NOTA, non esse quæstionem, an Baptismus Ioannis potuerit remittere peccata ex deuotione & fide accedentium, vel etiam ex contritione, quam homines concipiebãt ex concionibus, & Baptismo Ioannis. Id enim facile fieri potuit; & sic acceperunt illa verba Marci 1. *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionẽ peccatorum*; quidam Patrum, vt Basilius lib.1.de Baptismo, cap.2. & frater Basilij Gregorius Nyssenus in oratione de laudibus Basilij, & auctor quæstionum noui Testamenti. q.29. in tomo 4.operum S. Augustini. Ipse etiam Augustinus lib.5.de Baptismo, cap.10. licet existimet illa verba aliter accipienda, tamen non existimat contentiosè resistendum iis, qui docent Baptismum Ioannis aliquo modo remisisse peccata, modò fateantur magnum esse discrimen inter Baptismum Christi, & Ioannis. Tota igitur quæstio est: an Baptismus Ioannis fuerit efficax, vt Christi Baptismus, ita vt Baptismus Christi peccata remittat vi sua, seu ex opere operato (vt nos suprà probauimus) idem etiam tribuendum sit Baptismo Ioannis.

Ac aduersarij quidem eandem efficaciam, & eundem effectum tribuunt vtrique Baptismo. Concilium autem Tridentinum sess.7. can.1. de Baptismo contrarium statuit, his verbis: *Si quis dixerit, Baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.* Quæ quidem veritas probatur PRIMO ex Scriptura. Nam Marci 1. Ioan. Baptista distinguit suum Baptisma à Christi Baptismate; quòd ipse baptizet in aqua, ille in Spiritu baptizaturus sit: *Ego baptizaui vos in aqua, ille vos baptizabit Spiritu sancto.*

Respondent ad hunc locum aduersarij, Philippus, Caluinus, & kemnitius locis notatis, Ioannem Baptistam distinguere voluisse hoc loco ministerium externum quod sibi conueniebat, ab interno ministerio, quod est solius Christi. Itaque dicunt in Baptismo Ioannis datã fuisse remissionem, sed à Christo per ministerium Ioannis. Et adducit kemnitius similem locum, ex priore ad Cor.c.4. *Ego plantaui, Apollo rigauit,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

rigauit. Deus autem incrementum dedit.

SED facilè refellitur hæc solutio; quia Ioannes de suo ministerio loquitur in præterito tempore; de Christi operatione in futuro: *Ego baptizaui vos aqua, ille vos baptizabit Spiritu sancto.* Non igitur per ministerium Christus dedit remissionem; tunc enim dixisset, Ego baptizaui aqua, ille baptizauit Spiritu sancto: sicut Paulus in loco citato à Kemnitio, non dixit, Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus incrementum dabit, sed, *Deus incrementum dedit.* Porrò apud alios Euangelistas Matthæi cap.3. & Luc.cap.3. de se Ioannes dicit in præsenti: *Ego baptizo vos aqua*, de Christo semper in futuro: *Ille vos baptizabit Spiritu sancto, & igne.*

Hanc nostram solutionem conatur Kemnitius oppugnare duobus modis. PRIMO dicit, pag.191. per Baptismum Christi in Spiritu sancto, & igni intelligi donorum visibilium effusionem, quæ facta est in die Pentecostes. Id probat tum ex vocabulo ignis, tum ex testimonio Christi, & Petri, qui vsurparunt eandem phrasim Ioannis. Christus enim Actor.1. dixit Apostolis: *Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.* Et Petrus Actor.11. *Recordatus sum*, inquit, *verbi Domini, sicut dixit; Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.* Non igitur opponitur Baptismus Ioannis Baptismo Christi; sed Baptismus aquæ, in quo non datur visibiliter Spiritus sanctus, opponitur illi effusioni donorum visibili, quæ sine aqua fiebat in primitiua Ecclesia post Baptismum, cùm Apostoli manus imponebant.

HAEC prima solutio non est sufficiens. Num IN PRIMIS vox, ignis, non impedit, quò minus intelligantur verba Ioannis: *Ille baptizabit in Spiritu sancto, & igni*, de Baptismi Sacramento. Nam omnes ferè interpretes ita intelligunt; ac dicunt additum esse vocabulum ignis, quia post Baptismum Christi, sequitur ignis tribulationis, & ignis diuini Iudicij, & ignis Purgatorij; & in primitiua Ecclesia dabatur post Baptismum Spiritus sanctus in forma visibili ignis per impositionem manuum Apostolorum. Vide Hilarium, Hieronymum, & Chrysostomum in cap.3. Matthæi, Ambrosium, & Bedam in cap. 3. Lucæ. Quod autem attinet ad verba Christi, & Petri, non est certum eodem sensu illa verba dicta fuisse à Ioanne Baptista, & à Christo. Potuit enim Dominus alludere ad verba Ioannis, & tamen in alio sensu illa proferre, vt frequentissimè facit S. Bernardus in verbis Scripturæ vsurpandis, vt etium S. Paulus verba Epimenidis ad Tit.1. citauit in alio sensu, cùm ait: *Cretenses semper mendaces, hoc testimonium verum est.* Quocirca Patres, vt dixi, verba Ioannis exponunt de Sacramento Baptismi Christi, verba autè Christi & Petri non possunt exponi nisi de missione Spiritus sancti.

DEINDE, si admittamus & Ioannem, & Christum cum Petro, eodem sensu, verba illa protulisse; tum dicemus secùndum Scripturas tria Baptismata distingui. VNVM, in aqua solùm, & hoc erat Ioannis, quod in Scriptura perpetuò ita dicitur in aqua, vt distinguatur contra Baptismum in Spiritu. ALTERVM, in Spiritu, & igni solo, id est, non in aqua, & hoc est visibilis missio Spiritus sancti, quæ quidem non continet solùm visibilem illâ speciem linguarum igearum, sed etiam internam charitatem, & gratiam à Spiritu sancto infusam, quæ per illa externa symbola significabatur, vt etiam admittit Kemnitius, pag.192. Vnde Baptisma Ioannis in sola aqua non solùm distinguitur contra Baptismum ignis, id est, visibilis formæ ignis, sed etiam contra Baptismum spiritus, id est, internæ gratię à Spiritu sancto infusę. TERTIVM Baptisma est in aqua, & Spiritu simul; & hoc est Sacramentū Baptismi Christi, quod Ioan.3. dicitur esse ex aqua, & Spiritu sancto. Itaq; videmus verba Ioannis, quomodocunque intelligantur, semper distinguere Baptisma Ioannis tanquā externum, & corporale tantum à Baptismo CHRISTI, quod est partim spirituale, & partim corporale, cùm constet vel ex Spiritu, & igni, vel ex aqua, & Spiritu.

Est igitur ALTERA solutio Kemnitij, qui cùm vidisset priorem non esse sufficientem, redit pag.193. ad communem solutionem, quòd illud: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni*, referatur ad operationem Christi internam in ipso Ioannis Baptismo. Et quia huic sensui videtur repugnare illud futurum (*Ipse vos baptizabit*) conatur ostendere Kemnitius, eandē Scripturam loqui de operatione Christi etiā in præsenti, immò & in præterito tempore. Itaque citat illa loca Ioan.1. *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Vbi in præsenti dicitur, *Baptizat*, & tamen tunc non baptizabat per se, nec per discipulos; ergo per Ioannem baptizabat. Item ibidem: *De plenitudine eius omnes accepimus.* Vbi in præterito dicitur: *Accepimus*; ergo operabatur Christus interna operatione, etiam antequam inciperet per discipulos baptizare. Denique Matth.3. vt intelligeremus non esse sine efficacia Baptistæ ministerium; apparuit eo baptizante Spiritus sanctus in forma columbæ. Addit etiam verba Angeli, Lucæ 1. *Multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum.* Ex quo perspicuum esse dicit, non fuisse inefficax Ioannis ministerium.

SED hæc nullo negotio refutātur. Nam IN PRIMIS nunquam reddit causſam Kemnitius, cur in futuro dixerint omnes Euāgelistæ: *Ipse baptizabit*, si operabatur interius CHRISTVS illo ipso tempore, quo Ioannes exterius.

DEINDE loca allata non faciunt ad rem. Illud enim: *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto*, non significat, quòd tunc Christus baptizaret, cùm Ioannes ita loquebatur, sed significat, quòd Christus, quādo baptizat, in Spiritu sancto baptizat, non in sola aqua, vt Ioannes, sicut rectè exponit Augustinus tractat.1. in Ioannem, & alibi. Similiter etiam, cùm ibidem Ioannes ait: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi*, significabat, Christum sublaturum peccata mundi, cùm instar agni immolaretur in cruce; non autem, quòd tunc ea tolleret, cùm Ioānes loquebatur. Illud autem: (*De plenitudine eius omnes accepimus*), significat gratiam qua præditus erat Ioānes, à Christo manasse, vt etiam gratiam omnium aliorum Sanctorum. Sed quid hoc ad Baptisma Ioannis? Nam etiamsi ob merita Christi præuisa dabatur gratia Sanctis omnibus, non tamen dabatur per Baptismum Ioannis, sed alia via, & per alia instrumenta. Porro columba, quæ apparuit, Ioanne baptizante, non testabatur efficaciam ministerij Ioannis, vt imprudentissimè, & per summam temeritatem scribit Kemnitius. Alioqui oporteret fateri in ipsum Christum fuisse efficax Ioannis ministeriū: tunc enim solum columba apparuit, cùm Christus baptizaretur. At hoc impium, & blasphemum est. Non enim eguit efficacia Baptismi Ioannis, Agnus ille innocens, qui tollit peccata mundi, teste eodem ipso Ioanne. Significauit igitur columba illa Christi innocentiam, & puritatem, & quòd ipse esset, qui sanctificaret, & purgaret aquas, & per aquas & spiritum homines regeneraret.

DENIQVE

DENIQVE verba Angeli Luc.1. non agunt de Baptismo, sed de concionibus Ioannis. Nemo autem negat, quin Ioannes efficacissimè prædicauerit, & conuerterit plurimos ad Deum. Sed aliud est prædicatione verbi mouere corda hominum, aliud per Baptismum ea purgare. De primo argumento satis.

SECVNDO probatur testimoniis Patrum. Origenes lib.5. in epistolam ad Romanos, exponēs caput 6. docet, & probat aliquot argumentis Baptismū Ioannis non remisisse peccata, & in hoc distingui à Christi Baptismo. Idē docent alij Græci. Iustinus quæst.37. ad Orthodoxos. Grægorius Nazianzenus oratione in sancta lumina. Ioannes Chrysostomus homil.10. & 12. in Matthæum, & homil.16. in Ioannem, & homil.1. & 40. in Acta. Item auctor homiliarum in Marcum, quæ habentur in secundo tomo Chrysostomi homil.1. Cyrillus Alexandrinus lib.2. in Ioannem, ca.57. vbi ex professo hoc tractat, ac dicit, Spiritum sanctum præuidisse futuros aliquando temerarios homines, qui non discernerent Christi Baptisma, à Ioannis Baptismate; ideóq; impulisse ipsum Ioannem, vt apertissimè diceret, se solùm in aqua baptizare. Idem etiam habent Damascenus lib.4. de fide, cap.10. & Theophylactus in cap.3. Lucæ. Denique sanctus BASILIVS, etiamsi lib.1. de Baptismo dicat, Baptismum Ioannis dedisse remissionem peccatorum, tamen ibidem sic loquitur: *Quantò præstantior est Spiritus sanctus aqua, tantò excedit qui baptizat in Spiritu sancto, illum qui baptizat in aqua, & ipsum adeò Baptisma.* Et oratione 13. quæ est exhortatio ad Baptismum, sic habet: *Ioannes pœnitentiæ Baptismum prædicauit, Dominus autem adoptionis filiorum Baptismum longè excellentius annunciat. Item initiatorium erat Ioannis Baptisma, Christi autem perfectorium. Illud à peccato auocabat, istud cum Deo coniungit, & familiarem reddit.* Hæc ille. Ex quo intelligimus Basilium non tribuisse eandem efficaciam Baptismo Christi. & Ioannis: immò Baptismo Ioannis non tribuisse vllam vim iustificandi, nisi ratione pœnitentiæ, & contritionis. Quomodo etiam intelligi debent verba Nysseni.

Iam ex Latinis TERTVLLIANVS in libro de Baptismo: *Nihil*, inquit, *præstabat cœleste, Baptismus Ioannis, sed cœlestibus præministrabat, pœnitentiæ videlicet præpositus.* Et infrà. *Aut daret*, inquit, *Spiritum sanctum, & remissionem delictorum, si cœlestis esset.* Vbi Tertullianus contendit, non fuisse cœlestem, sed humanum Ioannis Baptismum, quia non dabat Spiritum sanctum, nec remissionem delictorum. Et infrà: *Agebatur itaque Baptismus pœnitentiæ, quasi candidatus sanctificationis, & remissionis in Christo subsecutuæ.* Ex quo intelligemus, quomodo sint acceptāda illa verba eiusdem auctoris, initio libri eiusdem: *Neque quidquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & quos Petrus in Tyberi tinxit.* Nam non loquitur de toto Baptismo, sed solùm de materia; ac docet non referre, qua quis aqua baptizetur. Non dissimiliter loquuntur ceteri Latini. Cyprianus in sermone de Baptismo Christi. Hilarius in c.3. Matthæi. Optatus lib.5. contra Parmenianum. Ambrosius in cap.3. Luc. & idem Ambrosius in præfatione Psalm.37. Baptismum Christi vocat oculum gratiarum, quia dabat gratiam, Baptismum Ioannis, oculum suppliciorum, quia tantùm erat Baptisma pœnitentiæ. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos similia habet, & in epist.83. ad Oceanum, & in 1.caput Ioelis. Idem habent Innocentius I. in epist.22.cap.5. Leo epist.4. cap.6. Gregorius homil.7. & 20. super Euangelia. Denique Augustinus epist.48. & 163. Enchiridij cap.49. lib.2. contra literas Petiliani, cap.37. & lib.3.cap.76. lib.5. contra Donatistas, cap.9.10. & 14. de vnico Baptismo, cap.7. de vnitate Ecclesiæ, capite 18. tractat.5. in Ioannem, & alibi.

Ad hæc loca non aliter Caluinus respondet, nisi more suo ea contemnendo. Sic enim loquitur lib.4. Instit.cap.15.§.7. *Quæ nemini pertæsum fuerit, quod alterum (Baptismo) ab altero (Baptismate) discernere veteres contendunt: quorū non tanti esse nobis debet calculus, vt Scripturæ certitudinē quatefaciat. Quis enim Chrysostomo potius auscultet, quam Lucæ? Nec recipienda est illa Augustini argutia, in spe dimissa fuisse peccata Baptismo Ioannis, Christi Baptismo reipsa dimitti.* AT nos rectius dicere possumus: Quis Caluino potius auscultet, quàm Chrysostomo, & Augustino, & tot aliis antiquissimis, & doctissimis Patribus? Non enim quæstio est, an sit credendum Lucæ, an Patribus, sed an Lucam melius intellexerit Caluinus, quàm tot Patres.

Porrò Kemnitius in Examine loco citato tota ferè disputatione conatur ostendere, quæstionē istam non esse necessariam, & proinde parum referre, vtrum hoc, aut illud Patres dixerint. AT non ita dicunt ipsi Patres. Nam Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos adeò non putat rem istam esse leuem, vt dicat eos, qui confundunt hæc Baptismata, in peruersum dogma abire, & cum Baptismo serui plus tribuunt, quam par est, ipsum Baptismum Domini destruere. Augustinus lib.2. contra literas Petiliani, cap.37. vbi dixerat, Baptismū Ioannis non esse Baptismum Christi, neque vllam eius partem aut gradum, subiungit, eos, qui contrarium sentiunt, incidere in impiam, & sacrilegam opinionem. Denique Cyrillus Alexandrinus lib.2. in Ioannem, cap.57. temerarios vocat, qui contra sentiunt.

Sed his omissis, TERTIO probatur veritas ex ipsa persona, & officio Ioannis. Erat enim Ioannes præcursor Domini, & solùm ad hoc venerat, vt pararet vias eius. Id enim prædixit Angelus Lucæ 1. *Ipse præibit ante illum in spiritu & virtute Heliæ, vt conuertat corda filiorum ad patres, parare Domino plebem perfectam.* Idem prædixit pater eius: *Præibis enim ante faciem Domini parare vias eius.* Luc.1. Idem denique ipse testatur adducens vaticinium Isaiæ. Ioan.1. *Ego vox clamantis in deserto, parate viam Domini, &c.* At certè parare viam Saluatori, non est dare salutem, & iustificare, sed disponere ad recipiendum Saluatorē, & salutem: alioqui ipse Saluator, non præcursor Saluatoris fuisset. Vnde pater eius Zacharias Luc. 1. propriè designans officium Baptistæ: *Ad dandam*, inquit, *scientiam salutis plebi eius*, non dixit: Ad dandam salutem, sed *scientiam salutis.* Docuit enim Ioannes, quomodo esset inuenienda salus, nimirum credendo in Christum, cùm illum digito ostendit, & ait Ioan.1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

CAPVT XXII.

Quod post Baptismum Ioannis necessariò percipiendus erat Christi Baptismus.

CERTA propositio: *Post Baptismum Ioannis necessariò percipiendus erat Christi Baptismus.* Hæc est cōtra Kemnitium, qui id in dubium reuocat, & contra Caluinum, & ceteros, qui id apertè negant. Probatur PRIMO ex verbis Ioannis, Matth.3. Luc.3. Marc.1. *Ego Baptizo in aqua, ille vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.* Si enim hic fiat collatio Baptismi Christi, & Ioannis, apertè videmus eosdem, quos

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioānes baptizauerat, dici baptizādos iterū à Christo. Fieri autem collationem duorum Baptismatum, est communis interpretum sententia; vt Ambrosij, & Bedæ in Lucam, Hilarij, Hieronymi, Chrysostomi in Matthæum, & aliorum Patrum citatorum.

SECVNDO probatur ex historia Euangelij, & Actorum. Nam vt legimus Marc.1.& Matth.3.ac Luc.3. ibant ad Ioannem vt baptizarentur, tota Hierusalem, omnis Iudæa,& regiones omnes vicinæ Iordani. Itaque rari admodum erant eo tempore non baptizati à Ioanne. At post Domini Ascensionem ipso primo die Pentecostes, B. Petrus in Hierusalē prædicare cœpit necessitatem Baptismi Christi omnibus hominibus: *Pœnitentiam*, inquit, *agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu*; & baptizati sunt eo tria millia, deinde paulò pòst quinque millia, præter eos, quos postea baptizauit Philippus,& alij discipuli in variis locis Iudææ, & Samariæ, vt habemus Actor.2. 4.8.& aliis. Igitur necesse est, vt multi à Ioanne baptizati, iterū ab Apostolis baptizati fuerint. Quomodo enim credibile, vt inter tot millia; quos Apostoli in Hierusalem baptizārunt, nullus fuerit à Ioāne antea baptizatus, si verum est, quod Marcus dixit capite 1. vniuersos Hierosolymitas à Ioanne baptizatos?

TERTIO probatur ex loco expresso Actor.19. vbi Paulus iubet baptizari in nomine Domini duodecim viros, qui confessi fuerant, se non habere nisi Ioannis Baptismum.

Ad hunc locum incredibile est, quot explicationes, & quàm diuersas aduersarij excogitauerint: numeran tur enim vt minimum decem apud eos diuersæ opiniones. PRIMA est, quòd in eo capite, semper Baptismus sumatur metaphoricè, & cùm agitur de Baptismo Ioannis, & cùm agitur de Baptismo Christi. Ita Zwinglius, qui in libro de vera, & falsa religione cap. de Baptismo, Baptismum in capite Actorum, accipi vult pro doctrina, vt sensus sit; eos duodecim viros, qui antea solùm instituti fuerāt in doctrina Ioannis, postea institui cœpisse in doctrina Christi.

SECVNDA est, quòd semper ibi accipiatur Baptismus metaphoricè, sed primo loco pro doctrina, secundo loco pro donis Spiritus sancti, quæ dabantur per manus impositionem. Ita Ioannes Brentius, & Lucas Lossius in cap.19. Actorum.

HÆ duæ expositiones hoc vno argumento satis refelluntur, quòd verba historica, & apertissima sine vlla caussa detorquent ad impropriam significationē. Non enim licet, præsertim in historiis, fingere tropos pro arbitrio: alioqui nihil esset certum in vlla Scriptura.

TERTIA expositio est, accipi Baptismum Ioannis metaphoricè pro doctrina; Baptismum Christi propriè: atque ita illos duodecim viros tantùm semel baptizatos. idq; à Paulo, non à Ioanne. Ita Henricus Bullingerus in cap.19. Actorum.

QVARTA est contraria superiori, Baptismum Ioannis accipi propriè, Baptismum Christi impropriè pro doctrina. Ita Kemnitius in 2.parte Examinis, pag.198.& 199. vbi etiā trahere conatur in hanc sententiam Ambrosium lib.1.de Spiritu sancto, cap.3. & glossam interlinealem in cap.19. Actor.

QVINTA est Calvini lib.4. Instit.15.§ 18. Baptismum Ioannis accipi propriè, Baptismum Christi impropriè, non pro doctrina, vt dicit Kemnitius, sed pro donis Spiritus sancti.

HÆ tres expositiones, præterquam quod fingunt tropos in historia pro arbitrio, admittunt etiam fœdam æquiuocationem in eodem capite intra paucas lineas. Neque verum est, quod Kemnitius dicit, esse hanc explicationem Ambrosij, aut glossæ interlinealis. Nam Ambrosius in cap. 3. ad Galat. & libr. de Spiritu sancto, cap.3. apertè dicit, illos duodecim viros iussu Pauli verè & propriè fuisse baptizatos. Quod etiam admittit Kemnitius pagina seq. qui proinde in duabus paginis, secum ipse pugnat in Ambrosio citando. Glossa autem interlinealis, solùm dicit non fuisse eos viros rebaptizatos, quòd congruerent verba Pauli cum doctrina Ioannis. Vbi non negat glossa, fuisse eos viros iussu Pauli verè baptizatos; sed negat fuisse illum Anabaptismū. Anabaptismus enim est repetitio eiusdem Baptismi: illi autē non fuerunt eodem Baptismo bis tincti, sed diuersissimis. Intellexerant enim ex verbis Pauli alium fuisse Baptismum Ioannis, alium Christi, & hoc ipsum docuisse etiam Ioannem.

SEXTA expositio est, quòd in eo capite semper accipiatur Baptismus proprie, sed non agatur nisi de Baptismo Ioannis. Siquidem illa verba (*His auditis baptizati sunt in nomine Domini*) nolunt esse Lucæ narrantis, quid egerint viri illi post verba Pauli audita, sed esse verba eiusdem Pauli narrantis, quid agere solerent discipuli Ioannis, auditis verbis eiusdem Ioannis prædicantis Christum venturum: nimirum, baptizabantur ab eodem Ioanne in nomine Christi venturi.

Hanc explicationem recitat, & laudat vt concinnam & piā Nicolaus Selneccerus in 2.parte suæ Pædagogiæ. SED est quidem vtcunque arguta, at minimè pia, & probabilis. Nam Paulus primò dicit Ioannem baptizasse populum, secundò addit eundem Ioannem baptizando monuisse populum, vt crederent in Christum venturum. Si ergo verba sequentia (*His auditis baptizati sunt*) pertinent ad populum, cui loquebatur Ioannes; sequetur eum populum bis baptizatum à Ioanne, aut certè Paulum non bene rem illam narrasse: quorum vtrumque absurdum est. DEINDE, vel duodecim illi viri sunt iussu Pauli baptizati Baptismo Christi, vel non. Si sunt baptizati, est id quod nos contendimus: si non sunt baptizati, quorsum pertinet illa narratio Pauli? certè superuacanea videtur. Non enim alia de caussa Paulus monuit eos, qui baptizati erant solo Baptismo Ioannis, ipsum Ioannem prædicasse Christum, nisi vt intelligerent esse necessariū præterea Christi Baptismum.

SEPTIMA expositio est, nomen Baptismi accipi propriè in toto illo capite, & eos duodecim viros bis baptizatos; sed ideò factū esse, quòd non habuissent illi verum Baptisma Ioannis, sed corruptum, & adulteratum, quoad formam, nimirum, sine nomine Spiritus sancti. Ita docent Centuriatores, Cent.1. lib.2. cap.6.col.496.& Bucerus in cap.3. Matthæi. Fauet autem non parum Ambrosius huic sententiæ. Nam in cap.3.ad Galat. & lib.1. de Spiritu sancto, cap.3. dicit eos, quos Paulus baptizari iussit Actor.19. non fuisse baptizatos antea vero Baptismo Ioannis, sed Baptismo quodam qui Ioannis diceretur, sed non esset.

Hæc expositio nititur falso fundamento, quòd nimirum Ioannes baptizarit in nomine Trinitatis, aut certè in nomine Christi venturi; quod (vt suprà diximus) non est verum. Porrò Ambrosius dicit quidem illos duodecim viros non habuisse verum Ioannis Baptismum, sed non dicit, si habuissent verum, non fuisse iterum baptizandos, quod aduersarij contendunt; immò contrariū colligitur ex testimoniis eius. Nam in cap.3. Lucæ apertè dicit, Baptismum Ioannis fuisse in solaaqua, & pœnitentiæ, non gratiæ, & diuersum

uersum à Christi Baptismo, qui constat aqua,& spiritu,& gratiam confert.

OCTAVA expositio est, Baptismum illorum duodecim virorum fuisse corruptum, non ratione formæ, sed ratione ipsorum accedentium, qui non accesserant rectè instituti in doctrina Domini, cum ignorarent Spiritum sanctum, & ipsum Christi Baptisma. Ita docet Otho Prunfelsius in annotationibus ad cap.19. Actor.

Refellitur hęc expositio, quia ignorantia non violat Baptismum. Et sanè, vt non malè dicit Caluinus hanc expositionem refellens, lib.4.cap.15.§.18. Instit. non sufficerent flumina, si deberent nouo Baptismo corrigi eiusmodi ignorantiæ.

NONA est, viros illos duodecim fuisse reuera rebaptizatos, sed malè, & per errorem, idque antequam Paulus eò veniret. Ita Musculus in locis, tit. de Baptismo.

Sed hæc expositio corrumpit textum: nihil enim in textu clarius, quàm illos Paulo audito, eiúsq; iussu baptizatos.

DECIMA est Kemnitij in 2.parte Exam. pag.196. & 202. vbi dicit, locum istum esse obscurissimum, cùm tam variè à Doctoribus exponatur: & propterea quæcunque sit vera expositio, nihil certi inde posse colligi, non enim dogmata probanda sunt ex locis ambiguis.

AT nos opponimus his omnibus deprauationibus, PRIMO ipsum textum, qui si exponatur simpliciter & propriè, & sine præiudicio alicuius præconceptæ opinionis, sine dubitatione eum sensum offeret, quem nos defendimus. SECVNDO, consensum vnanimem Patrum suprà citatorum, ac præsertim Augustini, qui locis citatis constanter docet, viros illos iterum baptizatos: quod idem habent omnes veteres expositores Actorum, vt Chrysostomus, Beda, & Oecumenius. Neque potest dici locus ambiguus, quia hæretici non conueniunt in eo explicando: ista enim ambiguitas non oritur ex natura rei: id est, ex libri obscuritate, sed ex eorum pertinacia, in suis erroribus defendendis. Alioqui etiam Patres non conuenirent, si esset locus vere ambiguus: & si ambigua dicenda essent omnia loca, in quibus aliqui non conueniunt, nihil omninò ex Scripturis probari posset: nulla enim sunt loca, in quibus non possit vnus ab alio dissentire, si velit pertinaciter agere.

CAPVT XXIII.

Soluuntur obiectiones.

ARGVMENTVM PRIMVM est Caluini in Antidoto, & in Instit. locis suprà notatis. Eadem fuit doctrina, idem ritus, eadem gratiæ oblatio in Baptismo Ioannis, & Christi; igitur idem Baptismus erat, & eiusdem efficaciæ. Antecedens probat. Nam Ioannes, quod attinet ad doctrinā, prædicauit Christum esse hostiam pro peccatis nostris, cùm ait Ioan.1. *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*, quæ certè est summa totius doctrinæ Christinæ. Quantum ad ritum, baptizauit in aqua, & in nomine Christi, vt patet Act.19. Denique quantum ad oblationem gratiæ, vtrique in pœnitentiam, vtrique in remissionem peccatorum baptizarunt, vt patet de Baptismo Ioannis. Luc.3. & de Baptismo Christi, Actor.2.

RESPONDEO, hoc argumentum est fundamentum præcipuum aduersariorum, & eo vtuntur etiam Kemnitius, & Philippus, & alij; sed tamen non difficulter solui potest. Nam quod attinet ad doctrinam, in duobus errant aduersarij, id est, in antecedente, & consequentia argumenti. Siquidem non est verum eandem fuisse doctrinam Ioannis, & Christi, nisi in eo sensu, quòd nihil contrarium docuit Ioānes Christo. Alioqui enim Ioannes nihil docuit de resurrectione Christi, immò etiam neq; expresse de passione. Nam quòd vocauit illum agnum Dei, potuit referri ad innocentiam, & mansuetudinem, etiamsi victima non fuisset. Deinde doctrina nihil facit ad Sacramenti essentiam, & veritatem; alioqui hæretici qui habent falsam doctrinam, haberent falsa Sacramēta, qui est error Donatistarum, & à Caluino etiam & Lutheranis reiicitur. Sicut igitur diuersitas doctrinæ non facit diuersum Baptisma; ita nec doctrinæ similitudo facit Baptisma esse vnum vel simile.

Quod attinet ad ritum, iam suprà ostendimus non fuisse similitudinem, nisi in materia.

Quantum ad oblationem gratiæ, falsum est quod Caluinus dicit: *Vtriq; in pœnitentiam, vtriq, in remissionem peccatorum baptizarunt.* Nam Ioannis Baptismus passim dicitur Baptismus pœnitentiæ, vt Matth.3. Marci 1. Luc.3. Act.13.& 19. At Baptismus Christi nusquam dicitur Baptismus pœnitentiæ, sed lauacrum regenerationis, Tit.3. Quod autē obiicitur ex Actor.2. non conuincit. Nam Petrus non dicit Baptismum Christi esse Baptismum pœnitentiæ, id est, quod ad pœnitentiam prouocet, vt faciebat Baptismus Ioannis; sed dicit requiri pœnitentiam, vt dispositionem ante ipsum Baptismum. Sic enim ait: *Pœnitentiā agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.* Itaque pœnitentia contrario modo se habet ad Baptismum CHRISTI, & Ioannis: nam Baptismum Ioannis sequitur pœnitentia, vt eius effectus; Baptismum CHRISTI præcedit, vt eius dispositio. Quod autem attinet ad remissionē peccatorū, illa tribuitur Baptismo CHRISTI vt immediatus eius effectus. Actor.2. *Baptizetur vnusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* Et Ephes.5. *Mundans eam lauacro.* Et Tit.3. *Saluos nos fecit per lauacrum, &c.* At Baptismo Ioannis nusquam tribuitur remissio peccatorum, vt effectus immediatus & proximus: solùm enim proferre possunt aduersarij illa verba Marci 1. & Lucæ 3. *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Ibi autem non tribuitur remissio peccatorum Baptismo, sed pœnitentiæ, ad quam prouocabat Baptismus.

Est enim sensus eius loci; Ioannes prædicabat Baptismum pœnitentiæ, id est, quod ineitabat, & inuitabat ad pœnitentiam; quam pœnitentiam qui agerent, vt oporteret, consequerentur remissionem peccatorum. Atque ita exponunt, qui plurimum tribuunt Ioānis Baptismo, vt Basilius & Nyssenus suprà citati. Nam alij, vt Tertullianus in lib. de Baptismo. Augustinus lib.5.cōtra Donatistas, c.10. Gregorius hom.20. in Euang.& Beda in c.3. Lucæ, illa verba: *In remissionem peccatorum*, referunt ad baptismum Christi, non Ioannis: dicunt enim Ioannem baptizasse in pœnitentiam, & simul prædicasse Baptismum Christi futurum in remissionem peccatorum.

SECVNDVM argumentū Kemnitij, pag.183. Apostolus Ephes.4. per gradationem ostendit in nouo Testamento, vbi vnum est corpus, vnus spiritus, vna spes vocationis, vnus Dominus, vnus Pater, vna fides; ibi etiam vnum esse baptisma. At illa omnia erant tempore prædicationis Ioannis Baptistæ; igitur idem tunc erat Baptisma.

RESPONDEO, si hoc argumentum valeret, probaret

Universidad de Deusto
Biblioteca

baret etiam tempore Moysis,& Dauidis fuisse Christi Baptismum:nam tunc erat idem vnum corpus Ecclesiæ,eadem spes,eadem fides,idem Deus,&c.Præterea probaret hoc argumentum, apud hæreticos non esse verum Christi Baptisma; nõ enim apud eos est vnum corpus, vnus spiritus, vna fides,&c. Non igitur Apostolus probat idem esse baptisma, vbi est idem Deus, eadem fides,&c.sed probat debere Christianos seruare cum omni diligentia vnitatem spiritus in vinculo pacis; quia sunt vnum corpus : & vnum spiritum, vnum Deum, vnam fidem, vnam spem, vnum Baptismum habent.

TERTIVM argumentum,quod maximè Kemnitium mouit,ibidem pag.183. tale est. Quia ea est suauissima consolatio omnium Christianorum; quòd vnum & idem baptisma habeant cum suo capite Christo. At hæc tota consolatio perit,si non est idem Baptisma Ioannis cum Christi baptismo : Christus enim Ioannis baptismo baptizatus est,nos autem Baptismo Christi.

RESPONDEO, non est bona consolatio, quæ vel gloriam Christo detrahit, vel etiam contumeliam, & iniuriam irrogat; Baptismum autem Christi ipsi Christo tribuere vix possumus sine eius iniuria. Nam cùm sit lauacrum regenerationis,& adoptionis filiorum; si is Christo tribueretur, videretur indiguisse regeneratione, & adoptione; quæ certè est maxima in Christum blasphemia, cùm sit ipse Filius Dei naturalis, & ab ipsa Conceptione sanctissimus semper, & plenus gratia fuerit, ita vt gratia crescere in eo non potuerit.

DICET fortè cum Magistro suo Luthero in cap.3. ad Galat. & in homil.de Baptismo, Christum fuisse quidem in se sanctum, tamen quia suscepit peccata nostra, fuisse etiam ratione eorum peccatorum, furem, latronem, homicidam, denique maximum peccatorem totius mundi; & sic indiguisse Baptismo in remissionem peccatorum præ omnibus hominibus, quia propter omnes homines. AT ista omnia sunt meræ blasphemiæ in Christum.Nam etiamsi CHRISTVS susceperit in se onus peccatorum nostrorum, tamen non potest verè ipse denominari fur,latro,homicida,peccator,vt impudenter eum vocat Lutherus sine vllo exemplo Scripturæ, aut Patrum : non enim dicitur fur qui soluit debitum, quod fur debebat, sed qui furatur rem alienam. Pari ratione peccata nostra Christus purgauit operibus virtutum suarum, non vi alicuius Sacramenti ab alio sibi ministrati.

DICES, potuit Christus accipere suum Baptisma, non ad effectum regenerationis & adoptionis consequendum, sed aliqua alia de caussa, quomodo accepit Circumcisionem, qua non indigebat, & Baptismum Ioannis, quod fuit Baptisma pœnitentiæ, cùm tamen ipse non egeret pœnitentia; & denique quomodo accepit Eucharistiam, qua similiter non indigebat.

RESPONDEO, quidquid de hoc sit, certè magis glotiosum fuit Christo, non accipere suum Baptisma, quàm accipere. Dum enim baptismum confert, & non accipit, Imperatorem se, & principem huius militiæ ostendit, quippe qui characterem suum in aliis imprimit. At si acciperet, videretur etiam ipse ad militiam adscribi. Denique maior nobis consolatio esse debet,quòd per Baptismum Christum induamus, & similitudini mortis eius configuremur,quàm si cum illo simul ablueremur.

QVARTVM argumentum ibidem; Christus cùm baptizaretur à Ioanne, contactu carnis suæ sanctificauit aquas; & præterea adesse voluit visibiliter præsentiam Spiritus sancti in specie columbæ, & sonare vocem gratiæ & beneplaciti diuini,quæ inuisibiliter adsunt in nostro Baptismo; non igitur diuersa sunt baptismata,illud,& nostrum.

RESPONDEO,Patres varias caussas attulisse,cur Christus à Ioanne baptizari voluerit.PRIMA est,ad exemplum humilitatis,vt ipse ait, Matt.3. *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam.*De qua caussa vide Augustinũ in Enchirid.c.49. & Bernard.serm.4. de Epiphania. SECVNDA est, vt confirmaret Baptismum Ioannis tanquam bonum,&Deo gratum,vt docet Hieronymus in cap.3.Matth. TERTIA, vt ostenderet quanti facere debeant peccatores baptismum Domini sui,quando ipse Dominus,& iustus,tanti fecit baptismum serui sui. Ita Augustinus tractatu 4. & 13.in Ioannem. QVARTA, vt lauaret nostra crimina in Iordane; vt canit Ecclesia in die Epiphaniæ; & vt scribit Nazianzenus oratione in sancta lumina, vt veterem Adamum suffocaret in aquis, & nouum emergere faceret. Quod qnidem fecit, vt suprà diximus,non vi baptismi accepti, sed merito humilitatis suæ. QVINTA, vt ipse in sua persona figuraret baptismum nostrum,& gratiam, quam in eo accipimus, vt docet Augustinus lib.15.Trinit. cap.26.

Sed PRÆCIPVA fuit, vt Baptismum salutarem institueret & consecraret.Instituit enim sanctificando aquas tactu carnis suæ,vt suprà ostẽdimus ex Ambrosio, & Beda,in cap.3. Lucæ : ex Chrysostomo, & Hieronymo, in cap.3. Matthæi, & ex aliis multis Patribus : & simul figuratè ostendit effectum baptismi sui, dum cœlum aperiri voluit, & Spiritum sanctum descendere, & vocem audiri, &c. vt patet ex Hilario in cap.3. Matth. Sed quid ista faciunt pro Kemnitio? immò quomodo non pugnant cum Kemnitio? Nam antequam Dominus baptizaretur, nunquam apparuit columba neq; audita est vox de cœlo, neque sanctificatæ sunt aquæ;& tamen idem erat baptismus Ioannis, cum eo, qui postea fuit. Non igitur Baptismus,quem habuit Dominus à Ioãne, idem erat cum nostro:nam illud accepit, non instituit; nostrum autem instituit, non accepit.

QVINTVM argumentum pag. 119. Paulus dicit, 1.Cor. 12. Nos omnes effici vnum corpus per Baptismum. At vnum corpus efficimur non solùm inter nos, sed etiam cum Christo; igitur idem Baptisma habemus cum Christo.

RESPONDEO, hanc esse aliam contumeliam in Christum, quasi ille egerit Baptismo,vt fieret membrum Ecclesiæ:mirum est, cur non addiderit etiam, debuisse Christum per fidem, & pœnitentiam adipisci remissionem peccatorum.Respõdeo igitur.Paulum loqui solùm de corpore,non de capite.Nos enim membra Christi, & proinde vnum corpus Christi efficimur per baptismum, quia hoc Sacramento regeneramur, & annectimur Christo. At ipse caput nostrum factum est,non per baptismum,sed per gratiam vnionis hypostaticæ. Quemadmodum etiã filij Adæ, & quasi corpus eius efficimur per carnalem generationem; ipse autem non fuit factus caput omnium hominum per carnalem generationem, sed per creationem, & gratiam Dei singularem.

SEXTVM argumentum. Vnum corpus sumus, non solùm nunc inter nos, sed etiam cum illis, qui erant prædicante Ioanne, & baptizante antequam Dominus baptizare inciperet. Atqui vnum corpus efficimur per vnum Baptisma.

RESPONDEO, semper Ecclesiam fuisse vnum corpus

corpus mysticum, non tamen semper eodem Sacramento adiungebantur homines huic corpori,sed aliquando per Circumcisionem, aliquando alio modo, nunc autem post Christi tempora, per Baptismum. Itaque tempore Ioannis erant illi vnum corpus per Circumcisionem, non per Baptismum Ioannis, aut Christi : Paulus autem loquitur de tempore suo.

SEPTIMVM argumentum contra solutionem præcedentis. Etiam tempore Pauli multi erant vnum corpus Christi, qui tamen non habuerant nisi Baptismum Ioannis. Nam Apostoli non sunt baptizati, nisi Baptismo Ioannis, excepto Paulo. Similiter Apollo quidam Actor. 18. non nouerat, nisi Baptisma Ioannis,& tamen non est coactus rebaptizari.Deniq; ipse etiam Baptista non fuit à Christo,vel à discipulis eius baptizatus.

RESPONDEO, Apostolos baptizatos Christi Baptismo scribunt, & probant Tertullianus in lib. de Baptismo,& Augustinus epi.108.ad Seleucianum, & lib.3.de origine animæ,cap.9. Nam cùm Dominus Ioan.3. tam apertè pronunciauerit, neminem saluandum sine Baptismo,non debet dubitari, quin illi omnes Baptismum Christi acceperint, quos post ea tempora vixisse, & ad Ecclesiam Christi aggregatos constat, etiamsi id nusquam scriptum sit. Alioqui negabimus etiam Romanos,Galatas,Ephesios, Philippenses,Timotheum,Titum,Philemõe, & alios,ad quos Paulus scribit, fuisse baptizatos, quia nusquam scriptum legimus,quando,& à quibus baptizati fuerint. Idem dici potest de Apollone, quem baptizatũ fuisse Christi Baptismo affirmant Chrysostomus & Oecumenius in cap.18.Actor.Denique de Ioanne Baptista, sicut non scriptum est baptizatum à Christo, ita neq; contrarium scriptum est. Et coniectura non leuis est, eum fuisse à Christo baptizatum:quoniam ait,Matt.3. *Ego à te debeo baptizari.* Sed quidquid de hoc sit, certum est eum à Christo saltem spiritu baptizatum, vt affirmant Nazianzenus oratione in sancta lumina, & Hieronymus, atque auctor operis imperfecti apud Chrysostomum in cap.3. Matth. Quod si non fuit baptizatus aqua Ioannes, non est mirum, quia mortuus est,antequam lex de Baptismo Christi obligaret.

CAPVT XXIIII.

De cæremoniis Baptismi.

DE cæremoniis baptizãdorum copiosè scribit Thomas VValdensis,Tomo 3. de Sacramentalibus,titu.5.cap.45. & sequentibus septem, contra Ioan. VViclefum, qui omnes ferè Ecclesiæ Catholicæ ritus, & cæremonias circa Baptismum reiiciebat. Easdem cæremonias fusè tradunt, & explicant Ordo Romanus; Alcuinus in libr. de diuinis officiis, cap.de Sabbatho sancto; Amalarius lib.1.de officiis Ecclesiasticis, & Rabanus lib.1. de institutione clericorum;& ex veteribus Cyrillus in Catechesibus, & Ambrosius in lib.de Sacramentis.

Eosdem ritus,paucissimis exceptis,damnant etiam hæretici huius temporis, ac præsertim Ioan. Caluinus, lib.4.Instit. cap.15.§.19. & Illyricus Cent.1. lib.2. cap.6.& Centuria 2. cap.6.qui tamen non aliud argumentum proferunt, nisi quòd ritus isti non sint in diuinis literis,neque præcepto,neque exemplo commendati.

Nos autem illis duo obiicimus. PRIMO, quòd ipsi etiam aliquid præscribant in administratione Baptismi, quod in sacris literis non inuenerunt. Nam in libello de formula Sacramentorum ministrandorum, præscribit Caluinus PRIMO,vt infans adferatur ad Baptismum die Dominico,aut certè alio die,quo populus in Ecclesia ad concionem conuenit, vt coram populo fiat Baptismus. SECVNDO,vt qui infantes adferunt, interrogentur; an spondeant, se infantes illos,cùm adoleuerint,instituturos in doctrina fidei, & morum; & sponsione facta pergatur in Baptismo. TERTIO, vt nomen imponatur infanti baptizando. QVARTO, vt forma Sacramenti pronuncietur lingua patria. QVINTO, vt recitetur Symbolum, & Oratio Dominica, aliæq; preces. At nihil horum in Scriptura inueniet. Lutherani addunt etiam abrenunciationem Satanæ,& pomparum eius, vt patet ex agenda Saxonica, & aliis similibus. Vnde Illyricus etiã non audet reiicere abrenunciationem, Cent.1. lib.2.cap.6. col. 497. & ipse etiam Kemnitius in 2. parte Exam. pag.219. Examinans canonem 7. de Baptismo, fatetur inter baptizandum proponendam esse abrenunciationem. Denique Lutherus in suo Catechismo voluit etiam pingi signum crucis in fronte, & pectore baptizandi. Ego verò optarem aliquid horum demonstrari testimoniis, vel exemplis diuinarum literarum. Nam Scripturæ recensent Baptismum multorum millium. Actor. 2 & 4.Item Eunuchi Reginæ Aethiopum, Actor. 8. Sancti Pauli, Act.9. Cornelij, Act.10. Lydiæ, & custodis carceris, Actor.16. & duodecim Asianorum, Act.19. sed nulla mentio fit diei Dominicæ, neque Ecclesiæ, aut frequentiæ populi, aut impositionis nominis, aut susceptorum, & sponsionis, aut precationis Dominicæ, & Symboli Apostolici, aut etiam signi crucis : quæ omnia notauerunt etiam Centuriatores, Centur. 1. lib.2. cap.6. col. 496. & 497. non haberi in Scripturis. Neque his repugnat, quod oratio Dominica sit in Scripturis, & Symbolum, saltem quoad sensum. Nam in Scriptura non habetur, vt recitentur ista in Baptismo;immò nulla precatio legitur facta in tot locis Scripturę,vbi narrantur Baptismata suprà notata. Vel igitur aduersarij reiiciant omnes omninò cæremonias, & solùm baptizent aspergendo aquam, & recitando verba, aut certè quærant alia argumenta, quibus oppugnent ritus ab Ecclesia approbatos.

SECVNDO, illis obiicimus testimonium veteris Ecclesiæ. Omnes enim ritus,quibus nunc vtimur,antiquissimi sunt,& vel ex Apostolorum traditione manârũt, vel à sanctissimis Patribus instituti sunt, quorum auctoritas,præsertim tot seculis iam confirmata, plus apud nos valere debet,quàm nouatorum clamores; cùm ipsi nihil probare possint à nobis fieri contra sacras literas.Hoc igitur solum præstandum erit à nobis, vt adferamus pro singulis ritibus testimonia antiquitatis. Quod vt facilius fieri possit, distribuemus cæremonias Baptismi in tres classes. Aliæ enim præcedunt Baptismum,aliæ comitantur, aliæ sequuntur.

CAPVT XXV.

Cæremoniæ ante Baptismum sunt duodecim.

PRIMA cæremonia est,quòd Catechumeni, qui baptizari cupiunt, dant nomen suum, & ex eo tempore dicuntur Competentes, seu Electi, & recipiuntur ab Ecclesia, vt instruantur, & præparentur ad Baptismum. Hinc sunt duo genera Catechumenorum (vt Rabanus docet loco notato)

Universidad de Deusto
Biblioteca

tato.) Vnum eorum, qui audiunt conciones, & volunt fieri Christiani, sed nondum petierunt Baptismum, & ij dicuntur Auditores, seu Audientes. Alij petunt Baptismum, & dicuntur Competentes, seu Electi. Nam S. Leo, epist. 4. cap. 5. & 6. Electos vocat, vt etiam vocantur in ordine Romano; sed Avgvstinvs ordinariè Competentes vocat; sic enim ait, lib. de cura pro mortuis, cap. 12. *Pascha appropinquabat, dedit nomen inter alios Competentes.* Vide etiam lib. 9. Confes. cap. 6. de fide, & operibus, cap. 6. & serm. de tempore 116. qui est ad Competentes. Eodem nomine vtitur Hieronymus in epist. ad Pammachium de erroribus Ioan. Hierosolymitani.

Secvnda cæremonia est, scrutinium; quo nomine significatur propriè examen, & exploratio quædam, an Competentes firmiter credant, & syncerè: tamen continet hoc nomen etiam Catechismum, & Exorcismum, & omnes cæremonias, quæ fiunt ab eo die, quo nomen dederunt, vsque ad eum diem, quo baptizantur. Fiunt autem septem scrutinia, quorum principale est tertium, & fieri solet feria quarta post Dominicam quartam Quadragesimæ: tunc enim fiunt ferè omnes cæremoniæ, de quibus mox dicemus vt patet ex auctoribus suprà citatis. Porrò hac voce scrutinij non solùm vtuntur Ordo Romanus, Alcuinus, Amalarius, & Rabanus, sed etiam antiquiores, Augustinus, lib. de fide, & operibus, cap. 6. & Leo in epist. 4. ad Episcopos Siciliæ, c. 6.

Tertia est, abrenuntiatio Satanæ, & operum eius; quæ sæpe repetitur, tum in scrutiniis, tum etiam postea paulò ante ipsum Baptismum, ac sine dubio de Apostolica traditione descendit. Nam eius meminit Clemens, libro 7. constitut. cap. 41. & 42. & Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hierarchia, cap. de Baptismo. Tertullianus, in libro de spectaculis, cap. 1. cùm inquit: *Aquam ingressi, Christianam fidem in suæ legis verba profitemur; renunciasse nos Diabolo & pompis eius, & Angelis eius, ore nostro contestamur.* Similia habet in lib. de idololatria, & in lib. de corona militis, vbi hoc potissimùm argumento probat, non debere Christianum fieri militem Imperatoris Gentilis, ne cogatur descendere Dæmonum templa, quibus in Baptismo renunciauit.

Eiusdem cæremoniæ apertè meminerunt Cyprianus, in libro de duplici martyrio. Origen. homil. 12. in Numer. Cyrillus, Catechesi mystagogica 1. Basilius in lib. de Spiritu sancto, cap. 11. & 27. Chrysostomus homil. 21. ad populum. Ambrosius, lib. 1. de Sacramentis, cap. 2. & libr. 2. cap. 7. Hieronymus in cap. 6. Amos. Augustinus, libr. 1. de Symbolo ad Catechumenos, capite 1. & lib. 1. de peccatorum meritis & remissio. cap. 34.

Qvarta cæremonia est, fidei professio, quam sæpius interrogati respõdent, & postea etiam in ipso die Baptismi publicè pronunciãt recitantes Symbolum. Meminit huius cæremoniæ Clemens, & Dionysius locis citatis. Item Origenes, homil. 5. in Numer. Cyprianus, lib. 1. epist. 12. Cyrillus Catechesi 1. Hilarius, can. 15. in Matthæum. Hieronymus in dialogo contra Luciferianos. Epiphanius in Anchorato, & Augustinus lib. de fide, & operibus, cap. 11. & lib. 8. Confess. cap. 2. Vbi refert historiam Victorini baptizati, cui cùm offerrent presbyteri, vt si vellet, fidei Symbolum priuatim recitaret; malnit ille publicè ex edito loco de more fidem pronunciare.

Qvinta est, signum crucis in fronte, & pectore: in singulis enim scrutiniis, vel à presbyteris, vel à clericis imprimitur illis signum crucis. Meminit huius cæremoniæ Dionysius loco citato, Basilius, lib. de Spiritu sancto cap. 27. vbi ponit hanc cæremoniam inter Apostolicas traditiones, vt etiam abrenunciationem, & cetera, quæ in Baptismo fiunt. Augustinus, lib. de catechizandis rudibus. cap. 20. alloquens Catechumenum prima die instruendum: *Crucis*, inquit, *signo in fronte hodie tanquam in poste signandus es.* Vide eundem in epist. 118. in Psalm. 36. concione 2. tractat. 3. 36. in Ioannem, & serm. 19. de Sanctis.

Sexta cæremonia est, Exorcismus, id est, adiuratio Dæmonum certis precibus facta, vt recedant ab homine baptizando. Hanc præter ceteras Caluinus ridet, vt inanem & fictitiam, lib. 4. Instit. cap. 19. §. 24. Sed nos facilè possumus ostendere ex libris ferè omnium veterum Patrum, omnia, quæ etiam hoc tempore Ecclesia retinet de Exorcismis.

Nam In primis accepisse Ecclesiã potestatem à Deo coercendi Dæmones per Exorcismos, testantur antiquissimi Patres, vt Ivstinvs in dialogo cum Triphone: *Illi*, inquit, *per nomen Iesu Christi adiurati à nobis, parent.* Idem habet Tertvllianvs in lib. de corona militis, in lib. ad Scapulam, in Apologetico, cap. 32. & in lib. de spectaculis, cap. de munere. Cyprianvs in lib. ad Demetrianum: *O*, inquit, *si audire eos, & videre velles, quando à nobis adiurantur, & torquentur, spiritualibus flagris, & orationis flagellis exire cogũtur.* Similia habent Minutius in Octauio. Lactantius, lib. 2. cap. 16. vbi etiam dicit, interrogatos nomen ab Exorcistis, Dæmones respondere, quo nomine appellentur. Cuius etiam rei meminit Beda in cap. 8. Lucæ. Vide etiam eundẽ Lactantium, lib. 4. cap. 27. & lib. 5. cap. 22. Augustinum, lib. 10. ciuit. c. 22. Denique (vt omittam infinitos alios) etiam Prudentius ita cecinit in Apotheosi contra Iudæos:

Torquetur Apollo
Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest.
Intonat antistes Domini; Fuge callide serpens,
Exue te membris, & spiras solue latentes.
Hæs inter voces medius Cyllenius ardens
Eiulat, & notos suspirat Iuppiter ignes.

Deinde esse in Ecclesia non solùm donum Sanctorum quorundam, sed etiam ordinarium officium exorcizandi, & coercendi Demones, testantur Concilia antiqua, Antiochenum, canone 10. & Carthaginense IV. can. 7. & Laodicenum, can. 29. & Patres vetustissimi, vt Cyprianus, li. 4. epist. 7. & Cornelius in epist. ad Fabianum Antiochenum apud Eusebium, lib. 6. historiæ, cap. 33.

Tertio, Exorcismos non fuisse quaslibet preces pro arbitrio Exorcistæ, sed certas, & præscriptas ab Ecclesia, quæ propriè dicuntur Exorcismi, patet ex Concilio Carthaginensi IV. can. 7. & ex Ioan. Micrologo, lib. de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 7. vbi etiam monet Exorcismos non concludi *Per Christum Dominum nostrum*, vt alias preces, sed: *Per eum, qui venturus est iudicare seculum per ignem*, quia Dæmones maximè diem vltimi iudicij timent.

Qvarto, ante Baptismum præmitti Exorcismos, testatur Dionysivs loco notato, & Nazianzenvs oratione in sanctum lauacrum: *Ne despuas*, inquit, *Exorcismi curationem; est enim & ipsa natiuæ synceritatis, &c.* Cyrillvs Catechesi 1. *Suscipe cœlestem thesaurum, & in Exorcismis studiosè versare.* Idem repetit pluribus in præfatione Catecheseon. Vide etiam Cyprianũ, lib. 4. epist. 7. Ambros. lib. 1. de Sacramẽtis, c. 5. Optatũ, lib. 4. contra Parmenianum.

Augu

Augustinum, lib. de fide, & operibus, cap. 6. libr. 2. de nuptiis, & concupiscentia, c. 18. vbi dicit, in tota Ecclesia esse hanc ipsam consuetudinem. Cœlestinum I. epist. 1. cap. 12. Denique Leonem I. epist. 4. ca. 7. vbi dicit, secundum Apostolicam regulam Catechumenos Exorcismis scrutandos esse.

Septima cæremonia est exsufflatio, quæ quidem annectitur exorcismis. Nam & verbis Exorcismorum pelluntur Dæmones, & cæremonia exsufflationis significatur eorum expulsio, & simul significatur afflatio boni Spiritus, quem recipiunt homines, cum recedit spiritus malus.

Avgvstinvs, libr. 6. contra Iulianum, cap. 2. *Ecclesia*, inquit, *filios fidelium nec exorcizaret, nec exsufflaret, si nõ eos de potestate tenebrarum, & à principe mortis erueret.* Et infra: *Id tu commemorare timuisti, tanquam ipse ab orbe toto exsufflandus esses, si huic exsufflationi, quæ pridem mundi à paruulis eiicitur foras, contradicere voluisses.* Similia repetit, libr. 2. de peccato originali, cap. 40. & li. 2. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 17. & 18. & lib. 5. Hypognostici prope finem.

Ambrosivs, libro de iis, qui initian. myster. ca. 1. *Odorem*, inquit, *vitæ æternæ vobis inhalatum carpite.* Neque hæc cæremonia rideri potest, nisi Dominus ipse rideatur, qui Ioan. 20. simili cæremonia vti voluit, cum Apostolis Spiritum sanctum dedit; nam insufflauit in eos.

Octava cæremonia est, gustus salis. Datur enim Catechumenis gustãdum sal, vt apparet ex Origene, homil. 6. super Ezechielem, & Concilio III. Carthaginensi, can. 5. Et fortè ad hunc salem alluisit Augustinus cùm de se puero ait, libr. 1. Confess. cap. 12. *Signabar iã signo crucis eius, & condiebar eius sale.* Dabatur etiam panis benedictus loco Eucharistiæ, vt Augustinus testatur, libr. 2. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. Quanquam, & ipsum salem datum eis loco Eucharistiæ, constat ex Concilio Carthaginensi citato.

Nona est, cùm tanguntur saliua nares, & aures, & dicitur eis, Epheta, id est, adaperire. Hãc valde miratur, & conspuit Caluinus, sed eam probat, & explicat Ambrosius, lib. 1. de Sacramentis, cap. 1. & de iis, qui init. myst. cap. 1. vbi etiam adfert exemplum Domini, qui Marci 7. sputo tetigit linguam muti, & aures surdi, & dixit, Epheta. Ergo petenti Caluino cur etiã sputo tangamus nares, & aures Catechumenis, respõdeamus, vt nobis dicat, cur Dominus sputo tetigit linguam, & aures muti, & surdi, Marci 7. & oculos cæci nati, Ioan. 9. Certè enim sine his cæremoniis potuit Dominus, vtrunque curare.

Decima cæremonia est, impositio manuum ac benedictio Sacerdotalis. Huius meminit Dionysius loco notato, & Clemens, lib. 7. constit. cap. 39. & Concilium IV. Carthaginense, can. 85. Item Cyprianus referens acta Concilij Carthaginensis in testimonio Vincentij à Thibari, asserit manus impositionẽ cum Exorcismis præcedere debere Baptismi regenerationem. Augustinus, lib. de peccat. merit. & remiss. ca. 26. *Catechumenos*, inquit, *secundum quendam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari.* Atque hæc quidẽ cæremonia frequentissima est in diuinis literis. Nam & Dominus, Matth. 19. manus imponebat paruulis, & Apostolis semper fere orationi super aliquos addebãt manus impositionem, vt patet, Actor. 8. 9. 13. & alibi.

Vndecima est vnctio. Vnguntur enim Catechumeni oleo benedicto ante Baptismum, in pectore, & scapulis, vngẽdi postea Chrismate post Baptismum. Meminit huius vnctionis Clemens, lib. 3. recognitionum (etsi enim liber iste incertæ fidei sit, quoad dogmata, tamen antiquissimus est) *Baptizetur*, inquit, *vnusquisque vestrum in aquis perennibus, nomine trinæ beatitudinis super se inuocato, peructus primum oleo per orationem sanctificato.* Chrysostomus, homil. 6. in c. 2. epist. ad Colossenses. *Inungitur baptizandus more athletarum, qui stadium iam ingressuri sunt.* Iustinus, q. 107. quærit cur bis inungantur Christiani, semel ante Baptismum, & iterum post Baptismum. Ambrosius quoque vtriusque vnctionis meminit, prioris quidem lib. 1. de Sacramẽtis, c. 2. posterioris autem, lib. 2. cap. 7. Cyrillus vtriusque etiam meminit, prioris Catechesi 2. mystagog. posterioris Catechesi 3. mystagog. Vtriusque etiam meminit Augustinus, serm. 206. de tempore.

Dvodecima est, abstinentia vini, & carnium, & etiam rei vxoriæ, aliáque opera pœnitentiæ, non quidem ad satisfactionem, sed vt paratiores accederent ad Sacramentum Baptismi, vt patet ex Cyrillo Catech. 1. Nazianzeno orat. in sanctum lauacrum, & Augustino, lib. de fide, & operib. cap. 6. & Concilio IV. Carthaginensi. can. 85.

CAPVT XXVI.

De cæremoniis, quæ Baptismum comitantur.

Non ipso autem Baptismo hæ cæremoniæ adhibentur. Primo imponitur nomen baptizato; vbi ridiculus sanè fuit Illyricus, Cent. 1. libr. 2. cap. 6. col. 497. qui ex eo probat Apostolorum tempore non fuisse in vsu hanc cæremoniam, quia Eunuchus Reginæ Candacis, Actor. 8. semper vocatur Eunuchus, tam ante Baptismum, quam post, quasi Eunuchus sit nomen proprium personæ, & non potius designet vitium corporis, quod sanè Baptismo tolli non potest. Sumpta videtur hæc cæremonia ex Testamento veteri. Nam in Circumcisione imponebatur nomen paruulo, vt patet Luc. 1. de Ioanne; & Luc. 2. de Christo. Eiusdem apud Christianos meminit Dionysius Areopagita loco citato. Veteres, qui quando baptizabantur, vel in fine vitæ, vel certè valde adulti, non mutabant nomina in Baptismo, vt patet de Saulo, Actor. 9. de Cornelio, Act. 10. & de Ambrosio, Augustino, & aliis: tamen cùm baptizabantur infantes, solebant patres eorum imponere nomina Sanctorum, vt modò facimus. Id patet ex Dionysio Alexandrino apud Eusebium, libro 7. historiæ, canone 20. secundum versionem Christophorsoni? Scribit enim is Dionysius, filiis Christianorum sæpe imponi consueuisse nomina Petri, Pauli, Ioannis, &c. Idem etiam patet ex ipsis nominibus multorum veterum, vt Petri Alexandrini, & Petri fratris Basilij, Ioannis Chrysostomi, & Ioannis Cassiani, & aliorum, qui nomina Hebraica habuerunt, cùm ipsi Græci essent. Immò etiam de hac re extat etiam Canon XXX. inter Canones Nicæni Concilij nuper ex Arabico in Latinum conuersos, & editos à Francisco Turriano; in quo iubentur Christiani in Baptismo nomina imponere filiis suis, non Gentilium, sed Christianorum.

Secvnda cæremonia est, vt habeant susceptores, à quibus de sacro fonte leuentur, & postea diligentius in fide instituantur. Eos vocat Dionysius Areophagita de Ecclesiastica hierarchia, c. vlt Susceptores; Tertullianus in li. de Baptismo, spõsores appellat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De iisdem vide Augustinum, serm.116.de tempore, qui A est tertius de Dominica Palmarum,& lib.1.cap. 34.de peccat.merit.& remiss.

TERTIA est, consecratio aquæ, cuius meminit Dionysius, cap.de Baptismo: *Regenerationis aqua sacris invocationibus prius consecratur.* Idē habet Cyprianus, lib.1.epist.vlt.Ambrosius,lib.1.de Sacram.cap.5. Basilius,lib.de Spiritu sancto,cap.27. vbi dicit, hanc esse Apostolicam traditionem.Denique Augustinus, li.6. in Iulianum, cap. 8.& homil.27.ex libr.50. homiliarum,& tract.118.in Ioannem in fine.

QVARTA est,trina mersio, cuius meminit Clemens,canon.49.Apostolorum,Dionysius loco citato, Tertullianus,lib.de corona militum,& li.contra Praxeam.Cyrillus Cateches.2. Basilius de Spiritu sancto, cap.27,Chrysostomus,homil.24. in Ioan. Augustinus, serm.91.& 201.Obseruandum est autem Arianos abu- B ti cœpisse hac cæremonia (vt Gregorius scribit,lib.1. epist.41.ad Leandrum) ad suum errorem stabiliēdum. Nam cùm trina mersio fieret à Catholicis ad significandas tres personas diuinas, & triduum sepulturæ Christi ,vt Gregorius ibidem dicit:Ariani trina mersione vtebantur ad significandas tres naturas trium personarum.Quare & tunc Gregorio visum est, vt in Hispania vna mersio fieret; & idem paulò pòst confirmauit Concilium Toletanum IV. cap. 5.Nunc autem pro regionum varietate, vel vna, vel trina mersio adhibetur: neutrum enim est de essentia Sacramenti,vt Gregorius,& dictum Concilium locis citatis testantur.

QVINTA est, tempus Paschale, & Pentecostes. Etsi enim quouis tempore dari possit Baptismus,si necessitas vrgeat:tamen veteres diligentissimè seruabant hanc cæremoniam, vt solùm in Sabbatis Paschæ, & Pentecostes ordinarie baptizarent. Extant de hac re epistolæ decretales Siricij,1.cap.2.& Leonis I.epist.4.& epist.80.& Gelasij,epist.1 c.12. vbi seuerissimè reprehendunt Episcopos quosdam, qui audebāt extra casum necessitatis Baptismum conferre in Epiphania,aut festis diebus Martyrum,& iubent, vt seruetur antiqua consuetudo, vt solum in Paschate, & Pentecoste,detur Baptismus. Esse item hanc antiquā, & vniuersalem consuetudinem,patet, ex Catechesibus Cyrilli, quæ ideò in Quadragesima habitæ sunt, quia præparabant ad Baptismum in Paschate celebrandum. Item ex Hieronymo in epist.ad Pammachium, aduersus errores Ioan.Hierosolymitani,& ex illis verbis Augustini, lib.de cura pro mortuis,cap.12. *Venit Pascha dedit nomen inter alios competentes.* Denique placuisse Deo hanc cæremoniam intelligi potest ex miraculo,quod narrat Paschasinus Episcopus in e- D pistola ad S.Leonem,quæ habetur ante epistolam 64. S.Leonis. Vbi dicit,in Sicilia suo tempore fuisse sacrum fontem,in quadā perexigua Ecclesia, in quodā monte sita,qui toto anno aridus manebat, & in sola Paschatis vigilia(quo tēpore datur Baptismus) aquis redundabat hora baptizādi,cùm nulli canales, nullæ foueæ,nunquā aqua vicina conspiceretur. Quod autē Illyricus obiicit ex actis Apostolorum,qui non seruarunt hæc tempora in baptizādo Paulo,Cornelio & similibus:soluitur ab Ambrosio, in ca.4.ad Ephes.Vbi dicit, initio Ecclesiæ, vt populus Christianus facilè propagaretur,concessum fuisse omnibus, vt omni tēpore baptizarent:tamen paulò pòst Ecclesiis constitutis, ordinem statutum fuisse,vt solum quidā, id est, presbyteri, & certis diebus baptizarent.

CAPVT XXVII.

De cæremoniis, quæ sequuntur Baptismum.

CAEREMONIÆ, quæ sequuntur Baptismum, sunt aliæ quinque.PRIMA videtur fuisse osculum pacis,in signum, quod baptizatus est frater noster.Meminit huius cęremonię Cyprianus,lib.3.epist.8.ad Fidum: respondet enim quibusdam,qui existimabant non esse baptizādos infantes,recens natos,& in argumentum adferebant, quia oportet osculum dari baptizato; omnes autem horrent infantem recens natum osculari.Respondet autem Cyprianus,nihil esse cur horreat Christianus osculari eum,quem Deus ipse creauit.

SECVNDA est,vnctio Chrismatis in vertice;quæ quidem introducta videtur, quia non semper adest Episcopus, qui possit continuo dare post Baptismum Sacramētum Confirmationis. Ideò enim interim vngitur à presbytero baptizatus, non quidem in fronte, sed in vertice, Chrismate ab Episcopo consecrato. Meminit huius cæremoniæ Damasus in vita Syluestri.Innocentius I.epistol. 1. cap.3.Ambrosius, li.3.de Sacramentis,cap.1.& Hieronymus in dialogo contra Luciferianos, vbi dicit, presbyteris non licere sine Chrismate baptizare.Vbi apertè loquitur de vnctione Chrismatis,quæ datur à presbytero in vertice:nam ibidem paulò antè asseruit, Sacramentum Confirmationis non dari,nisi ab Episcopo.

C TERTIA cæremonia est cereus accensus, qui datur baptizato in signum fidei,& gratiæ acceptæ, & quòd sit translatus à potestate tenebrarum ad lumen, & fortè Sanctorum.Meminit huius cæremoniæ Gregorius Nazianzenus in orat.in sanct.lauacr.& Augustinus in Psalm. 65. in illud: *Transiuimus per ignem & aquam.*

QVARTA est, vestis candida,quam ferre solebāt à Sabbatho sancto, vsque ad Dominicam in Albis. Meminit huius Dionysius de Ecclesiastica hierarchia, cap.de Baptismo.Ambrosius,lib.de iis,qui myst. init. cap.7.& Augustinus,serm. 157. de tempore; qui est 1. in Octaua Paschatis.

QVINTA cæremonia olim fuit, delibatio lactis, & mellis,seu vini, quæ tamen hoc tempore non est in vsu. Meminit huius cæremoniæ Tertullianus,lib. 1.contra Marcionem,& Hieronymus in dialogo contra Luciferianos, vbi dicit, id fieri consueuisse in signum nouæ infantiæ in Christo.Vnde etiam in Missa Dominicæ in Albis legitur propter Neophytos illud ex epistola Petri: *Quasi modò geniti infantes lac concupisite.* Sed hæc non videtur fuisse generalis, cùm tantùm in Occidente eam viguisse scribat Hieronymus,in cap.55.Isaiæ, in illud: *Emite vinum, & lac.* Itaque non mirum,si prætermissa tandem fuit; sicut etiā illa,cuius meminit Ambrosius. libr.3. de Sacramentis,cap.1. lauandi pedes Neophytis mox à Baptismo, particularis erat quarundam Ecclesiarum, & idcirco facilè exoleuit.

DE SA-

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

LIBER VNICVS.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS SEX CONTROVERSIAE sunt. PRIMA, an sit verum, & proprium Sacramentum. SECVNDA, de materia. TERTIA, de forma. QVARTA, de effectu. QVINTA, de ministro. SEXTA, de cæremoniis. Ac, vt à PRIMA incipiamus,tres erunt prima Controuersiæ partes. In PRIMA referemus errores de Confirmationis Sacramento. In SECVNDA confirmabimus veritatem. In TERTIA soluemus obiectiones.

CAPVT PRIMVM

De erroribus, & mendaciis circa Sacramentum Confirmationis.

HAERETICI huius temporis fere omnes A Confirmationem de numero Sacramentorum auferunt.Etsi enim anno M.D.XLVIII. in conuentu Lipsiensi,Theologi Lipsienses, & VVittenbergenses, receperint septem Sacramenta,& nominatim Confirmationem, vt Sacramentum propriè dictum, & gratiam conferens; tamen non perstiterunt in ea Confessione.Siquidem omnes fere eorum Doctores, & qui ante illud tempus, & qui postea scripserunt, Sacramentum Confirmationis reiecerunt.

Quia tamen negare non possunt, fuisse in veteri Ecclesia ritum aliquem, qui diceretur Confirmatio; finxerunt ipsi, ritum illum non fuisse quidem Sacramentum à Christo institutum, sed fuisse cæremoniam quandam vtiliter ab Ecclesia introductam: quam in sex capita distinguit Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 320. Is enim accuratissimè omnium describit ordinem Lutheranæ Confirmationis. PRIMO dicit, paruulos in infantia baptizatos cùm peruenerint ad annos discretionis, debere institui in doctrina Catechismi, & vbi saltem principia didicerint, offerri debere Episcopo, qui coram Ecclesia admoneat puerum de suo baptismo, quid acceperit, quid promiserit, &c. SECVNDO, debere ipsos paruulos publicè recitare confessionem fidei, & doctrinæ, quam didicerunt. TERTIO, debere interrogari de præcipuis doctrinæ Christianæ capitibus, atque ad ea respondere. QVARTO, debere moneri, vt hac professione fidei ostendant, se dissentire ab omnibus ethnicis, hæreticis, fanaticis, & prophanis opinionibus. QVINTO, debere gratiā exhortatione admoneri, vt in pacto Baptismi, & fidei professione perseuerent, & proficiendo confirmentur. SEXTO, fieri debere publicam precationem pro illis pueris, vt Deus Spiritu suo sancto illos gubernare, & confirmare dignetur in hac fidei professione; & simul addi posse manus impositionem.

Hanc sententiam breuiter indicauit Lutherus in libro de Babylon. captiuitate, cap. de Confirmatione. Nam & negat esse verum Sacramentum; & addit posse recipi pro Ecclesiastica cæremonia, qualis est, consecratio aquæ, & aliarum rerum: non meminit autem Lutherus Catechismi, aut Examinis in ritu Confirmationis. Zvvinglius in libro de vera, & falsa religione, cap. de aliis Sacramentis, negat Confirmationem esse Sacramētum;addit fuisse ritum in Ecclesia institutum, ad examen puerorum,qui in infantia fuerant baptizati. Quod idem postea docuit Philippus in locis, cap. de Confirmatione; Caluinus libro 4.Institut. cap.19.§.4.Ioan. Brentius in Confess.VVittenberg.cap.de Confirmatione,& alij.

Non sunt autem ipsi primi, qui hoc Sacramentum reiecerunt. Nam Ioan. VVicleſus in 4. libro B Trialogi,cap.14. etsi non omninò videtur hoc Sacramentum respuere; tamen non vult posse probari ex Scripturis, & aperte reprehendit Catholicorum sententiam. Immò dicit, quibusdam videri à Diabolo introductam Episcoporum Confirmationem, cum omnibus suis ritibus: nec reprehendit, sed potius indicat sibi placere sententiam eiusmodi. In alio etiam libro, qui forte iam non exstat,vnctionem Chrismatis apertè reiicit, vt Thomas VValdensis testatur, tom. 2. de Sacramentis, cap. 113. Ante VVicleſum VValdenses hæretici idem hoc Sacramentum reiecerunt, teste Aenea Syluio in historia Bohemica,c.35. & ante hos omnes Nouatiani, de quibus sic loquitur Theodoretus, libro 2.hæret. fab. *Nouatiani pœnitentiam à suo cœtu arcent penitus, & eis, qui ab ipsis linguntur, sacrum Chrisma non præbent. Quocirca eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, benedicti patres vngi iusserunt.* Cur autem Nouitiani reiecerint hoc Sacramentum, causa non fuit aliqua ratio conuincens aut Scripturæ testimonium euidens: sed quia ipse Nouatianus (vt scribit ex Cornelio Papa Eusebius,li. 6.hist.cap. 35.) in lecto decumbens baptizatus fuerit sine conluctis Ecclesiæ cæremoniis; nec postea

Universidad de Deusto
Biblioteca

adimpleri curauit, quæ omissa fuerant, nec signaculo Spiritus sancti cõfirmatus fuit. Ob quæ, cum malè audiret apud omnes, hoc remedium excogitauit, vt negaret, Chrismate inungi oportere homines post Baptismum. Donatistas etiam contumelioſos fuiſſe in ſanctum Chriſma ſcribit Optatus libr. 2. contra Parmenianum, ſed non cõſtat an Donatiſtæ oderint hoc Sacramentum abſolutè, an tantùm, vt à Catholicis dabatur. Probabile tamen eſt eos hoc Sacramentum contempſiſſe, vt etiam Arianos & alios multos hæreticos, qui cùm ad Eccleſiã veniebãt, iubebantur ſacro Chriſmate inungi, vt infrà dicemus.

Sed ad hereticos huius temporis redeamus. Doctrinam ſuam illi tam craſſis mendaciis, tantáque impudentia conuiciorum, & blaſphemiarum onerant, vt planè perſpicuum fiat, eos, qui hoc Sacramentum oppugnant, recipere mali ſpiritus plenitudinem; ſicut è contrario, qui illud reuerenter ſuſcipiunt, ſancti Spiritus plenitudinem conſequuntur.

Ioan. Caluinus in Antidoto Concilij, ſeſſ. 7. can. 2. *Olei*, inquit, *qui faciat mentionem, nemo eſt ex veteribus: immò nec ex media illa ætate, quæ iam multis vitijs abundabat.* Hæc ille. Atqui meminerunt olei plurimi veterum, immò etiam veruſtiſſimorum. Tertullianus lib. 1. contra Marcionẽ, loquens de Sacramẽtis Chriſti: *Ille*, inquit, *neque aquã Creatoris reſpuit, qua ſuos abluit, neq; oleum quo ſuos vngit.* Et Auguſtinus li. 5. contra Donatiſtas, c. 20. *Si ad hoc valet, quod dictũ eſt in Euãgelio, Deus peccatorem non audit, vt per peccatorem Sacramenta non celebrentur: quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel ſuper aquam Baptiſmi, vel ſuper oleum, vel ſuper Euchariſtiam, vel ſuper capita eorum, quibus manus imponitur?* Denique adeò clarè, & ſæpe meminerunt Chriſmatis Tertullianus, Cyprianus, & Cyrillus, vt Kemnitius hoc nomine iſtos Patres reiiciat, & per contemptum vocet Chriſma Cyrillum. C

Idem Caluinus ibidẽ can. 3. Tridentinos Patres, aſinos & porcos vocat, cũ tamẽ modeſtiſſimus videri velit. Porrò in Inſtit. li. 4. c. 19. §. 8. *Verbum*, inquit, *vnctorũ eſt, nullam promiſſionem in Baptiſmo percepiſſe, qua in agonibus inſtruantur.* Hæc ille. Atqui hoc nullus Catholicorum docet. Nam quòd citat Caluinus ex epiſtola S. Melchiadis: *In Baptiſmo regeneramur ad vitam, in Confirmatione armamur ad pugnam*, referẽdum eſt ad proprios effectus horum Sacramentorum. Baptiſmus enim propriè ad vitam regenerat, quamuis gratia illa regenerationis, valeat etiam ad peccata vitanda: Confirmatio autem propriè datur ad argumentum roboris & ad pugnandum pro fide.

Rurſus §. 10. aliud mendacium profert, cùm ait: *Nónne ſe Donatiſtas produnt, qui vim Sacramenti à miniſtri dignitate æſtimant?* quia nimirũ dicimus, Sacramentum Confirmationis non poſſe cõferri ordinariè, niſi D ab Epiſcopo. At Caluinus non ignorabat, Donatiſtas de alia dignitate loqui cõſueuiſſe, nimirum de dignitate probitatis, & innocentiæ, non de dignitate miniſterij Eccleſiaſtici. Alioqui etiam Caluinus Donatiſta eſſet, cum velit Baptiſmum nõ poſſe tribui à laico, neque à fœmina, ſed ſolùm à publico Eccleſiæ miniſtro. Igitur contra mentem, & conſcientiam ſuam loquutus eſt, ac proinde mentitus.

Ibidẽ de S. Melchiade Papa, & Martyre, cuius verba proximè citauerat, ita loquitur: *O ſacrilegum, tunc pinguedinem fatore duntaxat anhelitus tui inquinatã, & verborum murmure incantatam audes Chriſti Sacramento opponere, & conferre cũ aqua verbo Dei ſanctificata? At parũ hoc ipſum erat tuæ improbitati, niſi etiã præferres. Hæc ſunt ſanctæ Sedis reſpõſa: hæc Apoſtolici tripodis oracula.* Hæc ille. Poterátne Caluinus impudentius blaſphemare in ſanctiſſimum vitum; poterátne manifeſtius confiteri, nihil ſibi eſſe commune cum antiqua Eccleſia? Siquidem S. Melchiadi omnis Eccleſia, quæ tunc erat, communicauit; ac de eo ſic loquitur Auguſtinus, in epiſt. 162. *Qualis*, inquit, *ipſius beati Melchiadis vltima, & prolata ſententia: quàm innocés, quàm integrà, quàm prouida, atque pacifica?* Et infrà: *O virum optimum, ô filium Chriſtianæ pacis, ô patrem Chriſtianæ plebis!*

Denique §. 11. profert aliud mendacium Caluinus: *Ecce*, inquit, *præterita aqua, & nullo numero habita, vnum oleum in Baptiſmum magnificiunt.* Hæc ille. Confinxit autem hoc mendacium, occaſione accepta ex verbis Magiſtri Sentẽtiarum, perperam expoſitis. Nam Magiſter li. 4. d. 7. ca. 2. dicit, Sacramentum Confirmationis eſſe nobilius Sacramento Baptiſmi aliquo modo, ratione videlicet miniſtri, à quo datur, & ratione mẽbri, in quo perficitur. Nam Confirmatio non poteſt perfici, niſi in fronte nobiliſſimo omnium membrorum. Hæc ita accepit Caluinus, quaſi Magiſter contulerit vnctionẽ Confirmationis, quæ fit in fronte, cum vnctione Baptiſmi, quæ fit in vertice; & proinde Sacramentum Baptiſmi non conſtituerit in aqua, ſed in ſolo oleo. At noluit intelligere Caluinus verba Magiſtri; ille enim confert vnctionem Confirmationis nõ cum vnctione Baptiſmi, ſed cum ipſo Baptiſmo, qui ex aqua, non ex oleo conficitur. Confert enim inter ſe Sacramenta: non eſt autem Sacramentum vnctio in Baptiſmate, ſed aſperſio aquæ. At, inquit Caluinus, aſperſio aquæ fit etiam in fronte. RESPONDEO, hoc intereſſe inter Baptiſmum & Confirmationem, quòd Confirmatio non perficitur, niſi in fronte; aſperſio autem aquæ Baptiſmi, poteſt fieri in fronte, ſed poteſt fieri etiam extra frontem; immò nunc ordinariè cum baptizantur infantes, ſolum vertici ipſorum infunditur aqua. Vt etiam Confirmatio à ſolo Epiſcopo datur; Baptiſmus ab Epiſcopo dari poteſt, ſed dari etiam poteſt à Presbytero: & idcircò tam ratione miniſtri: quàm ratione ſubiecti præſtat Confirmatio Baptiſmo, vt rectè dicit Magiſter. Quare ſine vlla cauſſa mentitur Caluinus, Catholicos nullo numero habere aquam Baptiſmi.

Ibidem Caluinus dicit, ſe ne vnius quidem ſtercoris facere oleum, ſiue in Baptiſmo, ſiue in Confirmatione. Atqui de vtroque oleo, omnes Sancti, & antiqui Patres honorificentiſſimè ſemper loquuti ſunt, vt ſuprà oſtendimus in diſputatione de cæremoniis Baptiſmi, & infrà oſtendemus, cùm agemus de materia Confirmationis.

Iam verò Martinus Kemnitius multa ſimiliter habet, & mendacia, & conuicia; ſed vno tantùm loco ero cõtentus. Igitur in 2. parte Examinis pag. 298. tria ſimul mendacia cõglutinat PRIMVM eſt, quòd vnctio Chriſmatis ex ſchola Montani prodierit. SECVNDVM, quòd Tertullianus, & Cyprianus in hac re Montaniſtæ fuerint. TERTIVM, quòd Hieronymus hanc ſententiam refutet in dialogo contra Luciferianos.

At nullus vnquam auctor prodidit hanc fuiſſe hæreſim Mõtani. Scribunt de erroribus Montani Tertullianus de præſcript. Epiphanius hæreſ. 48. Euſebius libr. 4. hiſt. c. 14. Clemens Alexandinus ſtrom. 4. Philaſtrius in Catalogo. Hieronymus in epiſtola ad Marcellam de erroribus Montani. Auguſtinus hæreſ. 26. Theodoretus libro 3. de fabulis hæret. Damaſcenus in libro de centum hæreſib. in nullo autem horum, vllum eſt verbum de hac re. Sed colligit Kemnitius

nitius, vt eſt ſolers, hunc fuiſſe errorem Montani, licet nemo id ſcripſerit, quia Tertullianus fuit Montaniſta & ipſe eſt, qui ſcribit, Spiritum ſanctum dari baptizatis per Chriſmatis vnctionẽ. At non omnia, quæ Tertullianus ſcribit, ad Montani errores pertinent, licet ille in vltima ætate Montaniſta fuerit. Alioqui Montaniſtarum hæreſes erunt, Chriſtum eſſe Filium Dei, Baptiſmum in aqua celebrandum, Euchariſtiam in pane, & vino; & alia id genus multa, quæ Tertullianus ſcribit.

Deinde quanta eſt impudentia, S. Cyprianum Martyrem, celeberrimum Montaniſtam hæreticum facere? Quid, quòd ipſe Kemnitius in hac ipſa re ſibi non conſtat? nam pag. 317. dicit, hunc errorem cõfictum ab antiquiſſimis Patribus, Tertulliano, Cornelio, & Cypriano. At ſi iſti confinxerunt; non ergo à Montano id acceperunt.

Denique, quòd S. Hieronymus hunc errorem refel- B lat in dialogo contra Luciferianos, craſſiſſimum eſt mendacium. Nam in eo dialogo ſolum explicat S. Hieronymus, quomodo dari dicatur Spiritus ſanctus per manus impoſitionem, cùm etiam antè in Baptiſmo datus ſit: ſed neque Montanum, ac Tertullianum, neque ſanctos Epiſcopos Cornelium, & Cyprianum nominat; tantùm abeſt, vt eos refellat, vt mentitur Kemnitius. Neque ex eo, quod Hieronymus dicit, in Baptiſmo dari Spiritum ſanctum, ſequitur refutari ſententiam Tertulliani, & Cypriani, qui dicunt dari in Cõfirmatione: alioqui Hieronymus refutaſſet etiã Lucam, qui ait, Actor. 8. *Nondum enim in quenquam illorum venerat, ſed baptizati tantùm erant in nomine Domini Ieſu. Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum.* At nullos refutat Hieronymus: non enim negant Lucas, & alij, in Baptiſmo dari Spiritum ſanctum, niſi in illa plenitudine, qua datur in Confirmatione. C

CAPVT SECVNDVM.

Probatur ex Scriptura Sacramentum Confirmationis.

QVINQVE argumentis probandum eſt, Confirmationem eſſe Sacramentum verè, ac propriè dictum, vt Concilium Tridentinum docet, ſeſſio. 7. canon. 1. de Confirmatione. PRIMO, ex Scripturis. SECVNDO, ex traditione, & teſtimoniis ſummorum Pontificum. TERTIO, ex teſtimoniis Conciliorum. QVARTO, ex teſtimoniis Patrum Græcorum. QVINTO, ex teſtimoniis Latinorum.

Quo ad PRIMVM attinet: Tria requiruntur ad eſſentiam Sacramenti Chriſtiani propriè dicti. PRIMO, promiſſio gratiæ. SECVNDO, ſignum ſenſibile cum verbo, quod ſit medium, ſeu organũ, quo applicetur promiſſio. TERTIO, mandatum diuinum, quo id iubeatur miniſtrari. Hæc tria poſtulant ſibi oſtẽdi ex Scripturis in quæſtione de Confirmatione, Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 19. §. 5. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 276. *In hac quæſtione*, inquit Kemnitius, *quæ ſint illa media, per quæ credendum ſit Spiritum ſanctum velle efficacem eſſe; ante omnia petimus ex verbo Dei nobis monſtrari, expreſſum mandatum, & promiſſionem diuinã: quãdo enim illa habemus, tunc ſcimus mediis illis, vt potè diuinitus inſtitutis, reuerenter eſſe vtendum: ſcimus etiam quid illis tribuendum ſit.* Hæc ille. Itaque nihil aliud requirunt; & meritò: nam ad hæc reuocantur omnia: & omnium conſenſu Sacramentum eſt propriè dictum, vbi A hæc tria inueniuntur.

Ac promiſſio quidem, & certè ampliſſima habetur: Ioan. 14. vbi Dominus promittit Spiritum paracletũ, qui cõſoletur in omnibus aduerſis. Item c. 15. vbi promittit eundem Spiritum ſanctum, qui faciat diſcipulos fortes, atque intrepidos in teſtificatione veritatis. Et cap. 16. vt arguat mundum de peccato, de iuſtitia, & de iudicio, id eſt, qui det robur. Apoſtolis ad arguẽdam infidelitatem hominum, & teſtificandam Chriſti iuſtitiam, & annuniandum Principem huius mundi iam eſſe iudicatum. Item Lucæ vltimo, *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Denique Actor. 1. *Accipietis virtutem ſuperuenientis Spiritus ſancti in vos, & eritis mihi teſtes, &c.* Hanc certe diuinam eſſe promiſſionem, & in Scripturis haberi, & ea promitti hominibus iam baptizatis, & iuſtis gratiam ampliorem Spiritus ſancti, qua fiant fortes in confeſſione fidei, B nullo modo negari poteſt.

Iam verò medium ſeu organum, ſiue ſignum ſenſibile conſtans ex rebus, & verbis, quibus applicetur illa promiſſio, fuit manus impoſitio cum oratione. Nam Apoſtoli quidem ſingulari miraculo, & beneficio receperunt illã gratiam promiſſam ſine vllo medio, ſeu Sacramento in die Pentecoſtes. vt notum eſt ex actorum 2. At verò ceteri recipiebant illam eandẽ gratiam miniſterio Apoſtolorum per illud medium, vt patet Actor. 8. *Tunc imponebant manum ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum*: & antea dixerat illos venire, vt orarent. Idem habetur Actor. 19. Et quod hoc medium ſit medium, quo applicatur promiſſio facta de mittendo Spiritu ſancto, patet ex effectu, nam cuicunque baptizato Apoſtoli manus imponebant, veniebat ſuper eũ Spiritus ſanctus. Denique quod illud donum, quod dabatur tum omnibus baptizatis per manus impoſitionem, fuerit illud ipſum, quod promiſſũ fuit Apoſtolis, patet ex teſtimonio S. Petri, qui C Actor. 2. concionabatur populo, & promittebat idem donum, quod ipſe acceperat, ſi crederent, & baptizarentur; & allegabat Ioheſem, qui prædixerat donum illud effundendum, non ſuper Apoſtolos tantum, ſed ſuper omnem carnem. Idem etiam Petrus Actor. 11. teſtabatur, Cornelium, & eius comites accepiſſe idem donum, quod acceperunt Apoſtoli in Pentecoſte: *Nihil*, inquit, *diſcreuit inter nos & illos*, & tamen Scriptura nuſquam meminit alterius medij, ſeu ſigni ſenſibilis, quo daretur donum illud, niſi manus impoſitionis cum oratione.

Reſtat mandatum. Sed pro mandato damus illis mãdati exequtionem. Nunquam enim Apoſtoli ita ordinariè, & ſecurè impoſuiſſent omnibus baptizatis manus, vt veniret ſuper eos Spiritus ſanctus, niſi Dominus hoc eis mandaſſet. Quemadmodum etiam hic in terris cum famulus aliquid agit, quod non poteſt D niſi iuſſu Domini, & nõ eſt ſtultus; omnes intelligũt, eum habere mandatum, etiamſi is non dicat ſe habere mandatum; vt ſi lictores capiant magnum aliquem virum in medio foro, aut ſi viatores indicant ſenatoribus tali die habendum ſenatum, &c. Fuiſſe autem ritum illum ordinarium, & communem omnibus baptizatis, patet ex cap. 8. & 19. Actorum, & ex epiſtola ad Hebræos, cap. 6. Itaque ipſe etiam Caluinus cum libro 4. Inſtitut. cap. 19. §. 5. poſtulaſſet mandatum ſibi oſtendi, reſpondet ipſe ſibi nomine Catholicorum, §. 6. *Tuentur*, inquit, *ſe quidem Apoſtolorum exemplo, quos nihil temerè feciſſe exiſtimant*: ac reſponſionem admittẽs, ait: *Id ſanè rectè nec à nobis reprehenderentur, ſi ſe Apoſtolorum imitatores oſtenderent, &c.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nunc videndum est, quid ad hoc argumentum respõdeant aduersarij. PRIMA solutio est Caluini loco citato; quòd illa manus impositio non fuerit Sacramentum, sed quædam oblatio baptizatorum Deo: solebant enim per manus impositionem offerre Deo, quos baptizauerant.

AT hæc solutio facilè refellitur. Nam in primis id Caluinus cãtùm dicit; sed nec probat, nec potest probare vllo testimonio, nisi sua ipsius auctoritate. Sic enim ait: *Hanc manus impositionẽ non aliùs subesse mysterium cogito, sed huiusmodi cæremoniam ab illis adhibitam interpretor, vt ipso gestu significarent se Deo commendare & velut offerre eum, cui manus imponebant.* Deinde Scriptura dicit, quòd ad illam manus impositionem, sequebatur cõtinuò effusio doni mirabilis; immò etiam asserit Scriptura, per illam impositionem manuum datum Spiritum sanctum, Actor. 8. sicut dicit Tit. 3. per lauacrum regenerationis saluos nos fieri. Vt igitur lauacrum non est simplex oblatio, sed mysterium conferens gratiam; ita etiam impositio manuum. Præterea offerre Deo baptizatum, non est aliquid maius, quàm baptizare, præsertim secundum Caluinum, qui dicit nihil subesse mysterij in hac cæremonia: ergo poterant offerre illi ipsi, qui baptizauerant. At Scriptura contrarium docet. Nam Actor. 8. Philippus baptizat, & tamen non potest imponere manus, sed veniunt ad hoc faciendum Petrus & Ioannes. Et Actor. 19. Paulo præsente baptizantur duodecim viri, & non exprimitur à quo, quia quilibet poterat id facere: at baptizatis Paulus ipse manus imponit. Denique quid opus erat noua oblatione, cùm hoc ipso, quòd quis baptizatur, offerat se Deo, eiúsque legibus, & obsequio se subiiciat?

SECVNDA solutio est eiusdem Caluini ibidem, & Brentij in confess. V Vittenbergen. cap. de Confirmatione, qui dicunt, Deum initio nascentis Ecclesiæ per manus Apostolorum dedisse fidelibus dona quædam visibilia Spiritus sancti, vt donũ linguarum, donum miraculorum, & similia; ex quo sequitur illam impositionem manuum nõ fuisse Sacramentum, quia non dabat gratiam iustificationis. Et confirmant ex similibus; nam vmbra Petri curabantur homines Act. 5. & per sudarium Pauli Actorum 19. & tamen non facimus inde Sacramenta.

SED hæc etiam solutio facilè reiici potest. Nam quod dicant, illam impositionem manuum non dedisse nisi dona quædam loquendi linguis, & miraculorum; falsum est. Nam in primis dona illa gratis data non dicuntur in Scriptura simpliciter Spiritus sanctus, nec dicitur Spiritus sanctus habitare in eo, in quo non sunt nisi illa dona; quin potius è contrario Spiritus sanctus effugiet fictum, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Sapient. 1. dona autem illa gratis data, etiam in peccatoribus interdum inueniuntur; vt patet Matth. 7. At per manus impositionem Apostolorum dabatur ipse Spiritus sanctus Actorum 8. & 19. non igitur solùm dona illa gratis data. SECVNDO. Id dabatur per manus impositionem, quod promiserat Dominus Ioan. 14. 15. 16. & Lucæ vltimo, vt supra ostendimus. At quod promisit Dominus, non erat donum linguarum, aut curationum (id enim fuit additamentum quoddam) se gratia roborans, & confirmans in fide. TERTIO. Dona illa non erant communia omnibus vt patet ex Roman. 12. & 1. Corinth. 12. *Nunquid omnes prophetant? nunquid omnes loquuntur linguis?* At Spiritus sanctus per manus impositionem dabatur omnibus, vt aperte colligitur ex locis notatis Actorum 8. & 19.

QVARTO. Apostolus Hebr. 6. numerat impositionẽ manus cum Baptismo, cum fide, cũ pœnitẽtia, cũ aliis rebus, quæ pertinent ad salutem; immò etiam ad fundamẽta religionis, vt ibidem Apostolus dicit. At certè loqui linguis, & prophetare, non pertinet ad salutẽ, multò minus ad fundamenta religionis. QVINTO. Si nihil aliud conferebat Spiritus sanctus datus per manus impositionẽ, nisi dona illa miraculorum; certè nunquam Apostoli primarij Petrus, & Ioannes ex Hierusalem in Samariam descendissent, vt manus imponerent. Nam satis multa miracula operabatur Philippus in Samaria, vt non essent ibi necessarij alij, qui miracula facerent. SEXTO. Idem ostendunt exempla, quæ aduersarij proferunt de vmbra Petri, & sudario Pauli; nusquam enim legimus per ea instrumenta datum esse Spiritum sanctum, sed solum temporalem sanitatem.

TERTIA solutio est ea, quam attingit quidem loco citato Caluinus, sed latius eam persequitur Kemnitius, pag. 290. In Apostolis priuilegium singulare fuit, vt Spiritum sanctum darent per manus impositionem: habuerunt enim illi peculiare mandatum, & promissionem de hac re. At nos nõ habemus eiusmodi mandatum, & promissionem; igitur temerè imitari conamur. Confirmatur argumentum ex euentu. Nam ad eorum manus impositionem sequebatur effectus; ad nostram nihil sequitur; etiamsi enim quis millies manum imponat, nõ descendunt linguæ igneæ. Cessauit igitur donum illud: proinde ociosa, & inanis cæremonia remansit.

HÆC quoque solutio facilè reiici potest. Nam In primis non ostendent aduersarij, vbi mandauerit Dominus Apostolis, vt manus imponerent ad Spiritum sanctum recipiendum. Legimus quidem Marci vlt. *Super ægros manus imponent, & bene habebunt*; sed illa dicuntur omnibus fidelibus, non autem solis Apostolis: *Signa*, inquit, *eos qui crediderint, hæc sequentur, &c.* & præterea ista est impositio manus ad morbos pellendos, non ad Spiritum aduocandum. Legimus item Ananiam Actor. 9. accepisse mãdatum, vt Paulo manus imponeret; quẽ locum perperam Caluinus exponit de manus impositione, de qua nunc agimus, cùm in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 7. can. 3. de Cõfirmatione, tum in Instit. lib. 4. c. 19. §. 10. Sed is locus nihil facit ad rem. Nam illa impositio manus fuit curatiua ad depellendam cæcitatem corporalem, non ad dandum Spiritum sanctum: vnde etiam ante Baptismum facta est. SECVNDO, neque ostendent Apostolis vsquam factã esse promissionem, vt cui manus imponerent, daretur Spiritus sanctus. Promisit quidẽ Apostolis Dominus Spiritum sanctum, quẽ & acceperunt in die Pentecostes: at vt ipsi aliis darent, nusquam legimus; & tamen dabãt, & quidem ordinariè. Nõ igitur requirebatur peculiaris promissio. TERTIO, promissio generalis est nõ solis Apostolis, sed toti Ecclesiæ facta; igitur & cæremonia, qua applicatur promissio, generalis esse debet, & perpetua. Probatur antecedens. Nam etiamsi Dominus Apostolos alloquebatur, cum promittebat Spiritum sanctum, tamen in eis Ecclesiam totam alloquebatur, vt ait S. Leo sermon. 9. de Quadragesima: *Tota*, inquit, *Ecclesia salutare suum in iis qui aderant, vniuersaliter audiebat.* Vnde etiam Dominus ait Matth. vltim. *Vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad mundi consummationem.* Vbi alloquitur eos, qui erant omnes morituri intra centum annos, & tamen dicit se cum eis semper futurum, quasi nimirum, & ipsi semper erunt in posteris suis. Item ex eo, quod ait Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; quod certè ad alios etiam pertinet, qui Apostoli non erant. Vnde B. Petrus, qui eas promissiones rectissimè intelligebat Act. 3. omnibus pollicebatur Spiritum sanctum, si crederent, & baptizarentur; & allegabat vaticiniũ Ioelis: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem.* ACCEDIT etiam ratio euidens. Nam causa, cur Deus promisit, & dedit Spiritum sanctum, non minus locum habet in nobis, quàm in Apostolis; siquidem omni tempore egẽt fideles virtute Spiritus sancti ad resistendum in persequtione & confitenda fide. Neque Dominus prouidere potuit, aut voluit Ecclesiæ suæ ad annos decem, aut viginti, & non perpetuò, quando illa auxilio indiget.

SED respondet Kemnitius, promissionem quidem esse generalem, sed organum, quo illa applicatur, non esse iam impositionem manus, sed alia instrumenta, nimirum Baptismum, & Eucharistiam. ATQVI hoc est temere, & pro arbitrio, immò etiam cõtra verbum Dei fingere organa, quibus applicentur diuinæ promissiones. Nam si Baptismus, & Eucharistia applicant promissionem prædictam, cur Apostoli vtebantur manus impositione? deerant forsasse illis Baptismus, & Eucharistia? DEINDE Apostoli ante Christi passionem baptizati fuerant, & Eucharistiam sumpserant, & tamen post illa omnia promittitur eis Spiritus sanctus. Non igitur acceperant hoc donum, nimirum in ea plenitudine, quæ danda erat in Sacramento Confirmationis, per Baptismum, & Eucharistiam. PRÆTEREA Actor. 8. Samaritani baptizati erant, & tamen Lucas disertis verbis dicit, Spiritum non venisse in quenquam illorum, nisi post manus impositionem Apostolorum. DENIQVE cùm ipsa Scriptura tam apertè doceat, medium ad recipiendum hoc donum esse manus impositionem; quanta temeritas est hoc medium reiicere, & alia confingere?

AT, inquiunt, cessauit effectus ille, qui sequebatur ad impositionem manus. RESPONDEO; Cessauit quoad visibilia symbola, non quoad inuisibilem gratiam. Nam posse dari etiam inuisibiliter Spiritum sanctum, constat ex facto Domini, Ioan. 20. vbi insufflauit, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum*; debuisse autem dari semper, saltem inuisibiliter, paulò antè probatum est. Fuit autem causa rationabilis, quare tunc daretur visibiliter, nunc solùm inuisibiliter; quia initio Ecclesiæ ad fidem plantandam, & nutriendam, eiusmodi miracula necessaria erant. Vnde AVGVSTINVS lib. 3. de Baptismo, cap. 16. *Neque enim temporalibus*, inquit, *& sensibilibus miraculis attestantibus per manus impositionem, modò datur Spiritus sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, & Ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc exspectat, vt ij, quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, repentè incipiant loqui linguis? Sed inuisibiliter, & latenter intelligitur per vinculum pacis eorum cordibus diuina charitas inspirari.* Denique idem patet ex similibus. Nam initio Ecclesiæ, qui credebant, operabãtur miracula iuxta illud Marci vlt. *Signa eos, qui crediderint, hæc sequentur: super ægros manus imponent, & bene habebunt.* Nunc cessauit iste effectus fidei. Nec tamen est fides otiosa, & inanis, quia habet effectum suum principalem, qui est viuificare: *Iustus enim ex fide viuit*, Hebr. 10. Vide Gregorium in homilia Euãgelij Ascensionis. Pari ratione in principio Ecclesiæ puniebantur peccatores visibilibus pœnis, vt patet de Anania, & Sapphira Act. 5. de Elima Mago Act. 13. de iis, qui indigne communicabant. 11. Cor. 1. At num hoc tempore, quia non puniuntur ista peccata visibilibus pœnis, ideò impunita manebunt; & non saltem inuisibiliter punientur, & hic & in alia vita? Ita igitur & in bonis.

QVARTA solutio est Kemnitij, pag. 291. totum locum Actor. 8. & 19. nihil pro nobis facere, cùm nos impositionem manus reiecerimus, & in eius locum vnctionem Chrismatis subiecerimus.

Hæc solutio nulla est. Nam vt omittam, quæ infrà de Chrismate dicenda sunt, falsum est reiectam esse manus impositionem. Bis enim episcopus manus imponit confirmandis, vt ex Pontificali Romano intelligi potest, semel cùm super eos manus extendit, atque orat: & rursum cùm signat in fronte, atque vngit; ipsa enim vnctio, & signatio cùm manu fiat, manus impositio rectissimè dicitur, vt docet Hugo lib. 2. de Sacramentis. part. 7. cap. 2. Vnde etiam Marc. 7. cum postulassent quidam, vt Dominus manus imponeret lunatico; ille id fecit, nam digito tetigit linguam, & aures eius.

CAPVT TERTIVM.

Probatur veritas testimonijs summorum Pontificum.

NVNC secundò probanda est veritas ex veterum, & sanctorum Pontificum responsis. Adferemus autem testimonia, quæ nõ quidem disertis verbis affirment, Confirmationem esse Sacramentum (id enim neque necessarium est, & facile posset detorqueri ad significationem Sacramenti largo modo accepti) sed testimonia adferemus, quæ rem ipsam demonstrent; id est, cæremoniam dantem gratiam, & à Baptismo distinctam.

PRIMVS igitur sit S. CLEMENS Romanus in epist. 4. *Omnibus*, inquit, *festinandum est sine mora renasci, & demum consignari ab Episcopo, & sept i formem Spiritus sancti gratiam recipere.* Et infra, causam reddit, quia non potest aliquis sine eo Sacramento esse perfectus Christianus. Vide eundem libr. 3. constit. cap. 10. 16. & 17. & lib. 7. cap. 44.

SECVNDVS sit S. VRBANVS in epistola sua decretali: *Omnes*, inquit, *fideles per manuum impositionem Episcoporum Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur.*

TERTIVS sit S. CORNELIVS Papa & Martyr, in epistola ad Fabianum Antiochenum apud Eusebium lib. 6. histor. cap. 33. *Non fuit*, inquit, *signaculo Chrismatis consummatus, vnde nec Spiritum sanctum potuit promereri.*

QVARTVS sit MELCHIADES Papa & Martyr, in epist. ad Episcopos Hispaniæ; interrogatus, vtrum maius Sacramentum esset Baptismus, an Confirmatio; respondit his verbis: *Scitote vtrumque magnum esse Sacramentum.* & addit, Confirmationem in eo præstare Baptismo, quòd solùm à summis sacerdotibus, id est, Episcopis confertur. Vbi apertissimè docet, Confirmationem esse Sacramentũ verè, & propriè dictum; quia confert cum baptismo, & aliquo modo etiam baptismo anteponit: Baptismum autem omnes fatentur Sacramentum esse verè, ac propriè dictum.

QVINTVS sit S. EVSEBIVS Papa in epist. 3. *Manus*, inquit, *impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi à summis sacerdotibus.* Et probat ex Actis Apostol.

SEXTVS sit S. INNOCENTIVS I. in epist. 1. ad Decentium, cap. 3. *Presbyteris*, inquit, *Chrismate*

Universidad de Deusto
Biblioteca

baptizatos vngere licet, sed quod ab Episcopo fuerit conse- A *cratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis cùm tradunt Spiritum sanctum Paracletum.* & adducit exemplum Apostolorum Actor. 8. Vbi Innocentius aperte distinguit Episcopalem Confirmationem, qua tradi dicit Spiritum sanctum, ac proinde Sacramentum esse, ab vnctione, quæ fit in Baptismo, quæ non est Sacramentum, sed quid Sacramentale; & præterea ab Apostolorum doctrina hoc descendere.

SEPTIMVS sit S. DAMASVS in epist. 4.

OCTAVVS sit S. LEO epist. 86. aliàs 88.

NONVS sit S. IOANNES III. in epistola ad Episcopos Germaniæ. Hi tres Pontifices declararunt non licere Chorepiscopis, sed solis Episcopis dare Spiritum sanctum per manus impositionem, & vnctionem Chrismatis in fronte. Ac Ioannes III. citat Damasum, & Leonem, & causam reddit, cur tam ipse, quàm illi ita declarauerint; quia in actis cap. 8. soli Apostoli dabant Spiritum sanctum per manus impositionem: vbi videmus eos loqui de illa cæremonia, quæ Apostolis fuit in vsu.

DECIMVS sit S. GREGORIVS, qui lib. 3. epist. 9. monet, ne presbyteri signare audeant Chrismate baptizatos in fronte, cùm ad episcopi munus id pertineat. Et in cap. 1. Cantic. in illud: *In vineis Engaddi*, inquit, *balsamum nascitur, quod cum oleo Pontificali benedictione Chrisma efficitur, quo dona sancti Spiritus exprimuntur.* ADDE etiam Innocentium III. cap. Cùm venisset, extra de sacra vnctione.

CAPVT QVARTVM.

Idem probatur ex Conciliis.

PRIMVM est ELIBERTINVM Concilium antiquissimum cano. 38. Postquàm enim dixerat posse laicum in necessitate baptizare, addit: *Si superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.* Idem etiam infrà canone 77. iubet Diacono, si quos baptizauerit.

SECVNDVM est Concilium ARELATENSE I. tempore S. Sylvestri celebratum, quod canone 8. iubet hæreticis ad Ecclesiam redeuntibus, si baptizati fuerint in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non iterum tradi Baptismum, sed manus ab Episcopo imponi, vt accipiant Spiritum sanctum: quia nimirum hæretici illi Baptismum dare solebant, sed non Confirmationem.

TERTIVM est ARELATENSE II. sub eodem Sylvestro, quod idem statuit cano 17. nisi quod exprimit etiam Chrisma cum manus impositione. D

QVARTVM sit LAODICENVM etiam antiquissimum, vbi cano. 7. iubentur Nouatiani sancto Chrismate inungi; & cano. 48. *Oportet*, inquit, *baptizatos sacratissimum Chrisma percipere, & cœlestis regni participes fieri.*

QVINTVM sit AVRELIANENSE Concilium apud Gratianum de consecr. distin. 5. cano. Vt ieiuni: *Vt ieiunium*, inquit, *ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis, vt moneantur confessionem prius facere, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere.*

SEXTVM sit MELDENSE Concilium apud eundem Gratianum eadem distin. cano. Vt Episcopi: *Vt Episcopi*, inquit, *non nisi ieiuni per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant.*

SEPTIMVM sit Concilium II. HISPALENSE canone 7. vbi idem repetitur quod suprà ex Leone I. citauimus.

OCTAVVM sit Concilium, quod celebrauit S. Bonifacius Episcopus, & Martyr, quod exstat in vita ipsius in tomo 3. Surij, vbi statutum est, vt Episcopi circumirent diœceses Confirmando.

His accedant Concilia tria Generalia, VI. Synodus can. 7. Florentinum in instruct. Armenorum, & Trident. sess. 7. can. 1. de Confirmatione.

CAPVT QVINTVM.

Idem probatur ex Patribus Græcis.

PRIMVS ex Patribus Græcis sit DIONYSIVS Areopagita. Is de Eccles. hierar. cap. 2. pag. 2. sic habet: *Baptizatum indutum alba vestè ad Pontificem ducunt; ille diuino, ac deifico prorsus vnguento virum signat,* & pag. 3. *Perficiens illa vnctio facit perfectum.* & cap. 4. pag. 3. *Sed & ipsis, qui sacratissimo regenerationis mysterio consecrantur, aduentum Spiritus sancti consummans vnguenti munctio elargitur.* Hic vides cæremoniam, & eius effectum, ac proinde Sacramenti proprie dicti rationem. B

SECVNDO loco prodeat CLEMENS Alexandrinus, qui teste Eusebio lib. 3. histor. cap. 17. secundum versionem Christophorsoni refert historiam iuuenis cuiusdam à S. Ioanne Apostolo commendati curæ, ac diligentiæ episcopi nuper creati, ac inter alia sic loquitur: *Qui* (Episcopus) *eum Baptismi Sacramento illuminauit, postea vero sigillo Domini tanquam perfecta, & tuta eius animi custodia obsignauit.* Vbi apertè loquitur de Sacramento Confirmationis, quod est sigillum Dominicum in fronte impressum, & custodiam præbens per gratiam quam confert. C

III. IVSTINVS quæst. 137. Orthodoxorum, scribit peractis mysteriis Baptismi, consignari fideles sacro vnguento.

IV. ORIGENES homil. 8. in Leuiticum prope finem: *Sic ergo*, inquit, *conuersis à peccato purificatio quidem per illa omnia datur quæ superius diximus: donum autem gratiæ Spiritus per olei imaginem designatur, vt nõ solùm purgationem consequi possit is, qui conuertitur à peccato, sed & Spiritu sancto repleri.* Et homil. 9. vltra medium: *Omnes*, inquit, *quicunque vnguento sacri Chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ad omnem Ecclesiam dicit; Vos autem genus electum, regale sacerdotium.*

V. CYRILLVS Hierosolymitanus ex quinq; catechesibus mystagogicis, 1. & 2. scripsit de Baptismo, 3. de Sacramento Confirmationis, 4. & 5. de Eucharistia, quæ sunt tria Sacramenta, quæ eodem die percipiuntur à Neophytis. Vnde apparet Cyrillum non tantùm habuisse Confirmationẽ pro Sacramento, sed etiã pro Sacramẽto propriissimè dicto, quãdoquidem illud in numero ponit cum Baptismo, & Eucharistia. Præterea catechesi 3. iam citata, sic loquitur: *Quemadmodum panis Eucharistiæ post sancti Spiritus inuocationẽ non amplius est panis communis, sed est corpus Christi; sic & sanctum hoc vnguẽtum, non amplius est vnguentũ nudum, postquã iam consecratũ est, sed est Chrisma Christi: quod aduẽtu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem energiam habet, quo frons, & alij sensus tui symbolicè inunguntur, & corpus quidem istio visibili vnguento perungitur, anima verò sancto ac viuifico Spiritu sanctificatur.* NOTA ad hunc locum. PRIMO conferri hîc etiam Chrisma cum Eucharistia; quod est argumentum vtrumque esse æquè propriè Sacramentum. SECVNDO nota, vnguentum

tum consecratum vim habere sanctificandi, quod est A proprium verorum Sacramentorum, quæ sunt instrumenta sanctificationis. TERTIO, non solùm vim habere sanctificandi, sed etiam reipsa verè animam sancto Spiritu sanctificari, cum frons Chrismate perungitur. QVARTO nota, hunc auctorem caute loquutum, cùm ait, panem Eucharistiæ post consecrationem esse corpus Christi; vnguentum autẽ post consecrationem non dixit esse Spiritum sanctum, ne putaremus à Cyrillo fingi similem transubstantiationem vnguenti, qualis fit in pane: sed dixit, non esse nudum vnguentũ, sed Chrisma Christi habens energiam sanctificandi à Spiritu sancto.

Idem Cyrillus ibidem docet, quẽadmodum Christus primò Baptismum accepit, secundò descendit in eum columba; tertiò excepit eum tentatio: ita nobiscum etiam fieri, qui primò baptizamur, deinde per Chrisma recipimus Spiritum sanctũ, & sic tãdem ad prælium descendimus cũ Diabolo. Ibidem etiam dicit, Christianum propriè denominari à Chrismate. Cùm enim Christianus dicatur quasi vnctus, non videtur dignus hoc nomine, qui non est vnctus hoc vnguẽto, quo Christiani perficiuntur. Denique ibidem etiam rectè dicit, Ioannem in sua epist. 1. cap. 2. cùm ait: *Et vos vnctionem quam accepistis ab eo, in vobis maneat, & vnctio docebit vos de omnibus*: ad hoc sanctum Chrisma allusisse per quod datur Spiritus sanctus, qui docet nos de omnibus.

VI. GREGORIVS Nazianzenus oratione in sanctum lauacrum: *At si tu*, inquit, *per Baptismum te ipsum obsirmaueris, ac præclarissimo, & firmissimo auxilio tibi in futurum caueris, animum scilicet, & corpus vnctione, &* C *Spiritu consignans, quemadmodum olim Israel nocturno illo, primigenósque tuente cruore; quid tibi accidet? & quod tibi præsidium comparatum erit? audi Salomonis paræmias; Si sederis, ait, intrepidus eris; si dormieris, suauis erit somnus tuus.*

VII. AMPHILOCHIVS in vita S. Basilij, si tamen is est verus auctor eius libri: *Baptizauit*, inquit, *Maximinus Episcopus Basilium, Eubulum, & vestiuit albis, atque vngens eos sancto Chrismate, tradidit eis viuificam communionem.*

VIII. THEODORETVS in comment. 1. cap. Cantic. *Qui initiantur Baptismo post Satanæ abnegationem, & cõfessionẽ fidei, veluti signo, ac nota regia spiritualis vnguenti Chrismate inuncti, sub ea visibili vnguenti specie inuisibilem sanctissimi Spiritus gratiam percipiunt.*

IX. Ioannes DAMASCENVS lib. 4. de fide, cap. 10. *Oleum*, inquit, *in Baptismate assumitur, vnctionem significans, & Christos nos efficiens, & misericordiam Dei* D *nobis annuncians per Spiritum sanctum.* Vbi apertissimè loquitur de Sacramento Confirmationis, quod datur post Baptisma. Nam paulò antè dixit, Apostolis in forma ignis datum Spiritum sanctum; & mox subiungit, nobis dari per oleum. Certè autem Confirmatio Apostolorum in die Pentecostes non respondet Baptismo, sed Confirmationi per Chrisma. Et paulò pòst idem auctor dicit, Sicut columba attulit ramum oliuæ post diluuium; ita nobis post Baptismum, cuius figura fuit diluuium, aduenire Spiritum sanctum per oleum, cuius figura fuit illa columba cum ramo oliuæ. Denique verba Græca τὸ ἔλαιον βαπτίσματι παραλαμβάνεται, rectiùs verterentur: *Oleum Baptismati succedit*, quàm, *Oleum in Baptismate assumitur*, vt Oecolampadius vertit. Nam in Græco non est, *in Baptismate*; & verbum παραλαμβάνω, propriè dicitur de eo, quod assumitur, vt alteri succedat.

CAPVT SEXTVM.

Idem probatur ex Latinis.

TERTVLLIANVS in lib. de resurrectione carnis, videtur totum ritum breuissimè cõprehendere, id est, vnctionem, signum crucis, & impositionem manus: *Caro*, inquit, *vngitur, vt anima consecretur; caro signatur, vt anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur.* Et ibidem coniungit hoc Sacramentum cum Baptismo, & Eucharistia: nam antea dixerat: *Caro abluitur, vt anima emaculetur.* Et post illa omnia subiungit: *Caro corpore Christi vescitur, vt anima de Deo saginetur.* Idem in lib. 1. contra Marcionẽ non procul à fine, iterum coniungit olei vnctionem cum aqua Baptismi, & pane Eucharistiæ: & similiter in libro de præscriptione hæreticorum. Denique in libro de Baptismo, sic ait: *Exinde egressi de lauacro perungimur benedicta vnctione.* Et paulò pòst. *In nobis carnaliter curritur vnctio, sed spiritualiter proficit.* Et paulò pòst: *Debinc manus imponitur per benedictionem aduocans, & inuitans Spiritum sanctum.* B

II. S. CYPRIANVS lib. 1. epist. vlt. *Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit.* Et lib. 2. epist. 1. *Tunc demum plenè sanctificari, & esse Filij Dei possunt, si Sacramento vtroque nascantur.* Vides, Sacramentum vocati Confirmationem, & cum Baptismo conferri. Item in epistola ad Iubaianum: *Nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, per præpositos Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem, & manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.* Si quis obiiciat, Cyprianum in his omnibus locis agere causam Anabaptismi: Respondendum est, id quidem esse verum, sed non ob id esse falsa, quæ de ritu, & effectu sacri Chrismatis ab eo dicuntur. Nam Ecclesia Catholica semper notauit errorem Cypriani de Anabaptismo; nunquam notauit vt errorem id, quod ille scripsit de Confirmatione; & S. Augustinus lib. 5. de Baptismo refellit argumenta Cypriani pro Anabaptismo, nec tamen vnquam, vel vno verbulo damnat, quæ Cyprianus de hoc Sacramento tam magnificè scripsit.

III. Auctor SERMONVM de operibus Cardinalibus Christi, quæ habentur inter opera Cypriani, tametsi reuera non est Cyprianus, est tamen antiquus, & doctus, & apertissimè tribuit Chrismati consecrato vim sanctificandi eo modo, quo Cyrillum loquentem audiuimus. Sic enim loquitur in sermone de vnctione Chrismatis: *Hodie in Ecclesia ad populum acquisitionis sanctificandum, in participatione dignitatis & nominis sacrum Chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum regiæ, & sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiandis diuinitus ista vnctio instituta.* Et infrà loquens de Chrismate: *Sanctificatis elemẽtis iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentius operatur, & adest, veritas signo, & Spiritus Sacramento.* Et infrà: *Et huius vnctionis beneficio, & sapientia nobis, & intellectus diuinitus datur; consilium, & fortitudo cœlitus illabitur; scientia, & pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti cum spiritualibus nequitijs colluctamur.*

IV. EVSEBIVS Emissemus, seu quicunque fuit auctor (nam sine dubio Latinus fuit, & insignis) in sermone de Pentecoste: *Quod*, inquit, *nunc in confirmandis Neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentium populo donauit* vniuersis

Universidad de Deusto
Biblioteca

vniuersa. Et infrà: *Ergo Spiritus sanctus, qui super aquas* A *Baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam.*

V. PRVDENTIVS in *Περιστεφανων*: cùm pugnam luxuriæ & sobrietatis describit:

Post inscripta, inquit, oleo frontis signacula, per quæ
Vngaenum regale datum est, & Chrisma perenne.

Et in hymno ante somnum:

Cultor Dei memento
Te fontis, & lauacri
Rorem subisse sanctum,
Te Chrismate innotatum.

VI. PACIANVS in lib. de Baptismo: *Lauacro, inquit, peccata purgantur. Chrismate sanctus Spiritus superinfunditur: vtraque verbi illa, manus & ore emissitis impetramus.* Item in 1. epist. ad Symphronianum Nouatianum: *Si ergo & lauacri, & Chrismatis potestas, maiorum longè Charismatum ad Episcopos inde (ex Apostolorum forma) descendit; & ligandi quoque ius adfuit, atque soluendi.* Vbi vides, Chrisma non solùm coniungi cum Baptismi & Pœnitentiæ Sacramento, sed etiam anteponi Sacramento Pœnitentiæ: dicit enim esse potestatem maiorum Charismatum, posse Chrismate inungere quàm soluere, vel ligare: & inde probat posse episcopum soluere, & ligare, quia potest baptizare, & Chrismate consignare, quæ sunt maiora munera. Idem in epist. 2. *Vestræ plebi, inquit, vnde Spiritus, quam non consignat vnctus sacerdos?*

VII. AMBROSIVS lib. 3. de Sacramentis, cap. 2. *Sequitur, inquit, spirituale signaculum, quia post fontem sequitur vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur.* Et libro de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 7. *Repete, quia accepisti signaculum spirituale.* Et infrà: *Serua quod accepisti, signauit te Deus Pater, Confirmauit te Christus Dominus.* C

VIII. HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, posteaquam dixerat, Episcopos baptizatis per impositionem manuum dare Spiritum sanctũ, subiungit: *Exigis, vbi scriptum sit? In actibus Apostolorum. Sed etsi non Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret.*

IX. AVGVSTINVS lib. 15. Trinit. cap. 26. dicit, Ecclesiam adhuc seruare, quod fecerunt Apostoli Actor. 8. vt eius præpositi manus imponant ad Spiritum sanctum accipiendum. Ibidem etiam meminit Chrismatis. Item in præfatione 2. concionis in Psal. 26. dicit, hac vnctione spiritualiter homines perfici. Item lib. 3. de Baptismo, cap. 16. & tract. 6. in epist. Ioannis dicit, nunc quidem non loqui linguis, quibus imponuntur manus post Baptismum, tamen reue- D ra accipere Spiritum sanctum, & latenter, atque inuisibiliter infundi charitatem. Sed præcipuus locus est libro secundo contra literas Petiliani, capite 104. *In hoc vnguento, inquit, Sacramentum Chrismatis vult Petilianus interpretari: quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut & ipse Baptismus; sed potest esse in hominibus pessimis.* Et infrà: *Discerne igitur visibile sanctum Sacramentum, quod esse & in bonis, & in malis potest: illis ad præmium, istis ad iudicium, ab inuisibili vnctione charitatis, quæ propriè bonorum est.*

X. BEDA lib. 6. in Lucam, exponens illa verba Luc. 22. *Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem olivarum. In montem, inquit, oliuarum discipulos eduxit, vt omnes in monte sua baptizatos altissimo sancti Spiritus Chrismate confirmandos esse designet.*

His accedant qui de hoc Sacramento ex professo tractant. XI. Rabanus lib. 1. de Instit. clericorum, cap. 30. XII. Amalarius libr. 1. de officiis Ecclesiasticis. XIII. Hugo lib. 2. de Sacramentis, pag. 7. & XIV. Magister cum omni Schola lib. 4. Sent. dist. 7.

His accedant tria miracula ad huius Sacramenti confirmationem à Deo ostensa. PRIMVM exstat apud Optatum lib. 2. vbi refert, ampullam S. Chrismatis ab Arianis per fenestram profectam, Angelica manu sustentatam collidi non potuisse. ALTERVM exstat in vita S. Remberti Bremensis Episcopi apud Surium tomo 1. in mense Februario, quæ scripta est ante annos DCC. Ibi legimus S. Rembertum inter confirmandum cæcum illuminasse. TERTIVM exstat in vita S. Malachiæ à S. Bernardo scripta: *Puerũ, inquit Bernardus, mente captum, ex his quos lunaticos vocant, inter confirmandum sacra vnctione curauit.* Loquitur autem de Malcho Episcopo Sanct. Malachiæ præceptore. B

CAPVT SEPTIMVM.

Diluuntur solutiones aduersariorum ad Patrum testimonia, quæ sunt etiam argumenta ipsorum contra veritatem.

NVNC quid aduersarij ad tam multa Patrum testimonia respondeant, & quid nobis obiiciant, videamus. Caluinus PRIMO simpliciter reiicit Patres. Nam lib. 4. cap. 19. §. 4. Hieronymum dicit in eo hallucinari, quòd Apostolicam obseruationem esse putauerit ritum Confirmationis. Et §. 8. & 10. vehementissimè inuehitur in S. Melchiadem, vt supra cap. 1. notauimus. Denique §. 12. ita loquitur: *Iam verò cum verbo Dei, & probabili ratione defici se videant prætexunt, quod solent, vetustissimam esse hac obseruationem, & multorum seculorum consensu firmatã. Etiamsi id verum esset, nihil tamen efficiunt. Non è terra est Sacramentum, sed è cælo; non ex hominibus, sed ab vno Deo.* Hæc ille. QVASI verò nos adferamus Patres, vt Sacramentum ab iis institutum doceamus. Fatemur Sacramenta esse de cœlo, non de terra: sed tamen testes Sacramentorum homines adhibemus. Quanquam neque testimonium hoc de terra dici debet, sed de cœlo: non enim hoc testimonium ex capite suo ipsi confingunt, sed ex Apostolorum doctrina, & traditione deducunt. Adde, quòd nec admittimus nos destitui verbo Dei, vt in 2. cap. ostendimus.

SECVNDO; Idem Caluinus ibidem negat Patres agnouisse hoc Sacramentum: *Sed quid, inquit, vetustatem obiectant, cùm veteres dum propriè eloqui volunt, nusquam plura duobus Sacramentis recenseant? Si ab hominibus petendum esset nostræ fidei præsidium, habemus artem inexpugnabilem, nunquam veteribus agnita fuisse pro Sacramentis, quæ isti Sacramenta ementiuntur. De manuum impositione loquuntur veteres, sed an Sacramentum vocant? Augustinus apertè affirmat lib. 3. de Baptismo, cap. 16. nihil aliud esse, quàm orationem.* Addit Kemnitius pag. 319. Gratiani auctoritatem, qui can. Arianos 1. q. 1. ex hoc loco Augustini colligit, manus impositionem, non esse Sacramentum, quia repeti potest; cùm nihil sit, nisi oratio quædam.

Hæc secunda solutio duobus clarissimis mendaciis constat. Quod enim Caluinus ait, veteres non agnoscere nisi duo Sacramenta propriè dicta, constat esse mendacium ex testimoniis citatis, & idem mendacium refutauimus cùm ageremus de numero Sacramentorum. Quod autem Caluinus negat veteres Sacramentum appellasse ritum Confirmationis, mendacium

dacium esse patet ex testimoniis Melchiadis, & Eu- A sebij, Cypriani, atque Augustini suprà citatis. Ad locum ex Augustino citatum, RESPONDEO; Augustinum loqui de simplici manus impositione, quæ fiebat in reconciliatione pœnitentium, non de manus impositione cum Chrismate, quæ est propriè Sacramentum Confirmationis.

At instat Caluinus, atque ait: *Neque hic mihi putidis suis distinctionibus obganniant, non ad Cõfirmationem illud Augustinum retulisse, sed ad curatoriam, vel reconciliatoriam. Exstat liber, &c.* Ac probat hîc agi de vtraque simul, quia loquitur Augustinus de hæreticis, qui ad ecclesiam redeunt, qui quidem non rebaptizantur: tamen imponuntur eis manus, & eo modo datur eis spiritus sanctus. Et confirmat hoc idem ex libro 5. cap. 23. de Baptismo.

RESPONDEO, hæc omnia si quid probarent, probarent solùm Confirmationem esse Sacramentum iterabile; non autem probarent, non esse Sacramentum propriè dictum, quod Caluino probandum erat. Nam sic loquitur AVGVSTINVS: *Manus autem impositio non sicut Baptismus repeti non potest: quid enim est aliud, nisi oratio super hominem?* Vbi Augustinus ex eo, quòd manus impositio est oratio, non colligit non esse Sacramentum quod repeti non potest. Alioqui Sacramentum esse manifestè probatur. Nam hîc est materia sensibilis, impositio manuũ; est forma, oratio; est effectus, gratia Spiritus sancti, vt ipse Caluinus contendit. Cur ergo non est Sacramentum: At neque ex hoc probari potest Confirmationem esse Sacramentum iterabile. Nam (vt dixi) non agitur hîc de Confirmatione, sed de reconciliatione pœnitentium. Id quod probo his rationibus. B

PRIMO, Augustinus passim docet Confirmationem fieri Chrismate, vt patet ex locis supra allegatis. Hic autem non solùm non meminit Chrismatis, sed apertè indicat se loqui de impositione manuum sine Chrismate; alioqui non diceret: *Quid est aliud, nisi oratio?* posset enim responderi, est consecratio, & consignatio per Chrismatis vnctionem. C

SECVNDO, Sacramentum Confirmationis semel datum non potest repeti, vt ex Concilio Tarraconẽsi & ex rescripto Gregorij II. testatur Gratianus dist. 5. de consecrat. cano. Dictum est, & cano. De homine. Et præterea idem apertè colligitur ex Augustino lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. vbi dicit, Sacramentum Confirmationis, sicut etiam Baptismi interdum in pessimis hominibus esse, & manere, licet ad iudicium. Quod si manet etiam in pessimis, non debet, nec potest eis dari, cùm reconciliantur, quia iam habent, nec amiserunt. At hoc loco dicit, ma- D nus impositionem repeti posse: non igitur loquitur de manus impositione Confirmatoria.

TERTIO, Augustinus loquitur de reconciliatione hæreticorum, vt Caluinus fatetur, & ex vtroque loco citato perspicuum est. Sed manus impositio reconciliatoria distincta erat, præsertim in Ecclesia Occidentali à manus impositione Confirmatoria; ergo non loquitur Augustinus de Cõfirmatoria. Assumptio probatur tum ex Virgilio Papa in epist. 1. cap. 3. vbi hoc expresè testatur: tum ex Gregorio lib. 9. epi. 61. vbi dicit, Arianos in Ecclesia Orientali, consueuisse recipi per vnctionem Chrismatis; in Occidentali per solam impositionem manuum. Cuius diuersitatis ratio assignari solet, quia Ariani Occidentales non confirmabãtur per Chrisma in sua secta, Occidentales autem confirmabantur; & ideò in Oriente oportebat eos vngere, cùm redibant ad Ecclesiam, quia hoc eis deerat. Vnde etiam in Concilio Nicæno ex Arabico nuper trãslato cano. 31. iubentur Ariani inungi, cùm ad Ecclesiam veniunt. Vel certè si etiam in Occidente Ariani reiiciebant Cõfirmationem; tamen cùm ad Ecclesiam redibant, non statim Chrismate vngebantur, sed postea per oportunitãtem, vt modò facimus cum Lutheranis. Vel denique illa vnctio in Ecclesia Orientali non erat Sacramentum, sed ritus quidam. Quidquid sit, Gregorius expresè dicit, in Occidente non inungi, sed simpliciter reconciliari per impositionem manus. Quare S. Augustinus, qui de Ecclesia Occidentali erat, cùm loquitur de reconciliatione hæreticorum per impositionem manuum, non agit de Confirmatione, quæ non fit sine vnctione, sed de simplici recõciliatione.

At duo videntur obstare huic nostræ explicationi. VNVM, quod Augustinus lib. 3. de Baptismo, cap. 16. id est, in illo ipso capite, vbi dicit, impositionem manuum nihil esse, nisi orationem, dicit etiam per eam manuum impositionem nunc non exspectari, vt homines loquantur linguis, vt fiebat tempore Apostolorum, sed satis esse si infundatur Spiritus sanctus inuisibiliter: quem locum nos suprà citauimus pro Sacramento Confirmationis. Ergo Augustinus loquitur de manus impositione Confirmatoria; vel certè æquiuocè accipit in vno, & eodem capite manus impositionem; quod videtur absurdum. ALTERVM est, quod lib. 5. de Baptismo, cap. 23. Augustinus dicat per manus impositionem reconciliatoriam dari Spiritum sanctum. At hîc per nos est effectus Confirmationis; ergo eadem erat apud Augustinum impositio manus Confirmatoria, & reconciliatoria.

Respondeo ad PRIMVM, vario modo accipere Augustinum in eo capite manus impositionem, sed sine vllo vitio. Nam positum eius erat soluere argumentum S. Cypriani, qui ex eo, quòd in sola Ecclesia Catholica dari potest, & accipi Spiritus sanctus, colligebat Sacramenta hæreticorum non esse vera, & rata. Ad hoc argumentum diluendum Augustinus initio capitis explicat, quid intelligi debeat per Spiritum sanctum cùm dicitur non posse dari, vel accipi, nisi in Ecclesia Catholica per manus impositionem: ac dicit intelligi donum charitatis; hoc enim non possunt habere nisi boni, & ideò non nisi in Ecclesia Catholica, quia extra illam nulli sunt boni. Hoc autem loco accipit Augustinus manus impositionem in genere, siue sit Confirmatoria, siue reconciliatoria, siue (vt sic loquar) Ordinatoria: semper enim per eam datur gratia, & charitas, nisi ponatur obex. Deinde vult Augustinus ostendere per manus impositionem dari reuera donum charitatis; & declarat exemplo manus impositionis Confirmatoriæ, cùm dicit; nunc non exspectari, vt loquantur linguis, quibus manus imponitur, sed latenter eis infundi charitatem. Itaque hîc iam accipit manus impositionem magis strictè (id est, pro sola Confirmatoria) nec tamen est vitiosa æquiuocatio, quia quod conuenit toti generi, rectè declaratur exemplo vnius speciei. Postea redit ad argumentum Cypriani, & distingoit tria; Sacramentum, donum Spiritus sancti gratis datum, vt prophetiam; & donum gratum faciens, id est, charitatem; ac dicit extra Ecclesiam, vel in malis hominibus esse posse duo priora, non tamen tertium, & idcirco debere ad Ecclesiam redire, vt in ea per manus impositionem reconciliatoriam illud accipiant. Et quia poterat aliquis suspicari, non posse repeti hanc manus impositionem, sicut non potest repeti Baptismus, nec Confirmatio; nec Ordinatio; ideò

Universidad de Deusto
Biblioteca

ideò Augustinus subiungit, posse repeti manus im- A
positionem, id est, reconciliatoriam, quia nihil est aliud, nisi oratio super hominem, id est, non est consecratio aliqua, quæ maneat, & characterem imprimat, vnde repeti non possit, sed est tantùm cæremonia adiuuans orationem.

Ad Altervm argumentum respondeo, vt iam dixi, Spiritum sanctum dari, per omnem impositionem manuum, sed ad varios effectus. Nam per impositionem manuum Confirmatoriam datur ad roborandam animam in fidei confessione; per Reconciliatoriam datur ad remissionem peccatorum; per Ordinatoriã datur ad potestatẽ ministrãdi Sacramẽta.

Ad locum Gratiani à Kẽnitio additum Respondeo; Gratianum velle dicere non esse Sacramẽtum Ordinis, vel etiam Confirmationis, impositionem manuum, de qua loquitur Augustinus; id quod rectè B
ille dicit, ac rectè etiam probat ex eo, quod repeti potest. Non autem negat esse Sacrameutum reconciliationis: nam alioqui etiam Eucharistia repeti potest, & tamen est verissimum Sacramentum.

Tertia solutio est, quòd apud veteres Confirmatio fuerit tantùm Catechesis puerorum, qui in infantia baptizati fuerant. Ita Caluinus ibidem §.4. & 13. vbi citat Leonem epistola 35. & 77. & Hieronymum contra Luciferianos: quam eandem solutionem omnes alij amplectũtur. At vanissima est: nam Primo nec Scriptura, nec vllus veterum meminit huius Catechesis. Scriptura Acto.8. & 19. dicit, Apostolos orasse, & imposuisse manus, & eo modo dedisse Spiritum sanctum: examinis puerorum nulla mentio. Similiter loquuntur Patres, vt suprà ostendimus. Porrò etiam S. Leo epist. 55. & 77. nihil dicit de hac re; nam loquitur de reconciliatione hæreticorum, C
non de examine puerili. Hieronymus quoque examen non nominat. Præterea ista solutio non solùm non est conformis Patrum doctrinæ, sed etiam ei repugnat. Patres enim dabant Cõfirmationem per vnctionem, & manus impositionem etiam infantibus, vt expresse docent Innocentius I. epist. 1. & liber de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 52. & Ordo Romanus. Et Præterea id certissimum est, quia dabant olim infantibus etiam Eucharistiam, vt patet ex Cypriano in sermo. de lapsis, & tamen Eucharistiam non dabant, nisi post Confirmationem, vt ex Dionysio, Ambrosio, & aliis patet. At certè infantes non sunt capaces examinis nec Catechismi; nec aduersarij volunt examen etiam infantium, sed puerorum iam adultorum; igitur euidens est, omnes Patres non loqui de ritu Confirmationis, quam sibi hæretici hoc tempore confinxerunt. Denique, omnes D
ferè Patres meminerunt Chrismatis, & signaculi crucis in fronte, & in hoc ponunt essentiam huius Sacramenti, vt ex eorum testimoniis constat.

Iam verò Kemnitius in secunda parte Exami. pag. 297. & deinceps differit de sententiis Patrum, ac ad quinque capita reuocat omnes suas solutiones. Primo dicit, multos auctores qui citantur pro Sacramẽto Confirmationis, esse apocryphos, & suppositicios. At id nihil est. Nam etiamsi epistolæ citatæ Clementis Romani, Melchiadis, Eusebij, & Vrbani, nec non liber Dionysij Areopagitæ, homiliæ Eusebij Emisseni, & sermones Cypriani de operibus Cardinalibus Christi, sint apud nonnullos dubiæ, vel etiam suppositiciæ: tamẽ multos habemus alios certissimos, & probatissimos auctores, & isti ipsi sunt antiquissimi, & optimi, licet non sit certum, an sint illi, quorum nomina præferunt.

Secvndo Kemnitius addit, alios auctores qui de Chrismate agunt, certos quidem esse, sed ex schola Montani prodiisse, vt Tertullianum, & Cyprianum. Sed hoc esse impudens mendacium, demonstrauimus cap. 1.

Tertio dicit, alios esse auctores certos; & probatos, qui de vnctione mentionem faciunt, sed eam vocare Sacramentum impropriè, & largo modo, quia est humana cæremonia quædam in Baptismo adhiberi solita: sicque exponit loca Augustini à nobis citata ex libro 15. Trinitat. cap. 26. & lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. At multum hîc errat Kemnitius. Suprà enim ostendimus, Patres ferè omnes distinguere Confirmationem à Baptismo, & effectum spiritualem ei tribuere, qui non cõuenit nisi verè ac propriè dictis Sacramentis. Id quod etiam manifestè patet ex locis Augustini citatis, quæ suo more Kemnitius truncata, & imperfectè citauit. Nam in priore loco dicit, Præpositos Ecclesiæ imponere manum, & Chrismate inungere ad hoc, vt detur Spiritus sanctus, vt olim fecerunt Apostoli Actor. 8. At certè Apostolorum actio non fuit humana cæremonia adiuncta Baptismo, sed alia, & quidem diuina, & efficacissima. In posteriore loco Augustinus multum laborat, vt ostendat veram Confirmationem posse dari, & accipi à malis, vt ipsum etiam Baptismum. At quid opus erat hoc probare de humana, & sterili cæremonia? quis enim de eo dubitare poterat? Deinde ibidem Augustinus dicit, malos accipere Sacramentum Confirmationis visibile, sine inuisibili gratia Spiritus sancti, idque ad iudicium. At certè non distingueret Sacramentum visibile ab inuisibili gratia in malis, nisi crederet in bonis ista cõiungi, & vnum per alterum dari: neque ad iudicium sumitur cæremonia humana, etiam si à malis sumatur. Denique ibidem Augustinus dicit, Sacramentum Chrismatis esse sacrosanctum, sicut ipse Baptismus. At quanta blasphemia fuisset æquare humanam cæremoniam Sacramento Baptismi?

Qvarto Kemnitius dicit, etiam si veteres variè loquantur de hac re, tamen nullum esse in puriore antiquitate Patrum, qui detrahat Baptismo suos effectus, & eos tribuat Chrismati, vt modò faciunt Papistæ. Et quia Cyrillus videbatur illi valde obstare, in dubium reuocat, an sint eius illę Catecheses, & an ipse aliquando errauerit in fide, & tandem reiicit tanquam falsa, quæ dicit Cyrillus. Sed hæc omnia meræ nugæ sunt. Nam nec nos dicimus detrahẽdos esse Baptismo suos effectus, sed damus vtrique Sacramento effectus proprios. De Catechesibus autem Cyrilli nemo vnquã dubitauit, neque profert Kemnitius vllam rationem, vel cõiecturam, cur dubitandum sit. De fide autem, & probitate Cyrilli exstat egregium testimonium in epistola Concilij Cõstantinopolitani ad Damasum apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. vbi tota illa Synodus Oecumenica Cyrillum vehemẽter commendat, quòd multa, & varia certamina cum Arianis ob fidem Catholicã gesserit.

Qvinto Kemnitius dicit, Patres loqui valde dissimiliter ab auctoribus recentioribus. Nam veteres inculcant manus impositionem, quæ tamen nunc abolita est; item veteres nominant oleum, sed nullus probatus auctor addit mixtionem cum balsamo, vt modò faciunt omnes recentiores? veteres tribuunt Baptismo eos effectus, quos recentiores tribuunt Confirmationi, vt dare gratiam, dare Spiritum sanctum, perficere, armare contra Diabolum, &c. denique veteres Vnctionem annectunt Baptismo;

mo; recentiores separant, ac si duo essent Sacramenta. At hic etiam valde hallucinatur Kemnitius. Nam In primis falsum est, esse abolitam manus impositionem, vt suprà ostendimus, cap. 2. Deinde balsami cum oleo mixti expresse meminit Gregorius I. Papa in cap. primum Canticorum, qui certè probatissimus auctor est; sed de hac re postea. Præterea falsum est eosdem effectus tribui à Patribus Baptismo, quos nos tribuimus Cõfirmationi, etiamsi nomina effectuum sæpe sint eadem. Nam Baptismus dat gratiam, & Spiritum sanctum, sed ad alios effectus, quàm Confirmatio. Vnde etiam Dominus Ioan. 20. dedit Apostolis Spiritum sanctum per insufflationem; & tamen eodem tempore promisit illis Spiritum sanctum, Actor. 1. & dedit Actor. 2. sic etiam Baptismus armat, quia dat gratiam benè operandi. Sed Confirmatio addit peculiare robur ad profitendam fidem. Vnde dicitur Apostolis iam baptizatis Luc. vltimo: *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Denique Baptismus perficit in suo genere, quia facit verè, & integrè iustos, & Dei filios; & tamen Cõfirmatio adhuc perficit in alio genere: quomodo infans perfectus homo est, quoad essentiam, & tamen non est perfectus, quoad molem. Itaque iidem Patres, qui magnificè loquuntur de Baptismo, magnificè etiam loquuntur de Confirmatione, vt ex locis citatis patet.

Quod autem Kemnitius obiicit de coniunctione vnctionis cum Baptismo, ostendit eius imperitiam. Nam solebant veteres etiam Eucharistiam coniungere cum Baptismo, siue adultos, siue infantes baptizarent: & tamen nemo negat Sacramenta esse distincta, Baptismum, & Eucharistiam. Hoc tempore cùm baptizantur adulti, eodem die datur Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia, vt veteres faciebant: sed cùm baptizantur infantes, differuntur alia duo Sacramenta, donec ad vsum rationis peruenerint, qui ea percepturi sunt; quia non sunt ea Sacramenta infantibus necessaria, & maiori cum fructu, & reuerentia percipiuntur ab adultis. Neque in hoc à nobis Lutherani dissentiunt.

CAPVT OCTAVVM.

De materia Sacramenti Confirmationis.

Sequitvr Altera quæstio de materia huius Sacramenti, de qua, etsi quædam iam dicta sint in superiori quæstione, tamen accuratius res explicanda est. Igitur materiam huius D
Sacramenti remotam Catholici communi consensu esse docent, oleum balsamo admixtum, atque Episcopo consecratum: materiam verò proximam, quæ propriè est altera pars Sacramenti, vnctionem ex prædicto oleo in fronte adhibitam ad formã, seu figuram crucis. Hæretici hoc totum non modò reiiciunt, sed etiam rident, vt ex locis quæstione superiori indicatis intelligi potest; vbi pinguedinem per contumeliam vocant, & Kemnitius pag. 324. non putat impium, qui calices in itinere torrefactos, Chrismate isto inungat: & reipsa in Gallia Caluinistæ dicuntur ocreas suas Chrismate inunxisse. Vt autem commodiùs hæc veritas probari possit, statuam sequentes propositiones.

Prima propositio: *Chrisma, siue Vnctio, materia est Sacramenti Confirmationis.* Hæc certissima est Catholicis, ex Concilio Florentino in Instructione Armeniorum, & Concilio Tridentino, sessione septima, canone secundo, de Confirmatione. Probatur Primo ex duobus locis Scripturæ, vbi vel expresse fit mentio huius vnctionis, vel certè ad eam alluditur. Prior est, 2. Corinthiorum 1. *Qui confirmat nos Deus, & vnxit nos, & signauit, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Hunc locum exponunt de Sacramento Confirmationis, Ambrosius libro de iis, qui initiantur mysteriis, capite septimo, & Anselmus, ac Theodoretus in commentario, & verba ipsa satis apertè hoc significant. Nam imprimis verbum (*Confirmat*) proprium est huius Sacramenti, in quo robur datur. Deinde (*Vnxit nos*) vel refertur ad ipsam vnctionem externam, vel si referatur ad internam, fit allusio ad externam; ideò enim interna illa illustratio, & operatio Spiritus sancti dicitur vnctio, quia per vnctionem externam dari, B
& significari solet. Illud autem (*Signauit nos*) referri potest tum ad internam obsignationem per characterem, tum ad externum signaculum crucis, quod in hoc Sacramento in fronte imprimitur. Denique illud (*Dedit pignus Spiritus in cordibus*) apertissimè designat effectum principalem huius Sacramenti, qui est donum charitatis. Posterior locus est 1. Ioan. 2. Et vos vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis, &c. Hunc locum de hoc Sacramento exponit Cyrillus catechesi 3. mystagogica, & Augustinus tractat. 3. in epistola Ioannis, vbi dicit, esse quoddam Sacramentum vnctionis, cuius tantùm virtus inuisibilis sit.

Secvndo probatur, & quidem efficacius ex communi consensu Pontificum, Conciliorum, & Patrum Græcorum, ac Latinorum, quos suprà citauimus. Tametsi enim Scripturæ testimonia primum locum habent, quando perspicua sunt: tamen cùm ea non sunt ita manifesta, plus momenti habet Ecclesiæ auctoritas, quam ipsa Scriptura apertissimè commendat.

Secvnda propositio: *Materia Confirmationis non est oleum simplex, sed oleum mixtum balsamo.* Probatur Primo ex traditione maiorum. Nam imprimis Dionysivs Areopagita, etiamsi non nominat balsamum, tamen apertè describit ab effectu, seu proprietate: siquidem in Ecclesiastica hierarchia, capite quarto, parte tertia, dicit, Chrisma componi ex variis rebus, & odoriferum esse: *Discimus*, inquit, *vnguenti compositionem esse collectionem suauiter spirantium materiarum.* Secvndo Clemens lib. septimo, Constit. Apostolic. cap. 44. in benedictione Chrismatis mentionem facit fragrantiæ odoris. Tertio Fabianvs Papa, & Martyr in epistola 2. ad Orientales apertè dicit, Christum ipsum instituisse, vt Chrisma conficeretur ex oleo admixto balsamo. Qvarto Cyprianvs, vel quicunque est auctor, in sermone de vnctione Chrismatis: *Hodie*, inquit, *in Ecclesia sacrum Chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum sacerdotalis, & regiæ gloriæ exprimit vnitatem.* Qvinto Gregorivs Turonicus libro de gloria Martyrum, cap. 40. enarrans ingens miraculum, quod exstat etiam apud Prudentium in libro contra Iudæos, pro eo, quod Prudentius dixerat: *Lotus, & vnctus.* (sic enim requirebat ratio carminis) ille ait: *Baptismo lotus, & balsamo vnctus.* Vbi videmus, Gregorio interprete, tempore Prudentij in Chrismate fuisse balsamum; immò etiã diu ante Prudentij tẽpora. Is enim narrat historiam, quæ tẽpore Ethnici Imperatoris acciderat; qui cùm victimarum intestina inspiceret, & inde per ar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes dæmonum responsa quæreret, nihil efficere potuit; quod dæmones timuerint præsentiam adolescentis, qui cum Imperatore aderat, qui & Baptismo lotus, & Chrismate in fronte delibutus fuerat. A

SEXTO GREGORIVS Papa, vt suprà citauimus in primum cap. Canticorum, disertis verbis asserit, Chrisma ex oleo, & Balsamo confici: neque aliquid noui instituit, sed solum refert, quod in vsu Ecclesiæ erat. SEPTIMO Concilium II. Bracarense, can. 4. celebratum paulò post Gregorij mortem, expressè etiam meminit balsami; vt etiam Concilium Florentinum in institutione Armenorum, & omnes Scholastici ac recentiores auctores.

Ceteri Patres veteres, etiamsi non expressè balsamum nominent, tamen satis aperte idem significare videntur, cùm non oleum, sed Chrisma appellant vnctionem, quæ datur in Sacramento Confirmationis: nam ex Ecclesiæ vsu Chrisma non significat B simplex oleum, sed vnguentum confectum ex pluribus rebus. Id patet ex Innocentio III. cap. Pastoralis, extra de Sacramentis non iterandis; vbi referens quendam in Sacramento Confirmationis per errorem vnctum simplici oleo benedicto, non autem vnguento ex oleo & balsamo, vt est consuetudo; scribit eum vnctum fuisse simplici oleo benedicto, non Chrismate: vbi distinguit Chrisma ab oleo propter alterius liquoris admistionem. Sic etiam Concilium II. Carthaginense, canone tertio, & Concilium III. Carthaginense, cano. 36. dicunt, non licere presbytero Chrisma conficere. Quid autem est Chrisma conficere, nisi ex pluribus liquoribus vnum vnguentum facere?

SECVNDO accedit figura Testamenti veteris. Nam vnguentum, quod Deus iussit fieri Exodi 30. quo vngeretur tabernaculum, & sacerdotes; figura C erat Chrismatis, quo vngitur Ecclesia, quæ est vetum Dei tabernaculum, vt docent Cyprianus sermone de vnctione Chrismatis, & Petrus Damianus sermone primo de dedicatione. Illud autē erat ex oleo oliuarum cum admistione odoriferorum succorum, quorum vnum erat בשם quod stactem, & etiam balsamum fuisse dicitur.

DENIQVE accedit etiam congruentia, quam dum ridiculam videri vult Kemnitius, ipse se ridiculum probat. Ratio Theologorum, & ipsius etiā sancti Thomæ, tertia parte, quæst. 72. articulo secundo, est, quia debet materia Sacramenti significare effectum Sacramenti. Porrò effectus huius Sacramenti præcipuus est confirmatio in fide, quæ duo requirit; puritatem, & feruorem fidei in corde, & constantem confessionem in ore: primum apertissimè significatur oleo, quod liquor purissimus, & subtilis, lucidus, & calidus est: secundum non minus aptè significatur balsamo, quod bonum odorem effundit ad alios. D

Præterea huius Sacramenti effectus significati sunt in illis igneis linguis, quæ apparuerunt super Apostolos in die Pentecostes. Etsi enim Apostoli sine Sacramento confirmati sint illo die ab ipso Deo immediate, tamen non sine visibili symbolo effectum inuisibilem significāte. Illis ergo duobus symbolis, igni & linguis, seu potius vni ex duabus partibus constanti, id est, linguis igneis respondent optime in Sacramento nostro oleum, & balsamum, seu Chrisma ex oleo, balsamóque confectum.

Hanc rationem his verbis Kemnitius irridet pag. 286. *Arrige aures, optime lector, magnum enim, & insigne audies acumen.* Et infrà: *Miraberis scio, vbi audieris; Igni in Pentecoste respondet in Pontificia Confirmatione oleum. Qua ratione? quia oleum nutrit ignem. Sed idem facit etiam baculus quercineus fumo bene induratus. Speciei linguarum respondet balsamum, quia est odoriferum. Sed quid linguæ commune est cum odoribus? num lingua odoramur?* Hæc ille.

AT non mirum si absurdus homo, absurdè intellexit, quæ bene à doctis viris dicta, & scripta sunt. Non enim dicimus oleum respondere igni, quia nutrit ignem, sed quia sicut in Scripturis per ignem significatur sapientia, & charitas, & ipse Spiritus sanctus illustrans, & calefaciens corda, vt ignis illustrat, & accendit corpora: ita etiam in Scripturis oleum, siue vnctio significat eandem charitatem, & sapientiam, & ipsum Spiritum sanctum. Nam oleum res facit lucidas, & perspicuas, & simul fouet, emollit, penetrat, &c. Itaque de igne legimus Luc. 12. *Ignem veni mittere in terram*, & ad Hebræos 12. *Deus noster ignis consumens est.* & similiter de vnctione legimus, Act. 10. *Vnxit eum Spiritu sancto & virtute.* & 1. Ioan. 2. *Vnctio docebit vos de omnibus.* Non inueniet autem Kemnitius, vbi in Scripturis Spiritus sanctus baculo quercineo comparetur. Quod attinet ad linguas & balsamum, in eo posita est similitudo, quòd sicut per linguam communicatur vox, & eo modo foras prodit confessio fidei: ita per balsamum communicatur odor, & eodem modo significatur exterior protestatio veræ fidei. Sed de nugis Kemnitianis satis.

TERTIA propositio: *Chrisma quod est materia Sacramenti Confirmationis, prius consecratum ac benedictum esse debet.* In hac etiam Catholici omnes conueniunt. Et quia Caluinus, & Kemnitius hanc benedictionem superstitiosam, & magicam vocant, ita vt Caluinus libro quarto Institut. cap. 19. §. 8. vocet Chrisma consecratum, oleum Diaboli mendacio pollutum; & Kemnitius pagina 287. dicat appellari debere Chrisma excantatum: probanda est hæc veritas testimoniis veterum, sanctorum Pontificum, Conciliorum, Patrum.

Igitur probatur PRIMO ex traditione Ecclesiastica sanctorum Pontificum. Clemens Romanus satis fusè de ista consecratione tractat, quam etiam Apostolis tribuit lib. 7. Apostol. constit. cap. 42. & 44. Idē docet Fabianus Papa. & Martyr, in epist. 2. suprà notata, qui etiā addit singulis annis feria V. in Cœna Domini nouum Chrisma consecrandum. Damasus I. epist. 4. Innocentius I. epist. 1. cap. 3. Leo I. epist. 88. Gelasius I. epist. 1. Ioan. III. in epist. vnica. Gregorius I. cap. 1. Cantic. & Innocent. III. cap. Cum venisset, extra de sacra vnctione, disertis verbis docēt, Chrisma esse consecrandum, idque à solo Episcopo.

SECVNDO probatur ex Conciliis. Concilium Nicænum cano. 69. secundum Arabicum codicem in Latinum nuper conuersum, expressè meminit triplicis consecrationis, quæ etiam nunc in Ecclesia viget, id est, olei Catechumenorum, olei infirmorum, & Chrismatis. Concilium Laodicenum cano. 48. sacratissimum Chrisma vocat; quo nomine non illud appellaret, nisi consecratum esset. Concilium Romanum sub Syluestro cano. 5. prohibet presbyteris, ne Chrisma faciant, quia nimirum id ad munus Episcopi pertinet. Porrò Chrisma facere non est solùm miscere oleum cum balsamo, sed etiam simul consecrare: nam alioqui etiam pharmacopolæ Chrisma facere possent. Idem paulò pòst prohibuerunt Concilia Carthaginēsia II. can. 1. & III. can. 36. Concilium VI. Carthaginense can. 36. iubet Parochis, vt omni anno ante Pascha petant Chrisma ab Episcopo proprio, idque non per clericos iuniores, sed per seipsos, aut per

per illum, qui sacrario præest. Vbi videmus in hoc A Concilio, quod apud omnes est maximæ auctoritatis, idem haberi de Chrismate singulis annis renouando, quod habetur in epistola Fabiani, quam nonnulli apocrypham esse volunt. Videmus præterea quātam reuerentiam huic sancto oleo Concilium detulerit, cùm prohibuerit deferri à clericis iunioribus, sed expressè præceperit, vt ipse, qui præest paræciæ, aut certè qui præest sacrario, illud accipiat ab Episcopo. Idem habet Concilium Vasense can. 3. vbi etiā dicit, non decere, vt summa infimis cōmittantur, & ideò non debere Chrisma deferre clericum vllum, nisi vt minimùm sit Subdiaconus. Concilium Toletanum I. can. 20. iterum declarat soli Episcopo licere Chrisma consecrare, & ab eo petendum singulis annis paulò ante Pascha. Concilium II. Hispalense canone 7. I. Bracarense can. 37. Concilium sancti Bonifacij Martyris, quod exstat in vita ipsius, & VVormaciense Concilium can. 2. & 8. ac denique Florentinum in instruct. Armenorum idem habent. B

NOTANDVM autem est, hæc Concilia non solùm antiquissima esse, præter Florentinum, sed in diuersissimis prouinciis celebrata. Nicænum, & Laodicenum in Græcia, Romanum, & Florentinum in Italia, Carthaginensia in Africa, Toletanum, & Hispania, Bracarense in Lusitania, Vasense in Gallia, Concilium S. Bonifacij, & VVormaciense in Germania. Ex quo intelligi potest omninò, totam veterem Ecclesiam conculcare hæreticos huius temporis, qui Chrismatis consecrationem vt rem magicam exec rantur. C

TERTIO probatur ex patribus. DIONYSIVS Areopagitæ toto 4. cap. hierarchiæ Ecclesiasticæ de ista consecratione agit, quam etiam ab Apostolis sedidicisse affirmat. THEOPHILVS Antiochenus Episcopus ab Apostolo Petro VI. in lib. I. ad Autolycum (qui habetur in V. tomo bibliothecæ sanctorū Patrum) vocat sanctum Chrisma diuinum oleū; vbi etiam dicit Christianos ab hac vnctione denominari. Quod est NOTANDVM contra Kemnitium, qui pag. 305. arguit Cyrillum mendacij cōtra verbū Dei, quod dixerit non esse dignos nomine Christiani, qui non sunt vncti Chrismate: *Cùm tamen constet*, inquit Kemnitius, *nomen Christianorum ortum esse Antiochiæ, teste Luca Act. 11.* Quasi verò non potuerit Antiochiæ primum hoc nomen imponi, & tamen à Chrismate deriuari. Certè melius nouerat res Antiochenus Theophilus Antiochenus, & proximus Apostolicis temporibus, quàm Kemnitius Germanus, & qui paulò antè viuere cœpit.

TERTVLLIANVS lib. de Baptismate: *Exinde*, inquit, *egressi de lauacro perungimur benedicta vnctione.* CYPRIANVS lib. I. epist. 12. *Oleum*, inquit, *in altari sanctificatur; sanctificare autem olei creaturam non potuit, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam. Vnde nec vnctio spiritualis apud hæreticos esse potest, quando constet oleum sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos omnino non posse.* Auctor serm. de vnctione Chrismatis apud eūdem Cyprianum: *Hodie* (id est, feria V. in cœna Domini) *vnguentum ad sanctificationem paratur.* BASILIVS lib. de Spiritu sancto, cap. 27. *Benedicimus*, inquit, *aquam Baptismatis, & oleum Vnctionis.* CYRILLVS catechesi 3. mystagog. *Sanctum vnguentum non amplius est vnguentum nudum, posteaquam consecratum est, sed Christi Chrisma.* OPTATVS lib. 2. *Vt omnia*, inquit, *sacrosancta Episcopi vestri violarent, Eucharistiā iusserunt canibus infundi, & ampullam Chrismatis per fenestram, vt eam frangerent, proiecerunt.* At certè nec sacrosanctum Chrisma vocaretur, nec cum Eucharistia conferri posset, nisi consecratum. AVGVSTINVS lib. 5. de Baptismo, cap. 19. & 20. tractans argumentum Cypriani, quo ille probare volebat, hæreticos non habere vera Sacramenta, quia non possunt consecrare oleum, quo inunguntur baptizati vt accipiāt Spiritum sanctum: non ait (quod certè dicere debuit secundum Caluinum, & Kemnitium) non esse opus oleum consecrare, immò superstitionem, & incantationem esse olei consecrationem; sed respondet, posse hæreticos oleum cōsecrare, quia nimirum potestas consecrandi non est in illis ab hæresi sed ab ordinatione, quam veram, & sanctam susceperunt. Et probat à simili: nam si possunt sacerdotes homicidæ, & adulteri in Ecclesia, etiam Cypriano consentiente, oleum consecrare; cur non hæretici, modò sint verè ordinati? *Cur*, inquit, *ad verba, quæ procedunt ex ore homicidæ, possit Deus oleum sanctificare, & in altari quod hæretici posuerunt, non possit, nescio.* Vide etiā tract. 118. in Ioannem prope finem.

His accedant Beda in cap. 8. Actorum, Rupertus lib. 5. de diuinis officiis, cap. 17. & 18. Isidorus lib. 1. de diuinis officiis, cap. 28. Rabanus lib. 1. de Instit. clericorum, cap. 26. Alcuinus lib. de diuinis officiis, cap. de feria V. in cœna Domini, & Amalarius lib. 1. de officiis Ecclesiasticis, cap. de eadem feria V. & Petrus Damiani sermo. 1. de dedicatione templi.

QVARTA propositio: *Vnctio Chrismatis ad crucis figuram in fronte hominis baptizati fieri debet vt sit vera, & proxima Sacramenti huius materia.* Hæc satis patet ex locis suprà citatis. Expressè enim nominant signaculum in fronte ex pontificibus Damasus, Innocentius, Leo, Ioannes III. & Gregorius I. Ex Conciliis II. Hispalense, & Florentinum, ex Patribus TERTVLLIANVS lib. de præscriptione: *Signat*, inquit, *in fronte milites suos*; Cyrillus, catechesi 3. mystagog. Prudentius in *περιστεφανων*, Augustinus in Psal. 141. in illa verba: *In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi*; vbi dicit, Sacramenta varia, in variis partibus accipi, quædam toto corpore, vt Baptismum, quædam in ore, vt Eucharistiam, quædam in fronte; signaculum crucis in Confirmatione. Et causam reddit, quia frons est locus pudoris: datur autem hoc signaculū, vt non erubescamus Dominum confiteri, etiam coram persecutoribus. Idem habent Rabanus, Petrus Damiani, & alij omnes. D

CAPVT NONVM.

Soluuntur obiectiones contra materiam Confirmationis.

PRIMA obiectio Brentij in confessione VVittembergensi, cap. de Baptismo. Vsus Chrismatis ad elementa huius mundi pertinet, & ad Iudaicas cæremonias, à quibus nos reuocat Paulus Coloss. 2. *Si mortui estis cum Christo, ab elementis mundi huius, quid adhuc his detinemini?* RESPONDEO; Si argumentum valeret, probaret etiam nō esse vtendum aqua in Baptismo, nec pane in Eucharistia, quia his rebus vtebantur etiam Iudæi, cùm haberent aquam expiationis, & panes propositionis: quare sicut potuit aqua, & panis deseruire vmbræ, & veritati, sic potest etiam oleum. Paulus autem reuocat nos à cęremoniis Iudaicis, quæ verè elementa erant, & egena, vt ipse alibi dicit. cùm institiuare non possent: non autem à Sacramentis Christianis, licet in eadem materia consistat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDA obiectio Dionysius Areopagita non A obscure significat ritum Chrismatis desumptum ab athleticis vnctionibus Ethnicorum, & partim ex lege Mosaica. Ait Moses Deutero. 12. *Caue*, inquit, *ne imiteris Gentes, & requiras cæremonias earum*, &c. RESPONDEO; Dionysium tribuere Chrismatis doctrinam Apostolis Christi, non Ethnicis, aut Iudæis, vt suprà ostendimus. Quod autē ait de Iudæis, pertinet ad figurā huius sacramēti, non ad ipsam essentiam, & veritatem. Quod verò de athletis dicit, non pertinet ad cæremoniam, & cultum, vt somniat Brentius, sed ad effectum Sacramenti per similitudinem explicandum: vt enim athletæ vngebantur, vt vincerent in certamine corporali, ita nos vngimur sancto Chrismate, vt vincamus in certamine spirituali. Qua similitudine vtitur plurimi Patres, Chrysostomus, Diuus Ambrosius, Augustinus, & alij. Non igitur facit ad rem testimonium Deuteronomij: non enim athletæ vnguntur, vt ea cæremonia Deum colant.

TERTIA obiectio. Acta Conciliorum testantur Chrisma institutum esse à Syluestro, non igitur Apostolis in vsu esse potuit, vt Fabianus scribit. RESPONDEO; Acta Conciliorum, seu potius Damasus in vita Syluestri, solum testatur, Syluestrum præcepisse, vt presbyteri tangerent verticem baptizati Chrismate, quæ vnctio distincta est à Sacramento Confirmationis, quod in fronte ab Episcopo datur. Non potuisse autem Chrisma à Syluestro institui, euidenter patet ex Tertulliano, Theophilo Antiocheno, Cypriano, Cornelio, & aliis suprà citatis, qui fuerunt ante Syluestrum, & expressè Chrismatis meminerunt.

PRIMVM argumentum obijcit Kemnitius contra propositionem primam ex Scripturis. Nam Actor. 2. & 10. datur Spiritus sanctus sine vllo Chrismate. Item Act. 8. & 19. fit mentio impositionis manuum, non autem Chrismatis.

RESPONDEO; Quòd attinet ad cap. 2. & 10. Act. non fuisse in his locis ministerio Sacramentorū datum Spiritum sanctum, sed singulari priuilegio datum à Deo effectum Sacramenti sine Sacramento.

Quod verò pertinet ad alia duo loca, duæ dari possent responsiones. PRIOR est aliquorum Scholasticorum, qui dicunt Apostolos vario modo ministrasse hoc Sacramentum: ac primis quidem temporibus, quia visibiliter descendebat Spiritus sanctus, non vsos fuisse eos vlla vnctione, sed simplici manus impositione: siquidem, effectum internum satis testabatur externus ille ignis, qui diuinitus apparebat. At postea cùm formæ illæ visibiles cessassent, D tum adhibere eos cœpisse vnctionem, vt per eam significarent id, quod antea visibili specie diuinitus apparente significabatur. Si obijcias non potuisse Apostolos instituere materiam Sacramenti: Respōdent, eos non instituisse, sed à Christo id mandatum accepisse, vt modò vterentur manus impositione, modò Chrismate, prout oportunum esse iudicarent. Hæc solutio non est omnino improbabilis, & ab ea non abhorret sanctus Thomas tertia parte, quæstione 72. art. 2. & fortasse possent huc trahi testimonia Concilij Florentini, & Innocentij cap. Cùm venisset, extra de sacra vnctione, qui dicunt dari in Ecclesia Sacramentum Confirmationis loco manus impositionis Apostolicæ.

Est tamen ALIA solutio, quæ longè mihi probabilior videtur, Thomæ VValdensis tomo II. de Sacramentis, cap. 113. & Hugonis de sancto Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 7. cap. 2. qui dicunt idem esse vnctionem Chrismatis, & manus impositionem; qui enim inungit, manus imponit: & sic dicit eo vtrumque significari: etiāsi alterum tantū exprimi videatur. Hæc solutio probabilior est. Nam constat Apostolos in Cōfirmatione vsos esse Chrismate, cū id asserant Dionysius & Clemens; & præterea vnctionis meminerint antiquissimi auctores, Theophilus Antiochen⁹, Tertullianus, Cyprianus, Cornelij⁹, Origenes, & alij, ante quos non fuit vllum Concilium Oecumenicum in quo id institui potuerit. Constat etiam optandum esse, vt possit defendi, Apostolos semper eadem materia vsos, & non modò vna, modò altera: id enim tutius, & expeditius est. At cur, quæso, id non posset defendi? *Quia*, inquiunt, *Lucas meminit impositionis manuum, & non meminit Chrismatis.* Sed nec vsquam Lucas, aut alia Scriptura, aut etiam vllus veterum dicit Apostolos vario modo hoc Sacramentum ministrasse. Et præterea in verbis Lucæ posse intelligi etiam Chrisma, multis modis probare possumus; Apostolos autem mutasse materiam, nescio an vllo modo probari possit, nisi recentiorum auctoritate.

PRIMO igitur sic probo, Apostolos semper manus imponēdo signasse Chrismate, ac proinde Lucam ritum illum compendio perstrinxisse, & ex vna parte rem totam intellexisse. Nam Patres, qui vno in loco dicunt per impositionem manus dari Spiritum sanctum, iidem in alio loco dicunt dari per vnctionem Chrismatis, & aliquando vtrumque simul cōiungunt; ex quo apparet vtrumque ad vtrum hunc pertinere, & illis perinde esse, siue vnum, siue alterum exprimant. Tertullianus lib. de resurrectione carnis suprà citato, tractans hunc ritum, dicit, carnem vngi, signari, & manus impositione obumbrari: tamen in lib. de præscript. solùm exprimit signari in fronte; & lib. 1. in Marcionem, solùm exprimit vnctionem; lib. de Baptismo exprimit vnctionē, & manus impositionem. Ita videmus vnum auctorem modò vnam partem, modò duas, modò tres eiusdem ritus exprimere; & tamen semper rem eandē significare. Cyprianus libr. 1. epist. vltima solùm meminit vnctionis; lib. 2. epist. 1. solùm meminit manus impositionis, cùm de vna re, & eadem loquatur; in epistola verò ad Iubaianum, cum manus impositione addit signaculum dominicū, de quo nihil dixerat in prioribus duabus epistolis. Sic etiam Concilium Arelatense, can. 8. tantùm nominat manus impositionem; & tamen Concilium II. Arelatense paulò pòst celebratum, & eandem rem tractans, cano. 17. nominat vnctionem Chrismatis. Damasus, & Leo suprà citati, dicunt nō licere Chorepiscopis vngere frontem baptizatorum Chrismate: & tamen Ioan. III. hoc ipsum decretum citans, & nominatim allegans Damasum, & Leonē, ne semel quidē meminit Chrismatis, aut frontis, sed perpetuò hunc ritum vocat manus impositionem; ac eiusmodi exempla plurima possent adferri. Quid igitur mirum si S. Lucas ex vna parte totum ritum significarit?

SECVNDO idem probo alia ratione. Nam Patres, quando dicunt, solos Episcopos, per vnctionem Chrismatis dare Spiritum sanctum, semper allegant verba Lucæ Act. 8. vt patet ex Innocentio epist. 1. Damaso epist. 4. Leone epi. 88. Cypriano ad Iubaianum, Augustino lib. 15. Trinit. cap. 26. & ex aliis suprà citatis. Ergo aut Apostoli Act. 8. manus imponendo vngebant Chrismate, aut isti omnes patres male argumentantur. DICES; Benè illi argumentātur, quia licet Apostoli Acto. 8. non vterentur Chrismate, tamen Chrisma successit in locum manus impositionis,

nis, qua illi vtebantur. SED contrà; nam si ita esset, A saltem aliquis Patrum aliquando id significasset, vt intelligeremus vim argumenti ipsorum.

TERTIO idem probo ex aliis similibus Scripturæ locis, vbi breuissimè aliquid comprehenditur, & tamen necesse est plura intelligere. Exemplum esse potest, quod Paulus in epistolis ad Timoth. & ad Titum semper ordinationem vocat manus impositionem. Exemplum adfert Augustinus lib. de fide, & operibus, cap. 9. ex cap. 8. Actorum. ibidem enim legimus Eunuchum à Philippo baptizatum, cùm dixisset: *Credo filium Dei esse Iesum.* Augustinus autem rectè notat Lucam per compendium rem attigisse, sed omninò credendum esse de multis aliis interrogatum Eunuchum, & multas alias cæremonias adhibitas in illo Baptismo. Alterum exemplum esse potest id, quod Lucas ait, Apostolos baptizasse in nomine Christi Act. 8. 19. & alibi. Nam vt suprà ostendimus, B Apostoli baptizabant in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: sed Lucas id per compendium dicere maluit, sciens rem esse notissimam. Aliud exemplum esse potest in eo, quod Paulus ait ad Tit. 3. nos saluari per lauacrum regenerationis: vbi nihil dixit de verbo, & tamen intellexit sine vllo dubio lauacrum cum verbo, vt ipse idem alibi expressit Ephes. 5. Et multa sunt huiusmodi, quæ longum esset recensere.

Vna est hic difficultas, quòd videtur hæc nostra solutio repugnare Innocentio III. cap. Cùm venisset, extra de sacra vnctione, & Concilio Florentino in instruct. Armenorum. Nam Innocentius dicit per sōtis Chrismationē, designari manus impositionem Apostolorum: Concilium autem dicit loco illius manus impositionis dari nunc in Ecclesia Cōfirmationē.

RESPONDEO; In primis, non omnia quæ habentur in decretis, aut Conciliis ad fidem pertine- C re, sed solùm ea, quæ definiuntur: hoc autem, de quo agimus, non definitur, sed tantum obiter dicitur ad rem explicandam.

Dico tamen SECVNDO & melius, ac tutius, Innocentium, & Concilium non velle dicere, Chrisma esse loco impositionis manuum, quasi Apostoli non vterentur Chrismate, & nos non vtamur impositione manus: sed velle dicere, id ipsum quod Apostoli faciebāt, cùm dicebantur imponere manus, facere nunc Episcopos, cùm dicuntur Confirmare, vel Chrismare. Distinguitur enim in his locis, non ritus à ritu, sed modus loquendi à modo loquendi; & persōnæ à personis; & denique illa particularis impositio manuum ab ista, quæ modò est: siquidem tunc cōmuniter dicebatur hoc Sacramētum, impositio manus nunc dicitur communiter Confirmatio; præ- D terea illam dabant Apostoli, istam Episcopi; denique illa erat efficacior, quia cùm effectu interno dabat etiam externum, & cum gratia gratum faciente dabat etiam dona gratis data linguarum, & miraculorum, &c. Hac ergo ratione dici potest, id quod nunc sit, esse loco eius quod tunc fiebat, licet sit idem, quoad substantiam. Et quod hic sit sensus eorum locorum, probatur dupliciter. PRIMO, quia Concilium & Innocentius, non dicunt, Chrisma esse loco impositionis manuum, sed Sacramentum Confirmationis esse loco impositionis manuum. At certè Apostoli omnium consensu dabant Sacramentū Cōfirmationis, siue adhibuerint Chrisma, siue non. SECVNDO, quia Concilium & Innocentius ibidē dicunt Episcopos esse in Ecclesia loco, seu vice Apostolorum. At certè Apostoli veri Episcopi erant, licet aliquid etiā amplius haberent.

SECVNDA obiectio Kemnitij contra eandem propositionem sumitur ex Patribus. Nam vt ipse dicit Tertullianus in lib. de Baptismo dicit, hanc vnctionem sumptam esse ex veteri disciplina, id est, ex Testamento veteri: proinde nō a Christo institutam. Cyprianus in sermone de ablutione pedu, dicit has cæremonias nō à Christo, sed ab hominibus institutas. & in sermone de Chrismate dicit, relictam esse hanc vnctionē ex Testamēto veteri. Basilius ait nullum exstare λόγιον γεγραμμένον de vnctione Chrismatis. Atque ex his auctoribus dicit Kemnitius satis apertè refelli mendacium Fabiani Papæ, & Martyris, qui asseruit hāc vnctionē à Christo ipso Apostolis traditā.

RESPONDEO; Tertullianum id solum asserere, præcessisse in Testamento veteri figuras huius Sacramenti, ex quo non sequitur non esse à Christo institutum: nam ibidem asserit diluuium fuisse figuram Baptismi, & tamen fatetur Kemnitius non negasse Tertullianum Baptismum à Christo institutum. Cyprianus in sermone de ablutione pedum non loquitur de Sacramento Confirmationis, cùm dicit cæremonias Sacramentorum ab hominibus institutas sed intelligit alios ritus, quos adhibemus: immò contrarium colligitur ex hoc auctore. Nam in isto sermone de ablutione pedum, dicit Christum esse auctorem sui Sacramenti, & sermone sequenti, qui est de Chrismate, dicit hanc vnctionem esse diuinitus institutam; & esse Sacramentum; ex quo certe colligitur à Christo institutam. Neque obstat, quòd asserat manasse ex Testamento veteri, quia id intelligit ratione figurarum, vt diximus de Tertulliano. Porrò Basilius nihil affirmat contra nos aut sanctum Fabianum: neq; enim aut sanctus Fabianus, aut nos dicimus esse scriptam in diuinis literis institutionem Chrismatis, sed dicimus haberi ex traditione nō scripta, & tamen certissima; & cui fides habenda est, vt ipsi verbo scripto, vt ibidem scribit Basilius, libro videlicet de Spiritu sancto, cap. 27.

TERTIA obiectio Kemnitij contra secundam propositionem. Natiuum balsamum vna cum arboribus iam periisse constat. Scribit enim Plinius libro duodecimo, capite vicesimo quinto, verum balsamum solùm in duobus hortis Iudææ natci solitum; qui horti iam dudum vastati sunt: *Pro igitur*, inquit Kemnitius, *materia Confirmationis, si tanc essario balsamum requirit: neque potest suppleri artificioso, & facticio balsamo balsamum naturale: quemadmodum nec aqua Baptismi factitia aqua, nec vinum Eucharistiæ factitio aliquo vino.* His addunt quidam Catholici, non esse probabile Christum instituere voluisse Sacramentum aliquod in re tam incerta, rara, pretiosa, quæ vix magno labore, & sumptibus obtineri potest.

RESPONDEO; Quæstionem esse inter Theologos, vtrum balsamum requiratur in Chrismate necessitate Sacramenti, an solùm necessitate præcepti. Et quidem veteres omnes Theologi distinct. 7. lib. 4. sentent. & Iureconsulti in cap. Pastoralis, extra de Sacramentis non iterandis, docent balsamum requiri necessitate Sacramenti, ita vt Sacramentum irritum sit, si absque balsamo detur. Tamen recentiores quidam, Caietanus in 3. parte quæst. 72. art. 2. Dominicus à Soto lib. 4. sentent. dist. 7. quæst. 1. art. 2. & Franciscus Victoria in summa de Sacramento Confirmationis, putant balsamum non requiri ad essentiam Sacramenti, sed necessariò adhibendum ex diuino præcepto. Vtriq; nituntur quodā textu Iuris canonici c. Pastoralis, extra de Sacramentis non iterandis; quem textum vtraque opinio ad se trahit. Neutra

Universidad de Deusto
Biblioteca

opinio est de fide, vel contra fidem, & fallitur Kemnitius pag. 309. vbi docet, Concilium Florentinum definiuisse contra Scholasticos balsamum requiri in Chrismate. Nam Concilium non expressit, quo modo requiratur, sed dixit materiam esse oleū cum balsamo, vt etiam in Eucharistia dixerat materiam esse vinum cum aqua: & tamen omnes fatentur aquā non esse ita de essentia, vt sine ea sit ritus Sacramētum.

Ad argumentum autem Kemnitij nego balsamum verum, & natiuum periisse. Nam etsi aliquando opinione Plinij tantum in duobus hortis Iudææ nascebatur balsamum; tamen in Indiis nascitur, & inde adhuc aduehitur. Neque refert si id Plinius ignorauit: nec enim ille omnia scire potuit. Neque balsamum, quod affertur ex Indiis artificiosum, aut factitium dici debet, licet fortè non sit eiusdem speciei cum eo, quod nascitur in Palæstina. Variæ enim possunt esse species balsami, vt sunt variæ species vini; & quælibet idonea est ad Sacramentum conficiendum. ADDE, Plinium id, quod refert de duobus hortis, referre de tempore antiquo: nam suo tempore fatetur multas fuisse arbores balsami in Palæstina: & Hieronymus, qui trecentis annis fuit post Plinium, in caput vicesimum septimum Ezechielis; immò & Gregorius qui ducentis annis post Hieronymum, & quingentis post Plinium, in caput primum Canticorum, affirmant tempore suo in vineis Engaddi balsamum gigni solitum. Falsum igitur est balsamum natiuum periisse. Ad confirmationem respondet praxis Ecclesiæ. Licet enim rarum, & pretiosum sit balsamum: tamen adhuc nunquam defuit Ecclesiæ, neque ex penuria balsami prætermissa est aliquando Confirmatio. Quod si per annos mille, & ferè sexcētos Deus prouidit, certè nō deerit deinceps.

QVARTA obiectio est contra tertiam propositionem, quia videtur esse quædam species magiæ & incantationis, ritus consecrandi Chrismatis. Sed de hoc argumento suprà diximus in materia de Sacramentis in genere, & dicemus etiam postea cùm agemus de cæremoniis huius Sacramenti.

QVINTAM obiectionem contra quartam propositionem sumit Kemnitius ex Cyrillo, & Ambrosio. Cyrillus enim catechesi 3. mystagogica dicit, Chrismate inungi omnes ferè corporis sensus; Ambrosius autem libro de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 6. dicit, caput inungi, & inde vnguentum ad barbam defluere. Non igitur certum est, quod nos diximus, Chrisma in fronte adhibendum esse. RESPONDEO; Cyrillum loco citato, præcipuè velle frontem inungi, vt ipse expressè ait, deinde alios sensus; quod quidem non est contra nos: siquidem id solum asserimus, nisi in fronte adhibeatur Chrisma, Sacramentum nullum esse; non tamen negamus, quin deinde possit iuxta varios Ecclesiæ mores inungi etiam alia aliqua corporis pars. Porrò Ambrosius loco citato à Kemnitio, non agit de Confirmatione, sed de vnctione, quæ fit in Baptismo, quam etiam nos fatemur in vertice capitis faciendam: de Confirmatione autem agit Ambrosius, cap. sequenti.

CAPVT DECIMVM.

De forma Sacramenti Confirmationis.

FORMA huius Sacramenti, sunt hæc verba: *Consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Neque dubitari potest, quin hæc sit conueniens forma, cùm apertè explicet & causſam principalem, quæ est sancta Trinitas, & causſam ministerialem, quæ est ille, qui verba ipsa profert, & denique effectum Sacramenti, qui est, facere Christi militem insigniendo illum cruce, & roborare, atque armare confirmando Chrismate. Habetur autem hęc forma disertis verbis in Concil. Floren. in Pontificali Romano, & apud S. Thomā tertia parte, q. 72. art. 4.

Apud antiquiores auctores non habentur hęc omnia verba, & hoc ordine, tamen habetur idem sensus, & hoc sufficit. Nam vis formę Sacramentalis posita est in sensu, non in sono, aut numero literarum: alioqui si quis Græcè, aut Hebraicè, aut alio idiomate ista verba proferret, nihil efficeret. Igitur Ordo Romanus, qui est antiquissimus liber, cùm ab Alcuino, & Amalario citetur, qui fuerunt ante annos D C C C. in officio Sabbathi sancti describens ritum Confirmationis, dicit Episcopum per modum orantis hæc verba pronunciare: *Signa eos Domine signo crucis*; ac deinde cùm tangit pollice frontem dicere: *Ego te confirmo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vbi videmus planè eundem sensum verborum. Neque refert, quod ibi dicatur: *Signa eum*, & nos dicamus: *Signo te*: nam semper significamus Deum esse, qui signat principaliter, & hominem qui signat ministerialiter: vnde etiam forma Græcorum, qua in Baptismo vtuntur: *Baptizetur seruus Christi*, censetur ab omnibus legitima, etiam si nos alio modo dicamus. Quod etiam in Ordine Romano non habetur (*Chrismate salutis*) non videtur multùm referre: nam includitur in verbo (*Confirmo*) & satis ostenditur ipsa actione, Chrismate illum cōfirmari; quomodo idem esset si quis diceret, baptizo te, vel baptizo te aqua. Quare non videtur illa particula essentialis, licet omitti non debeat, quia Ecclesia præscribit, vt dicatur: quemadmodum in forma Baptismi: *Ego te Baptizo*, &c. illud (*ego*) non est de essentia, & in forma Eucharistiæ: *Hoc est enim corpus meum*, illud (*enim*) & in forma calicis (*mysterium fidei*) & quædam alia non sunt de essentia.

Ex quo duo quædam intelligimus. PRIMO ALCVINVM in libro de diuinis officiis, capite de Sabbatho sancto, vb dicit, Romæ Pōtificem, cùm confirmat, solitum vngere frontem, & dicere: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, non integram formam retulisse, sed solùm partem: nam citat Ordinem Romanum, in quo expressè habentur plura, vt iam dixi. SECVNDO intelligimus, falli quosdam, qui existimant, AMBROSIVM posuisse formam Confirmationis, cùm ait: *Venisti ad sacerdotem; quid tibi dixit? Deus Pater omnipotens, qui te regenerauit ex aqua, & Spiritu sancto, concesſitque tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam.* libro 2. de Sacrament. cap. 7. Nam hæc verba quæ Ambrosius ponit, in Ordine Romano dicuntur à presbytero, cùm linit verticem batizati; post quam cæremoniam sequitur postea Confirmatio Episcopalis. Vnde etiam Amalarius libro primo, de officiis Ecclesiasticis, capite 27. dicit, ista verba esse presbyteri, qui solùm forma deprecatoria vtitur. Episcopus enim non solùm deprecatoriè, sed etiam ex potestate sua, quam à Deo accepit, dicit: *Ego te confirmo.* Porrò ex Patribus AMBROSIVS satis apertè huius formæ meminit, cùm ait in libro de iis, qui initiantur mysteriis, capite septimo: *Serua quod accepisti; signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus.* Neque est mirum, quod quædam omiserit: nam eo loco non referebat ipsam formam, sed tantum reuocabat in memoriam Confirmatorum ipsum

ipsum ritum quo fuerant confirmati; ad id autem satis erat si principalia verba commemoraret.

Non debet autem mirum videri, si Patres non expressè ponunt hanc formam: nam neque aliorum Sacramentorum formas describunt, tum quòd res essent omnibus Christianis notæ ob quotidianum vsum, tum etiam ne Gentilibus, qui libros nostros videbant, proderent eiusmodi mysteria sine necessitate. Itaque nullus ferè est veterum, qui disertis verbis scripserit formam Baptismi esse: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* tātùm dicunt Baptisma dari cum inuocatione Trinitatis. Immò DIONYSIVS, cap. vlt. hierarchiæ Ecclesiasticæ dicit, fas non esse literis mandare verba: quibus in administratione Sacramētorum vtitur Ecclesia. Et INNOCENTIVS I. in epistol. 1. cap. 3. de Confirmatione loquens: *Verba*, inquit, *dicere non possum, ne magis prodere videar, quàm ad consultationem respondere.* Denique ipse etiam Magister sententiarum libr. 4. distinct. 7. noluit verba formæ huius Sacramenti ponere: tantùm ait, formam esse manifestam, nimirum verba, quibus Episcopi vbique vtuntur, cùm hoc Sacramentum administrant.

Sed obiectiones hæreticorum videamus.

PRIMA obiectio Caluini est lib. 4. Instit. c. 19. §. 5. vbi postquam recitauerat formam illam: *Consigno te signo crucis, &c. Pulchrè*, inquit, *& venustè, sed vbi Dei verbum?* RESPONDEO; Dei verbum non scriptum, sed traditum, satis testari morem vniuersæ Catholicæ Ecclesiæ. Nam neque aliorum Sacramentorum formæ expressè in Scripturis habentur: nusquam enim scriptum est, in Baptismo dicendum esse: *Ego te baptizo*: Et Præterea Caluinus fatetur, Ordinationem ministrorum esse Sacramentum in eodem cap. 19. libr. 4. Institut. §. 31. & tamen nusquam inueniet verbum in Scriptura, quod cum elemento faciat Sacramentum, vt ipse requirit de Confirmatione. Addo præterea, nos in genere verbum habere Actor. 8. vbi dicuntur Apostoli orasse, cùm manus imponerent. Nam formæ Sacramentorum passim à Patribus dicuntur preces mysticæ, licet interdum proferantur per verbum indicantis: nam semper à Deo exspectatur, & petitur principalis operatio in Sacramentis. Denique 2. Corint. 1. alludens Paulus ad formam huius Sacramenti, expressit principalia verba, cum ait: *Qui nos confirmat Deus, & signauit, &c.*

SECVNDA obiectio §. 7. *Vnde*, inquit, *vocant oleum salutis? quis eos in oleo salutem quærere docuit?* Et infrà: *Hoc verò non à me, sed à Domino, audacter pronuncio: qui oleum vocat oleum salutis, salutem, quæ in Christo est abiurant, Christum abnegant, partem in regno Dei non habent. Oleum ventri, & venter oleo: vtrumque Dominus destruet.* RESPONDEO, Totum hoc argumētum niti Caluini auctoritate. Nam verbum Dei non protulit, quā mis se ex Dei nomine loqui mentiatur, vbi dicantur salutem, quæ est in Christo, abiurare, qui oleum Confirmationis vocant oleum salutis. Et quidem si in oleo sine Christo salutē quæreremus, aliquid Caluinus diceret; sed cùm oleū faciamus instrumentum duntaxat applicandæ gratiæ Christi; mirum est vnde suspicari potuerit Caluinus, Christum negare, qui oleum vocat oleum salutis. Adde, quòd eiusmodi phrases sunt in Scripturis frequentissimæ, vt 4. Regū. flagitta salutis, 2. Corinth. 6. dies salutis, Act. 13. verbum salutis, Luc. 1. scientia salutis. Adde etiam, quòd Caluini argumētum non minus valet contra aquam Baptismi; & panem Eucharistiæ, quàm contra oleum Confirmationis: nam & illa dicitur, lauacrum regenerationis, & renouationis, Tit. tertio, & panis Eucharistiæ dicitur panis vitæ, Ioan. 6. Respondet ibidem Caluinus in Sacramentis duo spectanda esse, naturam elementorum, & eam esse corruptibilem, & salutem adferre nō posse; & vim spiritualem à verbo Dei impressam, & ratione illius aquam in baptismo, & panem, ac vinum in Eucharistia salutem adferre. At cur, quæso, non idē nos de oleo dicere possumus?

TERTIA obiectio est Kemnitij in 2. parte Exam. pagina 288. forma huius Sacramenti: *Signo te signo crucis*, &c. non habetur in vetustis scriptoribus, nec in ipsis Canonibus, &c. RESPONDEO; Iam reddidi causſam huius rei.

QVARTA obiectio ibidem. In ipsis pōtificalibus nō est eadem forma. Nam Gabriel recitat quosdam pro *Chrismate salutis*, dicere: *Chrisma sanctificationis.* & Gerson habet formā: *Firmo te signo crucis, & Chrismate salutis.* RESPONDEO; Ista omnia in idē coincidere cum nostra forma: semper enim est idem sensus, siue dicas: *Salutis*, siue *sanctificationis*, siue *confirmo*, siue *firmo*, &c. quamuis enim oporteat præscriptis verbis vti, & nihil mutare, & qui secus faciunt, peccent, tamen (vt sæpe diximus) dum idem sensus manet, semper Sacramentum conficitur: & potest facile fieri, vt in variis Ecclesiis sit aliqua varietas in vocibus, modò maneat sententia eadem: vt etiam patet in forma Baptismi Latinorum, & Græcorum.

CAPVT XI.

De effectu huius Sacramenti.

DVPLEX est Sacramenti huius effectus. Vnus, quòd gratiam confert gratum facientem, & quidem maiorem, quàm ipse Baptismus, in ordine ad roborandam animam contra Diaboli impetus: sed minorem in ordine ad remissionem peccati, quia nō remittit totam pœnam, vt facit gratia Baptismi. Neque est opus hic aliquid addere, cùm id satis copiosè probatum sit suprà in prima Controuersia: inde enim probauimus, Confirmationem esse Sacramentum propriè dictum, quia Scripturæ, & Patres omnes affirmant, dari per hanc cæremoniam copiosissimam gratiam, atque adeò ipsum Spiritum sanctum.

ALTER effectus est character, quo adscribimur in Christi militiam, sicut per Baptismum in Christi familiam. Probatur autem iste character Confirmationis, eo modo, quo character Baptismi, ex eo, quòd non potest repeti Confirmatio. Nam suprà ostendimus rationem, cur Sacramenta quædam sint iterabilia, nullam posse reddi sufficientem, præter eha racterem; quocirca etiam ab effectu demonstratur euidenter character, cùm ostendimus aliquod Sacramentum esse iterabile.

Esse autem iterabilem Confirmationem, PRIMO expressè probatur ex Apostolo Hebr. 6. *Non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, &c.* vbi teste Chrysostomo, Theodoreto, Theophylacto, & aliis, Apostolus per impositionem manuum intelligit Confirmationem, quæ dabatur statim post Baptismum: ac docet non licere ei, qui labitur post Baptismum, & Confirmationem iterum redire ad Baptismum, & Confirmationem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæc enim sunt fundamenta, quæ non iaciuntur nisi semel. SECVNDO idem patet ex Concilio Toletano VIII. can. 7. vbi apertè dicitur, Chrisma semel collatum, repeti non posse, vt nec sacrum Ordinem. Item ex Concilio Tarraconensi, & ex decreto Gregorij II. apud Gratianum, dist. 5. de consecratione, can. de hist. & can. de homine: quibus adde Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & Trident. sess. 7. canon. 9. TERTIO idem patet ex Patribus. Nam Cyprianus, seu quicunque fuit auctor, in serm. de ablutione pedum: *Baptismum*, inquit, *repeti Ecclesiasticæ prohibent regulæ: nemo sacros ordines semel datos iterum renouat: nemo sacro oleo lita iterum linit, aut consecrat: nemo impositioni manuum, vel ministerio derogat sacerdotũ: quia consumelia esset Spiritus sancti, si euacuari posset, quod ille sanctificat, vel aliena sanctificatio emendaret, quod ille semel statuit, & confirmat.* Augustinus li. 2. contra literas Petiliani, c. 104. (vt suprà notauimus apertè docet, Sacramẽtum Chrismatis semel datum, permanere etiã in pessimis, nec vnquam aboleri: ex quo manifestè sequitur repeti non posse. Similia docent Rabanus lib. 1. de Institut. clericorum, cap. 30. Amalarius libr. 1. de officiis Ecclesiasticis, cap. 27. & alij recentiores.

CAPVT XII.

De ministro huius Sacramenti.

SEQVITVR Cõtrouersia QVINTA; Vtrum minister Sacramenti Confirmationis sit solus Episcopus. Et quidẽ hæretici licet hunc ritum è numero Sacramentorum auferant, tamen etiamsi Sacramentum esset ipsorum quoque opinione, negant ad solos Episcopos eius ministerium vllo modo pertinere. Ioan. VViclef lib. 4. Trialogi, cap. 14. aperte negat esse Episcoporum proprium manus confirmare. Idem habet Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 19. §. 10. Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 324. & alij, fortè omnes præsertim cùm ipsi vix agnoscant differentiam inter Episcopum, & presbyterum, vt in lib. de clericis ostendimus.

Ex Catholicis solus est Richardus Armachanus, qui in libr. 11. Armenicarum quæst. cap. 4. existimat, commune esse Episcopis, & presbyteris munus confirmandi, atque ab hoc Armachano arbitratur Thomas VValden libr. 2. de Sacramentis, cap. 11. hausisse VViclefum suam hæresim: Fuit enim Armachanus paulò antiquior VViclefo, quamuis eodem seculo vixerint. Ceteri omnes communi consensu docent, solum Episcopum esse proprium huius Sacramenti ministrum.

Est quidem inter Catholicos quæstio, an saltem ex dispensatione possit presbyter hoc Sacramentum conferre. Nam S. Bonauentura, Durandus, & Adrianus in 4. dist. 7. contendunt id nullo modo committi posse presbyteris: sed S. Thomas 3. q. artic. 11. & omnes eius discipuli, & multi alij Theologi in 4. d. 7. vt Richardus, Paludanus, Marsilius, & alij, & omnes Canonistæ in can. 1. dist. 95. contrarium docent: & quidem longe verius est, quod isti posteriores affirmant. Nam Ambrosius in cap. 4. ad Ephes. testatur in Ægypto presbyteros confirmare in absentia Episcoporum, neque reprehendit eum vsum. GREGORIVS libr. 1. epist. 26. apertissimè permittit presbyteris Sardiniæ, vt in absentia Episcoporum confirment: & quia corruptus est hic locus Gregorij, fortè à fautoribus contrariæ sententiæ (nam dicit se permittere, *vt baptizandos vngant*, cùm dicere deberet, *vt baptizatos*) conferatur hic locus cum epist. 9. eiusdem li. 3. inde enim manifestè apparebit corruptio. Siquidem in epistol. 26. dicit, se permittere, quod in epistol. 9. prohibuerat: prohibuerat autem, ne presbyteri vngerent in fronte baptizatos. Vnde etiam Gratianus, & S. Thomas hunc locum ita citant, vt esse debet, nõ vt modò legitur in codicibus impressis. Præterea Concilium Arausicanũ I. can. 1. & 2. & Toletanum 1. can. 20. & Martinus Bracarensis, c. 52. Græcarum Synodorum, & Florẽtinum, in instruct. Armenorum, idem habent. Denique Concilium Trident. sess. 7. can. 3. de Confirmatione, ideo ait, ordinarium ministrum esse Episcopum, vt indicaret, posse extraordinaria potestate idẽ fieri etiã à presbytero. Ex quo apparet error Kẽnitij, qui in suo examine parte 2. pag. 325. dicit, Concilium definiuisse contra S. Thomam, & alios quosdam doctores, immò & contra ipsum S. Gregorium, solum Episcopum esse ministrum Confirmationis.

Sed his omissis, probatur Catholica veritas apertissimo Scripturæ testimonio. Nam Act. 8. missi sunt Petrus, & Ioannes, vt per impositionem manuum darent Spiritum sanctum iis, quos Philippus in Samaria baptizauerat. & Actor. 19. Paulus ipse Apostolus manus imponit illis, quos alij baptizauerant. At certè nulla videtur posse fingi caussa, cur soli Apostoli manus imponant; immò cur ad hoc ipsum veniant ex vno loco ad alium, nisi quia hoc munus propriè pertinet ad primum gradum Ecclesiasticum, qui est sine controuersia Episcopalis.

AD HOC VViclefus respondet, illos, quos Philippus baptizauerat, forte nõ fuisse legitimè baptizatos, & ideo rursus fuisse baptizandos ab Apostolis, vt acciperent Spiritum sanctum.

SED hæc solutio ineptissima est. Nam quis credat, Philippum Diaconum post acceptum Spiritum sanctum non rectè baptizasse? & deinde si erant rebaptizandi, quid opus erat, vt Apostoli venirent ex Hierusalem? non poterant significare per literas, aut alium mittere, qui illos ritè baptizaret? Denique Apostoli cur tantum imposuerunt manus, & non etiam baptizarunt, si illi non erant ritè baptizati? Neque obstat, quòd dicantur baptizati in nomine Domini Iesu, & non in nomine Trinitatis. Nam (vt suprà ostẽdimus) Lucas breuiter describit ritum Baptismi, ex parte intelligi volens totum.

Caluinus loco citato respondet, quod Apostoli fecerunt, non posse tribui Episcopis, aut certe non solis Episcopis. Nam Episcopi non sunt Apostoli: quod si tenent, quoad aliquid, locum Apostolorum, eundem locum tenent etiam presbyteri. Nam alioqui non liceret presbyteris, sed solis Episcopis communicare sub vtraque specie: id enim soli Apostoli in Cœna Domini fecerunt.

RESPONDEO, Episcopos solos simpliciter, & absolutè Apostolis succedere. Obseruandum enim est in Apostolica auctoritate contineri omnem Ecclesiasticam potestatem. Erant enim Apostoli PRIMVM Christiani, & membra Ecclesiæ. SECVNDO erat Sacerdotes. TERTIO summi Sacerdotes. QVARTO summi non vno in loco, sed in toto orbe terrarum: poterant enim vbique prædicare, baptizare, ordinare, leges ferre, punire, &c. Sed hoc vltimum in solo Petro fuit ordinarium munus, in ceteris extraordinarium, & quasi delegatum: & ideirco soli Petro succedi videmus, non autem vlli alteri Apostolo in illa summa in totum orbem potestate. Cetera tria erant omnibus ordinaria. Quare licet omnes Christiani aliquo

aliquo modo succedant Apostolis, quatenus illi fuerunt primi Christiani; & omnes Sacerdotes eisdem Apostolis succedant, quatenus illi fuerunt primi Sacerdotes: & omnes Episcopi eisdem succedant, quatenus illi fuerunt primi summi Sacerdotes: tamen soli illi simpliciter illis succedunt, quia succedunt in tota eorum ordinaria authoritate, in qua sola succedi potest. Idque patet etiam ex praxi, & testimonio Sanctorum. Nam si quis petat, quis successit Apostolo Iacobo; omnes respondent, Episcopus Hierosolymæ. Quis Apostolo Ioanni? Episcopus Ephesinus. Ad hæc Concilium Neocæsariense, canone decimotertio. Damasus in epistola quarta de Chorepiscopis. Hieronymus in epistola ad Marcellam de erroribus Montani. Leo epistola. 88. Augustinus in Psalm. 44. in illud: *Pro Patribus nati sunt tibi filij.* & alij veteres passim affirmant, Episcopos Apostolis succedere.

Sed DICES, vnde scimus Apostolos manus imposuisse, Actor. 8. vt Episcopos, & non vt Presbyteros, vel vt Apostolos, per extraordinariam potestatem? RESPONDEO; quod non vt presbyteri, inde constat, tum quia Scriptura nunquam tribuit hoc officium nisi ipsis Apostolis, cum alia officia, vt prædicandi, & baptizandi tribuat etiam aliis inferioribus ministris: quòd non vt Apostoli per extraordinariam potestatem, colligitur tum ex 20. quod Hebr. 6. numeratur hæc manus impositio cum reliquis ordinariis Ecclesiæ ritibus; tum ex 20, quòd semper in Ecclesia manuit ista consuetudo, vt Episcopi manus imponerent baptizatis.

SECVNDO, probatur eadem veritas testimoniis, & traditione Ecclesiastica. Nam Concilia, Pontifices, & Patres citati in prima controuersia, communi consensu docent solos Episcopos esse proprie Sacramenti huius ministros: idque probant ex cap. 8. Actorum.

TERTIO, probatur etiam ratione. Nam Confirmatio est complementum, & perfectio Baptismi; proinde conuenit, vtà primario ministro dari: sic enim in omnibus aliis rebus vltima forma imprimitur à primo agente. Præterea in Confirmatione adscribimur ad Christi militiam; adscribere autem ad militiam, proprium est Ducum, & Imperatorum.

Neque argumenta Caluini, & Kemnitij difficulter soluuntur. Argumentum PRIMVM Caluini. Error est Donatistarum, quòd Sacramentum pendeat à dignitate ministri. RESPONDEO; Si de dignitate morali agatur, verum est, si de Ecclesiastica, falsissimum. Alioqui esset etiam error Donatistarum, quòd soli presbyteri ministrent corpus Domini, immò & Baptismum, secundum Caluinum.

SECVNDVM argumentum. Presbyteri succedunt Apostolis, vt patet de ministerio Eucharistiæ, quod solis Apostolis commissum fuerat. RESPONDEO; Apostolos in vltima Cœna presbyteros creatos fuisse, non autem Episcopos; Episcopi enim post resurrectionem facti sunt, cùm eis diceretur, Ioan. 20. *Ecce Ego mitto vos, &c.* Itaque presbyteri in aliqua re Apostolis succedunt, sed non in omnibus, neque absolutè, vt diximus.

TERTIVM argumenti, 1. Timoth. 4. Paulus ait: *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per impositionẽ manuũ presbyterij.* & Ananias Actorum 9. imposuit manus Paulo. & tamen non erat Episcopus. RESPONDEO ad hoc argumentum quod est Armachani: Non tractari eo loco de Confirmatione, sed de Ordinatione Timothei; & præterea per illam vocem (*Presbyterij*) intelligi chorum presbyterorũ, id est, Episcoporum, vt exponunt Chrysostomus, & alij: multi enim Episcopi, vnum Episcopum ordinant, vnus autem solus confirmat.

AD illud de Anania, quod mutuò accepit Caluinus à VViclefo, vt ille ab Armachano; dico Ananiam imposuisse manum Paulo ad hoc, vt visum reciperet, vt ibidem legimus. Quare non fuit confirmatoria, sed curatoria illa impositio manus: vnde facta est ante Baptismum, non postea, vt fieri debet Confirmatio: neque descendit tunc visibiliter Spiritus sanctus, sed ceciderunt tanquam squamæ ab oculis eius. *Et*, inquiunt, *Ananias cum imponeret manus, dicebat: Saule frater, Dominus Iesus misit me, vt videas, & implearis Spiritu sancto: igitur finis illius impositionis manus fuit donum Spiritu sancti.* RESPONDEO; Ananiam exposuisse simul finem proximum, & remotum sui aduentus. Finis enim proximus erat, curatio à cæcitate, finis remotus, perfecta iustificatio, & infusio Spiritus sancti, quam paulò pòst consequutus est Paulus per Baptismum. Vnde paulò antea describitur visio Pauli, qua antè præuidit, quod futurum erat: *Et vidit*, inquit Lucas, *virum introeuntem ad se, Ananiam nomine, & imponentem sibi manum, vt visum recipiat.* & cap. 22. Actorum, vbi narrat ipse Paulus totam hanc historiam, nihil se accepisse dicit ab Anania, nisi depulsionem cæcitatis, & postea Baptismum. Est autem valde probabile Paulum, vt ceteros Apostolos, immediate à Deo accepisse Confirmationem sine humana impositione manuum.

Argumentum QVARTVM. Si iure diuino Episcoporum est proprium confirmare, quomodo id etiã presbyteris Gregorius concessisse legitur? RESPONDEO; Iure diuino solos Episcopos esse ordinarios ministros huius Sacramenti. Atnon inde sequitur, quin extraordinaria cõcessione id possit etiam presbyteris conuenire: sicut etiam iure diuino proprium est Episcoporum prædicare; & tamen eorum concessione prædicant etiam Presbyteri, & aliquando etiam Diaconi.

Sed instant quidam Catholicorum; Confirmare, aut conuenit Episcopo ratione ordinis, aut ratione iurisdictionis. Si ratione ordinis, nullo modo potest id concedi iis, qui non habent eum ordinem, vt patet in similibus; nec enim potest vlla dispensatione fieri, vt Diaconus consecret Eucharistiam. Si ratione iurisdictionis; ergo posset Episcopus non consecratus cõfirmare; quia habet ipse ordinem presbyteralem, & iurisdictionem Episcopalem. RESPONDEO; Confirmare esse actum ordinis, & eum ordinem esse etiã in presbytero, saltem inchoatum, & imperfectum. Obseruandum est enim, characterem Episcopalem, siue sit alius à presbyterali, siue idem extensior, & maior, esse potestatem absolutam, & perfectam, & independentem conferendi Sacramenta Confirmationis, & Ordinis, & ideò non solum posse Episcopum sine alia dispensatione confirmare, & ordinare: sed etiam non posse impediri ab vlla superiori potestate, quin regulariter Sacramenta ista conferat, si velit, licet peccet si id faciat prohibente summo Pontifice: characterem autem presbyteralem esse quidem potestatem absolutam, perfectam, & independentem, quoad Sacramentum Baptismi, & Eucharistiæ; esse autem potestatem inchoatam, imperfectam, dependentem à voluntate superioris, quoad Sacramentum Confirmationis. Quocirca nisi perficiatur per dispensationem superioris ea potestas, presbyter confirmãdo nihil ageret: ac si perficiatur, iam ex ipso suo

chara

Universidad de Deusto
Biblioteca

characterē confirmabit. Id quod minus mirum videbitur, si cogitemus, characterem non esse Physicā aliquam potentiam, quæ Physicè aliquid operetur, (tunc enim difficile esset intelligere quomodo posset perfici per dispensationem Pontificiā) sed esse signum diuini cuiusdam pacti; quo Deus concurrit ad effectum Sacramētalem producendum cum eo, qui habet characterem, & non cum aliis: facile enim est intelligere, vnum characterem esse signum pacti absoluti, alium autem esse signum pacti conditionati. Sed de his hactenus.

QVINTVM argumentum est Kemnitij, loco citato. Scriptura ignorat differentiam Episcopi, & presbyteri. RESPONDEO; non Scriptura id ignorat, sed Kemnitius Scripturam ignorat. Nam 1. Timoth. 6. cùm dicitur: *Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus*: apertissimè tantum discrimen ponitur inter Episcopum, & presbyteros, quantum est inter principem, & eius subditos. Quocirca Ariani ab hoc ipsum hæretici dicuntur ab Epiphanio hæres. 75. & Augustino hæres. 53. quod negauerint hoc discrimen.

SEXTVM argumentum eiusdem Kemnitij Hieronymus in dialogo contra Luciferianos dicit, ob honorem sacerdotij fieri, vt soli Episcopi manus imponant, non ob legis necessitatem. RESPONDEO; Locum hunc pro nobis maximè facere. Nam Hieronymus non negat, solis Episcopis licere Confirmationem dare post Baptismā; immò hoc affirmat, & infrà id ipsum probat exemplo Apostolorum, qui in Samariam profecti sunt, vt eos confirmarent, quos Philippus baptizauerat. Et præterea causſam reddit, cur id voluerit Dominus proprium esse Episcoporum; quia id requirebat honor summi sacerdotij. Nam vt paulò pòst ipse idem magis explicat, necesse est in singulis Ecclesiis esse vnum Episcopum, ne si multi sint pares, & non ad vnum summa referatur, schismata fiant: hinc igitur Dominus voluit quædam esse propria Episcoporum, vt inde eorum eminentia supra ceteros appareret. Illud autem (*non ob legis necessitatem*) non refertur ad legem ministrandi Confirmationem, sed ad legem consequendæ salutis: significat enim Hieronymus non esse necessarium ad salutem absolutè, vt quis ab episcopo confirmetur; nam etiam sine tali Cōfirmatione per solum Baptismā saluari potest. Vnde continuò subiungit, explicans quod dixerat: *Non ob legis necessitatem: alioqui lugendi essent, qui in vinculis à presbyteris vel diaconis baptizati antè moriuntur, quàm ab Episcopis inuisantur.* Quod si id non placeat, dici potest, loqui Hieronymum de lege quæ sumatur ex natura rei, vt sensus sit; id esse tributum solis Episcopis, non ob legis necessitatem, id est, non quod id necessariò requirat natura rei, quasi aliter fieri non posset; sed quia voluit Dominus hac re honorare Episcopalem dignitatem.

SEPTIMVM argumentum. A multis iam annis in Germania nulli fere Episcopi confirmant, sed suffraganei quidam, qui sunt ficticij Episcopi, & larvæ Episcoporum potius, quàm Episcopi. RESPONDEO; Suffraganeos esse veros Episcopos, quia & Ordinationem habent, & iurisdictionem, licet careant possessione propriæ Ecclesiæ. Quocirca licet non possint extra suam Ecclesiam confirmare sua auctoritate, possunt tamen si ad id inuitentur à proprio Episcopo.

CAPVT XIII.

De cæremoniis Confirmationis.

DVPLICES sunt cæremoniæ in hoc Sacramento. PRIMVM enim multæ cæremoniæ adhibentur in consecratione Chrismatis feria V. in Cœna Domini. Deinde quædam etiam adhibentur in ipsa collatione huius Sacramenti.

Ac vt à PRIMO genere incipiamus, tractant de ritu consecrationis omnes, qui scribunt de diuinis officiis, cap. de feria V. in Cœna Domini, vt Isidorus, Alcuinus, Amalarius, Rabanus, Rupertus, & alij.

Fiunt autem quatuor cæremoniæ. PRIMO benedictiones olei, & balsami per orationes: & hoc reprehendi non potest, cum Apostolus, 1. Timoth. 4. dicat omnia sanctificari per verbum Dei, & orationem.

SECVNDO fiunt etiam benedictiones olei, & balsami per signum crucis: ac ne id quidem reprehendi potest, cùm sine hoc signo nihil consecrati possit, vt testantur omnes ferè Patres, sed præcipuè Chrysostomus homil. 55. in Matthæum, & in lib. quod Christus sit Deus; & Augustinus tract. 118. in Ioannem, & serm. 181. de tempore cap. 3.

TERTIO, halat Episcopus aliquoties super ampullam Chrismatis. Et quidem hæc cæremonia ridicula & magica videtur hæreticis: nam id apertè scribit Kemnitius pag. 285. & Caluinus ad hanc cæremoniam respexit, cum ait libr. 4. Institut. cap. 19. §. 10. Chrisma fœtido anhelitu inquinari: tamen & antiquissima est, cùm eius meminerint auctores citati, Amalarius, & alij; & præterea ab exemplo Domini sumpta, qui in Apostolos insufflauit Ioan. 20. vt ea cæremonia demonstraret, Spiritum sanctum in eos descendere. Et sanè cùm vult Ecclesia descensum sancti Spiritus designare ad aliquid sanctificandum; quo meliori signo vti potest, quàm eo, quo Christus ipse ad rem eandem designandam vti voluit? Quod si magica est hæc cæremonia, Christum Magiæ doctorem faciemus, quod est impium, & blasphemum. Neque magica dici potest vlla cæremonia, nisi cum effectus mirabilis exspectatur à Diabolo, cùm quo fœdus ineunt Magi: nos autem effectum à Diabolo nullum exspectamus, sed à solo Deo, à quo id per orationes petimus, vt sæpe dictum est.

QVARTA cæremonia est, quòd Chrisma iam consecratum, salutatur ab Episcopo, & presbyteris, his verbis: *Aue sanctum Chrisma*. atque hanc cæremoniam idololatricam esse dicunt aduersarij. Tilmānus Heshusius lib. de erroribus Pontificiorum, tit. 22. num. 26. *Chrisma*, inquit, *tantum non adorandum: Siquidem hæc verba dici iubent, Aue sanctum Chrisma.* Reprehendit etiam hanc cæremoniam Kemnitius pagina 289. & Caluinus libro quarto Instit. cap. 19. §. 21. Sed ineptè in primis ad idololatriam hoc referunt, cùm aliud sit salutare, aliud adorare: alioqui etiam Dominus, qui Matt. vltimo dixit mulieribus, *Auete*, eas adorasse diceretur. Adhibetur quidem Chrismati consecrato reuerentia, quia est res sacra, & vim habet vt Dei instrumētum sanctificandi: sed non adoratur vt Deus alioqui etiam Hebræi idololatræ fuissent, qui arcam Domini ligneam adorabant; idque faciebant Propheta monente Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* Dices, ridiculum videtur salutare rem inanimam. RESPONDEO; id esse vsitatissimum, in signum gratulationis etiam res inanimas salutare, ac si viuerent & sentirent. Ita Nazianzenus oratione

ad CL.

ad Clerum Patres cum Episcopatu se abdicaret, vt ledicit A cathedræ, templo, Talmudiæ Vahinque id genus rebus. Hieronymus in epist. de obitu Paulæ, describit salutationem, quam B. Paula ad Bethlehem habuit, cum eam primum vidit. Immò & Aeneas apud Virgilium in 7. Aeneidos Italiam salutat, cùm eam primum ingreditur. Suntque eiusmodi exempla planè infinita.

IAM verò in ipsa Confirmatione præter cæremoniam essentialem vngendi, & signandi frontem cruce; adhibentur etiam aliæ octo cæremoniæ. PRIMA, vt Susceptor adsit, sicut in Baptismo, qui confirmandum offerat Episcopo. Estque hæc cæremonia antiquissima, vt patet ex decretis antiquorum Pontificum, & Conciliorum, quæ citantur a Gratiano. 30. q. 1. can. Si quis. & can. de his. & q. 4. can. Si quis ex vno. & de consec. dist. 4. can. In Catechismo.

SECVNDA, vt variæ preces dicantur super confirmandos, & quidem cum manus impositione; quem ritum solùm aduersarij non reprehendunt.

TERTIA, vt confirmato pax detur ab Episcopo, in signum acceptæ gratiæ Spiritus sancti, cuius effectus est pax.

QVARTA, vt confirmatum Episcopus manu leniter cedat, vt is infelligat se contra ignominiam, & verbera pro Christo ferenda; patientiæ præcipuè armandum.

QVINTA, vt fascia ligetur frons, tum ne Chrisma facile defluat, tum vt significet, acceptam gratiam diligenter conseruandam iuxta illud, 1. Ioan. 2. *Perficiamini, quam accepistis, maneat in vobis.* Sed in hac re seruanda est Ecclesiæ consuetudo; alicubi enim ad septem dies frontis fascia conseruatur, alicubi ad tres, alicubi continuò abluitur, & exiccatur Chrisma a fa-

cerdotibus, vt fascia opus non sit.

SEXTA, vt ad septem dies, non lauetur caput, seu frons. Cuius cæremoniæ meminit Hugo libr. 2. de Sacramentis parte 7. cap. 6. Tertullianus lib. de Baptismo scribit a die Baptismi per totam hebdomadam Christianos lauacro abstinere solitos: quod quidem faciebant non tantum ob Baptismum, sed etiam, & fortasse præcipue ob Chrisma, quod eodem die dari solebat.

SEPTIMA, vt in Sabbatho Paschæ, & Pentecostes detur Confirmatio, quia videlicet iis diebus dari debet Baptismus, vt supra diximus. Hoc tamen tempore, quia vt plurimum non dantur simul hæc Sacramenta, laudabilis est consuetudo multorum Episcoporum, vt in festis Pentecostes præcipue confirment, quia nimirum ni eo festo data est prima Confirmatio B. à Deo sanctis Apostolis.

OCTAVA, vt a ieiunis detur, & accipiatur Confirmatio; de qua te exstant canones Conciliorum, apud Gratianum, de consecrat. dist. 5. canon. Vt Ieiuni. & canon. Vt Episcopi.

Ad hæc omnia Kemnitius addit pag. 323. mirum esse cur Pontificij malint has suas cæremonias; quam examen puerorum professionem fidei, & adhortationem; ac præcipue quæritur a nobis ista omnia rei vti, nec pati nos velle, vllam emendationem. Sed sunt ista omnia verba ociosa. Nos enim nihil horum reiicimus, sed volumus omnia fieri suo loco, & tempore; nec patimur nobis eripi Sacramentum a Christo institutum, & cæremonias a Patribus traditas prætextu examinis puerilis. Ac de Sacramento Confirmationis facis dictum est.

Finis librorum de Baptismo & Confirmatione.

Ad honorem Dei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

TERTIA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ, SEX LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

Ordo, ac partitio totius operis.

LIBER PRIMVS.

De reali præsentia Christi Domini in Sacramento Eucharistiæ ex verbo Dei.

CAP. I. *De hæresibus.*
II. *Explicatur sententia Catholicæ Ecclesiæ.*
III. *Ex figuris Testamenti veteris demonstratur præsentia corporis Domini in Eucharistia.*
IIII. *Refellitur solutio aduersariorum ad argumentum nostrum.*
V. *Quòd Ioan. 6. agatur de Eucharistia.*
VI. *Probatur veritas corporis Domini in Eucharistia, ex cap. 6. Ioannis.*
VII. *Soluuntur obiectiones aduersariorum.*
VIII. *Refelluntur variæ expositiones verborum Domini: Hoc est corpus meum.*
IX. *Propriè, non figuratè explicanda esse illa verba: Hoc est corpus meum.*
X. *Explicantur verba institutionis, & refelluntur hæreticorum deprauationes.*
XI. *Soluuntur argumenta, quibus probant aduersarij, verba institutionis figuratè accipienda.*
XII. *Probatur veritas corporis Domini in Eucharistia ex locis Scripturæ, quæ continent vsum huius Sacramenti, ac primum ex cap. 10. prioris ad Corinthios.*
XIII. *Idem probatur ex cap. 11. ad Corinthios.*
XIIII. *Soluuntur argumenta aduersariorum deprompta ex verbo Dei.*

LIBER SECVNDVS.

De veritate corporis Domini in Eucharistia, ex testimoniis Patrum.

CAP. I. *Prima ætas Ecclesiæ ab anno Domini I. vsque ad Cap. Testimonium discipulorum S. Andreæ Apostoli*
II. *Testimonium Ignatij.*
III. *Testimonium Dionysij Areopagitæ.*
IIII. *Secunda ætas Ecclesiæ ab anno Domini C. ad CC. Testimonium Iustini.*
V. *Testimonium Pij I. Papæ.*
VI. *Testimonium Irenæi.*
VII. *Tertia ætas Ecclesiæ ab anno Domini CC. ad CCC. Testimonium Tertulliani.*
VIII. *Testimonium Origenis.*
IX. *Testimonium S. Cypriani.*
X. *Quarta ætas Eccl. siæ ab anno Domini CCC. ad CD. Testimonium Nicæni Concilij.*
XI. *Testimonium S. Athanasij.*
XII. *Testimonium S. Hilarij.*
XIII. *Testimonium S. Cyrilli Hierosolymitani.*
XIIII. *Testimonium S. Ambrosij.*
XV. *Testimonium Basilij.*
XVI. *Testimonium Gregorij Nysseni.*
XVII. *Testimonium Optati Mileuitani.*
XVIII. *Testimonium Gregorij Nazianzeni.*
XIX. *Testimonium S. Ephrem.*
XX. *Testimonium S. Epiphanij.*
XXI. *Quinta ætas Ecclesiæ ab anno CD. ad D. Testimonium Gaudentij.*
XXII. *Testimonium Chrysostomi.*
XXIII. *Testimonium S. Hieronymi.*
XXIIII. *Testimonium Augustini.*
XXV. *Testimonium S. Cyrilli Alexandrini, & Synodi Ephesinæ generalis.*
XXVI. *Testimonium Procli Episcopi Constantinopolitani.*
XXVII. *Testimonium Theodoreti & Gelasij.*
XXVIII. *Testimonium S. Leonis.*
XXIX. *Testimonium Hilarij Papæ.*

XXX. *Testimonium Eusebij Emisseni, seu Fausti Rhegiensis.*
XXXI. *Testimonia Patrum sextæ ætatis, Remigij & Primasij.*
XXXII. *Testimonia Patrum septimæ ætatis, S. Gregorij & Isichij.*
XXXIII. *Testimonia Patrum octauæ ætatis, Ioannis Damasceni, & Epiphanij, eius æqualis.*
XXXIIII. *Testimonia Patrum nonæ ætatis, Theophylacti, & Paschasij.*
XXXV. *Testimonia Patrum decimæ ætatis, Stephani Heduensis, & Fulberti Carnotensis.*
XXXVI. *Testimonia Patrum vndecimæ ætatis, Anselmi & Oecumenij.*
XXXVII. *Testimonia Patrum duodecimæ ætatis, Euthymij & S. Bernardi.*
XXXVIII. *Testimonia ætatum reliquarum.*
XXXIX. *Compendium argumentorum, quæ sumuntur ex Patribus.*

LIBER TERTIVS.

De veritate corporis Domini in Eucharistia, & de modo existentiæ in eâdem.

CAP. I. *Proponitur quæstio; An possit fieri vt corpus Christi præsens constituatur in Eucharistia.*
II. *Quæ sit regula cognoscendi quid Deus possit.*
III. *Posse vnum corpus simul esse in pluribus locis.*
IIII. *Soluuntur obiectiones, quibus aduersarij probare conantur, implicare contradictionem, vt vnum corpus sit in pluribus locis.*
V. *Proponitur & explicatur secunda difficultas, quæ in eo posita est, quod corpus non occupet locum.*
VI. *Posse corpus alicubi esse, & locum non occupare.*
VII. *Soluuntur obiectiones aduersariorum.*
VIII. *Ostenditur Deum voluisse, & fecisse, vt reipsa corpus Domini in Eucharistia præsens adesset.*
IX. *Soluitur obiectio deprompta ab inutilitate realis præsentiæ.*
X. *Soluitur altera obiectio, quæ sumitur ab indignitate rei.*
XI. *De modo existentiæ corporis Domini in Eucharistia. Recensentur variæ de hac re sententiæ.*
XII. *Refellitur secundus error Berengarianorum.*
XIII. *Refellitur error Durandi.*
XIIII. *Refellitur quartus error.*
XV. *Refellitur error Ruperti.*
XVI. *Refellitur error Ioannis Parisiensis.*
XVII. *Refellitur error Vbiquistarum.*
XVIII. *Explicatur sententia Ecclesiæ.*
XIX. *Probatur ex verbo Dei transubstantiatio.*
XX. *Transubstantiatio probatur testimoniis Patrum.*
XXI. *Probatur idem ex difinitione, & consensu Ecclesiæ ab annis quingentis.*
XXII. *Probatur eadem veritas ex conuenientia rationis.*
XXIII. *Refelluntur Kemnitij obiectiones.*
XXIIII. *Refelluntur obiectiones Petri Martyris.*

LIBER QVARTVS.

De Sacramento Eucharistiæ.

CAP. I. *Quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, & num extra vsum sit verè corpus Domini sub specie consecrati panis.*
II. *Probatur ex verbis institutionis Dominicæ, Sacramentum Eucharistiæ esse rem permanentem, & in eo corpus Domini permanenter existere.*
III. *Probatur ex dissimilitudine Baptismi, & Eucharistiæ, Eucharistiam rem esse permanentem.*
IIII. *Probatur eadem veritas testimoniis Patrum.*
V. *Diluuntur responsiones aduersariorum ad testimonia Patrum.*
VI. *Explicatur quid propriè sit Sacramentum Eucharistiæ.*
VII. *De materia Eucharistiæ; sitne azimo pane, an fermentato Sacramentum conficiendum.*
VIII. *Probatur Christum instituisse Sacramentũ 14. die mensis secundũ legẽ, & secundũ morem Hebræorum.*
IX. *Soluuntur argumenta Græcorum, & aliorum, qui quocunque modo eis fauent.*
X. *De vino temperando aqua in sacro calice.*
XI. *Soluuntur argumenta aduersariorum.*
XII. *Quibus verbis fiat consecratio Eucharistiæ.*
XIII. *Solis Domini verbis fieri consecrationem.*
XIIII. *Soluuntur obiectiones Græcorum, & Lutheranorum contra formam consecrationis Eucharistiæ.*
XV. *Mendacia Kemnitij de forma Sacramenti Eucharistiæ.*
XVI. *De ministro Sacramenti Eucharistiæ.*
XVII. *De effectu Eucharistiæ, & de præparatione ad Communionem: sententiæ hæreticorum.*
XVIII. *Indignè sumere Eucharistiam omnes illos, qui accedunt cum conscientia peccati mortalis.*
XIX. *Soluuntur obiectiones aduersariorum.*
XX. *Proponitur quæstio, & sententiæ aduersariorum de Communione sub vna, vel vtraque specie.*
XXI. *Totum esse Christum sub vtraque specie.*
XXII. *Totam Sacramenti rationem in vna specie inueniri.*
XXIII. *Non maiorem vtilitatem sumi ex Communione sub vtraque specie, quàm sub vna.*
XXIIII. *Non pugnare cum diuinis literis, seu cum Christi mandato, Communionem sub vna specie, probatur variis coniecturis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

XXV. *Soluuntur obiectiones ex Scriptura petitæ.*
XXVI. *Refelluntur obiectiones ex Patribus.*
XXVII. *Refelluntur obiectiones ex ratione.*
XXVIII. *Ecclesiam iustis de caussis præcepisse Communionem sub vna specie.*
XXIX. *De veneratione huius Sacramenti.*
XXX. *Soluuntur obiectiones.*

LIBER QVINTVS.

De Eucharistia: qui est primus de sacrificio Missæ.

CAP. I. *De voce Missa.*
II. *De sacrificij definitione.*
III. *Mortem Christi sacrificium esse propriè dictum.*
IIII. *De partitione sacrificij.*
V. *Explicatur status controuersiæ, & sententiæ referuntur Catholicorum & hæreticorum.*
VI. *In Missa verũ sacrificiũ offerri, probat ex primo testimonio Scripturæ, & ex sacerdotio Melchisedech.*
VII. *Probatur sacrificium Missæ ex figura Agni Paschalis.*
VIII. *Probatur sacrificium Missæ ex figuris variorum sacrificiorum Testamenti veteris.*
IX. *Probatur sacrificium Missæ ex vaticiniis Prophetarum.*
X. *Probatur idem ex Malachia.*
XI. *Idem probatur ex cap. 4. Ioannis.*
XII. *Probatur sacrificium Missæ ex verbis institutionis.*
XIII. *Probatur sacrificium Missæ ex cap. 13. Actorum.*
XIIII. *Probatur sacrificium Missæ ex cap. 10. prioris ad Corinthios.*
XV. *Probatur sacrificium Missæ ex traditione Patrum, ac primùm ex vocibus sacrificij, oblationis, immolationis, &c.*
XVI. *Probatur sacrificium propriè dictum ex ritu altarium.*
XVII. *Idem probatur ex nomine sacerdotis.*
XVIII. *Probatur sacrificium ex Liturgiis.*
XIX. *Idem probatur ex iis, pro quibus sacrificium Missæ offertur.*
XX. *Probatur sacrificium Missæ ex coniunctione legis, & sacrificij.*
XXI. *Probatur sacrificium Missæ, ex comparatione legis Christianæ ad Mosaicam.*
XXII. *Probatur idem ex differentia Sacramenti, & sacrificij.*
XXIII. *Probatur idem ex consensu Ecclesiæ.*
XXIIII. *Soluuntur obiectiones Lutheri.*
XXV. *Soluuntur argumenta Ioannis Caluini.*
XXVI. *Soluuntur obiectiones Kemnitij.*
XXVII. *Soluitur vltima obiectio, & explicatur in qua parte Missæ propriè consistat essentia sacrificij.*

LIBER SEXTVS.

De Eucharistia: qui est secundus de sacrificio Missæ.

CAP. I. *Ponitur controuersia; An Missa sit propitiatorium sacrificium.*
II. *Probatur sacrificium Missæ, propitiatorium esse.*
III. *Probatur idem sacrificium esse etiam impetratorium.*
IIII. *Explicatur efficientia propria sacrificij Missæ.*
V. *Soluuntur obiectiones aduersariorum.*
VI. *Sacrificium Missæ omnibus viuentibus prodest.*
VII. *Sacrificium missæ pro defunctis in purgatorio degentibus, ritè offertur.*
VIII. *Sacrificium Missæ rectè celebrari pro Sanctis.*
IX. *De Missis priuatis.*
X. *Soluuntur argumenta contra missas priuatas.*
XI. *De genere linguæ.*
XII. *Non esse omnia necessariò in missa, alta voce pronunciandа.*
XIII. *De cæremoniis missæ quid hæretici sentiant.*
XIIII. *Cæremonias quæ Missam præcedunt, esse antiquas, & pias.*
XV. *De cæremoniis quæ fiunt in missa, & in actione consistunt.*
XVI. *De iis, quæ recitantur in missa Catechumenorum.*
XVII. *De Offertorio, & Præfatione.*
XVIII. *De nomine Canonis.*
XIX. *De auctore Canonis.*
XX. *De antiquitate Canonis.*
XXI. *De veritate primæ Orationis Canonis.*
XXII. *De veritate secundæ Orationis Canonis.*
XXIII. *De veritate tertiæ Orationis Canonis.*
XXIIII. *De veritate quartæ Orationis Canonis.*
XXV. *De veritate quintæ Orationis Canonis.*
XXVI. *De sexta Oratione Canonis.*
XXVII. *De Oratione Dominica, & sequentibus Orationibus.*

DE

DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE LIBRI SEX:

Ordo, ac partitio totius operis.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE HIS OMISSIS, QVAE Catholici Doctores inter se disputare salua fide, & pace Christiana solent, quatuor hoc tempore inter Catholicos, & hæreticos versantur controuersiæ principales: de quibus omnibus, Domino adiuuante, pro nostrarum virium tenuitate iuxta institui operis rationem disputare aggrediemur.

PRIMA igitur, ac præcipua controuersia est de vera, ac reali, & substantiali præsentia corporis, & sanguinis Domini in hoc non minus admirabili, quàm venerabili Eucharistiæ Sacramento. Sed quoniam ea controuersia longissima necessariò futura est, vitandæ confusionis caussa, tribus modis tractabitur, ac si essent distinctæ quæstiones. PRIMO ex solo verbo Dei. SECVNDO ex solis Patribus antiquis. TERTIO ex iudicio rationis.

ALTERA de modo ac ratione existentiæ Christi in Eucharistia: sitne ratio existentiæ Christi in Eucharistia, conuersio panis & vini in corpus, & sanguinem Christi, quæ ab Ecclesia Catholica dicitur Transubstantiatio; an potius assumptio panis, & vini ad vnionem hypostaticam corporis, & sanguinis Domini; aut omni præsentia, siue Vbiquitas, vt quidam loquuntur, humanitatis Christi, an aliquid aliud.

TERTIA controuersia principalis est de ipso Sacramento, vbi primùm de natura ipsius disputandum erit, sintne res aliqua permanens, an actio transiens; ex qua quæstione illud etiam manifestum fiet, vtrum in Eucharistia sit corpus Domini solum in vsu, an etiam extra vsum; deinde de materia, forma, fide, seu effectu, de ministro, de vsu, id est, de communione sub vna, vel altera specie; & tandem de veneratione Sacramenti disseremus.

QVARTA & postrema de sacrificio.

LIBER PRIMVS.

De reali præsentia Christi Domini in Sacramento Eucharistiæ ex verbo Dei.

CAPVT PRIMVM.

De hæresibus.

ANTEQVAM veniamus ad quæstiones propositas de præsentia corporis Domini in Eucharistia, explicandæ erunt hæreses contrariæ, contra quas pugnandum est, & sententia Ecclesiæ, pro qua pugnandum.

PRIMI qui negarunt, Christi corpus esse in Eucharistia, videntur fuisse illi ipsi, qui primi hæresum zizania in Ecclesia serere cœperunt, Simoniani, Menandriani, & similes; de his loquens sanctus IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, sic ait: *Eucharistias, & oblationes non admittunt, eò quod non confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris nostri* IESV CHRISTI, quæ sententia citatur à Theodoreto in 3. Dialogo ex epistola ad Smyrnenses, vbi tamen nunc non habetur.

Ne autem glorientur Caluinistæ sententiam suam valde antiquam esse, illud est OBSERVANDVM, antiquissimos illos hæreticos, non tam Sacramentum Eucharistiæ, quàm mysterium Incarnationis oppugnasse. Idcircò enim (vt Ignatius ibidem indicat) negabant Eucharistiam esse carnem Domini, quia negabant Dominum habere carnem. Quare nullus veterum, qui de hæresibus scripserit, hunc errorem in catalogo posuit, vt patet ex Irenæo, Tertulliano, Philastrio, Epiphanio, Augustino, Theodoreto, Damasceno: neque vllus veterum disputat contra hunc errorem primis sexcentis annis. His igitur omissis, PRIMI, qui veritatem corporis Domini in Eucharistia in quæstionem vocârunt, fuerunt Iconomachi post annum Domini DCC. in quodam suo Conciliabulo Constantinopolitano, quod ipsi 7. Synodum falsò vocabant. Hi enim (vt refertur in 7. Synodo, act. 6. tomo 3. in fine) dicebant vnicam esse imaginem Christi ab ipso Christo institutam, nimirum panem, & vinum in Eucharistia, quæ repræsentant Christi corpus, & sanguinẽ. Quocirca ab eo tempore

Universidad de Deusto
Biblioteca

Græci scriptores sæpe monent, Eucharistiam non esse figuram, siue imaginem corporis Domini, sed ipsum verum corpus, vt patet ex ipsa Synodo septimo loco citato, ex Damasceno libro quarto cap. 14. ex Theophylacto in cap. 26. Matth. & in cap. 11. prioris ad Corinth.

SECVNDVS auctor huius erroris fuit Ioannes Scotus, non ille Doctor subtilis, sed alius antiquior, qui tempore Caroli Magni, circa annum Domini DCCC. scripsit. Is enim primus in Ecclesia Latina de hac re dubiè scribere cœpit, cuius librum de Eucharistia damnatum fuisse in Concilio Vercellensi, testatur Lantfrancus in suo libro de veritate corporis & sanguinis Domini in Eucharistia.

TERTIVS fuit Bertramus tempore Caroli Crassi, circa annum Domini DCCCLXXXVI. cuius liber adhuc exstat. Is rursum in controuersiam vocare cœpit, an esset verè in Eucharistia illud ipsum corpus Domini, quod de Virgine natum erat. Confutauit hunc errorem doctissimè Paschasius Abbas Corbeiensis, qui illo ipso tempore floruit.

QVARTVS fuit Berengarius Archidiaconus Ecclesiæ Andegauensis circa annum Domini M. L. qui auctor habetur huius erroris, non quòd primus eum inuenerit, sed quòd primus aperte defenderit, & propagare studuerit, & re ipsa propagauerit. Refutarunt Berengarium tres insignes scriptores, qui simul cum Paschasio editi sunt, Lantfrancus, Guitmundus, & Algerus: de quibus ita censuit Petrus Cluniacensis initio libri de sacrificio, vt diceret Lantfrăcum scripsisse contra hæresim Berengarij benè, plenè, perfectè; Guitmundum melius, plenius, perfectius; Algerum optimè, plenissimè, perfectissimè. Porrò quatuor errores Berengarius docuit, per quos parens videtur fuisse omnium sectarum, quæ hoc seculo vigét. C

PRIMO docuit, paruulos non esse baptizandos, vt Guitmundus testatur lib. 1. cõtra Berengarium; atque hinc pater dici potest Anabaptistarum. SECVNDO docuit, corpus Domini non esse in Eucharistia, nisi vt res significata est in suo signo, vt referunt Lantfrancus, Guitmundus, Algerus, auctores illius temporis: hinc verò pater est Sacramentariorum; quod agnoscit Caluinus in vltima admonitione ad Ioachimum VVestphalum. TERTIO docuit, post alteram palinodiam (nam ter reuocauit errores suos, vt infrà dicemus) corpus Domini esse quidem verè in Eucharistia, sed simul cum pane, & vino; vnde parens est Lutheranorum. Fuisse autem hunc errorem Berengarij, colligitur ex libr. 1. Guitmundi, qui scribit nonnullos Berengarij discipulos, qui docebant, corpus Domini verè esse in Euchatistia, sed simul cum pane; dicere solitos hanc fuisse subtiliorem doctrinam Be- D rengarij. Idem etiam colligitur ex Concilio Romano sub Gregorio VII. cuius Concilij meminit Thomas VValdensis tomo II. de Sacrament. cap. 43. Nam in eo Concilio coactus est Berengarius confiteri non solùm præsentiam realem corporis Domini in Eucharistia, vt antea coactus fuerat in Concilio Romano, sub Nicolao II. sed etiam transmutationem panis in corpus Domini. QVARTO docuit idem Berengarius, teste eodem Guitmundo ibidem, legitima Matrimonia posse dissolui, in quo etiam pater fuit omnium huius temporis hæreticorum. Sed de hoc alias.

QVINTVS propugnator huius erroris fuit Henricus quidam cum Petro Bruis, circa annum Domini M. C. XL. qui asserebat semel tantùm, id est, in ipsa vltima Domini cœna cum Apostolis, Christi corpus verè datum sub specie panis: deinceps autem meram esse deceptionem, quod Sacerdotum ministerio dicitur aut creditur. Testis est, & refutator huius erroris Petrus Cluniacensis, qui eodem tempore floruit, in tractatu de sacrificio. A

SEXTVS fuit auctor sectæ Albigensium, circa annum Domini M. CC. VIII. ij enim inter alios plurimos errores, hunc etiam habuerunt, Sacramentum Eucharistiæ, non esse verum corpus Domini. Testis est S. Antoninus in summa Theologica, par. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.

SEPTIMVS fuit auctor sectæ Flagellantium, circa annum Domini M. CCC. L. teste Bernardo Lutzemburgensi, in Catalogo hæreticorum.

OCTAVVS fuit Ioannes VViclef, circa annum Domini M. CCC. LXX. is enim rursus docere cœpit non esse corpus Domini in Eucharistia, nisi vt in B signo, vt patet ex 4. lib. Trialogi, cap. 2. & sequentib. vsque ad 10. Huius libri post ann. Domini M. CCCC. delati in Bohemiam totum illud regnum infecerunt, vt scribit Aeneas Syluius, lib. de origine Bohemorum cap. 35. & Thomas VValdensis tomo II. doctrina 10. Tametsi enim Ioan. Huss ab hoc errore semper abhorruit, vt ostendit Ioan. Cochlæus in historia Hussitarum, tamen Iacobitæ, & alij permulti in Bohemia hunc errorem cum ceteris ex libris VViclefi libenter hauserunt. Contra VViclefum scripsit Thomas VValdensis in II. tomo de Sacramentis.

NONVS patronus huius hæresis iam nostro seculo fuit Andreas Carolstadius Archidiaconus VVittembergensis, ac Lutheri discipulus primarius. Lutherus enim nunquam apertè hanc hæresim docuit, quin potiùs acerrimè illi restitit aliquando: tamen sine dubio semina iecit huius erroris, vt etiam Anabaptismi, de quo supra diximus, licet postea, tum Sacramentarios, tum Anabaptistas confutare conatus sit: siquidem multa docuit, ex quibus ansam præbuit Sacramentariis huius hæresis renouandæ. PRIMVM in epist. ad Argentinenses asserit se valde propensum fuisse in eam sententiam, quæ in Eucharistia nihil præter panem agnoscit, & conatum totis viribus hoc asserere, sed non potuisse Scripturis satisfacere, quæ contra obiiciebantur. Quid igitur mirum, si discipuli eius id tentare ausi sunt, quod Magistro gratissimum fore putabant? DEINDE libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, asseruit Sacramenta non iustificare, sed esse nuda signa. Ex quo rectè colligi videtur in Eucharistia non esse reuera Christum; quorsum enim ibi esset, si nihil nobis conferre debebat? In eodem libro, capite de Eucharistia, negauerat, capite sexto Ioannis ad Eucharistiam pertinere. At hæc fuit præcipua caussa cur Sacramentarij negauerint realem præsentiam Christi in Eucharistia. Ibidem scripsit, verba Euangelistæ: *Hoc est corpus meum*, hunc facere sensum: Hic panis est corpus meum. Quæ sententia aut accipi debet tropicè, vt panis sit corpus Christi significatiuè; aut est planè absurda, & impossibilis: nec enim fieri potest: vt panis sit corpus Christi. Itaque maluerunt Lutheri discipuli recurrere ad tropum, quàm admittere manifestam absurditatem.

DENIQVE in libro de Eucharistia ad VValdenses, negat Eucharistiam adorandam, & in dubium reuocat, an cùm corpore sit etiam anima, & diuinitas in Eucharistia. At certè ex his manifestè sequitur, non esse reuera Christum in Eucharistia. Nam vbicunque reuera est, adorandus est, nec potest vllo modo separari anima, & diuinitas à Christi corpore vt no

vt notissimum est. His ergo Lutheri sententiis edoctus Carolstadius anno M. D. XXV. vel vt alij volunt, M. D. XXIV. librum edidit, in quo apertè negauit præsentiam corporis Domini in Eucharistia. Vide de Carolstadio Ioann. Cochlæum in actis Lutheri anno M. D. XXV. A

DECIMVS patronus huius erroris fuit Huldricus Zvvinglius Tigurinus pastor, qui cùm aliquot annis docuisset Lutheri hæresim, ac palàm asseruisset, in Eucharistia verè esse corpus Christi, sed cum pane; tandem eodem anno, quo Coralstadius, librum edidit de vera, & falsa religione: atque in eo retractat sententiam suam, ac nouam quandam statuere nititur, nimirum, corpus Domini non esse in Sacramento, nisi vt in signo. Non est autem prætereundum, quàm egregiè purget Zgvinglius inconstantiam suam. Dicit enim se multò antea agnouisse id, quod verum erat, sed tempore seruiuisse, & in hoc laudari se à Christo B tanquam seruum prudentem, & fidelem, qui dat cibum familiæ in tempore suo. Sed nimis frigida excusatio est: non enim laudat CHRISTVS eos, qui vt tempori seruiãt, mentiuntur in rebus tanti momenti. Immò Zvvinglius non tam se purgat, quàm inquinat hac sua defensione: vt enim ignorantiam tegat, improbitatem prodit.

Zvvinglio comes accessit Ioannes Oecolampadius Apostata ex Monacho Birgittano, qui eodem tempore librum scripsit, de genuina expositione verborum: *Hoc est corpus meum*, vbi etsi in re conueniat cũ Zvvinglio, tamen commodiùs exponere conatus est verba cœnæ, vt infrà dicemus. Zvvinglium, & Oecolampadium sequuti sunt permulti eorum discipuli, ac præcipuè Henricus Bullingerus Zvvinglij successor, in sede Tigurina, qui scripsit Apologiam pro Zvvinglio contra Lutheranos; & Bernardinus Ochinus, qui scri- C psit etiam librum de cœna Domini cõtra VVestphalum, & Petrus Martyr, qui scripsit ingens volumen de Eucharistia contra Stephanum Gardinerum, in quo refellit solutiones Gardineri ad 255. argumẽta Sacramentariorum.

VNDECIMVS patronus insignis erroris Berengariani fuit Ioan. Caluinus. Is igitur anno Domini M. D. XXXVI. edidit primò suas institutiones, vt apparet ex epistola dedicatoria ad Regem Gallorum Francisc um, quas postea iterum edidit auctas anno M. D. XXXIX. & tandem M. D. LIX. tertiò mutata forma, & quatuor libris comprehensa edidit.

Edidit etiam anno M. D. XL. librum de cœna Domini Gallicè, quem post annos quinque Nicolaus Gallasius Latinum fecit; in quo libro extremo apertè ac nominatim reprehendit tum Lutherũ, tum Zvvinglium, & se iudicem eorum constituit, ac nouam opi- D nem introducit, quę tamen reuera nihil differt à sententia Zvvinglij.

Vnde paulò pòst, id est, anno M. D. XLIX. edidit libellum de consensu suo cum Tigurinis in re Sacramentaria. Multa præterea de hac re scripsit in libro de reformanda Ecclesia, in commentariis tum ad cap. 26. Matth. tum ad cap. 11. prioris ad Corinth. & in responsionibus ad Ioachimum VVestphalum.

Caluinum sequitur VVilhelmus Klebitius, qui scripsit librum contra Heshusium, quem inscripsit; Victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici: quando videlicet in ditione Comitis Palatini obtinuit Caluinismus. Item Petrus Boquinus, qui scripsit examen libri Heshusij de corpore Domini, in quo egregiè Caluinum tuetur. Denique Theodorus Beza, qui adhuc supereſt, Caluini Geneuæ in Cathedra pesti- A lentiæ successor multa scripsit pro errore Caluiniano; vt summam doctrinæ de re Sacramẽtaria; librum de cœna Domini contra VVestphalum; Dialogum qui inscribitur *ἱρωφαγία*, siue Ciclos contra Tilemannum Heshusium.

Porrò Caluini sententia breuiter explicanda est, quia de industria obscurè ab illo proponitur, vt mysterij aliquid continere videatur. PRIMO igitur docet Caluinus cum suis, symbola cœnæ tantùm esse in terra; corpus autem Christi tantùm esse in cœlo: proinde tanto interuallo abesse Christi corpus à pane, & vino in cœna, quanto abest terra ab altissimis cœlis. Quod videlicet Christi corpus nusquam sit nisi in certo, ac determinato loco cœli; id habet disertis verbis in fine consensus cum pastoribus Tigurinis; idem habet etiam disertis verbis Beza in summa doctrinę de re Sacramentaria, quæst. 6.

SECVNDO docet, symbola, & corpus Christi, licet loco inter se plurimum distent, tamen coniuncta esse, non solùm ratione signi, quia vnũ est signum alterius, sed etiam quia cum signo Deus nobis verè exhibet ipsum verum Christi corpus, & sanguinem, quo animæ nostræ verè alantur in vitam æternam. Id habet Caluinus in omnibus locis suprà citatis. In cap. 26. Matthæi sic loquitur: *Verè in cœna datur nobis corpus Christi, vt sit animis nostris in cibum salutarem, hoc est, substantia corporis Christi pascuntur animæ nostræ, vt verè vnum efficiamur cum eo.* Et infrà: *Non ergo vacuum & inane signum nobis proponitur, sed verè carnis & sanguinis Domini fiunt participes, qui fide promissionem hanc recipiunt.* Et lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. docet, comedere Christi carnem, non esse solùm credere, sed verè participem fieri carnis eius; & ponit exemplum: *Quemadmodum enim,* inquit, *non aspectus, sed esus panis alimentum corpori sufficit, ita verè, ac penitus participem Christi animam fieri conuenit.* Et §. 32. *In sacra sua cœna iubet me sub symbolis panis ac vini, corpus ac sanguinem suum sumere: nihil dubito, quin & ipse verè porrigat, & ego recipiam.* Et in libro de cœna Domini, cap. 2. ponit exemplum de columba, in qua apparuit Spiritus sanctus.

Vt enim illa columba dicta est Spiritus sanctus à Ioanne Baptista, Ioan. 1. quia certissimum signum erat præsentiæ Spiritus sancti; ita panis per metonymiam dicitur corpus CHRISTI, quia est certissimum signum præsentiæ corporis CHRISTI, quod nobis datur in cœna.

Vnde ibidem affirmat, Christum nobis in cœna veram, propriámq; carnis, & sanguinis sui substantiam donare. Similia habet etiam Beza loco notato, de re Sacramentaria, quæst. 6. Vnde etiam q. 7. admittit illas propositiones Lutheranorum; Corpus Christi esse in pane, vel sub pane, vel iuxta panem; si sano modo intelligantur, id est, quod significent simul cum pane verè donari nobis corpus Christi. Quia verò hoc secundum videtur pugnare cum primo (quomodo enim corpus Christi verè nobis datur cum pane, & est præsens in cœna, si corpus Christi solùm est in summo cœlo, & panis tantùm est in terra?) ideò ponit tertium dictum.

TERTIO igitur dicit, non posse ingenio comprehendi, sed sola fide, quomodo fiat ista coniũctio rerum tam distantium. Sic loquitur lib. 4. Institutio. cap. 17. §. 7. *Nihil,* inquit, *restat, nisi vt in eius mysterij admirationem prorumpam, cui nec mens plane cogitando, nec lingua explicando par esse potest.* Et §. 10. *Etsi autem incredibile videatur in tanta locorum distantia penetrare ad nos Christi carnem, vt nobis sit in cibum,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

meminerimus, quantum supra sensus omnes nostros emineat arcana Spiritus sancti virtus, & quàm stultum sit eius immensitatem modo nostro velle metiri. Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum verè vnire, quæ locis distincta sunt. Et §.32. *Porrò*, inquit, *de modo si quis me interroget, fateri non pudebit, sublimius esse arcanum, quàm vt vel meo ingenio comprehendi vel enarrari verbis queat.* Similia habet Beza de re Sacrament. q. 9. *Sed*, inquit, *nihilominus fatemur incomprehensibile esse mysterium Dei; quo fit, vt quod est, & manet in cœlis, & non alibi, nobis, qui nunc in terra sumus, & non alibi, verè communicetur.* Et infrà: *Quo fit vt tota hæc actio valde propriè μυστήριον vocetur.* Sed quia intelligebat Caluinus hoc suum mysterium plane esse incredibile, & apertissimam repugnantiam inuoluere, ideò addit quartum.

QVARTO dicit, non ipsum corpus Christi ad nos descendere, sed quandam vim substantialem ex Christi carne ad nos deriuari per Spiritum eius, tanquam per canalem quendam. Vbi videtur dicere non substantiam, sed qualitatem quandam nobis dari. Sic enim loquitur libro 4. Institut. cap. 17. §. 12. *Vinculum*, inquit, *illius coniunctionis est Spiritus Christi, cuius nexu copulamur: & quidam veluti canalis, per quem quidquid Christus ipse & est, & habet, ad nos derivatur. Nam si solem conspicimus radiis in terram emittentem ad generandos, fouendos, vegetandos eius fœtus, suam quodammodo substantiam ad eam traiicere; cur inferior Spiritus Christi esset irradiatio ad communionem carnis, & sanguinis eius in nos traducendam?* Et §. 32. *Ingenuè confiteor, mixturam carnis Christi cum anima nostra, vel transfusionem, qualis ab ipsis docetur, me repudiare; quia nobis sufficit, Christum è carnis substantia vitam in animas nostras spirare, immò propriam in nos vitam diffundere, quamuis in nos non ingrediatur ipsa Christi caro.* Quod ergo dixerat supra §. 10. ad nos vsque penetrare Christi carnem, licet tanto interuallo distantem, debet intelligi, non per se, sed per virtutem suam. Quod tamen ipse viderit, quam rectè cohæreat cum iis, quæ supra dixerat de præsentia Christi in cœna; nisi etiam præsentiam intelligat, secundum virtutem, non secundum substantiam.

Quia verò, si realis aliqua qualitas ex Christi corpore ad nos descenderet, periculum esset, ne nimis multum huic Sacramento tribueremus, ideò addit QVINTO, Communicationem istam siue corporis Domini, siue virtutis eius tantùm fieri per fidem. Fides enim apprehendit Christum in cœlo existentem, & eum nostrum facit, vt participare possimus bona ipsius. Itaque nulla fit realis coniunctio Christi nobiscum, sed solùm per cogitationem. In quo certè nullum est mysterium, nullum miraculum, nulla difficultas intelligendi. Quis enim non facillimè capiat, fide apprehendi posse Christum, immò etiam totam Trinitatem? Sic igitur habet Caluinus lib. 4. Instit. cap 17. §. 5. *Interim verò hanc non aliam esse, quàm fidei manducationem, fatemur: vt nulla alia fingi possit.* Et §. 31. *Christus*, inquit, *præsens illis non videtur esse, nisi ad nos descendat: quasi verò, si ad se nos euehat, non æque pertingamus eius præsentia.* Hæc ille.

Vbi videtur corrigere, vel explicare, quod dixerat, §. 10. Carnem Christi magno miraculo ad nos penetrare: nunc enim sublato omni miraculo, dicit, nos fide ad ipsum ascendere. Item §. 32. dicit, fidem esse, quæ pascitur Christi corpore; porro fides non aliter manducat, quàm credendo. Idem repetit in aliis libris; & idem habet Beza in lib. de summa doctr. in re Sacrament. q. 9. 10. 11. & 13. Neque moueri debemus quod Caluinus lib. 4. Institu. cap. 17. §. 5. & 11. negat, Christum sola cogitatione, vel intelligentia manducari, ac dicit, non esse omninò idem credere in Christum, & manducare Christum.

Nam ibidem asserit, manducare Christum non esse quidem ipsum credere, sed effectum tamen eius esse: nam credendo manducamus; siquidem ex actu fidei sequitur, vt Christus sit in nobis, & nobis sua bona communicet. Vnde Beza in libro de cœna Domini contra VVestphalum cap. 9. dicit, hoc interesse inter fidem, & manducationem Christi, quod inter manum, & apprehensionem, quæ manu fit. Quia verò non est in nobis CHRISTVS nisi per fidem, vt perpetuò Caluinus, & Beza dicunt; inde fit, vt non sit in nobis, nisi obiectiue, quomodo in nobis est id omne, de quo actu cogitamus.

Porrò ex hoc sequitur SEXTVM eorum pronunciatum, quo asseruunt homines improbos non percipere corpus Christi, licet symbola percipiant. Nam (vt ait Beza in summa doctr. de re Sacrament. q. 13.) *Sicut symbola accipiuntur solo ore corporis, ita corpus Christi solo ore fidei: cùm ergo non habeat impios fidei, non percipiunt nisi symbola corporis Domini.* Docet hoc idem Caluinus libro 4. Institut. cap. 17. §. 33. & 34. Immò in libello de consensu cum Tigurinis, solos prædestinatos dicit, percipere symbola externa cum re per Symbolum significata, sicut soli prædestinati habent veram fidem.

SEPTIMVM ac postremum eorum pronunciatum est; non esse eam vim in Sacramento Eucharistiæ, vt det ipsum corpus Christi, aut fidem non habenti, sed solum vt testetur, & confirmet, iam haberi. Ita habet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 2. *Magnum*, inquit, *fiduciæ, & suauitatis fructum ex hoc Sacramento colligere possunt piæ animæ, quod testimonium habent in vnum corpus nos cum Christo coaluisse, vt quidquid ipsius est, nostrum vocare liceat.* Et §. 5. *Non*, inquit, *facit Sacramentum, vt Christus panis vitæ esse primùm incipiat, sed in memoriam reuocat panem vitæ esse factum, quo assiduè vescamur.* Et infrà: *Pollicetur enim nobis quidquid fecit, aut passus est Christus, id ad nos viuificandos factum esse.* & in lib. de cœna Domini, cap. 3. docet, ad præparationem ad hoc Sacramentum percipiendum requiri, vt quis antea fidem veram habeat, & per fidē sit factus Christi membrum, atque adeò Christum in se habeat. Denique nisi Caluinus diceret, Eucharistiā tantùm esse testimonium acceptæ gratiæ, & veluti sigillum obsignans, & confirmans promissionem verbo factam, destrueret omnia, quæ antea docuit de Sacramentis.

Hinc autem nos tria colligere debemus. PRIMVM, falsò iactasse Caluinum sententiam suam de Eucharistia esse difficillimam, & incomprehensibilem humano ingenio, atque adeò summum mysterium. Non enim maius mysterium est, quod symbola panis, & vini reuocent nobis in memoriam, Christum pro nobis passum, & mortuum esse, quàm quòd id faciat imago Crucifixi, præsertim si addatur hæc inscriptio ex verbo Dei: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Nam eiusmodi imago cum tali inscriptione idem omninò facit, quod Eucharistia Caluini, & sine vllo miraculo tam imago, quàm inscriptio naturaliter agit, dum memoriam passionis Domini pro nobis toleratam excitat.

DEINDE, meras ludificationes esse illa omnia magnifica encomia Eucharistiæ; cùm videlicet tot in locis Caluinus dicit, nobis vnà cum symbolis dari ipsum verum, & reale Christi corpus, & eo nutriri animas nostras, &c. nihil enim tandem nobis relinquit, nisi nudum symbolum rei iam habitæ.

DENIQVE,

DENIQVE, ex hac Caluini sententia sequi illud absurdum, vt porrigere cœnam Domini, sit testificari illum cui porrigitur, iam antea sumpsisse cœnam, & Christi corpus comedisse: Quod est intolerabile, si respiciamus vsum vocabulorum: & est sæpissime falsum, cùm plurimis porrigātur ista symbola, qui tamen non comederunt corpus Christi, secundum regulas Caluini, cùm sint impij. Quocirca falsò testificantur ministri, illos comedisse corpus Christi; & tamen ita nituntur ista sua testificatione, vt Caluinus li. 4. cap. 17. §. 2. dicat; ex hoc Sacramento sibi securè promittere posse, regnum cœlorū non magis sibi excidere posse, quàm ipsi Christo. Sed de his hactenus.

CAPVT II.

Explicatur sententia Catholicæ Ecclesiæ.

NAM verò explicandum erit, quid de hac re sentiat, ac senserit Catholica Christi Ecclesia. Summa Catholicæ sententiæ his verbis exprimitur in Concil. TRIDENTINO, sess. 13. cap. 1. *Principiò docet sancta Synodus, & apertè, ac simpliciter profitetur in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis, & vini consecrationem Dominum nostrum* IESVM *Christum verum Deum, atque hominem verè, realiter, ac substantialiter, sub specie illarum rerum sensibilium contineri.*

Singula verba huius decreti aliquid continent, quo damnentur hæreticorum sententiæ. PRIMO, Concilium docet, post Sacramenti huius confectionem adesse corpus Christi, quod est contra Lutheranos Vbiquistas, qui etiam ante consecrationem adesse volunt corpus Domini: est etiam contra Caluinistas, qui dicunt, Eucharistiam esse signum coniunctionis cum Christo iam antea factæ per fidem.

SECVNDO, Concilium dicit, Sacramenti confectionem esse consecrationem panis & vini, cuius vi exhibetur nobis corpus Christi. Id quod est contra eosdem Vbiquistas, qui non vi consecrationis, sed vi omni præsentiæ corporis Christi, id fieri contendunt: est etiam contra Caluinistas, qui non ex consecratione, sed ex promissione Euangelij in concione explicata volunt effici Sacramentum.

TERTIO, Concilium docet, totum Christum esse in hoc Sacramento: id quod explicatur clarius in 1. canone eiusdem sess. vbi habemus, in Sacramento esse corpus & sanguinem Christi, vna cum anima, & diuinitate. Quibus verbis indicatur, ex vi Sacramenti tantum adesse corpus sub specie panis, & sanguinem sub specie vini; id enim solum exprimitur in forma verborum: ac per naturalem concomitantiam sub vtraq; specie esse totum Christum. Ita enim ista coniuncta sunt in Christo, vt separari nequeant sine eius dissolutione: ipse autem dissolui, iam post resurrectionem, nullo modo potest. Porrò est hoc aduersus Lutherum, qui in dubium reuocat istam concomitantiam, in lib. ad VValdenses de Eucharistia.

QVARTO, Concilium dicit, Christum in Sacramento esse verè. Id quod asseritur contra omnes Sacramentarios, qui volunt Christum adesse, vt in signo, & figura. Figura enim veritati opponitur, vt colligitur ex 1. canone eiusdem sessionis, vbi posteaquam Concilium dixerat, Christum esse vere in Eucharistia, explicat per negantem particulam: *Non autem solùm in signo, aut figura.*

QVINTO dicit, *Realiter*, quod opponitur figmento Caluinistico, qui (vt suprà ostendimus) vult adesse, vt fide apprehenditur. Quod etiam disertis verbis Zvvinglius docet, in Confess. ad Carolum, quam citat Beza in lib. de cœna Domini, contra VVestphalum, cap. 9. ait enim Zvvinglius, se credere in cœna Domini verum Christi corpus adesse, hactenus quidem, vt fidei contemplationi sit veluti præsens, quod corporaliter est in cælis. Itaque Sacramentarij sæpe dicunt, reale corpus Christi in cœna adesse, sed realiter adesse nunquam dicunt, quod legerim; nisi fortè loquantur de cœna, quæ fit in cœlo, vt mox dicam. Atque hinc sequuntur duæ aliæ differētiæ inter nos, & Sacramentarios: quòd illi negant Christum in Eucharistia adorandum; aut sumi posse ab illis, qui non credunt: nos vtrumque concedimus.

SEXTO, Concilium addit, *Substantialiter*, tum contra Caluinistas, qui dicunt, corpus Christi, quoad substantiam, esse tantùm in cœlo, sed nescio quam virtutem, seu vigorē inde ad nos manare: vnde idem Concilium, canon. 1. opponit illud, *Substantialiter*, virtuti; tum etiam vt explicaret modum existendi Christi in Sacramento. Nam vt paulò infrà idem Concilium dicit, Christi corpus in cœlo habet modum existendi naturalem, in Sacramento autem non naturalem, sed Sacramentalem. Porrò modus existendi Sacramentalis, & tamen simul verus, & realis, non poterat melius explicari, quàm illo aduerbio, *Substantialiter*. Id enim significat, totum Christum in Sacramento existere ad modu substantiæ, non quantitatis, vel qualitatis, vel aliorum accidentium, idque ea ratione, quia substantia panis conuertitur in substantiam corporis Christi; cetera autem, substantiam concomitantur, & ideò modum existendi substantiæ habere debent. Porrò substantia secundum se, neque ordinem habet ad locum neque ad corpora circunstantia. Quare in Christo (vt est in Sacramento) est quidem debita magnitudo præter substantiam; sed per eam non occupat locum, neque extenditur ad extensionem magnitudinis, sed per modum substantiæ. Pari ratione est in Christo sua figura, suus color, & tamen inuisibilis est, vt Sacramento continetur, quoniam figura, & color non habent modum qualitatis, sed substantiæ, vt in Sacramento sunt. Denique habet etiam Christus, vt est in Sacramento, certas qualitates, quibus tangi posset; & tamen per se ac propriè tangi nequit, quia eæ qualitates habent (vt sæpe diximus) modum existendi substantiæ, non qualitatis. Vide S. Thomam li. 4. contra Gentiles, cap. 64. & 3. parte quæst. 76. art. 5.

SEPTIMO, Concilium dicit, corpus Domini sub illis speciebus sensibilibus contineri; quibus verbis explicatur adhuc clariùs modus existendi Christi in Eucharistia. Christus enim non est in Eucharistia, vt in loco, vel vt in vase, aut quasi sub aliquo velo; sed est ad eum modum, quo erat substantia panis sub suis accidentibus, excepto eo, quòd accidentia illa in hærebant panis substantiæ, Christi autem substantiæ non inhærent. Vnde ex natura rei peracta consecratione tamdiu perseuerat corpus Domini in Eucharistia, quandiu naturaliter mansisset substantia panis sub illis eisdem accidentibus: atque hoc est Christi corpus sub speciebus panis contineri.

Ex qua sententia refutatur fraudulenta quædam confessio Bezæ. Nam (vt refert Claudius à Xantes in respon. ad Apologiam Bezę) anno M. D. LVI. Theodorus Beza, vt Lutheranos per dolū traheret ad Caluinismum, scripsit Confessionem, in qua asserit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi corpus verum, & naturale, verè, & realiter A esse præsens in cœna, & cõmunicantibus verè & realiter exhiberi. atque in eam confessionem consentire asseruit Ecclesias Heluetiorum, & Geneuensium. Verùm cùm inde Lutherani de Sacramẽtariis triumpharent, & Tigurini grauiter in Bezam inuehi cœpissent, respondit ille, se vera scripsisse, sed à Lutheranis non bene intellecta; neque enim se loquutum de cœna Domini, quæ celebratur in terris, sed de illa, quæ celebratur in cœlis, vbi Christus verè, & realiter præsens est. Sed Concilium Tridentinum præuenit eiusmodi fraudes, cùm non ait in cœna corpus Domini præsens esse, sed sub speciebus panis & vini verè, & realiter contineri. Atque hæc de expositione decreti. Ex qua expositione deduci possunt aliquot regulæ de modo loquendi in hac materia.

PRIMA regula. Nomina substantiua, quæ dicun- B tur de Christo, siue eius corpore extra Sacramentum, dicuntur etiam de ipso, vt est in Sacramento. Ratio est, quia nomina substantiua significant naturam rei, abstrahendo à modo: rei natura autem, & essentia omnium, quæ sunt in Christo, verè est in Sacramento. Itaque verissimè dicimus, in Sacramento esse corpus, carnem, sanguinem, &c. & carnem illam esse corpus, non spiritum.

SECVNDA regula. Nomina adiectiua, quæ dicunt ordinem ad corpora circumstantia, non dicuntur de Christi corpore, vt est in Eucharistia, licet dicantur de eo, vt est in cœlo; alia verò dicuntur. Ratio est, quia corpus Christi propter modum existendi in Eucharistia peculiarem, non dicit vllum ordinem ad corpora circumstantia, vt diximus. Itaque dicemus quidem corpus Christi, vt est in Eucharistia, esse ve- C rum, reale, naturale, animatum, quantum, coloratum, &c. & carnem illam dicemus esse corporalem, non spiritualem: nisi nomen spirituale sumatur, sicut 1. Cor. 15. *Seminatur corpus animale, surget spirituale*, id est, obediens spiritui in omnibus. At non dicemus, corpus Christi in Eucharistia esse sensibile, visibile, tangibile, extensum, licet tale sit in cœlo: quia ista nomina dicunt ordinem ad corpora circumstantia, quem non habet corpus Christi in Eucharistia. Vnde AVGVSTINVS, vt citatur à Gratiano de consecr. dist. 2. canon. Nos autem; inuisibilem appellat Christi carnem in Sacramento: *Nos*, inquit, *in specie panis, & vini quam videmus, res inuisibiles, carnem & sanguinem honoramus*.

TERTIA regula. Aduerbia, quæ dicunt modum existendi corporalem, non dicuntur de Christo in Eucharistia, licet dicantur de ipso, vt in cœlo residet: alia verò nihil prohibet dici. Ratio est, quia (vt sæpe D diximus) non habet Christus in Eucharistia modum existendi corporum, sed potiùs spirituũ, cùm sit totus in quali bet parte. Itaque dicemus, Christum esse in Eucharistia verè, realiter, substantialiter, vt Concilium rectè loquitur, sed non dicemus, corporaliter, id est, eo modo quo suapte natura existunt corpora, nec sensibiliter, mobiliter, &c. Immò contrà dici posset esse spiritualiter, vt Bernardus dicit in sermone de S. Martino, vbi affirmat in Sacramento exhiberi nobis veram carnis substantiam, sed spiritualiter, non carnaliter: tamen non videtur hæc vox multum frequentanda, quia periculum esset, ne traheretur ab aduersariis, non tam ad modũ, quàm ad ipsam naturam significandam; propter quod item periculum non videtur valdè vlurpandum illud, non esse corporaliter, nisi addatur continuò explicatio.

QVARTA regula. Verba quæ significant præsen- tiam corporis Domini in Eucharistia, abstrahendo à modo existendi cum ordine ad alia, simpliciter affirmari possunt; reliqua non item. Quare rectè dicemus: Corpus Domini est, continetur, manet, reperitur, sumitur, percipitur in Eucharistia: at non rectè dicemus, Corpus Christi in Eucharistia extensum est, occupat locum, &c.

QVINTA regula. Quamuis corpus Christi in Eucharistia per se non videatur, nec tangatur, nec moueatur; tamen ratione specierum, siue accidentium, quibus coniunctum est, potest dici, videri, tangi, moueri, &c. Id patet, quia species illę verè videntur, tanguntur, mouentur; & quod eis conuenit, vsitatè etiam tribuitur ei, quod est cum illis coniunctum. Nam hoc modo Angeli, qui sunt spiritus, dicebantur videri, & tangi corporeis oculis, quando videbãtur, vel tangebãtur corpora ab illis assumpta, Gen. 19. & in toto lib. Tobię Scriptura passim vocat Angelos, quos dicit visos, auditos, tactos. Immò Ioan. 1. Spiritum sanctum dicit se Ioannes vidisse, cùm columbam vidit. Hinc etiam Patres eodem modo loquuntur de corpore Domini in Sacramento. CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matt. *Ipsum* (Christũ) *vides, ipsum tangis, ipsum comedis.* & homil. 24. in priorem ad Corinthios dicit; Regium corpus nobis intuendum, & tangendum proponi. & CYRILLVS lib. 12. in Ioan. cap. 58. *Præbet*, inquit, *nobis cernem suam tangendam.* & AVGVSTINVS sermon. 2. de verbis Apostoli: *Quod in Sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducatur.* Deniq; in Concilio Romano sub Nicolao II. compulsus est Berengarius confiteri, Christi corpus sensualiter Sacerdotum manibus tangi, & frangi.

Sed existit hoc loco quorũdam dubitatio; num ea, quæ dicuntur de Christo ratione specierum, dicantur de ipso verè, & propriè, an per aliquẽ tropum. Et quidem aliqui volunt, verè, & propriè dici eo modo, quo dicerentur illa eadem verè, & propriè de pane, si adesset: panis enim verè, & propriè dicitur videri, tangi, frangi, ratione accidẽtium suorum. Ratio horum est, quia existimant vnionem Christi cum accidentibus panis, vel esse hypostaticam, vel ei valde similem; atque ideirco fieri communicationẽ idiomatũm inter Christum, & accidentia illa. Itaque sicut verè dicitur Deus in Christo videri, & tangi, immò etiam pati, & mori, ratione naturę humanæ assumptæ: ita isti volũt, Christum in Eucharistia verè, & propriè videri, & tangi ratione accidẽtium panis. At sententia Theologorum communis contrarium docet.

Ideò sit regula SEXTA ex Petro de Soto lect. 6. de Sacramento Eucharist. Verba quæ significant motum localem, verè, & propriè dicuntur de corpore Christi in Eucharistia existente, ratione specierum; licet per accidens, non per se: cetera autẽ, quæ significant alias mutationes, vel actiones, dicuntur quidẽ de corpore Christi ratione specierum, sed impropriè, & figuratè.

PRIMA pars huius regulæ certissima est, quia realis præsentia corporis Christi, id necessariò requirit, vt motis speciebus verè moueatur corpus Christi, quamuis per accidens: quomodo anima nostra verè mutat locum, cùm corpus mutat locum. Itaque verè, & propriè dicemus, Christi corpus in Eucharistia, attolli, deponi, deferri, collocari in altari, vel in pixide, transferri à manu ad os, & ab ore ad stomachum.

ALTERA pars probatur, quia si quæ conueniunt speciebus, excepto motu locali, deberent propriè conuenire corpori Christi, oporteret, vel recipi eas mutationes immediatè in corpore Christi, quod omnes negant; vel mediantibus speciebus, & hoc vel quia

quia species inhæreant corpori Christi, & id etiam A omnes negant; vel ratione communicationis idiomatum ob vnionem hypostaticam, vel similem: & hoc etiam non habet locum. Nam vt omittam ea, quæ suo loco infrà dicemus contra opinionem, siue errorem de hypostatica vnione, si ista esset caussa, quatuor absurda sequerentur. PRIMVM, quòd Christus in Eucharistia deberet etiam dici albus, & rotundus ratione specierum: quod tamen omnes absurdum esse confitentur. Cur enim potiùs actiones, & passiones, quàm ipsæ qualitates de Christo dicantur, si est communicatio idiomatum? certè in mysterio incarnationis, non solùm dicitur Deus ambulàsse, comedisse, &c. sed etiam fuisse corporeus, humilis, tristis, &c. SECVNDVM, quòd sicut dicunt Christum verè, & propriè videri, & tangi; ita possent dicere eum calefieri, aut frigefieri, immò & mucidum, aut acidum fieri, quando ista contingunt in speciebus, ante eorum corruptionẽ: quemadmodum Deus dictus est pati, vulnerari, & mori in carne. At illa nemo planè concederet. TERTIVM, quòd oporteret etiam speciebus tribuere Christi attributa; est enim mutua communicatio idiomatum. At nunquam est auditum, vt accidentibus aliquid eiusmodi tribueretur. QVARTVM, quòd non liceret dicere, carnem Christi videri, aut tangi, sed solum ipsum Christum. Communicatio enim idiomatum tribuit soli supposito attributa vtriusque naturæ, non autem attributa vnius naturæ accommodat alteri; caro autem natura est, non suppositum. Et tamen Patres suprà citati de carne ipsa loquuntur. CHRYSOSTOMVS enim homil. 47. in priorem ad Corinthios dicit, nos carni Christi dentes infigere; & CYRILLVS loco notato: *Carnem suam*, inquit, *tangendam præbet.*

CAPVT III.

Ex figuris Testamenti veteris demonstratur præsentia corporis Domini in Eucharistia.

NVNC, vt ad probationem accedamus, Catholicam veritatem, quatuor argumẽtorum generibus confirmabimus, ac simul respondebimus ad ea, quæ aduersarij in vnoquoque genere obiiciunt. Ad PRIMVM genus argumentorum pertinent Scripturæ testimonia; ad SECVNDVM, testimonia veterum Patrum; ad TERTIVM, Ecclesiæ consensus; ad QVARTVM, variæ rationes. Ex Scripturis quatuor argumenta peti possunt. PRIMVM, ex figuris. SECVNDVM, ex promissione. TERTIVM, ex iustificatione, QVARTVM, ex vsu.

Ex figuris igitur Testamenti veteris sumitur hoc D argumentum. Figuræ necessariò inferiores esse debent rebus figuratis. Figuræ autem Sacramenti Eucharistiæ, vel sunt excellentiores, vel non inferiores simplici, & naturali pane, significante corpus Christi: igitur Eucharistia non est simplex, & naturalis panis significans corpus Christi, sed est ipsum corpus Christi, panis verè cœlestis, & supersubstantialis.

Maior propositio ex Apostolo Paulo certissima est, qui Colossen. 2. comparat figuras Testamenti veteris vmbris, impletionem autem corpori. Et Hebr. 10. comparat easdem figuras vmbris, veritatem autem imagini. Vmbra enim non est vera imago, sed vel est inanis similitudo imaginis, qualis efficitur, cùm quis ambulat in sole, vel certè adumbrata imago in tabula, nondum expressa, & perfecta. HIERONY- MVS in cap. 1. ad Titum, vt in re clara non multiplicem testes: *Tantum*, inquit, *interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria figurabantur.* Sed etiam absq; his testimoniis dubitari non potest, quin figura seruiat veritati, & per eam impleatur, ac perficiatur.

Minor propositio duplicitèr probari potest. PRIMVM, ex his figuris, quæ sunt æquales pani. DEINDE ex his, quæ sunt præstantiores. Figuræ æquales sunt illæ, quæ in pane sitæ erant. PRIMVM panis, quem protulit Melchisedech Gen. 14. cum enim fuisse figuram Eucharistiæ docet CHRYSOSTOMVS, homil. 55. in Gen. *Vides*, inquit, *quomodo Sacramentum nostrum insinuatur, vidisti typum, cogita, oro, veritatem.* Idem habent alij Patres, Cyprianus lib. 2. epist. 3. Arnobius in Psalm. 109. Ambrosius libr. 4. de Sacramentis, cap. 3. Hieronymus in cap. 26. Matth. Clemens lib. 4. Stromatum. Eusebius lib. 5. Demonstrat. Euangel. cap. 3. Damascenus lib. 4. cap. 14. DEINDE erat panis propositionis, qui solum à pueris, & sanctificatis comedi poterat: Exod. 40. & 1. Reg. 21. quem figuram Eucharistiæ fuisse testantur Hieronym. in 1. cap. ad Titum. Damascenus loco notato, & Cyrillus Catechet. 4. mystag. ITEM panis primitiarum Leuit. 23. ad quem alludens Irenæus libr. 4. cap. 32. vocat Eucharistiam primitias diuinorum munerum in nouo Testamento. DENIQVE panis ille Angelicus, quo Helias roboratus 40. dierum spatio ambulauit, vsque ad montem Dei Oreb, vbi & Deum quodammodo vidit, tertio Reg. 19.

Ex præstantioribus tres sunt præcipuè figuræ, quæ robustissima argumenta Catholicis præbent. PRIMA, C Agnus Paschalis, quem figurã Eucharistiæ fuisse docent multi veterum; vt Tertullianus lib. 4. in Marcionem. Iichius in cap. 23. Leuit. Hieronymus in cap. 26. Matthæi. Chrysostomus homil. de proditione Iudæ. Cyprianus lib. de vnit. Ecclesiæ. AVGVSTINVS lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. *Aliud est*, inquit; *Pascha, quod Iudæi de eue celebrant, aliud, quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.* Leo serm. 7. de passione Domini. Gregorius homil. 22. in Euangelia. Et ex ipso Euangelio Matth. 26. Lucæ 22. manifestè colligitur: non enim alia de caussa Dominus post Agnũ Paschalem ritu Iudaico manducatum, continuò Sacramentum Eucharistiæ instituit, nisi vt significaret, vt ait Leo loco citato, antiquam obseruantiam nouo Sacramento adimpleri, & tolli. Deniq; constat Agni Paschalis cæremoniam non tam fuisse positam in immolatione, quàm in manducatione, vt patet Exod. 12. igitur illi respondet in Testamento nouo Agnus ille, D qui tollit peccata mundi, quatenus manducatur; quod certè non aliter fieri solet, quàm in Eucharistia.

Iam verò Agnum Paschalem Iudæorum rem fuisse præstantiorem Eucharistia nostra, si in ea non verè Christi corpus contineatur, nullo negotio demonstrari potest. Si enim consideremus agnum & panem, vt res naturales, dubitari non potest, quin agnus excellat: si verò ea consideremus vt Sacramenta, id est, symbola externa, eo modo etiam agnus excellit. Nam caro Christi melius significatur carne agni, quàm pane: item mors Christi melius significatur morte agni, quàm fractione panis; Christi innocentia, manuetudo, & aliæ proprietates melius significantur per agnum illum electum, anniculum sine macula, qui in lege iubebatur immolari, & manducari,

quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm pane, qui nihil horum habeo: effectus etiam Sacramenti, siue sit nutritio quædam spiritualis, siue excitatio fidei, melius obtinetur per esum agni, quàm per esum panis. Magis enim caro nutrit quàm panis; & id etiam fidem magis excitat, quod melius repræsentat Christi mortem. Quare illa verba Domini: *Hoc est corpus meum*, aptius per metonymiam dici possunt de Agno Paschali, quàm de pane Eucharistiæ.

ALTERA figura est sanguis Testamenti. Nam Exod. 24. & Hebr. 9. describitur Testamentum vetus, vbi legimus, Moysem nomine Dei mandata legis proposuisse; deinde aspersisse sanguinem in populum, ac dixisse: *Hic est sanguis Testamẽti, quẽ misit ad vos Deus.*

Impleta est autem hæc figura in institutione huius Sacramenti; quod facile probari potest: posset enim aliquis existimare, illam esse figuram passionis Christi, & non institutionis huius Sacramenti. Probatur igitur PRIMO: quia Lucæ cap. 22. disertis verbis Dominus ait: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*: igitur in ipsa cœna Testamentum institutum fuit. SECVNDO, quia videtur Dominus de industria voluisse iisdem fere verbis, quibus vsus fuit Moyses: nam Matt. cap. 26. ita scribit eum dixisse: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Et præterea TERTIO, tunc Dominus proposuit etiam legem, vt antea fecerat Moyses, cùm ait, Ioan. 3. *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.* & aspersit sanguinem in pectora discipulorum; quorum neutrum in passione factum legimus. QVARTO, Testamentum fieri debet ab homine libero, ante mortem coram testibus, & per alimquod publicum instrumentum, quod exstet ad memoriam. Hæc omnia videmus adfuisse in vltima cœna, non autem in passione. Nam in vltima cœna Dominus adhuc liber erat, in passione autem, erat quodammodò iuris alieni, cùm vinctus esset in manibus Iudæorum. Item in vltima cœna restes aderant Apostoli, & confectum est publicum instrumentum exstans ad memoriam, id est, Sacramentum ipsum Eucharistiæ. In passione autem inimici aderant, non testes; excepto Ioanne, neque vllum tunc instrumentum factum est. Denique in vltima cœnà Dominus viuebat, in passione non tam viuebat, quàm moriebatur. Vnde Apostolus Hebr. 9. dicit: Testamentum morte confirmari; non enim valet dum viuit, qui testatus est, quasi dicat, ante mortem fieri, sed morte consequente formari.

Hoc ergo posito, sanguinem illum testamenti veteris, figuram fuisse sanguinis, qui nobis datur in Eucharistia; iisdem argumentis probari posset, meliorem fuisse figuram re ipsa figurata, si ibi verus sanguis, hîc tantum sit vinum, quibus probauimus Agnum meliorem esse pane. Sanguis enim, & nobilior substantia est, quam vinum, & melius repræsentat Christi sanguinem, quàm vinum.

TERTIA figura est Manna, quod Iudæis in deserto pluebat, Exod. 16. fuisse enim Manna figuram Eucharistiæ, patet ex verbis Domini, Ioan. 6. *Patres vestri manducauerunt Manna in deserto, & mortui sunt: qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Idem PRÆTEREA colligitur ex Apostolo, qui 1. Cor. 10. mare rubrum comparat Baptismo, & Manna Eucharistiæ. IDEM & Patres docent, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, & Augustinus in cap. 6. Ioannis, & præterea Ambrosius lib. 4. de Sacramen. cap. 1. & de iis, qui init. myst. cap. 8. & 9. DENIQVE tanta est inter Manna, & Eucharistiam similitudo, vt res ipsa clamet, illud huius fuisse typum. Manna datum est in deserto, dum filij Israël transitomari rubro ad terram promissionis pergerent: ita etiam (vt notat Augustinus tract. 11. in Ioan.) Eucharistia datur in huius vitæ deserto, dum post Baptismum tendimus ad veram patriam nostram, quæ est vita æterna. Deinde Manna id habuit singulare, vt licet aliqui multum, aliqui parum collegisse viderentur, omnes tamen eandem mensuram inuenirẽt: Exod. 16. quod certè aptissimè quadrat in Eucharistiam, cum idem sit Sacramentum, eadem virtus, idem fructus in magna parte fignorum, & in parua. Denique non caret mysterio, quod & Manna, & aqua de petra, quibus vtraque species Sacramenti figuratur, contemptum, dubitationes, & contradictiones passa sint, & propterea multi inde perierint, vnde refici debuissent. De Manna Psal. 77. *Numquid panem potest dare, aut parare mensam populo suo?* Et Num. 20. legimus aquam illam, aquam contradictionis appellatam. Et Numer. 21. *Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo.* Ibidem describitur strages occisorũ propter huiusmodi murmurationes. Porrò dubitationes, murmurationes, & contradictiones circa Eucharistiam hoc potissimùm tempore notissimæ sunt. Et certè si (vt Apostolus ait, 1. Corin. 11.) multi dormiebant, id est, moriebantur corporaliter olim, quia indignè sumebant Eucharistiam, multo plures credendum est mori in æternum, propter contemptum, & blasphemias in tam admirabile Sacramentum.

Iam verò, quòd Manna res fuerit multò præstantior, quàm Eucharistia, si ea non verè continet corpus Domini, facile probari potest. Nam si consideremus Manna, & panem Eucharistiæ, vt dona quædam, abstrahendo à significatione, Manna fiebat manibus Angelorum, vnde dicitur panis Angelorum, Psalm. 77. & Sapien 16. Panis Eucharistiæ fit manu pistorum. Mãna pluebat è cœlo; panis iste è furno prodit. Manna habuit omnem saporem, immò summo miraculo cuique sapiebat quod is desiderabat, Sapient. 16. panis, nihil nisi pauem sapit. Quid igitur est, quod Christus Ioã. 6. ait, *Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum*, & alia quæ ibidem subiungit, longè anteponens Eucharistiam suam Mannæ Iudæorum? Si verò cõsiderentur vt symbola externa, melius Christũ significat Manna quàm panis, & quia illud erat è cœlo, & quia habuit omnem saporem, & quia æqua mensura sumebatur ab omnibus, licet diuersa esse videatur.

CAPVT IIII.

Refellitur solutio aduersariorum ad argumentum nostrum.

AD hoc argumentũ respondet Petrus Martyr in sua defensione de Eucharistia, parte 3. pag. 692. ac duo docet. PRIMO iacit fundamentum quoddam, videlicet in Sacramentis veteribus fuisse symbolum externum, & rem ipsam, sicut in nostris, & licet symbola nostra, & illorũ sint diuersa, tamen rem esse eandẽ. Et probat ex Apostolo 1. Corinth. 10. qui dicit, Hebræos eandem nobiscum escam manducasse; & ne quidquam de re dubitemus, eam ait disertis verbis fuisse Christum.

At in hac probatione bis peccat Martyr. PRIMO, quia Paulus nusquam dicit Hebræos eandem nobiscum escam mãducasse. Illa enim particula *(nobiscum)* quam sæpe inculcat Martyr, & in qua totũ præsidium ponit, nõ habetur in Apostolo, & nos suprà in disputatione

tatione de Sacramentis in genere demonstrauimus, Apostoli sensum esse, quod Hebræi eandem escam inter se comederint, non autem nobiscum. SECVNDO, quia Paulus nusquam dicit, escam, vel potum illum Hebræorum, seu rem Sacramentorum illorum fuisse Christum, quod tamen disertis verbis eum dicere, Martyr solita confidentia scripsit. Verba enim Apostoli hæc sunt: *Bibebant autem de spirituali, consequente eos petra; petra autem erat Christus.* Vbi Apostolus non dicit Christum fuisse aquam, quam illi bibebant, sed petram, vnde illa aqua fluebat; & petram non illam materialem, ex qua visibiliter, & quodammodò materialiter aqua fluebat, sed petram inuisibilem, quæ Hebræos vbique comitabatur, id est, diuinam Christi prouidentiam; & virtutem, quæ erat caussa efficiens illius aquæ, & omnium bonorum. Sed de hac re satis multa loco citato disputauimus.

Vnicus restat scrupulus, quia apud Paulum (vt Martyr ibidem annotauit) idem est edere, & bibere aliquid, & de aliquo. Nam 1. Cor. 11. dicit: *Bibere calicem, & bibere de calice*; & similiter, *edere panem, & de pane.* At id verum est, cùm agitur de re comestibili, vel potabili, vt in exemplis positis. Quia verò non rectè dicimur bibere petram; ideò cùm legimus, *bibere de petra*, non potest exponi, quasi idem sit quod, bibere petram, sed (vt nos diximus) quod bibere aquam ex petra manantem. Quare quantumlibet se vertat in omnem partem Martyr, non efficiet, vt Paulus dicat Hebræos bibisse Christum.

SECVNDO igitur Petrus Martyr iacto illo putrido fundamento, addit, Sacramenta nostra, quantum ad symbola externa, præstare antiquis Sacramentis, quia sunt magis firma, nec amplius mutanda, vsque ad finem seculi; & quia ostendunt rem factam, non vt illa, futuram; & quia sunt simpliciora, & pertinent ad populum numerosiorẽ, & quia sunt clariora: non propter externam repræsentationem, sed ex claritate verborum, quæ ibi proferuntur; vnde etiam sequitur quod maiorem fidem excitant, & sic vberiorem fructum adferunt. Ac per istas prærogatiuas satisfieri putat argumento Catholicorum.

SED minimè satisfaciunt. Nam quod attinet ad Sacramenta, vt signa; extrinsecæ sunt illæ prærogatiuæ, quòd nostra sint durabiliora, & quòd significent rem præteritam, & quod ad plures pertinẽt; id enim totum pendet ex voluntate instituentis; & idcircò, aut nullam, aut ferè nullã dignitatem addunt signis, vt signa sunt. Exempli gratia; immolatio agni ex se non minus durabilis esse posset, & ad multos pertinere, & rem præteritam significare, quam fractio panis: quare per accidens est, quòd Hebræi adhiberent immolationem agni ad rem futuram significandam nos fractionem panis ad rem præteritam, vt notum est. Et idem de ceteris dici potest. ADDE, cum Dominus Eucharistiam instituit, mors ipsius, quæ eo Sacramento significatur, futura erat, non præterita: igitur Eucharistia illa quam Dominus ipse celebrauit, nihil habuit præ cœna typica Agni Paschalis. Quorsum ergo Dominus iterauit cœnam, & Eucharistiã tunc dedit? Comparatio facienda est in ipsa significatione, si propria, & intrinseca dignitas signorum quæritur: illa enim sunt meliora, quæ melius significant. Signa vetera melius significare, quantum ad externam repræsentationem aduersarius non negat, & nos in nostro argumento planissimum fecimus.

Solùm ergo restat, quod nostra videantur excellere ratione verborum. Sed hoc aduersarios nihil iuuat: nam ipsi nolunt verba esse de essentia signorum, vt Catholici dicũt. Tria sunt enim genera verborum in Sacramentis. PRIMO, sunt verba institutionis; & hæc communia sunt Sacramentis veteribus & nouis, & non sunt propriè de essentia, cùm ad caussam efficientem pertineant. SECVNDO, sunt verba promissionis; & hæc etiam sunt communia, & non sunt de essentia: distinguuntur enim per aduersarios verba, & Sacramẽta sicut diploma, & sigillum; vel sicut fœdus, & signum fœderis. Vnde Caluinus lib. 4. Instirut. cap. 14. §. 1. dicit Sacramenta esse appendicem promissionum: & omnes aduersarij dicunt Sacramenta esse signa confirmantia promissiones. Quamuis igitur verba promissionis sint clariora in nouo Testamento, quàm in veteri, non tamen sequitur ideò Sacramenta etiam esse clariora. potest enim fieri, vt diploma clarius obsignetur sigillo obscuriore, & diploma obscurius sigillo clariore, & meliore. Et hoc admittere coguntur aduersarij in materia Sacramentorum, cùm fateantur signa vetera fuisse clariora, quoad externam repræsentationem. Quare si maior fides excitetur in perceptione Sacramentorum nouorum, quàm veterum, vt Martyr dicit, id non est ex vi signorum, sed ex vi verborum tantum, quæ distinguuntur à signis essentialiter, vt diximus. TERTIO, sunt verba consecratoria; & illa sunt de essentia apud Catholicos, & ratione eorum sunt Sacramenta nostra signa clariora: sed hoc genus verborum aduersarij explodunt, tanquam incantationem, & magiam. Nihil ergo illis remanet, vnde probent, signa nostra esse clariora veteribus.

Sed licet etiam id probare possent, adhuc remanet insolutum argumentum nostrum ex comparatione rerum inter se, omissa significatione; & hæc est comparatio, quæ fit in Scripturis, & apud Patres. Non enim Scripturæ, & Patres dicunt, nostra Sacramenta excellere veteribus, quia melius significant, sed quia illa erant figuræ, & ista res figurata, & proinde res ipsæ considerandæ sunt. Si autem res ipsæ considerentur, quis dubitet meliorem esse agnum pane, & Manna etiam de cœlo, quàm panem ex furno? Et hæc est comparatio, quam Christus facit, Ioan. 6. vbi non meminit significationis, sed dicit, Manna non fuisse panem vere de cœlo, si cum pane Eucharistiæ conferatur. Pari ratione Patres non dicunt, Eucharistiam esse præstantiorem, quàm Manna, quia melius significat, sed quia continet corpus Christi, quod est incomparabiliter nobilius, quam Manna: vnde nunquam comparant Manna cum pane, vt facere debuissent, si de significatione ageretur, sed cum ipso corpore Domini. Loca Patrum multa ad hoc propositum attulit Gardinerus in eo libro, cui respondent Martyr, vt Origenem homil. 7. in Numeros. Cyprianum serm. de cœna Domini. Ambrosium de iis qui init. myster. cap. 9. Hieronymum in 1. cap. ad Titum. Chrysostomum homil. 85. in Matthæum. Cyrillum lib. 4. in Ioannem, cap. 16. Hesychium lib. 6. in Leuiticum, cap. 22.

Explicationes autem, quas ad ea loca Martyr adhibet, adeò sunt absurdæ, vt magis confirment argumentum nostrum. Tres autem sunt eius solutiones. PRIMA est ad locum Cypriani; sic autem loquitur CYPRIANVS in serm. de cœna Domini: *Cœna disposita inter Sacramentales epulas obuiauerunt sibi instituta antiqua, & noua, & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, in consumptibilem cibum Magister apponit discipulis.* Hoc loco Cyprianus haberè comparat Agnum Paschalem non cum pane, qui non minus consumitur in cœna, quàm agnus, sed cum corpore

Christi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi; quod ita sumitur in cœna, vt semper integrum maneat. RESPONDET Martyr, agnum dici consumptibilem, quia cæremonia illa cessare debebat, panem Eucharistiæ dici inconsumptibilem cibum, quia Sacramentum Eucharistiæ vsque ad finem seculi durabit. QVID magis, quæso, hac explicatione extortum? Nam non loquitur Cyprianus de cæremonia ipsa in genere, quæ tanc abroganda erat, sed de illo agno particulari, quē tunc Apostoli cum Domino comederant: *Agno*, inquit, *consumpto, quem antiqua traditio proponebat.* Sicut igitur ille agnus propriè per comestionem consumptus fuerat, ita è contrario si antithesis valet, cibus inconsumptibilis, non est cæremonia noui Sacramēti in genere, sed est res aliqua particularis, quæ dum comeditur, non absumitur, quæ certè non est panis, sed corpus Christi. Præterea, etiam si Sacramentum Eucharistiæ durabit vsque ad mundi finem, tamen cessabit tandem: quare non rectè dici potest inconsumptibilis cibus, nisi ratione rei contentæ, quæ est absolutè inconsumptibilis; alioqui posset omnis panis, & quilibet alius cibus dici inconsumptibilis, quia durabit in specie vsque ad mundi finem.

Adhibet DEINDE aliam solutionem, quæ etiam conuenit testimonio Ambrosij, ac dicit posse inconsumptibilem cibū vocari ipsum Domini corpus; sed quia idem corpus, & eodē modo, (id est, per fidem) percipiebant veteres in agno, quod nos in pane iuxta aduersarios: ideò Martyr dicit, Cyprianum opponere agnum illum irrationalem non pani, vt par erat, sed corpori Domini, quia agnus ille obscurius significabat corpus Domini, quàm noster panis, & res tunc futura erat, quæ iam facta est. Poterant enim veteres propter illam obscuritatē per quendam tropum dici non habuisse corpus Christi.

AT quis non misereatur huius hominis in tantis angustiis positi? Nam & falsum est, vt ostendimus, agno illo obscurius significatum esse Christum, quàm pane; cùm potiùs multò clarius illo significaretur; & falsum est etiam saltem de Eucharistia, quam Dominus ipse discipulis distribuit, quod rem præteritam significauerit. Significabat Christi mortem, quæ futura erat, non præterita. Et præterea quis ferat tropum illum, quo dicantur non habuisse Christum veteres, & nos dicamur habere, cùm eundem Christum, & eodem modo, id est, per solam fidem habeamus? Ad hunc enim modum habendi, parum aut nihil interest, vtrum Christus vēturus fuerit, an venerit, sicut non magis reficit memoria præteriti cibi, quàm exspectatio futuri. Neque refert etiam vtrum habeamus per signa clariora, vel obscuriora. Ac, vt similitudine rem illustremus: Si quis dimitteret debitori debitum centum aureorum in gratiam amici, qui donaturus est ei mille aureos post annum, & faceret ei syngrapham donationis, & obsignaret sigillo paulò rudiori; deinde post duos annos dimitteret alteri debitū, item centum aureorum in gratiam eiusdem amici, qui ei donauit mille aureos ante vnum annum, & daret huic etiam syngraphām donationis, & obsignaret pulcherrimo sigillo: quæro, num propter sigilli, & temporis diuersitatem posset dici priori debitori datam obsignatam syngraphām, posteriori autem verè debitum remissum? nullus certè sanæ mentis homo ita loqueretur, & hoc modo tamen loquitur Martyr.

ALTER locus erat AMBROSII, qui ita loquitur de Manna, sicut Cyprianus de Agno Paschali; sic enim ait de his qui initiantur mysteriis, cap. 9. *Considera nunc, vter præstantior sit, panis Angelorum, an caro Christi, quæ vtique corpus est vitæ. Manna illud de cælo, hoc supra cælum; illud cœli, hoc Domini cœlorū; illud corruptioni obnoxium, si in alterum diem seruaretur, hoc alienum ab omni corruptione.* Ad hunc locum non respondet Martyr, sed remittit nos ad solutionem iam datam ad locum Cypriani; & nos eum remittamus ad superiorem confutationem.

Ad alia testimonia Hieronymi, Origenis, Chrysostomi, Hesychij (nam à Cyrillo fatetur se dissentire) respondet illos tribuere Hebræis tantùm symbola, nobis autem rem ipsam: quia non intelligebant multi Hebræorum, quid symbola significarent, & proinde non habebant nisi externa symbola. AT solutio non satisfacit, tum quia Hieronymus, & alij comparant inter se res ipsas, non autem habentes; tum quia etiam Christiani, qui non intelligunt quid symbola significant, non habent nisi symbola secundum aduersarios.

CAPVT QVINTVM.

Quod Ioan. 6. agatur de Eucharistia.

NAM vt ad SECVNDVM argumentum ex Scripturis veniamus, probanda est eadem veritas ex promissione Domini, quæ habetur apud Ioannem cap. 6. Tria autem de hoc argumento tractanda erunt.

PRIMO disputandum est, an Ioannis 6. loquatur Dominus de Eucharistia.

SECVNDO, deducendum inde argumentum pro veritate corporis Domini.

TERTIO, soluenda argumenta aduersariorum, qui putant Ioan. 6. non agi de Eucharistia.

Quantum ad PRIMVM, non est controuersia, an in toto capite agatur de Eucharistia: constat enim non ita esse. Nam & de miraculo panum, & de fide, & de Incarnatione agitur in magna parte capitis. Solùm igitur quæstio est de illis verbis: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, & de sequentibus ferè ad finem capitis.

Ac hæretici quidem huius temporis ferè omnes negant hæc verba ad Sacramentum Eucharistiæ pertinere. Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, capite primo, dicit cap. 6. Ioannis in totum seponendum esse, vt quod nihil ad hanc rem pertineat. Idem habet Zvvinglius in libro de vera, & falsa religione, cap. de Eucharistia. idem Oecolampadius in libro de verbis Domini: *Hoc est corpus meum.* Idem Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis, pag. 657. ad cap. 1. sessio. 21. Concilij Tridentini. Ioannes Caluinus videtur quidem nonnullis in alia esse sententia. Nam lib. 4. Institut. cap. 17. §. 1. & 5. & deinceps, tractans de hoc Sacramento, citat cap. 6. Ioannis, tamen §. 33. apertè sententiam suam aperit. Nam cùm citasset illa verba: *Quisquis ederit carnem meam, & biberit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Ita subiungit: *Excipiunt, illic non agi de Sacramentali esu, quod ego fateor.* Non igitur voluit Caluinus intelligi debere sextum caput Ioannis de Sacramentali manducatione: citauit tamen verba huius capitis, cùm de Sacramento ageret, quia existimat in hoc capite tractari de spirituali Christi māducatione, cui postea Dominus addidit externa symbola. Id quod clarissimè exposuit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum parte 1. ad solutionem 32. obiecti: *De sexto capite, inquit, Ioannis, an ad Eucharistiam pertineat, nos ita respondemus, sermonem ibi de Sacramento cœnæ non institui.*

Et

Et infrà: *Quoniam tamen res ipsa, id est, corporis & sanguinis Christi, spiritualis manducatio, & potus ibi luculenter traditur, ad quam postea Euangelistæ ad finem historiæ suæ declarant, Christum adiunxisse symbola externa panis, & vini, idcirco nos caput illud à Sacramento Eucharistiæ non putamus esse alienum.* Atque hæc de hæreticorum sententia.

Porrò Catholici ferè omnes intelligi volunt huius capitis verba de Sacramento ipso Eucharistiæ, siue de Sacramentali manducatione corporis Domini in Eucharistia. Sunt tamen pauci quidam, qui vt facilius responderent Hussitis, vel Lutheranis ex hoc capite probantibus communionem sub vtraque specie, docuerunt non agi in hoc capite de Sacramentali manducatione, & potu corporis, & sanguinis Domini. In hoc numero sunt Gabriel lect. 84. super canon. Missæ. Nicolaus Cusanus epist. 7. ad Bohemos. Thomas Caietanus in 3. part. quæst. 80. artic. vlt. Ruardus Tapper in explicatione artic. 15. Louanienſium. Ioannes Hesselius in libro de Communione sub vna specie. & Cornelius Iansenius c. 59. Concordiæ. Multum autem interest inter Catholicos, & hæreticos, licet in sententia eadem conuenire videantur; quod Catholici id senserunt optima intentione, vt videlicet facilius defenderent veritatem: hæretici autem vt eandem facilius oppugnarent. Deinde Catholici subiiciunt se, ac suæ censuræ Conciliorum, ac Pontificum, quod hæretici non faciunt.

Porrò ceteri scriptores Catholici, quos in maximo numero citat Nicolaus Sanderus in libro de sexto capite Ioannis, summo consensu docent in hoc capite agi de manducatione Sacramentali: quod sine dubio verissimum est; & probari potest quatuor argumentis. PRIMO ex hoc ipso loco Scripturæ. SECVNDO ex testimonio Ecclesiæ. TERTIO ex Patribus. QVARTO ex absurdis, quæ sequuntur ex aduersariorum sententia.

Quantum ad PRIMVM, ex ipso textu sumuntur hæc argumenta. PRIMVM, Dominus loquitur de futuro, cum ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est.* At si panis eo loco significaret Christum, vt fide percipitur sine vlla relatione ad species Sacramentales, non diceret in futuro. Manducatio enim illa per fidem res est omnium temporum: nam etiam Patres veteris Testamenti ita Christum manducauerant. Et confirmatur ex textu Græco, quem hæretici Latino anteponere solent; sic enim habetur: *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Vbi illud secundum *Dabo*, non potest exponi, nisi pro re verè, & propriè futura; ergo & primum, *Dabo*, ita exponi debet. Promisit igitur Dominus carnem suam, non absolutè, sed in Sacramento sumendā, quod promissum impleuit in vltima cœna. Cōfirmatur secundò ex distinctione, quam facit Dominus inter donum Patris, & donum suum. Nam de Patre dicit in præsenti: *Pater meus dat vobis panem de cœlo verum*: de se autem in futuro: *Panis quem ego dabo*: quia nimirum donum Patris iam aderat, id est, Filius eius incarnatus: donum Filij, id est, caro in Sacramento futurum erat.

SECVNDVM argumentum sumitur ex collatione horum verborū, cum verbis cœnæ: tāta enim est similitudo, vt planè clamare videatur diuina Scriptura, ibi reddi, quod hîc fuit promissum. Hic enim dicitur: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi vita.* Ibi autem: *Accipite & manducate, hoc est enim corpus meum, quod pro vobis datur in remissionem peccatorum.*

TERTIVM argumentum ex sequentibus verbis: *Litigabant ergo Iudæi ad inuicem, dicentes; Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* & ex illis discipulorum paulò infrà: *Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Ex his enim colligitur tam Iudæos ceteros, quàm discipulos ipsos intellexisse, aliquid nouum, & mirandum proponi à Christo. Dominus autem non correxit eorum sententiam, sed iterum inculcauit: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, &c.* Quis credat, rem facillimam, qualis est credere in Christum, voluisse Dominum cum tanto offendiculo discipulorū inuoluere tot obscurissimis metaphoris, cum potuisset vno verbo rem totam declarare? Et confirmatur, quia solebat Dominus, si quid per parabolas obscurè proponeret, postea discipulis explicare, vt patet Matth. 13 de parabolis seminantis, & zizaniorum. & Ioan. 3. cùm dixisset: *Oportet vos nasci denuò*, & Nicodemus non intellexisset, explicuit paulò pòst id fieri ex aqua, & Spiritu sancto. & Ioan. 10. explicait parabolam de pastore, ouibus, ostio, &c. Idē fecit & Ioan. 16. de illis verbis: *Modicum & videbitis me, & iterum modicum & non videbitis me.* Hic autem non explicuit aliter, sed dixit iis, qui non recesserant: *Vultis & vos abire?* quasi diceret; Non habeo aliud quod faciam, insinuaui mysterium, fide hic opus est, non vult acquiescere, abeat.

QVARTVM argumentum, ex illis verbis: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & bibetis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c.* Ista enim distinctio tam frequens carnis, & sanguinis, & cibi, ac potus, apertè indicat Christum loqui de communicatione sui sub speciebus panis, & vini: alioqui enim quorsum ista distinctio, toties præsertim repetita? Spiritualis enim perceptio Christi per fidem, non eget ista distinctione cùm vno modo fiat: idem enim est manducare, & bibere in sumptione per solam fidem. Adde, quòd illa expressio: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*, significat diuersum modum sumendi carnem, & sanguinem Christi, qui planè perit, si tollas species Sacramentales.

QVINTVM est, in illis verbis: *Non sicut manducauerunt Patres vestri manna, &c.* Siquidem comparatio non fit inter manna, & corpus Christi, vt sumitur sola fide, sed vt sumitur in Sacramento, id quod perspicuum est, tum ex Apostolo 1. Corinth. 10. vbi comparat transitum maris rubri cum Baptismo, & manna cum Eucharistia: tum etiam quia corpus Domini, vt sumitur sola fide, non defuit veteribus: immò illud in manna ita sumebant opinione aduersariorum, vt nos sumimus in Eucharistia.

SEXTVM miraculo panum. Adiunxit enim Dominus hanc disputationem illi miraculo, quia multiplicatio illa panum fuit insignis figura huius Sacramenti.

SEPTIMVM ex verbis manducandi carnē, & bibendi sanguinem tam sæpe repetitis & cum iuramēto, *Amen, amen* confirmatis. Illa enim verba non possunt figuratè accipi, sed propriè; tū quia semper propria significatio sequenda est, nisi euidenter probetur cōtrarium: tum quia valde absurdum esset Dominum non semel, sed sæpius iuramento confirmasse, oportere manducari ipsius carnem, si hoc non nisi figuratè faciendum esset: neque enim iuramento confirmare licet, nisi sententias apertissimas, & certissimas, & quæ non possint in alium sensum torqueri, ne detur occasio periuriis. At propriè caro significat carnem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& manducare significat corporalem actionem, qua A cibus traiicitur ab ore ad stomachum. Id autem non fit quando creditur in Christum, sed tantùm quãdo sumitur in Eucharistia: loquitur ergo Dominus de Sacramento Eucharistiæ.

OCTAVVM ex collatione huius capitis cum 3. c. eiusdem Euangelij. Sicut enim cap. 3. Dominus vt Baptismum insinuaret, dixit Nicodemo, & aliquoties repetiuit: *Oportet vos nasci denuò*, &, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto*: ita hoc loco, vt insinuaret alterum Sacramentum, nimirum Eucharistiæ, dixit, & repetiuit sæpius: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis*, &, *Qui manducat meam carnem*, &c. Et sicut eo loco mirabatur Nicodemus, neque poterat capere, quomodo fieri deberet illa regeneratio: sic etiam hoc loco mirantur discipuli, quomodo possit fieri ista manducatio.

B Probatur SECVNDO ex testimonio Ecclesiæ: Nã Concilium Alex. quod approbatum fuit in III. Synodo generali, in epist. ad Nestorium exponit illud: *Nisi manducaueritis*: de Sacramẽti huius perceptione. Item facit VII. Synodus act. 6. in fine 3. tomi. Similiter Cõcilium Trident. sess. 13. ca. 2. exponit de hoc eodem Sacramento illa verba: *Qui mãducat me, & ipse viuet propter me.* Itaque licet ista Concilia non condiderint decretum aliquod de hac re: tamẽ satis apparet, quid senserint omnes Episcopi trium generalium Conciliorum, & proinde omnis Ecclesia, quã illi repræsentabant. Addo, quod in die festo venerabilis Sacramẽti, Euangelica lectio proponitur ab Ecclesia ex ca. 6. Ioan. Adde vltimò, quòd Romanus Catechismus, qui omnibus pastoribus communis esse debet, adducit testimonia ex hoc capite, cum de Sacramento Eucha- C ristiæ tractat; quæ argumenta ex Ecclesiæ præsentis testimonio, licet ab hæreticis contemnantur, tamen Catholicis maxima esse debent.

Probatur TERTIO ex Patribus. Ac primum, qui commentaria scripserunt in Ioannem, summo consensu hæc loca de Sacramẽto Eucharistiæ exponunt, nimirum Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Rupertus, S. Thomas, Nicolaus Lyranus, & Dionysius Carthusianus. Præter hos interpretes, qui ex proposito Euangelium explicant, Origenes hom. 7. in Num. Athanasius homil. in illud: *Qui dixerit verbum in Filium hominis.* & in synopsi. Basilius lib. 1. de Baptismo, cap. 3. & in regulis moralibus, c. 21. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica. Theophilus Alexandrinus li. 2. Paschali; Epiphanius hæres. 55. Theodoretus lib. 4. hist. cap. 11. Damascenus D lib. 4. de fide, cap. 14. Ex Latinis Cyprianus sermo. de orat. Dominica, & libr. 1. contra Iudæos, cap. 21. & in serm. de cœna Domini, Hilarius lib. 8. de Trinit. Ambrosius lib. 6. de Sacramentis, c. 1. & de iis qui initiantur mysteriis, cap. 8. & lib. 4. de fide, cap. 5. Hesychius lib. 6. in Leuit. cap. 22. Eusebius homil. 5. de Paschate. Etsi enim Hesychius, & Eusebius videntur Græci homines fuisse, tamen Latinè scripserunt, Hieronymus in epist. ad Hedibiã, q. 3. & in primum c. ad Ephesios. Augustinus sermo. 2. de verbis Apostoli q. 57. in Leuiticum, in Psalm. 33. concion. 1. de consensu Euangelistarum, lib. 3. cap. 1. & alibi Leo serm. 6. de ieiunio 7. mensis. Cassiodorus in Psalm. 109. Haymo, Sedulius, & Primasius in cap. 10. & 11. ad Cor. Gregorius libr. 7. moral. cap. 4. Isidorus lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. Bernardus sermo. 1. in vigilia Natiuit. & sermo. 1. de Paschate.

Ad hæc loca respondent Ruardus, & Iansenius, Patres in homiliis ad populum præsertim, accommodasse verba Ioan. 6. ad Sacramentum Eucharistiæ. At maior pars auctorum allegatorum, scripsit commentaria, vel disputationes, in quibus literalis sensus exprimi debet, non sensus mystici, & accommodationes. Et sanè si licet hoc dicere de isto capite, cur non licebit idem dicere de cap. 3. Ioan. nimirum Patres accõmodasse eum locum ad Baptismum? Adde, quod aduersarij, ne vnum quidem proferre possunt qui docuerit hũc locum Ioan. intelligi debere solum de spirituali manducatione, & nullo modo de Sacramẽtali.

Præter hos Patres notandi sunt alij posteriores doctores, ne quis putet recentiores Catholicos contrarium sensisse, exceptis illis paucissimis, quos suprà nominaui. Ita igitur exposuerunt, qui scripserũt olim cõtra Ioannem Scotum, vel Berengarium, vt Paschasius lib. de Sacramentis, cap. 14. Adelmannus in epist. B ad Berengarium, Guitmundus lib. 3. Algerus lib. 1. cap. 10. 12. & 17. Ita etiã Scholastici qui postea sequuti sunt cum Magistro lib. 4. d. 10. Ita quoque Thomas VValden. contra VViclefum tomo II. de Sacramentis, cap. 92. & 94. & Ioannes Gerson contra Hussitas in lib. de Communione laicorum. Denique nostro tempore cõtra Lutheranos plurimi, sed præter alios Nicolaus Sanderus, librum integrum scripsit de hac re.

Probatur QVARTO hæc eadem veritas ex absurdis, quæ sequerentur. PRIMO, sequeretur Ioannem nihil planè scripsisse de hoc Sacramento: nam nusquam attigit hanc materiam nisi hoc loco. At certè valde absurdum est, Euangelistam primarium, & diligentissimum in summis mysteriis explicandis, nihil de hoc summo Sacramento scriptum reliquisse, præsertim cùm tam multa scripserit de Baptismo. Quare C Augustinus lib. 2. de consensu Euangelistar. cap. 1. monet, Ioannem nihil scripsisse de cœna Domini in proprio loco, vt ceteri fecerunt, quia plurima de ea re antè scripserat. SECVNDO sequeretur, Christum nũquam explicuisse fructum, aut excellẽtiam huius Sacramenti, cùm id tam sæpe fecerit de Baptismo: nam in vltima cœna solum instituit, sed nihil addidit ad eius explicationem. Et confirmatur, quia (vt Chrysostomus annotauit in cõment. cap. 26. Matt.) Apostoli sine dubio commoti fuissent, & turbati, cùm audiebant: *Accipite, & comedite, hoc est enim corpus meum*, nisi antea instructi fuissent. TERTIO, sequeretur nullum exstare præceptum diuinum de hoc Sacramento percipiendo. Nam apud alios Euangelistas solùm exstat institutio, & vt quoties Sacramentum sumitur, id fiat in memoriam Dominicæ passionis. Argumenta in D contrarium soluentur infrà cap. 7.

CAPVT SEXTVM.

Probatur veritas corporis Domini in Eucharistia ex cap. 6. Ioannis.

NVNC iacto fundamento solidissimo, possumus inde sumere æquè solidum argumentum ad probandam veram præsentiam corporis Domini in Eucharistia. Dominus enim loquens de pane, quem daturus erat in cœna, disertè dixit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*

Posset autem dupliciter hoc argumentum refutari. PRIMO, si quis diceret (quod reuera dicunt hæretici) per panem hoc loco intelligi Christum absolutè, non autem vt est in Sacramẽto sub speciebus. Sed hæc solutio profligata iam est omnibus argumentis, quæ fecimus cap. superiori.

SECVNDO,

SECVNDO, si quis admitteret, per panem in relligi Eucharistiã, sed diceret, panem illum Eucharisticum dici carnem Christi, non propriè, sed figuratè, siue tropus in verbo (*est*) siue in nomine (*caro.*) A

HÆC autem solutio refutanda est fusius in explicatione verborum illorum: *Hoc est corpus meum*; nunc autem refutari potest ex verbis huius ipsius loci multipliciter, & quidẽ solidissimè. PRIMO, ex comparatione panum miraculo multiplicatorum, & Mannæ quod pluit in deserto. Dominus enim contendit panem hunc suum, quem daturum se pollicebatur, præstãtiorẽ esse vtrisque. At certè simplex panis ob solam significationem corporis Christi non præstat panibus illis miraculo creatis, & multò minus ipsi Mannæ, quod etiam Christum significabat, vt suprà ostendimus. Præterea illi signum petebant à Christo obiiciẽtes illi Manna, quod non sine magno miraculo pluebat Patribus in deserto; Christus autem respondet se B daturum panem de cœlo verum. Nullum autem est miraculum in pane cõmuni significante corpus Christi; neque etiam in apprehentione, & manducatione Christi per fidem. Deniq; Dominus aliquid promisit, quod Patres non habuissent: sicut illi habuerunt Manna, quod nos non habemus. At carnem Christi per figuram, seu significatiuè etiam Patres habuerunt.

SECVNDO, ex dubitatione Capharnaitarum, qui sine dubio intellexerunt veram carnẽ à Christo promissam; & similiter ex offensione discipulorum, qui eodem modo verba Christi intellexerant: quorum opinionem Dominus non correxit, sed arguit eorum dubitationem. At quis credat, Dominum, qui tantopere sitiebat hominum salutẽ, passurum fuisse, vt tot discipuli ab ipso discederent, si potuisset vno verbo eos reuocare, dicendo se figurate loqui; & rem facil- C limam creditu se proposuisse?

TERTIO ex illis verbis: *Qui manducat meam carnẽ, & bibit meum sanguinem.* Nam in apprehensione Christi per fidem, non solum non est vera manducatio, sed nulla potest fingi distinctio inter cibum, & potum, vt suprà diximus; ergo hìc promittitur vera caro, & verus sanguis; qui manducari & bibi possunt.

QVARTO ex illis verbis: *Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, vbi erat prius?* Ista enim dupliciter exponi solent, & vtraque expositio confirmat nostram sententiam. Vna expositio est, quòd voluerit Dominus rem vnam mirabilem alia mirabiliore, vel æquè mirabili cõfirmare. Sicut enim cùm dubitabant Iudæi, an Christus posset remittere peccata, id ipse probauit sanando paralyticum, Matthæi 9. & idẽ sæpe alibi fecit, vt Ioan. 1. cũ Nathanaele, & Ioan. 3. cũ Nicodemo. Ex qua expositione sequitur veritas nostræ sententiæ: si enim Dominus nõ promisisset veram carnem suam se daturum in Sacramẽto, non fuisset opus probare potentiam suam exemplo Ascensionis. D

ALTERA expositio est, quam indicare mihi videtur Chrysostomus in commentario, & sane valde literalis, quòd Dominus reprehẽdat incredulitatem discipulorum ac doceat, maiorem occasionem eos habituros dubitandi in Christi absentia, si in eius præsentia dubitant, quasi dicat; Hoc vos scandalizat, quòd carnem meam vobis edendam dare velim? quid ergo facietis, quando in cœlum ascendero, & tam procul à vobis abierit corpus meum? quomodo tunc poteritis credere idem corpus vobis in Eucharistia præsens exhiberi? Porrò hæc etiam expositio mirificè confirmat Catholicam veritatem. Nam si Dominus solum promisisset corpus suum fide percipiendum, non fuisset difficilius, sed facilius ita illud sumere iis, qui vidissent Ascensionem Christi: Ascensio enim conspecta roborauit Apostolos in fide; non ergo Dominus diceret: *Quid ergo si videritis Filium hominis ascendentem?*

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

AD hoc nostrum secundum argumentum ex cap. 6. Ioan. nihil habent, quod obiiciant, nisi caput illud, ad Sacramentum non pertinere. Soluenda igitur sunt eorum argumenta.

PRIMVM argumentum Lutheri est, quo vtitur B etiam Kemnitius, & alij. Cœna Domini instituta fuit pridie passionis Christi. Sermo autem ille, qui describitur Ioan. 6. habitus est integro anno ante Christi passionem; non igitur in eo de cœna agitur. Confirmat Kemnitius, quia si ideò Papistæ reformare volunt Communionem, quia Ioan. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*: oportebit etiam dicere in cœna solam aquam adhibendam, quia Ioan. 4. dicitur: *Qui biberit ex aqua hac, non sitiet in æternum.*

RESPONDEO; Non negamus cœnam Domini institutam fuisse pridie passionis, & non vno anno ante; dicimus tamẽ vno anno antè promissam à Christo, & de eius cœnæ futuræ eximiis fructibus ab eodem disputationem. Id quod in aliis etiam multis rebus Dominus fecit. Nam claues regni cœlorum Petro promisit, Matt. 16. & explicuit quam vim essent habituræ; quas tamen non tradidit, nisi post resurrectionem. Ioan. 21. Ad confirmationem RESPONDEO, Catholicos non reformare Communionem traditam, Matth. 26. ex cap. 6. Ioannis, vt Kemnitius mentitur: non enim deformatur Cõmunio Matth. 26. vt reformatione indigeat. Dicimus tamen rectè explicari vnum locum per alium: & quia Ioannis 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* rectè colligimus, sub vna specie sumptum Sacramentum ita sufficere, vt nõ necessariò requirãtur duæ ad fructum Communionis percipiendum. Magna est autem dissimilitudo inter aquam, de qua loquitur Dominus Ioan. 4. & panem de quo loquitur idem Dominus Ioan. 6. Nam in primis omnes interpretes posteriorem locum exponunt de Eucharistia, vt suprà demonstrauimus, priorem autem nullus omninò. Deinde Ioannes ipse exposuit per aquam gratiam Spiritus, sanctã. Ioan. 7. *Hoc autem dixit*, inquit, *de spiritu, quem acceptu- D ri erant credentes in eum*: panem autem, de quo Ioannis 6. Christus ipse dixit, esse carnem suam, cùm ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est.*

SECVNDVM argumentum eiusdẽ Lutheri, Ioan. 6. disserit Dominus de illa manducatione cœlestis panis, quæ dat vitã. Sed sola manducatio spiritualis per fidem dat vitam: ergo de illa sola agitur.

RESPONDEO, falsum assumi; nam etiam Sacramentalis mãducatio dat vitam; sicut in Baptismo nõ sola interna ablutio, sed etiam externa mundat animas, illa formaliter, ista efficienter, atque instrumentaliter: & sicut scriptum est Actor. 15. *Fide purificans corda eorum*; ita scriptum est: *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*, Ephes. 5. Neque obstat, quòd manducatio Sacramentalis non det vitam sine fide: nam id prouenit ex indispositione accidentis, non ex ipso

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sacramento, quod ex se semper est efficax.

TERTIVM argumentum eiusdem Lutheri, & Martyris in defensione contra Gardinerum par. 1. ad obiectum 12. pag. 94. Dominus Ioan. 6. non solum dicit, mãducationem huius panis dare vitam, sed etiam dicit sine hac manducatione neminem posse viuere: *Nisi manducaueritis, &c.* At hoc præceptum tam arctum non potest intelligi de manducatione Sacramentali; alioqui perirent omnes infantes, qui mãducare nihil possunt, sed solùm lac sugere: perirent etiã omnes qui non communicarent, impediti aliqua necessaria caussa, etiamsi alioqui baptizati & iustificati essent.

RESPONDEO, communè esse difficultatem, quomodocunque hic locus intelligatur. Nam si velint aduersarij intelligi de manducatione spirituali per fidem; quomodo, quæso, infantes manducabunt, qui nullum habent vsum spiritus, nec fidem actualem vllam? immò facilius esset infantibus instillare aliquid Sacramenti, quàm efficere, vt credant. Dico igitur hunc locum ad solos adultos pertinere, qui quidem, aut re ipsa si possunt, aut saltem desiderio, tenentur hoc Sacramentum aliquando percipere. Id ita esse patet, quia hoc Sacramentum non est institutum ad vitam dandam iis, qui non habent, sicut Baptismus; sed ad conseruandam iis, qui habent. Et sic intelligitur illud: *Non habebitis vitam in vobis*, id est, non poteritis retinere, sed eã amittetis, sicut dicitur 1. Ioan. 3. *Omnis homicida non habet vitam in se manentem.* Non enim sensus est, non acquirit vitam: sed non retinet, amittit, moritur: hinc enim non regeneratio, sed manducatio dicitur. Porrò ista conseruatio non est necessaria, nisi iis, in quibus vita iam acquisita minui, aut perdi potest, quales non sunt infantes. Vnde Dominus non ait; nisi quis manducauerit, sicut dixit de Baptismo: *Nisi quis renatus fuerit*: sed, *Nisi manducaueritis*; vbi alloquitur circumstantes, & eorum similes, qui capaces sunt huius præcepti. Et Præterea cum loquitur de manducatione panis, id est, cùm carnem suam panem vocat, satis apertè indicat, se non loqui de infantibus, qui non vescuntur pane, sed lacte. Denique vel hæc verba: *Nisi manducaueritis*, sonant præceptum, vel medium ad salutem necessarium. Si præceptum, aut ad infantes non pertinet, cùm eius non sint capaces, aut certè excusantur cùm nõ possint illud implere: id enim est commune omni præcepto. Si medium ad salutem necessarium; certe solum est medium iis, qui vitam amittere possunt, quales non sunt, qui vsu rationis carent.

QVARTVM argumentum eiusdem. Augustinus lib. 2. contra Iulian. docet infantes manducare carnẽ Christi, quatenus fidei communicant; igitur hic locus de manducatione per fidem intelligitur. Huc addi possunt alia loca Patrũ, quæ à Martyre, & ab aliis adferentur. Nam idem Augustinus tractat. 25. in Ioan. c. 6. Ioan. adeò spiritualiter exponit, vt dicat: *Crede, & manducasti.* & tract. 26. *Credere in eum, hoc est manducare panem viuum.* Idem etiam doctr. Christ. lib. 3. cap. 16. dicit illa verba: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis*, nihil aliud significare, nisi passioni Domini communicandum, & mente suauiter cogitãdum, Christi carnem pro nobis fuisse crucifixam. Præterea Clemens Alexandrinus lib. 1. Prædagogi, cap. 6. exponit hoc loco per carnem, & sanguinem Christi, verbum Dei, quo spiritualiter alimur, & inebriamur. Item Basilius epist. 141. exponit per carnem, & sanguinem doctrinam Christi, & mysticum eius aduentum. Hieronymus quoque in Psal. 147. per carnem, & sanguinem Domini Scripturas intelligit. Denique S. Bernardus in 3. versiculum Psal. 90. *Qui habitat*, dicit, manducare Christi carnem, esse passioni Domini communicare, eiúsque vitam imitari.

RESPONDEO ad locum Augustini allatum à Luthero, qui habetur lib. 1. in Iulianum, non li. 2. vt ipse citat. Ac PRIMO obseruandum est, Augustinum non rarò dicere infantes debere edere corpus Domini, si salui futuri sint; ceterum non intelligit id fieri debere necessariò reipsa. Nam idem Augustinus ibidem, & libr. 3. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 4. & in serm. ad infantes, quem citat Beda in comment. 1. Cor. 10. scribit infantes in ipso Baptismo communicare coropori Christi, & per susceptionem Baptismi implere etiam præceptum de sumptione Eucharistiæ.

Notandum SECVNDO, infantes non solùm non obligari ad Communionem reipsa, sed nec in voto explicito, cuius non sunt vllo modo capaces, sed tantùm in voto implicito, quod votum infantes habent dum baptizantur: tunc enim infantes ius accipiunt ad Eucharistiam percipiẽdam. Et quia omnis qui nascitur, naturaliter appetit cibum; ideò etiam illi hoc ipso, quod renascuntur in Christo appetunt cibum renatorum, suo tamen loco, & tempore percipiendum. Itaque infantes non communicant spiritualiter, nec Sacramentaliter in re, sed Sacramentaliter in voto implicito; ex quo sequitur, vt non sit, omninò idem illis baptizari, & communicare, licet simul fiant, cùm vnum sequatur ex altero. Itaque S. Augustinus, licet locis notatis, dicat infantes manducare Domini carnem in Baptismo, tamẽ alibi apertè distinguit baptizari, & comedere Christi carnem: *Aliud* (inquit serm. 11. de verbis Domini) *est nasci de spiritu, aliud pasci de spiritu, sicut aliud est nasci de carne, quod fit, cum parit mater, & aliud pasci de carne, quod fit cum lactat infantem.* & lib. 1. de peccatorum meritis, & remission. c. 20. apertè demonstrat hoc præceptum: *Nisi manducaueritis*, distingui à præcepto Baptismi, etiam in infantibus.

Ad argumentum ergo RESPONDEMVS, Augustinum exponere hunc locum Ioannis 6. de manducatione Sacramentali, sed eam tamen manducationem tribuere infantibus, non in re, sed in voto implicito, quod per Baptismum habetur, vt diximus.

Ad alia duo loca Augustini ex tract. 25. & 26. in Ioan. RESPONDEO, illud: *Vt quid paras dentem, & ventrẽ: crede, & manducasti*; & illud: *Credere in eum, hoc est, manducare carnem eius*: dicta esse ab Augustino, nõ de Sacramento, sed de fide Incarnationis: nondum enim peruenerat ad locum Euangelij, vbi agitur de Sacramento. Illud autem: *Qui manducat corde, non qui premit dente*, dixit Augustinus cum de Sacramento loqueretur, non vt excluderet Sacramentalẽ esum, sed vt significaret, finem Sacramenti huius esse, alere animam, non corpus, licet per instrumentum corporis sumatur. Verè enim reficitur hoc cibo, qui manducat corde, nõ qui premit dente, nimirum solo: non enim excludit corporalem esum, cùm ibidem dicat, Iudam comedisse solo corpore: sed solum anteponit spiritualem mãducationem corporali, quòd illa sine ista prosit, ista sine illa non prosit, sed obsit. Similis locus est Oseæ 6. *Misericordiam volo, non sacrificium*: non enim Dominus respuit sacrificia, sed non vult illa, si absit misericordia sint.

Ad alios Patres RESPONDEO, eos exposuisse mystice, non ad literam: sed non negasse vsquam debere ista verba accipi ad literam de Sacramẽtali mãducatio

ducatione. Immò contra citauimus nos supra pro nostra sententia, Basilium, Hieronymum, & Bernardum: non enim pugnant sensus literalis, & mysticus.

Ad vltimum Augustini ex lib. 3. de doctrina Christiana, RESPONDEMVS, figuram ponere Augustinum in his verbis, ratione modi sumendi carnem Christi non ratione substantiæ ipsius rei. Non enim vult dicere, carnem Christi tropicè dictam manducari, id est, panem, quo significatur caro; nec veram carnem tropicè manducari, si essentiam manducationis spectemus, quæ solùm requirit, vt verus cibus ab ore traiiciatur ad stomachum per instrumenta vitalia; sed vult dicere, tropicè manducari, quoad modum; nam ordinarius, & proprius modus manducandi carnem est, vt ea vilibiliter secetur in partes, & particulatim sumatur, & cocta, non cruda, &c. Caro autem Christi sumitur integra, & inuisibiliter, & sine vlla sui læsione: quare non propriè, sed tantùm figuratè Christi caro occiditur, & laceratur in hac mãducatione; repræsentamus enim Christi passionem. Augustinum id voluisse perspicuum est ex duobus. PRIMO, quia dicit tropice id exponendum, ne scelus aliquod, vel flagitium præcipi videatur. Porrò scelus esset, Christi carnem occidere, & secare in partes; non autem spirituali quodam modo ipsam veram carnem, sine vlla sui læsione in Sacramento sumere. SECVNDO, quia ipse idem explicat, quis sit literalis sensus qui scelus sonare videatur, videlicet is, in quo verba Christi acceperunt Capharnaitæ, qui putarunt Christi carnem laniandam, sicut in macello fieri videmus, & cuique particulam dandam. Vide tract. 27. in Ioan. & in Psal. 98. Cum igitur Augustinus dicit hoc præcepto: *Nisi manducaueritis*, mandari, vt communicemus Christi passioni, & eam recolamus, ac mente reuoluamus, id ipsum significat quod Apostolus ait 1. Corint 11. sumẽdam Christi carnem in Sacramento in memoriam passionis, & mortis Domini.

QVINTVM argumentum Zvvinglij est, in libro de vera, & falsa religione: Cibus, de quo disseritur in cap. 6. Ioan. est fides: nam cùm Dominus dixisset: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet*, dixerunt Iudæi: Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Respondit Dominus: *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille.*

RESPONDEO, in eo capite multa tractari: fit enim mentio triplicis panis, & ab vno transitur ad alterum occasione data inter loquendum. PRIMVM narratur de pane illo materiali, quem Dominus multiplicauit. Deinde, quia Iudæi eum solũ panẽ quærebant, monuit eos Dominus, vt aliũ panẽ operarentur, id est, parare, & habere satagerent. Atque hunc secũdum panem dicit seipsum esse, qui de cœlo descendit per Incarnationem. De hoc pane dicit: *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi*, & *Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.* Hunc autem panem, id est, Christum incarnatum fide apprehendere debemus, vt nos reficiat: & hoc est, quod Dominus ait: *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille.* Vbi cibus, qui patrandus est, non est fides, vt Zvvinglius dicit, sed Christus ipse; Fides autem est operatio; qua panis iste acquiritur. Denique TERTIO, inde transitum fecit Dominus ad panem Eucharisticum, cum ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, &c.*

Argumentum SEXTVM eiusdem Zvvinglij, Christus ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* At id non est verum, nisi de spirituali manducatione: multi enim Sacramentaliter manducando, nõ solùm non viuunt, sed manducãdo moriuntur: *Qui enim mãducant indignè, iudicium sibi manducant*, 1. Corinth. 11.

RESPONDEO, verba Domini intelligi cum conditione, si ritè mãducetur. Panis enim ille, quod ad se attinet, semper viuificat, & hoc significãt verba Domini: potest tamẽ impediri effectus aliunde, nimirum ex indispositione accedentis. Id quod commune est promissionibus similibus, ferè omnibus Luc. 11. *Omnis qui petit, accipit*, & tamẽ multi non accipiunt, quia (vt exposuit Iacobus c. 4.) nõ bene petunt. Iohelis 2. *Quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Et tamen dicitur Prouerb. 1. *Tunc inuocabunt me, & non exaudiam, eo quòd exosam habuerint disciplinam.* Marc. vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Et tamen Actor. 8. Simon post fidẽ, & Baptismum, periit. Deniq; Apostolus 1. Corint. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus*: omnium consensu de Sacramento loquitur; & tamen multi de vno pane participant, qui non sunt nobiscum vnus panis, & vnum corpus, vt omnes hæretici, & schismatici, qui ritum huius Sacramenti integrè celebrant.

SEPTIMVM argumentum Petri Martyris in sua defensione contra Gardinerum parte 1. obiectio. 13. Si illa verba: *Panis quem ego dabo*; ad symbola cœnæ Domini pertinent, cur panem abiiciunt Papistæ? nec enim accidentia sola panis dici possunt.

RESPONDEO, Panis vocabulum in illis verbis: *Panis quem ego dabo*, non significat panem triticeum, neque etiam corpus Christi absolutè, & sine respectu ad symbola, vt Martyr existimat, sed significat cibum generatim. Id enim frequẽs est apud Hebræos, vt nomine panis intelligatur omnis cibus: vnde in isto ipso cap. 6. Ioannis, Manna dicitur panis; & in Psal. 77. *Panem de cœlo dedit eis, panem Angelorum manducauit homo.* Est igitur sensus: Panis, id est, cibus, quem ego dabo, est ipsamet caro, quæ crucifigenda, & occidenda est, pro salute humani generis.

OCTAVVM eiusdem Martyris, obiectio 32. Dominus Ioan. 6. nullam mentionem facit panis materialis, nec calicis, neque gratiarum actionis, neque fractionis, neque distributionis, neque Testamenti, neque memoriæ, neque annunciationis mortis Christi: non igitur loquitur de Sacramento cœnæ, quod sine symbolis illis esse non potest.

RESPONDEO, argumentum hoc rectè probat, nõ fuisse hoc Sacramentum institutum, Ioan. 6. sed non fuisse promissum, nõ probat: satis enim ad promissionem est, quòd expresserit Dominus id, quod est præcipuum, id est, carnem suam, & sanguinem. Adde, quòd etiã symbola futura insinuauit, cum tam sæpe distinxit carnem à sanguine, & illam cibum, hunc potum appellauit: & fortasse ideò carnẽ suã aliquoties panẽ appellauit, vt indicaret sub specie panis nobis edẽdã.

NONVM argumentum est quorundam Catholicorum: Dominus ait Ioan. 6. *Ego sum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum* ergo panis, de quo agitur Ioan. 6. credendo manducatur, & bibitur. Expressit enim Dominus credere esse bibere: & sine dubio idẽ est venire ad Christum, & credere in Christum. Nam de fide loquitur, cùm ait ibidẽ: *Nemo potest ad me venire nisi Pater traxerit eum*: ergo illud, *Qui venit ad me, non esuriet*, significat, Qui venit ad me per fidem, seu, qui fide manducat me, non esuriet.

RESPONDEO, verba, quæ citantur, non pertinent ad Sacramẽtum proprie, sed ad fidem incarnationis, vt suprà diximus: quæ verò sequuntur postea, ad Sacramentum pertinent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DECIMVM argumentum, & ferè solùm, quo persuasi sunt quidam Catholici, est, quoniã ægre videtur posse defendi vsus Ecclesiæ de Communione sub vna specie, si ad literam de Sacramento intelligamus illa verba: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis.*

Respondeo PRIMO, non oportere ob rei difficultatẽ deserere cognitam veritatem. SECVNDO, facilè solui posse hunc nodũ, si dicamus (quæ est communis solutio) vim præcepti non consistere in modo sumendi, sed in ipsa re, quæ sumenda est. Verba quidem præcepti sonant, vt sumam carnem sub specie panis per modum cibi, & sanguinẽ sub specie vini per modum potus: tamen mens legislatoris, ex qua lex ipsa explicanda est, non erat obligare, nisi ad res ipsas sumẽdas, id est, veram carnem, & verum sanguinẽ quæ res tam sumuntur integrè sub vna specie, quàm sub duabus. Probatur autẽ eam esse mentem legislatoris, tum quia fructus huius perceptionis oritur ex ipsis rebus perceptis, non ex modo sumendi; sicut etiam medicina corporalis non prodest, quia sumitur per modũ cibi, aut potus, sed quia ipsa vim habet sanandi: tum etiam quia idem Christus explicans, quod dixerat, ait ibidem: *Qui manducat me, viuet propter me*: vbi videmus idem esse manducare carnem, & bibere sanguinem, quod Christum ipsum totum manducare.

CAPVT OCTAVVM.

Referuntur variæ expositiones verborum Domini: Hoc est corpus meum.

SEQVITVR argumentum TERTIVM ex ipsa institutione Sacramenti, quæ habetur Matth. 26 Marci 14. Lucæ 22. & 1. Corinth. 11. de qua institutione, quæ sane præcipuum fundamẽtum est totius controuersiæ, atque adeò totius huius altissimi mysterij, tria dicemus. PRIMO, referemus expositiones præcipuas horum verborum: *Hoc est corpus meum.* SECVNDO, confirmabimus eam, quæ est vera, & refellemus falsas. TERTIO, soluemus argumenta aduersariorum.

Quantum ad PRIMVM expositiones aduersariorum plurimæ sunt, ita vt fere numerari non possint. Lutherus in li. quòd verba cœnæ adhuc firmiter stent scribit decem circiter suo tempore fuisse Sacramentariorum opiniones ac sectas. Nuper etiam anno M.D. LXXVII. prodiit libellus, in quo ducentæ numerantur hæreticorum vel expositiones, vel deprauationes horum paucorum verborum: *Hoc est corpus meum.* tamen præcipuæ sunt solùm nouem; quarum tres fundantur in pronomine Hoc; duæ in verbo Est: tres in nomine Corpus; vna in pronomine Meum.

PRIMA igitur est Andreæ Carolstadij, qui intelligi voluit aduerbium, ex pronomine, id est, Hic ex hoc, vt sit hæc sententia verborum: *Hoc est corpus meum*: id est, Hic sedet corpus meum. Acne dubitaremus de hac expositione, asseruit in lib. edito Basileæ anno M.D.XXIV. se ex reuelatione Patris cœlestis didicisse hanc expositionẽ. Quare Lutherus librum contra Carolstadium inscripsit, contra cœlestes Prophetas.

SECVNDA est Bucerin retractationibus suis; & tribuitur etiam Ioanni à Lasco, qui volunt pronomẽ Hoc significare totam actionem cœnæ, vt sensus sit; Hæc actio corpus Christi repræsentat; siue in hac actione exhibetur corpus Christi.

TERTIA est Ioannis Langi, in annotatione ad 2. Apologiam Iustini, qui per Hoc, intelligit panem, sed panem exponit metaphoricè hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, corpus meum est hoc, nimirum panis, quia nutrit animas, & reficit instar panis.

QVARTA est Zvvinglij, qui in libr. de vera, & falsa relig. cap. de Eucharistia, scribit, verba ista accipienda esse tropicè, sed tropum non esse in pronomine Hoc, sed in verbo *est*, quod accipi debet pro significat. Et sicut Carolstadius, vt fidẽ faceret, cœlestis Patris reuelationem ita hic spiritus cuiusdã per cuiusdã appatitionem protulit. Nam in libro, quem edidit anno XXV. & Subsidium de Eucharistia inscripsit, refert se biduo disputasse in senatu Tigurino contra Missam, & Eucharistiam, nec tamen fidem facere potuisse (resistente sibi scriba quodam) *est* accipi pro significat: sed eandem nocte sequenti dormienti sibi astitisse ne scio quem (*ater autem*, inquit; *an albus fuerit, nihil memini*) qui moneret, eum locum Exod. 12. attingeret: *Est enim phase, id est, transitus Domini*, vbi *est*, accipitur pro significat. Itaque die sequenti de eo loco verba fecisse ad populum, & quod volebat obtinuisse. Sequuntur Zvvinglij expositionem Bernardinus Ochinus in defensione veræ doctrinę de cœna Domini contra VVestphalum, & alij.

QVINTA est Petri Boquini, qui in examine libri Heshusij non procul ab initio, contendit rectè dici panem esse corpus Christi, propter idiomatum communicationem, sicut propter eandem rectè dicimus in Christo, Hic homo est Deus: in qua expositione verborum, *est* accipiendum est, pro dicitur, hoc modo: *Hoc est corpus meum.* id est, hic panis dicitur corpus meum, propter idiomatum communicationem. Vbi notat Boquinus tres vniones, ex quibus resultat idiomatum communicatio. Vnam naturalem, qualis est animæ, & corporis. Alteram hypostaticam, qualis est Dei, & hominis in Christo. TERTIAM Sacramentalem, qualis est inter panẽ, & corpus Christi in Sacramento. Simile quid habet Lutherus in lib. de Babyl. captiuit. cap. 1. vbi dicit, ita verum esse, Hic panis est corpus Christi, sicut est verum, Hic homo est Deus. Hoc tamen interest inter Lutherum & Boquinum, quòd Lutherus exponit veram, & realem communionem panis cum corpore Christi, ex qua vult oriri illã idiomatum communicationem: at Boquinus, qui Sacramentarius est, non ponit vnionem, nisi Sacramentalem, qua vniuntur res distantissimæ, id est, panis qui est in terra, & corpus Christi, quod est in cœlo.

SEXTA expositio est Ioan. Oecolampadij, qui tropum nõ agnoscit in pronomine *Hoc*, neque in verbo *est*, sed in nomine *corpus*. Vult enim panem dici corpus per figuram Metonymiæ, qua nomẽ rei significatæ tribuitur signo, vt sensus sit; *Hoc est corpus meũ*, id est, hic panis est figura corporis mei. Ita habet in libro de genuina expositione horum verborum.

SEPTIMA est Ioan. Calvini, qui lib. 4. Instit. cap. 17. § 21. admittit cum Oecolampadio, tropum metonymiæ esse in nomine *corpus*; sed addit non esse panem Eucharistiæ nudam figuram corporis Christi, sed esse figuram; quæ rẽ ipsam exhibeat: ac propterea Christum nõ dixisse, Hic panis est figura corporis, sed ipsum corpus ipsum. In idẽ recidit, quod habet Petrus Martyr in libro de vtraque natura Christi, vbi per *corpus*, intelligit Sacramentum corporis. Nam ipse idem in defensione contra Gardinerum in fine tertiæ partis dicit, Christum noluisse dicere: Hic panis est figura, vel signum, vel Sacramentum corporis, sed corpus, vt exprimeret signum esse efficax, & cum quo res ipsa exhiberetur, &c.

OCTAVA

OCTAVA est quorundam Caluinistarum, quorum sententiam sine nomine citat Cornelius Iansenius, in comment. cap. 59. concord. in illa verba: *Nisi mandaueritis.* Hi docent vocabulum *corpus*, accipi pro corpore mystico, id est, pro Ecclesia, vt sit sensus: *Accipite & manducate, Hoc est enim corpus meum*, id est, quia vos discipuli estis corpus meum.

NONA est in pronomine *meum*, quam per iocum excogitauit Lutherus anno XXVII. in lib. Quòd verba Domini firmiter stent. Vt enim irrideat Sacramentarios, dicit se posse adferre pulchriorem expositionem in eorum gratiam, vt hic sit sensus: *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis est corpus à me factum, & creatum. Quod autem ioco Lutherus protulit, seriò accepit, ac defendit Ioan. Campanus, vt testatur Lutherus in sua breui confessione edita anno XLIV.

Cum his omnibus pugnat Ecclesiæ Catholicę sententia, quæ hæc verba simpliciter, & propriè docet esse accipienda, vt sensus sit; Hoc, id est, quod his speciebus cõtinetur, est verè, & propriè corpus ipsum meum verum, & naturale.

CAPVT NONVM.

Propriè, non figuratè explicanda esse illa verba; Hoc est corpus meum.

NVNC, vt veram sententiam comprobemus, PRIMO in vniuersum demonstrabimus, non esse probabile, Dominum figuratè loqui voluisse. DEINDE, expendemus singula verba institutionis, ac simul refellemus hæreticorum opiniones. PRIMVM igitur non esse probabile, Dominum loqui voluisse figuratè, probamus argumentis ductis à materia, de qua agitur. DEINDE à personis, cum quibus Dominus loquebatur, à loco, & tempore in quo loquebatur. TERTIO, ex consensu Patrum. QVARTO ex regula interpretandi Scripturas.

PRIMVM igitur argumentum sumitur à materia. Est autem materia de qua hic agitur, pactum. Sacramentum, Testamentum, lex, & dogma; quæ omnia requirunt propriam, non figuratam loquutionẽ. SACRAMENTVM esse, de quo hic agitur, nemo negat: Sacramenta autem solere à Deo institui propriis verbis, vt in eorum vsu non erretur, perspicuum est ex institutione Sacramentorum omnium veteris, & nouæ legis. Cereè Genes. 17. vbi instituitur Circumcisio, & Exod. 12. vbi instituitur Agnus Paschalis, & in toto Leuitico, vbi tot sacrificia, & expiationes instituuntur, vix vnquam occurrit vna aliqua vox figurata: sic etiam Matth. vlti. Marci vlti. & Ioan. 3. vbi de Baptismi institutione agitur, omnia propriis vocibus explicantur. Neque obstat, quod Ioan. 3. Dominus vtitur voce renascendi, quæ videtur metaphorica: nam ibidem explicatur vox illa per adiuncta: *Ex aqua, & Spiritu sancto.* Et præterea non pertinet vox illa ad Sacramenti essentiam, sed ad effectum significandum. Quis ergo credat Christum in instituendo Sacramento primario nostræ religionis, ita figuratè, & ambiguè loqui voluisse, vt ne ipsi quidem Doctores legis diuinæ inter se conuenire possint, quid sit hoc Sacramentum, panis ne an corpus Domini?

DEINDE Testamẽtum nouum fuisse simul à Domino institutum, patet ex illis verbis: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Matth. 26. vel vt habet Luc. 22. *Hic est calix nouum testamentum in meo sanguine.* Iam verò nihil solet magis propriè, simpliciter & exquisitè explicari, quàm Testamentum; ne videlicet detur occasio litigandi de voluntate testatoris. Ita videmus Exod. 24. vbi testamentum vetus instituitur, omnia propriissimis, & apertissimis vocibus, explicari: sic enim refert illam institutionem Apostolus, Hebr. 9. *Lecto*, inquit, *omni mandato legis à Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea & hyssopo; ipsum quoq; librũ, & omnem populũ aspersit, dicens; Hic est sanguis Testamẽti, quem mandauit ad vos Deus.* Sic etiam in testamentis hominum fieri videmus: nam Genes. 49. Iacob, vbi inter vaticinãdum variis figuris vsus fuisset, ad ipsum Testamentum veniens, clarissimis verbis vtitur: *Ego congregor ad populum meũ, sepelite me cum patribus meis, in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi contra Mambre in terra Chanaam, quã emit Abraham.* Ita quoque & Rex Dauid 3. Reg. 2. & Tobias cap. 4. & Mathatias lib. 1. Machab. cap. 2. testamenta sua verbis simplicissimis composuerunt. Quidni igitur etiam Christus Testamentum suum tanti momenti, quo de æterna hæreditate agitur verbis propriis, & apertis composuerit: nisi fortè deceat, vt Testamentum vetus, quod figura erat, & vmbra propriis, ac perspicuis vocibus proponatur: Testamentum autem nouum figuratis, & typicis loquutionibus obscuretur? Confirmatur ex humano more, à quo etiam Apostolus argumentum sumpsit Galat. 3. vbi dicit, testamentum hominis ita esse ratum, vt nemo audeat aliquid addere, vel demere. Iam ergo testamenta humana in proprio sensu verborum intelligenda esse, iubent humanæ leges. ff. de legatis, 3. leg. non aliter, & ideo si testamẽto relinquatur dom^s; aut ager, & vellet aliquis cauillari, non esse relictam domũ veram; sed depictam, & exponeret relinquo domum, id est lignum domus; apud nullum iudicẽ obtineret. Quantò igitur minus obtinere debent aduersarij, qui Testamentum ipsum Christi contra morem omnium testamentorum, detorquere audent ad metonymias.

PORRO pacta, seu fœdera sunt etiam, ex eo genere rerum, quę exquisitissimis, & propriis verbis explicantur, ne locus vllus relinquatur cauillis. Testamentum autem Christi simul Testamentum & pactũ fuit: nam est testamentum conditionatum. Id quod patet ex veteri Testamento, cui nouum respondet, vt res figurata suæ figuræ. Idcircò enim à Moyse vocatur pactum, Exod. 24. & à Paulo Testamentũ Hebr. 9. quia verumq; simul erat; cõtinebat enim donationem hæreditatis, sed cum eo pacto, & conditione, si perseuerarent in cultu, & religione vnius veri Dei.

SEQVITVR lex, seu præceptum. Esse enim in hac institutione præceptum aliquod diuinum, nemo negat, & patet ex illis verbis: *Accipite, edite*, item, *hoc facite.* Etsi enim, vt suprà dixi, non est in his verbis præceptum, quo obligentur omnes ad Eucharistiam sumendam: tamen præceptum est saltem, quo iubebantur Apostoli tunc illã accipere, & etiam præceptum est vt quãdo sumimus, hoc modo, aut illo sumamus. Verba autem legum perspicua, & propria esse debent, ne detur occasio præuaricationi: vnde omnia præcepta non solùm Decalogi, sed etiam alia, quibus certi ritus instituuntur, in lege veteri propriis verbis explicatur. DICET aliquis; Verba in quibus lex posita est, propria sunt, nimirum: *Accipite, edite, facite.* RESPONDEO, Non satis est, nisi etiã propriè, & apertè significetur quid sit, quod est accipiendum, edendum, faciendũ: longe enim aliter accipiendum

Universidad de Deusto
Biblioteca

est frustum panis, aliter Christi corpus.

DENIQVE, dogmata præcipua non nisi propriis verbis tradi solent in diuinis literis. Tropi enim locum habent, vel in prophetiis ad rem obseruandam, vel in laudationibus ad rem ornandam, vel denique in cohortationibus ad rem amplificandam, non autem in dogmatibus, quæ præcisè credi, aut seruari debent. Vnum autem ex præcipuis dogmatibus Christianæ religionis in illis verbis: *Hoc est corpus meum*, contineri, nemo hactenus negauit.

Ad hoc argumentum respondet Petrus Martyr in fine tertiæ Partis defens. suæ contra Gardin. non deesse in Scriptura Sacramenta, dogmata & præcepta tropis explicata. Et quidem exempla præceptorum ponit illa Matth.7. *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium.* Et Matth.26. *Attendite à fermento Pharisæorum.* Et Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum sanctum.* Et Matth.6. *Nolite cogitare de crastino, sufficit enim diei malitia sua, & crastinus sollicitus erit sibipsi.* Exempla dogmatum ponit illud: *Deus noster ignis consumens est.* Et illud: *Nos omnes vnus panis sumus*; Et illa, vbi Christus dicitur lapis, leo, vitis, &c. Denique exempla Sacramentorum ponit: *Petra erat Christus, & Agnus erat Pesach, & Circūcisio est fœdus, & deniq; calix est Testamentū nouum.*

Respodeo IN PRIMIS, nihil aduersarium dixisse ad argumentum nostrum depromptum ex vocibus Testamenti, & pacti. DEINDE, quod ad præcepta attinet, distinguenda sunt precepta peculiaria, & propriè dicta à cohortationibus, licet etiam ipsæ præcepta quædam continere videantur. Nam præcepta peculiaria, & propriè dicta sunt efferenda propriis vocibus, ne sit locus tergiuersationi: at in cohortationibus, quæ non continent peculiaria præcepta, sed tantum persuadent facienda, vel non facienda ea, quæ alioqui notissima sunt; apertissimè admiscentur tropi; & eiusmodi sunt allata exempla. Nam esse cauendum à falsis Prophetis, omnes nôrunt, etiamsi non præcipiatur: ideò Dominus, non tam id præcipit, quàm hortatur ad id faciendum adhibita similitudine ouium, & luporum. Sic etiam cauendum ab hypocrisi, & falsa doctrina, quis nescit? ideò Dominus, vt non tam id præciperet, quàm excitaret ad faciendum, vtitur tropo fermenti. Non esse aliquid agendum, quod displiceat Deo, nullus ignorat; idcircò Apostolus non simpliciter id scripsit, sed vt magis permoueret, vti voluit tropo contristandi Spiritum sanctum. Denique esse vitandas superuacaneas curas, & sollicitudines, omnes nôrunt; ideò Dominus adhibuit tropos.

Quod attinet ad dogmata, OBSERVANDVM est, non vocari dogmata quaslibet de Deo sententias, sed solùm eas, quæ habent peculiarem difficultatem, siue ad credendum, siue ad operandum, quales sunt articuli fidei, & canones Conciliorum: cetera autem, quæ ex illis apertissimè consequuntur, non dicuntur dogmata. Verbi gratia; Deus est vnus, Deus est trinus, Deus est infinitus; Christus est Deus, & homo, & similia, dogmata sunt. At Deus est ignis consumens, Christus est vitis, lapis, leo, &c. non dicuntur dogmata, sed explicationes proprietatum notissimarum Dei, & Christi.

RVRSVS tum de præceptis, tum de dogmatibus. NOTANDVM est, cùm dicimus dogmata, & præcepta debere propriis verbis efferri, sic esse intelligendum, vt vel tantùm propriis verbis efferantur; vel si vno in loco tropicis, in alio propriis: nihil enim prohibet, quod habetur expressè & propriè in vno loco, obscurius haberi. Quod notauit AVGVSTINVS, lib.2.doctrin.Christ.cap.6.& 9. *Nihil est*, inquit, *obscurè dictum in Scripturis, quod spectet ad fidem, vel mores, quod non planissimè dictum sit in alijs locis*: Ita videmus, quod de fermento Dominus dixerat obscurius, paulò pòst clarè explicuisse. Nam Matthæi 16. addidit se loquutum de doctrina, non de fermento panum. & Lucæ 12. *Attendite*, inquit, *à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.* Sic etiam illud: *Christus est lapis angularis*, sine tropo habetur in infinitis locis apud Paulum; & illud: *Vnus panis sumus*, habetur propriè frequentissimè, vbi dicimur vnus populus, vna Ecclesia, vna familia Dei. Sic illud Ioan.2. *Soluite templum hoc*; explicuit Euangelista esse intelligendum de corpore Domini. & illud Ioan.7. *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ*; explicuit intelligēdum de Spiritu sancto. & Ioan.vlt.illud: *Alius cinget te, & ducet, quò tu non vis*, explicuit de morte Petri accipiendum. At hoc dogma & præceptum peculiare, & præcipuum de Eucharistia nusquam habetur aliis verbis in Scriptura: nusquam enim legimus panem Eucharistiæ significare, aut esse figuram corporis Domini. Quare cogimur propriè accipere id, quod legimus: *Hoc est corpus meum.*

IAM quod attinet ad Sacramenta, ostendemus paulò pòst non esse tropum in exemplis allatis. Id solum nunc est obiter ADNOTANDVM, in exemplo: *Petra erat Christus*, 1.Corinth.10. tria esse peccata Petri Martyris. PRIMO enim dicit, petram illam, ex qua fluxit aqua in deserto, Sacramētum fuisse. At id nullo modo verum esse potest, cùm fuerit res temporaria, & non cæremonia religionis, quæ frequentanda esset in populo Dei. SECVNDO dicit, petram illam, vt etiam Manna, conferti cum Baptismo, 1.Corinth.10. At Apostolus transitum maris confert cum Baptismo; Manna autem, & aquā de petra cum Eucharistia, vt omnes exponunt: nec tamen ita confert, quasi Sacramenta cum Sacramētis, sed quasi figuras Sacramentorum cum ipsis Sacramentis. TERTIO dicit, exemplum tropi in Sacramētis esse in illis verbis: *Petra erat Christus.* At Sacramentum erat (per aduersarium) petra illa materialis; Paulus autem non de illa loquitur, sed de alia inuisibili, quæ reuera erat Christus, vt Deus. Sic enim ait: *Bibebant de spirituali consequente eos petra; petra autē erat Christus.* Vbi est quidem tropus in eo, quod Christus vocatur petra; sed hoc nihil ad propositum: non enim Christus erat Sacramentum, sed petra illa visibilis per aduersarios. Hîc autem non petra visibilis dicitur Christus; sed Christus dicitur petra; sicut alibi dicitur leo, vel agnus, vel vitis: vnde nullum ducitur exēplum tropi in Sacramentis.

Argumentum SECVNDVM sumitur à personis cum quibus Dominus loquebatur, cùm diceret: *Hoc est corpus meum*; nam loquebatur cum solis Apostolis. Dominus enim, etiamsi Pharisæis multa obscurè dicebat, quia indigni erant cognitione tam sublimium mysteriorum; tamen Apostolis, qui rudes, ac simplices erant, & instituebantur, vt magistri futuri totius humani generis, omnia vel clarissimè proponebat, vel obscurius dicta, continuò exponebat. Præterea loquebatur eo loco, & tempore, quo minimè oportebat obscurè loqui, nimirum cùm Apostoli essent primi participes tanti Sacramenti futuri. Nam vt cum debita reuerentia Sacramentum perciperent, necesse erat, vt planè intelligerēt, quid eis daretur.

Quod autem Dominus in cœna non explicuerit tropum, manifestè colligitur ex duobus. PRIMO ex eo,

ex eo, quod nullum existat vestigiū explicationis, vt in omnibus aliis locis. Verbi gratia, Matth.13. Dominus parabolicè loquuturus, ait: *Simile est regnum cœlorum, &c.* & Ioan.13. vbi dixerat: *Ego sum vitis, & vos palmites*, subiungit explicans: *Si quis in me non manserit, sicut palmes, &c.* At hic nihil tale.

SECVNDO ex eo, quòd omnes scriptores huius historiæ iisdem verbis vtantur. Solent enim Euangelistæ, se inuicem supplere, vel explicare, vt quod vnus obscurius dixit, alius dicat clarius. Hic autem omnes iisdem verbis vtuntur, cùm tamen sint scriptores quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Paulus; & scripserint diuersis in locis, & temporibus; quod argumentum est Dominum nihil aliud dixisse.

TERTIO, probatur ex consensu interpretum. Nullus enim vnquam ita posuit, vt tropicè hunc locum intelligendum esse diceret: cùm tamen scripserint in Matthæum Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, Beda, Anselmus; in Lucam: Ambrosius, Theophylactus, Beda, in Paulum: innumerabiles. Immò contrà multi expressè monent, non esse accipiēdum tropicè, sed propriè. Vide Chrisostomum, & Theophylactum in hunc locum, Cyrillum Hierosolymit.cateches.4.mystagog. Ambros. lib.4.de Sacramentis, cap.5. Cyril. Alexandrin. epist. ad Calosirium. Euseb. Emissen. homil.5.de Paschate, Epiphan. in Anchorato, qui omnes docent, hic opus esse fide, vt credatur res, quæ absurdissima sensibus esse videtur. At certè, si tropicè hic locus intelligendus esset, nulla esset difficultas fidei. Quæ enim difficultas, si solùm credendum pane significari corpus Christi?

VLTIMO, probatur ex communi regula explicandæ Scripturæ, quæ est vt nunquam dimittamus proprium verborum sensum: nisi cogamur ab aliqua alia Scriptura, vel ab aliquo articulo fidei, aut certè à communi totius Ecclesiæ explicatione. alioqui enim peribit fides, & remanebit sola opinio de reb⁹ diuinis & aperietur porta infinitis errorib⁹. Id probari potest exēplo aduersariorum, qui non habent fidē, sed meram opinionem de hoc Sacramēto; nam eorum sententia non nititur expresso verbo Dei cùm verba expressa non sint, Hoc significat, sed: *Hoc est corpus meum.* Neque nituntur alio verbo Dei: nusquam enim inuenient in Scripturis: *Hoc est corpus meum*, debere exponi tropicè. Etsi enim proferunt quædam loca, vbi verbum, *Est*, putant debere exponi per, Significat, tamen fatentur non vbique, *Est*, exponi debere per, Significat. Proinde non possunt, ex verbo Dei solidè concludere, hæc verba accipienda esse tropicè, nisi proferant locum, vbi expressè dicatur in particulari, hæc verba exponenda esse tropicè, qualem locum nusquam inuenient.

Nec habent articulum fidei, cui propria acceptio horum verborum expressè repugnet. Solent illi vrgere articulum Ascensionis: sed illi non repugnare hanc veritatem, patet; quia nos vtrumque credimus, & Christum vere ascendisse, & esse in cœlo, & simul esse in Eucharista. Neque probabile est inter tot Catholicos, qui sunt, & fuerunt à tot annorum centuriis, non fuisse vllum, qui videret istam repugnātiam: præsertim cùm doctores Scholastici longè melius nôrint regulas contradictionum, quàm omnes Lutherani, qui contemnant subtilitatem disputationū. Idem apertissimè patet ex eo, quod Dominus cum primùm hoc Sacramentum præbuit discipulis, non in cœlo erat, sed in terra, nondum enim ascenderat in cœlum: tunc igitur non repugnauit hæc veritas articulo Ascensionis. Non igitur cogimur accipere hæc verba tropicè. Denique non magis repugnat hæc veritas articulo Ascensionis, quàm repugnat veritas Trinitatis, articulo vnitatis diuinæ. Sicut illi colligunt, CHRISTVS est in cœlo; ergo non in terra; ita possent colligere, Deus est vnus, ergo non trinus: neutrum enim intelligimus, tamen vtrumque fatemur, quia vtrumque legimus in diuinis literis, nec est etiidens repugnantia.

Sed nec saltem possunt proferre communem aliquam expositionem Ecclesiasticam, cùm inter se non conueniant. Nituntur igitur solùm auctoritate vnius, aut alterius Doctoris, & leuibus cōiecturis, quæ certè non fidem diuinam, sed opinionem faciunt. Præterea experimur etiam, quod sectæ natæ sint his paucis annis & nascantur indies propter hanc solam causam, quòd relicto sensu proprio Scripturæ, tropos temerè confectentur.

CAPVT DECIMVM.

Explicantur verba institutionis, & refelluntur hæreticorum depravationes.

VENIAMVS nunc ad verba institutionis. Ac PRIMVM narrant Euangelistæ, Dominum accepto pane gratias egisse Deo, & panem benedixisse. Vbi OBSERVANDVM est, Euāgelistas varie vsurpasse has voces, εὐλογεῖν, id est, benedicere; & εὐχαριστεῖν, id est, gratias agere. Nam Marcus, cùm de pane loquitur, vtitur verbo εὐλογεῖσθαι, cùm de calice, εὐχαριστῆσαι. Lucas, & Paulus vtūtur in vtroque loco voce, εὐχαριστεῖσθαι. Matthæus in Latinis codicibus, & in Græco Complutensi, & in Syriaco habet; *Benedixit*, in multis tamen Græcis habet: *Gratias egit.*

Hinc nonnulli Catholicorum contendunt, vtrumque verbum in Scriptura idem significare, & eius significationem esse, Benedicere aliquid, non Gratias agere alicui. Hæretici contrà volunt, vtrumque verbum poni pro Gratias agere, seu Benedicere Deo, ita vt non referatur ad panem benedictio, de qua hîc agitur. Optimè autem videtur Iansenius in commentario huius loci in sua Concordia obseruare, vtrumque verbum seruare suam significationem, sed in vna actione intelligi etiam alteram, quia simul fiunt gratiarum actio, & oratio. Id satis probatur ex eo, quòd vnus Euangelista dicat: *Benedixit*; alius: *Gratias egit*; hinc enim colligimus vtrumque esse factum, sed Euāgelistas ex vno intelligi voluisse etiam alterum. Idem illustrat Iansenius apposito exemplo: ait enim Apostolus, 1. Timoth.4. *Nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.* Vbi per gratiarum actionem intelligit etiam orationem sanctificantem cibos; clare enim dicit: γὰρ ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως. Oportet igitur, vel εὐχαριστία non significare Gratias agere, sed solùm Benedicere, quòd est valdè durum; vel significare quidem Gratias agere, sed in ea actione intelligi etiam aliam, quæ ordinariè cōiungi solet, nimirum orationē, seu benedictionem. Quocirca rectè Ecclesia in Canone Missæ, vtrumque exprimit: *Accepit panem, & elevatis oculis ad te Deum Patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, &c.*

Quod autem Dominus ipsum panem benedixerit, euidenter probatur contra aduersarios. NAM 1.Corinth.10. Paulus ait: *Calix cui benedicimus, nônne*

Universidad de Deusto
Biblioteca

communicatio sanguinis Christi est? vbi in Græco est, κοινωνία ἐστὶν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, id est, *quē benedicimus.* Neque dubium esse potest, quin Apostolus ritum seruauerit, quem antea nouerat à Christo ipso fuisse seruatum. ITEM Luc. 9. narrans miraculum de panibus, dicit, εὐλόγησεν αὐτοὺς, id est, *Benedixit eos.* DENIQVE modus loquendi Euāgelistarum, ac præcipuè Marci cap. 14. idem apertè indicat. Nam cùm dicit: *Accepto pane, benedixit, fregit, deditque discipulis*, dubitari non potest, quin sicut, *fregit, & dedit*, referatur ad materiā, quæ erat in manibus, ita etiam, *benedixit*, ad eandem referatur. ADDE, quòd Iustinus in 2. Apologia verbum ipsum εὐχαριστία retulit ad panem, quem vocauit τροφὴν εὐχαριστηθεῖσαν cibum Eucharistizatum (vt sic loquamur) id est, panem sanctificatum, & benedictum. DENIQVE omnes Liturgiæ Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & aliorum habent tum in consecratione panis, tum vini, *& gratias agens, & sanctificauit, seu benedixit.* & Cyprianus lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium, dicit à Domino calicem benedictum, quod tamen expressè nullus Euangelista posuerat.

Hinc igitur argumentum sumitur pro veritate corporis Domini in Sacramento. NAM Dominus non consueuerat gratias agere, nisi cùm aliquid magnum, & mirabile facturus esset: solùm enim legitur gratias egisse, cùm quinque panes multiplicare vellet, Ioan. 6. & rursus cùm septem panes. Matth. 15. & cùm Lazarum excitaturus esset ab inferis, Ioan. 11. & denique in institutione huius Sacramenti. PARI ratione non consueuit benedicere res insensibiles, nisi cùm in eis aliquid mirabile operaturus esset: tantùm enim legitur hoc fecisse, cùm benedixit panes multiplicandos, Luc. 9. & Marc. 8. & in Eucharistia; sicut contrà cùm maledixit ficui, eam continuò arefecit. Nam benedicere Dei, est benefacere: benedictio enim Dei non est imprecatio (vt nostra) sed effectio, vt patet Genes. 1. cùm benedixit animantibus: tribuit enim eis ea benedictione fœcunditatem. ADDE etiam, quòd nusquam legitur Christus benedixisse aquam, quam symbolum Baptismi esse volebat, sicut benedixit panem, in quo Eucharistiam instituebat, quia nimirum nulla mutatio fiebat in substantia aquæ. ADDE vltimò, quòd Patres ex hoc loco colligunt argumentum ad probādum idem, quod nos probare contendimus. Ambrosius (vt vnum exempli gratia proferamus) lib. de his, qui initiantur mysteriis. cap. 9. *Quantis*, inquit, *vtimur exemplis, vt probemus hoc non esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit; maiorémque esse vim benedictionis, quàm naturæ: quia benedictione, & ipsa natura mutatur.* Expendamus nunc singula verba institutionis, & refutemus nouem supra citatas opiniones hæreticorū.

HOC.

PRIMA vox est pronomen Hoc, quod quidem quadruplicer exponitur ab aduersariis. Alij volunt significare, *Hic*, vt Carolstadius, quæ fuit PRIMA opinio. Alij, *hæc tota actio*, quæ fuit SECVNDA opinio. Alij volunt esse demonstratiuum panis, sed ita vt panis sit prædicatū, hoc modo: *Hoc est corpus meū*, id est, corpus meum est hoc, nimirum panis: quam supra diximus esse TERTIAM opinionem. Alij DENIQVE volunt ea particula demonstrari panem, sed ita vt panis sit subiectum hoc modo, *Hoc*, id est, hic panis: & est communior sententia aduersariorum, & minus absurda, quàm ceteræ.

Sed PRIMA explicatio ridicula est, & ridetur ab ipsis etiam hæreticis. Nam in primis frustrà Dominus diceret, Hic sedet corpus meum, cùm id Apostoli oculis cernerent, neque admonitione egerent. Deinde malè cohærent ista verba cum superioribus. Illud enim: *Hoc enim est corpus meum*, reddit rationem, cur debeant accipere & edere: quæ antem ratio est, Edite, quia hîc sedeo?

SECVNDA explicatio refellitur æquè facilè. Nam (vt omittam, quod est inauditus tropus, *Hoc*, id est, hæc actio, cùm Dominus panem ostenderet, cùm ait: *Hoc est corpus*) verba quę dicuntur à Luca, & Paulo in consecratione calicis, conuincunt apertissimè hunc errorem; aiunt enim: *Hic calix.* Certè autem, *Hic calix* non potest totam actionem significare: est enim calix res quædam vna, & certa,

Porro QVARTA explicatio facilè etiam refelli potest. Nam IN PRIMIS, vel illud, *Hoc*, accipitur adiectiuè, vel substantiuè; si adiectiuè, debet concordare cum substantiuo; quare non potest demonstrare panē, sed corpus. Nam panis est generis masculini tam Latinè, quàm Græcè; at in neutro genere habetur τοῦτο Græcè, & Latinè, *Hoc*, quod conuenit cum corpore, quod Latinè, & Græcè est neutri generis. Similiter in altera specie, vinum Græcè est generis masculini, & sanguis neutri, Dominus autem non dixit οὗτος & hic, sed τοῦτο. Latinè autem è cōtrario, vinum est neutri, & sanguis masculini, & tamen omnes legunt: *Hic est sanguis*; non Hoc, vinum scilicet, est sanguis. Si accipitur substantiuè, tunc sensus erit; *Hoc*, id est, hæc res est corpus meū. Si autem illud Hoc, siue Hæc res, de pane dicatur, absurdissima propositio erit: non enim potest dici, Hoc, de re quæ cernitur, & apertè cognoscitur, nisi sit generis neutri res illa. Nemo enim demonstrato fratre suo diceret, Hoc est frater meus; vel demonstrata imagine Cæsaris, diceret, Hoc est Cæsar; ergo nec de pane, quem discipuli videbant, dici rectè potuit: *Hoc est corpus meum.* Ratio est, quia cùm semper subiectum debeat esse notius prædicato; cùm subiectum est notum audientibus in particulari, non debet efferri per nomen vniuersale, sed tunc solùm efferri debet per nomen vniuersale, cùm non est notum, nisi in vniuersali. Verbi gratia, vident aliqui longè nescio quid, sed non discernunt quid sit, arbor ne, an lapis, an homo: ego autem video esse hominem; quare dicam ceteris, illud est homo; non autem, ille est homo; at si videant esse hominem, sed non discernant quis sit, Petrus, an Paulus, an quis alius; non dicam, Illud est Petrus, quia iam sciunt esse hominem, sed dicam, Ille est Petrus. Cùm ergo discipuli panem viderent, & panem esse non ignorarent, absurdissima fuisset loquutio, si de illo pane Dominus dixisset: *Hoc est corpus meum*, cùm debuisset dicere, Hic panis est corpus meum. Non igitur potest fieri, vt illud, *Hoc*, demōstret panem tanquam subiectum propositionis.

Sed ADDO argumentum robustissimum ex Scriptura. Nam si, *Hoc*, demonstraret panem; ita etiam in consecratione vini, *Hic*, siue, Hoc, Græcè, demōstraret vinū: quod quidē illi concedunt, sed apertè repugnat Lucas c. 22. qui sic ait: τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. id est, *Hic calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur.* vbi, *qui effunditur*, non coniungitur cum illis verbis, *In sanguine meo*, sed cum illis, *Hic calix*, vt patet ex Græcis verbis. Dicit ergo Lucas calicem effundi pro nobis: non autē vas aut vinum effusum est pro nobis, sed verus sanguis: calix igitur nō significat calicem vini, sed calicē sanguinis. Ad hoc argumenti non

non potuit Beza respondere, nisi negando textū Euāgelij esse integrum. Nam cùm in hunc locum scribit, fatetur ita legi in omnibus libris, etiam vetustissimis; tamen quia destruit hic locus eius sententiam; audet dicere, locum esse corruptum in omnibus codicibus, aut ex margine irrepsisse in textum. Quod si recipitur, nulla causa est, cur non liceat totā Scripturam negare.

TERTIA explicatio, quæ habet etiam suos auctores, vt suprà ostendimus, refellitur hac ratione. Dominus ex sententia aduersariorum nō dedit Apostolis corpus suum, sed panem, cùm ait: *Accipite, & manducate*; ergo debuit explicare vim, & efficaciam illius panis, non corporis sui; ergo non debuit dicere, Corpus meum est hoc, nimirum panis, quia reficit instar panis; sed dicere debuit, Panis est hoc, id est, corpus meum, quia reficit significando, vel repræsentando corpus meum. Quemadmodum si quis daret panem edendum, ineptè diceret, Sume, comede istum panem: nam castaneæ sunt panis, id est, reficiūt instar panis, rectè autem loqueretur, si castaneas daret, ac diceret, Comede has castaneas; nam sunt & ipsæ quidam panis.

DICENT, Dominum dedisse Apostolis corpus suum spiritualiter manducandum per fidem, ac de illo dicere potuisse, Corpus meum est hoc, id est, panis. CONTRA; nam disputatio nostra est de verbis Domini. Cùm autem Dominus dixit: *Accipite & mānducate*, non obtulit per ea verba corpus suum fidei, sed panem manibus, & ori corporali Apostolorum, vt patet ex illis verbis: *Accepit panem, & cum gratias egisset, fregit, deditque eis dicens, &c.* Itaque panem obtulit manducandum, siue (vt aduersarij volunt) panem verum, & naturalem; vel vt volunt Catholici, panem conuersum in suam carnem, manentibus tamen accidentibus, & specie exteriore panis. Cùm ergo panem dederit; ineptissima est illa ratio, Accipite, edite hunc panem: quia corpus meum nutrit instar panis.

PRÆTEREA nititur hæc sententia baculo arundineo: probat enim eam Langus, quia sic tradidit præceptor linguæ Græcæ, Valentinus Cratoaldus: & quia apud Græcos articulus est signū subiecti in propositione; in hac autem sententia τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, articulus adiungitur corpori, non pronomini. At stultum est in re tanta dimissis omnibus sanctis Patribus, & tot Cōciliis Ecclesiæ Catholicæ, audire quid vnus ludimagister in suo angulo mussitet. Neque est vniuersalis lex illa Grammaticæ Græcæ de articulo: sæpissimè enim ponitur articulus in prædicato ad rem demonstrandam, & definiendam, siue energiæ causa, vt Matth. 5. *Vos estis sal terræ*, ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας, & ibidem: *Vos estis lux mundi*, τὸ φῶς, & cap. 21. *Hic est hæres*, & alibi. Quid, quod Paulus 1. Corinth. 11. non ait τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. sed ad confundendum hæreticum dixit τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα;

Restat igitur, vt vera sit Catholicorum sententia, qui illud, *Hoc*, demonstrare volunt, non panem, sed rem contentam sub speciebus panis; quæ etsi antea fuerat panis, tamen tunc iam erat Christi corpus. Ex quo sequitur, vt etiam ex hac particula probetur veritas corporis Domini in Eucharistia.

EST.

SECVNDO consideranda est particula EST, circa quam refutandæ sunt duæ hæreticorum sententiæ. QVARTA & QVINTA. Igitur eam particulam Zvvinglius contendit accipiendam esse, pro Significat, quod etiam Caluinus, & Petrus Martyr, & Beza in lib. de Cœna Domini, cap. 5. aliquando dicunt, licet aptiùs putent, si tropus ponatur in nomine, *Corpus*, quàm in verbo, *Est*. At verò Catholici propriè accipi volunt, ita vt, *Est*, nihil significet, nisi, *Est*. Quod autem Caluinus scribit lib. 4. Instit. cap. 17. §. 20. Catholicos accipere. *Est*, pro Transubstantiatur, qui est tropus omnibus gentibus inauditus, mera calumnia est. Catholici enim dicunt quidem colligi ex hac voce transubstantiationem, vt infrà contra Lutherum demonstrabimus, sed non dicunt, *Est*, poni pro Transubstantiari; nec solum hoc non dicunt, sed ne verisimiliter quidem id potest eis affingi cùm ipsi contendāt pronomen, Hic, non demōstrare panē, qui solus (eorū sententia) mutatur in corpus Christi.

Quod igitur verbum, *Est*, hoc loco significet, *Est*, probatur PRIMO, quia hoc verbum non potest vllo modo accipi in alia significatione, quàm in sua propria. Nam IN PRIMIS habet simplicissimam, & communissimam significationem; ita vt omnia alia verba resoluantur in hoc; & aliquid aliud: sic enim resoluimus, Homo ambulat, id est, ambulans: ridet, id est, est ridens, &c. ergo hoc verbum non potest trahi ad significationem alterius verbi; quia tunc posset, ac deberet resolui in se, & aliud, quod nullo modo fieri potest, cùm sit omnium simplicissimum. PRÆTEREA hoc verbum est copula omnium propositionum, coniungens prædicatum cum subiecto, ergo est in omni propositione necessarium: ergo nunquam potest dimittere suam significationē, vt induat aliam. PRÆTEREA tropi non ponuntur in verbis, nisi ratione peculiaris alicuius rei, seu naturæ, quæ in vno verbo implicatur, & non in altero; vt verbi gratia, ridere sumitur tropicè propter risum, quem significat, & sic de cæteris. At hoc verbum, *Est*, nihil significat, nisi coniunctionem vnius cum altero, aut ipsum esse commune cum omnibus rebus: vnde dicitur substantiuum, & alia adiectiua. Quare fieri non potest, vt in eo sit aliquis tropus. DENIQVE nullus vnquam Rhetor scripsit, tropum fingi posse in verbo, *Est*. Opinio igitur Zvvinglij, & sectatorum eius, ex mera imperitia nata est; ac propterea prudentiores Sacramentarij, non in verbo, *Est*, sed in nomine, *corpus*, tropum posuerunt.

DICES, in explicatione vocabulorum, *Est*, accipitur ordinariè pro Significat, vt, Amare est diligere, id est, significat diligere. RESPONDEO; Id verum est, & tamen non est hic vllus tropus. Nam quia in eiusmodi sententiis prædicatur signum de signo, ideo explicatur, *Est*, per Significat; essentia enim signi est significatio. Itaque etiam in his sententiis, *Est*, significat Esse; sed quia ipsum esse est significare, in vocibus, ideo *Est*, explicatur per Significat; at in aliis sententiis, vbi quod prædicatur non est signum formaliter, non potest, *Est*, explicari per Significat.

Sequitur explicatio Boquini, quæ erat QVINTA opinio. Is, vt diximus, vult illud, *Est*, significare communicationem idiomatum nascentem ex vnione Sacramentali panis, & corporis Christi: sed toto cœlo aberrat, licet multum sibi placeat cum isto suo nouo figmento. Nam communicatio idiomatum non oritur ex qualibet vnione, sed solùm ex hypostatica, vbi est vnum suppositum in duabus naturis. Id verò patet exemplo vnionis naturalis, quæ est inter animam, & corpus in homine. Etsi enim ex hac vnione putat Boquinus nasci communicationem idiomatū, quia idem homo dicitur corporalis, & mortalis ratione corporis, & spiritualis, & immortalis ratione animæ: tamen apertè fallitur. Nam in rigore, id est,

vere,

Universidad de Deusto
Biblioteca

verè, & propriè homo non dicitur spiritualis, & immortalis, sicut verè, & propriè dicitur corporalis, & mortalis. Nam post mortem homo non est amplius homo, proinde non est homo immortalis, sed solus spiritus eius: ergo multò minus ex vnione Sacramẽtali, quæ est minor quàm naturalis, orietur communicatio idiomatum.

SECVNDO Communicatio idiomatum nõ est inter naturas vnitas, sed in solo supposito communi: non enim dicimus, Deitas est humanitas, vel contrà; sed Verbum dicitur Deus, & homo; & in exẽplo hominis dicitur homo secundũ Boquinũ corporalis, & spiritualis: at non corpus esse spiritus, vel contrà spiritus corpus. Ergo non potest dici vi istius communicationis; Hic panis est corpus, sed solùm, Hoc Sacramentum est panis, & corpus. Nam vt ipse Boquinus explicat, Sacramentum est id, in quo fit vnio Sacramentalis, sicut Christus est id, in quo fit vnio hypostatica; & homo est id, in quo fit vnio naturalis.

TERTIO, Communicatio idiomatum est mutua: at ex vnione Sacramentali non oritur mutua communicatio. Nam tametsi signum accipit interdum nomen signati, tamen non contrà; imago Cæsaris dicitur Cæsar, sed Cæsar non dicitur imago; hedera est signum vini, & posset aliquo modo dici vinum, nimirum repræsentatiuè: at vinum nullo modo dicitur hedera: ita igitur licet panis posset dici Sacramentaliter corpus, quia illud significat: tamen Christus non potest dici Sacramẽtariter panis. Non ergo exponi possunt verba Domini Sacramẽtalia, per communicationem idiomatum.

QVARTO, Communicatio idiomatum non solùm communicat nomina naturarum, sed etiam proprietatũ ipsarum. De Christo enim dicimus; Hic homo est æternus, omnipotens, &c. & hic Deus esuriit, sitiit, mortuus est, &c. at non licet tribuere pani, corporis Domini proprietates, neque è contratio proprietates panis corpori: nemo enim ferret, si quis dicere vellet; Panis est animatus, vnitus diuinitati, &c. & multò minus, si quis diceret, Corpus Domini est rotundum, triticeum, expers vitæ, & sensus. Quare ineptum est Boquini figmentum.

CORPVS.

Sequitur alia particula, nimirũ, CORPVS, quam tribus modis aduersarij exponunt. Alij enim significari volunt ea voce corpus Christi mysticum; Alij signum corporis Christi, alij signum quidem, sed efficax, quæ sunt tres opiniones ex illis nouem, quas suprà recitauimus, nimirum, SEXTA, SEPTIMA, & OCTAVA.

Sed PRIMA expositio ineptissima est, nec vllo nititur fundamento, & apertè repugnat sequentibus verbis. *Quod pro vobis datur*; nec enim corpus mysticum datum est pro nobis, sed corpus verum. Magis autem repugnat verbis, quæ dicuntur in cõsecratione calicis: non enim Ecclesia, seu corpus mysticum Christi, dici potest calix sanguinis, vel Testamenti; nec pro nobis effunditur in remissionem peccatorum.

SECVNDA autẽ expositio refellitur his argumẽtis. PRIMO, quia nusquam in Scriptura accipitur corpus Christi, nisi vel pro corpore vero, naturali ipsius, vel pro corpore mystico: pro signo, vel figura corporis nusquã; ergo expositio illa est plane temeraria, & sine exẽplo vllo Scripturæ introducta. Et cõfirmatur, quia Scriptura cu accipit impropriè corpus Christi, id est, pro Ecclesia, continuò id ipsum explicat: vt Col. 1. *Adimpleo, quæ desunt passionibus Christi pro corpore eius, quod est Ecclesia.* At hoc loco nullus Euãgelista, neq; Paulus explicuit corpus accipi impropriè; relinquitur igitur, vt propriè accipi debeat.

SECVNDO idem probatur ex dictis de pronomine, *Hoc*: Nam si pro nomen, *Hoc*, non demonstrat panem, vt clarissimè antea ostendimus, certè ruit fundamentum aduersariorum: nec enim habent, de quo prædicent, *signum corporis*, nisi velint ipsum verum, & naturale corpus esse signum sui ipsius.

TERTIO probatur ex sequentibus verbis: *Quod pro vobis datur.* Est autem OBSERVANDVM paulò aliter legi in Græcis, & Latinis codicibus. Matth. 26. & Marc. 14. & Luc. 22. Græcè habetur, de sanguine ἐκχυνόμενον, id est, effunditur, Latinè *effundetur*. Luc. 22. de pane dicitur ἀνδώμενον, & latinè *datur*. 1. Cor. 11. κλώμενον, id est, frangitur, Latinè *tradetur*.

Quæ verba dupliciter exponi possunt. VNO modo, vt hæc omnia dicantur de corpore & sanguine, vt est in Eucharistia, non autem vt fuit postea in cruce, vt sensus sit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, id est offertur, & donatur Deo Patri in sacrificium. Neque obstat vocabulum Frangitur: nam iuxta morem Scripturæ, frangere, est dare, Isaiæ 58. *Frãge esurienti panem tuum.* Vnde Lucas posuit, *quod datur*, pro eo, quod habet Paulus, Frangitur. Verborum autem calicis hunc esse volũt sensum: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur*, id est, qui libatur, & offertur Deo in sacrificium pro salute vestra. Porrò hæc explicatio si recipiatur, planè euertit hæreticorum sententiam de corpore Domini tropicè intelligẽdo. Neque enim corpus tropicè acceptum, id est, panis datus est pro nobis, sed datus est nobis; neque vinum sanguinem significans effusus est in institutione cœnæ, sed infusus potius; neque id pro nobis: sed nobis; neque in remissionẽ peccatorum, quod propriè conuenire vero sanguini omnes fatentur.

ALTERA tamen expositio, quæ refert hæc omnia ad passionem, & crucem Domini, & quam recipit Petrus Martyr in commentar. cap. 11. primæ ad Corinth. & Caluinus atque alij in cap. 26. Matth. est etiã vera, & non pugnat cum superiore, vt in 1. lib. de sacrificio, cap. 10. demonstramus. Quod autẽ hæc etiam expositio quam aduersarij recipiunt, ostendat corpus propriè, non tropicè accipiendum, probatur hoc modo. Ista additio, *Quod pro vobis datur*, non videtur apposita alia de caussa, quàm vt distingueretur corpus Christi, quod dabatur discipulis, ab alio, quod eis non dabatur. Sicut enim addidit: *Meum*, vt distingueret corpus suum à corporibus non suis; ita adiecit (*quod pro vobis tradetur*) ad distinguendum corpus verum, & naturale suum ab alio corpore suo, sed non naturali, quale est, corpus mysticum Ecclesiæ. Quod etiam satis apertè indicat articulus appositus nomini Græcè τὸ ὑπὲρ ὑμῶν, &c. Nam vt Cyrillus docet lib. 1. in Ioan. cap. 4. articulus facit, vt nomẽ accipiatur in vna certa, determinata, & propria significatione. Itaque sicut cùm dicimus: Hic est ille Petrus, qui accepit claues regni, distinguimus eum ab aliis eiusdem nominis: ita cùm Dominus ait; Hoc est illud corpus (hanc enim vim habet articulus) quod pro vobis tradetur, intelligimus Dominum distinguere corpus suum verum ab omni alio, & determinatè loqui de illo solo. Iam igitur, si Dominus Apostolis tradidit verum corpus propriè dictũ, optimè se habet illa additio: dedit enim eis comedendum corpus suum naturale, non mysticum; si autem (vt aduersarij volunt) dedit eis panẽ, qui esset signũ corporis; falsa est additio. Panis enim, vt symbolum corporis

corporis Dominici, vtrumque corpus significat, & mysticum, & naturale; quocirca malè addita fuisset illa distinctio. Quod enim panis Eucharistiæ vtrumque corpus Christi significare debeat, & verum, & mysticum, dubitari non potest: inde enim 1. Corint. 10. dicitur: *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.* & Augusti. tract. 26. in Ioan. dicit, ideo in specie panis, & vini consecrari Eucharistiã, vt significetur vnitas corporis mystici. Vt enim panis ex multis granis efficitur: & vinum ex multis racemis confluit; ita Ecclesiæ corpus, ex multis fidelibus componitur. Præterea corpus in crucem traditum, & sanguis in cruce effusus verè sunt corpus, & sanguis Christi propriè, non significatiuè.

DICENT, Panis est signum seu figura veri corporis, & sanguinis pro nobis traditi, & effusi. Contrà: nam illę voces in recto positę ἀνδώμενον & ἐκχυνόμενον debent coniungi cum substantiuo in recto, non obliquo; ergo iunguntur cum eo, quod dicitur corpus, & sanguis, non cum vocibus in obliquis positis, id est, corporis, & sanguinis. Ergo aut verũ corpus, & sanguis sunt in Eucharistia, aut corpus & sanguis significatiuè, id est, panis & vinũ, tradita sunt pro nobis ad crucem, & mortem, quo nihil absurdius fingi potest.

Sequitur TERTIA explicatio, quæ (vt diximus) Caluini est, qui existimat panem Euchatistiæ nõ appellari signum corporis, sed ipsum corpus, quia est signum efficacissimum. Quod idem admittit Petrus Martyr in lib. contra Gardinetum in fine tertiæ partis: vbi dicit Christum non dixisse, Hoc significat, vel hoc est signũ, sed Hoc est ipsum corpus meũ, vt distingueret hoc signum ab aliis signis inanibus, & sterilibus; dum enim panẽ istum Eucharistiæ ore sumimus, verè simul ipsum Christi corpus spiritu manducamus.

EST autem hic reuocandum ad memoriam, quod suprà diximus in 1. capite, non existimare Caluinum nobis cum pane dari reipsa ipsum Christi corpus, ita vt Christi corpus dici possit esse tunc, & in cœlo, & nobiscum; sed solùm dari per quandam communicationem ipsius, & omnium bonorum eius, quæ non requirit localem præsentiam, quomodo dantur aliquando regna, & ciuitates, vel prædia absentibus. Id autem fieri existimat per instrumentum fidei: dum enim credimus in Christum, fit ipse noster cum omnibus bonis suis. Vide quę suprà diximus loco citato.

Hæc opinio, seu potius figmentum, duplici argumento refutari potest. PRIMO ex principio quodam ipsius Caluini. Credere in Christum, non est verè maducare Christum; nec diceretur panis Eucharistię corpus Christi, si credere esset manducare. At ex sententia Caluini apertè sequitur, nihil esse aliud manducare Christum, nisi credere in ipsum; ergo ex sententia Caluini non verè manducatur in Eucharistia corpus Christi, nec dici potest panis ille corpus Christi. Maior propositio est ipsius Caluini lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. *Sunt*, inquit, *qui manducare Christi carnem, & sanguinem eius bibere, vno verbo desiniant, nihil esse aliud, quàm in Christum ipsum credere: sed mihi expressius quiddam, ac sublimius videtur voluisse Christus in præclara illa concione, vbi carnis suæ manducationẽ nobis cõmendat.* Et infrà: *Quemadmodũ enim non aspectus, sed esus panis corpori alimentum sufficit: ita verè ac penitus participem Christi animam fieri conuenit, vt ipsius virtute in viram spiritualem vegetetur.* Vbi cõparat actum credendi, cum actu videndi cibum, vt significet ita credere, non esse manducare, sicut videre cibum non est manducare; qualia etiam repetit, §. 11.

Probatur nunc minor propositio. Nam manducare est actio quædam, & actio manducantis, non cibi manducati, vt notissimum est. At in manducatione corporis Domini secundum Caluinistas, nulla est actio hominis manducantis, nisi ipsum credere; ergo ipsum credere est manducare secundum Caluinum. Probatur minor. Nam illa vnio corporis Domini nobiscum, quæ sequitur post actum fidei, non est aliqua actio, sed relatio sequens apprehensionem fidei, vel si actio, non est nostra, sed Christi: ita enim ipsi docent, ex hoc quod quis credit, sequi, vt Christus se totum ei donet, & communicet; vel explicent ipsi, post actum fidei, quam aliam actionem exerceat homo in coniunctione cum Christo facienda. Et confirmatur exemplo corporalis manducationis: in hoc enim manducare est apprehendere cibum, & traiicere ab ore ad stomachum, non autem vnio cibi, & hominis; ergo eodem modo in spirituali manducatione, manducare erit apprehendere Christum, qui est actus fidei, non autem vnio Christi nobiscum, quæ non est actio, sed actionis effectus. Confirmatur etiam ex loco Pauli, quem Caluinus adducit ad illustrandam sentẽtiam suam. Cùm Paulus ait Ephes. 3. Christum habitare in nobis per fidem, non intelligimus idem esse credere, & habitare Christum in nobis, sed vnum ex altero sequi; ita etiam cùm dicimus, corpus Domini manducari per fidem. At habitare Christum in homine, non est actio aliqua hominis distincta ab actione fidei: ergo eodem modo vnio Christi nobiscum per manducationem spiritualem Eucharistiæ, non est actio distincta ab actione fidei, igitur manducare nihil est aliud nisi credere.

SECVNDO omissa ista inepta Caluini metaphysica, probo, non posse panem dici corpus, quin sit signum efficax. Nam eandem efficaciam habent Sacramenta vetera, nouæ legis, Baptismus, verbum Dei, & imago depicta vel sculpta crucifixi. At ineptus esset, qui diceret, imago crucifixi non est nuda imago, sed est verè ipse Christus, qui pro nobis passus est: & eodem modo esset ineptus, qui diceret, Sacrificia, & Sacramenta vetera, vel Baptismus noster, aut verbum Dei, sunt ipse Christus, non eius tantùm symbola; ergo ineptus est etiam qui dicit, Panis Eucharistiæ est ipsum corpus Domini, non nudum symbolum. Probatur maior propositio. Nam (vt suprà ostendimus in 1. cap.) nihil aliud tribuit Caluinus Eucharistiæ, nisi vt sit symbolum reuocãs ad memoriam Christi passionem, & ea ratione fidem excitans, vt patet ex lib. 4. Instit. cap. 17. §. 2. & 5. & alibi. Ad hoc idem faciunt Sacramenta vetera, & Baptismus, & verbum Dei, & imago crucifixi. Omnia enim hæc repræsentant Christi mortem, & proinde fidem excitant: immò multò melius mortem Christi repræsentat imago depicta, vel sculpta crucifixi, quàm panis fractio. Et idem dici potest de sacrificiis vitulorum, & agnorum apud veteres; & maximè de verbo Dei expressè proponente Christi mortem.

Ad hoc argumentum ex parte aliqua respondere conatur Petrus Martyr, in lib. contra Gardinerum parte 1. obiecto 94. Dicit enim Sacramenta vetera non fuisse appellata corpus Christi, sicut appellatur panis Eucharistiæ, licet illa etiam fuerint signa efficacia huius rei; quia nondum peracta erat Christi passio; nunc autem peracta est.

AT vanissima est solutio. Nam quando Christus dixit: *Hoc est corpus meum*, nõdum peracta erat passio. Et præterea, quod signa repræsentent rem præteritam vel futuram, ad hoc, vt accipere possint nomen

Universidad de Deusto
Biblioteca

rei significatæ, est omnino per accidens, & impertinens. Nam si cùm Deus reuelauit aliquem nasciturum, sicut reuelauit de Cyro, Ioãne Baptista, & aliis, depicta fuisset imago illius, non minus illa imago dici potuisset Cyrus, vel Ioannes, quàm illæ, quæ modo pinguntur.

DEINDE esto, solutio aliquid valeat, quantum ad Sacramenta vetera: certe nihil responderi potest ad instantiam de Baptismo, in quo repræsentamus Christi mortem iam præteritam teste Paulo Roma. 6. & de imagine crucifixi; & de verbo Dei, & tamen rideretur qui diceret, verbum, aut Baptismum esse ipsum corpus Christi: & imaginem depictam non esse nudum signum, sed ipsum Christum, qui pro nobis mortuus est.

MEVM.

Sequitur vltima particula, MEVM ad quam pertinet VLTIMA opinio hæreticorum, & ea quidem B
ineptissima, eorum videlicet, qui dicunt vocari panem corpus Christi, quia ab ipso creatus. Id enim facillimè refellitur ex sequentibus verbis: *Quod pro vobis datur*, & clarius de sanguine: *Qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Panis enim, & vinum, quamuis sint res à Christo creatæ: tamen non sunt datæ, aut effusæ pro nobis in remissionem peccatorum.

CAPVT VNDECIMVM.

Soluuntur argumenta, quibus probant aduersarij verba institutionis figuratè accipienda.

VIDEAMVS nunc quibus argumentis probent aduersarij verba institutionis figuratè C
accipienda. Sed obiiciunt illi PRIMO argumentum, quod olim obiiciebat Berengarius teste Guitmundo lib. 2. Particula (*Hoc*) est demonstratiua. Dominus autem cùm: ait: *Hoc est corpus meum*, panem solùm in manibus habuit, quem demonstraret; ex sententia enim Catholicorum, non fuit corpus Domini in Sacramento, cùm diceretur (*Hoc*) sed peracta demum consecratione. SECVNDO, augetur difficultas ex illis verbis Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes*, illud enim (*ex hoc*) non potest referri nisi ad vinum. Quare iussit Dominus, vt vinum biberent, proinde vinum, & non sanguinẽ biberunt, nisi figuratè: vel si repẽte mutauit vinum in sanguinem, præstigiis vsus videbitur, quippe qui vinum obtulerit, & dum essent bibituri, illud è medio sustulerit. TERTIO Lucas, & Paulus dixerunt τοῦτο τὸ ποτήριον, *hic calix*; D
ergo pronomen demõstrat calicem, non sanguinem. At eadem ratio est panis, & calicis, ergo illud: *Hoc est corpus*, significat, Hic panis est corpus. QVARTO est argumentum Lutheri cap. 1. de Babylon. capriuit. Hebræi non habent genus neutrum; ergo Dominus non dixit: *Hoc est corpus meum*, sed, Hic est corpus meum: ergo demonstrauit panem, non corpus. QVINTO est argumentum Caluini, & aliorum. Quod accepit Dominus, ac benedixit, fregit, id discipulis dedit, nam omnia verba: *Accepit, benedixit, fregit, dedit*, regunt eundem accusatiuum. Sed accepit, & benedixit, ac fregit panem, ergo, & panem dedit; ergo illud (*Hoc*) panem demonstrat.

Vt soluantur obiectiones, & tota res aperiatur, NOTANDVM est secundum Græcos codices, pronomen τοῦτο, accipi posse substantiuè, & adiectiuè: præterquã Luc. 22. & 1. Cor. 11. vbi dicitur τοῦτο τὸ ποτήριον, *hic calix*: tamen in Latinis codicibus, non potest accipi substantiuè, nisi in illis verbis: *Hoc est corpus*. Nam in consecratione calicis omnes habent, *Hic est sanguis*, aut *hic calix*, quæ non possunt exponi substantiuè. Est quidem in quibusdam codicibus Cypriani lib. 2. epistol. 3. *Hoc est sanguis*: sed correctiores Manutij, Morelij, Pamelij habent, *Hic est sanguis*, vt etiam habetur in omnibus liturgiis Latinis. Quare vt omnia conueniant; præstat exponere vbique illud pronomen adiectiuè, vt hic sit sensus: *Hoc est corpus meum*, id est, Hoc edulium est corpus meũ: *Hic est sanguis*, id est, Hic potus est sanguis meus. *Hic est calix sanguinis mei*, id est, Hic calix est calix sanguinis mei.

Nota SECVNDO Catholicos etsi conueniant in re, tamen non conuenire in modo explicandi, quid propriè demonstret illud pronomen, *Hoc*, vel Hic. Sunt autem duæ celebriores sententiæ. VNA, quod pronomen, *Hoc*, demonstret corpus, & pronomen, *Hic*, demonstret sanguinem. Et ad argumentum aduersariorum respondent, in huiusmodi propositionibus, quæ significant id, quod tunc fit, cùm dicitur; pronomina demonstratiua non demonstrare id quod est, sed id quod erit: & ponũt exempla, vt si quis dum pingit lineã, aut circulum, dicat; hæc est linea; hic est circulus: quomodo etiam exponi debet pronomen in illis verbis Domini Ioan. 15. *Hoc est præceptum meum*. Et rursus: *Hoc mando vobis*. Et Luc. 22. *Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos; quoniam necesse est impleri omnia, &c.* Et sic accipiuntur illa exordia Prophetarum: *Hæc dicit Dominus.*

Hæc explicatio non videtur plenè satisfacere propter duas causas. PRIMO, quia etsi pronomen demonstratiuum demonstret rem futuram, quando nihil est præsens, quod demõstretur, vt in exemplis allatis; tamen si quis digito aliquid ostendat, dum pronomen effert, valde absurdum videtur dicere pronomine illo non demonstrari rem præsentem. Atqui Dominus accepit panem, & illum porrigens ait: *Accipite, edite, hoc est corpus meum*; videtur igitur demõstrauisse panem. Neque obstat, quod propositio non significat, nisi in fine totius prolationis. Nam etsi ita est de propositione, quæ est oratio quædam; tamen demonstratiua pronomina mox indicant certum aliquid, etiam antequam sequantur ceteræ voces. Et sanè in illis verbis: *Bibite ex hoc omnes*, valde durum est non demonstrari id, quod erat, sed id tantùm, quod futurum erat.

SECVNDO verba Sacramentalia secundum Catholicos non sunt speculatiua, sed practica; efficiunt enim quod significãt: vnde etiã à Patribus operatoria dicuntur, vt postea videbimus. At si pronomen demõstrat solã corpus, verba erunt speculatiua, nõ practica. Semper enim verũ est demonstrato Christi corpore, dicere: *Hoc est corpus Christi*, siue id dicatur ante consecrationẽ, siue postea; siue à laico, siue à sacerdote. At verba Sacramentalia, quia operatoria nõ sunt vera, nisi dicantur ab eo, qui est legitimus minister; neque sunt vera, antequam Sacramentum efficiant.

Est igitur ALTERA sententia S. Thomæ 3. parte, q. 78. art. 2. & 5. & in cap. 11. prioris ad Corinth. nec non aliorum multorum, qui eum sequuntur, quo pronomen, *Hoc*, non demonstret præcisè panẽ, nec corpus, sed in cõmuni substantiam, quæ est sub illis speciebus: sic tamen vt demonstratio propriè ad species pertineat; non quidem, vt sensus sit: *Hoc*, id est, hæ species sunt corpus meũ; sed in obliquo, hoc modo: *Hoc est corpus meũ*, id est, sub his speciebus est corpus meum. Quomodo etiam exposuit olim Guitmundus libro

libro 2. qui hunc vult esse sensum eorum verborum: A
Hoc est corpus meum, id est, hoc hactenus panis, nunc est corpus meum: atque hoc modo omnia optimè cohærent. Nam quia Sacramenta significant, quod efficiunt, & non efficitur in hoc Sacramento, vt corpus Christi, sit corpus Christi: id enim semper fuit, neque efficitur, vt panis sit corpus Christi: id enim fieri nequit; sed efficitur, vt sub speciebus illis sit corpus Christi, sub quibus antea erat substantia panis; ideò illud, *Hoc*, non demonstrat panem, nec corpus Christi, sed contentum sub speciebus.

Hinc argumentum optimè soluitur. Nam cùm aiunt, *Hoc*, demonstrat panem; ergo panis est corpus Christi: propriè autẽ id esse non potest, ergo figuratè. RESPONDEO illud, *Hoc*, non demonstrare panem præcisè, sed contentum sub illis speciebus; quod quidem licet fuerit panis ante consecrationem, tamen vi illorum verborum incipit esse corpus Domini. B

Idem dico ad illud, *Bibite ex hoc omnes*: illud enim, *ex hoc*, non significat ex hoc vino, sex ex eo, quod in calice sub speciebus vini continetur; quod quidem licet vinum fuerit ante consecrationem, tamen finitis verbis consecrationis, non vinum, sed sanguis erat, vt Dominus testatur subiiciens: *Hic enim est sanguis meus*. Quare non iussit Dominus (sicut aduersarij mentiuntur) vt Apostoli in sacra cœna vinũ biberent; nec fuerunt vllæ præstigiæ: id enim fuit verè, quod Dominus dixit, nimirũ sanguis eius. Præstigiatores enim vnum pollicentur, & aliud præstant: immò contrarium Dominus fecit eius, quod præstigiatores faciunt; illi enim dicunt se aliquid dare, & non dant vere, sed apparenter: Dominus autem dedit vere, quod dicebat se dare, licet non appareret ita esse. C

Illud quod obiiciebatur ex verbis Lucæ, & Pauli, *Hic calix*, pro nobis facit. Nam nomine calicis, intelligitur ex communi vsu loquendi non ipsum vas, sed quod in vase continetur: rectissimè igitur exponitur, *Hic calix*, id est, quod in hoc calice continetur. Neque est eadem ratio panis, & calicis; nam panis non potest significare nisi panem, calix autem significat generatim, quidquid in calice continetur, siue sit vinum, siue sanguis, siue quid aliud.

Ad argumentum Lutheri respondeo PRIMO. Sicut Hebræi non habent genus neutrum in pronomine, ita nec habere in nominibus: quocirca etiam corpus Hebraicè est generis masculini, & demonstrari potuit per pronomen masculinum. SECVNDO verba Domini Hebraica dico rectius exposita à Marco, & Luca, & ab eo, qui Matthæum Græcum fecit, qui sine dubio antiquissimus auctor fuit; quàm ab D
vllo alio exponi possint: porrò hi auctores cum panem nominassent τοῦτο generis masculini, pronomen posuerunt in genere neutro τοῦτο.

Ad vltimum RESPONDEO, Dominum accepisse, ac benedixisse panem; sed dedisse panem non vulgarem, vt acceperat, sed benedictum, & benedictione mutatum. Intercedit enim inter, *Accepit, & dedit*, verbum, *benedixit*, quod facit, ne omnia verba regant eundem accusatiuum eodem modo se habentem. Neque est hoc insitatum: nam si quis dicat; Percussit quidam Petrum, occidit, & sepeliuit; non intelliget Petrum fuisse viuum sepultum, tametsi viuus fuerit percussus. ADDE, quod etiam illi hoc modo coguntur soluere hoc argumentum: nam volunt Dominum accepisse panem vulgarem, & tamen dedisse panem Sacramentalem.

Obiiciunt contra hanc solutionem Caluinus, & Petrus Martyr. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 20. *Nihil absurdius*, inquit, *quàm ad speciẽ transferre, quod de pane prædicatur.* Respexit nimirum Caluinus ad verba S. Thomæ 3. pag. qu. 78. art. 2. vbi dicit, pronomen, *Hoc*, demonstrare species sensibiles panis, quæ solę manẽt in illa mutatione panis in corpus Christi.

SED S. Thomas explicuit se in artic. 5. ad 2. vbi dicit pronomen, *Hoc*, non demonstrare accidentia, quasi esset sensus; Hoc, id est, hæc accidentia sunt corpus Christi; (id enim verè absurdissimum esset, vt Caluinus dicit, qui videtur in hoc sensu accepisse verba S. Thomæ) sed demonstrare substantiam sub illis accidẽtibus contentã, quę antea erat panis, & nunc est corpus Christi; ita vt hic sit sensus; Hoc, id est, substantia sub his accidentibus contenta, est corpus Christi. Et hic sensus non modò non est absurdus, sed est necessarius; quandoquidem (vt suprà ostendimus) illud, *Hoc*, non potest demonstrare panem, neque etiam corpus Christi præcisè; & esset aptum exemplum, si Dominus quando mutauit aquã in vinum, ostendisset hydrias aquæ, ac dixisset, Hoc est vinum, & illis verbis mutasset aquam in vinum. Neque enim possemus ita exponere illam sententiam; Hoc est vinum, id est, hæc aqua est vinum: id enim falsum esset; neque ita, Hoc, id est, hoc vinum, siue hæc res, demonstrando vinum, est vinum: nam falsa fuisset demonstratio, non enim aderat vinum, cùm diceretur; Hoc, sed hic esset sensus, Hoc est vinum, id est, in hoc vase est vinum. B

Petrus Martyr in libro contra Gardinerum parte 1. obiecto 13. & 14. rident hanc solutionem, & quia dicimus demõstrari substantiam sub speciebus contentam, quæ videtur esse quoddam indiuiduum vagum; ait ipse indiuiduum vagum mente posse concipi, demonstrari autem plane non posse: Dominum autem demonstrasse quod in manibus habebat, id est, rem certam, & determinatam. Et vt se in Scholasticis versatum ostenderet; addit Scotum fuisse parentem huius indiuidui vagi in explicatione horum verborum.

SED in vtroque fallitur. Nam imprimis Scotus in 4. dist. 8. quæst. 2. vbi fusè de hac re agit, neque nominat indiuiduum vagum, neque ita exponit hunc locum, vt pronomen, *Hoc*, demonstret aliquid incertum, seu vagum, sed dicit, *Hoc*, significare Hoc ens; illud autem, Hoc ens, supponere pro Christi corpore; proinde esse propositionem illam singularem, & determinatam: quam sententiam suprà refutauimus. Porrò indiuidui vagi meminit Dominicus à Soto in explicatione sententiæ S. Thomæ in 4. dist. 11. quæst. 1. art. 3. Quamuis autem simile sit indiuiduo vago substantia sub speciebus panis contenta; & ex se non magis possit supponere pro pane, quàm pro corpore Christi, & pro qualibet alia re, quæ sub iisdẽ speciebus maneat: tamen in hac propositione: *Hoc est corpus meum*, substantia illa determinatur vi verbi, *Est*, ad supponendum pro corpore Christi, atque ita propositio est singularis, & determinata.

Ad id verò, quod ille ait indiuiduum vagum non posse demonstrari, RESPONDEO formaliter in hac propositione demonstrari species, quæ sunt certæ, & determinatæ, quamuis, vt dixi, in obliquo, non in recto. Quocirca non dicimus, *Hoc*, id est, hæc substantia, vel hoc ens, cum Scoto, sed, *Hoc*, id est, substantia sub his speciebus, vt pronomen demonstratiuum teneat se ex parte specierum, non ex parte substatiæ: interest autẽ inter illa duo, *Hoc*, id est, hęc substantia, & Hoc, id est, substãtia sub his speciebus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod si dicas, *Hoc*, id est, hæc substantia, necesse A est, vt substantia illa tunc sit præsens, quando dicitur, *Hoc*, & tamen tunc non est præsens substantia corporis Christi, & falsa redditur demonstratio. At si dicas, *Hoc*, id est, substantia sub his speciebus, non est necesse, vt illa substantia tunc sit præsens, sed satis est, si præsentes sint species, quæ demonstrantur pronomine, His. Id quod clarius erit, si tacita substãtia dicas: *Hoc est corpus meum*, id est, sub his speciebus est corpus meum. Sed de his satis.

SECVNDVM argumentum sumitur ex particula, EST. Docet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, parte 3. pag. 658. cogi Papistas, vt verbum, *Est*, accipiant tropice pro Fit, vel transubstantiatur. Nam alioqui esset falsa propositio: *Hoc est corpus meum*. prius enim debet esse res, quàm pronuncietur eam esse, vera enim est propositio, si res ita se habeat, B non contrà, ac præsertim secundum Catholicos, qui volunt hæc verba esse caussam conuersionis panis in corpus Christi semper enim caussa est prior suo effectu. Sed corpus Domini non est in Eucharistia, antequam dicatur, *Est*, ergo falsò dicitur, *Est*, nisi sumatur pro Fit. PRÆTEREA ista oratio est operatoria ex sententia Papistarum, sicut illa, *Fiat lux*; ergo verbum, *Est*, debet sumi pro Fit.

RESPONDEO cum S. Thoma, 3. part. quæst. 78. art. 2. & 5. (vnde videtur Petrus Martyr accepisse hæc argumenta) verba illa consecratoria (vt quamuis aliam sententiam) non habere perfectam significationem, nisi in vltimo instanti, quo profertur vltima vox: pendet enim intellectus, donec ad finem veniatur; in eodem autem vltimo instanti ponitur effectus verborum in esse, id est, conuersio panis in C corpus Christi. Neque obstat, quòd verba non videantur habere vltimum instans positiuum, cùm finiantur per motum. Nam etsi non datur vltima pars motus, & proinde verborum; tamen datur vltimum mutatum esse, & proinde vltimum instans terminatiuum verborum; quomodo in linea non datur vltima pars, datur tamen vltimum punctum. Quare simul tempore sunt completa significatio verborum, & conuersio panis in corpus Christi: ordine tamen naturæ inuicem se præcedunt, & sequuntur hæc duo. nam verba illa, quatenus caussa sunt illius conuersionis, præcedunt conuersionem: & contrà, quatenus veritas propositionis pendet à rei essentia, conuersio præcedit significationem.

Ad illam confirmationem RESPONDEO, verba esse operatoria, etiamsi non ponatur, *Est*, pro Fiat, quia cùm Deus, qui mentiri non potest, dicit aliquid esse, necesse est, vt illud sit; & ideo si antea non fue- D rit, necesse est, vt tunc fiat. Cur autem dixerit olim Deus, *Fiat lux*, & Christus non dixerit, Fiat corpus, sed est corpus; rationem reddit S. Thomas, quia verba Dei in principio creationis operabantur solùm efficienter, non autem Sacramentaliter: verba autem Christi operantur vtroque modo; & ideo debent significare suum effectum in facto esse, quod fit per verbum substãtiuum indicatiui modi, & tẽporis præsentis. Sed etiamsi ista caussa non esset; quis posuit Christo legem, vt semper eodem modo loqueretur cùm aliquid faciebat? nonne in Euangelio legimus dictum Lucæ 13. *Mulier dimissa es ab infirmitate tua?* & Ioan. 4. *Vade, filius tuus viuit?* Et certè non minus his verbis curauit hos ægrotos, quàm alium illis verbis: *Tolle grabatum tuum, & ambula*, Ioan. 5.

Obiiciunt Zvvingliani quædam exempla Scripturæ, in quibus, *Est*, accipi videtur pro Significat, vt: *Semen est verbum Dei*, *Petra erat Christus*. SED de his dicemus in sequenti disputatione; nam communia sunt etiam Oecolampadio, & Caluino, & aliis. Perinde enim est si dicas: *Semen est*, id est, significat verbum, &, *Semen est verbum Dei*, id est, est signum verbi Dei: quomodo etiam possunt exponi omnes similes loquutiones.

TERTIVM argumentum, sicut & quatuor proximè sequentia, ex particula, CORPVS, desumitur. Igitur Caluinus, & Martyr, & cæteri sæpe hoc argumentum repetunt. Illa sententia: *Hoc est corpus meum*, est Sacramentalis, ergo Sacramentaliter exponenda; ergo significat, panem esse corpus Christi Sacramentaliter, seu significatiuè. Hoc argumẽtum tanti fecit Caluinus, vt in vltima admonitione ad VVestphalũ de hoc argumẽto dixerit: *Hic murus aheneus esto.*

RESPONDEO, Sacramentalem propositionem sumi posse duobus modis. PRIMO, vt dicatur Sacramentalis, quia explicat Sacramentum, siue eius significationem, qualis est Apocal. 17. *Septem capita, septem colles sunt, &c.* Nam ostenderat in visione Deus Ioanni mulierem sedentem super bestiã septem capitum, quæ significabat Romam; quæ sita est in septẽ montibus; ait ergo Angelus: *Ego dicam tibi Sacramẽtum mulieris; septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet.* Tales sunt etiam illæ Matth. 13. *Semen est verbum Dei.* Et Genes. 41. *Septem boues, septem anni sunt.* Atque in hoc genere propositionum accipiuntur semper prædicata tropicè, non propriè.

SECVNDO, potest dici Sacramentalis propositio, quia per eam Sacramentum instituitur, aut conficitur: vt cùm dicitur Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto.* Et Matthæi vlt. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, aut cùm nos baptizantes dicimus: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et in hoc genere propriè accipiuntur vocabula, quæ designant materiam, & formam Sacramenti. Neque enim licet dicere, non oportere assumere aquam propriè dictam in Baptismo, sed aliquid per eam significatum; aut non esse inuocandam propriis verbis Trinitatem, sed aliquem tropum in illis verbis subesse: alioqui nihil creti haberemus de Sacramentis.

Tota igitur quæstio est vtrum illa verba: *Hoc est corpus meum*, dicantur ad explicandum Sacramentum, an ad instituendum, vel conficiendum; vel potius non est quæstio; sed certum est dici ad instituendum, & conficiendum Sacramentum. Nam apud Catholicos hæc verba sunt de essentia Sacramenti, & sunt operatoria, vt Ambrosius testatur libr. 4. de Sacramentis, cap. 4. Apud hæreticos autem etiamsi hęc verba non propriè dicantur forma Sacramenti, nec censeantur operatoria; tamen sunt necessaria ad Sacramenti confectionem; quia continent promissionem, sine qua nullum Sacramentum constare potest. ET quia Sacramentum secundum Caluinum est posterius verbo promissionis, tanquam sigillum eius, & appendix, vt ipse loquitur lib. 4. Instit. cap. 14. §. 2. inde fit, vt panis non fuerit Sacramentum, nisi post ea verba recitata. Non ergo fuit illa explicatio Sacramenti, cùm Sacramentum nondum esset; sed institutio, & confectio. DEINDE, cur omnes hæretici ista verba præmittunt in suæ cœnæ celebratione, nisi quia putant sine his verbis nullum esse Sacramentũ? DENIQVE, vbicunque in Scripturis est explicatio mysterij, præcedit ipsum mysteriũ, & indicat Scriptura esse declarandum per sequentia verba. Id patet in omnibus parabolis, somniis, & visionibus, quę declarantur

rantur in Scriptura. Hoc autem loco nullum narra- A tum est mysterium, nec vlla indicatur sequutura declaratio; constat igitur illa verba ad institutionem, & confectionem Sacramenti, non ad declarationem significationis eius pertinere. Ita murus aheneus inuentus est luteus.

Argumentum QVARTVM eiusdem Caluini, lib. 4. instit. cap. 17. §. 23. Nisi Apostolis venisset in mentem, *Corpus*, figuratè accipi debere, turbati fuissent de re tam prodigiosa. Atqui tranquillè, & quietè leguntur participasse sacram illam carnem.

RESPONDEO; Cur Apostoli mirati, ac turbati non fuerint, duplex est caussa. VNA, quia fuerant iam antea instructi, & prænoniti Ioan. 6. vt Chrysostomus docet homil. 83. in Matth. ALTERA, quia idem Christus, qui mysteria tradebat, mentem eorum fide illustrabat, vt simpliciter crederent. Nam multa alia mirabiliora sine turbatione audierant, & crediderãt; quale erat imprimis, hominem illum, quem videbant comedere, bibere, dormire, fatigari, esse verum Deum; & iam tunc esse in cœlo cùm loqueretur in terris. Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo.* Deniq; cur hodie tot millia simplicium Catholicorum non turbantur, cùm primum audiunt in Eucharistia esse totum, & integrum Christum? nisi quia fide illustrãte persuasi sunt Christum, qui hoc dixit, Deum esse, qui mentiri non potest.

QVINTVM argumentum Klebitij in lib. de victoria veritatis patt. 1. arg. 8. & aliorum. Christus de corpore suo ait: *Accipite, & manducate.* At corpus Christi non potest propriè manducari, cùm non possit dentibus teri: ergo vel accipitur corpus figuratè, vel certè ipsum manducare, vt vel sensus sit: Man- C ducate panem, qui signum est corporis mei; vel, mãducate corde, non corpore; fide non ore, ipsum verum corpus meum.

RESPONDEO, corpus Christi verè ac propriè mãducari etiam corpore in Eucharistia. Nam ad rationẽ manducationis non est necessaria attritio, sed satis est sumptio, & transmissio ab ore ad stomachum, per instrumenta humana, & naturalia, id est, linguam, & palatum. Alioqui senes, & pueri edentuli nihil vnquam comederent, & nos, cùm deglutimus integros aliquos cibos, vel ipsas hostias non consecratas, non diceremur comedere. ADDO præterea, si de ratione manducationis esset attritio dentibus facta; corpus Christi propriè manducari in Eucharistia, non tropicè. Non enim dicimus, corpus Christi absolutè manducari, sed manducari, sub specie panis; quæ sententia, significat ipsas species manducari visibiliter D ac sensibiliter, ac proinde ipsas dentibus atteri: sed sub illis inuisibiliter sumi etiam, & transmitti ad stomachum corpus Christi. Nam etiam panis ipse verus non atteritur dentibus, nisi ratione accidentium suorum: substantia enim cuiuslibet rei non est per se diuisibilis. Hoc tamen interest inter substantiam panis, & corpus Christi sub speciebus panis; quòd illa extenditur ad extensionem quantitatis, qua verè informatur: hoc autem non extenditur, nec informatur, sed est totum sub qualibet particula. Ideo panis absolutè manducatur, corpus Christi non absolutè, sed sub specie panis.

SEXTVM argumentum sumunt ex variis locis Scripturæ, vbi vel, *Est*, accipitur pro Significat, vel certè prædicatum accipitur figuratè. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. & §. 21. & §. 22. exempla profert. Gen. 17. *Circumcisio est fœdus.* Exod. 12. *Angelus dicitur Deus, Agnus est phase; id est, transitus.* Leuit. 16. *Sacrificia sunt expiationes*, Psal. 84. *Arca est Deus.* Matth. 3. *Columba dicitur Spiritus sanctus.* Ioan. 7. *Nondum erat Spiritus.* vbi *Est*, non potest accipi substantiuè, alioqui non esset æternus Spiritus sanctus. 1. Corinth. 10. *Petra erat Christus.* Et ibidem: *Panis est communicatio corporis Christi.* 1. Corinth. 12. *Ecclesia est Christus.* Tit. 3. *Baptismus est lauacrum regenerationis.* Si illud, *Est*, acciperetur substantiuè, omnes qui baptizãtur, regenerarentur; multis tamen scimus inutilem esse Baptismum. Alij adferunt alia, vt: *Septem boues sunt septem anni*, Genes. 41. *Semen est verbum Dei*, Matth. 13. *Ego sum ostium.* Ioan. 10. & alia id genus. Confirmant argumentum, quia multæ hæreses ortæ sunt ex Scriptura propriè, & literaliter intellecta, vt Anthropomorphitarum, & aliorum. Exempla multa enumerant Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 23. & Klebitius de victoria veritatis parte prima, arg. 16. B

RESPONDEO, hoc argumentum multis modis deficere. Nam IN PRIMIS non potest colligi ex aliquot exemplis, sic vbique accipi verbum, *Est*, aut prædicatum propositionis: nos enim proferre possumus multò plura loca, in quibus, *Est*, significat, *Est*, & prædicatum propriè accipitur.

Refellit hanc solutionem Klebitius in lib. de victoria veritatis, parte 1. arg. 16. dicit enim simili modo argumentari aduersarios suos, qui inde probant locum Euangelij: *Hoc est corpus meum*, accipiendum sine tropo, quia multa loca in Scripturis accipiuntur sine tropo. AT mentitur in caput suum, nos enim generali regula vtimur, ac dicimus vbique seruandã esse verborum proprietatem, nisi euidenter doceatur alicubi esse tropum, ex illa vniuersali regula probamus hunc locum accipiẽdum sine tropo. Idem dico ad confirmationem, non rectè probari vbique cauendum sensum literalem, quia aliqui inde occasionem errandi sumpserunt. Nam hoc modo probaremus etiam nunquam sequendum sensum mysticum, quia inde occasionem errandi sumpserunt Chiliastæ, Origenistæ, Donatistæ, & alij: immò cauendum esset ab ipsa tota Scriptura, quia errores multi, ac ferè omnes ex ipsa malè intellecta orti sunt.

SECVNDO peccat argumentum aduersariorum, quia nullum exemplum simile attulerunt. Nam in exemplis allatis, semper prædicatur de disparato disparatum, vt patet ex illis; Boues sunt anni, Semen est verbũ, Christus est vitis, &c. in his enim cùm nullo modo possit fieri, vt illa propriè sint vera, cogitur necessariò recurrere ad tropos. At in hac sententia: *Hoc est corpus*, non prædicatur disparatũ de disparato, saltem verbis disertis. Quid enim illud, *Hoc*, referat, in quæstione est, & non debet assumi tanquam certum, quod referat panem, cùm expresè Scriptura id non habeat? Deberent igitur adferre exemplum, vbi de pronomine, *Hoc*, prædicaretur aliquid tropicè.

Klebitius duo exempla ponit. VNVM argum. 16. Exod. 24. *Hoc est Testamẽtum*: vbi. *Hoc*, sanguinem refert. ALTERVM in fine libri ex confessione Ducis VVittembergensis, Ezech. 5. *Ista est Hierusalem*: vbi demonstratur imago Hierosolymæ depicta in latere, vt patet ex cap. 4. AT illud, *Hoc est Testamentum*, nõ legitur Exod. 24. sed, *Hic est sanguis Testamenti*; illud autem: *Ista est Hierusalem*, non intelligitur de imagine Hierosolymę, sed de ipsa vera Hierosolyma, vt ex ipso textu, & Hieronymi commentario patet. Nam etiamsi cap. 4. iussus fuerit Ezechiel depingere illam vrbem; tamen cap. 5. non loquitur amplius de illa imagine. ADDO, quod non ait Ezechiel. Hoc est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hierusalem, ostensa imagine, sed, *Ista est Hierusalem*, Dominus autem dixit: *Hoc est corpus*, non Iste est corpus, quod dicere debuit si panem ostendere volebat. Itaque non sunt illa similia. A

TERTIO peccat argumentum, quòd multa falsa admiscet. Nam QVAEDAM falsò citantur, vt verbi gratia: *Sacrificia sunt expiationes*; Caluinus, & Klebitius ex Leuit. 16. nec tamen habetur talis sententia eo loco, aut alibi. Item citat Caluinus Psal. 84. v. 8. vt probet arcam dici Deum. At non hoc ibi habetur; illa enim verba, ad quæ Caluinus respexit: *Videbitur Deus Deorum in Syon*; exponuntur ab Augustino, Hieronymo, Theodoreto, & aliis, non de arca, sed de ipso Deo vero, qui in cœlesti Syon in se videbitur: & in terrena Syon visus est cùm carnem induisset. Adde, quòd etiamsi de arca intelligeretur hic locus, nó propterea dici posset, Hæc arca est Deus, sed per hãc arcã videtur Deus, vt per locum Deo sacrum, in quo responsa dabantur. Sic etiam citat, & valde vrget Caluinus ex 1. Corinth. 12. *Ecclesia est Christus*. At non hoc Paulus dicit, sed hoc: *Ita & Christus*. Vbi vocat Christum, ipsum Dominum cum suo corpore mystico; sed non propterea licet dicere, Ecclesia est Christus; sicut nec dicimus, Corpus est caput, vel regnum est Rex, licet aliquando nomine Regis intelligamus ipsum Regem cum suo regno. Illud etiam: *Nondum erat Spiritus sanctus*, Ioan. 7. aliter habetur in textibus correctioribus, nimirum: *Nondum erat Spiritus datus*. Sic enim legit Didymus lib. 2. de Spiritu sancto, Augustinus tract. 52. in Ioannem. Leo sermo. 2. de Pentecoste, & alij: Et præterea etsi legeretur: *Nondum erat Spiritus*, non propterea est ibi vllus tropus, sed intelligeremus non fuisse Spiritum in Apostolis, vt legit Hieronymus quæst. 9. ad Hedibiam. B

QVAEDAM citantur rectè, sed malè exponuntur, vt illud: *Agnus est Pascha, id est, transitus*. Nam Agnus Paschalis non dicebatur Pascha tropicè, quia significaret trãsitum; nulla enim erat similitudo inter agni occisionem, & transitum Domini; sed dicebatur propriè Pascha, sicut etiam festus dies dicebatur Pascha, nomine deriuato ab illo transitu Domini, quia agnus immolabatur, & dies festus agebatur in memoriam & honorem illius transitus. Vnde in Euangelio absolutè Agnus Paschalis dicitur Pascha: *Vbi vis tibi paremus comedere Pascha?* &; *Necesse erat occidi Pascha*, Marc. 14. Luc. 22. C

ILLVD etiam 1. Corinth. 10. *Petra erat Christus*: secundum Chrysostomi, Theophylacti, Theodoreti, & Ambrosij expositionem veriorem, & literalem, non accipitur de petra materiali, quæ significaret Christum; illa enim non sequebatur Hebræos: sed de petra inuisibili, & spirituali, quæ Iudæis omnia necessaria prouidebat; quæ petra vere, & propriè erat Christus vt Deus. Etsi enim est tropus in eo, quòd Christus vocatur petra, tamẽ per additionẽ, spiritualis, explicatur tropus, & determinatur illa vox ad Christum significandũ; & proinde ipsa propositio: *Spiritualis petra erat Christus*, propriè, non figuratè accipitur. D

Caluinus, etsi in institutione loco notato per petram intelligat saxum, tamen in vltima admonitione ad VVestphalum, intelligit aquam nomine petræ per metonymiam: aqua enim facilè sequi poterat Hebræos per riuulos fluens. AT hoc commẽtum refutauit olim Theodoretus in hunc locum, & Petrus etiam Martyr non ei pepercit in commentario huius loci. Nam repugnat Scripturæ illa expositio: siquidem paulò pòst indiguerunt rursus aqua, vt patet Numer. 20. & 21. qua certè non eguissent, si aqua de petra eos sequuta fuisset.

Martyr duas expositiones adfert. VNAM, quòd illud: *Consequente eos petra*, significet, Obsequente, & ministrante eis petra. Quia tamen Græci Patres, qui optimè nouerant vim Græcæ vocis, ἀκολουθοῦσα, cõstanter explicant, *Comitante*, non, Obsequente, vt etiam Erasmus, cui aduersarij multum tribuunt: ideo ponit ALTERAM, quòd illud, *Comitante*, referatur ad Christum, nõ ad petram, vt nos diximus. SED non aduertit hac sua expositione, quam præ ceteris probare videtur, sed destruere id, quod suprà dixerat. Nam hoc modo non potest habere tropum in Sacramentis. Nam si petra comitans non erat petra materialis, sed Christus petra inuisibilis, certè non potest exponere: *Petra erat Christus* id est, petra significabat Christum; quod tamen ille maximè contendit.

Est tamen hîc OBSERVANDVM, non negari à nobis, quin petra illa materialis figura Christi fuerit, & aqua inde manans figura fuerit sanguinis Christi: sicut etiam non negamus species panis signa esse corporis Christi; sed negamus per illa verba: *Petra erat Christus*, explicari illam figuram, sicut negamus per illa verba: *Hoc est corpus meum*, explicari significationem specierum panis.

ILLVD etiam: *Panis est communicatio*, 1. Cor. 10. non rectè exponitur, cùm aiunt: *Panis est communicatio, id est, significat communicationem*: sed sensus est; Cõmunicatio panis consecrati in cœna Domini, nónne communicatio corporis Domini est? Vbi non est tropus vllus tollens veritatem rei, aut obscurans sententiam: nam accipitur vsitatè panis, pro panis vsu, & communicatione. Neque est tropus in voce panis, quia loquitur de pane consecrato, qui verè est corpus Domini, vt in sequenti capite ostendemus.

DENIQVE illud: *Baptismus est lauacrum regenerationis*, malè exponitur per illa verba, Baptismus significat lauacrum: nam non significat solum, sed verè etiam lauat animas à peccatis, quod ad se attinet, licet impediri possit effectus per nostram indispositionem.

QVARTO peccat argumentum, quòd in omnibus locis adductis, vbi est vel tropus, vel aliquid obscurum, semper additur explicatio, vt Genes. 17. vbi Circumcisio vocatur fœdus; ibidem dicitur etiã signum fœderis. Exod. 12. vbi agnus dicitur phase; ibidem dicitur victima transitus Domini. 1. Corinth. 10. *Petra erat Christus*. ibidem explicatur de spirituali consequente eos petra: denique in omnibus parabolis, & visionibus, seu somniis, semper indicatur parabolam esse, vel visionem mysticam.

Vbi præterea est ADNOTANDVM, in eiusmodi locis parabolarum, similitudinum, visionum, &c. sine vllo tropo posse accipi, *Est*, pro Significat; quia essentia talium rerum tota posita est in significando, sicut suprà diximus de explicatione vocabulorũ. Vt verbi gratia cùm dicitur Genes. 41. *Septem boues sunt septem anni*, non est sensus, quòd boues significent annos, sed quòd boues in visione ostẽsi sunt ad significandos annos. Hæc autem sententia: *Hoc est corpus meum*, vt sæpe diximus, non est explicatio signi, aut parabolæ, sed assertio rei. Quocirca Caluinus li. 4. Institut. cap. 17. §. 21. allaturus exemplum troporum, præfatur se nolle adferre exempla ex parabolis, himirum aduertebat illa non esse ad rem.

SEPTIMVM argumentum est Caluini lib. 4. Instit. cap. 17. §. 23. Si corpus in illa sententia: *Hoc est corpus meum*, accipitur propriè, vel significat solum corpus, vel totum Christum. Si solum corpus; ergo erit alicubi

alicubi corpus Domini sine anima, sanguine, & deitate. Si totum Christum; ergo erit cõfusa battologia: *Hoc est corpus*, &, *Hic est sanguis*, idem enim ista significabunt, & poterit dici de pane: *Hic est sanguis*, & de calice, *Hoc est corpus*. Cõfirmatur, quia si totum Christum significat vox, *Corpus*, erit tropus, qui dicitur Intellectio: nõ ergo possumus tropos fugere in hac sententia, nisi impiè distrahamus corpus Domini à sanguine ipsius. A

RESPONDEO, verba propriè significare; & nomine corporis solum corpus intelligi, nomine sanguinis solum sanguinem; nec tamẽ distrahitur corpus à sanguine, quia coniuncta sunt illa ob necessariam concomitantiam, licet ista coniunctio non significetur illis vocibus: sicut neque negatur. Quemadmodum si quis demonstrato corpore Petri, dicat; Hoc est corpus Petri; is propriè solum corpus significat; nec tamen sequitur, corpus illud carere anima, quia non ait ille; Hoc est corpus sine anima, sed simpliciter: Hoc est corpus, quod est verum, siue ibi sit anima, siue non sit: quare neque vlla est hic battologia, neque intellectio. Quanquam si cogeremur intellectionem admittere, non grauatè id faceremus, quia magnum est discrimen inter intellectionem, & metaphoram, ac metonymiam: illa enim nõ tollit rei veritatem, istæ tollunt. Vnde in illis verbis: *Verbum caro factum est*, Catholici omnes intellectionem, qua ex parte intelligimus totum, omnes admittunt, metonymiam nulli, sicut nec metaphoram, nisi hæretici, qui negant veram carnem in Christo. B

OCTAVVM argumentum Caluini §. 20. & Martyris in cap. 11. 1. Corinth. & aliorum, ex illis verbis: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*. Hic enim duplex tropus necessariò est admittendus. PRIMVS in voce, *Calix*, accipitur enim omnium consensu continens pro re contenta, qui tropus dicitur metonymia. SECVNDVS in voce Testamenti: neque enim vinum, aut sanguis est propriè Testamentũ, sed signũ Testamenti. Quod probant PRIMO quia alioqui singulis diebus renouaretur Testamentum Christi, & præcedens antiquaretur. SECVNDO, necesse esset sæpe Christum mori: Testamentum enim nõ valet, nisi moriatur, qui testatus est, Hebr. 9. Præterea TERTIO Matthæus ait; *Hic est sanguis meus noui Testamenti*: ergo sanguis non erat Testamentum; at quod erat in calice erat Testamẽtũ, teste Luca; ergo in calice nõ erat sanguis. QVARTO Lucas, & Paulus dicit, calicẽ esse Testamentum in sanguine; ergo quod erat in calice non erat sanguis: esset enim sensus; Hic sanguis est Testamẽtum in sanguine; quod est absurdum, & impossibile. Nã quando vnum est in alio, non possunt illa esse vnum & idem; nisi dicamus idem esse in seipso. Ex his colligit Caluinus exponi debere verba Matthæi, & Marci per verba Lucæ, & Pauli, quia illa sunt pauciora, ista plura. Itaque illud: *Hic est sanguis meus*, quòd Matthæus, & Marcus dixerunt, sic debet exponi; Hoc est Testamentum in sanguine meo; id est, signum Testamenti sanguine meo confirmati; & similiter illud: *Hoc est corpus meum*, exponi debet; Hoc est Testamentum in corpore meo. Non solum enim sanguis, sed etiam corpus Christi Testamentum nouum stabiliuit: non ergo propriè accipi potest vocabulum corporis, nisi idem esse velimus corpus, & Testamentum in corpore. Atque hic videtur esse Achilles Caluini in hac materia. C

RESPONDEO, non negamus in verbo, *Calix*, tropum esse; sed tropum ibidem clarissimè explicatum: quod de tropo, quẽ aduersarij ponunt in voce, *Corpus*, dici non potest. Dominus enim ait: *Accipite, bibite, hic est calix*; at certè non bibitur vas, sed liquor in eo contẽtus. Item (vt suprà diximus) Lucas addit in calicem: *Qui pro vobis effunditur*: at vas non effunditur, sed liquor. DENIQVE, quod Lucas, & Paulus dicunt: *Hic est calix*; Matthæus, & Marcus dixerunt: *Hic est sanguis*. oportet autem exponere obscura verba per clariora, & figurata per propria. Certè si idem homo de eodem vase diceret, Bibite ex hoc poculo, & adderet, Bibite ex hoc vino, nemo dubitaret illo poculo cõtineri vinum, & eum hominem explicare voluisse, quid in poculo contineretur: cùm ergo idem Spiritus sanctus de eadem re dicat per duos scriptores sanctos: *Hic est sanguis*, per alios duos: *Hic est calix*, dubitari non debet, eo calice sanguinem contineri. Demonstrent aduersarij explicari tam clarè in Scripturis tropum, quem fingunt in vocabulo corporis, & vicerunt. Omitto quod accipere calicem pro re contenta in calice, est tropus tam vsitatus, & vulgaris, vt non minus apertus sit, quàm voces ipsæ propriæ. D

Quantum ad alterum tropum, quem ponunt in voce, *Testamenti*, dico nullum esse ibi tropum. OBSERVANDVM enim est, duo esse, quæ nomine Testamenti appellari solent. PRIMO, ipsa voluntas testatoris, quæ de hæreditate disponit, siue sit absoluta, siue conditionem requirat, & pactum etiam dici possit. Sic accipitur Exod. 24. *Hic est sanguis fœderis*; seu (vt citat Apostolus Hebr. 9.) *Hic est sanguis Testamenti*; est enim sensus: Hic est sanguis, quo sanciturr, & confirmatur voluntas, pactum, promissio Dei. Sic accipitur etiam Genesis cap. 17. vbi Circumcisio dicitur signum fœderis. & Galat. 4. Hebræorum 8. & Hieremiæ cap. 31. vbi distinguuntur duo Testamenta.

SECVNDO, vocatum est Testamentum authenticum instrumentum, quo continetur voluntas testatoris, & per quod acquirit hæres ius ad hæreditatem. Et hoc modo non impropriè vocamus Testamentum vetus & nouum, sacra Biblia, in quibus continetur voluntas Dei de bonis temporalibus dandis populo Hebræorum, & de bonis æternis dandis populo Christianorum: necnon Sacramenta, quæ sunt instrumenta authentica, quibus applicatur nobis ius ad hæreditatem; immò etiam ipsa hæreditas saltem ex parte. Hæreditas enim est gratia, & gloria: datur autem nobis per Sacramenta in præsenti gratia, & ius ad gloriam. Vnde Circumcisio, quæ erat Sacramentum Testamenti veteris, & per quod dabatur Hebræis ius ad terram promissionis, Testamentum vocatur. Eccles. 44. *In carne eius stare fecit Testamentum*. Eadem etiam dicitur signum fœderis, & ipsum fœdus; Gen. 17. & vtrumque propriè. Nam erat ipsa signum fœderis, vt fœdus accipitur pro diuina promissione. & simul erat fœdus, vt fœdus accipitur pro instrumento, quo explicatur illa promissio. Inter omnia autem Sacramẽta dicitur Testamentum præcipuè ipsa Eucharistia, quia non solum est instrumentum conferendæ hæreditatis, sed etiam continet apertissimam repræsentationem effusionis sanguinis Domini, à quo vim suam habet Testamentum nouum.

Ex his ad omnes obiectiones respõdemus. Ad PRIMAM nego, quotidie fieri nouum Testamentum, & antiquari præcedens. Nam celebratio Euchatistiæ nõ est noua institutio Testamenti, sed repetitio eiusdẽ: vt cum describitur sæpius idem Testamentum, quæ repetitio fit ad applicadã hæreditatã variis hæredibus, qui subinde exoriuntur: sicut etiã Circumcisio repetebatur sæpissimè, nec tamen antiquabatur præcedens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad SECVNDAM nego, debere Christum quotidie mori. Nam mors eius non fuit Testamentum, sed confirmatio Testamenti. sufficit autem vna eius mors ad confirmandum Testamentum ipsius, etiamsi infinities repetatur.

Ad TERTIAM dico, in Matthæi verbis: *Hic est sanguis Testamenti*, accipi vocem Testamenti 1. modo id. est, pro diuina promissione: in verbis autem Luc. *Hic calix Testamentum est* accipi 2. modo, id est, pro instrumento illius promissionis. Itaque vtrumque est verè ac propriè dictum.

Ad QVARTAM dico, non esse absurdam loquutionem: *Hic calix Testamentum est in meo sanguine*, etiàsi illud: *Hic calix*, significet, Sanguis in calice cõtentus. Nam sanguis accipitur diuerso modo in his duobus locis. Cùm enim dicitur: *Hic calix* sumitur sanguis in eo contentus, vt est sub speciebus vini, & est Sacramentum, ac proinde Testamentum: cùm autem dicitur, *In sanguine meo*, sumitur pro ipso sanguine visibiliter in cruce effuso, vt hic sit sensus; Hic calix, id est, res contenta in hoc calice sub speciebus vini, est nouum Testamentum dedicatum, & sanctum in sanguine meo.

Ad illud quod obiiciunt, necessariò distingui ea, quorum vnum est in alio, RESPONDEO; illud (*in*) hoc loco non significare continentiam, sed causam instrumentalem: est enim positum (*in*) loco (*per*) vt sit sensus: Testamẽtum nouum in sanguine Christi sanciti, id est, per Christi sanguinem. Quomodo dicitur Rom. 3. Christus propitiator in sanguine suo. & Rom. 5. dicimur iustificati in sanguine Christi. & Ephes. 2. *Qui eramus longè facti sumus propè in sanguine eius.*

Denique ad consequentias illas Caluini, dico non debere exponi Matthæum per Lucam, neque contrà: quia vterque propriè loquitur, & satis apertè: tamen si tropus esset in illis verbis: *Hic calix Testamentum est*, deberet exponi per verba Matthæi, quæ sunt clariora: *Hic est sanguis noui Testamenti*. Potest tamen concedi Caluino, licere dicere, Hic est sanguis Testamẽti, id est: Hic *calix Testamentum est in meo sanguine*. & etiã: *Hoc est corpus meum* id est, Testamentum in corpore meo. Neque sequitur corpus accipi figuratè: quia, vt diximus, verum corpus, & sanguis Domini sub speciebus panis, & vini, verè, & propriè Testamentum sunt.

NONVM argumentum, ex illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*. Nam memoria est rerum absentium: ergo panis, & vinum non sunt corpus, & sanguis, nec in ea mutantur, sed sunt mera symbola rei absentis; ergo corpus, & sanguis figuratè accipiuntur pro signo corporis, & sanguinis. Confirmatur, quia commemoratio mortis Domini est proprius finis symbolorum illorum Eucha istiæ: ipsius autem veri corporis alius est finis sublimior. At Dominus in institutione Sacramenti solum meminit commemorationis; ergo corpus figuratè accipitur pro symbolo corporis.

RESPONDEO, quid sit, *in mei memoriam*, explicatum esse à Paulo 1. Cor. 11. illis verbis: *Mortem Domini annunciabitis donec veniat*. Itaque iubemur sumere Eucharistiam in memoriã Dominicæ passionis, & mortis, quæ non præsens, sed absens est, immò nõ est, sed fuit. Ad confirmationem RESPONDEO, Dominum meminisse vtriusque finis. Nam cùm ait: *Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur*. Et *Hic est sanguis, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum*, apertè significat finẽ huius Sacramenti esse peccatorum remissionem. Adde, quod de fructu Sacramenti huius multa dixerat Dñs, Ioan. 6. vt necesse nõ fuerit hic plura adiungere.

DECIMVM argumentum ex illis verbis: *Non bibam amodò ex hoc gemmine vitis, donec illud bibã nouum in regno Dei*. Hæc dicuntur post consecrationem: ergo etiam post consecrationem vinum fuit, quod erat in calice; ergo non fuit sanguis nisi figuratè.

RESPONDEO, ex Luca apertè colligi verba ista pertinere ad calicem vini, quem dedit Apostolis Dominus post esum Agni Paschalis ante cõsecrationem mysteriorum; ac proinde alios duos Euangelistas non narrasse hoc suo loco. Nam in primis Lucas meminit duorum calicum, vnius ante cõsecrationẽ panis; alterius post cõsecrationẽ panis: & de priore non dicit: *Hic est sanguis*, vel, *Testamentũ in sanguine*, sicut dicit de posteriore: de eodẽ autẽ priore dicit: *Nõ bibã de hoc genimine vitis*. Præterea cõiũgit Lucas ista verba: *Non bibã de genimine vitis*, cũ illis: *Non mãducabo ex hoc*, nimirũ Paschate, *donec impleatur in regno Dei*. At certũ est Pascha ibi vocari Agnum Paschalem, quo nomine vtuntur in hac significatione omnes tres Euãgelistæ; ergo pertinẽt illa verba: *Nõ bibã de genimine vitis*, ad vinũ, quod biberunt, cùm Agnum Paschalem comederent.

DICES, Matthæus, cap. 26. non facit mentionem, nisi vnius calicis, nimirum Eucharistiæ; ergo cum ait: *Non bibam de hoc genimine vitis*, illud; *Hoc*, refertur ad calicem Eucharistiæ, non ad alium: videtur enim valde absurdum, vt demonstret calicem alterum, de quo nihil omninò dixerat. RESPONDEO, Matthæum non demonstrasse vllum calicem ex duobus, sed simpliciter demonstrasse vinum, quod erat in mensa, vel quod biberant in cœna: tamen ex Luca colligimus, Dominum non solùm respexisse ad vinum, quod biberant, sed etiam ad certum quoddam poculum, quod ipse Apostolis porrexit in fine cœnæ Iudaicæ, dum imponeret finem legalibus, quod Matthæus, vt multa alia, prætermisit.

Si rursus obiicias Augustinum, qui libr. 3. de consensu Euangelistarum, cap. 1. dicit, Lucam non narrasse historiam suo ordine, sed per anticipationem narrasse id, quod suo loco Matthæus, & Marcus narrarunt. RESPONDEBO, Augustinũ non expendisse hunc locum diligenter, vt ex eo patet, quòd breuissimè se expediuit ab hac difficultate. Porrò Hieronymus in cap. 16. Matthæi. Beda, & Theophylactus in cap. 22. Lucæ, apertè duo pocula distinguunt in cœna Domini, & de priore, quod erat Iudaicum, intelligunt illa verba: *Non bibã de genimine vitis*. Adde, quod multò probabilius est (si nulla alia esset ratio) Matthæum, & Marcum non narrasse suo loco rem parui momenti, quàm Lucam non narrasse recto ordine summum mysterium. Denique, si conuinceremur, verba illa Domini: *Non bibã de hoc genimine vitis*, dicta esse post consecrationem calicis; adhuc nihil aduersarij obtinerent. Possent enim, ac deberent ea verba referri, non ad calicem consecratum, sed antea potatum; vt ea refert Anselmus in eum locum Matthæi: non enim voluit Dominus dicere, se non amplius celebraturum Eucharistiam, sed non se bibiturũ more humano ad reficiendas vires.

CAPVT XII.

Probatur veritas corporis Domini in Eucharistia ex locis Scripturæ, quæ continent vsum huius Sacramenti ac primum ex cap. 10. prioris ad Corinthios.

QVARTVM argumẽtum ex Scripturis sumi diximus ex his locis, quæ declarãt vsum Eucharistiæ, tẽpore Apostolorũ. Sunt autẽ duo loca præcipua, quæ ad propositum faciunt. Vnus habetur

betur 1. Cor. 10. in illis verbis: *Calix benedictionis cui benedicimus, nónne cõmunicatio sanguinis Christi est? & panis quem frãgimus, nónne cõmunicatio corporis Christi est?*

Ex hoc loco plura sumuntur argumenta ad veritatem Catholicam comprobandam. PRIMVM, ex illis verbis: *Calix benedictionis, cui benedicimus*. Significatur enim his verbis, consecrationem necessariam esse ad hoc Sacramentum conficiendum; quæ tamen necessaria non esset, si tantùm contineret hoc Sacramentum figuram seu repræsentationem sanguinis Domini: ad hoc enim sufficeret prima institutio, & volũtas Christi declarata in Scripturis. Nam Manna, & aqua de petra, & Agnus Paschalis erant etiam figuræ, & signa corporis Christi; immò & Sacramenta secundum aduersarios, eiusdem generis cum nostra Eucharistia, & tamen nulla erat necessaria consecratio ad hoc, vt Manna, & Agnus Paschalis essent figuræ, vel Sacramenta.

ATQVE hinc refellitur expositio Caluini, & Martyris in commentario huius loci, qui dicunt benedictionem calicis esse consecrationem, qua efficitur, vt vinum commune sit Sacramentum. Nam si ita esset, vel quia Sacramentum est signum ad placitum, vel quia habet analogiam quandam ad rem signatam ex natura rei. Non primum, quia ad illud sufficit prima institutio. Non secundum, quia illa analogia cùm sit naturalis, est in re ante omnem cõsecrationem: quod enim panis, & vinum alant corpora, sicut Christi corpus, & sanguis animas, non habent ex consecratione, sed ex natura. Denique cur in aqua Baptismi nulla est necessaria benedictio, vt Baptismus sit Sacramentum? cur etiam in Manna, & aqua de petra, & Agno Paschali? Neque dicere possunt, hanc benedictionem calicis esse similem illi, quam adhibemus in mensa communi ad benedicendos cibos. Nam illa adhibenda est, ne videamur ingrati creatori, & est vtilis, non autem planè necessaria: nam etiam sine benedictione sibi sapiunt, & nutriunt. At hìc fatentur etiam aduersarij necessariam esse consecrationem, vt vinum fiat Sacramentum.

SECVNDVM argumentum sumitur ex illis verbis: *Panis quem frangimus*. Nam in mysterio Eucharistiæ fractio idem est, quod immolatio, siue oblatio; vt patet ex illis verbis Pauli, 1. Cor. 11. *Hoc est corpus meũ, quod pro vobis frangitur*. Nam & Caluinus, & Martyr, & multi ex Catholicis referunt hoc ad passionem; & Caluinus disertis verbis dicit: Frangi, in eo loco idẽ esse, quod immolari. Ergo etiam hoc loco fractio erit immolatio: est enim verbum eiusdem auctoris, in eadem epistola, & de re eadem tractantis. Et confirmatur, quia Paulus calicem descripsit per verba consecrationis. nõ per verba distributionis: non enim dixit: calix, quem propinamus, sed, *cui benedicimus*: ergo etiam panem describere debuit per verba consecrationis, non distributionis. Ergo illud, *frangimus*, nõ significat distribuimus, sed offerimus, & immolamus Deo, quod fit per verba consecrationis. Si autem frangere est immolare, sequitur necessariò, vt vox illa, *panis*, non significet panem triticeum, sed ipsum Christi corpus, quod est panis supersubstantialis, & cœlestis. Neque enim panem triticeum immolamus, sicut etiã paulò infrà, cum dicitur: *Vnus panis, vnum corpus multi sumus*, non accipitur nomen panis pro pane triticeo, sed pro corpore Christi: nõ enim sumus nos panis triticeus, sed panis quidam mysticus id est, (vt Apostolus exponit) vnũ corpus Christi. Hinc autem euidẽter probatur Christi corpus verè esse præsens in cœna. Nam non immolamus panem (vt diximus) triticeum, sed corpus Christi, neque corpus Christi, vt est in cœlo; ergo vt est in ipsa mensa sub specie panis. Ad hoc argumentum responderi non potest, nisi admittendo duplicem æquiuocationem; vnam in verbo, *frangimus*, alteram in nomine, *panis*: quare id saltem obtinebimus, vt nostra explicatio sit censenda aptior, cùm non admittat æquiuocationes, & Paulum per Paulum exponat.

TERTIVM argumentum sumitur ex illis verbis: *Cõmunicatio sanguinis Domini*. Et: *Communicatio corporis Domini est*. Vbi NOTANDVM est, vocem κοινωνία tripliciter accipi in Scriptura. ALIQVANDO enim significat distributionem, vt Roman. 12. *Necessitatibus Sanctorum communicantes*. Et hoc modo exponendum esse hunc locum negat aliqui Sacramentarij, vt Klebitius in solut. 1. argum. ne cogantur admittere, distribui cum specie panis ipsum Christi corpus. Sed Martyr, & alij, etsi ipsi quoque Sacramentarij sint, non reiiciunt hanc expositionem. Nam satis putant se præsidij habere in suo tropo contra omnia argumenta: dicunt enim distribui quidẽ corpus Christi cum specie panis, sed significatiuè, & spiritualiter tantùm. ALIQVANDO κοινωνία significat societatem, seu cõfœderationẽ, vt Gal. 2. *Dederunt mihi, & Barnabæ dexteras societatis*. Et hanc significationẽ videntur Caluinus, & Martyr anteponere ceteris, vt sensus sit, calicis sacri potum signum esse societatis, quæ est omnibus fidelibus, qui eodem sanguine redempti sunt, atque eodem etiam spiritualiter hausto nutriuntur. Deniq; aliquando significat participationem eiusdẽ rei, vt Ephes. 4. *Tribuiationi meæ communicantes*, id est, participes effecti. Et hanc significationem sequitur ex aduersariis Klebitius loco citato, & vt ipse dicit, etiã Melanchthon. Sed certè omnes videntur probabiles, & in idem recidere: siue enim sit distributio, siue confœderatio, siue participatio, omnium consensu, Paulus docet, sumi in Sacramento corpus Domini.

Sed tota difficultas est, an corporaliter, realiter, propriè sumatur sanguis, & caro, an solum significatiuè, & spiritualiter. Quod autẽ corporaliter, & propriè, probari posset omnibus argumentis, quibus suprà probauimus propriè esse intelligenda illa verba institutionis: *Hoc est corpus meum*: sed illis omissis, tripliciter id probamus. PRIMO, quia sensus proprius, & literalis semper est eligendus, nisi euidenter probetur cõtrarium. Neque debent à nobis petere aduersarij, cur sequamur proprium sensum verborum: simile enim id esset, ac si quis peteret ab iis, qui sunt in itinere, cur sequantur viam communem, & tritam: nemo enim sanus id quærit, vel cur ingrediamur per portam, non per fenestram.

SECVNDO, quia sic exposuerunt veteres sancti, ac præsertim Chrysostomus, quem alij sequuntur. Nã in commentario huius loci, id est, homil. 24. in priorẽ ad Corinth. exponens ista verba: *Calix benedictionis, &c. Hoc est*, inquit, *verborum hæc sententia est, quod est in calice, id est, quod à latere fluxit, & illius sumus participes*. & addit: Paulum noluisse dicere μετέχειν, id est, participationem, sed κοινωνίαν, id est, communicationem, vt indicaret per hoc Sacramentum ita participari corpus & sanguinem Domini, vt fiant vnum participãs, & res participata, intima quadã, & vera cõiunctione, quomodo verè coniuncta sunt per Incarnationem verbum Dei, & caro. Certè Dei verbum, & caro non sunt coniuncta figuratè, aut per fidem tantùm, sed verè, & realiter. Cyrillus quoque libr. 10. in Ioan. cap. 13. ex hoc loco probat, Christum per Eucharistiam nobis vniri non solùm per charitatem, sed etiam verè,

Universidad de Deusto
Biblioteca

verè, & corporaliter.

TERTIO, probatur ex intentione, & proposito Apostoli quod erat auertere Corinthios à sacrificiis Gentilium, & ab esu carnium immolatarum, vt patet ex toto contxtu: auertit autē illos ostendendo mensam, & sacrificium lōgè præstantius quo frui possunt. Illustrat autē rem totā Chrysostomus insigni similitudine. Sicut enim amās quispiam, cum videt personam à se amatā desiderare vestes, aut aliud aliquid alicuius alterius, continuò offert ipse sua illis meliora, & præstātiora: ita etiam Apostolus, cum videret Corinthios desiderare sanguinē sacrificiorum, & esum carnium immolatarum, vt eos reuocaret, ostendit illis mensam Domini, in qua sanguinem, & carnem habēt sine comparatione præstantiorē. Sed si vera esset sententia aduersariorum, nihil Apostolus obtinuisset. Si enim vera caro, & verus sanguis non est in altari, sed tantum figura & signum, non magis mouebit oratio Apostoli, quàm moueret qui personæ amatæ offerret vestem sericam depictam, vt eam auerteret à veste serica vera concupiscenda.

CAPVT XIII.

Idem probatur ex cap. 11. prioris ad Corinthios.

ALTER locus ad vsum Sacramenti pertinens habetur cap. 11. prioris ad Corint. vbi præter verba institutionis, quæ supra tractata sunt, habentur illa verba: *Qui manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Et suprà: *Reus erit corporis, & sanguinis Domini.* Hinc enim conficitur hoc argumentum. Reprehenduntur quidam, quod indigne recipiant corpus Christi, inde dicuntur non vitam, sed iudicium haurire. At isti non recipiunt spiritu & fide corpus Christi, quia vtiliter reciperent, si ita reciperēt; ergo recipiunt solo corpore; ergo corpus Christi verè presens est in Eucharistia, neque enim ore corporali sumi potest corpus Christi, vt est in cœlo.

Aduersarij duobus modis eludere conantur hunc locum; dicunt enim eos, qui indignè accedunt, duplici de causa reos fieri corporis Domini, & iudicium sibi manducare. PRIMO, quia non recipiunt verè corpus Domini, quod eis in illis symbolis Deus offert, quod idem est, ac si illud in terram abiicerent, & cōculcarent. SECVNDO, quia iniuria afficiunt symbola corporis Domini: iniuria autem symboli, seu imaginis refertur ad ipsum, cuius est symbolum, vel imago. Vtramque causam breuiter attingit Caluinus, lib. 4. Instit. cap. 17. §. 33. fusius autem Petrus Martyr in comment. huius loci, vbi ponit exemplum statuæ principis, & Petrus Boquinus in lib. contra Heshusium pag. 164. vbi etiam adfert exemplum Theodosij, qui grauissimè puniit eos, qui vxoris suæ imaginem affecerant contumelia.

SED neutra causa solida est. Ac, vt à posteriore incipiamus, miranda est inconstantia Caluinistarum. In causa enim imaginum nō putant se peccare in Christum & Sanctos, cùm eorum imagines demoliuntur; & rident Catholicos, cum illis obiiciunt honorem, & contumelias imaginum referri ad exemplar: nunc autem summum sacrilegium esse volunt indigne sumere figurata corporis Christi, quod ea iniuria in Christum ipsum redunder. Porrò Klebitius tam est sine mente, vt in eadem pagina in solut. 7. argument. inuehatur in eos, qui imagines Christi, & sanctorum non demoliuntur, in qua dixerat peccare eos, qui indignè sumunt symbola corporis Domini, quia in Regem peccat, qui sigillo eius iniuriam facit, quia nimirum in sigillo inest Regis imago.

PRÆTEREA non censetur fieri iniuria imagini, nisi quando eo animo quis imaginem violat, vt illi iniuriā faciat: si enim alia de causa imago discerpatur, conculcetur, maculetur, vt sæpissimè vsu venit in imaginibus, vel humi depictis, vel in vasis, vestibus, aliisque eiusmodi rebus existentibus, nemo dicit violatum esse eum, cuius illæ imagines sunt. At qui Sacramentum Eucharistiæ percipiunt cum conscientia peccati lethalis, rei fiunt corporis Domini, & iudicium sibi manducant, etiamsi non accesserint animo Eucharistiam violandi: non igitur illa causa est huius peccati quòd Eucharistia sit figura corporis Christi.

AD HÆC, si ideo peccarent, qui indignè sumunt Eucharistiam, quia illa Christum repræsentat; non liceret homini peccatori aspicere, vel tractare imaginem Christi depictam; neque verbum Dei audire. Nam ista etiam Christum repræsentant, & offerunt; immò opinione aduersariorum, melius verbi Dei prædicatio Christum nobis significat, & offert, quàm vllū Sacramentum. Et cur, queso, Manna, & aquam de petra sumebant promiscue boni, & mali; digni, & indigni, & tamen non dicebantur vlli rei corporis Domini, neque iudicium sibi manducabant, licet illa etiam Christum repræsentarent, & offerrent eo modo, quo Eucharistia, aduersariorum sententia.

SI OBIICIAS non licuisse in Testamento veteri homini polluto edere de carnibus sacrificij, Leuit. 7. nec de Panibus propositionis, 1. Reg. 21. RESPONDEO, id pro nobis facere. Illa enim, quia erant typi quidam, & figuræ Sacramenti Eucharistiæ, exigebant munditiam quandam corporalem, vt inde intelligeremus spiritualem munditiā, quā exigit res figurata.

SI rursus OBIICIAS, in Baptismo esse aquam veram, & naturalem, & nō Spiritum sanctum sub speciebus aquæ; & tamen qui aquam illam sine debita dispositione sumit in Baptismo, sine dubitatione peccat in Sacramentum Dei, & proinde etiam in ipsum Deum. RESPONDEO, id quidem esse verum, peccare, qui Sacramentum quodcunque indignè, & sine dispositione sumunt, quia ponunt obicem gratiæ Dei, non autem quia materia illa significat, vel repræsentat aliquid sacrum. At in Eucharistia sumenda præter dispositionem, ne in vacuum Sacramentum recipiatur, requiritur etiam singularis quædam, & specialis reuerentia, & puritas. Quod patet tum ex verbis Paulis: *Reus erit corporis Domini, iudicium sibi manducat.* nihil enim tale de vllo alio Sacramento vsquam legimus, nec vllus diceret reum esse Spiritus sancti, qui aquā Baptismi indignè tractat: tum ex pœna, qua puniebātur olim, qui Sacramentum Eucharistiæ indignè percipiebant; nam vel ægrotabant, vel moriebantur, vt Apostolus testatur: *Ideo inter vos multi infirmi, & dormiunt multi*; & exempla aliqua refert Cyprianus in ser. de lapsis, qualia de Baptismo nusquam inueniuntur: tum denique, quòd semper in Ecclesia diligentissimè cauerint, ne vlla particula Eucharistiæ in terram caderet. TERTVLLIANVS de coron. milit. *Calicis, aut panis nostri aliquid decuti in terram, anxiè patimur*: at aquam Baptismi ipsi proiicimus, dum baptizamus. Quare non ideò solum honoranda est Eucharistia, quia est Sacramentum, vel figura, vel signum corporis Domini, sed ob aliam longè maiorem causam: nulla autem fingi potest, nisi quia ipsum Dominum verè continet, nam cetera communia sunt aliis

aliis Sacramentis, & figuris.

Iam altera causa, quam adferunt aduersarij, cur Paulus reprehendat indignè sumentes Eucharistiam, quod videlicet illi non recipiant verè corpus Domini, quod sacra symbola illis offerunt; nihil habet probabilitatis. Nam Apostolus non dicit eos peccare, quòd non recipiant, sed quòd recipiant indignè: vbi crimen ponit in ipsa sumptione, non in omissione sumptionis.

PRÆTEREA illa verba: *Iudicium sibi manducat, & bibit*, apertè indicant, ipsum, quod sumitur ab indignis, adferre illis mortem, cùm aliis adferat salutem: hoc enim est manducare iudicium, sumere aliquid, quod sumptum noceat.

PRÆTEREA illa verba: *Non diiudicās corpus Domini*, quid aliud significare possunt, nisi non discernēs corpus Domini; sed ita sumens, ac si non esset corpus Domini? vbi certè non negatur manducatio veri corporis, sed asseritur maxime.

PRÆTEREA, si nollēt impij sumere corpus Christi, non accederent ad Communionē: ergo cum accedunt, non in eo peccāt quod nolunt corpus Domini, sed in eo, quod illud volunt, cùm sint eo indigni.

DENIQVE omnes interpretes, atque omnes veteres ita hunc locum semper intellexerunt. Basilius lib. 2. de Baptismo, cap. 3. Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinth. prope finem; homil. 83. in Matthæum & homil. 45 in Ioannem. Origen. homil. 2. in Psal. 37. Hesichius lib. 6. in Leuiticum, cap. 26. Hieronymus in 1 cap. Malach. Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, & Theodoretus in cap. 11 primæ ad Cor. in eo ponunt peccatum, de quo loquitur Apostolus, quod immundi ac sordidi purissimum Domini corpus sumere audeamus. Et Chrysostomus quidem addit exemplum de eo, qui purpuram regiam in lurum abiicit, qui non minus peccare censetur, quàm si eā scinderet. Theophylactus ponit exemplum de luce solis, quæ oculis ægris nocet, non quia non videtur, sed quia nimia lux offendit debiles, & infirmos oculos. Oecumenius cōparat indignè communicantes eum iis, qui Christum crucifixerunt; qui certè nō solùm peccarūt, quia Christum vt Deum nō receperunt, sed quia eundem iniuria grauissima affecerunt. Cyprianus sermo. de cœn. Dom. *Vbi sacrum cibum mens perfida tetigit, & in sceleratum os panis sanctificatus intrauit, &c.*

Denique Augustinus libr. de Baptismo, cap. 8. *Sicut*, inquit, *Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, nō malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in se Diabolo præbuit: sic indignè quisque sumens Dominicum Sacramentum non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit: corpus enim Domini, & sanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus: Qui manducat indignè: iudicium sibi mānducat.* & lib. 1 contra Cresconium, cap. 25 probare volēs vsum malum rerum bonarum nocere: *Quis*, inquit, *de ipso corpore, & sanguine Domini, vnico sacrificio pro salute nostra quannus ipse Dominus dicat: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam: nōnne idem Apostolus docet, etiam hoc perniciosum malè vtentibus fieri, cum ait: Quicunque manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini?* Quo loco Augustinus apertissimè dicit, indignos peccare, quia sumunt ipsum corpus Domini, vnicum sacrificium salutis nostræ: certè autem vnicum sacrificium salutis non est symbolum panis, sed ipsum verum Domini corpus. Idem Augustinus in epistol. 120. ad Honoratum, cap. 27. loquens de superbis, qui indignè communicant: *Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Christi, & accipiūt de corpore & sanguine eius; sed adorant tantum, non etiam saturantur, quia non imitantur.* Vbi dicit, superbos licet sine fructu communicent, tamen percipere corpus Domini: & ne putemus eū loqui de corpore figuratè, id est, de pane, qui est signum corporis, dicit eos adorare id, quod sumunt, sed inde non saturari. Denique in epist. 162 vltra medium, *Tolerat*, inquit, *ipse Dominus Iudam, Diabolum, furem, & venditorem, suum sinit accipere inter innocentes discipulos, quos fideles nouerunt, precium nostrum.* At certè non est precium nostrum, fructum panis, sed vera Christi caro.

SED obiicit Caluinus lib. 4. Instit. c. 17. §. 34. quædā loca Augustini, vbi videtur sanctus ille Doctor negare sumi ab impiis corpus Christi. Tractat. 26. in Ioannē distinguit Augustinus visibile Sacramētum à virtute, seu re Sacramenti: ac dicit ab impiis sumi tantum visibile Sacramentum, nō virtutem, aut rem Sacramenti: & Sacramētum quidem proponi omnibus, siue ad vitam, siue ad exitium. Quod autem per virtutem, & rem Sacramenti non solùm intelligatur gratia iustificans, sed etiam corpus Christi, probat Caluinus ex antitheti inter visibile, & inuisibile. Nam corpus Christi non est visibile in Eucharistia: ergo non comprehenditur nomine Sacramenti visibilis, quod à bonis, & malis sumitur: sed nomine rei inuisibilis, quæ sumitur solùm à bonis.

RESPONDEO, S. Augustinus per virtutē seu rem Sacramēti, non intelligit corpus Christi absolutè, sed gratiā iustificantē, id est, effectum carnis Christi spiritualiter reficientis. Id patet tum ex eo, quod ibidem dicit, Patres Testamenti veteris in Manna de cœlo pluente sumpsisse virtutem, & rem Sacramenti, quam nos in Eucharistia suscipimus; Patres autem non sumebant reipsa carnem Christi, quæ nondum erat, sed sumebant effectum eius, id est, gratiam, quæ dabatur ex merito passionis Christi futuræ: tū ex eo, quòd ibidem cùm asserit impios non sumere carnem Christi, addit vocem, *Spiritualiter: Ac per hoc*, inquit, *qui non manet in Christo, & in quo nō manet Christus, procul dubio non manducat spiritualiter carnem eius, nec bibit sanguinem, licet carnaliter, & visibiliter premat dentibus sigmum corporis & sanguinis.* Hæc ille. Porrò corpus ipsum Christi sine effectu suo, id est, sine spirituali nutritione animæ, non distinguit Augustinus à visibili Sacramēto, sed simul cum illo cōprehendit, licet nō sit visibile ipsum corpus nisi in specie panis. Ratio, cur non distinguat corpus à signo visibili, est, quia non maiorem fructum percipiunt ex Communione, qui sic accipiunt corpus Christi, quàm si nihil perciperent, nisi solùm signum. Ac ne miretur Caluinus, nos dicere cōprehēdi corpus Christi nomine signi visibilis, cogitet Scholasticos omnes dicere solitos Christi corpus sumi ab impiis Sacramentaliter tantùm: cum tamen cōstet, à Scholasticis non negari sumi ab impiis verè ipsum Christi corpus. Itaque Sacramentaliter tantùm, siue quod Augustinus dicit, in signo visibili tantùm, non excludit corpus Christi, sed effectum corporis Christi.

Sed obiicit alium locum ex tract. 59. in Ioannem, vbi Augustinus dicit, Apostolos cæteros manducasse panem Dominum, Iudam manducasse panem Domini. & serm. 2. de verb. Apost. *Tunc erit*, inquit Augustinus, *vnicuique corpus & sanguis Christi, si quod in Sacramento sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducetur, spiritualiter bibatur.* Obiicit etiam alia loca, sed in eandem sententiam.

RESPONDEO, apud Augustinum sæpissimè illud

solum

Universidad de Deusto
Biblioteca

solum dici tale,& verè tale,quod habet effectū suum A coniunctum: res enim ex fructu æstimatur.Itaque illos dici verè comedere corpus Christi,qui vtiliter comedunt:quomodo etiam nos vulgo dicimus aliquem nihil comedisse,qui tam parum comedit,vt non sufficiat ad eius vitam substentandam:aut certè, quod comedit,non retinet,sed continuò eiicit.Idem etiam Augustinus li.4.in Iulianum cap.3.cum dixisset,opera virtutum sine fide esse mala,& vitiosa,explicat, se illud solùm appellare verum bonum,quod ad æternā salutem dicit.Et lib.11.contra Faustum cap.7.ostendit in Scripturis ita sæpe accipi vocabula, vt non substātiam rei,sed qualitatem, vel effectum significent: vt 1.Cor.15.dicuntur corpora post resurrectionem futura spiritualia:quia talia erunt quoad effectum,non quoad substantiam;& ibidem dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt*,vbi caro accipitur pro carnis B corruptione: & 2.Cor.5. *Si nouimus Christum secundum carnem,iam non nouimus*, vbi etiam caro non substantiam carnis significat, sed mortalitatem. Sic igitur dicuntur impij nō comedere corpus Christi, licet sumant Sacramentum Eucharistiæ, quia nihil eis prodest,nec inde nutriuntur,aut roborantur. Denique in serm.2. de verbis Apostoli à Caluino citato,Augustinus dicit: *Illud manducare,refici est, illud bibere, quid est nisi viuere?* cùm ergo manducare apud illum eo loco sit reficiquid mirum,si dicat eos non vere manducare, qui non reficiuntur?

Sed vrget Caluinus alium locum ex lib.21.ciuit. cap.25.vbi Augustinus refert quorundam opinionem, qui putabant impios quoscunque saluandos esse,modò non in Sacramento solum,sed reipsa comedissent corpus Christi:refellit autem eam opinionem, atque affirmat impios non posse dici verè comedere corpus C Christi,sed solum Sacramento tenus.

Respondeo,eo loco per corpus Christi accipit Augustinus corpus Christi mysticum,cuius etiam Sacramentum est Eucharistia,vt ipse ibidem dicit.Nam opinio, quam refutat,ita accipiebat corpus Christi: dicebant enim illi non posse perire eos,qui Sacramētum percepissent,in vera Ecclesia constituti, quia eo modo non solùm Sacramentum sumebant vnitatis fidelium,sed etiam comedebant corpus Christi id est, incorporati erāt illi vnitati. Augustinus autem refellit ac dicit; neque etiam eo modo impios comedere corpus Christi, quia non possunt esse membra Christi,cum sint membra meretricis:vbi tamen nō negat impios esse de corpore Christi, quod est Ecclesia, sed negat esse membra viua eius corporis. Itaque argumentum Caluini in manifesta æquiuocatione versatur.Sed de his hactenus. D

CAPVT XIIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum deprompta ex verbo Dei.

Nvnc tandem soluenda sunt argumenta, quæ aduersarij ex verbo Dei proferunt, vt probent Christi corpus non esse reuera in Eucharistia. Proponam autem argumenta secundum ordinem librorum Scripturæ sacræ, memoriæ caussa.

Primvm argumentum sumunt ex illis verbis Psalm.113.*Deus autem noster in cœlo.* Et Isaiæ 66. *Cœlum mihi sedes est.* Ex his locis hoc argumentum instituit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, parte 1. in 8.obiecto: *Christus vt homo post resurrectionem est in eadem fede cum Patre,quia sedet ad dexteram Dei: ergo sicut Deus Pater in cœlo sedem habet,vbique quærendus est, non in templo,vel pixide:ita etiam Christus, nisi velimus, sedem Dei & cœlum in prixide contineri.*

Respondeo, Argumentum hoc nihil omninò probare,vel potius contrarium probare eius,quod auctor intendit.Nam licet sedes Dei dicatur cœlum, quia in eo loco Deus manifestat gloriam regni sui; tamen etiam extra eum locum Deus inuenitur, cùm sit vbique: & falsum est Deum non esse quærendum, nisi in cœlo,cùm Actor.17. Paulus dicat,vbique posse quæri,& inueniri Deum,quia non lōgè est ab vnoquoque nostrùm:in ipso enim viuimus, mouemur,& sumus.Eodem igitur modo Christus homo, licet sit in cœlo & ibi sedeat in throno regni, manifestans Angelis & beatis gloriam suam; tamen etiam extra cœlum esse potest, vbi ipse voluerit:non ergo dicimus cœlum esse in pixide, sed Christum in cœlo, & extra cœlum esse posse.

Sed vrget Martyr in solutione obiecti 48. hoc sophisma: *Christi corpus est in cœlo, Christi corpus est in Sacramento,ergo Sacramentum est in cœlo.* Et quia respōderat Gardinerus vitiosum esse argumentum,cùm cōstet quatuor terminis,iterum Martyr affirmat, non esse nisi tres terminos videlicet Christi corpus,existens in cœlo,existens in Sacramento:& duobus aliis argumentis contendit omninò sequi, vt Sacramentum sit in cœlo,si corpus Christi est in cœlo, vt Scriptura dicit,& etiam in Sacramēto,vt nos dicimus. Secvndvm igitur argumentum est: *Esse idem corpus eodem tempore cum Sacramento,& non cum Sacramento,contradictio est manifesta: ergo Christi corpus in cœlo erit etiam cum Sacramento,proinde Sacramētum erit in cœlo,nā si sit in cœlo sine Sacramento,erit eodem tempore cum Sacramēto,& non cum Sacramento.* Tertivm est in prima figura: *Omne Christi corpus,vel quidquid est Christi corpus, est in cœlo.Sed Sacramentum Eucharistiæ est Christi corpus: ergo Sacramentum Eucharistiæ est in cœlo.*

Respondeo;In Primo argumento verè sunt quatuor termini, vt Gardinerus dixit. Nam in conclusione: *Ergo Sacramentum est in cœlo*, non accipitur, existens in Sacramento, qui fuit tertius terminus in præmissis,sed ipsum Sacramentum, qui est quartus terminus: aliud enim est esse in Sacramento, aliud esse Sacramentum. Itaque vel ita concludi debuisset, Christi corpus est in cœlo.Christi corpus est in Sacramento; ergo quod est in Sacramento, est in cœlo: sicut;ergo res existens in Sacramento, est res existens in cœlo. Et hoc est verum, sed non inde sequitur;ergo Sacramentum est in cœlo, cum aliud sit Sacramentum, aliud res existens in Sacramento.

Secvndvm argumentum nihil concludit:quia ex eo, quod Christi corpus est in cœlo, vbi non est Sacramentum, non sequitur Christi corpus esse cum Sacramento: sed tantum sequitur Christi corpus esse in Sacramento, & extra Sacramentum;vel esse cum Sacramento, & esse sine Sacramento, vel esse non cum Sacramento. Quæ omnia sunt vera, & nullo modo contradicentia, cum omnia sint affirmantia: contradicentium enim altera negare, altera affirmare debet. Idem videmus in similibus. Nam ex eo, quod idem Deus eodem tempore est in cœlo, & in terra; & in cœlo non est Deus cum terra, nec in terra est cum cœlo: non colligimus; ergo, Deus est in cœlo, & non est in cœlo; vel est cum cœlo,& nō est cum cœlo; sed solùm colligimus;

ergo

ergo Deus est in cœlo,& extra cœlum;est cum cœlo, A & sine cœlo. Idem apparet in anima,quæ simul est in capite,& pedibus;cùm tamen nec pedes sint in capite,nec caput in pedibus.

Tertivm argumentum est quidem in prima figura si accipiatur corpus Christi pro corpore Christi naturali, & mystico; sed tunc est falsa propositio: *Omne corpus Christi est in cœlo*: nam Ecclesia militans est corpus Christi, & non est in cœlo. Si verò accipiatur corpus Christi pro solo naturali corpore, tunc vera est propositio,sed non est vniuersalis,neque argumentum esse potest in prima figura. Nō enim propositio est vniuersalis,nisi signum illud (*Omne*) addatur ad terminum singularem: idem enim est, Petrus, &,Omnis Petrus,si de vno tantùm loquaris. Præterea etiam assumptio est falsa. Non enim Sacramentum Eucharistiæ est corpus Christi, sed continet corpus Christi:Sacramentum enim est signum sensibile. B

Secvndvs locus est Matth.15. *Omne quod intrat in os,in ventrem vadit,& in secessum emittitur.Sed corpus Christi non emittitur in secessum, sed solus panis; ergo non intrat corpus Christi in os,sed solus panis.* Argumentum est Petri Martyris in lib.cōtra Gardiner. 1.p.obiec.88.

Respondeo cum Algero initio secundi libri, ad similia obiecta oportuisse quidem aures obturare, & nihil respondere: tamen ob hæreticorum importunitatem, ac ne pusilli scandalizentur, breuiter argumento satisfaciendum. Dico igitur, apud Catholicos quæstionem esse Physicam, quid fiat de speciebus corruptis in stomacho, de qua nos hoc loco non disputamus:de corpore autem Christi,de quo solo disputationem instituimus, nullam esse quæstionem, sed certum esse Christi corpus intrare per os Communicantium,& tamen non emitti in secessum,sed corruptis in stomacho speciebus sine vlla sui læsione desinere ibi esse: sicut ante consecrationem panis sine vllo detrimento suo ibi non erat. Solùm igitur quæstio manet de verbis Domini,quomodo cum illis cohæreat,quod dicimus;aliquid per os intrare,& in secessum non emitti:Sed solutio apertissima est.Loquitur enim Dominus de cibis, qui sumuntur ad alendum corpus: illi enim ordinarie eum cursum tenent, quem Dominus describit. Quare ipse Dominus post resurrectionem verè comedit, & bibit, vt testantur omnes Euangelistæ in vlt. cap. Euangelij, & Petrus Act.10. & tamen non emisit cibos in secessum, quia non comedit ad nutriendum corpus, sed vt ex actione illa vitalis manducationis probaret se verum, & viuum corpus habere. Sic igitur corpus Christi, quod à fidelibus manducatur, non ad corpus nutriendum, sed ad animam sustentandam, vt Ambrosius dicit lib.1.de Sacramentis,cap.4.non est necesse vt corporaliter digeratur, vel in secessum emittatur. D

Excipit Petrus Martyr,exemplum allatum de Christo comedente post resurrectionem, non esse ad rem, quia Dominus loquebatur Matth.15. de hominibus mortalibus comedentibus, non de immortalibus. At sicut ipse restringit verba Domini ad manducantes mortales: ita nos restringere possumus ad cibum corruptibilem, quale non est corpus Christi, quod in Sacramento sumimus. Et præterea exemplum nostrum maximè est ad rem. Nam Dominus si tantum loquebatur de mortalium manducatione,ideo de eis tantùm loquebatur, quia illi soli comedunt, vt nutriantur: quocirca per se loquebatur de omnibus,qui comedunt vt nutriantur, per accidens autem loquebatur tantum de mortalibus. Nam si immortales indigerent nutritione, certè etiam ipsi post comestionem digererent cibum, & egererent excrementa: sicut è contratio cùm aliquis mortalis comedit, & inde non nutritur,sed euomit quod comederat,quod intrauit per os,in secessum non vadit.Exemplum igitur Christi comedentis post resurrectionem, apertissimum est ad demonstrandum eum solum cibum intrare per os, & in secessum emitti, qui sumitur ad corpus nutriendum.

Tertivs locus est Matth. 24. *Si dixerint vobis, Ecce hic,aut illic est Christus,nolite credere. Non igitur credendum est, cùm dicunt (Papistæ) Ecce in illo altari, aut in illa pixide est Christus.* Argumentum est eiusdem Petri Martyris in lib.contra Gardinerum,1.parte,obiect.9.

Respondeo; Monet Christus,vt caueamus impostores, qui se nomine Christi venditabunt:subiungit enim: *Surgent Pseudochristi,&c.* Sed duabus conditionibus describit hos impostores,quæ omnino repugnāt Eucharistiæ,vt nulla probabilitate trahi possit hic locus ad Eucharistiam.Primo dicit, eos impostores clanculum venturos,non apertè, & manifestè; vt patet ex illis verbis: *Ecce in deserto est, ecce in penetralibus.* Vnde etiam opponit his clancularíis Pseudochristis aduentū suum toti orbi terrarum conspicuum, quem comparat fulgori solis. nemo enim dicit; Hic est sol,aut ibi est sol: nam vix apparuit supra Horizontem, cùm totum hemisphærium splendore impleuit, vt non sit opus indicare vbi sit. Secvndo dicit, eos venturos visibiliter, & more humano loquentes, & tractantes cum hominibus, licet in angulis, & penetralibus:nam dicit fore homines, qui verbis,& falsis prodigiis decipiant. Vtraque conditio deest Eucharistiæ. Nam In primis non in deserto aut penetralibns, sed in mediis vrbibus, in frequentissimis templis, in editis, & conspicuis altaribus consecratur, & asseruatur. Et Praeterea licet ita publicè in toto mundo Eucharistia habeatur,& honoretur,tamen Christus non visibiliter,nec more humano ibi adest, neque prædicat, aut miracula facit, sed ita est ibi, ac si non esset, quod attinet ad iudicium exteriorum sensuum.

Sed instat Petrus Martyr: *Licet Christus non loquatur eo loco de Eucharistia,tamen rectè adfertur iste locus contra Papistas errantes circa Eucharistiā.Nam Christi mens eo loco fuit, admonere fideles, ne temerè credendo decipiantur,& pro vero Christo recipiant impostores:at non minus periculum imminet,si Christum in pane esse credant, & creaturam pro creatore adorent.* At probare debuit, non assumere, idem esse periculum. Siquidem magnum imminet periculum,si credamus alicui homini prædicanti in deserto se esse Christum; cùm Dominus apertè monuerit, se non venturum more prædicatoris,aut Prophetæ clancularij, sed solùm more iudicis,idq; in nubibus cœli manifestissimè.Nusquam autem Christus monuit, se non futurum inuisibiliter in Sacramento: immò contrarium dixit, tum per se, cùm ait: *Hoc est corpus meum*; tum per Ecclesiam, cui vt obediremus, imperauit.

Qvartvs locus est Matth.26. *Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis.* Vrgent hunc locūvehemēter Caluinus lib.4.Instit.c.17. §.26.& Martyr contra Gardin.in 2.obiect.*Nam si verè Christus est in Eucharistia*, inquit Martyr, *contraria sententia erit vera,nimirum: Pauperes non semper habebitis, me autem semper habebitis. Nam post resurrectionem non habebimus pauperes,sed in hac vita tantùm, atque ita non semper habebimus; Christum autem, & hic in omnibus templis, & in alia vita in cœlo semper habebimus.* Et quia Catholici forte respondere possent, hic agi de

T præsen

Universidad de Deusto
Biblioteca

præsentia Christi pauperis, & egentis hominum obsequiis, qualis nunc non habetur à nobis: contrà illi probant, Christum hoc loco se à pauperibus distinxisse, cùm ait: *Pauperes semper habetis, me autem non semper*; Nec loqui eum de obsequio vtili, sed de cultu, & honore: nam ideo Apostoli murmurabant, quia crederant subtractum precium pauperum necessitatibus, & effusum in cultum, & honorem quendam, quo Christus non egebat, neque eum requirebat. At eiusmodi cultum adhuc possemus exhibere Christo præsenti, si in Eucharistia adesset. Quare necesse esse concludunt, vt vel non sit Christus in Eucharistia, vel falsa sint illa verba: *Me autem non semper habebitis*, id est, ita presentem, vt rebus preciosis corpus meum honorare possitis. ADDIT Martyr, Christum his verbis apertè notasse Papistarum idololatriam, qui Eucharistiam honorant auro, argento, suffitu, aliisque rebus preciosis. DENIQVE, tum Caluinus, tum Martyr confirmant expositionem suam ex Augustino, qui tract. 50. in Ioan. conferens hunc locum: *Me autem non semper habebitis.* cum illo, *Vobiscum sum omnibus diebus*, dicit, priorem locum intelligi de præsentia carnis, posteriorem de præsentia maiestatis.

RESPONDEO; Loquitur Dominus de præsentia sua corporali, ac visibili, & secundum eum statum in quo aliquid vtilitatis corporalis ab hominibus recipere poterat. Id patet, quia loquitur de obsequio à Maria sibi præstito in illa vnctione ac dicit non semper se ita fore præsentem vt tale obsequium recipere posset. Porrò Magdalena vnxit certam partem corporis, quam videbat, & tangebat: proinde more humano cum ea versabatur Dominus. PRAETEREA loquitur Dominus de præsentia, qua habemus nobiscum pauperes: id enim requirit antithesis: *Pauperes semper habebitis: me autem non semper*, id est, eo modo, quo habetis pauperes, id est, visibiliter, & more humano conuersantem. NEQVE illud Magdalenæ obsequium, fuit solius honoris, sed etiam commodi, & vtilitatis; siue respiciamus intentionem Mariæ, siue intentionem Spiritus sancti illam mouentis. Illa enim sine dubio id fecit ad refocillanda Christi membra ex laboribus fatigata: Spiritus sanctus autem intendebat etiam per hoc Mariæ ministerium significare Christi mortem, & sepulturam imminere; sic enim Dominus ait: *Præuenit vngere corpus meum in sepultura.* Vnctio autem corporum non est tantum honoris, sed etiam vtilitatis, quia conseruat, & odorem tribuit. Secundum præsentiam igitur talem, id est, visibilem, & obsequio indigètem, non habemus nunc Christum: nec tamen carentia huius præsentiæ repugnat præsentiæ eiusdem Christi in Eucharistia, quæ est inuisibilis, & nullo indigens obsequio. Nam si Dominus Lucæ vlt. dixit: *Hæc loquutus sum vobis, cùm adhuc essem vobiscum*, vbi significauit, se non esse iam cum illis, quia non versabatur amplius cum eis more humano, licet verè, & visibiliter adesset: quantò magis nos dicere possumus, Christum non esse iam nobiscum iuxta illud: *Me autem non semper habebitis*; cùm non modò non versetur nobiscum more humano, sed ne adhuc quidem visibiliter?

Ex his ruunt omnia obiecta aduersariorum. Nam IN PRIMIS non sunt contrariæ sententiæ, vt Martyr obiiciebat: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*: & Pauperes non semper habebitis, me autem semper. Nam si intelligantur de diuerso modo præsentiæ, ambæ sunt veræ.

DEINDE falsum est, quod illi assumebant, posse Christo exhiberi obsequium tale in Eucharistia, quale exhibuit Maria. Nam (vt paulò antè ostendi) illud obsequium fuit non solius honoris, sed etiam vtilitatis; qualis obsequij nunc Dominus capax non est. Et præterea illa obsequium præstitit Christo visibiliter præsenti, & vnxit certa membra, quod nos facere non possumus: immò si quid valeret obiectum aduersariorum, sequeretur Christum, ne in cælo quidè nunc esse. Nam etiam in cœlo existentem possumus honorare auro, argento, suffitu, ac similibus rebus, vt honoramus in Eucharistia. Nec enim suffitum adhibemus, vt oblectemur nares Christi, vel aurum, vt oblectemur eius oculos corporales, sed adhibemus ista extrinsecus ad species illas panis, & vini, vt testemur pium affectum erga ipsum; sicut etiam facimus, cùm ornamus templa, cruces, imagines, & alia vel loca, vel instrumenta, etiam absente Eucharistia.

Quod autem Martyr dicebat, notari à Christo Papistarum idololatriam, qui auro honorãt Eucharistiam: multò nos melius retorquemus in ipsum. Dominus enim dum factum Mariæ laudauit, satis apertè docuit cultum sui corporis anteponendũ esse aliquando elee mosynis in pauperes. Et Theophylactus in c. 14. Marci scribit, eos Iudæ Iscariotis socios esse, & cum eo à Domino reprehendi, qui discum aureum, in quo iacere solet Christi corpus in sacra mensa, dant pauperibus, & in viliori vase illud reponunt. Quod tamen intelligitur, quando non ea vrget calamitas pauperum, vt aliter prouideri non possit eorum necessitati.

Denique ad locum Augustini RESPONDEO; Per carnis præsentiam intelligere AVGVSTINVM præsentiam visibilem Christi, more humano inter homines conuersantis: ita enim ipse se explicat: *Non semper habebitis*, inquit, *me vobiscum. Quare? quoniam conuersatus est secundum corporis præsentiam quadraginta diebus cum discipulis, & eis deducentibus videndo, non sequendo, ascendit in cœlum.* Et infrà: *Habuit illum Ecclesia secundum præsentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt.* Hæc ille. Vbi indicat præsentiam carnis vocari, quando Christus oculis videbatur, quam certè modò non habemus: nam Christũ in Eucharistia fide tenemus, oculis non videmus. Adde, quòd Augustinus ibidem non tacuit præsentiam Domini in Eucharistia. Dixit enim nunc adesse tribus modis, per maiestatem, per prouidentiam, & per ineffabilem atque inuisibilem gratiam: sub quo vltimo membro, etiam Caluino teste, includitur præsentia Domini per Eucharistiam. Sed intelligit ipse more suo non de reali præsentia, sed per signum, aut fidei apprehensionem. Verum id repugnat eidem Augustino, qui superius in eodem tractatu scribit, Christum nunc esse præsentem per fidem, per signum Christi, id est, per signum crucis, per Baptismum, & per Eucharistiam: vbi distinguit Eucharistiam à signo, & apprehensione fidei.

Vbi etiam NOTANDVM est, fidem, signum crucis, & Baptismum non requirere realem præsentiã Christi, vt requirit Eucharistia. Nam fide apprehendimus etiam absentia; signum crucis repræsentare potest etiam absentia: in Baptismo adest Christus vt regenerans: potest autem regenerare, etiamsi corpore absit, quemadmodum sol manens in cœlo, gignit herbas in terra. At in Eucharistia Christus adest, vt cibus reficiens, dum manducatur: non potest autem cibus manducari, & reficere, nisi reipsa sit præsens.

QVINTVS locus est Marci vltimo: *Assumptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Dei.* Item Act. 1. *Videntibus illis eleuatus est*, &c. & Act. 3. *Oportet illum cœlum suscipere vsque ad tempus restitutionis omnium.* Philipp. 3. *Conuer-*

uersatio nostra in cœlis est, vnde etiam Saluatorem exspectamus. Hinc ita argumentatur Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 27. *Scriptura testatur Christum, quod attinet ad naturam humanam ascendisse in cœlum; ibique mansurum vsque ad diem iudicij; & tunc demum, & non antè ad inferiora hæc loca rediturum: non igitur verum est tam sæpe descendere, vt sit in Eucharistia, vt Papistæ volunt.*

RESPONDEO; Hoc argumentum, quod videtur aduersariis insolubile (vnde perpetuò clamant nos destruere vnum articulum Symboli) nullam reuera difficultatem habet. Nos enim fatemur Christum, quoad naturam humanam ascendisse in cœlum, ibique nunc esse, & futurum vsque ad diem iudicij, neque antè descensurum. At negamus consequentiam: *Ergo non est verè in Eucharistia.* Non enim vt sit in Eucharistia, debet cœlum deserere, aut descendere motu locali: sicut etiam, vt appareret Paulo Act. 9. & Petro cùm ei dixit: *Vado Romam iterum crucifigi*, & aliis Sanctis frequenter; non cœlum deseruit, sed solum se constituit, vbi voluit, & quomodo voluit. Non igitur de articulo Ascensionis vlla quæstio est; sed potius de articulo omnipotentiæ, vtrũ scilicet Christus possit se in pluribus locis cõstituere, & sit verè omnipotens, an id nõ possit: de qua re suo loco disseremus.

At, inquit Caluinus, *è cælo illum exspectare iubemur; non igitur in terris quærere.* RESPONDEO; Exspectare iubemur, vt veniat cum gloria, reformaturus corpora nostra, mundum iudicaturus, &c. cum qua exspectatione non pugnat inuisibilis præsentia ad nos interim reficiendos.

SEXTVS locus est Luc. 24. *Palpate, & videte, quia Spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 29. ita argumentatur: *Veritas carnis, Christo teste, probatur aspectu, & contactu. At in Eucharistia nihil videtur, aut tangitur, nisi panis: non igitur ibi caro, sed panis est.* Petrus Martyr in lib. cõtra Gardinerum obiecto 123. alio modo consequẽtiam deducit: *Si posset fieri, vt sensus fallerentur, & aliquid panis videretur, & esset caro: Christi argumentum infirmum fuisset, cùm probauit se carnem habere, quia videri, & tangi poterat; potuisset enim respõderi, videri quidem sensuum iudicio esse carnem, sed tamen aliud quidpiam esse.*

RESPONDEO ad Caluinum, aliud esse affirmatiuè colligere, Hoc palpatur & videtur, ergo corpus est; aliud negatiuè, Hoc non palpatur, nec videtur, ergo non est corpus. Prior consequentia optima est, quâ Dominus facit: siquidem nullo modo fieri potest, vt res incorporalis videatur, aut tangatur sensibus corporalibus, nec sensus falluntur circa proprium obiectum. Itaque necessariò quod videtur & tãgitur, corporale est. Posterior consequentia, quam Dominus nunquam facit, sed Caluinus facit, mala est. Potest enim fieri, vt verum corpus sit præsens, & non tangatur, nec videatur, quia tectũ est alio corpore; vel quia Deus impedit, ne species sensibiles ad sensus transmittat: quomodo Luc. 4. ipse transiens per medium illorum ibat, qui eum de monte præcipitare volebãt. Et de S. Gregorio Taumaturgo scribit Nyssenus in eius vita; & de S. Felice Nolano Paulinus in natalibus eius, ita interdũ eos persequutoribus occultatos, vt nulla re interposita præsentes non viderentur, aut sentirentur. Addo etiam, posse diuina virtute fieri, vt corpus existat more spirituum indiuisibiliter, vt videri, ac tangi nullo modo possit; cùm tamen fieri nequeat, vt spiritus existat more corporũ diuisibiliter. Sed de hoc infrà dicemus: nunc satis est ostendisse non esse bonam consequentiam; Non videtur, aut tangitur, ergo non est corpus; licet optima sit, Videtur, & tangitur, ergo corpus est.

Iam ad Petrum Martyrem RESPONDEO; Sensus corporales falli non posse circa proprium obiectum; falli tamen posse circa id, quod latet sub obiecto sensuum; quod tamen magis conuenit sensui interno, quàm externo. Sæpe enim accidit, vt pictores decipiant oculos, vel imaginationem intuentium, cùm aliquid ad viuum exprimunt: quod de illo refertur, qui ita scitè vuas depinxit, vt ad illas, aues accurrerent, quasi veræ essent vuæ. Et in Scripturis, qui videbant, & tangebant assumpta ab Angelis corpora, Gen. 18. & 19. non fallebantur, cùm se corpus videre, & tangere credebant: fallebantur tamen cùm se corpus humanum tangere, & videre existimabant. Sic etiam in Eucharistia, non falluntur sensus nostri, cùm nos album quid, rotundum, solidum sentire arbitramur: falluntur tamen cum nobis substantiam panis, sub illis accidentibus latere denunciant. At non propterea infirmum fuit argumentum Domini, sed efficacissimum. Solùm enim probare voluit Dominus, se non esse inane spectrum, aut vmbrã, seu phantasma, vt Apostoli suspicabantur, sed verum corpus; id verò ex testimonio sensus tangendi optimè probauit: illud autem corpus esse humanum, viuum, idẽ quod antea fuerat, non probauit Dominus hoc solo argumento ex tangendi sensu depromptο, quod sine dubio non erat sufficiens; sed multis aliis modis, loquendo, manducando, testimonio Angelorum, miraculo piscium, allegatione Scripturarum, &c.

SEPTIMVS locus est Ioan. 6. *Spiritus est, qui viuificat, caro non prodest quidquam.* Hoc est potissimum fundamentum Zvvinglij, in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Eucharistia; hunc enim locum vocat murum aheneum, & adamantem infractum. Petrus etiam Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 34. eodem hoc loco vtitur, atque ita argumentu deducit: *Capharnaitæ putabant Christi carnem corporaliter manducandam, vt nunc arbitrantur Papistæ. At Christus errorem illorum reprehendit, cùm ait; Caro non prodest quidquam: significat igitur Dominus carnem suam non corporaliter manducandam, sed sola fide spiritualiter.*

RESPONDEO; Murum istum non modò non aheneum, aut adamantinum, sed vix luteum dici posse. Nam IN PRIMIS etiamsi Christus loqueretur de carne sua, & eam diceret nihil prodesse: non tamen rectè colligeremus, non esse veram carnem in Sacramento, idque propter duas causas. PRIMO, quia eodem modo concludi posset, non esse panem in Sacramento: nam si caro Christi non prodest, multò minus panis triticeus proderit. SECVNDO, quia si de carne sua hoc Dominus dixisset, certè nõ intellexisset eam absolutè non prodesse, sed non prodesse, si sola sit, id est, absque spiritu eam viuificante, vt exponunt Augustinus, & Cyrillus; alioqui enim si caro Christi non prodesset manducantibus eam, quomodo in eodem capite Dominus dixisset: *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam? & Nisi manducaueritis, non habebitis vitam in vobis?* Et DENIQVE summa impietas est negare Christi carnem Diuinitati vnitam nihil prodesse, cui totam nostram salutem B. Paulus tribuit, dum Coloss. 1. dicit, nos Deo recõciliatos per carnem Christi. Cùm igitur in Sacramẽto nos esse credamus nõ nudam carnem, sed vnitam diuinitati, & per spiritum Dei viuam, & viuificantem; nihil facit contra nos illud: *Caro non prodest quidquam.*

Sed PRAETEREA est alia solutio. Nam verus, & literalis sensus eorum verborum, non est, quòd caro Christi, siue substantia carnis non prosit, sed quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

carnalis intelligentia non prosit: vt exponunt Chrysostomus, Theophylactus, & Euthymius in hunc locum; necnon Origen. in lib. 3. in epist. ad Rom. explicans illa verba cap. 3. *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.* & Cyprianus in serm. de cœna Domini, & alij. Vocatur enim eo loco nomine carnis, humana & carnalis cogitatio, vt distinguitur a cogitatione spirituali, & ex fide, atque inspiratione cœlesti excitata.

Id probatur PRIMO, quia caro in Scripturis vbicunque distinguitur contra spiritum, vel contra aliquid sublimius, non significat substantiam carnis, sed vel infirmitatem, vel corruptionem, vel (vt dixi) humanam, & carnalem cogitationem; quæ omnia in idem fere incidunt: siquidem ex corruptione est, vt homo humano suo sensu de rebus diuinis iudicare velit, Gen. 6. *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro sunt*, id est, carnales, infirmi. Matth. 16. *Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus.* Rom. 8. *Qui secundum carnem ambulant, & non secundum spiritum. & Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* & *Prudentia carnis mors est, prudentia spiritus; vita & pax.* Gal. 1. *Non acquieni carni, & sanguini.* Hoc ergo modo caro non prodest quidquam, id est, cogitare, & intelligere manducationem carnis Christi humanò, & carnali modo, quasi scindenda esset in partes, & coquenda, ac masticanda, & conuertenda in propriam substantiam per actionem caloris naturalis.

SECVNDO idem probatur ex occasione, quam habuit Dominus, vt diceret ista verba. Occasio enim fuit erroris Capharnaitarum, qui non solùm cogitabant, quod Martyr dicit, veram carnem Christi nobis promitti, quod est verissimũ, sed cogitabant eam mãducandam eo modo, quem illis suggerebat proprium iudicium, & humanum experimẽtum, vt Augustinus, & alij exponunt, nimirum quo modo comeduntur aliæ carnes. Huic enim errori aptissimè respondet hæc Domini sententia: idem enim est ac si dixisset; Animalis homo non assequitur diuina mysteria.

TERTIO probatur ex verbis sequẽtibus: subiungit enim immediate: *Verba quæ ego loquutus sum vobis, spiritus, & vita sunt*, id est, sunt verba explicantia, & tradentia res diuinas, spirituales, vitam æternam adferentes, propterea non debent humano sensu accipi, sed fide, & intelligentia à Deo inspirata: quasi dicat Dominus; Non mirum est si vos non intelligitis, quia vos humana cogitatis, & ego loquor diuina. Quomodo etiam Ioan. 3. cùm Dominus loqueretur de mysterio regenerationis, & Nicodemus cogitaret carnalem quandam natiuitatem ex vtero matris, reprehẽdit eum illis verbis: *Qui de terra est, de terra loquitur, qui de cœlo venit, super omnes est*, id est, tu homo terrenus, terrena cogitas, & loqueris; ego qui de cœlo veni, loquor ea, quæ superant captum omnium hominum: & ideò fide diuina, non humano iudicio hic opus est. Idem etiam colligitur ex aliis sequẽtibus verbis: *Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt.* Ista enim verba nullo modo cohærent cum illa explicatione: *Caro non prodest quidquam*, id est, non prodest manducare carnem in Sacramento. Quæ enim est ista connexio; Non prodest manducare carnem in Sacramento: sed sunt ex vobis qui non credunt? At cum nostra explicatione aptissimè cohærent. Idem enim est, ac si diceret; Caro non prodest ad credendum, sed spiritus fidei: ideò quidam ex vobis non credunt, quia non habent spiritum, sed toti sunt caro, & carnali iudicio res diuinas metiuntur. Vnde etiam consequenter adiungit: *Propterea dixi vobis, quia nemo potest ad me venire, nisi Pater meus traxerit illum.* Vbi videmus Dominum semper loqui de intelligentia spirituali, quæ datur a Deo iis, qui credunt verbis ipsius, & opponitur humanæ cogitationi, & sapientiæ.

Vbi etiam illud est OBSERVANDVM, istam sententiam: *Caro non prodest quidquam*, ideò adferri vt murum ahenum contra Sacramentum ab hæreticis, quia vere caro sunt ipsi, & caro non modò non prodest quidquam, sed etiam plurimum obest: est enim radix, & quasi parens omnium hæresium. Ideò enim hæretici sunt hæretici, quia noluit subiicere iudicium suum verbo Dei, sed humana sua ratione omnia metiri volunt; & præsertim Sacramentarij. Causa enim præcipua cur non credant, est, quia humana ratio, qua sola ducuntur, non assequitur arcana Dei, & ipsi nihil volunt credere, nisi quod intelligunt. Prætexunt quidem Scripturas; sed tota quæstio est de sensu Scripturæ, in quo assequendo nolunt illi Ecclesiæ acquiescere, ad quam nos Scripturæ apertissimè mittunt, sed iudicio suo niti volunt. Itaque Apostolus Gal. 5. inter opera carnis, hæreses numerauit.

QVARTVS locus est Ioan. 12. *Vbi fuero ego, illic & minister meus erit. At Sancti non sunt in Eucharistia igitur neque Christus ibi est.* Hoc argumentum satis indicat inopiam solidarum rationum, qua laborant aduersarij; neque enim ad has ineptias descenderent, si aliquid solidi proferre possent.

Sed tamen respondeo. PRIMO Christum non dixisse, Vbicunque ego sum, sed, *Vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Satis igitur est si Sancti alicubi sint cum Christo, etiamsi non sint vbicunque est ipse: alioqui etiam in cruce cum ipso omnes esse debuissent. SECVNDO, certum est, Christum illis verbis promisisse consortium regni, & gloriæ: sic enim ait clarius Ioan. 17. *Pater, volo vt vbi sum ego, & isti sint mecum, vt videant claritatem meam.*

Sed instat Petrus Martyr contra hanc solutionem in libro contra Gardinerum obiecto 37. *Vel Christus in Eucharistia est in gloria Patris, vel non: Si est, igitur etiam Sancti cum illo in Eucharistia esse debent: Si non est, impiè faciunt, qui eum a gloria Dei Patris ad hæc inferiora deuocant.*

RESPONDEO; Sophisticè argumentari Pseudomartyrem istum: siquidem Christum in Eucharistia esse in gloria Patris dupliciter intelligi potest. VNO modo, vt dum est in Eucharistia, videat Deum sancta illa anima, & proinde sit etiam in gloria Patris; & hoc modo Christus in Eucharistia est in gloria; nec enim vnquam, aut vsquam gloria priuatur. ALTERO modo, vt esse in Eucharistia, sit illi gloria, & beatitudo; & hoc modo in Eucharistia non est in gloria. nec enim species illæ sunt gloria Dei Patris; non igitur opus est, vt Sancti sint in Eucharistia, vt sint cum Christo in gloria. ADDO autem secundum sanctorum Patrum doctrinam, Christo in Eucharistia existenti adesse semper choros Angelorum, vt apertè testatur Chrysostomus libro sexto de sacerdotio, & homilia 65. ad populum Antiochenum; & Ambrosius in caput primum Lucæ, in illa verba: *Apparuit illi Angelus*; & Gregorius libro quarto, Dialog. cap. 58.

NONVS locus est Ioan. 14. *Relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Ac ne fortè respondeamus, Dominum reliquisse mundũ visibiliter, sed mansisse tamen in mundo inuisibiliter, occurrit Martyr libro contra Gardinerum obiecto 3. & Caluinus libro quarto, Institut. cap. 17. §. 26. ac probat id non rectè posse responderi, quia Dominus in eodem loco promittit alium Paracletum, id est, Spiritum sanctum, qui suppleat

suppleat absentiæ suæ defectum. Non autem verè suppleret defectum absentię Christi Spiritus sanctus, nisi is verè saltẽ vt homo, abesset: si enim totus Christus, & vt Deus, & vt homo adest, quorsum eget vicario? Denique notat Caluinus, antitheta esse, Christi ascensum, & descensum Spiritus sancti: quocirca necesse esse, vt verè ex mundo Christus abierit quoad carnem, si ei succedere debuit Spiritus sanctus.

RESPONDEO; Christum reliquisse mundum, quoad conuersationem humanã, non enim post mortem suam versatus est in mundo more aliorum hominum: hæc tamen absentia non repugnat præsentiæ alterius generis, vt suprà diximus, & probauimus ex eo loco Lucæ 24. *Hæc locutus sum vobis, cùm essem vobiscum.*

PORRO, argumentum de aduentu Spiritus sancti, aut ego nihil video, aut iuuat caussam nostram. Nam Spiritus sanctus non promittebatur, vt suppleret omnem Christi præsentiam; ipse enim ibidem dicit: *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.* & Matthæi vltimo: *Vobiscum sum, vsque ad mundi consummationem.* & Ioan. 1. *In mundo erat.* Solùm ergo supplere debuit præsentiam Christi inter homines humano more conuersantis. Quia enim Apostoli carituri erãt conspectu Christi, & concionibus, atque exemplis eius; egebant maiori gratia interna, quæ suppleret externam illam consolationem, & auxilia: atque hoc est, quod eis Christus promisit, cùm alium Paracletum promisit. Quod certè nihil facit contra præsentiam Christi in Eucharistia: sic enim ibi præsens est Christus, vt eum nec videamus, nec audiamus; neque nobiscum humano more conuersetur.

DENIQVE illa antithesis ascensus Christi, & descensus Spiritus sancti, videtur etiam contra Caluinum. Nam sicut Spiritus sanctus verè descendit, & tamen in cœlo etiam mansit: ita Christus verè ascendit; & tamen verè etiam mansit nobiscum, non solùm vt Deus (quomodo vbique est); sed etiam vt homo, in Eucharistia, sed modo spirituali, & inuisibili.

DECIMVS locus est Ioan. 20. *Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum.* Vrget hunc locum Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 29. *Dominus*, inquit, *ipse non oculos tantum, sed omnes sensus nostros è terra subducere voluit, se tangi à mulieribus vetans, donec ascendisset ad Patrem. Cùm pio reuerentiæ studio Mariam videat properare ad osculandos pedes, eam tactum hunc improbet, ac prohibeat, donec in cœlum receptus fuerit, nulla caussa est, nisi quia nusquam alibi vult quæri.*

RESPONDEO; Tantum abest, vt nulla sit alia caussa, nisi ista; vt ista non sit vera caussa, & multæ aliæ reddi possint. Istam enim veram caussam non esse, perspicuum est ex eo, quod paulò pòst permisit Dominus se tangi, non modò à Magdalena, sed etiam ab aliis mulieribus, vt Matthæus habet, capite 28. & Augustinus notauit tract. 121. in Ioãnem. Sicut ergo Caluinus ex prohibitione probat, Christum nolle quæri, aut tangi, nisi in cœlo; ita ex permissione nos probamus velle quæri, & tangi etiam in terra. Deinde si Christus noluisset quæri, nisi in cœlo, non debuisset se ostendere nisi de cœlo; at in terra sæpissimè apparuit, tum ante ascensionem, tum etiam postea.

Multas autem caussas illius prohibitionis reddi posse non dubitabit, qui Patres legerit. Chrysostomus homilia 85. in Ioan. & Theophylactus in hunc locum dicunt, Mariam voluisse solito sibi more familiariter ad Dominum accedere, eúmque complecti, Dominum autem id prohibuisse, vt indicaret corpus suum iam glorioſum & immortale, maiori reuerentia tractandum, quàm antea; & hoc significant illa verba: *Nondum ascendi, sed vade*, &c. id est, nondum quidem ascendi, sed paulò pòst ascensurus: iam enim corpus habeo glorioſum, & dignum cœlesti mansione. Vnde cùm ipsa cum aliis mulieribus paulò pòst adoraret, & pedes reuerenter oscularetur, non legitur eas prohibuisse.

Augustinus tract. 121. in Ioannem, & Leo serm. 2. de ascensione dicunt, Mariam typum gessisse Ecclesiæ Gentilium, & quia Christus non se ostensurus erat videndum, & tangendum Ecclesiæ Gentium, sed tantùm fide, per Apostolorum prædicationem post ascensionem, ideò dixisse: *Noli me tangere, nondum enim ascendi*, &c.

Idem Augustinus ibidem, & Gregor. lib. 26. Moral. cap. 26. dicunt, per illum contactum significari contactum fidei: & quia Maria nondum credebat Christũ esse Patri æqualem; ideò Christum noluisse ab ea tangi; & hoc significari illis verbis: *Nondum enim ascendi*; id est, in corde tuo nondum ascendi, opinione tua non sum cum Patre.

Cyrillus libro duodecimo, cap. 5c. in Ioannem scribit, Christum voluisse his verbis significare carnẽ in Eucharistia nõ debere tangi, nisi ab hominibus puris, & qui iam acceperint Spiritũ sanctũ. Et quia Maria typum gerebat peccatorum, quatenus tangere eum voluit, antequam per aduentum Spiritus sancti planè purgata fuisset, ideo dictum esse: *Noli me tangere.*

Bernardus sermone 28. in Cantica, dicit hunc esse sensum: *Noli me tangere*, id est, noli iudicio sensuum probare meam resurrectionem, sed exspecta ascensionem, & aduentum Spiritus sancti: tunc enim roborata in fide, ipsa fide lõge melius, & tutiùs cognosces me resurrexisse, quam nunc possis tangendo.

Addi potest alia explicatio, quæ mihi videtur simplicissima, & literalis maximè, non prohibitum contactum, sed cohibitam festinationem tangendi, vt hic sit sensus: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, sed vade ad fratres meos, & dic eis*, &c. hoc est; Noli ita festinare ad me tangendum, adhuc satis temporis habebis; nondum enim recessi à vobis: vade prius ad Apostolos, nuncia me resurrexisse, & tunc commodiùs poteris vnà cum aliis me videre, & tangere. Ista expositio, ideo videtur optima, quia cohæret aptissimè cum illa caussa: *Nondum enim ascendi*; & etiam cum eo, quod Dominus se tangi permisit à mulieribus, & Apostolis; immò ipse inuitauerit eos, dicens: *Palpate & videte*, Luc. 24. & Thomæ: *Tange latus meum*, Ioan. 20. Denique ista explicatio totum Caluini fundamentum euertit.

VNDECIMVS locus est Actorum 7. & 17. *Deus non in manufactis templis habitat: non igitur manet inclusus Christus, cùm sit Deus, in singulis templis.* Vtitur hoc argumento Petrus Martyr in libro contra Gardinerum obiecto 8. sed quia videbat facilè solui posse, dicit hanc esse vim huius argumenti, & hoc modo à suis proponi solere: *Deus ob suam immensitatem non potest vllo templo concludi, quia est maior omni templo: ergo neque corpus Christi, quod iustam hominis staturam habet, poterit includi in pixide, quia maius est pixide.*

RESPONDEO; Loca illa intelliguntur propriè de diuinitate, quæ licet sit vbique, & peculiari modo in templis, dicitur tamen verissimè non habitare in templis manufactis; quia habitare significat indigentiam loci: illi enim propriè habitant in domo, qui nisi ibi essent, malè essent; significat etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

compræhensionem,& conclusionem in loco. Vtrumque repugnat Deo vero, & tamen vtrumque conueniebat idolis Gentilium: idcirco Paulus Act. 17. hoc hoc dicit, Deum non habitare in templis, vt distingueret eum ab idolis. Quamuis autem hæc loca propriè de diuinitate intelligantur; tamen conuenunt suo modo etiam corpori Christi in Eucharistia existenti. Etsi enim est ibi verè Christus, tamen non propriè habitare ibi dicendus est, cùm non indigeat ipse tecto, aut domo vlla, nec concludatur ita vno in loco, vt non sit etiam extra eum locum.

Iam ad argumentum Martyris RESPONDEO; Si rectè accommodetur proportio, argumentum esse pro nobis, non contra nos. Nam sicut Deus ob suam immensitatem non concluditur tēplo, tamen ibi reuera totus Deus est; ita etiā corpus Christi, ob omnipotentiam ipsius Christi non concluditur in pixide, aut speciebus panis, tamen totum ibi reuera est. Quomodo autem possit corpus humanum non occupare locum, & proinde sub specie modici panis contineri, in alia quæstione explicabitur: hic enim solùm ex verbo Dei agitur. Verbum autem Dei non habet, non posse magnum corpus esse in paruo loco: sed contrarium potius, cùm Matth. 7. legamus posse Deum facere, vt transeat camelus per foramen acus.

DVODECIMVS locus est 1. Corinth. 10. *Patres nostri eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberunt. At illi non manducarunt carnem Christi, nec biberunt ore corporali, vt notum est, sed fide tantùm: igitur etiam nos fide tantùm manducamus, & bibimus.* Hoc argumentum vrget Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, part. 1. obiecto 82.

SED facilis solutio est. Nam IN PRIMIS demonstrauimus in disputatione de Sacramentis in genere, non velle Paulum dicere eandem escam nos & Hebræos comedisse, sed eandem escam comedisse omnes illos, qui tunc viuebant, tum boni, tum mali.

QVIA verò citat Augustinum Petrus Martyr, qui in Psalm. 77. & tract. 26. in Ioannem dicit, eandem escam nos, & Hebræos comedisse ex hoc loco Pauli; ideò ad Augustinum duo quædam respondeo.

PRIMO, Augustinum non exposuisse hunc locum in commentario aliquo proprio, sicut fecerunt Chrysostomus, Theophylactus, & alij; sed solùm adduxisse ad suum propositum aliquid ex hac Pauli sententia, propterea non mirum videri debere, si anteponimus in hac parte in sensus literalis inuestigatione Chrysostomum, & alios, qui ex proposito hunc locum exposuerunt Augustino tractanti hæc verba in alienis locis. Certè Paulus apertissimè ad literam loquitur de esca eadem inter omnes illos, non autem nobiscum. Nam secundum Augustinum, & etiam aduersarios, non omnes Hebræi, sed boni duntaxat, qui symbola intelligebant, eandē nobiscum escam manducârunt. At Paulus significat bonos, & malos eandem manducasse; subiungit enim: *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo*: omnes ergo manducârunt, & tamen plurimi eorum non placuerunt Deo, quia nimirum multi mali cum bonis illam escam manducabant. Et sicut dicit: *Omnes eandem escam spiritualem manducarunt*; ita etiam dicit: *Omnes mare transierunt.* At certè mare transierunt omnes, & mali, & boni.

Dico SECVNDO, veram esse AVGVSTINI sententiam, licet Pauli loco ad literam non conueniat: nec tamen nobis vllo modo aduersari. Nam dicit ipse, eandem nobiscum escam manducasse Hebræos; sed explicat quomodo eandem, nimirum significatione: quia idem significant Sacramenta illa, & nostra. Sic enim ait tract. 26. in Ioan. *Sacramenta illa fuerunt, in signis diuersa sunt, in re, quæ significatur, paria sunt.* Et præterea eadem sunt significatione, quia nostra continent, quod illa significant, vt apertè Augustinus ait in Psalm. 73. vbi dicit, Sacramenta vetera promisisse Saluatorem, nostra dare salutem. & in Psalm. 77. *Idem*, inquit, *in mysterio cibus, & potus illorum, & noster; sed significatione idem, non specie; quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus.* Vbi vides, Iudæis tribui Christum in petra, nobis in carne, quam nimirum petra illa figurabat. Denique libr. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. *Aliud*, inquit, *est Pascha, quod Iudæi de oue celebrant, aliud quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.* Vbi vides, pro oue, quam habebant Iudæi, nobis non tribui panem, sed corpus, & sanguinem Domini, quæ oue illa significabantur. Non igitur apud Augustinum, eadē erat esca Iudæorum, & Christianorum, quoad rem ipsam, sed solùm quoad significationem: quomodo dicuntur idem esse figura, & figuratum, quia vnum est verè, quod alterum est typicè.

DECIMVS TERTIVS locus est 1. Corinth. 10. & 11. *Vbi aliquoties Eucharistia vocatur panis, etiam post consecrationem: nihil igitur aliud est Eucharistia, nisi panis reipsa, significatione autem corpus Christi.* Vrtur hoc argumento, quod est commune aduersariorum, Petrus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 19.

RESPONDENT nonnulli, Eucharistiam vocari panem per tropum, quia fit ex pane, siue quia antea fuit panis: & adferunt multa exempla Scripturæ, vt quòd Genes. 3. Eua dicitur os Adami: Exodi 7. virgæ conuersæ in dracones, adhuc vocentur virgæ: quòd Matth. 11. dicantur cæci videre, claudi ambulare: quòd Matth. 21. dicantur publicani, & meretrices præcedere in regnum cœlorum. SED hæc solutio non videtur solidissima: possent enim aduersarij dicere, non ideò, quia alicubi res denominatur ab eo, vnde facta est, vbique ita accipienda esse vocabula. SECVNDO igitur dici potest, Scripturam vocare ordinariè res vt exterius apparent; sic enim serpentem æneum vocat serpentem: Angelos, qui apparebant in forma humana, vocat viros; boues æneos, malogranata aurea, & silogranata, &c. Quoniam igitur Eucharistia forma exteriore nihil differt à vero pane, quid mirum si vocatur panis? TERTIO dici potest, & (meo iudicio) optimè vocari panem phrasi Hebraica, qua nomine panis intelligitur generatim omnis cibus. Et deniq; QVARTO vocari panem, quia non solùm est cibus, sed est cibus solidus, præcipuus, substantialis, qualis est panis triticeus inter cibos corporales. Ac vt videas argumentum aduersariorum nihil efficere, illùd perpende, in sexto capite Ioānis, corpus Domini frequenter vocari panem, & tamen aduersarij contendunt in eo capite non tractari de Euchatistia, ac proinde coguntur per pané non intelligere panem materialem, sed cibum cœlestem.

DECIMVS QVARTVS locus est Philippen. 3. *Saluatorem exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Hinc tale argumentum facit Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 29. *Corpora nostra post resurrectionem habebunt eas dotes, quas nunc habet corpus Christi. At stultum esset exspectare, vt nostra corpora esse possint in pluribus locis, vel sub modica panis specie.*

RESPONDEO; Quòd Christi corpus esse possit in multis locis, aut sub modica specie panis, non oritur ex aliqua dote corporis glorioſi, sed ex infinita

Dei

Dei potentia. Nam etiam ante Christi resurrectionem credimus, Christi corpus fuisse in Eucharistia; nihil igitur ad rem facit gloria corporis, quam exspectamus.

DECIMVS QVINTVS locus est Coloss. 3. *Quæ sursum sunt quærite vbi Christus est in dextera Dei sedens.* Ex hoc loco Caluinus colligit lib. 4. Institut. ca. 17. §. 36. Christum non esse quærendum in pane Eucharistiæ: & addit, non sine caussa in antiqua Ecclesia fuisse institutum, vt ante mysteriorum celebrationem diceretur: *Surdum corda.*

RESPONDEO; Si timeremus hoc argumentum, iamdudum valere iussissemus illam præfationem *Sursum corda*; quam tamen nos diligenter frequentamus & aduersarij negligunt. Tametsi enim in lib. de ritu Sacrament. ministrand. iubet Caluinus, vt concionator inter concionandum moneat, sursum cor esse habendum: tamen non vult præscriptis verbis recitari præfationem illam cum suis responsionibus, vt veteres faciebant, teste Cypriano in serm. de orat. Dom. & Augustino lib. de bono perseuer. cap. 13. & omnibus Græcis liturgiis, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & omnibus Latinis. Id quod etiam hoc tempore nos facimus.

RESPONDEO igitur: *Sursum corda*, non significare eleuationem ad locum corporalem; alioqui astrologi piissimi essent omnium hominum, qui semper versantur animo, & oculis inter sydera: sed eleuationem à rebus terrenis, & curis huius vitæ ad Deum, & res æternas, & diuinas. Vnde sacerdoti dicenti: *Sursum corda*, non respondetur, Habemus ad Firmamentum, sed, *Habemus ad Dominum.* Et certè, qui in hoc mundo Christum quærebant, vel in præsepi, vt tres Magi, vel in templo, vt ipsa Virgo Mater, vel in sepulchro, vt Magdalena; sursum cor habebant, quia illum quærebant, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Et potest fieri, vt quis dum terram intuetur, & cogitat, cor habeat sursum; & contrà, dum quis cœlum intuetur, & cogitat, cor habeat deorsum, si nimirum ille in terra cogitet Dei potentiam, quæ ibi relucet; hic autem in cœlo nihil cogitet, nisi naturam, & qualitates cœli. Sic igitur qui in Eucharistia Christum quærunt, & venerâtur, sursum cor habent, si de ipso Christo, non de negotiis huius vitæ, interim cogitent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE VERITATE CORPORIS DOMINI IN EVCHARISTIA EX TESTIMONIIS PATRVM.

LIBER SECVNDVS.

HACTENVS EX VERBO DEI CONTROVERSIAM DISPVTAVIMVS de præsentia corporis Domini in Eucharistia; nunc ex testimoniis veterum Patrum, qui ante hanc litem exortam floruerunt, eandem controuersiam disputare aggredimur. Nam etsi aduersarij, Patres contemnere soleant, tùm eos sibi aduersari non dubitent; in hac tamen quæstione aliquid eis tribuere videntur: certè laborant, quantum possunt, vt eos ad se pertrahant. Ioan. Caluinus in vltima admonitione ad VVestphalum: Constat, *inquit*, vetustos omnes scriptores, qui totis quinque seculis post Apostolos vixerunt, vno ore nobis patrocinari. *Petrus Martyr in præfatione suæ defensionis contra Gardinerum ad Reginam Angliæ, iactat se defendere sententiam Patrum Græcorum, & Latinorum veterum de Eucharistia. Petrus Boquinus initio libri de Cœna Domini contra Hesbusium dicit, nullam esse rationem certiorem, & breuiorem inueniendæ veritatis, in hac de qua agimus controuersia, quàm insistendo vestigiis antiquorum Patrum.*

Nos igitur, vt apertissimè, & breuissimè (quantum rei magnitudo patietur) intelligamus, quid Patres senserint, singulos seorsim excutiemus ordine ætatis, quo in Ecclesia floruerunt: ac in singulis quatuor considerabimus. PRIMO, *quid ipsi doceant pro Catholica veritate.* SECVNDO, *quid ad ea respondeant aduersarij.* TERTIO, *quid ex iisdem contra nos illi adferant.* QVARTO, *quid ad ea sit respondendum.*

Est autem illud OBSERVANDVM, *testimonia Patrum, non quidem æquari per se Scripturarum testimoniis: tamen ex iis apertè cognosci, quæ fuerit sententia, & fides eius Ecclesiæ, quam omnes fatemur veram Christi Ecclesiam fuisse, & veram de Sacramentis fidem, ac doctrinam habuisse: quocirca ex illis colligitur argumentum firmissimum, & infallibile pro veritate. Vnde* AVGVSTINVS, *lib. 3. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 7. cùm attulisset Patrum testimonia quædam, vt Cypriani, & Hieronymi pro peccato originali.* Hæc, *inquit*, non ideò commemoraui, quòd disputatorum quorumlibet sententiis tanquam canonica auctoritate nitamur; sed vt appareat ab initio, vsque ad præsens tempus, quo nouitas ista orta est, hoc apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum, vt, &c.

CAPVT PRIMVM.

PRIMA ætas Ecclesiæ ab anno Domini I. vsque ad C.

Testimonium discipulorum S. Andreæ Apostoli.

PRIMO igitur excutienda sunt testimonia eorum qui Apostolos viderunt, & audierunt, quæ fuit prima ætas Ecclesiæ. Ac PRIMVM occurrit liber passionis S. ANDREÆ Apostoli scriptus ab eius discipulis, qui passioni interfuerunt. Hunc librum legitimum esse satis constat; tum, quia nulli (quod sciam) adhuc in quæstionem eius auctoritatem vocârunt; tum, quia reuera nihil continet, quod nouitatem redoleat; tum, quia genus passionis S. Andreæ, & illa eius verba: *Salue sancta crux*, in tota Ecclesia celeberrima ex hoc libro sine dubitatione sumpta sunt: tum denique, quia Ioannes à Louanio in sua censura de passionibus Sanctorum, quæ habetur in Martyrologio Molani, hunc librum omnibus modis legendum censet; & idem indicauit vir grauissimus Aloysius Lipomanus, qui ex probatis auctoribus vitas sanctorum descripsit; vt omittam quod in Breuiario Romano nuper recognito, ac repurgato, suum locum habet passio S. Andreæ ex hoc libro.

In eo igitur libro habetur hæc verba Apostoli Andreæ: *Ego omnipotenti Deo immaculatum agnum quotidie sacrifico.* Et infrà: *Qui cùm sit verè sacrificatus, & verè à populo carnes eius manducatæ, integer perseuerat, & viuus.* In quibus verbis, illud (*Verè manducatæ*) excludit mâducationem in solo signo, aut spiritu. Ac præterea paulò infrà cùm Aegeas miraretur, ac peteret sibi explicari, quomodo posset fieri, vt agnus verè manducatus, integer & viuus maneret, & sanctus Andreas recusaret homini Ethnico mysterium explicare: & ille instaret, ac per tormenta cogere vellet Apostolũ; tandem Apostolus subiunxit, fieri non posse vllo modo, vt sine fide in Christum, ad huius mysterij notitiã peruenire. At certè si nihil est Eucharistia, nisi panis significans Christum, non erat difficile etiam sine fide intelligere, quomodo Christus in signo manducatus,

tus, integer perseueret. Nam si in pane imprimatur imago Principis alicuius, certè sine vlla sua læsione comedi poterit princeps ille in sua imagine; nec vlla difficultas est in hac re intelligenda. Ad hunc locum non vidi vllam responsionẽ hæreticorum.

CAPVT SECVNDVM.

Testimonium Ignatij.

SECVNDVS auctor Apostolorum tempore est S. IGNATIVS, de cuius epistolis dubitari non potest, cùm eæ citentur ab Eusebio, Athanasio, Hieronymo, Theodoretõ, & aliis veteribus frequentissime. Is ergo in epist. ad Smyrnenses (vt citat Theodoretus dial. 3.) hic ait: *Eucharistias, & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitauit.*

AD hunc locum Beza respondet in Dialogo Cyclops, fateri se veram carnem Christi nobis dari fide manducandam. At Ignatius non dicit, carnem Christi nobis dari quocunque modo; sed dicit Eucharistiã esse carnem Christi. Petrus Boquinus in lib. de Cœna Domini, respondet Ignatiũ differere contra eos, qui negabant Christum habuisse veram carnem: & ex Eucharistia argumentum duxisse, quia si Christus non habuit veram carnem, non potest Eucharistia esse caro vera: id est, signum, seu symbolum veræ carnis.

AT contra, nam Ignatius dicit, hæreticos illos cõtra quos agit, omninò repudiasse Eucharistiam; ne fateri cogerentur, Christum habuisse veram carnem, si Eucharistiam, quę est ipsa caro Christi, admisissent. OBSERVANDVM enim est, hæreticos illos (vt ex ipsa epistola ad Smyrnenses patet) docuisse Christum potatiue natum, passum, mortuum, resurrexisse: ac per hoc non negasse Christum habuisse carnem aliquam visibilem, & apparentem, sed negasse habuisse eum veram carnem humanam. Ex quo sequitur, vt nõ debuerint repudiare imagines, & figuras carnis Christi, sed solùm ipsam veram carnem. Nam corpora humana apparentia depingi possunt, & figuris exprimi, licet vere humana non sint, vt patet de imaginibus Angelorum. Ergo hæretici illi non negabant Eucharistiam significare posse carnem Christi, sed negabant esse carnem Christi (vt Ignatius differè dicit) ne videlicet cogerentur admittere, Christum habuisse veram carnem. Reprehenduntur autem ab Ignatio: igitur Ignatius contrarium sentiebat, nempe Eucharistiam esse vere, & proprie Christi carnem. Habentur alia loca in epist. ad Romanos & in epist. ad Ephes. sed facilius eludi possunt.

PORRO ex Ignatio obiicit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum 1. parte, obiecto 149. illa verba ex epistola ad Philadelphienses: *Rogo vos, vt instetis vni fidei, vni prædicationi, vna Eucharistia vtentes: vna est caro Domini Iesu, & vnus eius sanguis, qui pro nobis effusus est: vnus etiam panis pro omnibus confractus, & vnus calix totius Ecclesiæ.* Notat enim Petrus Martyr Ignatium distinguere panem, & calicem, à carne, & sanguine Christi, cùm dicat: *Vna caro, vnus sanguis: vnus etiam panis, vnus calix.* Ex quo sequi videtur, vt in Sacramento non sit nisi panis, & vinum, quæ tamen carnẽ, & sanguinem, quæ sunt res Sacramenti, significent. Addit etiam argumentũ ex nomine panis, & fractionis, quæ non conueniunt propriè, nisi vero pani.

RESPONDEO; Quod attinet ad nomina panis, & fractionis, non esse faciendam nouam quæstionem, cùm sint ista ipsa vocabula Pauli, 1. Cor. 10. *Panis, quem frangimus, &c.* de quibus suprà diximus. Quod autem pertinet ad illam distinctionem carnis, & sanguinis à pane, & calice, dico Ignatium distinguere carnem, vt in cruce passam, & sanguinem, vt in cruce fusum a Sacramento Eucharistiæ; & rectissimè. Sacramentum enim Eucharistiæ, siue contineat vere (vt nos credimus) Christi carnem, siue non contineat, est signum repræsentans carnem Christi, vt morientem in cruce, & sanguinem, vt in cruce effusum, & proindè distinguitur ab illis. Vult autem eo loco Ignatius horrari ad vnitatem, & charitatem cõsectandam, & ad schismata, & hæreses fugiendas. Itaque monet vt in vna fide maneãt, eidem prædicationi dent operam, & vna vtantur Eucharistia, id est, simul communicent, non faciant schismata, non erigant cõtraria altaria. Probat autem debere eos simul communicare, quia vnũ est Sacramentum Eucharistiæ: vnum autem Sacramentum esse, probat, quia vna est caro Christi, & vnus sanguis. Quæ probatio efficax esset, etiamsi hoc Sacramentum significaret tantùm carnem Christi, vt aduersarij volunt: sed est efficacior, si Sacramentum non tantùm significet, sed etiam verè cõtineat Christi carnem.

CAPVT TERTIVM.

Testimonium Dionysij Areopagitæ.

DIONYSIVM AREOPAGITAM Apostolorum tempore floruisse nemo dubitauit: libros qui ei adscribuntur, negant hæretici illius Dionysij esse, & nos alibi probauimus esse. Sed hoc loco supersedendum est hoc labore, quia Petrus Martyr non solum admittit, eos libros esse alicuius antiqui Patris, sed etiam argumẽtum inde petere audet pro suo errore. Et præterea cùm citetur hic auctor tanquam antiquus & venerabilis Pater à S. Gregorio hom. 34. in Euangelia; necesse est omnino visitle illum in primis quinque seculis, quæ à Caluino recipiuntur. Nam I. Gregorio, qui ante annos mille floruit, fuit hic auctor antiquus, & venerabilis Pater, quid erit nobis?

Ille igitur auctor in libro de hierarchia Ecclesiast. cap. 3. parte 3. præter alia multa, quæ de hoc Sacramento dicit, ita ipsum alloquitur: *O diuinissimum, & sacrosanctum Sacramentum, obducta tibi significantium signorum operimenta dignanter aperi, & perspicuè nobis fac appareas: nostrosque spirituales oculos, singulari, & aperto tuæ lucis fulgore imple.* Hęc ille. At eiusmodi inuocatio stultissima, & impiè refertur ad Sacramentum, si solùm esset panis triticeus, non autem panis cœlestis viuus, & diuinus.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, parte 1. obiecto 150. Dionysium apostrophen fecisse ad rem significatam, id est, ad ipsum Christum, qui per symbola panis, & vini repræsentatur: *Quem admodum in templis Papistarum, inquit ipse, videas procumbere homines ante signa, & statuas, & ad illas exclamare quasi aut B. Virgo, aut Petrus, & Paulus præsens esset.*

AT bis peccat in hac responsione Pseudomartyr. PRIMO, quia se ipse damnat cum ceteris Sacramẽtariis qui acerrimè reprehẽdere solẽt, & idololatriæ accusare Catholicos, quòd orent ante imagines, aut venerabile Sacramentum: nunc enim vsum istum ipse defendit, dum eum sanctissimo Patri tribuit. SECVNDO peccat, quòd nõ aduertit, aliud esse ante imagines inuocare Christum, vel Sanctos quos imagines repræsentant, quod Catholici rectè faciunt: aliud inuocare

Universidad de Deusto
Biblioteca

uocare ipsas imagines, quod Catholici non faciunt, nec potest nisi stultè, & impiè fieri. Dionysius autem ipsum inuocat Sacramẽtum, atque ab ipso petit, quæ a solo Deo rectè peti possunt: existimauit igitur in Sacramento verè Christum ipsum Deum, & hominem contineri, immò ipsum Christum vnà cum externis symbolis Sacramentum esse.

Idem Dionysius ibidem, sed paulò inferius: *Pontifex*, inquit, *quod hostiam salutarem, quæ supra ipsum est, fitet, se excusat ad ipsum exclamans; Tu dixisti, Hoc facite, &c.* At certè purus panis non supra nos est; neque esset opus vlla excusatione, si merum panem tractare debemus, etiamsi is Christum significaret: alioqui debuissent etiam Aaronici sacerdotes se excusare, quòd indigni essent, qui tangerent oues, & boues illos, quod ridiculum est.

Audiamus nunc quid ipse pro se adferat ex Dionysio. Adfert igitur illa verba ex eodem cap. 3. parte 3. *Pontifex opertum panem & indiuiduum aperit, & in frusta concidit.*

RESPONDEO; Miram esse aduersariorum importunitatem, qui si in vno, vel altero Patre legant Eucharistiam vocari panem, statim clamant, Eucharistiam nihil esse, nisi panem propriè dictum: & cùm in omnibus Patribus in infinitis locis legant Eucharistiam esse corpus Christi, tamen non volunt admittere corpus vllo in loco propriè accipi. Dico igitur panem vocari Eucharistiam, sed panem cœlestem, & diuinum, non triticeum: nam paulò ante (vt diximus) idem Dionysius scribit eum panem esse hostiam ipso Pontifice longè digniorem, ita vt excusatione illi opus sit, quòd rem tam eximiam tractare audeat.

CAPVT IIII.

Secunda ætas Ecclesiæ ab anno Domini C. ad CC. Testimonium Iustini.

POST Apostolorum discipulos in SECVNDA ætate Ecclesiæ tres habemus testes insignes, & indubitatos, Iustinum Martyrem, Pium I. Pontificẽ, & Irenæũ. IVSTINVS igitur Martyr in Apologia 2. ad Antoninum Imperatorem, sic loquitur de Eucharistia. ὁ γὰρ οὐ κατὰ τὸν ἄρτον, οὐδὲ κατὰ τὸν οἶνον ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλὰ τρόπον διὰ λόγου θεοῦ σαρκοποιηθέντα Ἰησοῦν χριστὸν τὸν σωτῆρα ἡμῶν καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ὁμοίως καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφὴν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τὸ σαρκοποιηθὲν Ἰησοῦ & σὰρξ καὶ αἷμα, ἐδιδάχθημεν εἶναι. *Non enim vt communem panem, neque communem potum hæc sumimus, sed quemadmodum per verbum Dei incarnatus Iesus Christus Saluator noster, & carnem, & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam per preces verbi Dei ab ipso Eucharistiam factum cibum, ex quo sanguis, & carnes nostræ per mutationem aluntur, illius incarnati Iesu, & carnem, & sanguinem esse edocti sumus.* Hæc ad verbum ex Græco interpretatus sum; quia queri solent hæretici sæpenumerò de interpretationibus Catholicorum. Solùm ambigi posset de illa voce: *Eucharistiam factum*; nam Græca vox, Εὐχαριστηθέισαν, significare potest, super quem gratiæ actæ sunt, vel barbaro vocabulo, Eucharistizatum, vel (vt nos reddidimus) *Eucharistiam factum*. Sed non refert quidquam hoc ad rem propositam.

Ex hoc igitur loco duobus modis colligitur sensisse Iustinum, veram Christi carnem propriè in Eucharistia contineri. PRIMO ex eo, quod simpliciter asserit panem Eucharistiæ non esse communem panem, sed carnem Christi: neque vllam mentionem facit tropi, aut figuræ alicuius. Nam si Eucharistia esset significatiuè caro Christi; & non realiter, id Iustinus omninò dicere debuisset: scribebat enim Apologiam pro Christianis, quibus præter alia crimina obiiciebatur manducatio carnium humanarum in sacris, vt patet ex Tertulliano in Apologetico, capite septimo, & ex Minutio Felice in Octauio: & quod maximum est, ex Athenagora, qui in Apologia ad eundem Antoninum tria crimina refellit falsò Christianis obiecta; quòd Deum non esse crederent; quòd humanis carnibus vescerentur; quòd promiscuo concubitu vterentur. Certè enim ad hoc abolendum crimen omninò dicendum fuit Christi carnem à Christianis non comedi, nisi significatiuè. Et etiamsi id crimen non fuisset Christianis obiectum, stultus fuisset Iustinus, si absque vlla necessitate mysteria religionis facillima ipse incredibilia suis verbis fecisset, ad ethnicum Imperatorem scribens.

SECVNDO, id colligimus ex comparatione Eucharistiæ, quam facit Iustinus cum mysterio Incarnationis. Vt enim doceret non temerè Christianos credere panem fieri carnẽ, adducit in medium aliud mysterium æquè difficile: qua enim potentia fieri potuit, vt Deus incarnaretur, eadem fieri potuisse dicit, vt panis fieret caro. Vbi nisi reipsa velit affirmare, panem fieri carnem, sed solùm significatiuè; frustrà adducit exemplum Incarnationis: nullũ enim est miraculum facere, vt panis significet corpus Christi.

Vtrumque argumẽtum soluere nititur Petrus Martyr, & contrarium etiam colligere ex hoc loco Iustini libro contra Gardinerum, obiecto 13. & 151. Ad PRIMVM nostrum respondet, Iustinum non dixisse panem Eucharistiæ esse figuram corporis Christi, sed dixisse esse ipsum corpus, quia ita inter se loqui solebant Christiani eo tempore, nec fuisse periculum, ne ethnici putarent nos verè, & propriè comedere carnem Christi, tum quia dixerat Iustinus, panem, & vinum proponi in sacra mensa; tum quia poterant facilè Gentiles colligere, verba illa Christi: *Hoc est corpus meum*, à Iustino citata, esse intelligenda Sacramentaliter; tum denique quia Iustinus dicebat, non cuiusuis hominis carnem à Christianis manducari, sed solius Christi, qui iam resurrexerat, & in cœlum ascenderat.

AT Petrus Martyr multa dicendo, nihil dicit. Nam etiamsi Christiani ita inter se loquerentur, tamen debuit defensor Christianorum Imperatori ethnico, & imperito rerum nostrarum, explicare tropum in illis verbis constitutum; alioqui non tollebat, sed augebat suspitionem criminis Christianis obiecti. DEINDE, etiamsi Iustinus dixerit, panem, & vinum proponi in sacra mensa; tamen addidit, post mysticas preces non esse amplius panem, & vinum commune, sed ipsam carnem, & sanguinem Christi. Et ridiculum est debuisse, vel potuisse Imperatorem ethnicum per se intelligere verba Christi esse accipienda Sacramentaliter: vnde enim id colligeret homo Gentilis, qui neque an Sacramenta essent, audiuerat? Opinatur fortasse Petrus Martyr Imperatorem illum versatum fuisse in schola Caluinistarum, vt statim ad tropos omnia reuocaret. DENIQVE, quod additur de Christi resurrectione non tam explicat, quàm implicat magis difficultatem, & sine vlla caussa reddit fidem nostram homini Gentili prorsus incredibilem. Itaque insolubile manet hoc dilemma; Aut poterat Iustinus verè dicere, carnem

nem Christi à Christianis solùm in signo manducari, aut non poterat: si poterat, præuaricator fuit caussæ Christianæ; nam odiosissimam reddidit fidem, & auxit criminum suspicionem, cùm posset vno verbo & fidem probabilem facere, & crimen diluere: si non poterat, certè ideò non poterat, quia verè, & non in signo tantùm datur nobis comedenda Christi caro.

AD SECVNDVM nostrum argumentum respondet Martyr, Iustinum ideò explicuisse Eucharistiam exemplo Incarnationis, vt ostenderet contra hæreticos Marcionistas nos verã Christi carnem per fidem accipere. Nam si Christus non assumpsisset per Incarnationem veram carnem, sed simulatam, & fictam, vt Marcionitæ, & Valentiniani hæretici dicebant, non esset Eucharistia signum veræ curnis, neque nos veram carnem participaremus.

AT non probat hoc loco Iustinus Incarnationem ex Eucharistia, sed è contrario, Eucharistiam ex Incarnatione. PRAETEREA Iustinus hoc loco non scribit contra hæreticos, nec mentionem eorum facit, sed persuadere vult Imperatori non esse impossibile mysterium Eucharistiæ apud eos, qui credunt mysterium Incarnationis. ADDE, quòd Imperatores, & ceteri ethnici tantùm aberãt ab opinione Marcionis, vt nihil dubitarent Christum habuisse veram carnem, cùm id perpetuò Christianis obiicerent, Christum à Pilato verè crucifixum, & necatum fuisse: nulla ergo fuit caussa, cur Iustinus exemplum Incarnationis adferret ad probãdum Christum habuisse veram carnem. PRAETEREA, si Eucharistia nihil esset nisi panis significans carnem Christi, nihil inde concluderetur contra Marcionem: nam diceret ille Christum habuisse carnem phantasticam, & apparentem, & eam significari per Eucharistiam; ideò veteres non probant ex signo isto Eucharistiæ, Christum habuisse veram carnem, sed probant ex communi sententia, & fide Ecclesiæ, quæ erat, Eucharistiam esse verè carnem Saluatoris. Quocirca (vt dicit Ignatius) hæretici illi simpliciter repudiabant Eucharistiam. DENIQVE, Iustinus comparat Eucharistiam cum Incarnatione, quoad modum, quo vtrumque factum est: dicit enim eo modo per preces verbi Dei panem fieri Eucharistiam, & tunc esse carnem Christi; quomodo per verbum Dei, id est, per virtutem, seu imperium Dei, Incarnatio facta est. At si Eucharistia non esset corpus Christi, nisi significatiuè, non esset opus vlla prece consecratoria, sed satis esset prima institutio Christi: vnde etiam Caluinistæ nullam adhibent consecrationem. Ergo Iustinus, qui scribit panem Eucharistiæ fieri corpus Christi per preces verbi Dei, credebat Eucharistiam non esse solam figuram, sed reipsa corpus Christi.

Quod autem Martyr cauillatur, consecrationem apud nos non fieri prece, sed verbis illis: *Hoc est corpus meum*; id mihi leue est, quia (vt suprà sæpè ostendimus) sancti Patres vocant mysticas preces omnium Sacramentorum formas, etiamsi non videantur habere formam precum; quia omnes illæ formæ, quocunque modo pronuncientur, continent inuocationem Dei, cuius virtute Sacramenta, & eorum effectus producuntur.

Videamus nunc quid Petrus Pseudomartyr adferat pro suo errore ex vero Martyre Iustino. Duo igitur argumenta profert. VNVM, ex hoc ipso loco à nobis citato, quod Iustinus dicat, panem Eucharistiæ ali corpora nostra: hinc enim colligit verum esse panem in Eucharistia, non autem corpus Christi, nisi significatiuè; non enim corpore Christi aluntur corpora nostra, sed animi tantùm. Eandem obiectionem facit Boquinus in libro de cœna Domini. Sed Petrus Martyr proponit ALTERVM ex Dialogo cum Triphone, vbi Eucharistiam vocat Iustinus panem, & poculum.

SED hoc posterius iam suprà refutatum est. Ad illud prius respondeo dupliciter. PRIMO illa verba: (*Ex quo carnes nostræ per mutationem aluntur*) esse periphrasim *panis*, ex quo conficitur Eucharistia, vt sit sensus; Cibus ille, ex quo carnes nostræ ali solent, cùm prece mystica consecratur, efficitur corpus Christi. Neque obstat, quod Iustinus prius meminerit consecrationis, quàm dicat ex eo cibo ali carnes nostras: nam non dicit ipse, ex pane consecrato ali carnes nostras, vt aduersarius contendit, sed dicit, per consecrationem cibum illũ, ex quo carnes nostræ aluntur, fieri corpus Christi.

SECVNDO respondeo, non esse nouum apud veteres, ac præsertim Irenæum, Hilarium Nyssenum, Cyrillum, & alios, vt Eucharistia dicatur alere corpora nostra. Sed non intelligunt Patres, cùm hoc dicunt, Eucharistia nutriri, vel augeri mortalem substantiam corporis nostri; sic enim facerent Eucharistiam cibum ventris, non mentis; quo nihil absurdius fingi potest: sed intelligunt, vt posteà videbimus, per Eucharistiam ali corpora nostra ad immortalitatem, id est, suscipere ex contactu carnis Christi vim quandam, seu dispositionem ad gloriosam resurrectionem, & viram immortalem; id quod ex verbis illis deducunt, Ioan. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Sed de Iustino hactenus.

CAPVT QVINTVM.

Testimonium Pij I. Papæ.

NAM verò PIVS Papa I. qui eodem tempore sedit in Pontificatu, quo Iustinus florebat, statuit pœnam satis grauem in eos, quorum negligentia aliquid Dominici sanguinis in terram, vel etiam super ipsum altare decideret: iussitque locum lambi, radi, &c. vt patet ex Gratiano de consecrat. distinct. 2. can. Si per negligentiam. & ex lib. 1. decreti Iuonis, & lib. 5. Burckhardi. Quamuis autem non habeamus nunc epistolam ipsam Pontificis, tamen satis probabile reddit hoc testimonium, tum auctoritas Iuonis, Burckhardi, & Gratiani: tum etiam, quod legamus in Tertulliano, Origene, Cyrillo, & aliis, qui proximi fuerunt iis temporibus, summam diligentiam adhiberi solitam in Ecclesia, ne quid Sacramenti huius vllo modo in terram decideret. Testimonia Tertulliani, Origenis, & Cyrilli, infra suo loco ponentur.

Porrò ista cautio argumẽtum est euidens fidei antiquorum. Si enim panis Eucharistiæ non esset corpus Christi, nisi repræsentatiuè; non esset adhibenda maior diligentia, ne caderet in terram, quàm ea fit, quam adhibemus, ne sacra biblia in terram cadant, aut imago aliqua Christi, aut aqua Baptismi, aut quam adhibebant Hebræi in conseruando Manna, aut Agno Paschali. Quis autem audiuit vnquam debere lambi, aut radi terram, vbi cecidisset codex Euangelij, aut imago, aut Manna, aut aqua Baptismi? Ad hoc testimonium, non legi aduersariorum responsum.

CAPVT

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT VI.

Testimonium Irenæi.

EQVITVR IRENÆVS, qui eodem seculo floruit, quo Iustinus, licet paulò posterius. Is igitur in libro 4. contra hæreses, c. 34. disputans contra hæreticos, qui negabant Christum esse Filium Creatoris, & Creatorem mundi huius, ita loquitur: *Quomodo autem constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicant, id est, Verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, dat primùm quidē fœnum, pòst deinde spicam, deinde plenum triticum in spica?* Ex hoc loco nos tale argumentum facimus. Irenæus probat Christum esse Creatorem, ex eo, quòd panis per consecrationem fit corpus Christi: igitur credebat reipsa, & non sola significatione mutari panem in corpus Christi; nam mutatio realis requirit planè omnipotentiam Creatoris, non autem impositio nouæ significationis.

Respondet ad hoc argumẽtum Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 62. & 157. Irenæum non probare Christum esse Filium Creatoris, vel Creatorem ex transmutatione panis in corpus suum, sed ex eo, quod vtitur pane ad corpus suum significandum, & quia Patri gratias agit, cum pane illo vtitur: non enim decebat, vt Filius illius Dei, qui est contrarius Creatori, vteretur rebus aduersarij sui, & de illis Patri suo gratias ageret.

AT contrà; nam IN PRIMIS argumentum ex vsu rerum Creatoris fecerat Irenæus in proximis verbis superioribus: dixerat enim solam Ecclesiam rectè offerre Deo oblationem cum gratiarum actione ex creatura eius; hæreticos autem offerre non posse, cùm non agnoscant eum esse Creatorem. Quid ergo opus erat, vt rursus idem argumentum repeteret? ADDE, quòd illa verba: *Quomodo autem constabit eis, &c.* indicant nouum argumentum inchoari; alioqui dixisset; Quomodo enim, si hæc ratio ad argumentum præcedens pertineret? DEINDE, Irenæus hoc loco ex Eucharistia probat Christũ non solùm esse Filium Creatoris, sed etiam ipsum Creatorem, cùm ait, non posse constare panem Eucharistiæ esse corpus Domini sui, nisi fateantur ipsum esse Verbum illud, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, &c. At hoc argumentum nihil concludit, nisi ponamus veram, & realem mutationem in pane fieri. Posset enim Christus vti pane ad corpus suum significandum, etiamsi non esset Creator illius panis; quemadmodum nos vtimur hedera, quam non creauimus, ad vinum designandum. Immò nec probat hoc argumentum Christum esse Filium Creatoris: potest enim vti rebus Creatoris etiam is, qui non est Filius Creatoris. Si quid autem probat, id solum est, Christum non esse aduersarium Creatoris; nec enim vteretur rebus aduersarij sui. At Irenæus Filium Creatoris, & Creatorem affirmat esse Christum ex hac mutatione panis in corpus suum.

SECVNDVM testimonium est in eodem capite in illis verbis: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur?* Et paulò infrà: *Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena, & cœlesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.*

Ex his verbis tria argumenta colligimus. PRIMVM est: Corpora nostra incorruptibilia fiunt, quia aluntur corpore Christi: ergo corpus Christi non solùm animis percipitur, sed etiam corpore ex Irenæi sententia. At corpus non potest in cœlum conscendere, vt ibi gustet Christi carnem; ergo verè præsens est in Eucharistia ipsa Christi caro. SECVNDVM est: Panis terrenus post inuocationem Dei, seu mysticas preces, non est amplius communis panis, sed est cibus constans duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti. Non potest autem res illa cœlestis esse, nisi corpus Christi; igitur verè est in Eucharistia corpus Christi. TERTIVM: Ita panis mutatur ex terreno in cœlestem per inuocationem Dei, sicut corpora nostra mutabuntur per Eucharistiam ex mortalibus in immortalia. Sed corpora nostra reipsa fient immortalia, non autem sola significatione: igitur panis terrenus reipsa fit corpus Christi, non sola significatione.

Ad omnia respondere conantur hæretici. Ad PRIMVM Beza respondet in Cyclope, per Eucharistiam corpora fieri immortalia, quia per eam fide coniungimur ipsissimo corpori Christi, ex quo tam animus, quam corpus viuificatur. Paulò planiùs id explicat Petrus Martyr, libro contra Gardinerum, obiecto 151. vbi dicit, per Eucharistiam corpora nostra fieri immortalia, quia per eam fide apprehendimus Christum; ex ea fide renouatur anima; ea renouatio redundat in corpus, illúdque facit paulatim aptum instrumentum Dei, & vitæ æternæ capax.

AT contrà. NAM Irenæus (vt aduersarij fatentur) contendit probare hæreticis sui temporis veram carnis nostræ resurrectionem aliquando futuram; idque probat, quia ipsa caro nostra per Eucharistiam coniungitur immortali, & viuificatrici Christi carni. At si esset vera aduersariorum sententia, Irenæi argumentum vel nihil concluderet, vel certè esset superuacaneum. Nam qui negant resurrectionem carnis, non admittunt illam redundantiam gratiæ ex anima in corpus, in qua ponit Petrus Martyr totam vim argumenti Irenæi; neque admittent, quod dicit Beza, Christi corpus animo apprehensum, animam & corpus viuificare; immò dicent inde sequi, corpus non viuificari, sed solam animam, cùm illa sola Christum apprehendat. DEINDE, quid erat opus vrgere tantopere Eucharistiam ad probandam resurrectionem, quod Irenæus facit, tum hoc loco, tum lib. 5. & alibi? Nam satis erat dicere, Christum per fidem apprehensum viuificaturum animas, & corpora nostra: impertinens autem est; vnde excitetur illa fides, vtrum sumptione Eucharistiæ, aut Baptismi, aut solo Dei verbo; aut aliquo miraculo; ista enim omnia nihil sunt apud aduersarios, nisi instrumenta excitandæ fidei.

Ad SECVNDVM respondet Martyr, libro contra Gardinerum, obiecto 152. & 153. Eucharistiam vocari panem non communem, quia est Sacramẽtum quoddam, proinde panem sacrum non vulgarem dici debere. Constare autem, ait, re terrena, & cœlesti, id est, symbolo, & re significata; licet res significata procul absit, sine pane, & sanctificatione. Est enim panis res terrena, sanctificatio autem, qua panis Sacramentum efficitur, res est cælestis.

Vtraque absurda est explicatio: ac PRIMVM rem terrenam esse symbola, rem cœlestem esse rem significatam, sed absentem, nullo modo fieri potest. Nã nihil constare dicitur ex eo, quod in ipso non est. Eucharistiam autẽ constare dicit Irenæus ex duabus rebus, terrena

terrena vna, altera cœlesti; vult ergo vtramque rem esse in ipsa Eucharistia.

Respondet Martyr, omninò constare posse aliquid ex eo, quod in ipso non est: *Nam sermo noster*, inquit, *constat ex voce, & re significata: & tamen res significata sæpe longissimè abest à voce. Præterea Paulus dicit, Sacramenta veteris Testamenti constitisse ex symbolis, & corpore Christi: manducabat enim eandem escam nobiscum*, 1. Corinth. 10. *At corpus Christi tã procul aberat, vt ne natum quidem esset.*

Hic verò prodit suam imperitiã Petrus Martyr. Quis enim vnquã dixit, sermonem constare ex voce, & re significata? nónne relatiuè opponuntur signum, & res significata? quomodo igitur potest aliquid ex oppositis constare? fefellit eum fortasse, quod dici solet, sermonem constare ex voce, & significatione. Sed significatio in ipsa voce est; vt relatio in suo subiecto; ac proinde non potest ex ea probare Petrus Martyr aliquid constare ex eo, quod in ipso non est. Quod verò addit de Sacramentis veteribus ex Paulo, impudens mẽdacium est. Nusquam enim Paulus dixit, Sacramenta vetera constitisse ex symbolis, & corpore Christi: nec dixit Patres veteris Testamenti manducasse eandem escam nobiscum, vt suprà sæpius demonstrauimus.

Iam verò illa Altera expositio, qua per rem cœlestem intelligunt consecrationem, siue sanctificationẽ, æquè facilè refelli potest. Nam nullã ipsi agnoscunt veram consecrationem panis: quam enim nos adhibemus, incantationem vocant; sed solum illis consecratio est panem deputari à Deo ad Sacramenti vsum, id est; vt repræsentet corpus Christi: quæ consecratio nihil reale ponit in pane, sed merum respectum rationis. Porrò Irenæus de rebus loquitur, non de entibus rationis, cum dicit Eucharistiam constare duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti. Et confirmatur argumentum ex ipso aduersariorum testimonio. Nam cum quæritur, quid sit res terrena, & nos dicimus esse accidentia panis sensibilia, illi clamant, rem terrenam debere esse substantiam, non sola accidentia. Si ergo res terrena vt verè dici possit res, debet esse substantia; res cælestis, vt res verè dici possit, nónne debet esse etiam substantia? quomodo igitur exponunt per rem cœlestem, cõsecrationem, quę in re nihil est? Præterea nemo ita loquitur de aliis Sacramẽtis, vt dicat aquam Baptismi constare duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti; & tamen aqua Baptismi, symbolum est Sacramenti, vt panis Eucharistiæ. Denique consecratio non habet eam vim, quam tribuit Irenęus rei cœlesti in Eucharistia: ipse enim vult Eucharistiam, quia re cœlesti constat, facere corpora nostra immortalia ex mortalibus. At non habet sola consecratio istam virtutem, & præsertim secundum aduersarios, qui nullam vim tribuunt Sacramentis, nisi ad fidem excitandam repræsentando. Vera igitur expositio est, rem terrenam esse id, quod sensu percipitur in Eucharistia (illud enim etsi reuera substantia non sit; tamen vera res, & verè terrena est, alioqui sensibus corporalibus apprehendi non posset) rem cœlestem esse id, quod creditur; nimirum Christi corpus glorioſum, & immortale.

Ad TERTIVM nostrum argumentum respondet Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 152. ex verbis Irenæi colligi contrarium eius, quod nos volumus. Ille enim dicit, sic mutari panem per consecrationem, & ex communi fieri sactum, & cœlestẽ, quomodo per ipsam Eucharistiam corpora nostra fiunt immortalia ex mortalibus. At nostra corpora nõ mutantur substantialiter, sed accidentaliter tantum: ergo & panis ille non mutatur nisi accidentaliter? quia nimirum fit Sacramentum religionis, cum antea cibus esset tantum vulgaris.

Respondeo dupliciter. PRIMO, quæ adferuntur vt similia, debere esse similia in re, de qua disputatur, non autem in omnibus. Volebat autem Irenæus ostendere, corpora nostra verè resurgere, & fieri ex mortalibus immortalia: id ostendit hac similitudine; Sicut panis communis, & proinde corruptibilis per consecrationem fit panis cœlestis, & incorruptibilis, ita corpora nostra corruptibilia per Eucharistiæ perceptionem fiunt incorruptibilia. In qua similitudine id requiritur, & sufficit, vt sicut corpora nostra verè mutantur, & fiunt incorruptibilia ex corruptibilibus; ita panis ille communis vere mutetur, & fiat incorruptibilis: vtrum autem id fiat per mutationem substantiæ, aut accidentium, impertinés est, vt patet.

SECVNDO tamen respondeo cum Ioan. à Louanio in lib. de Eucharist. Irenæum loqui de mutatione substantiali, tam panis, quàm etiam corporum nostrorum. Nam loquitur de mutatione, quæ fiet in resurrectione, quando pulueres, seu cineres corporum nostrorum mutabuntur in corpora humana glorioſa, & immortalia: id enim apertissimè Irenæus demonstrat lib. 5. cap. 2. Ibi enim cum dixisset non posse fieri, quin caro nostra resurgat immortalis, cùm nutriatur corpore, & sanguine Christi, rebus nimirum immortalibus; ita subiungit: *Et quemadmodum lignum vitis depositum in terra suo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & dissolutum, multiplex surgit per Spiritum Dei, & qui continet omnia, quæ deinde per sapientiam in vsum hominibus veniunt, & percipientia verbum Dei fiunt Eucharistia, quod est corpus, & sanguis Christi: sic & nostra corpora ex ea nutrita, & reposita in terram, & resoluta in ea, resurgent in suo tempore Verbo Dei resurrectionem eis donante, in gloriam Dei Patris.* Vbi pulchrè Irenæus cõparat corpora nostra cum grano tritici, quod in terra dissoluitur, & corrumpitur; virtutem autem Eucharistiæ cum spiritu illo, seu genitali virtute, quæ corruptum granum resurgere facit. Nam quemadmodum granum frumenti, etiamsi mutatum fuerit in putredinem; tamen propter illam vim genitalem, quam habet, resurgit in spicam: ita corpora nostra, quamuis in puluerem resoluantur, tamen propter virtutem receptam à communicatione carnis, & sanguinis Domini resurgunt glorioſa, & immortalia. Et hoc est etiã, quod Irenæus significat, cum ait, corpora nostra consistere, & augeri ex corpore, & sanguine Christi; quia nimirũ Eucharistia facit, vt corpora nostra non solùm non pereant, sed etiam vt resurgant aucta pluribus donis, quàm antea haberent: sicut etiã granum non resurgit simpliciter in granum, sed in spicam, id est, multiplicatum, & auctum.

Vnum argumentum ex Irenæo pro se adducit Petrus Martyr li. contra Gardin. obiecto 154. 156. 157. Nam Irenæus scribit, ipsum panẽ esse corpus Christi, quod non potest esse verum nisi tropice accipiendo corpus Christi, lib. 4. c. 32. *Eum*, inquit Irenæus, *qui est ex creatura panem accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est.* Et lib. eodem cap. 34. *Quomodo constabit eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini? &c.* Et libro eodem cap. 57. *Accipiens panem, suum corpus confitebatur.*

RESPONDEO, Irenæus non significat, panem simpliciter esse corpus Christi, sed panem, in quo gratiæ actæ sunt, id est, panem sanctificatum, & factum Eucharistiam, vt Iustinus loquebatur, τὸν

Universidad de Deusto
Biblioteca

ἐγκαινίσεως. Credibile enim omninò est, Irenæum eadem voce Græca vsum, quam interpres non potuit reddere vnica voce, sed per circumloquutionem expressit. Porrò, panis factus Eucharistia, verè, & propriè est corpus Christi. Similis loquutio esset, si quis diceret: Virga Moysis versa in draconem ambulabat, & comedebat: & aqua à Christo in vinum conuersa, colorem, & saporem vini habebat.

Profert etiam aliud argumentum Petrus Martyr ex eo, quod Irenæus dicit, corpore Christi ali, & augeri corpora nostra. Sed hoc iam est solutum.

CAPVT SEPTIMVM.

TERTIA ætas Ecclesiæ ab anno Domini CC. ad CCC.

Testimonium Tertulliani.

IN Tertia ætate habemus tres testes, Tertullianum, Origenem, Cyprianum. Tertullianus ad initium anni CC. floruit, & quamuis hæreticus fuerit Montanista in extrema ætate sua, tamen à nullo veterum Patrum reprehenditur hoc nomine, quòd errauerit circa Sacramentum Dominici corporis. Itaque potest ad testimonium dicendum, tanquam auctor antiquissimus, & doctus admitti, vt etiam eum admittunt hæretici huius temporis.

Isigitur in libr. 2. ad vxorem, cum hortaretur fœminas Christianas, vt non nuberent Gentilibus maritis, præter alia argumenta, quibus id persuadere nititur, vnum sumit ab Eucharistiæ communicatione. Nam aut oportebit clam marito sumere Eucharistiã, & hoc vix fieri poterit; aut illo sciente, & tum exponetur Sacramentum cõtemptui: *Non sciet*, inquit, *maritus quid secretò ante omnem cibum gustes: & si sciuerit, panem, non illum credit esse qui dicitur.* Hæc ille. Vbi Tertullianus satis apertè indicat Eucharistiam non esse panem materialem, licet id videatur esse Gentilibus, sed esse Christum.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 160. velle Tertullianum dicere, Gentiles non scire Eucharistiam esse Sacramẽtum, sed prophanum panem solummodo credere.

AT repugnat ratio Grammaticæ. Nam Tertullianus ait: *Et si sciuerit panem, non illum credit esse, qui dicitur.* non autem ait; Non illud credit esse, quod dicitur: certè Sacramentum est generis neutri, non masculini. Denique nulla difficultas erat, vel fœminæ Christianæ significandi panem illum esse sacrum, quod repræsentaret Christum; vel viro Gentili id credendi. Tertullianus autem loquitur de re, quam maritus Gentilis non facilè credere posset, nec tutò illi explicanda esset.

Idem Tertullianus in libro de corona militis, inter alios Christianos ritus ponit summam cautionẽ, quã adhibebant Christiani, ne aliquid Eucharistiæ in terram caderet: *Calicis*, inquit, *aut panis etiã nostri aliquid decuti in terram anxiè patimur.* Hæc ille. de quo argumento suprà diximus in testimonio S. Pij Papæ.

Idem Tertullianus in lib. de resurrect. carnis probat vere carnem resurrecturam, & non solã animam saluandam, ex eo, quòd omnia Sacramenta per corpus transeunt ad animã: *Caro*, inquit, *abluitur, vt anima emaculetur, caro ungitur, vt anima consecretur: caro corpore, & sanguine Christi vescitur, vt anima de Deo saginetur.*

Respondent Petrus Martyr loco citato, & Beza in Cyclope, & Boquinus in libro de cœna Domini, à Tertulliano vocari corpus Christi ipsum Sacramentum corporis, quia repræsentat per modum signi ipsum verum corpus Christi.

AT si ita est, argumentum Tertulliani concidit. Dicent enim hæretici, qui negabant veram resurrectionem, quòd sicut sola anima verum corpus Christi percipit, caro autem non ipsum corpus, sed eius figuram: ita solam animam verè, & propriè resurgere, carnem autem non verè & proprie, sed methaphoricè.

Idem denique in libro de idololatria reprehendẽs quosdam, qui artifices idolorum ad Sacerdotium, vel certè Diaconatum promouebant; *Prob scelus*, inquit, *semel Iudæi Christo manus intulerant, isti quotidie corpus eius lacessunt, ô manus præcidendæ, &c.* At certè non conferret Tertullianus crimen eorum, qui indigne tractant hoc Sacramentum, cum Christi crucifixione, nec manus illas præcidendas diceret, si tantùm putaret esse in Sacramento corporis Christi figuram. Nam etiamsi injuria imaginis refertur (vt suprà diximus) ad exemplar, tamen quando non fit ea intentione, vt lædatur exemplar, non est crimen vllo modo conferendum cum iniuria, quæ fit ipsi exemplari in se. Tertullianus autem non loquitur de illis, qui dedita opera, & vt Christum iniuria afficerent, Sacramentum eius violabant; sed de illis, qui cùm peccatores essent, audebant corpus Domini tractare, & porrigere communicaturis.

Sed videamus quid illi ex Tertulliano adferant. Tria igitur testimonia ex illo producunt. PRIMVM est lib. 1. contra Marcionem, paulò ante medium: *Sed ille*, inquit, *vsquenunc nec aquam reprobauit Creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos vngit, nec mellis & lactis societatem, quo suos infantat, nec panem, in quo ipsum corpus suum repræsentat.*

RESPONDEO, verbum Repræsentandi ambiguum est: significat enim præsentem rem aliquam facere, siue reipsa, siue in signo aliquo, vel imagine. Ac, vt omittam testimonia Ciceronis, & etiam sanctorum Patrum, qui frequenter vtuntur hac voce ad significandum rem aliquam verè, & propriè præsentem exhiberi: Tertullianus ipse vtriusq; significationis exẽpla præbere potest, libro 4. in Marcionem circa medium: *Itaque*, inquit, *iam repræsentans eum. Hic est Filius meus, &c.* vbi dicit Deum Patrem, qui aliquando promiserat Filium, eundem repræsentasse, cum ait in monte Thabor: *Hic est Filius meus.* vbi apertissimè vocat repræsentare, exhibere reipsa, & in li. contra Praxeam vocat Filium Patris repræsentatorem, quia reuera Pater est in Filio. Sed ipse idem in li. de pœniten. distinguit adulterium reipsa commissum, ab adulterio per concupiscentiam in mente repræsentatũ, vbi repræsentare est exhibere non reipsa, sed in imagine.

Cùm ergo vox ambigua sit, non potest rectè vllo modo colligi, Tertullianum loqui de representatione in signo, & non in re; immò contra potius, quia magis propriè dicitur repræsentari quod reipsa exhibetur, quàm quod solùm in signo: probabilius colligerut Tertullianum non loqui de repræsentatione, qua reipsa corpus Domini exhibetur.

Quare Petrus Martyr libro contra Gardin. obiecto 160. tractans hunc locum Tertulliani, fatetur non posse ex hoc solo loco aliquid certi concludi, sed oportere ex aliis locis, venari mentem Tertulliani, & remittit nos ad alium locum, quem nos paulò pòst exequemur.

SECVN

SECVNDVM testimonium proferunt, ex libr. 3. contra Marcionem, & ex libro contra Iudæos: nam eadem verba in vtroque libro habẽtur. Sic ergo Tertullianus in libro contra Iudæos, ait: *de hoc ligno Deus per Hieremiam insinuat, quod essetis dicturi: Venite mittamus lignum in panem eius. Vtique in corpus eius lignũ missum est: sic enim Christus reuelauit, panem corpus suum appellans, cuius retro corpus in panem Prophetes nunciauit.* Et rursus sic ait li. 3. in Marcionem: *Hoc lignum, & Hieremias tibi insinuat dicturis prædicans Iudæis: Venite mittamus lignum in panem eius, vtique in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quoque vestro reuelauit, panem corpus suum appellans, vt & hinc iam eum intelligas corporis sui figuram panis dedisse cuius retro corpus in panem Prophetes figurauit.*

RESPONDEO; hic locus Catholicis fauet, non hæreticis, si sententia Tertulliani diligenter considereturNam scribit ipse apud Hieremiam per panem intelligi corpus Christi, quod in ligno crucis affixũ fuit: atque addit, Christum ipsum ita explicuisse prophetiam Hieremiæ, cum de pane Eucharistiæ dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

Vbi necesse est per panem apud Hieremiam non accipere panem materialẽ, qui significet corpus Christi (vt hæretici loquuntur de pane Eucharistię) sequeretur enim panem fuisse crucifixum, non autem ipsum Christum, si ita acciperemus eo loco panem: sed accipere cogimur per panem ipsum verum Christi corpus, quod est panis vitæ. Itaque Hieremias loquitur quidem figuratè sed tropus non est in eo, quod panis dicatur corpus, quia sit corporis signum; sed in eo, quod corpus dicatur panis, quia nutrit animas nostras instar panis: vt etiam rectè expositum Lactantius lib. 4. diuin. Instit. cap. 18. vbi dicit, corpus Domini vocari panem à Hieremia, quia est cibus, & vita hominum, qui credunt in eum. Sed Christus per Tertullianum declarauit prophetiam Hieremiæ, cum ait de pane: *Hoc est corpus meum*; ergo Christus non de pane materiali dicit: *Hoc est meum*; sed de pane cœlesti, qui est verè corpus eius. Nam si Dominus de pane materiali dixisset: *Hoc est corpus meum*, sequeretur, panem materialem fuisse pro nobis crucifixum; de illo enim pane dixit: *Hoc est corpus meum*, secundum Tertullianum, de quo dixit Hieremias: *Mittamus lignũ in panem eius.* Quare ex sentẽtia Tertulliani, illud pronomen, Hoc, demonstrat quidem panem, sed panem cœlestẽ, vel certè demonstrat panem terrenum, non qui maneat, sed qui mutetur in corpus Christi, vt sensus sit eorum verborum (secundum Tertullianum) *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis, quem vobis porrigo, non est panis communis, sed est ipsum corpus meum: vel, Hoc, quod hactenus fuit panis cõmunis, iam est corpus meum.

Portò illa verba obscurissima Tertulliani ex lib. 3. contra Marcionem: *Hic intelliges corporis sui figuram panis dedisse*, non significant Christum dedisse Apostolis figuram corporis sui, non ipsum corpus: alioqui non diceret corporis figuram panis, sed figuram corporis panem dedisse. Significat igitur Christum dedisse, id est, explicuisse siue impleuisse figuram corporis sui, quã in pane Hieremias posuerat. Itaque sic ordinanda sunt illa verba; Hinc intelliges corporis sui figuram, figurani, inquã, panis, id est, in panis vocabulo latentẽ, Christum apertuisse; vnde subiungit: *Cuius retro corpus in panem Prophetes figurauit.* Est enim antithesis quædam in his verbis notanda: nam sicut Hieremias panem dixit, cum significare vellet corpus Domini; sic è contrario Dominus corpus suum cùm dixit, cum panem vitæ discipulis daret.

Sequitur TERTIVS locus ex libro 4. contra Marcionem, vbi sic legimus: *Acceptum panem, & distributũ discipulis, corpus suum illum fecit: Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.*

RESPONDEO, Priora verba huius testimonij, quod omnes Sacramentarij tanquam Achillem quẽdam in prima acie constituunt: pro nobis maximè faciunt: posteriora autem nihil obsunt caussæ nostræ. Illud enim: *Acceptum panem corpus suum fecit dicendo: Hoc est corpus meum*, apertè indicat panis realem mutationem in corpus Christi; illud autem: *Hoc est figura corporis mei*, non significat (vt Sacramẽtarij credunt) panem Eucharistiæ esse figuram corporis Domini, sed quod fuit olim figura in Testamento veteri, nunc in corporis veritatem esse mutatum. Coniungitur enim illud, *Figura corporis mei*, non cum voce proximè præcedente, *corpus meum*, sed cum pronomine, Hoc, vt sit hic sensus; Acceptum panem corpus suum fecit, dicendo, Hoc, id est, panis, qui olim fuit figura corporis mei, nunc est corpus meum: vbi pronomen, Hoc, demonstrat panem, non qui manet, sed qui mutatur, vt suprà diximus.

Id autem ita esse probatur PRIMO ex illis verbis sequentibus: *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.* Si enim per figuram intelligeret Eucharistiam, non diceret, *non fuisset*, sed, non esset: loquitur igitur de figura Testamenti veteris, quæ sine dubio vera figura non fuisset, nisi corpus verum ei responderet.

SECVNDO idem patet ex verbis paulò infrà sequentibus: *Cur*, inquit, *panem corpus suum appellat, & non magis ponem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi, dicentis per Hieremiam: Venite coniciamus lignum in panem eius, scilicet crucem in corpus eius? Itaque illuminator antiquitatum quid tunc voluerit significasse panem, satis declarauit, corpus suum vocans panem.* Vbi Tertullianus dicit, Christum vocasse corpus suum panem, non ponem, aut aliquem alium cibum, vt impleret figurã Hieremiæ, qui nomine panis significauerat Christi corpus: non ergo Christus instituit in Eucharistia figuram corporis sui, vt aduersarij volunt, sed impleuit figuram veterem ex pane conficiendo corpus suum.

TERTIO ex verbis aliis sequentibus, vbi explicans prophetiam Iacob. Genes. 49. *Lauabit in vino stolam suam: & in sanguine vuæ pallium suum. Stolam*, inquit, *carnem demonstrat, & vinum sanguinem. Ita & nunc sanguinem suum in vino consecrauit, qui tunc vinum in sanguine figurauit.* Vbi notandum, quod sicut apud Hieremiam panis significabat corpus, quia corpus Domini est cibus fidelium, vt suprà diximus: ita vinum apud Iacobum Patriarcham significat sanguinem Domini, quia sanguis Domini est potus fidelium. Christus autem vt explicaret istas figuras, seu vaticinia, corpus sub specie panis & sanguinem sub specie vini nobis tradidit: & sanè si non verum corpus, & sanguinem reipsa dedisset, non rectè explicuisset, vel impleuisset vaticinia. Nam tam Hieremias per panem verum corpus, quàm Iacob per vinum verum sanguinem prænunciauit, vt Tertullianus dicit. Illa autem verba Tertulliani. *Qui tunc vinum in sanguine figurauit*, referuntur ad illa verba Iacobi, *in sanguine vuæ pallium suum.* Vult enim dicere, per sanguinem vuæ, intelligi vinum, sed per vinum intelligi sanguinẽ Domini, vt ipse explicat, cum ait per stolam

Universidad de Deusto
Biblioteca

carnem per vinum sanguinem demonstrans.

QVARTO denique idem patet ex progressu totius libri. Nam propositum eius erat ostendere Christum in Euangelio non destruxisse Testamentum vetus, sed illud implesse. Itaque percurrit Tertullianus plurima Christi opera, ac demonstrat Christum in omnibus illis dedisse operam, vt impleret figuras legis, igitur hoc etiam loco non inducit figuram instituendam in Testamento nouo, sed implectionem tantum veterum figurarum.

CAPVT OCTAVVM.

Testimonium Origenis.

ORIGENES, qui Tertulliano non multo posterior fuit, multis in locis de Sacramento Eucharistiæ loquitur: ac PRIMVM homil. 13. in Exodum, exponens cap. 25. eius libri, cùm hortari vellet populum, vt non contemneret verbum Dei, adducit exemplum diligentiæ omnium Christianorum in conseruando Christi corpore: *Volo*, inquit, *vos admonere religionis vestræ exemplis: nostris, qui diuinis mysteriis interesse consuestis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela, & veneratione seruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur, reos enim vos creditis, & rectè creditis, si quid inde per negligentiam decidat.* Hæc ille. Porrò aduersarij, neque corpus Domini seruant, cum non agnoscant Sacramentum, nisi in vsu, neque consecrant, neque reos se putant, si quid illius panis, aut vini in terram cadat. Et meritò non putant, quia nihil nisi panem habent: at si verè corpus Domini haberent, aut habere se crederent, certè vel diligentissimè conseruarent, vt semper Ecclesia fecit, aut se apertè impios, & sacrilegos testarentur. Ad hoc testimonium, vt etiam ad sequens, non vidi responsionem aduersariorum.

ALTERVM testimonium Origenis est in homil. 5. in diuersa loca Euangelij, in qua tractat de puero Centurionis: *Quando sanctum cibum, illúdque incorruptū accipis epulum, quando vitæ panē, & poculo frueris, manducas, & bibis corpus, & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine nō sum dignus, vt intres sub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Hæc ille. Sanè ista non possunt rectè dici nisi de vero corpore Domini, quod verè ore corporis accipiatur. Nam si loqueretur Origenes de corpore Domini per metonymiam, id est, de pane significante corpus Christi, non vocaret eum panem incorruptum epulum, nec ei dici vellet: *Domine non sum dignus, &c.* Si verò loqueretur de ipso Christo per panem significato, qui per fidem accipitur, non diceret: *Vbi indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Nam secundum aduersarios Christus per fidem non potest accipi nisi à piis, & ad vitam; quod enim indignè accipitur ab impiis, nō est nisi externum symbolum, secundum aduersarios. At Origenes illi, qui ingreditur ad pios, & impios, vult dici: *Domine non sum dignus*, ergo vel vult adorari, & inuocari panem, quod est absurdissimum; vel vult sub illis speciebus verè Christum ipsum contineri.

TERTIVS locus est homil. 7. in libro Numeri: *Tunc*, inquit, *in ænigmate erat Manna cibus, nunc autem in specie carnis Verbi Dei, & verus cibus est, sicut ipse dicit, quia caro mea verè est cibus.* Hæc ille. At certè species cùm ænigmati opponitur, idem significat, quod veritas collata figuræ. Si autem Eucharistia esset corpus Christi solum tropicè; non in specie, sed in ænigmate dici deberet caro Domini: nam etiam Mãna erat corpus Domini tropicè, id est significatiuè. Et confirmatur argumentum ex verbis præcedentibus, vbi Origenes dicit Hebræos habuisse Baptismũ in ænigmate, dum transirent mare rubrum, nobis autem in specie per Baptismum conferri regenerationem. At vera regeneratio nobis datur in Baptismo, quam non dabat, sed adumbrabat solum transitus maris rubri: ergo eodem modo vera caro nobis datur in Eucharistia, quam non dabat, sed in ænigmate significabat Manna Iudæorum.

Ad hunc locum respondent aduersarij, ac maximè Petrus Martyr in lib. contra Gardinetum parte quarta, Origenem loqui de modo loquendi, non de existentia rerum, id est, asserere Iudæos habuisse corpus Christi in ænigmate, quia non declarabatur eis, quid significaret Manna: nobis autem dari in specie, quia aperte nobis dicitur, quid significet panis Eucharistiæ.

Sed fallitur, aut fallit Petrus Martyr. Nam Origenes vtrumque dicit, & Deum loquutum olim in ænigmate, nunc autem apertè loqui, & Deum dedisse in ænigmate, quod nunc in specie dat. Sic enim ait: *Verumtamen Moyses, priusquam acciperet Aethiopissam, non est scriptum, quia in specie loquutus sit ei Deus, & non in ænigmate: sed vbi accepit Aethiopissam, tunc dicit de eo Deus, quia os ad os loquar ad eum, in specie, & non in ænigmate. Modò enim cùm Moyses venit ad nos, & coniunctus est huic nostræ Aethiopissæ, lex Dei, iam non in figuris, & imagimibus, sicut prius, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur: & quæ prius in ænigmate designabantur, nunc in specie, & veritate complentur.* Hæc ille. Vides hic non solum Deum clarius loqui, sed etiam reipsa præstare, quæ in ænigmate designabat: Eucharistia igitur veram carnem continet, quam in ænigmate Manna designabat.

Videamus nunc quid illi contra nos adferant ex Origene. Profert Petrus Martyr loca sex Origenis in libro contra Gardinerum, obiecto 162. & sequentibus, quæ tamen, aut nihil concludunt, aut nobis magis, quàm aduersariis fauent. PRIMVS locus est ex homil. 16. in Numeros: *Bibere*, inquit, *dicimur sanguinem Christi non solum Sacramentorum ritu, sed etiam cum sermones eius recipimus.* Hæc ille. Hinc aduersarij probare nituntur in Sacramentis non bibi sanguinem Christi, nisi spiritualiter, sicut non nisi spiritualiter bibitur in concione.

AT contrarium potius sequitur. Non enim dicit Origenes eodem modo bibi Christi sanguinẽ in Sacramentis, quo bibitur in concione; immò cum distinguat hos duos modos, indicat esse modos diuersos; & per hoc bibi in cõcione spiritualiter, in Sacramentis autem reipsa.

SECVNDVS locus est ex commentario Origenis in cap. 26. Matthæi, vbi sic legimus: *Panis ille, quem Deus Verbum corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum.* Notat Martyr panem ipsum vocari corpus Christi: proinde panem materialem esse in Eucharistia. Deinde addit, eum panem dici verbum, quia Sacramenta sunt verba visibilia. Addit denique, non posse panem dici verbum nutritorium, si per transubstantiationem euanescat: id enim quod nihil est non potest aliquid nutrire.

RESPONDEO, Origenes prætermisso literali sensu omnibus noto, exponit mystice totum hunc locum.

cum. Nec per panem intelligit panem materialem, qui sit verbum visibile: sed intelligit sermones Christi, seu verba Dei non visibilia, sed audibilia: dicit enim hoc verbum esse verbum de Deo Verbo procedens, & panem de pane cœlesti, id est, esse sermonem quem loquitur Christus, qui est Deus Verbum, & panis cœlestis. Vide totum locũ tract. 35. in Matthæum, & nihil dubitabis, quin mystica sit, non literalis Origenis expositio.

TERTIVS locus est in hom. 7. in Leuiticum, vbi postquam dixerat Origenes, carnem Christi esse verbum Dei, subiungit: *Si enim secundum literam sequaris hoc, quod dictum est: Nisi manducaueritis carnem meã, & biberitis sanguinem meum, occidit, hæc litera.* Vbi videtur non admittere vllum alium sensum, nisi mysticum.

Respondeo PRIMVM; Si quid probat hoc testimonium, solum probat non agi de Eucharistia in 6. c. Ioan. non autem probat in Eucharistia nõ esse verum Christi corpus. Nam etiam aduersarij docent Ioan. 6. non agi de Eucharistia; & tamen non concederent, carnem Christi non manducari, nisi audiendo concionem; hoc enim esset plane tollere Sacramentum Eucharistiæ.

Dico SECVNDO, illa verba: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis*, tribus modis exponi posse. Vno modo prorsus mysticè, & figuratè, & hoc modo exponit hoc loco Origenes, dum per carnem Domini intelligit sermones diuinos. Altero modo prorsus ad literam, id est, sine vlla adiunctione mysterij; & hoc modo acceperunt Capharnaitæ, qui putarunt edendam Christi carnem, quomodo comeduntur ceteræ carnes, id est, eam lacerando & consumendo: & de hoc sensu rectè dicit hoc loco Origenes: *Litera occidit.* & Augustinus li. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 16. dicit, verba Domini ita ad literam accepta, scelus quoddã sonare. TERTIO modo nõ omnino ad literam, nec omnino figuratè, sed ad literam quoad substantiam rei, & manducationis, figuratè autem quoad modum manducationis, vt videlicet sensus sit manducandam verè Christi carnem, sed sine vlla sui læsione vt suprà diximus in explicatione sententiæ S. Augustini de his verbis: atque hunc sensum hoc loco Origenes non attingit, sed non reiicit: & homil. 7. in Numeros, eundem apertè recipit cum de Eucharistia ad literam exponit illa verba: *Caro mea verè est cibus.*

QVARTVS locus est homil. 9. in Leuiticum prope finem: *Non habeas in sanguine carnis, sed discce potius sanguinem Verbi, & audi ipsum tibi dicentem, quia hic sanguis meus est, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Hic Petrus Martyr doceri contendit, vt non existimemus in Sacramento esse verum sanguinem carnis Dominicæ; sed erigamus mentem ad significationem Verbi. Si enim reuera sanguis Domini esset in Eucharistia, oporteret illi inhærere, vt precio nostro, illúdque submisse adorare.

RESPONDEO; Toto cœlo hoc loco aberrat Petrus Martyr cum aliis Caluinistis, dum existimat sanguinẽ Verbi esse prædicationem, seu significationem verborum Domini. Vocat enim Origenes sanguinẽ Verbi, sanguinẽ verũ, & corporalẽ Dei Verbi, id est, Christi: ac monet vt nõ inhæreamus in eo sanguine, tanquam in sanguine carnis, ac si nihil esset, nisi sanguis quidam humanus; sed cõsideremus eum esse sanguinem ipsius Dei, quo redempti sumus. Vel (quod videtur probabilius) monet, vt non hæreamus in sanguine carnis, id est, in sanguine vitulorum, & hircorum, de quo loquitur Moses in eo loco Leuitici: sed eo dimisso ascendamus ad sanguinem Dei Verbi, qui per sanguinem illum vitulorum, & hircorum significabatur. Intelligere autem Origenem per sanguinem Verbi ipsum verum; & corporalem Christi sanguinem, patet, quia de hoc sanguine Verbi dicit Origenes, eo nos esse redemptos. At non sumus redempti significatione verborum, sed veri sanguinis effusione. Item dicit de hoc sanguine scriptum esse: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur.* At hæc verba non possunt intelligi de concione, sed de vero sanguine, vt patet. DENIQVE addit ibidem Origenes hæc verba: *Nouit qui mysteriis imbutus est, & carnem, & sanguinem Verbi Dei: non ergo immorentur in his, quæ & scientibus nota sunt, & ignorantibus patere non possunt.* Vbi Origenes dicit fideles satis nosse, quid sit caro, & sanguis Verbi Dei; infideles autem nec scire, nec discere posse, nisi prius ad fidem veniant. At quid sit concio, quid passio Christi prædicata, etiam infideles norunt: omnibus enim in commune prædicatur Euangelium, non igitur loquitur de cõcione, sed de mysterio altissimo Eucharistiæ, quod infideles non norunt, nec discere possunt. Vides quomodo testimonium Origenis contra nos allatum maximè nobis faueat?

QVINTVM testimonium sumunt ex commentario in cap. 15. Matthæi, vbi Origenes tractans illa verba Domini: *Quod intrat per os, non coinquinat hominem.* quædam dicit de hoc Sacramento, quæ Petrus Martyr & alij Caluinistæ pro sua sententia adducunt. PRIMO dicit, corporalem esum Eucharistiæ rem esse indifferentem, id est, nec bonum, nec malum: *Quod*, inquit, *ad esum per se attinet, neque ex hoc, quod non edimus de pane, verbo Dei, & per obsecrationem sanctificato, fraudamur aliquo bono: neque ex edendo abundamus aliquo bono: siquidem causa defectus est malitia, peccataque: & abundantiæ causa est iustitia, & recta facta.* Hæc ille. At si esset in Eucharistia reipsa Domini corpus, rectè prodesset vi sua, & non solum ex bonitate sumentis. SECVNDO dicit, in Eucharistia esse materiam panis, quæ in secessum emittitur: *Et ille cibus*, inquit, *qui sanctificatur per verbum Dei, & orationem iuxta id, quod habet materiale, in ventrem abit, & in secessum emittitur.* Et infrà: *Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè Domino comedenti illum.* TETIO, vocant Eucharistiam corpus typicum, & symbolicum, & distinguit illud à vero Christi corpore: *Et hæc quidẽ*, inquit, *de typico, symbolicóque corpore. Multa porrò & de ipso Verbo dici possent, quod factum est caro, verúsque cibus, &c.* QVARTO dicit, corpus Christi non posse manducari à peccatoribus: *Si fieri posset*, inquit, *vt qui malus adhuc perseueret, edat Verbum factum carnem; cùm sit Verbum, & panis vinus, nequaquam scriptum esset: Quisquis ederit panem hunc, viuet in æternum.* Ob hæc loca ita triumphat Petrus Martyr, vt dicat libro primo contra Gardinerum, obiecto 169. *Locum hunc nunquam nobis excutiet: verba ita sunt perspicua, vt nullis ambagibus, aut commentis possint mitigari.*

AD hæc loca quidam respondent, commentaria ista non esse integræ fidei, neque omnino constare, an sint Origenis: modus enim loquendi (quidquid sit de re) non parum dissonat ab his locis, quæ nos suprà citauimus ex veris libris Origenis.

Alij, respondent, Originem hoc loco non loqui de Eucharistia, sed de pane quodam sanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Eucharistiæ, de quo scribit etiam Augustinus libro 2. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. qui panis rectè dici poterat corpus Domini symbolicũ, quia repræsentabat Eucharistiã,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cùm eius loco daretur. Vnum obstat huic explicationi, quòd Origenes de isto pane indignè manducato intelligat Apostolum 1. Corinth. 11. vbi ait: *Propter hoc multi inter vos imbecilles, & dormiunt multi.* Nisi fortè Origenes extendere voluerit verba illa Pauli, quæ propriè ad Eucharistiam pertinent, ad panem illum Catechumenorum; nam suo modo, id est, seruata proportione, peccat etiam, qui contemnit panem illum sanctificatum, licet multò minus, quàm qui despicit Eucharistiam.

Sed his omissis, respondeo illa omnia, quæ Origenes dicit, posse rectè intelligi de Sacramento Eucharistiæ. Ad PRIMVM igitur respondeo, loqui Origenē præcisè de esu corporali Eucharistiæ, abstrahendo à bonitate, vel malitia sumentis; & hoc modo verum est, esum illum non prodesse, si adsit; nec obesse, si absit. Nihil enim prodest comedere corporaliter Eucharistiam, nisi adsit etiam spiritualis manducatio; quia hic cibus mentis est, non ventris: neque obest non manducare, si non ex contemptu, sed aliqua iusta de caussa omittatur Sacramentalis manducatio. Neque ex hoc colligi debet, Eucharistiam esse rem indifferentem, & non habere vim sanctificandi, nisi ex fide sumentis. Nam non dicit Origenes, eam non habere vim ex se, sed dicit non exercere eam vim in eos, qui indignè sumunt; quod est verissimum.

AT, inquies, *comparat Eucharistiam Origenes eum cibis communibus, qui sunt verè indifferentes.* RESPONDEO; Non comparat quoad omnia, sed solùm quoad effectum: alioqui idem ipse dixerat, panem illum sanctum vim habere sanctificandi ex verbo Dei, quo cōsecratus est.

Ad SECVNDVM respondeo, materiale, quod in secessum abit, appellari ab Origene accidentia visibilia. Neque obstat, quod ait Petrus Martyr, illa accidentia ad formam potius pertinere, quàm ad materiam, cum sint qualitates quædam, id est, accidentales formæ. Nam hoc loco non vocatur aliquid materiale, respectu formæ naturalis, sed respectu sanctificationis, & significationis. Et præterea ex accidentibus Eucharistiæ principale est magnitudo, in qua fundātur omnia alia: magnitudo autem ad materiam potius, quàm ad formam pertinet.

Ad TERTIVM respondeo, symbola panis, & vini rectè dici corpus typicū, & symbolicum, modò sanè, & Catholicè intelligatur: omnes enim Catholici Eucharistiam Sacramentum esse dicunt, signum seu symbolum rei sacræ, id est, corporis Christi. Sed quæstio est inter nos, & Sacramentarios, vtrum hæc symbola sint rei absentis, an præsentis: nos enim dicimus sub illis symbolis verè contineri corpus Dominicum, illi negant. Et præterea ipsum verum corpus, vt est in Eucharistia, est typus ac symbolum sui ipsius, vt fuit in cruce, & vt est nunc in cœlo. Nam non solum per Eucharistiam commemoramus passionē Domini, sed etiam accipimus pignus æternæ gloriæ. Ab hoc igitur corpore symbolico, & simul vero, distinguit Origenes Verbum Incarnatum, vt extra Sacramenrum fide accipitur.

Ad QVARTVM respondeo, Origenem loqui de manducatione corporis Christi extra Sacramentum, cùm dicit, non posse ab impiis manducari. Et hoc etiam verissimum est; nam extra Sacramentum māducatur solum spiritualiter. Loqui autem Origenem de manducatione extra Sacramentum, patet, tum quia distinguit hanc manducationem à māducatione panis sanctificati per verbum Dei, qui est Eucharistiæ Sacramentum; tum etiam, quia allegat illa verba Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* quæ verba non intelliguntur de Eucharistia, sed de ipsa Christi Incarnatione. Distinguuntur enim eo loco à Domino duo panes. Vnus, qui iam tunc præsens erat, & fide comedendus erat, id est, verbum Incarnatum; & de hoc dicit: *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Alter futurus, in Sacramento videlicet, & de hoc subiungit: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Deniq; mirum est, cur tantam vim faciant in hoc loco aduersarij, cum nihil esse putent in 6. cap. Ioan. quod ad manducationem Sacramentalem pertineat.

VLTIMVM testimonium Origenis sumunt ex libro 8. contra Celsum, paulò ante medium; vbi sic ait: *Nos qui rerum omnium conditori placere studemus, cum precibus, & gratiarum actione pro beneficiis acceptis, oblatos panes edimus.* Vbi Eucharistiam panem vocat.

RESPONDEO, Hic locus maximè nobis fauet. Nam non ait Origines, nos panes simpliciter edere, sed panes mutatos in corpus Christi: sic enim ait: *Oblatos panes edimus corpus sanctum quoddam per preces effectos, & sanctificans eos, qui cum sancto proposito ipso vtūtur.* Quibus verbis non solum dicit Origenes, panes mutari in corpus, sed etiam offerri Deo, & sanctificare homines: quorum vtrumque negant aduersarij.

At instat Petrus Martyr libro contra Gardinerum obiecto 168. Origenem non dixisse, mutari panes in corpus sanctum Christi, sed in corpus quoddam sanctum; illud enim, *quoddam*, est diminutiuum, vt cum dicimus; Hic est quidam Isidorus, lachrymæ sunt quidam sanguis.

RESPONDEO; Si Origenes dixisset, panes mutari in quoddam corpus Christi, haberet locum aduersarij obiectio; significari enim posset panes mutari in corpus non verum, sed repræsentatiuum. At non ita dixit, sed, mutari in sanctum quoddam corpus; vbi illud, *quoddam*, nō est diminutiuum, sed declaratiuum in confuso veri corporis Domini. Noluit enim Origenes ethnico palàm dicere, panes mutari in corpus Christi, ne daret illi occasionem magis irridendi mysteria, quæ non intelligebat: sed dixit obscurius, mutari in sanctum quoddam corpus quod corpus norant fideles cuiusnam esset.

CAPVT NONVM.

Testimonium S. Cypriani.

TERTIVS testis in eadem TERTIA ætate, est S. Cyprianus, qui passus est anno Domini CCLIX. vel circiter. Is igitur in sermone quinto, qui est de lapsis, reprehendens eos, qui post negatum Christum ad Sacramētum Eucharistiæ accedebāt, nō prius per debitā pœnitentiam purgati: *Vis*, inquit, *infertur corpori eius, & sanguini: & plus modò in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm cū Dominum negauerūt.* Hęc ille. At profectò incredibile videtur Cyprianum sensisse, maius esse peccatū indignis manibus tangere signū aliquod, seu figurā Christum repræsentantē, quàm Christum ipsum negare. Quis enim ita desiperet, vt diceret, grauius peccare eum, qui tangeret librum Euangelij, aut imaginem Crucifixi cum conscientia peccati, quàm eum, qui Christum coram persequutore negaret? Vult igitur Cyprianus dicere eos, qui indignè sumunt Eucharistiam, ipsam

ipsam Christi personam in se, & immediatè iniuria afficere, & propterea grauissimè peccare, & grauius (saltem ex hac parte) quàm ij faciant, qui Christum negando, in fidem, & honorem eius peccant. Ibidem narrat S. Cyprianus quatuor miracula, quæ facta fuerant in eos, qui indignis manibus corpus Domini tractare voluerant, quæ satis abundè arguunt non esse Eucharistiam signum tantùm Dominici corporis, cùm nulla eiusmodi miracula legātur in eos edita, qui alia signa indignè tractārunt, præsertim cùm illi de quibus loquitur Cyprianus, non ex cōtemptu, vel odio Christi ad Sacramentum accederent.

Exstat inter opera Cypriani sermo de cœna Domini, qui etsi Cypriani Episcopi Carthaginensis, de quo nunc agimus, esse non videatur: tamen est omnino antiqui alicuius, & doctissimi, ac sanctissimi Patris, vt aduersarij fatentur. Inde igitur petemus sub nomine Cypriani duo, vel tria clarissima testimonia. PRIMVM est in principio sermonis: *Cœna dispositа inter Sacramentales epulas obuiauerunt sibi instituta antiqua, & noua; & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum magister apponit Discipulis.* De hoc loco suprà disseruimus, vbi legimus de figuris Sacramenti huius, atque ostēdimus contra Petrum Martyrem per cibum inconsumptibilem non posse intelligi panem, qui non minus consumitur, quàm agnus;; neque corpus Christi, vt sola fide manducatur, quia eo modo habuissent eundem cibum Iudæi in Agno Paschali, quem nos in Eucharistia, & propterea non rectè opponeret Cyprianus cibum consumptibilem datum Iudæis, cibo inconsumptibili, qui datur Christianis.

SECVNDVM testimonium habetur paulò infrà: *Panis iste*, inquit, *quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus; omnipotentia Verbi factus est caro, & sicut in persona Christi humanitas apparebat, & latebat diuinitas; ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.* Hoc testimonium nullam admittit solutionem, etiamsi aduersarij sæpe ad illud respondere conati sint.

Respondet igitur Petrus Martyr in 2. parte libri contra Gardinerum prope finem, & rursum in 4. parte libri eiusdem, panem mutari, quia ex prophano fit sacer, & ex non Sacramento Sacramentum. Dicit autem mutari non effigie, sed natura, quia noua illa significatio Sacramentalis non accedit accidentibus panis, quæ à Cypriano dicuntur effigies, sed ipsi naturæ, & substantiæ panis. Analogia enim est inter panem, & corpus Christi, quòd sicut panis nutrit corpora, ita caro Christi nutrit animas: porrò nutrire ad substantiam pertinet, non ad accidentia. Addit verò (ne decipiamur) substātiam, seu naturam panis mutari, non quòd ipsa desinat esse quod erat, sed quòd acquirat aliquid quod non habebat: quemadmodum mutari dicitur homo, cùm ex non Grammatico fit Grammaticus, & ex priuato Princeps.

SED facilè refellitur hæc solutio ex omnibus fere vocibus, quibus vtitur Cyprianus. PRIMO ex illa, *non effigie*. Nam si mutatio ista nihil est aliud, nisi additio significationis, non solùm natura panis, sed etiam effigies mutatur; immò magis effigies, quàm natura: siquidē id, quod proprie significat, est aliquod signum sensibile, qualia sunt accidentia panis; cur ergo Cyprianus ait, *non effigie, sed natura mutatus*?

Respondet Martyr, substantiam panis sensibilem esse per accidentia sua, & ipsi proprie conuenire analogiam illam nutritionis.

AT licet substantia sensibilis sit per accidentia, tamen, signum esse, magis conuenit accidentibus, quàm substantiæ: signum enim est id, quod per se, & immediatè sensibus percipitur. Neque verum est, analogiam illam nutritionis esse in substātia, & non in accidentibus; tum quia substantia sine accidentibus non nutrit: tum verò maximè vt aliquid sit signum nutritionis spiritualis, non requiritur, vt verè nutrire possit corporaliter, sed requiritur, vt repræsentet externa specie eam rem, quæ nutrire solet. Nam serpens æneus fuit vera figura Christi crucifixi, ob analogiam inter serpentem, & Christum; & tamen serpens ille æneus non habuit substantiam veram, sed solùm figuram serpentis. Et linguæ igneæ, quæ super Apostolos apparuerunt, rectissimè significabant donum eloquentiæ diuinitus datum Apostolis, ob analogiam inter linguam, & illud donum: & tamen linguæ illæ non habuerunt substantiam, sed solam figuram linguæ. Denique in omnibus visionibus Prophetarum, & in somniis diuinitus immissis, Pharaoni, Nabuchodonosor, & aliis, & in tota Apocalypsi describuntur plurima signa rerum aliarum, ob analogiam inter res naturales, & diuinas; & tamen signa illa non habebant substantiam rerum naturalium, sed figuram externam tantùm. Sic igitur accidentia panis proprie signa sunt corporis Domini, ob analogiam inter panem, & Christum: per accidens autem est, vt sub illis accidentibus sit substantia panis, vel non sit: nulla igitur caussa reddi potest, cur Cyprianus dixerit, non effigie, sed natura mutari panem; si mutari est acquirere nouam significationem.

SECVNDO refellitur ex illa voce, *sed natura*. Nam non dixit Cyprianus, naturam panis mutari, vt Martyr videtur accepisse, sed, panem natura mutari: panem autem natura mutari, est, panem naturaliter, id est, substantialiter mutari; naturam enim eo loco pro substantia accipi, fatetur aduersarius. At acquirere significationem nouam, non est mutari substantialiter, sed accidentaliter tantùm, immò ne accidentaliter quidem, nisi secundum rationem, cùm sit illa significatio relatio rationis.

SED inquit Petrus Martyr, *non solùm mutatur panis, quia acquirit nouam significationem, sed etiam quia efficitur instrumentum Dei ad mouendos animos nostros.* AT si petas, quomodo sint Sacramenta instrumenta Dei ad mouendos animos, nihil respondere poterit, nisi significando, & repræsentando: nec enim tribuunt ipsi Sacramentis vllam efficientiam veram, vt suprà demonstrauimus.

TERTIO refellitur ex illis verbis: *Omnipotentia Verbi.* Nam quæ omnipotentia requiritur ad faciendum nihil? SED ait Petrus Martyr, requiri omnipotentiam, quia solus Deus potest instituere Sacramēta. CONTRA; nam omnipotentia requiritur in eo, qui instituit Sacramenta, vt verè perficiat, quod Sacramenta significant, id est, iustificet hominem. At non requiritur vlla omipotentia ad faciendum, vt res aliqua significet: id enim etiam homines facere possunt. Porrò Cyprianus non ponit omnipotentiam Dei in efficiendo, quod Sacramenta significant; sed in mutatione panis in carnem; sic enim ait: *Omnipotentia Verbi factus est caro;* nulla potentia requisita est.

QVARTO ex illa similitudine: *Sicut in persona Christi humanitas apparebat, latebat diuinitas; ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.* Vbi Cyprianus non dicit, quod aduersarij ex hoc loco colligunt in Sacramento esse duas naturas, vt sunt in Christo: ac proinde manere naturam panis; sed di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cit ita latere sub specie visibili panis Deum verum: A vt latebat sub specie visibili carnis Christi, dum is in terris conuersaretur. Et ne quis dicat in Sacramento latere Deum per solam repræsentationem, addit aduerbium, *mesabiliter*, quo declaratur mysterium hic subesse maximum, & difficillimum: nulla autem difficultas in eo quod panis significet Christum.

TERTIVM testimonium est in eodem sermone: *Noua est huius Sacramenti doctrina, & scholæ Euangelicæ hoc primum magisterium protulerunt, & Doctore Christo primum hæc mundo innotuit disciplina, vt biberent sanguinem Christiani, cuius esum legis antiquæ auctoritas districtissimè interdixit; lex quippe esum sanguinis prohibet, Euangelium præcipit vt bibatur.* Hæc ille. Vbi nisi propriè de sanguine loquatur, nihil prorsus dicit: non enim lex vetus prohibebat sanguinem figuratè sumptum, immò Hebræi in potu aquæ de petra scaturiē- B tis, Christi sanguinem bibebant figuratè; vt modò Sacramentarij facere se dicunt in Eucharistia.

Sed iam adferenda sunt testimonia, quæ ex Cypriano adfert Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 170. & sequentibus nouem: collegit enim ipse omnia loca, quæ ab aliis citari solent.

PRIMVM ergo existo ipso sermone de cœna Domini profert illa verba: *Vsque hodie hoc veracissimum, & sanctissimũ corpus suũ creat, & sanctificat, & benedicit, & piè sumẽtibus dividit.* Quo loco, pro se aduersarij arripiũt illud: *Creat, sanctificat, benedicit, dividit*; hęc enim omnia pani cõueniunt, non ipsi corpori vero Christi.

RESPONDEO; Cyprianum alludere voluisse ad Canonem Missæ, vbi post consecrationem panis dicimus: *Per quẽ omnia semper nobis bona creas, sanctificas, benedicis, & præstas nobis.* Porrò tam in verbis Canonis, quàm in verbis Cypriani, illa; *Creas, sanctificas,* C *& benedicis*, referuntur ad materiam vnde conficitur corpus Christi: agimus enim Deo gratias, quod per Christum nobis panem primùm creet, deinde per eundem sanctificet, & benedicat, conuertendo in corpus suum, & sic nobis præbeat. Itaque similis est illa sententia; Christus corpus suum creat, sanctificat, diuidit: ac si quis de pane diceret, hic panis primò seminatur, deinde metitur, tum molitur, coquitur, & tandem comeditur. Non enim sensus esset, panem sub forma panis, seminari, meti, moli, &c. sed quoad materiã vnde fit, primò seminari, deinde meti, &c. Quod autem loquatur Cyprianus de vero corpore, non de signo corporis, quod nobis diuidi, id est, distribui dicit, posteaquam panis creatus, & sanctificatus est, patet ex illo adiuncto, *veracissimum*: neque enim dici potest veracissimum, quod non nisi figuratè corpus est. D

SECVNDVM testimonium ex eodem sermone: *Panis iste communis in carnem, & sanguinem mutatus procreat vitam, & incrementum corporibus: ideóque ex consueto verum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas sensibili argumento edocta est, visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum.* Hæc ille. Hinc deducit Petrus Martyr, panem Eucharistiæ, etiam post mutationem Sacramentalem nutrire nostra corpora, & esse verum panem, & ex illa analogia nutritionis vocari corpus Christi, &c.

RESPONDEO; Errat hoc loco toto cœlo Petrus Martyr. Neque enim Cyprianus loquitur de pane Eucharistiæ, cùm dicit, *in carnem*, & alere corpora nostra; sed rationem reddit, cur ex pane communi fiat Eucharistia, & cur aliquando corpus Christi dicatur panis. Rationem autem esse dicit, quia sicut panis communis, id est, verè materialis, & triticeus, dum mutatur in carnem, & sanguinem nostrum per naturalem actionem caloris naturalis, nutrit nos, & auget: ita corpus Christi spiritualiter nos nutrit, & auget. Itaque non loquitur de nutritione Sacramentali, cùm dicit: *Panis communis in carnem, & sanguinem mutatus*, sed de naturali mutatione, quæ fit in nobis, dum cibo nutrimur.

TERTIVM testimonium ex fine eiusdem sermonis: *Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus, sed fide syncera panem sanctum frangimus.*

RESPONDEO; Declarat his verbis Cyprianus fructum Sacramenti non consistere in corpore nostro delectando, vel saginando, sed in animo nutriendo, & reficiendo. Non enim acuere dicuntur dentes quicunque aliquid sumere volunt per oris instrumentum; sed qui auidè sumere cupiunt, vt palatum delectent. Certè qui medicamentum amarum comedere iubẽtur, non dicuntur acuere dentes, quia non sumunt, vt delectentur eo cibo, sed inuiti accipiunt, vt sanentur.

QVARTVM testimonium est ex eodem sermone, vbi legimus: *Solus quippe Filius Patri consubstantialis est, nec diuisibilis est, nec partibilis substatia Trinitatis: nostra verò, & ipsius coniunctio nec miscet personas, nec vnit substantias, sed affectus consociat, & confœderat voluntates.* Hæc ille. Ex quo loco Petrus Martyr colligit nullam esse inter nos & Christum, corporalem vnionem, sed solùm spiritualem; proinde non corpore, sed spiritu solo Christi corpus à nobis manducari.

RESPONDEO; Loquitur Cyprianus de illa vnione, quæ est proprius, & principalis finis Eucharistiæ: ac negat per Eucharistiam ita nobis vniri Christum, vt efficiamur cum illo vna persona, sicut fit in mysterio Incarnationis; vel vt efficiamur vna natura, quomodo vnum est Pater cum Filio in arcano Trinitatis: & solùm affirmat vniri nos Christo per affectus, & voluntatis confœderationem. Porrò corporalem vnionem, qualis est inter nos, & Christi corpus per Eucharistiam, Cyprianus neque negat, quia reuera fit, neque asserit, quia non est illa vnio finis Eucharistiæ, sed potius medium. Nam etiam in impiis illa vnio inueniri potest; & obest, non prodest, cùm non perducat ad spiritualem vnionem, quæ est verus finis huius Sacramenti.

QVINTVM testimonium ex eodem sermone: *Vt sciremus*, inquit, *quòd mansio nostra in ipso, sit manducatio.* Et infrà: *Esus igitur huius carnis, quædam auiditas est, & desiderium manendi in ipso.* Et infrà: *Quod est esca carni, hoc animæ est fides.*

RESPONDEO; Cyprianus his verbis de Sacramenti effectu loquitur; id enim est comedere Christi carnem, quantum ad effectum, manere in ipso per fidem, & charitatem. Hoc tamen testimonium non Petrus Martyr, sed alij quidam adferre solent.

SEXTVM testimonium sumit Petrus Martyr ex sermone de vnctione Chrismatis: *Dedit*, inquit, *Dominus noster in mensa in qua vltimum cum Apostolis participauit conuiuium, panem & vinum, in cruce verò manibus militum corpus tradidit vulnerandum: vt in Apostolis secretiùs impressa syncera veritas, & vera syncerita, exponeret gentibus, quomodo vinum & panis caro esset & sanguis, & quibus rationibus caussæ effectibus conuenirent: & diuersa nomina, vel species ad vnam reducerentur essentiam; & significantia, & significata iisdem vocabulis censerentur.* Ex hoc loco colligit aduersarius panẽ tantũ, & vinũ, vt opponuntur vero corpori in cruce mortuo esse in Eucharistia, & ideò pacẽ vocari corpus, & vinum

num sanguinẽ, quia illa significant, ista significãtur. A

RESPONDEO; Verba Cypriani non carent obscuritate: tamen rectè expensa, Catholicis non hæreticis fauent. PRIMVM igitur cum Cyprianus ait Christum in mensa dedisse Apostolis panem edendum, militibus autem in cruce dedisse corpus vulnerandum: non opponit panem corpori, sed corpus sub specie panis eidem corpori in specie sua; siue corpus vt cibum, eidem corpori vt victimæ. Id patet. PRIMVM, quia idem ille auctor in superiore sermone disertis verbis docuit; panem naturæ mutari, & fieri carnem omnipotentia Verbi. DEINDE idem patet, quia in toto eo sermone tractat hic auctor de excellentia religionis Christianæ supra Iudaicam, conferens hinc inde Sacramenta: at certè nihil ad hanc excellentiam pertinet, quòd habeamus merum panem in Sacramento.

PRÆTEREA explicat continuò Cyprianus, cur dederit Dominus panem, & vinum in cœna; ratio autem eius non benè cohæret, nisi per panem, & vinum intelligamus corpus, & sanguinem sub specie panis, & vini. Ratio quam subiungit, habet quatuor membra; dicit enim Dominum dedisse panem, & vinum, vt Apostoli secretò edocti synceram veritatem, possent aliis omnibus explicare ista quatuor. PRIMO, quomodo panis, & vinum caro sit, & sanguis. SECVNDO, quomodo caussæ effectibus conueniant. TERTIO, quomodo diuersa nomina, vel species ad vnam reducantur essentiam. QVINTO, quomodo & significantia, & significata iisdem vocabulis censeantur.

PRIMVM membrum à nobis rectissimè exponitur. Dicimus enim Apostolos facile intellexisse, & aliis explicare potuisse; quomodo panis esset caro; quia verè panis ille sanctificatus, qui exterius panis C videbatur communis, & vsitatus, caro Domini erat, dicente ipso: *Hoc est corpus meum.*

SECVNDVM etiam membrum nos rectè exponimus. Intellexisse enim Apostolos dicimus ex eo, quod acceperunt corpus sub specie panis quomodo caussæ cum effectibus conueniant, id est, quomodo caro Domini verè nutriat, & reficiat animas fideliter eam manducantiũ: id enim intellexerunt ex analogia panis, sub cuius specie carnẽ Domini sibi dari videbãt.

TERTIVM quoque membrum rectè exponimus. Dicimus enim Apostolos intellexisse, quomodo nomina, ac species diuersæ ad vnam reducantur essentiam: quia videlicet per consecrationem Eucharistiæ ex pane fit caro Domini, & vnica tantùm essentia remanet, carnis videlicet; quæ tamen diuersa nomina recipit; nam & dicitur caro, quia talis est per D substãtiam, & dicitur panis, quia talis est per effectũ.

Denique QVARTVM membrum rectè à nobis exponitur, quomodo scilicet & significãtia, & significata iisdem vocabulis censeantur, id est, cur panis Eucharistiæ dicatur caro, & cur caro Domini dicatur panis. Nam caro Domini, quæ est res significata, potest dici panis, quia datur sub specie panis; & potest ille panis, qui exteriore specie sua corpus Domini significat, dici caro, quia reuera quoad substantiam, est caro. Itaque omnia cõhærent in nostra interpretatione. At aduersarius non ità facilè se expedire potest, & præsertim quoad tertium membrum illius rationis. Quomodo enim, quæso, ad vnã essentiam reducuntur diuersæ species, id est, panis & caro, si nulla fit realis mutatio?

Respondet Petrus Martyr reduci ad vnam essentiam, quia sunt vnum Sacramentum; Sacramentum enim Eucharistiæ integrum constat ex signo, & re significata. AT absurdissimum est quod dicit. Cùm enim signum & res significata sint opposita relatiuè, quomodo potest vnum aliquid ex signo, & significata constare? Non enim vult ipse dicere, quod Catholici dicunt, Sacramentum constare materialiter ex signo, & re significata reipsa præsente, & cum signo coniuncta; sed formaliter constare ex signo, & re signata, quorum vnum tantum abest ab altero, quantum cœlum à terra: signum enim est tantum in terra, & res signata tantùm in cœlo.

SEPTIMVM testimonium sumit ex epist. 63. lib. 2. ad Magnum, vbi scribit Cyprianus, corpus Domini panem vocari ex multorum granorum adunatione congestum, & sanguinem vinum ex botris pluribus expressum.

SED nulla est hic noua difficultas; explicat enim B Cyprianus, cur Dominus ex pane, & vino hoc Sacramentum conficere voluerit, & non ex aliqua alia re: rationem autem esse dicit propter analogiam, quæ est inter panem, & vinum, & Ecclesiam Domini, quę per Sacramentum illud significatur.

SED vrget aduersarius illa verba: *Panem vocauit corpus*; atque inde colligit, *ergo panis est corpus*; *non est autem propriè, ergo tropicè.* RESPONDEO, panem ex Cypriani sententia vocatum esse à Domino corpus, cum dictum est in cœna: *Hoc est corpus meum.* Quare panis vocatus est corpus; sed ipsa vocatione factus est verè corpus: & ideo non sequitur, panem, de quo est panis, esse corpus, sed qui fuerat panis, iam esse corpus. Quemadmodum cùm exercitus priuatum aliquem militem appellabat Imperatorem, ipsa appellatione fiebat ille Imperator: nec poterat dici, homo priuatus est Imperator, sed qui fuerat paulò antè priuatus, nunc est Imperator.

OCTAVVM testimonium proferunt ex lib. 2. epist. 3. ad Cecilium, vbi sic legimus: *Nec potest videri sanguis eius, quo redempti sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* Et infra: *Videmus in aqua populum intelligi, in vino verò ostendi sanguinem Christi.* Et infrà: *Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumque sibi misceatur; quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrumque adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnius compage solidatum.* Ex hoc loco deducunt aduersarij PRIMO, vinum necessariò debere esse in calice etiam post consecrationem. Nam post consecrationem, vinum ostendi sanguinem Domini, quod autem non est, nihil potest ostendere. SECVNDO, eo vino sanguinem Domini ostendi, id est, significari, ac proinde non esse in calice Domini, nisi figuratè. TERTIO, eo vino non ostendi sanguinem præsentem, & in calice reipsa existentem, sed absentem. Nam eo modo per vinum ostenditur sanguis, quo per aquam populi; populi autem non sunt in calice, nisi significatiuè. Hoc argumentum vrgent Petrus Martyr, Petrus Boquinus, Beza, & alij.

RESPONDEO; Locum hunc Cypriani, quo Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, obiecto 175. in fine gloriatur, ita perspicuè asseri suam sententiam, vt ex nullo alio possit asseri clariùs, nihil omninò pugnare cum sententia Catholicorum, sed apertè delirare sententiam hæreticorum.

OBSERVANDVM est enim, multũ interesse inter has duas propositiones: Vinum est sanguis Domini, & Sanguis Domini est vinum. Nam prior propositio docet vinum esse sanguinem per similitudinem; reipsa autem, & propriè esse vinum, non sanguinem

Universidad de Deusto
Biblioteca

guinem: posterior contrà docet, sanguinem esse vinum per similitudinem; reipsa autem, & propriè esse sanguinem, non vinum; nec enim proprie esse potest; aut vinum sanguis, aut sanguis vinum, cùm res illæ sint specie diuersæ, & (vt loquuntur) termini disparati. Hinc fit, vt prior propositio, si apud Cyprianum vel alium Patrem inueniatur, non sit pro nobis, neque contra nos: posterior autem sit apertè pro nobis contra aduersarios. Nam illa propositio; Vinum est sanguis Christi significatiuè, solùm requirit, vt in Eucharistia sit vinum, quantum ad id, quod significat, id est, quantum ad accidentia exteriora: nam, vt suprà ostendimus, ratione accidentium tantùm vinum significat. Verè autem in Eucharistia remanet vinum, quantum ad accidentia significantia sanguinem Christi. Vtrum autem cum accidentibus illis sit in Eucharistia substantia vini, aut ipse Christi sanguis: illa propositio nihil dicit; atque ita neque est contra nos, neque pro nobis. Altera autem propositio, nimirum, Sanguis Christi est vinum per similitudinem, est omnino pro nobis: nam requirit necessariò vt in calice sit sanguis propriè, qui tamen habeat cum vino similitudinem. Neque possunt dicere, sanguinem Domini esse alicubi, quoad accidentia, non quoad substantiam, vt nos dicimus de vino. Nam non est impium separare accidētia vini ab ipsa eius substantia: impium autem esset separare accidentia realia Christi ab eius substantia; id enim esset Christum verè perimere.

Iam igitur aduersarij in Cypriano priorem tantùm propositionem videre potuerunt, quæ, vt ostendi, non est contra nos: at posteriorem etiam illis in eodem loco Cypriani ostendemus, quæ est apertissimè contra eos. Sic enim loquitur in illa epistola nō procul à principio: *Nam cùm dicat Christus; Ego sum vitis vera; Sanguis Christi non aqua est vtique, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* Hęc ille. Vbi sicut dicit Christum esse vitē, non vitem esse Christum; ita dicit sanguinē eius esse vinum, non vinum esse sanguinem, & eum sanguinē quo redempti sumus, dicit esse in calice, sed demonstratidebere per vinum, quia sanguis est similis vino, non aquæ. Et infrà citat illud Gen. 49. *Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ amictum suum.* Et illud Isa. 63. *Quare rubicunda sunt vestimenta tua & indumenta tua velut à calcatione torcularis?* vt probet sanguinē Domini dici vinum, non vinum dici sanguinem. Non enim Dominus lauit stolam suam (id est, carnem suam in passione) vino significante sanguinem: sed vero sanguine, qui habet cum vino similitudinem. Habemus ergo in Cyptiano posteriorem illam sententiam, quam ostendere volebamus.

Iam ad illa tria, quæ ex Cypriano colligebant aduersarij, nullo negotio responderi potest. Ad PRIMVM dico, vinum debere esse in calice, saltem quoad accidentia, vt diximus, quia per ea sanguinem ostendit. Ad SECVNDVM dico, sanguinem Domini vino significari, sed præsentem in calice, non absentem. Nam vt ex Cypriano audiuimus, quod est in calice, vinum dicitur per similitudinem, sanguis autem est per proprietatem, & is sanguis, quo redempti sumus. Ad TERTIVM dico, comparationes non in omnibus rebus conuenire debere. Quare licet dicat Cyprianus per vinum significari sanguinem, per aquam populos: non tamen inde colligi debet, in omnibus partes esse populos, & sanguinem Domini, vt si sanguis vere in calice sit, ibi etiam populus esse oporteat. Nam alioqui sanguis Domini significatur vt precium, & vt potus, populi autem non ita significantur: & denique principaliter in Eucharistia repræsentatur corpus, & sanguis Domini, secundariò autem populi. Ac de Cypriano hactenus.

CAPVT DECIMVM.

QVARTA ætas Ecclesiæ ab anno Domini CCC. ad CD.

Testimonium Nicæni Concilij.

SEQVITVR nunc ætas Ecclesiæ QVARTA, in qua habemus duodecim insignia testimonia, videlicet Nicæni I. Concilij, Athanasij, Hilarij, Cyrilli Hierosolymitani, Ambrosij, Basilij, Optati, Gregorij Nisseni, Gregorij Nazianzeni, Ephrem, & Epiphanij. Ac PRIMVM exstat testimonium NICÆNI Concilij I. in Actis eiusdem Concilij in Vaticana Bibliotheca his verbis: *Iterum etiam hìc in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem, & calicem, sed attollentes mentem fide intelligamus situm in sacra illa mensa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum, & preciosum ipsius corpus, & sanguinem verè nos sumentes credere hæc esse nostræ resurrectionis symbola: propter hoc enim neque multum accipimus, sed parum, vt sciamus non ad satietatem, sed ad sanctificationem sumi.*

Hoc testimonium agnoscunt etiam aduersarij, vt Ioannes Oecolampadius in Dialogo cum Nathanaële, Ioannes Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 36. Petrus Boquinus in libro de cœna Domini contra Hesshusium, VVilhelmus Klebitius in libro de victoria veritatis in solutione 3. argumenti: ac nituntur ipsi grauissimum hoc testimonium ad suam hæresim stabiliendam trahere, quasi Concilium admoneat, vt non queramus Christi corpus in sacra mensa sub speciebus panis, sed in cœlum mente conscendamus, atque ibi fide Christi corpus comedamus. Sed falluntur apertissimè. Iubet enim Concilium, vt non hæreamus in speciebus panis, & vini, quasi nihil ibi sit, nisi quod oculi nobis renunciant, sed fide intelligamus ibi verè esse corpus Christi, licet corporalibus oculis non videatur.

Hanc esse Concilij sententiam, ita probari potest. PRIMO, quoniam Concilium, postquam dixerat non humiliter hærendum esse in pane, & vino, sed mentem attollendam; adiungit, fide conspiciendum agnum Dei situm in sacra mensa. Debuisset autem secundum aduersarios dicere, fide conspiciendum esse Christum in cœlo ad dexteram Patris. Vult igitur Concilium, vt ad ipsam mensam attendamus, sed in ipsa non tam symbola externa, quā quod sub ipsis latet consideremus. Klebitius per sacram mensam intelligit cœlum; dicit enim, Concilium velle, vt in cœlesti mensa, non in altari lapideo, agnum Dei queramus. At fallitur apertissimè. Nam Concilium in eadem diuina, & sacra mensa ponit symbola panis, & vini, in qua ponit agnum Dei, vt patet ex primis verbis: *Hic in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem.* At qui symbola panis non sunt in cœlo, sed in altari lapideo: ergo diuina mensa non est cœlum, sed altare in terris. Ac ne fortè dicant in altari esse corpus Christi significatiuè, & Concilium velle, vt non attendamus ad symbola, quatenus sunt res materiales, sed quatenus Christum repræsentant: addidit

addidit Concilium illā particulam, *situm*. Cùm enim dicit agnum Dei situm esse in sacra mēsa, & eundem agnum opponi symbolis; manifestè declarat, agnū Dei verè & propriè, ac reipsa esse in mensa, & non solùm quatenus per symbola repræsentatur.

SECVNDO idem probatur ex eo quod Concilium dicit, agnum Dei in sacra mensa à sacerdotibus immolari; nam per agnum omnes intelligunt ipsum Christum, vt distinguitur contra symbola, quem aduersarij solùm in cœlo esse dicunt. At non potest manibus sacerdotum immolari, si tantùm est in cœlo; neque enim tam longas manus habent sacerdotes, vt ad cœlum pertingant.

TERTIO probatur ex illis verbis: *Preciosum corpus eius nos verè sumentes.* Quorsum enim illud, verè, nisi opponatur figuræ? AT, inquiunt, *nos verè sumimus corpus Domini, sed corde, non corpore.* Sed repugnant verba sequentia, vbi symbola resurrectionis nostræ dicūtur corpus, & sanguis Domini. Quia enim mortalia corpora nostra cum immortali corpore Domini verè coniunguntur; inde aptissimè significatur futura corporum nostrorum resurrectio: si autem sola esset coniunctio animorum cum corpore Domini, solus animus resurrecturus significaretur.

CAPVT VNDECIMVM.

Testimonium S. Athanasij.

SANCTVS ATHANASIVS, qui ipso tempore Niceni Concilij floruit (quippe qui eidem Concilio interfuit) citatur à Theodoreto in 2. Dialogo in hæc verba: *Corpus est, cui dicit; Sede à dextris meis; cuius etiam fuit inimicus Diabolus cum malis potestatibus, & Iudæi, & Græci, per quod corpus Pontifex, & Apostolus fuit, & dictus est per id quod nobis tradidit, mysterium, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur, & sanguis noui Testamenti, non veteris, qui pro vobis effunditur. Diuinitas autem, neque corpus habet, neque sanguinem.* Hæc citantur ex oratione de fide, quæ etsi fortasse nunc non exstet, tamen sufficit Theodoreti testimonium, vt non dubitemus hæc verba esse S. Athanasij. Porrò in hoc loco probare vult Athanasius, Christum verum corpus habuisse, & non solam in eo fuisse veram diuinitatem, sed veram etiam carnem. Id autem probat, quia Christo dicitur à Patre: *Sede à dextris meis*; sedere autem in certo loco, non diuinitati, sed corpori conuenit. Item probat eo eo, quod Christus vt Pontifex, & sacerdos corpus suum obtulit, & tradidit nobis, cùm ait: *Hoc est corpus meum.* Vbi si non verum, & propriè dictum corpus intelligeret Athanasius, hæreticis faueret, quos oppugnabat: illi enim fatebantur Christum habuisse corpus quoddam apparens, atque adeò figuram corporis, sed negabant verum corpus humanum habuisse.

Sed obiiciunt aduersarij alium locum ex Athanasio. Nam in tractatu super illa verba: *Quicunque dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei, &c.* Sic ait: *Quod hominibus corpus eius sufficisset ad cibū, vt vniuersi mundi alimonia fieret: Sed propterea ascensionis suæ in cælum mentionem fecit, vt eos à corporali intellectu abstraheret, ac deinde carnem suam (de qua loquutus erat) cibum è supernis cœlestem, & spiritualem alimoniam, & ab ipso donandam intelligerent. Quæ enim loquutus sum vobis, inquit, spiritus, & vita sunt; quod perinde est, ac si diceret; Corpus meum, quod ostenditur, & datur pro mundo, in cibum dabitur, vt spiritualiter vnicuique tribuatur, & fiat singulis tutamen, præseruatioque ad resurrectionem vitæ æternæ.* Hæc ille. De hoc loco ita triumphat Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 170. vt dicat: *Hoc argumento vix puto vllum aliud firmius esse, aut magis inuictum ex his, quæ sumuntur ex Patribus.*

RESPONDEO; In tribus rebus consistit vis argumenti aduersariorū. PRIMVM in eo, quod Athanasius dicat, manducationem corporis Domini non debere accipi carnaliter, quia non sufficeret caro Christi tam multis, qui eam manducaturi sunt, si carnaliter summi deberet. AT QVI hoc non pugnat contra sententiam nostram, sed contra Capharnaitas, qui putabant debere diuidi carnem Christi in particulas, & sic distribui manducantibus: hoc enim modo verè nō sufficeret eam multis sine nouo aliquo miraculo. Nos autē dicimus ita sumi carnem Christi, vt indiuisibiliter ab omnibus sumatur tota.

DEINDE in eo, quod Athanasius dicit, carnem Christi esse alimoniam spiritualem, & spiritualiter distribui. SED neque hoc pugnat cum sententia nostra. Vocatur enim caro Christi rectissimè alimonia spiritualis, quia datur in cibum spiritus, non corporis, & distribuitur spiritualiter, non corporaliter, quia non dividitur in partes, sed datur tota simul, vt diximus, indiuisibiliter. Vnde etiam S. Bernardus in sermone de S. Martino dicit, carnem Christi spiritualiter dari, & manducari, & tamen ibidem dicit in Sacramento adesse veram carnis substantiam.

VLTIMO in eo, quod Athanasius dicit, Christū cùm loqueretur de manducatione carnis suæ, meminisse ascensionis in cœlum, vt auditores abstraheret à corporali intellectu. Sed neq; hoc officit causæ nostræ. Dominus enim meminit ascensionis, vt ostenderet, carnem suam non manducandam more aliarum carnium, qui erat corporalis intellectus Capharnaitarum, sed spirituali quodam modo: si enim Dominus dedisset carnem suam in particulas discerpta, vt Capharnaitæ suspicabantur esse dandam, certè in cœlum ascendere non potuisset cum illa carne. Cùm ergo discimus Christū ascendisse in cœlū cū immortali, & gloriosa carne; simul discimus carnē illā non manducari carnaliter, ita vt laceretur, & cōsumatur.

Nihil igitur ex loco illo Athanasij colligitur contra Catholicorum sententiam, sed cōtrà potius aliquid pro ea colligitur. Nam quod ait ibidem Athanasius, illud ipsum corpus, quod ostēsum est mundo, & datum ad mortem pro mundi vita, dari nunc nobis in cibum, satis apertè indicat verum corpus nobis dari, non corpus symbolicum; non enim corpus symbolicum datum fuit ad mortem pro mundi vita. Illud autem verum corpus dari nobis non solùm per apprehensionem fidei, sed etiam per apprehensionem oris corporalis, indicant illa verba Athanasij: *Vt sit nobis tutamen, & præseruatio ad resurrectionem.* Nam (vt suprà diximus) veteres Patres probare solebant corporum resurrectionem, ex coniunctione corporis nostri immortalis cum corpore Christi immortali in Sacramento Eucharistiæ.

CAPVT DVODECIMVM.

Testimonium S. Hilarij.

BEATVS HILARIVS æqualis Athanasij fuit: hos enim duos eximios Doctores simul Dominus excitauit, vt fidem contra Arianos defenderet, ille in Oriente, hic in Occidente.

Is igitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Is igitur sic ait in 8. lib. de Trinitat. *Si enim verè Verbum caro factum est, & nos verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est?* Et infrà: *De veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigẽdi locus: nunc enim, & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est, &c.*

Ad hæc duobus modis aduersarij respondent: neque habent ipsi præterea locum vllum quem ex Hilario proferant. Caluinus in vltima admonitione ad VVestphalum, contendit Hilarium hyperbolicè loqui. Sed refellitur facillimè ex ipso Hilario, qui quasi præuidisset, quod Caluinus dicturus erat, in eodem ipso loco affirmat se loqui propriè, & simpliciter; sic ait: *Non est humano, aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam, atque impudentem prædicationem cœlestium dictorum sanitati, alienæ, atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt legamus, & quæ legimus intelligamus, & tum perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus; ipse enim ait: Caro mea verè est esca, &c.* Vides vt Hilarius dicat, se nihil asserere humano aut seculi sensu, sed solum id, quod Scriptura ipsa rectè intellecta docet. Præterea cum Hilarius disputet aduersus Arianos, & ex naturali vnione Christi nobiscum per Sacramentum Eucharistiæ, concludat naturalem vnionem inter Deum Patrẽ, & Deum Filium; si hyperbolicè loquitur de naturali vnione Christi nobiscum; oportebit etiam vt loquatur hyperbolicè de vnione Patris, & Filij, ex quo sequetur eum aut Arianum fuisse, aut certe imperitè causſam fidei defendisse: neque enim Ariani negassent naturalem vnionem inter Patrem, & Filium hyperbolicè.

Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, parte 4. Theodorus Beza in Dialogo Cyclope contra Heshusium, & Petrus Boquinus in libro de Cœna Domini contra eundem, respondent, Hilarium, cùm is ait, nos verè sumere in Eucharistia carnem Domini, intelligere de sumptione spirituali, quæ fit per fidem: cum autem ait, naturaliter Christum nobiscum vniri, intelligere de vnione, quæ facta est in Incarnatione. Christus enim nobiscum naturaliter vnitus est, quia naturam nostræ carnis assumpsit.

Addit Petrus Martyr, naturalem vnionem apud Hilarium non esse realem commixtionem naturarum, sed esse vnionem aliquam maiorem, quàm sit vnio voluntatum: opponit enim ille vnionem naturalem vnioni per consensum solius voluntatis, quam Ariani in Patre, & Filio ponebant. Hanc autem vnionem naturalem, id est, maiorem, quàm solius voluntatis cum Christo habemus, ex sententia Petri Martyris, tum quia, vt diximus, Christus naturam nostram assumpsit; tum quia nos per fidem in Sacramento carnem eius vere sumimus. Probat verò idem Petrus Martyr, Hilarium non loqui de reali naturarum cõmixtione, & cùm dicit, Christum nobiscum vniri naturaliter per Eucharistiam; quia Hilarius quinque vniones ponit naturales. Primo enim dicit omnes fideles esse vnũ naturaliter, quia per fidem sunt vnum. Secundo dicit, nos esse vnũ naturaliter, quia sumus vnum per regenerationem. Tertio dicit, nos esse vnum naturaliter, quia sumus vnum per Sacramentum Baptismi. Quarto dicit, nos esse vnum cum Patre, & Filio per honorem nobis à Christo communicatum. Quinto dicit, nos esse vnum cum Christo naturaliter per Eucharistiam. *Sicut ergo vniones illæ per fidem, per regenerationem, per Baptismum, per honorem, dicuntur naturales, quia includunt aliquid præter consensum voluntatis, licet non includant naturarum cõmixtionem: ita etiam vnio, qua Christo coniungimur, dum per fidem carnem eius apprehendimus, dici potest naturalis, licet nõ includat realem vnionem carnis Domini cum nostra.* Hæc illi.

At refelli possunt hæc aduersariorum figmenta ex ipso Hilario multis modis. Primo ex illis verbis: *Nos verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus.* Quod enim ait (*cibo Dominico*) cogit vt intelligamus de manducatione corporali, non de sola spirituali, vt ipsi volunt: nam cibus Dominicus omnium consensu, est Eucharistia. Vult igitur Hilarius nos, dum Eucharistiam percipimus, in illa, & per illam, verè carnem Domini sumere.

Secundo ex illis verbis: *De naturali in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus.* Hæc enim verba indicant, mysterium Eucharistiæ tale esse, vt paradoxum stultissimũ videri possit, nisi à Deo proponeretur. At Christum sola fide manducari, & esse in nobis, eo tantùm modo, quo sunt cetera, quæ animo apprehenduntur; neque paradoxum, neque stultum aliquid videri potest, etiamsi id non diceretur à Deo. Verè autem stulti haberi possemus, si absque Dei verbo crederemus, veram Christi carnem ore corporali manducari: nam id semper infideles stultissimum paradoxum æstimarunt, vt notum est de Auerroe, & de aliis.

Tertio ex illis verbis: *De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigẽdi locus; nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est.* Et mox: *An hoc veritas non est? contingat planè his verum non esse, qui Christum le sum verum esse Deũ negant* Hæc verba non possunt accipi, nisi vno ex his tribus modis. Aut enim vult Hilarius dicere, veram carnem Christum assumpsisse; aut veram carnem fide manducari in Sacramento; aut veram carnem reipsa & ore corporis sumi, cùm sumitur Eucharistia. Prima intelligentia, quam amplectuntur Beza, & Boquinus, & fortè Petrus Martyr, non est ad mentem Hilarij. Nam non disserit eo loco de Incarnatione, sed de Eucharistia; neque disputat contra Manichæos, qui negabant Christum habere veram carnem, sed contra Arianos, qui negabant Diuinitatem Christi, non carnem. Præterea paulò antè dixerat de veritate Christi in nobis, *nisi ab eo discimus, &c.* & attulerat illam Scripturam: *Caro mea verè est cibus*, vt probaret Christi carnem nobis naturaliter vniri: post illa autem verba immediatè subiungit: *De veritate carnis & sanguinis, non est relictus ambigendi locus*; & quæ sequuntur. Loquitur igitur de veritate carnis nobis communicatæ, non veritate carnis assumptæ. Denique illa probatio, qua probat Hilarius non posse ambigi de veritate carnis Domini, quia Christus, qui dixit: *Caro mea verè est cibus*, verè Deus est: apertissimè indicat eum loqui de veritate carnis in Eucharistia, non de incarnatione. Nam non rectè probatur, Christum habere veram carnẽ, quia idem Christus Deus est, vel quia dixit: *Caro mea verè est cibus.* At rectissimè probatur in Eucharistia esse veram carnem Domini, quia Christus Deus est, qui dixit, carnem suam esse cibum nostrum: cùm enim Deus sit, potuit præstare quod dicebat. Secunda intelligentia coincidit cum prima. Nihil enim aliud est, veram carnem fide mãducare, nisi credere, Christum habere veram carnem, & in ea carne verè esse mortuum pro nobis. Neque ad hoc probandum oportebat

rebat addere esse argumentum ex Diuinitate Christi id asserentis: Non enim difficile est (posito mysterio Incarnationis) veram carnem fide manducari. Remanet igitur Tertia intelligentia, quæ sine dubitatione est amplectenda Hilarij.

Quarto, probatur ex eo, quod Hilarius sæpissimè reperit, Christum naturaliter esse in nobis per sumptionẽ Eucharistiæ. Nam apud Hilarium, vnum esse in alio naturaliter, est naturam vnius vere in altero esse, vt patet ex multis locis, sed maximè ex illis verbis, quæ habentur in eadem pagina: *Cur gradum quendam atque ordinem consummandæ vnitatis exposuit, nisi vt cum ille in Patre per naturam Diuinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius naturalitatem, & ille rursus in nobis per Sacramentorum mysterium crederetur?* Vbi docet, Filium esse in Patre naturaliter, quia natiua Filij vere est in Patre; cùm sit vna vtriusque natura: item nos esse in Christo naturaliter, quia vere naturam nostram sibi Deus vniuit per mysterium Incarnationis. Denique Christum naturaliter esse in nobis, quando sumimus Eucharistiam, quia naturam carnis sue nobis vnit. Sicut igitur verè & propriè natura Filij est in Patre, & natura nostra est in Christo; ita necesse est verè, & propriè natura carnis Christi sit in nobis, quando Eucharistiam sumimus.

Quinto, probatur ex illis aliis verbis eius, vbi explicans illud: *Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat meam carnem, & ipse viuet propter me*: sic ait: *Hæc verò vitæ nostræ causſa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua viuit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum viuimus, id est, naturam carnis suæ adepti, quomodo non naturaliter secundum Spiritum in se Patrem habeat, cùm viuat ij se per Patrem?* Et infrà: *Dicis Filium Dei carnaliter in nobis manere per Eucharistiam.* Quid potuit, quæso, clarius dici, quàm in nobis carnalibus Christum per carnem suam carnaliter manere? Si enim fide tantùm, & non corporis instrumento Christi carnem manducaremus; non esset in nobis carnalibus, id est; in nobis, quatenus carne constamus, sed esset in mente, & animo nostro tantùm; neque esset in nobis per carnem, sed per fidem, & spiritum; neque esset carnaliter, sed spiritualiter. Præterea comparatio Hilarij aperte conuincit. Ipse enim dicit, Filium secundum spiritum viuere propter Patrem, quia vita Patris, quæ spiritus est, verè tribuitur Filio: & eodem modo nos viuere propter Christum secundum carnem, quia verè caro eius nobis in Sacramento communicatur.

Neque obiectio Petri Martyris concludit, quam ex Hilario ille adferebat: quod videlicet eo modo sumus naturaliter vnum cum Christo per Eucharistiã, sicut sumus inter nos vnum per fidem, per regenerationem, & per Baptismum; & sicut sumus vnum cum Christo per honorem. Sunt autem tria Obseruanda pro huius argumenti solutione.

Primo notandus est scopus Hilarij, & occasio totius disputationis. Obiecerat ille Arianis eum locum: *Ego & Pater vnum sumus*, Ioan. 10. Sed respondebant Ariani, intelligi ea verba de vnitate voluntatis, & consensus, non de vnitate naturæ; & attulerant in exemplum illa Scripturæ loca: *Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna*, Actor. 4. Et: *Qui plantat, & qui rigat, vnum sunt*, 1. Corinth. 3. Et: *Et ipsi vnum sint in nobis*, Ioan. 17. Hilarius igitur, vt nulla in re cedat hæreticis, ex istis ipsis locis ab Arianis allatis, probat Patrem, & Filium esse vnum naturaliter, & non sola concordia voluntatum. *Ex his*, inquit, *ipsis, quibus vtuntur, refellendi sunt.* Ac primum docet, fideles inter se esse vnum cor, & vnam animam, non solo consensu, sed naturaliter; quia sunt vnum per fidem, & per regenerationem, & per Baptismum, ac proinde sunt vnum per eandem fidei naturam, & per eandem naturam nouæ regenerationis, & Baptismi: omnes enim sunt fideles, omnes filij Dei, omnes baptizati, etiamsi forte inter se non nouerint, nec sciat vnus, quid alter velit. *Quomodo*, inquit, *non naturalem in his intelligit vnitatem, qui per naturam vnius fidei vnum sunt?* Et idem dicit de regeneratione, & Baptismo, quod de fide dixit. Deinde docet illud: *Qui plantat, & qui rigat, vnum sunt*, 1. Corinthiorum 3. indicare etiam naturalem vnitatem: sunt enim illi vnum, quia sunt ministri eiusdem Christi, & proinde vnum sant per naturam eiusdem ministerij: *Itaque*, inquit, *qui per rem eandem idem sunt, naturã etiam vnum sunt, non tantum voluntate; quia & ipsi vere eadem effecti sunt, & eiusdem rei atque efficientiæ sunt ministri.* Denique venit ad Tertium locum ex Ioan. 17. *Vt & ipsi vnum sint in nobis*, & docet nos esse vnum cum Christo naturaliter, quia per Eucharistiæ participationem vnitur nobis carnis Christi natura; & hic habet illa omnia, quæ suprà exposuimus.

Nota Secundo, aliud esse apud Hilarium, aliquà esse vnum naturaliter; aliud autem, vnum esse in alio naturaliter. Nam vt aliqua sint vnum naturaliter, satis est, si verè participent naturam ipsius rei, in qua sunt vnum: & hoc modo dicit ipse, omnes fideles esse vnum naturaliter per fidem, per regenerationem, & per Baptismum, quia participant naturam eiusdem fidei, eiusdẽ regenerationis, & eiusdem Baptismi: & similiter dicit omnes ministros esse vnum naturaliter per ministerium, quia participant eiusdem ministerij naturam. Sed vt vnũ sit in alio naturaliter, non satis est, vt participent quomodocunque eandem naturam, sed necesse est, vt natura vnius merè sit in alio; & hoc modo dicit Filium esse in Patre per Diuinitatem naturaliter, quia natura diuina Filij verè est in Patre: & similiter dicit, Christum esse in nobis per carnem naturaliter, quia natura carnis eius nobis verè vnitur per Eucharistiam. Atque ex his soluitur ferè tota obiectio Petri Martyris, & Bezæ, & aliorum. Non enim eodem modo loquitur Hilarius (vt illi falsò assumebant) de vnione per fidem, seu regenerationem, vel Baptismum; & de vnione per Eucharistiam. Nam non dicit, Christum esse in nobis per fidem, vel per Baptismum, sicut dicit esse per Eucharistiam: neque dicit ex fidelibus vnum esse in alio per fidem; sed omnes esse vnum per fidem.

Nota Tertio, vnitatem per honorem apud Hilarium eandem esse cum vnitate per Eucharistiã. Nam explicans illud eiusdem capitis 17. Ioannis: *Ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis*; dicit honorem, quem Filius habet à Patre, dedisse eundem Filium nobis, quia fecit vt essemus vnum cum illo, sicut ipse est vnum cum Patre: vt autem vnum essemus cum illo, dicit eum fecisse per mysterium Eucharistiæ, per quod ipse in nobis per carnem suam verè manet.

Atque ita soluitur tota obiectio aduersariorum: non enim ipsi intellexerunt, quid esset apud Hilarium, fieri vnum per honorem. Ac de Hilario hactenus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XIII.

Testimonium S. Cyrilli Hierosolymitani.

BEATVS CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, cuius laus est in II. Synodo generali, eodem tempore floruit, quo S. Hilarius, vt patet ex epistola eius ad Constantium Imperatorem. Ac de Sacramento Eucharistiæ tam proprie, & perspicuè loquitur, vt non magis aperte loqui potuerit, si vixisset temporibus nostris. Quocirca nihil habent hæretici, quod ex illo nobis obiiciant: nos verò multa, & firmissima testimonia contra illos habem⁹.

PRIMVM, igitur initiò Catechesis 4 mystagogicæ, & in tota fere Catechesi, hortatur ad nō dubitandum de veritate corporis Domini in Eucharistia: quod certè superuacaneum esset, si Eucharistia esset solum signum corporis Domini; nemo enim dubitare solet de eiusmodi rebus, quæ nullam habent difficultatem. Sic ergo loquitur: Hæc *B. Pauli doctrina satis potest efficere vos certissimos de diuinis mysteriis, &c.* Et infrà: *Cùm Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane: Hoc est corpus meum; quis deinceps audeat dubitare? ac eodem quoque confirmante, & dicente: Hic est sanguis meus; quis, inquam, dubitet, & dicat non esse illius sanguinem?* Quod autem dicit de pane, Christum affirmasse illum esse suum corpus, non significat panem materialem esse corpus Domini, sed panem cōsecratum, qui figura externa panis materialis est; sed quoad substantiam panis cælestis est; illum inquam, panem, corpus Domini esse confirmat.

SECVNDO, in eadem Catechesi aperte ponit Cyrillus transmutationem panis in corpus Domini, & solas panis species remanere post eam transmutationem: *Aquam*, inquit, *aliquando mutauit in vinū, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ sola voluntate; & non erit dignus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutauit? Quare omni cum certitudine corpus, & sanguinem Christi iumamus. nam sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis.* Hæc tam sunt perspicua, vt omninò nesciam, quid fingi possit ad eorum peruersionem.

TERTIO, ibidem dicit, Christi corpus, non solùm animis nostris, sed etiam corporibus verè coniungi per Eucharistiam: *Sic*, inquit, *Christophori erimus, hoc est, Christum ferentes, cùm eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus atque vt beatus Petrus dicit, Diuinæ naturæ consortes efficiemur.* Hæc ille. Neque potest intelligi hic locus de corpore symbolico, quasi solum panem in membra nostra recipiamus: nam de illo corpore loquitur, de quo immediatè antea dixerat, corpus Domini sub specie panis sumi, vbi distinguitur corpus à pane.

QVARTO monet ibidem, sensus nostros falli circa Eucharistiā, neque esse illis obtemperandum: *Ne ergo consideres tanquam nudum panem, & nudum vinum; corpus enim est, & sanguis Christi, secundum ipsius Domini verba. Quamuis enim sensus hoc tibi suggerit; tamen fides te confirmet; ne ex gustu rem iudices.* Et infrà: *Hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis; non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat; sed esse corpus Christi: & vinum, quod à nobis conspicitur, tametsi sensui gustu vinū esse videatur; non tamen vinum, sed sanguinem Christi esse.* Quid clarius dici potest?

NEQVE enim potest responderi, non vocari nudum panem, quia habet adiunctam significationem, & sensus in eo falli, quòd nudum panem esse iudicant. Nam sensus non iudicant, vtrum panis significet, vel non significet: sed iudicant rem eam esse, quæ solet naturaliter esse sub accidentibus, quæ sentiuntur. Et PRÆTEREA Cyrillus non dicit falli sensus, quia non iudicāt esse corpus Christi sub specie panis, sed quia iudicant rem illam, quam sentiunt, esse panem, cùm non sit. At reuera panis esset, si solum adderetur significatio: non igitur sensus fallerentur, vt Cyrillus dicit. DENIQVE in sequenti Catechesi prope finem, monet communicantes, vt summa diligentia prouideant, ne mica vlla Eucharistiæ cadat, neve amittatur: quod vt suprà diximus, magnum est argumentum veritatis: & ibidem iubet, vt flexo genu, & in adorantium morem accedant ad Eucharistiam.

SED obiiciet aliquis quod idem Cyrillus Catech. 3. mystagogica de sancto Chrismate dicit, non esse nudum vnguentum post consecrationem, sicut ibidem dicit, panem Eucharistiæ non esse nudum panem post consecrationem. ATQVI id confirmat sententiam nostram: nam Cyrillus non eodem modo loquitur de Chrismate, & de Eucharistia. De Eucharistia enim dicit, post consecrationem non esse panem communem, sed corpus Christi: de Chrismate autem dicit quidem non esse commune vnguentum, sed non addit esse Spiritum sanctum, vel corpus Christi, sed esse Chrisma Christi, seu sanctificatum oleum.

Hæc de Cyrillo, cuius testimonium vel solum sufficere deberet: est enim hominis sancti, & antiquissimi, & ex opere eius indubitato, & clarissimum, atque apertissimum, vt nullo modo peruerti possit, & est ex Catechesi, in qua solent omnia propriè, & simpliciter explicari: & denique nemo vnquam reprehendit Cyrillū erroris alicuius circa Eucharistiā.

CAPVT XIIII.

Testimonium S. Ambrosij.

SANCTVS AMBROSIVS rectè adiungitur Cyrillo, quia & eodem tempore floruit, & scripsit similes Catecheses, nimirum libros de Sacramentis, & de iis, qui initiantur mysteriis, & non minus apertè loquitur, quàm Cyrillus, vt videamus eodem tempore, eandem fuisse Orientis, & Occidentis sententiam de Eucharistia.

PRIMO igitur Ambrosius in lib. de mysteriis initiandis, cap. 9. & lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. 4. & 5. fusè docet, longè excellentiorem escā nobis dari in Eucharistia, quam olim in Manna Iudæi habuerint, cùm illis Christi corpus in figura nobis detur in veritate: de quo argumento suprà diximus, cùm ageremus de figuris huius Sacramenti.

SECVNDO, idem Ambrosius in iisdem locis dicit, mutari panem & vinum in corpus & sanguinem Christi; & non esse amplius panem & vinum, sed corpus & sanguinem.

Ad quod argumentum dupliciter aduersarij respondent. PRIMO reuocant in dubium, sintne Ambrosij libri, qui inscribuntur de Sacramentis. SECVNDO dicunt mutationem, de qua loquitur Ambrosius, non esse realem, sed Sacramentalem, ita vt panis & vinum, ex communibus, & prophanis rebus adiuncta noua significatione fiant Sacramenta religionis. Vide Petrum Martyrem lib. contra Gardinetum, parte 1. obiecto 190. & sequentibus, & parte 4. in explicatione verborum Ambrosij.

Sed

Sed PRIOR solutio timidè ab illis proponitur, & meritò. NAM citantur hi libri sub nomine Ambrosij à Lantfranco, Guitmundo, & aliis, qui ante annos D. floruerunt. DEINDE constat, librum de mysteriis init. esse Ambrosij: nam in præfatione dicit, se tractasse moralia quædam ex vitis Patriarcharum, & ex Salomone; quæ opera nemo negauit vnquam esse Ambrosij. Libros autem de Sacramentis eiusdem auctoris esse, cuius est liber de mysteriis init. res ipsa per se clamat, tanta est styli & sententiarum similitudo. DENIQVE, etiam si non essent Ambrosij, essent tamen antiqui alicuius auctoris. Sed stultum est ambigere de auctore horum librorum, cùm nullum aduersarij argumentum adferant, cur ambigere debeamus.

POSTERIOR solutio refellitur ex ipsis Ambrosij verbis. Nam in lib. 4. de Sacramen. cap. 4. *Tu*, inquit, *fortè dicis meus panis est vsitatus; sed panis iste, panis est ante verba Sacramentorum; vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hæc* ille. At si panis tantùm mutaretur Sacramentaliter, non desineret esse panis post consecrationem. Ibidem probat multis miraculorum exemplis, Christi verba esse operatoria; & eiusmodi, vt naturas verè mutare possint, quæ omnia sine caussa adducuntur, si nulla realis mutatio fit in pane Eucharistiæ. Sed adferamus testimoniū ad idem probandum ex libro indubitato de mysteriis init. cap. 9. *Fortè*, inquit, *dicas, Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus, non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit? maioremque vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens.* Hæc ille: Qui posteaquam multa alia miracula narrauit Moysis, Heliæ, & Helisæi, concludit: *Quod si tantùm valuit humana benedictio, vt naturam cōuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quòd si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem de cœlo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat; non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? non enim minus est noua rebus dare, quàm mutare naturas.* Hæc ille: vbi tam apertè loquitur de reali mutatione, vt nimia impudentia sit id negare. Ibidem paulò infrà idem probat ex mysterio Incarnationis: *Liquet*, inquit, *quod præter naturæ ordinem Virgo generauit: & hoc quod conficimus, corpus ex Virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine?* Hæc ille. Quàm ineptè ista omnia dicerentur, si nulla fieret realis mutatio? Quid enim opus erat probare, non posse naturaliter fieri ex pane corpus Christi, quemadmodum nec vt Virgo pariat; si non reipsa, sed solùm significatiuè panis fit corpus Christi?

TERTIVM testimonium est in eodem lib. 4. de Sacram. cap. 5. vbi probat, non esse dubitandum de veritate corporis Domini. Quæ probatio superuacanea est, si verum est, quod aduersarij sentiunt: nemo enim dubitare solet, vtrum panis possit esse corpus Christi significatiuè: *Deinde*, inquit, *ipse Dominus Iesus sanctificatur nobis, quod corpus suum accipiamus, & sanguinem; nunquid debemus de eius fide, & sanctificatione dubitare?* & ibidem paulò infrà dicit: *Tibi Sacerdos, Corpus Christi, & tu dicis, Amen: hoc est verū. Quod confitetur lingua, teneat affectus.* Hic certè loquitur de eo, quod offertur manibus Sacerdotis, quod quidem nisi verè sit corpus Christi, decipit nos Ambrosius, qui vult nos id, & confiteri lingua, & affectu sentire. Et lib. 6. cap. 1. *Sicut verus est Dei Filius, Dominus noster* IESVS CHRISTVS: *non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi Filius ex substantia Patris. ita vera caro, sicut ipse dixit quam accipimus.*

QVARTVM testimonium est lib. 1. in Lucam. vbi exponens illa verba capitis 1. *Apparuit illi Angelus: Non dubites*, inquit, *assistere Angelum, quando Christus assistit, Christus immolatur.* At certè non assisteret Angelus, si sola figura corporis Domini, non ipse Christus in altari adesset.

QVINTVM testimonium est lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. vbi tractans illud Psal. 98. *Adorate scabellum pedum eius. Itaque*, inquit, *per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi; quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Dom.* IESV, *vt suprà diximus, adorarunt.* Hic locus nullam admittit solutionem: nam & liber est indubitatus, & sermo est de adoratione latriæ: & apertè Ambrosius dicit; carnem Christi Verbo vnitam adorari à nobis in mysteriis, id est, in Eucharistia.

Diluamus nunc breuiter, quæ Petrus Martyr ex Ambrosio profert, lib. contra Gardinerum, obiecto 188. & sequentibus. PRIMO igitur obiicit ex commentario in 11. cap. 1. ad Corinth. quod Ambrosius in mysteriis dicat significari carnem, & sanguinem, quę oblata sunt pro nobis, & mysticum calicem typum esse sanguinis Domini.

RESPONDEO; neque ea commētaria sunt Ambrosij, neque quidquam habent contra nos; fatemur enim, immò & docemus, Eucharistiam signum ac typum esse mortis Christi, seu carnis⁹, & sanguinis, vt visibiliter in cruce illa suffixa, ille effusus est.

SECVNDO obiicit ex lib. 4. de Sacramētis, cap. 4. illa Ambrosij verba: *Hoc igitur astruamus, quomodo potest, qui panis est esse corpus Christi? consecrationi.* Hinc ita Petrus martyr argumentatur: *Qui panis est, corpus etiam Christi est per consecrationem. At panis non potest esse corpus propriè; ergo solùm significatiuè.* Idem confirmat ex illis verbis, quæ ibidem habentur: *Si tanta vis est in sermone Domini, vt ea incipiant esse, quæ non erant, quanto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur?* vbi videmus sic mutari panem in corpus, vt tamen maneat panis.

Ad PRIOREM locum RESPONDEO, non dicere Ambrosium panem manere post consecrationem, sed potius non manere; illa enim verba: (*Quomodo potest qui panis est esse corpus Christi?*) hunc sensum faciunt; Quomodo potest, qui nunc est panis, paulò pòst esse Corpus Christi? & respondet: *Consecratione*; consecratio enim facit, vt qui panis est ante consecrationem, corpus sit post consecrationem. Istum esse sensum patet ex illis verbis lib. de myst. initiā cap. 9. *Probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit*: vbi vides non esse panem post cōsecrationem. Immò in ipso lib. 4. de Sacram. cap. 4. nōne Ambrosius ait: *Panis iste panis est ante verba cōsecrationis, vbi accesserit cōsecratio, de pane fit caro Christi?*

Ad ALTERVM locum respondit olim Lantfrancus in lib. contra Berengarium, dupliciter. PRIMO, in aliis codicibus Ambrosij non haberi illa verba: *Vt sint quæ erant*; sed hoc modo legi: *Quanto magis operatorius est, vt quæ erant, in aliud commutentur?* Quæ lectio verior esse videtur, quia est confirmior libro

Universidad de Deusto
Biblioteca

de mysteriis initian.cap.9. vbi sic legimus: *Sermo ergo Christi, Qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod nō erant?* SECVNDO respondet, illa verba: *Vt sint quæ erant*, hunc sensum facere: *Vt sint quæ erant*, nimirum quoad speciē exteriorem, & tamen vere mutentur, quoad interiorem substantiam. POSSET etiam responderi, Ambrosium voluisse dicere; Si potuit Christus ex nihilo aliquid facere, cur non poterit ex aliquo aliquid facere, non annihilando id, quod antea erat, sed in melius commutando? vnde non dixit: *Vt sint id, quod erant*; tunc enim panis manere deberet, sed: *Vt sint quæ erant*, id est, non annihilentur, sed maneant, quamuis mutata.

TERTIO obiicit ex lib.4. de Sacram.cap.5.& de his, qui init.myst.cap.8. & de benedictio. Patriarch. cap.9. vbi Ambrosius dicit, corpus Domini accipiētibus fieri peccatorum remissionem. Atque inde colligit non sumi corpus Domini ab impiis; ac per hoc non sumi corporali instrumento, quod est commune cum impiis, sed ore tantum spirituali, quo impij carent.

SED hæc sæpius iam dissoluta sunt: corpus enim Domini, quod ad se attinet, omnibus adfert peccatorum remissionem licet in quibusdam ob eorum indispositionem id non fiat.

QVARTO, obiicit ex lib.de myst.init.cap.9. illa verba: *Ante benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur: post consecrationem corpus Christi significatur.* Et lib.4. de Sacrament. cap. 4. dicit, nos bibere similitudinem pretiosi sanguinis. & cap.5. dicit, oblationem altaris esse figuram corporis Christi, & lib.1. de officiis, cap.48. dicit, vmbram fuisse in lege; imaginem in Euangelio; veritatem in cœlestibus.

RESPONDEO; In primis verbis citatis illud, *significatur*, idem valet, quod *appellatur*, seu, *dicitur*. Non enim loquitur de significatione rerum, sed vocum; nec docet quid Eucharistia significet, sed quomodo appelletur. Itaque sensus est: *Ante benedictionem alia species nominatur*, id est, panis vocatur id, quod est in altari: *Post consecrationem corpus Christi significatur*, id est, non amplius panem esse significamus, seu dicimus, si quis nos interroget, quid sit in altari, sed corpus Domini esse significamus, seu dicimus. Vnde ibidem: *Ante consecrationem*, inquit, *aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur.* AD alia verba fateor nos bibere similitudinem cruoris, sed sub qua veritas contineatur. Docet enim Ambrosius, nos non in specie sanguinis sanguinem sumere, ne vt ipse ibidem dicit, horror esset cruoris; sed in similitudine sanguinis, id est, specie vini, quod habet sanguinis similitudinem, ipsum sanguinem bibere. AD illud de figura corporis: quamuis non esset absurdum, Sacramentum Eucharistiæ vocare figuram corporis ratione specierum externarum: tamen eo loco Ambrosius loquitur de pane ante consecrationem, vt ex eius verbis patet. Neq; est absurdum, panem vocari figuram corporis Domini ante cōsecrationem, licet nondum sit Sacramentum: nam panis naturalem habet analogiā ad corpus Christi & præterea ex eo, quod ponitur super altare, vt consecretur, incipit repræsentare ipsum Domini corpus, licet nondum habeat Sacramētalem significationem. AD aliud ex libro de officiis, Ambrosius distinguit imaginem à veritate, non quoad substantiam, seu præsentiam rei, sed quoad notitiam: nunc enim habemus Christum, sed signis, & imagine velatum; in cœlo videbimus sine vllo signo facie ad faciem.

A Id patet ex verbis eius, quibus explicat, quod dixerat: *Hic ergo*, inquit, *in imagine ambulamus, in imagine videmus, illic facie ad faciem; vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.* Vnde etiam paulò antè distinguens vmbram ab imagine: *Antè*, inquit, *agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo recipiens passionem.*

QVINTO, obiicit illud ex lib.5.de Sacram.cap.4. *Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ex his verbis*, inquit Petrus Martyr, *vel cæcus videre potest. Ambrosium non tam crassè sensisse de corpore Christi, vt putauerit illud ingredi & recipi in corpus nostrum.*

RESPONDEO; Non negat Ambrosius corpus Christi ingredi in corpus nostrum, sed negat illud conuerti in substantiam corporis nostri more ciborum corporalium. Id patet manifestè ex aduersatiua: *Sed animæ substantiam fulcit.* Est enim sensus, iste panis non vadit in corpus, id est, non transit in corpus per nutritionem, sed animam reficit. Alioqui enim, quomodo negaret Ambrosius corpus Christi in corpus nostrum ingredi, cùm dicat in sermo. de S. Agnete: *Iam corpus eius corpori meo sociatum est?* & cùm tam aperte docuerit in tot locis à nobis citatis, id quod sumimus, dum sumimus Eucharistiam, veram esse carnem Domini? Hæc de Ambrosio.

CAPVT XV.

Testimonium Basilij.

SANCTVS BASILIVS eodem tempore, quo Ambrosius floruit; & in 2. lib. de Baptismo, cap.2. sic loquitur: *Si tales mihi aduersus eos positæ sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur: quid dicendum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quantò enim maius aliquid is est templo secundum Domini vocem, tantò grauius & terribilius est in animæ impuritate constitutum corpus Christi temerè contingere, quàm sit accedere ad arietes, vel tauros, &c.* Hoc loco Basilius affirmat tantò grauius peccare, qui indignè sumunt corpus Christi, quàm eos, qui indignè sumebant arietes, & tauros Deo immolatos, quantò Christus maior est, non solùm arietibus, & tauris, sed etiam ipso templo Domini: quæ certè sententia vera esse non potest, nisi in Eucharistia sit verè corpus Domini præsens. Nam inter Christum, & arietes ab Hebræis immolari soliros, distantia est planè infinita: inter panem autem Eucharistiæ secundum aduersarios, & illos arietes penè nulla distantia: vel si distantia est notabilis; arietes excellebant, non panis Eucharistiæ, vt nos suprà demonstrauimus. Basilius autem affirmat tantò grauius peccare, qui indignè tractant Eucharistiam, quàm ij, qui indignè tractabant sacrificia illa vetera, quantò Christus maior est non solùm sacrificiis, sed etiam templo.

Pettus Martyr in lib. contra Gardinerum, part.4. respondere conatur, sed se ipse inuoluit, ac secum turpiter pugnat in eadem pagina. Dicit enim PRIMVM, Basilium ita conferre Eucharistiam cum Sacramentis veterum, vt ab vna parte ponat nuda symbola, id est, in Sacramentis veterum; ab altera ponat rem ipsam, nulla facta symboli mentione, id est, in Eucharistia nostra. Itaque vult corpus Christi, in illa collatione Basilij significare corpus Christi, proprie dictum: illud enim est per eum res, & veritas Sacramenti, vt opponitur symbolo externo. SED

quia Basilius dicit; illud Christi corpus sumi ab indignis; indigni autem non sumunt rem Sacramenti, sed nuda symbola secundum aduersarios; ideò Petrus Martyr paulò pòst addit Basilium loqui de symbolis Eucharistiæ, quæ sola sumuntur ab impiis, & ea conferre cum symbolis veteribus.

Hæc autem aperte inter se pugnant, & vnum destruit aliud; & præterea vtrumque dictum est falsum. Quòd pugnent, sic ostendo. Cùm Basilius nominat corpus Christi in illa collatione cum sacrificiis veterum, vel intelligit corpus Christi verum vel symbolicum. Si corpus Christi verum; ergo falsum est posterius dictū, quo asseruit Petrus Martyr Basilium loqui de symbolis, quę sola sumūtur ab impiis: si corpus symbolicum; ergo falsum est prius dictum eiusdem, quo asseruit Basilium cōferre rem ipsam, id est, corpus Christi cum symbolis veteribus. Quod autem sit falsum etiā absolute vtrumque dictum Petri Martyris, sic demonstro. Nam Basilius non confert cum sacrificiis veterum solum corpus Christi verū, quod erat primum dictum Petri Martyris: nam impij non sumunt corpus Christi verum secundum aduersarios; neque sumunt illud corpus extra symbola secundum Catholicos. At Basilius illud ipsum dicit sumi ab impiis; ergo non loquitur de solo corpore Christi vero. Adde, quod non debuit Basilius, nec potuit ita comparare Sacramenta vetera cum Eucharistia, vt in illis tantùm poneret nudum signum, in hac, verum corpus, cùm vtraque Sacramenta eodem modo contineant corpus Christi secundum aduersarios; immò melius vetera, quàm noua, quia melius repræsentabant. Sed de hoc alibi diximus.

Neque verò confert Basilius cum sacrificiis veterum solum symbolum Eucharistiæ, quod erat SECVNDVM dictum Petri Martyris: nam symbola sola Eucharistiæ non præstāt sacrificiis veterum, sed sunt illis inferiora, vt alibi ostendimus; & tamen Basilius hoc loco constituit infinitam distantiam inter corpus Christi, & sacrificia veterum. Sequitur igitur necessariò, vt Basilius loquatur de corpore Christi vero, vt continetur sub specie panis verè, & realiter: sic enim omnia cohærent. Nam hoc corpus verè excellit sacrificiis veterum infinita distantia, & verè sumitur ab impiis corporali instrumento. Et confirmatur hoc totum argumentum ex sequentibus verbis eiusdem Basilij in eo loco: monet enim vt sumpturi Eucharistiam diligentissimè purgemur à sordibus peccatorum, ne incidamus in peccatū eorum, qui Christum occiderūt. Ista enim comparatio indignè communicantium cum illis, qui Christum occiderunt, cogit omninò vt intelligamus verè, & realiter Christi corpus contineri in Eucharistia. Nam ideò comparantur inter se ista peccata, quia vtrumque attingit Christum in seipso; & Christum, non vt est in cœlo, sed vt est in Eucharistia; quia impij non possunt Christum attingere, vt est in cœlo, sed solùm, vt est in Eucharistia.

ALTERVM testimonium Basilij est in libro de Spiritu sancto, cap.27. vbi sic ait: *Verba inuocationis cum ostenditur panis Eucharistiæ, quis Sanctorum in se ipso nobis reliquit?* Hinc enim habemus morem fuisse in Ecclesia veteri, vt post consecrationem ostenderetur populo Eucharistia, quod etiam nunc fieri videmus; & conceptis verbis inuocaretur, quæ verba quidam suspicantur fuisse, KYRIE ELEISON. Sed certè ex inuocatione manifestè colligitur veritas Christi in Eucharistia: neque enim panem inuocare possumus quantumlibet significet, vel repræsentet corpus Christi. Ibidem Basilius de mysteriis his loquens, dicit, nec intueri fas esse ista non initiatis. At certe nulla reddi potest causa, cur Eucharistiam ne videri quidem permitterent infidelibus, vel etiam Catechumenis, si nihil est nisi signum. Nam rem significatam, id est, Christi passionem publicè prædicabant, & signum etiam manifestissimum eiusdem passionis Catechumenis quotidie fere imprimebāt, dum eos signo crucis signabant. Qui igitur signa clarissima concedebant, cur negassent signū obscurius?

PORRO ex Basilio obiiciunt aduersarij, quod in sua Liturgia Eucharistiam appellet ἀντίτυπα, id est, figuram corporis Christi de qua re multa scribit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 185.

Ad hoc argumentum tres dari solent solutiones, sed duæ priores mihi non videntur solidæ. PRIMA est, vocem illam ἀντίτυπα non semper accipi pro figura, sed aliquando sumi pro exemplari: cuius significationis proferunt exemplum ex 1. epist. Petri, cap.3. vbi Baptismus vocatur antitypon diluuij, cùm tamen diluuium figura fuerit Baptismi, non Baptismus diluuij. Itaque hac acceptione contendunt quidam à Basilio Eucharistiam dici antitypon, quòd sit exemplar veterum figurarum.

SED hæc opinio facilè reiici potest. Nam vox antitypon (vt etiam notauimus in 1. lib. de Sacramentis in genere) nunquam accipitur pro exemplari, sed pro imagine, quę e regione respondet exemplari; & ita illud imitatur, vt fere cum eo contendere videatur. Quomodo valde proprie vocatur antitypon imago, quæ resultat in speculo, dum quis in illud intuetur: etenim ea imago ita ad viuum repræsentat, vt cum ipso homine de forma ipsius hominis certare videatur. Et hoc modo accipitur hæc vox ab Apostolo, Hebr.9. & ab auctoribus passim: neque aliter accipitur 1. Petri 3. Nam Baptismus aliquo modo est exēplar, aliquo modo imago diluuij, & vt imago, non vt exemplar, dicitur à S. Petro antitypon diluuij. Nam si consideremus significationem ad placitum, seu diuinam ordinationem, diluuium figura fuit Baptismi, non contrà, Baptismus diluuij: neque enim Deus instituit Baptismum, vt repræsentaret diluuium: sed è contrario, diluuium Deus induxit in mundum, tum ob alias causas, tum etiam vt esset figura Baptismi. At si consideremus naturalem similitudinem, Baptismus est potiùs imago diluuij, quàm diluuium Baptismi: siquidem magis proprie, & verè diluuium suffocauit homines impios, quàm Baptismus peccata suffocet; illa enim vera & propria, hæc metaphorica suffocatio est. Quia tamen valde similis est effectus Baptismi, id est, suffocatio iniquitatum effectui diluuij, id est, suffocationi hominū impiorum: ideò S. Petrus Baptismum antitypon diluuij appellauit. Sed præterea licet antitypon pro exemplari accipi posset, non tamen id nobis prodesset. Nam Basilius non dicit, Eucharistiam esse antitypon Sacramentorum veterum, sed corporis Domini; quare certum est à Basilio non accipi hanc vocem pro exemplari, sed pro imagine imitante ipsum exemplar.

ALTERA solutio est aliorum, vocari à S. Basilio panem Eucharistiæ antitypon corporis Domini, sed ante consecrationem, non postea. Ita respondit olim Ioan. Damascenus lib.4. de fide, cap.14. & Epiphanius in VII. Synodo, act.6. tom.3.

SED hæc solutio multas habet difficultates. Nam in Liturgia Basilij inuenimus panē Eucharistię vocari antitypon corporis Domini post recitationē verborū illorū: *Hoc est corpus meū.* Quocirca oporteret Da-

Universidad de Deusto
Biblioteca

masсenum, & Epiphanium existimasse, non cõsecrari Eucharistiam illis verbis: *Hoc est corpus meum*; sed aliis, quæ infrà ponuntur: quod minus adhuc probabile est, de qua re disputabimus in 4. lib. in controuersia de verbis, quibus Sacramentum Eucharistiæ conficitur. Adde, quòd licet Basilius non vocaret Eucharistiam antitypon corporis Domini post consecrationem; tamẽ Theodoretus apertissimè ita eam vocat in 1. dialogo, necnon Machatius Aegyptius homil. 27. immò & Dionys. cap. 3. Eccles. hierarch. & Nazianzenus orat. in Gorgoniam.

Est igitur TERTIA solutio, Eucharistiam etiam post consecrationem rectè dici antitypon corporis, & sanguinis, non solum quia species panis, & vini sunt signa corporis, & sanguinis ibi reuera existentium; sed etiam quia ipsam corpus, & sanguis Domini, vt sunt sub illis speciebus, signa sunt eiusdem corporis, & sanguinis, vt fuerunt in cruce: repræsentat enim Eucharistia passionem Christi. Et ideò fortasse Basilius & alij Patres non vocant Eucharistiam figuram, seu typon, sed antitypon; quia, vt diximus, antitypa non dicuntur quælibet figuræ, sed illæ tantùm, quæ nihil ferè differunt à veritate. Potiò panis & vinum, remoto corpore Domini, non ita ad viuum repræsentant corpus, & sanguinem, vt dici possint antitypa; melius enim repræsentabat Agnus Paschalis, & tamen non dicebatur antitypon, sed typus. At si sub specie panis sit verè corpus Christi, tum verè Eucharistia erit antitypõ corporis in cruce immolati. Vnde Chrysostomus homil. 17. in epist. ad Hebr. dicit, Eucharistiam esse typum, seu figuram sacrificij crucis: & tamen ibidem asserit, nunc eundem Christum offerri, qui tunc oblatus fuit. Simile esset, si Rex aliquis grauissimo bello confecto idem ipsum bellum ad oblectandum populo in scena repræsentari vellet, & ipse idem, qui verè pugnauerat, in scena seipsum repræsentaret: esset enim ipse verè antitypon sui ipsius. Similia habemus in aliis Christi repræsentationibus: nam cùm tribus diebus latuit, & tandem tertia die inuentus est in templo, significare voluit, teste Ambrosio in cap. 2. Lucæ, se triduo futurum in sepulchro absconditum, & tandem tertia die resurrecturum. Et Matth. 17. cùm transfiguratus est in monte coram Prophetis, & Apostolis, significare voluit, se eo modo videndum in gloria cœlesti ab omnibus Sanctis veteris & noui Testamenti. Ipse igitur non semel fuit typus, & figura sui ipsius.

CAPVT XVI.

Testimonium Gregorij Nysseni.

SAnctus GREGORIVS NYSSENVS, S. Basilij frater, insigne testimonium nobis præbet: ex quo etiam intelligi posset, quid Basilius sensisset, si de ea re vlla dubitatio oriretur. Constat enim Nyssenum in iis, quæ ad fidem pertinent, nulla in re à Basilio dissensisse. Igitur in lib. de vita Moysis, vbi disputat de Mãna Iudæorum, & eum cibum cum Eucharistia confert, sic loquitur de Eucharistia: *Panis est absque semine, absque aratione, absq; vllo humano opere nobis paratus. Is desuper defluens inuenitur in terris. Panis enim, qui de cœlo descendit, qui verus cibus est, qui ænigmaticè hac historia significatur, non incorporea quædam res est: quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet? res autem quæ incorporea non est, corpus omninò est.* Hæc ille. Hic duo habemus, quæ excludunt omnes, quæ fingi possent ab aduersariis, expositiones. Nam PRIMO Gregorius dicit: Panem Eucharistiæ sine semine, sine aratione, siue opere humano fieri, quòd certè non conuenit pani triticeo, loquitur igitur de vero corpore Christi, cui illa omnia conueniunt.

SECVNDO dicit, eundem panem corpore manducari: non ergo loquitur de corpore Domini, vt est in cœlo, & sola fide sumitur, sed de vero corpore, vt est in Eucharistia.

Idem Gregorius in oratione Catechetica, cap. 36. & 37. multa habet expresse de veritate huius Sacramenti, & citatur hic locus ab Euthymio in Panoplia, parte 2. tit. 21. & à Besslione in lib. de verbis consecrationis. Inter alia dicit, & sæpiùs repetit, corpus Christi immortale coniungi per Eucharistiam cum nostro mortali corpore, & illud sibi simile reddere, id est, efficere, vt glorioſum & immortale aliquando resurgat: *Quemadmodum*, inquit, *parum fermenti totam massam sibi similem reddit; sic & corpus illud, quod à Deo factum est immortale, in nostrum corpus ingrediens totum in se transfert, atque commutat. Nam, vt pestiferum cum salubri commistum, illud efficit perniciosum; sic & corpus immortale reddit totum illud in quo susceptũ est, naturæ simile immortali.* Et infrà: *Fidelium corporibus coniungitur, vt ea coniunctione cum immortali, homo etiam immortalitatis particeps fiat.* Hæc ille.

SECVNDO quærit, quomodo possit vnum corpus toti mundo communicari, & tamẽ semper integrum maneat: quæ quidem quæstio absurdissima esset, si tantùm in signo corpus Christi manducaretur, nulla enim difficultas in ea re fingi posset: *Considerandum est*, inquit, *quomodo fieri queat, vt cùm vnum illud corpus assiduè per totum orbem terrarum tot fidelium millibus impertiatur; totum cuique per partem cuadat, & in seipso totum permaneat.* Hæc ille.

TERTIO, respondet ad quæstionem, ac dicit, panem qui ponitur in altari, conuerti in carnẽ Christi, & eo modo omnes, qui eo pane vescuntur, verè sumere Christi carnem sine vllo eius detrimento: quæ sanè est acutissima, & verissima responsio. Nam vult dicere, vt habeamus, & comedamus veram Christi carnem, non esse opus, vt Christus de cœlo descendat, sed manente illo saluo, & incolumi in cœlo, verti quotidie panem in corpus eius, & eo modo à multis manducari.

Quod autem non loquatur de mutatione panis in carnem per solam significationem, vt aduersarij dicere solent, sed de vera, & reali mutatione, patet. PRIMO, ex ipsa quæstione, quæ (vt dixi) inepta esset, si de mutatione significationis ageretur. SECVNDO, patet ex ipsa eius explicatione; dicit enim, ita mutari nunc panem in carnem Domini virtute verborum ipsius, quemadmodum cùm ipse in terris viueret, mutabatur panis, quo ipse vescebatur, in carnem ipsius. TERTIO patet, quia dicit hãc mutationem fieri diuina virtute, seu virtute diuinæ benedictionis: nulla autem virtus requirebatur ad mutãdam significationem, cùm sit res mere voluntaria. Hæc autem sunt verba eius: *Diuinum illud corpus panis nutrimentum accipiens, idem quodammodo erat cũ illo cibo, (vt diximus) in eius corporis naturã immutato.* Et infrà: *Quãobrem rectè etiam nunc Dei verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credimus immutari.* Et infrà: *Hæc autẽ tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (id est, panis, & vini) naturam mutans.* Hæc ille. Quę tam perspicua sunt, vt non fuerit ausus vllus aduersariorum, quod sciam, vel ad hæc loca respondere, vel aliquid ex hoc auctore nobis obiicere.

CAPVT

CAPVT XVII.

Testimonium Optati Mileuitani.

OPTATVS MILEVITANVS floruit eodem tempore, quo Ambrosius, & Basilius, vt paret ex libr. 2. contra Parmenianum, vbi scribit se vixisse tempore Siricij Papæ, qui Damaso successerat. Is igitur in 6. libr. contra Parmenianum, dicit: *Quid enim est tam sacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando & vos obtulistis, frangere, rade, vere-movere: in quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: quo Deus omnipotens inuocatus sit, quo postulatus descendit Spiritus sanctus, vnde à multis pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est.* Et infra: *Quid est altare, nisi sedes corporis, & sanguinis Christi?* Et infrà: *Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus, & sanguis habitabat?* Et infrà: *Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices Christi sanguinis portatores.* Hæc ille.

Quod autem per corpus Christi, quod tam sæpe repetit Optatus, in altari manere solitum, non intelligatur corpus significatiue, sed verè, id est, non solus panis; qui Christi corpus repræsentet, sed ipsum verum, & propriè dictum corpus multis modis probari potest ex hoc ipso loco. PRIMO ex eo, quod cũ toties id repetat, ne semel quidem dixerit, signum corporis in altari manere vel offerri, sed perpetuò, corpus Christi, aut membra Christi.

SECVNDO ex eo, quod dicit, inuocari super altare Deum omnipotentem, & descendere super idem altare Spiritum sanctum, quod sine dubio referendum est ad consecrationem: videmus enim in omnibus Liturgiis antiquis inuocari Spiritum sanctum, vt descẽdat, & transmutet panem in corpus Christi: neque potest reddi alia ratio huius descẽsus Spiritus sancti, nisi ad Sacramentum conficiendum. At quorsum iste descensus, quorsum inuocatio omnipotentis, si nihil mirabile, & supernaturale fieri deberet?

TERTIO ex eo, quòd Eucharistiam vocat Optatus pignus salutis, tutelam fidei, & spem resurrectionis: alludit enim ad id quod veteres, Irenæus, Hilarius, Cyrillus, Nyssenus, & alij dicere solent, ideò coniungi cum corpore nostro corpus Christi, vt ex illo trahat vim quandam ad beatam immortalitatem assequendam.

QVARTO ex eo, quod dicit, per certa momenta habitare corpus Christi in altari. Si enim loqueretur de signo corporis, non diceret: *Per certa momenta*, sed, semper; semper enim in altari manere solet crux, vt Chrysostomus testatur in orat. quòd Christus sit Deus: immò etiam (vt ipse ibidẽ ait) in culminibus, in parietibus, in vasis, &c. Crux autem signum est Christi crucifixi: & ipsum etiam altare figura quædam est, & signum Christi, vt fatetur Petrus Martyr lib. contra Gardin. obiecto 38. alio igitur modo, quàm per significationem, Eucharistia corpus Christi est.

CAPVT XVIII.

Testimonium Gregorij Nazianzeni.

DIVVS GREGORIVS NAZIANZENVS, qui eodem tempore floruit, quo superiores Patres, in 2. oratione de Paschate ita loquitur: *Absq; confusione, & dubio comede corpus, & sanguinem bibe, si saltem vitæ desiderio teneris, neque sermonibus, qui de carne habentur, fidem deneges, neque ob passionem offendaris, constans esto, si mus, & stabilis in nulla re propter aduersariorum sermones fluctues.* Hæc ille. Vbi hortatur ad fidem erga tantùm mysterium, etiamsi aduersarij, id est, Philosophi Gentiles nos irrideant, quòd dicamus nos carnem Christi manducare: hæc autem cohortatio superuacanea esset, si tantum in signo Christi carnem manducaremus.

Respondet Petrus Martyr, Gregorium loqui de fide passionis Christi, atque hortari Christianos, vt certa fide credant Christum habuisse veram carnem, & verè esse mortuum, & hoc modo spiritualiter mãducẽt carnẽ Christi. At nõ dilpurabat eo loco Gregorius de passione, sed de Eucharistia, cuius figura fuit manducatio Agni Paschalis: explicat enim eo loco vatios ritus, quibus manducabant Iudæi Paschalem Agnum, & accõmodat illos ad mãducationem Eucharistiæ. Et quoniam inter alios ritus Iudæorum vnus erat, vt baculis nixi manducarent, dicit, eo baculo significari, vt etiam nos firmi, & stabiles, & sine vllo dubio manducemus carnem, & bibamus sanguinem.

ALIVD testimonium exstat in orat. de obitu Gorgoniæ sororis suæ, vbi refert, Gorgoniam morbo incurabili affectam, nocte quadam sese in templum propipuisse, ac procumbentem ante altare coram venerabili Sacramento ita orasse, vt statim conualuerit: *Ad altare*, inquit, *cum fide procumbit, eumque, qui super illud colitur magno cum clamore obtestans, &c.* Quid autem super altare colatur, dubium esse non potest, cùm nihil ibi ponatur à Christianis, nisi panis, & vinum mutanda in corpus & sanguinem Christi: vnde, Optatus paulò ante citatus, vocabat altare sedem corporis Christi.

Petrum Martyrem valde vsit, pupugitque hic locus, vt apparet ex libro eius contra Gardinerum, obiecto 38. Nam PRIMVM conatur se expedire, ac dicit, super altare coli quidẽ Christum, sed coli in symbolo, sicut in symbolo significatur. At hæc responsio nihil eum iuuare potest. Nam si colitur in symbolo, vel est ipse reuera in eo symbolo, vel non est. Si est; errant Sacramentarij, qui id negant: si non est: ergo licet saltem corã symbolis procumbere, & ibi Christum licet absentem adorare: ergo licet Eucharistiã, & imagines Christi venerari, neque est idololatria, vt ipsi passim clamant.

Sed hac solutione non contentus Petrus Martyr, paulò infrà aperit mentem suam, ac dicit, mulierculam illam parum in Christiana religione fuisse instructam; & abusum, ac superstitionem esse, quod illa fecit, cum nec vllum sit altare Christianis, nec vllus Sacramenti vsus esse debeat, nisi ad sacram cœnam. At illam sanctam fœminam satis defendit ab istius impij Apostatæ petulantia tum sancti Gregorij auctoritas, qui illam non solum prædicat, vt sanctissimam, & optimam: sed etiam testatur fuisse doctissimam in literis vtriusque Testamẽti; tum euidens miraculum, quod illa ipsa nocte accidit, siquidem cõtinuò curata est ab incurabili morbo. Quis autem credat abusum, & superstitionem tanti miraculi causam esse potuisse? Adde, quòd si imperitia, & superstitio est mensam Domini vocare altare, & Christum in Eucharistia colere, non sola Gorgonia, sed etiam ipse Gregorius accusandus erit imperitiæ, & superstitionis. Nam ipse est, qui mensam vocat altare, & qui Christum in Eucharistia coli dicit; ipsius enim Gregorij, non Gorgoniæ verba sunt illa: *Ad altare cum fide procubuit,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

cubuit, cum qui super illud colitur, magna voce obte- A *stans, &c.*

CAPVT XIX.

Testimonium S. Ephrem.

SANCTVS Ephrem æqualis superiorum Patrum fuit, quippe sancto Basilio familiaris, ac tantæ auctoritatis, vt eius scripta publicè post diuinas Scripturas in Ecclesia legerentur, vt testatur S.Hieronymus in Catal.scriptor. Is ergo in libro de natura Dei minimè scrutanda, cap.5. *Quid scrutaris,* inquit, *inscrutabilia? si ista curiosè rimaris, non iam fidelis vocaberis, sed curiosus. Esto fidelis, atque innocens, particeps immaculato corpori Domini tui, fide plenissima, certus quod agnum ipsum integrum comedis. Ignis immortalis sunt mysteria Christi, noli temere ea perstrutari, ne in ipsorum perscrutatione cobuaris.* Hæc ille. Et infrà: *Hoc* B *sanè excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnémque sermonem, quod fecit nobis vnigenitus Filius Christus Saluator noster. Ignem, & spiritum manducandum, ac bibendum præstitit nobis, corpus scilicet, & sanguinem suum.* Hæc ille.

Ad hoc testimonium neque respondent aduersarij, nèque respondere aliquid possunt. Nam difficultas ad credendum mysterij inscrutabilitas, & miraculum superans omnem mentem, (quæ tria in hoc Sacramento prædicat sanctus Ephrem) clarissimè testatur non esse Eucharistiam panem materialem, qui tantùm significet corpus Domini, sed esse ipsum verum Domini corpus. Adde, quod Ephrem facit antithesim quãdam: dicit enim mirabile fuisse, quod Angeli, qui sunt incorporei, in corpore assumpto mãducarint cibos corporeos: sed mirabilius esse quod nos homines corporei & lutei comedamus ignem & spiritum, id est, corpus cœleste Christi. At nulla esset admirationis caussa, si tantum in signo corpus Christi manducaremus; immò mirabilior multò fuisset illa Angelorum manducatio, quàm nostra sit.

CAPVT XX.

Testimonium S. Epiphanij.

SANCTVS Epiphanius omnium superiorum æqualis (nam etiã Athanasio familiaris fuit, licet omnibus superuixerit) in Ancorato, circa medium, cum docere vellet, hominem verè esse factum ad imaginem Dei, licet non facilè appareat, in quo consistat similitudo inter Deum & hominem, cum homo sit corporalis, finitus, mutabilis; Deus incorporalis, immensus, immutabilis, dicit, multa esse eiusmodi, quæ aliud sunt, aliud videntur esse, & ponit exemplum de Eucharistia, quæ verè est corpus Christi, & tamẽ nihil minus esse videtur; cum id, quod apparet exterius, sit rotundum, & insensibile, & proinde valde dissimile corpori Christi: *Videmus*, inquit, *quod accepit Saluator in manus suas veluti Euãgelista habet, quòd surrexit à cœna, & accepit hæc, & cum gratias egisset, dixit, Hoc meum est, Hæc & Hoc. Et videmus quod non æquale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili Deitati, non lineamentis membrorum: hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile, quantum ad potentiam. Et* C *volait per gratiam dicere. Hoc meum est, Hoc & Hoc: & nemo non fidem habet sermoni: qui enim nõ credit esse ipsum verum, excidit à gratia, & salute.* Hæc ille.

Hic sanè locus omninò conuincit. Nam quod dicit Epiphanius, oportere credere esse ipsum verum, excludit tropos, & præsertim cum addat excidere à salute, qui id non credunt. Quod etiã addit esse id credendum, licet sensus repugnent, apertissimè testatur non loqui eum de significatione, sed de reipsa: nam sensus non modò non repugnant, sed etiam iuuant, vt credamus Sacramentum significare.

Respondent aduersarij, ac præcipuè Petrus Martyr in lib.contra Gardinerum, obiecto 186. Epiphanium loqui de repræsentatione corporis Domini, ac velle dicere, credendum esse panem Eucharistiæ vere esse corpus Christi repræsentatiuè, licet nulla appareat in pane similitudo cum corpore Christi. Id verò ex eo potissimum colligit, quod Epiphanius panem dicit esse corpus Christi: affirmat enim id, quod Dominus accepit in manus, quódque ait rotundum, & insensibile esse; illud, inquam, ipsum vocatum à Christo per gratiam corpus ipsius. Panis autem rotundus, & insensibilis, id est, panis verus, ac materialis non potest esse corpus Domini, nisi repræsentatiuè.

SED hæc solutio facilè refelli potest duplici ratione. PRIMO, quia Epiphanius non sine caussa mutauit conclusionem in comparatione Eucharistiæ cum homine. Nam cum dixisset hominem esse imaginem Dei, licet non appareat similitudo inter Deum, & hominem: debuisset dicere consequentet, panem Eucharistiæ esse imaginem corporis Domini, licet non appareat similitudo inter panem, & corpus Domini; id enim requirere videbatur ratio exempli allati. At non ita dixit, sed ait panem Eucharistiæ esse ipsum verum corpus Domini. Et certè non dixisset de homine esse ipsum verum Deum, sicut dixit de Eucharistia, esse ipsum verum corpus; & tamen non minus homo est verus Deus repræsentatiuè, cum sit eius imago, quàm sit per aduersarios Eucharistia verum corpus repræsentatiuè. Quorsum igitur hæc mutatio, nisi vt intelligeremus, non conferri Eucharistiam, vt imaginem cum homine: sed Eucharistiam, quatenus in ea verè cõtinetur corpus Domini?

SECVNDO, refellitur solutio aduersariorum, quia si Epiphanius vellet solùm dicere panem Eucharistiæ esse corpus Domini repræsentatiuè, exemplum ipsius nihil valeret. Nam Sacramenta signa quidem sunt repræsentantia rem aliquam sacram, sed non repræsentãt ratione figuræ, aut formæ, aut colorum, quemadmodum repræsentant imagines depictæ, vel sculD ptæ; sed repræsentant partim vt signa ad placitum, partim ob analogiam naturalem inter effectus ipsorum signorum, & rei significatę, quẽadmodum etiam verba sunt signa rerum, & hedera signum est vini. Quare nihil est nouum, vel mirum, quòd Sacramentum Eucharistiæ repræsentet Christum, licet non sit illi simile, vel æquale, quoad figuram, & formam: non enim repræsentat vt imago. Et quemadmodum stultus esset, qui miraretur, quomodo voces possint esse signa rerum, cum non sint illis in figura, vel colore similes, vel magnitudine æquales: sic etiam stultus esset, qui miraretur, quomodo panis Eucharistiæ possit Christum repræsentare, cum non sit Christo æqualis, nec habeat lineamenta corporis Christi. Atqui Epiphanius adfert in medium, vt rem mirabilem, & sola fide comprehensibilem, quòd panis Eucharistiæ dicatur verè esse corpus Christi, cùm nõ sit illi similis, nec æqualis, nec referat vlla corporis illius lineamẽta; non igitur Epiphanius loquitur de pane repræsentante corpus Domini, sed de ipso vero corpore, quod

vere

verè adest in illa sacra hostia, quam oculis videamus, A & manibus tangimus, licet sensus omnes reclament.

Ad argumentum autem Petri Martyris, RESPONDEO, Epiphanium nunquam dixisse panem materialem esse corpus Christi: sed tantum dixisse, Dominum accepto pane, gratias egisse, id est, consecrasse eum panem; atque Eucharistiam fecisse, & tunc demum dixisse: *Hoc est corpus meum.* vbi pronomen, Hoc, non demonstrat panem, sed id quod in manibus Domini erat, siue quod sub speciebus illis cõtinebatur, vt suprà diximus: quod quidem antea fuerat panis, sed prolatis illis verbis, corpus Domini erat.

AT, inquit Petrus Martyr, de ea re, quam vocat rotundam, & insensibilem, de eadem pronunciat quod sit corpus Domini. Illa autem res panis sine dubio est. RESPONDEO, res illa rotunda, & insensibilis nõ est panis eo loco, sed aliquid speciem panis præ se ferens: vult enim Epiphanius dicere, sacram Eucharistiã verè esse corpus Domini, licet exteriori forma, ac specie rotunda, & insensibilis sit, vt panis merus videatur. Immò in hoc consistit (vt diximus) tota sententia Epiphanij, quòd videlicet credere debeamus, verum Domini corpus nos in Sacramento Eucharistiæ percipere, cum tamen nihil videamus, nisi panis materialis accidentia.

CAPVT XXI

QVINTA ætas Ecclesiæ ab anno Domini CD. ad D.

Testimonium Gaudentij.

BEATVS Episcopus GAVDENTIVS ad initium QVINTI seculi floruit, vt patet ex C serm. ipsius de dedicatione basilicæ Concilij Martyrum. Vbi dicit, se accepisse reliquias quasdam à duabus neptibus S.Basilij; & ante paucos annos refert inuenta fuisse corpora Sanctorum Geruasij: & Prothasij à S. Ambrosio. Hic igitur insignis auctor tract.2.de Exodo, dicit, in veteri Testamento Agnum Paschalem nõ fuisse eundem omnium Iudæorum, sed multos; siquidem vnaquæque familia suum occidebat, & manducabat: ille enim agnus figura erat, non veritas. At in nostra veritate vnum, & eundem in omnibus Ecclesiis immolari, & manducari affirmat. Quę comparatio manifestè indicat in nostro Sacramento verum Christi corpus in seipso, non in solo symbolo adesse: alioqui etiam Iudæi, vnum & eundem agnum habuissent, cum omnes illi eorum agni vnum Christum significarent.

DEINDE idem auctor sic loquitur: *Ipse naturarum Creator, & Dominus, qui produxit de terra panem, de pane rursus (quia & potest, & promisit,) efficit proprium corpus: & qui de aqua vinum fecit, & de vino sanguinẽ suũ.* Et infrà: *O altitudo diuitiarũ sapientiæ, & scientiæ Dei. Pascha est Domini, hoc est transitus Domini. Ne terrenum putes, quod cœleste effectum est: per eum, qui transit in illud, & fecit illud suum corpus, & sanguinem.* Et infrà: *Quod annunciatum est credas, quia quod accipis, corpus est illius panis cœlestis, & sanguis est illius sacræ vitis. Nam cum panem consecratum, & vinum discipulis suis porrigeret, sic ait: Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus. Credamus cui credidimus: nescit mendacium veritas.* Et infrà: *Non infringamus os illud solidissimum: Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus. Si quid autem superfuerit etiã nunc in vniuscuiusque sensu, quod expositione ista non caperit, ardore fidei concrementur.* Ad hæc loca aduersarij non respondent, nec respondere possent.

CAPVT XXII.

Testimonium Chrysostomi.

AD initium anni CD. floruit etiam S. IOANNES CHRYSOSTOMVS, qui multis modis testatus est, quid sentiret de Sacramento corporis Domini. PRIMVM testimonium eius habetur homil. 60. ad populum Antiochenum, & homil. 83. in Matthæum: *Credamus*, inquit, *vbique Deo, nec repugnemus ei etiamsi sensui, & cogitationi nostræ absurdum esse videatur, quod dicit. Superet & sensum, & rationem nostrã sermo, quoties ipsius: quod in omnibus rebus, sed præcipuè in mysteriis faciamus, non illa, quæ ante nos iacent solummodo aspicientes, sed verba quoque eius tenentes: nam verbis illius defraudari no possumus, sensus verò noster decepto facillimus est. Quoniam ergo ille dixit: Hoc est corpus meum:* B *nulla dubitatione teneamur, sed credamus, &c.* Et homil. 51. in Matthæum: *Qui*, inquit, *maius id est, animam suam, pro te posuit, quare dedignabitur suum tibi tradere corpus? Audiamus igitur tam Sacerdotes, quàm alij, quàm magna, quàm admirabilis res nobis concessa est. audiamus, oro, & perhorrescamus: carnes suas nobis tradidit, seipsum immolatum proposuit.* Sanè non potuisset Chrysostomus clarius loqui, si Caluinistam aliquem ante se habuisset, quem hortari ad fidem voluisset.

SECVNDVM testimonium habetur in iisdem duobus locis. *O, quot modo dicũt, vellem formam, & speciem eius, vellem vestimenta ipsius, vellem calciamenta videre ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

Ad hunc locum respondet Petrus Martyr, Boquinus, & alij, Chrysostomum tribuere nomen rei significatę symbolis ipsis, & hyperbolicè loqui. Et probant C eum loqui de symbolis, non de ipso vero corpore, quia dicit videri Christum & tangi in Sacramento, cum tamen sola symbola tangantur, & videantur: de ipso autẽ vero corpore suprà dixit, oculis mentis per fidem esse videndum; & infrà dicit, in rebus sensibilibus donum insensibile nobis dari. Quod autem insensibile est, nec tangi, nec videri potest: non igitur de ipso vero Christo loquitur, sed de pane, cum ait: *Ipsum vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

AT solutio ista facile refellitur. Chrysostomus enim cum dicit, Christum ipsum videri, & tãgi, intelligi ipsum verum Christum videri, & tãgi, sed in specie aliena, non in sua, id est, verè adesse, & recipi sub illis speciebus, quæ propriè videntur, & tanguntur: licet in propria specie Christus in Sacramento non videatur, nisi oculis fidei, neque sensibilis sit, vt in Sacramento est. Exemplum habemus in Angelis. Nam verè dicebantur videre, tangere, & hospitio excipere D Angelos, qui illos recipiebant in corpore assumpto, vt Abrahã, Loth, Tobias, & alij. Id autem velle Chrysostomum patet ex eo, quod dicit multos cupere videre vestimenta, & calciamenta, & in Sacramento plus habere, quàm cupiant, cum ipsum Christum habeant: illi enim qui cupiunt vestimenta, vera vestimẽta cupiunt non imaginem vestimentorum. Et sanè optabilius esset videre, vel habere vera Christi indumenta, quàm imaginem corporis eius: nõ ergo verè dicit Chrysostomus, illos habere plus quàm optent, nisi ipsum verum Christum verè habeant.

PRÆTEREA ibidem dicit Chrysostomus, nullum vnquam pastorẽ pauisse oues carne, & sanguine suo, vt Christus facit, & multas matres dedisse filios aliis nutriendos: at Christum carne sua nos alere. Quæ comparationes omninò frigebunt, si tantum in symbolo carne sua nos nutriat.

ADDE,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ADDE, quod homil.24.in priorem ad Corinth. dicit, Magos hoc ipsum corpus adorasse in præsepi: nos autem aliquid amplius habere, quàm habuerint Magi: nam illi habuerunt in præsepi, nos in altari: illi in vlnis mulieris, nos in manibus Sacerdotis: illi simplex corpus viderunt, nos & corpus idem videmus, & scimus eius potentiam, & virtutem, &c. At si tantum in signo Christum habemus, nō modò non sumus Magis superiores, sed tantò inferiores, quantò inferior est imago Christi ipso vero Christo.

IBIDEM dicit, amantes consueuisse personis amantibus donare vestes, pecunias, & alia id genus: at carnem suam non posse dare; Christum autem rationem inuenisse per hoc mirabile Sacramentum, quo se nobis verè donaret habendum. Sed falsum erit, quod Chrysostomus dicit, si tantum in symbolo se nobis Christus donat: possunt enim etiam homines se donare, & reipsa donāt amicis in symbolo, cum imagines suas illis donant.

ITEM homil. 51.in Matthæum: *Adeamus*, inquit, *Christum singuli egotantes magna cum fide. Nam si qui fimbriam vestimenti eius tunc retigerunt, vtilè omnes conualuerunt: quantò magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus?* Vbi nō loquitur Chrysostomus de Christo habito tantum in symbolis: non enim maior est virtus imaginis Christi, quàm fimbriæ illius, quā qui tangebant, curabantur omnes.

ITEM homil.3. in epist.ad Ephes.dicit, Eucharistiam nihil prorsus differre ab illo corpore, quod in cœlo ab Angelis adoratur: *De corpore*, inquit, *nobis sermo est, & eo, quod nihil ab illo dissidet. Quot istius corporis efficimur participes? quot eius sanguinem gustamus? Recolito, quia illius corpus, & sanguis est, qui supra cœlos residet, qui ab Angelis supplicitèr adoratur.*

DENIQVE homil.3.de incomprehensibili natura Dei prope finem, reprehendit acerrimè populum, quòd ad eius concionem frequentissimè accederent, ad sacrum autem rariores: *Me*, inquit, *vehemens capit suspirium, quod cum ego disputo vester conseruus, studium adhibetis, & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit, & iactat, vt is se proptus adsit, frequentes ad finē vsque dicendi patient-ssimi perseuerat is: cùm autem ipse Christus communis omnium Magister, & Dominus in sacris mysteriis se ostensurus est, vacua Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorum!* Hæc ille. Quæ sanè comparatio, & exclamatio ineptissima esset, si nihil in Eucharistia præter signum haberemus: potuissent enim illi respondere, se domi satis multas habere imagines Christi, in quibus eum videre possent.

TERTIVM testimonium habetur in iisdem locis, hom. videlicet 60.ad popul. & 83. in Matthæum, vbi Chrysostomus sic ait: *Non sufficit ipsi, hominem fieri flagellis interim cædi: sed nos secum in vnam (vt ita dicam) massam reducit, neque id fide solum, sed reipsa nos corpus suum effecit.* Et homil.61.ad popul.& homil. 45. in Ioā. addit non sola charitate, sed reipsa nobis commisceri carnem ipsius per hoc Sacramentum. Et homil.24. in priorem ad Cor.dicit, sic nos vniri corpori Christi per Eucharistiam, quemadmodum corpus illud vnitum est Verbo per incarnationem, id est, verè & realiter. Et ibidem dicit, amantes aliquando præ nimio amore morsu appetere eos, quos diligunt, vt eo modo indicent cupere se, si posset fieri, intimè vniri, & fieri vnum cum illis: Christum autem hoc mirabili modo per Eucharistiam effecisse, vt vere corpori eius intimè vniremur. Quæ omnia frigidissima, & ridicula essent, si tantùm in signo Christi corpus acciperemus.

RESPONDET Petrus Martyr, duplicé esse vnionem fidelium cum Christo; vnā per fidem, & charitatem: alteram, quæ ex ista sequitur qua sumus mēbra Christi, & ipse caput nostrum: & de hac posteriore loqui Chrysostomum, cùm dicit, nos reipsa vniri Christo, & non sola fide, aut charitate.

SED contrà. Nam ista vnio membrorum cum capite, qua efficimur vnum corpus mysticum Christi, propriè obtinetur per Baptismum, & necessariò præcedere debet sumptionem Eucharistiæ: qui enim non est membrum Christi, non nisi indignè ad hoc Sacramentum accedit. At Chrysostomus dicit, per Eucharistiam nos coniungi Christo noua quadam, & vera vnione. Præterea, quod ait Chrysostomus, reipsa nobis coniungi corpus Christi: non minus opponitur coniunctioni mysticæ membrorum cum capite, quàm coniunctioni per fidem, & dilectionem: neque enim illa magis realis est, quàm ista. Denique illa exempla Incarnationis, & amantium, satis refellunt figmenta ista aduersariorum.

QVARTVM testimonium est in his locis, vbi miraculo tribuit Chrysostomus, quod Christi corpus simul sit in cœlo, & in altari, lib.3.de sacerdotio: *O miraculum! ô Dei benignitatem, qui cum Patre sursum sedet in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus illum excipere, & amplecti.* Itē hom.2.ad populum Antiochenum, in fine: *Helias melotem discipulo reliquit: Filius autem Dei ascendens suam carnem dimisit: sed Helias quidem exutus, Christus autem, & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit.*

Ad hunc locum respōdet Beza in Cyclope, Christi carnem in cœlo esse propriè, in terra symbolicè. Et probat, quia ibidem Chrisostomus dicit, Heliam simul fuisse sursum & deorsum; quia nimirum sursum erat in sua persona, & deorsum erat, quia requieuerat spiritus eius in Helisæo: & sic in alio erat deorsum, nō in se. Adducit etiam Beza eundem Chrysostomum hom.24.in priorem ad Corinth.vbi dicit, per hoc mysterium fieri, vt terra nobis sit cœlum, & hortatur, vt mente conscendamus in cœlum; vbi Christum habeamus.

SED nihil Beza dicit. Nam etiamsi Helias non erat propriè sursum & deorsum, tamen alia ratio est de Christi carne, quam Chrysostomus non confert cum Helia, sed cum eius melote.

QVOD autem propriè carnem Domini Chrysostomus intellexerit in terra nobis relictam, & simul in cœlo, patet, tum ex loco citato ex lib. 3. de sacerdotio, vbi miraculum in hac re agnoscit Chrysostomus. neque enim miraculum esset, si tantum in symbolo carnem Domini haberemus: tum ex hoc ipso loco, de quo agimus. Dicit enim Chrysostomus, rem nobis longè maiorem à Christo relictam, quàm ea fuerit, quam Helias Helisæo reliquit: quia Helias vestem, Christus carnem reliquit. At certè non est res maior caro in symbolo, quàm vestis propriè dicta.

DENIQVE locus alius à Beza productus est homil.24.in priorem ad Corinthios, vel solus sufficeret ad eum conuertendum ad veram fidem, nisi in sua hæresi planè obduruisset. Nam non dicit Chrysostomus, vt mente in cœlum ascendamus, vt ibi tantùm Christum habeamus, sed vt videamus, nihil esse in cœlo præstantius Christo, & ideo terram per hoc Sacramentum fieri cœlum, quia verè habemus in terris id, quod est in cœlo præstantissimum. Verba eius hæc sunt homil. 24. in priorem ad Corinthios, in fine: *Dum in hac vita sumus, vt terra nobis cœlum sit, facit hoc mysterium. Ascende igitur ad cœli portas, & diligenter attende,*

tende, immò non cœli, sed cœli cœlorum, & tunc quod dicimus intueberis. Etenim quod summo honore dignum est, id tibi in terra ostendam: nam quemadmodum in regiis non parietes, non tectum aureum, sed regium corpus in throno sedens, omnium præstantissimum est: ita quoque in cœlis regium corpus, quod nunc in terra videndum tibi proponitur: neque enim Angelos, neque Archangelos, non cœlos, non cœlos cœlorum, sed ipsum horum omnium Dominum tibi ostendo. Quo loco Chrysostomus si solū in signo Christum in terra esse vellet, planè deciperet auditores; nec anteponeret eum Angelis, & Archangelis. Quis enim non malit veros Angelos videre, quàm solam Christi imaginem? Adde quod ibidē rursus ait Chrysostomus: *Si puer regius purpura, & diademate ornatus tibi ferendus traderetur, nonne omnibus rebus humi abiectis eum exciperes? Verùm nunc cum non hominis regium puerum, sed vnigenitum Dei Filium accipias, non horrescis, & omnem secularium rerum amorem abiicis?* Hæc ille. Vbi si de Christi signo, non de ipso Christo loqueretur, nullo modo eum cum regio puero, sed cum imagine pueri regij conferret; aut certè ineptissimus esset.

QVINTVM testimonium est in his locis, vbi Chrysostomus dicit, Christum in Eucharistia, non modò ab hominibus, sed etiam ab Angelis adorari. Homil. 41.in priorem ad Corinthios: *Non frustra memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus pro illis agnum illum iacentem, & peccata mundi tollētem deprecantes.* Hæc ille. Vbi apertissimè dicit inuocari (quæ species est summæ adorationis) agnum in altari iacentem; & fortè alludit ad illa verba: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona eis requiem.*

Idem in oratione de S. Philogonio, loquens de Magis, qui ad Christum adorandum ex Perside venerunt, sic ait: *Si cum fide accesserimus, proculdubio videbimus eum in præsepi iacentem. Nam hæc mensa vicem explet præsepis: siquidem & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem fasciis inuolutum, sicut tunc, sed vndequaque Spiritu sancto conuestitum. Ac Magi quidem nihil aliud, quàm adorarunt: tibi verò si cum pura accesseris conscientia, permittemus vt sumas, & sumpto domum abeas.* Vbi indicat nos non tantum adorare posse, quod Magi fecerunt, sed etiam sumere.

Idem homil.60.ad popul. Antioch. *Cogita quali sis insignitus honore, qua mensa fruaris. Quod Angeli videntes horrescunt, neque liberè audent intueri propter emicantem inde splendorem, hoc nos pascimur, huic nos vnimur.* Et homil.61. *Huic & supernæ potestates assistunt, quoniam & illæ nobis manifestius propositorum virtutem speculantur, & inaccessibiles admirantur splendores.* Et homil.3.in epist.ad Ephes. *Et tu ad salutarem hanc hostiam accessurus, quam Angeli ipsi cum tremore suspiciunt.* Et lib.6.de sacerdot. *Per id tempus*, inquit, *& Angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinius in illius honorē, qui immolatur, Angelorum choris plenus est: id quod credere abundè licet, vel ex tāto illo sacrificio, quod tunc peragitur. Ego verò, & commemorantem quendam audiui, cum diceret senem quendam, virum admirabilem, ac cui reuelationū mysteria multa diuinitus fuissent detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignū habitū à Deo fuisse: ac per illud quidem tēpus derepentè Angelorum multitudinem conspexisse (quatenus aspectus humanus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circundantium: denique sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente Rege stantes videat.* Homil.21.in act.: *Quid dicis? hostia in manibus est, adsunt Angeli, adsunt Archangeli, adest Filius Dei: cum tanto horrore astant omnes, &c.* Denique homil.de Eucharistia in encæniis: *Agnus Dei immolatur: Seraphim astant sex alis faciem tegentia, &c.*

Ad hæc aduersarij neque respondent, neque respōdere possunt. Si enim Angeli ad altare astant capitibus inclinatis, & cum timore, ac tremore, vix audent liberè propter splendorem inde emicantem, quis negare potest ibi aliud esse, quàm panem? & si Angeli adorant, quis homines reprehendere potest si & ipsi adorent?

SEXTVM testimonium est in his locis, vbi Chrysostomus dicit mutari panem hom. 83. in Matthæum, & hom.60.ad populum: *Non sunt humanæ virtutis opera proposita: nos ministrorum locum tenemus, qui verò sanctificat ea, & inmutat, ipse est.* Et infrà: *Qui dixit: Hoc est corpus meum, & verbo factum confirmauit.* Et in homil. de proditione Iudæ, dicit ista verba: *Hoc est corpus meum*, similia esse illis: *Crescite & multiplicamini.* Et homil.de Eucharistia in encæniis: *Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? abstine, ne sic cogites. Quemadmodum enim si vera igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantia.*

Ad hunc vltimum locum respondet Petrus Martyr in lib.contra Gardinerum, parte quarta, Chrysostomum non negare in Eucharistia esse verum panem; sed modo illo loquendi significare velle, non esse attendendum ad panem, sed ad id, quod per eum significatur, neque substantiam panis propriè velle consumi ab ipso Domini corpore superueniente, sicut ceram ab igne; sed istum esse tropum, quo indicetur oportere nos mentem abstrahere à pane, & vino, & in rebus significatis eam ponere. Id autē probat, quia Chrysostomus non solùm substantiam panis, sed etiā accidentia consumi dicit, cùm ait mysteria consumi, & cū ait nihil superfluere, & cum adhibet ceræ similitudinem, quæ tota omnino perit in igne, tum quoad substantiam, tum quoad accidentia. Atque accidentia panis non consumuntur verè, & propriè cùm adhuc sensibus percipiantur; ergo neque substātia verè, & propriè consumitur. SECVNDO idem probat, quia ibidem Chrysostomus dicit: *Ne putetis quod accipiatis diuinum corpus ex homine, sed ex ipsius Seraphim forcipe ignem.* Quæ certè verba propriè accipienda non sunt, quia falsa essent: eodem igitur modo, cum idem auctor dicit, non esse panem, & vinum, & consumi mysteria, intelligenda sunt omnia impropriè.

SED hæc solutio nullo negotio refelli potest. Nam si Chrysostomus non negaret reipsa panem adesse, & tantum vellet, non adesse quoad cogitationem nostram; non diceret Eucharistiam nō emitti in secessum, sicut alios cibos: ista enim nihil ad cogitationem, sed ad rem ipsam pertinent. Vnde Petrus Martyr, quamuis multa dixerit de hoc loco: nunquam tamen respondit ad istam sententiolam, sed eam semper, quasi scopulum quendam infestum cuitauit. Præterea valde absurda esset similitudo illa de cera ab igne consumpta, si non reipsa panis consumeretur.

Ad argumentum eius PRIMVM respōdeo, Chrysostomum non dicere consumi accidentia panis; immò disertis verbis expressit ille substantiam discedere adueniente alia substantia. Vnde cùm ait mysteria consumi, intelligit quoad substantiam, de qua loquebatur; & cum ait, nihil superfluere, nihil substātiæ remanere significat. Et denique cum cera, quæ tota cōsumitur, solam substantiam panis comparat, nō quidquid in pane est.

Ad SECVNDVM dico, non esse similes illas loquutio

Universidad de Deusto
Biblioteca

quutiones: *Ne putes diuinum corpus ex homine te accipere:* &, *Num panē videris num vinum?* Nam in priore manifesti sunt tropi, dum sacerdotem vocat Angelum Seraphicum, & corpus Domini ignem, & manum sacerdotis forcipem: neque negat accipi corpus Domini a sacerdote, sed negat illum eo tempore gerere se, vt hominē, sed potius Angelico ministerio illum vti confirmat. At in posteriore omnes circumstātiæ clamant non esse ibi tropum, cum dicat, cum panem nō ire in secessum & totam substantiam consumi.

SEPTIMVM testimonium est in his locis, vbi dicit, in Eucharistia esse veritatem sanguinis, cuius figura præcesserat in Testamento veteri. Homilia ad Neophytos disputans de sanguine agni, quo liniebātur postes filiorum Israel in Aegypto, vt ab Angelo percutiente liberarentur: *Sicut*, inquit, *regnantium statuæ, nonnunquam ad se confugientibus hominibus subuenire consueuerunt, non quia sunt æreconfectæ, sed quia retinent imaginem principalem: ita & sanguis ille liberauit, nō quia sanguis fuit, sed quia huius sanguinis ostendebat aduentum. Nunc ergo si viderit inimicus non positibus impositum sanguinem typi, sed fidelium ore lucentem sanguinem veritatis, multò magis se subtrahet. Si enim Angelus cessit exemplo, quantò magis terrebitur inimicus, si ipsam perspexerit veritatem?* Similia repetit homil. 45 in Ioan. & homil. 61. ad populum Antiochenum. Ad quæ loca nihil omnino responderi potest: nam sanguinis veritatem ponit Chrysostomus, non solum in animo, sed etiam in ore fidelium.

Iam contra Catholicam vetitatem ex Chrysostomo nouem testimonia Petrus Martyr adducit in libro contra Gardinerum, obiecto 107. & sequentibus, sed sex ex illis, nullam habent difficultatem. Vnum sumit ex homil. 83. in Matth. vbi Chrysostomus Eucharistiam vocat symbola passionis Christi. Quod quidem & nos fatemur, vt suprà sæpe diximus.

ALTERVM sumit ex eadem homilia, vbi dicit Israëlitas Agnum Paschalem comedisse habitu viatorum, quia in Palæstinam profecturi erāt; nos autem in cœlum profecturos esse: ex quo loco deducit Petrus Martyr nos, dum manducamus Eucharistiam debere in cœlum mente conscendere, & ibi Christum quærere, non in Sacramento. Atqui ista mira est vel stupiditas, vel pertinacia. Nam nō docet Chrysostomus, vt dum sumimus Eucharistiam ascendamus in cœlum, sed vt sumamus Eucharistiā tanquam cibum, & viaticum, quo roboremur in hac vita, dum proficiscimur ad patriam cœlestem, ad quam post mortem perueniemus. Id quod ex allata cōparatione perspicuum est: neque enim Israelitæ dum comederent agnum, ibant in Palæstinam, vt ibi quærerent agnum; sed comedebant agnum, quem præsentē habebant, habitu tamen viatorum, quia paulò pòst iter facturi erant ad terram promissionis.

TERTIVM testimonium sumit ex homil. 24. in priorem ad Corinthios, vbi Chrysostomus ait: *Quid est panis? corpus Christi: Ergo*, inquit Petrus Martyr, *panis est corpus Christi: ergo verus panis manet in Eucharistia.*

RESPONDEO. Chrysostomus non de pane materiali, sed de pane consecrato prædicat corpus Christi: verissime autem panis consecratus non est panis cōmunis, sed panis vitæ, id est, corpus Christi. Vnde ibidem Chrysostomus diserte verbis dicit, in calice sacro illud esse, quod ex latere Christi fluxit, id est, sanguinem eius.

QVARTVM testimonium sumit ex eadem homilia, vbi Chrysostomus dicit, Eucharistiam esse cibum aquilarum, iuxta illa verba Domini: *Vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.* proinde more aquilarum debere nos in altum euehi, & ad Christum accedere. Hinc autem nititur ostendere Petrus Martyr, Christum non esse quærendum in altari. Sed frustra nititur. Chrysostomus enim loquitur de ascensione non in cœlum corporale, sed in Deum, ac res æternas, & spirituales, neglectis terrenis curis, quod fanè facit, qui Christum quærit, eique adhæret, vbicunque tandem is sit.

QVINTVM testimonium sumit ex homil. 27. in priorem ad Corinthios, vbi panem, & calicem vocat Eucharistiam. Sed ad hoc iam sæpe responsum est: vtitur enim Chrysostomus verbis Pauli.

SEXTVM testimoniū est in hom. 20. in posteriorem ad Cor. vbi Chrysostomus dicit, nō solum Eucharistiā esse corpus Domini, sed etiā pauperes esse corpus Domini, de quibus Dominus ait: *Quod vni ex minimis istis feecistis, mihi fecistis.* At pauperes non sunt corpus Christi nisi repræsentatiue: ergo & Eucharistia solum repræsentatiuè corpus est Christi. RESPONDEO; Non dicit Chrysostomus eodem modo corpus Christi esse pauperes, quo est Eucharistia: & ex aliis eius locis infinitis satis iam probatum est, Eucharistiam esse ipsum verum Christi corpus, quale certum est non esse pauperes.

SEPTIMVM testimonium sumit ex commentario Psalm. 22. Sic enim ibi legimus: *Vt quotidie in similitudinem corporis, & sanguinis Christi panem, & vinum secundum ordinem Melchisedech nobis ostenderet in Sacramento.*

RESPONDEO; Commentarium in eum Psalmum, sine dubio non esse Chrysostomi, immò neque Græci alicuius: phrasis enim Latina est, & cum res, tum verba longissimè absunt à scriptis Chrysostomi: potest tamen responderi, (cuiuscunque sit illa sententia) panem, & vinum in Sacramento ostēdi quoad externam speciem. Nam vt suprà diximus, etiā more Scripturarum res denominatur ab exteriore specie quomodo serpens æneus vocatur serpens, & Angeli qui apparebant in forma humana, passim dicuntur in Scriptura homines. Neque negamus panem Eucharistiæ similitudinem gerere corporis Domini, quoniam eius Sacramentum est, licet simul etiam doceamus, præsens Domini corpus, non absens eo Sacramento significari. Potrò ille auctor panem, & vinum appellare voluit Eucharistiam, nō corpus, & sanguinem, quia exponebat illa verba Salomonis: *Venite comedite panes meos, & bibite vinum, quod miscui vobis.*

OCTAVVM testimonium sumit ex libro, siue epistola ad Cæsarium Monachum, vbi legimus, panē post consecrationem non vocari amplius panem, licet natura panis in ipso permaneat.

RESPONDEO; Nihil eiusmodi vnquam scripsisse Chrysostomum: neque enim in toto Chrysostomi opere vllus est liber, vel epistola ad Cæsarium. Verba autem huius auctoris (quicunque ille fuerit) eandem prorsus sententiam habent cum sentētia Theodoreti, & Gelasij; ideò quod postea ad illos respondebimus, idem & huic responderi poterit: nolo enim cum Chrysostomo miscere testimonia incerta, & nullius auctoritatis.

NONVM testimonium sumit ex homilia 11. in Matth. vbi sic legimus: *Si ergo hæc vasa sanctificata ad priuatos vsus transferre sic periculosum est, in quibus non veram corpus Christi, sed mysterium corporis eius continetur: quantò magis vasa corporis nostri, quæ sibi Deus ad habitaculum præparauit, non debemus locū dare Diabolo agendi in eis, quod vult.*

RESPON

RESPONDEO; Non dubium est, opus homiliarum imperfectum, vnde sumptum est ab aduersariis testimonium, non esse Chrysostomi: nec minus certum est, opus illud variis erroribus scatere. Id annotauit Erasmus in præfatione: idem fatetur Petrus Martyr; & omnes, qui legerint, facilè iudicabūt. Porrò verba illa: *In quibus nōn est verum corpus Domini, sed corporis eius mysterium continetur*: ab aliquo Berengarij discipulo inserta illi homiliæ esse videntur. Nam nō sunt in omnibus exemplaribus, vt ibidem ad marginem annotatur; & præterea ad rem non faciunt. Nam loquebatur auctor homiliæ de vasis sacris templi Salomonis, quæ Balthasar trāstulit ad prophanum vsum; & propterea regnum, & vitam perdidit. In illis autem vasis, non solum non erat verum corpus Domini, sed nec mysterium eius. Denique cōstat opus illud multis modis corruptum à variis hæreticis, & varia hinc inde inserta habere. Id quod rectè probat Sixtus Senensis lib. 4. Bibliothecæ, pag. 413. tribus argumētis. PRIMO, quia in quibusdam antiquissimis exemplaribus nō inueniuntur hi errores. SECVNDO, quia si auferantur, nihil perit de sensu, & contextu verborum. TERTIO, quia non solum sunt in hoc libro errores diuersissimorum hæreticorum, vt Montani, Donati, Manichei, Arij, Pelagij, Berengarij: sed etiam inueniuntur contrariæ sententiæ, & plane Catholicæ, & præsertim aduersus Arianos. id enim argumentum est manifestum, non esse illa omnia eiusdem auctoris. Habemus igitur nihil solidi ex vero Chrysostomo ab hæreticis adferri potuisse, cum tamē nos tam multa ex indubitatis eius libris attulerimus pro Catholica veritate.

CAPVT XXIII.

Testimonium S. Hieronymi.

DIVVS Hieronymus æqualis Chrysostomi fuit, licet ei aliquādiu superuixerit: obiit enim anno Dñi CD. XXII. cum obiisset Chrysostomus anno CD. IX. Ex hoc igitur auctore quædam testimonia produci possunt. PRIMVM est in cōmēt. Matthei cap. 26. vbi sic legimus: *Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui cōfortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur Sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech, summi Dei sacerdos panem, & vinum offerens fecerat: ipse quoque veritatem sui corporis, & sanguinis repræsentaret.*

Hunc locum etiam hæretici pro se adducunt, vt Petrus Martyr libr. contra Gardinerum, obiecto 210. propter illam vltimam vocalem, *repræsentaret*: sed locus planè noster est totus. Nam repræsentare apud Hieronymum, exhibere reipsa significat, vt suprà diximus in testimoniis Tertulliani, qua significatione vtitur etiam Ambrosius lib. 1. de officiis, cap. 36. cum ait: *Intelige prius, quæ habentur in fercul is dapes; & tunc mitte manum, vt quæ legis, vel accipis à Deo, tu operibus exequaris, & collatam in te gratiam officiis repræsenes:* vbi pro eodem accipit, exequi, & repræsentare.

Sic accepisse Hieronymum, patet PRIMO ex eo, quod opponit typicum, Pascha Iudæorū vero Sacramento Paschatis Christianorum. Nam si Eucharistia solum repræsentaret corpus Christi in symbolo, & nō reipsa, nulla esset caussa cur diceretur verum Sacramentum, & cur opponeretur typico: nam etiam Pascha Iudæorū repræsentabat in symbolo corpus Christi. SECVNDO patet ex eo, quod dicit Melchisedech obferendo panem, & vinum præfiguasse; Christum autem instituendo Eucharistiam repræsentasse corporis veritatem: vbi antithesis requirit, vt Christus exhibuerit corporis veritatem, cuius figura in Melchisedechi oblatione præcesserat. Quod ipse idē clarius exponit in commentario Psalm. 109. *Quomodo*, inquit, *Melchisedech Rex Salem obtulit panem, & vinum, sic & tu offeres corpus, & sanguinem tuum, verum panem, & verum vinum. Iste Melchisedech ista mysteria, quæ habemus, tradidit nobis. ipse est, qui dixit: Qui manducat meā carnem, & bibit meum sanguinē, &c.* Hic videmus aperte opponi pani, & vino Melchisedechi corpus, & sanguinem Christi, quæ dicuntur verus panis, & verum vinum, non ratione naturæ, sed ratione effectus; quomodo idem Dominus ait: *Ego sum vitis vera.* Nam aliquī etiam panis Melchisedechi fuit vetissimus panis, si naturam spectes.

SECVNDVM testimonium est in epistola ad Hedibiam quæst. 2. *Nos*, inquit, *audiamus, panem, quē fregit Dominus, dedit que discipulis, esse corpus Domini Saluatoris.* Et infra: *Nec Moses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus ipse coniunx, & coniuium, ipse comedens, & qui comeditur.*

Hunc etiam locum pro se Petrus Martyr adducit, quia nomen panis in hoc testimonio legit: sed locum esse pro nobis, dubium esse non potest, tum quia declarat Hieronymus panem illum nō esse panem materialem, sed ipsum Domini corpus: tum quia non verè diceret, Mosem non dedisse panem verum, id est, Christi corpus, si Eucharistia non esset corpus Christi, niti significatiuè.

TERTIVM testimonium est in commentar. 1. cap. ad Ephes. *Dupliciter*, inquit, *caro Christi, & sanguis intelligitur, vel spiritualis illa, atque diuina, de qua ipse dixit: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: vel caro, & sanguis, quæ crucifixa est, & qui militis effusus est lancea. Iuxta hanc diuisionem & in Sanctis eius diuersitas sanguinis, & carnis accipitur: vt alia sit caro, quæ vsura est salutare Dei, alia caro, & sanguis, quæ regnū Dei non quēat possidere.* Hæc ille. Vbi distinguit carnem, quæ est in Eucharistia, ab illa, quæ fuit crucifixa, solum quoad accidentia, nimirum quod in cruce fuit caro passibilis: in Eucharistia sit impassibilis, & spiritali ac diuino quodam modo se habens: quemadmodum distinguitur caro nostra mortalis, ab ipsa nostra carne immortali, qualis erit post resurrectionem. Nec potest responderi, carnem spiritalem, quæ est in Eucharistia, solum esse in signo, & non reipsa: nam si ita acciperet, destrueret id, quod astruere volebat, veram carnem resurrecturam, contra Origenistas. Deinde caro Christi, vt in Eucharistia significatur, non potest distingui ab ea, quæ fuit in cruce, nec vocari diuina: Eucharistia enim Sacramentum est, siue symbolum passionis Christi; non ergo Hieronymus distingueret vnam ab alia, si de symbolo tantum loqueretur. Neque etiam respondere possunt aduersarij, Hieronymum non loqui de Eucharistia, sed de spirituali manducatione carnis Domini; de qua intelligunt ipsi verba Domini ab Hieronymo citata. Hoc, inquam, respondere non possunt: nam verba Domini secundum aduersarios intelliguntur de carne Domini, vt fuit in cruce, quæ per fidem manducatur spiritualiter, cui manducationi adiunxit postea Dominus, vt ipsi dicūt, symbola externa. At Hieronymus distinguit carnem Domini, quæ verè est cibus, & quam manducamus, à carne crucifixa: ergo non loquitur de manducatione per fidem, sed de vera, & reali, vt diximus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVARTVM testimonium est in commen. cap. 1. A epist. ad Titum, vbi cum dixisset, oportere ab officio coniugali eos abstinere, qui corpus Domini suscipere volunt; & attulisset exemplum Achimelech, qui no-lui Dauidi panes propositionis dare manducandos, nisi prius audiuisset, eum ab vxore se aliquandiu continuisse, subiungit: *Tantum interest inter panes propositionis & corpus Christi, quantum inter imaginem, & veritatem: inter exemplaria verorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria præfigurabantur.* Hic sane locus apertissimus est. Nam si in Eucharistia est ipsa veritas, quæ per panes propositionis figurabatur: certè nō est in Eucharistia panis materialis significans corpus Christi, sed ipsum verum corpus: id enim omnium omnium consensu est veritas per illos panes adumbrata. Quod autem Petrus Martyr dicit, Eucharistiam vocari ipsam veritatem, quia est symbolum clarius, quàm fuerint panes propositionis: supra refutatum est cum ageremus de figuris.

Portrò ex Hieronymo quædam loca adducit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 207. 208. & 209. in quibus videtur Hieronymus dicere, non mãducari corpus Christi ab impiis. Sed nihil ea loca cõcludunt: nam loquitur de manducatione vtili, & fructuosa, id est, quæ reuera spiritualiter nuttiat, ac reficiat. Loca, quæ ipsi citant, sunt in commentar. in cap. 66. Isaiæ in cap. 22. Hieremiæ, & in cap. 8. Oseæ, quibus locis opponi debet commentarius in 1. cap. Malach. vbi dilectis verbis Hieronymus dicit, ab impiis pollui mensam Domini, dum immundi ipsi mundissimum sanguinem bibunt.

CAPVT XXIIII.

Testimonium Augustini.

SANCTVS Augustinus proximè S. Hieronymum sequitur, quippe qui eius amicissimus fuit, & annos circiter decem illi superuixit: obiit enim teste Prospero in Chronico, Augustinus anno Domini CCCD.XXXIII. cum obiisset Hieronymus. eodem Prospero auctore anno CCCD. XXII. Hunc autem Patrem Caluinus totum suum esse mentitur lib. 4. Institut. cap. 17 § 18. Eundem Petrus Martyr, & ceteri Caluinistæ præter ceteros omnes citant, ac suum esse iactant: vt etiam olim Berengarius teste Guitmundo lib. 2. solum Augustinum non respuebat. Proferam igitur ad hanc eorum iactantiam comprimendam, testimonia ex omnibus omnino tomis operum Augustini.

Ac primum ex PRIMO tomo testimonium habemus in lib. 9. confess. cap. 13. *Tantummodo*, inquit, *memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit, vnde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chyrographũ, quod erat contrarium nobis.* Et infrà: *Ad cuius precij nostri Sacramentum ligauit ancilla tua animã suam vinculo fidei.* Hæc ille. Qui per victimam, qua deletum est chyrographum contrarium nobis non potest intelligere, nisi veram Christi carnem, quæ pro nobis immolata fuit in cruce: neque enim panis est eiusmodi victima: & cùm dicit eam victimam dispensari ex altari, apertissimè indicat, carnem Christi non tantum fide, sed etiã manibus, & ore suscipi. Denique cum dicit sanctam Monicam alligasse animam suam vinculo fidei, ad Sacramentum corporis Domini, manifestè significat in eo Sacramento non esse nudum signum, sed ipsum etiam verum Domini corpus: neque enim alligasset mulier sapientissima animam suam pani, vt per eum se cura esset.

In SECVNDO tomo in epist. 44. ad Maximum, cùm Maximus homo gentilis obiecisset Augustino, quod Christiani in abditis locis Deum suum se videre credant: nihil omnino respondit. Nam neque negare poterat Christum videri in Sacramento altaris cum ipse idem dicat libro 3. Trinitat. cap. 10. in specie panis Dominum oculis apparere mortalium: neque tamen tutum, aut æquum putauit homini gentili explicare hoc mysterium. Ac certè si non nisi in signo Christus in Eucharistia adesset, potuisset, & debuisset obiectionem illam refellere.

Extat testimonium in epistol. 86. ad Casulanum, vbi reprehendit Augustinus quendam vrbicum, qui dixerat, ita mutatum esse Testamentum vetus in nouum, vt cederet pecus pani, & sanguis poculo: *Dicit*, inquit, *cessisse pani pecus, tanquam nesciens, & tunc in Domini mensa panes propositionis poni solere. & nunc se de agni immaculati corpore parte sumere: dicit cessisse poculo sanguinem, non erubitans etiam nunc se accipere in poculo sanguinem.* Et infrà: *Quanto ergo melius, & congruentius vetera transisse & noua in Christo facta esse sic diceret, vt cederet altare altari, gladius gladio, ignis igni, panis pani, pecus pecori, sanguis sanguini.* Hæc ille. At certe si vera esset aduersariorum sententia, Vrbicus ille rectissimè dixisset: nam verè cessisset pecus pani, & sanguis poculo. Quod enim ad signum attinet, in pecore illo nō minus fuisset Christus quàm in nostro pane: & sanguis Domini non minus fuisset in sanguine illo, quàm in nostro vino. Quocirca tunc habuissent Christum in pecore, quem nos habemus in pane: & sanguinem in sanguine, quem nos habemus in vino: ac per hoc cessisset pecus pani, non pecus pecori: & sanguis poculo, non sanguis sanguini. Vult igitur Augustinus ita esse omnia mutata, vt pro pane propositionis panem cœlestem habeamus: pro pecore irrationali, agnum Dei; pro sanguine brutorum animantium, sanguinem Christi.

Idem in epist. 118. cap. 3. dicit, Eucharistiæ deberi singularem venerationem: & ibidem comparat eos, qui ex deuotione accedunt quotidie ad hoc Sacramentum, vel ex deuotione etiam aliquando non accedunt, cum Zachæo, & Centurione, quorum alter Dominum excepit in domum suam gaudens, alter dixit: *Domine non sum dignus*, quæ comparatio frigida, & inepta esset, si nihil nisi signum corporis Domini sumeremus.

In epistol. 120. ad Honoratum, cap. 27. idem Augustinus exponens illud Psal. 21. *Manducauerunt, & adorauerunt omnes diuites plebis. Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore, & sanguine eius, sed adorant tantum, non etiam saturantur, quia non imitantur: manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes.* Hoc loco Augustinus apertè dicit, homines superbos accipere de mensa Domini, corpus Domini, & adorare, sed non saturari. Ex quo sequitur, vt per corpus Domini non intelligat signum corporis, id est, panem, quia panis non adoratur: nec intelligat corpus Domini, vt est in cœlo, sed vt est in altari; quia dicit sumi ex mensa Domini, & sumi ab impiis. Vide etiam epist. 162. & 163.

In TERTIO tomo sunt duo alia testimonia. Vnum est lib. 2. de Trinitate, cap. 4. vbi cum dixisset aliter significari Christum per linguam, & voces scriptas, aliter per Sacramentum corporis, & sanguinis, subiungit: *Nec linguam quippe, nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pellibus, corpus Christi, & sanguinem dicimus, sed*

sed illud tantum, quod ex fructibus terræ acceptũ, & prece A mystica consecratum, ritè sumimus ad salutem spiritualem in memoriam pro nobis Dominica passionis. Hæc ille. At certè si Eucharistia tantùm esset corpus Christi significatiuè, cur non possent corpus Domini vocari verba ipsa, seu scripta, seu pronunciata, quæ clarissimè idem corpus significant?

Sed paulò pòst idem Augustinus subiungit: *Quod cum per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non sanctificatur, vt sit tam magnum Sacramentum, nisi operante inuisibiliter Spiritu Dei: cum hæc omnia quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur, &c.* Vbi dupliciter asseritur ab Augustino veritas corporis Domini. PRIMO, quia dicit operante inuisibiliter Spiritu sancto fieri hoc Sacramentum: nec enim illa operatio necessaria esset, si tantum significatiuè esset Eucharistia corpus Domini. SECVNDO, quia B numerat hanc operationem inter miracula: ibi enim de miraculis agit, ac multa profert exempla, vt de pluuia ab Helia impetrata de nouitruis in monte Syna, de aqua mutata in vinum à Christo, de virga Aaron quæ floruit, & de virga Mosis versa in draconem. Quæ porro mirabilis operatio in confectione huius Sacramenti esse potest si nihil omnino fit?

Ex his refelli potest solutio Petri Martyris, quam ad hunc locum adhibet in lib. 1. contra Gardinerum, par. 4. dicit enim operari inuisibiliter Spiritum sanctum in hoc Sacramento. tum quia Sacramenta à solo Deo instituuntur, tum quia efficacia Sacramenti. quia mentes nostræ excitantur, à Spiritu sancto est. Sed sunt hæc meræ effugia. Nam Sacramenti institutio, & etiam cõfectio, si nihil sit nisi signum, nullam requirit inuisibilem operationem Spiritus sancti: operatio C autem, qua mentes nostræ excitantur ad fidem, in mentibus nostris est, non in Sacramento.

ALTERVM testimonium est lib. 3. Trinitat. cap. 10. vbi ait: *Illas etiam nubes, vel ignes quomodo fecerim, vel assumpserint Angeli ad significandum quod annunciabant, etiamsi Dominus, vel Spiritus sanctus illis formis ostendebatur: quis nouit hominum? sicut infantes non nouerunt, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione cõsumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsum religionis assumatur. Et si nusquam discant experimento vel suo, vel aliorum, & nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationem Sacramentorum, cum offertur, & datur, dicatur quæ illis auctoritate grauissima, cuius corpus, & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso liquorem illum omnino fluxisse.* Hæc ille. Vbi D disputat de formis, in quibus Angeli, vel Deus apparuerunt in Testamento veteri. Ac vt ostendat nos ignorare, quomodo illæ formæ factæ sint, & tamen certò credere, in illis Deum vel Angelos apparuisse; assumit similitudinem ab Eucharistia: ignorant enim infantes cùm sacris interfunt, quomodo fiat illa forma, in qua consecratur Eucharistia; & tamen certò credunt in illa forma apparuisse Dominum, & in calice sanguinem Domini esse, quia dicitur eis, Christum in Euangelio hoc docuisse, cum ait: *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.*

Habemus autem hinc argumentum firmissimum contra aduersarios. Nam infantes, quibus dicitur auctoritate grauissima, in illa forma visibili esse corpus Christi, & liquorem qui est in calice, esse sanguinem, non credunt illa esse corpus, & sanguinem significatiue, sed vere, & propriè: non enim valent ipsi per se intelligere istos tropos, sed credunt simpliciter id quod eis dicitur. Vnde Augustinus ait: *Nihil aliud credent, nisi Dominum oculis apparuisse mortalium in illa specie, & liquorem illum de latere Christi omnino fluxisse.* Neque dicendum est hos infantes falsam fidem habere; tum quia Augustinus dicit, illos id credere, quia dicitur eis auctoritate grauissima; tum etiam quia si falsa esset ista fides, debuissent instrui, & admoneri, præsertim cum etiam ipsi eo tempore ad Communionem admitterentur. Præterea comparat D. Augustinus Eucharistiam cum formis, in quibus Angeli apparebant: sed in illis formis Angeli verè & propriè adhærent præsentes. Igitur etiam in forma panis verè, & propriè præsens adest corpus Christi: alioqui nihil valebit comparatio, & tota Augustini disputatio corruet. Vide præterea eundem Augustinum libro 4. Trinitat. cap. 14. & in Enchiridio. cap. 100.

In tomo QVARTO habemus testimonium in lib. 3. super Leuiticum, quæst. 57. *Quid sibi vult*, inquit, *quod à sanguine sacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tã opere populus prohibetur, si illis sacrificiis vnum hoc sacrificium significabatur, in quo vera sit remissio peccatorum: à cuius tamen sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solum nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortatur, qui volunt habere vitam?* Hæc ile. At certè quæstio ista non modò superuacanea, sed etiam ineptissima esset, si tantum in signo, & spiritualiter sanguinem Domini sumeremus: non enim prohibebantur Iudæi sanguinem bibere spiritualiter per fidem, sed corporaliter. Quare Cyprianus, vel quicunque fuit auctor, in serm. de cœna Domini rectè dixit, noua esse, & inauditam hanc doctrinam, quæ iubet sanguinem bibi, cum lex vetus esum sanguinis districtissime prohiberet.

In QVINTO tomo exstat testimonium lib. 17. ciuit. Dei, ca. 20. in hæc verba: *In alio libro, qui dicitur Ecclesiastes, vbi ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit, & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos ipse mediator Testamenti noui exhibet secundum ordinem Melchisedech de corpore, & sanguine? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificiis veteris Testamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri. Propter quod etiã vocem illam in Psal. 39. eiusdem mediatoris per prophetiam agnoscimus: Sacrificium, & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: quia pro illis omnibus sacrificiis, & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.* Hæc ille. Quo loco non potest Augustinus loqui de signo corporis, sed de ipso vero corpore, cum dicit offerri & ministrari illud corpus, quod successit sacrificiis antiquis: nam etiam illa erant signa corporis Domini. Ac præterea illud corpus offerri, & ministrari dicit Augustinus, de quo scriptum est in Psal. 39. *Corpus autem aptasti mihi*: quod quidem verum, & naturale corpus fuisse, nemo negat. Neque possunt aduersarij respondere, loqui Augustinum de vero corpore, sed quod fide tantum percipiatur: nam cum ait: *Offertur, & ministratur*, apertissimè loquitur de corporali tractatione corporis Domini. Vide etiam de hac re expositionem eiusdem Augustini in Psal. 39. vbi vocat corpus, quod norunt fideles, & quod sumunt in Eucharistia, completium omnium veterum sacrificiorum.

In SEXTO tomo lib. 12. contra Faustum, cap. 10. dicit, fideles eum sanguinem ore percipere quo redempti sunt. & c. 20. dicit, nunc bibi, quod ex latere Christi manauit. & li. 2. contra aduersar. legis, & prophet. cap. 9. *Mediatorem*, inquit, *Dei, & hominum hominem Christum Iesum carnem suam nobis manducandam, bibendumque sanguinem dãturum fideli corde, atque ore suscipimus*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quamuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quàm perimere: & humanum sanguinem potare, quàm fundere. Hæc ille. Vbi notandum est, quod dicit, non solùm corde, sed etiam ore sumi à nobis carnem Domini.

In SEPTIMO tomo lib. 2 contra literas Petiliani, ca. 37. *Aliud est Pascha, quod adhuc illi de oue celebrãt; aliud autem quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.* Hæc ille. Vbi opponit Agno Paschali corpus Domini, quod sumimus in Eucharistia quod certe nõ faceret, si de signo corporis, non de vero corpore loqueretur: nam etiam ille agnus erat corpus Domini significatiuè, & expressius, quam panis. Vide etiam lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. & libr. 1. de peccat. meritis, cap. 24.

In OCTAVO tomo sunt apertissima testimonia. In Psal. 33. conc. 1. explicans Augustinus titulum Psalmi, in quo scriptũ erat: *Et ferebatur in manibus suis*: Hoc, inquit, *quomodo posset fieri in homine quis intelligat? quis enim portatur manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo: manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum literam non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum, ferebat enim illud corpus in manibus suis.*

Ad hunc locum dignatus est Caluinus respondere lib. 4. Institut. cap. 17. §. 28. qui tam multa testimonia omnium Patrum, & ipsius Augustini alto silentio præterit. Dicit igitur, Christum seipsum, manibus suis tulisse, sed improprie, ac figurate, quia nimirũ Sacramentum corporis sui ferebat. Id autem probat, quia Augustinus conc. 2. in eundem Psalmum rem eandem repetens, addidit, particulam: *Quodammodò*, sic enim ait: *Quomodo ferebatur in manibus suis? quia cum commenderet ipsum corpus suum, & sanguinem, accepit in manus suas, quod norunt fideles, & ipse se portabat quodãmodo, cum diceret: Hoc est corpus meum.* Eandem etiam solutionem adhibet ad hunc locum Petrus Martyr.

SED facilè refelluntur. Nam Augustinus non solum dicit, Christum suis ipsius manibus portatum, sed addit rem istam esse difficillimam, & impossibilem aliis hominibus: sic enim ait: *Quomodo posset fieri in homine, quis hoc intelligat?* & rursus: *Manibus aliorum portari potest homo, manibus suis nemo portatur.* At quàm facile est, vt quis seipsum in signo portet? certè cum princeps monetam suam in sacculo portat, seipsum portat in signo, cùm in ea moneta imago ipsius inueniatur impressa, & vnusquisque nostrùm cum literas ad se datas legit, vbi nomẽ suum scriptum habet nónne seipsum in signo portat? Cùm igitur tam frequenter, & vsitatè hoc fiat, cur diceret Augustinus id non posse fieri, & vix etiam intelligi, si de signo tantum loqueretur?

SED inquit Petrus Martyr: *Nemo potest se portare, quomodo Christus se portabat, quia nemo potest Sacramentum instituere, & eo modo seipsum in Sacramento portare.*

AT RESPONDEO; Nemo potest Sacramentum instituere, quatenus Sacramentum est instrumentum gratiæ conferendæ, vel infallibile signum eiusdem gratiæ: sed benè potest instituere, quatenus est simplex alicuius rei signum. Christus autem si portare se ipse dicebatur, quia Sacramentum portabat: ideo dicebatur se portare, quia Sacramentum illud erat signum ipsius, non quia erat instrumentum gratiæ, vt etiam ipsi fatentur, qui dicunt Sacramentum corporis Domini vocari corpus Domini, quia nomen rei signatæ aliquando tribuitur signo. Quicunque ergo portat imaginem suam à se depictam, ille non minus se ipse portat, quàm se Christus portaret, si vera est sententia aduersariorum.

Addit Petrus Martyr: *Velint, nolint Papistæ, non potest vllo modo fieri, vt corpus suum Christus portauerit propriè, quia duo corpora tũc fuissent.* Hoc nimirum est, quod illi dolebat mysterium esse sublimius, quàm vt ipse illud capere posset. Sed si Arianus quispiam illi diceret, nõ posse fieri, vt vna natura sit in duabus personis distinctis reipsa, nisi natura illa geminetur: quid, quæso, respondebit, nisi fide opus esse ad ista intelligenda, quæ humanam rationem superant? idem ergo sciat à nobis responderi de hoc mysterio. Vel si Ariano ipse respondeat, diuinam essentiam ob suam infinitatem posse esse in pluribus personis re distinctis: & nos ei dicemus, corpus Christi ob omnipotentiam Christi posse simul statu in diuersis locis. Sed de hoc in sequenti libro differemus.

Ad illud igitur obiectum ex particula *quodammodò*, respondeo, illam particulam significare Christum non se portasse in propria specie, sed in aliena, nec se portasse quomodo ordinariè portantur corpora humana, nimirum magno labore in humeris vel alio simili modo, sed mysticè, & sacramentaliter, sic tamen, vt verè sub eo mysterio corpus eius contineretur. Ac breuiter quidquid illud *quodammodò*, significet, id nobis hoc loco sufficit, non significare, *in signo*, vel *figuratè*, vt ostendimus.

ALIVS insignis locus est in comment. Psalm. 98. vbi explicãs illud: *Adorate scabellum pedum eius*, dicit, scabellum pedum Domini esse terram, iuxta illud Isa. 66. *Terra autem scabellum pedum meorum*: & quæritl quomodo liceat terrã adorare sine impietate? *Fluctuans*, inquit, *conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hîc, & inuenio, quomodo sine impietate adoretur terra, adoretur scabellum pedum eius: suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem manducandã nobis ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit: inuenta est, quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, vt non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Hæc ille.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum parte 4. loqui sanctum Augustinum de vera, & propriè dicta carne Domini, quam spiritualiter ore fidei manducamus, & quam in cœlo existentem adoramus: atque ibidem obiter notat, impios secundum Augustinum non manducare carnem Domini, quia impij non adorant Christi carnem: & secundum Augustinum nemo eam carnem comedit, nisi prius adorauerit.

AT falsus iste Martyr, non bene legit Augustinum, & ideò audacter colligit ex Augustino omnino contraria iis, quæ Augustinus scripsit. Nam in Psalm. 21. conc. 1. de diuitibus superbis & impiis, inquit Augustinus: *Manducauerunt corpus humilitatis Domini sui etiam diuites, non sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt.* & in epist. 120. suprà citata: *Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Domini, & accipiunt de corpore, & sanguine eius, sed adorant tantum, non etiam saturantur, quia non imitantur.* Hæc ille. Vides igitur secundum Augustinum impios adorare, & mãducare carnem Domini de ipsa mensa, id est, de altari acceptam. Ex illis igitur locis hunc locum explicamus, ac ex ipso Augustino docemus loqui ipsum de ipsa manducatione carnis Domini per corporale instrumentum, quandoquidem etiam impij eam carnem manducant.

PRÆTEREA si tantum vellet Augustinus dicere terram

terram sine impietate adorari, quia caro Christi vt est in cœlo, adoratur: sine causa dixisset, eam carnẽ nobis manducãdam datam esse. Quorsum enim Eucharistiæ meminit, si non in ipsa Eucharistia carnem Domini præsentem adoramus? Voluit igitur Augustinus ostendere, carnem ipsam Domini adorari, & quia non habemus aliud argumentum illustrius, quàm ex quotidiano vsu adorandæ Eucharistiæ ide o illius meminit: nam præter istam adorationem non facilè potest discerni, an quis adoret carnem Domini, an solam diuinitatem.

DENIQVE probabile est Augustinum totum hũc locum desumpsisse ex Ambrosio, qui vt suprà citauimus, apertè dicit carnem Domini à nobis in mysteriis adorari, vt eam Apostoli in propria specie adorarunt: & hoc esse adorare scabellum pedum Domini. Vide præterea in Psalm. 33. 65. 93. 94. & 100.

In NONO tomo tract. 11. in Ioannem explicans illud, IESVS *autem non se credebat eis*, dicit istud cõuenire Catechumenis, quibus non se præbebat Dominus per Eucharistiã: *Si dixerimus*, inquit, *Catechumeno, Credis in Christo? respõdet, Credo: & signat se cruce Christi, portat in fronte, & non erubescit de cruce Domini sui. Ecce credit in nomine eius. Interrogemus eum, manducas carnem filij hominis, & bibis sanguinem filij hominis? nescit quid dicimus, quia* IESVS *non se credidit ei.* Et infrà: *Quo perducit credentes, & baptizatos? ad Manna, ecce dico Mãna. Notum est quid acceperint Iudæi, populus Israel: notum est quid illis pluisset Dominus de cœlo: & nesciunt Catechumeni, quid accipiant Christiani? Erubescant ergo, quia nesciunt, transeant per mare rubrum, manducent Manna, vt quomodo crediderunt in nomine,* IESV, *sic & ipsi credant* IESV. Hæc ille qui etiam libro secundo, de peccatorum meritis, & remiss. c. 26. dicit, Catechumenis dari solitum panem sanctum, qui nõ esset quidem corpus Christi, tamen sanctus esset, & sanctificaret, & Sacramentum etiam dici posset, ac proinde sacræ rei signum. Ex his habemus argumentum insigne. Nam PRIMO, si non esset in Eucharistia verum Christi corpus, & si non manducaretur Christi caro, nisi in symbolo, & per fidem, non esset verum Christum nõ se credere Catechumenis; nam & illi habent Christum in signo, & manducant eum fidè: nam & signant se signo crucis, & credunt in Christum. SECVNDO, nulla esset ratio cur non daretur eis Eucharistia, cum dentur illis alia signa clariora, vt sunt verba Dei scripta. TERTIO, potuisset etiam ille panis sanctus dici corpus Domini, vt patet, cum tamen id Augustinus constanter neget.

Idem auctor tract. 26. in Ioannem explicans illud *Panis quem ego dabo, caro mea est*: Hoc, inquit, *quando caperet caro, quod dixit panem carnem: vocatur caro, quod non capit caro, &c.* At profectò facillimè caperet caro, panem esse carnem significatiuè. Vide etiam tract. 27. & 31. in Ioannem.

In tomo DECIMO serm. 2. de verbis Apostoli: *Audiuimus veracem Magistrum, diuinum Redemptorem, humanum Saluatorem commendantem nobis precium nostrum sanguinem suum: loquutus est enim de corpore, & sanguine suo, quod corpus dixit esçam, & sanguinem potum. Sacramentum fidelium, agnoscunt fideles.* Hæc ille. Vbi sanè loquitur de sanguine suo, non de figura sanguinis: nec enim figura est precium nostrum: atque hunc sanguinem potum esse dicit, sicut etiã corpus esçam. Ac ne dicerent aduersarij, potum, & esçam istam sola fide, ac mente sumi, adiunxit, Sacramentum esse fidelium, quod norunt fideles: vbi indicat, esse mysterium solis fidelibus notum, quomodo corpus Christi, & sanguis sint esca, & potus. Quam phrasim, *norunt fideles*, in infinitis locis in Augustino reperimus, vt lib. 10. ciuit. cap. 6. in Psal. 39. in Psal. 109. lib. 50. homil. 42. & alibi. At profectò non est arcanum solis fidelibus notum, quod Christi corpus, & sanguis fide percipiatur: id enim publicè prædicatur etiam gentilibus: & notissimum erat non solum fidelibus, sed etiam Catechumenis. Intelligitur Augustinus id, quod Ecclesia Catholica intelligit, arcanum esse vere mirabile in Eucharistia, quod nec debet aperiri infidelibus, nec sine fide intelligi potest.

In serm. ad Neophitos, vt testatur Iuo Carnotensis Episcopus in epist. ad Haymericum, & Paschasius in epist. ad Frudegardum: *Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce: hoc accipite in calice, quod manauit de Christi latere.* Lib. 50. homil. 26. monet, vt summa diligentia caueant, ne aliqua particula Eucharistiæ in terram cadat. Serm. 2. de tempore: *Inuitati sumus ad mensam, vbi non inuenitur cibus hominum, sed panis ponitur Angelorum.* Denique citat etiam Gratianus ex Augustino in libro sententiarum Prosperi apertissimas sententias. Vide dist. 2. de consecratione, can. Nos autem, & can. Hoc est quod dicimus. Eadem citat Algerus lib. 1. cap. 5. *Caro*, inquit Augustinus, *eius est, quam formã panis opertam in Sacramento accipimus, & sanguis eius, quę sub vini specie, & sapore potamus.*

Obiectiones ex Augustino.

VIDEAMVS nunc quid aduersarij obiiciant ex Augustino, ac eodem ordine per Tomos eius progrediamur.

EX SECVNDO tomo (nã ex PRIMO nihil obiiciũt) proferunt duo loca. Vnũ ex epi. 23. ad Bonifaciũ. Alterum ex epist. 57. ad Dardanum. In epist. 23. loquitur Augustinus in hac verba: *Si Sacramenta quandam similitudinem earum rerum quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent: ex hac autẽ similitudine plerumque etiam ipsarum rerũ nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quẽdam modum Sacramentũ corporis Christi, corpus Christi est, Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita Sacramentum fidei, fides est.*

Producunt hunc locum Caluinus, Petrus Martyr, & omnes alij, sed ante eos olim protulit etiam Berengarius, & responsum ei fuit: quare vt aduersarij repetunt argumenta suorum maiorum, & nos repetemus solutiones maiorum nostrorum. PRIMO igitur Paschasius in epist. ad Frudegardum, & Lantfrancus in lib. contra Berengarium, respondent, Sacramentum corporis Domini vocari quodammodò corpus Domini; quia licet in Sacramento Eucharistiæ sit verum corpus Domini, quoad substantiam, non tamen est ibi eo modo, quo fuit in cruce, nisi per similitudinem: loquitur enim ibi Augustinus de passione & morte Christi, quæ in sacrificio altaris repræsentatur. Idem itaque est, ac si dixisset, Celebratio mysteriorum altaris est quodammodò passio Christi: non enim est verè, sed tantum repræsentatiuè passio Christi: vel si dixisset, Corpus Domini, vt est sub specie panis, est quodammodò corpus in cruce pendens: non est enim verè, sed repręsentatiuè corpus in cruce pendẽs. Et illustrat Lantfrancus rem totam insigni similitudine. Luc. vlt. Dominus finxit se longius ire: quod exponit Augustinus li. contra mendac. cap. 13. vbi dicit, Christum ea fictione significasse, se suprà omnes cœlos ascensurum. Idem igitur Christus sui ipsius figura fuit, & dici rectissimè posset, Christus fingens

Universidad de Deusto
Biblioteca

se longius ire, erat quodammodò Christus in cœlum ascendens.

GVITMVNDVS lib.2.adhibet duas alias solutiones. Vnum, quòd loquatur de Sacramentis veteribus, vt de Manna, vel de pane Melchisedech, quæ secundum quendam modum erant corpus Domini, quia Sacramenta id est, signa, & figuræ corporis Domini. Alteram, quòd loquatur de Eucharistia, quatenus signum est corporis Christi mystici: nam ipse idem Augustinus tract.26.in Ioannem dicit, Eucharistiam esse fidelium societatem, quia est signum, seu Sacramentum eius societatis.

Portrò Algerus li.1.c.5.de Sacram.Eucharistię exponit aliter, nec minus rectè hunc locum Augustini. Vult enim loqui Augustinum de speciebus panis & vini, quæ sunt maximè propriè Sacramentũ corporis, & sanguinis Domini, id est, signa sensibilia repræsentantia corpus, & sanguinem Domini, ac de iis rectissimè dictum esse, Sacramentum corporis Christi est quodammodò corpus Christi: neque enim illæ species sunt corpus Christi, nisi quodam modo, id est, repræsentatiuè. Dices; Non solemus ita loqui, vt dicamus species illas esse corpus Domini. RESPONDEO; Nec solemus etiam dicere Baptismum esse fidem: & tamen Augustinus hoc loco ait, Sacramentum fidei, id est, Baptismum quodammodò esse fidem. Sicut igitur Augustinus dicit posse Baptismum vocari fidem, quia est Sacramentum fidei: licet renera non sic loqui soleant homines ordinariè: ita etiam dicit, Sacramentum Eucharistiæ quodammodò esse corpus Domini, quia est Sacramentum corporis Domini, licet non ita loqui soleamus.

ALTER locus, quem Caluinus, & Petras Martyr, & alij passim obiiciunt, est in epist.57. ad Dardanum: *Spacia tolle corporibus, & nusquam erunt, & quia nusquã erunt, nec erunt. tolle corpora qualitatibus corporum: non erit vbi sint, & ideo necesse est, vt non sint.* Hinc probare nituntur, neque esse posse corpus Christi indiuisibiliter in Sacramento, vt nos dicimus, neque accidentia panis, & vini sine proprio subiecto.

RESPONDEO; Loquitur Augustinus de rebus secundum naturæ cursum, non secundum omnipotentiam Creatoris; fatemur autem naturaliter non posse intra cœlum corpus non occupare locum, neque accidentia posse sine subiecto existere: siue (quod idem est) loquitur de corporibus, quæ modum existẽdi corporalem retinent; vtrum autem possit aliquod corpus per omnipotentiam Dei accipere modum existendi spirituum, & proinde non occupare locum, non disputat eo loco Augustinus. Sed de toto hoc argumẽto tractabimus infrà suo loco.

EX TERTIO tomo obiiciunt PRIMO cap.9.lib. 3.de doctr.Christ. vbi dicit Augustinus, Christum instituisse pauca quædam signa, vt Baptismum, & Eucharistiam. Sed locus non est ad rem, quia non negamus Eucharistiam esse Sacramentum, & proinde signum. Sed negamus nihil esse nisi signum.

SECVNDO obiiciunt cap.16.li.3.de doctr.Christ. vbi dicit, figuratè accipiendam manducationem carnis Christi. Sed hoc explicatum est suprà, vbi tractauimus cap.6.Ioannis.

TERTIO proferunt c.19. libri de fide ad Petrum, vbi vocatur Eucharistia Sacramentum panis, & vini. Sed nulla est in hac re difficultas: siquidem à materia rectissimè potest eo modo Eucharistia nominari.

QVARTO proferunt cap.4.li.3.de Trinit. vbi sic legimus: *Apostolus potuit significando prædicare Dominum Iesum, aliter per linguam, aliter per epistolam, aliter per Sacramentum corporis, & sanguinis eius.* Atqui hic etiam nulla difficultas est. Nunquam enim Catholici non asseruerunt per Sacramentum corporis Domini significari ipsum corpus Domini; sed præsens, non absens. id quod Augustinus ibidem aperte asseruit, cùm ait, aliter significari per hoc Sacramentum, aliter per sonos, & literas; illa enim sunt nuda signa rei absentis, illud est signum rei præsentis. Vnde ibidem dicit, nec literas, nec sonos dici corpus Christi, licet illud significent, sed tantum panem consecratum, corpus Christi dici.

QVINTO proferunt cap.10.eiusdem lib.3.de Trinit. vbi Augustinus dicit, panẽ in altari positum peracta pietatis celebratione cõsumi: *At corpus Christi verũ, inquiunt, non consumitur: igitur verus panis est, qui sumitur, cum Eucharistia sumitur.* RESPONDEO; Panis, qui in altari ponitur, peracta celebratione consumitur; nam consumitur quoad interiorem substantiam peracta consecratione; quoad externam verò formã consumitur, dum manducatur. Nec enim dubium est, quin Augustinus loquatur de symbolo tãtum visibili: nam loquitur de corporalibus formis, in quibus Deus, vel Angeli apparebant, & cum eis comparat symbola Eucharistiæ.

EX QVARTO tomo nihil habent. Profert quidem Petrus Martyr vnum locum ex lib.de catechiz.rudib. cap. 26. vbi Sacramenta dicuntur signacula visibilia rerum inuisibilium. Sed neque cõstat an loquatur eo loco Augustinus de Eucharistia, an de Baptismo, an de pane benedicto, qui dabatur Catechumenis, & præterea nunquam negauimus Sacramentum Eucharistiæ signaculum esse visibile rei inuisibilis, sed præsentis tamen.

EX QVINTO tomo nihil etiam habent solidi Proferunt illud libro 10.de ciuitate Dei cap.5. *Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est, sacrũ signũ est.* At locus iste non facit ad rem, quia loquitur Augustinus de sacrificiis Testamenti veteris. Item illud lib.21.cap.25.vbi Augustinus dicit impios non comedere corpus Christi. Sed loquitur de corpore mystico, vt supra ostendimus, cum explicaremus locum Pauli 1.Corinth.11.

Ex tomo SEXTO producũt Caluinus, Petrus Martyr, & alij locum illum ex libro contra Adimantum, cap. 12. *Non dubitauit Dominus dicere, Hoc est corpus meum: cum signum daret corporis sui.*

AD hunc locum respondent nostri multis modis. Dicunt aliqui, nec malè, Augustinum loqui ex Manichæorum sententia, vt eos ex propriis ipsorum sententiis refellit. Ipsi enim cum Christo non tribuerent corpus verum, sed extẽna tantum specie, & apparentia; & quidquid Christus passus est, dicant, in signo & apparentia passum: illa etiã verba: *Hoc est corpus meũ*, in eo sensu accipiebant, ac si dictum esset, Hoc est signum, & apparentia corporis mei. Consueuisse autẽ Augustinum, disputare cum Manichæis ex eorum principiis, constat ex lib. 2. de bono perseuerantiæ, cap. 11. & 12. Vbi cùm Augustino obiiceretur, quod scripsisset in libris de libero arbitrio; naturalem esse ignorantiam, & difficultatem, cum qua nascimur: cum ipse contra Pelagianos contrarium assereret, nimirum non esse naturalem, sed ex peccato primi parentis ortam: respondit se loquutum in libris de libero arbitrio ex mente Manichæorum, vt eorum errorem redargueret ex ipsa ipsorum sententia.

ALIA solutio est, Augustinum hoc loco per signũ intelligere non nudum signum, sed cum quo reipsa coniuncta sit res significata. Nam explicat illa verba Deuter. 12.

Deuteronomij 12. *Sanguis est anima*, ac docet sanguinem dici animam, non quia sit anima; sed quia signum sit animæ; & ad hoc illustrandum adfert illam sententiam, Eucharistiam appellari corpus Domini, quia est signum corporis Domini. Porrò sanguis non est signũ animæ absentis, sed præsentis: longè enim aliter sanguis animam demõstrat, quàm statua principem. Quare idem Augustinus quæst. 57. in Leuiticum, explicans, quomodo sanguis dicatur anima, docet animam dici, quia continet animam. Sic igitur sanguis animam significat, vt simul eam contineat, & cum ea reipsa coniunctus sit: eodem autem modo Eucharistiam signum esse corporis Domini, omnes Catholici fatentur.

TERTIA solutio est, loqui Augustinum de signo corporis, vt in cruce immolati: quomodo panis Eucharistiæ, de quo Dominus ait: *Hoc est corpus meum*, & est verè corpus Domini, & signum eiusdem corporis. Sic respondet ad alium similem locum Guitmũdus lib 2. Vide quæ suprà diximus ad testimonium ex epistо.23. nam eadem est, meo iudicio, sententia vtriusque loci.

Et hinc etiam soluitur, quod proferunt ex lib.20. contra Faustum, cap.21. vbi sic ait Augustinus: *Huius sacrificij caro, & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinem promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per Sacramentum memoriæ celebratur.* Hæc ille. Videmus autem hoc loco Augustinum manifestè loqui de memoria passionis, & mortis Domini.

Denique ex eodem tomo SEXTO profert Petrus Martyr, & alij testimonium Augustini lib.3. contra Maximinum cap.22. vbi dicit, Sacramenta signa esse rerum, aliud existentia, aliud significãtia. SED quid hoc ad rem? quis enim Catholicorum id non semper docuit de Sacramentis in genere, de quibus ibi loquitur Augustinus?

Ex tomo SEPTIMO nihil habent. Ex tomo Octauo duo testimonia producunt. PRIMVM ex comment. in Psal.3. *Christus adhibuit Iudam ad conuiuium, in quo corporis sui figuram discipulis commendauit.* RESPONDEMVS, quod ad superiora respondimus, loqui Augustinum de figura corporis in cruce suspensi, id est, de repræsentatione Dominicæ passionis; eodem enim modo Augustinus Eucharistiam figuram corporis vocauit, quo veteres Græci antitypa, de qua voce diximus in testimoniis Basilij.

ALTERVM locum proferunt ex commentar. in Psal.98. *Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod commendaui vobis, &c.* RESPONDIT olim Lantfrancus lib. contra Berengarium, voluisse Augustinum dicere, non idem corpus manducandum, id est, non eodem modo. Nam corpus in specie mortali, & visibili aderat tunc præsens; comedendum autem erat in aliena specie, & impassibiliter, ac inuisibiliter se habens. Itaque idem erat (vt ait Lantfrancus) & non erat idem; idem quoad substantiam, non idem quoad modum, speciem, & qualitatem. Nam & Apostolus 1.Corint.15. *Non corpus*, inquit, *quod futurum est, seminas, sed nudum granum.* Vbi similiter intelligit, non idem corpus humanum mori, & seminari in sepulchro, quod postea resurrecturum est: non quod non sit idem corpus numero futurum, quoad substãtiam (idem enim maximè probare volebat) sed quia non erit idem, quoad qualitates; seminatur enim, vt ipse explicat, corruptibile, & surget incorruptibile. Et hunc modũ loquendi notauit Augustinus in epist.146. Et Ambrosius lib.2.de Pœnitentia, cap.10. refert quendam rectè dixisse: *Ego non sum ego*, quia mutauerat vitam, & mores. Et Hieronymus in cap.1.ad Ephes. dicit aliã esse carnẽ in Eucharistia, aliam fuisse in cruce; cùm tamen euidenter probatum sit, eum in Eucharistia ponere veram carnem, & eandem cum illa, quæ fuit in cruce, quoad substantiã, licet non qualitate. Denique Dominus ipse Lucæ 24. distinguit se ipse à se, cùm ait: *Hæc loquutus sum vobis, cùm adhuc essem vobiscum.* PORRO hanc fuisse mentem Augustini, ex illo ipso loco colligimus. Nam verum corpus Domini sumi in Eucharistia, ibidẽ docet, cũ ait, esse ipsam carnẽ, in qua Dominus ambulauit, & à nemine manducari, nisi prius adoretur. Quomodo autem nõ idem corpus manducetur, explicat ibidem cùm ait, putasse Capharnaitas scindendam in particulas Christi carnem, & sic manducandam: ad hanc enim absurdam cogitationem respondet Dominus, cùm ait: *Non hoc corpus, quod videris, &c.*

SED obiicit Petrus Martyr in lib.contra Gardinerum, obiecto 220. vnum dilemma: *Cùm Dominus in vltima cœna corpus suum discipulis dedit, vel erat mortale illud corpus, vel immortale. Si mortale; non ergo differebat qualitate ab eo, quod tunc videbatur, nec poterat rectè dici, Non hoc corpus, quod videtis, &c. Si immortale, quomodo paulò pòst mortuum est?*

RESPONDEO; In vltima cœna corpus datum discipulis, fuisse mortale, sed datum illis modo immortali, & impassibili: vt enim erat sub specie panis, lædi non poterat, licet alioqui in propria forma pati, & mori posset.

Ex tomo NONO multa proferunt testimonia, sed vel leuissima, vel alibi explicata. PRIMO illud tractatu 25. in Ioan. *Quid paras dentem, & ventrem: crede, & manducasti.* AD hunc locum suprà respondimus in explicatione cap. 6. Ioannis, loqui Augustinum de manducatione Christi spirituali per fidem incarnationis, non autem de Eucharistia.

SECVNDO addunt illud tractat.26.in Ioan. quòd manducârint Hebræi eandem escam nobiscum. AD hoc respondimus suprà in explicatione figurarum Testamenti veteris; quòd manducârint eandem significatione, non reipsa.

TERTIO proferunt illud tract.30.in Ioan. *Corpus Christi, in quo resurrexit, vno in loco esse potest: veritas eius vbique diffusa est.* SED non negat hoc loco Augustinus, corpus Domini pluribus in locis esse posse, sed negat eius veritatem posse restringi ad vnum locum, cùm sit vbique diffusa: quod verissimum est. Quale etiam esset, si quis diceret, Christi humanitas vno in loco esse potest, diuinitas non potest.

QVARTO proferunt illud tract. 50. in Ioan. vbi dicit, nunc non adesse Christum secundum præsentiam carnis. AD hunc locum respondimus, cùm tractaremus locum illum: *Me autem non semper habebitis*; ac dixim⁹ loqui Augustinũ de præsentia visibili.

QVINTO, proferunt illud tract. 59. *Illi manducabant panem Dominum, Iudas autem panem Domini.* AD quem locum respondimus, cùm tractaremus cap.11. prioris ad Corinth. vbi demonstrauimus corpus Domini ab impiis etiam manducari.

SEXTO proferunt illud tract.10.in epistolã Ioannis, vbi Augustinus dicit corpus Christi naturale esse in cœlo, quo sublatum est per ascensionem: in terra autem relictum esse corpus Christi mysticum, id est, Ecclesiam. AT ipse se explicat Augustinus: nam sic ait: *Iam non inuenis loqui Christum in terra.* & ibidem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ascensurus dixit verba nouissima; post ipsa verba non est loquutus in terra. Itaque loquitur de præsentia Christi visibili, & more humano cum hominibus conuersantis: hoc enim modo non est in terra, nisi in corpore suo mystico.

Ex Decimo tomo Primo profert Petrus Martyr, & etiam Caluinus, ex sermo. de verbis Apostoli, quod impij nó verè sumant corpus Domini. Sed ad hoc respondimus suprà, cùm exponeremus cap. 11. prioris ad Corinth. vbi diximus impios dici non mãducare, quia non nutriuntur spiritualiter: nam ibidem ait Augustinus: *Illud manducare refici est, illud bibere, quid est, nisi viuere?* Ex eodem fundamento soluitur quod Petrus Martyr citat ex Augustino in sententiis Prosperi, vbi legimus non manducare panem Domini, nec bibere eius sanguinem, qui ab illo discordat, licet Sacramentum eius accipiat.

Secundo profert ex lib. 50. homil. serm. 26. quod Augustinus dicat, æquale esse peccatum, si quis corpus Domini in terram cadere sinat, & si quis verbum Dei sibi ex corde permittat effluere. Quæ comparatio non videtur vera, si corpus Domini verum, & naturale sit in Eucharistia: maius enim peccatum esset sinere corpus Domini in terram cadere, quàm verbum Christi ex corde perire.

Respondeo; Non comparat Augustinus verbum Christi ratione soni, aut characterum cum corpore Christi, sed ratione veritatis diuinæ, quæ illis sonis, & characteribus significatur. Vnde non dicit verbum Dei ex auribus effluere, sed ex corde: neque dicit idem esse peccatum, si quis Eucharistiam, & si quis Biblia in terram cadere sinat. Si enim hoc Augustinus dixisset, tum verè Petri Martyris argumentum aliquid valeret. Porrò veritas diuini verbi in multis similis, & æqualis est corpori Christi. Nam vt illud est immortale, impassibile, Deo vnitum: ita veritas verbi Christi est æterna, immutabilis, diuina. Et sicut illud corpus datur nobis in specie rerum visibilium, ac terrenarum: ita hæc veritas datur nobis in signis externis literarum, & sonorum. Quare ista collatio Augustini nobis maximè fauet. Nam hinc sequitur, verè esse peccatum, & graue peccatum, sinere Eucharistiam in terram cadere, sicut est peccatum, & graue peccatum conceptam in corde veritatem extingui sinere: non autem est peccatum, aquâ Baptismi in terram proiicere, quæ tamen apud aduersarios non minus sancta est, quàm Eucharistia.

Vltimo proferunt sermonem ad infantes, cuius fragmentum recitat Beda in cap. 10. prioris ad Corinthios: *Quod vidisti* inquit, *panis est, & calix, quod nobis etiam oculi renunciant: quod autem fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, & calix est sanguis.* Et infrà, cùm dixisset Christum esse in cœlo, quærit: *Quomodo est panis corpus eius? & calix, vel quod habet calix, quomodo est sanguis eius?* deinde respondet: *Ista fratres ideò dicuntur Sacramenta, quia in illis aliud videtur, aliud intelligitur. quod videtur speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Corpus ergo Christi, si vis intelligere, audi Apostolum dicentem; Vos estis corpus Christi, &c.*

Respondeo; Tota vis huius testimonii in duobus posita est. Primo in eo, quod Augustinus dicat, panem esse id, quod est in altari, vt oculi ipsi renunciant. Secundo quod ad quæstionem; Quomodo panis est corpus Christi, si Christus est in cœlo? non respondeat Augustinus per transmutationé, aut aliquid eiusmodi, sed dixerit, Sacramenta esse signa quædam visibilia, & corporalia rerum spiritualium, & intelligibilium.

Ad Primum facile est respondere. Augustinus enim declarat quid sit, quod est in altari, ac dicit, panem esse, quoad speciem exteriorem, vt oculi rectè iudicant; quoad interiorem substantiam, esse corpus Christi, vt fides rectè iudicat. Nam si Augustinus vellet dicere in altari esse panem etiam quoad substãtiam, & id probaret testimonio oculorum, vt verba eius prima fróte sonare videtur: repugnaret apertissimè Cyrillo, Ambrosio, Nysseno, Epiphanio, Gaudentio, Chrysostomo, qui disertis verbis dicunt sensus falli, & non esse iudicandum ex gustu, & denique non esse panem. Quis autem credat Augustinum in re tam magna tot Patribus repugnasse? & præterea si repugnasset, quomodo nec ipse vnquam eos reprehendisset, nec ipse ab aliis reprehensus fuisset? Quare cùm verba eius dupliciter exponi possint, & vno modo repugnent Patribus ceteris, alio modo cum eis congruant, quis non videt vter sensus præferendus sit? Adde quod non solùm aliis Patribus, sed etiam sibi ipse repugnaret, si sensuum iudicio in hoc mysterio locum dare vellet, vt patet ex tot locis à nobis citatis.

Ad Secundum respondeo, Augustinum ad quæstionem, Quomodo panis sit corpus Christi? noluisse directè respondere, quia non erant auditores capaces; homilia enim illa habebatur ad puetos recens baptizatos: ideo monuisse, vt simpliciter crederent, panem illum esse corpus Christi, & operam darent, vt essent ipsi corpus Christi per fidem, & opera bona, quia postea vbi creuissent, & profecissent in via Dei, mysteria ista eis aperirentur. Id ita esse patet, quia cùm esset propositum de corpore Christi naturali, quod est in cœlo, quomodo sit in Eucharistia, ipse omisso corpore Christi naturali, transiit ad corpus mysticum, ac dixit, Eucharistiam esse signum societatis fidelium, & nos esse corpus Christi, & nos manducare quod sumus, & mysterium nostrum esse in mensa, & alia id genus; nunquam autem dixit, panem esse signum corporis Christi naturalis, aut corpus naturale non esse in altari, aut esse symbolicè, quę certè dicere debuit, si directè ad quæstionem respõdere voluisset, & in hæresi Caluinistarum fuisset. Sicut ergo illi à nobis quærunt, quare Augustinus non soluit quæstionem dicendo panem esse corpus per transubstãtiationem? sic & nos ab illis quærimus, quare non soluit quæstionem dicendo, esse corpus Christi repræsentatiuè? & pro vtriusque respondemus, Augustinum dedita opera dissimulasse quæstionem, & ad moralem cohortationem digressum. Ac de Augustino hactenus.

CAPVT XXV.

Testimonium S. Cyrilli Alexandrini, & Synodi Ephesinæ generalis.

Sanctus Cyrillus Episcopus Alexandrinus, qui paulò pòst Augustini tempora floruit, multa nobis testimonia præbet. Sed Primo loco poni debet testimonium, quod à III. Synodo generali, cui ipse præfedit, ac deinde in IV. & V. approbatum fuit. Exstat epistola S. Cyrilli ad Nestorium cum duodecim anathematismis, quæ vt dixi, ab Ephesina Synodo, & ab aliis duabus approbata fuit: in ea sic legimus: *Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi, omnium nostrum*

seruatorum effecti: non vt communem carnem percipientes, quod absit, nec vt viri sanctificati, &c. sed ipsius Verbi propriam factam.

Ad hunc locum respondet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum extremo, Cyrillum loqui de participatione veræ carnis Christi, sed quæ fit animo, & fide, non ore corporali.

Verum falsam esse istam interpretationem facilè probari potest, tum ex hoc ipso loco, tum ex aliis testimoniis eiusdem Cyrilli: nullus enim interpres melior ipso auctore inueniri potest. Et quidem hoc loco apertè loquitur de Eucharistia, ad quam accedimus communicaturi, quam ille vocat sactam benedictionem, & illam ipsam dicit esse carnem verbi Dei. Sed videamus alia eius loca adhuc clariora. Libro 4. in Ioan. cap. 13. explicans illud: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Firmã* inquit, *fidem mysteriis adhibentes, nunquam in tam sublimibus rebus, illud (quomodo?) aut cogitemus, aut præferamus.* Hæc ille. Deinde ostendit, Deo nihil esse impossibile, & probat potuisse nobis dare carnem suam ad manducandum, quia multa alia mirabilia fecit, vt cùm virgam in serpentem, & aquas in sanguinem mutauit; cùm diuisit mare, cùm ex petra scaturire fecit aquas, &c. quæ omnia ineptissimè dicerentur, si nihil esset Eucharistia, nisi signum corporis Domini. Eodem lib. 4. cap. 14. docet non solùm animam per Spiritum sanctum in beatam vitam ascendere, sed etiam corpus nostrum corruptibile per cõtactum, & manducationem carnis Christi incorruptibilis, immortale fieri. & cap. 15. idipsum repetit, atque illustrat similitudine insigni: *Sicut enim semilla ignis in fœnum, aut palcam immissa totum inflammat; sic Verbum Dei per Eucharistiam naturæ nostræ corruptibili coniunctum totam resurgere faciet immortalem, & gloriosam.* & cap. 16. dicit, nos membra Christi esse, quia per Eucharistiam ipsum Dei Filium suscipimus, & cap. 17. dicit, rem istam esse arduam, & sola fide comprehensam, & rursum illustrat alia similitudine de cera liquefacta, & alteri ceræ admixta. Idem Cyrillus lib. 10. in Ioan. cap. 13. *Non negamus*, inquit, *recta nos fide charitatéque sincera Christo spiritualiter coniungi, sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idque à diuinis Scripturis omnino alienum dicimus.*

Et quia negatur Petrus Martyr loqui Cyrillum de coniunctione corporali, quæ nobis est cum Christo per incarnationem, quia natura nostra in Christo est; audi quomodo Cyrillus ipse se exponat: is enim paulò infrà exponens, quæ sit ista coniunctio, sic ait: *An fortassis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? à quæ cùm in nobis sit, nónne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi Christum in nobis habitare?* Et infrà: *Vnde considerandum est, non habitudine solum, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse; verum etiam participatione naturali.* Et infrà: *Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem, & vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti, Christo obsecro te, fidem præbe.* Similia fusè repetit libro vndecimo, cap. 26. Denique citari solet passim epistola sancti Cyrilli ad Calosyrium, in qua tria dicit. Primo, firmiter esse credendum verbis Domini: *Hoc est corpus meum.* Secundo, in Eucharistia esse corpus Domini, etiam extra vsum manducationis. Tertio, transmutari panem in veritatem carnis Christi. Vide hunc locum apud Ioan. Garetium.

Iam ex Cyrillo contra veritatem multa aduersarij colligere conati sunt, sed planè frustrà. Primo proferunt ex libro ad Euoptium in explicatione 11. anathematismi, vbi Cyrillus dicit in Sacramento Eucharistiæ, non contineri hominis manducationem; id enim esse ad crassas cogitationes credentium mentes deducere. Addit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 211. id ipsum haberi in Concilio Ephesino, siue in epistola Cyrilli à Concilio approbata: *inter cetera*, inquit Petrus Martyr, *aut Eucharistiam nostram non esse comestionem nudi, & puri hominis: quod non est aliud, quàm mutatis verbis negare ἐνέργειαν.* Hæc ille.

Sed exæcauit eos malitia eorum. Nam Cyrillus in vtroque loco negat Eucharistiam esse manducationem puri hominis, vt Nestorius existimabat, & affirmat esse manducationem hominis Dei & id vocat crassam, & humanam cogitationem, si quis existimet in Eucharistia esse carnem puri hominis, quæ nihil reuera esset, nisi caro, id est, res terrena, & corruptibilis, quæ vitam adferre non posset. Legatur tantùm vterque locus, & nulla remanebit quæstio.

Secundo profert Petrus Martyr quædam loca, vbi Cyrillus dicit, carnem Christi adferre vitam, vt lib. 4. in Ioan. cap. 10. 14. & 17. & in epist. ad Calosyrium: & inde concludit, carnem Christi non manducari ab impiis; proinde non mãducari ore corporali.

Sed hæc inanissima sunt, & sæpe refutata. Non enim sequitur, impios non manducare carnem Christi, eriamsi vitam inde non accipiant: caro enim Christi ex se virtutem habet viuificandi, sed ob indispositionem accidentium aliquando mortem adfert, non vitam quomodo sol sanos oculos illustrat, infirmos lædit.

Tertio profert idem Petrus Martyr testimonium ex eadem epist. ad Calosyrium, vbi Cyrillus dicit, in pane, & vino sumi carnem, & sanguinem Domini. Item aliud ex lib. 4. in Ioan. cap. 24. vbi Cyrillus dicit, Christum dedisse Apostolis fragmenta panis, cùm ait: *Accipite, & mãducate, hoc est corpus meũ.*

Respondeo; Cyrillus panem, seu fragmenta panis vocat Eucharistiam, quia in specie panis datur: nam alioqui in eadem epistola ad Calosyrium disertis verbis Cyrillus ait, panem mutari in veritatem carnis Christi.

Quarto profert Petrus Martyr testimonium ex lib. 6. in Ioan. cap. 14. vbi legimus Christum præsentiam corporis sui hinc subduxisse, tamen diuinitatis maiestate semper adesse.

Hic verò prodit Pseudomartyr negligentiam, & impudentiam suam. Nam sextus ille liber non est Cyrilli, sed Iodoci Clicthouei, vt etiam inscriptio librorum indicat: perierunt enim ex duodecim libris Cyrilli in Ioannem quatuor intermedij, sed eos supplenit Clicthoueus. Cùm autem Clicthoueus ante paucos annos vixerit, & scripserit contra Oecolampadium de Eucharistia, & apertissimè hostia Sacramentariorum fuerit, dubitari non potest, quin illa eius verba non repugnent veritati Eucharistiæ. Atque hinc discimus nõ esse mirandum, si Augustinus, Theodoretus, & alij veteres, quædam dixerint, quæ in speciem videantur fauere hæreticis, cùm etiam Iodoco quædam acciderint, quæ ab aduersariis trahantur ad suam caussam. Voluit igitur dicere, Christum secundum præsentiam carnis, non vbique, nec semper nobis adesse, secundum diuinitatem autem vbique & semper.

CAPVT

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XXVI.

Testimonium Procli Episcopi Constantinopolitani.

PROCLVS eodem tempore Episcopus erat Constantinopolis, quo Cyrillus Alexandriæ. Exstat eius testimonium breuissimum, & robustissimum in lib. de traditione diuinæ Liturgiæ. Nam posteaquam multi dixerat de mirifico affectu Apostolorum, atque aliorum Patrum antiquissimorum, erga Sacramentum Eucharistiæ; & quod semper in mente habebant illa verba: *Hoc est corpus meum*, & longissimas preces, & psalmodias inter sacra mysteria peragebant; ita subiunxit: *Per has preces Spiritus sancti aduentum exspectabant, vt eius diuina præsentia propositum in sacrificio panem, & vinum aqua permistum, ipsum illud corpus, & sanguinem Saluatoris nostri* IESV CHRISTI *efficeret.* Hæc ille. His enim verbis tam apertè docet iste auctor mutari panem, & vinum in corpus, & sanguinem supernaturali virtute Spiritus sancti, vt nullum hic locum habeant solutiones aduersariorum de mutatione Sacramentali per additionem solius significationis: ad istam enim inuntionem non esset opus inuocare præsentiam Spiritus sancti.

CAPVT XXVII.

Testimonium Theodoreti, & Gelasij.

THEODORETVS æqualis Cyrilli fuit, & ei etiam superuixit, vt patet ex epistola Theodoreti ad Ioannem Antiochenum de obitu Cyrilli, quæ legitur in V. Synodo.

Duo loca proferuntur ex Theodoreto, tum à Catholicis, tum ab hæreticis. PRIOR est in 1. dialogo: *Seruator*, inquit, *noster nomina commutauit, & corpori quidem id, quod erat symboli, ac signi nomen imposuit, symbolo autem quod erat corporis.* Hæc ille. quæ verba pro se accipiunt aduersarij. SED paulò pòst ita subiungit, reddens causam mutationis nominū: *Volebat enim*, inquit, *eos, qui sunt mysteriorum participes, non attendere naturam eorum, quæ videntur, sed propter nominum permutationem mutationi, quæ fit ex gratia, credere.* Hæc ille. vbi dicit, panem vocatum esse corpus, vt ex nominis mutatione intelligeremus, & crederemus rei mutationem. Non ergo vult Theodoretus (vt aduersarij dicunt) Eucharistiam vocari corpus, solum, quia repræsentat externa specie corpus Domini; sed quia reuera interius mutatus est panis in corpus.

POSTERIOR locus est in 2. dialog. *Neque enim*, inquit, *signa mystica post sanctificationem recedunt à sua natura, manent enim in priore substantia, & figura, & forma, & videri, & tagi possunt, sicut prius: intelliguntur autē ea esse, quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa sint, quæ creduntur.* Hæc ille. Huius loci priorem partem arripiunt hæretici, posteriorem Catholici.

SED OBSERVANDVM est locum istum in specie quidem iuuare nonnihil causam Lutheri, qui putauit cum pane vero coniunctum esse corpus Christi verum: ac causam Caluini, & Petri Martyris, & aliorum Sacramentariorum penitus destruere. NAM apertissimè asserit hoc loco Theodoretus præsentiam corporis Domini in Eucharistia, cùm dicit, intelligi, credi, & adorari corpus Domini in Eucharistia, & ideo intelligi, credi & adorari, quia panis Eucharistiæ, id est, panis cōsecratus, est verè id quod intelligitur, creditur, & adoratur. ADDE, quòd ibidem nolebat Theodoretus aperte loqui, metuens ne adesset inter auditores aliquis non initiatus: *Non oportet*, inquit, *aperte dicere; est enim verisimile adesse aliquos non initiatos.* At de Eucharistia, vt iam intelligunt Caluinistæ, potuisset quibuuis infidelibus apertissimè loqui, cùm nihil in ea mirabile, nihil arduum sit. DENIQVE probare vult Theodoretus in illis omnibus dialogis, in Christo verè esse duas naturas, idque exemplo Eucharistiæ, vbi verè credimus cum symbolis panis esse corpus Christi. At si negasset veram præsentiam corporis Domini in Eucharistia, contra seipsum pro aduersariis pugnasset.

SED nec Lutheri causam adiuuat; si diligenter consideretur Theodoretus. Nam cùm dicit, substantiam symbolorum remanere, & non mutari, non loquitur de substantia, quæ distinguitur contra accidentia, & quam in prima categoria posuit Aristoteles, sed de essentia, & natura accidentium, quæ ipse perpetuò symbola appellat, quomodo alij auctores Græci & Latini passim accipiant vocabulum substantiæ: sed maximè Græce voces οὐσία, & φύσις, quibus Theodoretus vsus est, omnem essentiam & naturam amplectuntur. Nec solum Græci, sed Latini etiam interdum per substantiam intelligunt naturam accidentium. PETRVS CLVNIACENSIS in lib. de sacrificio, & transubstantiatione: *Annon cernis*, inquit, *præter glacialem duritiam, præter lapideam firmitatem (quantum ad speciem, vel perspicuitatem iam dicti elementi pertinet) nihil vtique substantiæ detractum?* Vbi per substantiam intelligit naturam externæ figuræ & perspicuitatis, quæ manent, quando mutatur glacies in crystallum.

Hoc igitur Theodoretus docet, naturam symbolorum, id est, accidentium sensibilium, quæ sunt in Eucharistia, fuisse etiam ante consecrationem. Eum ita loqui patet. PRIMO, quia in Dailogo 2. hæreticus ex communi fide vrgebat mutationem panis in corpus Christi, vt inde probaret suum errorem de mutatione vnius naturæ in alterā in mysterio incarnationis. Catholicus autem non negat mutationem aliquam panis in corpus Christi fieri; quod certè facere debuisset, si esset vera sententia Lutheranorum. Immò ipse potius debuisset ex Eucharistia argumentari contra Eutychianum. Si enim verum esset, quod Lutherani dicunt, manere in Eucharistia panem, & corpus sine vlla reali mutatione panis, exemplum Eucharistiæ nihil omnino, ne quoad speciem quidē, Eutychianos iuuisset. Catholicus ergo in Dialogo Theodoreti, quia non poterat negare mutationem essentiæ panis, confugit ad symbola externa, & dixit, naturam symbolorum non mutari, & eo modo esse in Eucharistia duas naturas impermixtas. SECVNDO, quia ita se ipse explicat. Nam vbi dixisset naturam symbolorum manere, probat, quia videmus, & tangimus eundem colorem, eandem figurā, & formam, quam antea videbamus, & tangebamus. TERTIO, quia alioqui pugnaret secum. Nam ipse dicit mutari, & non mutari symbola; & videri quidem ac tangi symbola, tamen intelligi, & credi corpus Domini; quæ non coherent, nisi dicamus mutari, quoad internā substantiā panis, non mutari quoad exteriorem naturam, & proprietates accidentium. QVARTO, quia nō est vllo modo credibile, Theodoretum tam apertè repugnare voluisse Chrysostomo, Ambrosio, Cyrillo, & aliis, qui negant panē manere in Eucharistia: hos enim auctores in illis Dialogis frequentissimè citat, & præcipuè Chrysostomo

Theodoretus

Theodoretus addictissimus fuit.

Eadem prorsus ratio est de sententia GELASII in lib. de duabus naturis. Nam quicunque fuerit is Gelasius (neque enim satis constat, quis ille fuerit) idem prorsus docet, quod Theodoretus, & ad eādem rem confirmandam: dicit enim manere naturā panis in Eucharistia, & tamen ibidem dicit mutari Spiritu sancto perficiente in diuinam substantiam, & esse Eucharistiam rem diuinam, ita vt eius perceptione efficiamur diuinæ consortes naturæ.

Vbi obiter est NOTANDVM, Gelasium istum non fuisse Romanum Pontificem, vt aduersarij impudenter iactant. Nam Kemnitius in 2. parte Examinis Trident. Concil. sess. 13. cap. 4. mirabiliter triumphat ex hoc testimonio, tāquam Romani Pontificis. At non esse Romani Pontificis, argumento certissimo esse potest, quòd cùm dicat se velle referre testimonia omnium Patrum, nullam mentionem facit Hieronymi, Augustini, Leonis, & similium, qui Gelasio Papæ notissimi erant. PRÆTEREA quòd multa testimonia adferat iste Gelasius ex Eusebio Cæsariensi; quod nunquam Gelasius Papa fecisset, cùm Eusebij libros reprobauerit in suo decreto de libris authenticis, & apocryphis. ADDE, quòd videtur iste Gelasius scripsisse ante Concilium Chalcedonense, & is ipse esse, quem Theodoretus citat in 2. Dialogo, & cuius meminit Hieronymus in lib. de scriptor. Ecclesiast. nimirum Gelasius Episcopus Cæsariensis, qui non potuit nisi valde senex esse, cùm librum istum scripsit contra Eutychianos. Sed quicunque tandem fuerit, non discrepat ab aliis Catholicis scriptoribus, vt iam ostendimus.

CAPVT XXVIII.

Testimonium S. Leonis.

SANCTVS LEO 3 licet iunior Theodoreto esset, eodem tamen seculo floruit, vt patet ex epistola Theodoreti ad Leonem, & ex altera Leonis ad Theodoretum.

Quatuor testimonia ex Leone citari solent. PRIMVM est serm. 7. de passione Domi. vbi sic ait: *Vt ergo vmbræ cederent corpori, & cessaret imagines sub præsentia veritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur.* Hæc ille. SECVNDVM est serm. 14. de passione Domini: *Ipsum*, inquit, *per omnia & spiritu, & carne gustemus.* TERTIVM est sermo. 6. de ieiunio septimi mensis: *Sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur, & frustra ab illis, Amen respondetur, à quibus contra id, quod accipitur, disputatur.* QVARTVM est in epist. 25. ad Clerum, & populum Constantinopolitanum: *In Ecclesia Dei, in omniū ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter cōmunis Sacramenta fidei taceatur.* In duobus postremis locis probare nititur S. Leo Christum habuisse veram carnem contra errorem tunc exortum Eutychetis; id verò probat ex Eucharistia. Neque enim acciperemus veram carnem, si Christus non haberet veram carnem.

Respondet Petrus Martyr, argumentum Leonis in eo consistere, quod non esset Eucharistia symbolum corporis Domini, si Christus non haberet corpus. SED fallitur, nam adhuc esset symbolum corporis, quale ponebant Eutychiani, nimirum apparētis: possunt enim etiā corpora apparētia signo aliquo repræsentari. PRÆTEREA Leo dicit idipsum ore sumi, quod fide creditur. At fide credimus Christū habere veram carnem: veram igitur carnem ore sumimus. Et qui respondet, *Amen*, dum suscipit Sacramētum, non confirmat confessione sua, id quod accipit, esse symbolum, sed esse corpus: sacerdos enim non dicit, Accipe symbolum, sed, Accipe corpus, vt etiā ex Ambrosio suprà notatum. DENIQVE dicit linguas infantium non tacere corporis Domini veritatem in Sacramentorū celebratione: infantes autem simpliciter loqui solent, non figurate, & symbolice.

CAPVT XXIX.

Testimonium Hilarij Papæ.

HILARIVS Papa S. Leoni successit. Ex ipsius decretis proferūt aduersarij vnum testimonium, quod planè pro nobis, non pro illis facit. Testimonium exstat apud Gratianum de consecrat. dist. 2 cano. Corpus, in hæc verba: *Corpus Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extrà videntur; veritas autē, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur.* Hæc ille. Sententia huius testimonij ita est: Si spectes Sacramētum Eucharistiæ, quoad ea, quæ exterius videntur, figura est, immò & panis est; at si consideres, quid intus lateat, & quid ibi fides videat, corp⁹ & sanguis in veritate est.

CAPVT XXX.

Testimonium Eusebij Emisseni, seu Fausti Rhegiensis.

POSTREMVS in hac ætate quinta sit nobis EVSEBIVS EMISSENVS, seu quicunque fuit auctor eius celeberrimi sermonis de corpore Domini, qui incipit: *Magnitudo cœlestium beneficiorum.* Citatur quidem hic sermo nomine Eusebij Emisseni à Paschasio Corbiensi, qui ante annos fermè CCC. floruit: tamen certum est non esse illius Eusebij Emisseni Græci, cuius meminit Hieronymus in Catalogo viror. illustr. meminit enim in hoc ipso sermone hæresis Pelagianæ, quæ exorta est post mortem Eusebij illius Emisseni Græci. Et præterea auctor huius sermonis sine dubitatione Latinus fuit, non Græcus: & vt ex eius homiliis ad Monachos, & ex homilia de S. Maximo, colligitur, Abbas fuit Monasterij Lirinensis. Quare nonnulli non sine causa suspicantur auctorem omnium illarum homiliarum esse Faustum Gallum, qui teste Gennadio, ex Abbate Lirinensi Episcopus Rhegiensis factus est, & floruit ad finem IV. seculi. Alij tamen existimant eas homilias esse B. Cæsarij, qui teste Trithemio ex Abbate Lirinensi Episcopus Arelatensis factus est.

Quicunque tandem fuerit, inlignis auctor est etiam aduersariorum testimonio: ac de Eucharistia hæc docet. PRIMO nihil esse ambigendū de veritate corporis Domini in Eucharistia: *Recedat*, inquit, *omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor est muneris, ipse testis est veritatis.* Et infrà: *Ad cognoscendum, & percipiendum sacrificium veri corporis, ipsa te roboret potentia consecrantis.*

SECVNDO docet, non esse credendum sensibus: *Verè*, inquit, *mica, & perfecta hostia fide æstimanda, non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu.*

TERTIO docet, verè & realiter mutari panem in carnem: *Inuisibilis*, inquit, *sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis verbo suo secreta potestate*

Universidad de Deusto
Biblioteca

testate commutat. Hæc ille. Ac deinde probat, id esse credendum exemplis rerum similium, quia eodem iubente Deo repente ex nihilo subsititerunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, &c.

QVARTO docet, corpus Christi totum esse in qualibet parte Sacramenti: *Quod corpus*, inquit, *sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto, quod cum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis ita integrum esse probatur in singulis.* Hæc ille. Vbi si loqueretur de pane, non diceret, tantum esse in exiguo, quantum in magno, siue in toto: & si loqueretur de corpore Christi, vt est in cœlo, & fide solum à fidelibus mentibus apprehenditur, non diceret, dispensari à sacerdote.

QVINTO docet, post consecrationem non esse amplius panem: *Quando*, ait, *bene dicenda verbis cœlestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi numinis consecrentur, substantia illic est panis, & vini; posti verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. quid mirum autem si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere? Immò iam minoris videtur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia, & inuisibilia voluntatis imperio fusitare.*

Portò ex hoc auctore vnum proferunt testimonium aduersarij. Confert enim hic auctor mutationem panis in corpus Christi, cum ea mutatione, quæ fit in nobis per iustificationem: quæ tamen mutatio non est substantialis, sed accidentalis, vt omnes fatentur.

ATQVI hoc ipsum nobis maximè fauet. Iste enim auctor non probat mutationem substantialem fieri in Eucharistia ex alia substantiali mutatione, sed probat non esse impossibilem mutationem substantialem in Eucharistia ex alia mutatione, accidentali quidem, sed vera, ac reali, & magis difficili, ac mirabili, quàm sit mutatio substantialis panis in corpus Christi. Iustificatio enim impij, & vera ac realis mutatio est animæ à peccato ad gratiã: & mirabilior est, quàm ipsa creatio cœli, & terræ, vt Augustinus testatur tract. 72. in Ioannem. Et simul ostendit, non esse mirum, si dicamus panem mutari, cùm nulla exterius appareat mutatio: nam etiam in nobis nulla mutatio apparet exterius, cùm tamen interius in anima maxima mutatio fiat. Sed verba Eusebij audiamus: *Vt tibi nouum, & impossibile non debeat videri, quod in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur, te ipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas, subito initiatus Christi legibus, & salutaribus mysterijs innouatus in corpus Ecclesiæ non viuendo, sed credendo transijsti, & de filio perditionis adoptiuus Dei filius fieri occulta puritate meruisti, in mensura visibili permanens, maior factus es tempore inuisibiliter, &c.*

CAPVT XXXI.

Testimonia Patrum VI. ætatis Remigij, & Primasij.

PRIMASIVS florebat tempore V. Synodi, circa annum Domini DL. vt patet ex ipsa V. Synodo collatione 2. Scripsit autem in cap. 10. epist. ad Hebr. in hæc verba: *Est vnum corpus Christi cum illo, quod suscepit de vtero virginali; non multa corpora, &c.* vbi contendit hoc interesse inter sacrificia vetera, & sacrificium Christianorum, quòd illa quotidie mutabantur: nec enim idem agnus bis immolabatur, sed hodie vnus, cras alius: at Christiani in diuersis altaribus, & temporibus, semper idem Christi corpus sacrificant. Quod certè non potest intelligi de pane materiali: is enim quotidie mutatur: nec de pane vt significat corpus Christi; nam hoc modo etiam Hebræi idem corpus semper immolassent; quippe qui omnibus suis victimis eundem Christum representabant: nec potest intelligi de corpore, vt est in cœlo, & fide apprehenditur; nam Primasius dicit immolari à sacerdotibus in altari: cogimur ergo intelligere, ipsum verum Christi corpus, quod vtique vnum est, verè in altari adesse, & sub specie panis ac vini, à sacerdotibus immolari. Ex quo testimonio apertissimo illud etiam colligitur, S. Augustinum nihil aliud sensisse, quàm Catholici sentiunt. Fuit enim Primasius Augustini doctrinæ addictissimus.

CAPVT XXXII.

Testimonia Patrum VII. ætatis S. Gregorij, & Isichij.

SANCTVS GREGORIVS, qui ad initium anni DC. Romæ sedebat in cathedra sancti Petri, ita loquitur, homil. 22. in Euangelia: *Quid sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis; qui sanguis super vtrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur.* & lib. 4. Dialog. cap. 58. *Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorũ choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, vnum quid ex visibilibus, atque inuisibilibus fieri?* Hæc ille. vbi satis aperte describit præsentiam veram & realem corporis Christi cœlestis, summi, & inuisibilis, in specie panis terreni, imi, & visibilis.

Idem quoque Gregorius insigni miraculo probauit, verè panem in carnem Domini conuerti, vt testatur Ioan. Diaconus lib. 2. vitæ S. Gregorij. cap. 41. & Paulus Diaconus in vita eiusdem Gregorij. Addit verò PAVLVS Diaconus patrato miraculo ita Gregorium fuisse loquutum ad mulierem, quæ de veritate corporis Domini in Eucharistia dubitauerat: *Dicite veritati, vel modo etiam confessanti credere; Panis quem ego dabo, ego dabo, caro mea est, & sanguis meus verè est potus. Sed præscius Conditor nostræ infirmitatis, ea potestate, qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus sibi ex carne semper Virginis operante Spiritu sancto fabricauit, panem & vinum aqua mistum, manente propria specie in carnem & sanguinem suum, ad Catholicam precem ob reparationem nostram Spiritus sui sanctificatione conuertit.* Hæc ille.

ISICHIVS Hierosolymæ Presbyter, ac deinde Episcopus, S. Gregorij æqualis fuit: fabluntur enim, qui eum Hieronymi, & Augustini temporibus floruisse dicunt. Nam Episcopus fuit Hierosolymæ, vt Glossa ordinaria in Leuit. testatur: nullus autem fuit Hierosolymæ Episcopus, qui Isichius diceretur, nisi ille ad quem scribit S. Gregorius libr. 9. registri epist. 40. Et præterea exponit hic auctor in comment. in Leuitic. versionem Hieronymi, tanquam communem, & receptam in Ecclesia, cùm satis constet eam non fuisse ita communiter receptam, nisi longo tempore post ipsius Hieronymi obitum.

Igitur Isichius lib. 2. in Leuit. cap. 8. *Est*, inquit, *locus sanctus altare: ibi enim Sanctus sanctorum requiescit.* & infrà, explicans ritum, quo igni tradebatur quidquid ex Agno Paschali homines comedere non potuerãt, dicit eo ritu significari, vt quod non possumus capere in mysterio Eucharistiæ, id omnipotentiæ Dei relinquamus: *Ergo*, inquit, *ex hoc, quod agitur sensibiliter, significatio cuiusdam intelligibilis rei est, qui intendunt, prouenit; vt quando ad comestionem sacrificij deficimus, & comedere illud integrè non possumus, mente fessam lassescente, siue deficiente, vtrum ea quæ videntur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec Angeli possunt prospicere; non relinqui, sed etiam tradi ea igni oportet Spiritus, vt ea comedat, quæ nobis sunt ex infirmitate inuisibilia. Quomodo autem comedat? cùm cogitauerimus virtuti Spiritus esse possibilia ea, quæ nobis impossibilia videntur.* Et lib. 6. c. 22. *Per ignorantiam*, inquit, *percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundum veritatem.* Et infrà: *Sanctificationem*, inquit, *mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem, siue commutationẽ, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo oportet dari, id est, ipsi de eis miraculũ cedere, & imputare: quia per eius virtutẽ, & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedunt sensum.*

SED obiicit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 187. illa verba Isichij ex lib. 2. in Leuiticum, cap. 8. *Propterea carnes cum panibus comedi præcipiens, vt nos intelligeremus, illud ab eo mysterium dici, quod simul panis, & caro est.* AT hoc testimonium si quos hæreticorum iuuaret, Lutheranos iuuaret, qui in Sacramento verum panem, & verum Christi corpus agnoscunt, non autem Zvvinglianos, & Caluinistas, qui tanto interuallo separant panem à corpore Christi, quanto summum cœlum abest ab ima terra. Sed nec Lutheranos iuuat, quia ibidem Isichius dicit, Eucharistiam esse panem, & carnẽ, quia corpus Christi, quod in Eucharistia sumimus, est panis vitæ, qui de cœlo descendit.

SED instat Petrus Martyr: *Si per panem hoc loco intelligere debemus non panẽ triticeum, sed panem cœlestem, id est, carnẽ Christi; ergo cùm Isichius ait, mysterium Eucharistiæ esse panem, & carnem, sensus erit, esse carnem, & carnem: quod sanè perabsurdũ videtur.* RESPONDEO; Obiectionem istam non nobis, sed ipsi Isichio fieri debere. Ipse enim sententiã suam ita exposuit, vt per panem non panem triticeum, sed panem cœlestem intelligendum diceret. Nulla autem est in eius verbis absurditas: id enim dicere voluit, Eucharistiam eiusmodi cibum esse, vt carnis, & panis appellationem mereatur ob varios suos effectus, quemadmodũ etiam Dominus, Ioan. 6. ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est.* Sed de his satis.

CAPVT XXXIII.

Testimonia Patrum VIII. ætatis Ioannis Damasceni, & Epiphanij, eius æqualis.

IOANNES DAMASCENVS tẽpore Leonis Iconomachi floruit circa Domini DCCXL. Scripsit verò de Eucharistia lib. 4. de fide, cap 14. pro instituto suo plenissimè, & apertissimè. Nam cùm aliquot argumentis probasset, nihil esse Deo impossibile, ita subiungit: *Quemadmodum omnia, quæcunque fecit Deus, Spiritu sancto cooperante fecit, sic & nunc Spiritus sancti operatione hæc super naturam operatur, quæ non potest capere nisi sola fides.* Et infrà: *Panis, vinumque & aqua per inuocationem Spiritus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus, & sanguinem Christi: & non sunt duo, sed vnum, & idem. Non est figura panis, & vinum corporis, & sanguinis Christi; absit enim hoc, sed est ipsum corpus Domini deificatum.*

EPIPHANIVS Damasceni æqualis, & doctissimus in disputatione cum Gregorio, quæ habetur in VII. Synodo act. 6. tomo 3. multis verbis probat, Eucharistiam non esse figuram corporis & sanguinis, sed ipsum verum corpus, & sanguinẽ Domini: *Nunquam inuenies*, inquit, *neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse; verùm ipsum corpus, & ipsum sanguinem.*

CAPVT XXXIV.

Testimonia Patrum IX. ætatis Theophylacti, & Paschasij.

THEOPHYLACTVS post annum Domini DCCC. omnium consensu floruit, ac de veritate corporis Domini Chrysostomum imitatus apertissimè, & copiosissimè scripsit. In cap. 26. Matt. *Porrò dicens; Hoc est corpus meum, ostendit quòd ipsum corpus est panis, qui sanctificatur in altari, & non respondens figura. Non enim dixit; Hoc est figura, sed, Hoc est corpus: ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi nobis videatur panis.* Vide etiam eundem in cap. 14. Marci, & in cap 6. Ioannis, & in cap. 10. & 11. prioris ad Cor. in quo vltimo loco explicans illa verba: *Non diiudicans corpus Domini.* Sic ait: *Si certiores essemus, quisnam, & quantus sit ille, qui nobis in conspectu adiacet, nulla fermè rei alterius ope indigeremus, sed solus ille, & continentiam nobis, & vigilantiam compararet.*

Sed inuenerunt in Theophylacto vnum verbum, quod pro se attriperẽt aduersarij. Nam in cap. 14. Mar. dicit Theophylactus, panem transmutari in virtutem carnis Christi; ex quo exponi volunt, quod idem habet in cap. 26. Matth. & in cap. 6. Ioãnis, panem transmutari in carnem Domini. Itaque sensum esse volunt omnium istorum locorum, panem per mutationem Sacramẽtalem fieri instrumentũ diuinæ virtutis, quo animorum animi nostri excitentur ad fidem. Ita Petrus Martyr disputat lib. contra Gardinerum, obiecto 13.

AT nimia impudentia est de Theophylacti testimoniis disputare, cùm ipse in cap. 6. Ioan. diserte dicat, non esse panem post consecrationem, licet oculis videatur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

videatur, & transformari ineffabili operatione (nulla autem ineffabilis operatio requiritur vt sit instrumentum excitandæ fidei) & non esse figuram, sed ipsum corpus; & ita verti panem in carnem Christi per consecrationem, vt vertebatur olim per nutritionem; cùm Dominus hic in tertis viueret: & denique oportere in Eucharistia sumenda simpliciter credere, & non dicere. Quomodo potest id fieri? &c. Quod ergo Theophylactus dicit mutari substantiam panis in virtutem carnis Christi, significat mutari in essentiam carnis Christi, quæ vim habet nutriēdi animos, vt substantia panis vim habet nutriendi corpora: idem enim est, ac si dixisset, sub speciebus panis antea erat vis quædam nutriendi corpora, nimirum substantia panis, nunc est vis quædam nutriendi animos, nimirum substantia carnis Christi. ADDE, quòd si Theophylactus dicere voluisset panem fieri instrumentum diuinæ virtutis, non dixisset mutari in virtutem carnis Christi, sed in virtutem Spiritus sancti: nam Spiritus sanctus est (vt ibidē ait Petrus Martyr) qui in sacra functione vtitur Sacramento tanquam instrumento; immò nec dixisset, transelementari, sed fieri. Quis enim tam absurdè loqueretur, vt si dicere vellet, calamum aptari oportere, vt fiat instrumentum scribæ, diceret calamum transelementari in virtutem scriptoris?

Eodem seculo floruit PASCHASIVS Abbas Corbeiensis, qui librum accuratissimum scripsit de corpore Domini ducentis fermè annis, antequam Berengariana hæresis nasceretur. In eo sic ait cap. 1. *Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra, & quia voluit, licet figura panis & vini hîc sit, tamen omnino nihil aliud, quàm caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt:* & infra prolixè id probat. Idem in epist. ad Frudegardum ex professo idem probat: & rursus in libello de institutione Sacramenti: *Nec*, inquit, *ita dixit cùm fregit, & dedit eis panem. Hæc est, vel in hoc mysterio est quædam virtus, vel figura corporis mei: sed ait non fictè, Hoc est corpus meum: & ideo, hoc est quod dixit, non quod quisque fingit.*

CAPVT XXXV.

Testimonia Patrum X. ætatis Stephani Heduensis, & Fulberti Carnotensis.

STEPHANVS Episcopus Heduensis, qui floruit circa annum Domini C M. L. (vt Ioannes Garetius testatur) sic ait in lib. de Sacramento altaris, cap. 15. (Exstat hic liber tom. 4. Bibliothecæ sanctorum Patrum) *Itaque fides nostra est, & verè credendum est, quod sacerdote proferente hæc verba, Hoc est corpus meum; iam non est panis terrenus, sed ille panis, qui de cœlo descendit, mediator Dei, & hominum* IESVS CHRISTVS.

FVLBERTVS Episcopus Carnotēsis vir sanctissimus, & doctissimus floruit ad finem huius decimæ ætatis. Nam Adelmannus Episcopus Brixinensis in epistola ad Berengarium indicat, se & Berengarium discipulos olim in adolescentia fuisse sancti senis B. Fulberti, quem suum Socratem appellat. Si igitur Berengario adolescentulo Fulbertus senex erat, necesse est Fulbertum floruisse ante annum Domini M. Siquidem constat Berengarium circa annum Domini M. XL. cum sua hæresi apparere cœpisse.

Hic igitur sanctissimus vir in epist. ad Adeodatum, quæ excudi solet cum libris Paschasij, sic loquitur: *Quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in pretium, paulò pòst à nostris visibus sublaturus erat in cœlum, ne sublati corporis fraudaremur præsenti munimine, corporis nihilominus, & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, non inanis mysterij symbolum, sed compaginante Spiritu sancto corpus Christi verum, quod quotidiana veneratione sub visibilis creaturæ forma inuisibiliter virtus secreta in sacris solennibus operatur.* Et infrà: *Dubitari nefas est, vt ad cuius nutum cuncta subitò ex nihilo subsiit erunt; si pari potentia in spiritualibus Sacramentis terrena materies panis, & vini naturam, & meritum generis sui transcendens, in Christi substātiam commutetur, cùm ipse dicat; Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.*

CAPVT XXXVI.

Testimonia Patrum XI. ætatis Anselmi, & Oecumenij.

IAM verò ætate XI. exorta hæresi Berengariana plurimi ex professo scripserunt de veritate corporis Domini in Eucharistia, vt sanctus Anselmus, Lantfrancus, Guitmundus, Adelmannus, Algerus, Hugo Lingonensis, & alij, qui floruerunt ab anno M. ad M C. Eodem seculo scripsisse creditur Oecumenius Græcus. Satis verò hoc loco erit S. Anselmi, qui sanctitate, & eruditione præter ceteros claruit, & Oecumenij testimonia ponere.

Igitur S. ANSELMVS in cap. 11. primæ ad Corinthios exponens illud: *Hoc est corpus meum; Manducate*, inquit, *quod tribuo, quia hoc est corpus meum. Sensibus quidem exterioribus videtur esse panis, sed sensibus cognoscite mentis, quia hoc est corpus meum, non aliud, sed idem substantialiter, quod pro vobis redimēdis tradetur ad mortē.*

OECVMENIVS in cap. 11. prioris ad Corinth. *Cùm sæpe*, inquit, *corpus, & sanguinem memoret: indicat, nequaquam exilem esse hominem, qui sacrificatur, immò ipsum Dominum omnium Creatorem.* Et infrà: *Si cæremus quantus sit, qui appositus est (in altari) nullo alio indigeremus, verùm hoc ipsum sobrios nos redderet.*

CAPVT XXXVII.

Testimonia Patrum XII. ætatis Euthymij, & S. Bernardi.

IN ætate XII. plurimi quoq; de hac re apertissimè, & fusissimè scripserūt, vt Petrus Cluniacensis, Petrus Lombardus, Hugo, & Richardus de S. Victore, Euthymius Zigabenus, S. Bernardus, & alij. Nobis autem satis erit duo testimonia ponere, vnum S. Bernardi pro Latinis, alterum Euthymij pro Græcis.

S. BERNARDVS in vita S. Malachiæ: *Fuit*, inquit, *quidam clericus, probabilis, vt fertur, vita, sed fidei non ita: is sciolus in oculis suis præsumpsit dicere, in Eucharistia esse tantummodò Sacramentum, & non rem Sacramenti, id est, solam sanctificationem, & non corporis veritatem.* Hæc ille, vbi subnectit insigne miraculum, quo ille à B. Malachia coactus est, vel inuitus veritatem tandem amplecti, & confiteri.

EVTHYMIVS in cap 26. Matth. *Nō dixit*, inquit, *Hæc sunt signa corporis mei, & sanguinis mei, sed, Hæc sunt corpus, & sanguis meus.* Et infrà: *Quemadmodum supernaturaliter assumptam carnem desiderat, si ita loqui liceat; ita & hæc ineffabiliter transmutat in suum vnificum corpus suum.* Vide etiam Panopliam eiusdem tit. 21. vbi ex Patribus Nysseno, & Damasceno fusè probat, transmutationem panis in carnem Domini.

Audet

Audet tamen Petrus Martyr testimonia ex Bernardo proferre in libr. contra Gardinerum, obiecto 252. 253. & 254. Scribit enim Bernardus serm. 33. in Cantica: *Habeo & ego Verbum, sed in carne; & mihi apponitur veritas, sed in Sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo satiatur grano. Me oportet interim quoddam Sacramenti cortice esse contentum, carnis furfure, literæ palea, velamine fidei.* Et infrà: *At quantalibet sanè abundantia pinguescant ista; non pari omnino iucunditate sumitur cortex Sacramenti, & adeps frumenti fides & opes: memoria, & præsentia: æternitas, & tempus; vultus, & speculum: imago Dei, & forma serui.* Idem quoque Bernardus in serm. de cœna Domini, comparat Sacramenta annulo, & baculo, quibus tanquam signis confertur dignitas aliqua, vel possessio.

Hæc illi proferunt, ex quibus nos multum omnino lucramur. Nam dubitari non potest de sententia S. Bernardi, tum ex testimonio à nobis paulò ante citato, & ex aliis plurimis, quæ adferri possent; tum quia constat eum fuisse coniunctissimum Romanæ sedi, quæ multis Conciliis damnauerat hæresim Berēgarij; necnon amicissimum Hugoni de S. Victore, & Petro Cluniacensi, qui ex professo scripserant de Sacramento contra hæresim paulò antè exortā; tum denique, quia Petrus Martyr in fine obiecti 252. dicit, Bernardū non rectè de hoc negotio sensisse, quòd illa tempora tenebris essent mirabiliter obfuscata. Quæ cum ita sint, necesse est, verba eius, quæ ab aduersariis citantur, Catholicum sensum habere, quidquid tandem significent.

Ex quo intelligimus, non debere videri mirum, si antiquiores Patres, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & alij, ante exortam hæresim quædam scripserint, quæ possent trahi in malam partem, cùm videamus Bernardum post hæresim exortam & damnatam, quædam scribere, quæ ab aduersariis ad suam hæresim stabiliendā rapiuntur: quare oportet ex verbis apertis, & perspicuis sanctorum Patrum exponere ea, quæ videntur obscura, & dubia in aliis Patribus, cùm constet eos omnes idem sensisse.

Vt igitur ad locum Bernardi ex Canticis respondeam; confert Bernardus modum quo Angeli fruuntur Verbo æterno in cœlo, cum eo, quo nos eodem fruimur in terris, ac dicit, Angelos esse longè feliciores, quòd illud apertè, & perspicue videant: nos autem habeāmus velatum, & occultatum in cortice Sacramentorum, in furfure carnis, in palea literæ, in velamine fidei. Quibus verbis non dicit nos habere solùm corticem, furfurem, paleam, & velamen; sed habere ipsum etiam Verbum, sed occultatum in his quasi inuolucris: vnde nihil ista pugnant contra veritatem corporis Domini in Eucharistia.

Quod verò paulò infrà adiungit, Angelos habere præsentiam, nos memoriam; quod maximè vrget Petrus Martyr, facillimè soluitur. Nam per præsentiam intelligit conspectū; id enim appellat præsens, quod cernitur, id absens, quod non cernitur. Id verò inde patet, quia non loquitur de præsentia carnis Domini, sed de præsentia Verbi æterni. Illud enim dicit esse Angelis præsens, quia facie ad faciem ab illis cernitur: nobis verò dicit esse absens, & in memoria, non in præsentia, quia non cernimus illud vt est, sed tantùm cùm eo cogitatione versamur; licet alioqui Verbum Dei, cùm Deus sit, vbiq; sit. Neq; est hic modus loquendi alienus à Scripturis: Scripturę enim Deū vbiq; esse testantur, & hortantur tamen, vt eum quæramus, dum inueniri potest. Si vbique est, certè præsens est, & tamen si quærendus est, aliquomodo absens est.

Eodem modo intelligimus quod ibidem Bernardus dicit, nos habere corticem, Angelos adipem: significat enim Angelos frui ipsa adipe, quia facie ad faciem intuentur Verbum, nos autem in conspectu non habere nisi corticem Sacramenti. Nec enim videmus aliud, quàm species panis & vini: sed tamen intra eum corticem, latere etiam adipem, suprà dixerat Bernardus. Denique id sufficere deberet, quod (vt antè dixi) non loquitur de carne Christi, de qua nostra quæstio est cum aduersariis; sed de præsentia, seu fruitione Verbi æterni.

In sermone autem de cœna Domini, non dicit Bernardus per Sacramentum Eucharistiæ dari carnem Christi, tanquam per signum, vt datur dignitas aliqua per baculum, & annulum; sed dicit gratiam Dei, dari per Sacramenta vt per signa; sic enim loquitur; *In hunc modum approprians passioni Dominus, de gratia sua curauit mœstitiæ suos: vt inuisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur.* Hæc ille. Quomodo autem Sacramenta non sint nuda signa, sed etiam causæ instrumentales gratiæ, explicuimus in disputatione de Sacramentis in genere, vbi etiam hunc locum sancti Bernardi tractauimus.

CAPVT XXXVIII.

Testimonia ætatum reliquarum.

IN ætate XIII præter plurima testimonia insignium Theologorum Alexādri Alensis, Alberti, S. Thomæ, S. Bonauenturæ, & aliorum, exstat testimonium Concilij generalis LATERANENSIS sub Innocentio III. in ipso 1. cap. decretorum eius Concilij; vbi sic legimus: *Christi corpus & sanguis in Sacramento altaris, sub speciebus panis, & vini veraciter continetur, &c.*

In ætate XIV. præter plurima Doctorum testimonia, vt Scoti, Henrici, Durandi, & aliorum, exstat decretum Concilij generalis Viennensis sub Clemente V. de festo corporis Domini, vbi expressa testimonia permulta leguntur de veritate corporis Domini in Eucharistia. Vide Clementinam vnicam de Reliq. & vener. Sanctorum. Exstat etiam decretum de adoratione huius Sacramenti contra errores Begardorum. Vide Clementinam Ad nostrum, de hæret.

In ætate XV exstant testimonia duorum generalium Conciliorum, Constantiensis sessio. 15. & Florentini, tum in decreto de vnione cum Græcis, tum in instructione Armenorum. Quo etiam tempore non solùm multi Latinorum de hac re scripserunt, vt Thomas VValden. Ioannes Gerson, & alij; sed etiam multi Græci scriptores, vt Samonas Episcopus Gazæ, Nicolaus Methonensis, Nicolaus Cabasilas, Marcus Ephesius, & Bessarion Cardinalis, qui omnes disertè asserunt veram ac realem transmutationem panis in corpus Christi. Vide tomum IV. Bibliothecæ sanctorum Patrum.

In ætate denique XVI. exstat testimonium Concilij generalis Tridentini sessione 13. Extat etiam Græcorum perspicuum testimonium, in censura, quam ante paucos annos ediderunt ad Confessionem Lutheranorum. Nam cap. 10. eius censuræ disertis verbis affirmant panem per consecrationem verè conuerti in ipsum verum Christi corpus. Habemus igitur continuationem Catholicæ doctrinæ per omnes ætates Ecclesiæ, non solùm in Occidente, sed etiam in Oriente

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XXXIX.

Compendium argumentorum, quæ sumuntur ex Patribus.

SI quis velit ad classes reducere argumẽta omnia, ex quibus probamus, quid Patres locis iam antea à nobis citatis, de hoc Sacramento senserint, poterit ad sex classes omnia reuocare.

PRIMA erit ex modo loquendi Patrum de hoc Sacramento. Vtuntur enim veteres Patres vocabulis quibusdam, à quibus Sacramentarij nostri valde abhorrent; quod certè non facerent, si cum Patribus in sententia conuenirent. Nam Sacramentarij vix vnquam aliter Eucharistiam appellant, quàm symbola corporis, & sanguinis Domini. At veteres omnes passim appellant, corpus & sanguinem Domini, quod non faciunt, cùm de aliis signis loquuntur. Præterea vocant preciosum corpus, tremenda mysteria, pignus salutis, precium nostrum. Vide Optatum, Chrysostomum, Ephrem, Augustinum, & alios. Deniq; Damascenus, Theophylactus, Euthymius, Paschasius, & alij disertis verbis dicunt non figuram esse, sed ipsum verum corpus.

SECVNDA erit ex comparatione huius Sacramenti cum aliis rebus: ac PRIMO cum Sacramentis Hebræorum. Patres enim palam affirmare non timent, differre hoc Sacramentum à Manna, agno Paschali, pane propositionis, & similibus rebus; vt veritatem à figuris, & corpus ab vmbra, & rem cœlestem, diuinam, & inconsumptibilem à re terrena, & consumptibili. Vide Origenem, Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum, Chrysostomũ, Augustinum, Cyrillum Alexandrinum. SECVNDO comparant cum mysterio Incarnationis, vt Iustinus, Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Gelasius, Remigius, Damascenus. TERTIO comparat Chrysostomus Christum, vt est in altari per Eucharistiam, cum eodẽ Christo in præsepi, & cum Christo in cœlo. QVARTO comparat Augustinus Christum in Eucharistia, cum Angelis apparentibus in forma corporali. QVINTO comparant Tertullianus, Cyprianus, Basilius, & alij, indignè tractantes Eucharistiam cum illis, qui Christum occiderunt.

TERTIA classis sumitur ex mutatione panis; nam indicant Patres realem mutationem fieri multis modis. PRIMO, quia dicunt, non remanere panem post mutationẽ, vt Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Gaudentius; Chrysostomus, Gregorius Nyssenus, Emissenus. SECVNDO dicunt, sensus falli in hac re: vt iidem auctores, & præterea Hilarius, & Epiphanius. TERTIO dicunt, sic mutari panem in carnem, vt mutabatur per nutritionẽ Christo comedente, vt Nyssenus, Damascenus, & Theophylactus. QVARTO comparant cum realibus mutationibus aquæ in vinum, virgarum in serpentes, & similibus. Vide Ambrosium, Cyrillum Hierosolymitanum, Cyrillum Alexandrinum, Augustinum, Emissenum, Damascenum. QVINTO dicunt, ad istam mutationem requiri omnipotentiam Dei; Iustinus, Irenæus, Cyprianus, Hilarius, Ambrosius, Nyssenus, Gaudentius, Proclus, & alij.

QVARTA classis sumitur ex mysterio altissimo, quod Patres in Eucharistia agnoscebant. Nam PRIMO dicebant, non posse intelligi sine fide, vt Andreas Apostolus, Ephrem, Gaudentius, Augustinus, Damascenus. SECVNDO hortabãtur sæpe ad fidem certam, & ad non dubitandum de veritate huius mysterij; vt Hilarius, Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Nazianzenus, Epiphanius, Ephrem, Gaudentius, Chrysostomus, Emissenus, Cyrillus Alexandri. TERTIO dicebant, miraculum esse superans humanum captum; Ephrem, Chrysostomus, Augustinus, Gaudentius, Isichius. QVARTO non loquebantur de eo coram ethnicis, & catechumenis, nisi tectè, vt illis verbis: *Norunt fideles.* Vide Tertullianum, Origenem, Chrysostomum, Augustinũ, Theodoretum. QVINTO interrogantes, Quomodo potest fieri? remittebant ad omnipotentiam; vt Cyrillus Alexandrinus, Euthymius, Theophylactus, & alij.

QVINTA classis sumitur ex veneratione. Nam PRIMO adorabant Eucharistiam. Vide Cyrillum Hierosolymitanum, Ambrosium, Naziãzenum, Chrysostomum, Augustinum, Theodoretum. SECVNDO inuocabant, vel inuocandam dicebant. Vide Dionysium Areopagitã, Origenem, Nazianzenum, & Chrysostomum. TERTIO diligentissimè cauebant ne caderet in terram. Vide Pium Papam, Tertullianum, Origenem, Cyrillum Hierosolymitanũ, Augustinum. QVARTO non permittebant videri ab infidelibus, vel catechumenis. Vide Basilium, & Augustinum. QVINTO asserebant, Angelos astare prope altare dum peragitur sacrificiũ, Ambrosius, Chrysostomus, Gregorius Papa: ex quibus Chrysostomus apertè dicit, Angelos capite inclinato astare coram Eucharistia.

SEXTA classis sumitur ex effectu, quem tribuunt Eucharistiæ. Nam PRIMO dicunt nobis per eam vniri Christũ corporaliter; Hilarius, Nyssenus, Chrysostomus, Cyrillus Hierosolymitanus, & Cyrillus Alexandrinus. SECVNDO dicunt, nostra corpora resurrectura, quia vnitũtur cum Christi corpore; Concilium Nicænum, Irenæus, Hilarius, Ambrosius, Optatus, Nyssenus, Gaudentius, Chrysostomus, Cyrillus. TERTIO dicit Chrysostomus, donare Christum se nobis per Eucharistiam, vt eum vere habeamus intra nos, quomodo cupiunt, & non possunt donare se homines iis, quos amant. QVARTO dicunt, Chrysostomus, & Cyrillus Alexãdrinus, & alij, coniungi Christum nobiscum, non solùm per fidẽ, & charitatem, sed etiam reipsa, cùm eum in Eucharistia percipimus. QVINTO dicunt, per huius Sacramenti perceptionem, nos fieri diuinæ consortes naturæ, vt Cyrillus Hierosolymitanus, & alij.

LIBER

LIBER TERTIVS, DE VERITATE CORPORIS DOMINI IN EVCHARISTIA.

CAPVT PRIMVM.

Proponitur quæstio; An possit fieri, vt corpus Christi præsens constituatur in Eucharistia.

EX VERBO DEI, & veterum Patrum sententiis disputauimus hactenus controuersiam de veritate corporis Domini in Sacramento altaris: nunc ad plenã quęstionis huius grauissimæ explicationem fingemus, non posse ex solo verbo Dei, aut Patrum sententiis quidquam certi colligi (tametsi contrarium duobus superioribus libris apertissimè docuerimus) ac inuestigabimus ratione adiuta variis principiis fidei, quid tandem de hac re sentiendum sit homini sapienti, & pio. Secabitur autem quæstio tota in partes duas. PRIMVM enim quæremus, an potuerit Deus reipsa præsens exhibere corpus & sanguinem Domini in specie panis, & vini. DEINDE an voluerit.

De PRIMA quæstione Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo secundo, capite 72. & 73. & eius discipulus Ioannes Caluinus apertè negant id posse fieri. Nam etiamsi ad inuidiam declinandam Caluinus sic loquatur lib. 4. Institut. cap. 17. §. 24. *Non quæritur quid Deus potuerit, sed quid voluerit.* Tamen paulò infrà sic ait: *Cur (inquiunt) non faciat Deus, vt caro eadem plura, diuersaque occupet loca, vt nullo loco contineatur, vt modo, & specie careat? Insane, quid à Dei potentia postulas, vt carnem faciat simul esse, & non esse carnem?* Et infrà, §. 29. respondet ad argumenta, quibus Catholici probant fieri posse, vt vnum corpus sit in duobus locis, vel non occupet locum. Similia habet Petrus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 10. 11. & 12. & 106. & Theodorus Beza in libro de cœna Domini contra VVestphalum. Catholici contrà certò credunt, id fieri potuisse.

Tres autem sunt difficultates, in quibus ab aduersariis dissentimus. VNA, an possit vnum corpus poni simul in diuersis locis. ALTERA, an possit corpus alicubi esse non occupando locum; & hæ sunt nobis cum solis Sacramentariis, non autem cum Lutheranis, & hoc loco tractandæ. TERTIA est etiam cum Lutheranis, an possint accidentia manere sine subiecto, & de hac disputabimus in sequenti libro, vbi tractabitur de transubstantiatione.

Vt igitur quæstionem de potentia Dei in hoc mysterio contra Sacramentarios disputemus, & ordinem totam explicemus.

PRIMO inuestigabimus, quæ sit certa regula cognoscendi quid Deus possit.

SECVNDO probabimus posse Deum facere, vt vnum corpus simul sit in diuersis locis. TERTIO soluemus obiectiones aduersariorum. QVARTO probabimus posse Deum facere, vt vnum corpus indiuisibiliter maneat, ita vt locum non repleat. QVINTO soluemus obiectiones.

CAPVT II.

Quæ sit regula cognoscendi quid Deus possit.

REGVLA cognoscendi quid Deus possit, vel sumi potest ab ipso Deo, de cuius potentia agitur, vel ab homine, qui eum cognoscere debet, vel à rebus ipsis, quæ per eam potentiam fiunt.

A Deo regulam quandam sumunt Ioannes Caluinus in Catechismo breui, vbi explicat primum articulum Symboli, & in Institut. cap. 6. §. 27. & Petrus Boquinus in libr. de cœna Domini prope finem, vbi de omnipotẽtia disputant. Dicunt ij homines potentiam Dei non esse separandam à voluntate, & operatione: id enim Deum posse facere, quod reipsa vult facere, & facit; nullam autem esse in Deo potentiam, qua possit facere id, quod non decreuit facere.

Hæc regula falsa est, & inutilis. Falsa est, quia Scripturæ apertissimè docent, Deum posse facere multa quæ nunquam faciet. Matthæi 3. & Lucæ 3. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* In quem locum Chrysostomus, Ambrosius, & Hieronymus, dicunt, posse Deũ ex veris lapidibus homines formare: quod tamen nunquam fecit, & probabile est nunquam facturum. Item Matth. 26. *Possum rogare Patrem meum & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum.* Et Marci 14. *Omnia tibi possibilia sunt; transfer calicem hunc à me.* Vbi satis apertè indicat Dominus, potuisse reparari mundum sine morte sua, & potuisse impediri passionem suam per diuinam potentiam, & tamen scimus hoc non esse factum. Quod etiam notauit Gregorius Nazianzenus in epist. 1. ad Chelidonium: qui rursus libr. 4. de Theologia dicit posse Deum facere, vt camelus, trãseat per foramen acus; & vt senex iterum redeat in vterum matris suę, & renascatur; quæ tamen nunquam fecit. Quare Augustinus in Enchiridio, capite 95. rectè scribit, multa Deum posse, quæ non vult, nihil autem velit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod non possit; & lib.de spiritu, & litera, cap.1. docet, multa esse possibilia Deo, quæ nunquam fient, & ponit exemplum de camelo transeunte per foramen acus. Sed quamuis ista regula vera esset, est tamen inutilis, quia non magis notum est nobis, quid Deus velit facere, quàm quid possit facere.

Si quis autem diceret, regulam cognoscendæ diuinæ potentiæ esse eius voluntatem, vel intellectum, in hoc sensu; quòd id omne possit DEVS facere, quod potest velle facere, vel quod intelligit esse factibile; regulam verissimam daret, sed inutilem. Verissimam quidem, quia in hoc differt DEVS à creaturis, quòd creaturæ multa possunt animo concipere, vt factibilia, & etiam velle facere, quæ tamen non possunt reipsa facere: at DEVS quidquid potest velle vel intelligere vt factibile, id totum potest facere, & nihil potest facere, quod non potest velle, aut quod non intelligit esse factibile. Sed regula est inutilis, quia non minus obscurum est nobis, quid DEVS possit velle, aut intelligere, vt factibile, quàm quid possit facere.

Ex parte hominis posset accipi hæc regula: Id omne posse Deum facere, quod potest homo concipere. Nam cùm obiectum mentis nostræ, sit ipsum ens, & verum in vniuersum, id quod potest concipi, siue intelligi, reuera existere poterit: quod autem non potest concipi, nihil erit; proinde omnia poterit facere, qui poterit id totum, quod homo potest concipere.

Sed hæc regula partim est vera partim falsa. Vera quidem est, quatenus affirmat posse DEVM facere, quidquid potest homo intelligere: at quatenus negat posse DEVM facere, quod homo non potest intelligere, fallax est, & contraria diuinis literis. Nam etiamsi totum ens est ex se intelligibile, & id solum, quod non est, non potest intelligi: tamen mens nostra ob suam imbecillitatem, nisi diuinitus adiuuetur, sæpe fallitur in rebus intelligendis, & multa putat non posse existere, & proinde nec esse intelligibilia, nec factibilia, quæ tamen intelligi, fieri, & existere possunt. Hinc dicit Ioannes: *Maior est Deus corde nostro*, 1.Ioan.3. Et Apostolus Ephes.3. dicit, DEVM operari suprà quàm petimus, aut intelligimus. Et sanctus Augustinus, lib.21. ciuit cap.5.6.& 7. ostendit multa esse vera, quæ tamen homines intelligere non possunt. Et similiter Hilarius, lib.3. de Triuit. & alij Patres. Et sanè multa nostræ fidei mysteria ethnici Philosophi prorsus impossibilia esse iudicabant, quæ tamen fideles homines non minùs, quàm illi periti naturalium scientiarum, verissima esse credunt. Et si potest vnus homo interdum ea facere, quæ alij homines non capiunt, & nisi facta viderent, crederent nullo modo fieri potuisse, qualia sunt, quæ de Archimede narrantur à Plutarcho in vita Marcelli: quantò magis poterit Deus multa facere supra captum omnium hominum? Atque hoc ipsum verbis fatentur etiam aduersarij, vt Caluinus lib.4. Institut. cap.17.§.10.& 24. & Petrus Boquinus in lib. de cœna Domini, vbi mysterium Eucharistiæ dicunt sublimius esse, quàm vt à nobis plenè intelligi possit: tamen reipsa satis indicant se nihil velle credere, nisi quod capiunt, cùm passim asserant non posse fieri id quod orbis terrarum credit non modò fieri potuisse, sed etiam factum esse; & mysterium quod ipli dicunt, superare humanum captum, nullam habeat difficultatem, vt suprà ostendimus.

Restat igitur, vt regula sumatur à rebus ipsis, posset autè dupliciter sumi regula à rebus. VNO modo, si diceremus, Deum habere tantum actiuæ potentiæ, quantum est passiuæ potentiæ in omnibus rebus, siue in tota natura. Et hoc modo Deum omnipotentem Philosophi ethnici fortasse facerent: at Christiani maiorem aliquam potentiam Deo tribuere debent, cùm fateantur Deum ex nihilo mundum procreasse: qui enim ex nihilo aliquid facit, non pendet à potentia passiua subiecti.

ALIO igitur modo regula sumetur à rebus, si dicamus DEVM posse facere omnia, quæ vllo modo existere possunt, iuxta illud verbum Angeli Gabrielis, Lucæ 1. *Non erit impossibile apud* DEVM *omne verbum*. Et illud Saluatoris Marci 14. *Omnia tibi possibilia sunt*. Id autem omne existere potest, quod in sua ratione non dicit, non esse, sed tantùm esse. ET hoc est, quod scribit sanctus Thomas, prima parte, quæstione 24. articulo tertio, & omnes Theologi, DEVM dici omnipotentem, quia potest id omne, quod non implicat contradictionem: quod enim implicat contradictionem, non est possibile vllo modo, quia ponit esse, & non esse simul, & proinde si illud fieret, fieret aliquod, cuius esse esset non esse. Solùm autem non esse, non potest à Deo fieri, quia omne quod fit, debet esse aliquo modo simile ei, à quo fit: Deo autem qui est ipsum esse, omne quod est, simile est, & solum non ens, non est ei vllo modo simile. PRÆTEREA facere quod non est, non est facere, sed deficere, & proinde ad illud non potentia, sed impotentia requiritur. Et hinc dicimus, Deum non posse mori, non posse peccare, non posse deficere, quia mors, peccatum, defectus formaliter sunt, non entia, & illa posse non est potentiæ, sed impotentiæ. DENIQVE est primum principium in lumine naturæ; Omne est, aut non est: quo sublato tollitur omnis cognitio. Itaque etiam aduersarij in hoc conueniunt, id non posse fieri, quod implicat contradictionem. Et siquidem in particulari euidenter constaret, quæ sit essentia vniuscuiusque rei, simul etiam constaret quid implicet, & quid non implicet contradictionem; & quæstio omnis finita esset: sed quia id non satis constat, ideò laborandum est nobis, vt ostendamus quod volumus.

CAPVT TERTIVM.

Posse vnum corpus simul esse in pluribus locis.

ACCEDAMVS nunc ad singula capita mysterij Eucharistiæ, quæ aduersarij contendunt implicare contradictionem, atque ideò esse impossibilia. Ac vt incipiamus ab eo quod est omnium difficillimum, probabimus non implicare contradictionem, & proinde possibile esse, vt vnum corpus sit in pluribus locis.

PRIMVM argumentum sumitur à Scriptura, quæ testatur Deo nihil esse impossibile, Matthæi cap. 19. *Apud Deum omnia possibilia sunt*. Explicabunt aduersarij, omnia præter ea, quæ implicat contradictionem, quale est, vnum corpus esse in duobus locis. AT refelli potest hæc explicatio multis modis, etiam ex eorum principiis.

PRIMO, principium eorum est, nihil esse credendum sine Verbo Dei. At Verbum Dei nusquam excipit à Dei omnipotentia, vnum corpus esse in duobus locis. Excipit quidem alicubi, mentiri Deum, Hebr.6. *Impossibile est mentiri Deum*. Et alibi: *Negare seipsum non potest*, 2.Timoth.2. Ex quibus rectè colligitur, Deum illa tantùm non posse, quæ facere, non est facere, sed deficere. Sed vnum corpus in duobus locis esse, non

non potest clarè ad ista reduci; proinde excipi non debuit.

SECVNDO, principium eorum est, eam esse veram doctrinam, quæ Deum exaltat, & hominem deprimit; & contrà falsam esse, quæ hominem exaltat, & deprimit Deum. At qui dicit, inter ea, quæ potest Deus, esse etiam, ponere vnum corpus in pluribus locis, hic Deum exaltat, & hominem deprimit, cùm fateatur plura posse facere, quàm nos intelligamus: qui autè id negat, Deum deprimit, & hominem exaltat, cùm dicat, Deum non posse facere, quod homo non potest capere.

TERTIO, illa implicant contradictionem, quæ pugnant cum essentia rei, ita vt dicatur res esse, & non esse. At esse in loco, non est de essentia corporis, sed quid extrinsecum, & accidentarium: nam vltimum cœlum est verum corpus, & non est in loco, ergo non repugnat essentiæ corporis esse in vno, vel pluribus locis, cùm sint omnia extrinseca, & posteriora ipsa corporis essentia.

SECVNDVM argumentum ducitur ab exemplo Scripturæ diuinæ. Christus cùm Apostolo Paulo apparuit, Actor.9. & 22. fuit simul in summo cœlo, & in terra, siue in aëre terræ vicino; igitur vnum corpus in pluribus simul locis esse potest. Christū fuisse tunc in cœlo aduersarij non negant, & patet ex illo Act.3. *Quem oportet cœlum suscipere vsq; ad tempus restitutionis omnium*.

Ad hoc argumentum duplex solutio dari potest. VNA, quòd Paulus non viderit reipsa Christum in propria persona, sed in specie aliqua sibi apparente, & audierit vocem non ex ipso Christi ore, sed vocem quandam diuinitus factam, qualis fuit vox Dei Patris super ipsum Christum in Baptismo, & in monte Thabor. Ita videtur totum hunc locum intellexisse Caluinus in cap.9. Actorum.

ALTERA, quod Paulus viderit quidē, & audierit Christum, sed in cœlo existentem, ita vt diuina virtute factum fuerit, vt oculi & aures Pauli penetrarent cœlos. Et hoc modo respondit ad argumentum propositum Caluinus li.4. Instit. cap.17.§.29. Cui sanè commodum esset obiicere, quod ipse idē scribit lib.3. Institu. cap.20.§.24. vbi ridet Sanctorum inuocationem: *Quis*, inquit: *eousque longas esse illis aures reuelauit, quæ ad voces nostras porrigantur? oculos etiam tam perspicaces, qui nec resistatibus nostris adnigilent?* Hæc ille. Quid igitur, si illi obiiciamus non habuisse Paulum tam longas aures, nec oculos tam perspicaces, vt in cœlum vsque penetrarent, & ibi Christum viderent, & audirent? Quid, quæso, respondebit, nisi diuina virtute id fieri potuisse? At si diuina virtute fieri potest, vt oculi carnei, & aures carneæ in cœlum penetrent: non poterit eadem virtute fieri, vt oculi, & aures spirituales animarum glorificatarum in terram vsque penetrent.

Sed his omissis probandum nobis est, à Paulo ipsum CHRISTVM verè, & propriè visum fuisse oculis corporalibus; idque in terra, non in cœlo. Ac PRIMVM quidem non modò certissimum, sed etiam euidentissimum est. Nam Actor.9. cùm dicit Lucas de comitibus Pauli: *Viri autem illi, qui comitabantur, cum eo stabant stupefacti, vocem quidem audientes, neminem autem videntes*. Ponit antithesim inter Paulum, & comites eius, quasi dicat; Comites eius audiebant vocem loquentis, sed non videbant quis loqueretur, Paulus autem, & vocem audiebat, & videbat eum, qui loquebatur. Ibidē narrabat Barnabas Apostolis, quemadmodum Paulus vidisset Dominum. Et cap.22. Ananias dicit ad Paulum de visione illa, quam habuerat in via: DEVS *Patrum nostrorum præordinauit te, vt cognosceres voluntatem eius, & videres iustum & vocem audires ex ore eius*. Hæc ibi. Vidit igitur tunc Paulus CHRISTVM, & vocem audiuit, non ex aliqua nube, aut Angelorum ministerio formatam in aëre, sed ex ore CHRISTI. Et cap.26. ipse CHRISTVS Paulo dicit: *Ad hoc apparui tibi, vt constituam te ministrum & testem eorum: quæ vidisti*. Vbi facit illum Apostolum, & testem oculatum resurrectionis: non autem fuisset verus testis, nisi ipsum corpus vidisset, quod resurrexerat, idque oculis corporalibus. PRÆTEREA, 1. Corinth.9. idem Paulus probaturus Apostolatum suum: *Nonne*, inquit, *Dominum nostrum vidi?* Et 1. Cor.15. enumerans testes oculatos resurrectionis CHRISTI, posteaquam posuerat Petrum, Iacobum, & alios, tandem ait: *Nouissimè tanquam abortiuo visus est & mihi*: quæ probatio nihil valeret, nisi vidisset ipse, vt alij viderant. Itaque dubitari non potest, quin verè oculis corporalibus corpus ipsum Christi viderit.

IAM verò quòd Christum viderit, non in cœlo, sed in terra, vel in aëre propinquo terræ, probatur; quia tanta lux eius, qui illi apparuerat, Paulum circumfulsit, vt eum planè excæcauerit, vt patet Actorum 9. non autem lædere potuisset eius oculos lux illa corporis Domini, nisi propinqua fuisset. DEINDE lumen quoddam etiam comites eius viderunt, & sonum quoque vocis audierunt, Actorum 9. & 22. quod est argumentum certissimum, in terra, vel in aëre proximo CHRISTVM apparuisse: nec enim comites Pauli summum cœlum oculis & auribus penetrare potuissent. AD HÆC licet comites Pauli audierint vocem, Actor.9. tamen non distinctè intellexerunt, quid Dominus dixerit Actorum 22. Quare propinquior Paulo Dominus fuit, quàm aliis, & quasi in aurem ei loquutus est. Si autem de cœlo vox facta fuisset, omnes æquè audiuissent. PRAETEREA illa interrogatio: *Quis es Domine?* & illa responsio: *Ego sum* IESVS, *quem tu persequeris*, apertè indicant præsentiam Domini. Si enim vidisset Paulus CHRISTVM in summo cœlo, vt eum vidit Stephanus, non dubitasset quisnam esset: sed quia repentè vidit coram se hominem quendam supra lucem solis rutilantem, ideò dixit: *Quis es Domine?* DENIQVE si solùm in cœlo Paulus Christum vidisset, non fuisset idoneus testis resurrectionis: potuissent enim facilè homines calumniari eius testimonium, ac dicere eum deceptum fuisse, aut sola imaginatione vidisse.

Confirmatur argumentum ex aliis Christi apparitionibus. Nam IN PRIMIS Petro Apostolo Christum apparuisse in terra, & cum eo collocutum testantur grauissimi auctores, vt Ambrosius in oratione contra Auxentium. Egesippus lib.3. de excidio vrbis Hierosolym. capite secundo. Et Athanasius, licet paulò obscurius, in Apologia pro fuga sua. DEINDE paulò obscurius, in Apologia pro fuga sua. Christum apparuisse sancto Antonio, posteaquam à Dæmonibus grauissimè cœsus fuerat; & ad Christi præsentiam Dæmones fugisse, & plagas Antonij repentè curatas, testatur Athanasius in vita eius. Sanctus Gregorius, lib.4. Dialog. cap.16. affirmat ipsum Christum verè apparuisse sanctæ Tharsillæ amitæ suæ paulò ante obitum; & realem, non imaginariam fuisse visionem probat ex immensa odoris fragrantia, quæ in cubiculo relicta est. Et ipsi Gregorio Dominum humana specie verè apparuisse, testatur Ioannes Diaconus, lib.2. vitæ ipsius, cap.22. aliáque id genus multa, ex probatis auctoribus adduci possent: quæ siquis

Universidad de Deusto
Biblioteca

si quis velit omnia negare, meritò impudentiæ, ac temeritatis argui posset. Sed præter ceteras apparitiones legatur ea, quam fusè narrat sanctus Paulinus in epist. ad Macharium, quę sola abundè sufficit testatissimum efficere id quod volumus.

TERTIVM argumentum sumitur à testimoniis Patrum, qui rem vnam in pluribus simul locis, esse posse docent. Ac primùm Chrysostomus, lib. 3. de sacerd. (vt suprà citauimus) disertis verbis affirmat, eundem Christum eodem temporis articulo, & sursum in cœlo, cum Patre sedere, & in terra omnium communicantium manibus pertractari: & non loqui eum, de pertractatione solùm in symbolo. paret, quia tribuit id miraculo. Idem etiam Chrysostomus, & cum eo Primasius, & Anselmus, & commentarius Ambrosio adscriptus in cap. 10. ad Hebr. idem corpus Domini in multis altaribus simul offerri dicunt, nec loquuntur de signo corporis, sed de vero corpore (vt B suprà ostendi lib. 2. c. 31. Item Cyrillus lib. 12. in Ioannem, cap. 32. & Theophylactus in cap. 19. Ioannis, disertis verbis docent. Christum per carnem suam in Eucharistia perceptam sanctificare animas, & corpora omnium communicantium in toto mundo, & esse in omnibus totum, & impartibilem. AVGVSTINVS lib. de cura pro mortuis, cap. 16. proponit quæstionem, vtrum cùm in diuersis locis simul, fiant miracula ad memorias alicuius Martyris, sit ipse Martyr præsens vno tempore tam multis locis, an ista fiant ministerio Angelorum: ac respondet, quæstionem esse supra ingenij vires.

Ex quo intelligimus non existimasse Augustinum impossibile esse, vt vna res sit in diuersis locis, alioqui non dubitasset, sed apertè dixisset (vt Caluinistæ dicunt) implicare contradictionem, vt sit vnum aliquid in diuersis locis simul. Præterea capite 17. refert C historiam quandam sancti Ioānis Monachi, qui cùm ex monasterio suo non discessisset, apparuit tamen adhuc viuens in somnis cuidam alteri longè posito: ac deinde dicit dubium esse, an spiritus eius reuera fuisset in vtroque loco, an id esset factum alio modo: *Sipse*, inquit, *interfuit somnianti, mirabili gratia vtique id potuit, non natura; & Dei munere, non propria facultate*, &c. Ac denique dicit se, si cum sancto illo Monacho loqui potuisset, ab eo quæsiturum fuisse solutionem vtriusque quæstionis, & verbis eius creditum.

SI QVIS obiiciat, aliam esse rationem corporum, aliam spirituum; Augustinum autem spiritibus concedere, vt possint esse in pluribus locis simul, non corporibus: is facilè refelli poterit. Nam ratio, cur corpora non videatur posse esse in pluribus locis, non tam est moles, quàm vnitas. Non enim quæstio est, D an possit corpus occupare duo loca: nam corpus Christi non occupat nisi vnum locum ordinariè; in Sacramento enim non est localiter, nisi ratione dimensionum panis. Et licet etiam localiter arbitramur posse vnum corpus esse in pluribus locis, & id probāt exempla allata in secundo argumento; tamen ad mysterium Eucharistiæ defendendum, non requiritur, vt vnum corpus possit occupare seu replere pluta loca, sed satis est, si possit quocunque modo esse in pluribus locis.

Ideò autem non videtur posse esse, quia non potest diuelli à seipso, & videtur necessariò debere diuelli, ac distrahi à se, si ponatur in variis locis. Quocirca Petrus Martyr cùm negat idem corpus posse esse in duobus locis, rationem reddit, quia geminaretur. Porrò ista repugnantia, quæ sumitur ab vnitate rei, A non minus inuenitur in spiritu, quàm in corpore: vtrumque enim est vnum, & à se diuidi non potest; quare perinde est in hac quæstione siue de corpore, siue de spiritu probetur.

QVARTVM argumentum sumitur ab exemplis Dei, & animæ rationalis. Deus enim cùm sit res vna, & simplicissima, atque indiuisibilis; tamen est simul in infinitis locis: est enim præsens totus DEVS omnibus rebus creatis. Quod certè superat captum hominum: nec enim possumus cogitare rem vnam in diuersis locis, nisi cogitemus, aut loca illa fieri vnum locum, aut rem vnam diuidi in plures. Vnde AVGVSTINVS in epist. 3. ad Volusianum de hac existentia Dei in tot locis simul, sic ait: *Miratur hoc mens humana, & quia non capit, fortasse non credit.* Pari ratione anima rationalis tota est in qualibet parte corporis; alioqui enim si extenderetur ad extensionem corporis, esset materialis & à corpore penderet, proinde non esset immortalis, quod cum fide Catholica pugnat.

ADHOC argumentum nihil responderi potest, nisi Deum & animam, non esse in diuersis locis, sed in vno: replet enim Deus totum mundum, quasi vnum locum, & anima totum corpus. Cuius rei signum est, quòd si separetur vnum membrum à corpore humano, in eo desinit esse anima, quia membrum illud incipit esse corpus aliud per se existens. AT non magno negotio id refellitur. Nam etsi non possit naturaliter anima esse in membro abscisso, tamen nulla prorsus ratio fingi potest, cur non possit Deus in brachio abscisso conseruare animam, vt ante abscisionem erat. Denique posset Deus aliū mundum creare, qui istum, qui nunc est, nulla ex parte cōtingeret: & in eo etiam esset Deus, sicut in isto, ac proinde esset in locis dissitis, ac distantibus. Constat igitur nullam esse implicationem, vt res sit in pluribus locis.

QVINTVM argumentum sumitur à mysteriis nostræ fidei, vel difficilioribus, vel æquè difficilibus, atque hoc est, de quo agimus. PRIMVM mysterium Trinitatis est, quod etiam Lutherani, & Caluinistæ admittunt, in quo vnam naturam in tribus personis reipsa verissimè distinctis credimus, quod sanè mirabilius est, quàm vt corpus vnum sit in pluribus locis. Nam sicut hic est realis distinctio locorum, ita ibi personarum: sicut hic est vnitas corporis, ita ibi vnitas naturæ; sed mirabilius est mysterium Trinitatis, quia natura in Trinitate identificatur realiter, & formaliter cum singulis personis, corpus autē non identificatur vllo modo cum locis. Si ergo potest vna numerò natura non distrahi à seipsa, licet identificetur cum personis realiter distinctis, cur non faciliùs poterit vnum corpus coniungi extrinsecus cum distinctis locis, & tamen non distrahi à seipso?

SECVNDVM est mysterium Incarnationis, in quo vnam hypostasim in duabus naturis perfectis, & dissimillimis confitemur. Et quia longè maior vnio est inter hypostasim, & naturam, quàm inter locatum & locum, cùm illa intrinseca & substantialis, hæc extrinseca & accidentaria sit: profectò rectè intelligenti mirabilius videbitur, vnam esse hypostasim in duabus naturis, quàm vnum corpus in duobus locis. Adde, quòd illa hypostasis identificatur prorsus realiter, & formaliter cum altera naturarum, id est, cum natura diuina, & tamen vnitur intimè cum natura humana quæ realiter, & formaliter differt à natura diuina. Ex quo sequitur, vt sit planè incomprehensibile, quomodo in illa vnione, vel non confundantur naturæ, vel non diuidatur hypostasis.

TERTIVM

TERTIVM est mysterium resurrectionis mortuorum, quod vt semper philosophis impossibile visum est, ita semper à fidelibus certa fide creditum est, & nunc etiam à Lutheranis, & Caluinistis creditur, si tamen creditur. Porrò in hoc mysterio id maximè difficile, & mirabile est, vt vnum & idem indiuiduum bis fiat. Si enim bis fit, quomodo non duplici actione? si duplici actione, quomodo non sunt duo? nam effectus per se ab actione dependet, vt eius terminus. Atque id maximè cernitur in accidentibus, quæ penitus perierunt, & tamen eadem numero restituuntur à Deo.

QVARTVM est creatio, & annihilatio, quæ ab omnibus fidelibus diuinæ potentiæ conceduntur, licet à Philosophis rideantur, & contradictionem implicare credantur. Nam qui dicit ex nihilo aliquid fieri, quod est creari, vel ex aliquo nihil fieri, quod B est annihilari, videtur dicere, nihil esse aliquid, vel aliquid esse nihil. Et sanè superat humanam cogitationem, quòd aliqua res nunc existat, quæ paulò antè nihil omninò erat. Quis enim concipiat, vnde venerit? vnde extracta sit? vnde processerit in lucem, si nusquam latebat, nisi ipsum nusquam aliquid sit? Pari ratione quis intelligat ex aliquo nihil fieri, nisi ipsum nihil sit aliquid? Et tamen ista credunt, aut credere se dicunt, qui nolunt credere ea, quæ sunt faciliora; vt vnum corpus posse à Deo poni in pluribus locis.

QVINTVM mysterium æternitas est. Difficilius enim videtur, vt vnum instans durationis simul sit in diuersis temporibus, siue coexistat diuersis temporibus, quàm vt vnum corpus simul sit in diuersis locis. Tempora enim fluunt, & impossibile est C simul manere præteritum & futurum; at loca simul permanent, licet distincta, & separata ab inuicem. Iam æternitas est vnum instans durationis non fluens, & proinde coexistens toti tempori præterito, & futuro; & tamen nec ipsum instans diuiditur, nec tempora confunduntur, quod superat planè humanū captum.

SEXTVM argumentum sumitur à simili. Nam potest vnus locus capere duo corpora sibi adæquata simul, & tamen neque locus ille diuiditur in duo loca, neque corpora illa confunduntur in vnum corpus: ergo poterit etiam vnum corpus replere duo loca, etiamsi nec ipsum corpus diuidatur in duo corpora, nec loca illa conueniant in vnum locum.

Consequentia videtur optima, quia ita se habet locatum ad locum, sicut locus ad locatum. Antecedens verò certum est exemplis diuinæ Scripturæ de egressu corporis Christi ex clauso sepulchro, & aliis, quæ in sequenti difficultate tractabuntur.

Quidam tamen Catholici, atque in eis sanctus Thomas in quarta distinctio. 14. quæstione secunda, D articulo secundo, quæstione tertia, existimant non posse vnum corpus esse in duobus locis localiter, sed tantùm Sacramentaliter; & ideò negant consequentiam argumenti adducti. Et rationem hanc reddunt, quia vnum est illud, quod est indiuisum in se, & diuisum à quocunque alio: ex quibus conditionibus, prior, nimirum indiuisum esse in se, essentialis est, & inseparabilis, posterior autem, nimirum diuisum esse à quocunque alio, accidentaria est, & separabilis. Cùm autem duo corpora sunt in vno loco, tollitur tantùm posterior conditio vnitatis, ac proinde non destruitur vnitatis essentia: cùm verò vnum corpus ponitur in diuersis locis, tollitur prior conditio, ac destruitur tota essentia vnitatis.

Sed hæc ratio, pace tanti Doctoris, non est solida.

A Nam duplex est indiuisio in se, & diuisio ab aliis. VNA respectu loci, quæ extrinseca est, & planè accidentaria. ALTERA respectu rei ipsius, quæ intrinseca est, & vel est de essētia vel certe proprietas quædam vnitatis. Iam igitur, quando duo corpora sunt in vno loco, non tollitur indiuisio à se, nec diuisio ab aliis intrinseca, sed extrinseca solùm, quę est respectu loci. Nam licet se penetrent duo corpora, sunt tamen duo diuersa, & distincta, quoad omnia principia essentialia, immò etiam, quoad accidentalia, excepto situ. Sic etiam, cùm vnum corpus est in diuersis locis, non tollitur indiuisio intrinseca, sed solùm extrinseca respectu loci: nam non diuiduntur principia intrinseca, quæ corpus constituunt, sed solùm diuiduntur situs, siue Vbi illius corporis.

Adde, quod si non posset esse vnum corpus localiter in duobus locis, quia diuideretur à seipso: profectò nec esse posset Sacramentaliter, eadem ratione. Licet enim esse alicubi Sacramentaliter; non dicat esse per loci occupationem; tamen dicit esse per realem, & veram præsentiam in pluribus hostiis, siue altaribus, quæ realis præsentia in tot altaribus, & non in locis intermediis, non minus tollere videretur indiuisionem rei, quàm repletio plurium locorum. Sed iam ad solutionem obiectionum veniamus.

CAPVT IIII.

Soluuntur obiectiones, quibus aduersarij probare conantur implicare contradictionem, vt vnum corpus sit in pluribus locis.

ADVERSARII multa argumenta proponunt, ac PRIMVM ex Scriptura, & Patribus duo argumēta proferunt. PRIMO, Caluinus in vlt. admonit. ad VVestphalum, vrget illam consequentiam Angeli, Matth. vlt. *Non est hic, surrexit enim*; quæ consequentia infirma esset, si posset idem corpus esse in pluribus locis: posset enim discedere, & remanere.

SECVNDO, proferunt ea loca, vbi Deo tanquam proprium tribuitur, vt non circumscribatur loco, sed vbique sit: *Cœlum, & terram ego impleo*, Hierem. 23. ET confirmant ex Patribus, qui probant Spiritum sanctum esse Deum, quia vbique est, iuxta illud Psalmi 138. *Quò ibo à Spiritu tuo?* Vide Ambrosium 1. lib. de Spiritu sancto, cap. 7. Hieronymum, & Cassiodorum in Psal. citatum. Augustinum 3. lib. contra Maximinum, cap. 21. Basilium lib. de Spiritu sancto, cap. 22. Didymum lib. 1. de Scirita sancto. Cyrillū lib. 7. Dialogor. de Trinit. At si corpus Christi posset esse in multis locis, eadem ratione posset esse in omnibus, & tamen non esset Deus; ergo ratio Patrum nihil concluderet. PRÆTEREA Patres, qui scripserunt contra Eutychetem, probāt humanam Christi naturam non esse confusam cum diuina, quia diuina est vbique, humana autem etiam post resurrectionem certo loco circumscribitur. Vide Theodoretum dialogo 2. & 3. Vigilium lib. 1. & 4. contra Eutychetem, & Fulgentium lib. 2. ad Trasymundum, cap. 17.

ADDIT VViclef apud VValdensem Tom. 2. c. 72. alium locum ex Augustino in epist. 3. ad Volusianum, vbi Augustinus dicit, nullum corpus posse esse vbique totum. Posset DENIQVE addi alius locus ex lib. 20. contra Faustum, cap. 11. vbi sic loquitur AVGVSTINVS de Christo secundum præsentiam corporalem: *Simul & in sole, & luna, & in cruce esse non posset.*

RESPON

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDEO ad locum Scripturæ: *Non est hic, surrexit enim*; facilè responderi potest, duobus modis. PRIMO, consequentia illa Angeli optima est, sed si applicetur (vt applicanda est) ad mentem illarum sanctarum mulierum, cum quibus Angelus loquebatur: illæ enim quærebant corpus Domini mortuum in sepulchro, vt illud vngerent. Quare cùm Angelus ait: *Non est hic*, sensus est: Non iacet mortuus in sepulchro, vt vos creditis. Et id probat, cùm addit: *Surrexit enim.* nec enim poterat mortuus iacere, si resurrexerat.

SECVNDO, consequentia illa optima est etiam absolutè, sed moraliter loquendo, vt Angelus loquebatur, non metaphysicè. Nam moraliter loquendo, qui resurgit à morte, non remanet in sepulchro, sed egreditur: sepulchrum enim est locus mortuorum, non viuentium, tamen fieri etiam potest, vt aliquis viuens in sepulchro iaceat, si velit. Itaque moraliter B vetissimè dixit Angelus: *Non est hic, surrexit enim*; quanquam absolutè potuisset ibi esse Christus, licet surrexisset. Simile est si quis dicat; Talis homo non sedet ad mensam, cœnatus enim est.

Ad alias Scripturas, & testimonia Patrum dico duas esse differentias inter Deum, & corpus Christi, quod pertinet ad existentiam in loco. PRIMA est, quòd Deus reipsa, ac de facto est vbique; corpus Christi, reipsa, ac de facto non est vbique, neque vnquam erit, sed in vno loco est localiter nimirum in cœlo, in multis, Sacramentaliter, in multis aliis, nullo modo. Et hoc sufficit ad saluanda argumẽta Patrum de Spiritus sancti diuinitate; & de differentia naturarum, in Christo. Nam si solus Deus de facto est vbique; certè Spiritus sanctus cõuincitur Deus esse, quia est vbique, & Christi humanitas conuincitur non esse confusa cum diuinitate, quia non est vbique. SECVNDA C differentia est, quòd diuinitas non solùm est vbique, sed etiam non potest constringi ad vnum locum, immò non potest non esse vbique, cùm sit intrinsecè, & essentialiter immensa. At Christi corpus licet possit esse, & sit per Dei potentiam in multis locis, tamen potest etiam redigi ad vnum solum locum, quemadmodum ante Sacramenti institutionem in vno solo loco erat: & post mundi consummationẽ in vno solo loco erit. Et hinc habemus, argumentum propositum optimè concludere contra Vbiquistas, sed nihil contra Catholicos. Nam Vbiquistæ docent, Christi corpus per vnionem ad Verbum semper reipsa, & de facto esse vbique, nec posse redigi ad vnum locum. Et hoc est, quod ex professo oppugnant Theodoretus, Vigilius, & alij, qui scribunt contra Eutychetem.

Ad locum autem ex epist. ad Volusianum, respondeo, loqui Augustinum de corpore existente in loco D naturaliter, id est, secundũ modum naturæ suæ conuenientem. Omne enim corpus quantum est, & quia quantum, etiam extensum est, ita vt maior pars, maiorem locum, & minor minorem occupet; & implicat planè contradictionem, vt corpus extensum maneat, & tamen sit totum in qualibet parte. Eodem modo in lib. 20. contra Faustum, loquitur Augustinus de corpore Christi. Manichæi enim, non arbitrabãtur Christum esse vnum hominem, sed lucem quandam expansam per solem, lunam, & omnia alia loca; vt ibidem Augustinus testatur: illum autem qui in forma humana crucifixus fuit à Pilato dicebant phantasma fuisse non verum hominem. Quare Augustinus vtitur hoc dilemmate: Si Christus est Spiritus, seu phantasma, crucifigi non potuit; si autem est corpus expansum per solem, lunam, & alia loca, non potuit totus simul esse in sole, & in luna, & in cruce, quia corpus expansum per tot loca non potest totum esse in singulis locis. Quòd si Augustinus loqueretur de corpore Christi, vt est reuera, & non secundum sententiam Manichæorum; respondere possemus, eum loqui de corpore secundum ordinarium cursum naturæ, & non secundum id, quod potest in illo facere omnipotentia Creatoris. Nam ibidem dicit, spiritum nullo modo pati posse in cruce; quod necessariò intelligi debet, secundum ordinarium cursum naturæ, alioqui Augustinus pugnaret secum; quippe qui lib. 21. ciuit. cap. 10. scribit, spiritum pati posse ab igne corporeo per diuinam potentiam. Et certè si potest alligari spiritus igni corporeo, vt ab eo recipiat pœnam miris, sed veris modis, vt Augustinus loquitur, cur non posset alligari cruci, & ab ea pœnam recipere miris, sed veris modis? sed de hoc argumento satis.

SECVNDO, adferunt etiam Philosophicas rationes. Ac PRIMVM Ioan VViclefus illo argumento vtebatur; Non potest aliquid simul esse in duobus temporibus; ergo nec in duobus locis.

SECVNDO Caluinus, & P. Martyr argumentantur ab vnitate rei; Si vnum corpus sit in diuersis locis simul, erit vnum, & multa. Nam non continuatur corpus vt est in altari, cum eodem, vt est in cœlo; ergo diuisum est; ergo non vnum: & tamen ponitur esse vnum; ergo vnum, & non vnum.

Confirmatur PRIMO, quia si ponatur corpus vnum in pluribus locis, erit in loco, & non in loco; nam erit in loco, immò in locis, vt ipsi ponimus, & tamen non erit in loco: quia omne, quod est in loco, aut circumscribitur loco, aut saltem ita continetur, vt non sit alibi, quod Theologi vocant esse in loco definitiuè. At corpus Christi non ita est in cœlo, aut in altari aliquo, vt non sit etiam alibi; non igitur est in loco.

SECVNDO, quod incipit esse alicubi, vbi antea non erat, aut venit eò per motum localem, aut ibi generatum est. Sed corpus Christi non venit de cœlo ad altare per motum localem: quia quod mouetur localiter, deserit vnum locum, vt acquirat alium; Christus autem nunquam deserit cœlum, neque generatur in altari; non enim potest id, quod est, fieri: non ergo potest fieri, vt sit Christus simul in cœlo, & in altari.

TERTIO, sequuntur multæ contradictiones, si idem corpus sit in pluribus locis. Nam poterit esse sursum & deorsum, proinde remotum, & non remotum ab eodem loco: item moueri, & quiescere, accedere ad vnum locum, & simul ab eo recedere: item poterit vno in loco summè calefieri, in altero summè frigefieri: vel etiam vno in loco vulnerari, & occidi, in altero benè valere; quæ sunt apertissimè repugnantia.

RESPONDEO, de his argumentis rectissimè dici potest, quod ait AVGVSTINVS lib. 22. ciuit. cap. 11. *Ecce qualibus argumentis omnipotentiæ Dei humana contradicit infirmitas, quam possidet vanitas.* Nam quod vna res non possit esse in duobus temporibus, non nascitur ex ipsa re, sed ex temporibus, quæ non possunt esse simul, cùm semper fluant: vnde non est simile in locis, quæ permanent. Ad illud autem de vnitate, iam antea responsum est, vnitatem essentialem rei non pendere ab vnitate loci, cùm prius sit rem esse vnam, quàm esse in vno loco, sed pendere ab internis suis principiis. Itaque imaginatio quidem non potest concipere vnum corpus in diuersis locis, sed ratio

ratio tamen iudicare potest, si sana sit, falli imagina- A tionem, sicut fallitur dum Deum, vel animam non potest cogitare in diuersis locis, vel duo corpora in vno loco.

Ad illud de continuatione dico, corpus Christi, vt est in altari, non continuari cum corpore, vt est in cœlo, nec tamen esse discontinuum, vel diuisum ab illo. Nam continuari & diuidi, est eorum, quæ multa sunt, siue sint tota quædam, siue partes eiusdem. Corpus autem, vt in cœlo, & in altari, non sunt duo tota, nec partes eiusdem, sed idem omninò totum.

AT, inquies, *intercedunt multa corpora inter corpus Christi, vt in cœlo, & vt in altari est; ergo discontinuum, & diuisum est à seipso.* RESPONDEO, hoc argumento rectè probari, loca ipsa esse discontinua, nimirum cœlum, & terram, & per hoc etiam corpus Christi diuisum esse à se respectu loci, sed non respectu proB priæ substantiæ, siue quantitatis, vt suprà dictum est.

Ad PRIMAM confirmationem responderet sanctus Thomas; Corpus Christi esse in cœlo circumscriptiuè, in Sacramento autem non esse in loco, nec circumscriptiuè, nec definitiuè secundum se; tamen ratione dimensionum panis esse circumscriptiuè in omnibus locis, vbi sunt hostiæ consecratæ.

At quia nos existimamus, posse corpus Christi esse in pluribus locis etiam localiter, & visibiliter, ideò dicimus corpus idem posse esse circumscriptiuè, & etiam definitiuè in pluribus locis. Nam vt corpus sit circumscriptiuè in aliquo loco, tantùm requiritur, vt commensuretur illi loco; ita vt termini loci & locati sint simul: non autem requiritur vt non sit alibi, tanquam in alio loco; & hoc seruatur in præsenti. Nam corpus Christi in cœlo commẽsuratur loco suo, quem ibi habet; & quando simul erat in terra, cùm videC ret apparuit Paulo, commensurabatur loco suo, quem in terra, vel in aëre habebat. Itaque in vtroque erat circumscriptiuè.

DICES, si corpus aliquod commensuretur loco trium cubitorum, & ponatur in duobus, vel tribus locis æqualibus, nónne occupabit spacium sex, vel nouem cubitorum? Quomodo ergo commensuratur, & circumscribitur loco trium cubitorum?

RESPONDEO, dupliciter potest intelligi, vt corpus trium cubitorum, occupet spacium nouem cubitorum. VNO modo, quia magnitudo talis corporis commensuretur tali loco, & hoc modo fieri non potest, vt corpus trium cubitorum, occupet spacium nouem cubitorum.

ALTERO modo, vt magnitudo talis corporis non commensuretur, nisi loco trium cubitorum, tamen eadem magnitudo, bis aut ter ponatur in loco: & hoc fieri posse contendimus. Idem dici potest de D modo existendi definitiuè. Nam vt aliquid sit definitiuè in loco, satis est si definiatur certo quodam spacio, ita vt in toto illo sit, & non in maiori; siue sit in alio loco etiam definitiuè siue non: & hoc modo corpus Domini in qualibet hostia potest dici esse definitiuè, quia est in tanto spacio, quantum occupat hostia consecrata, & non in maiori. Quod si quis contendat esse in loco tam circumscriptiuè, quàm definitiuè, id requirere, vt res nullo modo sit alibi: dicere possumus dari tertium modum existendi in loco, nimirum per solam præsentiam, quomodo Deus est in loco: & hoc modo esse in loco ea corpora, quæ per diuinam potentiam simul sunt in variis locis.

Ad SECVNDAM confirmationem dico, Domini corpus incipere esse in altari, vbi antea non erat, A non per generationem, nec per motum localem, sed per conuersionem panis in ipsum. Nec desunt exempla similia. Nam cùm homo per nutritionem augetur, anima rationalis incipit esse in materia illa addita, vbi antea non erat, & tamen non producitur anima noua, nec mouetur localiter, sed solùm incipit informare materiam sibi adiunctam, quam non informabat. Et contrà, cùm membrum aliquod abscinditur, anima definit ibi esse, & tamen nec perit, nec recedit localiter: sic etiam Deus cùm aliquid in mundo nascitur, incipit in ea re esse, & cùm illud perit desinit ibi esse, & tamen nec generatur, aut corrumpitur Deus, nec localiter accedit, aut recedit.

Ad TERTIAM confirmationem variè Theologi respondent. Alij enim existimant ex positione vnius corporis in diuersis locis, multiplicari respectus, non autem absoluta; Vt verbi gratia, dicunt idem corpus B in cœlo, & in terra existens, habiturum varias relationes, ita vt dicatur esse propinquum terræ, vt est hîc quam relationem non habebit, vt est in cœlo, & contrà. At si hic caleſiat, etiam ibi erit calidum, &c. Alij putant etiam absoluta multiplicari, & eousque progrediuntur, vt dicant posse eundem hominem vno in loco ebrium esse, in alio sitire; immò in vno mori, in altero viuere.

Sed media via tutissima esse videtur, pro qua intelligenda, NOTANDVM est, vnum corpus in pluribus locis positum habere vnum esse substantiale, sed multa esse localia. Ex quo fit, vt illa omnia multiplicari debeant, quæ consequuntur esse locale: illa autem non multiplicentur, quæ aliunde proueniunt, quam ex esse locali.

Ac PRIMVM relationes ad loca necessariò multiplicabuntur: quia cùm sit corpus verè in pluribus locis, & relatio terminetur ad ipsa loca quæ plura sunt; non potest ipsa relatio non multiplicari. Itaque erit idem corpus sursum & deorsum; remotum & propinquum; poterit moueri ad locum, & quiescere in alio loco. Neque absurdum est in eodem subiecto esse contrarias relationes, cùm insint in eo subiecto per diuersa fundamenta, aut diuersas fundandi rationes. Nec tamen implicatur hîc vlla contradictio.

Nam etsi possit dici propinquum, & remotum; & etiam remotum, & non remotum: sed sub diuersa ratione, vt nimirum est in diuersis locis; illa enim dicuntur contradicentia, quæ conueniunt vni respectu eiusdem, eodem tempore, loco, modo, &c. Ac ne mirum id esse videatur, exemplum adferre possumus animæ humanæ, quæ cùm in toto corpore, & in quolibet membro sit tota, certè vt est in capite, est remota à terra, vt est in pedibus, non est remota: & si quis vnam manũ moueat, altera quiescente, nónne etiam anima simul mouebitur, & quiescet? Hæc igitur de relationibus ità se habent.

IDEM porro iudicium esse videtur de actionibus, quæ terminantur ad loca, vt si verbi gratia, vna facula ponatur in multis locis, omnia illa simul illustrabit, & si applicentur in omnibus locis combustibilia, omnia comburet. Itaque posset fieri per diuinam potentiam, vt vna facula totum mundum illustraret, si poneretur in pluribus locis. Nam causa cur vna facula posita in vno loco non illuminet ea, quæ procul absunt, est, quia illa non sunt intra sphæram actiuitatis, illius faculæ.

AT si facula ponatur in pluribus locis, iam erunt illa omnia intra sphæram actiuitatis eius, nec propterea tamen sequetur, faculam illam esse soli æqualem, aut agere vltra suam virtutem; nam ipsa sua virtute

Universidad de Deusto
Biblioteca

tute non illuminat, nisi modicum sibi proportionatum, sol autem sua virtute illuminat totum orbem: sed ex positione in multis locis id illi faculæ accedit, vt multas habeat sphæras actiuitatis, omnes tamen exiguas, & sibi proportionatas. Et simile est omninò de corpore trium cubitorum, quod (vt suprà diximus) occupare potest spacium sex, & nouē cubitorum, non vnica extensione sua, sed quia sæpius illa extensio ponitur in loco. Atque hæc dicta sint de actionibus corporis locati, quæ recipiuntur in ipsis locis, vel aliis extrinsecis corporibus.

CONTRARIVM portò iudicium esse debet de his, quæ recipiuntur in corpore locato: quæ enim recipiuntur in corpore, siue sint actiones, siue qualitates, sine quæcunque alia; non multiplicantur, quia corpus vnum est, non multa. Itaque si corpus vno in loco calefiat, etiam in alio erit calidum; & si vno in loco sit prope ignem, in altero prope glaciem; nec summè frigefiet, sed eodem modo alterabitur, atque alteraretur, si in eodem loco applicarentur ei contraria illa agentia: & si vno in loco vulneretur, aut occidatur, in altero etiam vulneratum apparebit, & morietur: & si vno in loco comedat, in altero non esuriet, etiamsi non comedat, quia idem est corpus. Sed de his satis multa dicta sunt.

CAPVT QVINTVM.

Proponitur, & explicatur SECVNDA *difficultas, quæ in eo posita est, quòd corpus non occupet locum.*

ANTEQVAM ad probationem SECVNDI pronunciati veniamus, duo sunt obseruāda. PRIMVM est, duas opiniones particulares falsas, & erroneas excogitatas fuisse in Scholis, ob huius mysterij magnitudinem; quæ etiam nonnullam occasionem dederunt hæreticis huius temporis, argumenta subtiliora contra veritatem fidei obiiciendi. VNA fuit Durandi in quarta distinctione decima, quæst. 2. qui probabile esse putauit in Eucharistia substantiam corporis Christi esse absque magnitudine; & argumenta fecit ad hoc probandum, quæ nunc etiam à Sacramentariis fiunt, vt quod de essentia magnitudinis sit occupare locum, & alia, quæ postea adferemus. ALTERA sententia veterum quorundam, quam sine nomine refert, & refellit Alb. in quarta distinct. 13. artic. 10. & quam postea sequutus videtur Okam in 4. quæst. 4. qui dicunt esse quidem in Eucharistia magnitudinem corporis Christi, quam ipsi à substantia distingui re ipsa non putant; sed addunt, ita penetrari singulas partes cum omnibus aliis, vt nulla figura sit in corpore Christi, nec distinctio, & ordo partium corporis.

AT sententia communis scholarum, & Ecclesiæ est, in Eucharistia totum Christum existere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad locum cœlestē, quam habet, vt est in cœlo, & iis, quæ ad existentiam in eo loco consequuntur: & contrà in cœlo totum Christum existere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad speciem panis, quam habet, vt est in Eucharistia: & præterea corporis Christi partes, & membra non se penetrare, sed ita distincta esse & disposita inter se, vt & figuram, & ordinem habeant corpori humano conuenientem. Ita docent Albertus, sanctus Thomas, Bonauentura, Richardus, Scotus, & alij in quarta distinct. 10. vel 13. & Alexand. quarta parte summæ, quæstione 10. m. 7. artic. 3. & alij. Et hanc esse doctrinam Ecclesiæ dubitari non potest. NAM Ecclesia vniuersa, vt patet ex Concilio Trident. sess. 13. can. 1. non solùm corpus. & sanguinem, sed etiam animam, & diuinitatem, atque adeò totum Christum in Eucharistia esse docet. Certum autem est animam, & Diuinitatem non esse in Eucharistia ex vi consecrationis, sed ex naturali concomitantia; quia vbi est vnum, ibi esse necesse est quidquid cum illo est vnitum. At magnitudo & figura, vnita sunt corpori Christi, & quidem naturaliter, & inseparabiliter; igitur & illa adsunt.

PRÆTEREA cùm Dominus ait: *Accipite, & comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, idem corpus manducandum dedit, quod ad mortem tradendum fuerat sequenti die: ad mortē autem non fuerat tradendum corpus sine magnitudine, & figura; & aliis accidentibus, quæ in ipsa magnitudine fundantur.

AD HÆC, in Eucharistia sub specie panis caro Domini propriè continetur, iuxta illud Ioan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* Et rursus: *Caro mea verè est cibus.* Et illud Ecclesiasticum: *Verbū caro panem verum verbo carnem efficit.* At certè substantia sine quantitate, & complexione quadam accidentium caro dici non potest.

DENIQVE in Eucharistia non sola caro, sed etiam anima continetur, vt suprà ex Concilio Trident. probatum est. Atqui anima in corpore esse nequit, nisi dispositò, & organizato: sine quantitate nulla esse potest dispositio, nulla organizatio; non igitur fieri potest, vt Durandi opinio cum Ecclesiæ doctrina facilè concilietur. Sed hæc fusiùs tractanda Scholasticis relinquemus.

SECVNDO, obseruandum est, vt Ecclesiæ sententia planius intelligatur, magnitudini tria quædam conuenire, quorum vnum ex altero sequitur. PRIMVM est, extensam esse in se, & partem habere extra partem, ac proinde situm quendam intrinsecum, & ordinem, ac dispositionem partium; & hoc primum omninò essentiale magnitudini est. Quid enim est linea, nisi extensio in longitudinem? quid superficies, nisi extensio in longitudinem & latitudinem? quid corpus, nisi extensio in longitudinem, latitudinem, & profunditatem? Si tollas itaque extensionem, & partes, tolles pariter magnitudinem. ALTERVM est, coextendi loco, seu commensurari loco, & habere situm extrinsecum in ordine ad locum: atque hoc posterius est, & ex primo sequitur, & ideò separari potest ab illo. Nam suprēmū cœlum reuera extensum est in seipso, & tamen nullum occupat locum, cùm à nullo corpore ambiatur. TERTIVM est, extrudere aliud corpus ex loco, seu non pati secum aliam magnitudinem in loco sibi adæquato: & hoc est posterius secundo, & ex illo sequitur. Ideò enim corpus vnum non patitur alterum secum, quia replet totum locum. Quia tamen semper posterius per Dei potentiam separari potest à priore, ita vt maneat prius sine posteriore, non contrà: quia non pendet prius à posteriore: inde est, quòd secundum Catholicos, potest vnum corpus occupare locum, & tamen non expellere aliud; quæ dicitur propriè penetratio corporum.

His notatis, Catholicorum communis sententia est, in Sacramento Eucharistiæ verè adesse totam magnitudinem corporis CHRISTI, sed habere primam

primam conditionem, quæ (vt diximus) essentialis est, non autem secundam, & tertiam, quæ separabiles sunt. Et quamuis in Sacramento, nulla sit propriè corporum penetratio, cùm desit secunda conditio: tamen existimamus posse etiam per Dei potentiam dari penetrationem, ita vt corpus aliquod habeat primam, & secundam conditionem sine tertia. Quæ quia aduersariis impossibilia videntur, nunc ea probare aggrediemur duplici argumentorum genere. Quorum ALTERVM sumitur ab omnipotētia Dei, quam Scripturæ prædicant. ALTERVM ab exemplis, tum à Scriptura, tum aliundè petitis.

CAPVT SEXTVM.

Posse corpus alicubi esse, & locum non occupare.

PRIMVM igitur argumentum sumitur ab illis Scripturis, quæ dicunt esse apud DEVM omnia possibilia, Matthæi 19. Marci 14. Lucæ 1. Porrò inter illa omnia esse etiam id de quo nunc agimus, probari potest ex principiis aduersariorum, vt suprà fecimus in probando alio Catholicorum pronunciato. Vide caput tertium.

Sed præter ea probatur ex ipsa rei natura. Conuenit enim inter nos, non debere excipi ab eorum numero, quæ Deus potest facere, nisi ea, quæ implicant contradictionem. Corpus autem esse alicubi, & non occupare locum, vel occupare, & non expellere alterum, nullam implicat contradictionem. Nam id est implicare, repugnare essentiæ: non autem repugnat essentiæ magnitudinis, non occupare locum, aut non expellere alterum corpus. Id quod probatur PRIMO, quia occupare locum, est quid posterius ipsa magnitudine: prius enim res in se magna est, & apta replere locum, deinde replet locum. Nihil autem posterius est de essentia prioris: essentiæ enim in indiuisibili consistunt. SECVNDO, potest magnitudo intelligi, atque etiam definiri sine loco, siue repletione loci; immò nemo hactenus in definitione magnitudinis posuit locum. Et quod maius est, potest esse sine loco, vt patet de vltima sphæra, & de corporibus, quæ sine dubio à Deo collocari possent supra cōuexum vltimæ sphæræ: non igitur de essentia magnitudinis est occupare locum. TERTIO, officium seu functio non est de essentia vllius rei creatæ: solùm enim in Deo, qui infinitus & simplicissimus est, idem est esse, & agere. At replere locum, & expellere alia corpora, est officium magnitudinis, & functio quædam externa: non igitur ad essentiam pertinet. QVARTO, ita se habet moles, seu extensio ad magnitudinem, vt se habet grauitas ad corpus graue. Nam vt magnitudo sua mole replet locum, & aliud corpus extrudit: ita corpus graue, sua grauitate ponderat, & alia corpora deprimit. At non est de essentia grauis ponderare, vt patet, quia in propria regione aqua, & aër non ponderant: igitur neque est de essentia magnitudinis replere.

ALTERVM argumentum sumitur ab exemplis diuinæ Scripturæ. PRIMVM exemplum est Matth. 19. Marci 10. & Lucæ 18. *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum.* Et cùm Apostoli dicerent: *Quis ergo poterit saluus fieri?* Respondit Dominus: *Hoc apud homines impossibile est, apud Deum omnia possibilia sunt.* Vbi Dominus, cùm dicit, possibile esse Deo, id quod difficilius est, significat esse etiam possibile id, quod facilius est: facilius autem esse dicit, vt transeat camelus per foramen acus: igitur hoc Deo possibile esse voluit. At non potest camelus transire per foramen acus, nisi locum non occupando: alioqui maius esset minus suo minore.

ET PRÆTEREA quomodocunque hoc fiat, certè non minus repugnare videtur rationi, vt camelus intret per foramen acus, quàm vt corpus Christi contineatur in parua specie panis: immò minor est proportio foraminis acus ad camelum, quàm hostiæ consecratæ ad corpus Domini, nisi quis dicat per camelum non intelligi magnum illud animal, quod camelum vocamus, sed funem nauticum, vt quosdam sensisse testatur Theophylactus in cap. 19. Matthæi. Sed tum erit quidem minor proportio corporis Domini ad hostiam consecratam, quàm cameli ad foramen acus; tamen etiam hoc erit hominibus impossibile, vt Dominus dicit, & vt experientia docet. Quis enim intelligat, qua ratione possit crassissimus funis, quales nautici sunt, per foramen transire?

ADDE, quod expositio communis Patrum animal gibbosum, non funem nauticum intelligit. Vide Origenem, Hieronymum, Hilarium, & Chrysostomum in Matthæum, Ambrosium in Lucam, & Augustinum lib. 2. quæst. Euangel. quæst. 47. Adde etiam, quod funis nauticus Græcè scribitur per iota κάμηλος, vt est apud Suidam, in Euangelio autem scribitur per ita, κάμηλος. qua voce non funem, sed animal Græci intelligunt.

Quod autem quidam dicunt, per foramen acus intelligi portam quandam angustam Hierosolymæ, per quam cameli intrare non poterant onusti, nisi magno labore genua flecterent, (quam sententiam Caietanus etiam approbauit) non solùm fabulosum est, & sine vllo fundamento assertum; nec solùm Patribus omnibus repugnat, sed etiam verbis Domini aduersatur, dicentis Lucæ 18. *Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.* Quomodo enim ista impossibilia sunt apud homines, si poterat arte humana fieri, vt cameli genua flecterent, & intrarent?

Ex eodem refellitur, quod Pelagiani dicebant apud Augustinum, epist. 89. quæst. 4. verba Domini esse intelligenda in sensu diuiso, non in sensu composito; ita vt impossibile sit diuitem, si maneat diues, ingredi in regnum cœlorum, non autem si abiectis diuitiis desinat esse diues & eodem modo impossibile sit camelum, si maneat camelus, transire per foramen acus, non autem si extenuetur ad fili subtilitatem. Hæc, inquam, refelluntur ex eodem fundamēto. Nam non est impossibile apud homines, vt camelus transeat per foramen acus, si desinat esse camelus, & conpertatur in subtilissimum filum. Quare Augustinus epist. 89. q. 4. rectè docet, posse hominem diuitem, etiamsi non desinat esse diues, per Dei gratiam, & potentiam ingredi in regnum cœlorum; licet sine gratia Dei solis viribus naturæ non solùm impossibile sit, sed etiam valde impossibile: omnibus enim hominibus impossibile est sine gratia Dei saluari, sed multò magis diuitibus, quam pauperibus. Idem etiam Augustinus, lib. de spiritu, & litera, cap. 1. apertè dicit, posse camelum per Dei potentiam transire per foramen acus, licet id nunquam sit factum, & nunquam fortasse futurum. Quod idem affirmat Gregorius Nazianzenus, lib. 4. de Theologia, & Origenes in cap. 19. Matthæi, vbi dicit, quomodo id fieri possit, soli Deo esse notum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ALTERVM exemplum Scripturæ est Ioan.20.vbi Euangelista scribit, Christum venisse ad discipulos, cùm fores essent clausæ; & rursum post dies octo iterum ad eos intrasse ianuis clausis. Ex quo necesse est, vt corpus Christi, vel non occupauerit locum, cùm transiuit per ianuas clausas, vel se cum alio corpore penetrauerit: quorum vtrumque est impossibile viribus creatis, & intelligentiam nostram superat.

Hunc tamen locum depravare semper hæretici conati sunt. Nam & Berengariani, teste Guitmundo, lib.3. negabant, Christum intrasse ianuis clausis: & nostro tempore Ioan. Oecolampadius Christum intrasse voluit per fenestram, aut alium aditum, cùm fores essent clausæ, nec eas penetrare posset; quod accepisse videtur à Durando in 4 distinct.44.quæst. 6.qui satis temerè singulares suas opiniones in medium adducit. Ioannes Caluinus, lib.4.Institut.capite 17.§.19. dicit, Christum diuina virtute sibi aditum patefecisse: atque idipsum clarius explicans in vltima admonit. ad VVestphalum dicit, Christum intrasse ianus clausis secundum Euangelium, quia non exspectauit, donec Apostoli aperirent, sed ipse sua virtute ostium aperuit, vel etiam in nihilum redegit, & continuò restituit. Petrus autem Martyr lib.contra Gardinerum obiecto 11. & 12. dicit, Christum intrasse per aditum patefactum, siue rarefecerit Dominus portas illas, siue etiam cedere iusserit.

AT HAE sunt meræ corruptelæ, & depravationes Euangelij. Nam IN PRIMIS Euangelista Ioannes miraculorum Domini diligentissimus enarrator, & qui alioqui non solet verba sine caussa multiplicare, magno studio addere curauit: *Ianuis clausis*, idque non semel, sed bis. At si per fenestram intrauit Dominus, aut aditu, quocunque modo patefacto, nullum erit miraculum intrare ianuis clausis. C

DEINDE Lucas cap. 24. eandem apparitionem narrans, dicit, Dominum repentè constitisse in medio Apostolorum, & propterea spiritum esse putatum: quæ certè indicant, Dominum nullo strepitu facto, sed tota domo immota manente comparuisse.

PRAETEREA, Patres communi consensu agnoscunt miraculum in eo, quod Dominus corpus suum solidum per aliud solidum introduxerit, & ide Chrysostomum, Cyrillum, Augustinum, Euthymium, Theophylactu in hunc locum Ioannis. Et præterea Iustinum quæst. 117. ad Orthodoxos. Ambrosium in cap. vlt. Lucæ. Amphilochium apud Theodoretum in 2. dialogo. Epiphanium hærel. 64. Hieronymum in epistо.ad Pammachium de erroribus Ioan. Hierosolymitani. Leonem epistо. 10. ad Flavianum. Gregorium homil.26. in Euangelia. Bernardum sermo.1. D de resurrect. & præter cæteros HILARIVM, lib.3. de Trinit. vbi videtur præuidisse impudentiam nostri temporis hæreticorum: *Integra*, inquit, *sunt omnia, & obserata, sed ecce assistit medius, cui per virtutem suam vniuersa sunt peruia. Nihil cedit ex solido, neque per naturam suam aliquid tanquam lapsu insensibile, ligna & lapides amittunt, Corpus Domini à se se non deficit, vt sese resumat ex nihilo; & vnde qui assistit, in medio est? Cedit ad hæc & sensus, & sermo, & extrà rationem humanam est veritas facti. Idcirco ergo, vt de natiuitate Domini fallimur, ita & de ingressu Domini mentiamur: dicamus factum non fuisse, quia intelligentiam facti non apprehendimus, & cessante sensu nostro, facti ipsius cesset effectus. Sed mendacium nostrum facti ipsius fides vincit. Assistit Dominus clausa domo in medio discipulorum, & ideo est natus ex Patre.*

ADDE, quòd Patres maximam habuerunt occasionem negandi, Christum intrasse per ianuas clausas. Nam Marcionitæ, Valentiniani, Origenistæ, & alij, qui negabant veram corporis resurrectionem, ex hoc loco argumentabantur; vt patet ex Cyrillo, Epiphanio, Hieronymo locis citatis: non videtur enim verum corpus esse posse, quod ianuis clausis intrare potest. Huic autem obiectioni facillimè occurrere potuissent Patres, si dixissent, Christum intrasse per fenestras, aut per ianuam à se antea patefactam, vel annihilatam: & tamen nulli vnquàm ante Berengarij tempora, ista solutio venit in mentem; immò contra potius, ex hoc principio tanquam certissimo & explorato probant alia dogmata. Nam Hilarius loco notato probat, nó esse impossibile Deum Filium ex Patre generari sine vlla substantiæ patefactæ diminutione, quandoquidem corpus CHRISTI potuit ingredi per clausas ianuas sine vlla læsione, vel sua, vel ianuæ. B

TERTIVM exemplum est de Domini natiuitate. Exiuisse enim Dominum de vtero Matris clauso, inuiolata videlicet manente integritate carnis, colligitur ex verbo Dei, & à Patribus disertis verbis asseritur. NAM B.MARIAE virginitas in partu, habetur in symbolo Apostolico: *Natus ex* MARIA *Virgine*. Symbolum autem Apostolorum, verbum Dei esse non scriptum Catholici omnes fatentur, & hæretici nostri temporis non solent aperte symbolum illud reiicere. Et hæc veritas Symboli ex illa Scriptura colligitur Isaiæ 7. *Ecce virgo concipiet, & pariet Filium*; vbi dicitur non solùm Virgo conceptura, sed etiam Virgo paritura. Et Ezech.44. describitur porta quædam clausa, per quam solus Dominus intrat, quam portam, vterum semper clausum Virginis Deiparæ esse docent, Ambrosius lib.de Instit.Virg.cap.7. & Hieronymus in comment.huius loci. Præterea Iouinianus hoc nomine inter hæreticos ponitur à Siricio, & Ambrosio in epistolis, quæ sunt apud Ambros.80. & 81. & Augustinum libr. de hæresibus, cap. 82. quòd asseruerit, B.MARIAM pariendo fuisse corruptam.

IDEM August. lib. 22. ciuit.cap.8. hoc ipsum probat alio simili miraculo, quod tempore ipsius accidit; scribit enim fœminam quandam nobilissimam nomine Petroniam accepisse à quodam Iudæo annulum, in quo esset lapis quidam vtilis ad sanandum morbum nescio quem, quo illa vexabatur, fuisse autem annulum illum capillatio vinculo inuolutum, ac diligentissimè alligatum, sed cùm illa iret ad memoriam S.Stephani primi Martyris, apud quem verè curanda erat, ne tribueretur virtus miraculi alligaturæ Iudaicæ, repentè annulum illum ante pedes mulieris astitisse illæsum, illæso etiam vinculo, & vndique diligentissimè clauso. De hoc miraculo sic loquitur S. AVGVSTINVS: *Non credunt hoc, qui etiam Dominum* IESVM *per integra virginalia Matris exiuisse, & ad discipulos suos ianuis clausis ingressum fuisse non credunt. Sed hoc certè quærant, etsi verum inuenerint, illa credant. Clarissima fœmina est, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat: ampla ciuitas, ampla persona, rem quærentes latere non sinunt. Martyr certè, qua impetrante illa sanata est, in filium permanentis Virginis credidit, in eum, qui ostijs clausis ad discipulos ingressus est, credidit.* Idem B. Augustinus in epistо.3. ad Volusianum de vtroq; isto miraculo differens, id est, de ingressu in mundu per non reseratum Matris vterum, & ingressu ad discipulos ostijs clausis, dicit in huiusmodi operibus totâ rationem facti, esse potentiam facientis. Idem cómuni consensa docent alij Patres,

Patres, qui etiam coniungunt hæc duo miracula, vt A Gregor.Nazianzenus in Tragœdia, Christus patiens, Theodoretus Dialogo 2. Hieronymus in Apologia prò libris contra Iouinianum. Maximus, homil. 2.de Natali Domini. Gregorius, homil.26. in Euangel. Fulgentius in sermo. de laudibus B. MARIAE, & Bernardus serm.1.de resurrect.Domini.

Pudet iam referre quid ad hæc Durandus, vel Beza respondeant. Ille enim in 4.distinct. 44.quæst. 6 dicit, integra quidem fuisse clausira pudoris, sed tamen dilatatos à Deo fuisse naturales meatus, ac per eos liberè Christum exiuisse. Iste autem in lib. de omnipotentia carnis Christi contra Brentium vltra medium, audet dicere, Virginis vterum reuulsum & apertum, Christo egrediente, sed continuò diuina virtute coaluisse partes vteri, vt etiam post partum Virgo dici posset. B

AT quæro, PRIMVM, vnde nam ista didicerint? nec enim Scripturam, aut Patrem vllum proferent. DEINDE, si dilatati sunt meatus, non peperit Virgo sine dolore: dolor enim parturientium in sola illa dilatatione consistit. Immò (si verum diceret Beza) supra omnes mulieres beata Virgo dolorem experta esset: grauius enim sentitur carnis reuulsio, quàm dilatatio. At ne Mahumetani quidem admitterent, beatam Virginem cum dolore peperisse. PRAETEREA, si ita esset, vt isti dicunt, B.MARIA non fuisset Virgo in partu, quia Virginem esse in partu, nihil aliud significare potest, quam in ipsa actione pariendi inuiolatum, illæsumque vterum permanere. At hoc negant isti vt olim negabat Iouinianus. Nam quod Durandus air, inuiolaram mãsisse carnis integritatem, & solùm meatus dilatatos; iuxta doctrinam peritissimorum Medicorum, implicat contradictionem. Nam, vt Ioan. Fernelius docet, in 1. lib. de partium corporis humani descript. cap.7. integritatis virginalis amissio non in fractione membranæ alicuius consistit, sed in sola dilatatione partium coniunctarum, sed contiguarum. Verùm nec post partum Virgo mansisset. Nam virginitas carnis semel amissa reparari nequit, vt rectè ait Hieronymus in epist.ad Eustochium de custodia virginitatis. Nam etiamsi possint iterum coniungi partes reuulsæ, tamen fieri nequit, quin reuulsæ fuerint, si reuulsæ fuerunt. Atqui esse Virginem, est nunquà fuisse corruptam. C

SED obiicit Beza Ambrosium, & alios quosdam Patres, qui dicunt, Christum aperuisse vterum Matris cùm natus est. Sic enim scribit AMBROSIVS lib.2. in Lucam, c.7. *Qui vuluam sanctificauit alienã, vt nasceretur Propheta, hic est, qui aperuit matris suæ vuluam, vt immaculatus exiret.* Similia habet Origenes, hom.14. in Lucam, & Tertullianus in libro de carne Christi. D

Ac de Tertulliano quidem ambiguum est, quid sibi voluerit nec magni facienda est eius auctoritas, cùm contradicit aliis Patribus, cùm constet eum (vt Hieronymus loquitur) hominem Ecclesiæ non fuisse. De Origene, & Ambrosio, facilis solutio est: id enim solum docent, Christum sua virtute, non auxilio obstetricum, vel alia humana opera de vtero egressum, sed ipsum sibi aperuisse aditum. Porrò aperuisse sibi aditum per clausum vterum, non eum diuidendo, sed mirabiliter penetrando, docet idem AMBROSIVS locis suprà citatis. Sic enim aic in lib.de Instit.Virgin.cap.7. *Quæ est hæc porta nisi* MARIA, *ideo clausa, quia virgo? Porta igitur* MARIA, *per quã Christus intrauit in hunc modum, quãdo virginali fusus est partu; & genitalia virginitatis clausira non soluit. Mansit intemeratum septum pudoris, & inuiolata integritatis duraueré signacula, cũ exiret ex Virgine, cuius altitudinem mũdus sustinere non potest.* Et cap.8. *Hæc porta clausa erit, & non aperietur: bona porta* MARIA, *quæ clausa erat, & non aperiebatur: transiuit per eam Christus, sed non aperuit.* Origenes quoq; tract.26.in Matth. asserit, B. MARIAM etiã post partum virginẽ fuisse.

QVARTVM exemplum est de egressu Domini ex clauso monumento. Nam vt colligitur ex Matth. cap.28 & Marco cap.16. lapidem ab ostio monumẽti non reuoluit Christus, cùm resurrexit, sed post resurrectionem Angelus de cœlo descẽdit, & reuoluit lapidem, vt ostẽderet sanctis mulieribus, quæ Christum vngere volebant, monumentum vacuum esse. Vnde S.Hieronymus in epist.ad Hedibiam, quæst.6. docet, nulli hominum notam esse horam, qua Dominus resurrexit, cùm tamen ex Euangelio satis cõstet, qua hora fuerit lapis reuolutus à monumento.

Ad hoc argumentum Caluinus lib.4.Institut.cap. 17.§.29.Petrus Martyr in lib.contra Gardinerum, obiecto 11. & Theodorus Beza in libro de omnipotentia carnis Christi suprà citato, non negant Christum surrexisse, atque exiuisse de monumento antequam lapis amoueretur per Angelum: licet existiment probabilius esse, amotum prius fuisse lapidem: sed more suo respondent eodem modo, quod ad superiora, nimirum diuina virtute lapidem cessisse, vel annihilatum, & continuò restitutum.

SED ista non possunt ipsi probare, nisi propria auctoritate; cui nos obiicimus testimonia Patrum qui in eo ponunt miraculum, quod per clausum sepulchrum vetum corpus exiuerit. Iustinus quæst.117. Nazianzenus in Tragœdia Christus patiens Chrysostomus homilia de S.Ioanne Baptista, tomo 5. Hieronymus in epist.ad Hedibiam, quæst.6. Augustinus serm. 138.de tempore, qui est tertius de resurrectione. Beda homil.in vigilia Paschæ. Euthymius in cap.28.Matt. Bernardus sermo.1.de resurrectione.

QVINTVM exemplum est de ascensione Christi, & leatorum in cœlum. Nam fide certissima tenemus Christũ ascendisse super omnes cœlos, Ephes. 4. & similiter corpora beatorum post resurrectionem ascensura. Nulla autem est in cœlo ianua nulla fenestra, nulla rima, per quam supra cœlum ascendi possit, & vt dicitur Iob 37. *Solidissimi quasi ære fusi sunt cæli.* Necesse igitur est, vt possint plura corpora esse in eodem loco.

Ad hoc argumentum id solum respondeti posse videtur, quod respondet Durandus in 4.distinct.44. quæst.6. diuina virtute cœlum diuidi, quando corpora beatorum illuc ascendunt.

AT si cœlum natura sua solidum est, & incorruptibile, vt ferè omnes hoc tẽpore Theologi, & Philosophi docent, certè probabile non est, tot foramina in cœlo esse facienda, quot corpora beatorum ascendent, præsertim cùm illa plurima sint futura. Sed quidquid de hoc sit, de corpore Christi non nisi temere dici potest, cœlos omnes disruptos fuisse, cùm ipse ad Patrem ascenderet. Nam PRIMO, Scriptura nusquam id habet; immò contrarium insinuat Hebr.4.cùm dicit, Christum penetrasse cœlos. Et sanè tam nouum, & inauditum miraculum sine Scripturæ testimonio affirmare, mirum est, si non insignis temeritas iudicetur, præsertim apud eos, qui nihil credere volunt, nisi quod in diuinis literis continetur. SECVNDO, si corpus Christi clausis ianuis in cœnaculũ intrauit, vt ex Scriptura antè probauimus, cùm tamẽ facillimè potuisset eas aperire; quãtò

Universidad de Deusto
Biblioteca

credibilius est non disrupto cœlo, quod natura sua A disrumpi nequit, idem illud corpus supra sydera collocatum?

Neque his repugnat quod in Scriptura sæpe legimus apertum vel diuisum esse cœlum, vt Matth.3. Ioan.1.Actor.7.& 10.& Apocal.19. Nam Scriptura in his locis, loquitur de apertione cœli secundum apparentiam,ac metaphoricè: significat enim speciem quandam in cœlo apparuisse, ac si diuideretur. Non fuisse autem reales cœli diuisiones, vel ex eo colligi potest, quòd eodé modo loquitur Scriptura de apertione cœli, quæ facta est in sola imaginatione & intelligentia, qualis est illa, quæ describitur Actorum 10.& Apocal.19. & de ea,quæ facta est in oculis corporalibus, Matth. 3.Ioan.1. & Actor.7. constat autem illam priorem non fuisse realem. DEINDE, nulla fuit caussa,cur cœlum diuidi deberet. Nam Matth.3. B dicitur diuisum cœlum, cùm de cœlo Spiritus sanctus descendit in forma columbæ: at neque Spiritus sanctus egebat cœli apertione, vt descenderet, cùm sit vbique: neque ea columba de cœlo propriè dicto missa est, sed in aëre, & ex aëre producta fuit: tamen vt intelligerent homines, rem illam fuisse diuinã, ita apparuit, quasi è summo cœlo missa fuisset.Ioan.1.dicit aperiri cœlũ ob descensum Angelorũ. Angeli autem cùm spiritus sint, omnium consensu, per quælibet corpora penetrare possunt. Actor.7. aperitur cœlum, vt S. Stephanus videat Christum in dextera Patris. At neq; tum vlla ratio fuit,cur cœlũ scindi deberet.Nã aut oculis corporis,aut oculis mẽtis vidit Stephanus Christum;cœlum autem, cùm sit perspicuum, aut diaphanum, neutram visionem impedire poterat. Itaq; vocata est eo loco apertio cœli, C non scissio corporis cœlestis, sed noua quædam illustratio, qua factum est, vt oculis Martyris appareret, quod antea non apparebat: quemadmodum Lucæ vltimo dicuntur aperti oculi duorum discipulorum, quando Dominum agnouerunt; non quòd antea clausos oculos habuerint, sed quia tunc agnouerunt, quem antè agnoscere non potuerant.

SEXTVM exemplum est de pœnis damnatorum; sunt enim in his pœnis multa miracula difficiliora, vel æquè difficilia, atque est hoc de quo agimus. Ac PRIMVM quod corpora damnatorum ab igne corporali comburantur, & verè, ac realiter torqueantur, & tamen non dissoluantur: nam dolor corporalis, ad dissolutionem corporis tendit. Si est igitur in illis pœnis verus dolor corporalis, quomodo nunquam dissoluitur corpus? si nulla dissolutio, vnde dolor? Itaque ethnici hæc ridebant, vt impossibilia,& tamen Catholici non propterea voluerunt vn- D quam spiritualiter, vel metaphoricè interpretari illa supplicia, certò persuasi Deum posse facere supra id, quod cogitare possumus, vel intelligere.

DEINDE, non minus difficile videtur, vt spiritus teneatur, & impediatur à corpore, & transeat quocunque voluerit, quàm vt corpus non teneatur, nec impediatur à corpore, sed liberè transeat per solida corpora, ac si nulla essent: non enim minus conuenit naturæ spirituali non posse impediri, quàm corporali posse impediri. At diuina potentia alligat spiritus hominum, & etiam Dæmonum in Gehenna certis locis & corporibus, quasi carceribus, vt nullo modo egredi valeant. Et quid opus est in Gehennam descendere, vt hoc miraculum videamus?an non potest vnusquisque in seipso id cernere? siquidem animus noster spiritus est per se existens, & à corpore independens, & tamen tam mirabili artificio est inclusus à Deo in corpore mortis huius, quasi in carcere, vt non possit inde egredi, nisi prius corporis constitutio dissoluatur.

DENIQVE, illud est supra modum mirabile in pœnis damnatorum, vt non solùm animæ, ac Dæmones teneantur ab igne corporali, sed etiam affligantur,& torqueantur: quod tam difficile est, vt adhuc nemo inuentus sit, qui rationem huius rei, in qua alij acquieuerunt, reddere potuerit Nam si ignis incendium non affligit, nisi (vt diximus) dissoluendo continuum: quomodo potest intelligi, vt affligat indiuisibilem spiritum? Vide de hoc toto argumento Augustinum lib. 21. de Ciuitate Dei,cap.2. 3.4.5.6. & 10. vide etiam epist. 49. ad Deogratias, quæst.6. vbi Augustinus quosdam reprehendit, qui B quædam miracula Christianæ religionis credebant, quædam credere nolebant. Id enim rectissimè in Sacramentarios conuenit: deberent enim, aut omnia credere,quæ ex diuinis literis Ecclesia proponit, aut omnia negare.

SEPTIMVM exemplum sumitur à multis rebus similibus. Nam non magis conuenit corpori quanto occupare locum, quàm graui, ponderare, colorato videri, lucido lucere, calido calefacere. Sed potest Deus efficere, vt graue non ponderet, vt coloratum non videatur, etiamsi sit in lumine, & medium sit diaphanum,& oculi astãtium sint aperti,& intenti; vt lucidum non luceat,& calidum non calefaciat: cur igitur facere non poterit, vt corpus quantum non occupet locum?

Assumptio perspicua est in diuinis literis. Nam Matth. 14. Christus, & Petrus cùm adhuc corpora mortalia haberent, super aquas ambulârunt: & Iosue 3. aquæ Iordanis non modò non descendebant, C sed etiam ascendebant, & instar montis eleuabantur, dum transiret populus Dei: & simile miraculum scribitur à S. Hieronymo in vita B.Hilarionis. Christus item non semel inuisibilem se fecit, ita vt à vicinis hominibus non videretur,cùm tamen ibi esset, neque colorem amisisset, neque aliquid inter se, & illos opposuisset. Luc. 4. *Ipse autem transiens per medium illorum ibat.* Et Ioan.8. abscondit se, ne lapidaretur: non autem se abscõdit in aliquo angulo,quod nec decebat eum, nec poterat commodè fieri, cùm esset in media turba, & omnium oculi in eum conjecti. Et Luc.vlti.cùm euanuit ex oculis eorum. Ex quibus locis Marcionitæ probare nitebantur,Christi corpus non verum, sed phantasticum fuisse, vt beatus Hieronymus refert in epistolæ ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierolymitani, quibus ipse B. D Hieronymus respondet: verum fuisse corpus Domini, sed diuina virtute se inuisibile facere potuisse, qua etiam per ianuas clausas potuit penetrare. Idem etiam Domini corpus post resurrectionem sole isto cœlesti lucidius est, vt Paulus testatur Actor. 26. qui & ex eius aspectu exæcatus fuit: & tamen sæpius apparuit Apostolis, & cùm eis familiarissimè conuersatus sine vllo insolito splendore. Potuit ergo id efficere, vt corpus lucidum non luceret: & sicut de corpore suo fecit, ita prorsus de sole isto cœlesti facere posset, si vellet. Denique ignem diuina virtute non calefacientem habemus Danielis 3. & sæpe idem legimus in historiis Sanctorum. Qui ergo potuit tam multa æquè difficilia, cur non poterit hoc vnum de quo ambigimus?

Respondet Petrus Martyr ad hoc argumentum in libro contra Gardinerum, obiecto 12. ac dicit, non esse similia exempla, quæ adducimus;siquidem facile

fuit

fuit Deo suspendere grauitatem corporis, ne mergeretur in aquis, & actionem ignis,ne calefaceret; non enim propterea destrui naturam corporis, aut ignis: sed vt corpus sit præsens, & non occupet locum,non posse fieri sine destructione corporis. A

At nostrum argumentum,non est nostrum,sed Patrum,qui illam ipsam cõsecutionem probant, quam Petrus Martyr improbat. Nam Iustinus quæst. 117.ad Orthodoxos. Hieronymus in epist.de erroribus Ioannis Hierosolymitani, & in epistola de obitu Paulæ; Augustinus in lib.de agone Christiano,cap.24.& Cyrillus lib.12. in Ioan. cap.53. qui obiicientibus hæreticis non potuisse Christi corpus intrare per clausas ianuas,obiecerunt exemplum de ambulatione Christi,& Petri super aquas. & Augustinus lib.13.de ciuitate Dei, cap. 18. & lib.22.cap.4. & 11.multum laborat,vt respondeat Gentilibus, qui putabãt,fieri nullo modo posse, vt corpora terrena id est, humana, B post resurrectionem supra aërem ascenderent, cùm ipsa grauiora sint aëre.

PRÆTEREA ratio planè conuincit, exempla esse similia. Nam tota ratio cur possit diuina potentia fieri,vt graue non ponderet, lucidum non luceat, calidum non calefaciat, coloratum non videatur, est,quia caussa est prior effectu,& proinde ab eo non pendet, & sine illo esse potest. At eadem ratio valet in magnitudine, quæ est caussa, & occupatione loci, quæ est effectus.Neque multum interest,sitne caussa formalis, an efficiens, quod ad rem præsentem pertinet. Nam etiamsi effectus formalis à sua propria caussa separari nequeat,& ideo non possit à Deo suppleri, possit autem effectus efficientium caussarum: tamen caussa ipsa quæcunque, etiam formalis, sine suo effectu esse potest, cùm nulla caussa ab effectu C pendeat.Adde,quòd grauitas in eodem genere caussæ dat corpori graui ponderare, in quo moles dat quanto replere: & tamen fatetur Petrus Martyr, posse Deum facere, vt corpus graue etiam extra regionem suam non ponderet.

Quod autem videatur destrui natura corporis (vt dicit Petrus Martyr) si non occupet locum,idem etiã videtur in exemplis allatis Nam si lapis ingens marmoreus, Deo impediente grauitatis officium,duobus digitis attolli posset, & instar plumæ huc atque illuc iactari,quis non diceret, illud videri marmor,sed non esse? Et si ignis ardens, Deo impediente actionis calorem, manibus tractari posset sine vllo sensu caloris, quis non diceret depictum illum esse, non verum ignem? Et si nium candidissimam manibus tractaremus,& tamen videre non possemus,quis non arbitraretur se deludi? Denique si solem in medio D cœlo conspiceremus non lucentem, & nihil tamen interpositum esse videremus, quis non assereret naturam solis mutatam esse? Si igitur fieri possunt ista omnia sine destructione naturæ, vt Petrus Martyr affirmat, licet ignorantibus miraculum videatur omnino destrui natura in eiusmodi suspensione caussalitatum: cur non idem fieri poterit in magnitudine locum non occupante?

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

DVO sunt aduersariorum argumenta præcipua. VNVM ex Augustino in epist.57. ad Dardanum, quod & à Caluino, & à Petro Martyre millies repetitur; sic AVGVSTINVS loquitur: *Non potuit obtinere quantitas corporis, quod potuit qualitas; nam ita distantibus partibus, quæ simul esse non possunt, quoniam sua quæque spatia locorum tenent, minores minora, & maiora maiores, non potuit esse in singulis quibusque partibus tota, vel tanta, sed amplior est quantitas in amplioribus partibus, breuior in breuioribus, & in nulla parte tanta quãta per totum.* Et infrà: *Spatia locorum tolle corporibus, & nusquã erunt; & quia nusquã erunt, nec erunt.* Et suprà iam dixerat,destrui naturam humanam Christi, si non detur ei certum spatium, quo more aliarum rerum corporatarum contineatur.

RESPONDEO; AVGVSTINVS in ea epistola quædam dicit de corpore Christi, quædam de corporibus generatim, quæ non sunt confundenda. De corpore Christi docet, illud non esse vbique diffusum, ita vt forma,& figura humana careat,id enim esset naturam eius destruere. Sic enim loquitur initio epistolæ: *Hinc fortasse intelligendum dicis, Paradisum quasi in aliqua cœli parte constitutum; aut quia vbique Deus sit, hominem quoque illum, qui in Deo sit, vbique esse diffusum.* Et infra hoc ipsum refellens: *Sic venturus est,* inquit, *ille Angelica voce testante, quemadmodum ire visus est in cœlum.id est,in eadem carnis forma atque substantia,cui profectò immortalitatem dedit,naturam nõ abstulit. Secundum hanc formam non est putandus vbique diffusus: cauendum est enim,ne ita diuinitatem asseramus hominis,vt veritatem corporis auferamus. Non est autem consequens,vt quod est in Deo,ita sit vbique vt Deus.* Hæc ille:nec alia dicit de corpore Christi in particulari.

Hæc autem directe pugnant cum sententia Vbiquistarum Lutheranorum,qui per vnionem hypostaticam, ita Christi corpus vbiq; diffusum esse volunt, vt nusquam seruet figuram, formam, & situm humano corpori conuenientem: quod est (vt Augustinus dicit) destruere naturam humanam Christi. At nos fatemur Christi corpus non esse vbique diffusum; & vbicunque est, habere suam formam,& figuram humanam,& partium situm, ac dispositionem;quamuis hæc figura, forma, dispositio partium in cœlo conspiciatur, vbi locum repleti in Sacramento autem sit quidem, sed non repleat locum, nec videri à nobis possit: quemadmodum etiam vt suprà diximus, non caruit figura, & forma Christus, cùm se non semel inuisibilẽ fecit; neque carne,& ossibus caruit,quãdo super aquas ambulauit,& per clausas portas intrauit.

Iam verò de corpore generatim duo dicit Augustinus. PRIMO corpora magnitudinem habentia extensa esse, & habere certum ordinem partium, & proinde non posse fieri vt tanta sit magnitudo vnius partis, quanta totius;vel tanta in paruo corpore, quãta in magno: cuius contrarium videmus non solùm in rebus spiritualibus, sed etiam in qualitatibus corporalibus. Nam eadem anima, & tota potest esse in parte corporis,& in toto corpore;& similiter in paruo corpore,& in magno; & potest fieri, vt tantus sit candor, vel calor in parte corporis, quantus in toto,immò etiam vt maior sit candor, vel calor in paruo corpore, quàm in magno.

Quæ omnia verissima sunt, & nihil pugnant cum sententia nostra de Eucharistia; quia solùm requirit Augustinus,vt omne verũ corpus sit extensum in se, non autem,vt necessariò coextendatur loco. Quòd si in verbis Augustini primo loco allegatis ab hæreticis, fit mentio loci, id fit, quia à posteriori probat Augustinus corpus in se extensum esse ex eo, quod occupat certũ spatium loci,sed non inde sequitur nõ posse extensum esse in se,nisi occupet locum. Ac per hæc explicata manent prima verba Augustini suprà

Universidad de Deusto
Biblioteca

citata: *Non potuit obtinere quantitas, &c.*

Secvndo, Augustinus dicit corpora ita esse in loco, vt pendeant à loco, cùm è contrario Deus ita sit in loco, vt non pendeat à loco, sed potius locus pendeat à Deo. Sed hoc dictum intelligendum est de corporibus, quæ sunt infra cœlum, & quatenus naturaliter existunt: nam alioqui falsum esset. Siquidem, vt sæpe diximus, vltimum cœlum nõ est in spatio, vel loco aliquo, sed est in seipso, & in Deo: & sicut vltimum cœlum non eget vllo spatio, in quo sit, ita posset sine dubio Deus conseruare alia corpora sine spatio, tametsi naturaliter egeant spatio.

Neque mirum, aut durum videri debet, dictum Augustini non esse verum absolutè, sed solùm cum duabus illis limitationibus: id enim abunde sufficit proposito ipsius; solùm enim docere volebat, Deum ita esse in loco, vt non pendeat à loco. Vt autem ostẽderet, quid sit esse in loco, & non pendere à loco, explicuit per contrarium, quod est nobis notius, id est, per exempla corporum, quæ ita sunt in loco, vt pendeant à loco: ad huius autem exempli veritatem, satis est, si quædam corpora non possint naturaliter existere nisi in loco sint. Atque hinc explicata manent illa alia verba: *Spatia locorũ tolle corporibus, &c.*

Altera obiectio Philosophica est: nituntur enim ostendere destrui essentiam quãtitatis, si alicubi ponatur, & tamen non occupet locum. Sic enim Calvinus argumentatur lib. 4. Institut. cap. 17 §. 29. *Hæc est (inquit) propria corporis veritas, vt spatio contineatur, vt suis dimensionibus constet, vt suam faciem habeat: faceßat igitur illudum illud commentum, quod tam mentes hominum, quàm Christum pani affigit.* Secvndo Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 74. probat quædam esse ita intrinseca rei, vt licet sint posteriora, tamen separari nequeant vllo modo: *Nam facultas intelligendi est posterior ipsa hominis essentia, cum illa qualitas, ista substantia sit, & tamen non potest separari ab homine facultas intelligẽdi, neque enim homo esset, si ratione careat. Similiter quantitas est posterior corporara substantia, & tamen separari nequeunt, sine interitu substantiæ. Sed occupare locum, est quædam intrinseca proprietas quantitatis; ergo separari non potest à quantitate licet posterior sit.* Tertio idem ibidem argumentatur: *Non potest separari quaternarius à modo quaternarij, ita vt existat per modum vnitatis; ergo nec poterit linea, aut alia quantitas cõtinua separari à modo suo, ita vt existat nõ extensè, sed indiuisibiliter.* Huc pertinet aliorũ etiam argumentũ, quod sit Qvartvm: *Non potest substantia existere nisi substãtialiter; ergo nec quãtitas nisi quãtitatiuè.* & aliud quod sit, Qvintvm: *Non potest vllo modo spiritus indiuisibilis existere, per modũ corporis diuisibiliter & extensè; ergo nec potest corpus diuisibile existere vllo modo per modum spiritus indiuisibiliter.* Sextvm: *Videtur implicare contradictionem, vt corpus trium cubitorum contineatur sub dimensionibus frustuli panis vnius digiti: nam si ita fiat, erit idem corpus maius, & minus; & proinde maius, & non maius respectu eiusdem.* Septimvm: *Si corpus Domini suam habet in Eucharistia figuram, & partium distinctionem, & ordinem; ergo distant pedes magis quàm pectus à capite. At distantia maior, & minor sine relatione ad locum intelligi nequit: illa enim magis distant inter se, inter quæ maius interuallum interiectum est.* Octavvm: *De essentia quantitatis est habere partem extra partem; ergo vbi est vna pars non est alia: non igitur tota quantitas corporis Domini in eadem hostia particula esse potest.*

Sed hæc omnia solui possunt ex fundamentis iactis cap. 5. Ad Primvm igitur Calvini argumentum, Respondeo illum admiscuisse vera falsis, vt aliquid dicere videretur. Nam quod ait ad corporis veritatem requiri, vt suas dimensiones, & suam faciem habeat, verum est: neque nos dicimus, Christi corpus in Eucharistia dimensionibus, aut facie carere. Quod verò addit, requiri etiam, vt spatio contineatur: falsum est, vt supra ostendimus. Et sanè si ex tota hac aula, in qua nunc sumus, Deus totum aërem auferret, nec alium ingredi pateretur, nos omnes retineremus dimensiones nostras, & facies, & tamen nec spacio contineremur, nec vllus alterius faciem videret.

Ad Secvndvm Petri Martyris dici posset In primis illa non esse similia, quæ ipse vt similia adducit. Nam replere locum est actus quidam, non potentia; at facultas intelligendi est potentia, non actus: & magis absurdum est, tem carere potentia, quàm actione. Vnde nos qui dicimus quantitatem aliquando diuino miraculo non replere locum: tamen simul dicimus, illam ex se aptam esse replere locum, & repleturam, si suæ naturæ relinquatur.

Deinde etiam respondeo facultatem intelligendi per diuinam potentiam tolli posse, nec tamen inde sequi, vt homo desinat esse homo, sed tantùm, vt desinat exercere, quæ hominis sunt, quia instrumentis actionum humanarum careat: quemadmodum infantes, ac moriones homines sunt, quia rationabilem animum possident, licet non minus careant vsu intelligendi, quàm si facultatem illam penitus non haberent. Quod idem dico de substantia, & quantitate; licet enim naturaliter seiungi nequeãt, tamen nullam inuolnit contradictionem, vt vnum sine altero sit.

At Tertivm eiusdem respondeo quaternarium non posse separari à modo quaternarij essentiali, sed posse ab accidentario, id est, non potest fieri vt quaternarius redigatur ad essentiam vnitatis, ita vt quatuor homines sint vnus homo: sed potest fieri, vt redigatur ad locum vnitatis, ita vt quatuor homines occupent locum vnius hominis. Et eodem modo nõ potest linea, vel corpus separari à modo suo essentiali, ita vt fiat in se indiuisibile, sed potest tamen separari à modo accidentario, ita vt non occupet locum diuisibilem.

Ad Qvartvm de substantia, quæ non videtur posse existere, nisi substantialiter, respondeo eodẽ modo, substantiam non posse separari à modo suo essentiali, quod fieret, si inhæreret in subiecto more accidentium: tamen posse separari à modo suo intrinseco, & proprio, sed non essentiali, qui est per se existere. Nam substantia humanitatis Christi, ab isto modo separata est, cùm existat in verbo, & non habeat propriam subsistentiam: sic igitur, & quantitas non potest existere nisi quantitatiuè, quantum ad essentialem modum, quia non potest existere sine extensione, & partium distinctione in se; tamen benè potest existere non quantitatiuè in ordine ad locum, vt sæpe diximus.

Ad Qvintvm de spiritu & corpore, Respondeo, ex eodem principio colligi posse, cur non possit spiritus extendi in loco, & possit corpus non extendi. Nam extendi in loco est effectus formalis extensionis in se: ideò enim potest aliquid extendi in loco, quia in se est extensum; non è contrario. Potest autem caussa formalis ab effectu separari, non contrà effectus à caussa; quia caussa prior est effectus posterior. Hinc igitur potest corpus in se extensum non extendi in loco, quia per hoc separatur tantũ caussa ab effectu

ab effectu: non autem potest spiritus in se indiuisibilis extendi in loco, quia per hoc poneretur effectus formalis sine caussa, & posterius sine priore; quod fieri nequit.

Ad Sextvm respondeo, si consideremus dimensiones corporis Christi seorsim, & dimensiones hostiæ consecratæ, maiores multò esse illas, quàm istas: tamen si consideremus easdem corporis Domini dimensiones, vt sub specie panis ineffabiliter continentur, non esse maiores nec minores, quia non commensurantur illæ istis, sed existunt sine ordine ad locum, eo modo fere, quo anima est in corpore, quæ nec minor, nec maior corpore dici potest.

Ad Septimvm respondeo distantiam, quæ est inter membra corporis, quatenus in se extensum est, non esse distantiam localem, sed alterius cuiusdam generis: dicuntur enim ea distare, inter se quæ non sunt immediate coniuncta: & ea magis distare, inter quæ plura sunt interiecta, non interualla, sed membra. Quod perspicuè cernitur in corpore humano, quod supra cœlum collocatũ esse cogitare possemus: in eo siquidem distarent pedes à capite, non per spatium locale, quod ibi nullum est, sed per interiectionem pectoris, aliorúmque membrorum.

Ad Octavvm, quod omnium videtur esse difficillimum ob ingenij humani imbecillitatem, respondeo, corpus quantum habere partem extra partem, si illud (extra) dicat habitudinem ad subiectum, non autem si dicat habitudinem ad locum. Et similiter cum in argumento colligunt: Ergo vbi est vna pars, non est alia: dico rectè colligi, si illud (vbi) dicat situm internum partium in subiecto, non autem si dicat situm in loco: & hoc modo intelligitur quod ait Philosophus in prædicamento quantitatis, quandam speciem quantitatis constare ex partibus habentibus positionem: loquitur enim de positione in toto, siue subiecto, non de positione in loco.

Sed contra solutionem quidam acutè instant, Corpus quantum habet partem extra partem in ordine ad totum seu subiectum: ergo & in ordine ad locum: probatur consequẽtia. Nam pars corporis coexistit certæ parti loci: vel ergo eidem parti loci coexistit alia pars corporis, vel non; si non, ergo etiam in loco habet corpus illud partem extra partem, & proinde non est totum in qualiber parte: si coexistit, ergo etiam inter se partes corporis coexistunt. At hoc fieri nequit, cum inter se distent, & vna sit extra aliam, vt dictum est.

Respondeo; Nego primam illam consequentiam. Ergo & in ordine ad locum habet partem extra partem. Ad probationem dico duas partes corporis, coexistere eidem parti loci. Cum infertur; Ergo coexistunt etiam inter se; dico coexistere etiã inter se in loco, non tamen in subiecto; cuius ratio est sæpe reddita, quia videlicet extensio, & distinctio partium in subiecto non impeditur, nec impediri potest, cum sit essentialis: extensio, & distinctio quoad locum impediri possit, & reipsa impediatur à Deo, cum corpus Domini in Sacramento manet. Sed de his satis.

CAPVT OCTAVVM.

Ostenditur Deum voluisse, & fecisse, vt reipsa corpus Domini in Eucharistia præsens adesset.

Demonstravimvs hactenus non esse impossibile Deo corpus Domini in Eucharistiæ Sacramento verè ac realiter constituere: sequitur vt videamus, an voluerit id facere. Et Sacramentarij quidem vno ore Deum noluisse dicunt, quidquid tandem de potentia sit: id verò non aliter probant, nisi quia non videtur id neque vtile, neque decens. At nos habemus omissis etiam Scripturis, & Patribus, testimonia credibilia nimis, & ad quæ nihil omnino responderi possit ab iis, qui Christianæ fidei nomen dederunt.

Ac Primvm quidem argumentum sumitur à natura, & cõditione hæresis. Illa enim tam aptè quadrat in opinionem Sacramentariorum, vt nulla sit in mundo hæresis, si illa non est hæresis. Quòd si illa est hæresis, contraria erit veritas fidei, proinde veritas à Deo reuelata: atque ita constabit Deum hoc voluisse, & fecisse.

Conditio primaria hæresis est novitas doctrinæ vt veritatis Catholicæ antiquitas. Portò novitas his cõiecturis conuincitur, si notari possint auctor, locus, tempus, si incipiat cum paucis sectatoribus, si cum admiratione, & perturbatione fidelium appareat: & si ei contradicatur, ad iudicium & examen adducatur, & tandem à Concilio Episcoporum, & consequenter à populis fidelibus condemnetur. Id enim in omnibus hæresibus grauioribus inuenitur, vt in Ariana, Nestoriana, Eutychiana, Pelagiana, & similibus.

Iam sententia Sacramentariorum habet auctorem suum certum, Berengarium Turonensem natione, & Andegauensem Archidiaconum. Id patet ex Paschasio, in libro de verbis Institut. Sacramenti, affirmat suo tempore non defuisse aliquos, qui quæstiones mouerent de veritate corpotis Domini in Eucharistia (fuerant enim Ioannes Scotus, & Bertramus) tamen nullum fuisse, qui apertè negaret: *Et ideo*, inquit, *quamuis ex hoc quidam de ignorantia errent, nemo tamen est adhuc in aperto, qui hoc ita esse contradicat, quod totus orbis credit, & confitetur.* Hæc ille. Itaque tempore Paschasij adhuc nullus fuerat, qui apertè profiteri ausus esset non esse verè, & realiter Christi corpus in Eucharistia. Post Paschasij autem tempora nullus fuit ante Berengarium, qui aperte vel obscurè de hac re scripserit; sed ipse primus se doctorem noui dogmatis venditare ausus est. Quare Adelmannus Episcopus Brixinensis, & Hugo Episcopus Lingonensis in epistolis ad Berengarium, ad eum scribunt tanquam primum assertorem eius hæresis, & seriò monent, ne Ecclesiam perturbet, & vt meminerit, quem exitum habuerint Hæretiarchæ, qui ante eum fuerunt. Denique Gvitmvndvs libro 3. non procul à fine: *Notissimum*, inquit, *est hoc tempore, priusquam Berengarius insaniisset, huiusmodi vesanias nusquam fuisse.* Itaque auctor notissimus est.

Tempus æquè notum; quippe ab Historicis, & Chronologis, aliisque scriptoribus eorum temporum annotatum. Scribit Sigebertus in Chronico, anno M. L I. cœpisse Berengarium nouo suo dogmate Gallias perturbare; quod idem indicant Lantfrancus, & Guitmundus, & alij, inter quos præcipuè legendus est Gulielmus Bibliothecarius Malmes Beriensis lib. 3. de gestis Anglorum, qui illo ipso tempore floruit.

Locus item notissimus; nam in Gallia cœpit suam hæresim prædicare, vt omnes citati auctores scribunt.

Paucitas sectatorum initio describitur à Guitmundo lib. 1. vbi dicit Berengarium cœpisse audiri à pauperibus scholaribus quibusdam, quos ille dati stipe ad se alliciebat. Admiratio, & perturbatio Ecclesiæ, quæ est euidens iudicium nouitatis, describitur ab iisdem auctoribus, & præsertim ab Adelmanno in epist. ad Berengarium, & à Lantfranco in itio libri contra Be-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rengarium, vbi dicit lectâ fuisse in Cõcilio Romano sub Leone IX. epistol. Berengarij à se; in qua epistola cum scriptum esset, panem & vinum Eucharistiæ esse tantummodo Sacramentum, omnes Episcopos miratos esse, quòd illa verba aduersarentur vsitatissimæ fidei Catholicæ Ecclesiæ.

Denique contradictio, examen, iudicium, & condemnatio habentur ibidem. Sic enim scribit Lantfrancus: *Tempore S. Leonis Papæ delata est hæresis tua ad Apostolicam sedem. Qui cum Synodo præsideret, ac resideret, secum nõ parua multitudo Episcoporum, Abbatum, diuersique ordinis à diuersis regionibus religiosarum personarum, iussum est in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore, & sanguine Domini literas transmisisti.* Et infrà: *Intellecto, quod communi de Eucharistia fidei aduersa sentires, promulgata est in te damnationis sententia, priuans te communione sanctæ Ecclesiæ, quam tu priuare sancta eius communione satagebas.* Hæc ille.

Videmus igitur omnia signa nouitatis in opinione Berengarij reperiri: quorum ne vnum quidem in sententia nostra reperitur. Neque enim hactenus vllus hæreticorum dicere potuit, quis auctor fuerit nostræ sententiæ: vnde etiam Berengarius vocabat eam sententiam vulgi, vt ibidem Lantfrãcus testatur. Neque tempus, aut locum, aut pauciratem primorum sectatorum, aut admirationem populorum, aut denique vllum publicum iudicium cõtra eam proferre vnquam potuerunt aduersarij.

Et sanè non esse inuentum Papistarum (vt aduersarij nos vocant) sententiam nostram de Eucharistia, sed rem antiquissimam, patet euidenter ex consensu Græcorum. Græci enim à Romanis Pontificibus à lõgissimo tempore dessidere cœperunt: & proinde eorum noua dogmata non facilè recepissent; & tamen in hac re nunquam à Latinis dissenserunt, neque hoc tempore dissentiunt, vt ex censura Orientalium ad Confessionem Lutheranorum paret. Confirmatur hoc totum argumentum à facilitate sententiæ aduersariorum, & difficultate nostræ sententiæ. Nam cum sententia aduersariorum sit facillima, & humanis sensibus accommodata, facilè potuisset occultè irrepere, & à plurimis continuo admitti, ita vt laterent signa illa nouitatis. At sententia nostra, quæ difficillima est, & repugnat sensibus, ac superat rationem, non potuit occultè irrepere, nec potuit facilè tantæ multitudini persuaderi. Cum ergo videamus in sententia nostra nulla apparere signa nouitatis, quæ tamen non potuit vllo modo occultè subintrare: & cõtrà inueniamus omnia signa nouitatis in sententia aduersariorum, quæ tamen facilè potuisset occultè insinuari: euidenter sanè ostenditur nostram esse antiquissimam, & proinde veram: contrariam verò nouam, & proinde falsam, & hæreticam.

Alterum argumentum veritatis fidei nostræ, est consensus Ecclesiæ. Nam habemus consensum Ecclesiæ totius Latinæ, Græcæ, Barbaræ. Scribit enim Paschasius in libro de Institut. Sacramenti, vbi explicat verba Domini: *Hoc est corpus meum*: nullum omnino fuisse, qui se Christianum diceret, qui negare auderet carnem Domini verè esse in Eucharistia. Lantfrancus autem de suo tempore sic scribit in extremo libro contra Berengarium: *Interroga vniuersos, qui Latinæ linguæ, nostrarumue literarum notitiam perceperunt: interroga Græcos, Armenios, seu cuiuslibet nationis quosque Christianos, vno ore hanc fidem se testabuntur habere.* Nostro autem tempore tantus consensus erat in nostro orbe terrarum, antequam Carolstadius, & Zvvinglius apparere cœpissent, vt Zvvinglius scribat in commentario de vera, & falsa religione cap. de Eucharistia, se valde occultè initiò egisse, & cum paucis amicis contulisse negotium istud noui dogmatis proponendi: metuebat enim, ne omnes offenderet, cum nullum omnino sciret esse eius sententiæ, quam ipse inuehere in Ecclesiam cogitabat.

Hoc igitur consensu posito, necessariò sequitur, vt vel nostra sit vera fides de Eucharistia: vel nunquam fuerit Ecclesia in mundo, vel fuerit: sed perierit, vel manserit in solis Berengarianis; vel simul maneant Ecclesia Dei, & summum ac publicum sacrilegium, summáque & publica idololatria. At Ecclesiam nunquam fuisse in mundo, pugnat cum Scripturis, & cum Symbolo, & à nullo vnquam vel hæreticissimo id fuit assertum. Ecclesiam fuisse, sed periisse omnino, pugnat cum apertissimis promissionibus Dei. Lucæ 1. *Regni eius non erit finis.* Matth. 16. *Portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* Matthæi cap. vltimo. *Et ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.* Mansisse in solis Berengarianis dici non potest, quia tunc, ante Berengarium non fuisset. Nam saltem per annos ducentos ante Berengarium constat ex testimonio Paschasij, & omnibus historiis, totam Ecclesiam credidisse id, quod nos credimus. Deinde Berengariani paucissimi fuerunt, & vix alibi, quàm in Gallia, & breui tempore ad nihilum redacti. Et licet post annos circiter CCC. à Ioanne VViclefo, renouata fuerit hæresis Berengariana, tamen extra Angliam, & Bohemiam pedem non posuit; & in illis etiam locis, ita extincta fuit, vt annis circiter centum ante Zvvinglium nusquam fuerit. At Ecclesia semper viuit, semper conspicua est, nec potest (vt ista hæresis fecit) modo interire, modò renasci, nisi falsæ sint promissiones suprà citatæ. Denique Ecclesiam esse, & simul in summo errore, sacrilegio, & idololatria versari, nullo modò fieri potest: nã alioqui nulli hæretici essent extra Ecclesiam, & falsò Paulus diceret 1. Tim. 3. Ecclesiam esse columnam, & firmamẽtum veritatis.

Videtur Petrus Martyr in sua precatione ad Deum, qua concludit librum suum contra Stephanum Gardinerum, existimasse Ecclesiam veram esse posse, vbi hæresis, & idololatria regnent: sed ita aduersus eum pugnat illa ipsius precatio, vt mirum sit ipsum etiam non id animaduertisse. Sic enim alloquitur Christum: *Si desperata, inquit, est plaga, neq; veritati tuæ in tua Ecclesia amplius futurus est publicus, & apertus locus, ad exercendum iudicium quamprimum venito.* Hæc ille; qua quidem precatione nullam vnquam stultiorem legi. Nam si per veritatem intelligit sententiam Zvvinglij, quam in toto eo libro asserere conatus est; fateri cogitur apud nos esse veram Ecclesiam Christi, & proinde se esse extra Ecclesiam: nostra enim Ecclesia est, in qua non permittitur locus sententiæ Zvvinglij. Si verò suum cœtum vocat Ecclesiam Christi; tum fateri cogitur, sententiam nostram de Eucharistia esse veritatem Dei: nam sententia nostra est, cui non datur locus in cœtu Zvvinglianorum. Quare quocunque se vertat, suo se gladio ferit: vt omittam, nimiam esse stupiditatem, dicere in Ecclesia Dei non dari locum veritati Dei. Vbi enim erit veritas Dei, si in Ecclesia Dei non est? Sed iusto iudicio Dei, qui Ecclesiam Dei perdiderunt, iam nec qualis illa sit videre possunt.

Tertium argumentum sumi potest à diligentia, quam Ecclesia adhibuit in præsenti controuersia examinanda, & à constantia in veritate retinenda. Si enim Ecclesia quæstionem discutere noluisset, aut leuiter

leuiter discussisset: possent hæretici aliquem colorem obtendere, cum dicunt Ecclesiam in errore versari. At nulla vnquam quæstio sæpius, ac diligentius examinata est.

Primum discussa fuit in Concilio Romano sub Leone IX. & damnata hæresis Berengarij. Secundo in Vercellensi, eodem Leone præsente, ac præsidente, eadem quæstio discussa & eodem modo explicata: quo etiam Berengarius vocatus est, & cum accedere noluisset, cum eius confœderatis, qui se Berengarij legatos nominabant, disputatum est. Tertio mortuo sancto Leone, iterum in Concilio Turonensi præsidentibus legatis Victoris Papæ, qui Leoni successerat, cum ipso Berengario acerrimè disputatum, eóque conuicto & hæresim abiurante, eadem fides confirmata est. Quarto cum Berengarius ad vomitum rediisset, iterum Romæ in generali Concilio Nicolao II. præsidente, & Berẽgario præsente, eadem quæstio proposita, & discussa diligentissimè fuit, & tum secundo Berengarius abiurauit, & librum ipse suum coram omnibus cremauit. Atque horum quatuor Conciliorum meminit Lantfrancus in libro contra Berengarium, qui omnibus interfuit. Quinto cum Berengarius iterum secunda abiuratione eõtempta, ad suam hæresim rediisset, coactum est quintum Concilium Romæ à Gregorio Papa VII. & tursus quæstio discussa diligenter, & hæresis damnata fuit: vbi etiam Berengarius tertiò abiurauit: neque amplius defecit. Huius Concilij non meminerunt Lantfrancus, & Guitmundus, quia nondum celebratum erat, cum illi scriberent: sed meminit Thomas VValden. tomo 2. de Sacramentis, cap. 43. Sexto in Concilio amplissimo totius orbis sub Innocentio III. Romæ celebrato, iterum eadem hæresis damnata est. Septimo eadem veritas explicata est in Concilio generali Viennensi, anno Domini M. CCC. XI. Vnde extat Clementina vnica de reliq. & vener. Sanctorum. Octavo idem est factum in Concilio generali Romano sub Ioanne XXIII. anno Domini M. C D. XIII. vt testatur Ioannes Cochlæus libr. 1. historiæ Hussitarum. Nono idipsum actum est in Concilio Constantiensi propter hæresim eandem à Ioanne VViclefo renouatam. Decimo in Cõcilio Tridentino nostris diebus propter Zvvinglianos, & Caluinistas: vt omittam Concilium Florentinum, & plurima alia, in quibus obiter idem est definitum.

Quæ cũ ita sint, quis poterit sibi persuadere, Deum permissurum fuisse, vt Ecclesia in hac re erraret? Quid enim facere debuit, & non fecit? congregauit homines doctos, rem excussit, Deum inuocauit, idque non semel, nec bis, sed sæpius. Quod si dubitare possumus an hac in re errauerit Ecclesia, de omnibus aliis definitionibus contra varias hæreses dubitare poterimus: immò etiam, an Deus sit, siue an res nostras curet, dubitare poterimus; quid enim curat, si ista non curat?

Huic accedit quòd Ecclesia Catholica semper in eadem sententia mansit, neque deterrita est ob argumenta varia, & difficilia, quæ vel Berengariani, vel postea VViclefistæ, vel Zvvinglianiexcogitauerunt: in omnibus enim citatis Conciliis eadem sententia inuenitur. Contrà verò aduersarij, nec vlla Cõcilia Episcoporum habuerũt, nec inter se vnquam conuenerunt. Scribunt enim Guitmundus libr. 1. & Algerus in Prologo librorum de corpore, & sanguine Domini, statim in ipso initio Berengarianæ hæreseos octo esse sex diuersas opiniones, ac sectas, quas ipsi enumerant. Nostro autem tempore (vt suprà diximus) multò plures existunt, præsertim si coniungamus errores Lutheranorum cum erroribus Zvvinglianorum.

Quartum argumentum sumi potest à patronis sententiæ nostræ. Nam sententia nostra ab eo tempore, quo propter Berengarium clarissimè explicata est, id est, ab anno Domini M. LI. patronos habuit plurimos viros tam claros vitæ sanctitate, & miraculis, vt etiam ab hæreticis huius temporis sancti habeantur, & nominentur. In hoc numero sunt S. Anselmus, S. Bernardus, S. Malachias, S. Dominicus, S. Franciscus, S. Antonius de Padua, S. Petrus Martyr, S. Thomas, S. Bonauentura, S. Nicolaus Tolentinas, S. Ludouicus Rex, S. Bernardinus, S. Vincentius, S. Antonius, S. Franciscus Paulanus, & alij plures. Isti verè sancti, & amici Dei fuerunt, & cum Christo nunc in cœlis regnant: nam præter commune Ecclesiæ testimonium, omnes miraculis claruerunt, & aliqui eorum pluribus, & certioribus, quàm vlli fere veterum; vt Bernardus, cuius miracula præ multitudine numerari non possunt, vt Vincentius, in cuius canonizatione dicuntur certis testibus probata plusquam octingenta miracula; vt Franciscus, cuius etiam propè innumerabilia, & maxima narrantur à S. Bonauentura. Sunt autem hæc miracula certiora, quàm veterum Sanctorum, quia Ecclesia his posterioribus seculis non solere ferre in numerum Sanctorum aliquos, nisi miracula certissimis testibus comprobentur, quod olim non fiebat. Et denique aliquos horum, vt Bernardum, Franciscum, Dominicum sanctos esse fatentur etiam aduersarij. Lutherus in libro de captiu. Babyl. cap. de Eucharistia, Thomam Aquinatem vocat sanctum. & cap. de Baptismo, sanctos vocat Bernardum, Dominicum, & Franciscum. Philippus Melanchthon in Apologia Confess. articul. 4. & 5. & 27. sanctos vocat Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciscum. Et Petrus Martyr in comment. 3. cap. 1. ad Corinth. in illud: *Dies enim Domini declarabit*, saluatos affirmat eosdem. Caluinus in Institut. cap. 10. §. 17. Bernardum pium scriptorem vocat. Hos autem in nostra sententia de Eucharistia fuisse, cum ex libris eorum constat, tum ex eo, quod omnes Romanis Pontificibus adhæserunt: tum denique quia Romana Ecclesia nunquam eos in sanctorum catalogum retulisset, si in tanta re ab illa dissensissent.

Aphæc extra controuersiam est, sanctos, & amicos Dei esse non posse, qui vera fide careant; cum sine fide impossibile sit placere Deo, Hebr. 11. & cum iustus ex fide viuat, Hebr. 10. Et denique non est vllo modo credibile, Deum, qui sanctis istis dedit spiritum Prophetiæ, & reuelauit plurima etiam non necessaria, tanquam amicis, noluisse saltem alicui eorum reuelare veritatem huius rei tam necessariam.

Neque potest dici sanctos istos excusari posse, licet errauerint, quòd in re parui momenti, aut in re nondum explicata, & definita, aut certè non pertinaciter, sed simpliciter, & ex ignorantia lapsi fuerint. Nã in primis res grauissima est, & in qua vel summa pietas, & religio, vel summa impietas, idololatria, & sacrilegium cõtinentur. Deinde res tractata, discussa, & definita iam erat in multis Conciliis, vt diximus, & inter hæreticos iam numerabantur, qui aliter sentiebant. Denique ipsi homines sancti non simpliciter hoc asseruerunt, sed ferè omnes contra hæreticos propugnarunt; vel libris, vel concionibus, vel etiam disputationibus cum hæreticis habitis. Quare necesse est omnino aut veram esse sententiam nostram, aut homi

Universidad de Deusto
Biblioteca

homines illos hæreticos, & inimicos Dei fuisse: neque aduersarij nostri vnquam inter se conciliabunt ita duo, viros illos sanctos fuisse, & in errore grauissimo versatos, atque ideo idololatras, & sacrilegos tota vita sua fuisse.

QVINTVM argumentum sumitur ab auctoribus, & patronis contrariæ sententiæ: tales enim fuerunt, vt nullo modo probabile sit, Deum per tales homines Ecclesiam suam corrigere, vel reformare voluisse. Etsi enim Deus eligere solet aliquando homines simplices, ignobiles, imperitos, vt per eos magnalia sua operetur; tamen ipse eos instruit diuina sapientia, charitate, dono miraculorum, & similibus ornamentis, vt homines cæteri tutò credere possint illos à Deo missos. Tales fuerunt Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Institutores Ordinum religiosorum, & alij similes.

Inspiciamus nunc qualis fuerit Berengarius, quem parentem suum agnoscit Caluinus, in vltima admonitione ad VVestphalum, vbi dicit se non ægrè ferrè, quod sententiam suam olim in Berengario damnauerit Nicolaus Papa in Concilio Romano, & Gregorius VII. in Concilio Vercellensi, sed contrà potius suspectam sibi futuram fuisse, si Romani Pontifices illam approbassent.

Iste igitur Berengarius multis modis insignis fuit. PRIMO præuisus fuit diuinitus. Nam vt scribit Gulielmus Bibliothecarius in lib. 3. de gestis Anglorum, S. Fulbertus Episcopus Carnotensis in extremis agés, cum inter alios, qui illi morienti aderant, Berengarium tunc adolescentem, & nondum Hæresiarcham vidisset, iussit eum expelli, protestatus videre se immanem Dæmonem prope illum, qui etiam blando anhelitu multos ad eum allicere videbatur. Quæ sanè visio apertè significauit Berengarium opera Diaboli plurimos per nouam hæresim seducturum. In quo Berengarius æqualis Ario dici potest; nam Arij futuram hæresim S. Antonio Deus præmonstrauit, vt in eius vita testis est Athanasius. Solet enim Deus grauissima mala vt iustissimo iudicio suo interdum permittere, ita etiam ex magna sua misericordia præsignificare, vt homines sibi caueant, & minus inde lædantur.

SECVNDO excellit Berengarius in periuriis, & inconstantia. Nam (vt suprà diximus) ter diuersis temporibus hæresim abiurauit, ac proinde bis periurus fuit: ideo enim ter abiurare coactus est, quia post primam abiurationem bis periurus fuit, cum in hæresim relapsus esset: tandem tamen Catholicus obiit, vt idem Gulielmus ibidem refert.

Fuit PRÆTEREA Berengarius, (vt patet ex 1. libro Guitmundi, qui eius vitam breuiter describit) supra modum superbus, & arrogans, & ex ipsa superbia occasionem accepit noui dogmatis promulgandi. Nam prima illi controuersia cum Lantfranco fuit de rebus ad Dialecticam pertinentibus: sed cùm ab eo superari, & ab auditoribus quotidie magis ac magis deseri se videret, ignominiam illam non ferens, Dialectica omissa ad Theologiam se trāstulit; & quia malebat (vt ait Guitmundus) cum aliqua hominum admiratione esse hereticus, quàm in oculis Dei occultè Catholicus viuere, ea diligentissimè sectabatur, quæ noua & inaudita ceteris essent. Inde ergo initium hæresis.

ACCEDIT ad hæc, quod præter hanc sententiam de Eucharistia, duas alias promulgauit, quas ne ipse quidem Caluinus negaret hæreses esse. Docuit enim, vt ibidem Guitmundus testatur, legitima Matrimonia destrui posse, ac licere omnibus fœminis vti, & non esse infantes baptizandos; quæ duo in Anabaptistis huius temporis, Caluinus, & Lutherus damnant. Quis igitur credat voluisse Deum per hominem ita erroneum, aduersariorum etiam iudicio, atque adeò manifestè hæreticum, Ecclesiam illustrare & reformare?

De sectatoribus Berengarij scribit ibidem Guitmundus, homines sceleratos ad eum concurrere solitos, qui lætabantur se magno metu liberatos, cum intelligerent Eucharistiam non esse rem tam diuinam, vt propter eius perceptionem à sceleribus, & flagitiis se continere deberent.

Iam de VVicleso, de Carolstadio, Zvvinglio, Caluino, Petro Martyre, & aliis huius hæresis patronis, nimis longum esset, quales fuerint, explicare. Illud constat, neminem ipsorum vllum vnquam miraculum edere, aut signum vllum sui Apostolatus ostendere potuisse.

POSTREMVM argumentum sumitur à miraculis, quæ in confirmatione huius veritatis facta sunt; qualia hæretici pro suo errore, neque à Deo, neque à Dæmone extorquere potuerunt. Nam nec Deus testis mendacij esse potest, nec permisit hactenus hæreticis, vt saltem opera Diaboli, si non vera, saltem apparentia miracula facerent. Multa referuntur miracula circa Sacramentum Eucharistiæ à Ioanne Garetio in libro de vera præsentia corporis Domini, & à Tilmanno Brendebachio toto lib. 1. sacrarum collationum. Septem mihi videntur ad rem nostram maximè facere.

PRIMVM est in vita B. Gregorij à Paulo Diacono scripta, & in libro 2. cap. 41. vitæ eiusdem Gregorij per Ioānem Diaconum scriptæ. Summa historiæ hæc est, cum S. Gregorius Eucharistiam populo distribueret venit ad mulierem, quæ fortè panem, qui in altari fuerat consecrandus, suis manibus fecerat. Cum ergo illi S. Gregorius diceret: *Corpus Domini nostri* IESV CHRISTI *custodiat animam tuam*: illa Diabolo tentante subrisit, & Pontifex manum retraxit, & particulam in altari reposuit. Deinde completis solenniis interrogauit mulierem coram populo, cur in tā tremenda actione risisset. Illa diu mussitans tandem respondit recognouisse se panem, quem suis manibus fecerat, atque inde credere non potuisse corpus Domini reuera esse. Tum S. Gregorius à Deo petit, & impetrauit, vt etiam specie externa panis in carnem mutaretur: quo facto, tam illam ad fidem reduxit, quàm totum populum confirmauit.

ALTERVM miraculum exstat apud Paschasium in libro de corpore Domini, cap. 14. vbi refert Presbyterum quendam valde pium & sanctum, 'optasse aliquando videre corporalibus oculis speciem eius, quem certa fide credebat sub speciebus panis, & vini latere: & tandem quod petebat obtinuisse, ac vidisse Christi corpus in forma humana, sed puerili, quod etiam ipse petierat. Vt enim eo loco idem Paschasius refert, duplici de caussa Deus hæc miracula facere solet, vel ad dubitantes in fide confirmandos, vel ad consolandos eos à quibus ardenter amatur.

TERTIVM est S. Malachiæ, quod refert Bernardus in eius vita. Cùm enim Clericus quidam aliquando dicere præsumpsisset, in Eucharistia solum esse Sacramentum, non corporis veritatem, S. Malachias secretò, ac sæpe eum conuenit, & admonuit: non resipiscentem adducit in conuentum Clericorum, ibique data facultate pro suo errore dicendi, cum illo disseruit, eúmque apertissimè confutauit. Nondum ad

ad mentem redire volentem, coram omni populo publicè arguit, hæreticúmque denunciat, & cum aliis Episcopis, qui fortè aderant, anathemate ferit. Sed cum adhuc ille furens diceret, omnes fauere homini, se autem solum non accipere personas, nec deserere veritatem, S. Malachias dixit: *Dominus faciat te veritatem fateri, vel ex necessitate.* cui ille respondit, *Amen.* Sed ecce die eodem corripitur grauissimo ac lethali morbo, redit ad mentem, reconciliatur Ecclesiæ, expirat. Poterat ne clarius Deus ostendere à qua parte sit veritas?

QVARTVM est ipsius Bernardi. Nam vt scribitur in eius vita libr. 2. cap. 3. Mediolani præsente populo innumerabili inter Sacramentorum celebrationem curauit Dæmoniacam, cuius sanitas desperata iam videbatur. Siquidem multos annos Diabolus eam possederat, & oculorum, aurium ac linguæ vsum illi eripuerat; ipsam etiam linguam in morem proboscidis elephantinæ illi extenderat, vt monstrum horribile, non mulier videretur. Igitur sacram hostiam patenæ impositam super caput Dæmoniacæ tenens, atque in hunc modum loquens, Diabolum expulit: *Adest, inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas: iam resiste si potes: adest ille, qui pro nostra salute passus est. Nunc, inquit, princeps huius mundi eiicietur foras.* Hoc illud corpus, *quod de corpore Virginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in cœlum. In huius ergo maiestatis terribili potestate, tibi spiritus maligne præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens, contingere eam deinceps non præsumas.* Hæc ille. Vbi licet fides veritatis à Deo exaudiri meruit; ita prorsus deceptionis, & erroris auctor dici posset (quod absit) Deus, si falsum esset quod S. Bernardus dixit, & tota Ecclesia credit.

QVINTVM est S. Antonij de Pàdua, quod insigne est, nec tamen à Ioanne Garetio, vel Tilmanno Brendebachio annotatum. Describitur in eius vita apud Surium, tomo 3. & à S. Antonino in summa historiali, p. 3. titul. 24. cap. 3. §. 2. Disputante S. Antonio de veritate corporis Domini in Eucharistia cum hæretico quodam in partibus Tolosanis (siquidem eo tempore Albigenses vexabant Ecclesiam, qui cum aliis plurimis hoc etiam errore infecti erant) petiit hæreticus ab Antonio, quem nouerat dono miraculorum præditum esse, eiusmodi signum: *Habeo*, inquit, *iumentum, cui per integrum triduum cibum non dabo. Exacto triduo adstans tu cum Sacramento, ego adero cum iumento, atque ante illius hordeum effundam: si iumentum hordeo derelicto ad Sacramenti venerationem accesserit, credam.* Factum est vt ille voluit, & triduo exacto S. Antonius, turbis fidelium comitatus, & venerabile Sacramentum manu tenens, sic ad iumentum loquitus est: *In virtute, & nomine Creatoris tui, quem in manibus, licet indignus, veraciter teneo, tibi dico animal, & præcipio, vt confestim venias humiliter modo tuo, & ei reverentiam exhibeas: vt ex hoc cognoscat hæretica pravitas, quod omnis creatura suo subditur Creatori, quem sacerdotalis dignitas iugiter tractat in altari.* His verbis prolatis, iumentum hordei ante se effusi, & famis oblitum ad sanctum occurrit, & capite inclinato, ac genibus curuatis, eo modo quo potuit, Dominum adorauit, & hæreticum confutauit.

SEXTVM narrat Thomas VValdensis testis oculatus, tomo 2. cap. 63. Scribit enim fartorem quendam hæreticum publicè in Ecclesia S. Pauli Londini in iudicio coram Archiepiscopo & aliis Prælatis constitutum, dixisse, digniorem esse aranearn cultu, ac reuerentia, quam Eucharistiam, & continuò de alto teCti culmine horribilem aranearn directo filo ad os eius properasse; ac vix multorum manibus prohibitam, ne ingrederetur.

SEPTIMVM narrat Tilmannus Brendebachius lib. 7. sacrarum collationum, cap. 60. quod quidem in illis partibus, vbi contigit, dicit esse notissimum, & celebertimum, ac non solùm soluta oratione, sed etiā carmine cōscriptum. Eius hæc est summa: Anno Domini M. D. LXI. die 8. Aprilis, feria 2. Paschæ tribus horis ante meridē, Nouiomagi, quod oppidum est in Geldria, Parochus quidam nomine Antonius VVorstius, completis Missarum solenniis, venerabile Sacramentum ad fœminam ægrotam de more Catholico deferebat. Casu accidit, vt tempore eodem ad ianuam tabernæ, iuxta quam Parocho transeundum erat, duo iuuenes consisterent, Nouiomagensis vnus, alter Traiectensis, qui oua Paschalia in manibus habentes, inter se contendebant, vter celerius ouum deglutiret. Interea Parocho propinquante Traiectensis blasphemus, & irrisor tanti mysterij, & vt apparet, hæreticus Caluinista, sodali suo dixit, se multò citius ouum suum deuoraturum, quàm mulierculam Deastrum illum: & continuò ouum in os iniecit. Sed ouum in medio guttere cōstitit, & cum ille suffocari se sentiens vndique circumspiceret, vidit candelam sebaceam ex pariete dependentem, eáque arrepta, atque in os iniecta, vt ouum detruderet, ita hæsit totum fœuum in ouo, vt nudum filum, seu stamen, candelæ miser extraxerit; tum demum concidit, & in Aethiopum nigredinem mutato vultu, elisóque gutture expirauit. Repertum est autem postea ouum instar tuberis in alterā parte colli, non in gutture, vt par erat. Ita nimirum Christus, non Deastrum, sed verū Deum se esse demonstrauit. Sed de his hactenus.

Ad hoc argumentum ex miraculis Petrus Martyr breuiter respondet in libro contra Gardinerum, obiecto 158. esse meras præstigias ista, quæ à nobis dicuntur miracula. Id verò probat, quia Irenæus lib. 1. cap. 7. testatur, Marcum Hæresiarcham, & Magum præstigiis quibusdam solitum fuisse in sua Eucharistia efficere, vt in calice cruor appareret.

AT quænam est ista consequentia? Marcus Hæresiarcha, & Magus præstigiis cruorem in calice apparere faciebat; ergo B. Gregorius vir sanctissimus, S. Bernardus, S. Antonius, & alij, quos sanctos fuisse etiā hæretici confitentur, non nisi præstigiis miracula circa Eucharistiam fecerunt. Sanè si ita liceat argumentari, poterimus etiam hoc modo colligere: Magi Pharaonis per incantationes, conuertebant virgas in dracones, & aquam in sanguinem; ergo & Moses cum similia faceret, per incantationes faciebat. & breuiter omnia miracula Christi, & Apostolorum calumniari possemus.

Dico SECVNDO, responsionem Petri Martyris vtcunque aptari posse ad miracula, quæ hunt, cum exterius in Eucharistia apparet caro, vel aliquid eiusmodi: at nullo modo aptari posse ad ea miracula, quæ consistunt in interitu hominū, vt est tertium & septimum à nobis recitatum: illæ enim veræ mortes fuerunt, non simulatæ, ac fictæ.

Dico POSTREMO in hoc mysterio maximè locum habere dilemma Augustini lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 5. Nam aut facta sunt miracula ad hoc mysterium confirmandum, aut non sunt facta. Si facta sunt, credamus igitur, quod tot miraculis confirmatum est. Si non sunt facta, hoc ipsum est summum miraculum, quod sine miraculis res tam difficilis credi potuerit à tot Philosophis, atque adeo à toto orbe

Universidad de Deusto
Biblioteca

orbe terrarum. Nam sententia aduersariorum, quæ A facillima est, non est mirum, si absque vllis miraculis admittatur: nostram autem sententiam, quæ non modò cum sensibus, sed etiam cum ratione pugnare videtur, quis credat tantæ multitudini, sine multis, magnisque miraculis persuaderi potuisse, nisi vt dixi, hoc ipsum summum miraculum esse dicatur?

CAPVT NONVM.

Soluitur obiectio deprompta ab inutilitate realis præsentiæ.

DVÆ sunt, vt suprà diximus, obiectiones aduersariorum. PRIMA est eiusmodi: Deus B nihil frustrà facere solet. At frustrà poneretur in Eucharista vera corporis Domini præsentia, cum satis sit, si eam illic habeamus in signo. PRIMO, quia finis, ac fructus Eucharistiæ est, nutrire animas. Non minus autem nutrit animas Christus in symbolo existens, quàm reipsa delitescens in pane. Animæ enim nutriuntur fide, & charitate: fides autem, & charitas tam bene possunt complecti Christum in cœlo, quàm in Eucharistia. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 32. *Fidem*, inquit, *nos illa, quam enarramus corporis participatione non minus lauè, affluenterque pascimus, quàm qui ipsum Christum è cœlo detrahunt.* Similia habet Pettus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 52. & 60. vbi etiã addit Scripturæ testimonium. Nam Ioan. 16. Dominus ait Apostolis: *Expedit vobis, vt ego vadam: Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.* Nõ erat igitur vtilis Apostolis corporalis Christi præsen- C tia, alioqui expediuisset ipsum manere cum eis, non autem ab eis recedere. At non potest esse vtilior corporalis Christi præsentia in Eucharistia, quàm esset illa eadem cum Apostolis manifesta, & visibilis: igitur si illa inutilis erat post certum quoddam tempus, quantò magis ista inutilis erit?

SECVNDO, Baptismus confert gratiam, regenerat animam, ac proinde vitam spiritualem confert, licet non transmutetur aqua in Christum, vel Spiritum sanctum, sed vera & sola aqua maneat, vt antea erat: cur ergo non poterit Eucharistia conferre gratiam, & vitam iam accepram conseruare, & augere, etiamsi non mutetur panis in carnẽ, sed verus & solus panis maneat, vt antea erat?

TERTIO, ista præsentia Christi inuisibilis est, immò nullo sensu, ac ne ipsa quidem mente perceptibilis, nisi per fidem. At fides non egebat ista præ- D sentia, vt Christum apprehendere posset: nihil igitur confert præsentia ista Christi in Eucharistia.

QVARTO, qui sola fide in symbolo Christum recipiunt, fructum passionis Domini sine dubio consequuntur: qui Christum reipsa in Eucharistia sine fide percipiunt, nullum fructum consequuntur.

QVINTO, argumentatur Caluinus contra VVestphalum: *Ista præsentia realis plus incommodi, quàm commodi affert: nam facit vt corpus Christi sit commune piis, & impiis, quod certè incommodum est non leue. Et præterea breuissimo tempore nobis adest, nimirum quandiu species illæ conseruantur: quod exiguum comodum est: igitur inutilis est ea præsentia.*

RESPONDEO, ista argumenta leuissima sunt. Ad PRIMVM negari potest consequentia, & antecedens. Consequentia enim illa si quid probat, solum probat, non fuisse necessarium absolutè, vt in Sacramento reipsa corpus Domini poneretur, sed non probat non fuisse vtile, vel frustrà poni. Id enim omne vtile est, & non frustrà fit; per quod nobis aliquid boni conferrur, licet illud ipsum alia via conferri potuisset. Id verò manifestè colligitur ex multis similibus. Nam eodem modo argumentari possemus in mysterio Incarnationis: Poterat Deus sine Incarnatione Filij nos liberare; frustrà igitur Deus homo factus est. Item poterat Christus homo, per quodcunque opus bonum nobis reconciliationem apud Patrem mereri; frustrà igitur labores, & dolores sustinuit. Item poterat vna sanguinis gutta nos redimere; quorsum igitur tot ludibria, verbera, vulnera, & sanguinis totius effusio? Item poterat sine descensu ad Inferos sanctos Patres inde eruere, Dæmones alligare, aliáque id genus operari solo imperio; quorsum igitur illa descensio? Denique potérant ægroti sola fide in Christum sanari, sine contactu manuum, vel fimbriæ eius; quorsum igitur Dominus manus imponebat? quorsum illi tanto studio ad fimbriam accurrebant? Atque id genus infinita exempla possem adferre. Sic igitur non sequitur frustrà corpus Domini reipsa in Eucharistia exhiberi, etiamsi eundem fructum ex solo symbolo per fidem recipere possemus.

DEINDE nego eundem fructrum recipi ex solo symbolo per fidem. Nam PRIMVM magis excitatur fides, charitas, deuotio, pietas, reuerentia, cum cogitamus reipsa nobiscum vniri Christum, quàm si solum in cœlo eum sedere credamus. Et hoc experimentum ipsum abunde testatur: longè enim aliter afficiuntur pij fideles erga venerabile Sacramentum, quàm erga imagines Saluatoris, quæ sunt meræ Christi symbola. Deinde Christus ipse dum nobis reipsa coniungitur, multa nobis largitur, quæ non largiretur sine ista coniunctione, etiamsi posset. Quemadmodum omnes, quotquot tangebant eum, curabat ab omnibus languoribus, quos certè non curasset, nisi eum tetigissent: vt infinitos alios, qui eum non tangebant, non curabat, & tamen quis negat potuisse eum sine illo contactu omnes curare? Sæpe etiam Principes, si carceres inuisant, multos liberant, quos alioqui non liberassent, tametsi possent solo imperio omnes liberare sine illa carceris visitatione.

Ad locum Euangelij dantur à Patribus duæ expositiones: neutra nobis aduersatur. Vna est Augustini tracta. 94. in Ioan. & Bernardi sermo. 3. de ascensione Domini, qui dicunt Apostolos allectos dulcissima Christi consuetudine amasse illum humano quodam amore, dum is in terris degeret: sed oportuisse eos abstrahi, & quasi ablactari ab humana illa cõsolatione, vt ad amorem spiritualem Christi proueherentur. Quæ expositio nostræ sententiæ non aduersatur, quia præsentia Christi in Eucharistia cum sit inuisibilis, non conciliat amorem humanum (nec enim illum videmus, aut audimus; aut cum eo versamur, vt Apostoli faciebant) sed planè diuinum, & spiritualem: quare præsentia ista solum prodesse, non autem obesse vllo modo potest.

ALTERA expositio est Græcorum. Cyrilli lib. 10. in Ioan. cap. 12. & Theophylacti in cap. 16. Ioan. qui dicunt expediuisse, vt Christus recederet, non quia præsentia eius corporalis vnquam posset esse inutilis, sed quia vtilior erat Apostolis & nobis omnibus, eius recessus per mortem & ascensionẽ in cœlum, quàm cõuersatio illa in terris. Deus enim constituerat non mittere Spiritum sanctum, nisi prius sacrificium crucis per

cis peragereturr, & nisi dispensatio Christi per eius A ascensionem compleretur. Itaque non impediebat aduentum Spiritus sancti præsentia corporalis Christi, sed impediebat decretum illud Dei, quo statuerat, vt mors, & ascensio Christi præcederent.

AD SECVNDVM argumentum concedo, potuisse Deum, per Sacramentum Eucharistiæ etiam sine reali præsentia corporis Domini conseruare, & augere in nobis vitam spiritualem in Baptismo acquisitam; sed non ideò inutilis est ea præsentia. Nam etiam potuisset Deus sine symbolis aquæ, & panis, id est, sine Sacramentis sensibilibus, Baptismi & Eucharistiæ eandem nobis gratiam conferre, quam per ea symbola confert: & tamen non dicunt aduersarij inutilia esse symbola externa aquæ, & panis.

ADDE, quòd non est eadem ratio Baptismi, & Eucharistiæ. Nam Baptismus nihil est aliud, nisi Sacramentum regenerationis: Eucharistia autem non est solum Sacramentum refectionis, seu mutationis, sed præterea est memoriale omniu miraculorum, & quasi compendium vitæ, passionis, & resurrectionis Domini, iuxta illud Psalm. 110. *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus, escam dedit timentibus se.* Quare debuit esse res plena miraculo, non autem simplex aliquod symbolum, vt non esset inferior, sed superior Mannæ ludæorum, quod similiter fuit memoriale mirabilium, quæ in deserto Hebræis contigerunt. DEINDE est testimonium, & quasi pignus amoris Christi erga sponsam suam Ecclesiam: & ideò sicut amor ille est infinitus, & potentia ipsius Christi est infinita, ita debuit hoc pignus supra modũ esse mirabile. De qua re multa præclara extant apud Chrysostomum, homil. 24. in priorem ad Corinth. & alibi. TERTIO est caussa, & quasi semẽ resurrectionis corpotum nostrorum, idque per contactum, & C coniunctionem corporis glorioſi cum corporibus nostris mortalibus, vt supra ex Irenæo, Hilario, Cyrillo, aliisque Patribus demonstrauimus. DENIQVE est sacrificium religionis Christianæ (velint nolint hæretici) & quia sacrificium Christianorum impletiuum esse debuit figurarum veterum, & proinde præstantius sacrificiis omnibus Hebræorum, non potuit in solo pane, & vino constitui, quæ sunt longè inferiora vitulis & arietibus, sed necesse fuit ipsum verum Domini corpus in sacrificio concineri, vt eo modo veritas imagini, & exemplar figuræ, & corpus vmbræ quã aptissimè responderet.

AD TERTIVM nego, corpus Domini in Eucharistia non percipi, nisi fide. Nam etiamsi in propria specie, & immediatè non attingitur ab vllo sensu, nec ab ipsa mente, nisi per fidem; tamen in specie aliena, & mediatè attingitur oculis, manibus, lingua, & ipso etiam pectore. Quomodo etiam interdum saluberri- D ma pharmaca ita inuoluta dantur ægrotis in variis integumẽtis, vt nullo sensu immediate percipiantur, & tamen quia ipsa reuera ad stomachum penetrant, vtilissima sunt.

AD QVARTVM concedo, sola fide sine reali præsentia corpus Domini apprehensum prodesse; & contrà solo corpore per realem præsentiam acceptum nihil prodesse: sed nego inde sequi, realem præsentiam, & corporalẽ perceptionẽ inutilem esse. Nam etiamsi ista sine fide non prosunt, & fides sine istis prodest: magis tamen prodest fides cum istis, quàm sine istis. Quemadmodum opera bona sine fide non prosunt, fides autem sine operibus prodest, cùm quis videlicet ab operibus legitimè impeditur. Et tamen plus prosunt opera bona cum fide, quàm sola fides: & B. Mariæ nihil profuisset Christum corpore concipere, & parere, nisi etiam mente per fidem, & charitatem eundem concepisset: & contrà multum profuisset sola mente concipere, licet eundem corpore non concepisset. Et tamen quis dicere auderet, nó magis ei profuisse mẽte & corpore Christum, quàm sola mente concipere?

AD VLTIMVM dico, nullum incommodum, sed maximum commodum consequi ex reali præsentia: nam non læditur corpus Domini ex eo, quod impiis communicatur; & in eo demonstratur summa Dei charitas. Quamuis autem breui tempore intra nos Dominum habeamus, tamen breui illo tempore maxima dona nobis largitur; alioqui etiam breui tempore tangebant fimbriam Christi multi ægroti, qui tamen ex eo contactu curabantur.

CAPVT X.

Soluitur altera obiectio, quæ sumitur ab indignitate rei.

ALTERA, eáque postrema hæreticorum obiectio ab indignitate rei sumitur. Scribit enim Caluinus lib. 4 Instit. cap. 17. §. 32. absurda oportere reiicere, quæ cœlesti Christi maiestate indigna sunt. Quæ autem illa sint absurda, ipse eo loco non dicit: sed ab aliis ista fere enumerari solent, quod oportebit concedere Christum in terram cadere, dentibus atteri, in ventrem, & in secessum ire, à muribus corrodi, vel etiam deuorari, putrescere, vel acescere, denique etiam cremari. Que omnia, & nunc ab hæreticis obiiciuntur, & olim à Berengarianis obiiciebantur vt patet ex Guitmundo, lib. 2. & ex Algero, lib. 2. cap. 1.

SED respondemus, quod ad similia obiecta veteres Patres maiores nostri responderunt. Neque enim solùm hoc mysterium, sed omnia fere alia Iudæi, pagani, hæretici tanquam indigna, & stulta irriserunt: de quibus AVGVSTINVS in epist. 49. ad Deogratias, quæst. 6. *In ipsum*, inquit, *Christum non crederemus, si fides Christiana cæchinnum metueret paganorum.*

AC PRIMVM apud Iudæos Sadducæi ipsi Christo quæstionem ridiculam proponere ausi sunt contrà resurrectionem, vt ex absurditate, quæ inde sequebatur, concluderent, nullam futuram esse corporum resurrectionem. Videtur enim sequi, vt si mulier aliqua hic habuerit septem viros per mortem sibi inuicem succedentes, in altera vita, aut pro vxore litigent, aut vna sit vxor septem virorum simul. Eodem modo Marcionistæ apud Tertullianum in lib. de resurrect. carn. & Origenistæ apud Hieronymum in epist. ad Pammach. contra errores Ioan. Hierosolym. vt resurrectionem carnis exploderent, argumenta petebant ab absurdis: quia si erunt tunc sexus distincti, erit etiam procreatio, erunt nutrices, & obstetrices; si venter & palatum, erunt etiam cibi, erunt egestiones, erunt latrinæ, &c. DOMINVS autem respondit: *Erratis, nescientes Scripturam, & virtutẽ Dei: in resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur*, Matt. 22. QVOD idem nos hæreticis dicere possumus; Erratis, ignorantes Scripturam, & virtutem Dei. Christus enim verè in Sacramento existit, sed nullo modo lædi potest; proinde non cadit in terram, non teritur, non roditur, non putrescit, non crematur. ista enim in speciebus illis recipiuntur, sed Christum non afficiunt, licet coniunctæ sint species illæ cum Christo. Ipsa quoque Diuinitas nonne vbique

Universidad de Deusto
Biblioteca

est præsens, & tamen nec sordescit in sordibus, nec A crematur in flammis, nec putrescit in putrescentibus rebus.

DICES, si verè corpus Domini in Eucharistia est, cadente Eucharistia in terram, non cadit corpus Domini; ergo separatur in illo casu corpus Domini ab Eucharistia, & vnum manet in terra, alterum in altari, vel in manibus ejus, cui cecidit Eucharistia.

RESPONDEO. Corpus Domini non separatur ab Eucharistia, donec species illę integrę manēt: & ideò, si Eucharistia cadat in terram, corpus Domini in terra erit, sed non dicetur cecidisse; id enim propriè cadit quod corpus est, & corporaliter existit, ac mouetur. Quare cadente homine, corpus cadit, anima non cadit, licet per accidens moueatur: sic etiam corpus Domini, quod indiuisibiliter manet in Eucharistia, locum mutat cadente hostia, sed non propriè B cadit.

SECVNDO, multi Philosophi, ac præsertim Epicuræi, negabant prouidentiam Dei respectu rerum earum, quæ sunt infra lunam, quòd dicerent, indignum Deo, vt ad res tam viles procurandas se deijciat. SED Christiani ex Scripturis didicerunt, non esse Deo indignum, immò dignissimum, vt absque vllo suo labore, & incommodo erga passeres, fœnum, & res omnes, quamuis minutissimas beneuolentiam suam ostendat. QVOD idem nos hereticis dicere possumus: non enim indignum est, sed dignissimum CHRISTO, sine vlla sui læsione ita se nobis præbere, vt summum erga nos amorem ostendat.

TERTIO, qui negabant Incarnationem, nulla ferè argumenta fortiora sibi videbantur obiicere, quàm ab indignitate. Hinc Marcionistæ apud Tertullianū in libro de carne Christi, obiiciebant indignum esse C Deo in vtero fœminæ includi, poni in præsepi, & alia id genus. Et Nestorius apud Theodoretum, lib. 4. hæret. fabular. & Euagrium lib. 1. histor. cap. 2. nihil fortius adferebat, quàm, indignum esse, si Deus diceatur bimestris, & bicubitus; quæ tamen dici posse videntur, si verè infans aliquando fuit Christus, & simul Deus. Portò Iudæi & Pagani nihil magis horrebant, & ridebant in Christiana religione, quàm indignitatem illam, quòd dicerentur Christiani credere in hominem suspensum, & spem habere in homine inter latrones crucifixo, vt videre est apud Iustinum in dialogo cum Triphone, & Minutium Felicem in Octauio. SED contempsit Ecclesia illorum irrisiones edocta ab Apostolo 1. Corinth. 1. mysterium crucis Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam esse, sed ipsis electis, Dei virtutem, & Dei sapientiam. Neque enim ex omnibus Christi passionibus, Diuinitas lædi vllo modo potuit, & tamen inde ingens Deo D gloria, & summa hominibus vtilitas nata est. IDEM nos, & multò maiore ratione Sacramentariis possumus respōdere. Nam maior indignitas videtur Christum Deum, & hominem in propria specie, quàm in specie panis lædi potuisse. Et præterea Christus homo in specie panis, nihil omninò patitur: at in specie propria, verè passus est verbera, vulnera, & ipsam mortem, eámque cum summa ignominia in patibulo, atque inter latrones.

QVARTO, Ariani, vt oppugnarent Christi Diuinitatem, semper obiiciebant, id requirere honorem Dei Patris, vt ex Hilario colligitur libro 12. de Trinit. & in lib. contra Constantium. Nouatiani quoque (vt Ambrosius refert, lib. 1. de Pœnit. cap. 2.) vt negarent Ecclesiæ potestatem absoluendi peccatores, dicebāt, indignum esse, si id hominibus tribuatur, quod est proprium Dei. SED responderunt Patres, à nullis magis Deum Patrem affici contumelia, quàm ab illis, qui non crederent verbis eius: *Hic est Filius meus*. Et: *Quæcunque solueritis super terram*. IDEM & nos Sacramentariis respondemus; non enim clarius dixit illa Deus, quàm Christus dixerit: *Hoc est corpus meum*. Non amat Deus eiusmodi patronos, qui nesciant honorem, & dignitatem ipsius tueri, nisi verba eius corrumpant, & mendacem (quantum in se est) efficiant.

DENIQVE, quia nonnulli vix ferre possunt, Christum quocunque modo posse includi in patua pixide, cadere in terram, comburi, rodi à bestia; ab ipsis ego libenter discerem, an non credant Christum infantulum inclusum verè fuisse primùm in angustissimo, & obscuro fœminæ vtero, deinde fasciis ac pannis inuolutum? eundem non modò cadere in terram potuisse, sed etiam humi sæpe iacuisse? eundem infantulum remoto miraculo, & comburi, & à bestia morderi potuisse? Si igitur ista pati potuit in propria specie, & cum læsione, cur mirum videri debet, si similia in specie aliena, & sine vlla læsione eidem accidere posse dicamus?

CONTROVERSIA SECVNDA.

De modo existentiæ corporis Domini in Eucharistia.

CAPVT XI.

Recensentur variæ de hac re sententiæ.

GRAVISSIMA controuersia de reali præsentia Dominici corporis expedita, sequitur alia de ratione, & modo, quo corpus Domini in Eucharistia adesse incipit. Et quidem Catholica Ecclesia semper docuit per conuersionem substantiæ panis, & vini in corpus, & sanguinem Domini, quæ conuersio postmodum trāsubstantiatio appellata est, fieri, vt corpus & sanguis Domini, verè ac realiter in Sacramento Eucharistiæ præsentia sint. Sed præter hanc sententiam, quæ sola est antiquissima, & verissima, septem omninò exstiterunt errantium opiniones.

PRIMA Berengarij, & discipulorum ejus fuit, vt ex lib. 1. & 3. Guitmundi colligitur. Illi enim conuicti fidelium argumentis, cùm defendere non possent, Eucharistiam nihil esse aliud, nisi signum corporis Domini; ab isto quidem errore recesserunt, sed ad veritatem non peruenerunt: docuerunt enim verum panem & vinum, simul cum vero corpore & sanguine Domini in Eucharistia consistere. Et licet impanationem Christi rem istam Guitmundus appellet, non tamen apertè declarat, an panis hypostaticè à Verbo assumeretur ex illorum sententia, an non; immò ita illos impugnat, ac si solùm docuissent, misceri simpliciter Christi corpus pani.

ALTERA sententia aliorum fuit, qui, vt ibidem Guitmundus ait, panem asserebant partim mutari in corpus Domini, partim nō mutari: id quod ea de causa asserebant, quia putabant omninò improbabile, vt verum corpus Domini ab impiis sumeretur. Itaque volebant eam panis partem, quæ à piis sumenda erat, verti per consecrationem in corpus Domini, eam verò, quę ab impiis erat accipienda, non cōuerti. Cuius sententiæ

sententiæ auctores, Guitmundus dicit, Berengarij A resis. Nam vt testatur Thomas VValdensis, tomo 2. hostes fuisse, & tamē iisdem ferè argumentis ad suum dogma stabiliendum vti consueuisse.

Huc referri possunt duæ aliæ sententiæ isti similes. Nam vt isti docebant, partem integrantem panis conuerti, & partem non conuerti: ita DVRANDVS docuit, partem vnam essentialem, id est, formam panis conuerti, partem alteram, id est, materiam non conuerti. Existimat enim Durandus in 4. dist. 11. quæst. 3. conuerti panem in corpus Domini per consecrationem, sed ita, vt forma panis recedente, materia panis maneat informata Christi anima omninò ad eum modum quo cibus conuertitur in carnem nostram per nutritionem.

ALII autem (vt nullus error deesset) è contrario docuerunt, materiam panis mutari in corpus Christi, sed formam panis subsistantialem remanere eandem. Refert hunc errorem sine nomine auctoris, sanctus B Thomas 3. parte, quæst. 75. artic. 6.

QVINTA sententia est Ruperti Abbatis Tuitiensis, qui circiter X L. annis Guitmundo posterior fuit. Rupertus igitur docuit panem Eucharistiæ hypostaticè assumi à verbo, eo prorsus modo, quo natura humana ab eodem Verbo assumpta est. Id patet ex lib. 6. in Ioan. vbi exponens illa verba: *Panis quem ego dabo, caro mea est*, dicit Verbum æternum per Incarnationem factum hominem non destruendo, vel mutando, sed assumendo personaliter humanitatem, & eodem modo per consecrationem Eucharistiæ, idem Verbum fieri panem non destruendo, vel mutando, sed assumendo personaliter panem. Vbi apertè fatetur, Christum dici, & esse panem facta consecratione, sicut dicitur, & est homo, per Incarnationem. Idem auctor in 2. libro de diuinis officiis, cap. 2. fusè idipsum docet: vbi declarat, ipsum panem C fieri corpus CHRISTI, non quia vertatur in carnem Domini, sed quia assumatur à Verbo. Ex quo sequitur panem esse corpus CHRISTI, sed corpus non humanum, neque carneum, sed panaceum; & longè diuersum ab illo, quod de Virgine sumptum est. Ibidem docet, hæc duo corpora posse dici vnum, quia vnum est suppositum vtriusque, siue vnus est CHRISTVS, qui vtrumque assumpsit: & disertis verbis dicit, illa corpora, panaceum, & carneum, esse vnum, quia idem Christus sursum, id est, in cœlo, est in carne, deorsum, id est, in altari, est in pane. Denique in eodem lib. 2. cap. 9. multa similia docet, & dit impios in Communione sacra nihil accipere, nisi corpus panaceum; pios autem accipere vtrumque corpus. Nam quia idem Dominus sursum est in carne, deorsum in pane, ideò solùm in pane sumitur ore corporali, quod est commune piis, & impiis; in carne D autem, quæ est sursum, non sumitur nisi ore spirituali, quo carent impij.

Hunc errorem notauit, & refutauit Algerus, lib. 1. de Sacram. cap. 6. vbi dicit, hanc esse nouam hæresim, & absurdissimam: Algerus enim vixit eodem tempore, quo Rupertus. Siquidem Rupertus viuebat anno M. C. XXIV. teste Trithemio; Algerus autem vixit, & obiit tempore Petri Cluniacensis, vt idem Petrus testatur in epist. ad Alberonem Episcopum Leodiensem: Petrus autem Cluniacensis æqualis sancti Bernardi fuit, qui floruit circa annum M. C. XL. Et notat ibidem Petrus, Algerum refutasse accuratissimè modernorum quorumdam errorem de corpore Domini.

Hinc refelli potest communis quidam error, quo hoc tempore plurimi tenentur de auctore huius hæ-

Esse autem Rupertum auctorem illorum librorum de officiis diuinis, in quibus isti errores continentur, dubitari nullo modo potest. Nam sententiæ omnes, quas citabat VVicleſus apud VValdensem, inueniuntur ad verbum in secundo libro Ruperti de officiis, cap. 9. Initium quoque librorum de officiis apud VValdensem est: *Ea, quæ per anni circulum*; & idipsum est initium librorum Ruperti. Denique conueniunt isti errores librorum de officiis diuinis cum aliis eiusdem Ruperti in commentar. in Exodum, & in Ioannem. Vnde non sine caussa libri isti Ruperti sine honore, & titulo iacuerunt annis fermè CD. nam ætate nostra primùm lucem liberè aspexerunt. Neque dubium esse potest, an libri isti de officiis diuinis eiusdem Ruperti sint, cuius sunt omnia alia opera, quæ eidem adscribuntur: nam in prologo horum librorum de officiis diuinis enumerat ipse omnia alia sua opera.

SEXTA opinio, seu potiùs hæresis est cuiusdam Ioannis Parisiensis, qui (vt refert Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 65.) palàm oppugnauit hæresim præcedentem & aliam excogitauit: docuit enim panem assumi à Verbo, sed mediante corpore parte, id est, mediante corpore Christi, vt corpus accipitur pro parte hominis, non vt accipitur pro toto homine. Dixit autem mediante parte hominis, non mediante toto, ne admittere cogeretur, Deum esse panem. Quomodo enim æthiops non dicitur albus absolutè, quia non est candor in toto ipsius corpore, sed solùm in dentibus: ita existimabat Deum non debere dici panem absolutè, quia non coniungitur Deo panis, nisi mediante parte humanitatis eius.

SEPTIMA opinio, seu hæresis, Lutheranorum est, quæ quatuor capitibus continetur. Lutherus in libro de captiuit. Babylonica, cap de Eucharistia, duo dicit. PRIMO, non esse articulum fidei, vtrum panis maneat, vel non maneat cum corpore Domini in Eucharistia, sed vtrumque posse defendi sine periculo hæresis. Et in hoc valde distinguntur Lutherani à Caluinistis. Caluinistæ enim dicunt, transubstantiationem, sceleratam esse hæresim, & rem prorsus impossibilem: Lutherani dicunt, esse possibilem, & non pugnare apertè cum fide. Vnde etiam Brentius in Confess. VVirtemberg. cap. de Eucharistia, & Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Trident. sess. 13. cap. 4. magis reprehendunt Catholicos, quòd transubstantiationem faciant articulum fidei, quàm quòd eam defendant. SECVNDO dicit, videri sibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

probabilius, & conformius Scripturis, & hoc etiam A receperunt omnes Lutherani, vt panis maneat. TERTIO addit veram esse propositionem; Panis est corpus Christi, propter vnionem panis cum corpore, sicut est vera; Christus homo est Deus: vbi insinuat impanationem Ruperti, vel Ioan. Parisiensis; tamé non apertius id explicat. Et Martinus Kenitius in 2. part. Exam. ad cap. 4. sess. 13. Concilij Trid. diserùs verbis dicit, Lutheranos non ponere vnionem personalem Christi cum pane: vnde etiam ceteri Lutherani magis adhærent primo errori ex citatis, quàm quinto vel sexto. QVARTO idem Lutherus in serm. de Sacram. cœnæ Dom. & in lib. *Quod verba Christi; Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stent.* Et in lib. qui inscribitur: *Confessio Mart. Lutheri, de cœna Domini*, explicat modum seu rationem, quo corpus Domini cum pane coniungitur, ac dicit, corpus Domini per vnionem ad Verbum id assequutum esse, vt sit vbicunque est Verbum, id est, B vbique: quod si vbique est, certe etiam in pane cœnæ Domini erat.

Atque hanc Lutheri sententiam sequuti sunt postea Ioan. Brentius in Apologia pro Confess. V Virtemberg. in tractatu de cœna Dom. & in libro de duabus naturis Christi, & Ascensione, & sessione à dextris, & in libro de Maiestate Christi hominis. Matthias Illyricus in libro de Ascensione Domini. Iacobus Schmidelinus in Thesib. de Maiestate Christi hominis. Martinus Kemnitius in libro de duabus Christi naturis. Ioan. VVigandus in lib. de communicat. idiom. Ioan. Tilmanus in libro quem vocat Farraginem sententiarum. Denique ferè omnes Lutherani, vt apparet ex libro Concordiæ nuper edito. Itaque Lutherani hoc tempore maxima ex parte sequuntur quartum hoc dictum Lutheri de Vbiquitate. Si qui tamen sunt C qui ab eo abhorreant, ij sequuntur tria priora, & proinde primum errorem suprà citatum Berengarianorũ: & in hoc numero videtur Kemnitius in Exam. sess. 13. cap. 4. vbi dicit, fundamentum præsentiæ corporis Domini, non esse vbiquitatem; tamesi ipse idem in libro de duabus naturis satis apertè vbiquitatem tueatur.

CAPVT XII.

Refellitur SECVNDVS *error Berengarianorum,*

ANTEQVAM ad sententiam Ecclesiæ confirmandam veniamus, refellendi sunt errores delirantium; idque quàm breuissimè fieri poterit, quod errores illi, excepto primo & postremo, extincti ac sepulti iam sint: postremus autem, qui est D de Vbiquitate, à nobis alio loco diligenter fuerit cõfutatus; primus autem iisdem argumentis confutandus sit, quo sententia vera confirmanda.

Igitur SECVNDVS error (PRIMVM enim differemus in alium locum) facilè refutari potest. PRIMO, quia (vt Guitmundus scribit lib. 3.) fundamentum huius erroris erat, ne daretur indignis corpus Domini. At hoc fundamentum pugnat cum Apostolo, 1. Corinth. 11. *Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat*, &c. quem locum suprà lib. 1. exposuimus, vbi etiam ostendimus consensum Patrum in eandem doctrinam. & respondimus testimoniis Augustini, quæ contrà à Caluino adferuntur, & olim ab auctoribus huius secundi erroris adferebantur.

SECVNDO, cùm Sacerdos solus communicaturus est, vt sæpe accidit, si is fortè indignus sit, vel consecrabitur panis, & conuertetur in carnem Domini ipso impio Sacerdote agente, vel non. Si consecrabitur; ergo impius sumet corpus Domini: si non consecrabitur; ergo pendet consecratio à bonitate, & malitia ministri, quæ est antiqua hæresis Donatistarum, iamdudum explosa à Catholica Christi Ecclesia.

TERTIO, si esset vera ea sententia, nunquam sciremus an aliqua hostia sit verè consecrata; nec posset Sacerdos, nisi temerè, dicere; Corpus Domini Iesu Christi; nec liceret vllam hostiam venerari. Nam nemo scit, qui sint iusti, qui peccatores; & secundum hanc sententiam non est hostia verè consecrata, nisi quam iusti accipiunt.

QVARTO, oporteret nouum, & continuum miraculum Dei in consecratione, & distributione Eucharistiæ adesse, quo fieret, vt Sacerdote consecrante, vel nulla pars consecraretur, si omnes communicaturi essent indigni, vel totum consecraretur, si omnes essent digni; vel partim consecraretur, & partim non consecraretur, si pars communicantium digna esset, pars indigna: & rursum in distributione opus esset nouo miraculo, quo fieret, vt Sacerdos non erraret in distributione, licet ignoraret, quæ sint partes verè consecratæ, & qui sint homines verè digni. At eiusmodi miracula sine vllo fundamento Scripturæ, Conciliorum, Patrum afferere, mera stultitia est. Sed de his satis.

CAPVT XIII.

Refellitur error Durandi.

TERTIVS error eorum, qui volũt solam materiam panis remanere, pugnat IN PRIMIS expresse cum Tridentino Concilio, sess. 13. c. 4. & can. 2. vbi legimus, mutationem fieri totius substantiæ panis in corpus Domini: & cum Concilio Cõstantiensi, sess. 8. vbi reprobatur secundus error VVicleffi, qui erat, accidentia non manere sine subiecto. Nam ex sententia Durandi, si materia panis manet, manent etiam accidentia omnia in suo subiecto: subiectum enim accidentium materia est, ex sententia meliorum Philosophorum. Immò etiam cum Concilio Lateranensi pugnare videtur hæc Durandi sententia. Neque enim Concilium illud transubstantiari dixisset panem in carnem, nisi totam panis substantiam mutari, significare voluisset: illa autem mutatio, quam Durandus inducit, non transubstantiatio, sed transformatio dici potest. Itaque sententia Durandi hæretica est, licet ipse non sit dicendus hæreticus, D cùm paratus fuerit Ecclesiæ iudicio acquiescere.

SECVNDO, refellitur hæc sententia. Nam vel informaretur materia panis sola Christi anima, vel tota Christi humanitate. Vtrumque autem est apertissimè falsum. Non enim vllo pacto dici potest informari materiam illam tota Christi humanitate: nec enim fingi potest, quomodo materia informetur à materia; materia enim potentiam habet ad formam, non ad materiam. Sed neque hoc Durandus dicit, qui vult conuersionem panis similem esse nutritioni. At nec potest dici, materiam panis à sola CHRISTI anima informari: nam illud compositum ex materia panis & anima CHRISTI non esset caro, aut certè non esset illa caro, quæ de Virgine sumpta est, & in cruce suspensa. Scriptura verò disertis verbis affirmat, Eucharistiam esse carnem illam, quæ crucifixa est, Ioan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo*

dabo pro mundi vita. Et Matth. 26. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* A

DICET aliquis pro Durando; Per concomitantium erit in Sacramento etiam caro illa, quæ de Virgine sumpta est. SED hoc non sufficit ad Scripturæ veritatem; Scriptura enim testatur id, quod ex vi Sacramenti est in Eucharistia, esse corpus illud, quod pro nobis ad mortem traditum est: debet igitur non per concomitantiã, sed ex vi Sacramẽti esse in Eucharistia caro illa Domini, quæ de Virgine sumpta est.

TERTIO, vel materia panis accedit reliquo corpori Christi, & in eo manet; vel accedit, sed non manet; vel non accedit. Si accedit, & manet; ergo quotidie augetur, & crescit corpus Domini, & iam in immensam molem excreuit: si accedit, & postea recedit; ergo quotidie crescit, & decrescit, quod sanè quis ferat? si non accedit; ergo tria sunt Christi corpora re ipsa distincta, vnum de Virgine sumptum, alterum B conflatum ex materia panis, & Christi anima; tertiũ ex materia vini, & forma sanguinis Domini. Ecce qualia figmenta Patribus omnibus contraria Durandi remeritas admittere cogitur.

QVARTO, si materia manet, & Christi anima informatur: ergo dimensiones panis, dimensiones Christi erunt, ergo extensè, & corporaliter corpus Christi in loco erit; ergo verè, & propriè diuidi, calefieri, corrumpi poterit. DICES; Non poterit: quia gloriosum est, & incorruptibile. AT hoc ipsum probat argumentum, corpus illud non esse gloriosum, & incorruptibile, aut certè corpus gloriosum & incorruptibile lædi, & corrumpi posse: experimur enim consecratum panem, qui per Durandum est materia panis, Christi anima informata, diuidi, alterari, corrumpi.

Sed videamus, quid pro se Durandus adferat. Ille C satis appositè ad persuadendum probat. PRIMO, sententiam contrariam esse impossibilem. SECVNDO, suam esse possibilem. TERTIO, suam re ipsa esse veram.

PRIMVM hoc pacto probat: *Conuersio fieri nequit, nisi manente materia, seu subiecto in vtroque termino conuersionis. Hoc enim interest inter creationem, annihilationem, & conuersionem; quòd in creatione fit, quod non erat; in annihilatione desinit esse id, quod erat; in conuersione transit aliquid de vno esse ad aliud: oportet igitur, vt maneat id, quod transit.*

RESPONDEO, hoc argumentum tolerabile esset, si ab ethnico Philosopho fieret. Verè enim naturaliter fieri nequit conuersio, nisi manente materia: nec enim possunt agentia naturalia materiam ipsam producere. At Christiani, qui certa fide tenent Deum ex nihilo fecisse materiam, & eam in nihilum posse redigere: mirum profectò est, si non credant D ab eodem omnipotente Deo posse mutari materiam, & quodlibet in quodlibet, ex creatis rebus videlicet; nam in Deum nihil verti potest, nec ipse in aliud, siquidem repugnat actui puro omnis potentia passiua. Ad argumentum ergo dico, conuersionem posse fieri totius in totum; distingui autem eam ab annihilatione, & creatione, quia per conuersionem vna, & eadem actione ex vno fit aliud, cùm per creationem ex nihilo fiat aliquid, per annihilationem ex aliquo nihil.

SECVNDVM probat Durandus hoc modo: *Christus post resurrectionem verè manducauit*, Luc. vlt. *& proinde verè nutritus est; ergo potest verti in corpus eius gloriosum panis per modum nutritionis.*

RESPONDEO, Christum post resurrectionem verè comedisse, quia vero palato, verisque dentibus, & lingua verum cibum sumpsit, & ad stomachum traiecit. Sed potuit non inde nutriri, sed eum cibum in aerem conuertere; id quod indicare videtur Beda in comment. cap. vltimi Lucæ, vbi ponit hanc similitudinem inter manducationem nostram, qui ex indigentia manducamus, & illam CHRISTI, quæ ex potestate facta est: *Sicut*, inquit, *aliter aquam terra sitiens absorbet, aliter solis radius candens: sic etiam aliter nos manducamus, aliter ille manducauit.* Porrò terra verè sibi adiungit aquam, & ea iuuatur; & pinguescit: solis autem radius non sibi adiungit aquam, quam absorbet, sed eam in auram, & vapores dissoluit. Posset etiam dici cum Ioanne à Louanio, in lib. de corp. Domini Christum verè nutritum eo cibo post resurrectionem, sed sine vlla accessione, vel mutatione sua: potuit enim totum eum cibum vertere in carnem suam præexistentem, ita vt nec materia, nec forma panis remaneret. Sed prior solutio facilior est.

TERTIVM probat Durandus ex Damasceno lib. 4. de fide, cap. 14. cui possumus addere Gregorium Nyssenum in orat. Cateches. cap. 37. & Theophylactum in cap. 6. Ioannis, qui dicunt eo modo mutari nunc panem in carnem CHRISTI per consecrationem, quo mutabatur olim, dum ipse in terris viueret, per nutritionem.

AT Patres illi similitudine nutritionis vtuntur, vt veram, & realem mutationem ostendant, non autem, vt in omnibus similia esse velint consecrationem, & nutritionem; neque exempla, & similitudines id vnquam exigunt, vt in omnibus omninò conueniant.

CAPVT XIIII.

Refellitur QVARTVS *error.*

NAM verò QVARTVS error de forma panis, ineptissimus est, nec alio fundamento nititur, nisi imperitiæ. Existimabant enim auctores eius erroris, panem rem esse merè artificiosam, quia manibus, & arte hominum fit, & proinde formam panis nihil esse, nisi figuram illam externã, & accidentariam, quam in Sacramento remanere videmus. AT panis non est res merè artificiosa, nec sola arte humana fieri potest, vt fiunt scamna, vestes, ædificia; sed res est naturalis, & actione naturali agentiũ naturalium ab hominibus applicatorum conficitur. Quemadmodum etiam ranæ, scorpiones, apes, calx, vitrum, & alia nonnulla, humana arte fieri possunt, quæ tamen naturalia sunt, & formam substantialem habent, cò quòd ad ea producenda adhibeantur agẽtia, seu causæ naturales.

Porrò formam substantialem panis, quam esse in pane præter figuram externam, iam ostendimus, in Sacramento Eucharistiæ non remanere, facilè probari potest. Nam aut cum materia sua maneret, aut sine illa; & si absque illa, aut informaret materiam corporis Domini, aut sine informatione, & separata à materia omni maneret. Si PRIMVM, tunc nulla fieret conuersio, & coincideret hæc sententia cum prima. Si SECVNDVM, tunc non panis fieret corpus Domini, sed è contrario corpus Domini fieret panis, & Eucharistia formaliter esset panis, nõ corpus, & Dñs nõ dixisset accepto pane: *Hoc est corpus meum*, sed ostenso corpore dixisset, Hic est panis meus:

Universidad de Deusto
Biblioteca

à forma enim res vnaquæque aceipit esse, & nomen. SI TERTIVM, frustrà fieret miraculū hactenus inauditum, vt forma essentialis, & tamen corporalis sine materia maneret. Quorsum enim istud miraculū? Nam accidentia quidem externa vtiliter manent in Eucharistia ad velandum corpus Domini; at ista forma inusibilis sine vlla caussa maneret.

CAPVT XV.

Refellitur error Ruperti.

QVINTVS error, quem Ruperti esse diximus, refellitur PRIMO, quia repugnat apertissimis verbis Dñi. Dominus enim ait Ioan. 6. *Panis quem ego dabo caro mea est.* At panis ille assumptus à Verbo, est quidem corpus Christi, sed non caro Christi; neque enim per assumptionem illam speciē suam mutat: panis autem corpus est, caro nō est. Rursus Dominus ait Matth. 26. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* At corpus illud panaceum non fuit pro nobis traditum; corpus igitur datum Apostolis à Christo manducandum in vltima cœna, non fuit panaceum, sed carneum. Vel si contendas corpus panaceum datum discipulis; oportebit etiam fateri corpus panaceum pro nobis fuisse crucifixum, vt facetè deducit Tertullianus libro 4. contra Marcionem.

Responderi posset de corpore panaceo propter vnionem hypostaticam prædicari corpus carneum; ac proinde dici potuisse. Hic panis est corpus illud, quod pro vobis tradetur, & hic panis est caro mea pro mūdi vita; sicut dicimus, Hic homo est Deus, & hic Deus est homo.

AT non potest ita responderi. Nam prædicatio diuersarum naturarum propter vnionem hypostaticam non valet, nisi in iis, quæ significantur vt tota quædam, & integra suppositа. Vnde non dicimus, Corpus est anima, vel homo est anima: neque dicimus, Hic Deus (Christus) est corpus Christi, vel anima Christi, sed tantū, est homo. Eodē igitur modo posita assumptione hypostatiça panis à Verbo, liceret dicere, Hic panis est Deus, vel est Christus, vel est homo; nō tamē posset dici, Hic panis est caro Christi, vel hic panis est corpus carneū Christi: caro enim, seu corp⁹ carneū significantur, vt partes naturæ humanæ, non vt integra suppositа. Nec potest dici, carnem & corpus Ioan. 6. & Matth. 26. accipi pro suppositо, seu pro re totali, saltem per figuram intellectionis, quomodo legimus: *Omnis caro corruperat viam suam*, Gen. 6. & *Verbum caro factum est*, Ioan. 1. Nam pronomina addita in vtroque loco cogūt, vt accipiamus carnem & corpus pro parte, non pro toto. Sic enim Dominus ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* & *Hoc est corpus meum*, vbi *mea*, & *meum*, non permittunt vt illa accipiantur pro toto, seu suppositо.

Posset quis rursus pro Ruperto respondere, corpus Christi carneum per concomitantiam naturalem esse in Eucharistia simul cum corpore Christi panaceo, quādoquidem vnita sunt illa corpora in eodem suppositо: & ideo verè dici potuisse de Eucharistia: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

AT neque hæc responsio solida est. Nam vnio hypostatica non trahit secum concomitantiam vnius naturæ cum altera; alioqui vbicunque est Verbum cum sua Diuinitate, ibi etiam esset humanitas Christi per naturalem concomitantiam: quod falsum esse docent omnes Catholici contra Vbiquistas. Adde, quod Rupertus ipse non admittit istam concomitantiam: nam libro secundo, de officiis diuinis, cap. 2. dicit, eundem Christum sursum, id est, in cœlo esse in carne; deorsum id est, in altari, esse in pane.

SECVNDO posset hic error refutari omnibus fermè testimoniis Patrum, quæ suprà toto lib. 2. adducta sunt: omnes enim vna voce clamant nobis in Eucharistia dari corpus Christi carneum de Virgine sumptum, & in ligno crucis extensum, &c.

TERTIO ratione refelli potest. Nam nulla omninò caussa reddi potest, cur panem hypostaticè Christus assumere voluerit: cur enim hominem assumpserit, tota caussa fuit, vt hominem liberaret. Ideo enim neque Angelum, neque naturā aliam assumpsit, quia res ceteræ aut non egebant liberatione, aut non poterant liberari: solus homo capax, & indigens liberationis erat. Quorsum igitur panē assumeret, qui nulla liberatione egebat?

ADDE, improbabile esse omnino, vt vnio hypostatica Dei cum creatura quotidie fiat, & quotidie destruatur: nihil enim maius, & mirabilius Deus creaturis donauit, quàm suam ipsius personalitatem, cùm Verbum caro factum est. At quis ferat, donum tam singulare quotidie cum pane communicari, & iterum paulò pòst auferri?

ADDE VLTIMO, quòd hæc opinio fidem nostram sine caussa facit odiosam, & ridiculam infidelibus, & dat ansam cum fundamento blasphemandi. Nam absurda, quæ hæretici falsò colligunt, cùm dicūt, Christum in Eucharistia posse cadere in terram, rodi à muribus, ire in secessum, comburi, &c. secundum hanc sententiam verissima essent. Si enim panis materialis per vnionem hypostaticam est corpus Christi, atque adeò Christus ipse: quomodo negari posset, Christum, siue eius corpus cadere, rodi, putrescere, ire in secessum, cremari, cùm panis ille cadit, roditur, putrescit, in secessum abit, crematur?

SED pro hac sententia adduci posse videntur quędam Patrum testimonia. Nam CYPRIANVS in sermone de Cœna Domini comparans Eucharistiam cū Incarnatione, sic ait: *Sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat Diuinitas, ita Sacramento visibili diuina sese infludit essentia.* REMIGIVS Remensis in cap. 10. prioris ad Corinth. *Caro*, inquit, *quam Verbum Dei Patris assumpsit in vtero virginali, in vnitate suæ personæ, & panis, qui consecratur in Ecclesia, vnum corpus sunt. Diuinitatis enim plenitudo, quæ fuit in illa, replet & istum panem.* Similia habent Haymo in comment. eiusdem loci; & Damascenus lib. 4. cap. 14. Huc etiam trahi possent testimonia Theodoreti in 1. & 2. Dialogo, & Gelasij in lib. de duabus naturis Christi, qui videntur ita velle panē, & corpus Domini vniri in Sacramēto, quomodo vniūtur in Christo Diuinitas, & humanitas.

SED hæc omnia facile solui possunt. Nam Cyprianus, Remigius, & Damascenus cùm dicunt, panē se infundere Diuinitatem, intelligunt ita se infundere, vt conuertat panem in corpus Domini omnipotentia sua, non autem, vt hypostaticè sibi coniungat. Nam Cyprianus dicit ibidem apertè panem mutari, quoad naturam, & sic fieri carnem omnipotentia Verbi. Remigius quoque (quem Haymo sequitus est) dicit esse idem corpus panem consecratum & corpus ex Virgine, quia panis in corpus vertitur. Sic etiam Damascenus multis verbis conuersionem panis in carnem docet, & probat. Porrò Theodoretus, & Gelasius comparant Eucharistiam cùm Incarnatione propter quandam similitudinem, non quod in omnibus paria sint: similitudo autem in eo sita est, quòd sicut in

cut in Eucharistia sunt species panis & etiam est caro Christi, & non confunduntur ista, nec permiscentur; ita in Christo sunt duæ naturæ incōfusæ, & impermistæ. Quod autem attinet ad substantiam panis, mutari illam non negant. Nam etiam ipsi ibidem (vt suprà docuimus) apertè meminerunt mutationis terreni panis in rem cœlestem, id est, carnem Christi gloriosam. At Rupertus contraria via ingreditur, quippe qui in cap. 6. Ioannis apertissimè docet, à Christo panem fieri corpus non mutando, vel destruendo panem, sed assumendo ad personam suam.

CAPVT XVI.

Refellitur error Ioannis Parisiensis.

SEXTVS error Ioannis Parisiensis iisdem argumentis refellitur, quibus error præcedens Ruperti: & præterea habet aliud maius incommodum, quod vult panem immediatè assumi à corpore Domini. Multi enim non sine caussa dubitāt an possit fieri, vt creatura creaturam hypostaticè assumat. Et præterea corpus Domini in Christo caret propria personalitate; quomodo igitur poterit aliis cōmunicare, quod in se non habet?

SED nec obtinet iste error, quod cupit, nimirum, vt possit dici verè, Panis est corpus, & non cogamur admittere, panem esse Deum. Nam adhuc posita illa assumptione panis à Verbo mediante corpore Christi, non est vera propositio, Panis est corpus: siquidem corpus, vt hic sumitur, est pars quædam naturæ humanæ, & proinde non potest prædicari, vel de toto, vel de altera parte coassumpta. Sicut enim non dicimus, Deus est corpus Christi, nec Diuinitas est corpus Christi, sed solùm, Deus est homo: ita non posset dici, Panis est corpus Christi, vel essentia panis est corpus Christi; licet in eodem suppositо subsisterent. Quomodo etiam non dicimus, Digitus est manus, vel annulus est digitus; licet digitus mediāte manu in corpore subsistat, & annulus mediante digito sit in manu. Et præterea posita illa assumptione, poterit omnino verè dici, panis est Deus, & Deus est panis; quod est alterum incommodum, quod Ioannes ille vitare cupiebat. Nam licet panis à verbo assumatur mediāte solo corpore Christi: tamen quia Verbum indiuisibile est, à toto Verbo assumitur, & in toto Verbo subsistit ille panis, perinde planè, ac si mediante tota humanitate Christi assumeretur; quare verè dicetur Deus Verbum esse panis. Nec similitudo æthiopis repugnat: nam si candor, qui est in dentibus æthiopis, mediantibus dentibus in toto corpore existeret, totus æthiops diceretur candidus. Vide plura apud Durandum in 4. dist. 10. q. 1.

CAPVT XVII.

Refellitur error Vbiquistarum.

DE ERRORE Vbiquistarum fusè tractauimus in libris de Christo, ad quem locum lectorem remittendum putauimus. Hic autem contenti erimus breuissimè demonstrare, per figmentum Vbiquitatis, non modò non explicari vel confirmari, sed planè obscurari, & euerti Sacramentum Cœnæ Domini.

PRIMO igitur ex Vbiquitate sequitur, Euchari-

stiam non esse Sacramentum. Sacramenta enim noui Testamenti à Christi institutione pendent, & à ritu, & verbis, quæ ille præscripsit. At præcipuum quod est in Eucharistia, ab institutione, ritu, & verbis Christi non pendet, si vera est Vbiquistarum doctrina; non igitur Eucharistia Sacramentum Christi est. Propositio conceditur ab omnibus, & suprà à nobis in lib. de Sacramentis in genere probata est, nullo ex aduersariis dissentiente. Assumptio autem est, ipsius Lutheri in lib. quod verba Dñi, Hoc est corpus Domini, adhuc firmiter stēt. Ibi enim affirmat ex eo, quod Christus sedet ad dexteram Dei, euidenter sequi vt eius corpus sit in pane, etiamsi illa verba, *Hoc est corpus meum*, neque à Christo dicta fuissent, neque scripta essent. Et quamquam id Lutherus non diceret, tamen apertè sequeretur ex eius sentētia. Si enim ex vnione hypostatica Christi corpus est vbique, certè fuit in pane ante Sacramenti institutionem, neque ab ea vllo modo pendet præsentia ista Christi in cœna.

DICENT fortasse, Sacramentum Cœnæ pendere ab institutione, & verbis Christi quantum ad symbola panis, & vini, quæ non essent symbola, nisi a Domino ad hoc instituta fuissent. SED hoc est incidere in sententiam Sacramentariorum, ob quam euendam, inuenta erat Vbiquitas. Nam Sacramenta & eorum efficacia & veritas integrè pendent ab institutione & verbis Christi. Si ergo ab institutione & verbis Cœnæ non pendent, nisi symbola illa, & eorum significatio; ergo Sacramentum Cœnæ nihil omnino est, nisi symbolum externum significās corpus Christi: & proinde illa verba; *Hoc est corpus meum*, quibus hoc Sacramentū conficitur, exponenda erunt, vt Sacramentarij faciunt per illa, Hic panis significat corpus meum, vel est signum corporis mei.

SECVNDO, ex Vbiquitate sequitur, Christi corpus non posse verè manducari ore corporali, sed solùm ore spirituali per fidem & gratiam, seu energiam & effectum; & consequenter non posse manducari, nisi à piis. At hæc est ipsissima hæresis Sacramentariorum, ob quam destruendam Vbiquitas in mundo apparuit. Quod id sequatur, sic ostendo. Quod est vbique, non potest moueri, nec transire de loco ad locum; ergo licet corpus Christi sit in pane, tamen non manducatur, cùm panis manducatur, quia non mouetur, nec transit cum pane à manu ad os, & ab ore ad stomachum: nam etiam antea erat in ore & in stomacho, priusquam panis eò veniret. Et explicatur exemplo Dei. Deus vbique est, & quia vbique, non mouetur cum rebus, in quibus est; nec per se, nec per accidens; & ideo licet sit in pane, non tamen manducatur cum pane; & licet sit in aëre, non tamen attrahitur cum aëre intra pectus, neque eiicitur cùm respiramus. Et confirmatur. Nam si corpus Domini, quia est in pane, cum pane manducetur; ergo quia in terra, cum terra calcatur; & quia est in ligno, cum ligno comburitur; & quia est in saliua, cum saliua expuitur. At hæc & similia, falsa esse constat. Quòd si Christi corpus re ipsa & ore corporali non sumitur, sequitur aut esse inanem Cœnam Domini, aut saltem spiritualiter sumi per energiam, & per fidem, & solùm à piis, qui habent fidem, & hoc est quod volunt Caluinistæ.

TERTIO, etiamsi posset sumi corpus Christi ore corporali, cogentur nihilominus fateri, nullum esse fructum Cœnæ Domini, nisi energiam quandam, vt dicunt Caluinistæ. Nam si Christi corpus est vbique, non egemus Cœna Domini, vt Christi corpus habeamus, neque opus est ad Ecclesiam ire, aut parare

Universidad de Deusto
Biblioteca

se ad Communionem, aut institutionem audire, sed possumus domi nostræ in pane, & vino, & in quolibet cibo, immò & in aëre quem inspiramus, Christi corpus habere. Quorsum igitur Cœna Domini? quid illa nobis prodest?

Lutherus hoc argumentum sibi ipse obiecit, in lib. quòd verba Domini firmiter stent: ac respõdit, Christi corpus esse vbique, sed non posse vbique capi, sed solùm in eare, quam ipse ad hoc instituit. Et ponit exemplum de radiis solaribus, qui licet vndique nos circundent & impleant, cùm in Sole consistimus, tamen non possumus ex eis cistam implere, & nobiscum deferre. Similia dicit in serm. de Eucharistia, vbi docet Christi corpus esse vbique, sed non debere quæri, vel accipi citra verbum eius: verbum autem non dicit Christi corpus debere quæri, vel accipi, nisi in pane Cœnæ Domini. Nam etiam in laqueo (istis enim exemplis nouus Propheta mirificè delectatur) est, & tamen non debeo collum in laqueum inijcere, & longam literam facere; quia verbum Dei hoc non dicit.

At hæc omnia frustrà dicuntur. Nam aut vult Lutherus corpus Domini, quod vbique est, non vbique posse vtiliter haberi, aut simpliciter non posse vbique haberi. Hoc autem, quod posterius dixi, nulla ratione defendi potest. Nam quod vbique est, impossibile est non vbique haberi; implicat enim contradictionem, vt habeam panem, & non habeam in illo corpus Domini, si vbique est corpus Domini. Neque exemplum de radiis solaribus ad rem facit: radij enim illi non sunt vbique. Neque valet quidquam illa ratio de verbo Dei. Nam aut verbum Dei docet, Christi corpus esse vbique, vel non: si non id docet, ergo temere Lutherani docent Vbiquitatem: si verò id docet, ergo non citra verbum, sed planè duce verbo vbique Christum habemus, & sumimus. Sed verisimile est Lutherum id intellexisse, quod primo loco posuimus, nimirum, non vbique, sed solùm in Cœna, Christi corpus haberi vtiliter, & efficaciter: nam ita exponit Brentius in libro de duabus naturis, & ascensione Christi. Dicit enim corpus Domini esse vbique personaliter, sed in Cœna esse etiam definitiuè, id est, ex definitione, & decreto Dei; qui modus essendi addit solùm efficaciam, nam in Cœna Domini sumitur efficaciter, & nusquá alibi. At quid est hoc aliud, nisi Caluinismum inducere, dum oppugnare conaris? Nam hoc modo nihil habemus in Cœna, quod non habeamus extra Cœnam, nisi efficaciá quandam; & proinde vi Cœnæ non sumi corpus, sed energiam eius, quæ est Caluini sententia.

Quarto, dogma est à Lutheranis omnibus receptum, corpus Domini non esse in Eucharistia extra vsum id est, non esse nisi dum sumitur: & ea de caussa non seruant species consecratas, neque deferunt ad ægrotos. At Vbiquitas destruit istud dogma: si enim corpus Dñi vbique est, erit etiam ante vsum in pane.

Ridicula autem responsio Smidelini est in libro aduersus Albertum Sperlingum, vbi dicit: *Quod vicunt Lutherani, corpus Domini non esse in Eucharistia extra vsum, non intelligi de præsentia, sed de distributione, quia nimirum non distribuitur extra vsum.* At vel Smidelinus loquitur de quocunque vsu in genere, vel de vsu Cœnæ Domini, id est, de ritu illo, quo vtimur in consecratione, & distributione Eucharistiæ. Si de quocunque vsu, idem est dicere non distribui extra vsum; & non distribui, nisi cùm distribuitur; quod est certum, sed nunquam fuit in controuersia. Si de vsu, & ritu Cœnæ Domini, falsum est non distribui corpus Domini extra illum vsum. Nam quidquid porrigimus, seu distribuimus in quocunque loco, in eo distribuimus corpus Domini, si corpus Domini ita est vbique, vt tamen distribui possit. Nam (vt suprà demonstraui) quod est vbique, non potest distribui, cum necessariò sit immobile.

Quinto, accedat confessio ipsorum Vbiquistarum; qui etsi valde vrgeant Vbiquitatem, tamen satis apertè indicant, se coactos inopia rationum ad eam confugisse. Nam Brentius in libro qui inscribitur, Recognitio Brentij; apertè fatetur, non posse Lutheranos euadere, quin cogantur admittere cõsecrationem Papistarum, nisi ponatur ista Vbiquitas. Itaque videmus, Vbiquitatem non per se placere, sed solùm quia non habent quod dicant, quando ab eis petitur, vnde fiat, vt corpus Domini sit in Eucharistia, si reiicitur consecratio.

Illyricus autem in libro de mystica, Sacramentali, & externa præsentia corporis Domini in Cœna, dicit oportere admittere Christi præsentiam in Ecclesia, etiam hic in terris secundum humanam naturam, quia alioqui Ecclesia careret capite, & cogeretur admittere eius Vicarium, id est, Papam. Quare Vbiquitas ista, non ideò placuit Illyrico, quia sit in se valde speciosa, sed quia videtur conferre aliquid contra Papam.

Kemnitius quoque in 2. parte Exam. cap. 4. sess. 13. & liber Concordiæ in præfat. monent fundamentum præsentiæ corporis Domini in Eucharistia non esse ponendum in Vbiquitate, sed in verbis Domini: *Hoc est corpus meum*; & tamen postea, cùm ad rem venitur, quia non possunt reddere vllam rationem illius præsentiæ, cùm reiecerint consecrationem, ad Vbiquitatem confugiunt, eámque totis viribus tuentur. Sed de his satis.

CAPVT XVIII.

Explicatur sententia Ecclesiæ.

Erroribvs confutatis, explicanda, & confirmanda est veritas. Ecclesiæ igitur sententia est, rationem proximam, & propriam cur sit in Eucharistia verum Domini corpus, non esse assumptionem panis ad personam Verbi, neque Vbiquitatem, neque simplicem, & quasi localem vnionem panis cum corpore, neque mutationem partialem panis in corpus, sed totalem conuersionem substantiæ panis & vini in corpus & sanguinem Domini. Et quamuis in hoc Theologi conueniant ob Conciliorum, & Ecclesiæ auctoritatem, tamen in modo explicandi nonnihil discrepant. Sequar autem in hoc mysterio explicando communiorem, & tutiorem viam sancti Thomæ, atque aliorum grauiorum Theologorum.

Igitur tria sunt obseruanda. Primvm est, ad veram conuersionem quatuor cõditiones requiri. Prima, vt aliquid desinat esse: non enim est intelligibile, vt vnum conuertatur in aliud, nisi id quod conuertitur, desinat esse, quod antea erat. Hinc Augustinus lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 18. docet, non fuisse veras conuersiones illas, quas Gentiles iactabant factas à suis Magis, vel Diis, vt Arcadum in lupos, sociorum Diomedis in aues, sociorum Vlyssis in varias bestias, Iphigeniæ iii ceruã, & alias similes: nam cùm Iphigenia inuenta esset alibi viua, post conuersionem in ceruam, intelligi potuit non eam verè conuersam fuisse,

fuisse, sed Dæmonis arte subitò inde abductam, & in eius locum ceruam substitutam.

Si Obicias, in conuersione vxoris Loth in statuam salis, nulla pars substantiæ illius fœminæ periit, sed tantùm translata est anima in alium locum, & in materia eius introducta est forma salis: & tamen ea verissima conuersio fuit. Respondeo; Conuersio non tequirit vt desinat esse, nisi id, quod conuertitur. Quare si id quod conuertitur, sit aliquod compositum, satis est si desinat esse ipsum compositum; etiamsi fortè pars aliqua, vel etiam omnes, post dissolutionem compositi maneant. Ita igitur vera conuersio fuit vxoris Loth, quia illud compositum, id est, illud corpus carneum, & illud animal rationale, vere desiit esse: quomodo etiam Philosophi verè dicunt, conuerti aquam in aërem, licet materia remaneat; quia quod conuertitur est aqua, non materia, & vere post conuersionem non remanet aliquid, quod sit aqua, vel quod fuerit aqua. At si id quod conuertitur, non solùm sit compositum, sed etiam partes eius, tunc etiam partes debent simpliciter desinere esse; & hoc fit in Eucharistia. Nam ideo Concilium Trident. dixit, conuersionem fieri totius substantiæ panis, id est, tam formæ, quàm materiæ.

Secvnda conditio est, vt aliquid succedat in locum eius, quod desinit esse; alioqui non esset conuersio, sed corruptio, vel annihilatio, si terminus illius actionis esset non esse rei. Atque hoc significamus cùm dicimus, vnum conuerti in alterum, siue quod fuit vnum, nunc esse alterum: indicamus enim in his sententijs vnum alteri succedisse.

Hinc intelligimus inanem, & superuacaneam fuisse Caietani subtiliratem, in comment. sancti Thomæ 3. part. quæst. 75. artic. 4. vbi concedit quidem nullam partem substantiæ panis remanere post consecrationem, & tamen docet remanere id quod fuit panis, nimirum vt vere dici possit; Quod fuit panis, nunc est corpus Christi. Sed non erat opus ista speculatione: verè enim dici potest; Quod fuit panis, est corpus Christi; licet nihil omnino maneat, quod prius fuerit panis. Nam illæ sententiæ ex communi modo loquendi, significant solum id quod conuertitur, non desinere in nihil, sed in aliquid, quod ei succedit. Hoc enim modo sine vllo mysterio, dicunt de naturalibus mutationibus Philosophi; Quod fuit lignum, nunc est ignis, & quod fuit aqua, nunc est aër: & tamen nihil manet, quod prius fuerit lignum, vel aqua; materia enim quæ manet, nunquam fuit lignum, vel aqua.

Tertia conditio est, vt sit connexio quædam, & dependentia inter desitionem vnius, & successionem alterius, ita vt vnum desinat, vt alterum succedat, & vi desitionis fiat successio. Nam si ista non essent connexa, non esset vna actio, quæ dici posset conuersio, sed essent duæ actiones per accidens se concomitantes; quarum vna annihilatio, altera creatio diceretur. Vt exempli gratia; Si Deus annihilasset vxorem Loth, & deinde vbi illa fuerat, creasset statuam salis; nullæ esset ibi conuersio. At conuersio fuit; quia illa ipsa actio, per quam desiit esse vxor Loth, introduxit in eius locum statuam salis.

Atque hinc intelligi potest, cur panis in Eucharistia reuera non annihilatur, licet nihil eius remaneat post consecrationem; quia nimirum actio per quam panis desinit esse, non terminatur ad nihil, sed ad aliquid, nimirum ad corpus Domini; annihilatio autem est actio, quæ terminatur ad nihil. Id quod etiam cernimus in naturali transmutatione. Nam cùm aqua vertitur in aërem, nihil prorsus remanet formæ aquæ; & tamen ea forma nõ annihilatur; quia actio, qua illa destruitur, non terminatur ad non esse illius formæ, sed ad esse formæ aëris: nam ab eodem agente, eadem actione, & iisdem dispositionibus, vna pellitur, & alia introducitur; immò, ideò vna pellitur, vt alia introducatur. Quod enim quidam dicunt, non annihilari formam aquæ, quia remanet in potentia materiæ, inane est. Siquidem in potentia materiæ manet quidem forma aquæ in vniuersum, sed non illa singularis forma, quæ tunc corrumpitur, cùm generatur aër: illa enim nusquam manet, nisi in potentia Dei obiectiua. Sed hoc non impedit annihilationem, alioqui nihil annihilari posset.

Quarta conditio est, vt tam terminus à quo, quàm terminus ad quem, sit vere positiuus. In hoc enim distinguitur perfecta conuersio, non solùm à creatione, & annihilatione, sed etiam à naturali cõuersione, licet ex vno fiat aliud, vt ex aqua aër, & proinde sit aliquando vterque terminus positiuus: tamen quia non introducitur forma aëris in materia aquæ, nisi prius ea dispolita sit per certas qualitates; inde est quod præcedit priuatio formæ aëris in materia aquæ, ipsam introductionem formæ aëris: tunc enim materia dicitur priuata, cùm habet dispositionem ad formam. Itaque terminus à quo in tali conuersione, non tam est aqua, quàm priuatio aëris, & proinde terminus à quo non est positiuus, sed priuatiuus proprie loquendo. At in conuersionibus supernaturalibus, qualis fuit vxoris Loth in statuam salis, & aquæ in vinum in Cana Galilææ, & virgæ in draconem tempore Mosis, vterque terminus proprie positiuus erat. Non enim Deus dispoſuit materiam vxoris Loth, ad formam salis recipiendam, aut aquæ materiam ad formam vini, aut virgæ ad formam draconis, sed in momento effecit, vt vnum desineret in ordine ad alterius successionem: atque ita non fuit facta statua illa, aut vinum, aut draco ex materia habente priuationem, sed ex materia habente formam contrariam.

Ex quo intelligimus conuersionem panis in corpus Domini esse perfectissimam conuersionem; & distingui ab omnibus aliis mutationibus, sed similiorem tamen esse conuersionibus supernaturalibus iam dictis, quàm vllis aliis: solùm enim in duobus ab his distinguitur. Primo, quod in illis conuersionibus probabile est materiam primam manssisse sub vtroque termino, in hac autem certum est non manere. Secvndo, quod in illis accidentia, aut omnia, aut aliqua mutata sunt cum forma substantiali, in hac autem omnia accidentia remanent, quæ prius erant, sola substantia mutata. Hæc igitur dicta sint de conditionibus, & natura conuersionis.

Secvndo notandum est. Ad veram conuersionem non requiri, vt id, in quod aliquid conuertitur, de nouo producatur, sed satis esse si vnum alteri succedat (vt diximus) siue id tunc producatur, siue aliunde adducatur, siue alio modo id fiat. Tribus enim modis fieri potest conuersio. Nam si terminus ad quem non existat, vi conuersionis, necessariò producetur, & inde vocatur à quibusdam ea conuersio productiua, qualis fuit conuersio aquæ in vinum in Cana Galilææ, & aliæ permultæ. Si verò terminus ad quem existat, sed non in eo loco, vbi est terminus à quo, tùc vi conuersionis adducetur ad eum locum, & inde vocatur ea conuersio adductiua: talis ferè est conuersio cibi in hominem per nutritionem; nam anima non

producitur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

producitur, sed tantùm per nutritionem fit, vt incipiat esse in ea materia, vbi antea erat forma cibi. Si denique terminus ad quem existat, & in ipso loco eodem, vbi est terminus à quo, vt verbi gratia, si duo corpora æqualia se penetrent, & vnum diuina virtute totaliter vertatur in aliud, tunc vi conuersionis non producetur, neque adducetur terminus ad quem, sed solùm conseruabitur, & inde dicitur ea conuersio conseruatiua: nam cùm non possint naturaliter duo corpora simul esse, si Deus vnum interimeret, vt alterum naturaliter ibi seruaret, diceretur vnum in alterum conuerti, ex eo quod vnum desineret esse, vt alterum permaneret in esse.

Ex his colligimus cõuersionem panis in corpus Domini non esse productiuam, nec conseruatiuam, sed adductiuam. Nam corpus Domini præexistit ante conuersionem, sed non sub speciebus panis: conuersio igitur non facit, vt corpus Christi simpliciter esse incipiat, sed vt incipiat esse sub speciebus panis. Porro adductiuam vocamus istam conuersionem, non quia corpus Christi per hanc adductionem deserat suum locum in cœlo, vel quia per motum localem huc de cœlo adducatur, sed solùm quia per eam fit, vt corpus Christi, quod antea solùm erat in cœlo, iam etiam sit sub speciebus panis, & non solùm sub illis sit per simplicem præsentiam, siue coexistentiam, sed etiam per vnionem quandam, qualis erat inter substantiam panis, & accidentia panis, excepta tamen inhærentia: de qua re plura infra dicemus.

Sed obiiciet aliquis. Si per conuersionem istam non producitur corpus Christi, sed tantum fit præsens; ergo terminus ad quem non est substantia, sed accidens; ergo conuersio ista non substantialis, sed accidentalis est.

Respondeo Primo, in conuersione attenditur præcipuè terminus à quo, sicut in corruptione, & annihilatione: id enim conuertitur, quod desinit esse. Cùm ergo panis substantialiter muretur, hæc conuersio substantialis, non accidentalis dicenda est. Secundo etiam terminus ad quem, est substantia. Nõ enim per conuersionem istam fit præsentia (relationes enim non fiunt, sed consequuntur) sed fit, vt corpus Christi succedat pani: proinde substantia in substantiam tranit, & substantia substantiæ succedit; non enim panis conuertitur in præsentiam corporis Domini, sed in ipsum corpus Domini.

Tertio notandum est. Subiectum in quo recipitur actio diuina huius conuersionis, partim esse panem, partim corpus Christi. Nam illa actio, vt conuersio, in pane recipitur; panis enim est, qui conuertitur, proinde panis solus mutatur substantialiter. At illa eadem actio, vt adductiua corporis Christi, in ipso Christi corpore recipitur: illud enim est, quod adducitur, id est, acquirit esse sub speciebus panis, quod antea non habebat.

Quod autem S. Thomas, & alij dicunt, corpus Christi incipere esse in Sacramento, non per mutationem sui, sed per mutationem panis in ipsum, verum est, sed intelligi debet de mutatione deperditiua; non autem de omni mutatione. Nam verè corpus Christi quod est in cœlo, nó mutat, nec substantiam, nec vlla accidentia, nec ipsum etiam locum; tamen acquirit aliquid quod non habebat, nimirum esse Sacramentale, quod sine aliqua mutatione intelligi nequit. Nam si absque conuersione vlla in ipsum, idem corpus Domini in cœlo manens, poneretur à Deo etiam in terra, quod fieri posse nos suprà docuimus; immò & factum esse probauimus ex apparitionibus Domini post ascensionem: certè negari non posset, quin actio Dei, qua illud corpus in terra poneretur, in ipso corpore, tanquam in subiecto reciperetur, & proinde ipsum corpus aliquo modo mutaretur. Eodem igitur modo, cùm per conuersionem panis, idem corpus in sacra hostia ponitur, actio illa in corpore Domini recipitur, non quidem vt conuersio, sed vt adductio est. Præterea corpus Domini per illam conuersionem acquirit nouam, & realem relationem præsentiæ, ad species panis, & ad altare: requiritur igitur aliquod fundamentum illius relationis, quod sanè aliud fingi non potest præter mutationem aliquam. Deniqve conuersio, quatenus panem destruit, non tam est actio, quàm negatio actionis: Deus enim destruit panem, dum desinit eum conseruare. At per negationem nihil positiuè, & realiter fieri potest, ergo positio corporis Domini sub illis speciebus, quæ est quid positiuum, non fit ab illa conuersione, vt ea est in pane, sed vt est, & recipitur in corpore Christi.

Dices; Si panis destruitur per negationem actionis, & corpus Domini ponitur in Eucharistia per actionem positiuam; ergo transubstantiatio non est vna actio, sed continet duo quædam, nimirum negationem actionis, & actionem. Respondeo; Transubstantiatio est vna actio, quia est quedam voluntas, seu volitio Dei, qua ipse vult non conseruare panem, vt in eius locum ponatur corpus Domini.

CAPVT XIX.

Probatur ex verbo Dei transubstantiatio.

Nvnc tandem confirmanda est sententia Catholicæ Ecclesiæ, quę docet, panem conuerti in corpus Domini, & eam conuersionem esse propriam rationem præsentiæ corporis Domini in Eucharistia: ex quo simul confutabitur prima sententia Berengarianorum, quam etiam Lutherani sequuntur, de simplici coniunctione panis cum corpore Domini in hoc Sacramento.

Primvm autem argumentum ducitur ex illis Domini verbis: *Accipite, & manducate, hoc est enim corpus meum*, Matt. 26. Hæc enim verba necessariò inferunt, aut veram mutationem panis, vt volunt Catholici, aut mutationem metaphoricam, vt volunt Caluinistæ. nullo autem modo sententiam Lutheranorum admittunt: nam Dominus accepit in manibus panem, eúmque benedixit, & dedit discipulis, & de eo ait: *Hoc est corpus meum*. Itaque panem accepit, panem benedixit, panem dedit, & de pane dixit: *Hoc est corpus meum*. Vel igitur benedicendo mutauit in corpus reipsa verè, & propriè, vel mutauit impropriè, & figuratè, addendo significationem, quam non habebat; vel nullo modo mutauit. Si mutauit reipsa, verè, & propriè; ergo panem mutatum dedit, & de pane mutato verissimè dixit: *Hoc est corpus meum*, id est, quod sub specie panis continetur, non est amplius panis, sed corpus, & hoc est quod dicunt Catholici. Si verò quis dicat, panem mutatum esse figuratè, tamen datus erit Apostolis panis, qui figuratè erit corpus Domini, & illa verba: *Hoc est corpus meum*, hunc sensum habebunt, Hic panis est figura corporis mei. Hæc autem est sententia Sacramentariorum, quam & nos, & Lutherani communi consensu reiicimus. Si quis denique dicat nullam fieri mutationem, is cogetur dicere, panem non mutatum datum esse Apostolis, & de illo esse dictum: *Hoc est corpus meum*, id est, Hic

est, Hic panis verus ac triticeus, verè, & propriè est corpus meum. Atqui hoc nullo modo admitti potest, siue agamus de re ipsa, siue de propositione: nec enim vllo modo fieri potest, vt vna res non mutetur, & tamen fiat alia; esset enim ipsa, & non esset ipsa. In propositione autem affirmatiua, necesse est, vt pro eodē supponant subiectum, & prædicatum; alioqui esset falsa prædicatio. Non igitur potest fieri, vt vera sit propositio, in qua subiectum supponit pro pane, prædicatum autem pro corpore Christi: panis enim & corpus Domini res diuersissimæ sunt.

Ad hoc argumentum respondit Lutherus in libro de Babyl. captiuit. cap. de Eucharistia, non oportere Aristotelem iudicem facere rerum tam sublimium. Deinde addit, si propter istam regulam Philosophicam, oportet panem transubstantiari, oportebit etiam propter eandem transaccidentari; alioqui dicemus, Hoc album, & hoc rotundum est corpus Christi. Deniqve ponit exemplum, in quo apparet posse prædicari diuersum de diuerso sine transubstantiatione: dicimus enim in Christo, Hic homo est Deus, & Hic Deus est homo; & tamen nulla fit transubstantiatio hominis in Deum, vel contrà. Ex his ita concludit: *Ego sanè, si non possum consequi, quomodo panis sit corpus Christi, captiuabo tamen intellectum meum in obsequium Christi, & verbis eius simpliciter inhærens, credo firmiter, non modò corpus Christi esse in pane, sed panem esse corpus Christi.*

Sed hæc nullo negotio refelluntur. Nam quod ad Primvm attinet, si Aristotelem iudicem vocaremus in quæstione Dialectica, seu Philosophica, qualis est hæc de natura enunciationis affirmatiuæ, non deberet Lutherus id tantopere ægrè ferre. Sed non hîc opus habemus Aristotele, cùm sensus communis sufficiat. Nam si liceat affirmare disparata de disparatis, licebit eodem iure affirmare de nihilo aliquid, de aliquo nihil, de luce tenebras, de tenebris lucem, de Christo Belial, & de Belial Christum: neque fides nostra ad id nos obligat, vt ea defendamus, quæ euidenter implicant contradictionem. Adde quòd nusquam Dominus disertis verbis dixit; Hic panis est corpus meum; vt opus sit in ea re ita captiuare intellectum, vt non obstante euidentia contradictionis, cogamur credere panem triticeum esse corpus Christi.

Quod verò Lutherus Secvndo loco adfert de transaccidentatione, leuissimum est. Non enim admittimus illas propositiones; Hoc album, vel hoc rotundum est corpus Christi; neque cogimur eas admittere, licet fateamur panis accidentia in Eucharistia remanere. Nam illud: *Hoc est corpus meum*, non significat, Hoc album est corpus meum; pronomen enim, Hoc, non supponit pro accidente, sed pro substantia. Itaque non cogimur dicere, Hoc album est corpus meum, sed nec possumus admittere. Nam Hoc album, ante consecrationem supponit pro pane; post consecrationem non supponit pro pane, quia panis ibi non est; nec pro corpore Christi, quia corpus Christi non est subiectum illorum accidentium, sed supponit pro quantitate remanente, quæ est subiectum accidentium reliquorum: porrò quantitas illa alba, & rotunda non est corpus Christi, vt patet.

Vide de ista quæstione, An hoc album sit corpus Christi, miras fraudes Vvicleti apud Thomam VValdensem, tomo secundo, cap. 52. Ille enim iubebat vno verbo responderi, an hoc album, & rotundum (demonstrata sacra hostia) sit corpus Christi. Si enim concederetur, inferebat; Ergo corpus Christi est album, & rotundum, &c. Si negaretur, turbabantur simplices fideles, qui putabant negari veritatem corporis Domini in Eucharistia. Sed respondendum fuit; Hoc album non est corpus Christi, sed est quãtitas quædam rotundæ figuræ, & albi coloris, tamen sub hoc albo & rotundo, verè & realiter corpus Christi latet.

Deniqve illud exemplum de Incarnatione non est ad rem. Nam in Christo propter vnionem hypostaticam verissimæ sunt illæ propositiones: Hic Deus est homo, &, hic homo est Deus; quia in vtraque tam subiectum, quàm prædicatum, pro eadem persona supponit. At in ista propositione, Hic panis est corpus Domini, pro diuersis supponunt subiectum, & prædicatum, vt suprà dictum est.

Portò Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. sess. 13. cap. 4. ad idem nostrum argumentum respondere conatur. Ac Primvm respondet, panem in Eucharistia mutari, quia vt dicit Irenæus, ex pane communi fit Eucharistia, duabus rebus constans, vna terrena, altera cœlesti. Atque hoc dicit sufficere, vt rectè & verè dicamus, Panis est corpus Christi; licet panis nó conuertatur in corpus, sed simul cum illo maneat.

Deinde paulò infrà repetitis Lutheri nugis de Philosophia Aristotelis, dicit secũdum morem Scripturæ sanctæ illa inuicem prædicari, quæ diuina ordinatione peculiari modo vniuntur, licet in eiusmodi propositiones non quadret regula Aristotelis. Ad veritatem autem harum propositionum dicit requiri tantùm, vt significetur vnio, & præsentia vnius rei cum altera.

Exempla verò hæc adfert. Primvm de Christo, in quo rectè dicimus; Hic homo est Deus; tametsi ad regulas prædicabilium non congruat ea propositio. Vbi tamen monet se non ponere vnionem personalem inter panem, & corpus Christi, sed tantùm vti similitudine Incarnationis, vt ea vsi sunt nonnulli veterum in eadem causa. Secvndvm exemplũ Ioan. 20. Domin⁹ insufflauit, & dixit: *Accipite Spiritũ sanctũ*, vbi ipsum corporis flatum, Spiritum sanctum vocauit, vt significaret cum eo flatu dari Spiritum sanctũ. Tertivm exemplum Matth. 3. Columba vocatur Spiritus sanctus, cùm dicitur Ioannes Spiritum vidisse, qui tamẽ non viderat, nisi columbam. Qvartvm exemplũ dicit esse posse illas visibiles species, in quibus Angeli, vel Deus olim ostendebantur: nemo enim ausus fuit articulum inde facere, quòd species illæ fuerint accidentia sine subiecto. Qvintvm exemplum, Progrediente arca dicebat Moles: *Exurgat Dominus*, nec tamen opus fuit transubstantiari lignũ, vel aurum arcæ. Sextvm exemplum in vulgari loquutione. Nã de dolio & vino dicimus, Hoc est vinũ, de marsupio & pecuniis dicimus, Hæ sunt pecuniæ; de fasciis & infante dicimus, Hic est infans vteri mei. His exemplis iactat Kemnitius gladio Spiritus se feliciter dissoluisse vel præcidisse telã nostri argumenti.

Sed profectò nos non egemus gladio, vt telam solutionis eius destruamus: est enim ea telæ aranearum simillima, quæ leui flatu diffipari queat; nam multa dicit, sed nihil ad rem. Ad illud igitur de mutatione ex pane communi in Eucharistiam duabus rebus constantem, dico illam mutationem secundum veram Irenæi sententiam (vt nos libro secundo, capite sexto, ostendimus) substantialẽm mutationem esse panis in carnem Christi, manentibus accidentibus, & proinde rem terrenam esse accidentia panis sensibilia, rem cœlestem, carnem Christi gloriosam: & hoc modo verè prædicari corpus Christi de pane Eucharistiæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

charistiæ, quia panis ille non est panis communis, id A est, triticeus, sed panis cœlestis. At secundum Lutheranos, qui per rem terrenam exponunt panem, per rem cœlestem intelligũt corpus Christi, nulla est ibi vera mutatio panis, sed sola adiũctio corporis Domini ad panem, quæ non est satis, vt possit verè dici, Panis est corpus Christi: alioqui etiam verè dicere possemus in homine, Anima est corpus; & in Christo, Humanitas est Diuinitas; & in ferro ignito (quod est exemplum Lutheri loco suprà citato ad illustrandam coniunctionem panis cum corpore Christi in Eucharistia) Ferrum est ignis, vel ignis est ferrum; quæ tamen nemo concederet.

Ad illud quod subiungit Kemnitius de more, & vsu Scripturæ, dico fallum esse in Scripturis vllas tales propositiones inueniri, quales ipse fingit. Ac in PRIMO quidem exemplo bis peccat Kemnitius. PRIMO, quia dicit illam propositionem, Hic homo B est Deus, non esse veram secundum regulas Aristotelis: in quo satis ostendit, se non legisse, vel quod est credibilius, non intellexisse regulas Aristotelis. Posita enim assumptione humanæ naturæ ad personam Verbi, illa propositio verissima est secundum omnes regulas Philosophiæ, cùm pro eodem supposito supponant tam *hic homo*, quàm *hic Deus*. Nisi forte Kemnitius non agnoscat in Christo veram, & hypostaticam vnionem duarum naturarum; quod sanè insinuat, cùm ait eiusmodi propositiones tantùm significare vnionem, & præsentiam vnius rei cum altera. Sed si hoc velit, aperte se Nestorianis fauere significat: illi enim volebant inter hominem & Deum in Christo, esse tantùm vnionem, & præsentiam quandam mutuam.

SECVNDO, quia dicit inter panem, & corpus Domini non esse personalem vnionem; & tamen cõten- C dit, ita esse veram istam, Hic panis est corpus Christi, vt est illa, Hic homo est Deus. Nam aut vult non esse etiam personalem vnionem inter Deum & hominem in Christo, quod est apertè Nestorianum; aut certè nescit quid loquatur, cùm similitudinem ponat, & interim tollat fundamentũ similitudinis. Tota enim ratio, cur illa sit vera, Hic homo est Deus, est vnitas personalis. Cùm igitur hæc vnitas ponatur in Christo, & non ponatur in Sacramento Eucharistiæ, nullo modo fieri potest, vt ifnt æque veræ, illa, Hic homo est Deus, & illa, Hic panis est corpus Christi.

SECVNDVM exemplũ non est ad rem. Non enim Dominus dixit, Hæc insufflatio est Spiritus sanctus; sed insufflando dixit: *Accipite Spiritum sanctum*. vbi solùm ostendit se signo exteriori repræsentare id, quod interna, & inuisibili operatione faciebat. Vnde illa verba: *Accipite Spiritum sanctum*, non faciunt hunc D sensum; Accipite hanc insufflationem, quæ est Spiritus sanctus, sed hunc; Accipite in hac insufflatione, seu per hanc insufflationem, vt per signum & causſam instrumentalem, donum Spiritus sancti.

TERTIVM exemplum simile est superiori. Nusquam enim expresè legimus, Columba est Spiritus sanctus; sed solùm legimus, visum à Ioanne Spiritum sanctum descendentem sicut columbam: nam omnes Euangelistæ Matt. cap. 3. Marc. cap. 1. Luc. cap. 3. Ioan. cap. 1. addiderunt particulam similitudinis, vel tanquam, vel sicut, vel quasi. Ex quo intelligimus, columbam signum duntaxat Spiritus sancti fuisse, & Spiritum sanctum in columba, vt in signo visum.

QVARTVM exemplum, est merum parergum. Nec enim disputamus nunc, an accidentia panis maneant sine subiecto, sed an sit vera propositio in proprio sensu, Hic panis est corpus Christi: nusquam autem inueniet Kemnitius hanc propositionem in totis Bibliis, Corpus ab Angelo assumptum est ipse Angelus.

QVINTVM exemplum simile est secundo. Cùm enim eleuabatur arca, dicebat Moses: *Exurgat Dominus*, non quòd arcam appellaret Dominum, sed quia simul cum arca Dominus procedebat cum filiis Israël, & viam demonstrabat.

SEXTVM exemplum indicat sapientiam Kemnitij. Nam antea dixerat cum Luthero, eiusmodi propositiones non conuenire cum regulis Philosophiæ, & esse Scripturarum proprias, & oportere intellectum captiuare, si eæ credendæ sint; nunc autem vult esse adeò vulgares, tritas & faciles, vt in communi sermone quotidie vsurpentur. Istud nimirum èst sapere. Sed nec in istis vulgaribus exemplis aliquid simile nostræ propositioni inuenire potuit. Nam etsi dolium vino plenum, & marsupium plenum pecuniis, & infantem fasciis circumligatum, simpliciter vinum, pecunias, & infantem nominamus: tamen nemo diceret, Dolium est vinum, marsupium est pecunia, fascia est infantulus; vt ipsi verè dici volunt, Panis est corpus Christi.

Sed licet aduersatij euidentissimè conuincantur ex eo, quod volunt illud pronomen, *Hoc*, significare Hic panis; posset tamen aliquis dicere, in Eucharistia manere quidem panem cum corpore Domini, sed illa verba: *Hoc est corpus meum*, dicta esse solùm de corpore Domini, ita vt pronomen, *Hoc*, supponat in confuso pro eo, quod continetur sub speciebus (vt nos suprà diximus) & tamen virtute prædicati determinetur ad corpus Domini, & nulla mentio fiat substantiæ panis, licet ibi maneat. Nam abstrahentium non est mendacium: & exempla esse possunt illa, quæ attulit Kemnitius. Nam de dolio vini, rectè dicimus, Hoc est vinum; cùm tamen sint ibi duæ substantiæ, vna vini, altera dolij: & similiter de marsupio, & pecuniis dici potest, Hæ sunt pecuniæ.

RESPONDEO; Absolutè ex verbis Domini, colligi transubstantiationem. Nam in propositionibus de re continente, & contenta pronomen, *Hoc*, potest quidem demonstrare alterutrum, id est, tam rem continentem, quàm rem contentam: rectè enim dicimus de dolio vini, Hoc est doliũ, & etiam, Hoc est vinum. At cùm demonstratur res contenta, demõstratur vna res tantùm, & excluduntur omnes aliæ, quæ ibi contineri possent, & proinde ex modo communi loquendi, falsa est demonstratio si plura contineantur. Verbi gratia, si quis de dolio, vbi sit vinum & oleum, dicat, Hoc est vinum; fraudator censetur. Illud enim, (Hoc est vinum) ex modo communi loquendi significat, In hoc dolio nihil est, nisi vinum. Pari ratione, si quis de marsupio pleno partim auro, partim argento, dicat, Hoc est aurum; vel de sacco pleno partim tritico, partim arena, diceret, Accipe & vtere, hoc enim est triticum; deceptor iure haberetur. Eodem igitur modo illa verba: *Hoc est corpus meum*, ex modo communi loquendi, quidquid sit de Metaphysicis subtilitatibus, significant sub illis speciebus non fuisse aliud, quàm corpus Domini; si enim fuisset etiam panis, debuisset Dominus dicere, Hic, id est, in hoc pane est corpus meum, aut certè, hoc non tantùm est panis, sed etiam corpus meum.

SED dicet aliquis; Totus panis est res continens respectu corporis Domini; ergo, &c. sicut de dolio vini dicimus, Hoc est vinum; licet dolium sit substãtia, & sicut de Angelo apparente in forma humana, dici posset,

posset, Hic est Angelus Raphael, licet illa forma corporalis esset etiam substantia. A

RESPONDEO; In Eucharistia sola accidentia locum habent rei continentis; substantia autem panis, aut ibi non est (vt Catholici credunt) aut si ibi est, vt volunt Lutherani, est res contenta simul cum corpore Christi, & proinde falsa est propositio, Hoc est corpus, si ibi sint duæ substantiæ. Quod autem sola accidentia sint res continens ex eo patet, quòd corpus Christi non est in pane, vt in vase, aut in loco, sed est vt substantia sub accidentibus. Nam inde est quod ex natura rei, posita cõsecratione, ad motum illorum accidẽtium mouetur corpus Christi, & ad illorum eleuationem eleuatur, ad illorum depressionem deprimitur, & ad illorum corruptionem desinit ibi esse corpus Christi, quomodo desineret substãtia panis, si ibi fuisset. Quod non videmus in exemplis allatis de vino, & B Angelo, quia illa non manent vt substantiæ sub accidentibus sed vt res in vase, vel in loco: non enim ad motum corporis assumpti, mouetur Angelus necessariò, & ex natura rei, sed potest non moueri, & quando mouetur, voluntariè mouetur, immò ipse est, qui mouet illud corpus; & quando dissoluitur illud corpus, non necessariò Angelus desinit esse in eo loco, sed potest manere, si velit.

ADDE, quod licet in verbis Domini esset aliqua obscuritas, vel ambiguitas, ea tamen sublata est, per multa Concilia Catholicæ Ecclesiæ, & Patrum consensum.

CAPVT XX.

Transubstantiatio probatur testimoniis Patrum. C

TAM testimoniis veterum Patrum res eadem est demonstranda, id quod necessariò faciendum est: siquidem aduersarij iactant, transubstantiationem, non fuisse cognitam ante annum Domini M.CC. id est, vsque ad Concilium Lateranense sub Innocentio III.

Lutherus in libr. de captiuit. Babyl. cap. 1. non semel affirmat, transubstantionem esse inuentum sancti Thomæ, & opinionem Thomistarum, & ibidem indicat eam opinionem probatam fuisse à Papa, in cap. firmiter, quod caput deprompsum est ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. vbi Lutherus turpiter labitur in historia: siquidem sanctus Thomas, nondum natus erat, cum ederetur cap. firmiter & Concilium illud celebraretur. Constat enim Concilium celebratum anno M. CC. XV. sanctum verò Thomam natum postea anno M. CC. XXIV. D Petrus Martyr in libro contra Stephanum Gardinerum obiecto 128. Innocentium III. cum Concilio Lateranensi facit auctorem primum transubstantiationis, tum quoad nomen, tum etiam quoad rem. Ioan. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 15. eodem respexit, cum ait, tempore sancti Bernardi nondum innotuisse orbi transubstantiationem. Idem quoque significat Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. Concil. Trident. sess. 13. cap. 4. vbi dicit, tempore Petri Lombardi nihil certi de hac re fuisse in Ecclesia.

Igitur ad hoc mendacium refelliendum, adducenda erunt testimonia Patrum ab Apostolorum tempore vsque ad tempora Innocentij III. siue ad annum Domini M. CC. PRIMA ætate post Apostolos ab anno Domini C. ad CC. floruerunt Iustinus, & Ire- A næus. Iustinus in Apologia 2. prope extrema, dicit, eum cibum ex quo carnes nostræ aluntur, id est, panem prece verbi Dei sanctificatum, esse carnem Domini. Irenæus lib. 4. cap. 34. *Quomodo*, inquit, *constabit eis eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini sui, &c.* Vterque igitur vult hanc propositionem esse veram, Panis consecratus est corpus Domini. Atqui hæc vera esse non potest, sine mutatione panis in corpus Domini: nequeenim panis manens panis, esse potest corpus Domini, vt suprà ostendimus; igitur mutatio fit, & eo modo panis mutatus, vere est corpus Domini.

Ab anno CC. ad CCC. floruerunt Tertullianus, & Cyprianus. Tertullianus lib. 4. in Marcionem: *Acceptũ panem*, inquit, *corpus suum fecit, dicendo: Hoc est corpus meum.* At quomodo potuit panis fieri corpus sine sui mutatione? Cyprianus in sermone de Cœna Domini: *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat non effigie, sed natura mutatus omnipotentia Verbi factus est caro.* Hic planè vides, panem mutari quoad naturam seu substantiam, & tamen effigiem, id est, accidentia remanere: & hoc est, quod vocamus transubstantiationem. B

Ab anno CCC. ad CD. floruerunt, Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Gregorius Nyssenus, & Gaudentius. Cyrillus catechesi 4. Mystagogica: *Aquam*, inquit, *aliquando mutauit in vinum, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutarit?* En realem mutationem. Paulò infrà: *Sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur tibi sanguis.* En accidentia panis, quæ remanent. Et infrà: *Hoc sciens, & pro certissimo habens panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat.* En absentiam substantiæ panis, manente colore, & sapore, & proinde integram transubstantiationem. C

AMBROSIVS libro de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 9. *Quantis vtimur exemplis, vt probemus, non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit? maiorémque vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur?* Ecce non manet panis, quem natura formauit, & tamen accidentia manent, vt experimento constat; ergo substantia mutata est, accidentibus non mutatis.

GREGORIVS Nyssenus in orat. magna catechetica, cap. 37. *Rectè Dei Verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credimus immutari.* Et infrà: *Hæc autem tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (panis, & vini) naturam mutans.* Et hic vides naturam panis mutari, manente specie exteriore: nam ideò dicit mutari naturam rerum, quæ videntur.

GAVDENTIVS tractatu 2. de Exodo: *Ipse naturarum creator & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus, quia & potest, & promisit, efficit proprium corpus, & qui de aqua vinum fecit, de vino sanguinem suum facit.* D

Ab anno CD. ad D. floruerunt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus Alexandrinus, & Eusebius Emissenus. Ioannes CHRYSOSTOMVS homilia 83. in Matth. *Non sunt humanæ virtutis opera proposita: nos ministrorum locum tenemus: qui verò sanctificat ea, & immutat, ipse est.* & homilia de Eucharistia in Enceniis: *Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? absit ne sic cogites. Sicut enim si cera igni admota, illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantia.* Hic etiam videmus eorum sub-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stantiam mysteriorum, id est, panis consecrati, consumi ab adueniente substantia corporis Domini, vt cerA tam abigne: & tamẽ manere exteriorem speciem panis, vt ipsi testantur.

Avgvstinvs in sermone, quem citat Beda in cap. 10. prioris ad Corinth. *Non omnis panis, sed accipies benedictionem Christi, fit corpus Christi.* Aduerte, non dixisse Augustinũ. Panis est corpus Christi, vt Lutherani loqui solẽt, sed, *Fit corpus Christi.* Quæ verba mutationem significant panis in corpus: vt quidẽ Zvvingliani vtcumque respondere possent, mutatione significationis ex pane fieri corpus: at Lutherani quod respondere possint, nescio. Nam ipsi volunt realiter corpus Domini adesse in Cœna: Augustinus autem dicit panem fieri corpus, proinde fateri debent ex Augustini sententia, panem reipsa conuerti in corpus. Item serm. 28. de verbis Dom. *Dixi vobis quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur; vbi Christi verba* B *deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica ait, Panem nostrum? panẽ quidem dixit, sed intelligitur, hoc est, supersubstantialẽ: non iste panis, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit.* Thomas VValdensis tomo 2. cap. 83. citat alium locum ex lib. Augustini de corpore Domini, quem dicit se transcripsisse ex antiquissimo libro, antiqua valde manu descripto: Nec credendum est, inquit, *quod substantia panis, vel vini remaneat: sed panis in corpus Christi, & vinum in sanguinẽ vertitur, solammodò qualitatibus remanentibus.* Suspicor eum librum non Augustini, sed Alcuini esse: nobis tamen satis est antiqui auctoris fuisse.

Cyrillvs Alexandrinus in epist. ad Calosyriũ; *Ne horreremus carnem, & sanguinem apposita sacris altaribus, condescendit Deus noster nostris fragilitatibus instituit oblatis vim vitæ, conuertens ea in veritatem propriæ carnis,* C *vt corpus vitæ quasi quoddam semen inueniatur in nobis.*

Evsebivs Emissenus, seu quicunque fuit auctor serm. de corpore Dom. *Quando benedicendæ verbis cœlestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi Numinis consecrentur, substantia illic est panis & vini, post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. Quid mirum est autem, si ea quę verbo creare potuit, possit creata conuertere?*

Ab anno D. ad DC. floruit S. Remigius Remensis, qui in cap. 10. prioris ad Corinth. sic loquitur: *Caro, quam Verbum Dei Patris assumpsit in vtero virginali, in vnitate suæ personæ, & panis, qui consecratur in altari, vnum corpus Christi sunt: sicut enim illa caro corpus Christi est, ita ille panis transit in corpus Christi, nec sunt duo corpora, sed vnum corpus.*

Post annum Domini DC. Gregorius Papa I. teste Paulo Diacono in eius vita, ita coram populo loquutus est: *Præcius conditor nostræ infirmitatis, ea potestate,* D *qua cuncta fecit ex nihilo, panem & vinum aqua mistũ manente propria specie, in carnem & sanguinem suum spiritus sui sanctificatione conuertit.*

Post annum Domini DCC. Beda in serm. de Epiphania: *Panis, & vini creatura in Sacramentum carnis & sanguinis eius, infallibili Spiritus sanctificatione trãsfertur.* Nota, per Sacramentum intelligi ipsum corpus sub specie panis existens: nam alioqui non opus esset ineffabili Spiritus sanctificatione, si sola significatione panis mutaretur. Præterea idem Beda in libro de mysteriis Missæ, quem citat Thom. VValdens. tomo 2. cap. 82. *Ibi,* inquit, *forma panis videtur, vbi substantia panis non est, nec est ibi panis alius, quàm panis, qui de cælo descendit.*

Ioannes Damascenvs in quarto libro de fide cap. 14. *Panis, vinumque & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus sancti, supernaturaliter transmutatur in corpus, & sanguinem Christi, & non sunt duo, sed vnum & idem.*

Post annum Domini DCCC. multi scripserunt. Theophylactus in cap. 6. Ioannis: *Transformatur arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem S. Spiritus in carnem Domini.*

Strabvs auctor Glossæ ordinariæ in Glossa capitis 11. prioris ad Corinth. *Nos,* inquit, *incerta relinquentes, quod ex auctoritatibus certum est, profitemur, scilicet substantiam panis & vini, in substantiam corporis & sanguinis Dominici conuerti: modum verò conuersionis nos ignorare non erubescimus fateri. Quæ autem remanent de priori substantia accidentia, scilicet color, sapor, forma, pondus, nec ipsum corpus Christi afficiunt, nec in eo fundantur.*

Alcvinvs, qui floruit circa annũ Domini DCCC. in libr. de diuinis officiis, cap. de Missa; exponens illa verba Canonis: *Ratam rationabilem*, &c. *Panis*, inquit, *per se irrationabilis est, sed orat Sacerdos vt ab omnipotente Deo consecratus, rationabilis fiat transeundo in corpus Filij sui.* Et infrà: *Cõsulens Deus infirmitati nostræ, qui non solemus carnes crudas manducare, & sanguinem bibere, facit vt in prisĩa remaneant forma duo illa munera: & est in veritate corpus Christi & sanguis.*

Remigivs Antisiodorensis in Psalm. 21. *Panis & vinum à Christiana veritate dicuntur, non quod naturam panis & vini post consecrationem in se retineant, nisi quantum ad speciem & saporem & odorem: illi namque, qui carnem in vtero Virginis assumptam Verbo suo personaliter & ineffabiliter vnire potuit, qui etiam mortalia corpora nostra imperij sui potentia faciet immortalia, panis & vini materiam in sui corporis & sanguinis naturam transferre possibile est.*

Amalarivs Treuirensis libr. 3. de Ecclesiast. officiis, cap. 24. *Hic credimus naturam simplicem panis & vini mixti verti in naturam rationabilem, scilicet corporis & sanguinis Christi.*

Paschasivs Corbeiensis in lib. de corpore & sanguine Domini, cap. 1. *Licet figura panis & vini hic sit, omninò nihil aliud, quàm caro Christi & sanguis post consecrationem credenda sunt.* Si nihil aliud; non igitur substantia panis & vini.

Sed omittenda non est elegantissima & acutissima responsio Kemnitij ad hunc locum. Nam in fine disputationis de transubstantiatione, in 2. parte Exam. Conc. Trident. sess. 13. cap. 4. volens exemplo quodam ostendere, quid sit respondendum ad loca Patrum, obiecit sibi hunc locum tanquam Ambrosij (cum tamen non Ambrosij, sed Paschasij sit) ac respondet, nihil aliud credendum esse in Eucharistia, quàm carnem & sanguinem Domini; non quòd panis ibi non sit, sed quia panis non creditur, sed videtur; corpus autem Domini sola fide apprehenditur. At si id voluit dicere Paschasius; ergo ante consecrationem panis non videbatur, sed credebatur: ipse enim dicit; post consecrationem non credi, nisi corpus. Et cur, obsecro, idem auctor præmisit Deum omnia posse conuertere & mutare pro arbitrio?

Post annum Domini CM. floruit S. Fvlbertvs Carnotensis, qui in epistola ad Adeodatum: *Dubitari,* inquit, *nefas est, vt ad cuius nutum cuncta subito ex nihilo subsiterunt, si pari potentia in spiritualibus Sacramentis terrenã materiem naturam & meritum generis sui transcendens in Christi substantiam commutetur, cum ipse dicat: Hoc est corpus meum, & paulò pòst: Hic est sanguis*

sanguis meus. Si Deum omnia posse credis, & hoc consequi- A *tur vt credas: nec humanis disputationibus discernere curiosius insistas, si creaturas quas de nihilo potuit creare, has ipsas multò magis valeat in excelsioris naturæ dignitatem conuertere, & in sui corporis substantiam transfundere.*

Atque hactenus de Patribus, qui floruerunt primis mille annis, antequam hæresis Berengarij oriretur: nunc subiiciemus eadẽ breuitate eorum testimonia, qui scripserunt duobus posterioribus seculis, qui omnes vt manifestam hæresim refellunt, remanentiam panis & vini in Eucharistia. Igitur ab anno M. ad MC. hi scripserunt. Lantfrancus in lib. de corpore & sanguine Domini: *Ecclesia Christi,* inquit, *panem in carnem, vinum conuerti credit in sanguinem.* Et infrà: *Confitetur Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad sacrandum proponi in altari, sed inter sacrandum incomprehensibiliter & ineffabiliter in substantiam carnis & sanguinis commutari.*

Adelmannvs in epist. ad Berengarium: *Qui dixit in principio: Fiat lux, & facta est lux, de nihilo: non potuit dicendo de pane? Hoc est corpus meum: ita fieri efficere? Et qui tacita virtute aquam conuertit in vinum: non efficacius poterat (si quid tamen efficacius de Deo dici debet) sonante velociter eadem virtute, vinum ipsum in sanguinem suum transferre?*

Hvgo Lingonensis in epistola ad Berengarium: *Sicut non capis, quomodo Verbum caro factum est: sic non potes iterum capere, quomodo panis iste mutetur in carnem, & vinum in sanguinem transformetur, nisi te docuerit omnipotentiæ fides.*

Gvitmvndvs Auersanus lib. 3. contra Berẽgarium, *Nunc,* inquit, *contra illos habenda est ratio qui Ecclesiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt, substantiam corporis Christi cibo inesse Dominico: panem tamen & vinum per verba Saluatoris in carnem eius, & sanguinem verti nequaquam credentes, sed Christum pani & vino commiscẽtes, tanquam subtiliori ratione hæresim alteram condiderunt.* Videsne hæresim appellari eam sententiam, quam nunc Lutherani defendunt? & tamen nondum notus erat Innocentius III.

Anselmvs Cantuariensis in libr. de corpore Domini apud Ioannem Garetium (nec enim librum ipsum Anselmi adhuc videre potui) *Contra omnem secularis Philosophiæ rationem, & intellectum mutata panis substantia in aliam substantiam ad quoddam mysterij obsequium quædam accidentia, quæ illi inhærebant, sic transtulit non mutata, vt corpus Domini (licet adsit albedo) non faciat album, nec rotunditas rotundum.*

Ab anno Domini M. C. ad M. CC. sequentes auctores floruerunt. Algerus lib. 1. de corpore Dom. cap. 7. sic in titulo posuit: *Quod remanentibus qualitatibus* D *suis substãtia panis, & vini in verũ corpus Christi mutetur.* Et ibidem, & cap. 8. fusè docet, cur Deus noluerit substantiam panis manere, &, cur voluerit accidentia manere. Petrus Cluniacensis in libr. de sacrificio, & transubstantiatione contra Henricum, & Petrum Bruis: *Hoc sacrum, & salutare Sacramentum aliud esse videtur, & aliud est: per virtutem Verbi diuini substantia (vt iam sæpe dictum est) mutata, specie reseruata.* Vbi etiam fusè docet, omnino esse credendum, per consecrationem mutari substantiam panis, & accidentia remanere, exemplis plurimis in medium adductis, quibus probat id non esse impossibile. Hugo Victorinus libr. 2. de Sacrament. parte 8. cap. 7. *Videtur,* inquit, *species panis, & vini, & substantia panis & vini non creditur: creditur autem substantia corporis,* C *& sanguinis Christi, & tamen species non cernitur.* Et cap. 9. *Per verba sanctificationis vera panis, & vera vini substantia, in verum corpus, & sanguinem Christi conuertitur: sola specie panis & vini remanente, & substantia in substantiã transeunte. Conuersio autem ipsa non secundum vnionem.* Nota contra Lutheranos: *Sed secundum transitionem credenda est.* Petrvs Lombardvs lib. 4. sentent. dist. 11. lit. D. *Post consecrationem,* inquit, *non est substantia panis, vel vini, licet species remaneant.* Evthymivs Zigabenus in cap. 26. Matth. *Panem,* inquit, *& vinum ineffabiliter transmutat in ipsum corpus, & sanguinem suum.*

Habemus triginta duos probatissimos testes, quorum postremi quinque tempore S. Bernardi, omnes autem ante Innocentium III. floruerunt. Ex quibus colligimus. Primo, verissimum esse, quod ait Concilium Trident. sess. 13. cap. 4. Ecclesię Catholicæ semper fuisse persuasum, ita transmutari panem in cor- B pus Domini, vt substantia panis recedente, sola maneret Christi caro sub accidentibus panis. Secvndo, mendacia esse impudentissima tum Lutheri, tum Lutheranorum, qui hanc mutationem excogitatam esse volunt, vel ab Innocẽtio III. vel à sancto Tho. Tertio, mentiri Caluinum, cùm lib. 4. Institut. cap. 17. §. 14. de hac transubstantiatione sic loquitur: *Vetustatis patrocinio, quod euidẽti Dei Verbo sæpe opponere audent in confirmando isto dogmate destitui palam est. Nec enim ita pridem excogitatum fuit, ignoratum quidem non melioribus illis seculis modò, quibus purior adhuc vigebat religionis doctrina: sed cum iam admodum inquinata esset illa puritas. Nemo est veterum, qui sacra Cœnæ symbola non fateatur differtis verbis panem, & vinum esse, etsi (vt dictum est) variis epithetis illa interdum insigniunt ad commendandam mysterij dignitatem.* Hæc ille: cui satis fuit dixisse: nam probare quod dicebat; & vel vnum ex Pa- C tribus testem adducere, indignum erat grauitate tanti hæresiarchæ.

CAPVT XXI.

Probatur idem ex definitione, & consensu Ecclesiæ ab annis quingentis.

Nvnc probanda est eadem veritas ex definitione sub anathemate, & cõsensu totius Ecclesiæ saltem ab annis quingentis. Quæ probatio duabus de caussis adhibenda est. Primo, quia aduersarij, etsi fateãtur à tẽpore Innocẽtij III. inuẽtã esse opinionem transubstãtiationis in Ecclesiam, tamẽ Kemnitius loco citato contendit, non fuisse definitã sub anathemate, nisi hoc nostro seculo à Concilio Triden. idque probat, quia Græci in Concilio Florentino noluerunt huic dogmati assentiri, & Latini cum eis non obstante ea discordia, reconciliati sunt. Petrus etiam Martyr in lib. contra Gardin. obiecto 84. dicit, Græcos semper à transubstantiatione abhorruisse, & ex eodem Concilio Florẽtino id probat. Nos igitur Deo volente, facillimè demonstrabimus in sex Conciliis ante hoc nostrum seculum fuisse sub anathemate definitam veritatem transubstantiationis, quorum duo ante annos quingentos celebrata sunt. Ex quo sequitur, saltem ab annis quingentis, id est, à tempore hæresis Berengarianæ dogma transubstantiationis sub anathemate stabilitum, & ipsos etiam Græcos cum Latinis in hac re semper mirifice consensisse.

Secvndo, adhibenda est hæc probatio, quia hoc fundamẽto posito, duæ rationes colligi poterunt, cur de hac veritate dubitari non debeat. Primvm enim fieri nequit, vt Ecclesia vniuersa tot seculis in grauis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

simo errore versata sit. Deinde hoc ipso tempore, quo A hæc veritas tanquam certissimum dogma, atque adeò vt fidei articulus colebratur, floruerunt in Ecclesia plurimi sanctissimi viri, vitæ innocentia, miraculis, aliisque diuinis donis clarissimi, quos nulla ratio admittit, vt & Deo amicissimi fuerint, & simul in fide grauiter errauerint.

PRIMVM igitur generale Concilium Romanum, sub Nicolao II. quod celebratum est circa annum Domini M. LX. Berengarium abiurasse coëgit illis verbis: *Ego Berengarius anathematizo eam hæresim, de qua hactenus infamatus sum, quæ astruere conatur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodò Sacramentum, & non verum corpus, & sanguinem Domini nostri* IESV CHRISTI *esse.* Hæc abiuratio, & anathematizatio apertissimè significat rem à Concilio definitam sub anathemate fuisse: nec enim coguntur vlli abiurare, & anathematizare sententias dubias, B sed eas tantum, quæ damnantur ab Ecclesia, tanquam hæreses exploratæ. Quod autem Concilium hoc generale, cum iussit credi panem post consecrationem esse corpus Domini, intellexerit non esse corpus, manendo panem, sed desinendo esse panem per mutationem in corpus; ac proinde definierit transubstantiari panem in corpus, testantur tres optimi viri, qui illis temporibus vixerunt, Lanfrancus, Guitmundus, Anselmus, quorum vnus ipsi Cõcilio interfuit & fortasse etiam duo interfuerunt.

LANTFRANCVS igitur, qui Concilio interfuit, in lib. de corp. Dom. sic alloquitur Berengarium: *Nicolaus Papa comperiens te docere, panem vinumque altaris post consecrationem sine materiali mutatione in pristinis essentiis remanere, concessa tibi respõdendi licentia, cum* C *non auderes pro tuæ partis defensione aliquid respondere, pietate motus ad preces tuas præcepit tradi Scripturam tibi. eius principium est: Ego Berengarius, &c.* Itaque voluit Concilium (vt Lanfrancus affirmat) illa confessione destruere hæresim, quæ asserit, panem non mutatum in Sacramento remanere.

GVITMVNDVS, qui eidem Concilio videtur interfuisse, sic de eodẽ Concilio loquitur li. 3. de corp. Dom. *Panem & vinum altaris Domini in corpus & sanguinem Christi substantialiter conuerti, non sicut delirat Berengarius, corporis & sanguinis Domini figuras tantum esse, & vmbras, aut intra se latentem Christum tegere, vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum est.* Et ibidem vtitur hoc argumento; Si quod vniuersa Ecclesia tenet, Apostolicum censendum est, etiamsi nullis sit munitum Conciliis: quantò magis illud Apostolicum censen- D dum erit, quod vniuersa Ecclesia tenet, & Conciliis roboratum est?

Denique S. Anselmus qui etiã eodem tẽpore vixit, in epist. de corp. Domini, sic ait: *Panis substantiam post Dominici corporis consecrationem in altari supereſſe, semper abhorruit pietas Christiana, nuperque damnauit in Berengario Turonensi, eiusque sequacibus.* Vides igitur ab Ecclesia apertè definitum ipso tempore Berẽgarij, id est, ante annos quingentos, non remanere substantiam panis in Eucharistia, ac proinde definitam transubstantiationem, vt Catholicam veritatem.

SECVNDVM Concilium fuit Romanum, sub Gregorio VII. celebratum anno Domini M. LXXIX. mense Februario, vt refert Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacrament. cap. 43. in quo alia fidei professio clarior edita est propter fraudes varias, quibus Berengariani priorem illam professionem editam sub Nicolao II. deprauare solebant. Sic igitur habet posterior fidei confessio: *Ego Berengarius, corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, & verba nostri Redemptoris substantialiter conuerti in veram, ac propriam, & viuificatricẽ carnem, & sanguinem Domini nostri* IESV CHRISTI, *&c.* Nihil igitur noui, si de reipsa agatur, statuit Concilium Lateranense, & multò minus Tridentinum.

TERTIVM est Concilium generale Lateranense, sub Innocentio III. celebratum anno Domini M. CC. XV. in quo non negant aduersarij hoc nostrum dogma, etiam sub nomine transubstantiationis cõfirmatum: sed negãt aliqui eodem, vt Kemnitius, & quidam alij, definitum sub anathemate, atque vt decretum de fide, à quo non liceat dissentire sine periculo hæreseos. At hoc nullo negotio demonstrari potest. Nam initium capitis 1. eius Concilij sic incipit: *Firmiter credimus, & simpliciter cõfitemur.* Ac deinde subnectitur integra confessio fidei de Trinitate, de creatione mundi, de Incarnatione Verbi, de Ecclesia, & Sacramentis; & deinde c. 3. de prædicta cõfessione sic loquitur idem Concilium: *Excõmunicamus, & anathematizamus omnem hæresim extollentem se aduersus hanc sanctam, Orthodoxam, Catholicam fidem, quam superius exposuimus.* Ecce igitur anathema, quod Kẽnitius requirebat. Quid quod Lutherus ipse in lib. de captiuit. Babyl. c. 1. agnoscit in c. Firmiter, quod ex hoc Concilio sumptum est trãsubstantiationẽ, vt articulum fidei definitam? Quæ cum ita sint, Kemnitij mendacium, & temeritas non modò cum ipso nostro Concilio, sed etiam cum suo Propheta, & Apostolo pugnat.

QVARTVM Concilium est Romanum generale, celebratum anno Domini M. C D. XIII in quo damnati sunt tanquam hæretici articuli Ioan. VVicleſi, quorum PRIMVS est: *Substãtia panis materialis, & similiter substantia vini materialis manet in Sacramento altaris.* SECVNDVS est: *Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento.* Huius Concilij meminit, & decretum ipsum recitat Ioan. Cochlæus lib. 1. hist. Hussitarum.

QVINTVM Concilium est Constantiense generale, celebratum anno Domini M. CD. XIV. in cuius sess. 8. confirmatur sententia Romani Concilij, & rursus nominatim & sub anathemate damnantur articuli Ioan. VVicleſi, & damnatio ipsa in fine Concilij iterum approbatur à Martino V. vero, ac legitimo summo Pontifice.

SEXTVM denique Concilium est Florentinum generale, in cuius sessione vlt. celebrata anno Domini M. CD. XXXIX. consentiente vniuerso Cõcilio Latinorum, & Græcorum, data est instructio Armenis de fide, & Sacramentis: in ea instructione sic habemus de Eucharistia: *Substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur.* Ex his ergo euidenter apparet, quàm apertè & impudenter Kemnitius mentiatur.

Quod autem Petrus Martyr, & idem Kemnitius obiiciunt de Græcis, aliud est mendacium, & impostura planè digna iis hominibus, qui auctorem illum sequuntur, qui pater mendacij ab ipsa veritate nominatur. Nam vt ex ipsius Concilij actis cognosci potest, nunquã fuit quæstio inter Latinos, & Græcos, an panis verè, & substantialiter mutaretur in corpus Domini, sed quæstio fuit, & adhuc est de verbis, quibus fit illa ineffabilis mutatio, Latini enim sẽtiebãt, vt etiã semper sentient, solis Christi verbis fieri illam mutationem; Græci contrà sentire videbantur, non solis Christi verbis, sed quibusdam aliis precibus ab hominibus cõpositis mutationẽ illam fieri. Hanc autem solã fuisse quæstionẽ patet, tum ex ipso Concilio propè

propè finem, tum ex auctoribus Græcis, qui de hac A ipsa quæstione illo tempore scripserunt, qui sunt Bessarion Card. Nicenus, Nicolaus Cabasilas, Marcus Ephesius.

Quod autem Græci nunquam abhorruerint à transubstantiatione (vt Pseudomartyr audacter mentitur) colligitur PRIMO ex antiquis auctoribus suprà citatis, Cyrillo Hierosolymit. Gregor. Nysseno, Ioan. Chrysostomo, Cyrillo Alexandrin. Ioan. Damasceno, Theophylacto, & Euthymio.

SECVNDO, ex auctoribus recentioribus, Nicolao Methonẽsi, Samona Gazensi, Nicolao Cabasila, Marco Ephesio, & Bessarione, quorum opuscula exstant nuper impressa, qui omnes apertissimè confitentur mutationem istam, de qua loquimur.

TERTIO, ex Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. suprà citato: siquidem interfuerunt Græcorum B etiam Patriarchæ, & cap. 4. eius Concilij indicat Innocentius eo tempore Græcos ad obedientiam Romanæ Ecclesi rediisse.

QVARTO, ex Concilio Florentino. Nam in Instructione Armenorũ diserte verbis ponitur hæc mutatio substantiæ panis in corpus Christi. Consensisse autem in eam instructionem etiam Græcos, patet ex initio, & fine illius instructionis; initio enim dicitur facta facto approbante Concilio, & in fide dicitur data in publica Synodali sessione.

QVINTO, patet ex eo, quod cum Græci tempore Leonis I X. & deinceps multo obiecerint Latinis, ob quæ ab illis dissentire se dicerent: nunquam tamen hoc obiecerunt de mutatione panis in corpus Christi, quam ab Ecclesia Latina doceri, vt dogma fidei, ignorare non poterant.

SEXTO, denique patet ex censura Orientalium ad Augustanam Confessionem: diuina enim prouidentia factum est, vt Lutherani ad suam ipsorum sempiternam confusionem, iudices facerent controuersiarum, quas nobiscum habent, inimicos nostros. Itaque miserunt Augustanam Confessionem ad Patriarcham Constantinopolitanum, qui censuram remisit pro approbatione, & cum in aliis articulis eos reprehendit, tum potissimum in articul. 10. qui est de cœna Domini. Sic enim habetur in ea censura, cap. 10. *Multa in hac parte de vobis* (Lutheranis Cõfessionistis) *referuntur: quæ nobis nullo pacto probari possunt. Ecclesia igitur sanctæ illud iudicium est. In sacra Cœna post consecrationem, & benedictionem, panem in illud ipsum corpus Iesu Christi, vinum autem in illum sanguinem virtute Spiritus sancti transire, ac immutari.* Et Paulò infrà dicunt, Corpus Christi non descendere de cœlo, vt in Eucharistia præsens adsit, sed fieri præsens per transmutationem, & transitionem panis in corpus. Et paulò pòst dicunt; Sub speciebus panis, verum corpus Domini contineri. Designat igitur Pseudomartyr dicere Græcos semper à transubstantiatione abhorruisse; designat etiam Kemnitius mentiri Græcos in Concilio Florentino admittere noluisse mutationem istam panis in corpus Domini. Ecce enim inimici nostri sunt iudices: ipsi sunt, qui & Caluinistas reprehendunt, quod solum signum corporis Domini in Eucharistia agnoscant, & simul Confessionistas arguunt, quod verum corpus Domini, sed sine panis mutatione in eodem Sacramento contineantur.

CAPVT XXII.

Probatur eadem veritas ex conuenientia rationis.

NVNC VLTIMO probanda est eadem veritas ex congruẽtia secundum rationem. Nam posito quod Deus voluerit, Corpus Christi, verè ac realiter communicari fidelibus manducandum, vt Lutherani (cum quibus nunc disputamus) concedunt: ratio profectò indicat omninò conueniens fuisse, vt non solum in pane & vino, qui est cibus & potus communissimus & optimus, id fieret, sed etiam vt substantia panis recederet, & accidentia remanerent.

AC PRIMVM congruum fuisse, vt substantia panis abesset, probatur his rationibus. PRIMA ratio est, quia corpus Domini, vt suprà diximus, manet sub accidentibus panis, nõ vt in vase, aut in loco, sed planè ad eum modum, quo substantia panis manet sub accidentibus suis, excepta informatione: nam ideò ex natura rei mouetur ad motum accidentium, & desinit esse Sacramentaliter ad accidentium illorum desitionem. Quod si cum corpore Domini maneret substantia panis, tunc duæ substantiæ haberent ordinem ad eadem accidentia, & ab iisdem accidentibus, tanquam externis signis demonstrarentur. Et quia substantia panis informaretur illis accidentibus, non autem corpus Christi; primarius ordo ad illa accidentia esset substantiæ panis, secundarius autem corporis Christi. & consequenter ipsa accidentia per se primò demõstrarent & significarent panem, secundariò autem corpus Christi, quod sanè absurdum esset. Nam si quis peteret, quid sit quod est in altari, oporteret respondere; Est panis triticeus, & etiam corpus Christi: & si quis quæreret, quid significant illa accidentia, C respondendum esset, substantiam panis illic esse, & simul corpus Christi: & si alius interrogaret; Quid frãgit Sacerdos, & communicantibus tanta religione distribuit? diceremus, panem triticeum, & simul corpus Christi Profectò igitur multò conuenientius fuit vt solum Christi corpus ad illa accidentia ordinem haberet, & illa soli Christi corpori deseruirent.

SECVNDA ratio est ob venerationem Sacramenti. Nam si vnà cum corpore Domini substantia panis sub iisdem accidentibus contineretur, periculum esset, ne simpliciores adorarent panẽ: illi enim non distinguunt, sed simpliciter adorant, quod sub illis speciebus continetur.

TERTIA ratio est ob dignitatẽ; quia non videtur rationi consentaneum: vt simul maneant cibus ventris & cibus mentis, panis terrenus, & panis cœlestis.

QVARTA ratio est, quia si panis substantia adesset, non posset corpus Domini sumi, quin solueretur D ieiunium: ex quo sequeretur, vt nemo posset eodem die sæpius communicare; siquidem ex decreto Apostolorum, teste Augustino in epist. 118. cap. 6. non nisi à ieiunis corpus Domini rite sumi potest. Et tamen cõstat ante M. annos fuisse in Ecclesia morem, vt Sacerdotes ter sacra celebrarent in die Natalis Domini, vt patet ex Gregorio, homil. 8. in Euangelia. & præterea extra eum diem certis de caussis permittunt canones, vt vnus presbyter sæpius eodem die sacrum faciat, & corpus Domini sumat.

IAM verò congruum fuisse, immò etiam necessarium, vt panis accidentia maneant, multis rationibus probari potest; quæ notandæ sunt, quoniam & Lutherus, & Petrus Martyr, & Kemnitius, & alij mirantur, cur, sicut dicimus, panem transubstantiari, non etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam dicamus transaccidentari.

PRIMA igitur ratio est, quia si etiam accidentia abessent, nullum esset in Eucharistia signum sensibile; proinde nullum esset Sacramentum. SECVNDA, quia non posset vllo modo vera esse Domini sententia: *Hoc est corpus meum*, si ita mutaretur totum in totum vt nihil in vtroque termino commune remaneret. TERTIA, quia hoc modo maius est meritum fidei. QVARTA, quia horror esset humanam carnem in propria specie manducare.

Quam rationem oppugnandam sumpsit Petrus Martyr in libr. contra Gardinerum multis in locis, sed maximè parte 3. PRIMO, quoniam etsi Christi caro velatur speciebus panis, tamen non propterea assatur, sed adhuc remanet cruda, ac per hoc non tollitur horror. SECVNDO, quia maior est horror mentis, quàm oculorum: horret enim qui scit se occidendum, etiamsi oculis non videat gladium. Et certè magis horreret quis, si deberet comedere artocream, quam sciret ex carne humana confectam, etiamsi non videret, nisi panaceum illud tegmen: quàm si iuberetur comedere verum panem, sed ad humani corporis similitudinem conformatum. TERTIO, quia Deus non solet parcere sensibus, quando aliquid nobis vtile est: vnde proponit fidelibus suis calicem passionis, & mortis, horroris plenum. Sed hæc facilè solui possunt.

Ad PRIMVM respondeo, per illas species panis Christi, carnem non assari, neque vllo modo coqui; tamen magis tolli horrorem, quàm si assaretur. Nam caussa horroris in carne humana comedenda est læsio ipsius carnis: horret enim naturaliter homo vesci, & nutriri carne humana, quia horret lacerare, & destruere carnem suæ speciei. At si quis posset amicum suum totum & integrum sine vlla eius læsione intra pectus suum recipere, libentissimè faceret. Nam ex vehementi amore hoc desiderari, testantur amplexus arctissimi eorum, qui se valde diligunt: & in hoc modo comedendi magis horret animus assam carnem, quàm crudam, & viuam recipere; siquidem nouit sine læsione assari non posse. Iam igitur, quia in specie panis sumitur Christus integer, & viuus, & sine vlla eius læsione, & nostra summa cum vtilitate, inde fit, vt animus non horreat.

Ad SECVNDVM dico, maiorem esse horrorem mentis, quàm sensuum: sed per species panis, & doctrinam fidei, tolli vtrumque horrorem in Eucharistia sumenda.

Ad TERTIVM dico, Deum non parcere sensibus, quando agitur de solâ pœna; parcere autem, quando horror sensuum cum scelere coniungeretur: sceleris autem esset, Christi carnem in propria specie sumere, quia deberet necessariò lacerari, & destrui. Deinde in hoc Sacramento Deus consolari suos cupiebat, non affligere: vnde debuit in hac re tollere horrorem, etiamsi in aliis rebus aliquando non tollat.

ADDE, quòd hæc ratio sumpta ab horrore, non est solius S. Thomæ, & Scholasticorum, sed multorum veterum Patrum; Ambros. libr. 4. de Sacrament. cap. 4. & lib. 6. cap. 1. Cyrilli in epist. ad Calosyrium; Gregorij apud Paulum Diaconum in eius vita; Damasceni in libr. 4. cap. 14. Theophylacti in cap. 6. Ioan. & Augustini apud Gratianum, de consecr. dist. 2. cap. Vtrum.

CAPVT XXIIII.

Refelluntur Kemnitij obiectiones.

SVPEREST, vt ad ea respondeamus, quæ aduersarij contra transubstantiationem obiiciunt. Ac PRIMVM soluam argumenta Kemnitij: ipse enim omnia collegit, quæ Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. & Caluinus in li. 4. Instit. cap. 17. §. 13. 14. & 15. contra transubstantiationem scripserunt. Deinde soluam argumenta Petri Martyris, qui multa noua addit ad superiora.

Igitur Kemnitius Lutherum & Caluinum sequutus, PRIMO loco proponit argumentum à nomine transubstantiationis. Sed obiiciunt Lutherus, Caluinus Petrus Marty., Kemnitius, & alij, quod nomen peregrinum & barbarum transubstantiationis, Concilium hoc inuenerit, quod signum est nouæ, peregrinæ, & barbaræ sententiæ.

Respondeo PRIMO, stultum esse, cum de re constet, litigare de nomine: de re autem ita constat, vt nõ possit magis constare. Nam Patres, vt suprà vidimus, dixerunt panem substantialiter conuerti in carnem Christi, manentibus tamen accidẽtibus panis: & Hugo dixit, substantiam in substantiam ire; & Guitmundus, Algerus Petrus Cluniacensis ante hoc Cõcilium ex professo disputarunt, mutari substantiam panis, accidentibus non mutatis, quæ actio non potest vno verbo significari, nisi dicamus transubstantiari.

SECVNDO, licuit Concilio Nicæno in ipso symbolo ponere nomen ὁμοούσιος, & Concilio Ephesino nomen θεοτόκος: maiori igitur ratione licuit Concilio Lateranensi in confessione fidei nomen transubstantiationis ponere. Nam in Concilio Nicæno CCC. XVIII. Episcopi fuerunt, in Ephesino CC. at in Lateranensi Episcopi suprà CD. & Patres in vniuersum plusquam M. Deinde ante Nicænum & Ephesinum Concilium pauca testimonia veterum exstabant de re ipsa; at ante Lateranense innumerabilia. Neque obstat, quod nomen ὁμοούσιος, non fuerit primò inuentum in Cõcilio Nicæno, vt nos ostendimus in 2. li. de Christo. cap. 1. nam satis est, quod in eodem Concilio fuerit publicè ab Ecclesia receptum, & stabilitum vt Augustinus affirmat lib. 3. contra Maximinum, ca. 14. Præterea, ante Nicænum Concilium non exstabat vnum aliquod nomen æquiualens nomini ὁμοούσιος: at ante Concilium Lateranense exstabant multa nomina æquiualentia nomini transubstantiationis. Nam Patres passim vocant conuersionem, & transmutationem, & Theophylactus in cap. 14. Marci vocat transelemẽtationem, quæ certè vox nihil minus significat, quàm transubstantiatio: nam transelementatio significat mutationem totius rei vsque ad prima elementa, id est, vsque ad ipsam materiam, quæ ab Aristotele elementum vocatur. Denique, si mutatio solius formæ rectè dicitur à Græcis μετασχηματισμός, & à Latinis transformatio, & mutatio externæ figuræ, dicitur trãsfiguratio etiam in Euangelio, cur mutatio substantiæ non poterit rectè dici transubstantiatio?

DEINDE proponit argumentum negatiuum hoc modo: *Verissimum est illud axioma, nihil pro articulo fidei Ecclesiæ proponendum esse, quod non ex manifestis, certis, & firmis Scripturæ testimonijs apertè ostendi, & probari potest. Sed transubstantiatio ab Andradio* (vno videlicet ex Catholicis Doctoribus) *collocatur inter illas res, quæ nullis Scripturæ sacræ testimoniis apertè definita, & explicatæ sunt. Scotus itẽ, Cameracensis, & alij diserte fatẽtur, nec*

nec verbis Scripturæ, nec symbolis fidei, nec veterum sententijs cogi nos ad dogma transubstantiationis.

RESPONDEO ad singulas partes argumẽti. Axioma Kemnitij falsissimum est: Nam si nihil pro articulo fidei proponendum est, quod non ex manifestis Scripturis probari possit; certè pro articulo fidei proponi non poterit, quod libri Euangelistarum, & epistolæ Pauli sint Scripturæ diuinæ: id enim ex nulla Scriptura, sed ex traditione sola probari potest. Remoto autem ab articulis fidei, quod libri illi sint Scripturæ diuinæ, simul concident omnes alij articuli, qui ex Scripturis illis probantur: axioma igitur Kemnitij vniuersam fidem destruit.

Quod autem ex Andradio, & Scoto, atque Cameracensi Kemnitius refert, mala fide, vt ei solenne est, refert. Nam ANDRADIVS in libro de Cœna Domini, non dicit absolutè transubstantiationem in his rebus numerari, quæ ex Scripturis probari nequeunt; sed ex hypothesi loquitur, ac dicit: *Etiamsi transubstantiatio ex manifestis Scripturis, vt tu*, inquit, *arbitraris, probari non posset, tamen furor esset, in his rebus, quæ ex certis locis Scripturarum, nec probari, nec refelli possent, velle suo iudicio potiùs, quàm toti Ecclesiæ credere.* Itaque Kemnitius ex hypothetica Andradij sententia, absolutam fecit, vt calumniandi occasionem haberet: qua ratione posset etiam dicere, Christum esse mendacem, idque probare ex ipsius Christi testimonio, qui dixit, Ioan. 8. *Si dixero, quia non noui eum, ero similis vobis mendax.*

Vbi etiam obiter NOTANDA est alia impostura Kemnitij contra eundem Andradium. Sic enim Kemnitius loquitur loco citato: *Andradius meus texit tale argumentum; Scriptura affirmat non esse apud Deum impossibile omne verbum: ergo credenda est transubstantiatio, etsi naturæ vires, ac modum superet.* ac deinde argumentum ineptum facilè eludit. Sed nunquam Andradio venit in mentem, vt tale argumentum faceret: nec enim ex omnipotentia probat transubstantiationem fieri, sed non esse impossibilem. Legatur locus Andradij, & per se mendacium cadet.

Non dissimili arte in Scoto, & Cameracensi Kemnitius ludit: Scotus enim in 4. dist. 11. quæst. 3. quem sequitur Cameracensis, tria dicit. PRIMO, potuisse Deum efficere, vt in Sacramento verè adesset corpus Christi cum pane; & si hoc fecisset, mysterium futurum fuisse facilius, & minus miraculorum in se continens. Quod quidem aliqui negant, alij concedunt: sed res ad fidem non pertinet, neque de eo est nobis cum hæreticis controuersia.

SECVNDO dicit, non exstare locum vllum Scripturæ tam expressum, vt sine Ecclesiæ declaratione euidenter cogat transubstatiationem admittere. Atque id non est omninò improbabile. Nam etiamsi Scriptura, quam nos suprà adduximus, videatur nobis tam clara, vt possit cogere hominem non protervum: tamen an ita sit, meritò dubitari potest, cùm homines doctissimi, & acutissimi, qualis in primis Scotus fuit, contrarium sentiant.

TERTIO addit, quia Ecclesia Catholica in generali Concilio Scripturam declarauit, ex Scriptura sic declarata manifestè probari transubstantiationem. Non enim potest non esse verus Scripturæ sensus, quem is tradit, qui Scripturam condidit: idem autem Spiritus sanctus est, qui & Scripturam dictauit Apostolis, & Prophetis; & qui eam per Ecclesiã declarauit. Vtinam modum istum loquendi Scoti Kemnitius, & ceteri Lutherani imitarentur; nulla enim controuersia remaneret.

VNVM tamen addit Scotus, quod minimè probandum est; ante Lateranense Cõcilium non fuisse dogma fidei transubstantiationem: id enim ille dixit, quia non legerat Concilium Romanum sub Gregorio VII. neque consensum illum Patrum, quem nos suprà adduximus.

Ad argumentum igitur Kemnitij RESPONDEO, dogma transubstantiationis ad fidem Catholicã pertinere, quia colligitur ex Scriptura diuina, secundum applicationem communem Patrum, & iuxta declarationem Ecclesiæ in Conciliis generalibus.

TERTIVM argumentum sumit Kemnitius ex aliis Scripturis, quæ Eucharistiam panem appellant: si quidem ante benedictionem vocatur panis, Matth. 26. *Accepit panem.* & de ipso quod accepit, ait: *Hoc est corpus meum.* Et ne dubium esse posset, an panicula demonstratiua denotaret id, quod acceperat Dominus: Lucas & Paulus id expresserunt in altera specie; siquidem dicunt: *Accepit poculum, benedixit, dedit illis, & ait; Hoc poculum, &c.* ergo simplex historia cogit, vt dicamus panem esse corpus Domini, & poculum vini esse poculum sanguinis. At quomodo potest panis esse corpus, si nullus sit ibi panis? & vinum esse sanguis, si nullum sit tibi vinũ? Deinde post benedictionẽ in ipso vsu Paulus Eucharistiam 1. Cor. 10. & 11. quinquies panem appellat: *Panis quem frangimus. De vno pane participamus. Quoties manducabitis panem hunc. Qui manducauerit hunc panem indignè. Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat.* Ergo verus panis est in Eucharistia, non autem spectrum panis, id est, accidentia sine substantia. *Hæc argumenta*, inquit Kemnitius, *sunt perspicua, firma & valde vrgentia.*

RESPONDEO, quod pronomen, Hoc, non demonstret panem materialem, satis apertè demonstrauimus in 1. lib. cap. 10. & 11. neque opus est illa repetere; quia quod pronomen, Hoc, demonstret panem materialem, vtile est Caluinistis, contra quos tunc disseruimus, Lutheranis autem non modò nihil prodest, sed vehementer obest. Quare valde miror Lutheri, Kemnitij, & aliorum imprudẽtiam, qui tantopere vrgent, panem demonstrari pronomine illo: quantò enim fortius id probant, tantò seipsos fortius ligant, & impediunt. Nam (vt supra deduxi) si Dominus ait, Hic panis est corpus meum, necessariò sequitur, vt aut falsa sit Domini sententia, si mirum propriè panis materialis dicatur esse corpus Domini, quòd apertè implicat contradictionem: aut panis sit corpus non proprie, sed figurate, quod volunt Caluinistæ: aut denique panis non manens panis, sed benedictione mutatus sit in corpus Domini, quæ est sententia Ecclesiæ Catholicæ, & verissima.

Ad illas ergo argutias: *Si panis est corpus Domini, ergo panis maner*, RESPONDEO, falsum esse, panem esse corpus Domini, nisi addas, aut certè subintelligas, mutatum. Panis enim mutatus verè est corpus Domini: sed tunc non sequitur, debere manere panẽ; nam panis mutatus non est, sed fuit panis. Simile est, si dicas; Homo occisus est cadauer: neque enim inde colligi potest; ergo homo manet, sed potius colligitur non manere, quia homo occisus non est homo.

Quod attinet ad alteram partem argumenti de nomine panis post benedictionem, respondi etiam lib. 1. cap. vlti. siquidem ea loca à Caluinistis obiiciebantur: nunc breuiter RESPONDEO, apud Paulum panem vocari post cõsecrationem non spectrum, nec accidentia sine subiecto, sed verum cibum supersubstantialem, qui panis dicitur, vel quia ex pane factus est, vel quia figuram externam panis retinet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel quia habet effectus, & proprietates panis, vel A quia more Hebraico omnis cibus dicitur panis: siquidem Manna vocatur panis in Scriptura frequentissimè, Exod.16. Sapien.16. Psal.77. & Ioan.6.

SED solutio ista Kemnitio non satisfacit: dicit enim esse valde absurdum in Scripturis ita ludere, vt in eodem capitulo modò panis accipiatur propriè, modò metaphoricè. Cùm ergo 1. Corinth.11. panis omnium consensu accipiatur propriè pro pane triticeo, quandò Paulus ait: *Accepit panem, & gratias agens, &c.* oportet etiam paulò infra propriè accipere; quando idem ait: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, &c.*

RESPONDEO, non est ita absurdum, vt Kemnitius putat, in eodem cap. variè accipere aliquam vocem quando analogia aliqua, & similitudo inter easres inuenitur. Nam Exod.7. Virga Aaron vocatur virga antequam verteretur in colubrum; & rursum in eodem capitulo vocatur virga cum esset coluber, non virga: *Deuorauit*, inquit Scriptura, *virga Aaron virgas Magorum.* B

AT inflat Kemnitius; nam Exod.7. apertè declarata est conuersio virgarum in colubros: ea autem declaratione facta, non est absurdum idem nomen tribui rei ante & post conuersionem. Paulus verò non declarauit transubstantiationem, 1.Corinth.11. quare sine fundamento asseritur, panis nomen accipi variis modis apud Paulum.

RESPONDEO, aliud exemplum ex ipso Paulo adduci potest, vbi nulla notatur conuersio, & tamen idem nomen variè accipitur, 1. Cor. 10. cùm dicitur: *Panis quem frangimus*, de pane triticeo Paulus loquitur secundum Kemnitium; & de pane cœlesti, id est, de corpore Christi naturali secundum Catholicos; C & tamen ibidem Paulus ait: *Vnus panis multi sumus.* vbi non de Pane triticeo, nec de corpore CHRISTI naturali, sed de Ecclesia loquitur. ADDE, quòd Apostolus 1.Corinth.11. satis aperte declarauit variam panis significationem, ex mutatione facta in pane. Nam ante consecrationem absolutè nominauit panem, dicens: *Accepit panem*; post consecrationem autem, semper addidit pronomen, quo indicaretur sermonem esse de pane consecrato, & mutato; ait enim: *Quotiescunque manducabitis panem hunc*, id est, panem sic benedictum, & consecratum, & proinde mutatum in aliam substantiam. ADDE, quòd de pane non mutato falsum esset, quod Paulus dicit: *Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat, &, reus erit corporis, &, non diudicans corpus Domini.*

QVARTVM argumentum Kemnitius sumit à ratione Sacramenti. Nam secundum Scripturas Eu- D charistia Sacramentum est sicut Baptismus. At si desit substantia panis, tollitur ratio Sacramenti; ergo non est Scripturis conformis ista transubstatiatio. Assumptio probatur. PRIMO, in Sacramento requiritur, vt sint duæ res, materia, & forma; res terrena, & cœlestis: verbum enim accedens ad elementum, non annihilat elementum, sed facit Sacramentum. At transubstatiatio tollit materiam, & rem terrenam, & annihilat elementum.

SECVNDO, Sacramenta sunt instituta ad confirmandam fidem rerum inuisibilium per signa visibilia: ideò enim abluimur in Baptismo, vt credamus nos ita verè, & certò interius lauari per gratiam, vt exterius lauamur per aquam, & eodem modo panem manducamus in Eucharistia, vt credamus nos ita verè, & certò accipere corpus Domini, vt accipimus panem externum. Sed si ille non est panis, sed spectrum panis, & ludificamur, ac decipimur in symbolo externo, quomodo fides rerum cœlestium confirmabitur?

TERTIO, debet esse analogia inter Sacramenta, & rem cuius Sacramenta sunt, iuxta Augustinum in epist.23. Duplex autem analogia est in Sacramento Eucharistiæ. VNA, quòd sicut panis materialis alit, & sustentat corpus animale; ita corpus Christi est cibus nutriens, & sustentans nouum, & internum hominem. ALTERA, quòd sicut panis triticeus est quædam substatia ex multis granis coacta; ita vnum corpus efficiuntur, qui de vno illo pane Eucharistiæ participant. Quæ significationes omnes intercidunt, si substantia panis tollitur.

RESPONDEO; Substantia panis non pertinet vllo modo ad rationem Sacramenti Eucharistiæ, sed sola accidentia externa, vt suprà ostendimus lib.2. cap.9. Sacramentum enim est signum sensibile, cui per accidens est, vt habeat substantiam annexam, vel non habeat.

AD PRIMAM probationem dico, rem terrenam in Eucharistia esse species illas sensibiles, quæ terrenis sensibus percipiuntur, materiam autem, ex qua Sacramentum cõficitur, dico esse verum panem triticeum; qui in Sacramento iam confecto remanet, quatenus opus est, id est, remanet quantum ad id, quod Sacramentũ, id est, signum sensibile est. Porro verbum ad elementum accedens, non annihilat elementum, sed tamen mutat eo modo, quo opus est, vt fiat hoc magnum, & mirabile Sacramentum. Quod autem nulla sit in hac motatione annihilatio, & suprà breuiter docuimus, & infrà iterum docebimus in solutione argumentorum Petri Martyris.

AD SECVNDAM probationem dico, ad fidem cõfirmandam rerum inuisibilium, satis esse si externum signum verè percipiatur, etiamsi non sequatur effectus eius signi, vt est res naturalis. Explico: in Baptismo aspergimur aqua, ad significandam internam lotionem animæ, & tamen non est opus, vt re ipsa sordes corporis aqua illa purgentur, sed satis est si leuiter ab illa aqua contingamur. Non enim aspergimur, vt lauemus corpus, sed solum gratia significationis; & ideò satis est si ita ab aqua attingamur, vt est signum internæ ablutionis. Sic igitur in Eucharistia, quia non sumimus cibum corporalem, vt caro inde nutriatur, & pinguescat; sed solùm gratia significandæ internæ refectionis, ideò satis est, si verè corporali ore sumamus panem, quatenus significare potest. Significat autem panis ratione accidentium, quæ sola sunt signa sensibilia, itaque satis est, si panis sumatur, quoad accidentia. Neque est hic vlla ludificatio, quia nõrunt fideles, se non sumere panem illum, nisi causa signi; signum autem verissimum, & verissimè sumunt. ADDE, quòd etiam aduersarij id fateri coguntur. Nam si forte detur alicui ab ipsis tam exigua particula panis consecrati, vt non sufficiat ad hominem alendum corporaliter, vel detur magna quidem portio, sed homo qui recipit, & virium debilitate, & graui morbo nutriri nequeat: non propterea negabunt verum Sacramentum ab illo fuisse acceptum; non igitur est opus vt cibus ille nutriat, sed tantùm vt sit nutritionis signũ. Adde VLTIMO, quòd etiam species Sacramẽti nutrirent, si in magna copia sumerentur: sicut enim diuino miraculo manẽt sine subiecto, ita etiam nutriunt, vt Theologi docẽt.

AD TERTIAM probationem, analogiam inter panem, & Christum non requirere, vt panis verè nutriat, & ex multis granis constet, sed satis esse, si naturaliter

turaliter repræsentet eam rem, quæ verè nutrit, & A ex multis granis constat. Nam Spiritus sanctus apparuit in specie columbę ob analogiam inter columbam, & Spiritum sanctum, & tamen non fuit opus, vt illa columba esset vera columba, quoad substantiam, sed satis fuit, vt speciem exteriorem columbæ haberet. Et serpens æneus Christum repræsentauit ob analogiam inter serpẽtem, & Christum, & tamen non fuit ille verus serpens, quoad substantiam.

VLTIMO ex Patribus multa collegit Kemnitius contra transubstantiationem, sed ea omnia explicata sunt à nobis in 2. libro: nam illa eadem adferebantur etiam à Caluinistis contra veritatem corporis Domini in Eucharistia. Vide quæ diximus de testimoniis Irenæi, Ambrosij, Theodoreti, Gelasij, & & Iiichij. Horum enim duntaxat testimonia adducit, & cùm nihil noui adferat, frustrà in eorum confutatione immoraremur. B

CAPVT XXIV.

Refelluntur obiectiones Petri Martyris.

PETRVS Martyr in lib.contra Stephanum Gardinerum multa argumẽta, vel proponit, vel ab aliis antea proposita confirmat contra transubstantiationem: sed ex iis multa, quæ ex verbo Dei, vel ex Patribus sumuntur, suprà à nobis refutata sunt. Nunc iis omissis, reliqua persequemur.

PRIMVM argumentum habetur obiectione 13. cui argumento ad marginem libri hoc elogium adscripsit: NOTA *vtile argumentum.* Sic igitur argumentatur: *Sicut Dominus Ioan. 6. de se dixit, Ego sum panis; ita Matth.26. de pane dixit, Hoc est corpus meum. Sed cùm ait, Ego sum panis, non se mutauit in panem: ergo cùm ait, Hoc est corpus meum; non mutauit panem in* C *corpus suum.*

RESPONDEO; Non sunt omnino similes illæ duæ sententiæ. Nam cùm Dominus ait: *Ego sum panis*, non loquebatur de pane triticeo, sed de pane cœlesti; nunquam enim dixit absolutè: *Ego sum panis*, sed, *Ego sum panis viuus*, aut *panis vitæ*, aut aliquid huiusmodi. Quare non fuit opus vlla mutatione, vt illæ sententiæ veræ essent, cùm pro eodem Christo supponerent, tam pronomen, *ego*, quàm nomen *panis*. At cùm idem Dominus ait: *Hoc est corpus meum*; ex aduersariorum sententia, illud, *Hoc*, demonstrabat panem triticeum; ex sententia autem Catholicorum demonstrabat id, quod continebatur sub triticei panis speciebus. Itaque ex sententia aduersariorum, sensus erat, Hic panis triticeus est corpus meum; quæ sententia non potest esse vera, nisi panis D mutetur in corpus Domini, vt suprà ostendimus. Ex sententia etiam Catholicorum non potest esse verum illud Domini pronunciatum, nisi fiat mutatio panis in corpus; non enim ante mutationem, id quod sub speciebus illis continetur, est corpus Domini, sed panis triticei substantia. Quare in illo vtili argumẽto maior propositio est falsa, si illud, *sicut*, dicat similitudinem propositionum: si autem ita accipiatur illud, *sicut*, vt solùm significet eiusdem Christi esse vtramque sententiam; tunc maior propositio est vera, sed consequentia est mala, quia in alio sensu Dominus vnum dixit, & in alio sensu aliud.

SECVNDVM argumentum in obiectione 14. *Transubstantiatio aperit fenestram Marcioni, Valentino, Eutycheti, aliisque hæreticis, qui Christi corpus phantasticum esse dicebant; nam si substantia corporis eius inuisibiliter volitat per innumera loca, & modò hìc incipit esse, modò illic, quis non suspicetur esse phantasma?*

TERTIVM argumentum est ibidem: *Non potest panis totaliter desinere esse, quin annihiletur. At quod annihilatur, non potest conuerti, vel transire in aliam substãtiam, & proinde nec transubstantiari, nisi vocabulis abuti velimus; ergo est impossibilis transubstatiatio, qualis à Catholicis ponitur.* Probat PRIMAM propositionem: nam panis erat aliquid, & iam est nihil; ergo est annihilatum. Quod autem sit nihil probat, quia nusquã est, nullus est, nulla pars eius remanet. Nec potest responderi non annihilari, quia succedit ei res nobilior; nam quando cibus in stomacho vertitur in carnem humanam, succedit ei res nobilior, & tamen dicitur simpliciter corrumpi. Probat autem SECVNDAM propositionem; quia conuerti, vel transire vnum in aliud, significat, si propriè loquendum sit, vnum & idem manere sub vtroque termino, alioqui non transit, sed resilit, vel recedit vnum ab alio, si vno veniente alterum cedit. Et quia hoc argumentum videtur Petro Martyri insolubile, ita loquitur nobiscum: *Si ageretis cum beluis, non deberetis audere tam* [illegible], *& monstrosa loqui. Gratia sit Deo, qui tam manifestè perdit sapientiam sapientium, & intelligẽtiam intelligentium reiicit. Ipse nouit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt. Hoc quoque tempore ad nostram institutionem non dedignatur comprehẽdere sapientes in astutia ipsorum.* Hæc ille.

Caluinus quoque lib.4. Institut. cap.17.§.14. contendit, Catholicos non ponere veram cõuersionem, sed annihilationẽ panis. Quod idem asserit Kemnitius loco notato: & ante eos Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap. 68. vbi etiam deducebat Christum esse Deum malum Manichæorum, si vera sit transubstantiatio, quia annihilabit res bonas à Deo creatas.

RESPONDEO; Argumentum de phantasmate Marcionistarum, verum phantasma mihi esse videtur: habet enim faciem quandam argumenti, sed verum argumentum non est, cùm nihil concludat pro aduersario. Nam phantasmata, seu phantastica corpora, quale esse putabant Christi corpus Marcionistæ, Manichæi, Eutychiani, videtur esse vera corpora, si externis oculis considerentur, & tamen reipsa non sunt vera. At corpus Christi in Eucharistia ex Catholicorum sentẽtia non videtur oculis externis esse verum corpus, & tamen reipsa est. Itaque habet corpus Christi in Eucharistia contrarias conditiones iis, quæ conueniunt corpori phantastico. Quare argumentum aduersarij concludit cõtrarium eius, quod ipse volebat.

AD ALTERVM ex iis, quæ suprà diximus cap.18. patet solutio: sed ne Martyr nimium glorietur, respondebo ad singulas partes argumenti ipsius. Nego igitur panem annihilari, atque affero verissimè conuerti. Ad illam probationem: *Panis aliquid erat, & nunc nihil est, nullus est, nusquam est, &c.* RESPONDEO, non propterea esse annihilatum. Nam etiamsi panis nihil sit, tamen id in quod ipse conuersus est, non est nihil, nec nullum, nec nusquam. Non enim dicitur annihilari quod manet nihil in se, sed quod tetminatur in nihil, ita vt terminus actionis, qua ipsum desinit esse, nihil sit: alioqui aqua, quæ à Domino versa est in vinum, annihilata fuisset; nam post conuersionem nihil fuit, nulla fuit, & nusquam fuit. Neque obstat quod fortè materia manserit; nam materia non est aqua: & præterea saltem forma substantialis aquę, & multa eius accidentia annihilata fuissent, quia nihil omnino eorum mansit.

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad exemplum de cibo, qui in stomacho corrumpi A dicitur, etiamsi succedat ei res alia nobilior. RESPONDEO proprie loquendo, cùm succedit res nobilior, tota illa actio generatio dicitur, non corruptio, sicut è contrario, cùm succedit res ignobilior, corruptio dicitur, nõ generatio. Quia tamen reuera vbicunque est generatio vnius, ibi est corruptio alterius, admitto cibum verè corrumpi, vt caro humana generetur, & eodem modo admitto panem per consecrationem interire, vt ei succedat corpus Christi: sed aliud est corrumpi, & interire, aliud annihilari: Corrumpitur enim, siue interit, quidquid desinit esse: at non annihilatur, nisi quod ita desinit esse, vt nihil ei succedat, ita vt eius desitio terminetur ad nihil. Itaque cibus corrumpitur quidem, quia desinit esse, sed non annihilatur, quia non desinit in nihil, sed in carnem humanam.

Quantum autem ad ALTERAM propositionem B argumenti Petri Martyris. RESPONDEO, aliud esse transire de vno ad aliud, aliud transire vnum in aliud. Cùm enim dicimus transiuisse aliquid de vno ad aliud, tunc significamus permanentiam eiusdem rei in vtroque termino: & hoc modo quando vnum sic cedit alteri venienti, vt migret ad aliud, dicitur resilire, seu recedere, & transire ab illo, cui cedit, non autem in illud transire. At verò, cùm dicimus, vnum transire in aliud, tunc non significamus permanentiam eiusdem rei in vtroque termino, sed significamus desitionem vnius rei, & inchoationem alterius. Sic dicimus vsitatissimè noctem conuerti, seu transire in diem per ortum solis, & diem in noctem per solis occasum; ligna in ignem per combustionem; cibum in hominẽ per nuttitionem; & elementa in inuicem per mutuum conflictum; atque hoc modo dicimus panem conuerti, seu transire in corpus Christi, non autem aliquid tertium de pane transire ad corpus Christi. Hinc igitur patet, quàm inepta, & frigida fuerit Pseudomartyris gloriatio.

QVARTVM argumentum habetur obiectione. 59. vbi ex confessione Berengarij, quæ habetur cano. Ego Berengarius, de consecrat. dist. 2. argumentum sumit. Nam in ea cõfessione, quæ à Concilio Romano approbata fuit, habetur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem esse non solùm Sacramentum, sed etiã verum corpus, & sanguinem Domini, & sensualiter, & in veritate sacerdotum manibus tractari, & frangi, & fidelium dentibus atteri. Ex qua confessione apertè colligitur, panem verum esse in Eucharistia, & eum sensualiter tractari, frangi, atteri: neque enim ista de Christi carne dici possunt sine ingenti blasphemia.

Idem argumentum antea fecerat Ioan. VViclefus D apud Thomam VValdensem, tom. 2. cap. 42. & 43. obiiciebat enim VViclefus Ecclesiam tempore Innocentij III. defecisse ab Ecclesia, quæ fuit tempore Nicolai II. quòd illa negauerit substantiam panis manere in Eucharistia, cuius cõtrarium posuerat ista in abiuratione Berengarij. Caluinus etiam lib. 4. Instit. cap. 17. §. 12. & alij tum Lutherani tum Caluinistæ istam confessionem Berengarij aut contra nos obijciunt, aut eam vt monstrosam irridẽt. Et denique primus omnium Berengarius (teste Lantfranco in libro de corpore Domini) post illam abiurationẽ periurus cœpit obiicere fidelibus, ex illa cõfessione colligi posse verũ panem esse in Eucharistia: *Sicut enim qui dicit, Christus est lapis angularis, Christum non tollit, sed ponit; ita etiam (dicebat ipse) qui ait, Panis est corpus Christi, panem non tollit, sed ponit.*

RESPONDEO, confessio illa Romani Concilij, quod ad verba attinet, tota desumpta est ex antiquis S. Patribus, & ideò non potest reiici, vel irrideri, quin simul veteres S. Patres reiiciantur, & irrideantur. Quod autem attinet ad rem ipsam, nihil cõtinet falsum, aut contrarium fidei, quam & antea, & postea Catholica Christi Ecclesia tenuit.

Quatuor sunt partes eius confessionis. PRIMA est, panem post consecrationem esse Sacramentum: & hoc nullus negat aduersatiorũ, & habetur expresse apud Augustinum lib. 20. contra Faustum, cap. 13. vbi dicit, panem & calicem certa consecratione fieri mysticum, alioqui esse alimentum refectionis, non Sacramentum religionis.

SECVNDA pars est, eundem panem post consecrationem esse verum, & naturale Christi corpus: quod intelligitur de pane mutato substãtialiter virtute consecrationis, vt suprà cap. 21. probauimus ex Lantfranco, Guitmundo, & Anselmo. Itaque panis consecratus, quoad species externas, est Sacramentum; quoad internam substantiam, est verum, & naturale Christi corpus. Et hoc non solùm est verum quoad sensum, sed etiam conforme sententiis Patrum suprà citatis, cap. 20. ac præsertim S. AVGVSTINI in homil. ad infantes apud Bedam in cõment. 1. Cor. 10. vbi dicit: *Panis est corpus, & vinum est sanguis.*

Ad argumentum autem Berengarij, VViclefi, Petri Martyris, & aliorum, qui dicunt; Si post consecrationem panis est corpus Domini, ergo post consecrationem manet panis: respondit optimè Lantfrancus, omnino manere panem post consecrationem, sed panem cœlestem. nõ triticeum; panis enim post consecrationem est panis mutatus substantialiter in carnem Domini, vt sæpe diximus.

TERTIA pars est, corpus Domini sensualiter manibus tractari, frangi, & atteri dentibus; qui modus loquendi inuenitur apertissimè in Patribus CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. *Ipsum*, inquit, *videt, ipsum tangis, ipsum comedis.* Et homil. 45. in Ioan. *Non se tantum videri permittit à sideratibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni suæ infigi.* Et homi. 24. in priorem ad Corinthios: *Quod in cruce passum non est, id in oblatione patitur, & propter te frangi sustinet, vt omnes satiet.* Hæc ille. Itaque Chrysostomus asserit, corpus Domini in Eucharistia, videri, tangi, frangi, & dentes in illud infigi: qualia etiam leguntur apud Cyrillum lib. 12. in Ioã. c. 58. & alios patres. Sensus autem horum verborum est, Christi corpus videri, tãgi, frangi, & teri mediantibus speciebus panis, quæ solę formaliter videntur, tanguntur, franguntur, terun- D tur. Quomodo Luc. 8. dicebat Dominus: *Quis me tetigit?* Et rursus: *Tetigit me aliquis.* Et tamẽ nemo ipsum, siue eius corpus immediatè tetigerat, sed solùm mediante fimbria vestis: & nos vsitatè dicimus; Pluuia me totum madefecit, & humectauit; etiamsi fortè solum pallium aspersum fuerit aqua. Denique in Scripturis frequentissimè dicebantur Angeli videri, & tangi, cùm in corporibus assumptis viderentur, & tangerentur.

QVARTA pars est, contactum istum sensualem carnis Christi non esse tantùm in Sacramento, id est, in symbolo, sed etiam in rei veritate: quæ particula addita est ob fraudes hæreticorum. Nam duobus modis potest Christi caro sensualiter videri, & tangi, mediantibus speciebus panis. VNO mediantibus speciebus, vt signis quibusdam; quomodo qui imaginem Christi depictam, vel sculptam videt, & tangit; dicere potest, se sensualiter vidisse, & tetigisse Christum

Christũ mediãte illo signo: & hoc modo tantũ Chri A stũ videri & tangi in Eucharistia, negat cõfessio illa Romani Concilij. ALTERO modo mediantibus illis speciebus, vt reipsa tegentibus præsentem Christi carnem, & hoc vult illa confessio: ad hoc faciunt exempla allata de tactu Christi mediante veste; & de tactu Angelorum mediante corpore assumpto: atque hunc modum loquẽdi habet etiam CHRYSOSTOMUS homil. 83. in Matthæum, vbi sic ait: *O, quot modo dicunt, Vellem speciem eius, & formam videre.* Et subdit: *Ipsum igitur vides, ipsum tangis, &c.* Vbi opponit præsentiam Christi in Eucharistia, præsentiæ eius in imagine, & forma ad viuum expressa; quod certè non faceret, si in Eucharistia non haberemus Christum, nisi in signo.

QVINTVM argumentum habetur obiectione 63. 64. 121. 122. 123. 129. Sensus falli non possunt circa B sensibilem substantiam: at illi iudicant in Eucharistia esse panem. Item Patres probant, Christum fuisse verum hominem, contra Marcionem, Manichæum, & similes hæreticos, quia manducabat, bibebat, dormiebat, fatigabatur, ergo eodem modo probare possumus in Eucharistia esse verum panem, quia ibi est color, sapor, odor, figura veri panis. Vel si hic sensus falluntur, & licet nobis dicere; Non est panis, licet videatur omnibus sensibus, cur non licebit Marcionitis dicere, Christus non fuit homo, licet omnibus sensibus videretur esse homo? ergo ista transubstantiatio præiudicat fidei, & fauet hæreticis, &c. Hæc est summa illarum obiectionum. Similia habet etiam Ioannes VViclefus apud Thomam VValdẽsem, tomo 2. cap. 45. & 46. vbi argumẽtatur, in Eucharistia esse verum panem, quia ita iudicant mures.

Potest addi argumentum paulò grauius ex Scoto, C qui & proponit, & soluit. Est autem huiusmodi: *In Sacramento veritatis nihil decet esse falsum. At si substantia panis desit, erit falsitas in accidentibus: accidentia enim externa, sunt naturalia signa interna substantiæ, vnde etiam per ea à posteriori indagatur à Philosophis substãtia.*

RESPONDEO ad PRIMVM; Illa sententia Philosophorum, sensum non falli circa suum obiectum, vera est, sed eget multis limitationibus, quæ notandæ sunt, vt si videamus, quàm debile fundamẽtum habeant aduersarij. PRIMO, vera est de obiecto per se, id est, de accidentibus, non de substantia, quæ est obiectum sensuum per accidens. Videmus enim circa substantias etiam sensibiles, homines falsi frequentissimè, cùm ex sola apprehensione sensuum iudicant, vt patet in glacie, quæ videtur crystallum, in aurichalco, quod nõ discernitur ab auro, & sic de aliis: & hoc sufficeret ad argumentum soluẽ- D dum. Fatemur enim sensus non falli in accidentibus panis, quæ sunt obiecta per se, sed in substantia tantùm, quæ est obiectum per accidens. Allatum est anno M. D. LXXXV. à quibusdam ex Syria, fragmen ligni conuersum in lapidem, manentibus accidentibus quibusdam ligni, vt figura, colore, asperitate, &c. quod quidem ita verum lignum videbatur iudicio oculorum, vt sanè qui rem non nosset, iuraturus fuisset illud esse lignum, cùm tamen non lignum, sed verissimus lapis esset.

SECVNDO, vera est ea sententia de obiecto proprio, nõ de obiecto cõmuni. Vnde videmus homines passim decipi in iudicanda magnitudine stellarum, in figura baculi in aqua existentis, in motu & quiete cùm nauigamus: putamus enim littora recedere, & nauim quiescere.

TERTIO, vera est de obiecto proprio; si sint or- ganum, & medium bene disposita: nam alioqui etiam circa proprium obiectum falli possumus; sæpe enim per viridia perspicilia colorem album puramus esse viridem, & gustus infectus dulcia iudicat esse amara.

QVARTO, vera est de obiecto proprio in generali; nam in particulari videtur posse contingere error, etiam organo, & medio rectè disposito. Vera est (inquam) de obiecto in genere, quia sensus videndi non errat vnquam in eo, quod apprehendit colorem, vel lumen: nullo enim modo fieri potest, vt apprehendat saporem, & odorem, aut aliquid aliud, excepto colore, & lumine. Quomodo etiam intellectus non errat in eo, quod apprehendit ens in genere: at in particulari videtur posse contingere error, nimirum, vt apprehendat vnum pro alio. Nam in iride iudicant oculi verissimos esse colores, qui tamẽ non sunt, nisi lumen reflexum. Cùm igitur hæc ita sint, meritò Patres reprehendunt eos, qui ex apprehensione sensuum de hoc Sacramento, & aliis rebus fidei iudicare volunt. Vide Cyrillum catechesi quarta mystagogica. Chrysostomum homilia 83. in Matthæũ, & Augustinum serm. 33. de verbis Domini.

Ad SECVNDVM respondeo contra Marcionem, Manichæum, & similes probari à Patribus, Christi corpus verum, & solidum, non autem phantasticum fuisse experimento sensuum: idque rectissimè propter duas causas, quarum vtraque deest argumento aduersariorum circa panem Eucharistiæ. PRIMA causa est, quia disputabatur cum illis hæreticis de obiecto proprio sensuum, id est, de soliditate corporis; phantasma enim tangi nequit. Vnde etiam Dominus Lucæ 4. probauit se non esse spiritum seu phantasma, sed corpus solidum, ex tactu: *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Nos autem cum Lutheranis disputamus de substantia panis, quæ non est obiectum sensuum, nec proprium, nec commune, nisi per accidens, & in quo sæpe erratur.

SECVNDA causa est, quia Scriptura nusquam dicit, Christum non habere verum corpus; immõ contrarium affirmat, & similiter Ecclesia in Conciliis idem semper docuit. Posito autem hoc fundamento fidei ex verbo Dei per Ecclesiam explicato, rectè adhibentur omnia argumenta alia, quæ idem confirmare possunt; licet alioqui non possint certitudinem fidei Catholicæ efficere. At in caussa Lutheranorum, verbum Dei per Ecclesiam Catholicam in multis Conciliis declaratum affirmat, in Eucharistia non esse panem: proinde argumenta ex experimento sensuum, quæ (vt ostendi) in se fallacia sunt, in hac re fallacissima iudicanda sunt.

Ad argumentum Scoti, dico nihil esse falsi in signo sensibili Eucharistiæ: quia accidentia illa significant naturaliter sub illa specie latere substantiam panis, & ideò, nisi præter cursum ordinémque naturæ Deus aliquid faciat, per illa accidentia venitur in cognitionem substantiæ. In Eucharistia autem non naturaliter, sed supra ordinem naturæ fit, vt sub illis accidentibus desit substantia panis. Itaque in ipsis signis nulla est falsitas, cùm id solùm significent, naturaliter sub illa specie latere substantiam panis. Quòd si imaginatio hominum fallitur in hac re, id nascitur ex ipsorum vitio: nam vel sunt fideles, vel infideles. Si fideles, non falluntur, quia sciunt testimonio Dei, & Ecclesiæ ibi esse accidentia sine substantia. Si infideles, falluntur, vel quia credere nolunt Deo, & Ecclesiæ, vel si forte non audierunt quidquã de hoc

mysterio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

mysterio, falluntur simpliciter ex ignorantia mysterij, non ex falsitate, quæ sit in re. Et hoc nullum est absurdum: nam hoc modo fallebantur etiam sancti viri, Abraham, Loth, Tobias, Manue, Gedeon, & alij, qui Angelos in specie humana sibi apparentes, veros homines esse credebant, & vt homines tractabant: & duo discipuli fallebantur, qui Dominum peregrinum aliquem esse existimabant; & Magalena, quæ eundem hortulanum esse putabat.

Argumentum SEXTVM est apud eundem obiectione 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. *Panis Eucharistiæ mutationes varias recipit, quæ nullo modo fieri possunt sine substantia panis, quæ sit subiectum illarum mutationum; ergo substantia panis, & non sola accidentia in Eucharistia reperiuntur. Antecedens probatur, quia panis Eucharistiæ potest alterari, vt calefieri, immò etiam veneno inficì: constat enim Victorem III. Papam: & Henricum VII. Imperatorem veneno periisse, quod in Eucharistia positum fuerat. Item panis Eucharistiæ aliquando corrumpitur, & inde aliud generatur: nam ex eo homines nutriri constat, & vermes inde procreari, & illum etiam posse comburi: & vinum Eucharistiæ verti aliquando in acetum.*

RESPONDEO; Tractantur hæc omnia accuratè à Scholasticis: sed quod attinet ad argumenta aduersariorum, facile solui possunt. Nam vel mutatio in pane Eucharistiæ est sola alteratio, vel est corruptio. Si sola alteratio, vt calefactio, condensatio, &c. tum non requiritur materia, seu substantia; nam accidentia omnia pro subiecto habent quantitatem, quæ in Sacramento manet. Vnde hostia consecrata dicitur alba, sapida, rotunda, parua, &c. hæc enim omnia denominant quantitatem, alioqui non posset fieri ista denominatio: non enim accidentia de se ipsis dicuntur in concreto, sed solùm de subiecto, excepta quantitate, quæ & dicitur quantitas, & quanta. Et sicut fieri potest, vt maneant qualitates in quãtitate separata à materia, sic etiã potest fieri vt introducantur nouæ qualitates in eandem quantitatem à materia separatam. Si verò sit corruptio specierum, vt in mutatione humana, combustione, &c. tum requiritur quidem materia, sed ea substituitur à Deo in illo ipso instanti, quo desinunt esse illæ species, & in quo aliud generatur; & hoc sine miraculo. Sicut enim cùm dicitur esse materia corporis humani sufficienter, Deus animam creat, & infundit, & hoc non dicitur miraculum, quia hoc exigit ordo rerum à Deo institutus: ita etiam quando per alterationem specierum panis eò venitur, vt adsint dispositiones requisitæ ad aliquam formam introducẽdam, exigẽte ordine rerum, Deus materiam substituit, & in illo ipso instanti ab agente naturali, mediantibus dispositionibus præmissis, introducitur forma substantialis. Atque hæc est simplicissima, & tutissima explicatio huius rei; sic enim omnia cohærent. Nam nec dicimus, fieri generationem, & corruptionem sine materia, nec multiplicamus miracula, nec dicimus ab agẽte naturali fieri materiã, aut certè nihil ab eo fieri, sed totu à solo Deo: & simul ostẽdimus nihil materiæ mundo deperire ex tot panum cõsecratione.

SED obicit Petrus Martyr obiectione 67. argumentum suo iudicio insolubile, re autem vera prorsus ineptum, & indignum vel mediocri Philosopho: *Nam si disponuntur*, inquit ipse, *illæ species ad materiam recipiendam, vel id fit manente Christi corpore in Eucharistia, vel post eius abscessum. Manente Christi corpore id fieri nequit, quia nunquã simul esse debent materia panis, & corpus Christi; essent autẽ simul si dispositio fieret manente Christi corpore: cum simul est vltima dispositio, & introductio eius, ad quod fiebat dispositio. Abscedente autem corpore Christi, species pereunt, nec vsquam sunt, vt omnes Theologi docent, qui volunt corpus Christi manere, donec species manent. At quod perit, non potest disponi; igitur fictitia est illa dispositio.*

RESPONDEO; Dispositiones non fiunt ad materiam recipendam, vt imperite Martyr dicit, sed ad formã: sed quia forma introduci non posset, nisi adesset materia, ideo (vt dixi) materiam Deus substituit. Porrò dispositiones illæ inchoantur manente Christi corpore: vltima autem dispositio, cum qua simul, & materia substituitur à Deo, & forma ab agente naturali introducitur, fit in illo instanti, quod est primum non esse corporis Domini in Eucharistia, & primum esse rei genitæ.

SED, inquit Martyr, *tũc species non sunt*. RESPONDEO; Non sunt in sua natura, sed sunt tamen in natura aliarum qualitatum introductarum: neque est hoc nouum, aut singulare, sed commune, & ordinarium in omni generatione, & corruptione.

Ad illud autem de veneno in Eucharistia propinato, RESPONDEO, quidquid sit de veritate historiarum (neque enim desunt, qui eas historias falsas esse contendant) vel venenum consistebat in sola qualitate aspersa vino Eucharistiæ, vel in substantia aliqua admixta illi vino ante vel post consecrationẽ. Si in sola qualitate, tum nullum sequitur absurdum, si dicamus in ipsa specie cõsecrata posse manere, vel introduci illam qualitatem, vt possunt aliæ, quæ se compatiuntur cum accidentibus panis, & vini. Si verò sit aliqua substantia venenata, vt aliquis liquor, in illo corpus Domini nõ erit, licet in eodem calice sit ille liquor cum vino consecrato: nihil enim verti potest in corpus, & sanguinem Domini, nisi quod ipse Dominus instituit, id est panis & vinum.

Argumentum SEPTIMVM est in obiectione. 106. *De accidentium ratione, & essentia est, vt inhæreant in subiecto. Sed in pane Eucharistiæ accidentia panis inueniuntur; ergo & subiectum eorum, quod est substantia.* Probat maiorem propositionem PRIMO, quia accidẽtis esse est inesse, vt colligitur ex li. 5. Metaphys. tex. 35. Vnde accidens non tam dicitur ens quàm entis, id est, aliquid entis, siue aliquid in ente existens.

SECVNDO, Aristoteles Platonem reprehendit, quod posuerit Ideas à materia separatas. Quod si formæ substantiales, quales Ideæ sunt, à materia separari nequeunt, quantò minus poterunt separari formæ accidentales?

TERTIO, sicut accidenti conuenit inhærere in alio, ita substantiæ non inhærere. Sed nullo modo fieri potest, vt substantia inhæreat in alio; ergo neque vt accidentia non inhæreant.

QVARTO, ista accidentia vel sunt in se, vel in alio. Si in se; ergo subsistunt per se, & proinde substantiæ sunt, non accidentia. Si in alio; ergo inhærent; ergo non manent sine subiecto.

QVINTO, AVGVSTINVS in epist. 57. ad Dardanum: *Tolle*, inquit, *ipsi corpora qualitatibus corporum, nõ erit, vbi sint; & ideò necesse est, vt non sint.* Alium locum huic simílem adferebat Ioannes VViclefus ex lib. 2. Soliloquiorum, c. 12. vbi sic loquitur Augustinus: *Cui fieri posse videatur, vt id, quod in subiecto est, maneat ipso intereunte subiecto?*

RESPONDEO, falsum esse ad accidentis essentiam pertinere inhærentiam in subiecto: id enim negant non solùm veteres Patres, & omnes Theologi, ac Philosophi Christiani, sed etiã multi ex Ethnicis. Ex Patribus Basilius, non solùm credidit, accidens sine

sine subiecto esse posse, sed etiam reipsa fuisse initio creationis rerum. Nam homilia 2. de opere sex dierum, & clarius homilia sexta. docet lucem solis creatam fuisse prima die, & mansisse absque sede & vehiculo tribus diebus, & tandem die quarta creatum fuisse corpus solare, & in eo, vt in subiecto positam fuisse lucem illam, quæ fuerat prima die creata. Et ne quis dicat, per lucem non intelligi à Basilio veram, & solam qualitatem, sed substantiam aliquam lucidam: ipse se clarissimè explicat. Dicit enim, aliud esse albedinem, aliud esse corpus, quod per eam fit album; & eodẽ modo aliud esse lucem, aliud corpus lucidum: & quamuis nos separare non possimus vnum ab alio, nisi sola cogitatione, tamen posse à Deo reipsa separari, quæ nos mente, & cogitatione separamus. Nec potest etiam dici Basilium forte confundere lucem cum lumine, & solùm velle dicere primis illis tribus diebus fuisse lumen in mundo sine sole, ita tamen, vt non defuerit subiectum (lumen enim in aëre, & aqua, vt in subiecto erat) sed defuerit causa secunda efficiens, id est, corpus lucidum, à quo illuminatio illa fieret. Hoc, inquam, dici non potest. Nam homil. 2. distinguit Basilius lucem primigeniam, quam postea in corpore solari collocatam dicit, à lumine quod per aquã, & aërem diffundebatur: ait enim lucem illam per emissionem radiorum, & rursus per eorundem contractionem effeciss diem, & noctem; dum enim lux illa emitteret radios, omnia corpora diaphana illustrabantur, dum radios contraheret, eadem corpora obscurabantur. Similia habet Ioannes Damascenus Basilium sequutus lib. 2. de fide Orthodoxa, cap. 72.

Porrò Thomas VValdensis, tomo 2. cap. 76. profert multa testimonia veterum Philosophorum, qui docebant posse accidẽtia existere sine subiecto. Aristoteles autem id quidem non concedit, quia non potest naturaliter fieri: tamen apertè docet non esse inhærentiam de essentia accidentis; quod nobis hoc loco sufficit ad refutandam Petri Martyris vanitatem. Nam Aristoteles lib. 3. de anima, text. 9. dicit: *Aliud est magnitudo, aliud magnitudinis esse.* Quod si ipsum esse, id est, existentia accidentis, distinguitur ab eius essentia, certè multò magis inhærentia distinguetur, quæ est modus quidam existentiæ. Rursus 4. Phys. tex. 58. quærit Aristoteles, an spatium censendum esset vacuum, vbi solus esset color, aut sonus: quę sanè quęstio inanis esset omnino, si inhærẽtia esset de essentia; qui enim diceret colorẽ, necessariò includeret etiã subiectum, & proinde corpus.

Ad PRIMAM igitur probationem dico illam sententiam Accidentis esse est in esse; &, Accidens non ens, sed entis: nihil significare aliud, nisi accidentis naturam esse imperfectam, & habere ordinẽ quendam ad substantiam, ob cuius gratiam existit.

SCIENDVM enim est, accidentia habere propriam essentiam, vt patet: nam accidentia habent sua genera, & species distinctas planè à substantiæ generibus, & speciebus; sunt enim diuersa prædicamenta. Rursùm negari non potest, quin habeant accidentia propriam existentiam distinctam ab existentia subiecti seu substantiæ, vt patet, quia terminant actiones reales; nam alteratio proprie qualitatem producit, & augmentatio quantitatem: tamen habẽt accidentia triplicem ordinem ad substantiam. PRIMVS est essentialis, quia, vt dixi, sunt entia essentialiter imperfecta, & ideò essentialiter respiciunt substantiam. Hic autem ordo non est relatio propriè dicta, sed est ipsa natura imperfecta; & ratione huius dicitur esse non tam ens, quàm entis, & eius esse dicitur inesse, quia ordinatur ad inhærendum in subiecto. SECVNDVS ordo est quædam potentia, seu aptitudo ad inhærendum: & hic ordo non est de essentia, sed est proprietas quædam accidentis, quæ oritur ex natura illa imperfecta, vt diximus. TERTIVS ordo est actualis inhærentia, qui est quasi actus quidam, & officium accidentis, & proinde quid posterius ipso accidente. Non enim accidens, verbi gratia, candor talis est, quia facit parietem candidum, sed contrà ideo facit parietem candidum, quia ipse in se est candor. Nulla igitur repugnantia admittitur, si diuina potentia separaretur accidens ab eo, quod nec est de essentia eius, & à quo ipsum non pendet, cùm sit prius.

Ad SECVNDAM probationem dico, meritò reprehendi ab Aristotele eos, qui ponebant formas substantiales separatas: illi enim existimabant, hãc esse naturam rerum, vt formæ separatæ sint. Sed hæc reprehensio ad nos non pertinet, qui fatemur naturaliter non solùm non existere, sed etiam non posse existere formas separatas.

Ad TERTIVM respondeo, fallaciam latere in argumento: nam cùm dicit Petrus Martyr; Sicut accidenti conuenit inhærere, ita substantiæ non inhærere: comparat actum accidentis, non cum actu substantiæ, vt debuit, si rectè comparare voluit; sed cum negatione actus accidentis. At si rectè comparasset hoc modo; Sicut accidenti conuenit inhærere, ita substantiæ conuenit subsistere: vel negatiuè; Sicut accidenti conuenit non subsistere, ita substantiæ non inhærere, vidisset argumentum suum nihil valere, immo pro nobis esse. Nam sicut substantiæ conuenit naturaliter subsistere, & tamen supernaturaliter potest separari à sua subsistentia, vt patet in mysterio Incarnationis, vbi natura humana est substantia, & tamen non subsistit, id est, non per se existit, sed à Verbo sustentatur: ita accidenti conuenit naturaliter inhærere, & tamen fieri potest diuinitus, vt non inhæreat. Sic etiam, sicut substantia nullo modo potest inhærere, ita accidens nullo modo potest subsistere per se: nam in Sacramento licet non sint accidentia in subiecto, tamen non per se subsistunt more substantiæ, sed à Deo sustentantur modo supernaturali. Ratio autem cur non possit substantia inhærere, vel accidens per se existere, in promptu est; quia non potest effectus formalis separari à causa sua, à qua intrinsecè pendet, licet è contrario possit causa separari ab effectu, quia prius non pendet à posteriori. Porrò inhærere, est effectus formalis accidentis, sicut subsistere, substantiæ: inde ergo non potest vllo modo illa res inhærere, quæ non est accidens, neque illa subsistere, quæ non est substantia.

Ad QVARTVM, quod erat eiusmodi: *Accidentia ista, vel sunt in se, vel in alio. Si in se, ergo subsistunt: si in alio, ergo inhærent.* RESPONDEO, esse in se, & nõ subsistere, quia sunt in se negatiuè, non positiuè. Nam ideo dicuntur esse in se, quia non sunt in aliquo supposito, & tamen reuera non subsistunt per actum positiuum, qualis manat ex naturis substantialibus; sic etiam dico esse in alio, & non inhærere, quia sunt in alio, vt in cõseruãte non vt in subiecto.

Ad QVINTAM probationem ex Augustino, RESPONDEO, eum loqui de eo, quod potest fieri naturaliter.

Argumentum OCTAVVM habetur in obiectione 125. & 126. *Transubstantiatio, vel fit ante verba consecrationis, vel post, vel simul. Si ante, ergo non fit virtute verborum*

Universidad de Deusto
Biblioteca

verborum illorum: si pòst; ergo verba illa sunt falsa, Hoc est A *corpus meum: si simul; ergo transubstantiatio fit successiuè, non autem in instanti, vt omnes Theologi docent.*

RESPONDEO, sit simul: & ad argumentum in contrarium, dico fieri non toto tempore quo durat pronunciatio, sed in vltimo instanti terminatiuo illius prolationis. Etsi enim non detur vltima pars illius motus, quo proferuntur verba, neque etiam temporis ei respondentis: datur tamen vltimum mutatum esse terminatiuum illius motus, & vltimum instans terminatiuum illius temporis.

Quod autem Petrus Martyr obiicit, sequi ex hac solutione totam vim consecrationis cõsistere in illo vltimo (VM) quod videtur esse ridiculum; si leue est: nam illud (VM) non operatur virtute sua sola, quippe quod per se nihil significat, sed virtute totius sententiæ, quæ tunc habet esse completum, cùm finitur tota prolatio. B

SED posset aliquis obiicere; Sicut corpus Domini incipit esse in Sacramento in instanti, sic etiam panis desinit esse in instanti: non enim corrumpitur paulatim per dispositiones præuias, sed per simplicem actionem diuinam desinit esse. At ea, quæ desinunt in instanti, desinunt per vltimum sui esse, sicut ea quæ incipiunt in instanti, incipiunt per primum sui esse: ergo dandum est instans affirmatiuum tam desitionis panis, quàm successionis corporis Domini. Rursus, aut est idem instans desitionis, & successionis; aut diuersum. Si idem; ergo simul erunt sub illis speciebus, panis, & corpus Domini: si diuersum; ergo in tempore intermedio (nec enim dantur duo instantia immediata) erunt species illæ sine substantia panis, & sine corpore Domini.

RESPONDEO; Licet panis desinat in instanti, tamen illud instans non potest assignari, vel notari, C nisi negatiuè, ita vt sit primùm non esse panis, non autem vltimum esse panis. Cuius ratio est, quia panis desinit ad desitionem verborum, in quorum virtute fit illa conuersio: verba autem non habent vltimum esse, sed primum non esse. Itaque illud instans terminatiuum prolationis verborum, est primum non esse verborum, & consequenter substantiæ panis: & simul est primum esse corporis Domini sub illis speciebus. Quod idem cernimus in naturali transmutatione. Nam substantia quæ corrumpitur, in instãti desinit esse: non enim sunt gradus in substantia, sicut in qualitatibus; & tamen, quia desinit ad desitionem dispositionum, non habet vltimum esse, sed primum non esse: dispositiones enim per motum successiuum desinunt.

Argumentum NONVM habetur obiectione 108. D & sequentibus vsque ad 116. *Posita transubstantiatione, sequitur ex pane fieri corpus Christi: at hoc multis nomi-nibus est absurdum; igitur transubstantiatio admittenda non est. Probatur assumptio.* PRIMO, *si ex pane fit corpus Christi; ergo generatur corpus Christi: mutatio enim ad substantiam nulla est, nisi generatio. At absurdum est quotidie Christum generari.* SECVNDO, *in Eucharistia est Christus Deus & homo; ergo, si quod est in Eucharistia, fit à sacerdote per consecrationem; ergo Deus & homo fit à sacerdote.* TERTIO, *corpus Christi, quod fuit in cruce, & in vtero matris, non fuit factum ex pane, sed ex carne Virginis. At quod est in Eucharistia, fit ex pane; ergo corpus Domini quod est in Eucharistia, non est illud, quod fuit in cruce, & in vtero Matris.* Hoc argumentum sæpius, ac sæpiõ repetit, & in varias formas syllogismorum redigit, vt nullus cauillis relinqui possit locus.

RESPONDEO; Non est vllum absurdum ex pane fieri corpus Christi: ita enim loquitur Ambros. lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. Gaudentius tract. 2. in Exod. & alij Patres.

Ad PRIMAM probationem miror imperitiam, vel audaciam Petri Martyris, qui toties inculcat, corpus Christi necessariò dicendum esse generari, si conuersio ista terminatur ad substantiam. Nam etiãsi generatio rectè distinguatur à Philosophis ab alteratione, augmentatione, & latione; quia generatio terminatur ad substantiam, alteratio ad qualitatem, augmentatio ad quantitatem, & latio ad vbi, siue ad locum: tamen quis Christianorum ignorat generationem distingui à creatione, licet vtraque sit ad substantiam? & rursus, conuersiones miraculo factas aquæ in vinum, & vxoris Loth in statuam salis, terminatas fuisse ad substantiam, & tamen non esse propriè generationes? Dico igitur transubstantiationem terminari ad substantiam, & tamen non esse generationem, sed conuersionem supernaturalem, per quã (vt suprà ostendi) corpus Christi non producitur, sed succedit substantiæ panis.

Ad SECVNDAM nego, Christi corpus, vel ipsum Christum Deum, & hominem absolutè à sacerdotibus fieri. Aliud enim est Christi corpus ex pane conficere, quod sacerdotes faciunt, aliud absolutè Christi corpus efficere: ex pane enim Christi corpus efficere, non est ipsum producere, sed in ipsum præexistens panis substantiam commutare. Quanquam si de modo loquendi agatur, non dubitauit Hieronymus in epistola ad Heliodorũ, & in altera ad Euagriũ dicere sacerdotes Christi corpus sacro ore conficere.

Ad TERTIAM dico, corpus Christi ex pane fieri, non tanquam ex materia, quomodo factum est ex carne sanctę Virginis, & quomodo ex ligno fit sedes, ex auro & agento vasa preciosa; sed tanquam ex termino à quo, quomodo ex nihilo factum est cœlum, ex die fit nox, & etiam ex aqua, factum est vinũ. Neque enim aqua manet, vt materia vini, [illegible] rit materia prima, quæ aqua dici [illegible] orrò ista varia effectio, non mutat rei [illegible] n fi quis à Deo ex nihilo produceretur, non e[illegible] -stæ naturę ab aliis hominibus, qui ex materia pr[illegible] -sistan-te fiunt, neque vinum factum ex aqua in C læ fuit diuersæ naturæ à vino, quod fit ex [illegible] uis autem nunquam mutetur species, tamen nouum indiuiduum producitur distinctum ab omnibus aliis, quãdo conuersio est productiua: in præsenti autẽ negotio cõuersio non est productiua, vt suprà ostẽdim⁹. Panis enim cõuertitur in ipsum corp⁹ Christi præexistens; & ideò corpus ex carne Virginis factũ, & ex pane factum, non sunt diuersa, sed vnũ & idẽ omnino.

Ad argumentum autem Petri Martyris comprehensum syllogismo expositorio, in quo ille tantopere confidit, respondeo in forma. Argumentum hoc est: *Hoc corpus (demonstrando corpus crucifixum) non est factum ex pane. Hoc corpus (demonstrando corpus Domini in Eucharistia) est factum ex pane; ergo hoc non est illud.* RESPONDEO; Si per *factum ex pane*, intelligatur productum, concessa propositione, negatur assumptio: nõ enim corpus Domini in Eucharistia producitur, sed solùm succedit pani. Si verò per *factum ex pane*, intelligatur successisse pani in ipsum conuerso, & mutato; tunc assumptione concessa, negatur propositio. Nam verè corpus illud quod fuit crucifixum, factum fuit ex pane: illud enim est, in quod panis per consecrationem conuersus fuit à Christo, ipso dicente: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* Atque hactenus de transubstantiatione.

LIBER

LIBER QVARTVS, DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, & num extra vsum sit verè corpus Domini sub specie consecrati panis.

HAETENVS de veritate corporis Domini in Eucharistia diseruimus, quod erat fundamentum controuersiarum omnium de Sacramẽto Eucharistię. Nunc de Sacramento ipso differemus, atq; eas controuersias explicabimus, quæ de ipsa natura Sacramenti, déq; eius caussis, & partibus, id est, de materia, forma, fine, & efficiẽte, & deniq; de vsu eius existunt. A

PRIMA igitur quæstio est, quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, consecratio ne panis, & vini, an res ipsa consecrata, an potius sumptio. & manducatio: ex qua quæstione pendet alia quæstio; Num corpus Domini sit in Eucharistia solũ, dum sumitur, an verò permaneat in ea, dum seruantur species illæ B consecratæ. Nam cùm Domini corpus non sit in specie panis, nisi quatenus illæ ad Sacramentum pertinent, si fortè sola sumptio Sacramentum sit, non erit corpus Domini in illis speciebus, quando seruantur in pixide, vel quando deferuntur ad ægrotos, &c. ex qua quæstione rursus pendent aliquo modo aliæ controuersiæ de adoratione Eucharistiæ, & de sacrificio, vt notum est. Hoc autem ordine præsentem controuersiam explicabo. PRIMO, referam aduersariorum sententiam. SECVNDO, eam refutabo, & respodebo ad eorum obiectiones. TERTIO, explicabo sententiam Catholicorum.

Quod ad PRIMVM attinet, Lutherani, & Caluinistę, aliique huius temporis hęretici in ea sunt opinione, vt existiment, Sacramentum Eucharistiæ non esse rem permanentem, sed actionem transeuntem: C cùm è contrario Catholici omnes sentiant, Sacramentum Eucharistiæ propriè rem permanentem esse nimirum hostiam consecratam. Auctor primus sententiæ aduersariorum Martinus Bucerus fuit: nam (vt scribit Ioannes Cochlæus lib. 3. Miscellaneorum tractat. 8.) anno Domini M.D.XXXVI. 23. die Maij, persuasit Luthero Bucerus, corpus Domini non esse in Eucharistia, nisi dum sumitur, & proinde ipsam sumptionem propriè Sacramentum esse. Excogitauit hanc sententiam Bucerus, vt per eam conciliaret inter se Lutheranos, & Zvvinglianos: videbatur enim temperamentum quoddam, & quasi medium quid inter extremas illorum sententias. Sed quamuis concordia non successerit, tamen hãc sententiam libenter arripuerunt, tum Lutherani, tum Zvvingliani, quòd viderent per eam destrui adorationem Eucharistiæ, & alia nõnulla quæ in vsu erant apud Catholicos. Itaque Philippus Melanchthon ex Lutheranis eam tuetur in locis communibus, loco de cœna Domini. Ioannes Brentius in Confessio. VVirtemberg. cap. de Eucharistia. Matthias Illyricus in Apologia pro Confessio. Antuerpiensi, cap. de Cœna Domini. & Martinus Kemnitius, qui verbosissimè de hac re tractat in 2. parte Examinis, Tridentini Concilij, sessio. 13. cap. 3. & cap. 6. Ex Zvvinglianis, Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap 17. § 37. & 39. & Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 88. & 132. & alibi.

Sed OBSERVANDVM est, non eodem modo vsum istum Sacramenti explicari. Nam Caluinus, & Martyr, & Illyricus contendunt tunc solum panem & vinum esse Sacramentum, dum comeditur, & bibitur, sicut aqua Baptismi tunc solum est Sacramentum, cùm abluit: vnde negant manere Sacramentum, si deferatur ad ægrotos. At Kemnitius, vt eludat testimonia Patrum, docet in tota actione Cœnæ Domini Sacramentum, & corpus Domini manere, id est, dum panis benedicitur, frangitur, distribuitur; & etiam dum ex ipsa Cœna immediatè defertur ad ægrotos, vel ad absentes, vt illum comedant, non vt seruent. Quidam etiam eò vsque progressi sunt, vt dicerent toto triduo posse seruari Eucharistiam propter ægrotos, & toto illo spatio temporis esse Sacramentum, & in ea re ipsa manere corpus Domini, vt ex Lindano refert Claudius Sanctes, repetitione 4. de Eucharistia, cap. 12. extremo. Sed profectò qui concedunt triduum, mirum est, cur non etiam quatriduum, & octiduum, & eadem ratione integrum mensem, vel annum concedant.

Porrò fundamenta aduersariorum tria sunt. PRIMVM institutio Domini, qui ait: *Accipite, edite.* SECVNDVM similitudo Baptismi, & aliorum Sacramentorum, quæ omnia in actione consistunt. TERTIVM testimonia quædam veterum, qui iubebant reliquias cœnæ Domini, vel comburi, vel dari pueris edendas, ne quid superesset.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT SECVNDVM.

Probatur ex verbis institutionis Dominicæ, Sacramentum Eucharistiæ esse rem permanentem, & in eo corpus Domini permanenter existere.

TAM verò Catholici omnes conueniunt, panem rite consecratum, siue corpus Domini sub specie panis contentum verè, & propriè esse Sacramentum, siue sumatur, siue seruetur in pixide. Id quod expresse habetur in Concilio Tridentino, sess. 13. cap. 3. & 6. & can. 4. & 7.

Esse autem hoc verissimũ, probatur PRIMO ex verbis Domini in institutione Sacramenti prolatis. Verba Domini (*Hoc est corpus*, *Hic est sanguis*) prius dicta sunt, quàm fieret actio manducandi, & bibendi; ergo ante illam actionem fuit corpus Domini præsens in cœna, & proinde etiam Sacramentum Eucharistiæ confectum. Consequentia probatur dupliciter. PRIMO, quia iuxta Augustinum tractatu 80. in Ioan. *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Sed ante actionem comedendi, & bibendi, verbum ad elementum accessit; ergo ante actionem comedendi, & bibendi factum est Sacramentum. SECVNDO, verba Domini mox atque prolata fuerunt, vera fuerunt. Sed prolata sunt ante illam actionem manducandi, & bibendi; ergo ante illam vera fuerunt; ergo fuit verè corpus Domini, & proinde Sacramentum, ante illam actionem.

Ad hoc argumentum Illyricus, Caluinus, & Kemnitius respondent. Illyricus negat antecedens: dicit enim Dominum locutum esse de pane in actu existẽte, id est, dum comedebatur. Et posset id confirmari ex verbis Domini: nam Euãgelistæ dicunt, panem datum discipulis, & postea dictum esse: *Hoc est corpus meum.* nam Matth. 26. sic legimus: *Accepit* IESVS *panem, & benedixit, ac fregit, deditque Discipulis suis, & ait; Accipite, & comedite; hoc est corpus meum.* Itaque videmus simul concurrisse prolationem verborum Domini, & actionem manducandi: nam sicut post panis distributionem immediatè sequuta est prolatio verborum, ita etiam post eandem distributionem immediatè sequuta est manducatio.

RESPONDEO; Non oportet attendere in hac re, quæ verba Euangelistæ prius posuerint, & quæ posterius: illi enim certis de caussis sibi notis aliquãdo mutant ordinem verborum. Nam Marcus cap. 14. sic ait de calice: *Et accepto calice gratias agens dedit eis; & biberunt ex illo omnes, & ait illis; Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Vbi si attendamus ordinem verborum Euangelistæ, colligemus verba illa (*Hic est sanguis*) dicta esse post actionem bibendi; quod nemo admittit: quia tunc nihil demonstraret pronomen (*Hic*) & verba essent falsa, vel oporteret post actionem bibendi remansisse partem aliquam vini consecrati, & de ea dictum esse: *Hic est sanguis*; quod aperte pugnaret cum sententia aduersatiorũ. Oportet igitur colligere ex verborum sensu, & significatione, non ex ordine, quo sunt scripta, quid prius, & quid posterius in sacra cœna factum sit.

PORRO sensus verborum cogit, vt dicamus prius fuisse à Domino prolata illa verba: *Hoc est corpus*, &, *Hic est sanguis*; quàm dederit discipulis cibum illum, & potum. Nam illa verba: *Hoc est corpus*, continent rationem, cur debuerit comedi ille cibus; & similiter illa verba: *Hic est sanguis*, continent rationem, cur debuerit bibi ille potus. Vnde Matth. 26. ponitur particula caussalis, cùm dicitur: *Hic est enim sanguis*, &c. Prius autem debuit ratio illa à Domino explicari, & etiam percipi ab audientibus, quàm eis daretur panis ille comedendus, nimirum vt scirent, quid acciperent. PRÆTEREA si inuitantur ad bibendum, quia est sanguis, ergo prius fuit sanguis, quã illi biberent. ADHAEC Luc. c. 22. & Paulus 1. Cor. 11. scribunt: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo.* Ergo in calice fuit sanguis, & non solùm in ore sumentium: & sanè prius in calice, quã in ore sumentium; nã ex calice ad os peruenit, non contrà. ADDE verba Pauli 1. Cor. 10. *Panis quem frangimus, nónne cõmunicatio corporis Domini est? & calix cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Domini est?* Hic enim apertè Paulus indicat, panẽ prius consecrari, & mutari in corpus Domini, quã frangatur, & distribuatur: dicit enim id, quod frangitur, non esse futurum, sed iam esse corpus Domini. Vnde Chrysostomus in cõmentario eius loci: *Quid est*, inquit, *in calice? quod ex latere Christi fluxit.* Huc etiam pertinent illa capitis 11. *Non diiudicans corpus Domini.* vbi dum arguit Corinthios, quod nó discernerent corpus Domini ab aliis cibis, qui in mensa ponebãtur, significat potuisse discerni, & proinde ibi fuisse ante manducationẽ. DENIQVE, in omnibus Liturgiis etiã antiquissimis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi, & in nostra Latina, quæ sancti Petri, & Clemẽtis esse cẽsetur, verba Dominica: *Hoc est corp⁹*, *Hic est sanguis*, multò antè pronũtiãtur, quã panis sanctificatus distribuatur, & manducetur.

Alia solutio (si tamen alia) est Ioannis Caluini lib. 4. Instit. cap. 17. §. 37. vbi non disputat, quid Dominus prius pronunciauerit, sed contẽdit verba Domini: *Hoc est corpus meum*, non antè impleri, & verificari quã ipsa manducatio reipsa exerceatur. Id verò probat, quia Dominus simul coniunxit præceptũ, & promissionẽ, præceptum enim fuit: *Accipite, & comedite*, promissio autem: *Hoc est corpus meum*, non debet autem promissio impleri, nisi præceptum impleatur. Itaque accipientibus, & manducantibus, iuxta Domini mandatum, panis ille fit corpus Christi: sed extra illum vsum non fit, quia non est annexa promissio, nisi tali mandato. Illustrat rem tota Caluinus similitudine: *Mandatum*, inquit, *dedit Deus, cum diceret; Inuoca me: promissionem addidit; Exaudiam te. Si quis inuocato Petro, aut Paulo, hac promissione glorietur, nónne omnes clamabunt eum perperam facere?*

Hæc Caluini solutio non magno negotio refutari potest. Nam IN PRIMIS, si verba illa, *Hoc est corpus*, promissionem continerent, certè per verbum fututi temporis expressa fuissent, vt factum videmus in similib⁹ promissionibus; sic enim de Baptismo legimus Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Et in exemplo Caluini: *Inuoca me, & exaudiam te.* Hoc autem loco non dixit Christus, Hoc erit, sed, *Hoc est corpus meum.*

DEINDE, si ista verba promissionem præcepto annexam continerent, impletio eius promissionis non comitaretur, sed sequeretur actionem manducationis; proinde non haberent fideles Sacramentum, & ipsum corpus Domini, dum manducarent, sed solùm posteaquam manducassent; atque ita non manducarent corpus Domini, ne in Sacramento quidem, quod est absurdissimum; & ipsis etiam Caluinistis repugnans. Id autem sequi probatur, quia id videmus in omnibus similibus promissionibus; semper enim actio præcedit, quæ imperata fuit, & tandem sequitur impletio promissionis. Et ratio etiam reddi potest huius ordinis, quia impletio promissionis est effectus actionis imperatæ, & semper caussa

caussa est prior suo effectu, saltem natura. Itaque sicut prior est Baptismus, quàm remissio peccatorum, & prior est inuocatio, quàm exauditio: ita prior erit manducatio, quam præsentia corporis Domini, siue in re, siue in Sacramento. Quod autem hoc sit absurdum, etiam ex Caluini sententia, probatur. Nam cùm tractatur de Communione impiorum, de quib⁹ Apostolus ait 1. Corinth. 11. *Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat.* Caluinus dicit hoc interesse inter pios, & impios, quod pij, dum sumunt ore corporali Sacramentum, simul sumunt ore fidei ipsum verum Domini corpus: impij autem sic sumunt ore corporali Sacramentum, vt non sumant ore fidei corpus Domini. Vide Caluinum lib. 4. Institut. cap. 17. §. 34. Omnes igitur, qui communicant, Sacramentum manducant ore corporali: at quomodo manducant, si non prius incipit esse Sacramentũ, quã absoluta sit mãducatio?

TERTIO, Scriptura, & Patres corpus Domini non solùm in ore fidelium, sed etiam in altari, & vasis sacris agnoscunt; ergo verba illa extra manducationem verificantur, & non in sola manducatione Sacramentum consistit. Antecedens probatur ex illis Pauli locis: *Panis quem frangimus*, &; *Calix benedictionis*, &; *Hic calix nouum Testamentum est*, &; *Non diiudicans corpus Domini.* 1. Cor. 10. & 11. Concilium Nicænum dicit, in sacra mensa agnum Dei situm esse: quem Canonem Nicæni Concilij esse fatetur Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 36. Optatus Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum, vocat altare sedem corporis Christi, & calices, Christi sanguinis portatores. Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinthios, dicit eundem Christum nunc in altari consistere, qui aliquando in præsepi à Magis fuit adoratus. Cyprianus in sermone de lapsis dicit, corpus Domini fuisse in arca. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi quinta mystagogica, iubet accipi dextera manu. Augustinus concione prima & secũda, in Psal. 33. dicit, Christum portasse in manibus corpus suum, quando de eo, quod in manibus habebat, dixit: *Hoc est corpus meum.* Siue autem portauerit corpus suum verum, & naturale, vt nos credimus, siue in Sacramento tãtùm, vt Caluiniste volunt, nihil interest ad id quod nunc tractamus: semper enim concludimus, Sacramentum ante manducationem confectũ fuisse, & proinde falsum esse, quod ait Caluinus, verba illa, *Hoc est corpus meum*, non adimpleri, nisi dum panis manducatur. Et quia eiusmodi testimonia passim occurrunt, nõ modò in Patribus, sed etiam in ipsis hæreticorum scriptis; manifestè colligimus Caluini sententiam improbabilissimam esse, & cum ipso suo auctore pugnantem.

Restat Kemnitij responsio. Is animaduertens, non posse vllo modo defendi, quod maiores sui responderant, in sola sumptione Sacramentum consistere. alia via sibi ingrediendum esse censuit. Itaque docuit, quod Lutherani dicunt, Sacramentum hoc in solo vsu consistere, non debere restringi ad solum vsum manducationis, sed ad omnem vsum, siue omnem actionem, quæ exercetur in cœna. In cœna autem quinque actiones fuisse, acceptionem panis in manibus, benedictionem, fractionem, distributionẽ, manducationem; & de his omnibus intelligi posse illud: *Hoc est corpus meum*, vt sit sensus: Hoc quod accepi, quod benedixi, quod fregi, quod distribui, quod manducatis, est corpus meum. Ex quo deducit Sacramentum Eucharistiæ, & ipsum corpus Domini fuisse ante manducationem in sacra mensa, tamen non fuisse ante omnem actionem cœnæ; nec superesse post omnem actionem cœnæ, & eo modo in sola actione consistere.

AT hæc responsio est omnium absurdissima. Nam aut vult Kemnitius in istis quinque actionibus simul sumptis consistere hoc Sacramentum, aut in singulis seorsim. Si in omnibus simul sumptis, tunc redit opinio Caluini, & Illyrici: nam non erit perfectum, & integrum Sacramentum, nisi peracta manducatione, atque ita falsum erit, quod dicit Kemnitius, ante mãducationem esse corpus Domini in mensa. Si in singulis seorsim; ergo quinque erunt Sacramenta Eucharistiæ, eáque diuersissima.

PRÆTEREA, vel ita est in singulis, vt sit formaliter quælibet illarum actionum, aut vt tantùm coexistat singulis. Non potest esse formaliter quælibet illarũ actionum, quod sic probo. Actio accipiendi, quæ est omnium prima, non potest esse formaliter Sacramentum Eucharistiæ; nam quod est formaliter acceptio, non existit, nisi dum accipitur. At hoc Sacramentum existit post acceptionem, dum frangitur, distribuitur, manducatur; ergo, &c. RVRSVS, actio manducandi, quæ est vltima, non potest esse formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non existeret, nisi dum manducatur: existit autem ante manducationẽ, dum accipitur, frangitur, &c. DENIQVE, actiones intermediæ, benedictio, fractio, distributio, non possunt esse formaliter hoc Sacramẽtum, quia tunc non existeret, nisi dum illæ actiones fiunt. Atqui existit ante illas, & post illas; ergo non est aliqua illarum, sed tantùm coexistit illis; ergo est res permanens: nam quod est aliquid, & non est actio transiens, necessariò est res permanens.

TERTIO probo, Sacramentum hoc necessariò esse rem permanentem ex doctrina Kemnitij, ac per hoc probo doctrinam ipsius ipsam destruere. Sacramentum Eucharistiæ, & præsentia corporis Domini durant toto tempore, quo fit sacra cœna. Sed inter vnam actionem, & aliã, sæpe intercedit, aut certè intercedere potest tempus (quis enim prohibet quò minus minister post fractionem panis aliquantulum quiescat, antequam illum distribuere incipiat? vel qui Sacramentum de manu ministri accepit, aliquãdiu retineat, antequã mãducare aggrediatur?) Quæro igitur, vtrum illo tẽpore interiecto inter duas actiones, Sacramentum, & corpus Domini perseuerent, an non. Dici non potest non perseuerare, nam tunc non in toto tempore cœnæ Sacramentum, & corpus Domini adessent, quod est contra aduersarios: & præterea oporteret Christi corpus tempore cœnæ sæpius accedere, & recedere, quod est omninò ridiculum. Quis enim credat Christi corpus adesse, dum panis accipitur in manibus, & statim euanescere, deinde iterum adesse, dum panis frangitur, & finita fractione euanescere; tum iterum redire, dum distribuitur panis, & rursus continuò abire? Ergo necesse est confiteri Sacramẽtum, & corpus Domini præsens adesse tempore illo interiecto inter duas actiones, & proinde rẽ esse permanentẽ: quod enim manet omni actione cessante, nó potest dici res trãsiẽs, sed manẽs.

QVARTO, ex posito fundamento in argumento superiori, probo etiam post omnem actionem cœnæ, Sacramentum, & corpus Domini perseuerare in ea parte Sacramenti, quæ non fuerit à communicantibus consumpta. Nam perseuerat Sacramentum, & corpus Domini in eo tẽpore, quod est interiectum inter distributionem, & manducationem, si quis velit (vt diximus) aliquantulum hærere, & quiescere ante mãducationem: ergo perseueraret etiam si quis differret

Universidad de Deusto
Biblioteca

differret manducationem illam in alterum diem, vel A menſem. Si enim perſeuerate poteſt per quadrantem horæ, cur non per integram horam? & ſi per horam, cur non per diem? & ſi per diem, cur non per menſem? & ſi per menſem, cur nõ per annum? & tandem ſemper dum ſpecies illæ non conſumuntur?

Ex his ſoluitur argumentum primarium aduerſariorum, quod ex Scriptura petitum huiuſmodi eſt: *Sacramenta pendet à diuina inſtitutione, ita vt Sacramenta non ſint, ſi non ſeruetur in illis conficiendis ritus, & inſtitutio Domini. At Dominus iuſſit panem benedici, frangi, diſtribui, manducari, non autem iuſſit ſeruari in pixide, geſtari in ſupplicatione, exhiberi adorandum in Eccleſia; ergo non eſt Sacramentum, cum ſeruatur in pixide, geſtatur, adoratur, ſed ſolum cum benedicitur, frangitur, diſtribuitur, manducatur.*

Respondeo dupliciter. Primo, negando conſequentiam, quia aſſeruatio in pixide, geſtatio, & B adoratio non repugnant vllo modo diuinæ inſtitutioni. Dominus enim iuſsit panem benedici, & mãducari; ſed non iuſsit continuò poſt benedictionem manducari, præſertim totum, & ab omnibus: vnde non repugnat inſtitutioni dilatio manducationis, modo ad eum finem benedictio, ſeu conſecratio ordinetur. Atque hoc fecit Eccleſia: ſemper enim conſecrat Euchariſtiam in ordine ad manducationem, ſed conſeruat aliquam partem Sacramenti, non vt non manducetur, ſed vt tempore oportuno manducetur, nimirum, vt deferatur ad ægrotos, quandocunque neceſſe fuerit. Oportet enim ob varios, & maximè repentinos caſus Euchariſtiam ſemper eſſe paratam: eo autem tempore, quo conſeruatur, nihil impedit, quo minus poſſit vel geſtari, vel oſtendi ad deuotionem populi excitandam.

Secvndo dico ſi quis legitimus Sacerdos exi- C ſtens Euchariſtiam conſecraret, iis ſeruatis quæ ad Sacramẽti eſſentiam requiruntur, non tamen in ordine ad manducationem, ſed ad quemuis alium finem, is quidem malè faceret, tamen verum Sacramentum conficeret, & perſeueraret Sacramentum illud, quamdiu ſpecies illæ panis perſeuerarent. Ratio eſt, quia inſtitutio Domini non complectitur ſolùm eſſentiam Sacramenti huius, ſed etiam Sacramenti vſum: benedictio enim, ſeu conſecratio ad Sacramentum faciendum pertinet; diſtributio, & manducatio ad vſum. Porrò res non pendet quoad eſſe ſuum, ab vſu. Sicut ergo, ſi quis faciat ſedem, cuius ſedendo vſus eſt, & tamen nemo vnquam ibi ſedeat, non propterea deſinet eſſe ſedes; immò etiam ſi quis faciat ſedem, non vt ibi ſedeatur, ſed vt in ſpectaculo exhibeatur, adhuc erit veriſſima ſedes: ſic D etiam ſacroſanctum Sacramentum non deſinit eſſe Sacramentum, licet nemo illo vtatur ad id, ad quod eſt inſtitutum.

CAPVT TERTIVM.

Probatur ex diſſimilitudine Baptiſmi, & Euchariſtiæ, Euchariſtiam rem eſſe permanentem.

Nvnc iam expendemus alterum aduerſariorum fundamentum, & ſicut ipſi ex ſimilitudine Sacramentorum probare nituntur, Euchariſtiam in ſolo vſu conſiſtere: ita nos ex diſſimilitudine contrarium oſtendemus. Sit igitur hæc ratio. In Baptiſmo non eſt aliqua res permanens, ſed ſola actio, quæ dicatur, & ſit Baptiſmus; in Euchariſtia è contrario, non eſt aliqua actio, ſed ſola res permanens, quæ dicatur, & ſit Euchariſtia, ſiue corpus Domini, ſiue Sacramentum corporis Domini; ergo Sacramenta iſta diſſimilia ſunt, & vnum in actione, alterum in re permanente conſiſtit.

Probatur antecedens. Ac Primvm de Baptiſmo, notum eſt aquam, quæ eſt res permanens, non dici Baptiſmum, nec Sacramentũ Baptiſmi, ſed ablutionem, quæ eſt actio, dici & Baptiſmum, & Sacramentum Baptiſmi. Beatus Paulus Baptiſmum vocat lauacrum aquæ in verbo vitæ, Epheſ. 5. & lauacrum regenerationis, Tito 3. Si autem de reipſa agatur, certum eſt, aquam, vt eſt res permanens, non eſſe Sacramentum Baptiſmi: nam Sacramenta, vt Auguſtinus dicit lib. 20. contra Fauſtum, cap. 13. non naſcuntur, ſed fiunt per myſticam precem, aqua autem non fit per myſticam precem, ſed olim à Deo creata fuit. Neque obſtat quod in Eccleſia benedici ſolet; nam B illa benedictio non eſt de eſſentia Sacramenti: poſſent enim in aqua fluminis, aut maris ſine vlla præcedente benedictione aquæ, homines verè baptizari. Et ſimiliter certum eſt, Sacramenti definitionem optimè conuenire ablutioni; illa enim eſt ſignum & cauſſa inſtrumentalis inuiſibilis gratiæ, & à Deo per miniſtrum efficitur. Et denique verba, quibus efficitur Baptiſmus, non diriguntur ad aquam, ſed ad hominem, qui Baptiſmum recipit. Dicimus enim: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Vnde baptizare non eſt aquam conſecrare, ſed hominem abluere.

Atque hinc apparet ineptiſſimè ratiocinari Kemnitium in 2. parte Exami. Tridentini Concilij, ſeſſ. 13. cap. 3. cùm ait; Si quis verba inſtitutionis Baptiſmi pronuntiet ſuper aquam, & nemo adſit qui baptizetur, nullum fieri Sacramentum. Nam verba Baptiſmi: *Ego te baptizo*, &c. non poſſunt niſi à ſtulto aliquo pronunciari ſuper aquam, cùm non ad aquam, ſed ad hominem referantur. At alia ratio eſt de verbis Euchariſtiæ, vt mox dicemus. Itaque de Baptiſmo nullum eſt dubium, quin propriè in actione cõſiſtat.

At in Euchariſtia omnia aliter ſe habent. Nam In primis, ſi agamus de modo loquendi, nemo vnquam vocauit Euchariſtiam, vel corpus Domini fractionem, vel cõſecrationem, vel diſtributionem, vel manducationem, vel aliam actionem, ſed rem permanentem, id eſt, panem ſanctificatum. Sic Iuſtinus in Apolog. 2. *Hic cibus*, inquit, *à nobis Euchariſtia appellatur.* Irenaevs lib. 4. cap. 34. dicit, panem communem poſt acceptam benedictionem non eſſe amplius panem communem, ſed Euchariſtiam conſtantem ex re terrena, & cœleſti. Sic Tertullianus in lib. de reſurrect. carnis: *Caro*, inquit, *corpore & ſanguine Domini veſcitur.* vbi corpus Domini non appellatur actio veſcendi, ſed cibus ipſe quo veſcimur. Sic Auguſtinus lib. 20. contra Fauſtum, cap. 13. panem conſecratum appellat Sacramẽtum religionis. Optatus lib. 2. queritur de furore Donatiſtarũ, qui Euchariſtiam canibus dederunt: & Victor Vticenſis lib. 1. hiſt. cap. 5. narrat Arianos Euchariſtiam in terram abieciſſe, & pedibus conculcaſſe. At quomodo potuerunt iſta fieri, ſi Euchariſtia non eſt res permanens? Item Iuſtin. Ambro. Euſeb. Emiſſenus, Theodoretus, Gelaſius, & alij paſſim conferunt Euchariſtiam cum Verbo Incarnato; quia ſicut in Chriſto duæ ſunt naturæ, ita in hoc Sacramento duæ ſunt naturæ, nimirũ corpus Chriſti, & accidentia panis. Denique Patres paſſim dicunt, Euchariſtiam, ſeu corpus Domini offerri, confici, portari, manducari, quæ nullo modo conueniunt actioni, ſed rei permanenti.

Quod

Quod autem ad rem attinet, Sacramentum Eucha- A riſtiæ non conſiſtere in actione, ſed in re permanente, probatur. Ac Primvm, quod non in actione conſiſtat, patet; quia nulla eſt actio, cui conueniat tota ratio Sacramenti. Præcipua actio per aduerſarios eſt manducatio: at hæc nullo modo poteſt eſſe Sacramentum. Nam iſta eſt actio ſolius ſuſcipientis, non Dei, aut miniſtri: nec enim Deus, aut miniſter manducat, ſed ſuſcipiens manducat. At Sacramenta non ſunt actiones ſuſcipientis, alioqui eſſent opera noſtra: vnde in Baptiſmo Sacramentum eſt ablutio, vt à Deo per miniſtrum datur. Præterea verba Sacramentalia, ſine quibus Sacramentum non fit, non dicuntur à mãducante, neque ad manducantem, ſed à miniſtro ſuper panem: illa enim verba: *Hoc eſt corpus*, ad panem pertinent, non ad manducantem. Et hinc eſt, quod non dicitur Euchariſtiæ Sacramentum facere, qui B manducat, ſed potius illud conſumere: & tamen reuera dici poſſet Sacramentum facere, ſi in illa actione conſiſteret: ſicut dicitur baptizare, qui abluit. Idem probari poteſt de actione frangendi, & diſtribuendi panem ſanctificatum. Illæ enim actiones non ſunt Sacramenta; nam non ſignificant gratiam inuiſibilem: nec dicitur Sacramentum facere, qui frangit, aut diſtribuit. Reſtat ſola conſecratio, quam aduerſarij præter ceteras negligunt: ſed nec eſt ipſa proprie Sacramentum Euchariſtiæ. Nam conſecratio non eſt ſignum, neque cauſſa proxima inuiſibilis gratiæ, quæ duo requiruntur ad rationem Sacramenti nouæ legis. Conſecratio enim, vt verba ipſa ſonant, ſolum ſignificat, & efficit corpus Domini ex pane; proinde Sacramentum efficit, non eſt ipſa Sacramentum.

Qvod autem rei permanenti, id eſt, pani conſe- C crato cõueniat tota definitio Sacramẽti perſpicuum eſt. Nam ille panis eſt ſignum ſenſibile, & cauſſa internæ atque inuiſibilis nutritionis ſpiritualis. Præterea fit à Deo per miniſtrum, ídque ritu, & cæremonia à Deo inſtituta. Denique elementum & verbum concurrunt ad hoc Sacramentum, vt ad omnia alia. Neque obſtat, quod non maneat in hoc Sacramento iam confecto elementum, id eſt, panis triticeus, neque verbum. Nam elementam, & verbum requiruntur ad Sacramenti effectionem, & ideò in his Sacramentis, quæ in actione conſiſtunt, & quorum idem eſt fieri & eſſe, elementum & verbum ſunt principia, tum effectionis, tum eſſentiæ ipſius Sacramenti. At in hoc Sacramento, in quo aliud eſt fieri, aliud eſſe, principia illa concurrunt propriè ad Sacramenti effectionem: in ipſa autem re effecta manent, ſed alio modo. Nam elemẽtum manet, quoad externas ſpecies, & verbum D manet, quoad virtutem: ſicut etiam in miſtione elementorum manent elementa, ſed alterata, & ſecundum multos manent ſolum, quoad virtutes, non quoad ſubſtantiam.

Ex his ſoluitur argumentum Secvndvm aduerſariorum, quod huiuſmodi eſt: *Sacramentum Baptiſmi in actione conſiſtit: ergo & Sacramentum Euchariſtiæ. Probatur antecedens: nam Sacramenta nouæ legis eiuſdem generis ſunt. Et præterea, ſi Sacramentum Baptiſmi in actione conſiſtit, quia Dominus dixit: Baptizate omnes Gentes*, Matth. vlt. *quantò magis Euchariſtia in actione conſiſtet, cum Dominus in eius inſtitutione non vno verbo, vt in Baptiſmo, ſed multis actionem declarauerit, dicens: Accipite, manducate, bibite, hoc facite*, &c.

Respondeo, Sacramenta nouæ legis ſunt eiuſdem generis, ſed non eiuſdem ſpeciei, & quãuis eiuſdem ſpeciei eſſent, adhuc poſſet vnum in actione, alterum in re permanente conſiſtere; iſta enim differentia materialis eſt, & ad rationem formalem Sacramenti non pertinet. Verba autem Scripturæ citata, vſum Sacramenti continent, non eſſentiam, niſi per accidens; quando vſus ab eſſentia non diſtinguitur, vt in Baptiſmo.

CAPVT QVARTVM.

Probatur eadem veritas teſtimoniis Patrum.

Vltimo loco probãda eſt eadem veritas teſtimoniis Patrũ: ſemper enim in Eccleſia iſta fides viguit. Ac Primvm ipſo tẽpore Apoſtolorum, Clemens Romanus libr. 8. conſtit. c. 13. in alia editione, cap. 20. iubet peracta Communione, quod B ſupereſt de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reuerentia in paſtophorio. Quid autem ſit paſtophorium, explicat Hieronymus in comment. c. 22. Iſaiæ, vbi dicit, paſtophorium ſignificare tabernaculum, ſeu thalamum, vbi templi Præpoſitus habitat. Hinc igitur Apoſtoli vas illud, in quo Sacramentum aſſeruandum recondebatur, paſtophorion dixerunt, quòd in eo Sacramento verè Chriſtus ſit qui eſt verus templi Præpoſitus. Opera autem Clementis, etſi non ab omnibus recipiantur, tamen Kemnitius repudiare nõ poteſt, quippe qui (vt infrà videbimus) vtitur eiuſdem Clementis teſtimonio contra Catholicos.

Poſt annum Domini C. primo ſeculo poſt Apoſtolos Iuſtinus in Apologia 2. prope finem, ſcribit poſt ſacra peracta in Eccleſia, dari conſueuiſſe Euchariſtiam Diaconis deferendam ad abſentes fratres, qui aliqua de cauſſa impediti fuerant, ne intereſſent celebrationi myſteriorum. Quo loco dubitari non poteſt, quin Diaconi non antè diſcederent ex conuentu Eccleſiæ, quàm tota actio finiretur: ex quo apertiſſimè ſequitur, poſt ipſam actionem totam, fuiſſe in Euchariſtia verum Sacramentum, ac verum Chriſti corpus. Nam alioqui quorſum ille labor deferendi Euchariſtiam ad abſentes?

Eodem ſeculo Irenæus in epiſtola ad Victorem Papam, quam refert Euſebius libro 5. hiſtor. cap. 24. teſtatur morem fuiſſe illius temporis, vt Papa Euchariſtiam mitteret in ſignum pacis, & communionis ad alios Epiſcopos. At quid, quæſo, mittebat, ſi Euchariſtia non eſt, niſi dum manducatur, vel dum peragitur ſacra Cœna?

Poſt annum Domini C C. Tertullianus in 2. lib. ad Vxorem, teſtatur conſueuiſſe ſuo tempore deferre Chriſtianos Euchariſtiam ad ſuas domos, vt ibi eam oportuno tempore ſumerent: *Non ſciet*, inquit, *maritus quid in occulto ante omnem cibum ſumas?*

Eodem ſeculo Cyprianus in ſerm. de lapſis, *Mulier quædam*, inquit, *cum arcam ſuam, in qua ſanctum Domini fuerat, indignis manibus tentaſſet aperire, igne inde ſurgẽte deterrita eſt.* At quid, obſecro, in illa arca includi potuit, ſi Euchariſtia (de ea enim loquitur) extra actionem Cœnæ, neque corpus Domini eſt, neque Sacramentum?

Eodem ſeculo Dionyſius Alexandrinus in epiſt. ad Fabium, quam refert idem Euſebius libr. 6. hiſt. cap. 36. ſcribit, Serapionem quendam in extremis agẽtem miſiſſe puerum ad presbyterum, vt ad ſe veniret cum Sacramento Euchariſtiæ: ſed presbyterum fortè tunc ægrotantem non potuiſſe per ſe accedere, ſed miſiſſe per eumdem puerum particulam Euchariſtiæ. Ex quo loco apertiſſimè patet, morem fuiſſe aſſeruandi Euchariſtiam propter ęgrotos: neque enim presbyter ille

Universidad de Deusto
Biblioteca

tunc sacram Cœnam celebrauit, quippe qui ægrotabat, & fortè hora intempestiua erat.

Eodem seculo S. Tharsicius Martyr (vt scribitur in vita S. Stephani I. Papæ, & apud Bedam in Martyrologio die 15. Augusti) cum Eucharistiam deferret, & paganis quærentibus, quid illud esset, noluisset aperire, ab illis continuò necatus est, & tamen diuino miraculo ita Sacramentum disparuit, vt nunquam sacrilegi illi inuenire illud potuerint.

Post annum Domini CCC. exstat insigne testimonium Concilij I. Nicæni, can. 14. alias 18. alias 20. vbi iubet Synodus, vt in absentia presbyterorum, Diaconi Eucharistiam porrigant. Ex quo euidenter colligitur, Eucharistiam seruari solitam in Ecclesia, vt distribui posset quouis tempore, etiam quando Cœna non celebratur. Nam loqui Concilium de tempore, quo facta Cœna non celebratur, perspicuum est, quia Cœna sine presbyteris celebrari non potest: Diaconis enim non est data auctoritas offerendi, vt in eodem canone legimus. Est autem hic obseruandum, istam partem canonis non haberi in omnibus editionibus, tamen haberi expresse apud Ruffinum, lib. 10. histor. cap. 6. Canones autem, quos Ruffinus descripsit, esse ipsos veros, & authenticos Nicæni Concilij canones, testatur etiam S. Cyrillus in epist. ad Concilium Carthaginense, quæ exstat in tomo 1. Conciliorum in actis Concilij Africani: quod est obseruandum propter Kemnitium, qui in dubium reuocare istum canonem contendit.

In eodem Nicæno exstat canon 13. & quidem in omnibus editionibus, in quo Patres iubent, vt secundum antiquam regulam in mortis articulo inemini denegetur sacra Communio: qui canon sæpe postea renouatus fuit in Conciliis posterioribus. Certum autem est ægrotos in articulo mortis existentes ad Ecclesiam venire non potuisse; certum est etiam nõ potuisse celebrari in cubiculis singulorum ægrotantium totam actionem Cœnæ, & præsertim secundum opinionem aduersariorum, qui damnant Missas priuatas: ergo necesse est, vt Eucharistia seruaretur consecrata pro ægrotis, vel certè extra actionem publicæ Cœnę, quam solam pro vera Cœna agnoscunt aduersarij, Eucharistia ægrotis præberetur.

Eodem seculo Basilius in epist. ad Cæsariam Patriam, testatur, Anachoretas qui nõ poterant commodè sæpius Ecclesias frequentare, consueuisse Eucharistiam secum in eremum deferre: quæ epistola, licet non habeatur in omnibus exemplaribus, tamè passim citatur etiam ab ipso Kemnitio.

Eodem seculo Gregorius Nazianzenus in orat. in Gorgoniam testatur, sanctam illam fœminam nocturno tempore in Ecclesia ad altare procubisse, & partem Eucharistiæ, quam fortè seruauerat de more illius temporis, in cõspectu habuisse. Quod etiam testimonium clarissimum est: neque enim tunc sancta Cœna celebrabatur, cùm & nocturnum tempus esset, & ipsa sola in templum ad orandum se recepisset.

Eodem seculo Ambrosius in orat. de obitu Satyri fratris sui, cap. 7. scribit, eum in orario inuolutam Eucharistiæ particulam suspendisse ad collum suum in periculo naufragij, & eo auxilio fretum se deiecisse in mare, ac liberum ad littus euasisse.

De hoc exemplo multa garrit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 88. PRIMO dicit, hanc esse fabulam ab Ambrosio, non tam vt Episcopo, aut Theologo, quàm vt Rhetore narratam. Sed refellitur mendacium istud ab ipso Ambrosio, qui eam historiam narrat, vt inde religionem Satyri demonstret, & vt rem verissimam, & multis notam refert.

SECVNDO, reprehendit Ambrosium, ac dicit, eum excusari nõ posse, quod factum illud Satyri laudauerit. Sed ad Ambrosij defensionem satis est illum esse Ambrosium, istum esse infelicem apostatam.

TERTIO dicit, inde refutari huius temporis superstitiones. Nunc enim Eucharistia sub clauibus asseruatur, nec sine pompa, & luminibus producitur, tunc omnibus etiam Catechumenis, qualis erat Satyrus, permittebatur. At nunc sub clauibus seruatur propter abusus, qui paulatim exorti sunt: tunc autem, cum simpliciores essent Christiani, nec dũ cœpissent ad magias abuti Sacramentis, facilius permittebantur, nec tamen etiam tunc licebat Cathecumenis Eucharistiam sumere, aut etiam videre. Vnde ibidem Ambrosius dicit, Satyrum non fuisse ausum Eucharistiam videre, & multò minus ore percipere, sed ne omni præsidio careret, iussisse sibi à fidelibus, qui in eadem naui erant, & Eucharistiam secum habebant, particulam inuolutam orario sibi tradi. Quod autem creuerit honor externus sanctissimi Sacramenti, præsertim deuotione interna decrescente, nemini displicere potest, nisi hostibus Christi & religionis.

QVARTO dicit, crimen idololatriæ Satyrum commisisse, dum spem in Eucharistia posuit, & tamen ibidem cõtinuò addit, fortasse Deum ornare voluisse reliquias illas Eucharistiæ, miraculo, vt quondam ossa Helisei, & pallium Heliæ. At quomodo ista cohærent, vt Deus miraculo ornauerit Eucharistiam in gratiam idololatræ? num Deo fortasse placet idololatria, vt etiam miraculis confirmare voluerit?

QVINTO dicit, Satyrum fortè alicunde suffuratum illam particulam Eucharistiæ. At Ambrosius dicit, eum accepisse à Christianis, qui erant in naui.

SEXTO dicit, illas reliquias non fuisse Sacramentum, sed tantum reliquias quasdam panis, quæ extra vsum Cœnæ Sacramenta dici non possunt. At Ambrosius disertis verbis vocat Sacramentum: *Quos*, inquit, *initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramentum poposcit.*

Post annum CD. S. Ioannes Chrysostomus in epist. priore ad Innocentium Papam, quæ exstat tum inter opera eiusdem Chrysostomi, tomo 5. tum apud Nicephorum libr. 13. cap. 19. scribit, milites quosdam ad vesperam magni Sabbathi Sanctuarium ingressos tantum excitasse tumultum, vt etiam sacratissimus Domini sanguis, qui in Sanctuario erat, in eorũ vestes effunderetur. Quod autem id gestum non fuerit, dum sacra Cœna celebraretur, sed extra illam actionem, patet ex eodem loco: ibi enim Chrysostomus dicit, hoc factum esse, cum mulieres iam præpararentur ad Baptismum. Itaque tum imminebat Baptismus, qui in Sabbatho Paschali celebrari solet: constat autem mysterium Eucharistiæ semper celebrari post Baptismũ, non ante, vel simul cum Baptismo, nimirum, vt Neophyti tunc primum sancto illi mysterio interfint, & Eucharistiam percipiant. Quare sanguis ille Dominicus, qui in Sanctuario erat, non tunc consecrabatur, aut distribuebatur, sed aliquo alio die consecratus fuerat.

Eodem seculo S. Hieronymus in epist. ad Rusticum laudat S. Exuperium Tholosæ Episcopum, quod ob inopiam voluntariam cogeretur Christi corpus in canistro portare.

Eodem seculo S. Cyrillus in epist. ad Calosyrium, insanire dicit eos, qui asserunt, Eucharistiam, si in alterum diem seruetur, vim suam amittere: vbi apertissimè errorem istum nostrorum aduersariorum

rum reprehendit.

Post annum Domini D. S. Benedictus, vt in eius vita scribit S. Gregorius, li. 2. dialogorum, cap. 24. cum defunctus quidam Monachus sepeliri nequiret, misit aliquos, qui Eucharistiam super pectus mortui ponerent, & eo facto sepeliri potuit. Et sanè delatio Eucharistiæ cum supra mortui pectus poneretur, non fuit vlla actio Cœnæ Dominicæ; neque S. Benedictus Eucharistiam tunc consecrauit, quippe qui Sacerdos non erat, sed habebat in Ecclesia sua asseruatam, de more totius Ecclesiæ. Vbi etiam notandum est mendacium Petri Martyris in lib. contra Gardinerum, obiectione 38. quo in loco, vt hoc exemplum odiosum faciat, scribit iussu Benedicti, Eucharistiam in os mortui fuisse iniectam: *Benedictus*, inquit Pseudomartyr, *iussit Eucharistiam in os inferi defunctæ mulierculæ*: quod est apertum mendacium. Nam hæc sunt verba sancti Benedicti referente S. Gregorio: *Ite, & hoc Dominicum corpus supra pectus eius cum magna reuerentia ponite.* Neque credendum est, relictum Dominicum corpus in sepulchro cum homine mortuo, sed tantum positum supra pectus eius, dum collocaretur in tumulo, ac deinde continuò ablatum. Nisi fortè loquatur Petrus Martyr de eo, quod scribit Gregorius, cap. superiore de duabus sanctimonialibus: sed in eo etiam mentiretur iste miserrimus Pseudomartyr: non enim Benedictus iussit inferi Eucharistiam in os earum defunctarum mulierum, sed pro illis Domino immolari.

Eodem seculo Monachi quidam S. Gregorij à Cõstantinopoli Romam nauigantes, in naui secum Eucharistiam deferebant, vt in periculo naufragij non sine Communione discederent. Refert Ioannes Diaconus in vita S. Gregorij, lib. 2. cap. 33.

Post annum Domini DC. in Synodo, quæ dicitur Quinisexta, can. 52. statuunt Patres illi, vt in Quadragesima solum die Sabbathi, & die Dominico consecratio fieret, aliis diebus communicarent ex præsanctificatis. Itaque seruabant Eucharistiam consecratam, vt minimum sex diebus, id est, à die Dominico vsque ad sequentem feriam sextam.

Atque hæc ex Patribus satis esse possunt: nam tempora posteriora ab aduersariis planè contemnuntur. Et præterea exstant multa decreta Conciliorum de hac re, vt Turonensis, Vuormatiensis, Aurelianensis, quæ vide apud Burckhardum, lib. 5. decreti. & Iuonẽ parte 2. decreti, & Gratianũ de cõsecratione distinct. 2.

CAPVT QVINTVM.

Diluuntur responsiones aduersariorũ ad testimonia Patrum.

ADHÆC, & huiusmodi testimonia Ioan. Caluinus vno verbo respondens, lib. 4. Instit. cap. 17. §. 39. *Sed enim*, inquit, *qui sic faciunt, habent veteris Ecclesiæ exemplum. Fateor. Verum in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est, quàm ipsam veritatem sequi.* Hæc ille. Sed non fuit vnquam quæstio, tutiúsne sit sequi veritatem, an falsitatem, sed quæstio est à qua parte stet veritas: & sanè nisi planè desipimus, tutius est in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, veterem Ecclesiæ consuetudinem, & doctrinam, quàm nouas adinuentiones sequi.

Petrus Martyr à Caluino in hac parte nõ dissentit, nisi quòd impudentius, & nominatim, nunc Ambrosium, nunc Nazianzenum, nunc Bernardũ, nunc Damascenum, nunc alios reprehendit.

Vnus est Martinus Kemnitius, qui sic omnia confundit, vt nescias, vtrũ Patres sequi, an ab eis dissentire constituerit. Duæ tamen colliguntur ex eius verbosissima disputatione responsiones. PRIMA est, illa testimonia simpliciter admittenda, quæ habent ab ipsa actione Cœnæ missam fuisse Eucharistiam ad absentes, vel ad ægrotos, vt eam continuò sumerent: existimat enim toto illo tempore perseuerare actionem, siue vsum Cœnæ.

Hic autem multis modis deficit responsio Kemnitij. PRIMO, quia hæc responsio non potest aptari manifestè, nisi vnico testimonio S. Iustini: reliqua enim asseruationem indicant Eucharistiæ, non delationem ab ipsa Cœnæ actione.

SECVNDO, quia si verum est, quod toties Kemnitius repetit, non esse Sacramentum, nisi dum fit, quod Christus expresse fecit, aut fieri iussit, quomodo erit Sacramentum in illa delatione ad absentes? neque enim Christus detulit ad absentes, aut deferri iussit.

TERTIO, superuacanea est ista delatio, secũdum principia Lutheranorum; ergo à Kemnitio non fuit admittenda. Nã (vt rectè Caluinus colligit ex cõmuni Lutheranorum doctrina, quam etiã agnoscit, & recipit Kemnitius in fine disputationis in 6. cap. sess. 13. Concil. Trid.) vel qui deferebant Eucharistiam ad absentes aut ægrotos, in domibus eorum erant recitaturi institutionem, & Cœnæ ritum repetituri, aut non. Si recitaturi institutionem, ac Cœnæ ritum repetituri erant, quid opus erat tam lõgè panem asportare? nónne ex illa ipsa domo panem accipere potuissent? Et præterea si illa dilatio intra actionem Cœnæ concluditur, & ideo perseuerat in ea corpus Domini, vt ibidem Kemnitius docet, quid opus est noua consecratione? Si autem non erant institutionem repetituri, nihil vtilitatis absentibus illis attulissent: non enim symbola externa sine verbo quidquam prosunt, nec Sacramenta dici possunt, nisi adhibeantur ad cõfirmandum verbum.

Adde QVARTO, certum esse illos, qui tempore Iustini deferebant Eucharistiam ad absentes non cõsueuisse in domibus eorum ritum Cœnæ celebrare, & eo modo Eucharistiam consecrare; nam Diaconi erant, non Sacerdotes, vt Iustinus clarissimis verbis testatur. Diaconis autem nunquam licuisse Eucharistiam consecrare, certissimum est, tum ex Concilio Nicæno supra citato, & ex Hieronymo in epist. ad Euagrium, aliisque Patribus, tum ex perpetua Ecclesiæ praxi. Quare necesse est, vt Kemnitius, aut reiiciat testimonium Iustini, aut fateatur, non esse opus repetere consecrationem Eucharistiæ in domibus eorum, ad quos defertur, cuius tamen contrarium ipse affirmat loco notato.

ALTERA responsio Kemnitij complectitur alia testimonia Patrum, qui in hac re errasse videntur: quæ autem de iis dicit, ad quatuor capita reuocari possunt omnia. PRIMVM igitur dicit, posse illis ignosci, quia simpliciter errauerunt, vt Cyprianus dicit, de iis qui ex ignorantia in calice Dominico solam aquam ponebant, lib. 2. epist. 3. SECVNDO dicit, non defuisse alios antiquos Patres, qui contrarium sentirent, & proinde non fuisse vniuersalem consuetudinem asseruandi Eucharistiam. Et citat Clementem, Origenem, Isichium, Nicephorum, Concilium Matisconense II. Humbertum, & Gabrielem. TERTIO dicit, consuetudinem, quæ alicubi fuit asseruandi Eucharistiam, fuisse abrogatam postea, quia nimirum aduertit tandem Ecclesia, pugnare cum institutione Christi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne Christi illam asseruationem: citat autem pro hac abrogatione Concilium Toletanum, & Cæsaraugustanum. Denique QVARTO dicit, veteres, qui Eucharistiam asseruabant, sine superstitione id fecisse, quia asseruabant, vt manducaretur: nunc à Catholicis asseruari superstitiose, quia non ad manducationem, sed ad pompam, & gestationem, & adorationem, & alios huiusmodi fines alienos à Christi institutione, asseruatur. Et hæc summa verbosissimæ & confusissimæ disputationis Kemnitianæ.

Ad PRIMAM partem huius responsionis dico, valde dissimilem esse caussam illam, de qua Cyprianus loquitur, ab hac nostra. Nam Cyprianus loquitur, de paucis quibusdam Sacerdotibus, qui ex simplicitate contrariũ morem seruabant in sacrificio celebrando, ab eo, qui in tota seruatur Ecclesia: quocirca meritò illos reprehendit, & tamen ignoſci vult eorum simplicitati. At doctrina, & consuetudo asseruandæ Eucharistiæ, non à paucis, nec pauco tempore seruata est, sed à Patribus omnium ætatum, & ab ipso Nicæno Concilio, & ab omni omnino Ecclesia. Quis autem ferat, vt post annos M.D.LXVI. vnus minister Brunuicensis dicat se ignoscere Concilio Nicæno, plurimis Patribus, & toti Ecclesiæ Christi simpliciter erranti?

Ad SECVNDAM nego vlla esse testimonia contraria nostræ sententiæ. Clemens Romanus PRIMO loco adducitur, qui in 2. epistola, iubet vt tor ponantur in altari holocausta, quot populo sufficere posse videntur: si quid autem superfit post Communionem, non seruetur in crastinum, sed à clericis absumatur. RESPONDEO intelligi debere hunc locum exceptis his partibus, quæ seruandæ erant pro Communione infirmorum: nolebat enim nimis multum Eucharistiæ conseruari. Portò ex ipso Clemente manifestè probo partem Eucharistiæ asseruari debuisse; nam in illa 2. epistola non procul ab initio, sic ait: *Tribus gradibus commissa sunt Sacramenta diuinorum secretorum, Presbytero, Diacono, & Ministro, qui cũ timore, & tremore reliquias fragmentorum corporis Dominici custodire debent, ne qua putredo in sacrario inueniatur, ne cum negligenter agitur, portioni corporis Domini grauis inferatur iniuria.* Hæc ille. At quæ custodia adhibenda esset, & quodnam periculum putredinis timeri potuisset, si nihil seruandum fuisset? Idem etiam Clemens lib. 8. Constitut. cap. 15. alias 20. iubet peracta Communione, quod supereſt corporis Domini, à Diaconis in pastophorium inferri, vt suprà citauimus. Adde, quòd Iuo Carnotensis par. 2. Decreti, & Burchardus libr. 5. decreti inseruerunt decretum istud Clemẽtis de consumendis reliquiis, in medio variorum decretorum, in quibus expressè iubetur Eucharistia asseruari pro ægrotis; quòd certè nõ fecissent, si decretum istud aduersaretur asseruationi huius Sacramenti.

SECVNDO loco profertur Origenes seu Cyrillus in cap. 7. Leuit. hom. 5. vbi sic ait: *Dominus panem, quem discipulis dabat non distulit, nec differri iussit in crastinum.* RESPONDEO; Verum est Dominum non iussisse Eucharistiam à se consecratam differri in crastinum; sed non potest inde colligi, non debuisse vnquam postea Eucharistiam conseruari: multa enim Dominus per se non iussit, quæ postea per Apostolos iussit, etiam circa Sacramentum Eucharistiæ, vt Augustinus testatur in epist. 118. Neque Origenes hoc agebat, vt probaret non posse Eucharistiam conseruari sed cùm docere vellet, placere Deo sacrificium laudis recens, & nouum, ac spirituale, non autem vetus vsus est exemplo Domini, qui Eucharistiam à se consecratam, continuò manducari iussit; & illo etiam testimonio Euangelij, vbi Dominus prohibet portari panem in via, & altero testimonio ex libro Iosue, vbi Gabaonitæ reprehunduntur, quòd panes veteres attulissent, vt deciperent Israëlitas. Et sanè nõ vult Origenes ostendere, non licere nunc deferre panes in via, aut vti pane veteri: sed simpliciter vtitur illis exemplis, quatenus aliquo modo propositum ipsius adiuuant.

TERTIO loco profertur Isichius libro 2. in Leuitic. cap. 8. vbi dicit, morem esse Ecclesiæ comburendi id, quod supereſt ex Sacramento Eucharistiæ. Sed ibidem est solutio. Nam Isichius addit, non prohiberi asseruationem Sacramenti per vnum, vel duos, vel plures dies, sed comburi debere, id quod vel ob temporis diuturnitatem, vel alia de caussa per manducationem consumi nequit: id quod expressè etiam cautum est in Concilio Aurelianense, testibus Iuone & Burchardo locis supra citatis; statuit enim Concilium, vt species corruptæ duntaxat comburerentur, non autem id quod per manducationem absumi potest. Vide Guitmundum lib. 2. & Algerum lib. 2. cap. 1. qui docent, tunc solere adiumi species Sacramentales igni, quando aliquid accidit, vnde horror sit eas manducare: ignis enim est elementorum omnium purissimum.

QVARTO profertur Nicephorus lib. 17. hist. c. 25. vbi refertur morem fuisse in Ecclesia Græca, vt reliquiæ Eucharistiæ darentur pueris innocentibus manducandæ: quod idem antea scripserant Euagrius lib. 4. histor. cap. 35. & Gregorius Turonicus lib. 1. de gloria Martyrum, cap. 10. Sed & hic nulla est difficultas: loquuntur ij auctores de reliquiis, quæ nimirum superabundabant. Nam (vt suprà diximus) non debent nimis multæ particulæ Sacramenti conseruari, sed quot pro ægrotorum necessitatibus requiruntur. Quare non quotidie fiebat illa reliquiarum consumptio, sed solum feria quarta, vel sexta, quando videlicet renouabatur Sacramentum in pixide. Et eadem responsio adhibenda est ad Concilium II. Matiscoense, can. 6. ibi enim statuitur, vt fetia quarta, & sexta aduocentur innocentes paruuli, & indicto eis ieiunio, detur ipsis, si quid ex Sacramenti particulis consumendum est.

QVINTO profertur Humbertus in libro contra Nicetam, qui reprehendit morem Græcorum, qui in Quadragesima, vt suprà diximus, ex Concilio Trullano, vtuntur præsanctificatis quotidie, excepto Sabbatho, & Dominica. Verum Humbertus non reprehendit Sacramenti asseruationem, sed quòd Græci sacrificium Missæ ex illis præsanctificatis celebrarent: sacrificium enim verè fieri nequit, nisi panis consecretur, & consumatur.

SEXTO profertur Gabriel Biel, qui lect. 36. in canonem Missæ sic ait: *Postquam corpus suum consecrauit non sistebat in consecratione. Neque dedit discipulis, vt ipsum honorificè conseruarent, sed dedit in sui vsum, dicens: Accipite, & manducate.* RESPONDEO; Hoc verè est impudenter tractare scripta Catholicorum auctorum, & velle per fas & nefas hæreticos facere eos, qui semper hæresibus fortissimè restiterunt. Gabriel enim in isto ipso opere fortissimè defendit sacrificium, & adorationem Eucharistiæ, & transubstantiationem, & alia id genus: ad quæ refellenda aduersarij excogitarunt istam sententiam de præsentia Christi solum in vsu cœnæ. Præterea exstant tres sermones eiusdem Gabrielis habiti in festo corporis Domini, in quo agitur celebertima illa gesta-

gestatio corporis Domini in publica supplicatione. In loco autem citato Gabriel disputat de primario fructu, & vsu Eucharistiæ, ac docet, multo amplius prodesse Eucharistiam, dum reipsa mãducatur, quàm dum in pixide conseruatur. Id quod verissimum est, & probatur à Gabriele ex verbis Domini, in quibus non fit mentio asseruationis honorificæ, sed solius manducationis; inde enim manifestè colligitur, primarium fructum non consistere in asseruatione, sed in manducatione.

Ad TERTIAM partem responsionis, nego fuisse vnquam in Ecclesia Catholica abrogatam consuetudinem asseruandi Eucharistiam. Concilium autem Toletanum I. canone 14. & Cæsaraugustanum canone tertio, non prohibent asseruari in Ecclesia Eucharistiam, sed iubent fidelibus communicantibus, vt in Ecclesia communicent, & non secum asportent venerabile Sacramentum, vt aliquando fiebat. Ratio autem huius prohibitionis redditur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 20. ne videlicet abutantur aliqui tanto Sacramento ad veneficia, & alia huiusmodi scelera. Ex quo sequitur prohibitionem istam nihil facere contra sententiam nostram, sed eam potius mirificè confirmare. Nam si extra vsum Cœnæ non esset Sacramentum, neque corpus Domini, posset permitti cuicunque panis ille sanctificatus: neque enim periculum esset vllius sacrilegij, si extra vsum Cœnæ nihil esset, nisi merus panis. Concilia igitur quæ tam seuerè propter pericula sacrilegiorum prohibent Sacramenti asportationem, manifestè indicant etiam extra vsum Cœnæ verissimum permanere, tum corpus Domini, tum etiam Sacramentum.

Ad QVARTAM partem responsionis breuissimè respondeo, falsam esse, apud veteres non fuisse alium Sacramenti vsum, quàm ad manducandum: id quod patet ex testimoniis suprà allatis. Nam Gorgonia soror Nazianzeni, ipso Nazianzeno teste in oratione de obitu Gorgoniæ, Sacramento Eucharistiæ vsa est ad impetrandam à Deo corporalem sanitatem, Christi corpus in Sacramento adorando, inuocando, oculis applicando. Satyrus Ambrosij frater, eodem teste Ambrosio in oratione de obitu Satyri, eodem Sacramento ad collum appenso, vsus est ad naufragium euitandum. Cyrillus Hierosolymitanus catecheſi quinta mystagogica, monet communicantes, vt post Communionem digito tangant labia sanctificata contactu corporis, & sanguinis Domini, & deinde eodem digito sanctificent per contactum oculos, frontem, & alia membra. Augustinus libro vicesimo secundo, de ciuitate Dei, capite octauo, scribit à suis Presbyteris oblatum fuisse Deo sacrificium Dominici corporis ad curandam domum quandam à dæmonum vexatione. Denique antiquissimus ille vsus mittendi Eucharistiam Episcopis peregrinis in signum pacis, & Communionis, cuius meminit Irenæus apud Eusebium libr. 5 histor. cap. 24. apertè indicat, Eucharistiæ vsum non fuisse solam manducationem: nulla enim necessitas erat, quæ cogeret Episcopos illos, vel in itinere communicare dominico corpori, vel mox atque in vrbem venissent.

DEINDE falsum est etiam, quod Kemnitius dicit, apud nos non seruari Eucharistiam ad manducationem, sed ad alios fines alienos ab institutione: nam, vt suprà diximus, primarius finis seruandi Eucharistiam semper fuit, & est, manducatio: seruatur enim potissimum ob viaticum infirmorum. Interim autem dum non consumitur, nihil prohibet sumere ex eo alias vtilitates, vt Patres fecerunt.

DENIQVE quidquid de hoc sit, tota ista quarta pars responsionis extra propositum adducta est. Nam ad quæstionem quam tractamus, vtrum extra vsum manducationis, Eucharistia sit Sacramentum, & corpus Domini, impertinens est, in quem vsum hoc Sacramentum conseruetur. Quidquid enim sit de isto vsu, euidenter probatur ex eo consensu veterum, Sacramentum permanere extra vsum Cœnæ, quandoquidem illud conseruabant.

CAPVT SEXTVM.

Explicatur quid propriè sit Sacramentum Eucharistiæ.

ERRORE Sectariorum confutato, nunc breuiter explicabimus, quid sit Sacramentum Eucharistiæ. Est autem obseruandum PRIMO, Sacramentum tribus modis accipi posse. PRIMO, amplissimo vocabulo Sacramenti accepto pro omni signo rei sacræ. SECVNDO, paulò strictius pro signo rei sacræ sanctificantis animam. TERTIO, propriè & strictissimè pro signo non solum significante, sed efficiente etiam animæ sanctitatem: quomodo vox Sacramenti non conuenit nisi Sacramentis nouæ legis propriè dictis.

SECVNDO obseruandum est, in Sacramento Eucharistiæ multa considerari posse, nimirum consecrationem, sumptionem, species panis, & vini, corpus, & sanguinem Christi: & denique ipsam Eucharistiam considerari posse, vel vt Sacramentum religionis, vel vt alimentum spirituale, vel vt pignus amoris diuini, vel vt victimam, & sacrificium nouæ legis. His autem fundamentis positis, res tota paucis propositionibus explicabitur.

PRIMA propositio: *Consecratio Eucharistiæ Sacramentum dici potest primo modo, non autem secundo vel tertio.* Nam signum est rei sacræ, nimirum corporis Domini, non tamen est signum, neque caussa gratiæ sanctificantis animam.

SECVNDA propositio: *Sumptio Eucharistiæ Sacramentum dici potest secundo modo, non autem tertio.* Nam significat quidem illa externa manducatio internam manducationem, & refectionem, sed non est caussa internæ illius refectionis: caussa enim internæ refectionis, siue gratiæ interius nos reficientis, non potest esse actio nostra, sed esse debet actio Dei per ministrum Ecclesiasticum. Itaque illa sumptio concurrit, vt conditio sine qua non applicaretur nobis, neque in nos ageret diuinum hoc alimentum, non autem vt caussa propriè dicta.

TERTIA propositio: *Solæ species panis, & vini, non habent integram Sacramẽti rationem.* Probatur: nam species illæ significant quidem cibum spiritualem, sed non sunt ipsæ cibus spiritualis; & proinde non reficiunt, nec sustentant animam, atque adeò non sunt caussa gratiæ. Dominus enim Ioan. 6. non de speciebus, sed carne, & sanguine dixit: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Deinde, Sacramentum Eucharistiæ excellit omnibus Sacramentis, & adoratur cultu latriæ, iuxta illud hymni Ecclesiastici: *Tantum ergo Sacramentum veneremur cernui.* Atqui species illæ neque excellunt aliis Sacramentis, immò sunt inferiores omnibus, cum sint pura accidentia, neque adorari possunt. Denique, S. Patres ita loquuntur de hoc Sacramento, vt apertè indicent, se per

hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc Sacramentum non intelligere solas species. Ire- A
næus lib. 4. cap. 34. dicit Eucharistiam constare ex re terrena & cœlesti. Augustinus libr. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 24. dicit, Sacramentum Eucharistiæ rectè lingua Punica dici vitam, quia est panis vius, qui de cœlo descendit.

QVARTA propositio: *Corpus Domini, & sanguis sine ordine ad species, non habet rationem Sacramenti.* Probatur: nam Sacramentum est signum externum, ac sensibile; non est autem eiusmodi corpus Domini, & sanguis sine ordine ad species.

QVINTA propositio: *Etsi tam species panis & vini, quàm corpus & sanguis Domini ad essentiam Sacramenti Eucharistiæ pertineant: ratio tamen Sacramenti magis convenit speciebus, vt continent corpus, quàm corpori Christi vt est sub speciebus.*

Huius conclusionis intelligendæ gratia, obser- B
uandum est, hoc interesse inter Sacramenta cetera, & Eucharistiam, quòd alia constant ex elemento externo, & virtute diuina illi impressa, vt possint esse signa, & causæ. Eucharistia constat ex elemento, seu speciebus externis, & corpore, & sanguine Domini, quæ sunt loco impressæ illius virtutis: & hinc appareret singularis huius Sacramenti excellentia, quòd pro virtute eáque transeunte, quæ est in ceteris, hic est permanenter Christus ipse, qui est ipsa virtus, & potentia Dei. Hinc igitur habemus illa omnia esse de essentia; sed de modo loquendi dicimus Sacramẽtum Eucharistiæ debere potius dici species, vt continent corpus Domini, quam corpus, vt est sub speciebus. Nam ita loquitur Concilium Tridentinum, sess. 13. cap. 3. dicit enim hoc esse commune Eucharistiæ cum aliis Sacramentis, vt sit symbolum externum, & visibilis forma inuisibilis gratiæ. At certè visibilem esse formã magis conuenit speciebus, quàm corpori Chri- C
sti. Deinde in aliis Sacramentis licet concurrant signum externum, & virtus operatiua, tamen nemo vnquam dixit, Sacramentum esse virtutem operatiuam, vt est in signo, sed è contrario signum, vt est operatiuum; & ratio est, quia in definitione Sacramenti signum est tanquam genus, virtus operatiua, vt differentia: semper autem genus ponitur primo loco, deinde differentia: in instrumentis etiam naturalibus, nemo dicit gladium esse vim scindendi in ferro existentem, sed esse ferrum habens scindendi virtutem. Ita igitur Sacramentum Eucharistiæ sunt species corpus Domini continentes, nõ corpus Domini sub speciebus, si propriè loqui velimus.

SEXTA propositio: *Ratio sacrificij, necnon pignoris, & alimenti diuini, magis conuenit corpori Domini, vt est sub speciebus, quàm speciebus, vt continent corpus Domini.* Ratio perspicua est: nam quod offertur Deo Patri, non sunt species panis, sed id, quod in cruce fuerat oblatum: & similiter pignus amoris, & alimentum non in D
significatione, sed in re ipsa consistunt.

CAPVT SEPTIMVM.

De materia Eucharistiæ, sitne azymo pane, an fermentato Sacramentum conficiendum.

SEQVITVR nunc, vt materiam Sacramenti huius explicemus: de qua satis constat inter nos, & aduersarios, panem triticeum, & vinum ex vite ad materiam assumendum esse, sed duæ restant controuersiæ. Vna circa panem, Altera circa vinum.

PRIOR controuersia est, vtrum panis azymus, an fermentatus esse debeat: quæ sane controuersia circa annum Domini M. LIII est exorta, vt Leo Papa IX. testatur in epistola ad Michaëlem Episcopum Constantinopolitanum capite 5. tunc enim primum Græci reprehẽdere cœperunt Latinos, quòd azymum panẽ in Sacramento Eucharistiæ assumerent; vnde etiam azymitas nos vocare ausi sunt: in qua sententia ad hanc vsque diem perseuerant. Siquidem in censura, quam nuper edidit Hieremias Constantinopolitanus Patriarcha ad Confessionem Lutheranorum, cap. 10. quod est de Cœna Domini affirmat Christum fermentatum panem consecrasse, nec posse in azymo hoc Sacramentum confici, quod azymus non sit verus panis, quódque azyma ad Iudaismi figuras pertineant.

Hæretici autem Lutherani, & Zvvingliani non B
disputant de necessitate fermenti (quippe res etiam longe grauiores pro adiaphoris habent) tamen, & verbis, & factis Græcorum consuedinem Latinorum consuetudini anteponunt, atque fermentatum panem aptiorem esse censent ad Sacramentum conficiendum, quàm azymum. Nam In primis Illyricus suis collegis cẽturia vndecima, capite octauo, describit schisma Græcorum, & Latinorum propter quæstionem de azymo, sed ita describit, vt satis aperte victoriam Græcis tribuat. Deinde Ioan. Caluinus libro quarto Institutionum, capite decimo septimo, §. 43. tria dicit. PRIMO, nullo multum referre azymõe, an fermentato vtamur. SECVNDO, addit ex historiis constare, vsque ad tempora Alexandri Papæ totam Ecclesiam pane fermentato vsam. TERTIO, dicit Alexandrum Papam instituisse, vt in azymo Sacramentum conficeretur, idque eum fecisse, non alia ratione, nisi vt nouo illo spectaculo populum in admirationem traheret; vbi satis aperte vsum azymorum reprehendit. Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis Concilij Tridentini sessione vicesima secunda, capite septimo, Caluino assentitur, perinde esse vti azymo, vel fermentato, sicut proin, de est vti vino albo, vel rubro. Denique Caluinistæ fermentato pane vtuntur Græcorum more, quod certè non facerent, nisi morem illum meliorem esse iudicarent.

Quia verò præcipuum fundamentum, tum Latinorum, tum Græcorum, est factum Christi (neque enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit) ideo ista quæstio ab alia pendet, vtrum Dominus Sacramentum instituerit primo die azymorum, quando fermentum inueniri non poterat in omnibus finibus Israël, an verò ante eum diem. Si enim Dominus Sacramentum instituit in primo die azymorum, certum erit, azymo pane vsum fuisse in eiusmodi institutione. Nam Exod. 12. & 13. præcipitur sub pœna mortis, ne fermentatus panis inueniatur in domibus, aut in vllo alio loco filiorum Israel. Si alio tempore instituit, res non erit omnino certa.

S. Thomas in 4. dist. 11. q. 2. art. 2. q. 3. scribit, quocunque tempore Christus Sacramentum instituerit, semper posse conuinci in azymo Sacramentum institutum fuisse. Nam ante Sacramenti institutionem Pascha manducauit, vt omnia Euangelia testantur: Pascha autem sine azymis manducari non poterat, vt patet ex capite 12. Exodi.

Et quidem sanctus Thomas rectè iudicauit, ab immolatione Paschæ incipere vsum azymorum, sed tamen Græci nonnulli ex doctioribus contrà sentiunt, potuisse anteuerti immolationem Paschæ, licet vsus

vsus azymorum in reliquo victu non anteuerteretur. A
Itaque EVTHYMIVS in commentario capitis vicesimi sexti Matthæi, & post eum NICEPHORVS libro primo, histor. ca. 28. dicunt, Christum comedisse suum Pascha legale ante primum diem azymorum, & ideò manducasse quidem agnum Paschalem eo ritu, quem lex præscribebat, id est, cùm azymis, & ceteris rebus necessariis: tamen ea cœna legali finita, dimissis azymis rediisse ad panem communem, quo vesci licebat, quia nondum aduenerant dies azymorum, & proinde in pane communi, id est, fermentato Sacramentum instituisse. Duo enim præcepta distincta de azymo inueniuntur. VNVM, vt agnus Paschalis cum azymis comedatur. ALTERVM, vt septem diebus sola azyma edantur in quouis conuiuio. Dominus igitur ex Græcorum sententia seruauit primum præceptum, quia ad illud obligabatur, cùm agnum manducare vellet: secundum non seruauit, quia nondum ve- B
nerat tempus, quo illud obligare inciperet. Quare necessariò quæstio ista disputanda est de tempore, quo Christus Sacramentum instituit, vt nullum omnino Græcis effugium relinquatur.

Sunt igitur de præsenti quæstione sententiæ quatuor. PRIMA est Græcorum, qui affirmant, Dominum manducasse suum Pascha, & Sacramentum instituisse die 13. seu luna 13. mensis primi: sequenti autem die post Christi mortem ad occasum solis, incœpisse tempus Paschale Iudæorum, & fermenti abiectionem. Ita docent Euthymius, & Nicephorus suprà citati.

Est enim OBSERVANDVM apud Hebræos mẽses omnes numerari à nouilunio, & idem esse apud eos primam lunam, secundam lunam, &c. & primum diem mensis, secundum diem mensis, &c. Portò secũdum legem Exodi 12. die 14 primi mensis, id est, die 14. C
à nouilunio, post solis occasum, incipiebant dies azymorum, & durabant septem diebus, id est, vsque ad diem 21. inclusiuè. Qui omnes dies erant Paschales, & azymorum dies vocabantur, tamen primus & vltimus, id est, XV. & XXI. soli erant solennes, & festiui, ita vt non liceret in eis opera seruilia facere, vt patet Leuit. 23. Dicunt ergo Græci feria quinta in Cœna Domini fuisse diem XIII. mensis apud Hebræos; & proinde nondum incœpisse tempus azymorum: feria autem sexta, in qua Dominus mortuus est, dicũt fuisse prophanum, non festiuum: sed illo ipso die post occasum solis cœpisse tempus azymorum, quia ille erat dies XIIII. & postea die Sabbati fuisse XV. diem, & solennissimum.

SECVNDA sententia est Ruperti in commentario Leuitici, capite vicesimo tertio, & Matthæi capite vicesimo sexto, vbi docet Hebræos, ex quadam D
traditione Patrum suorum, nunquam solitos fuisse celebrare duos dies festos continuos, & ideò quando festum azymorum occurrebat feria sexta, ex illa traditione differri solitum in Sabbatum sequens, sic tamẽ, vt celebratio Paschæ nunquam mutaretur. Ex quo colligit eo anno, quo Dominus mortuus est, die Iouis fuisse quidem XIV. lunam, contra Græcorum opinionem, & illo ipso die ad vesperam, tum Dominum, tum Hebræos comedisse suum Pascha: diem autem Veneris non fuisse festum azymorum, sed diem prophanum, vt etiam Græci volunt; sed prophanũ fuisse, quia secundum prædictam traditionem dilatum fuerit illud festum in diem Sabbati.

Hæc sententia Ruperti non solùm falsa mihi videtur, sed etiam non respondet ad potissimum Græcorum fundamentum. Nam si dies azymorum incipiebant die Sabbati; ergo die Iouis ad vesperam post agnum Paschalem manducatum cum pane azymo licebat ex sententia Græcorũ, redire ad fermentatum, & illo vti toto sequenti die: non ergo conuinci potest Sacramentum in azymo pane institutum secundum Ruperti sententiam, nisi prius ostendatur cum immolatione agni quandocunque illa fieret, cœpisse vsum azymorum per septem dies continuandum.

TERTIA sententia est Pauli Burgensis in additione ad Lyranũ in commentario capitis 27. Matthæi, quem auctorem multi recentiores sequuntur. Et in iis est Caluinus, qui in illud Matthæi 26. *Scitis quia post biduum, &c.* ita hanc sententiam defendit, vt dicat nullo cauillo posse eludi eius argumenta. Hæc sententia non differt à sententia Ruperti, nisi in eo, quod Rupertus dicebat ex traditione maiorum differri festum azymorum aliquando in diem sequentem, celebrationem autem Paschæ nunquam mutari. Burgensis autem dicit vtrumque differri, & inde colligit eo anno, quo Dominus mortuus est, Hebræos manducasse suum Pascha die Veneris ad vesperam, Christum autem die Iouis ad vesperam. B

Cetertum hæc etiam sententia nõ probatur. SEPTENDVM est enim mutationẽ illam diem tum apud Hebræos ex traditione Patrum, quæ a multis annis viguit, & modò viget, non sic esse intelligẽdam, quasi dies XV. lunę, seu mensis aliquãdo occurrat die Veneris, & ipsi tunc transferant festum in diem 16. id. est, in Sabbatũ: id enim falsum est, & absurdissimum. Sed qui Kalendariis præsunt apud Hebræos, ita accõmodant nouilunia, præsertim initio anni, vt nunquam accidat diẽ primum, & consequenter diem 15. primi mensis esse feria 2. vel 4. vel 6. & hoc est quod ipsi לאחרי פסח vulgò dicunt, id est, contingit Pascha die 2. 4. & 6. C
Neque videtur mala ista consuetudo: neque pugnat apertè cum lege præcipiente festum azymorum celebrari die 15. mensis. Neque enim lex loquitur de die 15. secudum calculum astronomicum, paucissimis notum, sed secundum computum communem & vulgarem Kalendariorum totius populi: secundum computum autem vulgarem communium Kalẽdariorum, semper illud seruatur, vt festum azymorum agatur die 15. mensis. Neque absimilis est apud nos consuetudo, qui pro termino Paschali habemus lunam 14. post æquinoctium vernum, & tamen in æquinoctio, & in ipsa luna 14. inueniendis, non obseruamus motum verum solis, & lunæ, sed obseruamus dies in Kalendario notatos, qui non rarò nonnihil discrepant à vero motu: sed aliter fieri non potest, si certa aliqua regula tenenda est. Immò ante correctionem Kalendarij Gregorij XIII. iussu factam, distabat dies æquinoctij in Kalendario positus: ab æquinoctio vero totis decem diebus, & nouilunia in Kalendario notata distabant quinque diebus à veris nouiluniis, & tamen melius erat Kalendarium illud quamuis incorrectum sequi, quàm nullam habere communem regulam festorum inueniendorum. Ex quo sequitur, quod si tempore Christi fuisset tale Kalendarium, quale modò Hebræi habent, non fuisset licitum, nec liberum vlli aliter festos dies celebrare, nec etiam prætextu errantis Kalendarij: alioqui debuisset quisque sibi suum Kalendarium fabricare, & suo modo numerare dies mensium, quod intolerabile fuisset, & apertè malum, & illicitum.

Quare posita hac sententia, necessariò dicendum esset Christum manducasse agnum Paschalem die 13. mensis, vt dicunt Græci, idque fecisse, non vt mutaret ordinẽ festorum, sed vt quoquomodo (licet extra

Universidad de Deusto
Biblioteca

tempus) manducaretagnum Paschalem,quia sequenti die erat moriturus, & non poterat cum ceteris agnum comedere: proinde non tenebatur ad vsum azymorum (nisi in comestione agni Paschalis) quia nondum venerant dies azymorum : & idcircò potuisse in fermentato Sacramentum instituere. Vides igitur ex hac sententia fundamentum Ecclesiæ Latinæ funditus tolli.

QVARTA sententia est communis Theologorũ in 4. distinct. 11. Christum Sacramentum instituisse illo ipso tempore, quo secundum legem, & secundum Hebræorum (qui tunc viuebant) cõsuetudinem abiiciebatur fermentum ex toto Israële, ita vt non licuerit vllo modo eo vti,qui erat dies mensis primi XIV. illo enim die ad vesperam inchoabantur dies azymorum, & sequens dies XV. erat dies solennis azymorum.Quæ sententia verissima est, & sola Græcos euidenter conuincit:quocirca breuiter probanda est, & simul omnes aliæ refellendæ.

CAPVT VIII.

Probatur Christum instituisse Sacramentum 14. die mensis secundum legem, & secundum morem Hebræorum.

IGITVR probatur ex textu omnium quatuor Euangelistarum.Matthæus cap.26.sic ait: *Prima die azymorum,accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes; Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Marcus cap.14.*Prima autem die azymorum, quando Pascha immolabant.* Luc ca.22. *Venit dies azymorum,in qua necesse erat occidi Pascha.* Hæc loca refellunt tres superiores sententias.

AC PRIMVS Græcorum error manifestè refellitur:nusquam enim in tota Scriptura dies primus azymorum dicitur dies XIII. mensis, sed solum XIV. vel XV. vt patet ex lib. Exod. cap.12. & 13. & Leuit. cap. 23.ex Num.cap.28.

Respondent Græci aliqui, referente S. Thoma in 4. dist. 11. q. 2. art. 2. q. 3. tres Euangelistas errasse, & à Ioanne correctos fuisse. AT hæc ingens blasphemia est. Et deinde si Euangelistæ inter se non conuenirent, quod tamen fieri nequit, cur potius vni crederemus,quàm tribus?

Euthymius & alij modestiores respondent, Euangelistas loqui de die azymorum, non qui iam aderat, sed qui proximus erat: id enim volunt significare illud Lucæ: *Venit dies azymorum*, id est, imminet, seu propinquat. Refellitur hæc falsa expositio. PRIMO, quia si ita esset, Christus præuaricatus esset legem, & potuisset iustè accusari, & certè Hebræi si hoc illi obiicere potuissent,non tantum laborassent in quærendis falsis testibus.

Respõdet Euthymius legem non prohibuisse anticipari,sed solùm postponi diem Paschæ. SED qui præscribit, vt aliquid certo die fiat, simul præscribit, vt non fiat antè,neque pòst.Præscripsit autem lex,& sæpissimè repetiuit,vt die 14. ad vesperam fieret Pascha; non ergo licuit id facere die 13. alioqui etiam licuisset die 10.vel etiam 1.Adde, quòd lex permisit Pascha celebrari post vnum mensem, modò seruaretur idem dies XIV.vt patet ex cap.9. Numeri.Anticipari posse diem,aut mensem Paschæ,nullo neque præcepto,neque exemplo probari potest.

DICENT fortasse quod ait Ioan.Hentenius in præfatione Euthymij, & alij qui sequuntur Burgensem, Christum egisse suum Pascha ita secreto,vt nemo sciuerit præter Apostolos, & patremfamilias, in cuius domo Pascha fiebat; atque ita non fuisse periculum, vt accusaretur.AT nunquid Iudas proditor,qui cœnę interfuit, & mox à cœna cucurrit ad principes sacerdotum,non potuisset id Iudæis indicare? Verum igitur est,quod ait Chrysostomus hom.85.in Mattheum, Christum vsque ad mortem seruasse legem Mosis, & Pascha suo tempore legitimè celebrasse.Neque iuuat Euthymium quod Lucas dixerit: *Venit dies.* Nam refellitur hæc falsa expositio ex Matthæo, & Marco, qui non dicunt, Venit dies azymorum;sed aiunt,primo die azymorum Apostolos Christo dixisse: *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?*

ACCEDIT,quod omnes fermè Patres,& maxime Græci dicunt Christum 14 die Pascha celebrasse.Origenes tract.35.in Matt.vbi apertè dicit,luna 14.Christum fuisse captum.Chrysostomus hom. 85. in Matth. dicit Christum comedisse illo die, quę lex præcipiebat.Idẽ habet etiã Theophylactus, Theophilus Alexandrinus apud Bedã lib.de ratione temporũ,cap.57.& 59.& Theodoretus q. 24.in Exodũ; & ex Latinis Tertullianus lib. contra Iudæos, Cyprianus in serm. de Cœna Domini, Ambrosius in epist.83.Hieronymus in cap. 26. Matthæi. Augustinus in epist. 86. ad Casulanum,& Beda lib.de temporum ratione,cap.61.

PRÆTER hoc argumentum ex tribus Euangelistis,& tot Patrum sententiis,habemus aliud argumẽtum ex Ioanne, quem Græci se profitẽtur sequi. Nam S.Ioannes affirmat diem passionis Christi,id est,sextã feriam fuisse illo anno solennem, ac festam; ex quo necessariò sequitur,vt die præcedente agnum comederint.Ioan 13. *Ante diem festum sciens* IESVS,*quia venit hora, &c.* Hoc dixit Christus pridie passionis; ergo dies passionis;erat dies festus.Sed quia possent Græci tergiuersari, vt faciunt, ac dicere loqui eum de festo futuro die Sabbati,nõ de festo immediatè consequẽte eam ipsam noctem feriæ quintæ,in qua Dominus loquebatur;additur ibidem, quod cùm Iudæ Dominus dixisset:*Quod facis,fac citius*;ille exiuit continuò,cùm iam nox esset: & Apostoli putarunt, dictum illi esse, vt emeret quæ necessaria erant ad diem festum. At quomodo suspicari poterant tanta festinatione opus esse in parandis ad festum necessariis,si adhuc supererat totus dies sequens ante festi solennitatem?

PRÆTEREA Ioan.18.Hebræi dicunt Pilato: *Nobis non licet interficere quenquam*; quod significat non licuisse id eis ob festũ, quod tunc agebatur, vt exponunt Chrysostomus hom.82.in Ioannẽ, & hom. 86.in Matthæum.Cyrillus lib.12. in Ioan.c.6. August. tract. 114.in Ioan.Beda in cap.18.Ioannis,& alij.Nam alioqui licuisse eis alio tẽpore blasphemos occidere,patet ex Act.7. vbi Stephanum in Concilio iudicatum publicè lapidarunt:& Act. 24. conqueruntur apud Felicem Præsidem Syriæ, quod volentibus Paulum secũdum suam legem interficere, Tribunus Lysias violenter eum eripuerit de manibus ipsorum.

Quod autem Iansenius dicit, & quidam alij, potuisse Hebræos occidere reos mortis secundum legem suam, sed non potuisse crucifigere, nimis improbabile est. Nam nec Hebræi soliciti erant præcipuè de cruce, sed de morte Christi in genere, vnde eundem aliquando præcipitare, aliquando lapidare voluerũt: nec est vlla ratio, cur eis licuerit occidere, & tamen non licuerit crucifigere.

ADDE,quòd illa verba subinuncta (*vt sermo* IESV *impleretur*) non quadrant nisi in nostram expositionẽ; nam Dominus prædixerat se à Gentilibus crucifigendum;quæ vera, & mirabilis prophetia fuit,si Hebræis etiam

etiam occidere licebat. Nam si eis id non licebat,facile erat prædicere se non occidendum, nisi à Gentilibus, & illo supplicio,quod erat apud Gentiles frequentissimum.

DENIQVE Ioan.18.Pilatus ait:*Est autem consuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis Regem Iudæorum?* Hinc ergo apparet, iam tunc agi cœpisse dies Paschales: & clarius Matt. 27.vocatur idem dies solennis,& Marci 15. & Luc. 23. vocatur apertè dies festus.

ACCEDVNT ad hæc testimonia Patrum, qui dicunt Christum occisum fuisse ipso die solenni Hebræorum. Vide Tertullianum in li.contra Iudæos. Origenem hom.23.in Num.Clementem Romanum lib. 5.constit,cap.14.alias 16.Epiphanium hær. 70. Theophilum Alexandrinum in epist. ad Theodosium apud Bedam de ratione temporum,cap.57. Cyril.Hierosol. cateches.13.Chrysost.homil.86.in Matt. Augustinum tract.10.in Ioannem. Socratem lib.5.hist. ca. 21. Leonem serm. 7. de Paschate. Bedam in cap. 18. Ioannis. Anselmum in cap.26.Matth. & Victorem Antiochenum nuper versum ex Græco in cap.14.Marci,vbi dicit Hebræos libenter diem festum, qui occurrebat illo anno feria sexta, fuisse translaturos in alium diem, si per legem id eis licuisset.

Iam SECVNDA opinio,quæ Ruperti erat, ex iisdẽ Scripturæ testimoniis confutatur.Nam si die Iouis,in quo Dominus Sacramentum instituit, erat primus dies azymorum, vt Euangelistæ tres disertis verbis affirmant, necessariò sequitur, vt festum azymorum fuerit illo anno die Veneris,non die Sabbati.

Est enim OBSERVANDVM aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos considerari. Nam dies festi incipiunt ab occasu solis,& desinunt in occasum solis,vt patet Leuit.23.proinde festus dies azymorũ continetur nocte sequente diem 14. & die toto artificiali 15.Dies autem naturalis,& ordinarius incipit ab ortu solis,& desinit in ortu solis,proinde cõtinet diem,& noctem artificialem, non autem noctem & diem artificialem. Id patet ex principio Geneseos: illud enim: *Factũ est vespere,& mane dies primus*, vt exponunt Ambrosius, & Basilius, & alij in eum locum, significat ex die artificiali,qui terminatur in vesperã, & ex nocte sequente,quæ terminatur in mane, factũ esse primum diem. Ex quo facilè conciliari possunt verba trium prædictorum Euangelistarum, qui vocãt primum diem azymorum diem 14.mensis, cum verbis Mosis in Exodo,Leuitico,&Numeris,qui semper primum diem azymorum vocat diem 15. mensis. Nam cùm dies primus azymorum quatenus festiuus, vt diximus, contineatur posteriore parte diei 14. & ptiori parte die 15.accipiendo dies modo ordinario, seu naturali,potest dies azymorum vt festiuus, per intellectionis figuram vocari tam XIV. vt Euangelistæ faciunt,quam XV.vt Moses facit.

Ex his autem refellitur opinio Ruperti.Nam si dies XIV.vt Euangelistæ dicunt, erat primus azymorum, nimirum ex parte, necesse est, vt etiam XV.dies esset primus azymorum pro alia parte. Ergo non potuit transferri in diem 16.vt ipse vult:nisi fortè velit(quod est absurdissimum) mediam partem solùm illius diei solennis translatam fuisse.

ADDE præterea, rationem cur debeat fieri illa trãslatio,quam Rupertus reddit, esse prorsus vanam. Affirmat enim ipse trãsferri diem primum azymorũ in Sabbatum,quando occurrit feria sexta,ne sint duo festa continua, nimirum primus azymorum, & Sabbatum:& non aduertit,in diem incommodum se incidere ex ista ipsa translatione. Nam dies septimus azymorum est æquè solennis ac primus, vt patet Leuit.23.Si autem dies primus ponatur in Sabbato,vt ipse vult, tunc septimus ponetur feria sexta, atque ita erunt duo dies festi continui, septimus azymorum,& dies Sabbati.

DENIQVE contra Ruperti sententiam pugnant omnia testimonia Scripturæ, & Patrum, qui dicunt, diem mortis Christi fuisse festum, & solennem illo anno apud Hebræos.

Restat sentẽtia Burgensis refellenda ex iisdẽ Euãgelij locis,& quidẽ facilè refellitur.Nam cùm dicunt Euangelistæ primo die azymorũ Christũ comedisse Pascha,vel loquũtur de 1.die azymorũ secũdum ordinariã consuetudinẽ,& Kalendaria Synagogæ,vel nõ. Si detur primũ,tum refutata manet Burgensis opinio: nec enim verum erit,quod ipse ait, alio die Christũ, alio die populum Hebræorum Pascha comedisse. Si autem detur secundum, repugnabit Marcus, qui ait: *Prima die azymorum,quãdo Pascha immolabant*;id enim significat Hebræos eo die Pascha immolare.

SED respondent qui Burgensem sequuntur, illud (*immolabant*) vel referendum esse ad morem legitimum, vt sensus sit, quando Pascha secundum legem immolari debeat, vel etiam ad aliquos paucos perfectiores, qui reipsa immolabant in die legitimo, non curantes Pharisæorum traditionem.

AT neutrum horum rectè dici potest. PRIMO,quia etiamsi facta esset illa mutatio, debuissent omnes etiam optimi viri illam mutationem sequi.Nam vt supra ostẽdi,non erat contra legem Dei,sed erat accõmodatio quædam Kalendarij prudenter facta; vnde meritò vt schismatici, & vt inobedientes synagogæ puniri potuissent,qui secus fecissent.

SECVNDO, falsum est tempore Christi fuisse illã traditionem in vsu, vt nusquam festum azymorũ celebraretur die 2. 4. vel 6. est enim traditio illa multò rectior.Atque hoc est, quod decepit plurimos scriptores modernos, alioqui eruditissimos: crediderunt enim omnes Burgensi tanquã in sua arte perito; nam & ipse Rabinus Hebræorum fuerat. Esse autem falsum,traditionem illam tempore Christi in vsu fuisse, probo. IN PRIMIS Rabbi Abenezra in commẽtario Leuitici,ca.23. disertis verbis affirmat hanc traditionem non solùm non fuisse ab initio secũdi templi, vt multi fabulantur, sed nec fuisse eo tempore, quo fiebat Thalmud.Nam & in Misna,& in Thalmud,vt ipse dicit, inuenitur Pascha in ניסן, id est, die 2. 4. & 6. constat autem Thalmud confectum fuisse aliquot annorum centuriis post passionem Christi.

PRÆTEREA sanctus Epiphanius,qui etiam Hebræus fuerat,& optimè nouerat linguam,& ritus Hebræorum,hæresi 30.Ebionitarum,& hæresi 51.Alogorum,dicit festum azymorum apud Hebræos incidere in quamlibet diem hebdomadæ, etiã in II. III. & IV. Neque dici potest, Epiphanium loqui de festo azymorum secundum legem, & non secundum consuetudinem,quæ erat tempore suo,aut tempore Christi: Nam loquitur de consuetudine, quæ erat tempore Christi: explicat enim illud Luc. 6. *Factum est in Sabbato secundo primo, & Apostoli ibant per sata, & vellebant spicas, &c.* ac dicit, Sabbatum secundo primum,non vocari septimam diem,quæ est Sabbatum naturale, sed festum azymorum, in quo duo dies erant solennes, & Sabbata vocabantur, nimirum primus dies azymorum, qui dicitur Sabbatum primum, & VII. dies azymorum, qui dicitur Sabbatum secundum,seu secundo primum, quia est æqualis

Universidad de Deusto
Biblioteca

primo, vt apud nos dies octauus in festis quæ habent A octauam, quia est solennis sicut primus, vocari posset dies festus secundo primus. Dicit igitur Epiphanius, diem illum, in quo Apostoli vellebant spicas, non fuisse Sabbatum naturale, sed alium diem hebdomadæ, nimirum II. III. IV. aut quemuis alium, in quem forte inciderat illo anno VII. dies azymorum.

PRÆTEREA est aliud argumentum omnino cõuincens, quod hoc syllogismo comprehendi potest. Ecclesiæ Asiaticæ initio nascentis fidei celebrabant Pascha eodem die, quo Hebræi sui temporis. Eædem Ecclesiæ celebrabant Pascha luna 14. primi mensis, quacunque die hebdomadæ luna illa incidisset: idque sine vllo dierũ discrimine, vel exceptione; ergo etiã Hebræi illius temporis Pascha celebrabant quolibet hebdomadæ die sine vlla exceptione. Ergo festum azymorum incidere poterat in diem II. IV. & VI. & proinde nondũ cœperat eo tempore illa traditio Iudaica, neque adhuc fuerat auditum illud פסח בריאה igitur tempore Christi non fuit illa traditio. Propositio huius argumenti certissima est, habetur enim expresse in epistola Nicæni Cõcilij, quam refert Theodoretus lib. hist. 1. cap. 9. & in epistola Constantini ex eodem Concilio ad Ecclesias missa, quæ exstat apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini, cap. 17. Idem fatetur Polycrates apud Eusebium libro 5. historiæ, capite vicesimo tertio, Tertullianus in lib. de præscriptionibus hæret. Athanasius in epistola de Synodis Arimini, & Seleuciæ. Epiphanius hæresi 50. Tessarescedecatitarum, & 70. quæ est Audianorũ. vbi sæpius repetit, Asianos illos celebrasse Pascha quando Iudæi celebrabant, ita vt non computarent ipsi dies, & mẽses, sed tantũ obseruarent tempus, quo Iudæi sui temporis azyma incipiebãt. Denique idem habet Augustinus libro de hæresib. capite vicesimo nono. Assumptio eiusdem argumenti non minus est certa. Nam Eusebius libro quinto historiæ capite vicesimo secundo, dicit Asianos Pascha celebrare solitos quolibet die hebdomadæ. Augustinus lib. de hæresibus, cap. 29. addit quolibet septem dierum. Philastrius in libro de hæresibus, cap. de hæresi de festo Paschæ, adhuc expressius dicit, eos Pascha celebrare solitos etiam die 2. vel 4 vel 6. quibus diebus non fuisset celebratum, si esset vera Burgensis opinio.

PRÆTEREA est argumentum huic non dissimile. Epiphanius hær. 70. Audianorum, Theophilus in epistola ad Theodosium apud Bedam de ratione temporum, cap. 57. Ambrosius epist. 83. ad Episcopos Aemiliæ, & Beda de rat one temporum, cap. 59. ponunt aliud discrimen inter Pascha Christianorum, & Iudæorum, ac Iudaizantium, quod Pascha Christianorum non solùm non fit luna 14. si illa venerit extra Dominicam, sed neque si venerit in Dominica. Quãdo enim accidit, vt luna 14. venerit in Dominica, tunc exspectamus sequentem Dominicam, & Pascha celebramus luna 21. At Iudæi, & Iudaizantes in ipsa 14. luna celebrant etiam si esset Dominica; quare aliquando fiebat (vt notat Beda) vt per integram hebdomadam distarẽt Paschata, & Christiani eo die inciperent, quo Iudæi finiebant. Ex hac autem obseruatione manifestè sequitur Pascha Iudæorum tempore illorum Patrum aliquando incidisse in Dominicum diem, & diem festum azymorum in diem lunæ, ac per hoc nondum cœpisse traditionem illam Iudaicam, quæ cauit, ne die Lunæ, Mercurij, & Veneris festum azymorum celebrari liceret.

ADDE his omnia testimonia Scripturæ, & Patrum suprà citata quibus probauimus in die passionis Domini fuisse Hebræis diem festum, ac solemnem: inde enim necessariò sequitur, vt eodem die tum Christus, tum Hebræi Pascha celebrauerint.

CAPVT IX.

Soluuntur argumenta Græcorum, & aliorum, qui pro quocunque modo eis fauent.

RESTAT nunc, vt argumenta Græcorum, & eorum, qui eis fauent, breuiter diluamus. Argumenta ducunt PRIMVM ex Scripturis. DEINDE ex Patribus. POSTREMO ex ratione.

PRIMVM testimonium Scripturæ, Matt. 26. *Dicebant autem; Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.* RESPONDEO; Fuit illa quorundam sententia B in eo Concilio, sed non obtinuit: præualuit enim eorum sententia, qui iudicarunt non esse negligendam occasionem Christum necandi quocunque tempore.

SECVNDVM testimonium Marci 15. Ioseph mercatus est sindonem, & Luc. 23. mulieres parauerunt aromata. Ibidem Iudæi egerunt causam criminalem contra Christum, & eum comprehenderunt, examinârunt, &c. Quæ sanè in die festo licita non erant: nam Leuitici 26. in festo azymorum prohibentur omnia opera seruilia. RESPONDEO; In festo prohibentur opera seruilia, sed non opera pietatis, & charitatis, & maximè necessaria. Sepelire autem mortuos, opus charitatis est, non opus seruile; & proinde etiam aromata parare, & sindonem emere ad corpus sepeliendum, non potuit esse prohibitum, præsertim cùm opus illud differri non posset imminente iam Sabbato. In Sabbato enim maiorquies præcipiebatur, quã C in vllo alio festo. Vnde in Sabbato neque ignis accendi poterat, neque cibi præparari: quæ licita erant in aliis festis, etiam in Paschate, vt patet cap. 12. Exodi. Quod autem attinet ad Iudæos, qui causam criminalem egerũt, non exãt illi tam delicatę conscientiæ, vt putarent id fieri non posse: satis existimabant se detulisse honoris diei festo, quod non suis manibus Christum lapidârunt.

TERTIVM testimonium Ioan. 13. *Ante diem festum Paschæ.* RESPONDEO; Loquitur de die artificiali, vt suprà diximus. Etsi enim in illa nocte, in qua Dominus loquebatur, festum Paschæ inciperet, tamen dies festus erat is, qui sequebatur eam noctem, non qui præcesserat: quemadmodum & nos solemus in vespera Sabbathi sancti dicere; Cras erit festum Paschæ; licet iam cœperit festum celebrari in officio Ecclesiastico.

QVARTVM testimonium Ioan. 18. *Ipsi non introierunt in prætorium vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.* RESPONDEO; Omissis aliis D solutionibus, Pascha vocatur eo loco non agnus Paschalis, qui solùm 14. die ad vesperam immolabatur, sed victimæ Paschales, quæ ex ouibus, & bobus quotidie in diebus Paschæ immolabantur Deuter. 16. *Immolabis Phasę Domino Deo tuo de ouibus, & bobus in loco quem elegerit Dominus.* 2. Paralip. 35. *Dederunt sacerdotibus ad faciendum Phasę pecora duo millia, & boues sexcentos.* Iosephus lib. 3. antiquit. cap. 13. referens id quod habetur Numer. 28. de immolatione duorum vitulorum, arietis, & hirci, & septem agnorum, quæ fiebat singulis diebus Paschæ: dicit vitulos, arietem, & agnos holocausta fuisse, sed hircum fuisse sacrificium pro peccato, & ex eo quotidie parari solitum epulum sacerdotibus. Illa igitur victima Paschalis,

Paschalis, quæ edenda à sacerdotibus erat, est illud A Pascha, de quo loquitur S. Ioannes, cùm ait: *Ipsi*, nimirum Pontifices, *non introierunt, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.* Nam non licuisse sacerdotibus, nisi purificatis, edere sacrificia, patet Leuit. 22.

QVINTVM testimonium Ioan. 19. *Erat autem Parasceue Paschæ hora quasi sexta.* RESPONDEO; Parasceue non erat apud Hebræos, nisi propter Sabbatum: siquidem ante Sabbatum necessaria erat Parasceue, id est, præparatio ciborum, quia in Sabbato cibi parari non poterant. Quare Ioan. 19. sic legimus: *Propter Parasceuen Iudæorum, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato: erat enim magnus dies ille Sabbati.* Vbi vides, Parasceuen fuisse non ad Pascha, sed ad Sabbatũ, quod illo anno celebrius erat, & magnũ Sabbatum dicebatur, quia incidebat intra hebdomadam Paschalem, quæ B tota solennis erat, licet primus, & vltimus dies solen- B niores essent. Hinc etiam Marcus cap. 15. ita illud expressit: *Erat Parasceue, quod est ante Sabbatum*, & Lucas c. 23. inquit, *Erat autẽ Parasceue, & Sabbatũ illucescebat.* Illud igitur Parasceue Paschæ non significat Parasceuen ad Pascha, sed Parasceuen in Paschate occurentẽ: quomodo si nos diceremus. Erat feria VI. Paschæ.

VLTIMO, proferebant olim Græci teste Anselmo illud Amos 4. *Sacrificate de fermentato laudẽ*, vel vt vertit Aquila: *Sacrificate de fermentato Eucharistiam.* RESPONDEO; Testimonium hoc, testimoniũ est imperitiæ, vel impudentiæ Græcorum. Nam Propheta illa dicit irridendo, & reprehendendo Hebræos, qui pro Deo idola colebant, & pro azymis fermentum offerebãt. Sic enim præcedit: *Venite ad Bethel, & impiè agite: ad Galgalam, & multiplicate præuaricationẽ, &* c. Vide Hieronymum, & Rupertũ in hunc locum Prophetæ. Atque hæc sunt quæ ex Scripturis proferre solent. C

Iam ex Patribus nonnulli proferuntur, quorum testimonia breuiter explicanda sunt. PRIMO S. IRENÆVS libro 4. cap. 23. dicit, Mosem Deutero. 16. prædixisse Christi passionem, quoad locum: cùm ait, immolandum esse agnum Paschalem in loco, quem elegerit Dominus, id est, in Hierusalem; quoad diem, cùm nominauit diem Paschæ, & quoad horam, cùm dixit ad vesperam esse immolandum. Ex his nonnulli colligunt, Christum occisum esse secundum Irenæi sententiam luna 14. quando agnus immolari solebat, & proinde cœnam Domini celebratam luna 13.

RESPONDEO; Quæ dicit Irænеus verissima sunt, sed nihil faciunt pro aduersariis: nam Christus occisus est in Hierusalem: item in die Paschæ, quamuis luna 15. non 14. Nam (vt suprà diximus) primus dies Paschæ incipiebat in vespera diei 14. & dura- D bat vsque ad vesperam diei 15. Denique occisus est ad vesperam, quia obiit hora nona, quæ est hora vespertina. Adde, quòd Irenæus per vesperam, non tam intellexit vesperam diei, quàm vesperam mundi: dicit enim per vesperam significasse Mosem temporum extremitatem; ad quem modum exposuerunt illud, *ad vesperam*, etiam Cyprianus lib. 2. epist. 3. & Ambrosius epist. 83.

SECVNDO obiicitur TERTVLLIANVS, qui in libro contra Iudæos sic ait: *Hoc enim & Moyses initio primi mensis nouorum facturos vos prophetauit, cum omne vulgus filiorum Israel ad vesperam agnum esset immolaturum.* Vbi loquitur de Christi passione, ac dicit prædictum fuisse, vt Christus occideretur illo tempore, quo agnus immolabatur: constat autem agnum immolari solitum luna 14. ad vesperam.

RESPONDEO; Significat Tertullianus illa ipsa die, qua agnus immolabatur, Christum immolãdum, & hoc impletum est: nam (vt suprà diximus) dies prima Paschæ extendebatur vsque ad vesperam feriæ sextæ. Non autem significat eadem hora præcisè fuisse immolandum Christum, qua agnus immolabatur; id enim fieri non poterat. Nam agnus immolabatur post occasum solis, & Christus immolandus erat in meridie. Et PRÆTEREA si die Veneris ad vesperam fuisset agnus immolandus, vt aduersarij dicunt, tunc non fuisset Christus occisus in Paschate: nam ipse occisus fuit ante occasum solis; Pascha autẽ incipiebat post occasum solis. DENIQVE occisionem Christi non peractam, nisi die 15. apertissimè ibidem Tertullianus docet, cùm ait, fuisse diem illũ Hebræis festiuũ; & de illo exponit verba Amos 8. *Occidet sol in meridie, & conuertam diem festum vestrum in luctum, &* c.

TERTIO obiicitur EPIPHANIVS, qui hæresi 50. sic ait: *Oportebat Christum in decima quarta die immolari secundum legem.* Quòd si dies passionis Christi fuit XIV. certè sequitur (vt Græci volunt) diem cœnæ Domini fuisse XIII.

RESPONDEO; Loquitur Epiphanius de immolatione Christi non in se, sed in typo, & figura, ac si clarius dixisset; oportuisse agnum, qui figura Christi erat, immolari luna 14. ad vesperam. Nam ideirco addidit, *secundum legem*: reprehendit enim eo loco Epiphanius Quartadecimanos iudaizantes, ac dicit, eos multum detrimenti accipere ex eo, quod celebrant Pascha decima quarta die cum Iudæis, & non potius die Dominico cum Christianis; & rationem reddit, quia immolatio Christi, typica nimirum, quæ fiebat secundum legem die 14. significabat Synagogam lumen suum amissuram Christo venien- C te. Nam dies XIV. est vltima incrementi ipsius lunæ; peracta autem die 14. incipit lunæ lumen deficere, nimirum in die 15. Itaque Iudæi cùm agnum immolabant luna 14. ad vesperam, obscurationem suam prophetabant: cuius obscurationis participes fiunt quotquot eos in Paschæ celebratione imitari malunt, quàm Ecclesiam Christi. Hæc est eo loco sententia Epiphanij, cuius auctoris apertissima testimonia pro nobis suprà retulimus.

QVARTO obiiciunt CHRYSOSTOMVM homil. 82. in Ioannẽ, vbi duo dicit. PRIMVM est Christum comedisse suum Pascha pridie, quàm illud comederint Iudæi. ALTERVM, Christum præuenisse vnum diem in cœna manducanda, vt reseruaret mortem suam Parasceuæ, quando etiam olim fuit Pascha. Ex quibus colligitur secundum Chrysostomum diem Parasceues, in quo Dominus necatus fuit, fuisse lunam 14. in qua Pascha secundum legem celebrari debuit. Similia omnino scribit THEOPHYLACTVS in cap. 18. Ioannis.

RESPONDEO; Hic locus Chrysostomi, & Theophylacti explicandus est per alium eorundem auctorem. Nam Chrysostomus homilia 85. in Matthæum, & Theophylactus in caput vicesimum sextum Matthæi, scribunt Principes sacerdotum tota nocte occupatos fuisse in negotio mortis Christi procurandę, & ideò non potuisse cum cæteris debito tempore Pascha manducare, nimirum in nocte feriæ quintæ, sed distulisse cœnam illam agni Paschalis in sequentem diem. Vbi etiam addunt ij auctores in hac re præuaricatos esse legem Dei, Principes illos sacerdotum, quòd Pascha non egerint tempore debito, & hoc modo exponunt locũ illum: *Ipsi non introierunt, vt non cõtaminarẽtur, sed vt mãducarent Pascha*, Ioan. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hinc ergo intelligendum est in testimonio nobis ob-
A iecto, cùm Chrysostomus, & Theophylactus dicunt, Christum comedisse Pascha pridie, quàm illud ipsi comederint, non significare, Pridie, quam populus Iudæorum, sed solùm pridie, quàm sacerdotes illi, qui in nece Christi tota nocte occupati fuerant. Itaque Dominus manducauit illa nocte, qua omnes alij communiter manducabant.

Deinde quod Chrysostomus, & Theophyl. addunt, Christum præuenisse vnum diem, vt seruaret mortem suã in Parasceuen, quãdo etiam olim Pascha fuerat, duobus modis exponi potest. Primvm, vt illud, *(quando etiam olim Pascha fuerat)* non referatur ad Parasceuen, sed ad præcedentem diem, vt sensus sit; Christus præuenit vno die Principes Iudæorum in Pascha edendo, vt cædẽ suam seruaret in Parasceuen. Ipse enim Pascha mãducauit pridie Parasceues, id est, luna 14. quando etiam olim Pascha fuit: & secundum hanc expositionem nulla remanet difficultas.

Secvndo dici potest illud *(quando etiam olim)* referri ad Parasceuen: sed Chrysostomum non loqui de Pascha, vt Pascha significat immolationem agni, vt falsò Græci existimant, sed vt significat festũ Paschæ. Quare hic est eorũ verborum sensus; Christus in manducando agno Paschali præuenit, vno die Principes illos sacerdotum, & proinde manducauit die Iouis, qui fuit XIII. lunæ, vt seruaret mortem suam in ipsum Paschæ festum, id est, in diem 14. lunæ, quando etiam olim Pascha, id est, Paschæ festum erat. Quod autem hic sit verus sensus, & non velit Chrysostomus dicere, feria illa sexta fuisse diem 14. & tempus legitimũ immolationis agni Paschalis, ex duobus manifestè colligitur. Primvm, quia si ita esset, Pontifices illi non fuissent præuaricati legem, dum distulerunt manducationem agni in feriam sextam. At Chrysostomus
C disertis verbis præuaricatos illos fuisse docet. Deinde, quia idem Chrysostomus homil. 86. & 87 in Matt. affirmat, ipsum diem occisionis Christi fuisse festiuũ, & solemnem Hebræis.

Qvarto obiicitur Avgvstinvs, & cum eo venerabilis Beda. Nam Augustinus lib. 3. de consensu Euangelistarũ, cap. 13. refert quosdã dixisse Pascha Iudæorum eo anno, quo Christus mortuus est, incepisse in sequenti Sabbatho: & ideo sextam illam feriam dictam esse Parasceuen Paschæ. Sed cùm id Augustinus non approbet, sed sæpiùs referat, non est multum de ea laborandum. Approbat quidem Augustinus, quod illi idem dixerant, præparationem ad Christi immolationem cœpisse ab hora nona noctis; & proinde horam tertiam diei fuisse horam sextam Parasceues, Paschæ Christianorũ, id est, Christi mortis: & hoc idem repetit tract. 117. in Ioannem, & idem habet Beda in cap. 19. Ioannis. Priorem autem illam
D sententiam de Pascha Iudæorum inchoante die Sabbathi, nusquam approbat Augustinus, vel Beda, vel alius bonus auctor ex veteribus.

Rvrsvs obiici solet, quod dicunt Augustinus tractatu 120. in Ioannem, & Beda in cap. 19. Ioan. accelebratam fuisse Domini sepulturam propter Parasceuen Iudæorum, quia illa nocte cœnam puram comesturi erant. Sed nulla hic difficultas est: non enim cœna pura significat agni Paschalis mãducationem, sed cœnam quandam solemnem, quam Iudei sumunt in vespera feriæ sextæ, ad initium videlicet Sabbathi. Vnde ab ea cœna, ipsa etiam feria sexta dicebatur ab eis cœna pura, vt patet ex Irenæo libro 1. cap. 10. & libro 5. cap. 25. & ex Beda in cap. 23. Lucæ.

Sexto obiici potest Anselmvs, qui in cap. 27. Matthæi, dicit, se certa ratione comperisse Christum luna 14. esse occisum, & luna 15. præter ordinem diuinæ legis celebrasse suum Pascha. Sed dubium esse non potest, quin totus iste locus ab aliquo Græcorum fautore fuerit insertus in libro S. Anselmi, & quidem parùm prudenter. Nam Anselmus apertissimè contrarium docet in comment. cap. 26. in illa verba: *Prima autem die azymorum*, vbi dicit, Christum 14. die comedisse agnum, & 15. die fuisse crucifixum.

Septimo obiiciebant Græci can. 11. VI. Synodi, in quo cauetur, ne clerici, aut laici comedant azyma Iudæorum. Respondeo; Prohibetur eo canone commercium cum Iudæis, præcipuè circa ritus religionis. Itaque noluerunt Patres, ne Christiani celebrarent cum Hebræis dies azymorum, aut alios eiusmodi ritus.

B Octavo obiiciunt Ioan. Hentenius præfatione in Euthymium, & Cornelius Iansenius in commentario Matthæi, cap. 26. testimonium historici cuiusdam antiqui, qui Hebraicè scripsit librum סדר עולם seder olam, in quo asserit, traditionem illam Hebræorum, ne festum Paschæ celebretur feria 2. 4. aut 6. initium habuisse statim à templo reparato post reditum à captiuitate Babylonica, ex quo sequitur, Christi tempore iam vsu receptam fuisse illam traditionem.

Respondeo; In libro seder olam, tam maiore, quàm minore, quem nuper Latinum fecit Gilbertus Genebrardus, non inuenitur ea traditio. Deinde etiãsi ibi inueniretur, cùm auctor ille vix ante quingentos annos scripserit, & multa alia falsa tradiderit, nihil mirum esset, si etiam in hoc mentitus esset. Certè falsum esse, Christi tempore eam traditionem in vsu fuisse, suprà euidentissimè demonstrauimus etiam testimonio Rabbi Abenezræ.

Vltimo obiicit Caluinus loco citato testimonia historiarum, quæ dicunt, ab Alexandro Papa institutum esse, vt ex pane azymo Eucharistia conficeretur, cùm ante Alexandrum omnis Ecclesia fermentato vti consueuisset. Itaque mos Græcorum fuit in primitiua Ecclesia, & Apostolicus censendus, ac meritò retinendus videtur.

Respondeo; Rectè fecit Caluinus, quod nullius historici nomen adscripsit: nullus enim id tradit, quod ipse dicit; nec verisimile est vllo modo. Nam loqui nõ potest Caluinus de Alexandro II. aut III. aut aliis posterioribus: isti enim fuerunt omnes post Leonem IX. qui acerrimè defendit sententiam Latinæ Ecclesiæ de Eucharistia in azymis conficienda. Loquitur igitur de Alexandro I. qui sedit circa annum Domini C.X. Ac vt omittam, a nemine scriptum esse, quod hic Alexander azyma instituerit, non est probabile primis illis annis, in quibus Ecclesiæ in plurimis
D Iudaizabant, & factum Domini adeò recens erat, vt aliqua Ecclesia fermentato vti maluerint, quàm azymis. Adde, quòd Leo IX. in epist. ad Michaelem cap. 5. dicit, Romanam Ecclesiam à Petro, non ab Alexandro, vt Caluinus mentitur, didicisse qualiter diuina mysteria celebrari debeãt: & per mille, & XX. annos à passione Domini retinuisse eundem morem. & cap. 24. dicit, sanctos Martyres primitiuæ Ecclesiæ nostris azymis saginatos. Atque hæc de testimoniis.

Restant argumenta ex ratione. Et quidem Græci triplici ratione potissimùm vtebantur, quæ sunt apud Anselmum in libro de azymo, & verbotissimè referuntur à Centuriatoribus Magdeburgensibus, ex libris Michelis Episcopi Constantinopolitani, & Nicetæ Cent. 11. cap. 8. & apud Euthymium in cap. 26. Matthæi,

Matthæi, & nuper etiam repetitæ sunt ab Hieremia
A Episcopo Constantinopolitano in censura ad Confessionem Augustanam.

Prima ratio est eiusmodi: *Dominus cùm Eucharistiam instituit, panem accepit. At azymum non est panis. Panis enim Græcè dicitur ἄρτος à verbo αἴρω quod est, attollo: non autem attollitur farina, seu conspersio, nisi per fermentum.*

Respondeo; Hoc argumentum, vel nihil probat, vel pro nobis facit contra Græcos: nam in Scriptura nomen panis cõmune est ad azymum, & fermentatum. Et quia de fermentato nemo dubitat; probatur de azymo ex illo Lucæ vlt. *Accepit panem, benedixit, &c.* Et infrà: *Quomodo cognouerunt illum in fractione panis.* Illum enim fuisse panem azymum, certũ est, quia id factum est, quod Lucas narrat, tertia die azymorũ, vel secunda die secundum Græcos; quibus diebus nõ inueniebatur apud Hebræos nisi azymus panis. Præ-
B terea Leuit. 7. dicuntur panes cum fermento, & panes absque fermẽto. Denique Theodoretus, Græcus auctor in cap. 10. Danielis, notat insciti æ eos qui panem azymum, panem vocari posse negant.

Hoc ergo fundamento posito, colligimus Matt. 26. illa verba: *Accepit panem, benedixit, &c.* de azymo exponi posse, cùm nomen sit commune: & præterea non solùm posse, sed etiam oportere, cùm iam ostenderimus id factum primo die azymorum. Vel igitur panis azymus differt specie à fermentato, vel non. Si differt, vt Græci volunt; ergo non potest Eucharistia confici in fermentato: non enim confici potest in alia specie, quàm in ea, quam Dominus instituit. Si non differt, vt verè Latini affirmant; ergo potest confici, tum in azymo, tum in fermentato; in azymo quidem, quia Dominus sic fecit; in fermentato autem, quia
C non differt specie ab azymo. Itaque vides argumentum, si quid valet, contra Græcos valere. Sed reuera nihil valet, cùm non differat essentialiter azymus, & fermentatus.

Portò illa Etymologia vocis ἄρτος ab eleuando, aut ab accidẽtali conditione sumpta est, vt in aliis multis factum videmus: aut non dicitur ἄρτος, quia eleuetur per fermentum, sed potius quia eleuet naturam humanam nutriendo, & augendo corpora nostra, qui effectus communis est pani azymo cum fermentato.

Sed hinc nascitur argumentum Caluini loco suprà notato. Nam si accidentaria differentia est inter azymum, & fermentatum, qualis est etiam inter vinum album, & rubrum; non oporteret in Sacramento Eucharistiæ maiori cura quærere panem azymum, quàm quærimus vinum album; sed esset omnibus permittendum, vt libere vterentur quouis pane, vt libe-
rè vtuntur quouis vino.

D Respondeo; Multum interest inter differentiam azymi, & fermentati, & differentiam albi, & rubri vini. Nam In primis constat Dominum vsum esse azymo: non autem constat vtrum vino albo, an rubro vsus sit; & idcircò constanter retinemus azymum propter Domini exemplum, de vino non sumus soliciti, quia non habemus simile exemplum. Deinde differentia azymi, & fermentati Deus sæpe vsus est ad varia mysteria significanda, vt patet ex toto Leuitico, vbi fere semper præscribuntur panes azymi, ob significationem puritatis, & syncerit atis; nusquam autem Deus vsus est differentia vini albi, aut rubri ad aliquid significandum: ideò Ecclesia ob significationem retinet azymum, vinum autem indifferenter adhibet seu album sit, seu rubrum.

Secvnda ratio Græcorum est, quia azyma sunt propria Iudæorum; ergo conficere Eucharistiam in azymo pane est iudaizare.

Respondeo; Non est iudaizare, vti iisdem rebus, quibus vtebantur Iudæi; sed vti eodem ritu, & ad eundem finem. Itaque vti azymis cum agno Paschali, & ad significandam Christi puritatem, & syncerit atem futuram, & ipsius passionem, & mortem, est planè iudaizare; & illicitum: at vti azymis ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendum, & ad significandam Christi puritatem & syncerit atem, quæ fuit, & est; non est iudaizare, sed implere Iudaismi figuras. Alioqui non deberemus vti aqua in Baptismo, quia illa vtebantur etiam Iudæi in suis purificationibus: & denique Christus ipse nos iudaizare docuisset, si hoc esset iudaizare. Adde, quòd Iudæi in rebus sacris, non tantùm vtebantur azymis, sed etiam fermentato, vt patet Leuitici cap. septimo, vbi iubentur offerri panes absque fermentato; & paulò post in alio sacrificio iubentur offerri cum fermento: & Leuitici vicesimo tertio, iubetur Phase fieri cum azymis, & ibidem præcipitur in festo hebdomadarum, id est, festo Pentecostes, sacrificium ex simila fermentata. Quare si vti azymis non licet, ne iudaizemus, eadem de causa nec fermento vti licebit.

Tertia ratio: *Immolatio agni Paschalis figura fuit passionis Christi. Sed agnus immolabatur die 14. ergo & Dominus pati debuit die 14. ergo cœnam instituit die 13.*

Respondeo; Agnus Paschalis, vt suprà diximus, cùm explicaremus figuras Eucharistiæ, figura fuit Christi, vt in Sacramento nobis apponendus erat manducandus, & ideò illa immolatio potius significabat immolationem Christi mysticam, quæ fit in sacrificio Missæ, quàm immolationem cruentam, quæ in cruce peracta est: nam ideò ritus agni Paschalis potius tradit modum manducãdi, quàm immolandi. Quia tamen agni immolatio erat etiam figura passionis Domini, debuit eodẽ die passio peragi, quo agnus immolabatur. Et sic factum est: nam illa vespera diei 14. in qua agnus immolabatur, ad diem sequentem pertinebat, vt dies ille festiuus erat. Itaque institutio Eucharistiæ, quæ principaliter figurata fuerat per agnum Paschalem, peracta est eodem die; & eadem hora, qua agnus secũdum legem immolabatur: Christi autem passio, quæ minus principaliter per eandem immolationem figurata fuerat, eodem die, licet non eadem hora, peracta fuit.

Qvarta ratio addi posset, non parùm difficilis. Nam secundum legem dies Pentecostes celebratur die quinquagesimo à 2. die azymorum, vt patet Leuitici 23. Sed eo anno, quo Dominus mortuus est, dies Pentecostes fuit in Dominica die, vt ex traditione
D Ecclesiæ patet; ergo etiam secundus dies azymorum fuit in Dominica die. Nam si numerẽtur dies quinquaginta à secundo azymorum inclusiuè, vt lex præcipit, necessariò fiet, vt in eodem die hebdomadæ occurrat Pentecostes, in quo occurrit dies secundus azymorum. At si dies Dominica fuit secundus azymorum; ergo dies Sabbathi fuit primus azymorum. Ergo dies passionis fuit ante diem azymorum, & multò magis dies Cœnæ Domini; atque ita vera esse videtur Græcorum sententia.

Respondeo; De hoc argumento fusè tractaui in tertio libro de Ecclesia triumphante, prope extremo. Summa responsionis est: dies Pentecostes numerandos esse à primo die prophano post festum primæ dici azymorum: & ideo si secundus dies azymorum sit prophanus, vt plerumque accidit, ab eo numerari debere dies Pentecostes. Si autem forte sit dies festus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt si occurrat in Sabbatho dies secundus azymorum, A tunc à tertio die azymorum numerandos esse dies Pentecostes. Quia igitur eo anno, quo Dominus mortuus est, secundus dies azymorum fuit Sabbathum, propterea illo anno à tertio die azymorum, qui fuit die Dominico, qui apud Iudæos prophanus est, numerari cœperunt dies Pentecostes; & inde factum est, vt in diem Dominicum incideret illo anno Pentecostes.

Atque hæc de tota ista disputatione dicta sint, in qua negare non possum, quin multum me iuuerit egregium opus Doctoris Marcelli Francolini de horis canonicis, in quo fusissimè quæstionem istam pertractat, cap. 51. & sequentibus. Illud autem omninò miratus sum, quemadmodum in eandem solutionem inciderimus, circa difficultatem de tempore Pentecostes; nam neque ego librum eius videram, cùm scriberem de Festis in tertio libro de Ec- B clesia triumphante, neque ipse scripta mea viderat, cùm librum suum conscriberet, vt idem mihi postea confirmauit.

CAPVT X.

De vino temperando aqua in sacro calice.

ALTERA controuersia de materia Eucharistiæ est de mistione vini, & aquæ. Ac PRIMVM referendæ erunt sententiæ aliorum, seu potius errores. DEINDE confirmanda veritas. Ac DEMVM confutanda argumenta, & mendacia aduersariorum.

Quod ad PRIMVM attinet, non defuerunt olim, qui prætextu sobrietatis solam aquam in calice offe- C rendam dicerent: vt Ebionitæ apud Epiphanium, hæresi 30. & Tatiani apud eundem, hæresi 46. Aquarij apud Augustinum libro de hæresib. cap. 64. SED ea opinio continuò à Patribus explosa fuit, quod satis constaret, Dominum non aquam solam, sed vinum etiam in sacro calice ponendum esse docuisse. Vide Cyprianum libro secundo, epistola tertia, ad Cæcilium, & Chrysostomum homil. 83. in Matthæum, qui ex instituto disputant contra eam sententiam.

Vbi etiam non est omittenda impudentissima calumnia Magdeburgensium, qui Cent. 3. cap. 6. & 7. affirmant, errorem istum de sola aqua in calice offerenda, ab Episcopis Romanis excogitatum esse, & à Cypriano refutatum in epistola ad Cornelium Romanũ Pontificem; quod quidem sine vllo fundamento ex sola mentiendi libidine Centuriatores affirmant. Nam epistola Cypriani non est ad Cornelium, vt ipsi mentiuntur, sed ad Cæcilium, nec in ea vlla mentio D fit Episcoporum Romanorum.

Non defuerunt rursus, qui solum vinum offerendum censerent, ij fuerunt Armeni, vt Patres Trullani Concilij affirmant, can. 32. Caussam autem, cur Armeni in eam sententiam descenderint, refert Nicephorus libro decimo octauo histor. cap. 53. vbi scribit Armenos non miscere aquam vino in sacrificio, ne significare videantur vnionem duarum naturarum in Christo, quam ipsi non credunt. Eiusdem erroris accusantur Græci à Guidone Carmelita in catalogo hæreticorum, & ab Innocentio III. libro quarto, de officio Missæ, cap. 12. SED contrarium tamen colligimus ex ipsorum scriptis, tum veterum, tum recentiorum, vt infrà ostendemus. Quare credibile est, Innocentium, & fortasse etiam Guidonem per Græcos intellexisse quosuis Orientales, non autem eos, qui propriè Græci dicuntur.

Lutherani, & Caluinistæ Armenos imitantur: nam absque aqua vino vtuntur. Lutherus in primo scripto contra Regem Angliæ, anno M. D. XXII. edito, fatuos & stolidos vocat eos, qui peccatum esse putant sine aqua celebrare; & ibidem sic addit: *Meo sensu melius, & tutius foret, aquam non miscere vino, cùm sit merum figmentum humanum, & sinistram, immò pessimam habeat significationem.* Et in formula Missæ, seu communionis pro Ecclesia VVittenbergensi anno M. D. XXIII. edita: *Nondum constitui*, inquit, *mecum, miscendáne esset aqua vino, quamquam hoc inclino, vt merum vinum paretur absque aquæ mixtura.* Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 7. & can. 9. docet rem esse omninò indifferentem, aquæ mixtionem in calice; & multis conatur ostendere non esse certum, quid Dominus fecerit, id est, an vino aquam admiscuerit; & præterea non esse id necessarium, nec posse præcipi ab Ecclesia: & tandem addit Ecclesias Lutheranorum reipsa, & factis ostendere voluisse hanc libertatem. Tilmannus Heshusius in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. tres errores Pontificiis adscribit. VNVM, quod dicant aquam miscẽdam vino in calice. ALTERVM, quòd doceant sine peccato mortali non posse omitti aquam. TERTIVM, quòd velint Apostolicam esse traditionem, miscere debere aquam vino.

Caluinistę longius progrediuntur. Nam Petrus Richerus Caluinista (referente Nicolao Villagagnonio lib. 1. contra articulos quosdam Caluinianos, cap. 73.) affirmat esse hæreticos, blasphemos, sacrilegos, falsarios, qui vino Cœnæ aquam admiscent; quod ad puritatem Euangelij adiiciant sua commenta: & à Caluino se hæc omnia didicisse fatetur. Quare non est mirum, si Caluinus, nec in Institutione, nec in Catechismo, nec in formula Sacramentorum ministrandorum illam aquæ mentionem facit in mysterio Cœnæ Domini.

Porrò Ecclesia Catholica semper credidit ita necessarium esse aqua vinum misceri in calice, vt non possit id sine graui peccato omitti. Vtrum autem sine aqua Sacramentum consistere possit, non est adeò certum; communis tamen opinio in partem affirmatiuam propendet. Quare falsò Kemnitius Catholicis in commune tribuit, quod asserant, aquam in Eucharistia esse de necessitate Sacramenti, cùm pauciss imi id affirment. Probatur Ecclesiæ sententia. PRIMVM ex facto Christi. Dominus vinum aqua mixtum consecrauit; igitur & nos ita facere debemus.

Antecedens huius argumenti Kemnitius fatetur esse probabile, sed non certum, & ideò incertam conclusionem ex eo colligi cõtendit. Deinde etiamsi certum esset antecedens, infirmam esse vult consequutionem. Nam Dominus si aquam admiscuit, id fecit pro more illius regionis; in Oriente enim vinum est fortius, quàm in his partibus, & ideò ordinariè solet in illis locis aqua temperari. At si in hac regione nostra, vel in partibus frigidioribus Dominus fuisset, cùm Sacramentum instituit, pro more patriæ aquam non miscuisset.

Ceterùm multùm in vtroque errat Kemnitius. Antecedens enim illud non minus certum est, quàm quòd Dominus vinum consecrauerit, non siceram, aut aquam solam: quod sanè nemo negat esse certissimum. Nam ex Euangelio, & ex Paulo expressè non habetur, nisi calicem sanguinis Apostolis propinatum, vini nulla mentio est, cùm agitur de calice Euchari

Eucharistico. Legantur omnia loca Matthæi 26. Marci 14. Lucæ 22. Ioan. 6. 1. ad Corinthios 10. & 11. non inuenietur mentio vini, nisi in illis verbis: *Amen dico vobis, non bibã de hoc genimine vitis, donec illud bibam nouum in regno Dei*; quæ habentur in tribus locis citatis Euangeliorum. Sed ea verba, vt libro primo, capite vndecimo, fusè docuimus, non pertinent ad calicem Eucharistiæ, sed ad calicem qui datus fuit post agni Paschalis manducationem, vt ex Luca manifestè colligitur. Neque obstat, quòd aliqui Patres ea verba de calice Eucharistiæ exposuerint: nam alij, qui magis ex professo rem tractãrunt, contrarium docuerunt, vt tunc ostendimus; non possumus autem ex Patrum sententiis aliquid certi colligere, quando inter se non conueniunt. Atque id potissimùm locum habet in sententia Kemnitij, qui (vt suprà vidimus in controuersia de transubstantiatione) B non vult argumenta efficacia posse duci à Scripturis, quæ variis modis exponuntur. Quid ergo in calice fuerit ante consecrationem, an vinum purum, an vinum aqua mistum, an sicera, an aqua sola, ex sola Scriptura expressè non habetur, sed necessariò recurrendum est ad traditionem eorum, qui ab Apostolis, & eorum discipulis hæc mysteria didicerunt. Traditio autem habet, fuisse vinum aqua mistum; ergo ita certò credendum est, aut nihil certi de materia calicis habemus.

Sanctus IACOBVS in sua Liturgia (cuius Liturgiæ mentionem facit Concilium Trullanum, canone 32. ante annos nongentos) ita habet: *Similiter postquam cœnauit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua, & vino, & benedicens dedit, &c.* Sanctus CLEMENS lib. 8. constit. Apostol. cap. 17. refert Dominum in cœna vinum aqua miscuisse, antequam illud consecraret. Sanctus IRENÆVS lib. 4. cap. 57. *Dominus*, C inquit, *temperamentũ calicis sui sanguinem confirmauit.* Sanctus CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Admonitos*, inquit, *nos sciàs, vt in calice Domini offerendo Dominica traditio seruetur: neque aliud fiat à nobis quàm quod pro nobis prior fecit, vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.* Sanctus BASILIVS in sua Liturgia dicit Christum acceptum calicem miscuisse, & postea dixisse: *Hic est calix, &c.* THEODORETVS Dialogo 1. ait Christum suum sanguinem fecisse id, quod in calice cõmistum erat. EVSEBIVS Emissenus in serm. 5. de Pascha te, qui est de corpore Domini, dicit Christum ipsum exemplo suo nos docuisse, vt calicem ex vino aqua misto consecraremus. Denique concilij III. CARTHAGINENSE, can. 24. (in quo etiam Augustinus interfuit) sic ait: *Vt in Sacramẽto corporis, & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis, & vinũ aqua mistum.* D Hæc testimonia certũ argumentum faciunt, tum quia grauissimorum, & antiquissimorum auctorum sunt, tum quia nullus Patrum contrarium scripsit.

Quod autem Kemnitius ait de consuetudine Orientalium, non multum facit ad rem. Nam si illa esset potissima causa, cur Dominus calicem miscuisset, certè Patres variorum locorum nunquam tanto consensu, & absolutè dixissent, miscendam vino aquam in calice.

Habemus autem testimonia Patrum omnium regionum. Ac primùm ex Syria habemus testimonia citata sancti Iacobi, & Theodoreti: vterque enim in Syria Episcopus fuit. Et præterea ex recentioribus idem docet Samona Episcopus Gazæ in disputatione cum Achmet Saraceno, quæ exstat in 4. tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum.

Ex Italia habemus Iustinum Martyrem: is enim Romæ scripsit Apologias suas, & de Romanæ Ecclesiæ consuetudine loquitur in secunda Apologia prope finem, cùm dicit offerri poculũ vino, & aqua temperatum. Habemus item Alexandrum I. in epistola prima, vbi omninò iubet, vt nec vinum solum, nec sola aqua, sed vtrumque simul offeratur. Habemus quoque Iulium I. apud Gratianum de consecratione distinctione secunda. Habemus præterea Ambrosium, qui in ea parte Italiæ scripsit, vbi certè vina non sunt adeò fortia, & tamen libro quarto, de Sacramentis, cap. 4. & libro quinto, ca. 1. vinum, & aquam in calice ponenda esse affirmat.

Ex Africa habemus loca citata S. Cypriani, & Cõcilij Carthaginensis: & potest addi testimon. Augustini tract. 120. in Ioannem.

Ex Gallia habemus sanctum IRENÆVM Episcopum Lugdunensem, qui libro quinto, capite primo: *Quando*, inquit, *mistus calix & factus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis, & corporis Domini.* Eusebius quoque Emissenus, cuius locum ante citauimus, in Gallia scripsit: fuit enim is auctor, vt aliàs diximus, Abbas Monasterij Lirinensis. Adde etiam Bernardum epistola 69.

Ex Hispania habemus S. Isidorum libro 1. de officiis diuinis, cap. 18. vbi satis copiosè de hac re agit.

Ex Lusitania habemus Concilium Bracarense III. can. 1. vbi idem habetur.

Ex Anglia habemus Bedam in comment. cap. 14. Marci, in illa verba: *Hic est calix sanguinis mei.* Item Anselmum Episcopum Cantuariensem in caput 26. Matthæi vbi ipsa Bedæ verba transcripsit.

Ex Germania habemus Amalarium Treuirensem libro tertio, de officiis Ecclesiasticis, capite decimo nono, Rabanum libro primo, de Institutione Clericorum, cap. 31. Item TRIBVRIENSE Concilium ante annos DCC. in media Germania celebratum, nimirum prope Maguntiam, canone 19. asserit à Papa Alexandro I. traditum, quod & ipse à Patribus suis, id est, ab Apostolis acceperat, vt in calice vinum aqua misceretur; & postea Concilium ita subiungit: *Cuius rei veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne vllus sine commistione vini, & aquæ mysteria sacra perficiat.*

Denique ex Græcia habemus præter Basilium suprà citatum testimonium Gregorij Nysseni in sermone Catechetico, cap. 37. Ioannis Chrysostomi in sua Liturgia. Item Procli Episcopi Constantinopolitani, qui paulò iunior Chrysostomo fuit, in tractatu de traditione diuinæ Liturgiæ. Item Synodi Trullanæ, can. 32. & in capitulis Græcarum Synodorum à Martino Bracarensi collectis, cap. 55. & præterea sancti Ioan. Damasceni libro quarto, de fide cap. 14. Theophylacti in cap. 19. Ioannis, vbi reprehendit Armenos hunc morem non seruantes: & sancti Germani Episcopi Constantinopolitani in theoria rerum Ecclesiasticarum. Florut autem S. Germanus eodem tempore, quo Damascenus circa annum Domini DCC. Præterea exstant testimonia etiam recentiorum Græcorum, vt Nicolai Methonensis Episcopi in libro siue oratione de Eucharistia, Nicolai Cabasilæ, in libro de sacrificio altaris, cap. 8. Marci Ephesij in lib. de verbis consecrationis, Nicephori lib. 18. hist. cap. 53. Ex quibus testimoniis apparet, falsò imponi Græcis hunc errorem, quod solo vino vtãtur in sacrificio altaris.

ADDE, quòd Concilium Florentinum, in quo Græci, & Latini aderant, in instructione Armenorũ, iubet

Universidad de Deusto
Biblioteca

jubet Armenis, vt deinceps in calice vinũ aqua temperent, quoniam omnes aliæ Ecclesiæ Latinorum, & Græcorum ita semper fecerunt.

DENIQVE refelli potest Kemnitij vanitas exrationibus, quas Patres reddunt huius mistionis vini, & aquæ: nullus enim somniauit vnquam, nedum protulit, causſam illam, quòd in Oriente vina sint fortia. Rationes igitur, quas Patres adferunt, sex sunt. PRIMA & potissima, quia Dominus ita fecit. Hanc reddunt plurimi Patres, & Concilia recentiora, Florentinum & Tridentinum.

SECVNDA ratio est, quia de latere Domini exiit sanguis, & aqua, Ioannis decimo nono. Nos enim in calice repræsentamus Christi sanguinem, vt effusum, sicut in pane consecrato repræsentamus Christi corpus, vt mortuum. Quare CHRYSOSTOMVS homilia vicesima quarta, in priorem ad Corinthios: *Quid est*, inquit, *in calice? quod ex latere fluxit.* Et AVGVSTINVS, libro tertio de Trinitate, capite vndecimo dicit, de latere Domini percusso, illum fluxisse liquorem, qui est in calice. Quibus verbis significatur in calice esse verum Domini sanguinem, quoad substantiam, & esse eo modo, quo ex latere fluxit, id est, effusum, quoad repræsentationẽ. Quia igitur in calice repræsentamus id, quod ex latere fluxit; & quod ex latere fluxit, fuit sanguis, & aqua; ideò non solo vino, sed etiam aqua rem illam repræsentamus. Atque hanc rationem attingunt Alexander Papa, Ambrosius, Chrysostomus, Eusebius, Germanus, Rabanus, & alij.

TERTIA ratio est, quia in mysterio Eucharistiæ significatur vnio Christi cum Ecclesia: id autem aptissimè fit, cùm admiscetur aqua vino. Vinum enim Christum, aqua populos significant: vt etiam idem significatur ex admistione farinæ cum aqua in pane conficiendo. Hanc rationem habent Cyprianus, Iulius Papa, Eusebius, Isidorus, Rabanus, & Concilia Bracarense, & Triburiense citata. Quare ea ratio, licet à Lutheranis rideatur, magnos auctores, & plurimos habet.

QVARTA ratio est, quia calix Eucharistiæ non solùm figuratus fuit in Testamẽto veteri per vinum, quo vtebantur Hebræi in variis sacrificiis, & in vino, quod cum pane protulit Melchisedech Gen. 14. sed etiam in aqua, quæ fluxit ex petra, vt B. Paulus docet 1. Corinth. 10. Atque hanc rationem attingunt Ambrosius & Eusebius locis notatis.

QVINTA ratio est, quia Eucharistia est cibus, ac potus spiritualis, & proinde dari debuit sub specie cibi, & potus corporalis. Porro corporalis potus maximè conueniens naturæ humanæ est vinum aqua admistum, vt docet Gregorius Nyssenus in oratione Catechetica apud Euthymium, tit. 21. Panopliæ: & ante eum Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogi, cap. 2.

SEXTA ratio esse potest, quam ponit Nicephorus lib. 18. cap. 53. ad significandam duarum naturarum in Christo coniunctionem.

A *quod significat teste Hieronymo in eum locum, Scripturæ, & verbi Dei synceritatem corruptam fuisse à Pharisæis per admistionem humanarum traditionum.*

RESPONDEO; In Scripturis vna, & eadem res alio, & alio modo considerata, nunc bonam, nunc malam habet significationem. Leo propter fortitudinem Christum significat, Gen. 49. *Catulus Leonis Iuda*, & Apoc. 5. *Vicit Leo de tribu Iuda.* Idem Leo propter crudelitatem diabolum significat, Psal. 90. *Conculcabis Leonem, & draconem.* 1. Pet. 5. *Tanquam Leo rugiens circuit quærens quem deuoret.* Sic igitur mistio vini cum aqua, si sumatur similitudo ab iis, qui vinum vendunt, significat fraudem, & corruptionem: decipitur enim qui pro vino mero emit vinum mistum aqua. Et de hac re agitur Isa. 1. vbi Hieronymus legit: *Caupones tui miscent vino aquam.* Si autem sumatur similitudo ab iis, qui bibunt, habet optimam B significationem illa mistio: nam sobrietatem, & temperantiam significat. Vnde Prouerb. 9. *Bibite vinum, quod miscui vobis.* Quoniam igitur in calice vinum miscetur aqua, non ad vendendum, sed ad bibendum, optimè fit, & optimam habet significationem.

SECVNDVM argumentum Lutheri, & Kemnitij est contra rationem illam de sanguine, & aqua, quæ profluxerunt ex latere Christi. *Ea ratio non probat, miscendam aquam in calice. Et tamen adducitur à Catholicis, tanquam vnum ex præcipuis fundamentis; igitur non solidè probant Catholici suam sententiam.* Propositionem probant aduersarij. PRIMO, quia non fuit aqua illa mista cum sanguine, sed seorsim per se fluxit: nam alioqui quomodo discerni potuisset? non ergo pertinet ad istam mistionem aquæ cum vino. SECVNDIO, illa effusio sanguinis, & aquæ significabat duo Sacramẽta diuersa, nimirum Baptismum, C & Eucharistiam, vt Augustinus tract. 120. in Ioannem, & alij Patres dicunt; non igitur illa aqua ad Eucharistiam pertinet. TERTIO, ex figuris, & mysticis sensibus non sumitur solidum argumentum.

RESPONDEO; Primaria ratio, & verum, & solidum fundamentum nostræ sententiæ est Christi exemplum, & Ecclesiæ vniuersæ consuetudo: reliquæ rationes adferuntur ad confirmandum, & declarandum id, quod iam credidimus esse faciendum. Sed tamen argumenta aduersariorum nihil concludunt.

Ad PRIMVM dico; Licet sanguis & aqua impermista fuerint dum fluerent, tamen si in vas aliquod recepta fuissent, non nisi permista in illo vase existerent. Nos autem repræsentamus in calice id totum, quod ex latere fluxit, non autem modum, quo fluxit: & ideò vinum aqua mistum in calice ponimus.

Ad SECVNDVM; Aliud est repræsentari, & significari, aliud repræsentare, & significare: hæc enim sunt diuersa, nec se inuicem impediunt. Nos igitur non dicimus, sanguinẽ & aquam significasse mistionem vini, & aquæ in calice; sed è cõtrario significari, & repræsentari per hanc mistionẽ calicis, quidquid tandem significauerit illa effusio sanguinis, & aquæ. Quare Augustinus, & Theophylactus, qui dicunt, sanguinem & aquam significare duo Sacramenta, iidem affirmant, inde colligi, miscendam esse aquam in calice Eucharistiæ.

Ad TERTIVM dico; Nullam hîc esse figuram, aut mysticum sensum: nam (vt diximus) non attendimus, quid illa significauerint; sed ea nos repræsentamus, quæ reuera facta sunt.

TERTIVM argumentum eorumdem, est contra aliam rationem nostram de vnione Ecclesiæ cum Christo.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST nunc, vt ad nugas Lutheri, & Kemnitij respondeamus. PRIMA obiectio Lutheri, & Kemnitij loco citato est huiusmodi: *Vini cum aqua permistio pessimam habet significationem. nam Isa. 1. dicitur; Vinum tuum mistum est aqua:*

Christo. Nam PRIMO, non commemoramus in Eucharistia vnionem Christi cum Ecclesia, sed passionem Christi tantummodò; ergo frustrà quæritur illa significatio. SECVNDO, non vnimur Christo, nisi post sanguinis eius effusionem; illa enim effusio causſa fuit nostræ vnionis: non ergo recte ante effusionem, immò ante consecrationem sanguinis Domini miscetur aqua vino ad significandam vnionem. TERTIO, solus Christi sanguis nos redemit sine permistione cum nostro: non igitur in calice, in quo Christi passio, & nostra redemptio repræsentatur, oporteret aquam miscere, ne videamur velle coniungere nostra opera cum Christi laboribus, quasi illi non suffecissent. Et hoc loco more suo Kemnitius calumniatur Ecclesiam Catholicam, quasi hoc præcipuè intendat in ista mistione aquæ, vt non solus Christus, sed etiam populus Deo Patri sistatur, cùm sacrificium offertur. B

RESPONDEO; Frustrà conantur aduersarij eam rationem concutere, quam tot sancti Patres plurimi fecerunt. Ad PRIMAM probationem dico, falsum esse non commemorari in Sacramento Eucharistiæ vnionem Ecclesiæ cum Christo: nam Paulus apertè dicit, 1. ad Corinthios 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.* Itaque principaliter quidem commemoratur in eo Sacramento Christi passio: sed commemoratur etiam secundariò effectus illius passionis, qui fuit, vt omnes vnum corpus cum Christo efficeremur.

Ad SECVNDAM, nõ ponitur aqua in calice ante consecrationem, vt tunc significet vnionem populi cum Christo, sed vt significet suo tempore, nimirum facta consecratione. Nam testimonio, & consensu aduersariorum, & maximè Lutheri in serm. de Eucharistia, & Kemnitij in secunda parte Examinis Cõcilij Tridẽtini, sessione decima tertia, capite quarto, panis consecratus factus est ex multis granis, vt inde significetur vnio fidelium, qui de illo vno pane participant: & tamen panis fit ex multis granis ante cõsecrationem, & non significat illam vnionem nisi post consecrationem.

Ad TERTIAM, signa ad placitum, interpretãda sunt iuxta mentem imponentis. Aqua igitur, quæ in calice ponitur, varia significat in variis actionibus. Nam quatenus offertur cum vino ante consecrationem, non significat populum, sed repræsentat aquam illam, quæ ex latere Domini fluxit cum sanguine: quatenus autem aqua vnitur cum vino, & illi incorporatur, significat vnionem populi cum Christo, quæ consecuta est ipsius passionem.

ADDE, quòd oblatio præcipua, quæ fit in Missa, non est vini, neque aquæ, neque re ipsa, neque in signo (illa enim oblatio panis, & vini cum aqua, quæ fit ante consecrationem, non est propriè sacrificium Missæ, sed tantùm oblatio rei consecrandæ, & proinde præparatio sacrificij) sed est oblatio veri corporis, & veri sanguinis Domini. Id enim offertur, quod reipsa est in calice, non autem quidquid est ibi significatiuè: reipsa autẽ non est in calice populus, sed solus Christi sanguis, non tamẽ à corpore separatus, & anima, & diuinitate. Licet igitur aqua significet populũ, non tamen offertur, vel ipsa, vel populus Deo Patri in redemptionem nostram, sed sola Christi passio. Ac vt intelligant aduersarij, se sine causſa reiicere aquam ex Sacramento; cogitent eandem rationem esse de pane misto ex aqua, & farina, quæ est de calice misto ex aqua, & vino. Nam Cyprianus, cuius est ista ratio libro secundo, epistola tertia dicit, idem A significari per farinam, & aquam in pane, quod per vinum, & aquam in calice. Si igitur aquam reiiciunt ex calice, ne populus cum Christo offerri Deo Patri videatur: reiiciant etiam aquam ex pane, ne idem incommodum consequatur. Vel si apud eos nulla fit oblatio, nullum sacrificium, sed sola communio corporis, & sanguinis Domini, non timeant illud incommodum significationis, quod nullum est, vbi nulla oblatio est.

Præter hæc argumenta Kemnitius sex obiectiones alias profert contra Concilium Tridentinum in materia mistionis aquæ cum vino; quæ non tam Concilium premunt, quàm ipsum Kemnitium. PRIMO, accusat Concilium, quod tam acriter pugnet pro aqua in calice, cùm interim totum calicem cõtra Dei mandatum populo absstulerit. SED de hac re infrà disputandum erit: interea id solum obseruamus, defuisse B aduersario, quod de re proposita diceret, & idcircò ad alia digressionem feciſe.

SECVNDO, accusat Concilium, quod falsò insimulet Lutheranos, quasi asserant, mistionem aquæ pugnare cum Christi institutione. At Concilium non nominat Lutheranos, sed generatim damnat eos, qui id asserunt: non defuisse autem qui id assererent, suprà ostendi ex Nicolao Villagagnonio.

TERTIO, accusat Concilium, quod propter rem indifferentem, qualis est mistio aquæ cum vino, anathematizet eos, qui contrarium sentiunt. At Concilium non anathematizat (vt patet ex canone nono) nisi eos, qui negant eam mistionem fieri debere tanquam pugnantem cum institutione Christi. non est autem res indifferens, sed dogma necessarium, & ad fidem pertinens, quod Ecclesia nihil doceat pugnans cum Christi institutione. Deinde, licet ponere aquam C in calice, ex se fortasse sit res indifferens, quia sine illa Sacramentum constare posset; tamen posteaquam expressè imperatum est, vel à Deo immediatè, vel per Concilia & Ecclesiam, vt id fiat, non est res indifferens, sed necessaria.

QVARTO, accusat Concilium, & totam Ecclesiam, quod istam mistionem aquæ faciant cum opinione falsa, quasi id esset necessarium & præceptum, cùm sit res libera. At iam diximus, non esse liberum, quod per Ecclesiam expressè præcipitur. Deus enim non reliquit liberum obedire, vel non obedire Ecclesiæ, sed planè iussit, cùm ait Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.*

QVINTO, accusat Ecclesiam, quod existimet non posse esse calicem Domini nisi aqua adsit, & hanc vocat falsam opinionem necessariò taxandam. At opinio illa, quod attinet ad modum loquendi, sancti D Cypriani est libro secundo, epistola tertia. Quod ad rem attinet, non est Ecclesiæ Catholicæ, fortasse etiã nec sancti Cypriani: nam, vt suprà diximus, maior pars Theologorum docet, non esse aquam de necessitate Sacramenti.

VLTIMO, accusat Ecclesiam, quod tribuat mistioni aquæ cum vino id, quod erat tribuendum Communioni, nimirum vnire fideles cum Christo. At Kemnitius nimis crassus fuit, si intelligere non potuit vnionem populi cum Christo fieri per mistionem aquæ cum vino, non reipsa, sed solùm quoad significationem. Sed de his hactenus.

CAPVT

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XII.

Quibus verbis fiat consecratio Eucharistiæ.

DE forma, quæ est altera caussa Sacramenti Eucharistiæ, quinque sunt controuersiæ: sed ex iis, aliis in locis explicatæ sunt quatuor. PRIMA controuersia est, vtrum aliqua verba necessariò requirantur ad Eucharistiam conficiendam, SECVNDA, vtrum ea verba debeant esse consecratoria, an concionalia, id est, vtrum dici debeant ad populum instruendum, an potius ad materiam consecrandam. TERTIA, vtrum certa quædam, & determinata verba esse debeant. Ac tres istæ satis accuratè explicatæ sunt in libro de Sacramentis in genere, cap. 19. 20. & 21. QVARTA est, quænam sint illa verba, siue vtrum illa sola verba: *Hoc est enim corpus meum*, *Hic est enim calix*, *&c.* pertineant ad formam in Sacramento Eucharistiæ. Atque ista sola quæstio hoc loco explicanda est: ex cuius explicatione manebunt etiam aliæ tres explicatæ, vt notum est. Si enim illa sola verba constituant formam Sacramenti, certè sequitur, verba aliqua requiri, quod petebatur in prima quæstione: & verba illa esse consecratoria, non concionalia, quod secunda quæstio postulabat; & verba esse certa, & determinata, de quo erat quæstio tertia. QVINTA quæstio esse posset de sensu illorum verborum: sed de hac re fusissimè egimus in primo libro de Eucharistia, vbi singulas voces diligenter excussimus.

Est igitur quæstio hoc loco tractanda, vtrum illa sola verba: *Hoc est enim corpus meum*, & *Hic est enim calix sanguinis*, *&c.* ad formam Sacramenti huius pertineant. Et quidem Ecclesia Catholica magno consensu docet, illa sola verba ad formam pertinere. Ita enim habemus in Concilio Florentino in instructione Armenorum, & in Catechismo Concilij Tridentini; & idem docent Theologi cum Magistro sententiarum libro quarto, distinctione octaua; & Iureconsulti apud Gratianum distinctione secunda, de consecratione; & super caput, Cùm Matthæ, extra de celebratione Missarum. Etsi enim Theologi disputent, nec inter se omninò conueniant, vtrum singulæ voces, quæ habentur in forma consecrationis calicis in Latinis Missalibus, sint de essentia formæ, tamen omnes conueniunt, omnes illas voces esse de integritate formæ, ita vt sine peccato nulla earum omitti possit, & consensus in hac re sufficit, vt habeamus aliquid certi in consecratione, & confectione tanti Sacramenti.

Habemus autem contra hanc veritatem magnum numerum aduersariorum. Græci recentiores contendunt, non solis istis verbis, sed quibusdam aliis precibus confici Sacramentum. Ita ex professo docent, Marcus Episcopus Ephesinus in libro de verbis consecrationis, & Nicolaus Cabasila in explicatione Liturgiæ, capite vicesimo nono & trigesimo, vbi conatur Latinos conuincere ex ipsa etiam Latina Liturgia qua nos omnes vtimur. Eandem sententiam breuiter indicat Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in Censura ad Augustanam Confessionem, cap. 16.

Hæretici huius temporis nihil adhuc certi statuere potuerunt, cùm inter se valde dissentiant, & in hoc solo conueniant, vt non integrè admittant Ecclesiæ Catholicæ sententiam: referam igitur breuiter opiniones. PRIMA eorum est, qui verba omninò reiiciunt ab huius Sacramenti confectione: quam sententiam referunt Kemnitius in secunda parte Examinis Concilij Tridentini, sessione decima tertia, capite primo, & Ioachimus VVestphalus in libro qui inscribitur, Recta fides de Cœna. Videtur ea sententia Martinum Bucerum habere auctorem: is enim in caput vicesimum sextum Matthæi, apertè scribit, nõ esse necessarium, vt recitentur verba, quòd nulla Scriptura id doceat; Dominus enim iussit panem frangere, & manducare, sed non iussit dici super panem: *Hoc est corpus meum.*

SECVNDA sententia est aliorum, qui verba quidem recitari volunt, sed per modum concionis, seu lectionis ad instruendam fidem, non ad elementum consecrandum. Ita Caluinus docet libro quarto Institutionum, capite decimo septimo, paragrapho trigesimo nono; Dominus enim non alloquebatur panem, sed Apostolos, cùm ait: *Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum, &c.* Quocirca in formula Sacramentorum ministrandorum præscribit Caluinus lectionem ex capite vndecimo, prioris ad Corinthios, & concionem ministri, & paucas quasdam præfatiunculas. Hanc sententiam Lutherani passim reiiciunt, ac præsertim Kemnitius loco notato, licet eam ex Luthero hausisse Sacramentarij videantur. Lutherus enim in libro de captiuitate Babylonica, capite de Baptismo, apertè scripsit, parùm referre, quibus verbis Sacramentum conficiatur, modò adsit fides accipientis: Sacramenta enim consistere in promissione, quæ non accipitur nisi fide.

TERTIA est aliorum sententia, qui, quoad modum loquendi, proxime accedunt ad veritatem, tamen reipsa parùm dissentiunt à Caluino, & multùm dissentiunt ab Ecclesia. Hi dicunt, verba certa requiri ad consecrationem, quæ non historicè tantùm, siue ad instruendum, sed etiam ad consecrandum adhibeantur. Hæc est Kemnitij sententia loco citato, quæ in quatuor, vt ipse eam exponit, differt à sententia Catholicorum. PRIMO existimat ipse, ad essentiam formæ pertinere omnia verba, quæ Dominus in institutione loquutus est, nimirum: *Accipite, manducate, &c.* & inde Catholicos reprehendit, quòd formam consecrationis valde mutilauerint. In quo tamen, vel fallitur, vel mentitur; nos enim in Missa etiam illa verba dicimus: *Accipite, & manducate, &c.* licet ea distinguamus à verbis, quæ sunt de essentia formæ. Quare non mutilamus verba Domini, sed tantùm indicamus, quæ in eis verbis ad essentiam formæ pertineant.

SECVNDO dicit, sola Christi verba debere pronunciari: ex quo arguit Catholicos, quòd quædam addiderint, vt ex canone Missæ perspicuum est. SED in hoc etiam fallitur, aut mentitur. Nam verba omnia quæ dicimus, Christi sunt, licet non ex eodem loco habeantur, vt infrà ostendemus: & præterea verba illa, quæ adduntur, vt, *enim*, in forma consecrationis corporis, &, *mysterium fidei*, in forma consecrationis sanguinis, non putamus ad essentiam formæ pertinere.

TERTIO affirmat, verba consecrationis pronunciari quidem à ministro, sed non pendere vllo modo à personæ ipsius qualitate, vt consecratione, vel intentione. Et hinc distinguit suam sententiam à sententia Catholicorum, quod nimirum ipse dicat, consecrationẽ fieri à Deo per os ministri; Catholici autẽ existiment consecrationem esse opus hominis, & ideò considerent an sacerdos sit consecratus, & an intentionem

tionem habeat, &c. Sed in hoc tertio valde Kemnitius apertè fallitur. Catholici enim non negant, consecrationem esse opus Dei per ministrum, sed dicunt Deum non vti ministerio humano in hac re, quomodo vteretur ministerio picæ, aut asinæ Balaam, sed vti ministerio hominis, vt homo est, quomodo vtuntur Principes ministerio legatorum, aut iudicum; & proinde non posse quemliber esse ministrum, sed eum solum, qui à Deo ad hoc ordinatus est. De qua re disputauimus fusè in libris de Sacramentis in genere.

QVARTO dici, verba Sacramentalia non debere recitari merè historicè, vt nimirum Caluinistæ faciunt; nec etiam ita vt magicum quid sonare videantur, vt videlicet Catholici faciunt; sed ita vt Deo operante efficacia sint ad faciendum, vt panis sit, & dicatur corpus Christi, & vinum sit, & dicatur sanguis, quod ex natura sua illis nõ conueniebat. Est autẽ hoc loco diligenter notandum, verba Kemnitij aliud sonare, aliud significare. Nam dedita opera obscurè loquitur, quia facilè non poterat à Caluinismo recedere, quin in sententiam Catholicorum veniret: neque contrà à sententia Catholica recedere, quin in Caluinismum laberetur. Reuera autem in Caluinismum labitur, licet in modo loquendi ab eo alienissimus videatur.

Cùm igitur dicit, ac sæpius repetit, per verba Sacramentalia panem fieri corpus, & vinum fieri sanguinem, nõ idem affirmat quod similibus verbis Catholici solent. Nam nos Catholici dicimus verba Sacramentalia ex diuina institutione esse vera instrumenta consecrationis, ita vt vim habeant tanquam instrumenta Dei, conuertendi panem in corpus Domini, & vinum in sanguinem Domini, & hoc illi impiè & blasphemè magiam, & incantationem vocant; ipse autem vult verba esse efficacia, vt instrumenta Dei, non ad faciendam conuersionem panis in carnem, sed ad significandam præsentiam corporis Christi cum pane. Nam quod hoc solum tribuat verbis Sacramentalibus, perspicuum est PRIMO, quia ipsi nõ credunt mutari panem in corpus Domini; ergo non tribuunt verbis efficaciam veram mutandi panem in corpus Domini. SECVNDO, sentiunt ipsi (vt suprà ostendimus) corpus Christi esse vbique; ergo verba non faciunt, vt corpus Christi incipiat esse præsens. TERTIO, Ioan. Brentius, à quo in hac re non dissentit Kemnitius, aperte docet, verba consecrationis non facere, sed annunciare solum præsentiam corporis Christi. Nam in libro contra Henricum Bullingerum, qui inscribitur Recognitio, illo argumento probat oportere Lutheranos credere Vbiquitatem corporis Domini, quia alioqui non possent probare præsentiam corporis Domini, nisi per efficaciam consecrationis Papisticæ; atque ita cogerentur fateri, verba Domini non solum annunciare præsentiam corporis Domini, sed etiam facere. QVARTO, si Kemnitius veram efficaciam mutandi substantiam panis tribueret verbis Sacramentalibus, sine dubio non obiiceret nobis magicam incantationem, nisi etiam sibi eam communem esse vellet. QVINTO denique, ipse ibidem Kemnitius cum explicat quomodo per verba illa panis fiat corpus Christi, nihil aliud dicit, nisi nos certos reddi per ea verba, distribui in Cœna Domini verum corpus, & sanguinem Christi: ergo ex eius sententia per verba panis fit corpus, quia significatur, & annunciantur præsentia corporis Domini, vt alij clarius dixerunt.

Hinc habemus Kemnitium verbis quidem admittere verba Domini esse consecratoria, reipsa autem non agnoscere vllam veram consecrationem, sed solam instructionem fidei; quæ sententia refutata est in libris de Sacramentis in genere. Nos igitur hoc loco probare conabimur, contra Græcos, & alios siue schismaticos, siue hæreticos, verba Domini: *Hoc est enim corpus meum*, & *Hic est enim calix sanguinis*, *&c.* & necessariò requiri, & sola sufficere ad Sacramentũ Eucharistiæ cõficiendum proinde reliqua, quæ in Liturgiæ actione pronunciantur, siue sint lectiones, siue preces, vtiliter quidem adhiberi ad præparandos animos ad tam magnum mysterium, nõ tamen in eis vim vllam inesse ad Sacramentum conficiendum.

CAPVT XIII.

Solis Domini verbis fieri consecrationem.

PRIMVM igitur id probatur exemplo Domini, & Apostolorum. Nam vt Euangelistæ referunt Matth. cap. 26. Marcus 14. & Lucas 22. & Paulus 1. Corinth. 11. Dominus cùm Sacramentum hoc instituit, & primus confecit, non solum non iussit legi epistolam ad Corinthios, quæ nondum exstabat, sed nec vllam aliam lectionem, neque vllam habuit concionem. Pari ratione Apostoli antequam scriberentur Euangelia & epistolæ, nihil legebant, nisi fortè Psalmos, vel, vt sanctus Gregorius scribit libro septimo, epistola 63. solam orationem Dominicam ad consecrationem addebant. Neque beatus Paulus 1. Corinth. 11 iubet, vt illud caput aut aliud eiusmodi deinceps legatur. Præterea Dominus verba illa: *Hoc est corpus meum.* & *Hic est calix sanguinis*, non historicè recitauit, sed significatiuè, vt notum est. Caluinistæ igitur, qui illa verba historicè recitant, & tanquam ad essentiam Sacramenti, lectionem & concionem adhibent, non sequuntur Domini institutionem, sed capitis sui somnia, & figmenta.

Ex eodem Domini exemplo, & Græci refelli possunt. Dominus enim nec dixit, nec dici iussit illas preces: *Fiat hic panis corpus Christi, & hoc vinum sanguis Christi*: sine quibus non existimant ipsi Sacramentum ritè confici posse. Nam si ea Dominus dixisset, aut dici iussisset, id haberemus in Scriptura, vel in traditione. In Scriptura non habemus: solum enim Euangelistæ referunt, Dominum egisse gratias Patri, & panem benedixisse, ac dixisse: *Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum*, *&c.* quibus verbis Dominus gratias egerit, non constat. Nec possunt Græci illa sua verba: *Fiat hic panis corpus Christi tui, &c.* includere in illis verbis Euangelij: *Gratias agens.* non enim ista verba sunt gratiarum actionis, sed petitionis cuiusdã. Benedictio autem, aut illis verbis facta est: *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis meus*, vt Catechismus Romanus, & Theologi communius docent; aut certè in Euangelio non habetur, quibus verbis Dominus benedixerit: nullus etiam veterum tradidit Dominum vsum fuisse illis verbis: *Fiat hic panis corpus Christi, &c.* Ergo neque ex Scriptura, neque ex traditione probari potest, Græcos id facere quod Dominus fecit, aut fieri iussit.

Neque obstat, quod in Liturgia sancti Iacobi, & aliorum Patrum habeantur illa verba: *Fiat hic omnis corpus Christi tui.* Nam non omnia, quæ in Liturgia habentur, deprompta sunt ex Domini exemplo, aut præcepto; constat enim multa esse addita

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab aliis. Itaque probare deberent Græci aliquo testi- A
monio, quod tamen non possunt, verba illa ex Domini verbis, aut factis manasse.

Iam verò ex eodem loco probemus, formam Latinæ Catholicæ Ecclesiæ ex Christi exemplo, & præcepto rectissimè defendi. Ac PRIMVM, quod Dominus dixerat ea verba, quæ nos dicimus, dum Eucharistiam consecramus, Euangelistæ, & Paulus Apostolus disertis verbis testantur. Sed probandum est, quod Dominus illis verbis consecrauerit, & quod iusserit ea à nobis dici, & tandem, quod illis verbis à nobis prolatis continuò fiat consecratio.

Quod attinet ad Christi exemplum, sententia communis non solum Theologorum recentiorum, sed etiam veterum Patrum est, Christum consecrasse illis verbis: *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.* Ita enim docent Tertullianus, Cyprianus, Chrysostomus, Ambrosius, & alij; quæ Patrum testimonia paulò infrà adferemus. Præterea sunt vrgentissimæ rationes. Nam si Dominus alio modo consecrasset, alio nos consecrare vellet, non dixisset: *Hoc facite*, Deinde sacerdos in persona Christi consecrat, & ideo non dicit, Hoc est corpus Christi, sed: *Hoc est corpus meum.* & nihil est aliud nostra consecratio, quàm repetitio illius primæ, quæ à Christo facta est, vt Chrysostomus scribit homilia octuagesima tertia in Matthæum. At quomodo in persona Christi id facimus, & quomodo ista est illius primæ repetitio, si Christus sola voluntate, nos verbis consecramus? Denique conueniunt omnes, Dominum instituisse Sacramentum Eucharistiæ, cum ipse primus Eucharistiam consecrauit, ergo oportuit eum non solum consecrare, sed etiam cõsecrare ritu Sacramentali, & illo ipso ritu, quo deinceps nos vti debemus. At consecrare sola voluntate, non est consecrare ritu Sacramentali, sed ex miraculo quodam extraordinario effectum producere Sacramentalis consecrationis, sine Sacramentali consecratione, quemadmodum cum idem Dominus, Magdalenam absoluit sola potestate, non censetur Sacramentum instituisse, quia id non fecit ritu Sacramentali. C

Quod illa verba ex Domini præcepto à nobis dici debeant, quidquid dicat Bucerus, patet ex illis verbis: *Hoc facite*; illud enim iubet, vt totam actionem Christi imitemur. Christus autem non benedixit, & fregit panem sine vlla prolatione verborum, sed dicendo: *Hoc est corpus meum.* Neque obstat, quod non dixerit, pronunciate hæc verba: satis enim est, quod iusserit nos imitari ipsius actionem, præsertim cum accedat vniuersæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, quæ nunquam ista verba frequentasset in actione Missæ, nisi intellexisset hoc esse à Domino præceptum. Et est simile de Baptismo. Nam nusquam dixit Dominus, Baptizate dicentes, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; & tamen non solum Ecclesia, sed etiam Lutherani, & Caluinistæ vtuntur istis verbis in Baptismo, ac sentiunt ita Dominum præcepisse.

Quod autem post illa verba recitata, statim adsit corpus Domini, & sanguis, & proinde vi illorum fiat consecratio, probatur: quia alioqui verba essent falsa; si differretur præsentia corporis Domini, vsque ad aliorum verborum recitationem, vt Græci volunt; non enim Dominus dixit, Hoc erit, sed: *Hoc est corpus meum.* Vnde etiam suprà in disputatione de transubstantiatione ostendimus, illa verba Domini non posse defendi vt vera, nisi per illa fiat transmutatio panis, & vini in corpus, & sanguinem Domini. Idem patet ex consuetudine Ecclesiæ, quæ est, vt mox prolatis illis verbis Domini, Eucharistia demonstretur populo, & adoretur: quod certè nullo modo fieri deberet, si nondum esset facta consecratio. Adde Vltimo, morem esse Græcorum, vt Bessarion Cardinalis Græcus refert, in libro de verbis consecrationis, vt verba Domini: *Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis, &c.* alta voce proferantur, & populus ad vtraque respondeat, *Amen.* Et rursus, vt verbis illis prolatis continuò à Diacono demonstrentur populo oblata: qui duo ritus apertè declarant, etiam apud Græcos consecrari panem, & vinum per sola verba Dominica, licet contrarium sentiant aliqui ipsorum Doctores. Nam, *Amen*, est particula confirmantis: quomodo autem Græci populum docent, vt respondeat *Amen* ad illa verba: *Hoc est corpus meum*; si non verè est corpus Domini, sed merus panis, dum dicitur, *Amen*? & cur, quæso, Diaconus ostendit oblata post illa verba immediatè, si reuera nondum facta est transmutatio? B

SECVNDO, probatur hæc veritas ex traditione Ecclesiæ, & Patrum. Ac PRIMVM contra Lutheranos, & Caluinistas, quod verba consecrationis Eucharistiæ dicantur ad panem benedicendum, & mutandum, non ad populum instruendum, perspicuum est ex omnibus Liturgijs etiam antiquissimis, vt Clementis, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, & Romana, quæ sancti Petri esse censetur, & omnibus omninò, quæ vsquam extant. Nam in omnibus verba Domini: *Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis*, recitantur seorsim, & non solum in lectione epistolæ ad Corinthios, vt Caluinistæ faciunt: & recitantur certo ritu, & admistis precibus antè, & pòst, vt planè appareat fieri Sacramentum, non concionem. Quare ritus Cœnæ Caluinistarum non solum est nouus, sed planè inauditus in antiqua Ecclesia.

DEINDE, sancti Patres dicunt, corpus Domini fieri mystica prece, aut inuocatione diuini nominis, aut solemni benedictione, aut gratiarum actione, aut certa consecratione; quæ omnia euidenter ostendunt, verba illa non dici ad instruendum populum, sed ad panem ipsum sacrandum. IVSTINVS Apologia secunda dicit, prece fieri Eucharistiam. AVGVSTINVS libro tertio, de Trinitat. capite quarto, dicit, mystica prece. Idem CYPRIANVS libro primo, epistola vltima. CYRILLVS catechesi 3. & 4. mystagogica, & EVSEBIVS Emissenus sermone 5. de Paschate dicunt inuocatione summi nominis fieri Eucharistiam. CYRILLVS Alexandrinus libro vndecimo in Ioan. cap. 24. & alij passim, dicunt benedictione fieri: immò ipse APOSTOLVS 1. Corinth. 10. *Calix benedictionis cui benedicimus.* IRENÆVS lib. 4. cap. 57. *Quomodo*, inquit, *constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini sui, &c.* vbi vides gratiarum actione fieri corpus Domini. Denique Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 13. *Panis noster*, inquit, *& calix certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur: & quod non ita fit, alimentum est refectionis, non Sacramentum religionis.* Quare si ab Augustino quis quæreret, quid de Cœna Caluini sentiret, responderet, alimentum esse refectionis, non Sacramentum religionis. D

Atque hæc pauca contra Lutheranos sufficiant: nunc contra Græcos adferamus testimonia Patrum Græcorum, & Latinorum. Iustinus in 2. Apologia prope finem dicit, panem fieri corpus Domini per preces verbi Dei. Quæ sint autem illæ preces, ipse paulò pòst exponit, cum dicit, haberi in Euangeliis, & esse illa verba, quæ Dominus dixit: *Hoc est corpus meum, Hic*

Hic est sanguis meus. Irenæus libro quinto, capite primo, dicit, mixtum calicem, & panem percipere verbum Dei, & tunc fieri Eucharistiam. Non est autem aliud verbum Dei in consecratione Eucharistiæ, nisi: *Hoc est corpus &c.* nam illa verba, quæ Græci addunt, non sunt verba Dei, sed preces ab hominibus excogitatæ. A

TERTVLLIANVS libro quarto, in Marcionem disertis verbis ait Christum acceptum panem corpus suum fecisse, dicendo: *Hoc est corpus meum.* Cyprianus non minus perspicuè in sermone de Cœna Domini, & Christum his verbis consecrasse, & nos iisdem consecrare debere affirmat; *Hoc est*, inquit, *corpus meum. Manducauerant, & biberant de eodem pane, secundum formam visibilem: sed ante verba illa cibus ille cõmunis tantum nutriendo corpori commodus erat, & vitæ corporalis subsidium ministrabat. Sed ex quo à Domino dictum est, Hoc facite in meam commemorationem, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus: quotiescunque his verbis, & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solemni sacratus, ad totius hominis vitam, salutémque proficit, simul medicamentum, & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.* Hæc ille. B

Gregorius Nyssenus in oratione Catechetica apud Euthymium in panoplia, titulo vicesimo primo: *Panis*, inquit, *statim per verbum in corpus mutatus, vt dictum est à Verbo, Hoc est corpus meum.* Et suprà dixerat, panè verbo Dei sanctificatum, mutari in corpus Domini: non est autem verbum Dei, oratio illa Græcorum. Ambrosius libro quarto, de Sacramentis, capite quarto: *Cum*, inquit, *venitur, vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi.* Et cap. 5. explicat quæ sint verba Domini, quibus hoc Sacramentum conficitur, & recitat illa: *Hoc est corpus meum, &c.* & in libro de initiandis mysteriis, cap. 9. *Ipse clamat Dominus* IESVS, *Hoc est corpus meum, ante benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur: pòst consecrationem, corpus Christi est.* C

CHRYSOSTOMVS hom. 2. in 2. ad Timotheum: *Quemadmodum*, inquit, *verba quæ loquutus est Christus, eadem sunt, quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant, ita & oblatio eadem est: eadem quoque Baptismi ratio est.* Hæc ille. Vbi illud est obseruandum Chrysostomum probare voluisse, nihil minus habere Eucharistiam quæ conficitur à malo sacerdote, ab ea, quæ conficitur à bono, etiamsi ille sit B. Petrus, aut Christus ipse. Id autem probat, quia semper Eucharistia efficitur virtute eorundem Christi verborum: certum autem est Christum non dixisse verba illa, quibus Græci vtuntur: *Fiat hic panis corpus Christi tui, &c.* Quare ex sententia Chrysostomi falsa est Græcorum recentiorum sententia. Idem Chrysostomus in serm. de proditione Iudæ, tomo 3. operum ipsius: *Hoc est*, ait, *corpus meum. Hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dixit, Crescite, & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operãte natura: ita & vox illa semel dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernam diem, & vsque ad eius aduentum præstat sacrificio firmitatem.* D

Ad hunc locum respondere conati sunt Nicolaus Cabasilas, & post eum Marcus Ephesinus. Dicunt autem sententiam Chrysostomi esse, verbo Domini cõsecrari panem, sed cooperante prece sacerdotis: sicut etiam illis verbis: *Crescite, & multiplicamini*, producuntur animantia, sed non sine cooperatione naturalium causarum.

Hanc solutionem multis verbis refellit Bessarion in suo libro de verbis consecrationis. Summa est, discrimen inter illa verba: *Crescite, & multiplicamini*, & ista: *Hoc est corpus meum*, ex ipso Chrysostomo sumi debere. Ipse enim dicit, illa verba: *Crescite, & multiplicamini*, esse efficacia operante natura, quia nimirum Deus per illa verba nihil immediatè produxit, sed tãtum tribuit naturæ fœcunditatem, & instituit, vt quandocunque tales causæ existerent, talis etiam sequeretur effectus: quare non est mirum. Ista autem verba: *Hoc est corpus meum*, non dicit Chrysostomus, esse efficacia operante humana prece; sed simpliciter dicit, Christum per illa operari. Sicut enim in prima Cœnę Institutione, Christus per illa verba sua sine vllius humanæ precis cooperatione corpus suum ex pane fecit: ita etiam nunc per illa eadem verba idem opus facit. Sed de Chrysostomo hactenus.

AVGVSTINVS sermone 28. de verbis Domini: *Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur in altari, panis dicitur: vbi verba Christi deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.* Et apud Gratianum de consecratione distinct. 2. canone Vtrum, dicit Augustinus eandem esse Eucharistiam à bono, & malo consecratam, quia non merito precantis, sed verbo efficitur Creatoris. Eusebius Emissenus sermone 5. de Paschate: *Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit, ita dicens: Accipite, & edite, hoc est corpus meum: & sanctificatione repetita, Accipite, & bibite, Hic est sanguis meus.* Isichius libro sexto in Leuit. capite vicesimo secundo: Per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam sanctificata sunt quàm cunctum carnis sensum excedunt. Ioannes Damascenus lib. 4. cap. 14. de fide: *Dixit*, inquit, *Dominus, Hoc est corpus meum, & hoc facite in meam commemorationem: & omnipotenti eius præcepto efficitur donec veniat.* Paschasius lib. de corpore Domini, cap. 12. *Virtute Spiritus sancti per verbum Christi, fit sanguis Domini.* C

Denique idem habent Alcuinus in libr. de diuinis officiis cap. de Missa; Amalarius lib. 3. de officiis Ecclesiasticis, cap. 24. Adelmanus in epist. ad Berengarium, & omnes Latini scriptores posteriores.

Atque hæc quidem sunt testimouia contra Græcos, quibus addi possunt rationes. PRIMA est huiusmodi. Eadem ratio est Baptismi, & Eucharistiæ, vt Chrysostomus docet in 2. homil. in 2 epistolam ad Timoth. & Augustinus apud Gratianum dist. 2. de consecrat. can. Vtrum. At in Baptismo id, quod Sacramentum facit, non sunt humanæ preces quæ præcedunt, vel sequutur infusionem aquæ: sed illa verba Domini: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, siue vt Græci dicunt: *Baptizetur talis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, quæ dicuntur dum infunditur aqua, vt omnes fatentur, & inde manifestè colligitur, quia si quis solis illis verbis baptizetur: *Ego te baptizo, &c.* nulla adiuncta prece, censetur ab omnibus baptizatus, nec vel ab ipsis Græcis rebaptizaretur. Ergo in Eucharistia id quod Sacramentum facit, non sunt preces humanæ, sed verbum Domini: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis, &c.* alioqui vnum Sacramentum verbo Domini conficeretur, aliud autem verbis hominum.

SECVNDA ratio est. Sacramenti confectio debet esse certissima, siue à bono, siue à malo ministro fiat; ergo non debet pendere ab humana prece, nisi constet de pacto absoluto, & promissione facta eiusmodi precibus à Deo. Nam sine eiusmodi pacto preces humanæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

manæ non necessariò sunt impetratoriæ, præsertim si A à malo ministro fiant: non autem cõstat tale aliquod pactum factum esse à Deo de exaudienda oratione illa Græcorum.

Neque valet responsio Cabasilæ, qui dicit, Sacramentalium precum effectum esse certissimum, quia Deus promisit se exauditurum; & ponit exemplum de extrema vnctione, quæ est Sacramentũ, & tamẽ eius forma sunt preces sacerdotis. Hoc, inquam, nõ valet, nam in extrema Vnctione habemus promissionẽ Dei expressam in sacris literis Iacobi vlt. & eodem modo sentiendum est de aliis formis Sacramentorum, siue habeant formam precum, siue non, modò constet ex verbo Dei, aut ex testimonio Ecclesiæ, talia verba esse formam Sacramenti. Græci autem non possunt ostẽdere ex verbo Dei, neque vllo testimonio Ecclesiæ illas suas preces esse formam Sacramẽti, aut illis annexam esse diuinam promissionẽ. Et confirmatur ex doctrina S. Augustini. Nam li. 6. contra Donatistas, c. 25. cum obiecissent quidam, precibus hæreticorum non posse aquam sanctificari, & ideò Baptismũ ab hæreticis datum nõ esse ratũ: respõdit Augustinus, quidquid sit de precibus illis, quæ simul cum verbis Euangelicis in Baptismo dici solent, Deum adesse verbis Euangelicis, quibus iussit Baptismũ dari, & ideò si illa verba rectè pronunciẽtur, Baptismum ratũ esse: etiãsi preces adiunctæ non solum ab hæretico dicantur, sed etiam fortassè hæreticæ sint; quia nimirũ promissio diuina alligata est verbis Euãgelicis, nõ humanis precibus.

Tertia ratio est. Quia fatentur Græci, Christũ consecrasse Eucharistiã verbis illis: *Hoc est corpus meũ*, sine aliis precibus: id enim præter antiquos, quorum testimonia citauimus, ipse etiam Cabasilas fatetur in explicatione Liturgiæ, cap. 30. & Latini etiam ferè omnes. Tametsi enim Innocentius III. li. 4. de mysteriis Missæ, cap. 6. opinatus sit Christum nullis verbis cõsecrasse: id tamen communiter refelli solet; & ipse idem Innocentius in epistolis decretabilibus c. Cum Marthæ de celebratione Missarum admittit, Dominum consecrasse illis verbis, quæ in Euangelio habẽtur. At profectò videtur euidenter sequi, etiam nos solis illi verbis consecrare: nam Dominus ait: *Hoc facite*, nimirum quod ego feci. C

Quarta ratio. Omnium consensu, sacerdos consecrat in persona Christi, siue quod idẽ est, Christus cõsecrat per os sacerdotis: vt sæpe Chrysostomus dicit & habetur etiam in Concilio Florentino in instructione Armenorum. At illa sola verba: *Hoc est corpus meum, &c.* dicuntur à Christo per os sacerdotis: illa enim alia: *Fac panem istum preciosum corpus Christi tui*, non dicuntur in persona Christi, sed planè in persona ministri, vt minister est à Christo distinctus, vt patet. Consecratio igitur non fit aliis verbis, quàm illis, quæ à Christo initio prolata sunt. D

Quinta ratio Si esset vera Græcorum sententia, simul fierent corpus, & sanguis Domini; nam ipsi vna oratione vtramque speciem consecrant: At Dominus seorsim, & diuersis verbis consecrauit, primò corpus, deinde sanguinem, vt ex Euãgeliis apertissimè cõstat.

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones Græcorum & Lutheranorum contra formam consecrationis Eucharistiæ.

NVNC ad argumenta ipsorum veniamus. Ac PRIMVM Græci argumentum petunt ex Liturgia S. Clementis, quæ habetur lib. 8. cõstituit. Apostol. cap. 12. aliàs 17. S. Iacobi, S. Basilij, & S. Chrysostomi, in qua post verba Domini recitata: *Accipite, manducate, hoc est corpus meum, &c.* habetur illa oratio, *Fac Domine panẽ istum corpus Christi tui, &c.* non enim panem appellarent sancti isti Patres, neque peterent mutari in corpus Domini, si id iam esset factum per verba Domini antea recitata.

RESPONDEO; Tres solutiones dari possunt ad hæc loca. PRIMA est, fortasse mutatum esse ordinem istarum Liturgiarum, & hanc orationem: *Fac panem istum, &c.* debere collocari ante verba Domini, non post ea. Ita sensisse aliquos testatur Bessarion in suo libro de verbis consecrationis: & coniectura non leuis esse potest huius mutationis: quòd in Liturgia Romana habeatur similis oratio ante verba Domini. Sic enim nos dicimus: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilémque facere digneris, vt nobis corpus, & sanguis* B *fiat dilectissimi filij tui Domini nostri* IESV CHRISTI, *qui pridie quam pateretur, &c.* quo ordine ista omnia recitat etiam Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Non est autem verisimile, Ambrosium & Basilium, qui coætanei fuerunt tam diuerso ordine Liturgiam celebrare consueuisse.

SECVNDA solutio est, quam attingit Bessarion loco citato, oratione illa Græcorum nõ peti, vt verba sonare videntur, mutationem panis in corpus Domini, quippe quæ iam facta est: sed peti cõfirmationem, & stabilitatem rei iam factæ, non quòd sacerdos timeat, ne euanescat munus iam consecratum, sed vt ostendat desiderium suum, & amorem erga præsentiam Dominici corporis. Similis loquutio est Marc. 5. vbi mulieri, quæ sanata iam fuerat per cõtactum fimbriæ Domini, Christus ait: *Fides tua te saluã fecit, vade in pace, & esto sana à plaga tua.* Vbi illud: *Esto sana*, non significat, Volo vt saneris; iam enim sana erat: sed idem est, ac si dixisset, Placet quòd sanata sis; ratum habeo, quod factum est. Similis loquutio est Luc. 7. vbi primum dicitur de Magdalena: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*: & postea tamen Dominus eidẽ dicit: *Remittuntur tibi peccata tua*: quasi tunc primum dimitterentur, cum tamen antea iam remissa fuissent.

TERTIA solutio, eáque omnium solidissima est, per ea verba non peti absolutè, vt panis fiat corpus Domini, sed vt nobis fiat, id est, vt panis ille consecratus, qui reuera iam est in se corpus Domini, fiat per effectum nutritionis spiritualis etiam nobis corpus Domini: *Qui enim indignè manducant*, vt Paulus ait 1. Cor. 11. *iudicium sibi manducant*. Hanc esse veram intelligentiam illarum precum probari potest multis modis. PRIMO, quia Liturgia Clementis, & Basilij, non dicitur: *Fac panem istum corpus Christi*, sed *Ostende panem istum corpus Christi, &c.* Neque dubium est, quin Iacobi, & Chrysostomi Liturgiæ, quæ habent (*Fac*) idem significare voluerint: porro (*Ostende panem esse corpus Domini*) significat, Ostende per effectum salutarem in mentibus nostris, istum panem sanctificatum, nõ esse panem vulgarem, sed cœlestem.

SECVNDO idem patet ex similibus precibus, sed clarioribus, quæ habentur in Liturgia Latina. Nam ante consecrationem (vt suprà notauimus) dicit: *Fiat nobis corpus & sanguis*: non autẽ fiat simpliciter; & post consecrationem iterum petimus idem per illa verba: *Iube hæc perferri per manus S. Angeli tui in sublime altare tuum, &c.* vbi id solum petimus, vt sacrificium nobis fiat vtile.

TERTIO denique idem patet ex confessione multorum Græcorum, qui in vltima sess. Concilij Florentini interrogati à summo Pontifice Eugenio, cur post consecrationem Eucharistiæ dicerẽt illas preces, quibus videtur peti consecratio, respondêrunt se nihil dubitare, quin consecratio fieret per verba Christi: illas autem preces addi, vt peteretur à Deo nobis vtilitas ex tanto sacrificio, eo modo, quo Latini idem petunt per illam orationem: *Iube hæc perferri*.

Duæ aliæ solutiones ad idem argumentum sunt apud Bessarionem: sed eæ minus solidæ esse videntur.

SECVNDVM argumẽtum sumunt ex testimonio sancti Dionysij Areopagitæ, qui in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite tertio, post illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*, ponit consecrationem Eucharistiæ. At verba Domini: *Hoc est corpus meum* dicuntur ante illa: *Hoc facite in meam commemorationem*: ergo ex Dionysij testimonio, consecratio non fit per verba Domini: *Hoc est corpus meum*. B

RESPONDEO; Dionysius non explicat quibus verbis fiat consecratio, neque quid ante illa verba: *Hoc facite*, dictum fuerit, neque etiam quid post illa: quare incertum est, quid sibi Dionysius velit. Probabile autẽ est, in Liturgia, qua vtebatur Dionysius, bis fuisse illa verba: *Hoc facite*; semel in oratione quadã, qua se excusat Sacerdos, quod audeat tantum munus aggredi; quia Dominus ipse id iussit, dicens: *Hoc facite*, & huius orationis meminit eo loco Dionysius; & rursus postea in o loco proprio peracta consecratione, vt in omnibus Liturgiis habentur.

TERTIVM argumentum sumunt ex Ioanne Damasceno, qui libr. 4. cap. 14. dicit, Basilium in Liturgia vocare panem Eucharistiæ, antitypa corporis Domini ante consecrationem, non autem post consecrationem: & idẽ habet Epiphanius ille, qui in VII. Synodo, actione 6. tomo 3. disputat pro Catholicis contra Iconomachos. Apud Basilium autem habetur illa vox ἀντίτυπα post verba Domini: *Hoc est corpus meum*, non autem post illam orationem, qua Græci recentiores existimant fieri consecrationem: ergo existimarunt Damasceno, & Epiphanius, consecrationem nõ fieri per verba Domini, sed per illam orationem, quæ post verba Domini recitatur. C

RESPONDEO, aliqui suspicantur tempore Damasceni, & Epiphanij, Liturgiam Græcam alium ordinem habuisse, quàm modò habeat: & illa verba, vbi panis Eucharistiæ vocatur antitypum corporis Domini, & rogatur Deus, vt illum efficiat corpus Domini, fuisse posita ante recitationem illorum verborum Domini: *Hoc est corpus meum, &c.* & ideò rectè dixisse Damascenum, & Epiphanium, panem vocari à Basilio antitypum ante consecrationem, non postea. Sed hæc solutio non videtur habere locum. Nam S. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, qui fuit Damasceni, & Epiphanij æqualis, in theoria rerum Ecclesiastic. exponens Liturgiam, quæ suo tempore erat in vsu, aperte indicat habuisse eam Liturgiam illum ipsum ordinem, quem modò habet: quare si mutatio facta est, vt suprà diximus, improbabile non esse, certè facta est ante tempora Damasceni. D

ALIA igitur solutio dari potest, iuxta ea, quæ diximus in 2. solutione ad primum argumentum Græcorum. Nam quemadmodum diximus verba illa: *Fac panem istum corpus Christi tui*, sonare, quidem mutationẽ panis in corpus tanquam futuram: tamen reuera non significare nisi confirmationem rei factæ, vt ibi explicuimus: sic etiam dicendum est, vocem (antitypa) ex sententia Damasceni, & Epiphanij vsurpatam esse à Basilio eo loco, quia loquebatur de pane, ac si nõdum consecratus esset, licet reuera esset consecratus, & nõ esset amplius antitypum, sed ipsa veritas. Quod igitur Damascenus, & Epiphanius dicunt, antitypa vocari ante consecrationem, referendum est ad modum loquendi, non ad ipsam realem consecrationem: nam etiamsi tunc facta esset consecratio, tamẽ quoad modum loquendi significabatur, vt futura.

QVARTVM argumentum est Nicolai Cabasilæ, qui contendit ex nostra Missa probari posse, cõsecrationẽ fieri post verba Domini. Dicit enim illa verba: *Iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, &c.* significare, panem transferri per manus Christi, qui est magni consilij Angelus, in sublime altare, id est, vt sit corpus Domini, &c.

RESPONDEMVS, hanc esse deprauationem, non expositionem canonis nostri: nullus enim vnquam ita exposuit, sed omnes intelligunt, orari illis precibus, vt sacrificium, quod visibiliter offertur manibus Sacerdoris, offeratur in cœlo inuisibiliter per manus Christi, & sit Deo acceptum ministerij, & deuotio nostra.

QVINTVM argumentum est, Patres passim scribunt Eucharistiam precibus, & inuocatione Dei cõsecrari, vt patet ex testimoniis citatis contra Lutheranos. Sed illa verba: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis*, non habent formam precum, neque inuocationis; ergo non consecratur illis verbis Eucharistia, sed prece consequente, vt Græci volunt.

RESPONDEO, duplici de caussa Patres consecrationem vocant preces, vel inuocationes, vel etiã gratiarum actionem, aut benedictionem. Vna caussa est, quia per consecrationem interdum accipiunt totam Liturgiam, vel certè totam actionem, quam nos canonem vocamus: & quia in ea actione sunt preces; gratiarum actiones, benedictiones, inuocationes, &c. ideò Patres nunc ab vna parte, nunc ab alia totam actionem denominãt. Quando autem indicare volunt, quorum verborum virtute fiat consecratio, tunc separant verba Domini Euãgelica ab aliis verbis, precum, & inuocationum, quæ adhibentur in Missa, vt patet ex Ambros. li. 4. de Sacramentis, cap. 4. & ex Augustino li. 6. contra Donatistas, cap. 25. & alibi. Altera caussa est, quia ipsa etiã verba Domini: *Hoc est corpus meũ*, vt omnium aliorum Sacramentorũ formæ, vt proferuntur à Sacerdote cum intentione Sacramentum faciendi, continent implicitè inuocationem diuinæ virtutis, quæ est caussa primaria effectus Sacramentalis: intendit enim Sacerdos per illa verba vt instrumenta Dei, consecrationem efficere.

SEXTVM argumentum pro Græcis, possunt verba duobus modis dici, aut narratiuè ac recitatiuè, aut significatiuè. Vt exempli caussa, cum ex Euangelio recitamus, dixisse Iudæos de Christo: *Hic blasphemat*, illa verba (hic blasphemat) à Iudæis dicebantur significatiuè, id enim significare volebant, Christum esse blasphemum: à nobis autem non dicuntur significatiuè, sed tantum narratiuè, non enim significare volumus Christum esse blasphemum, sed Iudæos hoc dixisse. Hac distinctione posita, est hoc argumentum. Verba illa: *Hoc est corpus meum*, vel dicũtur à Sacerdotibus recitatiuè, vel significatiuè. Sed neutro modo possunt esse forma Sacramenti: igitur non sunt ista verba forma Sacramenti. Probatur assumptio. Nam si verba ista dicerentur recitatiuè, PRIMO, sequeretur per illud *Hoc*, demõstrari panem qui fuit in manibus Christi, non istum, qui est in manibus Sacerdotis, ac proinde nõ cõsecraretur panis, qui cõsecrãdus proponitur in altari. SECVNDO, sequeretur non posse cõsecrari quidquam his verbis. Nam verba conficerant, dum faciunt, quod significãt; ista autẽ nihil significãt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum dicantur materialiter tantum, & non significa- A
tiuè. Si autem dicerentur significatiuè, PRIMO illud: *Hoc est corpus meum*, demonstraret corpus Sacerdotis, non Christi: ac dicere oporteret; Hoc est corpus Christi. SECVNDO, omnia verba præcedentia clamant non dici significatiuè, sed recitatiuè, cum legamus: *Accepit panem in sanctas ac venerabiles manus, &c.* Et infrà: *Benedixit, fregit, dedítque discipulis suis, dicens: Accipite, &c.*

RESPONDEO, verba illa dici vtroque modo, & recitatiuè, & significatiuè: in cuius rei gratiam notanda sunt tria. PRIMVM est, in actione Liturgiæ, Sacerdotem aliquando agere personam suam, aliquando personam Christi. Nam quando confiterur peccata sua, quando orat, quando laudat Christum, agit sine dubio personam suã, non Christi: quando dicit: *Hoc est corpus meum*, agit personam Christi. Quare vestes illæ B
sacræ partim significant Christi passionem, cuius personam Sacerdos agit, partim etiam virtutes Sacerdoti necessarias.

SECVNDVM est, in hac actione longè aliter Sacerdotem agere personam Christi, quàm in aliis Sacramentis. Nam in aliis agit quidem vt Christi minister, tamen loquitur in persona sua vt cum dicit; Ego te baptizo, ego te absoluo: quomodo etiam Prætor, licet sit minister Regis, tamen in persona sua propria loquitur, cum sententiam dicit pro tribunali. At in consecratione Eucharistiæ Sacerdos non solum agit, vt minister Christi, sed induit omninò Christi personam, & loquitur, ac si ipse esset Christus: quomodo Exod. 3. Angelus dicit: *Ego sum Deus Patris tui.* Et aliquando legati Regum referentes personam Principum suorum, admittunt honores, qui Regibus ipsis debentur.

TERTIVM est, Sacerdotem in actione Liturgiæ, C
vsque ad illa verba: *Qui pridie quàm paterentur*, agere personam suam, non Christi, vt patet; quia eousque orat, vel laudat: ab illis autem verbis, vsque ad finem consecrationis, agere personam suam & Christi, & ideo recitatiuè simul, & significatiuè verba pronunciare: intendit enim recitare, quid Christus egerit, & dixerit, & simul omnia imitari in persona Christi, ac si Christus per ipsius ministerium iterum omnia faceret, & diceret, sicut reuera inuisibiliter ita fit. Et hinc est, quod cùm dicit: *Accepit panem*, ipse simul accipit panẽ, & cum ait; *Eleuatis oculis in cœlum*, & ipse eleuat oculos in cœlum: & cum ait: *Benedixit*, & ipse benedicit, & cum ait: *Hoc est corpus meum* intendit, quod sicut Christus de pane illo, quem olim accepit: dixit: *Hoc est corpus meum*, & dicendo fecit, vt esset: ita etiam de pane isto, qui nunc accipitur, idem Christus per os Sacerdotis dicat: *Hoc est corpus meum*, & dicendo efficiat. D
Quare longe alia ratione dicuntur ista verba in canone Missæ, quàm recitentur ab eodem Sacerdote in epistola beati Pauli in festo corporis Domini; vel in Euãgelio in die Palmarum: in Canone enim dicuntur significatiuè: alias autem solum narratiuè, & historicè. Atque hinc soluuntur omnia argumẽta: nam priora probabant non dici solum significatiuè.

SEPTIMVM argumentum est Caluini, loco suprà citato. Dominus cum ait: *Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum*, non alloquebatur panem, sed Apostolos; ergo verba illa non referuntur ad panem consecrandum, sed ad fidem instruendam. Addit, virtute verborum transmutari panem, speciem esse Magicæ incantationis.

SED ad hoc Vltimum sæpe iam respondimus. Et sanè intolerabilis blasphemia est vocare Magiam id, quod Christi verbis ex ipsius Christi instituto fieri dicimus: & si hæc Magia esset, multò magis Magia dici deberet, cum Dominus luto & sputo cæcum sanauit. Sed his omissis, ad PRIMVM respondeo, verba Domini dicta esse ad Apostolos, sed de pane, & super panem & proinde circa panem efficacia fuisse, non circa Apostolos. Simile est Luc. 7. Dominus dixit ad Simonem de Madgdalena: *Propter quod dico tibi, remittũtur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hæc verba dicuntur ad Simonem, & tamen efficacia fuerunt circa Magdalenam, quæ tunc liberata est à peccatis. Et Ioan. 8. cum Dominus ait Regulo: *Vade, filius tuus viuit*, verba dicuntur ad Regulum, sed in filium eius, non in ipsum Regulum efficacia fuerunt.

OCTAVVM argumentum Buceri. Nusquam scriptum est debere Sacerdotes dicere: *Hoc est corpus meũ*, ergo sufficit panem benedicere, & frangere.

RESPONDEO, iam suprà ostendimus, Dominum præcepisse, vt illa verba dicerẽtur, cum ait: *Hoc facite.*

NONVM argumentum Kemnitij, & aliorum Lutheranorum. Oportet nihil addere, vel detrahere verbis Domini. At Catholici multa addunt, & detrahũt: nam addiderunt ad verba calicis multa, item detraxerut: *Accipite, & mãducate.* Et: *Quod pro vobis tradetur.*

RESPONDEO, ac dico duo. PRIMO, verba, quæ simpliciter necessaria sunt ad consecrationẽ, esse illa tãtùm: *Hoc est corpus meum.* Et: *Hic est sanguis meus*, vel, *Hic est calix sanguinis mei*, reliqua omnia, etsi dici debeant iuxta Canonem ab Ecclesia institutum, & sine peccato omitti non possint, tamen non esse ita necessaria, vt sine illis consecratio non possit fieri. Probatur hoc dupliciter. PRIMO, quia hæc pauca verba sufficienter exprimunt effectum cõsecrationis. Neque est opus, vt exprimãt actionem ministri, vt in aliis Sacramentis fit: nam alia Sacramenta in actione consistunt: hoc autẽ in re permanente. SECVNDO, quia hęc habentur in omnibus Liturgiis, & apud Matthæũ, Marcum, Lucam, & Paulum; reliqua autem variãtur. Non est autem dubitandum, quin forma Sacramenti huius sufficienter expressa sit à quolibet Euangelista: alioqui enim sequeretur non habuisse verã Eucharistiam eos, qui non habuerunt nisi vnum Euangelium.

Quod si quis dicat, Euangelistas non voluisse tradere integras formas Sacramentorum, sed solum historiam breuem passionis Domini, formas autem haberi ex traditione: vrgebimus argumentum ex Liturgiis. Certum enim est in Liturgiis poni integras formas, & simul certum est verum Sacramẽtum habuisse eos qui vtebantur Liturgia, S. Clementis, S. Iacobi, S. Basilij, S. Ambrosij, S. Chrysostomi, & tamen istæ omnes Liturgiæ variant, & nulla est, quæ habeat illa omnia verba, quæ habentur in nostra Romana Liturgia. Nam illa verba: *Noui & æterni Testamenti.* Et: *Mysterium fidei*, in nulla inueniuntur, præterquam in nostra. Hinc ergo Kemnitio respondemus, si quid additum, aut detractum est in forma Sacramenti, id non pertinere ad essentiam eiusmodi formæ.

SECVNDO respondeo, non sine ratione, & exemplo detractum esse, vel additum quidquid in nostra forma additum est vel detractum. Quod sic ostendo. PRIMO, calumniantur detracta esse illa: *Accipite, & manducate*, RESPONDEO, illa non esse detracta: nam pronunciantur à nobis: separati autem à partibus formæ essentialis, quia illa verba significant præceptum datum de vsu Sacramenti, nó autem pertinent ad panẽ sanctificandum: quare etiamsi absolutè omitterentur, tamẽ Sacramentũ fieret. Simile est in illis verbis, Luc. 7. *Dico tibi, remittuntur ei peccata multa.* in quibus verbis

verbis, illud (*Dico tibi*) non facit quidquam ad effe- A
ctum remissionis peccatorum. Sic etiam Ioan. 8. *Vade, filius tuus viuit.* illud (*Vade*) nihil operabatur in sanitate pueri illius. Addè quod Luc. 22. omittuntur illa verba: *Accipite, & manducate.* Et 1. Corinth. 11. omittuntur illa: *Accipite, & bibite.* quare etiamsi apud nos omninò omitterentur, reprehendi minime possemus.

SECVNDO, calumniantur detracta illa verba ex consecratione panis: *Quod pro vobis traditur*, vel *frangitur.* RESPONDEO, illa verba non haberi apud Matthæum, & Marcum: nec apud Iustinum Apolog. 2. Cyrillum Catechesi 4. mystag. & Eusebium Emisseuum homil. 5. de Paschate, cùm tamen ij omnes referant formã consecrationis. Et sicut hos auctores reprehendere non possumus, ita nec nostram Missam reprehẽdere vllus deberet: præsertim cùm antiquior B
sit Liturgia nostra, si à S. Petro prodit, vt S. Thomas docet, 3. part. quæst. 78. artic. 2. ad 4. & ante eum, Leo IX. epistol. ad Michaẽlem, cap. 5. quàm Euangelium Lucæ, & epistola Pauli, qui addiderunt illa verba: *Quod pro vobis frangitur.*

TERTIO, addita calumniantur illa: *Eleuatis oculis in cœlum ad te Deum, &c.* quæ non habentur in vllo Euangelio, nec apud Paulum. RESPONDEO, illa verba haberi in Liturgia S. Iacobi, & S. Clementis lib. 8. constitut. cap. 17. & apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. omnes enim legunt: *Suspexit in cœlum.* Et præterea, vt argumentatur Innocentius III. cap. Cùm Marthæ. de celebr. Missarũ. semper Dominus consueuerat oculos in cœlũ tollere, cùm Patri gratias ageret, vt patet Matt. 14. Marc. 6. Luc. 9. Ioã. 11. Quare dubium esse non potest, quin etiamin hac vltima gratiarum actione oculos in cœlum leuauerit. C

QVARTO, calumniantur particulam (*enim*) additam ad formam consecrationis panis; & similiter ea verba: *Ex eo omnes*; cùm dicitur: *Manducate ex eo omnes.* non enim ista habentur in Scripturis. RESPONDEO, illas omnes particulas haberi in forma calicis, Matth. 26. *Bibite*, inquit, *ex eo omnes, Hic est enim sanguis, &c.* Ex quo intelligimus illas particulas subintelligi in consecratione panis: eadem enim ratio est vtriusque formæ. Quid autem absurdi est, si exprimatur perspicue id, quod alioqui subintelligẽdum esset: Vnde Ambrosius etiam lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. illa omnia exprimit, vt in nostra Liturgia exprimuntur.

QVINTO, calumniantur addita illa in forma consecrationis calicis: *Noui, & æterni testamenti.* Et: *Mysterium fidei*; nam in Euangelio non habetur, nisi (*noui Testamenti.*) RESPONDEO, istas particulas à D
S. Petro ex traditione haberi; proinde reprehẽdi non posse: præterea verissimas esse, & ex Scripturis colligi. Nam Testamentum Christi æternum esse ad distinctionem Testamenti veteris, quod fuit temporale, patet ex illo Psal. 109. *Tu es Sacerdos in æternum.* & ex Paulo ex professo hoc probãte in epi. ad Hebræos, cap. 7. Item mysterium fidei rectè vocari calicem sanguinis Domini, dubium esse non potest, cùm nulla in re alia magis, & frequentius exercenda sit fides reclamantibus omnibus sensibus quàm in hac.

CAPVT XV.

Mendacia Kemnitij de forma Sacramenti Eucharistiæ.

PRAETER obiectiones notanda sunt etiam aliquot mendacia Kemnitij in hac disputatione de forma consecrationis Eucharistiæ in 2. part. Exam. Trident. Concilij, sess. 13. cap. 1.

PRIMVM est pagina 336. & 337. Catholicos multum inter se disputare, quæ sint verba, quibus Eucharistia consecranda est: & Concilium Tridentinũ noluisse determinare, quæ sint illa verba, cùm à multis id ab eo petitum esset. SED mendacia esse ista crassissima, patet ex omnibus Missalibus, vbi literis magnis, & sæpe rubeis ascribuntur verba consecrationis, vt nemo illa ignorare possit. Nec vllus id à Concilio petiit, neque Concilium id tractauit, quia sciebat rem esse notissimam, & iam antea sufficienter explicatam in concilio Florentino. Non ignoro Scotum in 4. sentent. dist. 8. quæst. 2. art. 2. quæstionem mouisse, an solis illis verbis: *Hoc est corpus meum*, cõsecratio perficiatur. Sed idem Scotus affirmat, illa sola ad formæ essentiam pertinere: neque negat omnia, & sola illa recitanda esse in mysterio Eucharistiæ, quæ in Missalibus præscribuntur.

SECVNDVM est eadem pag. 336. vbi dicit, quosdam Theologos docuisse quatuor tantùm verba esse de substantia formæ in consecratione panis, nimirum illa: *Hoc est corpus meum*; sed S. Thomam existimasse alia quædam esse necessaria. AT mentitur in caput suum: nam S. Thom. 3. part. q. 78. art. 2. de forma consecrationis panis in nulla re dissentit ab aliis.

TERTIVM est pag. 337. vbi dicit, Colonienses in suo Antididagmate, & Lindanum publicè scribere panem & vinum per sola Christi verba non consecrari, nisi addantur reliquæ preces Canonis Papistici. Hoc etiam esse mendacium patet ex ipsis auctoribus. Nam in Antididagmate, tit. An sine prece canonica Ecclesiæ consecretur Sacramentum: & in Panoplia Lindani, lib. 4. cap. 41. solùm docetur eos non vere consecrare, qui verba Domini solùm recitant in lectione epistolæ ad Corinthios, quod est verissimum, neque à Kemnitio negari solet.

QVARTVM est ibidem, vbi dicit, apud Catholicos dubitari, an ad consecrationem Eucharistiæ sit necessarium altare sacrum, sacræ vestes, sacer minister, & reliqua Papalis Missæ panoplia. SED Catholici nunquam de his rebus dubitarunt. Omnes enim docent, ad essentiam consecrationis non requiri, nisi materiam, formam, & ministrum: reliqua adhibenda quidem esse, neque sine peccato omitti posse; tamen ad essentiam non pertinere.

QVINTVM est pag. 339. vbi Canonem Missæ ex corrupto, & integro, immò ex multis corruptis consarcinatum mentitur. SED debuisset, vel vnum verbulum notare, quod corruptionem aliquã redoleret.

SEXTVM est pag. 340. vbi dicit Lindanum Basilio tribuere Eucharistiæ consecrationem fieri verbis, non scriptis. AT Lindanus hoc nõ dicit, vt ex eo loco notato patet: sed solùm ait veteres Patres non fuisse contentos verbis consecrationis, quando sacra faciebant, sed addidisse alia non scripta. Id quod vere exstat apud Basilium lib. de Spiritu sancto, cap. 27.

SEPTIMVM est pag. 346. vbi dicit Catholicos existimare per sola verba institutionis non posse fieri consecrationem, nisi adhibeantur ea, quæ addita sunt in Canone Missæ. Sed & hoc merum mendacium est. Catholici enim requirunt quidem vniuersum Canonem, vtrité, & sine peccato consecratio fiat; fatentur tamen veram esse consecrationem, quę solis verbis institutionis fieret.

OCTAVVM pag. 347. vbi dicit, Proclum quendam fingere Apostolos intra diem Ascensionis, & Pentecostes composuisse Canonem, vt esset forma conserationis. AT sanctus Proclus vnus est ex antiquis, & Orthodoxis Patribus; quippe qui paulò post

Universidad de Deusto
Biblioteca

Chrysostomum, Episcopus fuit Constantinopolitanus. Eius exstat libellus de traditione diuinæ Liturgiæ, in quo non dicit Apostolos Canonem composuisse ante diem Pentecostes, vt Kemnitius mentitur, quod nec vllo modo verisimile est: sed dicit eos post Ascensionem Domini, antequam diuiderentur in varias regiones, totos se ad orationem colligere solitos, & maximè ad sacrificium celebrandum, semper in memoria habentes illud: *Hoc est corpus meum.*

VLTIMVM est ibidem, vbi dicit, Catholicos tribuere consecrationem non solùm recitationi verborum, sed variis sacrificuli gestibus, expansioni manuum, eleuationi, inclinationi cereicis, conuersioni corporis, libri transpositioni. SED hæ sunt meræ nugæ: nemo enim Catholicorum in his ponit essentiam consecrationis, etsi cæremonias ipsas meritò omnes venerantur.

CAPVT XVI.

De ministro Sacramenti Eucharistiæ.

EXPLICATIS caussis intrinsecis Sacramẽti huius materia videlicet, & forma: sequitur vt de extrinsecis efficiente, & fine, siue effectu disputemus. Ac de efficiente quidem primaria caussa, nulla controuersia est: constat enim Christum esse, qui & Sacramentum hoc instituit, & primus consecit, & nunc etiam per ministros suos quotidie conficit. De caussa secundaria, id est, de ministro, multa disparata sunt in libro de Sacramentis in genere, vt, an requiratur fides in ministro, an bonitas, an intentio, & alia id genus, quæ sunt communia ministris omnium Sacramentorum: tractatum quoque fuit, an ministri Sacramentorum quilibet Christiani sint, an solùm ij qui certo ritu ad hoc ministerium consecrati sunt. Quare hoc loco id solum tractandum est in particulari, num ad Eucharistiæ consecrationem, requiratur certa ministrorum ordinatio, an verò non requiratur.

Et quidem Ioan. VVicleſus in dubium hoc reuocauit teste Thoma VValdensi, tomo 2. de Sacramentis, cap. 7. & 28. Videbatur illi valde mirum, si posset malus Sacerdos consecrare Eucharistiam, & id non posset laicus bonus: non tamen omninò rem definire voluit.

At Lutherus audacior apertissimè rem definiuit: siquidem Lutheri sententia manifestissima est, quẽlibet Christianum ex Baptismo potestatem habere Eucharistiam consecrandi, licet officium assumere nemo debeat, nisi legitimè vocatus, excepto casu necessitatis. Id habet Lutherus in lib. de Babylo. captiuit. cap. de Ordine; in lib. de instituẽdis ministris, ad senatum Pragensem; in lib. de Missa abroganda; in lib. de notis Ecclesiæ, & alibi. Quare Lutherus ordinationem ministrorum solùm necessariam putat ob disciplinam, & ordinem Ecclesiæ; esset enim nimia confusio, si quilibet Sacramenta conficere vellet: non autem, quod Sacramentum non esset verum, si ab aliquo non ordinato conficeretur. Immò in libro de Missa priuata, & vnctione Sacerdotum, edito anno M. XXXIV. eò vsque progressus est, vt diceret, Sacramentum verum futurum, etiamsi à Diabolo conficeretur.

Ab hac sententia Sacramentarij apertè recesserunt. Etsi enim initio Zvvinglius Lutherum sequeretur, vt patet ex lib. de vera & falsa religio. cap. de aliis Sacramẽtis, Caluinus tamen non solum Eucharistiam, sed etiam Baptismum irritum esse docet, si ab alio, quàm à publico ministro conficiatur, vt patet ex lib. 4. Instit. cap. 1. §. 22. & cap. 3. §. 10. & cap. 15. §. 22. & in antidoto Concilij, sess. 7. cano. 10. & idem habet Henricus Bullingerus decade 5. sermo. 8. & 9. Quare nihil hoc loco cum Sacramentariis negotium nobis erit.

Porrò Martinus Kemnitius, & alij recentiores Lutherani timidè Lutherum sequuntur: nam etsi idem sentiant, quod ipse sensit, tamen istam quæstionem vt plurimum dissimulare solent. Nam ab vna parte vident argumenta Catholicorum euidentissima, quæ sine summa impudentia negari nequeunt; ab altera parte non possunt ad Catholicos accedere, quin deserant non solum suum Prophetam Lutherum, sed etiam duo principia doctrinæ Lutheranæ ab omnibus receptissima: ob quæ valde mirandum est, Sacramentarios dissentire in hac re à Lutheranis.

Principia communia hæc sunt. PRIMVM Sacramenta non operari nisi excitando fidem; ex quo principio (in quo omnes omninò conueniunt) euidenter sequitur Sacramentum non pendere ab vlla ministri qualitate. Verba enim Sacramẽtalia, & signa fidem excitare possunt à quocunque exhibeãtur. idem enim verba significant, & significando mouent animum audientis, siue dicẽtur ab ordinato, siue à non ordinato; immò siue ab homine, siue à dæmone, siue etiã à psitaco vel coruo. Vnde Kemnitius in 2. parte Examinis Concilij, sess. 13. cap. 1. in fine, Catholicos reprehendit, quod Eucharistiæ consecrationẽ pendere velint non à sola verborum recitatione, sed etiam à consecratione, siue ordinatione personæ recitantis.

SECVNDVM principium est, per ordinationem ministrorum non imprimi vllum characterem, neq; dari vllam nouam spiritualem potestatem, sed solum vsum seu officium. Vnde tam apud Lutheranos quã apud Caluinistas potest vnus & idem hodie esse minister, cras non minister, siue hodie clericus, cras laicus: dimisso enim officio nulla est inter eos clericorum à laicis distinctio. Ex hoc etiam principio manifestè sequitur, non requiri vllam electionem, vel ordinationem ministrorum, vt verum Sacramentum Eucharistiæ conficiatur; sed tantùm vt ordo, & disciplina seruetur. Quare Lutherani omnes, nisi doctrinã suam destruere ipsi velint, coguntur Lutheri sententiam sequi de potestate consecrandæ Eucharistiæ omnibus Christianis communi.

At Catholica Christi Ecclesia longè aliam ab Apostolis doctrinam accepit, & in hanc vsque diem seruat: semper enim in Ecclesia pro indubitato habitum est, ita necessariam esse Ordinationem sacerdotalem ad Eucharistiam conficiẽdam, vt sine ea nullo modo confici possit.

Hæc autem veritas probatur, PRIMVM ex verbo Dei. Nam illud Christi, *Hoc facite*, Luc. 22. non est dictum, nisi Apostolis, qui eo mandato ordinati sunt primi sacerdotes noui Testamenti. Id autem probatur hoc modo: illud, *Hoc facite*, non significat solùm Manducate, & bibite; quod conuenit omnibus Christianis, sed significat Consecrate, sumite, & aliis distribuite, vt me facere vidistis. Illa autem tria non possunt conuenire omnibus; ergo illud mandatum non est datum omnibus, sed solùm quibusdam, qui ideò dicuntur Sacerdotes; ergo ceteri nullo modo possunt Eucharistiam cõsecrare, & si id tentauerint, nihil facient. Nam Sacramenta conficiuntur in persona Christi: quare cui Christus id non commisit, is nihil facere potest.

Probatur

Probatur maior propositio, PRIMO, ex ipso textu Lucæ. Lucas enim, qui solus inter Euangelistas habet illa verba: *Hoc facite*, nõ dixerat antea, Accipite, mãducate, &c. sed solùm dixerat: *Accepit panem, benedixit, & dedit, dicens*; *Hoc est corpus meum.* Ergo non retulit Lucas illud: *Hoc facite*, ad actionem solam manducandi, cùm eius ne meminerit quidem; sed retulit ad actionem benedicendi, & distribuendi, quas expresserat, & simul ad actionem manducandi, quia Dominus etiam manducauit, vt est communis sententia, licet in Euangelio non exprimatur. SECVNDO, quia nulla est ratio, cur illud: *Hoc facite*, non debeat referri ad omnia, quæ Dominus fecit. TERTIO, quia nisi ad omnia referretur non haberemus mandatum diuinum in Verbo Dei expressum de consecranda Eucharistia: & proinde non posset ab aduersariis consecrari. Ipsi enim contendunt, non debere fieri, nisi id, quod est expressè in diuinis literis mãdatum. DENIQVE aduersarij fatentur, illud: *Hoc facite*, referri ad omnes tres actiones, quas Christus fecit, videlicet benedicendi, distribuendi, & sumendi. Lutherus ita docet in lib. de instituendis ministris ad Pragenses, Confessio Augustana cap. de Missa. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 15. §. 20. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 534. initio disputationis de Communione sub vtraque specie.

DICET aliquis; Videtur beatus Paulus 1. Corint. 11. restringere illud: *Hoc facite*, ad actionem manducandi, & bibendi; ait enim: *Hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem*, ac si dicat, quotiescunque bibetis, bibite in memoriam passionis meæ. RESPONDEO, non restringit Apostolus, sed exemplum ponit in actione vna; quod etiam facere potuisset de aliis duabus: quare vera sunt verba Pauli, sed non pugnant cum verbis Lucæ magis vniuersalibus.

Probatur nunc minor propositio. PRIMO, si illud mandatũ daretur omnibus: tenerentur omnes consecrare, & distribuere, id autẽ non solũ esset absurdissimum, sed etiam est cõtra consuetudinem omniũ tum Catholicorũ, tum hæreticorum. SECVNDO, quia ita semper intellexit hoc mandatum vniuersa Ecclesia, vt ex testimoniis, quæ iam adferemus, perspicuũ erit. Neque obstat, quod S. Thomas 3. par. q. 81. art. 11. colligit ex hoc loco esse de iure diuino, vt omnes aliquando sumant Eucharistiam; vbi videtur intellexisse illud: *Hoc facite*, dictũ esse omnibus. Nam sanctus Thomas non vult colligi immediatè, sed mediatè. Quia enim Dominus iubet Apostolis, vt conficrent, sumant, & distribuant; consequẽter iubet aliis, vt accipiant de manu Sacerdotum distribuentium. Quibus enim tenerentur Sacerdotes distribuere, si nulli tenerentur accipere? Simile est illud Ioan. vlt. *Pasce oues meas*, vbi mandatur Petro, vt pascat gregem, & consequẽter mandatur gregi, vt pastori obediat. Quare idẽ S. Tho. 1. part. q. 82. art. 1. docet, per illud: *Hoc facite*, institutos fusse à Domino Sacerdotes.

Probatur igitur SECVNDO eadem veritas ex traditione, & cõsensu totius Ecclesiæ. Ac PRIMVM habemus quatuor generalia Concilia, Nicænum I. cano. 14. Lateranense sub Innocentio III. cap. 1. Florentinum in Instruct. Armenorum, & Tridentinum sess. 22. cap. 1. & sess. 23. cap. 1. & 4.

PRÆTEREA sanctos Patres. Nam DIONYSIVS Areopagita cap. 5. Eccles. hierarchiæ parte 1. *Nec ipse*, inquit, *Sacerdos erit, nisi pontificalibus officijs ad hoc fuerit promotus.* IGNATIVS in epist. ad Trallianos, dicit, esse infideli deteriorem eum, qui audet aliquid facere circa altaris ministerium, nisi fuerit Episcopus, aut Presbyter. CLEMENS lib. 2. Apostol. constitut. cap. 31. *Omnis laicus sine Sacerdote aliquid attentans, frustrà facit.* Et loquitur apertè de sacrificij oblatione. Et lib. 8. cap. vlt. dicit, CHRISTVM solis Apostolis dixisse: *Hoc facite*. Et deinde per Apostolos ac alios presbyteros hanc potestatem derivatam esse. IVSTINVS in Apolog. 2. prope finem, dicit solis Apostolis dictũ esse: *Hoc facite*. TERTVLLIANVS in lib. de præscript. irridet Marcionistas, quòd apud eos aliqui hodie sint clerici, cras laici, & quòd laicis sacerdotalia munia committantur. Quæ sententia apertissimè etiam Lutheranos nostros cõfutat: nam apud eos ministri qui sunt, volente Magistratu fiunt laici, immò semper sunt laici. Neq; enim veras habent ordinationes, sed solùm iniungitur eis officium prædicandi, & Sacramenta ministrandi sine vera ordinatione: & hoc est (vt Tertullianus dicit) laicis sacerdotalia munia committere.

CYPRIANVS lib. 1. epist. 2. & 9. & lib. 3. epist. 25. non solùm docet, non posse Eucharistiam conficere nisi Sacerdotes: sed etiam inde colligebat, non esse apud hæreticos veram Eucharistiã, cum non sit apud eos verum Sacerdotiũ. ATHANASIVS in 2. Apologia contra Arianos refert epistolam Synodi Alexandrinæ, in qua Patres probant quendam Hischiram Arianum non potuisse sacro calice vti, nec sacra celebrare, quòd non esset ordinatus à vero Episcopo. BASILIVS lib. 2. de Baptismo, cap. 8. ex professo docet, esse quidem omnes Christianos Sacerdotes, largo quodam modo, quia omnes offerre debent spirituales hostias operum bonorum: at propriè non esse nisi eos, qui ad hoc ordinati sunt, &c. EPIPHANIVS hæres. 79. Collyridianorum, docet, solos Apostolos à Christo ordinatos ministros Eucharistiæ; & deinde ab Apostolis alios Episcopos, & Presbyteros: ceteris autem laicis, & maximè fœminis, adeò hoc non licuisse vnquam, vt ne ipsi quidem B. Virgini fuerit concessum. CHRYSOSTOMVS non rarò scribit, ob hanc vnam eximiam potestatem consecrandæ Eucharistiæ, Angelos à sacerdotibus superari. Vide lib. 3. & 6. de sacerdotio, & homil. 51. & 83. in Matthæum, & homil. 60. ad populum Antiochenum.

HIERONYMVS frequẽter hoc asserit, non posse nisi episcopos, & Presbyteros Eucharistiam cõficere. In libro contra Luciferianos docet, Hilarium quendam, quia solùm Diaconus erat, non potuisse Eucharistiam cõsecrare, neque clericos ordinare: & in epistol. 1. ad Heliodorum, & 85. ad Euagrium, illo potissimo argumento Diaconorum quorundam superbiam comprimit, & presbyteris longè inferiores esse demonstrat, quòd non habeant potestatem consecrandi Eucharistiam, quam Presbyteri habent.

De AMBROSIO scribit Theodoretus lib. 5. historiæ, cap. 17. dixisse eum Theodosio: *Purpura Imperatores facit, non sacerdotes*, & in libro de dignitate sacerdotali, cap. 2. anteponit idem Ambrosius sacerdotalem potestatem Regiæ. Quod etiam facit Nazianzenus in oratione ad populum timore perculsum, & Chrysostomus homil. 4. in cap. 6. Isaiæ. Quod etiam reipsa docuit sanctus Martinus cum in conuiuio Imperatoris antepositus presbyterum suum Imperatori, vt in eius vita scribit Sulpitius. At si sacerdotalis potestas communis esset omnibus Christianis, vt aduersarij dicunt, cùm Regia non sit omnibus cõmunis, multò inferiores essent Regibus sacerdotes. Vide etiam Paulinum epistol. 4. ad Amandum, Isichium lib. 2. in Leuiticum, cap. 8. Denique Augustinum

Universidad de Deusto
Biblioteca

stinum lib.2o.de Ciuit.Dei,cap.1o. vbi distinguit sacerdotes spirituales, & impropriè dictos ab Episcopis,& Presbyteris,qui proprie dicuntur sacerdotes.

Hic ACCEDIT,quod nullum proferri potest exẽplum antiquitatis, quo probetur in aliquo casu Diaconum, aut laicum consecrasse Eucharistiam, sicut exẽpla non pauca proferũtur,quibus ostẽditur in certis casibus Diaconos, immò & laicos baptizasse. Cõstat enim ex cap.8.Actor. Philippum Diaconum baptizasse: ex Ruffino lib.1. historiæ, cap.14. constat ratum fuisse baptismum,quem Athanasius laicus, & puer contulerat. At de Eucharistia nullum tale exẽplum proferri potest: sed contrà in summis etiam necessitatibus constat Catholicos caruisse potius Eucharistia, quàm vt eam non sacerdos conficere auderet. Scribit THEODORETVS lib.4.historiæ,cap. 12.cùm Valens Imperator Arianus omnes sacerdotes passim è suis sedibus exturbaret,zelo Dei motum Eusebium Episcopum Samosatenum militari habitu peragrasse illa omnia loca, & clàm ordinasse in variis locis Presbyteros, & Diaconos, vt populi Sacramentis non carerent. AVGVSTINVS in epistola 180. ad Honoratum scribit tempore belli non debere deseri plebes à clericis,etiamsi periculum vitę immineat: ne desint, qui Sacramenta ministrent, sine quibus non euitatur mors æterna. Scribit quoque EPIPHANIVS in epistо. ad Ioannem Hierosolymitanum, se necessitate compulsum ordinasse presbyterum quẽdam in Monasterio S.Hieronymi,quòd duo presbyteri, qui in eo monasterio erant, ob nimiam humilitatem Eucharistiam conficere non auderent. Ex quibus exemplis manifeste colligitur,falsum esse,quod Lutherus docet,posse in certis casibus quoscunque homines consecrare Eucharistiam.

His ADDE antiquissimos Ecclesiæ ritus. Nam PRIMO,imperabatur omnibus altaris ministris perpetua continentia, idque ex Apostolorum doctrina vt habet Concilium II. Carthaginense, cano.2.

SECVNDO prohibebantur laici tangere, vel seruare sacra vasa,vbi conficitur Eucharistia: vt præter alia testimonia patet ex epistola Synodi Alexandrinæ in Apologia secunda Athanasij contra Arianos,vbi probant calicem quendam non fuisse sacrũ, quia seruabatur in domo laici hominis. Et Nazianzenus in oratione contra Arianos, & de seipso,mysterij vasa populo ad tãgendum prohibita esse dicit.

CAPVT XVII.

De effectu Eucharistiæ,& de præparatione ad Communionem: sententiæ hæreticorum.

QVAESTIO de effectu Eucharistiæ adeò cõiuncta est cum quæstione de præparatione ad Communionem, præsertim ex sententia aduersariorum, vt nullo modo separari queant. Nos igitur PRIMVM fideliter referemus quid aduersarij de vtraque quæstione sentiant. DEINDE explicabimus,& probabimus veritatem. TERTIO soluemus eorum obiectiones. QVARTO addemus aliquid de præparatione minus principali.

Quod igitur ad PRIMVM attinet, Lutherus nouorum paradoxorum in pernicię multorum millium animarum seminator, tria docuit. PRIMO, effectũ primarium Sacramenti Eucharistiæ esse remissionẽ mortalium peccatorum. SECVNDO, non requiri ad dignam præparationem Communionis, vt quis non sit sibi conscius peccati mortalis, immò quò plurium, & maiorum sibi conscius est, eò esse aptiorem ad Eucharistiam. TERTIO, ad præparationem Eucharistiæ non requiri, vt quis per confessionem, & pœnitentiam à peccatis iustificetur, sed satis esse fidem, qua certò credat sibi in eo Sacramento omnia peccata esse remittenda.

Hanc esse Lutheri sententiam patet ex multis eius testimoniis. In concione de digna præparatione ad Sacramentũ Eucharistiæ, habita anno M. D. XVII I. *Optima*, inquit, *dispositio est, non nisi ea, qua pessimè es dispositus, & è contrario, tunc pessimè es dispositus, quado optimè es dispositus.* Et probat, quia Christus etiam in hoc Sacramento non venit vocare iustos,sed peccatores: & ibidem suadet pœnitentiam non agere ante Communionem,sed postea. Ibidem dicit esse perniciosum errorem, si quis accedat nixus ea fiducia, quòd sit confessus,& quòd non sit sibi conscius peccati, & quòd orationes, & alia præmiserit. Hos enim omnes dicit in iudicium accipere corpus Domini, quia his præparationibus non fiunt puri, sed magis polluuntur; fiunt autem puri per fidem, quam dicit esse solam, & summam dispositionem. Similia habet in cõcione de Confessione & eucharistia,habita anno M.D. XIX. vbi dicit,illum esse aptissimum ad Communionem,qui in fœda crimina prolapsus est,quæ malè afficiũt animũ. In lib.de captiuit. babylo.cap.de Eucharistia, edito anno M. D. XX. *Concludimus*, inquit, *ex omnibus his, quicunque Missa parata sit, & qui dignè communicent, nempe soli illi, qui tristes, afflictas, perturbatas, confusas, & erroneas habent conscientias. Nam verbum diuinæ promissionis huius Sacramenti,cùm exhibeat remissionem peccatorum, securè accedit, quicunque peccatorum suorum vexatur,sine morsu, sine titillatione.*

Est autem hic obiter NOTANDVM, intra paucas lineas apertissimam contradictionem inueniri in verbis Lutheri: nam paulò infrà, id est,in vltimis verbis illius capitis,sic habet: *Fides sola est pax conscientiæ,infidelitas sola,turbatio conscientiæ.* Hæc ille,& tamen ibidem in medio sententiarum aliegatarũ; hortatur Christianos, vt cum fide indubitata accedant. Quæ sanè nullo modo cohærent. Nam si illi soli dignè accedunt,qui habent turbatam conscientiam,& sola infidelitas turbatio conscientiæ est;ergo soli illi dignè accedunt, qui carent fide; qui enim fidem habent, pacatam (vt ipse dicit) conscientiam habent,non perturbatam. Viderit ergo ipse quomodo & cum fide, & cùm infidelitate,cum pacata, & cum turbata conscientia accedendum sit.

In libro de abroganda Missa edito anno XXI.docet,furorem esse præparatoriis cõfessionibus, & orationibus se mundos reddere ante Communionem, cùm non debeant accedere, nisi qui egent remissione peccatorum. In tractatu de Communione populi, edito anno M.D.XXIII. docet non debere admitti ad Communionem, nisi eos, qui dicunt se accedere, quia vexantur conscientia peccati mortalis. Quo testimonio Lutherus B. Virginẽ,& omnes Apostolos post acceptum Spiritum sanctum excõmunicauit: neque enim isti dicere poterant, se vexari cõscientia peccati mortalis. In sermo. de Eucharistia, habito anno M. D. XXVI. dicit, illum esse aptissimum ad communicandum, qui ante & retro est peccatis contaminatissimus: & sine peccatis mortalibus nullum debere accedere. Denique similia habet in libro contra articulos Louanienses, edito anno M. D. XLV. paulò ante vitæ ipsius finem. Atque hæc de Lutheri sententia,

Martinus

Martinus Kemnitius in 2.parte Examinis, sess.13. cap.2.& 7.admittit,& propugnat pro viribus primum Lutheri pronunciatum, effectum primarium Eucharistiæ esse remissionem peccatorum mortalium. Alia duo non solùm non aperte affirmat, sed potius contrarium,saltem quoad modum loquendi, docet. Vult enim requiri ad dignam præparationem Eucharistiæ pœnitentiam,& propositum non peccandi: & addit etiam apud suos in more positum esse,vt prius examinentur, & absoluantur, qui accessuri sunt ad Communionem. Quod habetur quoque in Confessione Augustana.cap. de confessione, & cap.de Missa, vbi dicunt, neminem se admittere ad communionem, nisi antea discussum,& absolutum.

SED (vt mox videbimus) doctrina ista Kemnitij ipsa secum pugnat: nec enim vllo modo ista cohærere possunt,vt Eucharistia accipiatur ad remissionem mortalium peccatorum, & tamen nemo accedere permittatur,nisi prius à peccatis fuerit absolutus.

Addit Kemnitius, se non negare alios esse etiam effectus Eucharistiæ,vt quod animam nutriat,roboret,& omnia Christi bona illi communicet: & inde queritur de Concilio Tridentino,quod cano.5.damnet Lutheranos, quasi sentiant, nullum esse alium effectum Communionis,nisi remissionẽ peccatorum.

SED immeritò Kemnitius conqueritur. Nam Concilium canon. 5. neque Lutheranos nominat, & sub distinctione loquitur. Hæc enim sunt verba Concilij: *Si quis dixerit,vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus prouenire, anathema sit.* Cùm igitur Kemnitius solam priorem partem huius canonis cõtra se esse fateatur, accipiat quod suum est, & reliquum dimittat aliis.

Multa præterea pro more suo mendacia admiscet Kemnitius,quę longum esset referre. Vnum tantùm quàm breuissimè annotabo, quod est in Examine cap.2.pagina 359. vbi dicit Catholicos ita diuidere gratiam iustificationis inter Missæ sacrificium, & sumptionem Eucharistiæ, vt Missæ sacrificio tribuãt ex opere operato remissionem peccatorũ mortalium sine vllo negotio vel periculo peccatoris, cui fit illa remissio: sumptioni Eucharistiæ tribuant solùm remissionem venialiũ,& eam non sine magno periculo sumẽtis, qui nisi purus accesserit, in iudicium sumet. Atque hinc fieri dicit, vt homines apud Catholicos retrahantur à Communione,& alliciantur ad emendas Missas.

SED hoc impudentissimum est mendacium. Nullus enim Catholicorum vnquam scripsit, sacrificium Missæ ex opere operato remittere peccata mortalia sine vllo negotio peccatoris, nec vllus in Ecclesia est vsus petendi, nedum emendi Missas pro remissione peccacorum. Immò multò amplius tribuimus sumptioni Eucharistiæ, quam dicimus ex opere operato conferre gratiam gratum facientem; quàm sacrificio Missæ, vt pro peccatore aliquo offertur, quod solùm docemus impetrare peccatori aliquod speciale auxilium, quo is paulatim ad mentem redeat,& non sine vllo negotio, vt Kemnitius mentitur, sed per veram ;contritionem, confessionem, & satisfactionem ad remissionem peccatorum tandem perueniat.

Ioannes Caluinus lib.4.Institut.cap.17.§.40. 41. & 42. multa dicit, quæ videntur inter se omnino pugnare, & ob quæ non eodem modo ab omnibus accipitur Caluini sententia. Nam §.40. sic ait: *Cibus hic spiritualis,si in animam incidit malitia:neq; itáque polutam, maiore illam ruina præcipitat.* Hæc ille. Vbi videtur negare, quod Lutherani dicunt, per Eucharistiam remitti peccata mortalia,& requirere cum Catholicis, vt homo antè per pœnitentiam iustificetur, quàm ad Sacramentum accedat. Præterea §.42. dicit requiri fidem,& charitatem ad dignam sumptionem Eucharistiæ, & reprehendit quosdam, quòd requirãt fidem,& charitatem nimis perfectam,& absolutam, cui fihil addi potest: quos dicit errare non in re,sed in modo. Itaque in his duobus locis videtur Caluinus cum Catholicis sentire. Quos autem reprehendit Caluinus, quòd requirant perfectissimam fidem, & charitatẽ,ij non sunt Catholici, sed Anabaptistæ. Nam de anabaptistis refert Augustinus Marloratus in expositione, quam ex variis scriptoribus collegit in cap. 11. prioris ad Corinthios, eos ante communionem protestari, se habere tantam charitatem, quantam habuit Christus in cruce pendens.

Portrò idem Caluinus, §.41. apertè Catholicos reprehendit,quod requirãt ad dignam præparationem, vt homo sit in statu gratiæ:& in statu gratiæ esse definiant, purum, ac purgatum esse ab omni peccato. Et §.42. apertissimè testatur, Eucharistiam remittere peccata mortalia, & nisi peccata adsint,frustrà sumi, vt Lutherus dicebat: *Meminerimus*, inquit, *has sacras epulas ægrotis esse pharmacum, peccatoribus solatium, pauperibus largitionem; quæ sanis, iustis, & diuitibus, si qui reperiri possent, nullum adferrent operæ precium.* Et infrà: *Cùm in vitam detur,intelligimus nos sine ipso in nobis planè mortuos esse.* Hæc ille.

Quæ duo Caluini pronunciata secundum veram Theologiam inter se manifestè pugnant. Nam animam non esse pollutã nequitia, & habere fidem, & charitatem, quæ in primo pronunciato Caluinus requirit,hominem sine dubio iustum,viuum,& sanum constituunt: & tamen in secundo pronunciato requirit idem Caluinus, vt homo non sit iustus, sed peccator;non sanus,sed ægrotus;non viuus,sed mortuus;& alioqui nihil ei prodesse dicit Eucharistiam. Sed quamuis hæc inter se pugnent, secundum principia veræ Theologiæ: tamen secundum principia ipsius aliquo modo cohærent. Nam cùm dicit,animã non debere esse pollutam, sed fide & charitate præditam,significat,vt ipse se exponit,nõ debere habere propositum peccandi, seu perseuerandi in peccato, sed desiderium potius bene viuendi, & fiduciam remissionis. Quare simul erit homo immũdus, & mortuus, quia reuera peccata mortalia habet; & erit tamen non immundus, quia non habet affectum, nec propositum permanendi in illis.

Iam verò Catholica Ecclesia in Concilio Tridentino, sess.13. cap.2. & 7. & cano.5. & 11. duo docet. PRIMO, effectum Eucharistiæ præcipuum non esse remissionem peccatorum mortalium, sed nutritionem animæ, & præseruationem à peccatis, & alia quæ sequuntur ex augmento gratiæ, & charitatis, quam secum adfert hoc Sactamentum. SECVNDO docet, præparationem ad Eucharistiam non esse solam fidem,sed veram pœnitentiam, & confessionem peccatorum, si quis post Baptismum in peccata mortalia lapsus sit.

Et quia de aliis effectibus Eucharistiæ conueniunt nobiscum aduersarij,vt Kemnitius fatetur,tota quæstio ad hunc vnum articulum reuocatur; Vtrum Sacramentum Eucharistiæ exhibeat remissionem peccatorum mortalium, quorum homo cõscientiam habet:siue (& est idem) Vtrum ad dignè communicãdum requiratur, vt homo non habeat conscientiam peccati

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccati mortalis. Catholici enim omnes docent, Eucharistiam non remittere eiusmodi peccata, quorum homo conscientiam habet, & ideò requiri vt antea purgentur. Hæretici autem contrarium sentiunt: nec possunt aliter sentire, si sequi velint principia suæ doctrinæ. Nam illi non agnoscunt aliam iustificationem, quàm remissionem peccatorum: non enim volunt infundi gratiam, quæ hominem reipsa iustum coram Deo, vel iustiorem efficiat. Volunt autem Sacramenta omnia esse instrumenta iustificationis; quare coguntur dicere, Sacramenta omnia remittere peccata, eúmque esse proprium illorum effectum.

CAPVT XVIII.

Indignè sumere Eucharistiam omnes illos, qui accedunt cum conscientia peccati mortalis.

ESSE autem verissimam Ecclesiæ Catholicę sententiam probatur PRIMO ex cap.6. Ioannis. Nam in eo capite etiamsi negent aduersarij, tractari de Sacramento Eucharistiæ, quod ad symbola attinet, tamen concedunt agi de spirituali manducatione, & etiam de fructu, seu effectu Eucharistiæ. Dicunt enim in eo capite tractari in genere de manducatione corporis Domini, quæ & in Sacramẽto, & extra Sacramentum fieri potest: sed postea Matth.26. Dominum addidisse symbola. In hoc igitur capite nusquam docetur, Eucharistiam institutam esse ad peccata remittenda, sed tantùm ad vitam spiritualem conseruandam, & augendam, vt patet ex cap.6. Ioannis, vbi nusquam dicitur; Qui manducat hunc panem, resurget à peccatis, vel viuere incipiet; sed dicitur: *Non esuriet, non morietur, viuet in æternũ, in me manet, & ego in eo*, & similia. Quare aduersarij si verum fateri velint, id quod docent, non ideò docent, quia in verbo Dei habeatur, sed quia necessariò sequitur ex doctrina Lutheri.

SECVNDO probatur ex illis verbis eiusdem capitis: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*. Ex quo loco discimus propriam rationem huius Sacramenti esse, vt sit cibus spiritualis. Quod etiã aperte clamat tum externa species panis, & vini; tum actio per quam nobis applicatur, quæ est manducatio, & potatio. At absurdissimum est cibu, & potum dare mortuis, cùm inde non magis nutriri possint, quàm si lapides essent.

Quare ineptè argumentatur Caluinus lib.4. Instit. cap.17. §.42. vbi probat Eucharistiam nullum adferre emolumentum sanis, & iustis; quia est cibus quidam, & sine cibo homines tabescunt, & deficiunt. Nam quòd sine cibo homines tabescant, non id efficit, vt cibus non debeat dari nisi ægrotis, sed vt debeat dari sanis, ne ægrotent: sanis enim periculum imminet ægrotandi, & tabescendi; alioqui homines corporaliter sani, non deberent corporaliter manducare. Denique etiamsi cibus non daretur nisi ægrotis, tamen nunquam probabit Caluinus, debere dari mortuis: non igitur dati debet illis, qui sciuntur mortui esse Deo.

TERTIO probatur ex figuris, & similitudinibus diuinæ Scripturæ. Nam IN PRIMIS agnus Paschalis, qui erat figura euidentissima Sacramenti huius, non poterat edi, nisi ab hominibus purificatis, & mundis: & potius permittebat Deus, vt aliqui differrent in alterum mensem manducationem agni Paschalis, quã vt non purificati mãducarent, Numer. 9. & 2. Paralip. 30. DEINDE panes propositionis, qui etiam erant figura Eucharistiæ, non nisi à mundis edi poterant vt patet 1. Reg. 21. DENIQVE quicunque aliqua immunditia pollutus edebat de carne sacrificiorum, peribat anima eius de populo suo, Leuit. 22.

DEINDE in Testamento nouo Ioan. 13. Dominus lauat pedes discipulorum, antequam eis Sacramentum edendum porrigat, & Matth. 22. seuerissimè punitur, qui ad conuiuium Regium sine veste nuptiali intrare præsumpsit. DENIQVE Luc. 15. Filius prodigus, prius patri reconciliatur, & vestimentis, & annulo ornatur, & tum demum ad vitulum saginatum edendum admittitur.

QVARTO, probatur ex cap. 10. prioris ad Corinthios, vbi dicitur: *Vnus panis, & vnũ corpus sumus, qui de vno pane participamus*. Hinc enim intelligimus hoc Sacramentum non prodesse nisi membris vnitis cum capite, & aliis membris, & de eodem spiritu viuentibus, vt declarat Augustinus tract. 26. in Ioannem, & hoc idem testatur externum symbolum panis & vini, quæ fiunt ex multis granis, vel vuis in vnã rem coeuntibus. At qui sunt in peccato mortali, ij non sunt membra viua Christi, & Ecclesiæ, neque viuunt de spiritu Christi; ergo nihil eis Sacramentum prodest: immò nocet potius, quia mentiuntur eo signo, se esse id, quod non sunt.

QVINTO probatur ex verbis S. Pauli 1. Corint. 11. *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit*. Hunc locũ aduersarij miserè deprauãt; omnia enim referunt ad probationem, num fidem habeamus.

Petrus Martyr in commentar. illius loci, facit tres gradus indignè accedentium. PRIMVM eorum, qui planè sunt ἄθεοι, & nihil credunt. SECVNDVM eorum, qui habent fidem historicam, sed nihil curant de pœnitentia, & proposito emendandæ vitæ: atque hos omnes, quia carent vera fide iustificante, in iudicium æternæ mortis sumere Sacramentum. TERTIVM eorum, qui sunt ornati vera fide, & tamen remissiùs, & negligentiùs viuunt; & hos dicit vtiliter accipere, non in iudicium, temporalis castigationis, de quibus idem Apostolus dicit: *Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur*. Pari ratione Kemnitius, & alij, omnia exponunt de fide, seu fiducia erga promissiones.

SED longè aberrant à scopo beati Pauli. Siquidem Apostolus non reprehendit Corinthios, quòd nihil crederent, aut quòd tantùm historicam fidem haberent, aut quòd non satis fiderent promissis Dei, aut denique quòd non haberent propositum vitæ mutandæ: nihil enim horum in toto illo capite inueniri poterit. Sed reprehendit Corinthios, quòd quidam ex eis ditiores adferrent in Ecclesiam sumptuosam cœnam, quam sumerent post Communionem mysteriorum, & eam seorsim ab aliis, maximè pauperibus, absumerent: in quo multis modis peccabant. Nam & Christi corpus iniuria afficiebant, dum cum illo miscerent alios cibos, vt notat Augustinus epist. 118. cap. 3. & proximum offendebant, & Ecclesiam ipsam scandalizabãt, dum ipsi lautè conuiuarentur, pauperibus videntibus, & esurientibus: & denique peccabant intẽperantiæ & crapulæ vitio. Id patet ex verbis Apostoli, qui hæc sola vitia reprehendit: *Alius, inquit, esurit, alius ebrius est*, &c; *Numquid domos non habetis ad manducandũ, & bibendũ? aut Ecclesiã Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent?* Et in fine concludit: *Itaque fratres mei, cum conuenitis, inuicem exspectate, si quis esurit, domi manducet, vt non in iudicium*

in iudicium decidatis. Cùm ergo B. Paulus solùm peccata quædam circa mores reprehenderit in Corinthiis; cùm addit; *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat*: nihil aliud monere censendus est, nisi vt quisque videat, an habeat conscientiam eiusmodi, vel aliorum peccatorum: qui enim cum conscientia peccati accedit, iudicium sibi manducat, & bibit.

DEINDE probatur hoc idem ex traditione, & cõsensu Patrum. Ac primùm in Græcis Liturgiis clamat Diaconus: *Sancta sanctis*; quibus verbis non arcentur soli Catechumeni, vt perperam exponit Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 506. sess. 13. cap. 7. sed omnes peccatores, vt rectè exponit Chrysostomus homil. 61. ad populum Antiochenum. IVSTINVS in Apolog. 2. prope finem: *Porrò*, inquit, *alimentum hoc apud nos appellatur Eucharistia, quòd nulli alij participare licitum est, quã verã esse doctrinam nostrã credenti, & lauacro propter remissionem peccatorum, & regenerationem abluto, & ita vt Christus tradidit, viuenti*. CYPRIANVS lib. 3. epist. 14. reprehendens quosdam, qui admittebant ad Eucharistiam peccatores nondum absolutos: *Nondum*, inquit, *pœnitentia acta, nondum exomologesi, nondum manu eis ab Episcopo, & clero imposita, Eucharistia illis datur, cùm scriptũ sit; Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini*. Similia habet in epi. 15. & 16. & in toto libro de lapsis, vbi & verbis, & exemplis ostendit, quàm perniciosum sit ad Eucharistiam accedere cum conscientia peccati lethalis. BASILIVS ex professo de hac re agit lib. 2. de Baptismo, cap. 3. cuius capituli titulus est: *An tutum sit, si quis non repurgatus ab omni inquinamento carnis, & spiritus, edat corpus Domini*. AMBROSIVS lib. 6. in Lucam, cap. 37. exponens cap. 9. *Vbique*, inquit, *mysterij ordo seruatur, vt prius per remissionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur, posthæc alimonia mensæ cœlestis exuberet*. Et lib. 7. cap. 66. in comment. cap. 15. Lucæ, exponens parabolam de filio prodigo, affirmat non debere vllum ad Eucharistiam accedere, nisi signaculum iustitiæ custodierit, vel receperit. Deinde etiam facto idem probauit cùm Theodosium Imperatorem non admisit post cædem quandam factam Thessalonicæ, ad Communionem, nisi publica pœnitẽtia peracta, & peccato planè purgato. Cuius rei meminit ipse in epist. 28. ad Theodosium, vbi hortatur illum ad pœnitentiam; & in oratione de obitu eius, vbi eius pœnitentiam laudat. Scribit etiam totam historiam Theodoretus lib. 5. cap. 17. & Sozomenus lib. 7. cap. 24. & Paulinus in vita B. Ambrosij.

HIERONYMVS in comment. cap. 1. ad Titum ex figura panis propositionis, probat summam puritatem requiri in his, qui ad Eucharistiam accedũt. CHRYSOSTOMVS nihil sæpius repetit, quã puros, & purgatos esse debere, qui ad Eucharistiam accedunt, idque multis & argumentis, & exemplis probat, homil. 30. in Genesim, homil. 83. in Matthæum, homil. 45. in Ioannem, homil. 24. in priorem ad Corinthios, homil. 3. in epist. ad Ephesios, in quo vltimo loco fusissimè vndique desumptis argumentis probat purissimam animam esse debere, quæ ad Sacramentum hoc accedat: *Cum tali*, inquit, *puritate accede semper, sine hac ne præsumas vnquam. Regem vtique non audeas osculari, siquidem os tuum olet grauiter, & Regem cœlorum impudens oscularis anima tua vitijs olente*, &c. AVGVSTINVS tract. 26. in Ioannem. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate*.

Denique vide Leonem serm. 2. de Resurrectione, Cyrillum lib. 4. in Ioannem, cap. 17. Isichium lib. 7. in Leuiticum, cap. 16. Gregorium lib. 2. cap. 1. in lib. 1. Regum, & Bernardum in sermo. de Cœna Domini.

POSTREMO accedant etiam rationes. PRIMA ratio. Sacramentum Eucharistiæ diuersum est à Sacramento Baptismi, & à Sacramentis ceteris; ergo finem proximum, siue effectum proprium habere debet diuersum à fine, & effectu aliorum Sacramentorum. Sed alia Sacramenta habent pro fine, seu effectu remissionẽ peccatorum; igitur Eucharistia alium finem, seu effectum proprium habere debet, quàm remissionem peccatorum.

Et quidem apud Lutheranos illos, qui tria Sacramenta admittunt, Baptismum Eucharistiam, & Absolutionem, argumentum nostrum euidenter concludit. Nam Baptismus habet pro fine proximo remissionem originalis peccati, & aliorum, quæ cum illo adiuncta inueniuntur, vnde regeneratio propriè vocatur, & ablutio. Absolutio habet pro fine proximo remissionem peccatorum commissorum post Baptismum: quare Eucharistia, si Sacramentum est, & ab illis duobus diuersum, alium finem debet habere, quàm remissionem peccatorum. Apud Caluinistas autem, & alios Lutheranos, qui non agnoscunt nisi duo Sacramenta, idem argumentum paulò aliter fieri potest. Nam ipsi loco Sacramenti Absolutionis Baptismum substituunt; dicunt enim Baptismum sufficere ad peccata delenda vsque ad finem vitæ: per memoriam enim Baptismi semel accepti omnia peccata deleri putant. Quod si ita est, quorsum opus fuit Sacramentũ Eucharistię instituere ad peccata delẽda?

SECVNDA ratio sumitur ex consuetudine Ecclesiæ antiquissima, Eucharistiam dandi Neophytis immediatè post Baptismum, vt patet tum ex Ambrosio, in libro de iis, qui initiantur mysteriis, & ex catechesibus mystagogicis, Cyrilli Hierosolymitani; tum ex ipso vsu Ecclesiæ, qui adhuc viget. Si enim per Baptismum homines ita abluuntur ab omnibus peccatis, vt sancti, & immaculati dici possint, iuxta illud Apostoli 1. Cor. 6. *Abluti estis, iusti facti estis, sanctificati estis*, certè Eucharistia immediatè superueniẽs post Baptismum, non inuenit peccata, quæ tollat: non igitur est effectus eius primarius remittere peccata.

TERTIA ratio. Semper in Ecclesia consuetudo fuit arcendi à Communione Catechumenos, energumenos, & pœnitentes, id est, eos, qui pœnitentiam agunt, sed nondum absoluti, & reconciliati sunt. Id patet; tum ex Chrysostomo, homil. 60. & 61. ad populum; tum ex vsu Ecclesiæ; tum ex antiquis Conciliis, vt Ancyrano cano. 4. 5. 6. 7. Nicæno 1. cano. 11. & 12. Eliberrino in singulis ferè canonibus, & aliis multis: pleni enim sunt tomi Conciliorum, eiusmodi decretis. At si Eucharistia nihil est aliud nisi pharmacum ægrotorum, & solatium peccatorum (vt Caluinus dicit) & si eius effectus primarius est (vt Lutherus & Kemnitius volunt) remittere peccata, quare Catechumeni, & pœnitentes isto pharmaco fraudantur? quare non datur eis dum ægrotant, sed solùm, quãdo per Baptismũ vel reconciliationẽ sanati sunt?

NEC respondere possunt, Catechumenos, & pœnitentes non esse idoneos ad communionem, quòd careant fide, vel proposito mutandæ vitæ, vel etiam pœnitentia, quę sola aduersarij requirunt. Nam multi Catechumeni, & multi pœnitentes ista omnia habent: & non admittuntur ad Cõmunionem, nisi prius per Baptismum Catechumeni, & pœnitentes per Absolutionem à peccatis soluantur. Effectus igitur Eucharistiæ non est tollere peccata mortalia, & vera præparatio ad Eucharistiam, est à peccatis plane

Universidad de Deusto
Biblioteca

absolutum,& purgatum esse.

QVARTA, ratio sumitur ex doctrina,& consuetudine aduersariorum.Nam omnes fatentur ante cõmunionẽ requiri fidẽ; & aliqui eorum requirunt etiã pœnitentiam,& aliqui quoque absolutionẽ, vt suprà ostẽdimus. At fides etiam sola iustificat,apud Lutheranos; & multò magis pœnitẽtia cum fide; & maximè omnium, Absolutio cum fide, & pœnitẽtia,quia tunc annunciatur remissio peccatorum ex verbo Dei, & fide apprehenditur. Quid igitur faciet Eucharistia? certè peccata inuenit sublata, & purgata.

Ad hoc argumentum respondere conatur Kemnitius, sed quo magis se expedire nititur, eò se magis impedit,& inuolnit. Tres solutiones adhibet. PRIMA est in Examine, cap.2.pag. 361. vbi dicit, remissionem peccatorum non esse in anima,sicut coloré in subiecto,ita vt hæreat immobiliter,& ideò opus esse perpetuo,& quotidiano exercitio fidei; immò nullũ esse momentum, quo non oporteat per fidem apprehẽdere Christum,& remissionem peccatorum, si eam retinere volumus. Quare licet per fidem, & pœnitentiam acquiratur remissio peccatorum, tamen per fidem in vsu Sacramenti acquiri etiam remissionem peccatorum.

Hæc solutio ineptissima est. Nam vel vult Kemnitius remissionem peccatorum nõ durare nisi quãdiu actus fidei durat: vel vult aliquantulum quidem permanere,& hærere, sed non diu. Si dicat primũ, vt reuera indicãt eius verba, nihil vnquam dictum fuit absurdius. Nam tunc sequeretur, eos, qui desinunt actu credere, sine vlla sua culpa iterum recidere in omnia sua peccata; & qui dormiunt, semper esse peccatores, & qui moriuntur sine vsu rationis, quod plerisque contingit, non posse vllo modo saluari. Deinde estò ita sit, quid opus est Eucharistia? C nonne facilius actu fidei repetito retinebitur remissio peccatorum? Si verò dicat hærere aliquandiu, sed non longo tempore remissionem peccatorum, tunc argumentum nostrum manet in suo robore. Nam poterit contingere, vt post actum fidei, & acceptam per eum iustificationem, continuò sumatur Eucharistia, permanente adhuc remissione peccatorum accepta; non igitur tunc Eucharistia peccata remittet.

SECVNDA solutio habetur ibidem, dicit enim Kemnitius in tentationibus sæpe angi mẽtem,ac dubitare,an sibi peccata remittantur:& quia promissio verbi Dei loquitur in genere, non in particulari isti, aut illi, ideò additur Sacramentum Eucharistiæ,quę in particulari applicat promissionem, & eo modo fidem iustificantem excitat.

Hæc solutio peior est, quàm superior. Nam IN PRIS si quid valeret,solùm probaret Eucharistiam remittere peccata iis, qui ex sola promissione verbi Dei non potuerunt fidem concipere: aliis autem qui fidem ex promissione verbi Dei concipiunt, nihil prodesse. DEINDE, si Eucharistia non requiritur, nisi ad applicãdam in particulari promissinem, planè superuacanea est.Nam applicatio illa fit ante Cõmunionem per Absolutionem, quam Kemnitius dicit laudabiliter seruari in sua Ecclesia: & præterea potest fieri facilius per memoriam Baptismi. DENIQVE, aut fidem habent homines ante Communionem,vel non habent. Si habent; ergo sunt iustificati à peccatis omnibus: si non habent, ergo indignè accedunt: quia sine præparatione necessaria accedunt. Quare quidquid dicatur, Eucharistia aut peccata non inuenit, quæ remittat,aut si inuenit,ea non tollit, sed auget, cùm indignè sumatur.

TERTIA solutio habetur in Examine,cap.7.pagina 499. dicit enim Eucharistiam dari in testificationem, & obsignationem remissionis peccatorum, vt certiores efficiamur gratiæ iam acceptæ.

Sed hæc solutio est testificatio victoriæ Catholicorum. Nam si Eucharistia solùm obsignat remissionem peccatorum iam acceptam; ergo non illam exhibet, sed præsupponit; ergo non licet cum peccati conscientia ad Sacramentum accedere.

CAPVT XIX.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

NVNC argumenta aduersariorum dissoluenda sunt. Ac PRIMVM Lutherus illo argumento vtitur, quod Christus dixerit: *Non veni vocare iustos, sed peccatores*: & quod dum hic in terris viueret, sese tangendum omnibus exhibuerit, etiam peccatoribus.

RESPONDEO; Christus cùm primùm ad se vocat,peccatores vocat: nulli enim sine ipso iusti esse possunt. At quos ad se vocauit, & per fidem, & pœnitentiam,ac Baptismum iustificauit,& regenerauit, ac filios suos, seu potiùs membra sua fecit, tum demùm illos cibo corporis sui alit. Itaque cùm Dominus dicit se peccatores vocare,loquitur de prima vocatione ad fidem, & pœnitentiam;non de inuitatione ad Eucharistiam. Quod autem idem Dominus se tangi passus fuerit à peccatoribus, dum hic viueret, id faciebat, quia versabatur cum hominibus more humano, loquendo, audiendo, tractando,& ea conuersatio vtilis peccatoribus esse poterat. At in Eucharistia Dominus non ita existit vt videatur,loquatur, & doceat more humano, sed existit per modum cibi, & cibi vtilis, solùm mentibus bene dispositis: quare peccatoribus nullum commodum adferret. Adde,quòd si argumentum hoc aliquid concluderet, efficeret etiam dandam esse Eucharistiam ethnicis, & hæreticis, & pueris; nam Dominus etiam cum talibus versabatur, & ab eis tangi se permittebat.

Aliud argumentum proponit Caluinus lib. 4. Institut.cap.17.§.41. & 42. Si ab omni peccato purgatum esse oportet, qui accessurus est ad communionem Eucharistiæ, quotquot in terris vnquam fuerunt, aut sunt homines,ab hoc Sacramento arcebuntur. RESPONDEO; Non sequitur.

Probat ille hoc modo; Nam si hoc agitur, vt nostram à nobis dignitatẽ petamus,actum de nobis est. RESPONDEO; Non hoc agitur, vt à nobis dignitas nostra petatur, sed à gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrũ: ipse enim reliquit in Ecclesia potestatẽ reconciliandi peccatores per verã pœnitẽtiã.

SED contrà obiicit Caluinus; Etiamsi quis contritione,confessione,& satisfactione peccata sua expiare conetur,tamen nunquam certus erit, se esse sine peccato; ergo si non nisi puri, & purgati accedere possunt, nemo audere debet accedere.

RESPONDEO; Non requirit Deus, vt qui accedit ad Sacramentum,certus sit se non habere peccata, sed solùm vt faciat, quod Apostolus iubet 1. Cor. 11. nimirum; vt probet seipsum, & faciat quod in se est,vt peccatum purgetur.Illi enim dignè accedunt, qui moraliter faciunt, quod in se est; non quidem dignitate æqualitatis, vel etiam meriti, quasi mereantur tantum donũ,vt Kẽnitius mentitur nos dicere; cũ potius fateamur in ipso accessu ad Cõmunionẽ nostram

nostram indignitatem,dicentes cum pio illo Centurione: *Domine non sum dignus, &c.* sed dignitate illa, quam Deus à nostra imbecillitate exigit, quæ potius est non indignitas, quàm dignitas. Illi autem indignè accedunt, non qui habent peccata, sed qui habent affectum vel conscientiam peccati nondum expiati. Quare B.Thomas 3.part.quæst.79.art.3.docet eum,qui fortè habet peccatum mortale,sed non habet affectum,neque conscientiam,quia post diligens examen non ei occurrit, & si occurreret, sine dubio daret operam,vt per Sacramentum expiaretur:& dolorem habet omnium peccatorum suorum, licet non sit is dolor perfecta contritio; eum, inquam, dicit S.Thomas non indignè, nec inutiliter accedere,immò planè vtiliter. Quia etsi hoc Sacramentum non sit institutum ad peccata mortalia remittenda,tamen gratiam confert gratum facientem, & consequenter delet etiam peccata mortalia, si quæ inueniat in eo,qui non indignè accedit: gratia enim cum peccato simul manere nullo modo potest.

TERTIVM argumentum Kemnitij est in Examine 2.cap. Filius Dei Eucharistiam vocat Testamẽtum nouum, Luc.22. Sed in nouo Testmento includitur pactum de remissione peccatorum, vt patet ex Hieremia,cap.31. Et confirmatur argumentum, quia in ipsa institutione Sacramenti fit aperta mentio remissionis peccatorum, dum dicitur: *Hic est sanguis, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

RESPONDEO; Testamentum nouum accipitur variis modis. PRIMO pro voluntate testatoris, & hoc modo Eucharistia non dicitur Testamentum.

SECVNDO pro hæreditate, seu bonis à testatore legatis, & hoc etiam modo Eucharistia non est Testamentum. TERTIO pro instrumento publico, C quod simul sit, & signum voluntatis testatoris, & caussa instrumentalis applicandæ hæreditatis:& hoc modo fatemur Sacramenta & maximè Eucharistiam dici posse Testamentum nouum. Et quidem si Eucharistia dicatur Testamentum nouum quia est signũ voluntatis testatoris, nulla est difficultas. Nam Eucharistia quia est signum, & repræsentatio mortis Christi,est etiam signum voluntatis testatoris,& omnium bonorum nobis promissorum, atque adeò etiã remissionis peccatorum. Neque vllus nostrum negat in Eucharistia contineri remissionem peccatorum, quatenus per eam repræsentatur effusio sanguinis Domini, per quam omnia peccata remittuntur. Et hinc soluitur confirmatio argumenti Kemnitiani. Nam illa verba, quæ dicuntur in institutione: *Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorũ*, nõ significant, bibi sanguinem in remissionem peccatorum, D sed effusum fuisse in remissionem peccatorum, & hoc per Eucharistiam repræsentari. Si autem dicatur Eucharistia Testamentum, vt caussa instrumentalis applicandæ hæreditatis, tum respondemus esse quidem Eucharistiam etiam hoc modo Testamẽtum, sed applicari per eam hæreditatem alio modo, quàm per alia Sacramenta,& ideò applicari per Christi merita, & gratiam Dei, quæ est hæreditas, non propriè ad peccata remittenda, sed ad animam nutriendam, & præseruandam à peccatis. Id quod patet ex ipsa ratione Sacramentorum. Nam in Baptismo applicantur Christi merita per modum lauacri, ad abluẽdas maculas; in Sacramento Pœnitentiæ applicantur per modum emplastri, vel pharmaci ad curanda vulnera: in Eucharistia autem applicantur per modum cibi, & potus ad reficiendum, & nutriendum, & præseruandum à morbis.

Posset etiam dici, Eucharistiam applicare hæreditatem etiam quantum ad remissionem peccatorũ, sed tum solùm, cùm ea est necessaria, nimirũ, cùm ij qui non indigne accedunt, habent aliqua peccata mortalia,quorum tamen conscientiam non habent.

QVARTVM argumentum eiusdem Kemnitij ibidem; In omnibus Liturgiis habentur preces, quibus oratur Deus, vt faciat Sacramentum nobis esse in remissionem peccatorum.

RESPONDEO,Multis de caussis oratur,vt Sacramenti perceptio sit in remissionem peccatorũ. PRIMO, quia prodest ad delenda peccata mortalia, quorum non habemus conscientiam, vt suprà diximus. SECVNDO, quia prodest ad tollendam pœnam, quæ remanet luenda etiam post culpam dimissam: vnde etiã pro peccatis defunctorum oramus in Missa. TERTIO, quia prodest ad delenda peccata venialia,& quotidiana, quæ charitatem, & vitam animæ non extinguunt.

Sed contra hoc est argumentum QVINTVM eiusdem Kemnitij in Examine tum 2. cap.tum etiam 7. Si Eucharistia delet peccata venialia,cur non etiã mortalia delere potest? num est tam exigua virtus sanguinis Domini in hoc Sacramento,vt delere non possit peccata, nisi venialia? Deinde si potest homo accedere cum peccato veniali ad Sacramentum, cur non etiam cum mortali?

RESPONDEO; Non negamus tantam esse virtutem sanctissimę Eucharistię vt peccata mortalia delere possit: nam cùm gratiam conferat, eo ipso peccata delere potest, quæcunque inuenerit, quæ cum gratia pugnent, & aliquando etiam id facit. Sed dicimus ex propria ratione Sacramenti, non ordinari ad peccata mortalia tollenda, sed ad vitam spiritualem conseruandam; quia cibus est, non lauacrum, vel emplastrum: & ex eadem ratione conuenit ei peccata venialia tollere. Nam peccata venialia debilitant quodammodò spiritum & languorem quendam animi,ac lassitudinem inducunt: cibus autem id proprium habet, vt vires reficiat, & lætitiam, atque alacritatem adferat. Quare B. Ambrosius lib 5.de Sacramentis.cap.4.dicit Sacramentum hoc dici panem quotidianũ, quia medicina est contra peccata quotidiana. Ex eadem ratione intelligimus, cur liceat accedere cum peccatis venialibus, & non cum mortalibus, quia nimirum homines debiles comedere solent, mortui non solent: & peccata mortalia occidunt animam,venialia non occidunt licet,vt dixi, aliquo modo debilitent. Quare B. AVGVSTINVS tractat. 26.in Ioa. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate,peccata etsi sint quotidiana, vel non sint mortifera.*

DICET aliquis, Si mortuis cibus non prodest, vt ratio euidenter docet; non igitur Eucharistia, quæ cibus quidam est, proderit iis, qui sunt in peccato mortali, licet conscientiam eius non habeant. Non enim magis prodest cibus iis, qui mortui esse nesciuntur, si verè mortui sint, quàm iis, qui & sunt,& sciuntur esse mortui.

RESPONDEO; Eucharistia eiusmodi cibus est, vt non solùm nutriat viuentes,sed etiam vim habeat mortuos excitandi, vt ex eo patet, quòd gratiam gratum facientem confert, vt sæpe diximus. Nec tamen ideò ad eam accedere debent, qui habent conscientiam peccati mortalis, quia tales indigne accedunt, & accedendo peccant, & proinde non prodest, sed etiam nocet: indigne autem accedunt, quia contra ordinem à Deo præscriptum accedunt. Deus enim instituit hoc Sacramentum per modum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cibi, vt non nisi à viuentibus,& amicis, & filiis sumeretur : & pro remissione peccatorum mortalium alia remedia instituit.

CAPVT XX.

Proponitur quæstio, & sententia aduersariorum de Communione sub vna, vel vtraque specie.

EXplicatis iis, quæ ad naturam,& causas Sacramenti huius pertinebant: sequitur nunc, vt de vsu disputemus. Vsus autem primarius est ipsa communicatio, seu participatio Eucharistiæ: de qua vna est controuersia principalis; Vtrum videlicet necessariò participanda sit Eucharistia sub vtraque specie,an satis sit sub altera. Est autem hæc quæstio diligenter explicanda, quia hæretici nihil sæpius, nec aliquid magis inuidiosum obiiciunt, cùm apud suos Romanam Ecclesiam accusant,quàm quod contra expressum Dei mandatum priuauerit populum vsu calicis.

Etunt partes sex huius controuersiæ. In PRIMA referemus hæreticorum sententias,& qui de hoc argumento fusè scripserint. In SECVNDA tractabimus, vtrum totus Christus sit in quauis duarum specierũ:nam hæc est prima radix, cur necessaria videri possit vtraque species In TERTIA tractabimus,an tota ratio Sacramenti in vna specie reperiatur. In QVARTA, an omnis fructus, qui ex vtraque specie habetur, haberi possit etiam ex altera tantùm. In QVINTA tractabimus, vtrum diuino præcepto aliquo precipiatur sumptio vtriusq; speciei. In SEXTA tractabimus, vtrum Ecclesia iustis de caussis prohibuerit laicis vsum calicis.

Quantum ad PRIMVM. Controuersia de Communione sub vtraque specie, exorta est Pragæ in Bohemia circa annum Domini M.CD. XII. auctoribus duobus Germanis, Petro Dresdensi, & Iacobello Misnensi. Nam vt scribit Aeneas Syluius in historia Bohemorum, cap. 35. Petrus ille Dresdensis cùm incidisset in illa verba Domini: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis,& biberitis eius sanguinem,non habebitis vitam in vobis*, Ioan.6. miratus est cur contra tam apertum præceptum Domini, laici omnes fraudarentur vsu calicis.Itaque monuit Iacobellum, qui tum Pragæ concionator erat, atque illum impulit, vt pro concione populum instrueret, non posse eos saluari, nisi de calice Domini biberent. Placuit vehementer hic articulus omnibus hæreticis,vt Aeneas testatur, quod se inuenisse tandem aliquando viderent expressum locum Euangelij contra vsum,& doctrinam Romanæ Ecclesiæ.

Successerunt deinde hoc nostro seculo hæretici Lutherani, qui licet non existiment Ioan.6.tractari de Sacramento Eucharistiæ,&ideò nec magnifaciãt fundamentum Hussitarum pro Communione vtriusque speciei; tamen in sententia cum illis fere conueniunt,& aliunde argumenta non pauca coacerũat.

AcPRIMVM Lutherus varia scripsit de hoc articulo, vt patet ex Septicipite Ioannis Cochlæi,cap. 23.& ex tabula Gasparis Querhameti, vbi notantur 36.contradictiones de hoc vno articulo,sed tres sunt præcipuæ eius mutationes, ex quibus apparet quomodo semper in peius proficeret.Na initio suæ Apostasiæ scripsit declarationem quandam in sermonem de Eucharistia à se habitum, vbi sic loquitur:*Non dixi*, inquit, *neque consului, nec est intentio mea, vt vnus, aut aliquot Episcopi propria auctoritate incipiant alicui vtramque speciem porrigere, nisi ita institueretur, ac præciperetur in aliquo generali Concilio.* DEINDE paulò post in Assert. artic. 16. ita mutat illam sententiam: *Consultum mihi videtur nũc, vt non modò per Concilium, sed per quamque diœcesim quilibet Episcopus etiam inuito Papa, Christum sequutus in Euangelio, vtrumq; speciem laicis daret.* Sed POSTREMO in formula Missæ ita scripsit: *Si quod Concilium statueret, aut permitteret vtramque speciem, nos nequaquam vtraque vti vellemus, sed in despectum Concilij, eiusque statuti aut vna,aut neutra,& minimè vtraque vti vellemus, maledictum iri omnes, qui ex potestate,aut statuto Concilij vtraque vterentur.*

Similem progressum facit, quod attinet ad ipsos communicantes laicos. Nam in sermone citato de Eucharistia apertè dicit,non esse necesse dari vtramque speciem laicis. Postea tamen in libro de captiuit. Babylo. cap.1. fusè probat, iure diuino compelli sacerdotes, vt dent laicis vtramque speciem, si ipsi eam velint; tamen addit liberum esse laicis vnam, vel vtramque, vel etiam neutram sumere. Sed in Assert.art.16. dicit eos, qui non possunt impetrare vtrãque speciem,si omittant saltem eam desiderare, impios esse, & Christum ab eis negari : & in libro de Saxonica visitatione, damnat planè Communionem sub vna specie.

Ioannes Brentius in Apologia pro Confessione VVirtembergẽsi in 2.parte secundæ periopes, prolixè disputat pro vsu necessario vtriusque speciei; & idem facit Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ:sed fusissime omnium quos viderim, Martinus Kemnitius in 2.parte Concilij Tridentini, sess. 21. & Hermannus Hamelmannus in lib. de Communione sub vtraque specie: & ex Sacramentariis Caluinus lib.4 Institut.cap.17.§.47.48.49.50.& in Antidoto articulorum Parisiensium, art.7.

Ex Catholicis multi copiosè, & doctè scripserunt: & in iis Ruardus Tapper in explicatione art.15. Louaniensium, Albertus Pighius in cõtrouersiis Ratisponensibus controuersia 7.Ioannes Eckius in homil. de Sacramẽtis. Cardinalis Hosius in Dialogo de Cõmunione sub vtraq; specie. Ioannes Rossensis in refutatione art.16.Lutheri. Aeneas Syluius in epi.130. Thomas Caietanus in 3.part.S.Thomę,q.80. Dominicus à Soto in 4.sentent.dist.12.quæst.vnica, art.12. Censura Colonienſium contra errores Monhemij, art. 27. cui adiungi debet, qui eam censuram contra Kemnitium eloquentissimè propugnauit. Dieghus Payua in lib. 7. qui est de Cœna Domini. Ioannes à Louanio in lib. de Communione sub vtraq; specie, vbi præcipuè refellit librum cuiusdã Cõsultoris, qui sine nomine auctoris librũ edidit de hac re,sed postea cognitũ est,auctorem illum fuisse Georgium Cassandru.Iodocus Tiletanus in Apolog. pro Cõcil.Trident. Scripserunt etiã nuper Claudius Sanctes in vltima repetit.de Eucharist.& VVilelm⁹ Alanus lib.1. de Eucharist.c.39.& sequentibus,vsq; in finem libri.

CAPVT XXI.

Totum esse Christum sub vtraque specie.

VT igitur ad PRIMAM quæstionem veniamus, Sacramentarij aperte rident concomitantiam corporis Domini cum sanguine in calice, & concomitantiam sanguinis cum corpore in pane, seu panis specie. Vide Caluinum libro 4. Institut.

Institut.cap.17.§.18.35.& 47.vbi oppugnat istam concomitantiam : & Petrum Martyrem in libro de Cœna Domini contra Gardinerum in defensione obiecti 36. Neque mirum est, si Sacramentarij concomitantiam non admittant, cùm corpus, & sanguinem tantùm in signo, non autem reipsa in Sacramento Eucharistiæ esse velint: signum enim corporis sine vlla Christi iniuria,vel læsione solum corpus significat,& signum sanguinis solum sanguinem.

Lutherus variè admodum de hac re loquitur.Nam in Assertione art. 16. fatetur apertè totum Christum accipi sub qualibet specie:in informatione autem ad quendam amicum de Communione sub vtraque, ridet concomitantiam. In libro ad VValdenses de Eucharistia, dissimulat quæstionem tanquam minus necessariam:dicit enim quosdam se torquere inanibus quæstionibus, quomodo anima Christi, & diuinitas sit in Sacramento.

Lutherani autem tripliciter sunt diuisi. Quidam eum Sacramentariis audacter concomitantiam negant,cùm tamen verum corpus,& sanguinem in Eucharistia adesse contendant. In iis est Tilmannus Heshusius in libro de sexcentis erroribus Ponficiorum,tit.17. errore 4. & 18. numerat enim inter errores,quòd totum Christum sub vtraque specie contineri dicamus. Hermannus quoque Hamelmannus in libro de Communione sub vtraque specie, dicit concomitantiam esse Diabolicum inuentum. Illyricus in lib.contra Sacramentarios, parte 2.argumento 25.& parte 3. in solutione tertiæ obiectionis,apertè negat totum Christum esse sub qualibet specie.

Alij contrà, cum Catholicis fatentur totum planè Christum sumi sub qualibet specie, vt Ioannes Brentius in Confessione VVirtembergensi artic. de Eucharistia, & Kemnitius in fine disputationis de vtraque specie; & idem coguntur docere omnes, qui defendunt Vbiquitatem.Si enim Christus totus vbique est, certè totus in pane, & totus in calice erit.

Alij denique prudentiores quæstionem istam dissimulant, vt sæpius Lutherus fecit, & in iis est Philippus Melanchthon in Apologia art.10. Confessionis Augustanæ. Nam cùm Catholici petiissent explicari,an totum Christum sub qualibet specie Confessio Augustana ponat : Philippus nihil,ad hoc expresse, & in forma respondere voluit; sed in fine tantũ illius Apologiæ dixit,se loqui de corpore viuo.

Ceterùm veritas est, eáque necessariò credenda, totum planè Christum in specie panis, & totum in specie vini contineri : ita enim expresse definiunt tria generalia Concilia, Constãtiense sess.13. Florẽtinum in instruct.Armenorum, & Tridentinum sess. 13.cap.3.& sess.21.cap.3. Ac non esse istam veritatem inuentum Scholasticorum, vt hæretici mentiuntur, probatur PRIMO ex verbo Dei. SECVNDO ex cõsensu Patrum.

Sed antequam fundamenta solida proferamus, breuiter refellẽda est opinio quorundam. Sunt enim qui existimant,ex illis verbis Cœnæ Domini: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, colligi, sub specie panis esse integrum Christum. Dicunt enim voce corporis, eo loco significari corpus viuum, & proinde corpus cum anima, & sanguine. Significari autem corpus viuum probant, quia Dominus loquitur de corpore, quod habebat, cùm illa diceret: tunc autem viuum corpus habebat,non mortuum. Et præterea,quia loquitur de corpore,quod tradẽdum erat, nimirum ad mortem; ergo de corpore morituro, & proinde tunc viuo loquebatur.

SED hæc sententia repugnat Concilio Tridentino, sess.13.cap.3. vbi Concilium docet, vi verborum non esse in specie panis,nisi corpus;animam autem, & diuinitatem,& sanguinem per concomitantiam. At si in verbis Domini,vox (corpus) significaret corpus viuum;vi verborum esset ibi corpus cum anima, & sanguine. DEINDE repugnat mysterio Eucharistiæ.Eucharistia enim est repræsentatio mortis Domini;& proinde sub specie panis repræsentatur corpus à sanguine separatum, & sub specie vini sanguis separatus à corpore : ergo quod est sub specie panis,vi Sacramentalis verborum, non est nisi corpus.

NEQVE argũmenta illa concludunt. Nam etiãsi Dominus viuus esset,cùm dicebat: *Hoc est corpus meũ*, & proinde loqueretur de corpore, quod tunc viuum erat, tamen per vocem (*corpus*) non significabat nisi corpus, id est, illam partem naturæ humanæ, quæ cum anima componit hominem; illa enim pars corpus Domini erat,& quando viuebat,& quando mortua erat.

Hac ergo opinione dimissa, solida fundamenta ex verbo Dei sunt tria. PRIMVM est apud Ioannem in epist.1.cap.4. *Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.* Nam etsi loquebatur Ioannes cõtra hæresim Ebionis. qui soluebat Iesum, quia negabat esse Deum, & hominem : tamen sententia generalis est, & omnes illos damnat,qui quoquomodo soluunt hypostaticam vnionem Dei & hominis,vel naturalem animæ,& carnis. Quare S.Patres ex hoc testimonio varios hæreticos confutare solent,vt patet ex Irenæo lib.3.cap.18.Augustino tract.6.in epist.Ioannis,& Leone epist.10. Qui autem concomitantiam negant,apertissimè soluunt Iesum, cùm ponant alicubi corpus sine anima, & sanguine, & deitate.

ALTERVM fundamentum Ioan.6.habetur. Nam illud caput ad Sacramentum Eucharistiæ pertinere, probatum est in 1.lib.de Eucharistia. Dominus igitur Ioan. 6. *Qui manducat me*, inquit, *vivet propter me*. At non manducatur Dominus, nisi in specie panis; ergo in specie panis, non est solum corpus, sed totus Christus; neque enim de solo corpore diceret: *Qui manducat me*, Ibidem : *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi*. Et infrà: *Hic est panis, qui de cœlo descendit*.

TERTIVM fundamẽtum pendet ex tribus principiis fidei, quæ euidenter habentur in verbo Dei. PRIMVM est, corpus Domini vere, & realiter esse in Eucharistia, propter illud testimonium Matthæi 26. *Hoc est corpus meum.* De quo principio conuenimus cum Lutheranis.

SECVNDVM est, Christum post resurrectionem viuere, nec vllo modo amplius moriturum, iuxta illud Rom.6. *Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur.* Ex hoc secundo principio manifestè colligitur, in specie panis non esse corpus Christi sine anima, & sanguine. Nam si exanimum, & exangue esset, mortuum esset: at Christus iam non moritur. Neque multum refert, vtrum possit Deus de potentia absoluta efficere, vt solum corpus Christi sine anima in specie panis existat, & proinde simul in cœlo sit viuus, in terra sit mortuus: nam non disputamus, quid Deus absolutè posset facere si vellet; sed quid sit facturus,& quid reipsa faciat. Ille autem non facit, nec est facturus in æternum, vt Christi corpus alicubi reperiatur mortuum: id quod scimus, quia reuelauit Spiritus eius per manum Pauli loco notato.

TERTIVM principium est, Christum esse vnam

Universidad de Deusto
Biblioteca

personam diuinam in duabus naturis subsistentem, A iuxta illud Ioan.1. *Verbum caro factum est.* Ex hoc autem principio manifestè colligitur corpus Christi, vbicunque sit, non habere aliam, quàm diuinâ subsistentiam Christi: & quia subsistêtia idem est re cum diuina essentia, neq; vllo modo ab ea separari potest, inde efficitur, vt vbi est corpus Christi, ibi sit etiam diuinitas Christi. Habemus igitur ex principiis fidei, & ex verbo Dei manifestè probari, in specie panis cum corpore Christi esse etiam animam, & sanguinem, & djuinitatem, & similiter in calice.

Accedat nunc Patrum consensus. Sanctus Andreas (vt in vita eius scribunt presbyteri Achaię, quam authenticam esse in 2. lib. probauimus) apertè dicit, in altari agnum immaculatum offerri, & immolari, & à populo manducari, & tamen viuum, & integrum permanere. Origenes in diuersa loca Euangelij, homil.6. meminit ejus ritus, quo dicimus B communicaturi: *Domine non sum dignus.* Cyprianvs lib.4. epist.6. dicit eos, qui corpus Domini sumunt, in ipso Dominum suum amplecti. Nicaena Synodus in canone citato in 2. lib. quem canonem omnes etiam hæretici admittunt, dicunt in sacra mensa situm esse agnum Dei, qui tollit peccata mundi. Neque responderi potest ipsum agnum esse in altari, sed partim in pane, partim in vino. Nam qui ita sentiunt, nõ ponunt reuera integrum agnum; non enim ponunt animam, sed corpus tantum, & sanguinem: corpus autem, & sanguis sine anima non efficiunt agnum Dei, id est, Christum.

Hilarivs lib 8. de Trinitate, scribit, & sæpius repetit, per manducationem Eucharistiæ, vt ipse filius Dei in nobis sit. Cyrillvs Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica dicit, nos esse Christiferos, quando communicauimus, quia Christum C ipsum in nobis habemus. 5. mystagogica dicit sub specie panis summum Regem sumi, & ideò maxima reuerentia sumendum, & cauendum ne in terram cadat. Ambrosivs libro de initiandis mysteriis, cap.9. dicit Christum in Sacramento illo esse, quia ibi corpus est Christi: colligit enim rectè totum esse Christum, vbi pars est vna, à qua ceteræ diuelli nequeunt. Basilivs in Liturgia alloquitur Christum in Eucharistia latentem: *Qui supra*, inquit, *cum Patre sedes, & hic inuisibiliter nobiscum es.* Hieronymus in epist. ad Hedibiam, quæst.2. *Ipse*, inquit, *conuiua, & conuiuium, ipse comedens, & qui comeditur.* Et in Apologia pro libris in Iouinianum, reprehendens illos, qui post actum coniugalem non audebant in Ecclesia sumere Eucharistiam, & tamen domi sumebant: *An*, inquit, *alius in publico, alius in domo Christus est?* Ioannes Chrysost. homil.83. in Matth. *Ipsum*, inquit, *vides, ipsum tangis, ipsum comedis.* Et homil.24. in priorem ad Corinth. *Non regnum puerũ*, inquit, *sed ipsum vnigenitum Dei Filium accipis, &c.* & lib. 6. de sacerdotio dicit, in illa hora communem omnium Dominum manibus tractari. Avgvstinvs libro 3. de Trinitate, cap. 10. dicit, infantes, cùm sacram hostiam vident, nescire quomodo facta sit illa species, tamen rectè credere Dominum in illa specie oculis apparuisse mortalium. & tract. 11. in Ioannem de Catechumenis, quia non communicant, dicit eos credere in Iesvm, sed Iesvm non se credere ipsis. & in Psal.33. dicit, Christum seipsum portasse manibus suis, quando dicebat: *Hoc est corpus meum.* Cyrillvs Alexandrinus libro 10. in Ioan. cap.13. docet, per sacram Eucharistiam Christum in nobis manere, & habitare non solùm per affectum, sed etiam reipsa.

Denique communis est Christianorum sensus, vt in Eucharistia sub specie panis se accipere credãt non aliquod cadauer, sed ipsum viuum atque integrum Christum. Apud hæreticos autem, qui concomitantiam negant, non solùm sumitur cadauer ipsorum opinione, sed etiã ipsi eorum ministri quoties Cœnam faciunt, toties Christum reipsa occidunt, vel certè occidere se credunt: quæ sanè absurdissima sunt.

Accedit etiam ratio Scholasticorum. Nam quandocunque aliqua sunt, & manent inter se coniuncta, nisi nouum miraculum fiat, non potest vnum alicubi esse, vbi non sit etiam alterum, manente illa coniunctione. Sed corpus Domini, anima, sanguis, & diuinitas inter se coniuncta sunt, nec potest iam solui illa coniunctio; ergo vbi est corpus, ibi sunt reliqua, & similiter vbi est sanguis, ibi sunt reliqua.

Dices; Ista ratio non videtur solida: nam inde probaretur, vbicunque est diuinitas, ibi etiam esse Christi corpus, & sanguinem; quæ est hæresis Vbiquistarum. Respondeo; Regula illa debet intelligi sano modo. Quæ enim adæquatè vniũtur, ita vt vnum non pateat latiùs, quàm alterum, in iis regula est simpliciter vera. Si verò vnum latiùs pateat, tunc vbicunque est minus, ibi est etiam maius, non è contrario. Vt caussa exempli, quia gemma & annulus, sol & cœlum, anima & oculus nõ adequatè vniũtur; inde est, quod vbicunque est gemma, ibi est annulus; & vbi est sol, ibi est cœlum solis; vbi est oculus, ibi est anima, non contrà. Quoniam igitur diuinitas longè superat humanitatem, vbicunque est humanitas Christi, ibi est cum ea etiam diuinitas; non autem vbicunque est diuinitas, ibi est humanitas.

Accedant miracula à Deo ostẽsa; nam vt credamus in specie panis esse corpus cum sanguine, non semel ex fractione panis, copiosus sanguis manauit. Exempla exstant in commẽtario Surij anni M.D.X. & M.D.LVI. Item apud Vincentium in speculo historiali lib. 30. cap.24. & apud Alexandrum Alensem 4. parte quæstio.53. memb.1. & in noua editione quæst.11. memb.2 art.4.§.3.

Adde, quòd argumenta hæreticorum leuissima sunt. Caluinus lib.4. Institut. cap.17.§.18. *Quod obtendunt*, inquit, *per concomitantiam in corpore esse sanguinem, & in sanguine vicissim corpus, nimis sanè friuolũ est, cùm symbola, quibus includuntur, ita distincta sint.*

Respondeo; Nimis sanè friuola consequentia est, Symbola sunt distincta, ergo & res ipsæ sunt disiunctæ, atque ab inuicem separatæ. Solùm enim sequitur diuersa esse, quæ symbolis illis significantur, duobus enim signis duo significata respondent: non tamen sequitur res illas significatas à se inuicem distare, & vnam esse sine alia.

Idem Caluinus §.35. *Primùm* inquit, *si sua illa, quam obtendunt, cõcomitãtia ipsis negetur, quid facient? quis sanus, & sobrius Christi corpus Christum esse sibi persuadeat?*

Respondeo; Si negetur concomitãtia, negandæ erunt Scripturæ, & principia fidei certissima, & Patrum omnium consensus. Neque sumus tam stulti, vt dicamus per concomitantiam fieri, vt corpus Christi sit Christus, sed vt corpus Christi nusquam sit absque anima, & sanguine suo: & ideò vbi corpus Christi est, ibi totum Christum esse.

Idem denique §.47. *Dominus panem ostendens corpus suum esse dicit, calicem dum ostendit, sanguinem vocat: humanæ rationis audacia contrà reclamat, panem esse sanguinem, vinum esse corpus; ac si Dominus nulla caussa corpus*

corpus suum à sanguine, & verbis, & signis distinxisset: & A vnquam fando auditum esset, corpus Christi, aut sanguinem Deum, & hominem appellari. Sanè si designare se totum voluisset, dicere poterat: Ego sum, non autem, Hoc est corpus meum.

Respondeo; Nemo nostrum dicit, panem esse sanguinem, & vinum esse corpus, sed sub specie panis esse corpus cum suo sanguine, & sub pecie vini esse sanguinem in suo corpore. Porro Dominus non sine caussa distinxit verbis, & signis corpus, & sanguinem, quia ita oportebat passionem, & mortem eius repræsentari. Sed non ideò corpus, & sanguis reipsa ab inuicem diuulsa sunt, quia verbis, & signis distincta sunt: alioqui non posset pingi in vna tabella caput alicuius, & in alia pedes, nisi reipsa caput à pedibus diuelleretur. Etsi autem fando nõ est auditum, corpus Domini esse Deum, & hominem; quod neque nos dicimus: tamẽ qui sub specie illa panis latet, esse Deum, B & hominem, omnes Patres dicunt, quos suprà citauimus. Denique non dixit Dominus, Ego sum; sed *Hoc est corpus*, quia id solum exprimere voluit, quod eo signo repræsentatur. Nam alioqui Ioannis 6. satis apertè dixit: *Qui manducat me, viuet propter me.*

Hermannus Hamelmannus, præter Caluini argumenta, quæ ipse etiam repetit, argumentatur ex illis rithmis sancti Thomæ: *Dogma datur Christianis, quod in carnem transit panis, & vinum in sanguinem.* Nullum autem datur dogma, quod in panem transit corpus, & sanguis. Et rursus profert illud: *Caro cibus, sanguis potus, manet tamẽ Christus totus sub vtraque specie.* Si enim sub vtraque totus; non ergo sub altera tantum.

Respondeo; Hæc sunt testimonia verbi Dei, quæ se habere iactant cõtra dogmata Catholicæ Ecclesiæ: nisi enim sanctus Thomas rithmum illum scripsisset, non haberet Hermannus vllum argumentum, C quo reprobaret inuentum diabolicum (vt ipse vocat) concomitantiæ. Sed nimis stupidus est, si existimat rithmum sancti Thomæ pugnare cum doctrina eiusdem, & omnium Catholicorum. Dico igitur, nullum esse dogma, quod corpus, & sanguis in panem transeant: neque etiam rithmus habet; In panem transit corpus, sed *In corpus transit panis.* Verè enim (vt sanctus Thomas dicit) panis in carnem, & vinum in sanguinem, transit: non panis in carnem & sanguinem, neque vinum in sanguinem, & carnem: tamen quod non est sub specie panis ex vi cõuersionis, est ex vi concomitãtiæ naturalis; & quod non est sub specie vini ex vi conuersionis, est ex vi similiter concomitantiæ.

Quod autem nugatur Hermannus, totum Christum esse sub vtraque specie, non autem sub altera tantùm: ex mera vel imperitia, vel impudentia nascitur. Dum enim sanctus Thomas dicit, totum Christum esse sub D vtraque, intelligit sub vtraque disiunctim, & seorsum: nam alioqui non poneret particulam aduersatiuam (tamen) sed coniunctiuam (&). Et præterea caro, & sanguis non faciunt Christum totum, nisi addantur anima, & diuinitas: non ergo significat sanctus Thomas (vt Hermannus somniat) totum Christum esse in Eucharistia, quia in pane est caro, & sanguis in vino.

Habemus ergo principale fundamentum eorum, qui Communionem vtriusque speciei necessariam esse iudicant, prorsus inutile, & planè putridum esse. Vnde Concilium Constantiense sess.13. & Basileense sess.30. cum definiunt alteram speciem satis esse, hoc argumento vtuntur, quia totus Christus in altera, sicut in vtraque sumitur. Nunc ad alterum fundamentum de ratione Sacramenti accedamus.

CAPVT XXII.

Totam Sacramenti rationem in vna specie inueniri.

Qværitvr igitur Secvndo, num in vna specie tota Sacramenti ratio inueniatur. Hinc enim valde in Catholicos hæretici inuehuntur, quod Sacramentum Domini mutilent, & sic mutilatum & imperfectum laicis porrigant. Nam vel panis, & calix sunt duo Sacramenta, vel vnum. Si duo; ergo populum integro Sacramento fraudant, qui calicem ei negant. Si vnum; ergo dimidiatum Sacramentum laicis datur. Et confirmatur argumentum, Nam Eucharistia est conuiuium spirituale: ad conuiuium autem non sufficit cibus, sed requiritur etiam potus; quare populum parum ciuiliter tractant, qui B ad sacras epulas eum inuitant, & solum cibum sine potu illi tribuunt.

Vt quæstio ista facilè, & perspicuè explicetur, reuocandum est ad memoriam, Eucharistiam tribus modis considerari posse. Primo, vt sacrificium. Secvndo, vt pignus diuini amoris. Tertio, vt Sacramentum. De singulis breuiter explicabimus vtrum in vna tantum specie saluari possint, tametsi præcipua nostra quæstio de Sacramento sit.

Sit igitur Prima propositio: *Eucharistia, vt est pignus amoris, potest optimè in quauis specie conseruari.* Nam Eucharistia est pignus, quatenus significat, & exhibet Christum præsentem: id autem quælibet species facit. Vnde etiam Ecclesia Catholica vnam tãtum speciem exhibet spectãdam, extra sacrificium, & in processione circumfert.

Secvnda propositio: *In vna specie non habetur perfectè, & integrè sacrificij ratio, sed vtraque necessaria est.* Nam Eucharistia, vt sacrificium, significat Christi passionem: est enim quædam imitatio sacrificij in cruce peracti. Sola autem species panis nõ repræsentat exactè Christum, vt mortuum, nisi ab altera parte conspiciatur sanguis, vt effusus. Et similiter sola species vini non repræsentat sufficienter Christum, vt immolatum; non enim solus sanguis est victima. Præterea in sacrificio Missæ debet esse reipsa, quod fuit in typo in sacrificio Melchisedech, cum sit Christus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, Psalm. 109. Melchisedech autem obtulit panem & vinum, Gen. 14. Denique sacrificium proprie ordinatur ad remissionem peccatorum; vnde dicitur propitiatorium: sine sanguinis autem effusione, non fit remissio, Hebr. 9. Necesse igitur fuit, vt perspicuè repræsentaretur sanguinis effusio.

Idem colligitur ex Ecclesiæ consuetudine, quæ nunquam passa in vllo casu est sacrificium offerri sine D vtraque specie, si vtraq; species haberi possit. Nam in Concilio Tole. VII. can.2. statuitur, vt si Sacerdos post inchoatum sacrificium, id est, post consecratam vnam speciẽ (vt cõmuniter exponitur illud decretum) adeo ægrotare incipiat, vt prosequi nequeat, alius Sacerdos succedat, & perficiat sacrificiũ. Et S. Thomas 3. par. q. 83. art. 6. addit, si Sacerdos post cõsecratam vnam speciem, recordetur se non esse ieiunum, aut esse in peccato mortali, aut excommunicatum, aut alio vinculo impeditum, doleat corde cum proposito faciendi postea, quod debet, & nullo modo imperfectum sacrificium relinquat. Itaque duarum specierum necessitas, quod non aduertunt aduersarij, potissimum ad sacrificium pertinet.

Tertia propositio: *In qualibet specie inuenitur to-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta essentia, ac ratio Sacramentalis ita vt hostia consecrata, vt A *conseruatur in ępłis, & vt à laicis sumitur, sine specie vini, absolutè, verè, & propriè dici debeat Sacramẽtum Eucharistiæ, non Sacramentum mutilatum, aut dimidiatum.* Quæ sententia habetur expressè in Concilio Trident. sess. 21. c. 1. vbi definitur, sub vna specie non solum totum Christum sumi, sed etiam verum Sacramentum.

Probatur iam hæc sententia. Nam in quolibet Sacramento requiritur significatio, & causalitas: est enim Sacramentum signum, & causa gratiæ. Hæc autem reperiuntur in qualibet specie, id est, tam in specie panis, quàm in specie vini seorsim sumptis. Siquidem significatio Eucharistiæ, vt Sacramẽtum, duplex est, iuxta duplicem eius effectum. Prior est significatio internæ refectionis. Posterior est significatio vnionis fidelium inter se, & cum Christo. De priore dicitur Ioan. 6. *Caro mea verè est cibus, &c.* De posteriore 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.*

Vtraque autem significatio in qualibet specie reperitur. Nam in specie panis significatur sufficienter refectio animæ, etiamsi non adderetur species vini: & similiter in specie vini, etiamsi non adderetur species panis. Nam etiamsi species panis non significet refectionem spiritualem, nisi per modum cibi, & species vini non significet eandem refectionem, nisi per modum potus: tamen vt aliquid dici possit absolute, & verè Sacramentum, satis est, si significet refectionem aliquam spiritualem, & eandem reuera efficiat. Quocirca duo illa signa, species videlicet panis, & species vini, non tam essentiales, quàm integrales partes huius Sacramenti esse videntur: ex quo sequitur, vt Eucharistia sub vna specie sit verum, & integrum Sacramentum essentialiter, licet etiam pars Sacramenti dici possit, si partes materiales symboli externi considerentur. Dixi autem, (ex parte symboli externi) nam ex parte rei significatæ, id est, ex parte refectionis spiritualis, nihil deest vlli speciei: siquidem in spirituali refectione non distinguuntur cibus, & potus, sed vna, & eadem res & nutrit, quod est cibi officium, & refrigerat, siue irrigat, & inebriat mentem, quod est officium potus. Itaque in diuinis literis iustitia, & sapientia, & similia dicuntur esuriri, & sitiri vt cibus, & potus. Matthæi 5. *Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Vides eandẽ iustitiam, & cibum esse, & potum. Et Ecclesiast. 24. *Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient.* Et Cyprianus sermone de Cœna Domini, disertis verbis dicit, ad eandem rationem pertinere cibum, & potum spirituale: & similia docet Augustinus in illud Psalmi 103. *Panis cor hominis confirmet.* Quare Ioannis 6. D licet dicat Dominus: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*, tamen ibidem ait; *Qui manducat hũc panem, viuet in æternum: & qui manducat me, viuet propter me.*

Iam quod attinet ad aliam significationem; manifestum est in specie panis etiã sola, optimè significari vnionẽ fidelium cum Christo, & inter se. Nam panis, quatenus constat ex multis granis in vnum redactis, significat vnionem fidelium quatenus constat ex farina, & aqua, significat vnionem Christi cum Ecclesia, vt Cyprianus testatur libro 2. epistol. 3. ad Cæcilium. Quocirca beatus Paulus, cum dixisset: *Vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus*, nõ putauit esse addendum, Et de vno calice bibimus: quia nimirum intelligebat ex sola panis specie sufficienter significari hanc vnionem. Idem dici potest de specie vini. Vinum enim, quòd ex multis vuis confluat, vnionem fidelium inter se designat; quòd autem in sacro calice aqua vino admisceatur, eodem Cypriano teste, vnionem Christi cum Ecclesia repræsentat. Quod ergo ad hanc significationem attinet, nihil desiderari potest in qualibet specie ad verum, & integrum Sacramentum.

Iam verò quantum ad causalitatem, seu efficientiam eadem reperitur in qualibet specie Sacramenti huius: nam tota efficientia nascitur ex ipso Christo, qui sub illis speciebus continetur, vt supra diximus, cum de natura Sacramenti Eucharistiæ disputaremus. Christus autem idem, & totus est tam sub specie panis, quàm sub specie vini, vt capite superiore demonstratum est: quare eadem efficientia est in specie panis, quæ in specie vini: & eadem in singulis, quæ in vtrisque simul sumptis.

B Huc accedit, quòd quælibet species habet propriã materiam, propriam formam, & quod est amplius, propria quadam actione, & consecratione conficitur, nec vllo modo, vt Sacramentum sit, vna species pendet ab alia. Nam Dominus prius sub specie panis Sacramentum confecit, & manducandum dedit, ac deinde manducatione absoluta, sub specie vini Sacramentum confecit, & bibendum tradidit. Et Ecclesia Catholica, non sine causa post speciem panis consecratam, Sacramentum populo adorandum exhibet, antequam sub specie vini consecrare aggrediatur.

Accedit etiam communis fidelium consensus: nemo enim hostiam consecratam videns, dicit esse partem Sacramenti, aut Sacramentum mutilum, sed Sacramentum simpliciter omnes appellant.

Accedunt denique typi, & figuræ Testamenti veteris. Quæ enim figuræ erant Eucharistiæ, vt Sacramentum est, in sola specie manducabili consistebant, vel in sola specie potus: vt patet de pane propositionis, de Agno Paschali, & de Manna, quæ sine potu data sunt: & in aqua de petra scaturiente, quæ sine cibo aliquo mystico data est. Nam etiamsi Apostolus coniungat, 1. Corinth. 10. cibum spiritualem, id est, Manna, & potum spiritualem, id est, aquam de petra: tamen illæ duæ figuræ sunt distinctæ, & diuersis temporibus datæ. Manna enim datum est in deserto Syn. Exod. 16. & postea aqua in Raphidim, Exod. 17. Quare Dominus Ioan. 6. vbi compatat Mãna cum Sacramento Eucharistiæ, nullam mentionem facit aquæ; & ibidem Dominus in signum eiusdem rei multiplicauit panes insigni miraculo, vinum, vel aquam non multiplicauit.

Quarta propositio: *Duæ species Sacramenti cum simul sumuntur, nõ sunt duo Sacramẽta, sed vnũ.* Nota duas species Sacramenti duobus modis posse sumi. Primo, simul vt iã sumuntur à Sacerdotibus, in Missa. Secundo, non simul, sed temporibus diuersis, vt si quis hodie solam speciem panis sumeret; alio die solam speciem vini. Et si quidem sumãtur secundo modo, id est, temporibus diuersis; tum sine dubio sunt duo Sacramenta numero distincta. Nam quælibet per se est integrum Sacramentum, vt superiore propositione ostendimus, & sunt ibi duæ diuersæ refectiones, non secus, ac si quis sub specie panis duobus diuersis temporibus cõmunicaret. At si sumantur simul, vt Sacerdotes faciunt, nunc non sunt duo Sacramenta, sed vnum, quia ad vnam refectionem ordinantur, & vnam rem significant, & vnum effectum producunt. Simile quid cernimus in conuiuiis corporalibus: si quis enim tria, vel quatuor, vel plura fercula eodem tempore ponat in mensa, illa omnia vnum conuiuium

uiuium facient: si verò duo tantum ponantur hodie, A & cras reliqua, iam erunt duo conuiuia. Similiter in Baptismo, si quis eodem tempore ter mergatur, vnus erit Baptismus: si autem diuersis temporibus, tria essent Baptismata. Et in Sacramento altaris, si quis vno tempore sumat duas, vel plures particulas, vnum Sacramentum accipit: si autem diuersis temporibus, plura Sacramenta erunt. Licet enim quælibet particula integrum Sacramentum contineat, tamen cum adiungitur alteri, nõ multiplicantur Sacramenta, sed solum augetur, quod est materiale in symbolo.

Ex his ad argumentum aduersariorum initio factum respondemus, populo dari integrum Sacramentum, non mutilum, vel dimidiatum; siquidem in qualibet specie seorsim inuenitur veri, atque integri Sacramenti ratio.

Dices, si est integrum quod accipit laicus; ergo B sunt duo integra Sacramenta, quæ accipiuntur à Sacerdote. Respondeo, negatur consequentia. Nam duæ species simul sumptæ non faciunt duo Sacramẽta: sicut nec duæ particulæ consecratæ simul iunctæ, vel duo calices sanguinis in eodem altari existentes: nec tres mersiones sunt tria Baptismata.

Ad confirmationem respondeo, populo datur cibus spiritualis, qui est integra, & totalis refectio, & virtualiter continet cibum, & potum, vt supra ostendimus. Neque obstat, quòd à Sacerdotibus in ipso sacrificio distinctè sumatur Eucharistia per modum cibus & per modum potus: id enim fit potissimum ob sacrificij, non ob Sacramenti integritatem. Neque inde aliquid populus perdit; nam idipsum, quod sumit Sacerdos sub duplici symbolo, sumit populus sub vno: quemadmodum si vni alicui darentur in vna schedula 100. aurei à mercatore accipiendi, alteri darentur totidem aurei, sed in schedulis duabus.

C

CAPVT XXIII.

Non maiorem vtilitatem sumi ex Communione sub vtraque specie quàm sub vna.

Sequitur quæstio Tertia de fructu, qui ex Communione percipitur. Nam postquam totum Christum, & integrum Sacramentum in vna specie sumi demonstrauimus; id vnum superest, vt videamus vtrum aliquis fructus iis depereat, qui sub altera tantum specie Eucharistiam sumunt. Et quoniam de fructu Sacramentorum longè aliter disputant hæretici nostri temporis, atque Catholici faciant, iuxta vtrorumque sententiam de Eucharistiæ fructu disseremus.

Ac vt à sententia hæreticorum incipiamus, statuo D hanc propositionem Primam: *Eius fructus, quem Lutherani omnes in Sacramentis quærunt, non minus percipiunt, qui sub vna specie communicant, quàm qui sub duabus.* Probatur. Nam fructus quem Lutherani in Sacramentis quærunt, est excitatio fidei, vel confirmatio; dicunt enim Sacramenta non aliter prodesse, quàm significatione sua, tanquam visibili verbo repræsentando promissiones Dei. Quam eorum sententiam copiosè declarauimus, & confutauimus in libr. 2. de Sacramentis in genere, in disputatione de effectu Sacramentorum. Iste autem fructus melius obtinetur videndo Eucharistiam in mensa, quàm eam manducando. Nam dum mãducatur, continuò perit significatio, at dum cernitur, & attentè cogitatur, semper representat, & significat promissiones Dei, etiamsi per integrum annum quis eam cernere vellet. Præterea significatio melius apprehenditur per oculos, quàm per gustandi sensum, cui sit ille longè spiritualior, & aptior ad intelligẽtiam adiuuandã. Nihil ergo fructus perit cõmunicãtibus sub vna, quia licet vnã tantum ore sumant, tamen oculis vtramque sumunt non minùs, quàm Sacerdotes, & possunt, si volunt ex illo aspectu significationem percipere.

Sit iam Secunda propositio de fructu Sacramẽti secundum Catholicos: *Ex qualibet specie percipitur tantum eius fructus, quem Catholici in Sacramento quærunt, quantum necessarium est ad salutem.* Habetur hæc propositio in Concilio Tridentino, sess. 21. can. 3. vbi Concilium directè damnat hæreticorum sententiam de necessitate vtriusque speciei. Nam fructus quem Catholici in Sacramento quærunt, est gratia Dei animæ infusa, per quam cõseruatur vita animæ, vt per ciborum nutritionem conseruantur corpora: sed quælibet species confert gratiam, vt suprà demonstrauimus, cum sit verum Sacramentum, & quilibet gradus gratiæ sufficit ad implenda mandata, immò ad pellenda etiã omnia peccata. Et confirmatur ex Ioan. 6. vbi Dominus pollicetur vitam fumenti vnam speciem. *Qui mãducat hunc panem, viuet in æternum.*

Tertia propositio: *Licet plus gratiæ, & fructus ex vtraque specie, quàm ex vna tantum caperetur, nõ propterea opus esset, vel exoptaret vt omnes vtramque speciem sumerent.* Probatur. Nam ex duobus malis semper est eligẽdum minus malum: est autem minus malum, vt homines aliqui careãt aliquo bono nõ necessario, quàm vt Sacramentum Dei euidenti periculo irreuerentiæ exponatur. Exponeretur autem euidenti periculo, si communiter populo daretur Eucharistia sub specie vini; moraliter enim fieri non posset, quin sæpius effunderetur sanguis Domini. Et confirmatur hæc ratio ab exemplis similibus. Certè Sacerdotium gratiã confert, nec tamen expedit omnibus fieri Sacerdotes. Paruulis Eucharistia gratiam conferret, & tamen quia ea non indigent necessariò, nec sine irreuerentia eis dari posset, non eis datur, neque à Catholicis, neque ab hæreticis.

Præterea plus gratiæ recipi potest ex frequẽti Communione sub vna specie, quam ex rara sub vtraque: non igitur est necessaria Communio sub vtraque, cum facili negotio compensari possit damnum, si quod sit. Nam si communicanti iam singulis mensibus sub vtraque communicent decimo quinto, aut octauo quoque die sub vna, & sine dubio multo amplius lucrabuntur.

Denique, posita veritate secundæ Cõclusionis, quæ certissima est, magis lucratur qui (vt Ecclesiæ obediat) communicat sub vna, quam qui sub duabus D sine illo ingenti obedientiæ fructu.

Sit Vltima propositio: *Nihil spiritualis fructus capitur ex duabus speciebus, quod non capiatur ex vna.* Hæc propositio non est adeò certa, vt superior: de hac enim varie sentiunt Theologi, neque Concilium eam apertè definire videtur. Est tamen nostra sententia, atque assertio communis, & probabilissima, adeò vt simpliciter asseri, & ex pulpito in concione ad populum proponi possit. Nam in primis Concilium Tridentinum licet non apertissimè hoc definierit, tamen satis indicat, sess. 21. can. 3. cum dicit, sub vna specie sumi integrum Christum omnium gratiarum fontem: significat enim his verbis sub vna specie sumi omnem gratiam, quæ ex Eucharistia sumi potest. In Concilio etiam Basilieusi ea conditione concessus fuit calix Bohemis, vt Ruardus testatur, vt crederent

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non plus fructus sumi ex duabus speciebus, quàm ex vna.

PRÆTEREA, est hęc sententia communis Theologorum, tum veterum, vt sancti Thomæ, opusc. 58. cap. 29. in fine. & 3. part. quæst. 80. artic. vltimo. Sancti Bonauenturæ, & Richardi in 4. distinct. 11. tum etiam recentiorum, vt Gabrielis lect. 84. in canonem Missæ, Ioan. Roffensis, Caietani, Dominici à Soto, Ruardi. Ioan. à Louanio, & aliorum.

Vnus est ex veteribus, qui contrarium sensit, Alexander Alensis in 4. parte summæ, quæstione 53. membro 1. Ex recentioribus autem Gaspar Cassalius in secundo libro de Cœna, & Calice, capite 25. rem in dubium reuocat. Et quãuis Ruardus videatur interdum in contrariam sententiam propendere, id facit, vt aliquo modo cõciliet Alexandrum cum sententia communi: alioqui enim plurimis in locis apertissimè docet, nihil omnino plus vtilitatis recipi ex duabus speciebus, quàm ex vna, quæ loca diligenter notauit Ioannes à Louanio.

Probatur igitur propositio nostra. Si sumptio vtriusque speciei plus gratiæ, aut fructus spiritualis conferret; quàm sumptio vnius, id necessariò oriretur, vel ex symbolo continente, vel ex re contenta. Ex symbolo id nasci non potest, quia symbolum non operatur, nisi per virtutem sibi impressam; in Eucharistia autem loco virtutis impressæ est ipse Christus, siue corpus eius, & sanguis: non igitur ex symbolo oritur maior gratia.

DICES; Licet symbolum operetur per virtutem impressam, tamen id operatur, quod significat; ergo quando symbolum cumulatius, & plenius significat, effectum etiam pleniorem, & maiorem operatur. At duæ species cumulatius, & plenius significant, quàm vna.

RESPONDEO; Symbolum efficit quod significat, sed id non efficit per significationem, sed per vim operatiuam: significatio enim non operatur nisi in mente, excitando affectum aliquem, dum apprehenditur. Id ergo symbolum, quod significat cumulatius, & plenius, si significet plenius, id est, aliquid plenius, & melius; tunc sine dubio operatur etiam effectum pleniorem, quia virtus operatiua proportionatur significationi. Si autem significet plenius, id est, distinctius, & clarius, rem eandem non efficit meliorem, vel maiorem effectum: alioqui moneta melius impressa plus valeret, quàm alia; & literæ, quibus diplomata continentur, quo accuratius scriptæ essent, eo maioris essent auctoritatis. Et vt exemplis propriis vtamur, Baptismus trina mersione collatus magis iustificaret: & hostia sacra cum imagine crucifixi impressa in exteriore superficie magis reficeret. Talis autem significatio est duarum specierum, quia nimirum exactius, & clarius significat Christum esse alimentum animorum, non tamen aliquid significat, quod ab altera specie, licet paulò obscurius non significetur.

Omisso igitur symbolo ad rem contentam veniamus. Si ex re contenta maior illa gratia oritur, id fit, vel quia res contentæ in vtraque specie sunt reuera duæ, & diuersæ, & quælibet operatur aliquid in animam suscipientis, & hoc dici non potest, cum vnus & idem Christus in vtraque specie sit: vel quia vna res quidem, & eadem in vtraque specie continetur, sed ea bis sumitur, cùm sumitur vtraque species, semel autem tantum sumitur, cum vna species sumitur. At neque hoc dici potest. Nam non augetur gratia vel fructus, quando bis sumitur eodem tempore, quia sumitur per modum vnius refectionis; alióqui, qui duas trésue particulas sumeret, vnam post alteram in eadem participatione mysterij maiorem gratiam acciperet, quàm qui vnam tantum: nam in singulis particulis Christus est. Et pari ratione cum Sacerdos non vno haustu, sed duobus, aut tribus sumit sanguinem Domini, plus gratiæ acciperet, quàm qui vno haustu totum ebibit; quæ sanè absurdissima sunt omnium consensu.

Sed argumenta quædam, quæ contrà obiiciuntur, dissoluenda sunt. PRIMO, Caluinus obiicit libr. 4. Institut. cap. 17. §. 47. fraudari populum magna fidei confirmatione: nam multò clarius nobis significant duę species, quàm vna, Christum esse cibum, & potum animarum nostrarum.

RESPONDEO, iam suprà docui fructum ex vtraque specie à populo capi posse, etiamsi vtraq; species non manducetur; nam videndo symbola melius percipit homo eorum significationem, quàm comedendo. Præterea sententia ista Caluini, & Lutheranorum, quod Sacramentorum fructus consistat in confirmanda fide, absurdissima est, & proinde argumentum, quo probare volunt vtriusque speciei necessitatem, falso nititur fundamento. Nam si fructus Sacramentorum in eo consisteret, vt apprehensa significatione moueretur animus, homines rudes nihil fere vtilitatis ex Sacramentis perciperent; infantes autem ex Baptismo nihil omninò lucrarentur; & denique quo quis esset ingeniosior, eo maiorem fructum perciperet; atque ita Sacramentorum effectus magis penderet ex natura, quàm ex gratia. Sed de hac re satis multa diximus in libro de Sacramentis in genere.

SECVNDO, obiicit Georgius Cassander apud Ioannem à Louanio (nam librum ipsum Georgij non vidi) Sancti Patres tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, qui ex calice sumitur. Sic enim Ambrosius loquitur libro quinto de Sacramentis, cap. 3. *Quotiescunque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris spiritu.* Et Cyprianus libro 1. epist. 2. *Quomodo docemus, aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?*

RESPONDEO, sancti Patres non tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, vt distinguitur contra corpus eiusdem Domini, sed simpliciter tribuunt effectum quendam sanguini Domini, quia verè illi conuenit, sed non negant eundem conuenire etiam corpori Domini, quemadmodum sæpe multa tribuuntur Deo Patri, vel Filio, & tamen non negantur ea de Spiritu sancto, licet non exprimatur tunc Spiritus sanctus. Hoc autem esse verum patet, quia iidem auctores in aliis locis eosdem effectus tribuunt corpori Domini. Ambrosius enim qui libro 5. capite 3. tribuit sanguini remissionem peccatorum: idem libro 4. cap. 5. sic ait: *Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum.* Et Cyprianus in illa ipsa epistola, vbi dicit, Martyres futuros confirmari, atque armari debere potu sanguinis Domini; ibidem dicit muniri debere protectione corporis Domini. Ipse quoque Apostolus cum de fructu passionis Domini loquitur, nunc tribuit omnia corpori, nunc sanguini, vt patet Colossen. 1. *Pacificans*, inquit, *per sanguinem crucis eius.* Et infrà: *Reconciliauit in corpore carnis eius per mortem.* Adde quod tribuunt illum effectum speciebus vini, sed ipsi Dominico sanguini: sanguinem autem accipiunt, qui sub vna specie communicant, licet vini speciem non accipiant.

TERTIO,

TERTIO, obiicit idem argumenta quædã Ruardi, qui ea proposuit, non vt probaret sententiam aduersariorum, sed vt rei difficultatẽ ostenderet. Si igitur hoc argumentum TERTIVM. Alius est effectus cibi, alius potus; cibus enim famem sedat, potus sitim extinguit. Sed Eucharistia sub specie panis est cibus, sub specie vini est potus: igitur Eucharistia sub vtraque specie plures effectus producit quàm sub vna.

RESPONDEO, alius est effectus cibi, qui solum est cibus, & alius potus, qui solum est potus. At non alius effectus est cibi, & potus, quando vterque continet vtrũque, qualis est in rebus corporalibus lac, quo infantes nutriuntur: est enim ille potus cibalis, qui & sitim, & famem sedat: & panis vino, vel aqua maceratus, qui est cibus quidem, sed potum continens. Talis igitur est cibus, & potus animarum, vt suprà demonstrauimus: vna enim, & eadem res, siue detur sub specie panis, siue sub specie vini, siue vtriusque, & famem, & sitim animæ sedat. Nec vlla differentia cerni potest, nisi in symbolis externis, quibus per quandam similitudinem effectus, & proprietates alimenti spiritualis explicantur.

QVARTVM argumentum. Eucharistia sub specie panis, Sacramentum est; ergo gratiam cõfert. Vel igitur superaddita sumptio calicis gratiam auget, vel non auget. Si primum, ergo maior fructus capitur ex duplici specie, quàm ex vna. Si secundum, ergo verum Sacramentum non confert gratiam; ergo frustrà sumitur à Sacerdotibus.

RESPONDEO, idem argumentum fieri posset de duabus particulis consecrati panis, & de duobus haustibus vini cõsecrati, vt supra diximus: ex quo perspicuũ est hoc argumentum de duplici specie nõ cõcludere. Dico igitur sumptionem Eucharistiæ sub specie panis gratiam conferre, sed eam gratiam in sumptionem vtriusque speciei, vt in vnam caussam esse referendam, quandoquidem ad vnam refectionem vtraque species confert. Quocirca Eucharistia sub specie vini, quæ paulò pòst sumitur, non nouam aliquam gratiam tribuit, nisi forte maiori aliquo ardore spiritus percipiatur.

Posset etiam dici, Eucharistiam sub specie panis non conferre gratiam, nisi tota sumptione Eucharistiæ absoluta. Et quia cum sumitur vtraque species, non censetur absoluta sumptio, nisi cum sumpta est vtraque species; ideò Eucharistiam sub specie panis conferre quidem gratiam, sed non ante sumptionem alterius speciei. Tunc autem vtramque simul gratiam conferre, sed eandem quam sola contulisset vna species, si sola sumpta fuisset; sicut etiam in Baptismo, cum adhibetur trina mersio, non datur gratia, nisi vbi omnes tres absoluuntur, cum tamen post primam detur, cum adhibetur vna sola.

Neque ideò frustrà, aut inutiliter sumitur à Sacerdotibus vtraque species: non enim est inutile id quod aliquid facit, licet etiam sine eo id fieri potuisset. Id quod manifestè patet in miraculis Domini. Dominus enim aliquando sola voluntate operabatur miracula, vt cum aquam in vinum conuertit: aliquando voluntate, & verbo, vt cum Lazarum excitauit; aliquando voluntate, verbo, & contactu, vt cum excitauit puellam mortuam; aliquando voluntate, verbo, contactu, & alio instrumento, vt sputo, vt cum cæcum illuminauit, & alibi surdum, & mutum curauit. In his omnibus nihil erat inutile, & superfluum, quia omnia operabantur, & tamen non erant omnia necessaria, neque maiorem effectum producebant omnia simul, quàm vnum, aut duo tantum. Non enim melius reuixit puella, quàm Lazarus, etiamsi illãm, & vocauit. Præterea Sacerdotes, non solum non inutiliter sumunt vtramque speciem, quia vtraque species, vt dixi, operatur, sed etiam quia ea sumptio, licet non sit necessaria ex parte sumentis, est tamen necessaria ex parte Sacramenti. Nam quia Sacramentum sub duplici specie institutum est, vtraque species necessariò ab aliquibus sumenda est: sed non necessariò ab omnibus. Sed maximè omnium, vt suprà diximus, necessaria est vtriusque speciei sumptio ob sacrificij perfectionem.

QVINTVM argumentum est. Eucharistia sub specie vini instrumentum est conferendæ gratiæ, distinctum ab Eucharistia sub specie panis; ergo diuersam, ac distinctam gratiam operatur. Consequentia notissima est. Nam idem Deus per diuersa Sacramenta diuersam gratiam confert, quia vtitur instrumentis diuersis. Antecedens probatur; nam in Eucharistia sub specie panis instrumentum conferendæ gratiæ est solum corpus Domini, non autem sanguis, aut anima; in Eucharistia autem sub specie vini instrumentum est solum sanguis Domini, non autem corpus, aut anima. Id quod si fortè negetur, ita probabitur: In specie panis solum corpus Domini est vi cõsecrationis, reliqua per concomitantiam, & planè per accidens, quod ad Sacramentum pertinet; ergo solum corpus Domini est instrumentum conferendæ gratiæ in Eucharistia sub pecie panis. Illud enim solum est instrumentum, quod per se ad Sacramentum pertinet: anima autem, & sanguis, licet non per accidens, sed per se conueniant humano corpori viuenti, tamen corpori, vt est in specie panis, non nisi per accidens. Nam si in triduo mortis Domini Eucharistiam Apostolus aliquis consecrasset, ea certè solum corpus sine anima, & sanguine habuisset, & tamen eiusdem virtutis fuisset, atque modò est.

RESPONDEO, corpus, & sanguinem Domini etiam præcisè sumpta non esse duo instrumẽta formaliter, sed vnum. Instrumenta enim formaliter differunt per diuersam virtutem operatiuam: eadem enim virtus operatiua est tam in corpore, quàm in sanguine, sicut eadem erat in verbis, & in tactu, vel etiam in luto, & sputo, cum Dominus illuminabat cæcos. Et ideò idem effectus sequebatur ex verbis solis, & ex verbis, & tactu, & ex verbis, tactu, & luto. Esse autem eandem virturem in corpore & sanguine, ex eo patet, quod Scriptura tribuit vtrique eosdẽ effectus, Coloss. 1. & alibi; & vtrumque omnem suam vim habet ex coniunctione ad diuinitatem. Corpus enim ideò operatur, quia est corpus Filij Dei, & sanguis ideo operatur, quia est sanguis Filij Dei. Falsum enim est: quod in argumento assumitur, diuinitatem per accidens esse in Sacramento. Nam etiamsi panis non conuertitur in diuinitatem, sed in solum corpus, & ideo diuinitas est ibi per concomitantiam, tamen cõuertitur in corpus nõ quodcunq;, sed filij Dei; dixit enim Dominus: *Hoc est corpus meum.* Quare vi verborum est in specie panis corpus non quodlibet, sed Filij Dei, & proinde corpus subsistens diuina Verbi subsistentia, & consequenter vnitum diuinitati. Per accidens igitur fortasse est anima, & sanguis sub specie panis, sed nõ diuinitas, neque diuina hypostasis. Vnde Cyrillus lib. 4. in Ioannem, cap. 23. dicit, corpus Christi (de Eucharistia loquens) viuificare, quia non est corpus cuiusuis hominis, sed victæ auctoris, & in quo habitat diuinitatis plenitudo.

CAPVT

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XXIIII.

Non pugnare cum diuinis literis, seu cum Christi mandato Communionem sub vna specie, probatur variis rationibus.

QVARTA iam sequitur quæstio; Vtrum diuino mandato præcipiatur omnibus Communio sub vtraque specie. Iam enim ostendimus ex natura rei nullam esse talem obligationem, idcirco quærendum superest, vtrum saltem præcepto diuino positiuo eiusmodi obligatio in Ecclesia sit. Quamuis autem Lutherus permissionem potius diuinam, quàm legem cogentem in pluribus locis agnoscat, vt suprà citauimus: tamen Ioan. Caluinus libr. 4. Institut. cap. 17. §. 47. *Edictum*, inquit, *æterni Dei est, vt omnes bibant.* Et Kemnitius initio disputationis de vtraque specie, omninò contendit mandato Domini teneri omnes ad vtramque speciem sumendam.

Portò in hac quæstione aduersariorum est probare, nostrum respondere: nos enim negamus, illi asserunt; probare autem illi incumbit, qui affirmat, non ei qui negat. Vt tamen accuratior, ac plenior disputatio sit. PRIMVM adferemus varias rationes, quibus omninò credibile fiat, nullum præceptum à Christo datum de vtraque sumenda specie. Deinde respondebimus ad omnia argumenta, quæ illi proferunt.

Quod igitur ad PRIMVM attinet. PRIMA ratio sumitur ex figuris. Pleræque figuræ Eucharistiæ manducationem sub vna specie significant. Non est igitur vllo modo probabile, Christum imperaturum fuisse manducationem vtriusque speciei: figuratum enim figuræ respondere debet. Vnde Euangelistæ passim, cũ describunt acta Christi, addũt (*vt Scriptura impleretur*) Ioan. 19. notat S. Ioannes ideò Deum non permisisse, vt frangerentur crura Domino crucifixo, quia præcesserat illa figura Agni Paschalis, cuius ossa confringi non poterant. Et Apostolus 1. Cor. 10. *Omnia*, inquit, *cõtingebant illis in figura.*

PRIMA figura fuit ligni vitæ in medio paradisi, Genes. 2. & 3. quod Sacramenti Eucharistiæ figuram fuisse docet Paschasius libr. de corp. Domini, cap. 7. Constat autem nullum fuisse potum illi arbori adiunctum. SECVNDA fuit Agni Paschalis, Exod. 12. quæ notissima est.

Neque obstat Kemnitij responsio, qui vult vtriusque speciei figuram præcessisse in Agno Paschali, quia & caro manducabatur, & sanguis in postibus aspergebatur: aspersionem autem sanguinis potum calicis significasse probat ex Gregorio homilia 22. Hæc, inquam, responsio non valet. Nam Gregorius ponit duas explicationes. Vnam minus probabilem & particularem, quòd per sanguinem in postibus aspersum significetur potus sanguinis Domini. Nec tamen dicit potum sanguinis sub specie vini, de quo nos agimus, sed potum sanguinis absolutè, vt pro Eucharistia accipitur: non enim distinguit eo loco Gregorius duas species. Deinde ponit alteram communem, quòd per sanguinem in postibus significetur signum crucis in fronte, vt exponit etiam Augustinus lib. 12. contra Faustum, cap. 30. Hieronym. in cap. 66. Isaiæ. Cyprianus in tractatu contra Demetrianum, & Isidorus in cap. 12. Exod. Et hæc sine dubio est vera: sanguis enim ille non potest referri ad potum, cum nec biberetur, nec daretur hominibus, & prius linirentur ex eo postes, quàm agnus manducaretur.

TERTIA figura est Manna, Exod. 16. QVARTA, panes propositionis, Exod. 25. in quibus nullus admisA cebatur potus. QVINTA denique erat participatio sacrificiorum. Nam etiamsi in sacrificiis esset caro, & sanguis, & etiam libamina multa, vt patet ex eodem cap. 25. Exod. tamen sola caro manducabatur, sanguis, & libamina effundebantur Deo. Vnde 1. Corinth. 10. inquit Apostolus: *Qui manducant hostias, participes sunt altaris*: neque addidit quidquam de potu, quia non cõsueuerant Hebræi habere vinum libaminum.

DICES, ex ista figura colligitur non debere Sacerdotes bibere calicem Domini in altari, quãdoquidem nec Sacerdotes Testamenti veteris bibebant libamina Deo oblata, sed solum victimas comedebant.

RESPONDEO, quod Sacerdotes nunc faciunt, dum manducant, & bibunt sub specie panis & vini, corpus & sanguinem Domini, non respondet manducationi victimarum, sed consumptioni per ignem. Est enim Eucharistia aliquo modo holocaustum, ali- B quo modo hostia pacifica, aliquo modo hostia pro peccato. Et quia in holocausto omnia cõsumebantur, & victimæ, & libamina, ideò etiam nũc à Sacerdote, cuius est cõsumere holocaustum, omnia sumuntur. A populo autem, qui solum participat de sacrificio, satis est manducari carnes agni immaculati.

DICES SECVNDO, etiamsi in istis figuris commendetur Communio sub specie cibi tantum; sunt tamen aliæ, in quibus commendatur sub vtraque. Vt Gen. 14. vbi Melchisedech, obtulit panem, & vinum, & vtrumque dedit sumendum Abrahæ, & iis, qui eum sequebantur; & 1. Cor. 10. vbi dicuntur Hebræi manducasse cibum spiritualem, & bibisse potum spiritualem: quem locum Kemnitius magnificat.

RESPONDEO, non contendimus nos pro necessitate vnius speciei, sicut aduersarij pro necessitate duarum, & ideò contra nos non est, si aliquæ figuræ pro duabus speciebus inueniantur, sed planè contra aduersarios facit, si inueniantur aliquæ, vt reuera inueniuntur plurimæ, pro vna specie. Deinde non constat, an Melchisedech dederit panem, & vinum comedẽdum Abrahæ, an solum Deo obtulerit; Scriptura enim id aperte nõ dicit. Quod enim Deo obtulerit, patet ex sequẽtibus verbis: (*Erat enim Sacerdos Dei altissimi*) quod autem dederit manducandum, ex nullo verbo colligitur. De potu autem spirituali, id est, de aqua ex petra iam suprà diximus, figuram illam fauere vni speciei. Aqua enim cum data est populo in signum spiritualis potus, sola data est, sine vllius cibi spiritualis adiunctione: quomodo etiam sanguis, & aqua, quæ ex latere Domini fluxerunt, duo Sacramenta significant, Baptismum, & Eucharistiam, teste Augustino, & Theophylacto in cap. 19. Ioan. vbi sub vna tãtum specie Eucharistia designatur, vt intelligamus vnam sufficere.

SECVNDA ratio sumitur ex doctrina, & exemplo Christi. Dominus enim cum Ioan. 6. de fructu Eucharistiæ loquitur, non semel, sed quater vnam speciem sufficere docet ad salutẽ: *Qui manducat me, viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Hic est panis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducet, nõ moriatur.* Non ergo fieri potest, vt idem Dominus mandauerit vtramque speciem sumendam, tanquam necessariam ad salutem. Esse autem hoc caput Ioan. de Sacramento intelligendum, supra ostendimus in prima controuersia de Eucharistia.

Rursus exemplo suo Dominus idem comprobauit. PRIMVM Ioan. 6. vbi multiplicauit panes, & inde saturauit turbam remanentibus duodecim cophinis: nec vllum potum multiplicauit, neque dedit. Deinde Lucæ

Lucæ cap. vigesimo quarto, cùm in Emaus in cœna A cum duobus discipulis, accepit panem, benedixit, fregit, dedit eis, &c.

De hoc loco duæ sunt Catholicorum sententiæ. PRIMA est Ioan. à Louanio, & aliorum, qui contendunt Sacramentum Eucharistiæ datum fuisse à Christo duobus discipulis, & adducunt in hanc sententiã Augustinum lib. 3. de consensu Euangel. cap. 25. Auctorem operis imperfecti in Matth. homil. 17. Bedam, & Theophylactum in eum locum Lucæ. Hieronymum in Epitaphio Paulæ, & Isichium lib. 2. in Leuiticum, capite 9.

ALIA sententia est Cornelij Iansenij in expositione huius loci, qui docet, panem à Domino benedictum in Emaus, non fuisse quidem Eucharistiam, sed fuisse tamen figuram Eucharistiæ, & voluisse Dominum hoc exemplo demonstrare fructum, & vtilitatem Eucharistiæ in vna specie: quare ex hoc loco B non minus probari vsum vnius speciei, quàm ex multiplicatione panum, Ioan. 6. Id autem probat, tum ex Augustino, Beda, & Theophylacto locis citatis, qui hoc tantùm docere videri possunt, nempe fuisse in illa panis benedictione mysterium quoddam, quo significaretur vtilitas Eucharistiæ, quomodo etiam loquitur Innocentius III. lib. 6. de myst. Missæ, cap. 7. & 9. tum etiam ex ipso textu: nam fuisse hic aliquod mysterium, patet partim ex benedictione, quam non legitur Dominus adhibuisse, nisi ad aliquid mirabile operandum; partim ex effectu, nam per illum panem illuminati sunt.

Quamcunque autem sententiam ex his duabus amplectamur, ostendit hoc exemplum Christi, eam esse vtilitatem Eucharistiæ in vna specie, vt minimè sit existimandum fuisse imperatum omnibus illius vsum in specie vtraque. C

SED occurrit hoc loco Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ, in articulo de vtraque specie, vbi fatetur hoc exemplum ad Eucharistiam pertinere, sed dicit, non colligi ex eo vsum vnius speciei, quoniã in fractione panis per figuram intellectionis significatur totum Sacramentum cum vtraque specie. AT facilè id refelli potest: historia enim Euangelica ita coniungit distributionem panis benedicti cum Domini recessu, vt nullum relinquat locum benedicendo, vel distribuendo calici. Sic enim loquitur: *Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipse euanuit ex oculis eorum.*

Instat Kemnitius, & probat ex Augustino tractatu 2. in Epist. Ioannis, Christum dedisse duobus discipulis vtramque speciem. Sic enim Augustinus loquitur: *Et verè, qui non sibi iudicium mãducat, & bibit, in fractione panis Christum agnoscit.* AT argumentum est nimis longè petitum. Non enim Augustinus dicit, Christum dedisse vtramque speciem, sed dicit, in fractione panis Christum agnosci, vt illis discipulis contigit in Emaus; sed addit hunc fructum eos tantùm consequi, qui non indignè sumunt, & allegat verba Pauli, seu alludit ad illa, vbi legimus, 1. Corint. 11. eos, qui indignè mandũcant, & bibunt, iudicium sibi manducare, & bibere; quod verissimum est, siue vna species, siue vtraque sumatur indignè.

Denique addit Kemnitius, Christum non ad didisse: *Hoc facite*, cùm panem benedictum in Emaus dedit: ergo non tenemur eum in hoc imitari, si vnam tantùm speciem dedit. Sed neque nos dicimus teneri, sed tantùm probamus hoc exemplo licere, & vtile esse A communicare sub vna.

TERTIA ratio sumitur ex doctrina, & vsu Apostolorum. Nam Act. 2. ita describitur communicatio Eucharistiæ: *Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorũ, & communicatione fractionis panis, & orationibus.* Quo loco negari non potest, quin agatur de Eucharistia, tum quod coniungatur fractio panis cum doctrina, & oratione, tum etiam quod vituperatio potiùs quàm laus fuisset de fidelibus commemorare, perseuerantes eos fuisse in prandiis, & cœnis corporalibus. Denique id fatetur Lutherus in sermone de Eucharistia, & Caluinus libro 4. Institut. cap. 17. §. 35.

Neque Kemnitius negat ita hunc locum à veteribus explicatum; sed respondet per fractionem panis intelligi etiam calicem, per figuram videlicet intellectionis, qua ex parte significamus totũ. Id verò probat, quia Apostoli alioqui sub vna specie consecrassent, quod ne Catholici quidem admitterent. At hæc eius ratio nihil concludit. Non enim Lucas describit, quid Apostoli, sed quid populi facerent, dum dicit, eos perseuerantes fuisse in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & oratione. Apostoli igitur in vtraque specie Eucharistiam consecrabant, sed populis in vna specie ministrabant.

Quod etiam ex eo confirmatur, quia plurimi in Hierusalem Christiani erant, qui in illis initiis seruabant legalia Moysis, Apostolis permittentibus, vt patet ex cap. 21. Actorum; & ex iis nonnulli vsque ad certum tempus Nazaræi erant, non bibentes vinum, nec radentes capita, vsque ad finem dierum voti sui. Hos autem neque credibile est contra votum suum bibisse de calice Domini, neque probabile est abstinuisse omninò à Communione, cùm Lucas dicat, omnes perseuerantes fuisse in doctrina, & communicatione fractionis panis. Quare probabilissima cõiectura est, ideò Lucam solum meminisse fractionis panis, quòd ab ea sola specie nulli abstinerent. Vnde etiam beatus Paulus 1. Corinth. 10. non sine caussa de calice dicit: *Calix benedictionis, cui benedicimus*; de pane autem: *Panis quem frangimus.* Calix enim semper benedicebatur, sed non semper distribuebatur. Vnde etiam paulò infrà dicit: *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus.*

Et miranda est sanè Kemnitij sapientia, qui cùm vbique vulgatam editionem contemnat, hoc loco eam diligenter defendit. Scribit enim in sua disputatione pag. 600. in vulgata editione, quam Tridentinum Concilium nullo prætextu reiici posse decreuit, haberi 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus.* Sed Concilium Tridentinum non statuit recipiẽdam esse quamlibet lectionem vulgatæ editionis, sed eam, D quam constet esse lectionem vulgatæ editionis; alioqui non iussisset idem Concilium vulgatam editionẽ quàm emendatissimè imprimi. Portò illud (*& ex vno calice.*) non habetur in Bibliis correctioribus vulgatæ editionis, sed solùm in paucis quibusdam minus emẽdatis; in Græcis autem nullis habetur.

QVARTA ratio sumitur ex testimonio veteris Ecclesiæ, quæ cùm vera Ecclesia fuerit, sine dubio cõtra expressum Christi mandatum nihil egisset. Tribus autem modis vetus Ecclesia testatur Communionem sub vna specie esse licitam. PRIMO, quia nunquam eam reprehendit, aut damnauit, cùm tamen non ignoraret eam saltem apud aliquos in vsu fuisse. Nam (vt alia interim omittam) Manichæi nunquam communicabant, nisi sub specie panis, vt Leo I. testatur serm. 4. de Quadragesima: arbitrabantur enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

illi vinum esse fel draconis. Et præterea negabant Christi veram mortem: & ideò nec vinum, nec sub specie vini sanguinem Domini vnquam sumebant. Et tamen nec Epiphanius, nec Augustinus, nec alij, qui de erroribus Manichæorum scripserunt, notarunt errorem illum, quod contra Domini mandatum sub vna tantum specie Eucharistiam sumerent.

Deinde, testimonium Ecclesiæ veteris haberi potest, ex duobus illustribus exemplis hæreticarum fraudum. Scribit Sozomenus lib. 8. histor. cap. 5. & Nicephorus lib. 13. cap. 7. Fœminam quandam hæreticam Macedonianam, cum vellet tegere suam hæresim, & se Catholicam simulare; accepisse in manibus Chrysostomo sacris operante, panem Eucharistiæ, tanquã paulò post illum manducaturam; sed clàm dedisse illum ancillæ, & ab ea sumpsisse panem prophanum, quem ex domo adferri iusserat, vt illum palam comederet loco Eucharistiæ: sed eum panem continuò in lapidem esse conuersum. Ex hoc facto intelligimus, morem fuisse, vt acciperẽt, qui vellent, Eucharistiam sub vna tantum specie. Nam si omnes coacti fuissent bibere de calice Domini, mulier illa nullo modo simulare potuisset: non enim pro calice Domini aliquid aliud sumere potuisset; siquidem calix non dabatur in manus, sed manu Diaconi admouebatur ori communicantium.

Alterum exemplum est apud Leonem serm. 4. de Quadragesima, vbi S. Leo dicit, Manichæos, vt hæresim suam tegerent, panem Eucharistiæ sumere solitos esse cum Catholicis, nó tamen calicem bibere. Si autem Romæ non fuisset libera Communio sub vtraque specie, sed omnes semper sumere debuissent sub vtraque, non potuissent vllo modo Manichæi latere, qui sanguinem Domini nunquam sumebant. Vnde sanctus Leo non iubet obseruari eos, qui aliquãdo sumebant, aliquãdo non sumebant, sed qui nunquam omninò sumebãt sanguinem: illud enim eo tempore pro signo Manichæismi haberi potuit. Tertio, ex variis ritibus, ex quibus aperte colligitur vsus vnius speciei: non enim vetus Ecclesia, quæ aduersariorum testimonio vera Ecclesia erat, contra Dei mandatum tam aperte pugnasset. Sunt autem hi ritus; asseruatio Sacramẽti, communicatio domestica, communicatio infantium, communicatio ægrotorum, communio laica, communio ex præsanctificatis.

Ac primvm asseruari solitum Sacramẽtum Eucharistiæ fuisse, supra probauimus multis Patrum & Conciliorum testimoniis. Quod autem solùm sub vna specie asseruatent, & proinde sub vna specie sumerent, patet, quia aliquando ad longissimum tempus asseruabant. Meminit enim Sophronius in Prato spirituali, cap. 79. aliquando per annum integrum seruatum fuisse; immò Græci vsque ad hunc diem seruant per integrum annum. Non autẽ posset vinum in parua quantitate tamdiu conseruari; quin acesceret, & corrumperetur. Præterea qui memmerunt asseruationis, vt Cyprianus in sermone de lapsis, & Ambrosius in orat. de obitu Satyri, & Sophronius iam citatus, solius speciei panis meminerunt, quam inuolutam orario, vel linteo dicunt.

Kemnitius contra hunc ritum obiicit, quod Gregorius Nazianzenus dicat, Gorgoniam reseruasse symbola corporis, & sanguinis; & quòd Ambrosius dum de Satyro loquitur, meminerit hausti onis, & fusionis in viscera, quæ ad potum potius, quàm ad cibum pertinent.

Sed facile est ista refellere. Nam Gregorius sub distinctione loquitur, ac dicit, Gorgoniam recondisse quidpiam signorum corporis, aut sanguis Domini; & loqui eum de specie panis, non vini, satis colligitur ex communi vsu illius temporis. Quod autem de Ambrosio Kemnitius dicit, est omninò ridiculum. Nam Ambrosius loquitur de haustu, & transfusione ad viscera illius speciei, quam inuolutam in orario Satyrus habebat. Quis autem ambigat, quid illud fuerit? Neque vox, hauriendi, vel transfundendi, ita ad potum pertinet, vt non etiam ad cibum referri possit, quando aliquid integrum sumitur. Ambrosius autem eo modo loquendi vtitur, quia loquebatur de re signata, potius quàm de signo: res autem signata integra hauritur.

Secvndvs ritus erat Ecclesiæ antiquæ, vt Eucharistiam domum deferrent, & ibi tempore opportuno sumerent, quod certissimum est ex Tertulliano libro secundo ad vxorem, Clemente Alexandrino libro 1. Stromatum non procul ab initio, Cypriano serm. de lapsis, Basilio in epistol. ad Cæsariam Patritiam, Hieronymo in Apologia pro libris in Iouinianum, & ex aliis. Domi autem sub vna tantùm specie Christianos communicare soliios perspicuum est, tum ex eo, quòd sola species panis dabatur in manus fidelium, sanguis autem dabatur ex calice bibendus, vt Cyrillus demonstrat Catecheli 5. mystagogica; tum etiam quia non erant in domibus laicorum vlli calices sacri, seu vasa, quibus cõtineri posset sanguis Domini, vt clarissime patet ex Apologia secunda, Athanasij contra Arianos.

Hoc loco faretur Kemnitius in domibus priuatis vsum fuisse vnius tãtùm speciei: sed dicit, illos eosdẽ qui domi sumebãt sub specie panis, in Ecclesia prius sumpsisse sub specie vini; & proinde sub vtraq; specie per interualla temporum. Deinde addit se non disputare de eo, quod fiebat in priuatis domibus, sed de eo, quod fiebat in publica Cœnæ administratione.

Sed hæc solutio cum ipso suo auctore pugnat. Nam si in Ecclesia in publica Cœnæ administratione sumebant panis speciem, sed eam seruabant deferendam in domum, & alio tempore manducandam, solam autem speciem vini, quam deferre non poterant, in Ecclesia bibebant: ergo in Ecclesia non communicabant, nisi sub vna specie, nimirum vini. Non enim communicare est sumere in manibus Eucharistiam, sed manducare & bibere.

Est præterea aduertendum, haustum sanguinis in Ecclesia, & manducationem corporis Domini in priuatis ædibus, non potuisse haberi pro vna Communione, sed necessariò fatendũ esse fuisse diuersas Cõmuniones, & vtramque sub altera tãtùm specie, neutram sub vtraque. Nam diuersis diebus sumebantur illæ species, non autem eodem die: ideò enim domũ deferebant, vt possent sequentibus diebus communicare, etiamsi templum non adirent. Vnde Hieronymus in Apologia pro libris contra Iouinianum scribit, illis diebus cõsueuisse quosdam domi corpus Domini sumere, quibus ob actum coniugalem patratum non audebant ingredi Ecclesiam.

Neque obstat, quòd illa consuetudo deferendæ Eucharistiæ in priuatas ædes fuerit postea abrogata: abrogata enim fuit ob irreuerentiam, qua tantum Sacramentum afficiebatur, non autem quòd Communio sub vna specie non sit licita.

Tertivs ritus erat, communicatio infantium. Communicabant enim vetetes aliquando infantes, sed sub vna tantùm specie, nimirum instillando in os corũ aliquid sanguinis Domini, vt patet tum ex Cypriano in sermone de lapsis, tũ ex manifesta ratione, quia

quia non possunt infantes cibum aliquem solidum sumere.

Qvartvs erat, communicatio ægrotorum, quæ vt plurimùm fiebat sub vna tãtùm specie. Scribit Eusebius lib. 6. hist. cap. 36. ex epistola Dionysij Alexandrini, presbyterum dedisse puero particulam Eucharistiæ deferendam Serapioni seni ægroto, ac iussisse, vt eam prius madefaceret, quàm seni porrigeret. Cùm enim seruarent longo tempore Eucharistiam pro ægrotis, necessariò fiebat, vt durescerent species illa panis, ita vt non facilè deglutiri posset, præsertim à valde debilitatis. Pavlinvs in vita S. Ambrosij scribit, eum paulò ante mortem ab Honorato Episcopo Vercellensi, sub vna specie Eucharistiam accepisse: dicit eũ, corpore Domini sumpto, vbi illud deglutiuerat, continuò animam Deo reddidisse. Amphilochivs in vita S. Basilij scribit, eum in morte Eucharistiam accepisse in sola specie panis, quam longo tempore asseruauerat. Denique Amalarivs de officiis Ecclesiast. lib. 3. cap. 35. & Micrologvs de rebus Ecclesiast. cap. 17. testantur, ex antiqua consuetudine in Missa tres partes hostiæ cõsecratæ fieri solere, vt vna cum sanguine misceretur, altera sumeretur à Sacerdote ante sanguinis sumptionem, tertia seruaretur pro ægrotis quæ viaticum morientium dicebatur.

Qvintvs ritus erat, vsus Communionis laicæ, quæ in pœnam grauis alicuius delicti olim dabatur clericis, ablata eis Communione clericali. Est autem huius Communionis laicæ crebra mentio in decretis antiquissimorum Pontificum, & Conciliorum. Vide Felicem III. qui sedit ante annos mille, & centum, epist. 1. cap. 2. & Siricium Papam, Felice III. antiquiorem annis circiter centum in epist. 1. cap. 11. Concilium præterea Elibertinum ante Siricij tempora celebratum, can. 76. & Sardicense, cap. 2. & Agathense, cap. 2. 5. & 50.

Sed hoc argumentum rident Philippus, & Kemnitius, ac mirantur inscitiam, vel impudentiam Papistarum. Philippus in Apologia Confess. August. dicit, Communionem laicam dictam esse Communionem laicorum non quòd esset sub vna specie tantùm, sed quòd esset eorum, qui non consecrabant: & hanc fuisse pœnam olim Sacerdotibus infligi solitam, vt priuati ministerio consecrandi Eucharistiam, contenti essent sola manducatione.

At si res ita se haberet, vt Philippus dicit, hęc pœna non fuisset inflicta Diaconis, aliisque inferioribus Clericis, ad quorum ministerium nunquam spectauit Eucharistiam consecrare, sed solùm Presbyteris, & Episcopis. Decreta autem suprà citata fere omnia de Diaconis loquuntur, & aliis Clericis inferioribus: Falsa est igitur Philippi interpretatio.

Kemnitius loco suprà notato pag. 667. & 668. dicit, Communionem laicam fuisse, quam sumebant Clerici inter laicos, id est, in loco templi inferiore, & post Clericos; ita vt Communio laica distinguatur à Clericali solùm tẽpore, & loco, quòd videlicet Clerici priùs, laici posteriùs; Clerici intra sacrarium, laici extra eum locum communicarent.

Sed neque hæc est vera expositio. Nam Felix Papa III. loco citato, iubet ob delicta quædam, Clericis non dari, nisi in morte Cómunionem laicam. Et Concilium Sardicense, cap. 2. ne in morte quidem laicam Communionem dari permittit ob crimina quædam grauiora. In morte autem cùm detur Communio soli ægroto, idque in priuato cubiculo, nulla distinctio notari potest loci, aut temporis inter Clericos, & laicos. Laica igitur Cómunio dicitur ea, quæ laicis permittebatur tangenda, & etiam deferenda si vellent. Sola autem species panis dabatur in manus: ex calice autem bibebant, qui volebant, in Ecclesia, sed non licebat laicis calicem tangere, ne dum secum defetre. Vide Cyrillum Hierosolymitanum Catecheli 5. mystagog. extrema, vbi describit modum communicandi. Eadem Cómunio dicitur etiam peregrina in Concilio Agathensi, can. 2. & 5. ex eo fortasse, quòd olim mitteretur peregrinis aduentantibus in signum communionis, & pacis. Pœna igitur inflicta Clericis, erat, quòd communicantibus aliis Clericis sub vtraque specie, ipsi prohiberentur à calice Domini, & cogerentur vnam tantùm speciem sumere.

Sextvs ritus erat, Communio præsanctificatorũ, cuius vsus apud Græcos erat in tota Quadragesima, excepto die Dominico, & Sabbatho: in Latina Ecclesia iste vsus fuit, & adhuc manet feria V 1. hebdomadæ sanctæ. Nam eo die non fit consecratio, & ipse etiam Sacerdos in publica actione cõmunicat sub vna specie. Huius consuetudinis, quod ad Græcos attinet, meminit Laodicenum Concilium can. 49. & Concilium Trullanum can. 52. Quod attinet ad Latinos, meminit Innocentius I. in epist. 1. cap. 4. liber Sacramentorum S. Gregorij in officio Parasceues, Ordo Romanus antiquus in officio eiusdem diei, Rabanus lib. 2. de Institut. Clericorum, cap. 37. & Micrologus in libro de Ecclesiasticis obseruationibus, cap. 19.

Quòd in Parasceue Communio fiat solùm sub specie panis, patet ex ordine Romano citato; ibi enim non solùm habetur, in Parasceue non confici Sacramenta, sed etiam communicari Sacerdotem, & populum sub specie panis tantùm absque sanguine Domini: sanguinem etiam totum consumi iubet feria V. & solùm corpus Domini conseruari pro Cómunione sequentis diei, quo Sacramenta non conficiuntur. Ex quo intelligimus in publico etiam cœtu Ecclesiæ vsum fuisse vnius speciei, idque ab annis plus mille.

Qvinta ratio sumi potest ex consensu, & testimonio Ecclesiæ posterioris. Nam constat ab annis plus octingentis fuisse vsum in quibusdam Ecclesiis Communionis sub vna specie: etiam in publico cœtu fidelium, & extra diem Parasceues. Et mul constat Græcos nunquam hoc Latinis obiecisse tanquam errorem, cùm tamen alia multa obiecerint, in quibus à nobis dissidebant. Ex quo intelligimus totam Ecclesiam tum Latinam, tum Græcam hunc vsum vt licitum approbasse.

Fuisse autem hunc vsum longo tempore in Ecclesiis quibusdam, testantur Concilia, Constantiense, sess. 13. & Basileense, sess. 30.

Deinde S. Thomas qui floruit ante annos CCC. 3. p. q. 80. art. 12. dicit eas Ecclesias recte facere, quæ nõ communicant populum nisi sub vna specie.

S. Bernardvs qui ante annos CD. vixit, in Monasterio suo sub vna specie Communionẽ præbebat, vt apertè colligitur ex lib. 1 cap. 11. vitæ ipsius. Scribit enim Gulielmus Abbas S. Bernardi æqualis, in celebri quadam solennitate sancto Bernardo Eucharistiã ministrante, accessisse inter alios Monachum quendam quem ob certam culpam idem sanctus vir accedere prohibuerat: verùm, quia res occulta erat, datam illi etiam Eucharistiam, sed diuino miraculo non potuisse Monachum illum Eucharistiam deglutire. Finitis autem solenniis accessisse Monachum ad Abbatem, & aperto ore ostendisse, quid pateretur: & tum demum confessum, & absolutum, Sacramenta Domini liberrimè ad viscera traiecisse. Ex hoc exemplo manifestè apparet, solam speciem panis à sancto

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bernardo dari solitam : nam speciem vini tamdiu in ore seruare illa non potuisset.

Cardinalis Hosivs in Dialogo de vtraque specie ex historiis, & monumentis Polonicæ Ecclesiæ, scribit, non posse colligi, fuisse vnquam in Polonia vsum vtriusque speciei in Communione populari: & inde suspicatur non sine causa Ecclesiam illam ab ipsa prima sua fundatione, id est, ab annis plus minus quingentis, recepisse vsum vnius speciei.

Beda, qui ante annos DCCC. floruit, non obscurè indicat in Anglia ab initio prædicationis discipulorum sancti Gregorij Papæ cœpisse vsum publicum vnius speciei. Sic enim scribit libro secundo histor. capite quinto de Regis cuiusdam Christiani defuncti paganis filiis; *Cùm*, inquit, *viderent Pontificem celebratis Missarum solemnis Eucharistiam populo dare, dicebant; Quare non & nobis porrigis panem niueum, quem & patri nostro dabas, & populo adhuc in Ecclesia dare non desistis?* Hæc illi, qui cùm sæpius id repererent, nunquam tamen vllam vini mentionem fecerunt.

Ordo Romanus, qui vt minimùm ante annos octogintos editus fuit, cùm ab Alcuino Caroli Magni præceptore, qui anno DCCC. florebat, citetur, apertissimè indicat in Romana Ecclesia publicum vsum fuisse vnius tantùm speciei. Nam in capite de ordine celebrandi Missam, significat in paruo calice sanguinem Domini consecrari solitum: deinde pro Communione populi ex eo paruo calice effundi modicum sanguinis Domini in magnum calicem vino, & aqua plenum, atque ex eo magno calice consueuisse populu bibere post corpus Domini sumptum. Et quia calix vnus, quantumuis magnus, non sufficere poterat tantæ multitudini, verisimile est (quamuis ibi id non legatur) sæpius eundem calicem vino fuisse repletum. Porrò calix ille magnus dicebatur calix sanguinis, quia consecratus erat contactu sanguinis Domini, non quòd reuera esset corpus Domini: non enim ex contactu illo mutari potuit vinum in sanguinem.

Est autem coniectura valde magna, etiam in aliis Ecclesiis, vbi dicebatur populus de calice bibere, non alium morem fuisse, quam Romæ. Nam intelligi planè non potest, quo pacto in Ecclesiis valde numerosis potuerit dari Communio toti populo ex calice veri sanguinis Domini. Neque enim vnquam fuit vsus consecrandi simul multos calices, vt patet ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium Episcopum Moguntinum, vbi reprehendit quosdam, qui contra morem Ecclesiæ plures calices in altari simul habebant. Neque fuit vsus vnquam consecrandi vinum in altari in calice aliquo vastissimo, qui tantum vini caperet, quantum populo vniuerso sufficiat. Debuit enim calix non adeò magnus esse, vt posset à Sacerdote eleuari, & à Diacono huc, & illuc deferri. Neque inueniuntur vlli calices tam magni, cùm tamen multi in multis Ecclesiis antiquissimi inueniantur; ergo necesse fuit, vt idem calix sæpius repleretur inter ipsam Cœnæ actionem, vt modò faciamus in distribuendo vino ad ablutionem. Certum autem est non potuisse in eadem actione repeti sæpius consecrationem: vinum igitur, non sanguis Domini populis dabatur. Aduersarij quidem non laborant in hac re. Cùm enim existiment nullam requiri consecrationem, sed hoc ipso corporis, & sanguinis Domini symbola esse panem, & vinum, quod in mensa ponuntur, & distribuuntur: facile possunt sæpius pocula replere, & hoc ipso Sacramenta iuxta suum errorem conficere, sed veritas Catholica longè aliter se habet, vt ostendimus.

Sexta ratio sumi potest, ab incommodis, quæ sequerétur ex necessitate vtriusque speciei: ex quo colligitur Christum sapientissimum omnium legislatorum nunquam fuisse eiusmodi præceptum positurum.

Primvm incommodum est, impossibilitas implendi legem istam in iis locis, vbi sit populus valde numerosus, & vnus tantum sacerdos, vt sæpe accidit in frequentissimis pagis: de qua re paulò ante diximus.

Secvndvm incommodum est, irreuerentia sanctissimi Sacramenti. Semper enim Ecclesia diligentissimè cauit, ne mica aliqua consecrati panis in terram caderet, vt suprà ptobauimus ex Tertulliano, Origene, Cyrillo Hierosolymitano, Augustino, & aliis: maior est autem irreuerentia in effusione sanguinis, qui rursus colligi nequit, quàm in casu panis, qui iterum colligi potest. Quare Ioannes Chrysostomus in epistola prima ad Innocentium, inter maxima mala numerat, quod ex quodam militari tumultu intra Ecclesiam facto, sanguis Domini in militum vestimenta effunderetur. Fieri autem nō potest, vt sanguis Domini ministretur tantis populorum turbis, quantæ in Paschate ad Communionem accedunt, quin sæpius effundatur; præsertim cùm multi sint senes, debiles rustici, qui vix ad bibendum de manu alterius accommodare se nōrunt. In deportatione etiam ad ægrotos, facillimum esset, vt vel effunderetur, vel ex illa agitatione turbidum, & ineptum ad bibendum fieret: quod non rarò accidisse testantur exempla, quæ referuntur ab ænea Syluio in Dialogo de Communione sub vtraque specie, & in Actis inter legatos Basileenses, & legatos Bohemorum in Egra opido Germaniæ, vbi communi consensu conuenerunt.

Neque ad hoc incommodum satisfaciunt aduersarij, cum dicunt, Christum ista omnia præuidisse, & tamen non propterea deterritum ab institutione Eucharistiæ sub duplici specie; & Ecclesiam veterem ista eadem expertam esse, & tamen, iis non obstantibus, ministrasse Communionem sub vtraque specie. Nam Christus instituit quidem sub duplici specie, sed non iussit dari omnibus sub duplici. Ecclesia autem vetus ministrabat sub duplici specie, quando Christiani erant pauci, & præterea non omnes accipiebant vtramque speciem, vt suprà ostēdimus. Crescente autem multitudine magis, & magis apparuit incommodum, & sic paulatim desiit vsus sub vtraque, vt paulò pòst dicemus.

Tertivm incommodum est, quod multi abhorrent à vino, & vel natura abstemij sunt, vel educatione, vt in calidis regionibus. Assuefiunt enim pueri, & puellæ etiam nobiles aquæ potui, vnde multi postea etiam in matura ætate non possunt absque nausea vinum gustare. Quid ergo isti facturi sunt? abstinebunt à Communione perpetuò? at id non licet per diuinas leges.

Ioannes Brentius hoc incommodo adductus in Apologia pro Confessione VVirtembergensi in secunda parte secundæ pericopes, admittit abstemios posse sub vna specie communicare, non obstante iure diuino vtramque speciem præcipiente. At vbi legit ipse à diuino mandato generaliter posito excipi debere abstemios? vel si Ecclesia Brentij ius habet interpretandi ius diuinum, ac declarandi in eo mandato non comprehendi abstemios, cur Ecclesia Catholica ius non habebit interpretandi idem ius diuinum, ac declarandi in eo non comprehendi nisi sacerdotes sacrificantes?

Qvartvm

Qvartvm incommodum est, penuria vini. Siquidem in multis regionibus vinum non crescit, & quod aliunde adfertur, partim summo pretio emitur, partim non diu conseruatur: ex quo oporteret plurimos, aut nunquam, aut rarissimè communicare, si non posset fieri Communio sub vna specie. Certè in Iaponia, adeò nulla est copia vini, vt vix ad sacra facienda commodè haberi possit. Et scribit Volaterranus lib. 7. Geographiæ, ab Innocentio VIII. concessum Norwegiis, vt hi ne vino sacrificarent, quòd vinum in Norwegia non crescat, & aliunde importatum continuò acescat. Quod quidem Pontifex ille concessit, si tamē concessit, vel quòd eius sententiæ esset, non esse de iure diuino, vt sacrificium in vtraque specie necessariò confici debeat; quæ sententia suos habet patronos, vt Gabrielē lect. 84. in Canonem Missæ, & Ioannem Maiorem in 4. dist. 13. quæst. 3. & alios quosdam; vel quod indicauerit, ius diuinum ita interpretādum esse, vt excipiatur casus necessitatis. Etsi enim sacrificium est imperfectum sine vtraque specie, tamē præstat imperfectum habere, quàm nullum; præsertim cùm duæ illæ species, partes sacrificij sint integrantes potius, quàm essentiales.

Denique hoc incommodum ipsis etiam aduersariis adeò visum est magnum, vt Philippus Melanchthon in libro de vsu integri Sacramenti, scripserit Ru thenos ob vini inopiam recte facturos, si pro vino vterentur τῷ ὀξυμέλιτι, id est, aqua mellita, seu medone. Sed quis dedit Philippo auctoritatem mutandi Sacramentorum materiam?

Quantò sapientius Ecclesia Catholica non mutat Sacramentorum materias, sed incommodo illi medetur, vnam speciem tantùm populis ministrando; quod quidem Deo placere signis, & prodigiis aliquādo demonstratum est. Scribit Alexander Alensis in 4. parte summæ Theologicæ, quæst. 11. memb. 2. articul. 4. §. 3. in noua editione, quosdam Monachos aliquando, apud quos vsus erat vnius speciei, cœpisse vtramque speciem postulare: sed interim accidisse, vt cùm sacerdos inter sacrorum solennia hostiam frangeret, totum patenæ concauum sanguine ex ipsa hostia profluente repleretur. Quo significare voluit Deus frustrà illos tumultuari pro calice sanguinis, cùm omnia haberent in specie illa panis, quam de more solebant accipere.

CAPVT XXV.

Soluuntur obiectiones ex Scriptura petitæ.

Restat nunc, vt ad argumenta aduersariorum respondeamus, quæ illi partim ex Scripturis, partim ex Patribus, partim ex ratione desumunt. Primvs Scripturæ locus est Ioan. 6. *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quem locum soli Bohemi obiiciunt: Lutherani enim, & Caluinistæ nō existimant Ioannis 6. c. de Sacramento Eucharistiæ tractari.

Tres solutiones à Catholicis datæ sunt. Prima est communis, quam etiam in 1. libro attigi, dum locum Ioannis exponerē, vim huius præcepti in re, quæ sumitur, non in modo sumendi consistere. Continent enim verba illa: *Nisi manducaueritis*, non simplex præceptum, sed medium, seu remedium conseruandæ vitæ per Baptismum acceptæ, & consequenter præceptum, quia tenemur conseruare vitam. Vnde non obligant ista verba Catechumenos, quia nondum vitam per Baptismum acceperunt, quā conseruare debeant; neque infantes baptizatos, quia non egent conseruatione vitę, cùm eam non possint amittere sine vsu rationis. Porrò remedium conseruandæ vitæ non consistit in speciebus panis, & vini, neque in modo māducādi, & bibēdi, sed in sumptione corporis, & sanguinis Dñi: quocunque enim modo illa sumantur, modò verè sumantur, sumentem nutriunt, & reficiunt. Caro enim Domini verè est cibus, & sanguis verè est potus: ad solam igitur sumptionem illa verba obligant, nō ad modum sumendi. Sumuntur autē verè tam corpus, quàm sanguis sub qualibet specie; igitur præcepto satisfaciunt, qui sub vna specie Sacramentum percipiunt. Accedit, quòd ipse Dominus quod dixerat: *Nisi māducaueritis, & biberitis*, declarauit cùm dixerit: *Qui manducat me, viuet propter me.* Idem enim est manducare carnem Christi, & bibere sanguinem eius; & totum Christum sumere: totum autem manducando sumimus, vt ipse fatetur.

Quod si aduersarij omnino conuincerent, quod tamen nō faciunt, vim præcepti consistere in modo māducandi & bibendi, & plane sub præcepti obligationem cadere sumptionem sub tali, vel tali specie, adhuc nihil obtinerent; tunc enim adhibenda esset Secvnda solutio, quæ eiusmodi est; In Scripturis sæpenumero coniunctio, & , accipitur pro disiunctiua: vt Actorum 3. *Argentum, & aurum non est mihi.* Est enim sensus, Argentum, vel aurum non est mihi; sine, neque argentum, neque aurum est mihi: non enim aliter rectè S. Petrus docuisset, se pecuniariā eleemosynam facere non potuisse. Ioan. 15. *Si non veniſſem, & loquutus fuiſſem eis, peccatum non haberent.* Sensus est; Si neque veniſſem, neque loquutus fuissem: subintelligitur enim negatio præcedens, more Hebraicæ linguæ, quam aliquando interpretes imitantur. Hebræi enim vt plurimum simplicem coniunctionem ponunt, cùm tamen subintelligant negationem præcedentem; vt Psal. 1. in Hebræo est: *Non ſurgunt impij in iudicio, & peccatores in concilio iuſtorum.* Sed quia subintelligitur negatio, ideò rectè Latini verterunt: *Non reſurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iuſtorum.* Ceterū, vt dixi, interpretes non rarò imitantur phrasim Hebraicam: & hoc modo verba Domini Hebraicè, vel Syriacè à Domino pronunciata, Ioannes quidem Græcè scripsit, sed phrasim Hebraicam seruare potuit, vt hic sit sensus: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & niſi biberitis eius ſanguinem*, id est, si neque manducaueritis, neque biberitis, &c. vel, si non manducaueritis, aut non biberitis. Esse autem hoc modo ista verba intelligenda, probatur ex verbis sequentibus. Nam Dominus paulò pòst addit: *Qui manducat me, viuet propter me.* Et rursus ibidem: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Quæ sanè falsa essent, si coniunctiuè, & non disiunctiuè intelligerentur illa verba: *Niſi manducaueritis*, &c.

Sed etiamsi aduersarij has duas solutiones confutare possent, quod hactenus non fecerunt, & omnino conuincerent, verba Domini intelligenda esse de modo manducandi, & bibendi, & coniunctim, non disiunctim: adhuc haberemus præsidium Tertiæ solutionis. Multa enim præcepta sunt in Scripturis, quæ dantur vniuersæ Ecclesiæ, sed implenda per aliquos, non per singulos; quod obseruandum esse monet B. Augustinus in explicatione Scripturarum, lib. tertio doctrinæ Christianæ, cap. decimoseptimo. Tale est illud: *Crescite, & multiplicamini*; id enim dicitur humano generi, sic tamen, vt satis sit, si per aliquos

Universidad de Deusto
Biblioteca

speciesq; humana propagetur, & non cogantur omnes liberis procreandis operam dare. In hunc igitur modum possunt hæc verba explicari: *Nisi manducaueritis, &c.* id est, nisi sint in Ecclesia aliqui, qui hoc Sacramentum sub vtraque specie sumant, non habebitis vitam in vobis. Si enim nulli tales sint, consequenter nulli erunt, qui Sacramentum conficiant, nulli qui ministrent: atque ita peribit totus fructus saluberrimi Sacramenti. Sed de hoc loco satis dictum est.

SECVNDVS locus, qui est planè Achilles, Lutheri, Buceri, Philippi, Caluini, Kemnitij, Hamelmanni, & omnium aliorum, sunt illa verba Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes*; id enim edictum esse dicit Caluinus, æterni Dei, quo omnes coguntur ad vtramque speciem Sacramenti percipiendam.

RESPONDEO; Hæc verba dicuntur solis Apostolis, qui tum ad mensam cum Christo sedebant. Id probo hac ratione: Particula, *omnes*, non semper in Scriptura accipitur vniuersalissimè pro omnibus hominibus, sed sæpe pro omnibus certi alicuius generis. Alioqui illud Pauli: *Omnes quærunt quæ sua sunt*, includeret etiam sanctissimos quosque; & illud: *Omnes peccauerunt*, Christum quoque comprehenderet; & illud: *Clamauerunt omnes, Crucifige eum*; & similia, in Apostolos Domini conuenirent.

Videndum igitur est, an illud: *Bibite ex eo omnes*, vniuersalissimè capiatur, an pro aliquo certo genere. Et quidem vniuersalissimè, id est, pro omnibus hominibus capi non potest: nam sequeretur debere Sacramentum dari Turcis, Iudæis, Ethnicis; & illi enim homines sunt. Oportet igitur pro certo genere hominū illud accipere: quæro igitur quod sit illud hominum genus. Si dixerint omnes viros, excludentur fœminæ: si omnes fideles, includentur infantes, quos tamen etiam aduersarij excludunt. DICENT, esse omnes fideles adultos. Sed IN PRIMIS gratis hoc dicent; nec enim id facile probare poterunt. DEINDE includentur absentij, quos tamen etiam ipsi plerumque excipere solent. DENIQVE repugnat Marcus apertissimè, qui sic ait cap. 14. *Et biberunt ex eo omnes*; ista enim verba respondēt illis: *Bibite ex eo omnes*. Quare eodem modo accipitur, *omnes*, apud Matthæum, & apud Marcum. Apud Marcum autem non intelliguntur per, *omnes*, omnes fideles adulti: nec enim verum esset: *Biberunt ex eo omnes*; ergo nec apud Matthæum intelligi possunt omnes fideles adulti. Quod si fortè dicant apud Marcum per, *omnes*, intelligi omnes fideles adultos, quia in Apostolis biberunt omnes: colligemus iam non obligari fideles ad calicem Domini bibendum, quia mandatum iam impleuerunt; iam enim biberunt, vt eis fuerat imperatum.

Restat igitur, vt mandatum solis Apostolis datum fuerit. Id quod potest etiam confirmari ex circumstantiis totius illius loci Euangelistæ Matthæi. Omnes enim clamant, hæc verba solis Apostolis dicta esse: *Cœnantibus*, inquit, *eis*. Quid est, *eis*, nisi Apostolis? Sequitur: *Accepit* IESVS *panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis*. Quibus discipulis dedit, nónne illis qui cum illo cœnabant? Sequitur: *Et ait; Accipite, & comedite, hoc est corpus meum*. Certè illis dixit: *Accipite, & comedite*, quibus dedit comedendum? dedit autem Apostolis solis, vt iam ostendimus. Sequitur: *Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis*. Quibus illis? iisdem, quibus dederat panem, id est, solis Apostolis. Sequitur: *Dicens; Bibite ex hoc omnes*. Quibus hoc dixit, nisi illis, quibus dedit calicē? nam dedit dicens. Dedit autē solis Apostolis; ergo solis Apostolis dixit. Sequitur: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti, tunc dicit illis; Omnes vos scandalum patiemini in me, &c.* Qui dixerunt hymnum cum Christo? qui exierunt in montem Oliueti? qui erant omnes illi scandalum passuri in illa nocte? nónne soli Apostoli? Clarissimè igitur patet, verba illa ad solos Apostolos pertinere.

Sed videamus nunc quid adferant aduersarij, vt probent illa dici ad omnes fideles. Lutherus in lib. de captiu. Babyl. cap. de Eucharistia tribus argumentis probat, illud: *Bibite ex hoc omnes*, non ad solos Apostolos dictum esse.

PRIMVM est, quia non sine mysterio Dominus non dixit, Manducate ex hoc omnes; sicut dixit: *Bibite ex hoc omnes*; nimirum præuidebat futuros, qui dicerent, panem omnibus datum, calicem non item. Idem argumentum habet Caluinus in antidoto articulorum Parisiensium, art. 7.

RESPONDEO; Negamus, Christum non dixisse: *Manducate ex hoc omnes*. Tametsi enim id Euangelistæ non scripserint, Ecclesia tamen ex Apostolica traditione edocta, in sacro Canone Missæ distertis verbis ponit, Christum dixisse: *Māducate ex hoc omnes*. Quam partem Canonis refert etiam S. Ambrosius lib. 4. de Sacramen. cap. 5. & post eum Paschasius in lib. de corpore Christi, cap. 15. Sed quid si etiam certò constaret, à Christo dictum non fuisse: *Manducate ex hoc omnes*, vt ab eo dictum fuisse constat: *Bibite ex hoc omnes*, quid inde aduersarij nostri lucrarentur? omnino nihil: caussa enim eius diuersitatis esset in promptu. Dominus enim panem fregit, & vnicuique partem suam dedit, non autem dedit panem integrum, quem inter se diuiderent, ideò non fuisset necesse dicere: *Manducate ex hoc omnes*. At calicem vnum & eundem dedit, vt ex eodem biberēt omnes; dixit igitur: *Bibite ex hoc omnes*. vt intelligeret primus, non totum sibi exhauriendum, sed tantum relinquendum, quod omnibus sufficeret.

SECVNDVM argumentum. Iisdem dictum est: *Manducate*, quibus dictum est: *Bibite*. Vel igitur totum Sacramentum datum est solis presbyteris, vel simul etiam laicis. Si laicis etiam, ergo omnibus dictum est: *Manducate, & bibite*. Si solis presbyteris, ergo non licet laicis dare vllam partem Sacramenti, nec eis dictum erit, Manducate; non enim temerè dandum est, cui Christus prima institutione non dedit. De hac ratione ita gloriatur Lutherus: *Ego*, inquit, *fateor, ista me ratione mihi inuicta superatum, nec legisse, nec audiuisse, nec inuenisse, quid contrà dicam*.

RESPONDEO; Christus prima illa institutione, Apostolis solis dedit totum Sacramentum, vt antè probatum est. Nec tamen valet illa Lutheri consequentia; Christus non dedit laicis, ergo non potest dari à nobis. Nam etsi non dedit, non tamen prohibuit dari: & alibi iussit etiam dari, cùm ait: *Hoc facite*, de quo loco postea dicemus.

TERTIVM argumentum. Christus dixit: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur*. Hic clarissimè vides, sanguinem dari omnibus, pro quorum peccatis fusus est. Quis autem audeat dicere pro laicis non esse fusum? ergo omnibus datur, & omnibus dicitur: *Bibite*. De hoc argumento sic Lutherus triumphat: *Hoc*, inquit, *maximè omnium vrget, penitusque me concludit*.

RESPONDEO; Argumentum hoc verè concludit, non pro Luthero, sed contra ipsum. Nam si sanguis Domini dandus esset omnibus, pro quibus fusus est; dandus esset omnibus omnino hominibus, etiam Turcis, Iudæis, Ethnicis, & quibuscunque impiis. Sanguis enim ille pro omnibus fusus est, vt Scripturæ passim

passim tradunt, Coloss. 1.1. Corinth. 15.1. Ioan. 2. & alibi. Philippus in Confessione Augustana, in articulo de vtraque specie, probat illud: *Bibite ex hoc omnes*, dictum esse non solum Apostolis, sed etiam aliis, quia Ecclesia Corinthiorum à Paulo, qui à Domino edoctus fuerat, instituta vtraque specie vtebatur.

RESPONDEO; Argumentum est nimis infirmum. Ecclesia enim Corinthiorum vtebatur vtraque specie, quia Paulus, vel Domini exemplo, vel aliunde ostendit, & tradidit, licitam esse Communionem sub vtraque specie. Sed nec Paulus citauit illud mandatum: *Bibite ex hoc omnes*; nec vllo verbo docuit, esse necessariam omnibus Communionem sub vtraque specie.

Ioannes Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 48. 49. & 50. antequam solutionem nostram refellat, ita præfatur: *Alienum*, inquit, *effugium est, solos Apostolos in huius Cœnæ participationem à Christo admissos, quos iam in sacrificiorum ordinem allegerat, & cooptauerat. Velim tamen mihi ad quinque postulata respondeant: quibus elabi non poterunt, quin facilè cum suis mendaciis reuincantur.* Hæc ille. Sed nec postulata illa quinque aliquid momenti habent ad refellendum id quod asserimus.

PRIMVM postulatum est: *Quo oraculo reuelata sit nobis ea solutio?* RESPONDEO; Oraculo Spiritus sancti per Scripturam Matthæi, & Marci, vt suprà ostendimus.

SECVNDVM: *Cur meliore illo seculo ab Apostolis ad mille vsque annos postea sine exceptione omnes fiebāt vtriusque symboli participes? Ignorabātne vetus Ecclesia, quos Christus conuiuas ad cœnam suam admisisset?* RESPONDEO; Falsissimum est, quod Caluinus assumit: iam enim ostendimus in Communione domestica, & egrotorum, & laica clericorum, & in ipso etiam publico cœtu in tēplis sub vna specie fuisse cōmunicatum in antiquissima Ecclesia. Deinde si esset verum, quod ipse assumit, non propterea sequeretur verba illa: *Bibite ex hoc omnes*; dicta esse aliis, quàm Apostolis. Nam Ecclesia vti potuit vtraque specie, quia Dominus id non prohibuit, etiamsi non iusserit.

TERTIVM postulatum: *Cur de pane simpliciter dixit, vt ederent, de calice, vt omnes biberēt?* QVARTVM; Si Dominus solis Apostolis, vt sacerdotibus Sacramentum dedit, quo iure datur nunc, vel ex parte, laicis? Ad hæc responsum est paulò antè: sunt enim hæc Lutheri argumenta, primum & secundum.

VLTIMVM postulatum: *An mentiebatur Paulus, cùm dicebat Corinthiis se accepisse à Domino, quod illis tradiderat? Nam postea traditionem declarat, vt omnes promiscuè vtroque symbolo communicarēt.* RESPONDEO; Apostolus nequaquam mentiebatur. sed planè mentitur Caluinus, dum ei tribuit, quod ipse non dicit. Non enim Paulus ita declarat traditionē Domini, vt dicat debere omnes diuino mandato sub vtraque specie communicare. Sed de loco Pauli infrà plura dicemus; & iam aliquid diximus in solutione argumenti Philippi.

Martinus Kemnitius loco citato in Examine, pag. 635. addit hoc argumentum quod more suo verbosissimè persequitur. Christus dixit: *Accipite, edite, bibite*; sed priora duo Synodus Tridentina vult ad laicos etiam pertinere; ergo & tertium illud, *Bibite*, ad laicos pertinet: nulla ei assignari potest caussa diuersitatis.

RESPONDEO; Remoueantur mendacia, & argumentum per se corruet. Nusquam enim Synodus Tridentina scriptum reliquit, illa verba: *Accipite, edite*, ad laicos pertinere, illud autem, *Bibite*, non pertinere. Concilium id solum docet, non teneri eos, qui Sacramentum non cōficiunt, siue laici sint, siue sacerdotes, iure diuino ad vtramque speciem; cur autem qui cōficiunt ad vtramque speciem teneātur, ratio est, quia sacrificium integrum esse, & integre consumi debet.

Hermannus Hamelmannus in lib. de vtraque specie parte 2. duo argumenta profert, præter argumenta Lutheri. PRIMVM est; Si solis Apostolis dictum esset: *Bibite ex hoc omnes*; ergo soli Episcopi communicare deberent sub vtraque; illi enim soli Apostolis succedunt. RESPONDEO; Etiam Sacerdotes succedunt Apostolis, quatenus ad illos etiam pertinet præceptum conficiendæ Eucharistiæ, quod datum fuit Apostolis per illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*. Quare Sacerdotes etiam, propter perfectionem Sacramenti, tenētur sumere vtramque speciem, cùm conficiunt Eucharistiam.

SECVNDVM argumentum Hamelmanni. Dominus ait Marc. 13. *Quod vobis dico, omnibus dico*; ergo illud: *Bibite ex hoc*, dictum Apostolis, omnibus dictum esse censendum est. RESPONDEO; Marcus non absolutè, & simpliciter posuit: *Quod vobis dico, omnibus dico*, sed addidit, *Vigilate*. Id ergo omnibus dictum est, vt vigilemus, & ad iudicium præparemur, de quo in eo loco Dominus concionatus fuerat, & multa omnibus vtilia dixerat. Alioqui si omnia quæ dicta sunt Apostolis, ad omnes pertinerent, oporteret omnes ire per mundum vniuersum, & prædicare Euangelium omni creaturæ, & alia id genus, quæ nemo sanæ mentis concederet. Atque hæc de primario aduersariorum fundamento.

TERTIVM testimoniū Scripturæ est illud Lucæ: *Hoc facite*; iubet enim Dominus, vt faciant, quod ipse fecit. Ipse autem tria fecit, consecrauit, sumpsit, & distribuit omnibus præsentibus vtramque speciem debent igitur Apostoli, & qui eis succedut, non tantum consecrare, & sumere, sed etiam omnibus præsentibus dare speciem vtramque. Et confirmatur argumētum ex illa particula: *Similiter & calicē*. Nam ista particula (vt Kemnitius diligenter obseruari iubet pag. 533. & 535.) significat eandem esse rationem panis, & calicis: & sicut Dominus accepit, & dedit panem, & dixit: *Hoc facite*; ita quoque similiter accepisse, & dedisse calicem, & dixisse: *Hoc facite*.

RESPONDEO; Mirabilis est prouidentia Dei in sanctis literis: nam vt non haberent hæretici iustam excusationem, sustulit eis omnem tergiuersandi occasionem. Nam Lucas illud, *Hoc facite*, posuit post datum Sacramentum sub specie panis, post datum autem calicē illud non repetiuit, vt intelligeremus iussisse Dominū, vt sub specie panis omnibus distribueretur Sacramentum, sub specie autem vini non item.

Nec quidquam momēti habet illud, *similiter*, quod tantopere Kemnitius vrget: nam non refert illud, *similiter*, nisi acceptionem; est enim sensus, Similiter postquam cœnauit, accepit calicem. Quod autem non referat omnia, quæ Christus fecit circa panem, vt vellet Kemnitius, patet, quia Christus panem non solum accepit, & benedixit, & dedit, sed etiam fregit, & fractum diuisit inter accumbentes: calicem autem non fregit, nec diuisit ipse discumbentibus, sed dedit integrum, vt vnus alteri porrigeret. Præterea Paulus 1. Corint. 11. cùm habeat eandem particulam, *similiter*, non tamen habet, *dedit*, sed solùm, *accepit*. Non igitur illud, *similiter*, referri potest ad verbum, *dedit*. Quod autem non referat illud mādatum, *Hoc facite*, perspicuum est ex ipso contextu; sic enim legimus: *Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens*; *Hic calix, &c.* Vbi debet subintelligi verbum, cum quo benè cohæreat

ille accusatiuus *calicem*. tale autem verbum non est, *Hoc facite*. Quæ enim esset hæc oratio, Similiter & calicem hoc facite? Sententia ergo illa est, quam diximus: *Similiter & calicem accepit dicens, &c.*

QVARTVM testimonium Scripturæ est in verbis illis B. Pauli 1. Corinth. 11. *Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis, &c.* Traditio Apostolica sine dubio omnes obligat: tradidit autem Paulus omnibus vtrâque speciem esse sumendam. Et præterea Paulus tam post speciem panis, quàm post speciem vini repetit Domini mandatum: *Hoc facite*. Et denique postea adiungit: *De pane illo edat, & de calice bibat*. In hoc argumento mirè sibi placèt aduersarij. Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. ca. de Eucharistia: *Vltimo*, inquit, *stat inuictus Paulus, omnium obstruens ora, &c.* Et infrà: *Nō dicit*, inquit, *permisi vobis*. Et infrà: *Tradidisse est præcepisse*. Et in libro contra Angliæ Regem: *Hoc argumentum*, inquit, *dixit assertori Sacramentorum, Noli me tangere*.

RESPONDEO; In vltimis verbis nulla est difficultas; illud enim: *De pane illo edat, &c.* sequitur post ea verba: *Probet seipsum homo, & sic de pane illo: &c.* Quibus verbis non iubet Apostolus, vt fideles edant panem, vel calicem bibant absolutè; sed modum præscribit, quo vti debent, si edere, & bibere velint vtiliter.

PORRO illa verba: *Ego tradidi vobis*, in nullo auctore significarunt vnquā, Ego præcepi, seu imperaui. Et DEINDE, quàm esset pulchra illa verborum Pauli connexio, si ita efferretur. Ego tradidi vobis, id est, mandaui, quoniam Dominus IESVS, in qua nocte tradebatur: Et illud 1. Corinth. 15. *Tradidi vobis, quoniā Christus mortuus est*, quàm pulchrè hoc modo interpretaremur, Præcepi vobis, quod Christus mortuus est? ADDE, quòd Kemnitius in 2. parte Examinis, pagina 541. non est veritus Prophetę Germanico Luthero in faciem resistere. Scripsit enim illud *tradidi*, non significare Præcepi, cuius tamen contrarium, vt suprà citauimus, Lutherus dixerat.

Sed tamen alio modo ex eodem verbo Kemnitius argumentatur, & vt ipse dicit, pulcherrimum cōficit argumentum. Paulus enim cùm ait, *tradidi*, non præcipit: non enim ausus fuit in vsu Sacramentorum aliquid præcipere, sed tradit Christi præceptum. Et ne putemus eum tradere præceptum solis presbyteris, qui erant Corinthi, in principio epistolæ dicit se scribere omnibus qui erant Corinthi; immò etiam omnibus alis Christianis. Nam addidit: *Cum omnibus, qui inuocant nomen Domini nostri* IESV CHRISTI.

SED hæc omnia falsa, friuola, & ineptissima sunt. Nam IN PRIMIS falsum est Paulum tradidisse præceptum Christi de vtraque specie sumēda. Quid enim tradiderit explicat, cùm ait: *Quoniam Dominus* IESVS, *in qua nocte tradebatur accepit panem, &c.* vbi videmus tradi historiam de institutione Sacramenti, non autem præceptum de vtraque specie sumenda.

DEINDE falsum est, Paulum nihil fuisse ausum præcipere circa vsum tanti Sacramenti; illud enim: *Probet seipsum homo*, præceptum Pauli est: nec enim in Euangelio legitur. Et illa: *Cùm conuenitis, inuicem exspectate, &c.*; *Qui esurit, domi manducet*, eiusdem Apostoli sunt; qui etiam plura se ordinaturum asserit, cùm ait: *Cetera cùm venero, disponā*. Quare Augustinus epist. 118. Apostolorum præceptum esse dicit, vt hoc Sacramentum à ieiunis sumatur.

POSTREMO falsum est, epistolam ad Corinthios scriptam esse ad omnes fideles, ita vt omnia, quæ ibi habentur, ad omnes pertineant. Num enim ad omnes pertinet: *Auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes, &c.*; *Alius dicit: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ?* Porrò illud in inscriptione: *Cum omnibus qui inuocant nomen Domini*, non significat scribi epistolam ad omnes, sed significat scribi ad Corinthios, quibus Apostolus precatur pacem & gratiā cum omnibus, qui inuocant nomen Domini nostri IESV CHRISTI. Nec tamen negamus, quin epistola illa aliquo modo ad omnes pertineat; doctrina enim, quæ ibi traditur, communis est omnibus: sed non ideò omnia, quæ ibi dicuntur, ad omnes pertinēt, ac si ad omnes scripta esset.

Iam verò illud *Hoc facite*, quod in hac epistola bis ponitur, nihil causæ nostræ officit. Nam post panis consecrationem absolutè ponitur: *Hoc facite in meam commemorationem*; post calicem autem idem repetitur, sed cum conditione: *Hoc*, inquit, *facite quotiescunque bibetis*. Et certè non sine caussa Spiritus sanctus modum loquendi mutauit. Non significāt igitur hæc verba posteriora, vt calix debeat dari, vel sumi necessariò, sed modum præscribunt, vt si id fiat, fiat in memoriam Dominicæ passionis.

Quæritur à Doctoribus, quid propriè demonstret illud, *Hoc*, cùm Dominus ait: *Hoc facite*; an demōstret id quod Dominus egit, id est, consecrationem, & distributionē, an quod egerunt discipuli, id est, manducationem & bibitionem, an vtrumque simul. Sed ad rem nostram id non refert, quando constet illud præceptum non dari absolutè, nisi de vna specie.

Videtur tamen sententia Ioannis à Louanio valde probabilis, qui docet, verba Domini apud Lucam, ad omnia referri, id est, ad id, quod fecit Christus, & id, quod egerunt Apostoli; vt sensus sit: Id quod nunc agimus, ego dum consecro, & porrigo, & vos, dum accipitis, & comeditis, frequentate deinceps vsque ad mundi consummationem. Profert enim prædictus auctor veteres Patres, qui illa verba modò referūt ad Christi actionem, vt Cyprianum epist. 3. lib. 2. & Damascenum lib. 4. de fide, cap. 14. modò ad actionem discipulorum, vt Basilium lib. regularum moralium, reg. 21. & Cyrillum Alexandrinum lib. 12. in Ioan. c. 58. Paulum autem idem auctor docet referre potissimum illa verba ad actionem discipulorum, id quod ex verbis sequētibus colligitur: *Quotiescunque enim*, inquit, *māducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis*. Et præterea idem planum fieri potest ex instituto, & proposito B. Pauli. Nam Apostolus eo loco emendabat errorem Corinthiorum, Corinthij autē non errabant in consecratione, sed in sumptione, quia non debita cum reuerentia sumebant: quare accommodat ea verba ad suum vsum, ac docet, Christum præcepisse, vt actio cœnæ celebraretur in memoriam passionis, & ideo attentè, & reuerenter sumenda esse tanta mysteria.

CAPVT XXVI.

Refelluntur obiectiones ex Patribus.

MVLTA loca ex Patribus aduersarij citāt; quæ duabus de caussis parum, aut nihil eis prodesse possunt. PRIMO, quia iisdem Patribus (vt Ioannes à Louanio rectè monuit) in rebus grauioribus nihil credunt. Maior pars eorum Patrum apertissimè docet transubstantiationem panis in carnem vi consecrationis, quam tamen aduersarij magno consensu reiiciunt, & cùm citantur à nobis Patres, ipsi ad solum verbum Dei prouocant, Patribus omnibus cōtemptis. SECVNDO, quia reuera Patres benè intelle-

lecti nihil eorū habent, quę ipsi illis tribuunt. Nec tamen mirādum esset, si aliquis eorum obscurius loqueretur, cùm tempore ipsorum non fuerit ista quæstio introducta, sitne vtraque species necessariò sumenda.

Percurramus Patres, quos illi citant, ordine temporum, quo floruerunt. IGNATIVS in epist. ad Philadelphienses: *Vnus est*, inquit, *panis omnibus confractus, vnum poculum omnibus distributum*.

Respondeo PRIMVM; In Latinis codicibus, non habetur vnus calix omnibus distributus, sed vnus calix totius Ecclesiæ. Est enim cōmunis calix, quia pro omnibus offertur Deo. Neque multum fidendum est Græcis codicibus, quos Kemnitius magni facit: multi sunt enim in eis errores, vt quiuis facile animaduerteret qui conferret eos codices Græcos, qui nunc exstant, cùm testimoniis Ignatij, quæ citantur ab Athanasio in epist. ad Epictetum, & à Theodoreto in Dialogis contra Eutychianos. Adde, quòd ipsi Magdeburgenses, Cent. 2. cap. 4. art. de Eucharistia, citant hunc locum Ignatij, vt nos habemus.

SECVNDO respondeo; Ignatium in illis verbis, etiam vt à Kemnitio citantur, facere vim in vnitate calicis, non in vniuersalitate bibentium. Docet enim vnum esse calicem, non autem debere, vel etiam solere ab omnibus sumi; vt hic sit sensus: Cum in Ecclesia aliqui sumunt Eucharistiam sub specie panis, omnes illi vnum panem sumunt, non multos; & cùm aliqui sumunt sub specie vini, vnus calix omnibus illis distribuitur, non multi. Vnde ibidem ait: *Vna est caro, vnus est sanguis, vnus panis, vnum poculum, vnus Christus, vnum Baptisma, vna Ecclesia, &c.*

TERTIO denique addere possumus, ad summum quantumuis exprimantur ista verba, nihil aliud ex eis elici posse, nisi fuisse vsum illo tempore, cùm pauci erant Christiani, vt omnibus daretur potus calicis. Sed hoc exemplum est, non præceptum.

SECVNDO loco IVSTINVM proferunt: *Iustinus*, inquit Kemnitius, *vetustissimus scriptor, cum describeret Communionem sub vtraque specie, mox subiungit, Apostoli in Euangeliis, ita sibi Christum præcepisse, tradiderunt*.

RESPONDEO, illa verba Iustini, vbi commemoratur Christi præceptum, non pertinent ad Communionem, sed ad consecrationem. Nam etiamsi de Cōmunione aliquid dixerat Iustinus antea, tamē immediatè ante illa verba, quæ aduersarij citant, Iustinus declarat, quid fit, & quomodo fiat Eucharistia, ac dicit, panem per verbum Dei prolatum in consecratione, fieri Eucharistiam, & non esse amplius communē panem, sed ipsius IESV carnem, & sanguinem: tum ne videatur rem tam mirā ex capite suo finxisse, subiungit: *Apostoli enim in commentariis suis, quæ Euangelia dicuntur, ita præcepisse sibi* IESVM *tradiderunt*. Quibus verbis significat Apostolos tradidisse, sibi à Domino præceptum, vt verbo Dei consecrarent panem, & ea consecratione ex pane facerent corpus ipsius. Idem patet ex sequentibus verbis. Iustinus enim addere curauit verba illa Euangelij, quibus Domini præceptū continetur, atque ait: *Eum enim panē accepto, cùm gratias egisset, dixisse; Hoc facite in meam recordationem: hoc est corpus meum; & similiter accepto calice dixisse, Hic est sanguis meus*. vbi nulla fit mentio Communionis, sed solius Institutionis.

TERTIVS est CLEMENS Alexandrinus, qui lib. 2. Pædagogi, cap. 2. ait: *Bibere sanguinem* IESV, *est participem esse incorruptionis diuinæ*. Hinc verò colligunt aduersarij, non posse participare incorruptionem, qui non bibit sanguinem.

Respondeo PRIMVM; Non sequitur illa negatiua ex affirmatiua: non enim quia potus sanguinis dat incorruptionem, ideò non habet incorruptionē, qui nō bibit sanguinem; potest enim aliunde, nimirū ex corpore Domini, haberi eadem illa incorruptio, iuxta illud Ioannis 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternū*. Nam etiam in rebus corporalibus argumentum non valeret; Vinum nutrit, ergo qui vinum non bibunt, nutriri non possunt. Non valet, quia non solùm vinū, sed multa etiam alia nutriunt.

SECVNDO; Sanguis Domini non dat incorruptionem, quia bibendo sumitur, sed quia sumitur. Vis enim in ipso sanguine est, non in modo bibendi; sanguinem autem verè sumunt, qui sub vna specie communicant, vt suprà diximus.

Eadem solutio valet ad loqū TERTVLLIANI, qui QVARTVS numerari potest. Ex libro de resurrectione citat Caluinus illud: *Caro corpore, & sanguine Christi vescitur, vt anima de Deo saginetur*. Sed præter cōmunem solutionem, non est prætereundum Tertullianum dixisse, nos sanguine vesci, non, bibere sanguinem; vescimur autem sanguine, cùm eum sumimus per modum cibi sub specie panis.

QVINTO proferunt ORIGENEM homil. 16. in Num. *Populus Christianus in vsu habet sanguinem bibere*.

Respondeo PRIMO; Habet in vsu, non in præcepto. SECVNDO; Vt eum vsum habeat populus Christianus, non necesse est, vt singuli de populo bibant, sed satis est, si in Ecclesia aliqui sint, qui id faciant: multa enim sunt in vsu populi Christiani, quæ tamen non à singulis fiunt.

SEXTVS est S. CYPRIANVS, ex quo tria loca producūt. PRIMVS est in epist. 2. lib. 1. vbi dicit, sanguinem Domini dandum esse fidelibus, vt roborentur ad martyrium. Sed ad hunc locum respondimus suprà cap. 22.

Vrgent porrò illa verba eiusdem epistolæ: *Quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si no eos prius ad bibendum in Ecclesia poculum Domini iure Communionis admittimus?* Hinc enim colligi videtur, ius habere laicos ad sanguinem Domini petendum, ac proinde iustè non posse eis denegari.

RESPONDEO; Hoc loco confirmatur potius, quā infirmatur sententia nostra. Cyprianus enim loquitur in ea epistola de lapsis, quibus ab Episcopis ablatum erat ius Communionis: ac hortatur Cornelium Papā, vt lapsis imminente noua persequutione restituatur ius communicandi, si nimirum ad pœnitentiam redierint, ne inermes ad prælium pro fide inueniantur. Ius ergo laicorum ad communicandum à sacerdotibus datur, & à sacerdotibus tollitur: & sicut possunt Prælati ob crimina tollere ius cōmunicandi, ita possunt ob alias iustas caussas disponere, & ordinare de modo communicandi, sub vna specie, vel altera. Præterea si tempore Cypriani habuissent laici ius petendi calicem, certè habuissent ex consuetudine illius temporis: ergo cùm sit hoc tempore contraria cōsuetudo introducta, & lex præterea in generalibus Conciliis promulgata, non habēt amplius ius illud laici, nisi forte probare possint, quod hactenus non fecerunt, expresso Dei mandato se ius illud habere.

SECVNDVS locus est in lib. 2. epist. 3. vbi sic loquitur Cyprianus: *Quidam vel ignoranter, vel simpliciter in calice Domini sanctificando, & plebi ministrando non hoc faciunt quod Christus fecit, & docuit*. Hinc colligunt Christum docuisse, vt calix plebi ministraretur. Et augeт difficultatem Kemnitius; nam si illi reprehenduntur, qui loco vini aquam ministrabant, cùm tamē & calicem, & verba retinerent, quantò magis reprehendendi

Universidad de Deusto
Biblioteca

hendendi sunt, qui totum calicem sustulerunt?

RESPONDEO; Non agit eo loco Cyprianus, oporteátne calicem populo præbere, an non: sed tantùm, vt si ministretur, ex vino misto, non ex aqua sola constet, & hoc dicit Dominum docuisse, vt calix Eucharistiæ ex vino misto, non ex aqua sola constet.

Quòd autem Kemnitius addit, omnino absurdissimum est, nimirum grauius, & reprehensibilius esse nõ dare plebi calicem, quàm dare in sola aqua consecratum. Nam qui dant in sola aqua consecratum, corrumpunt Sacramentum Christi, quia mutant materiam; & populum decipiunt, cui pro sanguine Domini meram aquam tribuunt, quæ grauissima sacrilegia esse, non dubium est: & denique pugnant cum Domini præcepto, quod semper vrget Cyprianus, quia Dominus iussit fieri, quod ipse fecit, dum ait: *Hoc facite*; ipse autem calicem vini misti cõsecrauit, non calicem aquę. At præbere populo Eucharistiam sub vna specie, nullum sacrilegium, nullam fraudem, nullius præcepti præuaricationem continet.

Et sanè mirum est, aduersarios tantopere vrgere testimonium huius epistolæ, cùm in disputatione de sacrificio, & de miscenda aqua vino in calice, hanc epistolam contemnant: & argumenta, quæ in ea habentur pro mistione aquæ, refutare non vereantur.

TERTIVS locus est in serm. de cœna Domini, vbi sic loquitur auctor: *Lex esum sanguinis prohibet, Euangelium præcipit, vt bibatur.*

Respondeo PRIMVM, non dicit auctor sermonis (nec enim Cyprianus est, sed aliquis posterior) Euangeliũ præcipere, vt bibatur sanguis ab omnibus, sed tantùm vt bibatur. Hoc enim ipso, quod Dominus instituit Sacramentum hoc sub specie cibi, & potus, iussit manducari, & bibi, sed ad hoc satis est, si ab aliquibus bibatur, vt in Ecclesia fit.

DEINDE Cyprianus non facit vim in bibendo, sed in sumendo sanguinem: promiscuè enim loquitur de esu, vel potu sanguinis. Nam in loco citato: *Lex*, inquit, *prohibet esum sanguinis, Euangelium præcipit, vt bibatur.* Vbi cùm opponat tanquam contraria, bibere sanguinem, & non edere sanguinem, apertè significat se pro eodem accipere esum, & potum. Et in eodem sermone idem auctor paulò pòst dicit: *Potus, & esus ad eandem pertinent rationem.* Accipiunt autem Catholici laici verè sanguinem Domini cum corpore sub specie panis: id quod iste auctor non solùm fatetur, sed etiam dicit propter eam caussam in sola specie panis esse cibum & potum. Sic enim ait initio sermonis: *Manducauerant, & biberant de eodem pane secundum formam visibilem, &c.*

SEPTIMO proferunt AMBROSIVM ex lib. de initiandis mysteriis, cap. 9. *Illis aqua fluxit è petra, tibi sanguis è Christo.* Item citat Caluinus verba Ambrosij ad Theodosium teste Theodoreto li. 5. hist. cap. 18. *Qua audacia potulum sanguinis pretiosi, ore tuo participabis?* Sed hæc nihil ad rem faciunt. Fatemur enim datam aliquando vtramque speciem laicis, sed negamus id iure diuino mandatum.

OCTAVO profert Caluinus HIERONYMVM in cap. 2. Malach. *Sacerdotes, qui Eucharistiam conficiũt, & sanguinem Domini populo distribuũt.* RESPONDEO; Nihil non audimus.

NONO proferunt CHRYSOSTOMVM hom. 18. in 2. ad Corint. *Est autem*, inquit, *vbi nihil differt sacerdos à subdito, vt quando fruendum est horrendis mysteriis: similiter enim vt illa percipiamus, digni habemur. Non sicut in veteri lege partem quidem sacerdos comedebat, partem verò populus: verùm omnibus vnum corpus proponitur, & poculum vnum.* RESPONDEO; Vim facit in re, quæ sumitur, non in speciebus, vel in modo sumendi; alioqui falsum esset discrimen, quod ipse ponit inter nouam, & veterem legem. Nam si agatur de speciebus, etiam nunc partem sumit sacerdos, partem populus: nemo enim sumit integrum panem. Hoc igitur est discrimen inter veteris, & nouĩ Testamenti sacrificium, quòd illud diuidebatur per partes, nec poterat ab vno sumi totum: & inde fiebat, vt alij maiorem partem, alij minorem haberent; & sacerdotum ordinariè erat pars potissima. At hoc nostrum totum, & integrum datur singulis: nec plus habet sacerdos, quàm laicus; licet symbola sint maiora vel plura in Communione sacerdotum. Fuisse autem Chrysostomi ætate, & in ipsa Chrysostomi Ecclesia liberum communicare sub vna specie, manifestè patet ex eo exemplo, quod suprà citauimus ex Sozomeno, & Nicephoro.

DECIMO loco proferunt Augustinum. Ac PRIMVM citant illud lib. quæstionum in Leuiticũ, quæst. 57. *Ad bibendum sanguinem omnes exhortantur qui volunt habere vitam.* RESPONDEO; Augustinus eodem modo loquitur de potu sanguinis, quo suprà diximus loquutum esse Cyprianum, seu quisquis fuit auctor in sermone de cœna Domini: nõ enim vim facit in modo bibẽdi, sed in ipsa sumptione sanguinis, qui idem efficit, siue sumatur per modum cibi, siue per modum potus. Nam idem Augustinus ibidem, sicut antea Cyprianus, opponit vt contraria, non comedere sanguinem, & bibere sangumem: *A cuius*, inquit, *sacrificij sanguine in alimentum sumendo non solùm nemo prohibetur, sed ad bibendum exhortantur omnes, &c.*

SECVNDO proferunt ex eodem Augustino illa verba in sermone de Sacramentis apud Bedam in 10. cap. prioris ad Corinth. *Simul hoc sumimus, simul bibimus, quia simul viuimus.* RESPONDEO; Nulla concluditur hinc necessitas sumendi sanguinis Domini per modum potus. Nam etiamsi sanguis Domini sub specie vini sit signũ, & caussa vitæ spiritualis, & ideò rectè dicatur: *Simul bibimus, quia simul viuimus*, tamen non sequitur negatiua, Non simul bibimus; ergo non simul viuimus. Nam possumus simul viuere comedendo: est enim cibus Eucharistiæ eodem modo signum, & caussa vitæ, quo est calix.

TERTIO proferunt illud: *Nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur.* Quam sententiam ex Augustino citat Algerus lib. 2 c. 8. RESPONDEO; Ea sententia non Augustini, sed Paschasij est, libro de corpore Domini, cap. 19. neque nobis vlla ratione aduersatur. Non enim Paschasius loquitur de speciebus Sacramenti, sed de re contenta, ac docet non posse sumi carnem exanguem, neque sanguinem, nisi cum suo corpore: & illum non iure communicare, qui sentit vnum accipi sine altero. Eodem sensu dixit idem Paschasius, cap. 17. *Non rectè caro Christi sine diuinitate sumitur, nec diuinitas sine carne præstatur.*

VNDECIMO proferunt GELASIVM, cuius ea verba recitantur à Gratiano, canon. Comperimus, de consecr. dist. 2. *Comperimus quod quidam sumpta tantummodò corporis sacri portione, à calice sacri cruoris abstineãt. Qui procul dubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut Sacramenta integra percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuisio vnius, & eiusdem mysterij sine grandi sacrilegio non potest prouenire.*

RESPONDEO; Duplex ad hunc locum dari solet solutio. VNA est, quòd loquatur Gelasius de solis sacerdotibus sacrificantibus, qui nullo modo debent vnam speciem sine altera sumere, cùm ipsorum sit, holocaustum

holocaustum consumere. Hæc solutio ex eo probabilis redditur, quod Gratianus, qui ex epistola Gelasij, quæ modò fortasse non exstat, capitulum illud desumpsit, hunc ei præfixit titulum: *Corpus Christi sine eius sanguine sacerdos non debet accipere.*

ALTERA solutio est, Gelasium reprehendere illos duntaxat, qui ex errore Manichæorum à calice abstinebant, quales erant tum ipsi Manichæi, tum Priscillianistæ. Isti enim ideò à calice abstinebant, tum quia abhorrebant à vino, tum quia existimabant Christum non habuisse verum sanguinem. Quare Gelasius non damnat eos, qui iusta de caussa à calice se abstinent, sed qui ex superstitione, vt verba ipsius indicant: *Quoniam*, inquit, *nescio qua superstitione docentur obstringi.* Isti enim magno sacrilegio Sacramentum diuidebant, quia soluebant IESVM opinione sua, & ideò rectè iubebantur aut integra Sacramenta, & quidem sub vtraque specie sumere in signum correcti erroris, aut simpliciter à Sacramento arceri. Vnde (vt suprà diximus) S. Leo serm. 4. de Quadragesima, ad Manichæos detegendos iubebat obseruari, non eos, qui modò sub vna, modò sub vtaque specie communicabant; sed eos tantùm, qui nunquam sub vtraque communicabant. Illud enim eo tempore signum erat Manichæismi: errore autẽ illo sublato, ordinarie omnes sub vna communicabant, vt ex ordine Romano suprà ostendimus.

DVODECIMO proferunt Gregorium Papam, qui lib. 4. Dialog. cap. 58. dicit Christi sanguinem iam non in manus infidelium, sed in ore fidelium fundi: & homil. 22. in Euangel. dicit ore corporis, & ore cordis Christi sanguinem hauriendum esse.

DECIMO TERTIO proferunt Bedam, qui similia verba habet in homilia festi Epiphaniæ. RESPONDEO; Sancti isti Patres sumi dicunt Christi sanguinem ore corporis, quod nos non negamus esse faciendum; bibi autem debere ore corporis, aut sub specie vini sumi, ipsi non dicunt.

DECIMO QVARTO proferunt Haymonem, qui in cap. 10. 1. ad Cor. exponens illud: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne cõmunicatio sanguinis Domini est?* dicit eum calicem vocari participationem, seu communionem, quia omnes ex illo vno participãt. RESPONDEO; Loquitur iste auctor, vt suprà loqui diximus Ignatium, & Chrysostomum de vnitate calicis: significat enim eos, qui sanguinem Domini sumunt, ex vno calice sumere.

DECIMO QVINTO proferunt Theophylactum, qui sic ait in cap. 11. prioris ad Corinth. *Tremendus hic calix cunctis, pari conditione est traditus.* RESPONDEO; Loquitur Theophylactus de eo tempore, quo scripta est epistola ad Corinth. edisserit enim Pauli sententiam, atque id loquitur, quod Paulus in summa, & breuissime dixerat. Paulus arguebat diuites, qui in cœnis illis, quæ tunc fiebant in Ecclesia, non dignabantur communicare epulas suas lautiores cum pauperibus. Hos ergo arguit, quasi Pauli nomine Theophylactus, & inter alia hoc argumentum adducit, non debere eos adhorrere à pauperibus, quando calicem suum Christus ex æquo omnibus dederit, id est, tam pauperibus, quàm diuitibus. Hæc autem sententia etiamsi tunc maximè locum habuit, cùm Communio sub vtaque specie erat omnibus libera: tamen etiam nunc locum habet. Nam & nunc pari conditione calix iste cunctis, id est, tam diuitibus, quàm pauperibus conuenit: sumunt enim ex calice cuncti sacerdotes, siue diuites sint, siue pauperes; laici non sumunt, siue diuites, siue pauperes sint.

DECIMO SEXTO proferunt PASCHASIVM, qui in lib. de corpore Christi, cap. 15. sic exponit illud: *Bibite ex hoc omnes; id est*, inquit, *tam ministri, quàm reliqui credentes.* RESPONDEO; tria sunt hic breuiter obseruanda. PRIMVM est, locum istum videri omnino corruptum, & pro illa voce, *Bibite*, debere esse, Edite; vt Ioannes à Louanio non sine caussa suspicatur. Nam hæc verba præcedunt: *Hic solus est, qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum distribuit credentibus, dicens; Accipite, & bibite ex hoc omnes, &c.*

SECVNDO obseruandum est, non exponere Paschasium verba Domini, vt sunt apud Matthæum: *Bibite ex hoc omnes*, sed vt videntur dici à Christo, dum in Ecclesia distribuitur Sacramentum. Nam ipse ait Christum hoc dicere, cùm per manus ministrorũ Sacramentum distribuit credentibus: verba autem illa Domini Matt. 26. dicta sunt, cùm Dominus per se, nõ per ministros, Sacramentum distribueret. Et præterea verba illa, vt dicta sunt in prima institutione Sacramenti, nullo modo admittunt illam explicationem; Bibite omnes, tam ministri, quàm reliqui credentes: nulli enim tunc erant ministri à credentibus distincti in mensa Domini.

TERTIO obseruãdum est, verba Paschasij, vt iam se habent, nostræ sententiæ plurimùm fauere: significant enim bibendum esse Domini sanguinem, sed in specie panis, non in specie vini; quomodo etiam Cyprianus serm. de cœna Domini dixit, panem manducari & bibi. Vnde Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 93. ex hoc loco Paschasij colligit sanguinem bibi posse sub specie panis.

DECIMO SEPTIMO proferunt Bernardũ, qui serm. 3 in ramis palmarum, dicit alimoniam corporis, & sanguinis Domini in prima cœna Domini exhibitam, ac deinceps frequentari mandatam.

RESPONDEO, Sub specie panis integra alimonia est corporis & sanguinis Domini, vt suprà ostendimus: quare Dominus iussit frequentari istam alimoniam, sed non præcepit, an sub vna, vel sub vtraque specie id fieri deberet.

DECIMO OCTAVO proferunt Concilium Turonicum, quod Burchardo referente lib. 5. cap. 9. decreuit, dandam esse ægrotis Eucharistiam intinctam sanguine Domini, vt presbyter verè possit dicere: *Corpus, & sanguis Domini nostri* IESV CHRISTI.

RESPONDEO; Locus hic nihil iuuat aduersarios: nam panem intinctum comedere, præsertim exsiccatum, & in pixide diu retentum, vt in eo Concilio habetur, nõ est bibere, ipsi autem potum requirunt. Deinde decretum illud emendatum fuit: damnatur enim illa intinctio panis in Concilio Bracarensi III. can. 1. & rectè. Nam intinctio vel fit vt habeatur sanguis Domini, vel vt habeatur per modum potus. Si vt habeatur, frustra intingitur panis, quia in specie panis non deest sanguis cum corpore. Si vt habeatur in specie potus, frustrà etiam intingitur, quia (vt dixi) non bibitur ille panis sic intinctus, sed solùm editur.

DECIMO NONO proferunt Concilium III. Bracarense citatum can. 1. sed vt plurimùm nomine Iulij Papæ, quomodo citatur istud decretum etiam à Burchardo lib. 5. cap. 1. à Gratiano dist. 2. de consecr. can. Cùm omne, & à Micrologo de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 19. Proferunt igitur testimonium huius decreti, vbi habetur non esse dandum populo panem intinctum in sanguine, quia Dominus legitur dedisse vtramque speciem seorsim, id est, primò speciem panis, postea speciem vini.

Respondeo;

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDEO; Concilium prohibet quidem A
ête illam intinctionem ex eo, quòd Dominus non in-
tinctum panem dedit, nec poterat probari illa intin-
ctio vllo testimonio, vel exemplo Scripturarum, non
tamen Concilium addit, debere dari vtramque spe-
ciem. Præterea si hoc etiam Concilium diceret, res-
ponderemus Concilium loqui de eo tempore, quo li-
bera erat Communio sub vtraque specie: tunc enim
iis, qui vtramque speciem cupiebant, Cõcilium iubet
dari vtramque speciem, non autem panem intinctũ.

VICESIMO proferunt impudentissima tria mẽ-
dacia sub nomine trium generalium Conciliorum.
Lutherus in disputatione contra Concilium Con-
stantiense, dicit Concilium in hæc verba loquutum
in suo decreto: *Licet Christus instituerit, vt omnes com-*
municent sub vtraque; tamen hoc non obstante, nos volu-
mus, vt omnes communicent sub vna. Ex quibus verbis
habemus Concilium agnouisse, & docuisse veritatem, B
quòd sit de iure diuino Communio sub vtraque: licet
idem Concilium contrarium statuerit. Vnde Luthe-
rus ibidem dicit, Concilium damnasse Christi do-
ctrinam, & ipsum Christum pro Hæresiarcha habuis-
se. Sed est mendacium intolerabile: nam nihil eius-
modi habet Concilium, immò è contrario definit,
non esse de iure diuino, sumere vtramque speciem.
Verba autem vnde Lutherus mendacium fabricauit,
sunt ista in sess. 13. *Licet Christus instituerit, & dederit*
Sacramentum post cœnam sub vtraque specie discipulis; hoc
non obstante observanda est Ecclesiæ consuetudo, vt non su-
matur nisi à iejunis. Vbi Concilium non loquitur de
vtraque specie, cùm ait: *Hoc non obstante*; sed tantùm
de tempore communicandi. Neque dicit seruandum
Ecclesiæ morem, non obstante Christi præcepto, sed
nõ obstante Christi exemplo: ille enim dedit post cœ-
nam ex peculiari caussa, quæ modò non habet locum. C

Quamuis autem hoc mẽdacium iamdudum in Lu-
thero à Catholicis detectum, & confutatum fuerit:
tamen discipuli eius semper illud vrgent, vt apertis-
sime indicent, se ex electione, & ex pura malitia mẽ-
tiri velle. Idem enim mendacium non ante multos
annos repetiuit Illyricus in Apologia pro Confessio-
ne Antuerpiensi, ca. 14. vbi expresse dicit, Concilium
agnouisse Christum instituisse, vt daretur Sacramen-
tum sub vtraque. Kemnitius in 2. parte Examinis,
pag. 570. temperat nonnihil hoc mendacium, tamen
ipse quoque mentitur, illud *non obstante*, quam vocat
sceleratam clausulam, referri ad Communionem sub
vtraque specie.

SECVNDO idem Lutherus in lib. de captiuit. Baby-
lon. cap. de Eucharistia, dicit Concilium Basileense
declarasse, licere Bohemis vtramque speciem sumere
contra id, quod antè statuerat Concilium Constan-
tiense. Sed hæc est meta impostura. Concilium enim
Basileense idem docet sess. 30. quod Constantiense
sess. 13. Neque vsquam declarauit licere Bohemis Cõ-
munionem sub vtraque sine Ecclesiæ dispensatione;
sed concessit eam facultatem (teste Æneа Syluio in
historia Bohemica, cap. 52.) cum ea conditione, vt
crederent Communionem sub vna esse licitam, &
proinde non esse contra ius diuinum.

TERTIO incredibili impudentia Illyricus in A-
pologia Confessionis Antuerpiensis, cap. 14. dicit
Concilium Tridentinum conuictum fulgore verbi
Dei, tandem agnouisse suum errorem, & per-
misisse Communionem sub vtraque. Sed
legantur sessio 21. & 22. Con-
cilij, & mendacium
euanescet.

CAPVT XXVII.

Refelluntur obiectiones ex ratione.

PRÆTER testimonia Scripturæ, & Patrum, obiiciunt aduersarij aliquot rationes ex Scripturis depromptas, quas breuiter diluemus. PRIMA ratio à figura. Hebræi omnes in deserto biberunt aquam de petra, dicente Paulo 1. Cor. 10. *Et omnes eundem potum spiritualem biberunt.* Ergo in deser-
to huius vitæ debent omnes bibere sanguinem Do-
mini: illa enim in figura contigerunt illis.

RESPONDEO; Non biberunt illi aquam de petra
simul cum cibo spirituali, vt suprà ostendimus, sed
diuerso loco, & tempore: quare tam cibus ille, quàm
potus signũ fuit Eucharistiæ sub vna specie sumendę.

SECVNDA ratio ab institutione. Christus instituit
cœnam sub duplici specie: ergo sub duplici sumenda
est, alioqui non erit cœna Domini, sed pars eius.

RESPONDEO; Si propriè, & secundum Euange-
lium loqui velimus, cœna Domini non constat nisi ex
vna specie. Nam Luc. 22. sic legimus: *Cœnantibus illis*
accepit IESVS *panem, &c.* Et postmodum multis in-
terjectis: *Similiter & calicẽ postquam cœnauit.* Et 1. Cor.
11. *Similiter & calicem postquam cœnauit.* Itaque in cœna
non dedit nisi Eucharistiã, sub specie panis, quæ pro-
priè respondet cœnæ Iudaicæ, & agno Paschali: post
cœnam autem dedit calicem. Vnde etiam Cyprianus
in serm. 5. de lapsis dicit, calicem offerri solere præsen-
tibus post expleta solennia, id est, finita iam Missa.
Deinde etiamsi cœna Domini vtraq; specie cõstaret:
tamen quia quælibet species continet rem vtriusque
speciei, tam esset integra cœna ex vna specie, quã ex
duabus; sola enim differentia esset in vasis, quibus in- C
feruntur cibi. Pertinent tamen duæ species ad sacrifi-
cij perfectionem, vt sæpe diximus, sed non est neces-
se, vt sacrificium, quoad omnia signa, sumatur ab om-
nibus: satis enim est, si pro omnibus offeratur.

TERTIA ratio ab exemplo Domini, & Apostolo-
rum. Dominus calicem omnibus præsentibus dedit:
Apostoli quoque omnibus dabant. Vnde 1. Cor. 10.
Non potestis bibere calicem Domini, & calicem dæmonio-
rum. Et 1 Cor. 12. *Omnes in vno Spiritu potati sumus.*

RESPONDEO; Exempla probant rem non esse il-
licitam iure diuino, non autem esse præceptam, vel
necessariam; alioqui teneremur sumere Eucharistiam
post alios cibos, & noctu, & post lotionem pedum:
hæc enim omnia Dominus fecit. Locus autem ille:
Omnes in vno Spiritu potati sumus, perperam adducitur,
& sæpissimè inculcatur à Kemnitio: non enim ibi
agitur de potu sanguinis Domini, sed de potu Spiri- D
tus, quem haurimus in Baptismo.

QVARTA ratio à Testamento. Christus proximus
morti, Testamentum condidit, & eo legauit omnibus
filiis suis corpus, & sanguinem suum, vt patet Luc. 22.
& 1. Cor. 11. Ergo Testamentum corrumpunt, & iniu-
stè filios Dei fraudant paterna hæreditate, qui laicis
negant sanguinem Domini.

RESPONDEO; Hæreditas nobis relicta, non est
panis, neque vinum, sed corpus, & sanguis Domini,
quæ duo dantur tam sub vna, quàm sub duplici spe-
cie; hoc solum interest, quod qui bibunt ex calice,
accipiunt hæreditatem in duabus tabulis: qui non bi-
bunt, accipiunt illud idem in vna tabula. Sed hæc
differentia nullius momenti est, quod attinet ad par-
ticipandam hæreditatem.

QVINTA ratio à fine huius Sacramenti. Finis est
Sacramenti

Sacramenti huius, vt commemoremus Christi mor-
tem. Sed non significatur Christi mors integrè per vi-
nam speciem; ergo debent vtramque sumere, qui vo-
lunt Christi mortem per hoc Sacramentum commemorare. Tenẽtur autem omnes mortem Domini com-
memorare, dum Sacramentum hoc percipiunt, teste
Paulo 1. Corinth. 11. ergo tenentur omnes vtramque
speciem sumere.

RESPONDEO; Dupliciter commemoratur in Sa-
cramento Christi mors. Vno modo per repræsenta-
tionem, & significationem. Altero modo per memo-
riam, & narrationem. Aliter enim cõmemoratur ali-
qua victoria in comœdia, vbi omnia repræsentantur
ad viuum; alio modo cum quis eius victoriæ recorda-
tur, & aliis narrat, & inde lætatur. Priore modo com-
memoratio mortis Domini, non fit manducando, &
bibendo, sed consecrando, & offerendo Deo Eucha-
ristiam: imitatio enim mortis Domini est illa separa- B
tio corporis à sanguine in signis sensibilibus. Vnde
Gregorius libr. 4. Dialog. cap. 58. & alij Patres passim
in immolatione constituunt repræsentationem mor-
tis Dominicæ: atque ad hanc repræsentationem per-
fectè exprimendam fatemur requiri vtramque speciẽ.
Posteriore modo commemoratio fieri potest manduca-
ndo, & bibendo: qui enim participant de hoc sa-
crificio, recordari debẽt cum gratiarum actione mor-
tis Domini, quæ in eo sacrificio repræsentatur. Sed
ad hoc non requiritur vt vtraque species sumatur. Qui
enim vnam speciem sumit, iam didicit ex cõsecratio-
ne, & oblatione per eam repræsentari corpus vt mor-
tuum: atque ita illam vnam sumendo, in memoriam
reuocare potest, & debet Christi mortem. Quare Pau-
lus 1. Cor. 11. de vtraque specie seorsim dixit: *Hoc facite*
in meam commemorationem.

SEXTA ratio à fructu. Dicit enim Kemnitius dul- C
cissimam consolationem sumi ex calice, qua necesse
est priuari eos, qui sub vna tantum specie communi-
cant. RESPONDEO; Non dubium est, quin in potu
optimi vini valde dulciter palatum, & gula oblectẽ-
tur: sed Catholici non quærunt in Sacramentis istam
corporalem palati, & gulæ consolationem. Si dicant
se loqui de calice vt inuisibili, & insensibili modo
sanguinem Domini continet: nos respondemus eun-
dem sanguinem totum in specie panis contineri, &
ideo non priuari laicos dulcissima consolatione spi-
ritus, quæ ex Domini sanguine percipitur.

SEPTIMA ratio à simili. Si potest laicis tolli pars
Eucharistiæ, ergo & pars Baptismi, vel Pœnitentiæ.
RESPONDEO; Si agatur de partibus essentialibus,
nulla pars Sacramenti vllius tolli potest: non est au-
tem pars essentialis species vini, sed materialis, & in-
tegralis tãtum Eucharistiæ. Si agatur de integralibus,
planè tolli potest pars aliqua, etiam in aliis Sacramẽ- D
tis. Nam Baptismus olim fiebat per immersionem,
nunc plerumque per aspersionem: & certè multò mi-
nus abluit aspersio, quàm immersio; immò trina mer-
sione aliquando vtebantur fideles, aliquando vna
duntaxat.

OCTAVA ratio. Si potest tolli calix, ergo & pa-
nis; & ita poterunt laici priuari penitus Sacramento.

RESPONDEO; Potest tolli panis, si detur calix:
vtrumque autem simul tolli nequit, quia tenemur Sa-
cramentum Eucharistiæ percipere.

NONA ratio à maiori. Datur laicis remissio pec-
catorum, ergo non potest eis negari signum illius re-
missionis: signum autem calix est. RESPONDEO;
Argumentum contrario modo valeret. Datur signum
remissionis, ergo remissio negari nõ potest, quia alio- A
qui signum esset falsum. At remissio cur non potest
sine signo dari? Præterea signum remissionis propriè
non est calix, sed Baptismus, & Absolutio: calix enim
signum est precij, quo peccata remissa sunt, & spiri-
tualis potus quo animæ nostræ reficiuntur.

DECIMA ratio, itẽ à maiori. Datur laicis sanguis
Domini, ergo negari non debet symbolum eius san-
guinis, quod est longè vilius. RESPONDEO; Si ha-
bent ipsum Domini sanguinem, cur tantopere liti-
gant pro signo? certè qui pecunias per schedulam
promissas iam accepit, non multum laborat de sche-
dula. Deinde negatur symbolum, quia turius datur res
illa preciosissima sub vno, quàm sub duobus symbo-
lis. Et hæc de ratiunculis Lutheri, & sectatorum eius:
ex quibus manifestè colligitur nihil eos habere iustæ
caussæ, cur tantopere de Ecclesia querantur ob cali-
cis ablationem.

CAPVT XXVIII.

Ecclesiam iustis de caussis præcepisse Communionem
sub vna specie.

SEQVITVR iam illa quæstio; Vtrum iu-
ste Ecclesia præscripserit modum communi-
candi sub vna tantum specie: quæ sanè quæ-
stio, si vera sint quæ hactenus diximus, facili nego-
tio explicari potest. Demonstrabimus autem Eccle-
siam rectè id fecisse, si breuiter probauerimus Eccle-
siam potuisse id facere, & iustissimas caussas habuis-
se, cur id faceret.

AC PRIMVM quidem illud ita demonstratur. Ec-
clesia potest ordinare, & præscribere ea, quæ ad sub-
stantiam Sacramentorum non pertinent, nec sunt iu-
re diuino ordinata. Sed ritus communicandi sub vna,
vel sub duabus speciebus eiusmodi est: potest igitur
ab Ecclesia ordinari, & præscribi. Propositio certissi-
ma est: nam cum à Deo nulla regula data sit, aut nul-
la erit regula, nullus ordo; aut is ab Ecclesia statui
debet. Præterea patet exemplis. Nam aliquando Ec-
clesia iussit baptizari homines sub trina mersione,
quando caussa id requirebat; vt patet ex can. 49. A-
postolorum, & Tertulliano libro de corona militis: &
tamen eadem Ecclesia, postulante certa caussa con-
trarium ritum, cõtrarium statuit, nimirum, vt tantùm
vna mersione daretur Baptisma, vt patet ex Concilio
IV. Toletano capite quinto. Denique id expresè do-
cet Augustinus in epistola 118. & probat ex illo 1. Cor.
11. *Cetera cum venero, disponam.* Assumptio autem pro-
batur. Nam non esse iure diuino mandatam Commu-
nionem sub vtraque, tota disputatione superiore pro-
batum est: non pertinere autè ad Sacramenti subsiã-
tiam, patet, quia vsus rei nunquam est de essentia rei
permanentis, cum sit reipsa posterior. Communio au-
tem est vsus Sacramenti, & Sacramenti, vt suprà pro-
bauimus, quod est res permanens, non actio tran-
siens: non igitur est de essentia eius.

IAM verò habuisse Ecclesiam legitimas caussas
id præscribendi, probatur. Nam PRIMO mouit Ec-
clesiam consuetudo iam recepta, & approbata cõsen-
su gentium, & populorum: non enim Concilium Cõ-
stãtiense primum instituit istum vsum, sed prohibuit
tolli, & abrogari.

SECVNDO mouit Ecclesiam ad hunc vsum sta-
biliendum, & lege firmandum, quod videret ab hæ-
reticis & ex errore oppugnari. Nam primus qui cœpit
oppugnare vsum receptum Cõmunionis sub vna spe-
cie, fuit Petrus Dresdensis, vt initio docuimus ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aenea Syluio; ille autem infectus erat lepra VValdensium, & proinde erat Sacramentarius, vel ipso teste Luthero, qui librum de Eucharistia ad VValdéses scripsit. Sacramentarij autem non credunt concomitantiam sanguinis Domini cum corpore in specie panis, vnde etiam ij Lutheranorum maximè vrgent vtramque speciem, qui cum Sacramentariis rident concomitantiam, vt Illyricus, Hamelmannus, & Heshusius. Ceteri autem Lutherani qui concomitantiam non negant, ex alio pernicioso errore petunt vtramq; speciem, quia nimirum existimant iure diuino esse præceptam, & propterea totam Ecclesiam à longo tempore in hac re turpiter erasse, quod nullo modo fieri potest. Cum igitur Ecclesia certa fide teneret in qualibet specie eorum esse Christum, & vsum eiusdem Ecclesiæ non posse esse erroneum, merito ob huius grauissimi erroris detestationem non permisit abrogari consuetudinem vnius speciei.

TERTIO mouit Ecclesiam vniformitas, & concordia populi Christiani in Sacramento hoc percipiendo, quod est Sacramẽtum pacis, & vnitatis. Nam si in vna specie detur Communio, in toto orbe terrarum poterit esse idem vsus, vt modò videmus in Ecclesia Catholica toto orbe dispersa: at si libera esset Communio, vel sub vtraque specie imperaretur, non posset vllo modo seruari vniformitas. Nam qui vinum non ferunt, vt abstemij, & qui vinum comparare non possunt, nisi difficulter, cogerentur aut numquam, aut rarissime communicare, aut vnam speciem vel inuiti accipere, cum interim alij sub vtraque frequentissimè communicarent, quæ certè magna inæqualitas esset. Ex quo etiam nonnulli rectè colligunt, quod si Dominus voluisset Communionem sub vtraque esse necessariam omnibus, non instituisset Sacramentum in pane, & vino, sed in pane, & aqua; vt esset materia facilis, & in prõptu in qualibet regione. Nã alioqui possent Boreales prouinciæ, & alię, vbi vinum non inuenitur, existimare, se Christo curæ non fuisse, aut nõ ita, vt alias prouincias, quando Sacramentum instituit.

QVARTO mouit, & quidem vehementer, itreuerentia, & prophanationes tanti Sacramenti, quæ vix euitari possent in tanta fidelium multitudine, si omnibus daretur vtraq; species, vt supra demõstrauimus.

CAPVT XXIX.

De veneratione huius Sacramenti.

POSTREMA controuersia restat de veneratione sanctissimi Sacramenti: quæ quidem breuissimè disputabitur, quòd magna ex parte dependeat ab his, quæ iam dicta sunt.

Quod igitur ad adorationem attinet, Sacramentarij omnes negant, Sacramentum adorandum, & idololatriam appellant eiusmodi adorationem, vt patet ex Caluino lib. 4. Instit. cap. 17. §. 35. & alibi. Neque id mirum videri debet, cum ipsi non credant Christum reipsa esse præsentem, & panem Eucharistiæ reipsa nihil esse nisi panem ex furno. Quare Clebitius in li. de victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici 3. parte, arg. 9 docet, ex Lutheranorum sentẽtia, qui agnoscunt in Eucharistia verum Christi corpus, necessariò sequi adorationem esse concedendam. Et ministri Tigurini in Apologia, edita anno M.D.XLV. contra vltimam Lutheri Confessionem, aperte fatẽtur, se cum Catholicis fideliter adoraturos Sacramentum, si crederent ibi esse verum Domini corpus.

Porrò Lutherani distinguunt de adoratione; vel enim fit adoratio in vsu Cœnæ Domini, vel extra eum, vt cum defertur Eucharistia honoris gratia per plateas cum facibus, & hymnis. Et quidẽ extra vsum, omnes ferè clamãt idololatriam esse illam adorationem. Vnde Lutherus in lib. ad VValdenses vehemẽter agit contra processionem, quæ fit in festo corporis Domini.

De adoratione autem in vsu, non eodem modo loquuntur omnes. Nam alij simpliciter damnant eam adorationem, etiamsi credant ibi esse corpus Domini verè, vt Lutherus in libro de Eucharistia ad VValdéses, Philippus in iudicio suo de Cœna Domini, quod edidit anno M. D. LIX. quando iam Sacramentarius magna ex parte factus erat. Item Illyricus in Confessione Antuerpiensi, & Apologia eiusdem Confessionis, cap. 14.

Alij tamen in vsu Cœnæ contendunt Christi corpus esse adorãdum, vt idem Lutherus in formula Missæ; & in libro de verbis: *Hoc est corpus meum*, & alibi. Bucerus in actis colloquij Ratisponensis, Ioan. Brentius in Apologia pro Confessione VVittembergensi pericope 2. Kemnitius in 2. parte Exam. Tridentini Concilij, sess. 13. cap. 5. vbi tamẽ more suo insigne mẽdacium admiscet, nullum esse, qui dubitet an Christi corpus in Cœna sit adorandum, nisi qui cum Sacramentariis aut neget, aut dubitet in Cœna verè Christum esse præsentem. Sed hoc mendacium redarguit abundè Illyricus cum aliis, qui cum Sacramentarios acerrimè oppugnent, negant tamen Christum in Eucharistia esse adorandum.

Tametsi autem posteriores isti auctores concedant Christum in Eucharistia esse adorandum: vt tamen à Catholicis, saltem in modo loquendi dissentiant, negant Sacramentum Eucharistiæ esse adorandum, & eo nomine Catholicos reprehendunt, quasi ἀρτολατρίαν doceant, quia Sacramentum ipsum absolutè dicimus adorandum. Vide Kemnitium, & Brentium, loco citato, & Tilmannum Heshusium in lib. de erroribus Põtificiorum, tit. 17. errore 21. & 22.

Sed hæc mera calumnia est. Catholici enim cum negent panem in Sacramento remanere, quomodo possent asserere ἀρτολατρίαν, id est, panis adorationem? Neque vllus Catholicus est, qui doceat ipsa symbola externa per se, & proprie esse adoranda cultu latriæ; sed solũ veneranda cultu quodã minore, qui omnibus Sacramentis conuenit: cultu autem latriæ dicimus per se, & proprie Christum esse adorãdum, & eam adorationem ad symbola etiam panis, & vini pertinere, quatenus apprehenduntur vt quid vnum cum ipso Christo, quem continent. Quemadmodum, qui Christum in terris vestitum adorabant, non ipsum solum, sed etiam vestes quodãmodò adorabant, neque enim iubebant eum vestibus nudari, antequam adorarent, aut animo, & cogitatione separabant à vestibus; cum adorarent: sed simpliciter Christũ, vt tunc se habebat, adorabant, tametsi ratio adorandi non erant vestes, immò nec ipsa humanitas, sed sola diuinitas.

De modo autem loquendi, fatemur Sacramentum ipsum dici adorandum, vt Concilium Tridentinum loquitur: sed hoc exponitur dupliciter. Qui enim sentiunt Sacramentum Eucharistiæ formaliter esse corpus Christi, vt est sub illis speciebus, concedunt etiam formaliter Sacramentum dici adorãdum: qui autem docent Sacramentum Eucharistiæ formaliter esse species panis, & vini, vt Christum continent, illi docent consequenter Sacramentum Eucharistiæ materialiter adorandum. Sed quidquid sit de modo loquendi, status quæstionis non est, nisi an Christus in Eucharistia sit adorandus cultu latriæ.

His præmissis, probatur Christum in Eucharistia esse adorandum hoc argumento. Deo vero debetur adoratio latriæ, Deuter. 6. & Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Christus autem vt est in Eucharistia, siue in vsu, siue extra, est Deus verus, vt omnes fatentur; igitur adorandus est cultu latriæ.

Ad hoc argumentũ respondent Lutherus, Illyricus, & Caluinus. PRIMO, negando consequentiam; quia Christus adorandus quidem est, sed vbi ipse iubet se adorari, siue vbi est vt adoretur, nimirum in cœlo. In Eucharistia autem non est vt adoretur, sed vt manducetur: non enim ait; Accipite, & adorate: sed; *Accipite, & manducate.*

SECVNDO respondent, Christum quidẽ esse adorandum, sed nõ esse in Eucharistia Christum, sed corpus Christi, nec esse idẽ corpus Christi, & Christum.

Sed ista friuola sunt. Nam In primis adoratio Dei non est alligata certo loco, vt patet Ioan. 4. sed vbiq; Christus adorari potest, & debet, quando cum eo tractare debemus: non enim conuenit illi adoratio, quia in cœlo est, vel in alio loco, sed quia est Deus. Præterea non erat Christus quõdã in præsepi, vt adoraretur, sed vt membra eius ibi requiescerent, & tamen Magi illum in præsepi adorarunt, Matth. 2. sic etiam cum ambularet in terris, non ambulabat, vt adoraretur, sed vt doceret, & tamen passim adorabatur, vt Matth. 8. 9. 14. 15. 20 Ioan. 9. & alibi. Et quãdo hic in terris Principes aliquo proficiscuntur, non eunt ad eum finem, vt ab occurrentibus salutentur, & tamen nemo illis occurrit, quin se eis prosternat, ac reuerenter salutet. Quare aduersarij pluris faciunt Principem terrenum, immò quemlibet amicum suum, quàm Christum, cum solum Christum sine vllo honore excipiant, nec dignentur ei assurgere, nisi expresè id eis præcipiatur. Adde, quod licet non sit primaria ratio institutionis Sacramenti, vt Christus ibi adoretur, tamen etiam ista ratio quædam fuit, vt haberemus Christum magis præsentem, & vt præsentem honoraremus: vnde Eusebius Emissenus homil. 5. de Paschate, dicit institutum esse Sacramentum hoc, vt coleretur Christus iugiter per mysterium.

ALTERA solutio planè est impia, & Nestoriana. Nam etiamsi non esset nisi corpus Christi in Eucharistia, tamen adhuc adorari deberet ab iis, qui recipiunt mysterium Incarnationis: illud enim corpus vnitum esset diuinitati hypostaticè, etiamsi ab anima, & sanguine diuulsum esset, vt fuit, quando iacuit in sepulchro. Adde, quòd satis probauimus supra totum Christum esse in quauis Eucharistiæ specie.

SECVNDO, probatur adoratio ex traditione Patrum: & quoniam loca plurima in 2. libro adducta, & expensa sunt, hic satis erit loca ipsa annotare. Vide Dionysium de Ecclesiastica hierarchia, c. 3 part. 3. Clementem lib. 2. constit. Apostol. cap. 61. Origenem homil. 5. in diuersa loca Euãgelij; Cyrill. Hierosolymit. Catechesi 5. mystagogica; Ambrosium li. 3. de Spiritu sancto, cap 12 Eusebium Emissenum homil. 5. de Paschate; Theodoretum in 2. Dialogo; Nazianzenum in oratione de sancta Gorgonia; sed duos pro omnibus audiamus. Sanctus Ioan. Chrysostomus homil 61. ad populum Antiochenum: *Si pura sunt vestimẽta*, inquit, *adora, & communica.* Vide eundem hom. 83. in Matth. hom. 24. in 1. ad Cor. hom. 3. in ep. ad Ephes. & in hom. de enceniis, & in altera de S. Philogonio. Augustinus in Psalm. 98. *Nemo*, inquit, *illam carnem manducat, nisi prius adorauerit.* Vide eundem epist. 118. cap. 3. epist. 120. cap. 27. in Psalm. 21. concione prima.

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones.

SVPEREST vt obiectiones aduersariorum diluamus. PRIMO, Lutherus in libro ad VValdenses obiicit, in Sacramentis præcipue ad verba Sacramentalia attendere oportere: & inde colligit, non debere homines occupari circa adorationem, ne videlicet adorationi intenti obliuiscantur verborum.

RESPONDEO; Nititur hoc argumentum fundamento illo putrido, quòd Sacramenta sint instituta ad instruendum animum, & excitandam fidem, quod milliesiam refutatum est. Deinde adoratio ex verbis oritur: inde enim mouemur ad adorandum, quia audimus illud esse corpus Domini. Vnde vnum iuuatur ex altero, tantum abest, vt vnum alterum impediat.

SECVNDO, obiicit idem. Adoratio ex fide procedere debet; fides autem nititur verbo Dei. Sed verbum Dei non dicit, Christum in Eucharistia esse adorandum.

RESPONDEO; Verbum Dei satis monet, & præcipit, Christum adorari debere in Euaharistia, cum docet illum vere esse Deum, & esse in Eucharistia: & alibi iubet Deum adorari.

TERTIO obiicit Caluinus. Apostoli cum primum communicarent, non leguntur prostrati in terram adorasse Sacramentum.

RESPONDEO; Apostoli non debuerunt maiorem honorem exhibere Christo in specie panis latenti, quàm in forma humana visibiliter præsenti: non autem poterant semper prostrati cum Christo agere, & præsertim in cœna, quando recumbere cum eo illis necesse erat. Itaque certis vicibus illum proni adorabant, alias autem mente, & animo venerabantur agnoscentes verum Dei Filium. Reliqua Caluini argumenta ex Nicæna Synodo, & ex illa præfatione; *Sursum corda*, & ex aliis quibusdam locis, supra soluta sunt in 2. libro.

QVARTO, argumentantur alij. Si ideò Sacramentum Eucharistiæ adorandum est, quia ibi Christus est: igitur omnis creatura adoranda erit, quia in omni creatura Deus est.

RESPONDEO; Longe aliter est Christus in Eucharistia, & in aliis rebus Deus. Nam in Eucharistia vnum tantum suppositum est, idque diuinum; cetera omnia ad illud pertinent, & cum illo vnum quid faciunt, licet nõ eodem modo: ideò rectè totum illud simul adoratur, vt ante diximus de Christo vestito. At in aliis rebus Deus quidem est, sed non est vnum suppositum cum illis; neque dici possunt vnũ quid Deus, & creatura, in qua est Deus.

QVINTO; Ista adoratio exposita est manifesto periculo idololatriæ; fieri enim potest, vt impius Sacerdos fingat se consecrare, nec tamen reipsa consecret: igitur omittenda est.

RESPONDEO; Si argumentum valeret, omittenda esset non solum adoratio, sed etiam Communio. Nam Communio exposita est periculo accipiendi merum panem pro corpore Christi. Sed nullum est periculum idololatriæ in eo, qui simpliciter, & bona fide Sacramentum adorat: adoratio enim ex intentione potissimum pendet. Quare sicut is, qui panem non consecratum iniuria afficeret, putans consecratum esse, grauissimè peccasset in CHRISTVM:

Universidad de Deusto
Biblioteca

sic etiam cõtrà qui panem eundem adorat, quòd certò credat non esse panem, sed Christum, is propriè, & formaliter Christum adorat, non panem.

SEXTO, Honorius III. instituit, vt Sacramentum adoraretur; & paulò pòst Vrbanus IV. addidit festum diem, & solennem processionem: ergo totus iste ritus nouus est, & ab humano ingenio excogitatus.

RESPONDEO, Honorius, vt ex cap. Sanè, de celebratione Missarum, intelligi potest, non instituit primus Sacramenti huius adorationem, sed monuit solum, vt præsides Ecclesiæ operam darent, ne tantum Sacramentum debito honore fraudaretur. Vrbanus autem IV. instituit quidem primus festum corporis Domini, & solennem illam processionem, & eius decretum confirmauit Clemens V. cum vniuerso Cõcilio Viennensi, vt habetur in Clementina vnica, de reliquiis, & veneratione Sanctorum; sed ea institutio nullo modo reprehendi potest. Nam aut reprehẽdenda esset, quia noua, & sine Dei mandato, vel quia sine iusta caussa introducta. Nouitas non potest reprehendi: omnia enim festa aliquando fuerunt noua nec vlla inueniuntur in Testamento nouo ab ipso Christo instituta, vel imperata Exstant etiam exempla legis veteris. Nã festum sortium à Mardocheo, & Esther sine vllo Dei mandato institutum fuit, & ab omni Synagoga receptum, vt patet Esther 9. Festum item victoriæ Iudith, institutum fuit ab Hebræis sine vllo Dei præcepto, Iud. 16. Denique festum Enceniorum, institutum à Machabæis, 1. Machabæor. 4 ipse etiam Dominus celebrare de more Iudæorum voluit, Ioan. 10. vt intelligeremus licere Ecclesiæ noua festa introducere.

Fuisse autem optimas rationes eius festi introducẽdi, patet ex Clementina suprà citata: sed duæ videntur præcipuæ. PRIMA est, vt populus Christianus Deo gratias ageret, ob tantum & tam singulare beneficium nobis impensum; quæ ratio est omnium festorum, tum in veteri Testamẽto, tum in nouo institutorum. Quare nisi quis neget, in hoc Sacramento singulare beneficium à Deo nobis præstitum, aut certè non putet, Deo pro beneficiis gratias esse agendas, non video qua ratione possit hoc festũ reprehendere.

ALTERA caussa est, vt populus instruatur circa mysteria fidei nostræ, & eorum assiduè recordetur, ac præsertim, quando ea mysteria ab hæreticis oppugnãtur: facilius enim rudiores discunt, & retinent mysteria Incarnationis Domini, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis, & similia, ex celebratione festorum, quæ singulis annis recurrunt, quàm ex libris, vel concionibus. Pari ratione melius discunt rudiores in Eucharistiæ Sacramento verè esse Christum præsentem, & proinde falsam esse hæreticorum doctrinam, ex publica adoratione totius Ecclesiæ, & honore illo eximio, qui huic Sacramento exhibetur, quàm ex multis concionibus. Quare si hoc festum nondum institutum esset, expediret planè, vt hoc tempore institueretur, tum vt fideles instruerentur, tum etiam vt reipsa hæresim confutarent, & fidem veram facto protestarentur.

SEPTIMO, obiicit Kemnitius argumentum (vt ipse putat) insolubile, contra processionem, & circumgestationem venerabilis Sacramẽti. Nam 1. Reg. 4. legimus, filios Israël bona quidem intentione, sed absque Dei mandato, adduxisse arcam Dei in castra, existimantes per eam arcæ circumgestationem se victoriam de hostibus relaturos. Sed contrà accidit; nam & exercitus fusus est, & Sacerdotes occisi, qui arcam adduxerant, & ipsa arca ab hostibus capta fuit.

RESPONDEO; Caussa tot malorum non fuit arcæ adductio ad castra, sed peccata præterita Israëlitarum, & præcipuè Sacerdotum Ophni, & Phinees filiorum Heli, vt Deus ipse testatur, 1. Reg. 2. & 3. Nam alioqui arca erat in castris, quando insignem victoriam retulit Saul 1. Reg. 14. & rursus erat in castris, quando Ioab superauit filios Ammon, 2. Reg. 11. Et cum Israëlitæ Num. 14. ab Amalecitis victi sunt. Scriptura monendum putauit, non fuisse tunc arcam Dei cum illis, qui præliabantur.

Denique placuisse Deo, honorem arcæ impensum in solemni processione, & circumgestatione, siue ipse id mandasset, siue non perspicuum est ex variis Scripturæ diuinæ testimoniis. Iosue 6. solemnis circumgestatio arcæ septem diebus celebrata, effecit, vt Hiericho sine sanguine Hebræorum caperetur: & illa quidem processio à Deo mandata fuit. Sed 2. Reg. 6. & 7. & 3. Reg. cap. 8. solennissimæ, & Deo gratissimæ leguntur processiones, cùm arca Domini deferretur de loco in locum, quas tamen Dominus minimè fieri iusserat. Atque hæc de tota controuersia pro instituta breuitate sufficiant.

LIBER

LIBER QVINTVS.
DE EVCHARISTIA,
QVI EST PRIMVS DE SACRIFICIO MISSAE.

DE SACROSANCTO, AC DIVINISSIMO SACRIFICIO MISSAE, aduersus huius temporis hæreticos disputaturus, commodum esse duxi in tot controuersias disputationem vniuersam partiri: quot sunt de sacrificio eodem canones in Concilio Tridentino. PRIMA igitur controuersia erit, sitne Missa sacrificium verè, ac propriè dictum. SECVNDA, quale sacrificium sit, propitiatoriumne, an solùm laudis, & gratiarum actionis. TERTIA, quibus prosit, viuentibus tantùm, an etiam mortuis. QVARTA, licetne in Sanctorum honorem, & memoriam Missas celebrare. QVINTA, de modo, ac ritu celebrandi, an licitæ sint Missæ priuatæ. SEXTA, an Missa lingua vulgari celebranda sit. SEPTIMA, an quæ leguntur in Missa, debeant omnia alta voce legi. OCTAVA, de cæremoniis Missæ, quæ in actione, aut rebus consistunt. NONA, de veritate, & antiquitate eorum omnium, quæ leguntur in Missa.

Sed ante has omnes quæstiones duo quædam præmittenda sunt. VNVM, de vocabulo Missæ. ALTERVM, de voce, natura, definitione, & partitione sacrificij. His enim explicatis, intelligetur status principalis quæstionis, sitne Missa verum sacrificium: quem statum aduersarij, & Kemnitius maximè, dedita opera perperam explicant. Auctores, qui de sacrificio tractant, habes in fine capitis quinti.

CAPVT PRIMVM.
De voce, Missa.

VTICITVR à vocibus incipiamus; de nomine Missæ quatuor dicenda sunt: quæ sit eius antiquitas, quæ etymologia, quæ significationes, & quo sensu accipiatur à Catholicis, cum dicunt Missam esse sacrificium.

Antiquissimam, & vsitatissimam in Ecclesia Latina esse hanc vocem, dubitari non potest. Exstat enim apud Ambrosium lib. 5. epist. 33. *Ego*, inquit, *mansi in munere, Missam facere cœpi, orare in oblatione Deum, vt subueniret.* Exstat apud Augustinum sermone 91. de tẽpore: *In lectione*, inquit, *quæ nobis ad Missas legenda est, audituri sumus, &c.* Exstat idem vocabulum apud Victorem Vticensem, li. 2. histor. de persecutione VVandalica, apud Cassianum, libro 3. de canonico diuinarum orationum, & Psalmorum ordine: apud Leonem epist. 81. ad Dioscorum, & 88. ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ; apud Felicem IV. in epist. 1. apud S. Benedictum in regula capit. 17. Apud Gregorium I. lib. 1. epist. 12. & libro 4. epist. 10. & alibi passim. Denique in antiquissimis Conciliis, vt in Romano, sub Syluestro primo. in Carthaginensi II. cano. 3. in Carthaginensi IV. canone 84. Ilerdensi canone 4. Valentino canone 1. Agathensi can. 47. Aurelianensi I. canone 28. quæ omnia testimonia ante annos circiter mille, & eo amplius conscripta sunt.

Quod verò attinet ad etymologiam, Lutherani solita impudentia deducunt à voce Hebraica מעוזים, quæ habetur Danielis 11. vbi de Antichristo legimus: *Deum autem Mahuzim colet in loco suo.* Ieaque volunt aduersarij, atque in primis Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Tridentini, in ipso principio disputationis de sacrificio Missæ, Missam esse Deum, seu arcem, & robur Antichristi Romani, id est, Papæ: idque probant, quia diuina prouidentia factum videtur, vt Missa in voce congrueret cum Deo illo Antichristi.

Sed nos ex hoc ipso loco Danielis, probamus Deum Mahuzim nihil habere commune cum Missa, & esse potius idolum aliquod, si in diuinis literis ludere liceat, Lutheranorum. Nam in eodẽ cap. legimus, Regem illum, qui colit Deum Mahuzim, esse Regem Aquilonis, & contra eum in prælium venturum Regem Austri, & nominatim Romanos contra eundem illum Regem pugnaturos: nam voces illas Hebraicas עזים & מחים testatur S. Hieronymus in commẽtario, ab Hebræis exponi, Romanos, & Italos. Quod si Australes, & nominatim Romani pugnant cum Rege, qui colit Deum Mahuzim: certè Deus Mahuzim non est Deus Romanorum, neque est Missa, nisi velint iam Missam à Romanis oppugnari, ab Aquilonaribus defendi.

PRÆTEREA Rex ille, qui colit Deum Mahuzim, vt in eodem capite legimus, non colit vllos alios Deos, neque Deos patrum suorum, sed contra vniuersa numina consurgit. Porrò Romanos aduersarij asserunt colere Deos innumerabiles, & plurima idola, nimirum omnes Sanctos, & Sãctas, & eorum reliquias atque imagines. Ipsi autem aduersarij nostri contra imagines, reliquias, & ipsos etiam Sanctos apertè cõsurgunt; deberent igitur, si consequenter loqui vellẽt, ingenuè confiteri, tum esse Deum Mahuzim, non autem Papistarum.

ADHÆC, si Deus Mahuzim est Deus ab Antichristo fabricatus, & erectus, & Antichristus natus est post annum Domini DC. vt communiter Lutherani docent, quomodo potest Deus ille Mahuzim esse Missa, quæ longè est antiquior, vt iam ostendimus ex Ambrosio, Augustino, aliisque Patribus vetustioribus?

DENIQVE Deum Mahuzim nõ palam, sed clam Antichristus colet. Sic enim conciliantur verba eiusdem Prophetæ, quæ inter se pugnare videntur, cum dicat ab Antichristo omnes Deos contemnendos, vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

solus ipse, vt Apostolus declarat ad Thessalonicenses, habeatur Deus, & tamen in eodem capite mox adiungat: *Deum Mahuzim venerabitur in loco suo.* Nam hæc verba ideo non pugnant inter se, quia Antichristus palam Deos omnes oppugnabit, sed clàm in arce quadam munitissima (id enim significat propriè Mahuzim) Diabolum pro Deo colet cuius artibus ad illã potentiã deueniet, vt Deus credatur, & signa, & prodigia mendacia patrabit. Quare si Deus Mahuzim solum in abditissimo loco, atque occulto colendus est, quis non videt, quàm longè à veritate aberrent, qui de Missa Danielem interpretantur, cum Missa in toto orbe terrarum, publice, in mediis templis, spectantibus populis celebretur?

His ergo nugis omissis, veniam ad sententias Catholicorum. Plurimi conantur ostendere nomen Missa esse Hebraicum, & oblationem voluntariam significare: habetur enim Deuter. 16. vox מסה in ea significatione. Nec solum Catholici, sed etiam Philippus Melanchthon in Apologia Confess. Augustanæ in disputatione de vocabulo Missæ agnoscit Etymologiam hanc, & significationem, atque eam ad suum propositum detorquere conatur.

Sed non videtur Apostolis in vsu fuisse hoc vocabulum Hebraicũ, multoque probalior est eorum sententia, qui docent Missam, vocem esse Latinam, & à Latinis primum vsurpatam in celebratione mysterij Eucharistiæ. Nam si vox ista Hebraica in vsu Apostolis fuisset, certè retinuissent eam etiam Græci, & Syri, atque aliæ nationes, vt retinuerũt alias similes voces, vt Amen, Alleluia, Sabaoth, Osanna, Satan, Sabbathum, Pascha. Vocabula enim Hebraica per Græcos ad nos deuenerunt: cum ipsi etiam Apostoli, & primi Ecclesiæ Doctores Græce scripserint. Porrò apud Græcos, nulla est mentio huius vocis Missa, sed pro eo λειτουργίαν dicunt. Est autem λειτουργία munus seu ministerium publicum; & quamuis à Patribus Græcis vix aliter accipiatur, quàm pro ministerio sacrificij Eucharistiæ offerendi: tamen vox ipsa ex se latius patet. Nã & Demosthenes in oratione contra Leptinem, frequentissimè hanc vocem vsurpat pro publico munere: & ipse etiam Apostolus Philip. 2. Epaphroditum vocat τὴς λειτουργίας necessitatis suæ. Adde, quòd Syri, vt Maronitæ, qui Chaldaica lingua celebrant diuinum sacrificium, non habent Missæ vocabulum, sed pro eo dicunt קוּרְבָּנָא, id est, sanctum, seu sacrum. Et tamen si Hebraica vox apud vllos conseruari debuit, apud eos maximè, qui semper ea lingua, licet nõnihil corrupta, vsi sunt. Adde, quòd viri docti linguæ Hebraicæ, vt Origenes, Epiphanius, Iustinus, Hieronymus hac voce nunquam vtuntur, quòd meritò admirandum videri posset, si ea vox esset Hebraica. Adde vltimò, quod si vox illa esset Hebraica, non Missa, sed Missah dicendum esset: quo modo tamen nemo scribit, aut loquitur.

Qui Latinam vocem esse volunt, non eodem modo omnes exponunt: alij enim Missam dici volunt, quod oblatio, & preces ad Deum mittantur. Ita Hugo de S. Victore libr. 2. de Sacramentis, parte 8. cap. vlt. Alij minus probabiliter, quod angelus à Deo mittatur, qui sacrificio assistat, & illud ad Deum deferat, vt Magister in 4. dist. 13. & S. Thom. 3. part. q. 83. art. 4.

Alij, & ij vt plurimum hæretici, dictam esse volunt Missam apud veteres à mittendis, & conferendis in medium muneribus, quasi symbolis quibusdam, vnde fieret sacra Cœna, & epulum daretur pauperibus, vnde etiam volunt idem fuisse Missam, quam & Græci dicunt ἀγάπην. Ita Ioan. Caluinus breuiter lib. 4. Institut. cap. 18. §. 18. & Petrus Martyr in cap. 5. prioris ad Corinth. & fusius Philippus Melanchthon in Apologia Confess. August. in disputatione de vocabulis Missæ. Quæ expositio nullam habet ab antiquitate testimonium, & falsa est omninò, quatenus confundit Missam cum ἀγάπαις. Erat enim ἀγάπαι cõuiuiũ Christianorum ob refrigerium pauperum potissimum excogitatum, vt ex Tertulliani Apologetico, cap. 39. & August. lib. 20. contra Faustum, cap. 21. colligi potest. Sobrium quidem, & temperatum, sed tamen humanum, & politicum. Per Missam autem Ambrosius, Augustinus, Leo, & ceteri omnes quos citauimus, semper accipiunt actionem sacram, & mysticam, & in qua præcipua pars religionis nostræ consisteret.

Probabilissima est eorum sententia, qui Missam dici volunt à missione, seu dimissione populi, vt idem sit Missa, quod Missio, sicut idem sunt apud veteres collecta, & collectio, & Græcè σύναξις, & ἀπόλυσις, & peccati remissa, & remissio: remissam enim passim vsurpat Cyprianus libr. 3. epistol. 8. libr. de bono patientiæ, in epistol. ad Iubaianum, & alibi. Hæc sententia est Isidori libr. 6. originum. Rabani lib. 1. cap. 32. de institut. Clericor. & Alcuini libro de officiis Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missæ. Hugo etiam loco notato, & alij recentiores hanc etymologiam admittunt.

Quamuis autem à missione Missa dicatur, non tamen eam solam significat, sed traductum est inde vocabulum ad alia significanda. Sunt igitur quinque Missæ acceptiones apud scriptores Ecclesiasticos.

PRIMO, accipitur simpliciter pro missione; ita accipitur in Concilio Carthaginẽsi IV. canone 84. *Episcopus nullũ prohibeat vsque ad Missam Catechumenorum neque hæreticum, neque Iudæum, neque Gentilem Ecclesiã ingredi, & audire verbum Dei.* Quo loco Missa nõ potest accipi pro sacrificio, seu cœna sacra: nam illa nõ erat Cathecumenorum, sed fidelium tantum. Neque potest accipi pro Euangelio, & Lectionibus, quæ recitabantur præsentibus Catechumenis: nam Cõcilium volebat ea ab infidelibus etiam audiri. Quare non potest Missa eo loco accipi, nisi pro missione Catechumenorum. Eodem modo accipitur ea vox in Concilio Ilerdensi, can. 4. vbi prohibentur incestuosi permanere in Ecclesia, nisi vsque ad Missam Catechumenorum. Sic Augustinus in eodem sensu sermone 237. de tempore (qui absque dubio est Augustini) *Ecce*, inquit, *post sermonem fit Missa Catechumenis, manebunt fideles, &c.* Eodem modo accipitur Missa apud Cassianum, li. 2. de canonico orationum, & Psalmorum modo, cap. 7. & in titulo cap. 15. vbi Missam orationis, vocat dimissionem finita oratione. Et li. 3. cap. 7. vbi vocat Missam congregationis, dimissionem congregationis, & ca. 8. vocat Missam vigiliarum, dimissionem post vigilias. Quomodo etiam accipiuntur Missæ, quæ iubentur fieri a sancto Benedicto in Regula, cap. 17. post singulos nocturnos. Denique hoc modo accipitur in nostra Liturgia, cum dicitur à Diacono: *Ite missa est.* vt enim recte exponit Alcuinus loco citato, sensus est; Iam dimissio est congregationis: abire omnibus licet.

SECVNDO, accipitur Missa pro diuino officio lectionum, precum, & aliorum id genus, quod celebratur in Ecclesia ante dimissionem Catechumenorum. Et sanè illa verba Concilij antiquissimi Valentini, cap. 1. *Hoc esse censuimus obseruandum, vt sacrosancta Euangelia ante munerũ illationẽ in Missa Catechumenorum in ordine lectionum post legantur, &c.* non possunt intelligi de dimissione catechumenorũ, sed de officio diuino

diuino cui ipsi intererant.

TERTIO, accipitur pro illa parte Liturgiæ, quæ est ab Offertorio vsque ad finem, quæ propriè dicitur Missa fidelium, teste Alcuino, loco notato. Ita accipitur Missa ab Ambrosio, lib. 5. epist. 33. *Ego mansi in munere, Missam facere cœpi, orare in oblatione, &c.*

QVARTO, accipitur pro tota celebratione diuini officij, in quo Eucharistia consecrabatur, vt comprehendit simul Missam Catechumenorum, & fidelium. Ita accipitur in locis citatis, Leonis, Gregorij, Felicis IV. & Conciliorum Agathensis, & Aurelianensis: & hæc est communissima acceptio apud omnes posteriores auctores.

QVINTO, accipitur pro ipsis collectis, seu precibus, quæ dicuntur in Liturgia: ita accipitur in Concilio Mileuitano, cano. 12.

Sed quarta significatio est, in qua accipitur nomen Missæ, cùm quærimus; Vtrum Missa sit sacrificium; est enim sensus quæstionis; Vtrum actio illa sacra in qua conficitur Eucharistia, multis præcedẽtibus, & sequentibus precibus & cæremonijs, sit sacrificium. Nec intelligimus quæstionem esse, an singuli illi ritus sint de essentia sacrificij, sed solum, an inter illos ritus sit aliquis, qui propriè sacrificium dici debeat, ad quem reliqui omnes referantur.

Ex quo refellitur impostura Kemnitij. Nam in 2. parte Exami. Trident. Concilij, pag. 717. proponit explicandum; Quid illud sit in missa, quod Pontificij proprie intelligunt sacrificium, ac dicit illud clarissime explicari à Ioan. Eckio, lib. 1. de sacrificio Missæ, cap. 10. & tãdem citatis quibusdam verbis Eckij, ita concludit, pag. 719. *Sacrificium igitur Missæ, de quo Pontificij dimicant, in eo consistit, quod sacrificulus certis ornamentis, & instrumentis, super panem, & vinum Eucharistiæ variis vtitur gestibus, motibus, & actibus: vt sæpius geniculari, inclinari, strictis manibus, modò distendere, modo reducere brachia, subindè se conuertere, nunc esse clamosum, nunc magno silentio quædam demurmurare, suspicere in altum, esse pronum, consistere vno in loco, nunc in dextrã, nunc in læuã aliaris partẽ cõmigrare, &c.*

SED hæc est mira fraus noui istius Euangelistæ. Nam Ioannes Eckius vir doctissimus, & qui semper de Luthero, & eius sectatoribus triumphauit, dicit quidem in missa repræsentari Christi passionem variis actibus, gestibus, ornamentis, ritibus, &c. Sed non ait in illa repræsentatione, & illis gestibus consistere essentiam sacrificij, de quo disputamus, vt Kemnitius impudenter mentitur, sed docet, sacrificium propriè consistere in oblatione corporis, & sanguinis Domini, quæ à Sacerdote fit Deo. Nam in fine illius capitis decimi à Kẽnitio citati, facit quadrimembrem diuisionem. Est enim quædam actio sacrificij, & non repræsentatio sacrificij; quædam repræsentatio, & non sacrificium. Et hæc duplex est: nam alia est simplex repræsentatio, qualis esse solet cum aliquid cernitur pictum, aut ex libro historia recitatur: alia est repræsentatio ad viuum per varias actiones, vt cùm prælium, vel triumphus in scena ab actoribus repræsentatur, vbi & personæ, & vestes, & arma, & ipsæ actiones cernuntur, & verba audiuntur. Quædam denique sacrificium, & repræsentatio sacrificij.

Ad PRIMVM membrum pertinet mors Christi vera in cruce: illa enim fuit sacrificium, & non repræsentatio alicuius sacrificij. Ad SECVNDVM membrum pertinet manducatio Eucharistiæ. Qui enim id faciunt simpliciter, commemorant Christi passionem, sed nec sacrificium propriè offerunt, nec etiam sacrificium crucis ad viuum repræsentant. Ad TERTIVM membrum pertinet officium diuinum, quod in Ecclesia agitur in die Parasceues; in illo enim repræsentatur accuratè passio Christi variis gestibus, motibus, verbis, vestibus, instrumentis, &c. sed non est in toto eo officio vlla actio, quæ sit propriè sacrificium. Ad QVARTVM membrum pertinet Missa, in qua & repræsentatur variis gestibus, & actionibus sacrificium crucis, & simul offertur Deo verũ & proprium sacrificium corporis Domini.

Hæc est Eckij doctrina, & omnium Catholicorum, ex qua perspicuè constat, sacrificium non consistere proprie in illis variis gestibus, & motibus: nam alioqui in die Parasceues verum sacrificium offerretur, cùm in officio eius diei plurimi eiusmodi gestus, & motus fiant, quod tamẽ Eckius disertis verbis negat.

Adde, quòd Eckius cùm probare vult sacrificium Missæ, in toto illo opere omnia sua argumenta dirigit ad probandum in Missa fieri oblationẽ Deo: non autem ad probandum fieri debere varios gestus, & motus. Non igitur ille per sacrificium intellexit gestus, & motus, vt Kemnitius calumniatur, sed oblationẽ corporis, & sanguinis Domini. Hæc de primo.

CAPVT SECVNDVM.

De sacrificij definitione.

EXPLICVIMVS vocabulum Missæ; nunc explicanda est vox Sacrificium, vt planè intelligatur status controuersiæ; An Missa sit sacrificium. Porrò in voce SACRIFICIVM non est quærenda etymologia, aut vulgaris aliqua significatio, quæ notissima sunt: sed quid propriè sit sacrificium, siue quæ sit eius natura, & definitio; in hac enim re non pauci falluntur.

Ac PRIMVM Philippus Melanchthon in Apologia Confess. in articulo de Missa, ita sacrificium definit: *Sacrificium est ceremonia, vel opus, quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus.* Deinde diuidit sacrificium in duas species, in sacrificium videlicet propitiatorium, & sacrificium εὐχαριστικὸν. Propitiatorium esse dicit, quod est satisfactio pro peccatis, & Deum placat. εὐχαριστικὸν esse vult, quod non reconciliat hominem Deo, sed est gratiarum actio, quæ à reconciliatis pro acceptis beneficiis exhibetur Deo: quo genere contineri dicit fidem, prædicationem Euangelij, orationes, castigationes carnis, & breuiter omnia bona, vnde laus Deo consurgit. Atque ex his fundamentis colligit Missam posse dici sacrificium hoc modo posteriore, quia sumptio Eucharistiæ fieri potest ad laudem Dei, sicut cetera opera bona, non tamen esse sacrificium prioris generis.

Ab hac Philippi sententia non procul abesse videtur opinio Doctoris cuiusdã moderni, hominis alioqui valde eruditi, & pij, qui in lib. de sacrificio cap. 5. docet sacrificium propriè dictum esse omne opus bonum, quod fit, vt sancta societate inhæream Deo, siue ex se sit opus virtutis, siue non, ita vt non minus propriè sit sacrificium castigatio corporis propter Deum assumpta, quàm sacrificium Eucharistiæ. Diuidit autem eadem opinio sacrificia propriè dicta in duas species, in sacrificia videlicet typica, & non typica. Typica vocat, quæ fiunt ad aliud significandum qualia erant sacrificia omnia veteris legis, & qualia sunt omnia Sacramenta nouæ legis. Non typica vocat opera virtutum, quæ tametsi nihil significent,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen Deo gratissima sunt.

Hæc sententia falsa est, ac multis, & perspicuis argumentis refutari potest. PRIMVM, Scriptura sacra opponit opera multarum virtutum sacrificiis, vt cùm ait Oseæ 6. *Misericordiam volo, non sacrificiũ.* Et 1. Regum 15. *Melior est obedientia, quàm victimæ.* Et Psal. 50. *Si voluissem sacrificium, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.* At si omnia opera virtutum essent sacrificia propriè dicta, certè etiam obedientiæ, misericordiæ, pœnitentiæ opera essent propriè sacrificia: non igitur veræ essent illæ sententiæ Scripturarum suprà citatæ. Quomodo enim vult Deus misericordiam, & non sacrificium, si ipsa misericordia est verum, ac propriè dictum sacrificium? aut quomodo melior est obedientia, quam victimæ, si ipsa obedientia verè, ac propriè victima est? quemadmodum autem non vult Deus sacrificium, & holocausta, sed cor contritum & humiliatum, si hoc ipsum est verissimum sacrificium?

SECVNDVM argumẽtum. In omni sacrificio propriè dicto requiritur res aliqua sensibilis, quæ offeratur, nec in sola actione sacrificium consistere potest. At si sacrificium esset quælibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei factum, nihil obstaret quò minus in sola actione sacrificium consisteret, & qui voce psallit, aut genua flectit, aut aliquid eiusmodi facit, is propriè sacrificare diceretur, non igitur sacrificium est quælibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei factum. Probatur maior propositio, Gen. 22. Isaac ait patri: *Ecce ignis, & ligna, vbi est victima holocausti?* Hebr. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur: vnde necesse est & hunc habere aliquid, quod offerat.* Vbi Apostolus colligit ex ratione communi sacrificiorum, non potuisse Christũ verè dici Pontificem, nisi habuisset victimã, quã offerret.

TERTIVM argumentum. Negari non potest, quin sacrificare sit actus proprius, & elicitus religionis, vt præter Doctores Scholasticos docet S Augustinus lib 20. contra Faustum, cap. 21. Non potest autem idem actus esse proprius, & elicitus diuersarum virtutum: igitur opera propria misericordiæ, temperantiæ, aliarúmque virtutum non possunt propriè sacrificia dici, sed solùm per quandam participationẽ. Quamuis enim vnus, & idem actus non possit esse proprius, & elicitus diuersarum virtutum, potest tamen ab vna elici, & ab alia imperari, & eo modo ad vnam propriè pertinere, ad alteram participatiuè. Quemadmodum sobrio cibum sumere, est actus elicitus temperantiæ; tamen si imperetur à fortitudine, vt homo sit magis aptus ad pugnandum participabit fortitudinem; si à iustitia, vt nimirum habeat vnde debitum reddat pecuniarium, participabit iustitiam. Sic igitur opera quarumlibet virtutum, possunt imperari a religione, & participatiuè sacrificia dici, non tamen absolutè, & propriè, cùm à religione non eliciantur. Atque hinc est quod in diuinis literis opera virtutum non vocantur absolutè sacrificia, sed cum addito, vt sacrificium laudis, hostiæ spirituales, vituli labiorum, & de cæteris ad eundem modum: illa verò, quæ sunt propriè sacrificia, simpliciter, & absolutè talia nominantur, vt in locis allegatis in primo argumento: *Misericordiam volo, non sacrificium.* &c.

QVARTVM argumentum. In Ecclesia Christi, vnum est tantùm verum, ac proprium sacrificium: nõ igitur sunt propriè sacrificia omnia Sacramenta, vel omnia bona opera, quæ fiunt ad colendum Deum. Antecedens est sancti Augustini, & omnium sanctorum scriptorum. Lib. 8. de Ciuit. Dei, cap. vlt. probare volens Augustinus non esse sacrificium epulas illas, quę ponebantur à quibusdã super sepulchra Martyrũ, sic ait: *Ea non esse sacrificia Martyrum nouit, qui nouit vnum, quod Deo offertur, sacrificium Christianorũ.* Idem quoque lib. 3. de Baptismo contra Donatistas, cap. vlt. & lib. 1. contra aduers. legis, & prophetarum, cap. 20. dicit, omnibus sacrificiis veterum, succedisse vnicum & singulare Eucharistiæ sacrificium lib. de spiritu, & litera, cap. 11. vocat Eucharistiæ sacrificium verissimum, & singulare: & lib. 1 contra Cresconium, ca. 25. vnicum appellat. Sanctus LEO sermo. 8. de Passione Domini: *Nunc*, inquit, *carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarũ, vnà corporis, & sanguinis tui implet oblatio.* Sanctus etiã Ioan. Chrysost. in Psal. 95. *Magnus*, inquit, *erat & sine modo numerus sacrificiorum in lege, quæ omnia noua superueniens gratia vno complectitur sacrificio, vnam, & verã statuens hostiã.*

QVINTVM argumentum. Sacrificium, & sacerdotium relatiua sunt, ita vt sacrificio propriè dicto sacerdotium propriè dictum; & sacrificio impropriè dicto, sacerdotiũ impropriè dictũ respondeat. At non sunt omnes, qui operantur bona opera ad honorem Dei Sacerdotes propriè dicti: non igitur sunt omninò talia opera sacrificia propriè dicta.

Maior propositio certissima est. Nam Sacerdotis, vt talis est, proprium munus est offerre sacrificium, vt Apostol⁹ docet, Hebr. 5 & Iustinus Martyr. in Dialogo cum Triphone vltra medium, vbi dicit, Deum non accipere sacrificium, nisi à Sacerdotibus. Augustinus quoque semper coniungit hæc duo tanquam inseparabilia, sacrificium, & Sacerdotem. Vide epi. 49. quæstio. 3. lib. 8. Ciuita. cap. vltimo: & lib. 22. capite 10. Id etiam docent ipsa vocabula. Latinè enim pro eodem accipiuntur Sacerdos, & sacrificus. Græcè ἀπὸ τοῦ θύειν quod est sacrificare, fit θυσία, sacrificium, & ἱερεὺς Sacerdos, & ab ἱερᾶσθαι sacrificare, ἱερᾶσις sacrificium, & ἱερεὺς Sacerdos. Denique non alia de caussã Lutherani non agnoscunt in Ecclesia verum, & propriè dictum sacerdotium, nisi quòd non agnoscant verum, & propriè dictum sacrificium.

Probatur nunc assumptio. Nam in testamento veteri notissimum est non fuisse Sacerdotes propriè dictos, nisi filios, & nepotes, atque alios posteros Aaronis, vt Regi Oziæ sacerdotium vsurpare volenti, dictum legimus ab Azaria Pontifice, 2. Paral. 26. & tamen omnes filij Israël bona opera facere debebant. In Ecclesia verò Christi, velint nolint Lutherani, nunquam dicti, vel habiti sunt Sacerdotes propriè, nisi Episcopi, & Presbyteri. Hos autem hoc nomine appellant Dionysius Areopagita libro de Ecclesiast. hierar. cap. 1. 3. & 5. Iustinus in Dialogo cum Triphone vltra medium. Tertul. lib. de præscript. vltra medium, & de velandis virginibus vltra medium. Cyprianus lib. 1. epist. 4. & omnes posteriores passim. Ipse etiam Apostolus Hebr. 5. de sacerdotio loquens: *Nemo*, inquit, *assumit sibi honorem, nisi qui vocatur à Deo, tanquam Aaron*: & hoc vsque adeò verum est, vt ipsum etiam Christum dicat ibidem Paulus non sibi per se sacerdotium assumpsisse, sed à Patre illud accepisse. Denique (vt multa præteream) Concilium Nicænum cap. 14. & Tridentinum, quod à Catholicis reiici non potest, sess. 23. can. 1. & 7. apertè docent, in Ecclesia non omnes, sed certos quosdam Sacerdotes esse. Quare id necessariò sequitur, vt aut ceteri fideles bene operari non debeant, quod est absurdissimum; aut non sint propriè Sacerdotes omnes, qui bene operantur, quod est verissimum.

SEXTVM

SEXTVM argumentum. Altare, & sacrificium relatiua sunt: non est autem altare propriè dictum propter omne opus bonum, nec propter omnes cæremonias, quibus Deum colimus; non igitur est sacrificium propriè dictum omnis eiusmodi cæremonia, seu opus bonum. Propositio maior perspicua est. Nam IN PRIMIS & Hebraicè, & Græcè ab eadem radice deducitur sacrificium, & altare. A רבח sacrificauit, fit רבח sacrificium, & מרבח altare, & à verbo θύειν sacrificare, fit, θυσία, sacrificium, & θυσιαστήριον altare. Latini à forma, & ritu nomen deducere maluerunt. Dixerunt enim altare quasi altum, & aram, quasi ansam, vt Varro interpretatur, quia Sacerdos aram tenere consueuerat, dum sacrificium offerret. Vnde est illud Poëtæ:

Talibus orantem dictis, aras que tenentem.

DEINDE Genes. 8. vbi primum altare erectum legimus, sacrificij caussa erectum fuisse legimus: & in omni gente, & religione semper altaria ad sacrificia erigebantur. Et sicut sacrificium soli Deo vero ritè potest offerri, ita etiam altare soli Deo vero ritè potest erigi, vt S. Augustinus docet lib. 20. contra Faust. cap. 21. Porrò assumptio huius argumenti nulla probatione eget. Quis enim non videt, plurima bona opera, multásque cæremonias sine vlla ara fieri ad honorem Dei posse?

Non igitur verum est, quod Melanchthon scripsit, omnem cæremoniam, seu opus, quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus, esse sacrificium. Quare Ioan. Caluinus lib. 4. Institt. cap. 18. §. 13. sine nomine auctoris, eam definitionem apertè reprehendit his verbis: *Qui sacrificij vocabulũ ad omnes cæremonias, & religiosas actiones extendũt, qua ratione id faciant, nõ video.*

Vnum est argumentum in contrarium, ac præsertim Catholici illius Doctoris: testimonium videlicet S. Augustini, qui lib. 10. ciuit. cap. 6. sic definit sacrificium: *Sacrificium*, inquit, *verum, est omne opus, quod agitur, vt sancta societate inhæretur Deo, relatum ad illum finem, quo beati esse possimus.*

SED facilis est responsio. Nam S. Augustinus non definit sacrificium in genere, nec sacrificium propriè dictum, sed solum sacrificium, quod præcipuè est internum, & opponitur sacrificiis legalibus, & merè externis. Et vocat sacrificium verum ratione dignitatis, & ratione effectus, non ratione formæ, & essentiæ sacrificij propriè dicti. Non enim vult dicere sacrificia interna esse magis propriè dicta sacrificia, quàm externa, cum oppositum sit verum, sed esse præstantiora, & Deo gratiora, & facilius Deum placare. Similis sententia est, Ioan. 15. *Ego sum vitis vera.* Nec enim Dominus eo loco significare volebat se magis propriè esse vitem, quod attinet ad formam, & essentiam vitis, quàm sit illa, quæ plantatur in vineis: sed solùm esse vitem nobiliorem, & effectus excellentiores producere, vt Euthymius in commentario huius loci rectè exponit.

Expendamus nunc Caluini definitionem; reprehendit enim alios, sed nec ipse meliorem definitionem attulit. Sic autem loquitur loco citato: *Nos perpetuo Scripturæ vsu sacrificium appellari scimus, quòd Græci nunc θυσίαν, nunc προσφορὰν, nunc νοητὸν dicunt: quod generaliter acceptum complectitur quicquid omninò Deo offertur.* Hæc ille: vbi apertè docet, idem esse sacrificium quod oblationem Deo factam. Ac deinde partitur sacrificium in duas species, ad eum modum, quo Philippus fecit, nisi quod sacrificium non propitiatorium, contendit vocari posse non solùm δοξαστικὸν, vt Melanchthon vocabat, sed etiam εὐχαριστικὸν, & σεβασμίου, id est, sacrificium cultus, & venerationis.

SED omissa partitione, de qua non magna controuersia est, definitio certè à Caluino allata admitti nõ potest. Nam licet secundum Scripturæ vsum, omne sacrificium oblatio quædam sit, non tamen omnis oblatio est sacrificium. Sacrificium enim præter oblationem requirit mutationem, & consumptionem rei, quæ offertur, quam non requirit simplex oblatio.

Id verò probatur PRIMVM ex nomine sacrificij. Nam Hebraicè רבח dicitur à רבח quod est mactare, & Græcè θυσία, vel dicitur à θύειν, id est, mactare: vnde est illud Matth. 22. Τεθύκα, καὶ σιτιστὰ τέθυμμαι, tauri, & altilia occisa; vel dicitur à nomine θυμιάσεως, id est, exhalatio, vt Porphyrius contendit apud Eusebium lib. 1. præparat. Euangel. cap. 6. Vult enim sacrificia dicta esse ab exhalatione, & fumo, qui ex combustione sacrificij ascendit. Vnde etiam Chrysostomus, & Theophylactus in cap. 10. epistolæ ad Hebræos notant, differentiam esse inter θυσίαν & προσφορὰν, id est sacrificium, & oblationem, quod θυσία dicatur de rebus illis, quæ occiduntur, vel aliter consumuntur. Quò etiam pertinet, vox πανσὰ, dicitur enim ea vox à verbo πίνω, quod est consumo. Ex quibus colligitur, non rectè Caluinum confudisse illa nomina: προσφορὰν, quæ significat simplicem oblationem, τυσίαν, ac πανσὰν, quæ addunt consumptionem supra oblationem.

SECVNDO, probatur ex vsu Scripturarum. Nam in Scripturis multa dicuntur Deo offerri, quę nec secundum vsum Scripturæ diuinæ, nec iuxta communẽ loquendi modum dici possunt sacrificari. Exod. 25. & 35. offerenda Deo dicuntur autum, argentum, æs, ligna, lapides precioſi, byssus, coccus, pili caprarum, & similia, quæ non nisi absurdissimè sacrificari dici possent. Numeri 8. Aaron offert Leuitas in munus Domino à filiis Israël, & tamen nec Scriptura dicit homines illos sacrificatos fuisse, nec dici potest, nisi valde impropriè, cùm homines illi non sint occisi, sed solùm ad ministerium deputati. Contrà verò Isaac verè, & propriè sacrificandus dicebatur à Patre, quãdo occidẽdus, & cremandus Domino ducebatur, Genes. 22. Et omnia omninò, quæ in Scriptura dicuntur sacrificia, necessariò destruenda erant; si viuentia, per occisionem; si inanima solida, vt simila, & sal, & thus, per combustionem; si liquida, vt sanguis, vinum, & aqua, per effusionem, Leuit. 1. & 2.

Neque his repugnat exemplum Melchisedechi, qui erat Sacerdos Dei altissimi, & obtulit panem, & vinum; nec tamen legitur illam oblationem consumpsisse, Genes. 14. Nam Scriptura non explicat modum illius sacrificij; sed ex aliis locis colligimus eum more solito sacrificasse, ita vt panem illum, & vinum ad honorem Dei cõsumpserit. Constat igitur sacrificium non esse quidquid offertur Deo, vt Caluinus dicit, nisi aliquid aliud addatur.

Denique TERTIO, accedant argumenta ducta à sacerdotio, & ab altari, quæ paulò antè fecimus aduersus Melanchthonẽ. Nam oblatio generatim sumpta, nec sacerdotium, nec altare requirit: verè enim ac propriè obrulit Deo vidua illa Euangelica duo æra minuta, cùm nec Sacerdos ipsa esset, nec altare vllum haberet.

Venio nunc ad Martinum Kemnitium: is initio disputationis de sacrificio Missæ in secunda parte Examinis Tridentini Cõcilij pagina 712. & sequentibus, primo loco adfert acceptiones huius vocis, SACRIFICIVM, quas in genere tres esse dicit. PRIMO enim, accipi vult pro sacrificio externo, & cæremoniali, quale dicit fuisse in solo Testamento veteri; & in hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

in hoc genere numerat holocausta, hostias pacificas, hostias pro peccato, & denique sacrificium professionis, vt decimas, & primitias. SECVNDO, accipi dicit pro morte CHRISTI, quæ dicitur sacrificium crucis. TERTIO, pro sacrificio interiore, inuisibili, & spirituali fidelium; atque ad hoc genus reducit prædicationem Euangelij, orationes, eleemosynas, laudes Dei, mortificationem, & similia opera bona. Addit paulò infrà, pagina 717. QVARTO, acceptionem pro sacrificio commemoratiuo, id est, pro ea re, quæ fit in memoriam sacrificij crucis, quamuis fateatur non haberi in Scripturis hanc acceptionem. Ex his concludit ob tam varias acceptiones sacrificij, bene definitum esse sacrificium in genere à S. AVGVSTINO lib. 10. ciuit. cap. 5. & 6. *Omne opus bonum, quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, &c.*

SED in hac doctrina Kemnitij plurima sunt errata. PRIMVM, non rectè numerantur decimæ, & primitiæ cum sacrificiis veteris legis propriè dictis: nusquam enim in Scriptura dicuntur sacrificia, eiusmodi decimæ, & primitiæ, nec eis nomen, aut ratio sacrificij conuenit, vt suprà ostendimus. Adde, quòd sacrificium soli Deo offerri potest, vt omnes fatentur: decimæ autem immediatè Sacerdotibus offerebantur, & offeruntur, non Deo.

DEINDE, quod Kemnitius dicit, sacrificia externa & cæremonialia fuisse solùm in lege veteri, & iam omninò desiisse, pugnat cum eo, quod idē Kemnitius dicit, omne opus bonum factum ad Dei honorem esse etiam hoc tempore sacrificium. Nam certè Baptismi, & Eucharistiæ Sacramenta conficere, dare, sumere, sunt opera bona facta ad Dei honorem, & tamen sunt externa, & cæremonialia. Immò idē Kemnitius paulò infrà multis modis probat Eucharistiæ consecrationem & sumptionem dici posse sacrificiù: quam tamen externam, & cæremonialem esse nemo negare potest.

TERTIO, mirum est, cur admittat Kemnitius quartam sacrificij acceptionem, cùm eam fateatur nō posse colligi ex diuinis literis, sed videtur eam admittere, vt possit eludere loca Patrum, in quibus Missa dicitur sacrificium. Cetera ea acceptio planè arbitraria, & conficta est: nam nec Scriptura, nec Patres sacrificium appellant, id quod est solùm figura, vel commemoratio sacrificij.

DENIQVE, falsò concludit Kemnitius ab Augustino definiti sacrificium in genere, lib. 10. ciuitat. cap. 6. Tantum enim abest, vt Augustinus definire voluerit eo loco sacrificium in genere, vt potius expressè excluserit à sua definitione omnia sacrificia veteris legis, quę in mactatione ouium, & boum sita erāt, quæ propriissimè sacrificij nomen, & rationem retinent. Quare Kemnitius, neque diuidendo, neque definiendo id assequi potuit, quod cupiebat, vt quid sit proprium sacrificium explicaret.

His ergo reiectis, vera definitio sacrificij propriè dicti in genere hæc esse potest: *Sit Sacrificiū est oblatio externa facta soli Deo, qua ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem diuinæ Maiestatis à legitimo ministro res aliqua sensibilis, & permanens ritu mystico consecratur, & transmutatur.* Hæc definitio paulò longior esse debuit, vt omnes conditiones sacrificij propriè dicti complecteretur.

PRIMO igitur dicimus, esse oblationem, vt genus sacrificij indicaremus: hoc enim loco sacrificium accipimus pro actione sacrificandi; non pro ipsa victima, quæ sacrificatur, tametsi ipsa etiam sacrificium dici solet. Sacrificium igitur pro actione acceptum, A species est oblationis: id enim est sacrificium, quod propriè & per se ad actionem Sacerdotis pertinet. Porrò Sacerdotis proprium munus est offerre, Hebr. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, &c.* Apud sacros, & Ecclesiasticos scriptores pro eodem accipitur offerre, & sacrificare, Genes. 4. vbi primùm fit mentio sacrificij, dicitur Abel obtulisse de primogenitis gregis sui: & Genes. 8. Noë obtulit holocausta; & eodē modo Scriptura passim loquitur. TERTVLLIANVS inter Patres in libro de velandis virginibus, & in libro de exhortatione castitatis, dicit tria esse munera Sacerdotum nouæ legis; tingere, offerre, docere, id est, baptizare, sacrificare, concionari. Denique idem indicat nomen, quo passim vtuntur Græci, cùm de sacrificio loquuntur, nimirum προσφορὰ, id est, oblatio, quod etiā Caluinus notauit, vt suprà vidimus.

SECVNDO dicimus, externam oblationem esse sacrificium. Duplex enim oblatio, & largo mōdo, duplex sacrificium distingui potest, vt S. Augustinus distinguit li. 10. ciuit. c. 5. inuisibile, siue internū, & visibile, siue externū. Inuisibile est pia voluntas, quę diuinæ Maiestati, se & sua omnia offert: visibile autē est testificatio quędam externa interni affectus. Quare ibidē Augustinus definiens visibile sacrificiū, inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est, sacrum signum esse dicit. Quamuis autem inuisibilis oblatio sit nobilior, & melior visibili; & placeat Deo inuisibilis, sine visibili, visibilis sine inuisibili Deo non placeat: tamen nomen, & ratio sacrificij propriè non conuenit inuisibili oblationi, sed solùm visibili, & externæ, vt nos in definitione posuimus. Oblatio enim inuisibilis, semper est occulta, & priuata; nomine autem sacrificij propriè omnes intelligunt publicum, & manifestum honorem Deo exhibitum à communi, & publico ministro. Itaque necessario requiritur ad sacrificium propriè dictum, vt sit oblatio externa.

TERTIO diximus, in definitione: *Facta soli Deo.* Nam oblatio externa potest fieri etiam homini, vel homini, & Deo, vt cùm dantur eleemosynæ pauperibus propter Deum; illæ enim offeruntur hominibus, & simul etiam Deo, dicente CHRISTO: *Quod vni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis*, Matth. 25. Sed non sunt sacrificia eiusmodi oblationes: sacrificium enim propriè pertinet ad cultum latriæ, qui soli Deo exhiberi potest. Vt enim est interior quidā cultus, quem soli Deo exhibemus, cùm eum agnoscimus primum & summum bonum, causſam efficiētem, & finalem omnium rerum, & vt tali cor nostrum illi demississimè prosternimus: sic etiam debuit esse externum aliquod signum quo protestaremur cultum istum soli Deo debitum. Tale autem signum non est, nisi sacrificium: nam omnis alia externa reuerentia, quam exhibemus Deo, siue caput nudando, siue genua flectendo, siue corpus totum prosternendo, siue etiam supplicando, & inuocando, solet etiam hominibus aliquando exhiberi. Vnde Exodi 22. legimus: *Qui sacrificat Dijs occidetur, præterquam Domino soli.* Neque id solùm Scriptura docet, sed etiam idipsum naturali lumine omnes Gentes agnouerunt: *Quis verò*, inquit Sanctus Augustinus lib. 10. Ciuit. cap. 4. *sacrificādum censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit?* Et lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 18. *Dæmon sibi sacrificium non exigeret, nisi Deo vero deberi sciret. Nam obsequia cætera, quæ diuinitati exhibentur, ausi sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arrogare: raríssimi autem commemorantur, qui sibi vt sacrificaretur, cum regia potestate possent, ausi fuerint imperare. Quicunque tamen ausi sunt, per hoc*

hoc se Deos haberi voluerunt.

QVARTO diximus: *Ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem diuinæ Maiestatis.* Quoniam hic est finis generalis omnium sacrificiorum: sunt enim tributa, quæ Deo redduntur in recognitionem supremi dominij ipsius, & nostræ subiectionis. Et hæc est etiam ratio, vnde laudem habet, & est opus virtutis actio sacrificandi. Nam ex se opera indifferentia sunt occidere, & cremare, animalia, & similia; sed cùm ista fiant ad significandum, omnia à Deo procedere, & in ipsius honorem consumenda esse; iam sunt opera religionis, & proinde bona, & laudabilia.

QVINTO diximus: *A legitimo ministro.* Non enim est cuiusque offerre sacrificium, sed publici, & certi hominis, qui communi nomine id peragat. In lege quidem naturæ, Sacerdotes erant, vel capita familiarum, vt Noë, Abraham, vel ij, quibus Deus id inspirabat. In lege autem scripta, soli filij Aaron. In lege gratiæ, soli Episcopi, & Presbyteri rite ordinati, vt omnia Concilia, & omnes Patres, & omnium Ecclesiarum consuetudo docet. Atque hinc excluduntur à ratione sacrificij propriè dicti multæ oblationes priuatorum hominum, factæ soli Deo, vt cum fideles candelas accendunt, & consumunt in templo ad honorem Dei.

SEXTO diximus: *Res aliqua sensibilis, & permanens*, vt nimirum excludantur à ratione sacrificij propriè dicti, actiones trāseuntes, in honorem Dei factæ, quales sunt psalmodiæ, preces, genuflectiones, & alia quæ fiunt à Sacerdotibus actu externo ad honorem Dei, & tamen sacrificia propriè non dicuntur.

SEPTIMO diximus: *Ritu mystico consecratur.* Nam debet res illa, quæ Deo offertur, ex prophana fieri sacra, & Deo dicata: id enim significat sacrificare, sacrum facere, vt S. Thomas rectè monet in 2. 2. quæst. 85. art. 3. Ista autem consecratio, & dedicatio semper fiebat in lege veteri certo ritu, & cæremonia mysterium continente, vt impositione manuum super victimam, vel eleuatione oblationis in altum. Et in hoc distinguitur sacrificium à simplici oblatione, quæ non requirit ex se vllam eiusmodi mysticam consecrationem.

OCTAVO diximus: *Et transmutatur.* Quia ad verum sacrificium requiritur, vt id quod offertur Deo in sacrificium, planè destruatur, id est, ita mutetur, vt desinat esse id quod antè erat: & in hoc maximè differt à simplici oblatione, quæ interdum ritu mystico eleuabatur coram Deo, sed non destruebatur, nisi quando verè sacrificabatur. De qua conditione plura diximus paulò superiùs in refutatione definitionis Ioannis Caluini. Ratio autem huius rei duplex esse videtur. VNA ob significationem mortis Christi. Deus enim, qui primus sine dubio inspirauit Abeli, & aliis sanctis viris vsum sacrificiorum, voluit per ea sacrificia sacrificium omnium sacrificiorum præstantissimum adumbrari: illud autem morte, & destructione rei oblatæ constabat. ALTERA ratio est, quia sacrificium est summa protestatio subiectionis nostræ ad Deum, & summus cultus externus, qui exhiberi possit. Summa autem ista protestatio requirit, vt non solùm vsus rei Deo offeratur, sed ipsa etiam substantia: & ideò non solùm vsus, sed substantia consumatur.

CAPVT TERTIVM.

Mortem Christi sacrificium esse propriè dictum.

SED vna occurrit dubitatio circa sacrificij definitionem. Nam sacrificium crucis, id est, Christi passio & mors, verissimum, ac perfectissimum sacrificium fuit, vt Augustinus docet lib. 1. contra aduers. leg. & proph. cap 18. & tamen non videtur ei conuenire definitio assignata. Nam (vt alia omittam) ratio sacrificij à nobis descripta requirit, vt non sit actio alicuius virtutis, nisi religionis: mors autem Christi actio fuit charitatis, patientiæ, fortitudinis, humilitatis, obedientiæ, vt Apostolus prædicat Rom. 5. Philip. 2. Hebr. 12. & alibi.

RESPONDEO; Sacrificium crucis propriè actum religionis fuisse. Christus enim præcipuè in mortem se obtulit, vt esset oblatio, & sacrificium Deo pro expiatione peccatorum totius mundi, vt sacri scriptores passim docēt, ac præcipuè Apostolus Ephes. 5. & Hebr. 7. 8. 9. & 10. tamē nihil repugnat quò minus actus proprius religionis possit etiam participare multas alias virtutes: licut è contrario actus omnium aliarum virtutum, vt suprà diximus, religionis rationem participant, & sacrificia suo quodam modo nominantur. Sicut enim si quis obediētiam superiori præstet ob Dei honorem, illa obedientia sacrificium erit: sic etiam si quis vetā hostiam Deo offerat, quia id ei superior imperauerit, actio illa, obedientia dici poterit. Et quemadmodum eleemosyna pauperi propter Dei honorem data, sacrificium quoddam est; sic etiam sacrificium pro peccatore Deo oblatum, misericordia est.

DICET aliquis; Si res ita se habet, poterunt etiam Martyrum passiones verè, & propriè sacrificia dici, licet ad charitatem, & fortitudinem potissimùm pertinere videantur.

RESPONDEO; Martyrum passiones sacrificia dici possunt largo modo, vt omnia alia bona opera; non autem proprie, & in rigore, vt Christi passio: differt enim passio Christi à passionibus Martyrum quatuor modis, ratione videlicet personæ, actū, formæ, & finis.

Ratione personæ, quia Christus verè, & propriè erat sacerdos, Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternum, & c.* & sacerdos magnus, vt ait Apostolus Hebr. 10. immò planè summus, & maximus, qui posset hostiam quamlibet ritè offerre, & ideò etiam corpus suum. Sancti autem Martyres, vel sacerdotes non erant, vel certè non tales, qui possent eligere victimam pro arbitrio, sed tenebantur offerre victimam lege præscriptam.

Ratione actus, quia Christus propriè seipsum sacrificauit, cùm in eius potestate fuerit mori, & non mori. Isa. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit.* Ioan. 10. *Ego pono animam meam; nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* Ioan. 17. *Et pro eis ego sanctifico meipsum*; id est, sacrificium offero meipsum, vt exponunt Ioannes Chrysostomus homil. 81. in Ioan. & Cyrillus lib. 11. in Ioan. cap. 25. Martyres autem nec poterant mori, quando volebant, nec etiam impedire passionem suam, & mortem, quando volebant.

Ratione formæ, quia Christus verè mystico ritu sacrificatus est; non enim casu, sed ex electione ipsius factum est, vt in die festo Paschæ, & in altari crucis, & manibus extensis, & extra portam vrbis Hierosolymæ pateretur, vt S. Leo notat in epist. 83. ad Monachos Palæstinos. Et Ioan. Euangelista scribit, cap. 13. *Sciens Iesus, quia venit hora eius.* Et Paulus Heb. 13. *Quorum animalium infertur sanguis pro peccato, horum corpora cremantur extra castra; ita & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.* In moribus Martyrum nihil eiusmodi reperimus.

Ratione finis, quia ille fuit proximus, & principalis finis nortis Christi, placare Deum generi humano, qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui est finis veri sacrificij. Coloss.1. *Pacificans per sanguinem crucis, &c.* & idem clamant omnes Scripturæ. Quare omnia sacrificia legis veteris, figuræ erant, ac typi huius verissimi,& summè propitiatorij sacrificij, vt Augustinus testatur lib.1. contra aduers.leg.& proph.cap.18. & alibi. Finis autē proprius mortis Martyrum,non erat Deum placare,sed testimonium veritati præbere; & ex genere suo mors Martyris actus est fortitudinis, quia magis eligit vitam perdere, quàm fidem negare. Quare B.Leo epist.83.supra citata: *Quānis*, inquit, *in conspectu Domini multorum Sanctorum pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Accepēre iusti,non dedēre coronas,& de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ; singulares quippe in singulis mortes fuēre,nec alterius quisquam debitum suo fine persoluit.* Ac de definitione hactenus.

CAPVT QVARTVM.

De partitione sacrificij.

NVNC de partitione pauca dicenda sunt. Sacrificium igitur propriè dictum, duobus modis diuidi solet, ratione materiæ, & ratione formæ,& finis. Ratione materiæ diuiditur in tria genera,in victimas, seu hostias,immolationes, & libamenta. Victimæ,seu hostiæ dicuntur sacrificia ex animantibus, videlicet ouibus,capris,bobus, columbis, passeribus,& turturibus: nec enim vlla alia animantia sacrificari poterant. Et quamuis hæc nomina generalia sint, tamen apud Latinos deriuata sunt ab iis sacrificiis, quæ offerebantur post victoriam de hostibus reportatam. Victima enim à victoria, & hostia C ab hostibus dicta est, iuxta illud Ouidij lib.1. Fastorū:

Victima quæ cecidit dextra victrice vocatur,
Hostibus à victis hostia nomen habet.

Immolationes dicuntur sacrificia ex rebus inanimis, sed solidis,vt ex farina, pane,sale, thure: dicebantur autem immolationes a mola,siue à molendo. Quamuis deinde vocabulum immolandi ad omne genus sacrificij deriuatum sit: nam & in Scripturis sanctis,& in prophanis auctoribus sacrificare, & immolare pro eodem accipiuntur. Libamenta dicuntur sacrificia rerum liquidarum, vt vini,& aquæ.

Ratione formæ, & finis diuiditur in tria genera;in holocausta,hostias pro peccato,hostias pacificas. Holocausta offerebantur propriè in reuerentiam diuinæ Maiestatis, & ideò tota cremabantur, vt resoluta in vaporem tota sursum ascenderent, in signum quod quidquid habemus,Dei est. Hostiæ pro peccato, di- D cebantur eæ quæ offerebantur pro expiatione peccati;& hæ partim cremabantur, partim à sacerdotibus in ipso atrio sancto manducabantur. Erant autē multa genera hostiarum pro peccato, nam & variabantur pro varietate peccati, & pro varietate personarum. Aliud enim offerebatur pro periurio, aliud pro aliis peccatis, & similiter aliud pro Pontifice, aliud pro Rege, aliud pro Synagoga, aliud pro priuatis hominibus. Hostiæ pacificæ partim cremabantur, partim manducabantur à sacerdotibus,partim ab iis, qui donauerant.Erant autem duæ species pacificorum;quædam enim offerebantur pro beneficio accepto: quædam pro beneficio accipiendo, quæ hoc solum differebant à superioribus, quòd istæ poterant etiam in crastino manducari, illæ autem debebant consumi ipso die sacrificij.

Ex quo rectè colligit sanctus Thomas 1.2.quæst.102. art.3. vbi de tota hac materia egregiè disputat, præstantissimum sacrificium fuisse holocaustum, secundum locum dignitatis obtinuisse sacrificium pro peccato,tertium sacrificium pacificum pro beneficio accepto, postremum sacrificium pacificum pro beneficio accipiendo. Maximè enim obligamur Deo honorem deferre ob ipsius infinitam maiestatem, deinde secundò ob offensam in ipsum commissam, tertiò ob acceptum iam beneficium, postremò propter sperata beneficia.

Colligit SECVNDO tribus illis generibus sacrificiorum significari tres fidelium status.Nam holocaustum significat statum perfectorum, qui totos se Dei obsequio dedicant. Sacrificium pacificum; statum proficientium, qui Deo gratias agunt pro accepta iustificatione peccatorum,& petunt perseuerantiam in B bono:& ideo eius sacrificij fiunt tres partes,vna crematur Deo, altera manducatur à sacerdote, tertia ab offerente;quia perseuerantia in bono acquiritur gratia Dei, ministerio sacerdotum, & merito etiam proprio operum bonorum. Denique sacrificium pro peccato,significat statum incipientium, seu pœnitētium, qui quærunt à Deo veniam peccatorum. Et quia iustificatio à peccatis non potest acquiri propriis meritis, sed sola Dei gratia per ministerium sacerdotum: idcirco eius sacrificij vna pars Deo offertur, altera sacerdoti, nulla ipsi offerenti cedit.

CAPVT QVINTVM.

Explicatur status controuersiæ,& sententiæ referuntur Catholicorum, & hæreticorum.

EXPLICATIS vocibus Missæ, & sacrificij, sequitur vt ipsa quæstio explicetur; Vtrum Missa sit sacrificium. Porrò quæstio principalis cum hæreticis huius temporis, non est de sacrificio spirituali, aut improprio. Fatentur enim Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, & Martinus Kemnitius in Examine Tridentini Concilij, & Brentius in confessione VVirtembergensi, & alij, Missam, siue sacram Cœnam multis modis sacrificiū dici posse: sed de sacrificio externo visibili, verè, ac propriè dicto; ac potissimùm de ipso genere sacrificij propriè dicti, id est, de oblatione visibili Deo facta ministerio sacerdotum.

Itaque status controuersiæ hic erit. Vtrum in Missa,siue in actione Cœnæ Domini, si ritè celebretur, Eucharistia Deo offerri debeat. Hunc esse verum statum quæstionis, facilè probari potest ex testimoniis aduersariorum,&nostris.Ac primùm formulę ab ipsis editæ, Cœnæ Domini celebrandæ, satis apertè indicant quid in nostra Missa illis displiceat.

Formula Missæ pro Ecclesia VVirtembergensi à Luthero edita anno M.D.XXIII.admittit PRIMO, Introitum cum Psalmo. SECVNDO, Kyrie eleison cum hymno Angelico: *Gloria in excelsis Deo.* TERTIO, Collectam, seu orationem cum lectione sequente. QVARTO,Graduale cum Alleluia.QVINTO, Prosas, seu Sequētias quasdam paucas,vt de Spiritu sancto,& de Natali Domini. SEXTO, Euangelium. SEPTIMO,Symbolum.Deinde ita subiungit. OCTAVO: *Sequitur tota illa abominatio, cui seruire coactum est quidquid in Missa præcessit: vnde & Offertorium vocatur; & ab hinc omnia ferè sonant,ac olent oblationes.* Et infrà: *Proinde omnibus illis repudiatis,quæ oblationem sonant cum vniuerso Canone,retineamus,quæ pura & sancta sunt.* Hæc ille, qui deinde breuissimè præscribit consecrationem

consecrationem Eucharistiæ prolatis verbis Domini,& Communionem. A
Formula Caluini Sacramentorum ministrandorū pro Ecclesia Geneuēsi,& omnes aliæ, quas videre potui, diligentissimè cauent,ne vlla fiat mētio oblationis.

Præterea Lutherus in omnibus libris, quos multos de hac ipsa quæstione scripsit, id vnum agit, vt doceat in actione Cœnæ, seu Missa nihil nos Deo offerre præter orationes, sed cōtrà potius offerri nobis à Deo Sacramentum Eucharistię in testimonium promissionis. Anno M.D.XX. libellum edidit de captiuit.Babylon. vbi cap. de Eucharistia prope finem capitis, hoc fusè tractat. Anno M.D.XXI. edidit librum de abroganda Missa priuata, vbi illud idem fusius,& furiosius agit.Anno M.D.XXII. librum edidit contra Regem Angliæ, in quo idem repetit.Anno M.D.XXIII. edidit librum contra Canonem Missæ.Anno M.D.XXVII.in librum de verbis Cœnæ contra Zvvinglianos, idem habet similiter in confessione sua,quam edidit anno M.D.XXVIII. supra omnes abominationes dicit se habere Missam,& nihil magis dolere,quàm quod per annos quindecim Missas celebrauerit more Catholicorum. Anno M.D.XXXIV.librum edidit de Missa priuata, & vnctione sacerdotum:in quo non erubuit confiteri se a Diabolo edoctum, & persuasum, Missam esse summam abominationem, idque non per somnum, & quietem,sed palàm dum vigilaret. B

Idipsum docent omnes huius temporis hæretici. Nam & Philippus Melanchthon in locis, tit. de sacrificio. & Ioannes Brentius in Confessione VVirtembergensi,cap.de Eucharistia. & Matthias Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi,cap. 15.& Martinus Kemnitius in 2.parte Examinis Concilij Tridentini.& Ioannes Caluinus lib.4.Instit.cap. 18.§.1.& 2.& sequentibus, & Petrus Martyr in commētario,cap.4.& 10.prioris ad Corinthios, & Theodorus Beza in sua confessione, cap.7.§ 3. & alij negant Eucharistiam Deo offerri posse,aut debere. C

E cōtrario verò Catholici scriptores,qui hoc nostro seculo de sacrificio Missæ scripserunt, omnes in eo potissimum laborant, vt ostendant, in Missa offerri Deo verè,ac propriè corpus, ac sanguinem Domini, sub specie visibili panis,& vini. Vide Ioannem Eckium in tribus libris de sacrificio Missæ, Iodocum Clictoueum, in propugnaculo Ecclesiæ libro 1. Gasparum Schazgerum, tractat. de Missa; Ioannem Fabrum libr.2.4.& 5.de Missa, & Eucharistia;Ioannem Roffensem in libro de visibili sacerdotio; Caietanum tract.de sacrificio missæ,qui est tractatus decimus tomi tertij; Martinum Peresium in libro de tra- D ditionibus parte 3. consideratione 4. Ioannem Driedonem lib.4. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis,cap.5. parte 4. Ambrosium Catharinum in lib. de veritate incruenti sacrificij noui & æterni Testamenti; Dominicum à Soto in 4.sentent. distinct.13. quæst.2. Iodocum Tiletanum in Apologia pro Concilio Tridentino cōtra Kemnitium; Ruardum Tapperum in explicatione articuli 16. Louanienſium; Albertum Pighium lib.2. Hierarch. Eccles.cap.5.& controuersia 5.& 6. Antonium Democharem in lib. quatuor de sacrificio Missæ; Alphonsum de Castro in libro 10. contra hæreses, verbo Missa; Gasparem Casalium in libris tribus de sacrificio Missæ; Hosium Cardinalem in confessione Polonica, cap.41. VVilhelmum Lindanum lib.4.Panopliæ, cap.37.& sequentibus; Melchiorem Canum lib.12. de locis Theologicis, cap.13. VVilhelmum Alanum lib.2.de Eucharistia; Gregorium de Valentia in tractatu & Apologia de sacrificio Missæ.

Ex his colligimus Philippum,& Kemnitium perperam exposuisse statum huius quæstionis. Pilippus enim tum in locis titulo de sacrificio, tum in Apologia Confessionis Augustanæ,cap.de Missa,quia nec benè definit, nec bene diuidit sacrificium, totam controuersiam in eo ponit, vtrum in Missa offeratur sacrificium propitiatorium. SED alia est controuersia prior, vtrum verè, ac propriè sacrificium offeratur: possunt enim verissima sacrificia esse, quæ tamen non sint propitiatoria, vt suprà ostendimus.

Kemnitius autem non modò imperitè, sed etiam inuerecundè, & impudenter in secunda parte Examinis,pagina 739.744.761.766.& 777.asserit, statum quæstionis esse, vtrum illa repræsentatio per varios gestus, & vestes, quæ in Missa Catholicorum cernitur,sit sacrificium à Christo institutum.Et in postremo loco à nobis notato dicere auder, Panopliam illam verborum, rituum, gestuum,actuum,ornamentorum, vestium, quæ postea accessit ad simplicem Christi institutionem, esse ipsos neruos, & substantiam Missæ pontificiæ: cùm tamen nullus Catholicorum id vnquam scripserit? omnes enim summo consensu docēt,illa omnia quæ accesserunt ad Christi institutionem,esse accidentaria ornamenta.Quod autem ille obiicit ex libro Eckij, iam suprà in 1.cap. refutatum est.

CAPVT SEXTVM.

In Missa verum sacrificium offerri, probatur ex primo testimonio Scripturæ: & ex sacerdotio Melchisedech.

NVNC tandem ad argumenta pro veritate veniendum est. Ac PRIMVM adferemus testimonia Scripturarum. TVM vererum Patrum. POSTREMO rationes. Ac ex diuinis literis.PRIMVM locum obtinebunt figuræ Testamenti veteris. SECVNDVM, vaticinia Prophetarum. TERTIVM testimonia ex Euāgelio. QVARTVM, ex actis Apostolorum. QVINTVM, ex epistolis B. Pauli.

PRIMVM, igitur testimonium Scripturæ sit illud Gen.14.*Melchisedech Rex Salem protulit panē, & vinū: erat enim sacerdos Dei altissimi.* Hunc locum ad Christum ita referunt Dauid Psal.109. & Paulus Hebr.7. vt non dicant Melchisedechum figuram tantùm Christi gessisse,quod etiam de Aarone dici potuisset, sed Christum sacerdotem fuisse secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aaronis, vt apertè scribit Paulus.

Porrò differentiæ duæ sunt inter duo illa sacerdotia,ex quibus duo argumenta peti possunt. PRIMA & potissima differentia posita est in externa specie sacrificij. Nam etiamsi omnia sacrificia veterum conueniebant in re significata, cùm eundem Christum crucifixum significarent; tamē in signis diuersa erant: Sacrificia enim Aaronica cruenta erant, & sub specie animantium occisorum, Christi mortem repræsentabant: Melchisedechi sacrificium incruentum fuit, & sub specie panis, & vini eiusdem Christi corpus, & sanguinē figurauit. Quare si Christus sacerdos est secundum ordinem Melchisedech, & non Aaronis, sacrificium instituere debuit incruētum,& sub specie panis,& vini,vt Ecclesia Catholica rectè canit in vesperis festi Corporis Domini: *Sacerdos in æternum Christus dominus secundum ordinem Melchise-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Melchisedech panem, & vinum obtulit. Quod si ex vi sacerdotij secundum ordinem Melchisedech nō certò colligeretur, vt certò colligitur, Christum sacrificare debuisse hostiam in specie panis, & vini; id tamen colligeretur ex vi typi, & figuræ. Fuit enim Melchisedech in illa cæremonia panis & vini, figura manifestissima, consensu Patrum, quem paulò pòst adferemus, Christi Sacramentum Eucharistiæ instituentis in pane & vino. Sed Melchisedech panem, & vinum obtulit, vt sacerdos Dei altissimi, ac proinde verè sacrificauit; igitur & Christus in institutione Eucharistiæ, vt sacerdos egit, & verè sacrificauit, alioqui non exactè figuram illam impleuisset.

Est etiam ALIA differentia inter sacerdotium Melchisedechi, & Aaronis; quod illud fuit vnius tātùm hominis, qui nec successit alteri, & cui non successit alter, istud autem fuit multorum, qui per mortem sibi inuicem succedebant. Quam differentiam Apostolus persequitur Hebr. 7. vbi dicit Melchisedechum fuisse sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habentem: & illa omnia ad Christum applicans dicit eum esse sacerdotem in æternum, qui nimirum nulli successerit, & cui nullus debeat succedere, cùm semper viuat, & cùm iurauerit Deus, sacerdotiū ipsius non esse mutandum, aut transferendum in aliud, vt sacerdotio Leuitico contigit. Id enim Paulus probat ex illis verbis Psal. 109. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum, &c.* Quod si sacerdotiū Christi durat vsque ad mundi consummationem (id enim Scriptura æternum vocat) certè, & sacrificij ritus durare debet; nisi fortè ociosum habet Christus sacerdotium. At sacrificium crucis semel tātùm peractum est, nec repeti amplius potest, cùm Christus mori iam nequeat: ergo aliud sacrificiū esse oportet, quod iugiter offeratur; nec enim sacerdos dici potest, qui nullum habet sacrificiū quod offerat. Admittere igitur necesse est in Ecclesia veram sacrificandi actionem, quæ Christo summo sacerdoti per ministros suos tribuatur: qualis certè actio nulla erit, si Missæ sacrificium auferatur è medio.

Præterea ante Christi incarnationem, quia Christus reipsa nondum erat sacerdos (sacerdotium enim Christo conuenit, vt minor est Patre, & proinde vt homo est, nō vt Deus est, vt Augustinus etiam notat, in Psal. 109. in illud: *Tu es sacerdos in æternum*) nó poterat per se sacrificiū offerre: tamē vt etiam eo tempore sacerdos dici posset, & esset, ipse vnus ab initio mundi, vsque ad finem summus Sacerdos; eo modo quo poterat, sacrificiū offerebat, nimirum per typos, & figuras. Vt enim omnia sacrificia vetera figuræ erāt sacrificij crucis, & in omnibus illis victimis ipse immaculatus agnus typicè mactabatur; vnde in Apocalypsi cap. 13. dicitur agnus occisus ab origine mundi: sic omnes illi sacerdotes, typi quidē Christi erant, & in omnibus sacrificantibus ipse sacrificabat. Quod si propter sacerdotij æternitatem, Christus etiam ante Incarnationem eo modo, quo poterat, sacerdotio fungebatur, quātò magis post Incarnationem, quando reipsa à Patre sacerdos appellatus est, & sacerdos sine successore, non debet vsque ad mundi consummationem ab officio sacrificandi cessare? quorsum enim sacerdotium illius manet, si nunquam deinceps sacrificare debet?

Ad hæc argumenta aduersarij respondere conantur. Siquidē Caluinus lib. 4. Institut. c. 18. §. 2. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 740. & 747. & alij in expositione, quā vocant, Ecclesiasticā, in Genesim, & Petrus Martyr in cap. 5. 1. ad Corineth. admittunt Melchisedech sacerdotem fuisse, & Christi typū gessisse; sed negant panē, & vinum ab eo in sacrificium Deo fuisse oblata. Et inde colligunt, sacerdotium Christi non cōsistere in oblatione panis, & vini, & tamen esse secundum ordinem Melchisedech: æternitatem quoque eiusdem sacerdotij Christi, non in eo positam esse quod vsque ad mundi consummationem in Ecclesia sacrificium in specie panis, & vini Domino offeratur.

Quam solutionē vt accuratè refellamus, nos PRIMO, expendemus textum Geneseos. SECVNDO, adducemus consensum Patrū, qui disertè scribunt Melchisedech obtulisse Deo, panem, & vinum; & in eo ponūt æternitatem sacerdotij Christi, & similitudinem ad sacerdotium Melchisedech, quòd in Ecclesia sacrificium offeratur in specie panis, & vini. TERTIO refellemus quæ ipsi contra obiiciunt.

Quod ad PRIMVM attinet, hæc sunt verba Scripturæ in editione vulgata: *At verò Melchisedech Rex Salem proferens panem, & vinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, &c.* Gen. 14. Hic PRIMVM queritur Kēnitius in vulgata editione legi: *Melchisedech obtulit panē, & vinum*, & addit editionem Hebræam, Chaldæam, & Græcam nō habere verbum sacrificatorium, *obtulit*, sed verbum quod simpliciter significat educere, vel depromere, nimirum, *protulit*, quomodo etiam legisse Cyprianum. AT nos vetius querimur de Kemnitio, quod tam apertè de nostra editione mentiatur. Nec enim in vlla editione Latina legi vnquam, *obtulit*, sed constanter video omnes habere *proferens*. Quod tamen verbum licet ex se nihil aliud significet, nisi proferre, seu adducere, tamen pro loci exigētia sæpe vsurpatur pro adductione hostiæ ad immolationē, vt Iud. 6. vbi bis habetur idem verbum הֵבִיא quod hoc loco in Genesi cernimus, & aperte significat adductionem hostiæ. Quod idem videmus in verbo הִקְרִיב quod propriè adducere significat, & tamen passim in Scriptura restringitur ad sacrificium, vt idem sit quod offerre, vt patet Genesis 4. vbi describitur sacrificium Cain, & Abel.

Sequitur in sententia citata: *Panem, & vinum.* Hic Caluinus, & Kemnitius contēdunt, panem, & vinum prolata fuisse in refectionem Abrahæ, & sociorum eius, qui fatigati, reuertebantur ex prælio. AT nos non negamus data illa in cibum Abrahæ, & sociis, sed dicimus prius fuisse Deo oblata, & consecrata, & tum data hominibus, vt de sacrificio participarent. Nam in primis nulla erat caussa cur corporalem refectionem præberet Melchisedech Abrahæ. Nam vt Scriptura ibidem habet, rediit Abraham ex prælio cum ingēti præda, in qua etiā erant ea, quæ ad cibum pertinent, vt illic dicitur: immò in fine capitis additur: milites Abrahæ cibū sūpsisse, antequā eis occurreret Melchisedech. Quid igitur opus erat pane, & vino iis, qui spoliis abūdabāt, & paulò ante comederāt, & biberāt? Præterea cū Scriptura tot in locis describat nobis sacerdotiū Melchisedech, vt distinctum ab Aaronico, & vt similimum sacerdotio Christi, debuit profectò alicubi tradere quale fuerit sacrificium Melchisedech. Siquidem ad sacrificium ordinatur sacerdotium, & sacrificio ignorato necesse est etiam sacerdotium ignorari. Nusquam autem fit mentio sacrificij, quod obtulerit Melchisedech, nisi hoc loco: oportet igitur per panē, & vinum, nō prophanos cibos, sed sanctificatos, & Deo prius oblatos intelligere. DENIQVE id probatur efficacissimè ex verbis sequētibus; subiungit enim Scriptura: *Erat enim sacerdos Dei altissimi.* Quæ ratio ab ipso Spiritu sācto reddita, cur Melchisedech panem, & vinum protulerit, omninò cogit, vt intelligamus panem & vinum prolata fuisse ad sacrificium.

Sed occurrit Kemnitius, & rursus editionem Latinam accusat, quod posuerit particulam caussalem pro coniunctiua; non enim in Hebræo est בִּי caussalis, sed וְ coniunctiua. Quare sic ipse vertit Caluinum sequutus: *Erat autem sacerdos Dei altissimi, & benedixit ei, &c.* Et sic distinguit actiones ipsius Melchisedech Regis, & sacerdotis, vt adductio panis, & vini ad munificentiam Regis pertineat, benedictio autem ad sacerdotium. AT frustrà Kemnitius vulgatam editionem lacerat. Licet enim ad verbum non sit in Hebræo: *Erat enim sacerdos*, sed; Et erat sacerdos: tamen illa particula coniunctiua apud Hebræos frequētissimè locum obtinet caussalis, & verti debet per, *enim*, si sententia eleganter Latina phrasi exprimenda sit, quod S. Hieronymus facere solet. Exempla sunt ad manus, Genes. 20. *En morieris propter mulierem, quā tulisti, habet enim virum.* In Hebræo erat וְהִיא בְּעֻלַת בָּעַל *& ipsa habet virum.* Genes. 30. *Experimento didici, quia benedixerit mihi Dominus.* In Hebræo est copulatiua: *Experimento didici, & benedixit mihi Dominus.* Isa. 64. *Tu iratus es, & peccauimus*; id est, Tu iratus es, quia peccauimus; vbi apertissimè ponitur וְ pro בִּי copulatiua pro caussali.

DEINDE perturbant aduersarij totam distinctionem orationis, vt ad suam sententiam verba Scripturæ accommodent; quod si liceret, possemus totam Scripturam perperam interpretari. NAM in Hebræo codice, post illa verba: *Et erat sacerdos Dei altissimi*, inuenitur accentus, quem Hebræi vocant soph pasuch, qui indicat ibi terminari periodum. Quare non potest illud: *Et erat sacerdos*, coniungi cum sequentibus, & *benedixit*, sed debet superioribus illis annecti: *Protulit panem, & vinum.* Eandem quoque distinctionem inuenimus in Chaldæo, & Græco & Latino textu. Posita autem hac vera, & cōmuni interpretatione, & distinctione orationis: etiamsi nulla adesset caussalis particula, per se clamaret oratio, panem & vinum prolata fuisse ad sacrificium. Quorsum enim cum illis verbis: *Protulit panem, & vinum*, coniungerentur illa: *Et erat sacerdos Dei*, nisi vt intelligeremus panem, & vinum à Melchisedech sacerdote prolatū, vt offerretur Deo?

PRÆTEREA non rectè aduersarij dicunt, Melchisedech, vt sacerdotem benedixisse Abrahæ, & proinde malè ita interpretantur Scripturam, cùm sic reddunt: *Erat sacerdos, & benedixit ei*, vel (vt habet Caluinus) *Cùm sacerdos esset Dei, benedixit Abrahæ.* NAM etiam Abraham sacerdos erat, vt patet ex plurimis sacrificiis, quæ obtulit: non igitur Melchisedech vt sacerdos, vel quia sacerdos erat, benedixit Abrahæ, sed quia maior sacerdos, vel quia absolutè maior erat, cùm & Rex, & sacerdos esset. Non enim est solius sacerdotis benedicere, sed omnis maioris. Nam Salomon Rex, qui sacerdos non erat, benedixit populo 3. Reg. 8. & idem fecit Dauid 2. Reg. 6. & antea idem fecerat Iosue cap. 8. & 22. cùm nec ipse sacerdos esset, sed princeps politicus. Et Iacob Genes. 48. precatur Angelum, vt benedicat filiis Ioseph. Quare B. Paulus Hebr. 6. ex eo, quod Melchisedech benedixit Abrahæ, nō colligit, vt secundū Caluinū, & Kemnitium debuisset, Melchisedech sacerdotem fuisse, sed Abrahamo maiorē fuisse minor em, vt ipse ibidem dicit, sine cōtrouersia à meliore benedicitur.

ACCEDAT nunc, vt ad SECVNDVM veniamus, consensus veterum Patrum, qui certè vel solus sufficere deberet, vt confunderet nouorū istorum interpretum temeritatem. AC PRIMVM tota Ecclesia in Canone Missæ id testatur, cùm ait: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificium, immaculatā hostiam.* Cuius partis Canonis meminit expresè Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, ca. 6. ex quo perspicuum est, esse antiquissimam, & publicam totius Ecclesiæ istam sententiam.

Sed præterea adducemus testimonia singulorū Patrum Græcorum, & Latinorum ordine tēporis. CLEMENS ALEXANDRINVS. lib. 4. Stromatū, non procul à fine: *Melchisedech*, inquit, *Rex Salem sacerdos Dei altissimi, qui vinum, & panem sanctificatum dedit nutrimētum in typum Eucharistiæ.* OBSERVA hoc loco, panem non prophanū in refectionem ventris, vt aduersarij volunt, sed sanctificatum datum esse à Melchisedech. ADHÆC vides panem, & vinum dari à Melchisedech, vt sacerdote Dei altissimi, proinde oblatum antea fuisse Deo, & eo modo sanctificatum. DENIQVE panem, & vinum sacerdotis Melchisedech typum esse Eucharistiæ: ex quo sequitur, sacerdotium Christi ideò vocari secudum ordinem Melchisedech, quia in specie panis, & vini consistit.

S CYPRIANVS lib. 2. epistol. 3. ad Cæciliū, postquā illa verba Psalmi citauerat: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Ita subiūgit: *Qui ordo vtique hic est de sacrificio illo veniens, & inde descēdens, quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem, & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster* IESVS CHRISTVS? *qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinē?* Hic perspicuè vides, Melchisedech obtulisse Deo panem, & vinum in sacrificium, & propter huius sacrificij imitationem, sacerdotiū Christi, & Christianorum, vocari secūdum ordinē Melchisedech. Idem Cyprianus, vel quicúque fuit auctor, in serm. de cœna Domini, non procul ab initio: *Significata*, inquit, *olim à tempore Melchisedech prodeunt Sacramenta & filios Abrahæ facientibus opera eius, summus Sacerdos panem profert, & vinum: Hoc est*, inquit, *corpus meum.* Et infrà idem auctor æternitatem sacerdotij Christi ponit in eo, quod iugiter sacrificium Eucharistiæ offertur: *Perpes*, inquit, *est hoc sacrificiū, & semper permanens holocaustum.* Et superiùs dixerat interiturum esse religionem, si corpus Domini in Eucharistia manducando consumeretur, quia nulla superesset victima, sine qua religio esse non potest.

EVSEBIVS Cæsarienſis in 5. lib. Demōstrat. Euāg. cap. 3. *Et sanè* inquit, *oraculis exitus admirabilis ei, qui contempletur, quemadmodum Saluator noster* IESVS, *qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu ea quæ ad sacerdotiū in hominibus gerendū spectant, per suos ministros perficiat. Nam quēadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquā videtur sacrificijs corporalibus functus; sed vino solo & pane, dū ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse Saluator, ac Dominus noster, deinde qui ab eo profecti sunt sacerdotes, in omnibus gētibus spirituale secundū Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentāt; quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè Spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarū imaginibus vsus fuerat.* Et hic vides Melchisedech in sacrificio solo pane,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& vino vsum: & tum Christū, tum eius Ministros to- A to orbe terrarū in specie panis & vini sacrificiū offerre, & hoc modo perpetuari, (vt sic loquar) sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech.

S. Ambrosius libro 5. de Sacramentis, cap. 1. *Cognouimus*, inquit, *Sacramentorum istorum figuram Abrahæ temporibus præcessisse, quando obtulit sacrificium S. Melchisedech.* Et infra: *Diximus quod in altari constituatur calix, & panis, in calice mittitur vinum, & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis; Quomodo ergo Melchisedech panē, & vinum obtulit? quid sibi vult admistio aquæ?* Vide similia lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & 6. & de initiandis mysteriis, cap. 8. Idem, seu quicunque fuit auctor, in cap. 5. ad Hebræos, exponens illud: *Tu es sacerdos in æternum, &c. Constat*, inquit, *pecudum victimas periisse, quæ fuerunt in ordine Aaron: sed manere Melchisedech institutum, quod toto orbe terrarum in Sa-* B *cramentorum erogatione celebratur.*

S. Epiphanius hæresi 55. quæ est Melchisedecianorum, docet sacerdotium Aaronicum translatum esse per Christū ad sacerdotium Melchisedech: *Quod sanè*, inquit, *nunc viget in Ecclesia à Christo, & hucusque, dum non amplius semen secundum successionem eligitur, sed forma iuxta virtutem quæritur.*

S. Hieronymus in epistola ad Marcellam, vt migret Bethlehem: *Recurre*, inquit, *ad Genesim, & Melchisedech Regem Salem huius principem inuenies ciuitatis, qui iam tunc in typo Christi panem, & vinum obtulit, & mysterium Christianum in Saluatoris sanguine, & corpore dedicauit.* Et in epistola ad Euagrium de Melchisedech, scribit ex sententia antiquissimorum Patrum, Irenæi, Hippolyti, Eusebij tum Cæsariēsis, tum Emisseni, Apollinarij, & Eustathij, otdinē Mel- C chisedech in eo consistere, quòd ipse non immolauerit cruentas victimas, sed pane, & vino simplici, puróque sacrificio Christi dedicauerit Sacramentū. Idem in quæstionibus in Genesim, explicans, cap. 14. *Mysterium* inquit, *nostrum in verbo oblatis significatur, neque aquam per Aaron irrationalibus victimis immolandis, sed oblato pane, & vino, id est corpore, & sanguine Domini* Iesv. Idem in commentario Matth. 22. in fine dicit, Melchisedechum pro Abrahamo obtulisse panem, & vinum. & cap. 26. dicit Melchisedechum sacerdotem Dei summi panem, & vinum offerendo præfiguralle mysterium Eucharistiæ.

S. Ioannes Chrysostomvs hom. 35. in Genes. *Videns typum*, inquit, *cogita, oro, & veritatem.* Et homil. 36. *Perquam*, inquit, *& Melchisedech Rex Salem panem, & vinum attulit (erat enim sacerdos Dei altissimi) ab illo Abraham accepit oblata.*

S. Avgvstinvs epist. 95. ad Innocentium Pa- D pam, quam scribit nomine suo, & aliorum multorum Episcoporum: *Melchisedech*, inquit, *prolato Sacramento mensæ Dominicæ nouit æternum eius sacerdotij figurare.* Hic apertissimis, & paucissimis verbis Augustinus docet oblationem Melchisedech figuram fuisse Eucharistiæ, & in Eucharistia offerenda consistere æternitatem sacerdotij Christi. Et lib. 16. de Ciuit. Dei, cap. 22. loquēs de oblatione Melchisedech: *Ibi*, inquit, *primum apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo, toto orbe terrarum, &c.* Et lib. 17. cap. 17. & lib. 18. cap. 35. & in Psalm. 109. clarissimè dicit, sacerdotium Christi perpetuum secundum ordinem Melchisedech esse, id quod nunc in Ecclesia viget in oblatione, quæ ad altare fit. Quod idem fusiùs persequitur in libro 1. contra aduers. leg. & proph. cap. 20. vbi inter alia sic loquitur: *Ibi quippe, & hoc dictum est, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nouerunt qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & iam sunt participes eius, vident tale sacrificium non offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio: & quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit, mutauit quippe sacerdotiū secundum ordinem Aaron.* Denique serm. 11. de sanctis, qui est quartus de Innocentibus, tractans de reliquiis Martyrum, quæ sub altaribus requiescunt: *Quid reuerentius*, inquit, *quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere in quo Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est; Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech?*

Theodoretvs in commentario Psalm. 109. *Inuenimus*, inquit, *Melchisedech sacerdotem, & Regem esse, & offerentem Deo non sacrificia ratione rauenia, sed panem, & vinum.* Et infrà: *Sacerdos nunc est Christus non ipse aliquid offerens, sed vocatur caput eorum, qui offerunt, quandoquidem corpus suum Ecclesiam vocat.* Et suprà iam dixerat Christum exorsum esse sacerdotium secundum ordinem Melchisedech in cœna nouissima, quando panem, & vinum consecrauit. Vide eundem quæstione 63. in Genesim.

S. Leo I. sermone 2. de anniuersario assumptionis suæ ad Pontificatum: *Tu es*, inquit, *sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, hoc est non secundum ordinem Aaron, cuius sacerdotium per propaginem sui seminis currens temporalis ministerij fuit, & cum veteris testamenti lege cessauit: sed secundum ordinem Melchisedech, in quo æterni Pontificis forma præcessit. Denique cùm huius diuini sacerdotij Sacramentum etiam ad humanas peruenit functiones, non per generationum tramitem currit, nec quod caro, & sanguis creauit, eligitur; sed cessante priuilegio Patrum, & familiarum ordine prætermisso eos rectores Ecclesia accipit, quos Spiritus sanctus præparauit.*

Evsebivs Emissenus, seu quicunque fuit auctor sermo. 5. de Paschate: *Melchisedech*, inquit, *oblatione panis, & vini hac (nimirum quod in Eucharistia celebratur) Christi sacrificium figurauit.* Et antea dixerat, perpetuam esse futuram in Ecclesia hanc oblationē.

Ambrosivs in Psalm. 109. *Christus*, inquit, *per mysterium panis, & vini factus est sacerdos in æternum.*

Evcherivs lib. 2. cap. 18. in Genes. *Melchisedech*, inquit, *sacerdos Dei summi, panem, & vinum in sacrificium offerens.* Et infrà: *Sine aliqua sacerdotali genealogia, Christus homo extitit ex hominibus, vt potè non ex tribu Leui, sed ex tribu Iuda; ex qua tribu nihil de sacerdotali præcepto accepit: vtique propter mysterium Sacramenti, quod Christianis celebrare præceptum est, vt non secundum Aaron pecudum victimas, sed oblationem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius Sacramentum in sacrificium offeramus.*

Primasivs in commmentario cap. 5. epistolæ ad Hebr. *Quare secundum ordinē Melchisedech, & non secundum ordinem Aaron dicatur existere sacerdos, diuersæ causæ existunt: & prima quidē est, quia Melchisedech secundum legalia mandata non fuit sacerdos, sed secundum cuiusdā singularis sacerdotij dignitatem, panē offerens Deo, non brutorum animalium sanguinē in cuius ordine sacerdotij Christus factus est sacerdos, non temporalis, sed æternus; nec offerens victimas legales, sed instar illius panem, & vinum, carnem videlicet, & sanguinem suum.* Et infrà: *Vnde patet sacrificium pecudum periisse, quod fuit ordinis Aaron: & illud manere potius, quod fuit ordinis Melchisedech, quia Christus corroborauit, & Ecclesia tenere docuit.*

Cassiodorvs in Psalm. 109. *Quem ordinem*, inquit,

inquit, *Melchisedech per mysticam similitudinem iustissimus Rex instituit, quando Domino panis, & vini fructus obtulit. Constat enim pecudum victimas periisse, quæ fuerunt ordinis Aaron: & Melchisedech manere potius institutum, quod toto orbe in Sacramentorum erogatione celebratur.* A

Remigivs Antisiodorensis, & Evthymivs Zigabenus in eundem Psal. 109. nō dissimilia scribūt.

Ioannes Damascenvs lib. 4. de fide, cap. 14. *Mensa illa (Melchisedech) mysticam hanc adumbrabat, quemadmodum & sacerdos ille veri Pontificis Christi figuram, & imaginem præ se ferebat.*

Oecvmenivs in commentario cap. 5. epistolæ ad Hebræos: *Melchisedech*, inquit, *fuit primus, qui hostiam sine sanguine, panem, inquam, & vinum obtulit.* Et infrà: *Non ad ipsum*, inquit, *tantùm, quæ à Deo semel facta est, hostiam & oblationem dixit, in æternum: sed ad nostri temporis sacerdotes inspiciens, per quos Christus, & sacrificat, & sacrificatur, quique eis in mystico illo conuiuio, ac cœna sacerdotij huius tradidit formulam.* B

Theophylactvs in cap. 5. ad Hebræos, explicans illud: *Tu es sacerdos in æternum, &c. Apertissimè*, inquit, *de Christo dictum id esse constat. Hic enim & solus Melchisedech, in morem illius pane & vino sacrificabat.* Et infra: *In æternum dixit, quia quotidie offertur, in perpetuum offertur per Dei ministros oblatio, Christum Dominum, & Pontificē habens, & sacrificium qui seipsum nostri ob gratiam sanctificat, frangit, & tribuit.*

Anselmvs in cap. 5. ad Hebræos: *Tu es sacerdos*, inquit, *id est, sacra dans per te, & per tuos, in æternum, id est, quamdiu durabit hoc seculum, quia non transibit sacerdotium Christi, vt aliud succedat, sicut trāsiuit Leuiticū.*

Ad hæc testimonia, quæ mirum est si non sufficiāt ad nouorum istorum hominum audaciam comprimēdam, accedāt etiam testimonia veterum Hebræorum, C quæ recitantur in Beresçit Rabba. Nam inter alia habentur hæc verba R. Samuel in c. 14. Genes. *Actus sacerdotij tradidit: erat enim ipse sacrificans panem, & vinum Deo sancto, & benedicto.* Ibidem R. Phinees in cap. 28. Numer. *Tempore Messiæ omnia sacrificia cessabunt, sed sacrificium panis, & vini non cessabit, sic dictum est Genes. 14. & Melchisedech Rex Salem protulit panem, & vinum. Melchisedech enim, id est, Rex Messias excipiet à cessatione sacrificiorum sacrificium panis, & vini, sicut dicitur Psalm. 110. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

Superest, vt videamus quid aduersarij contra nostrum argumentum, & pro sua solutione obiciant. Primo igitur Caluinus lib 4. Institutionum, cap. 18. §. 2. obiicit sic: *Perperam trahunt ad panem, & vinum illa verba; Et erat sacerdos Dei altissimi; quæ Paulus ad benedictionem refert. Nam* Hebr. 7. *colligit eius præstantiam, quia minor benedicitur à maiore.* D

Respondeo; Falsum est illa verba: *Et erat sacerdos Dei altissimi*, à Paulo ad benedictionem referri, illa enim verba Paulus nec citat quidem, sed solùm breuiter, & verbis suis scribit, Melchisedech Regem Salem sacerdotem Dei summi occurrisse Abrahæ reuertēti à cæde Regum, eique benedixisse; quę verissima sunt, sed non inde sequitur, illa verba: *Et erat sacerdos Dei altissimi*, in textu Mosis coniungenda esse cum sequentibus: *Et benedixit*; & non potius cum præcedentibus: *Protulit panem, & vinum.* Quod autem Apostolus subiicit, minorem à maiore benedici, non probat Melchisedech sacerdotem Dei fuisse, sed sacerdotem Abrahamo maiorem, vt nos suprà deduximus.

Secvndo Caluinus ibidem obiicit hoc modo: *Quod si oblatio Melchisedech sacrificij Missalis figura esset, an Apostolus, obsecro, qui minima quæque excutit, rem adeò seriam, & grauem fuisset oblitus?*

Respondeo, Causa cur Apostolus non meminerit sacrificij panis & vini, primaria notissima est: quia videlicet id ad propositum eius non faciebat. Volebat enim Apostolus ex Melchisedech ostendere Christi excellentiam supra Leuiticos sacerdotes: Hebræi enim ad quos ipse scribit, valde se efferebant ad sacerdotium Aaronicum. Itaque beatus Paulus adducit inmediū, quod Melchisedech, secundum cuius ordinem Christus Pōtifex erat, benedixerit Abrahæ, & in eo Aaroni, & proinde maior fuerit Aarone. Irem quod decimas acceperit ab Abrahamo, & in eo ab Aarone, qui tunc in lumbis Abrahæ erat, & per hoc maior fuerit Aarone; summus enim Pontifex ab inferioribus sacerdotibus decimas accipit. Denique quod Melchisedech fuerit quodammodo æternus, cùm nec ortus, nec interitus eius in Scripturis describatur: quæ omnia ad excellentiam Christi pertinent, & ideò commemoranda fuerunt. Quod autem obtulerit panem, & vinum, non perspicuè ad excellentiam facit, neque Melchisedech, neque ipsius Christi, & idcirco non mirum, si fuerit omissum.

Accedit præterea quod Apostolus dedita opera omisit oblationem panis, & vini, ne cogeretur explicare mysterium Eucharistię, quod altius erat, quàm vt ab illis capi tunc posset. Sic enim ipse Paulus dicit, cap. 5. *De quo* (Melchisedech) *grandis nobis sermo, & inuterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.* Et sanè cum Apostolus omnia plane exposuerit, quæ de Melchisedech dicuntur in Genesi, excepta oblatione panis, & vini, non videtur posse negari, quin per sermonem ininterpretabilem, cui non erant idonei Hebræi, intelligi debeat mysterium Eucharistiæ.

Adde, quòd veteres Græci, vt Hieronymus refert in epistola ad Euagrium, dicebant Paulum omisisse quoddam Sacramentum Melchisedech, & hoc vocasse sermonem ininterpretabilem, quia scribebat Iudæis infidelibus; constat autem Sacramentum, quod non poterat infidelibus prodi, vix aliud fuisse quàm Eucharistiæ.

Neque his repugnat quod Chrysostomus, & Theophylactus in argumento huius epistolæ volunt, eam scriptam esse Iudæis fidelibus Nam scripta fuit vtrisque, vel certè ita scripta fuit fidelib⁹. vt ab illis communicari deberet etiam cum infidelibus: nam idcirco in magna parte epistolæ multum Apostolus laborat, vt probet Christum esse Filium Dei, & vnicum orbis terræ doctorem.

Kemnitius loco citato pagina 750. postquam ex textu Hebræo perperā efficere conatus est, Melchisedech non obtulisse Deo sacrificiū panis, & vini, quæ suprà refutata sunt; addit, etiamsi cōstaret Melchisedech obtulisse Deo sacrificium prædictum, tamen non posse inde effici, Christvm obtulisse simile sacrificium. Id quod probat duplici argumento.

Primvm est huiusmodi, quod erit ordine argumentorum Tertivm: *Ex figuris non sunt fabricanda dogmata, nisi in Scripturis ea figuræ clarè explicentur. Porrò Dauid explicat quidem Melchisedech fuisse Christi figuram, cum dicit* Psalm. 110. *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech; sed non explicat in quo consistat illa similitudo inter Melchisedech, & Christū. Apostolus autem* Hebr. 5. & 7. *explicat in quo consistat,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

& multa dicit, sed non attingit oblationem panis, & vini. Non igitur affirmandum est Melchisedech typum Christi gessisse cum panem, & vinum in sacrificium obtulit Deo.

RESPONDEO; Ex figuris dogmata fabricari possunt, quando ex Scripturis iuxta communem Patrum cõsensum intellectis colligitur explicatio. Non enim necesse est, vt semper Scriptura apertissimè loquatur, sed satis est, si ita loquatur, vt communem Patrum interpretationem sequuti, sententiam eius assequamur: alioqui paucissima, ac ferè nulla essent dogmata certa in Ecclesia. Iam verò Scriptura in Psal. 109. vel Secundum Hebr. 110. testatur Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, quod idem sæpius repetit Apostolus ad Hebræos: in quo autem consistat iste ordo Melchisedech, Scriptura apertè non explicat. Paulus enim, vt diximus, non tractat quis fuerit ordo Melchisedech, sed solùm ostendit excellentiam Christi supra Aaronem. Sed licet Scriptura non apertè dicat in quo consistat ordo Melchisedech, & figura sacerdotij Christi, tamen ita insinuat & indicat, vt Patres omnes summo consensu in eandem expositionem inciderint, vt supra ostendimus.

ET PRÆTEREA ratio manifestè docet, eam esse veram expositionem. Nam si Christus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech; ergo debet in sacerdotio conuenire cum Melchisedech, hoc est in eo, quod est propriu sacerdotij Melchisedech: nihil autem est proprium illius sacerdotij, nisi forma talis sactificij. Nam quod Melchisedech benedixerit, & & quod decimas acceperit, non est proprium illius sacerdotij, sed commune etiam cum sacerdotio Leuitico. Quod Melchisedech non fuerit vnctus oleo sensibili, nec successerit alteri, nec ei alius successerit, non est proprium Melchisedech, sed commune cum Abel, & cum aliis nonnullis. Denique, quod non scribatur eius genealogia, & inde sit typus æternitatis sacerdotij Christi, præterquam quod est quid extrinsecum ad sacerdotium, non est proprium Melchisedech, sed commune cum Iob, Helia, & aliis, qui & sacerdotes erant, & non describitur eorum genealogia, vt Epiphanius ostendit hæres. 55. At panem & vinum offerre est propriũ Melchisedech, & ad sacerdotium maxime pertinet, cùm sit proprius eius actus. Nulla igitur dubitatio remanet de explicatione huius figuræ; quanquam apud prudentes Christianos etiam sine hac ratiocinatione sufficere debuisset tot Patrum auctoritas, cùm nullus contrà proferri possit, qui id neget.

QVARTVM argumentum, quod est SECVNDVM Kemnitij, contra hanc ipsam solutionem pugnat. Sic igitur ille loquitur: *Typus sacerdotij Melchisedech consistit in his, quæ non communia habet cum sacerdotio Aaronico, sed in quibus discernuntur Melchisedech, & Aaron. Sed sacrificium panis & vini quotidianum fuit in sacerdotio Aaronico, Exod. 29. Numer. 28.*

RESPONDEO PRIMVM; in sacerdotio Aaronico erat quidem sacrificium panis, & vini, sed vt pars quædam, & quasi condimentum alterius sacrificij; non autem vt sacrificium principale: nam in iisdem locis Scripturæ iubentur offerri agni, aut vituli, & simul cum eis simila, & libamentum. At Melchisedech, panem, & vinum per se in sacrificium obtulit. DEINDE panes, qui offerebantur in sacrificio Aaronico cum animalibus, vt diximus, semper conspergebantur oleo, & vt plurimum inde fiebant lagana. At sacrificium Melchisedech erat simplex panis. DENIQVE posset etiam dici, differentiam inter sacerdotia illa hanc fuisse, quod Aaron offerebat sacrificia omnium generum, id est, tam cruenta, quàm incruẽta. At Melchisedech vtebatur solo incruento, puro, ac simplici sacrificio, vt ex Hieronymo, Eusebio, & omnibus Patribus suprà citatis docuimus.

Sed contra hanc solutionem est QVINTVM argumentum. Nam si Melchisedechi sacerdotium hoc differt ab Aaronico, quod in illo nihil cruenti sacrificabatur: sequitur Christum non posse dici sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, siquidem præcipuum Christi sacrificium cruentum fuit, nimirum sacrificium crucis.

RESPONDEO; Sacrificium crucis, si per se consideretur, non est secundum ordinem Aaron, nec secũdum ordinem Melchisedech. Quod non sit secundum ordinem Aaron, certissimum fidelibus esse debet: nam Christus non erat sacerdos secundum ordinem Aaron, vt Apostolus apertè docet ad Hebræos 7. & patet etiam manifestissimè, quia non erat de tribu Leui, sed de tribu Iuda. Quomodo ergo sacerdos non secundum ordinem Aaron, sacrificium Aaronicum obtulisset? DEINDE sacrificium crucis est sacrificium omnium perfectissimum, & ipso etiam sacrificio Missæ præstantius, quatenus distinguuntur. At quis ferat, vt dicatur sacrificium Aaronicum præstantius omnibus sacrificiis, & ipsa etiam Missa, quæ est secundum ordinem Melchisedech? PRÆTEREA Apostolus ad Hebræos 7. disertis verbis docet, sacrificium Aaronicum imperfectum fuisse, nec potuisse consummare sanctificatos. At crucis sacrificiũ perfectissimum fuit, & consummauit in perpetuum sanctificatos, vt ibidem dicitur: non igitur sacrificium crucis ad ordinem Aaronis pertinere potest. DENIQVE sacrificium Aaronicum duas conditiones necessariò requirit: alteram vt sit cruentum, alteram vt sit typicum, seu repræsentatiuum. Sacrificium autem crucis, etsi cruentum fuit, tamen non fuit typicum: nec enim opus fuit typis, vbi ipsa veritas aderat.

Ex qua ratione colligitur etiam non fuisse sacrificium crucis, si per se consideretur, secundum ordinem Melchisedech. Nam sacrificium Melchisedechi fuit typicum, sed incruentum: vnde conueniebat cum Aaronico, in eo, quod vtrumque erat typicum; immò eiusdem rei typus, seu figura, id est, passionis Christi; sed differebant in specie typorum, quod typus Aaronicus erat cruentus, vt in forma animalium, Melchisedechi autem erat incruentus, & in forma panis. Ex quo sequitur ratione sacrificij crucis Christum nõ esse sacerdotem, nec secundum ordinem Melchisedech, nec secundum ordinem Aaron, quia non obtulit se in cruce sub forma panis, nec sub forma agni, aut vituli, sed sub ipsa sua, humana forma. Ex quo rursum sequitur, Christum non posse dici sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, vt tamen in scripturis passim dicitur, nisi sacrificium instituerit, vel obtulerit sub forma panis: quemadmodum non potest dici sacerdos secundum ordinem Aaron, quia non instituit sacrificium sui ipsius sub forma vituli, aut agni, aut alicuius alterius typi cruenti secundum ritum Aaronicum. Nam agnum Paschalem, vt dicemus, non obtulit secundum ritum Aaronicum; neque ipse instituit, sed potius abrogauit.

DICES; Si Christus obtulit sacrificium cruentum, etiamsi non obtulerit illud iuxta ordinem Melchisedech, tamen ipsum obtulisse tale sacrificium impedit, quò minus possit Christus appellari sacerdos secundum

secundum ordinem Melchisedech, cum proprium sit huius ordinis non habere sactificium vllum cruentum.

RESPONDEO; Christus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech, non quomodocunque, sed in æternum, id est, respectu eius sacrificij, quod in æternum duraturum, id est perpetuò frequentandum erat, abrogatis sacrificiis legalibus; & quod erat, futurum proprium sacrificium Christianæ religionis. Et quia Christus non instituit, neque obtulit sacrificium perpetuò celebrandum, & proprium religionis suæ, nisi incruẽtum, ideo verè ac propriè est sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Vbi tamen illud est obseruandum, quod licet Christus non fuerit sacerdos secundum ordinem Melchisedech ratione sacrificij crucis, sed solum ratione sacrificij Eucharistiæ: tamen sacrificium crucis dici potest secundum ordinem Melchisedech ratione ipsius sacerdotis Christi, à quo offerebatur: ipse enim absolutè sacerdos erat secundum ordinem Melchisedech. Quare Apostolus ad Hebræos, 5. etiam in ipsa cruce Christum sacerdotem vocat secundum ordinem Melchisedech.

SEXTVM argumẽtum sumit Matthias Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, capite decimo quinto, à dissimilitudine sacrificij Melchisedech, & nostræ Missæ. Melchisedech enim, si quid obtulit, panem & vinum obtulit. At in Eucharistia non manet panis, & vinum, sed sola accidentia, vt Catholici ipsi docent.

RESPONDEO; Sactificium Missæ est verè secundum ordinem Melchisedech, tum quia est incruentũ: id enim erat proprium sacrificij Melchisedech, tum etiam quia Missa Christum repræsentat in specie panis, & vini, vt etiam illum repræsentabat sacrificium Melchisedech, atque ita in symbolo exteriore plane conueniunt. Quod autem substãtia interior sit diuersa, non refert, quia, vt ostendimus supra, significatio, seu repræsentatio in accidentibus, non in substantia est. Addo, quòd necessariò substantia sacrificij Missæ, debuit esse diuersa à sacrificio Melchisedech, cum illud præstantius, ac diuinius esse debuerit, in quo ipsa veritas cum symbolo, quàm illud, in quo solum symbolum continetur.

SEPTIMVM argumentum sumunt ex Patribus. Nam Petrus Martyr in caput quintum, primæ ad Corinthios, probat Melchisedech nõ obtulisse Deo panem, & vinum, quia R. Salomon in caput decimum quartum Genes. & Ambrosius in libris de Sacramentis, & Augustinus in quæstionibus veteris, ac noui Testamenti, dicunt à Melchisedecho panem, & vinum datum esse Abrahamo. In eandem sententiam citat Kemnitius loco citato Iosephum, & Chrysostomum.

SED hæc loca nihil omnino efficiunt. Nam In primis R. Salomon non modò Hebræus est, & nullo modo conferendus cum tot sanctis Patribus, quos citauimus, sed etiam apertissimus hostis Christianæ religionis. Præterea ipse ibidem indicat, vt etiã Petrus Martyr fatetur, oblationem illam Melchisedech significasse futurum aliquando, vt in Hierusalem offeretur sacrificium panis, & vini. At quomodo sacrificium futurum significare poterat oblatio illa, si erat tantum prophanum conuiuium, & non potius conuiuium sactum, ex participatione nimirum rei Deo prius oblatæ? Itaque R. Salomon, licet dicat panem, & vinum prolatum à Melchisedech in refectionem Abrahæ & sociorum fuisse, non tamen negat, immò subindicat prius Deo fuisse oblatum. Quod apertissimè docent Rabini antiquiores, vt iam ostendimus.

Sanctus Ambrosius totus est noster, vt suprà demõstratum est, & ideò fortasse Petrus Martyr, vt est in huiusmodi rebus cautus, certum librum & caput noluit annotare.

Locus ex Augustino citatus, neque Augustini est, neque pro aduersariis facit, sed pro nobis. Auctor enim illarum quæstionum multos habet errores, qui ab Augustino refelluntur, & imprimis in illa ipsa quæstione 109. quam pro se Martyr adducit, contendit ille auctor Melchisedechum esse Spiritum sanctum, quem errorem ex professo refellit Hieronymus in epistola ad Euagrium de Melchisedech. Quod autem ille auctor, quicunque fuerit, de oblatione Melchisedech scribit, pro nobis facit contra aduersarios: dicit enim Melchisedechum obtulisse Abrahamo Eucharistiam corporis, & sanguinis Domini. Ex quo intelligimus, illi auctori non fuisse commune, & prophanum conuiuium, quod exhibuit Melchisedech Abrahæ, sed sactum typum Eucharistiæ, quod nunc aduersarij pertinaciter negant.

Porro Iosephus quem citat Kemnitius, scribit panem illum datum Abrahæ, quod non negamus, sed non negat, prius Deo fuisse oblatum, quod nos affirmamus.

Denique Chrysostomus noster est, vt suprà est demonstratum.

OCTAVVM argumẽtum oppugnat alteram partem nostræ rationis, ductam ab æternitate sacerdotij secundum ordinem Melchisedech. Est autem argumentum tale: Vt Christus sit sacerdos in æternum, nõ necesse habet quotidie per Ministros offerre: non igitur ratio illa concludit. Antecedens probat Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 742. vbi demonstrat ex Apostolo Hebr. 7. & 9. negatiuè, & affirmatiuè, vt ipse loquitur, quemadmodum sit Christus, aut non sit sacerdos in æternum. Ac PRIMVM dicit non esse sacerdotem in æternum, quia sæpius offerat seipsum, id enim expresse Paulus non semel repetit. Deinde addit ob quinque causas dici Christum sacerdotem in æternum. PRIMA est, quia viuat in æternum. SECVNDA, quia virtus vnicæ oblationis eius in sempiternum duret, & efficax sit. TERTIA, quia semper in cœlo intercedat pro nobis. QVARTA, quia per ipsum vt sacerdotem, habeamus accessum ad Patrem. QVINTA; quia in perpetuum saluare possit, & saluet qui per ipsum ad Deum accedunt.

RESPONDEO; Quod attinet ad partem huius argumenti negatiuam, cùm Paulus dicit non fuisse opus, vt Christus sæpius se offerret; apertissimè loquitur de cruenta oblatione, quæ sufficientissima, immò infiniti precij, & valoris fuit: ceteræ oblationes repetebantur, & repetuntur, quia finiti sunt valoris. Quod autem ad æternum sacerdotium Christi necesse sit, vt sæpius offerat per se, vel per suos ministros, non quidem cruentè, sed aliquo alio modo, idem Paulus docet Hebræ. 8. vt sanctus Thomas in commẽtario præclarè exponit. Cum enim Apostolus dixisset, Christum esse Pontificem, & ministrum sanctorum, & tabernaculi, quod fixit Deus, & non homo, id est, esse Pontificem Ecclesiæ, non Synagogæ, subiungit: *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur, vnde necesse est, & hunc habere aliquid, quod offerat.* Vbi vides Paulum per necessariam consequentiam colligere, debere Christum, si verè est Pontifex, habere aliquid quod offerat, & cõsequenter debere offerre, quia om-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis Pontifex constituitur ad offerendum. Quare secundum Pauli sententiam, Christus non est Pontifex in æternum, nisi assiduè aliquid offerat, nec satis est, quod semel cruente obtulerit seipsum. Subiúgit postea idem Apostolus, declarans victimam, quam nunc assiduè Christus offert, non esse aliquid terrenùm, vt oues, & boues, sed aliquid cœleste, nimirum sacratissimam Eucharistiam: *Si ergo*, inquit, *esset super terram, nec esset sacerdos, cum essent qui offerrent secundum legem munera: qui exemplari, & vmbræ deseruiunt cœlestium.* Quorum verborum hæc est sententia: Si hostia immolanda esset super terram, id est, si esset aliquid terrenum, & mortale, vt oues, & boues, &c. Christus non esset sacerdos, quia non esset vlla necessitas noui sacerdotij, cum satis multi sine ipso secundum legem eiusmodi munera terrena assiduè offerant. Deinde pergit Paulus, ac ostendit, Christum esse Pontificem melioris Testamenti, quàm antiquum fuerit, ex quo sequitur offerri nunc meliores hostias, quam antiquæ illæ fuerint.

Atque hinc etiam perspici poterit, quinque illas causas, quas attulit Kemnitius, non sufficienter ostendere, cur Christus dicatur sacerdos in æternum. PRIMA illa, quia viuit in æternum: non est sufficiens. Nam requiritur quidem vita æterna, in eo, qui debet sacerdotium æternum habere, sed non sufficit: alioqui omnes Leuitici sacerdotes post resurrectionem dicerentur sacerdotes in æternum, quia habuerunt sacerdotium, & viuent in æternum. Requiritur igitur, vt viuens fungatur sacerdotio in æternum. Quemadmodum non potest aliquis rectè dici fuisse Rex per 30. annos, si nec regnauerit, nec regnare potuerit, nisi per vnum diem. Id quod maxime locum habet in sententia aduersariorum, qui existimant sacerdotium seu ministerium Ecclesiasticum, esse merum officium. Denique id apertissimè beatus Paulus requirit, vt ostendimus, cum ait, oportere Christum, si est Pontifex, habere aliquid quod offerat. Paulus autem Hebr. 7. vbi ponit istam causam Kemnitij, cum ait: *Christus autem, eò quòd maneat in æternum, perpetuum habet sacerdotium*: non probat ideò solum Christum esse æternum sacerdotem, quia manet in æternum; sed probat ex eo, quod manet in æternum, posse illum perpetuò fungi sacerdotio, nec esse opus, vt quis illi succedat; sicut in sacerdotio Leuitico opus erat continua successione, quia nullus eorum poterat perpetuò ministrare, cùm morte prohiberentur permanere.

SECVNDA causa, quòd virtus oblationis crucis perpetua sit, non etiam est sufficiens. Illa enim ostendit, effectum sacrificij crucis esse perpetuum, & proinde impropriè ipsum etiam sacrificium posse dici perpetuum. Propriè tamen non dicitur sacrificium æternum, quod semel factum est, nec dicitur æternum sacerdotium, cum non iugiter sacrificatur: alioqui sacerdotium, & sacrificium Noë, æterna dici possent, quia (vt colligitur ex cap. 8. Genes.) effectus sacrificij oblati à Noë post diluuium, semper manet, & manebit: impetrauit enim, ne iterum diluuium aquæ rediret super terram. Pari ratione Christi natiuitas ex matre, passio, & mors, dici possent æterna, & Christus dici posset semper nasci, pati, & mori, quia effectus horum omnium semper manet.

TERTIA ratio, quòd Christus in cœlo semper intercedat pro nobis, aut non probat illum esse sacerdotem, aut probat illum nunc per ministros offerre. Nam si volunt aduersarij Christũ intercedere per solam orationem, non habent inde illum esse propriè sacerdotem: nam quilibet homo quantumuis laicus, potest pro alio per orationem intercedere. Si verò contendant illum intercedere, vt sacerdotem, id est, mediante oblatione victimæ: tum necesse est Christum semper offerre; & proinde Eucharistiam esse sacrificium, quòd à Christo per ministerium humanum Deo iugiter offeratur.

DICENT, Christum offerre seipsum in cœlo, dum passionem suam assiduè Patri repræsentat, & per eam nos reconciliat. Hoc enim videtur sentire Caluinus libr. 4. Institutionum, cap. 18. §. 2. vbi dicit, non esse amplius in terris vllum sacerdotium, cum sit translatum in cœlum, Christo ibi in æternum sacerdote existente.

RESPONDEO; Aut volunt oblationem, quæ fit in cœlo, esse verum ac propriè dictum sacrificiũ; aut solũ impropriè, & figurate. Si primũ, plurima sequẽtur cõtra aduersarios, & aliqua eorum etiam cõtra veritatẽ. PRIMO, religionem, ac legem Christianam non esse amplius in terris, sed translatam esse in cœlum: nam translato sacerdotio, necesse est vt etiam legis translatio fiat Hebr. 7. SECVNDO, in cœlo non esse nudam veritatem, sed vmbras etiam, & figuras, ac cæremonias: nam omnia sacrificia propriè dicta, debent esse repræsentatiua sacrificij crucis, & cæremoniæ quædam religionis. TERTIO, oportebit aduersarios cõcedere, repeti sæpius oblationem Christi, quod illi nullo modo concedere volunt. Si secundum, tum necesse erit cõfiteri Christum verum sacrificium in terris offerri, quod nos contendimus, aut certè Christum non esse verè, ac propriè sacerdotem, quod est absurdissimum, & contra manifestas Scripturas. Id autem sequi, perspicuum est, quia non potest esse verè, ac propriè sacerdos: qui sacrificium verum, ac proprium offerre non potest.

QVARTA Kẽnitij ratio similis est superiori: perinde enim est Christum sacerdotem pro nobis intercedere, quæ erat tertia ratio; & nos per sacerdotem Christum aditum habere ad Patrem, quæ erat quarta.

QVINTA ratio, quòd saluare in perpetuum possit, probat eum Saluatorem esse, non autem sacerdotem. Neque hæc ratio dissimilis est secundæ ac tertiæ, proinde eodem modo refellitur. Quare non probauit Kemnitius Christum dici posse æternum Sacerdotem sine oblatione victimæ per Ecclesiæ Ministros.

CAPVT SEPTIMVM.

Probatur sacrificium Missæ ex figura Agni Paschalis.

ALTERVM testimonium pro sacrificio Missæ sumitur ex li. Exod. cap. 12. & similibus locis, vbi agitur de Agno Paschali. Est autem hoc argumentum: Celebratio Agni Paschalis figura erat expressa celebrationis Eucharistiæ. Sed illa immolatio quædam erat victimæ Deo oblatæ; ergo celebratio Eucharistiæ immolatio victimæ Deo oblatæ esse debet, vt figura figurato respondeat. Quia verò aliqui, vt Kemnitius, negant propositionem, aliqui assumptionem: vtraque probanda erit, ac deinde argumenta Kemnitij diluenda, quibus hanc rationem infirmare conatur.

Quod igitur celebratio Agni Paschalis fuerit figura celebrationis Eucharistiæ, probatur PRIMO ex Scripturis, 1. Cor. 5. *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus: itaq; epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.*

Ex hoc

Ex hoc loco certò constituere possumus, Agnum Paschalem, qui & Pascha dicitur in Euangelio, figuram immolationis Christi fuisse: quando autem fuerit impleta, non ita certò ex hoc solo loco constitui potest.

DICENT enim aduersarij, Apostolum loqui de immolatione in cruce facta, & de manducatione spirituali, quæ fit per fidem. Sed nos ex Euangelio probabimus figuram illam propriè impletam fuisse in institutione, & celebratione Eucharistiæ. Nam In primis ex Euangelio cõstat Apostolos ante Christi passionẽ manducasse carnem Christi in nouissima cœna, & proinde manducasse verum Agnum Paschalem, ad cuius epulas nos hortatur Apostolus, cum ait: *Itaque epulemur, in azymis sinceritatis & veritatis.* Sed epulum sequitur immolationem: prius enim agnus immolatur, postea comeditur: non è contrario prius comeditur, & postea immolatur. Debuit ergo præcedere immolatio Christi illã manducationẽ cœnę; quam fecerunt Apostoli ante passionem Domini; non ergo sola passio est immolatio de qua loquitur Paulus, sed etiam consecratio, & oblatio Eucharistiæ est immolatio per Agni Paschalis immolationem figurata.

PRÆTEREA, vt ex eodem Euangelio constat, Dominus post cæremoniã Agni Paschalis continuò subiunxit celebrationẽ Eucharistiæ, neque distulit in aliud tempus, aut locum, vt apertè ostenderet se noua ista cæremonia finem imponere cæremoniæ veteri.

DEINDE, si consideremus circumstantias vtriusque celebrationis, videbimus nullam figuram à Christo manifestius impletam, quam istam. Agnus Paschalis 14. die primi mensis ad vesperam immolari debuit Exod. 12 & fuit hæc circumstantia summe necessaria, vt ex multis locis Scripturæ probari posset; Eucharistiam Christus instituit hoc ipso tẽpore, vt notum est. SECVNDO, agnus immolabatur in memoriam transitus Domini, & liberationis populi de Aegypto: & Eucharistia celebratur in memoriam tranitus Domini per passionem ex hoc mundo ad Patrem, & nostræ liberationis de potestate Satanæ, quæ per ipsam Christi mortem facta est. TERTIO, agnus immolabatur vt manducaretur & esset quasi viaticum peregrinorum; nam ideò manducabatur à Iudæis: habitum peregrinorum præ se ferentibus cum baculis, & calceis, &c. Et Eucharistia quid est aliud nisi refectio, & viaticum peregrinantium ad veram ac cœlestem patriam: QVARTO, agnus non poterat manducari, nisi à circumcisis, & mundis, & in Hierusalem; ita Eucharistia non potest sumi, nisi à baptizatis, & mundis, & intra Ecclesiam Catholicam existentibus.

ADHÆC, si non impleuit Christus eam figuram in institutione Eucharistiæ, dicant aduersarij, quando eam impleuerit: nam cùm, teste Paulo, figura fuerit, debuit necessariò impleri.

DICENT fortasse impletam eam figuram à Christo, vel quando ipse manducauit Agnum Paschalem, vel certè quãdo fuit crucifixus: nec enim aliud occurrit, quod verisimiliter dici possit.

At illud PRIMVM, nulla ratione defenditur. Cum enim Dominus Agnum Paschalem manducauit, legem obseruauit, quod semper faciebat dum in terris viueret non figuram impleuit. Siquidem implere figuram, non est illud ipsum quod lex præscribit agere, sed aliquid aliud ei substituere excellentius, ad quod significandum figura illa præcesserit; quemadmodum figuram Circumcisionis non impleuit cum Circumcisionem accepit, sed cum Baptismum ei substituit. Vnde à Paulo Coloss. 2. Baptismus vocatur Circumcisio Christi non manu facta.

Illud autem Alterum de passione Domini, est quidem aliquid, sed non eiusmodi, vt sufficiat. Nam immolatio Agni Paschalis potest quidẽ dici figura passionis Christi. Nam si agnus ille figura est Eucharistiæ, & Eucharistia est repræsentatio passionis, quis neget etiam agnum illum, fuisse figuram & repræsentationem passionis? Quare Ioan. 19. videmus Euangelistam reddere caussam, cur non fuerunt Christi crura in passione confracta, quia scriptum est de Agno Paschali: *Os non comminuetis ex eo*: tamen magis immediatè, & principaliter cæremonia Agni Paschalis figura fuit Eucharistiæ, quàm passionis, vt patet ex circumstantiis paulò antè explicatis. Passio enim non incidit in diem 14. nec in vesperam, sed in meridiem diei 15. Neque fuit Christus crucifixus in memoriam trãsitus alicuius, aut liberationis. Neque crucifigebatur vt manducaretur, nec fuit vllus tunc, qui eum sic immolatum manducauerit. Neq; in domo, aut Hierusalem, sed extra portam in aperto campo immolatus fuit. Denique non solum baptizati & mundi, sed etiã alij possunt ac debent Christum, vt in cruce immolatum, fide manducare: fides enim præcedit, & Baptismum, & iustificationem.

Probatur nunc ex Patrum communi consensu, Agnum Paschalem Eucharistiæ figuram fuisse. Tertullianus lib. 4 in Marcionem non procul à fine, exponit de Eucharistia illud Luc. 22. *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum. Professus*, inquit, *se concupiscentia cõcupisse edere Pascha vt suum (indignum vt quid alienum concupisceret Deus) acceptum panem, corpus suum fecit, &c.* Et Paulò antè dixerat, Christum non concupiuisse veruecinam Iudæorum, cum ait se desiderasse edere Pascha. Quare Tertullianus per Pascha intelligit Eucharistiam non Agnum Paschalem: non autem per Pascha Eucharistiam intelligeret, nisi Eucharistiã esse crederet per Agnum illum Paschalem figuratam.

CYPRIANVS lib. de vnit. Eccles. probat non posse extra Ecclesiam manducari vtiliter Eucharistiã, quia scriptum est de Agno Paschali: *In domo vna comedetur.* Et serm. de cœna Domini: *Cœna*, inquit, *dñi posita inter Sacramentales epulas obuiauerunt sibi influuta antiqua, & noua: & cõsumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis.*

AMBROSIVS in cap. 1. Lucæ, *Quando*, inquit, *sacrificamus, Christus adest, Christus immolatur: etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.*

Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Pascha, exponens cæremonias Agni Paschalis, dicit imperasse Deum, vt ad vesperã agnus immolaretur, quia Christus ad vesperam Sacramentum corporis sui discipulis tradidit.

GAVDENTIVS tract. 2. in Exodum, totam celebrationem agni de Eucharistia exponit: *In vmbra*, inquit, *illius legalis Paschæ, non vnus agnus occidebatur, sed plures. Singuli enim occidebantur per domos, nam sufficere vnus non poterat vniuersis.* Et infrà: *Idem per singulas Ecclesiarũ domos in mysterio panis & vini reficit immolatus, viuificat creditus: consecrantes sanctificat consecratus: hæc agni caro, hic sanguis est.*

HIERONYMVS in c. 26. Matth. *Postquã*, inquit, *typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur Sacramentum.*

Ioan. Chrysostomus homil. de proditione Iudæ, tomo 3. *In ipsa mensa*, inquit, *vtrumque Pascha, & typi, & veritatis celebratum est.* Et infrà: *Fuit quidem aliquando Pascha Iudaicum, sed exemptum, & euacuatum est Paschæ spiritalis aduentu, quod Christus tradidit. Nam cum manducarent,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ducarent, & biberent, accepit panem, & fregit, & dixit: A Hoc est corpus meum. &c. Et homil. 83. in Matth. de institutione Sacramenti loquens: *Veritatem*, inquit, *figuræ adiunxit.* Et paulò pòst: *Si figura à seruitute liberauit, multò magis veritas orbem terrarum vindicabit.*

AVGVSTINVS libr. 2. contra literas Petil. cap. 37. *Aliud*, inquit, *est Pascha quod illi de oue celebrant, aliud quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.*

LEO ser. 7. de passione Domini, de Pascha loquens: *Vt ergo*, inquit, *vmbræ cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis: antiqua obseruatia nouo tolliturSacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur.* Et infra de Sacramenti institutione loquens: *Vetus*, inquit, *Testamentum consummabat, & nouũ Pascha condebat. Discumbentibus enim secum discipulis, &c.*

ISICHIVS li. 2. in Leuiticum, cap. 8. *Prius*, inquit, *figuratam outem cum Apostolis cœnans Dominus, post ea suũ obtulit sacrificium.* Vide etiam lib. 6. capit. 23. Procopius Gazæus in cap. 12. Exodi, idem habet.

GREGORIVS hom. 22. in Euangelia totam cæremoniam Agni Paschalis exponit accommodatè ad Eucharistiam: *Quid*, inquit, *sit sanguis agni non iam audiendo, sed bibendo didicistis, &c.*

BEDA in cap. 22. Lucæ, & ex illo Anselmus in cap. 26. Matth. *Finitis*, inquit, *veteris Phasæ solemnis, quæ in commemoratione antiquæ de Aegypto liberationis populi Dei agebantur, transit ad nouum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesiam frequentare volebat, vt scilicet pro carne agni, ac sanguine, sui corporis, sanguinisque Sacramẽtum institueret.*

RVPERTVS lib. 2. in Exodum, cap. 6. *Tandem*, inquit, *quartadecima die ad vesperam, vbi illum veteris Paschæ Agnum comedit cum discipulis suis, tunc ipse nouũ sacrificij agnus continuò C capiendus, & ducendus ad immolandum, iam in angustia passionis agonizans, prius propriis manibus Deo Patri semetipsum immolauit, accipiens panem & vinum, & mira atque ineffabili sanctificationis potentia, transferens hæc in corporis sui, & sanguinis Sacramentum.*

Ex his igitur propositio nostri argumenti satis confirmata videtur. Assumptio verò celebrationem Agni Paschalis sacrificium quoddam fuisse, minori adhuc negotio comprobabitur. Nam legimus Exod. 12. *Immolate Phase.* Et infrà: *Victima transitus Domini est.* Numeri 9. Ecce, inquit, *quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase, in die illo accedentes ad Moysem, & Aaron dixerunt: Immundi sumus super anima hominis, quare fraudamur, vt non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israel?* Et infrà: *Si quis mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo.* Ex his habe- D mus Agnum Paschalem verè, & propriè sacrificium fuisse, cum & victima, & sacrificium in Scripturis absolutè dicatur; & præterea offerri Domino per immol tionem, quod est veri sacrificij proprium, debuerit.

ADDE, quod eodem modo loquitur Euangelium, Marci 14. *Et primo die azymorum, quando Pascha immolabant.*

DENIQVE, quid clarius verbis Pauli primæ Cor. quinto: *Pascha nostrum immolatus est Christus?* neque enim negabunt Christi passionem verum sacrificium fuisse. Cur autem Paulus sacrificium Christi Paschæ immolationem appellaret, si non fuisset verum sacrificium Agni Paschalis immolatio? Neque obstat, quod non offerebatur à solis Sacerdotibus, sed à multitis, non Sacerdotibus. Nam hoc sacrificium fuit institutum, antequam familia Aaron determinaretur ad sacerdotium, & ideò quantum ad hoc sacrificium, mansit antiquum priuilegium, vt omnes patresfamilias sacerdotio fungerentur. Vide Philonem lib. 1. de vita Moysis.

Sed iam videamus, quid Kemnitius contra hoc nostrum argumentum obiiciat in 2. parte Examin. pag. 758. & 759. PRIMO, obiicit testimonium Augustini, libro de vnitate Ecclesiæ, contra literas Petiliani, c. 16. *Non ea colligant & commemorent, quæ obscurè, ambiguè, vel figuratè dicta sunt, quæ quisque sicut voluerit, interpretetur secundum sensum suum: talia enim rectè intelligi, exponique non possunt, nisi prius ea, quæ apertissimè posita sunt, firma fide teneantur. Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos aliud ad vestrum sensum detorquere conemini.* Et cap. 19. *Hæc mystica sunt, operta sunt figurata sunt: aliquid manifestum, quod interprete non egeat flagitamus.* Item: *Quod si ambiguè posita & pro nobis, & pro vobis possunt interpretari, nihil vtique adiuuant causſam vestram, sed planè talia malam causſam, vel moras faciendo sustentant.*

RESPONDEO; Testimonia Scripturæ figurata, quia possunt variis modis exponi, non faciunt fidem, nisi ex alio loco Scripturæ certò constet, quemadmodum sint accipienda. Scriptura autem tribus modis solet figuram aliquam explicare. PRIMO, quando immediatè, & in particulari exponit propriis verbis, quod figuratè dictum erat. Hinc ex parabolis Domini de piscibus bonis, & malis in iisdem retibus; & de ouibus, & hœdis in eodem ouili, & aliis similibus, Catholici conuicerunt Donatistas negantes in Ecclesia esse bonos, & malos: quia Dominus ipse parabolas explicuit, applicans eas ad Ecclesiam Matthæi 13. & 25. De qua re vide Augustinum in breui culo collationis tertiæ diei. SECVNDO, quando Scriptura immediatè figuram non explicat, tamen approbat Ecclesiæ explicationem, dum ei apertissimis verbis testimonium perhibet, quod sit columna, & firmamentum veritatis, 1. Timoth. 3. Augustinus libro 1. contra Cresconium, cap. 33. & alibi passim, tradit hanc formam argumentandi. TERTIO, quando Scriptura docet, in verbis quibusdam figuram in Christo, vel à Christo implendam contineri: & deinde manifesta ratione colligimus, quo tempore, & loco fuerit impleta, licet Scriptura id non explicauerit. Nam cum constat aliquam esse figuram, simul constat impleri debuisse: proinde si possimus ratiocinando concludere aut tali tempore, & loco fuisse impletam, aut absolutè non fuisse impletam, firmissimè quod volumus demonstramus.

Nostrum igitur argumentum ex figura Agni Paschalis, & eiusdem figuræ explicatio, habet testimonium à Scriptura secundo, & tertio modo. Nam In primis protulimus consensum veterum Patrum Græcorum, & Latinorum, qui est consensus eius Ecclesiæ, quam & nos, & aduersarij veram Ecclesiam esse, & proinde iuxta Apostolum columnam, & firmamentum veritatis esse non dubitamus. Deinde, Scriptura testatur illam esse figuram in Christo implendam, vt ex eodem Paulo ostendimus, 1. Cor. 5 Et nos ex manifestis circumstantiis euidenti ratione concludimus, aut nunquam, aut in nouissima cœna in institutione Sacramenti fuisse impletam.

PORRO Augustinus in locis à Kemnitio citatis, loquitur de figuris illis, quarum explicatio nullum habet à Scriptura testimonium; & ideo semper adiungit esse

git esse obscuras, opertas, interprete indigentes, & A quæ possint pro arbitrio in varios sensus detorqueri. Non enim simpliciter reiicit argumentum ex figuris, sed ex figuris obscuris, & nõdum explicatis, vel in alio Scripturæ loco, vel ab Ecclesia. Nam alioqui in ipso libro eodem de vnitate Ecclesiæ, capite 13. probat Augustinus Ecclesiam constare ex bonis & malis, ex parabolis zizaniorum, & bonorum, ac malorũ pisciũm, & similibus figuratis loquutionibus. Solum igitur reiicit argumentum ab illis figuris, quarum est incerta interpretatio: quale illud erat ex Canticis: *Vbi cubas in meridie*, quod semper Donatistæ iactabant, vt probarent in sola Africa esse Ecclesiam; quibus Augustinus rectè obiicit illud Psalmi 47. *Latera Aquilonis ciuitas Regis magni*: & similia æquè obscura.

ADDE, quod Augustinus in eo libro, ideò petit à Donatistis testimonia Scripturæ apertissima, nec libenter admittit obscura, quia habebat ipse pro se apertissima testimonia. Nam agebatur de loco Ecclesiæ, an esset Africa sola, an totus orbis terrarum. Et quia sunt plurima testimonia, quæ sine vlla obscuritate docent, Ecclesiam in toto orbe terrarum esse futuram; meritò Augustinus requirit ab aduersario similia testimonia: non enim debent aperta & propria, obscuris & figuratis cedere. At in aliis quæstionibus obscurioribus, qualis fuit eo tempore quæstio de Baptismo, Augustinus non prouocat ad aperta Scripturæ testimonia, sed ad Ecclesiæ auctoritatem, quæ non potest errare in Scriptura explicanda, vt patet ex loco citato contra Cresconium. Quare si Kemnitius putat, causſam suam similem esse causſæ Augustini, proferat apertum testimonium Scripturæ, quod non egeat interprete, vbi legamus Eucharistiæ celebrationem non esse sacrificium, & tum iure poterit cum Augustino reiicere argumenta ex figuris.

SECVNDO, Kemnitius obiicit, ex figura Agni Paschalis multa sequi absurda, si ea ad Eucharistiam applicanda sit. Nam in primis non respondebit figura figurato, cum immolatio Agni Paschalis cruẽta fuerit; Eucharistia sit incruenta. Deinde Agnus Paschalis non à Sacerdotibus, vt Eucharistia, sed à multitudine immolabatur. Et Denique sacrificium Agni Paschalis non erat propitiatorium pro peccato, vt nos Eucharistiam esse dicimus, sed in memoriam fiebat liberationis de Aegypto.

RESPONDEO; Eucharistia non à solo Agno Paschali, sed etiam à sacrificio Melchisedech; & à Manna, & ab aliis rebus in Testamento veteri figurata fuit: ideò non omnia, quæ in Agno Paschali fiebant, D ad figuram Eucharistiæ pertinent, sed illa tantùm, quæ non pugnant cum impletione aliarum figurarum. Itaque ex figura Agni Paschalis, habemus in Eucharistia veram carnem, & sanguinem Christi agni immaculati: sed modo incruento, & in specie panis, & vini, vt locum habeat alia figura sacrificij Melchisedech in pane & vino oblati. Atque ita oblatio & manducatio agni, ad figuram Eucharistiæ pertinet, modus cruentæ mactationis, ad hanc figuram nõ pertinet, quia pugnaret cum figura sacrificij Melchisedech, sicut è contrario forma seu species externa panis & vini in sacrificio Melchisedech, ad figuram Eucharistiæ pertinet: substantia panis, & vini interior ad hanc figuram non pertinet, quia pugnaret cum figura Agni Paschalis, quæ veram carnis substantiam requirit in figurato, ne sit figuratũ sua figura vilius. Quod autẽ modus ille cruentæ mactationis non impediat, quò minus Agnus Paschalis figura fuerit Eucharistiæ, patet ex Augustino lib. 17. ciuit. cap. 20. & lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 18. & Leone serm. 8. de passione Domini, qui omnia sacrificia veteris legis, quantumuis cruenta, figuras fuisse docet sacrificij Eucharistiæ.

Iam verò, quod attinet ad Alterum absurdum, nulla est difficultas. Nam quod in Scriptura dicitur, Agnum Paschalem debuisse à tota multitudine filiorum Israël immolari, non sic intelligitur, quasi debuerint singuli de populo agnum immolare: sed quod debuerit in singulis domibus, ac familiis immolari, patrefamilias proprie, & per se immolante, reliquis per illum immolantibus, & voluntate, ac participatione in sacrificium consentientibus. Quod etiam in Ecclesia circa Eucharistiam obseruatur: presbyteri enim, qui in Christi familia patres sunt, propriè ac per se immolant, populus autem per illos immo- B lat, & simul voluntate, & participatione in sacrificium consentit.

Denique TERTIVM absurdum, quod Kemnitius proferebat, nullius ponderis est. Nam Eucharistiæ sacrificium, vt diximus, non solo Agno Paschali, sed multis aliis typis adumbratum fuit. Et quidem Agnus Paschalis typus Eucharistiæ fuit, non vt sacrificium propitiatorium, sed vt cõmemoratiuum liberationis, & vt propriè Eucharisticum: sacrificia autẽ, quæ plurima in lege pro peccato fiebãt, eiusdem Eucharistiæ, vt sacrificij propitiatorij, typi ac figuræ fuerunt.

TERTIO obiicit Kemnitius, Agnum Paschalem figuram gessisse passionis Dominicæ, id quod operosè probare nititur ex Scripturis, & ex ipso etiam Ecclesiastico testimonio, ex præfatione Missæ deprompto.

SED argumentum iam ante solutum est. Agnus enim Paschalis vtriusque rei typus fuit, & passionis & Eucharistiæ; immò non potuit Eucharistiæ typus esse, quin etiam passionis esset, cum Eucharistia repræsentatio, & comemmoratio passionis sit. Neque id proprium est Agni Paschalis, sed commune omnibus sacrificiis legis veteris, vt simul & passionis Dominicæ, & Euchatistiæ figuræ fuerint.

CAPVT OCTAVVM.

Probatur sacrificium Missæ ex figuris variorum sacrificiorum Testamenti veteris.

TERTIVM argumentum sumitur ex cap. 24. Exodi, vbi describitur dedicatio, ac celebratio Testamenti veteris. Nam post datam legẽ in monte Syna, pepigit Deus fœdus cum Hebræis, ac promisit eis multa bona, & ipsi vicissim obedientiam mandatorum promiserunt Deo. Sanctum autem fuit hoc fœdus solenni sacrificio, & sanguinis aspersione, illis verbis: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus*, vt Apostolus recitat Hebr. 9. allegãs verba Moysis, Exod. 24. Hanc figuram impletam esse in vltima cœna, in institutione Sacramenti Eucharistiæ, nos probauimus suprà in 1. lib. de Eucharistia: nec videtur vllo modo negari posse. Nam In primis expresse Lucas cap. 22. & Paulus 1 Corinth. 11. dicunt: *Hic calix nouum Testamentum est in sanguine meo.* Matth. cap. 26. & Marcus cap. 14. dicunt: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.*

DEINDE Patres veteres apertè docent, Christum in vltima cœna condidisse Testamentum nouum. Tertullianus lib. 4 in Marcionem: *In calicis mentione*, inquit, *Testamentum constituit sanguine suo obsignatum.* Idem expresse docent Chrysostomus, & Theophylactus in loca allegata Matthæi, & Pauli: nec non Ambro

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ambrosius in Paulum, & Beda in Marcum, & Lucam A locis citatis.

PRÆTEREA id Lutherani negare non possunt, cùm eorum præcipuum argumentum contra sacrificium Missæ hoc sit: *Missa est Testamentum Christi; non igitur est sacrificium.* Hoc argumentum præ omnibus vrget Lutherus in libr. de captiuit. Babyl. cap. 1. & in libr. de abroganda Missa, & alibi. Vrget idem argumentum Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 753. & 802. vrgent etiam alij communiter. Quid momenti hoc argumentum habeat, postea videbimus: interim accipimus, quod dant, Missam esse Testamentum Christi; inde enim manifestè sequitur, Christum in vltima cœna condidisse suum Testamentum, & proinde implesse figuram Testamenti veteris.

Accedit POSTREMO, quod si Testamentũ Christi in Cœna factum non fuisset, certè factum fuisset in cruce, vt quidam suspicari videntur. At omnes B conditiones Testamenti in cœnam quadrant, nullæ in crucem. PRIMVM qui testatur, viuere debet vsque ad completum, & obsignatum Testamentum. Christus in cœna semper vixit, in cruce mortuus est. Quare rectè beatus Paulus Hebr. 9. non ait Christi morte Testamentum nouum factum fuisse, sed confirmatum: non enim testamentum valet, dum viuit, qui testatus est. DEINDE qui testatur, sui iuris esse debet. Christus in cœna sui iuris erat; in cruce non modo captus, & vinctus, sed etiam dãnatus, & iam paribulo affixus erat. TERTIO qui testatur, semper aliquid mandat hæredibus. Christus in cœna, *Hoc est*, inquit, *præceptum meum, vt diligatis inuicem.* Et rursum: *Hoc facite.* In cruce nihil mãdasse legitur. QVARTO qui testatur, aliquid promittit, seu relinquit, idque nominatim exprimere solet, vt etiam personas, quibus relinquit. In cœna Dominus expressit remissionẽ peccatorum, quæ est promissio propria Testamenti noui, Hierem. 31. & expressit etiam hæredes, cum ait: *Pro vobis, & pro multis.* In cruce nihil eiusmodi, excepta promissione soli latroni facta. QVINTO qui testatur, testes adhibet, & sicut Moyses, non testes quoscunque, sed ipsum populum conuocauit cum Testamentum vetus nomine Dei sanciebat: sic etiam Christus testes, & non quoscunque, sed ipsam Ecclesiam conuocare debuit; id fecit in cœna: aderãt enim omnes Apostoli, qui Patriarchæ fuerunt, & veri Patres totius Christiani populi. Ad crucem nec aderant, nec facile conuocari potuissent. SEXTO qui testatur, solet disertis verbis explicare Testamentum se facere. In cruce Testamentum Christus ne nominauit quidem: at in cœna expressit nomen Testamẽti, & quidem illis ferè verbis, quibus olim Moyses; vt enim ille dixerat: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus*: ita ipse dixit: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* SEPTIMO qui testatur, instrumentum publicum conficit, quod perpetuò vim habeat applicandæ hæreditatis. Id Instrumentum Christus in cœna confecit, dum Sacramentum instituit; in cruce nihil omninò eiusmodi. Maneat igitur ratum & certum, in cœna Testamentum nouum conditum, & proinde figuram Testamenti veteris impletam.

Hoc fundamento posito, ita argumentamur; Sanguis Testamenti veteris apud Moysem, erat sanguis victimæ iam immolatæ, & verè, ac propriè sacrificatæ, vt patet Exod. 24. ergo sanguis Testamenti noui apud Christum, est sanguis victimæ immolatæ, & verè, ac propriè sacrificatæ. Est autem sanguis ille sanguis Christi, vt ipse dicit: *Hic est sanguis meus*; ergo ipse fuit victima in cœna immolata, & sacrificata.

Neque responderi potest, sanguinem Christi in cœna fuisse sanguinẽ victimæ futuræ in cruce: Nam in Exodo prius immolata est victima, deinde sanguis aspersus in populũ illis verbis: *Hic est sanguis, &c.* ergo etiam Christus prius debuit se ipse victimam facere, & immolare; deinde de sanguine dicere: *Hic est sanguis, &c.* Præterea, nulla ratio patitur, vt prius sanguis victimæ hauriatur, deinde victima immoletur, cum è contrario ex immolatione sanguis sequatur. Denique, cum in figura Testamenti veteris, Exod. 24 tria inueniantur. PRIMO, promulgatio legis coram populo. SECVNDO, immolatio victimę fœderalis, seu pacificæ. TERTIO, aspersio sanguinis, & mãducatio victimæ; & Christus impleuerit primum cum ait: *Hoc est præceptum meum, &c.* Et tertium, cũ ait: *Comedite, hoc est corpus meum: Bibite, hic est sanguis meus*: quis credat prætermissum fuisse secundum, nimirum victimæ immolationem? Ad hoc argumentum nullam legi, vel Kemnitij, vel aliorum confutationem.

Huc referri possunt omnia illa Scripturæ diuinæ loca, vbi describuntur varia sacrificia veteris legis propriè dicta. Illa enim omnia fuerunt typi, ac figuræ sacrificij Eucharistiæ; ex quo sequitur, vt etiam Eucharistia verum sacrificium esse debeat.

Respondet ad hoc argumentum Kemnitius in secunda parte Examinis, pagina 771. sacrificia veteris Testamenti fuisse quidem figuras implendas in nouo Testamento, sed impleras esse in vnico sacrificio crucis; & nunc etiam impleri in sacrificiis spiritualibus operum bonorum.

SED nos contrà probamus, figuras fuisse sacrificia illa non solum crucis, & operum bonorum, sed etiam Euchatistię; dupliciter. PRIMO ex Patribus. Tertullianus in li. contra Iudæos cap. 1 apertè dicit, sacrificium Abel figuram fuisse sacrificij Eucharistiæ. Iustinus in Triphone: *Similæ*, inquit, *oblatio figura fuit Eucharistiæ.* Chrysostomus in Psalm. 95. *Omnia veterum sacrificia noua superueniens gratia vno complectitur sacrificio.* Augustinus libr. 17. ciuit. c. 20. *Mensa quam Sacerdos noui Testamẽti exhibet de corpore ac sanguine suo est; id est enim sacrificium, quod successit omnibus sacrificiis, quæ immolabãtur in vmbra futuri. Propter quod etiam agnoscimus vocem illam in Psalmo 39. eiusdem Mediatoris, Corpus autem aptasti mihi: quia pro illis omnibus sacrificiis, & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.* Leo sermo. 8. de passione Domini: *Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarũ, vna corporis & sanguinis tui implet oblatio: & sicut vnum est pro omni victima sacrificium: ita nunc vnum de omni gente fit regnum.* Vide etiam Isichium in Leuiticum li. 5 Isidorum lib. 1. de officiis, cap. 17. & Damascenum lib. 4. de fide, cap. 14. Ex quibus testimoniis Patrum refellitur mendacium Kemnitij, pagina 778. vbi sic ait: *Ignota est veteribus illa disputatio, quod abrogatione Leuiticorum sacrificiorum, præter sacrificium Christi in cruce, aliud successisset cæremoniale sacrificium in nouo Testamento.*

SECVNDO probatur, quia sacrificium crucis non fuit impletiuum figuratum illarum, nisi quoad ipsam mactationem, & paucas alias cæremonias. Multæ autem aliæ cæremoniæ sacrificiorum, quæ sine dubio figurales erant, vt quod in tabernaculo offerrentur, quod corã multitudine populi fidelis, & quod manus imponerentur super victimam, quod victima immolata continuò manducaretur, & aliæ similes, in cruce impleri non potuerunt: quare aut in Eucharistia implentur, aut simpliciter non implentur.

CAPVT

CAPVT IX.

Probatur sacrificium Missæ ex vaticiniis Prophetarum.

QVARTVM argumentũ principale, sumi potest ex vaticiniis Prophetarum. Nam vt rectè ait Augustinus epist. 49. quæst. 3. *Nostrum sacrificium non solùm Euangelicis, sed etiam Propheticis libris demonstratum est.* Sex testimonia Prophetarum adduci solent, sed postremum est præcipuum, & ideò cetera breuiter solùm attingemus, vt in postremo diutius liceat immorari.

PRIMVM testimonium habetur lib. 1. Regum, ca. 2. prope finem, vbi quidã Propheta innominatus prædicit Heli Sacerdoti, futurum aliquando tẽpus, vt cesset sacerdotiũ ipsius, & patrum suorũ, & surgat nouus Sacerdos, qui ambulet coram Christo Dei, omnibus B diebus. Quẽ locum exponunt de sacerdotio, & sacrificio Christianorum, quod successit Aaronico, & manebit vsque ad mundi cõsummationem, Cyprianus lib. 1. contra Iudæos, cap. 17. Augustinus lib. 17. ciuit. cap. 5. Eusebius lib. 4. demonstrat. Euangel. cap. 26. Gregorius, Beda, & Eucherius in comment. eius loci.

SED cõtrà obiici posset, videri impletum illud vaticinium in Samuële, vel in Sadoc. Nam Samuël successit Heli; & deinde Salomõ eiecit Abiathar, qui defendebat de familia Heli, & constituit pro eo Sadoc, & addit Scriptura lib. 3. Regum, cap. 1. id factum esse, vt impleretur verbum Domini contra Heli in Silo.

RESPONDET ad hanc obiectionem Augustinus loco citato, vaticinium illud impletum fuisse in Samuële, vel Sadoc, quatenus illi gerebant figurã Christianorum Sacerdotum. Itaque eiectio Heli, erat figura eiectionis sacerdotij Aaronici, & assumptio Samuëlis, & Sadoc, fuit figura assumptionis sacerdotij C Christiani: id quod probat Augustinus ex eo, quod Scriptura, cùm dicit, eiiciendum Heli cum patribus suis, apertè loquitur de Aarone; siquidem nominat eum, qui primus in exitu de Ægypto constitutus est à Deo Sacerdos.

SECVNDVM vaticinium sumitur ex cap. 9. Proverb. *Sapientia ædificauit sibi domum, immolauit victimas suas, miscuit vinum, & posuit mensam suam.* De hoc loco ita CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Per Salomonem Spiritus sanctus typum Dominici sacrificij præmonstrat, immolatæ hostiæ, & panis, & vini, sed & altaris, & Apostolorum faciens mentionem.* Vide etiam Augustinum lib. 17. ciuit. cap. 20. vbi totum hunc locum de Eucharistia exponit.

TERTIVM testimonium sumitur ex illo Isaiæ ca. 19. *Cognoscent Aegyptij Dominum in die illa, & colent eum in hostiis, & muneribus.* Eusebius lib. 1. demõstrat. Euãgel. cap. 6. & Hieronymus in commentario ex hoc loco probant, legem esse translatam, quandoquidem sacerdotium est translatum, cùm apud Aegyptios, id est, apud Gentiles sacrificia Deo vero offerantur. Neque valet responsio Caluini, lib. 4. Institut. cap. 18. §. 4. Isaiam loqui de sacrificiis spiritualibus, quæ à Christianis omnibus offeruntur. Nam in eodem loco fit mentio altaris Domini in loco visibili constituti: *In die illa*, inquit, *erit altare Domini in medio Aegypti.* Ad sacrificia autem spiritualia nullum altare visibile necessarium est.

QVARTVM testimonium habetur Isaiæ 66. *Et assumã ex eis Sacerdotes, & Leuitas, dicit Dominus.* Cui simile est illud Hierem. 33. *Non interibit de Dauid vir, qui sedeat super thronum domus Israel: & de Sacerdotibus, &* A *de Leuitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocausta mea, &c.* Hæc loca Hieronymus in Isaiã, & Theodoretus in Hieremiã, exponunt de Sacerdotibus Christi, qui perpetuò permanebunt vsque ad mundi consummationem. Nec possunt aliter exponi, cùm apertissimè vterque Propheta loquatur de conuersione Gentium, & ædificatione Ecclesiæ.

Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 753. agnoscit ista loca debere exponi de noui Testamenti Sacerdotibus: neque aliud respondet, nisi ista vaticinia partim impleta esse in Christo, qui fuit verus Sacerdos, & successit Sacerdotibus Testamẽti veteris; partim impleri in omnibus Christianis, qui sunt spirituales Sacerdotes. At neutra expositio facit ad rem. Nõ enim de solo Christo possunt intelligi ea vaticinia, cùm disertè in numero multitudinis ponant Sacerdotes, & Leuitas: neque de omnibus Christianis intelligi possunt, cùm vterque Propheta distinguat Sacerdotes futuros à reliquo populo.

DICET aliquis; Loquuntur vaticinia de ministris Testamenti noui, qui successerunt ministris Testamenti veteris in ministerio doctrinæ, & Sacramentorum, licet non successerint in ministerio sacrificandi. At si ita esset, cur vocarentur Sacerdotes? cur Hieremias diceret, illos holocausta oblaturos? Succedere igitur debent veteribus illis veri Sacerdotes, qui sacrificia verè, & proprie offerant.

QVINTVM testimonium est Danielis 8. & 12. vbi dicitur Antichristus ablaturus iuge sacrificium: quẽ locum de sacrificio Missæ exponit Hippolytus Martyr in lib. de Antichristo. Nec obstat, quod Daniel loqui videatur de Antiocho, loquitur enim de Antiocho, vt figuram gerebat Antichristi, vt patet ex collatione huius loci, cum Apocalypsi cap. 13.

RESPONDET Kemnitius, pag. 733. locum intelligi ad literam de Antiocho, & per allegoriam tantùm de Antichristo: ex allegoriis autẽ non duci solida argumenta. Sed ex hac allegoria solidissimum argumẽtum sumi potest. Nam explicata est ab Ioãne in Apocalypsi, ca. 13. & à Paulo, 2. Thessal. 2. immò ipse etiam Daniel eam explicat, cùm dicit, Regem istum, qui auferet iuge sacrificium, contra omnes Deos pugnaturum, & contra ipsum Deum patrum suorum. Nõ enim ista de Antiocho intelligi possunt, quem constat palàm coluisse Deos patrum suorum, vt Hieronymus in commentario ostendit; sed in Antichristum optimè conueniunt, de quo Paulus scribit, 2. Thessal. 2. quòd extollet se super omne quod dicitur Deus.

Respondet SECVNDO Kemnitius, posse intelligi locum istum Danielis de sacrificio spirituali, id est, de prædicatione verbi, & Sacramẽtorum administratione; immò conatur probare, ablatum esse iuge sacrificium ab Antichristo, quia Papa Romanus, vt ipse dicit, sustulit puritatem verbi, & Sacramentorum. At ista omnia vanissima sunt. Nam IN PRIMIS aliud est tollere, aliud corrumpere. Antichristus non corrumpet, sed simpliciter auferet iuge sacrificium saltẽ ex publicis templis: vnde, vt ibidem additur, manebit locus sacrificij desolatus. Deinde, in Scriptura nusquã appellatur sacrificium absolutè, & præsertim in numero singulari, nisi id, quod est verè ac propriè sacrificium. Denique iuge sacrificium apud Hebræos, non erant sacrificia spiritualia, sed sacrificium propriè dictũ, id est, duo agni qui offerebãtur quotidie in holocaustum, vnus mane, alter vesperi, vt patet Exodi 29. & Numer. 28. Quare Daniel cùm vocet sacrificium iuge, loquitur de vero ac proprio sacrificio, cuius typus fuit iuge illud sacrificium Hebræorum.

1 CAPVT

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT X.

Probatur idem ex Malachia.

SED insigne testimonium pro sacrificio Missæ habetur Malachiæ 1. in illis verbis: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiã de manu vestra: ab ortu enim solis, vsque ad occasum, magnũ est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio mũda, quia magnũ est nomẽ meũ in gentibus, dicit Dominus exercituũ.*

Hoc testimonium non potest intelligi de sacrificio crucis, quia illud non offertur in omni loco, sed semel tantùm vno in loco oblatum fuit, nec de sacrificio aliquo Iudaico, quia Propheta dicit à gentibus offerẽdum, & apertè illud opponit sacrificiis Hebræorum. Neque etiam de sacrificiis Gentilium piorum, qui erant in mundo ante Christi aduentum, vt Melchisedech, Iob, & similium. Hi enim viri sancti inter Gentiles paucissimi erant, ac præsertim temporibus Prophetarum quando idololatria mundum planè repleuerat, ita vt Dauid diceret: *Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius*, Psalm. 75. Malachias autem contrario modo vaticinatur: *Magnum est nomen meũ in gentibus, & ab ortu solis vsque ad occasum, &c.* Nec denique potest locus hic Malachiæ intelligi, vt quidam suspicati sunt, de sacrificiis Gentilium idololatrarum: non enim illa oblatio munda vllo modo dici posset, nec Deo vero offerebatur, sed Diis alienis: *Quæ enim gentes immolant*, inquit Apostolus, 1. Cor. 10. *Dæmoniis immolant, & non Deo.*

Quare nullo modo admittenda est expositio Benedicti Ariæ Montani in hunc locum: nam nõ tantùm repugnat omnium Patrum, quos paulò pòst citabimus, sententiis, sed etiam ipsi Apostolo, & apertissimę veritati. Quorsum enim tot millia Martyrum sanguinem profundere maluerunt, quàm communicare in sacrificiis Gentilium, si illa erant sacrificia munda, & Deo grata?

AT, inquit ille, *cognouerunt Gentiles magnum quendam Deũ ex moribus cælorum, & illis sacrificabant.* RESPONDEO; Cognouerunt quidem illi Deum, sed non sicut Deum glorificarunt, & creaturæ potiùs, quàm creatori seruierunt, vt Apostolus dicit, Rom. 1. Itaque vel magno illi Deo non sacrificabant, vel pauciſſimi, & rariſſimi id fecerunt. Malachias autem loquitur de sacrificiis, quæ in omni loco offeruntur, qualia apud Gentiles non nisi idolis, & dæmonibus offerebantur. Restat igitur quod nobiscum fatentur etiam aduersarij, vt Malachias vaticinetur de sacrificio Ecclesiæ Christianæ, quod & successit Iudaicis sacrificiis, & Deo placet, ac mundum est, & in toto orbe terrarum à Gentibus ad Deum verum conuersis ingiter offertur. Neque obstat, quod Malachias loquitur in præsenti, non in futuro; id enim Prophetæ faciunt, quia res futuras ita certò norunt Deo eis indicante, ac si præsentes intuerentur.

Tota controuersia circa hunc locum est, an Malachias loquatur de sacrificio proprie dicto, quale in Ecclesia aut est Eucharistia, aut nullum omninò est; an verò de sacrificio improprie dicto, quales sunt orationes, laudes, bona opera, patiẽtia in persecutionibus, & similia. Nã Philippus in Apologia Confess. & Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 4. Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 760. & alij contendunt, Malachiam loqui de sacrificiis spiritualibus, ac improprie dictis.

Adducit autem Kemnitius tria argumenta pro sua opinione, quæ facilè solui possunt. PRIMVM est: *Malachias non dicit, sacrificiũ debere mimicis gestibus, ritibus, & actibus in pane, & vino repræsentare passionem Christi, & illam actionem esse sacrificium Deo gratum pro viuis, & mortuis, &c.* RESPONDEO; Hoc non argumentum, sed impostura est. Neque enim de gestibus, & ritibus, sed de substantia rei, id est, de oblatione sacrificij proprie dicti nostra quæstio est: ac satis probamus, quòd volumus, cum ostendimus ex Prophetæ testimonio, esse in Ecclesia sacrificium proprie dictum.

SECVNDVM argumentum: *Malachias in genere prædicit futurum in Ecclesia sacrificium mundum, non autẽ explicat, quale sacrificium. In Testamẽto autẽ nouo inuenimus sacrificia fidelium esse sacrificia spiritualia.* 1. Petri 2. Rom 11. Hebr. 12. Philip. 2. *ergo loquitur Propheta de sacrificio spirituali.* RESPONDEO, Si in nouo Testamẽto legeremus, nulla esse sacrificia fideliũ, nisi spiritualia, argumentũ Kemnitij rectè cõcluderet. At nusquã id legimus. Non autem licet concludere ex eo, quod sunt in Ecclesia quędã sacrificia spiritualia; nulla esse proprie dicta, vel Prophetã loqui de spiritualibus. Alioqui quoniã in Testamento veteri, multa erant etiã sacrificia spiritualia, liceret eodẽ modo concludere, non fuisse in Testamento veteri sacrificia propriè dicta; & cùm Malachias ait: *Non accipiã munus de manu vestra*, intelligeremus eum loqui de sacrificio spirituali, non de proprie dicto, quod apertè falsum est.

TERTIVM argumẽtum sumit ex Patribus, quod postea discutiendum est.

Catholici contrà his argumẽtis probãt verba huius Prophetæ intelligẽda esse de sacrificiis propriè dictis. PRIMO, ex voce, qua vtitur Propheta, nã vocat absolutè מנחה minhha, vbi duo cõsideranda sunt. PRIMO, Scripturam non solere nomen sacrificij absolutè ponere, cũ loquitur de sacrificio improprie dicto, sed cum adiuncto aliquo, vt sacrificium laudis, sacrificiũ iustitiæ, hostiam vociferationis, &c. hoc autem loco absolutè ponitur oblatio muda. Deinde ipsa vox Hebraica מנחה significat proprie certum genus sacrificij externi, quod ex simila, oleo, & thure conficiebãtur, vt patet Leuit. 2. & 6. & alibi passim.

AD hoc primum argumentum respondent Caluinus, & Kemnitius. Caluinus dicit, Prophetã vti vocabulo sacrificij, quoniã mos est Propheratum cùm de cõuersione Gentium vaticinantur, cultum spiritualem externo legis ritu designare: Sic enim pro conuersione ad Dominum, ascensum in Hierusalem, pro Dei adoratione, munerum omne genus oblationem, pro ampliore eius notitia, qua in regno Christi fideles donandi erant, somnia, & visiones ponunt.

RESPONDEO; Negari non potest, quin sæpissimè in Scripturis Testamenti veteris, describantur res futuræ, per typos, & ritus externos legis, vt cũ per Hierusalem intelligitur allegoricè Ecclesia, per Leuitas clerici, per sacrificia ouium & boum, sacrificiũ Eucharistiæ, tamẽ id fieri solet, cùm describũtur res nouæ, & futuræ, quæ non erant eo tẽpore in vsu: ideò enim describuntur per figuras, seu per voces tunc cognitas, quia nõ potuissent aliter intelligi. Ea verò, quę sunt communia omnibus temporibus, & locis, & quæ non minus tunc in vsu erant, quàm modò sint, nulla caussa est, cur per figuras significari deberent. Porrò sacrificia spiritualia, orationes, hymni, eleemosynæ, & similia, communia sunt omni loco, & tẽpori & passim occurrunt in Scripturis, tum veteris, tum noui Testamenti. Quare per vocem illam מנחה nó debet intelligi sacrificium spirituale, quod non erat notũ, nec futurum, nec vllo modo inusitatum, vel incognitum;

tum; sed verum aliquod sacrificium in Ecclesia celebrãdum, & tunc incognitum; quale reuera est Eucharistia. Non enim ita erasse intelligimus Prophetam, vt existimemus oportere nunc offerri minhha propriè dictum, id est, similam conspersam oleo, & thuri additam: sed intelligimus Prophetam per vocem tunc cognitam descripsisse sacrificium nouum, & verum, per illud antiquum adumbratum.

Falsum est etiam, quod Caluinus dicit, pro adoratione Dei futura in Ecclesia, poni in Scripturis oblationes munerum omnis generis. Nam illis oblationibus debet respõdere aliquid verè futurum & nouum; adoratio autem semper fuit in vsu.

Iam verò Kemnitius alia via ingreditur, scibit enim istam ipsam vocem מנחה accipi in Scripturis pro sacrificio spirituali (legimus enim in Psalm. 141. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum*) & nomen oblationis haberi, Rom. 15. & Philipp. 2. pro cõuersione Gentium.

RESPONDEO; Dauid propriissimè sacrificium vespertinum vsurpauit pro vero, atque externo sacrificio, quod secundum legem quotidie offerebatur ad vesperam, Leuit. 6. Neque enim dicere voluit, eleuationem manuum suarum in oratione, esse sacrificium vespertinum, eleuatio enim manuum omni tempore fieri potest; sed orat Deum vt gratam habeat orationẽ suam, sicut habere solet gratum sacrificium vespertinum. Sic enim ait: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; eleuatio manuum mearũ, sacrificium vespertinum*; id est, dirigatur oratio sicut incẽsum, & eleuatio manuum sit velut quoddam sacrificium vespertinum. Quod etiam clarius posuit Daniel cùm ait, ca. 3. *In animo contrito, & in spiritu humilitatis suscipiamur, sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium.* Loca autem illa, Rom. 15. & Philip. 2. ad rem non faciunt. Nam in vtroque loco ponitur nomen sacrificij, & oblationis cum adiuncto, non autem absolutè; vocat enim oblationem Gentium, vel fidei. Manet igitur nostrum argumentum primum, ex nomine oblationis depromptum.

SECVNDVM argumentum sumitur ex illa voce: *Munda*; opponit enim Propheta oblationem Ecclesiæ mundã, oblationibus immundis Sacerdotum Iudæorum. Quod argumentum duobus modis concludi potest. PRIMO, ex opinione aduersariorum, opera bona, quæ à nobis procedunt, omnia sunt immũda, cùm sint peccata, & quidem mortalia natura sua. Per oblationẽ igitur quam Spiritus sanctus mundam appellat, non debent intelligi opera nostra, id est, sacrificia improprie dicta, sed sacrificium à Deo institutum, quod ab ipso Deo, non à nobis vim suam habet.

Respondet Kemnitius, opera nostra, esse quidẽ immunda, vt pannum menstruatæ, tamen in Scripturis aliquando vocari munda, & Deo accepta, 1. Petri 2. *Offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum*, & fideles dicuntur eleuare puras manus, 1. Timot. 2. & omnia dicuntur munda mundis, Tit. 1.

Sed quæreremus libenter à Kemnitio, quomodo in Scripturis dicantur munda, & acceptabilia ista opera. Nam vel sunt verè, ac propriè munda; & tunc ruit eorum opinio de operum nostrorum bonitate: vel non sunt verè & propriè munda, sed dicuntur talia, vel ob imputationem Dei, vel quacunque alia de caussa, & tunc si Malachias loquitur de sacrificio spirituali, oportebit illa verba: *Offertur nomini meo oblatio munda*, sic exponere; Offertur nomini meo oblatio verè immunda sed quam ego mundam esse reputo. Quæ expositio absurdissima est: nam sententia Malachiæ indicat oblationem istam Deo placere, quia est munda, non autẽ esse mundam, quia Deus eam reputet talem.

SECVNDO, Propheta opponit sacrificium ita mũdum ex se, & generaliter, vt non possit malitia ministrorum fieri immundum, ei sacrificio, quod facilè pollui potest, & quod non est semper mundum. Id patet, nam de sacrificio Iudaico dicit: *Offertis panem pollutũ*: Et: *Si offeratis cæcum, & claudum, nonne malum est? &c.* vbi ostendit sacrificia illa potuisse pollui. Neque credibile est, ita generaliter fuisse reiecta ratione pollutionis tantùm ex parte offerentium, quia eadem ratione & nostrum reiici posset. Et præterea multi Hebræorum bene offerebant: quare si ista esset caussa reiectionis, reiecissset Deus in particulari ista, vel illa, non ita in genere omnia. Itaque reiecta sunt generaliter omnia, quia caussa erat generalis, cùm omnia pollutioni obnoxia essent.

Quod verò illis opponat sacrificium mundum generaliter, & nõ obnoxiũ pollutioni, patet, quia dicit: *In omni loco offertur oblatio munda.* Nam si esset mundũ ratione offerentium, non in omni loco offerri mundũ diceretur, cùm in plurimis locis mali ministri, quod est in se, sacrificium polluant: sed dicitur in omni loco offerri mundum, quia tale est in se, nec potest reuera pollui ex malitia ministrorum. Et præterea, si caussa repudiationis illorum sacrificiorum est, obnoxia fuisse pollutioni, certè opponi debet illis oblatio non obnoxia pollutioni. At sacrificia spiritualia, cùm ab opere nostro pendeant, obnoxia sunt pollutioni, & reipsa sæpe polluuntur, non minus nunc à Christianis, quàm olim polluerentur à Iudæis; ergo loquitur Propheta de sacrificio Eucharistiæ, quod vnum, & solum est verè mundum, & quod nullius ministri malitia pollui potest, cùm præcipuus Sacerdos sit Christus, & ipse idem sit sacrificium.

TERTIVM argumentum sumitur ex illis verbis: *Non accipiam munus de manibus vestris, &c.* Hinc enim colligitur, oblationem Ecclesiæ non solum esse mundam, sed etiam nouam, & quæ antea non fuerit: nam oblatio ista munda, succedit oblationibus Iudæorum, quæ occasione pollutionis reprobantur. Non autem succederet, si vnà cùm illis in vsu fuisset: debet igitur esse noua oblatio. Et præterea distinguitur à Propheta sacrificium Gentiliũ, à sacrificio Iudæorum; proinde loquitur de sactificio nouo, & quod Iudæis in vsu non fuerit. Constat autem sacrificia spiritualia precum, psalmorũ, & similiũ rerum, omnia fuisse apud Iudæos, ergo nõ loquitur de sacrificio spirituali Malachias, sed de sacrificio proprie dicto, quale nullum est in Ecclesia, si Eucharistia non est sacrificium proprie dictum.

QVARTVM argumentum sumitur ex antitheſi contemptus, & gloriæ Dei, quæ describitur hoc loco à Propheta. Dixit enim S. Malachias per Hebræos Sacerdotes contemptum ac despectum fuisse nomẽ Dei: sed per oblationem Gentilium glorificatum. Hebraici autem Sacerdotes Deum offendebant in publico, & visibili sacrificio: ergo gloria Dei apud Gentes nasci debuit etiam ex publico, & visibili sacrificio. Alioqui maior fuisset contemptus illatus nomini Dei in sacrificiis Hebræorum, quàm gloria in sacrificio Gentium: ille enim fuisset contemptus interior, & exterior, & priuatus, & publicus; hæc autem gloria esset solùm priuata, & magna ex parte interior.

QVINTVM argumẽtum sumitur ex antitheſi Sacerdotũ. Opponit enim Malachias non omni populo, sed Sacerdotibus tãtùm veteris legis, nõ omnes Christianos, sed certos homines, qui propriè Sacerdotibus illis succedũt: ergo nõ loquitur de sacrificio spirituali

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod ab omnibus Christianis offerri solet, sed de sa- A
crificio propriè dicto, quod à solis veris Sacerdotibus offerri potest. Et quidē quod loquatur de Sacerdotibus tantū, non de omni populo, patet ex illis verbis: *Ad vos ô Sacerdotes, qui despicitis nomen meum, &c.* quod autē illis opponat solos Sacerdotes, non autem omnē populum; patet ex eodem Propheta. Nam postquam dixerat cap. 1. *Offertur nomini meo oblatio munda, &c.* exponit cap. 3. à quibus offerenda sit ista munda oblatio: *Purgabit*, inquit, *filios Leui & colabit eos, quasi aurū, & quasi argentū, & erunt offerentes Domino sacrificium in iustitia, &c.* vbi per filios Leui nō possunt intelligi Leuitæ Testamēti veteris, quia loquitur Propheta apertissimè de sacrificio Ecclesiæ Christianæ: & Sacerdotes Leuiticos iam reprobauerat. Et denique initio capitis legimus: *Ecce ego mitto Angelum meum.* Quæ verba exponit ipse Dominus de Ioan. Baptista Matth. 11. & inde cogimur totum hunc locum intelligere de aduentu Domini, & tēpore Testamenti noui. Nec possunt intelligi per filios Leui omnes Christiani, quia filij Leui vna tantùm pars erat in populo Dei, non totus populus; quare respondet eis pars quædam populi Christiani, non totus populus. Et confirmatur ex cap. 66. Isaiæ, vbi, vt paulò ante ostendimus, distinguūtur Sacerdotes à populo Christiano, cum dicitur: *Assumam ex eis Sacerdotes.* Non igitur omnes Christiani sunt propriè Sacerdotes, sed certi quidam ex eis assumpti, ac proinde sacrificiū propriè dictum esse debet, quod ab illis tantùm & nō ab omnibus offeratur.

Denique accedat consensus veterum Patrum, qui locum hunc Malachiæ de sacrificio Eucharistiæ semper intellexerunt, non de operibus bonis, quæ ab omnibus fieri possunt. Iustinus Martyr in Dialogo cum Triphone, disertis verbis (Kemnitio etiam teste) hunc locū exponit de sacrificio Eucharistiæ, quod in specie panis, & vini toto orbe terrarum Deo offertur: *De nostris*, inquit, *Gentium, quæ in omni loco offeruntur sacrificiis, hoc est, pane Eucharistiæ, & poculo similiter Eucharistiæ, iam tum loquutus Malachias, prædixit nos quidem glorificare nomen eius, vos autem prophanare.* C

Kemnitius nititur hunc locum deprauare, ex eo quod Iustinus ibidem addit Eucharistiam fieri in memoriam passionis Christi, & in gratiarum actionem Deo, qui mundum pro nobis condidit, & nos à peccatis liberauit. Hinc enim ipse colligit, sacrificium, de quo Malachias secundum Iustinum loquitur, esse sacrificium spirituale, id est, memoriam passionis Domini, & gratiarum actionem Deo pro beneficio creationis, & redemptionis.

Sed frustra laborat. Nam Iustinus illis verbis explicat caussam finalem sacrificij à Malachia prædicti, non ipsum sacrificium. Sacrificium enim esse dicit D
oblationem Eucharistiæ ex pane, & vino confectæ; caussam autem sacrificij esse dicit memoriam passionis Domini, & actionem gratiarum. Et sanè si liceret hoc modo cauillari, probare possemus, nulla vnquam fuisse, ne apud Iudæos quidē, sacrificia propriè dicta: Omnia enim fiebant in representationem passionis Dñi, & gratiarum actionē, aut similē aliquā caussam.

Irenæus lib. 4. ca. 32. *Eum*, inquit, *qui est ex creatura panem accepit, & gratias egit, dicens; Hoc est corpus meum, & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundū nos suum sanguinem confessus est, & noui Testamēti, nouam docuit oblationem. Quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, offert Deo in vniuerso mundo ei, qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum: de quo & in duodecim Prophetis Malachias sic præsignificauit, Nō est mihi voluntas in vobis, &c.* Similia habet cap. 33. & 34.

Hunc etiam locum Kemnitius ad suā sententiam detorquere conatus est, sed vsque adeò debiliter, vt vix vlla responsione sit opus. Dicit enim Irenęū loqui de oblatione eleemosynarū, quę intec actionem Cœnæ Dñi fieri solebat: atq; has eleemosynas sacrificiū appellasse, quod Deo offerri dici possit, id quod propter Deum pauperibus offertur, iuxta illud: *Qui miseretur pauperis, fœneratur Deo.* Et illud: *Esurui, & dedistis mihi manducare*, quæ duo loca Irenæus allegat cap. 34.

Sed non aduertit Kemnitius Irenæum à simili ducere argumentum. Nam cùm vellet ostendere, sacrificium Deo exhiberi, non quod ipse indigeat, sed quia nobis vtile est gratitudinem erga illum ostendere: adfert in exemplum eleemosynam, quæ Deo fieri dicitur, cùm tamen non sit vtilis Deo, sed nobis. Quod autē Irenęus intelligat Malachiam de sacrificio propriè dicto, non de eleemosynis, patet ex illis verbis, B
quæ habentur in fine cap. 32. *Manifestè*, inquit, *significans, Malachiæ per hæc, quoniā prior quidem populus cessabit offerre Deo; omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in Gentibus.* Et ex illis, quæ habentur cap. 34. *Et genus oblationum reprobatum est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hic, sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia.* Vbi Irænęus dicit. sacrificium nostrū succedere illi, quod cessauit apud Hebræos: & Deum nō reprobasse sacrificia absolutè, sed genus quoddam sacrificiorum, nimirum Iudaicorum. Porrò apud Iudæos nō cessarunt eleemosynæ, & orationes, & alia impropriè dicta sacrificia: sed cessarunt veræ, ac proprie dictæ immolationes, quæ non nisi in Hierusalem fieri poterant; ergo loquitur Irenæus de sacrificio proprie dicto, & tale vult esse sacrificium Eucharistiæ. Denique illa verba cap. 32. *Noui Testamēti nouam docuit oblationem*, nónne clarissimè, quod volumus, ostendunt: non enim eleemosyna est noua oblatio, nec propria Testamenti noui, cùm etiam apud Iudæos sit, & fuerit in vsu.

Tertullianus lib. 3. contra Marcionem, declarans sacrificium à Malachia prædictum: *In omni loco*, inquit, *offertur sacrificium nomini meo, & sacrificium purū, gloriæ scilicet relatio, & benedictio, & laus, & hymni, quæ omnia cùm in re quoque reprehendantur, & signaculum frontium, & Ecclesiarum Sacramenta, & mundicies sacrificiorum, &c.*

Hunc locum ad se rapit Kemnitius, ob illas voces: *Gloriæ relatio, laus, & hymni.* Sed Tertullianus describit breuiter, & more suo, paulò obscuriùs, totum ritū sacrificij Missæ: siquidem in eo sacrificio, & ante, & post consecrationem, & oblationem sacrificij, laudatur Deus, & oratur, & hymni canuntur, vt notum est. Vocat autem Tertullianus benedictionē, ipsam consecrationem Eucharistiæ, vnde mox subiungit: *Ecclesiarum Sacramenta, & mundiciem sacrificiorum.* Denique alludit Tertullianus ad ipsam primam huius sacrificij oblationem. Dominus enim in vltima cœna primò gratias egit, deinde benedixit, & tandem hymnū cecinit: nam hymno dicto exiit in montem oliuarum, vt in Euangelio legimus. Quæ omnia totidem ferè verbis Tertullianus expressit, cùm ait: *Gloriæ relatio, benedictio, laus, & hymni.*

Profert Kemnitius duo alia loca ex Tertulliano. Vnum ex libro contra Iudæos, vbi dicit de sacrificiis spiritualibus loquutum esse Malachiam, non de terrenis. Alterum ex lib. 4 contra Marcionē, vbi legimus simplicem orationem de conscientia pura esse sacrificium, de quo loquitur Malachias.

Sed facilè est respondere. Tertullianus enim non vocat Eucharistiam sacrificium spirituale, quia nō sit verè

verè, ac propriè dictum sacrificium: sed tum quia à A
Spiritu sancto est, non ab humano, & carnali sensu excogitatum; tum etiam quia non constat victima terrena, sed cœlesti, nec carnali modo per gladium & ignem, & sanguinis effusionem, sed modo spirituali per verborum benedictionem, & consecrationem sacrificatur. Neque id durum vlli videbitur, qui cogitet ab eodem Tertulliano in eodem loco, sacrificium Abelis vocari spirituale respectu sacrificij Cain, quia nimirum Abel spiritu sancto duce sacrificauerit, Cain autem non tam spiritum, quàm sensum carnis suæ in sua oblatione ducem habuerit. Quod si sacrificium Abel, licet spirituale dicatur, non desinit esse verum, immò etiam cruentum sacrificium; quantò magis Eucharistia poterit spirituale sacrificium appellari, & tamen veri sacrificij nomen, & rationem retinere? Adde, quòd ibidem Tertullianus dicit, sacrificium Abel fuisse figuram Eucharistiæ: ex quo sequitur sic ab B
eo appellari Eucharistiam sacrificium spirituale, quomodo sacrificium Abel.

In Altero loco Tertullianus nō exponit testimonium Malachię per orationē, vbi nominat sacrificium, sed vbi nominat incensum. Nam in Hebræa, & Græca editione sic legimus: *Incensum offertur nomini meo, & sacrificium mundum.* Vbi vocem illam *incensum* Tertullianus interpretatur orationē, quod etiam ante eum fecit Irenæus loco citato, & post eum Hieronymus in comment. Malachiæ; sed posteriorem vocem, sacrificium, communiter exponunt de Eucharistia.

Cyprianus lib. 1. contra Iudæos, cap. 16. ponit in titulo capitis, quod sacrificium vetus euacuetur, & nouum celebretur: ac deinde citat hunc locum Malachiæ. Non est autem nouum sacrificium, nisi sacrificiū Eucharistiæ: illa enim spiritualia, quæ hæretici commemorant, semper fuerunt. C

Eusebius Cæsariensis lib. 1. demonstrat. Euangel. cap. vlt. citato loco Malachiæ, sic ait: *Sacrificamus igitur Deo aliissimo sacrificiū laudis, sacrificamus Deo plenum, & odorem adferens, & sacrosanctum sacrificium, sacrificamus nouo more, secundum nouum Testamentum, hostiam mūdam.* His verbis apertissimè describitur sacrificium Eucharistiæ; hoc enim solum est proprium Testamenti noui, & nouo more offertur, & est Deo plenum, & sacrosanctum: orationum, & eleemosynarum sacrificia, nec sunt propria Testamenti noui, nec nouo more offeruntur, nec sunt Deo plena, &c.

Kemnitius citat ex eodem Eusebio lib. 1. demonstrat. Euang. cap. 6. aliud testimonium. Scribit enim Eusebius Malachiæ sacrificium significare, quòd Gentes in toto mundo orationis incensum, & sacrificium mundum, non per cruores, sed per pias actiones essent oblaturæ.

At non videtur intellexisse Eusebium Kemnitius; D
illa enim verba Græca Eusebij: τὸ θυμίαμα, non significāt orationis incensum, quasi ipsa oratio sit incensum, seu sacrificium, de quo loquitur Malachias, sed incensum, seu sacrificium quod per orationem, id est, per verba consecrationis perficitur. Solent enim Patres consecrationis verba, orationes, seu mysticas preces appellare. Deinde etiamsi per incensum intelligere deberemus orationem: tamen sequentia verba ad Eucharistiā pertinēt; ipsa enim est sacrificiū mundum, quod non per cruorem, sed per pias, & religiosas actiones, id est, per mysticas consecrationes offertur. Itaque Eusebius in vtroque loco per sacrificiū à Malachia prædictum intelligit Eucharistiam.

Ion. Chrysostomus in comment. Psal. 95. posteaquā verba Malachiæ citauerat, subiungit: *Vide quàm lucu-*

lenter, atque diluciḍè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Thymiama autem purum vocat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur. Ex quo loco exponi potest alius eiusdem Chrysostomi ex hom. 2. contra Iudæos, quē citat Kemnitius, vbi verba Malachiæ intelligit de cultu spirituali, qui carnali cultui Iudæorum successit. Vocat enim cultum spiritualem sacrificium Eucharistiæ, quia, vt suprà diximus, nō carnali modo per gladium, & sanguinis effusionem, sed per Spiritum sanctum, & per verba consecrationis efficitur. Vnde ibidem Chrysostomus scribit, nostrum vocari sacrificium mundum, quia adeò excellenter est mundum, vt comparatione eius omnia alia videātur immunda. Quod encomium certè non quadrat in opera nostra, quæ sunt sacrificia impropriè dicta, sed in Eucharistiam optimè conuenit.

Hieronymus in comment. Malachiæ, licet per incensum intelligat orationem (quem locum frustrà vrget Kemnitius) tamen per sacrificium intelligit Eucharistiæ oblationem; dicit enim offerri Deo hostiam mundam in cæremoniis Christianorum.

Avgvstinvs lib. 1. contra aduers. legis, & prophet. cap. 20. tractans hunc locum Malachiæ: *Ecclesia*, inquit, *per successiones Apostolorum immolat in corpore Christi sacrificium laudis.* Vbi quòd loquatur de vero sacrificio, quod à solis Sacerdotibus propriè dictis offerri potest, patet ex illis verbis: *Per successiones Apostolorum.* Illi enim soli rectè immolant sacrificium corporis Christi, qui legitimè Apostolis succedunt, qui primi à Christo Sacerdotes instituti fuerunt. Quare frivolū est, quod Kemnitius ad hunc locū respondet, ideò nō esse contra se, vel pro nobis, quòd Augustinus non meminerit mimicæ repræsentationis. Nam vt sæpe diximus, non de illa representatione, sed de oblatione Eucharistiæ Deo facta controuersia est. Quod etiam Kemnitius addit, ab Augustino per incensum intelligi orationes, iam suprà declaratum est.

Idem Aug. de sacrificio corporis Domini in Eucharistia loquens, lib. 18. ciuit. c. 35. Hoc *sacrificiū*, inquit, *per Sacerdotes secundum ordinē Melchisedech cùm in omni loco a solis ortu vsque ad occasum Deo iam videant offerri: sacrificium Iudæorum, de quibus dictum est; Non est mihi voluntas in vobis, iam cessare, negare non possunt, aut aliud Christum expectant.* Vide eundem lib. 19. ciuit. cap. 23. In oratione contra Iudæos, ca. 9. & in Psal. 106. in illa verba: *Posuit desertum in stagna aquarum.*

Theodoretvs in comment. Malachiæ disertis verbis dicit, secundum Malachiæ prædictionem, nunc immolari agnum immaculatum, loco victimarum irrationalium, quæ erant in lege Iudæorum.

Damascenvs lib. 4. de fide, ca. 14. *Hoc*, inquit, *illud est purum & incruentum sacrificium, quod à solis ortu vsque ad occasum Dominus oblatum iri per Prophetā prædixit.* Denique Rupertus in commentario apertissimè de sacrificio Eucharistiæ vaticinium exponit.

CAPVT XI.

Idem probatur ex cap. 4. Ioannis.

Argvmentvm Qvintvm duci potest ex cap. 4. Euangelij secundum Ioannem, vbi Dominus ipse vaticinium Malachiæ, de quo satis iam disseruimus, explicare videtur, cùm sic ait: *Venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem.* Et paulò pòst: *Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate.* Hoc enim loco per adorationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

non intelligitur quæuis adoratio, sed solennis, & publica, per sacrificium propriè dictum. Id verò tribus argumentis comprobabimus, si primùm breuiter ostenderimus, in Scripturis non esse inusitatum, vt per adorationem intelligatur sacrificium.

Genesis 22. Abraham instructus gladio, & igne ad sacrificandum, dixit famulis suis: *Exspectate hic cum asino, ego & puer illuc vsque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos.* Hoc loco *adorare*, sacrificare significat: nam alioqui vbique adorare potuisset, si tantùm per adorationem incuruatio quædam intelligeretur; sed iusserat ei Dominus, vt in monte sacrificaret, & eò proficiscebatur, vt diximus, ad sacrificandum gladio, atque igne instructus. Ioan. 12. *Erant quidam Gentiles, qui ascenderant, vt adorarent in die festo.* Actorum 8. Eunuchus Aethiops venerat adorare in Hierusalem. In his, & similibus locis (adoratio) sacrificium significat; ideò enim ex longinquis B regionibus homines in Hierusalem veniebant, quia non poterant in alio loco Deo vero sacrificia ritè offerri: adoratio autem simplex, vt etiam preces, vbique fieri poterant.

His ergo præmissis. PRIMVM argumentum, quo probamus illa verba Domini: *Veri adoratores adorabunt in spiritu, & veritate*, intelligenda esse de sacrificio, ducitur à principali scopo totius illius loci. Quæstionem proposuerat Samaritana Domino de schismate Iudæorum, & Samaritanorũ: *Domine*, inquit, *video, quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerũt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet.* Ista quæstio necessariò de adoratione per sacrificium intelligenda est. Nam (vt ex Iosepho intelligi potest, lib. 11. antiquit. cap. 8.) schisma Iudæorum, & Samaritanorum exortum est ex eo, quòd Samaritani templum ædificarunt in monte Garizim, & ibi C sacrificandum esse contendebant: Iudæi autem contra docebant, in solo templo Hierosolymitano legitimè sacrificari posse. Hanc igitur quæstionem, quæ tunc multos vexabat, Samaritana Christo vt Prophetæ proposuit.

Præterea ipsa verba Samaritanæ cogunt, vt per adorationem intelligamus sacrificium: nam loquitur de adoratione alligata certo loco, & quæ alibi non ritè fiat: *Vos* inquit, *dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet*; ac si dixisset; Vos Iudæi reprehenditis nos, quòd extra Hierusalem adoremus iuxta ritum Patrum nostrorum, neque alibi, quàm in Hierusalem licitam esse adorationem asseritis. At certè nunquam fuit apud Iudæos adoratio alligata certo loco, nisi ratione sacrificij: loquitur igitur Samaritana de adoratione per sacrificium. Quod si hoc ita se habet, necesse est, vt etiam Domini responsio de ado- D ratione per sacrificium intelligatur: alioqui Dominus non satisfeciſſet quæstioni propositæ. Ergo cùm Dominus ait: *Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem*: sensus erit, Veniet tempus, quando non erit alligata adoratio per sacrificium, neque huic monti, neque Hierosolymis, sed in omni loco offereretur Domino sacrificiũ. Et hoc est quod prædixit Malachias: *In omni loco offertur nomini meo oblatio munda.*

Verba autem sequentia: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate*, hunc sensum faciunt; Veri adoratores, id est, qui verum Deum legitimè colẽt, nimirum Christiani, adorabunt Patrem, id est, Deo sacrificabunt: in spiritu & veritate, id est, sacrificio spirituali, & vero, non carnali, & typico, vt Iudæi faciebant. Opponitur enim spiritus carni, & veritas figuræ: erant enim sacrificia Iudaica carnalia, quia in mactatione carnis, & sanguinis effusione consistebant, & simul typi, & vmbræ erant futurorum. At Eucharistia sacrificium est spirituale, quia (vt sæpe diximus) per Spiritum sanctum, & verba consecrationis efficitur, & simul est verum ac impletiuum veterũ figurarum. Nam etsi est etiam typicum respectu sacrificij crucis, tamẽ respectu sacrificiorum Iudaicorum, non typicum, sed verum dicendum est. Ita exponunt has particulas: *In spiritu, & veritate*, Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius in hunc locum. Possent tamen etiam ita distingui illæ voces, vt Theophylactus, & sanctus Thomas in commẽtario distinguunt, vt spiritualis cultus, opponatur cultui carnali Iudæorum: verus autem opponatur cultui falso Samaritanorum, qui reuera non legitimè, & per hoc non vere Deum colebant sacrificiis suis.

SECVNDVM argumẽtum ducitur ab illis verbis: *Venit hora, & nunc est.* Hæc enim verba manifestò significant Dominum loqui de adoratione noua, quæ antea non erat, & quæ initium haberet à Christo. At adoratio simplex, & omnia sacrificia impropriè dicta, vt hymni, preces, eleemosynæ, semper in vsu fuerunt, tum in lege, tum etiam ante legem: non ergo Dominus loquitur de adoratione simplici, sed de adoratione per sacrificium, & per sacrificium non impropriè dictum, & commune omni ætati, sed per sacrificium propriè dictum, & proprium Testamento nouo, & Ecclesiæ Christianorum.

TERTIVM argumentum sumitur ex eo, quod sine dubio loquitur Dominus de adoratione externa, publica, & solenni; non de interna, & priuata. Nam & quæstio Samaritanæ id postulat, & præterea Dominus apertissimè loquitur de adoratione apud Christianos, quæ succedat illi, quæ apud Iudæos non fiebat legitimè, nisi in templo Hierosolymitano; illa autem erat externa, publica, & solennis. Atqui adoratio simplex, & sacrificia impropriè dicta, possunt omnia priuatim fieri, & sæpe sola mente: non ergo loquitur Dominus de ista adoratione, neque de istis sacrificiis, sed de vero, externo, & publico sacrificio Ecclesiæ, quod aut nullum est, aut Eucharistia est.

ADDE, quòd Theodoretus, & Rupertus in commentario Malachiæ hunc locum Ioannis, volunt omnino similem esse vaticinio Malachiæ suprà explicato, quod etiam ante eos asseruit Eusebius lib. 1. de demonstrat. Euangel. cap. 6. Quare si locus Malachiæ de sacrificio proprie dicto intelligitur, vt satis iam demonstrauimus, certè etiam locus hic Ioannis de sacrificio propriè dicto intelligendus erit.

CAPVT XII.

Probatur sacrificium Missæ ex verbis institutionis.

SEXTVM argumentum principale sumitur ab institutione, & prima celebratione huius mysterij, quæ habetur Matthæi 26. Marci 14. Lucæ 22. & primo Corinth. 11. Est autem argumentum huiusmodi: Christus in vltima Cœna seipse sub specie panis, & vini Deo Patri obtulit, & idipsum iussit fieri ab Apostolis, & eorum successoribus vsque ad mundi consummationem. Sed hoc est sacrificium verè, ac propriè dictum obtulisse, & offerendum instituisse; ergo celebratio Eucharistiæ est sacrificium propriè dictum. Assumptio argumenti extra controuersiam est: sed propositionem aduersarij pertinaciſſimè

simè negant. Antequam autem progrediamur ad eam A comprobandam, operæ pretium erit, impostura aduersariorum breuiter refutare.

Ioannes Caluinus in antidoto articulorum Parisiensium, fingit Catholicos ita probare propositionem nostri argumenti: *Christus dixit; Hoc facite. Sed facere, est sacrificare, iuxta illud Virgilij; Cùm faciam vitula: ergo Dominus iussit sacrificare.* Deinde argumento à se conficto, respondet, Dominum cùm ait: *Hoc facite*, non esse loquutum Latinè, vt locum habeat acceptio illa Virgiliana, sed Syriacè, siue Hebraicè, vbi non habet locum illa subtilitas Grammaticalis: proinde argumentum nihil concludere. Martinus etiam Kemnitius in secunda parte Examinis, pagina 746. Catholicos ridet, quòd vtantur illo argumento ex vocabulo faciendi, quòd apud Virgilium accipiatur pro eo, quod est sacrificare.

SED errant in duobus aduersarij. PRIMVM, quòd non bona fide referant argumenta Catholicorum; non enim Catholici tam inepte argumentantur. Deinde, falsum est, quod assumunt, in lingua Syriaca, vel Hebraica, verbum (facere) non posse accipi pro sacrificare: nihil enim sæpius occurrit in Scriptura, quàm illud verbum in ea significatione. Leuit. 15. v. 15. loquens Moses de duobus turturibus in sacrificium offerendis: *Faciet* inquit, *vnum pro peccato, & alterum in holocaustum*, vbi etiam in Hebræo est verbum עשה quod propriè significat facere. 3. Regũ 18. v. 23. dicit Helias Prophetis Baal: *Dentur nobis duo boues, & illi eligant sibi bouem vnum, & in frusta cædentes ponant super ligna, ignem autem non supponant, & ego faciam bouem alterum* את הבר האחר ואני אעשה. Oseæ 2 v. 8. *Ego dedi ei frumentum, vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.* עשו לבעל. Vide similia Leuit. 9. 14. 23. 24. Numer. 6. 8. 14. 28. 3. Reg. 8. Ezech. 46. & alibi.

Sed his omissis, probabimus propositionem nostri argumenti, quod videlicet Dominus in cœna obtulerit Deo, & iusserit offerri corpus suum in specie panis, & vini. Et quidem, quod si ipse obtulit, iusserit etiam offerri, certum est ex illis verbis Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; illud enim, *Hoc*, demonstrat, vt suprà ostendimus, id quod Dominus fecit in cœna.

Quod autem Dominus in cœna obtulerit corpus suum Patri in Eucharistia, & non solùm Apostolis manducandum porrexerit, in quo tota est difficultas, vt etiam Kemnitius & alij fatentur, probatur PRIMO ex dictis in 1. 2. & 3. argumento principali. Non enim fuit verè sacerdos secundum ordinem Melchisedech, neque impleuit figuram agni Paschalis, neque fuit verè sanguis cœnæ, sanguis Testamenti noui, nisi in cœna se obtulerit in sacrificium, vt satis fusè de- D monstratum est.

Præter illa argumenta, habemus alia tria. PRIMVM Christus dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, Lucæ 22. vel vt habet Paulus 1. Corinth. 11. *Quod pro vobis frangitur.* Item: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur*, Lucæ 22. & addit Matthæus, cap. 26. *In remissionem peccatorum.* Illa verba temporis præsentis, *datur, frangitur, funditur*, non significant dari, vel effundi Apostolis ad manducandum, & bibendum, sed dari, & effundi Deo in sacrificium: nam non ait Dominus; Vobis datur, frangitur, effunditur, sed pro vobis. Et præterea non dabatur, aut effundebatur cibus ille, & potus tunc nisi Apostolis præsentibus, & tamẽ Dominus ait etiam: *Pro multis effunditur*, Matthæi 26. sensus igitur est; Pro vobis, & pro multis datur, & libatur Deo in sacrificium propitiatorium, in remissionem videlicet peccatorum.

Ad hoc argumentum non potest responderi, nisi id quod respondet Kemnitius in secunda parte Examinis, pagina 716. illa verba: *traditur, frangitur, effunditur*, referri ad crucem, vt sensus sit; Hoc est corpus meum, quod paulò pòst dabitur ad mortem, & hic est sanguis, qui paulò pòst in cruce fundendus est: quod enim paulò pòst futurum est, non inusitatè dicitur iam fieri. Et probat Kemnitius debere accipi hoc loco præsens pro futuro, his argumentis. PRIMO, quia in Canone Missæ legimus; *Effunditur.* SECVNDO, quia si in ipsa actione Missæ sanguis effunderetur, nõ esset Missa incruentum sacrificium. TERTIO, Scriptura tradit Christi sanguinem fusum esse in cruce. B QVARTO, in Scriptura sæpe accipitur præsens, vel etiam præteritum pro futuro, vt in illis verbis: *Ego pono animam meam. Puer natus est nobis. Agnus occisus est ab origine mundi.* Addit etiam QVINTO, quod si ista verba: *Quod pro vobis datur*, essent substantialia verba sacrificij Missæ, magnum scelus impingeretur Canoni Missæ quod illa verba prætermiserit.

SED ista Kemnitij argumenta parum valent. Ad PRIMVM non solùm Canon Missæ, sed etiam vulgata editio Scripturæ Lucæ 22. & Cyprianus lib. 2. epist. 3. legunt in futuro: *Effundetur.* Sed istæ lectiones non pugnãt inter se, immò vna inducit alteram; nam ex eo, quod Dominus in præsenti dixit, *funditur*, id est, offertur, ac libatur Deo in repræsentationem effusionis futuræ in cruce, sequitur effusionem in cruce fuisse futuram; & simul etiam sequitur, deinceps vsque ad mundi consummationem fundendum sanguinem Christi, id est, offerendum & libandum Deo in C sacrificio Missæ, quod omnibus veteribus sacrificiis successit. Itaque omnes sunt veræ lectiones, siue dicamus Funditur, id est, nunc in cœna, siue Fundetur id est, in cruce, siue Fundetur, id est, deinceps in sacrificio per Ecclesiam frequentando. Sed nulla negari debet, & præsertim prima, cum Euangelistæ, & Paulus scripserint in præsenti; *datur, effunditur*; & non oporteat negare proprium, & simplicem literæ sensum sine vrgentissima ratione.

Ad SECVNDVM non effunditur in cœna sanguis in propria specie, sed in specie vini: dicitur enim sanguis in cœna fundi, dum in specie liquida in calice collectus offertur Deo, ac deinde in eadem specie funditur in ora fumentium. Sed hæc effusio non facit sacrificium cruentum, cùm sanguis reipsa de corpore non egrediatur.

Ad TERTIVM, Scriptura verissimè tradit Christi sanguinem fusum esse in cruce, sed non negat fusum etiam fuisse in cœna, immò id apertissimè docet; ne- D que ista, vt diximus, inter se pugnant.

Ad QVARTVM, fateor in Scriptura sæpe accipi præsens, aut præteritum pro futuro; sed sæpius præsens pro præsenti, quàm pro futuro accipiendum nemo, credo, inficiabitur. Probandum igitur esset Kemnitio hoc loco, illud: *Datur, & funditur*, accipi pro futuro, non pro præsenti: vt interim omittam, quàm ineptum sit illud exemplum à Kemnitio adductum: *Agnus occisus est ab origine mundi.* Si enim, vt ipse iubet, exponas præteritum pro futuro, hic erit sensus; Agnus occidetur ab origine mundi, qui sensus quam repugnantiam includat, nemo non videt.

Ad QVINTVM illa verba: *Quod pro vobis datur*, non sunt verba substantialia sacrificij, quasi necessariò requiratur eorum pronunciatio, vt sacrificium

Universidad de Deusto
Biblioteca

perficiatur: sunt tamen eiusmodi, vt manifestè indicent sacrificium à Christo in cœna fuisse oblatum.

Non igitur probauit Kemnitius quod volebat: nos verò contrà probamus, illa verba, *datur*, & *funditur*, debere referri ad actionem cœnæ, in præsenti accipienda esse. PRIMO, quia id requirit propria, & simplex eius loci sententia.

SECVNDO, quia Paulus 1. Corinth. 11. dixit: *Quod pro vobis frangitur*, frangi autem non conuenit Christi corpori, nisi in specie panis. Quare S. Ioannes Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinthios, scribit Christum in Sacramento pati fractionem, quam in cruce pati noluit. Et quamuis vtcunque possit fractio etiam ad passionem Christi in propria specie accommodari, propter confractionem cutis, & neruorum, ac venarum, &c. tamen vix dubium esse potest, quin Apostolus respexerit ad species panis, cum ait, *frangitur*. Scriptura enim propriè vti solet hac voce cùm loquitur de pane, vt: *Frange esurienti panem tuum.* Isaiæ 58. *Panis quem frangimus* 1. Corinth. 10. *Frangebant circa domos panem.* Actorum 2. Nec tamen possumus de solo pane intelligere illa verba: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur.* non enim panis pro nobis frangitur, sed nobis. Oportet igitur intelligere verba illa de vero corpore, sed sub specie panis, vt sensus sit; Hoc est corpus meum, quod nunc pro vobis in specie panis frangitur, id est, datur, & immolatur Deo.

TERTIO, quia Lucas cap. 22. cùm ait: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis funditur*; illud, *funditur* non coniunxit cum voce, *sanguine*, sed cum voce, *calix*, vt ex Græco textu apparet, vbi habetur τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. At certè si Lucas dicere voluisset, sanguinẽ fundendum in cruce tantummodò dixisset; Hic est calix nouum Testamentũ in sanguine meo qui, nimirum sanguis, funditur: nunc autem dixit; Hic est calix, qui funditur. Itaque indicauit sanguinem fundi, vt erat in calice, & proinde fundi in cœna. C

SECVNDVM argumentum principale ad probandam propositionem supradictam, quod Christus in cœna se obtulerit in sacrificium, sumitur ex vera præsentia corporis, & sanguinis Christi in cœna, quã Lutherani concedunt, & Caluinistæ concederent, nisi cum apertissimis Scripturæ verbis pugnare vellent. Nam Christi corpus, & sanguis in cœna sumuntur, vt caro, & sanguis victimæ pro nobis oblatæ; ergo necessariò in ipsa cœna prius immolantur, & offeruntur Deo, quàm à nobis sumantur.

Sumi autem Christi corpus, & sanguinem, vt participationem victimæ, Lutherani non negant: & si negarent, facillimè probaretur. Nam IN PRIMIS ideò in cœna seorsim consecratur corpus, & seorsim sanguis, vt intelligamus, præsentiam corporis & sanguinis in cœna esse ad modum occisi, & mortui corporis. Deinde corpus, & sanguis sunt in cœna, vt cibus & potus. At caro, & sanguis, non sunt apta ad cibum, nisi prius animal moriatur: Christus autem non moritur, nisi per immolationem. Et hoc est argumentum Gregorij Nysseni in prima oratione de Resurrectione, vbi colligit in cœna Christum immolari, quia non possemus aliter carne eius vesci. Hinc etiam Augustinus lib. 9. confess. cap. 13. dicit matrem suam omnibus diebus seruisse altari, vnde sciret dispensari victimam sanctam. D

Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 772. & 773. egregiè se ad hoc argumentum respondisse putat. Dicit enim non sufficere præsentiam veram, & realem corporis Christi ad sacrificium: nam etiam in vtero matris, & postea in præsepi, fuit vera, & realis præsentia corporis Christi, vbi tamen nullum fuit sacrificium. Itaque vult quatuor conditiones requiri ad verum sacrificium. PRIMO, substantiam rei, quæ immolatur. SECVNDO, certam offerendi actionem à Deo præscriptam. TERTIO, certam personam à Deo deputatam ad offerendum. QVARTA, vt fiat ea intentione, & ad eum finem, qui in verbo Dei præscriptus est. Ex his autem conditionibus primam duntaxat haberi dicit in celebratione cœnæ, reliquas omnino deesse.

RESPONDEO primùm, quòd Christi corpus in vtero matris, vel in præsepi verè, ac realiter fuerit præsens, & tamen non fuerit sacrificium, ad rem nihil facit. Nam non erat in vtero, vel in præsepi, vt victima, sed vt viuens infantulus: in cœna autem esse, vt victimam, ipsi fatentur. Sic enim scribit ipse Kemnitius, vt alios interim omittam, pag. 717. *Ibi (in cœna) dispensatur, & sumitur victima, quæ pro peccatis nostris semel in cruce oblata est.* Hæc ille. Sic igitur nos argumẽtum instruimus: Christi corpus, vt in cœna reipsa adest, victima quædam est; ergo aliqua præcedente immolatione victima factum est. Quæro, quæ fuerit illa immolatio? dices; Immolatio crucis. At cùm primùm Apostoli participarũt istam victimam, nondum Christus in cruce fuerat immolatus. Præterea neque nunc victima, quæ est in altari, potest dici facta per immolationẽ crucis: nam illa immolatio semel tantùm facta est, & victima per eam facta, paulò pòst desiit esse victima. CHRISTI enim corpus post resurrectionẽ dum apparebat discipulis, & dum in cœlum ascendebat, victima dici nõ poterat; & multò minus nunc, vt in cœlis viuit ac regnat, victima dici potest. Cùm igitur victima per immolationem crucis facta, desierit esse victima; si iterum Christi corpus incipit esse victima, debet alia immolatione id fieri. Sed immolatio crucis non potest repeti; alia igitur noua requiritur immolatio. Quare aut immolatio, quæ victimam ponit in altari, seu in sacra cœna, est ipsa actio, celebratióque mysterij Eucharistiæ: aut non est in sacra cœna vlla victima. A B

Quod verò attinet ad illas tres conditiones sacrificij, quas in Eucharistia desiderari Kemnitius putat, nos facilè possumus eas demonstrare. Nam in primis certæ personæ deputatæ ad sacrificium, sunt Apostoli, & qui eis succedunt; illis enim solis Dominus dixit: *Hoc facite.* Intentio, & finis in verbo Dei præscriptus habetur ibidem in illis verbis: *In meam commemorationem.* Nam vt finis erat sacrificiorum præcedentium Christum repræsentare sacrificium crucis, vt futurum: sic finis est sacrificij Eucharistiæ commemorare, & repræsentare sacrificium crucis, vt præteritum. Et sicut vetera illa sacrificia nõ amittebant suã, & veram, & propriam sactificij rationem ex eo, quod essent repræsentatiua; ita etiam sacrificium Eucharistiæ non amittit suam, & veram, ac propriam sacrificij rationem, quia simul est alterius sacrificij commemoratiuum.

Restat vna conditio demonstranda, nimirum actio offerendi, quam quidem certò scimus adesse, etiamsi fortè eam non facilè possemus distinguere, & separare ab aliis actionibus, quæ simul fiunt. Nam ex prima conditione, quam Kemnitius admittit, necessariò infertur secunda, quam ipse negat. Vbi enim est victima, ibi necessariò præcedere debet immolatio, & proinde oblatio, cùm victima non fiat, nisi per immolationem; sed satis manifesta est actio immolationis, & oblationis

& oblationis in Eucharistia, nimirum ipsa consecratio. Neque enim petere debent aduersarij, vt ostendamus vbi Dominus dixerit; Ego offero, vel sacrifico: aut vbi iusserit, Offerte, vel sacrificate: sed satis est, si actio ipsa offerendi, & immolandi ostendatur. Nam in Testamento veteri nusquam legimus dixisse sacerdotes; Ego offero, vel sacrifico; sed hoc ipso, quod ad Dei honorem, & ad significandam Christi mortem, animalia cæsa super altare ponebant, offerre Deo, & sacrificare censebantur. Quemadmodum etiam Dominus in cruce non legitur dixisse; Ego me offero, & sacrifico: & tamen quis dubitet spontaneam illam ascensionem crucis veram oblationem fuisse? Ad eundem igitur modum illa actio, qua Christi corpus ad Dei honorem super mensam ponitur, vt consumatur, idque fit ad repræsentandam eiusdem Christi passionem, oblatio, & immolatio dicenda est. Illa autem actio consecratio est: nam per consecrationem fit, vt Christi corpus vere, & visibiliter adsit super mensam, & adsit apte ad repræsentandam passionem, & mortem eiusden. A B

TERTIVM Argumentum principale ad eandem probandam propositionem, sumitur ex Patribus, qui apertè dicunt, Christum in cœna seipsum Deo Patri sub specie panis, & vini obtulisse.

IRENÆVS lib. 4. cap. 32. *Noui Testamenti nouam docuit oblationem.* Cyprianus lib. 2. epist. 3. *Quis magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster* IESVS CHRISTVS? *qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, panem scilicet, & vinum, hoc est, suum corpus & sanguinem.* Ambrosius in Psalm. 38. in illa verba: *In imagine pertransit homo: Videmus*, inquit, *Principem sacerdotum ad nos venientem; videmus, & audiumus offerentem pro nobis sanguinem suum. Sequamur, vt possumus, Sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium. Nam etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur: immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur.* Gregorius Nyssenus oratione 1. de Resurrectione: *Pro ineffabili, arcanóque, & qui ab hominibus cerni nequit, sacrificij modo, sua dispositione præoccupat impetum violentum, ac sese oblationem, ac victimam offert pro nobis sacerdos simul, & agnus Dei. Quando hoc accidit; cùm suum corpus ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus præbuit.* Ioannes Chrysostomus homilia 24. in priorem ad Corinthios: *Pro brutorum*, inquit, *cede seipsum offerendum præcepit.* Et homil. 2. in posteriorem ad Timotheum, prope finem: *Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue Paulus, siue alius cuiusuis meritu sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quámque sacerdotes modo quoque conficiunt: nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sanctificauerat.* Augustinus in Psalm. 33. concione 2. *Ipse de corpore, & sanguine suo, sacrificium instituit secundum ordinem Melchisedech.* Vide etiam librum 3. de Baptismo contra Donatistas, cap. 19. lib. 20. contra Faustum, cap. 21. epistola 5. ad Marcellinum, libr. 17. de ciuitate Dei, cap. 20. & lib. 83. quæst. 61. Leo sermon. 7. de passione Domini: *Vt vmbræ cederent corpori, &c.* Isichius lib. 2. in Leuiticum, cap. 8. *Prius figuratam ouem cum Apostolis cœnans Dominus, postea suum obtulit sacrificium.* Rupertus libro 2. in Exodum, cap. 6. *In angustia passionis agonizans, prius propriis manibus Deo Patri semetipsum immolauit, accipiens panem, &c.* C D

CAPVT XIII.

Probatur sacrificium Missæ ex cap. 13. Actorum.

SEPTIMVM argumentum sumitur ex illis verbis, quæ sanctus Lucas in Actis ponit, vbi refert ordinationem Pauli, & Bernabæ: *Ministrantibus*, inquit, *illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus; Segregate mihi Saulum, & Barnabam, in opus, ad quod assumpsi eos*, Actorũ 13. Ministerium enim illud Domino exhibitum, non videtur aliud esse potuisse, quàm sacrificiũ, & sacrificium Missæ: aut enim hoc sacrificium est in Ecclesia, aut nullum.

Significari autem illa voce: *Ministrantibus*, sacrificium, probatur PRIMO ex voce Græca λειτουργούντων. Nã in primis etiam aduersarij confitentur, & potissimùm Apologia Confessionis Augustanæ in articulo de Missa, vocem illam λειτουργίαν, non significare quodcunque ministerium, sed publicum. Itaque hoc loco non significat aliquid priuatum, & internum, sed publicum, & proinde externum. Neque significare potest ministerium verbi, aut Sacramentorum: quia ista publica quidem sunt, sed non exhibentur Deo. Non enim concionamur Deo, neque Sacramenta Domino dispensamus, sed populo. Hic autem dicitur: *Ministrantibus illis Domino.*

DICES; Qui concionantur, aut Sacramenta populo præbent, Domino ministrare dici possunt, quia ad eius honorem id faciunt. At si ista esset causa, cur Lucas scripserit: *Ministrantibus Domino*, non addidisset, *& ieiunantibus*; nam etiam ieiunare, est eo modo Domino ministrare. Qui enim bene ieiunant, ad honorem Dei ieiunant; iuxta illud Roman. 14. *Qui manducat, Domino manducat, & qui non manducat, Domino non manducat.* C

PRÆTEREA verbum illud λειτουργία, licet possit accommodari ad sacra, & prophana ministeria, tamen cùm accommodatur ad sacra, & absolute ponitur in Scripturis, vbique accipitur pro ministerio sacrificij, vt patet ex ca. 1. Lucæ, & epistola ad Hebræos, cap. 2. 8. 9. & 10. Quare hoc loco Erasmus, qui apud aduersarios in precio esse solet, vertere ausus est: *Sacrificantibus illis Domino*; & hinc etiam factum est, vt Græci Missæ celebrationem λειτουργίαν appellent.

CAPVT XIIII.

Probatur sacrificium Missæ ex cap. 10. prioris ad Corinthios.

ARGVMENTVM postremum ex his quę petuntur à Scripturis, est apud Apostolũ 1. Corinth. 10. Fugite, inquit, *ab idolorum cultura. Vt prudentibus loquor; vos ipsi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus qui de vno pane participamus. Videte Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? quid ergo dico quòd idolis immolatum sit aliquid, aut quod idolum sit aliquid? Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo: nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum; non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Hæc ille. D

Ex his verbis tria argumenta colliguntur. Vnum ex comparatione mensæ Domini, cum mensa Gentilium, & Iudæorum. Apertissimè enim comparat Apostolus

Universidad de Deusto
Biblioteca

stolus mensam Domini, vnde sumimus Eucharistiam, cum altari Gētilium, vbi immolabatur idolis, & cum altari Hebræorum, vbi immolabantur sacrificia carnalia Deo vero. Inde autem sequitur mensam Domini esse etiam quoddam altare, & proinde Eucharistiã esse sacrificium: nunquam enim altare propriè dictũ erigitur, nisi ad sacrificia propriè dicta. Existimant quidem aliqui, vt Haymo, & alij nonnulli graues auctores non improbabiliter mensam Domini expresè vocari altare, Heb. 13. in illis verbis: *Habemus altare, de quo edere non habẽt potestatem, qui tabernaculo deseruiũt:* tamen quia non desunt ex Catholicis, qui eo loco per altare intelligant crucem, aut ipsum Christum; non vrgeo eum locum.

ALTERVM argumentum sumitur ex comparatione Eucharistiæ cum sacrificiis Gentilium, & Hebræorum. Apostolus enim apertissimè dicit ita nos fideles sumere de mensa Domini corpus, & sanguinem Domini, vt sumunt Iudæi hostias, & Gentiles idolothyta ex suis altaribus, seu mensis. Quæ comparatio inepta sit necesse est, & perperam ab Apostolo adducta, si Eucharistia non est sacrificium Deo immolatum, sicut cibi illi Iudæorum, & Gentilium sunt sacrificia Deo, vel idolis immolata.

TERTIVM argumentum sumitur ex comparatione societatis, quam habemus cum Deo per manducationem Eucharistiæ, cum societate quam habebant Gentiles cum idolis per manducationem idolothytorum. Paulus enim docet eos, qui manducant idolothyta ita coniungi cum idolis, vt censeantur veri idolatræ, ideo namque initio dixit: *Fugite ab idolorum cultura.* Vtitur igitur hoc argumento; Qui manducat idolathyta, fit particeps altaris idolorum; ergo consentit in sacrificium idolorum, immò fit socius immolantium idolis. Ergo est idololatra; sacrificiũ enim est proprius actus latriæ. Quare si apta est Pauli comparatio, oportebit etiam circa Eucharistiam ita argumentari; Qui manducat Eucharistiam, fit particeps altaris Domini, ergo consentit in oblationem Eucharistiæ Deo factam, immò fit socius eam offerentium; ergo Deum hac oblatione cultu latriæ honorat.

Ad hæc argumenta respondet Kemnitius in 2. parte examinis, pag. 767. Ac PRIMVM more suo impudẽter admodum, & scurriliter in re tam sacra se gerit: *Ex Ethnicorum,* inquit, *sacrificiis, quæ dæmonis efferuntur, deploratæ Missæ suæ subsidium accersere non verentur: non dissimili ratione, sicut ille apud Virgilium, inquit:*

Vos mihi Manes
Este boni, quoniam Superis auersa voluntas.

Hæc illa: nec animaduertit impius hæreticus, se hoc modo Apostolum ipsum irridere; illique insultare. Si enim nos à Diis manibus censemur subsidium petere, quia probamus sacrificium Missæ ex comparatione Eucharistiæ ad sacrificia Gentilium: multò magis Paulus censebitur à Diis Manibus auxilium petisse, qui probauit non esse manducanda idolothyta ex eadem cõparatione Eucharistiæ ad sacrificia idolorum. Sed faceßant impiæ nugæ, vel blasphemiæ potius: non enim à Diis Manibus, sed à verbis diuinæ Scripturæ, & à comparatione in eadem Scriptura posita, subsidium flagitamus.

DEINDE Kemnitius seriò respondet, ac duo dicit. PRIMO, mensam Gentilium, cum qua Apostolus comparat mensam Domini, non esse altare idolorum, sed mensam communem, in qua conuiuari solebant. Id probat, quia non erat cõsuetudo Gentilium, vt ad aras discumberent, sed vt de reliquiis immolatorum domi suæ conuiuium instruerent, & ad illud amicos suos inuitarent. Loquitur autem B. Paulus de mensa in qua comedebantur idolothyta; ergo non loquitur de altari, sed de communi mensa. Præterea nõ erat quæstio B. Pauli an liceret Christianis apud aras Gentilium interesse ipsorum sacrificiis, & sacrificare dæmoniis; id enim Christianis notissimum erat: sed an liceret ire ad conuiuia Gentilium, vbi edenda apponebantur idolothyta.

Hæc PRIMA solutio Kemnitij parum valet. Nam IN PRIMIS falsum est non consueuisse Gentiles ad aras idolorum discumbere. Quid enim, quæso, est, ait Apostolus 1. Corinth. 8. *Si quis viderit eum, qui habet scientiam, recumbentem in idolio?* quid enim est idolium nisi locus vbi est idolum? Neque obstat quod idem Paulus dicit 1. Corinth. 10. *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate; si quis dixerit; Hoc immolatum est, nolite manducare, &c.* Nam vtrumque est verum, solebant quippe Gentiles, & ad aras idolorum discumbere, & etiam de reliquiis immolatorum domi suæ conuiuium instruere. Quare malè proponit Kemnitius quæstionem Apostoli. Nam etsi non erat quæstio, an liceret idolis sacrificare: tamen nec erat quæstio, an liceret in conuiuiis Gentilium interesse; sed an liceret vesci idolothytis, & præsertim in idolio: & Paulus negat licere, quia hoc est socium fieri dæmoniorum, & interpretatiue sacrificare dæmonibus.

Deinde etiamsi non consueuissent Gentiles ad aras idolorum discumbere, vt falsò dicit Kemnitius, tamen mensa dæmoniorum, cui comparatur mensa Domini, adhuc altare ipsum, non mensam commune significaret. Apostolus enim vbi mensam dæmoniorum nominat, non loquitur de mensa, vbi comedebatur, sed de mensa, vbi immolabatur, & vnde cibi immolati ad mensam communem deferebantur, vt manifestè paret ex collatione cum altari Iudæorum. *Videte,* inquit, *Israel secundum carnem: nõne qui edunt hostias, participes sunt altaris?*

Deinde idem colligitur ex eo, quod Apostolus vocat mensam Gentilium mensam dæmoniorum: vocat enim eam mensam dæmoniorum, quia sacra erat dæmoniis. Non enim vocaret mensam dæmoniorum, mensam communem Gentilium, ad quam permittebat etiam fidelibus accedere. Præterea non compararet mensæ Domini si loqueretur de mensa communi & prophana, nisi velit Kemnitius mensam Domini esse mensam communem, & prophanam.

Adhæc Apostolus cùm dehortatur à mensa dæmoniorum, dicit causam esse, vt fugiant cultum idolorum: ergo loquitur de mensa, in qua immolabatur idolis, ex qua qui sumebant cibum, censebantur idololatræ.

Denique idem Paulus in eodem capite dicit, licitum esse ire ad mensas Gentilium, & ibi manducare idolothyta, si quis ignoret cibos illos esse immolatitios; & simul dicit: *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum:* ergo nisi secum ipse pugnet Apostolus, non potest per mensam dæmoniorum intelligere mensam Gentilium, vbi solùm materialiter comeduntur idolothyta. Quod autẽ Kemnitius dicit, Apostolum scribere, liberum quidem esse, tamen non conuenire, vt fideles simul mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes fiant; absurdissimum, & falsissimum est. Non enim Apostolus dicit liberum esse, sed absolutè dicit: *Non potestis mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes esse.* Et quid absurdius dici potest, quàm vt liberum sit fidelibus mensæ dæmoniorum participare, & dæmoniorum socios fieri?

Adde

Adde VLTIMO, quod etiamsi non possemus conuincere per mensam dæmoniorum intelligi altare idolorum, tamen argumentum nostrum esset solidum ex comparatione mensæ Domini cum altari Iudæorum, quod Apostolus expresè nominat.

Sed Kemnitius non fuit tam hebes, quin viderit hoc modo refelli posse solutionem suam; ideò ad finem addidit SECVNDAM solutionem ac dicit, eos qui sumunt Eucharistiam, participare de sacrificio peracto in cruce; sicut ij, qui manducabant idolothyta, participabãt de sacrificio peracto in altari idolorũ.

AT neque hac via euadere poterit. Nam Apostolus non comparat mensam dæmoniorum cum cruce, sed cum mensa Eucharistiæ, proinde vult esse mensam Eucharistiæ verum altare ad sacrificandum erectum; & in hoc sita est comparatio, quod sicut Gentiles manducabant immolata in altari, ita nos manducamus id quod immolatur in mensa Eucharistiæ. Deinde, vt suprà diximus, sacrificium ex immolatione factum in cruce fuit aliquando, & postea desiit esse, nec potest rursum fieri nisi per nouam immolationẽ. Atque hactenus de testimoniis Scripturarum.

CAPVT XV.

Probatur sacrificium Missæ ex traditione Patrum, ac primum ex vocibus sacrificij, oblationis, immolationis, &c.

HACTENVS ex diuinis literis testimonia pro sacrificio Missæ depromplimus: nunc ad SECVNDVM locum accedimus, videlicet ad testimonia veterum Patrum. Recte enim Kemnitius dicit pagina 775. bonas mentes plurimum moueri consensu, & testimonio antiquitatis, eius potissimùm, quæ fuit purioribus, optimis, & florentissimis Ecclesiæ temporibus. Sed quia nimis longum esset singula testimonia seorsim excurere, vt fecimus in disputatione de veritate corporis Domini in Eucharistia: reducemus omnia ad aliquot capita, & simul refellemus responsiones aduersariorum.

PRIMVM igitur caput, siue argumentum sumi potest ex nominibus sacrificij, hostiæ, victimæ; & ex verbis offerre, immolare, sacrificare, quibus Patres vtuntur cùm de celebratione Cœnæ Domini verba faciunt: passim enim tum Græci, tũ Latini, nõ solùm dicunt Eucharistiam esse sacrificium, seu oblationem, sed dicunt, offerri Deo, immolari, & sacrificari. Neque opus est loca notari vbi eiusmodi voces habeantur: aduersarij enim fatentur eas apud Patres esse frequentissimas: *Negari non potest,* inquit Kemnitius pag. 782. *veteres quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, vsurpare vocabula, sacrificij, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ; item vti verbis, offerre, sacrificare, immolare.* Hæc ille.

Hic igitur modus loquendi satis indicat quid Patres senserint: si enim existimarent Eucharistiam solùm esse Sacramentum, non etiam sacrificium, vt aduersarij sentiunt, nulla esset causa cur aliter loquerentur de Eucharistia, quàm de Baptismo. Nusquam autem Patres Baptismum vocant sacrificium, hostiã, victimam; nec dicunt baptizare esse sacrificare, vel immolare. Præterea quæ causa esset cur Patres de Sacramento Eucharistiæ aliter loquerentur, quàm aduersarij nostri loquantur? quomodo enim credibile erit veteres Patres in modo loquendi nobiscum, in sententia cum aduersariis conuenisse?

Sed videamus quid illi respondeant. Lutherus in lib. de capti. Babyl. cap. 1. timidè dicit, Patres fortasse vocare sacrificium, non ipsam Eucharistiam, sed orationes, quæ in Missa dicũtur. Quia verò videbat istam solutionem non esse sufficientem, cùm Patres passim ipsam Eucharistiam sacrificium vocent, & offerri dicant Deo à sacerdotibus, vt paulò pòst ostendemus, audacter vale dicit Patribus: *Si nihil habetur,* inquit, *quod dicatur, tutius est omnia negare, quàm Missam sacrificium esse concedere.* Et in libro de abroganda Missa, initio ita scribit: *Profiteor in primis aduersus eos qui clamaturi sunt, quod contra ritum Ecclesiæ, contra statuta Patrum docuerim, nihil horum me auditurum.* Et infrà apertè dicit, se non curare quid Patres de Missa dixerint, sed quid debuerint dicere. Similia habet in libro contra Regem Angliæ: *Vltimò,* inquit, *dicta Patrum inducit Rex pro Missario sacrificio, & videt meam stultitiam, quod solus velim sapere præ omnibus. Hoc est quod dixi, Thomisticos asinos habere nihil quod producant nisi multitudinem hominum, & vsum antiquum.* Et paulo infrà dicit, se nihil curare si mille Augustini, & mille Cypriani contra se stent. Denique in libro de Missa priuata: *Hic non moramur,* inquit, *si clamitent Papistæ, Ecclesia, Ecclesia, Patres, Patres: quia, vt dixi, hominum dicta, aut facta, nihil in tam magnis caussis curamus. Scimus enim ipsos Prophetas lapsos esse, atque Apostolos: verbo Christi iudicamus Ecclesiam, Apostolos, adeoque ipsos Angelos.*

Ioan Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 10. respondet initio Sacramentum Eucharistiæ à Patribus vocari sacrificium, quia est memoriale sacrificij crucis. Quã solutionẽ fusiùs persequitur Kemnitius, & ideo paulò infrà cum Kemnitij solutionibus eam refellemus: præsertim cùm Caluinus non multum videatur in hac solutione confidere. Nam paulò pòst §. 11. non solum fatetur veteres vsos esse vocabulis, quæ sacrificium significant, sed etiam agnoscit eos in modo actionis ad sacrificij rationem accessisse, & apertissimè eos reprehendit, quamuis ineptè sensum eorum excusare nitatur: *Quia veteres quoque,* inquit, *video aliò hanc memoriam detorsisse, quàm institutionis Domini conueniebat (quòd nescio quam repetita, aut saltem venouatæ immolationis faciem eorum Cœna præ se ferebat) nihil tutius piis pectoribus fuerit, quàm in pura, simpliciaque Dei ordinatione acquiescere, cuius etiãideo vocatur Cœna, quoniam sola hic eius auctoritas vigere debet.* Et §. 12. *Et certè si cogitamus Domini, non hominum cœnam esse, non est cur vlla hominũ auctoritate, vel annorum præscriptione patiamur nos ab illa vel latum vnguem dimoueri.* Hæc ille.

Itaque Lutherus, & Caluinus non sunt homines bonæ mentis, iudice Kemnitio, cùm non moueantur consensu, & testimonio veteris ac veræ, & florentissimæ Christi Ecclesiæ. Ipse autẽ Kemnitius, vt se bonam mentem habere lectoribus persuadeat, quatuor quædã dicit de testimoniis Patrum. PRIMVM, pag. 776. & sequẽtibus multa nugatur de statu quæstionis; scribit enim non posse probari ex Patribus hiſtrionicam illam repræsentationem, quam Pontificij Missam vocant, esse sacrificium. Sed iam suprà respondimus, statum quæstionis non esse de cæremoniis, & ritibus Missæ; de his enim postea loco proprio disseremus; sed de substantia sacrificij. Quare non tenemur hoc loco probare ex Patribus ritus Missæ, sed solùm Eucharistiam offerri Deo, & non solùm distribui populo: id enim est de quo nunc disputamus.

SECVNDO, pagina 780. & sequentibus disserit de vocibus Missæ, & sacrificij: ac tradit sex rationes explicandi loca Patrum, qui videntur asserere Missam esse sacrificium. PRIMA est, quòd loquantur de eleemosyna,

Universidad de Deusto
Biblioteca

eleemosyna, quæ fiebat in Missa. Offerebat enim populus panem, & vinum, ex quo pars quædam cõsecrabatur in Eucharistiam, pars cedebat in vsum pauperum; eleemosyna autem est genus quoddam sacrificij. SECVNDA, quòd loquantur de precibus, quæ fiebãt in celebratione Cœnæ: sunt enim & preces sacrificia quædam. TERTIA, quòd loquantur de gratiarum actione, ad quam excitantur homines in celebratione Cœnæ, ex consideratione beneficiorum Dei: nam & gratias agere ad laudis sacrificiũ pertinet. QVARTA, quòd loquantur de prædicatione, & annunciatione mortis Domini, quæ adiungi solebat celebrationi Cœnæ: nam Paulus Roman. 15. ministerium Euangelij sacrificium vocat. QVINTA, quòd loquantur de variis exercitiis pietatis quæ occurrunt in Cœna Domini, vt fidei, pœnitentiæ, spei, dilectionis: istæ enim dicuntur à B. Petro spirituales hostiæ. SEXTA, quòd loquantur de oblatione fidelium, qui in actione Cœnæ se ipsi Deo vouent, & cõsecrant, hoc est, corpus & animam suam. Paulus enim Rom. 12. vocat hostiã Deo placentem exhibitionem corporis ad obsequium eius.

SED istæ omnes rationes nihil ad rem faciunt. Patres enim cùm de oblatione Eucharistiæ loquuntur, apertè dicunt, solis sacerdotibus licitum esse id sacrificium offerre Deo: eleemosynæ autem, preces, laudes, & cetera quæ Kemnitius laboriosè coacernauit, à toto populo offeruntur. Tertullianus in libro de velandis virginibus: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui, nec docere, nec tingere, nec offerre.* Idem in lib. de exhortatione castitatis, dicit officium sacerdotis esse docere, tingere, offerre. Epiphanius similiter hæresi 79. multis verbis contendit, non licere mulieribus offerre sacrificia, & ideo Christum ne ipsi quidem Matri suæ permisisse, vt sacrificaret, sed solis Apostolis, quos sacerdotes ordinauerat. Concilium Nicænum canone 14. & Hieronymus in epistola ad Euagtium, & alia Concilia, & Patres, passim docent, non habere Diaconos potestatem offerendi sacrificium, sed id munus sacerdotum esse. At quis vnquam negauit licere Diaconis, immò etiam laicis, & mulieribus offerre eleemosynas, orationes, & alia sacrificia spiritualia, & impropriè dicta?

PRÆTEREA Patres disertis verbis dicunt sacrificium, quod in Ecclesia offertur à sacerdotibus, esse ipsum Domini corpus, & sanguinem; proinde solutiones illæ Kemnitij omnes sunt vanæ: nisi fortè velit inaudito aliquo tropo, per corpus Domini intelligere eleemosynas, preces, &c.

S. ANDREAS Apostolus, vt scribunt Presbyteri, & Diaconi Achaiæ in eius passione; dixit Aegeæ proconsuli: *Ego immaculatum agnum in altari offero, cuius carnes, postquam omnis populus credentium manducauerit, agnus, qui immolatus est, integer perseverat, & viuus.* Hippolytus Martyr in oratione de Antichristo, inducit Christum ita loquentem ad sacerdotes: *Venite Pontifices, & Sacerdotes qui pretiosum corpus, & sanguinem meum quotidie immolatis.* Ambrosius in Psal. 38. *Et si nunc Christus non videatur offerre, ipse tamen offertur in terris, cùm corpus eius offertur.* Et in cap. 1. Lucæ: *cùm sacrificamus*, inquit, *Christus adest, Christus immolatur.* Gregorius Nyssenus in orat. de resurrect. *Dominus*, inquit, *præoccupans impetum Iudæorum, seipsum victimam offert idem simul sacerdos, & agnus. Sed dices mihi, quando hoc actum est? tum cùm suum corpus ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus dedit.* Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corint. *Pro victimarum, & pecorum cæde seipsum offerendum præcepit.* Et homil. 17. in epist. ad Hebræ. *In multis locis offertur, non plures Christi, sed vnus vbique Christus, hìc & illic plenus existens, vnum corpus, non multa corpora.* Quod idem scribit auctor Commentariorum, quæ tribuuntur Ambrosio, in cap. 10. ad Hebræ. & post eos Primasius in eundem locum. Augustinus lib. 2. quæst. Euangel. q. 3. reddens rationem, cur Dominus iusserit leproso, vt sacrificium pro sua emundatione offerret secundum ritum Mosis: *Quia*, inquit, *nondum institutum erat hoc sacrificium, sanctum sanctorum, quod corpus eius est.* Idem lib. 4. de Trinit. cap. 14. *Quid gratius offerri, aut suscipi posset, quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?* Similia habent Cyrillus libro de adoratione in spiritu, & veritate. Leo serm. octauo de passione. Fulgentius libro secundo, ad Monymum, capite secundo, & alij Patres passim. Et ipsum Nicænum Concilium in eo canone, quem Caluinus, & alij omnes recipiunt, apertè dicit in sacra mensa situm esse agnum Dei incruentè immolatum.

Quod cùm nõ ignoraret Kemnitius, addidit TERTVM dictum pag. 788. & sequentibus. *Sed excipiunt*, inquit, *non illa tantùm pietatis exercitia, sed ipsam actionem Cœnæ Dominicæ, & quidem ipsum corpus, & sanguinem in Cœna à veteribus vocari sacrificium, oblationem, hostiam, victimam; Ego verò no nego hoc, &c.* Deinde ponit tres modos explicandi loca Patrum, quæ ipsam Cœnę actionem, vel Christi corpus, sacrificium vocãt: quos modos singillatim refellemus, omisso tertio, quòd is ad ea loca Patrum solùm pertineat, qui dicunt sacrificium altaris esse propitiatorium, quæ est altera controuersia suo loco inferiùs explicanda.

Igitur PRIMVS modus est, vt sacrificium appellent actionem Cœnæ, quia cõsecratio, & dispensatio Eucharistiæ est quædam sacra actio, quæ à Dionysio vocatur Græcè ἱερεργία. Latini enim sacrificare dixerunt, quod Græci dicunt ἱερεργεῖν. Id verò probat. Nam Paulus ad Romanos decimo quinto, describit per vocabula sacrificij, & oblationis ministerium Euangelij, quia est quædam sacra actio. Et Augustinus epistola 59. ad Paulinum, vocat sancti altaris oblationem, quæ offertur Deo, quando id, quod in mensa Domini est benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur, & præparatur. Et Cyprianus libro secundo, epistola tertia, vbi in principio totius epistolæ argumentum ponit de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, subinde ingeminat vocabula sacrificij, & oblationis, & quòd Christus sumpsit calicem non sola aqua, sed vino, & aqua mixtum, illúmque benedixit, & distribuit discipulis. Hoc Cyprianus ita effert: *Christus obtulit Deo Patri non aquam solam, sed vinum aqua mixtum in calice.* Non enim ista oblatio videtur posse esse ea, quam Catholici docent; nam corpus, & sanguinem, non vinum, & aquam Catholici Deo offerri dicunt. Vocat igitur Cyprianus oblationem Deo factam, ipsam consecrationem panis & vini, quemadmodum Actor. 15. Lucas dixit, Apostolos ministrasse Domino, cùm, interprete Chrysostomo, loqueretur de prædicatione Euangelij. Vnde etiam Augustinus epistola vicesima tertia, dicit Christum immolari nobis, & in Psal. 79. dicit, immolari fidelibus: vbi immolationem vocat ipsam consecrationem factam in vsum fidelium. Denique CYRILLVS in epistola ad Nestorium, vocat incruentum sacrificium, seu latriam, quando id, quod confectum est, nominamus corpus, & sanguinem Christi: quando accedimus ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, participes effecti corporis, & sanguinis omnium redemptoris Christi. Hæc Kemnitius.

Ad hunc primum modum RESPONDEO; Kemnitium multa dicendo nihil dicere, sed tantum mentibus simplicium rem inuoluendo nebulas offundere. Nam si ideo solum diceretur sacrificium actio Cœnæ, quia est quædam sacra actio; cur eodem modo non diceretur sacrificium actio Baptismi, cum & illa sit sacra actio, & eiusdem generis cum actione Cœnæ, cum vtraque sit tantum Sacramentum, secundum aduersarios?

DEINDE esto, quæuis sacra actio possit vocari sacrificium, ob vocabulorum similitudinẽ, quia sacrificium sonat sactum facere: tamen non quælibet sacra actio potest dici oblatio, vt notum est. Non enim quicunque sacram actionem facit: continuò aliquid offert alteri. At Patres disertè dicunt in Cœna offerri Deo sacrificium corporis Domini: non igitur possunt verba Patrum exponi de sola consecratione panis ordinata ad communicationem fidelium, cùm illa non possit dici oblatio.

PRÆTEREA etsi vocabulũ sacrificij esset ambiguum, & posset accipi pro quauis sacra actione; tamẽ quando tribuitur ea vox rei permanenti, id est, cum vocatur sacrificium non ipsa actio sacrificandi, sed res quæ illa actione sacrificatur, tunc certè non potest exponi nomen sacrificij pro sacra actione. At Patres ipsum corpus Christi, quod offertur, sacrificium vocant: nam determinate dicunt in sacra Cœna offerri Deo sacrificium corporis Christi. Nõ igitur potest exponi sententia Patrum de sacra actione consecrandi, & dispensandi Eucharistiam: neque enim illa actio est, aut dici potest vllo modo corpus Christi.

Adde VLTIMO, quod Kemnitius non bene probauit quod assumpsit, & in quo totum robur suæ solutionis constituit, nimirum idem esse Latinis sacrificium, & sacrificare, quod Græci, ἱερεργία, & ἱερεργεῖν. Nam licet etymologia sacrificij sumatur à sacra actione, cum sit sacrificare, sacrum facere: tamen non quælibet sacra actio est sacrificium, sed ea sola, qua Deo res aliqua offertur cum certo quodam solenni ritu, & reali illius rei consumptione, vt supra ostendimus. Quare Latini eruditi interpretes Græcorum librorum, non reddunt per vocabulum sacrificij nisi Græcam vocem θυσία, quæ propriè significat sacrificium, aut certè vocem ἱερεργία, aut aliam simílem ambiguam, & generalem, quando ex circumstantiis vident eo loco positam esse pro vero sacrificio. Id quod facilè potest intelligi ex testimoniis à Kemnitio allatis. Nam apud Dionysium, vocem ἱερεργία reddũt interpretes sacrum ministerium, non autem sacrificium: & quod Dionysius crediderit in Missa offerri Deo verum sacrificium, patet ex illis verbis, cap. 3. parte 3. de Ecclesiastica hierarchia: *Pontifex excusat se, quod hostiam salutarem, quæ supra seipsum est, litet.* Apud Paulum Roman. 15. vocem ἱερεργοῦντα vertit interpres non sacrificantem, vt debuisset secundum Kemnitium, sed sanctificantem: vocem autem προσφορὰν vertit rectissimè oblationem: nomen sacrificij in toto eo capite non legitur.

Porro Augustinus altaris oblationem apertissimè vocat corpus Domini, quod in altari, vt verũ, ac proprium sacrificium Deo offertur. Neque obstant verba à Kemnitio citata. Nam Augustinus non dicit, vt ille pessima fide citat, oblationem Deo fieri, cũ quod est in mensa, ad distribuendum comminuitur: sed posteaquam dixerat, id quod est in mensa benedici, & comminui, &c. multis interpositis dicit, voueri Deo id omne quod ei offertur, maximè autem sancti altaris oblationem. Itaque Kemnitius coniunxit ista cum superioribus, ac si vnam sententiam facerent, cum ad diuersas sententias pertineant.

Iam verò Cyprianus cum in argumento epistolæ ponit de calice sanctificando, & plebi ministrando: per sanctificationem non intelligit simplicem consecrationem, consecrationem videlicet solum ordinatam ad Communionem, sed intelligit consecrationem ordinatam ad sacrificium: nam ipse frequenter dicit offerri Deo sacrificium illud. Vnde meritò Cyprianus ingeminat vocem sacrificij, & victimæ. Quod autem ponderat Kemnitius Cyprianum dixisse, oblatum à Christo panem, & vinum, non corpus, & sanguinem: nihil facit aduersus sententiam nostram. Loquitur enim Cyprianus de oblatione panis, & vini, quæ sacrificium præcedit, & quæ necessariò requirit subsequens sacrificium: offertur enim panis, & vinum, vt etiam nunc in Missa fieri videmus, tanquam materia sacrificij futuri à Deo benedicenda.

De loco Actorum suprà disseruimus, atque ostendimus probabiliorem esse illorum sententiam, qui per illa verba: *Ministrantibus illis Domino*, intelligut sacrificium Missæ. Sed etiamsi admitteretur alia sententia, vt probabilis, quod loquatur Lucas de ministerio cõcionandi: nihil inde lucraretur Kemnitius. Nam verba Lucæ sunt generalia, neque explicatè continent certum aliquod ministerium: non enim dixit Lucas, Offerentibus illis Domino sacrificiũ corporis Christi, sed in genere: *Ministrantibus illis Domino.* Quamuis autẽ non inepte possit, qui concionatur, dici ministrare Domino; & eodem modo possit qui Eucharistiæ, vel Baptismi Sacramentum dispensat, dici ministrare Domino, non tamen potest nisi valde durè, inusitatè, & ineptè dici is qui baptizat, offerre Domino aquã, vel is qui Eucharistiam dispensat, offerre corpus Christi Deo. Cum igitur Patres passim dicant, in sacra Cœna offerri Deo corpus, & sanguinem Christi in sacrificium: non possunt eorum verba ita depraui, vt Kemnitius vellet.

Ad loca Augustini, vbi dicitur Christus immolari nobis, vel populis, facilè respondeti potest. Illud enim *nobis*, vel *populis*, significat in nostrã vtilitatẽ sacrificium Deo offerri: nã etiã sacrificium crucis, quod est verissimum sacrificiũ Deo oblatum, potest dici factũ nobis, quia pro nobis oblatũ est. Immò Augustinus in posteriore loco, loquitur de sacrificio crucis. dicit em tunc nobis Christũ immolari, quando, incipimus participare fructum mortis eius: perinde enim nobis est, ac si tunc primum Christus in cruce oblatus fuisset.

Denique Cyrillus nihil habet contra sententiam nostram. Vocat enim incruentam latriam cõsecrationem, & Cõmunionem Eucharistię, quatenus per illas actiones offerimus Deo sacrificiũ, & deinde illud cõsumamus, vel inde participamus: non enim appellaret latriam, nisi primarius finis illius actionis, esset Deum immediatè colere cultu illi soli debito, quod fit solũ per sacrificium propriè dictum. Hinc est enim quod neque Cyrillus, neque alij Patres, qui vocant Missam incruentam latriam, nunquam vocant incruentam latriam Baptismi celebrationem, quia nimirum Baptismus immediatè refertur ad nostrã sanctificationẽ, non ad cultum Deo soli debitum reddendum. Atque hæc de primo modo.

ALTER modus exponendi dicta Patrum est, vt intelligamus Cœnam Domini vocari à Patribus sacrificium, oblationem, immolationem, quia est commemoratio quædam, & repræsentatio veri sacrificij,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nimirum mortis Christi. Et eodem modo Christus dicitur in Cœna immolari, non quod reuera in se proprie immoletur, sed quod immoletur in Sacramento, id est, in imagine, & similitudine. Quam solutionem, vt suprà indicauimus, accepit Kemnitius à Caluino, eámque probat ex Patribus, qui sæpe dicunt, Christum semel tantum verè fuisse immolatum: & Eucharistiam esse repræsentationem illius immolationis. Hoc enim habet Augustinus in sententiis Prosperi, de fide ad Petrum, cap. 18. contra Faustum libr. 20. cap. 18. in epistola 23. & in 120. & in Psalm. 79. Ambrosius, Chrysostomus, & Theophylactus in cap. 10. epistolæ ad Hebræos.

Denique Longobardus lib. 4. dist. 12. quærit, si quod gerit sacerdos, dicatur propriè sacrificium, vel immolatio; & respondet, id quod offertur, & consecratur à sacerdote, vocari sacrificium, & oblationem, quia memoria est, & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis factæ in ara crucis. Vbi notat Kemnitius, Concilium Tridentinum sessione vicesima secunda, canone primo, dixisse anathema huic sententiæ Longobardi ex Patribus confirmatæ. Nam Lógobardus ex Patribus docet, sacrificium Missæ dici sacrificium, quia est memoria sacrificij crucis, non quod in se sit propriè sacrificium; Concilium autem ait: *Si quis dixerit in Missa non offerri Deo, verum & proprium sacrificium, anathema sit.*

Ad hunc SECVNDVM modum respondeo, verissimum esse quod Patres dicunt, Christum semel tantum immolatum fuisse, & illius immolationis memoriam, & similitudinem esse actionem sacræ Cœnæ: nam loquuntur de immolatione in propria specie, siue de cruenta immolatione, quæ semel tantum verè, & propriè facta est: nunc autem non propriè, sed per repræsentationem agitur. Sed hoc non impedit quò minus Patres existimauerint in Missa offerri verum, & proprium sacrificium.

Porrò Longobardus, cum quærit, an quod sacerdos gerit, sit dicendum sacrificium, & immolatio; accipit nomen sacrificij & immolationis, pro occisione, ac si apertius quæsuisset, an quod gerit sacerdos, sit dicenda Christi occisio: respondet autem rectissimè, Christum semel tantum verè immolatum, id est, occisum fuisse; nunc autem non propriè immolari, id est, occidi, sed solum in Sacramento, & repræsentatione. An autem sit quod sacerdos gerit, sacrificium propriè dictum, sed incruentum, Longobardus non quærit, sed præsupponit, vt omnibus notum, ex ipsa celebratione quotidiana sacrificij. Ad quem modum etiam sanctus Thomas, & alij Scholastici non fuerunt solliciti de eo, quod nunc est in controuersia, sed solum qua ratione sacrificium Missæ possit dici Christi immolatio, id est, occisio, & ideo fere respondere solent, dici immolationem, quia est repræsentatio immolationis, vel quia habet effectum similem cũ ipsa vera, & reali Christi occisione. Quare Concilium Tridentinum nihil contrarium docuit Longobardi, aut Scholasticorum doctrinæ.

Quod autem Patres senserint, sacrificium Missæ, non esse solùm commemorationem, sed etiam verum, & proprium. Probatur PRIMO, quia Augustinus in locis à Kemnitio citatis de fide ad Petrum, cap. 18. & libr. 20. contra Faustum, cap. 18. sicut dicit actionem Cœnæ esse commemorationem sacrificij crucis iam peracti; ita dicit sacrificia veteris Testamenti fuisse commemorationem sacrificij crucis postea futuri: & tamen negari non potest, quin sacrificia illa veteri fuerint in se verè, & propriè dicta sacrificia.

SECVNDO, si Patres putassent sacrificium Eucharistiæ non esse sacrificium, nisi repræsentatiuum, nunquam dixissent in numero multitudinis, offerri Deo victimas, & sacrificia in altari, vt loquitur passim Cyprianus libro primo, epistola secunda; libro secundo, epistola 3. libro tertio, epistola 2. 6. 25. in sermone de eleemosyna, & in alio de oratione Dominica; sed solùm in singulari, sacrificium. Vnum enim tantum est, quod repræsentatur: & ideo nomen eius non potest nisi in singulari efferri. Nam hac de causa Caluinistæ nunquam dicunt multos panes consecratos, esse multa corpora Christi, quia vnum corpus repræsentant: & nos de imaginibus dicimus quidem nos habere, aut vidisse multas imagines Cæsaris, sed non dicimus, nisi ineptè, multos Cæsares.

TERTIO, Baptismus est Sacramentum repræsentatiuum mortis Christi, vt Apostolus docet Rom. 6. Dum enim immergimur in aqua, Christo commorimur; & cum de aqua emergimus, cum Christo resurgimus: & tamen nulli veterum Baptismum sacrificiũ Deo oblatum vnquam appellauerunt. Non igitur ista sola repræsentatio causa esse potuit cur actio Cœnæ Domini sacrificium appelletur.

QVARTO, si celebratio Eucharistiæ non esset oblatio noua realis, & vera Deo facta, sed solùm imago quædam, ac repræsentatio oblationis in cruce peractæ, non possemus verè Deo dicere, Offero tibi hoc munus, seu, Accipe Domine hoc sacrificium. Qui enim dicit alicui, Offero tibi, seu Accipe, reipsa tunc aliquid porrigit, & non solùm repræsentat oblationem, nisi forte irridere velit eum, quem honorare se simulat. Quare aduersarij nostri, cum hoc probè intelligant, abstinent omnino in suæ Cœnæ celebratione ab eiusmodi vocibus, & eas in nobis maximè reprehendunt. At veteres Patres frequentissimè ita loquuntur, ac præsertim Augustinus libro octauo ciuitat. capite vltimo. *Quis*, inquit, *auidimi aliquando fidelium, sacerdotem stantem ad altare, dicere in precibus, Offero tibi Petre, aut Cypriane?* &c. Adde, quod Patres non solum dicunt, se offerre, sed etiam dicunt, per hanc oblationem commemorari oblationem crucis, vbi duas distinguunt oblationes, vnam repræsentantem, & vnam repræsentatam, incruentam vnam, alteram cruentam. AVGVSTINVS libro 20. contra Faustum, capite 18. *Christiani*, inquit, *iam peracti sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis Christi.* Vbi illud etiam est obiter OBSERVANDVM, quòd sicut participatio corporis Domini non desinit esse vera, & realis participatio, licet sit commemoratiua; ita etiam oblatio, quæ simul fit cum illa participatione, non definit esse vera, & realis oblatio, licet sit alterius oblationis commemoratiua.

QVINTO, Patres ad nomen sacrificij sæpe addunt epitheta, quæ soli vero sacrificio conueniunt: & quæ ineptè dicerentur de sola repræsentatione. Cyprianus libro secundo, epistola tertia vocat plenum, ac verum sacrificium. Chrysostomus homilia 60. ad populum, & omnes Græci passim vocant sacrificium terribile, & plenum horroris. Augustinus libro 10. ciuitat. capite 20. vocat summum, & verissimum sacrificium, libro de spiritu & litera, cap. 11. appellat verissimum & singulare sacrificium. Euseb. libro primo demonstrat. Euangel. cap. vlt. vocat sacrificium Deo plenum.

DENIQVE

DENIQVE vltimo accedit quod Patres apertissimè dicunt per hoc sacrificium, quod nunc ab Ecclesia toto orbe terrarum offertur Deo, exhiberi eidem Deo cultum latriæ illi soli debitum, vt patet ex loco Augustini iam citato; vbi inde probat, nos non habere Sanctos pro Diis, quia nemo ad altare dicit, Offero tibi Petre, aut Cypriane: & ex Cyrillo, aliisque Græcis, qui ipso etiam teste Kemnitio, vocant hoc sacrificium incruentam latriam. At si non esset hoc sacrificium nisi repræsentatio, & memoria sacrificij crucis, non esset cultus latriæ: non enim commemorare sacrificium alterius, sed verè, & propriè sacrificare, est cultus latriæ. Ita igitur confutatur secundus modus à Kemnitio excogitatus.

VLTIMVM Kemnitij pronunciatum de testimoniis Patrũ, habetur pagina 798. & 799. Nam post omnes datas solutiones, cum animaduerteret non posse reuera lectoribus satisfieri, ipse quoque cum Magistris suis Luthero, & Caluino, Patribus valedicit, oblitus eius, quod antea scripserat, bonas mentes semper plurimi fecisse consensum antiquitatis: *Neque*, inquit, *veterum quale cunque sententia, sed Scriptura canonica regula est, & norma fidei, & iudicij, in hac controuersia.* Et paulò infrà, næuos appellat testimonia Patrum: tandem reddit tres causas, cur malit ipse cum suis Eucharistiam vocare Sacramentum, & non sacrificium, licet Patres omnes appellauerint sacrificium. PRIMA est, quia Scriptura diuina Cœnam Domini nusquam vocat sacrificium. SECVNDA, quia ista appellatio sacrificij, non parum obscurat veram doctrinam, & vsum Cœnæ Dominicæ. TERTIA, quia ex illa catechesi appellationis sacrificij, non dextrè interpretata, extructum est theatricum Pontificiæ Missæ sacrificium. Hæc ille.

Istæ verò causæ continent in primis maximam Patrum reprehensionem: significant enim Patres non esse loquutos secundum morem Scripturæ, & obscurasse veram doctrinam, & vsum Cœnę Domini, & sua licentia, & impropriętate loquendi maxima incommoda Ecclesiæ attulisse. At quis id credat de illis doctissimis hominibus, qui floruerunt puriotibus, vt Kemnitius loquitur, optimis, & florentissimis Ecclesiæ temporibus?

DEINDE prima causa ineptissima est, vt nihil de secunda & tertia, quę meras calumnias continent dicamus. Nam si diuplicet nomẽ sacrificij, quia Scriptura eo non vtitur, cur non eadem ratione displicet nomen Sacramenti? neque enim, credo, locum ostendet in diuinis literis vbi Cœna Domini Sacramentum nominetur. Quid est ergo quod Kemnitius loquitur, cum ait: *Hæc consideratio de nauis quorundam veterum ostendit, quare malimus Cœnam Dominicam Sacramentum potius, quàm sacrificium appellari?* PRIMO *enim Scriptura, quæ omnium rectissimas, & commodissimas appellationes potest vebus ipsis tribuere, nullibi Cœnam Dominicam vocat sacrificium?*

ADDE, quòd Scriptura distertis verbis Cœnam Domini vocat sacrificium apud Isaiam, & Malachiã, vt suprà ostendimus: Apud Paulum autem tam apertè confert Cœnam Domini cum sacrificiis Hebræorum, & Gentilium, vt plane sit cæcus, qui non videt eam ex Pauli sententia sacrificium esse.

CAPVT XVI.

Probatur sacrificium propriè dictum ex ritu altarium.

ALTERVM caput, vnde cognosci potest sententia Patrum, sumitur ex ritu altarium erigẽdorum ad huius sacrificij celebrationem. Nam altaria non consueuisse erigi nisi ad sacrificia propriè dicta, aduersarij non negant: nam ideò Caluinus libro quarto Institutionum, capite decimo octauo, §. 12. ita loquitur de differentia Sacramenti Eucharistiæ, & sacrificij propriè dicti: *Mensam*, inquit, *nobis dedit in qua epulemur, non altare super quod offeratur victima.* Et Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, parte tertia, in responsione ad obiectum 16. pagina 710. scribit, nullum esse debere altare in Ecclesia. Et denique non alia causa est, cur hoc tempore aduersarij altaria vbique demoliantur, & pro altaribus mẽsas conuiuiales substituant, nisi quod intelligant altaria signa esse euidentissima sacrificij propriè dicti. Adde quæ suprà diximus, capite secundo, vbi ex Scriptura, & Patribus, & ex ipso vocabulo Hebræo, Græco, & Latino id ipsum ostendimus. Quare si veteres Patres ad Eucharistiam celebrandam altaria semper habuisse demonstrare poterimus, demonstratum simul erit, Eucharistiam ex eorum sententia sacrificium esse verè, ac propriè dictum.

Ac primum in Canonibus Apostolorum 3. & 4. aperta est mentio altaris ad Eucharistiam offerendam erecti. DIONYSIVS quoque capite tertio Ecclesiasticæ hierarchiæ, altaris meminit. TERTVLLIANVS in libro de Pœnitentia, inter alia signa humiliatis pœnitentium, numerat, presbyteris adnolui, aris Dei aggeniculari. CYPRIANVS libro primo, epistola nona iubet, vt non offeratur sacrificium pro quodam Christiano defuncto, qui reliquerat presbyterum rerum temporalium procuratorem, & caussam teddit, quia non est dignus vt pro illo sacrificetur, qui sacerdotem Dei ab altari abstraxit. EVSEBIVS libro primo, demonstrat. Euangel. capite 6. multa dicit de altari Ecclesiæ. OPTATVS Mileuitanus libro sexto contra Parmenianum: *Quid est*, inquit, *tam sacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando, & vos o stultissimi, frangere?* Et ibidem altare esse dicit sedem corporis Christi. AMBROSIVS libr. 5. epistol. 33. *Certatim*, inquit, *milites nunciare, & irruentes in altaria osculo pacem significare.* S. ANTONIVS, vt in eius vita scribit Athanasius, cum præuidit futuram hæresim Arianam, videre sibi visus est, feroces quosdam mulos calcibus euertentes Christi altaria. Gregorius Nazianzenus oratione in Gorgoniam, scribit eam ad altare procubuisse, & inuocasse illum, qui super altare coli soler. Gregorius Nyssenus in libro de Baptismo dicit, altare esse lapidem natura sua, sed consecratione fieri sanctum, &c. CHRYSOSTOMVS homilia 55. ad populum: *Si quis*, inquit, *vellet hoc altare subuertere, nonne illum lapidibus obrueret is?* Et homilia vicesima in posteriorem ad Corinthios: *Tu*, inquit, *altare honoras quod accipit corpus Christi.* Hieronym. in libro contra Vigilantium. Augustinus libro 8. ciuitat. capite vlt. & libr. 22. capite 8. & alij Patres, & etiam antiqua Concilia, frequentissimè altarium meminerunt.

SED forte obiiciet aliquis Minutium Felicem, qui in Dialogo, qui inscribitur, Octauius, inducit Cæcilium Ethnicum ita loquentem cum Octauio Christiano: *Cur nullas aras habent (Christiani) nulla templa, nulla simulachra?*

SED facilis est solutio: nam Christiani illis temporibus duplici de causa diligentissime cauebant,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne vlli Ethnici interessent sacris nostris. PRIMVM, A quia non erant idonei ad tanta mysteria intuenda. Deinde, ob metum persequutorum, propter quam caussam etiam frequenter in cryptis, & cauernis, vel certè in priuatis domibus furtim rem diuinam facere cogebantur: quare vulgò existimabantur Christiani planè athei, quod nullis Diis palàm sacrificare cernerentur. Ceterùm non solùm tempore Minutij Felicis, sed etiam multò antè habuisse Christianos altaria, perspicuum est ex locis citatis Tertulliani, Dionysij, & Clementis qui sunt omnes Minutio antiquiores, & ex Cypriano, qui fuit æqualis Minutij.

CAPVT XVII.

Idem probatur ex nomine Sacerdotis.

B

TERTIVM caput sumitur ex vocabulo, Sacerdos. Fatentur enim Caluinus, & Martyr loco suprà notato, sacerdotes propriè ordinati ad sacrificium; & ideo contendunt non dedisse Christum Ecclesiæ sacerdotes, sed ministros tantùm verbi, & Sacramentorum.

Porrò veteres Patres adeò frequenter hac voce vtuntur, vt coactus sit Kemnitius confiteri in secunda parte Examinis, pagina 1140. vbi de Sacramento Ordinis disputat, inualuisse apud veteres vsum, vocandi ministros Ecclesiæ sacerdotes, & eorum ministerium sacerdotium, licet in Scriptura Testamenti noui, eiusmodi vocabulum in hac significatione non inueniatur: quod quidem verissimum est. Nam non solum Augustinus libro vicesimo de ciuitate Dei, capite decimo, & Chrysostomus in libris sex de sacerdotio, quos Kemnitius citat, & omnes posteriores passim vtuntur hac voce, sed etiam his antiquiores, vt Gaudentius tract. 2. de Exodo: *Dominus*, inquit, *discipulis fidelibus mandat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, vt indesinenter ista vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus per singulas totius orbis Ecclesias celebrari.* Item Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos prope finem. Ambrosius in Psalm. 38. Eusebius libro quinto demonstrat. Euangel. ca. 3. Cyprianus in singulis fermè epistolis. Tertullianus de præscriptione, & de velandis virginibus. Dionysius cap. 1. 3. & 5. Ecclesiasticæ hierarchiæ, & alij omnes hac voce vtuntur. Et quod amplius est, ipsum S. Ioannem Apostolum sacerdotio functum, & laminam Pontificalem gestasse scribit Polycrates apud Eusebium libr. 5. hist. cap. 25.

Neque obstat, quòd in nouo Testamento ministri Ecclesiastici non dicantur sacerdotes; caussa enim in promptu est. Quia enim tempore Apostolorum adhuc vigebat sacerdotium Iudaicum, & sacrificia cruenta offerebantur in templo Hierosolymitano, Apostoli (Domino inspirante) non vtebantur nominibus sacerdotij, sacrificij, templi, altaris, & similium rerum, vt facilius distinguerent Christiana sacra à Iudaicis, & ne putarentur, si iisdem vterentur vocibus, eosdem illos ritus innouare, aut confirmare. Sed paulò pòst euerso templo Hierosolymitano, & cessantibus omnino sacrificiis Hebræorum, liberè cœperunt antiquissimi Patres vti nominibus, templi, altaris, sacerdotis, & sacrificij, vt res ipsa postulabat.

Quare manifestè fallitur, vel potius mentitur Caluinus libro quarto Institutionum, capite 18. §. 10. cum dicit, honorem sacerdotij sic vni Christo veteres vendicasse, vt Antichristi vocem fore affirmet Augustinus libro secundo contra Parmenianum, capite octauo, si quis Episcopum inter, Deum & hominem intercessorem faciat. Nam Augustinus cõtra Parmenianũ non loquitur de sacerdote, sed de mediatore, & nõ de quocunque mediatore, sed de mediatore per modum redẽptionis, quæ soli Christo propria est. Nã per modũ depręcationis multos esse intercessores, & mediatores, passim fatentur Patres. Nam sic appellat sanctos Martyres Basilius in orat. in 40. Martyres, & Hieronymus in Epistola ad Fabiolã de veste sacerdotali, appellat Episcopos sequestres, id est, mediatores inter Deũ & populum, per oblationem sacrificij altaris: quod etiam est apud Chrysostomum in 6. libro de sacerdotio. Nec solum intercessores, sed nominatim sacerdotes Augustinus vocat Episcopos, & presbyteros li. 20. ciuit. cap. 10. *Episcopi*, inquit, *& presbyteri propriè dicuntur sacerdotes.*

Neque valet responsio Kemnitij loco notato, vbi fatetur nomen sacerdotij esse apud veteres, sed non vult accipi pro ministerio sacrificandi, sed pro ministerio verbi, & Sacramentorum: istud enim solum ministerium tribui contendit in Scriptura noui Testamenti illis hominibus, qui à Patribus sacerdotes appellari consueuerunt. Hæc, inquam, solutio non est sufficiens. Nam In primis sequeretur omnes Patres Græcos, & Latinos vel ignorasse vim huius vocis, vel de industria illa abuti voluisse. Nam vt ait Apostolus ad Hebræos quinto: *Omnis Pontifex constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia.* Et cap. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur.* Et inde probat idẽ Apostolus Christum nõ esse sacerdotem, si nihil habeat quod offerat. Quis ergo credat, doctissimos Patres nomen sacerdotis tribuisse iis, qui solum docent populos, & iis Sacramenta ministrant; sed Deo nullum offerunt sacrificium? Præterea docere, & Sacramẽta ministrare, non solùm conuenit Episcopis, & presbyteris, sed etiam Diaconis. & tamen Diaconi à veteribus non dicuntur sacerdotes, vt patet ex Augustino loco citato libr. 20. ciuit. capite 10. vbi dicit Episcopos, & presbyteros propriè sacerdotes nominari: & ex Concilio IV. Carthaginensi, canone quarto, vbi apertè dicitur, Diaconos non ad sacerdotium, sed ad ministerium ordinari.

DICES, Diaconi non poterant omnia Sacramenta ministrare, & ideo fortasse non dicebantur sacerdotes. At nec presbyteri omnia Sacramenta ministrare poterant, vt patet de Sacramento Ordinis, & Confirmationis, & tamen sacerdotes dicebantur. Illa igitur sola vera caussa est, quam reddit Concilium Nicænum canone 14. quia videlicet Diaconi non habent potestatem sacrificia offerendi, sed solum in sacrificio sacerdotibus ministrandi.

CAPVT XVIII.

Probatur sacrificium ex Liturgiis.

QVARTVM caput sumitur ex ritu celebrandi. Nam in primis ex omnibus antiquis Liturgiis, quæ exstant, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, & ex libro quinto & sexto de Sacramentis Ambrosij, & ex Catechesi quarta & quinta mystagogica Cyrilli Hierosolymitani, qui magnam partem Liturgiæ exponunt: clarissimè patet,

patet, veteres Patres eo ritu celebrasse mysterium A Eucharistiæ, vt nihil dubitauerint, eã esse verissimum sacrificium: plena sunt enim nominum oblationis, sacrificij, victimæ, signorum, benedictionũ, eleuationum, aliorúmque eiusmodi rituum. Quare Lutherus (vt suprà notauimus) in libro de formula Missæ, totum Canonem abstulit, quod non putaret eo incolumi existente, posse defendi, Missam non esse sacrificium. Canon autem verbis non multum mutatis, totus fermè inuenitur in Liturgiis, & in libris Ambrosij, & Cyrilli iam citatis: illa certè inueniuntur omnia, quæ Lutherum offendebant, nimirum nomina oblationis, & sacrificij.

Caluinus libro quarto Institutionum, capite 18. §. 11. excusari dicit non posse veteres, quin in actionis modo peccauerint: *Imitati sunt enim*, inquit, *propius Iudaicum sacrificandi morem, quàm aut ordinauerat Christus* B *aut Euangelij ratio ferebat.* Scilicet melius nouit Caluinus, qui heri natus est, quid ordinauerit Christus, quàm Iacobus frater Domini, qui Cœnæ Domini cum ipso Christo interfuit, aut Clemens, qui ab Apostolo Petro didicit, aut Basilius, Cyrillus, Ambrosius, Chrysostomus, qui mille, & ducentis annis Caluinum præcesserunt.

CAPVT XIX.

Idem probatur ex iis, pro quibus sacrificium Missæ offertur.

VLTIMVM caput, vnde Patrum sententiam adeo perspicue cognoscimus, vt nullus pa- C teat aduersarijs exitus, nisi Patres omnino reiciant, sumitur ex iis, pro quibus sacrificium veteres offerebant. Nam si Eucharistia nihil esset aliud, nisi Sacramentum, certe non prodesset nisi sumenti, & mãducanti; quemadmodum Baptismus non aliis prodest, quàm iis, qui baptizantur. Quod quidem aduersarij non negant: immò Philippus, Caluinus, Kemnitius & alij totam controuersiam inter nos, & ipsos esse dicunt; An Eucharistia non solũ debeat distribui manducantibus, sed etiam offerri pro salute aliorum, tum viuentium, tum mortuorum: id enim posterius ad verissimum sacrificium pertinere non dubitant.

Iam verò Patres non solum in Liturgiis citatis, offerunt Eucharistiam pro peccatis viuorum, & defunctorum, pro pace, pro incolumitate, pro omnibus denique necessitatibus, tum spiritualibus, tum tempo- D ralibus: sed etiam in aliis libris passim docent, id fieri debere; quæ testimonia infrà suo loco adducenda erunt, cum ad eam quæstionem venerimus, sitné hoc sacrificium propitiatorium. Interim autem vnus aut alter ex Patribus sufficient.

Ioan. Chrysostomus homilia 79. ad populum Antiochenum: *Altari*, inquit, *assistens sacerdos, pro terrarum orbe, pro Episcopis, pro Ecclesia, pro gubernatoribus Ecclesiam iubetur Deo offerre.* Et homilia 72. in Matthæum, addit offerri etiam pro infirmis, pro sanis, pro terræ fructibus. Homilia 21. in Acta, & libro sexto, de sacerdotio; & alibi addit etiam pro mortuis, Augustinus libro 22. de ciuitate Dei, capite octauo, scribit à suis presbyteris oblatum sacrificium Eucharistię pro domo liberanda à dæmonum vexatione. & libro nono Confessionum, capite duodecimo, scribit, sacrificium pro matre sua defuncta oblatum. Et ne putemus meram esse cæremoniam pro defunctis offerre, ipse idem in Enchiridio, cap. 110. scribit, hostiam hanc pro non valde malis propitiationem esse. Sed de iis satis. Si quis autem velit testimoniorum farraginem, legat Ioannem Garetium.

CAPVT XX.

Probatur sacrificium Missæ ex coniunctione legis, & sacrificij.

VENIO nunc ad argumenta, quæ ex ipsa ratione Scripturarum, & Patrum lectione instructa peti possunt. PRIMA ratio desumitur ex coniunctione, quæ est inter religionem, seu legem, & sacrificium; & hoc syllogismo concludi potest. Tanta coniunctio est inter legem, seu religionem, & sacrificium externum, ac propriè dictum, vt omninò necesse sit, aut legem, & religionem verè & propriè in Christi Ecclesia non reperiri, aut sacrificium quoque externum, & propriè dictum in Christi Ecclesia reperiri. Nullum autem est si Missam tollas: est igitur Missa sacrificium externum, & propriè dictum.

Propositio prima probatur. PRIMO ex eo, quòd omnis religio, seu vera, seu falsa, omni loco & tempore, semper ad cultum Dei sacrificia adhibuit. Hinc enim colligitur id prodire ex lumine, & instinctu naturæ, & esse primum quoddam principium à Deo nobis ingenitum. Falsissimum enim est, quod dicit Kemnitius, vt hoc argumentum eludat in secunda parte Examinis, pagina 743. hunc esse instinctum naturæ corruptæ, quæ est fons, & radix omnium superstitionum. Nam etsi natura corrupta reuera fons est, ac fuit idololatriæ, & aliarum omnium superstitionum: tamen cum omnes Gentes in vno aliquo principio conueniunt, id sine dubio non ex corruptione naturæ, sed ex bono naturæ, id est, ex eo lumine prodit, quod Deus illi inseruit: quæ enim ex corruptione prodeunt, non sunt eadem apud omnes. Itaque Deum esse, colendum esse, inuocandum esse, illi sacrificia deferenda, & similia, quæ in genere apud omnes sunt, & semper fuerunt eadem; ex bono naturæ sunt. At Deos esse multos, colenda idola, sacrificandos homines, & alia quæ multipliciter variantur ex corruptione sunt. Præterea id quod ex corrupta natura prodit, non est commune bonis, & malis, nec à Deo probatur. At sacrificandum esse, multi optimi, & sanctissimi viri cẽsuerunt, vt Noë, Abraham, Iob, Melchisedech; & Deus ipse sacrificia approbauit, & iussit etiam fieri, non igitur ex corruptione naturæ oritur sacrificandi instinctus.

Probatur SECVNDO eadem propositio. Sacrificium cum ipsa religione natum est, & cum illa extinguitur; est igitur inter ea coniunctio quædam planè necessaria. Antecedens patet. Nam primi homines, qui Deum coluerunt, filij Adami fuerunt Cain, & Abel; illi autem sacrificia obtulisse leguntur Genes. cap. 4. Deinde mundo per diluuium abolito, cum iterum renouaretur religio, simul renouata sunt sacrificia per Noë Genes. 8. & deinde cum ob varias persequutiones, religio vera in periculum adduceretur, nihil prophetæ magis lamentabantur, quàm sacrificiorum cessationem. 3. Reg. 19. inquit Helias: *Derelinquerunt pactum tuum filij Israel, altaria tua destruxerunt, & prophetas occiderunt.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.Paralip.15.inquit Azarias: *Transibunt multi dies in Israel* A *absque Deo vero, & absque Sacerdote, Doctore, & absque Lege.* Danielis 3. inquiunt tres S.Pueri: *Non est in tempore hoc Princeps, & Dux, & propheta, neque holocaustū, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum apud te, vt possimus invenire misericordiam tuā.* Et Daniel.12. dicitur Antichristus ablaturus inde sacrificium, nimirum, vt religionem penitus tollat. Denique Apostolus Hebr.7. dicit, populum sub sacerdotio Leuitico accepisse legem, & deinde addit, translato sacerdotio necesse esse, vt & legis trāslatio fiat. Probatur TERTIO. Sacrificium proprie dictum est cultus proprius Dei, id est, qui soli illi omnium consensu debetur: nam alia omnia genera honoris sunt aliquo modo cōmunia cū creaturis, vt suprà probatū est; ergo nulla esse potest religio sine sacrificio proprie dicto. Nam religio ad colendum Deum instituitur: non autem colit Deum, sed potius ignominia illum B afficit qui cultum illi soli debitum, ei non adhibet. Certè inter homines si quis Regi non tribueret titulum honoris, qui solis conuenit Regibus. Maiestatem videlicet, etiamsi conseruaret omnes inferiores titulos, non modò Regem non honorare, sed etiam contumelia afficere iudicaretur.

Probatur nunc assumptio primi syllogismi; sublato videlicet sacrificio Missæ, nullum restare in Ecclesia Christi sacrificium proprie dictum. Nam si vllum assignari posset, id esset sacrificium crucis: id enim vnum aduersarij assignant, atque id esse volunt vnicum, & verum Christianæ religionis sacrificium. Sed nos probabimus, sacrificium crucis, quamuis verissimum sacrificium fuerit, non esse eiusmodi quale requiritur ad legem, seu religionem constituendam, & conseruandam; qualem in terris, vsque ad mundi consummationem Christus esse voluit: & ideo si nul- C lum aliud habeamus, plane sequi, vt nullam habeamus religionem.

Probatur igitur PRIMO, quia sacrificium crucis, non est proprium Christianæ religionis, sed commune omnibus veris religionibus, quæ ab initio mundi fuerunt. Nam, & in lege naturæ, & in lege scripta, omnia sacrificia in hoc vnum respiciebant, & hoc vnum profitebantur, & quotquot iusti fuerunt ab initio mundi, ob huius sacrificij participationem iusti fuerunt: non igitur distinguitur Christiana religio ab antiquis, per sacrificium crucis.

SECVNDO, sacrificium crucis semel peractum est, ac deinde desiit esse, neque manet postea nisi per effectum, & virtutem, vt notum est; immo nunquam fuit tēpore Christianæ religionis; ea enim post Christi mortem proprie cœpit. At sacrificium proprium religionis debet ipsam perpetuò comitari, vt suprà probatum est. D

TERTIO, religio quæuis sacrificium externum, ac visibile requirit ad quod homines illius religionis peragendum conueniant, & quod ab ipsis frequentari possit. At nihil huiusmodi in sacrificio crucis reperitur. Est enim respectu Christianorum inuisibile, cùm sola fide non oculis cernatur: vnde nec ad illud conueniri potest à populis, nec etiam si cerneretur, a populo, vel sacerdotibus Christianis frequentari posset, non enim fas esset vt Christum Christiani toties interficerent.

QVARTO, sacrificium Christianæ religionis debet esse ritus quidā à Deo Christianis præceptus, pertinens ad illum cultum, qui latria dicitur, vt rectè Augustinus affirmat libro vicesimo contra Faustum, capite vicesimo primo. At Christi occisio quæ dicitur sacrificium crucis, neque ritus dici potest, cum fuerit ipsa veritas, quam omnes ritus adumbrabant; & multò minus ritus Christianis præceptus dici potest, nisi quis velit nobis à Deo imperatum summum scelus, Christi videlicet interfectionem, & mortem. Et denique minime omnium cultus latriæ dici potest, cum potius Christum occidere summum sacrilegium dici debeat.

ACCEDANT testimonia Patrum quos suprà citauimus in explicanda definitione sacrificij qui dicunt sacrificium Eucharistiæ esse vnicum, & singulare sacrificium Christianorum.

ACCEDAT denique testimonium Cypriani in serm. de Cœna Domini vbi dicit, si Eucharistia manducando consumeretur, fore vt nullum nobis remaneret sacrificium, & per hoc tota religio interiret.

DICES; Cur ergo B.Paulus Hebr.7. cum dicit, trāslato sacerdotio debere etiam transferri legem: non dicit translatum esse sacerdotium Leuiticum ab Aarone, & successoribus in S.Petrum, & successores: sed solum in Christum? RESPONDEO; Apostolus non dicit trāslatum esse Leuiticum sacerdotium ab Aarone in Christum, sed translatum esse sacerdotium Leuiticum, in sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, quod sacerdotium æternum esse, & in Ecclesia perpetuò vigere debet. Vnde cum postea nominat Christum sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, non ipsum considerat, vt præcisè obtulit sacrificium crucis: nam hoc modo Christus non succedit Aaroni, sed vt per ministros suos perpetuò sacrificat seipsum in Eucharistia; hoc enim solo modo, vt suprà ostendimus, perpetuum habet sacerdotium.

CAPVT XXI.

Probatur sacrificium Missæ, ex comparatione legis Christianæ ad Mosaicam.

ALTERA ratio principalis ducitur à collatione Ecclesiæ, & Synagogæ, siue legis nouæ, & veteris; populi Christiani, & Iudaici. Est autem hæc ratio; In populo Iudaico fuerunt sacrificia propriè dicta: ergo & in populo Christiano esse debent.

Probatur consequentia: nam antecedens extra controuersiam est. PRIMO, Christus non omnino sustulit ea, quæ Deus in veteri lege instituerat; nec enim cōtrarius erat Patri suo, aut sibi ipsi, sed aut perfecit, aut mutauit in meliora: vt patet in præceptis, & Sacramentis. Nam præcepta non sustulit, sed explicuit, Matth. 5. & consilia addidit, quæ ad præceptorum perfectam obseruationem conducunt. Pari ratione Sacramenta Circumcisionis, Agni Paschalis, & similia non sustulit, sed mutauit in alia verè, & propriè dicta Sacramenta, sed vt Augustinus dicit epist.118. pauciora, faciliora, & præstantiora: ergo eodem modo sacrificia non debuit omnino tollere de medio, sed mutare.

SECVNDO, sacrificium est summus cultus, qui Deo tribui possit. Nam sine controuersia res verbis præstant: & inter res, sacræ prophanis: & inter sacras, publicæ priuatis; & inter publicas eæ, quarum ipsa substantia in Dei honorem consumitur, quàm eæ, quarum solus vsus. Tale autem est sacrificium propriè dictum, vt notum est. Quare si hoc genus cultus fuisset

fuisset in veteri lege, & non in noua; fuisset Deus in A veteri lege longè maiori honore affectus, quàm in noua: & proinde Christus patris sui, non gloriam, vt dicebat, sed ignominiam procurasset.

TERTIO, causæ cur populus Hebræorum sacrificia externa, & propriè dicta habuerit, omnes inueniuntur etiam in populo Christiano. Habuerunt illi sacrificia externa, & visibilia, quia & ipsi populus erant externus, & visibilis, nempe non ex solo spiritu, sed carne, & spiritu constans. At populus etiam Christianus externus, & visibilis est, & carne ac spiritu constat. Habuerunt illi sacrificia, vt Christi mortem, quæ est vnicum precium, & vnica salus nostra, sæpe repræsentarent, & commemorarent, cùm eam præsentem intueri non possent. At nos etiam Christi mortem præsentem intueri nequimus; ergo egemus sacrificio, quo sacrificium illud crucis B iugiter commemoremus. Habuerunt illi sacrificia, quibus Deum colerent honore summo, & soli illi debito. At nos etiam debemus Deum colere honore summo, & soli illi debito. Habuerunt denique illi sacrificia, vt Deum placarent, vel ab eo beneficia impetrarent, vel pro impetratis gratias agerent. At iisdem de caussis & nos sacrificiis indigemus; immò quo nos plura à Deo beneficia accepimus, eò magis ad sacrificandum obligamur. Quare rectè Petrus Cluniacensis scribit, hæreticos qui sacrificium de Ecclesia tollere cupiunt, id tentare Diabolo suggerente, vt gens illa Deo præter ceteras sit ingrata, quæ præter ceteras pluribus, & maioribus à Deo beneficiis ornata est.

QVARTO, reipsa Christiani retinent omnia alia genera honoris, & cultus, quibus Hebræi Deum colebant, nimirum adorationem, inuocationem, vo- C torum nuncupationem, Hymnos, Psalmos, Cantica, dies festos, ieiunia, eleemosynas, & similia. Quis igitur sibi persuadere possit solum illud genus honoris, quod est proprium Dei, nobis à Christo prohibitum esse, cùm omnia alia sint ab eo permissa? præsertim cùm Christus nihil ardentius procurauerit, quàm Dei gloriam, & honorem?

Neque satisfaciunt, qui dicunt, cultum internum esse nobiliorem externo: Christianos autem internum cultum Deo præstare. Nam etsi internus cultus nobilior externo sit, tamen vtrique præstat internus cum externo coniunctus, siue internus cultus cum externa illius protestatione. Est autem signum & protestatio summi interni cultus, ipsum sacrificium, vt Augustinus sæpe docet libro 10. ciuit. Vnde tres pueri Daniel. 3. *In animo*, inquiunt, *contrito, & in spiritu humilitatis suscipiamur; sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorū pinguium; sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie.* Optant enim sancti pueri in captiuitate positi, vt internus eorum affectus sic Deo placeat, quemadmodum placeret si eum ostendere, & protestari possent, externo signo sacrificiorum.

QVINTO, sacrificia non sunt primùm in lege Mosis instituta, sed ex lege naturæ ortum habent, vt patet ex sacrificiis Abel, Noë, Melchisedech, Iob, & aliorum: ergo etiamsi Christus abrogare voluisset omnia instituta legis Mosaicæ, non tamen sacrificia omnino abrogare debuisset.

CAPVT XXII.

Probatur idem ex differentia Sacramenti, & sacrificij.

TERTIA ratio ex differentia, quæ est inter Sacramentum & sacrificium, sumi potest. Nam commune est omnib. Sacramentis, vt ab alio dentur, ab alio accipiantur: neque vllus sibi ipse Sacramentum administret. Ita videmus in Baptismo, aliisque Sacramentis accidere; nemo enim se ipse baptizare finitur, etiamsi extrema adsit necessitas. Pari ratione nemo se ipse confirmat, nemo se absoluit, nemo se sacris Ordinibus initiat, nemo se inungit. Eodem igitur modo si Eucharistia solum- B modò Sacramentum esset, nemo sibi eam ministrare posset; cuius tamen contrarium semper fuit in vsu quod attinet ad eos, qui Eucharistiam confectant.

DEINDE, Sacramenta omnia in actione consistunt, non in re aliqua permanente, vt patet de Baptismo, & ceteris Sacramentis; non enim aqua consecrata, sed ablutio est Sacramentum Baptismi. Sola Eucharistia non in actione, sed in re permanēte cōsistit, vt suprà probatum est, cuius differentiæ vix alia ratio reddi potest, nisi quia Eucharistia non solum Sacramentum, sed etiam sactificium esse debuit.

DENIQVE, nullum aliud Sacramentum continet reipsa corpus Christi, sed solum sunt signa visibilia, continentia virtualiter gratiam sanctificationis: neque aliud requiritur ad rationem Sacramenti, cùm Sacramenta nihil sint aliud, nisi instrumenta sanctificationis. Quare etiam Eucharistia potuisset vere, & propriè Sacramentum esse, etiamsi Christi corpus reipsa non contineret. Quæ igitur caussa est cur debuerit necessariò Eucharistia Christi corpus reipsa continere, nisi vt posset verè, & propriè Deo Patri à nobis offerri, & proinde sacrificium esse verè, ac propriè dictum? Et sanè mirum est, cur Lutherani concedant, corpus Christi vere, & realiter præsens esse in Sacramento Eucharistiæ, & simul admittant victimam esse omnium, quæ vnquam fuerunt, præstantissimam; & tamen pertinacissimè negent, posse, aut debere offerri Deo, quasi non sit omnino exploratum & certum, debere Deo offerri id quod habemus optimum.

CAPVT XXIII.

Probatur idem ex consensu Ecclesiæ.

POSTREMO ratio, eáque meo quidem iudicio, efficacissima apud illos omnes, qui non nimium sibi placent, quósque superbiæ fumus non omnino excæcauit, sumitur ex consensu, & testimonio totius Christianæ Ecclesiæ, Græcæ, Latinæ, Barbaræ; quæ ab annis mille floruit. Nam aduersarij fatentur Missam Pontificiam vt nunc est, sacrificium esse. Id habent expressè Lutherus in primo scripto contra Regem Angliæ. Caluinus lib.4. Institut.cap.18. §.1. & Kemnitius pagina 774. & alij. Missa autem, vt nunc est, tempore sancti Gregorij Papæ I. absoluta est, vt Kemnitius fatetur pag.826. & 827. vbi de Canone Missæ disputat: & constat à tempore S.Gregorij nihil ad Canonem Missæ additum esse. Potrò Gregorius ante annos circiter mille

Universidad de Deusto
Biblioteca

floruit; ergo testimonio aduersariorum, Missa pro A sacrificio haberi cœpit in Ecclesia, ab annis vt minimùm mille.

Fuisse autem hanc sententiam receptam non in sola Vrbe Roma, sed in toto orbe terrarum, fatentur etiam aduersarij: nam ideo Lutherus in lib. de captiuit. Babylon. cap. 1. *Missa*, inquit, *creditur passim esse sacrificium, quod offertur Deo. Accedunt his dicta sanctorum Patrum, tot exempla, tãtúsque vsus per orbem constanter obseruatus.* Et infrà: *Nec moueat*, inquit, *quod totus orbis contrarium & sensum & vsum habet.* Et in principio libri de abroganda Missa, seu potius in epistola dedicatoria eius libri: *Magnum est*, inquit, *certè tot seculorũ consuetudini tantæ multitudinis sensui, tantorúmque auctoritati reluctari.* Et paulò infrà apertè dicit se esse solum contra orbem terrarum; sic enim sibi ipse obiicit: *Tu solus sapis? tot ne errant vniuersi? tanta secula ignorauerunt?* Sic etiam Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 1. *Pestilentissimo*, inquit, *errore Satan totũ penè orbem obcæcauit, vt crederet Missam sacrificium, & oblationem esse ad impetrandam remissionem peccatorum.* Et paulò infrà: *Congredi me lectores intelligant cum ea opinione, qua Romanus Antichristus, & eius Prophetæ totum orbem imbuerunt.* Et infrà §. 18. dicit, hanc sententiam, quòd Missa sit sacrificium; inebriasse omnes Reges terræ, & populos à summo vsque ad nouissimum.

Et quamuis aduersarij id non dicerent, res tamen certissima esset. Constat enim apud Latinos semper fuisse eandem Missam, ex iis, qui diuersis temporibus illam exposuerunt, Isidoro, Amalario, VValfrido, Ruperto, Hugone, Innocentio III. Bonauentura, & aliis: & similiter apud Græcos id clarissimè constat, ex Maximo Monacho, Germano Constantinopolitano, Simeone Thessalonicensi, & Nicolao Cabasila; & nunc demùm ex censura Orientalium ad confessionem Augustanam, cap. 13. C

Ex hoc igitur principio certissimo, & ab aduersariis concesso, nempe Missam habitam esse pro sacrificio ab annis vt minimum mille, in toto orbe terrarum, sequitur necessariò, si non est verum quod nos docemus, PRIMO Ecclesiam totam periisse, & Christum sponsam suam, & hæreditatem amisisse: non enim Ecclesia Christi esse potuit, quæ palã idololatriæ tot seculis seruiuit. SECVNDO sequitur falsa esse vaticinia Prophetarum Oseæ 2. & aliorum, qui prædixerunt post Christi aduentum idololatriã cessaturam. TERTIO falsam Christi promissionẽ Matth. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* & Angeli Luc. 1. *Regni eius non erit finis.* QVARTO faltam Apostoli sententiam 1. Timoth. 3. Ecclesiam D esse columnam, & firmamentum veritatis. QVINTO Sanctos omnes, qui plurimi his postremis seculis vita, & miraculis floruerunt, idololatras, impios, & sacrilegos fuisse. SEXTO Deum qui tam multa futura, & minus necessaria illis reuelauit, hoc tamen mysterium summè necessariũ nulli omnino, quamuis sanctissimo viro, ante Lutherum reuelasse. Quod si hæc absurdissima sunt, & nullo modo credibilia, certè sequitur, vt verum sit quod nos cum Ecclesia Catholica docemus: quod sanè etiam aduersarij intelligerent, si non omnino in reprobum sensum dati essent. Istam enim consequentiam nulla ratione negare possunt; Orbis terræ ab annis mille credidit Missam esse sacrificium; ergo vel Missa est sacrificium, vel ab annis mille desiit Christi fides esse in terris; periit Ecclesia, rediit idololatria; vana fuerunt Prophetarum, & Christi ipsius oracula.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

NVNC demùm soluendæ sunt aduersariorum obiectiones, Lutheri, Caluini, Kemnitij; nam reliqui vix aliquid noui adferunt. PRIMVM igitur Lutherus in lib. de captiuit. Babylon. & in libro de abroganda Missa, duo argumenta proponit, eáque confidenter opponit omnibus omnium Sanctorum testimoniis, & totius orbis terræ, atque omnium seculorum consensui. PRIMVM argumentum sumitur à verbis. SECVNDVM ab exẽplo Christi.

PRIMVM eiusmodi est; Cœna Domini est Sacramentum, ac Testamentum Christi; sic enim ipse ait: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*; ergo sacrificium esse non potest. Nam sacrificij ratio cum ratione Sacramenti, & testamenti omnino pugnat. Sacrificium enim est aliquid, quod nos Deo offerimus: at Sacramentum datur nobis à Deo, & similiter Testamentum continet promissionem hæreditatis nobis factam. PRÆTEREA Sacramenti, & Testamenti promissio fide accipitur; sacrificium contrà ex fide procedit. Sacramentum, & Testamentum ad nos à Deo descendunt; sacrificium à nobis ad Deum ascendit. Item sicut non possunt idem esse oratio, & quod oratione accipitur; ita non possunt esse idem Testamentum, & sacrificium. DENIQVE sicut ridiculum est dicere per Testamentum dari aliquid testatori ab hærede, cùm è contrario detur aliquid hæredi à testatore: sic etiam ridiculum videri debet, si quis dicat per Eucharistiæ Sacramentum nos Deo aliquid offerre, cùm ipse potius nobis aliquid promittat, & donet. Hoc argumentum per multas paginas versat Lutherus, ac fundamẽtum esse dicit totius doctrinæ suæ in hac materia: ac propter huius rei ignorantiam, pronunciat idololatras esse omnes Sacerdotes, & Episcopos, cum omnibus suis maioribus.

RESPONDEO; tribus modis peccat argumentum Lutheri. PRIMO, quia assumit, sacrificium esse opus, quod nos Deo exhibemus, & illud opponit, vt nostram actionem, actioni Christi. At nos non hoc dicimus, sed asserimus tam Sacramentum, seu Testamentum, quàm sacrificium esse Christi opus, & actionem: idem enim Christus, qui nobis seipsum per Eucharistiam præbet in cibum, idem seipsum per Eucharistiam Patri obtulit, & quotidie per Ministros suos se offert in sacrificium. Immò inter alia bona, quæ nobis Christus moriens Testamento suo reliquit, vnum fuit corpus ipsius, & sanguis, quo vteremur, tum vt illa Deo offerremus, tum vt inde animæ nostræ refícerentur. Neque dissimile est quod agunt homines pij, dum Testamenta sua condunt: primùm enim aliquid donant Deo in vsum Ecclesiarum, aut pauperum, deinde hæreditatem filiis relinquunt.

Sed etiamsi hoc sacrificium esset omnino opus nostrum, adhuc argumentum Lutheri non concluderet: nam peccat SECVNDO, quòd confundit promissionem cum signaculo promissionis. Siquidem in Sacramento, & Testamento Christi, distinguenda sunt in doctrina Lutheri, promissio, quæ consistit in verbis: *Accipite, manducate, &c.* & signaculum, quod est ipsum corpus Domini, & sanguis sub specie panis, & vini: ex his duobus promissio

non

non est sacrificium. Et hoc probat, si quid probat, A argumentum Lutheri. Aliud enim est, promitti nobis aliquid à Deo, aliud, nos Deo aliquid offerre. At signaculum promissionis, nulla est ratio cur sacrificium esse non possit: cur enim non possit Deus victimam sibi oblatam, instituto & mandato suo, assumere in signaculum promissionis? immò reipsa in lege veteri sic Deus fecit. Nam Testamentum vetus Exod. 24. obsignauit sanguine victimæ, tunc sibi immolatæ, dicente Mose: *Hic est sanguis Testamenti, quod misit ad vos Deus.* Sic etiam omnia sacrificia legis veteris, & vera sacrificia erant, & tamen signacula erant promissionis Christi venturi, & morituri. Quid igitur mirum, si sanguis Domini in altari existens, per consecrationem simul sanguis sit victimæ Deo oblatæ, & signaculum promissionis diuinæ?

TERTIO peccat argumentum Lutheri, quòd non distinguat rationes formales Sacramenti, seu Testamenti, & sacrificij. Ita enim argumentum procedit, ac si nos diceremus, sacrificium, qua sacrificium est, esse Sacramentum, vel testamentum, & contrà; vel dare, idem esse quod accipere; petere, idem quod promittere. At non ita sumus hebetes, aut rudes, vt ista dicamus: sed quod dicimus, hoc est; Eucharistiã Sacramentum esse, quatenus est signum externum & visibile inuisibilis gratiæ, & refectionis, quæ nobis confertur, dum Eucharistiam ritè sumimus: eandem esse Testamentum, quatenus est instrumentum publicum, & authenticum diuinæ voluntatis, & promissionis: eandem esse victimam & sacrificium, quatenus Deo offertur. Neque repugnat, vnum & idem accipi, & dari; neque valet quidquam illa consequentia: Accipimus à Deo Eucharistiam; ergo non possumus eandem illi offerre. Nam nihil omnino C habemus quod Deo offeramus, nisi quod ab eo accepimus; iuxta illud Dauidis in lib. 1. Paralip. 29. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.*

SECVNDVM Lutheri argumentum sumitur ab exemplo Christi, qui in vltima cœna legitur in mẽsa sedisse, & Sacramẽtum discipulis distribuisse, non autem illud Patri obtulisse.

RESPONDEO; Christi exemplum nobis maximè fauet. Nam etiamsi Euangelistæ non expressè dixerint, Christum se Patri in cœna obtulisse; tamen neque expressè dixerunt non se obtulisse. Et præterea nos ex loci illius circumstãtiis, ex figuris, & vaticiniis Prophetarum, ex testimonio expresso antiquissimorum Patrum scimus, Christum se Patri in cœna in sacrificium obtulisse; & hoc ipsum fieri mandasse, cùm ait: *Hoc facite.* Neque est id nouum in mysteriis fidei. Nam nullus Euangelista scribit, in vltima D cœna Christum immolasse agnum Paschalem, & eundem comedisse accinctis renibus, & cum baculis in manu; immò neque expressè scribunt Euangelistæ, illum comedisse agnum Paschalem. & tamen nemo dubitat ista omnia facta esse, cùm esset Dominus obseruantissimus legis, & Pascha parari iussisset. Neque dicunt expressè Euangelistæ, Christum in calice, quem sanguinis sui calicem appellauit, posuisse vinum; nam illa verba: *Non bibam ex hoc genimine vitis*, suprà ostẽdimus dicta esse de calice, quem bibendum dedit Dominus post agni Paschalis manducationem, non de calice Eucharistiæ: & tamen quis hoc tempore inficiaretur, in illo calice fuisse vinum? id enim omnes scriptores tradunt. Quare si Lutherus ab exemplo Christi probare cupit, Missam

non esse sacrificium, certum aliquod testimonium adferat, vbi legamus, Christum non se obtulisse in cœna: nam illa argumenta negatiua; Non habetur expressè in Scriptura; ergo non est factum, iam ipsis etiam pueris ridicula sunt.

Præter hæc argumenta, habet idem Lutherus insignem impostũram in principio libri de abroganda Missa priuata, vbi dicit, Papam ingressurum in epistolas Decretales, pro fundamento citare illa verba Pauli: *Translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat*: & inde deducere, post Christi ascensionem trãslatum fuisse sacerdotium à Christo in Petrum, deinde à Petro in Papam, & à Papa in suos successores. Quam Lutheri impostũram iterum repetit Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, cap. de Missa, vbi etiam addit Papam loqui de sacerdotio secundum ordinem Melchisedech.

SED hic tria sunt mendacia. PRIMVM, quod Papa ista dicat ingressurus in Decretales epistolas, & pro fundamento iaciat. Nam ille Canon: *Translato sacerdotio*, nõ habetur in 1. titulo, sed in 2. nec in principio illius tituli; nam duo alij canones præcedunt.

SECVNDVM mendacium est, quod Papa ista dicat. Nam in toto illo canone, non est nomen Christi, nec Petri, nec Papæ, sed ponuntur ipsa verba Pauli cum quadam annotatiuncula S. Augustini, quæ solùm continet, legem & sacerdotium esse omnino connexa.

TERTIVM mendacium est, quod in eo canone agatur de sacerdotio Christi, vel Melchisedech. Nam expressè agitur de sacerdotio Leuitico, vt glossa bis notat. Itaque mera sunt Lutheri somnia, translatum esse sacerdotium à Christo in Petrum vel à Petro in Papam.

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Ioannis Caluini.

IOANNES Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 1. quinque argumenta proponit, cum dicit se verbo Dei clarissimè demonstraturum sacrificium Missæ insigni contumelia Christum afficere; crucem eius sepelire, & opprimere; mortem eius in obliuionem tradere; fructum, qui ex ea nobis proueniebat, tollere; Sacramentum, quo mortis memoria relicta erat, eneruare, & dissipare: quæ omnia argumenta exequitur in sequentibus sectionibus.

PRIMVM igitur tale est argumentum, Christus est sacerdos in æternum: ergo nulli substitui debent Christo successores, aut vicarij. Ergo nulli sunt modò sacerdotes in terris, proinde nec sacrificia: nam in veteri lege ideo multiplicabãtur sacerdotes, quia morte prohibebantur permanere, vt Apostolus dicit ad Hebr. cap. 7. Neque responderi potest, eos qui nunc ordinantur sacerdotes, non succedere Christo, sed eius suffraganeos esse. Nam Apostolus loco citato non concedit vllorum sacerdotum multiplicationem, nisi propter mortem præcedentium. Christus autem semper viuit, & sacerdos manet; ergo solus fungitur sacerdotio: vel si multi sunt in terris sacerdotes, Christo sacerdotium abrogatur.

RESPONDEO; Nullus Catholicorum affirmat, sacerdotes, qui sunt in Ecclesia, Christo succedere: quare non erat opus, vt id Caluinus refelleret; nam quod Lutherus, & Illyricus mentiuntur, id haberi in

epistolis

Universidad de Deusto
Biblioteca

epistolis decretalibus, paulò antè refutatum est.

Quod autem attinet ad vicarios, & suffraganeos, vel potius ministros Christi in sacerdotio secundum ordinem Melchisedech, falsum est horum multiplicationem repugnare vnitati, & æternitati sacerdotij Christi. Nam Christus non solùm est sacerdos, sed etiam est vnicus, & æternus Magister noster, vt ipse dicit Matth.23. Immò etiam ad sacerdotium pertinet docere, vt idem Caluinus fatetur eodem lib.4. Institut. cap.1.§.5. & tamen quia Christus non docet nunc per se humano more, & visibiliter, vt hominum natura requirit, non repugnat vnitati, & æternitati magisterij ipsius, vt sunt multi homines, qui dicantur Doctores, & Magistri, & in hac re vicarij, suffraganei, & ministri Christi, vt patet ex Paulo, qui 1. Timoth.2. & 2. Timoth. 1. vocat se Doctorem, & Magistrum. & 1. Corinth.3. vocat se & alios nonnullos, Dei coadiutores, & ministros. & 2. Corinth.5. dicit: *Pro Christo legatione fungimur tanquã Deo exhortãte per nos. Itaque obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo*: quibus verbis se, & legatum, & vicarium Christi facit. Idem dici potest de officio pascendi, & Sacramenta ministrandi. Christus enim est pastor omnium ouium, & ipse est, qui baptizat, & Sacramenta cetera confert, omnium consensu; & tamen quis vnquam negauit, debere esse in Ecclesia multos pastores, & Sacramentorum ministros, qui loco Christi, & vt ministri Christi visibiliter ista faciant? Nonne ipsi etiam aduersarij pastores, & doctores, & ministri dici volunt, & quotidie docent, & baptizant; & tamen non putant se derogare vnitati Magisterij, & Pastoratus Christi? Eodem igitur modo, quia Christus non sacrificat nunc per se visibiliter, & humano more in terris: non repugnat vnitati, & æternitati sacerdotij eius, vt habeat in terris sacerdotes, ministros, & vicarios, per quos id faciat. Immo vt suprà demonstrauimus, non potest Christus alia ratione verè dici sacerdos in æternum, nisi per ministros sacrificet, quandoquidem certum est, eum per se propriè non sacrificare.

Ad locum autem Apostoli, qui videtur absolutè excludere multiplicationem sacerdotum in Testamento nouo, in promptu est responsio. Apostolus enim excludit absolutè multiplicationem sacerdotum in eadem dignitate, & potestate; non autem sacerdotum inferiorum, & qui respectu Christi ministri sint, & dicantur. Nam in lege veteri ob mortem Aaronis, successit illi in eadem dignitate, & potestate Eleazarus, Eleazaro Phinees, & sic de aliis, & si nunquam Aaron mortuus esset, nullus ei succeßisset; tamen viuente etiam Aarone multi alij erant inferiores sacerdotes. Sic igitur Christo nemo succedit in eadem dignitate, & potestate, quia nunquam moritur: tamen ipso viuente, multi inferiores ordinantur, qui sint eius vicarij, & administri. Quod etiã videmus in regno temporali, vbi Regi, quamdiu viuit, nunquam succeditur, licet is multos habere soleat vel Proreges, vel ministros, per quos in variis prouinciis ius dicat.

Secvndvm Caluini argumentum tale est. Non potest erigi altare, quin euertatur crux Christi, nec potest offerri sacrificium Missæ, sine iniuria sacrificij crucis. Nam sacrificium crucis habet vim infinitam, & æternam; ergo non egemus alio sacrificio; ergo multiplicare tot sacrificia Missæ, nihil est aliud, quã negare virtutem, & sufficientiam sacrificij crucis. Neque valet effugium eorum, qui dicunt Missę sacrificium idem esse cum sacrificio crucis. Nam si sacrificium crucis verè habet infinitam, & æternam vim, non solum non egemus alio sacrificio, sed neque alia repetitione eiusdem sacrificij. Neque illud aliorum effugium valet, qui dicunt, repetitionem huius sacrificij ad id necessariam esse, vt applicetur singulis vis primæ oblationis sacrificij crucis. Nam ad hanc applicationem satis esse possunt media à Christo instituta, prædicatio scilicet Verbi, & sacræ Cœnæ administratio. Et confirmantur hæc omnia ex Apostolo Hebr.9. & 10. vbi legimus Christum semel apparuisse per immolationem suam: item voluntate Dei nos sanctificatos esse per oblationem corporis Iesv Christi semel: item Christum vna oblatione consummasse in perpetuum sanctificatos: denique acquisita semel remissione peccatorum, nullam amplius restare oblationem. Accedit vltimò Christi vox, Ioannis 19. *Consummatum est*, quibus verbis testatur Dominus vno suo sacrificio perfectum esse, & completum, quidquid in salutem nostrã erat.

Respondeo; Quod Apostolus ait Romano.3. de lege & fide: *Nunquid legem destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus*; idem nos de cruce, & Missa dicere possumus; Nunquid crucem euertimus per Missam? absit, sed crucem statuimus. Quomodo enim Missa crucem euerteret, quæ nihil fermè est aliud, nisi continua commemoratio crucis? Sed ad argumentum. Fatemur sacrificium crucis vim infinitam, & sempiternam habere ad sanctificandum, atque inde sequi concedimus, non esse opus alio sacrificio crucis, aut eiusdem sacrificij crucis repetitione, id est, non esse opus, vt alius Christus moriatur pro nobis, aut vt idem Christus sæpius moriatur. Negamus autem inde sequi, non posse sine crucis Christi iniuria multiplicari sacrificia representantia sacrificium crucis, & eius fructum nobis applicantia. Nam si ita esset, non solùm tollerentur Missæ de medio, sed etiã efficeremus omnia sacrificia Testamẽti veteris fuisse peracta in iniuriam crucis Christi. Nam sacrificium crucis non solùm vim habuit sanctificandi futuros homines, sed etiam præteritos: inde enim dicitur, agnus occisus ab origine mundi, Apocal.13. Illa igitur Caluini consequentia: Sacrificium crucis est perfectissimum; ergo non potest erigi altare, quin euertatur crux Christi; si quid valet contra altare ecclesiæ, valebit etiam contra altare Synagogæ: negemus igitur cum Manichæis, vt Caluino pareamus, Testamentum vetus, quod tot altaria erexerit in contumeliam crucis.

Illud autem, quod Caluinus addebat, fructũ crucis satis applicari per prædicationem Verbi, & administrationem Cœnæ Domini: proinde non esse opus sacrificio Missę: nihil concludit. Nam In primis eodem argumento probarem superuacaneam esse Cœnam Domini, quia fructus crucis satis applicatur per Baptismum, immò, & Baptismum superuacaneum esse, quòd sola prædicatione Verbi possit excitari fides, per quam applicatur fructus crucis. Placuit igitur Deo varia media instituere, quibus faciliùs, suauiùs, pleniùs fructum crucis consequeremur, atque vnum ex his, nos sacrificium Missæ esse contendimus: neque aduersarij contrarium adhuc ostendere potuerunt. Deinde etiamsi ad applicandum fructum crucis, non esset sacrificium Missæ necessarium, nec vtile, non tamen sequeretur esse in iniuriam crucis, quod Caluino probandum erat; immò nec sequeretur non esse necessarium. Nam adhuc

huc necessarium esset ad religionem constituendam, quæ sine externo sacrificio esse non potest; ad Deum cultu supremo, & illi soli debito honorandum; ad sacrificium crucis commemorandum; & ad alios fines, de quibus suprà diximus.

Ad loca ex Paulo adducta facillimè respondetur. Nam verba illa capitis 9. *Neque vt sæpius se offerat, &c.* apertissimè omnium expositorum consensu de cruenta oblatione accipienda sunt; nam mox idem Paulus subiungit: *Alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.* Sensus igitur est; Christus non intrauit in cœlum per primam sui oblationem, id est, per mortem suam, vt deinde exeat, & se offerendo, & moriendo iterum intret; & hoc sæpius repetat, quemadmodum Pontifex Leuiticus per victimam intrabat sanctuarium, & exibat, & rursus iterum per aliam victimam intrabat, & exibat: alioqui oportuisset Christum ab origine mundi pro singulis generationibus se offerre, ac mortem pati; sed vnica oblatione, id est vnica morte peccata totius mundi purgauit, & cœli aditum omnibus hominibus aperuit. Videmus igitur Apostolum non excludere quamlibet iterationem oblationis Christi, sed eam solam, quæ mortem ipsius requirit.

Illa quoq; verba cap.10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel.* Et illa: *Vna oblatione cõsummauit in sempiternum sanctificatos*: similiter de cruẽta oblatione intelligenda sunt. Sensus enim est; Per vnam Christi mortem sanctificati sumus, immò etiã consummati sumus, adepti videlicet non solùm remissionem peccatorum, sed etiam ornamenta iustitiæ, & ipsam beatitudinem; & hoc in sempiternum, id est, pro omni ætate, & generatione, vt iam non egeamus alio Christo, qui morte sua nos redimat, vel vt idem Christus pro nobis, vel pro aliis sæpius moriatur.

Illud autem ex eodem capite: *Vbi est remissio peccatorum, iam non est oblatio pro peccato*, quod aduersarij maximè vrgent, si quid probaret, tantùm probaret, non esse locum post sacrificium crucis, vlli sacrificio propitiatorio, nõ autem vlli sacrificio absolutè: nam multa sunt sacrificia verè, & propriè dicta, quæ non sunt propitiatoria. Quare parum fideliter Caluinus ex Paulo citauit, nullam amplius restare oblationem, cùm Paulus disertis verbis dixerit, nullam esse oblationem pro peccato.

Sed neque admittimus ex hoc loco posse colligi, Missam nõ esse sacrificium propitiatorium, seu oblationem pro peccato. Nam duo requiruntur ad remissionem peccatorum. Vnvm, vt inueniatur precium liberationis, seu satisfactio iusta, & debita diuinæ iustitiæ. Altervm, vt precium in particulari applicetur hominibus. Quod attinet ad Primvm, sacrificium crucis remisit omnia peccata, præterita, præsentia, & fututa; siquidem pretium acquisiuit sufficientissimum pro peccatis totius mundi; & ideo illo sacrificio peracto, & peccatis remissis, non restat vlla similis oblatio pro peccato, id est, pro acquirendo precio ad remissionem peccatorum. Et hoc solum est, quod Apostolus eo loco scribit. Quantum ad Secvndvm, nondum facta est remissio peccatorum omnium: nam adhuc sunt, & erunt vsque ad mundi consummationem, quibus applicandum sit precium liberationis, & remittenda peccata, & ideo remanet hostia pro peccato, nimirum, sacrificium Missæ.

Dices; Videtur Apostolus, cùm ait: *Iam non est oblatio pro peccato*, respicere ad sacrificia Iudaica, quæ pro peccato dicebantur; ac docere illa sacrificia esse omnia abrogata, cum iam peracta sit remissio peccatorum: non ergo solum excludit Paulus nouam oblationem, qua acquiratur precium, sed omnes alias oblationes pro peccato, etiamsi tantùm representatiuæ, & explicatiuæ sint sacrificij crucis.

Respondeo; Non cogimur dicere, Apostolum respexisse ad sacrificia Iudaica: sententia enim eius hoc tantum postulat, vt acquisito precio remissionis peccatorum, non requiratur oblatio acquisitiua illius precij. Potest tamen concedi Paulum respexisse ad illa sacrificia veteris legis, non vt erant representatiua, & aliquo modo applicatiua sacrificij crucis, sed vt erant figuræ, & promissiones futuri sacrificij: peracto enim sacrificio crucis, & precio acquisito, frustrà adhiberentur figuræ promittentes id, quod iam habemus. Quod autem non excludat Paulus sacrificia representantia, & applicantia sacrificium crucis, manifestissimè patet ex eo, quod alioqui excluisset etiam Baptismum, & Cœnam Domini, quæ sunt etiam Sacramenta representantia, & applicantia fructum crucis; immò & verbum, & fidem, & orationem, & omnia media, seu instrumenta, quibus applicatur fructus crucis. Nam sic argumentari possemus; Per crucem sunt remissa omnia peccata; ergo frustrà sunt omnia instrumenta iustificationis.

Denique illud, *Consummatum est*, perperam à Caluino adducitur. Non enim significat, vt ipse somniat, vnica oblatione crucis consummata, & completa omnia, quæ in salutem nostram erant; quasi superuacanea fuerint cetera, doctrina, Sacramenta, exempla, & omnes labores ante crucem obiti: sed significat, vt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, & alij exponunt, cõsummatas fuisse pœnas, & afflictiones, quas in carne passurus erat, vel quod in idem recidit, consummata fuisse Prophetarum oracula, quæ passionem eius prædixerant.

Tertivm argumentum Caluini sumitur ex eo, quòd sacrificium Missæ vnam Christi mortem obliteret, & ex hominum memoria excutiat. Nam Testamenti confirmatio à morte testatoris pendet: ergo & Testamenti Christi confirmatio à morte Christi pendet. Sed Missa est nouum Testamentum; immò quot sunt Missæ, tot sunt Testamenta: ergo vt rata sint oportet Christum toties mori, quoties dicitur Missa: ergo vnica illa Christi mors, aut non creditur, aut pro nihilo ducitur. Præterea hostiam quæ offertur, occidi & mactari necesse est: ergo si Christus singulis Missis sacrificatur, eum singulis momentis mille in locis crudeliter interfici oportet. Neque valet si respondeant, sacrificium Missæ esse ἀναίμακτον: nam non pendet ex arbitrio hominum, vt sacrificij naturam mutent; & Apostolus ait: *Sine sanguinis effusione non fit remissio.*

Respondeo; Si Catholici dicerent, in sacrificio Missæ verè Christum mori, Caluini argumentum aliquid virium habere videretur: sed cùm dicant omnes, Christum non mori nisi in Sacramento, seu signo representante vnicam illam mortem, quam semel obiit; tantũ abest, vt Missa obliteret Christi mortem, vt potius efficiat, ne vnquam obliteretur. Sed inquit Caluinus: *Etsi dicant Papistæ, se Christum nec velle, nec posse interficere, tamen id sequi ex eorum dogmate, argumenta nostra probant.* Videamus igitur an ita sit.

Primum

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRIMVM argumentum ex nomine Testamenti, nihil probat. Nam Missa non est noua Testamenti Christi institutio, sed est repetitio illius eiusdem, quod Christus aliquando fecit, & sua morte confirmauit. Quemadmodum inter homines, cùm testamentum morte confirmatum sæpius in iudicio exhibetur, & recitatur, aut etiam describitur ad applicandam huic, aut illi hæreditatem, non est opus vt testator iterum moriatur; sed satis est, si constet testatorem esse mortuum, nec ante mortem reuocasse, aut immutasse suum testamentum.

SED contrà probare nititur Caluinus, singulas Missas esse Testamenta noua, id est, diuersa ab illo Testamento quod Christus initio fecit, & morte sua confirmauit: *Singulæ Missæ*, inquit, *nouam peccatorum remissionem, nouam iustitiæ acquisitionem promittunt; ergo tot sunt noua, ac diuersa Testamenta, quot Missæ.* B

RESPONDEO; Remissio peccatorum, & iustitiæ acquisitio, quam Missa promittit, respectu eius cui promittitur, noua dici potest, quippe qui eam antea non habebat: sed respectu sacrificij crucis, de quo Caluinus loqui debet, non est noua, sed est illa ipsa, quæ per sacrificium crucis parta est; nam, vt sæpe diximus, sacrificium Missæ applicat fructum sacrificij crucis. Atque in hoc est totus error aduersariorum, quod sibi falsò persuaserint, nos tribuere Missæ vim remittendi peccata sine vllo ordine ad sacrificium crucis.

Ad aliud argumentum ex occisione hostiæ, quæ offertur, RESPONDEO, Sacrificium Missæ esse verissimum sacrificium, & tamen non exigere veram hostiæ occisionem. Solùm enim occisio requiritur in oblatione rei viuentis, & quæ in forma rei viuentis offertur, vt cùm offeruntur agni, vituli, aues, C & similia, quorum destructio in morte consistit. At cùm forma sacrificij est rei in animæ, vt panis, vini, thuris, & similium, non potest requiri occisio, sed solùm consumptio rei illi conueniens. In Missa igitur offertur quidem Christus, qui est res viuens, & offertur in forma rei viuentis, quantum ad repræsentationem, vbi solùm requiritur mors repræsentata, non autem mors reipsa: sed vt est sacrificium reale, & propriè dictum, offertur in forma panis, & vini, iuxta ordinem Melchisedech, & proinde in forma rei inanimæ. Vnde in Canone, vbi habentur verba oblationis potissimæ post consecrationem, dicimus: *Offerimus panem vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.* Quare consumptio huius sacrificij, non debet esse occisio, sed manducatio.

Ad illud: *Sine sanguinis effusione non fit remissio*, RESPONDEO, Apostolum loqui de sacrificiis le- D gis veteris, in qua nullum erat sacrificium pro peccato sine sanguinis effusione. Sic enim ait Hebr. 9. *Omnia penè in sanguine mundantur secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio.*

PRÆTEREA potest etiam absolutè, & generatim accipi Pauli sententia, non quod quotiescunque fit remissio, tum sanguinem fundi oporteat, sed quòd remissio nunquam fiat, nisi in virtute effusionis sanguinis, siue ea nunc fiat, siue facta, siue futura sit.

DENIQVE in sacrificio Missæ rectissimè potest dici sanguis Christi effundi, vt ipse Dominus loquitur, cùm ait: *Hic est sanguis meus, qui pro multis funditur*, siue consideremus mysticam sanguinis effusionem, siue realem effusionem, id est, libationem, seu oblationem sanguinis Domini. Vt enim vsitatè, secundum Scripturas, dicitur panis frangi cùm distribuitur etiamsi integri panes denturisic etiam vinum fundi dici potest, cùm distribuitur, licet plenæ amphoræ donentur, & eodem modo corpus sub specie panis frangitur, & sanguis sub specie vini funditur, dum offertur, & donatur Deo in sacrificium.

QVARTVM Caluini argumentum ducitur à fructu mortis Christi, quem Missa nobis præripit, dum ne eum agnoscamus & cogitemus, facit. Quis enim cogitet, se morte Christi redemptum esse, vbi nouâ in Missa redemptionem viderit? Quis peccata sibi remissa confidat, vbi nouam remissionem viderit?

RESPONDEO; Argumentū non est dissimile superioribus: nititur enim falso illo fundamēto, quòd Missa Catholicorum sententia, vim habeat expiandi peccata sine crucis sacrificio. Si enim hoc diceremus, rectissime Caluinus colligeret, Missam nobis præripere fructum mortis Christi: sed quia id nulli Catholici docent, aërem verberat Caluinus.

Sed contrà instat ille: *Neque euadet*, inquit, *qui dixerit, non alia causſa nos peccatorum remissionem in Missa obtinēre, nisi quia morte Christi iam acquisita est. Non enim aliud adfert, quàm si iactet, nos ea lege à Christo redemptos esse, vt nos ipsi redimeremus: vt nihil iam passionis Christi relinquatur, nisi, vt sit exemplum redemptionis, quo discamus nostri esse redemptores.*

RESPONDEO; Mira est huius hominis cæcitas, vel malitia, qui nondum potuit, aut certè noluit Catholicorum sententiam intelligere. Nam IN PRIMIS Missa non est opus nostrum, sed Christi: ipse enim est verus sacerdos, qui per Ministros sacrificium offert, & per illud purgat, & remittit peccata. Quare etiamsi Missa haberet vim per se absque sacrificio crucis, non ideo tamen nos ipsi redimeremus, sed Christus nos redimeret. DEINDE non ita comparamus, vt perperam facit Caluinus passionē Christi cum sacrificio Missę, vt dicamus ex passione Christi sumi tantùm exemplum redemptionis. Dicimus enim passione Christi totum precium redemptionis acquisitum, & propterea nos omnes ea morte redemptos, quod attinet ad sufficientiam precij pro omnibus persoluti: per sacrificium autem Missæ applicari precium illud, vt etiam applicatur per Sacramenta, quamuis alio, & alio modo, vt suo loco infrà dicemus. Sicut igitur qui baptizat, non dicitur exemplum tantum sumere redemptionis à passione Christi, nec propriè redimere, sed applicare duntaxat precium per passionem aquisitum: sic etiam de sacrificio Missæ cogitari debet.

QVINTVM argumentum iam est solutum: nihil enim adfert, præter id, quod Lutherus dicebat, non posse idem accipi, & donari. Hæc sunt argumenta ex libro Institutionum. Alia duo addit in Antidoto art. 6. Parisiensis, quæ breuissimè solui possunt.

PRIMVM est hoc: *Institutio Christi sic habet: Accipite, & manducate, non autem: Offerte; ergo sacrificium no ex instituto Christi est, sed palàm cum eo pugnat.*

RESPONDEO; Nusquam legimus Christum dixisse; Non offerte: quod si legeremus, tum verè pugnaret cum instituto Christi sacrificiū Missæ. Quod si illud vrgeat Caluinus, quod non dixerit Christus; Offerte, iam suprà responsum est, tum nihil colligi ex pura negatione; tum satis Christum apertè iussisse offerri, cum ait: *Hoc facite.*

ALTERVM argumentum est: *Nemo vsurpare debet honorem sacerdotij, nisi à Deo vocatus, teste Apostolo. Nemo autem præter Christum vocatus legitur.* RESpondeo;

PONDEO; Cùm Apostolos Christus ad honorem A sacerdotij vocauerit illis verbis: *Hoc facite*, nemo potest dicere eos non esse à Deo vocatos, nisi qui Christū neget esse Deum. Qui autem Apostolis legitima ordinatione succedunt, nō minus à Deo vocari censendi sunt, quā olim à Deo iudicarētur vocari, qui Aaroni per carnalē propagationē substituebātur.

CAPVT XXVI.

Soluuntur obiectiones Kemnitij.

MARTINVS Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 800. & seq. proponit argumenta sua sub hoc titulo: *Argumenta ostendentia abominationem Missæ Pontificiæ.* Sunt autem argumenta sex.

PRIMVM tale est: *Instituere cultum extra verbum, & sine verbo Dei, vanum est, immò idololatria est, cùm scriptum sit, Frustrà colunt me mandatis, & doctrinis hominum. Sed theatrica repræsentatio per verba, ritus, gestus, sicut in Pontificia Missa fit, nullum habet verbi testimonium, immo nec exemplum Christi, aut Apostolorū. Fatentur enim Pontificij scriptores, Apostolos sola Dominica oratione vsos in celebratione Cœnæ, & notant qui Romani Pontifices, & quo tempore singulos actus, & scenas mystici dramatis inuenerint: ergo &c.* RESPONDEO; De propositione huius argumenti, sæpe iam in aliis disputationibus disseruimus. Hoc autem loco, etiamsi ea propositio verissima esset, nihil tamen argumentum concluderet: nam in assumptione etiam vitium est. Non enim, vt sæpe diximus, quæstio nostra est de cæremoniis Missæ, sed de substantia sacrificij: illam autem à Christo institutam, suprà demonstrauimus testimoniis Scripturæ, & Pa- C trum, & totius Ecclesiæ.

SECVNDVM argumentum Kemnitij: *Sacramenta extra vsum à Christo institutum in aliam actionem toto genere diuersam transferre, ingens est piaculum. Christus autem Sacramenti; & non sacrificij actionem in verbis institutionis præscripsit: consuetudia igitur Cœnæ Dominicæ est, Missa Pontificia.* RESPONDEO; Assumptio argumenti probanda fuerat: nam eam falsam esse, suprà plurimis & clarissimis argumentis demostrauimus.

TERTIVM argumentum: *Administrationem Cœnæ Christus moriturus testamenti forma instituit. Magnum autem scelus est, vel hominis testamento, quando ratum & confirmatum est, aliquid superordinare: Manifestum igitur est, quid sit Pontificia Missa, quæ Testamento Filij Dei aliquid superordinat.* RESPONDEO; Vltima particula probāda erat. Quod enim Missa aliquid su- D perordinet Testamento Filij Dei, falsum est, cum nihil sit aliud Missa, nisi frequentatio eius rei, quam Christus moriturus frequentari mandauit. Sed facile est aduersariis, verba profundere, etiam cùm nihil habent, vnde sua probare queant.

QVARTVM argumentum: *Missa Pontificia, pugnat cum sacrificiō crucis, &c.* QVINTVM: *Missa pugnat cum vnico sacerdotio Christi, &c.* SEXTVM: *Missa obscurat cœnam Domini, & alia media à Christo instituta ad applicandum fructum passionis Christi.*

RESPONDEO; Hæc omnia sumpta sunt ex institutione Caluini, & à nobis paulò antè soluta.

CAPVT XXVII.

Soluitur vltima obiectio, & explicatur in qua parte Missæ propriè consistat essentia sacrificij.

POSTREMO loco soluenda est obiectio quædam, quam partim hæretici faciunt ad Missam oppugnandam: partim etiam Catholici ad rem melius explicandam. Si missa sacrificium esset propriè dictum, certè in aliqua eius parte inueniretur ratio sacrificij propriè dicti, & suprà definitione explicati: nullam autem eiusmodi partem esse, sic ostenditur. Post Missam Catechumenorum, in qua certum est non consistere sacrificij rationem, quinque partes inueniuntur. PRIMA oblatio panis, & vini. SECVNDA consecratio, & transmutatio panis in corpus, & vini in sanguinem Domini. TERTIA oblatio corporis & sanguinis per expressa verba. QVARTA fractio, & commistio Sacramenti. QVINTA distributio, & consumptio eiusdem. In oblatione panis, & vini sacrificium Missæ non consistere, extra controuersiam est: non enim res terrenæ esse possunt illud vnicum sacrificium, quod in Ecclesia vigere pro omnibus veteribus sacrificiis Patres affirmant.

In consecratione, quæ est secunda pars, non apparet vlla oblatio, quæ tamen de intrinseca ratione sacrificij est. Præterea non fit in consecratione vlla sensibilis immutatio rei, quæ offertur: quæ immutatio ad rationem externi sacrificij omninò pertinere videtur.

Oblatio corporis, & sanguinis, tertia videlicet pars, quæ sequitur ad consecrationem, ad essentiam Missæ pertinere non potest; proinde neque in ea ratio sacrificij constitui debet. Nam Dominus Christus, quem sacrificij huius auctorem habemus, post consecrationem cōtinuò Sacramentum distribuit, ac manducari præcepit. Sic enim ait: *Accipite, & manducate, hoc est corpus meum.* Nullum igitur fuit tempus, in quo Dominus consecratum panem Deo offerre potuerit. Deinde, si verum est, quod S. Gregorius scribit, lib. 7. epist. 63. solummodo orationem Dominicam Apostolos addidisse ad verba consecrationis; certè nec ipsi faciebant illam oblationem quam nos post consecrationem facimus: non igitur illa oblatio ad essentiam sacrificij pertinet.

Porrò fractio, quæ quarta pars est, sine dubio non habet Dominum auctorē. Dominus enim fregit quidem panem, sed fregit vel ante consecrationem, vt multi volunt, vel statim à cōsecratione, vt distribueret eum discipulis. At nostra fractio fit post cōsecrationē multis aliis actionibus interiectis, & non fit ad distribuendū, sed ad certum mysteriū significandum.

Denique manducatio, seu consumptio non videtur propriè sacrificium, cùm non fiat à solo Sacerdote. Et quamuis ad essentiam sacrificij pertineret, non potest tamen in ea sola tota essentia sacrificij constitui: nam sine oblatione & dedicatione precedēte, sacrificium esse non potest. Atque hæc est ratio cur apud Catholicos feria sexta maioris hebdomadę non censeatur sacrificium Missæ propriè celebrari, licet vera hostia adsit & frangatur, & consummatur: quia videlicet consecratio, & oblatio deest.

RESPONDEO, Vt rem totam facilè, & breuiter explicemus, duo aperienda sunt. PRIMVM, quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificiū pro re, quæ sacrificatur. DEINDE, quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro actione sa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

crificandi. Vtrumque autem ex sequentibus senten- A
tiis, seu propositionibus patebit.

PRIMA propositio: *Negari non debet, panem & vinum aliquo modo in Missa offerri, & proinde pertinere ad rem, quæ sacrificatur.* Hæc patet PRIMVM ex ipsa Liturgia. Nam cùm ante consecrationem dicimus: *Suscipe sancte Pater hãc immaculatã hostiã*, certè pronomen *Hanc*, demonstrat ad sensum id, quod tunc manibus tenemus: id autem panis est. Et similes sunt in Liturgia non paucæ sententiæ, quæ panem offerri apertissimè demonstrant.

DEINDE veteres Patres passim idem tradunt. Irenæus lib.4.cap.32.dicit, Ecclesiam offerre Deo sacrificium ex creaturis, id est, ex pane, & vino. Cyprianus lib.2.epist.3. dicit, Christum obtulisse Patri calicem vino, & aqua mistum. & in serm. de eleemosyna, reprehendens diuites fœminas, quæ non adferebant panem consecrandum: *Locuples*, inquit, *& B*
diues in Dominicum sine sacrificio venis, & panem de sacrificio quod pauper obtulit, sumis; vbi per sacrificium, panem intelligit, qui per Sacerdotes Deo sacrificandus erat. S. Gregorius lib.2. Dial.c.23. de S. Benedicto loquens: *Manu sua*, inquit, *oblationẽ vrdit dicens; Ite, & hãc oblationẽ pro eis offerri Domino facite, & vlterius excommunicatæ non erunt. Quæ dum oblatio pro eis fuisset immolata*, &c. Et lib.4.c.55. *Omnipotẽti Deo*, inquit, *pro me offer hunc panẽ.* Similes sententiæ passim inueniũtur.

SECVNDA propositio: *Corp⁹, & sanguis Domini sunt id sacrificii, quod in Missa propriè offertur, & sacrificatur.* Hæc certissima est, & probata plurimis testimoniis.

TERTIA propositio: *Panis, & corpus Domini, vinum, & sanguis Domini non sunt duo sacrificia, sed vnum.* Non enim offerimus Deo panẽ simpliciter, sed panẽ consecrandum, & transmutandum in corpus Domini: neque offerimus corpus Domini absolutè; tunc C
enim aut cruentum fieri deberet sacrificium, aut reuera sacrificiũ nullum esset; sed offerimus corpus Domini in specie panis, & ex pane confectũ. Itaque sicut apud Hebræos offerebatur ouis viua, & offerebatur etiã mortua: & licet specie differant viuũ & mortuum, si natura physice spectetur, tamen vnum erat sacrificium, non duo sacrificia, nam ouis viua offerebatur consecranda post mortem Deo, & deinde per iguem absumenda. Sic etiã, licet panis & corpus Domini res sint diuersissimæ, si eorum natura consideretur: vnum tamen sacrificium faciunt, quod est panis in corpus Domini transmutatus, siue corpus Domini in specie panis Deo oblatum. Atque hinc est, quod in Missa non offertur panis, vt sacrificium perfectum, sed vt sacrificium inchoatum, & perficiendũ, vt patet ex illis verbis: *Benedic hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatũ.* Et in secretis aliquoties legim⁹: *Sacrandum tibi munus offerimus.* Vnde rectissimè Ireneus lib.4. cap.32. dixit: *Calicem, sanguinem suum confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem:* vbi oblatio noui Testamenti propriè vocatur vinum in sanguinem Domini commutatum.

Huc faciunt omnia loca Patrum, qui docent, vnicum esse Ecclesiæ sacrificiũ, quod successisset toti multitudini veterum sacrificiorum; Leonis serm. 8. de passione Domini. Ioan. Chrysostomi in Psalm. 95. & Augustini libro de Spiritu. & litera, capite 11. lib.3. contra Donatistas. de Baptismo, cap.vlt. lib.1. contra aduersar. leg. & prophet. cap.20. lib.1. contra Cresconium, cap.25 & lib.8. ciuit. cap.vltimo.

Hinc patet, improbabilem esse sententiam Gasparis Casalij lib.1. de sacrificio, cap.20. qui affirmat duo esse sacrificia Eucharistiæ, vnum panis & vini, alterum corporis & sanguinis Domini.

QVARTA propositio: *Oblatio panis, & vini consecrationem præcedens, ad integritatem & plenitudinem sacrificij pertinet, non tamen ad essentiam.* Quod ad essentiam non pertineat, extra controuersiam esse videtur. Nam oblatio vocalis, vt supra ostendimus, non est ad sacrificium necessaria: satis enim Deo se demonstrat aliquid offerre, qui reipsa offert. Et quãuis oblatio aliqua ad essentiam sacrificij necessariò requiratur, non tamen necesse est, vt ea immolationem præcedat: ipsa enim immolatio oblatio esse potest. Quod autem ad integritatem quandã pertineat, inde patet, quod in omnibus Liturgiis, quãtũuis antiquis, seu Græcis, seu Latinis, pars actionis est oblatio rerum cõsecrandarũ. Et quãuis Dominus non iisdem verbis panem cõsecrandum obtulerit, quo nos modo offerimus, tamen obtulisse aliquo modo, aperte scribit Cyprianus, lib.2.epist.3. & colligitur ex illa cæremonia eleuãdi oculos in cœlum, & gratias agẽdi, quã Dominum consecrationi præmisisse, partim Euangelistæ, partim antiquissimæ Liturgiæ testãtur.

QVINTA propositio: *Oblatio quæ sequitur consecrationem, ad integritatem sacrificij similiter pertinet, non ad essentiam.* Quod non ad essentiam probatur tum ex eo, quod Dominus eam oblationẽ non adhibuit: immò nec Apostoli in principio, vt ex Gregorio demõstratum est; tum ex eo, quod verba huius oblationis non dicuntur in persona Christi, sed in persona ipsius Ministri, & Ecclesiæ, vt patet ex illis verbis: *Vnde & memores nos serui tui*, &c. Sacrificium autem in persona Christi principaliter offertur. Itaque ista oblatio consecrationem subsequẽs, est quæda testificatio, quod tota Ecclesia consentiat in oblationem à Christo factã, & simul cum illo offerat. Quod autẽ ad integritatem pertineat, patet ex antiquissimis Liturgiis, quæ sine dubio ab Apostolis originẽ ducunt. Nam etsi Apostoli initio solam orationem Dominicam addidisse dicantur, tamen postea iidem ordinauerunt ritum celebrandi, & multa alia addiderunt, vt ex Liturgia Iacobi, & Clementis intelligi potest.

SEXTA propositio: *Fractio Sacramenti ad essentiã non pertinet, sed solùm ad integritatem.* Quod non ad essentiam, perspicuum est ex ipso vsu Ecclesiæ. Nam si fortè dum cum ipso Sacramento signum crucis exprimitur super calicẽ, panis consecratus in calicem decidat, nõ solet frãgi, sed relinquitur ita integrum, vsq; ad sumptionem: nec tamen sacrificium irritum, aut essentialiter immutari creditur. Adde, quòd hac cæremonia Dominus non videtur esse vsus, vt initio diximus. Pertinere autem ad integritatem, perspicuum est ex omnibus Liturgiis Græcis, & Latinis.

SEPTIMA propositio: *Sacramenti consumptio, vt à populo fit, non est pars sacrificij; vt autem fit à Sacerdote sacrificante, pars est essentialis, sed non tota essentia.* Quod attinet ad populi sumptionem, res certissima est: qui enim edunt victimas, participes sunt altaris, vt Apostolus ait, 1. Corinth.10. & Hebr.13. Non est autem idem, sacrificium offerre, & de altari participare. Consumptio autem, quæ fit à Sacerdote sacrificante, non tam est comestio victimæ, quàm consummatio sacrificij; & propriè combustioni holocausti respondere censetur. Itaque adeò necessaria semper iudicata est ab Ecclesia, vt, si forte sacerdos ante consumptionem moriatur, vel alio modo à consumptione impediatur, oporteat alium Sacerdotem illi succedere, & sacrificium consummare, vt patet ex Concil. Tolet. 12. cano.5. & ex regulis libri Missalis. Quòd autem sit pars essentialis, inde probatur, quia in tota

in tota actione Missæ, vt mox ostenderemus, nulla est A
alia realis destructio victimæ præter istam: requiri autem realem destructionẽ, suprà probatum est, cùm definitionem constitueremus. Vnde Abraham Patriarcha, licet filium iam colligasset, & super aram constituisset, & manum ad mactandum sustulisset, quia tamen defuit realis occisio, non dicitur eum, nisi voluntate sacrificasse. Neque obstat, quod ista consumptio non videatur fieri in persona Christi, qui tamen est primarius Sacerdos. Nam Christus quidem non se ipse manducat, neque immediatè consumit Sacramentum: tamen ipse dici potest consumere, quia ad consummãdum tradit, quemadmodum etiam in sacrificio crucis, Christus verè se ipse sacrificauit, quia occidendum obtulit, licet non se ipse occiderit manibus suis, sed manibus aliorũ. Nam etiam in Testamento veteri de ratione holocausti B
erat combustio, quæ tamen immediatè non à Sacerdote, sed ab igne fiebat: sed verè dicebatur Sacerdo cremare victimam, quando ignem illi subiiciebat.

OCTAVA propositio: *Consecratio Eucharistiæ ad essentiam sacrificij pertinet.* Hæc sententia ita generatim proposita, multos habet auctores. Nam ex Græcis eam apertè docet Nicolaus Cabasilas in explicatione sacræ Liturgiæ, cap. 32. & ex Latinis Ruardus in defensione art.16 Louanienſium, Iodocus Tiletanus in responsione ad Apologiam Illyrici, cap. 15. Gaspar Casalius lib.1. de sacrificio, cap.20. Alanus lib.2. de sacrificio, cap.15. & alij; sed non omnes eodem modo illam exponunt.

Aliqui existimant ideò in consecratione consistere sacrificij essentiam, quia per consecrationem fit vera, realisque mutatio panis in corpus Christi: sacrificium autem verum requirit eiusmodi veram, C
& realem mutationem, qua res desinat esse ad Dei honorem.

SED hæc sententia habet contra se non leuia argumenta. Nam IN PRIMIS, si ea vera sit, sequetur propriè solùm panem triticeum sacrificari. Id enim proprie sacrificari dicitur, quod realiter mutatur, ita vt desinat esse: at solus panis ita mutatur. Id autem absurdissimũ esse, nemo negare potest; quia si ita esset, haberet Ecclesia sacrificium inanimum, & vilius multò, quàm habuerint olim Hebræi. DEINDE mutatio, quæ ponitur quasi forma sacrificij sensibilis, & externi, debet esse externa, & sensibilis. At mutatio panis in corpus Christi, est omninò interna, & nullo sensu, sed fide sola perceptibilis. TERTIO, non esset idem sacrificium Ecclesiæ, & sacrificium crucis, quoad rem oblatam: nec esset verum, quod Patres dicunt, in sacrificio Missæ eundem esse sacri- D
ficium, & Sacerdotem: neque illud, quod Chrysostomus, Ambrosius, Primasius, & alij notant in cap. 10. epistо. ad Hebræos, sacrificia Hebræorum fuisse multa, quia hodie vnum agnum, cras alium offerebant: nostrum autem esse vnum, quia semper eundẽ offerimus Christum; nam & nos, si de pane agamus, non semper eundem offerimus.

Alij volunt ideò in consecratione sacrificij essentiam consistere, quod per eam verè, licet mysticè, & incruentè, immoletur Christus. Nam cùm vi verborum: *Hoc est corpus meum*, solum Christi corpus sine anima & sanguine incipiat esse in altari, & vi aliorum verborum: *Hic est sanguis*, incipiat sanguis solus, & seorsim à corpore esse in altari: & vbi est verum corpus à sanguine separatum, ibi sit vera quædam immolatio: certè sequitur, vi totius consecrationis, verè immolari Christum: & tamen incruenta est immolatio, quia naturalis concomitantia impedit, quò minus vere sanguis, aut anima à corpore separentur.

Hæc sententia non videtur ita satisfacere, vt omninò animus conquiescat. Nam IN PRIMIS verum & reale sacrificium veram, & realem mortem, aut destructionem rei immolatæ desiderat: consecratio autem, non veram, & realem mortem, sed mysticam tantùm efficit. Neque satis respondere videntur, qui dicunt consecrationem ex se veram mortem adferre, sed per naturalem concomitantiam fieri, ne mors reuera sequatur. Nam si naturalis concomitantia impedit mortem, hoc ipso impedit sacrificium. Certè, si tempore veteris Testamenti Sacerdos immolaturus ouem, ictum adhiberet, qui ex se mactare posset, sed aliquo impedimento intercedente ouis non mactaretur, non diceretur peracta reipsa mactatio, B
sed voluntate sola.

PRÆTEREA, si per consecrationem vera, & realis immolatio fieret, ea tamen non fieret in altari, sed in cœlo. Nam immolatio ibi fieri dicitur, vbi animal viuum occiditur; siue vbi diuisio fit corporis ab anima, & sanguine: porrò diuisio corporis Christi ab anima, & sanguine, si qua fit per verba Sacramentalia, non fit in altari, sed in cœlo. Ibi enim fieri debet diuisio, vbi præexistit res ante diuisionem: Christus autem ante diuisionem istam, in cœlo, non in altari præexistit. Itaque secundum hanc sententiam immolatio non fit in altari, sed tantùm partes rei immolatæ post immolationẽ in altari collocantur. At quis concederet immolationem, quæ est sacrificium Christianæ religionis, non in terra, sed in cœlo tantummodo celebrari?

DENIQVE vel in Missa fit vera, & realis Christi mactatio, & occisio, vel non fit. Si non fit, non est verum & reale sacrificium, Missa; sacrificium enim verum, & reale, veram, & realem occisionem exigit, quando in occisione ponitur essentia sacrificij. Si autem fit; ergo verum erit dicere à Sacerdotibus Christianis verè, & realiter Christum occidi: at hoc sacrilegium, non sacrificium esse videtur.

His igitur omissis, ita rem explicandam arbitror. In consecratione Eucharistiæ tria fiunt, in quibus sacrificij veri, & realis ratio consistit. PRIMVM, res prophana fit sacra: panis enim res alioqui terrena, & communis, per consecrationem vertitur in corpus Christi, rem videlicet omnium sacratissimam.

DICES; Ex hoc sequi videtur, vt panis solus proprie sacrificetur: quod esse absurdum suprà diximus. Nam quod fit sacrum ex prophano, id proprie sacrificatur: si ergo panis fit sacer ex prophano, panis proprie sacrificabitur.

RESPONDEO; Quod ita fit sacrum ex prophano, vt maneat, id sine dubio proprie sacrificatur: atque ideò apud Hebræos ouis sacrabatur, & eadem ouis sacrificabatur, quia manebat eadem etiã post mortẽ, saltem quoad partem materialem, & ouis tam viua, quàm mortua dicebatur. At panis non manet dum sacratur, sed in aliud vertitur: & ideò non panis, sed id quod ex pane factum est, propriè sacrificatur.

SECVNDO, in consecratione res illa sacra ex prophana effecta, Deo offertur, dum in altari Dei collocatur. Nam, vt suprà diximus, victimam in altari ponere, est reipsa illam Deo offerre; & quia vi consecrationis fit, vt corpus Christi, & sanguis incipiat reipsa esse super altare, mediante manu sacerdotis, ideò verbis consecrationis vera & solennis oblatio celebratur. Neque his repugnat, quòd aliquando sine altari celebratum est sacrificium. Nam non dispu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamus hic de altari lapideo; sed id omne vocamus altare, vbi recipitur victima per verba consecrationis effecta. Neque obstat, quod videatur esse oblatio rei inuisibilis; cùm tamen externa, & sensibilis victima requiratur in externo, & propriè dicto sacrificio. Nam corpus Christi non est victima in sacrificio Missæ, absolutè, sed vt est in specie panis: in specie autem panis planè visibile est.

TERTIO, per consecrationem, res quæ offertur, ad veram, realem, & externam mutationé, & destructionem ordinatur, quod erat necessarium ad rationem sacrificij. Nam per consecrationem, corpus Christi accipit formam cibi: cibus autem ad comestionem, & per hoc ad mutationem, & destructionem ordinatur. Neque obstat, quòd corpus Christi nullam in se læsionem patiatur, neque esse suum naturale amittat, cùm manducatur Eucharistia: nam amittit esse Sacramentale, & proinde desinit realiter esse in altari, desinit esse cibus sensibilis.

Hæc mihi S. Thomæ sententia esse videtur, qui in 3 2. 2. quæst. 85. art. 5. cùm doceret ad sacrificij rationem pertinere, vt circa rem oblatam aliquid fieret, vt cùm animalia occidebantur, & cremabantur, ad Dei honorem, non addidit, id quod fit in sacrificio Missæ, consistere in conuersione panis in corpus Domini, sed in fractione, benedictione, & manducatione panis.

Hac explicatione præmissa, probatur nostra propositio octaua, & postrema. PRIMO, quia sacrificium Missæ offertur in persona Christi: nihil autem facit Sacerdos tam perspicuè in persona Christi, quàm consecrationem, in qua dicit: *Hoc est corpus meum, &c.*

SECVNDO, quia Christus ipse aut consecrando & consumendo sacrificauit, aut nullo modo sacrificauit: nam vt ostendimus, non est alia Christi actio, quæ sacrificium dici possit, neque ante, neque post consecrationem.

TERTIO, quia Apostoli initio, si nihil addebant ad verba consecrationis præter Dominicam orationem; necesse est, vt consecrando sacrificarent: neque enim oratio Dominica sacrificium dici potest.

QVARTO, quia in consecratione consistit repræsentatio sacrificij crucis, vt S. Thomas docet 3. part. quæst. 80. artic. 12. ad 3. At simul esse debent sacrificium reale, & sacrificium repræsentatiuum: siquidem ipsum reale est alterius repræsentatiuum.

QVINTO, quia hæc est sententia veterum Patrum. Nam IRENAEVS lib. 4. cap. 32. dicit, Christum tunc docuisse oblationem noui Testamenti, quam Ecclesia per orbem terræ frequentat, cùm ait: *Hoc est corpus meum.* CYPRIANVS in sermone de Cœna Domini, dicit, cùm verbis consecrationis panis benedicitur, tunc Eucharistiam fieri medicamentum simul, & holocaustum. CHRYSOSTOMVS homil. de proditione Iudæ, dicit verba Domini: *Hoc est corpus meum*, vsque ad mundi consummationem præstare sacrificio firmitatem. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite 58. cùm ait in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem Angelorum choros adesse, cœlum aperiri, ima summis coniungi, vnum ex visibilibus, & inuisibilibus fieri: aperte docet immolationem consecratione perfici. Illa enim est hora, qua ad Sacerdotis vocem Christus verè in altari esse incipit sub specie panis; nam id est ima summis coniungi, terrena cœlestibus sociari, & vnum quid ex visibilibus, & inuisibilibus fieri; neque dubium est, quin ob Christi præsentiam, Angeli de cœlo in terram veniant. Atque hæc de prima controuersia dicta sint.

LIBER

LIBER SEXTVS, DE EVCHARISTIA,

QVI EST SECVNDVS DE SACRIFICIO MISSAE.

CAPVT PRIMVM.

Ponitur controuersia; An Missa sit propitiatorium sacrificium.

EXPEDITA primaria controuersia, sequuntur aliæ multò quidem & breuiores, & faciliores, sed tamen in quibus minus, quàm in prima, cum aduersariis conuenimus. Est igitur SECVNDA controuersia, Quale sacrificium Missa sit, Eucharisticum tantum, & honorarium, an etiam propitiatorium & impetratorium. Nam vt in principio libri superioris explicatum est, tria sunt genera sacrificiorum, seu potiùs quatuor, cùm postremum ex tribus in duo genera dividatur. VNVM est, quod in Scriptura dicitur holocaustum, quod etiam καυστικὸν & honorarium dici potest, cuius finis est solus Dei cultus, atque honor. ALTERVM dicitur, in Scriptura sacrificium pro peccato, quod etiam propitiatorium appellatur: cuius finis est præter Dei cultum, propitiatio irati Dei, & peccatorum remissio. TERTIVM in Scriptura nominatur pacificum, & hoc est duplex; alterum Eucharisticum id est, oblatum ad agendas gratias pro beneficio accepto; alterum quod communi vocabulo impetratorium dici potest, cuius finis est impetratio beneficij.

Aduersarij facilè concedunt Missam esse sacrificium ὁλοκαυτικὸν & καυστικὸν non quidem quod velint esse sacrificium propriè dictum, sed improprie, & largo modo, vt supra demonstratum est. Nam ipsa Eucharistiæ distributio & manducatio, ad honorem Dei fit, & in gratiarum actionem pro beneficio accepto passionis Christi: ista enim conuenire possent Eucharistiæ, etiamsi non esset aliud, nisi Sacramentum. At esse propitiatorium, & impetratorium, præsertim aliis, quàm ipsis sumentibus, nulla ratione admittunt, nec possunt admittere, nisi fateantur Eucharistiam non solùm esse Sacramentum, sed etiam sacrificium propriè dictum: non enim Sacramenta prosunt aliis quàm sumentibus. Vide Lutherum in lib. de captiuit Babylon cap. 1. Apologiam Confess. Augustanæ in art. de Missa. Confess. Virtembergensem cap. 16. quod est de Eucharistia. Caluinum lib. 4. Institut. cap. 18. §. 13. 14. 15. & 16. & Kemnitium in 2. parte Exami. Trident. Concil. sess. 22. cap. de Missa.

Contrarium docet, ac docuit semper Catholica Christi Ecclesia; & Synodus Tridentina, vt rem totam penitus declararet, sess. 22. cano. 2. aperte docuit, sacrificium Missæ non solùm propitiatorium esse pro pœnis, sed etiam pro culpis, nec solùm pro culpis leuibus, sed etiam pro grauibus, atque adeò mortalibus: id enim significat, cùm ait: *Crimina, & peccata, etiam ingentia dimittit.* Præterea non solùm impetratorium esse spiritualium beneficiorum, sed etiã temporalium, & idcirco offerri posse pro peccatis, pro pœnis, & pro quibuscunq; aliis necessitatibus. Quam sententiam, vt ordine defendamus, & explicemus, probabimus PRIMVM, sacrificium Missæ propitiatorium esse. SECVNDO, esse impetratorium. TERTIO, ostendemus vtrumque illi conuenire ex opere operato, & breuiter explicabimus, quæ sit propria efficientia sacrificij. QVARTO, soluemus obiectiones hæreticorum.

CAPVT SECVNDVM.

Probatur sacrificium Missæ propitiatorium esse.

IGITVR sacrificium MISSÆ propitiatorium esse probatur. PRIMVM, testimoniis veteris Testamenti. Scriptura enim Testamenti veteris aperte docet, fuisse in lege naturæ, & Moysis sacrificia propitiatoria. Nam Iob cap 1. legimus sanctum Iob, qui in lege naturæ viuebat, quotidie pro peccatis filiorum suorum sacrificasse Deo: & Iob vltimo, Deum ipsum iussisse, vt amici Iob sacrificarent pro peccato suo. Leuit. 4. 5. & 6. describuntur varia sacrificia pro peccato.

Hæc, & similia testimonia dupliciter probant, sacrificium Missæ esse propitiatorium. PRIMO, quia illa sacrificia erant typi ac figuræ huius nostri sacrificij, vt supra probatum est.

SECVNDO, quia si sacrificium crucis, quod est singulariter propitiatorium, non impedit, quò minus illa vetera fuerint suo modo propitiatoria nec impedire debet, quò minus sacrificium Ecclesiæ sit propitiatorium. Nam sacrificium crucis vim habuit ab initio mundi, & habebit vsque ad mundi consummationem; ac propterea si impediret sacrificium nostrum, quò minus esset propitiatorium, impediret etiam illa; & contrà, si illa non impediuit, nec nostrum impedire debet.

TERTIO, quia sacrificium nostrum est verè, ac propriè dictum sacrificium, non minus quàm vetera, vt libro superiore demonstratum est: est etiam commemoratiuum passionis Domini, vt illa, immò expressius quàm illa, denique continet hostiam Deo gratiorem, quàm illa continerent: quæ igitur caussa esse potest, cur illa propitiatoria dici possent, hoc non possit?

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDET Caluinus lib.4.Instit.cap.18.§.13. Illa vetera dicta esse sacrificia propitiatoria, nō quòd verè expiarent peccata, Deúmve placarent, sed quòd adumbrarent, ac significarent futurum aliquando sacrificium crucis, quo peccata verè purgarentur.

AT etiamsi sacrificia vetera nihil aliud, quàm typi, & vmbræ fuissent, adhuc solutio Caluini non satis faceret: nam non solius sacrificij crucis, sed etiam sacrificij Eucharistiæ typi, & vmbræ erant. Vnde AVGVSTINVS quæst. 57. in Leuiticum: *Illis*, inquit, *sacrificijs vnum hoc sacrificium significabatur, in quo vera fit remissio peccatorum, à cuius sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solùm nemo prohibetur, sed ad bibendum potiùs omnes exhortantur.* Deinde, si illa sacrificia tantùm significabant futuram purgationem, non etiam aliquo modo purgabant: falsa erunt verba Scripturæ, Leuit.4. quæ sæpe repetuntur: *Offerat sacrificium, & orabit Sacerdos pro peccato eius, & dimittetur ei.* Et similiter falsum esset, quod legimus Iob vltimo, Dominum placari voluisse iram suam sacrificijs. Illa igitur sacrificia non expiabant peccata quoad culpam coram Deo, quasi iustificarent, & homines vere Dei amicos efficerent ex opere operato; recte enim Apostolus dicit, Hebr.10. impossibile esse sanguine hircorum, & vitulorum auferri peccata: sed tamē expiabant maculas legales, & etiam Deum propitiabant quoad pœnas temporales, & etiā quoad culpas ex offerentium fide, cuius fidei protestationes erant sacrificia illa.

SECVNDVM argumentum sumitur à verbis institutionis. Nam illa verba: *Hic est sanguis, qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum*, apertissimè docent, Christum obtulisse in cœna sacrificium pro peccatis Apostolorum. Idem autem est sacrificium nostrum cum illo, quod in cœna oblatum fuit; iussit enim Dominus Apostolis, vt idē postea frequētarēt.

PRÆTEREA, sacrificium Missæ est sacrificium applicans promissiones Testamenti noui: nam ideò etiam Luc.22. Testamentum nouum appellatur, vt suprà exposuimus. At inter promissiones noui testamenti vna est de remissione peccatorum, vt patet Hierem.32. & Hebr.8.

DENIQVE fatentur Lutherani, vel potiùs contendunt, Eucharistiam institutam esse ad peccati remissionem: quare necesse est, vt peccata remittat, vel vt sacrificium, vel vt Sacramentum. Et quidem vt Sacramentum, non est propriè instituta ad peccati remissionem, sed ad vitæ spiritualis conseruationē. Nam, vt Sacramentum, non prodest nisi sumenti: sumēs autem probare se antea iubetur, nec potest cum conscientia peccati accedere, nisi iudicium sibi māducare velit, & bibere, 1. Cor. 11. Sequitur igitur vt ad remissionem peccati instituta sit Eucharistia, vt sacrificium est. Et sanè aduersarij non intelligunt quid loquātur, cùm Eucharistiā ad peccati remissionem institutam volunt, & tamen Sacramentum tantùm, non etiam sacrificium illam esse contendunt.

TERTIVM argumentum sumitur ex Apostolo, qui Hebr. 5. sic ait: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccato.* vbi videmus præcipuum munus Sacerdotis cuiuslibet esse offerre pro peccato. Si ergo, vt in superiore libro demonstratum est, habemus in Ecclesia sacerdotium, & sacrificium: necesse est, vt ad peccata purganda illa habeamus. Præterea sicut Apostolus dicit, Hebr.10. *Vbi est horum remissio, iam non est oblatio pro peccato*: ita nos è contrario dicere possumus; Vbi nondum facta est remissio, adhuc relinquitur hostia pro peccato. At remissio perfecta nondum facta est, sed quotidie fit, & fiet vsque ad mundi consummationem; ergo manet adhuc, & manebit vsque ad mundi consummationem hostia pro peccato.

SECVNDO probatur testimoniis antiquorū Patrum IACOBVS in Liturgia: *Offerimus*, inquit, *tibi incruentum sacrificium pro peccatis nostris, & ignorantijs populi.* IVSTINVS in Dialogo cum Triphone, dicit sacrificiū vaccæ, quod offerebatur pro elephantiacis, fuisse figuram Eucharistiæ, quæ offertur pro expiatione peccatorum. Origenes homil.13. in Leuiticum, cùm adduxisset verba Domini, quibus iubemur mysterium Eucharistiæ conficere in memoriam eius: *Ista est*, inquit, *commemoratio sola, quæ propitium facit Deum hominibus.* Athanasius in sermo. de defunctis, quem Damascenus citat in serm. eiusdem argumenti: *Incruentæ*, inquit, *hostiæ oblatio, propitiatio est.* BASILIVS in Luturgia non procul ab initio: *Dignos*, inquit, *efficito nos, qui puro corde flemus coram te, tibique mininisIremus, & offeramus sacrificium hoc reuerendum ad abolenda delicta nostra, & pro piaculo populi tui, &c.* CYRILLVS Catechesi 5. mystagogica, vocat Eucharistiam hostiam propitiationis, & postea dicit: *Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis eum, qui est benignissimus, propitium reddamus.* CHRYSOSTOMVS lib. 6. de sacerdotio: *Sacerdos*, inquit, *pro vniuerso orbe terrarum legatus intercedit, deprecatorque est apud Deum, vt hominum omnium non viuentium modò, sed etiam defunctorum peccatis propitius fiat.* Idem in Liturgia: *Indonos*, inquit, *nos redde ad inferenda tibi dona, & sacrificia pro peccatis nostris, & populi ignorantijs.* Idem homil.3. in epist. ad Ephes. sæpe vocat sacrificium Eucharistiæ, hostiam salutarem. Denique Damascenus lib.4. cap.14. dicit hoc sacrificio sordes peccatorum purgari.

Ex Latinis CYPRIANVS in serm. de cœna Domini, dicit, Eucharistiam esse holocaustum ad purgādas iniquitates. AMBROSIVS lib.1. de officiis c.48. de Eucharistia loquens: *Offert*, inquit, *Christus seipsum quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat.* Et in exhortatione ad virgines in vltimis verbis, vocat sacrificiū, quod in altari offertur, hostiam salutarem, per quam peccatum mundi huius aboletur. HIERONYMVS in comment. c.1. epist. ad Titum: *Si laicis*, inquit, *imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxorū coitu: quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis, populique peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas?* Vide eundem in epist. ad Damasum de filio prodigo. Et in epist. ad Fabiolam de veste sacerdotali. August. quæst. 57. in Leuit. *In multis*, inquit, *sacrificijs, quæ pro peccatis offerebantur, vnū hoc nostrum sacrificiū significatur, in quo vera fit remissio peccatorū.* Et li.20. ciuit. c.25. scribit, sacrificiū pro peccato offerri in Ecclesia vsq; ad diem Iudicij, sed non vlteriùs, quia post eum diem non erunt, quibus peccata remitti possint, & li.1. cōtra Cresconium, c.25. vocat sacrificium Eucharistiæ, vnicum sacrificium pro salute nostra. Serm.11. de Sāctis, qui est IV. de Innocentibus, de altari loquens: *Ibi*, inquit, *pro peccatoribus Christi sanguis effunditur.* Gregorius lib.4. Dialog. cap.58. *Hæc victima singulariter ab æterno interitu animā saluat.* Vide etiā hom.37. Beda lib.4. hist. gentis suæ, c.22. *Sacrificiū*, inquit, *hoc salutare ad redemptionē valet animæ, & corporis sempiternā.* Accedat Concilium Bracarense III. quod ante Bedæ tēpora celebratū fuisse constat. can.1 sic legimus: *Cùm omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificijs deleatur, quid de cetero pro delictorum expiatione Domino dabitur,*

dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur?

Accedant denique omnia testimonia in sequenti controuersia adducenda, quibus probabimus sacrificium Eucharistiæ esse propitiatorium defunctis. Nam qui asserunt, hoc sacrificium propitiatorium esse defunctis; necessario asserunt esse propitiatorium: quod nunc tantum demonstrandum suscepimus. Hæc de testimoniis Patrum.

CAPVT TERTIVM.

Probatur idem sacrificium esse etiam impetratorium.

IAM verò non solum propitiatorium sacrificium esse, ac pro peccatorum remissione offerri posse corpus Dominicum, sed etiam esse impetratorium omnis generis beneficiorum, ac pro iis etiam ritè offerri, facilè probari potest testimoniis Scripturæ, & Patrum.

PRIMO, in Testamento veteri erant hostiæ non solum pro delicto, sed etiam pacificæ, tum pro actione gratiarum, tum etiam votiuæ pro beneficio aliquo impetrando, vt patet Leuit.7. & alibi passim: & Dauid 2.Reg.vlt. obtulit pacifica pro peste auertenda, & impetrauit. Onias obtulit hostiam salutarem pro vita temporali Heliodori, quam etiam impetrauit, 2. Mach.3. & Hebræi 1. Esdræ 6. immolabant hostias pro vita Regis Darij, & filiorum eius. Quare, si verum est, quod scribunt Chrysostomus in Psalm.95. Augustinus lib.1. contra aduers. legis, & propher. cap. 20. & Leo serm.8. de passione Domini, omnes differentias hostiarum veterum vna Eucharistiæ oblatione contineri: necesse est, vt Eucharistia offerri possit etiam pro impetrandis eiusmodi beneficiis.

SECVNDO, quod scribit Apostolus, 1. Timoth. 2. faciendas in Ecclesia obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus, exponunt sancti Patres de publicis precibus, quæ fiunt in Missa: & volunt Apostolum hoc præcepisse, vt sacrificium etiam offerretur pro temporali pace, & tranquillitate Ecclesiæ. Vide Augustinum epist. 59. ad Paulinum: & commentaria Chrysostomi, Theophylacti, & Oecumenij in hunc locum, & Ambrosium libr.6. de Sacramentis, capite vltimo.

TERTIO, Liturgiæ omnes, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, non semel inter offerendum, orandum præcipiunt pro pace, pro copia fructuum, & pro aliis id genus temporalibus beneficiis.

QVARTO, sancti Patres idem passim testantur. Tertullianus in lib. ad Scapulam: *Sacrificamus*, inquit, *pro salute Imperatoris.* Et in lib. de Corona militis scribit, oblationem pro natalitiis fieri solitam. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 5. mystagogica: *Postquam confectum est*, inquit, *illud spirituale sacrificiū, & ille cultus intruentus super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro Regibus, pro militibus, pro socijs, pro ægrotis, & afflictis, & in summa pro omnibus, qui egent auxilio.* Chrysostomus homil.18. & 21. in Acta Apostolorum, & alibi sæpe docet, offerri sacrificium pro fructibus terræ, próque aliis necessitatibus. Augustinus libr. 22. ciuit. cap. 8. meminit sacrificij Eucharistiæ oblati ad purgandam domum à Dæmonum vexatione. Prosper in libr. de prædictionibus Dei, cap.6. dimidij temporis, scribit suo tempore sacrificium Missæ oblatum pro dæmoniaca, & tursus ea curata, iterum oblatum in gratiarum actionem. Gregorius homil. 37. in Euangelia, & Beda 4. libr. histor. Angliæ, cap. 22. scribunt diuersis temporibus idem miraculum contigisse, vt cum sacrificium Missæ offerretur pro homine captiuo in alia regione posito, & ignorante quid pro se fieret, eius vincula diuinitus soluerentur ipsa hora sacrificij.

QVINTO & vltimo, ratio ipsa hoc docet: nam si oblatio Eucharistiæ pro peccatis dimittendis valet, certè etiam pro aliis necessitatibus, quæ ex peccato ortæ sunt, valere debet. Et si Deus hoc sacrificio placatus in gratiā cum inimicis suis redit, quanto facilius ob idem sacrificium adducetur, vt amicis, & reconciliatis bona temporalia tribuat, si id eis vtile fuerit?

CAPVT QVARTVM.

Explicatur efficientia propria sacrificij Missæ.

SEQVITVR nunc, vt explicemus, num sacrificium Missæ ex opere operato vim habeat, & simul, vt promisimus, quæ sit propria efficientia sacrificij. Sunt autem tria præmittenda, vt hoc rectè intelligatur. PRIMVM est sacrificium Missæ à tribus offerri, à Christo, ab Ecclesia, à Ministro; sed non eodem modo. Christus enim offert, vt primarius Sacerdos, & offert per Sacerdotem hominem, vt per suum proprium Ministrum. Ecclesia non offert, vt Sacerdos per Ministrum, sed vt populus per Sacerdotem. Itaque Christus per inferiorem offert, Ecclesia per superiorem: Sacerdos enim quatenus talis, maior est reliquo populo, quippe qui, vt mediator quidam, pro populo apud Deum intercedit, nec est proprie in ea re Minister Ecclesiæ, sed Christi principalis mediatoris. Ex quo etiam sequitur, vt Ecclesia non propriè sacrificet exercendo actum sacerdotalem, sed tantum offerat Sacerdoti rem sacrificandam, aut curet fieri sacrificium, aut certè consentiat in sacrificiū, & voluntate, aç desiderio offerat, cū Sacerdos offert.

Vbi est etiā obseruandum, totā quidem Ecclesiam offerre omnia sacrificia, quæ à Sacerdotibus omnibus offeruntur, sed non eodem modo. Nam aliqui solum habitualiter offerunt, qui nimirum absunt, neque de sacrificio cogitant, sed tamen habitualiter cupiunt offerri: aliqui offerunt actu, qui nimirum intersunt sacro, & actuali desiderio offerunt: aliqui perterea offerunt etiam causaliter, quia causa sunt, vt sacrificium fiat, siue hortando, siue rogando, siue iubendo. Denique Minister ipse offert, vt Sacerdos verus, sed ministerialis.

SECVNDO, reuocandum est ad memoriam, quod sæpe dictum est in disputatione de Sacramentis in genere: illud habere vim ex opere operātis, quod vim habet ex bonitate, vel deuotione eius, qui operatur: ita vt opus multum, aut parum, aut nihil valeat, prout magna, parua, aut nulla est bonitas, & deuotio operantis: qualis est valor precum, & meritorum nostrorum. Illud autem habere vim ex opere operato, quod ex se valet, modò fiat sicut lex præscribit, quidquid sit de bonitate, vel malitia operantis Ministri, ita vt opus semper idem valeat, neç fiat melius ex Ministri bonitate, neque peius est Ministri iniquitate. Talem esse valorem Baptismi, ne aduersarij quidem hoc tempore negant, licet à vocabulo operis operati abhorreant: idem enim est Baptismus, & idem efficit, siue à bono, siue à malo Ministro conferatur. Quare

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõtrouersia est; Vtrum sacrificiũ vim habeat ex ipso opere, qualem habent Sacramenta, aut ex bonitate Ministri, qualem habent nostræ preces. A

Tertio, considerandum est, valorem ex opere operato posse duobus modis in aliquo opere inueniri. Vno modo, si opus illud sit instrumentum quoddã efficienter, & immediatè producens effectum, quasi per modum naturæ, & hoc modo Sacramenta vim habent ex opere operato, quia actio Sacramentalis est instrumentum Dei, quod efficienter, & immediatè iustificat, nisi ponatur ob ex: nec pendet virtus huius instrumenti à bonitate Ministri, sed à sola Dei institutione. Alio modo, si opus quidem quod fit, non sit instrumentum efficienter, & immediatè producens effectum, sed tamen infallibiter, & independenter à bonitate Ministri, moueat Deum ad effectum producendum. Exemplum esse posset in rebus humanis, si quis ignotus, vel etiam inuisus Principi aliquid ab eo peteret nomine alterius, cui Princeps nihil negare posset: ista enim huius hominis supplicatio infallibiliter impetrat, & tamen non habet vim ex opere operantis, id est, ex bona qualitate supplicantis, cum sit ipse ignotus, vel inuisus Principi. B

His notatis, ponam aliquot propositiones, quibus res tota aperiatur. Prima propositio: *Sacrificium Missæ non habet vim solum, aut potissimum ex opere operantis, sed etiam ex opero operato.* Dicimus, *solum*, quia negari non potest, sacrificium habere vim etiam aliquam ex bonitate, & deuotione Ministri sacrificantis. Si enim cetera opera virtutum Deo placent, quatenus ab amico aliquo suo, & ex charitate, & deuotione procedunt, cur non placeat eadem ratione opus istud religionis præstantissimum? Sed negamus, hinc tantum, aut hinc potissimum vim habere sacrificium Missæ; atque asserimus vim habere præcipue ex opere operato. C

Quæ sententia communis apud Theologos est, cum vnus tantum, aut alter inueniatur, qui dissentiat; & est etiam Concilij Tridentini, session. 22. cap. 2. Vbi cum docet Concilium per sacrificium hoc remitti peccata, reddit caussam, quia eadem est hostia, & idem offerens, qui fuit in sacrificio crucis: eadem autem est hostia, & idem offerens, qui fuit in cruce, siue Minister sit bonus, siue malus. Quæ ratio sine dubio est etiam omnium Patrum, immò & Scripturarum, ex quibus suprà probatum est Christum esse, qui (vt Sacerdos primarius, & sempiternus) nunc offert seipsum per manus omnium Ministrorum: quare non pẽder effectus principalis huius sacrificij ex bonitate Ministri immediati. D

Secunda propositio: *Sacrificium Missæ non habet vim ex opere operato ad modum Sacramentorum.* Explico propositionem. Non operatur sacrificium sufficienter, & immediatè, neque est propriè instrumentum Dei ad iustificandum. Id quod docet Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 2. vbi dicit per hoc sacrificium peccata etiam ingentia dimitti, quia Deus hoc sacrificio placatus, gratiam & donum pœnitentiæ concedit. Non igitur sacrificium immediate iustificat, vt Baptismus, & absolutio faciunt: sed donum pœnitentiæ imperrat, per quod homo peccator ad Sacramentum accedere velit, & per illud iustificetur. Quod idem antea docuerat S. Thom. in 4. sentent. dist. 12. q. 2. artic. 2. q. 2. ad 4. vbi dicit, sacrificium iustificare eos, pro quibus offertur, non vt caussam proximam, sed donum contritionis impetrando.

Quæ sententia S. Thomæ, & Concilij Primo probatur, quia si sacrificium immediate iustificaret, requireret necessario præuiam dispositionem in eo, pro quo sacrificium offerretur. Quod si verum esset, non liceret sacrificium offerre pro iis, quos scimus in peccato libenter manere, nec pro obduratis, & impœnitentibus; quorum tamen contrarium certissimum est: peccarent etiam, qui pro se sacrificium offerri peterent, nisi simul se ad gratiam recipiendam præpararent, quod falsum esse, nemo dubitat.

Secundo probatur ex sacrificio crucis. Non enim maiorem vim habere potest sacrificium Missæ, quàm sacrificium crucis, cum sacrificium Missæ vim suam habeat à sacrificio crucis, sacrificium autem crucis non efficienter, & immediatè iustificauit, sed tantum impetratoriè, & meritoriè, alioqui omnes homines continuò iusti effecti essent, cum Dominus pro omnibus hominibus se Deo in sacrificium obtulerit. Præterea, quod non est in re, non potest efficienter operari Sacrificium crucis modo non est in re, sed solum in mente Dei, proinde non operatur efficienter. Vt igitur sacrificium crucis non iustificauit immediate peccatores; sed placauit Deum, & impetrauit, vt per debita media peccatores ad salutem perducerentur: sic etiam sacrificium Missæ non iustificat homines immediate, sed impetrat, vt ex merito sacrificij crucis detur hominibus gratia, & donum pœnitentiæ. B

Tertio probatur, quia ad peccatum immediatè tollendum, instituta sunt Sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ: illud pro infidelibus, hoc pro fidelibus; siue illud pro originali, hoc pro actuali diluendo: non igitur credibile est ad eundem prorsus effectum instituturn esse aliud medium, siue aliam caussam à Deo, qui omnia fecit in numero, pondere, & mensura.

Tertia propositio: *Sacrificium Missæ vim habet per modum impetrationis: & eius propria efficientia est impetrare.* Probatur Primo, quia hæc est efficientia sacrificij in genere, & proinde huius etiam sacrificij: sacrificium enim propriè orantis, & supplicantis est, & ad orationem inuandam adhibetur. Vt enim pulchrè explicat Gregorius Nyssenus in secunda oratione in orationem Dominicam, προσευχὴ id est, oratio, dicitur ab εὐχὴ, id est, votum, quia solent præmitti vota, id est promissiones, & oblationes ante orationem, vt oratio facilius impetret, vnde est illud Virgilij: C

Aenea cessas in vota precésque?

Quare sicut oratio, licet possit esse meritoria, quatenus fit ab homine iusto, & ex charitate, & simul etiã satisfactoria, quatenus est opus laboriosum; tamen ex se, & ex proprio officio impetratoria est: sic etiam sacrificium, quod est quædam oratio, vt sic dicam, realis non verbalis, propriè impetratorium est.

Secundo probatur, quia sacrificium Missæ præcipuam vim habet, vt à Christo summo Sacerdote offertur. Christus autem nunc, nec mereri, nec satisfacere potest, sed solum impetrare: igitur impetratio, propria est huius sacrificij vis, & efficientia.

Atque hinc tria sequuntur, quæ ad rem hanc illustrandam non parum faciunt. Primum est, discrimen esse inter sacrificium Missæ, & sacrificium crucis, quatenus à Christo vtrunque oblatum est. Nam sacrificium crucis fuit meritorium, satisfactorium, & impetratorium vere, & propriè, quia Christus tũc mortalis erat, & mereri, ac satisfacere poterat, sacrificium Missæ, vt dixi, propriè solum est impetratorium, quia Christus nunc immortalis, nec mereri, nec satisfacere potest. Cùm autem dicitur propitiatorium, vel satisfactorium, id est intelligendum ratione rei quæ impetratur. Dicitur enim propitiatorium, quia impetrat remissionem

remissionem culpæ, satisfactorium, quia impetrat remissionẽ pœnæ: meritorium, quia impetrat gratiam benefaciendi, ac merita acquirendi. Quanquam non negauerim, dici etiam satisfactorium, quòd ex Christi institutione per sacrificium hoc applicetur eiusdem Christi passio ad pœnas tollendas, seu viuentium, seu mortuorum, quæ post culpam remissam aliquando remanent, vel in hac vita, vel in purgatorio luendæ. A

Secundum est, ad sacrificium Missæ, licet non sit necessaria bonitas Ministri offerentis, tamen alicuius offerentis bonitatem necessariò requiri. Sacrificium enim, cum ad impetrationem tendat, & simile sit orationi, sine dubio non potest placere, nec impetrare, nisi offerens placeat: vnde dicitur, Genesis 4. *Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius.* Neque obstat, quod in sacrificio Missæ res ipsa, quæ offertur, ex se Deo gratissima est. Nam non res illa, sed rei illius oblatio propriè sacrificium est; sacrificium enim est actio non res permanens. Porrò licet res ipsa placeat ex se, tamen oblatio rei non placet, nisi offerens placeat, ac præsertim Deo, cuius sunt omnia, & qui nulla re indiget. Vnde in Euangelio plus placuit Deo oblatio duorũ minutorum à sancta vidua facta, quàm oblationes multorum aureorum nummorum ab hypocritis, & superbis factæ: quamuis ceteris paribus gratior sit oblatio rei præstantioris, & proinde gratissima oblatio corporis Domini, rei videlicet omnium præstantissimæ. B

Tertium est, sacrificium Missæ, vt à Christo offertur, vim habere ex opere operantis, sed infallibiliter; quia placet ex bonitate offerentis Christi, quæ semper est eadem, & nec minui, nec crescere potest. Vt autem offertur ab homine, vim habere ex opere operato; quia placet Deo, etiamsi homo, qui offert, Deo non placeat. Itaque quod est opus operantis respectu Christi, est opus operatum respectu Ministri. Absolutè tamen cum dicitur Missa vim aliquam habere ex opere operantis, semper intelligitur de valore, quem habet ex bonitate Ministri, quia ipse est, qui propriè operatur: Christus enim non operatur, nisi per Ministrum. C

Quarta propositio: *Valor sacrificij Missæ finitus est.* Hæc est cõmunis sententia Theologorum, & probatur apertissimè ex vsu Ecclesiæ. Nam si Missæ valor infinitus esset, frustra multæ Missæ, præsertim ad rem eandem impetrandam offerrentur. Si enim vna infiniti valoris est, certè ad omnia impetranda sufficiet; quorsum igitur aliæ? Et confirmatur ex sacrificio crucis, quod non alia de caussa vnum tantum fuit, neque vnquam repetitur, nisi quia illud vnum infiniti valoris fuit, & precium acquisiuit pro omnibus peccatis præteritis, & futuris remittendis. D

Sed licet res ipsa certa sit, caussa tamen non est adeò certa: mirum enim videtur, cur valor sacrificij huius sit finitus, cum idem sit hoc sacrificium cum sacrificio crucis; & cum ipsa hostia, & offerens Christus, infinito modo sint Deo grata. Videntur mihi, saluo meliore iudicio, tres esse caussæ huius rei. Prima sumitur ex parte hostiæ, quæ offertur. Nam in sacrificio crucis destruebatur ad honorem Dei, ipsum esse naturale Christi in forma humana; in sacrificio Missæ destruitur tantum esse Sacramentale: nobilius autem est, & magis precio sum, esse Christi naturale, quàm Sacramentale. Ceterùm hæc ratio solum demonstrat maioris valoris fuisse sacrificium crucis, quàm sacrificium Missæ, sed non reddit caussam, cur hoc sit finitum, & illud fuerit infinitum. Non enim est infinita distantia inter esse Christi naturale, & Sacramentale: neque infiniti valoris fuit sacrificiũ crucis, quia in eo destruebatur esse naturale humanitatis Christi: sed quia eam destructionẽ sponte patiebatur, & in sacrificium offerebat Filius Dei, qui verè est infinitè Deo gratus, cum & ipse sit verus Deus. A

Secunda igitur ratio efficacior est, quæ sumitur ex parte offerentis. Nam in sacrificio crucis, offerens est ipsa persona Filij Dei per se; at in sacrificio Missæ offerens est Filius Dei per Ministrum. Multum autem interest inter actionem Filij Dei per se, & per Ministrum: illa enim est actio immediatè producta à diuino suppposito, ista ab humano. Quare licet multò sit gratior actio Ministri, quatenus fit in persona Christi, quàm si fieret in persona propria: tamen sine comparatione est gratior illa, quæ fit immediatè ab ipso Christo. Quemadmodum inter homines, multò plus valet apud Principem aliquem postulatio Legati nomine sui Principis, quàm nomine proprio: tamẽ multò adhuc magis valeret postulatio ipsius Principis, si ipsemet ore suo aliquid peteret. B

Tertia ratio sumitur ex ipsa Christi voluntate. Nam etiamsi posset Christus per vnam oblationem sacrificij incruenti, siue per se, siue per Ministrum oblati, quælibet à Deo, & pro quibuscunque impetrare, tamen noluit petere, nec impetrare nisi vt pro singulis oblationibus applicaretur certa mensura fructus passionis suæ, siue ad peccatorum remissionem, siue ad alia beneficia, quibus in hac vita indigemus. Cur autem id voluerit, non est nostrum curiosius inquirere. Videtur tamen id voluisse, tum vt hoc modo frequentaretur hoc sanctum sacrificium, sine quo religio consistere non potest; tum etiam, quia id requirebat ordo diuinæ prouidentiæ. Quæ est etiam caussa, cur Christus assidue interpellet pro nobis in cœlo, cũ tamen videatur vnica interpellatione potuisse omnia statim impetrare; & similiter cur pretium infinitum, quod in cruce acquisiuit, quo totus mundus continuò saluari potuisset, non nisi quibusdam, & in certa mensura applicari voluerit: horum enim omnium caussa est, quia voluit Christus omnia fieri secundum ordinem diuinæ prouidentiæ. C

CAPVT QVINTVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

NVNC obiectiones diluendæ sunt, quæ ab aduersariis contra efficaciam sacrificij propitiatorij, & impetratorij fieri solent. Ac primum argumenta hæreticorum præcipua, iam soluta sunt in libro superiore: illi enim omnia confundunt. D

Vnum superest Lutheri argumentum ex libro de captiuitate Babylonica: *Baptismus vnius non prodest alteri, nec potest vnus pro alio baptizari: ergo nec sumptio Eucharistiæ potest ab vno pro alio fieri. Non igitur Missa est sacrificium propitiatorium, quia si ita esset, Missa & Communio vnius, alteri prodesset.*

Respondeo; Multum interest inter Sacramenti susceptionem, & sacrificij oblationem. Susceptio enim Sacramenti ad sanctificandum suscipientem ordinatur, & ideò non sanctificat, nisi suscipientem: at oblatio sacrificij ordinatur ad impetrandum beneficia iis omnibus, pro quibus offertur. Quare sacrificium, vt suprà diximus, simile est orationi, quod attinet ad efficientiam: oratio enim non solum prodest oranti,

Universidad de Deusto
Biblioteca

oranti, sed etiam iis pro quibus oratur. Ex his colligimus, manducationem Eucharistiæ, quæ fit à sacerdote, vt est Sacramenti susceptio, soli sumenti prodesse: vt autem est sacrificij consummatio, prodesse illis omnibus, pro quibus oblatum est sacrificium.

SECVNDO obiiciunt alij, atq; inter eos Kemnitius in 2. parte Examinis pagina 405. & 861. *Si Missæ sacrificium propiciatorium esset, ac peccata remitteret: vtile esset non accedere ad Sacramenta pro remissione peccatorum percipienda. Nam remissio peccatorum per vnam Missam ab alio dictam sine vllo labore, & periculo haberetur: per Sacramenta autem non nisi cum labore, & periculo haberi potest.*

RESPONDEO; Si Missa immediatè peccata remitteret, argumentum aliquid concluderet: at non hoc docemus, sed tantum per Missæ sacrificium impetrari donum pœnitentiæ, quo homines peccatores moueantur ad Sacramenta desideranda, & quærenda, in quibus iustificentur, vt supra diximus.

TERTIO, posset aliquis contra solutionē datam ab experimento argumentum ducere. Nam sæpe dicuntur Missæ pro peccatoribus, qui tamen non recipiunt donum pœnitentiæ: non igitur Missa præstat ex opere operato, confert donum pœnitētiæ. Eidem argumentum fieri potest contra vim huius sacrificij ad cetera beneficia obtinenda: non enim semper obtinentur ea, pro quibus Missæ sacrificium offertur.

RESPONDEO; Missæ sacrificium cum pro peccatoribus offertur, infallibiliter impetrat nouum, ac certum auxilium diuinum, quo peccatores ad pœnitentiam perducantur; sed illud auxilium varie operatur, pro varia hominum dispositione. Nam si is, pro quo Missa offertur, dispositus est ad contritionem, efficietur in illo vi noui auxilij contritio; quæ propriè donum pœnitentiæ est: & hoc est, quod dicunt Concilium Tridentinum, & sanctus Thomas supra citati; si verò non sit dispositus, efficietur in illo homine nona quædam dispositio; sed quæ sine suo fructu habitur, si ille ex arbitrij libertate vocationem Dei reiiciat. Itaque non est mirum, si peccatores non semper conuertantur, pro quibus Missæ sacrificium offertur, cum tamen sine dubio semper iuuentur. Adde, quòd non est necessarium, vt effectus sacrificij continuò existat: sed solum vt Deus auxilium, & gratiam det, quando ipsi opportunum videbitur. Nam etiam sacrificium crucis non continuò habuit suum effectum: & oratio S. Stephani, Pauli conuersionem impetrauit, sed futuram tempore à Deo determinato.

Quod autem attinet ad temporalia beneficia, multæ possunt esse causæ cur non continuò obtineantur, licet infallibilis sit efficacia sacrificij. Nam vel ea Deus non largitur, quia non esse vtilia ad salutem æternam intelligit, vel differt, vt opportuniore tempore illa concedat, vel denique indigni sunt pro quibus sacrificium offertur, vt temporalia illa beneficia accipiant, & contra dignissimi, qui seuerissimè castigētur. Nam etiamsi sacrificium offeratur ad Deum placandum etiam in dignis, tamen aliquando maiora sunt hominum demerita, quam vt Deus vno, vel altero sacrificio placari possit: siquidem, vt diximus, finitus ac limitatus est Missæ valor.

CAPVT SEXTVM.

Sacrificium Missæ omnibus viuentibus prodest.

TERTIA sequitur quæstio, pro quibus sacrificium Missæ offerri debeat, aut possit: Sunt autem sex hominum genera, de quibus dubitari posse videtur. Alij enim adhuc viuunt, alij mortui sunt: qui viuunt, aut sunt membra corporis viua, aut mortua, aut nullo modo, id est, aut sunt iusti, aut peccatores, sed fideles, aut denique impij, & infideles: eorum qui mortui sunt, alij in purgatorio, alij in cœlo iam degunt, alij etiam apud inferos æternis supplicijs addicti sunt.

Et de iis quidem, qui viuunt intra Ecclesiam, & de iis, qui sunt in gehēna, id est, de primis & vltimis, nulla controuersia est. Nam pro iis omnibus, qui sunt intra Ecclesiā, siue iusti siue peccatores sint, Catholici omnes docent, sacrificium offerri posse, immò etiam reipla quotidie offerri: dicimus enim in Canone, pro omnibus Orthodoxis, & Catholicæ, atque Apostolicæ fidei cultoribus nos offerre. Hæretici autem nihil habent peculiare, quod de hac re dicant.

Pro iis autem qui sunt in gehēna, certum est sacrificium offerri non posse: neque id vlli aut hæretici, aut Catholici negant; nam damnatorum ad gehennam, & culpæ, & pœnæ sunt irremissibiles. Quare Augustinus ex professo docet libr. 1. de origine animæ, c. 9. & 11. sacrificium offerri nō posse pro defunctis paruulis sine Baptismo. & in Enchiridio cap 109. & 110. dicit, nihil prodesse dānatis sacrificium, si pro eis offeratur. Sed de hac re plura diximus in 2. libro de purgatorio cap. vltimo.

De iis qui viuunt, & extra Ecclesiam sunt facilè res explicari potest. Nam in primis constat eis saltem indirectè sacrificium prodesse, & pro eis etiam indirectè offerri posse. Dum enim offerimus sacrificium pro Ecclesia Catholica propaganda, vnienda, purganda: quod certum est licere, simul indirectè offertur pro conuersione infidelium, & hæreticorum. Præterea in libris nostris Missalibus extat Missa propria ad tollēdum schisma: vbi licet pro Ecclesiæ pace sacrificium offeratur, tamen implicitè offertur pro schismaticis, vt videlicet conuertantur. Denique in oblatione calicis, dum pro totius mundi salute orare iubemur; certe aliquo modo pro infidelibus etiam oramus.

DEINDE certum est, etiam ex natura rei, si nulla sit prohibitio Ecclesiæ, licere offerre pro eiusmodi hominibus. Nam sacrificium crucis pro omnibus fuit oblatum: cur igitur non possit etiam Missa pro omnibus offerri? Deinde, in antiqua Ecclesia offerebatur pro Principibus, & Regibus, qui tamen erant omnes infideles: quod enim Apostolus ait, 1. Timoth. 2. *Volo igitur fieri orationes, &c.* communiter à Patribus exponitur de orationibus, quæ fiunt in sacrificio. Et Chrysostomus expressè hom. 6. in hanc epistolam, dicit pro Rege gentili esse offerendum. Et Tertullianus in lib. ad Scapulam: *Sacrificamus* inquit, *pro salute Imperatoris.* Et in lege veteri, vt supra ostendimus, sacrificabatur pro vita Regis Darij, & filiorum, 1. Esdræ 6. & in 2. libro Machabæor. capite 3. pro salute Heliodori gentilis. Præterea Clemens libro 8. constitution. cap. 18. docet, Apostolos obtulisse sacrificium Eucharistiæ pro Regibus sui temporis, necnon pro Catechumenis, & pro reductione eorum, qui versabantur in errore. Et in Liturgia Iacobi fit expressa oratio pro extirpatione hæresum. Chrysostomus, & Basilius in Liturgia

turgia similiter orant pro toto orbe terrarum, & nominatim pro errantibus, vt reuocentur ab errore. Chrysostomus præterea libro 6. de sacerdotio, dicit Sacerdotem sacrificātem orare pro peccatis omnium hominum, vt illis Deus propitius fiat, & in homil. de Adam, & Eua dicit, Sacerdotes publicè orare pro infidelibus, hæreticis, Iudæis, Catechumenis, &c. In Ordine Romano, vbi describitur scrutinium tertium, quod agitur Feria 4. post IV. Dominicam Quadragesimæ, instituitur Missa propria pro Catechumenis, & infra actionem in illis verbis: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* expressè additur eam offerri pro Catechumenis. Non igitur dubitari potest, quin absolutè liceat sacrificium offerre pro iis, qui sunt extra Ecclesiam.

Neque his repugnat, quod ait Augustinus, libro 1. de orig. animæ, capite 9. *Quis offerat sacrificium corporis Christi, nisi pro iis, qui sunt membra Christi?* Nam vt rectè respondit ad hanc obiectionem sanctus Thomas, in 4. distin. 12. quæst. 2. artic. 2 quæst. 2. ad 4. id intelligi debet de iis, qui sunt membra Christi, actu vel potentia: tunc enim offertur etiam pro membris Christi, quando offertur pro aliquibus, vt fiant membra Christi. Adde, quòd Augustinus non loquitur eo loco, nisi de defunctis: & quia defuncti aut sunt membra Christi actu, aut nullo modo, ideo absolutè dicere potuit, non posse offerri pro defunctis, nisi sint membra Christi.

Sed quamuis hæc ita se habeant, prohibuit tamen Ecclesia c. A nobis de sententia excommunicationis, publicè orare pro excommunicatis, & consequenter pro hæreticis, qui sunt omnes excommunicati: proinde etiam prohibuit, sacrificium pro eis directè, & expressè offerri; sacrificium enim semper est publicum.

SED quæret aliquis, vtrum vbi Rex infidelis est, vt in Græcia, vbi Turca dominatur, & in India, in Iapone, apud Sinas, vbi Ethnici regnant, liceat sacerdotibus, qui ibi sunt, expressè offerre pro Rege. RESPONDEO; Existimo licere, modò Rex ille non sit excommunicatus, vt sunt Reges hæretici; sed paganus, siue Ethnicus. Nam hæc traditio, immò & constitutio Apostolica est, vt paulò antè ostendimus: neque exstat, quod sciam, vlla Ecclesiæ manifesta prohibitio.

RVRSVS aliquis petet, vtrum liceat hoc tempore sacrificium offerre pro hæreticorum, siue infidelium aliorū cōuersione: ratio dubitandi est, quia tota Liturgia Latinæ Ecclesiæ, quæ nunc est in vsu refertur ad fideles, vt patet ex precibus oblationis, tum extra, tum intra Canonem. RESPONDEO; Existimo id licere, modò nihil addatur ad Missam, sed solum per intentionem sacerdotis applicetur sacrificium conuersioni infidelium, siue hæreticorum; id enim multi faciunt viri pij, & docti, quos reprehendere non possumus, neque exstat expressa Ecclesiæ prohibitio. Tutissimum tamen est, quod alij faciunt qui intentionem suam ita moderantur, vt directè intendant, offerre pro augmento, vnitate, & pace illius Ecclesiæ, quæ inter hæreticos, vel ethnicos conuersatur: qui enim ita offerunt, eundem habent effectum, quem superiores. Non enim potest augeri, & vniri, ac pacificari Ecclesia in illis locis; nisi conuertantur infideles, aut hæretici: & simul horum intentio conformior est Ecclesiastico ritui, quàm superiorum.

CAPVT SEPTIMVM.

Sacrificium Missæ pro defunctis in purgatorio degentibus, ritè offertur.

DE mortuis duæ sunt cum hæreticis huius tēporis cōtrouersiæ. Vna de iis, qui sunt in purgatorio. Altera de beatis.

Quod attinet ad priorem, hæretici omnes in superiore controuersia nominati, & iisdem in locis, maximè destantur sacrificia pro defunctis; nec tamē habent, nisi leuissimum argumentum, quòd videlicet Christus dixerit: *Accipite & manducate*, cum de vsu Eucharistiæ loqueretur; mortui autem neque accipere neque edere valeant. Hoc enim argumentum, & Calvinus in Antidoto articulorum Parisiensium, & Kemnitius in 2. part. Examinis Concilij Tridentini in vlt. argumento, & alij passim obiiciunt; quod tamen nihil concludit. Nam quod mortui non manducent, probat eos non posse participare de carnibus sacrificij, non autem probat non posse eos participare fructum sacrificij: siquidem Iob, pro absentibus filiis, & Iudæi pro Rege Babylonis similiter absente, non inutiliter sacrificabant. Et Dominus cum ait: *Accipite & manducate*, loquebatur iis, quibus Sacramentum porrigebat, non autem iis omnibus, pro quibus sacrificium offerebat: nam ibidem habemus, sanguinem Domini oblatum pro illis, & pro multis.

Nos igitur certissimam veritatem confirmare aggrediamur. PRIMO ex Testamēti veteris consuetudine, & ex ipsa Scripturæ auctoritate. Nam in 2. libro Machab. c. 12. Iudas Machabæus iussit offerri sacrificium pro peccatis mortuorum: & Scriptura hoc factū laudans, aperte dicit: *Sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.*

Scio quid aduersarij respondere soleant, librum nō esse Canonicum, sed hæc est antiqua cantilena, & à nobis duobus in locis refutata, lib. 1. de verbo Dei, & lib. 1. de purgatorio. Sed esto; non esset liber Canonicus; quis tamen negauerit historicum esse antiquissimum, & bonæ fidei, non minus quàm Iosephum, aut Sallustium? Quod igitur narrat, de facto Iudæ, & Hebræorum consuetudine in sacrificiis pro mortuis offerendis, nulla causa est, cur puretur non esse verum; nam si idem Iosephus narraret, aut quiuis alius bonæ fidei auctor, nemo non crederet. Habemus igitur, vt minimum, illam fuisse Ecclesiæ antiquæ consuetudinem; quam bonam, & laudabilē fuisse vel ex eo probatur, quod neque à Christo, neque ab Apostolis, neque ab vllo Concilio, vllisue doctoribus, nisi Ecclesiæ hostibus, fuerit reprehensa. Adde, quod Augustinus, quem sanè tutius sequimur quàm Caluinum, libro de cura pro mortuis, cap. 1. & lib. de origine animæ, cap. 11. ex hoc loco probat, defunctis prodesse sacrificia pro eis oblata.

SECVNDVM argumentum sumimus ex consuetudine Ecclesiæ Catholicæ vniuersæ. Nam vt scribit Epiphanius in compendiaria doctrina, & Augustinus libro de cura pro mortuis, c. 1. & vlt. & serm. 34. de verbis Apostoli; Ecclesia vniuersa in sacrificio Missæ pro defunctis orat. Id quod etiā patet ex omnibus Liturgiis Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, & ceteris. Ac denique patet ex Conciliis omnium pronunciatum, in quibus fit mentio sacrificij pro defunctis, tanquam recepti, & vsitati. Vide pro Africa Concilium III. Carthaginense, c. 29. & IV. cap. 79. pro Hispania Bracarense I. c. 34. & 39. pro Gallia Cabilonense

Universidad de Deusto
Biblioteca

nense, vt habet can. Visum est, de consecrat. d. 1. pro Germania, VVormatiense c. 10. pro Italia Concilium VI. sub Symmacho. pro Græcia, cap. 69. capitulorum ex Græcis Synodis collectorum à Martino Bracarensi Episcopo. Ex quo refellitur mendacium Kemnitij; Kemnitius enim in 3. patte Examinis Tridentini Cœlestinum in tractatu de purgatorio, scribit consuetudinem sacrificandi pro mortuis, fuisse quidem alicubi, sed non in tota Ecclesia.

TERTIVM argumentum sumitur ab Apostolica traditione. Nam constat hunc ritum sacrificandi pro peccatis mortuorum, ab Apostolis ad nos manasse: id enim aperte docet Rabanus lib. 2. de Instit. Clericorum, cap. 44. & ante eum Isidorus lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. & ante Isidorum Chrysostomus hom. 69. ad populum Antiochenum: *Nũ temerè*, inquit, *hæc ab Apostolis sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio? sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, multam vtilitatem.* Idem habet hom. 3. in epist. ad Philipp. Idem docet Gregorius Nyssenus, & alij, quos citat Damascenus in oratione pro defunctis. Idem aperte colligitur ex Liturgia Iacobi, qui Apostolus fuit, & Clementis, qui ea scripsit, quæ ab ore Apostolorum accepit.

Denique idem probatur ex regula S. Augustini lib. 4. de Baptismo, cap. 24. quæ est, vt id certissimè credatur ex Apostolica traditione descendere, quod in omni Ecclesia seruatur, nec in aliquo Concilio institutum, sed semper seruatum, & retentum est. Talem autem esse hunc ritum, negari non potest. Nam in omni Ecclesia seruari, iam supra ostendimus, in nullo autem Concilio institutum, sed semper seruatum fuisse, patet ex testimoniis antiquissimis Patrum eorũ, qui omnia Concilia præcesserunt, vbi fit mẽtio de sacrificiis pro defunctis. Primum enim Concilium, quo mentio huius rei habetur, est Carthaginense III. quod celebratum est circa annum Domini C. D. XVII. At sacrificij pro defunctis meminit Eusebius Cæsariensis lib. 4. de vita Constantini, qui fuit centum annis antiquior Concilio Carthaginensi; meminit etiam Tertullianus in libro de corona militum, qui fuit ducentis annis eo Concilio antiquior; meminit denique Clemens lib. 8. constit. cap. 19. qui trecentis annis idem Concilium præcessit.

Ad hoc argumentum multum laborat, vt respondeat Kemnitius loco citato, ac PRIMVM fatetur Chrysostomum dicere, hunc ritum ab Apostolis esse institutum. Deinde falsam esse Chrysostomi sententiam conatur ostendere. PRIMO, quia in nulla diuina Scriptura reperitur ista Apostolica constitutio. SECVNDO, quia Hieronymus, & Gregorius dicunt solam orationem Dominicam adhibuisse Apostolos ad consecrationem. TERTIO, quia Tertullianus de corona militis, scribit hunc ritum ex consuetudine fluxisse.

At nos etiamsi solum Chrysostomum haberemus, mallemus illi, quàm Kemnitio credere: plus enim multò valet illius auctoritas, quàm omnia huius argumenta. Nam quod dicit in Scripturis id non reperiri, quis negat? Neque enim nos ad Scripturã, sed ad traditionem non scriptam Apostolorum referimus hanc eorum cõstitutionem: & ad eiusmodi traditiones certò inuestigandas, valet regula S. Augustini.

Quod ex Hieronymo, & Gregorio allegatur, partim est verum, partim falsum, & totum impertinens: verũ est Gregorium id dicere, sed falsum quòd à Hieronymo idem dicatur. Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos, dicit Christũ Apostolos docuisse, vt in sacrificio Eucharistiæ recitarent orationem Dominicam, sed non dicit eam solam. Est autem totum impertinẽs, tum quia poterant Apostoli primo tempore solam orationem Dominicã adhibere post consecrationem, deinde alio tempore addere alias preces: tum etiam quia sine vlla certa prece poterant offerre sacrificium pro defunctis; ad hoc enim sola interior mentis intentio abundè sufficit.

Quod denique addit Kemnitius de Tertulliano, ex eodem auctore refellitur. Tertullianus enim non dicit hunc ritum sacrificandi pro mortuis ex consuetudine primum fluxisse, sed ex consuetudine retentum, & confirmatum, quod ex Apostolica traditione descenderat: *Traditio*, inquit, *est auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix.* Adde, quod Tertullianus non loquitur de sacrificio pro defunctis, absolute, sed de sacrificio annuo. Quare potuit fieri, vt illud annuũ ex aliquorum consuetudine manarit: sed hoc ipsum est argumentum, iam tunc vsu receptum, vt pro defunctis sacrificaretur. Et quamuis non aperte dicat Tertullianus, traditionem hanc esse Apostolicam, tamen neque id negat: & ex regula Augustini colligitur necessario esse Apostolicam.

QVARTVM argumentum sumitur ab hæresi Aërij, quæ publicè in Ecclesia damnata fuit. Aërius enim docebat non esse pro mortuis sacrificium offerendum; quam hæresim cum Ecclesia antiqua, quæ etiam aduersariorum testimonio vera Ecclesia erat, damnauit, simul omnes Lutheranos, & Caluinistas damnauit.

Pupugit hoc argumentum valde Philippũ, & ideo in Apologia Confessionis Augustanæ in disputatione de vocabulis Missæ prope extrema, mẽdacij medicamentum vulneri adhibendum curauit: *Falso*, inquit, *citant aduersarij contra nos damnationem Aerij, quem dicunt propterea damnatum esse, quod negauerit in Missa oblationem fieri pro viuis, & mortuis.* Et infrà: *Epiphanius testatur Aerium sensisse quod orationes pro mortuis sint inutiles: id reprehendit: neque nos Aerio patrocinamur.* Hæc ille: vbi duo insignia mendacia sunt.

Vnum quod Lutherani non patrocinentur Aërio neganti orationes pro mortuis esse vtiles. Nam quis, quæso, Lutheranorum non oppugnat purgatorium? quis non irridet orationem pro mortuis?

ALTERVM, quod Aërius negauerit orationes, nõ autem oblationes pro defunctis; quod mendacium distertis verbis Epiphanij, Augustini, & Damasceni, trium sanctissimorum testium confutabitur. Epiphanius hæresi 75. subobscurè indicat Aerium negasse cõmemorationem mortuorum inter sacra mysteria, sed in alio libro qui inscribitur Anacæphalæosis, id est, recapitulatio omnium hæresum, sic ait: *Aerius multa contra Ecclesiam docuit, fide quidem existẽs Arianus perfectissimus, verùm amplius docet, non oportere offerre pro iis, qui obdormierunt.* Augustinus in libro de hæresibus, cap. 53. dicit Aërium propria dogmata addidisse, & inter ea primo loco numerat, orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere. Damascenus in libro de centum hæresibus: *Negat*, inquit, *Aerius quidquam esse pro mortuis offerendum.*

QVINTVM argumẽtum sumitur à probatissimorum Patrum testimoniis Græcorum, & Latinorum. Tertullianus in lib. de corona militum: *Oblationes*, inquit, *pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Similia habet in libro de Monogamia, & in exhortatione castitatis, & in 2. libro ad vxorem.

CYPRIANVS libr. 1. epistol. 9. *Episcopi*, inquit, *antecessores nostri, religiosè considerantes, & salubriter prouidentes censuerunt, ne quis frater excedens, ad tutelam vel*

lam vel curam clericum nominare, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec pro dormitione eius, sacrificium celebraretur.

EVSEBIVS Cæsariensis lib. 4. de vita Constantini, cap. 71. ex versione Christophorsoni, scribit Constantinum consequutum quod optauerat, vt sepeliretur in Basilica Apostolorum, & iam frui communione orationum, quæ ibi funduntur, & mystici sacrificij.

CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi 5. mystagogica: *Maximum*, inquit, *esse credimus animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius, & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij.*

AMBROSIVS lib. 2. epistol. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Itaque*, inquit, *non tam deplorandã, quàm prosequendam orationibus reor, nec mœstificandam lachrymis tuis, sed oblationibus animam eius Domino commendandam.* Vide orationes de obitu Theodosij, Valentiniani, & Satyri, in quibus omnibus se pro animabus eorum sacrificaturum pollicetur.

EPHREM in testamẽto suo, quod exstat in 1. tomo Surij, rogauit, sacrificium altaris pro anima sua offerri. Epiphanius in compendiaria doctrina, ponit inter dogmata Ecclesiæ, orare pro defunctis, & pro eisdem perficere diuinum cultum, & mysteriorum dispensationem. Chrysostomus iam suprà citatus est, cuius sunt apertissima testimonia homil. 69. ad populum, & homilia 3. in epistolam ad Philippens.

AVGVSTINVS in singulis ferè tomis operum suorum huius ritus meminit; tomo I. lib. 9. Confess. cap. 12. & 14. tomo II. epist. 64. ad Aurelium. tomo III. in Enchiridio, cap. 110. tomo IIII. lib. de cura pro mortuis, cap. 18. tomo V. lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 9. tomo VI. lib. de sancta Virginitate, cap. 45. tomo VII. lib. de origine animæ primo, cap. 9. & 11. tomo IX. tractat. 84. in Ioan. tomo X. serm. 17. & 34. de verbis Apostoli.

POSSIDIVS in vita B. Augustini scribit, pro eius morte sacrificium Deo fuisse oblatum. Vide Gregorium lib. 4. Dialogor. cap. 55. & Theophylactum in ca. 12. Lucæ, & Damascenum in oratione pro defunctis, & Bedam lib. 4. hist. cap. 22. & lib. 5. cap. 13.

Ex his testimoniis cognosci potest, quàm sint leuia, & inepta quæ aduersarij ad Patrum testimonia respondere solent. Aliqui enim contendunt nos non habere nisi testimonia Gregorij, & recentiorum, ad probandum sacrificium pro defunctis: ita Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ, in art. de Missa.

Alij concedunt nos habere testimonia etiam Augustini, & Epiphanij sed non antiquiora: ita Kemnitius in 3. parte Examinis loco citato. At nos citauimus plurimos Patres, nõ solùm Gregorio, sed etiam Augustino, & Epiphanio antiquiores, vt Ambrosium, Ephrem, Nyssenum, Cyrillum, Eusebium, Cyprianum, Tertullianum.

Alij contẽdunt Patres loqui de sacrificio precum, aut eleemosynarum, nõ de sacrificio corporis Domini, cùm dicunt offerre sacrificium pro defunctis: ita exponit loca Tertulliani & Cypriani Kemnitius loco citato, & loca Augustini Georgius Maior in refutatione prophanationis Cœnæ. At falluntur apertissimè. Nam Cyprianus lib. 1 epist. 9. citata, dicit sacrificium celebrari pro defunctis in altari. Augustinus autem distinguit tria quæ offeruntur pro defunctis, & omnia dicit prodesse, eleemosynas, preces, & sacrificia, vt in Enchirid. cap. 110. & serm. 34. de verbis Apostoli, & libro de cura pro mortuis, cap. 18. Item dicit offerri pro mortuis sacrificium precij nostri, libro 9. Confess. cap. 12. & sacrificium corporis, & sanguinis Domini, lib. 1. de orig. animæ, ca. 9. & 11. & sacrificium mediatoris, q. 2. ad Dulcitium; & sacrificium altaris, lib. de cura pro mortuis, cap. 18.

SED Kemnitius occurrit, ac dicit, in celebratione quidem Eucharistiæ consueuisse commemorari mortuos, sed non in eum finem, vt oblatio Eucharistiæ esset propitiatio pro peccatis mortuorum; verùm vt eo tempore adhiberetur confessio, & testificatio illius articuli: *Communionem Sãctorum*, vt nimirum profiteamur ad corpus Christi, & Ecclesiæ pertinere tum viuentes, tum mortuos.

AT hoc est merum figmentũ. Nam Cyrillus, Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, & alij citati, clarè dicunt, multum prodesse animabus defunctorum ad refrigeriũ, sacrificium Eucharistiæ. & Augustinus in Enchirid. cap. 110. vtitur voce propitiationis cùm ait: *Pro non valde malis, propitiatio est.* Et denique idem Augustinus, vbicunque agit de hac re, semper distinguit sanctos præcipue Martyres, ab aliis fidelibus defunctis, ac dicit, vtrosque in sacrificio altaris commemorari, sed Sanctos vt ipsi pro nobis orent, alios autem vt nos pro illis oremus. At si solùm ea commemoratio, testificatio esset communionis, & societatis, eodem modo omnes commemorarentur. Vide loca Augustini tract. 84. in Ioannem lib. de sancta Virginitate, cap. 45. & serm. 17. de verbis Apostoli.

CAPVT VIII.

Sacrificium Missæ rectè celebrari pro Sanctis.

EX iis pro quibus sacrificiũ offerri potest, soli supersunt Sancti, qui iam in cœlo cum Christo regnant. Et quoniam aduersarij, & Kemnitius maximè mira fraude statum quæstionis inuoluunt, & nobis affingunt, quæ nunquã somniauimus. PRIMO explicanda erit diligenter Ecclesiæ sententia; & aperiendus status quæstionis. Deinde probanda veritas. VLTIMO respondendum ad obiectiones.

Quod ad PRIMVM attinet, Ecclesiæ sententia his tribus capitibus continetur. PRIMO; Sacrificia non prosunt Sanctis ad culpæ vel pœnæ remissionem, nec ad gratiæ vel gloriæ essentialis augmẽtum. Hoc certum est apud Catholicos, neque de eo contentio est vlla cum hæreticis. Quare S. Augustinus tract. 84. in Ioannem, & serm. 17. de verbis Apostoli, & alibi, monet in sacrificio memoriam fieri Sanctorum, sed non orari pro illis. Et idcirco cùm in nostra Liturgia petimus, vt oblatio Sanctis prosit ad gloriam, nõ tam oramus pro Sanctis, quàm pro nobis: petimus enim à Deo gratiam ita sanctè, pie, deuotè, rectè sacrificium offerendi, vt meritò Sancti inde gaudere possint, & gloria illis coram hominibus accedat. Et similiter cùm Cyprianus, Cyrillus, Epiphanius, Augustin. & Chrysostomus, quos infrà citabimus in probatione primæ propositionis, dicunt sacrificium offerri pro Apostolis, & Martyribus; non intelligunt offerri pro eorum salute, sed pro eorum honore.

SECVNDO; Sacrificium non offertur Sanctis, & proinde neque templa, neque altaria eriguntur Sanctis, licet in eorum memoriã ista omnia fieri possint, vt mox dicemus. Hoc habetur expressè in Concilio Tridentino, sess. 22. cap. 3. & apud AVGVSTINVM lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27. vbi sic legimus: *Nos Martyribus nõ cõstituimus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia.* Quæ verba citat Kemnitius, pag. 818. & subiungit

Universidad de Deusto
Biblioteca

impudenti mendacio: *Atqui hoc in Papatu, & factum est, & adhuc defenditur.* Sed poterat eodem modo in Augustinum mentiri, ac dicere. Atqui hoc tempore Augustini fiebat, & ab ipso defendebatur. Nam in quo sensu Augustinus negat altaria, templa, & sacrificia Sanctis, & nos pariter negamus: & tamen in alio sensu cum eodem Augustino, templa, altaria, & sacrificia Sanctis attribuimus. Negat Augustinus, & nos cum illo, sacrificia offerri Sanctis, & proinde templa & altaria erigi, vt in iis sacrificetur Sanctis: at concedit, & nos cum eo pariter concedimus, sacrificia offerri in memoriam Sanctorum, & proinde templa, & altaria erigi in Sanctorum memoriam; vnde etiam templa, & altaria, in quibus soli Deo sacrificatur, passim ab Augustino dicuntur memoriæ Sanctorum.

Probantur hæc omnia ex ipsius Augustini verbis. Nam loco citato à Kemnitio lib. 8. de ciuit. Dei c. 27. ita vt August. explicat quod dixerat, Sanctis nõ constitui tẽpla, & sacrificia: *Quis audiuit aliquando fidelium, stantem sacerdotem ad altare dicere in precibus; Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud memorias eorum Deo offeratur?* Et lib. 20 cõtra Faustum, cap. 21. *Nulli Martyrum*, inquit, *quamuis in memorias Martyrum, constituimus altaria. Quis enim Antistitum in locis Sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit; Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, Deo offertur, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit.* Porrò templa dedicari Sanctis in eo sensu, quem diximus, patet ex eodem Augustino lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 1. *Testantur*, inquit, *hoc Martyrũ loca, & Apostolorum Basilicæ.* & lib. de cura pro mortuis, cap. 1. meminit Basilicæ S. Felicis. Vide testimonia plurima variorum Patrum de templis Sanctorum in nostro lib. 3. de Sanctis, cap. 4.

TERTIO; Sacrificium Missæ non est per se institutum tanquam ad finem proprium, & præcipuum, ad Sanctos honorandos, vel inuocandos. Hoc asserimus contra calumnias Kemnitij, qui pag. 810. dicit Catholicos docere Cœnam Dominicam institutam esse, vt in eius celebratione implorentur Sancti, &c. Nos enim fatemur, sacrificium Missæ per se institutum ad Deum colendum, & propitiandum: & verum sacrificium futurum, etiamsi nulla in eo fieret Sanctorum memoria. Quare solùm secundariò, & consequẽter existimamus ad sacrificium pertinere Sanctorum cultum, & inuocationẽ: nam ex eo quod aguntur Deo gratiæ in sacrificio pro victoriis Sanctorum, cõsequitur honor Sanctorum; & quia eos hoc modo honoramus, cõsequitur etiam vicissim, vt ipsi sint nostri memores in cœlo, & pro nobis orent. Atque id vel ex ipsa nostra Liturgia intelligi potest: Nam in ea nusquam directè Sancti inuocantur, nisi bis, aut ter in aliquo versiculo, & in confessione, quæ præmittitur ante Missæ introitum; alioqui ipsa oblatio expresè dirigitur ad solum Deum; similiter Collectæ tam publicæ, quàm secretæ, & omnes Canonis orationes diriguntur ad Deum, nullæ ad Sanctos. At si Missa esset instituta per se ad cultum, & inuocationem Sanctorum, certè directè Sancti inuocarentur in ipso Canone, vt inuocantur in Litaniis.

Non igitur est status quæstionis, quem proponit Kemnitius; An Cœna Domini sit instituta ad cultum, & inuocationem Sanctorum; sed an repugnet institutioni Cœnæ Domini, vt in eius celebratione fiat memoria Sanctorum, & consequenter honorentur, & inuocentur Sancti, siue directè, siue indirectè. Et quidem Catholici omnes affirmant vtrumque, id est, non solùm non repugnare institutioni, vt in sacrificio nominentur Sancti cum honore, sed nec etiam vt inuocentur. Quæ duo tum ex Concilio Tridentino, sess. 22. cap. 3. tum ex ipsa Liturgia manifesta sunt. At Kemnitius illud primum admittit consuetum fuisse in antiqua Ecclesia, & vtcunque tolerari posse; secundum autem vult ad manifestam prophanationem Cœnæ Domini pertinere, & aduersa fronte pugnare cum institutione Dominica, idque non tam apertè, quàm palpabiliter. Quare nos vtrumque breuiter confirmabimus.

Quod igitur ad SECVNDVM attinet, statuo has propositiones.

PRIMA: *Non repugnat institutioni Cœnæ Domini, vt in ea nominentur, & honorẽtur Sancti.* Probatur PRIMO ex Apost. 1. Timot. 2. vbi iubet fieri orationes, & gratiarum actiones in sacrificio Missæ (nam de hoc sacrificio locum illum exponunt veteres, vt suprà ostẽdi) pro omnibus, & maxime pro Regibus; vult igitur Apostolus in Missa non solum supplicari Deo pro accipiendis beneficiis, sed etiam agi gratias pro acceptis. Est autẽ beneficium singulare, quod fratribus nostris Deus eam gratiam contulerit, vt mundum, & Satanã superauerint, & post eam victoriam gloria, & honore eos coronauerit: quare licitum erit, vel potius dignũ, & iustum, vt sacrificium offeramus ad agendas Deo gratias pro victoria, & triumphis Sanctorum, & per hoc etiam Sanctos ipsos in sacrificio cum honore, & exultatione nominemus.

SECVNDO probatur testimonio omnium Liturgiarum, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, & aliorum; nam in omnibus nominantur Sancti, idque non semel.

TERTIO probatur ex Patribus. Nam CYPRIANVS lib. 3. epist. 6. petit annotari, & ad se scribi diem mortis Martyrum singulorum, vt possit nominatim in die anniuersario passionis eorum, pro eis sacrificium facere. EPIPHANIVS hæres. 75. & Cyrillus catechesi 5. mystagogica apertè scribunt, in sacrificio nominari Apostolos, & Martyres. CHRYSOSTOMVS homil. 21. in Acta, non solùm nominari dicit, sed affirmat ingentem esse honorem Sanctis, quòd nominentur Domino præsente, dum horrendum illud sacrificium peragitur. AVGVSTINVS in lib. de sancta Virginitate, cap. 45. & alibi frequenter dicit, Sanctos nominari in sacrificio; & præcipuè lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 10. *Ad quod sacrificium*, inquit, *suo loco, & ordine nominantur.*

QVARTO probatur ex vtilitate huius institutionis: prodest enim PRIMVM ad protestandã communionem Sanctorũ. Nam sacrificium corporis Christi veri, nomine totius corporis mystici offertur, & offerri debet: proinde sicut nominantur viuẽtes Pontifices, Reges, & multi alij, ita etiam mortui nominari debent, siue in purgatorio sint, siue in cœlo; omnes enim ad idem corpus pertinent. Accedit quod vt Augustinus scribit lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 6. & lib. 22. ca. 10. in sacrificio altaris significatur sacrificium generale, quo vniuersum corpus Christi mysticum, id est, tota redempta ciuitas offertur Deo per Christum Sacerdotem magnum: & quia ad compagem huius corporis pertinent etiam Sancti, qui sunt in cœlo; ideo etiam illi suo ordine in sacrificio altaris nominandi sunt.

ALIA vtilitas est, excitatio sanctæ æmulationis: quam vtilitatem attingit S. Augustinus libro 8. de ciuit. Dei, cap. 27. Nam reddens rationem, cur in memoriam, & apud memorias Sanctorum dicatur sacra, sic ait: *Vt ea celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque*

atque palmarum eodem inuocato in auxilium ex eorum memoriæ renouatione adhortemur.

SECVNDA propositio: *Non repugnat institutioni Cœnæ Domini, vt in ea inuocentur Sancti, eo modo, quo ab Ecclesia Catholica inuocari solent.* Explico; tribus modis Sancti in sacrificio Missæ inuocari possunt. Vno modo per ipsam oblationem, ita vt eis oblatio offeratur; ipsa enim oblatio tacita quædam, sed efficacissima est inuocatio; & hoc modo non inuocat Sanctos Ecclesia in Missa, nec inuocare posset sine peccato idolatriæ, vt diximus.

SECVNDO modo per precem ad eos directam, vt cùm dicimus: *Sancte Petre, ora pro me*; & hoc modo nõ inuocantur Sancti in Missa, vt suprà diximus, nisi obiter, in versiculis post lectionem, idque solùm in vna, vel altera Missa: qui tamen modus nihil habet absurdi. Nam si licet à viuentibus petere, vt nos iuuent orationibus suis, dum tam sublimi fungimur ministerio, vnde etiam dicimus in Liturgia: *Orate fratres*; cur non liceat idem à Sanctis petere? Sed non est opus nunc de ista re disputare, quia nec aduersarij istos articulos oppugnãt, qui canuntur in Missa. Catechumenorum, quæ non est propriè sacrificium: in Missa autem fidelium, quæ incipit ab oblatione, nunquam ita directè Sancti inuocantur.

TERTIO modo per preces ad Deum directas, vt cùm à Deo petimus, vt intercedentibus Sanctis nos iuuet; & hoc modo in Missa tum in Canone, tum extrà inuocantur Sancti: atque hoc est quod reprehendunt aduersarij, & ideo hoc solum probandum est.

Probatur PRIMO ex Patribus. Cyrillus catechesi 5. mystagogica, explicans ritum sacrificij Missæ: *Cùm hoc sacrificium*, inquit, *offerimus, mentionem facimus eorum, qui ante nos obdormierunt; primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum, & deprecationibus, suscipiat preces nostras.* BASILIVS in Liturgia post consecrationem, memoriam faciens Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, sanctæ Dei genitricis, & omnium Sanctorum: *Vt*, inquit, *assiduas preces pro nobis tibi offerant, eóque memoriam illorum celebramus, vt quãdo nobis ipsi parum fidimus, memoria, & legatione illorum protecti, per eos audeamus ad te accedere, atque tremendo hoc, & sacro munere defungi.* CHRYSOSTOMVS in Liturgia: *Honorabilium*, inquit, *incorporaliumque supercœlestium S. Ioannis præcursoris & Baptistæ, sanctorum gloriosorum Apostolorũ, Sancti huius, cuius memoriam agimus, & omnium Sanctorum tuorum; quorum suppliationibus, respice nos Deus.* Et infrà: *Stabili*, inquit, *nostros gressus precibus, & supplicationibus sanctæ Deiparæ, & semper Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum.* AVGVSTINVS tract. 84 in Ioan. *Ideo quippe*, inquit, *ad ipsum mensam non sic eos (Martyres) commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus; sed magis vt orent ipsi pro nobis.* Idem habet serm. 17. de verbis Apostoli.

SECVNDO probatur ratione. Nam Sancti sine vllo dubio pro nobis in cœlo orare possunt, & orant, ergo bonum est à Deo petere, tum vt Sanctos pro nobis orare faciat, tum vt illos pro nobis orantes exaudiat, quæ duo in Missa petuntur. Consequentia apertissima, & certissima est. Nam si vnum ex mediis nostræ salutis est, Sanctorum oratio, cur non liceat à Deo petere, vt per hoc medium nos adiuuet? Et si licet petere, vt per bonos doctores, & pastores in terris nos dirigat, doceat, tueatur, cur non licet etiam petere, vt idem faciat per Angelorum & Sanctorum suffragia? Et si licet Deum rogare, vt excitet eos qui hic viuunt, ad orandum pro nobis, eósque exaudiat, cur nõ idem licet in Sanctis?

Antecedens autem huius argumenti fusè probatũ est à nobis in 1. lib. de Sanctis; nec aduersarij multum de hac re contẽdunt. Nam etiamsi pertinacissimè negent inuocandos esse à nobis Sanctos, quia non credunt illos audire posse nostras preces; tamen illos in genere sollicitos esse pro Ecclesia, & orare posse, atque etiam reipsa orare, fatentur Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, articulo de inuocatione Sanctorũ, Brentius in Confessione VVittembergensi, cap. de inuocatione Sanctorum, Kemnitius in 3. parte Examinis Concilij Tridẽtini, Caluinus quoque lib. 3. Instit. cap. 20. §. 21. & 24. non repugnat huic sententiæ, tametsi ægrè ad eam admittẽdam adduci se patiatur. Et sanè id negari non potest, nisi negetur in primis Scriptura quæ 2 Machab. vlt testatur Hieremiam, & Oniam defunctos orasse pro populo, & Apocal. 5. describitur vigintiquatuor seniores in cœlo offerre incensum, quo Ioannes ipse exponit significari orationes Sanctorum: nisi etiam negetur vnitas corporis Ecclesiæ, vel communio Sanctorum, quam in symbolo Apostolico confitemur. Si enim vnum corpus sumus, & alij aliorum membra, certè inuicem solliciti esse debemus: ea enim est membrorum natura, vt Apostolus docet 1 Corinth. 12. Denique Augustinus quæst. 108. in Exod. dicit Martyrum orationibus propitiari Deũ peccatis populi sui, & q. 149. dicit Sanctorum meritis nos releuari posse apud Deum, quando mala nostra merita nos grauant.

Restat, vt Kemnitij obiectionibus respondeamus. PRIMO sic argumentatur pagina 810. *Christus dicit; Hoc facite non in Sanctorum, sed in mei commemorationem. Et præterea ideo corpus, & sanguinem suum nobis tradit in Cœna, vt aduersi thronum gratiæ, misericordiam consequamur per meritum vnicæ oblationis Christi: ergo prophanatur Cœna Domini cùm à Deo petitur, vt per merita, & preces Sanctorum, in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio.*

RESPONDEO; Christus nusquã dixit; Hoc facite non in Sanctorum, sed in mei cõmemorationem; neque dixit: Hoc facite in mei solius commemorationẽ: quare non potest rectè colligi; Ergo repugnat institutioni Cœnæ, Sanctorum commemoratio. Præterea etiamsi Dominus dixisset; Hoc facite in mei solius commemorationem; adhuc nihil aduersarij obtinerent: loquitur enim Dominus non de qualibet commemoratione, sed de ea, quæ per mysterium Cœnæ repræsentatur ipsius passio, & mors; quo genere commemorationis non solet, nec potest Ecclesia Sanctorum memoriam in Missa facere. non enim Eucharistia est symbolum passionis Sanctorum, sed Christi solius. Alia igitur est memoria Sanctorum, quam in sacrificio celebramus: nimirum enim Sanctos nominamus, vt pro eorum victoria Deo sacrificium gratiarum actionis offeramus, vt suprà diximus.

Ad aliam partem argumenti respondemus, aliter per Christi intercessionem, & merita, & aliter per Sanctorum merita, & preces nos à Deo misericordiã exspectare, ac petere. Nam per Christi merita immediatè à Deo misericordiam petimus: ipse enim solus est immediatus intercessor noster apud Deum. Per Sanctorum autem merita, & preces à Deo misericordiam petimus, eodem Christo mediante: nam & ipsi cùm pro nobis orant, per Christum orant. Itaque sicut nostra oratio pro nobis ad Deum, non est superuacanea, nec iniuriam Christo facit, licet ipse sit apud Deum aduocatus noster, quia nos per illũ pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobis Deum oramus: ita Sanctorum preces pro nobis non sunt vel supernacaneæ, vel in Christi iniuriam, licet Christus sit noster aduocatus, quia ipsi per Christum petunt. Et sicut Sancti pro nobis Deum orare possunt, non obstante Christi intercessione; ita & nos possumus ab eis petere, vt pro nobis orent, & à Deo petere vt illos ad orandum impellat, & orantes exaudiat, non obstante Christi intercessione.

SECVNDA obiectio ex Augustino, qui lib. 22. ciuit. cap. 10. dicit, in administratione Cœnæ Dominicæ à sacerdote Sanctos quidem nominari, nullo modo autem à sacerdote inuocari.

RESPONDEO; Verba Augustini Kemnitius si citasset, fraudem suam etiam nobis taceentibus, omnibus patefecisset. Hæc autem sunt illius verba: *Vni Deo, & Martyrum, & nostro sacrificium immolamus: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco, & ordine nominantur; non tamen à sacerdote, qui sacrificat, inuocantur. Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamuis in memoria sacrificet eorũ, quia Dei sacerdos est, non illorum.*

Vides hic PRIMO, Augustinum non dicere: *In administratione Cœnæ Domini*, sed *in sacrificio quod immolamus*; & bis, terúe repetere sacerdotem sacrificare Deo sacrificium, non Cœnam administrare. SECVNDO vides, Augustinum apertissime dicere sacrificium fieri in memoriam Sanctorum, & Sanctos in eo nominari; quod non solum est contra horum sectariorum nouitates, qui sua in Cœna nullam Sanctorũ mentionem faciunt, sed est expresse contra Kemnitium, qui paulò ante disputabat Christum dixisse, Hoc facite, non in Sanctorum commemorationem. TERTIO vides, Augustinum, cùm is negat Sanctos inuocari, loqui de inuocatione per sacrificium, id est, de oblatione, quæ, vt suprà diximus, est efficacissima inuocatio: nam formaliter loquitur, cùm ait: *Non tamen à sacerdote, qui sacrificat, inuocatur.* vt patet ex verbis sequentibus: *Deo quippe, non ipsis sacrificat, quia Dei sacerdos est, non ipsorum.*

Quod autem Augustinus non neget, posse ac debere Sanctos inuocari in Missa, eo modo, quo facit Ecclesia Catholica, patet ex tract. 84. in Ioannem à nobis suprà citato, vbi dicit, Sanctos ad mensam Domini commemorari, nõ vt nos pro eis oremus, sed vt ipsi orent pro nobis. Ex his apparet, quàm inaniter propter locum Augustini Kemnitius exultauerit, & quã immeritò, & procaciter Synodum Tridẽtinam Thaidem Babylonicam appellauerit.

TERTIA obiectio ex historia antiquitatis; colligit autem Kemnitius hoc modo progressum antiquitatis. PRIMO dicit, in primitiua Ecclesia morem fuisse, vt annua memoria Martyrum solenniter celebraretur in ipsis locis, vbi corpora Martyrum sepulta erant: idque probat ex epistola Ecclesiæ Smyrnensis apud Eusebium lib. 4. hist. c. 15. SECVNDO dicit, progressu temporis id accessisse, vt corpora Sanctorum sub ipsis mensis ponerentur: & probat ex Ambrosio lib. 10. epist. 85. TERTIO dicit, in orationibus Ecclesiæ factam fuisse memoriam Martyrum, quia Ecclesia orabat, vt aliquando consors fieret in vita æterna ipsorum Martyrum: id quod ex epistola suprà citata Smyrnensium probat. Atque hæc tria dicit esse secundum vsum puioris Ecclesiæ, & Scripturæ consentanea. QVARTO dicit, tempore Augustini ortas esse opiniones peregrinas, & vitiosas de singularibus Martyrum pro suis cultoribus intercessionibus, de meritis, & operationibus Martyrum. QVINTO dicit, Augustinum has opiniones in medio reliquisse, tanquam nec veteres, nec certas: id quod probat ex lib. 22. ciuit. cap. 10. & de cura pro mortuis, cap. 16. SEXTO dicit Augustinum paulatim cœpisse aliquid tribuere his opinionibus; sed Hieronymum, Basilium, Nazianzenum audaciores fuisse in hac quæstione. SEPTIMO dicit, postremis temporibus, fabricatum esse articulum fidei de patrocinijs; & meritis Sanctorum, & quod horribilius est, ipsam actionem Cœnæ Domini, eò detorqueri cœptam.

Ex hac longa natratione Kemnitius simplicioribus persuadere nititur, rem esse nouam, & à Papistis confictam, de inuocatione Sanctorum in sacrificio Missæ. AT si quis paulò attentius rem expendat, ex hac ipsa disputatione Kemnitius, & eius sodales apertissime refelluntur. Nam prima illa TRIA capita, quæ fatetur aduersarius fuisse in puriore Ecclesia, & esse consentanea Scripturæ, cõtra nos nihil faciunt, cùm non contineant aliquid contrarium nostræ doctrinæ: at contra aduersarios maximè faciunt, cùm sint omnino contraria scriptis, & factis ipsorum. Ipsi enim nec celebrãt Sanctorum memoriam apud Sanctorum reliquias; nec Martyrum corpora sub sacra mensa reponunt, sed eiiciunt potius; nec denique in precibus, & mysterio Eucharistiæ vllam Sanctorum mentionem faciunt: quare testimonio Kemnitij, concludimus, Kemnitium, & eius sodales recessisse ab vsu primitiuæ purioris Ecclesiæ, sacris literis cõsentaneo.

QVARTVM caput falsum est, & ex sexto refelli potest. Nam si Basilius, Nazianzenus, & Hieronymus sequuntur eas opiniones de intercessionibus, & meritis Sanctorum, vt habet caput sextum: non igitur cœperunt illæ opiniones Augustini ætate, vt habet cap. quartum; nam ætas Augustini posterior est Basilij, & Nazianzeni ætate. Adde, quòd sententia Ecclesiæ de inuocatione Sanctorum, non cœpit etiam Basilij ætate, sed longè antiquior est. Nam Eusebius Basilio antiquior lib. 13 præparat. Euangel. cap. 7. *Vota*, inquit, *Sanctis facimus, quorum intercessione apud Deũ non parum iuuari nos profitemur.* Et Irenæus Eusebio antiquior lib. 5. contra hæreses: *Vt virginis Euæ*, inquit, *virgo Maria fieret aduocata.*

QVINTVM caput continet manifestum mendacium, & impostura. Nam Augustinus in locis à Kemnitio citatis, nõ relinquit in medio tanquam rem incertam, an Sancti nos iuuent, sintque nostri intercessores; & aduocati, & vt tales, à nobis inuocandi; sed solùm quomodo nos iuuent, quando miracula apud eorum sepulchra fiunt. Ambigit enim Augustinus, an id fiat opera Angelorum, an per ipsos Martyrum spiritus, an alio modo; atque hoc in medio relicto, asserit rem esse indubitatam, quod à Sanctis iuuentur, qui illos inuocant. Nam libro 22. de ciuitate Dei, cap. 8. probat hoc ipsum innumerabilibus fermè exemplis, quæ certissima esse affirmat.

SEXTVM caput non eget alia refutatione; nescio enim quis non videat, quantum præiudicium causæ suæ Kemnitius fecerit. cùm tam apertè reprehendere ausus est quatuor illos Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ columnas, Basilium, Nazianzenum, Hieronymum, & Augustinum.

SEPTIMVM caput falsissimum esse patet ex testimoniis à nobis citatis, Cyrilli, Basilij, Chrysostomi, & Augustini, qui apertissimè scribunt, in sacrificio altaris peti à Deo Sanctorum intercessiones. Quãto enim mendacio postremis temporibus fabricatum fuisse fingitur, quod ante annos M.CC. in vsu Ecclesiæ Catholicæ fuit?

CAPVT

CAPVT IX.

De Missis priuatis.

SEQVITVR controuersia de Missa priuata, de qua post Lutherum scripserunt Brentius in Confessione VVirtembergẽsi, cap. de Eucharistia, & Kemnitius in secunda parte Examinis, pagina 858. & sequentibus, & Philippus tum in Confess. August. tum in Apologia in articulo de Missa. Quam controuersiam ita tractabimus, vt PRIMVM doceamus sex modis posse Missam dici priuatam, & omnibus modis esse licitam. Deinde obiectiones aduersariorum refellemus.

Igitur PRIMO dici potest Missa priuata ratione loci; quæ enim celebrantur in priuato aliquo oratorio, seu sacello, dici possunt priuatæ, si comparentur ad eas, quæ celebrantur in publico templo. Ac de his non est magna controuersia: nam etiamsi aduersarij eas Missas odiosè traducant, & angulares per contumeliam vocent; tamen habemus de his exempla manifestissima antiquitatis. Nam in primis Dominus primã Missam instituit, ac celebrauit in priuata domo: & Apostoli initiò frangebant circa domos panem, Acto. 2. ac deinde sancti Pontifices tempore persequutionis, non in domibus tantùm priuatis sed etiam in cryptis, & foraminibus terræ sacra faciebãt: immò sanctus Lucianus in carcere sacrificauit, & suo ipsius pectore pro altari vsus est, cùm iaceret onustus catenis, nec erigere seipsum posset. Refert id Nicephorus lib. 8. historiæ, capite 31.

Nec solùm ob persequutiones, sed etiam aliis de caussis aliquando veteres in priuatis locis sacrificia offerebãt. Gregorium Nasienzenum in exigua cellula extructo oratorio sacra fecisse ibidem, Sozomenus testatur, lib. 7. hist. cap. 5. quem locum Kemnitius etiam citat. Sanctus Ambrosius, teste Paulino in vita ipsius, in domo clarissimæ cuiusdam fœminæ ab ea rogatus, sacrificium obtulit. Sanctus Augustinus libro vicesimo secundo, de ciuitate Dei, capite octauo, testatur quendam è suis presbyteris in domo rustica sacrificium corporis, & sanguinis Domini obtulisse. Theodoretus in hist. religiosa, cap. 20. scribit, se in cellula Maris anachoretæ sacra mysteria celebrasse. Gregorius homil. 37. in Euangelia, scribit Cassium Narniensem Episcopum, virum sanctissimum, aliquando in Epilcopij oratorio Missam celebrasse, quod videlicet ad Ecclesiam morbo impeditus descendere non valeret. & lib. 5. epist. 43. ad Ioannem Syracusanum Episcopum, iubet vt non prohibeat in domo Venantij patritij Missas celebrari. S. Ioannes Eleemosynarius, vt in eius vita scribit Leontius, cùm populum de Ecclesia egredi videret, quo tẽpore sacra celebrabat, ad illos conuersus ait: *Ego filij propter vos ad Ecclesiam descendo, nam mihi ipse in Episcopio Missas facere poteram.* Denique (vt alia exempla prætermittam) Ioannes Damascenus in historia de Barlaam, & Iosaphat, scribit beatum Barlaam presbyterum fuisse, & in sua cellula, solo præsente Iosaphat, Missæ sacrificium offerre solitum.

SECVNDO Missa priuata dici potest à tempore; vt publica sit, quæ festis diebus, priuata, quæ profestis celebratur. Et quanquam aduersarij non nisi rarò admodum, ac ferè solùm in Dominicis, aut maioribus festis sacram Cœnam faciunt; tamen non apertè reprehendunt vsum Missæ quotidianæ: & certè nullo modo reprehendi potest. Nam IN PRIMIS, ideo iuge sacrificium appellatur, Danielis 12. quia iugiter, & quotidie celebrari deberet.

DEINDE negari non potest, quin olim singulis diebus in multis locis Missæ celebrarentur. Nam Cassius singulis diebus Missam celebrabat, teste Gregorio loco citato, homilia 37. Augustinus epistola vicesima tertia, dicit Christum semel in cruce immolatum, omni die in Sacramẽto populis immolari. Chrysostomus homilia tertia in epistolam ad Ephes. scribit, quotidianam oblationem suo tempore fieri solitam. HIERONYMVS in caput primum ad Titum dicit, sacerdotes quotidie pro peccatis populi, ac suis sacrificare. HIPPOLYTVS Martyr in orat. de Antichristo, scribit Christum in die iudicij dicturum: *Venite Pontifices, qui preciosum corpus meum quotidie immolastis.* Denique sanctus ANDREAS, vt in eius historia legimus, singulis diebus agnum immaculatum sacrificabat. Sed neque de hac re iam aduersarij multum laborant.

TERTIO dici potest Missa priuata à fine, quia nimirum pro aliquo particulari homine, vel negotio celebretur, vt pro hoc vel illo defuncto; pro ista, vel illa necessitate. Et quidem si Missa aliqua vni soli applicaretur excludendo omnes alios homines, tum vere priuata dici posset: sed talis nulla est, aut fuit vnquam in Ecclesia. Nam omnis Missa offertur à Ministro publico, & publico nomine pro tota Ecclesia, tum quæ in terris, tum quæ in cœlis, vel in purgatorio est: nam horum omnium in qualibet Missa mentio habetur. Si autem Missa applicetur vni peculiariter, sic tamen vt non excludantur ceteri; tum priuata Missa dici poterit, & erit, si comparetur ad alias, quę nulli particulari applicantur.

Neque dubium est, eiusmodi Missas priuatas fuisse in vsu antiquæ Ecclesiæ, & licitas esse. Nam in Testamento veteri sacrificia fiebant plurima pro particularibus. Leuitici quarto & quinto præscribuntur sacrificia pro sacerdote, pro principe, pro quoliber priuato, pro synagoga. Iob 1. habemus sacrificium pro filiis Iob. & Iob 42. sacrificium pro amicis Iob. 2. Machab. 3. pro Heliodoro.

In Testamento nouo Missæ in natalitiis Sanctorum, quas suprà defendimus, omnes erant priuatæ hoc tertio modo: & habemus insigne exemplum, præter ea quæ suprà allata sunt, apud Bedam libro quarto historiæ, cap. 14. vbi sancti Apostoli Petrus, & Paulus cuidam apparentes, iusserunt Missas celebrari in die sancti Osvvaldi Regis, in memoriam eiusdem sancti Osvvaldi, & visionem illam fuisse verissimam manifestè patuit ex mirabili euentu rerum, quas iisdem Apostoli futuras prædixerant. Pari ratione Missæ pro defunctis, vt plurimùm particulares erant, & priuatæ: sic enim scribit AVGVSTINVS de obitu matris suæ libro nono Confess. cap. 12. *Cùm offeretur pro ea sacrificium precij nostri, iam iuxta sepulchrum posito cadauere, &c.* Denique sacrificium illud à presbytero eiusdem Augustini oblatum pro liberatione domus à dæmonum vexatione, libro vicesimo secundo, de ciuitate Dei, cap. 8. & alia id genus, sine dubio priuata erant, nec reprehendi possunt, nisi tota antiquitas reprehendatur.

QVARTO Missa priuata dici potest à pactitate eorum qui intersunt; vt dicatur publica, quæ fit coram populo, qualis est Missa quæ dici solet Parochialis, vel Conuentualis, quæ non celebratur, nisi populus adsit: priuata autem, ad quam non exspectatur populus, sed pro arbitrio sacerdotis habetur, siue multi adsint, siue pauci. Has Missas ita priuatas aduersarij

Universidad de Deusto
Biblioteca

non raro reprehendere solent. Certè Philippus in Apologia Confess. accersit hinc inde argumẽta, vt probet, non debere fieri nisi vnam Missam, nimirum eam cui populus interfit: tamen alij ex aduersariis non volunt de hac re contendere. Nam Brentius in Confess. VVirtemberg. cap. de Eucharistia, contentus est, vt Missa celebretur si duo vt minimùm adsint, vnus qui consecret & ministret Sacramẽtum, & alter cui porrigatur. Et hoc ipsum probant testimonia allata pro Missis priuatis ratione loci; & de his Missis priuatis loquitur S. Gregorius lib. 4. epist. 43. ad Castorium, vbi prohibet in Monasterio fieri Missas publicas, ne, vt ipse dicit, in secessibus seruorum Dei fiant conuentus populares. Ex quo loco colligitur Missas publicas vocari, quibus interest populi multitudo; priuatas autem, quæ sine conuentu populi intra Monasteria, vel alibi celebrantur.

Quare fallitur apertissimè Melanchthon in Apologia Confess. cùm dicit, ante Gregorij tempora nullam fieri mentionẽ priuatarum Missarum. Nam si apud Gregorium priuatæ Missæ censentur, quæ celebrãtur absque populi conuentu, vt ex hoc loco perspicuum est; Missa priuata erat, quæ dicta est à presbytero Augustini in domo rustica, ipso teste lib. 22. ciuit. cap. 8. & ab Ambrosio in domo cuiusdam matronæ Romæ, teste Paulino, & à Theodoreto, in cellula S. Maris, & à Luciano in carcere; immò ab Apostolis cùm circa domos frangebant panem, vt supra citauimus. Et ab ipso Christo, qui non conuocauit populum, sed tantùm primarios discipulos duodecim.

Quinto Missæ priuatæ dici possunt, quæ dicuntur in eodem templo, eodem die, præter vnam. Nam vna tantùm solet esse Missa publica, & solennis, quæ dicitur in summo altari; ceteræ quæ dicũtur in minoribus altaribus eodem die, priuatæ dici possunt, licet multi interdum adsint auditores. Et quidem hãc multiplicationem Missarum valde oderunt, ac reprehendunt omnes aduersarij. Sed nos probamus licitã esse, Primvm ex Testamento veteri, in quo plurima offerebantur sacrificia eodem die, & loco.

Secvndo multi erant in eadem Ecclesia sacerdotes: nam tempore S. Cornelij Papæ Romæ erant quadraginta Presbyteri, vt ipse scribit ad Fabium teste Eusebio lib. 6. hist. cap. 35. ac deinceps semper magis, ac magis creuit sacerdotum multitudo. Multi autem quotidie celebrabant: ergo vel omnes alij cessabant à sacrificio offerẽdo, vel multi eodem die, & loco sacra faciebant. Fuisse autem, qui quotidie sacrificium offerrent, dubitari non potest; id enim perspicuum est ex testimoniis suprà citatis, vbi egimus de Missa priuata ex parte temporis.

Tertio idẽ probat testimonium suprà allatum ex Beda, lib. 4. histor. cap. 14. ibi enim Apostoli præcipiunt in die S. Osvvaldi celebrari Missas per omnia Monasterij oratoria. Simile est quod scribit Eusebius lib. 4. cap. 45. de vita Constantini, Episcopos inuitatos ad templi dedicationem, incruentis sacrificiis Deo oblatis, diem festum celebrasse.

Qvarto idem probat antiquissima consuetudo, quæ est in Ecclesia, vt in die natalis Domini singuli sacerdotes Missæ sacrificium ter offerant, cuius ritus meminit Gregorius in homilia de natali Domini, & ante eum Telesphorus in epistola decretali. Quod si potest vnus sacerdos vno in loco ter sacrificium eodem die offerre, cur non poterunt multi singula offerre sacrificia?

Qvinto idem probat altarium multitudo in eadem Ecclesia. Ambrosius epistola 33. *Irruere in altaria, &c.* & loquitur de vna Basilica. Gregorius lib. 5. epist. 50. ad Palladium, scribit in vna Ecclesia tredecim altaria fuisse. & Gulielmus Abbas in vita S. Bernardi lib. 1. cap. 12. in Ecclesia Monasterij S. Bernardi fuisse trja altaria, vnum in memoriam B. Virginis, alterum S. Laurentij, tertium S. Benedicti. Vide etiam Petrum Damiani initio vitæ sancti Romualdi. Quorsum autem tot altaria, si semel tantùm in die sacrificium offerri poterat in vna Ecclesia?

Deniqve Prosper in libro de predictionibus dimidij temporis, cap. 6. scribit, bis intra paucas horas vno in loco sacrificiũ oblatum. Leo epist. 81. ad Dioscorum, monet vt Alexandriæ seruetur Romanus ritus de iterando sacrificio eodem die.

Vltimo priuata Missa dici posset, in qua solus sacerdos communicat: & hæc est Missa priuata, de qua potissimùm aduersarij altercantur, & quam nullo modo admittunt. Sed eam licitam esse, probatur Primo oratione Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 6. quæ talis est. Missæ, in quibus solus sacerdos communicat, etiamsi priuatæ dici possent, ratione communicantium Sacramentaliter, tamen absolutè non priuatæ, sed publicæ & communes sunt, ergo non debent vt priuatæ reiici, & damnari. Antecedens probatur à Concilio dupliciter. Primo, quia in eiusmodi Missis sæpe multi communicãt spiritualiter, proinde fructus est publicus, & communis: & per hoc etiam Missa est ex hac parte publica, & cõmunis. Secvndo, quia sacerdos publicus est Minister, & pro tota Ecclesia sacrificium offert.

Hanc totam rationem refellere conatus est Kemnitius pag. 868. & sequentibus; sed non tam rationem Concilij refutauit, quàm se mendacem, & ineptum demonstrauit. Primo, miratur cur Concilium audeat vocare has Missas communes, & negare esse priuatas, cùm per multas annorum centurias sint à Catholicis appellatæ priuatæ, & cùm apud Gregorium in registro crebra fit mentio priuatæ Missæ; & cùm Glossa in Canonem, & hoc attendendum, de consecrat. dist. 1. eas priuatas appellet.

Atqvi hoc totum est mendacium: nã apud Gregorium nusquam exstat vocabulum Missæ priuatæ. Exstat quidem semel vocabulum Missæ publicæ lib. 4. epist. 43. sed vt suprà diximus, non vocat publicas Gregorius, in quibus communicatur, sed in quibus adest populi multitudo: & iis opponit Missas, in quibus non adest populus, siue in iis communicent aliqui, siue nulli. Eodẽ modo accipitur vocabulum Missæ publicæ, & peculiaris, seu priuatæ in Canone, & in glossa citata.

Secvndo, Kemnitius oppugnat argumentum Concilij dictum à spirituali Communione: & quia non poterat negare spiritualem Communionem, affingit nouo mendacio ipsi Concilio, quod affirmauerit per spiritualem Communionem satisfieri institutioni, & præcepto Christi de sumenda Eucharistia.

Sed nihil eiusmodi in Concilio reperitur: immò sess. 13. can. 9. Concilium docet teneri fideles adultos saltem semel in anno ad Communionem Sacramentalem, nimirum, vt eo modo satisfaciant Christi institutioni, & præcepto.

Tertio, oppugnat alterum argumentum Concilij, sumptum ex eo quòd sacerdos est publicus Minister, ac dicit argumentum nõ valere, quoniam Minister verbi, est etiam publicus Minister, & tamen nõ potest concionari nisi populo præsente; & qui baptizat est publicus Minister, & tamen non potest baptizare nisi aliquis adsit baptizandus.

Sed hæ

Sed hæ sunt meræ ineptiæ. Aliter enim est sacerdos Minister publicus sacrificando, aliter concionando, & Sacramenta ministrando. Nam sacrificando dirigit actionem suam ad Deum pro populo; concionãdo, & Sacramenta ministrando, dirigit actionem suã ad populum propter Deum.

Et hinc nascitur Alia ratio ex natura sacrificij. Nã si aduersarij concederent Missam non solum esse Sacramentum, sed etiam sacrificium, fortasse in hac re facile conuenirent: siquidem ad sacrificium, vt sacrificium est, nihil refert, si multi, vel pauci, vel nulli intersint aut communicent, cùm sacrificium offeratur Deo pro populo; potest enim sacerdos pro populo offerre, etiamsi populus nec adsit, nec communicet. Et confirmatur ex lege veteri; cùm enim sacrificia offerebantur pro peccato, nihil inde manducabat is, pro quo offerebatur, vt patet Leuit. 6. & 7. & tamen illi proderat. Et confirmatur rursus à simili: nam sacrificiũ simile est orationi, vt suprà diximus, immò est quædã realis, & efficacissima oratio. Porro orationem prodesse ei, pro quo fit, etiamsi ille non adsit, nec sciat quid agatur, certum & exploratum est.

Tertio probatur ex consuetudine veterum. Nã etiamsi nusquam expresse legamus à veteribus oblatum sacrificium sine Communione alicuius, vel aliquorum, præter ipsum sacerdotem: tamẽ id possumus ex coniecturis facilè colligere. Prima coniectura ex Concilio Nannetensi, cap. 30. quod citatur ab Iuone in decreto parte 3. cap. 70. vbi iubentur presbyteri non celebrare soli Missam, nisi habeant saltem vnum secum, qui respondeat. Ex quo intelligimus quosdam planè solos celebrare solitos Missæ sacrificium; & proinde sine communicantibus. Item ex Concilio Toletano XII. can. 5. vbi grauiter reprehẽduntur quidam sacerdotes, qui sacrificium offerentes non communicabant: *Quale erit*, inquit Concilium, *illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans participasse dignoscitur?* Quæ verba satis aperte indicant, in eiusmodi sacrificio nullum omnino fuisse, qui communicaret; & tamen Concilium non requirit, nisi vt sacerdos ipse communicet: proinde admittit tanquam rata, & vt apparet, vsitata sacrificia, in quibus solus communicat sacerdos. Est autem hoc Concilium ante annos circiter CM. celebratum.

Secvnda coniectura. Quidam initiabãtur sacris absque vlla certa procuratione animarum, qui proinde non poterant vlli Sacramentum administrare, & tamen sine dubio Missas celebrabant. Exemplum habemus in S. Paulino Nolano, qui presbyter ordinatus fuit, vt ipse scribit epist. 6. ad Seuerum, in sacerdotiũ Domini, sed nulli certæ Ecclesiæ alligatus.

Tertia coniectura. Plurimi sacerdotes quotidie celebrabant, vt suprà ostendimus; & tamen populus in multis locis rarò admodum communicabat, vt vel ex illa querimonia Chrysostomi cognosci potest, quæ habetur hom. 3. in epist. ad Ephes. *Frustrà*, inquit, *habetur quotidiana oblatio, cùm nemo sit, qui simul participet.* Et homil. 17. in epist. ad Heb. scribit, plurimos tantùm semel in anno ad Sacramenti Communionem accessisse. Ambrosius etiam lib. 5 de Sacramentis cap. 4. dicit, Græcos post annum communicare solere.

Qvarta coniectura. Multa sacra fiebant pro caussa ita particulari, vt non sit vllo modo verisimile, ministratam fuisse Communionẽ in eiusmodi sacris: vt exempli caussa, cùm scribit Augustinus lib. 9. Confess. cap. 12. oblatum sacrificium pro matre sua, cadauere iuxta sepulchrum constituto; & cùm scribit lib. 22. ciuit. cap. 8. vnum e suis presbyteris sacrificium obtulisse in domo rustica, ad eandem domum à malignorum spirituum vexatione liberandam. Sed aduersariorum argumenta soluamus.

CAPVT X.

Soluuntur argumenta contra Missas priuatas.

Prima obiectio Kemnitij in 2. parte Exam. pag. 862. (nam quæ ipse fabulatur de origine Missæ priuatæ, quia nullo argumento probauit, omitto) sumitur ex illis verbis Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationẽ.* Iubet enim Christus, vt faciamus quod ipse fecit: ipse autem non solùm consecrauit, sed etiam dedit Sacramentum iis, qui aderant manducandum; quare consecrare, & non distribuere, est ipsam Cœnam Domini prophanare.

Respondeo; Iussit Dominus fieri quod ipse fecit, sed pro loco, tempore, personis: ea enim est vis affirmatiuorum præceptorum. Et sine dubio non iussit Sacramentum dispensari inuitis, aut indignis. Quare si forte nulli sunt, qui velint, aut possint communicare; non tenemur Sacramentum ministrare, nec tamen ideo prohibemur à celebratione cessare.

Dices; Si licet diuidere actiones, quas Dominus exemplo suo coniunxit, & Sacramentum aliquando consecrare, & nemini ministrare, licebit etiam consecrare, vel ministrare, & nõ sumere. Respondeo; Non est eadem ratio omnium illarum actionum. Nã cõsecratio & cõsummatio, de essentia sacrificij sunt, ideo nullo modo possunt omitti: at dispensatio, nec est de essentia, nec de integritate, sed solùm affirmatiuo Domini præcepto necessaria; & ideo facienda quidem est, sed pro loco & tempore, vt diximus.

Secvnda obiectio. Apostolorum Synaxis describitur Act. 2. per fractionem panis; ergo distributio, & dispensatio Sacramenti fuit in vsu primitiuæ Ecclesiæ in celebratione Cœnæ Domini.

Respondeo; Nihil verius dici potest: sed non inde sequitur non posse vnquam sacrificium sine dispensatione offerri. Nam & apud nos in templis omnibus celebratur Synaxis cum dispensatione Sacramenti, & tamen non ideo damnãtur sacra, quę in priuatis oratoriis, vel sacellis sine tali dispensatione celebrantur.

Tertia obiectio. B. Paulus 1 Cor. 10. describens ritum Cœnæ Domini, aperte scribit, corpus Domini communicari, & distribui fidelibus, & fideles participes esse mensæ Domini, non spectando vnum manducantem, sed manducando.

Respondeo; Apostolus eo loco non describit ritum Cœnæ Domini, vt declaret quid sit ipsa celebratio huius misterij, vel in quo præcipuè cõsistat, sed tantùm vt ostendat, eos qui Eucharistiam sumunt, participes esse mensæ Domini, & socios Christi fieri: quemadmodum fiunt socij dæmoniorum, & participes sunt altaris idolorum qui scienter manducãt idolothyta. Ex quo non sequitur, Missam sine Communione populi esse illicitam, vel eos, qui Missæ intersunt, & non communicant, nihil vtilitatis capere. Nam ista affirmans propositio verissima est, & ex Paulo colligitur Qui reipsa Eucharistiam mãducat, cum Christo coniungitur: ista autem negans falsa est, nec habetur in Paulo, Qui nõ sumit reipsa Eucharistiam, sed solo voto ac desiderio, nullo modo cum Christo iungitur, aut frustrà interest sacrificio.

Qvarta obiectio. Apostolus 1. Cor. 11. opponit

Universidad de Deusto
Biblioteca

inter se Dominicam Cœnam; & priuatam Cœnam; A & quidem ita, vt confirmet, vbi priuata Cœna agitur, ibi non posse Dominicam Cœnam celebrari. Definit autem priuatam Cœnam, vbi quis priuatim, quod Cœnæ Dominicæ est, manducat, & præoccupat non simul participantibus aliis: & dicit nō dissimile esse, ac si instrueretur talis cœna, vbi vnus saturaretur, alter verò cogeretur esurire: Hic *certè locus tanquam fulmen*, inquit Kemnitius, *prosternit priuatas Pontificiorū Missas, in quibus solus sacerdos celebrans Sacramentaliter communicat: & clarissima est Chrysostomi sententia in illum Pauli locum: Quod Dominicum est, priuatum fecerunt; Cœna enim Domini debet esse communis, &c.*

Respondeo; Primvm cùm Paulus opponit Cœnam Domini cœnæ priuatæ, non loquitur de Eucharistia, sed de conuiuio, quod in Ecclesia olim in pauperum refrigerium fieri solebat: quod conuiuium vocat Cœnam Domini, vt Chrysostomus interpretatur, quia fiebat ad repræsentandam cœnam Domini vltimam cum discipulis; & etiam quia fiebat in loco sacro, & denique quia coniungebatur cum Eucharistiæ communicatione. Quod autem per Cœnam Domini intelligatur conuiuium illud, perspicuum est ex illis verbis: *Vnus esurit, alius autem ebrius est.* Non enim in communicatione Eucharistiæ poterat esuries, aut ebrietas inueniri, cùm illa sit cibus mentis, non ventris. Deinde idem patet, ex proposito Pauli. Vult enim ipse (Chrysostomo, & omnibus aliis exponentibus) Corinthios reprehendere, quod non amplius conuiuia illa faciant, sicut oportet, sed diuites seorsim & lautè conuiuentur, pauperes autem etiam seorsim, & vix ad satietatem reficiantur: hunc autem abusum reprehendit illis verbis: *Iam non est Dominicam Cœnam manducare; vnusquisque enim suam cœnam præsumit, &c.* Hoc est; Vestra ista conuiuia, vt nunc celebrantur, nō C repræsentant amplius Cœnam Dominicam. Dominus enim simul cum discipulis in eadem mensa accubuit, etiamsi ipse Dominus, illi serui essent; vos autem fratres vestros, quòd pauperes sint, à mensa vestra excluditis, &c. Quę omnia ad conuiuia illa pertinent, non ad Eucharistiam: nam quod attinet ad Eucharistiam, omnes æquè sobrie, & æquè lautè epulabantur, cùm omnibus daretur corpus Dominicum in modica specie panis. Itaque totum argumentum Kemnitij in æquiuocatione laborat.

Secvndo, etiamsi B. Paulus de Eucharistia loqueretur, cùm cœnam communem priuatæ opponit, vt Theodoretus, & aliqui alij veterum probabiliter docent: nihil inde colligi posset pro aduersariis. Paulus enim reprehendit cœnam priuatam, à qua excluduntur alij non ad quam non coguntur. Porro Missæ nostræ non excludunt communicantes; immò vt Cōcilium Tridentinum affirmat sess. 22. can. 6. optat Ec- D clesia, vt in singulis Missis, qui adstant, cōmunicent; sed si nulli sunt qui communicare velint, nulla culpa est sacerdotis nec potest reprehendi, quasi solus participare velit Cœnam Dominicam.

Qvinta obiectio. In veteri Ecclesia semper in actione Cœnæ Domini fiebat distributio Sacramenti, vt patet ex descriptione omnium Liturgiarum, quę apud Patres exstant.

Respondeo; Contrarium colligitur ex tam multis exemplis, quæ nos suprà attulimus. Porrò in Liturgiis fit mentio distributionis: quia vt diximus, semper fieri potest, ac debet Sacramenti distributio in Missa, eorum sacerdotum, qui curam animarum ex officio gerunt, si sint aliqui parati ad communicandum. Sed non ideo cessandum est à sacrificio, si nulli sint, qui communicare velint.

Sexta obiectio. Commentum, quod celebratio Cœnæ Dominicæ prosit illis, qui non communicant, sed tantùm intersunt, & audiunt, & cum deuotione spectant quod sacerdos agit: non tantùm ignotum est antiquitati, sed seriò, & grauiter à veteribus reprehenditur Chrysostomus hom. 3. in epist. ad Ephes. *Frustrà*, inquit, *habetur oblatio quotidiana, cùm nemo sit, qui simul participet.* Et infrà: *Quisquis mysteriorum consors non est, impudens, & improbus adstat.* Et rursùm: *Si quis*, inquit, *ad conuiuium vocatus, manus quidem lauerit, & accubuerit, & tamen nihil ciborum gustauerit, nónne infert cōtumeliam conuiuatori à quo fuerat vocatus? annón satius fuerit, cum qui talis est, prorsus non cōparuisse? Audis*, subiungit Kemnitius, *non verba, sed fulmina contra Pontificiam persuasionem de spectaculo priuatarum Missarum.*

Respondeo; Veteribus non fuisse incognitum vsum assistendi Missæ sacrificio, & tamen in iis non communicandi Sacramentaliter, perspicuum est ex Concilio Agathensi ante M. annos celebrato. Nam can. 18. iubentur omnes laici saltem ter in anno communicare, in Natali, Pascha, & Pentecoste: & tamen can. 47. iubentur iidem laici singulis diebus Dominicis Missæ interesse, idque vsque ad sacerdotis benedictionem, quæ datur in fine Missæ. Præterea non dubitasse veteres, Missam prodesse adstantibus, licet non communicarent, certissimum est ex iis, quæ suprà diximus de Missis pro defunctis, & pro qualibet necessitate. Si enim Missa prodest defunctis, vt omnes Patres vno ore fatentur, necnon viuentibus, absentibus, ægrotis, iter facientibus, immò etiam infidelibus, & hæreticis, quantò magis proderit fidelibus præsentibus & simul voto, ac desiderio offerentibus?

Ad locum Chrysostomi dico, illa verba: *Frustrà sit oblatio quotidiana*, non significare absolute oblationem frustrà fieri, sed frustrà quatenus ordinatur ad Communionem. Nam cùm celebratio Missæ partim ordinetur ad sacrificium Deo offerendum, partim ad populum sacro illo pane reficiendum: cùm nulli sunt, qui communicent, frustrà fit, quatenus ordinatur ad posteriorem finem, sed non fit frustrà quatenus ordinatur ad finem priorem. Itaque Chrysostomus, etiamsi dicat frustrà fieri, non tamen propterea omittebat quotidie sacrificare: quod certè fecisset, si absolutè frustrà fieri existimasset.

Ad illud autem quod Chrysostomus dicit, melius esse non interesse sacrificio, quàm interesse, & non communicare, dico Chrysostomum, vt quædam alia, per excessum ita esse loquutum, cùm solum hortari cuperet homines ad frequenter, & digne communicandum. Nam quia videbat excusare se homines à Communione, quòd se indignos, & imparatos dicerent, ipse animaduertens negligentiam, & desidiam totius illius damni caussam esse, vehementer illos arguit, ac dicit, indignos etiam esse, qui simul cum ceteris orent, immò dignos qui ab Ecclesia eiiciantur tempore sacrificij, quomodo eiiciuntur pœnitentes, & Catechumeni; & melius facturos si non venirent; & alia id genus, quæ certum est, dicta esse amplificandi gratia. Simile est, quod ait Apostolus 1. Corint. 6. *Contemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituite ad iudicandum.* Non enim reuera iubet beatus Paulus, vt contemptibiles iudices constituantur: sed ita loquitur, quia cuperet in Ecclesia nullas esse lites, aut tam sapientes, & bonos esse omnes Christianos, vt etiam minimi sufficerent ad diiudicandas temporales controuersias.

Porrò Chrysostomum non fuisse in ea sententia, vt puta

vt putaret nihil prodesse sacrificium iis, qui adsunt, A & non communicant, dubitari non potest; tum ex tam multis locis suprà citatis, vbi scribit sacrificium prodesse defunctis, & viuentibus absentibus; tum etiam ex homilia 3. de incomprehensibili natura Dei: vbi grauiter reprehendit auditores suos, quod finita concione recederent, & sacrificio non interessent. Vbi nihil de Communione dicit, cùm tamen sciret plurimos non communicare nisi rarissimè; sed tantùm hortatur vt maneant, & simul orent, ac spectent Christum, qui in mysteriis se ostendit.

Septima obiectio. In veteri Ecclesia prohibitas fuisse Missas priuatas, in quibus solus sacerdos cōmunicat, testatur Chrysostomus homil. 18. in 2. ad Corinth. vbi scribit, in celebratione Eucharistiæ non fieri, sicut fiebat in Testamento veteri, vbi solus sacerdos quædam comedebat.

Respondeo; Chrysostomus eo loco in eo solùm ponit discrimen inter sactificia Testamenti veteris & noui, quod in illis, aut solus sacerdos edebat victimas, aut ipse maiorem partem, populus minorem obtinebat ex immolatis: in his autem totam victimā sacerdos, & totam populus edit, idem videlicet, & in regum Christi corpus, & sanguinem. Sed nihil hoc facit contra Missas priuatas: quod enim nunc sæpe sacerdos solus victimam edat, non est culpa sacerdotum, aut natura sactificij, sed populi negligentia.

Octava obiectio. Canon decimus Apostolorum iubet excommunicari eos, qui non permanent in Ecclesia, vsque dum Missa peragitur, & non accipiunt sanctam Communionem: atque hic canon renouatur in Concilio Antiocheno, cap. 2. & exstat etiam decretum Anacleti in epist. 1. & apud Gratianum, can. Peracta, de consecr. dist. 2. *Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus: sic enim, & Apostoli statuerunt, & S. Romana tenet Ecclesia.* Ergo prohibitæ tunc erant Missæ priuatæ.

Respondeo; Primvm isti canones iubent, vt fideles communicent in Missa; sed non prohibent sacerdoti sacrificare, si populus non adsit, aut communicare nolit. Deinde canon Apostolorum ita explicatur in Concilio Antiocheno, vt intelligamus non damnari eos, qui absolutè non communicāt, sed eos, qui certa de caussa, nimirum ob aliquam superstitionem, aut prauam opinionem auersantur sacram Communionem. Decretum autem Anacleti, si epistola eius consulatur, & non solùm fragmentum, quod est apud Gratianum, solos obligat clericos Episcopo in diebus solennibus sacrificanti solenniter ministrantes: quocirca si die aliquo non solenni, aut sine aliorum clericorum solenni ministerio quis sacrificet, non cogitur ex hoc decreto Communionem dare. De- D nique certum est, decreta ista, quæ sine dubio non diuini, sed humani iuris erant, si ad populum pertinebant, progressu temporis abrogata fuisse, constat enim tempore Ambrosij, & Chrysostomi, vt suprà citauimus, Græcos non nisi post annum communicare solitos esse.

Nona obiectio. Humbertus cōtra Nicetam scribit, imperfectam esse Missam, in qua non simul fit cōsecratio, fractio, seu distributio, & communicatio: & VValfridus in lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. 22. similiter docet illam esse legitimam Missam, in qua adsunt sacerdos, respondens, offerentes, & communicantes. Ad idem citantur duo decreta, vnum Soteris Papæ apud Gratianum, can. Hoc quoque. de cōsecrat. dist. 1. alterum Concilij Nannetensis apud Iuonem parte 3. decreti, cap. 70.

Respondeo; Si Missa præcisè accipiatur pro sacrificio, perfectam, & legitimam esse constat, etiam sine communicantibus, modò sacrificium à sacerdote consummatur: quia tamen, vt diximus, Missæ celebratio non solùm ad sacrificium Deo offerendum, sed etiam ad populum nutriendum spirituali pabulo ordinatur; propterea ex hac parte negari non potest, quin sit magis perfecta, & legitima Missa, vbi communicantes adsunt, quàm vbi desunt, & hoc solum volunt auctores citati. Porrò decreta illa Papæ Soteris, & Concilij Nannetensis ad rem non pertinent: non enim iubent, vt adsint qui communicent; sed tātùm vt adsint, qui sacerdoti respondeant. Vbi obiter notandum est mendacium Kemnitij: scribit enim Kēnitius, Concilium illud ridiculum iudicasse, muris, &c B parietibus à sacerdote insusurtari, quæ ad populum pertinent. At Concilium non meminit populi, sed iubet, vt saltē vnus adsit, qui respondeat in Missa, ne videatur sacerdos parietibus dicere: *Dominus vobiscum*; & *Orate fratres.*

Decima obiectio. Ludibria sunt, quòd in Missa, in qua nulli communicant, dicat sacerdos: *Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus.* &, *Sacramenta, quæ sumpsimus.* Item, quòd hostia frangatur: fractio enim ad distribuendum ordinatur, vt Augustinus docet in epist. 59. ad Paulinum.

Respondeo; Illa verba dicuntur in numero multitudinis, tum propter præsentes communicantes, si qui adsint; tum etiam propter eos, qui alibi cōmunicant: cùm enim vnum corpus simus, non solum præsentes, sed etiam absentes pro omnibus oramus. Simile est in oratione Dominica, quam quisque potest etiam solus in suo cubiculo recitare, & tamen ita composita est, ac si dicenda esset solùm à multitudine congregata. C

Quod attinet ad fractionē, ea non solùm ad distribuendum, sed etiā ad significādum ordinatur. nam in Missa Chrysostomi fit confractio in quatuor partes in modum crucis, & vna ex illis particulis in calicē immittitur cum certa verborum recitatione: vt etiam Latini faciunt. Quare Kemnitius cùm cæremoniam fractionis ludibrium appellat, & apertè irridet; antiquam, & veram Ecclesiam, Græcam, & Latinam irridet. Atque hactenus de obiectionibus Kemnitij.

Vndecima obiectio, est Ioan. Brentij in Confess. VVirtembergensi, cap. de Eucharistia: vbi præter ea, quæ illi sunt communia cum Kemnitio, facit hoc argumentum: *Christus instituit Cœnam suam, non vt esset priuata actio sacrificuli, sed communio totius Ecclesiæ: non igitur licitæ sunt priuatæ illæ Missæ, in quibus sacerdos sibi soli legit verba Cœnæ, & Eucharistium consecrat.*

Respondeo; Missa Catholicorum nunquam est priuata actio sacerdotis, sed semper est communis toti Ecclesiæ, quia à communi ministro pro communi omnium vtilitate offertur: proinde semper est in Missa communio Ecclesiæ, si per communionem intelligas fructum communem sacrificij. Quod si per communionem intelligas Eucharistiæ manducationem: fatemur Christum instituisse Cœnam, vt esset simul & sacrificium, & cōmunio, sed non iussisse vt illa duo nunquā separarentur, quasi non posset Deo sacrificiū offerri, quando nulli adsunt, qui cōmunicare velint.

Dvodecima obiectio, est Philippi in Apologia Confess. Augustanæ in articulo de Missa, vbi producit epistolam quandam S. Francisci ad omnes fratres suos, in qua iubet vnam tantùm Missam vno in loco celebrari, etiamsi plures adsint sacerdotes.

Respondet

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDET Ioānes Eckius in Enchiridio, epistolam illam non agnosci à fratribus Ordinis Minotum, pro vera S. Francisci epistola. Addit præterea, auctorē illius epistolæ loqui solùm de feria V. in Cœna Domini, non de aliis diebus; & sanè si epistola illa de quouis die loqueretur, falsum apertissimè contineret. Scribit enim auctor epistolæ, secundum vsum Romanæ Ecclesiæ vnicam Missam duntaxat vno in loco celebrari. At Honorius Papa III. qui sedit Romæ tempore sancti Francisci, cap. Cùm creatura, de celebratione Missarum, iubet non omitti anniuersaria sacra pro defunctis, ob festum, vel festum occurrentem, sed vtraque sacra eodem die celebrari.

VLTIMA obiectio est aliorū, quā recitat Eckius ex Basilio in Psal. 115. prope finem, vbi dicit: *Non in latebris delitescens sacrificabo, sed publicum exhibebo tibi sacrificium.* Et infrà dicit, vnum esse altare Ecclesiæ. Et confirmatur ex Hieronymo in cap. 5. Amos, vbi dicit vnum esse altare in Ecclesia.

RESPONDET rectè Eckius, Basilium per sacrificium occultum intelligere sacrificium schismaticorū qui se ab Ecclesia segregant, & in suis conuenticulis sacrificia offerre præsumunt. & ideo etiam vnum altare agnoscere, id est, vnum sacerdotium, vnum ritū, &c. Nam subiungit ibidem Basilius: *Audite qui Ecclesiam relinquitis, & in publicis domibus versati, miseras facitis corporis precioſi scissuras.* Et infrà: *Tu aram erigis ex aduerso altaris tibi à Patribus constituti.* quemadmodum etiam Augustinus, Optatus Cyprianus, & alij passim schismaticos describunt, cùm dicunt, quosdā erigere altare contra altare. Hieronymus quoque distinguit vnum altare Ecclesiæ à multis altaribus hæreticorum, quia vt ipse dicit, tot habent altaria, quot schismata. Alioqui multa fuisse in Ecclesia altaria materialia, supra ostendimus ex Ambrosio, Gregorio, & aliis: vnde Tertullianus in libro de pœnitentia, ponit inter alias pœnitentiū cæremonias, aris Dei aggeniculari.

CAPVT XI.

De genere linguæ.

SEQVITVR controuersia de genere linguę, an scilicet necessariū sit Missam vulgari lingua recitari: id enim contendunt aduersarij, & maximè Kemnitius in secūda parte Examinis, pag. 883. & sequentibus. Sed istam quęstionem maxima ex parte tractauimus partim libro 2. de verbo Dei, extremo, partim lib. 2. de Sacramentis in genere, extremo. Nam tria quædam ad Missam pertinent. PRIMO, lectio Scripturarum, & publica oratio. SECVNDO, Sacramenti Eucharistiæ cōsecratio & dispensatio. TERTIO, sacrificij oblatio. De lectione, & oratione diximus in lib. de verbo Dei, loco citato: De Sacramēti consecratione, & dispensatione tractatum est in libris de Sacramentis in genere, vt iam diximus: solùm igitur superest disputatio de ipsa sacrificij oblatione.

Sed ea facillima est: nam IN PRIMIS sacrificij oblatio magis in re, quàm in verbis consistit. Nam vt suprà diximus, illa actio, qua corpus Domini super altare ponitur ad Dei honorem, vera ac realis oblatio est, etiamsi verbis non dicatur, Offero, vel offerimus. Porrò illa actio verba quidem aliqua necessariò requirit, nimirum verba consecrationis: sed illa verba non diriguntur ad instruendos auditores, sed ad elementum consecrandum, vt notum est. Elementum autem nullam linguam intelligit; quare impertinens est ad realem oblationē, vtrum Missa dicatur lingua vulgari, vel non vulgari.

SECVNDO, licet oblatio ipsa necessariò verbis exprimenda esset, vt iam reipsa in Missa exprimitur, tamen adhuc impertinens esset, qua lingua id fieret; siquidem oblationis verba diriguntur ad Deum, non ad populum: Deus autem omnes linguas intelligit.

TERTIO, verba oblationis submissa voce pronūcianda sunt, vt in sequenti capite demonstrabimus: non igitur necesse est, vt ea lingua recitentur, quam intelligit populus. Quid enim prodest nosse quid verba significent, si sonum vocis exaudire non valeas?

QVARTO, sacrificium non offertur ad populum instruendum, si de primario, & proprio fine agatur, sed ad Deum colendum, & ad impetranda populo beneficia: non igitur id requiritur, vt populus intelligat id quod dicitur, sed satis est si Deus intelligat.

QVINTO, si lingua vulgari sacrificium offerendum esset, duo grauissima incommoda sequerentur. Vnum, quòd oporteret frequenter mutare verba sacrificij, cùm vocabula, quæ vno tempore sunt vulgaria, non diu pòst desinant esse vulgaria. Alterum, quòd tolleretur communicatio Ecclesiarum: nec enim posset sacerdos Italus in Gallia, neque Gallus in Italia; neque Italus, aut Gallus in Germania, neque Germanus in Italia, aut Gallia sacrificium offerre; quod idē de Hispania, Anglia, Polonia, aliisque regionibus intelligendum est.

SEXTO, accedit antiquissima Ecclesiæ consuetudo. Nam in toto Oriente non inueniuntur antiquæ Liturgiæ, nisi Græcæ, aut Chaldaicæ; in toto autem Occidente antiquæ Liturgiæ nullæ sunt nisi Latinę; & tamē à multis iam seculis desierunt omnes istę linguæ esse vulgares, immò Germanis, Francis, Anglis, Polonis, nunquam fuit lingua Latina vulgatis: rectè igitur Concilium Tridentinum sessione vicesima secunda, canone vltimo, statuit, Missam non esse linguā vulgari celebrandam. Argumenta, quæ aduersarij contrà obiiciunt, sunt à nobis omnia refutata in duobus locis paulò ante notatis. Quare non putaui operæ pretium esse illa repetere: præsertim cùm non pugnēt contra sacrificij actionem.

CAPVT XII.

Non esse omnia necessariò in Missa alta voce pronuncianda.

ALIA quæstio est superiori non multùm absimilis, de modo vocis. Accusant enim aduersarij Ecclesiam Latinam, quod pleraque in Missa submissa voce pronunciari iubeat, de qua re extat canon. nonus in sess. 22. Concilij Tridentini. Vbi illud initio est obseruandum, non esse quæstionem, an sit per se illicitum totā Missam alta voce celebrare; nec enim ignoramus modum vocis non pertinere ad substantiam sacrificij, & posse istā omnia ad arbitrium Ecclesiæ immutari. Tota igitur quæstio in eo sita est: vtrum consuetudo Latinæ Ecclesiæ, quædā submissa voce pronunciandi, repugnet Christi institutioni, ac proindè sit mala, & necessariò corrigenda.

Et quidem Kemnitius in 2 parte Examinis, pagina 890. contendit contra Christi institutionem esse, vt quædam submissa voce legantur in Missa: Concilium autem contrà definit. Concilij verò sententiam verissimam esse hæ rationes ostendunt. PRIMO, vtile est ad reuerētiam tanti mysterij, vt non omnia alta voce dicantur:

dicantur: nam vt S. Basilius rectè docet lib. de Spiritu sancto ca. 27. multùm confert ad dignitatem, & reuerentiam conseruandam mysteriorum, vt non assuescant homines eadem sæpius audire, vel potius, vt non efferantur ad aures vulgi. Qualia enim mysteria sunt, quæ ad omnium aures perferuntur?

SECVNDO, habemus exemplum antiquæ Liturgiæ, tum Græcæ, tum Latinę. Liturgię Basilij, & Chrysostomi, quod etiam Kemnitius notauit, quædam præscribunt dicenda sub silentio, & concludenda alta voce: quod idem nos seruamus, cùm secretas orationes concludimus, vocem attollendo in illis verbis: *Per omnia sęcula sęculorum.* Neque valet Kemnitij responsio, qui illud ita interpretatur, ac si Liturgiæ illæ præscriberent, quædam pronunciari moderata voce, sic tamen vt ab omnibus audiantur, concludi autem cum clamore, & cantu. Nam in Liturgia Chrysostomi, vbi legimus: *Sacerdos orat secretò*, vox Græca μυστικῶς, non significat voce moderata, sed planè secretò: nec enim dicuntur mysteria, quæ moderata voce publicantur, sed quæ omninò celantur. Et præterea ibidem monetur sacerdos illas preces secretò recitare, dum Diaconus alta voce canit Litaniam, vel dum cantores alia quædam cōcinunt: proinde non potest populus iis attendere, quæ dicit sacerdos, atque ideo verè & propriè secreta sunt.

De Latina autem Liturgia habemus testimonium Innocentij I. in epistola prima ad Episcopum Eugubinum, cap. 1. vbi interrogatus de tempore, quo in mysterio Missæ pax danda est, apertè indicat, præcipuam partem Missæ esse secretam; nec audet aperitè quæ sunt illa, quæ recitantur antequam pax detur. At si totus populus illa omnia audire consueuisset, certè nihil fuisset secretum, nihil arcanū, & facilè potuissent literis committi, quæ erant vulgò omnibus nota.

TERTIO habemus exempla sacrificiorum veteris legis. Nam (vt omittam quod in sacrificiis plerumque sola mente orabant, sine vllis verbis) Leuitici 16. describitur solenne sacrificium incensi, ac iubetur solus sacerdos intra velum ingredi, & sacrificare, atque orare pro se, & populo, omnibus aliis foris exspectantibus, & non modò non audientibus, sed nec videntibus sacerdotem: quo etiam ritu sacrificasse Zachariā patrem præcursoris, legimus Lucæ 1.

QVARTO Christus ipse in sacrificio crucis, quod exemplar fuit omnium sacrificiorum, in silentio oblationem peregit, nec trium horarum spatio loquutus est audientibus circumstantibus, nisi septem breuissimas sententias: quot sunt etiam sententiæ, quæ in Canone nostræ Liturgiæ alta voce pronunciantur.

Sed videamus quid pro sua sententia Kemnitius adferat. PRIMO obiicit Christi institutionem, qui, in sua Cœna iussit sui memoriam fieri, non per silētium, sed, vt Paulus explicat, per annunciationem. Et posset argumentum confirmari Christi ipsius exemplo, qui verba consecrationis alta voce pronunciauit, vt omnes qui aderant, audire potuerint.

RESPONDEO; Christi memoria, & annunciatio nō tam verbis, quàm reipsa fieri debet; sic enim scribit AVGVSTINVS libro vicesimo contra Faustum, capite decimo octauo: *Christiani*, inquit, *iam peracti sacrificij memoriam celebrant sacrosanctæ oblationis, & participationis corporis Christi, &c.* Neque posset alio modo impleri quod Paulus præcipit, vt omnes annuncient mortem Domini: qualis enim confusio fieret, si omnis populus in Ecclesia mortem Domini verbis annunciare deberet?

Quod attinet ad Christi exemplum, sciendum est, Christum non solùm ea verba pronunciasse vt conficeret, sed etiam vt Apostolos doceret ritum conficerandi: quocirca oportuit eum ita loqui, vt ab Apostolis audiretur. Quod etiam hoc tempore Episcopi seruant, cùm inter Missarum solennia ordinant sacerdotes; sic enim pronunciant verba cōsecrationis, vt omnes illi noui sacerdotes audire possint. Alia autem ratio est eorum, qui ad populum Missas celebrāt.

SECVNDA obiectio. Christus non ita Sacramenta instituit, vt actio quidem esset visibilis, & publica, verbum verò, quæ est præcipua pars Sacramentorum, occulteretur, & sepeliatur.

RESPONDEO; Alia ratio Sacramenti, alia sacrificij, est: nunc enim de sacrificio propriè agimus. Sacrificium autem non in verbis, sed in oblatione rei consistit: verba verò in sacrificio Missæ requiruntur, non vt sint ipsa sacrificium, vel pars sacrificij, sed solùm vt victimæ præsentiam nobis exhibeant. Verbis enim consecrationis, vt suprà ostendimus, id efficitur, vt corpus Christi verè adsit in altari: quare sacrificium erit verè externum, & sensibile, etiamsi verba, quibus id efficitur, sentiri non possint. Adde, quòd in Sacramentis quoque, ad quorum essentiam verba potissimùm pertinent, non est necesse, vt verba ab iis percipiantur, qui Sacramenta suscipiunt, modò percipiantur ab iis, qui ea ministrant: alioqui Baptismus infantibus, amentibus, surdis collatus, irritus esset, quod ne Kemnitius quidem admitteret. Ad argumentum igitur respondemus, Christum non quidem instituisse, vt verba occultentur, & sepeliantur, sed neque instituisse ita pronuntiari, vt ab omnibus qui adsunt, audiantur; sed solùm instituisse, vt reipsa adhibeantur: libertate relicta Ecclesiæ, vt modum recitandi constituat. Id quod non solùm Catholici docent, sed etiam Kemnitij præceptor & propheta Lutherus in libro de formula Missæ, vbi liberum permittit, vt verba Cœnæ, alta vel submissa voce pronuncientur.

TERTIA obiectio. Apostolus 1. Corinth. 14. diserte distinguit hæc duo. In Ecclesia loqui, de iis scilicet, quæ ad publicum ministerium pertinent; & priuatim sibi ipsi, & Deo loqui.

RESPONDEO; In Ecclesia loqui beato Paulo est exhortari, & instruere Ecclesiam; sibi & Deo loqui, est orare, vel laudare Deum: *In Ecclesia*, inquit, *volo quinque verba in sensu meo loqui, vt & alios instruam.* Et rursus: *Si non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo.* Itaque distinguit concionem ab oratione. Ad neutrum autem propriè pertinet sacrificium: sacrificare enim non est loqui, sed facere; vel si quo modo loqui, est, non est in Ecclesia, vel Ecclesiæ loqui, sed Deo. Qui enim sacrificium Deo offert, cum Deo agit, non cum hominibus, licet non priuatim, sed publicè agat, quia non pro se tantùm, sed pro Ecclesia vniuersa agit.

QVARTA obiectio. In antiqua Ecclesia dimissis iis, qui non poterant interesse mysteriis, alta voce pronunciabantur preces, gratiarum actiones, & ipsa etiam verba consecrationis. Quod quidem de verbis consecrationis, tradit Bessarion Cardinalis in libro de verbis Cœnæ, & idem patet ex ritu antiquo respondendi, *Amen*, ad verba consecrationis: cuius ritus meminerunt Dionysius Alexandrinus apud Eusebium libro 7. histor. cap. 9. & Augustinus in libro ad Orosium quæst. 49. Idem patet ex Chrysostomo homilia decima octaua in posteriorem ad Corinthios, vbi legimus preces, & gratiarum actiones in celebratione

Universidad de Deusto
Biblioteca

bratione Eucharistiæ populo cum sacerdote fuisse communes. Denique idem colligitur ex Nouella constitutione 123. Iustiniani, vbi seuerè præcipitur sacerdotibus, vt quæ in oblationis celebratione recitanda sunt, alta voce pronuncient, vt populus exaudire possit.

RESPONDEO; Verba consecrationis in Ecclesia Orientali alta voce recitari consueuisse, non negamus, cùm id apertissimè constet ex Liturgia Chrysostomi. Neque nos id reprehendimus: non enim contendimus necessariò ea verba submissa voce recitanda esse, sed liberum esse Ecclesiæ statuere de eo ritu, & proinde neque Græcorum, neque Latinorum ritum reprehendi posse, aut debere. Sed quanquam verba consecrationis apud Græcos alta voce efferrentur, tamen alia quædam submissa voce, ac planè secretò pronunciata apud eos fuisse, ex eadem Chrysostomi Liturgia euidenter ostendimus. Ad testimonium igitur Bessarionis, & Dionysij Alexandrini, nihil opus est respondere.

Ad locum Augustini RESPONDEO; Nec librum illum esse Augustini, vt eruditi fatentur, nec ad rem facere: non enim loquitur ille auctor de consecratione, sed de dispensatione Sacramenti; id enim solum dicit, eos, *Amen*, respondere solitos, qui accipiunt sanguinem Domini, dicente videlicet sacerdote: *Sanguis Domini nostri* IESV CHRISTI. Cuius ritus meminit etiam Ambrosius libro quarto, de Sacramentis, cap. 5.

Ad locum Chrysostomi respondeo, Chrysostomum id potissimùm velle, vt populus non ocietur in templo, sed oret pro iis rebus, pro quibus & sacerdos orat: id quod potest fieri, etiamsi tum sacerdos, tum populus in silentio oret. Immò Cyprianus in tractatu de oratione Dominica, scribit tempore sacrificij imitandam esse Annam matrem Samuelis, quæ ita orabat, vt labia mouerentur, sed vox penitus non audiretur 1. Reg. 1. & eam typum Ecclesiæ gessisse dicit, dum in silentio orabat. In nostra quoque Liturgia tunc dicitur populo: *Orate fratres*, cum secretò est orandum. Adde, quòd Chrysostomus non dicit omnes preces esse communes populo cum sacerdote: quare etiamsi loqueretur de communione earundem omnino precum, nihil tamen aduersarij obtinerent. Nam in Liturgia Chrysostomi apertè distinguuntur, quæ ab omnibus, & quæ à solo sacerdote, & quidem secretò dicenda sunt.

Ad Nouellam Iustiniani responderi posset in primis, non ad Imperatorem pertinere de ritu sacrificandi leges ferre: proinde non multum referre quid ille sanxerit. Sed illud etiam respondemus, non esse legem illam sententiæ nostræ contrariam: solùm enim ille iubet, vt quæ in Ecclesiis Orientalibus alta voce dici solebant, ab omnibus alta voce dicerentur. Erant enim quidam, vt ex illa ipsa Nouella colligitur, qui submissa voce pronunciabant ea quæ ex recepta consuetudine alta voce pronuncianda erant, vt eo modo ignorantiam suam tegerent: qui quidem iure reprehenduntur, tum quod contra morem Ecclesiæ facerent, tum quod ex imperitia legendi id facerent.

VLTIMA obiectio. Fatentur Pontificij, vsum istum non esse antiquum. Scribunt enim Honorius, & Belet olim alta voce verba consecrationis pronunciari consueuisse: sed postea imperatum fuisse, vt sub silentio dicerentur, hac de caussa. Cùm verba illa ab omnibus audirentur, à multis etiam laicis memoria tenebantur: inde factum est, vt quidam pastores in agro super panem, & vinum ea verba pronunciauerint. Continuò autem panis in corpus & vinum in sanguinem conuersa sunt: & pastores illi diuinitus perculsi interierunt. Ex qua historia colligitur, vsum recitandi verba consecrationis sub silentio, non esse antiquum, & ex opinione superstitiosa natum, quasi verba illa magica essent.

RESPONDEO; Miraculum, cuius in hoc argumento mentio fit, vere accidit, sed aliter, & antiquiore tempore, quàm à Kemnitio narretur. Scribit enim Sophronius in Prato spirituali, cap. 196., suo tempore hoc miraculum accidisse: Floruit autem Sophronius ante tempora VII. Synodi, & Ioannis Damasceni; nam citatur eius liber, id est, Pratum spirituale à VII. Synodo, actione 4. & à Damasceno in 3. oratione de cultu imaginum. Proinde contigit hoc miraculum ante annos plus minus CM. quod etiam breuiter commemorat ab Alcuino in libro de diuinis officiis, cap. de celebratione Missæ: Floruit autem Alcuinus ante annos DCCC. Porro miraculum illud non conuertit panem in carnem, nec pastores illos interfecit, vt Kemnitius ex obscuris, ac recentioribus auctoribus colligit; sed igne de cœlo demisso, panem, & vinum, & lapidem, super quem illa sita erant, absumpsit, & pastores illos obstupefecit, vt ad longum tempus vix loqui possent. Neque scribit Sophronius istam esse caussam, cur verba illa secretò nunc dicantur: quanquam si ista esset caussa, non video quid contrà obiici posset. Certè vsus iste antiquissimus esset, etiamsi non antè cœpisset, quàm post miraculum illud diuinitus mundo ostensum.

CAPVT XIII.

De cæremoniis Missæ quid hæretici sentiant.

DE cæremoniis in genere disputatum est in secundo libro extremo de Sacramentis: nunc ea solùm tractanda sunt, quæ proprie ad Missæ cæremonias pertinent. Duo potissimùm hoc loco explicanda sunt. PRIMO aperiendum erit, quid aduersarij sentiant de cæremoniis Missæ, & quid in cõtrouersia sit. SECVNDO probanda erit veritas, & simul refellendæ obiectiones.

Scribunt autem de cæremoniis, & partibus Missæ, multi auctores. PRIMVS videtur fuisse Gelasius, cuius librum de Missarum solenniis coartauit Gregorius I. vt scribit Ioannes Diaconus libro 2. vitæ Gregorij, cap. 17. & ipse eiusdem libri meminit lib. 7. epist. 63. SECVNDVS fuit Isidorus post annum Domini DC. cuius libri duo extant de diuinis officiis. TERTIVS fuit auctor Ordinis Romani, qui floruisse videtur post annum Domini DCC. QVARTVS fuit Alcuinus eodem seculo, cuius extat liber de officiis Ecclesiasticis. QVINTVS Amalarius eodem seculo, cuius etiã libri extant eiusdem tituli. SEXTVS fuit Rabanus Maurus post annum Domini DCCC. SEPTIMVS eodem seculo Valfridus Strabo. OCTAVVS post annum fortasse CM. Solitarius in libro de gemma animæ. NONVS Micrologus post annum M. DECIMVS Rupertus Tuitensis post annum MC. VNDECIMVS Hugo de S. Victore eodem seculo. DVODECIMVS Innocentius III. post annum MCC. DECIMVS TERTIVS Bonauentura eodẽ seculo. DECIMVS QVARTVS Gulielmus Durandus post annum MCCC. DECIMVS QVINTVS Thomas Valdẽsis post annũ MCD. DECIMVS SEXTVS Cõradus Brunus post

post annum MD. quo seculo scripsit etiam Rapsodiam Georgius Cassander, & nonnulla beatus Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de corona militis: qui tamen auctor cautè legendus est; superior autem, etiamsi hæreticus fuerit, nihil tamen de suo addidisse videtur. Feruntur etiam multa collegisse de Liturgia Ioan. Garetius, & Iacobus Pamelius: sed eorũ libros nondum videre potui.

His præmissis, ad illa, quæ proposuimus, accedamus. Quod ad PRIMVM attinet, Caluinistæ omnes ferè cæremonias Missæ execrantur, & abrogandas cẽsent. Nam nec illis vtuntur in sua Cœnæ Domini administratione: & Caluinus generatim eas reprehendit in lib. 4. Instit. cap. 17. § 43. vbi admittit antiquissimas esse, immo scribit non longè ab ætate Apostolorum cœpisse; sed eas rubiginem Cœnæ Domini appellat, & ait natas esse ex procacitate humanæ confidentiæ, quæ se continere non potest, quin in Dei mysteriis ludat, & lasciuiat.

At Lutherus, & Lutherani non omnino cæremonias reiiciunt. Nam, & in suis Ecclesiis aliquas seruant, & Philippus in Apologia Confess. artic. de Missa, in principio, dicit apud suos seruari in Missa cæremonias consuetas: quod est verum de quibusdam, non de omnibus.

Porrò Lutherus in libro de captiuit. Babyl. cap. de Eucharistia, tria de cæremoniis scribit. PRIMO, Missam eo esse magis Christianam, quo est simpliciot, & similior Missæ Christi, in qua nulla fuit vestium, gestuum, cantuum, aliarúmque cæremoniarum pompa: quibus verbis oblique cæremonias reprehendit.

SECVNDO addit, non esse propterea calumniandam vniuersam Ecclesiam: quæ multis aliis ritibus, & cæremoniis Missam ornauit, & ampliauit: & in libro de formula Missæ, permittit lumina, & incensum, & aliqua alia eiusmodi. Sed hoc dictum secundum non valde cohæret cũ primo. Nam si pompa cæremoniarum faceret Missam minus Christianam, vt habet primum dictum, meritò Ecclesia, quæ pompam illam inuexit, reprehendi posset, ac deberet cuius contrarium asserit hoc secundum dictum.

TERTIO dicit, cæremonias sine fide, esse irritabula impietatis potius, quàm officia pietatis. Quod si Lutherus de fide Catholica loqueretur, qua credimus in Eucharistia vere esse præsens corpus Domini, & vere in sacrificium Deo offerri pro peccatis viuorum, & mortuorum, non male dixisset, cæremonias sine fide esse irritabula impietatis: sed quia loquitur de fide quadam speciali, qua vult nos certò credere remissa esse peccata, ideo dictum illud eius iure damnatur in Concilio Tridentino, sess. 22. can. vlt. Cæremoniæ enim deuotioni, & reuerentiæ excitandæ seruiunt, etiá in iis, qui non certò credunt sibi remissa esse peccata. sed de hac fide alibi differendum est.

Iam verò Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 852. ponit quadrimembrẽ partitionem cęremoniarum Missę. Quasdam enim esse dicit, quæ habeant mãdatum diuinum, & exempla Scripturæ, & quæ substantiales sint, vt accipere panem, benedicere, mãducare, mortem Domini nunciare. Quasdam, quæ licet non habeant expressum mandatum, neque omnino necessariæ sint, tamen pias, & bonas esse, si ad ædificationem vsurpentur, vt Psalmos, lectiones, preces, confessionem fidei per symboli recitationem. Quasdam per se superstitiosas, & impias, vt oblationem pro viuis, & mortuis, inuocationem Sanctorum, satisfactionem pro animabus Purgatorij, Missam priuatam, consecrationem salis, benedictionem aquæ.

Alias denique adiaphoras, vt vestes, vasa ornamenta cetera, quæ verbo Dei non repugnant. Ex his docet eas, quæ sunt primi generis, omnino seruandas: quæ sunt tertij, omnino abrogandas; quæ sunt secundi, & quarti, retinendas esse, sed cum libertate, ac minimè necessarias.

Nos cum Kemnitio in primo genere conuenimus; in tertio ab illo dissentimus; in secũdo & quarto partim cõuenimus, partim dissentimus. Sed non sunt ista omnia huius loci: nam non disputamus hoc loco de quibusuis cæremoniis, sed solum de illis, quę sunt extra essentiam sacrificij, de quibus Concilium Tridentinum loquitur; quare non disputamus de primo genere. Deinde disputamus de cæremoniis proprie dictis, non de omnibus partibus, vel caussis, vel effectis Missæ; porrò psalmi, lectiones, preces non sunt propriè cæremoniæ, & per hoc non agimus de secundo genere. Pari ratione oblatio pro viuis, & mortuis, inuocatio Sanctorum, satisfactio, Missa priuata, & similia, non sunt cæremonię, neque de illis nunc disputamus. Solùm ergo de quarto genere nunc quæstio est, adiuncta aqua benedicta, quam in tertio genere Kemnitius posuerat.

Porrò de isto quarto genere, in tribus dissidemus à Kemnitio, & ceteris Lutheranis. PRIMO, quòd illi paucissimas, nos plures cæremonias in Missa adhibemus. SECVNDO, quòd illi nullo modo admittunt cæremonias esse necessarias; vel posse imperari ab Ecclesia: nos etsi fateamur non esse ex se necessarias, tamen iudicamus imperari posse, & hoc præcepto posito, non posse sine peccato omitti. TERTIO, quòd illi nullam vim tribuunt vlli cæremonię, & irridet consecrationes aquæ, salis, thuris, cereorum, &c. nos quibusdam cæremoniis vim quandam tribuimus ex consecratione, & precibus Ecclesiæ. Sed de iis duobus postremis quæstionibus satis multa diximus in 2. lib. de Sacramentis in genere, & in aliis locis: ideirco solum hoc loco ostendendum erit, non solum paucas illas cæremonias, quas Lutherani admittunt, sed omnes alias, quibus Ecclesia Catholica in Missa vtitur, esse antiquas & pias.

Sed antequam ad cæremonias nostras veniamus, refellenda sunt mendacia, quibus plane scatet Kemnitij disputatio. PRIMO, pag. 851. dicit, Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 5. sine distinctione omnes cæremonias approbare, siue piæ, siue superstitiosæ sint. At Concilium non loquitur nisi de his cæremoniis, quas Ecclesia instituit, vt ex ipso textu Concilij patet, & quæ ad quartum genus à Kemnitio positum, pertinent; quas idem Kemnitius fatetur non esse superstitiosas.

SECVNDO ibidem dicit, à Concilio definiri, omnes cæremonias quæ in Missa adhibentur, esse ex traditione Apostolica: & probat ipse hoc esse falsum, quia Dominus in vltima cœna, eas non adhibuit, neque earum meminit Paulus, cum describit Synaxim Apostolicam 1. Corinth. 11. At concilium nõ dicit omnes, sed multas esse ex Apostolica traditione: & probatio Kemnitij ineptissima est. Nam traditio Apostolica cœpit post ascensionem Domini, & ideo non mirum si in vltima cœna Domini eæ cæremoniæ non fuerint adhibitæ: quia videlicet nondum eas Apostoli instituerant. Porrò Paulus 1 Corinth. 11. non refert totam Synaxim Apostolicã, sed solum narrat quid à Domino acceperit.

TERTIO dicit, Pontificios veterum cæremonias cumulasse multis admistis ociosis, & superstitiosis ritibus. At hoc falsissimum esse, patet ex Liturgia Græcorum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

orum, & ex Ambrosiana, quas non instituerunt Pontificij, & tamen plures cæremonias habent, quàm nostra Romana, quam Kemnitius Pontificiam vocat.

QVARTO dicit, apud Catholicos ita necessariam existimari cæremoniarum obseruantiã, vt nõ pronuncient mortaliter peccare, qui aliquid in illis neglexerint. At hoc etiam mendacium est: non enim apud nos quælibet negligentia peccatum est mortale, sed contemptus, aut notabilis negligentia in rebus grauibus.

QVINTO dicit, Pontificios vix credere rectè celebrari Cœnam Domini, si non adhibeatur totus ille cæremoniarum apparatus. At si per illud, *rectè*, intelligat rectitudinem essentialem, vt videtur intelligere, mendacium est apertissimum: cõstanter enim Catholici docent, totam essentiam huius sacrificij à Christo institutam, & proinde sine his cæremoniis, quas postea Ecclesia addidit, nemo dubitat sacrificium celebratum esse verum, & ratum. Si autem Kemnitius per illud, *rectè*, intelligat rectitudinem accidentariam, nihil dicit: nam quis dubitet non recte fieri id, in quo faciendo aliqua omittuntur, quæ omittenda non erant?

SEXTO dicit, cæremoniis illis, & ritibus per se absolutis, tribui à Catholicis peculiaria merita. At hoc impudentissimum est mendacium: Catholici enim sine fide, & charitate nulla merita agnoscunt, neque vllus nisi plane insipiens diceret, attollere manus, vel curuare genua, & alia id genus, esse per se, & absolutè meritoria.

CAPVT XIV.

Cæremonias, quæ Missam præcedunt, esse antiquas, & pias.

NVNC vt facilius Missæ cæremonias defendamus, ad quædam capita omnes reuocabimus. Quædam enim sumuntur à persona, quædam à loco, aliæ à tempore, & hæ in rebus consistunt, & prærequiruntur ad sacrificium. Aliæ consistunt in actione, & adhibentur inter sacrificandum, partim erga Deum, partim erga populum, partim erga ipsum sacrificium. Ex parte personæ requiruntur vestes sacræ. ex parte loci requiruntur templa, altaria, vasa sacra, vt calix, discus, corporalia, item lumina. Ex parte temporis requititur, vt fiat præcipuè Dominicis diebus, vt ante meridiem, vt ante omnem cibum. De his igitur singulis breuissimè dicamus.

De vestibus sacris.

AC PRIMVM de vestibus sacris, habemus exemplum Testamenti veteris, in quo sacerdos sacrificium oblaturus, certis vestibus à Deo præscriptis induebatur: fuisse autem eas vestes, typos, ac figuras vestium sacrarum, quibus nunc induuntur sacerdotes Christiani, ostendunt auctores quos iam citabo, qui singillatim demonstrant, quæ ex nostris vestibus cui ex Iudaicis respondeant.

Habemus deinde vsum Ecclesiæ antiquissimum: nam omnia indumẽta, quibus nunc vtimur in Missa, enumerant, & significationes eorum explicant, multi antiqui scriptores, vt Innocentius III. li. 1. de mysteriis Missæ. Rupertus li. 1. de diuinis officiis. Bouauentura in lib. de explicatione Missæ. VValfridus Strabo in lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. 24. Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 4. Amalarius li. de officiis Ecclesiasticis. Rabanus li. 1. de Institutione Clericorum, & Alcuinus in libro de officijs Ecclesiasticis, cap. de vestibus sacris. Floruerunt autem hi auctores, alij ante annos CCC. vt Innocentius, & Bonauentura: alij ante annos CD. vt Rupertus, & Hugo: alij ante annos DCC. vt VValfridus, & Rabanus, denique Amalarius, & Alcuinus ante annos DCCC.

Præter hos auctores, qui omnia indumenta ordine enumerant, nec dicunt suo tempore incœpisse, sed quod à maioribus acceperant, tradunt; nõ desunt alij antiquiores, qui breuiter aliquid attingant de eiusmodi vestibus. Nam Iulianus Pomerius, qui ante annos CM. floruit, in vita S. Hildefonsi, quæ exstat apud Surium tomo 1. scribit ab ipsa sanctissima Virgine de cœlo allatam vestem sacerdotalem, ac S. Hildefonso donatam, qua vteretur in Missa.

GREGORIVS Papa ante annos circiter M. misit in Britanniam ad nouam illam Ecclesiam præter sacra vasa, & reliquias Sanctorum, ac altarium ornamẽta, & etiam vestimenta sacerdotalia, & clericalia, vt scribit Ioannes Diaconus lib. 2. vitæ B. Gregorij, cap. 37. & Beda lib. 1. hist. cap. 29.

HIERONYMVS libr. 1. contra Pelagianos, vltra medium, scribit: Episcopos & Presbyteros, & omnem clerum in sacrificij administratione candidis vestibus vti. Quod idem habet Chrysostomus homil. 83. in Matth. qui etiam initio Liturgiæ describit orationes, quæ dicuntur, dum sacerdos induit sacras vestes. Idem etiam Hieronymus in epist. ad Heliodorum de obitu Nepotiani, scribit sibi à Nepotiano Presbytero moriente, relictam fuisse tunicam, qua vtebatur in ministerio Christi: floruit autẽ vterque ante annos M. C.

Concilium Carthaginense IV. tempore Augustini celebratum prohibet can. 41. ne Diaconi vtantur Alba, nisi in sacro ministerio.

Auctor quæstionum veteris, ac noui Testamenti, quæ habentur tomo 4. operum Augustini q. 46. scribit Diaconos vti solere Dalmaticis: vixit autem hic auctor ante Augustinum vt patet ex quæst. 44.

Syluester ante annos M. CC. vt in eius vita refert Damasus, constituit vt Diaconi in Ecclesia Dalmaticis vterentur, & palla linostina læuam cooperirent.

Denique huc referri potest, quod scribit Policrates ante annos M. CD. apud Eusebium libr. 5. histor. cap. 24. ipsum etiam S. Ioannem sacerdotale petalon gestasse.

Accedit etiam manifesta ratio. Nam vt Reges, ac Magistratus in publicis actionibus nõ vulgari vtuntur vestitu, sed alio augustiore, & certis insignibus, quo & reuerentia ipsis concilietur, & simul imperium ipsorum, & potestas repræsentetur: sic etiam omnino conueniebat, vt in hac publica totius Ecclesiæ actione, sacerdos, sacro, ac peculiari habitu vteretur: tum ad reuerentiam mysterij, tum ad ipsam Christi passionem repræsentandam idoneo.

De templis & aris.

IAM verò de tẽplis & aris, multa disputauimus in libr. 3. de Ecclesia triumphante, cap. 1. & sequentibus: & plena sunt scripta veterum, tum Patrum, tum Conciliorum, vbi sit mentio templi & altaris; & nos lib. superiore c. 14. non pauca testimonia adduximus. Et quia aduersarij non tam reiiciunt templa, & altaria, quàm mysticas consecrationes cum templi, tum altaris; vide antiquissima testimonia eiusmodi consecrationis in Concilio V. Carthaginensi, canon. 6. & Agathen

& Agathensi, can. 14. & in scriptis Patrum, Euseb. li. 4. de vita Constantini; Athanasij in Apologia ad Constantium; Basilij in Psal. 114. Gregorij Nysseni in lib. de Baptismo; Ambrosij lib. 1. epist. 5. ad Felicem; Gaudentij in tract. de dedicatione; Augustini serm. 251. & sequentibus de tempore; Gelasij I. in epist. 1. & Felicis IV. in epist. decretali de Ecclesiarum, & altarium consecratione, qui Pontifex atauus S. Gregorij fuit, & nõ modò Ecclesias, & altaria consecrari debere confirmat, sed etiam, quod est huius loci proprium, testatur antiquis Canonibus prohibitum, ne sacra Missarum solennia alibi quàm in locis Deo sacratis, magna necessitate excepta, vllus celebrare præsumat.

De vasis sacris.

DE sacris autem vasis multa exstant antiquissima testimonia Damasus in vita S. Vrbani Papæ & Martyris meminit argenteorum vasorum, quæ iam tum erant in Ecclesia ad vsum Sacramentorum. Sedit autem Vrbanus circa annum Domini CC. XXX. Prudẽtius in hymno de S. Laurentio, meminit aureorum vasorum, quæ erant tempore S. Laurẽtij, id est, circa annum Domini CC. LX. *Libent vt auro Antistites.* Tempore autem Syluestri circa annum Domini CCC. plurimos fuisse aureos, & argenteos calices, patinas candelabra, thuribula, testis est idem Damasus. Athanasius in 2. Apologia contra Arianos, multa scribit de mystico poculo, quod ab eo confractum calumniabantur Ariani: ex quo loco constat calices Eucharistiæ sacros fuisse, & non nisi ab initiatis tangi, nec sine sacrilegio pollui potuisse. Gregorius Nazianzenus in oratione de seipso contra Arianos scribit ab Arianis direpta sacra vasa, laicis ad tangendum prohibita: & ideo comparat eos Nabuzardano, & Balthasari, quorum alter sacra vasa templi Hierololymitani abstulit, alter prophanauit. Optatus Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum, queritur de Donatistis, quòd sacra, & preciosa vasa Ecclesiæ, in quibus Christi sanguis continetur, diripuerint, conflauerint, & vendiderint: similiter pallas, & velamina. Ambrosius libro 2. de officiis, cap. 28. multa scribit de sacris Ecclesiæ vasis, atque ea aurea, & consecrata fuisse demonstrat. Augustinus in Psal. 113. *Et nos*, inquit, *pleraque in instrumẽta, & vasa ex auro, & argento habemus in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur.* Deniq; Chrysostomus in hom. 4. in Matt. & fusius in libro de S. Babyla contra Gentiles, scribit Iulianum Iuliani Imperatoris auunculum, & alium quendam qui Quæstoris officio fungebatur, sacra Ecclesiæ vasa diripuisse, ac prophanasse, sed continuò vltricem manum Domini sensisse, ita vt Iulianus vermibus corrosus interierit: Quæstor autem subitò medius crepuerit. Similia exempla refert Gregorius Turonensis de gloria Martyrum cap. 85. quæ satis ostendunt, cæremoniam istam sacrorum vasorum antiquissimam, & Deo gratam esse.

Sed Caluinus in præfatione Institutionis obiicit duo loca Patrum. Vnus est Ambrosij li. 2. de officiis, c. 28. vbi sic legimus: *Aurum Sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur.* Alter est Acacij, quem refert Socrates lib. 7. hist. cap. 21. sic aliquando loquutum, cum accusaretur, quòd sacra vasa propter pauperes vẽdidisset: *Deus noster, neque discis, neque calicibus eget, qui non comedit, neque bibit.*

RESPONDEO, Vterque locus nobis fauet: nam in vtroque loco legimus Ecclesiam abundasse vasis pretiosis, & sacris, & ea debuisse diligenter conseruari, nisi vrgeret summa pauperum necessitas. In tali autem necessitate volunt sancti illi Patres licere sacra vasa conflare: & vendere, & rationem reddunt, quia vasa illa preciosa non sunt absolute necessaria ad Sacramenta ministranda. Et hoc est, quod ait Ambrosius: *Aurum Sacramenta non quærunt*, id est, non necessariò exigunt; & quod subdit: *Nec auro placent*, non significat, in auro displicent, vel nullo modo placent magis in auro, quàm in vitro: sed, non ideo principaliter placent, quia ministrantur in auro. Nam si displicerent in auro, vel non magis placerent, quàm in alia materia; Ambrosius ea non seruasset vsque ad illam necessitatem, sed nunquam eis vsus fuisset.

Verba Acacij eundem sensum habent: significant enim vasa aurea nullam Deo adferre vtilitatem, sed esse in Ecclesia ad honorem Dei, & vtilitatem nostrã; & ideo quãdo se offert occasio, quo possint nobis vtiliora esse si vendãtur, vendi debent, quia id etiam Deo gratius erit, qui misericordiam potius vult, quàm sacrificium. Vide quæ diximus in 3. libro de Ecclesia triumphante, cap. 6.

De cereis.

DE cereis autem quibus in Missa vtimur, ac præsertim dum legimus Euangelium, non desunt antiqua testimonia. Athanasius in epistola ad omnes Orthodoxos non procul ab initio, scribit inter alia sacrilegia Arianorum vnum fuisse, quòd cereos Ecclesiæ idolis adolerent. Hieronymus in lib. contra Vigilantium, scribit in Ecclesia Catholica sole rutilante accendi cereos, dum legitur Euangelium ad signum lætitiæ demonstrandum. Chrysostomus in Liturgia scribit, sacerdotem procedere ad altare, ministro præcedente cum lumine. Ordo etiam Romanus meminit cereorum, quæ & ad Euangelium, & ad oblationem corporis Domini accenduntur. Concilium IV. Carthaginense, can. 6. docet, Acolutho in sua ordinatione tradi ab Archidiacono cereum, vt sciat ad suum ministerium pertinere lumina accendere in Ecclesia. Quò autem tempore lumina ab Acoluthis accendenda essent, explicat Isidorus libr. 7. Etymologiarum, cap. 12. vbi scribit, cùm Euangelium legitur, & cum Christi corpus offertur, debere Acoluthos accendere cereum in Ecclesia. Denique Micrologus cap. 11 asserit, Missam nunquam sine lumine celebrari, etiamsi in meridie celebretur.

De die celebrandi.

Porro quod attinet ad tempus sacrificij celebrandi, Catholici sentiunt die Dominico præcipuè id faciendum; neque hæretici repugnant. Habemus id primis testimonium Scripturæ, Actor. 20. *Vna Sabbati cum conuenissemus ad frangendum panem.* Nam per vnam Sabbati, dies Dominica intelligitur, vt Chrysostomus, & Beda exponũt: & perspicuum est ex aliis similibus locis. Quod enim scribitur 1. Corinth. 16. *Per vnam Sabbati vnusquisque apud se reponat, &c.* omnes interpretes Græci, & Latini exponunt de die Dominica, in qua Christiani conuenire solebant in Ecclesiam. Marci vlt. dicitur Christus vna Sabbati resurrexisse: quo loco per vnam Sabbati intelligi diem Dominicam, nemo vnquam negauit. Dicitur autem dies Dominica vna Sabbati, quia est prima dies hebdomadæ: phrasi enim Hebraica vnum accipitur pro primo, & Sabbatum pro hebdomada.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DEINDE Iustinus Martyr in 2. Apologia extrema, A aperte scribit, die solis, id est, die Dominica Christianos solitos fuisse ad sacrificium Eucharistiæ conuenire. Augustinus in epist 118. scribit in quibusdam locis, sacrificium omni die offerri solere, alibi solum die Dominica, & Sabbato; alibi die solum Dominico. Ex quo intelligimus nullos vnquam dubitasse, quin dies Dominica aptissima esset ad hoc sacrificiu celebrãdũ.

De hora celebrandi, & de ieiunio necessariò ad sacrificium celebrandum.

DE hora diei conuenit apud Catholicos, sacrificium celebrandum esse horis antemeridianis, & ante omnem cibum; quidem veteres sacra faciebãt ab hora 3. vsque ad 9. quia eo tempore ad horam nonã protrahebatur ieiunium: aliquando etiam sub vesperam celebrabant, vt feria V. in Cœna Domini, & in Sabbato sancto; aliquando media nocte, vt in Natali Domini. Vide VValfridum, cap. 23. Nunc excepta Missa, quæ adhuc media nocte canitur in Natali Domini, ordinariè ab hora prima siue ab aurora, vsq; ad sextã, id est, ad meridiem sacra celebrantur, & ieiunia de more protrahuntur.

Lutherani, & Caluinistæ ista planè contemnunt: scribit enim Lutherus in libro cõtra Regem Angliæ, edito anno M.D.XXII. esse articulum Papæ, tantum mane, & ante omnem cibum esse communicandum, & addit: *Nos autem istos merè fatuos, & stolidos appellamus, & Communionem liberam habemus, siue per diem, siue per noctem, siue mane, siue vesperi. Apud nos non peccat, qui modestiè ederit, & biberit ante Communionem.* Et in libro de formula Missæ, liberum permittit ieiuniũ ante Communionem, & solum necessariò requirit, vt sobriè accedatur, id est, vt ipse exponit, ne quis crapula ructet, aut distento ventre pigrescat. Similia habet C in libro de abroganda Missa priuata: vbi tamen falsò Catholicis affingit, quod doceant eum indignum esse Communione, qui guttulam vnam aquæ imprudens forbuerit. Neque enim tam rigidè Catholici ieiuniũ hoc exponunt: immò in casu necessitatis permittunt etiam post cibum Communionem sumere. vt quando ægrotus aliquis de vita periclitatur, & nondum viaticum accepit, & periculum est in mora, tũc enim quacunque hora dari solet Communio: & extra hunc casum, qui inter abluendum aliquas aquæ guttas traiecerit ad stomachum, non censetur soluisse ieiunium, nec prohibetur à sacro faciendo, vel Communione sumenda, de qua re vide S. Thomam 3. parte, quæst. 80. artic. 8.

Quod autem nostra consuetudo sine dubio antiquissima, & Apostolica sit, & necessariò seruanda, excepto casu necessitatis: facilè demonstrari potest. Tertullianus in 2. lib. ad vxorem: *Non sciet*, inquit, *maritus quid ante omnem cibum sumas, &c.* & loquitur omnium consensu de Eucharistia. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. propè extrema, obiicit sibi argumentum, quod postea fecit Lutherus, nimirum ab exemplo Christi, qui post cœnam sacrificium obtulit: & respondet, Christum certa de causa obtulisse ad vesperam, & post cœnam, quia sic prædictum fuerat à Prophetis; nos tamen mane offerre debere, quia resurrectionem Domini celebramus: & ibidem tanquam rem valde absurdam infert: *Nunquid ergo post cœnam Dominicam celebrare debemus?* Ioannes Chrysostomus homil. 27. in priorem ad Corinthios non procul à fine: *Tu*, inquit, *prius quam accipias, ieiunas, vt aliquo modo dignus communicatione videaris.* Idem Chrysostomus in epist. 3. ad Cyriacum Episcopum scribit, se accusatum, quod non ieiunis Communionem præbuerit, ac iurat id se nõ fecisse: *Si id feci*, inquit, *abiiciat me Christus à regno suo.*

AVGVSTINVS in epistola 118. cap. 6. proponit idem argumentum, quod suprà à Cypriano solutum diximus: *Et liquidò*, inquit, *apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus, & sanguinem Christi, non eos accepisse ieiunos: nunquid tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto vt in honorem tanti Sacramenti, in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam ceteri cibi: nam ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim quia Dominus post cibos dedit, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent: aut sicut faciebant, quos Apostolus arguit, & emendat, mensis suis ista miscere. Namque Saluator quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat: & ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum.* Ex hoc testimonio habemus multa. PRIMO, Dominum nihil de hac re præcepisse. SECVNDO, Apostolos Spiritu sancto inspiratos instituisse, vt à ieiunis Eucharistia sumeretur. TERTIO id seruari in toto orbe terrarum ab omni Christi Ecclesia. QVARTO, rationem huius rei fuisse ob honorẽ tanti Sacramenti: quam eandem rationem attingunt etiam posteriores auctores, vt Isidorus libro 1. de officiis diuinis, capite 18. & Amalarius lib. 3. de officiis Ecclesiasticis, cap. 34. & VValfridus Strabo, libro de rebus Ecclesiasticis, capite 19.

Sed Lutherus, vt erat omnium hominum impudentissimus, tanti doctoris testimonium irridet in libro de abroganda Missa, parte 2. his verbis: *Indignum est inquiunt, vt in os Christiani aliud intret, priusquam corpus Domini intrauerit. O, festiua ratio! fumẽ nec nebulam, nec aerem prius intrare licet os Christiani, quàm corpus Domini intrauerit, vt sacerdotibus re prorsus, & vita interducatur, vsque post Missam, & Communionem.* Hæc ille.

Horrenda sanè, & planè Diabolica audacia toti Ecclesiæ insultare non solida aliqua ratione, sed deprauato loco Augustini. Non enim Augustinus ait, indignum esse, vt aliud prius intret in os Christiani, quàm corpus Christi: sed vt alius cibus prius intret, quàm sacratissimus cibus carnis Dominicæ. Non igitur prohibemur aërem inspirare, vt nugatur Lutherus, sed cibum aliquem sumere.

Præter hæc Patrum testimonia habemus etiam decreta Conciliorum antiquorum in variis mundi partibus celebratorum. Concilium III. Carthaginense in Africa celebratum ante annos M. C. canon. 29. ita decreuit: *Vt Sacramenta altaris non nisi à ieunis hominibus celebrentur.* Idem repetitur canon. 48. & rursus in Concilio Africano can. 8. & Concilium Matisconense II. in Gallia celebratum ante annos M. canone 6. renouat canonem Concilij Carthaginensis, & addit pœnam depositionis à propria dignitae. Ibidem etiam, statuit, vt reliquiæ corporis Domini dentur pueris manducandæ, indicto eis ieiunio: quem vsum fuisse olim in Græcia testatur Euagrius libro 4. historiæ, cap. 35. Concilium Bracarense I. celebratum in Lusitania ante annos CM. canone 16. statuit, vt etiam feria V. in cœna Domini Missæ à ieiunis celebrentur. Concilium Toletanum VII. celebratum in Hispania ante annos itẽ CM. canone secundo, pœnam

nam excommunicationis statuit in eos, qui post sumptum cibum quamlibet exiguum, Missam facere audent. Concilium Constãtiense in Germania celebratum, annis cẽtum ante Lutheri hæresim exortam sessione. 13. damnat errorem, siue abusum quorundam, qui Sacramentum altaris post cibum sumptum celebrare audebant.

Huc demum accedat horribilis vindicta, quam Deus exercuit in presbyterum quendam, qui in die Natalis Domini Missas celebrare præsumpsit non ieiunus: de qua re vide Gregorium Turonicum, capite 86. libri de gloria Martyrum.

Sed argumenta Lutheri videamus. PRIMO obiicit exemplum Christi, qui post cœnam Sacramentum instituit, & ministrauit. Sed hoc est iam solutum a Cypriano, & Augustino, quibus addere possumus Christum non post quamlibet cœnam, sed post cœnam a- B gni Paschalis Eucharistiam instituisse, & ministrasse, vt indicaret vnam cœnam alterius vmbram, & figuram fuisse: nobis autem iam non licet cœnam illam Iudaicam præmittere, cum sit abrogata, quemadmodum etiam Christus post Circumcisionem accepiam suscepit Baptismum nec tamen Christiani iam debẽt Circumcisionem accipere antequam baptizentur.

SECVNDO obiicit testimonium Apostoli 1. Cor. 11. *Si quis esurit, domi manducet.* vbi videtur Apostolus permittere, vt qui ieiunium ferre non valent, aut nõ volunt, post cibum domi sumptum ad Ecclesiam cõmunicaturi accedant.

RESPONDEO, duobus modis hic locus exponi solet. PRIMO, vt sensus sit; Si quis non potest tamdiu ieiunus in Ecclesia permanere, prius domi suæ cibum sumat, & sic ad Ecclesiam veniat: ita exponit Anselmus, qui tamen addit eum qui cibo sumpto ad Ecclesiam venit, non debere Eucharistiam sumere. SECVNDO vt sensus sit; Si quis in Ecclesia constitutus, famem tolerare non potest, egrediatur, & domum redeat, atque ibi manducet, non in Ecclesia. Quæ tamẽ non dicuntur ab Apostolo, vt ita fiat, sed vt confundantur eiusmodi homines gulæ addicti, tanquam qui indigni sacra communione ab Ecclesia expellantur, & ad suas domos amandentur: ita exponunt Chrysostomus, & Theophylactus, & alij, quæ expositio videtur omnino verior, sed neutra pro Luthero facit.

TERTIO obiicit, moderato cibo sumpto, hominem esse aptiorem ad Communionem, quàm ieiunum quia post cibum sumptum caput solet esse purgatius, os mundius, halitus incorruptior, &c. RESPONDEO, D Magis nos mouere debet Apostolica traditio, & totius Ecclesiæ consuetudo, quàm ista Lutheri Philosophia. Falsum præterea Lutherus assumit: nã etiamsi ad opera corporis cibus prosit, non tamen ad opera spiritus. Ac præcipue ad orationẽ multum cõferre ieiunium, ex Scriptura diuina perspicuum est, quæ vbique ferè coniungit orationem cum ieiunio. Tobiæ 12. *Bona est oratio cum ieiunio.* Iudith. 4. *In ieiuniis, & orationibus.* Lucæ 2. *Ieiuniis, & orationibus seruiens Deo.* Matthæi 17. *Hoc genus non eiicitur, nisi in oratione, & ieiunio.*

VLTIMO obiicit, Christum id liberum reliquisse, proinde liberum esse debere. RESPONDEO; Multa Christus per se non præcepit, quæ tamen libera esse noluit, siquidem ea per Apostolos, aut eorum successores præcepit, & de illis dixit Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.*

CAPVT XV.

De cæremoniis, quæ fiunt in Missa, & in actione constituunt.

NVNC de cæremoniis illis breuiter est dicendum, quæ in ipsa Missæ celebratione adhibentur, quæ ad quinque capita reuocari possunt. Aliæ enim ad Deum referuntur, vt eleuatio manuum, eleuatio oculorum, adoratio per inclinationem corporis totius, aut per genuum curuationem. Aliæ ad sacrificium, vt eleuatio, ostensio, fractio, commixtio. Aliæ ad sacerdotem celebrantem, vt tunsio pectoris, & lotio manuum. Aliæ ad populum, vt salutatio, & dimissio. Aliæ ad ea, quæ leguntur in B Missa, vt cantus, & instrumenta Musica. Præter has quædam. Aliæ sunt communes multis rebus, vt signum crucis, aspersio aquæ, thurificatio, osculum.

PRIMA igitur cæremonia erga Deum, id est, eleuatio manuum, exemplum habet in diuinis literis. Nam Exodi 17. Moses eleuatis manibus orans impetrauit. Item 3. Reg. 8. Salomon oraturus expandit manus in cœlum. Dauid Psalm. 141. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Apostolus 1. Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus.* Denique naturalis hæc cæremonia esse videtur, cum etiam apud Ethnicos passim legantur, qui orabant, ad cœlum manus extendisse.

SECVNDA quæ est eleuatio oculorum, Christo familiaris fuit: nam in plurimis locis oculos ad cœlum leuasse dicitur, vt patet Matt. 14 Marci 6. & 7. Lucæ 9. Ioan. 6. 11. & 17. Et quamuis in actione Cœnæ nõ legatur expresse in Euangelio, oculos ad cœlum sustulisse: id tamen constanter asserunt eum fecisse, S. Iacobus in sua Liturgia, & S. Ambrosius libro 4. de Sacramentis cap 5. Tertullianus in Apologetico, cap. 30 scribit Christianos cœlum intuentes, manibus extensis nudo capite orare solitos.

TERTIA, quę est inclinatio corporis, aut genuum incuruatio, index est humilitatis, & reuerentiæ, & passim à Sanctis vsurpata. 2. Paral. 6. Salomon flexis genibus orat. Luc. 22. Dominus ipse positis genibus orabat. Actor. 21. Paulus positis genibus orauit cum omnibus, qui secum erant. Neque possunt hæ cæremoniæ erga Deum, vllo modo reprehẽdi: nam vt S. Cyprianus docet in serm. de orat. Dominica placendum est diuinis oculis etiam habitu corporis. Non solum autem inter sacrificandum sacerdos inclinat caput Deo sed etiam cruci, aut imagini crucifixi, & ipsi etiam altari, & id sæpius: quam cæremoniã antiquissimam esse intelligi potest ex Liturgia Chrysostomi, vbi habentur hæc verba: *Sacerdos egreditur ex paruo ostio, & conuersus ad Christi imaginem, inflexo capite cum exclamatione dicit hanc orationem, &c.*

PRIMA cæremonia erga sacrificium, est eleuatio hostiæ cõsecrandæ coram Deo, quæ fit in Offertorio; quæ cæremonia non potest reprehendi si concedatur oblatio, quam libro superiore defendimus. Nam si licet offerre Deo sacrificium visibile; cur non liceat idipsum eleuare in signum oblationis? Habemus etiam in Scriptura exemplum, siquidem Leuit. 8. 9. 10. & alibi, sacerdos eleuat coram Deo id quod offertur. Denique habetur in antiquis Liturgiis.

SECVNDA, quæ est ostensio Sacramenti ad populum, antiquissima est: habetur enim in primis in Liturgiis Basilij, & Chrysostomi, & apud Dionysium c. 3. Eccles. hier. Et præterea meminit eius, vt Apostolicæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

traditionis. S. Basilius in lib. de Spiritu sancto, cap. 27. *Verba*, inquit, *invocationis cum ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorũ in scripto nobis reliquit?* Chrysostomus crebram facit mentionem illius ritus, qui apud Græcos erat, vt Eucharistia consecraretur ad altare velis obducta, ac deinde reductis velis populo ostenderetur. Homil. 61. ad populum Antioch. *Cum vela*, inquit, *videris retrahi, tunc supernè cœlum aperiri cogita, &c.* Idem habet homil. 36. in 1. Cor. & homil. 3. in epist. ad Ephes.

TERTIA, quæ est fractio & commixtio, habetur expressè in Liturgia Iacobi, & in Liturgia Chrysostomi: quare ipsa quoq; antiquissima est. Vnde Chrysostomus hom. 24. in priorẽ ad Cor. scribit, Christum in altari confractionem pati, quam in cruce pati noluit.

ALIA est cæremonia erga sacrificiũ, mixtio aquæ, & vini de qua nihil hic dicimus, quia in 4. libro de Eucharistia copiosè de ea tractauimus.

PRIMA cæremonia, quam erga seipsum sacerdos adhibet, est tunsio pectoris: ea enim vtitur in confessione, quæ fit ad initium Missæ, & ad illam precem: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, &c.* Et ad illa verba: *Domine non sum dignus.* Hæc autem cæremonia pœnitentiam indicat, & naturalis est, atque in Euangelio exemplum habet. Nam Lucæ 18. Publicanus orãs percutiebat pectus suum, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Et Lucæ 23. *Reuertebantur percutientes pectora sua.*

SECVNDA est lotio manuum, paulò antè consecrationem, quæ habetur etiam in Liturgiis Græcorum: eiusdem cæremoniæ meminit Dionysius cap. 3. Eccles. hier. & Clemens lib. 8. constit. c. 5. & Cyrillus catechesi 5. myst. *Vidisti*, inquit, *Diaconum aquam lauandis manibus porrigentem sacerdoti?* Et ibidẽ reddit caussam huius cæremoniæ, ac dicit, non adhiberi eam lotionem ad sordes corporis abluendas, cum nemo in Ecclesiam sordidis manibus accedere audeat: sed ob symbolum puritatis animi, qua pollere debent, qui tantum peragunt sacrificium.

PRIMA cæremonia erga populum, est salutatio per *Dominus vobiscum*: de qua sequenti cap. disseremus.

SECVNDA cæremonia est dimissio populi per *Ite missa est*, de qua etiam infrà dicemus: nam istæ cæremoniæ in verbis consistunt, non in actione tantum.

PRIMA cæremonia erga ea, quæ leguntur in Missa, est cantus: de qua non est hoc tempore magna cõtrouersia: nam ipsi etiam hæretici passim canunt. Et præterea habemus ipsius Domini exemplum. Nam Matth. 26. legimus Dominum in vltima Cœna, in qua prima Missę institutio, & celebratio consistebat, hymnum cecinisse: illa enim verba: *Et hymno dicto*, Græcè ὑμνήσαντες, propriè cantum significant. Nam vt Augustinus docet, in titulum Psal. 72. vsque adeò de ratione hymni est cantus, vt nisi cantetur, hymnus dici non possit. Vnde etiam Concil. Toletanum IV. cap. 12. de hymnis canẽdis in sacro officio, dicit nos exemplum Domini habere: ex quo falsum esse colligimus, quod scribit Lutherus in li. de captiuitate Babylonica, cap. 1. Missam Domini sine cantu celebratã esse. In disputione de horis Canonicis, tomo 3. de hac re copiosius disseremus.

SECVNDA cæremonia, sunt instrumenta Musica, quæ in Ecclesia adhiberi cœpta sunt in sacro officio, tempore Vitaliani Papæ circa annum Domini DC. LX. vt ex Pontificali refert Platina; vel vt mauult Aimonius li. 4. de gestis Francorum cap. 114. post annum Domini DCCC. XX. tempore Ludouici Pij. Licita auesse, & vtilia eiusmodi instrumenta, si sobriè, & grauiter eis vtamur, negari certè non potest, cum & habeamus exẽplum Testamenti veteris; & experiamur deuotionem per ea excitari, & tædium minui quod ex longitudine, & grauitate officiorum alioqui oriretur.

Neque valet responsio Petri Martyris ad exemplũ Testamenti veteris: scribit Petrus Martyr, in cap. 14. prioris ad Corinth. instrumenta Musica pertinere ad Iudaicas cæremonias, neque nobis magis conuenire, quàm Circumcisionem, & neomenias. Sed fallitur apertissimè. Siquidem Iudaicæ cæremoniæ duplices erant. Quædam ipsorum propriæ, quæ videlicet ad aliquid futurum significandum erant institutæ, vt Circumcisio, & similes: & hæ nobis verè non cõueniunt. Aliæ erant communes ipsis cum aliis Gentibus, ex scilicet, quæ naturali ratione nituntur, non autem significatione rerum futurarum, vt genua flectere, pectus tundere. &c. Et hæ nobis etiam conueniunt, atque ad hoc genus pertinent Musica instrumẽta, quippe quæ in Dei laudibus adhibentur, propter infirmos, quorum non pauci in Ecclesia numerantur, iuuant enim, vt dixi. tum ad excitandam pietatem, tum ad fastidium, ac tædium minuendum.

Ex cæremoniis communibus. PRIMA est, aspersio aquæ benedictæ. Nam in Dominicis diebus ante initium solennis Missæ, Sacerdos aquam benedicit, ac deinde aspergit se, & Ministros, & altare, & populum: quæ aspersio est quædam expiatio, & præparatio ad futurum sacrificium. De aqua benedicta fusè tractauimus in 3. lib. de Ecclesia triumphante, cap. 7. Hic solũ annotasse sufficiet aquæ benedictionem à S. Basilio inter Apostolicas traditiones numerari, lib. de Spiritu sancto, c. 27. & Dominicis diebus ad Missam adhiberi solitam aquæ aspersionem, colligi ex Micrologo in libro de obseruationibus Ecclesiasticis cap. 46.

SECVNDA cæremonia communis, est thurificatio: nam thus adoletur in Missa, tum ad altare, tum ad Euangelium, tum ad Sacerdotem, tum etiam ad clerum, & populum; & quidem hæc cæremonia antiquissima est. Nam can. 4. Apostolorum dicitur thymiama, seu incensum offerendum ad altare, cum sacra celebratur oblatio. Dionysius cap. 3. Ecclesiasticæ hierarchiæ, describens ritum celebrandi sacrificij Eucharistiæ, meminit etiam thuris. In Liturgiis Iacobi, & Chrysostomi, mentio fit benedictionis thuris, & thurificationis ad altare. Præterea Damasus in Pontificali in vita Soteris & Syluestri Pontificum, inter alia sacra vasa Ecclesiæ numerat thuribula, seu thymiamateria: quare falsum est, quod Platina in vita Sixti I. & Polidorus Virgilius in libro de inuentoribus rerum scribunt. Leonem I I I. qui sedit anno D C C C. fuisse primum, qui thus in Missa adhibuit. Quod autem Arnobius scribit, lib. 7. contra Gentes, religionem thuris nouellam esse; intelligi debet de cõsuetudine Gẽtilium: nam apud populum Dei, antiquissima consuetudo est, thuris adhibẽdi in sacrificio diuino, vt patet ex libro Exod. 25. 30. & sequentibus. Porrò Christiani thuris religionẽ non à Gentilibus, sed ab Hebræis acceperunt.

Caussa verò cur thuris odor, ac fumus in sacrificio adhibeatur, vt colligitur ex precibus Liturgiæ tum Græcæ, tum Latinæ, est, tũ vt significetur bonus odor Euangelij, & eorum qui Euangelium prædicare debent, tum ob similitudinem, quam habet incensum cum oratione: vnde dicitur in Psal. 141. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Et Apocalyp. 9. incensum Deo oblatum interpretatur Ioannes esse orationes Sanctorum: tum etiam ad gloriam Dei repræsentandam. Deus enim in nebula se ostendere solebat

solebat in Testamento veteri: tum denique ad tetrum odorem, si quis ex multitudne hominum in Ecclesia existeret, abstergendum.

TERTIA cæremonia communis, est osculum: osculatur enim Sacerdos frequenter ipsum altare, deinde librum Euangelij; tum Ministrum suum, & per eum in vnuersum clerum, & populum pacem diffundit. Quæ cæremonia habetur in Liturgiis omnibus, tum Græcis, tum Latinis; & eiusdem meminit Iustinus in fine 2. Apologiæ. Tertullianus lib. de oratione, cap. vltimo. Cyrillus Catechesi 5. mystagogica, & Chrysostomus homil. 77. in Ioannem. Duplex autem ratio est huius osculi: nam altare, & librum in signum reuerentiæ osculamur, fratres autem in signum charitatis, & pacis.

QVARTA cæremonia est, signum crucis: quæ omnium communissima & antiquissima est. Nam signo crucis seipsum Sacerdos consignat, item librum, altare, res offerendas, & oblatas, ac denique populum dum ei benedicit.

NOTAT autem Micrologus, lib. de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 14. signum crucis aut semel, aut ter, aut quinquies exprimi solere super oblationem, non bis aut quater: quia semel exprimitur ad essentiæ diuinæ vnitatem, ter ad personarum Trinitatem, quinquies ad quinque plagas Domini repræsentandas.

Esse autem antiquissimam cæremoniam, perspicuum est. PRIMO, ex Liturgiis sancti Iacobi, & aliorum, quæ plenæ sunt eiusmodi consignationibus. SECVNDO, ex Chrysostomo, homil. 55. in Matthæum, & Augustino tract. 118. in Ioannem, qui dicunt omnia Sacramenta, & ipsum diuinum sacrificium signo crucis perfici. TERTIO, ex Tertulliano in lib. de Corona militis. Cyrillo Catechesi 4. & 13. & Hieronym. in epist. ad Eustochium de custodia Virginitatis, qui docent, in omni negotio signum crucis adhibendum. Quod si in omni negotio, cur non in actione tremendi sacrificij?

CAPVT XVI.

De ijs, quæ recitantur in Missa Catechumenorum.

RESTAT POSTREMA controuersia de veritate Canonis, & aliorum, quæ in Missa recitantur. Vbi illud est OBSERVANDVM, Missam in quatuor partes diuidi solere. PRIMA est, ab initio vsque ad Offertorium, quæ dici solet Missa Catechumenorum. SECVNDA, ab Offertorio vsque ad Consecrationem, quæ dicitur à Græcis ἀναφορὰ à Latinis nõnullis Canon minor. TERTIA, à Consecratione vsque ad Communionem, quæ dicitur Canon maior. QVARTA, à Communione vsque ad finem.

De Psalmo; Iudica, & Confessione.

PRIMVM igitur ante Missæ initium pronunciatur Psalmus 42. *Iudica me Deus*, & fit generalis confessio. Et quidem Psalmum reprehendere nemo potest, neque etiam confessionem, quatenus fit Deo, & proximis astantibus: sed quatenus fit Sanctis, aduersarij eam non probant, quòd existiment Sanctos eam audire non posse cum tam procul absint. Sed Ecclesia Catholica nihil dubitat, Sanctos cognoscere, vt orationes, ita etiam confessiones nostras, tum ex ritu inuocationis Sanctorum, qui semper fuit in vsu apud veros Christianos, vt fusè docuimus in 1. libro de Ecclesia triumphante, tum ex miraculis, quæ omnibus seculis facta sunt ad Sanctorum inuocationem, quorum multa refert Augustinus, lib. 22. ciuit. cap. 8. Nos igitur confitemur Deo, Sanctis, & Ecclesiæ præsenti, quia omnes offendimus, cùm peccamus, vt ille etiam dicebat, Lucæ 15. *Peccaui in cœlum, & coram te.*

Vsum autem confessionis antiquum esse ante Introitum Missæ, patet tum ex Micrologo, cap. 1. vbi apertè dicit, præmitti solere confessionem, tum etiã ex Liturgia S. Iacobi, quæ à confessione incipit.

De Introitu.

SEQVITVR Introitus, qui constat ex Antiphona, & Psalmo, cum *Gloria Patri*. Dicitur Introitus, quia canitur à Choro in Introitu Sacerdotis ad altare, vt vult Micrologus, cap. 1. vel vt Contadus Brunus, lib. 2. cap. 1. & alij volunt, quia est Introitus, id est, initium MISSÆ. Conuenit ferè inter auctores, vsum Introitus introductum esse à Celestino I. Pontifice: sic enim scribit V Valfridus, cap. 22. Micrologus, cap. 1. & alij passim. Sed non est hoc ita simpliciter accipiendum. Nam IN PRIMIS non instituit ipse vsum canẽdi vnum versiculum, vt nunc facimus, sed vt Psalmi Dauidis 150. antiphonatim canerentur per ordinẽ ante sacrificium: vt in eius vita scribit Anastasius Bibliothecarius. Sed postea vitandę prolixitatis caussa selecti sunt versiculi aliqui, qui ad excitandam deuotionem viderentur aptiores: & Psalmi integri relicti sunt horis Canonicis. DEINDE, Celestinus nõ fuit absolutè primus, qui Psalmos ad sacrificium adhibuit, sed forte primus fuit, qui Romæ id obseruari voluit. Nam alioqui Dionysius Areopagita, cap. 3. Ecclesiasticæ hierarchiæ, meminit Psalmorum, qui ad initium Missæ canebantur: & sanctus Basilius in sua Liturgia circa initium iubet tres aut quatuor versiculos Psalmi decantari. Sed etiamsi à Celestino hæc institutio ortum habuisset, reprehendi non posset, cùm Introitus ferè semper ex diuina scriptura sumatur, & ab vniuersa Ecclesia iste vsus ab annis amplius mille retentus sit.

De Gloria Patri, &c.

VERSICVLVS: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, &c.* qui additur ad Introitum, putatur à nonnullis à S. Hieronymo compositus, rogatu Damasi Papæ; in qua opinione est Alcuinus, in lib. de officiis diuinis: sed verius est, quod scribit V Valfridus in lib. de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 25. compositum eum versiculum fuisse à Nicæno Concilio. Nam ante Hieronymi, & Damasi tempus fuisse vsum in Ecclesia canendi eum versiculum ad finem Psalmorum, patet ex Theodoreto, lib. 2. histor. cap. 24. & Sozomeno, lib. 3. cap. 19. qui scribũt Antiochiæ temporibus Constantij Imperatoris Catholicos, & Arianos in Psalmorum fine discerni solitos, quod illi canerent: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, Isti autem *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto*. Basilius etiam de hoc versiculo *Gloria Patri, &c.* disputat lib. de Spiritu sancto, cap. 28. Testatur quoque Concilium Vasense, quod ante annos M. C. celebratũ est, cano. 5 non solùm Romæ, sed etiam in toto Oriente, & per Africam, post *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, subiungi solitum: *Sicut erat in principio, &c.* Porrò epistolæ duæ, quæ circumferuntur de hac re,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Damasi ad Hieronymum, & Hieronymi ad Damasum, supposititicæ, & ineptissimæ sunt, & ideò ad tomum 4. meritò relegatæ.

De Kyrie eleison.

SEQVITVR inuocatio KYRIE ELEISON, quam Græci Liturgiam vocant, à verbo Græco Αἰτιάομαι, quod est, supplicare. Esse autem antiquissimam hanc Missæ partem, patet ex Liturgiis Iacobi, Basilij, & Chrysostomi. Differit etiam de hac supplicatione Basilius in epist. 63. quam scribit ad Neocæsarienses. Apud Latinos etiam antiquissima consuetudo est, eandem Litaniam Græcis vocibus canendi. Nam sanctus Gregorius, lib. 7. epist. 63. cum accusaretur, quod Kyrie eleison, & alia nonnulla ex Græcorum cæremoniis in Latinam Ecclesiam inuexisset; respondit se cæremonias antiquas Ecclesiæ Romanæ conseruare, vel renouare, non autè à Græcis accipere; id quod etiam ex eo probat, quod apud Græcos dicatur Kyrie eleison à populo, apud Latinos à Sacerdote; & quod Græci non interponãt Christe eleison, vt Latini faciunt, sed simpliciter dicant, Kyrie eleison. Esse autem verissimum, quod sanctus Gregorius dicit, non à se introductam in Latinam Ecclesiam, hanc supplicandi formam, intelligi potest ex Concilio Vasensi, quod annis centu, & quinquaginta ante Gregorij ætatem celebratum est. Nam in eo Concilio cano. 5. iubentur Sacerdotes in Galliis ad Missam dicere Kyrie eleison, & ratio redditur, quod in sede Apostolica, & per omnem Italiam supplicatio illa ad Missas diceretur. Sanctus etiam Augustinus in altercatione cum Pascentio, quæ habetur inter epistolas numero 178. dicit ab omnibus Christianis Græcis, Latinis, Barbaris, supplicari Deo vt misereatur, lingua Græca.

De Gloria in excelsis.

DE *Gloria in excelsis Deo*, qui Angelicus hymnus nominatur, tradunt ferè omnes, institutionem esse sancti Telesphori Papæ; vt is hymnus ad Missas dicatur. Ita VValfridus, cap. 22. de obseruationibus Ecclesiasticis, & omnes alij. Et quidem quod attinet ad prima verba, ea in Euangelio habentur. Lucæ 2. & recitantur etiam in antiquissima sancti Iacobi Liturgia: sed quis adiecerit cetera, non est vsque adeò certum. Innocentius III. li. 2. de mysteriis Missæ, cap. 20. scribit eam additionem à nonnullis tribui Telesphoro, sed à pluribus tamen tribui Hilario Pictauiensi: sed quicunque tandem auctor fuerit, nihil omnino offensionis habet, vnde etiam Luthero placuit, vt patet ex eius lib. de formula Missæ.

De Dominus vobiscum.

SEQVITVR salutatio: *Dominus vobiscum*, qua cæremonia vtimur, quoties cunque populum excitamus, vel ad orandum, vel ad audiendum: vnde præmittitur ante *Oremus*, & ante Euangelium. & Præfationem. & alia huiusmodi. Itaque est quædam religiosa excitatio, seu inuitatio, & seruit loco aduerbij vocandi, quomodo religiosi olim, Augustino teste in Psalm. 132. cùm alium vocarent, dicere solebant: *Deo gratias*, quod etiam nunc à multis seruatur: quomodo etiam sancta Paula ad virgines conuocandas vtebatur illa voce: *Alleluia*, vt in eius vita scribit S. Hieronymus: & nunc in monasteriis virginum dici solet: *Aue Maria*. Porrò hæc salutatio *Dominus vobiscum*, sumpta est ex more Hebræorum, qui salutantes dicebant, Dominus tecum, aut vobiscum, vt patet Iudicum 6. Ruth 2. 2 Paral 27. & Luc. 1.

Scribit de hac salutatione integrum librum Petrus Damianus, qui inscribitur, De Dominus vobiscum, vbi probat debere dici etiam ab iis, qui recitant soli Horas Canonicas: vbi etiam monet in Missa ab Episcopis dici debere: *Pax vobis*, loco Dominus vobiscum, quia Dominus, Matth. 10. docuit Apostolos, quibus Episcopi succedunt, vt pacem annunciarent cùm ingrederentur aliquem locum. Et quamuis Concilium Bracarense I. cano. 21. iubeat omnes tum Episcopos, tùm Presbyteros in Missa eodem modo populum salutare; tamen seruanda est in eiusmodi Ecclesiarum consuetudo.

Esse autem antiquissimam cæremoniam in Missa, vt Sacerdos populum saluret, perspicuum est, non solum ex Concilio citato, quod ante annos C M. celebratum est, sed etiam ex vetustissimis Liturgiis Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & aliorum, in quibus passim legimus, aut *Pax vobis*, aut *Dominus vobiscum*, & ad vtrumq; respondetur: *Et cum spiritu tuo.*

De Collecta.

POST salutationem dicitur COLLECTA, de qua tria dicẽda sunt. PRIMO, de nomine. SECVNDO, de antiquitate. TERTIO, de forma. De nomine multi multa non admodum probabilia scripserunt: duæ sunt veriores opiniones. VNA, quòd Collecta dicatur, quia paucissimis verbis colligit quidquid pro toto populo à Deo postulandum est. Ita docent Strabo cap. 22. & Micrologus, cap 3. ALTERA opinio, quæ fortasse verior est, vult preces illas dici Collectas, per intellectionis figuram ab ipsa Missæ celebratione, quæ ab antiquis dicebatur Collecta, quia ad eam populus colligebatur: fuisse enim ab antiquis Missę celebrationem appellatam Collectã, patet ex illis verbis S. AVGVSTINI in breuiculo collationis, collatione tertij dici: *Confitebantur se Collectam, & Dominicum eg sse.* Exstant apud Surium in fine primi tomi acta Martyrum quorundam, & videtur esse illa, quæ Augustinus citat, in quibus frequẽtissime legimus, Collectam facere, seu celebrare, pro eo, quod est Missam celebrare. Hinc etiam Tertullianus in lib. de fuga in persecutione, extremo: *Quomodo colligemus*, inquit, *quomodo Dominica solemnia celebrabimus?* Hinc igitur oratio, quæ dicitur in Missa, Collecta dicta esse videtur, quia est finis; immò etiam principium, & medium totius illius actionis, quæ Collecta dicebatur. Orationes enim dicuntur eodem numero & ordine initio Missæ in medio, & in fine: qua etiam ratione aliquando eædem Collectæ, dicuntur Missæ, quia sunt pars quædam, eáque potissima Missæ. Hæc de nomine.

Porrò antiquitas inde cognosci potest, quod vsus semper fuit in Ecclesia, vt nunquam Christiani congregarentur, quin finis esset oratio, vt patet ex Iustino Apologia 2. extrema, & Tertulliano in Apologetico, cap. 39. immò & Apostolo hoc percipiente 1. Timoth. 2. Collectæ autem nostri Missalia, quæ sanè pulcherrimæ sunt, ab antiquis Pontificibus compositæ, & à S. Gregorio in vnum congregatæ creduntur, vt VValfridus Strabo significat. cap. 22.

Quod ad formam attinet, præscribitur in Concilio III. Carthaginensi, cap. 23. vt oratio, quæ in Missa dicitur, dirigatur ad Patrem, nec tamen inde sequitur, Filium, & Spiritum sanctum non esse inuocandos,

candos, vel in Missa non inuocati: nam vt Tertullianus in lib. de oratione rectè docet, propter essentiæ vnitatem, semper in Patre intelliguntur Filius, & Spiritus sanctus. Idem videmus in oblatione sacrificij, quæ propriè ad Patrem dirigitur, vt patet ex illo initio Canonis: *Te igitur, clementissime Pater, per* IESVM CHRISTVM, & tamen sacrificium toti Trinitati offertur, vt probat S. Fulgentius lib. 2. ad Monimum, cap. 2. 3. 4 & 5. immò ex conclusione Collectæ apertè colligitur, cum Patre simul inuocari Filium, & Spiritum sanctum: dum enim dicimus Filium, & Spiritum sanctum cum Patre viuere & regnare per omnia secula seculorum; simul indicamus nos cum Patre Filium & Spiritum sanctum inuocare.

Cur autem Collectæ ordinarie dirigantur ad Patrem, non ad Trinitatem, duæ sunt caussæ. VNA, quia Dominus ita docuit nos orare, Matth. 6. *Pater noster qui es in cœlis*, & Ioan. 16. *Quidquid petieritis Patrem in nomine meo.* ALTERA, quia debet semper oratio concludi per Christum, cùm sit ille aduocatus noster, per quem omnia petimus. Incommodum autem fuisset dirigere orationem ad Trinitatem, & concludere: *Per Filium tuum, &c.* videremur enim eo modo facere Christum Filium Trinitatis: quod si omissa voce Filij, diceremus: *Per Christum Dominum nostrum*, videremur diuidere Christi personas, nam vnam includeremus in Trinitate, quam inuocamus, alteram excluderemus, per quam inuocamus. Tolluntur autem omnia incommoda, cùm diriguntur ad vnam personam: & quia persona Patris est prima, & ab illa cæteræ originem ducunt; visum est optimum, vt quando ad vnam personam dirigendæ erant, ad Patrem dirigerentur. Sunt tamen quædam Collectæ, quæ diriguntur ad Filium, & concluduntur: *Qui vivis & regnas, &c.* Sed eæ paucæ sunt, & fortasse non tam antiquæ, quàm aliæ. Fortasse etiam dedita opera voluit Ecclesia aliquas Collectas dirigi ad Filium, ne homines crederent, non posse diuersis verbis inuocari nisi patrem.

Finita oratione, respondetur, AMEN, quod significat, verè, seu fideliter: à verbo Hebræo אָמַן, quod in Niphil significat credere, & in Niphal stabilem esse. Græci vertere solent γένοιτο. fiat: optat enim qui id respondet, verè, & fideliter ita fieti, vt in oratione postulatur. Esse autem vsum antiquissimum respondendi, *Amen*, patet ex Apostolo, 1. Corinth. 14. *Qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit, Amen?* Idem patet ex Iustino in 2. Apologia extrema. Hieronymo in Prologo, lib. 2. in epist. ad Galatas: & Augustino in epist. 107. ad Vitalem.

De Epistola.

POST Collectam sequitur lectio ex Propheta, vel Apostolo: quem morem antiquissimum esse, patet ex Iustino Apologia 2. citata, vbi dicit, in Synaxi lectiones ex Prophetis, & Apostolis legi consueuisse. Idem patet ex Tertulliano in Apologetico, cap. 39. ex Dionysio, cap. 3. de Ecclesiastica hierarch. Videtur autem hic mos ab Hebræis acceptus, apud quos per omne Sabbathum hodie leguntur in Synagogis lectiones ex Prophetis. Vide Luc. 4. Act. 13. 15. 17. & 18.

De Graduali, Alleluia, Tractu, Prosa.

LECTIONE finita, leguntur aliquot versiculi, qui vt plurimùm ex Scripturis sumuntur. Et quidem in Græcorum Ecclesia, antiquissima consuetudo est aliquid interserendi inter Epistolam, & Euangelium, vt patet ex Liturgia Chrysostomi: apud Latinos non videtur vsque adeò antiqua vniuersalis consuetudo. Nam in Concilio Toletano IV. celebrato ante annos C M. cano. 11. prohibentur Laudes post Epistolam, tamen postea Romana consuetudo interserendi Gradualia, & alia eiusmodi, paulatim omnibus placuit, & vbique recepta, & approbata fuit, vt scribit VValfridus, cap. 22.

Sunt autem quatuor genera horum versiculorum: nam alij dicuntur Responsorium, seu Graduale, alij Alleluia, alij Tractus, alij Sequentia, seu Prosa. Responsorium dicitur, quia vno incipiente alij respondent, vt scribit Rabanus lib. 2. de Institut. Clericorum, cap. 51.

Cur autem Graduale dicatur, non eodem modo ab omnibus traditur: vera ratio esse videtur, quam tradit beatus Rhenanus in annotationibus ad libru Tertulliani de Corona militis, quod scilicet dicatur Graduale, quia canebatur dum Diaconus gradus ascenderet ad Euangelium decantandum. Ex quo etiã intelligi potest, cur eiusmodi versiculi decantentur, nimirum ne ociosè transigeretur tempus illud, quod necessariò interponendum erat inter Epistolam, & Euangelium, dum se Diaconus ad illud cantandum præparabat. Fuisse autem morem Ecclesiæ, vt Euangelium ex loco altiore caneretur, quod etiam nunc in multis locis obseruatur, perspicuum est ex illis verbis ORDINIS Romani: *Cùm ascendit Diaconus ad legendum Euangelium, solus ascendit vltimum gradum.* Et Cypriano lib. 2. epist. 5. vbi de Aurelio Confessore, quem ad legendum in Ecclesia Euangelium ordinauerat, dicit eum ad pulpitum post cataſtam venire. Denique in antiquis Ecclesiis vbique inueniuntur lapidea pulpita in vsum Euangelij legendi instituta: quæ à Micrologo cap. 9. & ab aliis dicuntur Ambones, Græco vocabulo; nã ab ἀμβαίνω, ascendo, fit ἄμβων, quod in Concilio Laodiceno, cap. 15. Latinus interpres vertit, pulpitum.

Porrò Alleluia, quod significat, Laudate Dominum, canitur post Graduale, teste VValfrido, cap. 22. & eius loco in diebus ieiuniorum dici solet Tractus, qui sunt alij versiculi ex Scripturis desumpti: dicuntur autem hi versiculi Tractus, quia grauiter, & tractim cani debent in signum mœstitiæ, vt placet Durando. Denique in festis solennissimis, vt in Paschate, & Pentecoste addi solet Sequentia, seu prosa, qui sunt versus quidam rythmici.

Nihil horum à Luthero reprehenditur, nisi quod non dicamus semper Alleluia: quocirca statuit ipse in formula Missæ; vt etiã in Quadragesima, & in ipsa Hebdomada sancta decantetur Alleluia. SED recedit in hac re omninò temerè ab vsu antiquitatis. Nam in primis in Concilio Toletano IV. cano. 10. expressè cauetur, ne in Quadragesima cantetur Alleluia. Augustinus in epist. 119. cap. 15. dicit, vsum fuisse celebertimum, vt solùm à Paschate ad Pentecosten quotidie, & in Dominicis diebus caneretur Alleluia, in signum lætitiæ, ob Christi resurrectionem. Et sanctus Gregorius aliquando reprehensus fuit, quod extra tempus Pentecostes ad Missas cani iuberet Alleluia; nimirum in omnibus festis, exceptis iis, quæ incidunt inter Septuagesimam, & Paschа; quibus ipse respondet, vsum istum non à se incipere, sed introductum tempore Damasi, auctore Sancto Hieronymo. Vide lib. 7. epist. 63. ad Ioan. Syracusanum Episcopum. Esse autem canticum lætitiæ Alleluia, & meritò intermitti in diebus pœnitentiæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentiæ, & luctus, patet ex Scriptura diuina. Nam A
Tobiæ 13. vbi describitur gloria cælestis Hierusalem, inter alia legimus: *Et per vicos eius Alleluia cantabitur.* Et Apocalypsis 19. describitur lætitia Sanctorũ, quæ erit in cœlo post diem iudicij: *Et audiui*, inquit, *quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium, Alleluia, gaudeamus, & exultemus, &c.*

Vnum hic addi potest ex Ruperto, lib. 1. de diuinis officiis, cap. 34. Graduale, esse versiculos ad pœnitentiam pertinentes: & ideò tempore Paschali omitti, & eius loco duplicari Alleluia, quia totum illud tempus remissionis, & lætitiæ est: sicut è cõtrario à Septuagesima vsque ad Pascha omitti Alleluia, & duplicari ea, quæ ad luctum, & pœnitentiam pertinent.

Sequitur deinde lectio Euangelica, quam antiquissimam esse constat, non solùm ex omnibus Li- B
turgiis, sed etiam ex Concilio Laodiceno, cap. 16. Carthaginense IV. cano. 84. & Valentino, cano. 2. Item ex Patribus, Chrysostomo, homil. 6 de pœnitentia, & homil. 3. in posteriorem ad Thessalonicenses, Augustino præfatione in epist. Ioannis, vbi meminit certarum lectionum ex Euangelio, quæ pro festorum diuersitate legebantur, Hieronymo in epist. ad Sabinianum Diaconum, ac demùm ex epistola decretali Anastasij Papæ I. vbi iubentur omnes stantes, Euangelium audire, ob reuerentiam Domini loquẽtis. Quam cæremoniam non ipse primus instituit, vt multi putant, sed confirmauit, & obseruari mandauit, etiam in his locis, vbi non seruabatur. Clemens enim lib. 2. constitut. cap. 57. aliàs 61. dicit, Apostolos hoc præcepisse, vt omnes cùm clerici, tum laici assurgant, cùm legitur Euangelium.

Porrò cæremoniæ petendæ benedictionis ante C
Euangelium, & excitatio populi, per illa verba: *Sequentia sancti Euangely secundum Matthæum*; & responsio: *Gloria tibi Domine*, habentur etiam in Missa S. Ioannis Chrysostomi; & apud Amalarium lib. de officio Missæ, cap. 18. & Alcuinum in libro de officiis diuinis.

De Symbolo.

Symbolvm rectè post Euangelium pronunciatur, quia fides ex auditu verbi Dei sequitur. Vsus autem Symbolum Constantinopolitanum in Missa canendi, apud Orientales antiquior est, quàm apud Occidentales: nam in Missa Chrysostomi expressè habetur, & idem ex Concilio III. Toletano colligitur, quod tamen Concilium ante annos circiter M. celebratum est; in eo enim Concilio can. 2. statuitur, vt iuxta morem Orientalium Symbolum dicatur D
ad Missam singulis Dominicis diebus. Scribit etiam VValfridus Strabo, cap. 22. apud Germanos, & Gallos vsum Symboli ad Missas recitandi, tempore Caroli Magni potissimùm inualuisse, occasione Felicis Vrgelitani Episcopi, qui eo tempore hæreseos damnatus fuerat.

CAPVT XVII.

De Offertorio, & Præfatione.

De Offertorio.

Offertorivm ordine sequitur, quod ex Scripturis perpetuò sumitur, & inde nomen accepit, quod caneretur dum populus offerebat, vt VValfridus tradit, cap. 22. & Micrologus

cap. 10. Quinque autem illæ orationes: *Suscipe sancte Pater: Offerimus tibi Domine: Veni sanctificator: In spiritu humilitatis*, &: *Suscipe sancta Trinitas*; neque antiquæ admodum sunt, neque in Romana Ecclesia ante quingentos annos legebantur. scribit enim Micrologus cap. 11. illas preces: *Veni sanctificator*, &: *Suscipe sancta Trinitas* iuxta ordinem Gallicanum recitari, sed in Ordine Romano nullas orationes esse institutas inter offertorium, & Secretas. Vnde etiam VValfridus, Amalarius, Rupertus, Alcuinus, immò etiam Innocentius III. & alij veteres, non meminerunt illarum orationum, sed transeunt ab Offertorio ad Secretas: Quia tamen nihil continent, quod offendat, paulatim ab omnibus receptæ sunt.

Sed obiectiunculæ quædam soluendæ sunt, quas Georgius Maior in preces illas euomuit. Primo obiicit, cur dicatur calix salutaris, in quo nihil est nisi vinum. Respondeo; Non vocamus calicem salutarem, sed calicem salutaris: est autem calix ille vini, calix salutatis, id est, Christi, quia Christus Saluator eum calicem offerendum, & consecrandum instituit. Præterea possemus etiam rectè vocare calicem salutarem calicem illum vini, tum quia salutem est allaturus post consecrationẽ, tum quia ipsum etiam vinum significãdo, & repræsentando salutem adfert, quomodo verba Dei dicuntur salutaria, quia saluant significando & fidem excitando.

Secvndo obiicit, cur Sacerdos oret pro calice, & non potiùs pro se? Respondeo; Non orat Sacerdos pro calice, sed pro se & vniuerso mundo, cùm petit, vt oblatio illa ascendat ad Deum cum odore suauitatis, nam statim addit: *Pro nostra, & totius mundi salute.* Et etiam si hoc non exprimeretur, per se posset intelligi: nam oblationem acceptari à Deo, non est vtile oblationi, sed nobis.

Tertio obiicit, cur in illa oratione: *In spiritu humilitatis*, petat Sacerdos, vt oblatio placeat, postquam illam obtulit: id enim signum est, eum dubitare an placeat, & proinde peccasse offerendo sine fide. Respondeo; Non dubitat Sacerdos, quin placeat Deo sacrificium Missæ ex se, siue ex Christi instituto, & ideò certissima fide offert sacrificium Deo gratissimum, sed dubitat de propria dispositione, & idcirco petit sibi spiritum humilitatis, & contritionis, vt sacrificium inchoatum ita peragat, vt etiam ex parte sua Deo placeat: neque peccat offerendo sine certa fide propriæ dignitatis, quia non tenetur habere istam certitudinem, sed solùm tenetur non habere conscientiam peccati, dicente Paulo, 1. Corinth. 11. *Probet seipsum homo, &c.*

Qvarto obiicit, cur dicatur in illa oratione: *Veni sanctificator, &c.* sacrificium præparari cùm iam antè sit oblatum. Respondeo; Illa prior oblatio, præparatio fuit ad posteriorem oblationem, in qua propriè sacrificium consistit: proinde rectè dicitur præparatum sacrificium, quando materia sacranda Deo, per quandam oblationem est dedicata.

De Præfatione.

Offertorio finito, & materia sacrificij præparata, lotisque manibus, & oblatione Deo commẽdata per secretas Collectas, dicitur Præfatio, quæ quidem hoc nomine appellatur, quia est præparatio, & excitatio populi ad illam actionem, in qua propriè sacrificium consistit. Ac Primvm illa verba: *Per omnia secula seculorum*, pertinent ad superiores orationes silentio recitatas, sed dicitur alta voce ista conclusio,

conclusio, vt populus respondere possit, *Amen*; & A
ea voce confirmet superiores orationes. ita scribit Micrologus, cap. 7.

Deinde incipit Præfatio per illud: *Dominus vobiscum*, & vsque ad ea verba: *Vere dignum, & iustum est.* habetur in antiquissimis auctoribus Græcis, & Latinis. Nam vt omittam Liturgias, in quarum nulla deest hæc Præfatio, meminerunt horum verborum Clemens lib. 8. constitut. cap. 16. Cyprianus in serm. 6 de orat. Dominica. Cyrillus Hierosolymitan. Catechesi 5. mystagogica, Chrysostomus passim, vt homil. de Eucharistia: *Quid facis ô homo? non promisisti Sacerdoti, qui dixit; Sursum corda, & dixisti, Habemus ad Dominum?* Vide etiam homil. 4. de natura Dei, & Augustinus non minus frequenter, vt in epist. 57. ad Dardanum, & 120. ad Honoratum, & 156. ad Probam, B
lib. de spiritu, & litera, cap. 11. lib. 2. de bono perseuerantiæ, cap. 13.

Reliqva verba, vsque ad illum versum: *Sanctus, Sanctus, &c.* non sunt eadem in Græcis, & Latinis Liturgiis: tamen quæ in nostra, id est, Romanæ Ecclesiæ Liturgia habentur, certum est antiquissima esse. Nam ante annos M. Pelagius II. Papa interrogatus ab Episcopis Germaniæ, & Galliæ, quænam essent, & quot authenticæ Præfationes, respondit esse nouem. Primam, de Natali Domini. Secvndam, de Epiphania. Tertiam, de Quadragesima. Qvartam, de Cruce. Qvintam, de Pascha. Sextam, de Ascensione. Septimam, de Pentecoste. Octavam, de Trinitate. Nonam, de Apostolis. Vide epistolam Pelagij, & Gratianum canon. Inuenimus, de consecrat. dist. 1. Decimam, Præfationem, quæ est de S. Maria, addidit Vrbanus II. in Concilio Placentino circa an- C
num Domini M. D. LXXX. teste Gratiano, cano. Sanctorum, dist. 70.

Sanctus, Sanctus, &c.

Finita Præfatione dicitur canticum: *Sanctus, Sanctus, &c.* quod quidem partim desumptum est ex hymno Angelorum, quem Isaias cap. 6. audiuisse se narrat: partim ex cantico Hebræorum, quem Christo cecinerunt, cùm in die Palmarum intraret in Hierusalem, Matth. 21. & habetur in antiquis Liturgiis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi: & de eo extat peculiaris canon in Concilio Vasensi, canon. 4. aliàs cano. 6.

CAPVT XVIII.

De nomine Canonis.

Nvnc ad sacrum Canonem à morsibus impiorum Lutheranorum defendendum aggredimur: quem quidem vt summa veneratione semper Catholici retinuerunt, ita incredibili furore hæretici huius temporis lacerant.

Lutherus in lib. de abroganda Missa, vt se ex malitia, non ex ignorantia peccare ostenderet, ita loquitur: *Et quanquam habeam, quod pro sano sensu Canonis dicere possim, vt aliàs feci, tamen nunc non dignabor eum tali honore.* & ibidem multa scommata, & iocos plane impios, & blasphemos iacit in sacrum illud mysterium. Sed longè adhuc furiosius agit in lib. de abominatione Canonis, vbi ita rem amplificat, vt velit homines audito nomine Canonis signare se cruce, & fugere, ac si illis Diabolus occurrisset.

Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 825. & sequentibus, de Canone disputat, ac quatuor sunt, quæ præcipuè reprehendit. Primo, quod ritum illum celebrandæ Missæ Canonem esse velimus, id est, regulam fixam, & stabilem: vellet enim ipse, liberum esse debere vti his, aut illis precib⁹. Secvndo, quod auctorem Canonis Tridentinum Concilium faciat partim Christum, partim Apostolos, partim antiquos Romanos Pontifices: ipse autem probat auctorem fuisse quendam Scholasticum, teste S. Gregorio. Tertio, quod antiquum esse affirmemus: *Fumi*, inquit, *& nugæ sunt, quod de antiquitate Canonis fabulantur.* Qvarto, quod nullum errorem in toto Canone inueniri pronunciemus: enumerat autem ipse errores septendecim.

Scripsit etiam multa contra Canonem Missæ Georgius Maior, Zvvinglius, Illyricus, & alij. Nos igitur primo, de nomine Canonis. Tvm de auctore. Deinde, de antiquitate. Postremo, de veritate eiusdẽ, & singularũ eius partium differem⁹.

Quod ad Primvm attinet; exstat hoc nomen in hac significatione apud S. Gregorium, lib. 7. epist. 63. vbi rationem reddit, cur post Canonem recitari voluerit orationem Dominicam. Apud Ambrosium, seu quicunque fuit auctor, in comment. cap. 2. epistolæ prioris ad Timotheum, vocatur regula Ecclesiastica, qua omnes Sacerdotes vtuntur. Apud Optatum Mileuitanum Ambrosij æqualem lib. 2. contra Parmenianũ, vocatur Legitimum: *Nam quis dubitat*, inquit, *vos illud legitimum in Sacramẽtorũ mysterio præterire non posse? Offerre vos Deo dicitis pro Ecclesia, quæ vna est, &c.* vbi Legitimum vocat statum, & certum ordinem precum, quibus in consecranda Eucharistia vtimur, in cuius ordinis initio offerre nos dicimus pro Ecclesia. Isidorus, lib. 1. de officiis diuinis, cap. 15. vocat Ordinem precum, quo oblata Deo sacrificia consecrantur. VValfridus, cap. 22. vocat tum Actionem, tum Canonem, quibus duabus vocibus omnes posteriores vtuntur: dicitur autem Actio, illa pars Missæ, quia in ea celebratur actio sacrificij; cetera enim verba sunt potiùs, quàm actiones. Porrò hæc nomina, Canon, Regula, Legitimum, Ordo, satis apertè indicant, apud veteres ordinem celebrandi non fuisse arbitrarium, vt Kemnitius vellet, sed ab Ecclesia ita præscriptum, vt qui secus faceret, planè præuaricari legem iudicarentur.

Sed obiicit Kemnitius, pag. 835. duo argumenta. Vnvm ex Concilio Africano, cano. 70 & Mileuitano, cano. 12. vbi præscribitur, vt in Missa non dicãtur preces, nisi quæ prius sint cum prudentioribus viris collatæ, aut à Synodo approbatæ, ne fortè ali- D
quid contra fidem contineant: hinc enim colligitur non fuisse antiquo tempore præscriptum certum Canonem orationum, qui omnes obligaret, sed permissum fuisse, vt quisque componeret preces, modò ex analogæ essent fidei. Altervm argumentum sumit ex diuersitate Liturgiarum, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, Gregorij, Isidori.

Sed hæc argumenta nihil cõcludunt. Nam in primis Canones Conciliorum citatorum non loquuntur de Canone Missæ, sed de collectis, quæ semper fuerunt multiplices, & variæ. De Canone enim Missæ iam audiuimus Optatum Episcopum Mileuitanũ dicentem, legitimum esse, & prætermitti nõ posse. Neque negamus verba Canonis diuersa fuisse, & etiam hodie esse apud Græcos, & apud quasdam Latinorum Ecclesias: neque cogit Romana Ecclesia, vt Kemnitius mentitur, pag. 836. vt omnes Canonem Missæ Romanæ tanquam necessarium omninò ad

Euchari

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eucharistiam consecrandam seruent: nam & in ipsa A Vrbe Roma, & alibi per Italiam, videmus Romano Pontifice consentiente, à Græcis retineri Liturgiam Basilij, vel Chrysostomi, & Mediolani, Ambrosianam, & Toleti in Hispania, quam dicunt, Mozarabam. Sed quod asserimus, est, ordinem sacrificij celebrandi rectissimè Canonem nominari, quod deheat esse certus, & ab iis præscriptus, qui legitimè in Ecclesia præsident, non autem in arbitrio cuiusuis positus. Quocirca meritò reprehendimus, Lutherum, & Caluinum, & similes, qui propria auctoritate, cùm reuera priuati homines essent, ausi sunt mutare ordinem à summis Pontificibus institutum, & in Ecclesijs Germaniæ, & Galliæ ab annis, vt minimum DCCC. seruatum.

CAPVT XIX.

De Auctore Canonis.

B

IAM verò, quod attinet ad auctorem, non est vnius auctoris totus Canon Missæ Romanæ, sed vt Concilium Tridentinum recte docet, sess. 22. cap. 4. partim constat verbis Domini, partim Apostolica traditione, partim sanctorum Pontificum institutione.

Primus quidem, qui formam aliquam sacrificij celebrandi, adiunctis nimirum ad verba Domini certis precibus, & ritibus, Romanæ Ecclesiæ dedit, S. Petrus fuit, vt Isidorus testatur, lib. 1. de officiis, cap. 15. sed postea tamen diuersi Pontifices preces diuersas addiderunt, vsque ad Gregorium I. qui fuit vltimus eorum, qui ad Canonem aliquid adiunxerunt, vt ex VValfrido colligi potest, libro de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 22. C

Vbi illud etiam est OBSERVANDVM, quod licet quædam Liturgia dicatur Basilij, alia Chrysostomi, alia Ambrosij, alia Gelasij, seu Gregorij, nostra videlicet Romana, alia Isidori: non tamen isti auctores Liturgiam de integro composuerunt, sed solum eam, quæ suo tempore erat in vsu, ad melioré formam redegerunt, vel detrahendo, si quid irrepserat minus conueniens, vel addendo aliquid pro temporum varietate, vel denique ob tædium vitandum aliquid inde subtrahendo, sic tamen, vt substãtiales partes Liturgiæ ab Apostolis institutæ, integræ permanerent. Nam sanctus Gregorius Gelasianum codicem coarctauit, vt scribit Ioannes Diaconus, lib. 2. vitæ Gregorij, cap. 17. & ipse epist. 73. lib. 7. asserit, se restituisse in Missa antiquas consuetudines, & sustulisse quædam quæ postea irrepserant: itaque fuit auctor non institutionis, sed reformationis D Liturgiæ. Gregorius item septimus, iterum emendauit officium Ecclesiasticum, sed (vt ipse testatur, canone, In die, de consec. dist. 5.) non nouum instituit, sed antiquum reduxit: quod nostris diebus fecit etiam Pius V. tum in Breuiario, tum in Missali restituendo, vnde dicitur Missale Pij V. seu Missale nouum, cum tamen non sit absolute nouum, sed antiqui emendatio, & restitutio.

Sed in his quæ diximus de auctore, Kemnitius PRIMO reprehendit, quod habeamus Canonem ab auctoribus multis compositum.

AT inanis est ista reprehensio. Nam etiam Symbolum Apostolicum est vna simplex fidei confessio, & tamen composita est à duodecim Apostolis, singulis sententiam suam adiicientibus, vt sanctus Leo scribit in epist. 13. ad Pulcheriam, & ante Leonem Rufinus in explicatione Symboli, & Aug. serm. 115. de tempore. Et deinde idem Symbolum auctum, siue explicatum fuit in Concilio Nicæno, & Constãtinopolitano, vnde tandem prodiit Symbolum illud plenius, quod proprie Constantinopolitanum vocatur. Liber item Psalmorum multos auctores habet, si S. Hieronymo credimus, in epist. ad Sophronium, & in alia ad Cyprianum, cùm tamen vnicus liber censeatur. Denique, id est maximè admirandum, & commendandum, quod Canon Missæ sit multorum auctorum, & tamen ita aptè partes omnes inter se iungantur, & cohæreant, vt vnius auctoris videatur.

SECVNDO obiicit Kemnitius sancti Gregorij testimonium lib. 7. epist. 63. vbi duo quædam scribit sententiæ nostræ, vt apparet, contraria. VNVM est, Apostolos ad solam Dominicam orationem Eucharistiam consecrare solitos; ex quo refelli videtur, id quod nos diximus, auctorem nostri Canonis fuisse beatum Petrum, & multa in Canone haberi ex Apostolica traditione. ALTERVM est, Canonem cõpositum à Scholastico quodam: Scholasticum autem esse nomẽ proprium alicuius hominis, probat Kemnitius ex eodẽ Gregorio lib. 2. epi. 54. & lib. 9. epi. 14. Quod si Scholasticus auctor Canonis fuit, non igitur verum est, quod nos cum Tridentino Concilio diximus, Canonem partim à CHRISTO, & Apostolis, partim à sanctis Pontificibus compositum fuisse: nullus enim Apostolus, aut Pontifex fuit, qui proprio nomine Scholasticus diceretur.

Hoc argumentum pene totum accepit Kemnitius ex beato Rhenano in annotationib. ad librum Tertulliani de Corona militis: sed non erit difficile respondere. AC PRIMVM non desunt, qui negent Apostolos vnquam ad solam Dominicam orationem Eucharistiæ mysterium celebrasse. Videtur enim Gregorius id accepisse ex Hieronymo in lib. 3. contra Pelagianos: sed Hieronymus dicit, Apostolos Dominico præcepto ad celebrationem Eucharistiæ adhibuisse orationem Dominicam, non autem dicit solam Dominicam orationem adhibuisse.

SED quidquid de hoc sit (non enim facile repudiandum est, quod sanctus Gregorius scripsit, neque est verisimile tãtum virum nõ animaduertisse, quid Hieronymus antè scripserit) RESPONDEO; quòd non semel suprà docuimus, Apostolos initiò solam Dominicam orationem ad verba consecrationis in mysterio Eucharistiæ addere solitos: tamen postea eosdem Apostolos multa alia adiunxisse: nam certè orationem pro defunctis in sacrificio Missæ ex Apostolica traditione descendere, cõstanter docet S. Ioã. Chrysostomus, homil. 3. in epist. ad Philip. & alibi.

Quod autem de Scholastico Gregorius scribit, cõtra sententiam nostram non pugnat. Nam in primis non constat, Scholasticum eo loco esse nomen proprium: non enim quia tempore Gregorij aliqui nomine proprio dicebantur Scholastici, ideò vbicunq; inuenitur hoc nomen, ita accipiendum est, ac si alicui esset proprium; quin potiùs longè probabilius est, per Scholasticum eo loco intelligi virum insignem eruditione, & eloquentia. Sic Hieronymus libro de scriptoribus in Serapione, scribit Serapionem virum doctissimum ob ingenij elegantiã, Scholastici cognomen adeptum. Sanctus Gregorius, lib. 10. epist. 2. vocat Matthæum Scholasticum virum clarissimum: & Gennadius in Catalogo scriptorum, vocat Prosperum sermone Scholasticum, id est eloquẽtia, & eruditione præstantem: & Honorius in Catalogo scriptorum, vocat Alcuinum officio Scholasticum.

cum. In eodem sensu accipit Scholasticum in tractatu A super Psalmum 44. Sanctus Augustinus. Tales erant presbyteri quidam doctissimi, qui præficiebatur olim Scholæ Christianæ, ad eos erudiendos, qui ex Iudæis, aut Gentibus ad Ecclesiam veniebant: quales fuerunt Pantenus, Clemens Alexandrinus, Origenes, & alij. Denique adhuc hodie in quibusdam Ecclesijs, & nomen, & dignitas Scholastici perseuerat, licet ipsa functio pene cessauerit.

Iam igitur si apud Gregorium accipiatur Scholastici nomen pro homine doctissimo in vniuersum, admittere possumus, totum Canonem, exceptis verbis Domini, à Scholastico compositum, quia nimirum & S. Petrus, & cæteri sancti Pontifices Scholastici dici possunt. Neque hoc est alienum à sententia S. Gregorij: ille enim non loquitur de Scholastico per contemptum, sed eum opponit Christo, vt hominem Deo, ac si diceret; si oratio ab homine composita super oblationem recitatur, quanto magis recitari debet oratio composita ab ipso Deo? B

Si verò Gregorius per Scholasticum intelligat certum aliquẽ hominem, qui ætate ipsius vixerit, vt aduersarij contendunt, tum respondere cogimur, S. Gregorium non loqui de Canone Missæ, aut certè non de toto Canone, cùm dicit, precem Scholastici recitari super oblationem, sed de aliqua alia prece extraordinaria, quales sunt tres illæ, quæ dicuntur ante Communionem, post *Agnus Dei*: quæ, vt scribit Micrologus, cap. 18. non sunt de Canone, neque ex ordinario præscribuntur, sed ex consuetudine religiosorum recitantur. Id autem ita esse, certum est, quia orationes quæ sunt in Canone, inueniuntur magna ex parte apud Ambrosium, vt paulò pòst demonstrabimus, & proinde non potest fieri, vt compositæ fuerint tempore Gregorij, qui ducentis annis C Ambrosio posterior fuit.

Neque hæc explicatio abhorret à verbis sancti Gregorij: nam ille scribit se accusatum fuisse, quòd iussisset orationem Dominicam recitari mox post Canonem; & respondet id se fecisse, quia indignum existimabat orationem à Scholastico cõpositam super oblationem dici, & ipsam Christi orationẽ super corpus eius nõ dici: quibus verbis indicat Gregorius se non agere de Canone, sed de orationibus quæ dicebantur post Canonem. Et quidẽ ante ipsius tempora post Canonem ante Communionem videtur in vsu fuisse, vt diceretur aliqua oratio à Scholastico composita: oratio autem Dominica, vel diceretur post Communionem, olatione consumpta, vel non diceretur. Sed Gregorius hunc ordinem mutauit, & voluit, vt oratio Dominica diceretur mox post Ca- D nonem, adhuc in altari corpore Domini præsente, oratio autem Scholastici sequeretur. Ex his duabus sententiis vtraque probabilis est, & neutra contra nos facit.

CAPVT XX.

De antiquitate Canonis.

SVPEREST nunc, vt de antiquitate dicamus. AC PRIMVM, rideda videtur Kemnitij leuitas, qui pagina 828. nugas & fumos esse dicit, quod Cõcilium scripserat, Canonem Missæ multis antè seculis institutum, & tamen pagina 826. idem Kemnitius affirmarat Canonem absolutum intra primos sexcentos à Christo nato annos; & pag. 827. scribit Canonis auctorem vixisse circa annum Domini D. XC. quod etiam repetit, pag. 828. vbi vltimum auctorem Canonis facit Gregorium anno D. XC. Nam si Canon anno Domini D. XC. absolutus est, quis non videt eum ante decem propemodum secula institutum, & proinde verum esse, quod ait Concilium; & Kemnitium sibi ipsum esse contrarium in eadem pagina? Deinde quærendum esset ab istis, qui negant, Canonẽ nostrum esse antiquum, vt ipsi sui Canonis vetustatem ostenderent: quale enim est, vt ij Canonem nostrum tanquam nouitium contemnant, quem ante annos prope mille editum esse fatentur; cùm ipsi Canonem habeant, si tamen Canon dici meretur, hoc ipso nostro seculo editum?

Sed his omissis, veram antiquitatem nostri Canonis ostendamus. PRIMVM igitur illud constat. Canonem nostrum integrum, vt eum nunc in Missalibus habemus, fuisse in vsu Ecclesiæ ante annum Domini DCCC. Nam extat in ordine Romano, non procul ab initio, quem ordinem citant Alcuinus, & Amalarius, qui tempore Caroli Magni vixerunt. Deinde Alcuinus in lib. de officiis Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missæ, totum Canonem verbatim exponit: ac deinceps ab omnibus aliis posterioribus idẽ omninò Canõ exponitur, vt ab Amalario, Hugone, Ruperto, Innocentio, & ceteris. Porrò Ordo Romanus non instituit Canonem, sed refert, vt rem vsitatam, & celebrem in Ecclesia. Quare necesse est, Canonem esse adhuc antiquiorem, quàm sit Ordo Romanus.

Quamuis autem non extet fortasse alius liber Ordine Romano antiquior, vbi totus Canon habeatur: tamen extant libri multò antiquiores, vbi habentur partes Canonis, ex quibus coniectura fieri potest de reliquis.

Ac primùm apud Ambrosium, lib. 4. de Sacramentis, capite quinto & sexto, habetur verbis patum mutatis illa pars Canonis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam, &c.* Et illa: *Qui pridie quam pateretur, &c.* Et illa: *Vnde & memores, &c.* Et illa: *Supra quæ propitio, &c.* quæ sunt quatuor partes potissimæ totius Canonis: duæ enim proxime præcedunt, duæ proxime sequuntur consecrationem. Et quoniam Sanct. Ambrosius non primus instituit has partes Canonis, sed eas allegat ex antiquo ritu Ecclesiæ, ad confirmandum id, quod eo loco tractabat de veritate corporis Domini in Eucharistia: sequitur necessario, vt earum institutio Ambrosij ætatem præcesserit, proinde ante M. CC. annos in vsu fuerit. Idem Ambros. lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. aperte meminit primæ orationis Canonis, vbi oratur pro Ecclesia, & pro Rege, licet ipsa verba non ponat: eiusdem etiam meminit Optatus, lib. 2. contra Parmenianum, vbi dicit, Legitimum esse, vt offeratur pro Ecclesia Catholica. Illius autem orationis, vbi nominantur, & inuocãtur Sancti, & illius, vbi oratur pro defunctis, meminit Augustinus tractat. 84. in Ioannem; immò earum orationum mentionem faciunt plurimi Patres, quos suprà in propriis locis adduximus. Itaque totus Canon partim quoad sententiam, partim etiam quoad verba inuenitur in auctoribus, qui ante M. C. vel M. CC. annos floruerunt.

His accedunt aliquot coniecturæ insignes ad probandam Canonis antiquitatem. PRIMA coniectura est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta est, quia in toto Canone nulla fit mentio Confes- A
sorum, aut Virginum non Martyrum, sed Martyrum tantùm, seu virorum, seu fœminarum: quod etiam notauit Augustinus, lib. de sancta Virginitate, cap. 45. Huius autem rei caussa nulla est alia, nisi quam reddit Innocentius, lib. 3. cap. 10. de mysteriis Missæ, quia videlicet eo tempore Canon compositus est, quo nondum cœperant publicè coli in Ecclesia sancti Confessores. Siquidem certum est, Martyres cœpisse publicè inuocari, & eorum nominibus dies festos coli & Basilicas erigi, ab initio planè Ecclesiæ: Confessores autem multò seriùs hunc honorem in Ecclesia meruisse. Constat autè ex Concilio Moguntino, sub Carolo Magno celebrato, cano. 36. festa Confessorum iam in vsu fuisse anno D C C C. Siquidem in Catalogo festorum dictum ponuntur dies festi sancti Martini, & sancti Remigij: igitur ante annum Domini, D C C C. Canonem compositum fuisse B
necesse est.

Secunda coniectura est, quia veteres diligenter annotarunt pauca quædam verba, quæ aliqui Pōtifices ad Canonem addiderunt. In vita Leonis I. scribit auctor Pontificalis, addita fuisse à Leone illa verba ad Canonem: *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*; cuius rei, vt valde notabilis, meminerunt etiam Strabo cap. 22. & reliqui auctores qui de Missa scribunt. Gregorium I. addidisse ad Canonem pauca illa verba: *Diesque nostros in tua pace disponas, &c.* non solùm annotarunt Strabo loco citato, & similes auctores, sed etiam Beda lib. 2. histor. Anglicanæ, cap. 1. & Ioannes Diaconus, lib. 2. vitæ B. Gregorij, cap. 17. Hoc autem est argumentum certissimum, Canonem esse antiquiorem Leone, & Gregorio, & habitum semper in maxima veneratione: alioqui enim cur tam diligenter historici annotassent, C
vnum, vel alterum verbum à Leone, vel Gregorio additum, si Canon esset recens, & ab aliquo priuato homine qui Scholasticus diceretur, institutus?

Tertia coniectura est ipsa ignoratio auctoris præcipuarum partium Canonis. Nam orationes illę, quarum meminit Ambrosius: *Quam oblationem*. Et: *Vnde & memores*, & cæteræ; si fuissent ab aliquo Romano Pontifice compositæ, certe aliquis historicus id prodidisset: si enim non omiserunt, quis aliquas particulas addiderit, quantò magis non omisissent, qui vitas Pontificum scripserunt, quis totum ferè Canonem composuerit? Relinquitur igitur, vt Canon sit omni memoria antiquior, & ab Apostolis, vt multa alia, per manus traditionem ad nos deuenerit. Neque obstat, quod in Canone fit mentio Apostolorum, & Martyrum, qui primis trecentis annis floruerunt: nam ea nomina postea paulatim addita fuisse, dubium esse non potest. D

Quarta coniectura est VValfridi, cap. 22. qui inde colligit Canonē esse antiquissimum, quia dum enumerantur Apostoli, non seruatur ordo, qui est in Euāgeliis per Hieronymum emēdatis: id enim argumento est, eam partem Canonis prius fuisse compositam, quàm à Hieronymo Euangeliorum codices Latini ad vetera exemplaria Græca corrigerentur; ipse enim Hieronymus in præfatione Euangeliorum ad Damasum, testatur magnam fuisse in antiquis Latinis codicibus confusionem.

CAPVT XXI.

De veritate primæ orationis Canonis.

Nvnc demum veritas Canonis demonstranda est: quod facilè fiet, si ad ea respondeamus, quæ aduersarij contra singulas preces Canonis obiiciunt.

Prima igitur oratio Canonis, quæ incipit: *Te igitur clementissime Pater*, extenditur vsque ad illud: *Hanc igitur oblationem*; illud enim: *Memento Domine*. Et illud: *Communicantes; & memoriam venerantes*, non sunt diuersæ orationes, sed partes sunt primæ orationis, vt colligitur, tum ex conclusione: *Per eundē Dominum nostrum*, quæ ponitur in fine harum omnium precum; tum etiam, quia illud: *Communicantes*, non haberet vllum sensum, nisi continuaretur cum præcedentibus verbis. Itaque prima oratio Canonis cōtinet nomina eorum, pro quibus offertur, & in quorum honorem offertur sacrificium, id est, mortalium, qui sunt in Ecclesia militanti, & etiam Sanctorum, qui eum Christo regnant in cœlis. Ac Primvm nominatur Ecclesia. Secvndo, Papa. Tertio, Episcopus loci. Qvarto, Rex in quibusdam Ecclesiis. Qvinto, omnes Orthodoxi in genere. Sexto, particulares personæ, sed secretò. Septimo, & vltimò, S. Apostoli, & Martyres.

Vbi est Observandvm, orationem pro Ecclesia, haberi in omnibus Liturgiis, & vt suprà ostendimus, nominatim id notatur ab Optato Mileuitano, lib. 2. contra Parmenianum; sic etiam pro Episcopo loci, habetur in Liturgiis omnibus.

Papæ nomen non habetur in antiquis Græcis Liturgiis, sed in Liturgia Chrysostomi à Leone Tusco Latinè reddita, inuenitur nomen Nicolai Papæ: ex quo intelligimus etiam Græcos posterioribus temporibus illud addere solitos. Apud Latinos videtur esse antiquissima consuetudo: nam non solùm Alcuinus ante annos D C C C. in lib. de officiis, Canonem explicans, meminit huius rei, & caussas reddit, cur post Ecclesiā subiungatur nomen Papæ; sed etiā Vasense Concilium ante annos M. C. celebratum, can. 4. aliàs 6. constituit, vt in Gallicanis Ecclesiis nomen Papæ Vrbis Romæ in omnibus Missis recitetur.

Nomen Regis rectè etiam adiungitur in iis locis, quæ Regibus subsunt: nam & Innocentius I I I. & Bonauentura in explicatione Canonis agnoscunt hanc vocem; & omnes antiquæ Liturgiæ id seruant, & ex Apostolo, 1. Timo 2. id colligunt Ambr. lib. 4. de Sacrament. cap. 4. & August. epist. 59. ad Paulinum.

Quod sequitur: *Pro omnibus Orthodoxis*, Micrologus cap. 13. scribit, esse superfluum, & non haberi in emendatioribus libris: tamen habetur apud Alcuinum loco notato, qui vixit C C C. annis ante Micrologum, & apud Innocentiū I I I. & alios omnes; quocirca vsu ipso auctoritatem obtinuit, nec debet omitti. Intelligimus autem hic per omnes Orthodoxos vt S. Bonauentura exponit non omnes omninò fideles; tunc enim verè esset superflua hæc particula, cui idem sit offerre pro tota Ecclesia, & pro omnibus Orthodoxis: sed omnes alios præter Papā, Episcopum propriū, & Regem proprium, ac si diceremus; Offerimus primò pro omni Ecclesia in vniuersum, deinde in particulari pro Papa, pro Episcopo, pro Rege, & pro omnibus aliis fidelibus, siue Principib⁹, siue priuatis.

Aduersus hanc primam orationem, Prima obiectio est Lutheri in lib. de abroganda Missa: *Quis non videat*, inquit, *Canonem esse compositum ab aliquo verboso, & parum spirituali? quid enim attinet verbis ita*

ita superfluere; Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia? Similis obiectio est in libro contra abominationem Canonis, vbi reprehendit illud: *Omnibus Orthodoxis, atque Catholicæ, & Apostolicæ fidei cultoribus*: idem enim esse videtur pro Orthodoxis, & pro Catholicæ fidei cultoribus. A

Respondeo; Satis apparet, Lutherum solùm calumniandi libidine hæc obiecisse; nam alioqui non poterat ignorare, ad affectum explicādum, multum facere repetitionem eiusdem rei, præsertim vocibus diuersis. Certè Liturgiæ Basilij, & Chrysostomi plenæ sunt eiusmodi repetitionibus, Confessiones item Augustini, quæ ad effectum excitandum potissimum diriguntur, passim inculcāt eadem multis vocabulis. Cantica Scripturarum, & Psalmi, vix aliquid semel pronunciant, quod non iterum aliis verbis repetant, Psalm. 92. *Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt.* Psal. 115. *Ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* immò Psalmus ille 118. qui est omnium longissimus, idem ferè omnibus verticulis reperit. Lucas cap. 18. cum narrasset Dominum prædixisse Apostolis mortem suam propinquare, subiungit: *Et ipsi nihil horum intellexerunt; & erat verbum istud absconditum ab eis: & non intelligebant quæ dicebantur.* Si Lutherum consulamus, verbosum Lucam, & parum spiritualē appellabit: at ipse Spiritu sancto dictante illa verba multiplicauit, vt intelligeremus, Apostolos eō tempore lōgissimè abfuisse ab ea cogitatione, vt existimarēt, Christum moriturum. Apostolus etiam 2. Cor. 11. cùm ait: *Hebræi sunt, & ego; Israelitæ sunt, & ego; semē Abrahæ sunt, & ego*: certe idem ter repetit, nec tamen fustrà, quia repetitio illa magnam emphasim habet. B

Secvnda obiectio eiusdem Lutheri in eodem loco. Ante consecrationem vocantur panis, & vinum sacrificia sancta, & illibata, quod videtur absurdum; quia si sancta sunt, cur petitur in eadem oratione à Deo, vt illa benedicat? Si sacrificia, ergo panem, & vinum Deo sacrificamus. C

Respondeo; Panis & vinum rectè dici possunt paulò ante consecrationem. sacrificia sancta, & illibata. Sacrificia quidem quia sunt materia sacrificij, & iam dedicata, & parata, vt ex iis fiat sacrificium; nam & in lege veteri dicebantur passim sacrificia oues adhuc viuentes, quando scilicet adducebantur vt immolarentur. vnde est illud Cypriani in sermo. de eleemosyna: *Diues, & locuples in Dominicum sine sacrificio venis?* Dicuntur autem meritò sancta, & illibata, quia iam dedicata, & consecrata ad vsum diuinum per priorem oblationem sunt; & etiam quia pura, & sancta intentione offeruntur ab Ecclesia. Sed quanquam eo modo sancta sint, tamen sanctiora fieri debent per mutationem in corpus, & sanguinem Christi, & ideò rectè petimus, vt Deus illis benedicat, eáque sanctificet, nimirum vt sic fiant nobis corpus & sanguis Christi, vt infrà in alia oratione petimus. D

Tertia obiectio eiusdem ibidem, in Canone dicitur: *Quæ tibi offerimus in primis pro Ecclesia tua.* At illa sacrificia ex mero pane & vino constant; ergo panem, & vinum Deo offerimus pro Ecclesia. Neque potest responderi, illud, *offerimus*, accipi pro futuro, & referendum ad hostiam consecratam, quasi sensus sit, Offerimus, id est, mox offeremus: nam repugnat huic solutioni demonstratiua particula: *Hæc dona, hæc munera, &c.* dicimus enim nos offerre illa dona, quæ ad sensum tunc ostenduntur.

Respondeo; Mira est hæreticorum leuitas. Nam idem Lutherus qui in hoc libro de abominatione Canonis, tanquam rem valde absurdam ex Canone colligit, quòd videamur Deo panem offerre, non Christum: idem in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Eucharistia, dicit. Catholicos existimare se Christum Patri offerre; & ibidem monet Sacerdotes, vt intentionem suam dirigant ad panem offerendum, non ad Eucharistiam: *Obseruent*, inquit, *se Sacerdotes hoc perdito, & periculosissimo seculo, qui sacrificant, vt verba Canonis maioris, & minoris, cum collectis, quæ nimis aperiè sonant sacrificium, dirigant non ad Sacramentum, sed ad ipsum panem, & vinum consecrandum: nam panis, & vinum antea offeruntur ad benedicendum, sed postquam est benedictus, & consecratus, iam non debet offerri.*

Sed ad argumentum Respondeo; Panem rectè dici offerri pro Ecclesia, non quod ista oblatio sit proprie sacrificium propitiatorium, sed quia est dedicatio rei, ex qua faciendum est sacrificium propitiatorium: sicut paulò antè dicebamus de nomine sacrificij quod tribuitur pani, quia est materia sacrificij. Quare cùm dicim⁹, nos offerre panē Deo pro Ecclesia, sensus est, nos offerre Deo panem cōsecrandum, & ex quo per consecrationem verum sacrificium Deo immolandum est pro Ecclesia. Neque alienum est hoc à modo loquendi Scripturæ diuinæ, siquidem Leuit. 4 5. 6. & alibi, iubētur singuli quique de populo offerre agnum, vel aliquid eiusmodi in sacrificium pro peccato, & tamen non quilibet de populo proprie sacrificabat: id enim erat solius Sacerdotis munus, sed dicebatur illi offerre sacrificium pro peccato, quia offerebant materiam, ex qua sacrificium pro peccato faciendum erat.

Qvarta obiectio Lutheri ibidem. In prima oratione Canonis dicitur: *Quæ tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro redemptione animarum suarum.* Et ibidem de iisdē offerentibus dicitur: *Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio.* Si igitur isti fideles & deuoti sunt, certe redempti sunt: si redempti sunt, quorsum offerunt pro redemptione animarum suarum? nónne idem est, ac si diceretur, redemptos Christi sanguine non esse verè redemptos, sed indigere iterum redimi vno panis frustulo?

Respondeo; Quod attinet ad frustum panis, iam diximus panem non offerri, vt sit sacrificium propitiatorium, sed vt sit materia sacrificij propitiatorij. Quantum ad redemptionem fidelium & deuotorum, apud Lutheranos quidem nulli putantur esse fideles, & deuoti, quin simul iusti sint, proinde redēpti, quoad animam: apud Catholicos tamen, qui fidem sine charitate esse posse sentiut, non dubitantur esse multi fideles, & etiā deuoti imperfecta quadam deuotione, qui tamen nondum iustificati, & per hoc ne redempti sint, eo modo, quem mox explicabimus, quales sunt, qui pœnitentiam agere incipiūt, & cupiunt quidem ad Deum conuerti, & pro hac re orant, & Missas deuotè expoſcunt, licet nondum ad perfectam contritionem peruenerint. De his igitur verba Canonis commodè accipi possunt.

Sed præterea, vt Lutherani intelligant non esse absurdum, si redempti redēptione alia indigere dicātur. Animadvertendvm est, in Scriptura quinque modis accipi redemptionem; & proinde posse eos, qui vno modo redempti sunt, opus habere, vt aliis modis redimantur. Prima dicitur redemptio ab omni malo culpæ, & pœnæ, per solutionem precij sufficientis: & hoc modo omnes omnino homines redempti sunt per Christi crucem, iuxta il-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lud Apostoli 1. Timoth.2. *Qui dedit redemptionem se-* A *metipsum pro omnibus.*

SECVNDA est redemptio à malo culpæ per applicationem illius precij in cruce soluti: & hæc redemptio est ipsa iustificatio. Roman.3. *Iustificati gratis, per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu.* & hac redemptione plurimi egent, etiamsi prima redemptione redempti sint.

TERTIA redemptio est à debito pœnæ, quod sæpe manet dimissa culpa, iuxta illu Prouerb.13. *Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ:* diuitiæ enim cùm in pauperes expenduntur, à pœna liberant homines; & hac redemptione sæpe indigent illi etiam, qui primo & secundo modo redempti sunt.

QVARTA redemptio est à peccato futuro; dicitur enim Deus redimere eos, quos præseruat à peccato, in quod alioqui incidissent. Psal. 33. *Redimet* B *Dominus animas seruorum suorum, & non delinquent omnes, qui sperant in eo.*

QVINTA redemptio est à corruptione, & ærumnis omnibus huius vitæ, quæ fiet tandem in vltima resurrectione. Luc. 21. *Leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* & hac vltima, vt etiam superiore redemptione, omnes egent, quamuis sanctissimi sint. PORRO prima redemptio non obtinetur per Missam, quia in cruce paracta est, tamen in Missa repræsentatur, & applicatur: ad reliquas omnes obtinendas Missa non parum confert, & ideo nihil est mirum, si dicatur offerri pro redemptione fidelium, & defunctorum.

QVINTA obiectio est eiusdem Lutheri ibidem, qui reprehendit illud: *Communicantes, & memoriam venerantes.* Christus enim instituit Cœnam, vt esset Communio viuorum; auctor autem Canonis facit C etiam mortuos communicantes.

RESPONDEO; illud: *Communicantes*, dupliciter exponitur à veteribus. Quidam, vt Alcuinus, Amalarius, & alij, referunt illud, ad Communionem cum Sanctis, vt sensus sit; Offerimus hoc sacrificium cõmunicãtes memoriis Sanctorum, & eosdem Sanctos venerantes: vbi non fit mentio Communionis per manducationem Eucharistiæ, quæ non conuenit mortuis: sed Communis per societatem, & coniunctionem in corpore Christi mystico. Alij inter quos est Micrologus, cap.12. & Hugo Victorinus lib.2. de officiis, cap. 29. volunt illud, *Communicantes*, referri ad offerentes inter se, non cum Sanctis, vt sensus sit; Offerimus communicantes, id est, inter nos vniti, & coniuncti, vt decet membra eiusdem corporis, & præterea memoriam Sanctorum venerantes. Id probat Micrologus optima ratione; nam in Natali, Epi- D phania, Pascha, Ascensione, & Pentecoste, post illud: *Communicantes*, additur, *& diem sacratissimum celebrãtes, &c.* & paulò post, *sed & memoriam venerantes, &c.* vbi aperte videmus, illud *Communicantes*, non coniungi cum memoria Sanctorum, sed per se manere, & ad solos offerentes referendum esse.

SEXTA obiectio est Georgij Maioris, qui ordinem reprehendit illorum verborum: *Vt accepta habeas, & benedicas hæc dona*, prius enim debent esse benedicta, quàm acceptentur à Deo.

SED facilis est solutio. Nam vt est oblatio duplex, vt suprà diximus, vna rei consecrandæ, altera rei consecratæ, ita est acceptatio duplex; benedictio autem, & sanctificatio vnam earum oblationum, & acceptationum sequitur, alteram præcedit. Vnde sicut hoc loco, vbi agitur de prima acceptatione, postponitur benedictio; ita paulò post in illa oratione: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, benedictam, ascriptam, ratam, acceptabilẽ facere digneris*; vbi agitur de posteriore acceptatione, præponitur benedictio.

SEPTIMA obiectio est Zvvinglij, qui non probat illud: *Memento Domine famulorum, &c. Videmur enim*, vt ipse ait, *metuere, ne Deus obliuiosus sit; & ideo tanquam immemorem eum commonefacere velle.*

SED videtur ipse potius obliuioni mandasse Scripturarum loquutiones, aut certè si earum meminerat, Spiritum sanctum corrigere voluisse: quid enim in Scriptura frequentius occurrit, quàm Memento, vel recordare Domine? Vide Exodum 32 v.13. Deuteronomium 9.v.27. Iudicum 16.v.28. 4.Regum 20.v. 3.2.Esdræ 5.v.19. Psalm.131.v.1. Lucæ 23.v.42. & alibi. Nec solùm in Scriptura passim legimus: *Memento Domine*, sed etiam, quod videtur mirabilius: *Ne obliuiscaris*, vel, *Quare obliuisceris*, vt Psal.9.v.32. Psal.12.v. 2. Psal.41.v.50. & alibi, in Psalmis potissimũ; porrò dicitur Deus per metaphoram obliuisci, quando non iuuat, & contrà recordari, quando iuuare incipit.

OCTAVA obiectio est eiusdem Maioris, qui ponderat illa verba: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt*; ac dicit, illam correctionem; *vel qui tibi offerunt*, apertè monstrare Canonem loqui de eleemosynis, quas populus offerebat ad altare pro pauperibus: proinde non rectè nunc ista detorqueri ad sacrificium Eucharistiæ.

Huc etiam pertinet PRIMA obiectio Kemnitij ex illis septemdecim, quas facit contra Canonem in 2.part. Examinis, pag. 839. & sequentibus. Nam prima obiectio solùm id habet, olim verba Canonis dirigi consueuisse ad benedicendas, & commendandas eleemosynas; nunc autem perperam trahi ad mimicam repræsentationem sacrificuli; & præterea non rectè offerri Deo panem pro Ecclesia. Cuius obiectionis pars prior desumpta est ex argumẽto Maioris, quod iam refellimus: pars posterior ex argumento Lutheri, quod paulò antè solutum est.

RESPONDEO; Non est illa correctio, sed disiunctiua sententia, propter duos ordines eorum, quos sacerdos Deo commendauerat: alij enim sunt absentes, pro quibus offertur, sed ipsi actu non offerunt, alij sunt præsentes, qui simul cum sacerdote offerunt astando, & consentiendo. Hic igitur est sensus eorum verborum; Memento Domine talium, & talium absentium, & omnium etiam circunstantium, atque præsentium, pro quibus omnibus offerimus, vel etiã qui simul nobiscum desiderio, & consensu offerunt. Non pertinere autem preces vllas Canonis ad commendãdas eleemosynas, quod falsò assumunt Maior, & Kemnitius, ex toto contextu Canonis cognosci potest. Nam IN PRIMIS, hæc dona, quæ nominantur in Canone, dicuntur offerri Deo pro Ecclesia, pro Papa, pro rege, pro omnibus Orthodoxis; at eleemosynæ non solent offerri, nisi pro iis, qui eas deferunt. DEINDE de eadem oblatione, quæ nominata est in ptincipio Canonis, quam isti volunt ad eleemosynas pertinere, subiungitur paulò infrà: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* vbi apertè ostenditur eam oblationem esse propriè sacrificium, quippe quæ per ministerium sacerdotum Domino offertur: & paulò pòst de eadem dicitur: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictã, &c. vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi Filij tui, &c.* vbi manifestè videmus in toto Canone de illa oblatione mentionem fieri, quæ per consecrationem efficitur corpus, & sanguis Domini. DENIQVE omnes expositores Liturgiæ, tum Græci, vt Germanus, & Cabasilas,

basilas, tum Latini, vt Alcuinus, Amalarius, & cete- A teri totum Canonem explicant de Eucharistia.

NONA obiectio est Kemnitij, quam SECVNDO loco ipse ponit, ponderat enim ipse illud verbum: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis*: ac vult Canonem iuxta antiquum ritum agere hoc loco de sacrificio spirituali, quod consistit in laude Dei, & gratiarum actione pro redemptione acquisita in cruce. Deinde hoc fundamento posito, reprehendit Catholicos, tum quod sacrificium laudis mutauerint in silentiarum murmur sacerdotis, tum quod sacrificium laudis pro redemptione in cruce acquisita detorserint ad repræsentationem sacrificuli pro impetranda, & promerenda redemptione animarum.

RESPONDEO; Hæc obiectio, vt etiam superior, & aliquot sequentes, non sunt contra Canonem, sed B contra intentionem sacerdotum, qui Canonem recitant: siquidem verba Canonis ipsemet dicit posse accipi de sacrificio laudis, vel de eleemosynis, &c. Proinde istæ obiectiones non multum ad rem faciũt: siquidem propositum Kemnitio erat, demonstrare multos errores in ipso Canone inueniri, vt patet ex pag.839. vbi sic loquitur: *Tanquam in tabella spectandum proponemus, quos errores, & quæ vitia Pontificius Canon contineat.* Hæc ibi. At vbi incepit istos errores enumerare, non tam verba Canonis reprehendit, quàm sacerdotes, qui ea vel submissa voce recitant, vel detorquent ad repræsentationem.

DEINDE falsa sunt ea, quæ in argumento Kemnitius more suo assumit, & non probat. PRIMVM enim falsum est, per sacrificium laudis, cuius in Canone fit mentio, debere accipi sacrificium spirituale, quod in laude, & gratiarum actione consistit: sig- C nificatur enim ea voce sacrificium ex corporis Domini quod sacrificiũ laudis dicitur, quia per illud Deus magnopere laudatur, & gratiæ illi aguntur, pro summis eius in nos beneficiis: vnde etiã sacrificium Eucharisticũ meritò nominatur. Id ita esse patet. Primum ex ipso Canone; nam de hoc sacrificio laudis paulò pòst loquẽs Ecclesia, à Deo petit, vt hãc oblationem benedicere dignetur, & efficere corpus dilectissimi Filij sui. DEINDE idem patet ex Augustino, qui ipsam Eucharistiam non semel appellat sacrificium laudis, vt lib.1. contra aduers. leg. & propher. cap. 20. vbi bis, térve sacrificium laudis vocat id, quod offerimus secũdum ordinem Melchisedech, ex pane, vinoque confectum. Quod si sacrificium laudis, non sunt laudes, quæ recitentur voce, sed est ipsa oblatio corporis Dominici; inane est, & falsum quod Kemnitius dicit, nos conuertisse sacrificium D laudis in silentiarium murmur; non enim in voce, sed in actione hoc sacrificium consistit. Et falsum est etiam, quod VLTIMO addit, nos detorsisse sacrificium laudis ad mimicam repræsentationem: non enim rei præteritæ repræsentatio, sed vera, & realis oblatio præsentis corporis Dominici est sacrificium, quod nos propriè in Ecclesia immolamus.

DECIMA obiectio, & Kemnitij TERTIA est contra illa verba Canonis: *Reddunt tibi vota sua æterno Deo viuo, & vero.* Dicit enim Kemnitius, olim in Ecclesia vsum fuisse, vt iuxta illa verba Psal.116. *Vota mea Domino reddam*, gratiæ agerentur Deo pro beneficiis; sed nunc sublato antiquo ritu, Canonem Missæ referre illa verba ad missas votiuas, quæ data pecunia celebrari iubentur.

RESPONDEO; Ista omnia calumniæ, & mendacia sunt: non enim Canon per vota intelligit Missas votiuas, sed pia desideria, & oblationem astantis populi; dicuntur enim hæc verba in omnibus Missis etiam non votiuis, & ab iis, qui pecuniam nunquam accipiunt, vel acceperunt pro Missæ celebratione. Sed Kemnitius probare debuisset aliquo testimonio, quæ tam audacter affirmat.

VNDECIMA obiectio, quę est Kemnitij QVARTA, est contra illud: *Et memoriam venerantes*; obiicit enim Kemnitius, quod olim in Ecclesia vsus fuerit prædicandi memorias Martyrum, & certamina, ac victorias ipsorum: nunc autem Canon Missæ solùm præscribat memoriam per nominum recitationem, idque submissa voce.

SED & in hac obiectione, præter calumnias, & mendacia inuenimus nihil. Veteres enim non in Liturgia, sed in concionibus, & lectionibus Martyres prædicabant, quod & nos facimus tum in concionibus ad populum, tum in lectionibus, quæ assiduè decantantur in Horis Canonicis: alioqui proferatur ex Liturgia Basilij vel Chrysostomi, vel qualibet alia iste vsus prædicandi res gestas Martyrum; certè nihil in eis nisi nomina inueniuntur, vt in nostra Liturgia cernimus.

DVODECIMA obiectio, quæ est QVINTA Kemnitij, pugnat contra inuocationem, quæ annectitur memoriæ Sanctorum: sed nihil noui adfert præter ea, quæ suprà refutauimus, cùm ageremus de Missis in honorem Sanctorum, cap.8.

CAPVT XXII.

De veritate secundæ orationis Canonis.

ALTERA oratio Canonis incipit in illis verbis: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* in qua continentur quatuor petitiones. PRIMA, vt oblationem nostram Deus placatus accipiat. SECVNDA, vt dies nostros in sua pace disponat. TERTIA, vt ab æterna dãnatione nos eruat. QVARTA, vt in electorum grege nos numeret.

Contra hanc orationem est PRIMA obiectio Lutheri: *Hîc rursus*, inquit, *offert panem, & vinum, vt fideles liberentur ab æterna damnatione. Tantam efficaciã pani, & vino tribuunt: nam ad hanc redemptionem nullius est momenti mors, & passio Filij Dei.*

RESPONDEO, Calumniæ sunt, non argumenta, quæ hic à Luthero obiiciuntur: non enim sacerdos orat, vt per oblationem panis, & vini liberemur ab æterna dãnatione, sed orat Deum, vt ipsam oblationem panis & vini accipiat, vt materiã sacrificij futuri & eam videlicet benedicat, & sanctificet. Deinde adiungit alias tres petitiones, suprà enumeratas, & non precatur eas impleri per oblationem panis, & vini, sed per eundem Christum Dominum nostrum.

SECVNDA obiectio est Kemnitij. SEXTA apud ipsum: *Vetus Ecclesia*, inquit, *obtulit Deo in celebratione Eucharistiæ, preces pro impetrandis per Christum beneficijs temporalibus, & æternis: ad hoc sacrificiũ precum cõmodè referri potuerunt hæc verba; Hanc oblationẽ placatus accipias, &c. Pontificius verò Canon hæc transfert ad mimicam sacrificuli repræsentationem panis nondũ consecrati, & orat vt Deus illam ita accipiat, vt propter illam dies nostros in sua pace disponat, & à damnatione nos eripiat.*

RESPONDEO; Quod vetus Ecclesia obtulerit Deo preces pro beneficiis per Christum impetrandis, verissimum est, & idem nostra Ecclesia in hac ipsa oratione Canonis facit. Mendacium enim est apertissimũ Kemnitij & Lutheri, quod hic petamus beneficia

Universidad de Deusto
Biblioteca

propter oblationem panis: ipsa enim oratio non est A obscura, neque ambigua, neque aliud continet, nisi quatuor petitiones: *Per Christum Dominum nostrum.*

Quod autem Kemnitius dicit, illud: *Hanc oblationem*, posse commodè referri ad sactificium precum, & contra ipsum Kemnitium, & contra veritatem est. Contra ipsum Kemnitium, quia ipse in prima obiectione referebat ad eleemosynas illa verba primæ orationis: *Hæc dona, hæc munera, &c.* At de eadem oblatione loquitur Canon in prima & in secunda oratione, vt patet ex illa particula (Igitur) *Hanc igitur oblationem, &c.* Quare si in prima oratione agebatur de eleemosynis, & in hac secunda agitur de eleemosyna: proinde Kemnitius sibi ipse repugnat. Est autem id totum contra veritatem, quia de eadem oblatione agitur in prima, secunda, & tertia oratione Canonis. In tertia autem perspicuè ostenditur, per oblationem intelligi debere oblationem panis B consecrandi, cùm expresè dicatur, vt fiat nobis corpus, & sanguis, &c. non igitur ad eleemosynam, nec adorationem, sed ad Eucharistiæ sacrificium referendum est, quidquid dicitur in his orationibus.

CAPVT XXIII.

De veritate tertiæ orationis Canonis.

RATIO TERTIA Canonis incipit ab illis verbis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus*; & continuatur vsque ad finem consecrationis.

PRIMA, obiectio Lutheri est loco suprà notato, qui obiicit nos hic orare pro Christo, & mediatores nos facere inter Christum, & Patrem, ac Deum rogare, vt benedicat, & sanctificet corpus, & sangui- C nem Christi.

At Lutherus non videtur memor fuisse verborum Canonis, cùm hæc scriberet: non enim oramus pro Eucharistia consecrata, sed pro pane, & vino consecrando, neque petimus, vt Deus benedicat, & sanctificet corpus, & sanguinem Christi, sed vt benedicat, & sanctificet panem, vinum, vt per eam benedictionem, & sanctificationem fiat corpus, & sanguis Domini.

SECVNDA obiectio est eiusdem Lutheri ibidem contra illa verba: *Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilémque facere digneris*: *Portenta*, inquit, *illa verborum neque ego intelligo, nec stolidus ille qui scripsit.*

AT ista eadem verba habentur apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & exponuntur multis, D & variis modis elegantissimè ab Alcuino, Amalario, Ruperto, Hugone, Innocentio, Bonauentura, & aliis. Literalis expositio, vt ex Alcuino, & Hugone atque Innocentio colligitur, hæc esse videtur. Petimus à Deo, vt ipse oblationem nostram consecrando, benedictam ex prophana efficiat; eandem approbando, faciat adscriptam, id est, adscribat, & numeret inter dona, quæ ipsi probantur; confirmando ratam efficiat, id est, stabilem, & firmam, vt fructum certum, & perpetuum ad nos referat: rationabilem quoque faciat, vt non solùm bona, sed etiam bene, rationabiliter, & prudenter offeramus, ac sit rationabile obsequium nostrum, iuxta Apostolum Rom. 12. Denique acceptabilem faciat, id est, ita vndique benè se habentem, non solùm ex parte doni, sed etiam ex parte Ministri offerentis, vt digna sit, quæ à Deo acceptetur. Vide plura

apud auctores allegatos.

TERTIA obiectio est Kemnitij SEPTIMA apud ipsum. Scribit autem Kemnitius hanc orationem haberi quidem apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & apud Augustinum referente Gratiano canone Verum, de consecrat. dist. 2. sed alium sensum habere ista verba apud Ambrosium, & Augustinum, alium autem apud Pontificios: apud illos enim referri ad sumptionem Sacramenti, apud nos ad repræsentationem.

SED in multis peccat Kemnitius. PRIMO, quòd non probat id, quod se probaturum suscepit. Volebat enim, vt suprà notauimus, demonstrare errores Canonis; quæ autem nunc adfert, non pugnant cõtra Canonem, sed contra sensum, in quo illum Pontificij accipiunt.

SECVNDO, perperam allegat Augustinum: nusquam enim illa extant apud Augustinum; sed partim apud Ambrosium loco notato, partim apud Paschasium in lib. de corpore Christi, cap. 4. quamuis in hac re Gratianus quoque videatur fuisse deceptus.

TERTIO, fallitur apertè, cùm scribit, Augustinum illa verba: *Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, &c.* interpretari de sumptione Eucharistiæ, quasi, iuxta errorem Lutheranorum, in sola sumptione putauerit Augustinus panem fieri corpus Christi, per quod benedicimur, adscribimur in cœlo, &c. Nam Augustinus, vt dixi, nusquã habet aliquid eiusmodi: Ambrosius autem, ex quo Paschasius & Gratianus acceperunt; non de sumptione, sed de consecratione illa omnia exponit, vt patet legenti caput 5. libro 4. de Sacramentis. Neque obstant illa verba eiusdem AMBROSII, quæ falsò Kemnitius Augustino tribuit: *Quia in Baptismo similitudinem mortis Christi accepimus, similitudinem quoque carnis, & sanguinis eius sumamus.* Nam illa dicuntur ab Ambrosio alio loco, nimirum cap. 4. lib. 4. & ad alium finem.

QVARTO, mentitur Kemnitius, nomen oblationis in ista oratione Canonis: *Quam oblationem tu Deus, &c.* à Pontificiis detorqueri ad actionem sacrificuli, cùm reuera de pane, & vino dicatur. Nullus enim tam fuit vnquam absurdus, vel stupidus, vt non videret nomen oblationis hoc loco ad panem & vinum, non ad actionem posse referri, siquidem à Deo petimus, vt hanc oblationem ita benedicat, vt ea fiat nobis corpus, & sanguis Christi. Quis enim vel per somnium diceret, actionẽ debere fieri corpus Christi? Sed bene facit Kemnitius, cùm ista mendacia de Catholicis fingit, quòd nullum citat, neque librum vllius nominatim indicat, ne videlicet mendacium statim deprehendatur.

CAPVT XXIV.

De veritate quartæ orationis Canonis.

RATIO QVARTA illa est, quæ proximè post consecrationem habetur in illis verbis: *Vnde & memores Domine, &c.* & extenditur vsque ad illud: *Memento etiam Domine.* nam ante (Memento) ponitur conclusio; *Per Christum Dominum nostrum.*

PRIMA obiectio contra hanc orationem, est Lutheri, qui iterum obiicit verbositatem propter illam adiunctorum multiplicationem: *Hostiam, puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam.*

SED similia verba habentur apud Ambrosium lib. 4

lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. & eodem planè spiritu A Apostolus scripsit Roma. 12. *Hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium.*

SECVNDA obiectio eiusdem Lutheri, & omnium aliorum, qui calumniantur illa verba: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris*: dicunt enim nos hic orare pro Christo, & reconciliare velle Filium Patri. Suspicantur etiam quidã illorum, hæc verba fuisse olim ante consecrationem, nunc autem ab indocto Canonis collectore posita esse post consecrationem.

SED facilis responsio est: nam in primis habentur ista etiam apud Ambrosium post consecrationem lib. 4. de Sacramentis, c. 6. Omnes item Græcæ Liturgiæ post verba consecrationis ponunt orationem pro donis preciosis, & sanctificatis; quare non est nouus, sed antiquissimus ritus orandi pro oblatione iam consecrata. Neque hoc est orare pro Christi reconciliatione apud Patrem, sed pro nostra potius infirmitate: etti e- B nim oblatio consecrata ex parte rei, quæ offertur, & ex parte Christi principalis offerentis, semper Deo placeat; tamen ex parte Ministri, vel populi astantis, qui simul etiam offerunt, potest non placere. Id igitur est, quod petimus, vt Deus benignè respiciat hoc munus vt à nobis offertur. Simile quid cerni potest in sacrificiis veterum Hebræorum: illi enim suppliciter postulabant, vt clementer Deus ipsorum sacrificia, ouium, & boum aspiceret, nec tamẽ orabant proprie pro ouibus, & bobus; nec mediatores se constituebant inter oues, & Deum, nec reconciliare pecora illa Deo volebant: sed pro se orabant, & obsequium suum in illis rebus offerendis Deo gratum esse cupiebant.

TERTIA obiectio Lutheri ibidem, vbi reprehendit illud: *Sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ.* Videmur enim non plus tribuere hoc loco efficaciæ ipsi C Christo pro nobis immolato, quàm irrationali pecori.

RESPONDEO; Habentur ista quoque apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, c. 6. Porrò comparatio non fit inter sacrificium nostrũ & sacrificiũ Abelis, & Abrahæ absolutè, sed tãtũ ratione fidei, & deuotionis offerẽtium. Id enim optamus, vt det nobis Deus tanta fide, & deuotione sacrificium offerre, quanta Abel, & Abraham obtuleruntt: & proinde, vt ex parte Ministri offerentis non minus placeat Deo sacrificiũ nostrum, quàm illorum placuit. Fieri autem comparationem inter sactificium illorum & nostrum ratione fidei, & deuotionis, non absolutè, perspicuum est ex eo, quod sactificia ouium, & boum absolutè, & per se nihil habent, vnde placere Deo, eúmque placare possint. Quare B. Paulus Hebr. 11. non ait sacrificium Abelis absolutè placuisse, sed propter fidem: *Fide*, inquit, *plurimam hostiam Abel, quàm Cain obtulit.* Et Gen. 4. Moses: *Respexit*, inquit, *Deus ad Abel, & ad munera eius.* D

QVARTA obiectio Lutheri, contra id quod sequitur: *Et quod tibi obtulit summus Sacerdos tuus Melchisedech.* Hic mendacij Canonem arguit Lutherus: *Mentiuntur*, inquit, *in eo, quod asserunt Melchisedech sacrificasse panem, & vinum.*

RESPONDEO; Non habet Canon Missæ, Melchisedech sactificasse panem, & vinum, sed solum sactificium aliquod obtulisse: quod quidem qui mendacium esse dicit, mẽdacem facit Spiritum sanctum, qui per os Pauli Hebr. 5. 6. & 7. Melchisedech sacerdotem fuisse testatur; & per eundem Paulum Hebr. 5. & 8. docet, omnem sacerdotem aliquid habere debere, quod offerat. Adde quòd Melchisedech panem, & vinum sactificasse, satis à nobis libro superiori, demõstratum est. Adde Vltimo, quòd hanc partem Canonis, vbi Melchisedech summus Sacerdos appellatur, nõ solum agnoscit Ambrosius lib. 4. cap. 6. de Sacramentis, sed etiam auctor quæstionum noui ac veteris Testamenti apud Augustinum tomo 4. q. 109. Est autem auctor ille Ambrosij æqualis, vt ex iisdem quæstionibus manifestè colligitur.

QVINTA obiectio eiusdem contra illud; *Iube hæc perferri per manus S. Angeli tui in sublime altare tuum*: absurdum enim videtur, vt sacerdos petat deferri in cœlum, quod ipse paulò pòst consumptutus est. Nec minus videtur absurdum, vt altare aliquod esse cogitetur in cœlo.

RESPONDEO; Non tam craſsè hæc intelligenda sunt, vt existimemus in cœlo altare aliquod corporale, & sensibile erectum esse, atque ad illud reipsa, & corporaliter Sacramentum corporis Domini manibus Angelorum oportere deferri; altare tamen aliquod, B spirituale videlicet, in cœlo esse, vt etiam tabernaculum, thronum, incensum, tubas, coronas, palmas, & alia id genus, nemo negare potest, qui Scripturas negare noluerit. Siquidem Apoc. 6. 8. 9. & 14. sæpe legitur, altare aureum in cœlo coram oculis Dei: Apoc. 4. leguntur in cœlo throni, tubæ, & coronæ: Apoc. 7. leguntur etiam palmæ in manibus Sanctorum: Apoc. 8. legitur thuribulum, & incensum: Apoc. 21. legitur tabernaculum: cuius etiam tabernaculi cœlestis meminit Christus, Lucæ 16. & Paulus Hebr. 8. & 9. Eiusdem altaris in cœlo positi meminerunt Irenæus lib. 4. c. 34. & Augustinus in Psal. 25. in illud: *Lauabo inter innocentes manus meas.* non igitur somnium Catholicorum, sed ipsa diuina Scriptura altare in cœlo constituit.

Porrò altare istud cœleste, vel Christum ipsum significat, per quem ad Deum orationes, & oblationes nostræ ascendunt: vel certè altare dicitur esse in cœlo, quia in cœlo recipiuntur sacrificia, quæ Deo vero immolantur in terris. Deferri autem sacrificia nostra ad Deum per manus Angeli, nihil est aliud, nisi Angelorum intercessione iuuari, & commẽdari Deo nostrum obsequium, & cultum, quem illi immolãdo exhibere desideramus. Neque dissimile est, quod legimus Tobiæ 12. & Apoc. 8. orationes nostras ab Angelis deferri ad Deum: neque enim Angeli voces, & verba nostra corporalia sursum deferunt, sed vota, & desideria nostra intercessione sua Deo commendant. Itaque frustra, & inepte argumẽtatur Lutherus, non posse sacrificium deferri in cœlum, cùm totum consummatur in terris.

SEXTA obiectio eiusdem contra illud: *Vt quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus*: reprehendit enim Lutherus, quòd sacerdos loquatur quasi de multis communicantibus, cum solus ipse sit communicaturus.

RESPONDEO, Non loquitur absolutè de multis, nec de vno; sed orat, vt quotquot sumpserint, siue vnus, siue multi illi sint, vtiliter sumant. Sed de hac re suprà etiam aliquid diximus, cum ageremus de Missa priuata.

SEPTIMA obiectio est Georgij Maioris qui reprehẽdit illud: *Panem sanctũ vitæ æternæ, & calicem salutaris perpetuæ*; quæ verba suspicatur adiecta ab aliquo indocto, & superstitioso, qui sibi persuaserat, Christum in Missa Deo Patri offerri. Id autem probat, quia cum paulò antè in eadem prece dicatur: *Offerimus de tuis donis, ac datis*: quæ sine dubio ad eleemosynas, quæ à populo offeruntur, referenda sunt: non potuit nisi indoctus aliquis, sermonem de eleemosyna institutum, continuò transferre ad Christum.

RESPONDEO; Verba quæ adiecta ab aliquo indocto

Universidad de Deusto
Biblioteca

docto suspicatur Maior, habentur etiam apud Ambrosium lib.4.de Sacramentis, cap.6. tanquam vsitata, & recepta in tota Ecclesia; & quædam similia habentur etiam in Liturgiis Græcis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi,& Apud Clementem lib.8.Constitutionum Apost.cap.17.Neque malè cohærent ista cum illis:*De tuis donis,ac datis*,nam illa possunt referri ad panem,& vinum,ex quibus fit Eucharistia, vt sensus sit; Offerimus tibi hostiam puram,panem sanctum,& calicem salutis, quem ex creaturis tuis à te datis, & donatis, ex pane scilicet, & vino per consecrationem habemus: sic exponit Innocentius libro 5.cap.3. de mysteriis Missæ. Possunt etiam referri omnia ad ipsam Eucharistiam, siue ad Christum, vt in Eucharistia existentem: rectissimè enim dicitur Christus, Dei datum,& donum. Sic enim loquitur Isaias,cap.9. *Filius datus est nobis.* & ipse Christus Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum,vt Filium suum vnigenitum daret.* & ipsum Sacramentum, & sacrificium nónne verissimam est Dei donum,& datum?

Octava obiectio est Kemnitij,qui fatetur illud: *Vnde & memores*, sumptum esse ex veteribus; sed ait apud illos alta voce recitari consueuisse,cùm Cyrillus dicat fuisse annunciationem,& Dionysius vtatur verbo *ὑμνῳδεῖν*:in Canone autem Pontificio cautum esse, vt submissa voce legatur.

Respondeo; Neque hæc obiectio vllum in verbis Canonis errorem,aut vitium inesse demõstrat, quod tamen solum aduersario propositum erat,neque aliquid solidi adfert.Nam illud: *Vnde & memores*, legitur post verba consecrationis secretò non solum apud Latinos, sed etiam apud Græcos: in Missa enim Basilij notatur secretò id esse dicẽdum, & ea oratione finita,voce alta pronunciandum,*tua ex tuis*. Quod ità de mutatione ista vocis in fine orationis legimus in Missa Chrysostomi.Portò Cyrillus catecheti 5. mystagogica, vbi Liturgiam explicat, non meminit huius orationis, neque enim omnia exponit: quare viderit Kẽnitius vbi legerit,quod ex Cyrillo citauit. Sed neque negamus, in Missa annunciari mortem Domini iuxta Apostolum 1. Cor. 11. sed vt suprà non semel diximus ex Augustino lib.20.contra Faustum, cap.18 id non tam verbis, quàm oblatione, & participatione corporis Domini faciendum est. Dionysius verò de Ecclesiastica hierarchia,cap 3.vbi ritum Liturgiæ describit,meminit quidem hymnorum, quibus laudantur Christi opera, sed eos ponit ante verba consecrationis,& etiam in fine,cum aguntur gratiæ Deo post Communionẽ:proinde non loquitur Dionysius de ista oratione:*Vnde & memores*. Sed licet Kẽnitio in Patribus ludere,& ex qualibet voce, quidlibet cõcludere.

Nona obiectio eiusdem Kemnitij: *Antiquitus*, inquit,*de oblatis à populo donis, & datis sumebatur, quod sanctificabatur verbo Christi,vt fieret Eucharistia corporis, & sanguinis Domini,& hæc sumptio, & sanctificatio dicebatur oblatio. Nunc cum mos ille non seruetur, verba transferuntur ad repræsentationem sacrificuli.*

Respondeo; Et hoc quid facit contra verba Canonis, quæ aduersarius oppugnanda suscepit? & nónne mẽdacium est apertissimum, quod verba trãsferantur à Catholicis ad repræsentationẽ sacrificuli? omnes enim Catholici verba illa: *Offerimus præclaræ Maiestati tuæ*,de quibus aduersarius loquitur, referunt ad ipsam hostiam puram; & sanctam,confectam per consecrationem ex Dei donis, & datis, vt verba ipsa Canonis sonant,non ad aliquam repræsentationem. Impertinens autem est,vtrum panis, & vinum, vnde fit Eucharistia,sint a populo data,an à sacerdote oblata:vndecunque enim venerint, Dei dona, & data rectissimè nominantur,& Eucharistiæ materia esse possunt.

Decima obiectio eiusdem reprehendit illa verba:*Supra quæ propitio,ac sereno vultu, &c.* vbi horrendam comparationẽ fieri dicit inter Christum,& bruta animalia, quæ ab antiquis immolabantur. Et addit hanc orationem apud Basilium exstare ante cõsecrationem,vbi cẽparatio fit sacrificij Abelis,Noë,Abraham,& aliorum veterum,cum oblationibus panis, & vini,quæ à populo adferuntur:sed imperitia auctoris Canonis, positam esse post consecrationem, & inde esse factum,vt intolerabilem errorem contineat.

Respondeo; Quod attinet ad comparationem Christi cum brutis animalibus, iam ante solutum est argumentum in 3. obiectione Lutheri. Quod verò ad transpositionem pertinet,falsum est hanc orationem esse transpositam;constat enim ex Ambrosio lib.4. de Sacramentis,c.6.eam fuisse post consecrationem,etiã tempore Basilij; Ambrosius enim, qui eam legit post consecrationẽ æqualis Basilij fuit. Neque obstat,quod apud Basilium alia quædam similis oratio habeatur ante consecrationem: nam in vtroque loco ea oratio rectè inseri potest. Vnde in nostro Missali habetur quædam similis oratio ante consecrationem,vt idem Kemnitius annotauit,in Collecta secreta Dominicæ septimæ post Pentecosten: & tamen rursus habetur post consecrationem in loco,de quo nunc agimus.

Vndecima obiectio eiusdem, est contra illa verba:*Iube hæc perferri,&c.*Nam in primis absurdissimum esse demõstrat Kemnitius, quod petamus Christi corpus nunc primum in cœlum ab Angelis deferri, cum Apostolus Hebr.9.dicat Christum iam dudum in cœlũ ingressum esse.Deinde affirmat, hæc verba debere ante consecrationem legi, & ad preces,& eleemosynas esse referendas. Id probat tum ex Irenæo, qui lib.4.cap.34.dicit orationes, & eleemosynas deferri ad altare, quod est in cœlo; tum ex Augustino, can. Vtrum, de consecrat.distinct 2.tum ex capite 12. Tobiæ,& cap.5. Apocalypsis, vbi preces dicuntur ab Angelis in cœlum deferri.

Respondeo;Fatemur absurdissimè dici Christi corpus nunc primum in cœlum ab Angelis corporaliter oportere deferri: sed nemo Catholicorũ ita sentit,aut loquitur.Solum enim, vt paulò antè explicuimus;docemus oblationem corporis Christi ab Angelis in cœlum deferri, quatenus Angeli sua prece nostrum obsequium Deo commendãt:quod idem Kemnitius de precibus, & eleemosynis dicere cogitur, quas ab Angelis in cœlum deferri ex Tobia, Ioanne, & Irenæo paulò antè docebat. Neque enim dicturus est eleemosynas reipsa, & corporaliter in cœlum deferri;quid enim pauperibus eleemosynæ prodessent,si reipsa deferrentur in cœlum? aut quomodo deferri possunt in cœlum,si à pauperibus cõsummantur?Non igitur est absurdum, vel vt ipse loquitur, horrendum, sacrificium Eucharistiæ in cœlum ab Angelis deferri,si id spiritualiter,vt par est,intelligatur.

Quod attinet ad alteram partem obiectionis, falsum est hæc verba fuisse olim posita in Canone ante consecrationem.Nam,& Ambrosius ea legit post cõsecrationem,lib.4.de Sacramentis,cap.6. & ita etiam habent Liturgiæ Iacobi,Clementis libro 8. constitutionum,Basilij,& Chrysostomi, vt planè miranda sit audacia istorum nouatorum,qui ob leuissimas ratiunculas de iis rebus iudicant, quas omnino ignorãt. Locus enim Tobiæ,& Apocalypsis nihil faciunt aduersus sententiam nostram,sed eam potius explicant, & confirmant.

confirmant. Locus Irenæi deprauatè adducitur: non enim de eleemosyna sed de Eucharistia loquitur Irenæus,vt suprà ostendimus libro 1.de sacrificio,cap. 8. & etiamsi de eleemosyna Irenæus loqueretur: quid inde Kẽnitius lucraretur? Num quia Irenæus de eleemosyna alicubi scribit,eam in cœleste altare deferri solitam, ideo oratio ista Canonis de eleemosyna intelligenda erit, cum eam orationem Irenæus ne nominet quidem.

Quod autem adducitur ex Augustino, vt suprà dixi, non est Augustini testimonium,sed rapsodia quædam fragmentorum ex Ambrosio, Paschasio, & aliis:in qua rapsodia non seruatur ordo Liturgiæ.Nam primò ille auctor meminit consecrationis, qua panis vertitur in carnem,& vinum transit in sanguinem:deinde allegat illa verba:*Iube hæc perferri &c.* tum subiungit illa:*Hanc oblationem benedictam,ratam,&c.*Sicut igitur cõtendit Kemnitius,illud:*Iube hæc perferri*,fuisse olim ante cõsecrationẽ,quia ista verba ponũtur ab auctore illius Canonis ante illa: *Hanc oblationem benedictam, ratam, &c.* ita nos contra demonstramus, fuisse post consecrationem, quia ponuntur post ipsam consecrationem ab eodem auctore:sed veritas est, non seruari ab illo auctore ordinem Liturgiæ.

Sed illud hoc loco minimè prætereundum est, esse in isto testimonio duo quædam contra Kemnitium. Primo exponitur in hoc testimonio illud:*Iube hæc perferri*,de pane consecrato, vt nos existimamus, aut certe de consecrando,vt vult Kemnitius: ergo non de eleemosyna intelligi debet, vt idem Kemnitius contendit;proinde contra se hoc testimonium Kemnitius attulit. Secundo in hoc testimonio aperte legimus, virtute Spiritus sancti ex pane fieri carnẽ, & vinum transire in sanguinem, quod est contra omnes Lutheranos,qui negant transubstantiationem.

CAPVT XXV.

De veritate quintæ orationis Canonis.

Quinta oratio illa est: *Memento etiam Domine,&c.*in qua fit memoria defunctorum.

Prima obiectio Lutheri est,qui hanc orationem secum ipsam pugnare, séque ipsam destruere affirmat.Nã hic oramus pro iis,qui dormiunt in somno pacis, & qui in Christo requiescunt: & tamen eis precamur locum refrigerij,lucis,& pacis. Si dormiũt, ac requiescunt,quid illis refrigerium petimus? si pacem habent,cur pacem illis optamus?

Respondeo; Pacem illi quandam, & quietem habent, quia certi, ac securi sunt de præmio æternæ felicitatis,& quia liberi sunt à bello tentationum, & concupiscentiæ,& ab omni opere malo:sed nondum pacem,& quietem habent à tormentis, & à desiderio visionis diuinæ. Nec poterat aptius hæc oratio componi,vt solis iis conueniret,qui in purgatorio degunt. Nam qui sunt in gehenna, ij nullam pacem,& quietem habẽt:qui sunt in regno, omnem pacem & quietem possident;soli sunt ij, qui in purgatorio exercentur,qui ita in somno pacis requiescunt,vt adhuc refrigerio,& pace indigeant.

Secunda obiectio,est Kemnitij duodecima,qui audacter affirmat, olim solam memoriam defunctorum fieri solitam,ad imitationem scilicet, & in testimonium,quod mortui apud Deum viuant, teste Dionysio:postea ad illam memoriam accessisse etiam preces pro defunctis:postremo sacrificium ipsum pro defunctis offerri cœptum; ita nimirum paulatim veterum instituta in superstitiones degenerasse.

Respondeo; Multa de hac re suprà diximus,c. 7.vbi etiam ex Tertulliano antiquissimo auctore ostẽdimus vsum offerendi pro defunctis,vt non possit non esse mendacium,quòd hic scribit Kemnitius,institutа veterũ paulatim degenerasse in abusum. Hoc loco solius Dionysij testimonium proferam, vt Kemnitius erubescat,si frontem habet.Dionysius igitur libro de Ecclesiastica hierarchia,c.7.parte 3.*Accedens*, inquit, *venerandus Antistes precem sacram super mortuum peragit, post quam precem,& ipse eum Præsul salutat, & suo deinceps ordine qui adstant omnes. Precatur oratio illa diuinam clementiam,vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto,cúmque in luce statuat,& regione viuorum,&c.*

CAPVT XXVI.

De sexta oratione Canonis.

Sexta oratio, quæ & vltima est in Canone propriè dicto, incipit ab illis verbis: *Nobis quoque peccatoribus*, & extenditur vsque ad *Per omnia secula seculorum*, ante Dominicam orationẽ: concluditur enim totus Canon alta voce illis verbis: *Per omnia secula seculorum*,vt populus totum cõfirmet, respondendo, *Amen*.Quare feria VI. maioris hebdomadæ,quia totus Canon,qui pertinet ad consecrationem,omittitur, nulla harum sex orationum legitur, nec dicitur,*Per omnia secula seculorum*, sed immediatè post lotionem manuum, fit transitus ad orationem Dominicam.

In hac oratione pro seipso orat sacerdos, ac de suis meritis diffisus, precatur sibi ex diuina misericordia partem,& societatem cum sanctis Apostolis,& Martyribus. Vbi illud est annotandum, hic nominari Primo loco Ioannem. Secundo Stephanum. Tertio Matthiam: de quibus multi dubitant cur solus Ioannes hìc repetatur ex iis,qui nominãtur ante consecrationem; & cur Stephanus Diaconus præponatur Matthiæ Apostolo,& cur Matthias in priori ordine non fuerit nominatus.Et quidem Innocentius. & quidam alij, respondent Ioannem bis nominari, quia fuit Apostolus,& virgo: & ideo etiam coniungi cum Stephano,qui excellere visus est continentię dono, cùm viduis præpositus fuerit. Sed verior mihi videtur VValfridi sententia,cap. 22. qui Ioannem, qui hoc loco nominatur, non Euangelistam, sed Baptistam esse dicit, qui Martyr etiam Domini fuit,& aliquo modo Apostolus,iuxta illud Ioan.1. *Fuit homo missus à Deo.*

Cur autem Stephanus Matthiæ præponatur, vera ratio est, quia seruat hoc loco Ecclesia ordinẽ passionis, non dignitatis: prius autem passus est Ioannes, quàm Stephanus,& prius Stephanus, quàm Matthias.

Cur verò Matthias ante consecrationem in Canone cum aliis Apostolis non sit nominatus, existimo caussam esse duplicem,tum vt esset etiã aliquis Apostolus ex duodecim in hoc secundo ordine,ac verè dici posse:*Cum tuis Apostolis, & Martyribus*: tum etiam quia Matthias nõ fuit Apostolus ante passionẽ Domini,nequelegitur in ordine Apostolorũ in Euangeliis. Neq; obstat,quòd Paulus quoque nõ fuerit Apostolus ante passionẽ Domini,neq; in Euãgelio nominetur, & tamẽ in priori ordine recensetur:nam id est Pauli priuilegium,vt semper cum Petro coniungatur.

Iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iam contra hanc orationem, est obiectio PRIMA A Lutheri, qui reprehendit sacerdotem, quòd non precetur hoc loco se admitti ad consortium Christi, quasi eo non indigeat: sed tantum ad consortium Sanctorum; & rursus, quòd solum petat partem cum Sanctis, cùm Christus non partem, sed totum thesaurum suum dare paratus sit.

RESPONDEO; Meræ calumniæ sunt. Nam consortium Sanctorũ, est Christi consortium: id enim petimus, vt in regno Christi consortium Sanctorum habeamus, non in regno Diaboli cõsortium impiorum. Quod attinet ad vocem, *Partem*, ea desumpta est ex diuinis literis, quæ per partem cum Sanctis, describunt omne bonum, & felicitatem. Colossens. 1. *Qui dignos nos fecit in partẽ sortis Sãctorum.* Et Ioannis 13. Dominus: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Adde, quòd hanc partem orationis, quam Lutherus ita reprehendit, ac tidet; è contrario Kemnitius vehementer laudat, pagina 843. *In altera*, inquit, *commemoratione Sanctorum, in Canone verba sunt pulcherrima. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis &c. Hæc absque dubio fuit formula veteris commemorationis Sanctorum.* Hæc ille. Vides igitur, Lector, quàm bene conueniat discipulo Lutheri cum magistro suo.

SECVNDA obiectio est Lutheri cõtra illud: *Per quẽ hæc omnia semper bona creas.* Obiicit enim quòd Christum nos creare existimemus. Huc etiam pertinet obiectio DECIMATERTIA Kemnitij, qui more suo contendit, hæc olim ante consecrationem dici consueuisse ad eleemosynas populi commendandas.

RESPONDEO; Hæc verba nusquam inueniuntur in Liturgiis, vel apud expositores, ante consecrationẽ posita: inueniuntur autem post consecrationem apud Alcuinum, & Amalarium lib. 3 de officiis Ecclesiasticis, cap. 26. & apud omnes posteriores; quocirca ina- C nis est Kemnitij coniectura.

Nihil autem absurdi hæc verba continent, sed potius aptissimè conueniunt in Canonis conclusionem: commemorant enim breuissimè omnia beneficia diuina circa hoc Sacramentum, inchoando à prima productione materiæ, vnde illud conficitur. Iraque dicimus à Deo per Christum hoc Sacramentum ratione materiæ PRIMO creari, cũ panis videlicet creatur. SECVNDO sanctificari, cum dedicatur per primam oblationem ad Sacramẽtum conficiẽdum. TERTIO viuificari, cum efficitur mysterium vitæ, & in verum corpus Domini, & in ipsum Christum, qui est vita nostra, conuertitur per consecrationem. QVARTO benedici, cum omnis benedictionis effectum recipit, vt scilicet Sacramentali efficacia caput cum membris vniat. QVINTO denique, nobis præstari, cum ad sumendum, vt ex eo vitam hauriamus, datur. Ita Alcuinus totum hunc locum exponit, & post eum Hugo lib. D 2. de officiis diuinis, cap. 36.

CAPVT XXVII.

De oratione Dominica, & sequentibus orationibus.

POST Canonem sequitur oratio Dominica, & quædam aliæ orationes, quibus ad Communionem præparamur, & hic incipit QVARTA pars Missæ. Quamuis enim Innocentius, & alij recentiores, includant intra Canonem etiam orationem Dominicam, & aliqua alia, tamen Gregorius libr. 7. epist. 63. & Strabo cap. 22. scribunt, orationem Dominicam legi post Canonem. Porrò Dominica oratio habetur in omnibus Liturgiis, & præterea legendam esse ad Missam, perspicuum est ex Cyrillo catechesi 5. mystagogica, ex Ambrosio lib. 5. de Sacramentis, cap 4. ex Hieronymo lib. 3. contra Pelagianos, ex Augustino epist. 59. ad Paulinum, & ex Gregorio li. 7. epistol. 63. & ex Concilio IV. Toletano, can. 17. Post eam orationem, subiungitur oratio quædam, quæ incipit: *Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus malis, &c.* quam reprehendit Kemnitius obiectione 14. quia in ea fit mentio intercessionis Sanctorum; sed de hac re satis multa dicta sunt, c. 8. Adde, quòd hæc oratio habetur apud Alcuinum, & alios veteres, proinde antiquissima est.

Sequitur deinde alia oratio dum hostia frãgitur, & commiscetur corpus Domini cum sanguine: *Pax Domini, &c.* &, *Hæc commixtio, & consecratio.* Et quidem: *Pax Domini*, Luthero, & Kemnitio non displicet; di- B splicet autem valde id quod sequitur: *Hæc commixtio, & consecratio, &c.*

AC PRIMVM obiicit Lutherus, blasphemum esse, quod hic dicitur de commixtione corporis Christi cum sanguine, cum vnus sit Christus, & indiuisus.

RESPONDEO; Non intelligunt Catholici, corpus & sanguinem in propria specie commiscere: id enim sciunt fieri non posse, nisi Christus iterũ vulneretur; sed in specie panis, & vini. Quemadmodũ enim ratione specierum, dicitur videri, tangi, & frangi, ita etiam ratione earundem dici potest commisceri.

SECVNDO obiicit, absurdum esse vt dicatur cum ista mixtione fieri consecrationem, cum iam antea per verba Domini facta sit consecratio.

RESPONDEO; Illud verbum, *Consecratio*, non habetur apud Amalarium lib. 3. cap. 31. & apud Innocentium lib 5. sed solum, *Fiat commixtio corporis &c.* quocirca nonnulli superuacaneum esse credunt. At Ordo Romanus distincte habet: *Commixtio, & consecratio.* & eodem modo legit Micrologus, cap. 18. & fuit auctor Ordinis Romani antiquior Amalario, & Micrologus Innocentio. Neque habet aliquid incommodi ea vox, si bene intelligatur: non enim petimus vt nunc fiat consecratio, sed vt consecratio antea facta, sit nobis ad vitam æternam salutaris. Posset etiam fortasse commodè responderi, agi hoc loco de noua quadam consecratione, quæ ex commixtione nunc primum exurgit. Nam in Liturgia Iacobi, vbi fit cæremonia commixtionis, leguntur hæc verba: *Vnitum est, & sanctificatum.* Porrò hæc consecratio nihil est aliud, nisi noua quædam significatio Sacramentalis: vt enim consecrari dicitur quod acquirit Sacramentalem significationem; ita etiam dicitur iterum consecrari, quod acquirit aliam significationem Sacramentalem. Significatur autem per illam commixtionem, resurrectio Domini, vt Amalarius libro 3. capite 31. & omnes alij scribunt: nam in resurrectione iterum caro Domini cum sanguine suo coniuncta fuit. Itaque in illa commixtione, noua fit consecratio, dum species illæ, quæ diuisæ, Christi mortem repræsentabant, nunc inter se coniunctæ, resurrectionem Domini repræsentant.

TERTIO obiicit idem Lutherus, non rectè tribui isti commixtioni vim conferendæ æternæ vitæ: cum enim commixtio illa opus nostrum sit, si eam vim habet salutis conferendæ, certè opere nostro salutem consequemur.

RESPONDEO; non esse absurdum, si dicamur opere nostro ex diuinæ gratiæ auxilio procedente salutem nostram adipisci. nam & Paulus habet: *Cum timore & tremore salutẽ vestram operamini*, Philipp. 2. &. *Ore autem*

autem confessio fit ad salutem, Rom. 10. Sed hoc loco tamen nõ dicimur propriè salutem acquirere per cõmixtionem, & consecrationem, vt illa opera nostra sunt nostra. Nam commixtio, & cõsecratio, dicuntur fieri in nostram salutem, non quod ipsa actio cõmiscendi, & consecrandi nos saluet, sed quia res ipsæ cõmixtæ, & cõsecratæ dum à nobis deuotè suscipiuntur: multum prosunt ad salutem: vnde hic dicimus: *Fiat sumentibus nobis in vitam æternam.*

QVARTO obiicit Kemnitius (& est eius obiectio DECIMAQVARTA) Canonem Missæ, dum istam commixtionem fieri iubet, non solum non conuenire cum Scriptura, & Patribus. sed neque cũ antiquis Romanis Pontificibus: exstat enim prohibitio Iulij Papæ apud Gratianum, canone, Cùm omne, de consecratione distinct. 2.

RESPONDEO; Iulius Papa nõ prohibet commixtionem quæ fit in Missa, sed eam, quam nonnulli faciebant, cum populo Sacramentum Eucharistiæ porrigere volebant. Vnde Micrologus cap. 18. describit commixtionem, quæ fit in Missa, vt antiquissimam, & legitimam: deinde cap. 19. reprehẽdit commixtionem illam, quam Iulius reprehendit. Concilium Toletanum IV. canon. 17. meminit commixtionis, quæ fit in Missa, eámque probat: Concilium autem Bracarense III. can 1. prohibet commixtionem, quam Iulius prohibet. Non est autem verisimile in eadẽ Hispania, eodem ferè tempore, contraria decreta condita fuisse: Concilia enim illa eodem ferè tempore circa annum Domini DC.L. celebrata esse constat. Denique commixtio quę fit in calice, habetur in omnibus Liturgiis Græcis, & in Ordine Romano. necnon apud Alcuinũ, Amalarium, & omnes alios. Quis autẽ credat, aut Iulium damnasse vsum omnium Ecclesiarum, aut omnes Ecclesias, & Romanam in primis, obtemperare C Iulio noluisse?

Sequitur postea: *Agnus Dei, &c.* quod à Sergio Papa ante annos CM. institutum referunt VValfridus cap. 22. Micrologus cap. 18. & omnes alij. Neque aduersatiis displicet.

Tum sequuntur tres orationes ante Communionem, quas (vt suprà notauimus ex Micrologo, cap. 18.) non præscripsit ordo antiquus Missæ, sed deuotio religiosorum inuexit. Earum primam reprehendit Lutherus, ob illa verba: *Non respicias peccata mea, sed fidẽ Ecclesiæ tuæ.* Dicit enim his verbis; sacerdotes damnare seipsos, quòd affirment se sine fide indignè, instar canum, tractare hoc Sacramentum: & hinc factum esse, vt Papistæ sentiant, hoc sacrificium placere Deo ex opere operato, sine bono motu vtentis.

At hic rer peccat Lutherus. PRIMVM enim non dicit sacerdos se non habere fidem, sed tantum se habere peccata. Potest autem quis non solùm fidem, sed D etiam charitatem habere, & tamen agnoscere se peccatorem: alioqui nemo iustus posset dicere in oratione Dominica: *Dimitte nobis debita nostra.* Sacerdos igitur fatetur se peccatorem, & non habere tantam fidẽ, quantam hoc mysterium requireret: vnde etiam paulò pòst dicit: *Domine non sum dignus.* & ideo mauult, vt Deus ad fidem Ecclesiæ, quàm ad suam propriam respiciat. Duplex enim dignitas circa hoc Sacramentum distinguitur. Vna, quam Sacramentum necessariò requirit, & hæc in eo consistit, vt quis non habeat conscientiam peccati mortalis: & qui ista carent, dicuntur indigni, 1. Corinth. 11. & grauissimè peccant accedentes. Altera dignitas est, quam Sacramentum requireret, si non nostram imbecillitatem, sed eius A excellentiam respiciamus: & hæc in eo posita est, vt solis radiis, & ipsis etiam Angelis puriores simus: & de hac loquuntur sacerdotes, cum se indignos fatentur.

Deinde falsum est, Catholicos existimare sacrificium hoc placere Deo, sine bono motu vtentis. Nam etiamsi ipse Minister offerẽs forte sit malus, & careat bono motu, tamen Christus principalis offerens non caret bono motu: immò ideo hic oramus, vt Deus respiciat fidem, id est, bonum motum Ecclesiæ, quia existimamus sine bono motu alicuius offerentis sacrificium Deo minimè placiturum. Quod si forte Lutherus agat de bono motu eius, pro quo sacrificium offertur, distinguendum est, de effectu sacrificij immediato, qui est, placare Deum, & de mediato, qui est iustificare hominem. Nam si de priore agatur, non est B absurdum, sacrificium prodesse sine bono motu eius, cui prodest. Quemadmodum enim orare possumus pro dormiente, & indenoto, vel etiam impœnitente, ita etiam sacrificium offerre: & sicut oratio, ita & sacrificium illi prodesse poterit, licet ignoret quid agatur. At si de posteriore, falsum est, sacrificium prodesse sine bono motu eius, cum ad hoc potissimum sacrificium offeratur, vt Deus hoc sacrificio placatus, bonum illi motum, id est, conuersionem inspiret.

DENIQVE fallitur Lutherus, cum opus operatum ex sententia Catholicorum, opponit bono motui, quasi idem sit, sacrificium prodesse ex opere operato, & prodesse sine bono motu vtentis. Nam Catholici omnes docent, Sacramenta vim habere ex opere operato: & tamen requirunt bonum motum, id est, fidem, & pœnitentiam ex parte suscipientis.

Sequitur illa oratio: *Quod creduimus, &c.* Et illa: *Corpus tuum Domine, quod sumpsimus, &c.* Et illa: *Corpus tuum Domine, quod sumpsi* quas Lutherus etiã approbat in formula Missæ, Collectas autẽ solum reprehendit. quod in eis fiat mentio sacrificij: sed de hac re satis multa dicta sunt.

Sequitur: *Ite missa est.* qua etiam dimissione vtuntur Græci, sed per illa verba: *In pace Christi eamus*, & respõdetur: *In nomine Domini*, vt patet ex Liturgiis Iacobi, Basilij, & Chrysostomi. Porrò: *Ite missa est*, vt Alcuinus rectè docet nihil aliud significat, nisi, Ite, dimissio conceditur. de qua re initio primi libri diximus. Cur in quibusdam Missis non dicatur, *Ite missa est*, sed, *Benedicamus Domino*, causam reddit Micrologus cap. 64. Scribit enim, in Missis festiuis populum semper ad Missas conuenire; & ideò in fine publicè dimissionem denunciari: in diebus ferialibus, non conuenire, vt plurimum nisi Clericos, & Monachos. quibus non esse dicendum, *Ite*, sed potius inuitandos ad permanendum in Dei laudibus, cum ipsorum officium sit in precibus, & laudibus Domini occupari. Sunt tamen D Missæ quædam solennes, ad quas & populus concurrit, & tamen in eis non dicitur, *Ite missa est*, sed, *Benedicamus Domino*, vt in Dominicis aduẽtus, & Quadragesimæ. Sed hoc fit solum ad significandam mœstitiam illius temporis: videtur enim nescio quid lugubre præ se ferre, quod non publica denunciatur dimissio, sed vnusquisque per se discedit.

Sequitur postea: *Placeat tibi sancta Trinitas.* Quam orationem arguit Lutherus, quod dicat in ea rursus orari pro Christo: sed hoc solutum est suprà in secunda obiectione Lutheri contra 4. orationem Canonis.

Eandem orationem damnat Kemnitius obiectione 16. vbi dicit, hic proponi Deo repræsentationem Sacerdotis pro sacrificio propitiatorio. Sed Kemnitius semper hæret in eodem luto: non enim repræ-

sentatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

sentationem nostram, sed sacrificium, corporis Domini, reipsa oblatum, Domino commendamus, vt illud benignus accipiat, & nobis propitiabile esse concedat.

Sequitur Benedictio: *Benedicat, vos &c.* quem vsum esse antiquissimum patet, tum ex Liturgiis Græcis, tum ex Concilio Agathensi, can. 47. vbi populis imperatur, vt diebus Dominicis Missæ celebrationi intersint, neque inde ante Sacerdotis benedictionem recedant. De hac benedictione vide Micrologum, cap. 21. vbi probat, non solis Episcopis, sed etiam Presbyteris licere post Missam populo benedicere; & ad epistolam Damasi de Corepiscopis; & ad Canonem 44. Concilij Agathensis, vbi id Presbyteris interdictum esse videtur, respondet ea decreta, aut intelligenda esse de benedictione Presbyteri, Episcopo præsente, aut certè vsu tandem abrogata fuisse. Atque hæc de sacrificio, pro instituta breuitate, dicta sint.

Finis librorum de Sacramento Eucharistiæ,
Ad honorem Dei.

TYPOGRAPHVS LECTORI S. D.

POST disputationem de Eucharistia sequebatur, amice Lector, disputatio de Pœnitentia: Hunc enim ordinem ipse Sacramentorum ordo, & index totius Operis, quem primo Controuersiarum tomo præfixtmus, requirebat. Verum, quoniam ita accidit, vt absoluta disputatione de re Eucharistica, auctoris exemplar de Pœnitentia ad nos non peruenerit, maluimus ad materiam aliorum Sacramentorum, quorum copia nobis suppetebat, transire, quàm non sine meo & tuo damno à suscepta Operis editione desistere, maximè cum auctor à nobis longè distet: fierique posset, vt nisi trium Sacramentorum explicationem typis tam mandarem, tu serùs opinione tua hoc secundo tomo tamdiu exspectato & desiderato fruereris. Spero itaque te, benevole Lector, ordinem Controuersiarum hanc ob caussam necessario immutatum æqui bonique consulturum: idque eo libentius, quod parum referat hocne an illo loco Pœnitentiam ab hæreticorum fraudibus vindicatam habeas, dummodo habeas. Habebis autem propediem, si Deus tam auctoris, quàm mea cogitata fortunet. Vale.

QVARTA

QVARTA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE EXTREMA VNCTIONE, ORDINE ET MATRIMONIO.

SINGVLIS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS,

De Sacramento Extremæ vnctionis.

Cap. I. *Qui hæretici hoc Sacramentum negarint.*
II. *Probatur ex Scripturis, Vnctionem infirmorum esse Sacramentum propriè dictum.*
III. *Refelluntur hæreticorum solutiones ad Scripturam citatam.*
IIII. *Probatur ex traditione veterum, Vnctionem infirmorum esse Sacramentum.*
V. *Idem probatur ratione.*
VI. *Soluuntur argumenta aduersariorum.*
VII. *De materia & forma huius Sacramenti.*
VIII. *De effectu huius Sacramenti.*
IX. *De Ministro, & eo qui suscipit Sacramentum Extremæ vnctionis.*
X. *De Cæremoniis.*

LIBER SECVNDVS,

De Sacramento Ordinis.

Cap. I. *Ordinationem verè ac propriè Sacramentum esse nouæ legis: qui negauerint ex hæreticis.*
II. *Ordinationem Sacramentum esse, demonstratur ex diuinis literis.*
III. *Ordinationem Sacramentum esse probatur ex traditione.*
IIII. *Idem ostenditur ratione.*
V. *Episcopalem Ordinationem Sacramentum esse.*
VI. *Diaconatum esse verum Sacramentum.*
VII. *Subdiaconatum esse etiam Sacramentum.*
VIII. *Minores etiam Ordines Sacramenta esse.*
IX. *Manus impositionem ad essentiam Sacramenti Ordinis pertinere.*
X. *De effectu huius Sacramenti.*
XI. *De Ministro.*
XII. *De cæremoniis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER TERTIVS.

De Sacramento Matrimonij.

CAP. I. *De statu quæstionis, & erroribus hæreticorum.*
II. *Matrimonium Sacramentum esse, probatur ex diuinis literis.*
III. *Matrimonium Sacramentum esse, probatur ex Patribus.*
IIII. *Probatur ratione, Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum.*
V. *Soluuntur argumenta aduersariorum.*
VI. *De materia, forma, & ministro Sacramenti Matrimonij.*
VII. *Omne legitimum Matrimonium inter Christianos contractum, esse Sacramentum.*
VIII. *Soluuntur argumenta Cani.*
IX. *De polygamia multarum vxorum successiuè.*
X. *De polygamia multarum vxorum simul.*
XI. *Soluitur argumentum aduersariorum, ex Patriarcharum exemplo ductum.*
XII. *Matrimonium infidelium solubile esse, etiam quoad vinculum.*
XIII. *Matrimonium ratum non consummatum solui etiam quoad vinculum, per ingressum in religionem.*
XIIII. *Matrimonium consummatum solui posse quoad thorum, & cohabitationem.*
XV. *An Matrimonium fidelium consummatum, solubile sit quoad vinculum, variæ sententiæ adferuntur.*
XVI. *Matrimonium insolubile esse quoad vinculum, probatur ex verbo Dei, traditione, & ratione.*
XVII. *Solauntur argumenta aduersariorum.*
XVIII. *De impedimentis Matrimonij.*
XIX. *Non requiri ad essentiam Matrimonij consensum parentum.*
XX. *Soluuntur argumenta Kemnitij.*
XXI. *De impedimentis quæ inhabilem simpliciter faciunt contrahentem, id est, de voto, & ligamine.*
XXII. *De impedimento criminis.*
XXIII. *De cultus disparitate.*
XXIIII. *De impedimento cognationis; quid sit cognatio, & quot eius gradus.*
XXV. *Sententiæ adferuntur de impedimento cognationis.*
XXVI. *Rationem canonicam supputandi gradus, optimam esse, defenditur contra Bezam.*
XXVII. *Non omnia præcepta Leuitici de gradibus cognationis, esse de iure naturæ.*
XXVIII. *Primum gradum consanguinitatis tam in recta, quàm in transuersa linea; & primum affinitatis in recta linea, iure naturæ interdictos esse; & ab homine indispensabiles.*
XXIX. *Rectè ab Ecclesia prohiberi coniugia, vsque ad quartum vel septimum gradum consanguinitatis & affinitatis.*
XXX. *De cognatione spirituali, & legali; deque publica honestate, & affinitate ex fornicatione.*
XXXI. *De duobus impedimentis non dirimentibus.*
XXXII. *Caussis Matrimoniales ad Ecclesiæ iudicium pertinere.*
XXXIII. *De cæremoniis Sacramenti Coniugij.*

DE SACRA

DE SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS,

LIBER VNICVS.

CONTROVERSIAE DE SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS, sunt omninò septem. PRIMA, eaque potissima, de genere; An sit legis nouæ Sacramentum verè ac propriè dictum. SECVNDA, de materia. TERTIA, de forma. QVARTA, de effectu. QVINTA, de ministro. SEXTA, de suscipiente. SEPTIMA, de cæremoniis.

CAPVT PRIMVM.

Qui hæretici hoc Sacramentum negarint.

HAERETICI PER MVLTIRIA tum vnctionis infirmorum è numero Sacramentorum auferre conati sunt. PRIMO, VValdenses, vt referunt Aeneas Syluius lib. de origine Boemorum, capite 35. & ante eum Guido Carmelita in summa de hæreticis. SECVNDO, Albigenses, teste Antonino in summa Theologica, part. quarta, tit. 11. capite septimo. §. quinto. TERTIO, Ioannes VViclefus, teste Thoma VValdensi tomo secundo de Sacramentis capite 163. & satis ipse de se id testatur in quarto libro Trialogi, capite vigesimo quinto, vbi contendit, hoc Sacramentum neque à Christo, neque ab Apostolis institutum, proinde nec verè Sacramentum esse.

Hos imitantur hæretici huius temporis. Lutherus in libro de captiuitate Babyl. capite de Extrema vnctione, non reiicit hunc ritum, tamen negat Sacramentum esse propriè dictum. Caluinus libro quarto, Institut. capite 19. §. 18. 19. 20. & 21. & Kemnitius in secunda parte Examinis à pagina 1102. vsque ad 1135. non solùm Sacramentum esse negant, sed etiam irridենt more suo. Idem facit Melanchthon in locis, tit. de vnctione. Idem etiam Ioan. Brentius in Confess. VVirtemberg. cap. de Extrema vnct. & Magdeburgenses Centur. 7. & sequentibus, cap. 6. de ritu visitationis infirmorum.

Ecclesia verò Catholica palàm affirmat, Vnctionem extremam Sacramentum esse verè ac propriè dictum. Id enim expresse habent Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & Trident. sess. 14. can. primo de Extrema vnctione, & omnes Theologi, libro quarto sentent. dist. vigesima tertia. Potest autem hæc veritas tribus argumentis probari. PRIMO, ex Scripturis. SECVNDO, ex traditione Ecclesiastica. TERTIO, ex ratione.

CAPVT II.

Probatur ex Scripturis Vnctionem infirmorum esse Sacramentum propriè dictum.

QVOD attinet ad PRIMVM: duæ Scripturæ proferuntur ab omnibus, vna ex cap. 6. Marci, altera ex cap. 5. Iacobi.

De priore non omnes conueniunt, an cùm Apostoli vngebant oleo infirmos, & curabant; illa fuerit vnctio Sacramẽtalis, de qua nunc disputamus: an solùm fuerit figura quædam, & adumbratio huius Sacramẽti. Qui tuentur PRIOREM sententiam, vt Thom. VValden loco citato, & Alphonsus de Castro lib. de hæresibus, verbo Extrema vnctio, ea ratione ducuntur, quòd Beda, Theophylactus, & Oecumenius in commẽtariis Marci, & Iacobi, videantur dicere eandem esse vnctionem, cuius fit mẽtio in vtroque loco. Sed profectò probabilior est sententia Posterior, quæ est Ruardi in explicatione art. 12. & Iansenij in cap. 6. Marci, & Dominici à Soto, dist. 23. q. 1. art. 1. & aliorum. Et mihi certe eo etiam nomine gratior, quòd videam Lutherum, Caluinum, & Kemnitium locis citatis esse in priore opinione: existimant enim illi eandem esse vnctionem, Marci 6. & Iacobi 5.

Probo igitur breuiter sententiã posteriorem. PRIMO illa vnctio, qua vtebantur Apostoli, referebatur solùm aut præcipuè ad curationem morbi corporalis, vt ex eo loco patet, vnde etiam sanabantur omnes, qui tum inungebantur: Sacramenta autem per se ad animam pertinent, ad corpus per accidens, aut certè secundariò.

Deinde SECVNDO, Apostoli eo tempore nõdum erant sacerdotes: & quamuis potuerit Christus etiam per nõ sacerdotes Sacramenta conferre, tamen non est probabile eum hoc fecisse, nec legimus id vnquam factum in Sacramentis magis necessariis, vt in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sacramẽto Pœnitẽtiæ vel Eucharistiæ. Neque obstat A quod Apostoli baptizarunt, cùm nõdum essent sacerdotes: nam non ita est de essentia Baptismi, vt minister sit sacerdos, hinc de essentia vnctionis. Nam si laicus baptizet, etiam extra necessitatem, Baptismus est ratus: non autẽ est rata Vnctio, si laicus inungat. Quòd autem Apostoli nondum fuerint eo tempore sacerdotes, patet, quia facti fuerunt in vltima cœna, vt docet Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 1.

Accedit TERTIO, quòd Apostoli tunc promiscuè vngebant quoslibet ægrotos, vt cæcos claudos, &c. at Sacramẽtum vnctionis, non datur nisi iis qui decumbunt cum periculo vitæ, vt omnes concedunt.

Item QVARTO, Apostoli tunc cùm inungerent, non quærebant, essentné baptizati, qui inungẽdi erant, & omninò probabile est multos ab eis inunctos, qui infideles erant; At certè sine Baptismo nihil prosunt Sacramenta cetera, nec dari possunt aut debent non baptizatis sine peccato. Nec valet quod quidam obiiciunt, Cornelio datam Confirmationem ante Baptismum, Actor. 10. Deo videlicet in hac re dispensante. Nam Cornelius non habuit Sacramentum Confirmationis ante Baptismum, sed effectum Sacramenti Confirmationis ab ipso Deo immediatè sine Sacramento. B

Denique, Tridentinum Concilium sess. 14. can. 1. de Extrema vnctione, dicit hoc Sacramentum insinuatum Marci 6. Dicitur autem insinuari id, quod nõ expressè proponitur, sed adumbratur, & obscurè indicatur. Et hoc eodem modo intelligendi sunt veteres, qui locum Marci 6. coniungunt cum loco Iacobi 5. significant enim vno in loco iacta esse fundamẽta eius Sacramenti, quod in altero loco expressè proponitur. Quemadmodum enim cùm Matth. 19. & alibi Christus manus imponit, non dicimus tunc instituisse Sacramentum Confirmationis, aut Ordinationis, sed tamen agnoscimus adumbrationem quandam Sacramenti posteà futuri: sic etiam quòd Dominus iusserit Apostolos oleo curare infirmos, & non alia aliqua re, intelligimus significatum esse, futurum fuisse aliquando tempus, vt oleum esset Sacramentum infirmorum. C

Veniamus nunc ad Alterum locum Iacobi 5. ita legimus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittẽtur ei.* Hic habemus omnia, quæ ad Sacramenti essentiam requiruntur, videlicet symbolum externum, promissionem gratiæ, & diuinam institutionem: hæc enim tria, vt suprà diximus in prima controuersia de confirmatione, aduersarij requirunt. Symbolum externum est vnctio olei cum oratione fidei; promissio verò, alleuatio infirmi, & remissio peccatorum. Institutio autem colligitur ex hac tam constanti promissione Apostoli: neque enim Apostolus tam constanter, & absolutè id promitteret, nisi Dominus id instituisset, & mandasset. Itaque Apostolus Iacobus non instituit Sacramẽtum, sed hortatur ad illud suscipiendum, quod à Domino nouerat institutum. D

Quia verò Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 41. & 42. requirit alia quinque, licet tria prædicta sint præcipua; ostendamus illa etiam reperiri in Vnctione extrema. Ille igitur PRIMO requirit præter tria prædicta, vt ritus mandatus sit in nouo Testamento; vt distinguatur à cæremoniis Testamenti veteris. Id verò hoc loco manifestè cernimus, cùm constet Iacobi epistolam esse librum Testamenti noui: & præterea tales ritus non fuerit in Testamento vereri.

SECVNDO requirit, vt ritus non ad breue tempus duret, sed perpetuus sit. Id quoque habemus in illis verbis: *Infirmatur quis in vobis.* inde enim colligimus tamdiu duraturum hunc ritum, quamdiu in Ecclesia erunt ægroti.

TERTIO requirit, vt promissio gratiæ sit annexa, & quasi vestita symbolo, ita vt intelligatur dari gratia, cùm symbolum externum exhibetur: id quod Kẽnitius ponit cõtra Caluinistas, qui volunt Sacramẽta esse symbola præteritæ & iam olim acceptæ gratiæ. Id verò hoc loco habemus, vt patet, dicitur enim: *Vngentes eum in nomine Domini, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, &c.* plane ad eum modum, quo dicitur de Baptismo, Marci vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.*

QVARTO requirit, vt illa promissio non sit cuiuslibet gratiæ, sed remissionis peccatorũ: id verò expressè sic habetur: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

QVINTO requirit, vt nõ sit tantùm promissio generalis, sed etiam applicetur in particulari ei qui Sacramentum percipit. Et hoc etiam habemus; nam in particulari dicitur: *Vngentes eum, &c.*

CAPVT III.

Refelluntur hæreticorum solutiones ad Scripturam citatam.

AD hoc argumentum quatuor solutiones ab hæreticis dari solent. PRIMA est, epistolam illam non esse canonicam, nec à spiritu Apostolico profectam. Ita Lutherus loco citato, cui assentitur Kemnitius pagin. 1113. vbi dicit hanc epistolam non esse tantæ auctoritatis, vt possit sine testimoniis Scripturæ Canonicæ, Sacramenta instituere. Et probat ex Hieronymo, qui annotauit in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis in Iacobo, veteres indicasse non esse epistolam illam à Iacobo Apostolo scriptam, & ex Eusebio lib. 3. histor. cap. 23. qui de illa sic ait: *Sciendum eos vobuerit, id est, quod notha sit.*

At hæc PRIMA solutio est refugium miserorum. Nam omnes veteres, qui catalogos scripserũt sacrorũ librorum hanc epistolam cum ceteris numerarunt, vt patet ex Clemẽte can. vlt. Apostolorum, ex Innocentio I. epist. 3. & Gelasio I. in Concilio LXX. Episcoporum. Item ex Conciliis Laodiceno, can. vlt. Carthaginensi III. can. 47. Florentino & Tridentino, sess. 4. Denique ex Patribus, Origene homil. 7. in Iosue, Athanasio in synopsi, Epipha. hæresi 76. Hieronymo epist. ad Paulinum, Augustino lib. 2. doctrinæ Christianæ, cap. 8. Ruffino in symbolum, Isidoro lib. 6. etymolog. cap. 1. & Damasceno lib. 4. de fide cap. 18. Quod si his tot, ac tantis auctoribus fides non habetur, concidet auctoritas omnium aliorũ librorum, nec enim aliunde scimus, qui libri sint Canonici, nisi ex traditione, & testimonio veterum Pontificum, Conciliorum, & Patrum, eorum præsertim, qui indicem texere voluerunt sacrorum librorum.

Neque vllum vnquam legi veterum, qui aperte scriberet, Iacobi epistolam non esse Canonicam. Nam Hieronymus, quem pro se Kemnitius citat, dicit quidem quibusdam visam fuisse dubiæ fidei epistolam, tamen temporis progressu obtinuisse auctoritatem. Eusebius autem dicit eam epistolam quorundã opinione esse adulterinam; tamen subiungit continuò: *Nos autem scimus in plurimis Ecclesiis publicè esse receptã.* Et certe plus apud nos valere debet publica Ecclesiarum

Ecclesiarum auctoritas, quæ teste Eusebio hanc epistolam recepit, vt Canonicam, quàm obscura quorundam opinio, quæ eodem teste Eusebio, eandem epistolam reiicit. A

SECVNDA solutio est eiusdem Lutheri ibidem, qui sic ait: *Si esset Iacobi Apostoli, dicerem non licere Apostolo sua auctoritate Sacramentum instituere, id est, diuinam promissionem cum adiuncto signo dare, hoc enim ad Christum solum pertinebat.*

Hæc solutio longè deterior est superiore: audet enim Lutherus se Apostolo Iacobo opponere, & in faciem illi resistere, quasi apertè erranti, & sibi arroganti quod ei non conueniebat. At certè nec Iacobus sibi assumit quod Lutherus dicit: non enim ipse Sacramentum instituit, sed hortatur ad vsum Sacramenti instituti; & si id sibi assumeret, illi potius, quã Luthero credendum esset. Nec enim fieri posset, vt tantus Apostolus post acceptum Spiritum sanctum, in re tam magna erraret: neque est simile de B. Petri errore; ille enim errauit exemplo, non doctrina, iste autem erasset in doctrina, & in ipsa Scriptura, quod fieri non potest. Quare si Iacobus diceret Sacramentum à se institutum; credere deberemus, id illi à Christo concessum singulari priuilegio, sed non est opus ad has angustias redigi. B

TERTIA solutio est eiusdẽ Lutheri ibidem, necnon VVieleſi, Philippi, Brentij, Caluini, & aliorum communis, quod Iacobus loquatur de vnctione, qua vtebantur eo tempore ad curandos morbos corporales. Et quidem VVieleſus putat loqui Apostolum de naturali curatione, & ideo meminisse olei, quia est naturaliter medicinale, & in illa regione abundat. Philippus existimat eum loqui de vnctione, quæ partim naturaliter, partim etiam dono diuino curabat: vnde dicit Abraham, Isaac, Iacob, Isaiam, & ceteros Prophetas fuisse professione medicos, & habuisse notissimas herbarum, & aliorum medicamentorum naturas, & simul etiam ornatos dono miraculorum. Lutherus tamen, Caluinus, Brentius, & Kemnitius simpliciter Apostolum exponunt de curatione ex dono Dei, proinde dicunt non magis fuisse Sacramentum istam vnctionem, quàm fuerit Probatica piscina, vel lutum cum sputo, vel aqua Siloe, &c. nunc autem quando donum illud cessauit, non modò vnctionem non esse Sacramentum, sed etiam esse rem inutilem, & superstitiosam. C

Argumenta eorum sunt tria. PRIMVM, quia Iacobus ex Marci Euãgelio accepit, quod docet de vnctione olei: Marcus autem de vnctione illa loquitur, quam adhibebãt qui habuerunt donum curationum.

SECVNDVM, quia Iacobus vtitur vocibus quæ ad corporalem sanitatem pertinent, nimirum ἰσθήσῃ, & σωθήσεται. D

TERTIVM, quia Iacobus tantùm loquitur ad homines sui temporis, quando durabat gratia sanitatũ. Idque patet ex eo, quòd non addidit aliquam particulam, quæ significaret, hunc ritum propagandum esse ad posteros, sicut Scripturæ faciunt, cùm loquuntur de veris Sacramentis, vt de Baptismo Matth. vlt. *Ecce ego vobiscum sum vsque ad mundi consummationem.* Et de Eucharistia 1. Cor. 11. *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat.*

Sed his argumentis nos longè plura, & meliora possumus opponere. Ac PRIMVM, quòd non loquatur de naturali curatione, & simul quòd Prophetæ nõ consueuerint curare more medicorum, contra VVieleſum, & Philippum facilè probari potest. PRIMO, quia etsi oleum sit medicinale, tamen non est medicinale ad curandos quoslibet morbos, immò verò plurimis, aut nihil proderit, aut etiam oberit. Apostolus autem generatim iubet, vt ægroti vngantur oleo. A

DEINDE Prophetæ & Apostoli, vt plurimum rebus noxiis natura sua, aut certè non salutaribus vtebantur, vt curarent, vt nimirum omnes intelligerent, Dei miraculo illa fieri, non viribus naturæ. Sic Moses æneum serpentem erexit, vt eius aspectu curarentur læsi à serpentibus. Sic Helisæus aqua Iordanis curauit lepram Naaman Syri. Sic Isaias massa ex ficis curauit vlcus Ezechiæ, quæ medicina cõtraria erat curationi illius morbi, vt Hieronymus notat ex sententia Hebræorum in commentario ad cap. 38. Isaiæ. Sic Dominus luto, & sputo cæcum natum. Sic Petrus vmbra corporis sui, sic Paulus sudariis, & semicinctiis. B

ACCEDIT, quòd si vsi fuissent ordinariè rebus vtilibus ad curandum, ipsi sibi fidem abrogassent, & Dei donum obscurassent.

Quod autẽ nec loquatur Iacobus de vnctione quæ sanaret corpus ex dono miraculorum, sed quæ sanaret animum, & aliquando etiam corpus, virtute Sacramentali, contra Lutherum, Caluinum, & alios, probatur ex singulis vocibus huius loci. PRIMO: *Infirmatur*, inquit, *quis in vobis.* At si de miraculis ageret, generalius loqueretur: non enim solùm consuleret iis qui decumbunt, grauati periculoso aliquo morbo, vt facit, sed etiam cæcis, surdis, claudis, aliisque miseris hominibus, qui non decumbunt, nec de vita periclitantur, & tamen egent curatione. C

SECVNDO: *Inducat*, inquit, *presbyteros.* At si de miraculo ageret, diceret potius, Inducat Prophetas, aut alios, qui donum habent curationum: nec enim soli, aut omnes presbyteri etiam tunc habebant donum curandi. Neque refert, quod per presbyteros nolunt aduersarij significari Sacerdotes, sed seniores; nam nec seniores omnes habebãt donum curationis: non enim illud donum erat alligatum ætati, aut dignitati, vt patet ex Paulo Rom. 12. 1. Cor. 12. & Ephes. 4. Præterea non est probabile Apostolum iussisse fidelibus, vt miracula quærerent, signa enim infidelium sunt, non fidelium, 1. Cor. 14.

TERTIO: *Orent*, inquit, *super eũ, vngentes eum oleo.* At si de miraculis ageretur, non præscriberet Iacobus materiam: qui enim donum habet curationis, adhibet quod Deus illi inspirat, nec potest alligari certæ alicui rei virtus miraculorum. Id quod satis patet ex diuinis literis, & exemplis omnium Sanctorum: *Sed*, inquit Caluinus, *vtile fuit præscribere oleum, vt esset signũ, miraculum fieri non viribus hominis, sed potentia Spiritus sancti: constat enim oleo significari Spiritum sanctum.* At etiam aqua significat Spiritum sanctum. Et præterea, si illa esset causa, cur præscribatur oleum, debuisset id seruari in omni curatione, & in excitatione mortuorum maximè. Nusquam autem legimus inunctos fuisse mortuos, cùm excitandi erant. D

QVARTO: *Et oratio*, inquit, *fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus.* Hæc sanè absoluta promissio est, proinde referri non potest præcipuè ad corporalem sanitatem. Nam aut semper sanati fuissent ægroti illi, qui vngebantur, vt Iacobus præscribit, aut non semper: si semper, ergo nulli fuissent mortui Apostolorum tempore, nisi illi, qui Iacobo non obediuissent, qui paucissimi fuissent. Et præterea sanitas corporalis, quia non semper vtilis est animæ, non etiam semper obtinetur à Deo, quicũque sit, qui oret, etiã si donum habeat curationis. Quare nõ semper sanabãtur qui vngebãtur, ergo vel falsa est absoluta illa

Universidad de Deusto
Biblioteca

promissio Iacobi, quod fieri nō potest, aut quod verissimum est, ad animā præcipuè, & absolutè referenda est.

QVINTO: *Et si in peccatis fuerit, dimittentur ei.* Hæc verò particula tam expressè ad animam pertinet, vt non sit locus tergiuersationi. Donum autem curationis, vt sæpe diximus, ad corpus refertur.

SEXTO, omnia alia quæ habentur in illa epistola, siue ante hunc locum, siue postea, non ad eos solos pertinent, qui tunc viuebant, sed etiam ad nos, qui postea futuri eramus, vt patet ex illis præcedentibus: *Patientes estote.* &c. *Confirmate corda vestra.* &c. *Nolite iurare.* &c. *Tristatur quis in vobis? oret, æquo animo est? psallat.* Item ex illis immediate sequentibus: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini.* Hæc omnia sine dubio ad nos etiam pertinent: igitur etiam illa, quæ eodem tenore verborum in medio posita sunt: *Infirmatur quis in vobis*, &c. ad nos pertinent. Quare non agitur de domo curationis, quod est rarissimum, & non semper haberi potest, sed de Sacramento, quod semper durat, & facile à quolibet haberi potest.

Neque argumenta ipsorum contra allata conuincunt. Ad PRIMVM RESPONDEO, non esse eandem vnctionem Marci 6. & Iacobi 5. nisi eo modo, quo dicuntur idem figura, & figuratum: Quantum enim interest, inter lotionem cæci nati in qua Siloe, quæ fuit figura Baptismi, Ioannis 9. & ipsum Baptismum ex aqua, & Spiritu sancto, Ioan. 3. tantum interest inter has duas vnctiones. Vnde etiam videmus Marc. 6. nullam fieri mentionem verborum, nec promissionis spiritualis, quæ ad Sacramētum necessariò requiruntur: vtrumque autem expressè habetur Iacobi 5.

Si quis autem defendere velit Marc. 6. tractari de ipso Sacramento Vnctionis extremæ, dicere potest, Marcum non omnia expressisse, sed quæ illi desunt, ex Iacobo esse petenda. Sæpe enim in scriptoribus sanctis id necessariò faciendum est, vt quod vnus omittit, petatur ab alio.

Ad SECVNDVM argumentum, quod totum grammaticale est, & ideo satis aptè conuenit Kemnitio, RESPONDEO in primis nos non negare, quin Extrema vnctio interdum adferat corporalem sanitatē, & ideo Iacobum aliqua verba ponere potuisse, quæ ad sanitatem corporalem pertineant. Interim tamen, sicut illa duo Kemnitij opinione, ad corporis sanitatem pertinentia: sic etiam integra sententia est, quæ citra omnem controuersiam refertur ad animę salutem, nimirum illud: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

Dico SECVNDO illa verba duo, hoc loco non ad corpus, sed animam præcipuè pertinere. Nam etsi ἐγείρω propriè significat excitare, & eleuare, quod ad corpus pertinet, tamen per meraphoram Scripturæ sanctæ familiarem, significat etiam pellere mœrorem, tristitiam, negligentiam, soporem, & desidiam animi. Hinc sunt illa Apostoli Rom. 13. *Hora est iam nos de somno surgere.* ἐγερθῆναι Ephes. 5. *Surge*, ἔγειραι, *qui dormis*, &c. Et illud Lucæ 3. *Potens est Deus de lapidibus istis excitare filios Abrahæ.* Et illud 1. Pet. 3. *Excito synceram vestram mentem.* Hoc autem loco: *Alleuabit eum Dominus*, significat liberationem à quodam tor pore, mœrore, anxietate; quę propinquos morti valde deprimere, & grauare solet, vt non facilè possint mentem ad Deum attollere.

Alterum illud verbum *Iam*, non ponitur à Iacobo in ea sententia, vbi agit de Sacramēto vnctionis, sed infrà cum ait: *Orate pro inuicem, vt saluemini*, ibi enim est, ἰαθῆτε. Quocirca inepte à Kemnitio trahitur ad propositum huius loci. Et præterea illa etiam vox hoc loco accipitur pro salute animæ, vt patet ex præcedentibus. Et ne miretur Kemnitius, si verbum medicinale vsurpetur pro sanitate animæ, cogitet in Scripturis millies haberi hanc vocem in hoc sensu. Psal. 146. *Qui sanat contritos corde.* Matth. 13. *Ne forte conuertantur, & sanem eos.* Pro quo Marcus habet cap. 4. *Et dimittantur eis peccata.* Et 1. Pet. 2. *Cuius liuore sanati estis.*

Ad TERTIVM dico, necessarium quidem esse, vt Sacramenta maneant, quamdiu Ecclesia manet, sed non esse necesse, vt ad hoc significandum ponatur in Scriptura, verbum aliquod denotans perpetuitatem. Nam de Baptismo nusquam extat eiusmodi verbum; nec obstat: *Ecce ego vobiscum sum.* nam potuit Christus nobiscum esse, etiam si Baptismum instituisset solùm ad vnum diem duraturum. Cognoscimus autē euidenter, vnctionem, de qua loquitur Iacobus, semper duraturam, tum quia infirmi, presbyteri, orationes, remissio peccatorum, & cetera, quæ Iacobus nominauit, semper mansura sunt in Ecclesia; tum etiam quia hactenus semper in Ecclesia fuit ista consuetudo vngendi infirmos.

QVARTA solutio eiusdem Lutheri, Kemnitij & Caluini est, qui affirmant locum istum nihil pro nobis facere, quod alius omnino fuerit ritus vngendi tempore Iacobi, alius nostro tempore. Id quod his argumentis probant. PRIMO, quia Iacobus iubet inungi quoslibet infirmos, nos autem solùm inungimus homines semimortuos. Vnde apud nos verè est Vnctio extrema, quia datur morientibus, Iacobus autem noluit esse extremam, quia dari voluit iis, qui sanandi erant.

RESPONDEO, inungit Ecclesia eos, qui de vita periclitantur: tunc enim quærenda sunt remedia supernaturalia, quando nulla spes amplius est in naturalibus. Et quamuis inungantur ægroti vt sanentur, si id expedit æternę saluti, tamen rectè dicitur extrema, quia est vltima respectu vnctionum, quas in aliis Sacramentis percipimus, in Baptismo, Confirmatione, & Ordinatione.

Et hoc idem voluisse Iacobum, patet PRIMO ex illis vocibus ἐγερεῖ. & κάμνοντα. Nam excitare, & alleuare propriè iis conuenit, qui decumbunt valde oppressi, & grauati, & κάμνειν significat deficere, & etiam mori, vnde etiam κοιμηθέντες dicuntur mortui. SECVNDO idem patet ex eo, quod ait: *Adducat presbyteros.* Nam si non decumberet, posset ipse ire ad presbyteros: & etiamsi decumberet, sed non adeò grauiter, non oporteret adduci presbyteros. Alioqui enim si ob quemlibet morbum deberent presbyteri excurrere ad ægrotos, nunquam domi manerent, est enim infinitus numerus ægrotorum. Denique non est credibile voluisse Iacobum, vt ad remedia supernaturalia Christiani recurrerent, quando facilè possent naturalibus medicamentis curari. Adde VLTIMO hunc locum mirè pugnare cum aduersariis ex ipsa eorum sententia. Nam si iubet Apostolus omnes ægrotos inungi, quare ipsi nullum inungunt?

SECVNDO probant, quia Iacobus iubet aduocari seniores Ecclesiæ, nos autem non multos, sed vnum vocamus, & eum sacerdotem.

RESPONDEO nomen presbyteri, seu senioris in Testamento nouo ferè vbique accipi pro ministro Ecclesiastico; & Iacobum non tam de numero, quàm de qualitate fuisse sollicitum. Quemadmodū enim cùm dicimus, confitenda esse peccata sacerdotibus, non intelligimus confitenda esse multis, sed vni: Nec tamen interim negamus, bonum esse, vt multi veniāt, sicut in quibusdam locis fieri solet.

TERTIO

TERTIO probat Caluinus, quia Iacobus oleo simplici vult inungi ægrotos: nunc autē adhibetur oleum benedictum. Addit Kemnitius, Iacobum non præcepisse in qua parte vngi debeat ægrotus, nunc autem determinati certa membra.

RESPONDEO, Iacobum alloqui infirmos hoc loco, non sacerdotes: scire autem quale debeat esse oleum, & in qua parte sit adhibēdum, ad infirmum non pertinet, sed ad sacerdotem. Satis præterea nobis esse debet, quod Iacobus non negat oleum esse prius benedicendum, neque negat eas partes inungendas, quæ modò vnguntur in Ecclesia; quocirca non pugnant eius verba cum Ecclesiæ consuetudine, sed cōtrà potius Ecclesiæ consuetudo explicat verba Iacobi. Adde, quòd Beda in cap. 5. Iacobi, dicit significari oleum benedictum per illa verba: *Vngentes oleo in nomine Domini.*

QVARTO probant Lutherus, Caluinus, & alij, quia Iacobus tribuit hunc effectum orationi fidei: *Oratio*, inquit, *fidei, saluabit infirmum.* Ex quo Lutherus colligit, vnctionem apud Iacobum non esse Sacramentum, nec eandem cum nostra: nam Sacramenta, & nostra etiam vnctio, non pendent à fide Ministri. Caluinus autem, & Kemnitius, ea ratione colligunt non esse eandem vnctionem cum nostra, quia Iacobus totum effectum tribuit orationi; nos autem totum ferè tribuimus vnctioni, cùm dicimus: *Per hanc sacram vnctionem*, &c.

RESPONDEO, ad consequentiam Lutheri, orationem fidei dici hoc loco, non quæ requirat necessariò fidem Ministri, sed quia est oratio dictata à fide, & sola fide intelligitur, quomodo verbū Sacramentale, quod cum elemento facit Sacramentum. Augustinus vocat verbum fidei, & dicit operari non quia dicitur, sed quia creditur, tract. 80 in Ioan. Adde, quod etiam miracula non semper necessariò pendēt à fide. Narrat enim Epiphanius hæres. 30. quendam Iosephum Iudæum miracula fecisse per aquam benedictam signo crucis, etiamsi ipse non crederet: miracula enim sæpe operatur sola Christi innocatio. Itaque si esset verum quod Lutherus assumit, non posset ostendi Iacobum agere de Sacramento, quod nos dicimus; nec de miraculo, quod Lutherus dicit.

Ad consequentiā Caluini, & Kemnitij, RESPONDEO, orationem fidei, quæ infirmum saluat, non excludere operationem vnctionis, immò potius includere. Hæc enim est oratio fidei: *Per hanc sacram vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus*, &c. Sicut cū quis aliquid à Deo petit per Christi passionem sibi dari; si oratio illa impetrat, oratio dicitur illum saluare, sed non sine Christi passione, &c. Addo etiam, quod licet in illa oratione fidei nulla fieret mentio vnctionis, adhuc nihil aduersarij obtinerent. Nam etiam in aliis Sacramentis sæpe tribuitur effectus vni parti ipsius Sacramenti, cùm tamen constet eam partem non operari sine alia. Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrum.* Actor. 8. *Cùm videret Simon, quia per manus impositionem Apostolorum daretur Spiritus sanctus*, &c. & tamen antea dixerat Lucas, Apostolos orasse pro Samaritanis, vt acciperent Spiritum sanctum.

QVINTO probat Caluinus ex testimoniis nostrorum. Nam Sigibertus in Chronico scribit, hanc vnctionem ab Innocentio I. institutam; non igitur illa est, de qua loquitur Iacobus. Sed Kemnitius pag. 1135. magis audacter scribit, vnctionem infirmorum sine dono institutam à Felice IIII. circa annum Domini D. XXVIII. nec dignatur vel vnum testem adhibere huius suæ narrationis.

RESPONDEO; mendacium Kemnitij satis refelli à Caluino. Nam Innocētius I. præcessit Felicem IIII. annis cētum, & amplius. Sed nec in vita, nec in scriptis Felicis IIII. aliquid habetur de vnctione infirmorum. Habetur quidem aliquid de vnctione altarium, & basilicarum, dum consecrantur, in epist. 1. huius Pōtificis, at de vnctione infirmorum nihil. Sed Kemnitio licet vocare ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Nisi fortè id acceperit Kemnitius ex supplemento Chronicorum Philippi Bergomensis: is enim scribit Felicem Papam, monuisse, vt seruaretur doctrina S. Iacobi de inungēdis morituris. Sed quid hoc aduersus Catholicos? immò cur non pro illis potius?

Ad Caluinum autem RESPONDEO, Sigibertum referre iisdem verbis id quod habetur in ipsa Innocentij epist. 1. cap. 8. quo loco dicit quidem Innocentius vnctionem infirmorum, de qua loquitur Iacobus, esse Sacramentum, sed à se institutum non dicit, immò contrarium disertis verbis dicit, dum Iacobi testimonium profert, & dum Sacramentum appellat, & dum respondet ad quæstionem sibi propositam circa hoc Sacramentum ab Episcopo Eugubino.

CAPVT IIII.

Probatur ex traditione veterum, vnctionem infirmorum esse Sacramentum.

NAM SECVNDO loco probanda est veritas ex testimoniis Pontificum, Cōciliorum, Patrum, aliorúmque auctorum. Ac PRIMVM ex Pontificibus habemus PRIMO Innocentium I. qui disertis verbis in epist. 1. ad Decētium, cap. 8. meminit huius Sacramenti. Et SECVNDO habemus Innocentium III. qui etiam copiosè & perspicuè huic Sacramēto testimonium perhibet, cap. Cùm venisset, extra de Sacramenti vnctione.

Sed Innocentij I. testimonium etiamsi solum extaret, sufficere deberet. Nam auctor est antiquus, siquidem anno CCCC. II. sedere cœpit; estque vir doctus, & sanctus, & ab Augustino, Hieronymo, & Chrysostomo mirificè commēdatus. epistola eius certa est: dicit expressè, & clarè hanc vnctionem esse Sacramentum à Iacobo explicatum, & ideò non dari iis, qui non sunt capaces aliorum Sacramentorum, &c. nec vllus vnquam veterum eum reprehendit, quod vnctionem infirmorum Sacramentum esse docuerit. Adde, quod Magdeburgenses Cent. 5. ca. 6 de ritu visitationis infirmorum, hoc testimonio probant, illo seculo fuisse consuetudinem vngendi ægrotos. Denique Kēnitius, qui omnes ferè alios conatur exponere, qui à Catholicis proferuntur pro hoc Sacramento, hunc auctorem ne nominare quidem ausus est, nec tamen eum ignorare potuit, cùm omnes Catholici hoc testimonium proferant.

Ex hoc etiam testimonio colligimus, cur non extent multa huius generis testimonia, id est tam antiqua, & tam expressa: quia videlicet nō habuerunt occasionem de hac re scribendi. Nam nec Innocentius de hac re scripsisset, nisi Episcopo Eugubino dubitatio illa in mentem venisset, vtrum Episcopus possit byter: ista enim est quæstio ad quam Papa respondet. Alioqui enim de Sacramentis, quę in vsu quotidiano erant, non scribebant Patres, nisi coacti aliqua occasione, vel nisi hæreticis respondendum esset.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DEINDE ex Conciliis habemus IN PRIMIS Nicænum ex Arabico Latinum factum, can. 69. vbi aperte mentio fit olei infirmorum, & distinguitur à Chrismate, & oleo Catechumenorum. Item Concilia particularia, sed antiqua, vt Cabilonense II. can. 48. de hoc Sacramento loquens, dicit Patrum decreta Iacobi epistolæ consonare. VVormatiense can. 72. vbi iterum renouatur decretum Innocentij I. Meldēse apud Burchardum lib. 4. can. 75. iubet feria V. in cœna Domini, parochos ab Episcopo accipere ampullam olei sancti pro infirmis inungendis, iuxta Apostolicam traditionem. Aquisgranense II. tempore Ludouici Imperatoris, can. 8. monet, ne hoc Sacramentum negligatur, in quo saluatio infirmorum continetur. Similia habet Moguntinum sub Rabano Archiepiscopo, can. 26.

Iam verò ex Patribus habemus duo genera testimoniorum. Vnum eorum, qui non dicunt quidem expresse hoc esse vnum ex Sacramentis, tamen expresse dicunt verba Iacobi ad nos pertinere, & debere etiam nunc, & omni tempore presbyteros id facere, quod Iacobus scribit. Ita Origenes homil. 2. in Leuit. Chrysostomus libro 3. de sacerdotio, Augustinus in speculo, vbi ponit ex tota Scriptura eas sententias tantùm, quæ nobis omni tempore deseruiunt: adscripsit etiam hanc Iacobi sententiam: *Infirmatur quis in vobis, &c.* Idem etiam serm. 215. de tempore, monet, vt qui ægrotant, Iacobi præceptum seruent. Idem habet auctor operis de visitatione Infirmorum lib. 2. ca. 4. qui liber habetur tom. 9. operum Augustini: & licet falsò tribui videatur Augustino, antiquum tamen, & bonum librum esse negari non potest. Idem habent Beda in caput 6. Marci, & 5. Iacobi. Theophylactus in cap 6. Marc. & Oecumenius in cap. 5. Iacobi.

Hæc verò testimonia satis probant, quod volumus, si obseruemus, aduersarios ideo præcipuè negasse vnctionem istam esse Sacramentum, quia existimabant, Iacobum nō loqui nisi ad homines sui temporis. Certe Caluinus libro 4. cap. 19. §. 20. Institut. ita loquitur: *Cùm duo ista in Sacramento exigimus, vt cæremonia sit à Deo instituta, & Dei promissionem habeat: simul postulamus, vt cæremonia ista nobis tradita sit, & promissio ad nos spectet. Non enim Circumcisionem iam Sacramentum Christianæ Ecclesiæ, quisquam esse contendit, tametsi & Dei institutum erat, & promissionem annexam habebat, quia nec nobis mandata fuit, nec promissio, quæ illi adiuncta fuerat, nobis eadem conditione data. Promissionem, quam in vnctione ferociter iactant, nobis non esse datam euidenter demonstrauimus, &c.* Hæc ille. Patres igitur citati, qui apertè affirmant, cæremoniam & promissionem hanc ad nos pertinere, Sacramentum esse volunt hanc vnctionem, vel ipso teste Caluino.

Habemus deinde alios, qui expresè inter Sacramenta numerant hanc vnctionem, vt Alcuinus libro de diuinis officiis, cap. de infirmis, Amalarius lib. 1. de officiis Eccles. cap. 12. Petrus Damiani serm. 1. de dedicatione templi, Hugo lib. 2. de Sacramentis parte 15. cap. 2. & 3. Vbi illud obiter est notandum, quod hic auctor dicit à Iacobo hoc Sacramentum institutum, debere intelligi de institutione promulgatoria, non de propriè dicta institutione: quomodo sæpe dicitur Moses auctor legis veteris, cùm eam solùm promulgauerit. Bernardus in vita S. Malachiæ, vbi etiam insigne miraculum refert. Denique Petrus Lombardus in quarta distin. 23. & qui eum sequuti sunt Theologi omnes.

His accedant exempla plurimorum Sanctorum, qui inungi voluerunt, antequam è vita migrarunt, quæ legi possunt apud Surium ex Catholicis, præsertim tomo 2. & apud Illyricum ex hæreticis Centur. 8. & sequentibus, cap. 6.

Accedat denique testimonium Ecclesiæ Græcæ, quod ideo suum pondus habet, quia cùm constet, Græcos non accepisse suos ritus à Romana Ecclesia, præsertim ab annis plus quingentis, quibus à nobis separati fuerunt, certum est ea, in quibus cōuenimus, esse antiquiora schismatibus, & hæresibus, quæ postea natæ sunt. Porrò Græcos agnoscere pro vero Sacramento Extremam vnctionem, patet PRIMO ex Concilio Florentino, vbi sine vlla contradictione receperunt institutionem Armenorum, vbi inter alia Sacramenta numeratur Extrema vnctio.

PRÆTEREA Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in responsione ad Confessionem Lutheranorum, capite septimo, ponit septem vera, & propria Sacramenta, ac dicit non esse plura, nec pauciora: & inter ea ponit Extremam vnctionem, eámque diuinum Sacramentum vocat, & ab Apostolo Iacobo explicatum dicit.

IDEM etiam tradunt Græci scriptores recentiores, vt Simeon Thessalonicensis in lib. de septem Sacramentis, Nicolaus Cabasila in expositione sacræ Liturgiæ, cap. 29. ac demum ipsum Euchologium id est, liber ritualis Græcorum, eosdem ritus habet in hoc Sacramento, quos etiam nos Latini habemus.

CAPVT V.

Idem probatur ratione.

ACCEDIT VLTIMO ratio ex diuina prouidentia desumpta, qua etiam vtitur Tridentinum Concilium, sess. 14. Nam cùm Dominus Sacramenta instituerit, quibus veluti diuinis subsidiis iuuaremur in ingressu Ecclesiæ, & in progressu, certè nullo modo credendum est, defuisse diuinam eius prouidentiam in egressu, & transitu ab hac temporali, militante Ecclesia ad aliam sempiternam præsertim cùm nunquam magis homo indigeat auxilio, præsidio, quam in articulo mortis, vt Patres passim docent ac præsertim Gregorius homil. 39. & in Euangelia, & lib. 24. Moralium, cap. 17. & 18. Eusebius Emissenus, seu quicunque est auctor illius libri, hom. 1. ad Monachos, & Ioannes Climacus de 30. gradibus, grad. 7. tunc enim, & hostes fortius impugnant, quia modicum tempus habere se vidēt: & ipse homo nunquam est ineptior ad resistendum, ob dolorum, & ægritudinis magnitudinem. Si enim corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, etiam dum optimè valet, certè in ipso actu corruptionis maximè aggrauabit: & experientia ipsa testatur, vix posse eiusmodi ægrotos mentem ad Deum attollere.

Sed occurrit Kemnitius initio censuræ suæ in decreta Concilij de Extrema vnctione, ac dicit, nō esse alia quærenda præsidia pro morientibus, quàm ea quæ data sunt, & prosunt viuentibus, nimirum verbum Dei, & Sacramenta Baptismi, & Eucharistiæ. Nam verbum Dei quocunque tempore potest excitare fidem; & memoria Baptismi, atque Eucharistiæ perceptio, etiam morituris prosunt.

RESPONDEO si hæc responsio valeret, probaremus etiam non fuisse opus Eucharistia. Nam ipsorum opinione, memoria Baptismi semper iustificat, cur igitur post Baptisma sumitur Eucharistia? nimirum quia post Baptismum paulatim ex huius vitę negotiis, & ipsa

& ipsa pugna concupiscentiæ, minuitur feruor initio acceptus, nec sufficit memoria Baptismi ad eum reparandum: ideo Dominus instituit spiritualem cibū, &c. Ita igitur, quia in exitu de hoc mūdo existunt speciales difficultates, instituit Dominus speciale præsidium: præsertim quia sæpe accidit, vt qui in extremis agunt, nec possint audire verbum exhortationis, nec Eucharistiam percipere, nimirum morbo grauati, & vsu sensuum priuati; inungi autem, & Sacramenti huius fructum percipere semper possunt.

CAPVT VI.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

PRÆTER argumenta quibus nituntur aduersarij locum Iacobi peruertere, de quibus suprà diximus, habent etiam quædam alia, quibus directè hoc Sacramentum impugnant.

PRIMVM argumentum Lutheri est: *Extrema vnctio infirmorum Sacramentum esset, haberet effectum infallibilem: at non habet, vt ex eo constat, quòd paucissimi sanantur, cùm tamen promissio huius cæremoniæ sit sanitas corporalis.* RESPONDEO, duobus modis ad hoc respondent Catholici. Quidam enim, in quibus est Dominicus à Soto dist. 23. quæst. 1. art. 2. existimant corporalem sanitatem esse absolutum, & infallibilem effectum huius Sacramenti: sed dicunt non promitti nec dari per hoc Sacramentum integram sanitatem, sed certum quendam gradum auxilij supernaturalis, qui interdum satis erit ad sanandum, interdum non erit satis; semper autem ceteris paribus, sanandum citius inunctum, quàm non inunctum.

Hæc solutio mihi non placet, cùm omnes Theologi, & ipsa Concilia, Florentinum & Tridentinum, disertè pronuncient sanitatem in hoc Sacramento promitti conditionaliter, id est, si animæ saluti expediat. Accedit etiam quod non licet eiusmodi temporalia bona absolutè petere, cùm non constet nobis, sint ne nobis vtilia, vel inutilia?

Sed, inquit Sotus, *interdum accidit, vt cum inunctus conualescit, peior euadat: obtinuit ergo sanitatem per Sacramentum, quæ tamen animæ non expediebat.* RESPONDEO, eum, qui post vnctionem sanatur, & peior euadit, sanitatem recuperasse, non vi Sacramenti, sed naturalibus remediis: nisi forte is, qui nunc peior euasit, paulò pòst optimus euasurus sit; illi enim dicitur sanitas prodesse, cui prodest secundum prædestinationem, etiamsi ad tempus obesse videatur.

Dico igitur promissionem absolutam, siue absolutè intelligendam non esse sanitatem corporalem, sed remissionē peccatorum, & auxilium spirituale, quod semper est vtile, nunquam noxium; sanitatem autem corporalem, pertinere quidem ad huius Sacramenti promissionem, sed conditionatam, id est, si ea fuerit animæ vtilis.

SECVNDVM argumentum Caluini est: *Si ex eo quod Apostoli inungebant oleo, & curabant, Sacramentum colligitur Vnctionis infirmorum; debet etiam colligi Sacramentum ex eo, quod Dominus luto, & sputo, & aqua Siloe sanauit cæcum; & ex aliis similibus cæremoniis.* RESPONDEO argumentum Caluini presupponit, Catholicos niti præcipuè in hoc Sacramento testimonio Marci qui cap. 6. refert Apostolos olei vnctione multos curasse. Arqui nos suprà contrarium docuimus. Quia tamen aliqui Catholici non omnino improbabiliter testimonio Marci vtuntur, soluamus in eorum gratiam hoc argumentum.

Dico igitur magnum esse discrimen inter hanc vnctionē, quam describit Marcus, & alias cæremonias, quibus Apostoli, vel ipse Dominus vtebātur in morbis curandis. Nam de aliis cæremoniis nullum exstat testimonium Scripturæ, quo iubeamur illas frequentare: de hac autem exstat Iacobi 5. Præterea, de aliis nulla exstat promissio gratiæ spiritualis; de hoc autem exstat Iacobi 5. siquidem Iacobus addidit, quod Marcus omisit. Adhæc in aliis cæremoniis non designatur certus Minister, & reipsa scimus, quosuis etiā laicos in primitiua Ecclesia donum habuisse curandi: at in hac cæremonia designantur certi Ministri, nimirum presbyteri, Iacobi 5.

TERTIVM argumentum Kemnitij: *Vnctionis cæremonia extra donum curationis, partim ab Hæreticis, partim ab Ethnicis originem ducit. Nam qui primi cœperunt vti cæremonia vnctionis per modum Sacramenti sine dono curandi, fuerunt hæretici Valentiniani, vt patet ex Irenæo lib. 1. cap. 18. Præterea Ethnici consueuerunt vngere mortuos, vt patet ex illo Virgilij:*

Corpusque lauant frigentis, & vngunt.

Vnde Apuleius illud vocat vltimum lauacrum lib. 9. de asino aureo. Similia verò sunt his Ethnicis superstitionibus, quæ narrat Dionysius, cap. 7. de Ecclesiastica hierarchia.

RESPONDEO, hæreticorum illorum ritus à nostro diuersissimus fuit. Illi enim vngebant non moriturum, sed iam mortuum, vt patet ex collatione huius loci Irenæi cum Epiphanio hæres. 36. Quod enim Irenæus dicit, vngi solitos ab hæreticis ad finem defunctionis, quod ambiguum esse poterat, Epiphanius apertè dicit, vngi solitos ipsos defunctos. Præterea illi vngebant aqua, & oleo simul mixtis, vt esset illa vnctio loco Baptismi; nos autem separamus hanc vnctionem à Baptismo, nec miscemus aquam cum oleo. Denique illi vtebantur inauditis quibusdam, & horribilibus verbis Hebraicis, cùm nos prece simplici, & apertissima vtamur.

Quod autem attinet ad Ethnicas superstitiones, duo sunt Kemnitij peccata. PRIMVM, quod tota eius disputatio est præter rem: nos enim agimus de vnctione viuorum, & ille argumentum sumit ex vnctione mortuorum. Et sanè eodem argumento potuisset oppugnare Sacramentum Baptismi, quia post mortem corpora lauabantur à Gentilibus: & nunc etiam lauātur à Christianis, cuius rei exemplum habemus. Acto. 9. Tabitham enim mortuam Christiani lauarunt.

SECVNDO, falsò dicit Dionysij ritum sumptū ab Ethnicis superstitionibus; cùm potius Ethnici in his rebus Hebræos antiquiores sint imitati: nam Hebræi vngebant corpora mortuorum, vt patet ex Euāgelio. Nam Matth. 26. laudans Dominus Mariæ pietatem, quæ ipsum inunxerat: *Ad sepeliendum,* inquit, *me fecit,* & Ioannes cap. 19. vbi narrat, corpus Domini cum vnguentis sepultum, addit: *Sicut mos est Iudæis sepelire.* Et idem scimus antiquissimis temporibus vsurpatum in sepultura Patriarchæ Iacob, & Ioseph, Genes. vlt.

QVARTVM argumētum eiusdem Kemnitij: *Progressus istius vnctionis apertè docet non esse Sacramentum. Nam initio Apostoli vngebāt oleo simplici ægrotos, vt illos curarent: deinde cœperunt aliqui addere benedictionem; oquem Apostoli quondam, nimirum ad curandos ægrotos diuino miraculo, vt patet ex miraculis, quæ narrantur facta per oleum benedictum à S. Martino, aliisque multis Sanctis viris, vt legere est apud Sulpitium in vita B. Martini, & in Palladij historia Lausiaca, & Theodoreti historia religiosa. Tandē cùm miracula omnino cessassent, ne ociosa maneret*

cæremonia

Universidad de Deusto
Biblioteca

cæremonia vngendi, Felix IIII. voluit vngi infirmos.

RESPONDEO argumentum partim ex leuibus coniecturis, partim ex falsis constare. Nam quod Apostoli vterentur oleo simplici, nec probat, nec probare potest Kemnitius, nisi more suo; quia Scriptura non nominat oleum benedictum. AT nos habemus Clementem, qui Apostolis tribuit doctrinam de oleo benedicendo, lib. 8. constit. cap. 35. & Basilium, qui olei benedictionem, Apostolicam traditionem esse dicit, libro de Spiritu sancto, cap. 27. & Beda in cap. 5. Iacobi, vbi dicit Iacobum præscribere oleum benedictum. Et certè magis credi debet tribus testibus affirmantibus, quàm infinitis nihil dicentibus. Quod autem Felix IIII. instituerit oleum infirmorum, mendacium esse suprà demonstrauimus, etiam Caluini, & Magdeburgensium testimonio.

Quod verò cæremonia vngendi infirmos per modum Sacramenti, nata sit ex vnctione illa, quæ per modum miraculi operabatur, non probat Kemnitius, nisi quia sic ipse existimat. Sed nos contrario modo coniicimus factum esse progressum istum olei, nimirum ex eo, quod in Sacramento Extremæ vnctionis sæpe accidebat, vt homines curarentur; inde cœpetunt quidam viri sancti etiam extra Sacramentum vti oleo, non quidem ab Episcopo benedicto ad vsum Sacramenti, sed simpliciter signo crucis ab ipsis sanctificato, ad curandos morbos.

Quo etiam modo videmus factum in aqua, quia in Baptismo aliquando curabantur homines ab ægritudine corporali, vt Augustinus testatur in epistol. 23. & narrat ipse idem exempla quædam huius rei, lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. Inde cœperunt multi etiã extra Baptismum vti aqua benedicta ad curandos morbos, cuius rei multa exempla exstant apud eosdem auctores, Palladium, Theodoretum, & alios.

QVINTVM argumentum est Kemnitij ibidem, & Illyrici in Centur. 2. 3. 4. 5. 6. ca. 6. quod scilicet non exstent exempla antiqua, quòd sancti viri in extremis agentes, oleo benedicto perungi voluerint.

RESPONDEO, non exstare eiusmodi exempla, quia non scribuntur res notissimæ, & quotidianæ. Nam certè S. Bernardus, nunquam omisisset eiusmodi Sacramentum, cùm constet eum maximi fecisse hoc Sacramentum, ex vita sancti Malachiæ ab ipso Bernardo scripta, & simul constet eum habuisse summam commoditatem Sacramenti percipiendi, cùm & mortem suam præuiderit, & prædixerit, & tamen scriptum non est eum accepisse hoc Sacramentum.

CAPVT VII.

De materia, & forma huius Sacramenti.

MATERIA Sacramenti huius est oleum oliuę ab Episcopo benedictum. Id habet Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & Trident. loco citato: necnon Cõcilia, & Pontifices, ac Patres suprà citati. Quod quidem ita accipiẽdum est, vt consecratio, & benedictio Episcopalis in hoc Sacramẽto, sit de essentia materiæ Sacramenti; non autem accidentaria, vt consecratio aquæ in Baptismo. Concilia siquidem Florentinum, & Tridentinum, quæ propter hæreticos magis distinctè hęc omnia explicuerunt, in Baptismo materiam esse dicunt aquam simplicem, nec addunt benedictam; in Extrema verò vnctione, vt etiam in Confirmatione, docent esse oleum ab Episcopo consecratum.

Iam verò forma, sunt illa verba: *Per istam sanctam vnctionem, & suam pissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, &c.* Istam formam tradunt Concilia Florentinum & Tridentinum, & communiter Scholastici.

Sunt autẽ hoc loco tria notãda. PRIMO his verbis explicari omnia quæ in forma Sacramenti explicari debent, nimirum causam principalem, quæ est Dei misericordia; & instrumentariam, quæ est sacra vnctio; nec non effectum, id est, remissionem peccati, & consequẽter corporalem sanitatem, quæ ex remissione perfecta peccati pendet, sicut morbus ex peccato vt plurimum oriri solet. Vnde Dominus Matth. 9. paralytico, quem curare volebat, prius dixit: *Remittuntur tibi peccata tua*; vt omnes intelligerent, peccata eius causam fuisse morbi: vt etiam alteri, quem ad piscinam curauerat Dominus, dixit Ioan. 5. *Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi contingat.*

SECVNDO nota, non esse in hac forma numerãdas syllabas, quasi singula sint de essentia; solũ enim sententia ad essentiam pertinet, quæ formam habeat deprecatoriam, cùm Iacobus dicere dicat: *Orent super eum.* & præterea exprimat effectum Sacramenti, ita vt determinet materiam, id est, vnctionẽ illam. Quamuis autem non sint de essentia singula illa verba, tamen omitti non debẽt, nec possunt sine peccato, cùm habeamus Ecclesiæ dissertum præceptum, & longissimam consuetudinem.

TERTIO nota, causas cur forma debeat esse deprecatoria, varias assignari, sed illã videri præcipuã, quia hoc Sacramentum est complementum Sacramenti Pœnitentiæ, & quasi pœnitentia quædam infirmorum, qui non possunt iam facere opera pœnitẽtiæ. Idcirco hoc interest inter hæc duo Sacramenta, quòd in Sacramento Pœnitentiæ requiritur Cõfessio, & Satisfactio, & proinde opera laboriosa ex parte suscipientis Sacramentum: vnde ibi est iustitia, & misericordia: in hoc autem Sacramento est sola Dei misericordia, & ideo dicitur: *Indulgeat tibi Deus.* Itaque ad significandum in hoc Sacramento esse remissionẽ ex sola misericordia, vtimur prece.

CAPVT VIII.

De effectu huius Sacramenti.

CONVENIT inter Theologos, duos esse effectus huius Sacramẽti. Vnum, quod sanat corpus, si ita expedit animę saluti. Alterum, quod abstergit reliquias peccatorum. Conuenit etiam inter omnes, non habere hoc Sacramentum pro effectu characterem, & ideo repeti posse, quando sæpius quis incidit in morbum periculosum.

Vna tantùm est inter Theologos quæstio. Nam quę sint peccatorum reliquiæ, non eodem modo omnes explicant. Quidam esse volunt peccata venialia; sed improbabiliter; nam ea possunt sine Sacramento deleri, nec ad ea tollenda, requiritur noua infusio gratiæ, quæ est effectus omnium Sacramentorum. Itaque si is esset effectus proprius, & præcipuus huius vnctionis: non facilè probare possemus eam esse Sacramentum, nec Iacobus diceret: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.* peccata enim venialia omnes habent: nam vt idem ait, cap. 2. *In multis offendimus omnes.* Denique non est tutum restringere ad venialia, quod Iacobus generatim vocat peccatum; & quod in forma dicimus: *Quidquid deliquisti.*

Alij nomine reliquiarum intelligunt pronitatem, siue habitum ex peccato relictũ. Sed ij adhuc improbabilius loquuntur: nam de eiusmodi habitu non potest cõmode intelligi illud Iacobi: *Si in peccatis fuerit*, neque illud formæ Sacramentalis: *Quidquid deliquisti.* Deinde non videntur tolli eiusmodi habitus per hoc Sacramentum: sæpe enim accidit, vt qui cõualescunt, eandem pronitatem sentiant ad peccandum, quam antea sentiebant. Nec immeritò: habitus enim contracti per actiones frequentatas, non tolluntur, nisi frequentatione contrariæ actionis.

Dico igitur, reliquias peccatorum duplices esse, & vtrarumque abstertionũ ad effectum huius Sacramenti proprium pertinere. PRIMVM enim reliquiæ dicuntur peccata, quæ interdum remanent post omnia alia Sacramenta; siue mortalia, siue venialia sint. Potest enim fieri, vt quis post Confessionem, & Communionem, in peccatum mortale incidat, & ignoret se eo peccato teneri, vnde non poterit illud noua Confessione expiare: potest etiam fieri vt Confessionem, & Communionem non tritè peregerit, & hoc ipsum ignoret. Istæ igitur sunt veræ reliquiæ, quæ hoc Sacramento tolluntur, nisi quis obicem ponat. Et hoc indicat Iacobus, cùm ait: *Et si in peccatis fuerit.* & Concilium Florentinum cùm dicit, effectum esse animæ sanationem. & Tridentinum, cùm ait, sess. 14. cap. 2. *Si quæ delicta sint adhuc expianda, abstergit.* & forma Sacramentalis: *Quidquid deliquisti per visum, tactum, &c.* Denique vnguuntur quinque sensus, quia illa sunt quasi quinque ostia, vnde peccata intrãt ad animam, vt nimirum fiat generalis quædam expurgatio omnium, quæ remanent peccatorum. Ex quo intelligimus, quàm sit hoc Sacramentum non contemnendum, cùm aliquando fieri possit, vt per hoc Sacramẽtum saluetur is, qui alioqui plane damnandus erat.

DICET aliquis; Id videtur commune omnibus Sacramentis, vt peccata mortalia tollant, si quæ inueniant, modò nõ ponatur obex, quia omnia Sacramẽta conferunt gratiam, quæ non potest cum peccato mortali consistere: non igitur id est proprium huius Sacramenti. RESPONDEO, omnia quidem Sacramenta id efficere, sed per accidens, hoc autem Sacramentum per se, & propriè hoc facit, quia ad hoc peculiariter est institutum in fine vitæ.

SECVNDO nomine reliquiarum peccati, venit etiam quidam torpor, & mœror, & anxietas, quæ ex peccato relinqui solet, & quæ maximè hominẽ morti vicinum vexare potest. de quibus loquitur idem Concilium Tridentinum suprà citatum, & S. Iacobus cùm ait: *Alleuabit eum Dominus.* Nam S. Iacobus breuissimè omnes tres effectus Sacramenti huius complectitur; ac PRIMO incipit à leuissimo, id est, à sanitate corporali, cùm ait: *Oratio fidei saluabit infirmum.* SECVNDO addit de vno genere reliquiarum: *Et alleuabit eum Dominus.* TERTIO addit de alio genere: *Et si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

CAPVT IX.

De Ministro, & eo qui suscipit Sacramentum Extremæ vnctionis.

MINISTRVM esse presbyterum, id est, sacerdotem, & consequenter Episcopum, si is velit, docent omnia Concilia, & Patres suprà citati. Id quod quod etiam apertè colligitur ex Iacobo: *Inducat presbyteros Ecclesiæ.* Nam etsi vox illa Græca πρεσβυτέρους ambigua sit, & tam seniorem ætate, quam

dignitate significare possit, tamen secundum vsum Scripturæ Testamenti noui & Ecclesiæ, non significat, nisi sacerdotes. vnde 1. Timot. 4. illud: *Cum impositione manuum presbyterij*, etiam aduersarij intelligunt de ministris Ecclesiasticis, non de senioribus laicis.

Vna est tantùm hoc loco dubitatio, quia Innocentius I. in epistol. 1. cap. 8. dicit oleo sancto posse vti nõ solùm sacerdotes, sed etiam laicos in suis, ac suorum necessitatibus. Quam sententiam totidem verbis recitat etiam Beda in cap. 6. Marci, & Cõcilium VVormatiense, can. 72.

RESPONDET Thomas VValdensis lib. 2. de Sacramentis, cap. penultimo, verba Innocentij intelligenda esse, de eo loco, & tempore, vbi nulli adsint sacerdotes; tunc enim licere etiam laicis hoc Sacramẽtum ministrare. Sed hæc expositio ab omnibus refellitur, & meritò. Nullum enim est Sacramẽtum, quod non requirat essentialiter Ministrum sacerdotem, excepto Baptismo, ob summam eius necessitatem, & Matrimonio, quia in contractu mutuo nubentium consistit.

Dominicus à Soto dist. 23. quæst. 7. art. 1. intelligit Innocentium de vsu olei sancti extra Sacramentum ad curandos morbos: sed videtur id esse contra praxim Ecclesiæ, non enim dari solet oleum sanctum laicis, vt eo vtantur. Exempla verò, quæ leguntur de miraculis; quæ sancti Eremitæ oleo sancto faciebant, non cõuincunt eos fuisse vsos illo oleo, quod ab Episcopo solẽni cæremonia benedicitur, vt sit huius Sacramẽti materia: poterant enim illi vti oleo, quod ipsi signo crucis benidicebant.

Alij rectius, vt Iansenius in cap. 6. Marci, dicunt Innocentium loqui de recipiente, nõ de Ministro: ac velle dicere, licere omnibus Christianis vti sancto oleo in suis, & suorum necessitatibus, nimirum aduocando sacerdotes, & accipiendo Vnctionem illam sacram, non ministrando.

Iam verò de eo, qui Sacramentum hoc suscipere potest, constat debere esse PRIMO Christianum. dicit enim Iacobus: *In vobis.* SECVNDO infirmum, quia addit: *Infirmatur quis, &c.* Nam qui bene valent, possunt agere pœnitentiam. Extrema autem vnctio est specialis misericordia, quæ exhibetur ægrotis, qui iam non possunt agere pœnitentiam, vt suprà diximus. TERTIO infirmum grauiter, ita vt de vita periclitetur, vt Concilia docent, & nos suprà ostendimus. QVARTO adultum, & qui vsum rationis habuerit. Infantes enim, & qui semper amẽtes fuerunt, non habent reliquias peccatorum, quæ abstergantur, nec sunt capaces lætitiæ, & alleuationis, quam Sacramentum adfert, & non sine irreuerentia Sacramentum eis ministraretur. QVINTO non excommunicatum, nec ante Confessionem, & Absolutionem, si constet eum teneri peccato, à quo nondum sit absolutus. Ita docet Innocentius I. in epist. 1. ad Decentium, cap. 8.

CAPVT X.

De Cæremoniis.

DVÆ sunt cæremoniæ in hoc Sacramento vsitatæ. PRIMA, vt recitentur Litaniæ, & aliq quædam preces ante vnctionem. SECVNDA, vt vngantur septem corporis partes; nimirum oculi, aures, nares, os, & manus, propter quinque sensus: deinde renes, vbi est sedes concupiscentiæ; & tandem pedes,

Universidad de Deusto
Biblioteca

pedes, ob vim progressiuam, & exequutionem. Ita præscribit Concilium Florentinum.

Sed ex his vnctionibus aliqui putant, nullam esse de essentia, sed sufficere, vt quouis loco vngatur ægrotus, quoad Sacramẽti essentiam: reliqua ad ritum, & solennitatem pertinere. Hæc tamen opinio singularis est, & ideò minus tuta. Quidam verò existimant omnes illas vnctiones esse de essentia.

Sed communior opinio, quam etiam sequitur S. Thomas, est, vt ad essentiam solùm pertineat vnctio quinque sensuum. Ibi enim est origo omnium peccatorum: vis enim appetitiua pendet à cognoscitiua, vis autem progressiua, siue executiua ab vtraque. Et sanè ratio honestatis, in fœminis id postulare videtur, vt renes non vngantur. Itaque Concilium non præscribit, vt partes illæ omnes vngantur, sed solùm enumerat omnes partes, quæ inungi solent iuxta varium Ecclesiarum ritum.

DE SACRAMENTO ORDINIS LIBER.

DE SACRAMENTO ORDINIS, QVAE AD HVNC LOCVM PERtinent, sunt hæ quæstiones. PRIMA; An sit Ordinatio Ministrorum Sacramentum verè, ac propriè dictum. SECVNDA; Omniumne Ministrorum, an quorundam tantùm Ordinatio sit Sacramentum. TERTIA; Quæ sit materia, & quæ forma Sacramenti huius. QVARTA; Quis effectus. QVINTA; Quis Minister. SEXTA; Quibus cæremoniis conferatur.

Alia quædam ad hunc locum reuocari possent, quæ sunt à nobis alio loco iam explicata, nimirum de potestate Ecclesiastica; de numero, distinctione, atque officio singulorum Ordinum; de sacerdotio, de annexis sacerdotio, vt de continentia, aliisque id genus rebus.

CAPVT PRIMVM.

Ordinationem verè ac propriè Sacramentum esse nouæ legis; qui negauerint ex hæreticis.

QUAESTIO IGITVR QVÆSTIO PRIMA eáque præcipua; Sitne Ordinatio Sacramentum propriè dictum. Negat Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Ordine, vbi sine vllo ordine, & petulantissime disputat. Negat etiam Illyricus in Confessione Antuerpiensi, cap. 11. & Kemnitius in 2. parte Examinis, in disputatione de Sacramento Ordinis, pag. 1162. & sequentibus. Caluinus autem etiamsi plerisque in locis duo tantùm ponit Sacramenta, Baptismum, & Cœnam, tamen lib. 4. Institut. cap. 14. §. 20. & cap. 19. §. 31. agnoscit Ordinationem esse verum Sacramẽtum; ac dicit se tantùm duo antea posuisse, quod loqueretur de Sacramentis, quę omnibus fidelibus communia sunt.

Philippus quoque Melanchthon, etsi in locis primò editis duo rantùm posuerat Sacramenta, tamen in locis editis anno XXXVI. LII. & LVIII. Ordinationem vult esse verum Sacramentum, & fusè id probat. Item in Apologia Confessionis Augustanæ, art. 13. qui est de numero Sacramentorum; satis aperte docet, Ordinationem Ministrorum esse Sacramentum propriè dictum.

Nec valet responsio Kemnitij pag. 1167. vbi dicit, Apologiam esse intelligendam de voce Sacramenti largo modo accepta. Id, inquam, non valet. Nam Philippus dicit ad Sacramenta propriè dicta tria requiri, ritum, promissionem gratiæ, & mandatum; deinde ex hoc fundamento probat Sacramenta esse propriè dicta Baptismum, Eucharistiam, & Absolutionem. Deinde ex eodem fundamento reiicit Confirmationem, & Extremam vnctionem, & paulò pòst etiam Matrimonium. De Ordine autem distinguit: nam si accipiatur pro sacerdotio, negat in Ecclesia vllum esse debere sacerdotium; si accipiatur pro Ordinatione Ministrorum, dicit non grauatè se admittere eam inter Sacramenta, & probat ex fundamento suprà posito, quia habet ritum, mandatum, & promissionem. Itaque sine dubio Kemnitius, etiamsi id confiteri palam non audeat, repugnat in hac controuersia non solùm Caluino, sed etiam Lutheranis præcipuis; séque adiungit Illyrico, aliisque obscurioribus, & pauciori bus Lutheranis.

CAPVT II.

Ordinationem Sacramentum esse demonstratur ex diuinis literis.

QVOD igitur Ordinatio sit Sacramentum vere, ac propriè dictum, demonstratur ex sacris literis. Tria requiruntur ad Sacramentũ proprie dictum, vt aduersarij fatẽtur, & asserit Apologia Cõfessionis, articulo 13. quã admittit Kemnitius, cùm in eius verba iurauerit, nimirum, symbolum externũ, seu ritus; promissio gratiæ; & mandatum, seu institutio diuina. Hæc omnia reperiuntur in Ordinatione.

Ac primùm, ritus, externúmque symbolum est manuum impositio: de qua est in Scriptura frequentissima mentio, vt Actorum 6. vbi ordinantur Diaconi per manus impositionem. Actorum 13. impositione manuum ordinantur Episcopi Paulus, & Barnabas, sic enim eum locum intelligit sanctus Leo epistol. 81. ad Dioscorum, & Chrysostomus in commentario eius loci. Actorum 14. vbi habemus: *Cùm constituissent eis presbyteros*, Græce est χειροτονήσαντες, id est, cùm per manus impositionem creassent presbyteros. 1. Timoth. 4. *Cùm impositione manuum presbyterij.* Et cap.

Et cap. 5. *Nemini citò manus imposueris.* Et 2. Tim. 1. *Per impositionem manuum mearum.* Quæ omnia loca intelliguntur ab omnibus expositoribus de Ordinatione: vnde etiam apud Græcos ordinatio χειροτονία appellari solet, id est, manuum extensio, siue impositio.

Promissio gratiæ habetur expresse, 1. Timoth. 4. *Noli negligere gratiam, &c.* Et 2. Tim. 1. *Admoneo te, vt resuscites gratiam, &c.*

Denique mandatum, & institutio, Actorum 13. *Segregate mihi Saulum, & Barnabam.* Actor. 20. *In quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos.* Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores.*

RESPONDET Kemnitius loco notato, hæc omnia nihil ad rem facere; nam symbolum illud externum, id est, manus impositio, adhibebatur quidem in Ordinatione, sed non erat aliud nisi cæremonia, qua vtebantur Apostoli, cum pro aliquo orabant, eúmque Deo commendabant. Itaque imponebant manus iis, quos ordinabant, non vt Sacramentum aliquod traderent, sed vt eos Deo commendarent. Promissio autem gratiæ habetur quidem in Scripturis, sed nõ promissio gratiæ iustificantis à peccato; hæc autem necessaria est ad Sactamentum proprie dictum. Denique mandatum habetur, vt Ministri ordinentur, sed non habetur mandatum, vt fiant certo aliquo ritu. Dominus enim cum ordinauit Apostolos Lucæ 22. dixit: *Hoc facite*; sed non legitur vlla cæremonia, qua eos ordinauerit. Deinde Ioannis 20. dedit illis iterum Ecclesiasticam potestatem, dicens: *Quorũ remiseritis peccata*: nec tamen imposuit manus, aut vnxit illos, aut dedit instrumenta consecrationis, quod modò nos facimus sed tantum insufflauit, quod nos minime facimus. Neque Apostoli vsquam traduntur, se mandatum accepisse, vt manus imponerent, cum ordinabant Ministros.

RESPONDEO. Quod attinet ad manus impositionem, adhibitam eam fuisse nõ solum ad orandum, sed etiam ad ordinandum. Id probatur PRIMO, quia Scriptura non meminit orationis 1. Tim. 4. & 5. & 2. Tim. 1. vbi de manus impositione agitur.

SECVNDO in Actis cap. 6. vbi ordinãtur Diaconi ab Apostolis, distinguitur apertissimè oratio ab impositione manuum: sic enim legimus Græce; καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας, id est, *Et cùm orassent, imposuerunt eis manus.* Et rursus capite 13. distinguitur vna cæremonia ab alia: *ieiunantes*, inquit, *& orantes, imponentésque illis manus, dimiserunt eos.*

TERTIO, quia 1. Timoth. 5. illa verba: *Nemini citò manus imposueris, neque communicaueris peccatis alienis*, non possunt exponi de oratione, sed de cæremonia, qua ordinantur Ministri. Non enim cõmunicat peccatis alienis, qui orat pro alio, etiamsi indignissimo; sed qui ordinat indignum, is verò communicat peccatis alienis.

QVARTO, illa verba Actor. 14. χειροτονήσαντες πρεσβυτέρους nulla ratione possunt exponi de oratione. Neque obstat, quod, aduersarij nolut χειροτονίαν esse manus imponere; sed manum extendere, siue attollere in signũ suffragij. Id, inquam, non obstat; nam in Scripturis, & vsu Ecclesiastico χειροτονία, significat extendere manus super capita ordinandorum, & eo modo ordinare; ita vt sit idem χειροτονία, & χειροθεσία. Id patet ex Chrysostomo homil. 10. in priorem ad Timotheum, & ex epistola Concilij Nicæni ad Alexandrinos apud Theodoretum libro 1. historiæ, capite 9. & ex aliis Græcis, qui ordinationem, quæ ab Episcopo fit, vocant χειροτονίαν, & tamen Episcopi non ordinant attollendo manus in signum suffragij, sed extendendo super capita ordinandorum. Et ex hoc ipso loco Actorum 14. idem aperte colligitur: nam Lucas non dicit, Apostolos constituisse presbyteros ad χειροτονίαν populi, vt dicere deberet, si intelligeret id quod aduersarij volunt, sed dicit ipsos Apostolos vsos χειροτονίᾳ, id est, manus extensione in constituendis presbyteris.

Denique sanctus Hieronymus peritissimus vtriusque linguæ, in cap. 58. Isaiæ, χειροτονίαν, interpretatur manus impositionem, quæ cum vocis imprecatione, Ordinationem perficit. Denique etiamsi constaret cum manus impositione semper coniunctam fuisse orationem, nihil obtineret Kemnitius: tunc enim diceremus, verba Sacramentalia esse orationem quandam; vnde etiam mysticæ preces dicuntur à veteribus.

Quantum ad promissionem gratiæ remissionis peccatorum, RESPONDEO, vel vult Kemnitius omne Sacramentum per se esse institutum ad remissionem peccati, vel id satis esse, si conferat gratiam gratum facientem, quæ sit efficax ad peccatum delendũ, si illud inueniat, licet per se ad alium finem ordinetur.

SI PRIMVM affirmat, non poterit defendere Eucharistiam esse verum Sacramẽtum: siquidem certum est Euchatistiam non esse per se institutam ad peccatum tollendum, sed ad vitam spiritualem conseruandam, & augẽdam. Id quod patet ex eo, quod datur immediatè post Baptismum: proinde iis, qui non habent peccata; immò non datur nisi iis, qui iudicantur mundi, & puri esse à peccato, cùm Paulus dicat, 1. Corinth. 11. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, &c.*

SI SECVNDVM, facilè ostendemus Ordinationem esse verum Sacramentum. Nam gratia, quæ illi promissa est, non est donum aliquod gratis datum, vt prophetia, vel donum linguarum, sed gratia iustificans. Nam in primis, Ioan. 20. cùm Dominus tribuit Apostolis potestatem remittendi peccata quæ est pars quædam sacerdotij, dixit: *Accipite Spiritum sanctum.* nõ autem vocatur absolute Spiritus sanctus in Scripturis donũ illud, quod in impiis esse potest. Præterea, 2. Timot. 1. vbi dixerat Apostolus, gratiam Timotheo per manus impositionem datam, subiungit explicans quę sit illa gratia: *Non enim*, inquit, *dedit nobis*, id est, nobis Episcopis, *Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.*

Quod autem pertinet ad mãdatum, siue institutionem non legimus quidem disertis verbis Christum dixisse, Ordinate Ministros per manus impositionem; sed euidenter id colligimus ex sanctis literis. Nam vt diximus de aliis Sacramentis, non potest vllus homo gratiam alligare certo signo; idque etiam aduersarij concedunt: atqui secundum Scripturas alligata est gratia manus impositioni in Ordinatione, vt ex illis verbis patet, 1. Timoth. 4. *Noli negligere gratiam quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manũ presbyterij.* vbi illud, *per Prophetiam*, non est instrumentum, sed caussa impellens, & monens: instrumentum autẽ conferendæ gratiæ est illud: *Cum impositione manuum.* Sensus enim est, vt rectè etiã Caluinus exponit; Noli negligere gratiam illam quæ tibi data est, quãdo Episcopus à me ordinatus es, iuxta reuelationem de te mihi factam, (Deus enim reuelauerat Paulo, & iusserat, vt Timotheum ordinaret, id quod etiam habetur in primo capite) secundum præcedentes in te prophetias. Quod autem instrumentum gratiæ cõferendæ, fuerit impositio manuum, habetur adhuc

Universidad de Deusto
Biblioteca

clarius, 2. Tim. 1. *Admoneo te, vt resuscites gratiam, quæ in te est, per impositionem manuum mearum.* Cum igitur gratia sit alligata Ordinationi per manus impositionem, necesse est Deum esse auctorem, & institutorem illius cæremoniæ.

Neque argumenta Kemnitij contrà allegata concludunt. Dominus enim, qui Sacramentis alligatus nõ erat, poterat Apostolis dare effectum Sacramenti sine Sacramento, id est ordinare Presbyteros, & Episcopos sine manus impositione; sicut eosdem Apostolos sine Sacramento confirmauit, & Magdalenã sine Sacramento absoluit.

Adde quod neque cogimur credere Dominum sine impositione manus Ordinationem Apostolis contulisse. Nam etiamsi scriptum nõ est, per impositionem manuum ordinatos Apostolos à Christo; tamen neque scriptum est contrarium: & multa fecit Dominus, quæ scripta non sunt.

CAPVT TERTIVM.

Ordinationem Sacramentum esse probatur ex traditione.

NAm verò more nostro idipsum demonstrabimus ex Ecclesiastica traditione, id est, testimoniis sanctorum Pontificum, Conciliorum, & Patrum.

Lutherus enim in lib. de captiuit. Babylonica, cap. de Ordine, solum Dionysium dicit posse citari ex antiquis auctoribus, pro Sacramento Ordinis, & aliis Sacramẽtis, excepto Baptismo, & Eucharistia. Sic enim ait: *Scio hunc solum auctorem haberi ex antiquis pro septenario Sacramentorũ, licet Matrimonio omisso senarium tantum dederit: nihil enim prorsus in reliquis Patribus de istis Sacramentis legimus. Nec Sacramenti nomine censuerunt, quoties de his rebus loquuti sunt: recens enim est inuentio Sacramentorum.* Hæc ille: vbi multa mentitur. Nam nec verum est, quod ille quasi contra se citat, Dionysium tradere sex Sacramenta: non enim meminit nisi quatuor: nihil enim scribit de Pœnitentia, Extrema vnctione & Matrimonio. Deinde mentitur impudentissime, cum dicit recentem esse inuentionem Sacramentorum: nimirum quoad nomen Sacramenti: nos enim in primo libro ostendimus, omnes veteres Latinos hoc vocabulo vsos. Denique, nihil prorsus in antiquis legi de his Sacramentis, est mendacium Luthero dignissimum.

Igitur ex Pontificibus Innocentius 1 in epist. 18. ad Alexandrum Antiochiæ Episcopum cap. vlt. confert Ordinationem cum Baptismo; ac dicit, ab hæreticis baptizatos recipi cum suo Baptismo, sed ab hæreticis ordinatos, non recipi cum suo ordine: & causſam reddit, quia hæretici solum Baptismum dare permittuntur. Ex collatione cum Sacramento proprie dicto, indicat se habuisse Ordinationem etiam pro Sacramento proprie dicto.

Vbi tamen obseruandum est, non velle Innocentium iterum ordinandos esse, quos hæretici ordinauerant, sed solum cessare debere ab exequutione Ordinum ac si ordinati non essent.

Leo 1. epist. 81. ad Dioscorum Alexandrinum, cap. 1. Ordinationem Sacramentum vocat, & iubet à ieiunis dari, & accipi & solu in vespera Sabbathi, idque summa cum deuotione: vbi aperte indicat in eo Sacramento gratiam conferri. Et epistol. 87. ad Episcopos Mauritaniæ, cap. 1. de Ordinatione loquens: *Quis*, inquit, *dissimulare audeat, quod in tanti Sacramenti per-* *petratur iniuriam?* Hæc ille. Audis hic nomen Sacramenti?

Anastasius II. in epistol. ad Anastasium Imperatorem, cap. 7. *Nullum*, inquit, *de his quos vel baptizauit Acacius, vel quos Sacerdotes sive Leuitas, secundũ canones ordinauit, vila ex is ex nomine Acacij portio lesionis attingit, quo forsitan per inquam tradita Sacramenti gratia minus firma videatur.* Vbi S. Pontifex Ordinationem, & Sacramentum vocat, & gratiam conferre dicit, & cum Baptismo comparat: & idem repetit, cap. 8.

Denique S. Gregorius I. lib. 4. commentariorum in libros Regum, cap. 5. in ipso initio de Sacramento Ordinis loquens: *is*, inquit, *qui promouetur, breuè foris vngitur, si intus virtute Sacramenti roboretur.* Vbi & Sacramentum vocat, & gratiam conferre affirmat ipsam Ordinationem.

Ex Conciliis. Chalcedonense Concilium, can. 2. damnat eos qui pecunias pro Ordinatione suscipiunt; & causſam reddit, quia gratiam Dei illi censentur vendere, quæ tamen vendi nullo modo potest, aut debet. Idem habet II. Bracarense canon. 3. & alia. Denique Florentinum Concilium Græcis, & Latinis probantibus, Ordinationem inter Sacramenta propriè dicta numerauit. quod etiam facit Concilium Tridentinum, sess. 23. cap. 2. & can. 3.

Ex Patribus, Dionysius Areopagita, lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 5. de ritu ordinandorum agit; & latis ostendit eo ritu gratiam conferri, & proinde Sacramentum esse. Quod etiam Lutherus fatetur: nam in lib. de Babylonica captiuit. cap. de Ordine solum Dionysium citat contra suam nouitatem: nec aliter respondet, nisi more suo eum auctorem contemnendo. Dicit enim, nihil in eo esse solidæ eruditionis; & addit, sibi facile esse meliorem Hierarchiam scribere, quàm Dionysius scripserit. Nos autem opponimus Luthero S. Gregorium, qui homil. 34. in Euangelia, hunc Dionysium, vt antiquum, & venerabilem Patrem laudat.

Exstat apud Sozomenum lib. 7. hist. cap. 19. Martyrij cuiusdam sententia, ad Nectarium Episcopum Cõstantinopolis, vbi aperte comparat sacerdotium cum Baptismo, & vtroque homines iustificari, dicit. *Tu*, inquit, *ô beate, recens baptizatus, ac purificatus, & mox insuper sacerdotio auctus es: vtraque autem hæc peccatorum expiatoria esse Deus constituit.*

S. Ioan. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, *Sacerdotium*, inquit, *in terra peragitur, sed in rerum cœlestium classem, ordinémque referendum est. Atque id per quàm merito: quippe non mortalis quispiam, non Angelus, non Archangelus, non alia quæuis creata potentia, sed ipse Paracletus ordinẽ eiusmodi disposuit.* Et infrà: *Tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate, Spiritus sancti gratia dignata fuerit.*

Tharasius in epist. ad Adrianum Papam quæ habetur in primo tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum, dicit eos, qui pecunias accipiunt pro Ordinatione, vendere gratiam, atque adeò ipsum Spiritum sanctum, qui datur in Ordinatione.

Theodoretus in illud 1 Timoth. 5. *Manus citò nemini imposueris*: Theophylactus, & Oecumenius in illud, 2. Timoth. 1. *Admoneo te, vt excites gratiam*: apertè dicunt in Ordinatione conferri gratiam Spiritus sancti, quæ piis studiis, & oratione fouenda est, quemadmodum oleo fouetur ignis.

Cyprianus, seu quicunque fuit auctor sermonum de operibus cardinalibus Christi; Ordinationem Sacramentum vocat, & cum Baptismo confert: *Docemur*, inquit, *quæ sit Baptismi, & aliorum Sacramentorum*

cramentorum stabilitas: Et infrà: *Nam Baptismum repeti, Ecclesiasticæ prohibent regulæ: & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere: nemo sacros Ordines semel datos iterum renouat, &c.*

Ambrosius lib. de dignitate sacerdotali, cap. 5. *Homo*, inquit, *imponit manum, Deus largitur gratiam: Sacerdos imponit supplicem dexteram, Deus benedicit potentidextera.* Vide eundem in 1. Corinth. 12. in illud: *Diuisiones gratiarum sunt.* & in 1. cap. 2. ad Timotheum.

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, toto ferè eo libro confert Ordinationem cum Baptismo, ac probat Ordinationem ab hæreticis datam, esse ratam, quia Baptismus ab eis datus, ratus Baptismus est. Illa sunt enim verba S. Hieronymi contra Luciferianos: *Si in fide sua baptizato baptizans nocere non potuit: & in fide sua sacerdotem constitutum constituens non inquinauit.*

Avgvstinvs simili ratione argumentandi, probat contra Donatistas, Sacramentum Ordinis semel habitum amitti non posse, quia Baptismus semel acceptus amitti non potest: sic enim ait, lib. 2. contra Parmenianum, c. 13. *Ipsi explicẽt quomodo Sacramentum baptizati non possit amitti, & Sacramentum ordinati possit amitti. Si enim vtrumque Sacramẽtum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur? neutri Sacramento iniuria facienda est.*

Similia habet lib. 1. de Baptismo, cap. 1. in quibus locis quædam obseruanda sunt Primo, Ordinationem ab Augustino vocari Sacramentum in duobus capitulis fortè decies, contra Lutheri mendacium suprà notatum. Secvndo, Augustinum conferre Ordinationem cum Baptismo, atque apertissimè dicere, eodem modo vtrumque Sacramentum esse. Tertio, eundem Augustinum asserere, neminem esse, qui dubitet de hac veritate: quod est contra alterum Lutheri mendacium. Et præterea est hic locus instar plurimorum locorum: si enim Augustinus non mentitur, omnes eius temporis auctores, immò etiam omnes populi id credebant, quod nos modò credimus.

Vide Præterea eundem Augustinum, epist. 50. ad Bonifacium, prope finem. & de bono coniugali, cap. 18. & 24. & in sermone de gestis cum Emerito. & denique lib. 2. contra Parmenianum, cap. 11. vbi dicit, per hoc Sacramentum dari Spiritum sanctum: ex quo etiã colligitur, eam cæremoniam Sacramentum esse proprie dictum.

His accedant Scholastici apud Magistrum, libro 4. dist. 24. ex quibus S. Thomas, q. 1. articul 1. affirmat communem esse omnium sententiam, Ordinationem vnum esse ex septem vere, ac propriè dictis Sacramentis.

CAPVT QVARTVM.

Idem ostenditur ratione.

ACcedat etiam congruẽtia rationis: Deus enim cuius perfecta sunt opera, Deuter. 32. cum dat potestatem, dat etiam ea, quæ requiruntur ad eius legitimum, & congruentem vsum. Id videmus in rebus naturalibus, quibus Deus non tantũ potentias operatiuas dedit, sed etiã certas qualitates, & instrumẽta, quibus expeditè, & rectè illis vtãtur. In Ordinatione autem sacra datur homini potestas conficiendi, & ministrandi Sacramenta; quæ certè à peccatore rectè exerceri non potest. Dabit igitur Deus simul cum ea potestate, etiam gratiam iustificantem, & perficientem animam, vt rite fungatur tanto ministerio. Præterea, si in Baptismo, in quo datur potestas suscipiendi Eucharistiam, & alia Sacramenta, datur simul cum ea potestate gratia gratum faciens, quia sine ea non recte percipiuntur Sacramenta cetera: cur in Sacramento Ordinis, in quo datur potestas conferendi Sacramenta, nõ simul etiam dabitur gratia gratum faciens, cum non minus peccatum sit homini indigno Sacramenta tradere quàm accipere? Quod si in hoc Sacramento datur gratia gratum faciens, certè Sacramentum erit vere ac proprie dictũ: omnis enim cæremonia instituta ad sanctificandum, Sacramẽtum est proprie dictum.

Accedat Vltimo quod aduersarij nihil habent, quod obiiciant, nisi argumenta illa negatiua, & leuia, quæ nos suprà dissoluimus.

CAPVT QVINTVM.

Episcopalem Ordinationem Sacramentum esse.

SEqvitvr Secvnda quæstio; Quinã Ordines sint Sacramenta. Septem esse Ordines demonstrauimus in primo libro de Clericis; videlicet Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, Acoluthorum, Exorcistarum, Lectorum, & Ostiariorum. Ex quibus Ordo Sacerdotum duplex est: sunt enim alij maiores Sacerdotes, id est, Episcopi, alij minores, id est, Presbyteri. Ex his, autem conuenit inter omnes Catholicos, Ordinem Presbyterorum esse verè ac propriè Sacramentum, de aliis non omninò cõuenit. Dicam igitur de singulis, quid verius, ac probabilius videatur.

Ac Primvm Ordinatio Episcopalis, Sacramentum est verè ac proprie dictum. Hæc sententia etiamsi à quibusdam veteribus Scolasticis negetur, in 4. dist. 24. & ex recentioribus à Dominico à Soto, lib. 10. de iustitia, & iure, q. 1. art. 2. & in 4. dist. 24 q. 2. art. 3. tamẽ asseritur ab omnibus antiquis Patribus, & ex recentioribus, à Petro Soto, lect. 4. de Sacramento Ordinis in institutione Sacerdotum, & à Caietano, tomo primo, opusculi 11. necnon ab antiquis nõnullis Scholasticis, vt Altisiodorensi, 4. parte summæ Theologicæ, Ioan. Maiori, Scoto, Durando, & Paludano in 4. distinct. 24. licet Durandus idem Sacramentum esse velit cum Sacramento presbyteratus. Denique ab omnibus penè Canonistis, in cap. Cleros, dist. 21. & caput Perlectis dist. 25.

Mihi verò posita assertio certissima videtur. Primo, quia Scripturæ quibus Catholici probant, Ordinationem esse Sacramentum, de Ordinatione Episcopali intelliguntur, vt patet ex 1. Timoth. 4. & 2. Timoth. 1. in his enim solis locis disertè ponitur symbolum externum cum promissione gratiæ. In his autem locis agitur de Ordinatione Timothei, qui Episcopus fuit à Paulo creatus, vt omnes interpretes docent pari ratione, Actor. 13. agitur de Ordinatione Episcopali Pauli, & Barnabæ. Quare si Ordinatio Episcopalis non est Sacramentum, non possumus ex Scripturis apertè probare, Ordinationem esse Sacramentum.

Secvndo, testimonia allata, Leonis, Gregorij, Dionysij, Martyrij, Chrysostomi, Ambrosij, Hieronymi, Augustini, Theodoreti, de solis Episcopis intelliguntur. Veteres enim nomine Sacerdotis absolutè Episcopum intelligebant; vnde Ambrosius librum in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

scribit de dignitate Sacerdotali, & Chrysostomus libros de Sacerdotio, cum tamen vterque de solis Episcopis agat. Itaque amittemus etiam loca Patrum pro controuersia principali, si Episcopalis Ordinatio non est Sacramentum.

TERTIO, Episcopalis Ordinatio est cæremonia imprimens characterem spiritualem, & conferens gratiam: ergo est verissimum Sacramentum. Probatur antecedens: ac PRIMVM de charactere, ex eo, quod Episcopalis Ordinatio, nō potest repeti. Et præterea, Episcopus potest duo Sacramenta conferre, nimirum Confirmationem, & Ordines sacros, quæ non possunt vlli alij Ordines inferiores conferre: & si tentent id facere, nihil prorsus efficiunt; ergo habet Episcopus ex sua Ordinatione spiritualem potestatem, & proinde nouum characterem.

Dicent, non esse opus nouo charactere, sed satis esse si extendatur character presbyteralis. Sed aut volunt reipsa extendi characterem illum, aut solum significatione, quod videlicet in Episcopo signum sit plurium potestatum, in presbytero pauciorum. Si dixerint PRIMVM, eandem vim habebit argumentum nostrum: nam eadem efficacia requiritur ad characterem reipsa extendendum, & ad imprimendum nouum, proinde cæremonia, quæ habet effectum istum spiritualem, & supernaturalem, id est, realem extensionem characteris, sine dubio Sacramentum erit. Si dixerint SECVNDVM, facile reuincentur. Nam licet character non agat reipsa, sed sit solum signum pacti Dei cum homine, de concursu diuino in actionibus illis Sacramentalibus: tamen hoc signum reale est, & ideò sicut vbi est spiritualis potestas, colligimus realem esse in anima characterem; ita quoque vbi est additio nouæ potestatis, oportet colligere realem additionem characteris, aut nouum characterem, quod est probabilius.

DENIQVE magis distant inter se potestas confirmandi, & consecrandi Eucharistiam, quàm potestas legendi Euangelium, & Epistolam in sacrificio. Sed propter ista ponuntur ab aduersariis duo distincti characteres in Diacono, & Subdiacono, nec dicunt vnum extendi; cur igitur nolunt esse duos in Presbytero, & Episcopo?

Iam quod Episcopalis confectratio conferat gratiā, probatur manifestissimo argumēto: nam ideo probant Theologi in Ordinatione presbyterali dari gratiam, quia debet presbyter quædam Sacramenta ministrare, quæ sine gratia non dignè ministrantur. Episcopus autem debet quædam etiam Sacramenta ministrare, Sacramentum videlicet Confirmationis, & Ordinis, quæ sine gratia non dignè ministrantur.

DENIQVE, mirabile est, quod velint aliqui ad officium Diaconi, & Subdiaconi requiri nouam gratiam, & ideò illas Ordinationes esse Sacramenta; & ad officium Episcopi, quod est sine vlla comparatione difficilius, & excellentius, nolint gratiam requiri. Cōfirmatur hæc ratio dupliciter. PRIMO, ex ipso ritu consecrationis Episcopi. In nulla enim Ordinatione adhibetur tanta solennitas, quanta in Ordinatione Episcopi; ibi est impositio manus, ibi vnctio, ibi plurima alia: non est autem credibile tot Sacramentalia instituta, vbi nullum sit Sacramentum. SECVNDO, quia si Episcopatus sit Sacramentum à presbyteratu distinctum; facile erit defendere Episcopum iure diuino maiorem esse presbytero, tam ordine quam iurisdictione; quod hoc tempore omnes hæretici negāt: alioqui ægrè id defendi poterit.

Neque rationes quæ contra obtici solent, conuincunt. PRIMO obiiciunt: *Episcopatus non est Ordo nouus, aliàqui Ordines essent plures quàm septem. Si autem non nouus Ordo, certè nec nouum Sacramentum: nam si Sacramentum esset, esset vtique Sacramentum Ordinis.*

RESPONDEO: Episcopatum esse Ordinem vnum cum presbyteratu, sed genere, non specie: Ordines enim sumuntur ab habitudine quam habēt ad Eucharistiam: & quia summa circa Eucharistiā est potestas ipsam conficiendi, ideò primus Ordo est sacerdotalis, id est, eorum qui Eucharistiam consecrare possunt: nec supra hūc potest fingi alius Ordo maior, vel superior. Quia tamen hanc potestatem vario modo participant Presbyteri, & Episcopi, inde sunt duæ species sacerdotum. Presbyteri in consecranda Eucharistia, saltem quoad vsum, pendent ab Episcopis, qui possunt eis interdicere ne consecrent, vel suspendere ad tempus, vel præcipere, vt tali loco, tali modo, tali tempore celebrent. Et præterea presbyteri non ita habent hanc potestatem, vt eam aliis communicare possint: Episcopi autem, & habent, & communicare aliis possunt.

DICES, non videtur id esse verum: nam Episcopus ex sua consecratione non habet, vt possit Eucharistiam consecrare, sed solum vt possit confirmare, & ordinare: non igitur conuenit genere cum presbyteratu, sed est alia res diuersissima.

RESPONDEO; Episcopatum includere in sua ratione, & essentia sacerdotium, loquendo de potestate Ordinis, de qua sola hic loquimur. Non enim potest intelligi Episcopus, qui non sit Sacerdos, cum nihil sit aliud Episcopus, nisi summus, seu primus Sacerdos: sicut Papatus includit intrinsecè, & essentialiter Episcopatum, licet multa superaddat. Hinc autem sequitur, vt Episcopalis Ordinatio integra consurgat ex duplici Ordinatione, & character Episcopalis integer, & perfectus, nō sit vna simplex qualitas, sed quid compositum ex duplici charactere: proinde etiam duo Sacramenta requiruntur ad Episcopum constituendum.

Itaque ad argumentum RESPONDEO: Episcopum non habere vt possit consecrare Eucharistiam, ex sua vltima Ordinatione, tamen id habere ex alia Ordinatione præcedente, quæ est etiam de essentia Episcopatus. Sicut homo non habet ex differentia sua specifica, vt sit sensibilis, tamen id habet ex genere suo, proinde ex natura sua, quæ ex genere, & differentia constat.

Atque hinc soluuntur omnia alia argumenta, quæ Sotus, & alij multiplicant. Est enim SECVNDVM eorum argumentum eiusmodi: *Si Episcopatus esset Sacramentum, sequeretur posse aliquem ordinari Episcopum, qui non esset presbyter: & posse illum sic ordinatum consecrare Eucharistiam: quorum vtrumque est falsum ex communi sententia.* PRIMVM probāt, quia vnus Ordo nō pendet ab alio, vt patet: quia si quis ordinetur presbyter, qui antea non fuerit Diaconus, ille est verè ordinatus. SECVNDVM probāt, quia semper Ordo inferior continetur in superiore, saltem in virtute: posset enim presbyter fungi munere Diaconi, etiāsi Ordinem Diaconi non haberet.

RESPONDEO, nihil eorum sequi. Nam impossibile est ordinari Episcopum, qui vel antea nō sit presbyter, vel certè non tunc simul accipiat vtramque Ordinationem, quia vt dixi, vtraque est de essentia Episcopatus. Nec est verum, vnum Ordinem non pendere ab alio, nisi in iis, quorum vnus non est de essentia alterius: nec valet similitudo Diaconi, & Presbyteri, quia

quia presbyteratus non includit essentialiter Diaconatum, sicut Episcopatus includit presbyteratum. Pari ratione non sequitur, posse Episcopum, qui non sit presbyter, consecrare Eucharistiam: non enim Episcopatus sine presbyteratu, est Ordo superior, immò nihil est in re, sed merum figmentum in mente, quomodo Archiepiscopus, qui non sit Episcopus, vel rationale quod non sit animal.

TERTIVM argumēntum, si Episcopalis ordinatio est Sacramentum, characterem certè imprimit; vel ergo is character est maior presbyterali, vel non: si maior, ergo est aliquid maius potestate consecrandi Eucharistiam, quod omnes negant; & præterea hinc sequeretur, esse ordinem aliquem altiorem sacerdotali, qui iā deberet numerari octauus: si non est maior. ergo Episcopus, vt Episcopus, non est maior presbytero, sed æqualis, vel potius minor, quia nullus character est æqualis sacerdotali.

RESPONDEO, characterem Episcopalem integrum & perfectum, esse maiorem presbyterali, quia illum includit, & vnum præterea alium, vt diximus: & hoc modo comparamus Episcopos cum presbyteris, cum dicimus alios esse superiores, alios inferiores: si tamen quis conferat characterem quem habet Episcopus ex vltima sua consecratione, cum charactere, quem habet ex Ordinatione presbyterali; tunc iste est maior intensiuè, quia summa potestas est posse consecrare Eucharistiam: ille est maior extensiuè, quia ad plura se extendit. Sed de his satis.

CAPVT SEXTVM.

Diaconatum esse verum Sacramentum.

PORRO de Diaconis, vel probabile est, eorum Ordinationem Sacramentum esse, licet id non sit certum ex fide. Quod nō sit certum ex fide, patet, quia non potest id euidenter deduci ex verbo Dei scripto, vel tradito: neq; exstat vlla Ecclesiæ de hac re expressa determinatio.

Quòd autem id sit valde probabile, PRIMO probatur ex communi sententia Theologorum: solus enim videtur esse Durandus, qui asserit solum sacerdotium esse Sacramentum Ordinis, in 4. dist. 24. q. 2. cum Caietano, tomo primo opusculorum tract. 11.

SECVNDO, quia 1. Timoth. 3. Apostolus Paulus, vt etiam Philipp. 1. & ad Titum 1. semper coniungit Diaconos cum Episcopis, id est, cum Sacerdotibus: intelligit enim nomine Episcoporum etiam Presbyteros, vt Chrysostomus docet in commentario horum locorum.

TERTIO, quia Actor. 6. Diaconi ordinantur per manus impositionem, id est, simili cæremonia qua Episcopi, & Presbyteri.

QVARTO, quia Diaconi in absentia Episcoporum possunt baptizare, Eucharistiam dare, reconciliare pœnitentes publicos, prædicare, ac ferè omnia munera Episcoporum, & Presbyterorum in eorū absentia exercere: ex quo sequitur, eos gratia Dei speciali indigere, ac proinde eorum Ordinationē esse Sacramentum Antecedens patet. Nam de Baptismo id testantur Tertullianus in lib. de Baptismo, & Hieronymus in libr. contra Luciferianos. De Eucharistia, quod videlicet Diaconi Eucharistiam laicis ministrare possint, patet ex Concilio Nicæno, canon. 14. immò olim ordinariè Diaconi sanguinem Domini ministrabant populo, vt patet ex Cypriano, serm. 5. de lapsis. De reconciliatione pœnitentium, patet ex eodem Cypriano, lib. 3. epist. 17. de prædicatione, testatur Gregorius, libro 4. epist. 88. Et hæc videtur ratio, cur Diaconi ad Hierarchiam pertineāt, & populis præsese dicantur, vna cum Episcopis, & Presbyteris, vt patet ex Hieronymo in 2. cap. ad Titum: & ex Dionysio, qui in Ecclesiastica hierarchia non ponit, nisi hos tres Ordines, quia hi soli sunt hierarchici: inferiores enim non præsunt populo, sed tantum seruiunt superioribus Ordinibus.

QVINTO, Diaconatus semel acceptus, nunquam amittitur, nec potest tepeti: igitur imprimit characterem, ergo est Sacramentum.

RESPONDENT quidam, Diaconatum esse perpetuum, non ex charactere, sed ex quadam consecratione, & quia est officium de iure diuino. Sed solutio non valet. Nam si aliunde potest prouenire, quàm ex charactere, vt nō possit āmitti Diaconatus; certè tuet principalis ratio Catholicorum, qua inde probant, quædam Sacramenta imprimere characterem, quia non possunt repeti.

DEINDE non esset consecratio Diaconorum Ordinatio, nisi esset Sacramentum; esset enim simplex officij iniunctio. Nihil autem impedit, quo minus possit officium tolli, & postea iterum reddi: Immò nulla potest fingi maior cōsecratio, si ita vocāda est dedicatio personæ extra Sacramenta, quàm Monachorum, qui Deo consecrantur per solennem professionem; & tamen iusta causa, & summi Pontificis dispensatione possunt iterum ad seculum redire, vt doctissimi viri censent, & exempla aliqua testantur. Neque illud obstat, quod sit officium de iure diuino: id enim solum probat debere esse in Ecclesia Diaconos, sed non probat istum, aut illum debere semper esse Diaconum. Itaque posset tolli ab vno Diaconatus, & dari alteri: sicut etiam de iure diuino est, vt sint in Ecclesia Episcopi cum iurisdictione, & tamen potest summus Pontifex auferre ab Episcopo Episcopatum, quoad iurisdictionem, & dare alteri.

Sed contra hanc propositionem obiiciuntur aliqua argumenta. PRIMVM est quia multi veterum dicūt, Diaconos non à Christo, sed ab Apostolis institutos, vt patet ex Cypriano lib. 3 epist. 9. ex Anacleto epist. 3. & Damaso epist. 4. Et confirmatur, quia videtur Diaconi ex occasione quadam instituti, nimirum ob murmur Græcorum; & solo ministerio mensarum addicti, vt patet Actor. 6.

RESPONDEO, Cyprianum solum velle dicere, Christum non ordinasse vllos Diaconos, sicut ordinauit Episcopos, & Presbyteros: sed non inde sequitur, Christum non instituisse hoc Sacramētum; nam etiam nullum Christus confirmauit, & tamen instituit Sacramentum Confirmationis. Porrò Damasus, & Anacletus solùm docent, Christum instituisse tātum duos Ordines Sacerdotum, id est, Episcoporum in Apostolis, & Presbyterorum in LXXII. discipulis: id quod scribunt contra Chorepiscopos, qui tertium genus Sacerdotum videri volebant, cum tamen reuera nihil essent, nisi Presbyteri. Itaque non negant hi Pontifices, Diaconos, & alios Ordines inferiores à Christo institutos, sed negant esse vllum Ordinem Sacerdotum, præter duos iam dictos.

Ad confirmationem RESPONDEO; ex occasione quidem ordinatos primos Diaconos, sed non ex occasione inuentum esse Ordinem Diaconorum.

NEQVE verum est solum ministros mēsarum fuisse Diaconos tempore Apostolorum: nam Diaconi erant etiam Philippis, & Ephesi, & in Creta, vt patet ex epistolis Pauli ad Philipp. ad Timotheum, & Titū,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& tamen in illis locis non viuebant Christiani communiter, vt esset opus ministris mensarum. Deinde illa tam solennis Ordinatio per manus impositionem, certè indicat aliud, quam solum mensarum ministerium. Præterea, Philippus ex Diaconis primis, non dabat operam mensis præcipuè, sed prædicationi, & Baptismo, Actor. 8. Denique, ab antiquissimis temporibus Diaconi sunt ministri altaris, & Sacramentorum, vt patet ex Iustino Apologia 2. in fine, & ex omnibus antiquis auctoribus.

SECVNDVM argumentum est, quia Diaconi nullam habent potestatem faciendi aliquid supernaturale, aut effectum aliquem, qui sit irritus, si fiat à non Diacono: Ergo non habent proprium characterem: character enim datur ad operandum simpliciter, non ad bene operandum.

RESPONDEO, non esse de essentia Sacramenti, vt qui illud habet, aliquid supernaturale efficiat, sed satis est, si sit cæremonia conferens gratiam. Neque est verum vniuersaliter, quòd character detur ad operandum simpliciter, vt patet ex charactere Confirmationis, qui datur ad profitendam fidem: quam tamen aliqui Cathecumeni sine charactere interdum optimè profitetur, vsque ad sanguinis profusionem: & aliqui Confirmati non audent profiteri.

TERTIVM argumentum, Diaconatus materia, est traditio libri Euangeliorum, vt habetur in Concilio Florentino. Sed cum ordinarentur primi Diaconi, non erat scriptum Euangelium; ergo vel illi non habuerunt verum Sacramentum, vel non est Sacramentum Diaconatus.

RESPONDEO, hoc argumentum soluendum esse in quæstione sequenti: directè enim probat solùm, nõ esse librum Euangelij materiam huius Sacramenti.

CAPVT SEPTIMVM.

Subdiaconatum esse etiam Sacramentum.

IAM verò de Subdiaconatu non est tanta cerritudo, quanta de Diaconatu. Nam nec in Scripturis de eo fit mentio, nec eius Ordinatio habet manus impositionẽ, vt patet ex Concilio IV. Carthag. can. 5. nec Subdiaconi ministrant Eucharistiam, aut alia facere possunt, quæ Diaconi: & denique non pertinent propriè ad Hierarchiam, nisi vt ministri Hierarcharum.

Est tamen valde probabile, etiam hunc Ordinem esse Sacramentum; tum quia videtur imprimere characterem, cum sit initerabilis; tum quia habet annexum solenne votum continentiæ; tum denique, quia hæc est communis Theologorum sententia, antiquorum & recentiorũ, vno Durãdo excepto, & Caietano.

Sunt autem contra hanc sententiam duo argumenta. PRIMVM est, quia Subdiaconatus olim non erat Ordo sacer, sed postea factus est à Pontificibus, vt aperte testatur Innocentius III. cap. A multis, de ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum, & idem Innocentius III. cap. Miramur, extra, de seruis non ordinãdis: & Vrbanus II. can. Nullus, dist. 60. Vnde Magister, lib. 4. dist. 24. dicit, Subdiaconatum, & Ordines minores ab Ecclesia introductos, cum Apostolorum tempore non fuissent.

RESPONDEO, non esse idem, Ordinem sacrum, & Sacramentum: multi enim existimant, Ordines minores esse Sacramenta, cum tamen non possint eos vocare Ordines sacros. Vt enim rectè docet Magister loco notato, omnes Ordines sunt sacri, sed primi tres dicuntur per excellentiam sacri, quia proximè cõtingunt res sacras. Presbyter enim Eucharistiam conficerat, & ministrat. Diaconus defert eam: Subdiaconus sacra vasa contingit, & præbet.

Olim tamen Subdiaconis non licebat tangere sacra vasa, vt patet ex Concilio Laodiceno, cap. 21. & ex can. Nullus, distinct. 24. qui ex decretis Syluestri sumptus est: & ea ratione non dicebatur Ordo sacer. Nec ex Ordine Subdiaconorum poterat eligi Episcopus, sed tãtum ex Ordine Presbyterorum, & Diaconorum: tamen postea concessum est Subdiaconis tangere sacra vasa, vt patet ex can. Non liceat, dist. 25. & cœperunt etiam ex Subdiaconis eligi Episcopi, vt patet ex Innocentio, & Vrbano locis notatis.

Quod autem Magister dicit, Subdiaconos ab Ecclesia introductos, non sic debet intelligi, quasi Ecclesia eum Ordinem instituerit; sed videtur Magister existimasse, vsum horum Ordinem non cœpisse tempore Apostolorum, sed postea, quòd videlicet antea ob fidelium paucitatem, nõ essent tot Ordines necessarij. Sed neque hoc videtur esse verum: nã S. Ignatius, qui tempore Apostolorum floruit, omnium Ordinum meminit, in epist. ad Heronem.

SECVNDVM argumentum, Subdiaconi poterant ordinari à Chorepiscopis, vt patet ex Cõcilio Antiocheno, can. 10. At Chorepiscopi erãt simplices Presbyteri, qui Ordinis Sacramentum conferre non possunt: igitur Subdiaconatus non est Sacramentum Ordinis.

RESPONDEO, duo fuisse genera Chorepiscoporum (vt diximus in disputatione de Clericis) quorum alij erant veri Episcopi, sed in aliena diœcesi morabantur, vt nunc in Germania Suffraganei, & de his loquitur Concilium Antiochenum: alij erant solum Presbyteri & ab his negat Damasus epist. 4. posse ordinari Subdiaconos.

CAPVT OCTAVVM.

Minores etiam Ordines Sacramenta esse.

DENIQVE, de minoribus Ordinibus, minus probabile est, quod Sacramenta sint, quàm de Subdiaconatu: nam neque est ita communis sententia, sicut de Diaconatu, & Subdiaconatu; & certum est, leuiora esse munera horum Ordinum, quàm superiorum.

Absolutè tamen probabilior sententia est, quæ Ordines omnes Sacramenta esse docet, quàm ea quæ id negat. PRIMO, quia id asserunt omnes veteres Scholastici, Durando excepto. Et ex recentioribus grauissimi quique, vt Franciscus Victoria in summa de Sacramentis, Petrus à Soto, lect. 4. de Sacramento Ordinis, & alij. TERTIO, id videtur sensisse Concilium Florentinum. Vbi enim dixit, Sacramentum Ordinis esse sextum Sacramentum, & materiam huius Sacramenti esse id quod porrigitur in Ordinatione: continuò ponit exempla de Ordine Sacerdotis, Diaconi, & Subdiaconi; & addit, idem de aliis Ordinibus intelligendum. Neque dissentit Concilium Tridentinum: nam sess. 23. cap. 2. septem Ordines numerat; & postea cap. 3. absolute Ordinem Sacramentum esse dicit. QVARTO, Minores Ordines non possunt iterari: igitur imprimunt characterem: igitur Sacramenta sunt.

Vna est obiectio in contrarium, quia sit quot Ordines sunt, tot Sacramenta esse ponamus: iam Sacramenta non erunt septem, sed quatuordecim.

RESPONDEO, omnes Ordines licet sint per se singuli Sacramenta, tamen vnum Sacramentum censeri, quia vnum sunt, vel genere, vel quia ad vnum finem omnes referuntur.

CAPVT NONVM.

Manus impositionem ad essentiam Sacramenti Ordinis pertinere.

SEQVITVR TERTIA controuersia, de materia, & forma huius Sacramenti. Conuenit autem inter omnes, materiam esse aliquod signum sensibile, formam autem esse verba, quę dicuntur, dum illud signum exhibetur. Quãuis enim Scriptura non meminerit verborum; tamen apertè scribunt verba requiri, antiquissimi Patres, vt Ambrosius in cap. 4. 1. ad Timoth. Hieronymus in cap. 58. Isaiæ, & Augustinus in serm. de gestis cum Emerito: & idem patet ex antiquo Ordine Romano, & ex omnibus, qui de hoc Sacramento tractant.

Sed quia in Ordinatione Presbyteri & Diaconi, duplicia signa exhibentur; nimirum impositio manuum, & porrectio instrumẽti, vt calicis & patinæ in presbyteratu, & libri Euangeliorum in Diaconatu; ideò quæstio existit, vtrum horum signorum sit essentialis materia Sacramenti. Duæ sunt autem Theologorum sententiæ.

ALIJ enim existimant, manus impositionem esse accidentariam, & solam instrumentorum porrectionem esse essentialem: ita Dominicus à Soto, dist. 24. quæst. 1. art. 4. & alij quidam.

Fundamenta eorum sunt tria. PRIMVM, quia in Concilio Florentino non alia assignatur materia, nisi instrumentorum porrectio.

SECVNDVM, quia Innocentius III. cap. Pastoralis, de Sacramentis non iterandis, & Gregorius IX. cap. Presbyter, eodem titulo, dicunt non debere iterari Ordinationem factam sine manus impositione, sed supplendum esse, quod omissum est. Ibidem etiam addit Gregorius, manus impositionem esse ritum ab Apostolis introductum.

TERTIVM, Sacerdotes fiunt, cùm eis dicitur: *Accipe potestatem offerendi sacrificium*: Sed tunc non imponuntur manus, sed tantùm porrigitur calix cum vino, & patina cum pane, vt patet ex Ordine Romano antiquo, & ex Pontificali, quo nunc Ecclesia vtitur; ergo manus impositio, quæ postea accedit, ad essentiam Sacramenti non pertinet. Maior propositio probatur, quia alioqui esset fallax illa concessio potestatis, si tunc ea reuera non acciperetur. Et PRÆTEREA Apostoli in vltima Cœna facti sunt Sacerdotes, vt habet Concilium Trident. sess. 22. cap. 1. ergo & nunc Sacerdotes fiunt, cùm datur eis potestas consecrandi, & offerendi Eucharistiam. Idem enim est: *Hoc facite in meam commemorationem*, quod audierunt Apostoli in vltima Cœna; &, *Accipe potestatem offerendi, &c.* quod nos audimus, cùm ordinamur Sacerdotes.

ALTERA sententia est longè probabilior, & verior, videlicet, non solam instrumentorum porrectionem, sed etiam manus impositionem esse materiam essentialem. Id quod affirmat ex recentioribus, Petrus à Soto, lect. 5. de Sacramento Ordinis; Martinus Ledesmius in 4. quæst. 36. art. 4. ad 1. Cardinalis Hosius in Confessione Polonica, cap. 50.

Probatur hæc sententia. PRIMO, quia Scripturæ passim tradunt pro symbolo externo Ordinationis, manus impositionem, vt patet ex locis adductis, Actor. 6. 13. & 14. 1. Timoth. 4. & 5. & 2. Timot. 1.

RESPONDENT, impositionem manuum requiri, sed non esse de essentia. CONTRA, si ita est, non possumus conuincere hæreticos, Ordinationem esse Sacramentum proprie dictum, quia non possumus in Scriptura demonstrare symbolum externum huius Sacramenti. DEINDE, si ita licet exponere, poterimus negare materias omnium aliorum Sacramentorũ. dicam enim, aquam non esse de essentia in Baptismo secundũ Scripturas, nec vinũ in Eucharistia, nec oleũ in Extrema vnctione, &c. PRÆTEREA, Scriptura non solet in aliis Sacramentis tradere nisi essentiales cæremonias, & vix etiam illas integrè: quis ergo sibi persuadeat, in hoc Sacramento semper nominari ritum accidentarium, omisso essentiali? DENIQVE Paulus dicit, per manus impositionem dari gratiam, 1. Timoth. 4. & 2. Timoth. 1. Ergo manus impositio est pars Sacramenti essentialis: non enim gratiæ promissio facta est cæremoniis accidentariis, sed essentialibus.

Neque valet, quod obiiciunt de confirmatione, quæ Actor. 8. dicitur dari per manus impositionem, & tamen non est illa materia essentialis eius Sacramenti, sed Chrisma. Iam enim hoc dissoluimus in disputatione de Confirmatione, vbi ostendimus, manus impositionem in Confirmatione esse de essentia, quia per illam signantur Chrismate frõtes fidelium.

SECVNDO, idem probo ex traditione Pontificum, & Conciliorum. Clemens lib. 8. constit. cap. 2. & sequentibus, Damasus epist. 4. Innocentius I. epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ. Leo 1. epist. 87. ad Episcopos Africæ, & ex recentioribus Alexander Papa II. Cano. Ex multis, 1. quæst. 3. & Vrbanus II. can. Daibertum, 1. quæst. 7. & alij passim.

Item ex Conciliis, Nicænum, cano. 9. Antiochenum, cano. 10. & 17. Carthaginense IV. cano. 2. 3. & 4. & omnia alia antiqua Concilia passim affirmant, manus impositione conferri Ordines.

Ipsum etiam TRIDENTINVM Concilium (quod est obseruandum propter eos, qui post Concilium celebratum, aliter sentiunt) sess. 14. cap. 3. de Extrema vnctione dicit, Ministrum Extremæ vnctionis esse Episcopum, aut Presbyterum ritè ordinatum, per manus impositionem. & sess. 23. cano. 4. de Sacramento Ordinis habet hæc verba: *Si quis dixerit per sacram Ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustrà Episcopum dicere; Accipe Spiritum sanctum, anathema sit.* Vbi Concilium declarat, tunc ordinari Presbyteros, & tunc dari illis gratiam Spiritus sancti, cùm eis dicitur: *Accipite Spiritum sanctum.* At cùm hoc dicitur, manus imponuntur, vt patet ex Pontificali, & Ecclesiæ consuetudine; ergo sentiebat Cõcilium, illam impositionẽ manus esse de essentia.

DENIQVE idem etiam ex Patribus probari potest. Nam GRÆCI Ordinationem vocant χειροτονίαν, id est, manus impositionem. & scribit Simeon Metaphrastes in vita S. Ioannis Chrysostomi, cùm ei manus imponeret Episcopus Antiochen⁹, vt eum crearet Presbyterum, continuò descendisse in eum visibiliter Spiritum sanctum in forma columbæ.

AMBROSIVS lib. de dignitate sacerdotali. cap. 5. hac cæremonia dicit perfici Ordinationem: *Homo*, inquit, *manum imponit, & Deus largitur gratiam.* Hieronymus in cap. 58. Isaiæ: *Ordinatio*, inquit, *non solùm ad imprecationem vocis, sed etiam ad impositionem impletur manuum.* Augustinus lib. de gestis cum Emerito, & alibi, manus impositione ordinari dicit Sacerdotes: quod idem omnes veteres passim docent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dicere autem, omnia Concilia, Pontifices, & Patres loqui de accidentaria cæremonia, ridiculum est: cùm nusquam ponant aliam cæremoniam, & sæpe ex professo tractent de ritu Ordinationis. Quis enim credat tot Patres, & Concilia, cùm nihil frequentius tractent, quàm Ordinationes Sacerdotum, ne semel quidem attigisse id, quod ad essentiam Sacramenti pertinet?

TERTIO, idem probatur ex Scholasticis: ne videatur nostra sententia noua in scholis. Certè Sanct. Thomas in 4. distinct. 25. quæst 1. art. 1. dicit, in impositione manuum dari gratiam Sacramentalem: ex quo sequitur eam impositionem esse partem Sacramenti. S. Bonauentura, Scotus, Paludanus, distin. 24. & Altisiodorensis in sua summa, part. 4. aperte dicunt, de essentia esse manuum impositionem.

Vt igitur argumentis respondeamus, OBSERVANDVM est PRIMO in Ordinatione presbyterorum, de quibus præcipuè disputatur, duas conferri potestates. Vnam, consecrandi Eucharistiam, quæ dicitur potestas in corpus Christi verum. Alteram, absoluendi à peccatis, quæ dicitur potestas in corpus Christi mysticum.

SECVNDO. Nota, propter has duas potestates, duas esse in Ordinatione presbyterorum præcipuas cæremonias. Vnam, qua Episcopus porrigit futuro presbytero patinam cum hostia, & calicem, cum vino, ac dicit: *Accipe potestatem offerendi sacrificium, &c.* Alteram, cùm post Missam Episcopus manus imponit, & dicit: *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris peccata, &c.* Vtraque autem cæremonia, non solùm habetur in Pontificali, & est in vsu Ecclesiæ, sed habetur etiam in antiquo Ordine Romano.

TERTIO. Nota, vtramque cæremoniam esse essentialem, vt rectè docet, atque explicat Scotus. Nam per vnam confertur vna potestas, per alteram altera; siue sint duo characteres, siue vnus, qui in secunda cæremonia extendatur. NEQVE est probabile, quod quidam dicunt, in vna totum dari, & in altera tantùm explicari, quod est datū in alia. NAM in primis verba illa: *Accipe potestatem, & accipe Spiritum sanctum*, non significant explicari, sed significāt reuera tunc dari. DEINDE omnium consensu Christus diuisit has duas potestates, cum ordinauit Apostolos, & vnam tradidit in cœna, cùm ait: *Hoc facite*; alteram post resurrectionem, cum ait: *Accipite Spiritum sanctum.* Cur ergo non possit, immò & debeat etiam Ecclesia diuidere, & dare vnam post aliā?

QVARTO. Nota, Patres & Concilia non consueuisse explicare totum ritum Sacramentorum, non enim scribebant libros rituales; sed solùm attigisse vnam partem essentialem, ex qua cetera omnia intelligerentur: erant enim ritus eiusmodi notissimi omnibus ex frequenti vsu.

Ex his ergo ad PRIMVM RESPONDEO; Concilium Florentinum non explicuisse totum ritum, sed solùm vnam partem; quemadmodum etiam Cōcilium Carthaginense, quod tantùm meminit impositionis manuum, non explicuit totum ritum, sed tantùm eam partem, quam postea omisit Concilium Florentinum: vtrumque autem Concilium rectè docet, neque vnum cum altero pugnat.

Cur autem Concilium Florentinum ex duabus partibus magis exprimere voluerit porrectionem instrumentorum, quàm impositionem manuum; duplex ratio esse potuit. Vna, quia intendebat assignare pro materia rem aliquam subsistētem, sicut fecit in Baptismo, Confirmatione, Eucharistia, & Extrema vnctione: res autem subsistens non est impositio manuum, sed calix, & patina, &c. ALTERA causa est, quia fortasse Armeni, qui à Concilio instruebantur, in hac re errabant, & non in alia.

Ad SECVNDAM RESPONDEO; ea loca Innocentij, & Gregorij fauere nostræ sententiæ. Quod enim pontifices nolint repeti cæremonias ritè peractas, & tamen suppleri, quod est omissum; indicat eas cæremonias posse diuidi, & dari diuerso tempore, & esse efficaces quocunque tempore dētur. Quod autem Gregorius dicit, manus impositionem esse ritum ab Apostolis introductum; non sic debet accipi, quasi Apostoli hunc ritum instituerint, sed quia ipsi primi cœperunt illum vsurpare in Ordinationibus.

Ad TERTIVM RESPONDEO; Sacerdotes ordinari, cùm illis dicitur: *Accipe potestatem sacrificium offerendi*; sed ordinari etiam postea, cùm illis dicitur: *Accipe Spiritum sanctum.* Nam accipiunt per varias cæremonias, varias potestates.

Atque hinc soluitur argumentum de Diaconis, quod fecimus quæstione superiore. Nam primi Diaconi fuerunt ferè ordinati, ad quædam ministeria, per manus impositionem, non autem fuerunt ordinati ad legendum Euangelium, quia non erat opus: nunc autem per varias cæremonias, ordinantur ad varia ministeria. Credibile autem est, Dominum instituisse illas omnes materias Ordinum, non quidem in particulari, sed generatim, monendo Apostolos, vt Ordines conferrent per cæremoniam instrumentorum, quibus significaretur eorum potestas.

CAPVT DECIMVM.

De effectu huius Sacramenti.

QVAM verò de effectu conuenit inter Catholicos, duplicem esse effectum huius Sacramēti. PRIMO, potestatem spiritualem perpetuam, in cuius signum imprimitur character. SECVNDO gratiam gratum facientem, qua possint ordinati rite fungi suo munere.

Hæretici huius temporis, characterem præcipuè negant. Volunt enim ministerium Ecclesiasticum esse simplex officium, quod possit dari, & auferri; proinde eras fieri laicos, qui sunt hodie Ministri, vel Pastores. De qua re diximus in disputatione de Sacramentis in genere. sufficiant nunc duo testimonia veterum.

CYPRIANVS in sermo. de ablutione pedum: *Nemo*, inquit, *sacros Ordines iterum renouat, &c.* Augustinus lib. 2. contra epistolam Parmeniani, cap. 13. *Vtrumque*, inquit, *Sacramentum est, & quadam consecratione datur; illud cùm baptizatur, istud cùm ordinatur. Ideò in Ecclesia Catholica vtrumque non licet iterare.* & lib. de bono coniugali, cap. 24. *Si fiat*, inquit, *Ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis Sacramentum Ordinationis, & si aliqua culpa quisque ab officio remoueatur, Sacramento Domini semel imposito non carebit, quamuis ad iudicium permanente.* In sermone autem de gestis cum Emerito, ipsum etiam nomen characteris ponit, ob quem dicit non posse iterari Ordinationem. Vide etiam multa decreta de hac re, apud Gratianum. 1. quæst. 7.

CAPVT

CAPVT XI.

De Ministro.

DE Ministro Ordinationis disseruimus in disputatione de Sacramētis in genere. Res autem perspicua est, cùm nunquam Ecclesia agnouerit Presbyteros, vel Diaconos, nisi ab Episcopis ordinatos.

Vide Concilium Aneyranum, cano. 12. Antiochenum, cano. 10. Epiphanium hæres. 75. Damasum epist. 4. Hieronymum in epist. 85. ad Euagrium, Chrysostomum, Theodoretum, & alios in 3. & 4. caput, prioris ad Timotheum.

CAPVT XII.

De Cæremonijs.

DVÆ sunt cæremoniæ, quas aduersarij reprehendunt, videlicet vnctio, & rasura; vnde per contemptum vocant Catholicos Sacerdotes, vnctos, & rasos. Sed de rasura disseruimus in disputatione de Clericis: illa enim etsi est cæremonia Sacerdotum, non tamen fit in ipsa consecratione sacerdotali, de qua modò agimus.

Vnctio autem est cæremonia vere Sacramentalis, quanquam accidentaria: siquidem in ipsa Ordinatione vngitur caput Episcopis, & manus Presbyteris.

De hac cæremonia dicit Kemnitius in 2 part. Examinis, pag. 1171. & sequenti. PRIMO, Christum, & Apostolos ea vsos non fuisse. SECVNDO, in historia Ecclesiastica nullum extare exemplum. TERTIO, Ambrosium, & alios Patres eius non meminisse; si excipiamus supposititios libros Cypriani, & Anacleti. QVARTO, in Ecclesia Græca non fuisse receptā istam vnctionem, vsque ad annum M. CC. immò etiam antiquis displicuisse, vt colligitur ex Innocentio III. ca. Cùm venisset, de sacra vnctione. QVINTO, ritum esse Iudaicum, proinde non magis vsurpandum, quàm sacrificia ouium, & boum: quod vltimum accepit ex Caluino, lib. 4. Institut. capite 19. §. 30. & 31.

RESPONDEO; ista omnia esse mendacia. Nam quod attinet ad exempla Christi, & Apostolorum Kemnitius non probat eos non fuisse vsos vnctione; nos autem cōtrarium probare possumus. Nam Dionysius, cap. 4. hierarchiæ Ecclesiast. dicit, Pontificem vti sacro oleo in omni fere consecratione Pontificali, idque traditum esse ab Apostolis: constat autem vnam, & præcipuam, & frequentissimam ex Pontificalibus consecrationibus, esse Ordinationes Sacerdotum.

DEINDE, quod addit de historia Ecclesiastica, est expressum mendacium. Nam lib. 10. histor. Eusebij, cap. 4. secundum Græcam fidem, fit aperta mentio vnctionis sacerdotalis. Item Simeon Metaphrastes in vita S. Ioannis Chrysostomi, quæ habetur tomo primo Surij, scribit eum inunctum fuisse cùm Episcopus fieret Constantinopolitanus; & Petrus Chrysologus in sermone de S. Seuero, refert eum inunctum, cùm ordinaretur Episcopus Rauennæ.

TERTIO, quod scribit Kemnitius de Patribus, est etiam mendacium. Nam PACIANVS Ambrosij æqualis, in epist. 3. ad Sympronianum: *Plebi vestræ*, inquit, *vnde spiritum, quam non consignat vnctus Sacerdos?* ITEM Gregorius, lib. 4. in libros Regum, cap. 5. multa dicit de ista vnctione Sacerdotum. Quibus addo, velit, nolit Kemnitius, auctorem de operibus Cardinalibus Christi, in sermone de Chrismate: etsi enim is auctor non est Cyprianus, est tamen auctor omnium consensu antiquus, & doctus.

QVARTO, mendacium est, in Ecclesia Græca non fuisse vsum vnctionis, vsque ad annum M. CC. Contrarium enim docent testimonia allata Dionysij, Eusebij, Metaphrastæ. Neque Innocentius iis repugnat, solùm enim reprehendit Græcos sui temporis, quòd hanc cæremoniam negligerent: neque dicit, antiquis eum ritum displicuisse. Illa enim verba: *Non indaizat Ecclesia, sicut antiqui mentiuntur, qui neque Scripturas, neque Dei nouere virtutem*, sine dubio corruptè loquuntur, & pro (*antiqui*) legendum est (*aliqui*) nec enim ita absolutè reprehenderet antiquos, præsertim cùm ipse ex antiquis suam sententiam probet.

DENIQVE quod Caluinus, & Kemnitius dicunt, Iudaismum esse, vti vnctione, sæpe à nobis refutatū est. Non enim est Iudaismus, vti rebus quibus vtebantur Iudæi, si id fiat cum alia forma verborum, & alio ritu, atque ad alium finē; alioqui etiā Iudaismus esset, vti aqua in Baptismo, & pane in Eucharistia, cùm etiam Iudæi habuerint aquas expiationis, & panes propositionis.

DE MA-

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

LIBER VNICVS.

DE SACRAMENTO MATRIMONII SEPTEM CONTROVERSIAE sunt. PRIMA, *de genere, an sit Sacramentum nouæ legis.* SECVNDA, *de materia, forma, & Ministro.* TERTIA, *de vnitate Matrimonij.* QVARTA, *de indissolubilitate, siue de diuortio.* QVINTA, *de impedimentis.* SEXTA, *de iudice causarum matrimonialium.* SEPTIMA, *de cæremonijs.*

Scribunt autem de Matrimonio aduersus hæreticos, Thomas VValdensis, tomo 2. cap. 130. & sequentibus. Ioan. Rossensis in defensione libri Regis Henrici VIII. Alphonsus à Castro, lib. 11. contra hæreses, verbo Nuptiæ. Ruardus Tapperus in explicatione articuli 18. 19. & 20. Louaniensium. Petrus à Soto, in institutione Sacerdotum, in lectionibus de Matrimonio. Dominicus à Soto, in 4. distinct. 26. Hosius Cardinalis, in explicatione Symboli, cap. 55. & 56. Gulielmus Lindanus, lib. 4. Panoplia, cap. 94. Ioan. Eckius in 4. tomo sermonum, à 69. sermone, vsque ad finem. Tilmannus in lib. de septem Sacramentis, cap. 6. Ioan. Gropperus in Enchiridio Christianæ institutionis, nomine Concilij Colonensis edito. Franciscus Victoria in relectione de Matrimonio. Iauellus in lib. de Philosophia Christiana, parte 5.

CONTROVERSIA PRIMA.

Sitne Matrimonium Sacramentum propriè dictum.

CONTROVERSIAE PRIMAE quinque partes erunt. PRIMVM *enim explicandus erit status quæstionis, & errores hæreticorum in medium adferendi.* DEINDE, *veritas ex diuinis literis asserenda.* TVM *confirmanda ex veterum Patrum traditione & testimonio.* POSTEA *rationibus variis, iisque non leuibus corroboranda.* POSTREMO, *aduersariorum obiecta breuiter diluenda.*

CAPVT PRIMVM.

De statu quæstionis, & erroribus hæreticorum.

QVOD igitur ad PRIMVM attinet, cùm quærimus, sitne coniugium Sacramentum propriè dictum Testamenti noui, id quærimus, vtrum coniugium, præter ciuilem contractum viri, & fœminæ ad propagandam & educãdam prolem institutum, sit etiam signum, seu symbolum externum religionis, cui sit annexa promissio gratię iustificantis, idque ex diuina institutione. Nam in hac generali definitione ferè cõueniunt omnes, tum Catholici, tum Hæretici. Certè Lutherani, & Caluinistæ, cum quibus potissimùm agimus, non negant Sacramenta esse nouæ legis propriè dicta, vbi tria illa inueniuntur; symbolum externum, promissio gratię, & mandatum, siue institutio diuina.

Iam verò permulti omnibus ferè seculis, aliquid horum triũ in Matrimonio desiderari, & ea de caussa Matrimonium Sacramentum non esse censuerunt.

Veteres hæretici, Simon, Saturninus, Gnostici, Manichæi, & alij, Matrimonium à Deo nõ esse, proinde nec Sacramentum esse docuerunt. Simon Magus hæreticorum omnium princeps, turpitudinem introduxit indifferenter vtendi fœminis, sancto Augustino teste, lib. de hæresibus, cap. 1. Saturninus, Simonis discipulus, apertè asseruit, nubere, & liberos gignere, à Diabolo esse, teste Irenæo, lib. 1. ca. 22. Marcionem in eadẽ hæresi fuisse, vt nuptias illicitas esse crederet, testatur S. Hierony. in 1. lib. cõtra Iouinianũ.

Tatianum S. Iustini quondam auditorem, eiusdem hæresis patronum facit Irenæus, lib. 1. cap. 30. atque inde Encratitæ orti sunt, de quibus vide Epiphaniũ hæresi 46. & Augustinum hæresi 25. vbi Augustinus, cùm dicit, Encratitas schismaticos Tatianistarũ esse apud Epiphanium, respexisse videtur ad anacephaleosim eiusdem Epiphanij, vbi Encratitæ dicuntur, auullio quædam à secta Tatiani. Fortasse addiderunt aliquid repugnans aliis dogmatibus Tatiani, & ideò schismatici dici potuerunt: nam alioqui & ipse Epiphanius loco notato, & Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, Tatianum Encratitarum principẽ faciunt.

Eandem hæresim tribuit Adamianis S. Augustinus hæres. 31. eandem Manichæis, hæres. 46. idem auctor. Eãdem Eustathianis tribuit Socrates lib. 2 hist. cap 33. Eandem Priscillianistis tribuit S. Leo epi. 91. ad Turbium. Eandem Apostolicis quibusdam, seu potiùs Apostaticis S. Bernardus serm 66. in Cantica. Eandem denique tribuit Albigensibus S. Antonius in summa Theologica, part. 4 tit. 11. cap. 2. §. 5.

Nostri verò temporis hæretici non negant, Matrimonium esse licitum, & à Deo vero institutum, sed negant esse symbolum, cui sit annexa promissio gratiæ iustificantis; & ex hoc potissimùm capite, Sacramenti rationem illi cõuenire non posse colligũt.

Lutherus in lib. de captiuit. Babylo. cap. de Matrimonio, contendit in Matrimonio neque signum à Deo institutum, neque gratiæ promissionem esse. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 34. non magis Sacramenti rationẽ Matrimonio cõuenire affirmat, quàm agriculturæ, aut tonstrinæ, aut sutoriæ arti. Philippus, in locis, tit. de cõiugio, & Kemnitius in 2. parte Exami. Trident. Concilij à pag. 1204. vsque ad finẽ, agnoscunt in Matrimonio Dei mandatum, & promissionem gratiæ, sed non gratiæ iustificantis, & reconciliantis hominem Deo; & ideò negant Sacramentum propriè dici posse matrimonium eo modo, quo Baptismus, & Eucharistia Sacramenta dicuntur: fatentur tamen aliquo modo Sacramentum esse.

Ex Catholicis vnus est Durandus, qui in 4. d. 26. q. 3. Matrimonium Sacramentum non nonnisi æquiuocè dici posse disputat, quẽ in suum patrocinium adducit Kemnitius, oblitus videlicet, omnes alios Theologos, ipso etiam teste Durando, contrariũ docuisse.

Igitur aduersus omnes prædictos errores, Concilium Tridentinum, sess. 24. can. 1. anathema dixit iis, qui negarent Matrimonium Sacramentum esse propriè dictum, aut à Christo institutum, aut gratiam conferre. Quam sententiam, vt verissimam esse non dubitamus, sic eam ex diuinis literis confirmare aggrediemur.

CAPVT SECVNDVM.

Matrimonium Sacramentum esse probatur ex diuinis literis.

VT Matrimonium, veri nominis Sacramentum esse probemus, tria probada erũt. PRIMO, Matrimonium à Deo esse institutum. SECVNDO, esse symbolum rei sacræ. TERTIO, habere promissionem gratiæ iustificantis.

Esse autem à Deo Matrimonium institutum, duobus modis potest intelligi. VNO modo, vt intelligamus à Deo esse coniunctionem masculi, & fœminæ, vt ea refertur ad genus propagandum. ALTERO modo, eandem coniunctionem esse à Deo, vt refertur ad rem aliquam sacram significandam, & homines, qui ita iunguntur, sanctificandos. Nam priore modo negabant Matrimonium esse à Deo, hæretici veteres, qui nuptias damnabant: posteriore modo negãt Lutherani, & Caluinistæ Matrimonium esse à Deo, qui nuptias tamen non damnant.

PRIORE modo nuptias esse bonas, & à Deo, tam est in diuinis literis euidẽs, vt mirum sit, vllos in hac re labi potuisse. Genes. 2. *Non est*, inquit Deus, *bonũ, hominem esse solum: faciamus illi adiutorium simile sibi.* In quem locum sanctus Augustinus, lib. 9. de Genesi ad literam, cap. 7. scribens, rectè animaduertit, nulla in re alia esse viro necessarium fœminæ adiutorium, nisi in procreatione, & educatione liberorum: siquidem in aliis rebus melius viri à viris, quàm à fœminis adiuuantur. Item verba illa, Genes. 2. *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ.* dicta quidem sunt ab Adamo, sed sine dubio diuino spiritu illa ei verba dictante: nã Christus Matth. 19. tribuit hæc ipsa verba Deo. Itaque Adam nomine Dei, seu potiùs Deus per os Adami illa pronunciauit, ex quib⁹ apertissimè Matrimoniũ approbatur.

Rursus, Matth. 19. CHRISTVS; *Quod Deus*, inquit, *coniunxit, homo non separet.* Nec alia de caussa, Ioan. 2. nuptiis interesse Dei Filius, eásque insigni miraculo ornare voluit, nisi vt indicaret, quod in eum locum S. Augustinus notauit, se fecisse nuptias. APOSTOLVS quoque, 1. Corinth. 7. *Qui Matrimonio iungit virginem suam, bene facit.* & ibidem: *Si nupserit virgo, non peccauit.* & 1. Timoth. 4. notat hæreticos futuros, qui prohiberent nubere. & cap. 5. *Volo ego iuniores nubere, filios procreare, matres familiæas esse, &c.* & Hebr. 13. *Honorabile connubium, &c.* DENIQVE plenæ sunt Scripturæ non solùm testimoniis, sed etiam exemplis sanctissimorum virorum, qui nuptiis implicati Domino placuerunt.

ACCEDVNT Concilia vetera, vt Gangrense, cap. 1. & Bracarense I. cano. 11. quibus prædicta hæresis condemnatur.

POSTERIORE modo Matrimonium à Deo esse institutum, nimirum, vt signum rei sactæ, nonnulli laboriose probare niruntur ex obscuris quibusdam Scripturæ locis, vt ex illo Matt. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* sed non est opus in hac re laborare. Nam si probemus, Matrimonium esse signum rei sacræ, cui sit annexa certa promissio gratię, sequetur inde necessariò, à Deo esse institutum, etiamsi locum Scripturæ non habeamus, vbi expressa mentio fiat huius institutionis: neque enim potest vllus homo, vel Angelus, eiusmodi signũ instituere. Id quod ingenuè confitentur aduersarij, Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, art. 13. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 2. & Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 13. Et hac via nos alibi demonstrauimus, Sacramẽta Cõfirmationis, Ordinationis, & Vnctionis infirmorum à Deo instituta fuisse.

Quod igitur ad SECVNDVM attinet, Matrimonium signum esse rei sactæ, & proinde non ciuilem cõtractum solùm, sed etiam mysterium quoddam, & Sacramentum, probamus ex cap. 5. epist. ad Ephesios: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Vbi sunt tria breuiter OBSERVANDA.

PRIMO inepte Lutherum, & Caluinum loco citato, & Bezam in annot. ad hunc locum, scripsisse, Catholicos deceptos ex versione vulgati interpretis, qui reddidit hoc loco, *Sacramentum*, cùm reddere debuisset, *Mysterium*. nam idem est Græcè Mysteriũ, & Sacramentum Latinè; neque potuit Apostolus, qui Græcè scripsit, Sacramentum nominare, nisi Græco vocabulo.

Quod autem Catholici non ex sola voce *Sacramentum*, hoc loco posita, Matrimonium Sacramentum propriè dictum esse collegerint, manifestissimè paret ex eo, quod in multis aliis locis Testamenti veteris, & noui, habetur vox, *Sacramẽtum*. vt Tobiæ 12. Daniel. 2. Colossa. 1. Timot. 3. Apocal. 1. & 17. & in hac ipsa epist. ad Ephes. cap. 1. & 3. & tamen ex nullo horum locorum nouum aliquod Sacramentum propriè dictum fabricati sumus. Et quidem hæc loca citant etiam aduersarij, vt doceant non debuisse Catholicos ex illa vna voce nouũ dogma de Sacramẽtis constituere: sed planè pro nobis citant. Nam, vt dixi, vel hinc manifestissimè colligi potest, Catholicos non illa sola voce niti, cùm in tot aliis locis nullum Sacramentũ propriè dictũ inuenerint. Itaque ex hac voce sola non probamus, Matrimonium integrã habere Sacramenti rationem: sed probamus tamen id, quod hoc loco probandum suscepimus, Matrimoniũ esse signum, seu symbolum aliquod sacrum, non autem contractum merè ciuilem, & naturalem.

SECVNDO considerandum est, cui rei accommodetur ab Apostolo illud: *Sacramentum magnũ*; vtrum videlicet coniunctioni Christi, & Ecclesiæ; an coniugio humano viri, & fœminæ.

Lutherus, & Caluinus loco citato, & Erasmus, ac Beza in annot. ad hunc locum, contendunt ab Apostolo, magnum Sacramentum, siue arcanum, vocari coniunctionem Christi cum Ecclesia. Atque inde colligunt, Matrimonium hoc loco ne appellari quidem signum, siue symbolum: non enim Sacramentum hoc loco accipi volunt pro signo rei sacræ, sed pro ipsa re sacra, & arcana. Argumentũ autem ipsorũ non est aliud, nisi quia B. Paulus ait: *Ego autẽ dico, in Christo, & in Ecclesia.* Et quia: *Nullũ est mysterium*, vt ait Erasmus: *si vir vxor iungatur; id enim quotidie fieri videmus.* Sed falluntur apertissimè; nam In primis habent contra se omnes veteres huius loci interpretes.

Commen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Commentarius, qui AMBROSIO tribuitur, sic Habet: *Mysterij Sacramentum grande in vnitate viri, ac fœminæ, esse significat.*

HIERONYMVS in commentario huius loci, loquens de coniugio Adami, & Euæ: *Idipsum*, inquit, *per allegoriam in Christo interpretatur, & in Ecclesia; vt Adam Christum, & Eua præfiguraret Ecclesiam.* & paulò infrà adducit Gregorium Nazianzenum ita enarrantem verba Pauli: *Scio quia locus iste ineffabilibus plenus sit Sacramentis, & diuinum cor quærat interpretis; ego autem pro pusillitate sensus mei, in Christo interim illud, & in Ecclesia intelligendum puto.* Hæc ille qui per locum plenum Sacramẽtis, intelligit verba Geneſis, vbi deſcribitur coniugium. Proinde magnum myſterium, de quo Paulus loquitur, in ipſo coniugio exponit, quatenus Chriſti, & Eccleſiæ coniunctionem repræſentat.

CHRYSOSTOMVS homil.20.in epiſt ad Epheſ. hunc locum exponens: *Et bene dixit*, inquit, *Magnũ est hoc mysterium; ac si dixisset, Verum tamẽ allegoria ista dilectionẽ coniugalem non euertit.* Et mox: *Reuera*, inquit, *mysteriũ est, & magnũ mysteriũ, relicto eo qui genuit, eo qui alunt, etiam ea quæ peperit, quæ miserè, & cum labore parturiit; adhærere virum illi, quæ antea, neque visa sit; atque hanc omnibus præferre. Vere mysterium est. Et parentes etiam cùm ista fiunt, non offenduntur, &c.* Vides quàm apertè S. Ioannes Chryſoſtomus magnum myſterium in coniugio agnoſcat, vbi nullum myſterium Eraſmus videre potuit. In eandem ſententiam loquuntur Theophylactus, Oecumenius, & ceteri.

Denique S. Auguſtinus eodem modo hunc locum exponit, lib.1. de nuptiis, & concupiſcentia, & cap.10. *Sacramentum*, ait, *nuptiarum commẽdatur fidelibus coniugatis: vnde & Apostolus; Viri diligite vxores vestras, &c.*

DEINDE ex ipſo textu aduerſarij refelli poſſunt. Nam cum Apoſtolus ait: *Sacramentum hoc magnũ est*, illud pronomen, Hoc, referri debet neceſſariò ad id, quod proximè præceſſit: eſt enim demonſtrativũ eius rei, de qua agitur. At proximè illud præceſſit: *Relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ; & erunt duo in carne vna.* Sententia igitur Pauli, hæc eſſe debet, Sacramentum hoc, nimirum quod relinquat homo patrem, & matrem, & adhæreat vxori, & ſint duo in carne vna; magnum eſt, quia Chriſti, & Eccleſiæ coniugium repræſentat.

PRÆTEREA idem colligitur ex argumento totius illius capitis. Apoſtolus enim hortatur coniuges ad mutuam beneuolentiam, & inter alia argumenta hoc, vt potiſſimum, adducit, quod ipſorũ coniugium non ſit res leuis, & contemnenda, ſed myſterium magnum includat, quod ad Chriſtum, & Eccleſiam referatur. Quod ſi iuxta aduerſarios, totum myſterium in Chriſto, & Eccleſia cõſtituantur, ad Matrimonium autem nihil pertineat; tota Pauli argumentatio concidit, nec facilè apparebit, quorſum pertineat illa commemoratio coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ, in extremo illo capite poſita.

Adde VLTIMO, quod Paulus Græcè non dixit, ἐν χριστῷ, καὶ ἐκκλησίᾳ. ſed εἰς χριστὸν, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν: id eſt, in Chriſtum, & Eccleſiam. Quibus verbis apertè indicat, Chriſtũ, & Eccleſiã eſſe terminum, vt ſic loquamur, illius myſterij, ſeu myſtici ſigni; & proinde myſterium eſſe in cõiugio, ſed terminari, ac referri myſterij huius ſignificationem ad Chriſtum, & Eccleſiam.

Neque argumenta aduerſariorum aliquid probãt. Illud enim: *Ego autẽ dico*, ſignificat, vt Hieronymus, Nazianzenus, & alij exponunt; Ego interpretor hoc myſterium coniugij de Chriſto, & Eccleſia.

AD id verò, quod Eraſmus obiiciebat, nullum eſſe myſterium, quod vxori vir coniungatur. Reſpondeo, nullum quidem eſſe myſterium, quod vxori vir quomodocunque iungatur, cùm id etiã in meretricibus, & in ipſis etiam beſtiis cernamus, ſed quod vnus vni indiſſolubili vinculo ita iungatur, vt quouis occurrente incommodo, & etiam amiſſa ſpe prolis ſeiungi nequeant, ſine magno myſterio eſſe non poteſt.

SED obiicit Kemnitius duo loca Auguſtini contra noſtram expoſitionem. VNVS eſt tract.9.in Ioan. vbi negat Auguſtinus, Sacramẽtum, de quo Apoſtolus loquitur, eſſe in coniugio viri, & fœminæ, & tantùm eſſe docet in Chriſto, & Eccleſia: *Erunt*, inquit, *duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est.* Et ne quis iſtam magnitudinem Sacramenti in ſingulis quibuſque hominibus vxorem habentibus intelligeret: *Ego autem*, inquit, *dico in Christo, & in Ecclesia.*

ALTER locus eſt, id eſt, de nuptiis, & cõcup. c.21. vbi dicit: *Quod in Christo, & in Ecclesia est magnũ Sacramentũ, hoc est in singulis quibuſq; viris atq; vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabile Sacramẽtum.*

RESPONDEO; S. Auguſtinus dupliciter accipit nomen Sacramenti, cùm de Matrimonio agitur. Vno modo pro ſacro, & indiſſolubili vinculo. quod tamen aliquando non tam Sacramentum, quàm rem Sacramenti vocat, vt lib 1. de nuptiis, & concup. cap.10. ALIO modo Sacramentum accipit, pro ſigno ſacræ coniunctionis. Priore modo dicit Sacramentum magnum eſſe in Chriſto, & in Eccleſia, minimum autem in hominibus coniugatis: quia nimirũ ſinguli quiq; fideles cõiugati, minimi ſunt reſpectu Chriſti, & Eccleſiæ; tametſi vinculũ tam inter Chriſtũ, & Eccleſiã, quàm inter homines cõiugatos, non ſit minimũ. ſed maximum, quia omnino inſolubile: Poſteriore modo accepit Auguſtinus Sacramentum lib.de bono cõiugali, cap. 18. vbi dicit. Sacramentum ſingulariũ nuptiarũ, ſignificare ſubiectionẽ vnius Eccleſiæ ad vnũ Deum: & etiam lib.1. de nuptiis, & concup. 10. vbi apertiſſimè dicit, Sacramentum nuptiarum commẽdari fidelibus coniugatis ab Apoſtolo, ad Epheſios.

TERTIO explicandum eſt, vtrum hoc magnum myſterium conſtituatur ab Apoſtolo in coniugio Adami, & Euæ, an verò in aliis coniugiis. Hieronymus quidem videtur hunc locum intellexiſſe de cõiugio Adami, & Euæ.

Et quanquam negari non poteſt, Adamũ & Euam figuram geſſiſſe Chriſti & Eccleſiæ, in eo quod Eua de latere dormientis Adami formata eſt: tamen hoc loco Apoſtolus magnum Sacramentum non ad coniugium Adami, & Euæ, ſed ad nuptias fidelium ſine dubio refert. Nam IN PRIMIS, verba quæ ipſe allegat ex Geneſi: *Relinquet homo patrem, & matrẽ, &c.* de omni coniugio intelliguntur. non enim ait: Ego relinquam; ſed indefinitè: *Relinquet homo.* Immò cõiugio primorum parentum iſta verba accommodari non poſſunt: non enim reliquit Adam patrem, & matrem, vt vxori adhæreret ſuæ, cùm parẽtes nullos habuerit, ipſe primus omniũ parens. Et PRÆTEREA, de futuris coniugiis loquitur, cùm dicat: *Relinquet*; nõ igitur de ſuo loquitur, quod iam nouerat factum.

DEINDE Chriſtus Matth. 19. ex hoc eodem loco Geneſeos concludit, Matrimonium non poſſe diſſolui: *Quod Deus coniunxit homo non separet.* Et certè non voluit Chriſtus id docere, Matrimonium Adami, & Euæ non eſſe ſoluendum, quod antè multis annorum millibus per mortem diſſolutum fuerat; ſed coniugia indefinitè, & in genere, de quibus à Iudæis interrogatus fuerat, non debere diſſolui.

AD hæc

AD hæc Apoſtolus in hoc cap.5. ad Epheſ. cùm A adferat in argumentum verba illa Geneſeos, ad probandam generalem propoſitionem, debere viros diligere vxores ſuas: de omni coniugio ea verba interpretari voluiſſe cenſendus eſt. Quamuis autem ea verba de omni cõiugio intelligi poſſint, tamen Apoſtolus non ponit in eo Sacramentũ, niſi vt ad cõiugiũ Chriſtianorum refertur. Non enim ait, Sacramentum hoc magnũ fuit, ſed: *Est, in Christo, & in Ecclesia.*

Quare S. Auguſt. in lib.de bono coniugali, paſſim affirmat, Matrimonium non eſſe Sacramentum, niſi in Eccleſia: & S. Thomas in 4.diſtin.26.quæſt.2.art.2. dicit, in ſolo Teſtamento nouo, matrimonium repreſentare coniunctionem Chriſti, & Eccleſiæ. Quod idem docent Ruardus in explicatione art.18. & alij.

Reſtat nunc vt TERTIVM, quod ad rationem Sacramenti requiritur; gratiæ videlicet promiſſionem, in coniugio, ex diuinis literis oſtendamus. B

Ac PRIMVM id colligitur ex hoc ipſo cap.5. ad Epheſ. Nam hoc loco non ſolùm docemur, Matrimonium eſſe ſignũ coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ per naturæ cõformitatem, ſed etiam per ſpiritualem charitatem, qua Chriſtus Eccleſiam diligit, & ſanctè gubernat, & ipſa Eccleſia Chriſto adhæret per fidem, ſpem, & charitatem, eique per obedientiã ſubiicitur. Id autem verum eſſe dubitari non poteſt, tum quia Chriſtus per naturæ cõformitatem non ſoli Eccleſiæ iungitur, ſed toti humano generi: ſoli Eccleſiæ iungitur, vt ſponſus ſponſæ ſpirituali dilectione; & ideo neceſſe eſt vt coniugium hanc etiam ſpiritualẽ vnionem ſignificet, quæ eſt inter Chriſtũ & Eccleſiã. Tum etiam, quia B. Paulus hanc vnionem ſpiritualẽ maximè vrget, cùm ait: *Ecclesia subiecta est Christo, &, Christus dilexit Ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret, &c.* Non poteſt autem coniugium id ſignificare, niſi inter virum, & vxorem præter ciuilem contractum, ſit etiam vnio ſpiritualis animorum, & ideo ibidem Apoſtolus nõ ſemel monet, vt viri vxores diligant, vt Chriſtus Eccleſiam dilexit, & vxores viris obediant, vt Eccleſia obedit Chriſto. Quod ſi Deus virum, & fœminam coniungit ad hunc finem, vt ſpirituali ſua vnione, vnionẽ ſpiritualem Chriſti, & Eccleſiæ ſignificent, ſine dubio gratiam illis largitur, ſine qua ſpiritualem illã vnionem non haberẽt. C

ET confirmatur hoc ex aliis Scripturæ locis, 1.Timoth.2. *Saluabitur*, inquit, *per filiorum generationem, si permãserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.* vbi NOTANDVM eſt illud: *Per filiorũ generationem*, poſitum eſſe pro, in filiorũ generatione. Non enim ſignificare vult Apoſtolus filiorũ generationem eſſe cauſſam ſalutis; ſed mulierẽ in ſtatu Matrimonij, ſiue in ſtatu generandi filios ſaluam fore, ſi permanſerit in fide, dilectione, & ſanctificatione. D

Et hinc tolluntur illæ quæſtiones, quas quidã proponunt; Quomodo ſaluari poterunt virgines, aut ſteriles, ſi mulier ſaluatur per filiorum generationem? frequentiſſima enim eſt in Scripturis illa phraſis. Per aliquid, pro in aliquo: vt Actor.15. *Per omne Sabbathum legitur Moses.* Act.26. *Per omnes Synagogas eram puniens illos.* Roman.4. *Vt sit pater omnium credentium per præputium*; non enim præputium erat cauſſa, cur Abraham eſſet pater omnium, ſed in præputio exiſtens, pater factus eſt omnium per fidem.

SECVNDO notandum eſt illud: *Si permanserit*, in Græcis codicibus, & aliquot etiam Latinis, eſſe in numero multitudinis: *Si permanserint.*, & ideo nonnullos Patres retuliſſe verbum illud ad filios, non ad matres, vt ſenſus ſit; Saluabitur mulier per filiorum generationem, ſi filij permãſerint in fide, &c. CETERVM multo probabilius eſt, vt referatur verbum ad matres; quod quidem recte fieri poteſt, ſiue legamus: *Si permanserit*, vt legit Auguſtinus in Pſal.83. & ex Auguſtino, Beda in hunc locum Apoſtoli; ſiue legamus: *Permanserint*, vt habet maior pars codicum. Nam, vt acutè viderunt & notarunt Sedulius, & Primaſius in hunc locum, Apoſtolus, ſæpe tranſit de numero ad numerum, vt in hoc ipſo capite: *Similiter, & mulieres in habitu ornato, &c.* & mox: *Mulier in silentio discat.* Et Galat.6. *Vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite; considerans teipsum, ne & tu tenteris.*

Ita igitur hoc loco ſenſus erit: *Saluabitur per filiorũ generationem, si permanserint*; id eſt, ſi vnaquæque illarum permanſerit, *in fide, &c.* Vel, vt non male CAIETANVS exponit: *Si permanserint ipsa, & vir eius.* Nam quod ad filios referatur, durиſſimũ eſt: quis enim credat Paulum velle ſalutẽ matris pẽdere à filiorum perſeuerantia? DEINDE educare filios, & inſtituere, magis ad patrem, quàm ad mattem pertinet: & tamẽ Apoſtolus hoc loco aliquid mulieribus proprium ſignificare voluit, quo eas conſolaretur, cùm eis loqui in Eccleſia prohibuiſſet. ADDE quod Caluinus, & Beza in annotationibus ad hunc locum, admittunt, illud: *Si permanserit*, ad matrẽ, non ad filios pertinere.

Hac ergo explicatione, vt fundamento poſita, videamus quid Apoſtolus à coniugatis fœminis requirat: *Si permanserit*, inquit, *in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.* vbi quatuor bona enumerat Matrimonij Chriſtiani, contra quatuor mala quę ſine gratia Dei in Matrimonio euitari non poſſunt. PRIMVM eſt malum, non ſeruare coniugi fidem. SECVNDVM, odium & rixæ, quæ ſubinde inter coniuges oriuntur. TERTIVM, immunditia quædam & turpitudo ex rebellione membrorũ. QVARTVM, intemperantia. His Paulus opponit fidem, dilectionem, ſanctificationem, & ſobrietatem; in quibus permanendum eſſe dicit, tanquam videlicet in ipſa Matrimonij celebratione acceptis.

Atque hinc 1.Cor.7. vocat donum Dei Matrimonium Apoſtolus, vt ipſam virginitatem: *Vnusquisque*, inquit, *donum suum habet ex Deo, vnus quidem sic, alius autem sic.* Et 1. Theſſal. 4. hortatur coniuges vt abſtineant ſe à fornicatione, & vas ſuum poſſideant in ſanctificatione; quam nimirum per matrimonium antè acceperunt.

CAPVT TERTIVM.

Matrimonium Sacramentum esse, probatur ex Patribus.

ACCEDANT nunc veterum Patrum teſtimonia, quæ mendacij manifeſti arguant aduerſarios. Caluinus enim lib 4. Inſti. cap.19. §.34. ſcribit, neminem ante Gregorium vidiſſe Matrimonium pro Sacramento datum. Beza in annot. ad cap.5. ad Epheſ. dicit nuſquam Matrimonium appellari Sacramentum à Hieronymo, aut Auguſtino. Kemnitius in 2.part.Examin. pag. 1225. affirmat ante Auguſtini ætatem, oſtendi non poſſe, Matrimonio attributam vel ipſam generalem Sacramenti appellationem. SED hæc vel impudentiſſima mendacia ſunt, vel inſignis imperitiæ confeſſio eſt.

S.Leo I. S.Gregorium annis centum, & quinquaginta præceſſit, & tamen in epiſto.92. ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopũ, cap.4. vocat Matrimonium Sacramentum, & myſteriũ: *Vnde*, inquit, *cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, vt præter sexuum*

Universidad de Deusto
Biblioteca

coniunctionem, haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum, dubium non est, eam mulierem non pertinere ad Matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium.

S. Ioannes Chrysostomvs, qui Augustinum ætate præcessit, homil. 20. in epist. ad Ephes. vt supra citauimus, Mysterium magnum esse affirmat, in coniugio, insolubili viri, & fœminæ. Neque oportet à Chrysostomo vocabulum Sacramenti exigere cùm Sacramenti vox Latina sit, & ille Græce scripserit.

Ambrosivs, qui & Augustino, & Hieronymo antiquior est, præter locum supra notatum ex comment. in cap 5. ad Ephes. lib. 1. de Abraham, cap. 7. loquens de eo, qui alterius nuptam ducere cupit in vxorem: *Qui sic egerit*, inquit, *peccat in Deum, cuius legem violat, gratiam soluit: & ideo quia in Deum peccat Sacramenti cœlestis amittit consortium.* vbi docet, non posse Sacramentum cœleste inueniri, vbi contra Dei legem coniugium celebratur.

Siricivs Papa Ambrosij æqualis in epist. 1. cap. 4. non appellat quidem Matrimonium Sacramentum; sed quod est maioris momenti, scribit sacrilegium committi, cùm alter coniugum, viuente coniuge, ad aliud coniugium transit. At si Matrimonium contractus tantùm ciuilis esset, non etiam Sacramentum religionis, quo pacto quæso, sacrilegiũ in eius violatione committeretur?

Sic etiam Innocentius I. in epist. 9. quæ est ad Probum, Matrimoniũ diuina gratia fundari asserit, dum celebratur. Cyrillus libro 2. in Ioan. cap. 22. dicit, Christum sanctificasse coniugium, & gratiam nuptiis præparasse, vt aditus hominum in hanc vitam benedìceretur.

Sed veniamus ad Avgvstinvm, ac ostendamus ab Augustino & nomen Sacramenti Matrimonio attributum, contra mendacium Caluini & Bezæ; & Sacramẽti rationem, contra Kemnitij temeritatẽ.

Nomen igitur Sacramẽti tribuit Augustinus Matrimonio, in his omnibus locis. In lib. 9. de Genes. ad literam, cap. 7 lib. de fide, & operibus, cap. 7. lib. de bono coniugali, cap. 7. 8. 15. 17. 18. 24. & 25. lib. de sancta Virginitate, cap. 12. lib. 5. contra Iulianum, cap. 9. lib. 2. de peccato originali, cap. 34 lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 10. 17. & 21.

Quod autem ratio etiam Sacramenti tribuatur Matrimonio in his locis, probatur his argumentis. Primo, quia absolutè, & ordinarie Augustinus hac voce in disputatione de Matrimonio vtitur; nam quæ sunt Sacramenta impropriè, & largo quodam modo, non solent nisi rarò, & cum addito Sacramenta nominari. Exemplum esse potest in eo pane sanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Eucharistiæ; nam eum panem vocat Augustinus Sacramentum lib. 2. de peccatorum merit. & remiss. cap. 26. Sed id semel tantùm fecit, & in eodem loco admonuit, eum panem non esse corpus Christi, & Catechumenis non sufficere ad salutem.

Secvndo, quia in plerisque horum locorum, Augustinus dicit Matrimonium non esse Sacramentum, nisi in Ecclesia; & per hoc distinguit Matrimonium Christianorum à Matrimoniis Gentilium. Lib. de bono coniugali, cap. 18. *In nostrarum quippe nuptiis, plus valet sanctitas Sacramenti, quam fœcunditas veneri.* Et cap. 24. *Bonum*, inquit, *nuptiarum, per omnes Gentes, atque omnes homines in caussa generandi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti.* Et lib. de fide, & operibus, cap. 7. *In ciuitate*, inquit, *Domini, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia nuptiarum non solum vinculum, sed etiam Sacramentum commendatur.* At Matrimonia Gentilium sunt vera, legitima, & largo modo Sacramenta. Nam & Innocentius cap. Gaudemus, de diuort. vocat Sacramentum, Matrimonium infidelium, & ipse etiã Kemnitius pag. 1217. in fine, approbat sententiam Brentij, qui matrimonium largo modo Sacramentum appellari posse existimat, quia est sanctũ vitæ genus à Deo institutum, & commendatum. Ergo Augustinus, cùm distinguit Matrimonia fidelium à Matrimoniis infidelium, quòd illa Sacramenta sint, hæc non sint; de Sacramento propriè dicto agit, non de Sacramento largo modo sumpto.

Atque hinc etiam colliges, quàm procul absit ab Augustini sententia Ioannes Caluinus, qui matrimonium cum agricultura, & sutoria arte, atque tonstrina comparauit, quia nihil sit aliud, nisi genus vitæ bonum, & à Deo institutum. Hac enim ratione nihil interesset inter matrimonia fidelium, & infidelium.

Tertio probatur, quia Augustinus non obiter dicit, matrimoniũ Sacramentum esse; sed id assumit tanquam certum, ad probandum dogma Ecclesiasticũ, quod videlicet matrimonij vinculũ sit prorsus insolubile vt patet ex toto libro de bono coniugali. At certe hoc argumentum Augustini nihil valeret, si loqueretur de Sacramento largo modo accepto: de quo argumento in sequenti capite plura dicemus.

Qvarto probatur, quia S. Augustinus eodem modo loquitur de Matrimonio, & de Baptismo, cùm de Sacramẽti ratione disputat. Nam lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia cap. 10. cùm dixisset, Sacramentum matrimonij manere etiam in eis, qui re ipsa à se mutuò separantur, & alia cõiugia ineunt. (Adhuc enim primum vinculum viget, & ideo vterque mœchatur; quia non est illius cõiunx, cui adhæret, sed illius, quẽ deserit) subiungit, idem accidere in Sacramento Baptismi. quod nunquam amitti potest, etiamsi quis amissa fide à Christo deficiat. Hæc certe comparatio manifestè declarat, matrimonium Augustino verissimum Sacramentum fuisse.

Sed obiicit Kemnitius pag. 1225. vnum locum Augustini & lib. de bono coniugali, cap. 18. vbi Augustinus scribit, nuptias Patriarcharum cum multis fœminis, Sacramentum fuisse coniunctionis Christi cum multitudine nationum totius mundi, quæ conuertuntur ad fidem: nuptias autem Christianorum cum vna tantùm vxore, Sacramentum esse vnitatis Ecclesiæ Christo subiectæ. Ex quo loco colligi videtur, matrimonium apud Augustinum non fuisse Sacramentum, nisi largo modo, prout videlicet aliquid mystice significat in Christo, & in Ecclesia.

Respondeo; non accipit Augustinus nomen Sacramenti eodem modo vbique: id quod vel ex ipso Kemnitio probare possumus. Nam pagina superiore, quæ est in 1224. docet Kemnitius, nuptias Christianorum apud Augustinum esse Sacramentum, quia significant coniunctionem Christi cum Ecclesia, & quia Sacramentum sunt, non pari vllo modo polygamiam plurium vxorum simul. Ergo cùm Augustinus dicit, polygamiam Patriarcharum fuisse Sacramentum, non accipit Sacramentum eodem modo, quo accipiebat, cùm idem nomen tribueret nuptiis Christianorum, quæ polygamiam non admittunt ex eo, quod Sacramentum sunt.

Adde, quod polygamiam Patriarcharum, Sacramentum Christi & Ecclesiæ fuisse, non nisi impropriè, & materialiter dici potest: non enim multæ nationes ad Christũ cõuersæ, sunt multæ Ecclesiæ, aut multæ sponsæ, nisi materialiter, & impropriè: formaliter enim ac propriè, vna tantùm est Ecclesia, vna sponsa, vnum corpus. Quare Augustinus largo modo Sacramentum accepit, cùm illud scripsit de Patrum veterum polygamia; longè autem aliter eum accepisse, cùm de Matrimonio christianorum ageret, ex argumentis suprà allatis facile perspici potest.

CAPVT QVARTVM.

Probatur ratione, Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum.

Venio nunc ad rationes. Prima ratio ducitur ab insolubilitate Matrimonij, & Monogamia, quæ est ratio, qua passim vtitur S. Augustinus. Matrimonium Christianorum est vnius tantùm cum vna, & omnino insolubile; igitur est Sacramentum conferens gratiam, ac proprie dictum. Antecedens patet ex illo Marci 10. *Qui dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam.* & præterea ex aliis multis testimoniis, quæ infrà suo loco adferentur. Consequentia probatur, nam ex eo, quod est vnum, & insolubile, colliguntur duo. Primo esse signum sacrum. Secvndo conferre gratiam: quæ duo Sacramentum propriè dictum efficiunt.

Primvm apertè colligitur. Nam illa omnimoda insolubilitas in vnis nuptiis, non potest referri in caussam primariam, & certissimam, nisi in signum cõiunctionis Christi cum Ecclesia in quam caussam perpetuò Augustinus eam insolubilitatem refert, in lib. de bono cõiugali. Nam si consideres Matrimoniũ vt officiũ naturæ ad propagãdã sobolem ægrè potest reddi ratio, cur ob sterilitatem coniugis non liceat eam dimittere, aut aliam ducere. Si consideres, vt est in remedium contra fornicationem institutum, cur non poterit vxor perpetuo morbo laborans, dimitti? aut cur non poterit alia duci? Quare habet quidem Matrimonium ex iure naturæ quandam insolubilitatem, vt S. Thomas docet, in 4. dist. 33. q. 2. art. 1. non tamen tantam, quin aliquando ratio dictet, expedire vt soluatur accedente præsertim dispensatione diuina. Cur igitur Matrimonium sit omnino insolubile illa est potissima caussa, quia significat diuina institutione insolubilem coniunctionem Christi, & Ecclesiæ.

Et Hinc est, quod sapientes huius mundi licet à diuortio abhorrerent, tamen quia potissimam caussam ignorabant firmitatis vinculi coniugalis; certis de caussis coniuges dimittebant, vel commutabant, vel plures ducebant, vt de Catone refert Augustinus lib. de bono coniugali, cap. 18. & de fide, & operibus, cap. 7. Quod idem de alio quodam refert Gellius lib. 4. cap. 3. qui vxorem, quam vnicè diligebat, tamen ob sterilitatem dimittendam putauit. Idem refert Hieronymus lib. 1. in Iouinianum de Ciceronẽ. Socratem constat duas simul habuisse vxores. Alia id genus exempla non pauca possent referri.

Denique ex Apostolo 1. Corinth. 7. constat Matrimonium legitimum, & cõsummatũ, ante Baptismũ contractum, posse dissolui, non autem posse si post Baptismum contrahatur. Cuius certe nulla caussa reddi potest, nisi quia hoc Sacramentum signum est indissolubilis coniunctionis Christi, & Ecclesiæ, illud non erat; nam remoto Sacramento, paria sunt coniugia fidelium, & infidelium. Habemus igitur Primvm quod ex insolubili vllo vinculo colligi posse diximus.

Secvndvm autem inde colligimus, quod ad insolubile vinculum tolerandum cum vna, gratia Dei necessaria est, & Deus in necessariis nunquam deest. Nam profectò res difficillima est, ita vni mulieri alligari, vt nulla de caussa, nec per vllam dispensationem possit vinculum solui, nec alia vxor superinduci, viuente prima. Quis autẽ credat, Deum rem tam difficilem instituisse, & non simul gratiæ auxilium ad eam superandam difficultatem contulisse?

Adde quod lex noua, quæ iugum suaue, & onus leue dicitur, comparata cum veteri, esset in hac parte longe durior veteri, nisi gratiam coniunctam Matrimonium haberet: siquidem Hebræis licebat, multas simul vxores habere, & impunè etiam coniuges per libellum repudij dimittere.

Secvnda ratio sumitur à fine Matrimonij, qui est duplex, propagatio sobolis, & remedium contra peccatum fornicationis: nam vterque finis requirit in Matrimonio gratiam Dei.

Ac de Primo, quidem fine, Sciendum est, non pertinere ad Matrimonium solùm procreare liberos, sed etiam educare, & instituere: in hoc enim differt coniugium hominum à coniunctionibus belluarum, quæ propriè Matrimonia non dicuntur, cùm solùm procreare, & alere, non autem instituere proles, ad bestias pertineat. Sed præter officium instituendi liberos, iuxta regulas rationis, quod est commune omnibus gentibus, ad Christianos coniuges pertinet, filios instituere in fide, & religione, & dare omnem operam, vt Ecclesiæ Catholicæ vera, & viua membra efficiantur. Et hoc patet, tum quia ad hoc coniunguntur Ecclesiæ filij, vt Ecclesiã ipsam augeant, & conseruent; tum etiam, quia hoc requirit similitudo inter Christum, & Ecclesiam ex vna parte, & viri ac fœminæ cõiunctio ex altera. Christus enim, & Ecclesia semper filios spirituales per Baptismum gignunt, per Eucharistiam nutriunt, per Confirmationem roborant, &c. Itaq; obligantur coniuges Christiani ex ipso coniugio, ad officia diuina: nunquam autem committuntur à Deo officia, quæ naturam superant, nisi etiam simul gratia detur, per quam illa officia exerceantur, vt oportet.

Quod verò attinet ad Altervm finem, rectè dicunt Theologi, solum coniugium sine gratia Dei non esse sufficiẽs remedium contra fornicationem, tum quia concupiscentia ex actu coniugali accenditur potiùs, quàm extinguitur, tum quia sæpissime accidit, vt ob morbum, vel ablentiam coniugis, cogantur ad longum tempus se continere: quod quidem difficilius coniugatis esse solet, quàm in perpetuo cœlibatu virginibus viuere. Pertinuit igitur ad auctorem diuinæ legis, vt remedium perfectum, & omni ex parte sufficiens Ecclesiæ filiis prouideret.

Tertia sumitur à ritu, & cæremoniis. Nam iam inde ab exordio Ecclesiæ matrimonium inter res sacras habitum esse constat, & inter sacrorum solennia per Sacerdotum ministerum celebrari solitum. At certè si esset contractus humanus tantùm, quales sunt contractus venditionum, & locationum humanarum, vel politicum vitæ genus, qualia sunt, vt Caluinus loquitur, agricultura, tonstrina, ars sutoria, & cæmentaria: nunquam sancti patres cum rebus sanctissimis matrimonium coniunxissent.

Tertvllianvs in 2. libro ad vxorẽ, vt ostendat, quantum interfit inter coniugium, quod in Ecclesia, & coniugium, quod apud Ethnicos celebratur: *Vnde sufficiam*, inquit, *ad felicitatem eius Matrimonij enarrandam, quod Ecclesia conciliat, & confirmat*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Oblatio, & obsignatum Angeli renunciant, pater ratò habet? AMBROSIVS epist.70. ad Vigilium: *Nam inquit, cùm coniugium velamine sacerdotali, & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici, vbi non est fidei concordia?* Plura de hoc ritu infrà suo loco adferemus.

QVARTA ratio ducitur à consensu totius Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ, ab annis saltem quingentis. Nam à tempore Magistri sententiarum, omnes Theologi summo consensu docuerunt, septem esse nouæ legis Sacramenta, & in eis semper Matrimonium annumerarunt. Vide Doctores in 4.dist.26.

Lucius III. qui ante annos C D. sedit in Concilio multorum Patriarchatum, Archiepiscoporum, & aliorum Prælatorum, ac Principum Veronæ habito, anathema dixit iis, qui de Sacramento Corporis Domini, de Baptismo, de Matrimonio, de Confessione peccatorum, aliisque Ecclesiæ Sacramentis aliter sentirent, quàm Romanæ Ecclesiæ fides habeat, vbi videmus Matrimonium numerari inter ea Sacramẽta, quæ propriè nouæ legis Sacramenta dicuntur, & sunt. Habetur hoc decretum Lucij cap. Ad abolendam, de Hæreticis.

Concilium Florentinum, Græcis & Latinis consentientibus, institutionem Armenis dedit, in qua Matrimonium cum Baptismo, & Eucharistia, aliisq; nouæ legis Sacramentis annumerauit.

Ac ne forte aliquis crederet, Græcos ab ea fide, & confessione postea recessisse, commodè accidit, vt paucis ante annis, id est, anno Domini M. D. L X X-V I. Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus, nomine suo, & reliquorum Græciæ Præsulum, censuram ederet ad confessionem Augustanam Lutheranorum, in qua Censura cap.7. legimus, Matrimonium diuinum Sacramentum esse, atque vnum ex illis septem, quæ Christus, & Apostoli Ecclesiæ tradiderunt, vbi etiam allegatur cap. 5 ad Ephes.

Ex quo testimonio duo quædam obiter colligi possunt, contra mẽdacia aduersariorum. PRIMVM, si Græci, qui à Romani Pontificis obedientia longo iam tempore recesserunt, Matrimonium inter Sacramẽta numerant, non igitur est hoc dogma proprium Pontificiorum. DEINDE, si Græci, qui Apostolum non nisi Græcè legunt, ex cap.5 ad Ephes. Sacramẽtum Matrimonij collegerunt; non igitur Latini ex ignorantia Græcæ linguæ, vel ex sola vocula *Sacramentum*, in editione vulgata Latina reperta, Sacramentum Matrimonij fabricati sunt; vt Lutherus, Caluinus, Beza, Kemnitius mentiuntur.

Porrò hic tantus Ecclesiarum consensus, pijs ac modestis Christianis sufficere omnino deberet, etiãsi argumentum præterea nullum haberemus. Nam in Scripturarum & Patrum explicatione facile labi possumus: at quod Ecclesia nuquam deficiat, quodq; errare nequeat, tam apertè, tam luculenter, tam disertè ab ipso Christo, & ab eius Apostolo dictum est, vt nihil apertius, nihil clarius, nihil expressius dici possit.

Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Matth.16. *Ecclesia Dei viui est columna, & firmamentum veritatis,* 1.Timoth.3.

Scripturarum, inquit Augustinus lib.1.contra Cresconium, cap. 33. *à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersa iam placuit Ecclesiæ, quam ipsa Scripturarum commendat auctoritas: vt quoniam sincera Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.*

CAPVT QVINTVM.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SED iam aduersariorũ argumenta diluamus. PRIMVM argumentum est Lutheri in lib. de captiuita. Babylon. cap. de Matrimonio, & Caluini lib.4. Instit. cap.19.§.34. *Nesquam legitur, aliquid gratiæ Dei accepturum, quisquis vxorem duxerit; quin nec signum diuinitus est institutum in Matrimonio. Accedit præterea, quod etiamsi signum esse possit coniugum humanum, coniunctionis Christi cum Ecclesia, non tamen inde Sacramentum aliquod colligi potest. Nam etiam cœli, qui enarrant gloriam Dei, significãt Apostolos, & sol Christũ designat, & stella à stella differes in claritate, signũ est Apostolo resurrectionis mortuorũ: denique in Euangelio plurima signa regni cœlorum in parabolis Domini inueniuntur; significatur enim regnum cœlorum per semen, per granum sinapis, per fermentum, &c. & tamen nulla colliguntur ex tot signis Sacramenta propriè dicta.*

RESPONDEO PRIMO, falsum Lutherus assumit, vt supra ex Scripturis, & Patribus demonstraui.

SECVNDO non est argumentum solidum ab auctoritate negatiua sacræ Scripturæ, cùm satis iam Catholici probauerint multa esse tradita ab Apostolis, quæ non sunt literis sactis mandata.

ADDE, quod Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ art.13. & Kemnitius in 2.parte Examinis pag.1219. agnouerunt, hoc Lutheri argumentum nihil valere. Et ideo admisit Philippus, habere Matrimonium promissionem aliquam gratię; Kemnitius autem & signum externum, & gratiæ promissionem admisit, licet aliunde nolint Matrimonium esse Sacramentum proprie dictum.

Ad illam confirmationem, dico, non ex quolibet signo Sacramentum colligi, sed tantùm ex signo à Deo instituto, & cui sit annexa gratia. Quæ omnia inueniuntur in Matrimonio: est enim signum coniunctionis Christi cum Ecclesia, ad hoc plane institutum, vt ostendimus ex insolubilitate eius; & præterea habet annexam gratiam, vt antea docuimus. At illa signa, quæ Lutherus, & Caluinus proferunt, neque gratiam annexam habent, nec sunt propriè à Deo instituta: non enim Deus creauit cœlos, vt Apostolos significarent, sed ex naturali eorum proprietate ducit Scriptura similitudinem, ad officium Apostolorum explicandum. Et idem de omnibus aliis similibus intelligendum est.

SECVNDVM argumentum Lutheri: *Matrimonium fuit ab initio mundi, & adhuc permanet etiam apud infideles, nec minus verum, & sanctum est apud illos quàm apud nos: & contra inueniuntur apud fideles impij coniuges, quibus suis Gentibus peiores. At apud infideles Matrimonium non est Sacramentum; Ergo nec apud fideles: vel si est apud eos Sacramentum; Ergo non est Sacramentum nouæ legis proprium.* Idem argumentum faciunt Philippus & Kemnitius loco notato.

RESPONDEO, non desunt Catholici qui admittant, Matrimonium non esse Sacramẽtum proprium nouæ legis, sed fuisse in lege veteri etiam apud Iudæos, & à Christo non tam institutum, quàm confirmatum. Ita enim docet Alphonsus à Castro libro 11. contra hæreses, verbo, Nuptiæ, hæresi 3. & Petrus à Soto, lect 2. de Matrimonio, & alij quidam quorũ rationes sunt præcipuæ tres. PRIMA, quia Apostolus ad Ephes.5. de coniugio Adami & Euæ, dicit: *Sacramentum hoc magnũ est, &c.* SECVNDA, quia Genes.1. Deus

Deus benedixit coniugio Adami & Euæ: ex quo videtur gratiam signo adiunxisse. TERTIA, quia Leo epist.92. ad Rusticum, dicit nuptias ab initio sic institutas, vt haberent in se Christi, & Ecclesiæ Sacramentum.

Sed profectò non video, quemadmodum id tutò defendi possit. Nam Concilium Florentinum, numerat Matrimonium inter Sacramenta nouæ legis, & distinguit Sacramenta legis veteris à Sacramentis legis nouæ, quòd illa non conferrent gratiam, ista conferant gratiam. Et Concilium Tridentinum sessio 24. canone primo, disertis verbis tradit, Sacramentum Matrimonij à Christo in noua lege institutum: & in ipso decreto, quod canones antecedit, Concilium docet. Matrimonia Christianorum, gratiam præstare connubiis veterum.

Quæ etiam sententia fuit veterum Theologorum: nam S.Thomas in 4.dist.26.quæst.2.art.2.& 3. scribit Matrimonium institutum fuisse in officium naturæ, in statu innocentiæ; deinde in statu naturæ corruptæ, fuisse illi additum, vt esset in remedium, & tandem in lege noua, à Christo institutum fuisse in Sacramẽtum. Sanctus etiam BONAVENTVRA in 4.dist.26.art.2.quæst.2.docet, Matrimonium in lege nouã tãtùm habere annexam veram gratiam. Ex quo intelligimus, eundem auctorem, cùm supra asseruit, Sacramentum fuisse Matrimonium in statu innocentiæ, non esse loquutum de Sacramento, quale nunc est. SCOTVS præterea: eadem distinct. 26. quæstio. vnica, conclusione 4. apertissimis verbis docet, Matrimonium non fuisse Sacramentum ante Christi aduentum, sed nunc demum in lege noua à Christo institutum. Quod idem ex recentioribus docent, RVARDVS in explicatione art.18. Louanienses, & Dominicus à SOTO, in 4.distinct.26.quæstione 2. art.2. & alij permulti.

ET DENIQVE accedit manifesta ratio. Nam si Matrimonium Sacramentum fuisset ante Christi aduentum, vel fuisset institutum in statu innocentiæ, vel postea: non in statu innocentiæ, quia tunc nulla fuit necessitas gratiæ Sacramentalis, cùm nulla esset concupiscentia, vel difficultas; neque vllo remedio contra peccatum opus esset. In statu autem naturæ corruptæ, non legitur vlla institutio Matrimonij facta, in toto veteri Testamento, sed tantùm restrictio quædam, quoad personas contrahentes, Leuitici 18.

PRÆTEREA in Testamento veteri permissione Dei licita erant polygamia, & repudium; quæ duo pugnant cum ratione signi, & ideo tunc ne signũ quidem erat Matrimonium: neque erat eo tempore gratia tam necessaria in Matrimonio, quam nostro tempore est: cùm facilè potuerint homines illius temporis, vel multitudine vxorum, vel libello repudij occurrere illis difficultatib⁹ ob quas nostro tempore gratiam requiri docuimus. Et quamuis eo tempore tenerentur Hebræi instituere filios in fide, & religione Dei: tamen hic finis erat extrinsecus Matrimonio illorum, intrinsecus autem est Matrimonio Christianorum. De qua re vide Ruardu loco notato.

Neque tria illa argumenta conuincunt. Nam ad PRIMVM iam ante respondimus, Apostolum Paulum eo loco nomen Sacramenti non tribuere coniugio primorum parentum, sed nuptiis fidelium. Deinde etiamsi coniugium Adami, & Euæ significasset coniunctionem Christi & Ecclesiæ, vt reuera per modum figuræ significauit: tamen non potuit dici Sacramentum proprie dictum, qualia sunt nostra Sacramenta quia defuit illi promissio gratiæ.

Ad SECVNDVM respondeo, benedictionem illam fuisse corporalem, non spiritualem: inde enim fœcunditas corporibus, non auxilium gratiæ spiritibus attributa est. Quod rectè probat Augustinus lib. 13. Confessionum, cap 24. ex eo, quòd eadem benedictio data legitur pecudibus & auibus.

Ad TERTIVM dico S. Leonem non dixisse, ab initio mundi nuptias habuisse Christi & Ecclesiæ Sacramentum; sed ab initio suæ institutionis: quod rectè intelligi potest de noua institutione per Christũ. DEINDE si Leo dixisset, ab initio mundi, id etiam esset verum, quia coniugium primum, quod Adami & Euæ fuit, incarnationem Dominicam repræsentauit: sed non ideo coniugium illud, & multo minus cetera Sacramenta propriè dicta fuerunt.

His explicatis, ad argumentum RESPONDEO; Matrimonium fuisse ab initio mundi, & nunc etiam esse apud infideles, vt contractum ciuilem, & in officium naturæ: sed non fuisse, nec esse verum Sacramentum, nisi apud Christianos, vt Augustinus disertis verbis docet libro de fide, & operibus, cap.7. & de bono coniugali, cap.24. Quare falsum est, quod Lutherus assumit, Matrimonium esse atque sanctum apud infideles & fideles: nam Augustinus locis notatis, apertissimè scribit, Matrimonijs infidelium deesse Sacramenti sanctitatem, quæ Matrimonijs fidelium minimè deest.

AD illud, quod addebat Lutherus, coniuges impios, & omnibus Gentilibus peiores inueniri apud fideles; Respondeo, non pollui Sacramenti sanctitatem per malos mores eorum qui Sacramenta percipiunt, nam alioqui etiam Baptismum, & Eucharistiã Sacramenta esse negaremus: multi enim, qui ista Sacramenta percipiunt, sæpenumero ipsis Ethnicis sunt peiores. ADDE, quod si apud fideles aliqui sunt coniuges impij multi tamen pij, & sancti sunt apud Gentes autem omnes sunt impij, nullus sanctus.

TERTIVM argumentum est Caluini, lib.4.cap. 19.§.34. *Non satis est, Matrimonium esse à Deo, vt Sacramentum censeri possit; nam etiam agricultura, & aruspicina est à Deo, nec tamen est Sacramentum: sed requiritur, vt sit cæremonia exterior à Deo posita, ad confirmandam promissionem. Nihil tale esse in Matrimonio, pueri quoque iudicabunt.*

RESPONDEO; de propositione huius argumenti multa disputauimus in 1.lib. de Sacramentis in genere, vbi ostendimus, Sacramentum non esse institutum ad confirmandam promissionem, sed ad significandam, & conferendam gratiam. Sed etiamsi propositio esset vera, nihil concluderet argumentum, quia falsa est assumptio. Ipsa enim externa, & visibilis coniunctio viri, & fœminæ, quæ per solennia verba coram Ecclesia fieri solet, cæremonia externa est, atque à Deo instituta; & ex ea confirmari potest, promissio illa diuina, quòd Ecclesiam suam Christus nunquã omnino sit desertutus: id enim per Matrimonium significari, ex Paulo demóstrauim⁹ ad Ephes.5.

NEQVE obstat, quòd coniunctio illa viri & fœminæ, sit res naturalis, & vsitata etiam apud Ethnicos: nam res etiam naturales si ad aliquid significandum referantur, cæremoniæ dici possunt. Manducare panem, & vinum bibere res naturalis est & apud omnes homines vsitata; & tamen ipsi etiam Caluinistæ in sua cœna sancta, quam vocant, cùm panem manducant, & vinum bibunt, cæremoniam externã se exercere non malè arbitrantur, quia mãducant, & bibunt, vt Christi mortẽ repræsentent: & eodem modo tum

Universidad de Deusto
Biblioteca

do tum nos, tum illi, cùm baptizamus, aqua corpus A abluimus, quod vsitatum est vulgo apud omnes; & tamen sacram cæremoniam verè exercemus, quia ablutionem illam externam, ad internam ablutionem significandam referimus.

QVARTVM argumentum est eiusdem Caluini ibidem §. 56. & Kemnitij in secunda parte Examinis pagina 1207. *Pontificij Matrimonium immunditiem, & pollutionem, & carnales sordes appellant; ergo secum ipsi pugnant, cùm Matrimonium Sacramentum esse volunt: neque enim Sacramentum immundities, & pollutio, ac sordes dici potest.* Antecedens Caluinus non probat: notat quidem ad marginem loca quædam Magistri sententiarum, & Gratiani, sed in nullo eorum locorum inuenire potui aliquid, quod ad rem faceret. Kemnitius autem probat ex epistola SIRICII Papæ ad Himerium Taraconensem, vbi verba illa: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*, ad coiugium accommodari videntur; quasi illi in carne sint, & Deo placere non possint, qui nuptiis copulantur. Ibidem etiam Sacerdotibus nuptię interdicuntur, ob illa verba Scripturæ, quæ proprie ad Sacerdotes pertinent: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* & *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Atque hæc est epistola, quam solet citare Caluinus, quando Catholicis obiicit, quod Matrimonium vt pollutionem reiiciant, vt videre est lib. 4. Institutionum, cap. 12. §. 24.

RESPONDEO primùm, argumentum hoc totum mendacio & calumnia niti: nusquam enim Catholici legitimum Matrimonium pollutionem aut immunditiem vocant. Siricius enim antiquissimus, & sapientissimus Pontifex, non coniugia damnat, sed sacrilegia, quæ falsò à Lutheranis coniugia nominantur. Reprehendit enim cap. 6. & 7. Monachos, & C Sacerdotes, qui illicitis nuptiis implicari volebant, quibus ex Apostolica doctrina coniugia interdicta esse nosciuntur; ac de his dicit: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Sacerdotes enim in carne esse, id est, carnaliter viuere cõuincuntur, cùm ad coniugia sibi interdicta aspirant. Capite autem 5. vbi nomen pollutionis habetur, reprehendit eos, qui post actam pœnitentiam, ad pristinas sordes redeunt. Nemo autem agit pœnitentiam, quòd legitimè nupserit, vel vxorem duxerit, quare id sequitur, vt illicitum aliquod Matrimonium reprehenderit.

ADDE, quod si in actu Matrimonij turpitudinem, & immunditiem aliquam esse diceremus ratione concupiscentiæ, & rebellionis membrorum, nihil diceremus diuinis literis repugnans. Nam primo Reg. 21. interrogauit Sacerdos à Dauide petente panes propositionis: *Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus?* & respondit Dauid: *Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri, & nudius tertius.* Ex quo loco rectè probat S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, actum carnalem etiam in coniugatis, immunditiem dici posse. Et Apocal. 14. *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt.* quo loco coinquinatio vocatur omnis actus, quo perit virginitas: per Matrimonium autem virginitatem perire, negari non potest.

DENIQVE, si nihil turpe in actu coniugij est, cur homines erubescunt, neque coram aliis eum actũ exercere audent? & cur Leuit 18. & 20. perpetuò instrumenta eius actus, turpitudinis vocabulo appellãtur? Quare propter huiusmodi inquinationem, de qua loquitur Apocalypsis: & immunditiem, qua Achimelech in libris Regum; & turpitudinem, de qua Moses in Leuitico; rectè dici potest sacerdotibus: *Mundamini qui fertis vasa Domini.*

PRÆTEREA 1. Corinth. 7. Apostolus virginem conferens cũ coniugata, dicit: *Virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, vt sit sancta corpore & spiritu.* Placet igitur virgo Deo aliquo modo, de quo non placet coniugata; & sancta est virgo corpore & spiritu, aliquo modo, quo sancta non est coniugata: quãobrem non malè dici posset de coniugatis: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*; id est, qui carnalibus curis, ob nuptias sunt implicati, cogitant quæ mundi sunt, quomodo placeant vxori, & ideo Deo placere non possunt eo gradu, quo placere potest virgo. Et ad eundem modum Sacerdoti, ob cœlibatum rectè accommodatur illud, *Sancti estote*, nimirum corpore, & spiritu, quo modo coniugati sancti esse nó possunt, licet ipsi etiam suo modo sancti sint.

QVINTVM argumentum est eorundem Caluini, & Kemnitij in locis iisdem: *Si Matrimonium esset Sacramentum, certè non pugnaret cum alijs Sacramentis. At Pontificij docent, non posse ordinis Sacramentum cum Matrimonio simul consistere; igitur vel Matrimonium non est Sacramentum, vel ipsi secum Pontificij pugnant.*

RESPONDEO, non arcentur Sacerdotes à Matrimonio propter Sacramentum, quod in Matrimonio est, sed propter impedimenta, & seculares curas, quæ necessariò Matrimonium consequuntur. Siquidem qui vxores duxerunt, & ex consensu mutuo continentiam perpetuã profitentur, sacris ordinibus initiari possunt, & tamen simul, & veri coniuges (nec enim per votum continentiæ vinculum soluitur, aut Sacramentum perit,) & sacerdotes sunt: quare non pugnant Sacramenta inter se. Esse autem in Matrimonio, quando liberis opera datur, multa, quæ animum à rebus diuinis necessariò auocent, Apostolus docet 1. Cor. 7. *Qui cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quo modo placeat vxori, & diuisus est.* & ibidem hortatur coniuges, vt saltem ad tempus ex consensu ab actu cõiugij se abstineat, vt vacent orationi. Iraq; nõ propter Sacramenti sanctitatẽ, sed propter eiusmodi impedimẽta Sacerdotib⁹ Matrimoniũ interdicitur.

Sed contra solutionem Caluinus aliud argumentum profert. Est igitur SEXTVM argumẽtum: *Coitus pars Sacramenti est, nec sine eo Matrimonium Sacramentũ est, vt habet Magister lib. 4. sententiarum, dist. 26. & Gratianus 27. q. 2. cano. Non est dubium. & can. Cùm societas: nam per eum figuratur coniunctio Christi cum Ecclesia, per naturæ conformitatẽ, dum scilicet efficiuntur coniuges vna caro. Ergo si à Sacramẽto non arcentur sacerdotes, nõ solũ à vinculo, sed nec ab ipso coitu debẽt arceri: aut certè quod vnũ superest, Matrimoniũ Sacramẽtũ non erit.*

ADDIT ad idem comprobandum Caluinus hoc acutissimum, scilicet, argumentum: *In Sacramento,* inquit, *conferri gratiam Spiritus sancti affirmant: coitum tradunt esse Sacramentum: in coitu negant vnquam Spiritum sanctum adesse.* Quam vltimam propositionem ex Gratiano probat, cano. Connubia. 32. quæst. 2.

RESPONDEO, de copula coniugali duę sunt opiniones Catholicorum. QVIDAM enim docent, copulam illam neque Sacramentum, neque partem Sacramenti esse; sed actum solum, siue officium Matrimonij, proinde quid accidentarium esse respectu Sacramenti Matrimonij. ALII volunt, copulam cõiugalem esse partem quandam Sacramenti, non quidem essentialem, sed integralem, & ideo ante copulam appellari ratum, sed non consummatum.

Omnes tamen in eo conueniunt, vt copula non sit pars essentialis; & propterea Sacramentum Matrimonij totum, ac plenum quantum ad partes essentiales,

tiales, inueniatur in contractu per verba de præsenti: A quæ sentẽtia est etiam veterum Patrum, vt ex apertissimis eorum testimoniis perspicuum est.

AMBROSIVS libro de Institutione virginis, cap. 6. *Non defloratione,* inquit, *virginitatis, facit coniugium, sed pactio coniugalis.* Vide eundem libr. 2. in Lucã, cap. 2. Idem habet Augustinus lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 11. & li. 2. de consensu Euangelistarum, cap. 1. vbi docet, inter B. Virginem Mariam, & S. Ioseph, verum coniugium sine vlla carnali copula fuisse. Ad idẽ propositum alia quædam adducit ex Chrysostomo, Isidoro, Nicolao Papa, & aliis, Gratianus 27. quæst. 2.

Vbi tamen obseruandum est, in eadem quæstione allegari in contrariam sententiam Augustinum, & Leonem, can. Non est dubium, & canon. Cum societas. Sed vterque locus sumptus est ex epist. Leonis 92. ad Rusticum Narbonensem, & deprauatè allegatur. Nam illa verba Leonis: *Cum societas nuptiarum sic ab initio constituta sit, vt præter sexuum commixtionem haberet in se Christi, & Ecclesiæ Sacramentum.* Gratianus addita negatione, ita legit: *Cum societas nuptiarum sic ab initio constituta sit, vt præter sexuum commixtionem non haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum.* Sed emendandus est Gratiani codex est ipsa Leonis epistola. Eodem modo emendandus est textus Magistri lib. 4. dist. 26. vbi eadem loca, cum eadem deprauatione habentur.

Esse autem veriorem lectionem, quæ caret negatione, patet; tum quia ita habent omnes codices S. Leonis, tum etiam quia illa negatio repugnat sententiæ S. Leonis. Ille enim docere intendit, concubinam non esse veram vxorem: vt autem hoc probet, non est opus, vt ostendat ad Matrimonium requiri commixtionẽ sexuum; illa enim commixtio in concubinatu C non deest: sed ostendere debet, quod etiam facit, Matrimonium non tã in copula carnali consistere, quàm in fœdere nuptiali, in quo est Sacramentum Christi, & Ecclesiæ.

His præmissis ad argumentum Caluini RESPONDEO, duo falsa ab ipso affirmari. PRIMO coitum Sacramentum esse, vel talem Sacramenti partem, vt sine eo Sacramentum esse non possit: id enim falsum esse, testantur supra citati Patres. Neque obstat, quod per copulam significetur cõiunctio Christi cum Ecclesia, per naturæ conformitatem; nam non illa sola significatio Sacramẽtum facit, sed etiam significatio coniunctionis Christi cum Ecclesia, vel cum quauis anima, per amorem spiritualem. Quocirca si desit copula, significatio quædam deerit; non tamen omnis significatio, & ideo coniugium illud Sacramentum quidem erit, sed aliqua ex parte imperfectum, & non consummatum.

Ad illa loca Magistri, & Gratiani, quæ Caluinus D allegat, iam est responsum, loca esse corrupta: vnde etiam Magister, & Gratianus laborant in eorum explicatione. Sed nulla est difficultas, si Leonis epistola consulatur.

SECVNDO falsò Caluinus assumit, Sacerdotem non arceri à Sacramento Matrimonij, ex Catholicorum doctorum sententia, sed solum à coitu. Arcentur enim planè Sacerdotes non à coitu tantum, sed etiam à Sacramento Matrimonij; non quidem ratione Sacramenti, vt suprà diximus, sed ratione eorum, quæ Sacramento annexa sunt. Neque est absurdum, eos, qui vnum Sacramentum habent, arceri ab alio, licet vtrumque sanctum, & Deo gratum sit, quando vnius ministerium alterius functionem impedit. Nam & Apostoli Act. 6. reiecerunt à se munus ministrandi mensis, vt verbo Dei, & orationi diligentius instare possent: & tamen vtrumque opus pium, & charitatis erat. Et 1. Tim. 5. reprehenduntur viduæ, quæ ad ministerium Ecclesiæ assumptæ, nubere volebant: quia nimirum non facilè poterant nuptiis simul, & ministerio Ecclesiæ satisfacere.

Ad confirmationem RESPONDEO, in ea quoque duo esse vitia. PRIMVM est, in illa propositione: *Coitum tradunt Sacramentum esse.* nullus enim Catholicorum, quod sciam, hoc tradit; sed, vt antea docui, aliqui id simpliciter negant, aliqui solum admittunt esse partem quandam integrãtem Sacramenti. Vno duntaxat casu excepto, quando videlicet post sponsalia per verba de futuro, subsequatur copula coniugalis, affectu maritali: illa enim copula tenet eo tempore vicem verborum, consensum mutuum exprimentium, B & ideo ad formam Matrimonij pertinet.

Ex qua sententia non sequitur, quod Caluinus sequi existimat, in Coitu debere ordinariè Sacramentalem gratiam dari: gratia siquidem ex Catholicorum sententia tunc datur, cum coniuges per verba de præsenti Matrimonium contrahunt; tunc enim Sacramẽtum, quod attinet ad eius essentiam, propriè ministratur. In illo autem casu, quo copula locum formæ Sacramentalis tenet non est absurdum asserere, ad initium illius copulæ gratiam diuinam infundi, nisi coniuges obicem ponant: quanquam post Tridentinum Concilium, non habet locum, vbi Concilium est promulgatum, amplius iste casus, cum irrita sint omnia Matrimonia, quæ non fiunt coram testibus, & parocho.

ALTERVM vitium est in illa propositione, *In coitu negant vnquam Spiritum sanctum adesse.* nam in primis verba illa à Gratiano relata, Origenis sunt, homil. 6. in Numer. Origenes autem non est tantæ auctoritatis in Ecclesia, vt eius sententia necessariò approbanda sit.

Deinde eo loco Origenes nihil affirmat; ait enim disertis verbis: *Ego autem, licet non vsquequaque pronunciem, puto tamen, &c.*

Præterea verba illa Origenis, quibus docet, in opere coniugali non dari, siue nõ adesse præsentiam Spiritus sancti, non significant nullo modo adesse, sed non adesse ad eum actum efficiendum, speciali aliquo auxilio. Id enim Origenes docet, non omnia Sanctorum opera fieri à Spiritu sancto. Quædam enim sunt aliquando mala opera, quæ etiam à Sanctis fiunt. & ea non fiunt à Spiritu sancto; quædam sunt bona, sed naturalia. & ideo non exigunt periculiarem Spiritus sancti præsentiam; immò nec decet ea tribuere peculiari Spiritus sancti auxilio. Et in hoc genere D ponit Origenes coniugale opus, nec malè existimat, ad opus hoc naturam sufficere, neque esse necessarium, neque decere illud tribuere Spiritui sancto. Cum hoc autem Origenis pronunciato rectè cohæret, per actum coniugalem posse acquiri gratiam Spiritus sancti, tum ex opere operantis, tum ex opere operato.

Ex opere operantis, quando actus ille est actus iustitiæ, vel obedientiæ, vel charitatis: nam harum omnium virtutum esse potest. Vnde sanctus Augustinus libro 4. in Iulianum, cap. 5. dicit, bonum beatificum esse, quando quis vtitur coniugis carne non ad libidinem explendam, sed ad sobolem, ob Dei gloriam propagandam. Sed in tali opere voluntas illa, quæ actum coniugalem eligit ad Dei gloriam, Dei sine dubio auxilio indiget: opus autem ipsum coniugale ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluntate illa sequitur per naturalia instrumenta, sine A nouo ac speciali Dei auxilio, vt Origenes volebat.

Exopere operato, conferret opus coniugale gratiã, si casus ille accideret, vt copula cõiugalis materitali affectu ad sponsalia de futuro contracta accederet: tunc enim, vt diximus, copula illa vicem, formæ Sacramentalis gereret. Et quamuis tunc per eam, vt per suum quoddam instrumentum Deus gratiam infunderet, non tamen necesse esset ad eam efficiendam copulam, nouam aliquam Spiritus sancti præsentiam adesse. Nam ipse etiam Baptismus conferri potest ab homine peccatore, vel etiam infideli, sine vllo nouo Dei auxilio: & tamen per eum Baptismum Deus gratiam suam in animam eius, qui baptizatur, infunderet. Potest igitur fieri, vt in coitu gratia detur, etiamsi Origenis sententia defendatur.

SEPTIMVM argumentum Kemnitij est in 2. parte Examinis pag. 1220. *Sacramentis propriè dictis annexa debet esse promissio gratiæ non cuiuscunque, sed reconciliationis, & remissionis peccatorum: talis promissio Matrimonio deest.*

RESPONDEO, nititur argumentum falso fundamento, quod omnia Sacramenta sint instituta ad remissionem peccatorum: quod fundamentum non semel euertimus, tum in 1. li. de Sacramentis in genere, tum in 4. lib. de Eucharistia. Et sanè ex ipsa Eucharistia fundamentum illud solidissimè euertitur. Eucharistiam enim Sacramentum esse proprie dictum, omnes concedunt, & eam tamen non ad peccata remittenda, sed ad vitã spiritualem per Baptismum acquisitam alendam, & conseruandam, institutam esse, species ipsæ Sacramenti testantur; ideo enim in specie panis, & vini hoc Sacramentum datur, vt in eo nobis cibum dari ad vitam sustentandam intelligamus.

OCTAVVM argumentum eiusdem, sumitur ex materia, & forma huius Sacramenti: de qua re differemus in sequenti controuersia.

NONVM argumentum Kemnitij sumitur ex eo, quod sancti Patres antiqui, & vetera Concilia, ante Constantiense, & Florentinum, non tradiderunt Matrimonium esse Sacramentũ: & ex Doctoribus Durandus cum iis, quos ipse citat, apertè negat Matrimoniũ esse Sacramentum proprie dictum, siue vniuocè cum aliis. Ex quibus mendacij arguere conatur Tridentini Concilij verba, quæ ad initium sess. 24. ita habent: *Matrimonium inter nouæ legis Sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt.*

RESPONDEO, vt vera sit Concilij sententia non est necesse, vt omnes Patres, & omnia Concilia disertis verbis habeant, Matrimonium esse Sacramentum: sed satis est, si aliqui Patres, & aliqua Concilia id habeant, & nulli Patres, nullaque Concilia contrarium D aliquando docuerint, vel si quis forte contrarium senserit, eius opinio communi iudicio reprobata fuisse monstretur.

Porro Patres nonnullos Matrimonium pro Sacramento habuisse, suprà nos eorum locis allegatis docuimus: ad Kemnitium pertinebat, aliquos proferre, qui contrarium senserint; quod tamen nec fecit, nec facere potuit.

Concilia vetera id explicarunt, quod suis temporibus in controuersiam vocabatur, Matrimonium videlicet à Deo institutum, rémque sanctam, & bonam esse. Vtrum autem Sacramentum esset propriè dictum, non fuit causa cur tractarent, cum nemo illa re de tunc ambigeret; Concilia tamen posteriora, causa id postulante, declararunt, quod à vete-

VNDECIMVM argumentum, quod est SECVNDVM Durandi: *Sacramenta cetera consistunt in aliquare sacra quæ applicatur extrinsecus susceptienti à Ministro: At nihil tale inuenitur in Matrimonio: non igitur Matrimonium est Sacramentum vniuocè cum ceteris. Maior propositio patet inductione: nam in Baptismo applicatur aqua, sine ablutio: in Confirmatione vnctio: in Eucharistia panis cõsecratus, in Confessione absolutio, &c. Minor autem propositio certissima est. Nam in Matrimonio nihil est quod applicari possit, vel debeat: nam voluntas coniugum signo expressa sufficit. Quod si quis respondeat, applicari in hoc Sacramento signa sensa mutui consensus: non omninò satisfaciet: nam nunquam offendet applicari eo modo ista signa, quo modo applicantur Sacramenta cetera. Nam reliqua applicantio necessariò ab alio: nemo enim seipse baptizat, nemo se absoluit, &c. at in Matrimonio ipsi coniuges seipsos ligant. Præterea alia Sacramenta non possunt conferri in absentes, neque vni per alium: nemo enim baptizat hominem absentem, neque vllus per procuratorem baptizatur. At Matrimonium inter absentes, & per procuratorem celebrari potest: non igitur vniuocè Matrimonium est Sacramentum cum Baptismo, & ceteris Sacramentis.* B

RESPONDEO, neganda est huius argumenti consequentia: quia non est de ratione Sacramenti in genere, vt consistat in aliqua re, quæ extrinsecus applicetur; sed satis est, vt sit signum, & causa gratiæ iustificantis.

Et sanè, si hoc argumentum valeret, facilè probaremus, nullum esse Sacramentum vniuocè cum reliquis. Nullum enim est, quod non habeat aliquid proprij, in quo ab omnibus aliis distinguitur: vt exempli causa, Sacramentum nullum præter Baptismum, habet pro materia verum, & naturale elementum. Possemus igi- C tur ita formare argumentum; Cõmune est Sacramentis, non habere pro materia verum, & naturale elementum: sed Baptismus habet pro materia verum, & naturale elementum: non igitur Baptismus est Sacramentum: vniuocè cum ceteris. Idem argumentum fieri posset de Eucharistia, nam commune est Sacramentis ceteris, in actione consistere: sed Eucharistia non in actione, sed iure permanẽte consistit. Idem dici posset de aliis Sacramẽtis, vt Paludanus, & Capreolus fusè deducunt.

Si quis autem roget quæ causa sit, cur solum Matrimonium non consistat in applicatione rei alicuius extrinsecæ; responsio in promptu est. Deus enim Sacramenta vario modo instituit, prout res erant variæ; in quibus ea instituit. Sacramentum Baptismi in lotione instituit, ideò aquam adhiberi voluit; Sacra- D mentum Eucharistiæ in refectione, ideò panem, & vinum elegit; Sacramentum Pœnitentiæ in forma iudiciali, ideò verbis sententiam pronunciari mandauit; & sic de ceteris. Matrimonium in contractu quodam constituit, & ideò morem contractuum seruari voluit: in contractibus autem nihil extrinsecus applicatur, sed ipsi contrahentes, mutui consensus significatione contractum efficiunt.

Atque hinc etiam redditur causa, cur Matrimoniũ non egeat alio Ministro præter ipsos contrahentes, & cur inter absentes, & per procuratorẽ celebrari possit. Hæc enim est natura contractus, vt ipsi se contrahentes ligent, neque opus habeant tertia persona à qua ligentur: & vt cum absentibus, & per procuratorẽ cõtractum facere si velint, queant. In aliis autem Sacramentis ista locum non habent, quia repugnant eorum naturæ, & proprietati: neque enim ratio admittit, vt quis seipsum regeneret, aut absens absentem lauet, aut vnus lauetur pro alio, & sic de aliis.

Argumentum DVODECIMVM, quod est Durandi TERTIVM: *Sacramentum Matrimonij non confert gratiã, cetera conferunt: non igitur est Matrimonium Sacramentum vniuocè cum reliquis.* Propositionem maiorem probat Durãdus auctoritate, & ratione. Auctoritas est aliquot iuris Canonici Interpretum, ac præterea Magistri sententiarum in 4. libr. sentent. dist. 2. Ratio est duplex. Vna Iureconsultorum, quos ipse citat. Altera, ipsius propria.

Iureconsulti probant, Sacramentum Matrimonij non conferre gratiam, quia licitè fit pactum de Matrimonio contrahendo, si certa summa pecuniæ numeretur: quod illicitum videretur, si Matrimonium gratiam conferret, est enim simoniæ crimen, gratiam Dei pecuniis emere velle.

Ipse verò Durandus hoc argumento vtitur: *Matrimonium non confert primam gratiam, quæ est ipsa iustificatio à peccatis: neque secundum gratiam, siue gratiæ incremẽtum: nullam igitur gratiam confert.* Et quidẽ quod gratiã PRIMAM nõ cõferat probat, quia solus Baptismus, & Pœnitentia ad peccati remissionem institutæ sunt. Quod non SECVNDAM, probat, quia maioris gratiæ esset Matrimonium, quàm continentia; si continens per Matrimonium gratia diuina augeretur.

RESPONDEO, quod attinet ad auctoritatem interpretum iuris Canonici, non multũ refert, quid pauci quidam ex illis senserint, tum quia communis sententia in Rubricam de sponsalibus & Matrimoniis, est in contrarium, vt notauit Nauarrus in Enchirid. c. 19. Numer. 22. tum quia in his, quę ad Ius diuinum pertinent, qualia sunt Sacramenta, maior fides habenda est Theologis, qui veri sunt Iuris diuini cõsulti, quam Canonistis, qui in solis humanis legibus versantur.

Neque valet quidquam Durandi argumẽtatio, qui ex eo probat, magnam esse Canonistarum auctoritatem, quia ipsi probè norunt sententiam, & fidem Romanæ Ecclesiæ. Nam sententiam Rom. Ecclesiæ norunt Canonistæ in iis, quæ ad humanos canones pertinent, non autem in iis, quæ pendent ex iure diuino: neque canonem vllum in toto corpore Iuris inueniẽt, vbi habeatur, Matrimonij Sacramentum gratiam non conferre.

Quod autem ad Magistri sententiam attinet, ostendit præclarè S. Thomas, locum illum Magistri explanans, nihil à Magistro contra communem Ecclesiæ sententiam in eo loco disputatum esse. Quod enim ait Magister; quædam Sacramenta instituta esse tum in remedium, tum vt gratiam adiutricem tribuerent, vt Baptismum; quædam in remedium tantùm, vt Matrimonium; quædam vt gratiam tantum adiutricem darent, vt Eucharistiam: intelligendum est de principali fine, & effectu Sacramentorum. Etsi enim omnia Sacramenta gratiam gratum facientem conferant, & omnis gratia gratum faciens vim habeat peccata delendi, & auxilium ad benè viuendum tribuat; tamen quædam Sacramenta instituta sunt principaliter ad mundum in bono, vt Eucharistia, Confirmatio, & Ordo: quædam ad peccata delenda aut vitanda, vt Pœnitentia, Vnctio infirmorum, & Matrimonium: quædam ad vtrumque effectum, vt Baptismus, qui cum sit noua generatio, includit simul vitam gratiæ, & mortem vitiorum.

Ad rationem Canonistarum RESPONDET rectè S. Thomas in 2. 2. q. 100. artic. 2. & in 4. d. 25. q. 2. artic. 2. quæstiunc. 1. In Matrimonio non solum Sacramentum, sed etiam contractum ciuilem considerari posse; & propterea licet non possit pro Sacramento pecunia accipi, vel dari, posse tamen pro ciuili contractu ad

onera

Universidad de Deusto
Biblioteca

onera Matrimonij toleranda. Adde, quod etiamsi Matrimonium gratiam non conferret, tamen adhuc Sacramentum esset, ex eorundem Canonistarum sententia, proinde non liceret pro eo Sacramento pecunias dare, vel accipere: nihil enim sacrum licite venditur, aut emi potest.

Ad rationem Durandi, quæ certè tanto Theologo indigna est, RESPONDEO; Matrimonij Sacramẽtum gratiam cõferre, quæ & prima, & secunda dici possit. Nam etiamsi hoc Sacramentum non sit principaliter institutum ad remittenda peccata, tamen ea remittere potest eo modo, quo à Sacramentis Eucharistiæ, Confirmationis, & Ordinis remittuntur: & si quidem id fiat, erit prima gratia; sin autem, erit secunda.

NEQVE obstat, quod continentia sit excellentior Matrimonio: nam aliud est comparare statum cum statu, aliud, statum cum Sacramento. Status continentiæ altior est statu Matrimonij, & maiotis gratiæ, & meriti: *Qui enim nubit, bene facit: qui non nubit, melius facit.* 1. Corinth. 7. Sacramentum tamen semper auget gratiam, in quocunque statu suscipiatur. Quare continens dum Matrimonium cõtrahit, in gratia crescit, sed si idem continens propter Deum nuptias humanas contempsisset, plus gratiæ apud Deum inuenisset, quàm sit illa, quæ per Sacramentum Matrimonij datur.

DECIMVM TERTIVM argumentum, quod est QVARTVM Durandi: *In Sacramentis ceteris, ordinatio Ecclesiæ vim præcepti habere potest, sed nunquam est de necessitate Sacramenti, quia non potest Ecclesia mutare essentialia Sacramentorum. At in Matrimonio, Ecclesiæ ordinatio est de necessitate Sacramenti, vt patet: quia cùm Ecclesia prohibet coniugia in certo gradu consanguinitatis, non perficitur Sacramentum inter eas personas, etiamsi personæ illæ reipsa Matrimonium contrahere conentur. Non igitur Matrimonium est cum ceteris ex vnuo è Sacramentis.*

RESPONDEO mala est consequentia huius argumenti, & maior propositio falsa. Nam causa cur ordinatio Ecclesiæ sit de necessitate Sacramenti Matrimonij, non est, quia Ecclesia possit mutare essentialia huius Sacramenti, sed quia potest mutare fundamentum prærequisitum ad hoc Sacramentum. Materia enim Sacramenti huius, non est coniunctio viri & mulieris cuiuscunque, sed coniunctio legitimarum personarum: alioqui etiam inter patrem, & filiam, intérque filium, & matrem esse posset Matrimonij Sacramentum. Quæ sint autem legitimæ personæ, Christus non definiuit, sed præsuppositio contractu humano inter legitimas personas, eam coniunctionẽ euexit ipse ad Sacramenti dignitatem. Ecclesia igitur determinat, quæ sint habendæ legitimæ personæ, & eo modo materiam, & fundamentum præparat Sacramento Matrimonij: non autem essentialia Matrimonij vllo modo mutat, aut mutare potest.

Simile est in aliis Sacramentis. Nam quia materia Eucharistiæ est panis, & vinum, nemo potest facere, vt panis & vinum dum talia sunt, nõ sint materia Eucharistiæ; neque contra, vt quod non est panis, aut vinum, dum non est tale. Eucharistiæ materia sit: sed benè possunt homines facere, vt vinum mutetur in acetum, & inde desinat esse materia Sacramenti: & contra, vt vua incipiat esse vinum, & eo modo fiat materia Sacramenti. Sic igitur Ecclesia non potest facere vt personæ legitimæ non sint materia Sacramenti Matrimonij, dum legitimæ sunt: neq; vt nõ legitimæ sint materia, dum non sunt legitimæ: sed potest tamen decreto & ordinatione sua, ex legitimis, illegitimas facere, & contrà. Vide sanctum Thomam in 4. dist. 34. quæst. 1. art. 1. ad 4.

PRÆTEREA non videtur esse verũ, quod in maiori propositione Durãdus posuit, esse proprium Matrimonij, vt in eo Ecclesiæ ordinatio sit de necessitate Sacramenti. Nam in Sacramento pœnitentiæ, & Cõfirmationis, idem cernimus. Cum enim Ecclesia Sacerdotem aliquem certæ parœciæ, vel diœcesi præficit, si is hominibus non sibi subiectis Sacramentum Pœnitentiæ administrare aggrediatur, nõ solum peccat, quia contra Ecclesiæ præceptu agit, sed etiã irrita est absolutio. Et si summus Pontifex simplici Presbytero committat, vt Sacramentum Confirmationis alicubi conferat; Sacramentum illud erit verum, & ratum. Quod si absque Pontificis mãdato, vel facultate id faciat simplex Sacerdos, neque Sacramẽtum erit verum, & ipse peccabit.

DECIMVM QVARTVM argumentum, quod est QVINTVM Durandi: *Absque Baptismo nemo est capax Sacramenti propriè dicti: sed Matrimonij capax est homo ante Baptismum, ergo Matrimonium non est Sacramentum propriè dictum. Minor propositio probatur: nam matrimonium ita est verum, & legitimum inter infideles ante Baptismum: vt inter fideles post Baptismum. Neque obstat, quod post Baptismum, dicitur ratum, quod ante Baptismum non dicebatur: nam dicitur quidem ratum, sed non est magis Sacramentum, quàm antea cùm nulla mutatio facta sit.*

RESPONDENT aliqui, vt Petrus Paludanus, & Ioannes Capreolus in 4. dist. 26. q. vnica, art. 3. ad 5. & Ioannes Eckius homil. 73. de Sacramentis, eos coniugatos, qui conuertuntur ad fidem, debere post Baptismum iterum contrahere inter se matrimonium, & tum demum contractum illum fieri Sacramentum. Alij tamen, vt Thomas de Argentina in 4. dist. 39. q. 1. art. 1. ad 1. & Paludanus loco citato, dicunt, sine nouo contractu matrimonium quod ante Baptismum non erat Sacramentum, statim post Baptismum esse Sacramentum, quia iam actu significat, quod antea solum potentia significabat.

Sed quidquid de hoc sit, cõmunis sententia Theologorum in 4. sent. dist. 39. est, matrimonium infidelium esse posse verum, & legitimum, sed non ratum, nec omninò insolubile; sed si ambo coniugati conuertantur ad fidem, & baptizentur, matrimonium eorum fieri ratum, & omninò insolubile, & proinde Sacramentum. Nam ideò matrimonium infidelium non est ratum, quia non est Sacramentum vt S. Thomas docet in secundo scripto in 4. sent. dist. 39. Omnimoda enim insolubilitas est effectus Sacramenti. Siue igitur coniugati post Baptismum iterum cõtrahãt, siue persistant in contractu antiquo, ille consensus mutuus signo aliquo, aut saltem ipsa copula expressus, Sacramentum coniugij facit in iis, qui iam per Baptismum capaces Sacramentorum effecti sunt.

CONTROVERSIA SECVNDA.

CAPVT SEXTVM.

De materia, forma, & Ministro Sacramenti Matrimonij.

ETSI de materia forma, & Ministro huius Sacraméti aliquid iam attigimus, occasione argumentorum Durandi: rursus tamen paulò fusius id pertractandum est tum ob Martini Kemnitij calumnias,

calumnias, tum ob nouam, & singularem opinionem Melchioris Cani. Id quod necessariò faciendum nobis esse videtur, vt dogma Ecclesiasticũ in superiore quæstione explicatum omni ex parte tectum ac defensum maneat.

Kemnitius enim hinc argumẽtum ducit, ad probãdum, nullum esse coniugij Sacramentum proprie dictum quod in coniugio, materia & forma, siue elemẽtum & verbum, non facile demonstrari possint.

Canus autem dum pro sua opinione pugnat, iis argumentis imprudenter vtitur, quibus hæretici nostri temporis, Ecclesiam vexare possent; siquidem libr. 8. de locis Theologicis, cap. 5. affirmat non omne Matrimonium inter Christianos legitimè contractum esse Sacramentum, sed illud solum, quod à ministro Ecclesiastico sacris, & solẽnibus verbis celebratur. Quo circa verba, quibus coniuges mutuum consensum exprimunt, admittit ille formam esse contractus coniugij, sed non Sacramenti coniugij: & personas contrahentes admittit esse Ministros contractus cõiugij, sed non Sacramenti coniugij.

At quia sententia communis, & vera, distinctionẽ istam omninò ignorat, & nihil interesse statuit inter contractum coniugij Christianis eiúsque materiam, formam, & Ministrum; & Sacramẽtum coniugij, eiúsque materiam, formam, & Ministrum: ita vt quod sufficit ad contractum istum celebrandum, idem sufficiat ad Sacramentum celebrandum: inde fit, vt dum Canus totis suis viribus probare conatur, Matrimoniũ sine forma verborum à Ministro Ecclesiastico prolata celebratum, non esse Sacramentum, simul etiam probet, quantum in se est, nullum reuera esse in Ecclesia coniugij Sacramentum.

Nos igitur vt vtrique respondeamus, PRIMO, exponemus breuiter, quæ sit materia, quæ forma, & Minister huius Sacramenti, secundum communem sententiam, & Kemnitij calumnias repellemus. Deinde. Cani sententiam refutabimus: atque eiusdem argumenta soluemus.

Quod igitur ad PRIMVM attinet, de materia huius Sacramenti duæ sunt Theologorum præcipuæ sentẽtiæ, quas Petrus Paludanus refert in 4. dist. 1. q. 4. Vna est, quod consensus coniugum verbis expressi, seu verba consensum exprimentia, sint materia, & forma huius Sacramenti. Altera, quod ipsa corpora, seu personæ contrahentium, sint materia: verba verò exprimentia consensum, sint forma.

Quæ sententiæ meo iudicio sunt ambæ veræ, & facilè conciliari possunt. Nam coniugij Sacramentum duobus modis considerari potest. Vno modo, dum fit. Altero modo, dum permanet postquam factum est. Est enim Matrimonium simile Eucharistiæ, quæ non solum dum fit, sed etiam dum permanet, Sacramentũ est: dum enim coniuges viuunt, semper eorum societas Sacramentum est Christi, & Ecclesiæ.

Si igitur considereturMatrimonium, dum fit; tota eius essentia in signis exprimentibus consensum mutuum consistit: corpora enim coniugum non concurrunt, nisi vt materia circa quam, vt etiam dum fit Eucharistia, tota essentia consecrationis in verbis sacris posita est: panis autem, & vinum solum concurrunt vt materia circa quam. Et idem videmus in aliis contractibus. Nam cum venditur, aut emitur domus; tota contractus ratio in consensu mutuo sita est: domus autem est materia, circa quam operatio illa versatur; nemo enim dicit domum, quæ venditur: partem esse contractus. Sed quia verba vnius coniugis determinant verba alterius, & ab illis pariter determinantur, ideò in iisdem verbis distingui potest materia, & forma: nam verba quatenus determinant, forma dici possunt, quatenus determinantur, materia.

Atque hæc est sententia S. Thomæ in 4. dist. 26. q. 2. art. 1. Nam in responsione ad 1. dicit, formam Sacramenti huius esse, verba coniugum: in responsione ad 2. dicit, materiam esse actus ipsorum cõiugum, quibus Sacramentum Matrimonij perficitur: vbi per actus intelligit eadem verba, quæ paulò ante dixerat, esse formam; nulli enim alij actus necessariò requiruntur ad hoc Sacramentum perficiendum. Necnon Richardi, Paludani, Capreoli, Dominici à Soto, & aliorum in eadem distinctione.

Si verò consideretur matrimonium iam factum, & celebratum, negari non potest, ipsos coniuges simul cohabitantes, siue externam coniugum societatem, & coniunctionem, esse materiale symbolum externum, repræsentans Christi & Ecclesiæ indissolubilem coniunctionem: quemadmodum in Sacramento Eucharistiæ, consecratione peracta remanent species consecratæ, quæ sunt symbolum sensibile atque externũ, interni alimenti spiritualis.

Quare rectè mihi dixisse videtur Petrus à Soto, lect. 4. de matrimonio, materiam non solum circa quam, sed etiam ex qua Sacramentum matrimonij constat, esse personas contrahentes. Theologi quoque ferme omnes satis indicant, corpora coniugum esse materiã Sacramenti huius, dum affirmant, Ecclesiam posse constituere certos gradus consanguinitatis, & affinitatis, intra quos matrimonium sit irritum; quia dum eos gradus cõstituit, facit vt personæ quæ alioqui erãt materia Sacramenti huius, iam non sint amplius materia. Atque hæc de materia dicta sint.

Forma autem, consensu omnium Theologorum, Cano excepto sunt verba, vel signa mutuum consensum exprimentia. Id habet expresè S. Thomas loco notato in 4. dist. 26. q. 2. art. 1. ad 1. & ante eum Hugo de S. Victore, lib. 2 de Sacramentis, parte 11. cap. 5. & omnes alij.

Sed obiicit Kemnitius, pag. 1121. Ioan. Gropperum nostra ætate docuisse, formam Sacramenti matrimonij esse illa verba Domini Matth. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separet*: proinde non deesse, qui contra Scholasticos doceant, non esse formam Sacramenti huius, signa mutui consensus.

At Kemnitius more suo non bona fide Gropperum citat. Locus Gropperi est in Enchiridio Christianæ Institutionis, nomine Concilij Colonensis edito, in tractatu de Sacramento matrimonij: quo loco Gropperus colligit quidem formam Sacramenti huius ex verbis Domini: *Quod Deus coniunxit, &c.* sed non ait, illa verba esse formam, aut necessariò recitanda esse: immò expresè dicit, verba mutui consensus esse formam Sacramenti: *Superest*, inquit, *vt verbum & elemẽtum huius Sacramenti indicemus, & gratiam insuper in eo conferri demonstremus. Verbum itaque huius Sacramenti, quo accedente ad elementum, fit Sacramentum, id nimirum est, quo ambo, mas & fœmina, (cum pietatis respectu, quæ in Deum est, sibi mutuò fidem coniugalem dant, accipiũtque) non quouis modo, sed in Dei nomine coniunguntur, & copulantur.* Vides Lector, Gropperum non dissentire à ceteris, in huius Sacramenti forma constituenda: & ideò solum allegasse verba Domini: *Quod Deus coniunxit, &c.* vt probaret, matrimonium Christianorum nõ esse contractum merè ciuilem, & humanam, & verba coniugum referenda esse ad illam diuinam, & sacram coniunctionem, de qua dictum est: *Quod Deus coniunxit, &c.*

Ex his

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex his patebit etiam, quis sit Minister huius Sacramenti. Nam cum ad Ministrum propriè pertineat, verba formæ pronunciare; & per ea Sacramentum conficere: & in hoc Sacramento verba formæ à coniugibus proferantur, necesse est, coniuges ipsos esse proprios huius Sacramenti Ministros. A

Neque absurdum videri debet, quod in easdem personas concurrat caussa materialis, & efficiens: id enim exigit natura contractus, qui de personis contrahentium fit. Quemadmodum enim, si quis in seruum alicui se ipse venderet, idem esset vendens, & res vendita, efficiens, & materia: sic etiã in Matrimonio, cum ipsi coniuges se mutuò tradãt, ac donẽt; ipsi efficiẽtes, & ipsi materia sunt. Et quanquam requiritur ex decreto Ecclesiæ, Minister Ecclesiasticus, qui consensum coniugum exquirat, & eundem approbet & declaret, & benedictione sacerdotali confirmet; tamen B proprie qui Matrimonij Sacramentum efficiunt, ipsi coniuges sunt.

Ex his refelli possunt Kemnitij calumniæ. Obiicit ille, in 2. part Exam pag. 1220. & sequenti, Scholasticos nondum fingere potuisse aliquid, quod materia & forma in hoc Sacramẽto rectè dici possit. Addit Theologos, & Iurisconsultos nostros admodum varias, & incertas opiniones de hac re habere: arguit Tridentinum Concilium, quod nihil in re tam dubia determinauerit: colligit ex his omnibus, non posse etiam à nobis certò asseri, Matrimonium esse Sacramentum.

Sed hæc omnia leuia sunt, & inania. Nam in primis Concilium nihil determinauit, quia non erat opus. Sicut enim Dominus ipse nõ expressit materiam, & formã huius Sacramenti, quia non nouum symbolum instituit, sed humanum, vsitatumque contractum C euexit ad Sacramenti dignitatem attribuens illi contractui nouam significationem, & gratiæ promissionem: sic etiam Concilium muneri suo satisfecit, cum explicuit Dominicam traditionem.

Deinde, Theologi mirifice inter se conueniunt quo ad formam & Ministrum: quoad materiam autem non ita dissentiunt, vt facile conciliari non possint.

Et quamuis etiam tũ de materia, tum de forma maximè inter se Catholici dissiderent, nihil id officeret certitudini, quam habemus de Sacramento Matrimonij. Nam ad fidem Catholicam de Sacramentis habendam & ad eadem Sacramenta fideliter ministranda vel susciptenda, satis est scire, quid necessariò requiratur ad Sacramentum celebrandum, & quot sint, & quæ illa, sine quibus non perficitur Sacramentum: D quid autem in his propriè forma sit, quid materia, sine fidei præiudicio disputari, & etiam ignorari potest. Sciat Parochus, ad Baptismum aquam esse necessariam, cum illis verbis sacris: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, vtrum autem aqua, materia dicenda sit, & verbum, forma, adeò sine periculo ignorabit, vt etiamsi verbum, materiam, & aquam, formam esse crederet, neque perniciosè erraret, neque inutiliter baptizaret. Ad eundem modum si Christiani teneant, ad matrimonium ritè celebrandum, mutuum consensum legitimarum personarum signo sensibili expressum, esse necessarium: atque eiusmodi symbolo, vt veto nouæ legis Sacramento promissionem gratiæ esse annexam: nihil periculi erit, etiamsi forte materiam, & formam distinguere non valebunt. In hoc autem Theologi omnes conueniunt, vno Cano, vt diximus excepto. Nihil igitur Kemnitius in hac parte obtinere potest.

CAPVT SEPTIMVM.

Omne legitimum Matrimonium inter Christianos contractum esse Sacramentum.

Nvnc aduersus Cani opinionem probandum est, non aliam esse formam essentialem, neq; alium ministrum Sacramenti matrimonij: aliam verò formam, & alium ministrum cõtractus matrimonij, & propterea nullum celebrari inter Christianos legitimum matrimonium, quin id continuo sit etiam verum Ecclesiæ Sacramentum.

Ac Primo id probamus, quia si vera esset opinio Cani, non possemus ex Scripturis & Conciliis ostendere coniugij Sacramentum; neque immeritò diceret hæretici hoc Sacramentum ab hominibus, idque recens excogitatum fuisse. Nam in Scripturis habemus quidem, matrimonium fidelium esse Sacramentum, sed nouæ alicuius formæ aut ministri vestigium nullum in diuinis literis reperimus. Quare si forma, & minister contractus matrimonij, sit etiam forma, & minister Sacramenti matrimonij; forma, & minister huius Sacramenti in diuinis literis perspicuè demonstrabitur: si verò sit alia forma quærenda, aliúsque minister, alibi certè quàm in diuinis literis ista quærenda erunt.

Concilium Florentinum, & Tridentinum, in quibus propter nouas hæreses hoc dogma diligentius explicatum est: debuissent omninò formam, & ministrum huius Sacramenti assignare, si qua essent præter formam, & ministrum contractus matrimonij. At ista Concilia ne verbo quidem nouam istam formam, & Ministrum indicant, quin potius satis aperté significant non esse quærenda alia, præter ea, quæ in contractu Matrimonij inueniuntur.

Concilium Florentinum ita loquitur: *Septimum est Sacramentum Matrimonij, quod est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, secundum Apostolum. Caussa efficiens Matrimonij, regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti exressus.* Hæc ibi. Quo loco Concilium per caussam efficientem Matrimonij, intelligit caussam efficientem Matrimonij etiam vt Sacramentum est: nam hoc susceperat explicandum, cum diceret: *Septimum est Sacramentum Matrimonij*, & nisi ita intelligeret, iure reprehendi posset, quod omisisset id quod necessariò explicandum erat, & adiecisset id, quod à nemine petebatur. Quod si caussa efficiens Sacramẽti Matrimoniij iuxta Concilij huius Oecumenici declarationem, est mutuus consensus, per verba de præsenti expressus, manifestè sequitur, formã Sacramenti huius non esse benedictionem Sacerdotis, sed ipsa coniugum verba, & Ministrum necessariò requisitum, esse vtrumque coniugem: nam Minister est caussa efficiens Sacramenti, neque aliter efficit, quàm formam materiæ adiungendo. Quicunque igitur Cani sententiam tueri volet, eum oportebit aut Concilio Oecumenico apertè repugnare, aut certè notam imprudentiæ eidem Concilio inurere.

Concilium Tridentinum sess. 24. in ipso decreto de Matrimonio, nouam formam & Ministrum in Sacramento Matrimonij non modò non tradit, sed apertè etiam indicat, non esse: dicit enim Primo à Christo approbatum coniugium, in statu innocentiæ institutum. Deinde addit, gratiam, quæ naturalem coniugum amorem perficeret, à Christo Sacramentorum institutore Matrimonio adiunctam. Denique concludit, nouæ legis Matrimonium, gratia veteribus præstare,

præstare, atque inde colligit esse hoc Matrimonium, A veri nominis Sacramentum. Vbi Concilium non agnoscit differentiam inter Matrimonia veterum, siue ante peccatum, siue post peccatum Adæ, & Matrimonium, vt est nouæ legis Sacramentum, quod attinet ad ritum; sed discrimẽ in eo ponit, quod hoc est caussa gratiæ, illa non erant. Materia igitur, forma, & Minister Sacramenti Matrimonij ex Trident. Concilio eadem sunt, quæ erant in Matrimoniis veterum, quæ Sacramenta non erant. Ritus enim ex materia, & forma constat. At in illis certum est, non fuisse de essentia Matrimonij verba aliqua à Sacerdote pronũciata: non igitur eiusmodi verba sunt de essentia Sacramẽti Matrimonij, etiam apud Christianos.

Habemus igitur Concilia duo Oecumenica, quæ de hoc Sacramẽto ex professo tractauerunt, non modò non tradidisse nouam formam, & Ministrum huius Sacramenti, sed etiam perspicue docuisse, non esse B quærenda alia præter ea, quæ in contractu legitimi coniugij inueniuntur.

Secvndo probatur ex communi cõsensu Theologorum. Nam in primis Hugo de S. Victore, libro 2. de Sacramentis, part. 11. cap. 5. apertè dicit, Sacramentum Matrimonij perfici, cùm consensus vtriusque coniugis exprimitur.

S. Thomas in 4. dist. 26. q. 2. art. 1. ad primum clarissimè docet, formã Sacramenti Matrimonij esse verba coniugum; ex quo idem Doctor colligit, Sacerdotis benedictionem non esse de essentia matrimonij. Et dist. 28. q. vnica, artic. 3. dicit, clandestina matrimonia esse vera Sacramẽta, etiamsi nullus adsit Minister Ecclesiasticus: quia in clandestinis inueniuntur omnia, quæ sunt de essentia huius Sacramenti. Atque hoc idem ceteri omnes docent: nam idem Canus fatetur esse hanc opinionem communem Scholarum.

Et Dominicus à Soto, qui paulò antè libros suos in quartum sententiarum edidit, quàm sua loca Theologica ediderit Canus affirmat in 4 dist. 26. quæst. 2. art. 3. suo tempore non defuisse aliquos, qui disputare inciperent, formam essentialem Sacramenti matrimonij esse illa verba Sacerdotis: *Ego vos coniungo*; sed tamen nullum adhuc fuisse, qui eam sentẽtiam scriptis mandare ausus esset.

Ex quo intelligimus, Cani opinionem esse omninò singularem, & nouam: ex quo ruitsus efficitur, aut Cani opinionem falsam esse, aut certè totam Ecclesiam in re grauissima multis seculis errasse. Nam si Cani opinio vera esset, errassent Theologi omnes, qui docebant matrimonia clandestina, & alia sine Ministro Ecclesiastico celebrata, vt vera Sacramẽta habenda, ac veneranda esse. Errantibus autem Theologis, erassent etiam Parochi, & Episcopi, & ipsorum populi: D iudicium enim Theologorum in rebus sacris, Pastores vt plurimum sequi solent. Immò Canus ipse loco notato affirmat, Concilium Florentinum nihil de materia, & forma huius Sacramenti definire voluisse, quia nihil de ea re à Theologis definitum inueniebat. Quod si Concilia Oecumenica, iudicia communia Scholarum sequuntur, quantò magis priuatim singuli Pastores id facient? Id ergo absurdi sequitur ex opinione Cani, vt multis iam seculis contractus merè ciuilis pro Sacramento Dei falsò in Ecclesia Catholica habitus sit.

Quod verò ille dicit, Theologos nihil certi de matrimonij Sacramento scribere, in varias opiniones discedere, & quæstionem istam ex professo non tractasse: nihil ei caussam iuuare potest. Theologi enim etiamsi de materia Sacramenti huius diuersas opiniones sequantur, tamen de forma, & de Ministro nulla apud eos dissentio est, & ideò quæstionem ex professo non instituunt, sed simpliciter affirmant id quod veritas habet, quia res ista semper in Ecclesia certissima fuit, neque venit in mentem vlli, vt id in controuersiam reuocaret.

Tertio probatur ratione. Aut matrimonia inter legitimas personas, eásque Christianas, sine noua illa forma à Sacerdote prolata, continent vinculum insolubile vnius cum vna, vel non continent.

Si continẽt, ergo sunt vera nouæ legis Sacramẽta: nam illud vinculum est res Sacramẽti, vt Augustinus docet, lib. de bono coniugali, cap. 7. & illa est caussa, cur matrimonia infidelium etiã legitima & consummata, solui possint per cõuersionem alterius coniugis, 1. Corinth. 7. quia nimirum non sunt Sacramenta. Itaque illud vinculum omninò insolubile est res supernaturalis, & Sacramenti diuini effectus: quocirca vbi ille est, ibi etiam Sacramentum necessariò esse debet.

Si verò non continent illud vinculum, ergo solui possunt, saltem in aliquo casu, vel cum Ecclesiæ dispensatione; & multæ etiã vxores duci possunt à Christianis, modò sine benedictione sacerdotali ducantur. Nam si vinculum vnius cum vna insolubile ex Sacramento nascitur, & hic nullum est Sacramentum, quid prohibet ista matrimonia multiplicari, vel solui? At inauditum est in Ecclesia Catholica, vt legitimè contracta, & consummata matrimonia per vllam dispensationẽ soluantur aut multiplicentur, etiamsi absque vllo ministerio Sacerdotum celebrata sint. Immò Cõcilium Tridentinum, sess. 24. in decreto de matrimoniis clandestinis, ea de caussa inhabiles fecit homines Christianos ad ea matrimonia contrahenda, quia iudicabat non posse vlla ratione dissolui matrimonia, C quamuis clandestina, si legitimè contraherentur; & tamen videbat expedire omninò, vt eiusmodi matrimonia, vel non fierent, vel facta dirimerentur.

CAPVT VIII.

Soluuntur argumenta Cani.

Nam ad Cani argumenta respondeamus. Prima obiectio: *Non potest ex scriptura, vel traditione probari, Matrimonium prophanè contractum sine Ministro Ecclesiastico, esse Sacramentum: ergo si matrimonium venera Sacramentum est, oportet illud præter ciuilem contractum habere formam aliquam sacram, & ministrum Ecclesiasticum.*

Respondeo; Scriptura, & traditio neque matrimonium prophanè contractum, neque matrimonium cum forma sacra à ministro Ecclesiastico pronunciata, docent esse Sacramentum, sed generatim solùm loquuntur, ac matrimonium Christianorum Sacramentum esse testantur: nusquam enim in Scriptura, aut etiam in Concilio vllo, aut sacro Doctore inueniet Canus formam Sacramenti matrimonij esse verba sacra, quæ à Sacerdote pronunciantur. Quare, si argumentum aliquid probaret, probaret nullum esse matrimonij Sacramentum, aut certè non posse hoc Sacramentum ex diuina Scriptura, vel traditione defendi. Sed nihil horum probat: nam Concilia, & Patres Scripturam diuinam, quæ de Sacramento matrimonij loquitur, semper intellexerunt de ipso contractu ciuili matrimonij, quatenus à Christo per additionem gratiæ ad Sacramenti dignitatem euectus, & translatus fuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDA obiectio: *In Concilio Florentino definitum est, omnia Sacramenta rebus, & verbis constare. In Matrimonio prophanè contracto sine Ministro Ecclesiastico, sæpe nulla sunt verba, sed soli nutus, aut literæ, at ipsa copula coniugalis; non igitur tale Matrimonium Sacramentum esse potest.* QVOD *si quis respondeat, nutus, & literas & copulam, vicem verborum gerere; contrà obiici potest, eadem ratione probari posse, licere Sacerdoti muto nutibus absoluere, aut Episcopo muto nutibus Ordines sacros conferre. Et præterea absurdissimum esse videtur, vt copula vicem suppleat formæ Sacramentalis, cùm in ea Spiritus sanctus non adsit, vt habetur Can. Connubia. 32. q. 2.*

RESPONDEO, in Concilio Florentino per verba, quæ ad omnia Sacramenta requiruntur, intelligi non solùm verba propriè dicta, sed etiam ea signa, quæ vicem verborum gerunt. Nam ideò idem Concilium, cùm singula Sacramenta singillatim exponeret, non dixit in Matrimonio necessariò verba requiri; sed ait regulariter verba coniugum adhiberi. Addidit verò illud (*Regulariter*) quia nonnunquam nutus adhibentur, quæ locum verborum teneant.

Neque inusitatum est, aut præter Scripturæ diuinæ morem, vt per nutus homines loqui dicantur, & proinde nutus verborum vicem teneant: nam Ioan. 13. *Innuit Simon Petrus Ioanni, & dixit.* quem locum enarrans Augustinus, scribit, Petrum innuendo dixisse, & ipsos nutus à diuina Scriptura verba appellari.

Ad ea quæ Canus obiicit, de Sacramento Pœnitentiæ, & Ordinationis, RESPONDEO, magnum esse discrimen inter ea Sacramenta, & Matrimonium. Sacramentum enim Pœnitentiæ habet formam iudicij: in iudicio autem ex tribunali sententia pronuncianda est; neque vnquam est auditum, vt iudex mutus constitueretur. PRÆTEREA debet Sacerdos confitentem audire; examinare; signa pœnitentiæ in ipso cernere; propositum non peccandi, & pro præteritis satisfaciendi in ipso cognoscere: quæ omnia requirunt præsentiam vtriusque, & vt Sacerdos audire, & loqui possit. Pari ratione Episcopus Ordines collaturus, debet præsentes habere ordinandos, vt eis manus imponat, & instrumẽta sacra tangenda offerat: debet etiam verbis formam pronunciare, vt certa potestas, quæ per Ordinationem confertur, exprimatur. DENIQVE (si nihil haberemus aliud) Ecclesiæ vsus satis ostendit, neque Absolutionem, neque Ordinationem vel à muto, vel ab absente conferri posse. At verò Matrimonium formam habet contractus: contractus autem ex natura sua, & ex consuetudine id habet, vt etiam inter mutos, vel absentes celebrari possit.

Ad illud de copula, iam antè responsum est quæstione superiore: nam illud etiam Caluinus obiecerat.

TERTIA obiectio: *Sacramenta sunt cæremoniæ sacræ, & actus religionis. At Matrimonium prophanè contractum solis verbis coniugum, nihil habet sacri; non igitur tale Matrimonium Sacramentum dici potest.*

RESPONDEO, Matrimonium ex se quidẽ res est naturalis, & ciuilis: tamen ex adiuncta significatione, & efficientia gratiæ, planè sacrũ est. Quare verba illa: *Ego te accipiam in meam, Ego te accipiam in meum*, non eandem vim habent apud Ethnicos, & apud fideles: apud illos enim solum contractum ciuilem efficiunt, & ideò verba sacra propriè dici nequeũt; apud Christianos autem, quia vnionem significant non solùm corporum, sed etiam animorum, ad similitudinem vnionis Christi, & Ecclesiæ, & sanctificant homines, sacra verba meritò dicuntur, & sunt. NEQVE obstat, quòd interdum à coniugibus nihil sacrum cogitantibus dicuntur. Nam etiam verba Baptismi aliquando ab infidelibus sine vlla religione pronunciantur, & tamen quia ex institutione sua verba sunt sacra, & cum intentione faciendi quod Ecclesia facit, pronunciantur; Sacramentum efficiunt.

QVARTA obiectio: *In omnibus Sacramentis, ex declaratione Florentini Concilij, requiritur certus Minister, qui Sacramentum conferat: At in Matrimonio prophanè contracto nullus est Minister; non igitur tale matrimonium est Sacramentum.*

RESPONDEO; Concilium Florentinum, Ministrum quidem requirit, sed non negat posse in eundem hominem concurrere Ministri, & suscipientis personam: immò hoc ipsum idem Concilium apertè docuit, cùm ait, causam efficientem Matrimonij esse consensum coniugum per verba ipsorum expressum. Neque obstat, quòd in aliis Sacramentis distinguatur Minister à suscipiente. Nam vt suprà diximus, id proprium est Matrimonij, quia contractus quidam est: natura enim contractus id exigit, vt ipsi contrahentes sui contractus sint causa.

QVINTA obiectio: *Fideles non se existimant sacrilegos, quo tempore sic prophanè contrahunt, si fortè gratia Dei careant: in animis igitur fidelium inscriptum est, eiusmodi contractum non esse Ecclesiæ Sacramentum.*

RESPONDEO; non video, quemadmodum antecedens argumenti sui Canus probare possit: nam contrarium eius, quod ipse assumit, multo probabilius est. Cùm enim in Catechismis passim omnes legant, septem esse Sacramenta, atque vnum ex eis esse Matrimonium, neque vnquam vel in Catechismis legerint, vel in concionibus audierint, non omnia Matrimonia, sed tantùm quædam esse Sacramenta; credibile est fidelem populum communiter in ea sententia esse; vt omnia Matrimonia legitima Sacramenta esse censeat: & proinde sacrilegium in eius Sacramẽti violatione committi non dubitet.

NEQVE obstat, quod nonnulli ad Matrimonium suscipiendum accedant multis peccatorum sordibus inquinati: nam multi etiam contrà inueniuntur, qui nulla ratione audent Matrimonium contrahere, nisi peccatorum confessione ante præmissa. Deinde si tam multi sunt, qui sacra vasa diripiunt, qui templa polluunt, qui alia sacrilegia apertè committunt, etiamsi ea sacrilegia esse non dubitent: quid mirum, si hoc sacrilegium nonnulli facilè perpetrent, siue sacrilegiũ esse sciant, siue etiam fortasse nesciant?

SEXTA obiectio: *Augustinus in epist. 23. ad Bonifatium, scribit, res ipsas corporeas, quibus Sacramenta constant, imaginem & similitudinem gerere eius sanctificationis, cuius signa & causæ esse dicuntur; vt Baptismi lotio externa, internam purgationem, & Eucharistiæ externa manducatio, internam refectionem designant, & suo modo efficiunt. At matrimonium ciuile, & prophanum, nec sanctificationis imaginem gerit, neque ad sanctificandum sub quadam externa sanctitatis specie exhibetur: non est itaque propriè Sacramentum.*

RESPONDEO; Matrimonium ciuile, non quidem vt ciuile, sed vt à Christo euectum ad ordinem rerum sacrarum, pulcherrimè refert imaginem coniunctionis Christi cum Ecclesia, & cum anima vniuscuiusque per gratiam, & charitatem: id enim repræsentat externa viri, & vxoris societas, quam materiam huius Sacramenti esse diximus, vt est lotio in Baptismo, & species panis in Eucharistia. Ad eandem vnionem Christi cum anima, non solùm significandam, sed etiam efficiendã, Matrimonij Sacramentum adhiberi,

adhiberi, suprà docuimus: quare falsa est assumptio argumenti contrarij, quam sanè auctor probare debuisset; non simpliciter, vt fecit, asserere.

SEPTIMA obiectio: *Verba, ex Concilio Florentino, formæ Sacramẽtorum sunt: At fieri nequit, vt res non sacra Sacramentum perficiat: verba igitur sacra Sacramentorum formæ esse debent. At in Matrimonio prophanè contracto nulla sunt verba sacra: non igitur tale Matrimonium Sacramentum appellari potest.*

Assumptionem, quam negandam esse facilè Canus animaduertit probat; quia si vlla essent eiusmodi verba, illa certè essent: *Ego te accipio in meam, &c.* Hæc autem non esse verba Sacrametalia, multis rationibus contendit. PRIMO, quia verba eius, qui suscipit Sacramẽtum, materia esse possunt, forma autem nullo modo, cum forma ab agente in passum mediantibus caussis administris introducatur.

SECVNDO, quia licet materia Sacramentorum res aliqua naturalis esse possit, forma tamen, quæ dat esse Saramento, necessariò supernaturalis esse debet; illa autem verba: *Ego te accipio in meam*, vndique naturalia sunt, & ab omnibus Gentibus vsurpata.

TERTIO, forma Sacramenti significat eum spiritualem effectum, cuius caussa Sacramentum esse dicitur. At illa verba: *Ego te accipio in meam*, nullius effectus spiritualis signa sunt.

QVARTO, verba quæ sunt forma Sacramenti, diuina institutione determinata sunt, nec possunt hominum arbitrio mutari: at verba, quibus Matrimoniũ contrahendum sit, nulla sunt omninò definita.

QVINTO, quando verba aliqua sunt forma Sacramenti, si nutus, vel Scriptura, vel aliud quodlibet signum, eorum vetborum loco substituitur, inanis actio est. At si contrahentes loco verborum, nutus vel Scripturâ subiiciant, æque conficiunt Matrimonium, ac si verbis vterentur.

SEXTO, nomen Sacramẽti pro materia accipi solet, pro forma non item: Baptismus enim dicitur ablutio, non illa verba: *Ego te bapt zo, &c.* At illa verba: *Ego te accipio in meam, &c.* dicuntur Matrimonium, seu Matrimonij Sacramentum: est enim Matrimonium contractus, qui ex amborum coniugum verbis constituitur. Verba igitur illa, materia Sacramenti sunt, non autem forma.

RESPONDEO, nego verba illa: *Ego te accipio in meam, &c.* non posse esse formam Sacramẽti. Ad PRIMAM probationem RESPONDEO, non esse impossibile, neque absurdum, vt aliquando idem sit agens, & patiens, præsertim secundum partes diuersas: potest enim vnusquisque manibus sibi ipse pedes ligare, vel soluere, vel abluere, immò & vna manu alteram soluere, ligare, abluere; eodem igitur modo poterit verbis, & lingua se ipse alteri tradere, quod in Matrimonio solum requiritur. Quare si Cani argumentum valeret, probaret etiam Matrimonium, vt cõtractum ciuilem, esse impossibile: neque enim potest Matrimonium contrahi, quin se ipsi coniuges ligent; & proinde forma contractus in ipsum eundem inducatur, vt patientem, qui eam formam producit, atque inducit vt agens. Cur autem fieri nequeat, vt quis se ipse baptizet, aut confirmet, aut ordinet, aut inungat, &c. non est ea caussa, quam hoc loco adfert Canus; facillimum enim esset, vt quis se ipse aqua aspergeret, ac diceret, Ego me baptizo, &c. & idem de aliis Sacramentis: sed quia repugnat in eis ratio signi, vt suprà diximus, quæ non repugnat in Sacramento Matrimonij.

Ad SECVNDAM probationem RESPONDEO, tam materiam, quàm formam Sacramenti esse rem naturalem, si Physicè consideretur, & supernaturalem, si consideretur Sacramentaliter. Non enim verba solùm, sed etiam ablutio, inunctio, &c. significationem habent supernaturalem ex diuina institutione: id quod etiam Canus admittit, vel potius in argumentum assumpsit, obiectione sexta; quare inanis est distinctio, qua hoc loco vtitur. Et licet ipse admittit illa verba: *Ego te accipio in meam*, esse materiam Sacramenti, licet sint verba aliquo modo humana, & naturalia; ita poterat admittere esse formam. Nam quemadmodum ille cogitur dicere, verba illa, quatenus materia Sacramenti sunt, esse sacra, & supernaturalia, ratione nouæ significationis a Deo institutæ; ita nos dicimus verba illa, vt Sacramenti formam, esse sacra, & supernaturalia, &c.

Ad TERTIVM RESPONDEO, verba illa ex diuina institutione significare effectum spiritualem, nimirum spiritualem vnionem Christi cum Ecclesia, & cum anima; quod idem cogitur Canus dicere de iisdem verbis, quatenus, ipsius opinione, materia sunt: nam etiam materia significare debet.

Ad QVARTAM RESPONDEO, verba Sacramentalia determinata esse quoad sensum, non quoad numerum syllabarum, vel sonum vocis: alioqui non possent linguis diuersis Sacramenta celebrari. Sic igitur in Sacramento Matrimonij verba determinata sunt, quæ mutuum consensum sufficienter exprimant, siue id pluribus, siue paucioribus vocibus fiat.

Ad QVINTAM RESPONDEO, tunc solum non posse subiici nutus loco verborum, quando forma Sacramenti est solum verbum propriè dictum: at in Matrimonio id peculiare est, vt forma sint tã verba propriè dicta, quàm etiam improprie, vt nutus; vt suprà diximus in solutione secundæ obiectionis.

Ad SEXTAM RESPONDEO, argumento illo tantùm probari, verba coniugum esse materiam, non autem probari esse etiam formam. Nam si id, quod materia est tantùm Sacramenti, Sacramentum nominari potest; quantò magis Sacramentum nominari poterit id, quod simul materia est, & forma?

Deinde verba illa: *Ego te accipio in meam*, Matrimonium appellari, est omninò inauditum; Matrimonium enim definitur, maris & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Sic definit Alexander III. cap. Illud, de præsumptione, & ante eum Iustinianus, Institut. de pat. potest. in principio, & eam definitionem Theologi, & Canonistæ passim recipiunt. Quare verba illa: *Ego te accipio in meam*, caussa Matrimonij sunt, sed non sunt ipsa Matrimonium; proinde argumentum contra auctorem suum pugnat, probat enim illa verba: *Ego te accipio in meam*, non esse materiam huius Sacramenti, sed potiùs formam, cùm Sacramentum de materia dicatur, de his autem verbis non dicatur.

VLTIMA obiectio sumitur ex auctoritate Theologorum, Patrum, ac Pontificum: contendit enim Canus non esse sententiam nostram communem omnibus Theologis. Atque ex tanto numero Doctorum, producit solum tres, aut quatuor, ac deinde addit multa loca Pontificum, & Patrum ex iure Canonico deprompta, quæ nihil ad rem faciunt. Respondeamus ad singula.

PRIMO adducit Gulielmum Parisiensem, qui in libro de Sacramentis, tractat. de Matrimonio, capite 9. quæst. 1. negat Matrimonium veri nominis Sacramentum esse, & Sacramentalem virtutem habere, nisi sacerdotali ministerio consecratum fuerit. Huic

Universidad de Deusto
Biblioteca

testimonio similes sunt nonnullorum Canonistarum sententiæ, qui Sacramentum Matrimonij gratiam conferens constituunt in benedictione sacerdotali, & precibus, quæ super coniugatos fundi solent, quorum Canonistarum sententiam affirmat Canus hoc loco probabiliorem esse, quàm sententia Theologorum sit.

RESPONDEO, duplex est benedictio sacerdotalis in Matrimonio. VNA, quæ datur in contractu de præsenti, cum Sacerdos dicit: *Ego vos coniungo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, & hæc ferè in domo priuata dari solet. Altera est benedictio, quæ datur in templo tempore Missæ, cum adiunctis variis precibus.

Si de priore loquatur Canus, de qua sanè loqui visus est in tota superiore disputatione, nullum habet auctorem, quem pro sua sententia proferat nam Guielmus Parisiensis, & Canonistæ, loquuntur de benedictione, & precibus, quæ adhibentur tempore sacrificij in templo. Si de posteriore loquatur, habet quidem auctores prædictos, sed illi & pauci sunt, & nullo modo cum omni Schola Theologorum conferendi. Et præterea in manifesto errore versantur: nam illam benedictionem posteriorem, exploratum ac certum est, Sacramentale quid esse, non autem Sacramentum, cùm in ea benedictione nulla sint verba, quæ forma Sacramenti esse videantur; & cùm ea benedictio secundis nuptiis non detur, quæ tamen omnium iudicio vera Sacramẽta sunt; & cùm absque peccato omitti possit, modò negligentia & contemptus absit, vt patet ex canon. Nostrates. 30. quæst. 5.

Adde quod fundamentum Canonistarum debilissimum est; probant enim sententiam suam ex cap. In Ecclesiæ. de simonia, vbi prohibentur Sacerdotes accipere pecunias pro benedictione nubentium, quia ea benedictio Sacramentum est. Sed eo loco vocatur benedictio nubentium, Sacramentum largo modo; vt etiam ibidem Sacramẽta vocantur, id est cæremoniæ sacræ exequiæ defunctorum, officium sepulturæ, deductio Episcopi ad suam sedem, & alia id genus.

SECVNDO obiicit Canus Patres Concilij Colonienſis, qui aliam formam Sacramenti requirunt, quàm Scholastici requirere solent. Sed ad hoc suprà respondimus cum Kemnitium refutaremus: ostendimus enim ex verbis ipsis Enchiridij, nomine Concilij Colonienſis editi, formam huius Sacramenti esse verba, quibus coniuges mutuum consensum exprimunt.

TERTIO obiicit Canus Petrum Paludanum, qui in 4. dist. 5. q. 2. scribit, non peccare cõiuges qui Matrimonium contrahunt in peccato mortali existentes. Ex qua sententia colligitur, Matrimonium ciuiliter contractum, non esse Sacramentum: neque enim auctor ille tam imperitus erat, vt nesciret Sacramentum matrimonij sine sacrilegio susci pi non posse ab iis, qui in peccato mortali existunt.

RESPONDEO, Petrus Paludanus in illo ipso loco quem Canus citat, apertis verbis docet, Sacramentum matrimonij ministrari ab ipsis coniugibus, consensum suum inuicem exprimentibus, cùm in eo consensu signis expresso essentia Matrimonij consistat. Quare mirum est, cur Canus velit nos potiùs ex consequentia quadam ipsius, colligere Paludani sententiam, quàm ex propriis verbis illius. Porrò Paludanus eo loco non loquitur de coniugibus, vt Sacramẽtum Matrimonij recipiunt, sed vt illud ministrant: siquidem probare volebat, non semper peccare Ministrum, qui in peccato existens Sacramentum dispensat, vt in casu necessitatis. Sed quidquid sit de hac eius sententia, dubitari non potest de mente eius in quæstione, quam nunc tractamus.

QVARTO obiicit S. Thomam, quem duobus in locis sententiæ suæ subscribere Canus affirmat. Vnus locus est in quarta distin. prima, quæst. prima, attic. 3. vbi S. Thomas docet, ad Pœnitentiam quatenus virtus moralis est, & ad matrimonium, vt est officium naturæ, non requiri determinata verba sed signa, & nutus quoslibet sufficere. At verò vt Pœnitentia, & matrimonium Sacramẽta sunt, in dispensatione Ministrorum Ecclesiæ constituta, requiri determinata verba. Alter locus est lib. 4 contra Gentes, cap. 78. vbi S. Thomas probat, matrimonium esse Sacramentum, quià per Ministros Ecclesiæ dispensatur, & quædam benedictio nubentibus datur.

RESPONDEO, prior locus si quid probat, probat solùm ad Sacramentum matrimonij non sufficere nutus, siue quæcunque alia signa, sed necessaria esse verba, vt in omnibus aliis Sacramentis; at non probat, matrimonium non esse Sacramentum, nisi verba illa à Ministro Ecclesiastico proferantur, cùm idem S. Thomas distinct. 26. quæst. secunda, attic. 1. ad 1. diſertis verbis dicat, formam Sacramenti esse verba coniugum: benedictionem autem Sacerdotis non esse de essentia huius Sacramenti. Adde, quod idem S. Thomas in secundo scripto in quartum, dist. 1. quæst. 1. attic. 3. cum posuisset verba suprà scripta, quæ habentur etiam in primo scripto, addidit: *Vel dicendum, quod in his, vt Sacramenta sint, requiruntur aliqua signa loco verborum*, ex quo loco intelligimus S. Thomam non certum fuisse prioris opinionis.

In posteriore loco sanctus Thomas probat matrimonium esse Sacramentum à signo, & coniecturis, vt etiam nos suprà fecimus: est enim signum huius rei, quod matrimonium sacerdotali benedictione ornetur, & quod ad Ecclesiæ Ministros pertineat causas matrimoniales iudicare.

QVINTO profert testimonia grauissimorum auctorum. Euaristi in epistol. 1. Calixti, in epistol. ad Episcopos Galliæ. Syricij in epistol. ad Himerium. Hormisdæ apud Gratianum 30. quæst. 1. can. Nullus. Nicolai apud eundem Gratianum 31. quæst. 2. can. Lotharius. Ambrosij, lib. 9. epistol. 70. ad Vigilium. Isidori, libro 2. de officiis Ecclesiast. capite 19. Denique testimonia Conciliorum quorundam, vt Carthaginensis IIII. can. 13. Lateranensis, vt habetur capite. In Ecclesiæ corpore. extra. de simonia. Viennensis, vt habetur in Clementina Religiosi, de priuilegiis. Lugdunensis 35. quæstion. 3. can. Nulli. & Constantiensis in fine ipsius Concilij. Quæ sanè testimonia, si quid haberent contra sententiam nostram, meritò nos terrerent.

AT nihil omninò habent, (vno Euaristi testimonio excepto) nisi, in matrimonio adhiberi solere, vel debere benedictionem sacerdotalem, & alias eiusmodi cæremonias: quod etiam nos libentissimè accipimus, & contra hæreticos defendimus. Esse autem eas cæremonias de essentia Sacramenti, aut matrimonium verba de præsenti inter fideles contractum; non esse Sacramentum, in nullo eorum testimoniorum inuenitur: immò in Concilio Lateranensi, vnde sumptum est illud caput In Ecclesiæ, de simonia, vocatur quidem benedictio nubentium, Sacramentum, sed tale Sacramentum, quale est etiam officium sepulturæ, exequiæ defunctorum, deductio Episcopi ad suam sedem, & similia.

Vnus est Euaristus, qui in epistol. 1. & apud Gratianum 30. q. 5. can. Aliter, matrimonia sine Sacerdote contracta

contracta videtur dicere, non esse matrimonia, sed adulteria, vel stupra, vel fornicationes.

SED hoc testimonium rectè exponitur à Theologis, & Canonistis, qui docent, loqui Pontificem de matrimonio legitimo in foro exteriore. Ecclesia enim non iudicat matrimonium legitimum, sed fornicationem in foro exteriore, nisi testibus probari possit: tametsi sciat in foro conscientiæ esse verissimum matrimonium, si vtriusque coniugis consensus interuenerit. Quod autem Euaristus matrimonia clandestina iudicet illegitima, quia præsumitur defuisse mutuus consensus in coniugium, perspicuũ est ex vltimis verbis epistolæ, vbi legimus matrimonium esse illegitimum, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima.

Hanc autem solutionem admittere cogitur Canus, nisi velit contra decretum Tridentini Concilij crédere, matrimonia clandestina non fuisse vera coniugia, sed adulteria, vel stupra, aut fornicationes. Euaristus enim matrimonia illa occulta non solùm negat esse Sacramenta, quod Canus audire cupit, sed etiam affirmat esse adulteria, stupra, fornicationes; quod nisi intelligatur in foro exteriore tantùm, manifestum errorem continet, vt Concilium generale, cui Canus, vt verè Catholicus parendum esse non dubitabat, apertissimè definiuit.

CONTROVERSIA TERTIA.

De vnitate coniugij.

CAPVT IX.

De polygamia multarum vxorum successiuè.

SEQVITVR controuersia TERTIA, de vnitate matrimonij, siue de polygamia quæ vnitati opponitur. Duæ sunt partes principales huius controuersiæ. VNA, de polygamia multarum vxorum successiue. ALTERA, de polygamia multarum vxorum simul.

De polygamia multarum vxorum successiuè, quarum videlicet vna alteri succedat, duo sunt, quæ nobis hæretici huius temporis obiiciunt. PRIMVM est, quod polygamos non admittamus ad sacros Ordines.

SED de hac re disseruimus in primo libro de Clericis, vbi ostendimus, Paulum, vnius vxoris virum, id est, qui non plures vxores habuerit, Episcopum, Presbyterum, & Diaconum ordinari voluisse, 1. Timoth. 3. & Tit. 1.

ALTERVM est, quod prohibeamus Christianis istam polygamiam. Kemnitius enim in 2. parte Exam. pag. 1226. scribit, Catholicos existimare, secũdas nuptias non debere benedici, eo quòd Sacramento careant, & fornicationes sint, ac prostitutiones; & allegat decretum Gratiani, can. Hac ratione, & can. Quomodo 31. q. 1.

SED hæc est manifesta calumnia. Fuit quidem antiquus error Montani, vt refert S. Augustinus in lib. de hæresibus, cap. 26. & Tertulliani, vt patet ex libro eiusdem de Monogamia, & Nouatianorũ, teste Theodoreto, lib. 3. de fabulis hæreticorum, secundas nuptias esse illicitas: Catholici verò, & verbo, & facto docẽt secundas nuptias, immò etiam tertias, & quartas, & alias deinceps esse licitas, & vera matrimonia, atque adeò Sacramenta.

Id quod ex Apostolo manifestè colligitur, qui Roman. 6. affirmat, Mulierem viro suo mortuo non fore adulteram, si alteri viro nupserit: & 1. Corint. 7. dicit: *Si dormierit vir eius, cui vult nubat, tantùm in Domino.* Quem locum diligenter expendit Augustinus libro de bono viduitatis cap. 12. vbi obseruat, B. Paulum nõ dixisse. Si dormierit primus vir, aut secundus, aut tertius; sed indefinitè; *Vir eius.* Proinde semper nubere licet mortuo mariro, quotus tandem fuerit. Idem Apostolus 1. Timoth. 5. viduas iuniores hortatur, vt secundò nubant, ob incontinentiæ periculum.

Præterea Concilium Nicænum can. 8. iubet Nouatianos non recipi cùm ad Ecclesiam redeunt, nisi polliceantur se communicaturos etiam cum iis qui fortè secundas nuptias experti fuerint.

Huc accedunt testimonia Patrum, Ambrosij in lib. de viduis, Hieronymi in epist. ad Geruntiam, Augustini in lib. de bono viduitatis, Chrysostomi hom. 20. in epist. ad Ephes. & aliorum qui secundas nuptias aperte probant licet illis continentiam præferant.

Denique Concilium Florentinum in instructione Armenorum (iuxta fidem eius, qui summam Conciliorum collegit) non solùm secundas, & tertias, sed etiam quartas, & alias deinceps nuptias licitas esse declarauit.

Ad id, quod obiicitur de benedictione, RESPONDEMVS, verissimum esse, secundas nuptias nõ benedici; sed causam huius rei, non esse, quia secundæ nuptiæ careant Sacramento. Nam illud primum, id est, secundas nuptias non debere benedici, affirmãt grauissimi auctores, Patres Concilij Neocæsariensis, can. 7. Ambrosius, siue quicunque fuit auctor, in 7. cap. prioris ad Corinth. & in 3. caput prioris ad Timoth. Augustinus sermon. 243. de tempore. Isidorus lib. 2. de officiis diuinis, cap. 19. Alexander III. & Vrbanus III. extra, de secundis nuptiis, cap. Capellanum, & cap. Vir autem. At ideò secundas nuptias non benedici, quod Sacramento careant, Patres citati non dicunt, neque est verum: benedictio enim illa ad Sacramenti essentiam non pertinet, vt suprà ostendimus. Causa autem, cur secundæ nuptiæ non benedicantur, est, quia benedictio in primis nuptiis data non perit, neque debẽt iterum benedici, qui semel benedicti fuerunt, vt Vrbanus docet loco notato.

AD loca, quæ obiecit Kemnitius, facilè est respondere. Nam vel Canonum illorum auctores Kemnitius reprehendit, vel Gratianum collectorem. Si auctores Canonum; cum antiquissimis Patribus bellum gerit, non cum Scholasticis, vel recentioribus Doctoribus: tres enim Canones, qui in secundarum nuptiarum reprehensionem eo loco citãtur, deprompti sunt ex auctoribus, qui ante mille & centum, vel mille & ducẽtos annos vixerunt. Si collectorem Kemnitius accusat; iniquus, & improbus est, cum eodem loco Gratianus apertè contrarium asserat, & multa testimonia Hieronymi & Augustini adducat, vt probet non solùm secundas, sed etiam quartas, & vlteriores nuptias licitas esse.

Sed expendamus etiam Canones à Gratiano citatos. PRIMVS est Concilij NEOCÆSARIENSIS ante annos M. CC. celebrati: nam in eo Concilio can. 7. prohibentur Presbyteri interesse celebritati secundarum nuptiarum, cùm pœnitentia iniungenda sit iis, qui sæpius nubunt.

Hunc canonem aliqui intelligunt de iis, qui simul plures vxores habere volunt: quod esse contra Euangelium,

Universidad de Deusto
Biblioteca

gelium, in sequẽti capite demonstrabimus. Alij eundem canonem de iis intelligunt, qui sæpius nuptias contrahunt successiuè, atque hos non peccare affirmant quod sæpius nuptias appetant; sed quod in secundis nuptiis eam celebritatem adhiberi velint, quę solum in primis de more Ecclesiæ adhibenda est; & ideò pœnitentiam iniungendam illis esse à Presbyteris, a quibus ad eam celebritatem inuitantur. Potest etiam fieri, vt antiqui illi Patres, qui aliis etiam in rebus seueriores erant, ob signum incontinentiæ notandos aliqua pœnitentia esse voluerint eos, qui sæpe Matrimonia contrahunt: nam Concilium Laodicenum, can. 1. fatetur, legitimas esse secundas nuptias, & tamen iniungit certi temporis pœnitentiam iis qui secundas nuptias appetunt. Sed quæcunque fuerit eorum Patrum mens, Concilium fuit particulare, cui rectè opponi potest Concilium Nicænum generale, can. 8. in quo secundæ nuptiæ apertissimè B approbantur.

Secvndvs Canon tribuitur Chrysostomo, sed reuera non sancti Ioannis Chrysostomi, sed alterius cuiusdam est, cuius extat opus imperfectum in Matthæum: quod opus aut est hominis hæretici, aut est ab hæreticis corruptum, siquidem multa continet cum doctrina Orthodoxa pugnantia.

Verba præsentis Canonis habentur sermon. 32. in cap. 19. Matthæi, vbi auctor ille scribit, secundas nuptias ab Apostolis præcipi ob incontinentiam hominum, sed reuera fornicationem esse. Quæ verba nonnulli ita exponunt, vt velint eum auctorem per hyperbolem vocasse fornicationem secundas nuptias, non quòd reuera fornicatio sit, secundò nubere, sed aliquid minus bonum, quàm in viduitate permanere. Sed quidquid sit de auctoris illius mente, certum est C eius verba non habere in dogmatibus auctoritatem: præsertim, cùm verus Chrysostomus homilia 20. in epistola ad Ephesios, dicat, secundas nuptias non posse damnari.

Postremvs Canon S. Hieronymi est, in lib. 1. aduersus Iouin. vbi tam multa scripsit, in laudem virginitatis, & continentiæ, vt visus sit nonnullis non modò polygamiã, sed etiã nuptias absolutè damnare.

Ceterum in Apologia ad Pammachium pro libris aduersus Iouinianum dissertis verbis scripsit: *Non damno bigamos, immò nec trigamos, e si dici potest, octogamos, &c.* & in comment cap. 1. ad Tit. dicit, librum de Monogamia Tertulliani, vbi secundæ nuptiæ damnãtur, esse hæreticum: & in epist. ad Gerontiam de Monogamia: *Quid igitur?* inquit, *damnamus secunda Matrimonia? minime; seu prima laudamus: abiicimus de Ecclesia Digamos? absit; sed Monogamos ad continentiam prouocamus.* Itaque sanctus Hieronymus non illicitas secundas nuptias esse censebat; sed si quando vehementius ad D Monogamiam hortabatur, id faciebat tum amore pudicitiæ, quo sanctissimus ille vir mirè ardebat, tum ob incontinentiam multorum, qui non contenti secundo, aut tertio, vel etiam quarto Matrimonio, vsque ad vicesimum aliquando progrediebãtur: refert enim in eadem epistola ad Gerontiam, Damasi tempore fuisse Romæ par coniugum, quorum alter viginti vxores sepelierat, altera maritos viginti, & vnum.

Vnus tamen adhuc scrupulus remanere videtur. Nam cùm Catholici doceant, Bigamos defectu Sacramenti non posse ad sacros Ordines promoueri, videtur secundum Matrimonium apud Catholicos, vt Kemnitius dicebat, Sacramento carere.

Respondeo, Bigami, defectu Sacramenti, sacris initiari nequeunt, non quod eorum Matrimonium Sacramentum non sit, sed quod perfectione A quadam Sacramenti careat. Qui enim Monogamus est, significat Christum ita esse vnum vnius coniugis virum, vt nunquam alteram habuerit: qui autem Bigamus est, significat quidem Christum esse vnum vnius quod ad Sacramentum sufficit: sed non significat ita esse vnius, vt non fuerit alterius; & tum defectu huius significationis, tum ob alias causas, de quibus egimus in disputatione de Bigamia Clericorum, Bigami ad sacros Ordines non assumuntur.

CAPVT X.

De polygamia multarum vxorum simul.

Nvnc, vt ad Alteram partem huius controuersiæ veniamus; primus qui inter Christianos polygamiæ aditum patefecit, videtur fuisse Valentinianus Imperator, alioqui pius & Catholicus Princeps. Is enim (vt Socrates refert, lib. 4. histor. cap. 27.) cum amore captus esset Iustinæ cuiusdam eamque in Matrimonium ducere vellet, retenta priore coniuge Seuera, ex qua Gratianum filium iam susceperat: vt colore aliquo intemperãtiam suam tegeret; legem promulgauit, vt liceret vnicuique duas simul coniuges habere.

Nostro tempore Martinus Luthetus, vt alios errores innumerabiles, ita etiam hunc errorem, cuius fere nulla memoria apud fideles extabat, ab inferis reuocare conatus est. Nam in propositionibus de Bigamia Episcoporum, quas edidit anno M. D. XXVIII. ita scripsit, propositione 65. & 66. *Nota sunt iura Mosayca, de fratris defuncti vxore, & de filia corrupta inuito patre, quæ cogunt plurium esse vxorum virum: quæ non magis sunt abrogata, quam reliqua omnia, id est, libera, nec prohibita, nec p acepta.* & suprà in propositione 62. & sequentibus, dicit, apud Ethnicos fortasse scandalum fore, si Christianus plures vxores habeat: tamen inter Iudæos nõ esse scandalu, & ideò nõ posse ostẽdi id esse illicitu. Et quia in tota Europa, & Africa vix vlli sunt cum Christianis Ethnici, sed tantum Iudæi, & Mahumetani, quibus vxorum multitudinem Pseudopropheta suus concessit; secundũ Lutheri sententiã liceret in his omnibus regionibus vxores multas ducere. Quid? quod idem Lutherus in explicatione Geneseos, quam anno M. D. XXV. edidit, in commentario ad cap. 16. non obiter, sed ex professo disputat, vtrum Christianis liceat exemplo Abrahæ plures simul vxores habere: ac tandem respondet, id neque esse præceptum, neque prohibitum, sed liberum; & se quidem nolle hanc nouam consuetudinem introducere, sed nec improbare posse, cùm exempla Patrum adhuc sint libera.

Hanc Lutheri sententiam Anabaptistæ sequuntur, vt Kemnitius in 2. parte Examin. pag. 1229. testatur; vbi fatetur rectè a Concilio Tridentino damnari hunc errorem de polygamia plurium vxorum simul. Quare fateri debet, rectè etiam damnari Archiprophetam Lutheranorum, qui in eodem errore fuit; vt reuera damnatur in 2. canone Concilij Tridentini, sess. 24. his verbis: *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum; anathema sit.* Hæc enim verba Concilij, quæ à Kemnitio approbãtur, proprie in Lutherum diriguntur, cuius est illa sententia, polygamiam non esse à Deo præceptam, nec prohibitam.

Neque est noua hæc definitio Concilij Tridẽtini.

Idem

Idem enim definiuit olim Syricius in epist. 1. & Inno- A centius I. in epist. 9. & Innocentius III. cap. Gaudemus, de diuort. ac denique multi alij, in toto titulo de sponsa duorum, & apud Gratianum 24. quæstione 3. canone. An non.

Potest autem hęc veritas his argumentis confirmari. Primo, Christus Matt. 19. reuocat Matrimonium ad primam institutionem, ac vult eam deinceps valere. Sed prima illa institutio excludit polygamiã: igitur polygamia à Christo prohibita est. Maior propositio probatur; nam Dominus interrogatus a Pharisæis, an liceret vxorem repudiare, respondit non licere: *Quia qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos, & dixit; Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vnã: itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Et cùm instarent Pharisæi, B Mosem permisisse libellum repudij: Dominus iterum reuocans totam causam ad primam institutionem, ait: *Ad duritiam cordis vestri Moses permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic, &c.*

Quod autem matrimonium initio institutum omnino excludat polygamiam multarum vxorum simul, probatur Primo ex modo loquendi; illa enim verba in numero singulari: *Masculum, & fœminam fecit eos. &; Adhærebit vxori suæ. &; Erunt duo in carne vnã.* aperte indicant, Deum voluisse matrimonium esse coniunctionem vnius cum vna, non vnius cum multis.

Secvndo ex illa explicatione Christi: *itaque iam non sunt duo, sed vna caro.* hæc enim verba significant Matrimonij initio instituti eum esse effectum, vt qui coniunguntur, fiant vna caro: at si vnus multis iungatur, non erit vna caro, sed multæ; nec tam fiet vnio, quàm diuisio per tale matrimonium.

Tertio patet ex ipsa prima creatione hominis. C Nam si Deus voluisset matrimonium esse vnius cum multis, creasset Adamo non vnam tantum, sed multas fœminas, quas in vxores ducere potuisset. Nam non poterat Adam vxorem habere, nisi quæ cum illo creata fuisset à Deo; repugnat enim omnino naturæ, vt pater ducat filiam aut neptem: omnes autem fœminę, præter Euam, filiæ, aut neptes fuerunt. Itaque coegit Deus Adamum Monogamum esse.

Accedat Vltimo consensus Patrum. Nam Hieronymus, Chrysostomus, Beda, Theophylactus, & Anselmus in commentario, ad cap. 19. Matth. Ambrosius in lib. de viduis extremo, & Augustinus lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 9. docent matrimonium initio institutum, excludere polygamiam; immò rationes paulo ante allatæ, ex his Patribus depromptæ sunt ferè omnes.

Secvndo, Christus Matthæi 5. & 19. Marci 10. D & Lucæ 16. declarat eum; qui dimissa vxore aliam duxerit, mœchari. Ex quibus testimoniis colligitur, polygamiam iure Euangelico esse omnino illicitam; nam ideo mœchari dicitur, qui dimissa priore aliam ducit; quia prior non poterat dimitti, & licet videatur dimissa coram hominibus, tamen adhuc verè est vxor illius, qui eam primò duxerat. Nam si per dimissionem desiisset esse vxor, non mœcharetur vir eius, aliam ducens; quemadmodum non mœchatur, qui priore vxore mortua aliam ducit. Quod si mœchatur qui aliam ducit viuente priore, non licet igitur plures coniuges habere, nisi adulteria licita esse velimus; & si non licet aliam ducere, dimissa priore, multo minus, priore retenta. Nam non licet priore dimissa aliam ducere, quia prior adhuc est vxor; at multò magis est vxor quæ non est dimissa: quare viuente priore vxore, siue dimissa, siue retenta, illicitum est ducere aliam.

Hoc argumentum non videtur Caietano satis solidum: scribens enim Caietanus in caput 19. Matthæi, dicit hoc argumentum non carere scrupulo, propter verba quędam Marci. Deinde scribens in cap. 10. Marci, explicat scrupulum antea notatum: est autem hic scrupulus, quoniam Marcus referens verba Domini, non dixit; Qui aliam duxerit, mœchatur, sed: *Qui aliam duxerit, mœchatur super eam.* Ex quo vult Caietanus intelligi (si tamen ego rectè illum intelligo; obscurius enim loquitur, more suo) secundum illud cõiugium non vocari à Christo adulterium simpliciter, sed adulterium in iniuriam prioris vxoris, id est, adulterium improprie, & secundum aliquid, non absolute, & proprie.

Sed iste scrupulus facilè eximi potest. Nam In Primis illa verba: *Super eam*, non habentur apud Matth. capite 19. & Lucam capite decimo sexto, isti enim Euangelistæ absolute dicunt, mœchari eum, qui aliam duxerit.

Neqve obstat, quod Caietanus dicit, debere exponi Matthæum & Lucã, per Marcum, qui addidit quod alij omiserunt. Nam Euangelistæ licet interdum omittant aliquid, quod ab aliis suppletur, tamen semper verum dicunt, & ita sufficienter, vt possint intelligi etiam ab iis, qui non legerint alios Euangelistas: alioqui ij, qui solum vnum aliquando habebant, decepti fuissent. Quare expositio vnius Euangelistæ per alium, non debet esse talis, vt sine ea reddatur falsum, quod aliquis eorum dixit. Oportet igitur, vt perspicue verum sit quod Matthæus, & Lucas dicunt, videlicet absolutè mœchari eum, qui secundam vxorem ducit, prima viuente: alioqui decepti fuissent, qui Matthæum, aut Lucam sine Marco legissent.

Præterea illa verba: *mœchatur super eam*, non tollunt adulterium, sed ponunt, & aliquid præterea addunt. Mœchari enim super dimissam vxorem, est vere mœchari, sed cum iniuria addita iniustæ dimissionis: & aliter exponere, est sine vlla causa relinquere propriam, & germanam verborum significationem, & fingere tropos ad arbitrium, quod si liceret, liceret etiam Scripturas omnes corrumpere, & deprauare.

Adde, quod Augustinus libro primo de adulterinis coniugiis, capite vndecimo, & Beda in commentario ad caput decimum Marci, ita Marcum exponunt, vt nos diximus: & Innocentius III. capite Gaudemus, de diuortiis, totum argumentum, quod hactenus explicuimus habet, & ante eum Innocentius I. in epistola 3. ad Exuperium, capite 6. & omnes alij Patres, quos in sequẽti quæstione citabimus, qui affirmant verè eum mœchari, qui viuente priore vxore etiam dimissa per repudium, alteri iungitur.

Sed forte Caietanus dicere voluit, mœchari super eam, esse verum adulterium, quia ducitur tunc alia vxor, inuita priore quæ iniustè dimissa est aut retenta, & consentiente priore, non esse adulterium, si ducatur alia; proinde non aperte colligi ex verbis Domini prohibitionem polygamiæ.

Respondeo consensus vxoris neque sufficit, neque requiritur ad polygamiam licitam reddẽdam. Nam tempore Christiano, quo interdicta est polygamia, etiamsi prior vxor maximè vellet, vt maritus aliam duceret, non tamen id ei liceret: tempore autem Patriarcharum, quo polygamia licita erat, non requirebatur consensus; vt patet de vxoribus Iacob.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non enim verisimile est, consensisse Liam, vt Iacob acciperet Balam Rachelis æmulæ suæ ancillam in vxorem; neque contra consensisse Rachelem, vt Iacob acciperet Zelpham ancillam Liæ: sed Iacob iure suo vtebatur. Sic etiam Dauid multas vxores accepit, priotibus id ignorantibus; neque vsquam legitur, maritum petisse vxoris prioris consensum, vt ei liceret alias ducere. Quare non facit adulterium, inuita vxore aliam ducere, sed aliam ducere priore viuente, & vxore permanente.

TERTIO probatur ex Apostolo. Nam IN PRIMIS Apostolus vbicunque loquitur de matrimonio, semper loquitur de vxore in numero singulari, vt 1. Corinth. 7. *Vnusquisque suam vxorem habeat.* &; *Alligatus es vxori, noli quærere solutionem, &c.* Deinde idem Apostolus apertissime scribit, vxorem non posse, viuente marito, alicui alteri nubere. Roman. 7. *Viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro.* Et 1. Corinth. 7. *Iis qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Et infrà: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: quòd si dormierit vir eius, liberata est à lege; cui vult nubat.* Quæ loca prohibent polygamiam ex parte fœminarum expresè, id est, prohibent ne fœminæ sæpius nubant, viuentibus viris prioribus. Sed prohibent etiam consequenter polygamiam ex parte virorum id est, ne viri plures simul vxores ducant. Nam licet minus repugnet rationi, ac naturæ, vt vir plures vxores, quàm vxor plures maritos habeat, vt inferius demonstrabimus: vtrumque tamen rationi repugnat.

Et præterea quidquid sit de iure naturæ, iure Euangelico pares sunt, vir, & fœmina, quantum ad fidem, & debitum coniugale, vt ipse idem Paulus explicat 1. Corinth. 7. cum ait: *Vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Quibus verbis Apostolus significat, in contractu matrimonij Christiani, quod est Sacramentum vnius Christi cum vna Ecclesia, ita coniungi virum vxori, vt sibi totum illi tradat, sicut se totam viro mulier tradit: ex quo sequitur, vt sicut non potest mulier sine iniustitia se tradere alteri viro; ita nec possit vir sine iniustitia se tradere alteri fœminæ.

Quare sanctus Augustinus licet in libro de bono coniugali, capite 17. scripserit, magis absurdum esse, si vna mulier multis viris, quàm si vnus vir mulieribus multis iungatur: tamen in libro primo, de adulterinis coniugijs, capite octauo, docuit parem esse in matrimonio Christiano fœminam viro, quod attinet ad monogamiam; & ideo sicut, Apostolo teste, mulier adultera erit, si viuente marito fuerit cum altero viro, ita etiam è contrario vir adulter erit, si viuente vxore fuerit cum alia fœmina.

Colligimus igitur ex Apostolo hanc rationem; Mulier non potest iuxta Apostoli doctrinam plures viros habere; Sed iuxta eundē Apostolum pares sunt, vir & mulier, in hac re; Non igitur potest iuxta Apostolum vnus vir plures vxores habere.

QVARTO polygamia tum ex parte viri, tum ex parte vxoris, iuri naturæ, & rationi matrimonij repugnat; non igitur licita est, præsertim in lege Euangelica, quæ sustulit permissiones omnes quæ erant in lege veteri. Antecedens, quod attinet ad polygamiā, qua vna mulier multis simul viris nuberet, apud omnes certum, & exploratum est: nam talis polygamia repugnat omnibus matrimonij finibus.

Possunt autem distingui quatuor fines matrimonij doctrinæ caussa. Finis PRIMARIVS est, susceptio & educatio prolis. At cùm vna mulier non nisi semel in anno parere possit, ab vno viro sufficienter fœtari poterit. Si verò pluribus iungatur, non solùm non pariet sæpius, sed rarius, aut nunquam pariet: experientia enim testatur, meretrices infœcundas esse. Deinde nemo virorum illorum, quibus eadem vxor communis esset, filios suos nosset, quod sanè educationi liberorum plurimum noceret.

ALTER finis matrimonij est, domestica societas, & communicatio operum, quæ ad vitam necessaria sunt. Nam vt Aristoteles docet libro 8. Et hic capite decimo secundo, vir & vxor non iunguntur solùm ad procreādum, vt animalia cetera, sed etiam ad cohabitandum, vt simul familiam regant, & officia domestica inter se partiantur: alia enim munia viro, alia vxori conueniunt. Hic autem finis omnino impediretur per multitudinem virorum in eadem familia: essent enim multa capita vnius corporis. Quocirca sicut multi serui possunt esse vnius Domini; non tamen potest vnus seruus multis dominis recte seruire: sic etiam potest aliquo modo vnus vir multas coniuges simul habere, nullo autem modo potest vna fœmina multos simul habere maritos.

TERTIVS finis est, vt sit cōiugium in remedium contra concupiscentiam. At istud coniugium vnius fœminæ cum multis viris, non modò remedium non afferret contra concupiscentiam, sed etiam iras, rixas, & discordias implacabiles excitaret inter riuales, vt notum est, quas discordias non posset vxor vlla ratione compescere, cùm ei conueniat subiici, & obedire, non præesse, & dominari.

QVARTVS finis est, vt sit Sacramentum Christi & Ecclesiæ, cui fini maximè repugnat ista polygamia. Vnus enim Deus est, cui Ecclesia iungitur non multi: nec potest Ecclesia, siue anima quæuis multis Diis cōiungi, nisi fornicando.

Sunt autem hæ rationes sancti Augustini libro 3. de doctrina Christiana, cap. 12. & libro de bono coniugali, cap. 17. vbi etiam hanc ipsam sententiam probat exemplo veterum Sanctorum. Inueniuntur enim quidam Sanctorum, qui plures vxores habuerunt, sed quæ maritis pluribus iuncta fuerit, nullam omnino sanctarum legimus fœminarum.

Quod verò ad polygamiam illam attinet, qua vnus vir multas vxores habet, non est omnino extra controuersiam, an talis polygamia iuri naturæ repugnet. Durandus enim in quarta distin. 33. quæstion. prima, & Alphonsus Episcopus Abulensis in capite decimo nono, Matth. quæst. 30. docent, non repugnare: Innocentius tamen Pontifex capite Gaudemus. de diuortiis, & Theologi plerique in distin. 33. libro quarto, sententiam contrariam tuentur. Nam etiamsi coniugium vnius viri cum multis vxoribus, non repugnet PRIMO fini matrimonij, id est, prolis propagationi, & educationi; cùm facile possit vnus vir ex multis fœminis liberos procreare, & alere; tamen aliis finibus aperte repugnat.

Nam SECVNDVS ille finis, qui est socialis cohabitatio, & domus gubernatio, non patum impeditur per vxorum multitudinem. Siquidem vxor, licet sit viro subiecta, non tamen vt famula, sed vt socia, & collateralis: & ideo ipsa quoque in domo principatum habet, vt fusè tradit Chrysostomus homil. 20. in epistola ad Ephesios: & idem probat sanctus Thomas prima parte, quæst. 92. art. 3. ex ipsa productione mulieris: ideo enim non ex capite, neque ex pedibus, sed

sed ex latere formata est, vt neque dominetur viro, neque subiiciatur instar ancillæ, sed socia sit, & collateralis. Quod etiam testantur honorum vocabula: Regum enim vxores Reginæ, & Augustorum Augustæ dicuntur. Iam verò omnis principatus sua natura diligit singularitatem, vt Augustinus docet libro de bono coniugali cap. 17. repugnat igitur matrimonio, vt vnius viri plures sint coniuges.

Atque hinc intelligimus argumentum Augustini loco citato, quo ipse probat, non ita esse contra rationem, si vnus vir plures vxores habeat, quemadmodum est contra rationē, si vna mulier multos viros habeat; quia non est contra rationem, vt vnus Dominus multos seruos habeat; cùm sit cōtra rationem vt vnus seruus multos habeat Dominos. Intelligimus, inquam, hoc argumentum non probare, non esse absolutè contra rationem, vt vnus vir multas vxores habeat: siquidem magnum est discrimen inter subiectionem seruorum ad dominum, & subiectionem vxoris ad virum; sed tantùm probare, minus esse absurdum, vt vnus vir plures vxores, quàm vt vna mulier plures viros habeat, cùm vir sit caput mulieris, non contrà mulier viri.

TERTIVS finis, qui est remedium contra concupiscentiam, impeditur etiam per istam polygamiam vnius viri cum multis vxoribus. Nam sine dubio non potest vnus vir ita debitum reddere multis vxoribus, atque redderet vni: & videtur, vt in tertia ratione diximus, iniquitas quædam, vt vxor se totam viro tradat, vir autem non se totum vxori. Et præterea cùm vix fieri possit, vt non magis vna diligatur, quàm altera, inde rixæ, & contentiones ex hac polygamia facile nascuntur: sicut etiam inter sanctas fœminas, Saram & Agar; Liam, Rachelem natas esse, Scriptura testatur, Genes. 16. & 30. & inter Annam & Phenennam, 1. Regum 1. Neque verum est, quod scribit Durandus, eiusmodi rixas per accidens oriri, ex prauitate scilicet fœminarum. Nam è contrario potius per accidens fieret, ex bonitate fœminarum, si eæ non orirentur, cùm eas polygamia secum adferat.

QVARTVS denique finis, nimirum Sacramētum, sine controuersia polygamiæ repugnat.

His accedit prima institutio: si enim polygamia naturæ conformis esset, sine dubio Deus initio iliam instituisset, cùm & esset eo tempore maximè necessaria ad propagandum genus, & naturalis origo tunc formaretur. At è contrario Deus initio monogamiam instituit, vt in prima ratione ostendimus; non est igitur polygamia secundum naturam.

QVINTVM argumentum sumi potest ex Ecclesiæ consuetudine. Si enim polygamia Christianis licita esset, aliquod exemplum proferretur probatorum Christianorum, qui plures simul coniuges habuissent. Mirabile enim est, exempla Patriarcharum, vt Luthertus dicit, semper fuisse libera, & licita: & tamen nullum probum virum nominari posse, qui in totis M D. annis exempla illa imitatus cum laude fuerit.

Quid? quod non solùm Christiani semper monogamiam coluerunt, sed etiam Ethnici apud Romanos. Nam in Iure ciuili ab Imperatoribus Gentilibus infamiæ nota, aliisque pœnis polygami afficiuntur, vt patet ff. de his, qui notantur infamia, leg. 1. item C. de incestis nuptiis, leg. Neminem. & ad legem Iuliam, de adulteriis, leg. eum qui. Aristoteles etiā tum in Politicis, tum in vtroque Oeconomico, monogamiam præcipit. Sed de his hactenus.

CAPVT XI.

Soluitur argumentum aduersariorum ex Patriarcharum exemplo ductum.

SED argumentum soluendum est Lutheri, & Anabaptistarum, quod ab exemplo Abrahæ, Iacob, Dauid, aliorúmque Patriarcharum sumitur, quos & vxores multas habuisse & simul Deo gratos, atque acceptos fuisse constat. Quod argumentum variis modis dissolui solet.

Quidam enim docent, Patriarchas vnam tantùm vxorem legitimam habuisse, ceteras verò, concubinas eorum fuisse. Id quod probant, PRIMVM ex illis verbis Iudæorum Ioan. 8. *Nos ex fornicatione non sumus nati*; videntur enim significare voluisse Euthymio interprete, se non descendere ex Agar concubina Abrahæ, sed ex legitima eius vxore Sara.

DEINDE, quia Scriptura passim concubinas appellat mulieres illas, quæ præter vxorem Patriarchis adhærebant; neque filios earum hæredes fuisse docet, vt patet ex illis verbis Genes. 25. *Dedit Abraham cuncta quæ possederat, Isaac; filiis autem concubinarum largitus est munera.*

VLTIMO ex Patribus; nam AMBROSIVS lib. primo de Abraham, capite quarto, cùm factum Abrahæ defendere vellet, qui ex ancilla filium quæsierat, viuente Sara vxore, tres adfert excusationes. PRIMA est, quod eo tempore nondum adulterium lege prohibitum esset. SECVNDA, quod amore posteritatis, non ardore libidinis id fecerit, & de consensu vxoris; & tandem eius rei pœnitentiam egerit. TERTIA, quod id egerit ad aliquid futurum significādum, iuxta Apostolum ad Galat. 4.

Sanctus etiam Augustinus lib. 2. contra Aduersarios legis & prophetiæ, cap. 9. lib. 22. contra Faustum, capite 30. & libro 16. de ciuitate Dei, capite 25. idem crimē Abrahæ à Manichæis obiectum excusat, quod non libidine, sed prolis gratia, idque vxore cogente fecerit. Potuisset autem vno verbo crimen diluere, si existimasset Agar veram cōiugem Abrahami fuisse.

Denique sanctus Leo epistol. 92. ad Rusticum Narbonensem, capite quarto distinguit inter vxorem, & concubinam, ac docet concubinam non esse veram vxorem, ita vt si quis habens concubinam, ducat aliam in vxorem, ille non censeatur duplicare cōiugium: ponit autem exemplum de Sara, & Agar. Quare videtur sensisse, Agar non veram fuisse Abrahæ coniugem.

SED hæc sententia est improbabilis, nec difficultatem soluit. Nam quidquid sit de Sara, & Agar, certè Lia, & Rachel duæ veræ coniuges erant Patriarchæ Iacob, vtraque enim libera erat, & vtraque vxor perpetuò nominatur: & idem dici potest de Anna, & Phenenna vxoribus Helcanæ, & aliis permultis.

Deinde, quis credat Pattiarcham Abraham virum sapientissimum, & sanctissimum, immò parentem omnis sanctitatis, & in Scripturis ab Apostolis, & Prophetis, & ab ipso Christo semper cum honore nominatum, vel ignorasse adulterium esse peccatum, vel adigi potuisse consensu coniugis, aut alia vlla de caussa ad id perpetrandum, quod peccatum esse non ignoraret?

Adde, quod si non fuissent illæ veræ vxores Patriarcharum, oportetet dicere Patriarchas non tantùm semel, aut iterum ex humana fragilitate, sed toto ferè vitæ tempore, idque palam, & ex professione

Universidad de Deusto
Biblioteca

sione peccasse: illas enim mulieres perpetuò, & publicè retinebant.

Præterea Deus ipse dicit Dauidi, 2. Regum 12. *Dedi vxores Domini tui in sinum tuum*: at quomodo, quæso, Deus adulterij auctor esse potest?

Denique beatus Paulus ad Galat. 4. scribit, duos filios Abraham significasse duo Testamenta, siue duos populos; & sicut Abraham vnum filium habuit ex libera, id est, Sara, alterum ex ancilla, id est, Agar: ita Deum duos habuisse populos, vnum ex Synagoga serua, alterum ex Ecclesia libera. Significauit igitur Agar Synagogam. At Synagoga non fuit adulterina cõiunctione Deo copulata, sed legitima; ergo & Agar, si vera est significatio, non fuit adultera concubina, sed legitima coniunx Abrahæ.

Neque argumenta illa concludunt; nam illud: *Nos ex fornicatione non sumus nati*, intelligi debet de fornicatione spirituali, quæ est idololatria, non de fornicatione carnali, vt hunc locum sanctus Augustinus rectè exponit: ideo enim illi addunt: *Sed vnum patrem habemus Deum*. ac si dixissent; Nos non descendimus ex gentibus idololatris, qui cum multis Diis fornicantur, sed ex Patriarchis vnius Dei cultoribus.

Deinde idem patet ex verbis superioribus: suprà enim dixerant, se Patrem habere Abraham, & inde concludunt postea, se non esse ex fornicatione; ita vt idem sit esse ex Abraham, & nõ esse ex fornicatione. At si ageretur de fornicatione carnali, & per fornicationem intelligeretur coniunctio cum Agar: fuissent ex fornicatione, etiam si fuissent ex Abraham. Si verò agatur de spirituali fornicatione, id est, de idololatria, verissimè dicuntur non esse ex fornicatione, qui sunt ex Abraham, quia Abraham idololatra non fuit, sed vnius Dei fidelissimus cultor.

Neque SECVNDVM argumentum concludit. Nam in Scriptura etiam veræ, & legitimæ vxores aliquando dicuntur concubinæ, & ipsæ concubinæ dicuntur vxores. Siquidem Genes. decimo sexto, Agar dicitur vxor: Genes. 21. Cethura dicitur etiam vxor, & paulo pòst tam ipsa, quàm Agar dicuntur concubinæ: & Iudic. decimo nono, vxor vera, & legitima, immò & vnica cuiusdam Leuitæ, nunc vxor, nunc concubina nominatur.

Erant autem duo genera vxorum, tum apud Hebræos veteres, tum etiam apud Gẽtiles. Quædam, quæ ducebantur non solum ad procreandos liberos, sed etiam ad societatem omnium bonorum, & totius domus gubernationem; atque harum tantùm filij erant hæredes; & hæ propriè dicebantur Matresfamilias. Quædam erant legitimæ etiam vxores, sed non admissæ ad societatem bonorum, & domus gubernationem; & hæ neque Matresfamilias dicebantur, neque earum filij hæredes erant; & hæ tum vxores, tum concubinæ nominabantur.

Id in vsu fuisse apud Hebræos, patet ex capite vigesimo quinto, Genes. suprà citato. Apud Gentiles autem id fuisse in more positum, perspicuum est ex Gellio lib. 18. cap. 6.

Et hoc modo exponit Gratianus dist. 34. can. Omnibus, canonem vltimum Concilij Toletani, vbi dicuntur admitti posse ad Communionem ij, qui vna muliere contenti sunt, siue ea sit vxor, siue cõcubina: dicit enim concubinam vocari eam, quæ verè esset vxor; sed priuatim ducta, sine legalibus instrumentis.

Ad TERTIVM argumentum ex Patribus desumptum, RESPONDEO: Ambrosium variis modis Abrahamum defendere conatum esse, sed in vltima responsione veram defensionem potuisse. In vltima enim responsione apertè scripsit, coniugium Abrahæ cum Agar non fuisse peccatum, sed mysterium: Deus enim ita fieri voluit ad aliquid futurum significandum, vt Apostolus exponit Galat. 4. Ex quo intelligimus, Ambrosium existimasse, coniugium cum pluribus vxoribus alioqui illicitum, Dei dispensatione factum esse licitum: quæ est solutio, quam postea Innocentius III. & Scholastici secuti sunt.

Porrò S. Augustinus in locis citatis non dicit, Agar non fuisse vxorem, aut coniunctionem Abrahami cum ipsa fuisse adulterium, sed solùm dicit, eum non peccasse peccato libidinis, quia solùm ob amorem prolis, & ex consensu vxoris aliam mulierẽ cognouit.

AT, inquiunt, potuisset vno verbo crimen depellere, si dixisset, Agar veram coniugem fuisse, & eo tempore licitam fuisse polygamiam. RESPONDEO hoc alibi dixit Augustinus. Nam in libro decimo sexto de ciuitate Dei, capite 38. apertè scripsit, Iacob Patriarcham quatuor vxores habuisse, quia eo tempore nulla lex id prohibebat: & libro 22. contra Faustum, capite 47. dicit eo tempore id non fuisse contra leges, neque contra consuetudinem, & ideo fuisse licitum. Sed quia Manichæi præcipuè obiiciebant Patriarchis libidinem, ac petulantiam, idcirco S. Augustinus, & sæpius, & fusius demonstrare conatur, Patriarchas non lubrico carnis, sed amore posteritatis operam vxoribus dedisse.

Quod ad sanctum Leonem pertinet, distinguit ille vxorem à concubina, & liberam ab ancilla: & concubinam ita accipit, vt ea non vera vxor intelligatur: sed cùm exemplum adfert Saræ, & Agar, de libera, & ancilla loquitur. Neque necessariò sequitur, vt velit esse omnino eandem, ancillam & concubinam; liberam, & vxorem: nam & multæ sunt concubinæ, quæ tamen sunt liberæ; & multæ sunt ancillæ, & tamen vxores. Quare ad exemplà sancto Leone allari veritatem, satis est, si Agar ancilla fuerit Abrahæ, quod est verissimum: non autem necesse est, vt eadem vxor non fuerit. Fateor tamen Leonem obscurius, & duriusculè loqui: vnde libro secundo, de Conciliis, ca. 8. cùm explicarem canonem 17. Concilij Toletani I. dixi, Agar ex sententia S. Leonis non fuisse veram Abrahæ vxorem, sed concubinam tantùm; sequutus nimirum Glossam in canonem; Non omnis. 32. quæst. 2. sed in re dubia, pium existimo, Leonem exponere, vt iam feci.

Est igitur ALIA sententia aliorum, qui non solùm docent, fœminas illas Patriarcharum veras, & legitimas vxores fuisse, sed etiam affirmant id non esse prohibitum, nisi iure positiuo Euangelico. Quam sententiam esse volunt sanctorum Patrum Hieronymi, & Augustini.

HIERONYMVS enim in epistola ad Oceanum de Monogamia clericorum, sic loquitur: *Sciebat*, Apostolus, *lege concessum, & exemplo Patriarcharum, ac Moysi familiare populo nouerat in multis vxoribus liberos spargere*. Hæc ille: non igitur contra legem vllam, sed potius secundum legem erat polygamia, temporibus Hebræorum.

AVGVSTINVS libro 3. de doctrina Christiana, cap. 12. *Sufficiendæ*, inquit, *prolis causa, erat vxorum plurium simul vni viro habendarum inculpabilis consuetudo*. Et lib. 16. de ciuitate Dei, cap. 38. *Eo tempore multiplicandæ posteritatis causa multas vxores habere lex nulla prohibebat*. Denique lib. 22. contra Faustum, cap. 47. *Peccata alia sunt contra naturam, alia contra morem, alia contra præceptum. Quæ cum ita sint, quid tandem criminis est, quòd de pluribus vxoribus simul habitis obiicitur sancto viro*

Iacob? Si naturam consulas, non lasciuiendi, sed generandi caussa illis mulieribus vtebatur; si morem, illo tempore, & in illis locis hoc factitabatur; si præceptum, nulla lege prohibebatur. Hæc ille.

Hæc tamen sententia repugnat Innocentio III. cap. Gaudemus, de diuort. vbi dicit nulli vnquã fuisse licitum sine diuina dispensatione plures simul vxores habere: repugnat etiam Chrysostomo homil. 56. in cap. 30. Geneleos, vbi dicit, consuetudinem plurium vxorum habendarum fuisse malam, & ideo à Christo abolitam; sed Patribus antiquis fuisse licitam, quia à Deo permissam: repugnat quoque Ambrosio, qui vt suprà vidimus, non potuit Abrahamum excusare ab adulterij crimine nisi ratione mysterij, nimirum, quia Deus dispensauerat in lege Monogamiæ ab initio institutæ.

Præterea si solo iure Euangelico positiuo, non autem iure naturali prohibita esset polygamia, liceret hoc tempore infidelibus plures vxores habere: neque enim illi tenentur particularibus legibus Euangelij, antequam Christiani fiant. At post Christi aduentum, & prædicationem, omnibus hominibus illicita est polygamia; vt ex eo patet, quod si infidelis polygamus ad Baptismum veniat, cogitur dimittere vxores omnes præter primam; quia indicat Ecclesia solum coniugium cum prima verum esse Matrimonium, vt patet ex cap. Gaudemus. de diuort.

Nec responderi potest, eiusmodi infidelem cogi post Baptismum dimittere vxores præter vnam, quia lex Christiana prohibet, ne quis habeat plures simul vxores, etsi id in Gentilitate licitum fuerit. Nam lex Christiana prohibet etiam dirimi vera Matrimonia: ac proinde si illa fuissent vera matrimonia, non dirimerentur ab Ecclesia, sed solùm præciperetur eiusmodi homini, ne deinceps alias vxores duceret, nisi omnibus illis mortuis, quas antè duxisset: quemadmodum fieri videmus in matrimoniis contractis ab infidelibus, in gradibus ab Ecclesia prohibitis. Nam quia lex Ecclesiæ non obligat infideles, matrimonia censentur legitima, nec dirimuntur, cùm illi veniunt ad fidem, etiamsi dirimerentur, si post Baptismum acceptum fierent; quod totum ex eodem capite Gaudemus. cognoscere licet.

Denique refellitur argumentis omnibus, quæ in quarta ratione facta sunt.

Neque Hieronymus, & Augustinus nobis aduersantur: eorum enim sententiæ verissimæ sunt, posita dispensatione diuina, quam nos cum Innocentio, & Scholasticis ponimus. Ea enim dispensatione posita, non erat contra legem, immò erat secundum legem Mosis scriptam, Matrimonium cum pluribus simul vxoribus: consuetudo quoque illius temporis erat inculpabilis, vt Augustinus dicit. Et denique eadem dispensatione vigente, non erat contra naturam, plures vxores ducere, sed tantùm eas ducere lasciuiẽdi caussa; & ideo rectè dicit Augustinus, coniugia Patriarcharum non fuisse contra naturam, quia non fiebant lasciuiendi, sed gignendi caussa.

Est igitur TERTIA sententia Scholarum communis, Patriarchis ex diuina dispensatione licuisse plures vxores ducere. Sed quoniam de hac etiam re variæ sunt opiniones, & alij quidem volunt singulis Patribus peculiarem adfuisse diuinam inspirationem, qua intelligerent licere sibi diuina dispensatione pluribus vxoribus iungi: alij volunt satis fuisse, si primis Patriarchis diuina inspiratione innotuerit ea dispensatio: & rursus alij hanc dispensationem tantùm cum populo Dei; alij cum omnibus Gentibus factam docent: exponam paucis propositionibus, quid mihi in hac re probabilius videatur.

PRIMA propositio: *Circa polygamiam tam vxoris cum multis viris, quàm viri cum multis vxoribus, nullus homo dispensare potest, & maximè post Euangelium prædicatum*. Patet; quia polygamia prohibita est primum iure diuino naturali, & deinde iure diuino Euangelico: non potest autem inferior dispensare in lege superioris, proinde nec homo in lege Dei.

SECVNDA: *Potest Deus dispensare circa polygamiam vnius viri cum pluribus vxoribus, non autem vnius vxoris cum multis viris*. Ratio est, quia duo genera præceptorum ad ius naturæ pertinent. Quædam vniuersalia, & communissima quæ sunt veluti principia prima iuris naturæ. Quædam alia, quæ ex primis tanquam cõclusiones deriuantur. Et quidem prima illa continent ita vniuersaliter regulam rectitudinis, vt in nullo casu mutatione vlla indigeant, & ideò sunt omnino indispensabilia; qualia sunt præcepta Decalogi. Posteriora autem continent quidem regulam rectitudinis: sed aliquando mutatis circumstantiis rerum, & personarum, vtile est legem mutari; sed tamen etiam tunc mutari non potest nisi ab eo, qui illam posuit.

Iam igitur polygamia fœminæ vnius cum multis viris, pertinet ad prima illa principia iuris naturæ, nec per vllam mutationem circumstantiarum potest fieri bona, quia repugnat, vt suprà ostẽdimus, omnibus finibus Matrimonij; ideo in illã nulla cadit dispẽsatio.

Dices, quid si sola esset vna mulier inter homines, & ea esset nupta viro sterili: nonne oporteret cum ea dispẽsare, vt nuberet alteri viro, ne mundus interiret?

RESPONDEO, Non esse periculum vt talis casus accidat: Deo enim curæ est prouidentia generis humani. Alioqui etiam quærere possemus, num deberet pater filiam vxorem ducere, aut filius matrem, si nulli alij inter homines superessent. Sed dato etiam illo casu, potius dispensandum cum ea esset, vt solueret vinculum cum priore marito, quàm vt duos maritos haberet.

Porro polygamia vnius viri cum multis vxoribus, ad posterius genus præceptorum pertinet: quia vt diximus, non repugnat primario fini, sed secundario tantùm; & fieri potest, vt aliquando vtile sit ad consequendum primarium finem, contemnere secundarium: & ideirco in illam legem cadere potest dispensatio, sed Dei tantùm, vt diximus, non hominum.

TERTIA propositio: *Vt Deus dicatur dispensare circa polygamiam, non requiritur externa aliqua locutio, vel Scriptura, nec sufficit quod recta ratio dictet alicui illam esse licitam; sed requiritur peculiaris inspiratio Dei*.

PRIMA pars probatur, quia qualis est lex, talis etiam requiritur dispensatio. Lex autem prohibens polygamiam tempore Patriarcharum, non erat scripta in vllo libro, sed solùm impressa in mentibus: libros enim Scripturæ sacræ à Mose initium habuisse certum est.

SECVNDA pars probatur, quia lex prohibens polygamiam, non erat solùm naturalis, quia conformis rationi rectæ; sed quia Deus speciali inspiratione docuerat Adamum, quæ esset natura Matrimonij, à se instituti, & proinde se velle vt monogamiam contineret. Nam secundaria ista præcepta iuris naturæ, non habẽt vim coactiuã, nisi specialiter à Deo, vel ab aliquo Principe sanciantur; sed solùm obligant quatenus recta ratio docet ita esse faciendum, vel non faciendum, vt S. Thomas docet in 4. sentent. dist. 33. q. 1. art. 1. ad 2. Sicut igitur speciali inspiratione sancita fuerat à Deo lex Monogamiæ, ita speciali inspiratione

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione opus erat in eius dispensatione.

QVARTA propositio: *Dispensatio circa polygamiam, indicata est à Deo primis aliquot Patribus; deinde illorum verbo, aut exemplo ad ceteros peruenit.*

Probatur, quia iam tempore Abrahæ, & deinceps postea res erat omnibus nota, adeò, vt Sara Abrahamum induceret ad secundam vxorem ducendam. Neque enim credibile est, Saram fœminam sanctissimã hoc facturam fuisse, nisi id licitum esse sciuisset: neque verisimile est, illi primùm hoc à Deo indicatum. Pari ratione Laban obtulit Iacobo duas filias; & rursus illæ obtulerunt eidem duas alias vxores; neque ipse miratus est, aut dixit, non licere. Et denique Moses in Deuteronomio, tanquam de re nota, & passim licita loquitur, cum ait: *Si fuerint alicui duæ vxores, vna dilecta, altera odiosa, &c.* Deuter. 21. non igitur necesse erat, vt ad singulos fieret inspiratio diuina; sed satis erat, si primis Patribus facta fuerit: & fortasse soli B Noe facta fuit, & deinde ipse alios docuit.

QVINTA propositio: *Probabile est dispensationem concessam omnibus Gentibus, non autẽ filis Hebræis.* Dico id esse probabile, quia non ignoro multos existimare, soli populo Dei id esse concessum, nimirum ad propagandam eam Gentem, vnde Messias nasciturus erat.

Probatur PRIMO ex Augustino, qui in lib. 16. ciui. cap. 38. & lib. 22. contra Faustum, cap. 47. scribit, in terris vbi Iacob vxores quatuor duxit, fuisse morem ducendi plures vxores, posteritatis caussa, & eum morem fuisse inculpabilem, quia eo tempore polygamiã lex nulla prohibebat. Quo loco Augustinus indicat, dispensationem fuisse generalem, tum quia absolutè dicit, eo tempore nullam fuisse legem prohibẽtem polygamiam quia nimirum lex naturalis propter generalem dispensationem nusquam obligabat, tum etiã, quia dicit in eo loco, & in illis terris, vbi Iacob tunc C erat, id fuisse licitum. Locus autem ille Gentilium erat, non Hebræorum: siquidem Laban, cuius filias Iacob accepit vxores, idololatra erat, vt patet Gen. 31. tum denique quia caussa cur polygamia tunc esset licita, dicitur ab Augustino fuisse propagationis generis, seu sufficiendæ prolis: nec vsquam dicit, quod sciam, propagandi populi Dei tantùm.

SECVNDO probatur, quia Scriptura narrat, non solum Abraham & Iacob, & eorum posteros, sed etiã Esau qui ad populum Dei non pertinebat, multas vxores duxisse. Gen. 26 & 28. neque dubiu videtur, quin Esau ad imitationem Abrahę id fecerit; neque Scriptura eum reprehendit. Ismahelitas quoque, qui vsque ad hanc diem consuetudinem polygamiæ retinent, ab Abrahmo, aliisque Patribus eam accepisse credibile est: & cum Scriptura Gentiles non reprehẽdat quod eo tempore plures vxores haberent, probabile est omnino generalem fuisse promissionem.

SEXTA propositio: *Probabile est, dispensationem hanc ante Christi aduentum cessasse; sed si non antè cessauerit, certum est à Christo omnino esse sublatam, ita vt iam non solum Christianis, sed etiam aliis Gentibus omnibus polygamia prohibita sit.*

Quod à Christo sublata dispensario sit, si qua tunc erat, satis probatum est in primo argumento capitis superioris. Quod autem probabile sit, antea per se cessasse inde colligimus, quod iã anteà cessauerat caussa dispensationis: caussa enim fuerat paucitas hominum. Nam quia post diluuium homines pauciissimi erant, & non diu viuebant, vt ante diluuium, idcirco Deus ad faciliorem propagationem generis humani, indulsit polygamiam; sed antequam Christus veniret, iam pleniissimus erat mundus hominibus; quare ces- A sauerat caussa dispensationis.

Id quod homines etiam intellexisse videntur: nam nec apud Iudæos, nec apud Romanos erat in vsu polygamia tempore Christi, nisi forte apud pauciissimos. Siquidem in Euangelio siue discipuli, siue Pharisæi, siue alij loquantur, semper de vxore in numero singulari loquuntur; & quod est manifestum indicium huius rei, Zacharias pater Ioannis, cum vxorem sterilem haberet, non tamen aliam vxorem accepit, sed cum illa vna vsque ad senectutem vixit, vt patet ex 1. cap. Lucæ.

Vnum adhuc solui posset argumentum ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium, vbi vxorem secundam concessisse videtur cuidam ob ægritudinem primæ. Sed de hac re disseruimus lib. 4. de Pontifice, cap. 12. SOLVTIO communis est, illam primam non fuisse veram coniugem ob impedimentum perpetuum; atque id Gregorium declarasse. B

CONTROVERSIA QVARTA.

De Matrimonij firmitate.

CAPVT XII.

Matrimonium infidelium solubile esse, etiam quoad vinculum.

SEQVITVR controuersia QVARTA, quæ est de Mattimonij firmitate. Vbi est initio OBSERVANDVM, aliud iudicium esse debere de coniugio fidelium, aliud de coniugio infidelium: & rursus aliud de coniugio fidelium rato, & non consummato, & aliud de coniugio fidelium rato, & consummato: denique aliud de coniugio fidelium consummato quoad diuortium, aliud quoad repudiũ. Ex quo quatuor quæstiones existunt de mattimonij firmitate; sed vltima est huius loci maxime propria, & præterea grauis admodum, & difficilis: ideo priores tres breuiter perstringemus.

PRIMA igitur quæstio de coniugio infidelium, breuissima erit. Cõiugium enim infidelium solui posse, etiam quoad vinculum, si alter coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit ei cohabitare sine iniuria Creatoris: extra controuersiam est, ex doctrina B. Pauli, 1. Corinth. 7. *Si infidelis discedit, discedat, &c.* Et ex doctrina Ecclesiæ 28. q. 2. can. Si infidelis, & cap. Quã- D to, & cap. Gaudemus, de diuortiis.

NEQVE obstat illud: *Quod Deus coniunxit, homo nõ separet.* Matth. 19 neque illud: *Qui dimiserit vxorem, excepta caussa fornicationis, &c.* Ibidem neque illud, quòd propter hæresim non soluitur vinculum matrimonij, cùm tamen hæresis species infidelitatis sit.

Nam ad PRIMVM responderi debet, hoc Matrimonium non dirimi ab homine, sed à Deo, cuius interpretem habemus Apostolum Paulum.

Ad SECVNDVM Caietanus in commẽtario cap. 7 prioris ad Cor. respondet, Christum dedisse libertatem solis viris, dimittendi caussa fornicationis vxores; non autem vxoribus dimittendi viros. Paulum autem loquutum esse de caussa, quæ sit communis viro & vxori, & hanc esse voluisse, conuersionem alterius coniugis ab infidelitate.

SED hæc solutio non videtur satisfacere argumento. Nam

to. Nam in primis (vt infrà ostensuri sumus) Dominus A loquitur de dimissione quoad thorum, nõ quoad vinculum: in illa autem re pares sunt vir, & vxor: potest enim, & vir vxorem adulteram, & vxor virum adulteram relinquere.

SED neque hæc loca rectè conciliat Kemnitius, qui scribit in 2. part. Exam. pag. 1248. Christum loqui de eo, qui dimittit iniustè, Paulum autem de eo qui iniustè dimittitur. NAM vt Augustinus notat in lib. de adulterinis coniugiis, cap. 2. & 5. Paulus non tantum permittit coniugi deserto ab infideli, aliud Matrimonium inire, sed etiam permittit simpliciter, dimittere infidelem etiãsi cohabitare velit: solum enim consulit, non autem præcipit, vt coniunx fidelis non dimittat coniugem infidelem, si is velit cohabitare; & ideo si quis dimittat volentem cohabitare, non peccat contra vllum præceptum. Præterea. Si infide- B lis non deserat fidelem, sed velit ei cohabitare cum iniuria Creatoris, perpetuo scilicet persuadendo reditum ad infidelitatem, & Christum blasphemando: certè poterit à fideli dimitti, iuxta illud: *Qui non odit patrem, & matrem, vxorem, filios, &c. propter me*, Luc. 14. Hęc igitur est Apostoli sententia. Si infidelis discedit, nimirum nolens cohabitare, aut nolens sine iniuria Creatoris discedat, &c.

Dicendum est igitur cum Augustino lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 1. & 2. Christum loqui de Matrimonio inter fideles, Paulum de Matrimonio contracto inter fideles, id quod Paulus ipse satis declarat. Nã cum dixisset: *Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere*, subiungit: *Ceteris autem ego dico, non Dominus: si quis habet vxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, &c.* Vbi per cete- C ros, intelligit eos, qui Matrimonium ante fidem contraxerunt, de quibus Dominus nihil præceperat: de his ergo Paulus consilium dat, vt vir nõ dimittat vxorem infidelem, si ea velit cohabitare sine iniuria Creatoris. Sed quia hoc est consilium, non præceptum, ideo licet etiam dimittere vxorem infidelem, & tunc maximè si nolit cohabitare.

Ad TERTIVM dicẽdum, magnum esse discrimen inter coniugia contracta in infidelitate, & coniugia contracta post Baptismum. Priora enim, etsi rata sint & firma ex natura sua: tamen Sacramenta non sunt, & ideo deest illis potissima ratio insolubilitatis. At posteriora Sacramenta sunt, & proinde duplicem habent rationem insolubilitatis. Quod ergo Apostolus docuit de Matrimoniis in infidelitate contractis, non debet extendi ad Matrimonia contracta post Baptis- D mum: & ideirco si alter coniugum conuertatur ab hæresi, & alter nolit cohabitare sine iniuria Creatoris, non soluitur Matrimonium quoad vinculum, nõ quia hæresis nõ sit species infidelitatis, sed quia Matrimonium illud post Baptismum contractum fuerat, & ea de caussa Sacramentum erat: & similiter si alter coniugum Christianorum, fiat non tantum hæreticus, sed etiam apostata, Ethnicus, atheus, tamen nunquam soluitur vinculum Matrimonij, quia Sacramentum est.

Et hinc soluitur etiam dubitatio, quæ nasci posset, cur videlicet si coniunx fidelis nolit cohabitare cum coniuge etiam fideli, nisi cum iniuria Creatoris, cum scilicet perpetuò ad malum sollicitãdo, cur, inquam, non possit Matrimonium solui: caussa enim iam reddita est, quod eiusmodi Matrimonium in Ecclesia cõtractum Sacramentum sit.

CAPVT XIII.

Matrimonium ratum non consummatum solui etiam quoad vinculum, per ingressum in religionem.

ALTERA quæstio, de Matrimonio fidelium rato, non autem consummato, tractata est à nobis in 2. lib. de Monachis, cap. 38. Itaque ad eam Lectorem remittendum putauimus.

CAPVT XIV.

Matrimonium consummatum solui posse quoad thorum, & cohabitationem.

TERTIA quæstio est de solutione matrimonij consummati quoad thorum, & cohabitationem, manente vinculo coniugali, quæ solutio proprie dicitur diuortium à Theologis: & distinguitur à repudio, quod est solutio etiam quoad vinculum. Quamuis Iurisconsulti paulo aliter accipiant istas voces: nam repudium vocant dimissionem tum sponsę, tum etiam vxoris; diuortium autem, dimissionem solius vxoris post Matrimonium, siue quoad thorum, siue quoad vinculum, vt patet ex l. inter stupru. & l. inter diuortium. ff. de verb. signific. vnde tam in iure canonico, quàm ciuili, in titulo de diuortiis, agitur de solutione matrimonij, siue quoad thorum tantum, siue etiam quoad vinculum.

Sed quidquid sit de vocibus, Lutherus in li. de captiuit. Babyl. capite de Matrimonio, Philippus in locis Theologicis tit. de coniugio, Kẽnitius in 2. par. Exam. Concilij Tridentini, & alij passim, non agnoscunt diuortium manente vinculo coniugali. Kemnitius autem non solum negat, vllum esse licitum diuortium eiusmodi, sed etiam Ecclesiam reprehendit, quod plurib⁹ de caussis, & non sola caussa fornicationis, diuortium q uoad thorum concedat.

At nihilominus sententia Theologorum, & Ecclesiæ totius est, posse Matrimonium consummatum inter fideles solui quoad thorum, & cohabitationem, duabus de caussis.

PRIMO ex consensu, propter maiorẽ, atque altiorem statum acquirendum, vt si vterque coniugum continentiam perpetuam vouerat, & ad religionem transeat; cuius rei plurima exempla Sactorum exstat, vt in disputatione de votis ostendimus, & habemus D testimonium Christi Matth. 19. *Omnis qui reliquerit domum, vel agrum, vel vxorem, &c.* vbi loquitur de dimissione vxoris, vt Apostoli fecerant, nimirum caussa sequendi ipsum.

SECVNDO sine consensu, ob crimen, idque triplex. PRIMVM est, adulterium alterius coniugis, de quo Matth. 5. DEINDE si alter coniugum à fide Catholica recedat; & de hoc habemus Apostolicũ præceptum, ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post vnam, & secundam correctionem deuita.* vbi Apostolus de omnibus generatim loquitur, neque coniuges, aut parentes excipit. Et de his etiam intelliguntur verba Domini Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, &c.* Deinde si alter coniugum impellat alterum ad peccatum, ita vt non possit alter cum eo cohabitare sine periculo Deum offendendi, & de hoc loquitur Dominus cùm ait: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum*, Matth. 18. in quem locum scribens Hieronymus docet sententiam Domini esse, vt si ij, qui nobis cõiuncti sunt, & chari instar oculorũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt parentes, filij, vxor, causſa ſint ruinarum: ab iis recedamus.

Atque hæc omnia habentur in decretis Eccleſiæ in titulo de diuortiis; & nuper Concilium Tridentinũ contra Lutheranos id ipſum his verbis confirmauit, ſeſſ. 24. canone 8. *Si quis dixerit, Eccleſiam errare, cum ob multas cauſſas ſeparationem inter coniuges quoad thorum, ſeu quoad cohabitationem ad certum, incertúmue tempus fieri poſſe decernit, anathema ſit.*

Sunt autem antequam ad obiectiones aduerſarij reſpondeamus, obſeruanda tria. PRIMVM eſt, libertatem diuortium faciendi ob crimen parem eſſe viro, & vxori: licet enim Dominus Matth. 19. de viro tãtum loquatur, quia ordinariè viri vxores dimittunt, rarò autem ab vxoribus dimittuntur viri; tamen quod Dominus de viris dixit, etiam ad fœminas pertinet. Nam Apoſtolus 1. Corinth. 7. vtrumque dixit: *Præcipio nõ ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, & vir vxorem non dimittat*: nimirum ſine licita cauſſa. Et idem docẽt Concilium Mileuitanum, canone 17. Innocentius I. epiſt. 3. cap. 4. Hieron. in epiſt. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, & Auguſtinus libro de adulterinis coniugiis, 2. cap. 8.

SECVNDVM eſt diuortium quoad thorum tantum propria auctoritate poſſe fieri, modò vere nouerit coniunx coniungis adulterium. At verò diuortium quoad cohabitationem, quia res eſt publica, & quæ ſcandalizare poteſt ceteros; nõ poſſe fieri, niſi Eccleſiæ iudicio, vt habemus cap. Porro, de viuortiis.

TERTIVM eſt, diuortium in cauſſa fornicationis quatuor de cauſſis poſſe fieri illicitum. PRIMO ſi fornicatio fuerit ſine crimine, & proinde non fuerit niſi materialis, vt ſi mulier vim paſſa fuerit, aut ex ignorãtia cum eo rem habuerit, quem virum ſuum eſſe credebat, cum tamen eſſet alienus. SECVNDO ſi vterq; cõiunx eodem crimine teneatur. TERTIO ſi poſt cognitum adulterium coniugis, cum eo rem habuerit. QVARTO ſi auctor fuit coniugi, vt fornicaretur. Vide Sotum in 4. diſt. 36. q. vnica art. 1.

Sed Kemnitij obiecta diluenda ſunt, quæ aduerſus hunc canonem propoſuit in 2. parte Exam. pag. 1168. & ſequentibus. PRIMA obiectio: *Definitio illa diuortij quod ſit ſeparatio Matrimonij quoad thorum, manẽte vinculo coniugali, noua eſt, & ex verbis Pauli malè intellectis, perperam fabricata: nam ex illis verbis deducta eſt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Sed Apoſtolus hoc loco non loquitur de iuſto diuortio, quod fieri poteſt in cauſſa fornicationis: non enim præciperet vxorem à viro non diſcedere, ſi de diuortio iuſto loqueretur. Agit igitur de diſſidiis quibuſdam leuibus, quæ interdum inter coniuges oriuntur, & proinde de illicito diuortio, quò à ſe inuicem diſcedunt, ſed paulò pòſt reconciliantur. Quare perperam ex hoc loco Catholici diuortium deduxerunt, quod manẽte vinculo in Eccleſia licitè fiat.*

RESPONDEO, Catholici ex hoc loco veriſſimè diuortium iuſtum, & licitum, manente tamen vinculo didicerunt, quamuis non ex hoc loco ſolum, ſed etiam ex multis aliis, vt ſuprà oſtendimus. Nam vt S. Auguſtinus lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 1. 2. 3. & 4. rectè vidit, & monuit, non loquitur B. Paulus de eadem diſceſſione, cum ait: *Præcipio vxorem à viro nõ diſcedere.* Et cum ait: *Quod ſi diſceſſerit, manere innuptam*: Nam in priore loco agit de iniuſta diſceſſione, in poſteriore, de iuſta. Si enim Apoſtolus ageret de ſeparatione illicita ob leues cauſſas, cum ait: *Quod ſi diſceſſerit, &c.* non daret coniugibus optionem, vt poſt ſeparationem, aut innuptæ manerent, aut viris ſuis reconciliarentur, ſed ſimpliciter præciperet, vt viris reconciliarentur. Si enim Dominus vxorem à viro diſcedere prohibuit, nimirum ſine iuſta cauſſa, vt ipſe Apoſtolus teſtatur, quomodo fieri poteſt, vt idem Apoſtolus ibidem permittat, contra Domini præceptum, vxorem à viro ſine iuſta cauſſa ſeparatam manere: Quare hic erit ſenſus Apoſtoli, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, nimirum ſine iuſta cauſſa; quod ſi diſceſſerit, cauſſa nimirum iuſta inuenta, manere innuptam, &c. Errant igitur manifeſtè Eraſmus, Kemnitius, Caluinus, Beza, & omnes alij, qui hunc locum exponunt de iniuſta diſceſſione; & iuſtum diuortium ex hoc loco colligi poſſe negant.

SECVNDA obiectio: *Chriſtus Matth. 5. & 19. dimiſſionem coniugis niſi propter cauſſam fornicationis pronunciat eſſe illicitam, & illegitimam. Contra hanc Chriſti ſententiam, Pontificij decernunt præter fornicationem, multas alias eſſe cauſſas propter quas licita, & legitima coniugum ſeparatio fieri poſſit.*

RESPONDEO, conſtat ex Euangelio, alias eſſe cauſſas præter fornicationem carnalem, cur coniugium ſeparari poſſit, quoad thorum, vt ſuprà oſtendimus ex variis locis: ſed ille in primis eſt inſignis, qui habetur Matth. 19. Nam vbi Dominus iuſſerat, non dimitti vxorem, niſi ob fornicationem; in eodem capite, promiſſit centuplum in hoc ſeculo, & vitam æternam in futuro iis, qui vxores dimiſerint propter Euangelicam perfectionem. Quare ne ipſum Euangelium ſecum pugnet, adhibenda eſt explicatio, & limitatio aliqua.

PRÆTEREA ex Apoſtolo 1. Corinthios 7. didicimus, poſſe infidelem coniugem à fideli dimitti, etiamſi fornicatio non interceſſerit: non igitur verba Domini vniuerſaliter, & ſine limitatione accipienda ſunt.

Vt igitur Domini ſentẽtiam exponamus. PRIMO limitanda eſt ad Matrimonia contracta inter fideles, vt detur locus Apoſtolo permittenti ſolutionem coniugij contracti inter infideles. SECVNDO ſententia Domini intelligẽda eſt de dimiſſione ratione criminis, non ratione maioris perfectionis adipiſcendæ. Nam ratio cur Dominus prohibet coniugem dimitti, eſt, quia qui iniuſtè dimittit, eſt alteri coniugi cauſſa mœchandi. At qui dimittit cauſſa maioris perfectionis, non eſt cauſſa mœchandi, quia vel matrimonium eſt conſummatum: & tunc non poteſt fieri talis ſeparatio, niſi ex conſenſu libero vtriuſque partis; vel eſt ratum tantum, & tũc fit ſeparatio quoad vinculum, & ideo poteſt cõiunx relicta alteri nubere: quare nullum eſt adulterij periculum.

Cur autem dimiſſionem ob crimen Dominus dixerit non poſſe fieri, niſi cauſſa fornicationis, cum tamẽ poſſit fieri etiam ob alia crimina: S. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte. cap. 26. 27. & 28. dicit rationem eſſe, quia nomine fornicationis intelligi poſſunt omnia crimina. Nam etiam idololatria, & omnis ſuperſtitio, eſt fornicatio quædam ſpiritualis cum falſis Diis: & rurſus ſecundum Apoſtolum, auaritia eſt idolorum ſeruitus; & ſicut auaritia & idolorum ſeruitus, & proinde fornicatio quædam, ita etiam omnis alia praua cupiditas eſt quædam fornicatio.

SED hæc diſputatio Auguſtini, ipſi etiam Auguſtino ſuſpecta fuit: nam ad litetam non eſt dubium quin Dominus loquatur de ſola fornicatione carnali. Et Præterea falſum eſt, ob quodlibet crimen poſſe dirimi Matrimonia, etiam quoad thorum: ſolum enim, vt ſuprà oſtẽdimus, dirimũtur ab Eccleſia ob crimina, quæ vergunt

vergunt in detrimẽtum alterius coniugis. Quare idem Auguſtinus libr. 1. retract. cap. 19. non vult nos hanc ſuam ſententiam abſolutè ſequi.

Dicẽdum eſt igitur, Dominum ob duas cauſſas excepiſſe ſolam fornicationẽ. PRIMA cauſſa eſt, quia ſola fornicatio eſt propria ratio ſolutionis matrimonij: ceteræ autem communes ſunt matrimonio cũ aliis omnibus confœderationibus: nã propter hæreſim, vel inductionem ad peccandum, non ſolũ ſeparari debet coniunx à cõiuge, ſed etiam filius à patre, frater à fratre, ſeruus à domino, &c. Quocirca Dominꝰ iſtas cauſſas non excluſit quas ſciebat eſſe communes, ſed excluſit eas omnes, ob quas ceteræ confœderationes nõ dirimuntur, excepta fornicatione. Ratio autem huius eſt, quia ſola fornicatio directè opponitur fidei coniugali, & ſubſtantiæ ipſius matrimonij, cetera autem crimina per accidens ſe habẽt ad matrimonium.

SECVNDA cauſſa eſt, quia Dominus loquebatur de dimiſſione non ad certum tempus, ſed perpetua: nam de hac loquebantur, qui eum interrogauerant. Porro cauſſa perpetui diuortij nulla eſt, niſi fornicatio: propter fornicationem enim coniugis, etiamſi tantùm ſemel ea perpetretur, & mox qui peccauerat reſipiſcat, liberatur alter coniunx à debito reddendo per omnem vitam. At propter alia crimina non liberatur, niſi pro eo tempore, quo durant ea crimina: ſi enim coniunx, qui coniugem ad peccandum inducebat, reſipiſcat, & ſeriò conuertatur, tenetur coniunx eum recipere, eique affectu maritali cohabitare, quia iſta crimina, vt diximus, per accidens opponuntur Matrimonio, at fornicatio per ſe opponitur; & ideo ſtatim, atque coniunx fornicando frangit coniugi datam fidem, quia non ſtat promiſſis, cadit à iure coniugij, nec habet amplius in coniugem vllum ius.

TERTIA obiectio: *Separationem, quæ 1. Cor. 7. extra cauſſam fornicationis deſcribitur, Paulus nec ſuadet, nec decernit, ſed docet eam pugnare cum præcepto Domini, qui præcipit non diſcedere: quando verò coniuges contra illam Apoſtoli doctrinam priuata contumacia ſe ſeparant, tunc Paulus ſuadet reconciliationem, aut ſi hoc nolint, pronunciat ipſos debere ſine cõiugio manere. Sed octauus hic canõ dicit, ipſam Eccleſiam ob multas cauſſas, præter fornicationem, decernere poſſe ſeparationem.* Hæc Kemnitius: volui enim eius verba ponere, ne queratur obiectionem ſuam non eſſe fideliter recitatam.

RESPONDEO, tunc ſoluta eſt hæc obiectio cum ad primam reſpondimus: falsò enim Kemnitius aſſumit, illa verba Pauli: *Si diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari*, eſſe accipienda de illicita diſceſſione, vt ibi ex Auguſtini inuictiſſima demonſtratione docuimus. Itaque falsò dicit Kemnitius; deſcribi 1. Corinth. 7. ſeparationem extra cauſſam fornicationis, & eam à Paulo improbari. Sed etiamſi hoc eſſet verum, exponeremus Pauli ſententiam, vt iam iam Domini ſententiam expoſuimus.

QVARTA obiectio: *Chriſtus Matth. 5. ideo prohibet vxorem dimitti extra cauſſam fornicationis, quia eiuſmodi dimiſſio obicit periculis vltionis, fornicationis, & adulterij. Sed de his periculis Pontificij non ſunt ſolliciti: liberè enim decernũt ſeparationẽ ad certũ, incertúmue tẽpus.*

RESPONDEO, quando iuſta eſt dimiſſio: periculum fornicationis, cui obiicitur dimiſſus, non imputatur dimittenti, qui vtitur iure ſuo, ſed ei, qui dedit cauſſam cur dimitteretur. Nam certè qui dimittit vxorem cauſſa fornicationis, quia iuſtè dimittit, non dicitur obiicere vxorem periculo fornicationis, etiamſi illa ſic dimiſſa meretriciam artem exercere incipiat: Iuſtam autem eſſe dimiſſionem, quam Eccleſia decernit, ſuprà probauimus, quia eſt conformis Euangelio, & rectæ rationi. Nam cum duo immineant pericula: Vnum coniugi innocenti, ſi ſinatur habitare cum coniuge hæretico, aut impellente ad flagitia; periculum videlicet in hæreſim, aut in flagitia labendi: Alterum coniugi nocenti, ſi ſeparetur: periculum ſcilicet fornicandi: Eccleſia recto iudicio cenſet potius conſulendum innocenti, quàm nocenti, & ideo matrimonia illa dirimit quoad cohabitationem. Quare Pontificij non ideo ſeparationem decernunt, quod de periculis fornicationis & adulterij non ſint ſolliciti, ſed quod magis ſolliciti ſint de periculis aliis grauioribus.

QVINTA obiectio: *Contendunt tale debere eſſe diuortium, in quo vinculum Matrimonij ſaluum maneat. Atqui ſic Pontificia illa ſeparatione vinculum cõiugij multis, & variis modis ſoluitur. Nam quid ſit vinculum Matrimonij, docent hæ ſententiæ: Et adhærebit vxori ſuæ: Faciamus ei adiutorium, quod ſit coram ipſo: Mulier non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir: Iterum conuenite, ne tentet vos Satan: Non ſunt duo, ſed vna caro: & ipſum Matrimonium definitur indiuidua vitæ conſuetudine. At hæc omnia vincula ſoluit diuortium quoad thorum, & cohabitationem: ergo homines ſeparant, quod Deus coniunxit.*

RESPONDEO, tota obiectio nititur falſa vinculi coniugalis explicatione. Vinculum enim coniugale dicitur mutua quædam obligatio, qua vir ita efficitur maritus vnius fœminæ, vt non poſſit eſſe alterius, illa viuente; & fœmina ita efficitur vxor vnius viri, vt non poſſit eſſe alterius, illo viuente: Sic enim explicat Apoſtolus Rom. 7. & 1. Corinth. 7. Cohabitatio autem, & ſocieras lecti, ac menſæ, de quo loquuntur Scripturæ allegatæ à Kemnitio, non vinculum ipſum efficiunt, aut ſunt, ſed ex illo cõſequuntur: alioqui quotieſcunque vir, & vxor, etiam iuſta de cauſſa, in diuerſas regiones abirent, atque inter ſe diſtarent, coniugij vinculum ſolueretur, quod ſanè abſurdiſſimum eſt. Sicut igitur vir, & vxor, vinculum matrimonij retinent, quando vnus in Oriente, altera in Occidente degit, quia non poteſt vir alteri fœminæ, neque vxor alteri viro ſine adulterio iungi, cum adhuc ſint veri coniuges, licet non cohabitent, neque ſibi inuicem adhæreant: ita etiam vinculum cõiugij retinent vir & vxor, per diuortiũ ſeparati, quia adhuc ille huius ſolius fœminæ vir, & illa huius ſolius viri vxor eſt.

Illa autem verba: *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet*, de vero vinculo intelligenda ſunt, non de cohabitatione aut lecti communione, niſi velimus coniuges ipſos toties ſoluere quod Deus coniunxit, quoties à ſe inuicem abſunt.

CAPVT XV.

An Matrimonium fidelium conſummatum, ſolubile ſit, quoad vinculum, variæ ſententiæ adferuntur.

PERVENTVM eſt tandem ad QVARTAM & vltimam quæſtionem de ſolutione matrimonij conſummati, quoad vinculum: in qua quæſtione multos habemus aduerſarios, Græcos, Latinos, Hæreticos, & Catholicos.

Sentiunt enim, in cauſſa fornicationis poſſe coniugem innocentem non ſolum ſeparari quoad thorum, ſed etiam quoad vinculum, à coniuge, & aliud Matrimonium inire, in primis Græci, qui ſe iamdudum à Romana Eccleſia ſeparauerunt. Id enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

inter eorum errores numerat Guido Carmelita, in sua A summa de hæreticis; & in Concilio Florent. sess. vltima, Pontifex ipse Eugenius Græcis dixit, eos grauiter à Latinis accusari, quod Matrimonia dissoluerent; neque illi negare ausi sunt, sed rationes suas se habere responderunt. Denique notum est, hoc tempore Græcos re ipsa matrimonia dissoluere, & coniugibus alia matrimonia ineundi potestatem facere in caussa adulterij.

Ex Latinis Lutherani omnes, & Caluinistæ, atque Anabaptistę in eodem errore versantur: sed alij magis, alij minus errant.

Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de matrimonio, nihil statuere audet: tamen cupit vehementer definiri non solum in caussa fornicationis, sed etiam quando alter coniunx recedit in aliam regionem post decennium, aut nunquam reuersurus, licitum es- B se aliud matrimonium contrahere. Vbi obiter annotanda est Lutheri contradictio in eadem pagina. Nam scribit Papam errare, cum diuortium concedit extra caussam fornicationis, quam solam Dominus excepit: & statim adiungit, optare se vt definiatur, licere diuortium facere ob absentiam diuturnã alterius coniugis. Si enim error est, diuortium facere ob aliam caussam, quàm fornicationis; errorem igitur definiri cupit Lutherus cum ob absentiã coniugis diuortium esse licitum definiri cupit.

Addit autem, se nolle quidquam definiri sola Papæ, & Episcoporum auctoritate; sed si duo eruditi, & boni viri in nomine Christi consentirent, & in spiritu Christi pronunciarent, eorum iudicium se Conciliis prælaturum: quæ sanè mera fatuitas est. Nam vnde sciemus, duos illos homines in nomine Christi magis C consensisse, & in spiritu sancto pronunciasse, quam tot Episcopos, qui ex diuersis prouinciis vnum in locum legitimè conueniunt ad fidem Christianam explicandam? certè his mille, & quingentis annis, nunquam Ecclesia duorum quorumlibet hominum iudicia Episcoporum Conciliis anteposuit.

Idem Lutherus post annos tres, anno videlicet M. D. XXIII. doctior factus (nam priorem librum anno M.D.XX. ediderat) scripsit librum in caput 7. prioris ad Corinthios, vbi multas ob caussas matrimonium soluit, & aliud iniri posse censet: vt, si non modò Ethnicus Christianam, sed etiam falsus Christianus Christianam coniugem deserat; vel si coniunx coniugem ad furtum aut aliud peccatum inducat, vel si ob frequentes rixas molesta sit cohabitatio cum priore coniuge; vel si diu absit alter coniunx. In lib. quoque de D caussis matrimonialibus, edito anno M. D. XXX. Si pauper cum diuite matrimonium contrahat, & consumet; ac deinde pauper diuitem coniugem retinere non possit; quod amici, vel affines diuitis impediant, audicat Lutherus, posse pauperem ad aliud matrimonium se transferre.

Martinus Bucerus in cap. 19. Matth. Lutherum ipsum impudentia superat. Contendit enim matrimonium solui posse, & aliud iniri, quoties vxor non se commodam viro, aut vir non se cõmodum vxori præbet: quacunque videlicet de caussa sibi inuicem coniuges displiceant. Ex quo rectè colligit Tapperus in explicatione art. 18. Louan. facilius dissolui matrimonia auctore Bucero, quàm ciuiles contractus: neque enim contractus ciuiles ob solam malitiam contrahẽtium vnquam diriminntur.

Philippus Melanchthon in locis Theologicis, tit. de Coniugio, in duobus tantum casibus permittit aliud matrimonium iniri, nimirum si alter coniugum fornicetur, vel si iniustè coniugem deserat; vult parti innocenti licere aliud coniugium celebrare: tamẽ in annotat. ad cap. 5. Matth. idem Melanchthon non solum parti innocenti, sed etiam nocenti aliud matrimonium concedit, quia (vt ipse dicit) non est vlli imponenda pœna, quam ferre non possit.

Ioan. Brentius in Confes. VVirtenbergensi, cap. de Coniugio, in fine illius capitis, sperare se dicit, pios Episcopos, & principes concessuros ius contrahendi aliud matrimonium iis, qui ob adulterium alterius cõiugis iusto diuortio separati sunt.

Ioan. Caluinus, lib. 4. instit. cap. 19. §. vlt. tyrannicá legem vocat, quæ non permittit aliud coniugium ei, qui ab adultero coniuge diuortium fecit: & in cap. 19. Matthæi, vult quidem vinculum matrimonij dirimi in caussa adulterij, sed non admittit alias caussas; nisi desertionem fidelis à coniuge infidele.

Martinus Kemnitius in 2. parte exam. pag. 1249. Caluinum apertissimè sequitur. Nam duos tantum casus esse voluit, in quo liceret aliud matrimonium inire, nimirum adulterium alterius coniugis: & desertionem infidelis, vbi per infidelem non intelligit quemlibet iniustum desertorem, vt Lutherus; & Philippus intelligebant, sed solum eum qui Christianus non est, sed Gentilis, de quo casu nulla est quæstio, vt suprà vidimus. Deinde in sequenti pag. 1250. explicat se tantum loqui de parte innocente, cum aliud matrimonium ob adulterium concedit. Quare neque Philippus cum Luthero, neque Kemnitius cum Philippo, aut Luthero in sententia conuenit.

Eandem sententiam sequutus est Erasmus qui in annotationib. ad 7 cap. prioris ad Corinth. fusissimè probare conatur, propter fornicationem licere coniugi innocenti ad alias nuptias transire. Edidit autem Erasmus primum has annotationes anno M.D. XV biennio scilicet antequam Lutheri factio exoriretur: ex quo intelligimus, non Erasmum à Luthero, sed Lutherum potius ab Erasmo hunc errorem hausisse.

Ex Catholicis duo sunt, qui eodem errore tenentur, Caietanus in commentario ad cap. 19. Matthæi, timide tamen, & breuiter rem attingens: & Ambrosius Catharinus, qui lib. 5. annotationum in commentaria Caietani, in fine, disputat quæstionem istam, ac tandem concludit, ex Euangelio, & Apostolo non posse colligi, non licere in caussa fornicationis aliud matrimonium inire; id tamen variis canonibus esse prohibitum, & ideo non debere fieri nisi ex Ecclesiæ D auctoritate.

Porro tres isti, Erasmus, Caietanus, Catharinus in hoc multũ ab hæreticis suprà nominatis distant, quod se Ecclesiæ iudicio diserte verbis subiiciunt. Et quia Ecclesia sententiam suam iam apertissime protulit, vt patet ex can. 6 & 7 sess. 24. Trident. Concilij, vbi anathema dicitur iis, qui sentiunt matrimonium quoad vinculum vlla de caussa solui posse, ideo isti quoque, ac præsertim duo posteriores, à reliquorum omnium Theologorum Catholicorum communissima sententia separandi minimè esse videntur.

CAPVT XVI.

Matrimonium insolubile esse quoad vinculum, probatur ex verbo Dei, traditione, & ratione.

PRobandvm igitur iam nobis est, matrimonij inter fideles contracti, & consummati vinculum adeo esse insolubile, vt neque caussa fornicationis dirimi possit; & ideo viuente

viuente priore coniuge nunquam esse licitum ad alias A nuptias aspirare.

PRIMVS locus sit ille, qui est apud Matthæum cap. 5. *Omnis qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis caussa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat.* Verba illa: *Et qui dimissam duxerit, adulterat*, vel vniuersè accipienda sunt, vel cum exceptione, nisi ob fornicationẽ. Si vniuersè, ergo qui dimissam duxerit, etiam ob fornicationem, mœchatur, ergo nõ fuerat dimissa quoad vinculum, sed solum quoad thorũ: non enim mœcharetur qui illam ducit, nisi adhuc esset priori viro alligata. Si cum exceptione, ergo qui fornicariam à viro dimissam duxerit, non mœchatur. Ergo melior est conditio fornicariæ, quàm innocentis, & castæ: nam fornicaria libera est, & nubere potest; innocens autem iniustè dimissa, nec priorem virum habere potest, nec alteri nubere. Atqui hoc absurdissimum est, vt lex Christi iustissima dimissam iustè meliori loco esse velit, quàm dimissam iniustè. B

RESPONDENT aliqui, sententiam illam esse generalem, sed fornicariam non posse nubere alteri: non quòd non sit diremptum vinculum Matrimonij, sed quia in pœnam peccati lex prohibet illam nubere.

SED hæc solutio nulla est. Si enim prohiberetur nubere in pœnam peccati, sed verè tamen libera esset, ac soluta vinculis prioris coniugij, peccaret quidem nubendo, & forte Matrimonium esset irritum, sed nõ mœcharetur neque ipsa, neque qui eam duceret: non enim est adulterium, nisi cum coniuge alterius Dominus autem disertis verbis pronunciat: *Et qui dimissam duxerit, adulterat.*

SECVNDVS locus est apud Marcum, c. 10. *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterij committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & C alij nupserit, mœchatur.* Et similia habentur, Lucæ 16. *Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.* Hæc verba vniuersaliter docent nunquam ita dissolui Matrimonium inter fideles contractum, & consummatum, vt liceat ad alias nuptias transire.

RESPONDENT aduersarij, loca ista debere exponi ex cap. 19. Matth. vbi habetur exceptio fornicationis. Nam nisi in verbis Marci, & Lucæ subintelligamus excepta caussa fornicationis, pugnabit Marcus, & Lucas, cum Matthæo: ista enim contradicentia sunt: *Omnis qui dimiserit, &c. mœchatur*: &, Non omnis qui dimiserit, &c. mœchatur. Ista autẽ posterior sententia ex Matthæo colligitur: idem enim est dicere: *Omnis qui dimiserit excepta fornicationis caussa*: & Non omnis qui dimiserit: prior verò propositio apud Marcum, & Lucam habetur, nisi subintelligatur eadem exceptio.

At contra. Nam vt suprà diximus in quæstione de D polygamia, Euangelistæ omittunt quidem interdum aliquid, aut addunt, quod alij Euangelistæ non omiserunt, aut non addiderunt, sed nunquam ita omittunt, vt sententia reddatur falsa, nam alioqui Euangelistæ homines decepissent, quibus Euangelia sua tradiderunt, nulla mentione facta aliorum Euangelistarum.

Certè quando Marcus Romæ scripsit Euangelium ex prædicatione Petri acceptum, non remisit Romanos ad Euangelium Matthæi tanquam ad commentarium: immò si tunc Romæ Matthæi Euangelium in manibus fidelium fuisset, credibile est Marcum scripturum non fuisse. Non enim scripsit Marcus, vt Matthæo aliquid adderet, quod posteà fecit Ioannes, sed tantum vt haberẽt Romani scriptum, memoriæ caussa, quod sola voce B. Petrus Apostol. illis tradiderat: hanc enim caussam referunt Irenæus lib. 3. cap. 1. Eusebius lib. 2. hist. cap. 15. & Hieron. in lib. de viris illustrib. in Marco.

Atque idem dici potest de Luca, qui Euangelium scripsit his Gentibus, quibus prædicauerat Paulus, & ad quos nondum peruenerant Matthæi, & Marci volumina; sed tantum falsa quædam scripta Pseudoeuangelistarum, vt ipse breuiter indicat in principio Euãgelij, & clarius colligitur ex Ambrosio in commentario primi capitis Lucæ, & ex Eusebio lib. 3. hist. c. 24. & ex Hieronym. in lib. de viris illustrib. in Luca. Oportet igitur vera esse absolute, quæ Marcus & Lucas dicunt, neque pendere à verbis Matthæi, nisi velimus deceptos fuisse eos, qui sine Matthæo, Marcum aut Lucam legebant.

Sed obiicies. quia S. August. lib. 1. de adulterin. coniug. cap. 11. dicit locum Matthæi esse obscurum, & esse ambigẽdum de eo, donec veniamus ad alios Euangelistas. B

At Augustinus non dicit ambigendum de eo quod Matthæus dicit, sed de eo quod non dicit. Matthæus enim dicit eum mœchari, qui extra caussam fornicationis vxore dimissa, aliã ducit: & hoc est simpliciter verum. Sed non dicit, an hic tantum is mœchetur, an etiam is, qui dimissa vxore ob fornicationẽ, aliam ducit: id quod alij Euangelistæ dixerot apertissimè. Aduersarij autem nostri volunt nos ambigere de eo, quod Marcus & Lucas dicunt, an sit accipiendum vt sonat, non de eo quod non dicunt. Quare idem S. Augustinus li. 1. de adulterinis coniugiis cap 9. grauiter inuehitur in eos, qui horum Euangelistarum verba non accipiunt vniuersaliter, vt sonant: *Qui sumus*, inquit, *nos, vt dicamus, Est qui mœchatur vxorem dimissa alteram ducens, & Est, qui hoc faciens non mœchatur, cum Euangelium dicat omnem mœchari, qui hoc facit.*

AD obiectionem autem illam respondemus, non esse repugnantiam inter Euangelistas; illa enim propositio, Non omnis qui dimittit vxorem, & aliam ducit, mœchatur, non inuenitur apud Matthæum, vt aduersarij existimant. Illa enim sunt verba Matthæi: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* ex quibus non debet inferri, Ergo non omnis qui dimiserit vxorem, & aliam duxerit mœchatur.

Cur autem id non debeat inferri, cum planè sequi videatur, multæ caussæ reddi solent. Durandus in 4. dist. 35. quæst. 2. ad vltimum, dicit Christum loqui apud Matthæum præsupposita lege veteri, quæ iubebat adulteras occidi: hac enim lege seruata licebat in caussa fornicationis vxorem dimittere, & aliam ducere, quia nimirum propter adulteræ supplicium extremum, dirimebatur vinculum coniugij. D

NON probatur mihi hæc solutio. PRIMO, quia Dominus non tradidit legem solis Iudæis, sed etiam Christianis: non iubet lex Euangelica adulteros occidere, immò Ioan. 8. Dominus adulteram liberauit à morte. Nec ignorabat Christus in Ecclesia sua varias fuisse futuras leges Principum, quibus interdum occiderentur, interdum non occiderentur adulteri; quare non est credibile Christum esse loquutum præsupposita lege de occidendis adulteris.

PRÆTEREA, si ita esset, Christi sententia esset valde imperfecta. Nam potuit multis modis impediri mors adulteræ, aut quia fugeret in aliam regionem, aut quia non posset probari testibus duobus adulterij, etiamsi viro exploratum esset; quid ergo tunc faceret secundum Christi doctrinam?

Universidad de Deusto
Biblioteca

ADDE, quod tradere vxorem lapidandam, non est A proptiè illam dimittere, & ducere aliam: non enim dimittitur qui occiditur, neque dicitur alia duci priore dimissa, quando prior non viuit.

DENIQVE nó poterat esse quæstio, an liceret vxore lapidata ob adulterium, aliam ducere: non igitur oportebat magis excipere caussam fornicationis, quàm caussam mortis.

Hac ergo solutione omissa, aliqui dicunt verbum *Mœchatur*, referendum esse diuisim ad vtramque partem sententiæ, hoc modo: Quicunque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, mœchatur, & qui aliam duxerit, mœchatur: bis enim mœchatur qui vxorem ducit priore dimissa, extra casum fornicationis, semel quidem, adulterio vxoris, cuius ipse caussa fuit per iniustam dimissionem; & semel, adulterio proprio, per nouæ vxoris viuente priore coniunctionem.

Et hanc solutionem indicat breuiter Theophylactus in cap. 19. Matthæi, vbi dicit sententiam huius loci esse, quod qui dimittit vxorem extra caussam fornicationis, mœchetur, id est, auctor est illi, vt mœchetur. Et idem ante docuerat AVGVSTINVS libro contra Adimantum capite 3. vbi sic enarrat locum istum Matth. 19. *Quicunque dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, facit eam mœchari, & qui aliam duxerit, mœchatur.* Estque hæc solutio valde conformis eiusdē Matthæi verbis, cap. 5. vbi ait: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, facit eam mœchari.* Videtur igitur Matth. 19. ad eandem sententiam: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem* referendum esse verbum: *Mœchatur*, in illo sensu, id est, facit eam mœchari.

ALII dicunt, nec minus probabiliter, illud: *Nisi ob fornicationem*, non pertinere nisi ad dimissionem, cū qua immediatè cōiungitur, & esse per parēthesim C pronunciandum, & aliquid subintelligendum, hoc modo: Quicunque dimiserit vxorem (quod non licet, nisi ob fornicationem) & aliam duxerit, mœchatur. Et certè nō sine caussa Dominus non adiecit illam exceptionem post illa verba: *Et aliam duxerit*, sed immediatè post illa: *Quicunque dimiserit*, & similiter, non temerè Dominus tum Matth. 5. tum Matth. 19. cum adiunxit: *Et qui dimissam duxerit, mœchatur*, non addidit: *Nisi ob fornicationem*, vt nimirum indicaret, caussam fornicationis solam dimissionem licitam facere, non autem noui coniugij celebrationem. Hæc mihi videtur S. Thomæ sentētia in 4. dist. 35. q. vnica art. 5. ad vltimum, & eandem obscurè subindicat Hieron. in Cōmentario huius loci.

Sunt & aliæ explicationes minus probabiles, quas Abulensis, Alphonsus de Castro, & alij excogitarunt: Sed optima est S. Augustini lib. 1. de adulterinis coniugiis, c. 9. vbi docet, Matthæum, vel potius Dominum D apud Matthæum, accepisse illud: *Nisi ob fornicationem*, negatiuè, non exceptiuè, vt sensus sit, Quicunq; dimiserit vxorem; nisi ob fornicationem, id est, extra caussam fornicationis, & aliā duxerit, mœchatur. Ex quo affirmatur quidem adulterium eius, qui vxore dimissa extra caussam fornicationis aliam duxerit: sed nihil dicitur de eo, qui duxerit aliam priore dimissa ob fornicationem.

At contrà instant aduersarij, & maximè Caietanus, & Catharinus. Si ista est sententia Domini, ergo frustra, & superuacaneè additur illud: *Nisi ob fornicationem*, poterat enim Dominus generatim, & facilius dicere; Omnis qui dimiserit vxorem, & aliam duxerit, mœchatur.

RESPONDEO, immò diuina prudentia Dominus ita loquutus est, id enim postulabant locus & tempus. Nam Dominus eo loco respōdebat Pharisæis, qui venerant parati, vt eum tentarent, & in sermone caperent: & quia iam audierant, eum in monte quædam disseruisse cōtra libellum repudij à Mose in lege cōcessum, & consequenter etiam contra polygamiam, interrogauerunt eum, an liceret vxorem dimittere quacunque ex caussa, vt nimirum, ea interrogatione impellerent eum ad pronunciandum aliquid apertè contra legem, & exempla Patrum. Quare Dominus cum videret auditores incapaces esse; respondit eis præcise ad interrogata. Quæsierāt illi, an liceret vxorem dimittere, nimirum quoad vinculum, quacunque ex caussa: respondit Dominus, non licere quacunque ex caussa: idque probauit, quia non licet dimittere non fornicariam. & aliam ducere, id quod tam perspicue verum erat, vt nullo modo negari posset. Vtrum B autem liceat dimittere fornicariam quoad vinculum, & aliam ducere, Dominus tunc aperte dicere noluit, quia hoc altius erat, quàm vt ab eis tunc capi posset. Quamquam ex iis quæ Dominus dixerat de prima origine institutij Matrimonij, facile poterat hoc etiam intelligi; sed ne daret illis Dominus ansam calumniandi verba sua, voluit, vt ipsi per se id colligerent, quemadmodum fecit in parabola vineæ, & aliàs sæpe: & nihilominus domi paulò pòst (vt Marcus scribit cap. 10.) apertè pronunciauit, omnem qui dimittit vxorem, & aliam ducit, mœchari. Vides igitur quēadmodum verba Domini nihil superuacanei contineāt, nec pugnent inter se verba diuersorū Euangelistarū.

Vnum duntaxat contra hanc expositionem, obiici posset, quod nimirum si ita exponamus, non habebimus ex hoc loco, licitum esse diuortium quoad thorum, ob fornicationem alterius coningis. Sed parum id refert: nam ad hoc dogma stabiliēdum, sufficit testimonium Matth. cap. 5.

TERTIVS locus habetur in epistol. ad Rom. c. 7. *An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore viuit? Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuēte viro, vocabitur adultera si fuerit cū alio viro, si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro*, & similis locus habetur in epistola priore ad Corinth. cap. 7.

Ex his autem locis colligimus nunquam solui vinculum coniugale, nisi per mortem: & quia non soluitur, manere etiā post diuortium quacunque de caussa factum. Quod argumentum tanti fecit S. Augustinus vt lib. 2. de adulterinis coniugiis cap. 4. clamauerit: *Hæc verba Apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viua sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier esse incipit: nisi prioris esse desierit: esse autem desinet vxor prioris, si moriatur vir eius, nō si fornicetur, licitè itaque dimittitur coniunx ob caussam fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod sit reus adulterij, qui dimissam duxerit, etiam ob caussam fornicationis.* Hæc ille.

SED respondet Caietanus, verba Apostoli accipienda esse regulatiter, non autem in casu, vt sensus sit; vinculum viri cum vxore ordinatiè, & regulatiter, nisi scilicet aliunde soluatur, durare vsque ad mortem, & tunc demum solui. Idem ferè respondet Erasmus, Caluinus, Martyr, & Bucerus in hæc loca, & præsertim Petrus Martyr vult intelligi exceptionem: *Nisi ob fornicationem*, quæ in Euangelio habetur. Et similiter docet Kemnitius in 2. part. exam. pag. 1257.

Potest autem id probari PRIMO, quia Paulus ait: *Scientibus*

Scientibus legem loquor, lex autem permittebat libel- A lum repudij in quibusdam casibus, & proinde secūdum legem regulariter quidem, sed non semper, mors expectabatur ad vinculi cōiugalis diremptionem. SECVNDO, quia Paulus ait: *Quæ sub viro est, mulier*; & non dicit simpliciter Vxor. Quare loquitur de ea tantùm, quæ nondum est repudiata, sed adhuc viro cohabitat. TERTIO videtur Apostolus non tam contendere, vinculum permanere vsque ad mortem, quàm non durare post mortem: id enim solum ille cupit ostendere, post mortem coniugis liberum esse alterum coniugem, siue ad mortem vsque vinculum permanserit, siue non permanserit. ADDE vltimò, quòd cum hæc sit quædam similitudo, non est necesse vt in omnibus conueniat.

SED falsam esse hanc expositionem, testantur PRIMVM ipsa verba, quæ vt Augustinus rectè B dicit, plana sunt. Quid enim planius illo: *Mulier viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro?* Rom. 7. & *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit?* 1. Corinth. 7. Et certè mirum esset Apostolum nunquam addidisse exceptionem, si ea addenda esset, cùm tam sæpe hæc repetiuerit, & inculcauerit.

DEINDE testantur interpretes; Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius, Primasius, Anselmus, & alij, in vtrumque locum Pauli, & præterea Origenes in cap. 19. Matth. Augustinus loco citato, & Hieronymus in epist. ad Amandum, vbi interrogatus, an liceret mulieri dimisso viro adultero, alij nubere, respondit, non licere, ob hęc Pauli loca, quæ (vt ipse dicit) omnem excusationem excludunt.

DENIQVE idem testatur ratio similitudinis, quā eo loco Paulus adducit: volebat enim probare, legem C veterem obligasse vsque ad Christum, sed iam non amplius obligare: vtitur autem ad hoc probandum similitudine ducta ex Matrimonio. Quemadmodum enim vir, & vxor tamdiu sibi inuicem obligātur, donec alter eorum, vel vterque moriatur, sic etiā tamdiu homines legi subiecti sunt, donec vel ipsa lex abrogetur, & sic quodammodo moriatur, vel homines translati in alium statum, à lege eximantur, & eo modo legi moriantur. Per Christi autem mortem vtrumque factum est: nam & lex est abrogata, & nos translati in statum filiorum Dei, legi illi veteri, quæ erat seruorum, mortui sumus.

Vbi obiter est NOTANDVM, legem comparari viro, vt Chrysostomus exponit, & hominem comparari vxori, quia sicut vir dominatur vxori, non vxor viro, ita lex dominatur homini, cui data est, non homo legi. Et quamuis debuisset Apostolus cō- D cludere, homines liberos esse à lege, quia lex mortua est, sicut dicit vxorē liberari, quando moritur vir: tamen ne Iudæos offenderet, maluit inuertere conclusionem, ac dicere, nos mortuos esse, quàm legem esse mortuam, quamquam vtrumque dicere potuisset, & perinde est ad id de quo agitur, vtrum vir, aut vxor, aut vterque moriatur.

Porrò hæc similitudo B. Pauli omnino requirit, vt vir & vxor nullo diuortio, aut repudio, sed sola morte liberari queant à vinculo coniugij. Nam quamdiu lex vetus vigebat, numquam poterant Iudæi iugum eius à se excutere, etiamsi illi repudium dare, & ab ea diuortium facere conarentur, fornicando cum variis legibus falsorum Deorum; ergo eodem modo, quo nō tempore maritus viuit, numquam potest vxor à vinculo coniugij liberari, quamuis cum multis aliis viris fornicetur.

Neque argumenta in contrarium concludunt. Ad PRIMVM Respondeo, illud: *Scientibus legem loquor*, à Theodoreto, & Ambrosio exponi de lege naturæ, vel Euangelica, non de lege veteri, vt sensus sit: Loquor hominibus peritis, & qui bene norunt naturam legis, & coningij, &c.

ET PRÆTEREA aut repudium in lege veteri soluebat reuera vinculum coniugij, aut non soluebat. (est enim controuersia inter Doctores.) Si non soluebat, & tātùm permittebatur, vt minus malum, non autem vt licitum, vt communior habet opinio Doctorum, quam etiam sequuntur Caluinus & Beza in ca. 19. Matthæi; tum parum refert de qua lege Paulus loquatur, vt patet. Si verò soluebat vinculum, & permittebatur vt licitum; tum non potest Pauli locus de lege Mosis intelligi, quia falsum esset quod Paulus dicit: *Viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro*; neque enim vocabatur adultera quæ viuente viro erat cum altero viro, si repudiū licitum erat, & vinculum coniugij dissoluebat.

AD SECVNDVM RESPONDEO illud: *Quæ sub viro est, mulier*, simpliciter coniugatam significare, quod nomē non minus conuenit mulieri post diuortium, quàm ante diuortium, si diuortium non soluit vinculum, vt nos contendimus. Et hoc perspicuum est tum ex conclusione generali, quam Apostolus infert: *Igitur viuente viro vocabitur adultera, &c.* nō enim dixit, Igitur dum est sub viro, vel dum non repudiatur, sed dum vir eius viuit, vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro: tum ex 1. Corinth. 7. vbi generatim Paulus dicit: *Mulier alligata est legi, quāto tempore vir eius viuit.*

AD TERTIVM RESPONDEO non solùm voluisse Paulum ostendere, vinculum coniugij non durare post mortem; sed etiam durare toto tempore vitę alterius cōiugis. Nam illud non durare post mortē, apertissimum erat, nec fuisset opus ad id persuadendum allegare legem, ac dicere: *Scientibus legē loquor.*

PRÆTEREA conclusio ab Apostolo intenta, non erat solùm, non obligari Christianos ad legem Mosis, sed etiam obligari ad non recipiendam vllam aliam; sicut etiam Hebræi obligabantur legem Mosis seruare toto tempore, quo ea viuebat, nec poterant vllo prætextu eam deserere, donec moreretur per abrogationem, aut ipsi morerentur illi per translationem in alium statum, vt diximus.

Ad vltimum RESPONDEO, non debere quidē similia in omnibus esse similia: tamen debere similia esse in eo, in quo est vis argumenti ex illa similitudine ducti. Requirit aut vis argumenti Paulini, vt sicut vinculum legis nullo modo disrumpi potest, quacunque intercedente præuaricatione, donec ea lex viuit: ita vinculum Coniugij perseuerat, quacunq; interueniente fornicatione, donec maritus aut vxor viuit.

Adde quod 1. Cor. 7. non per modum parabolæ ad illud illustrādum, sed absolutè pronunciatur: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: quod si dormierit vir eius, liberata est, cui vult, nubat, &c.*

QVARTVS locus est in epist. priore ad Corinth. c. 7. *His, qui Matrimonio cōiuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Quem locum tractauimus in quæstione superiore de diuortio quoad thorum.

Habemus autem hinc argumentum planè insolubile. Nam vel mulier, de qua dicitur: *Si discesserit, &c.* discessit ex caussa iusti diuortij, vt fornicationis, hæresis, & quæcumq; sit alia; vel sine tali aliqua caussa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hoc posterius dici non potest, nam Paulus non dice- A ret de tali fœmina, Maneat innupta; aut viro suo reconcilietur; sed diceret, Maneat innupta donec viro suo reconcilietur, & omnino ad virum suum redeat: non enim poterat Paulus permittere iniustum diuortium contra expressum Domini præceptum. Etsi in eodem capite Paulus non permittit coniuges abstinere à carnali commercio ob orationem, & ad tẽpus, nisi ex consensu, quomodo permitteret coniugem inuito marito sine vlla causa iusti diuortij separatam à viro manere? Loquitur ergo sine vllo dubio de muliere, quæ discessit ob iustam aliquam diuortij causam. Atqui illa non potest alteri nubere, vt Paulus apertissimè dicit; ergo etiam causa iusti diuortij non soluit vinculum coniugij, neque licet coniugib⁹ iusto diuortio separatis ad alia trãsire cõingia.

Vnum est tantùm quod obiici posset, quod etiam B ab Erasmo obiectum fuit. Nam viderut Apostolus loqui de muliere adultera, quæ discedit à viro non sponte sua, sed ab illo eiecta: id enim significari videtur, cùm dicitur: *Aut viro suo reconcilietur*. nam reconciliari proprie ad reos pertinet, qui per reconciliationem tedeunt in gratiam cum iis, quos offenderunt. Quod si Paulus agat de adultera, non est mirum, si velit eam manere innuptam: soli enim parti innocenti conceduntur secundæ nuptiæ.

At nullo pacto defendi potest, Paulum loqui de muliere adultera, & eiecta: nam cum præcipitur mulieri, à viro non discedere, præcipitur ne ipsa sit auctor diuortij, ac ne deserat virum, non autem ne eiiciatur, & coacta discedat. Id enim præcipitur, quod est in potestate eius, cui præcipitur: non est autem in potestate mulieris ne eiiciatur, neque potest marito expellenre non discedere. C

Deinde paulò pòst ait Apostolus: *Et vir vxorem non dimittat*; quod esset omnino idẽ cum priore præcepto, & proinde superuacaneum, si mulierẽ discedere à viro nihil esset aliud, nisi eiici, & dimitti à viro.

Denique si Apostolus solum de adultera dimissa loqueretur, valde imperfectam doctrinam traderet: adhuc enim quæri posset, quid sit faciendũ mulieri, quæ separatur à viro ob adulterium viri non ob culpam suam propriam. Ergo Paulus generatim loquitur de omni muliere, quæ iusti diuortij auctor est. Dicit autem: *Mulier non discedat*, non autem dicit, Mulier non dimittat virum, sicut postea dicit: *Vir non dimittat vxorem*; quia ordinatiè vxor est in domo viri, & ideo diuortium facit discedendo ab eo, non eum ex domo eiiciendo; contra maritus, quia est in domo sua diuortium facit dimittendo, non recedendo.

Illvd autem quod obiicitur de verbo, Recon- D cilior, quod etiam pag. 1259. notauit Kemnitius, vt probaret culpa sua vxorem discessisse, nullam vim habet. Reconciliari enim dicitur tamis, qui læsit, quàm is qui læsus est: nã reconciliantur propriè, qui alienati sunt. Vnde M. T. C. lib. 2. epi. 2. ad Lentulũ, dicit recõciliatam esse voluntatem Senatus, quæ tamen non culpa sua, sed aliorum, abalienata à Lẽtulo fuerat. Et in hoc sensu dicitur Deus reconciliari hominibus lib. 2. Machab. cap. 1. *Exaudiat Deus orationes vestras, & reconcilietur vobis*; & cap. 7. *Reconciliabitur Deus seruis suis*. & illud Matth. 5. *Reconciliare fratri tuo*, exponit Chrysostomus, siue iustè, siue iniustè frater se offensum dicat.

Eadem veritas Secvndo ex traditione probari potest: extant enim omnibus ætatibus testimonia Patrum. Ac Primo quidem sæculo habemus testimonium Clementis, in Canonibus Apostolorum cano. 48. vbi sine vlla exceptione excommunicari iubetur, qui vxore dimissa aliam ducit.

Deinde Secvndo sæculo, id est, post annum Domini C. habem⁹ testimonia Ivstini, & Athenagoræ. Vterque in Apologia pro Christianis, ad Imper. Antoninum, inter dogmata Christiana ponit adulterium esse, Si quis dimissam ab alio ducat: & Athenagoras addit etiam, si quis priore dimissa aliam ducat, non esse coniugium, sed adulterium. Eodem sæculo Clemens Alexãdrinus lib. 2. Stromatum extremo: *Adulterium*, inquit, *existimat Scriptura, coniungi Matrimonio, viuo altero vx separatis*, & paulo ante dixerat, non posse fieri separationem, nisi ob fornicationem.

Sæculo Tertio, post annũ Domini C C. Tertvllianvs lib. 4. in Marcionem, vltra medium, B obiicienti Marcioni Christum cõtrarium esse Moysi, quia prohibuit diuortium, quod ille concesserat, respondet his verbis: *Dico illum condicionaliter nunc fecisse auorij prohibitionem, si idcò quis dimittat vxorem, vt aliam ducat, &c.* vbi docet Christum, non prohibuisse diuortium, si causa iusta adsit, sed prohibuisse alterum coniugium post diuortium. Eodem sæculo Origenes tract. 7. in Matth. explicans cap. 19. dicit quosdam Episcopos permisisse mulieri nubere viro priore viuẽte, & addit, contra scripturam fecerũt.

Sæculo Qvarto, post annum Domini C C C. in Concilio Elibertino cano. 9. Mulier quæ ob viri adulterium alteri nupsit, non recipitur ad Communionem nisi post mortem prioris mariti: ex quo intelligimus, illicitum fuisse Matrimonium illud iudicatum, etiam ex parte innocentis, & in causa adulterij. Eodem sæculo S. Ambrosius in cap. 16. Lucæ, multa scribit contra eos, qui vxore dimissa aliam ducunt, & passim adulterium vocat id coniugium: neque in tota illa disputatione vnquam excipit causam fornicationis. S. item Hieronymus Ambrosij æqualis in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ scribit, Fabiolam dimisso viro non solùm adultero, sed etiam omnibus flagitiis cooperto, alteri nupsisse; sed addit id eam fecisse, quia ignorabat rigorem Euangelij: & ibidem scribit, eam post mortem secundi mariti publicam pœnitentiam sibi ab Episcopo impositam, summa humilitate egisse. Ex quo intelligimus eo tẽpore publicum crimen habitum in Ecclesia Catholica fuisse, si quis viuente coniuge ad alias nuptias transiret, etiam causa fornicationis. Idem Hieronymus in epist. ad Amandum de hac ipsa quæstione interrogatus, simpliciter respondit, esse illicitum, etiam causa fornicationis, viuente coniuge ad alias nuptias transire. Eodem sæculo S. Ioan. Chrysostomus homil. 17. in Matth. enarrans cap. quintum idem docet.

Sæculo Qvinto, post annum Domini C D. Cõcilium Mileuitanum, cano. 17. definiuit secundum Euangelicam & Apostolicam doctrinam, nunquam licere viuente coniuge ad alias nuptias transire: & idem habetur in Concilio Africano can. 69. Eodem sæculo Innocẽtius I. in epist. 3. ad Exuperium cano. 6. interrogatus, an intercedente diuortio liceret aliud inire cõiugium, respõdit, nullo modo licere, sed esse vtrumque adulterum, tam virum, quàm vxorem; si post diuortium ad alias nuptias transeant. Eodẽ tempore S. Augustinus ex professo hoc docuit, tum in duobus libris de adulterinis coniugiis, tum in libro de bono coniugali.

Sæculo Sexto, post annum Domini D. Primasius in Commentario cap. 7. prioris ad Corinth. in illud

illud: *Si discesserit, manere innuptam*, idem habet.

Sæculo Septimo, post annum Domini D C. Isidorus idem docet, lib. 2 de officiis diuin. cap. 19.

Sæculo Octavo, post annum Domini D C C. Beda in cap. 10. Marci idem affirmat.

Sæculo Nono, post annum Domini D C C C. Concilium Foroiulienſe can. 10. idem apertissimè definiuit, & eodem sæculo Theophylactus in ca. 19. Matthæi, & in cap. 7. prioris ad Corinth.

Sæculo Decimo, post annum Domini C M. Concilium Nannetense, quod sub Arnulpho Imperatore celebratum creditur, can. 12. idem declarauit.

Sæculo Vndecimo, post annum M. Anselmus in cap. 5. & cap. 19. Matth. idem habet.

Sæculo Dvodecimo, post annum M C. idem definiuit Alexander III. Papa, cap. ex parte, de sponsalibus, & Matrimoniis.

Sæculo Decimo-Tertio, post annũ M C C. B idem definiuit Innocentius III. cap. Gaudemus, de diuortiis, & eodem sæculo, idem docuerunt Theologi omnes, qui super dist. 35. quarti Sententiarum scripserunt, vt S. Thomas, S. Bonauentura, & alij.

Sæculo Decimo-Qvarto, post annum M C C C. plurimi Doctores Scholastici, Scotus, Durandus, &c.

Sæculo Decimo-Qvinto, post annũ M C D. idem statuit Concilium Florentinum, in instruct. Armenorum, quod sanè mitum est nõ aduertisse Caietanum & Catharinum.

Sæculo deniq; Decimo-Sexto, post annum M D. idem definiuit Concilium Trid. sess. 24. can. 7.

Accedat Vltimo argumentum ex ratione petitum. Primo Matrimonium fidelium, signum est cõiunctionis Christi cum Ecclesia, vt Apostolus docet cap. 5. ad Ephes. At illa vnio indissolubilis est: igitur & vinculum coniugale indissolubile est. Et quamuis tota simul Ecclesia à Deo fornicari nõ possit, tamen aliquæ partes Ecclesiæ, nonnulli videlicet fideles, fornicantur interdum spiritualiter, & diuortium faciunt, sed non propterea licet illis mutare Deum, aut Deus ita illos abiicit, vt nolit reconciliari, immò semper hortatur ad reconciliationem. Tale igitur debet esse coniugium Christianorum, vt nunquam tale diuortium fiat, quin spes maneat reconciliationis. Et hanc rationem à Sacramento ductam, valde vrget Augustinus lib. de bono coniugali, cap. 7. 15. 18. & 24.

Secvndo, si licitum esset aliud Matrimonium, iniuria afficeretur proles: nam filiis iam natis malè consuleretur, qui pro patre vitricum, pro matre nouercam habere inciperent. Et hæc est ratio S. Am- D brosij in cap. 16 Lucæ, vbi etiam dicit, propter filios debere patrem matris culpæ ignoscere.

Tertio, si esset licitum eiusmodi coniugium viuente altero coniuge, aperiretur aditus infinitis repudijs etiam iniustis. Nunc enim quia sciunt fideles, debere se, aut cœlibes viuere, aut priori coniugi reconciliari, non facilè ad diuortium adducuntur: at si scirent, mox repudiata vxore posse aliam duci, facillimè diuortia fierent, & quærerent occasiones aliquando dissidiorum, & criminum. &c. Et hanc rationem attingit Hieronymus in cap. 19. Matth. vbi scribit, quia periculum erat, ne mariti ob desiderium alterius coniugij, calumniam struerent priori vxori, sic Dominum voluisse dimitti vxorem ob fornicationem, vt tamen ea viuente non liceret aliam ducere.

Qvarto, si post diuortium in causa fornicationis, liceret parti innocẽti aliud Matrimonium inire, vel id liceret etiam nocenti, vel non liceret. Si liceret, ergo commodum ex peccato suo adulter reportaret, & sæpe etiam viri dedita opera adulterium cõmitterent, vt possent ab vxore liberari, & aliam vxorẽ ducere. Si non liceret, quæro in primis, quare? nam cum ea persona sit à vinculo prioris coniugij soluta (neque enim potuit pars innocens aliud Matrimoniũ inire, nisi vinculo prioris dirempto) neq; vlli faciat iniuriã, quare non potest Matrimonium contrahere?

Dices, quia lex prohibet. Sed vbi est lex prohibens? neque enim vlla lex exstat, quod sciam, quæ soli innocenti nuptias concedat. Deinde, cur prohiberet lex coniugari hominem solutum, & procliuem ad vitia, quando nulla restat amplius spes reconciliationis cum coniuge priore? Diuino igitur, prudentissimo, iustissimóque iudicio Christus sanxit, coniugium quoad vinculum omnino indissolubile esse debere.

Adde Vltimo, quod etiam apud Ethnicos, vbi morum disciplina vigebat, nulla fiebant repudia. Scribit enim Tertullianus in Apologet. cap. 6. Romæ per annos ferme D C. ab Vrbe condita, nullum scriptum fuisse repudium: deinde autem euersa disciplina, cum aliis vitiis etiam repudia introducta.

CAPVT XVII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

Proponam, & soluam argumenta Martini Kemnitij, tum quia ipse post alios omnes scripsit, & eorum argumenta collegit, tum quia nemo ei respondit; cum Erasmo, Caietano, Catharino, Luthero, Bucero, Brentio, Caluino, & Philippo respondent Ioan. Eckius, Ruardus, Alphonsus de Castro, & alij ex Catholicis multi.

Prima obiectio Kemnitij pag. 1250. *Lex Pontificia negans coniugi innocenti in causa adulterij aliud coniugium, priuat innocentem iure suo absque eius culpa, contra regulas Iuris.*

Respondeo, Lex ista non est Pontificis Romani solius, sed etiam Christi. Et malè Kemnitius regulã Iuris allegat: hæc enim est Regvla in Sexto de regul. Iuris, cano. fine culpa. *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.* Vbi non solùm culpã, sed etiam causam abesse oportet, vt quis nullo modo puniri possit: alioqui, quàm sæpè filij priuantur hæreditate paterna ob peccata patris? quàm sæpe ob indicia aliqua iure torquentur homines à iudicibus, sine vlla propria culpa? quàm sæpe ob incurabilem coniugis morbum sine culpa sua priuatur alter coniunx debito coniugali, & (quod est grauius) fructu nuptiarum, id est, prole? Sic igitur vxore per diuortium separata, priuatur vir vsu coniugij sine culpa, sed non sine causa: causa enim subest maxima, quia vinculum prioris manet, & quia Christus prohibet, & quia fieret iniuria proli, &c.

Secvnda obiectio pag. 1251. *Si non liceret vxorem ducere homini innocenti, diuortium à Filio Dei concessum in causa fornicationis, nihil esset aliud, nisi laqueus conscientiæ, coniiciens homines in vsliones, & fornicationes, in iram, & iudicium Dei: nam forsè persona illa innocens non habebit donum continentiæ, & ideo in perpetua vslione versabitur, quæ impedit inuocationem Dei; aut etiam in fornicationes, & adulteria precipitabitur. Quare melius Ecclesiæ suæ Christus consuluisset, si diuortium nullum concessisset: tunc enim persona innocens cogeretur vti remedijs à Deo ordinatis.*

Respondeo

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDEO, aut persona innocens potest non A dimittere coniugem, vel certè post dimissionem potest reconciliari; aut cogitur dimittere, nec potest reconciliari. Si detur PRIMVM, quod accidit vt plurimum, tum nullus conscientiæ laqueus metuendus est: habet enim persona innocens remedium paratum, si continere non potest, nimirum vt coniugem non dimittat, aut dimissæ reconcilietur, ad quod Apostolus hortatur, 1.Cor.7. & post Apostolum Ambrosius in cap.16.Lucæ, & Augustinus lib.2. de adulterinis coniug. cap.6.7.8.& 9.

Et non debere durum videri maritis, culpis vxorum ignoscere, probat AVGVSTINVS loco notato multis modis. PRIMO, quia si Deus per Sacramentum Pœnitentiæ purgat peccatum adulterij, & ex adultera facit sanctam, & eam sibi reconciliat, cur graue debet esse viro, mulierem Deo reconciliatam, & non amplius adulteram, sed iustam existen- B tem sibi reconciliare? nam non minùs illa Deum offenderat adulterio spirituali, quàm virum adulterio carnali.

SECVNDO, Christus remittit viris, quoties ipsi reconciliari volunt, adulteria spiritualia; ergo debet etiam viri remittere vxoribus adulteria carnalia, si reconciliari illæ cupiant. Nam eadem mensura, qua mensi fuerimus, remetietur nobis, Matth.7.& Luc.6. & metuendū est, ne dicatur nobis: *Nonnè oportuit te misereri conserui tui, sicut ego tui misertus sum?* Matth.18.

TERTIO, sæpe accidit, vt vir qui vxorē ob adulterium dimisit, sit etiam ipse adulter, si non opere, certè voluntate. Coram Deo autem, & in rei veritate: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo*, Matth.5. Sicut ergo viri cupiunt non deseri ab vxoribus, etiamsi fidem eis nō seruauerint; ita debent eas non deserere, aut certè re- C ducere si dimiserint, licet ipsis aliquando fidem non seruauerint: licet enim secundum leges mundi impares videantur vir & vxor in caussa adulterij, tamen secundum legem Christi pares sunt.

QVOD si non liceat, aut non expediat vxorem retinere, aut reuocare post crimen admissum: tunc etiā remediū nō deest in diuino auxilio, quod nemini petenti negatur, iuxta illud: *Petite, & accipietis*, Matt.7.

Et non esse hoc nouum, vt quis cogatur sine sua culpa ad perpetuum cœlibatum, ostendit Augustinus lib.2. de Adulterinis coniug cap.11. & sequentibus, multis exemplis. Nam si fortè vxor ab initio Matrimonij in morbum incidat, & in eo perduret vsque ad mortem viri; vel si captiua ducatur, & viro sciente, in carcere, vel alibi apud hostes perpetuò viuat; vel iusti negotij caussa multos annos in lōginqua regio- D ne vir ab vxore disiunctus maneat, quid tunc faciet vir ille, si fortè vstionem pati incipiat; cùm neque vllam diuortij iustam caussam habeat, neque vxore sua vti possit? nónne oportebit à Deo auxilium ad continendum piis precibus impetrare?

Ex his perspicitur quàm inconsideratè Kemnitius scripserit, melius Christum Ecclesiæ consulturum fuisse, si diuortium nullum concessisset. Nam si id non concessisset, coegisset homines ad pericula apertissima, & maxima subeunda, vt vitarentur pericula minora, & quæ fortè nunquam accident: quod extremæ dementiæ fuisset. Nam si fortè alter coniugū fiat hæreticus, & perpetuò alteram ad hæresim suam nitatur attrahere, quis non videt, si illicitum sit diuortium, in aperto discrimine amittendæ fidei miseram illam coniugem lege cogente esse futuram?

TERTIA obiectio, pag.1252. & 1253. Pharisæi Christum interrogantes, Matth.19. an liceret vxorem dimittere, loquebātur de dimissione quoad vinculum, & non quoad thorum tantùm, neque enim illi aliam dimissionem nouerant, nisi quæ in lege permittebatur. Illa autem talis dimissio erat, vt liceret aliam ducere, vt colligitur ex Deuter.24. Leuit.21. Ierem.3. & Ezechiel.44. Christus igitur eis respondens, loquitur etiam de dimissione quoad vinculum: nam alioqui non respondisset ad propositum. Vnde semper Dominus coniungit dimissionem vnius cum acceptione alterius, dicens: *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, &c.* Matth.19. Marc.10. & Luc. 16. Sed Christus de ista dimissione quoad vinculum loquens, Matth.5. & 19. excipit caussam fornicationis; ergo voluit posse dimitti vxorem quoad vinculum in caussa fornicationis.

ET confirmatur argumentum à contrario sensu. Nam sicut Christus dicit: *qui dimittit vxorem excepta caussa fornicationis, & aliam ducit, mœchatur*, ergo qui propter caussam fornicationis dimittit vxorem, & aliam ducit, non mœchatur: Sunt autem hæc argumenta à contrario sensu omnium & manifestissima, & firmissima.

SECVNDO confirmatur, ex eo, quod Augustinus, qui contrarium sensit, non potuit explicare istum locum, nisi miserè torquendo textum Euangelij. Dicit enim hunc esse sensum exceptionis, quod illi grauius quidem peccant, qui sine caussa fornicationis diuortium faciunt, sed tamen & illos adulterij reos esse, qui propter caussam fornicationis, dimissa priore vxore aliam ducunt. At inspiciatur textus, & manifestum erit, Christum hoc non dicere.

PRÆTEREA particulæ παρεκτὸς & ἐμὲ illam Augustini contorsionem non admittunt: nam in Scripturis passim accipiuntur exceptiue, vt patet 1. Reg. 20. *Puer hoc non sciebat, nisi tantùm Dauid, & Ionathas*, 1.Reg 21. *Non est hic alius gladius, præter hunc*, 3.Reg.3. *Nemo adfuit, nisi nos duæ*, Actor. 26. *Optarim omnes fieri tales, qualis ego sum, exceptis his vinculis.* In his enim sententis ineptissima esset interpretatio de magis, & minus, cùm simpliciter sint exclusiuæ exceptiones, sicut & particula NISI, quæ Matth.19. vsurpatur.

RESPONDEO, ad hoc argumentum DVPLEX solutio adhiberi potest, iuxta ea, quæ diximus cap. superiore. Nam verba illa Matthæi: *Nisi ob fornicationem*, possunt accipi exceptiue, vel negatiue, vt ibi diximus: & si quidem accipiantur exceptiuè, tum respondendum est Christum non loqui de dimissione quo ad vinculum, sed solùm quoad thorum, quando concedit dimissionem in caussa fornicationis.

AT Pharisæi interrgouerant de dimissione quoad vinculum, ergo & Dominus de eadem respondit. Concedo Pharisæos de dimissione quoad vinculum interrogasse, sed nego, Dominum de eadem respondisse: *Ergo*, inquit aduersarius, *non satisfecit Dominus propositæ quæstioni.* neganda est consequentia. Nam cùm in dimissione perfecta, quę est quoad vinculum, duo contineantur, dimissio vnius, & potestas ducendi aliam: Dominus hæc duo separauit, ac vnum quidem concessit, dimissionem videlicet, cum restrictione ad caussam fornicationis, alterum verò omninò sustulit. Et hæc est caussa, cur ferè semper Dominus illa duo distinctè posuerit: *Quicunque dimiserit, &c. &, Aliam duxerit*, vt nimirū explicaret repudium in lege permissum, & partim approbaret, partim improbaret.

Ad argumentū illud à contrario sensu RESPONDEO, nihil illud concludere. Nam si exponamus, vt

cap. superiore diximus, verba Domini, hoc modo: A *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*, id est, mœchatur illam dimittendo, quia facit eam mœchari, & mœchatur aliam ducendo, quia propriè adulterium committit, atque ita bis mœchatur: tunc à contrario sensu inferendum est; Ergo qui propter fornicationem dimittit vxorem, & aliā ducit, non mœchatur bis, sed tantum semel, id est, non mœchatur dimittendo, sed solùm aliam accipiendo: & hoc est verissimum. Sic etiā si accipiamus alteram expositionem, quæ talis erat: *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem*, id est, quod non licet, nisi ob fornicationem: *& aliā duxerit, mœchatur*: à contrariò sensu non potest inferri, nisi hoc, Ergo qui propter fornicationem dimittit vxorem, & aliam ducit, non peccat dimittendo, sed solùm mœchatur aliam ducendo. Atque hæc de B prima solutione.

SI verò cum S.Augustino accipiamus illa verba: *Nisi ob fornicationem*, non exceptiuè, sed negatiuè: tunc ad argumentum principale admittimus, Christum loqui de dimissione quo ad vinculum, vt Kemnitius contendit: sed negamus, concedi istam dimissionem in caussa fornicationis, quia illud: *Nisi ob fornicationem*, non est exceptio, sed negatio; negat enim Dominus licitam esse talem dimissionem sine caussa fornicationis, sed non dicit esse licitam si adsit caussa fornicationis.

Ad PRIMAM confirmationem RESPONDEO, argumentum à contrario sensu non concludere, nisi rectè accipiantur contraria. Iam in proposito cùm dicimus negatiuè; Quicunque sine caussa fornicationis dimissa vxore aliam ducit, mœchatur; non rectè infertur, Ergo qui propter fornicationem vxore C dimissa aliam ducit, non mœchatur: sed tantùm inferri potest, ergo min⁹ grauiter mœchatur. Nam qui sine caussa fornicationis vxore dimissa aliam ducit; non ideo mœchatur, quia sine tali caussa aliā ducit, sed quia aliam ducit. Quòd autem ea caussa absit, non facit eum mœchari, sed facit eum mœchari cum iniuria prioris coniugis; & idcirco qui propter fornicationē priore dimissa aliā ducit, mœchatur quidē, sed minus grauiter, quia sine iniuria prioris coniugis.

Ponit exemplum Augustinus lib.1. de adulterinis coniugiis, cap.9. & epistola Iacobi, cap.4. *Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi.* Neque enim à cōtrario sensu debet inferri, Ergo, ignoranti bonum, & non facienti, peccatum non est illi; nam sunt etiam peccata ignorantiæ: sed inferri debet, Ergo ignoranti bonum, & non facienti, minus peccatum est, quàm si sciens peccasset. Quemadmodum si quis di- D ceret; Qui, nisi ob inopiam furatur, peccat, non posset inde ferri; Ergo qui ob inopiam furatur, nō peccat: Sed, Ergo qui ob inopiam furatur, minus peccat; nisi forte sit extrema necessitas, quia tunc non modò non peccatū, sed nec furtum appellandū esset.

Ad SECVNDAM confirmationem RESPONDEO, Kemnitius semper sui esse similem, id est, fraudulentum, & mendacem: neque enim S. Augustinus vsquam scripsit, exceptionis illius: *Nisi ob fornicationem*, sensum esse, quòd illi grauius peccent, qui sine caussa fornicationis diuortium faciunt, quasi quæstio proposita fuisset, ex illicitis diuortiis quodnam esset grauius. Nihil, inquam, tale vsquam scribit Augustinus, sed solùm Christum in Euangelio B. Matthæi, expressisse vnam speciem adulterij, eámq; grauissimam, aliis prætermissis, quia id requirebat locus & tempus illius disputationis habitæ cum Pharisæis, vt nos suprà capite superiore exposuimus.

Ad illud quod vltimò Kemnitius de particula exceptiua obiecit, RESPONDEO, negari non posse illas particulas παρεκτὸς, & ἐμὲ sæpè accipi exceptiuè, vt loca à Kemnitio allata demonstrant: sed tamen posse etiam aliter accipi. Nam Apocaly.9. vbi legimus: *Et præceptum est illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis.* Illud NISI, Græcè ἐμὲ, non potest accipi exceptiuè, sed aduersatiuè, nisi quis velit homines inter arbores connumerare. Et cap. 21. vbi legimus: *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, nisi qui scripti sunt in libro vitæ*, non potest accipi particula NISI ἐμὲ Græcè, exceptiuè: nam sensus esset, aliquos coinquinatos intraturos esse in regum cœlorum.

DEINDE etiamsi in Testimonio Matth. 19. vox NISI accipiatur exceptiuè, tamen poterit esse exceptio negatiua, & id sufficiet sententiæ S. Augustini. Cùm enim dicitur: *Quicunque dimiserit vxorem, excepta caussa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur*, potest excipi caussa fornicationis, vel quia cū ea caussa adest, non est adulterium aliam ducere; & hæc est exceptio affirmatiua, vel quia de ea caussa nihil in præsentia determinatur, an sufficiat excusare adulterium, nec ne; & hæc est exceptio negatiua, quam Sanctus Augustinus rectè amplexus est. Cur autem Dominus nihil determinauerit eo loco de ista caussa, ostendimus capite superiore.

QVARTA obiectio, pag.1259. & 1260. *Cùm Apostolus dicit*, 1.Corint. 7. *Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari; intelligit mulierem debere innuptam manere, si discesserit excepta caussa fornicationis viri, ob culpam nimirum suam; Ergo si caussa fornicationis adsit, non tenebitur manere innupta.*

Antecedens probat. PRIMO, quia in verbo illo: *Præcipio, non discedere*, intelligitur exceptio à Domino posita de caussa fornicationis; ergo etiam in verbo sequenti: *Quod si discesserit, manere innuptam*, debet intelligi eadem exceptio: alioqui erit æquiuocatio intra paucas lineas in verbo, Discedo. SECVNDO, probat ex verbo illo reconciliari, quod proptiè ad reos pertinet: qui enim læsit, debet reconciliari, qui fuit læsus, placari. Quare loquitur Paulus de muliere discedente iniustè sine caussa liciti diuortij. TERTIO, paulò pòst idem Apostolus concedit fideli deserto ab infideli, nubendi libertatem, ergo ostendit priorem illam sententiam: *Non discedere*, vel: *Si discess rit, &c.* non esse accipiendam sine exceptione. QVARTO, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, & Ambrosius hunc locum exponentes, excipiunt caussam fornicationis.

RESPONDEO, iam satis ostendi capite superiore, Paulum non posse exponi nisi de discessione ob iniustam caussam, cùm ait; Quod si dimiserit, &c. quia alioqui, & cum Euangelio, & secum ipse pugnaret, si daret optionem coniugi, vt ad coniugem rediret, vel non rediret, etiamsi iniustè ab illo recessisset.

Ad PRIMAM probationem RESPONDEO, non esse æquiuocationem in verbis Pauli, sed eclipsim ipsi Paulo frequentissimam, est enim sensus: *Præcipio non discedere*, scilicet sine iusta caussa: *quod si discesserit*, videlicet caussa inuenta, &c.

Ad SECVNDAM suprà respondi, verbum Reconciliari, esse commune, & ei qui læsit, & ei qui læsus est: nam secundum Scripturas, & nos reconciliamur Deo, & Deus reconciliatur nobis.

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad Tertivm Respondeo, argumentum A non esse ad rem. Nam quando Paulus permittit libertatem nubendi, fideli deserto ab infideli: loquitur de coniugio contracto inter infideles, de quo Dominus nil præceperat; vnde ait: *Ceteris ego dico, non Dominus, &c.* At quando iubet, vxorem à viro non discedere, & si discesserit, manere innuptam, loquitur de Matrimonio contracto inter fideles, quod Christus insolubile esse pronunciauit.

Sed instabit aliquis, Si fornicatio spiritualis, nempe infidelitas, soluit vinculum coniugij, cur non magis fornicatio corporalis?

Respondent nonnulli, fornicationem spiritualem esse maius peccatum, quàm corporalem, & ideo non esse consequens, vt si ob maius peccatum soluitur vinculum coniugij, soluatur ob minus peccatum. Sed non est solida solutio. Nam etiamsi B fornicatio spiritualis sit maius peccatum absolutè, tamen magis repugnat coniugio fornicatio corporalis, quàm spiritualis: & ideo si fornicatio spiritualis solueret vinculum, solueret etiam corporalis.

Vera igitur solutio est, vinculum non solui ob fornicationem spiritualem absolutè, quia tunc solueretur etiam quando alter Catholicorum coniugum fieret infidelis: sed solui tamen vinculum coniugij inter infideles contracti, quando alter conuertitur ad fidem, quia coniugium illud Sacramentum non erat, vt supra diximus.

Ad Qvartam Respondeo, Patres illos non ponere exceptionem in illa sententia: *Si discesserit*; sed in illa: *Præcipio, non discedere*; in qua nos etiã eandem exceptionem ponimus. Porrò iidem Patres in illa sententia, *Si discesserit, &c.* ponunt inclusionem, vt C sic loquar, potius quàm exceptionem fornicationis, quod est manifestè contra aduersarium.

Chrysostomus enim, & Theophylactus dicunt, ob continentiæ desiderium, vel ob alias causas fieri diuortia, sed cùm fiunt, oportere coniuges non transire ad alia coniugia: inter illas autè causas quis prohibet fornicationem alterius coniugis numerare?

Commentarius autem Ambrosij, siue quicunque fuerit auctor, dicit (vt Kemnitius citat) Apostolum loqui de muliere, quæ recedit ob malam conuersationem viri. Per malam autem conuersationem nihil conuenientius intelligi potest, quàm si vir vxori fidem non seruet, aut eam ad peccandum sollicitet, quæ duæ sunt causæ iustissimi diuortij. Et de his caussis se loquutum auctor ille paulò pòst ostendit: dicit enim, ideo debere innuptam mulierem manere post diuortium, quia non licet ei alteri nubere, si ob fornicationẽ, aut apostasiam viri ab illo discesse- D rit. Verba igitur à Kemnitio allegata, contra ipsum Kemnitium maximè pugnant, quippe qui contendit Paulum de ea muliere loqui, quæ sine iusta caussa à viro recedit.

Obiectio Qvinta, pag. 1263. *Origenes tract. 7. in Matth. etiamsi dicat, Episcopum, qui permittit mulieri secundas nuptias, post diuortium caussa adulterij factum, id permisisse contra Scripturam: tamen ibidem dicit eum non sine caussa permisisse; & comparat hãc permissionem, cum illa quæ exstat 1. Corinth. 7. Bonum est homini mulierem non tangere, sed propter fornicationem, &c. Non igitur intelligit permissionem criminis mortalis vastantis cõscientiam, & effundentis gratiam.*

Respondeo, peruertit more suo hæreticus scripta Patrum. Origenes enim loco notato, cùm ait, illos Episcopos non sine caussa permisisse; significat eos permisisse rem malam, & illicitam, vt ex duabus malis eligerent minus malum; sic enim ait: *Peiorum comparatione quæ mala sunt, permiserunt.* Neque comparat Origenes hanc permissionem cum illa Pauli: *Bonum est homini mulierem non tangere; propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat*; nisi in eo, quod vtraque est permissio quædam concessa ob infirmitatem hominum. Nam si omnes Christiani perfecti esse vellent, sequerentur id, quod Apostolus simpliciter bonum appellat, cùm ait: *Bonum est mulierem non tangere*; tamen quia non omnes capiunt verbum hoc, concedantur vxores. Sed tamen Origenes non dicit, hanc Pauli permissionem esse contra Scripturam, aut esse rei malæ, sicut loquitur de permissione secundi coniugij post diuortium.

Quod autem Kemnitius addit; ex sententia Origenis secundum illud coniugium non esse crimen B lethale; falsum est. Quomodo enim non est crimen lethale, quod est Origene teste, expressè contra Scripturam illam Pauli Roman. 7. *Viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro?* an forte adulterium non est crimen lethale? Sed ad cetera transeamus.

Obiectio Sexta, pag. 1264. *Concilium Neocæsariense, can. 7. contrahentibus secundas nuptias post diuortium, injungit aliquam pœnitentiam, sed non dirimit contractum Matrimonium. Veteres igitur censebant eiusmodi coniugia non esse prorsus damnanda, licet optassent non fieri.*

Respondeo, non tractat Concilium de nuptiis post diuortium, neque vlla est in toto illo Concilio diuortij mentio, sed de secundis nuptiis, quę contrahuntur mortua priore vxore, quas licitas quidem esse sciebant veteres, sed tamen ob signum incontinentiæ aliqua pœnitentia notabant, vt clarius perspicitur in Concilio Laodiceno, cano. 7.

Obiectio Septima ibidem: *Hieronymus in epist. ad Oceanum, narrat publicam pœnitentiam Fabiolæ, quæ nupserat alteri viro, priore viuente, post diuortium factum caussa fornicationis; sed addit, illam hoc non vt peccatum mortale commisisse, neque tantum Papiniani leges secutã, sed fecisse hoc iuxta dicta Pauli; Melius est nubere, quàm vri; &, Volo iuniores viduas nubere. Neque publica pœnitentia Fabiolæ efficit, peccatum esse simpliciter mortale: nam & illis qui adulteram sine diuortio retinebant, duorum aut trium annorum pœnitentia tunc imponebatur. 32. quæst. 1. cano. Si quis.*

Respondeo. Rectè dixit Augustinus frontem hæreticorum non esse frontem, lib. 4. in Iul. cap. 8. quis enim crederet hominem, qui vllo pudore teneretur, tam impudenter potuisse mentiri? Nam illa verba Kemnitij: *Addit Hieronymus, illam hoc non vt peccatum mortale commisisse*, aut significant, illud non fuisse peccatum mortale opinione Fabiolæ, aut non fuisse opinione Hieronymi. Si dicat primum, ad rem non loquitur: quid enim curamus, quam opinionem habuerit Fabiola? de sententia enim Hieronymi, non Fabiolæ disceptamus. Si dicat secundum, vt debet, apertè mentitur. Nusquam enim in tota illa epist. scribit S. Hieronymus Fabiolam in secundo illo coniugio non peccasse mortaliter; neque id scribere poterat, nisi secum ipse pugnare vellet.

Neqve dicit Fabiolam esse sequutam legem Papiniani, & Pauli, immò potius dicit illam contra Papiniani legem fecisse. Papinianus enim viris fræna libidinis laxat, non mulieribus: Fabiola autem fœmina erat, non vir: *Aliæ sunt*, inquit, Hieronymvs, *leges Cæsarum, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit, &c.* Qvod autem Hieronymus in excusationem aliquam Fabiolæ adducit verba Pauli; *Melius est nubere, quàm vri*; &, *Volo adolescentiores*

centiores nubere; eò pertinet, vt ostendat illam partim A ex infirmitate, partim ex ignorantia peccasse. Existimauerat enim illa ad se pertinere illas sententias, tum quia ignorabat vigorem Euangelij, tum quia cõcupiscentiæ ardore se ipsa fallebat.

Sed quòd nihilominus teste Hieronymo. & propria Fabiolæ conscientia, mortaliter ipsa peccauerit, facilè probari potest. Primo, quia Hieronymus scribit factum illud Fabiolæ fuisse contra Christi præceptũ: *Præcepit Dominus*, inquit, *vxorẽ non debere dimitti excepta caussa fornicationis, & si dimissa fuerit, manere innuptã. Quidquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in fœminas.* Hæc ille: vbi apertissimè factum Fabiolæ indicat contra expressam Christi legem, & consequenter peccatum mortale ex genere suo fuisse.

Segvndo, probatur ex illis verbis eiusdem Hieronymi: *Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum; nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vnicuique cautio, viuentibus viris fœminis amputatur: dum multa Diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit.* B

Tertio probatur ex illis: *Sed quid ego in abolitis, & antiquis morer, quærens excusare culpam, cuius pœnitentiam ipsa confessa est?* Qualis autem pœnitentia fuerit, his verbis explicat: *Tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschæ in Basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, stetit in ordine pœnitentium, Episcopo, presbyteris, & omni populo collachrymantibus: Sparsum crinem, ora lucida, & squalidas manus, sordida colla submisit.* Et infrà: *Aperuit cunctis vulnus suum, & decolorem in corpore cicatricem flens Roma conspexit: dissuta habuit latera, nudum caput, clausum os, non est ingressa in Ecclesiam Domini, sed extra castra cum Maria sorore Moysi separata consedit, vt quam sacerdos eiecerat, ipse reuocaret.* Hæc ille. C

Quis autem vnquam audiuit eiusmodi pœnitentiam publicam pro veniali culpa postulatam, aut concessam, ne dicam impositam, & iniunctam in Ecclesia? quem vnquam Episcopus expulit ex Ecclesia ob veniale delictum, vt Fabiolam eiectam scribit Hieronymus?

Porro canon ille, quem citat Kemnitius, quo pœnitentia trium annorum iniungitur ei qui adulteram retinet, intelligi debet de eo qui in adulterium vxoris consensit, vt Doctores exponunt, quod quidem mortale crimen esse nemo dubitare potest. Nam alioqui adulteram tolerari posse, & maximè emendari cupientem esse retinendam, fusè docet Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugiis.

Obiectio Octava, pag. 1265. *Ambrosius in Commentario, cap. 7. prioris ad Corinth. obseruat Apostolum non dixisse de viro, vt maneat sine vxore, aut vxori reconcilietur, si eam dimiserit: sed tantum, vt vir vxorem non dimittat. Ex quo ipse colligit, soli mulieri prohiberi secundum coniugium, non autem viro post diuortium.* D

Respondeo, Gratianus 32. quæst. 7. & Petrus Lombardus lib. 4. sent. distin. 35. contendunt ea verba inserta ab aliquo falsario fuisse commentario huius auctoris. Alij respondent loqui auctorem istum de lege politica Cæsarum, quòd videlicet liceat viris, non autem fœminis per leges Cæsarum repudiata coniuge aliam ducere: & ideo Paulum, ne offenderet Cæsarem, non voluisse expresse dicere, si vir dimiserit vxorem, maneat sic, aut vxori reconcilietur.

Si tamen hæc minus probentur, in promptu est responsio, auctorem eorum commentariorum non esse Ambrosium, quod eruditi non ignorant, neque aliquem ex celebratis Patribus: proinde eius vnius sententiam non posse omnibus aliis præiudicare; præsertim cùm eius sententia de impari iure coniugum apertè ipsi verò Ambrosio aduersetur, vt videre est, lib. 1. de Abraham. cap. 4.

Neqve argumentum ex Paulo sumptum ab hoc auctore, concludit; cùm enim Paulus dicit: *Et vir vxorem non dimittat*; intelligit sine dubio, eum non debere dimittere vxorem ad eum modum quo explicatum est de muliere, nõ debere illã recedere à viro.

Obiectio Nona, pagina eadem: *Pollentius quidam Augustini sententiæ, de illicito coniugio post diuortium, apertè contradixit; non igitur erat hoc eo tempore Catholicum dogma.*

Respondeo, Pollentius non contradixit Augustino, sed eum consuluit circa quæstionem obscurã, & loca Scripturæ difficilia, vt ex principijs vtriusque libri intelligi potest. Neque mirum est, si Augustinus Pollentium non vocauit hæreticum, neque aeriter increpauit. non enim hæretici sunt quicunque errant in fidei doctrina, sed qui pertinaciam ad errorem adiungunt, quod Pollentius non legitur fecisse. Quare idem Augustinus in epist. ad Volusianum tertia, non reprehendit Volusianum, sed modestè admoner & instruit, licet quæstiones ei proposuerit planè impias, an Deus relicta mundi cura, ad vnius corpusculi angustias se coëgerit, an Christi mater fuerit semper virgo, an sit credibile Deum esse, qui in vtero clausus iacuit mensibus decem, &c.

Adde, quòd tempore Augustini non erat hoc dogma ab aliquo generali Concilio explicatum, & ideo facilius excusari poterant, si qui in hac re errassent. Quare idem Augustinus lib. de fide, & operibus, cap. 19. dicit venialiter falli, qui ob Scripturæ obscuritatem existimant non esse adulterum eum, qui dimissa vxore caussa fornicationis, aliam ducit.

Obiectio Decima, pagina 1266. *Concilium Mileuitanum cano. 17. prohibet quidem, ne post diuortium aliud Matrimonium ineatur: sed neque apertè negat parti innocenti in caussa fornicationis licitum esse aliud Matrimonium; & præterea addit Concilium petendam esse de hac re legem ab Imperatore. Vnde colligimus, non fuisse eo tempore vllam apud Christianos legem, quæ dirimeret eiusmodi Matrimonia.*

Respondeo, Canones Concilij Mileuitani, Augustino præcipuè auctore (vt etiam fatetur Kemnitius) compositi, editique fuerunt. Quare cùm Augustinus integris libris disputauerit, in nullo casu, ne fornicationis quidem licitum esse viuente coniuge ad aliud transire coniugium; dubium esse non debet, quæ sit Canonis illius sententia. Deinde hoc ipso, quod ille Canon nullam caussam excipit, generatim accipiendus est.

Legem autem imperialem Patres illi desiderabant, non qua declararetur illicitum esse nouum coniugium post diuortium, vtroque adhuc viuente coniuge: id enim ex Euangelio, & Apostolo constare Patres illi affirmant: sed qua punirentur seuerè etiã à temporali potestate, qui crimen illud admitterent.

Obiectio Vndecima, pag. eadem: *Leo epist. 85. aliàs 87. ad Episcopos Africæ, cap. 1. facer dotem, qui dimissa vxore aliam duxerat, tantùm ab ordine removet, non autem Matrimonium eius dirimit, aut eum ab Ecclesiæ communione expellit.*

Respondeo, Non loquitur Leo de sacerdote, qui post susceptum sacrum ordinem, vxorem duxerit; neque enim id vnquam factum est ante hæresim Lutheranam: sed de quodã, qui cùm vxorem accepisset, priore dimissa, postea ad sacerdotiũ promotus fuerat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hunc autem S. Leo ab ordine remouet; nihil autem A addit de matrimonio eius, ratum ne, an irritum esset, tum quia non erat ei proposita quæstio, nisi de ordinatione, an scilicet talis homo ad sacerdotium promoueri potuisset; tum quia ibidem addit, salua esse debere decreta prædecessorum suorum. Vnum est autem inter ea decretum Innocentij I. epistol. 3. quo declarantur adulteri, qui priore dimissa, etiam per legitimum diuortium, aliam ducunt.

Obiectio DVODECIMA, pag. 1266. & 1267. *In decreto Gratiani 32. quæst. 7. referun ur quatuor Canones. Quod proposuisti: Quædam. Concubuisti. Si quis eum. quibus conceditur aliud Matrimonium post diuortium; & duo quidem eorum Canonum ex Conciliys sumpti sunt, duo ex epistolis Pontificum Zachariæ, & Gregorij.*

RESPONDEO, PRIMVS Canon sumptus est ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium; vbi legimus, Gregorium concessisse secundum Matrimonium cuidam viro, ob ægritudinem coniugis prioris. B SED Canonem istum intelligunt Doctores de ægritudine, quæ reddat mulierem ineptam ad coniugium, & proinde sit impedimentum dirimens contractum Matrimonium.

SECVNDVS Canon depromptus est ex Concilio quodam, cuius ne nomen quidem exstat, vnde facilè contemni posset. SED exponitur tamen rectè à Doctoribus, de coniugio ineundo post mortem prioris coniugis. Hęc sunt verba Canonis: *Quædam cum fratre viri sui dormiuit: decretum est, vt adulteri nunquam coniugio copulentur; illi verò, cuius vxor stuprata est, licita coniugia non negentur.* Sententia autem huius Canonis colligitur ex Canone simili, qui habetur paulò pòst in eadem quæstione, & incipit: *Hi verò* vbi statuitur, vt mortua coniuge adultera, vir eius ducat quam voluerit: mulier verò adultera, ne marito quidem C mortuo nubere possit. Quod tamen intelligunt de adultera, quæ cum propinquo aliquo suo peccauerit, & ideo simul incestuosa sit: nam alioqui simplex adulterium non impedit Matrimonium post mortem coniugis.

TERTIVS Canon est Zachariæ, vbi scribitur, eum, qui cũ sorore vxoris suæ dormiuit, neutram habere posse, vxorem tamen ipsius posse nubere cui voluerit. Et in eandem sententiam loquitur Canon 4. qui est Concilij Triburiensis. SED intelliguntur omnes eiusmodi Canones de coniugio, quod parti innocenti conceditur post mortem coniugis prioris. Atque hactenus Kemnitij argumenta dissoluimus. Nunc adducemus alia ex aliis.

Obiectio DECIMA-TERTIA Lutheri in lib. de captiuit. Babyloni. cap. de Matrimonio: *Christus* D *diuortium permisit in causa fornicationis*, Matth. 5. *& nullam cogit esse cœlibem, cum dicat; Qui potest capere, capiat*, Matth. 19. *Ergo permittit aliam vxorem duci facto diuortio. Et confirmatur ex Paulo, qui ait; Melius est nubere, quàm vri*, 1. Corinth. 7.

RESPONDEO, Christus absolutè neminem cogit esse cœlibem, quia cœlibatum inter consilia, non inter præcepta numerari voluit: tamen cogit hominem stare promissis, & consequenter sæpe accidit, vt cogatur esse cœlibem. Qui enim vouit continẽtiam, cogitur redere vota sua, & sic cogitur esse cœlebs: & qui duxit vxorem, promisit se illa viuente nulli alij adhæsurum; id enim requirit vinculum Matrimonij, quod est omnino insolubile; & ideo si à sua se continet, cogitur esse cœlebs.

PORRO Apostolus rectissimè dixit, melius esse nubere, quàm vri; sed non dixit, vt notat Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugiis, cap. 12. in fine, melius esse mœchari quã vri: mœchari autem cũ, qui viuẽte priore aliã ducit, idẽ Apostolus docet Rom. 7.

Obiectio DECIMA QVARTA est Buceri in cõment. cap. 19 Matth. *Iudæis permissam erat ob duritiam cordis, dimittere vxores, & alias ducere: ergo idem licere debet Christianis, quando eadem inuenitur in eis cordis duritia, vt simul commodè habitare nequeant. Probatur consequentia.* PRIMO, *quia si caussa legis illius durat, æquum est, vt etiã lex ipsa duret.* SECVNDO, *quia Christus filius Dei non damnauit quidquam eorum, quæ Pater ipsius præcepit. Pater autẽ cœlestis iussit duris corde, si nolent maritali æquitate vxores tractare, vt eas liberè dimitterent vt nubere nt alys.* TERTIO, *adeo necessariæ sunt nuptiæ, vt si qui, aut quæ existat, cui nullus sit coniunx, cõiugem illi concedere oporteat. Non enim Deus creauit hominem masculum & fœminam, vt seorsim viuant; sed dixit, Non est bonum hominem esse solum*, Gen. 2. *& Paulus* 1. Cor. 7. *Vnusquisque suam vxorem habeat. Ergo si impetrari possit, vt coniuges non separentur, aut separati reconcilientur, id quidem optandum est, & procurandum: si autem obsisterit cordis duritia, non poterit infringi verbum Domini, vnusquisque suum, & vnaquæque suum.*

RESPONDEO, quæstio est apud Doctores, vtrum repudium Iudæis concessum, ita vt aliud Matrimonium post repudium iniri posset, permissum fuerit vt licitum, an verò vt minus malum.

Et quidem sententia communior Magistri distin. 33 lib. 4. & ibidem Bonauent. Richardi, Dominici à Soto & aliorum id habet, vt illicitum semper fuerit, sed permissum tamen vt impunè fieret, caussa maioris mali euitandi. Nam Deuteron. 24. Scriptura testatur, mulierem repudiatam si alteri nupserit, fieri pollutam, & abominabilem coram Domino; ex quo intelligimus, non licuisse illi secundò nubere, sed cõiugium illud non tam coniugium, quàm adulterium coniugij nomine tectum fuisse. Et Hierem. 3. sic legimus: *Vulgo dicitur, si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, numquid reuertetur ad eam vltrà? nunquid non polluta, & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen reuertere ad me, dicit Dominus.* Quo loco non solùm polluta dicitur, quæ alteri nupserit, sed etiam aperte fornicaria esse significatur, id enim requirit comparatio inducta.

Etsi quidem hæc opinio sit vera. Buceri argumentum facilè soluitur: si enim Iudæis non obstante permissione repudij, peccatum erat, post repudium seu diuortium nubere; quantò magis Christianis peccatum erit?

SED fortè contrariam opinionem quis malit amplecti, quæ (vt verum fatear) mihi semper probabilissima visa est. PRIMO, quia si vinculum non fuisset solutum per libellum repudij, fuisset illa permissio valde inæqualis, ne dicam, iniqua. Nam viris permittebatur alias vxores ducere, cùm esset eo tempore licita polygamia vnius viri cum multis vxoribus: fœminæ autem, quæ tamen sunt infirmiores, coactæ fuissent perpetuò continere, & aliquando sine vlla culpa. Non enim licebat fœminis habere simul plures viros: quare debuissent, aut adulteræ fieri, aut perpetuò continere. Quis autem credet, in lege veteri fuisse coactas mulieres perpetuum cœlibatum eo tempore inusitatum tolerare?

SECVNDO quia lex vetus non puniebat nuptias repudiatarum cum aliis viris, vt patet Deuter. 24. ergo si illæ nuptiæ adulteria erant, lex toleraſſet publica, & continua adulteria? At quis facilè sibi persuadeat, eam

eam legem, quæ iubebat lapidari mulierem, quæ A semel in adulterio deprehensa esset, simul toleraſſe tot adulteria, quæ publicè patrata fuissent à multis toto vitæ tempore?

TERTIO quia lex prohibebat, nec repudiata post mortem secundi mariti posset vnquam reduci à priore marito: & quidem ita prohibebat, vt simul indicaret graue esse peccatum si id fieret, vt patet expendenti textum, cap. 24. Deuteronomij. At si per repudium non soluebatur vinculum coniugij, non erat peccatum, nec prohibendum, immò valde bonum, & optandum, vt vxor rediret ad suum verum maritum.

QVARTO quia mirum esset, neque Mosem, neque Prophetas, qui alia vitia populi reprehẽdebant, nunquam palam reprehendisse ista adulteria, quæ fiebant cum repudiatis.

QVINTO Leuit. 21. prohibetur sacerdos non ducere vxorem viduam, nec repudiatam, nec meretricem, sed virginem tantùm: ex qua lege videtur omnino colligi, licuisse aliis ducere repudiatam, quemadmodum licebat ducere viduam, & meretricem. B

SEXTO Abraham iubente Deo repudiauit Agar, quam duxerat in vxorem; neque probabile est, fuisse coactam illam deinceps colere cœlibatum. Sicut ergo Deus dispensauit cum Abraham ratione mysterij circa vinculum matrimonij: cur non potuit dispensare cum populo suo ob eorum infirmitatem circa idem vinculum? &c.

SEPTIMO Exod. 21. lex diuina constituit, vt si Dominus seruo dederit vxorem, & ea pepererit filios; anno septimo seruus egrediatur liber, sed vxor, & filij Domini sint; atq; ita priuabatur vir ille vxore, & filiis. Quod si vinculum non soluebatur, cogebatur mulier illa sine vlla sua culpa perpetuò continere, quod cùm C improbabile sit, dicendum videtur, Deum eo tempore facilè dispensasse circa vinculum, sicut etiam dispensauerat circa polygamiam.

NEQVE argumentum illud priotis opinionis conuincit. Nam in Deuter. cap. 24. secundum Hebræos, & Græcos codices, legimus: *Quoniam abominatio est coram Domino*, & est hic sensus verborum: Repudiata non debet redire ad primum virum quãdo polluta est cum altero, id est, quando cum altero rem habuit, quia abominabile est coram Domino vt mulier toties mutet maritos, & quasi cõmodata fuerit alteri, iterum redeat ad primum. Sed iuxta editionem Latinam, quæ habet de muliere: *Et abominabilis facta est coram Domino*; sensus est. Quia maritus eius publicè, & proinde coram Domino eam pollutam & abominabilem iudicauit, cùm illam ejecit, quia mulier ista à marito suo notata est publica infamia, & D ab eo facta est abominabilis, & polluta; non est æquum vt illam amplius habeat, etiamsi fortè cupiat eam ducere.

NEQVE locus etiam Hieremiæ concludit: nam Dominus argumentatur à minori, si vir non recipit repudiatam, si ea nupserit alteri; quantò magis deberem ego non te recipere, quæ non nupsisti alteri, sed fornicata es cum amatoribus plurimis?

Quod si hæc sententia admittatur, quam defendunt S. Thomas, Scotus, Durandus, & Paludanus, in 4. dist. 33. Abulensis in Matth. cap. 19. quæst. 49. & 50. Eckius homil. 74. de Sacramentis, & Petrus à Soto lect. 13. de matrimonio, tunc ad argumentum Buceri neganda erit consequẽtia. Dominus enim concessionem Iudæis factam apertissimè reuocauit, cùm ait Matth. 5. *Qui dimissam duxerit mœchatur.* Et Matth. 19. *Ab initio non fuit sic.* Et: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et Marc. 10. *Quicunque dimiserit vxorem suã, & aliam duxerit, adulterium committit super eam; & si vxor dimiserit virum, & alij nupserit, mœchatur.*

SED respondet Bucerus, debere intelligi ista omnia de iis, qui dimittunt, vel dimissam accipiunt in fraudem prioris coniugij. Vult enim ipse, non posse aliud Matrimonium iniri, donec post diuortium tentata sit reconciliatio; & si quis aliam ducat dimissa sua, au dimissam ab alio accipiat, antequam tentauerit, an posset cum sua pacificè habitare, hunc dicit in fraudem prioris coniugij matrimonium cõtrahere, & iuxta Domini sententiam mœchari: sed si alter coniugum duro corde sit, vt nullo modo velit pacificè cum coniuge habitare, de hoc dicit Christum nihil præcepisse.

AT si ista ita se haberent, Dominus noster nulla in re à Pharisæis dissensisset. Neque enim Pharisæi volebant matrimonia dirimi, quando coniuges pacificè habitant, sed solùm quando alter nolebat cum altero concorditer viuere: neque lex ipsa Mosis, libellum repudij dari permisit, nisi ob duritiã cordis. Quòd si Domino cum Pharisæis tam benè conueniebat, quid sibi volunt illa: *Dictum est antiquis, &c. Ego autem dico vobis, &c.* Matth. 5. Non igitur dubitandum est, quin Dominus absolutè repudium illud in lege concessum aut permissum, omnino sustulerit, & ad primam originem coniugium reuocauerit.

Ad PRIMAM probationem RESPONDEO, caussam illam non durare vniuersaliter: etsi duraret, non tamen esse tolerandam. Maior enim est gratia Testamẽti noui, quàm veteris, siue cognitionem, siue Sacramenta, siue exempla consideres: immò propriú est noui Testamenti, auferre cor lapideum, & dare cor carneum. Hiere. 31. & Ezech. 36. Nec solùm in Testamento nouo durum non iudicatur, vni tantú coniugi insolubiliter alligari, sed etiam mulierẽ omnino non tangere, & vsq; ad vitæ finem cœlibatum colere. Denique ipsum etiã coniugium in Testamento nouo Sacramentũ est, & peculiarem gratiam confert, qua molestiæ cõiugij facile tolerẽtur, qua gratia Hebræi in veteri Testamento carebant. Quare multa in Iudæis tolerari poterant, quorum status puerorũ erat, quæ in Christianis toleranda non sunt, quorũ professio maiorem perfectionem requirit, & adiumenta ad eam acquirendam, & conseruandam suppeditat.

DEINDE etiam si nihil horum haberemus, quod respondere possemus, non tamen propter duros corde, Christi Euãgelium, quod in hac re perspicuè sonat, peruertere, vel mutare nobis liceret. Alioqui (vt rectè monet S. Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugiis cap. 10.) lex Christi omnibus incontinentibus displicet, nec tamen propter eos immutanda est.

Ad SECVNDAM concedo Christum non damnasse quid quam eorum, quę Pater præceperat: is enim damnare dicitur, qui reprehendit tanquam iniustè, vel imprudenter facta. Christus autem nihil eorum quæ pater præceperat, non rectè imperatum fuisse vnquam pronunciauit, sed cõtrà potius Matth. 5. ait: *Non veni soluere legem, sed adimplere.* Et: *Donec transeat cœlum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.* At nihilominus plurima Dei præcepta, quæ pro tempore data erant, quæque statui Synagogæ tantum conueniebant, Christus immutauit: & qui id vel ignorat, vel negat, Christianus non est. Vbi enim nunc est in populo Dei Circuncisio? vbi Sabbathum? vbi sacrificia pecudum? vbi ceteri ritus innumerabiles, qui in Leuitico per Mosem à Deo præcipiuntur? Talis igitur cùm fuerit libellus repudij, mirum esse nõ debet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

si eum sublatum de medio Christus voluerit.

Ad TERTIAM probationem, quæ Epicurum magis, aut potius equum, & canem, quàm hominem, & maximè Christianum deceret, RESPONDEO, non esse necessarium, vt vbicunque est vir aut mulier sine coniuge, continuò detur ei coniunx, alioqui falsa essent Apostoli verba: *Bonum est homini, mulierem non tangere.* Et: *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem.* Et: *Qui non iungit Matrimonio virginem suam, melius facit.* Et: *Beatior erit, si sic permanserit.* 1.Corinth.7.& B. Ioannes, B. Maria, Christus ipse, non rectè fecissent, quod sine coniuge esse voluerunt.

PORRO Deus hominem masculum, & fœminam esse voluit, vt propagari posset genus humanum, non autem, vt cogerentur omnes cum coniuge viuere.

ILLVD verò: *Non est bonum hominem esse solum:* significat non fuisse bonum ad propagationem generis, vt solus masculus crearetur, sed necessariam fuisse etiam fœminæ creationem: non autem significat non licere, aut non esse melius ipsi homini, cælibatum colere, quàm Matrimonio iungi præsertim genere satis propagato; alioqui pugnaret verbum Dei: *Non est bonum, hominem esse solum,* cum alio verbo Dei: *Bonum est homini, mulierem non tangere.*

DENIQVE illud Pauli: *Vnusquisque suam,* dicitur illis tantùm, qui liberi sunt, & fornicationis periculum timent. Nam alioqui, si quæ mulier vinculo cõiugij cum viro ligata sit, & per diuortium ab eo discedat, non dicitur ei, vnaquæque suum; sed dicitur: *Manere innuptam, aut viro reconciliari.* Et si quæ per votum continentiæ Deo sit alligata, & nubere velit, non dicitur ei, vnaquæque suum; sed: *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.* 1.Timoth.5. Denique si quæ soluta sit, & de Deo sperans, fornicationis periculum non metuat, non dicitur ei, vnaquæque suum; sed: *Beatior erit, si sic permanserit.* 1.Corinth.7. Atque hactenus de Matrimonij firmitate.

CONTROVERSIA QVINTA.

De impedimentis Matrimonij.

CAPVT XVIII.

De impedimentis Matrimonij in genere.

DISSERVIMVS de Matrimonij contracti firmitate: nunc de impedimentis contrahendi disserendum est. Sunt autem duo genera impedimentorum. QVÆDAM enim impediũt contrahendum, sed non dirimunt contractũ. QVÆDAM & impediunt contrahendum, & dirimunt contractum.

Dicuntur impedire, & non dirimere ea, quæ non aduersantur essentiæ Matrimonij, sed solennitati, aut ornamento alicui accidentario; & ideò si cum eo impedimento matrimonium cõtrahatur, peccant, qui ita contrahunt, sed matrimonium est firmum, & ratum.

Ea verò dicuntur impedire, & dirimere, quæ ipsi essentiæ matrimonij contraria sunt, adeò, vt necessariò aliquid essentiale matrimonio desit, proinde nec sit verum matrimonium, si cum eo impedimento fuerit celebratum. Quare non dicuntur ista impedimenta dirimere contractum matrimonium, quasi matrimonium verum dirimant, sed quia matrimonium de facto, non de iure contractum, irritum reddunt. Impedimenta huius generis numerantur omnino duodecim, quæ his versiculis continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Sed vt huius numeri ratio intelligatur, SCIENDVM est, omnia impedimenta reuocanda esse ad consensum coniugum, vel ad personas contrahentes. Nam cùm tria sint necessaria ad omnia Sacramenta, materia, forma, & intentio Ministri; in hoc Sacramento materia sunt personæ legitimæ, vt suprà diximus: ex consensu autem pendent forma, & intentio. Est enim consensus causa efficiens matrimonij, signa verò exprimentia consensum, forma: vnde si consensus adsit, etiam signa erunt vera, si consensus non adsit, signa erunt falsa; & similiter si consensus adsit, intentio aderit, si consensus absit, intentio aberit. Itaque ad matrimonij Sacramentum nihil aliud requiritur essentialiter, nisi consensus signo expressus inter legitimas personas.

Iam igitur ex parte consensus sumuntur duo generalia impedimenta, ignorantia & coactio: hæc enim duo faciunt inuoluntarium. Ad ignorantiam pertinet error personæ, quod est PRIMVM impedimentum: neque enim consentire censetur in matrimonium, qui vni personæ iungitur, existimans esse aliã. Item conditio personæ, quod est SECVNDVM impedimentum, vt cùm quis seruam accipit, quam liberam esse credebat. Huc etiam pertinet, carentia vsu liberi arbitrij; neque enim pueri, furiosi, amentes, contrahere possunt, cùm deliberatum consensum habere nequeant: & hoc impedimentum non est inter illa duodecim numeratum, sed reducitur ad errorem. Ad coactionem pertinet vis, seu metus, quod est impedimentum OCTAVVM.

Ex parte personarum contrahentium sumuntur cetera omnia, quorum ALIA reddunt personam inhabilem absolutè, & proinde respectu cuiuscunque matrimonij. ALIA reddunt inhabilem solùm respectu alicuius matrimonij cum certa persona contrahendi, non autem absolutè.

Ex his, quæ reddunt personam inhabilem absolutè, alia sunt naturalia, alia voluntaria. Naturale impedimentum est, frigiditas, & impotentia quæuis coeundi perpetua, siue innata, siue maleficio procurata: & hoc est impedimentum DVODECIMVM. Voluntaria impedimenta sunt, votum solenne continentiæ, Ordo sacer, & Ligamen cum alio coniuge; quæ sunt impedimenta III. VIII & IX. qui enim alligati sunt Deo per vota Monastica, aut per sacros Ordines, vel coniugi per matrimonium, non possunt nouum coniugij vinculum accipere.

Ea verò, quæ inhabilem faciunt respectu certi matrimonij, non autem absolutè, tria sunt, crimen, nimia coniunctio, & nimia disiunctio. Crimen est impedimentum QVINTVM, & per crimen intelligitur adulterium mixtum homicidio, cum ordine ad futurum coniugium. Non enim potest, qui cum aliqua adulterium commisit, & eius viro necem moliti est, illam vnquã ducere in vxorẽ, vt infrà explicabitur: quocirca hoc impedimentum dirimit certũ aliquod matrimonium, non autem omne absolutè. Nimia disiunctio vocatur cultus disparitas, & est impedimentũ SEXTVM, non enim potest fidelis cum infideli

infideli contrahere Matrimonium. Nimia cõiunctio est cognatio, ad quam tria impedimenta reuocantur, nimirum, cognatio naturalis, quæ dicitur propriè consanguinitas, & est impedimentũ. QVARTVM, & ad illud reducuntur cognatio spiritualis, qualis est inter baptizantem seu confirmantem, & baptizatum, seu confirmatum; & cognatio legalis, quæ fit per adoptionem. Huc etiam pertinet affinitas, quæ per carnalem copulam acquiritur, quæ est impedimentum. VNDECIMVM. Et denique publica honestas, quæ est affinitas orta ex sponsalibus; & est impedimentum DVODECIMVM.

Impedimenta autem quæ contrahendum impediunt, sed non dirimunt contractum, duo numerari solent: vnde existunt versiculi,

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Per Ecclesiæ vetitum, intelligunt prohibitionem, ne Matrimonia clam fiant, cùm debeant in facie Ecclesiæ, & coram testibus celebrari. Per tempus feriatum, intelligunt certa tempora sacra, vt Aduentus, & Quadragesimæ, quibus Ecclesia nuptias celebrari prohibuit. Sed primum horum impedimentorum iam post Concilium Tridentinum non est amplius tantùm impediens coniugium contrahendum, sed etiam dirimens contractum; quare vel reducendum est hoc impedimentum ad crimen, quod erat vnum ex impedimentis dirimentibus, vel certè erit impedimentum XIII.

Sunt PRÆTEREA quædam alia impedimenta non dirimentia, vt votum continentiæ simplex, sponsalia, institutio Catechumeni per traditionem Catechismi, & sex crimina; incestus, raptus alienæ sponsæ, coniugium sacrilegum cum sanctimoniali, cædes vxoris, homicidium presbyteri, & Baptismus proprij filij. Sed hæc non ponuntur in numerum seorsim cum illis duobus primis, quia duo illa sunt impedimenta distincta omnino à dirimentibus: hæc autem nouem reducuntur ad dirimentia, & cùm illis explicari solent. Nam sex crimina, reducuntur ad crimen, Catechismus ad cognationem spiritualem, votum simplex ad votum solenne, & sponsalia ad Ligamen.

PORRO aduersarij impedimenta tria, quæ sumuntur ex parte consensus, admittunt, nimirum errorem, conditionem, & vim, seu coactionem; vt patet cum ex aliis, tum ex Philippo in locis, tit. de coniugio. Sed vnum ipsi addunt impedimentum, nimirum defectum consensus paterni; & ideo PRIMA quæstio erit vtrum ad Matrimonium filiorum familias, ita necessariò requiratur parentum consensus, vt sine eo irritum sit coniugium.

Ex impedimentis autem, quæ sumuntur ex parte personæ, duo admittuut simpliciter, nimirum impotentiam reddendi debitum coniugale: & Ligamen: Duo alia admittunt ex parte, non simpliciter, vt, cõsanguinitatem, & affinitatem; hæc enim admittunt, quòd sus, qui prohibentur in Leuitico, quoad alios, reiiciunt.

Reliqua omnia simpliciter damnant: vnde est illa vox Lutheri in sermo. de Matrimonio. *Duo de viginti causas in suo iure effinxit Papa, quibus omnibus Matrimonium vel dissipet, vel impediat, quas tamen ferè omnes, & reijcio, & condemno.* Hæc ille. Itaque tot ferè nobis quæstiones explicandæ erunt, quot sunt impedimenta. De his igitur impedimentis, septem tantùm sunt cum Hæreticis huius temporis quæstiones.

CAPVT XIX.

Non requiri ad essentiam Matrimonij, consensum parentum.

PRIMA igitur quæstio est, an requiratur necessariò ad Matrimonium filiorum, consensus parentum. Contendunt enim aduersarij, Matrimonium irritum esse, nisi fiat cum parẽtum consensu: sed quia non omnino inter se conueniunt, eorum sententias breuiter referemus. Primus videtur fuisse Erasmus, qui rem in controuersiam reuocauit: nam in colloquio de Matrimonio, in quo Eubulum, & Catharinam loquentes inducit, sic ait: *Definiunt quidam Matrimonium esse ratum, quod inscijs aut etiam inuitis parentibus, inter puerum & puellam per verba de præsenti contractum est. Atqui istud dogma nec naturæ sensus approbat, nec veterum leges, nec Moyses ipse nec Euangelica, aut Apostolica doctrina.* Hæc ille.

Martinus Lutherus in sermo. de Matrimonio cum distinctione loquitur: nam aut nata est proles ex coniugio contracto sine parentum consensu, aut nondum est nata. Si nata est, firmum esse debet Matrimonium: si nondum est nata, in potestate parentum erit, confirmare vel irritare coniugium. Idem docet Philippus in locis, tit. de coniugio.

Bucerus in cap.19.Matthæi reuocari optat in vsum leges ciuiles, quibus id caueri dicit, ne nuptiæ filiorum ratæ sint sine consensu patris, aut aui, aut proaui. Ioan. Brentius in Catechismo, exponens quartum præceptum, si Matrimonium sine parentum consensu celebratum sit, iubet id referri ad Magistratum, atque eius iudicio confirmandum, vel irritandum esse. Nam etiam si generalis regula sit, quòd liberi debeant inire coniugia cum parentum consensu, tamen nonnulli sunt casus, in quibus licet etiam secus agere. In eandem sententiam defendit Martinus Kemnitius in 2.part Exami. Concilij Trident pagina 1273. & sequentibus, vbi tamen non rectè, confundit Matrimonia filiorum sine consensu parentum, cum Matrimoniis clandestinis: potest enim fieri & Matrimonium cum sit clandestinum, & tamen cum parentum consensu contractum: & contrà vt non sit clandestinum, sed publicum, & coram Ecclesia, & tamen insciis & inuitis parentibus celebratum. Ioan. Caluinus lib.4.Instit. cap.19.§. vlt. enumerans leges Pontificum Romanorum de Matrimonio (vt ipse loquitur) vel in Deum impias, vel in homines iniquissimas, primo loco istam ponit: *Quales sunt,* inquit, *vt coniugia inter adolescentulos, parentum iniussu contracta, firma, ratáque maneant.* Hæc illi. Catholici verò Doctores adeò non dubitant ea Matrimonia firma, ac rata esse, vt neque vnquam inter impedimenta Matrimonij numerauerint defectum consensus paterni, & nuper Concilium Tridentinum sess.24. in decreto de Matrimoniis clandestinis, in hæc verba statuerit: *Sancta Synodus anathemate damnat eos, qui falsò affirmant Matrimonia à filijs familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes posse ea rata, vel irrita facere.* Sed vt breuius, & facilius quæstio explicetur, propositiones aliquot statuemus.

PRIMA propositio: *Solo consensu parentum, Matrimonium inter filios celebrari non potest: & ideo non potest pater filium ad coniugium cogere.* Hanc propositionem admittit Philippus loco notato, neque alij eam negant.

Probatur PRIMO exemplo Scripturæ diuinæ. Nam in Genesi, cap.24. cùm pater, & frater Rebeccæ de Matti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

de Matrimonio eius cum procuratore Abrahæ, qui A eam in vxorem filio Abrahæ petebat, tractasſent, dixerunt: *Vocemus puellam, & inquiramus eius voluntatem.*

SECVNDO patet ex iure canonico, can. Sufficiat. 27. quæſtio 2. & cano. Vbi non eſt, 30. quæſt. 2. cap. Tuas dudum, de ſponſa duorum, & cap. vnico de deſponſatione impuberum in VI.

TERTIO patet ratione. Nam illorum neceſſariò conſenſus requiritur, qui Matrimonij formam pronunciant, eſſent enim falſa verba illa: *Ego te accipio in meam, Ego te accipio in meum*, ſi conſenſus pronunciantium ea verba deeſſet. At formam pronunciant ipſi qui contrahunt; ipſorum igitur conſenſus neceſſariò requiritur. DEINDE coniugium eſt ſummus amicitiæ gradus, ſecundum Philoſophum; repugnat igitur naturæ coniugij, vt contrahatur inter inuitos.

SECVNDA propoſitio: *Filiorum conſenſus, etiamſi ſolus ſit, ad Matrimonium firmum, ac ratum efficiendum ſufficit: nec poteſt à parentibus, vel Magiſtratu eiuſmodi Matrimonium irritari.* Hæc eſt contra Eraſmum & Lutheranos. B

Probatur PRIMO exemplis Scripturæ diuinæ. Geneſ. 26. ESAV duxit vxores duas, quæ ambæ offenderant animum Iſaac, & Rebeccę parentum eius: proinde inuitis parentibus eas accepit. Et rurſus capite 28. accepit tertiam, contra eorundem parentum voluntatem: nec tamen Iſaac ea coniugia irritauit, & Scriptura ſimpliciter vxores vocat, quæ ita ductæ fuerant. Deinde IACOB Geneſ. 29. & 30. duxit vxorem vnam iuxta conſilium parentum ſuorum; ſed alias tres, & præſertim duas ancillas duxit, parentibus omnino inſciis: nec tamen Iacob ſanctiſſimus Patriarcha id feciſſet, ſi credidiſſet neceſſarium eſſe conſenſum parentum. TOBIAS quoque, vt legimus cap. 7. libri Tobiæ, vxorem duxit in aliena regione, parentibus ignorantibus: nec tamen Angelus Raphael, qui cum ipſo erat, eum admonuit, vt parentum conſenſum exſpectaret, neque ipſe religioni ſibi duxit, inſciis parentibus id facere. C

SECVNDO probatur ex iure canonico. Nam cap. Cùm virum, de regularibus, ita loquitur CLEMENS III. de puella nubili: *Tunc*, inquit, *quia liberum habet arbitrium, in electione propoſiti, parentum ſequi non cogitur voluntatem.* Et huc pertinet quod ait ſanctus AMBROSIVS in libro de Virginibus: *Cui licet*, inquit, *maritum eligere, non licet Deum præferre?* vbi docet licere puellæ virgini, parre etiam inuito, continentiam Deo vouere: ſicut eidem licet virum eligere. Et idem Ambroſius in epiſtola quadrageſima tertia ad Syſinnium, qui filio indignabatur, quòd ſine ſuo conſilio vxorem duxiſſet, dicit, culpam aliquã ab eo filio admiſſam, tamen ſatis aperte indicat, Matrimonium fuiſſe ratum. & Syſinnium laudat, quod facilè culpam ignouerit filio. D

TERTIO probatur ratione. In eiuſmodi coniugio nihil eorum deeſt, quæ ad eſſentiam Matrimonij pertinent: verum igitur, & ratum, atque adeo inſolubile Matrimonium erit. Probatur antecedens. Nam conſenſus contrahentium adeſt, & proinde intentio Miniſtri; adeſt materia, quæ ſunt perſonæ ad Matrimonium idoneæ; adeſt forma, id eſt verba ſeu ſigna mutui conſenſus: quid igitur deeſt? DICENT, conſenſus non eſt plenus, ac ſufficiens; nam cùm filij ſint in poteſtate parentum, non poſſunt in re tam graui ſine parentum facultate aliquid conſtituere. RESPONDEO, vel conſenſus filiorum non eſt plenus, quia deeſt vſus liberi arbitrij, vel quia deeſt conſilij maturitas, vel quia ita ſubiiciuntur filij parentibus, vt ius non habeant de ſtatu vitæ ſuæ diſponendi. PRIMVM dici non poteſt, quia tunc etiam cum parentum conſenſu, coniugium non eſſet. Nec SECVNDVM dici poteſt. Nam ad Matrimonium contrahendum non exigitur neceſſariò conſilij maturitas, ſed ſolum vſus liberi arbitrij, qualis etiam requiritur ad peccandum, ad merendum, ad vouendum, &c. alioqui daretur occaſio Matrimonia paſſim dirimendi. Quocirca ſolam pubertatem in contrahentibus Canones exigunt. Deinde ſæpe accidit, vt qui parentes adhuc habet, ſit vir maturioris conſilij, quã multi alij, qui parentibus aliiſque maioribus orbati ſunt; ſi igitur hi poſteriores vxorem eligere poſſunt, ſine vllius alterius conſilio, cur non etiam priores illi, qui ſunt his, vt iam ponimus, prudentiores? Sed neque TERTIVM dici poteſt. Nam filius licet patri obedientiam, & reuerentiam debeat, tamen quãdo vſum liberi arbitrij habet, liber eſt, & ſui iuris, non minus quàm pater, in his quæ ad ſtatum vitæ pertinent. Quare poterit quidem peccare, dum non ſequitur patris directionem in ſtatu eligendo, tamen quod facit, ratum & firmum erit, quia de re ſua, non de aliena diſpoſuit. PRÆTEREA coniugium ſeruorum inuitis dominis, firmum ac ratum eſſe, Theologi rectè docent; & habetur in Iure canonico, cap. 1. de coniugio ſeruorum: non enim ius gentium, quo ſeruitus introducta eſt, id potuit auferre quod Ius naturæ conceſſit. Ergo multò magis coniugium filiorum inuitis parentibus erit ratum: maior enim ſubiectio eſt ſeruorum ad Dominum, quàm filiorum ad parentes. Confirmatur argumentum ex teſtimonio aduerſariorum. Nam Lutherus, & Melanchthon cõtendunt, Matrimonium filiorum inuitis parentibus contractum, ſi per copulam carnalem conſummatum ſit, non poſſe amplius à parẽtibus irritari. At copula illa carnalis non facit filium prudentiorem, neque eximit à patria poteſtate; ergo etiam ante copulam Matrimonium contractum à parentibus irritari non poterat, vel ſi tunc poterat, etiam poſt copulam poterit, quod ipſi negãt. SED inquit Melanchthon, *quando Matrimonium eſt conſummatum, non amplius agitur de futuro, ſed de præſenti; & iniuria fieret coniugi, ſi poſt violationem deſereretur.* AT etiam Matrimonium contractum per verba de præſenti, non eſt futurum, ſed præſens coniugium; & donatio coniugalis iam peracta eſt; illa igitur ratione nõ poterit irrirari Matrimoniũ vllum ſiue conſummatũ, ſiue non conſummatum. Præterea Matrimoniũ conſummatum inuitis parentibus, vel iure conſummatum eſt, vel non. Si iure conſummatum; ergo & iure contractũ ante conſummationem: non enim iure conſummari poteſt Matrimonium, non iure contractum; Ergo etiam ante conſummationem MATRIMONIUM inuitis parentibus contractum, ratum erat, ac firmum. Sin autem non iure conſummatum fuit, iure poſt conſummationem irritari poterit, neque vlla fiet iniuria coniugi; non enim vlli facit iniuriam, qui vtitur iure ſuo. Alioqui ſi iſta ratio vniuerſe vim haberet, non poſſent dirimi Matrimonia vlla poſt conſummationem, quamuis nullo iure, immò contra omnia iura contracta. Et eadem ratione, per ſtuprum virgini illatum, non poſſet dirimi illa coniunctio; cuius tamen contrarium legimus in Exod. cap. 22. vbi, qui virginem nulli deſponſatam vitiauerit, cogitur eam habere vxorem, ſi pater eam dare voluerit, ſin minus, cogitur ſaltem dotare.

TERTIA propoſitio: *Peccant filij quando ſine iuſta, & ratio*

& rationabili cauſſa parentibus inſciis, vel inuitis Matri- A
monia contrahunt. Dixi: *Sine iuſta, & rationabili cauſſa*, quia poteſt aliquando fieri, vt filius non peccet inſcio patre vxorem ducendo; quia nimirum credit patrem id ratum habiturum; & hoc modo Tobias inſcio patre vxorem duxit. Poteſt etiam fieri, vt non peccet filius inuito patre vxorem ducendo, vt ſi pater iniuſtè prohibeat filium à coniugio; vel cauſſa maioris dotis, non niſi indignam mulierem, aut etiam hæreticam ei dare velit. Vt plurimum tamen peccant filij, cum non ſequuntur in hac re parentum voluntatem: nam vt plurimum parentes ſunt prudentiores, neque periculum eſt vt filiis malè conſultum velint, cum eos naturaliter diligant. PRÆTEREA parentum eſt, filiis proſpicere, eósque dirigere; ergo filiorum eſt, ſinere ſe à parẽtibus regi, ac duci. Et habemus exempla, ac teſtimonia in Scripturis perſpicua. Geneſ. cap. 24. Iſaac accepit vxorem, quam pater ei dedit, & Rebecca vxor ipſius conſilium patris ſui ea in re ſequuta eſt: de qua re diſputans Ambroſius, libro primo de Abraham, capite vltimo, multa ad hoc propoſitum adfert, & inter alia laudat verſus Euripidis, qui virginẽ ita loquentem introducit: *Sponſalium quidem meorũ pater meus curam ſubibit: hoc enim non eſt meum.* & in epiſtola quadrageſima tertia ad Syſinnium, dicit eum iuſtè indignatum quòd ſe inſcio filius vxorem ducere voluiſſet.

Exodi 34. & Deuteronomij 7. præceptum de Matrimonio filiorum, parentibus potius datur, quàm filiis, ne jungantur videlicet cum Chananæis: *Filiam tuam nõ dabis filio eius: nec filiam illius accipies filio tuo.* Et Iſaac apertè iuſſit filio ſuo Iacob, vt non acciperet vxorem de filiabus Paleſtinorum, ſed aliquam ex filiabus Laban; quod & ille obedienter fecit. Geneſ. 28.

Dices, ſi poteſt pater filio imperare, vt vxorem, & talem vxorem ducat; ergo poteſt cogere, vt ducat, vel non ducat vxorem, quod eſt contra primam propoſitionem. RESPONDEO, tribus modis poteſt intelligi, vt pater dicatur filium cogere ad Matrimonium. PRIMO, vt filium planè diſſentientem & inuitum pater cogat viuere cum aliqua, quam velit eius vxorem eſſe: & hoc non poteſt fieri, & ſi fiat, Matrimonium eſt nullum. Et hoc propriè in prima propoſitione aſſertum eſt. SECVNDO, vt filium aſſentiri cogat, iniecto metu mortis, aut alio cadente in conſtantem virum; & hoc etiam patri minimè licet. Neque Matrimonium illud eſſet ratum: quoniam ad Matrimonium non ſolum conſenſus, ſed etiam conſenſus liberrimus contrahentium exigitur, cum Matrimonium ſit vinculum perpetuum, & natura ſua benevolentiam, & amicitiam, eámque ſummam requirat. TERTIO, vt filium ad aſſentiendum inducat auctoritate paterna imperando, quando reuera filio id con- D
ducit, ita vt ſecundum rectam rationem diſſentire non poſſit: & hoc patri licet, & filius obedire tenetur. Quemadmodum etiam cũ filio expedit comedere talẽ aut talẽ cibum, & à tali, vel tali abſtinere, poteſt parẽs iubere, & filius tenetur parere. Et licet hoc etiam ſit ſuo modo cogere, & metum incutere mortis æternæ: non tamen propterea Matrimonium illud diceretur coactum, neque irritum eſſet; quia metus ille gehennæ non propriè incutitur ad hoc, vt iſte vxorem ducat; ſed per ſe conſequitur præcepti tranſgreſſionem.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta Kemnitij.

SED iam argumenta Kemnitij diſſoluamus, qui ex Luthero, Bucero, Caluino, & aliis ſectariis ea colligit.

PRIMO obiicit teſtimonium ſaniorum Põtificiorum, qui agnoſcunt & fatentur, Matrimonia inſciis & inuitis parentibus contracta, non eſſe legitimam, aut diuinam coniunctionem: & allegat Ioannem Gropperum in inſtitutione Colonienſi.

RESPONDEO, multis modis fallitur Kemnitius. PRIMO, quia ex vno Groppero colligere conatur mentem ſaniorum Catholicorum, cum nos contra proferri poſſimus omnes antiquos Theologos, & in eis ſanctum Thomam in 4. diſt. 28. q. 1. art. 3. & recentiores plurimos doctiſſimos, vt Ruardum, Petrum, & B Dominicum à Soto, & alios, qui apertiſſimè docent, Matrimonium, ſiue clandeſtinum, ſiue inſciis parentibus contractum non eſſe ſolum Matrimonium verum, ſed etiam verum Sacramentum.

SECVNDO, quia Ioannes Gropperus eo loco non loquitur de Matrimonio, cui ſolum deeſt parentum conſenſus, de quo nos in præſenti quæſtione tractamus, ſed de Matrimonio, quod inſciis parentibus cõtrahitur, & ſimul clandeſtinum eſt. Matrimonium enim, quod in facie Eccleſiæ celebratur, licet parentibus inſciis, vel inuitis, nunquam Gropperus verum eſſe Sacramentum denegaſſet. Quare in quæſtione præſenti præcise accepta, nulla eſt inter Catholicos diſſenſio.

TERTIO, quia Gropperus Matrimonium clandeſtinum negat quidem eſſe Sacramentum, in quo manifeſtè fallitur, ac ſancto Thomæ, & ſanioribus Theo C
logis repugnat: tamen admittit eſſe verum Matrimonium, & ab Eccleſia longo tempore toleratum, ſed optat ab Eccleſia irritari; quod iam factum eſt in Cõcilio Tridentino. Concilium enim dum aſſeruit Matrimonia clandeſtina, quamdiu ab Eccleſia irritata non erant, fuiſſe vera Matrimonia, & tamen deinceps illa irritauit, ac perſonas inhabiles fecit ad ſic contrahendum; planè ſatisfecit deſiderio Gropperi, & aliorum multorum, qui ob incommoda grauiſſima, quæ ex clandeſtinis coniugiis oriuntur, ea omnino ſublata cupiebant. Nulla igitur in re, ſi quæſtionem de Sacramento ſepares à quæſtione de veritate Matrimonij, de qua ſola nunc agimus, Gropperus à nobis, atque à ceteris Theologis Catholicis diſſentit.

SECVNDO, Kemnitius argumentum ducit ex iure diuino (profitetur enim ſe probaturum ſententiam ſuam ex iure diuino naturali, ciuili, & canonico) *Matrimonium talis debet eſſe coniunctio, vt eius auctor, & conciliator Deus ipſe haberi poſſit. At eiuſmodi non ſunt Matrimonia, quæ inſciis, vel inuitis parentibus contrahuntur: non igitur ſunt vera Matrimonia. Propoſitio certa eſt ex illo Matthæi 19. Quod Deus coniunxit, &c. Aſſumptio probatur. Non eſt Deus auctor, & conciliator Matrimonij, quod contra eius verbum, & præceptum contrahitur. Matrimonium inſciis vel inuitis parentibus, contra Dei verbum, & mandatum contrahitur: non eſt igitur eius auctor, & conciliator Deus. Aſſumptio probatur (nam propoſitio certiſſima eſt) nam in quarto præcepto Decalogi iubentur filij obedire parentibus: & explicat Apoſtolus ad Coloſſ. 3. id in omnibus rebus eſſe intelligendum: Filij, inquit, obedite parentibus per omnia.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et quia posset fortasse responderi, ab ea lege, quæ iubet obedire parentibus, excipi causſam Matrimonij, dicente Scriptura: *Relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ*: probat Kemnitius istum locum Scripturæ debere intelligi de Matrimonio cõsummato, non de desponsatione, & proinde in Matrimonio contrahendo debere filios parentibus obedire. Nam Scriptura tradit præcepta parentibus, de filiabus in Matrimonio collocandis, Deuter. 7. Hierem. 29. & 1. Cor. 7.

PRÆTEREA exstat lex diuina Exodi 22. & Deuteronomij 22. vt si quis virginem stupraverit, det patri eius certum numerum siclorum, & eam vxorem habeat, si pater voluerit, vel non habeat, si noluerit. Ex quo intelligimus, patriæ potestatis esse, coniugium filiæ ratum vel irritum facere.

ADHÆC, si puella Deo vouerit aliquid potest pater votum illud irritare. Num. c. 30. ergo multò magis irritare poterit idem parens, promissionem homini factam de coniugio.

DENIQVE Deus coniungit virum vxori in legitimo Matrimonio: sed non coniungit immediatè, vt vt olim Adamum Euæ; ergo per aliquod medium. Quod sit autem medium, ipse explicat in traditione quarti præcepti vbi iubet filios parentibus obedire; ergo qui his mediis spretis Matrimonium contrahunt, nõ possunt certò pronunciare, cõiugium illud esse diuinam, & legitimam coniunctionem. *Hæc ratio*, inquit Kemnitius, *grauissima est, ex iure ciuili desumpta.*

RESPONDEO non probat hoc argumentum Matrimonium esse irritum, aut irritari posse, si fiat insciis aut inuitis parentibus; quod sanè probandum erat: sed tantum, non debere Matrimonium insciis aut inuitis parentibus contrahi, & male facere, qui ita contrahunt, de quo nulla quæstio est. Sed vt res tota perspicuè intelligatur, singulas argumenti partes inspiciamus.

Ad PRIMAM igitur primi syllogismi propositionem RESPONDEO dupliciter posse Deum auctorem dici Matrimonialis coniunctionis. Vno modo ex parte ipsius coniugij. Altero modo ex parte contrahentium.

Erit auctor Deus Matrimonij ex parte ipsius coniugij, si ipsa coniugij essentia à Deo sit instituta; erit autem auctor Matrimonij ex parte contrahentium, si ipsis contrahentibus Deus inspiret vt Matrimonio iungantur. Id quod in omnibus Sacramentis facile reperimus. Cum enim quis Baptismum, aut Ordinationem, aut Sacramentum aliud ab alio percipit, potest Deus auctor dici eius actionis, vel quia ipse Sacramẽtum instituit, quod ille percipit, vel quia ipse mouet tum Ministrum ad Sacramentum conferendum, tum alium ad Sacramentum recipiendum. Et potest sæpe accidere, vt priore modo sit auctor Deus, posteriore Diabolus; si videlicet verum Sacramentum tradatur, & percipiatur, sed & qui tradit, & percipit, non ob Dei gloriam, & animæ salutem, sed ob lucrum, aut commodum aliquod turpe, ac sordidum moueatur.

Sic igitur in coniugio, auctor coniugij vno modo erit Deus, si materia, & forma adsint, qualia Deus instituit: & hoc solum requiritur, vt Matrimonium sit verum, firmum, & ratum. Altero modo auctor erit etiam Deus, si coniuges ad prolem ad Dei gloriam gignendam, maturo consilio, de sententia maiorum, aliisque circumstantiis debitis obseruatis, matrimonium contrahant: & hoc requiritur, vt matrimonium sine peccato, immo verò cum merito, & laude celebretur; non autem vt sit verum, firmum, & ratum. Si enim tantum ad explendam libidinem, temerè, sine consilio parentum, coniugium ineatur, non erit auctor Deus, sed Diabolus eius coniugij, quod attinet ad voluntatem suscipientium: licet eiusdem coniugij auctor sit Deus, quod attinet ad Sacramenti eius essentiam, quæ tota in eo coniugio reperitur; vt de Baptismo, aliisque Sacramentis omnibus dici potest.

Ad assumptionem eiusdem primi syllogismi RESPONDEO, iuxta positam distinctionem, matrimonia, quæ insciis vel inuitis parentibus contrahuntur, sæpe non habere Deum auctorem secundo modo, habere tamen primo modo, si nihil aliud obstet: & ideo vera, ac rata matrimonia esse, licet sine peccato vt plurimum non contrahantur.

Ad probationem assumptionis, quæ erat: *Deus non est auctor Matrimonij quod contra præceptum ipsius contrahitur*; per eandem distinctionem: RESPONDEO, Aut enim præceptum Dei, contra quod matrimonium aliquis contrahit, ad essentiam matrimonij pertinet, aut solum ad circumstantias Matrimonio accidentarias explicandas, vt ad voluntatem contrahentium perficiendam, vt bonum bene quærat, & appetat, &c. Si priore modo quis contra præceptum Dei faciat, non habet Deum auctorem coniugij, quoad essentiam ipsius coniugij, proinde irritum, & illegitimum est coniugium. Si posteriore modo contra præceptum faciat, non habet Deum auctorem suæ voluntatis in coniugio suscipiendo, neque præmium, sed pœnam operis meretur; tamen Deum habet coniugij sui, quod pertinet ad eius essentiam, auctorem, & conciliatorem.

Ad probationem assumptionis secundi syllogismi, quæ ducebatur ex quarto præcepto Decalogi, quod explicatur à Paulo Colossens.: RESPONDEO, præceptum illud ad mores informandos, non ad Sacramenta ministranda pertinere. Quare obediendum est patri per omnia, etiam in contrahendo coniugio, si iustè, & secundum Deum præcipiat: & ideò qui id non facit, peccat, sed non continuò matrimonium est irritum. Nam non minus Episcopo, & Ecclesiæ obediendum est per omnia, quam patri carnali; & tamen si quis laicus contra Episcopi, & Ecclesiæ præceptum baptizet, Baptismus erit ratus, & verus, sed laicus ille baptizãdo peccabit. Neque solum Matrimonium vt Sacramentum, est ratum, sed etiam vt ciuilis contractus, licet contra præceptum patris contrahatur. Nam filius, vt suprà expositum, etsi teneatur patris directionem sequi, cum de statu vitæ suæ disponit; tamen de re sua, non de aliena disponit, rémque suã, non alienam donat: quare dispositio ac donatio rata, & firma est, quamuis non sine peccato transacta sit.

Ad illa testimonia, quæ aduersarius producebat vt probaret Scripturam dare patri præcepta de filiabus in Matrimonio collocandis, nihil opus est respondere, cum nos minimè negemus, ad parentum curam & prouidentiam, filiorum coniugia maximè pertinere.

Ad illud autem, quod ex cap. 22 Exodi, & 22. Deuteronomij adfertur, ad probandum, penes patrem esse, coniugium filiæ ratum, vel irritum facere: RESPONDEMVS, non agi eo loco de Matrimonio iam contracto, sed de futuro, causſa stupri præcedentis. Non enim illa coniunctio viri cum puella, quæ insciis patre in duobus illis capitibus facta describitur, copula coniugalis erat, sed stuprum, vt Scriptura loquitur

loquitur. Non enim stuprator vxorem habere voluit, sed libidinem tantum explere: quare in pœnam iniungitur ei, vt puellam ducat vxorem, si eam pater dare voluerit. Itaque non est exemplum illud coniugij à patre irritati, sed tantum coniugij futuri, vel non futuri pro arbitrio patris, à quo tamen non excluditur puellæ consensus. Sed quid futurum esset, si pari consensu vir, & fœmina insciis patre Matrimonium contraxissent, Scriptura non habet.

ADDE, quod si in illis capitibus Moses loqueretur de irritatione Matrimonij iam contracti inter virginem & stupratorem eius, esset hoc exemplum contra Luthetum, & Philippum & contra ipsum etiam Kemnitium, qui dicunt, coniugium filiorum inuitis parentibus dirimi non posse, si consummatum sit. Quomodo enim potuisset pater filiam suam à stupratore illo separare (vt Moses aperte cõcedit) si stuprum illud consummati coniugij fuisset?

Ad illud de irritatione votorum, quæ habetur in lib. Num. cap. 30. RESPONDEO, legem illam de filiabus determinare, quæ adhuc nõ peruenerut ad pubertatem: vt ex eo periculum est, quod Scriptura in eo capite bis repetit, patrem irritare posse vota filiæ, quæ in domo parentum habitat, & adhuc est in ætate puellari. Cui lege diuinæ similis est lex canonica, quæ habetur Canone Puella. vicesima quæst. 2. in hæc verba: *Puella si ante duodecimum ætatis annum sponte sua velamen sibi sacrum assumpserit, possunt statim parentes, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint. Si verò in fortiori ætate adolescentula, vel adolescens seruire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.* Ratio autem legis tum diuinæ, tum canonicæ, est, quia ante annos pubertatis nõ habent homines plenum iudicium rationis, ideóque nec sunt Domini actuum suorum: at post annos pubertatis, sui iuris efficiũtur, & de persona sua, & actibus, qui naturaliter liberi sunt, pro arbitrio disponere possunt.

Ad VLTIMVM de mediis, per quæ Deus coniungit homines in Matrimonium, RESPONDEO, ad hoc vt Matrimonium sit verũ & ratum, non requiri alia media, præter coniugum liberum consensum. Vt enim alia Sacramenta Deus per Ministrum dispensat, sic etiam Matrimonium; Minister autem Matrimonij est vterque coniunx, vt alibi explicuimus. Vt autem coniugium sit Deo gratum, & ipsis coniugibus vtile, media à Deo instituta sunt, parentum, & amicorum consilia, matura deliberatio, Sacerdotis benedictio, & alia id genus: quæ qui spernit, non potest certò pronunciare suum coniugium Deo placere, aut sibi vtile futurum; licet eodem tempore possit non ambigere, quin sit verum, & firmum, atque à Deo certissimè institutum.

TERTIA obiectio Kemnitij ducitur simul ex Iure naturali, & ciuili. Nam quod Matrimonia filiorum inuitis parentibus contracta, irrita sint, ex Iure ciuili probat, ex L. Nuptiæ. ff. de ritu nuptiarum, & ex L. 1. & 2. C. de nuptiis, & ex instit. de nuptiis §. iustas autẽ. Quod autem irrita sint etiam Iure naturæ, probat ex lege proximè citata. Nam in ea lege, posteaquam sancitum est requiri in nuptiis consensum parentum, subiunguntur hæc verba: *Nam hoc fieri debere & ciuilis, & naturalis ratio suadet, in tantum vt iussus parentum præcedere debeat.*

RESPONDEO, ratio naturalis docet nuptias non debere iniussu parentum celebrari. Et hoc verè asserit eo loco Iustinianus: siquidem Iure naturæ filius patri subiicitur, & ab eo regendus esset, à quo accepit vt esset: tamen Ius naturæ non docet, irritum esse Matrimonium si iniussu parentum fiat. Lex autem ciuilis non multum refert, quid in hac parte statuerit: nam vt scribit Lucius Papa III. cap. Clerici de Iudiciis, Imperator ipse fatetur, non dedignari leges sacros Canones imitari; & habemus hanc Imperatoris confessionem in Authentic. Vt Clerici apud Episcopos, §. penult. Cum igitur sacri Canones, & nuper generale Concilium definierit, Matrimonium inuitis parentibus contractum, modò nõ sit clandestinum (hoc enim idem Concilium irritauit) ratum esse; non possunt leges contrarium definire, & si forte definierint, abrogatæ iudicandæ sunt.

QVARTA obiectio ex Iure canonico plures Canones continet, ad quorum singulos respondebimus. PRIMVS est Euaristi in epistola decretali, qui sic loquitur: *Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur vxor petatur, & à parentibus, & propinquis sponsetur, &c.*

RESPONDEO, decretum Euaristi, quod est etiam in corpus Iuris canonici relatũ, can. Aliter, 30. quæst. 5. multas conditiones requirit, vt Matrimonia censeantur legitima, quarum conditionum nonnullæ aduersariis nullo modo placere possunt. Quare hoc decretum non minus cum aduersariis, quàm nobiscum pugnat; requirit enim inter cetera vt vxor cum precibus, & oblationibus (id est, cum sacrificio Missæ) à Sacerdote benedicatur: item vt coniuges biduo, vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant. Quæ conditiones si necessariæ sunt, vt coniugia legitima sint, nulla erunt inter Lutheranos legitima coniugia, neque enim oblationem Deo pro nupturis offerunt, neque biduo, vel triduo continentiam seruant.

PRÆTEREA multæ ex illis conditionibus, ita sunt extrinsecæ & accidentariæ, vt stultum sit, credere, sine illis coniugium irritum esse; quales sunt, vt vxorem paranymphi custodiant, vt propinqui comitentur, vt ea legitimè dotetur, & solenniter accipiatur, &c. Quare cogimur dicere, Euaristum non voluisse significare, eas omnes conditiones esse necessarias, ita vt si vna vel altera desit, irritum sit Matrimonium: sed ita legitimum esse coniugium, si illa omnia adsint, vt è contrario si nulla earum adsit, & coniugium occulrè sine testibus, & sine vlla celebritate cõtrahatur, legitimum haberi non possit; non quidem in cõscientia, sed in foro externo, & apud Ecclesiam, quæ non iudicat de occultis.

SECVNDVS canon desumptus ex libro 1. de Abraham sancti Ambrosij, & habetur apud Gratianum canon Honorantur 32. quæst. 2. Sed nihil in eo Canone contra sententiam nostram habetur: solum enim Ambrosius hortatur puellas, vt ad exemplum Rebeccæ, permittant parentibus iudicium de nuptiis suis. Si autem secus fiat, sintne legitimæ nuptiæ an non, Ambrosius eo loco nihil definit.

TERTIVS Canon est Concilij IV. Carthaginensis apud Gratianum 30. quæst. 5. canon. Sponsus. Sed neque iste Canon quidquam habet cui respondendum sit. Iubet enim Canon, vt cum sponsus, & sponsa benedicendi sunt à Sacerdote, offerantur Ecclesiæ à parentibus, & paranymphis, quod quidem faciendum esse nos minimè negamus. Sed non inde sequitur, coniugium esse irritum, si ista non fiant, quia dubium non est, ista ad solennitatem, non ad essentiam coniugij pertinere.

QVARTVS Canon, qui Leoni tribuitur, est apud Gratianum, can. Qualis 30. q. 5. Vbi non solum nihil

est contra

Universidad de Deusto
Biblioteca

est contra Catholicam sententiam, cum solum describat ille Canon ritum nuptiarum, non autem definiat, irritum esse coniugium, si ritus illi non seruentur: sed est aliquid expresse contra aduersarios. Sic enim concluditur ille Canon: *Si fornicata fuerit vxor, admittenda est, sed illa viuente, altera non ducenda, quia adulteri, regnū Dei non possidebunt.* Hanc sententiam admittere deberet Kemnitius, si Canones veneratur.

QVINTVS Canon est Concilij Toletani III. apud Gratianum, can. Hoc sanctum, 32. q. 2. vbi hoc solū legimus, vt nulla virgo extra voluntatem parentum, vel suam, cogatur maritum accipere. QVOD quidem si rectè inspiciatur, aliquid habet contra Lutheranos, contra Catholicos prorsus nihil: pugnat enim Concilium aduersus eos, qui virgines à proposito continentiæ impedire, atque eis maritos obtrudere nitebantur, quod sane Lutherani frequenter faciunt. Statuit igitur Concilium, vt non cogatur virgo virum accipere, nisi quem ipsa elegerit, aut certè pater eius, ipsa consentiente: sed nunquid hinc sequitur, vt si patre inscio virum duxerit, irritum sit coniugium?

SEXTVS Canon est Nicolai Papæ, & habetur can. Nostrates, 30. q. 5. vbi inter alios ritus nuptiarum ponitur, vt fiant de consensu parentum. SED nihil inde sequitur. Enumerat enim Nicolaus varios nuptiarum ritus, & in fine Canonis adiungit, non esse peccatum, si non omnes seruentur: ex quo intelligimus, non omnes esse essentiales, neque declarat ipse eo loco, qui sint essentiales, qui verò accidentarij.

SEPTIMVS Canon est Concilij Aurelianensis apud Gratianum, 36 q. 1. can. De raptoribus, vbi legimus puellam, raptam reddendam esse patri, etiamsi raptori ipsa consenserit.

OCTAVVS est GREGORII. vel potius Gratiani ipsius, eadem caussa, 36. q. 2. can. Apud. vbi dicitur: *Cum rapta patri fuerit restituta, si voluntas parentis vtriusque in vnum conuenerit, non prohibentur inuicem copulari.*

RESPONDEO, aliud est raptus, aliud coniugium inuito patre celebratu: raptus enim ad eam pertinet, quæ nondum est propria vxor, neque sponsa. Qui enim violenter sponsam suam patri eiusdem sponsæ aufert, non dicitur raptor; quia rem suam, non alienam capit, vt patet ex Gelasio, cap. Lex illa, 36. q. 1. Rectè igitur volunt Canones raptam puellam, etiamsi ipsa consenserit rapi, reddendam esse patri; quia qui rapuit, iniuriam fecit patri, violenter eius filiam abducendo, licet iniuriam puellæ nō fecerit. Sed si puella rapta iuxta decretum Trident. Concilij, sess. 24. cap. 6. extra raptoris potestatem constituta, & in loco tuto, libero consensu cum raptore coniugium contraheret, Matrimonium esset raptum, nec posset à patre irritari. Raptus enim est impedimentum impediens contrahendum coniugium, sed non dirimens contractum, vt docent Theologi & in iis S. Thomas, 2. 2. q. 154. art. 7. ad 3. vbi ostendit Concilium Meldense, quod contrarium statuerat, esse abrogatum.

CAPVT XXI.

De impedimentis quæ inhabilem simpliciter faciunt contrahentem, id est, de Voto & Ligamine.

DIXIMVS de impedimentis, quæ sumuntur ex parte consentius: nunc de iis dicendum est, quæ sumuntur ex parte personarum contrahentium. Et PRIMVM de illis, quæ simpliciter inhabilem reddunt: Deinde de aliis.

Impedimenta quæ simpliciter reddunt inhabilem personam, quatuor sunt (vt supra diximus) impotentia coeundi, Votum solenne Monachorum, Ordo sacer, & Ligamen cum vxore iam ducta. Ex quibus primum, & vltimum, extra controuersiam sunt: tametsi Luthetus de Ligamine ex sponsalibus orto nouū errorem excogitauerit, quē paulò pòst obiter refutabimus. Duo media ad vnum reuocari possunt, nimirum ad Votum solenne: siquidem Ordo sacer ideò censetur impedimentū; quia ex decreto Ecclesiæ annexum habet Votum solenne castitatis.

Quæstio igitur solum superest, vtrum solenne votum continentiæ sit impedimentum dirimens Matrimonium. Et quidem Luthetus in lib. de captiuit. Babyl. cap. De Matrimonio, admisit, votum continentiæ esse impedimentum legitimum: sed in aliis libris postea scriptis semper negauit, & re ipsa ducta vxore sanctimoniali sententiam suam declarauit. Quod idem omnes eius discipuli, & verbis, & factis docent.

Apud Catholicos nunquam dubium fuit, quin votum continentiæ simplex, sit impedimentum impediens contrahendum; non tamen dirimens contractum: votum autem solenne sit impedimentum impediens contrahendum, & dirimens contractum, quod vltimum sub anathemate definitum est in Concilio Tridentino, sess. 24. can. 9.

Quare tria probanda sunt. PRIMO, Votum simplex castitatis, esse impedimentum impediens Matrimonium contrahendum. SECVNDO, Votum simplex castitatis, non esse impedimentum dirimens contractum. TERTIO, Votum solenne castitatis, esse impedimentum & impediens, & dirimens.

Sit igitur PRIMA propositio: *Votum simplex impedit Matrimonium contrahendum.* Hæc facile probari potest ex fundamēto iacto in 2. li. de Monachis, vbi ostēdimus ex Scripturis, Cōciliis, Patribus, & ex ipsa ratione, votum perpetuæ cōtinentiæ esse licitum, sanctū, & Deo gratissimum. Inde enim sic ratiocinari possumus ad id quod est huius loci, Votum perpetuæ continentiæ est licitum, ergo seruandum est; cum Scriptura dicat: *Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere*, Ecclesiastæ 5. & Deuteron. 23. At reddi non potest votum continentiæ ab eo qui vxorem ducit, cum teneatur illi petenti debitum reddere: non igitur licet iis, qui votum eiusmodi habent, Matrimonio iungi.

PRÆTEREA, 1. Timot. 5. B. Paulus de viduis, quæ continentiam vouerant, ita pronunciat: *Cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem: quia primam fidem irritam fecerunt.* Vbi Apostolus non damnat viduas illas, quia posteaquam luxuriatæ fuerant, nubere voluerunt: id enim laudandum erat, non vituperandum: sed quia nubere volentes, primam fidem, Deo videlicet datam de seruanda continentia, irritam faciebāt. Et hoc modo hunc locum intellexerunt omnes interpretes Græci, & Latini, & præterea Concilium Carthaginense IV. can. 104. & Toletanum IV. can. 55. Item Tertullia. in lib. de Monogamia. Basilius in libr. de virginit. Epiphanius hæresi 48. Hieronym. lib. 1. in Iouinianum Innocentius I. epist. 2. cap. 12. Augustinus lib. de bono viduitatis, cap. 8. & 9. Gelasius epist. 1. cap. 23. Fulgentius epist. 1.

SECVNDA propositio: *Votum simplex non dirimit Matrimonium post ipsum votum contractum.* Hanc aduersarij non negant: & eandem ex professo docet Augustinus in lib. de bono viduitatis, capite 9. & 10. eandem inuenimus in iure declaratam ab Alexandro III. Cœlestino III. & Bonifacio VIII. capit. Consuluit. Qui clerici,

clerici, vel vouentes. & capite Rursus, eodem. & capite Vnico, de voto in VI. Et ratio declarationi huic apertissima suffragatur. Promissio enim qualis est votum simplex, obligat quidem in conscientia, tamen non transfert dominium rei promissæ ab eo, qui promisit in eum cui promissa est; & ideò si is, qui promisit, sententiam mutet, & rem alteri re ipsa donet, ille quidem peccat, tamen donatio vim suam habet.

Et hinc refellitur alius error Lutheri, qui in lib. de captiuit. Babylon. cap. De Matrimonio, disputans de impedimento Ligaminis, admittit quidē cum Catholicis, Ligamen cum vxore iam ducta esse impedimentum dirimens omnia alia Matrimonia, sed addit contra omnes Theologos, debere etiam Ligamen sponsaliorum dirimere sequens Matrimonium: *Hic*, inquit, *concludunt, si posteriorem quis cognouerit, prioris cessare sponsalia: quod planè non capio. Ego arbitror eum esse iam non sui iuris, qui vni se addixerit, ac per hoc prohibente iure diuino, &c.*

SED error iste Lutheri damnatus iamdudum fuit, cap. De illis. & cap. Si inter virum. & cap. Adolescens, de sponsalib. & Matrimonio, & c. 1. de spōsa duorum. quod caput S. Augustino tribuitur: & ratio eadem est, quia per sponsalia non fit donatio, sed promissio.

Neque argumenta Lutheri concludunt. PRIMO sic obiicit: *Nemo potest dare quod non habet. Qui sponsalia cum vna contraxit, non est amplius sui iuris: ergo non potest se ipse alteri dare: ergo secundum coniugium irritum iudicandum est.* RESPONDEO, negatur assumptio. Nam qui sponsalia cum vna contraxit, adhuc est sui iuris, cum se nulli donauerit, licet donaturum promiserit. Quare si relicta sponsa cum alia contrahat per verba de præsenti, Matrimonium tenet, sed peccauit, qui fidem fregit.

SECVNDO obiicit; *Deus prohibet ne quis in negotio fratrem suum circumueniat, quod seruandum est vltra, & supra omnes humanas traditiones.* RESPONDEO, verū est, quod assumitur: sed quorsum tendit? Fatemur enim peccare eum, qui fratrem suum circumuenit, fidem ei datam non seruans, sed non ideò irritum erit Matrimonium cum eo peccato commissum. Nam is etiam, qui vxorem alicui diuitem, aut nobilē, aut benè moratam promittit, si ea talis nō sit, illum sine dubio circumuenit, grauitérque in proximum suum peccauit: neque tamen Matrimonium irritum erit, si per verba de præsenti contractum fuerit.

Obiicit TERTIO: *Si votum Religionis facit alienum, cur non etiam fides data, & accepta, cum hæc sit præcepti, & fructus spiritus, Galat. 5. illud autem arbitrij humani?* RESPONDEO, si comparemus, fidem dare sponsæ, cum eo quod est vouere, vtrumque est arbitrij humani: neque enim cogitur quisquam iure diuino hoc aut istud vouere, aut vxorem istam, vel illam ducere. Si conferamus autem id, quod est, seruare fidem sponsæ, cum eo, quod est implere votum Deo factum; vtrumq; est præcepti, & fructus spiritus: siquidem implere votum, est fidem seruare Deo. Neque Apostolus inter fructus Spiritus sancti numerat, seruare fidē homini, & non seruare fidem Deo: quare Lutherus grauiter errat, cum vota arbitrij humani, sponsalia autem iuris diuini esse docet. Cur autem vota religionis solennia Matrimonium dirimant, paulo post explicabimus.

Obiicit QVARTO: *Licet vxori virum suum repetere, voto Religionis facto non obstante, cur ergo non liceat sponsæ sponsum suum repetere, etiam sequuta copula cum altera?* RESPONDEO; Magnum est discrimen inter vxorem, & sponsam, cùm illa iam habeat, & possideat vt rem suā, corpus viri sui, vt Apostolus docet, 1. Corinth. 7. ista autem nondum habeat, nec possideat viri corpus, nisi in spe, & promissione. Sed de his satis.

TERTIA propositio: *Votum solenne dirimit Matrimonium post ipsum votum celebratum.* Probatur auctoritate, & ratione. Ac PRIMO est auctoritas veterum Conciliorum.

TOLETANVM I. celebratum circa annum Domini CD. can. 16. statuit deuotam fœminam, si forte nupserit, non posse recipi ad Ecclesiam, nisi viuente illo, cui se coniunxerat, castè viuat, aut non nisi post mortē eius. Ex quo intelligimus nuptias illas nō fuisse habitas veras nuptias, quia post Monasticam professionem contractæ fuerant: alioqui enim si veræ nuptiæ fuissent, cur illam continere oportuisset ab illo ipso, qui in maritum fuerat acceptus?

CHALCEDONENSE Concilium generale, ante annos MC. celebratum, can. 16. *Virginem*, inquit, *quæ se Domino consecrauit, similiter, & Monachum non licere nuptialia iura contrahere: quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur.*

NEQVE responderi potest, Concilium prohibere nuptias celebrandas, sed non iudicare irritas celebratas. Nam in primis Concilium Tributiense, can. 23. hunc ipsum Canonem Concilij Chalcedonensis allegauit, vt probaret non esse verum Matrimonium quod post solennia vota contrahitur. DEINDE, nunquam fuit dubium inter Christianos, an peccarēt qui votum continentiæ Deo non redderent; sed non defuerunt, qui dubitarent, an Matrimonia essent vera, & rata, quæ ab ipsis contrahuntur, qui continentiam vouerāt. Quare Concilium declarare voluit id quod dubium erat, atque asseruit, non esse legitima Matrimonia post solenne votum, quale est Monachorum, & sanctimonialium.

Concilium FORO IVLIENSE ante annos DCCC. can. 11. de sacris virginibus: *Si publicè*, inquit, *nuptiæ fuerint, dignis quidem mundano iudicio corporalibus coercitæ vinculis, segregentur ab inuicem, & agant cunctis diebus vitæ suæ pœnitentiam.*

Concilium TOLETANVM VIII. ante annos CM. can. 6. Subdiaconos, si vxores duxerint, in monasteriis includi iubet.

TOLETANVM IV. ante annos CML. canon. 51. *Nonnulli*, inquit, *Monachorum egredientes à Monasterio, non solum ad seculum reuertuntur, sed etiam vxores accipiunt. Igitur reuocati in eodem Monasterio, vnde exierant, pœnitentiæ deputentur.*

TVRONICVM II. ante annos M. canon. 16. *Si quis*, inquit, *in Monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi: nec (quod absit) vllus eorum coniugem ducere possit: & si vxorem duxerit, excommunicetur, & de vxoris malæ societatis consortio, etiam iudicis auxilio separetur.*

TRIBVRIENSE Concilium ante annos circiter DCC. can. 23. apertè iubet separari eos qui post votum solenne Matrimonio coniunguntur.

SECVNDO est auctoritas Pontificum veterum, ac sanctissimorum. SYRICIVS in epist. 1. cap. 6. Monachos, & sanctimoniales, si Matrimonia contrahere præsumant, iubet non solum excommunicari, sed etiam in ergastulis vsque ad finem vitæ pœnitentiam agere.

INNOCENTIVS I. in epistol. 2. cap. 12. & 13. distinguit apertè inter votum solenne, & simplex. Nam cap. 2. dicit, eam quæ velum sacrum acceperat, ac proinde solenne votum emiserat continentiæ, si fortè nupserit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nupserit, non posse admitti ad pœnitentiam, donec vixerit is, cui se coniunxit: quemadmodum cum illa agitur, quæ viuente viro alteri iungitur. Capite 13. dicit, eam, quæ promiserat continentiam perpetuam, sed votum factum nondum acceperat, id est, quæ votum simplex, non solenne emiserat, si postea nupserit, ad pœnitentiam admitti posse.

GELASIVS I. in epist 1 cap. 22. & 23. similem distinctionem habet, ac discrimē magnum agnoscit inter nuptias virginum professarum, quarum est solenne votum; & nuptias viduarum, quæ votum habent simplex. Nam virginum sacrarum nuptias vocat incesta fœdera, & excommunicari eas iubet: incesta autem fœdera illegitimum coniugium sonāt. Viduas autem illas dicit debere Deo per pœnitentiam satisfacere: sed nec vocat earum nuptias incesta fœdera, neque eas iubet excommunicari.

GREGORIVS I. libr. 1. epist. 40. ad Anthemium, scribit, Monachos, qui vxores duxerint, separandos à coniugibus esse, atque ad Monasteria remittendos.

In eandem sententiam exstant multa responsa Alexandri III. Celestini III. & Innocentij III. in titulo, Qui clerici, vel vouentes.

TERTIO est auctoritas sanctorum Patrum. Cyprianus lib. 1. epist 11 ad Pomponium, scribit, virgines sacras, quæ cum viris dormierant, adulteras Christi esse, & à viris illis omnino separandas, & coniunctionē illam incestam appellat. Et quamuis ij, cū quibus illæ dormierant, non se maritos earum dicebant: tamen idem iudicium de illis Cyprianus fecisset, si se maritos earum profiteri voluissent. Nam illas adulteras Christi vocat, quia fidem Christo non seruant: fidem autem non seruant, si alteri se iungant, siue eum matitum, siue alio nomine appellent. Et incestam cōiunctionem viri cum sacra virgine Cyprianus vocat, propter relationem ad Christum, qui frater noster fieri voluit: quæ relatio non minus inueniretur in ea coniunctione, quæ cum viro fieret sub nomine coniugis, quàm in ea, quæ fieret sine tali nomine. Vnde quod in eadem epist. Cyprianus dicit, eas virgines admonendas esse, vt si perseuerare nolint, aut non possint, aperte nubant: intelligendum est de illis, quæ nondum vouerunt. Alioqui cum Cyprianus sub disiunctione dicat, vt nubant, si perseuerare nolint, aut non possint; permitteret illis, vt nuberent post votum, etiamsi possent continere, modò tantum nolint, quod est absurdissimum, & ne ab ipsis quidem Lutheranis concedendum.

BASILIVS in lib. de virginitate, parum vltra medium, *Cum*, inquit, *virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blāda delinitæ, ac deuictæ, stupri fœdus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quamuis ignorantiam simulent: quæ sponsi dextram, fœdera præuaricata sit, eam nec vllius vltra esse sponsam, quem dereliquit: neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine incitata coniunxit.* Et infra copiosè hoc idem ostendit, nunquam illam dici posse vxorē viri mortalis, sed semper Christi, viri immortalis adulteram.

AMBROSIVS in lib. ad virginem lapsam, capite 5. *Quæ se sponsam Christo, & sacrum velamen accepit, iam nupsit*; iam immortali iuncta est viro, & iam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat.

Ioan. CHRYSOSTOMVS in epist. 6. ad Theodorū: *Honorabiles*, inquit, *nuptiæ, sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum: quamuis frequēter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud peius existimo.*

HIERONYMVS lib. 1. in Iouinianum: *Cerrè confiteris*, inquit, *non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioqui si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.*

NEQVE obstat, quod quidam obiiciunt de S. Malcho, qui teste S. Hieronymo in eius vita, posteaquam multos annos Monachus fuerat, vxorem duxit, & cum ea vsque ad finem vitæ permansit. Nam coniugium nullum fuit inter Malchum & eam fœminam, quam coactus se ducere finxit in vxorem: siquidem illa virum alterum habuit viuentem, vt idem Hieronymus refert, quando à Domino suo nubere Malcho compellebatur. Itaque societas quædam spiritualis & sancta inter eos fuit, sub nomine nuptiarum.

Nunc vt ratione ducta ex verbo Dei, probemus, votum solenne esse impedimentum dirimens Matrimonium, præmittendum necessariò est, quæstionem esse inter Catholicos, quo iure votum solenne dirimat Matrimonium, quod post eiusmodi votum celebratur: naturali ne, ac diuino, an solum Ecclesiastico, ac positiuo.

Et quidem multi, iique grauissimi Theologi, S. Thomas, S. Bonauentura, Albertus, Richardus, Durādus, & Dominicus à Soto in 4. dist. 38. contendunt, votum solenne iure diuino, ac naturali dirimere Matrimonium. Quorum hæc est potissima ratio, quia votum solenne non est simplex promissio Deo facta: vt est votū, quod dicitur simplex: sed est traditio de præsenti sui ipsius in perpetuum Christi obsequium: & ea traditio à Christo per Ministros suos accepta, ac probata est. Quare differt votum solenne à simplici, vt coniugium de præsenti contractum à sponsalibus de futuro. Sed iure diuino, ac naturali, nemo potest alteri dare quod suum non est, & si dederit, irrita est donatio: igitur iure naturali, & diuino irritum est coniugium post votum solenne.

Et quidem si ex Scripturis, aut euidenti aliqua ratione demonstrari posset, votum solenne differre à simplici, quod in illo sit donatio de præsenti, in isto verò promissio tantum de futuro: non oporteret aliam quærere rationem. Tamen quia principium illud multi negant, vt Scotus, & Paludanus in 4. dist. 38. & Caietanus in 2. 2. q. 88. artic. 7. & omnes interpretes iuris Canonici, vt Panormitanus testatur in capite Rursus, qui clerici, vel vouentes. & contra potius existimant, solo Ecclesiæ decreto factum esse, vt votum solenne dirimat Matrimonium: ideo probandum superest, Ecclesiam potuisse hoc impedimentum Matrimonij constituere.

Sed hoc facilè probatur. PRIMVM ex eo ipso quod fecit, Ecclesia enim ab antiquissimis temporibus, vt ex testimoniis citatis perspicuum est, tum in Conciliis, tum per summos Pontifices hoc statuit. Fortasse etiam hoc de Apostolica traditione descendit. Nam Cyprianus, Basilius, & Ambrosius, qui hoc impedimentum agnoscunt ante ea Concilia, eósque Pōtifices vixerunt, à quibus hoc decretum factū videtur: & ideò Concilia, & Pontifices non tā noui aliquid statuisse, quàm vetus decretum innouasse, aut declarasse censendi sunt. Quod autem Ecclesia antiqua quā veram fuisse Christi Ecclesiam hæretici negare non possunt; fecit, & sæpius repetiuit, stultum, atque impiū est dicere, non esse iure factum.

DEINDE probatur, quia illegitimas facere personas ad Matrimonium, non est mutare Sacramenti essentiam, vt supra diximus, sed ratum, vel irritū facere cōtractum humanum; qui in Sacramento Matrimonij prærequiritur. Non enim Christus declarauit, quis contractus

contractus humanus sit habendus legitimus, quis illegitimus, sed ea declaratione præsuppositā, voluit contractum humanum legitimum inter virum, & fœminam Sacramentum esse.

Posse autem Ecclesiam eiusmodi contractus legitimos vel illegitimos decreto suo reddere, personas habiles vel inhabiles efficientē: probatur. Nam in primis huc pertinent omnia illa Scripturæ loca, ex quibus discimus, curam Ecclesiæ gubernandæ Apostolis, & eorum successoribus esse commissam, Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.* Matth. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum.* Ioan. vltimo: *Pasce oues meas.* nam ad eum, qui iure præest, pertinet leges condere de actibus humanis, eósque regere, & ratos, vel irritos facere.

IN Testamento veteri præter Ius diuinum naturale, erant etiam certæ leges positiuæ iudiciales accommodatæ illi populo, tum circa Matrimonia, tum circa alios contractus humanos: Illæ autem leges abrogatæ sunt, neque habemus alias à Christo præscriptas; ergo necesse est in Ecclesia esse potestatem similium legum pro locis, & temporibus sanciendarum, alioqui Christiana Respub. imperfectissima, ac planè miserrima esset.

PRÆTEREA possunt Reges politici, qui Reipub. præsunt, circa humanos cōtractus humanas leges ferre, eósque certo modo factos, ratos, secus autem irritos esse decernere, ob communem pacem, & concordiam populorum: ergo poterunt etiam id principes Ecclesiastici ob salutem æternam animarum.

DICES, si ita est, non solum Ecclesia, sed etiam Principes politici poterunt impedimenta Matrimonij constituere: nam ex contractu Matrimonij non tantum salus animarum, sed etiam pax, & cōcordia temporalis pendet.

RESPONDEO si Matrimonium esset solum contractus ciuilis, possent sine dubio politici Principes impedimenta constituere, personas legitimas, vel illegitimas efficiendo, sicut etiam fecerunt sæpe Imperatores, præsertim Ethnici, vt patet ff. de ritu nuptiarum. & C. ad legem Iuliam de adulteriis, vbi sunt multæ leges de contractu Matrimonij. Tamen quia nunc apud Christianos Matrimonium est Sacramentum, & ex contractu illo ciuili Sacramentum Ecclesiæ pendet, & Sacramentorum dispensatio ad Ecclesiam pertinet; ideò potestas impedimenta Matrimonij cōstituendi, maximè propriè ad Principem Ecclesiasticum pertinet. Ad politicum autem non pertinet, nisi cum consensu, & sub ordinatione ad Principem Ecclesiasticum: non enim eadem potestas ad duo diuersa tribunalia æquè immediatè, & propriè pertinere potest.

Quare S. THOMAS, quamuis in 4. dist. 34. q. vnica, artic. 1. ad 4. concesserit Matrimonium, vt est ciuilis contractus, pendere posse à lege ciuili, tamen dist. 42. q. 2 artic. 2. ad 4. id ita explicat, vt locum habeat lex ciuilis, si auctoritas etiam accesserit Ecclesiæ: *Prohibitio*, inquit, *legis humanæ non sufficeret ad impedimentum Matrimonij, nisi interueniret auctoritas Ecclesiæ, quæ idem etiam interdicit.*

QVOD autem Ecclesia non solum potuerit votum solenne impedimentum dirimens Matrimonij constituere: sed etiam causam habuerit id constituendi, facilè probari potest. Nam qui vota solennia continētiæ suscipiunt, illi statum vitæ mutant, & ab imperfecto ad perfectum ascendunt: absurdum autem esset, si iidem postea iterum redirent ad statum imperfectiorem. Deinde, qui hæc vota faciunt, magna deliberatione, & præcedente probatione diuturna faciunt: congruum autem est, vt id, quod maturo consilio factum est, iterum mutetur. Adhæc vota solennia regulariter publice, & coram testibus multis, immò populo inspectante fiunt, ergo non possunt sine ingenti scandalo violari. Quare decuit Ecclesiam prouidere, ne id mutari posset: medium autem efficacissimum prouidendi, fuit irritare Matrimonia post eiusmodi vota contracta. Denique, qui vota solennia faciunt, nō solum Deo se obligant, sed etiam sponte se subiiciunt Ecclesiæ, vt ab ea cogi possint, etiam per viam iudicij: proinde queri non possunt, si eos inhabiles ad Matrimonium Ecclesia facit.

Atque eædem istæ rationes ostendunt, cur noluerit Ecclesia, vota simplicia esse impedimenta dirimētia. Qui enim vota simplicia faciūt, nec statū propriè mutant, & sæpe sine magna deliberatione; & priuatim, ac sine testibus illa faciunt, neque se Ecclesiæ subiiciunt magis quàm antea subiecti essent: vnde cogi nō possunt ad votum seruandum per viam iudicij, sed per viam correctionis fraternæ.

CAPVT XXII.

De impedimento Criminis.

SVPERSVNT impedimenta illa; quæ personam inhabilem reddunt ad Matrimonium cum certa persona, non autem vniuersè cum omnibus. Ea verò sunt, vt suprà notauimus, Crimen, Cultus disparitas, & Cognatio: de his igitur breuiter disserendum est, ac PRIMVM de crimine.

Iubent Canones impedimentum esse dirimens Matrimonium, si quis cum ea coniugium cōtrahat, quam polluit per adulterium; de qua re est integer titulus in epistolis Decretalibus. Sed tamen obseruāt Doctores, non semper Matrimonium esse irritum, cum quis ducit eam, quam polluerat per adulterium, sed solum in tribus casibus.

PRIMVS casus est, cum adulter procurat mortem coniugis suæ, vel mariti adulteræ, vt cum adultera coniugium celebrare possit: vel contra, si adultera procuret mortem viri sui, vel vxoris adulteri, vt adulterum in matrimonium accipiat; & habetur definitio huius rei cap. Super hoc, de eo qui duxit in Matrimon. quam poll. per adulter. & intelligitur casus, si mors reuera sequatur.

SECVNDVS est, si adulteri dederint sibi inuicem fidem, de Matrimonio inter se contrahēdo post mortem vxoris adulteri, vel mariti adulteræ: nam qui ita sibi fidem dederunt, videntur omninò procuraturi mortem alterius coniugum. Et habetur decisio huius, can. Relatum, 31. quæst. 1.

TERTIVS est, si de facto adulteri inter se contraxerint, viuentibus prioribus coniugibus, vt habetur c. Finali, de eo qui duxit in Matrimonio.

SED intelliguntur duo isti casus, si vterque adulter sit conscius vitæ coniugis alterius. Alioqui enim, si vir adulteram decipiat, affirmans coniugem suam esse mortuam; vel cōtra, mulier adulterum decipiat, affirmans virum suum esse mortuum: tunc Matrimonium non est irritum, vt patet ex cap. Propositum, de eo qui duxit in Matrimonium.

Extra hos casus non dirimi Matrimonium inter adulteros cōtractum, docet Augustinus in lib. de bono cōiugali, cap. 14. & in lib. 1. de nuptiis, & concupi. cap. 10. & relata sunt hæc testimonia Augustini inter Canones Ecclesiasticos, 31. quæst. 1. can. Denique. Et hæc de crimine adulterij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Crimen autem homicidij sine adulterio, in vno tã- A tum casu dirimit Matrimonium, quando videlicet in morte alterius coniugum procuranda conueniunt tam vir, quam fœmina, qui inter se coniugium inire cupiunt; vt habemus, cap. Laudabilem, de conuersione infidelium. Alioqui enim, si alter tantùm homicidium procuret, altero inscio, & adulterium non præcesserit, non dirimitur Matrimonium.

Reprehendunt Ecclesiam ob hoc impedimentum Lutherus in lib. de captiuit. Babylon, capite de Matrimonio, & Philippus Melanchthon in locis, titul. de coniugio: & argumentum ipsorum est, exemplum Dauidis, qui Bethabeam vxorem duxit, cum & ipsam antea per adulterium polluisset, & virum eius occidisset, 2. Reg 11.

At sententia Ecclesiæ nititur grauissimis testimoniis, Pontificum, & Conciliorum, quæ habẽtur, 31. q. 1. can. Nullus, qui est S. Leonis, & can. Illud, & can. Relatum, quæ ex Conciliis deprompta sunt, & cap. Super hoc, & cap. Propositum, de eo qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium. Et PRÆTEREA grauissima ratione. Quid enim atrocius in coniugio fingi potest, quàm vt alter coniugum non solum fidem coniugi non seruet, sed etiam vitæ eius insidietur, cum quo summum amicitiæ gradum colere debuisset?

NEQVE exemplum Dauidis ad rem facit. Hoc enim impedimentum non est de iure diuino, sed Ecclesiastico: & in Testamento veteri multa permittebantur, quæ in noua lege, quæ perfectior est, optimo iure interdicuntur, vt polygamia, libellus repudij, & alia id genus multa.

ADDE, quod etiam secundum Ecclesiasticam legem, peccatum illud Dauidis, & Bethsabeæ, fortasse nõ fuisset impedimentum dirimens. Non enim adulterium solum, neque coniugis homicidium quocunque C animo patratum, dirimens impedimentum iudicari solet, sed illud solum homicidium coniugis, quod ea intentione committitur, vt eius vxore quis postea potiatur. Iam verò Bethsabea in adulterium quidem consensit, sed in mortem viri nullo modo quidquam legitur machinata: proinde ex parte eius non fuit impedimentum, quo minus coniugium cum Dauide contrahere posset. Dauid autem adulterio, homicidium Uriæ adiunxit sed non est certum an eo animo, vt vxore eius potiretur: nam antea sæpe conatus erat inducere Uriam, vt ad vxorem rediret, vt eo modo adulterium tegeretur.

CAPVT XXIII.

De Cultus disparitate.

D

ALTERVM impedimentum est Cultus disparitas. Catholici enim communi consensu docent, Matrimonia fidelium cum infidelibus non baptizatis, non solum esse illicita, sed etiam irrita: cum hæreticis autem baptizatis illicita esse, non tamen irrita.

Lutherus autem in lib. de captiuit. Babylon. cap. de Matrimonio, hoc impedimentum non admittit, nec tamen aliud argumentum adfert, nisi quia Deus hæc Matrimonia Christianis prohibuisse non legitur; & quia B. Monica S. Augustini mater virum habuit infidelem. Idem etiam repetit, cum in serm. de Matrimonio, tum in expositione septimi capitis, prioris ad Corinthios. Philippus etiam Melanchthon in locis. tit. de cõiugio, licet fateatur bono animo ab Ecclesia hæc Matrimonia fuisse prohibita: vellet tamen non adeò rigidè hæc obseruari, vt Catholici postulant.

Sit igitur propositio PRIMA: *Non licet fidelibus cum infidelibus, aut etiam hæreticis Matrimonia iungere.* Probatur PRIMO ex verbo Dei, Deuteron. 7. Deus prohibuit populo suo Matrimonia iungere cum Gentilibus. Et quamuis præceptum illud sit iudiciale, & solos Iudæos propriè obligauerit, tamẽ habet aliquid etiam moralis, & ad omnes pertinet, si causa inspiciatur: nam causam reddit planè moralem, quæ etiã nunc locum habet: *Quia seducet*, inquit, *filium tuum ne sequatur me, & vt magis seruiat Diis alienis.* & 3. Reg. 11. vbi idẽ præceptum repetitur, addit Deus: *certissimè auertent corda vestra, vt sequamini Deos alienos.* & ibidẽ additur, Salomonem contra hoc præceptum egisse, & illi continuò accidisse quod Deus prædixerat: deprauatus enim per vxores illas Ethnicas, adorauit earum idola. Et sanè si vir sapientissimus, & qui multas B alias vxores habebat, per noua illa coniugia cũ Gentilibus ita peruerti potuit, vt singularũ Deos coleret; quantum periculum iis imminet: qui vnam tantùm, eámque ethnicam, vel hæreticam ducunt, & qui nullo modo sunt cum Salomone in prudentia, & sapientia comparandi?

DEINDE verbum illud B. Pauli, 1. Corinth. 7. *Cui vult nubat, tantùm in Domino*: præceptum esse de Matrimonio non iungẽdo, nisi cum fidelibus, docent interpretes huius loci fere omnes, vt Ambrosius, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, Sedulius, S. Thomas, Caietanus, & alij: & præterea Tertullianus in lib. 2 ad vxorem, & Hieronymus libro 1. aduersus Iouinianum.

Denique AVGVSTINVS libr. 1. de adulterinis cõiugiis, cap. 25. hanc expositionem admittit, licet etiam aliter exponi posse dicat. Sic enim ait, illud: *In Domino, duobus modis potest intelligi, aut Christiano nubens, aut Christiana permanens. Sed posterior expositio non videtur ita probabilis vt prior: non enim dubium esse poterat, quin illicitum esset, nubendo apostatare à fide: immo id tã perspicuum, & notum est omnibus, vt planè superuacaneum videatur de ea re Christianos monere.*

EST etiam alius locus, 2. Corinth. 6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, quem sanctus Hieronymus, cum in libr. 1. in Iouinianum, tum in epistola ad Gerontiam de Monogamia, exponit de coniugio cum infidelibus nõ iungendo. Neque huic expositioni repugnãt Theophylactus, & alij, qui generatim exponunt de commercio vitãdo cum infidelibus: si enim commercium cum infidelibus interdicitur, certè coniugium, quod est commercium omnium maximum, & periculosissimum, interdicitur.

SECVNDO probatur ex Conciliis. Exstat canon 13 Concilij generalis Chalcedonensis, vbi prohibentur coniugia cum Hæreticis, Iudæis, & Paganis Exstat item Concilij Agathensis, can. 67. vbi habentur hæc verba: *Non oportet cum hominibus hæreticis miscere connubia, & vel filios, vel filias illis dare.* Concilium item Toletanum III. canon. 14. prohibet, ne Iudæi vxorem Christianam habeant. & Toletanum IV. can. 61. iubet Hebræos cum Christianis Matrimonio coniunctos, aut Christianos fieri, aut ab vxoribus separari. Exstat etiam, in iure ciuili C. de Iudæis, I. ne quis Christianam. Lex Valentiniani & Theodosij, quæ vt adulteria, punit coniugia Iudæorum cum Christianis. & in Codice Theodosiano, libro tertio titulo, 14. similiter puniuntur Matrimonia Romanorum cum Gentilibus.

TERTIO probatur ex Patribus. TERTVLLIANVS in 2. lib.

in 2. lib. ad vxorem, longa disputatione hoc agit, non A oportere Christianos, vel Christianas cum infidelibus contrahere Matrimonia. Sanctus CYPRIANVS in serm. de lapsis, inter alia crimina fidelium numerat, iungere cum infidelibus Matrimonia: idque esse dicit, prostituere Gentilibus membra Christi. S. AMBROSIVS lib. 1. de Abraham, cap. 9. *Caue Christiane*, inquit, *Gentili aut Iudæo filiam tuam tradere; caue Gentilem, aut Iudæam, atque alienigenam, hoc est, hæreticam, & omnem alienã à fide tua, vxorem accersas tibi.* & in epist. 70. quæ est prima, lib. 9. ad Vigilium, instituit nouum Episcopum, vt plebem suam doceat summoperè cauere Matrimonia cum infidelibus. Sanctus HIERONYMVS in 1. lib. aduersus Iouinianum: *At nunc plerãque*, inquit, *contemnentes Apostoli institutionem, iunguntur Gentilibus, & templa Christi idolis prostituunt.*

S. AVGVSTINVS videtur in hac re dubius hæsisse. Nam in lib. 1. ad Pollentium, cap. 21. refert sententiam Pollentij, quòd in vtroque Testamento prohibitum sit, Matrimonium fidelibus cum infidelibus iungere: quæ verba Magistet in lib. 4. sentent. dist. 39. tanquam ex Augustini sententia refert, cùm reuera ex Pollentij, non ex Augustini sententia accipiẽda sint. Deinde, cap. 25. ex sententia sua loquens, tantùm dicit non inueniri testimonium in Testamento nouo, in quo sine ambiguitate eiusmodi coniugia prohibeantur, quamuis fateatur Cyprianum nihil dubitasse, quin illicita essent ea coniugia. In libro verò de fide & operibus, cap. 19. iterum repetit; in Scripturis noui Testamenti se non reperisse de hac re certum testimonium, tametsi Cyprianus inter grauissima crimina posuerit, cum infidelibus iungere Matrimonia. Sed tandem concludit, omninò cauendas esse eiusmodi cõiunctiones, quia expedit in re dubia tutiorem partem sequi: *Omnimodo*, inquit, *conandum est, ne fiant tales coniunctiones: quid enim opus est in tantum discrimen ambiguitatis caput mittere?* B

Itaque ex Augustino habemus, vt minimùm ista Matrimonia esse dubia, & proinde non contrahenda. Nec tamen si Augustino dubitare licuit, nobis quoque licebit, cùm nos Pauli sententiam habeamus à plurimis interpretibus explicatam, multa etiam testimonia Conciliorum, & Patrum, quæ ipse non viderat: & denique omnium Theologorum, qui post Magistrum scripserunt, atque adeò totius Ecclesiæ consensum teneamus.

QVARTO probatur ratione. Matrimonium fidelis cum infideli multa secum adfert incommoda, atque damna; non igitur licitum censeri debet. Antecedens probatur. Nam IN PRIMIS periculum, & quidem grauissimum adfert fideli, apostatandi à vera fide: *Et qui amat periculum, peribit in illo*, Ecclesiastici 3. DEINDE, proles non poterit commodè educari in vera religione. ADHÆC vix poterit in domo pax, & tranquillitas illa inueniri, quæ ad coniugium requiritur, siquidem dissensio circa religionem, contentiones, & iurgia, odium etiam, & alienationem animorum gignit. DENIQVE, vt Tertullianus copiose demonstrat, si matitus sit infidelis, facilè impediet omnia exercitia pietatis, quæ alioqui vxor Christiana exhibere tenetur. C D

SECVNDA propositio: *Matrimonium inter fidelem, & infidelem non est irritum iure diuino, naturali, vel positiuo, vel certa aliqua lege Ecclesiæ.* Quod non iure diuino, probari existimat Dominicus à Soto (vt ipse loquitur in quarta distinct. 39. quæst. vnica, artic. 2.) euidenter ex eo, quòd primo Corinth. 7. Paulus permittit fidelem non separari à coniuge infideli. Si enim iure diuino Matrimonium fidelis cum infideli irritum esset, quomodo beatus Paulus permitteret, in tali coniunctione, quæ fornicaria sine dubio esset, Christianos permanere?

AT ista ratio non solùm non euidens, sed nec solida esse videtur. Apostolus enim non permittit fidelem cum infideli contrahere, sed Matrimonium inter fideles contractum permittit non dirimi per conuersionem alterius coniugis. Non est autem consequens, vt si Cultus disparitas non dirimat Matrimonium iure diuino antea contractum: non dirimat etiam post contractum. Nam impedimenta dirimentia hoc proprium habent, vt dirimant si ipsa præcedant, non dirimant, si sequantur. Impotentia enim coeundi, & votum solenne continentiæ, & alia id genus, si præcedant Matrimonium, illud ita impediunt, vt irritum reddant, si fiat: at si superuiant post Matrimonium legitimè contractum, illud dirimere nequaquam possunt. Sicut etiam hoc tempore Cultus disparitas, saltem iure Ecclesiastico, dirimit Matrimonium post contractum: & tamen si superueniat post Matrimonium legitimè contractum, vt si alter coniugum fidelium fiat paganus, vel si alter infidelium conuertatur, non dirimitur coniugium, etiam iure Ecclesiastico, saltem ipso facto.

Illa igitur ratione omissa, quòd non sit Cultus disparitas impedimentum dirimens iure naturali, probatur PRIMO, quia non tollit omninò finem Matrimonij, licet aliquo modo impediat. Nam ex tali coniugio proles nasci potest; & institui etiam in religione, licet difficilius, &c. & aliquando accidere potest, vt non etiam impediatur vllo modo educatio, neque pax, vt, si alter coniugum de religione nihil curet aut benè sit affectus erga fidem. Quo casu, non modò non erit impedimentum aut periculum vllum coniugi fideli, sed etiam erit magna spes trahendi alterum ad fidem: tunc autem (si non obstet ius positiuum) ratio dictat coniugium eiusmodi non esse malum, sed bonum.

SECVNDO probatur exemplis Sanctorum, qui sine dubio infidelibus coniuncti non fuissent, si id Matrimonium iure naturæ irritum esset. Exstant autem exẽpla in lege naturæ, in lege scripta, & in lege gratiæ. In lege naturæ, Iacob vxores duxit filias Labã idololatræ; Ioseph filiam Phatipharis Aegyptiam; Moses filiam Ietro Aethiopissam. In lege scripta Ester nupsit Assuero Regi Persarum Ethnico; & Salomon vxorem duxit filiam Pharaonis, & Dauid accepit filiam Regis Gessur. 2. Regum 3. In lege gratiæ testantur Hieronymus, libro 1. in Iouinianum, & Augustinus libro de fide, & operibus. capite 19. suo tempore fuisse frequentissima in Ecclesia eiusmodi coniugia; & quamuis à Patribus reprehendebantur, tamen non dirimebantur, nec est probabile fuisse tolerata, si vera Matrimonia non fuissent.

PRÆTEREA, sancta Monica virum habuit paganum, teste Augustino, lib. 9. Confession. cap. 9. & Clotildis Christiana nupsit Clodoueo Regi Francorum Ethnico, teste Gregorio Turonico, libro 2. histor. cap. 28. Vtraque autem pia erat, & virum ad fidem conuertit: non potest autem fieri vt piæ fœminæ essent, & in perpetua fornicatione viuerent.

Quod non sit etiam impedimentum dirimens iure diuino positiuo, probatur: nam in Testamento nouo, non exstat tale præceptum. Verba enim Pauli: *Tantùm in Domino.* Et: *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, non probant, nisi non esse contrahendum cum infidelibus: non autem probant, Matrimonium esse irritum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In testamento autem veteri non inuenitur præceptum, ita prohibens coniugia cum infidelibus, vt ea redderentur irrita, nisi apud Esdram, lib. 1. cap. 9. & 10. Nisi enim legimus, Esdra interpretante legem Domini in Deuteronomio à Moyse latam, separatos fuisse filios Israël a coniugibus infidelibus, quas duxerant. Sed illud præceptum, quatenus irritans Matrimonia, iudiciale fuit, non naturale, & ideò cessauit cum ceteris, neque ad Christianos pertinet. Fuisse autem iudiciale ex eo colligitur, quod solum prohibuerit coniugia Iudæorum cum infidelibus habitantibus in terra Chanaam, quos Deus omninò interfici, & deleri volebat: non autem cum infidelibus ceteris. Vnde Ester legitimè nupsit Assuero Gentili, & Salomon accepit in vxorem filiam Pharaonis. NEQVE obstat, quòd libro 1. Esdræ, capite 9. inter Gentes quarum connubia Iudæis erant prohibita, numerantur Aegyptij: loquitur enim Esdras de Aegyptiis, qui habitabant in terra Chanaam, non de aliis, vt Caietanus annotauit.

Iam verò quòd non sit Cultus disparitas impedimentum dirimens, ob certam aliquam legem Ecclesiæ, probatur, quia nulla exstat talis lex. Quæ enim nos suprà citauimus ex Conciliis, non probant Matrimonium esse irritum, si fiat inter fidelem, & infidelem, sed tantum non esse faciendum. Nam Concilium Chalcedonense, & Agathense inter infideles nominatim ponunt etiam hæreticos, & tamen communi consensu Catholicorum, Matrimonium cum hæretico non est irritum. Concilium autem Toletanum III I. iubet quidem separari coniuges, sed non loquitur nisi de Iudæis, & in Hispania: neque enim Concilium illud vniuersale, sed nationale fuit, quare legem toti Ecclesiæ dare non potuit.

TERTIA propositio: *Matrimonium inter fidelem, & infidelem non baptizatum, irritum est ex more populi Christiani, vim legis obtinente.* Probatur, nam ab annis, vt minimum C D. sine vlla controuersia creditum est in Ecclesia Christiana, ista Matrimonia esse nulla. Nam & Magister sententiarum in lib. 4. distinct. 39. & Gratianus, 28. quæst. 1. & deinceps omnes Theologi, & Canonistæ tanquam rem exploratam, & à maioribus acceptam hoc tradiderunt. Cùm igitur tota Ecclesia à multis iam seculis id crediderit, & seruauerit, & tamen certa aliqua lex non inueniatur, necesse est, vt id paulatim sit introductum, & consuetudo vim legis obtinuerit.

Non posse autem hunc morem, siue hanc legem improbari, duobus argumentis demonstrari potest. PRIMO, exemplo legis veteris. Si enim in lege veteri Cultus disparitas erat impedimentum dirimens saltem intra certas nationes, certè maiori ratione potuit fieri Cultus disparitas impedimentum dirimens apud Christianos: nam lex Christiana perfectior est. Et PRÆTEREA maior est Cultus disparitas inter Christianos, & infideles, quàm inter Iudæos, & infideles. Nam Christiana lex omnibus est ad salutem necessaria; & qui Christiani non sunt, alieni sunt à Deo, & ab Ecclesia, ac religione diuina. At lex Hebræorum non erat omnibus necessaria, multique inter Gentes saluari poterant, dum lex vigeret: quare non erant Gentiles extra Ecclesiam Dei per hoc solum, quod ad populum Israël non pertinebant.

SECVNDO, Matrimonium apud Christianos Sacramentum est, ergo non debet à Christianis, illis personis tribui, qui Sacramenta suscipere nequeunt. Ergo maxima fuit causa irritandi Matrimonia fidelium cum infidelibus: non enim infidelis non baptizatus vllius Sacramenti capax est. Et hæc etiam ratio est, cur Matrimonia cũ hæreticis irritata non sint, quia videlicet Sacramenta esse possunt ratione precedentis Baptismi in vtroque coniuge.

QVARTA propositio: *Potest summus Pontifex, si causa id postulet, cum fideli dispensare, vt cum infideli Matrimonium contrahat.* Hæc propositio ex superioribus sequitur. Si enim agatur de præcepto irritante eiusmodi Matrimonia, dubiũ non est, quin in eo summus Pontifex dispensare possit, cum id præceptum non sit naturale, nec diuinum positiuum, sed planè Ecclesiasticum.

Si verò agatur de præcepto simpliciter prohibente, de quo diximus in prima propositione, id præceptum vel est politiuum, vel naturale. Si est naturale, non obligat nisi quatenus recta ratio dictat id non esse faciendum, vel ob periculum subuertionis, vel ob alias causas. Quare ceteris illis causis, non est contra ius naturæ eiusmodi coniugium, præsertim accedente declaratione summi Pastoris: vnde etiam Ester, sicut suprà diximus, & Ioseph, Iacob, Moyses, & alij viri sancti cum infidelibus Matrimonio iuncti sunt, quia cessabat ratio periculi, &c. Si verò est præceptum positiuum humanum, vt Apostoli Pauli, & Conciliorum, ac Pontificum; potest sine dubio Apostolorum, & Pontificum aliorum successor in eo dispensare, cessante periculo, & iusta causa id postulante. Præceptum autem positiuum diuinum, nullum est, vt suprà ostendimus: illud enim Deuteron. 7. quatenus positiuum, iam est abrogatum; quatenus autem aliquo modo naturale erat, non obligat, vt diximus, nisi quãdo ratio recta iudicat inesse periculum illud, ob quod præceptum datum est.

Atque hinc soluuntur omnia argumenta, quę fiunt ab hæreticis, vel etiam fieri possunt: nihil enim adferre possunt, neque adferunt nisi exempla eorum fidelium, qui vel in lege antiqua, vel in lege noua, Matrimonia cum infidelibus contraxerunt.

Ad quæ vno ex quatuor modis respondendum est. VEL enim exempla ad eos pertinent, quibus nulla lege particulari sed solum lege naturæ secundum rectam rationem in certis casibus talia Matrimonia prohibebantur, & tales fuerunt Iacob, Iosephi, Ester, &c. VEL ad eos, qui vxores Gentiles quidem, sed quæ ad fidem conuertebantur, duxerunt: id enim semper fuit licitum. Et hoc modo Salmon duxit Raab meretricẽ ex Palæstina, & Booz Ruth Moabitidem, &c. illæ siquidem ad fidem, & religionem Iudaicam accesserunt, licet alioqui essent ex Gentibus, cum quibus non licebat Iudæis contrahere Matrimonia. VEL ad eos, qui aperte reprehenduntur, quod contra legem cum Gentilibus coniugia celebrauerint. Et in his fuit Salomon, qui 3. Regum 11. valde arguitur à diuina Scriptura, quòd vxores Moabitidas, Ammonitidas, & Chananitidas contra legem duxerit: in his etiam numerandi sunt Christiani, qui propterea grauiter à sanctis Patribus reprehenduntur, vt ex Cypriano, Ambrosio, & Hieronymo suprà demonstrauimus. VEL denique ad eos; quos ignorantia, & introducta consuetudo fortasse excusabat. Et in hoc numero ponenda videtur sancta Monica mater beati Augustini: nam eius tempore ita inualuerat consuetudo, vt peccatum nõ putaretur cum Gentilibus iungere Matrimonia, vt Augustinus testatur libro de fide, & operibus, capit. 19.

Itaque sancta Monica, cuius exemplum hæretici tanti faciunt, ignorantia, & more patriæ à peccato fortasse excusabatur, vel certe pœnitẽtia, & lachrymis illud

illud purgauit: neque debuit Matrimonium semel contractum dirimere, quia nondum mos populi fidelis Cultus disparitatem inter impedimenta dirimentia reposuerat, vt postea fecit.

CAPVT XXIIII.

De impedimento Cognationis, quid sit cognatio, & quot eius gradus.

RESTAT impedimentum Cognationis, de quo grauissima controuersia est: quæ vt ordine explicari possit; PRIMO exponendum erit, quid sit cognatio, & qui, & quot eius gradus. SECVNDO, quid de hac hæretici sentiant. TERTIO, probanda erit veritas, & soluenda argumenta ipsorum.

Vt igitur à PRIMO incipiamus, Iureconsulti distinguunt inter cognationem, & agnationẽ Cognatos enim vocant, qui ex eodem sanguine per matrem descendunt, agnatos, qui per patrẽ; tametsi cognatos etiam interdum omnes consanguineos appellent. Itaque cognatio aliquando est nomen generis, aliquando speciei; agnatio autem semper est nomen speciei: qui enim agnati sunt, cognati etiam dici possunt, non contrà, vt perspicuum est ex leg. Inter agnatos, ff. vnde legitimi, & l. Iureconsultus, ff. de gradibus, & affinibus: & ex Ambrosio in epistol. 66. ad Paternum, extrema, vbi negat dici posse agnatos, qui per patrem non descendunt, vt fratres vterinos ex diuerso patre natos. Quare deceptus est Dominicus a Soto in 4. distinct. 40. quæst. vnica, articulo 1. vbi dicit, agnationem esse genus, & cognationem esse speciem.

In iure CANONICO, tum cognatio, tum agnatio simpliciter dicitur consanguinitas, quæ in hoc differt ab affinitate, quòd consanguinitas est vinculum eorũ, qui ab vno aliquo per sanguinis propagationem descendunt; ita vt omnes eundem sanguinem participent, & ad vnum stipitem reducantur: affinitas autem inter eos est, qui non per propagationẽ, sed per vnionem duorum in carnem vnam coniunguntur. Quia enim per carnalem copulam vir, & fœmina fiunt vna caro, inde est quod consanguinei vnius ex illis, efficiuntur proximi, & affines alterius. Itaque parentes, & fratres, & ceteri consanguinei vxoris, efficiuntur affines mariti, & contra parentes, & fratres, & ceteri cõsanguinei mariti, eodem modo efficiuntur affines vxoris: non tamen consanguinei vnius coniugis, sunt affines consanguineis alterius coniugis, sed solum ipsi coniugi. Et quidem in eo gradu fiunt affines alteri coniugum, in quo gradu sunt consanguinei alteri: pater enim sponsæ efficitur quodammodo pater sponsi, & frater sponsæ efficitur frater sponsi, &c. Quare si quis nouerit gradus consanguinitatis, facilè colliget gradus affinitatis.

Quantum igitur ad gradus, SCIENDVM est, aliter numerari in iure ciuili, aliter in iure canonico. In iure ciuili, vt patet ex titulo de gradibus, in Pandectis Iustiniani, duplex ordo cõstituitur. VNVS rectus, vt patris, filij, nepotis, &c. vel sursum versus, patris, aui abaui, &c. ALTER transuersus, fratrum, consobrinorum, &c.

Et quidem in ordine recto tot sunt gradus, quot sunt personæ, omisso stipite, verbi gratia; Filius est in primo gradu, nepos in secundo, pronepos in tertio, abnepos in quarto, &c. neque in hac re discrepat ius canonicum.

In ordine autem transuerso ius ciuile nullum ponit primum gradum, sed incipit à secundo, qui est fratrum inter se. Et ratio est, quia in transuerso etiam ordine, tot ponit ius ciuile gradus, quot sunt personæ dempto stipite, fratres autem vt minimùm duo esse debent. Si enim vnus tantùm sit alicuius patris filius, is non dicitur frater, sed filius tantum: proindè non facit ordinem transuersum, sed tantùm propagat ordinem rectum. Fratres igitur qui duo sunt vt minimùm, secundum efficiunt gradum: tertium autem faciunt patruus, vel auunculus cum filiis fratrum, vel sororum: nam tunc tres personæ inueniuntur dempto stipite. Sint, exempli gratia, duo fratres: si alteri eorum filius nascatur, iam erunt tres, & incipiet dici alter fratrum patruus, respectu filij fratris sui; atque in tertio gradu sunt patruus, & filius fratris. Et eadem de auunculo, amita, matertera ratio est. Quarto faciunt filij fratrum, qui inter se patrueles dicuntur, vel consobrini, si filij sororum sint. Neque enim esse possunt patrueles, siue consobrini, nisi quatuor personæ dempto stipite numerentur; duo videlicet fratres, & duo eorum filij. Quintus porrò gradus erit inter patruelem vnius, & filium alterius. Sextus gradus inter duos filios patruelium; & sic deinceps.

Vbi illud obiter est NOTANDVM, secundum gradum esse æqualiter distantium à stipite, tertium autem esse inæqualiter distantium: & ad eundem modum quartum, sextum, octauum, &c. esse æqualiter distantium; quintum, septimum, nonum, &c. esse inæqualiter distantium.

NEQVE istum ordinem graduum confinxit Iustinianus in Authenticis, neque eum reprobauit Alexander Secundus, in Concilio Lateranensi (vt fulcipicatur Dominicus a Soto, in quartum, distinct. 40. articulo secundo) sed erat in antiquissimis legibus Romanorum, vt patet ex Paulo Iureconsulto in ff. de gradibus, qui Paulus trecentis annis Iustinianum præcessit: floruit enim tempore Alexandri Imperatoris, circa annum Domini CC. XXX. & ex sancto Ambrosio in epistol. 66. ad Paternum, vbi iuxta hunc ordinem numerandi gradus, affirmat duos consobrinos esse consanguineos in quarto gradu; patruum autem, & filium sororis in tertio. Scripsit autem Ambrosius annis supra centum antequam nasceretur Iustinianus.

Alexander autem III. Papa, in Concilio Lateranensi, vt patet ex canon. Ad sedem, 35. quæstion. quinta, nõ refellit Iustinianum, sed errorem quorundam malè intelligentium Iustinianum: vnde ibidem Alexander bis terue repetit, legem ciuilem rectè se habere, licet alium ordinem seruet. Ius enim ciuile respicit numerum personarum, Ius autem canonicum distantiam à stipite. Igitur secundum Ius canonicum in ordine recto primus gradus est filiorum, qui proximè à stipite deriuantur, secundus nepotum, tertius pronepotum, &c. in ordine transuerso, primus gradus est fratrum germanorum, secundus patruelium, seu consobrinorum, & simul patrui, & filij fratris, tertius est filiorum duorum fratrum patruelium; & simul patruelis, & filij alterius patruelis, & sic deinceps. Ex quo deducit Alexander Papa, ex duobus gradibus secundum Ius ciuile, vnum constituisecundum Ius canonicum; & proinde eum qui est secundus Iure ciuili, esse primum Iure canonico; & qui est tertius & quartus Iure ciuili, esse secundu Iure canonico; & qui est tertius & sextus Iure ciuili esse tertiũ Iure canonico; & qui est septimus & octauus Iure ciuili,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciuili, esse quartum Iure canonico, & sic deinceps.

Ratio autem Canonicæ supputationis redditur optima à Theologis, & Canonistis, & habetur etiam cap. Quod dilectio, de consanguinitate, & affinitate, & cap. finali eodem, quia nimirum cum personæ in ordine transuerso non coniungantur, nisi ratione stipitis, à quo procedunt, non possunt inter se magis, aut minus distare, quàm à stipite distent: necessariò igitur efficitur, vt eo gradu inter se coniungantur, vel distent, quo stipiti coniunguntur, vel ab eo distant. Quare duo fratres in primo gradu erunt, quia vterque in primo gradu est cum stipite: consobrini in secudo erunt, quia vterque in secundo gradu est cum stipite. Quòd si inæqualiter à stipite distent, vt patruus, & filius fratris, tunc eo gradu inter se distabunt, quo distat à stipite ille, qui est remotior. Cùm enim per stipitem coniungantur, fieri non potest, vt vllus propinquior sit consanguineo suo, quàm stipiti: non igitur filius fratris minus distare potest à patruo, quàm ab auo. Licet igitur patruus vno tantùm gradu distet à stipite, tamen quia filius fratris duobus gradibus distat ab eodem stipite, ideò patruus, & filius fratris in secundo gradu sunt; non minus quàm duo filij fratrum.

Et hoc est, quod Alexander Papa significauit, cùm ait, ex duobus gradibus ciuilibus fieri vnum Canonicum. Siquidem Iure ciuili patruus, & filius fratris, faciunt vnum gradum; duo filij fratrum faciunt alterum, quia vna persona additur ad numerum, & Ius ciuile numerum personarum respicit: at Iure canonico idem est gradus patrui, & filij patris, qui duorum patruelium; quia Ius canonicum, nõ numerat personas, sed distantiam à stipite considerat.

Est autem illud OBSERVANDVM, graduum supputationem non extendi in infinitum. Nam virtus paterna in filium traducta, per quã est filius patri similis, non solùm in specie, sed etiam in individuo, vt complexione, moribus, colore, lineamentis, ob quam existit peculiaris affectio inter consanguineos; paulatim minuitur, ita vt maior sit in filio, quàm in nepote, maior in nepote, quàm in pronepote, &c. & tandem post aliquot generationes penitus euanescit. Alioqui si semper duraret, id sequeretur, vt omnes homines, qui ab vno Adamo, primo stipite generis humani descendunt consanguinei essent; cùm tamen è contrario experiamur non modò non omnes homines, sed neque ciues vnius oppidi eum affectum retinere, quem natura consanguineis inseuit.

Quia tamen non facilè sciri potest, quousque virtus illa eiusdem sanguinis perseueret, & probabile est, non æqualiter semper, sed nunc in pluribus, nunc in paucioribus generationibus conseruari, prout in vno potentior est virtus, quàm in alio: ideò, vt certi aliquid haberemus, Legislatores certum numerum graduum præfixerunt.

Et quidem Moyses in Leuitico, capite 18. præfixit duos gradus tantùm, primùm videlicet, & secundum. Prohibuit enim in recta linea, coniugium patris cum filia, & cum nepte, & similiter matris cum filio, & cum nepote: in trãsuersã, prohibuit coniugium fratris cum sorore, siue ex vno, siue ex vtroque parente; & nepotis cum amita, vel matertera; non tamen prohibuit coniugium è contrario patrui, vel auunculi cum filia fratris, vel sororis. Et hæc quoad consanguinitatem, vbi sunt duo gradus secundum Canones, & tres secundum leges. Quoad affinitatem, prohibuit coniugium filij cum nouerca, & patris cum nuru, & rursus patris cum priuigna, vel cum eius filia: & hæc in recto ordine. In transuerso autem, prohibuit coniugium cum vxore fratris, & cum sorore vxoris, vxore viuente; & cum vxore patrui. Vbi etiam sunt duo gradus secundum Canones, primus, & secundus, & tres secundum leges: nam filia priuignæ est in secundo gradu cum patre, & vxor patrui est in secundo gradu cum eius nepote.

Quare errat Lutherus in captiuitate Babylonica, cap. de matrimonio, vbi dicit, in lege diuina non prohiberi, nisi primum gradum affinitatis, & primum, & secundum consanguinitatis.

Quod etiam sanctus Ambrosius in epist. 66. dicit, in lege diuina prohiberi coniugium patruelium, qui sunt in quarto gradu secundum leges, non video quomodo verum esse possit: sicut etiam quod idem Ambrosius ibidem, negat in lege expresse prohiberi coniugium patris cum filia, forte lapsus est memorię. Nam prima illa prohibitio: *Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ non discooperies*; nihil aliud significat, nisi ne filia patri nubat, & ne filius matrem accipiat in vxorem.

Sed quanquam lex diuina his paucis gradibus contenta fuerit: tamen lex ciuilis prohibuit etiam coniugia consobrinorum, qui sunt in quarto gradu secundum leges, vt Ambrosius testatur epist. 66.

Lex autem Ecclesiastica longiùs progressa est. Ecclesia enim olim septimum gradum definierat, vltra quem non esset vlla consanguinitas, vt patet ex Alexandro Secundo, suprà citato: sed postea in Concilio Lateranensi, sub Innocentio Tertio, restricta est tum consanguinitas, tum affinitas ad quartum gradum, vt patet ex cap. Non debet, de consanguinitate, & affinitate.

Ex quo intelligimus, id quod communiter dici solet, in linea recta in infinitum prohiberi connubia, quod primus forte scripsit Caius L. nuptiæ 2. ff. de ritu nuptiarum: à multis negari vidimus.

Quanquam non est cur de hac re valde solliciti simus, cùm vix contingere possit, vt cupiant aliqui matrimonium inire in gradu quinto, aut vlteriore in recta linea. Aut enim non inueniuntur homines viui, aut sunt ita inæquales quoad ætatem, vt absurdissimum sit eos inter se matrimonium velle contrahere. Nam, vt demus, in aliqua linea singulos gignere cùm primùm per ætatem licet, id est, cùm ad annum decimum quintum peruenerint, quod tamen tardò, aut nunquam accidit; si deberent in quinto gradu cõiungi, haberet vnus annos 90. alter 15. & si in octauo gradu, haberet vnus annos 135. alter 15. Immò ipse Adam, qui vixit 930. annos, non superuixit tamen nisi vsque ad octauam generationem: quo tempore, si extra consanguinitatem suam, vxorem ducere voluisset, debuisset vir decrepitus, annorum ferè 900. puellam annorum 15 vxorem accipere.

Addidit præterea Ecclesia duas alias species cognationis, quæ in Leuitico non cõtinentur, nimirum cognationẽ spiritualem, quæ oritur ex Baptismo, & Confirmatione: & cognationem legalem, quæ oritur ex adoptione. Item addidit duas alias quasi species affinitatis; vnam, quæ oritur ex sponsalibus, quæ Publicæ honestatis iustitia appellatur; & alteram, quæ oritur ex copula carnali fornicaria, quamuis hæc vltima ex Leuitico iuxta quosdam non difficulter eruatur. PORRO iuxta Cõcilij Tridẽtini decreta, sess. 24. Cognatio spiritualis, & Publica etiam honestas intra primum gradum tantùm Matrimonia dirimunt: affinitas autem ex copula fornicaria, intra primum, & secundum.

EST

EST etiam alia quædam affinitas, quæ oritur ex Matrimonio rato, sed nondum consummato, quæ quamuis Publica iustitia dici soleat: tamen haud dubiè est quid perfectius, & ideò Pius V. Papa declarauit, restrictionem Concilij Publicæ iustitiæ ad primum gradum non habere locum, nisi in sponsalibus de futuro.

CAPVT XXV.

Sententiæ adferuntur de impedimento cognationis.

HIS PRÆMISSIS, quæstio est, intra quos gradus cognatio, siue etiam affinitas matrimonij contractum iure impediat: impedire enim intra gradum aliquem nemo est, qui neget. Quinque inuenio de hac re sententias hæreticorũ.

PRIMA est Ioannis VViclephi, qui in 4. lib. Trialogi capite 20. affirmat cognationem in primo solùm gradu impedire coniugium, idque in recto ordine, in transuerso autem nullam esse prohibitionem: ex quo colligit, inter fratres & sorores matrimonium posse coniungi, quia id non est prohibitum iure diuino, sed tantùm per humanam inuentionem.

Quare deceptus est Dominicus à Soto in 4. sentent. distinct. 40. artic. 3. vbi refert, VViclephum sensisse, prohibitiones quæ habentur in Leuitico, vim suam iure diuino etiam apud Christianos retinere. Non enim id sensit VViclephus, sed planè contrarium. hæc enim sunt verba in libro ipsius, quem apud me habeo: *Nec delector in multitudine caussarum diuortij, cùm multæ sint infundabiliter humanitus ordinatæ, vt patet specialiter de cognatione. Nam tempore primi hominis, fratres & sorores fuerunt ex ordinatione diuina taliter coniugati: & tempore Patriarcharum, vt Abraham, Isaac, & talium; satis propinquæ. Nec superest ratio quare non liceret hodie, nisi humana ordinatio.* Hæc ille: & ideò Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 134. (quem etiam Sotus citat) contra VViclephum contendit, præcepta Leuitici iure diuino ad Christianos etiam pertinere.

ALTERA sententia est Lutheri in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Matrimonio, & in serm. de Matrimonio, edito anno M. D. XXV. Argentinæ; & Martini Buceri in comment. cap. 19. Matthæi; qui solos gradus cognationis, qui habentur in Leuitico, cap. 18. vt Matrimonij impedimenta agnoscunt, ceteros ab Ecclesia additos omninò reiiciunt. Itaque nolunt in gradibus in Leuitico expressis vllo modo licere Matrimonia contrahere, neque vllam admittunt Ecclesiæ dispensationem, cùm lex illa diuina sit, non humana: & contrà volunt, in omnibus aliis gradibus liberè posse contrahi, non obstante humana lege, vel consuetudine, cùm Deus optimè nouerit quid prohibendum, quidue non prohibendum fuerit.

Et hanc sententiam sequebantur, qui persuaserunt Henrico Regi Anglorum, non potuisse Romanum Pontificem cum ipso dispensare, vt acciperet vxorem fratris sui defuncti; quod id videlicet expressè prohibeat lex diuina Leuit. 18.

TERTIA sententia est Philippi Melanchthonis in locis, tit. de coniugio: & Martini Kemnitij in 2. part. Exam. Concilij Trident. pagina 1230. & sequentibus, qui conueniunt cum Luthero, & Bucero, quod præcepta Leuitici circa gradus cognationis naturalem iustitiæ normam contineant, & per hoc etiam apud Christianos vim habeant, & omninò immutabilia sint: sed discrepant, quoad alios gradus in Leuitico non expressos. Dicunt enim aliquos alios gradus ab Ecclesia antiqua rectè fuisse prohibitos, & nunc etiam posse prohiberi, modò id fiat seruata libertate conscientiæ, id est, vt non sit peccatum in conscientia si secus fiat.

SED tres sunt in disputatione Kemnitij contradictiones. PRIMVM enim pag. 1231. dicit, præcepta Leuitici de gradibus cognationis, esse mandata naturalia, quæ ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant, tanquam normæ iustitiæ, in mente & voluntate diuina immutabiles: & tamen pag. 1230. proximè præcedenti dixerat, Deum dispensasse cum filijs Adami, vt fratres sororibus copularentur; qui est gradus primus in linea transuersa, in Leuitico expressè prohibitus. SI lex illa Leuitici ad omnes homines & omnia tempora se extendit, & est norma iustitiæ in mente diuina immutabilis, quo pacto ab ipso Deo statim initio mundi mutata est?

DEINDE pag. 1238. affirmat Kemnitius, omnia matrimonia, quæ non pugnant contra diuinas prohibitiones, esse à Deo coniuncta, & ideò dirimi non posse, cùm Christus dixerit: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*; & tamen in eadem pagina, & superiore, concesserat posse Ecclesiam cum Magistratu, gradus aliquos constituere iis proximos, quos lex diuina constituerat; & pag. 1234. & 1235. approbauerat ex Ambrosio & Augustino, legem ciuilem prohibentem cõiugia consobrinorum, licet ea non prohibuerit lex diuina. AT si omnia matrimonia, quæ non pugnant cum diuina prohibitione, sunt à Deo, & dirimi nequeunt; ergo nulla matrimonia prohiberi possunt, quæ Deus non prohibuit, neque vlli gradus constituti, quos Deus non constituit, nisi prohibere velimus, ac dirimere matrimonia, quæ Deus coniunxit. Quomodo ergo possunt homines gradus constituere, qui non sunt in Leuitico, vt de consobrinis?

POSTREMO pag. 1237. vult Kemnitius posse cõstitui per leges humanas certos gradus, intra quos non sint legitima matrimonia; sed tamen salua libertate conscientiæ. AT ista manifestè pugnant. Nam vel matrimonia intra gradus lege humana præscriptos contracta, erunt legitima, vel illegitima. Legitima esse non poterunt, cùm sint contra legem, aut certè lex ipsa iniqua erit, & mala, cuius contrarium Kemnitius asserit; ergo erunt illegitima. Ergo in conscientia malum erit illa contrahere; nisi fortè non sit malum, in conscientia nomine coniugij fornicationem committere: ergo lex illa, quamuis humana, in conscientia obligat, cuius contrarium Kemnitius affirmabat.

ADDE etiam manifestum Kemnitij mendacium, pag. 1238. dicit enim Romanum Pontificem velle conscientias Pontificiis prohibitionibus non minus teneri, quàm diuinis. AT hoc mendacium esse, perspicuum est, quia summus Pontifex in Pontificiis prohibitionibus sæpe dispensat; in diuinis nunquam. Nam quæ videntur Kemnitio diuinæ prohibitiones, & in quibus aliquando Papa dipensat, eas nos paulò pòst, non esse diuinas apud Christianos, Deo volente, manifestè probabimus.

QVARTA sententia Brentij est, qui in Confess. VVirtemberg. cap. de coniugio, & in Apologia pro eadem Confessione, vult in gradibus cognationis legem ciuilem Imperatorum seruandam esse. Sed fusius hoc tractat in commentariis in Leuiticum ad cap. 18. quæ autem eo loco habet, ad quinque capita reuocari possunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRIMO affirmat legem diuinam, quæ in Leuitico habetur, ad Christianos non pertinere, quatenus Mosaica & Leuitica iudicialis est, cùm sit per Christum abrogata: sed solùm quatenus continet aliquo modo legem naturæ. Lex enim naturæ iubet, discrimen esse inter personas in contrahēdis matrimoniis, sed quod istiusmodi discrimen, non expressè docet.

SECVNDO addit, non esse relinquendum in arbitrio vnius cuiusque, vt discrimen personarum, & proinde gradus cognationis constituat, sed opus esse aliquo Legislatore.

TERTIO dicit, tres esse Legislatores, qui de his gradibus leges posuerunt, Moysem, Romanum Pontificem, & Cæsarem, sed nullum horum simpliciter admitti posse. Moyses enim ad nos non pertinet, cùm eius politia per Christum abrogata sit. Romanus Pōtifex non habet auctoritatem leges ferendi. Cæsar est quidem verus Legislator, sed quia in hoc negotio de Matrimonio subiecit leges suas canonibus Pontificiis, ideò ipse quoque auctoritatem amisit.

QVARTO dicit, cùm nulla sit reliqua lex de nuptiis, sectandam esse legem naturæ, & ad cognoscendum qui gradus sint prohibiti iure naturæ, obseruari iubet in quibus gradibus conueniant lex Mosis, & lex Imperatoris Romani. Nam qui gradus prohibentur ab vtraque lege, ij sine dubio censeri debent prohibiti iure naturæ; & in iis nulla dispensatio admittenda est: qui autem prohibentur à lege Mosis tantùm, aut à lege Romani Imperatoris tantùm, ij habendi sunt prohibiti lege politica, non iure naturæ.

QVINTO denique addit, non solùm seruandam esse legem naturæ in gradibus cognationis, quod attinet ad matrimonia, sed etiam legem Romani Imperatoris, & consuetudinem loci, & arbitrium etiam prudentium virorum. Licet enim lex Romani Imperatoris auctoritatem perdiderit, cùm se canonicis Pōtificiis subiecit; tamen alioqui iusta erat: & quemadmodum quidam appellauit à Rege somnolēto ad vigilantem, & alius ab ebrio ad sobrium; ita nos appellabimus a deceptis fraude ad rectè edoctos, aut à legum administratoribus ad ipsas leges.

In qua sententia Brentij, primum & secundum pronunciatum veritissima sunt; tertium & quartum, falsa; & in sequenti capite refutanda; quintum absurdissimum est; & cum tertio manifestè pugnans. Nam si leges ciuiles Romanæ amiserunt auctoritatem, vt apertissimè in tertio pronunciato Brentius ait, nullum iam obligare possunt, ac per hoc nulla erunt illegitima Matrimonia, nisi quæ prohibentur lege naturali: cuius contrarium habet quintum pronunciatum.

NEQVE obstat illa appellatio Brentij à deceptis fraude, ad melius edoctos. Nam Imperatores Romani adhuc sunt, quales olim fuerunt, nimirum Catholici, & adhuc subiiciunt leges suas Canonibus; neque enim vllus adhuc fuit Imperator Lutheranus: ad quē igitur Imperatorem Brentius appellabit?

SED ideo fortasse addidit, se appellare ab administratoribus legum ad ipsas leges. AT hoc inauditum, & absurdissimum est, vt quis à Iudice ad legem appellet: & quamuis vtcumque tolerari posset, vt appellaretur à Iudice aliquo inferiore ad legem: tamen vt à Principe, qui legem condidit (hunc enim vocat Brentius legis administratorem) appelletur ad legem, omnino intolerabile est, cùm lex à Principe, non Princeps à lege auctoritatem habeat, nec possit Princeps auctoritate priuari, quin & ipsius leges continuò desinant esse leges.

SED fortasse Brentius leges Romanas esse censet, non vt leges coactiuas, sed vt prudentes admonitiones, ad quem modum etiam leges Platonis, vel Aristotelis de Republica, vel Marci Tullij de officiis seruari possent. AT neque hoc dici potest. Nam leges istæ, quę carent Principis auctoritate, non faciunt legitima, vel illegitima Matrimonia, ac præsertim in foro externo. Brentius autem de iis legibus loquitur, quæ faciunt legitima, vel illegitima Matrimonia: scribit enim politicas leges Romanorum seruandas esse, non solùm propter conscientiam, sed etiam propter successiones, & hæreditates, quæ ad legitimos filios tantùm pertinent; & ij sunt filij legitimi, qui ex legitimo Matrimonio procreantur. Cogitur ergo Brētius duo ista pugnantia admittere; leges Romanas de gradibus cognationis perdidisse auctoritatem, & tamen obligare, ac necessariò vt verissimas leges esse seruandas. Sed de Brentio satis.

Ioannes Caluinus non satis explicat sententiam suam. Solùm enim libro 4. Institutionum, cap 19. § vltimo, reprehendit Ecclesiam, quòd gradus cognationis constituerit præter aliarum Gentium, & ipsius etiā Mosis politiam; & quòd Spiritualem cognationem impedimentum matrimonij esse voluerit. Sed ex sententia Theodori Bezæ primarij Caluini discipuli, sententiam Caluini cognoscere licebit.

Est igitur QVINTA sententia Theodori Bezæ in libro de repudiis, & diuortiis, qui PRIMO reprehendit modum supputandi gradus, quo vtuntur Canonici doctores, tanquam absurdum; & solum sequendum esse contendit modum supputandi, quo vtuntur Iureconsulti ciuiles.

DEINDE affirmat gradus, qui numerantur in Leuitico, iure diuino seruandos esse, & matrimonia in illis gradibus contracta esse omnino nulla.

TERTIO docet, non solùm gradus illos, qui expressè habentur in Leuitico, iure diuino seruandos esse, sed etiam eos, qui à simili colliguntur. Vt, quia in Leuitico prohibetur coniugium nepotis cum amita, vel materterā, asserit Beza, prohibitum etiam intelligi debere coniugium patrui, vel auunculi cum nepte ex fratre, vel sorore: & quia in Leuitico prohibetur coniugium patris cum filia, & aui cum nepte, colligit ipse, prohibita intelligi omnia coniugia in linea recta, quia semper maior in linea recta habet locum patris respectu iunioris, & eadem ratione vult esse prohibitum coniugium patrui non solùm cum nepte, sed cum pronepte etiam, & cum abnepte, & cum omnibus inferioribus. Itaque multos gradus iure diuino seruari iubet, quamuis expressè in Leuitico non habeantur.

QVARTO docet, leges etiam ciuiles de gradibus cognationis seruandas esse, sic tamen vt matrimonia in his gradibus non contrahantur, sed si contracta fuerint, non dirimantur. Quod tamen reuera non est legem ciuilem seruare: lex enim ciuilis irritat matrimonia intra gradus prohibitos contracta. Sed de his postea disseremus.

Illud hìc obiter est OBSERVANDVM, Bezam, vt hæreticum decebat, in eo libro calumniis, & mendaciis satis instructum incedere: è quibus duo annotare placuit. Pag. 44. depingit hanc figuram:

Ioannes	
Petrus	Paulus
Iacobus	Rachel
Andreas	Susanna
	Iohanna.

ac dicit: *Concedunt Canonici Iohannam fratris abneptim ducere*

ducere Petro patruo maximo, quæ ab eo, si rectam supputationem sequamur, sex gradibus distat: Iacobo verò Iohannam non item, quamuis totidem, id est, sex gradibus distent, immo ne Iohannam quidem Andreas accipere ex illorum Canonibus poterit, à qua tamen septem distat gradibus. Itaque intra sextum gradum concedunt nuptias etiam cum eo, qui parentis loco sit, vt modo diximus: intra eundem, qui parentis loco non sit, non concedunt, nempe inter Iacobum, & Iohannam: nec in septimo quidem gradu, vt inter Andream, & Iohannam. Vsque adeò procul eos à recto cogit deflectere secunda illa regula commentitia de gradibus in transuersa linea æquali numerandis. Hæc ille. In quibus pauci; lineis tot sunt fermè errata, quot verba; adeò vt dubitare cogar, dormiens ne, an vigilans illa scripserit.

PRIMO falsò affirmat Canonicos doctores concedere patruo maximo, vt abneptim ex fratre ducat vxorem: nam cùm inter hos, secundum Canones, sit quartus gradus cōsanguinitatis, nemo Canonicorum diceret inter eos coniugium esse licitum. Notissimum enim est, & suprà etiā ab ipso Beza citatum, in quarto gradu Matrimonium prohiberi, cap. Non debet, de consanguinit. & affinit.

SECVNDO falsò affirmat inter hos esse gradum sextum, secundum rectam supputationem. Nam per rectam, intelligit legalem, vt ex superioribus constat: semper enim pro legali contra Canonicam pugnat. At secundum legalem supputationem, inter Petrum & Iohannam, sunt gradus quinque, non sex: tot enim sunt personæ dempto stipite.

TERTIO falsò affirmat nuptias Iohannæ, quæ concedebātur Petro, negari Iacobo, & Andreæ. Nam omnibus quidem negantur, quia sunt omnes cum ea in quarto gradu: at si Petro concederentur, concederentur etiam consequenter Iacobo & Andreæ, qui in eodem gradu sunt respectu Iohannæ. Neque vllum Beza Canonistam inueniet, qui secus doceat.

QVARTO falsò affirmat secundum legum supputationem, totidem gradibus distare Iohannam à Iacobo, quot ea distat à Petro, nimirum sex; id enim falsum esse, nemo dubitare potest, cùm secundum leges vno gradu sit propinquior Petrus Iohannæ, quàm Iacobus eidem Iohannæ. Itaque Petrus quinque gradibus ab ea distat, Iacobus sex, Andreas septem, si legum supputationē sequamur: secundum Canones autem, omnes tres in quarto gradu cum Iohanna sunt.

Ex his autem quatuor manifestis erroribus sequitur, vt tota illa conclusio sit falsa; qua concludit, Canonicos doctores concedere nuptias intra sextum gradum legalem ei, qui loco patris sit, & intra eundem non concedere ei, qui loco patris non sit: eiusmodi enim hæc sunt, vt vix per febrim deliranti excidere potuerint.

DEINDE pagina 49. Beza scribit Martinum V. non puduisse, Matrimonium cum sorore germana cuidam relaxare, idque sceleratissimum factum appellat. AT Martinus V. Pontifex omnium consensu sapientissimus, & optimus, non permisit coniugium cum sorore sua germana, vt Beza mentitur, sed cum sorore eius, quam antea cognouerat per fornicationem, vt sanctus Antoninus refert, tertia parte summæ Theologicæ, titulo 1. cap. 11. hanc autem affinitatem non expressè legimus in Leuitico. NEQVE negare possunt aduersarij, longè tolerabilius esse, ducere affinem ex copula fornicaria factam, quàm affinem ex legitimo Matrimonio, vel consanguineam in primo gradu: & tamen hoc ipsum non permisit Pontifex (vt rursus mentitur Beza) ob pecunias sibi datas, sed ob scandalum ingens, quod ex illius cōiugij separatione timebatur, cùm casus esset occultus; idque ex maturo consilio, & longa disceptatione multorum Theologorum, vt ex eodem sancto Antonino, qui eodem tempore vixit, intelligi potest.

CAPVT XXVI.

Rationem Canonicam supputandi gradus, optimam esse, defenditur contra Bezam.

ADVERSVS omnes superiores errores, statuam aliquot sententias, seu propositiones, vt per partes facilius veritas explicetur.

PRIMA propositio: *Ratio supputandi gradus cognationis, qua vtuntur sacri Canones, optima est.* Hanc assero contra Bezam in libro citato de repudiis. Nam cùm cognatio sit vinculum eorum, qui propagantur ab vno, non potest fingi melior ratio supputandi gradus, quam penes distantiam ab illo vno. Et confirmatur, quia licet ratio ciuilis supputandi gradus sit etiā bona, tamen non potest negari, quin Canonica sit melior, cùm in linea transuersa primum gradum ponat: videtur enim nescio quid absurdi præ se ferre, quòd detur secundus gradus sine primo, vt reuera datur in ratione supputandi ciuili. Et quamuis ipsi respondere possint, non posse dari primum in illa ratione sui putandi: tamen quis negabit, rectè fecisse Canonistas, qui aliam rationem excogitarunt, qua illi etiam incommodo mederentur?

SED videamus argumenta Bezæ contra rationem supputandi Canonistarum: TRES, inquit, *sunt regulæ quibus comprehenditur tota sententia Canonistarum: nulla illarum est, quæ non sit inepta, & absurda: ergo tota sententia ipsorum est absurda.*

Probat maiorem propositionem; & PRIMO quoad primam regulam. Nam PRIMA regula est: [*In recta linea tot numerandos esse gradus, quot sunt personæ, vna dempta.*] *Hac vero regula*, inquit Beza, *etsi nihil efficit à veritate alienum, tamen non rectè concepta est, relinquit enim suspensum animum, cur demenda sit vna, & quænam sit demenda.*

RESPONDEO, cur sit demenda vna, & quòd demenda sit prima, dubium esse non poterat insipienti arborem, siue lineas cognatorum. Nam cùm gradus sit distantia vnius ab alia, prima persona non potest gradum facere, cùm nec à seipsa, nec ab vlla superiore distet; alioqui non esset prima, sed secunda, quæ primò incipit distare, & separari ab alia, primum gradum facit. Itaque prima persona est veluti punctum, à quo ducitur linea, per quam distat secunda persona à prima: & illa linea intermedia, est primus gradus, qui incipit à prima, & terminatur in secundam; proinde non potest dici gradus, nisi cùm producta fuerit secunda persona.

Probat deinde Beza idem de SECVNDA regula, quæ est talis: [*In ordine transuerso si duo æquidistent à stipite, tot gradibus inter se distant, quot à stipite quiuis illorum distat.*] *Atqui*, inquit Beza, *meptam, & falsam esse hanc enumerationem, vel ipse communis sensus dictare potuit: natura enim ipsa ostendit, tot esse oportere gradus, quot sunt generationes; nec posse perueniri à fratre ad fratrem, nisi transitu per patrem communem facto.*

RESPONDEO, decipitur Beza, quia fingit ita à fratre ad fratrem transeundum esse per patrem, ac si in aliqua linea per medium punctum, duo fratres, duo extrema tenerent: sic enim haud dubiè vnus frater ab alio

Universidad de Deusto
Biblioteca

alio duobus gradibus distaret. Sed falsa ista imaginatio est: non enim vltra patrem est progressio ad aliam personam, nisi ad illam à qua pater ipse procedit, nimirum ad auum. Et sic in linea recta per vnam personam transitur ad aliam, quia vna persona procedit ab alia: vt, nepos duobus gradibus distat ab auo, quia non potest à nepote ad auum ascendi, nisi per patrem. At à fratre ad fratrem non transitur per patrem, cùm nulla sit processio fratris à fratre, nec immediata, nec mediata, sed frater vterque in patre coniungitur: nec habet coniunctionem frater cum fratre, vel habitudinem, nisi quatenus est vnum cum patre. Quare si quis distantiam inter fratres cognoscere cupit, debet id solùm attendere, quantum distet alter eorum à patre: tantum enim inter se etiam distabunt, cùm non habeat alter habitudinem ad alterum, nisi vt est vnum cum patre suo, vt iam diximus: quòd enim etiam ipse à patre distet vno gradu, per accidens est, respectu distantiæ ab altero fratre.

DICET aliquis, Filius patri propinquior esse videtur, quàm fratri; nam & amor vehementior, & obligatio etiam iustitiæ maior est inter patrem & filium, quàm inter duos fratres. At filius à patre vno gradu distat, ergo frater à fratre magis, quam vno gradu distat; ergo duobus distat, nisi gradus dimidiatos quis iam fingere velit.

RESPONDEO, maior est propinquitas filij ad patrem, quam fratris ad fratrem, si sic loqui licet, intensiue, non extensiue: non enim longius distat frater à fratre, quàm filius à patre; sed in æquali distantia maior est coniunctio, & proinde maior amor, & obligatio. Et ratio est, quia non sunt gradus illi eiusdem rationis. Filius enim cum patre iungitur, vt effectus cum sua proxima causa, & ideo illi similis est ex vi productionis, vnde oritur amor; & ab illo pendet, vnde oritur obligatio. At frater cum fratre coniungitur, vt effectus à communi causa procedens: inter duos autem effectus ab vna causa procedentes non ea dependentia, quæ inter causam, & effectum, licet distantia non sit maior.

Tandem probat Beza tertiam regulam esse falsam, & intolerabilem errorem continere. est autem hæc regula TERTIA: [*In linea transuersa inæquali, tot gradibus inter se distant, quot gradibus distat à stipite illo, qui est remotior.*] *Hæc verò regula*, inquit Beza, *tam crassum, & pudendum errorem prodit, vt vel sola manifestè ostendat, istos Antichristos verè fuisse vertiginis spiritui mancipatos, vt Dominus per eos vlcisceretur in vniuerso mundo suæ veritatis contemptum. Cui enim, obsecro, nisi prorsus mente capto, venire in mentem potuit, vt existimaret, data duplici serie cognatorum, vna ad dexteram, altera ad sinistram, conspici quidem ex vna parte discrimen generationum, in altera non item?* Hæc ille.

Vis autem argumenti in hoc sita est, quod ex nostra tertia regula sequatur hoc absurdum, vt vna persona æqualiter distet à multis inæqualiter distantibus. Nam si à stipite, qui sit Thare, descendant ab vna parte Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph; ab altera Nachor, Bathuel, Laban: si quæras quoto gradu distet Ioseph à Nachor, respondebitur, quarto: si quæras quoto distet idem Ioseph à Bathuel, respondebitur item quarto, & idem dicetur de Laban. Absurdum autem omnino videtur, vt idem Ioseph æqualiter distet ab illis tribus, qui inter se singulis gradibus distant.

RESPONDEO, hoc argumentum, si quid probat, probat etiam contra secundam regulam: nam etiam in linea transuersa æquali, qui est postremus in vno latere, distat æqualiter ab omnibus, qui sunt in altero latere. Quare frustrà adducitur hoc argumentum proprie contra tertiam regulam.

SED argumentum reuera contra neutram regulâ vllam vim habet. Nam qui sunt in vno latere, non habent habitudinem ad eos, qui sunt in altero, nisi ratione stipitis, in quo vniuntur, & ideò per accidens est, quod inter se distent, vel non distent; quantum ad habitudinẽ ad personas alterius lateris. Quare nõ est absurdum, sed planè conueniens, immò & necessarium, vt Ioseph tantum distet à Nachor, quantum à Bathuel, vel etiam à Laban, licet illi inter se singulis gradibus distinguantur: nam tres illi Iosephum respiciunt, solum quatenus omnes tres vniuntur in Thare primo stipite, à quo Ioseph quatuor gradibus distat.

SED petet aliquis fortasse, vnde fiat, vt si consideremus personã remotiorem à stipite, inueniamus illã æqualiter distare ab omnibus personis alterius lateris, vt diximus de Ioseph: si verò cõsideremus propinquiorem, inueniamus illam distare inæqualiter à singulis alterius lateris. Nam certè Abrahã, qui est proximus stipiti, id est, Thare, distat à Nachor, qui est primus in altero latere vno gradu: à Bathuel, qui est secundus, duobus; à Laban, qui est tertius, tribus.

RESPONDEO, rationem huius esse, quia quando consideramus personam remotius distantem, vt Ioseph, tunc attendimus distantiam ipsius à stipite, & in stipite intelliguntur omnes, qui sunt in altero latere: & ideo tantum distat persona illa remotior à stipite, quantum ab omnibus personis alterius lateris. At quando consideramus personam propinquiorem, vt Abraham, tunc non attendimus distantiam eius à stipite: sed distantiam stipitis ad personas alterius lateris, & in stipite tunc intelligimus personam illam propinquiorem: & quia stips distat inæqualiter à personis alterius lateris, ideo etiam persona illa propinquior, id est, Abraham inæqualiter distat ab omnibus personis alterius lateris.

DICES rursus, quare considerando personam remotam, vt Ioseph, attendimus distantiam eius à stipite: & non etiam id facimus, quando consideramos personam propinquam, vt Abraham?

RESPONDEO, quia si considerando personam propinquam, attenderemus distantiam eius à stipite, sequeretur personas aliquas alterius lateris esse propinquiores suo collaterali, quàm stipiti, quod est omnino impossibile; cum non coniungantur collaterales, nisi per stipitem. Hoc autem absurdum, & impossibile sequi, perspicuum est. Nam si attendamus distantiam Abrahæ à Thare, & in Thare intelligamus omnes personas alterius lateris: tunc distabit Abraham ab omnibus personis alterius lateris vno tãtùm gradu, quemadmodum vno tantùm gradu distat à stipite, qui est Thare. Ergo Abraham, & Laban erunt in primo gradu. Ergo Laban propinquior erit ipsi Abrahæ quàm ipsi Thare: nam ab Abraham distabit vno gradu à Thare tribus, quod est impossibile, cum per Thare Laban coniungatur cum Abraham.

Atque hoc est fundamentum tertiæ regulæ Canonicæ, nimirum, tot gradibus in linea inæquali distare inter se collaterales, quot gradibus distat remotior à stipite; non autem quot gradibus propinquior distat ab eodem stipite: ex cuius regulæ ignoratione processit inanis illa iactantia, atque temeritas Bezæ.

CAPVT

CAPVT XXVII.

Non omnia præcepta Leuitici de gradibus cognationis, esse de iure naturæ.

SIT iam SECVNDA propositio: *Non obligant iure diuino Christianos præcepta omnia, quæ de gradibus habentur in Leuitico.* Hæc est contra Lutherum, Bucerum, Melanchthonem, Kemnitium, Caluinum, & Bezam.

Sed est IN PRIMIS OBSERVANDVM inter nos, & aduersarios conuenire, præcepta Leuitici non obligare Christianos, quatenus propriè Leuitica, id est, positiua, & iudicialia sunt, sed tantùm, quatenus naturalia. Sed tota controuersia est, an omnia illa præcepta, quæ habentur in Leuitico de gradibus cognationis, sint naturalia: an aliqua, vel omnia iudicialia. Et quidem aduersarij volunt, omnia esse naturalia, & proinde per Ecclesiam indispensabilia: nos autem docemus, nõ esse omnia naturalia, & ideò in quibusdam posse per Ecclesiam dispensari, vt Concilium Tridentinum affirmat, sess. 24. cano. 5.

ADVERTENDVM est SECVNDO, naturalia præcepta illa esse, quæ solo lumine naturali sine aliquo discursu, aut certe per discursum rationis facillimum cognoscuntur, & apud omnes sunt eadem, tum quoad notitiam, tum quoad rectitudinem. Nam quæ indigent lumine supernaturali, dicuntur diuina positiua; quæ per discursum humanum à principe constituuntur, dicuntur humana, & talia non sunt eadem apud omnes.

Potest autem tribus modis aliquod præceptum prohibens dici naturale. PRIMO, quia sit de re intrinsecè mala, ita vt semper, & apud omnes sit mala, nec possit per mutationem circumstantiarum fieri bona: qualia sunt mentiri, mœchari, odisse Deum, &c. & hæc proprie vim legis habent, & sunt omnino indispensabilia.

SECVNDO, quia sit de re mala semper, & apud omnes, excepta extrema necessitate: quale est, tollere alienum inuito domino. Id enim apud omnes, & semper est malum, excepta vltima necessitate: tunc enim quod erat alienu, desinit esse alienum, & fit commune. Et tale etiam esse videtur Matrimonium cum propria sorore: nam vbique apud homines, qui recta ratione vtuntur id iudicatur malum, nisi extrema omnino cogente necessitate, qualis fuit initio mundi. Et hæc etiam præcepta vim habent legis naturalis, & sunt indispensabilia, nisi cesset obligatio, extrema necessitate adueniente.

TERTIO modo, quia sit de re mala, si res illa nude, & absolutè sumatur; quæ tamen possit mutatis circumstantiis variis modis honestari, ac fieri bona: quale est occidere hominem. Nam homicidium absolute & nude sumptum, quid malum sonat apud omnes, & hoc modo habetur in decalogo: *Non occides*; tamen si addantur variæ circumstantiæ, vt quod fiat publica auctoritate, ob bonum commune, in eum qui pernicious est Reipublicæ; iam non sonat malum, & ideo in eadem lege Mosis, sæpe iubentur occidi homines, vt malefici, adulteri, homicidæ. Et tale etiam est iuramentum: siquidem nude sumptum, quid malum sonat, cùm sit quoddã signum incredulitatis, & fraudum humanarum. Si enim inter homines fides vigeret, & suspicio fraudum cessaret, nemo expeteret iuramentum. Et ideo Dominus Matth. 5. prohibet iuramentum, nimirum nude sumptum: & tamen dubium esse non potest, quin iuramentum suis circumstantiis seu comitibus, vt vocant, ornatum, sit bonum & licitum.

Hoc igitur TERTIO modo præcepta naturalia vim habent legis, si agatur de re nude sumpta. Si autem agatur de re adhibitis variis circumstantiis, non habent vim legis, quia tunc res illæ mutabiles sunt, neque sunt apud omnes eædem, & ideò necesse est, vt sanciatur speciali lege positiua, si omnino prohibendæ sunt: ac præsertim si non solùm Matrimonium impedire, sed etiam dirimere debeant. Nam mulcta sunt quæ si fiant contra rectam rationem, mala sunt, & tamen facta tenent, nisi speciali lege irritentur, vt suprà diximus de coniugio filiorũ inuitis parentib⁹.

Iam igitur cum in conclusione negamus, omnia præcepta Leuitici de gradibus cognationis, esse naturalia, intelligimus primo & secundo modo: nam tertio modo posset concedi, omnia esse naturalia, vt concedunt plerique Theologorum veterum, in 4. distinct. 40. vt Bonauentura, Richardus, Paludanus, & alij. Sed non inde sequitur, omnia illa præcepta vim legis habere; nisi agatur de gradibus nude sumptis. Proinde multi ex illis gradibus, si considerentur, vt variis circumstantiis mutari possunt; non erunt iure naturali prohibiti; neque dirimentiure naturæ Matrimonium.

OBSERVANDVM est TERTIO, nos in cõclusione non dicere, nulla præcepta Leuitici esse naturalia, sed non omnia esse naturalia, quia de aliquibus id libenter fatemur, vt de primo gradu consanguinitatis; sed de omnibus id non concedimus. Vnde etiã Concilium Tridentinum, non dixit Ecclesiam posse dispensare in omnibus, sed tantùm in aliquibus.

Probatur nunc propositio, PRIMO ex capite 20. Leuitici. Nam cap. 18. feruntur leges de gradibus, in quibus Matrimonium prohibetur: capite autem 20. adduntur pœnæ iis, qui intra eos gradus coniugium forte contraxerint. Colligimus autem ex pœnis illis maximam diuersitatem inter illos gradus. Nam coniugium in primo gradu affinitatis in recta linea, Deus punit morte, & coniungit hoc peccatum cum adulterio, & cum Sodomia, quæ sunt manifestè contra Ius naturæ; & eadem est ratio, vel potius maior, de consanguinitate in primo gradu in linea recta. Neque enim dubitari potest, quin sit dignus morte, qui duxerit matrem suam, si est dignus morte, qui duxerit nouercam suam. Deinde eandem pœnã mortis lex statuit in eos, qui iunguntur in primo gradu consanguinitatis in linea transuersa, vt cum frater accipit sororem. At coniugium in secundo gradu cõsanguinitatis in linea transuersa, vt nepotis cum amita vel matertera, non punitur morte, sed pœna leuiori. Et similiter coniugium in primo gradu affinitatis, vt qui cum vxore fratris defuncti, & in secundo gradu, vt nepotis cum vxore patrui, non puniuntur morte, sed tantum priuatione filiorum, id est, vt filij non adscribantur ipsis. Quæ pœna satis aperte indicat coniugia ista non prohiberi iure naturæ, sed iure positiuo, proprio Iudæorum: non enim communis ratio dictat apud omnes homines, istam esse iustam pœnam huius criminis.

SECVNDO probatur. Nam si omnia illa præcepta essent naturalia, semper obligassent, etiam ante legem datam, quemadmodum obligabat lex de non occidendo, non mœchando, non furando, non mẽtiendo, antequam lex à Deo per Mosem populo suo daretur: si autem leges illæ semper obligassent, nunquam sancti viri, & amici Dei contra eas leges Matrimonia contraxissent. Habemus autem exempla

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

nonnulla Sanctorum, qui in lege naturæ, in gradi- A
bus in Leuitico prohibitis, connubia iunxerant.

PRIMVM exemplum sit Patriarchæ Iacob, qui duas sorores viuentes simul accepit vxores, Liam, & Rachelem, Genes. 29. id autem expresse prohibetur Leuit. 18. & est primus gradus affinitatis in linea trãsuersa: immò duplex erat in eo coniugio affinitas; nam vtrique soror erat affinis ratione alterius.

SECVNDVM exemplum est Iudæ Patriarchæ, qui Genes. 38. dedit filio suo secundo genito vxorem primogeniti defuncti, & illo etiam defuncto eandem promisit tertio filio, qui tamen gradus in Leuitico prohibetur; & est etiam primus gradus affinitatis in linea transuersa.

TERTIVM exemplum est Mosis, qui natus est ex coniugio nepotis cum amita. Nam Exod. 6. sic legimus: *Accepit Amram vxorem Iochabed patruelem suã,* B
quæ peperit ei Aaron, & Moysem. eo autem loco nomẽ patruelis accipitur pro patrua, nó pro sorore patruele. Nam vox Hebræa דדה ad verbum significat patruam, sicut דוד significat patruum: non enim habent Hebræi distinctum nomen pro sorore patris, vt nos Latini nomen amitæ. Hieronymus autem ne diceret patruam, quod Latinè est inusitatum, maluit dicere patruelem.

Sed præter vocem Hebræam est locus manifestus in Numer. Propriè enim Iochabed erat amita ipsius Amram, vt patet ex cap. 26. Numeri, vbi habemus Amram fuisse filium Caat filij Leui, & accepisse vxorem Iochabed filiam Leui, quæ nata est ei in Aegypto, vbi apertissime vides, Iochabed fuisse sororem Caat patris Amram, & proinde amitam ipsius Amram viri sui.

AD hoc argumentum respondent aduersarij du- C
pliciter. ALIQVI dicunt, coniugia ista facta fuisse Deo dispensante, ob aliquod mysterium. SED hæc solutio non est solida: nam ex cap. 28. Genes. satis apparet fuisse consuetudinem loci, vt duæ sorores vni viro coniungi possent. Nam Laban cum decepisset Iacobum obtrudendo ei vnam sororem pro alia, obtulit ei etiam alteram: ille verò nihil omnino dubitans, continuò acquieuit; neque parentes postea eum reprehenderunt, neque ipse factum purgauit. At certè si fuisset res insolita, & singularis & quæ scandalum gignere potuisset, profectò vir sanctus, aut id non fecisset, aut facti sui rationem reddidisset. Idem apparet in facto Iudæ, qui cùm vxorem fratris alteri fratri coniunxit, non allegauit dispensationem, sed rationem consuetudinis, vt scilicet semen defuncti suscitaretur. PRÆTEREA nulla apparet causa huius dispensationis. Quid enim mysterij continet, D
quòd affines vel cõsanguinei inter se coniungantur? & quæ necessitas erat harum nuptiarum? non potetant Iacobo sufficere tres vxores? aut nullæ erant præterea mulieres in terra, præter duas illas sorores?

ALIA ergo solutio est Philippi in locis, titulo de coniugio, & Bezæ in lib. de repudiis, & diuortiis, quã etiam indicat esse Caluini; peccasse istos Patriarchas, neque in omnibus excusandos esse. AT id nullo modo dici potest. Nam licet sancti Patriarchæ aliquando, vt homines, peccauerint, tamen perpetuò in peccato manere, non est sanctorum, & amicorum Dei, quales illi sine dubio erant. Si autem omnia præcepta Leuitici (vt aduersarij dicunt) essent iuris naturæ, & Matrimonia contra illa contracta fuissent irrita, non solùm Iacob, & Amram peccassent, sed in peccato semper mansissent; & eorum filij spurij, & illegitimi fuissent: atque ita pars quædã filiorum Iacob, & ipse Moses ex illegitimo Matrimonio nati essent.

TERTIO probatur. Nam si omnia illa præcepta Leuitici de gradibus, iure naturæ constituta essent, sine dubio vniuersalia essent, ita vt intra eundem gradum omnia Matrimonia essent illicita. At Moses in Leuitico quædam coniugia prohibuit, & quædam permisit in eodem gradu: ergo non est illa prohibitio iuris naturæ, sed iudicialis, & positiua. Propositio certissima est; quod enim iure naturæ prohibetur, semper & vbique prohibetur; neque id aduersarij negant. Assumptio probatur. Nam lex illa Leuitici prohibet coniugium nepotis cum amita, & matertera, & non prohibet coniugium patrui, vel auunculi cum nepte ex fratre, vel ex sorore; cùm tamen sint in eodem gradu nepos, & amita; patruus, & neptis. Præterea lex prohibet coniugium cum vxore fratris etiam defuncti, & non prohibet coniugium cum sorore vxoris, nisi ea viuente, ac proinde non prohibet cum sorore vxoris iam defunctæ: & tamen est idem prorsus gradus affinitatis cum sorore vxoris, & cum vxore fratris.

AD hoc respondet Beza in libro de repudiis & diuortiis, prohibita esse ista omnia coniugia, etiamsi in Scriptura non exprimantur: nam à similibus deducũtur præcepta similia.

SED contrà. Nam In primis argumentum à simili in legibus prohibẽtibus non solet valere: leges enim prohibentes sunt odiosæ; odiosæ autem leges non sunt laxandæ, sed restringendæ, vt habet regula Iuris.

DEINDE consequentiæ, quas Beza facit, non sunt omnino à simili, sed à minori. Nam licet sint in eodem gradu nepos cum amita, & patruus cum nepte, tamen turpius est coniungi nepotem cum amita, quàm patruum cum nepte: siquidem ordinariè amita est senior nepote, & ratione sui gradus habet in nepotem quasi patriam auctoritatem. Vxor autem subiici, ac regi debet: quare indecens est, vt amita sit vxor nepotis, quia deberet simul regere, & regi; subiici, & præesse. At patruus est ordinariè senior nepte, & in illam auctoritatem habet: non est autem indecens, vt vir sit vxore senior, & illi præsit. Hæc igitur de caussa lex vnum prohibuit, alterum concessit. Pari ratione sicut turpius est vt vna mulier duos simul maritos habeat, quàm vt vnus vir duas simul vxores: ita suo modo indecentius videtur, vt vna sit vxor duorum fratrum, etiam successiuè: quàm vt vnus sit vir duarum sororum successiuè: & ideò lex vnum concessit, alterum prohibuit. Sed quamquam ista diuersitas fuerit sufficiens ratio, & cur lege positiua iudiciali in eodem gradu coniugium modò prohiberetur, modò concederetur: tamen si gradus ille iure naturæ interdictus esset, profectò non sufficeret modica illa diuersitas ad id efficiendum, vt in eo gradu Matrimonium esset aliquando licitum. Non enim illa diuersitas est in ipso gradu propinquitatis, sed in aliquo extrinseco superaddito, nimirum in ætate, vel sexu, vel aliqua simili circumstantia.

CONFIRMATVR hæc ratio. Nam Matrimonium inter patrueles non est prohibitum iure naturæ, vt etiam aduersarij concedunt; & tamen in eo gradu sunt patrueles in quo est amita cum suo nepote: omnes enim sunt in secundo gradu. Non igitur secundus ille gradus iure naturæ prohibitus est: proinde coniugium nepotis cum amita prohibitum est in Leuitico lege positiua, non iure naturæ.

NEQVE obstat, quòd iuxta suppurationem legalem patrueles sunt in quarto gradu; & amita cum nepote in

pote in tertio. Nam licet numerando personas, vt A
iubet legalis suppputatio, in diuerso gradu sint patrueles, & amita cum nepote: tamen quod attinet ad propinquitatem, vel distantiam, sunt omnino in eodem. Nam vt suprà ostendimus, non potest amita vel eius filius, cum filio fratris cognationem habere, nisi vt cum stipite vnitur: proinde non magis ab illo distat, quàm ab eodem stipite distat nepos. Nepos autem à stipite duobus gradibus distat; ergo tam amita, quàm eius filius, à filio fratris qui amitæ nepos, & amitæ filio patruelis est, duobus tantùm gradibus distat. Porrò graduum prohibitio sine vllo dubio propinquitatem respicit, non personarum multiplicationem; & ideo tertius, & quartus gradus legalis in secundum canonicum coincidunt, quod attinet ad coniugiorum prohibitionem.

CONFIRMATVR vltimò hæc ipsa ratio, exemplo Abrahæ, & fratris eius Nachor, qui (vt habetur Genes. 11.) duxerunt vxores, duas filias fratris sui Aran. Ex quo sequitur, non esse contra ius naturæ, vt B
patruus neptim ducat, & consequenter non esse contra ius naturæ, vt nepos ducat amitam, cùm sint in eodem gradu: & tandem sequitur, prohibitionem, quæ habetur in Leuitico, ne quis amitam ducat, iudicialem esse, non naturalem.

AD hoc Beza quatuor modis responderet, vt ex libro eius de repudiis colligitur. PRIMO Aran patrem vxoris Abrahæ, non esse fratrem Abraham, sed alium quendam hominem distinctum ab illo Aran qui frater Abrahæ fuit. SED hoc repugnat non solùm communi expositioni interpretum eius loci, sed etiam cap. 20. Geneseos, vbi Abraham dicit, Saram vxorem suam esse sororem suam, filiam patris sui, & non filiam matris suæ: quod exponitur communiter, vt fuerit neptis eius ex patre, non ex matre, quòd vterini non essent Abraham & Aran. At si Aran pater Saræ alius quidam erat à fratre & patre Abrahæ C
distinctus, quomodo erat illa soror Abrahæ ex patre?

SECVNDO dicit, fortè Saram fuisse priuignam Thare patris Abraham. SED refellit ipse idem hanc opinionem; quia si Sara fuisset priuigna Thare, non dixisset Abraham de illa: *Filia est patris mei, non filia matris meæ*; sed è contrario, filia est matris meæ, non filia patris mei. QVOD si quis dicat, fuisse priuignam ex alia vxore, non ex matre Abrahami: Respondebimus id fieri non potuisse, quia tunc non fuisset soror Abrahæ neq; vllo modo illi affinis, vt notum est, & tamen ipse ait Gen. 20. *Verè soror mea est.*

TERTIO dicit, fuisse Saram sororem germanam Abrahami. SED hoc falsum esse, inferius demonstrabo, vbi peruentum fuerit ad locum de coniugio fratrum, & sororum. Hoc autem loco, non est opus id refellere: nam sententia ista maximè pugnat contra aduersarios. Si enim Abraham sororem suam germanam coniugem accepit, qui est primus gradus cognationis, multò magis ducere licuisset amitam, vel neptem, quæ sunt in secundo gradu. D

Ideo QVARTO dicit, Abrahamum in ea re peccasse: neque id esse mirum, quia nondum erat fidelis quando illam accepit. AT hæc solutio tolerari non potest. Nam si iure naturæ irritum erat Matrimonium illud, non solùm peccasset Abraham contrahendo, sed etiam in coniugio permanendo, nam tota ferè vita sua in incestu perseuerasset: quod de viro sanctissimo nullo modo credi potest. Quid? quòd Deus coniugium illud approbauit, cùm ex Sara filium illi promisit, in quo omnes Gentes benedicendæ erant, Gen. 17.

Ex quo falsum esse conuincitur, quod Beza scribit in eo libro de repudiis pag. 48. Deum tolerasse, sed nunquam id coniugium comprobasse. Quomodo enim non comprobauit, cùm ei dixit: *Sarai vxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram, & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium cui benedicturus sum?* Gen. 17. quis credat ex illegitimo, & incesto coniugio voluisse Deum excitare hæredem Abrahæ, ex quo Messias nasciturus erat, & in quo benedicendæ erant omnes Gentes.

Probatur VLTIMO nostra præpositio ex ca. 25. Deuteronomij, vbi præcipitur, vt si quis absque liberis moriatur, ducat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Lex ista nihil iubet contra ius naturæ: quid enim absurdius, quàm vt naturæ auctor contra naturam pugnet? Non igitur est contra ius naturæ, vt ob iustum aliquem finem quis ducat vxorem fratris sui: ergo quod in Leuitico legimus, cap. 18. ne quis ducat vxorem fratris sui, non est naturale præceptum, si intelligatur simpliciter, vt aduersarij volunt.

Est autem OBSERVANDVM multos conatos esse hæc duo loca conciliare, sed intentione diuersa. ALII enim voluerunt ex his locis efficere, coniugium cum vxore fratris non esse prohibitum iure naturæ, & ideo posse in eo Pontificem dispensare. ALII contra hæc loca conciliant, vt possint asserere, non obstante lege Deuteronomij, coniugium cum vxore fratris pugnare cum iure naturæ.

PRIMVM igitur Ioan. Maior in 4. sent. dist. 40. q. 3. dicit, nusquam in lege prohibitum esse coniugium cum vxore fratris; in Leuitico enim illud præceptum vitio scriptorum superadditum fuisse.

AT hæc conciliatio ansam præbet negandi apertissimas Scripturas, quando eæ cum aliis pugnare videntur: nulla enim est ratio, cur Maior neget, præceptum illud esse de textu in Leuitico, nisi quia pugnare videtur cum præcepto Deuteronomij. Nam alioqui præcepti illius verba habentur in omnibus codicibus, Hebræis, Græcis, Chaldaicis, Latinis; neque vlla suspicio est, inserta fuisse ab aliquo.

SECVNDO quidam dixerunt, in Leuitico non prohiberi coniugium cum vxore fratris absolutè, sed tantùm cum vxore fratris viuentis; quemadmodum in eodem loco prohibetur coniugium cum sorore vxoris, & expresse additur: *Illa viuente.* Hæc expositio est Radulphi in commentario huius loci, & fauet caussæ nostræ, id est, Catholicorum, qui constanter affirmant, Pontificem Maximum iure dispensasse cum Rege Anglorum, vt vxorem fratris sui defuncti accipere posset.

TAMEN hæc sententia non videtur vera. Nam coniugium cum vxore fratris viuẽtis, est adulterium. Adulterium autem in eodem capite expresse prohibitum fuerat; ergo frustrà hæc prohibitio de coniugio cum vxore fratris addita fuisset. PRÆTEREA Leuit. 20. adulterium punitur pœna mortis: coniugium autem cum vxore fratris punitur pœna longè minori. Non igitur per coniugium cum vxore fratris intelligitur adulterium; ergo non intelligitur coniugium cum vxore fratris viuentis, quod sine adulterio esse non potest. NEQVE obstat, quod in eodem capite prohibetur coniugium cum sorore vxoris viuentis. Nam non erat adulterium tempore Iudæorum, consuetudo cum pluribus mulieribus, quia polygamia erat licita viri cum pluribus vxoribus, non autem vxoris cum pluribus viris.

TERTIO alij dicunt, in Leuitico prohiberi con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tigrum cum vxore fratris viuentis,sed repudiata.

HAEC etiam sententia Catholicis fauet,tamen non est probabilis,cùm nulla fiat in eo loco Leuitici mentio repudij,& quia sequeretur,posse eodem modo restringi omnia illa præcepta ad repudiatam;vel eófunderentur omnia illa præcepta.

QVARTO alij volunt, præceptum Deuteronomij non intelligi de fratre germano, sed de proximo in alio gradu, in quo liceat secundum legem contrahere Matrimonium,vt de patrueli, vel de consobrino:nam etiam isti apud Hebræos dici solent fratres.Hanc sententiam sequitur Caluinus in comment. ad cap. 18. Leuitici.

SED est sententia improbabilis,& falsa,& ab ipso Beza Caluini discipulo refutatur in lib. de repudiis, pag. 76. Nam ex Scripturis constat legem intelligi de fratribus germanis principaliter,licet ad alios etiã propinquos extendatur.Gen. 38.Iudas fratribus germanis vxor eandem coniunxit. & RVTH 1. Noemi hortatur nurus suas viduas, vt non exspectent in coniuges fratres virorum,quos antè habuerãt,sed aliis viris nubant.Loqui autem illam de fratribus germanis, patet ex illis verbis eius: *An adhuc in vtero meo sunt filij,qui fiant mariti vestri? Reuertimini,& abite filiæ meæ quoniam senior sum,quàm vt virum habere queam.* ET Matth. 22. interrogatio Sadducæorum de muliere, quæ nupsit septem fratribus, videtur omnino cogere, vt de germanis fratribus lex intelligi debeat. ADDE, quòd lex ipsa DEVTERONOMII satis indicat de fratre germano rem esse intelligendam. Nam non dicit absolutè,accipiat eam frater.Sed : *Si habitauerint*, inquit,*fratres simul,& vnus moriatur sine liberis ; non exibit vxor eius extra domum , sed ducet eam frater alius.* vbi describuntur fratres , qui in eadem domo habitant , quales ordinariè non sunt , nisi fratres germani.

SED obiiciunt vocem Hebraicam ; quæ habetur in Deuteronomio:nõ enim dicitur,accipiet eam אח, id est,frater,sed יבם, id est, cognatus.

RESPONDEO,vocem illam יבם propriè significare leuirum , id est , fratrem mariti defuncti , vnde etiam verbum יבם in piel , significat accipere vxorem fratris. Habetur enim hæc eadem vox Genes. 38.v.8.& Ruth.1.v.15. vbi sine cõtrouersia agitur de fratribus germanis.PRÆTEREA in hoc ca.25.Deuter.quorsum Scriptura diceret:*Si habitauerint fratres simul, & vnus moriatur sine liberis,&c.* nisi vellet per יבם significare fratrem defuncti fratris? DENIQVE ibidem paulò post Scriptura subiungit:*Primogenitus,quem pariet mulier , erit fratris defuncti.* vbi expresse defunctum Scriptura vocat fratrem eius,quem vacauit יבם ergo & iste est frater illius. Propriè igitur iauam est id , quod Latinè dicitur leuir : quamuis deriuetur etiam ad alios propinquos , sicut etiam lex ipsa ad alios pertinebat,quando fratres deerant , aut non volebant illam accipere ; tunc enim propinquior succedebat in iure illam ducendi , vt historia Ruth ca.4. apertè declarat.

QVINTO alij volunt,legem Deuteronomij intelligi quidem de fratre germano,sed esse exceptionem quandã legis in Leuitico latæ.Ita docet sanctus Augustinus,q.61.in Leuiticum,& Lyranus, & alij in commentario huius loci:eandem sequitur Beza in libro de repudiis pagina 78.

QVÆ sententia probabilis est; sed nihil aduersariis prodest.Nam exceptio ista,siue lex exceptiua,& declaratiua alterius legis,apertè demonstrat , legem illam Leuitici non fuisse naturalem, sed iudicialem. Nam lex ista Deuteronomij,quæ est legis Leuiticæ declaratio,siue exceptio;vel est naturalis,vel iudicialis. Non potest dici naturalis , quia etiam hoc tempore seruanda esset,quod tamẽ omnes negant,& maximè aduersarij,& ij potissimum qui diuortium Regis Henrici VIII. à Catharina Regina defendunt. Nam cum Arturus Henrici frater natu maior sine liberis decesserit,non solùm potuisset,sed iure diuino, & naturali debuisset Henricus frater vxorem eius, id est,Catharinam coniugem ducere. Ergo cogũtur fateri,vt etiam fatẽtur,legem Deuteronomij esse iudicialem,& proinde nunc per Christum abrogatam. Quòd si exceptio iudicialis est,ergo & lex., à qua fit exceptio,iudicialis est:exceptio enim fit ab iis, quæ sunt eiusdem naturæ,& ordinis. Vel si lex illa naturalis erat, & exceptio erit naturalis : qualis est illa, quòd in vltima necessitate liceat fratri sororem ducere;lex enim naturalis patitur hanc naturalem exceptionem.

PRÆTEREA qualiscunque sit illa exceptio,siue naturalis,siue iudicialis;conuincit, coniugium cũ vxore fratris non esse per se,& intrinsecè malum;nõ enim quod est intrinsecè malum, per vllam circumstantiam potest fieri bonum. Quare habemus ex hac exceptione,legem Leuiticam non esse naturalẽ primi ordinis.

RVRSVS ista eadem exceptio conuincit,coniugium cum vxore fratris non esse malum semper, excepta sola vltima necessitate,quale diximus esse coniugium cum sorore germana. Nã iste casus in Deuteronomio exceptus,non erat vltima necessitas , sed pietas quædam in fratrem mortuum.Ergo præceptũ Leuiticum non est etiam naturale secũdi ordinis, sed tantùm tertij,id est,earum rerum,quæ sunt malæ ob extrinsecam aliquam turpitudinem, quæ tamen potest tolli per aliquam circumstantiam,cuius honestas vincat priorem turpitudinem:tunc enim tale coniugium licitum redditur secundum rectam rationem, cessante lege positiua. Et sicut non est contra rationem,immò secundum rationem, coniugium ob pietatem in fratrem:ita si fiat alia similis exceptio,vel etiam maioris alicuius boni,vt,si modò ad pacem inter principes conseruandam,ducat quis vxorem fratris defuncti,non erit contra rationem tale coniugiũ, nec vllo modo illicitum,nisi ob legem Ecclesiasticã, in qua dispensari potest.

DICES fortasse,fuisse dispensationem in lege naturæ à Deo factam.AT dispensatio nõ est lex, nec iubet aliquid fieri , sed tantùm tollit obligationem legis in aliquo particulari casu,& permittit secus fieri, quàm lex præcipiat. In Deuteronomio autem lex planè statuitur, iubens vt frater vxorẽ fratris demortui ducat,& pœnam in transgressorem constituit.

Adde VLTIMO, quòd licet non sit improbabile ob Augustini auctoritatem, illam exceptionem esse: tamen probabilius est non esse. Nam exceptionem addere post legem conditam,& maximè alio tempore,& loco,non est Dei,qui omnia nouit:sed hominũ, qui experimento paulatim discunt,suas leges nõ posse seruari,nisi aliquid excipiatur.

Quare probabilissima est Caietani expositio in commentario Leuitici,& aliorum,qui volunt non prohiberi in Leuitico Matrimonium cum vxore fratris defuncti;nisi accipiendo tale coniugium nudè,& solitariè,quemadmodum accipitur homicidium in Decalogo,cùm dicitur:*Non occides.* Quæ lex non impedit quo minus fiant postea leges positiuæ particulares, quæ coniugium cum vxore fratris cum aliqua circũstantia

stantia prohibeant,cum alia iubeant:ad quem modũ non impedit lex Decalogi : *Non occides* , quò minus fiant leges particulares , quæ iubeant occidi latronem , & maleficum ; & contrà iubeant non occidi eum , qui casu , vel se ipse defendendo alium occiderit , &c.

SED iam argumenta soluenda sunt , quibus Hæretici probant , omnia præcepta Leuitici de gradibus cognationis esse naturalia , & per hoc indispensabilia.

PRIMVM argumentum est Philippi in locis , titulo de coniugio,Brentij in Leuitici, cap. 18. Kemnitij in 2. parte Examinis,pag. 1231. & Bezæ in lib. de repudiis. DEVS,Leuit. 18. & 20. pronunciat , se Gentes , quæ habitabant Palestinam , antequam eò Hebræi venissent,puniturum ob incesta cõiugia,quæ in isto cap.18. Leuitici prohibentur ; & vocat coniũctiones illas Gentilium, abominationem corã Deo: ergo præcepta Leuitici de gradibus cognationis, non sunt iudicialia , sed naturalia , cùm Gentes etiam obligauerint , quæ ad populum Israël non pertinebant.

RESPONDERET aliquis fortasse , Deum punire voluisse Gentiles,non propter transgressionẽ præceptorum de gradibus cognationis, sed propter adulteria,propter concubitum cum masculis , & iumentis,& propter idololatriam , quam Gentes illæ exercebant cum idolo Moloch. Nam ista quatuor scelera,quæ verè sunt contra naturam, prohibentur in capite decimo octauo Leuitici,post prohibitionẽ gradium cognationis, & tandem subiiciuntur pœnæ in Gentiles,qui prædictis sceleribus polluebantur. AT non videtur solida solutio. Nam etiam si capite decimo octauo Leuitici , pœnæ in Gentiles subiiciantur immediatè post illa quatuor scelera, tamen capite vigesimo subiiciuntur eædem pœnæ in eosdem Gentiles immediatè post prohibitiones graduũ cognationis.

NEQVE potest responderi , Deum puniuisse Gẽtiles ob coniugia in primo gradu consanguinitatis, quæ sunt contra legem naturæ:non autem ob coniugia in aliis gradibus. NAM in illo cap. 20. post enumeratos gradus , habentur hæc verba:*Custodite leges meas,atque iudicia,& facite eas:ne & vos euomat terra.Nolite ambulare in legitimis nationum , quas ego expulsurus sum ante vos; omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.* Hæc ibi. Illa autem verba postrema:*Omnia hæc fecerunt*,cùm sint vniuersalia, non possunt restringi ad certa aliqua scelera.

RESPONDEO,omnia illa præcepta de gradibus cognationis,naturalia sunt aliquo modo, nimirum si nudè,ac solitariè sumantur gradus cognationis , sine circumstantiis,quæ sufficiant ad Matrimonia in illis gradibus honestanda. Nam certè propositio illa generalis Leuit.18. *Ad proximam sanguinis sui nemo accedat*,ius naturæ complectitur , & ideo etiã in singulis præceptis de gradibus , repetitur vocabulum, TVRPITVDO,quia turpe est cum cognata Matrimonium contrahere , cùm natura ipsa dictet reuerentiam quandam illis deberi , cum qua pugnat copula carnalis. Et quia Gentes illæ sine illo delectu miscebantur consanguineis , peccabant haud dubiè in singulis contra ius naturæ , & ideo meritò puniebantur.

EST tamen illud hìc OBSERVANDVM, peccasse quidem Gentes in eiusmodi coniugiis contrahendis ; sed non ita grauiter , vt propter illa eiiciendæ essent è terra : ista enim pœna propriè respicit crimen idololatriæ , & adulteria , ac flagitia illa prodigiosa cum bestiis , & masculis. Cum enim Scriptura dicit : *Omnia hæc fecerunt , &c.* non intelligit tantùm coniugia in gradibus prohibitis , sed omnia scelera suprà nominata.Nec dicit Scriptura, propter singula peccata fuisse dignos illos, qui à terra euomerentur ; sed propter omnia , quia nimirum inter illa omnia erant quædam grauissima , & enormia.

Veram esse hanc solutionem , confirmari potest exemplis Patriarcharum , vt Iacob , Iuda , & Amram , addo etiam Abraham ex opinione Theodori Bezæ , qui in gradibus prohibitis coniugia contraxerunt , & tamen à Deo puniti non sunt , quia videlicet non temerè , sed cum ratione id fecerunt : neque ad ista coniugia adiunxerunt quatuor illa scelera , propter quæ propriè Gentes illæ punitæ fuerunt.

SECVNDVM argumentum eiusdem Philippi, & Kemnitij : *Corinthij prætextu Euangelicæ libertatis non seruabant legem Leuiticam de gradibus cognationis: quidam enim eorum cum nouerca sua Matrimonium celebrauit.At Beatus Paulus acriter ob hanc rem Corinthios reprehendit , & incestuosum illum Satanæ tradidit : ergo Paulo iudice , tenentur Christiani ad obseruantiam legis Leuiticæ de gradibus. Quare lex illa non iudicialis,sed naturalis est.*

RESPONDEO,PRIMO probabile est,primum gradum affinitatis in linea rectà , simpliciter prohibitum esse iure naturæ:sed non ideò præcepta omnia de gradibus sunt naturalia , quia vnum aut alterum est naturale.

SECVNDO, probabile est Apostolum loqui de aliquo , qui nouercam concubinæ loco haberet , viuente adhuc patre ; quod scelus non incestus tantùm , sed & adulterium etiam grauissimum erat. Id enim colligunt sanctus Anselmus , & sanctus Thomas ex illo secundæ Corinth. septimo,*Scripsi vobis non propter illum , qui fecit iniuriam,nec propter eum , qui passus est , sed ad manifestandam sollicitudinem nostram.* Nam is qui fecit iniuriam , est filius incestuosus;qui eam pertulit,est pater,cuius vxor violata est. Et quanquam posset intelligi , vt vult Theodoretus , patri mortuo factam esse iniuriam:tamen longè probabilius est , Apostolum loqui de patre viuo ; nam mortuo non facit iniuriam , qui eius vxorem ducit , cùm per mortem soluatur vinculum coniugale.

TERTIVM argumentum Kemnitij : *Ioan.Baptista , cuius ministerium finem imposuit legi veteri, confirmauit præceptum Leuitici de non ducenda vxore fratris.* Dixit enim Herodi: *Non licet tibi habere vxorem fratris tui, Matth.14.& Marci 16.*

RESPONDEO , PRIMO Ioan. Baptista non imposuit finem legi , sed Christus , si de mutatione, & abrogatione legis agatur : imposuit tamen etiam Ioannes finem legi , quia fuit ipse vltimus Propheta veteris Testamenti , iuxta illud Lucæ 16. *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Quare toto tempore Ioannis,lex Mosis vigebat , & tenebatur Herodes , qui eam legem profitebatur , obseruare. Non licebat autem ei secundum legem habere vxorem fratris sui,siue is viueret , siue mortuus esset , quia proles ex eo Matrimonio iam nata erat , nimirum filia illa Herodiadis, quæ saltandi arte ita placuit Regi , vt ab eo caput sancti Ioannis impetrauerit. Istam enim filiam fuisse Herodiadis,ex priore marito,docet Chrysostomus homilia 49. in Matthæum. & satis con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fiat ex eo, quòd mors Ioannis incidit in ipsum initium coniugij Herodis cum Herodiade, vt patet ex Iosepho lib. 18. antiquit. cap. 10. Si enim eo tempore puella iam tripudiare nouerat, certè multis annis antè nata fuerat: neque verisimile est S. Ioannem exspectaturum fuisse tot annos, antequam Herodem publici illius criminis reprehenderet.

SECVNDO respondetur potest, crimen Herodis non fuisse incestum tantum, sed etiam adulterium: siquidem, vt in comment. cap. 14. Matth. refert ex antiquis historiis S. Hieronymus, Herodes viuentis fratris vxorem acceperat. Quod etiam Iosephus scribit libro. 18. antiq. capite 9. quamuis in nomine dissensio sit. Iosephus enim dicit Hrodem istum duxisse Herodiadem vxorem alterius Herodis fratris sui viuentis: Hieronymus autem Philippum nominat fratrem Herodis, cuius vxor antea fuerat Herodias. Et quòd longè maius est, Marcus capite 6. aperte vocat Philippum: quare oportet, vel falsum esse Iosephum, vel hominem illum vtroque nomine appellatum. Illud hoc loco ad rem nostram facit, omnes conuenire, Herodem viuentis fratris vxorem habuisse

QVARTVM argumentum Kemnitij: *Deus Leu. 18. & 20. varias pœnas, easque grauissimas adiecit præceptis illis de gradibus cognationis; iussit enim interfici, aut deleri de populo, aut orbari filiis, aut prohiberi aditum Ecclesiæ.*

RESPONDEO, non sequitur ex his pœnis, omnia illa præcepta esse naturalia: nam etiam iudicialibus, & cæremonialibus adduntur similes pœnæ, vt patet de transgressore legis de Circumcisione, Gen. 17. & de comedente fermentatum in diebus azymorum, Exod. 12. Denique pleni sunt libri Exodi, Leuitici, & Numerorum eiusmodi pœnis.

QVINTVM argumentum est Ioan. Brentij in commentario Leuitici. cap. 18. *Leges, in quibus conueniunt Moses, & Cæsar Romanus, non possunt esse iudiciales, sed morales. Sed conueniunt Moses & Cæsar in his gradibus cognationis prohibendis: ergo lex prohibens huiusmodi gradus, non est habenda iudicialis, sed moralis.* Maiorem propositionem probat, quia politiæ Mosis & Romanorum, sunt approbntæ à Deo, & sunt omnium aliarum præstantissimæ; ergo non est dubium, ea, in quibus duæ illæ politiæ conueniunt, esse iuris naturæ.

RESPONDEO, non est verum leges omnes ad Ius naturæ pertinere, in quibus Moses, & Cæsar conueniunt, neque id solidè probatur à Brentio.

PRIMVM enim non allegat, neque allegare potest Brentius vllum testimonium verbi Dei, vnde probet suam propositionem; proinde non tenemur illi credere, si quidquam valent apud ipsos ipsorum principia.

DEINDE non verè assumit, politiam Romanorum à Deo fuisse approbatam. Christus quidem dicit Matt. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari,* & Apostolus Rom. 13. omnem potestatem esse à Deo, & ideo principibus esse parendum, & tributa præstandæ sed non ideo confirmauit Deus omnes leges Romanorum; alioqui confirmasset etiam leges de colendis idolis, & de soluendis vsuris. Scribit enim Augustin. in epist. 54. ad Macedonium, adhuc suo tempore legibus Romanis coactos fuisse homines vsuras soluere: nec desunt aliæ leges iniustæ, quas nimis impium est dicere, à Deo esse probatas. Aliud igitur est, parendum esse Principibus iustè imperantibus, quod Christus, & Apostolus volunt; aliud autem, omnes Principũ leges esse iustas, & à Deo probatas, quod nusquam in verbo Dei reperitur.

ADHÆC etiamsi leges Romanorũ fuissent omnes iustæ, atque adeò probatæ, vt reuera erant leges Mosis: non tamen colligi posset, ad ius naturæ pertinere omnes leges, in quibus Moses & Cæsar conueniunt. Potest enim facilè fieri, vt conueniant etiam in legibus positiuis; immò cùm omnes leges Cæsarum positiuæ sint, necesse est, vt si quando conueniunt cum Mosaicis, in positiuis planè conueniant. Lex enim Cæsaris non prohibet id, quod solo lumine rationis omnes nouerunt, esse prohibitum, sed pœnam constituit in eos qui secus fecerint, aut certè quod ius naturæ docet in genere, lux ciuilis determinat in particulari; vtrumque autem positiuum est, tam pœnæ constitutio, quàm etiam determinatio iuris in particulari.

Non igitur probauit Brentius suam propositionem: sed probemus nos modò ex eius principiis, illam esse falsam. Lex Cæsaris prohibet coniugium cum sorore vxoris mortuæ, quod coniugium nõ prohibet lex Mosis, vt ibidem Brentius concedit: ergo lex illa positiua est, & propriè Cæsaris, & politica, non autem naturalis, secundum regulam Brentij, qui vult positiuas esse, & non naturales leges, in quibus Moses & Cæsar non conueniunt. Rursus, lex illa positiua, & politica est, ergo etiam lex illa, quæ prohibet coniugium cum vxore fratris, positiua, & non naturalis erit: nam est idem prorsus gradus affinitatis cum vxore fratris, & cũ sorore vxoris. Vt enim vxor fratris mei est mihi soror affinitate, quia illa est vna caro cum fratre meo; ita soror vxoris meæ est mihi soror affinitate, quia soror eius & ego, vna caro sumus. Quod si lex prohibens coniugium cum vxore fratris, non est naturalis, vt iam deduximus, ergo falsa est propositio Brentij affirmans naturales esse omnes illas leges, in quibus conueniunt Cæsar & Moses: hęc enim non est naturalis, & tamen in ea conueniunt Cæsar & Moses.

SEXTVM argumentum adfert Thomas VValdensis tom. 2. de Sacramentis, cap. 134. ex Augustino in lib. quæstionum super Leuit. q. 53. alias 65. vbi Augustinus videtur totam illam tabulam Leuiticam de gradibus prohibitis reducere ad Decalogum, tanquam in eo præconceptam.

RESPONDEO, non diligenter attendit VValdensis sententiam S. Augustini. Is enim q. 61. & 65. dicit, adulterium in Decalogo esse prohibitum, & iterum in Leuitico capit. 18. ex eo autem deducit, reliqua præcepta Leuitici, quæ prohibent coniugium cum vxore patris, vel fratris, vel patrui, &c. non debere accipi de vxore patris viuentis, aut patrui viuentis, aut fratris viuentis, sed mortui, quia alioqui superuacanea essent, & cùm omnia ista adulteria sint, & iam in Decalogo prohibita.

SEPTIMVM argumentum addi potest ex Innocentio III. cap. Gaudemus, de diuortiis. vbi dicit, Matrimonium inter infideles contractum in 2. 3. & vlterioribus gradibus, esse ratum, nec debere dissolui cum illi conuertuntur ad fidẽ, quia non tenebãtur illis legibus Ecclesiæ. Ex quo colligunt aliqui, ex sententia Innocentij Matrimonium infidelium in primo gradu contractum, esse irritum, & proinde iure naturæ prohibitum. At coniugium cum vxore fratris mortui, est in primo gradu; ergo prohibitum iure naturæ.

RESPONDEO, argumentum hoc non est contra conclusionem nostram. Nos enim tantùm contendimus, non omnes gradus in Leuitico prohibitos, esse

Pro-

prohibitos iure naturæ, id quod Innocentius etiam docet, dum secundum gradum non vult esse prohibitum iure naturæ, cùm tamen non ignoraret eum gradum in Leuitico fuisse prohibitum.

Est tamen hoc argumentum contra id quod sæpe diximus, coniugium cum vxore fratris, non esse irritum iure naturę. Ideo RESPONDEO, Innocentium de primo gradu nihil dixisse, sed tantum declarasse id quod ei propositum fuerat de secundo & sequentibus.

PRÆTEREA etiamsi apertè dixisset primum gradum iure naturæ prohibitum esse, deberet hoc intelligi de primo gradu in linea recta, vel de primo gradu consanguinitatis, non autem affinitatis. Nam vt habemus capite fin. de diuortiis, idem Innocentius dispensauit, vt in Liuonia retinerent vxores fratrum defunctorum: quod certè nunquam fecisset, si existimasset, iure naturali eum gradum prohibitum fuisse.

CAPVT XXVIII.

Primum gradum consanguinitatis tam in recta, quàm in transuersa linea, & primum affinitatis in recta linea, iure naturæ interdictos esse, & ab homine indispensabiles.

SIT iam TERTIA propositio: *Iure naturæ interdicta sunt coniugia in primo gradu consanguinitatis, tam in recta linea, quàm in transuersa, & in primo gradu affinitatis in recta linea tantùm.* Docuimus in superiore conclusione, non omnia præcepta de gradibus prohibitis ad ius naturæ pertinere: nunc explicamus, quæ sint censenda præcepta iuris naturæ.

Est autem circa propositionem istam tertiã PRIMO loco NOTANDVM, nos nihil dixisse de secundo, & tertio, & sequentibus gradibus in recta linea, non quòd eos non putemus iure naturę prohibitos, sed quia eadem ratio esse videtur de primo & de ceteris: est enim communis sententia, inter ascendentes & descendentes omnia coniugia esse prohibita. Nam etiamsi in gradibus remotioribus minor sit propinquitas sanguinis, tamen maior est inæqualitas ętatis, quæ defunctum illum propinquitatis compensat; vt, exempli gratia, inter nepotem & auiam minor est propinquitas sanguinis, & proinde minor indecentia coniugij, quàm inter filium & matrem; tamen maior est inæqualitas ætatis, & consequenter maior indicentia ratione ætatis: nepos enim vix est adolescens, cùm auia iam est anus. Pari ratione inter pronepotem & proauiam, minor est propinquitas sanguinis, tamen maior inæqualitas ætatis, quàm inter nepotem, & auiam. Et quando tam procul proceditur in gradibus, vt iam nulla sit communicatio sanguinis, vt in quinto gradu, & sequentibus; tunc aut mortui sunt ascendentes, aut omnino confecti, ac decrepiti; & contrà, descendentes, aut infantuli, aut tam teneræ ætatis sunt, vt nulla ratio ferat, inter eos coniugia copulari.

SECVNDO loco NOTANDVM est, nos in conclusione posuisse primum gradum, sed non omnino vniuersaliter: nam primum gradum affinitatis in linea transuersa, vt leuiri cum fratria, non putamus prohibitum esse iure naturæ, vt conclusione superiore docuimus. Neque id mirum videri debet. Nam magna differenria est inter primum gradum in linea recta, & primum in transuersa; & rursum discrimen est non contemnendum, inter consanguinitatem & affinitatem: immò in eodem primo gradu in linea recta, inuenitur latitudo quædam, & proinde diuersitas.

Possumus autem doctrinæ caussa ita disponere ordinem coniugiorum iure naturæ prohitorum. PRIMVM, idque omnium turpissimum est, filij cum matre. Nam & summa coniunctio est inter matrem & filium, & præterea deberet mater, quæ naturæ ordine filio præest, eidem coniugij ratione subesse.

SECVNDVM est, patris cum filia. Id enim par est primo, quod attinet ad coniunctionem, sed minus turpe est, quia non inuertitur ordo regiminis, cum & filiæ, & vxoris sit, subiici, non præesse. Ac de his duobus omnes conueniunt, iure naturę esse prohibita.

TERTIVM est, fratris cum sorore germana, ex vtroque parente: nam & hic summa coniunctio est, sed lateralis, & ideo minor, quàm sit ea, quę patri cum filia intercedit.

QVARTVM est, fratris, cum sorore, ex altero tantùm parente: neq; enim dubium esse potest, quin sit minus turpe coniugium cum sorore ex altero parente, quàm ex vtroque.

QVINTVM est, priuigni cum nouerca, id enim parum omnino abest à tertio, & fortè nihil. Nam etiã si ex vna parte minus turpitudinis habeat, quia est affinitas, non consanguinitas: tamen ex altera parte plus indecentiæ præ se fert, cùm sit in recta linea, & inuertitur ordo regiminis; nouerca enim est loco matris, & ordinariè etiam senior esse solet, & in priuignum ordine naturæ potestatem habet.

SEXTVM, & VLTIMVM est, vitrici cum priuigna: hoc enim est in eodem gradu cum superiore, sed deest indecentia ex peruersione regiminis. Priuignæ subesse conuenit vitrico, siue sit loco tantùm patris, siue fiat etiam maritus: & quod dictum est de priuigno, & nouerca, intelligendum est. etiam de genero, & socru; & quod dictum est de vitrico, & priuigna, intelligendum est de socero, & nuru. DE his quatuor gradibus non desunt qui negent eos iure naturę prohibitos, in quibus est Caietanus in 2. 2. q. 154. art. 9. tamen sententia communior & verior, contrarium habet.

TERTIO NOTANDVM est, nos in conclusione dixisse, coniugia in his gradibus indispensabilia esse ab homine, quia putamus, à Deo dispensabilia esse coniugia omnia in quouis gradu: nullus enim est gradus in quo coniugium ita sit intrinsecè malum, vt repugnet illud fieri bene. Quod ex eo patet, quia nullus gradus tollit finem Matrimonij primarium, vel secundarium, licet aliquo modo impediat: nam ex conconiugio etiam filij cum matre, nasci possunt liberi, & educari, &c. neque legi vllum, qui expresè hoc negauerit. Nam ipse etiam Caietanus in 2. 2. q. 154. art. 9. gradum istum primum in linea recta, dicit habere per se, & naturaliter annexum impedimentum coniugij; tamen ibidem scribit, coniugium in hoc gradu dispensabile esse ab auctore naturę.

Et aliquod argumentum ad hoc probãdum adferri potest ex facto filiarum Loth, quę cùm existimarent, nullum omnino virum in mundo superesse, credidérunt sibi licitum esse, ex proprio patre liberos quęrere, Gen. 19. Et quanquam à peccato non excusentur, quia debuissent curam istam generis propagandi patri relinquere, aut certè cum eo communicare consilium, & ipsius exspectare iudicium, & non preuenire, ac patrem decipere: tamen factum ipsum indicat, in tam extremo casu non esse omnino contra humanam rationem eiusmodi coniugium, præsertim si accederet auctoritas dispensantis Dei. Immò Chrysosto-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus homil. 44. in Geneſim, & Ambroſius lib. 1. de Abraham, cap. 6. eas omni crimine liberant. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum, ca. 43. peccaſſe dicit, non tam ardore libidinis, quàm nimio amore poſteritatis.

His notatis, probatur concluſio PRIMO, quia omnia & ſola coniugia prædicta puniuntur vltimo ſupplicio in Leuit. cap. 20. cùm cetera puniantur leuioribus pœnis.

SECVNDO, quia nulla exſtant exempla Sanctorum, qui vllo vnquam tempore in his gradibus contraxerint Matrimonia, cùm tamen exſtent de aliis, vt ſuprà oſtendimus.

TERTIO, quia nulla vnquam facta eſt diſpenſatio ab Eccleſia in his gradibus: quàuis non defuerint, qui eam aliquando quærerent. Nam de comite Armeniaco refert Paulus Aemilius in Lodouico XI. eum falſo Pontificis diplomate ſororem germanam ſibi Matrimonio coniunxiſſe; quia nimirum verum diploma extorquere nunquam potuit à Pontifice, falſum à corrupto quodam miniſtro procurauit. In gradibus autem quos diximus, iure naturæ non prohiberi, non ſemel factæ leguntur diſpenſationes. Facta enim legitur in primo gradu affinitatis in linea tranſuerſa, ab Innocentio III. cap. finali, de diuortiis; & à Martino V. teſte Antonino, 3. p. tit. 1. cap. 11. ſummæ Thæologicæ; & rurſum in ſecundo gradu conſanguinitatis, ab Alexandro VI. teſte Caietano in 2. 2. q. 154. art. 9. Immò (vt ſuprà eſt demonſtratum) Innocentius III. cap. Gaudemus, de diuortiis, apertè declarauit, in ſecundo & ſequentibus gradibus, Matrimonia inter infideles contracta, rata eſſe debere.

QVARTO, quia omnes Gentes aut à coniugiis prædictis naturaliter abhorrent, aut ſi quæ Gentes iis indulgent, ab aliis feræ, & barbaræ iudicantur.

Perſæ, qui connubia cum parentibus, & ſororibus permittebant, ab omnibus reprehenduntur, vt à Tertulliano in Apologetico, cap. 9. a Chryſoſt. homil. de Pentecoſte in fine. ab Auguſtino, q. 61. in Leuiticum, à Theodoreto in lib. de legibus. Ariſtoteles quoque in lib. 2. Politicorum, inde reprehendit communionem vxorum, quia ſequeretur, vt filij parentibus, & fratres ſororibus iungerentur. & in lib. 9. de Hiſtoria animalium, ca. 47. ſcribit, camelos, & equos non poſſe adigi, vt cum matribus miſceantur, & exempla duo planè admirabilia refert. Quod etiam facit Plinius lib. 8. naturalis Hiſtor. c. 42. Suetonius in Caio, inter flagitia Caij Imperatoris refert, quòd ſororem Druſillam vxoris loco habere voluerit. Eutropius, & alij Scriptores in Antonini Caracallæ vita, notant eundem, quod ob nimiam impudicitiam à nouerca Iulia non abſtinuerit.

DENIQVE Ambroſius in epiſt. 66. ad Paternum ſcribit, coniugium patris cum filia pugnare cum lege naturæ, ſcripta in cordibus ſingulorum. & Auguſtin. lib. 15. ciuit. cap. 16. ſcribit, coniugia cum ſororibus, non niſi peruerſis legibus fuiſſe permiſſa. Quod enim ſemel factum eſt, compellente neceſſitate, à filiis Adæ, ita poſtea multiplicatis hominibus natura exhorruit, quaſi nunquam licuerit. POSSENT huc etiam adduci rationes aliquot naturales ex S. Thoma, & aliis auctoribus: ſed eæ commodius adducentur pro concluſione ſequenti.

Iam verò contra tertiam hanc propoſitionem obiici ſolent argumenta quædam. PRIMVM ſumitur ab exemplo filiorum Adæ, qui cum ſororibus ſuis Matrimonia contraxerunt. Si enim eiuſmodi coniugia cum lege naturę pugnarent, non poſſent iure contrahi, niſi diſpenſante auctore naturę. Nulla autem tunc facta legitur diſpenſatio; nec videtur decuiſſe diuinam ſapientiam, vt eodem tempore legem conderet, & in lege diſpenſaret: quare non erit prohibitum iure naturę coniugium cum ſorore.

RESPONDEO, PRIMO fieri poteſt, vt Deus cum filiis Adę diſpenſauerit, vt ſororibus iungerentur: non enim requirebatur externa aliqua diſpenſatio per vocem, aut ſcripturam, ſed ſatis erat interna inſpiratio; fortè etiam Deus per Adamum ſignificauit, ac declarauit eius filiis voluntatem ſuam. NEQVE abſurdum eſt, quòd in ipſo mundi initio in ea lege diſpenſauerit Deus, quandoquidem voluit rerum auctor omnes homines ab vno procedere, neque bonum iudicauit, plures ſimul maſculos, pluresque fœminas procreare.

SECVNDO, facilius dici poteſt, nulla fuiſſe opus diſpenſatione, quia coniugium fratris cum ſorore, iure naturæ prohibetur, excepta ſumma illa neceſſitate generis propagandi: vt in ſecunda propoſitione declaratum eſt.

SECVNDVM argumentum ſumitur ab exemplo Abrahæ, qui ſororem vterinam duxiſſe videtur, cùm ipſe dicat Gen. 20. *Verè ſoror mea eſt, filia patris mei, non filia matris meæ, & duxi eam in vxorem*. RESPONDEO, Saram dici ſororem Abrahæ de more Scripturarum, quia conſanguinea eius erat, neptis videlicet ex patre.

Et quia non ſolùm nonnulli ex noſtris, ſed etiam Beza in lib. de repudiis contendit, Saram germanam ſororem Abrahami fuiſſe, ideò ſententiam noſtram paulò fuſius confirmare cupio, & ea quæ contrà obiiciuntur, refutare. Igitur neptem ex fratre, non ſororem germanam fuiſſe, probatur PRIMO auctoritate doctiſſimorum ſcriptorum, S. Hieronymi in quæſtion. Hebraicis, ad cap. 11. Gen. & in li. contra Eluidium, S. Auguſtini lib. 16. ciuit. cap. 12. & 19. & lib. 22. contra Fauſtum, c. 31. & Ioſephi Hebręi lib. 1. antiq. c. 14.

SECVNDO probatur ex ca. 11. Gen. vbi legimus: *Thare genuit Abram, Nachor, & Aran*. Et infrà: *Duxerunt Abram, & Nachor vxores; nomen vxoris Abram Sarai, & nomen Nachor Melcha, filia Aran patris Melchæ, & patris Ieſchæ*. quo loco per Ieſcham non poteſt intelligi niſi Sarai, quæ teſte Ioſepho & Hieronymo, binominis erat. Neque enim vllo modo credibile eſt, Scripturam prodere voluiſſe patrem Melchæ, & non patrem Sarai, perſonæ longè dignioris: & deinde quorſum mętio fieret Ieſchæ, ſi diuerſa eſſet à Sarai?

TERTIO probatur ex eodem capite, vbi ſic legimus: *Tulit itaque Thare Abram filium ſuum, & Loth filium Aran filij ſui, & Sarai nurum ſuam, vxorem Abram filij ſui*. Quare non dixit: Et Sarai filiam ſuam; ſed ſolùm: *Nurum ſuam?* certè filia coniunctior eſt patri, quàm nurus. Sed quia non erat propriè filia, noluit eam miſcere cum iis, qui propriè erant filij.

QVARTO probatur, quia ſi Abraham, & Nachor accepiſſent ſorores germanas, id feciſſent, quia eo tępore per mores illarum gentium licuiſſet; vt fatentur, qui defendunt Saram fuiſſe Abrahami ſororem germanam. Neque enim recurrendum eſt ad diſpenſationem diuinam, cùm ea neceſſaria non fuerit, ſi non eſt contra Ius naturæ tale coniugium, vt aduerſarij volunt. At ſi tunc & per legem naturæ, & per mores gentis licuiſſet tale coniugium inire; nihil profuiſſet Abrahæ dicere: *Soror mea eſt*. Id enim dixit ad tegendũ coniugium, vt patet Gen. 12. & 20. quod idem poſtea fecit Iſaac, Gen. 26. interrogatus. enim de vxore ſua, ac timęs propter illã occidi, dixit: *Soror*

Soror mea eſt. Oportet igitur fateri, homines locorum illorum ita horruiſſe coniugium cum propria ſorore, vt audito nomine ſororis, ſtatim crederent eam non fuiſſe vxorem.

DENIQVE quis credat Abrahamum ſine vlla neceſſitate duxiſſe propriam ſororem, cùm propter hoc crimen Deus iuſſerit, Leuit. 20. vtrumque coniugem ſimul necari.

SED reſpondenũ eſt ad obiectiones Caietani, qui contra ſentit in explicatione cap. 20. Gen. & cap. 18. Leuitici, & nonnullorum aliorum.

PRIMO obiiciunt verba illa expreſſa: *Verè ſoror mea eſt*. RESPONDEO, ſignificari illis verbis, verè fuiſſe conſanguineam. Nam etiam Iſaac, Gen. 26. dixit de Rebecca, ſororem ſuam eſſe, cùm tamen conſtet eam fuiſſe neptim ex patruele, id eſt, filiam Bathuelis filij Nachor fratris Abraham: itidem Abraham vocat Loth fratrem ſuum, Gen. 13. cùm tamen eſſet eius nepos: & Tobiæ 8. ait Tobias iunior: *Tuſcis Domine, quia non luxuriæ cauſſa accipio ſororem meam coniugem*, & tamen non erat ſoror eius germana. Daniel. 5. vocatur Nabuchodonoſor pater Baltaſſaris, cùm tamen eſſet auus eius, vt in eum locũ ſcribit Hie. Deniq; Mat. 12. nominantur quidã fratres Domini, cùm tamen nullos habuerit Dominus germanos fratres.

SECVNDO obiiciunt; Eſto, fratres dici poſſint conſanguinei æquales, abſurdum tamen eſt, patruum dici fratrem neptis, cùm potius pater dici deberet. RESPONDEO, id non eſſe abſurdum, docent exempla allata, Iſaac vocantis Rebeccam ſororem, quæ erat neptis ex patruele: & Abrahami vocantis Loth fratrem, qui erat nepos ex fratre.

TERTIO obiiciunt: *Cùm Abraham ait; filia patris mei; loquitur de patre propriè dicto, non de auo; ergo de ſorore loquitur, non de nepte*. Antecedens Caietanus probat, quia cùm addidit Abraham: *Et non filia matris meæ*, ſine dubio de matre propriè dicta loquebatur; igitur etiam cùm ait: *Non filia patris mei*, de patre propriè dicto loquebatur.

RESPONDEO, de patre propriè dicto loquitur Abraham, qui de patre ſuo, non de patre Saræ loquitur; ait enim: *Filia patris mei*, non autem, filia patris eius. Is autem, qui propriè pater erat Abrahæ, pater impropriè, id eſt, auus erat Saræ: mater autem Abrahæ, non erat mater, neque auia Saræ, quia Aran pater Saræ, non erat frater Abrahæ vterinus, ſed ex patre tantùm, & ideò dixit: *Filia patris mei*, non, Filia matris meæ. Quare improprietas non eſt in voce PATRIS, ſed in voce FILIA, quæ pro nepte accipitur.

AT cur non dixit apertè, Neptis patris mei? vel, filia fratris mei? cur impropriè loqui maluit, quàm propriè? RESPONDEO, quia dixerat: *Soror mea eſt*, debuit conſequenter loqui, ac dicere: *Filia patris mei*. PRÆTEREA quia pater Saræ obiit ante auum, vt habemus in Gen. cap. 11. illa non alium patrem agnoſcebat, quàm auum, & ideò etiam Abraham ſororem illam appellare ſolebat. Et hoc eſt quod ait Chryſoſt. homil. 45. in Gen. quem perperam allegant quidam pro contraria ſententia. Dicit enim appellatam ſororem Abrahæ, quia eundem patrem vocabat, quem ille; nimirum quia patre propriè dicto amiſſo, non alium patrem nouerat, quàm auum.

QVARTO obiiciunt: *Si non propriè ſoror erat Abrahami Sara; ergo Regem ſefellit cùm ait; ſoror mea eſt*. RESPONDEO, non fefellit mendacio, ſed elusit ambiguitate, quòd licitum eſt, cùm aliquis interrogatur non iuridicè.

AT ſaltẽ debuiſſet poſtea rem totam aperire, cum periculum euaſiſſet, ne Regem illum in eam opinionem induceret, quaſi cum ſorore germana Matrimonium contraxiſſet. RESPONDEO, credibile eſt omnino, ſermonem longiorem habitum inter Abrahã, & Regem illum, & omnia fusè explicata, ſed Scriptura breuiter, more ſuo, rem attigit.

QVINTO, obiici poteſt argumentum paulò difficilius. Nam ſi Sara filia eſſet Aran, & vxor Abrahæ, vt nos dicimus, debuiſſet gigni, cùm pater eius Aran ſeptem eſſet annorum, quod fieri nullo modo poteſt. Id autem ſequi, ita probo. Abraham erat decem annis ſenior, quàm Sara, vt patet ex cap. 17. Gen. vbi ſic loquitur Abraham: *Putaſne centenario naſcetur filius, & Sara nonagenaria pariet?* ergo quando naſcebatur Sara, decem annorum erat Abraham. Sed Aran erat iunior ipſo Abraham, ſaltem duobus annis, cùm eſſet tertius ab ipſo; genuit enim Thare tres filios; Abram, Nachor & Aran, Gen. 11. Ergo Aran erat octo annorum, quando naſcebatur Sara; ergo anno ſeptimo illam genuit, ſi eſt eius filia.

RESPONDEO: Aran maior erat natu, quàm Abraham, & quàm Nachor, licet ob dignitatem primo loco ponatur Abraham. Id verò non temerè dico, neque ſolùm ad hanc ſoluendam difficultatem excogitaui, ſed ex ipſa Scriptura didici. Nam Gen. 11. ſic legimus: *Vixit Thare ſeptuaginta annis, & genuit Abram, Nachor, & Aran*. Ex quo loco habemus, anno ſeptuageſimo Thare, iam natos fuiſſe tres iſtos filios: non enim Scriptura ſignificat, eodẽ anno omnes tres genitos fuiſſe, ſed illo anno iam habere cœpiſſe ipſum Thare tres filios, vnum videlicet illo anno genitum, & alios antea. Illo autem anno natus eſt Abraham; Scriptura enim in Geneſi ſemper indicat temptus natiuitatis eorum, quorum texit genealogiam, vt ſciamus ætatem totius mundi, aliis prætermiſſis, qui ad iſtam Chronologiam non pertinent. Ita videmus Scripturam Gen. 4. prodiiſſe, quoto anno ætatis Adę natus ſit Seth, per quẽ texitur Chronologia, non autẽ quoto anno eiuſdẽ Adæ natus ſit Abel, vel Cain: & Gen. 5. dicitur Noe, cùm quingentorum eſſet annorum, genuiſſe Sem, Cham, & Iaphet, vbi notatur præcisè annus, quo natus eſt Sem, quia per illũ deducitur Chronologia: & in reliquis idem obſeruare licet. Cùm ergo ſolus Abraham ex filiis Thare, ſit is, cuius explicatur genealogia, & per quem texitur Chronologia, neceſſe eſt dicere, illo anno ipſum natum eſſe, alios autem antea. Proinde Aran, nõ ſeptem, ſed fortè viginti ſeptẽ, aut triginta ſeptem annorũ erat, quando genuit Saram: quod etiam inde confirmatur, quia obiit ante ceteros, & quia etiam Nachor filiam eius accepit.

TERTIVM argumentum principale, ducitur ab exemplo Thamar filiæ Dauid, quæ cùm à fratre ſuo Ammon opprimeretur, dixiſſe legitur: *Noli frater mi, noli opprimere me, noli facere ſtultitiam hanc; quin potius loquere ad Regem, & non negabit me tibi*. 2. Reg. 13. Ex hoc enim loco intelligimus, non fuiſſe inuiſtatum, vt à fratribus ducerentur ſorores: alioqui enim, vnde conſilium illud puellæ veniſſet in mentem?

RESPONDENT aliqui, Thamar non fuiſſe re vera filiam Dauid, ſed priuignam, atq; ideò fuiſſe quidem ſororem vterinam Abſalon, ſed non ſororem vllo modo Ammon. AT hoc defendi non poteſt. Nam in illo ipſo capite 13. lib. 2. Reg. vocatur Thamar filia Regis, & ſoror Ammon, & clariſſimè li. 1. Paralip. ca. 3. enumeratis omnibus filiis Dauid, ſubiungit Scriptura: *Omnes ii filij Dauid, abſque filiis concubinarum, habuerunt; ſororem Thamar*: non potuit autem Thamar ſoror eſſe omnium filiorum Dauid, qui ex variis vxo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ribus,& concubinis nati fuerant,nisi eundem cum illis patrem habuerit.

RESPONDENT igitur alij,Thamar fuisse quidem veram sororem Ammon,&benè nosse,tale coniugium esse illicitum, sed tamen illa verba protulisse, vel quia nullum aliud consilium in illis angustiis ei occurrit, vel quia putauit fratrem perturbatum illa vehementi passione non animadursurum fuisse,illicitum esse coniugium cum sorore. AT neque hoc dici potest:nam Thamar seriò loquutâ de coniugio futuro,si à Rege id peteretur;indicant eius verba in eodē capitæ. Nam cùm vi compressa à fratre, in summum odium amore conuerso,expelleretur,dixit: *Maius est hoc malum, quod nunc agis aduersum me,quàm quod antè fecisti, expellens me.* Voluit igitur illa cum eo, more coniugis permanere; atque id satagebat, vt Dauide consentiente, ab Ammone in vxorem duceretur.

Quo posito ad Argumentum RESPONDEO, non posse firmum argumentum duci ab opinione, & verbis vnius puellæ, quæ etiamsi nunquam viderat tale coniugium, & ipsa etiam absolutè id horrebat: tamen existimauit minus malum esse à fratre duci in vxorem, quàm vi stuprari, præsertim si Regis assensus accederet.

QVARTVM argumentum simile est superiori; ducitur enim ab exemplo Adoniæ, qui nouercam suam Abisag Sunamitidem petiit in vxorem,tertio. Reg. secundo.

RESPONDEO PRIMO, non constat Abisag fuisse vxorem Dauid, & per hoc neque constat fuisse nouercam Adoniæ filij Dauid. Nam vt loco citato dicitur, ministrabat illa Dauidi seni, atque ad eum calefaciendum cum eo cubabat, sed neque vocatur vxor,neque Dauid eam cognouit,vt Scriptura loquitur in eodem loco.

SECVNDO,cùm Adonias ob eam petitionem à Salomone pœna capitis affectus fuerit, signum est, illum rem illicitam postulasse: certè enim plus valere debet sententia Salomonis Regis sapientissimi,quàm postulatio Adoniæ.

CAPVT XXIX

Rectè ab Ecclesia prohiberi coniugia, vsque ad quartum vel septimum gradum consanguinitatis, & affinitatis.

SEQVITVR ordine QVARTA propositio, quæ talis est,*r ectè Catholica Ecclesia coniugia prohibuit olim vsque ad septimum, postea verò vsque ad quartum gradum consanguinitatis,& affinitatis.* Hæc est contra omnes hæreticos suprà nominatos: omnes enim de hac re Ecclesiam reprehendunt.

Ac duo quidem probanda essent. PRIMO,Ecclesiam posse leges ferre de gradibus cognationis. SECVNDO, caussam habuisse cur eiusmodi leges tulerit. Sed illud primum iam est probatum suprà in disputatione de impedimento voti solemnis: probatur igitur illud secundum quatuor rationibus, quas ferè ex Patribus desumpsit S.Thomas in 2.2.q.154.art.9.

PRIMA ratio ducitur ab honore debito consanguineis,& affinibus:docet enim ipsa natura, parentibus,& consequenter aliis consanguineis, & affinibus deberi peculiarem verecundiam, reuerentiam, seu cultum,& obseruantiam. Huic autem reuerentiæ repugnat maximè coniugalis actus, qui sine turpitudine quadam,& irreuerentia exerceri non potest. Quo circa Leuitici 18. cùm prohibetur coniugium cum matre,caussa redditur: *Quia mater tua est*,& cùm prohibetur coniugium cum nuru,dicitur: *Quia vxor filij tui est.* De qua re sic loquitur AVGVSTINVS lib. 15.ciuit.cap.16.*Nescio quomodo inest humanæ verecundiæ quiddam naturale,atque laudabile,vt cui debet caussa propinquitatis verecundiā,ab ea contineat,quamuis generatricem, tamen libidinem, de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam coniugalem.* Hæc autem ratio eousque valet, quousque habetur notitia cognationis:solent autem homines ordinariè vsque ad quartam generationem se cognatos agnoscere,deinceps autem vix vlli sunt,qui se pro cognatis habeant.

SECVNDA ratio ducitur à consuetudine, & familiaritate,quæ inter consanguineos, affines esse debet.Nā parentes,& filij,fratres,& sorores, aui,& nepotes,nouerca, & priuigni in eadem domo habitant, & assiduè noctu, & interdiu simul versantur:ceteri etiam propinqui, crebrò, & fidenter propinquos adeunt,& cum illis manent. Vt autem ista intima consuetudo innoxia esset, oportuit omnino inter eiusmodi personas cōiugia interdicere:alioqui enim tria mala ex ista assidua conuersatione nascerentur. VNVM,quòd nimis facilè,& nimis etiam citò,ac temerè Matrimonia conciliarentur. DEINDE maxima præberetur incestibus occasio:facilius enim peccata committuntur cum eis,cum quibus ius est Matrimonij contrahendi,quàm cum aliis. DE NIQVE essent omnia plena malis suspicionibus;& affabilitas,blanditiæque,& oscula, quæ nunc inter propinquos pietatis sunt,tunc libidinis esse non temerè crederentur. Atque hanc rationem amplificat S.Ambrosius in epist.66.ad Paternum.

TERTIA ratio sumitur à studio charitatis inter extraneos dilatandæ. Nam per Matrimonia coniunguntur,& colligātur homines vinculo necessitudinis. Quòd si inter propinquos Matrimonia contrahantur,perit hic fructus amplissimus propagandæ necessitudinis:nam ad vnam personam multa vincula inutiliter restringuntur,quæ in multas vtilissimè spargi potuissent. Si enim frater, exempli caussa, sororem ducat vxorem; idem erit frater & maritus respectu vxoris;& idem erit filius, & gener respectu patris; & ille simul erit pater;& socer respectu filij.Itaque duo vincula dilectionis reducuntur ad vnum,quæ duos vnire potuissent.Hanc rationem adfert idem Ambrosius in eadem epist.66.& Aug.lib.15.ciuitatis,ca.16.

QVARTA ratio sumitur ab vsu moderato officij coniugalis.Cùm enim naturaliter consanguinei diligantur,si adderetur etiam amor coniugalis,cresceret plus debito carnalis amor. Quæ ratio ex Arist. in 2. lib.politic. deprompta est.

Aduersus hanc propositionem sunt hæc aduersariorum argumenta.PRIMO,obiicit Ioan. Brentius in comment.Leuit.ad cap.18. *Romanus Pontifex non est supra Christum, cùm ipse etiam non nisi Vicarium eius se faciat. At Christus non venit leges politicas constituere, sed verbum Dei annunciare; ergo nec Romanus Pontifex debet,aut potest eiusmodi leges ferre.*

RESPONDEO PRIMO,Christus non tulit quidem politicas leges,sed potuit tamen ferre,si voluisset;& quod per se potest, potest etiam per Vicarios, præsertim cum eę leges ad æternam salutem fidelium necessarię iudicantur.

SECVNDO,leges de Matrimonio non sunt merè politicę,sed etiam spirituales, cùm Matrimonium sit Sacramentum. Vnde Christus ipse, sicut leges aliquas tulit de Sacramentis ceteris, ita etiam de Matrimonio, cùm sustulit polygamiam, & repudium:&

sicut

sicut reliquit Ecclesiæ potestatem multa alia statuendi circa alia Sacramenta,ita etiam circa Matrimonia. Quare plena sunt Concilia vetera canonibus de Matrimonio,& Bucerus in cap.19.Matth. *Deus melius nouit, quæ sint personæ aptæ ad Matrimonium,& quousq; se extendant gradus cognationis,quàm vllus homo. At ipse non prohibuit coniugia, nisi vsque ad secundum gradum in linea inæquali; ergo temerè prohibentur ab hominibus coniugia in gradibus vlterioribus.*

RESPONDEO, Deus sapientissimè & planè diuinè legem dedit populo suo, quam tamen legem eadem sapientia sua noluit nobis esse communem, sed illi tantùm populo peculiarem: aliud enim conueniebat illi vni populo,aliud Ecclesię Christianę per omnes Gentes diffusę.Illi enim populo,nō fuit adhuc dum restringenda lex coniugij, tū quòd pauci essent in eadem tribu opes propriæ conseruandæ erāt, tum denique, quòd illi valde proni essent ad vxores repudiandas. Cùm enim consanguineæ magis diligantur, quàm externæ mulieres, quò minus illi arcebantur à Matrimoniis cum consanguineis,eò magis claudebatur aditus ad repudia. DENIQVE sicut ob infirmitatem illius Gentis permittebantur repudia,& polygamia;ita etiam concedebantur Hebræis coniugia in qui busdam gradibus, in quibus Christianis minimè deceret concedi. Vnde S.Augustinus lib.15.ciuit. cap. 16. fatetur, antiquis licita fuisse coniugia cum consobrinis, & ea tamen Christianis rectissimè prohiberi.

TERTIO obiiciunt Beza & Kemnitius, ille in li. de repudiis,iste in 2.parte Exam.Concil. pag. 1235. aliquot Concilia vetera,vt Epannense cap. 30.Turonense II. can.12.Parisiense I. cap. 4. in quibus non prohibentur coniugia, nisi vsque ad secundum gradum:quibus addi potest testimonium S.Gregorij in responsis ad interrogata Augustini Anglorum Episcopi,cap.6.vbi docet, in tertio & quarto gradu Matrimonia contrahi posse,modò à secundo omnino abstineatur. Ex quibus testimoniis colligunt aduersarij,prohibitionem quarti gradus,& multò magis septimi antiquæ Ecclesiæ fuisse incognitam.

RESPONDEO, falsum est antiquitati incognitam fuisse legem de prohibitione vsque ad septimum gradum.Nam in primis ALEXANDER II.qui sedit post annum Domini M.LX. in Concilio Lateranensi,vt habemus can.ad sedem, 35. q. 5.affirmat, antiquum morem Ecclesiæ per longa tempora durasse, vt vsque ad septimum gradum coniugia interdicerentur.S. GREGORIVS qui anno DC. sedebat id est, 460. annis ante Alexandrum II.lib. 12. epist. 31 ad Felicem Episcopum Messanensem apertissimè scribit, se cum solis Anglis ob recentem conuersionem ad fidem dispensasse,vt in tertio & quarto gradu Matrimonia contraherent,cùm alioqui vsque ad septimum communi lege interdicantur: ex quo solutum manet argumentum ex Gregorio antea factum.Præterea IVLIVS Papa,qui plus ducentis annis Gregorium antecessit, affirmat, nullum permitendum esse Matrimonium contrahere intra septimum gradum, vt habetur canon.Nullum,35. quæst. 2. & apud Iuonem lib.7. decreti.

Exstat etiam Concilium TOLETANVM II. celebratum ante tempora S.Gregorij,vbi in 5. capite statuitur,vt Matrimonium nullus cōtrahat cum propinquis vllis,vsquequo lineamenta affinitatis generis suc cessione cognoscit: quem locum explicat Alexander II.loco citato,vt sensus sit, prohibita esse coniugia in omnibus gradibus, & proinde in septem;nullus enim vltra septimum cognationem vllam agnoscit. Simile factum est decretum in Germania in Concilio VVORMATIENSI,referente Gratiano can.in Copulatione,35.q. 2.vbi prohibentur coniugia in propria cognatione,vsque dum generatio agnoscitur,aut memoria retinetur. Concilium item AGATENSE in Gallia celebratum ante illa omnia, quæ aduersarij citant can. 61.post prohibitionem graduum aliquorum,addit generalem prohibitionem, ne quis vllam consanguineam suam ducat vxorem. Exstat denique apud eundem Gratianum eadem caussa,35.q.2. can. Nulli.& can.Contradicimus,duo alia Concilia Gallicana,LVGDVNENSE,& CABYLONENSE, in quib. rursum ad 7.vsque gradum Matrimonia prohibentur. Habemus igitur morem siue legem de septem gradibus, non fuisse incognitam antiquitati, cùm in Italia, Gallia, Hispania, & Germania multis seculis viguerit,& ante annos M. initium cœperit.

AD illa igitur tria Concilia ab aduersariis citata, DICO,enumerari in illis Conciliis præcipuos quosdam gradus, sed non negari esse etiam alios prohibitos. Nam Concilium Turonense II. remittit se ad superiora Concilia,vt ad Epannense,& alia,& apertè profitetur, seruanda esse statuta veterum: Epannense autem adducit initium canonis 61.Concilij Agathensis antea celebrati; ex quo intelligimus, omnia conuenire cum Agathensi, vbi generaliter prohibetur cum omnibus consanguineis Matrimonium.

ADDE quod etiamsi constaret ea Concilia permisisse coniugia vltra secundum gradum,nihil absurdi sequeretur:potest enim in eiusmodi rebus mutabilibus,mutatio & varietas facilè accidere.

QVARTO, obiiciunt iidem Beza & Kemnitius, rationem Lateranensis Concilij, cur prohibitio restricta sit ad quartum gradum, omnino ridiculam,& puerilem esse:redditur enim ea caussa, quia quatuor sunt humores in corpore humano, prout ex quatuor elementis hominem constat esse compositum.

RESPONDEO,Concilij illius omnium frequentissimi,& celeberimi sanctio, qua cognatio ad quartum gradum restricta est, non ea ratione nititur, quam hæretici exagitandam susceperunt, sed aliis longè grauioribus,vt patet ex cap.50.eiusdem Concilij. Præcipua autem ratio est, quia experientia docet non posse hoc tempore tot graduum prohibitionem sine ingenti dispendio conseruari. Nam quia ætas decreuit, & charitas refrixit, & concupiscentia aucta est,fit sæpissimè, vt homines non recordentur tantæ multitudinis consanguineorum, & affinium; et se ad illos, tanquam ad extraneos habeant; & ideo frequenter in gradibus prohibitis plurimi ex ignorantia, vel negligentia, contraherent Matrimonia, si adhuc prohibitio illa duraret:inde autem plurima dubia, lites, & scandala orirentur. Quare vt rectè fecerunt veteres, qui eos gradus seruarunt,quādiu experientia docuit commodè posse seruari: ita rectè fecerunt posteriores,qui eos gradus ad paucio res reuocarunt, quando ab eadem experientia docti, viderunt, iam non posse amplius sine magno dispendio, vt Concilium loquitur,obseruari. In quarto autem gradu rectè fixus est terminus, quia cùm homines plurimi quartam generationem videant, non

potest

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest facilè consanguinitas vsque ad eum gradum obliuioni mandari.

PORRO ratio illa de quatuor humoribus, non vt ratio primaria, sed vt congruentia quædam adfertur: neque tamen inepta, aut ridicula est, sed planè physica: vt S. Thomas ostendit, in quarto dist. 40. q. 1. art. 4. Quia enim homo ex quatuor elementis constat, colligitur admodum probabiliter, in quarto gradu penitus deficere vim illam sanguinis eiusdem, quę à primo stipite trahitur. In permistione enim sanguinis à patre accepti cum alio extraneo, quæ fit in generatione; id quod est subtilissimum, nimirum vis ignea 1. confunditur, & perit. 2. vis aerea. 3. aquea. 4. terrea. Quare in quarta generatione totus ille sanguis perire videtur.

CAPVT XXX

De Cognatione spirituali, & legali, déque Publica honestate & Affinitate ex fornicatione.

QVINTA propositio: *Cognatio spiritualis, & legalis, Publica iustitia, & Affinitas ex fornicatione meritò ab Ecclesia inter impedimenta Matrimonij referuntur.* De cognatione spirituali, & legali integri tituli exstant in epistolis decretalibus; multa etiam testimonia veterum legi possunt apud Gratianum, 30. quæst. 1. & 3. Præterea rationes quatuor pro confirmatione propositionis superioris, vim etiam habent in his duabus cognationibus. Neque aduersarij aliquid solidi contra adferunt, licet has cognationes more suo irrideant.

Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Matrimonio, & cum sequutus Beza in lib. de repudiis, illud obiiciunt, quòd omnes Christiani sint fratres, & omnes Christianæ sorores: proindè omnes inter se spirituales cognati. Quocirca aut Cognationem spiritualem non debere censeri impedimentum, aut certè cum solis Ethnicis Christianos coniugia celebraturos.

SED facile est respondere. Nam impedimentum Cognationis spiritualis non ex iure naturæ, sed ex Ecclesiæ arbitrio pendet: Ecclesia autem non quamlibet spiritualem cognationem impedimentum esse voluit, sed eam solam, quæ ex Baptismo, & Confirmatione oritur. Nam vt hanc cognationem impedimentum faceret, habuit causam rationabilem, quia vnus ab alio recipit esse spirituale, & ideò debet illi peculiarem reuerentiam, &c. neque vllum absurdum ex hac impedimenti additione sequi videbat. At vt cognationem, quæ est inter omnes Christianos, impedimentum faceret, neque causam habuit (non enim quatuor illæ rationes in hac cognatione locum habent) & absurdum maximum sequi videbat, nimirum vt cogerentur fideles infidelibus copulari.

IAM verò Publica honestas, est inchoata quædam affinitas: sicut sponsalia Matrimonium inchoatum dici possunt; ideò sicut perfecta affinitas impedimentum est Matrimonium dirimens in omnibus gradibus, ita par erat vt publica honestas Matrimonium in aliquo saltem gradu dirimeret.

DENIQVE affinitas ex fornicatione, vera affinitas est, licet paulò imperfectior, quàm ea sit, quæ oritur ex legitimo Matrimonio: quod si vera est affinitas, nulla causa est, cur non dirimat Matrimonium. Esse autem affinitatem veram eam, quæ oritur ex fornicatione, perspicuum est. Nam affinitas nascitur ex eo, quod per coniugium duæ personæ efficiuntur vna caro: at per fornicationem etiam duæ personæ efficiuntur vna caro, dicente Apostolo 1. Corinth. 6. *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim,* inquit, *duo in carnem vnam.* PRÆTEREA ex fornicatione oritur vera cognatio, cum sit verè pater, qui sic generat, & verè filius, qui sic generatur: cur igitur ex fornicatione oriri non possit affinitas? ADDE, quòd legimus in libro secundo Regum, capite vigesimo, decem concubinas Dauid, quas filius eius Absalon violauerat, inclusas ab eodem Dauide fuisse, & nunquam amplius ab eo cognitas, quia nimirum factæ erant illæ omnes, quasi nurus, ob coniunctionem cum filio suo.

CAPVT XXXI.

De duobus impedimentis non dirimentibus.

EGIMVS hucusque de impedimentis omnibus dirimentibus Matrimoniū. Nunc de duobus illis, quibus suprà diximus Matrimonium contrahendum impediri, nō tamen dirimi contractum, breuiter agendum est. Impedimenta erant Ecclesiæ interdictum, & tempus feriatum.

Per Ecclesiæ interdictum intelligitur communiter Matrimonium clandestinum, quod sub grauibus pœnis in iure canonico interdicitur, ac potissimum in Concilio Lateranensi, ca. 51. & nuper in Concilio Tridentino, sess. 24. non solum prohibitum est, sed etiam plenè irritum ac illegitimum redditum, vt iam qui ita contrahunt, verum non habeant Matrimonium, sed in perpetua fornicatione maneant. Potuisse autem Ecclesiam hæc Matrimonia irritare, dubitare non potest qui credit, potuisse eandem Ecclesiam irritare Matrimonia in certis gradibus cognationis, vel ob votum solenne continentiæ, aut aliis de causis, de quibus suprà diximus: eadem est enim omnium ratio.

Aduersarij probant, quod nunc tandem Matrimonia clandestina pronunciemus illegitima; sed nos reprehendunt quod ante Concilium Trident num ea pro veris, & ratis haberemus; cùm tamen dānaremus, ac detestaremur. Itaque Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pagina 1280. & 1281. sic loquitur: *Audi verò qualia ἀσύγκατα Tridentina Synodus de hac quæstione statuat. Fatetur Ecclesiam talia clandestina Matrimonia semper detestatam esse, atque prohibuisse: & tamen simul anathemate damnat, qui ea vera, & rata esse negant. Potéstne igitur detestanda, & prohibita coniunctio facere verum Matrimonium? Hoc est; detestanda & prohibita coniunctio iuxta Tridentinum Concilium, est legitima, & diuina coniunctio.* Hæc ille.

SED facilis responsio est. Nam idem Matrimoniū esse ratum, verum, legitimum, diuinum, & simul detestandum, prohibitum, Deóq; inuisum, non sunt ἀσύγκατα nisi in capite malè sano Kemnitij, & eius sodalium. Nam si essentiam Matrimonij spectes, ante Cōcilij Tridentini decretum, verum, ratum, legitimum, & diuinum erat coniugium clandestinum: nihil enim ei deerat eorū, quæ ad essentiam Matrimonij Deus requiri voluit, cùm adesset materia, forma, atq; intētio. Si tamē ordinē, & modum spectes, erat detestandum, prohibitum, ac Deo inuisum: neq; hoc mirum videbitur, si animaduertas in aliis quoque Sacramētis idem vsu

vsu venire. Nam si quis aqua vera cum debita forma verborum, & intentione ministri, ac suscipientis baptizetur; sed absque proposito vitę melioris, cum animo à Deo auerso, & in peccatis obdurato; eiusmodi Baptisma verum, ratum, legitimum, ac diuinum erit, neque repeti sine sacrilegio poterit: & tamen simul detestandum, prohibitum, Deóque inuisum, & tum danti, tum accipienti perniciosum. Vide quæ suprà diximus, cap. 19. & 20.

ALTERVM impedimentum quod tempus feriatum dicitur, nihil significat aliud, nisi interdictam esse nuptiarum solennitatem certis anni temporibus. Et quidem antiquo iure prohibebantur solennes nuptiæ ab initio Aduentus vsque ad Epiphaniam; item à Septuagesima, vsque ad octauam Paschæ; denique à diebus rogationum vsque ad octauam Pentecostes. De qua re exstant decreta Conciliorum antiquorum, & Pontificum, apud Gratianum 33. q. 4. & inter alia, Concilij Laodiceni, cap. 25. quod Concilium ante annos M. CC. celebratum est: exstat etiam aliud decretum, extra, de feriis, cap. Capellanum.

Ratio huius prohibitionis est, quia toto anno festa omnium celeberrima sunt hæc tria, Natale Domini, Paschæ, & Pentecoste; atque in his tenebantur omnes ad Eucharistiam accedere ex Concilio Agathensi, can. 18. Solennitas autem nuptiarum res est magnę distractionis, cùm conuiuia, aliique apparatus fieri soleant. Vt igitur Christiani homines sine impedimento ad ea festa spiritualia, & ad Sacramentum Eucharistiæ suscipiendum parati inuenirentur, optimo consilio ab Ecclesia solennes nuptiæ tribus illis temporibus prohibitæ fuerunt. Quam tamen prohibitionem nuper Tridētinum Cōcilium sess. 24. cap. 10. temperauit, atque ad duo tantum tempora redegit; solùm enim ab Aduentu Domini vsque ad Epiphaniam, & à die Cinerum vsque ad octauam Paschæ solennes nuptias interdixit.

PORRO hanc vtilissimam legem simpliciter damnat Caluinus lib. 4. Instit. capite 19. 6. vltimo. Kemnitius autem in 2. parte Examinis, pagina 1271. laudat quidem vt bono zelo institutam à veteribus, sed duo quædam reprehendit. VNVM, quòd institutum hoc retineatur, cùm causa eius cessauerit: causa enim fuerat, quia ter in anno populus communicabat corporis Dominici Sacramento; nunc autem semel tantùm ad Communionem accedere cogitur. ALTERVM, quòd assui cœperit noua opinio, quasi sanctitas illorum temporum non posset ferre commistionem carnis in copula coniugali, sicut quondam in sacris Bonæ Deæ cogebantur secubare.

SED in vtroque fallitur Kemnitius. Nam etiamsi non teneantur Christiani omnes lege Ecclesiastica ad Communionem accedere, nisi in Pascha: tamen adhuc viget consuetudo in tota Ecclesia communicandi in Natali Domini, adeo, vt rari sint omnino, qui id non faciant. In Pentecoste rarior est Communio, & ideò etiam fortasse Concilium Tridentinum hoc tempore nuptias solennes fieri permisit.

ADDE, quòd non est sola Communio causa illius decreti, sed celebritas etiam principalium festorum, ad quæ Ecclesia per ieiunia & orationes filios suos præparare satagit: non autem bene conueniunt pompæ nuptiales, conuiuia, saltationes, & alia signa lætitiæ, cum præparatione illa, præsertim Quadragesimę, & Aduentus. Nec in vllo decreto eorum quæ habentur 33. q. 4. vel in titulo de feriis, expressè ponitur causa Communionis, sed solum festorum celebratio.

In ALTERO more suo mentitur Kemnitius: nam neque vllus eam opinionem assiit decreto, & multi contrarium expressè docent. Nam S. Thomas in 4. dist. 32. q. 1. art. 5. q. 4. ad 2. & Caietanus in summa de peccatis, verbo, Nuptiæ, & Nauarrus in Enchiridio, capit. 22. numer. 71. docent, non interdici illis temporibus celebrationem Matrimonij per verba de præsenti, & etiam consummationem; sed solennem tantùm sponsæ deductionem, & publicam illam pompam, & conuiuia, quæ in solennitate nuptiarum adhiberi solent.

SED quanquam hoc præcepto, de quo nunc agimus, non prohibeatur officium coniugale, tamen in præcipuis solennitatibus, & maximè si communicandum sit corpori Dominico, abstinendum esse à copula coniugali, multis Patrum testimoniis probant Gratianus 33. q. 4. & Magister sentent. lib. 4. dist. 32.

ET habemus fundamenta huius in diuinis literis. Nam Exod. 19. Hebræi accepturi legem, & celebraturi primum festum Pentecostes, iubentur triduo integro præparari, & non appropinquare vxoribus. ET 1. Reg. 21. Achimelech sacerdos negat Dauidi panem sanctum, nisi mundus esset à mulieribus: ex quo loco S. Hieronymus lib. 1. in Iouin. & in Apologia pro eodem libro, deduxit, multò minus dignum esse pane cœlesti, qui non se continet ab vxore. DENIQVE B. Paulus 1. Corinth. cap. 7. vult coniuges ex consensu inuicem à copula coniugali abstinere, vt vacent orationi. At certè in præcipuis festis orationi vacandum est: ergo & à copula abstinendum.

NEQVE obstat, quod citat Kemnitius, thorum immaculatum à Paulo appellari coniugium. Nam etsi culpa vacat officium coniugale, si loco, & tempore fiat; tamen certè non vacaret culpa, si fieret in foro, inspectante populo, & multò minus si in templo Deo sacro. Quid ergo mirum est, si Catholici dicant, in tempore sacro, & maximè quando communicandum est, à coniugali copula esse abstinendum?

CONTROVERSIA SEXTA.

CAPVT XXXII.

Causas Matrimoniales ad Ecclesiæ iudicium pertinere.

SEXTA restat controuersia de causis Matrimonialibus, quæ breuissimè poterit expediri. Multi ex aduersariis causas Matrimoniales ad politicum Magistratum simpliciter reiiciunt, vt Philippus Melanchthon in locis, tit. de coniugio. Ioan. Brentius in Apologia pro confessione VVirtembergensi, & alij.

Martinus tamen Kemnitius in secunda parte Examin. Trident. Concilij, pagin. 1272. distinguendum esse putauit. Scribit enim Ecclesiæ esse, non autem politici Magistratus, respondere de casibus conscientię, qui circa Matrimonium ex verbo Dei pendent; tamen ferre leges de Matrimonio, non ad Ecclesiam, sed ad politicum principem pertinere contendit: idque probat, tum quia legem prohibentem coniugia consobrinorum, nō Episcopi, sed Theodosius Imperator tulit, tum quia Concilium Mileuitanum legem de diuortio ab Imperatore petendam esse decreuit. Itaque Kemnitius circa Matrimonium,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nium, non aliam tribuit Ecclesiæ potestatem, quàm explicandi verbum Dei, qualem nos concionatoribus, & priuatis doctoribus concedimus.

Catholici distinguunt de caussis Matrimonialibus. QVAEDAM enim sunt omnino politicæ, vt de dotibus, de successionibus, de hæreditatibus, &c. QVAEDAM sunt omnino spirituales, vt de partibus Sacramenti, de benedictione sacerdotali, &c. QVAEDAM partim sunt politicæ, partim spirituales, vt de gradibus cognationis, de diuortiis, de impedimentis, & aliis, quę ad ipsum contractum Matrimonij pertinent: quatenus enim contractus ille naturalis est, materia est politica, quatenus idem contractus est fundamentum Sacramenti, & res conscientiæ, spiritualis est.

Et quidem caussas PRIMI generis non negamus ad politicum Magistratum simpliciter pertinere: vnde etiam quotidie intra Catholicam Ecclesiam coram Iudice seculari caussæ illæ aguntur.

Caussas SECVNDI generis nemo negare potest B- ad solam Ecclesiã pertinere: alioqui quo tẽpore nulli Principes, nulliue Magistratus politici Christiani erant, oportuisse caussas omnino spirituales ad infidelem iudicem deferre, aut sine legitimo iudice caussæ illæ fuissent.

Potissima quæstio est de caussis TERTII generis, quas quidem nos dicimus ad politicum Magistratum pertinere posse, sed cum subordinatione ad Ecclesiasticum; simpliciter autem ad Principem Ecclesiasticum pertinere, vt in Concilio Tridentino sess. 24. can. 12. definitum est. Id suprà breuiter est probatum, in disputatione de impedimento voti solennis: & nunc rursus tribus rationibus confirmatur.

PRIMO, Matrimonium est Ecclesiæ Sacramentum; neque apud Christianos separatur contractus legitimus Matrimonij à Sacramento Matrimonij, cùm omnis legitimus contractus Matrimonij hoc ipso sit C Sacramentum Matrimonij. Ergo iudicare an aliquis contractus Matrimonij sit legitimus, est iudicare, an ille contractus sit Sacramentum: sed de Sacramentis iudicare, ad Ecclesiam spectat; igitur & de tali cõtractu iudicare, ad Ecclesiam spectat.

SECVNDO, etiamsi Matrimonium Sacramentum non esset, tamen quia res est conscientiæ, ex legibus diuinis pendens, ad pastores animarum sine dubio pertineret, quemadmodũ quæstiones de cambiis, de censibus, aliisque contractibus, in quibus interdum absconduntur vsuræ, ab Ecclesia iudicantur. Quare mera calumnia est illa Kemnitij in 2. parte Exam. pa. 1226. vbi dicit, Catholicos ex Matrimonio Sacramentum fecisse, vt caussæ Matrimoniales soli iudici Ecclesiastico subiectæ essent.

TERTIO, probatur ex praxi totius Ecclesiæ. Nam IMPRIMIS Christus ipse caussam de diuortio, & repudio, non remisit ad politicum Magistratum, sed ipse iudicauit, Matth. 5. & 19. DEINDE Apostolus 1. Corinth. 7. caussam coniugij inter fidelem & infidelem, similiter cognouit, neque ad Magistratum eam reiecit. DENIQVE plena sunt Concilia, & Pontificum rescripta legibus, & sententiis in caussa Matrimonij: siquidem, vt ex epistolis decretalibus cognosci potest, semper in Ecclesia hæc fuit consuetudo, vt de eiusmodi caussis, non Reges, sed Pontifices consulerentur.

NEQVE ista iudicia Christi, Apostoli, Pontificum, & Conciliorum, fuerunt meræ interpretationes verbi Dei, vt Kemnitius somniat, sed legitimæ sententiæ coactiuæ. Nam Christus apertè legem tulit, de tollendo repudio Iudæis permisso: sic enim loquitur A Apostolus de illa Christi lege: *Iis qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, 1. Corinth. 7.

PRÆTEREA in Testamento veteri circa dubias quæstiones mittebantur homines ad Sacerdotem, vt verum iudicem, non vt simplicem consiliarium: nam Deuter. 17. iubebatur occidi, qui sententiæ Sacerdotis non acquiescebat. Et sanè æquum non est, maiorem fuisse sacerdotis Aaronici, quàm Christiani Pontificis auctoritatem.

DENIQVE cur non potius ad homines doctos, quàm ad Pontifices caussæ istæ ordinariè ferebantur, si consultoris sapientia, non iudicis auctoritas in Sacerdotibus quærebatur? SED de potestate Ecclesiastica, ex qua particularis ista quæstio de Matrimonio pendet, satis fusè alibi disseruimus.

Argumenta duo Martini Kemnitij, nihil concludunt. Nam quod ad legem Theodosij attinet, iam antea diximus, posse etiam Principem politicum de impedimẽtis Matrimonij legem ferre, sed principe Ecclesiastico approbante: si enim hic repugnet, lex illa irrita erit. Quod in hac ipsa lege Theodosij cernimus. Nam cum non diu pòst, eam legem eius filij abrogassent, vt patet l. celebrandis. C. de nupt. & deinde etiam Iustinianus legem tulisset, vt licita essent Matrimonia inter consobrinos, § duorum, Instit. de nupt. S. Gregorius Papa legem Honorij, & Iustiniani apertè reprehendit, in rescripto ad Augustinum Anglorum Episcopum, & contrà statuit; inter consobrinos illicita Matrimonia esse censenda: & hæc Pontificis lex, non autem illa Cæsaris, in Ecclesia robur obtinuit. 35. q. 2. can. quædam lex.

AD illud autem Concilij Mileuitani, respondimus in disputatione de diuortio, Patres eius Concilij non petere legem, qua decernatur, non licere post diuortium vxorem aliam ducere, priore viuente, sed qua puniatur pœna æterna, qui id fecerit: iam enim Patres ipsi in Concilio rem satis definierant, & definitioni suæ pœnam excommunicationis adiecerant.

CONTROVERSIA SEPTIMA.

CAPVT XXXIII.

De Cæremoniis Sacramenti coniugij.

POSTREMA cõtrouersia de ritibus, ac cæremoniis est, quibus Matrimonij Sacramentum in Ecclesia Catholica solet administrari. Id enim commune est omnibus Sacramentis, vt præter essentialem cæremoniam à Deo institutam, in qua Sacramẽti essentia consistit, adhibeantur etiam aliqui alij ritus ex antiquo Ecclesiæ more, vel instituto, quo maiori cum pietate, ac deuotione Sacramentum percipiatur.

In Matrimonio igitur hæ cæremoniæ obseruari solent. PRIMO, benedicuntur noui sponsi in Ecclesia à sacerdote. SECVNDO, offertur pro eis oblatio Eucharistiæ. TERTIO, velamine obnubuntur. QVARTO, vitta partim candida, partim purpurea simul iunguntur. QVINTO, annulo à sacerdote benedicto, sponsus sponsam donat. SEXTO, variis precibus coniugium recens contractum Domino commendatur. SEPTIMO, cohortatione sacerdotali monentur

nentur officij, vt honestè in Matrimonio se gerant. A Horum rituum duos postremos aduersarij etiam seruant, vt ex libello Caluini de Sacramentis ministrandis, & ex aliis hæreticorum Agendis perspicuum est.

Et sane mirum est, cur Caluinus in libello, cui titulum fecit, Formula Sacramentorum administrandorum, tam serio tractet de ritu Matrimonij celebrandi, eumque cum ritu Baptismi, & Eucharistiæ coniungat, cùm tamen Matrimonium Sacramentum esse neget. Sed ita contingit aliquando pertinacibus, vt quod ore negant, factis affirment.

Ceteros ritus, quos Catholici seruant, non dubito B eis parum probari: tamen neque Kemnitius ad canonem 11. sess. 24. Concilij Tridentini, vbi anathema dicitur hos ritus contemnentibus, aliquid scripsit contra has cæremonias; neque apud alios auctores vllum legi aduersus easdem cęremonias solidum argumentum. Quare satis erit hoc loco, ex veterum auctoritate ritus illos confirmare.

Ac primum exstat testimonium NICOLAI Papæ, qui sedit ante annos DCC. & habetur can. Nostrates, 30. q. 5. Deinde exstat testimonium ISIDORI lib. 2. de officiis, cap. 19. vbi etiam ratio singulorum redditur. Floruit autem Isidorus ante annos plus CM. Ad hęc SIRICIVS Papa in epist. 1. ca. 4. & INNOCENTIVS I. item Papa, in epist. 2. cap. 6. benedictionis sacerdotalis, quæ nubentibus dari solet, meminerunt: eiusdem etiam mentionem faciunt Patres Concilij IV CARTHAGINENSIS, quorum vnus fuit S. AVGVSTINVS, cap. 13. S. AMBROSIVS in epist. 70. ad Vigilium, non procul ab initio, non solum benedictionis meminit, sed etiam velaminis, quo noui sponsi à sacerdote in Ecclesia operiuntur: vnde etiam nuptias dictas esse interpretatur idem Ambrosius lib. 1. de Abraham ca. vlt. quòd velo obnubatur sponsa. Floruerunt autem Siricius, & Ambrosius ante annos M. CC. & Innocentius atque Augustinus, ante annos paulò pauciores. Denique TERTVLLIANVS his omnibus antiquior, in li. 2. ad vxorem, meminit oblationis, qua Matrimonium in Ecclesia confirmatur. Atque hęc de Sacramento Matrimonij.

* * *

Finis librorum de Sacramento Extremæ vnctionis, Ordinis, & Matrimonij.

AD HONOREM DEI.

QVINTA CONTROVERSIA GENERALIS,

DE SACRAMENTO POENITENTIAE,

QVATVOR LIBRIS COMPREHENSA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

CAP. I. Qui scripserint de Pœnitentia, tùm Catholici tùm Hæretici.
II. Deteguntur imposturæ, & mendacia quædam crassiora Lutheri.
III. Calumniæ & mendacia Melanchthonis.
IIII. Calumniæ & mendacia Tilemanni Hesshusij.
V. Calumniæ & mendacia Ioannis Caluini, & Theodori Bezæ.
VI. Calumniæ & mendacia Martini Kemnitij.
VII. De nomine Pœnitentiæ.
VIII. Proponitur controuersia prima.
An Pœnitentia sit Sacramentum propriè dictum.
IX. Explicantur sententiæ Aduersariorum de proposita quæstione.
X. Pœnitentiam Sacramentum esse propriè dictum.
XI. Soluuntur argumenta Caluini & Kemnitij.
XII. An Pœnitentiæ Sacramentum à Sacramento Baptismi diuersum sit.
XIII. Probatur veritas.
XIIII. Soluuntur obiectiones.
XV. De partibus essentialibus Sacramenti Pœnitentiæ.
XVI. Soluuntur obiectiones.
XVII. De partibus materialibus Sacramenti Pœnitentiæ, Quæstio inter Catholicos.
XVIII. De partibus Pœnitentiæ, sententia varia Hæreticorum.
XIX. Refelluntur sententiæ Hæreticorum, & Catholica confirmatur.
XX. Respondetur ad argumenta Aduersariorum.
XXI. De tertia partitione Pœnitentiæ, in priuatam, publicam, & solennem.
XXII. De ritibus Pœnitentiæ solennis.

LIBER SECVNDVS,

Qui est de Contritione. Præfatio.

CAP. I. Proponitur doctrina Catholica.
II. Contritionem esse actionem bonam, & liberam, atque ad Euangelium pertinentem.
III. Contritionem sine speciali Dei auxilio haberi non posse.
IIII. In Contritione includi odium, ac detestationem peccati prateriti.
V. Soluuntur obiectiones.
VI. In Contritione includi propositum rectè viuendi.
VII. Soluuntur obiectiones.
VIII. Contritionem ad iustificationem omninò necessariam esse.
IX. Soluuntur obiectiones.
X. De quantitate Contritionis.
XI. De quantitate Contritionis ex sententia Catholicorum.
XII. Contritionem causam esse remissionis peccatorum.
XIII. Contritione perfecta cum voto Sacramenti suscipiendi, remitti peccata ante sacerdotis Absolutionem.
XIV. Soluuntur obiectiones.
XV. Nullum esse peccatum, quod per veram Pœnitentiam non deleatur.
XVI. Soluuntur obiectiones: ac de peccato in Spiritum sanctum breuiter disputatur.

XVII. Contritionem imperfectam, siue attritionem ex timore pœnæ ortam, bonam atque vtilem esse.
XVIII. Soluuntur obiectiones.

LIBER TERTIVS,

In quo de Confessione differitur.

CAP. I. De erroribus circa Confessionis necessitatem.
II. Probatur Confessionis necessitas ex Euangelio.
III. Confirmatur eadem veritas ex figuris, quæ confessionem Sacramentalem præcesserunt.
IIII. Confirmatur eadem veritas ex aliis locis noui Testamenti.
V. Idem probatur ex testimoniis Conciliorum.
VI. Idem probatur ex traditione veterum Patrum, qui floruerunt ab anno Domini C. ad CC.
VII. Testimonia Patrum ab anno CC. ad CCC.
VIII. Testimonia Patrum ab anno CCC. ad CD.
IX. Testimonia Patrum ab anno CD. ad D.
X. Testimonia reliquorum Patrum, ab anno D. ad M.CC.
XI. Refelluntur solutiones Kemnitij ad loca Patrum.
XII. Confessionem esse Iuris diuini, confirmatur aliquot argumentis.
XIII. Soluitur argumentum primum Ioannis Caluini.
XIIII. Soluitur argumentum secundum Caluini, vbi tractatur historia de facto Nectarij.
XV. Soluitur argumentum tertium Ioannis Caluini.
XVI. Argumentum quartum Caluini.
XVII. Diluitur argumentum quintum Caluini.
XVIII. Diluitur prima obiectio Martini Kemnitij.
XIX. Diluitur secunda obiectio Kemnitij.
XX. Diluitur tertia obiectio Kemnitij, & simul obiectiones Brentij.
XXI. Soluitur quarta obiectio Kemnitij.

LIBER QVATVS,

In quo de Satisfactione agitur.

CAP. I. Status controuersiæ explicatur.
II. Quòd sæpe remissa culpa, maneat debitum luendæ pœnæ.
III. Reatum pœnæ temporalis, qui interdum remanet post amicitiam cum Deo reformatam, bonis operibus redimi posse.
IIII. Opera laboriosa, quibus reatus pœnæ temporalis expiatur, sponte suscipi posse.
V. Opera quibus reatus peccati prateriti expietur, rectè à Sacerdotibus iniungi.
VI. Opera Satisfactoria esse Orationem, Ieiunium, & Eleemosynam.
VII. Posse hominem iustificatum verè Deo satisfacere pro reatu pœnæ temporalis.
VIII. Ex Scripturis probatur, Deo satisfieri posse pro pœna temporali, culpa dimissa.
IX. Ex traditione veteris Ecclesiæ probatur Satisfactio.
X. Refutantur responsiones Hæreticorum ad testimonia Patrum.
XI. Soluuntur argumenta quædam Lutheri contra sententiam Ecclesiæ de Satisfactione.
XII. Soluuntur argumenta Philippi Melanchthonis ex Locis communibus.
XIII. Soluuntur argumenta Philippi ex Apologia Confessionis Augustanæ.
XIIII. Soluntur quædam argumenta Ioannis Caluini.
XV. Soluuntur alia Caluini argumenta.
XVI. Soluuntur alia Caluini argumenta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

LIBER PRIMVS.

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ QVINQVE SVNT *Controuersiæ principales, quas, prout Dominus, pro cuius solius gloria scribimus, dederit, explicabimus.* PRIMA *est de genere, an videlicet Pœnitentia sit Sacramentum propriè dictum, & quæ sint eius partes.* ALTERA *de Contritione, quæ prima pars est materialis Pœnitentiæ.* TERTIA *de Confessione quæ est pars secunda.* QVARTA *de Satisfactione, quæ est pars tertia.* QVINTA *de Absolutione, quæ est pars formalis, vbi etiam de casuum reseruatione; de Ministro, de Indulgentijs, de Clauibus agetur.*

Sed antequam ad ipsas controuersias accedamus operæpretium esse duximus, tria quadam præmittere: Qui auctores de hoc argumento scripserint, quibus impostoris, & mendacijs veritatem inuoluere nitantur aduersarij, & quid nomine Pœnitentiæ cùm apud Latinos, tùm apud Hebræos, & Græcos intelligatur.

CAPVT PRIMVM.

Qui scripserint de Pœnitentia tum Catholici, tum Hæretici.

IGITVR EX CATHOLICIS multi de Pœnitẽtia egregia volumina reliquerũt. Ac vt á veteribꝰ incipiamus, PRIMVS de Pœnitẽtia librum integrũ scripsit Tertullianus, quẽ tamen inter Catholicos non numeramus. DEINDE, S. Cyprianus de eodẽ argumento scripsit tum in ser. 5. de lapsis, tum in lib. ad Nouatianũ. TERTIO, scripsit Pacianus epistolas tres contra Nouatianos, & Paræneſim ad Pœnitentiam: quæ omnia nunc habentur in primo tomo Biblioth. sanctorum Patrum. QVARTO, sanctus Ephrem scripsit librum de Pœnitentia, & alterum de vera Pœnitẽtia. QVINTO, S. Ambrosius scripsit libros duos de Pœnitentia aduersus Nouatianos. SEXTO, S. Ioannes Chrysostomus scripsit homilias duodecim de Pœnitentia. SEPTIMO, S. Augustinus scripsit homilias duas quæ sunt 27. & 50. in lib. 50. homiliarum, quarum altera sub titulo libri de vtilitate Pœnitentiæ, altera sub titulo libri de Pœnitentiæ medicina, in tomo 9. etiam habentur. OCTAVO, Theodoretus in Epitome diuinorum decretorum, de Pœnitentia proprium tractatum fecit. NONO, Victor Cartennensis insigne volumen scripsit de Pœnitentia. DECIMO, Hugo de S. Victore, libr. 2. de Sacramentis. part. 14. VNDECIMO, Petrus Lombardus, & post eum Theologi Scholastici lib. 4. sentent. dist. 14. & Gratianus, ac post eum, Iureconsulti. 33. quæst. 3. A

Propriè autem aduersus Hæreticos recentiores hi Teologi scripserunt: Thomas Vvaldensis tomo 2. de Sacramentis, cap. 135. & seq. Ioannes Eckius in homiliis de Sacramentis, & in tribus libris de Pœnitentia. Ioannes Roffensis in refutatione articulorum Lutheri. Albertus Pighius controuersia nona. Petrus à Soto de institutione sacerdotum. Ruardus Tapperus in explicatione articulorum Louanienſium. Ioan. Gropperus in Enchiridio Concilij Colonienſis. Alphonsus à Castro in libris contra Hæreſes. Dieghus Payua libr. 8. Orthodoxarum explicationum. Iacobus Latomus in defensione articuli tertij Louanienſium, & in lib. de cõfessione secreta, & in altero contra Oecolampadium. Ioannes Antonius Delphinus lib. 2. de Ecclesia. Marianus Victorius historiam scripsit de sacramento Confessionis, Hosius Cardinalis in Confeſsione Polonica, cap. 44. & seq. Vvilhelmus Lindanus lib. 4. Panopliæ. c. 57. & seq. Perefius Aiala in lib. de traditio. par. 3. Andreas Vega li. 13. in Concilium Tridentinum. Ioannes Cochlæus in discusione articul. 11. & 13. Augustanæ Confessionis. Ioannes à Dauentria in refutatione eorundem articulorum. Ioannes Hoffmeisterus in iudicio de iisdem articulis. Alphonsus Viruesius Philippica 9. 10. & 11. Ioannes Medina tractatu de Pœnitentia, Confessione, & Satisfactione, Melchior Canus in relectione de Pœni- B

Iam verò ex Hæreticis noſtri temporis, ſcripſit primus Martinus Lutherus de Pœnitentia in lib. de captiuit. Babyl. c. de Sacramento Pœnitentiæ; in assertionibus articulorum suorum; in disput. contra Antinomos. Philippus Melanchthon in Confessio. Augustana, & eius Apologia. art. 11. & 12. in locis communibus. tit. de Pœnitentia, Contritione, confessione, & Satisfactione: & in disputatione quadam. de pœnitentia. Ioannes Oecolampadius in lib. de confeſsio. Ioannes Brentius in confeſs. Vvirtembergenſi, & in eius Apologia, & in homiliis de pœnitentia. Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. c. 4. & lib. 4. ca. 19. Ioannes Vvigandus in libr. qui inscribuntur Methodus doctrinæ Ecclesiæ Magdeburgenſis. ca. 18. Petrus Palladius in admonitione de pœnitentia, & iustificatione. Dauid Chitræus in sua Cathecheſi, loco 8. Martinus Kemnitius in 2. part. Examinis Tridentini Concilij ad 14. seſsionem. Theodorus Beza in sua confeſs. fidei. c. 7.

CAPVT II.

Deteguntur impostura, & mendacia quædam craſsiora Lutheri.

NVNC VT ad mendacia veniamus, Lutherus in libello quem inscripsit Aduersus execrabilem Antichristi bullã, de sexto articulo disputans, sic ait: *Lege libros illorum Sophiſtarum de Pœnitentia, & videbis eos nec promiſsionis, nec fidei vllam mentionem facere. Has enim partes Pœnitentiæ vinas omittũt, & ſolis mortuis cõtritionibus homines exagitant.* Hæc ibi. Idem repetit his verbis, in lib. de captiu. Babylon. cap. de Pœnitentia: *Nõ hoc contenta Babylonia noſtra fidem quoq; adeò extinxit, vt impudenti fronte eam negaret neceſsariam esse in Sacramento iſto, immò Antichriſtica impietate definiret hæreſim esse, ſi fidem neceſsariam quis esse assereret.*

HÆC impudentiſsima calumnia non solùm refutatur omnibus Catholicorũ libris, qui primo loco fidem exigunt in iustificatione adultorũ: sed etiam ex ipsomet Luthero secum in eadẽ pagina intra septem lineas apertiſsimè pugnante. Sic enim ait in libro suprà citato aduersus execrabilẽ Antichristi bullã, & in eadem ipsa pagina: *Hoc ea doctrina egi: pœnitentiam nul lius esse momenti nisi in fide, & charitate fieret, quod ipſimet docent quoque, niſi quod nec quid fides, nec quid charitas sit, aut ſciunt, aut docent.* Hæc ibi.

SECVNDO, idem Lutherus in eodem lib. de capt. Babylon. ca. de Pœnitẽtia: *Principio*, inquit *Contritionem sic docuerunt, vt eam fide promiſsionis priorem facerent, & lógè viliorem, vt quæ non esset fidei opus, ſed meritum, immo non memorantur eam.* Et infra: *His audaciores, & peiores finxerunt quandã attritionẽ, quæ virtute Clauiũ, quã ignorat si ret Cotritio: eã donãt impiis, & incredulis, vt ſic vniuerſa Cotritio aboleretur. O irã De inſuſtentabilem. Hæccine in Eccleſia Christi docerè* Hæc ille.

AT HÆC omnia impostura, & calumnię sunt. Nemo enim catholicorum contritionem priorem esse fide, neque ipsam etiam attritionẽ nisi fide præcedente vllo modo haberi posse docuit: fidẽ autẽ ita certi sumus donũ esse Dei, vt neq; cõtritione, quę ex fide nascitur, neq; vllo alio opere, tãquã ex merito acquiri posse cõstanter doceamus. Nec; Lutherus vllum notare potuit auctorem ex noſtris, id est, catholicum, qui ea scripserit, aduersus quæ ipse adeò tragicè vociferatur. Sed video vnde occasionem acceperit calumniandi: fidem enim nouus iſte Apoſtolus longè aliter definit, quàm in epist. ad Hebræos B. Paulus definierit, & quam acceperit hactenùs Catholica Christi Eccleſia. Quia igitur inanem illam persuasionem, qua Lutherani iubẽt vnumquemque firmiſsimè credere, sibi a Deo remiſsia esse peccata, Nos Catholici non agnoscimus, ac ne fidei quidem Catholicæ nomine dignamur; Lutherus vt simplicibus imponat, nos fidem simpliciter à contritione seperare, atque adeò in medio tollere calumniatur. At nos non fidem christi, sed hæresim Lutheri minimè neceſsariam ad contritionem esse contendimus. A B C

TERTIO, idem Lutherus in 4. disput. aduersus Antinomos, propoſitione 3. docet, apud catholicos pœnitentem oportere esse incertum de remiſsione peccat. Et in eadem disputatione propoſit. 9. affirmat Papiſtas cogere homines vt diffidant an christus pro illorum peccatis sit mortuus. Et in serm. de Euchariſtia, quem habuit anno XXVI. dicit, summè errarum esse; quod nemo hactenùs rationem absolutionis habuerit, quòd videlicet non certò crediderint se absolutos. B

Vbi est aliquid breuiter OBSERVANDVM, vt fundamentum harum calumniarum faciliùs detegatur. cum tria concurrant ad remiſsionem peccatorum; christi meritum, virtus Sacramenti, & propria dispoſitio per ipsam pœnitentiam, quæ fine actu fidei, aliarumque virtutum haberi non potest: Catholici homines adeò non dubitant de christi merito, & Sacramenti virtute, vt hæreticos censeãt qui christum non pro omnibus mortuum, aut eius mortem non ad omnia omnium hominum peccata delenda sufficere, aut Sacramenti virtutem ineffi cacem, inceréamue esse disputare ausi fuerint. De propria dispoſitione, an ea sit qualis requiritur, non immeritò ambigi posse docẽ. Quod quidem ipsi etiam Lutherim fateri coguntur: nam fidem & pœnitentiam requiri non negant, posse autem falli hominem in sua fide ac pœnitentia discernenda, concedunt. Sic enim Lutherus loquitur in serm. de Baptiſmo habito anno M.D. XXXV. *Vt Baptiſmus certus sit in nobis, adeo non fundat eum Deus ſupra fidem noſtram, cùm illa possit incerta, & falsa esse, ſed ſupra verbum & inſtitutionem ſuam.* Et Ioannes caluinus lib. 3. institu. c. 2. §. 10. de iis loquens, qui fidem se habere existimant, cum tamen non habeant: *Tot vanitatis*, inquit, *receſſus habet tot mendacij latebris ſcatet cor humanum, tam fraudulenta hypocriſi obtectum est, vt ſeipſum ſæpe fallat. At verò qui talibus fidei ſimulachris gloriãtur, intelligant diabolis nihilo ſe in hac parte præcellere.* Hæc ille. C

Lutherus igitur, vt etiã Lutherani passim, cùm intelligant Catholicos de consequutione remiſsionis peccatorũ interdũ non sine causſa dubitare ob in dispoſitionem propriam, mira fraude, quòd est vnius causſæ, ad aliam transferunt, & impudenter nobis affingũt, quòd de mortis Christi precio, aut de Sacramẽti virtute, & efficacia dubitemus. Accedit, quòd catholici nõ docent oportere pœnitentes (vt Lutherus mentitur) esse incertos de remiſsiõe peccatorũ, quin potiùs hortãtur, vt ita viuãt, & ea diligẽtia, eóque ſtudio Sacramentũ percipiant, vt certò confidere possint sibi remiſsa esse peccata, & testimonio pacatæ conſcientiæ iucundiſsimè perfruantur. D

Sed duo sunt quę Catholici docẽt, & in quibus ab aduersariis diffidemus. ALTERVM, certitudinẽ quã de remiſsione peccatorũ habere possumus, & plurimi fidelium post Sacramenta percepta habent, nõ esse certitudinẽ fidei Catholicę, sed moralem & humanam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec certā fidei, quā fiducię. Alterū, eos, qui hac certitudi A
ne carēt, & ob suā infirmitatē meruūt ne fortè Sacramenti fructū non perceperint: non esse propterea inter infideles & impios numerandos, neq; ideò inutiliter Sacramenta percipere, quia timent ne fortè inutiliter Sacramenta percipiant.

Aduersarij verò non minus certò credere iubent eos, qui Sacramenta ministrant, sibi remissa esse peccata, quam christum Deum esse, & eadem de caussa qui de sua iustificatione dubitant, impios & infideles iudicant: in quo apertissimè falluntur. Nam etiam si ex verbo Dei certi simus, omnibus illis remitti peccata, qui vt oportet ad Poenitentiæ Sacramētum accedunt, dicente Domino: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Ioan. 20. hunc tamen aut illum hominem, vt oportet, ad Sacramentum accedere, ex verbo Dei colligi non potest, sed ex humanis tantum coniecturis, ac signis, proinde ad fidem Catholicam & B
diuinam, quæ verbo Dei nititur, id pertinere nullo modo potest.

Quarto, idem Lutherus in libro de Missa priuata edito anno XXXIV. scribit plerosq; Catholicorum horribili, & Satanica impudentia iam rursus docere, Christum tantùm satisfeciſſe pro peccato originali: pro actualibus autē nos ipsos satisfacere oportere, & ita ex Christianis nos iam fieri Turcas & Ethnicos, consputato Christo. Idem in præfatione commentariorū in epist. ad Galat. anno xxxv. longiùs progreditur: dicit enim a Catholicis minoris Christū ęstimari, quā à Iudęis, cum Iudęi Christū habeant pro latrone meritò in cruce suspenso: catholici autem (vt ipse mentitur) christum habeant pro fabula, & tanquam aliquod fictum numen apud Gentiles.

Mendacium hoc tam est crassum, & manifestum, C
vt nulla refutatione indigeat. catholici enim Satisfactionem non ad ipsa peccata actualia delenda referunt, nisi fortè per modum dispositionis, sed ad pœnas temporales, quas diuina sapientia remanere voluit remissa culpa: porro culpas ipsas actuales catholici omnes per Sacramentū Pœnitentię, quod vim habet ex christi sanguine, purgari affirmant. Id quod neq; Lutherus ipse ignorare potuit: nā in disputatione Philippi de partibus Pœnitētię, cui Lutherus epistolam laudatoriā prefixit, ita habet propositio 10. *Rectè fatētur aduersarij quòd Satisfactiones nō mereantur remissionē culpæ*, & idem repetit Philippus in Apologia confessionis Augustanæ in artic. de confessione, & satisfactione. Adde, quòd non solùm Catholici docent, Christum satisfeciſse pro culpis omnibus, sed etiam pro omnibus pœnis: cæterum Christi satisfactionem non eodem modo nobis applicari pro culpa originali, & pro actuali; neque eodem modo pro pœna æterna, & pro temporali, vt 3. suo loco explicabimus. D

Quinto, idem Lutherus in commentario epistolæ ad Galatas, in illa verba 2. cap. *Si enim quæ destruxi, iterum ædifico. &c.* scribit Catholicos in confessionis sacramento nullam mentionem facere meriti Christi, sed inculcare tantum humanas satisfactiones: id quod probat ex forma absolutionis, qua vtuntur religiosiores Papistæ.

Sed hoc mendacium non opinor Lutherum vigilando, sed dormiendo scripsisse: nam in ipsa forma absolutionis, quam eo loco ponit, & quam etiam ex Luthero Tilmannus Heshusius recitat in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum, loco 9. num. 57. prima verba sunt hęc: *Meritū passionis Christi, & meritū B. Mariæ Virginis, & omnium Sanctorum, &c.*

Sexto, idē Lutherus in captiuit. Babylo. cap. de Sacramento Pœnitentiæ, in ipso principio sic ait: *Primum huius Sacramenti, & capitale malū est, quòd Sacramentum ipsum in totum aboleuerunt, ne vestigio quidem eius relicto.*

At si ita esset, vt Lutherus hoc loco dicit, certè nō existimarent catholici ex Lutheri sententia, septē esse Sacramenta: non enim septem esse possunt si vnum dematur. Idem autem Lutherus in ipso principio eiusdem libri de capti. Babyl. cum dicit, negāda sibi esse septē Sacramēta, & tātùm tria pro tēpore ponenda, satis apertè significat apud catholicos septem Sacramenta communiter numerari.

Septimo, idem Lutherus in libro aduersus Papatum Romę fundatum, quem edidit anno XLV. vno anno videlicet antequā de hac vita migraret, ita impudenter mentitur, & obscenè, ac petulanter loquitur, vt mirum sit ab ipsis suis hominibus non pro scurra potiùs, quàm pro Euāgelista habitū. Audacter scribit Papam dicere: *Nemo extra me, meas Claues, & Missas, potest opem ferre: Christus & fides hic nihil possunt conferre.* Item: *Christus est ebrius, stolidus, fatuus, & oblitus quantam potestatē ligandi cum Clauibus mihi tradiderit.* Itē: *Qui non adorat ventris mei crepitus, peccatū mortale comittit, & dignus est inferno.* Ibidē seriò affirmat, Papam & omnes qui illi adhęrēt, quos rudes, & stupidos, ac sceleratos asinos vocat, nihil omninò scire in sacris literis, nihil nosse de Deo, de christo, de Baptismo, de Eucharistia, de claubis, de bonis operibus: & extra dubitationem esse dicit, nullum catholicorum scire vnum ex decem Præceptis, vel vnā petitionē orationis Dominicę, vel aliquē articulū Symboli, immò neq; ordinē Decalogi posse recensere, quę apud suos Lutheranos etiā pueris quinque annorum notissima sint.

Hæc si refellere velim, iniuriam faciam vel ipsis Lutheranis, quasi eos tam hebetes, & tardos esse censeam, vt hæc tam splendida mendacia sibi persuaderi passi fuerint.

Octavo, idem Lutherus in articulis Smalchaldicis, quos anno M. D. XXXVII. collegit, & in cōuentu suorū promulgauit, in 3. parte, tit. de falsa Pœnitentia Papistarū, præter alia multa mēdacia, quibus titulus ille scatet, catholicis imponit, quòd doceant eos qui rectè Pœnitentiā agunt, mereri remissionem peccatorum. Item addit, apud catholicos nullam fieri Christi, aut fidei mentionem, sed sperare vnum quemque se propriis operibus abolere omnia peccata coram Deo: item contritionem Catholicorum, esse fictā & simulatam cogitationem peccatorum ex propriis viribus profectam sine fide, & sine cognitione Christi.

Hæc et similia, quę eo loco sæpiùs repetuntur, & inculcātur, tantū abest vt pro nostris agnoscamus, vt ea in Pelagianis Hęreticis prorsus damnemus: sed, vt sępe dixi, facile est sine teste quidlibet asserere, & prochiue, ac familiare Hæreticis mentiri.

CAPVT III.

Calumniæ, & mendacia Melanchthonis.

Philippvs Melāchthon confessionis, & Apologiæ auctor, & confessionistarum quasi proprius parens, vt locum hunc de Pœnitentia præter ceteros diligentes muniret, variis impostutis, & calumniis fucandum censuit: ac primùm in ipsa confessione Augustana articulo duo decimo mentitur, catholicos non docere remissionem peccatorum per fidem contingere, sed per nostram dilectionem, & opera; & satisfactiones esse necessarias ad redimendas pœnas æternas. A

Sed operæ precium erit audire, quàm variè hoc mendacium in variis editionibus expresserint. Nam in ipsa Confessione quam anno M. D. XXX. imperatori Carolo exhibuerunt, ita legimus: *Reiiciuntur & isti, qui non docent remissionem peccatorum per fidem contingere, sed iubent nos mereri gratiam per satisfactiones nostras.* In editione autem VVittembergensi anni M. D. XXXL ita mutārunt: *Reiiciuntur & isti, qui non docent remissionem peccatorum per fidem contingere, sed docent remissionem peccatorum contingere propter nostram dilectionem, & opera. Reiiciuntur & isti, qui Canonicas satisfactiones docent, necessarias esse ad redimendas pœnas aternas, aut pœnas Purgatorij.* In editione anni M. D. XL. ita posuerunt: *Damnant & illos, qui non docent remissionem peccatorum per fidem gratis propter Christum contingere: sed contendunt remissionem peccatorum contingere propter dignitatem Contritionis, Dilectionis, aut aliorum operum; & iubent dubitare conscientias in Pœnitentia, an consequantur remissionem peccatorum, & affirmant hanc dubitationem non esse peccatum, &c.* Eadem Confessio in articulo de Confessione, qui est inter eos de abusibus, in editione anni XXXI. *Antea*, inquit, *immodicè extollebantur satisfactiones, fides verò, & meriti Christi, ac iustitiæ fidei nulla fiebat mentio.* Et in editione anni XL. *Nusquam*, inquit Confessio, *quidquam certi docent quomodo contingat remissio peccatorū: de fide prorsus est altissimū silentium, immò iubent perpetuò dubitare de remissione peccatorum.* Et infrà: *Docti*, inter Catholicos scilicet, *fingunt per satisfactiones compensari æternam mortem: indocti putabant his operibus emi remissionem culpæ.* B C

Iam verò idem Philippus in Apologia ad art. 12. tot fraudes, & impostura congessit, vt difficile sit vel numerū inuenire: quarum tamen partē aliquam refutauimus in eo libello, quem inscripsimus Iudicium de libro Concordię Lutheranorum. Sed vnum est mendaciū tùm in Confes. in artic. de Cōfessione, editionis anni M. D. XL. tùm in Apologia ad artic. de Pœnit. quod nullo modo præterire possum. Gloriatur Philipp. maximā huic loco à suis esse lucem allatā. In Confessione sic loquitur: *Fuit obruta ingenti acervo inutilium ac malorū opinionū, simplex doctrina de Pœnitentia.* Et paulò pòst: *Ideò huic articulo maximè studuerunt nostri lumen adferre, quę quidē ita patefecerūt, atq; illustrauerunt, vt et ā aduersarij saniores fateantur hac in re benè meritos esse de Ecclesia.* In Apologia verò hæc addit: *Omnes* inquit, *boni viri omnū ordinū, ac Theologiti ordinis etiā haud dubiè fatētur, ante Lutheri scripta confusissimā fuisse doctrinam Pœnitentiæ. Exstant libri Sententiariorum, vbi sunt infinitæ quæstiones, quas nulli Theologi vnquam satis explicare potuerunt: populus neq; rei summā capere potuit, nec videre quæ præcipuè requirerentur in Pœnitentia, vbi quæreda esset pax cōscientiæ. Prodeat nobis aliquis ex aduersariis, qui dicat quādo fiat remissio peccatorū: Bone Deus, quāta tenebræ sunt? Dubitat vtrū in attritione, vel in Cotritione fiat peccatorū.* Et infrà: *Nos igitur, vt explicaremus pias conscientias ex his labyrinthis Sophistarum, constituimus duas partes Pœnitentiæ, videlicet Contritionem, & Fidem, &c.* D

At nos contrà verissimè dicere possumus, ante Lutheri defectionē, & scripta illa cōtētiosa, planissimam fuisse doctrinā de Pœnitētia, si ea spectentur, quæ ad hoc Sacramentum cum fructu suscipiendum & ministrandum pertinent, quæ sola à populo, & sacerdotibus communiter sciri necesse est. Sciebant enim, & fatebantur omnes, Pœnitentiam Sacramentum esse; neque de ea re vlla controuersia erat. Sciebant quo tempore necesse esset Pœnitentiam agere, atque ad hoc Sacramentum accedere. Sciebant quid esset agendum, vt Sacramentum hoc vtiliter perciperetur, nimirum dolendum esse de peccato præterito, & propositum concipiendum vitæ melioris; confitēda sacerdoti omnia peccata mortalia, quæ ad mētem post examen venirent: mulētam deniq; subeundam, quam sacerdos imposuisset. Sciebant per Absolutionem remitti peccata, Deo nimirum Christi merita per sacerdotum ministerium applicante: idque gratis, non ob meritum vel dignitatem Contritionis nedum Attritionis, vt mendacissimè Aduersarij nobis imponunt. Sciebant deniq; à quo Pœnitentiæ Sacramentum petere deberent, à proprio videlicet animarum suarum Pastore, vel certè ab eo, qui à communi pastore totius Ecclesiæ ad id munus facultatem haberet. Hæc omnia, & nota erāt omnibus, & extra cōtrouersiam posita, & ad populi instructionē in Catechismis, aliisque communibus libris passim inuenie-bantur.

Quòd si præterea quędā subtilius à Theologis disputabantur in scholis de Pœnitentiæ Sacramento, ea nihil populi fidem impediebant, quemadmodum nec disputationes de Trinitate, de Incarnatione, de peccato originis, aliisque fidei nostræ mysteriis impedimento sunt plebi, quo minus simplicē Symboli fidem ex concionibus, & catechismis haurire possint.

At post Lutheri scripta & concertationes, ita confusa & obscurata sunt omnia, vt nihil certi iā habeant Lutherani de præcipuis capitibus doctrinę de pœnitentia; vt mirū non sit, disputationes subtiliores Scholasticorū apud eos cessasse, cum in primis elementis, & iis, quæ ab ipso etiam populo cognosci debēt, nōdum conuenire potuerint. contendūt enim adhuc, sitne vllum pœnitentiæ Sacramentū; an sit retinēda priuata Confessio; quę peccata sint confitēda necessariò; quo tempore sit faciēda Confessio; cui sit facienda; & num etiā fęminæ, ac pueri possint absoluere; Fidēsne Contritionē, an Cōtritio Fidē præcedere debeat. Nā Lutherus in capt. Babyl. c. de Pœnitētia, tragicè vociferatur in eos, qui Cōtritionē Fide priorem faciunt, quiq; eā impiis, & infidelibus tribuūt: *O iram*, inquit, *Dei insustentabilē. Haccine in Ecclesia Christi docent?* & tamen Confessio Augustana art. 12. qui est de Pœnitentia, & in artic. de Confessione, & Apologia ad art. 12. distertis verbis docent, Contritionem præcedere, Fidem autem subsequi, ex quo sequitur, vt Contritio nunquam nisi in impiis, & infidelibus reperiatur. Ita in re primaria pugnat Confessio, quæ est Lutheranis loco noui cuiusdam Euangelij, cum ipso Luthero, qui est iisdem loco noui cuiusdam Euangelistæ. Sed his omissis, pergamus ad cetera.

Idē Philippus in disputatione de Pœnitentia, propos. 7. sic ait: *Stultè, & impiè docuerūt Scholastici, peccata remitti per Cōtritionē sine fide.* Et propos. 11. *Tota*, inquit, *doctrina de Pœnitētia apud Scholasticos, plecij, videlicet fidē, quia nō docent hominem fide accipere remissionē peccatorum.* Idem in alia disput. contra art. Louanienses propos. 9. *Detrahūti*, inquit, *gloriæ Christi quando dicūt remitti peccata propter nostra merita, non propter Christum.* Et propos. seq. *Hunc tertiū errorem,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo deletur præcipuus articulus fidei; Credo remissionem peccatorũ, impiè defendũt Louanienses in suo decreto. Idẽ in Locis cõmunibus vltimò editis, tit. de Cõfes. *Monachi*, inquit, *finxerunt enumerationem peccatorum in Cõfessione esse cultũ, & meritoriam remissionis.*

HÆC OMNIA mendacia sunt, neq; alio testimonio probari possunt, nisi quia Luthero libuit ea cõfingere: quod enim ille dixit, pro vero habendum, & sæpius repetendum est, licet alioqui falsissimum sit.

Deniq; in Locis communibus editis anno M. D. XXII. cũ primitias spiritus Lutherici se habere gloriaretur Philippus, mendaciis & impostoris contemptũ addebat antiquissimi, & celeberrimi Cõcilij œcumenici Nicæni: sic enim scripsit in eo lib. tit. de humanis legibus: *In Synodo Nicæna cõstitutæ sunt quædam Pœnitentiæ formæ: non pronuncio quo spiritu decreuerint Patres: at video bonam Euangelij partem, immò vim germanam Euangelij obscuratam esse ex traditione, nam inde primùm natæ sunt satisfactiones.* Et infra: *Porrò nostrorũ temporũ Theologastri sequuti priscam traditionem Synodi Nicænæ, fecerunt ex satisfactionibus partem Pœnitentiæ quo errore planè non est alius nocentior.* Hæc ille.

INQVIBVS verbis tria mihi animaduertenda esse videntur. PRIMO, incredibilis audacia huius hominis, qui cum eo tempore iuuenis esset, & sacras literas vix attigisset, in scholis Grãmaticorum tantum versari solitus; tamen iam spiritu hæretico ebrius, pronunciare ausus sit, à Nicæna generali Synodo omnium antiquissima, & sanctissima, vim germanam Euangelij esse obscuratam.

SECVNDO, inscitia intolerabilis in eo, qui se censorem Nicænæ Synodi profitebatur: neque enim verum est, ex Concilio Nicæno primum natas esse satisfactiones, cum Cõcilium Neocæsariense, & Ancyranum, quę sunt Nicæno vetustiora, plena sint Canonibus pœnitentialibus: & sancti Cypriani sermo de lapsis, ac Tertulliani liber de Pœnitentia (vt alios nunc omittam) nihil ferè aliud sonẽt nisi satisfactiones. Floruisse autem S. Cyprianum annis circiter octoginta, & Tertullianum annis plus centum ante Synodum Nicænam, nemo inficiari potest.

TERTIO, admirabilis inconstantia. Nam cùm doctrinam nostram de Pœnitentia, quam oppugnãt, passim nouam esse clamitent, & Papistarum commẽta appellare soleant: hic Philippus affirmare non dubitauit, Theologastros nostri tẽporis in eo quod Satisfactionem partem Pœnitentiæ fecerunt, sequutos esse Patres Synodi Nicænæ. Quod si ita est, antiquissimam fateri oportet Catholicorum doctrinam: nouam autem, quæ illi repugnat, Lutheranorum.

CAPVT QVARTVM.

Calumnia, & mendacia Tilemanni Heshusij.

TILEMANNVS Heshusius, qui se Episcopũ Sãbiensem scribit, cũ animaduerteret multis iã annis Catholicos protestari, mẽdacia plurima à Luthero, Philippo, ceterisq; sectariis esse conficta, vt doctrinã Catholicam, quam solidis rationibus confutare non poterant, impostoris saltem odio iam facerent: consilio cœpit indicandi auctores eorum omnium errorũ, qui nobis à Lutheranis obiiciũtur, vt auctoribus nostrarum sententiarũ conspectis atq; agnitis, desinerennus aliquando Lutheranos tot mendaciorũ, & calũniarum reos facere. Itaq; librum scripsit de sexcentis erroribus, quos Romana Ecclesia contra Dei verbum furentur defendit: de quo libro in aliis locis non pauca diximus.

NVNC inspiciemus solum locum nonum, qui est de Pœnitentia. In eo loco errores tres & octaginta numerauit Heshusius, quos de Pœnitẽtia à Catholicis affirmati contendit. SED in his nõ inueniuntur, qui à Luthero, & Philippo passim nobis obiiciebantur, vt quòd fidem excludamus à Sacram. Pœnitẽriæ, quòd gratiam propriis meritis acquiramus, & alia id genus: nõ igitur indicauit auctores corũ errorum, quos nobis falso, & per summam impudentiã imponi cõtẽdimus. Deinde in erroribus quos Tilemanus enumerat, multi sunt nobis cõmunes cũ Luther. qui certè aut errores non erunt, aut Lutherani cum Papistis errabunt, vel etiã Papistæ dici poterunt: multi sunt item ad verbum deprõpti ex libris veterum, ac sanctissimorum Patrum, qui ante mille annos floruerũt, qui debẽt similiter aut expungi ex catalogo illo errorum, aut certè efficietur, veteres illos sanctissimósque Patres fuisse Papistas, & proinde Papistarũ Ecclesiã, antiquam illam & veram esse Ecclesiã, quæ ante annos mille florebat. Sunt etiam nõ pauci, qui sententias adeò veras comprehendunt, vt necesse omnino fuerit, vel Heshusium non intellexisse catholicorum sententiam, aut studiosè ineptire, ne dicam insanire voluisse. Sunt denique plurimi, qui manifestas calumnias, & mendacia continent. His autem omnibus de numero illo detractis, ad exiguum sanè reducetur cumulum illic ingens aceruus errorum.

Exempla PRIMI generis hæc esse possunt. OCTAVVS error apud Heshusium est, quòd in Concilio Tridentino, sess. 14. c. 1. catholici asserant, Pœnitentiã ante christi aduentum Sacramentum non fuisse, neq; etiam post illius aduentum cuiquam esse ante Baptismum. IN HAC certè sententia nobiscum Lutherani conueniunt omnes: neque enim Lutherus, aut vllus vnquam Lutheranus docuit, Pœnitentiam Sacramentum esse, cùm agitur ante Baptismum, aut in veteri Testamento vllum fuisse Sacramentum propriè dictum Pœnitentiæ.

Error LIV. ab Heshusio notatur, quod idem cõcilium Tridentinum, sess. 14. cap. 6. doceat, etiam eos sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per Spiritus sancti virtutem in Ordinatione collatam, tanquã christi ministros functionẽ remittendi peccata exercere. Hæc sententia ita est communis catholicis cũ Lutheranis, vt in ipsa confessione Augustana art. 8. damnentur Donatistæ & similes, qui negabant ministerium malorum in Sacramentis esse vtile, atq; efficax: & ibidem apertè asseratur, Sacramenta propter Ordinationem, & mandatum christi efficacia esse, etiamsi per malos exhibeantur. Vel igitur Heshusius errorem illum expungat, vel se vt Donatistam ab ipsa Augustana confessione damnatum esse fateatur.

Error LXXIV. ponitur ab Heshusio, quod pro peccato originali non debeat fieri satisfactio: cuius erroris auctorem citat S. Thomam 4. dist. 16. quæst. 1. art. 2. AT QVIS vnquam Lutheranus non idem sensit? qui Satisfactionem vniuersè de medio tollit, an credibile est eos admissuros Satisfactionem ad expiandum originale peccatum?

Iam secundi generis hæc erunt exempla. Primus error esse dicitur, quòd Pœnitentia sit præterita peccata plãgere, & plãgẽda nõ admittere. Quæ verba apud S. Gregorium leguntur homil. 34. in Euangelia, & citantur similia nomine S. Ambrosij à Gratiano, can. Ecce nunc. de Pœnit. d. 1. quare si iste error Papistarũ est, vt Heshusius dicit, Gregorius, & Ambrosius Papistæ, atq; adeò Lutheranorũ aduersarij erunt.

TERTIVS error apud Heshusium hic est: *Secunda post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri,* AT HÆC ipsa verba S. Hieron. sunt in epist. ad Pammachium & Occeanum, de erroribus Origenis, & similem sententiam idem auctor habet in epist. ad Demetriadẽ, & in altera ad Sabinianum, & in capite. 3. Isaiæ. Vides igitur Lector, quàm antiquum, ac nobilem Papistam nobis concedat Heshusius, quem sexcentis Lutheris optimo iure anteferre possimus.

Error XV. est, quòd Pœnitentiam esse dicamus Baptismum laboriosum, quodq; in Tridentino Concilio, sess. 14. cap. 2. asserant Patres, ad vitæ nouitatem per Sacramentum Pœnitentiæ non sine magnis fletibus & laboribus peruenire. ATQVI hæc sentẽtia non vnius, aut alterius, sed omnium penè veterũ scriptorum est, vt non possit hic error Papistarum dici, nisi omnes illi sanctissimi, atque antiquissimi Patres Papistæ concedantur fuisse. Nam qui ita comparant Pœnitentiam cum Baptismo vt tabulam naufragij cum nauigio integro, satis apertè indicant, Pœnitentiam Baptismum esse laboriosum. Sed præter Hieronymum in eandem sententiam scribunt Sanct. Cyprianus, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Pacianus, Ambrosius, Theodoretus, Damascenus, & alij, quorum testimonia c. 12. infrà citãtur.

Error XXVIII. est, dolorem ex Contritione susceptum adeò vehementem, acrem, & incensum esse oportere, vt doloris acerbitas cum scelerum magnitudine æquari, cõferriq; possit. HANC VERO sententiam non solùm Catechismus Romanus, quem Heshusius citat, sed etiam sanctissimus, & doctissimus Martyr CYPRIANVS habet: sic enim scribit in serm. de lapsis, extremo: *Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus: alto vulneri diligens, & longa medicina non desit; Pœnitantia crimine minor non sit.*

Error XL. est, quòd confessio à morte liberet, Paradisum aperiat, & spem salutis tribuat: cuius erroris auctorem facit Heshusius Petrum Lombardum lib. 4. Senten. dist. 17. AT VERBA, quæ Lombardus loquitur, non ipse sibi finxit, sed ex Ambrosio citauit in sermone quodam de Quadragesima. Atque hæc de secundo errore.

TERTII generis exempla hæc esse poterunt. QVINTVM errorem esse dicit, quòd Pœnitẽtiæ Sacramentũ consistat essentialiter in actu eius qui sanctificatur: quam sententiam Catholici sic intelligũt, vt velint Contritionem, Cõfessionem, & Satisfactionem, quas partes materiales Sacramenti huius appellant, in actione pœnitentis consistere. QVOD QVIDEM verum esse, nemo sobrius negabit: cuius enim actio esse potest dolore, confiteri, satisfacere, nisi eius qui dolet, confitetur, satisfacit? SEXTVM errorem esse dicit, quòd Pœnitentia secundum habitũ debeat esse perpetua, secũdum actum non item. HANC VERO sententiam quis neget, si eam intelligat? nec enim Pœnitentiam actu agere dum dormimus possumus (vt varia negocia, quæ Pœnitentiæ actionem impediunt, nunc omittam) proinde perpetuò illam agere minimè possumus: habitu autem promptos, ac paratos ad Pœnitentiam agendam si res postulet, esse nos debere, ac posse quis vnquam inficiatus est?

XIII. Errorem esse dicit, quòd fides non sit pars Pœnitẽtię, sed eã antecedat. ET HANC sententiã, si per fidẽ intelligatur id quod Cath. intelligit, firmus videlicet assensus ad ea omnia, quę Deus verbo suo reuelare dignatus est; nec Lutherani, nec vlli omninò homines negare poterũt. Nisi enim quis Deũ, peccatum, Iudicium, & alia id genus esse certò credat, fieri non potest vt ad Pœnitentiam adducatur: quare nisi fides præcedat, Pœnitentia nunquam subsequetur.

XIV. Errorem numerat, quòd duplex sit dolor in Contritione, vhus rationalis, alter sensualis, quodque prior necessariò ad Contritionẽ requiratur, posterior non itẽ. ET HIC quæ dubitatio fingi potest? Negabit Tilmannus hominem & mente, & carne dolorem posse concipere? at si id neget, angelum, vel beluam, non hominẽ dabit. Negabit dolorẽ illũ qui mẽte cõcipitur, sine dolore sensibili atq; externo esse posse? at quã sæpe experimur ipsi in nobis, cũ rẽ aliquã grauissimè animo auersemur, eiusq; nos valde pœniteat, tamen lachrymam vnã nos ipsos a nobis impetrare non posse? quis verò Christianus ambigat, ad peccati detestationem, cor contritum & spiritum cõtribulatũ, etiam sine corporalibus lachrymis posse sufficere?

XXV. Errorem facit, quòd perfectam Contritionem esse oportere dicamus, & tantum dolorẽ ex peccatis cõcipiendum, vt maior nequeat cogitari: cuius erroris auctorem facit Catechismum Romanũ. SED fallitur Heshusius: non enim sententiæ illius Catechismus Romanus, sed Spiritus sanctus est auctor, qui cùm & Mosis, & Christi ipsius ore tam sæpe testatus sit, Deum tota mente, toto corde, atq; omnibus viribus, id est, summo, & sinceriſſimo amore diligendũ esse, vt nihil ei vel anteponamus, vel adæquemus: certè simul etiam nos admonuisse cẽsendus est, vt de peccatis in Deũ admissis, toto corde, tota mente atq; omnibus viribus doleamus; neque ob vllius boni creati iacturam maiori, aut æquali dolore afficiamur (amor enim doloris mensura est) nisi fortè Heshusio videatur maiorem esse dolorem ex pecuniæ amissione, quàm ex Dei offensione concipiendum. Sed venio ad exempla VLTIMI generis, id est, ad calumnias, & mendacia.

In errore XII, notat ex CATECHISMO ROMANO haberi, quod vi, & efficiẽtia Sacramẽti Pœnitẽtiæ, quod cõstitit in actu externo hominis, sanguis Christi nostra peccata abluat, hoc est, sanguis Christi accipiat vim suã ab actu hominis; quæ est horrenda blasphemia. AT horrenda potius impudẽtia mentientis Heshusij, q̃ vlla Catech. blasphemia hoc loco reperietur. Id enim solũ Catech. docet, vi Sacramenti vt diuini cuiusdam instrumenti, Christi sanguinẽ ad nos deriuari, quo peccata purgẽtur: nõ autẽ (vt mẽtitur Heshusius) Christi sanguinẽ vim suã alacramẽtis accipere, id enim nullus vnquã neq; scripsit, neq; somniauit Cathol. Hęc autẽ sunt verba Catechis. quæ citãtur etiam ab aduersario: *Cùm nemo salutem nisi per Christum, eiusq; passionis beneficium cõsequi possit, consentaneũ, nobisq; vtilissimum fuit eiusmodi Sacramentũ institui, cuius vi, & efficientia Christi sanguis ad nos defluẽs, peccata post Baptismũ admissa elueret.* Quo loco nõ significat Catechismus, vi & efficiẽtia Sacramẽti, Christi sanguinẽ peccata eluere: sed Christi sãguinẽ, qui solus peccata nostra eluere potest, vi, & efficientia Sacramenti ad nos defluere. Ex quo nõ magis sequitur, Christi sanguinẽ à Sacramento vim eluendi peccata accipere, quã sequatur, aquã vim himectandi à canali accipere, quia per canalem decẽdit: vel certè lucernam lucendi vim mutuari à candelabro, quia per candelabrum defertur ad aulam.

In errore XIX. notat, ex Gratiano, & Longobardo, semel tantum Pœnitentiam agi posse. SED more suo impostorem agit. Nam Gratianus dist. 2. & 3. de Pœnitentia, & Longobardus libro 4. Sententdist. 14. proferunt varia Patrum testimonia, quæ in specie contraria esse videntur, cùm alia semel tantum Pœnitentiã agi, alia sæpius iterari posse concedant;

Universidad de Deusto
Biblioteca

dant:sed fidem auctores Patrum dicta conciliant, ac docent Pœnitentiam solennem non nisi semel, priuatam sæpius concedi solitam. Heshusius autem vt simplicibus imponat,quæ auctores illi pro vna parte quæstionis adducunt, ita citat, ac si ea sententia omnium Catholicorum esset.

In errore XXIV.Catechismum Romanū,& Tapperum reprehendit quod asserant,Contritionem nō esse opus Spiritus sancti,sed actum voluntatis, vi liberi arbitrij elicitum. HIC verò audacissimum impostorem agit:vbi enim,quæso,in toto Catechismo, aut in omnibus Tapperi libris inuenietur illa negatio,non esse Contritionem opus Spiritus sancti? Dicunt quidem auctor Catechismi & Tapperus, Contritionē esse actū voluntatis,seu liberi arbitrij (quod solūm Heshusius citat,& verissimū est)sed actum esse solius liberi arbitrij,aut non esse simul Spiritus sancti donum,nō dicūt. Et puerilis est illa Heshusij Dialectica;Contritio est actus voluntatis, non igitur est opus Spiritus sancti;quasi non possit idē opus à Deo simul,& à nostra voluntate fieri. S. AVGVSTINVS lib.de prædestinatione Sanctorū, cap.3. differens de actibus credendi & amandi:*Vtrumq;*,inquit, *nostrum est,propter arbitrium voluntatis, & vtrumque datum est,propter Spiritum fidei,& charitatis.*

In errore LVII.cuius auctorē Heshusius inuenire nō potuit,hęc verba habentur: *Docent absolutionē peccatorū non tantū in nomine* IESV CHRISTI *debere fieri,sed &* B. MARIÆ,*& omniū Sanctorū,& nostrorū etiam operū:vnde .si hac cōmunis,& blasphemiæ plena forma Absolutionis,qua in Monasteriis sunt vsi.* [*Meritum passionis Domini nostri* IESV CHRISTI, *&* B. MARIÆ *semper Virginis,& omniū Sanctorū, meritū Ordinis,& grauamē Religionis,humilitas Cōfessionis,cōtritio cordis,bona opera,quæ fecisti & facies pro amore Domini nostri* IESV CHRISTI, *cedant tibi in remissionem peccatorum,in augmentum meriti & gratiæ,& in præmium vitæ æternæ. Amen.*] C

HÆC ad verbū recitare volui,vt impudentia Hæreticorū,& mentiendi libido omnibus innotesceret: nā nec protulit, nec proferre potuit noster Heshusius vllum Catholicū auctorem, qui hæc verba pro forma Absolutionis agnosceret. Forma enim vera,qua Catholici omnes vtuntur,illa verba sunt: *Ego te absoluo ab omnibus peccatis tuis,in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti. Amen.*in qua forma nulla mentio fit B.Virginis MARIÆ, aut Sanctorū ceterorū, sed solius Dei,cuius est proprium,per se aut per Ministros suos,peccata remittere.Hanc autem esse formam Absolutionis,partim ex Conciliis, Tridentino & Florētino,& omnibus auctoribus,qui de iis rebus tractant,partim ex ipsa Ecclesiæ consuetudine, omnes norunt.Porro illa,quæ citat Heshusius, non forma Absolutionis,sed pia quædam precatio est,quam adhibere nonnulli solent post Absolutionem à peccatis datam. Neque absurdè precamur iuuari ad pœnæ,quæ ex peccato relinquitur,remissionem,necnon ad gratiæ incrementum, & vitam æternam consequendam,meritis Christi,sanctissimæ Deiparæ, omnium beatorum cum Christo regnantium,& nostris etiam propriis operibus ac laboribus,cumomnia sua modo prodesse valeant. D

Sed iam de Heshusio satis diximus:neq; enim omnia excutere,sed quędam solum exempli causſa in medium adducere propositum fuerat.

CAPVT QVINTVM.

Calumniæ & mendacia Ioan.Caluini,& Theodori Bezæ.

NVNC de Caluini calumniis & mendaciis pauca quædā annotāda esse videtur. PRIMO igitur in 3.li.Inst.c.4.§.1. ad hūc modū Caluinus loquitur:*Sic sunt*, Catholici, *in externis exercitiis mordicus infixi, vt nihil aliud ex immēsis voluminibus colligas, quā Pœnitētiam esse disciplinā,& austeritatē,quę partim humanæ carni, partim castigandis puniendisq; vitiis seruiat: de interiori mentis renouatione,quę veram vitæ correctionē secū trahit,mirū silentiu.* Hęc ille. QVÆ sententia & iis repugnat,quæ cōtinuò ab eodē auctore subiiciūtur, & apertū mēdaciū cōtinet:sic enim ille in cōsequentibus loquitur: *De cōtritione quidem & attritione, multus apud eos sermo.* At si de Cōtritione,& atteritione multus apud Catholicos sermo est,quo modo de interiori mētis renouatione mirū apud eosdē silentiū est?ad Cōtritionē enim propriè pertinet celebris illa Pœnitētiæ definitio,quā iisdē Catholicis idē Caluinus attribuit: *Anteacta peccata deflere,& deflenda no comittere.* Qui autem ita serio peccata deflet, vt propositum certissimum concipiat animo, nunquam deinceps ad peccata redeundi, is profectò internam illā mentis renouationem acquirit,quæ veram vitæ correctionem secum trahit. A B

QVOD verò paulò infrà Caluinus subiicit,Catholicos leui cæremoniarū aspersione totā cordis amaritudinē sanare,noua calūnia est,& ipsius etiā Caluini testimonio refelli potest, siquidē paulò antè dixerat,Pœnitētiā apud Catholicos nihil esse aliud, nisi disciplinā,& austeritatē,quę vitiis puniendis & castigādis seruiat. Quòd si apud nos eiusmodi requiritur in pœnitētibus austeritas;& Satisfactionis gratiā ieiunia,preces,eleemosynæ, peregrinationes, & alia id genus opera carni molesta,& laboriosa,a Sacerdotibus indicūtur:quomodo non mētitur,qui hoc ipsum agnoscit,& tamē scribit, omnem cordis amaritudinem leui cæremoniarum aspersione sanari? C

SECVNDO,ibidē Caluinus Doctores Catholicos singularis cuiusdam insciticæ arguere sibi videtur, quòd se torqueāt,& impediāt tribus quibusdā, alioqui facillimis quæstionibus,An vnius peccati Pœnitētia Deo placeat vbi in aliis durat obstinatio; An pœnæ diuinitus inflictæ ad Satisfactionē valeant;An sæpiùs iterari possit pro mortalibus peccatis Pœnitētia. SED ego nullū hactenus legi,qui his quæstionibus impeditus teneretur:omnes enim continuò respōdent,non placere Deo Pœnitentiā vnius peccati, nec verā Pœnitētiā esse,vbi in aliis durat obstinatio; & pro certo axiomate habēt verbū illud August. seu quicūq; fuerit auctor,in lib.de vera, & falsa Pœnitētia,c.9. *Quædā impietas infidelitatis est,ab illo qui iustus,& iustitia est dimidiā sperare veniam*, nec minus cōsentiūt omnes,flagella a Deo immissa,ad Satisfactionem valere:idq; cōtra Hæretic.negātes defēdūt, vt videre est in Cōcilio Tridētino sess.14. ca.13.nemo denique Catholic. est, qui dubitet Pœnitentiam priuatam (nam de solenni alia ratio est) toties iterari posse,quoties quis in peccatum lapsus fuerit.

TERTIO,ibid.Caluin.impudēter mētitur,cū ait: *Turpiter & impiè definiūt,nō nisi de venialib. peccatis quotidie agi Pœnitētiā.* Qui enim,quęso,hoc definiūt? cur nullus citatur hui⁹ decreti auctor? Scribūt quidē Cath.venialia peccata quotidie esse,& ideò quotidie quoq; de eis Pœnitētiā esse agēdā:neq; solu recētiores,sed etiam S.Augustin. id verbis apertissimis docet in lib. 50. homiliarum, hom. postrema, cap. 8. at non posse, & interdum etiam oportere de mortalibus peccatis toto vitæ tempore Pœnitentiam agi, nemo

nemo Catholicus definiuit. Et contrà potius exstant multi veteres Canones,qui Pœnitentiā perpetuā pro certis criminibus imperant;& laudantur apud nos ij vehementer,qui ad expianda adolescentiæ suæ peccata, vel in Eremo, vel Monasteriis toto vitæ suæ tempore durissimum vitæ genus complexi,Pœnitentiam agunt. A

QVARTO,idem Caluinus in eodem capite, §.2. scribit,exigere Catholicos à pœnitentibus Contritionem adeò iustam & perfectam, vt in trutina appendatur cum fiducia veniæ, & §.3. id ipsum planiùs explicans, scribit Catholicos velle, vt ea Contritio meritum sit remissionis peccatorum, cùm tamen eam nemo habere possit: *Multum*,inquit, *interest,doceas ne emereri remissionem peccatorum iusta, & plena Contritione,qua nunquam defungi possit peccator; an eum instituas ad esuriendam, & sitiendam Dei misericordiam,&c.* SED Catholici non docent, Contritione nos emereri remissionem peccatorum, ac per hoc nec illud docent, debere in trutina appendi cum fiducia veniæ, doloris acerbitatem: audiunt enim Catholici omnes Synodum Tridentinam disertis verbis concionantem,nihil eorum quæ iustificationem præcedunt,mereri gratiam iustificationis,& ideò gratis per Christum homines iustificari,sess.6.cap. 8. Itaque Contritionem dispositionem esse volunt Catholici,non meritum remissionis peccatorum. B

QVOD etiam Caluinus obiter dicit, nunquam posse hominem defungi iusta,ac plena Contritione; & neminem esse qui ex doctrina Catholica de Contritione vel non sit ad desperationem adactus, vel simulationem doloris Deo pro vero dolore non opposuerit; meræ calumniæ sunt. Nam etiamsi fidei certitudine sciri non posse Catholici doceant, perfectam ne Contritionem habuerimus, an imperfectam:tamen perfectā haberi posse, & a plurimis ipsa haberi docemus; neque vllum nouimus qui ex hac doctrina ad desperationem adactus sit,aut simulatum Deo dolorem pro vero dolore obtulerit. Sed frustrà contendimus,cum aduersarius sola sua affirmatione contentus,nullos testes adhibeat. C

QVINTO,in eodem cap.§.16.17.& 18. calumniatur doctrinam Catholicorum de enumeratione peccatorum in Confessione faciendaiac tandem addit,rem impossibilem ab illis præcipi: *Dicam*,inquit, *in summa,qualis lex illa fuerit. Simpliciter est impossibilis.* SED calumniam hanc esse nemo negabit, qui libros Catholicorum, aut certè Concilium ipsum Tridentinum,sess.14.cap.5.legere voluerit. Neque enim omnia omninò peccata enumerari oportere lex nostra iubet,sed ea solùm, quæ post diligentiam in examine positam,menti occurrerint: diligentiam autem moralem intelligimus, qualem in negotiis grauioribus adhibere solemus. D

Quid?quod hoc idem eodem in loco ipse idem Caluinus docet? nam Deo peccata confitenda esse dicit non solùm generatim, sed etiam singula: *Quid?* inquit,*ergòne confitenda non sunt singula delicta? ergo nulla confessio Deo accepta,nisi duobus istis verbis conclusa,Peccator sum? immò verò danda potius opera,vt quantum in nobis est,totum cor effundamus coram Deo, nec modò nos peccatores esse,sed quanta sit,& qua varia peccatorū labes;tota recogitatione cognoscamus no modò nos immūdos,sed qualis & quanta, quāq; in multis partibus nostra immundicies,non modò nos debitores sed quantis debitis grauati,& quot nominibus obstricti, non modò vulnerator,sed etiā quā multis, & letalibus pla-*

gis saucij simus. Ac ne quis ei obiiceret,id omnino fieri non posse vt singula peccata Deo cōfiteamur,adiungit:*Hac tamen recognitione, cū se totū peccator corā Deo effuderit, seriò ac sincerè cogitet plura adhuc restare, ac profundiores esse malorū suorū recessus, quā quos penitus excutere possit:atq; adeò exclamet cū Dauide:Errores quis intelligit?ab occultis meis munda me Domine.* Hæc ille. Sicut igitur ipse non existimat legem esse impossibilem,qua iubemur singula peccata Deo cōfiteri,quia nō tenemur id facere,nisi quātum in nobis est:ita non debet legem impossibilem iudicare,qua iubemur singula peccata sacerdotibus confiteri,quia non tenemur id facere nisi quantum recordari possumus;& de reliquis cum Propheta supplicare debemus,ac dicere: *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine.*

SEXTO,idē Caluinus in eodē c.§.25. rursus mētitur,nos docere veniā peccatorum meritis acquiri: *In hanc summā*,inquit,*recidunt omnia:nos quidē à Dei clementia delictorū veniā impetrare, sed intercedente merito operū.* Et infrà §.26. *Verū*,inquit,*qua sunt peruersitate,& peccatorū remissionē,& reconciliationē fieri semel dicunt,cū in gratiā Dei per Christū in Baptismo recipimur:post Baptismū resurgendū esse per satisfactiones.* QVID facias huic calūniatori, qui dedita opera sentētiā Catholicorum perperam exponit, vt odiosā reddat?quòd enim Catholici dicūt,satisfaciendū esse pro pœnis tēporalibus,quæ post reconciliationē cum Deo,& culpæ ac pœnæ æternæ gratuitā remissionē, aliqñ restant;id ipse trahit ad meritū recōciliationis. Tātum autē abest, vt Catholici sentiant, reconciliationē acquiri meritis satisfactionū,vt etiam doceant neminē posse Deo satisfacere, nisi reconciliati. Ac vt intelligas,lector,Caluinū non ignorantia,sed malitia peccare,legas §.29.& 30.eiusdē capitis:ibi enim fatetur Catholicos non referre Satisfactionē ad reconciliationem,siue,quod est idem, ad culpæ remissionem, sed solùm ad expiandam pœnam, eámque temporalem:*Fingunt*,inquit §. 29. *sibi distinctionem culpæ & pœnæ:culpam remitti fatentur Dei misericordia,sed culpa remissa pœnā restare, quā persolui Dei iustitia postulat.* Et §.30.*Scio*,inquit, *subtilius adhuc ipsos elabi,dū inter æternā pœnā, & tēporalē distinguūt.*

SEPTIMO,idē Caluinus li.4.Instt.c.19.§. 16. cū docuisset Catholicos multū laborare,& sudare,vt Sacramentū in Pœnitētia inuenire possint, indicat eis, in Absolutione Sacerdotis multò speciosius,& facilius Sacramētū cōstitui potuisse, quia in actione pœnitētis:& miratur cæcitatē Scholasticorū,qui hoc nō aduerterint:*Sanè*,inquit, *hallucinati sunt plusquā pueriliter,& caci in sole fuerunt,qui cū multa difficultate æstuarent,rē planā adeò,& cuiuis obuiā nō perspexerūt.* Hæc ille:qui quidē impudentius mentiri non poterat,nisi fortè nullū Scholasticū legerit. NAM ex Scholasticis Scotus,Ochā & Gabr.in 4.sent. dist. 14. Sacramentum Pœnitentiæ in sola Absolutione constituunt:cęteri omnes actus pœnitentis,Confessionem, Contritionem,& Satisfactionē, partem Sacramenti huius esse volūt,sed non absq; Absolutione, quā Sacramenti formam,ac per hoc primariam Sacramenti partem esse docent. Itaq; quod nulli in mentem veniſſe Caluinus fingit, omnibus in mentem venit: & ipse planè hallucinatus est plusquam pueriliter, & cæcus in sole fuit,si libros Scholasticorum legit, & rem planam adeo, & cuiuis obuiam non peripexit.

OCTAVO, idē Caluinus in Antidoto articulorū Parisiensium,art.3.introducit Catholicos ita loquētes:*Quantū verò pertinet ad Confessionem, notandum est,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, quòd materia sit de iure diuino, forma autem de iure positiuo. Et paulò infrà dicit, formam superinductam ab Innocentio Pontifice, qui statuit confitendum esse proprio Sacerdoti. Denique fingit sententiam esse Lutheranorum, & Catholicis contrariam; Nos reconciliari gratis per satisfactionem Christi. SED hæ meræ sunt imposturæ: nam neque vllus Catholicus docuit formam Confessionis esse de iure positiuo: neque formam Theologi vocant, confiteri proprio Sacerdoti, cùm forma sit omnium consensu, verbum Absolutionis: neque Innocentius instituit confitendum esse proprio Sacerdoti, sed explicuit, iure diuino non conuenire potestatem Sacramenti huius administrandi, nisi iis, qui iurisdictionem in alios habent, quales sunt proprij Sacerdotes. Sententia autem illa, Nos reconciliari gratis per Satisfactionem Christi, non modò nobis contraria non est, neq; absurda Catholicis vllis videtur, vt Caluino fingere placuit, sed anathema dicimus iis, qui illam negare voluerint: neque Caluinistæ proferet vnquam testimonia Doctorum Catholicorum, qui ea dicant, quæ nobis Caluinus imposuit.

Similia mendacia habet etiam Theodorus Beza in sua Confesslone, cap. 7. art. 11. vbi de Pœnitentia Papistarum disserit. PRIMO, affirmat Catholicos non tam esse medicos, quàm carnifices crudelissimos animarum, quòd in omnibus adultis requirant, vt necessaria ad salutem, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem: sed aut reipsa, si potest quis ea præstare, aut certè in voto, ac desiderio. Quæ autem crudelitas est, exigere desiderium confitendi, & mulctã impositam adimplendi?

SECVNDO, affirmat exigi à nobis, vt perfectè tria illa præstentur: quod esse videtur promptum iter ad desperationem. AT non exigimus perfectè, nisi quatenus vires humanæ à Deo adiutæ se extendunt; neque enim requirimus confessionem, nisi eorum peccatorum, quæ memoria tenentur, neque mulctam imponimus, nisi quam vnusquisque facilè ferre possit. Itaque in tam prono itinere ad desperationẽ nullum vidimus vnquam desperasse.

TERTIO, affirmat in his tribus nos ponere remissionem peccatorum, insigni cum Christi contumelia. AT quæ contumelia Christo esse potest, si dicamus, meritum passionis eius veram esse, atque vnicam peccatorum medicinam, eámque applicari per verbum Absolutionis iis, qui per Contritionem & Confessionem, ac satisfaciendi propositum ad eam medicinam recipiendam ritè præparantur? Vel si hæc contumelia est, cur non erit etiam cõtumelia, si quis dixerit, Baptismum aquæ lauacrum esse regenerationis? vel, in eo lauacro positam esse remissionem peccatorum, quòd per id lauacrũ applicetur nobis Christi meritum, quo peccata donantur?

QVARTO, affirmat doctrinam Catholicorum de Contritione, blasphemam esse, quòd eam partem esse velimus Satisfactionis pro nostris peccatis coram Deo; atque ita transferamus ad homines, quod vnius Christi proprium est. AT non hoc docent Catholici, neque enim propriè satisfieri posse credunt pro culpis in Deum admissis, quasi Contritio iustum precium sit, qua offensioni, atque iræ diuinæ satisfiat: solum enim iustificatos, atque amicos Dei per Christi meritum factos, docent, pro tẽporalibus pœnis posse ac debere satisfacere. Sed Aduersarij nostri non laborant vt Catholicam doctrinam intelligant, sed id solùm quærunt, vt quouis modo eam reprehendant, ac in inuidiam vocent. Sed de his hactenus.

CAPVT SEXTVM.

Calumniæ & mendacia Martini Kemnitij.

NVNC tandem ad calumnias, & mendacia Kemnitij veniamus. PRIMVM, vt se ac suos à Nouatianorum hæresi asserat, illorum sententiam perperam exponit: sic enim loquitur in 2. p. Exam. pag. 900. *Nequaquam sumus Nouatiani, qui semel iustificatis, si post Baptismum lapsi essent, omnem spem veniæ, & reconciliationis cum Deo vel prorsus negabant, vel in dubium reuocabant, etiamsi rursus conuerterentur, & pœnitentiam agerent.* SED non fuisse hanc Nouatianorum hæresim, multis argumentis probare possemus, si opus esset: verùm Kemnitius hoc labore nos liberauit. Nam paulò infrà, pag. 902. refert ex historia Tripartita, quæ fuerit Nouatianorum opinio, his verbis: *Meritò improbatur Accesij Nouatiani dictum, qui in Tripart. li. 1. cap. 13. ad Constantinum Imperatorem inquit: inuitandos quidem lapsos ad Pœnitentiam: spem verò remissionis non à Sacerdotibus, sed à Deo solummodò expectandam, qui solus potestatem habeat remittendi peccata.* Hîc vides non negâsse Nouatianos spem veniæ, & reconliationis cum Deo, vt suprà falsò scripsit Kemnitius, sed negâsse in Sacerdotibus potestatem absoluẽdi, quippè quæ in solo Deo sit; quod etiam negant pertinacissimè Lutherani, vt infrà ostendemus.

SECVNDO, idem Kemnitius pag. 902. Sancti Ambrosij verba deprauat, vt ea ad sententiam suam accommodet: *Ambrosius*, inquit, *Nouatianorum opinionem ita describit: Pœnitentibus post lapsum non simpliciter sanè præcidendam esse omnem spem veniæ, sed Sacerdotes nec posse nec debere illis, ministerio Euangelij remissionem peccatorum annunciare, vel Absolutionẽ impertiri: ne Dei (sicut simulabant) partes audaci temeritate sibi vsurparent.* Hæc ille. AT nusquam in Ambrosio inuenitur modus ille loquendi. Lutheranorum proprius: *Ministerio Euangelij remissionem peccatorum annunciare.* Quod Ambrosius docet, vt ex lib. 1. de Pœnit. cap. 2. colligitur, id est negâsse Nouatianos, potestatem remittendi peccata Sacerdotibus esse concessam: *Sed aiunt*, inquit, *se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent, &c.*

TERTIO pag. 905. *Peccatorem*, inquit Kemnitius, *post Baptismum lapsum, quando quærit & ambit reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, Pontificij per Sacramentum suum Pœnitentiæ deducunt ad humana, seu propria opera, vt illa, accedente verbo Absolutionis fiant & sint Sacramentum, hoc est, caussa efficiens & conferens gratiam reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum.* Hæc ille: vbi PRIMVM in eo errat, & secum ipse pugnat, quòd Contritionem & Cõfessionem vocat opera humana & propria, cum potiùs dona sint Dei, vt ipse idem Kemnitius confitetur pag. 955. vbi sic loquitur: *Est autem vera Contritio non opus liberi arbitrij, seu virium humanarũ: sed Spiritus sanctus per verbum prædicatum, auditum, & cogitatum, illam in nobis excitat, inchoat, operatur, & efficit.* Cùm igitur Contritio, & consequenter etiam Confessio, non sit nostrum tantùm opus, sed etiam Dei qui illam nobis inspirat, falsò Kemnitius paulò antè scripsit: Pontificios deducere peccatores ad opera humana, & propria.

DEINDE, Catholici etiamsi Contritionem, Cõfessionem, & Satisfactionem, ad partem materialem Sacramenti Pœnitentiæ pertinere velint: ramẽ caussam

sam efficiẽtem remissionis peccatorum vt instrumentum Dei, vel solam Absolutionem faciunt, vel actiones pœnitentis cum Absolutione coniunctas, non vt actiones humanæ sunt, sed vt instrumenta Dei; alioqui enim ipsa consecratio, & ablutio, ac distributio, actiones humanæ dici possent, cùm non minùs ab hominibus fiant, quàm ipsa peccatorum enumeratio. Nihil igitur est cur Kemnitius clamitet, nos causssam efficientem remissionis peccatorũ in humano, ac proprio opere pœnitẽtis constituere, cùm in ipso verbo, per Sacerdotem nomine Dei pronuntiato, constituamus.

QVARTO. Pag. 911. demonstrare Kemnitius volens, cur Pœnitentia, quam prædicauit Ioan. Baptista, & post eum Christus, non sit apud Catholicos Sacramentum Pœnitentiæ, ita loquitur: *Quia in illa Pœnitentia gratis, sine operibus, fide propter Christum remittebantur peccata, quia etiam tam Baptista quàm Christus, fidem in filium Mediatorem, partem conuersionis necessariam ad consequendam remissionem prædicãrunt. Propter has causssas talis Pœnitentia Pontificiis non est Sacramentum: id quod diligenter expendatur.* Hæc ille. OMISEROS Lutheranos, quorum ignorantia sic abutitur Kemnitius, vt palpabilia mendacia non solùm eis impudenter obtrudat, sed etiam iubeat tanquam magna mysteria diligenter expendi. Scribit quidem Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 1. Sacramentum Pœnitentiæ institutum fuisse post Christi resurrectionem, & ea de causssa Sacramentalem Pœnitentiam non fuisse Catholici docent Pœnitentiam illam, quam Baptista & Christus prædicabant. AT causssas quas fingit Kemnitius, non modò nullus agnoscit Catholicus, sed planè omnes pro hæreticis haberemus qui illis de causssis Pœnitentiam Sacramentum esse negarent. Tantùm enim abest, vt idcò Pœnitentiam aliquam pro Sacramento non habeamus, quia in ea gratis, sine operibus, fide propter christum remittuntur peccata; vel quia fides in christum pars conuersionis, & quidem necessaria ad remissionem obtinendam prædicetur, vt contrà potius vbi ista absint, Sacramentum Pœnitentiæ aut nullum esse, aut inutiliter administrari dicamus.

QVINTO. Pag. 931. non minori audacia Kemnitius Tridentino concilio imponit ea, quæ nunquam Patres eius concilij cogitarunt: *Sed*, inquit, *aliud est, quod Tridentinum Concilium quærit, in Baptismo scilicet remissionem peccatorum gratis, sine nostris operibus, propter meritum christi donari, & fide accipi: in lapsis verò post Baptismum, Pœnitentiam impetrare veniam, non fide, gratis, & sine operibus, sed per, & propter opera Pœnitentiæ.* Et pag. sequenti: *Idem est*, inquit, *quòd alibi dicunt, duplicem esse iustificationem, quarum prior sit gratis, fide, sine operibus, propter christum: altera non gratis, sed per, & propter opera fiat.* Hæc ille. PORRO, si ista mendacia non sunt, proferatur in medium vel vnus aliquis scriptor catholicus; ne dicam concilij Oecumenici, aut etiam particularis decretum, in quo habeatur, iustificationem in Sacramento Pœnitentiæ non donari gratis, per fidem sine operum merito, ob christi denique passionem, & mortem. Neque enim quia requirimus contritionem, & confessionẽ, ac deinde etiam Satisfactionem, ideo non gratis, & per christum, sed ex operibus propriis iustificamur; illa enim opera non merita sunt iustificationis, sed dispositiones iustificandi: alioqui etiam iustificatio quæ fit in Baptismo, non gratis, sed ex operibus fieret, quia Pœnitentia quædam requiritur ante Baptismum, dicente Apost. Petro Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrùm in nomine* IESV CHRISTI, *in remissionem peccatorum.*

Quid, quòd idem Kemnitius antè cõfessus fuerat, catholicos agnoscere, per meritũ christi fieri remissionem in Sacramento Pœnitentiæ? sic enim scripsit pag. 903. *Pontificij asseuerant, Pœnitentiam qua lapsi Deo reconciliantur, esse peculiare Sacramentum, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis christi applicatur.* Hæc ille: cuius testimonium hoc loco prolatum, verum est, sed malè cohærens cum his, quæ nobis falsò passim imponit.

SEXTO. Pag. 935. auctorem primum Sacramenti Pœnitentiæ Kemnitius Petrum Lombardum facit, qui post annum Domini M.C. florùit: *Quia*, inquit, *Lombardus primùm ex Pœnitentia Sacramentum fecerat, cœperunt posteà Scholastici quærere, quæ sit materia, & quæ forma, &c.* Hoc esse mendacium nemo dubitabit, qui aliquid in veteribus legerit; passim enim coniungunt veteres Pœnitentiam seu reconciliationem cum Baptismo, aliisque Sacramentis propriè dictis. Quæ testimonia suo loco adducẽtur: nunc vnum S. AVGVSTINI testimonium nobis sufficiet; is enim in epist. 180. ad Honoratum: *An non cogitamus*, inquit, *cùm ad istorum periculorum peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi; quãtus in Ecclesia fieri soleat ab vtroq; sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis Baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam ipsius Pœnitentiæ actionem omnibus consolationem, & Sacramentorum confectionem, & erogationem? vbi si ministri desint, quantum exitium sequatur eos, qui de isto seculo vel nõ regenerati exeũt, vel ligati?*

SEPTIMO. Pag. 944. & 945. vix credi potest quanta impudentia Kemnitius tum mentiatur, tum Concilij Tridentini sententiam omnino peruertat. Negauerat Concilium partes Pœnitentiæ esse, terrores, & fidem: nam terrores & fides etiam in impœnitentibus esse possunt, cùm Iacobus dicat, dæmones credere, & contremiscere, quos certum est Pœnitentiam nunquam acturos; de qua etiam re suo loco dicemus. At Kemnitius ex capite suo ita Concilij sententiam exponit: *Et terrores quidem*, inquit, *à Deo voce Legis conscientiæ incussos, ideo nolunt esse partem Pœnitentiæ, quia Contritionem volunt esse dolorem voluntariè pro peccatis tanquam vindictam assumptum, qui hoc opere promereatur misericordiam Dei.* SED mentitur in caput suum: non enim Concilium vsquam dixit, Contritionem esse opus meritorum remissionis peccatorum, sed contrà potiùs sess. 6. ca. 8. disertis verbis pronunciauit, ideò gratis per christum nos iustificari secundum Apostolum, quia nihil eorum quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promerentur.

ET quia Concilium sic negat fidem partem esse Pœnitentiæ, vt tamen ad Pœnitentiam fidem necessariam esse concedat, & Theologi fidem Pœnitentiæ fundamentum esse docent: explicat Kemnitius mentem Concilij, ac Theologorum his verbis: *Quando dicunt fidem esse fundamentum Pœnitentiæ, intelligunt talem persuasionem: si actiones illas Pœnitentiæ à Pontificiis præscriptas quis susceperit, & præsliterit, quòd illis actionibus impetret veniam peccatorum, & reconcilietur Deo: & hoc est quod dicunt fidem esse fundamentum Pœnitentiæ.* AT longè aliter mentem suam ipsum Concilium explicat: sic enim loquitur, sess. 6. cap. 6. vbi exponit quem locum fides habeat in negocio iustificationis: *Disponuntur*, inquit, *ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes*

Universidad de Deusto
Biblioteca

vera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt, atq; illud in primis, à Deo iustificari impium per gratiam eius per redemptionem, quæ est in CHRISTO IESV: *& dum peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iustitiæ timore quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christū propitium fore; illūque tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod, & detestationem, &c.*

Ex his habemus, ndem, quæ est fundamentū pœnitentiæ, non esse (vt mentitur Kemnitius) persuasionem, quòd actionibus pœnitentiæ impetremus veniā peccatorum, & reconciliationem; sed quòd vera sint Dei promissa, & illud imprimis, iustificari impiū per gratiam Dei per redemptionem, quæ est in christo. Et simul habemus, non excludi fidem ac terrores à pœnitentia, immò includi, non vt partes, sed vt causſas præcedentes pœnitentiā: neque enim credere & terreri, est pœnitere, sed ex fide & terroribus pœnitentia gignitur. NEQVE multum refert, quòd in loco iam citato Concilium explicat iustificationem, quæ in Baptismo acquiritur, non eam quæ in Sacramento pœnitentiæ: nam idem est dispositionum & cōuersionis progressus, licet pœnitentiæ opera multò faciliora ad Baptismum, quam ad reconciliationem exigantur.

OCTAVO. pag. 945. incredibili malitia vel inscitia, ex can. 4. sess. 14. Concilij Tridentini Kemnitius colligit, totum; Euangelium ex pœnitentia à Catholicis tolli: *Quando*, inquit, *quartus canon anathemate damnat eos, qui dicunt fidem conceptam ex Euangelio, vel Absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa esse peccata, necessariam partem esse Pœnitētiæ ad cōsequendam remissionem peccatorum; quid aliud facit, quàm quòd totum Euangelium ex Pœnitentia tollit, & ipsam vocem Euangelij propriā sicut à Prophetis, Christo, & Apostolis tradita est, damnat?* Et pag. 946. *Quid reliquum erit Euangelio si tollas inde Christum, fidem in Christum, & remissionem peccatorum, quæ fide per Christum accipitur? & tamen Tridentinum Concilium non veretur anathemate damnare, si quis dixerit, partem Pœnitentiæ esse fidem ex Euangelio conceptam, qua quis credit sibi per Christum remissa esse peccata.* Et pag. 947. *Ad perpetuam*, inquit, *rei memoriam notum sit veræ Ecclesiæ Dei, Concilium Tridentinum promittere Pœnitentiæ reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, sine fide, quæ quidem ex Euangelio concepta sit, & qua quis credat per Christum sibi peccata remissa.* Hæc ille; qui quidem tam pueriliter errat, vt me sanè pudeat hęc tam leuia refutare; & nō parum Kemnitij, quamuis aduersarij, misereat. NEQVE enim conciliū negat, fidem ex Euangelio conceptam ad pœnitentiam esse necessariam: sed negat, tum fidem partem esse pœnitentię, cum ea potius (vt suprà diximus) pœnitentiam gignat; tum verò fidem, qua quis credit sibi remissa esse peccata, veram esse fidem ex Euangelio conceptam, cum nihi nisi figmētum Lutheri iure dici possit. Euangelium enim remissionem peccatorū omnibus verè pœnitentibus promittit: sed vtrum hic aut ille veram pœnitentiam habeat, Euangelium nusquam dicit, quare ex Euangelio fides illa concipi non potest, qua quis certò credat sibi remissa esse peccata. Sperare quidem possumus & debemus, vt concilium docet, sess. 6. cap. 5. & sess. 14. cap. 4. Deum nobis propitium fore: sed certò id credere, quo modo certò credimus articulos fidei, mera stultitia est.

NONO Pag. 958. falsò tribuit S. Thomæ quod scripserit, ad remissionem peccati requiri actum nostrum, qui sit meritorius, quia cadat sub libero arbitrio. ID enim neque vsquam S. Thomas scripsit, neque scribere potuit, nisi Theologiæ planè oblitus. Quis enim vel mediocris Theologus diceret, actum nostrum esse meritorium, quia cadat sub liberum arbitrium? quasi verò non possint multi actus sub liberum arbitriū cadere, nec tamen meritorij esse. Quid, quòd S. Thomas in q. vlt. art. 5. disertis verbis docet, neminem posse mereri gratiam iustificationis; cuius contrarium Kemnitius illi imponit?

DECIMO. Similem omninò Kemnitius habet calumniam pag. 961. vbi sic ait: *Talis fides est Pontificiæ Pœnitentiæ, in nostra scilicet opera, non in Christum talem misericordiam Dei volunt, non qua sit gratuita, & gratis propter Christi meritū peccata remittat, sed quæ operibus nostris tribuat mercedem, reconciliationem scilicet cum Deo, & remissionem peccatorum.* Hæc ille. SED tantum abest, vt hæc sit Catholicorum sententia, vt nullus sit Catholicorum, qui non toto corde anathema scribere paratus sit iis, qui ita sentiunt, vt nos sentire Kemnitius fingit.

VNDECIMO. Pag. 962. affirmat Scotum velle, dilectionem Dei super omnia ex naturalibus viribus haberi posse, eámque esse dispositionem sufficientem immediatam & vltimam ad infusionem gratiæ. Deinde pag. 963. addit: *Et hoc est dogma Scholasticorum, ad quod stabiliendum factum est hoc decretum.* Hic duo mēdacia sunt. VNVM, Scholasticorum esse illud dogma: nam Scotum, quem solum Kemnitius citat, longè aliter sensisse, fusè demonstrat Andreas Vega in lib. de Iustificat. q. 10. & deinde quidquid de Scoto sit; constat S. Thomam, & meliorem Scholæ partem, contrarium omninò docere. ALTERVM est mendacium luculentius, Ad illud stabiliendum dogma, decretum Concilij Trid. esse formatum, quod habetur sess. 14. c. 4. can. 5. Concilium enim in hoc ipso loco, Attritionem, quæ & imperfecta Contritio, donum esse Spiritus sancti docet: ex quo rectè colligitur, multò magis ipsam Contritionem perfectam, quæ dilectionem Dei super omnia includit, non ex solis naturæ viribus, sed Dei munere haberi. Et sess. 6. can. 3. his verbis sententiam istam damnat, quam ei Kemnitius affingere non veretur: *Si quis dixerit, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione atque eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.*

DVODECIMO. Pag. 964. negat Kemnitius Lutherum docuisse id, quod in bulla Leonis X. damnatum legimus, Attritionem facere hominem hypocritam, & magis peccatorem: sed tantum Scholasticorum sententiam reprehendisse, quæ detestationem peccatorum per liberum arbitrium: solis naturæ viribus productam, facit dispositionem sufficientem ad gratiam. ATQVI hęc est incredibilis audacia, cùm verba Lutheri non vno in loco posita, clarissima sint, neq; vllam eiusmodi interpretationem admittant.

In sermone de Pœnitentia, habito anno M.D.XVII. ex quo articuli illi deprompti sunt, quos Leo X. damnauit; ita Lutherus loquitur: *Contritio duplici via paratur. Primùm per discussionem, collectionem, detestationē peccatorū, quæ quis (vt dicūt) recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorū suorū grauitatem, damnum, fœditatem, multitudinem, deinde amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquisitionem, & alia, quæ possunt tristitiam, ac dolorem excitare*

excitare. Hæc autem tristitia facit hypocritam, immò magis peccatorem, quia solùm timore præcepti, & dolore id facit: & tales omnes indignè absoluuntur. Hæc ibi; vbi non damnatur Contritio, siue Atritio (vt Kemnitius dicit) quia sit ex solo libero arbitrio, sed quia nacitur ex timore præcepti, non ex amore iustitiæ.

Rursus idem Lutherus in libr. contra bullam Antichristi, posteaquam recitauit art. 6. à Leone damnatum, vbi habentur ad verbum, quæ modò ex serm. de Pœnitentia citauimus, ita subiungit: *Meus certè est articulus, & Christianissimus, quem mihi immunerabilibus Papis & Papistis non finam extorqueri.* Vtri, quæso, magis credendum, Lutheróne articulum suum agnoscenti, an Kemnitio impudenter mentienti, nunquam Lutherum ita sensisse?

In assertione quoque omnium articulorum suorum, iterum recitat eundem sextum articulum, & suū esse fatetur, & multis argumētis cōfirmare nititur.

Denique in Resolutionibus super propositiones Lipsiæ disputatas, apertissimè dicit hæresim esse Pelagianam, admittere, Pœnitentiā inchoari ante dilectionem iustitiæ: vbi prorsus tollit primam partem Pœnitentiæ, quam Kemnitius, & Lutherani ceteri cōstituunt in illis terroribus fidem præcedentibus. Proinde nūc Lutherotestę, Lutherani Pelagiani facti sunt: & ideò non mirum, si Kemnitius mauult impudenter Lutheri scripta negare, quàm Pelagianus haberi.

DECIMOTERTIO. Pag. 967. mirabili stratagemate Kemnitius catholicis affingit, quæ sunt Lutheri propria. Reprædendit enim Scholasticos, quòd doceant, Contritionem, si non oriatur ex dilectione Dei, sed ex timore iræ & iudicij diuini, etiam si accedat fides petens & statuens remitti nobis peccata propter Christum, tamen non esse salutarem, sed Iudæ Pœnitentiam. AT hoc nunquam Scholastici docuerunt, sed Lutherum ita docentem Leo pontifex, & academiæ catholicæ, & nuper Patres in Tridentino Concilio damnauerunt: Ita videlicet fideliter recitat sententias nostras Kemnitius. Atque hæc de calumniis & mendaciis sufficiant.

CAPVT SEPTIMVM.

De nomine Pœnitentia.

EXPEDITIS Hæreticorum mendaciis & calumniis, nunc ad nomen Pœnitentiæ veniamus. Aduersarij ab ipso Pœnitentiæ nomine fundamenta iacere incipiunt errorum suorum: & quia POENITENTIA à pœna dicta videtur, & pœna referri potest tùm ad dolorem de peccatis præteritis, quam nos Contritionem vocamus, tùm ad eā mulctam, quæ indicitur pœnitentibus, quæque Satisfactio à catholicis nominatur; propterea illi non libenter hac voce vtuntur, & pro ea in Scripturis ferè vbique substituunt Resipiscentiam.

Laurentius Valla, qui veluti præcursor quidam Lutheranæ factionis videtur fuisse, in Annotatione ad cap. 7. posterioris ad Corinth. scribit, elegantiores voces esse *μετάνοιαν*, & *μεταμέλειαν*, Græcas, quàm Pœnitentiam, latinam, quòd Pœnitentia significet tristitiam commissi, illæ mentis emendationem: atq; inde colligit, nihil agere eos, qui ex eo Pauli loco triplicem inducant Pœnitentiam, vnam quæ sit contritio, alteram quæ sit confessio, tertiam quæ sit Satisfactio, cùm apud Paulum duæ illę voces, *μετάνοια*, & *μεταμέλεια* tantùm inueniantur.

Erasmus, qui alter præcursor Lutheri dici potest, in Annotationibus noui testamenti ad cap. 3. Matth. & alibi frequentissimè, mauult, resipiscere & resipiscentiam, quam pœnitere & pœnitentiā, esse vertendum, vbi legimus *μετανοεῖν*, & *μετάνοιαν*: *Nostrum vulgus*, inquit, *putat esse Pœnitentiam agere; præscripta pœna quapiam, luere commissa: quòd apud Christianos, qui publicè peccássent, eiecti è consortio propalam affligerentur, eáque satisfactio siue pœna, pœnitentia vocari cœpta. Qua quidem ex re non mediocris error Theologis quibusdam obrepsit, qui quòd Augustinus de pœnitentia, hoc est, publica satisfactione scripsit, ad animi dolorem, quam contritionem vocant, detorquent. Alioqui μετάνοια dicta est à μετανοεῖν, hoc est à posterius intelligendo, vbi quis lapsus, re peracta tum demum animaduertit erratum suum.* Et infrà, non solum vocem Grecam *μετάνοιαν* resipiscentiam sonare contendit, quòd multi alij fecerunt, & inter alios Lutherus, ipsū Erasmum auctorem citans in Resolutionibus: sed etiam, Pœnitentiam quod fortè nullus est ausus, in resipiscentiam transformare conatur. Vult enim & hoc loco in cap. 3. Matth. & infrà in cap. 7. posterioris ad Cor. non à pœna, sed à ponè tenendo, Pœnitentiam ductam; quasi nihilsit aliud pœnitere, nisi posterius consilium tenere; siue, vt ipse loquitur, intelligere post factum, vnde & Græcis dicta est Metanœa.

Theodorus Beza annot. ad 3. cap. Matth. interpretationem eorum reprehendens, qui illud *μετανοεῖτε* non verterunt, resipiscite, sed pœnitentiam agite; ita loquitur: *Quam interpretationem multas ob causſas repudio sed ob eam potissimum, quòd multi imperiti occasionem ex hoc dicendi genere arripuerint falsarum opinionum de Satisfactione, quibus hodie agitatur Ecclesia.* Hęc ille. Scilicet imperiti, & (vt Erasmus loquebatur) vulgus deputandi sunt omnes, qui fidei simplicitatem cum sanctis patribus, & vniuersa Ecclesia tenent. Sic olim Berengarius (Lanfranco teste in lib. de corpore Christi) Catholicorum sententiam, vulgi sententiam appellabat.

Porrò distinguit Beza vocem *μετανοεῖν* à voce *μεταμέλεσθαι*; ac *μετανοεῖν*, quę vox in Scripturis passim occurrit, propriè significare dicit, post factū sapere, eíque respondere Latinā vocē, resipiscere, vnde est resipiscentia, & vocem Habraicam שׁוּבָה conuerti, vnde est משׁוּבה conuersio: quod idē obseruauit Ioan. Caluinus li. 3. Instit. c. 3. §. 5. Vocē autē *μεταμέλεσθαι*, propriè significare dicit, post rem aliquam factam sollicitum esse, & anxium; atque huic voci, quę nusquam ferè in Scripturis occurrit, cùm de conuersione peccatoris agitur, respondere vult Latinam vocem, pœnitere, vnde est pœnitentia; & Hebraicam נחם pœnitere, seu consolari.

Martinus Lutherus in epist. ad Vicariū sui Ordinis, quam scripsit anno M.D.XVIII. & exstat in primo tomo operum eius, VVittembergę excusorum, dicit se studio eruditissimorum virorum tandem didicisse, vocem pœnitentię non significare odium, vel dolorē de vita præterita, vt olim dicebatur, sed significare amorem iustitię, & nouę vitę, & hoc nomen nihil habere amarum, vel acerbum, sed omnia grata, & dulcissima. Similia indicat idem Lutherus in serm. de pœnitentia, & in Resolutionibus suarum propositionum.

SED in eo multum errant doctores isti, Grammatici potius quàm Theologi, quòd vocum significationes ex etymologia potius ducunt, quàm ex com-

Universidad de Deusto
Biblioteca

muni Scripturæ, & bonorum auctorum vsu. Nam si non originem ac diriuationem, sed vsum spectemus harum vocum, videbimus non solum נחם & μεταμέλεσθαι, sed etiam שוּב, μετανοεῖν, & ipsum præcipuè pœnitere, velit nolit Erasmus, externum dolorem; ac pœnam ex interna conuersione profectam significare, & idcirco Latinum interpretem melius voce Pœnitentiæ vsum esse, quam fecisset, si voce Resipiscentiæ vti voluisset.

Percurramus singulas voces. Vbi legimus in lib. Iob cap. vlt. *Ago Pœnitentiam in fauilla, & cinere*, נחמתי est in Hebræo. Ex quo intelligimus, verbū נחם non aliquid dulce, vt Lutherus somniat, sed amarum dolorem, & eum non solum internum, sed etiam externam actionem comprehendere: id quod ne Beza quidem negare ausus est.

Apud Ioelem cap. 2. vbi habemus: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu, & planctu*, vox שׁובו non potest ad solam animi mutationē referri, cùm tam perspicuè Dominus iubeat eos conuerti in ieiunio, fletu & planctu: proinde conuersio, quam vox illa Hebraica significat, internam & externam simul actionem comprehendit.

Sed veniamus ad Græcam vocem μετάνοιαν, de qua potissimum controuersia est Matth. 11. & Luc. 10. *Si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in te, olim in cilicio & cinere Pœnitentiam egissent.* Apud vtrumque Euangelistam est vox μετενόησαν, quā omninò absurdè Beza reddidit: *Resipuissent.* Quid enim est, in cilicio & cinere sedendo resipiscere? certè resipiscentia, si propriè accipiatur, saccum & cinerem præcedit; nemo enim saccum induit, & in cinere sedet, nisi anteà resipuerit: Dominus autem actionem pœnalem significat, quæ tum assumitur & exercetur, dum quis mœstus & dolens in sacco & cinere sedet. Itaque μετενόησαν eo loco nihil aliud significare potest, nisi, corde simul & corpore auersari peccata præterita, & vindictam de illis à semet repetere.

Similis locus est Matth. 12. & Luc. 11. vbi Dominus Niniuitas laudat, quòd egerint Pœnitentiam in prædicatione Ionæ, & vtitur eodem verbo μετανοεῖν: quæ fuerit autem Pœnitentia Niniuitarum, scribitur Ionæ 3. nimirum ieiunia, cilicia, preces ad Deum.

Ad hæc in posteriore ad Corinth. epist. cap. 12. extremo: *Metuo*, inquit Apostolus, *ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui antè peccauerunt, & non egerunt Pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.* Hoc etiam loco verbum μετανοησάντων vertitur à Beza: *Resipuerunt*, omninò contra proprietatē Græci, Latinique sermonis. Nam nec Latinè dicitur, Resipiscere super peccatū; & Græcè illud ἐπὶ coniunctū Datiuo, vt hoc loco ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ πορνείᾳ, significare solet, ac pro eo poni quod est OB vel PROPTER. Si quis autem dicat, Pœnitentiam esse agendam ob peccatum commissum, rectissimè dicet: est enim culpa caussa pœnæ, cùm ex culpa obligatio nascatur ad pœnam: at resipiscendum ob culpam, non nisi absurdè diceretur, non enim culpa resipiscentiæ caussa haberi potest, cùm non ex culpa, sed ex bona aliqua aspiratione resipiscentia oriatur.

Neque solùm Scripturæ diuinæ vsus, sed etiam auctores tùm Græci, tùm Latini hanc vocē μετάνοια, accipiunt non pro sola resipiscentia, sed etiam pro detestatione præteritæ culpæ, & vindicta, quam quis de se ob eam culpam expetit. Sic accipit S. Basilius in oratione de fame & siccitate, vbi μετάνοιαν appellat externam pœnitentiam Niniuitarum: & Poeta Latinus AVSONIVS in illo Epigrammate de occasione & pœnitentia, eodem modo accepit, cùm ait:

Sum Dea, quæ facti non factique exigo pœnas:
Nempe vt pœniteat, sic Metanœa vocor.

Neque probabile est quod scribit Beza loco citato, Ausonium metri caussa posuisse Metanœam pro Metamelia. Voluit enim Ausonius proprium nomen eius simulachri, quod vulgò POENITENTIA dicebatur, exprimere; & quia Latinum non exstabat apud Ciceronem, & alios antiquos probatos auctores: *Sum Dea*, inquit, *cui nomen nec Cicero ipse dedit*, Græcum substituit pro Latino. Non est autem credibile, eum qui proprium nomen reddere volebat, alienum supposuisse, præsertim cùm facilè potuerit poetica licentia dicere: *Nempe vt pœniteat, Metamelia vocor*, producendo primam syllabam vocis *Metamelia*, vt similem produxit VIRGILIVS: *Italiam fato profugus, &c.* immò Græcis solēne est primam producere, cùm tres breues in aliqua voce occurrunt.

LACTANTIVS lib. 6. cap. 24. scribit quidem Metanœam Latinè reddi posse Resipiscentiam: sed explicat, per Resipiscentiam non debere intelligi solam mentis mutationem: *Resipiscit autem*, inquit, *quem errati piget, & seipsum castigat dementiæ, & confirmat ad rectius viuendum.* Atq; hæc de Græca voce.

PORRO vox Latina POENITENTIA non est quidem apud Ciceronem, vt neq; etiam Resipiscentia, tamen verbū Pœnitendi, vnde sine dubio pœnitentia dicta est, apud Ciceronem non eā vim habet, quā credit Erasmus, sed quam veteres Grammatici, qui à pœna, nō a ponè, pœnitere & pœnitentiā deriuārūt. In 4. Tusculana extrema: *Quomodo*, inquit CICERO, *si naturalis esset ira, aut alius alio magis iracundus esset, aut finem haberet prius quàm esset vlta, vlciscendi libido, aut quenquam pœniteret, quod fecisset per iram? vt Alexandrum Regem vidimus, qui cū in remisset Clytum familiarem suum, vix à se manus abstinuit: tanta vis fuit pœnitendi.* Quo loco vox POENITENDI non significat solam agnitionem erroris, sed detestationem facti, cum desiderio puniendi.

OVIDIVS quoque in eadem significatione verbum, Pœnitere, accepit lib. 1. de ponto, cùm ait:

Pœnitet ô, si quid miserorum creditur vlli,
Pœnitet, & facto torqueor ipse meo.
Cumque sit exilium, magis est mihi culpa dolori:
Essque pati pœnam, quam meruisse, minus.

IAM verò apud Ecclesiasticos auctores, nomen pœnitentiæ non pro sola erroris agnitione, & mentis mutatione, sed etiam pro vindicta, quam de se sumit peccator, sæpenumerò vsurpari, superuacaneum erit ostēdere: ita passim testimonia patrum occurrūt. Certè TERTVLLIANVS cùm in lib. de pœnitentia ait: *Confessione Pœnitentia nascitur, Pœnitētia Deus placatur*, non potest pœnitentiā pro resipiscentia accipere; cùm nō ex cōfessione resipiscentia, sed cōfessio ex resipiscentia oriatur. Itaq; pœnitentiam, pœnam sponte assumptā ad peccatum puniendum vocauit: quo sensu scripsit etiam S. CYPRIANVS in sermo. 5. de lapsis: *Pœnitentia crimine minor non fit.* & S. AVGVSTINVS in epist. 108. ad Seleucianam: *est*, inquit, *Pœnitentia bonorum & humilium fidelium pœna quotiana, in qua pectora tūdimus dicētes: Dimitte nobis debita nostra.*

DENIQVE vnde vox, pœnitentia, diphthongū haberet, quē habet vox pœna, si à ponè, vt vult Erasmus, & non à pœna deriuaretur? Maneat igitur, omnes pœnitentiæ voces, Hebraicam, Græcam, & Latinam, secundum Scripturæ & bonorum auctorum vsum, non solam mentis mutationem, aut erroris agnitionem, sed etiam

etiam detestetionem peccati, & vindictam spontè assumptam significare.

CAPVT OCTAVVM.

Proponitur Controuersia prima.

An Pœnitentia sit Sacramentum propriè dictum.

CONTROVERSIA PRIMA, quæ est de genere, sitne videlicet Pœnitentia Sacramentum propriè dictum, quatuor partes habebit. PRIMO enim explicandus erit quæstionis status. DEINDE adferendæ sententiæ aduersariorum. TERTIO asserenda & propugnanda veritas. POSTREMO obiectiones contrariæ diluendæ.

Vt igitur controuersię status aperiatur, illud initiò ponimus, non de quauis pœnitentia controuersiam esse: potest enim, vt ad presentem disputationem pertinet, vera pœnitentia vel in sola mentis conuersione, atque interna peccati detestatione consistere, vel etiam externis signis, mœrore, lachrymis, confessione, corporis afflictatione se prodere. Et quidem conuersio illa mentis ad Deum, etsi semper necessaria fuerit ad reconciliationem, & virtus quedam sit non exigua; tamen nisi signa externa adiuncta habeat, Sacramentum dici non potest: neque de hac re vlla controuersia est.

Posse autem, & vt plurimum solere, veram pœnitentiam signa externa adiuncta habere, ex sacris literis paulò antè probatum est. Dominus enim Matth. 11. in cinere & cilicio pœnitentiam acturos fuisse dicit Tyrios, & Sidonios, si prædicatū eis fuisset: & Matth. 12. laudat idem Christus pœnitentiam Niniuitarū, quam externam fuisse testatur Ionas cap. 3.

Ipsi etiam aduersarij, licet satisfactiones reiiciant, tamen opera externa laboriosa in signum pœnitentię non reiiciunt. Caluinus lib. 3. Instit. cap. 3. §. 15. *Quò seruciores*, inquit, *in nos sumus, eò debemus sperare magis propitium ad misericordiam Deum: & certe fieri nō potest, quin anima iudicij horrore perculsa, partes vltionis in exigenda de se pœna occupet.* Et Kemnitius in 2. par. Examinis in disputatione de Satisfactione pagi. 1072. scribit non reiici à suis opera laboriosa, vt fructus, & signa verę pœnitentię.

De hac igitur pœnitentia, quę signis externis proditur, quæstio est, an Sacramentum dici debeat. Sed neque de omni eiusmodi pœnitentia controuersia est: satis enim inter nos & aduersarios conuenit, pœnitentiam Niniuitarum, & aliorum qui ante Christi aduentum vixerunt, Sacramentum nouę legis, de quo nunc agimus, nequaquam esse potuisse. Sed neque Pœnitētiam eiusmodi, etiam post christi aduentum & passionem, Sacramentum facimus vel nos, vel aduersarij, si nulla sequatur absolutio. Absolutionis autē ritū aliquē ferè omnes agnoscunt, licet de vi & efficacia absolutionis, de Ministro qui eam pronunciat, déque aliis multis rebus ad absolutionem pertinentibus, multę sint inter nos & aduersarios quæstiones.

Hic igitur status controuersię est: An Pœnitentia signis externis manifestata, accedente ad eam verbo Absolutionis, sit Sacramentum nouę legis propriè dictum. Istum enim ritum reconciliandi lapsos post Baptismum, qui ex Pœnitentia signis externis prodita, & verbo Absolutionis constet, catholici verum ac propriè dictum Sacramentum esse affirmant; Hęretici negant.

Kemnitius more suo dum queritur à catholicis controuersię statum confundi, ipse eum mira fraude confundit. Quia enim statu rectè constituto, videbat magnam Lutheranorum partem, ipsum Confessionis Augustanæ auctorem à Catholicis non dissentire, ne ipse cum suis tam apertè pugnare videretur, statū quęstionis longè alium esse finxit, quàm reuera sit. Is igitur pag. 905. & 908. hūc esse contendit statū controuersiæ: Vtrum peccatores post Baptismum quærentes reconciliationem cum Deo, abducendi sint à fide obediētiæ, passionis, & satisfactionis Christi, ad fiduciam actionis propriæ Contritionis, Confessionis, & Satisfactionis: ita vt istæ actiones, accedente ad eas verbo Absolutionis, sint Sacramentum, & caussa efficiens remissionis peccatorum.

At ista quæstio si inter nos esset, non esset certè illa quam Catholici proponunt, cùm quærunt: Sitne Pœnitentia Sacramentum propriè dictum: sed esset alia quæstio à priore dependens, nimirum: Quale sit Pœnitentiæ Sacramentum. Prius enim componenda est controuersia, An Pœnitentia Sacramentum sit; quam Kemnitius fraudulenter dissimulare conatur: deinde quærendum, Quale tandem Sacramentum sit.

Quid, quòd quæstio quam Kemnitius depingit, ac fingit, nulla est omninò? non enim catholici (vt etiam superiore capite breuiter ostendimus) vsquā disputant, peccatores à fide obedientiæ, passionis, & satisfactionis christi abducendos esse ad fiduciam actionis propriæ: sed contrà omnes vno ore clamāt, totam vim Sacramenti Pœnitentiæ, vt aliorum omnium Sacramentorū, à merito obdientiæ, passionis, & satisfactionis Christi pendere, neque absque fide in Christum vllum à peccatis absolui, vel reconciliari cum Deo posse. Porro vim Sacramentalem, quæ efficienter atq; instrumentaliter concurit ad remissionem peccatorū, propriè ac præcipuè in verbo, quod sacerdos dei nomine pronunciat, dum absoluit, constituunt; vt perspicuum est ex S. Thoma in 4. sen. dist. 18. q. 1. ar. 3. actiones autem pœnitentis solum concurrunt ad remissionem peccatorum efficiendam, quatenus vim Sacramentalem à verbo Absolutionis, à quo formantur, participant.

Neque his repugnat, quod Pœnitentiam ipsam, quæ in actione peccatoris consistit, Sacramentum appellamus: nomen siquidem Sacramenti, materiæ aptius tribui solet, quàm formæ, licet forma aut sola, aut præcipuè vim efficiendi contineat. Sic Baptismus ablutionem, hoc est, materialem partem propriè significat: illa autem verba: *Ego te baptizo, &c.* nō Sacramentū, sed formam Sacramenti nominare solemus. Sic panem consecratum, Sacramentum dicimus: illa autem verba: *Hoc est corpus meum*, Sacramē tum non dicimus. Sic vnctionem confirmandorum, & vnctionem ægrotantium, Sacramentum vocamus potiùs, quàm verba quibus Sacramenta illa perficiuntur. Sic denique Matrimonium, siue coniunctionem viri cum fœmina; non autem illa verba: *Ego te accipio in meam*, Sacramentum appellamus.

Hvc accedit quod si actiones pœnitentis, efficientes caussæ dicerentur remissionis peccatorum, nō minus propriè & principaliter quàm ipsa Absolutio: non tamen eæ caussæ dicerentur, nisi vt instrumenta Dei, & ideò nihil omninò detraheretur de efficientia Dei, & merito passionis christi. Nā ipsa etiā Absolutio, & ablutio, & Eucharistiæ consecratio, actiones, vt per sua quædam instrumēta, Deus operatur, & Christi merita nobis applicat; nemo queritur abduci homines à merito Christi ad fiduciā actionis humanæ, quando ab homine baptizari, vel absolui, vel Eucharistiam ab homine cōsecratā sumere iubetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Verus igitur status quæstionis est, quem nos cõstituimus, Vtrum Pœnitentia signis externis declarata, cum verbo Absolutionis, sit verè propriéque dictum nouæ legis Sacramentum.

CAPVT NONVM.

Explicantur sententiæ Aduersariorum de proposita quæstione.

POENITENTIAM Sacramentum esse, primi negarunt Montanistæ, & Nouatiani: quanquam ij non Sacramenti solùm rationem, & nomen, sed etiam potestatem reconciliandi peccatores, & omnem omninò ritum Ecclesiasticum reconciliationis sustulerunt. Neque verò, vt nõnulli falsò existimant, Pœnitentiam, & spẽ veniæ à Deo obtinẽdæ, Hæretici supra nominati tollebant è medio, sed solum ab Ecclesia solui ac reconciliari posse eos, qui post Baptismũ fuerant lapsi, negabant.

De Montanistis S. HIERONYMVS in epist. ad Marcellam de erroribus Montani: *illi*, inquit, *ad omne penè delictum Ecclesiæ obstrauerunt fores: nos quotidie legimus: Malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem.*

De Nouatianis refert Socrates lib. 4. histor. cap. 23. Nouatianum ipsum, quem ipse Nouatum vocat, ad Ecclesias omnes scripsisse, vt eos qui simulachris immolâssent, minimè ad mysteria admitterent, sed hortarentur ad Pœnitentiam, remissionémque permitterent Deo, qui potest & habet auctoritatem remittẽdi peccata. Idem ex Cypriano li. 2. epist. 4. & ex Ambrosio lib. 1. de Pœnitentia, cap. 2. colligitur. Monet autem AMBROSIVS Nouatianos sui temporis nonnihil remisisse de rigore maiorum suorum: *Aiunt*, inquit, *se, exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniam leuioribus. Non hoc quidem auctor vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini Pœnitentiam dandam putauit.* Et paulò post: *In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini.*

QVIA VERO auctorem huius hæresis post Mõtanum alij Nouatum, alij Nouatianum vocant: sciendum est, Nouatum Presbyterum Carthaginensem, primum fuisse, qui post Montanum hanc hæresim excitauit: ab illo enim seductum fuisse Nouatianũ Romanum Presbyterum, qui cum Cornelio in schismate sedit, intelligi potest ex Paciano in epist. 3. ad Sympronianum, & ex Hieronymo in libro de viris illustribus, in Nouatiano. Quare idem Hieronymus in secundo libro aduersus Iouinianum, & Augustinus lib. de Hæresibus, cap. 38. Nouatum auctorem hæresis faciunt: Græci hæc nomina confundunt, & vtrumque Nouatum vocant.

Hanc antiquissimam hæresim iam olim damnatã, iterum excitare conatus est Lutherus, & qui post eum surrexerunt falsi Prophetæ, Zvvinglius, Caluinus, & cereti. Nam etiamsi reconciliationem quandam lapsorum post Baptismum agnoscunt, in quo discrepare videntur à Nouatianis: tamen veram & iudiciariã potestatem peccata remittendi, non minus sacerdotibus negant Lutherani, quàm olim negarent Nouatiani.

Verum autem & propriè dictum Sacramentum esse Pœnitentiam, primus negauit hoc nostro seculo Lutherus, sed timidè, & inconstanter. Nam lib. de captiuit. Babylon. nõ procul ab initio: *Principiò*, inquit, *neganda mihi sunt septem Sacramenta, & tantùm tria pro tempore ponenda, Baptismus, Pœnitentia, Panis.* Sed in eodem libro extremo, Pœnitentiam ad Baptismũ reuocat, & ex tribus duo facit: *Proprie*, inquit, *ea Sacramenta vocari visum est, quæ annexis signis promissa sunt: quo fit, vt si rigide loqui volumus, tantùm duo sint in Ecclesia Dei Sacramenta, Baptismus, & Panis, cùm in his solis & instituta diuinitus signum, & promissionem remissionis peccatorum videamus. Nam Pœnitentiæ Sacramentum, quod ego his duobus accensui signo visibili & diuinitùs instituto caret, & aliud non esse dixi quàm viam ac reditum ad Baptismum.* Hæc ille. Idem tamen Lutherus cùm alibi sæpe tum in propositionibus aduersus Louanienses, quas edidit anno M.D.XLV. propositione 35. Pœnitentiam Sacramentum esse concessit.

Philippus Melanchthon in locis communibus editis anno M.D.XXII. apertè negauit hoc Sacramẽtum: sic enim loquitur in tit. de Pœnitentia: *Pœnitentiam non esse signum, nihil obscurum est: est enim Pœnitentia vetustatis nostræ mortificatio, & renouatio spiritus. Sacramentum eius, vel signum non aliud nisi Baptismus est: atque hic omnium rectissimè vocetur Sacramentum Pœnitentiæ.* Idem tamen philippus Lutherum suum sequutus in libris posteà editis, pœnitentiam Sacramentum esse docuit, ac præsertim in Apologia Confessionis Augustanæ.

Et quoniam Matthias Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, cap. 18. & Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 903. scribere non verentur, Apologiam Confessionis Augustanæ non agnoscere hoc Sacramentum nisi impropriè, & modo quodam, non autem simpliciter & propriè; verba ipsa Apologiæ adferenda sunt, vt duo isti Lutherani non solùm ab Ecclesia Catholica, sed etiam ab Apologia confessionis Augustanæ, in cuius verba iurauerant, defecisse intelligantur. Sic igitur habet Apologia in cap. de numero & vsu Sacramentorum: *Si Sacramenta vocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus addita est promissio gratiæ, facilè est iudicare, quæ sint propriè Sacramenta. Nam ritus ab hominibus instituti, non erunt hoc modo propriè dicta Sacramenta: non est enim auctoritatis humanæ, promittere gratiam. Quare signa sine mandato Dei instituta, non sunt certa signa gratiæ, etiam si fortasse rudes docent aut admonent aliquid. Verè igitur sunt Sacramanta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ est Sacramentum Pœnitentiæ: nam hi ritus habent mandatum Dei, & promissionem gratiæ, quæ est propria noui Testamenti. Certo enim debent statuere corda, cùm baptizamur, cùm vescimur corpore Domini, cùm absoluimur, quòd verè ignoscat nobis Deus propter Christum.* Hæc ibi: vbi Apologia PRIMO appellat pœnitentiæ Sacramentum, propriè ac verè Sacramentum. SECVNDO, dicit habere ritum diuinitùs institutum, & gratiæ promissionem, cùm tamen Kemnitius ideo solum neget esse propriè Sacramentum pœnitentiam, quòd eam carere existimet ritu diuinitùs instituto. TERTIO, coniũgit perpetuò cum Baptismo, & cœna Domini, quæ sunt omnium consensu verè ac propriè Sacramenta. QVARTO, separat ac distinguit à ritibus humanis, qui non sunt propriè Sacramenta. Poteratne igitur Apologia clarius asserere, pœnitentiæ Sacramentum verè ac propriè Sacramentum esse?

ADDE, quòd in Locis communibus editis anno M.D.XLIII. in titulo de numero Sacramentorum, idem

idem Philippus sic loquitur: *Cùm autem vocabulum Sacramenti de cæremoniis intelligitur institutis in prædicatione Christi; numerentur hæc Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ sunt externi ritus, & sunt signa totius Euangelij, & quidem propriè sunt testimonia remissionis peccatorum, seu reconciliationis, de qua præcipue dicitur in definitione vsitata: Sacramentum est signum gratiæ, id est, reconciliationis gratuitæ, quæ propter Christum donatur, & in Euangelio prædicatur.* Satis igitur constat, Philippum & Lutherum reuocâsse priorem illam sententiam, quam initiò docuerant.

Sed erroris ab istis introducti, ac posteà deserti, non defuerunt qui patrocinium susciperent: ac primum Zvvinglius in lib. de vera, & falsa religione, capit. de Sacramentis, & Zvvingliani omnes, Pœnitentiam à numero Sacramentorum remouent. Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. capit. 19. §. 15. & sequentibus, non negat solum Pœnitentiæ Sacramentum, sed etiam multis argumentis nullum eiusmodi Sacramentum esse conatur ostendere: quod idem facit in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 6. cap. 15. Caluinum sequitur suus Beza in Confessione fidei, cap. 7. artic. 11. nec desunt multi ex his qui Lutherani dici volunt, & in verba Confessionis Augustanæ & eius Apologiæ iurârũt, qui ad Sacramẽtarios in præsenti quæstione defecerint; vt Nicolaus Selneccerus in 2. parte suę Pędagogiæ, vbi de numero Sacramentorum tractat: Ioannes VVigandus in Methodo doctrinæ Ecclesiæ Magdeburgensis, cap. 14. Matthias Illyricus in præfatione libri, qui inscribitur: *De sectis & dissidiis Pontificiorum.* Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilij, in prima disputatione de pœnitentia: aliíque denique non pauci, quos nihil attinet recensere.

Aduersus hunc errorem edidit Synodus TRIDENTINA canonem primum sess. 14. in hęc verba: *Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia Pœnitentiam non esse verè ac proprie Sacramentũ pro fidelibus quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à* CHRISTO *Domino nostro institutum, anathema sit.*

CAPVT DECIMVM.

Pœnitentiam Sacramentum esse proprie dictum.

NVNC ad veritatem confirmandam accedamus. Ac primo quidem loco habemus verba Domini Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ex quibus verbis duo colligũtur, quæ ad omne Sacramentum propriè dictum constituendum, & requiruntur, & sufficiunt; ritus externus siue symbolum diuinitùs institutũ, & promissio gratiæ iustificantis, illi ritui siue symbolo annexa.

Nam cùm Dominus Apostolis potestatem concesserit remittendi peccata hominibus, dubitari non potest, quin signo aliquo externo eam potestatem exerceri voluerit: neque enim homines, qui corporales sunt, peccata sibi remitti intelligerent, nisi voce aut signo aliquo externo ac sensibili remitterentur. Neq; Aduersarij id negant: agnoscunt enim ex hoc testimonio diuinę Scripturæ rectè colligi verbum Absolutionis etiam priuatæ, vt patet ex Kemnitio 2. par. Exam. par. 916. & 917. & ex Caluino lib. 3. Instit. ca. 4. §. 12. & 14. Verbum autem signum corporale, ac sensibile est. NEQVE solum ritus externus absoluentis, sed etiam ritus externus pœnitentis ex eodem testimonio rectè colligitur: neque enim peccata remitti debent, nisi iis, qui se peccata habere, eáque sibi displicere testantur. Nam vt ij absolui nequeunt, qui legati non sunt; ita nec ij, qui solui nolunt: nolunt autem solui, qui non adferunt animum paratum, vt oportet, id est, qui sine fide ac Pœnitentia accedunt. Quare ipsi etiam aduersarij absoluendos non putant eos, qui Pœnitentię signa nulla ostendunt, quinque absolutionem non petunt: *Priuata absolutio*, inquit Kemnitius pag. 916. *contritis, & fide petentibus consolationem, remittit peccata.* Habemus igitur symbolum, seu ritum externum, eúmque duplicem; signa Pœnitentiæ, & verbum Absolutionis.

Promissionem verò gratiæ iustificantis nusquam Dominus apertiùs expoluit, quàm hoc loco: quid enim est peccatorum remissio, nisi iustificatio?

Hoc testimonium variis modis Hæretici deprauare conantur: sed duo sunt præcipua ipsorum effugia. VNVM est omnibus commune, loqui Dominum de remissione peccatorum, non Iudiciaria, & ex potestate quadam quasi Prætoria, sed per Euangelij prædicationem: *Illis enim*, inquiunt, *Minister peccata remittit, in quibus prædicando fidem excitat, qua remissio ipsa apprehenditur.*

SED de hac expositione suo loco infrà disputabimus, vbi de potestate Clauium, siue de Absolutionis efficacia disseremus: neque enim hoc loco ad rem nostram multum facit ista deprauatio verbi Dei. Nam etiamsi solum de remissione per annunciationẽ Euãgelij Dominus loquerctur, adhuc aduersarij Sacramentum negare nõ possent: siquidem ipsi omnia Sacramenta nihil aliud esse volunt, nisi quandam Euangelij annunciationem ad excitandam fidem institutam. Quemadmodum igitur aquę aspersio cum verbo: *Ego te baptizo*, Sacramentum est etiam apud aduersarios, licet illud: *Ego te baptizo*, referatur ad excitandam fidem, per annunciationem ablutionis nomine Dei factam: sic etiam signum Pœnitentiæ, quod peccator ostendit, dum petit Absolutionem, cum verbo: *Ego te absoluo*, Sacramentum censendum est, licet ipsorũ opinione, illud: *Ego te absoluo*, referatur ad excitandam fidem, per annunciationem absolutionis nomine Dei factam; debere autem Absolutionem in particulari applicari, Lutherani concedunt, vt suprà citauimus ex Kemnitio in 2. par. Examinis, pag. 916. & ex Caluino lib. 3. Institut. cap. 4. §. 14.

ALTERVM effugium est Caluini in Antidoto Concilij Tridentini, sess. 6. capite 14. vbi posteaquam dixerat, Catholicos ex loco iam citato Euangelij colligere institutionem Sacramẽti pœnitentiæ; Respondet, verba illa Euangelij: *Quorum remiseritis peccata*, pertinere ad remissionem peccatorum, quæ tum efficitur, cùm per verbum prædicationis, impij & infideles conuertuntur ad fidem & per Baptismum ad Ecclesiam adiunguntur. *Quis*, inquit, *ignorat munus Apostolis illic fuisse iniunctum, quo erga extraneos fungerentur? ea legatio est, quæ per Euangelium defertur in Ecclesiam nondum cooptatis.* Idem etiam habet Kemnitius in secunda par. Examinis, pag. 915. vbi hanc expositionem probat ex cap. vlt. Lucæ, vbi Dominus iussit prædicari pœnitentiam, & remissionem peccatorum in nomine suo per omnes Gentes: hæc enim loca cùm de re eadem tractent, se inuicem explicant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDEO, duobus modis potest intelligi locus Euãgelij, qui habetur Ioan. 20. Vno modo, vt data sit Apostolis auctoritas peccata remittendi tum Infidelibus, tum Fidelibus. Altero modo, vt solùm Fidelibus.

PRIOR expositio est S. Cyrilli in eum locum: & eam sequi videntur aduersarij. Nam Kemnitius loco citato, & etiam pag. 920. apertè declarat, generalem esse promissionẽ Ioan. 20. quæ tam ante Baptismum, quam post Baptismum locum habeat.

Caluinus autem tamẽsi in Antidoto ita loquitur, vt videatur eam promissionem restringere ad solos infideles; tamen alibi se ipse explicat. Siquidem lib. 3. Instit. cap. 4. §. 12. dicit Ministris esse iniunctum, vt de remissione peccatorum certiores reddant fidelium conscientias, & probat ex hoc loco Ioannis; & paulò pòst. §. 14. ex hoc eodem loco colligit priuatam absolutionem, quæ datur in Ecclesia pœnitentibus: *Non vulgare*, inquit, *aut leue solatium est, habere illic præsentem Christi legatum, reconciliationis mandato oreditum, à quo denunciari sibi Absolutionem audiat. Hic vtilitas clauium meritò commendatur, cùm ritè, quo ordine & & qua religione decet, illa peragitur legatio: similiter cùm is, qui se ab Ecclesia quodammodò abalienauerat, restituitur in fraternam veritatem, accepta venia. Quantum beneficium est, quod sibi ab iis ignosci intelligit, quibus dixit Christus: Quibuscunque remiseritis peccata in terris, remissa in cœlo erunt?* Et lib. 4. Instit. cap. 1. §. 22. diserte verbis affirmat, generalem esse promissionem, immò magis in fidelibus, quàm in infidelibus locum habere: *Non enim*, inquit, *cùm Apostolis mandatum dedit Christus, & potestatem contulit remittendi peccata, hoc tantum voluit, vt eos soluerent à peccatis, qui ab impietate ad Christi fidem conuerterentur: sed magis vt hoc officio fungerentur perpetuò inter fideles.* Et probat ibidem Caluinus hoc ipsum ex Apostoli Pauli certissimo testimonio: nam 2. Corinth. 5. Apostolus ad fideles scribens, eósque exhortans ad reconciliationem cum Deo ob culpas post Baptismum admissas: *Deus*, inquit, *posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos; obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Neque dubitari potest, vt etiam Caluinus non dubitat quin verbum reconciliationis tunc in Apostolis positum fuerit, cùm dictum est eis à Christo: *Quorum remiseritis peccata, &c.*

Posita hac expositione, satis facilè colligimus Sacramentum Pœnitentiæ. Nam, vt Cyrillus in hunc locum docet, Christus dedit quidem Apostolis potestatem peccata remittendi ac retinendi, tùm infidelibus, tùm fidelibus: sed non eodem modo. Infidelibus enim remitti voluit per Baptismum, & retineri per exclusionem à Baptismo, si fortè indigni eo censeantur: at fidelibus remitti voluit per Baptismũ, sed per alium ritum, nimirum per reconciliationem pœnitentium. Sicut igitur potestas remittendi infidelibus peccata, non sine Sacramento quodam exercetur, ita nec potestas remittẽdi fidelibus: proinde recõciliatio fidelium post Baptismum, Sacramentum quoddam est.

NEQVE hæc negare aduersarij possunt, cũ admittant, ex his verbis Domini colligi, priuatam Absolutionem à Domino institutam, qua post Baptismum reconcilientur. De qua re sic loquitur kemnitius, pag. 901. *Hoc etiam apud nos extra controuersiam est, Deum in Scriptura instituisse & ordinásse certa media, per quæ lapsis post Baptismum, si conuertantur, beneficium mortis Christi vult applicare, & obsignare ad reconciliatio-*

A *nem, & remissionem peccatorum.* Hæc ille. Ea media nos cõtendimus verum Sacramentum continere, cùm sint corporalia, à Deo instituta, & promissionem habeant gratiæ iustificantis, vt ipsi concedunt.

Et hæc dixerim, si prior illa expositio admittatur: sed tamen videtur omnino POSTERIOR expositio probabilior. Nam S. Ioannes non solet ea repetere, quæ alij Euangelistæ scripserunt, nisi fortè cùm aliquid circa eandem historiam addendum iudicat. Iam de mandato Baptismi administrandi satis apertè scripserant Matthæus, & Marcus in vlt. cap. Euangelij: & iam etiam ante passionem suam Dominus dederat Apostolis baptizandi potestatem, vt idem Ioannes testatur cap. 4. nulla igitur caussa erat, cur aut Dominus post resurrectionem suam hanc potestatem Apostolis daret, aut id scriberet Ioannes.

B PRÆTEREA potestas clauium datur hoc loco sanctis Æpostolis, vt catholici & Hæretici concedunt: potestas autem clauium non est ad Baptismum necessaria, cum non soli ministri Ecclesiastici, quibus claues dantur, sed etiam laici, immò etiam non Christiani Baptismum aliquando dare possint.

ADHÆC potestas Clauium sine dubio, Iudicialis quædam potestas est, vt alio loco probaturi sumus: non autem iudicant Christiani de Infidelibus, sed de Fidelibus tantùm: *Quid ad me*, inquit Apostolus 1. Corinth. 6. *de his qui foris sunt, iudicare?* Igitur hoc loco potestas datur Ecclesiæ Prepositis, fidelibus tantùm baptizatis peccata remittendi, eósque certo ritu post Baptismum reconciliandi.

Quare Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius & alij in hunc locũ: & rursus Chrysostomus in 3. lib. de Sacerdotio, Ambrosius in lib. 1. de Pœnitentia, cap. 2. cùm hunc locum exponunt, nullam Baptismi mentionem faciunt. Pacianus in epist. 3. ad Sympronianum, refellit Nouatianos, qui hoc loco volebant, datam Ecclesiæ potestatem soluendi catechumenos C per Baptismum.

NEQVE vim vllam habet argumentum kemnitij ex vlt. cap. Lucæ: falsò enim assumit kemnitius, de re eadem loqui Ioannem, & Lucam. Nam longè aliud est, prædictum esse à Prophetis, prædicandam esse Pœnitentiam, & remissionem peccatorum in Christi nomine per omnes Gentes, quod scribit Lucas: aliud, accepisse Apostolos à Domino Spiritũ sanctũ, & cũ eo potestatẽ remittendi ac retinẽdi peccata, quod scribit Ioannes. NEQVE dubium est, quin Lucas de ea Pœnitentia loquatur, quæ Baptismum præcedit, quæque propriè Gentibus ad fidem adducendis conuenit, de qua loquitur Petrus Acto. 2. cum *ait: Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisque vestrum*: cùm Ioannes aut generatim de omni Pœnitentia, aut solùm de ea quæ post Baptismum agitur, verba faciat. DENIQVE iam diximus, Ioannis consuetudinem non esse repetere quæ ceteri scripserunt.

Quòd si posterior hæc expositio admittatur, euacuatum est planè obiectum aduersariorum. Habemus igitur ritum absoluendi, per verbum reconciliationis, vt Apostolus loquitur, externum ac sensibile, cum promissione remissionis peccatorum in Euangelio fundatum, ipsis etiam aduersariis testibus: ex quo quid ad Sacramenti propriè dicti rationem desit, omninò non video.

SED VT CLARIVS omnia perspiciantur, & aduersarij euidentius conuincantur, conferamus hunc ritum quem ex Scriptura deduximus, cum definitionibus, quibus tùm Catholici, tùm Hæretici

retici, Sacramenti naturam atque essentiam explicare solent. Catholici Sacramentum esse volunt sacræ rei signum, sic autem definitionem suam exponunt, vt per signum intelligant signum practicum, atque efficax, quod significando efficiat: per rem sacram, gratiam iustificationis, quæ tunc à Deo in animam infundatur, cùm signum illud extrinsecus adhibetur. HÆC definitio aptissimè quadrat in eum ritũ, de quo agimus: nam & confessio pœnitentis, & verbum absoluentis, signa sunt gratiæ iustificantis. Quid enim Confessio significat, nisi animi renouationem? quid verò Absolutio, nisi peccati ipsius, quo quasi vinculo peccator constrictus tenebatur, relaxationem? Esse autem hoc signum practicum, atque efficax, ex eo intelligimus, quia falsum esse non potest quod veritas dixit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

Lutherus in lib. de captiuit. Babylon. prope finem scribit, propriè Sacramẽta vocari, quæ signis annexis promissa sunt. Apologia Confessionis Augustanæ artic. de numero & vsu Sacramentorum, Sacramentum propriè dictum eodẽ modo definit: vult enim esse ritum, quia habet mandatum Dei, & cui addita est promissio gratiæ. HANC definitionem in ritum Confessionis atque Absolutionis quadrare, certè negari non potest: nam vt de Confessione interim taceam; Absolutionem, etiam priuatam, habere mandatum Dei & promissionẽ gratiæ, omnes fatẽtur. Illud enim 2. Cor. 5. *Posuit in nobis verbum reconciliationis.* &, *Pro Christo legatione funzimur*, mandatum diuinum sonat. Illud autem, Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, apertissimam gratiæ promissionem cõtinet; Et licet etiam mandatum expressum nullum exstaret, tamen in ipsa promissione absque dubio tacitè contineretur: quorsum enim darer Christus Apostolis absoluendi potestatem, nisi etiam vt ea vterentur quando opus esset, iuberet?

Martinus kemnitius communi hac definitione cõtentus non fuit: Itaque in 2. parte Exam. Tridentini C Concilij pag. 41. vt excluderet à ratione Sacramenti propriè dicti, omnia Sacramenta catholicorũ, exceptis duobus, Baptismo & Eucharistia; definitionem longissimam fabricauit. Voluit enim octo conditiones requiri ad Sacramentum nouę legis propriè dictum: quas omnes excussimus in primo libro de Sacramentis in genere; nunc satis erit ostendere, eas omnes Sacramento Pœnitentiæ, inuito etiam kemnitio, conuenire.

PRIMA conditio postulat, vt adsit externum ac sensibile symbolum. Damus in præsenti verbum externum ac sensibile: *Absoluo te*, seu, *Remitto tibi peccata*, ex illo testimonio Domini: *Quorum remiseritis peccata*. SECVNDA conditio exigit, vt symbolum illud habeat institutionem & mandatum Dei, non autem sit ab humano ingenio fabricatum. Id quoque iam demonstrauimus ex verbo Dei: *Quorũ remiseritis peccata*. TERTIA, vt mandatum, siue institutio sit in nouo Testamento. Et hoc extra controuersiam est, nisi D qui potissimum operatur. quis Euangelium Ioannis, & epistolam Pauli ad Cor. ad nouum Testamentum pertinere nolit. QVARTA, vt sit ritus perpetuus, non ad breue tempus institutus. Ritum autem Absolutionis semper in Ecclesia permansisse, ac permansurum, neq; aduersarij negant; & ex Euangelio facile probari potest. cum enim Dominus in Ecclesia potestatem remittendi peccata esse voluerit, neque tempus vllum definierit; id manifestè sequitur, vt tamdiu ea potestas duratura sit, quamdiu Ecclesia purgatione & remissione indigebit. QVINTA, vt adsit etiam promissio gratiæ. SEXTA, vt sit A promissio gratiæ non cuiuslibet, sed quæ in iustificatione, ac reconciliatione consistat. SEPTIMA, vt promissio illa gratiæ signo externo adiuncta, & vestita sit. Quæ tres conditiones in allegato testimonio: *Quorum remiseritis peccata*, euidentissimè conspiciuntur. OCTAVA, vt promissio non tantùm in genere annuncietur, sed etiam in particulari singulis applicetur. Hanc verò conditionem in Absolutionis ritu inesse nemo inficiari potest. Nam quemadmodum ex illis verbis *Docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c.* colligimus, in particulari singulis esse dicendũ, *Ego te baptizo. &c.* sic etiam ex istis: *Quorum remiseritis peccata*, colligere debemus, in particulari singulis esse dicendum: Ego tibi remitto peccata; vel, quod est idẽ: *Ego te absoluo à peccatis.* Vides igitur nihil desiderari in ritu Absolutionis, eorum quæ ad propriam & perfectam Sacramenti rationem kemnitius requisiuit.

SED fortè Caluini definitio in hunc ritũ non quadrat: ita quidem ille docet in 4. lib. Instit. cap. 19. §. 15. vbi ad suam definitionem prouocat. SED illa etiam (quãuis alioqui satis inepta, vt in primo libro de Sacramentis in genere, demonstrauimus) ad hunc ritum accomodari potest. Igitur ille, lib. 4. Instit. cap. 14. §. 1. Sacramentum definit: *Externum symbolum, quo benevolentiæ erga nos suæ, promissiones conscientiis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem: & nos vicissim pietatem erga eum nostram, tam coram eo & Angelis, quàm apud homines testamur.* Symbolum externum, & gratiæ promissionem, iam non semel in ritu confessionis & Absolutionis ostendimus: illum autem finem, ad sustinendam fidem & pietatem testificandam; non minus in ritu Absolutionis, quàm in ritu Baptismi locũ habere video. Nam quẽadmodum qui in Baptismo audit illa verba nomine Dei prolata: *Ego te baptizo*, erigit animum ad spem, & in fide confirmatur, & roboratur: similiter facit, qui post confessionem audit verba illa à Dei legato ad se propriè dirigi: *Ego te absoluo.* Et sicut qui ad Baptismum accedit, & in christi familiam cooptari postulat, pietatem suam erga Deum apud homines testatur: ita etiam eandem testatur, qui signa Pœnitentiæ præferens, & ad Absolutionem accurrens, cùm Deo reconciliari enixè flagitat.

Quæ cùm ita sint; aut Sacramentum Pœnitentiæ verè propriéque dictum Sacramentum erit, aut Baptismus Sacramentum verè ac propriè dictum non erit: vel certè confingant nouam aliquam definitionem, si ritum reconciliationis ita cupiunt à Sacramenti ratione excludere, vt ab eadem Baptismum non excludant.

ACCEDANT præterea testimonia veterũ. Duobus præcipuè modis intelligi potest, quæ fuerat de hac re Patrum sententia. Primùm enim non rarò, cùm vera Sacramenta enumerant, iis Pœnitentiam adiungunt: sæpe etiam pœnitentiam cum Baptismo conferunt, ac docent, in vtroque Sacramento Deum esse,

TERTVLLIANVS in libro de pœnitentia: *Hæc*, inquit, *venena prouidens Deus, clausa ignoscentiæ ianua, & intinctionis fera obstructa, aliquid adhuc permisit patere: collocauit in vestibulo Pœnitentiam secundam, quæ pulsantibus patefaciat.* Vbi Tertullianus duas ianuas esse docet ad remissionem peccatorum, Baptismum & pœnitentiam: proinde tale aliquod remedium esse iudicat pœnitentiam, quale est Baptismus, licet specie diuersum. Vide etiam eundem libro primo contra Marcionem extremo.

S. CY-

Universidad de Deusto
Biblioteca

S. CYPRIANVS, vel quicunque fuit auctor (antiquum autem auctorem esse nemo negat) in sermone de ablutione pedum: *Post Baptismū*, inquit, *qui sui renouentia nō patitur iterari, aliud lauacrū procurasti, &c.* S. AMBROSIVS lib. 1. de Pœnitentia, cap. 7. *cur*, inquit, *baptizatis, si per hominem peccata remitti non licet? In Baptismo enim vtique remissio peccatorum omniū est, neq; interest vtrum per Pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum Sacerdotes sibi vindicent: idē in vtroq; mysterio est.* Et quia Nouatiani dicebant, posse hominem baptizare, quia in Baptismo Deus est, qui potissimum operatur; addit Ambrosius: *Quid in Pœnitentia, nónne nomen Dei operatur?* Vide etiam lib. 2. cap. 2.

S. HIERONYMVS in lib. 1. cōtra Pelagianos: *Redimatur*, inquit, *sanguine Saluatoris; aut in domo Baptismatis, aut in Pœnitentia, quæ imitatur Baptismatis gratiā.* Et lib. 2. *Quod*, inquit, *scriptū est: Et sanguis Iesu emūdat nos ab omni peccato; tā in cōfessione Baptismatis, quàm in clementia Pœnitudinis accipiendum est.* Et in epist. 1. ad Heliodorum: *Absit vt de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt; per quos & nos Christicni sumus; qui claues regni cœlorū habentes, quodāmodo ante diem iudicij iudicant:* vbi coniungit cum Baptismo, & Eucharistia, pœnitentiam & absolutionem.

S. AVGVSTINVS epist. 180. ad Honoratum: *An non cogitamus*, inquit, *cùm ad istorū periculorū peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiēdi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab vtroq; sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis Baptismū flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiā pœnitentiæ ipsius actionē, omnibus cōsolationem, & Sacramentorū confectionem, & erogationem?* Et paulò post: *Si ministri adsint*, inquit, *alij baptizantur, alij reconciliantur, nulli Dominici corporis cōmunione fraudantur.* Et li. 5. de Baptismo, ca. 20. *Si ad hoc valet quod dictū est in Euangelio, vt per peccatorem Sacramenta non celebrentur; quomodo exaudit homicidam deprecantem vel super aquam Baptismi, vel super oleū, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur?* vbi per manus impositionem, Ordinationem, & Reconciliationē intelligit. Nam pœnitentium reconciliationem vocari ab Augustino, manus impositionem; multis testimoniis probari posset: sed in præsenti vnum aut alterum sufficiet. Lib. eodem 5. de Baptismo, ca. 23. *Manus*, inquit, *ab hæresi redeūti propterea imponitur, ne extra omnem culpam fuisse videatur, &c.* Et in Psal. 146. explicans illud: *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorū. Quæ sunt*, inquit, *ista alligamenta? temporalia Sacramenta.* & exēpla ponit Eucharistiæ, & manus impositionis, qua per Præpositū peccatores reconciliantur. Idē Aug. in lib. 1. cap. vltim. de adulterinis coniugiis, & libr. 2. capi. 6. apertissimè confert Reconciliationem cum Baptismo.

S. Ioanes CHRYSOSTOMVS lib. 3. de Sacerdotio, primò coniungit potestatem remittendi peccata cum potestate conficiendi Eucharistiam: deinde paulo post eandem confert cum Baptismo: *Neque enim*, inquit, *solùm cùm nos regenerant, sed etiam postea, condonandorum nobis peccatorum potestatem obtinent.*

S. CYRILLVS lib. 12. in Ioannem, cap. 56. duobus modis dicit remitti peccata à sacerdotibus, vt Dei ministris; per Baptismum, & Pœnitentiam.

THEODORETVS in Epitome diuinorum decretorum, cap. de Pœnitentia, dicit; sacrorum mysteriorum Baptismi, & Pœnitentiæ, figuras fuisse in Testamento veteri, ablutiones, & sacrificia. Vbi non solum coniungit Theodoretus Pœnitentiam cum Baptismo, sed etiam vtrumque, Mysterium (qua voce Sacramenta nominare solent) appellat.

S. LEO epist. 91. ad Theodorum: *Multiplex*, inquit, *misericordia Dei, ita lapsibus subuenit humanis, vt non solùm per Baptismi gratiam, sed etiam per Pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ.*

VICTOR VTICENSIS libro 2. de persecut. Vandalica, inducit populos his vocibus alloquentes Sacerdotes, qui in exilia mittebantur: *Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ parennis? qui nobis munus Pœnitentiæ collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? quia vobis dictū est: Quæcūque solueritis super terrā, &c.*

VICTOR CARTENNENSIS in lib. de Pœnitentia, cap. 20. apertè nominat Sacramētum: *Denique*, inquit, *Dominum audi in Euangelio, quibus iaculis feriat peccatorem, vt intelligas, quanti faciat Pœnitentiæ Sacramentum.* Floruit autem Victor Cartēnensis circa annum Domini C D L. teste Trithemio, & Gennadio.

ACCEDAT vltimò testimonium Ecclesiæ Latinæ, & Græcę, quę ab annis D. floruit. His enim quingentis annis in tota Ecclesia, Sacramentum Pœnitentię inter Sacramenta verè ac propriè dicta numeratum esse, nullo modo negari potest, neque aduersarij, vt arbitror, negant. Satis enim id constat, tum ex Petro Lombardo, quem Theologi omnes posteriores sequuti sunt, lib. 4. sent. dist. 14. tum ex decreto Lucij Papæ III. quod extat cap. Ad abolendam, extra de Hæreticis, & ex definitione generalium Conciliorum, Florentini & Tridentini, quibus catholici omnes libenter parent; tum denique ex responsione Hieremię Archiepiscopi constātinopolitani ad Germanos: nam capit. 7. apertè docet Hieremias, Græcam Ecclesiam inter vera sacramēta numerare pœnitētiæ sacramētum.

Hæc autem testimonia nō ideò profero, quòd ignorem ea nihili fieri ab aduersariis: sed vt omnes intelligant, aut totis quingentis annis Ecclesiam vniuersam in grauissimo errore esse versatam, quod certè fieri nō potest, cum sit columna, & firmamentum veritatis. 1. Tim. 3. aut verum esse, quod nos ab eadem Ecclesia de pœnitentiæ sacramēto didicimus. Hanc autem Ecclesiam, quæ his quingentis annis peregrinata est in terris, veram Christi fuisse Ecclesiam, & cum antiquiore illa continuatam; vel vno hoc argumento satis conuincimus. Quia cùm nulla alia Ecclesia ab aduersariis demonstretur, quæ totis his quingentis annis sine interruptione vbiq; terrarum sparsa fuerit; aut hęc nostra vera Ecclesia fuit, aut nulla omnino fuit; nullam verò fuisse, nunquam affirmabit, qui verba illa Christi vera esse crediderit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Matth. 16. Sed de his satis: nunc ipsorum obiecta diluamus.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta Caluini, & Kemnitij.

IOANNES Caluinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 15. 16. & 17. hęc argumenta proponit. Primò obiicit difficultatem, quam Theologi scholastici patiuntur in sacramento reperiendo, cùm de pœnitentia tractant. *Romanenses*, inquit, *Scholastici anxiè in reperiendo hic Sacramento desudant: nec mirum videri debet: nodum enim in scirpo quærunt. Quod tamen optimum habent; rem implicatam, suspensam, incertam,*

certam, opinionúmque varietate confusam ac turbatam relinquunt.

RESPONDEO, aptè omninò exordium à mendacio ducit. Theologi enim summo consensu Pœnitentiam Sacramentum esse docent, neque vlla est inter eos de hac re opinionum varietas: in eo solùm non nihil laborent, vt ostendant, in hoc Sacramento quid sit Sacramentum tantùm, quid res tantùm, quid res simul & Sacramentum. Hæc enim tria perspicuè cernuntur in Baptismo, & quibusdam aliis Sacramentis; in quibusdam autem non ita facilè distingui possunt, neque necesse est. Sed hæc nihil ad rem nostram faciunt, non enim cum Hæreticis disputamus, an hæc tria in Sacramento Pœnitentiæ distincta inueniantur, quæ propria Scholarū quæstio est: sed an Sacramentum Pœnitentiæ verè propriéque dictum Sacramentum sit, à qua disputatione Theologi Scholastici facile se, breuissimeque expediunt.

SECVNDO, Caluinus obiicit definitionem Sacramenti à se allatam: ex ea enim colligit, Pœnitentiam Sacramentum non esse, cùm ei definitio Sacramenti non conueniat: *Qui Sacramenti*, inquit, *definitionem suprà à nobis positā memoria tenent, ad eam exigant id quod dicunt esse Sacramentum, & inuenięt non esse cæremoniam externam à Domino institutam ad fidei nostræ confirmationem.*

RESPONDEO, iam superiore capite ostēdi, non minus Pœnitentiam cum Absolutione ritum externum esse, atque à Deo institutum, & fidem nostram confirmantem, quàm sit Baptismus. Sed licet fides ex eiusmodi ritibus confirmari possit: non est tamen is proprius & primarius finis Sacramentorum, sed concionis, atque exhortationis; alioqui frustrà infantes, dormientes, amentes, Sacramenta vlla perciperent. Sed de hac re satis multa in primo libro de Sacramentis in genere, diximus.

TERTIO, obiicit testimonium S. Augustini ex sermone de Baptismo ad infantes, & ex lib. 3. qu. vet. Testam. qui sacramenta visibilia esse debere scribit: *Quid tale*, inquit, *aut ipsi vident, aut aliis queūt ostendere in eo quod Sacramentum Pœnitentiæ vocant?*

RESPONDEO, non desunt multa signa visibilia in sacramento Pœnitentiæ, siue sacerdotem aspicias manus imponentem, siue pœnitentem ad genua sacerdotis abiectum, & lachrimas fundentem: sed quia ista ita plerumque conspiciuntur, vt tamen etiam absque iis sacramentū Pœnitentiæ esse possit; breuiter Respondeo, visibile signum, idque à Deo institutum, esse tum Confessionem, tum Absolutionem. AVGVSTINVS enim visibile signum vocat, quod sensu externo aliquo percipitur, etiamsi is non sit sensus videndi, sed audiendi; nam vt idem Augustinus lib. 10. Confess. cap. 35. ait, rectè dicimus: *Vide quid sapiat, vide quid oleat, vide quid sonet, vide quam durum sit.* Et certè in sacramentis visibile signum non opponit Augustinus ei rei, quæ non cernitur oculis; sed quæ sola mente, nullo autem corporali sensu appræhenditur; sic enim ait serm. ad infantes, quem Caluinus ipse citauit: *Sacramentum ideò dicitur, quia aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur, speciem habet corporalem; quod intelligitur, fructum habet spiritualem.* vbi vides corporale opponi spirituali, & quod sensu percipitur, ei quod intelligentia apprænditur. Verbum igitur corporale rectè signum visibile, idest, sensibile, atque externum dicitur.

QVARTO obiicit, nullam exstare promissionem: *Quæcunque*, inquit, *in patre Sacramentum posuerint, nego iure haberi pro Sacramento: primùm, quòd nulla Dei promissio singularis ad hanc rem exstet.*

RESPONDEO, nimia hæc impudentia, vel inconstantia est: exitare enim singularē promissionē Dei pro Absolutione priuata, quam ministet pœnitēti annuntiat (vt verbis vtar ipsius) ex pluribus caluini locis superiore capite ostendimus. Et sanè quæ fingi potest clarior promissio, quàm illa sit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ioan. 20.

QVINTO obiicit, non esse cæremoniam in hoc sacramento vllam a Domino instituram: *Deinde*, inquit, *quod quæcunque hic cæremonia proferatur, merum sit hominum inuentum: mendacium, & impostura fuit, quod de Sacramento Pœnitentiæ comminiscuntur.*

RESPONDEO, Absolutio non videtur caluino cæremonia, quia id sibi persuasit, non referri verbum Absolutionis nisi ad instituendam, & excitandam, mentem pœnitentis, non secùs ac si pars quædam concionis esset: quod idem docet de verbo Baptismi, & ceterorum sacramentorum. Sed hoc eius principium falsissimum esse, in primo libro de sacramentis in genere multis rationibus demonstrauimus. Si enim verbum Baptismi: *Ego te Baptizo*, &c. ad mentem instruendam & excitandam potissimum refertur, quorsum (vt paulò antè dicebamus) infantes, interdum etiam dormientes, & amentes baptizarentur? Verba igitur sacramentalia, & inter alia illud: *Ego te absoluo*, veræ cæremoniæ sunt, non conciones; siquidem actiones sunt externæ, ad significandam & efficiendam iustificationem, atque ad Deum eo ritu colendum à christo institutæ. Et propterea non multum refert, vtrum ab eo qui sacramentum percipit, exaudiantur & intelligātur, an secus; & linguane patria, an Latina, vel Græca, aut Hebræa pronuncientur. Atque hactenus de argumentis caluini.

Martinus kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini concilij, pag. 903. PRIMO obiicit, deesse Pœnitentiæ sacramento elementum externum: *Ex diuina*, inquit, *institutione nō habet tale externū, & materiale elemētū quale est in Baptismo, & in Eucharistia, quod ad integram diffinitionē, & genuina proprietatē Sacramenti pertinet.*

RESPONDEO, non malè Kemnitius ex Baptismo & Eucharistia, quæ omnium consensu vera sacramenta sunt, naturam ac proprietatem sacramentorum in genere inuestiganda esse censet: sed in eo fallitur, quòd non rectè explicat, quo gradu similitudo requiratur inter elementum Baptismi atque Eucharistiæ, & sacramentorum ceterorum. Fatemur enim, in omni sacramento requiri elementum externum, simile illi, quod in Baptismo & Eucharistia adesse cernimus: sed quæstio est, quo gradu, siue quatenus similere quiratur. Ac primum certum est, non requiri simile in specie: alioqui deberent omnia sacramenta ex aqua constare, quia Baptismus ex aqua constat; & tum Eucharistia, quæ constat ex pane & vino, sacramentum non esset. Eadem ratione certum est, non requiri similitudinem in genere proximo: alioqui sacramēta omnia ex simplici corpore, quale est aqua, id est, ex aere, aut igne, vel terra, conficienda essent. Sed fortè similitudo requiritur in superiore aliquo genere; vt elementū cuiuscunq; sacramenti, substantia quędam sit corporalis, quales substantias esse videmus aquam, panem & vinum, ex quibus Baptismi & Eucharistiæ sacramenta constant. At neque hoc dici potest: nam Baptismi natura atq; essentia propriè nō in substantia, sed in actione consistit. Symbolum enim externum, cui annexa est gratia, & quod propriè Baptismus dicitur, non est aqua, sed ablutio cum sanctissimæ Trinitatis inuocatione: ablutio autem & inuocatio, non substantiæ, sed actiones sunt. Quare immeri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

immeritò catholicos Kemnitius reprehendit pagin. 936. quòd elementum de prædicamento Substantiæ, transformarint in elementum de prædicamento Actionis. Nec tamen generatim affirmari potest, omne Sacramentum in actione consistere, nam Eucharistiæ Sacramentum propriè non actio transiens, sed res permanens est: non enim actionem consecrandi, sed panem consecratum, & in corpus Dominicum commutatum, Eucharistiam vocamus.

Vera igitur ratio similitudinis inter externa symbola Baptismi, & Sacramentorum ceterorum, à fine sumenda est, ob quem Sacramenta instituta esse constat. Finem autem tùm Baptismi, tùm aliorum Sacramentorum, omnes admittunt esse, significare internam iustificationem; & eo modo hominem, qui corpore & spiritu constat, per sensibilia & corporalia symbola ad rerum intelligibilium & spiritualium cognitionem euehere: hinc enim signa symbola, & Sacramenta dicuntur. Nam vt S. Augustinus in epist. 23. ad Bonifacium loquitur: *Si Sacramenta similitudinem non gererent earum rerum, quarum Sacramenta sunt, Sacramenta non essent.* Quemadmodum igitur in Baptismo ablutio exterior per aquam exhibetur, vt ablutio interior per spiritum significetur: sic etiam in Eucharistia, panis & vinum, seu potius panis viníque species in conspectu ponuntur, vt corpus & sanguis Domini, cibus ac potus animorum esse intelligantur; & ad eundem modum in Sacramentis ceteris, id solum necessariò Sacramenti natura postulat, vt externa signa ad spiritualem effectum aptè repræsentandum exhibeantur. Vtrum autem ea signa ad prædicamentum Substantiæ, an ad prædicamenta Accidentium, & vtrum oculis, an auribus percipiantur, nihil interest: neque Christus nos de prædicamẽtis sollicitos esse voluit, neque facilius ipse per Substantiam quàm per Accidentia homines iustificat.

Quare in Sacramẽto Pœnitentiæ, in quo pro symbolo externo confessionem pœnitentis, & absolutionem voce corporali à sacerdote pronunciatam habemus, vera & propria Sacramenti ratio minimè desideratur. Verba enim non solùm signa externa, ac sensibilia, sed etiam in genere signorum præstantissima sunt, vt sanctus docet Augustinus lib. 2. cap. 3. de doctrina Christiana.

Quod verò idem AVGVSTINVS tract. 80. in Ioann. distinguit elementum à verbo, cùm ait: *accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*; non debet ad omnia Sacramenta trahi: neque enim ille de Sacramentis generatim, sed de Baptismo tantùm loquebatur, vt ex illis verbis intelligimus: *Detrahe verbum, quid est aqua, nisi aqua?* Alioqui enim & verba loco elementi, seu rei, & res loco verborum esse, posse, in libr. 1. de Sacramentis in genere, demonstratimus.

SECVNDA obiectio Kemnitij in eo consistit, vt probet, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum in verbo Dei, neque in Patribus: id verò prolixè persequitur, dispuratione in quinque capita distributa; de quibus omnibus breuiter, atque ordine dicendum erit.

PRIMO igitur capite, quod habetur pagin. 908. probat, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum in Testamento veteri, idque ex testimonio concilij Tridentini, sess. 14. cap. 1. & inde colligit, per annos circiter quater mille non fuisse Pœnitentiæ Sacramentum. SED hæc inania sunt. Fatemur enim Sacramentum Pœnitentiæ à Christo institutum, vt etiam Baptismum, & Eucharistiam, & idcirco mirum non esse, si per multa annorum millia non fuerit.

Ne tamen nihil fecisse Kemnitius videatur, argumentum quoddam proponit, quod hoc syllogismo comprehendi potest. In Pœnitentia Testamenti veteris fuit contritio, confessio, & quædam veluti Satisfactio, cum potestate remittendi peccata: atqui ea Pœnitenria non erat Sacramentum propriè dictum: Igitur nec Pœnitentia, quam catholici ex contritione, confessione, & Satisfactione, cum potestate remittendi peccata, constare volunt; Sacramentum propriè dictum existimandum est. Propositionem probat Kemnitius: nam in Testamento veteri exstant exempla contritionis, & confessionis peccatorum: & Mariæ sorori Mosis, ac Dauidi, Deus post reconciliationem imposuit certas castigationes, ex quibus catholici Satisfactionem probare solent. Exstat præterea exemplum Absolutionis, Nathan; siquidem Dauidem contritum, & confitentem peccatum suum, absoluit. Assumptionem probat ex concilio Tridentino sess. 14. cap. 1. vbi Patres docent, Pœnitentiam veterum, Sacramentum non fuisse.

RESPONDEO, propositio argumenti magna ex parte falsa est. Nam vt omittam cetera, non fuit in Testamento veteri potestas remittendi peccata; neque Nathan aut vllus alius, vt Dei minister, peccatores absoluit. nondum enim auditum erat illud: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Audi S. Ioannem CHRYSOSTOMVM lib. 3. de Sacerdotio; *Corporalem lepram purgare, seu verius dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.* Hæc ille.

NEQVE exemplum Prophetæ Nathan, quod exstat lib. 2. Reg. cap. 12. ad rem nostram facit, & omninò ineptè non semel à kemnitio inculcatur. Non enim Nathan dixit: Ego te absoluo, vel tibi peccata remitto; sed solùm: *Dominus transtulit peccatum tuum à te*, quibus verbis significauit id, quod sibi vt Prophetæ, diuinitus indicatum erat, non autem peccatum ipse remisit. Quod si quicunque narrat aliquid factum esse, idem potest dici rem illam fecisse; quid prohibet, quo minus Euangelistæ Christum peperisse, interfecisse, & eundem à mortuis reuocâsse, & in cœlum transtulisse, & Spiritum etiam sanctum misisse dicantur, quia hæc omnia facta esse literis prodiderunt? Non igitur dicimus quod fingit kemnitius, Nathan non absoluisse iudiciaria potestate, sed per ministerium, quasi apud nos sacerdotes non per ministerium, sed regia ac suprema potestate absoluant: sed dicimus, in Sacramento pœnitentiæ sacerdotes potestate iudiciaria, sed ministeriali, vt christi ministros, non vt Reges ac Dominos, peccatores absoluere; Nathan autem nec Regia nec ministeriali potestate absoluisse, sed tantùm à Deo iam absolutum prophetica virtute cognouisse, & renunciâsse. Quanquam ne tum quidem aliquid obtineret kemnitius, si Nathan iudiciaria ministeriali potestate Dauidem absoluisset: id enim factum esset semel extraordinaria quadam prouidentia Dei; singularia verò exempla legem non faciunt.

SED instat kemnitius: *Apostolus Petrus Act. 10. & Paulus Act. 26. affirmant se de Pœnitentia in Deum, & de accipienda remissione peccatorum, non aliter docuisse quàm Prophetas.* AT quid hoc ad propositum facit? num ideò Pœnitentia Testamenti veteris Sacramẽtum erit? aut noui non erit? Apostoli enim loquuntur de

de Pœnitentiæ virtute, & ea præsertim quæ ad Infideles pertinet, qui conuertuntur ad fidem, eam autem semper in vsu fuisse, & à Prophetis frequenter prædicatam, non negamus. Aliud autem est virtus Pœnitentiæ, quæ semper necessaria fuit: aliud vero Sacramentum Pœnitentiæ, quod à Christo institutum, in solo Testamento nouo locum habet.

Cur igitur, instat kemnitius, *ab exemplis Testamenti veteris, Sacramentum Pœnitentiæ confirmare nitimini, si Pœnitentia in Testamento veteri Sacramentum non erat?* RESPONDEO, non probamus ex Testamẽto veteri Pœnitentiæ Sacramentum, nisi fortè ex vaticiniis, & figuris: sed virtutem Pœnitentiæ, sine qua Sacramentum, aut esse, aut certè vtile esse nõ potest. Ex Pœnitentia enim Dauidis, & aliorum veterum, probamus Contritionem non esse solos terrores, sed verum dolorem de peccatis præteritis, cum certo proposito vitæ melioris, & rursum eodem exemplo discimus, remissa culpa non semper pœnam quoque temporalem remitti: & alia id genus multa, de quibus infrà suo loco disputandum erit.

In SECVNDO capite pag. 910. probat kemnitius, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum in prædicatione Pœnitentiæ Christi, & Præcursoris eius: quod totum libenter concedimus, cùm doceamus, Sacramentum Pœnitentiæ post resurrectionem Domini institutum fuisse. Ceterùm hic etiã ludere voluit Aduersarius, & ineptè, vt solet, ratiocinari. Sic igitur loquitur: *Baptista prædicauit Pœnitentiam in remissionem peccatorum: summa etiam prædicationis Christi ita describitur: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Docuit autem, & Baptista, & Christus de Contritione. Baptistæ auditores confessi sunt peccata sua, Matth. 3. & Christus priuatam Absolutionem impertijt, Matth. 9. & Luc. 7. Quare igitur iuxta definitionem Pœnitentiæ à Pontificiis traditam, Pœnitentia illa à Christo & Baptista prædicata, non est Sacramentum? atqui Tridentinum Concilium sess. 14. cap. 1. negat eam esse Sacramentum.*

Ad hoc argumentum respondet ipse qui illud fecit, sed planè absurdè, vt nimirum ostendat non posse responderi, nisi multis concessis, quæ nulla ratione concedenda essent: *Respondeo*, inquit, *quia Contritio & Confessio non habuit enumerationem singulorũ delictorum: Christus etiam absolutionem impertiit, no præmisso processu iudiciali, & imposita mulcta, sed gratis, iis qui peccata agnoscebant, iram Dei timebant, & fide propter ipsum petebant & quærebant reconciliationem. Et summa*, inquit, *quia in illa Pœnitentia gratis, sine operibus, fide propter Christũ remittebantur peccata, quia etiam tam Baptista quàm Christus, fidem in Filiũ Mediatorẽ, partem conuersionis necessariam ad consequendã remissionem prædicarunt: propter has causas talis Pœnitentia Pontificijs non est Sacramentum: concedit itaque & fatetur Tridentinum Concilium, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum, testimoniũ, vel exemplum sicut non in veteri Testamento, ita nec in concionibus Baptistæ, & Christi ante Resurrectionem.* Hæc ille.

Ad argumentũ initio factũ RESPONDEO, Pœnitentiam, quã Christus & Baptista prędicarunt, ideò Sacramenta non fuisse, quia defuit pars Sacramenti potissima, nimirum verbũ Absolutionis, cõfessioni peccatorũ adiunctũ. Nã Matt. 3. legimus quidẽ auditores Baptistę cõfiteri solitos peccata sua, cum accederent ad Baptismũ, sed Baptistam pronũciâsse verbum Absolutionis, nõ legimus: christũ autẽ, & paralytico, & fœminæ peccatrici peccata remisisse legimus, sed eos peccata confessos nequaquam legimus. Itaque nisi kemnitius velit ex Confessione auditorum Ioannis, & ex paralytici ac peccatricis Absolutione, vnum sacramentum facere, non habemus exemplum Sacramenti Pœnitentiæ, in actis Baptistæ, & Christi ante resurrectionem.

ADDE, quòd Christus, cùm paralyticum & peccatricem absoluit, non ritum instituit, quo reconciliarentur deinceps peccatores, neq; Apostolis mandauit, vt eo modo quo ipse fecerat, inspecta fide aliorũ, alij nihil petenti, peccata remitterent: proinde non verbo Sacramentali, sed propria, ac singulari sua potestate peccata dimisit.

PORRO illa Kemnitij responsio ad idem argumentum, nihil valet: neq; catholici eiusmodi responsionem vnquam agnoscerent. Primùm enim falsum est, contritionem illorum ita interiorem fuisse, vt nõ fuerit etiam exterior: certè qui confitebãtur peccata; Matth. 3. & quę lachrimis pedes Domini lauit, satis apertis signis contritionem suam prodebant: confessionem autem illorum non fuisse singulorum delictorum, aut falsum, aut incertum est: *Confitentes peccata sua*, ait Matthęus, neque addit Generatim, vel singillatim.

Porrò Christum eis peccata remisisse, qui peccata agnoscebant, iram Dei timebant, & fide propter ipsum petebant & quærebant reconciliationem: nescio vbi Kemnitius legerit, nam Matth. 9. & Luc. 7. quæ loca ipse citat, illa non legimus. Paralyticus Matth. 9. nihil omninò per se petiit, per alios autem corporalem sanitatem, non reconciliationem quærebat: neque vlla fit eo loco mentio agnitionis peccati, vel timoris iræ Dei. Lucæ autem 7. detestatio quidẽ peccati agnoscitur, sed ea non tam ex timore iræ Dei, vt Kemnitius somniat, quàm ex amore Christi vehemẽtissimo nascebatur: quę etiam caussa esse potuit, cur mulctã nullam ei Dominus imposuerit. Nam & hoc tempore Theologi docent, tantam esse posse in pœnitente vim contritionis & amoris, vt nullus omninò pœnæ & culpæ reatus post reconciliationem superfit: *Cui*, inquit, *minus dimittitur, minus diligit*, &, *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

Mendacia autem illa, quòd ideo negemus, Pœnitentiam à Christo & Baptista prædicatum Sacramentum fuisse, quia in ea gratis, & propter Christum dabatur remissio: iam suprà notata & refutata sunt.

Denique conclusionem illam libenter admittimus, fateri Concilium Tridentinum, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum, testimonium aut exemplum in concionibus Baptistæ, & in toto veteri Testamento. Sed si cui mirabile id videtur, is miretur etiam, cur in Testamento veteri, & in concionibus Baptistæ, fundamentum, testimonium, & exemplum non habeamus Baptismi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & Eucharistiæ, ex pane vinoque per consecrationis verba confectæ.

In TERTIO ca. pag. 911. & sequentibus, probat Kemnitius, Pœnitentiæ Sacramentum non fundari in illis Domini verbis: *Quorum remiseritis peccata.* Ioan. 20. & rursus repetit argumẽta sua de absolutione Dauidis per Nathan Prophetam, & de Pœnitentia quam Christus & Baptista prædicauerunt.

SED hæc omnia iam anteà refutata sunt: quia enim ex testimonio illo Dominico verè colligitur Pœnitentiæ Sacramentum, ideò de verbis illis egimus capite superiore, vbi argumenta nostra pro veritate adferebamus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In QVARTO cap.pag.921.probare conatur, ex Apostolorum doctrina & exemplis nihil adferri posse, ad Sacramentum Pœnitentiæ confirmãdum: & quãuis id nõ multum referat,cum satis esse debeat christi verbum,tamen ne Kemnitius glorietur, ad hunc locum nihil esse responsum,respondeamus breuiter: *Paulus*,inquit Kemnitius,*Actor.26.recitans summam doctrinæ suæ de Pœnitentia,affirmat se nihil docuisse extra ea,quæ Prophetæ loquuti sunt.*

A T hic duo sunt mendacia.Non enim Paulus Actor.26.recitat summã doctrinæ suæ de Pœnitentia, sed tantùm dicit se annunciãsse hominibus, vt Pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna Pœnitentiæ opera facientes: hæc certè non est summa doctrinę de Pœnitẽtia,sed cohortatio ad Pœnitentiam. Nec loquitur Paulus nisi de Pœnitentia, quæ Baptismũ præcedit,quã nos fatemur sacramentum non esse.Deinde quod Paulus addit, se nihil esse loquutum extra ea,quę Prophetæ prædixerunt futura:non refertur ad doctrinam de Pœnitentia, sed ad doctrinam de Christi aduentu, passione, & resurrectione:sic enim Apostolus ait:*Vsque in hodiernũ diem sto,testificans minori atque maiori, nihil extrà dicens, quàm ea,quæ Prophetæ loquuti sunt futura esse,& Moyses: si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum lumen annunciaturus est populo, & Gentibus.*

SVBIVNGIT Kemnitius:*Petrus etiam Actor.10. affirmat,se illam rationem consequendæ remissionis peccatorum tradere, quæ à Prophetis testimonium habet.* A T nec Petrus tradit ritum Pœnitentiæ,neque explicat quid ad eam necessariò requiratur; sed solùm scribit, Christo omnes prophetas testimonium perhibere, remissionem peccatorum accipere in nomine eius omnes, qui credunt in eum: quæ verissima sunt, neque vllo modo cum sententia nostra pugnant.

ADDIT kemnitius:*Apostoli nusquã leguntur exegisse enumerationem peccatorum ad remissionem necessariam:nec leguntur imposuisse mulctam, quibus peccata remittebant.* A T nec leguntur alicui peccata remississe.Proferat kemnitius exempla, vbi Apostoli legantur in particulari alicui lapso post Baptismũ Absolutionem impendisse,vel(vt ipsi malunt) annunciãsse, & tum demum iure à nobis quæret,vt ostendamus,in ea reconciliatione Confessionem & mulctam adfuisse.Quis ambigit,multa Apostolos, & fecisse & docuisse, quæ scripta non sunt?alioqui facile probabimus,non esse homines baptizandos in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti,quia nusquam Apostoli hoc ritu batizãsse legantur.

Proferetur fortasse exemplũ Corinthij incestuosi. Sed paulus non eũ propriè absoluit, sed absolutionẽ à Corinthiis datã approbauit 2. Cor. 2. Corinthios autem non sine mulcta imposita illum absoluisse, significat idem Apostolus 2.Corinth. 7. vbi inter alia nominat vindictam,quam de peccato illius incestuo si exegerant.

ADDIT rursus kemnitius:*Vanum etiã & falsum est, Apostolos aliam docuisse Pœnitentiam,quod ad substantialia attinet,qua impij ante Baptismum ad Deum conuertuntur,& aliã diuersam, qua lapsi post Baptismum cũ Deo in gratiã redeant:nõ enim aliã Legem,non aliud Euangelium,nõ alium Christum,nec aliã fidẽ lapsis post Baptismum proposuerunt.* E T vbinam legisti mendax,f apud Catholicos pœnitentiã ante Baptismũ,ab ea differre,quæ agitur post Baptismũ,quòd aliã fidẽ,aliam Legem,aliud Euangeliũ,alium Christũ requirat? hęc enim vestra sunt mẽdacia,non nostra dogmata.Lege, si placet,Tridentinũ Conciliũ sess.6.ca.6.& 7.vbi describitur iustificatio impij per baptismũ, & rursus c. 14.vbi describitur iustificatio per Pœnitentiæ Sacramentũ: videbis in iis locis, in vtraque iustificatione peccata remitti per Christi merita,præcedente fide, & pœnitentia,ac Deo corda excitante,& adiuuante, vt seriò conuertantur,& pœnitentiam,vt oportet, agant, idque totum ex eodem Euangelio deriuari.

Discrimen inter pœnitentiam ante,& post Baptismum,in eo ponimus,quòd posterior,materia Sacramenti est,& confessionem singulorum peccatorum, ac opera quædam laboriosa exigit:prior,nec est Sacramenti materia,neque distinctam illam,ac particularem peccatorum confessionem,neque laboriosa illa opera necessariò postulat. Quæ omnia accidentaria ipsi pœnitentiæ sunt, non substantialia:accidit enim virtuti pœnitentiæ,vt tali vel tali modo exterius prodeat,atque vt signa eius externa cum verbo Absolutionis,Sacramentum efficiant.

VLTIMO addit kemnitius:*Extant verò in scriptis Apostolorum exempla conuersionis eorum,qui post Baptismum lapsi fuerant.vt Galatarum.illos verò Paulus non ad aliam nouam,& diuersam rationem reconciliationis cum Deo deducit,sed vehementissimè contra persuasionem de iustificatione operum concionatur,&c.* SED Galatarum ego apud Paulum conuersionẽ nusquam legi.Defecisse eos à fide semel accepta Paulus narrat, eosque ad viam veritatis iterum reuocare conatur: sed num illi redierint,&quo ritu reconciliati fuerint, nec Paulus, nec alius(quod sciam) vsquam retulit. Porrò cùm nondum illi conuersi essent ab errore, in quem dolo Pseudoapostolorum prolapsi fuerãt, non opus erat vt Paulus eis pœnitentiæ modum præscriberet,sed vt ad conuersionem, & pœnitentiam simpliciter hortaretur, ac simul errorem ipsum quo tenebantur, refelleret, quod quidem Apostolus diligenter præstitit. Ad quem modum Catholici Doctores, cùm vos Lutheranos ad conuersionem hortantur, non antè ad confessionem singulorum peccatorum ad pedes Sacerdotis deponendam vos prouocant,quàm ad fidem Catholicam iterum profitendam,& Ecclesiam agnoscendam,disputando, atque errores vestros refellendo perduxerint. Quorsum enim ad Sacramentum pœnitentiæ inuitaremus, quos scimus sacramentum ipsum nihili facere?

Quis igitur fuerit Apostolorum tẽpore ritus,quęue ratio reconciliãdi eos,qui post Baptismum lapsi fuerant,nõ potest ex epist. sola ad Galatas plãnè cognosci.Illustrius aliquãto est exemplum corinthij in cestuosi 1.Cor.6.& 2.Cor.2.& 7.& quamuis nec de illius reconciliatione in particulari sit proditum, quo ritu ea peracta sit: tamen satis constat multò durius cum eo actum esse, quàm si ante Baptismum idem flagitium perpetrãsset.

In QVINTO & vltimo cap.probat kemnitius, Sacramentũ pœnitentiæ nullum habere in antiquis patribus fundamentum. AC PRIMVM dicit extra omnem dubitationẽ esse,primã originẽ Sacramenti pœnitentiæ,à Catholicis excogitati,ductã esse ex spectaculis publicæ pœnitẽtię, quã magna seueritate vetus Ecclesia in manifestis,& atrocibus criminibus seruabat. In illa enim requirebãtur signa externa Cõtritionis, Exomologesis,seu Confessio criminũ,& imponebantur certæ castigationes,tùm exempli caussa propter alios, tùm verò explorationis gratia, an feria esset Pœnitentia.

ADDIT,fuisse etiam antiquis in vsu priuatam pœnitentiam,& Patres,vt Origenem, hortatos populũ, vt etiam alia crimina,quamuis non notoria, nec ita magna, confiterentur. Inde autem cœpisse regulam & doctrinam generalem fieri; ad Pœnitentiam, qua lapsi in qualiacunque peccata post Baptismum, Deo reconcilientur,pertinere præter cordis cõtritionem, & fidem amplectentem Christum,etiam oris confessionem sacerdoti faciendam, & operis satisfactionem.

DEINDE attexit, varias esse opiniones Catholicorum de necessitate Confessionis:idque probat ex Gratiano,& eius Glossa,ac Bonauentura: hi sunt enim omnes patres,omnesque Historici,quos kemnirius citat,quamuis Bonauenturæ locum præ festinatione non annotauerit.

Hic ego PRIMVM à kemnitio quæro,vnde illam historiam de origine pœnitentiæ hauserit:nullo enim teste hęc probata reliquit.Negerat,credo,tale aliquid in Caluino,id ei satis fuit,sed nobis non est satis,qui multa ipsius etiam Caluini mendacia deprehendimus.DEINDE,quid hoc ad quæstionem, de qua agimus?Esto enim, prima lapsorum reconciliatio, in publica pœnitentia fuerit: cur ea sacramentum esse non potuit?cur signa illa externa contritionis, & criminum confessio cum verbo Absolutionis,Sacramẽtum non fuerunt?DENIQVE esto,non sit confessio iuris diuini,vt ex Glossa quadam quam etiam catholici reprehendunt,kemnitius probare nititur:cur ipsa Absolutio Sacramentum non erit, cùm symbolum sit externum diuinitùs institutum,& gratię ac iustificationis promissionem habeat, vt ipse etiam kemnitius confitetur?

Sapientius igitur kemnitius fecisset, si cum Apologia Confessionis Augustanę, in cuius verba iurauerat,pœnitentiæ Sacramentum verè ac propriè dictum,aduersus Caluinianos,non Catholicorum modò,sed etiam Lutheranorum iudicio ac censura, Hęreticos,defendisset.

CAPVT XII.

An Pœnitentia Sacramentum à Sacramento Baptismi diuersum sit.

HÆRETICI,qui Sacramentũ Pœnitentiæ de medio sustulerunt,ex hoc errore in alium prolapsi sunt: quia enim negandum esse non putabant,peccatores post Baptismum posse Deo reconciliari, neque reconciliationẽ istam sine sacramento aliquo fieri credebant,id eis in mentem venit,vt dicerent,Baptismũ ipsum dici posse atque esse Pœnitentię Sacramentum. Itaque lapsos post Baptismum, reconciliari dixerunt per Baptismum,memoria,non autem reipsa, repetitum.

Ex quo nouo dogmate,tria quędã aduersarij deduxerunt:PRIMO,non esse durius pactũ, quod Deus cum peccatore fecit in reconciliatione post Baptismum,quàm ante Baptismum,sed esse æquè facile,vel potiùs prorsus idem:& inde grauissime inuehuntur in eos,qui dicunt pœnitentiã esse tabulam naufragij,qua si nõ liceat ad ipsam nauim Baptismi amplius redire. SECVNDO,nõ minus integrè renouari hominem in reconciliatione post Baptismum, quàm ante Baptismum:& sicut in regeneratione, quę fit in Baptismo, dimittuntur omnia peccata quoad culpam & pœnam, similiter fieri volunt in reconciliatione, quæ fit post Baptismum.

TERTIO,non esse quærendum post Baptismum, symbolum externum diuinitùs institutum, quo Christi merita applicentur, cùm id satis commodè præstet Baptismus,memoria(vt diximus) appræhensus, & repetitus.

Primus auctor huius erroris,vt etiam aliorum fermè omnium,qui hoc tempore inter Lutheranos versantur;Lutherus fuit:sic enim scribit in lib.de captiu. Babylon.ca.de Baptismo,*Præbuit his opinionibus occasionem verbum illud periculosum D. Hieronymi, siue malè positum,siue malè intellectum, quo Pœnitentiam appellat secundam tabulam post naufragium quasi Baptismus non sit Pœnitentia. Hinc enim vbi in peccatum lapsi fuerint,de prima tabula seu naui desperantes, velut amissa,secundæ tantùm incipiunt niti & fidere tabulæ,id est,Pœnitentiæ.* Et in eodem lib.propè extremo: *Pœnitentiæ Sacramẽtũ*,inquit,*signo visibili, & diuinitùs instituto caret:& aliud non esse dixi,quàm viam ac reditum ad Baptismum.* Hęc illein quibus verbis obiter obseruanda est mira Lutheri inconstantia. NAM in eiusdem libri principio disertis verbis scripsit,tria esse Sacramenta,Baptismum,Pœnitentiam, & Panẽ, seu potiùs vnum Sacramentum, & tria signa Sacramentalia:quo loco signum Sacramentale apertissimè in Pœnitentiæ Sacramento posuit distinctum à signo Baptismi,& Eucharistiæ. Sed in fine libelli,opinione mutata, vel potiùs oblitus eorum quæ paulò antè scripsit, æquè apertè negat signum Sacramentale in Pœnitentiæ Sacramento distinctum à signo Baptismi.

Philippus Melanchthon in Locis editis anno XXI. tit.de Pœnitentia, Lutherũ sequutus,scripsit signum Pœnitentiæ esse Baptismum. Idem habet Caluinus lib.4.Instit.ca.15.§.4. vbi dicit à Baptismo pendere Clauium potestatem,& vim Baptismi ad omnia peccata totius vitæ se extendere, & ex huius rei ignoratione natum esse commentitium Pœnitentię Sacramẽtum. Et c.19.§.17.repræhendit HIERNYMI dictum de tabula naufragij:*Sed dictum*,inquit,*est Hieronymi.Cuiuscunque sit,quin planè impium sit,excusari nequit.si ex eorum sensu exponitur: quasi verò per peccatum deleatur Baptismus,& non potius in memoriã reuocandus sit peccatori,quoties de remissione peccatorum cogitat,vt illinc sese colligat,animumque recipiat, & fidem confirmet,&c.* Et infrà:*Aptissimè itaque dixeris,si Baptismum vocaueris Pœnitentiæ Sacramentum, cùm in confirmationem gratiæ, & fiduciæ, sigillum iis datus sit,qui Pœnitentiam meditantur.*

Martinus Kemnitius in 2.par. Examinis,pag.929. 930.931.& 932.fatetur quidem aliud esse Pœnitentiam,aliud Baptismum,& maiorem luctam conscientię esse in iis,qui conuerti debent à peccato post Baptismum commisso,quàm in iis,qui conuertuntur à peccato commisso ante Baptismũ: tamen Lutherum & Caluinum sequutus,reprehendit similitudinem de tabula naufragij,& fœdus Baptismi vult esse perpetuum,ita vt vel in eo perseueremus,vel si fortè pecca tum admiserimus,ad illud reuertamur. Repræhendit etiam Concilium Tridentinum,quòd velit diuersam esse rationem reconciliationis in Baptismo ab ea, quæ est in pœnitentia, & hanc quidem multò difficiliorẽ ac duriorem esse,quàm illam. Detorquet autem impudentissimis mendaciis Concilij sententiam ad eam intelligentiam,de qua nunquam Patres Concilij cogitárunt,vel potiùs quam disertis verbis anathemate tiæ non nitamur Christi satisfactione & merito, sed propriis nostris operibus,de quibus mendaciis suprà diximus,quæ hoc loco dici potuissent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Igitur aduersus hunc nouum errorem TRIDENTINVM Concilium sess. 14. can. 2. ita scripsit: *Si quis Sacramenta confundens, ipsum Baptismum Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atque ideò Pœnitentiam non rectè secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.* Quæ veritas tribus argumentis confirmanda est, testimonio Scripturæ, traditione veterum, & ratione.

CAPVT XIII.

Probatur veritas.

VOD attinet ad PRIMVM: habemus in primis exempla, vel potiùs typos & figuras Testamenti veteris. Extra controuersiã est, circũcisionem datã Iudæis in figuram Sacramenti Baptismi: vnde etiam Baptismus ab Apostolo Colos. 2. dicitur Circumcisio spiritualis, & non manufacta. Si quis autem diligenter euoluat Scripturam veterẽ, nusquam inueniet memoriam Circumsicionis præscribi tãquam remedium peccatorum post Circumcisionem perpetratorum, sed sacrificia, expiationes, confessionem peccatorum, vt ex ca. 4. 5. & 6. Leuitici colligi potest. Eodẽ igitur modo in Testamento nouo existimandum nõ est, Baptismi memoriam remedium esse ad ea peccata purganda institutum, quæ post Baptismum committuntur, sed sacrificium noui Testamenti, & expiationem per Confessionem, & Absolutionem.

Habemus DEINDE testimonium Apostoli Ioãnis in epist. 1. cap. 1. vbi loquens idem Apostolus de remedio peccatorum, quæ baptizati indies committunt, non ait: Si Baptismum ad memoriam reuocauerimus, sed: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.*

Habemus TERTIO B. Pauli Apostoli testimoniũ, in epist. ad Hebr. c. 6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt, rursus renouari ad Pœnitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, & ostentui habentes.* Hoc enim loco non negat Apostolus, posse lapsos post Baptismum Deo per Ecclesiam reconciliari, vt falsò Nouatianos sensisse, etiam aduersarij nostri concedunt. Quomodo enim Paulus negaret, lapsos post Baptismum reconciliari posse, qui Corinthium post Baptismum grauissimo scelere inquinatum, reconciliari permisit? Sed negat posse renouari per Baptismum: sic enim hunc locum intelligunt, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus. Ambrosius, & alij in commentario huius loci, & præterea Ambrosius li. 2. de pœnitentia, c. 2. vbi copiosè hoc ostendit, Nouatianos refellens. Idem etiam apertissimè docet Augustinus in expositi: epist. ad Rom. inchoata, propè finem, vbi notat, eos qui post Baptismum labuntur, curari posse per pœnitentiam, non autẽ renouari, quod est proprium BAPTISMI. Idem habet etiam auctor libri de vera & falsa pœnitentia, c. 3. qui liber habetur in 4. tomo operum S. Augustini.

DEINDE circumstantiæ loci vix patiuntur aliter accipi verba Apostoli. Nam initio capitis monet Apostolus Hebræos, vt non respiciant iterum ad primordia BAPTISMI, & fidei, & eius pœnitentiæ, quę baptismum præcedit, estque veluti fundamentum ędificij spiritualis: *Quapropter*, inquit, *intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursus iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in Deum, Baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorũ, & iudicij extremi.* De quibus Pauli verbis loquens AVGVSTINVS lib. de fide & operibus, ca. 11. *Hæc*, inquit, *omnia pertinere ad initia Neophytorum, satis apertéque Scriptura testatur.* Reddit autem in sequentibus verbis Apostolus rationem, cur non oporteat respicere ad illa primordia, cũ ait: *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, &c.* ac si apertiùs diceret: Quia non contingit nisi semel, ea renouatio, quæ habetur per Baptismum. Describi verò BAPTISMVM per illuminationem, dubitari non potest: inde enim omnes veteres, ac maximè Græci, baptizari illumina ri dicunt, & baptismum Sacramentum luminis appellant.

Cùm ergo ex Apostolo habeamus, impossibile esse iterum renouari per eam pœnitentiam, quæ cum Baptismo coniuncta est: necesse est omninò, aut negare cum Nouatianis reconciliationem, aut cum Catholicis admittere nouum Sacramentum à Baptismo distinctum, quo peccatorum remissio tribuatur. NEQVE dicere possunt aduersarij, Paulum tantum velle, non debere iterum repeti actionem Baptismi: non enim Paulus de cæremonia, sed de eius effectu, id est, de renouatione loquitur. Quare si Baptismi effectũ iterum habere nõ possumus, certè alium ritum, aliud Sacramentum quærere debemus.

ADDE, quòd cùm in Scriptura legamus exempla eorum, qui post Baptismum lapsi sunt, vt Simonis, Act. 8. & Corinthij incestuosi, 1. Cor. 6. nusquam tamen legimus eos remissos fuisse ad memoriam Baptismi. Et mirum sanè esset, vnicum remedium in tota vita esse Baptismi memoriam, & tamen in Scriptura nullam fieri huius remedij mentionem.

ACCEDAT nunc traditio veterum Patrum, qui quidem summo consensu docent id, quod aduersarij in Concilio Tridentino, sess. 14. ca. 2. reprehendunt, quòd videlicet non sine magnis fletibus, & laboribus ad eam integritatem reconciliationis peruenire possint, qui post Baptismum pœnitentiam agunt, ad quam facili negotio per Baptismum antè peruenerant.

TERTVLLIANVS in lib. de pœnitẽtia, vocat pœnitentiam tabulam post naufragium, & secundam ianuam, quę pulsantibus patebit, obstructa per peccatum ianua indulgentiæ, & sera intinctionis. Item appellat post baptismum secundam spem, & secũda subsidia: & ibidem ostendit, per multos labores perueniri ad remissionẽ post BAPTISMVM, cùm ante BAPTISMVM facillimus sit aditus ad indulgentiam.

CLEMENS Alexandrinus apud Eusebiũ lib. 3. histor. cap. 17. aliàs 24. vocat Pœnitentiam BAPTISMVM lachrymarum: atque ibidem significat, multis orationibus & ieiuniis opus esse ad remissionem, quæ fit post BAPTISMVM.

CYPRIANVS in serm. 5. qui est de lapsis, nihil aliud agit, quàm, post BAPTISMVM si quis labatur in peccatum, ei necesse esse multis lachrymis & ieiuniis cutpam suã abluere: & li. 3. epist. 15. & 16. grauiter reprehendit eos, qui Absolutionẽ pœnitẽtibus dabãt, ante quam iustã pœnitentiã egissent. Similia habet Ambrosius in lib. ad Virginẽ lapsam, c. 8. vbi cõparat pœnitentiam tabulę naufragij. Itẽ Gregorius Nasianzenus oratione in sanctã lumina, vbi distinguit baptismum aquę

aquæ, qui facilis est, à baptismo laborioso, & lachrymarum, qui est eorum proprius, qui Pœnitentiã agũt post BAPTISMVM. Eadẽ habent, & eadem similitudine naufragij vtuntur, Pacianus epist. 1. ad Simpronianum, & Hieronymus in ca. 3. Isaiæ, & in epistola ad Demetriadem, & in altera ad Sabinianum.

EPIPHANIVS hæresi 59. quæ est Catharorũ, scribit, eos qui post BAPTISMVM in peccata labuntur, non posse amplius ad Baptismum confugere, sed aliud remedium esse quęrendum, videlicet Pœnitentiam.

AVGVSTINVS in epist. 23. ad Bonifaciũ: *Si infans*, inquit, *post Baptismum propria incipiat habere peccata, illa non regeneratione auferuntur, sed alia curatione sanantur.* Et lib. 2. de adulterinis coniugiis, c. 16. *Si à Catechumeno factum est homicidium, Baptismate abluitur, si à baptizato, Pœnitentia & reconciliatione sanatur.* Et homil. 50. ex lib. 50. homiliarum, distinguit tres Pœnitentiæ actiones: vnam quæ agitur ante baptismum: alteram quotidianam atque perpetuam pro peccatis venialibus, pro quibus assiduè dicimus: *Dimitte nobis debita nostra:* tertiam pro lethalibus peccatis, quę post Baptismum committuntur, ac de tertia ista sic loquitur, c. 9. *In hac Pœnitentia maiorem in se quisque seueritatem exercere debet, vt à seipso iudicatus, non iudicetur a Deo.*

CHRYSOSTOMVS lib. 3. de Sacerdotio, & CYRILLVS lib. 12. in Ioannem, capit. 56. apertè distinguunt modum peccata remittendi per Baptismũ, & per alia Sacramenta, quod certè non facerent, si BAPTISMO peccata omnia præterita, & futura dimitterentur.

THEODORETVS in Epitome diuinorum decretorum, ca. de pœnitentia, scribit, vulnera quę post BAPTISMVM accipiuntur, curabilia quidem esse, sed non, vt olim, facili negotio per lauacrũ regenerationis, sed per multas lachrymas, & opera laboriosa.

Denique Ioannes DAMASCENVS, vt recentiores omittam, lib. 4. de Fide, c. 10. repetit Nazianzeni sententiam de distinctione BAPTISMATIS aquæ, à BAPTISMATE laborioso, & lachrymarum. Verè igitur Sacramentum Pœnitentiæ BAPTISMVS quidam est, sed BAPTISMVS, vt Patres omnes testantur, laboris, & lachrymarum.

ACCEDANT postremò etiã rationes. PRIMVM. Nulla ratio patitur, vt eadẽ facilitate Deus ignoscat iis, qui ignorantes, & qui scientes peccauerunt. Vera est enim Domini sententia: *Ille seruus, qui cognouit voluntatem Domini sui, & non præparauit, & non fecit secundũ voluntatẽ eius, vapulabit multis, qui autem nõ cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Lucæ 12. cui sententiæ cogruit, quod de se Apostolus ait: *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci, in incredulitate.* 1. Ti. 1. AT si vera esset aduersariorũ opinio, non eadẽ, sed, quod longè absurdius est, maiori facilitate ad veniã peruenirent, qui scienter post fidẽ, & BAPTISMVM, quàm qui ignoranter in incredulitate peccassent: facilius enim est BAPTISMVM olim acceptum ad memoriam reuocare, quàm reipsa iterũ baptizari. Hoc autem est, quod aduersarij volunt, peccata ante BAPTISMVM admissa, per BAPTISMVM reipsa fuisse ptum, contracta autem post BAPTISMVM, per BAPTISMVM quidem, sed memoria & cogitatione repetitum deleri. Quòd si hęc absurda sunt, vt reuera esse nemo sanæ mentis inficiari potest, illud efficitur, diuersum esse pactum BAPTISMI à fœdere reconciliationis post BAPTISMVM, proinde diuersum etiam Sacramentum.

SECVNDO. Ritus BAPTISMI & Pœnitentiæ diuersam habent materiam, & formã: diuersa igitur Sacramenta existimanda sunt. Quod attinet ad materiam, infrà suo loco probandum erit, materiam Sacramenti Pœnitentiæ esse ipsius pœnitentis actiones, cũ BAPTISMI materiam, aquæ aspersionem esse nemo neget. BAPTISMI formam admittunt omnes illis verbis Dominicis contineri: *Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti.* Ad eam reconciliationem, quæ fit post BAPTISMVM, nemo dicit: *Ego te baptizo*, sed, *Ego te absoluo*, quam Absolutionem etiam priuatam, agnoscunt, & ex verbo Dei rectè doceri fatentur, Kemnitius & Caluinus, vt suprà ostendimus.

SED ad hoc argumentum respondet Caluinus li. 4. Instit. ca. 15 §. 4 potestatem Clauium, quæ exercetur in Absolutione, non posse à BAPTISMATE separari: non enim potestatem Clauium exerceri sine prædicatione Euangelij, qua annunciamus impios mundari Christi sanguine. Signum autem ac testimonium lauacri illius, non esse aliud, nisi BAPTISMVM: ita signum vtriusque verbi, id est, tam illius, *te baptizo*, quàm huius, *te absoluo*, vnum atque idem, non aliud & aliud esse.

AT facilis est huius responsionis confutatio. Nam quidquid sit de signo materiali, certè verbũ aliud esse in baptismo, aliud in reconciliatione pœnitentium Caluinus negare nõ potuit. Cùm autẽ verbũ potissima Sacramẽti pars sit, necessariò efficitur, vt Sacramẽta diuersa sint, Baptismus, & pœnitentiũ recõciliatio, quę verbis diuersis constant. Quid? quod verba diuersa, diuersa etiam signa materialia exigunt. Nam signum materiale est quasi visibile verbũ, & illud idẽ sensibus offerre debet, quod offert vsrbũ: neq; id aduersarij negant: Porro verbũ, BAPTIZO, quod lauacrum sonat, rectè adiunctum habet ritum Baptismi per aquã: idem enim oculis offert actio lauãdi, quod auribus verbum baptizandi. At verbo ABSOLVO, quod à vinculis soluendis, non à sordibus abluendis ducitur, non cõgruit ritus ablutionis. Quare non potest esse signũ externum reconciliationis pœnitentia Baptismus, cum eandẽ similitudinem continere arq; exprimere debeant, verbũ, & elementum. Et quamuis à virtute sanguinis Christi omnis nostra iustificatio pendeat, tamẽ idem Christi sanguis, & lauacrũ, & precium, & poculum etiã dicitur: & propterea per varia signa effectus eius repręsentari, & virtus applicari potest, per baptismũ vt lauacrũ, per Absolutionẽ vt precium, per Eucharistiã vt poculũ. Et sicut Eucharistia non censetur ab aduersariis idem Sacramentũ cum Baptismo, ita nec debet ritus Absolutionis cum baptismi ritu cõfundi, licet omnia ista signa, ac testimonia sint sanguinis Christi pro nobis effusi, cuius virtute lauamur, soluimur, potamur. Ex quo argumentũ Caluini planè euacuatur. Fatemur enim Christi sanguine nos iustificari, siue cùm baptizamur, siue cùm reconciliamur, siue cùm potamur, sed per diuersa externa signa, atque adeo Sacramenta, vim sanguinis illius ita nobis applicari, vt modò mundari, modò solui, modò potari dicamur.

TERTIO, Ministri diuersitas diuersa Sacramẽta esse testatur. Constat enim Baptismũ ratum esse, etiã si à non Sacerdote tribuatur: nam Actor. 8. Philippus Diaconus baptizauit. Actor. 9. Ananias, qui ne Diaconus quidẽ erat sed merè laicus, Apostolum Paulum baptizauit. Id enim contigit primo anno à passione Domini, quo tẽpore solùm erant septem Diaconi ab Apostolis ordinati, è quorum numero Ananias non

Universidad de Deusto
Biblioteca

erat. Et Ruffinus lib. 10. hist. ca. 14. scribit, baptismum A verum ac ratum habitum esse, quem Athanasius laicus, & puer, aliis quibusdã pueris aliquando contulerat. At reconciliationem pœnitentium, ita propriam semper fuisse scimus Episcoporũ, & Presbyterorũ, vt si laicus id facere quauis necessitate præsumeret, irritam esse reconciliationem nemo ambigeret. De qua re suo loco differetur.

Qvarto. Si baptismus Sacramentũ Pœnitentiæ esset, ac per cogitationẽ & memoriam repetitus, obsignaret, vt aduersarij loquuntur, promissionẽ reconciliationis, quocunque tempore opus esset, illud efficeretur, non debere nisi adultos baptizari, vt ab Anabatistis, quos Lutherani etiam & Caluiniani reprehendunt, fieri videmus. Nam alioqui incertissima erit iustificatio, quippè quæ ab hominum testimonio pẽdeat: neque enim qui infantes baptizantur, cum posteà adoleuerint, baptizatos se fuisse recordari pos- B sunt, sed coguntur alienis verbis, non suis oculis credere. Quo pacto igitur ista cohærent, vt Sacramenta percipi dicant, quo certi reddantur homines propriè iustificationis: & tamen incertos eos esse cogant an Sacramentum perceperint, cum infantes baptizent?

Qvinto, Si Baptismus valet ad peccata, nõ solùm præterita, sed etiã futura delenda, quæro, quo tempore futura peccata deleat: an tunc, cum primum suscipitur, an posteà, cùm ad memoriã reuocatur. Si enim cùm primum suscipitur, omnia peccata etiam futura vsque ad finẽ vitę deleat, incredibilis consequetur absurditas, vt videlicet peccata prius deleantur quam fiant, & homini baptizato nulla peccata etiam post Baptismũ admissa, nocere queant, ac demum vt omnes baptizati, ac proinde omnes tùm Catholici tùm C Hæretici, modo Baptismum susceperint, necessariò saluari debeant: verum enim esse Baptismum, & salutarem, quem infantes apud nos suscipiunt, Lutherani & Caluiniani non negant.

Qvod si fortè dixerint, peccata post Baptismum cõmissa non esse, antequã fiant; deleta, sed tunc demũ purgari, cùm per fidem & pœnitentiam ad signũ, & fœdus Baptismi animo & cogitatione reditur: duplex absurditas cõsequetur. Nã & incerta erit iustificatio, vt paulò antè dicebamus, cùm ab hominũ testimonio pendeat: & eadẽ ratione tolletur Eucharistiæ frequentatio, cùm ita sufficere possit memoria spiritualis cibi aliquando gustati, quemadmodum memoria sufficit lauacri aliquando percepti. Vel si ridiculum est, ita memoriam cibi ad saturitatẽ prodesse, vt cibus ipse prodest: cur non sit etiam ridiculum, ita memoriam lauacri ad maculas eluendas conferre, vt lotio ipsa confert?

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones.

SEDiam argumenta aduersariorũ diluenda sunt. Et quoniã in libro de baptismo, c. 18. soluimus argumẽta Lutheri, Kemnitij & Caluini, quæ ipsi attulerant in disputationibus de Baptismo: nunc ea solùm argumenta dissoluenda restãt, quę Caluinus addidit li. 4. Instit. c. 19. §. 17. vbi de Sacramento pœnitentiæ propriè disputat. Sic igitur ille argumẽtatur, Baptismus per peccatũ non deletur: igitur tota vita vtilis esse poterit, si ad memoriã reuocetur, quoties peccator de remissione cogitat: *Quasi verò*, inquit, *per peccata deleatur Baptismus, & non potiùs in memoriam reuocandus sit peccatori, quoties de peccati remissione cogitat, vt illinc se se colligat, animũque recipiat, & fidem confirmet, &c.*

Respondeo, Multa sunt in baptismo: Primvm, actio ipsa ablutionis, quæ propriè cum verbo Sacramenti facit: atq; hæc nõ permanet, sed dum efficitur, transit, vt notum est. Deinde, gratia regenerationis, & renouationis, quæ per baptismũ acquiritur: hęc verò manet in anima, donec per lethale peccatum eiiciatur. Qui enim post Baptismum peccant, desinunt esse Filij Dei, & hęredes Regni, atque mẽbra Diaboli, & ad Gehennam pertinere incipiunt: id quod in Scripturis apertissimum est. Tertio, character quidã spiritualis, & hic quidem semper manet, neque per vllum peccatum aboleri potest, & ratione eius baptismus repeti nequit. Sed neque Caluinus characterem istum admittit, neque est character signum visibile atque externum, vt verbo adiunctum propriè Sacramentũ efficiat. Quare licet Baptismus in suo quodam effectu semper maneat: non tamen eam vim habet, vt per modum signi visibilis promissionem confirmare, atque, vt ipsi loquuntur, obsignare possit.

Dicent fortasse, ipsam baptismi actionem visibilem atque externam semper manere, non quidem in se, sed in mente & cogitatione hominis baptizati. Atid non sufficit vt Sacramentum Baptismi manere dicatur: & si id sufficeret, certè etiam Eucharistiæ manducatio semel peracta, semper maneret, proinde frustrà repeteretur.

Secvndo, Caluinus ibidem S. Hieronymi testimoniũ adducit: *Quod*, inquit, *Hieronymus durè, & improprie dixit, Pœnitentia reparari Baptismum (à quo excidunt, qui excommunicari ab Ecclesia merentur) bonisti interpretes ad suam impietatem trahunt.*

Respondeo, ipsa similitudo tabulæ naufragij, qua tot in locis S. Hieronymus vtitur, satis apertè docet, toto cœlo, vel potius mari, aberrare Caluinũ. Nam si Hieronymus significare vellet, Pœnitẽtia reparari baptismũ, non diceret, Pœnitentiam esse tabulam post naufragiũ, sed scapham, qua rediretur ad nauim. Neque enim eiusmodi tabulas, qui in discrimine vitæ versantur, arripere solent, vt per eas ad nauim redeant, quam fractam esse sciũt: sed vt quoquo modo, licet ęgrè atque incommodè, ad littus enatare queant. Sic enim explicat S. Hieronymvs similitudinem illam in epistola ad Sabinianum: *Quod si*, inquit, *nec sic Pœnitentiam vult agere, & fracto nauigio, tabulam per quam saluari poterat, non retentat, cogor dicere, &c.*

Tertio, a testimonio Scripturæ & veteris Ecclesiæ, argumẽtũ ducit his verbis: *Apprimè dixeris, si Baptismũ vocaueris Pœnitentiæ Sacramentum, cùm in confirmationem gratiæ, & fidei sigillum, eis datus sit qui Pœnitentiam meditantur. Quod ne comentũ esse nostrum putes, præterquam quod Scripturæ verbis conforme est, apparet in veteri Ecclesia fuisse peruulgatũ instar certissimi axiomatis. Nam in libello de fide ad Petrũ, qui Augustino inscribitur, Sacramentũ fidei, & pœnitentiæ dicitur. Et quid ad incerta cõfugimus? quasi verò apertius quippiam requirendum sit, quàm quod recitat Euangelista, Ioannem prædicâsse Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* D

Respondeo, Pœnitentiam quandam ante baptismum necessariã esse, & rursus aliam ante reconciliationem, quę post Baptismum datur, extra controuersiam est. Nam de priore legimus, Actor. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrũ. De posteriore Act. 8. *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua*: alloquitur enim S. Petrus Simonem Magũ iam baptizatum. Probandum itaque Caluino fuerat, Baptismũ dari in figillum fidei, iis qui pœnitentiã meditantur post Baptismum; aut eius pœnitentiæ, quæ post Baptismum agitur, sacramentum appellari: quod cùm non fecerit, nihil omninò fecit. Nam in lib. de fide ad Petrum, c. 30. Baptismus vocatur sacramentum fidei, & pœnitentiæ, non cuiuscunque, sed eius quæ ante Baptismũ agi debet. Et in Euangelio Marci cap. 1. & Lucæ c. 3. vocatur Baptismus Ioannis, nõ autem Baptismus Christi de quo agimus, Baptismus pœnitentiæ: neque dicebatur Baptismus pœnitentiæ in remissionem peccatorum, is quem Ioannes prædicabat; quia pœnitẽtibus peccata remitteret, sed quia ad pœnitentiam prouocabat, quam pœnitẽtiam qui agerent vt par erat, remissionem peccatorum obtinerent. Itaque Baptismus Ioannis pœnitentiam pariebat, pœnitentia remissionem; Christi verò Baptismus non pœnitentiam gignit, sed per pœnitentiam præparatos à peccatis purgat, eosq; renouat, & regenerat: & ideo in scripturis Baptismus Ioannis passim appellatur Baptismus pœnitentiæ, quia ad pœnitentiam inuitabat, Matt. 3. Marc. 1. Luc. 3. Act. 13. & 19. Christi vero Baptismus; non pœnitentiæ Baptismus, sed lauacrum regenerationis, & renouationis dicitur, Tit. 3. Ephes. 5. Vide plura de hac re in lib. de Baptismo, cap. 23.

CAPVT XV.

De partibus essentialibus sacramenti Pœnitentiæ.

DEmonstrauimus hactenus, pœnitentiam C sacramentum esse verè propriéque dictum, atque etiam à sacramento Baptismi distinctum: nunc de partibus eius disputare incipiemus.

Tribus partitionibus diuidi solet pœnitentiæ sacramentum. Prima sumitur ab essentia, quæ duabus partibus constat; materia & forma, id est, actibus pœnitentis, & absolutione sacerdotis. Secunda à materia, quæ tres partes comprehendit, contritionẽ, confessionem, & satisfactionem. Tertia à ritu, quæ est etiam trimembris: alia enim est pœnitentia priuata, alia publica, & hæc rursus aut solennis, aut non solẽnis. De his partitionibus nunc breuiter, & generatim dicemus: deinde in sequentibus libris seorsim de singulis partitionum membris, de quibus controuersiæ aliquæ agitari solent, disseremus.

Igitur de partibus essentialibus huius sacramen- D ti, illud conuenit inter omnes, Verbum absolutionis ad huius sacramenti essentiam pertinere: illud enim sine vllo dubio signum est, & causa remissionis peccatorum. Et quanquam absolutio illis verbis, iuxta vsum Ecclesiæ, qui omninò seruandus est, contineatur: *Absoluo te à peccatis tuis*, tamen si in eandem sententiam alia verba adhiberentur, vt, *Remitto tibi peccata tua*, vel, *Remittuntur tibi peccata tua*, nihil de sacramenti essentiali perfectione decederet. Neque verò quæstio esse potest de materia, quam dicunt remotam: constat enim peccata, siue hominem peccatorẽ, materiam esse sacramenti huius remotam, cùm ad peccata delenda, siue ad hominem peccatorẽ curandum absolutio à sacerdotibus impẽdatur. Sed ne que peccatũ, neq; peccator, talis materia dici potest, ex qua tanquã ex altera parte, sacramentũ perficiatur sed potius circa quam sacramentũ operetur; quemadmodum corporalis morbus, aut ægrotus, non est id ex quo medicamentum constet, sed in quod vim suam medicamentum exerat.

Quæstio igitur est, Vtrũ præter absolutionẽ, aliquid aliud sit, quod ad sacramenti huius rationem, atque essentiam pertinere videatur. Quatuor autem sententiæ inueniuntur. Prima est, solam absolutionem sacramenti huius essentiam constituere. Ita ex Carholicis Theologis Scotus docuit in 4. sent. dist. 14. q. 4. & dist. 16. qu. 1. & qui eum sequuti sunt, Gulielmus Okam, Ioãnes Maior, Iacobus Almayn, & si qui sunt alij. Ad quam sententiam accedunt etiam aliqui ex hæreticis nostri seculi, vt Illyricus in Apologia confess. Antuerpien. cap. 18. & Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 903.

Sed in duobus dissidẽt hęretici isti à Theologis suprà citatis. Primũ enim hęretici nõ agnoscũt sacramẽtũ pœnitẽtiæ, nisi imperfectũ, & improprie dictũ, cum solo verbo, vt ipsi loquũtur, sine elemento cõstet: at Catholici illũ integrũ, & perfectũ, ac propriè dictum sacramentum esse volũt, licet in sola absolutione essentia eius consistat. Deinde Scotus, & qui eum sequuntur, etsi negent confessionẽ essentialem partem esse sacramenti huius, tamen non negãt eam esse necessariam, & à Christo institutam, quod Illyricus, & Kemnitius, & ceteri Sectarij negant. Adde, quod Scotus, & ceteri Doctores Catholici, ante concilia illa vixerũt, in quibus accuratius hęc omnia explicata sunt; quod si hoc tempore supereſſent, sine dubio Ecclesiæ definitioni ac sententiæ acquieſcerent.

Altera sententia eorũ est, qui præter verbum absolutionis, ritum etiã quendã visibilem à ministro adhiberi volunt, vt essentia sacramenti huius integrè perficiatur, quanquam non satis explicant, quis sit ille ritus. Philippus Melanchthon in Apologia cõfessionis Augustanæ art. 13. de vsu & numero sacramẽtorum, huius sententiæ auctor est: scribit enim, Baptismũ, Eucharistiam, & absolutionem vera sacramẽta esse, quòd habeant ritum cum promissione. Et ibidem, distinguit ritum a verbo: *Corda*, inquit, *simul per verbum & ritum mouet Deus: sicut autem verbum incurrit in aures, vt feriat corda, ita ritus ipse incurrit in oculos, vt moueat corda.* Et infrà: *Ritus oculis accipitur, & est quasi pictura verbi, idem significans quod verbum, quare idem est vtriusque effectus.*

Tertia est eorum sententia, qui ex Baptismo seu Baptismi recordatione, & verbo absolutionis, sacramentum pœnitentiæ constituunt; de qua superiore capite disseruimus.

Postrema sententia, eáque verissima est, sacramẽtum pœnitentiæ duplici parte intrinseca atque essentiali constare, absolutione sacerdotis tanquam forma, & actibus pœnitentis, tamquam materia. Quæ sententia, & fuit olim multorum veterum Theologorum, sancti Thomæ, Richardi, Durandi, & aliorum in 4. sentent. dist. 14. & hunc est fermè omnium, qui de pœnitentiæ sacramento scribunt.

Sit igitur propositio prima: *Non nisi absurdè dici potest, pœnitentiæ sacramentum ex Baptismo & absolutione constare.* Hæc propositio satis capite superiore probata est: & certè sufficere deberet, quod nec Baptismus ante multos annos peractus, nec eius recordatio, signa sensibilia dici possiunt; cùm ad sacramenti essentiam id maximè requiratur, vt cùm sacramentum percipitur, corporale signum corporalibus sensibus obiiciatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secunda propositio: *Nullus est ritus à ministro adhibitus, præter verbum absolutionis, qui sacramenti huius materia rectè dici possit.* Optarem Philippus clarius explicuisset quisnam sit ritus, qui in oculos pœnitentis incurrit, dum verbum absolutionis, eiusdem pœnitentis aures ferit: minus enim in eius sententia refellenda laboraremus. Veruntamen, nisi fallor, tres sunt ministri actiones duntaxat, de quibus aliqua ratione ambigi potest: quæ si omnes euidenter excludãtur, euidenter etiã Philippi sententia refutata erit.

Primum igitur Minister dum pœnitentes reconciliat, eisdem manum imponere consueuit. Sed hic ritus etsi & in antiqua Ecclesia in vsu fuit, & nunc etiam in plerisque locis adhibetur; ad essentiam tamẽ sacramenti huius non pertinet, vt sanctus Thomas docet in opusculo 22. de forma absolutionis, vbi breuiter refellit obiectiones, quæ contrà fieri poterant. Erit autem hoc multò etiam certius, si aduersariorũ doctrina locum habeat, siquidem ex verbo Dei non potest vllo modo demonstrari, manus impositionem in reconciliacione necessariò esse adhibendam: nec solum testimonium, sed neque exemplum vllum huius manus impositionis in sacris literis inuenitur. *Quorum remiseritis peccata*, Dominus ait: *remittuntur eis*. Ioan. 20. non autem addidit: Et quibus imposueritis manus. Neque ex verbis iam citatis colligitur, imponendas esse manus, quemadmodũ sanè colligitur, confitenda esse peccata, vt suo loco ostendemus: quid enim prohibet, quominus peccata remittantur, etiamsi manus non imponantur? Neque Dominus, cùm Paralytico Matth. 9. & Magdalenæ Luc. 7. dixit: *Remittuntur tibi peccata*, manus eis imposuisse legitur.

Quod autem in concilio IV. Carthaginensi, canon. 78. dicitur, vt pœnitentes, qui ob vitæ periculum, viaticum Eucharistiæ accipiunt, non se existiment absolutos sine manus impositione si superuixerint: non repugnat iis, quæ diximus. Accipit enim cõcilium manus impositionem pro ipsa pœnitentiæ actione, in qua frequenter manus imponebantur: nam in eodem concilio can. 80. præscribitur, vt singulis diebus ieiuniorum, manus à sacerdote pœnitentibus imponantur. Itaque hæc est concilij illius sententia; Qui ob vitæ periculum priuatim à sacerdotibus absoluuntur, nondum completa pœnitentiæ publicæ actione, ij si superuixerint, redeant ad ordinem pœnitentium, & cum illis manus impositionem suis temporibus percipiant; & nisi id fecerint, non se existiment absolutos a vinculo Excommunicationis; vel à pœna temporali, quæ illis præscripta a sacerdotibus fuerat. Nam quod à culpa absoluti fuerint, dubitari non potest, cùm viaticum Eucharistiæ perceperint, quod Ecclesia nunquam tribuit, nisi iis, quos à culpa lethali liberos credit.

Alter ritus, quo in reconciliatione pœnitentium vti solent Catholici sacerdotes, est signum crucis super ipsum pœnitentem manu sacerdotis expressum. Sed de hoc ritu nulla dubitatio esse potest; nam neque hoc signum aduersarij vlla in re adhibere solent, & idem signum non esse de essentia sacramenti pœnitentiæ, vt neque etiam Eucharistiæ, S. Thomas docet 3. par. qu. 84. art. 4. cui nullus Catholicorum in hac re contradicit.

Tertius ritus fingi posset, motus ille visibilis linguæ, & labiorũ, qui in verborũ pronunciatione exerceatur: quam sententiam Lutheranorũ quorũdam esse audio. Et sanè nihil aliud fingi posse videtur, si quo modo explicanda est opinio illa Philippi, distinguẽtis in pronunciatione absolutionis ritũ, qui obiicitur oculis, à verbo, quod incurrit in aures. Sed absurda omninò, ac planè ridicula sententia est. Nam in primis cõmune est omni verbo corporali, vt non fiat sine motu linguæ & labiorũ, & tamen nemo hactenus in verbo, quo Baptismũ, vel Eucharistiã conficimus, distinxit ritum à voce. Deinde motus linguæ & labiorum nihil per se significat, sed solum est caussa vocis, quæ indicat animi conceptiones. Itaq; si surdus quispiam videat hominem loquentem, non magis ex motu labiorum coniiciet quid à loquente significetur, quàm si eundem motum labiorum cerneret in pecude. Non igitur fingi potest ritus vllus ex parte Ministri.

Tertia propositio: *Actio pœnitentis quasi materia, & verbum sacerdotis quasi forma, sacramenti Pœnitentiæ rationem atq; essentiam complent.* Nõ est hoc loco ex diuinis literis probandum, actionem pœnitentis, confessionem videlicet, & reliqua, quæ ex parte eius requiruntur, vel omninò necessaria esse, vel à Christo instituta: id enim infrà suo loco tractabitur, vt suprà diximus. Sed hoc posito, probandum est solùm, actionem pœnitentis ad sacramenti essentiam pertinere vt materiam, ex qua, si forma accedat, sacramentum constituitur. Et quoniã illa hypothesi facta, quæstio solùm inter Catholicos est; probabitur sententia nostra ex testimoniis illis, quæ à Catholicis omnibus admittuntur.

Primum igitur Tridentinum Concilium, sess. 14. cap. 3. docet, formam sacramenti pœnitentiæ esse verba illa: *Ego te absoluo, &c.* actus verò pœnitentis esse quasi materiam: & paulò post addit, tam absolutionem, quàm actus pœnitentis, ad integritatem sacramenti pertinere. Quo decreto satis apertè concilium docuisse videtur, non sola absolutione integrũ sacramentum contineri: non enim distingui debuit forma à materia, si vnica simplex actio sacerdotis totum sacramentum constituit. Et quomodo, quæso, ad sacramenti integritatem non minus requiritur actio pœnitentis, quàm absolutio sacerdotis, si sola absolutio sacramentum perficit?

Deinde Concilium Florentinum in instructione Armenorum, ipsam pœnitentiam vocat sacramentũ, & eius partes materiales esse dicit actus pœnitentis, formã autem verba sacerdotis: *Ego te absoluo, &c.* ad quem modum loquitur etiam Lucius Papa III. cap. Ad abolendam, de hæreti. vbi sacramenta vocat, Baptismũ, cõfessionem peccatorũ, & Matrimonium. At quomodo confessio sacramentum est, si ad essentiam sacramenti nullo modo pertinet? Neque Scotus satis aptè loquutus videri debet, cùm ait in 4. dist. 14. q. 4. *Pœnitentia est absolutio pœnitentis, facta certis verbis, &c.* Pœnitentia enim actio pœnitentis est, non sacerdotis; absolutio autem sacerdotis, non pœnitentis. Quis enim ita loquitur, vt dicat hominem agere pœnitentiam, dum absoluitur, & non potiùs dum plorat, confitetur, ieiunat?

Idem prærea concilium omnia sacramenta tribus perfici dicit, materia, forma, & intentione Ministri: non igitur sacramentum pœnitentiæ sola forma absolutionis & intentione constare potest.

Denique actio pœnitentis signum est sensibile gratiæ iustificantis à Deo institutum, & ex eiusdem promissione concurrit ad remissionem peccatorum; cur igitur pars quædam sacramenti non erit? Nam sensibile signum esse, in quæstionem verti non potest, cùm non debeat sacerdos absoluere, nisi quem

quem ex signis sensibilibus pœnitentem esse cognoscit: esse autem signum gratiæ iustificantis, manifestè colligitur ex eo, quòd qui peccatum cõfitetur, & veniam à Deo petit, indicat se peccatum odisse, & ab eo iam animo & voluntate recedere, ac proinde iustificari, quod apertiùs significatur, & completur per absolutionem. Porrò hoc signum a Deo institutum esse, alibi, vt diximus, est probandum, neq; à Scoto eius q; sectatoribus negatur. Denique ad remissionẽ peccatorum aliquo modo concurrere, testatur S. Ioannes, qui epist. 1. c. 1. scribit: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata, & emũdet nos ab omni iniquitate.* Et quemadmodum verè dicimus aliquem iustificari, quia absoluitur, sic etiam rectè dicere possumus, aliquem iustificari, quia peccata humiliter confitetur. Sed de hac re in sequenti capite plura dicemus.

CAPVT XVI.

Soluuntur obiectiones.

Nvnc obiectiones diluendæ sunt, tùm Kemnitij, tùm etiam aliquorum Catholicorum. Kemnitius igitur in 2. parte Examinis pagin. 935. refellere nititur Concilij Tridentini doctrinam de partibus essentialibus sacramenti pœnitentiæ, ac primo obiicit, Antiquitati esse ignotam hanc disputationem, an in pœnitentia sit materia & forma sacramentalis.

Respondeo, nomina materiæ & formæ in sacramentis, inuenta sunt à posterioribus Doctoribus ad rem facilius explicandam: ideo nihil est mirum, si apud veteres nõ legantur. Nam neque in Baptismo & Eucharistia, sancti Patres ita verbum ab elemento distinxerunt, vt vnum formam, alterum materiam appellarent: & tamen non negat Kemnitius, aquam in Baptismo rectè vocari materiam, & verbum formam. Satis igitur nobis esse debet, quòd quemadmodum antiqui Patres in Baptismo, aquam, & inuocationem Trinitatis adesse debere docuerũt: sic etiam in pœnitentia actionem pœnitentis, & reconciliationem sacerdotis necessariò adhibenda esse docuerint.

Secundo obiicit, ne inter Scholasticos quidem de hac re quidquam constare, cum alij peccata velint esse materiam, alij peccatorem confitentem, alij actiones pœnitentis, alij actionem sacerdotis proferentis certis ritibus absolutionem: *Sic etiam formã quidam ponunt*, inquit, *verba absolutionis, quidam ipsos actus absoluentis dicunt esse pro forma, etiamsi non fiant per limitata & determinata verba.*

Respondeo, Kemnitius semper est sui similis calumniator, & mendax. Nam in primis nulli sunt Catholicorum, qui materiam huius sacramenti fecerint actionem sacerdotis, certo ritu pronuncians absolutionem, si vnum excipias Gropperum, aut quicunq; fuit auctor Enchiridij Colonienſis, qui nõ satis cautè interdum loquutus videtur. Theologi enim aut volunt in sola absolutione sacramentum cõsistere; & ij non distinguunt materiam à forma: aut (quæ est communis ferè omnium sententia) materiam ex parte pœnitentis, formam ex parte sacerdotis assignant. Porrò, qui materiam esse dicunt peccata, aut peccatorem confitentẽ, aut ipsam confessionem; non dissentiunt inter se, vt Kemnitius cuperet, sed idem omninò sentientes, de re eadem diuersa ratione loquuntur, non secus ac si alij dicerent in Baptismo materiam esse aquam, alij ablutionẽ, alij hominẽ, qui abluitur. Nam peccata dicuntur materia, cùm de materia remota agitur, ad quam tollendam sacramentum institutum est. Qui peccata cõfitetur, materia dicitur, cùm de materia circa quam, siue de subiecto in quod agit virtus sacramentalis, disputatio est. Actio denique pœnitentis materia vocatur, cùm de materia illa differitur, ex qua sacramentum adiuncta forma constituitur. Simile quid cernimus in corporum medicina (est enim pœnitentia medicina animorũ) nã & morbus, & ægrotus, & ægroti deambulatio, materia medicinæ rectè dici possunt: siquidem morbus per medicinã tollitur; ægrotus per eandem curatur; deambulatio pars est medicamenti salutaris, & vnà cum pharmaco à medico propinato sanitatem restituit.

Quod attinet ad formam, non dissentiunt inter se, qui certa verba absolutionis formam esse dicunt, & qui contendunt nulla esse verba determinata, quibus absolutio impendatur. Nã si de sono, & numero syllabarum agatur, nulla sunt verba determinata, quę ad sacramenti essentiam necessariò requirantur: siue enim quis dixerit: *Absoluo te*, siue, *Remitto tibi peccata*; & siue id Latinè, siue Græcè, siue barbara aliqua lingua pronunciauerit, semper efficitur sacramentũ. Si verò de sententia verborũ sermo sit, nemo Catholicorum negat, verba esse determinata, atque ex diuinis literis deprompta. Quod idem cernimus in Baptismo: neque enim certus sonus aut numerus syllabarum in scripturis detetminatur, quo forma Baptismi pronunciari debeat, sed solum sententia eius formæ ex Euangelio colligi potest. Quare quemadmodum ex eo quod Dominus ait Matthæi vltimo: *Docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti*; colligit Ecclesia formam illam, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, nec tamen censerentur non vere baptizare, qui dicerent; Ego te abluo, seu tingo, siue aspergo, &c. sic etiam ex eo quod idem Dominus ait Matthæi 16. *Quodcunque solueris, erit solutum.* Et Ioann. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, colligit Ecclesia formam illam: *Ego te absoluo à peccatis tuis*, nec tamen censerentur non vere absoluere, qui aliis verbis eandem sententiam proferrent.

Tertio obiicit, sacramenta esse actiones Dei: proinde si opera humana, quales sunt actus pœnitentis, sint pars essentialis sacramenti; humanis operibus diuinitatem quandam attribui, vt scilicet solium ipsorum iuxta astra Dei exaltetur, sicut de Rege Babylonico Isaias loquitur.

Sed hoc iam solutum est suprà capite sexto, in tertio mendacio Kemnitij, vbi breuiter indicauimus, actiones pœnitentis non habere vim sacramentalem iustificandi, nisi vt instrumenta sunt Dei, quemadmodum etiam verbum sacerdotis, etiamsi actio quædam sit, ab hominis lingua & arteria, spirituque producta, tamen vt instrumentum Dei est, rem diuinam, id est, gratiam iustificationis efficit.

Quarto obiicit, ante centum annos, tempore Gabrielis, nihil certi de materia sacramenti pœnitentiæ in Ecclesia fuisse.

Respondeo, more suo dicit Kemnitius, sed non probat, nã Gabriel in 4. dist. 14. q. 2. art. 1. docet ex communi sententia, actiones pœnitentis esse pro ma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

materia huius sacramenti, & verba sacerdotis pro forma,& citat Alexandrũ,Thomã,& Richardũ. Neque mouere debet,quòd non dicit, actionem pœnitentis esse materiam,sed pro materia, quia idem dicit de materia omnium sacramentorum dist.3.quæst. 1. articulo 1. In nullo enim sacramento inuenitur materia propriè dicta, si exactè loquamur de materia ad modum loquendi Philosophorum: & tamen in omni sacramento inuenitur res quædam, quæ instar materię dici possit. Et eodem modo loquitur cõcilium Florentinum in instructione Armenorũ, cùm dicit,sacramenta tribus perfici, rebus tanquam materia,verbis tanquam forma, & intentione Ministri. Ex quo etiam concilio intelligimus, falsissimum esse quod scribit Kemnitius,ante centũ annos,& Gabrielis ætate,adhuc fuisse dubiũ & incertũ,quæ esset materia sacramenti. Nam concilium Florentinum, in quo disertis verbis explicantur materię & formę omniũ sacramentorũ,anno Domini M.CD.XXXIX. absolutum est:proinde ante annos centum & quadraginta,& ante Gabrielis ætatem,iam erat in Ecclesia non solùm indubitata & certa doctrina de materia sacramenti pœnitentiæ, sed etiam diligentius quàm vnquam anteà,explicata.

Quinto obiicit verba concilij Tridentini, quod non videtur ausum fuisse apertè scribere,actionẽ pœnitentis esse materiam sacramenti huius, sed scriplit esse materiam,vel quasi. Ex quo pulchrè sibi videtur Kemnitius colligere,pœnitentiæ sacramentum esse sacramentum, vel quasi;& effectum eius esse remissionem peccatorum,vel quasi.

Respondeo omitto quod Kemnitius non satis fideliter retulit verba concilij,vt locum faceret argutiæ suæ:non enim concilium posuit,esse materiã,vel quasi;sed simpliciter,esse quasi materiã, sess. 14.c. 3. Omitto etiam,quòd vox illa quasi,non semper extenuat rem,de qua agitur: alioqui Ioan. 1. vbi dicitur Christus quasi vnigenitus a Patre; liceret argumentari cum Kemnitio,ac dicere,Christum esse vnigenitum,vel quasi. Sed his omissis, concilium Tridentinum,vt etiam anteà Florentinum,actiones pœnitentis maluerunt dicere,quasi materiam,quam absolutè materiã,non quòd non sint verè, & propriè talis materia, qualem Sacramenta requirunt: sed quod non sint res aliqua solida,permanens, ac tractabilis, qualis in multis aliis Sacramentis cernitur.

Quod vt planiùs explicetur, animaduertendum est, duobus modis Sacramentorum materiam posse considerari. Vno modo, vt est pars quædam Sacramenti. Alio modo,vt cum materia rerum naturaliũ, vnde nomen accepit, similitudinem habet. Et quidẽ priore modo nihil aliud requiritur ad Sacramẽti materiam,nisi vt sit externum ac sensibile signum,quod per verbum perficiatur,&quasi formetur,& hoc modo verè ac propriè actio pœnitentis est materia Sacramenti. Posteriore autem modo, nullius quidẽ Sacramenti,vt rectè Gabriel affirmat, materia est propriè,ac simpliciter,sed metaphoricè tantùm materia: sed maximè tamen omnium,materia Sacramẽti Pœnitentiæ distat a perfectione Physicæ materiæ, cùm, vt diximus,non sit aliquid solidum,& tractabile, sed actio quædam transiens. Quare quemadmodum aqua Baptismi, si cum materia physica comparetur, quasi materia dici potest: sic etiam actio pœnitentis, si cum aqua Baptismi conferatur, quasi materia rectè dicitur, licet in ordine ad sacramentum, vtraque verè & propriè, simpliciter & absolutè materia sit.

Atque hæc quidem præcipua sunt Kemnitij argumenta:nam ad reliquas eius calumnias suprà respondimus, cùm Hæreticorum mendacia refutaremus. Nunc addemus illa argumenta,quibus vtuntur, qui Scotum sequuti,in sola absolutione totam sacramenti pœnitentiæ rationem ponunt:actionem verò pœnitentis, non partem sacramenti, sed dispositionem quandam ad sacramentum suscipiendum vocant.

Obiiciunt igitur primo, sacramentum esse debere signum eius rei,quæ per sacramentum efficitur:effectum autem sacramenti huius, id est, remissionem peccatorum, per absolutionem pulchrè significari, non autem per confessionem, aut contritionem, vel satisfactionem.

Respondeo, remissionem peccatorum, vt suprà diximus, non solùm absolutione, sed etiam confessione significari. Nam vt sacerdos absoluens significat se peccatum expellere,ita pœnitens confitens,significat se à peccato recedere.

Secundo obiiciunt, id sacramentum esse quod à Ministro confertur: in sacramento autem pœnitentiæ solam absolutionem à Ministro conferri,non autem confessionem, vel contritionem. Et præterea esse inauditum in Ecclesia, vt qui pœnitentiam agit, Minister sacramenti pœnitentiæ esse dicatur: proinde non esse actionem pœnitentis sacramentũ, aut partem sacramenti.

Respondeo, Minister sacramenti propriè dici,qui vel totum, vel potissimam sacramenti partem conficit:si quis autem à Ministro illo iussus aliquid faciat,eum non propriè Ministrum, sed Ministri cooperatorem nominari. Atque hoc modo sacerdos,qui formam absolutionis pronunciat, & à quo pœnitens interrogatur, examinatur, & iniunctam satisfactionem accipit; propriè Minister sacramenti dicitur: pœnitens autem, licet aliquid faciat ad sacramentum illud pertinens, non tamen Minister, sed Ministri cooperator dici debet, quia ipsius actio non est pars sacramenti, nisi quatenus potestati sacerdotali subiicitur, & à sacerdote dirigitur, vel iubetur. Simile est in curatione morbi corporalis, si fortè medicus iubeat ægrotum post sumptum pharmacum inambulare:tametsi enim ægrotus id facit, quod ad partem medicamenti pertinet, tamen non propterea ipse sui medicus dicitur, sed is tantùm, qui pharmacum præbuit, & inambulationem iussit.

Obiiciunt tertio, solam absolutionem esse causam gratiæ, cùm tota vis sacramentalis in Clauibus resideat, Claues autem sacerdotis sint, non pœnitentis: proinde actionem pœnitentis partem sacramenti esse non posse, non enim pars sacramenti est, quæ ad sacramenti effectum non concurrit.

Respondeo, Primvm negari posse consequentiam huius argumenti. Nam quemadmodum homo corpore & spiritu constat, & tamen solo spiritu intelligit:sic etiam facile fieri posset, vt sacramentum aliquod duabus partibus constans, per alteram tantùm operaretur. Et hanc solutionem sequuntur, qui vim sacramentalem in sola absolutione constituunt: quæ sententia fuit olim S. Thomæ, & S. Bonauenturæ,& aliorum quorundam veterum in 4. sentent.dist.18. & 22. & ex recentioribus Andreæ Vegæ in concilium Tridentinum lib. 13. cap. 15.& Francisci Ferrariensis in commentario capitis 72.libri 4.contra Gentes.

Deinde

Deinde potest etiam responderi,absolutionẽ quidem esse potissimam caussam iustificationis, sed non solam:proinde negari posset, vim Sacramentalem in solis Clauibus residere, sed partim ,& quidem præcipuè in Clauibus,quarum vi Sacerdos absolut,partim in actione pœnitẽtis,quatenus ea Deus vtitur vt instrumento,ad significandam & efficiendam iustificationem. Et hæc esse videtur sententia S. Thomæ 3. parte q.86.art.6.vbi reuocauit quod scripserat in 4. sent.dist.18.q.1.art.3.& dist.22.q.2.art.1. Nos in 2. lib.de Sacramentis in genere,cap.11.priorem sentẽtiam sequuti sumus,sed posteriorem non minùs probabilem existimamus,licet ea paulò difficilius defendi posse videatur.

CAPVT XVII.

De partibus materialibus Sacramenti Pœnitentiæ; Quæstio inter Catholicos.

Sequitur altera partitio Pœnitẽtiæ, qua pars eius materialis rursum in partes tres, Contritionem,Confessionem,& Satisfactionem distribuitur. De qua partitione duæ sunt quæstiones: vna inter Catholicos,altera cum Hæreticis.

Quæstio Prior non est,An contritio,confessio, & Satisfactio sint necessariæ, & omninò adhibẽdæ: sed,An sint omaes veræ partes Sacramẽti. Fuit enim opinio Durandi in 4.dist.16.q.1.solam cõfessionem partem esse materialem Sacramenti Pœnitentiæ: contritionem autem esse dispositionem, & Satisfactionem fructum Pœnitentiæ.

Argumenta eius præcipua duo sunt. Primum,quia quælibet veri Sacramenti pars debet esse sensibilis; Contritio autem non est sensibilis. Secundum, quia Sacramentũ Pœnitentiæ non necessariò exigit Satisfactionem in re,sed in voto duntaxat:verum enim Sacramentum erit, si confitenti peccata sua, detur absolutio, etiamsi is nunquam posteà satisfaciat.

At sententia Theologorum communis, in eadem dist.16.& S. Thomæ 3.p. quæstione 90. artic. 2. & 3. non solam confessionem, sed etiam contritionem,& Satisfactionem, veras Sacramenti Pœnitentiæ partes materiales esse docet. Quæ sententia certissima est, neque iam amplius in dubium reuocari potest,cùm in conciliis Oecumenicis, Florentino & Tridentino,disertis verbis legamus,actus pœnitentis,contritionem,confessionem, & satisfactionem,esse quasi materiam sacramenti Pœnitentiæ.

Neque iis repugnat,quòd in scripturis sanctis satisfactionis opera dicuntur fructus Pœnitentiæ:nam aliud est loqui de virtute,aliud de sacramento Pœnitentiæ. Virtus Pœnitentiæ non componitur ex partibus,cùm sit habitus quidam simplex: proinde non sunt partes,sed actus eius,contritio,confessio, & satisfactio. Contritio quidem est actus eius internus, confessio & satisfactio, actus externi: & hoc modo Scripturæ loquuntur,cùm opera externa fructus Pœnitentiæ vocant. Sacramentum verò Pœnitentiæ duabus partibus constat, vt diximus, materiali atque formali. Et ad materialem quidem pertinent tres illi Pœnitentiæ virtutis actus,qui sunt etiam ipsius pœnitẽtis actiones:ad formalem autem absolutio sacerdotis. Quia verò contritio actio est interna; vt pars sacramenti,quod est corporale ac sensibile,dici possit,signo aliquo externo prodi debet.

Et per hoc soluitur primum Durandi argumentum: non enim contritionem,vt in corde sedem habet,sed vt per signa manifestatur,sacramenti partem esse contendimus.

Dicet fortassis aliquis,sæpe accidere,vt contritio non alio signo, quàm ipsa peccatorum confessione prodatur:proinde tunc non distingui contritionem, quatenus est pars sacramenti sensibilis, à confessione; ac per hoc duas tantùm sacramenti partes esse, cõfessionem, & satisfactionem,non autem tres. Respondeo, fieri quidem posse,vt iisdem verbis contritio detegatur,& confessio explicetur, veruntamen in illis verbis duo signa sensibilia contineri; & planè aliud esse, contritionem verbo expressam:aliud, confessionem verbo explicatam. Nam si quis fateatur se furtum, adulterium,homicidium,& alia id genus multa commisisse,sed iactando,& gloriando, vel simpliciter colloquendo illa narret, ille quiden confitebitur peccata,sed contritionem nõ prodet. Quare aliud est,peccata confiteri,vt alter intelligat quot, & qualia illa sint;aliud,cum dolore, ac detestatione confiteri,vt non solùm peccatorum numerus, sed etiam peccatoris contritio illa confessione aperiatur.

Ad alterum argumentum Durandi, facile est respondere. Nam sine satisfactione, sacramentum pœnitentiæ esse potest, sed mancum ac mutilum; neque enim tres illæ partes, essentiales, sed integrales dicuntur:sine aliqua autem parte integrali res quidem esse potest, sed integra esse non potest. Illud admittimus,ex integralibus partibus quasdam esse principales, sine quibus essentia rei nullo modo consisteret,quales sunt in homine,caput,& cor;& tales in sacramento pœnitentiæ sunt contritio, & confessio: nam nisi signa doloris aliqua conspiciantur, & nisi manifestatio aliqua peccatorum præcedat, absolutio à sacerdote impendi non potest. Aliæ sunt partes integrales secundariæ,sine quibus rei essentia consistere,licet imperfecta & mutila, potest: quales sunt in homine,manus, & pedes;& eiusmodi in sacramentõ pœnitentiæ videtur esse satisfactio.

Sed obiiciunt aliqui;Aut satisfactio pars est sacramenti,vt est in voto & proposito pœnitentis, aut vt re ipsa exercetur. Si priore modo, non est res sensibilis;si posteriore,non est præsens cùm perficitur sacramentum. Siquidem accedente verbo absolutionis ad confessionis elementum,perficitur sacramentum: satisfactio verò post absolutionẽ datam atque acceptam peragitur.

Respondeo,vtroque modo satisfactio pars est sacramẽti;incipit enim quodammodo,dum iniungitur & acceptatur: & posteà tempore suo completur. Et quamuis,vt est in voto & proposito, non videatur esse sensibilis;tamen signis externis sensibilis redditur,dum verbo sacerdotis indicitur,& verbo aut nutu pœnitentis admittitur. Neque absurdum est, si post absolutionem datam atque acceptam, satisfactio compleatur:nam accedente verbo absolutionis ad elementum confessionis, sacramentum perficitur quidem,quod attinet ad essentiam, sed non omninò integrè,& perfectè, si partes integrales considerentur. Quemadmodum etiam dum in vtero matris corpus humanum formatur, & corde,aliisque nonnullis partibus perfectis, coniungitur anima corpori, homo inde existit,etiamsi fortè oculi, digiti, & aliæ quædam partes nondum perfectæ, atque distinctæ conspiciantur.

CAPVT

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XVIII.

De partibus Pœnitentiæ, sententiæ variæ Hæreticorum.

ALtera quæstio iam cum Hæreticis tractanda est, quot sint partes Pœnitẽtiæ, siue quot sint actiones in homine pœnitente necessariæ, vt Absolutionem percipere, & cũ Deo in gratiam redire possit. Neque enim cum Hæreticis disputare necesse erit, an istæ omnes actiones sint materiales Sacramenti partes, cum illi (vt vidimus cap. 15.) nullam partem materialem agnoscant, nisi fortè Baptismum, aut ritum quo Sacerdos verbum absolutionis pronunciat.

Igitur Catholici summo consensu tres assignant Pœnitentiæ partes, contritionem, confessionem, & satisfactionem: neque de hac re vlla inter Catholicos controuersia est. Nam ipse etiam Scotus, qui Pœnitentiæ Sacramentum in sola absolutione, & Durandus, qui in absolutione & confessione constituit, disertis verbis docent, ad percipiendam in hoc Sacramento peccatorum remissionem, tria illa ex parte pœnitentis requiri.

Porro aduersarij à communi, frequentato, tutissimoque hoc doctrinæ Ecclesiasticæ tramite aberrantes, in varias errorum vias abierunt. Tres præcipuè sunt apud eos sententiæ.

Prima eorum, qui docent duas esse Pœnitentiæ partes, contritionem, & fidem. Ac per contritionem quidem intelligunt terrores conscientiæ ex minis legis incussos: per fidem autem, fiduciam quandam certam remissionis peccatorum ex Euangelij, vt ipsi dicunt, pollicitatione conceptam.

Huius sententiæ primus auctor Lutherus fuit. Is enim etiamsi anno M.D.XX. in libro contra execrabilem bullam Antechristi, in defensione artic. 5. & rursus anno M.D.XXI. in assertione articulorum suorum, eundem illum quintum articulum propugnans, scripserit, se non negare tres partes Pœnitentiæ, contritionem, confessionem & satisfactionem; sed tantùm de satisfactione docere, eam quæ arbitrio Ecclesiæ imponitur, non esse iuris diuini, aut si iuris diuini est, non posse per Claues Ecclesiæ tolli:: tamen posteà cum non parum in schola Satanæ profecisset, anno M.D.XLV. in refutatione articulorum Louaniensium, propositione 37. his verbis priorem illam sententiam à se quoque admissam damnauit: *Pœnitentia à Louaniensium Synagoga tradita (scilicet quod sit Contritio, Confessio, & Satisfactio) est nulla nisi Iudæ proditoris, & similium, ideò vt hæretica est damnanda.* Et in articulis Smalchaldicis anno M.D.XXXVII. editis, in cap. de Pœnitentia, duas partes Pœnitentiæ esse docet, Legem & Euangelium, siue, quod est idem, vt ipse ibidem explicat, contritionem ex minis legis, & Fidem ex Euangelij promissis conceptam: porrò opera bona hoc loco, non partem, sed fructum Pœnitentiæ esse voluit. Eadem sententia fuit Philippi Melanchthonis, tùm in Locis editis anno M.D.XXI. tum in confessione Augustana edita anno M.D.XXX. Sed in Locis cap. de Pœnitentia, duas Pœnitentiæ partes vocat Mortificationem & Viuificationem: in confessione autem, art. 12. vocat Cõtritionem, & Fidem, res tamen eadem per Mortificationem & contritionem, per Viuificationem & Fidem significatur. Idem quoque permulti alij Lutheranorum docent, vt Centuriatores Magdeburgenses, Cẽt. 1. li. 1. cap. 4. col. 148. & lib. 2. cap. 4. col. 341. Ioannes VVigandus, in corpore doctrinæ Magdeburgensis, cap. 18. Tilmannus Heshusius in lib. de erroribus Pontificiorum, loco 9. Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis ad cap. 3. de Pœnitẽtia, pag. 942. & 943.

Altera eorum sententia est, qui ad illas duas Pœnitentiæ partes adiungunt tertiam, videlicet opus bonum, siue nouam obedientiam.

Huius sententiæ videtur etiam auctor Lutherus fuisse. Nam in prima disputatione contra Antinomos, edita anno M.D.XXXVIII. propositione prima, dicit partes pœnitentię esse dolorem de peccato, & propositum melioris vitæ. In tertia autem disputatione contra eosdem, propositione 9. ad bonum propositum non solum pertinere vult fidem, seu fiduciam erga Deum, sed etiam omnia opera bona: *Omnia*, inquit, *opera post iustificationem sunt aliud nihil, quam bonum propositum contra peccatum.* Idẽ docet Philippus Melanchthon, qui vt fidus Achates Lutheri, cum ipso in formas varias facilè mutabatur. Is igitur in Apologia confessionis Augustanæ, articulo de pœnitentia, & in Locis editis anno M.D.XXXVI. & sequentibus, tit. de pœnitentia, duas quidem partes pœnitentiæ assignat, contritionem & Fidem: addit tamen, se non repugnaturum, si quis tertiam partem adiungat, nouam obedientiam. Sed in disputatione de pœnitentia, quã anno M.D.XLVIII. habuit, & cum Lutheri operibus circumfertur; disertis verbis dicit, reipsa nouam obedientiam, tertiam partem esse conuersionis, seu pœnitentiæ: quod idem repetit in Examine ordinandorum, cap. de pœnitentia. Idem docent illi omnes, qui Lutherani molles appellantur, & contra rigidos Lutheranos, siue Illyricianos, de hac re magna contentione digladiantur, vt auctores confessionis Saxonicæ, cap. de pœnitentia, Nicolaus Selneccerus in sua pædagogia ad finem 2. partis, vbi explicat articulum Symboli: *Remissionem peccatorum*, Dauid Chitræus in sua Catechesi, loco 8. & alij non pauci.

Tertia sententia Caluini est, lib. 3. Instit. cap. 3. §. 8. vbi duas pœnitentiæ partes constituit, Mortificationem & Viuificationem, sed lõgè alio sensu, quam Lutherani faciunt. Nam per Mortificationem non intelligit terrores incussos, vt Lutherani, sed mortificationem vitiorum, siue abnegationem sui, & spoliationem totius veteris hominis; proinde non paruo aliquo tempore, sed tota vita pœnitentiam agendam esse dicit. Per Viuificationem, non intelligit fidem, vel fiduciam, aut consolationem ex Euangelio conceptam, vt Lutherani, sed pium benè viuendi studium, atque affectum ad opera bona, quæ opera non partem, sed fructus pœnitentiæ esse docet.

Refellit ibidem Caluinus apertè sententiam Lutheranorum. Nam §. 1. contendit fidem priorem esse pœnitentia, quod est contra Lutheranos, qui fidem posteriorem partem pœnitentiæ faciunt. §. 2. docet, incussos illos terrores, quos Lutherani priorem partem pœnitentiæ esse volunt, non esse partem pœnitentiæ, sed esse timorem quendam initialem, qui fidem præcedit, ex quo postea pœnitentia vt fructus, emanat. §. 3. agnoscit, alios ante se pœnitentiam esse partitos in Mortificationem & Viuificationem (id enim sine dubio legerat apud Melanchthonem in Locis communibus editis anno M.D.XXI.) sed addit, vocibus istis, si recta subsit interpretatio, vim Pœnitentiæ satis commodè exprimi: sed non sibi placere eorum interpretationem. §. 5. refellit illos (Lutheranos videlicet omnes) qui fidem sub pœnitentia complectuntur, ac dicit eos Paulo repugnare.

In Caluini sentẽtiam Theodorus Beza discipulus eius descendit, eamq; tuetur & explicat, in libro quem inscripsit, Abstertio calumniarum Tilemãni Hesshusij, in responsione ad 4. calumniam.

CAPVT XIX.

Refelluntur sententiæ Hereticorum, & Catholica confirmatur.

NVnc breuiter, & per partes nouarũ hæreticorum dogmata refellemus, ac veterem & communem Ecclesiæ, catholicæque solam veram est, sententiam comprobabimus.

Sit igitur propositio PRIMA: *Terror animo incussus à lege quem Lutherani Contritionem siue Mortificationem appellant non rectè inter partes Pœnitẽtiæ numeratur.* Hæc propositio conformis est Tridentino cõcilio sess. 6. cap. 6. vbi numerantur quidem terrores incussi inter ea, quæ hominem ad iustificationem iuuant, & præparant; tamen non ponuntur Pœnitentiæ partes, sed ab ea potius distinguuntur, cùm inter eos, & Pœnitentiã, actus quidam spei & dilectionis intercedere dicantur. Aliud enim est, aliquid ad conuersionem & iustificationem requiri, aliud, partem siue actum esse Pœnitentiæ, si de Pœnitentia, vt Theologos decet, propriè loquamur. Igitur vt illos terrores ad cõuersionem vt plurimum requiri non negamus, ita partem esse Pœnitentiæ minimè concedimus.

Nam IN PRIMIS Scriptura distinguit terrorem à Pœnitentia. Vbi enim legimus in epistola posteriore ad Corinth. cap. 7. *Quæ secundum Deum est tristitia, Pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Per tristitiam intelligi debet molestia quædam, & timor, ac pudor natus ex obiurgatione illa vehementi, & minis, quibus Apostolus apud Corinthios vsus fuerat. Non enim vocat Apostolus eo loco tristitiam, dolorem de peccatis admissis; quæ est ipsa Contritio, siue Pœnitentia, sed molestiam illam, & verecundiam, quæ æquo animo accepta, & secundum Deum Pœnitentiam saluberrimam gignit. Nam in eadem epistola, cap. 2. Apostolus ait: *Ex multa tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis, non vt contristemini, sed vt sciatis quam charitatem habeam abundantius in vos.* Et cap. 7. *Gaudeo*, inquit, *non quia contristati estis, sed quia cõtristatiestis ad Pœnitentiam.* At certè Apostolus nõ hęc diceret, si per tristitiam, dolorẽ illum acciperet quo quis angitur, quòd Deum offenderit. Non diceret, inquam, *Scripsi vobis, non vt doleatis de peccato*, cùm hoc ipsum vehementissimè cuperet; neque diceret: *Non gaudeo quia contristati estis*, cùm maximè gaudendum sit, quòd peccatores peccâsse se doleant, & gaudium sit in cœlo super vno peccatore Pœnitentiam agente. Itaque, vt Chrysostomus, & alij exponunt, sententia Pauli est: Non gaudeo de tristitia, gaudeo de fructu, qui est Pœnitentia. Et quemadmodum medicus non gaudet, quòd amaro pharmaco, vel sectione, aut adustione ægrotum cruciet; sed gaudet de sanitate, quæ ex pharmaco illo, vel sectione, aut adustione cõsequitur: sic etiam Paulus nõ gaudet, quòd aspera obiurgatione & minis, terrorem & molestiam Corinthiis attulerit; sed quòd ea molestia ac terrores, Pœnitentiam, eámque stabilem & omninò salutarem pepererint. Vides igitur ex doctrina Apostoli pœnitentiam non esse terrorem ex minis incussum, sed effectum, seu fructum quendam eius terroris, vt Concilium Tridentinum rectè docet.

DEINDE, si quis inspiciat definitiones omnes pœnitentiæ, quæ apud Theologos tùm veteres, tùm recentiores exstant, & simul inueniuntur apud Magistrum in 4. libro Sententiarum, distinct. 14. & apud Gratianum de pœnitentia, distinct. 3. in nulla earum terrores istos inueniet, quos Lutherani partem pœnitentiæ faciunt.

PRÆTEREA, cùm partes pœnitentiæ quærimus, non quosuis motus, qui quocunque modo ad pœnitentiam pertinent, quærimus, sed eos motus siue actus duntaxat, qui ex ipsa virtute pœnitentiæ prodeũt. Porrò terreri, cùm intentãtur minæ; nõ est vllius virtutis actus, sed naturalis affectio, quam etiam in pueris, & in ipsis bestiis cernimus.

ADHÆC, sæpe terrores in iis inueniuntur, qui pœnitentiam nullam agunt, ac ne inchoant quidem, vt in dæmonibus, qui credunt, & contremiscunt, Iacobi 2. sæpe etiam nonnulli veram pœnitentiam agunt, nullo pœnæ terrore, sed solo Dei & iustitiæ amore impulsi, qualem credibile est fuisse B. illam fœminã, de qua Dominus ait, Lucæ 7. *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Quòd si terrores sine pœnitentia, & Pœnitentia sine terroribus, aliquando esse potest, certè non debent terrores illi inter partes Pœnitentiæ numerari.

DENIQVE fides, vt mox probabimus, non est pars Pœnitentiæ, sed eam præcedit. Atqui terrores incussi à lege, ex sententia Aduersariorum, ipsa etiã fide priores sunt: non igitur terrores incussi à lege, partes Pœnitentiæ rectè dici possunt. Vide plura in secundo libro, capite 1.

SECVNDA propositio: *Fides non est pars Pœnitentiæ licet ad eam efficiendam necessariò requiratur.* Hęc etiã propositio conformis Tridentino Concilio, sess. 6. cap. 6. vbi fides primo loco ponitur inter ea, quę ad iustificationem disponunt; & à Pœnitentia, quę inter eas dispositiones quintum locum obtinet, apertè distinguitur.

Probatur autem PRIMO ex illis ipsis locis, vnde Aduersarij sententiam suam probant: proferunt enim Melanchthon, Illyricus, Heshusius, Kemnitius, & alij passim, duo loca, vt probent duas esse pœnitentiæ partes, Terrores, & Fidem. PRIOR locus est Marc. 1. *Pœnitentiam agite, & credite Euangelio.* ALTER actor. 20. *Testificans Iudæis, atque Gentibus in Deum Pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum* IESVM CHRISTVM. AT hęc loca maximè faciunt contra eos: siquidem distinguitur in vtroque loco fides à Pœnitentia. Non enim Dominus apud Marcum ait; Pœnitentiam agite credentes Euangelio; sed: *Pœnitentiam agite, & credite Euangelio.* duo sunt igitur ac diuersa, Pœnitentiam agere, & credere Euangelio. Sic etiam beatus Paulus non ait: Testificans in Deum Pœnitentiam, quę ex fide, & terroribus constat; sed: *Testificans in Deum Pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum* IESVM CHRISTVM.

DEINDE fides Pœnitentiam præcedit, eámque gignit, vt exemplum Niniuitarum, & ratio manifesta docet: *Crediderunt*, inquit Scriptura Ionæ 3. *Niniuitæ in Deũ, & prædicauerunticiunium, & induti sunt saccis.* Et sanè intelligi non potest, quòd seriò aliquis Pœnitentiam agere incipiat, nisi prius credat vera esse, quæ Deus tùm peccatoribus comminatur, tùm pœnitentibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibus pollicetur. Quòd si fides Pœnitentiam præce-
C dit, certè causa eius esse potest, pars autem nullo modo.

ADHÆC partes Pœnitentiæ, vt suprà diximus, illæ actiones censendæ sunt, quæ à virtute Pœnitentiæ manant. Atqui credere, non Pœnitentiæ, quæ virtus est moralis, sed fidei virtutis Theologicę actio est.

DENIQVE veteres Patres, cum Pœnitentiam definiunt, nusquam fidei meminerũt: quod certè non facerent, si ea potissima Pœnitentiæ pars esset, vt Lutherani volunt. GREGORIVS homilia 34. Pœnitentiam definit: *Præterita peccata plangere, & plangenda non admittere.* Ambrosius in præfatione enarrationis in Psal. 37. *Plena*, inquit, *est definitio Pœnitentiæ, cõmemoratio delictorũ, vnusquisque peccata sua, velut quodam quotidiani sermonis cast get flagello, & cõmissa sibi flagitia condẽnet.* Quib. verbis docet, Pœnitẽtiam
B in eo consistere, vt quis peccata sua cõfiteatur, & confitẽdo castiget, ac damnet: quod sine detestatione, quã nos contritionem vocamus, & sine Satisfactione, vel eius proposito, fieri non potest. Quomodo enim seriò peccata confiteatur, qui ea non detestatur? & quomodo ea castiget, & damnet, qui Satisfactione emendare non cupiat?

At certè credere sibi remitti, vel remissa esse peccata; ad eam confessionem minimè requiritur. Cur enim non possit aliquis cum dolore animi peccata sua fateri, & ea laboriosis operibus castigare, & proinde ex Ambrosij sententia plenam agere pœnitentiam, etiamsi nondum certò credat ea sibi esse remissa, aut etiam tunc remitti? Certè Niniuitæ crediderunt in Deum, teste Scriptura Ionæ 3. & tamen de remissione dubitabant, cùm dicerent: *Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus?* eos autem pœnitentiam egisse gratam Deo, eadem Scriptura testatur. Itaque fides ista specialis, non modò non est pœnitentiæ pars, sed neque ad eam vllo modo requiritur.

Quod verò nos in secunda propositione diximus, sine fide Pœnitentiam haberi non posse; de fide vera, & Catholica intelleximus, non de isto Lutheranorum figmento, quod tamen ipsis fides iustificans, & pars præcipua pœnitentiæ est.

TERTIA propositio: *Non sunt omnia bona opera, quæ post iustificationem sunt, inter partes Pœnitentiæ numeranda.* Hoc est aduersus molles Lutheranos, qui omnia opera bona intra pœnitentiã includunt. Non volumus autem negare, quin propositum benè viuendi ad pœnitẽtiam pertineat, neque etiam quin opera quædam bona, quæ ad eum finem tendunt, vt vel pœnitentia interior ostendatur, vel pro peccatis satisfiat, in partibus pœnitentiæ numerentur: sed id solùm asserimus, non omne bonum opus post reconciliatio
D nem cum Deo factum, partẽ esse pœnitentiæ. Id quod vix vllam probationem exigit: multa sunt enim opera bona, quæ à iustificatis fiũt, sine vlla relatione ad peccata præterita; ex charitate in Deum, ex misericordia in proximos, ex iustitia in eos quibus aliquid debent, ex temperantia, fortitudine, ceterisque virtutibus, qualia opera facerent, etiamsi nunquam peccãssent, aut pœnitentia egissent.

Quarta propositio: *Nõ rectè ponũtur Pœnitentię partes, Mortificatio & Viuificatio, ad eũ sensũ quo à Caluino & Beza accipiũtur.* Ratio propositionis huius certissima est. Nam Caluinus & Beza, vel cõfundũt omninò pœnitentiam cum iustificatione, vel posteriorem iustificatione esse volunt: dicunt enim, pœnitentiam esse fructum fidei iustificantis, & per Mortificationem & Viuificationem, intelligunt refrenationem vitiosa-
A rum affectionum, & piurn studium benè operandi, quæ in reconciliatione inchoantur, ac deinde tota vita perficiuntur.

AT Scripturæ diuinæ passim docent, pœnitentiam viam esse ad iustificationem, & proinde priorem ipsa iustificatione. Hieremię 18. *Si Pœnitentiam egerit gens illa à malo, agam & ego Pœnitentiam.* Ezechielis 18. & 33. sæpe repetit Dominus: *Si Pœnitentiam egerit impius, iniquitatum eius non recordabor.* Luc. 3. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Luc. 24. *Oportebat prædicari Pœnitentiam, & remissionem peccatorum.* Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine* IESV CHRISTI *in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti.* Actor. 3. *Pœnitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* Actor. 5. *Hunc Principem, & Saluatorem Deus exaltauit dextera sua, ad dandam Pœnitentiam Israëli, & remissionem peccatorum.* Actor. 8. *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Act. 11. *Ergo & Gentibus Pœnitentiam dedit Deus ad vitam.*

Quòd si pœnitentia via est ad remissionem peccatorum, & prior iustificatione, secundum Scripturas; multò maiori ratione Mortificationem illam & Viuificationem præcedet, quæ opinione aduersariorum, fructus est fidei iustificantis, & iustificationem ipsam consequitur. Quare tam Lutherani, quam Caluinistæ, extrema sectantur: & sicut Lutherani errant, quia pœnitentiam in his motibus constituunt, qui veram Pœnitentiam antecedunt; ita quoque errant Caluinistæ, quia pœnitentiam in his actionibus ponunt, quæ veram pœnitentiam consequuntur.

ADDE, quòd pœnitentia in Scripturis non dicitur
C nisi à peccatis, siue ab operibus mortuis, iuxta illud Heb. 6. *Non ruvsus iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, ad perfectionem feramur.* Nec pœnitentia est omnium hominum, secundum Scripturas, sed peccatorum tantum: iustis enim Deus non posuit pœnitentiam, vt legimus in oratione Manasse; & Dominus Luc. 15. dicit, iustos non egere pœnitentia. Non igitur rectè Caluinus pœnitentiam vocat mortificationem illam afflictionum, & renouationem spiritalem, quę est omnium hominum, etiam iustorum: ista enim ad profectum, non ad pœnitentiam pertinẽt.

QVINTA propositio: *Tres sunt partes pœnitentiæ; Contritio, Confessio, & Satisfactio.* Hæc propositio, in qua cõueniunt omnes Catholici, breuiter explicãda ac probãda est. Primò igitur obseruandũ erit, hoc loco nomine pœnitentiæ, non significari habitum, seu virtutem pœnitentiæ, quæ, vt suprà diximus, partes nõ habet, cum simplex qualitas sit; neque etiam actualem pœnitentiam absolute, cum Confessio & Satisfactio contritionis signa & effectus sint, & proinde ad eam non vt partes ad partem, sed vt effectus ad causam referantur: sed designari actualem pœnitentiam quatenus ea ex parte pœnitentis ad remissionem peccatorum in Sacramento reconciliationis necessaria est. Quia enim tres isti actus, qui ex virtute pœnitentiæ (licet non æquè immediatè, & principaliter) oriuntur, ex parte pœnitentis necessarij sunt, ideò tres partes pœnitentiæ numerantur.

SECVNDO est OBSERVANDVM, tres istas pœnitentiæ partes non solùm requiri in ordine ad Sacramentum, sed etiam extra Sacramentum suo quodam modo esse, ac fuisse necessarias in omni lege. Dixi autem, Suo modo, propter duas causas. PRIMVM, quia extra Sacramentum non requiritur confessio omnium peccatorum, quæ Sacerdoti fiat, neque Sa-

Satisfactio à Sacerdote iniuncta: sed satis est cõfessio A
quædam generalis facta Deo, & Satisfactio per opera laboriosa sponte assumpta. Deinde, quia extra Sacramentum, si quis aut angustiis temporis, aut alia de causa legitimè impediatur, quo minus confiteri aut satisfacere queat, sola contritio interior ad salutem illi sufficiet.

TERTIO Obseruandum est, non esse huius loci, de singulis his tribus partibus accuratè disserere, id enim ad librum sequentem propriè pertinet: nunc verò muneri nostro satisfeciße videbimur, si ex diuinis literis, testimoniis veterum, & congruentia rationis ostẽdere potuerimus, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem saltem in genere, actus quosdã esse virtutis pœnitentiæ, ac per hoc partes ac veluti membra pœnitentiæ actualis.

PRIMVM igitur Contritionem ad pœnitentiam pertinere, Scripturæ passim docẽt. Deut. 4. *Cùm quæsieris Dominum, inuenies, si tamen quæsieris in toto corde, & tota tribulatione animæ tuæ.* Ioelis 2. *Scindite corda vestra.* Psal. 50. *Cor contritum & humiliatũ Deus non despicies.* Confessionem quoq; pœnitentiæ partẽ esse, perspicuum est ex infinitis locis. Num. 5. *Vir siue mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ solẽt hominibus accidere cõfitebuntur peccatũ suũ, &c.* Psal. 31. *Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino.* Matth. 3. *Baptizabantur ab eo in Iordane, cõfitentes peccata sua.* Actor. 19. *Multi credentes veniebant confitentes, & annunciantes actus suos.* 1. Ioa. 1. *Si cõfiteamur peccata nostra fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra.* Denique Satisfactionem per opera laboriosa, frequentissimè Scriptura cõmemorat. 2. Esdræ cap. 9. *Conuenerunt filij Israël in ieiunio, & in saccis, & humus super eos, & confitebantur peccata sua.* Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Ioël. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu.* Matt. 11. *Olim in cinere, & cilicio pœnitentiã egissẽt.*

Præterea idem Scripturarũ exemplis demonstrari
C potest. Illustre est exemplum Dauidis 2. Reg. 24. vbi cùm Dauid iussisset populum numerari, & in ea re ex quadam animi elatione peccãsset, inquit Scriptura, describens pœnitentiam eius: *Percussit autem cor Dauid eum*, ecce Contritionẽ, *& dixit Dauid ad Dominũ: Peccaui valde in hoc facto*, ecce Cõfessionẽ, *sed precor Domine, vt trãseras iniquitatẽ serui tui, quia stultè egi nimis.* Et paulò infrà. *Ego sũ qui peccaui, & ego iniquè egi; isti qui oues sunt, quid fecerũt? vertatur, obsecro, manus tua contra me.* Et paulò pòst obtulit sacrificium, & sic Dominus placatus est: in quo apparet Satisfactio, per orationem, & subiectionem ad flagella Domini, & tandem per sacrificij oblationem.

Aliud exemplum est Niniuitarum, quorum pœnitentiam Dominus in Euangelio laudauit Matth. 12. ita verò ea describitur Ionæ 3. *Conuertatur vir à via sua mala*, ecce Contritionem, *& clament ad Dominum in fortitudine*, ecce confessionẽ, *& homines & iumenta non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant, & operiantur saccis homines & iumenta*, ecce Satisfactionem. D

Tertium exemplum habemus in Euangelio Lucæ 18. vbi describitur Publicanus pœnitens, qui in signũ contritionis non audebant oculos ad cœlum leuare: & peccatum confitebatur, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori*, ac denique pectus suum percutiebat, quod pertinet ad Satisfactionem. Huic simile est exemplum filij prodigi Lucæ 15. qui primùm ad se reuertitur, ac statum detestatur suum. Deinde confitetur dicens: *Pater peccaui in cœlum, & coram te.* Postremo subijcit se pœnæ à patre inferendæ: *Iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum ex mercenariis tuis.*

Eadem veritas ex Patrum testimoniis copiosè probari posset, sed quia testimonia illa suis locis infra adferenda erunt, vbi de his tribus partibus seorsim desereturi: tunc solum illa breuiter annotabo, in quibus omnium trium partium simul mentio fit.

Tertullianus in lib. de pœnitentia, posteaquam de contritione dixerat, oportere pœnitentem animum mœroribus deijcere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies ac noctes: & ibidem de Satisfactione; sacco & cineri incubare, corpus sordibus obsitum gerere, ieuniis preces alere, &c. subiungit de confessione: *Hæc omnia Exomologesis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipsa pronũciãs pro Dei indignatione fungatur.* Et paulò pòst: *Cùm igitur pronoluit homine, magis releuat, cùm squalidum facit, magis mũdatum reddit: cũ accusat, excusat: cũ condẽnat absoluit.* S. Cyprianus in ser. de lapsis: *Denique*, inquit, *quanto & fidemaiore, & timore meliore sunt, qui quamuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti, quia tamen de hoc vel cogitauerũt, hoc ipsũ apud Sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitẽtur, Exomologesim conscientiæ faciunt animi sui pondus exponunt salutarem medelam paruis licet, & modicis vulneribus exquirunt.* Hæc ille: vbi vides primum fidem & timorem, non inter partes, sed inter causas pœnitentiæ numerari: Deinde tres pœnitentiæ partes distinctè, & perspicuè ostendi, contritionem in verbo illo: *Dolenter*; confessionem in illo: *Confitentur*; Satisfactionem in illis, *Salutarem medelã vulneribus exquirunt.* S. Ioannes Chrysostomus in serm. de pœnitentia, qui habetur in 5. tomo post homilias decem de pœnitentia: *In corde*, inquit, *eius, contritio est, in ore cõfessio, in opere tota humilitas: hæc est perfecta, & fructifera pœnitentia.* S. Augustinus tract. in Psal. 146. illa verba exponens: *Qui sanat contritos corde. Sanat*, inquit, *contritos corde, si sanat confitentes, sanat seipsos punientes:* vbi perspicuè audis tres partes veræ pœnitentiæ. C

Accedat postremò etiã ratio ex ipsa natura pœnitẽtię ducta. Pœnitẽtia enim de qua hic agimus, nõ est quælibet peccati detestatio, ac punitio, sed detestatio ac punitio peccati, vt est offẽsio diuinę Maiestatis, & vt ad peccatũ tollendũ, & amicitiã cũ Deo reparandã ordinatur. Hinc enim Act. 20. vocatur pœnitentia in Deum: & Actor. 26. coniungitur cum conuersione ad Deum: & passim in diuinis literis, ac præsertim Ezech. 18. & 33. pœnitentiæ finis dicitur iustificatio, & reconciliatio. Hoc autem interest inter iustitiam vindicantem, & pœnitentiam reconciliantem; quòd ad iustitiam vindicantem satis est, si reus pœnam luat à Iudice præscriptam, siue is libenter id faciat, siue inuitus, & siue is qui læsus est, id probet, siue improbet: at mulcta in pœnitentia reconciliante subeunda est prompto animo ab eo, qui læsit, & ad arbitrium eius qui læsus est. Quare necessario hic exigitur primum, vt qui peccauit, doleat se peccãsse, & amicitiã violãsse: quando enim recuperare amicitiam cuperet, qui non doleret amissam? Deinde, vt subiiciat se pœnę ad arbitrium Dei, qui læsus est. Et, quia Deus per Ministros suos nobiscum agit: oportet, vt qui peccauit, illi homini se sponte subiiciat, qui Dei locum tenet. Id verò fieri nequit, nisi & culpas suas ei per confessionem aperiat, & mulctam suscipiat, quam ille præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

scripserit. Sũt igitur tria illa necessaria: detestatio pec A
cati cum proposito vitæ melioris, quæ Contritio dicitur: Confessio, & Satisfactio.

ADHÆC, tria ista, natura ipsa duce, quotidie ad esse videmus, cùm aut liberi cum parentibus, aut serui cum dominis, aut vxores cum viris in gratiam redeunt: nam & signa doloris ostendunt, & peccatum fatentur, & se castigationi subiiciunt, aut certè indulgent iam petunt: *Ad iudices*, inquit pro Ligario M. Tullius, *sic agi solet; Non fecit, non cogitauit, falsi testes, fictum crimen: Ad parentem autem, Erraui, temerè feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti veniam peto, vt ignoscas oro.* Docent autem sacræ literæ non vno in loco, Deum erga homines, & patris, & domini, & sponsi locum tenere: proinde non absimilem esse debere pœnitentiam, & conuersionem hominum ad Deum, illi, quæ est filij ad parentem, serui ad dominum, vxori ad virum. Isaiæ 63. *Tu pater noster, & Abraham nescivit nos, & Israel ignorauit nos: tu Domine pater noster, Redemptor noster, à seculo nomen tuum.* Psal. 122. *Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum: sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.* Hierem. 3. *Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus.*

POSTREMO, neque illa congruentia contemnenda videtur, quòd quemadmodum tria sunt instrumenta peccandi, cor, lingua, manus; peccamus enim corde, verbo, & opere: ita par est, vt tria sint veluti instrumenta pœnitentiæ; & aduersus peccatum cordis, Contritione, oris, Confessione, & operis, Satisfactione pugnemus, vt hac ratione iuxta Apostolum ad Roman. 6. *sicut exhibuimus membra nostra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem.*

CAPVT XX.

Respondetur ad argumenta Aduersariorum.

RESTAT nunc, vt iis obiectionibus respondeamus, quas Aduersarij contra doctrinam iam explicatam & confirmatã faciunt. Primum igitur Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 3. § 8. probat duas esse pœnitentiæ partes, ex illis Scripturæ locis: *Quiescite agere peruersè, discite benè facere.* Isai. 1. item: *Declina à malo, & fac bonum.* Psal. 34.

RESPONDEO, locus Isaiæ, Caluini sententiæ manifestè repugnat. Nam Isaias post illa verba subiungit: *Si fuerint peccata vestra vt coccinum, sicut lana, alba erunt.* proinde pœnitentiam, quæ continet præteritorum detestationem, & propositum vitæ melioris, non post iustificationem constituit, vt Caluinus facit, sed ante: neque fructum, sed caussam iustificationis esse docet. Quod autem attinet ad alterũ locũ; quæ ibi numerantur partes iustitiæ, non pœnitentiæ sunt. Nam pœnitentia ad peccatores tantùm pertinet, iuxta illud: *Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiã.* Luc. 5. at declinare à malo, & facere bonum, iustorum est proprium. Itaque perperam Caluinus confundit pœnitentiam, cum iustitia: neque vsquam in scripturis inueniet pœnitentiam appellari, declinare à malo, & facere bonum: sed, in fletu & plãctu, in cinere & cilicio, eleemosynis & ieiunio, præterita malè facta purgare.

SECVNDO, idem Caluinus eodem lib. 3. cap. 4. 5. primo. Catholicis obiicit, quòd dum tres partes pœnitentiæ assignant, definitionem pœnitentiæ destruant, quam ipsi tamen ex Patribus hausisse videri volunt. Siquidem apud Magistrum Sententiarum lib. 4. dist. 14. & in Decreto Gratiani, dist. 3. de pœnitentia, hæ leguntur pœnitentiæ definitiones: *Anteacta peccata deflere, & flenda non committere*, Item: *Mala præterita plangere, & plangenda non committere.* Item: *Vindicta quædam, puniens in se, quod dolet commissse*, quæ ex Gregorio, Ambrosio, Augustino decerptæ esse dicuntur. Porrò, cum his definitionibus non benè cohærere videtur partitio illa pœnitentiæ in contritionem, confessionem, & satisfactionem: potest enim facilè aliquis peccata præterita plangere, & plangenda non committere; & punire etiam in se, quod dolet commisisse, etiamsi ore non confiteatur. B

RESPONDEO, iam suprà exposuimus, quo sensu Theologi doceant tres esse pœnitentiæ partes, nimirum tres esse pœnitentis actiones, quæ in Sacramento reconciliationis ad remissionem peccati exigantur: nam alioqui satis apertè docuimus, extra Sacramentum facilè posse fieri, vt sine confessione & Satisfactione, per internam cordis pœnitentiam quis iustificetur. Quare nequaquã partitione pœnitentiæ cũ eius prima & secunda definitione pugnabit, si alio, & alio modo pœnitentiæ vox accipiatur. In Prima enim & Secunda definitione, pœnitentia accipitur pro Contritione, qui primarius actus est pœnitentiæ virtutis: in partitione autem, vox pœnitentiæ sumitur pro actione integra pœnitentis, quæ materialis pars dicitur Sacramenti pœnitentiæ. Porrò, definitio Tertia satis aptè cum partitione cohæret, siquidem in ea C
contritio & satisfactio apertissimè exprimuntur, cum dolor ad contritionem, vindicta ad satisfactionem pertineat: confessio autem non obscurè in satisfactione includitur. Nam cùm Satisfactio fieri debeat ad arbitrium partis læsæ, necessariò intelligitur, oportere eum qui læsit, subiicere se per humilem confessionem ei, quem læsit, vel potius Ministro atque arbitro, quem is loco suo in terris constituit; qui quidem non potest iustam mulctam indicere, nisi per confessionem cognoscat, qualis sit culpa.

TERTIA obiectio & sequentes, Kemnitij sunt, in 2. parte Examinis, pag. 942. & sequentibus. Kemnitius igitur (vt etiam ceteri Lutherani) ita probat duas esse partes pœnitentiæ Terrores, & Fidem. *Lex diuina minas intentat peccatoribus, qui Dei præcepta transgrediuntur: proinde terret peccatores. Euangelium deinde consolatur, proposita Christi iustitia & satisfactione, quæ per fidem apprehenditur: Ergo duæ sunt partes* D
pœnitentiæ, Terror, & Fides. Confirmat hoc totum argumentum Scripturis illis: *Pœnitentiam agite, & credite Euangelio.* Marci 1. *Oportet prædicari pœnitentiam, & remissionem peccatorum in nomine meo.* Luc. vlt. *Testificans Iudeis atque Gentibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum* IESVM CHRISTVM, Actor. 20.

RESPONDEO, quòd lex minas intentet, & Euangelium consoletur, verissimum est, sed non inde sequitur, Terrores & Fidem partes esse pœnitentiæ. Siquidem incussi illi terrores à minis legis, pœnitentiã gignunt: proinde caussa sunt, non pars pœnitentiæ. Aliud enim est, terreri, quod etiã dæmonibus conuenit; aliud, pœnitere, quod illis non conuenit. Consolatio quoq; quam Euangeliũ adfert, pœnitentiã sequitur, aut etiã comitatur: sed nõ ideò pœnitẽtiæ pars faciẽdà est. Deniq; nõ est satis, ex Scripturis ostẽdere; terrores, & consolationem, siue fidem, in conuersione aut iusti-

iustificatione peccatoris locum suum habere, quod A
nos minimè negamus; nisi etiam simul probatur, duas illas res, eásque tantum, partes pœnitentiæ dici debere, quod hactenus probatum non est. AD Scripturas autem ex Marco, & Luca, & Paulo adductas, iam antè respondimus, eas omnes sententiæ nostræ mirificè fauere, cùm fidem à pœnitentia distinguant. Hęc enim optima consequentia est; Prædicat Paulus pœnitentiam, & fidem: non igitur fides pars pœnitentiæ est, sicut nec pœnitentia pars fidei est.

QVARTA obiectio eiusdem Kemnitij: *Portes Sacramenti pœnitentiæ visibiles esse debent, est enim Sacramentum signum visibile: igitur per Contritionem, non internus animi dolor, sed signa externa doloris accipiẽda sunt: & per Confessionem, non ea quæ fit Deo, sed quæ fit homini significatur. At signa externa doloris, & confessionẽ quæ fit homini, nulla Scriptura docet ad remissionem peccati necessariò exigi: Ergo duæ istæ partes sine testimonio Scripturæ excogitatæ sunt. Rursus, per Satisfactionẽ intelligunt Pontificij opera indebita, id est, verbo Dei non mandata: omnia igitur pœnitentiæ partes sine Scriptura habent.* B

RESPONDEO, signa doloris tam euidenter in diuinis literis commendantur, atq; ad pœnitentiam exiguntur, vt mirũ sit cur id Kemnitius negare voluerit. Quid enim est, quod ait Propheta: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & plãctu?* Ioël. 2. an fletus & planctus, non sunt apertissima signa doloris? Confessionem Sacerdoti faciendã singulorum peccatorum, iure diuino exigi, in sequenti libro probaturi sumus: Confessionem autem aliquam visibilem, saltem in genere, adhibendam esse, atque etiam adhibitam in Testamẽto veteri & nouo fuisse, probauimus ex diuinis literis capite superiore. Porrò, opera indebita, etiamsi præcepta non sint absolutè, tamen iis qui peccauerunt, & pœnitentiam agere cupiunt, in diuinis literis imperantur, & ex indebitis debita fiunt. Danie. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Ioël. 2. *Conuertimini ad me, etc. in ieiunio, etc.* Sed de his plura, & suprà diximus, & infrà suo loco dicemus. nunc satis est, breuiter ostendisse, partes visibilis pœnitentiæ in verbo Dei esse fundatas.

QVINTA obiectio eiusdem: *Partes pœnitentiæ quas enumerant Pontificij, hypocritæ quoque simulare, & præstare possunt: & tamen illis tribuunt remissionem peccatorum.* C

RESPONDEO, si quid argumentum hoc valet, non solùm pœnitentiæ partes, sed etiam Baptismum & Eucharistiam euertet. Nam hypocritæ Baptismum & Eucharistiam sumere possunt: & tamen his Sacramentis Kemnitius tribuit remissionem peccatorum. Si respõdeat, Sacramenta Baptismi & Eucharistiæ, & ab hypocritis posse sumi; & peccata remittendi vim habere; sed tamen non ea remittere nisi iis, qui seriò, & vt oportet, illa sumunt. Idem omninò de Sacramẽto pœnitentiæ sibi ipse respondeat. Etsi enim Contritio, Confessio, & Satisfactio ab hypocritis simulari possint; & simul tres illę partes admũcta forma Absolutionis, peccata remittant, non tamen ea remittunt simulantibus, sed verè ac serio pœnitentiam agentibus, contritis, confessis, atq; ad Satisfactionem subeundam paratis.

SEXTA obiectio eiusdem: *Iudas fide illa speciali destitutus, cùm partes pœnitentiæ Pontificiæ haberet: Contritionem scilicet, Confessionem, & Satisfactionem, tamen loqueo se suspendit.*

RESPONDEO, idem Iudas & Baptizatus iam fuerat, & Eucharistiam de manu Domini sumpserat, & tamen loqueo se suspendit. An igitur neganda erit vis Baptismi & Eucharistiæ, quia Iudæ non profuit? Deinde eam non esse caussam, cur Iudæ pœnitentia inutilis fuerit, quia fide illa speciali caruerit; testimonium amplissimum nobis Scriptura præbet, cùm Ionæ 3. testatur Niniuitas vtiliter pœnitentiam egisse, licet fide illa speciali carerent, ac dicerent: *Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus* Denique falsum est, Iudam habuisse tres pœnitentiæ partes, quas Catholici in Sacramento requirunt; immò nullam habuit omninò. Veram Contritionem certè non habuit, quæ sine spe remissionis esse non potest. Confessionẽ quoque non habuit, qualis exigitur, id est, singulorũ criminum, atque ad veniam impetrandam Sacerdoti factam. Nec Satisfactionem habuit, præsertim à Sacerdote iniunctam, neq; enim illi, vt se ipse suspenderet, ab vllo fuerat imperatum; neque se ipsum necare, opus est bonum, qualia esse debent opera satisfactoria.

SEPTIMA obiectio: *Trina illa enumeratio partium pœnitentiæ, ex publicæ pœnitentiæ ritibus sumpta; posteà ritibus illis partim abrogatis, partim mutatis, indoctè ad generalem pœnitentiæ doctrinam accommodata est.* B

RESPONDEO, hæc omnia facile possent contemni, cùm nulla ratione vel testimonio muniantur: tamen non grauabor vno verbo calumniam istam refellere. Quomodo, quæso, ad generalem doctrinam de pœnitentia tres illæ partes ex ritibus publicæ pœnitentiæ accomodatæ sunt, cùm etiam in veteri Testamento in vsu fuerint, vt suprà ostendimus exemplo Dauidis, & Niniuitarum: & ex ipsa ratione, ac natura pœnitentiæ colligantur, vt paulò antè demonstratum est? ritũ enim publicæ pœnitentiæ, post Christi ascensionem in cœlum institutum esse, nemo, opinor, inficiabitur. Deinde cum aperte veteres mentionem faciant pœnitentiæ, & publicę, & priuatæ, vt in sequenti capite demonstrabo: vnde probabit Kemnitius, enumerationem illam ex ritibus publicę pœnitentiæ, & non ex priuatæ sumptam esse?

OCTAVA obiectio: *Veteres in multis locis loquuntur de pœnitentia, non quatenus quærit & accipit remissionem peccatorum, sed quatenus est vitæ mutatio, & emendatio. Hæc non attendentes Monachi, fecerunt inde tres partes pœnitentiæ, quibus acquiratur remissio peccatorum.* C

RESPONDEO, si Kemnitius veteres Patres diligenter legisset, non ita temerè pronunciaret. Nam vt omittam, quòd Confessio, de qua Patres passim loquuntur, nihil facit ad vitæ mutationem; vt etiam illud præteream, quòd ieiunia, lachrymæ, cineres, cilicia, & alia id genus opera, vel instrumenta pœnitentię, de quibus frequentissima apud Patres mentio est, non ad vitam mutandam, sed ad peccata præterita castigãda, apertissimè referuntur: nihil sæpius apud Patres inuenies, quàm tribus illis pœnitentiæ partibus remissionem peccatorum acquiri.

Pœnitẽtia, inquit Tertullianus in libro de pœnitentia: *Dominum mitigatur.* Cyprianus in serm. de lapsis: *Quam magna deliquimus, tam graniter deflcamus: alto vulneri diligens, & longa medicina non desit*, &c. vbi perspicuè vides, pœnitentiam medicinam esse peccati præteriti, non solam vitæ mutationem. Ambrosius præfatione in Psalm 37. *Quis dubitet affligere animam suam, cùm Propheta tantus afflixerit, soluens pretium lachrymarum pro redemptione peccati?* Augustinus in epist. 54. ad Macedonium: *Quosdam*, inquit, *à societate remouemus altaris, vt pœnitendo placare possint, quõ peccando contempserant, seque ipsos puniendo.* Sed quid D

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo in Patribus moror? annón Scriptura ipsa passim hanc docet? quid est, quæso, quod ait Ezechiel cap. 18. *Si impius egerit pœnitentiam &c. omnium iniquitatum eius non recordabor?* & quod ait Daniel cap. 4. *Peccata tua eleemosynis redime?*

Atque hactenus de obiectionibus; nam mendacia illa de fide, quam à Catholicis damnari mentitur, iam supra cap. 6. exposita, & refutata sunt.

CAPVT XXI.

De tertia partitione Pœnitentiæ, in priuatam, publicam, & solennem.

SEQVITVR Vltima partitio pœnitentiæ, quam esse diximus in priuatam, & publicam; & rursus publicæ in solennem, & non solennem: quæ partitio breuiter explicanda erit, quia nonnulli Aduersariorum vix aliam, quàm publicam pœnitentiam agnoscere videntur.

Igitur publica, & priuata pœnitentia in eo potissimum distinguuntur, quòd publica ea dicitur, in qua peccatum commissum publicatur, & pro eo publicè coram Ecclesia peragitur satisfactio: priuata verò illa, in qua peccatum soli detegitur Sacerdoti, & satisfactio occultè, ac priuatim iniungitur peragenda. Ex quo sequitur, vt publica peccata ad pœnitentiam publicam, occulta ad priuatam pertineant, neque enim licet peccatum occultum publicare, aut etiã pro occulto pœnitentiam ita publicam imponere, vt ex ea peccatum ipsum detegatur. Id patet ex epist. 80. S. Leonis ad Episcopos Campaniæ, in qua reprehendit abusum quorundam, qui peccata occulta priuatim in Confessione audita, coram Ecclesia publicabãt. Qui etiam S. Leo epist. 92. ad Rusticum Narbonensem Episcopum, c. 8. Monachum, qui relicta Professione, ad militiam vel coniugium trã sit; quia id occultum esse nó potest, publicæ pœnitentiæ satisfactione dicit esse purgandum: vbi cùm publicam pœnitentiam nominat, significat aliam quadam esse pœnitẽtiã priuatam.

Inter publicam autem pœnitentiam solennem, & publicam non solennem, multæ differentiæ sunt; quãtis hoc nomen solenne, apud veteres forte non inueniatur, sed solùm apud Gratianũ, de pœnitentia, dist. 3. can. Nihil prodest. apud Magistrum lib. 4. Sent. d. 14 & inde apud interpretes, tùm Gratiani, tùm Magistri.

PRIMVM pœnitentia solennis, quam Augustinus humillimam vocat, in epist. 54. & Ambrosius, aliiq; Patres, communiter publicam appellare solent; non nisi pro grauissimis criminibus, quæ totam ciuitatem conturbãssent, magnúmue scandalum attulissent, imponi consueuerat. Concilium III. Carthaginense can. 32. de solenni pœnitentia loquẽs: *Cuiuscunque*, inquit, *pœnitentis publicũ & vulgatissimũ crimẽ est, quod vniuersam Ecclesiã commouerit, ante absida manus ei imponatur.* Concilium etiam Toletanum I. can. 2. postquam docuit, pœnitentes non posse ad Clericatum ascendere, subiungit: *Eum verò pœnitentem dicimus, qui post Baptismum, aut pro homicidio, aut pro diuersis criminibus grauissimisque peccatis publicam pœnitẽtiã gerens, sub Concilio, diuino fuerit reconciliatus altari.* Origenes quoq; hom. 15. in Leuiticum, & Ambrosius lib. 2. de pœnitentia, cap. 10. & ceteri scriptores consentiunt, nõ nisi pro criminibus grauioribus iniungi potuisse pœnitentiam illam, quæ repeti non poterat. Publica autem non solennis pœnitentia, pro publicis quibuscunq; peccatis, licet non ita grauia essent, neq; scandalum adferrent, imponi consueuerat.

SECVNDO, pœnitentia solennis semel tantùm concedebatur, vt patet ex Origene homil. 15. in Leuiticũ. Ambrosio lib. 2. de pœnitentia, cap. 10. & Augustino epist. 54. cuius rei ratio præcipua duplex est. Vna, quam reddit Augustinus, ne medicina vilis, minus vtilis esset ægrotis, quæ tantò magis salubris est, quanto minùs contemptibilis fuerit. Altera, quã insinuat Ambrosius & clariùs explicat S. Thomas in 4. dist. 14. q. 1. art. 5. quia pœnitentia solennis, est solennis quædam professio, non redeundi iterum ad publica illa scandala, sicut Baptismus est solennis professio non redeundi ad infidelitatem: & ideò sicut vnum est Baptisma, ita & vna est pœnitentia solennis. Atque hoc idem fortasse sibi voluit Tertullianus, cùm in lib. de pœnitentia, secundam, non tertiam, aut quartã tabulam post naufragium, pœnitẽtiam appellauit. Pœnitentia publica non solennis, sæpius agi poterat, vt exiisdem auctoribus satis apertè colligitur.

Quid verò ageretur cum iis, qui post solennẽ pœnitentiã in eadẽ, vel grauiora crimina labebãtur, explicat Siricius Papa in epist. 1. cap. 5. his verbis: *Quia, inquit, iam suffragium non habẽt pœnitendi, id duximus, decernẽdũ vt sola intra Ecclesiam fidelibus oratione iungantur sacræ mysteriorum celebritati, quamuis non mereantur, interesse; à Dominica autẽ mensa conuiuio segregentur, vt hac saltem districtione correpti, & ipsi in se sua errata castigent, & aliis exemplum tribuant, quatenus obscœnis cupiditatibus retrahantur. Quos tamen (quoniam carnali fragilitate ceciderunt) viatico munere, cùm ad Dominum ceperint proficisci, per Communionis gratiam volumus subleuari.*

TERTIA, pœnitentia solennis Sacerdotibus imponi non poterat; & contrà, qui pœnitentiam solennem egissent, ad Ordines promoueri nequibant. Extat de hac re testimonium vel decretum Siricij Papæ in epist. ad Himerium Tarraconæ Episcopũ, cap. 14. in hæc verba: *Illud quoque par fuit nos prouidere, vt sicut pœnitemtiam agere cuiquam non conceditur Clericorum: ita post pœnitudinem ac reconciliationem, nulli vnquam laicorum liceat honorem Clericatus adipisci.* Idẽ habemus in concilio Carthag. IV. can. 68. & cõcilio V. can. 11. & Tolet. I. can. 2. & apud Innocentiũ I. in epist. 6. ad Agapitum, & S. Leonem epist. 92. ad Rusticum Narbonæ Episcopum, cap. 2. pœnitentiam autem Sacerdotes subire potuisse, quæ licet non ageretur coram populo, tamẽ suo quodã modo publica esset, & non solennis; in dubium reuocari non potest. Nam & excommunicari poterant, & in Monasteria ad agendã pœnitentiã mandari, quam, secessionẽ priuatã S. Leo loco notato appellat, quia in priuato loco agebatur, licet alioqui notum & publicũ esse posset, eum Sacerdotem pro suis criminibus in Monasterio esse inclusum. Et clemens III. cap. Quæsitum. de pœnit. & remiss. scribit, Sacerdoti non debere publicam imponi pœnitẽtiam, nisi crimẽ eius publicũ fuerit: ex quo intelligimus, posse publicam imponi etiam Sacerdoti pro peccato publico pœnitentiam, modo sine solennitate id fiat.

NEC est improbabile quod quidam volunt, Sacerdoti deposito potuisse pœnitentiã solennẽ iniungi; quod Sacerdos depositus, censeatur ad laicorũ ordinẽ rediisse. Nam S. Cyprianus li. 3. epist. 8. ad Fidum, reprehendit Episcopum Teraphium, qui Victori quondã Presbytero ante expletum pœnitentiæ tẽpus, sine petitu & conscientia plebis, nulla infirmitate aut necessitate vrgente, pacem dederat.

QVARTO, pœnitentia solẽnis non poterat imponi coniugatis sine mutuo consensu, vt patet ex concilio II. Arelatensi, can. 22. cuius rei ratio est, quia pœnitentibus interdicebatur officium coniugale, & si innupti erant, etiam nuptiæ, vt ex eodem Concilio Arelatensi, can. 21. & ex Concilio Toletano VI. can. 8. & ex epi. 92. Leonis, ca. 12. potest intelligi. Propter eandem caussam iuuenibus nó facilè solennis Pœnitentia concedebatur, vt ex cap. 15. concilij Agathensis, & ex cap. 19. Concilij III. Aurelianensis intelligimus. Id autem locum non habebat in Pœnitentia nó solenni.

Quinto, Pœnitentia solennis à solo Episcopo indicebatur, & ab eodẽ reddebatur pax pœnitentibus; neque id Presbyteris licebat, nisi in absentia Episcopi, vrgente necessitate. Id patet ex cõcilio II. Carthaginensi, can. 4. & Carthaginensi III. can. 31. & 32. & ex aliis canonibus, qui passim in conciliis leguntur: immò ne chorepiscopis quidem hãc facultatem concessam fuisse, testatur S. Leo in epist. 86. At pœnitentiam non solennem, Presbyteri quoque iniũgere poterant, & pœnitentes reconciliare.

Sexto denique variæ ac multiplices ritus erant, qui ad solennem Pœnitentiam adhibebantur, nec Pœnitentiæ priuatę, aut etiam publicę non solenni, communes erant: de quibus ritibus in sequẽti capite breuiter disseremus.

CAPVT XXII.

De ritibus Pœnitentiæ solemnis.

DESCRIPTVRVS solita breuitate solennis Pœnitentiæ ritus, dicam de nomine Pœnitentium, de habitu, de loco, de tempore, de pœnis.

NOMEN Pœnitentium, ordinis erat, vt nomen clericorum, vel catechumenorum. Christiani enim primum in duos quasi ordines secabãtur; in Fideles, & catechumenos: *Catechumenis*, inquit Augustinus tractat. 96. in Ioannem, *Sacramenta Fidelium non produntur.* Deinde catechumenorum duæ erant classes: alij enim audientes, alij competentes, siue electi dicebãtur. Fidelium verò tres classes erant. Prima clericorum, quo nomine omnes ordines Ecclesiastici intelligebantur. Secunda Fidelium, id est, laicorum, qui commune nomen retinuerũt, cùm aliud excellentius nonhaberent. Tertia pœnitentium, qui etsi fideles essent, tamen ob culpam suam à ceteris fidelibus segregati, & quasi in sentinam Ecclesiæ reiecti, peculiari nomine censebantur.

Hinc Pacianus in sua Parænesi ad Pœnitentiam, distinguẽs Pœnitẽtes à Fidelibus: *catechumenis*, inquit, *ne in hoc transeant, & Fidelibus, ne in hoc redeant, prouidendum est: ipsis verò Pœnitẽtibus, vt celeriter ad huius operis fructum perueniant, laborandum.* Et S. Augustinus in lib. 50. homiliarum, homil. 49. *Quod dico*, inquit, *Competentibus, & Fidelibus, audiant Pœnitentes: quod dico, Fidelibus dico, & competentibus, & Pœnitẽtibus.* Et in lib. de sancta Virginitate, c. 48. *Omnes*, inquit, *Christianos, ab Apostolis vsque ad vltimos Pœnitentes, quasi à summis cœlorum vsque ad terminos eorum, docuit orare*, &c. Sanctus quoque Hieronymus in epistola ad Oceanũ de obitu Fabiolæ, scribit eam stetisse in ordine pœnitentium. Declarauit autẽ, vt suprà notauimus, concilium Toletanum I. can. 2. nõ dici propriè Pœnitẽtes, omnes qui quoquo modo pœnitentiam agunt, sed eos tãtùm, qui publicã, & vt nostri loquuntur, solennem Pœnitentiam agunt.

HABITVS Pœnitentium erat certus, quo distinguerentur à ceteris, videlicet pulla vestis, cilicium, caput detõsum, exceptis fœminis. Meminerunt huius habitus plurimi auctores: Tertullianus in lib. de pœnitẽtia, Pacianus in parænesi ad pœnitentiam. Optatus lib. 2. prope finem. Ambrosius lib. ad Virginem lapsam, cap. 8. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ. Concilium Agathense can. 15. iubet non admitti ad pœnitentiam eos, qui comam non deposuerint, vel habitũ non mutauerint. Concilium Toletanum III. can. 12. idem iubet, sed excipit mulieres, quæ non tondere, sed velare caput debent.

Locus pœnitentium varius erat pro criminum varietate. S. Gregorius Neocæsariensis in epistola canonica, quæ adiungi solet canonibus photij; quinq; loca pœnitentium fuisse scribit. Primum, id est, infimum, & ab altari remotissimum, extra portas Ecclesiæ constituit, qui προκλαυσις dicebatur, à fletu: qui enim in hoc loco consistebant, non permittebantur ingredi Ecclesiam, sed pro foribus flebant, & orationes fidelium postulabãt. Alter locus iam intra portas erat, vnde audire verbum Dei cum catechumenis audientibus pœnitentes poterant, non tamen ad orationem cum competentibus admittebantur: & hic locus ab audiendo ἀκρόασις nominabatur. Tertius locus eorum erat, qui admittebantur, tùm ad audiẽdum, tum etiam ad orandum cum competentibus, non tamen ad sacrificium Missæ cum Fidelibus; & hic locus dicebatur ὑποπτωσις quasi contemplatio rerum superarum. Quartus locus erat eorum, qui manebant cum Fidelibus, dum sacrificium celebraretur; non tamen altari communicabant: & hic locus à stando ὑπόστασις dicebatur. Quintus locus eorum erat, qui iam pœnitentiam expleuerant, & solùm expectabãnt tempus reconciliationis; non enim reconciliabantur pœnitentes solenni cæremonia, nisi feria V. in cœna Domini, vt paulò pòst demonstrabimus: dicebatur locus horum pœnitentium μίσσεσις, id est, expletio.

Ex his intelligimus, aliquos pœnitentes postponi solitos omnibus catechumenis, aliquos æquari, aliquos anteponi; proinde pœnitentes aliquos omninò in fundum Ecclesiæ reiectos, vt rectè dixerit Augustinus de sancta Virginitate, cap. 48. *Ab Apostolis vsque ad vltimos Pœnitentes, quasi à summis cœlorum, vsque ad terminos eorum.*

Iam verò quòd attinet ad Tempus, imponebatur Pœnitentia publica feria IV. ante primam Dominicam Quadragesimæ, quæ dicitur, In capite Ieiunij, vt testatur concilium Agathense, cap. 15. teste Gratiano dist. 50. can. In capite: nam ea verba non inueniuntur in vulgatis canonibus eius Concilij. Habemus adhuc vestigium huius ritus, in consecratione & aspersione cineris, quæ eo die fieri solet. Et quamuis tempus pœnitendi aliis longius, aliis breuius præscriberetur, vt trium, septem, decem, aut plurium annorum: tamen singulis annis in V. feria maioris hebdomadæ, omnes reconciliabantur & communicabant, vt Innocentius I. in epist. ad Decennium Episcopum Eugubinum, cap. 7. his verbis testatur: *De Pœnitentibus verò, qui siue ex grauioribus, siue ex leuioribus Pœnitentiam gerunt, si nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Paschæ eis remittendum, Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat.* Idem habemus in Concilio Agathensi apud Gratianum canon. In capite, dist. 50. & idem indicat S. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ.

POENÆ denique pœnitentium multiplices erant, & variæ. PRIMA communis, & grauissima; abstinere à participatione diuinorum mysteriorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Id patet ex Cypriano lib. 3. epist. 8. & in serm. de lapsis, & alibi passim, vbi eos reprehendit, qui ante expletam Pœnitentiam corpus Domini, vt ipse loquitur, inuadebant. Secunda, vt Pœnitentes non promouerentur ad Clerum, vt suprà ostendimus ex Siricio, epist. 1. c. 14. Tertia, vt abstinerent à nuptiis, de qua etiam supra diximus: indulgebatur tamen interdum adolescentibus, vt patet ex Leone epist. 92. c. 12. vt ad vitandam fornicationem vxorem ducerent. Quarta, vt ad militiam secularem non accederent, sed soli Deo deinceps deseruire satagerent: vt ex eadem Leonis epist. cap. 11. intelligi potest. Quinta, vt non essent Susceptores in Baptismo aut confirmatione, dum in ordine Pœnitentium starent: testatur id Concilium Parisiense, tempore Ludouici & Lotharij celebratum, lib. 1. c. vlt. tribus enim libris Concilium illud comprehensum est. Sexta, vt Vnctione infirmorum carerent, teste Innocentio I. in epistola ad Decentium, cap. 8. Septima, vt singulis diebus Ieiuniorum venirent ad Ecclesiam, & capita submitterent Sacerdotibus, qui eis manus imponerent, & pro eis orarent: vt monet Concilium IV. Carthaginense, can. 80 Octaua, vt mortuos sepelirent; ex eodem Concilio can. 81. Nona, vt diebus Dominicis, & tempore Paschali, cùm Fideles stantes orabant, ipsi genua flecterent ad orandum; ex eodem Concilio can. 82. Decima, vt non irent ad balnea, neque ad conuiuia, & inuitati recusarent; vt indicat Pacianus in sua Parænesi ad Pœnitentiam: sed ieiuniis, & orationi, sacco & cineri incubantes, assiduè operam darent; vt Tertullianus in libro de Pœnitentia, & Ambrosius ad Virginem corruptam, cap. 8. & alij omnes passim testantur.

LIBER

LIBER SECVNDVS

DE POENITENTIA,

Qui est de Contritione.

PRÆFATIO.

DE POENITENTIÆ PARTIBVS, CONTRITIONE, Confessione, & Satisfactione disputaturi, à Contritione, vt rectius ordo postulat, initium faciemus: de qua Pœnitentiæ parte duabus de causis pauca dicenda essent. PRIMVM, *quòd multa quæ de Contritione hoc loco dici possent, commodius in disputatione de iustificatione disputari posse videntur.* DEINDE, *quòd Lutherani iam penè recesserint, ab illis erroribus, quos initiò de Contritione Lutherus docuerat. Certè Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilij, cap. 4 de Pœnitentia, ferè admittit omnia, quæ in eodem Concilio de Contritione definita sunt: sed quoniam eas Concilij definitiones, aduersus antiquos Lutheri errores constitutas esse non ignorabat; ne Lutherum tam aperte damnare, & etiam ne vbi dicere videretur, variis calumniis & mendaciis doctrinam Concilij perperam interpretando, odiosam reddere conatus est. Eas calumnias & mendacia iam suprà notauimus, & quantum necesse videbatur, abstersimus, in primo libro cap. 6.*

CÆTERVM, *ne opus hoc nostrum imperfectum relinquamus, operæpretium esse duximus, doctrinam Ecclesiæ Catholicæ in medium adferre, & quæ vel Lutherus obiecit olim, vel nunc eius discipuli aduersus eam obiiciunt, breuiter refutare.*

CAPVT PRIMVM.

Proponitur doctrina Catholica.

IGITVR TRIDENTINVM Concilium sess. 14. cap. 4. septem capita de Contritione proponit, quæ apud Catholicos omnes certissima esse debent. PRIMVM est, Contritionem esse dolorem animi, ac detestationem de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. ALTERVM, Contritionem lapsis semper fuisse necessariam ad veniam obtinendam. TERTIVM, post Baptismum debere esse coniunctam cum fiducia diuinæ misericordiæ, & cum voto præstandi cetera, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ requiruntur. QVARTVM, contritionem charitate formatam reconciliare hominem, etiam antequam Sacramentum actu percipiatur. QVINTVM, Contritionem imperfectam, quæ attritio dici solet, quæ ex metu Gehennæ concipitur; si voluntatem peccandi excludat, & cum spe veniæ sit coniuncta, non solùm non facere hominem magis peccatorem, sed esse donum Spiritus sancti, & vtilem ad iustificationem. SEXTVM, Attritionem sine Sacramento, quod reipsa percipiatur, non posse per se ad reconciliationem peccatorum perducere, eum tamen ad gratiam in Sacramento suscipiendam disponere. SEPTIMVM, contritionem non esse coactam & extortam, sed liberam, & voluntariam.

Ex his capitibus habemus, quid sit contritio, quæ eius necessitas, quæ species, quis effectus: sunt autem de his omnibus controuersiæ decem. PRIMA autem est, An contritio sit actus bonus, & liber, & num ad Legem, an ad Euangelium pertineat. SECVNDA verò, An sit actus solius liberi arbitrij. TERTIA, An includat odium, ac detestationem peccati præteriti. QVARTA, An includat propositum benè viuendi. QVINTA, An sit necessaria ad iustificationem. SEXTA, An summum dolorem exigat. SEPTIMA, An vim habeat peccatorem Deo reconciliandi. OCTAVA, An ante Absolutionem Sacerdotis. NONA, An peccata omnia delere queat. DECIMA, An attritio sit donum Dei.

CAPVT SECVNDVM.

Contritionem esse actionem bonam, & liberam, atque ad Euangelium pertinentem.

VT à PRIMA quæstione principium faciamus: Sciendum est, magnam partem Lutheranorum in ea sententia esse, vt contritio nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

nihil sit aliud, nisi terror quidam conceptus ex consideratione peccatorum, & supplicij, quæ diuina lex peccatoribus comminatur. Cui dogmati tria veluti paradoxa adiungunt. Primum, Contritionem non esse liberam, sed coactam, & extortam; immo non esse actionem, sed meram passionem: no enim homo se ipse contorsit, vt ipsi dicunt; sed Deus est qui eum conterit malleo legis, & minarum. Secundum, Contritionem ad Legem, non ad Euangelium pertinere; Lex enim est, quę supplicia comminando terret. Euangelium autem Christum offerendo consolatur: proinde Pœnitentia, quæ Contritione & Fide (vt ipsi loquuntur) constat, partim a Lege, partim ab Euangelio pendet. Tertium, Contritionem non modo non esse opus bonum, sed etiam hominem omni bono opere spoliare; & peccatis ac maledictionibus replere, & eo modo mortificare, atque occidere, vt deinde per Fidem viuificetur, & resurgat, ac bonis omnibus repleatur.

Lutherus in prima disputatione cõtra Antinomos, propositione 2. scribit, Contritionem esse tactum, & sensum legis in conscientia: & propositione 30. scribit, esse afflictionem, ac passionem, quam conscientia pati cogitur, etiamsi nolit. In articulis quoq; Smalchaldicis, tit. de Pœnitentia, dicit Contritionem non esse actiuam, sed passiuam; & comparat Legem fulmini prosternenti, & citat verba illa Hierem. 23. *Verba mea sunt quasi malleus conterens petras.*

Eandem sententiam acriter tuentur Ioannes VVigandus, & alij rigidi Lutherani, vt intelligi potest ex Colloquio Altemburgensi: nam in collatione 4. vbi respondent rigidi Lutherani ad tertiũ scriptum VVittembergense, siue mollium, & (vt in eo Colloquio nominantur) Electoralium Lutheranorum, in argumento 21. hæc verba habentur: *Tam Lex, quam Euangelium, ad conuersionis doctrinam pertinent; quæ tamen confundenda non sunt. Lex quidem ad Contritionem pertinet, Rom. 3. sed Euangelium ad secundam partem conuersionis, nempe ad Fidem, referendum est.* Et infrà: *Contritio non est opus nostrum, est potius passio nostra, qua conterimur, & concutimur.* Et infrà: *Nos passiui tantum sumus, nos nihil agimus, sed patimur: ipse Deus nos contерit, non ipsi nos.* Et infrà: *Proprietates Contritionis sunt, hominem vel pertinacem, vel hypocritam, exuere & expoliare ab omnibus suis bonis operibus, eumq; replere innumerabilibus peccatis, hoc est, cognitione peccatorum, concutere eum timore, tremore, horrore.* Et infrà: *Manifestum igitur est, Legem ad Contritionẽ pertinere, Contritionem autem nos priuare omnibus operibus bonis coram Deo in negotio salutis, & peccatis, atque maledictione nos replere.*

Ad eandem sententiam accedere videtur Kemnitius, qui in secunda parte Examinis Tridentini Concilij, cap. 3. de Pœnitentia, pagin. 942. & 943. docet. Contritionem ad Legem pertinere, Fidem ad Euangelium. Et cap. 4. pag. 955. scribit, Contritionem non esse opus liberi arbitrij, cum Spiritus sanctus per verbum prædicatum, auditum, & cogitatum, illam in nobis excitet, inchoet, operetur, & efficiat. Ibidem scribit, Contritionem, nisi accedat Fides, quæ statuat nobis remitti peccata propter Filium Dei; esse fugam Dei, & fremitum aduersus Deum, quibus tandem ruitur in æternum exitium. Hæc ille.

Contrà autem sentiunt, Contritionem esse opus bonum, & nostram actionem, & ad Euangelium pertinere; Lutherani molles, vt perspicuum est ex Colloquio Altemburgensi citato, vbi ponitur responsio Electoralium Theologorum ad quartum scriptum Saxonicorum: cum quibus etiam Caluinus sentit lib. 3. Institut. cap. 3. §. 20. Et hæc est verior sententia, & omnium Catholicorum: vt autem facilius, & clarius veritas comprobetur, subiiciam aliquot propositiones.

Prima propositio: *Contritio non est terror ex minis legis conceptus.* Hæc propositio probata est in libro superiore, cap. 19. & iam præter argumenta eo loco adducta, nomina ipsa, & metaphoræ vndè sumpta sunt ea nomina, satis apertè docent, aliud esse, terreri & contremiscere; aliud verò, conteri, molliri, & scindi. Potest enim res integra & dura commoueri, & tremere: at non potest dura simul & mollis, integra & scissa seu contrita permanere. Quemadmodum autem cùm lapidea moles ita conteritur, vt in puluerem redigatur; duritiem & tumorem deponit, vt iam flecti & formari se facile sinat ad artificis arbitrium: sic etiam cor peccatoris durum ac tumidum, Dei legibus & imperio resistens, per contritionem mollitur, humiliatur, legi Dei se subdit, pristinam suam duritiem & tumorem deponit. Et ideò in Scripturis idem est cor contritum, & cor carneum: Deus enim quasi malleo conterit petras, vt dicitur Hierem. 23. quando aufert cor lapideum, & donat cor carneum, iuxta Ezechielem cap. 11., vt exponit Hieronymus in commentario Hieremiæ ad cap. 23.

Rursus ferè semper humilitas cũ contritione coniungitur, vt Psal. 33. *Propè est Dominus iis qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabuntur.* in quem locum Basilius, & Augustinus pro *tribulato*, Contrito, legunt; & cor contritum, cor humile esse dicunt, quia sequitur in Psalmo: *Et humiles spiritu saluabuntur.* Sic etiam in Psalm. 50. *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* quem locum tractans Chrysostomus homil. 9. in epistol. ad Hebr. docet contritionem sine humilitate esse non posse. Cùm igitur contritio duritiem & tumorem, ac proinde peccati affectum, secum non patiatur; dubitari non potest, quin aliud sit contritio, aliud simplex terror. Siquidem terrores in corde duro, & superbo esse possunt, vt perspicuum est in primis de Satana & Angelis eius, qui credunt, & contremiscunt, Iacobi secundo: & tamen nec peccatum suum oderunt, nec tumorem aut obstinationem vnquam deponunt. Planum est etiam de Felice illo Syriæ Præside, qui audiens Paulum de futuro Iudicio disputantem, non leuem terrorem concepit, vt scribit Sanctus Lucas Actor. 24. nec tamen Contritionem habuisse dici potest, cùm retinuerit cor lapideum, & nec infidelitatem, nec cetera sua peccata dimiserit.

Deinde, Scriptura contritioni tantam vim tribuit, vt Dauid dicat: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Psalm. 50. & Dominus apud Isaiam: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Isai. 66. & quod suprà citauimus: *Propè est Dominus iis, qui tribulato,* id est, contrito, *sunt corde.* Psal. 33. Quis autem credat, terrores illos, qui in hominibus impijs, & ipsis Dæmonibus esse queunt, à Deo non posse despici, & super eos, qui ità terrentur, semper Dominum clementer aspicere, ac propè esse Deum his, qui supplicia & tormenta sic timent, vt interim peccata non deserant?

Denique Scripturæ diuinæ, & S. etiam Petrus, cùm describunt veram animi contritionem; non solos

solos pauores & terrores, sed gemitus, lachrymas, suspiria, dolentis animi, & peccata detestantis, nobis proponunt.

Secunda propositio: *Contritio non est passio, sed actio, & ea libera, non coacta.* Hæc propositio aduersus eosdem Lutheranos nullo negotio confirmari potest. Nam Imprimis exstant apertissima præcepta diuina de Contritione. Ioelis 2. *Scindite corda vestra.* Mat. 3. *pœnitẽtiam agite* Act. 17. *Nũc annũciat hominibus, vt omnes vbique pœnitentiam agant.* At ridiculum est, ad passionem coactam, & non potius ad liberam actionem, eiusmodi referre. Quorsum enim imperentur ea, quæ non sunt in nostra potestate, & quæ, velimus nolimus, tolerare cogimur? quis nisi amens, hortaretur aliquem, vt fulmine de cœlo cadente, aut leone sibi occurrente, paueret.

Deinde Contritio gratissimum Deo sacrificium est; vt ex Psalm. 50. supra ostendimus; & oculos Domini ad se trahit, vt ex cap. 66. Isaiæ intelligi potest: & promissionem habet misericordiæ, & gratiæ, vt Scripturæ passim testantur. At passio coacta nihil habet, vnde placeat Deo, vt notum est: Contritio igitur non mera passio, sed actio, eáque voluntaria ac libera esse debet.

Denique non alia de causa Contritionem Aduersarij passionem esse volunt, & extortam, atque coactam, nisi quia sibi persuaserunt, Contritionem nihil esse aliud, nisi terrores illos ex minis præceptorum conceptos: neque enim fieri posse videtur, vt menti obiiciatur pecca um proprium, & simul ira Dei in peccatores, & supplicia æterna peccatoribus præparata, quin terror, & pauor ingens hominem ista cogitantem inuadat. Atqui iam satis ostendimus, longè aliud esse Contritionem, quàm istos terrores. Et licet etiam terrores isti Contritio dici possent, adhuc tamen non coacti, sed liberi dici deberent: nam supplicia ista, quæ Deus peccatoribus comminatur, non vt præsentia, & visibilia, obiiciuntur oculis, sed vt futura, absentia, inuisibilia, obiiciuntur menti. Proinde nisi quis seriò animum applicet ad ea cogitanda; non facilè cõmouetur: applicare autẽ animũ ad ea, vel ab eis eundem animum auocare, in nostra potestate est. Quocirca plurimi conciones audiunt, & libros sacros legunt, qui tamen non extimescunt: & Dominus ipse, cùm per prophetas, tùm per se ipse, ad hunc timorem hortatur, quòd sanè non faceret, si timere, vel nõ timere, in potestate nostra non esset. Eccl. 12. *Time Deum, & mandata eius obserua.* Eccles. 7. *In tota anima tua time Dominum.* Psal. 33. *Timete Dominum omnes sancti eius.* Luc. 12. *Timete eũ, qui postquã occiderit, habet potestatẽ mittere in gehẽnã; ita dico vobis, hunc timete.*

Sed vnum est argumentum, quod & Lutherus, & Lutherani passim obiiciunt. Hierem. 23. *Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? nũquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petras?* certè ignis violenter comburit quidquid illi obiicitur: & malleus petras conterit, sine vlla ipsarum cooperatione.

At facilis responsio est. Nam, vt S. Hieronymus in commentario loci huius admoner, comparat Dominus verba sua cum verbis falsorum Prophetarum, atque in eo discrimen ponit, quòd illi prædicarent ea, quæ auditoribus placebant, quæque eis nihil prodesse poterant, cùm essent vana, & falsa; vnde etiam paleas nominat, quæ medullam non habent, neq; alere & satiare possunt; ipse verò per Prophetas suos flagella, & supplicia imminentia nunciaret, & nõ dulcia, sed vtilia concionaretur, quæ vim habebant ad Pœnitentiam commouendi. Itaque Dominus verba sua triticum, ignẽ; & malleum appellauit: triticum, quòd vtilia, & solida essent; ignem, quòd acriter pungerẽt, ac pudore afficerent audiores; malleum, quòd ad conterenda & humilianda corda nõ parum valerent. proinde metaphora ignis & mallei, non ad tollendam hominum cooperationem, sed ad efficaciam prædicationis Propheticæ indicandam, atque ad eam, à somniis & fallis pollicitationibus Pseudoprophetarum distinguendam, referenda est. Alioqui, sicut ipse Dominus dicitur verbo suo quasi malleo petras conterere, quia Contritionem in nobis, partim interna gratiæ aspiratione, partim externa prædicatione operatur: sic etiam dicuntur homines corda sua conterere, quia diuinæ operationi per liberum cooperantur arbitrium. Sic enim legit Augustinus in Psalm. 33. *Iuxta est Dominus iis, qui obtriuerunt cor,* pro eo quod nostra editio habet: *Prope est Dominus his, qui tribulato sunt corde.* Et perspicuè Ioelis 2. Dominus clamat: *Scindite corda vestra.* Et sicut Ezechiel. 36. Dominus ait: *Dabo vobis cor nouum, & Spiritum nouum.* sic etiã ait Ezech. 18. *Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.* Et sicut Micheæ 7. legimus: *Proiiciet in profundũ maris omnia peccata nostra.* Sic etiam legimus Ezechiel. 18. *Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras.* Et quemadmodum nos Deum oramus: *Conuerte nos Deus salutaris noster.* Psal. 84. sic ille vicissim postulat à nobis *Conuertimini, & agite Pœnitentiam,* Ezech. 18.

Quare cùm & Deus conterat corda nostra, & nobis imperet vt ea scindamus, & conteramus; cùm det nobis cor nouũ, & velit vt nos ipsi nobis faciamus cor nouũ; cũ proiiciat peccata nostra, & nobis, vt ea proiiciamus, mãdet; cũ nos ipse cõuertat, & Pœnitentiã nobis inspiret, & simul, vt cõuertamur, & pœnitentiã agamus, iubeat; nulla remanet dubitatio, quin ad Cõtritionẽ nostram verè cooperemur, & sit Cõtritio nõ mera passio, sed etiam actio, eáq; voluntaria, ac libera.

Tertia propositio: *Contritio ad Euangelium maximè pertinet.* Hæc est aduersus eosdem Lutheranos, & probatur Primo ex vaticinio Ezechielis, cap. 11. & 36. vbi Dominus pollicetur filiis Testamenti noui, spiritum nouum, & cor carneum pro corde lapideo: idem enim est, cor lapideum & cor durum, idem etiã, cor carneum & cor contritum, vt S. Gieronymus docet in illud Hierem. 23. *Quasi malleus conterens petras.*

Secundo id probatur. Nam Christus auctor Euangelij, Contritionem prædicauit, cùm diceret: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.* Matth. 4. & rursus: *Non veni,* inquit, *vocare iustos, sed peccatores ad Pœnitentiam,* Lucæ 9. Apostoli quoque à Christo missi ad Euangelizandum, exeuntes prædicabant, vt pœnitentiã agerent: Marc. 6. Et rursus post resurrectionem suam explicãs Christus Luc. vlt. quod Euangelium prædicandum esset in nomine suo: *Oportet,* inquit, *prædicari Pœnitentiam, & remissionem peccatorum, in omnes Gentes.* Actor. 5. Petrus dicit Christum exaltatum à Patre, ad dandam pœnitentiam Israeli. Actor. 11. *Ergo & Gentibus Pœnitentiã dedit Deus ad vitam.* Actor. 17. *Et tempora quidem huius ignorantia despiciens Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique pœnitentiam agant.* Actor. 20. Paulus se prædicasse dicit Iudeis atque Gentilibus, pœnitentiam in Deũ, & fidem in Dominũ nostrum Iesvm Christvm: & cap. 26. iterũ affirmat se prædicãsse, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna Pœnitentię opera facientes. Ac ne omnia persequamur, plena sunt volumina Euangelica & Apostolica, testimoniis. Quare nisi à Pœnitentia Contritionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem excludere velint, aut Christum & Apostolos nō Euangelij, sed legis veteris prædicatores faciāt, non possunt vllo modo negare, quin Contritio ad Euangelium propriè pertineat.

PRÆTEREA lex vetus, vt à noua distinguitur, non habet promissionem gratiæ, neq; eius operaDeo sunt grata. Nam si ex lege esset iustitia, *Christus gratis mortuus esset*, ait Apostolus Gal. 2. &, *Qui operatur*, nimirum sine gratia, quæ propria est Testamenti noui, *habet gloriam sed non apud Deum*. Rom. 4. & *Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literæ, sed spiritus: litera enim occidit, spiritus viuificat*. 2. Corinth. 3. vbi litera Legis sine spiritu Euangelij, tantum abest, vt vitam adferre dicatur, vt etiam dicatur occidere. At cōtritio Deo gratissima est, & gratiæ, ac vitę promissionem habet. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*. Psal. 50. Sacrificium autem ideò nominatur, quia instar sacrificij Deo grata & accepta Contritio est. Item in eodem psalmo: *Cor contritum & humiliatum Deus nō despicies*. Et Isai. 66. *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculū, & contritum spiritu?* Et Deuter. 4. *Inuenies eum, si quæsieris in toto corde tuo, & in tota tribulatione anima tua*. Et Ezech. 18. *Si impius egerit Pœnitentiam, &c. vita viuet*. Cum igitur habeat Contritio, siue pœnitentia, quę potissimum in contritione consistit, promissionem gratiæ, & vitæ; sine dubitatione ad Euangelium potius, quàm ad Legē pertinere dicenda est.

DENIQVE si vlla ratio esset, cur contritio ad Legem reiicienda videretur, ea potissimū esset, quia proprium Legis est terrere, vt Euangelij proprium est consolari. At iam ostendimus, contritionem non esse terrorem à Lege incussum. Et præterea neque illud est verum, Euangelij propriam esse consolationem, non autem minas: siquidem Euangelium, vt mirificè consolatur obedientes, & fideles, ita vehementer inobedientes & infideles exterret. Sic enim de Christo Ioannes concionatur: *cuius ventilabrū in manu eius, & permundabit aream suam; & congregabit triticum in horreum suum: paleas autem comburet igni inextinguibili*. Matth. 3. Et ipse Dominus nónne passim Matt. 5. 13. 24. & 25. Marci 9. Luc. 12. & alibi, minatur Gehennam, ignem inextinguibilem, vermem qui nō moritur, tenebras exteriores, stridorem dentium, supplicium sempiternum? Et quid est, quod Apostolus ait in ipso principio epistolę ad Romanos: *Non erubesco Euangelium, virtus enim Dei est, in salutem omni credenti, Iudæo primùm, & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est; Iustus autem ex fide viuit. Reuelatur enim iræ Dei de cœlo super omnem impietatem, & iniustitiam hominum eorum, qui veritatē Dei in iniustitia detinent?* certè hoc loco perspicuè Paulus docet. Euangelium continere non solum credentium salutem, sed etiam minas irę Dei erga peccatores. Quare nulla omninò remanet dubitatio, quin Cōtritio ad Euangeliū pertinere dicenda sit.

QVARTA propositio: *Contritio non spoliat hominem bonis operibus, & peccatis, ac maledictionibus replet, sed contrà potius, & ipsa est opus bonum, & à peccatis liberat, & bona opera, ac benedictiones adducit*. Hęc propositio satis probabitur, si fundamenta aduersariorum cognoscantur, & euertantur.

Duo sunt igitur fundamenta ipsorū. VNVM, quia experientia teštatur, eos, qui verā Contritionem peccatorum habent; seipsos contemnere, ac detestari, nihilque in se boni, sed multa mala agnoscere, atque idcirco se indignos gratia, dignos odio, & suppliciis iudicare. ALTERVM, quia terrores illos quos ipsi Contritionem vocant, antequam fides certa remissio nis peccatorum accedat, nihil aliud esse volunt, nisi fugā Dei, fremitum aduersus Deum, viam ad desperationem, atque exitium sempiternum.

SED in vtroque multum errāt. Nam quòd homo se bonis operibus vacuum, & peccatis onustum cernat; non est Contritionis effectus, sed partim humilitatis, partim discussionis, & cognitionis sui ipsius: Contritio verò, eius cognitionis non causa est, sed effectus. Non enim quia conteritur quis, ideò se peccatis plenum agnoscit, sed è contrariò, quia se videt peccatis plurimis coopertum, ideò conteritur, angitur, dolet. Quemadmodum in rebus corporalibus, nō ideò vulneribus ac morbis replemur, quia dolemus: sed quia vulneribus ac morbis nos plenos cernimus, ideò dolemus. Et facinorosi homines, non quia supplicium timent, & viso patibulo ac iudice, terrentur, ideò furtis, rapinis, homicidiis replentur; sed contrà, ideò timent ac terrentur, quia furta, rapinas, homicidia sua nouerunt. Perperam igitur loquuntur Aduersarij, cùm nos per contritionem omnibus bonis operibus spoliari, & peccatis ac maledictionibus repleri affirmant.

Deinde, quod attinet ad alterum fundamentum: nihil absurdius dici potest, quam, contritionem ante certam illam fidem remissionis peccatorum, esse fugam Dei, fremitum contra Deum, viam ad desperationem, & exitium sempiternum; præsertim apud Aduersarios, qui Contritionem, etiam vt fidem præcedit, à solo Deo esse contendunt. Nam & Kemnitius loco notato dicit, Contritionem esse opus Spiritus sancti in nobis, non autem liberi arbitrij: & Lutherani illi Saxonici, siue rigidi, in Colloquio Altemburgensi, loco antea citato, dicunt Contritionem esse opus bonum, sed Dei, non hominis; hominem enim pati, non agere, dum conteritur. At si contritio ista opus Dei est, quo pacto tam mala est, vt sit fuga Dei, fremitus contra Deum, & via ad desperationem, & exitium sempiternum? num Deus in nobis id efficit, vt eum fugiamus, vt contra eum fremamus, vt in desperationem, & exitium sempiternum ruamus? Hæc sanè opera non Deo, sed Diabolo auctore digna sunt: nisi cum Manichæis etiam Diabolum Deū faciatis.

DEINDE Niniuitæ, teste Iona cap. 3. nónne de remissione peccatorum dubitabant, cùm dicerent: *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus?* & tamen territi & compuncti ad prædicationem Ionæ, non fugiebant à Deo, neque aduersus eumfremebant, sed eum potiùs Pœnitentiæ operibus placare satagebant, & ea ratione tandem misericordiam impetrārunt. Vera igitur Contritio etiam sine certa fide remissionis peccatorum, non est fuga Dei, neq; replet hominem peccatis neque bonis operibus priuat, sed est potius sacrificium Deo gratissimum, & antidotus peccatorum, & via ad gratiam, & salutem.

Compunctio, inquit S. EPHREM in lib. de iudicio extremo, capit. 5. *sanitas animæ est, illuminatio mentis: est compunctio: remissionem delictorum nobis acquiris: compunctio* IESVM *vnigenitum facit in nobis habitare*. Et infrà: *Grandis*, inquit, *virtus est lachrymarum, multumque præualent lachrymæ, quæ secundum Deum sunt*. Et S. Ioann. CHRYSOSTOMVS hom. 5. de Pœnitentia: *Pœnitentia*, inquit, *est medicamentum, peccatum extinguens, donum cœlitùs datum, virtus admirabilis, gratia vim legum superans*. Atque ad eundem modum loquuntur ceteri Patres, quos non est opus hoc loco adducere, cùm eorum testimonia in laudem Pœnitentiæ siue contritionis, passim occurrant.

NE-

NEQVE tamen Contritionem sine omni spe venię esse posse cōcedimus, sed solùm sine certa illa fide remissionis peccatorum, quam Lutherani requirunt: sequimur enim S. CYPRIANVM in ser. de lapsis, ita loquētem: *Nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen iam veniam vindicantes*. A qua sententia Concilium Tridentinum nequaquam recessit, cùm & sess. 6. c. 9. detestetur inanem fiduciam hereticorum, qui certa fide credendum esse docent remissa esse peccata: & sess. 14. cap. 4. cum vera Contritione, spem misericordiæ consequendæ coniunctam esse debere affirmet.

CAPVT III.

Contritionem sine speciali Dei auxilio haberi non posse.

ALTERA quæstio erat, Vtrum Contritio, quam liberam actionem esse iam demonstrauimus, ita procedat ex libero arbitrio, vt sine speciali Dei auxilio cor humanum præueniente & adiuuante, possit haberi. Quæ sanè controuersia hoc tempore nulla esset, si Aduersarij nostri finem aliquem facerent calumniandi. Fuit qui dem olim cum Pelagianis grauissima concertatio, cùm illi (Augustino teste in lib. de hæresibus, c. 88. & in epist. 106.) dicerent, gratiā qua liberamur ab impietate, secundum merita nostra dari: Catholici contrà, Conuersionem ac Pœnitentiam diuina gratia præueniri, atque inspirari contenderent. Sed hoc tempore satis cum Lutheranis conuenimus, Pœnitentiam, ac per hoc Contritionem, donum esse Dei, nec posse sine diuina inspiratione, solis naturæ viribus obtineri.

Quia tamen Martinus Kemnitius, in 2. parte Examinis, c. 4. de pœnitentia, pag. 963. scribere ausus est, Concilium Tridentinum stabilire voluisse dogma illud, quod tribuit humanis viribus sine speciali auxilio Dei eam Pœnitentiam, quæ sit sufficiens dispositio ad remissionem peccatorum: idcirco necessariū esse duximus, PRIMVM adferre testimonia eiusdem Concilij, & recentium Theologorum. DEINDE sententiam Concilij, & Theologorum, atque adeò totius Ecclesiæ, testimoniis Scripturæ & veterum confirmare.

Igitur TRIDENTINVM Conciliū sess. 6. ca. 5. hæc habet verba: *Declarat præterea* (sancta Synodus) *ipsius iustificationis exordia in adultis à Dei per* CHRISTVM IESVM *præueniente gratia sumendū esse*. Deinde c. 6. *Disponuntur*, inquit, *ad ipsam iustitiā dum excitati diuina gratia atq[ue] [illegible] ex auditu cōcipientes, liberè m[ouen]tur in Deum, &c.* Tum c. 14. *Qui verò*, inquit, *ab accepta iustificatione gratia per peccatū excidunt, rursus iustificari poterunt, cùm excitante Deo per Pœnitentiæ Sacramentum merito Christi amissā gratiam recuperare procurauerint*. Et infrà can. 3. *Si quis dixerit, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio, hominē credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit*. Denique sess. 14. cap. 4. non modo non habetur, quod Kemnitius fingit, Contritionem ex solis viribus liberi arbitrij concipi posse, sed etiam disertis verbis ipsa etiam Contritio imperfecta, quam Attritionem dicimus, Conciliū esse docet donum Dei, & Spiritus sancti impulsum.

Nec solum Conciliū Oecumenicum, in cuius definitionibus omnes Catholici acquiescunt, sed etiam celeberrimæ Academiæ in articulis publicè editis eam fidē apertissimè profitentur. Extāt articuli PARISIENSES aduersus Lutheranos editi anno M. D. XLII. eorū articulorum secundus ita habet: *Eadem fidei constantia est tenendum, homini inesse liberum arbitrium, quo potest benè, vel malè agere, & per quod, si etiam in peccato mortali fuerit, Deo adiuuante, ad gratiam resurgere valet*. Extant etiam articuli LOVANIENSES paulò posterius aduersus eosdē Ecclesiæ hostes promulgati, quorum septimus ita habet: *Certa fide tenendum est, hominem habere liberum arbitrium, quo potest malè, & cum gratia Dei, benè agere, & post mortale peccatum admissum, Deo adiuuante, pœnitere, & peccatorum remissionem consequi*.

In eādem sententiam scripserunt Theologi Scholastici antiquiores, nam de his qui hoc seculo vixerunt, aut viuunt, nulla dubitatio esse potest. Nec solùm S. Thom. in 1. 2. quæst. 109. ar. 6. & 7. & S. Bonauentura in 2. librum Senten. dist. 28. art. 2. quæst. 1. & dist. 30. quæst. 1. & Gregorius Ariminensis in 2. Sētent. dist. 26. quæst. 1. & Marsilius in eundem librum quæst. 17. & alij plurimi, eidem sententiæ apertissimè subscripserunt: sed etiam Scotus, quem accusat Kemnitius nominatim, non vno in loco auxilij diuini in Pœnitentia concipienda necessitatē agnoscit. Nam in 1. Sentent, dist. 44. quæst. vnica, scribit, ideò posse quemlibet peccatorem saluari, quia potest cū Deus sua gratia præuenire: & in 4. dist. 14. quæst. 3. negat ab homine solis naturę viribus posse cognosci peccatum esse detestandum, vt offensiuum Dei, atque auersiuum (vt ipse loquitur) ab eo: & in eundem librum, dist. 22. ar. 2. extremo, Pœnitentiam à Deo inspirari fatetur. Quemadmodum autem intelligenda sint loca quædam eiusdem Scoti, quæ cum his pugnare videntur, explicat Vega in opusculo de iustificatione, quæst. 11.

IAM verò sententiæ huius Catholicæ veritatem aduersus hæreticos Pelagianos ex diuinis literis nullo negocio comprobabimus. PRIMVM. Psalmi Dauidis pleni sunt illis vocibus: *Conuerte nos Deus salutaris noster*. Psal. 84. *Deus virtutum conuerte nos*. Psal. 79 *Erraui sicut ouis quæ periit, quære seruum tuum*. Psal. 118. Deinde Hieremias ca. 31. *Conuerte*, inquit, *me Domine, & conuertar*. Et paulò infrà: *Postquam conuertisti me, egi Pœnitentiam*, in quem locum S. HIERONYMVS scribens: *Vide*, inquit, *quantum sit auxilium Dei, & quàm fragilis humana conditio, vt hoc ipsum, quòd Pœnitentiam agimus, nisi nos Dominus antè conuerterit, & nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus*.

TVM Ezechielis cap. 36. disertis verbis Dominus dicit: *Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis carneum*: quod certè nihil aliud, quàm donum Contritionis veraque Pœnitentiæ significare potest.

ADHÆC Lucæ 22. Conuersus Dominus respexit Petrum, & talem in eo contritionem excitauit, vt continuò amarissimè fleuerit: in quem locum scribens AMBROSIVS lib. 10. in Lucam: *Quos* inquit, IESVS *respicit, plorant delictum. Negauit Petrus, & non fleuit, quia non respexerat Dominus: negauit secundò, & non fleuit, quia adhuc non respexerat Dominus: negauit tertiò, & respexit* IESVS, *& ille amarissimè fleuit*.

DENIQVE, vt alia prætermittam, quid apertius illo B. Pauli testimonio, qui in epistola posteriore ad Timotheum cap. 2. monet, cum modestia corripiendos

Universidad de Deusto
Biblioteca

ripiendos esse eos, qui resistũt veritati: *ne quando det illis Deus Pœnitentiam, ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur?* quem locum adducens AVGVSTINVS lib. 5. in Iulianum, ca. 3. *Quantumlib. t*, inquit, *præbeat patientiam, nisi ipse dederit, quis agit Pœnitentiam?* Et lib. de fide ad Petrum, ca. 31. ex eodem Pauli testimonio dogma Ecclesiasticũ his verbis proponit, siue Augustinus, siue Fulgentius eius libri auctor fuerit: *Firmissimè tene, & nullatenus dubita, neminem hic posse Pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione conuerterit.*

HIS accedunt veteris Ecclesiæ apertissimæ definitiones. Nam IN PRIMIS in Synodo Palestina, in qua ipse etiam Pelagius errores suos anathematizare cõpulsus est, illud inter cetera declaratũ fuisse scribit Augustinus in epistola 106. Pœnitẽtiam donum esse Dei. DEINDE in Concilio Arausicano II. can. 4. iterum explicatum est, per sancti Spiritus infusionem & operationem in nobis fieri, non tantùm vt à peccatis purgemur, sed etiam vt purgari velimus.

IDEM quoque docuerunt doctissimi Apostolicæ sedis Præsules, Innocentius, Cœlestinus, & Leo. INNOCENTIVS in epistola ad Concilium Carthaginense, vt ad rectam redeamus viam diuino adiutorio nos egere confirmat. COELESTINVS in epist. ad Episcopos Galliarum, can. 11. idipsum probat ex orationibus Ecclesiæ, quibus à Deo petimus, vt infidelibus detur fides, & vt lapsis pœnitentiæ remedium conferatur, & ex gratiarum actione, quam Deo pro illuminatione infidelium, & lapsorum correctione deferimus. LEO in epist. 91. ad Theodorum Episcopum: *Ipsam*, inquit, *Pœnitentiam ex Dei credimus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Ne forte det illis Deus pœnitentiam.* Sed de his satis.

CAPVT QVARTVM.

In contritione includi odium, ac detestationem peccati præteriti.

TERTIA cõtrouersia erat, vtrũ contritio includat odium ac detestationem peccati præteriti. Lutherus enim initio defectionis suæ à Catholica Ecclesia, inter alia multa hæretica paradoxa, hoc etiam excogitauit ac docuit, non esse veram Contritionem siue Pœnitentiam, odium vitæ præteritę, sed amorem iustitiæ, & nouam vitam.

In sermone de Pœnitentia, loquens de Contritione, quæ paratur per discussionem, collectionẽ, & detestationẽ peccatorũ, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animę suę, sic ait: *Hæc tristitia facit hypocritam, immò magis peccatorem.* Et quãuis paulò pòst, dum hoc probare nititur, nõ videatur damnare peccati detestationẽ absolutè, sed solum eã quæ oritur ex timore seruili: tamen in consequentibus verbis apertè damnat absolutè peccati detestationẽ, cum ita loquitur: *Plus tibi discutiendum est confessuro, quantum diligas iustitiã, quàm quantũ odias peccatũ: multò que maiore, immò solo hoc labore tibi cogitandũ est, quomodo futurã vitam agas bonã, quàm quomodo odias, aut deseras præterita mala. Verissimũ est enim prouerbium, & omni doctrina de contritionibus huc vsque data præstantius, Optima Pœnitentia, noua vita.* Hęc ille, qui, vt vides, solum in eo laborãdũ iubet, quomodo vitã agas bonã, non quomodo præterita oderis mala. IDEM etiã Lutherus in epist. ad Ioãnẽ Staupitium Vicariũ ordinis S. Augustini, quę exstat in primo tomo operum eius, non obscurè scripsit, nomen pœnitentiæ non significare odium, vel dolorem de vita præterita, sed amorem, dilectionémque iustitiæ, neq; enim aliquid habere amarum vel acerbum, sed omnia grata, & dulcissima: DENIQVE circa primam confusionem resolutionum suarũ: *Non ergo*, inquit Lutherus, *in vsu Scripturæ sacræ Pœnitentia dolor dicitur, sed mutatio mentis, & consilij.* Hæc ille.

SED ab hoc Lutheri paradoxo, iam omnes Lutherani recessisse videntur: ac, vt alios omittam, Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 954. sic loquitur: *Hinc sequitur dolor conscientiæ grauiter dolentis se peccasse, & peccatis offendisse Deũ: incipit igitur peccatum odisse, & detestari, &c.* Sic etiam Ioannes Caluinus lib. 3. Institut. c. 4. §. 2. *Equidem*, inquit, *sedulò & acriter instandum esse fateor, vt quisque amare destendo sua peccata, se ad eorum displicentiam & odium magis acuat.* Ipse etiam Lutherus, cùm in articulis Smalchaldicis, tum alibi, vt capite superiore citauimus, dolorem de peccatis præteritis concipiendum esse confirmat.

Hæc igitur veritas, quam aduersarij vel inuiti coguntur agnoscere, ex diuinis literis, ex veterum testimoniis, & ex ipsa naturalis iudicij ratione breuiter confirmanda est.

PRIMVM igitur in Scripturis, tùm per se, tùm per Apostolos & Prophetas, Deus peccata frequentissimè in memoriam peccatoribus reuocabat, cuius nulla alia ratio reddi potest, nisi vt ipsi quoque ea recogitarent, & detestarentur. Gen. 3. dixit Deus mulieri: *Quare hoc fecisti?* Gen. 4. dixit idem Dominus Cain: *Quid fecisti?* Iudicũ 2. Deus per Angelum populum increpat: *Noluistis audire vocem meam: quare hoc fecistis?* Isai. 58. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorũ.* Hieremiæ 7. *Et misi ad vos omnes seruos meos Prophetas per diem consurgens diluculo, & mittens, & non audierunt me.* Et cap. 8. explicãs quid sit, de quo queritur Deus: *Nullus est*, inquit, *qui agat Pœnitentiam super peccato suo, dicens, Quid feci?* vbi perspicuè vides, Pœnitentiam referri ad peccata præterita detestanda. Ezech. 16. *Notas fac Hierusalẽ abominationes suas.* Ioël 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra.* Sanè fletus, & planctus, & ipsa scissio cordis, non ad vitam nouam, sed ad peccata vetera pertinent. Denique Prophetæ omnes in hoc maximè laborabant, vt cohortationibus suis ad peccata agnoscenda, ac detestanda populum prouocarent.

NEC minus in Testamento nouo Christus ipse assiduè peccata Scribarum, & Pharisæorum arguebat, ac præsertim Matth. 23. vt etiam Petrus Act. 2. & 3. Stephanus Act. 7. Paulus Act. 13. reuocãt in memoriam Iudæis peccata ipsorum, atque illud maximè, quòd Christum interfecerint.

DEINDE idẽ ostendunt Scripturarũ exempla. Nam Iob de seipso dicit, cap. 39. *Vnum verbum loquutus sum, quod vtinam non dixissem.* Et c. 42. *Insipiẽter loquutus sum.* Et paulò pòst: *Idcirco me reprehendo, & ago Pœnitentiam in fauilla, & cinere.* Videmus certè exemplo Iob, ad præterita mala Pœnitentiam pertinere. Dauid Psal. 50. *Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* Ezechias apud Isaiã c. 38. *Recogitabo omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ.* Quare cùm Lutherus in sermone suo de Pœnitentia, reprehendit eos, qui recogitant omnes annos suos in amaritudine animę suæ, Eze-

Ezechiam reprehẽdit: eius enim sunt verba illa. Mulier illa peccatrix Lucæ 7. lachrymis rigans pedes Domini, non vitam nouam, sed vetera peccata deflebat. Sanctus etiam Petrus Luc. 22. fleuit amarè, non ob aliud certè, nisi quia Dominum suum negando, graue scelus admiserat.

ACCEDANT nunc testimonia aliqua Patrum. CYPRIANVS in serm. de lapsis, non procul à fine: *Vos verò fratres*, inquit, *quorum timor in Deum pronus est, & in ruina licet animus constitutus, mali sui memor est, pœnitentes ac dolentes, peccata vestra perspicite, grauissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite, &c.* Gregorius NAZIANZENVS orat. in sancta lumina, scribit, se pœnitentes recipere, si lachrymis confectos videat. AMBROSIVS lib. 2. de pœnitentia, cap. 10. *Dum dolemus*, inquit, *admissa, admittenda excludimus, & fit quædam de condemnatione culpæ, disciplina innocentiæ.* CHRYSOSTOMVS in 1. lib. de cõpunctione cordis, propè extremo: *Quid corporis*, inquit, *viribus opus est, cùm cor conterere debeamus? hoc solùm est, quod à nobis exposcitur, vt semper recordemur mala nostra, & ad animũ reuocemus, & conscientiã gestorũ nostrorũ habeamus ante oculos, vt per hæc supplicemus Domino, & Gehennã ponamus in conspectibus, &c.* HIERONYMVS in cõment. ad c. 31. Hieremiæ, explicãs illud: *Postquã cognoui, percussi femur meũ dolentis*, inquit, *& plangentis, & super errore pristino plorantis indicium est, vt femur manu percutiat.* Et infrà: *Quod tẽpus*, inquit, *nõ est confusionis nostræ, si recordemur antiqua peccata, & omnium quæ malè egimus, capiamus memoriã?* AVGVSTINVS in Enchir. c. 65. *In actione*, inquit, *Pœnitentiæ, non tam consideranda est mensura tẽporis, quã doloris: cor enim contritũ, & humiliatũ deus non spernit.* Itẽ ser. 7. de tempore: *Pœnitentiã*, inquit, *certum non facit, nisi odiũ peccati, & amor dei, quando sic pœnites, vt tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vita, & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente: ita tunc bene ingemiscis apud deũ, & dicis, Tibi soli peccaui, &c.*

DENIQVE huc pertinet definitio illa cõmunis: *Pœnitentia est, perpetrata mala plãgere, & plangenda non perpetrare*, ex GREGORIO homil. 34. in Euãgelia: qui etiã 3. par. Pastoralis, c. 31: ita de hac re loquutus est: *Admonendi sunt, qui admissa deserunt, neque tamen plãgunt, ne iã relaxata æstiment culpas, quas etsi agendo non multiplicant, nullis tamen fletibus mundant.*

QVOD si etiam rationis iudicio consulatur, dubiũ esse nõ poterit, quin pœnitentia siue Cõtritio, includat odiũ culpæ præteritę. Nã & naturalis est illa synderesis, quę malè facta in corde flagellat, etiãsi exterius nõ modò nõ puniantur, sed ne cognoscantur qui dẽ: & apud Ethnicos dicuntur furiis agitari, qui grauibus se sceleribus inquinãrunt.

ADHÆC, non videtur intelligi posse, quo pacto quis peccata deserat, & ad vitã meliorem se transferat, nisi peccata, & vita pristina, atq; adeò ipse sibi displicere incipiat: cur enim deserit, quod hactenus placuit, nisi quia placere iam desiit? *Nemo*, inquit AVGVSTINVS, homil. 27. in lib. 50. homiliarum, *eligit vitam nouam, nisi quem veteris pœnitet.*

CAPVT V.

Soluuntur obiectiones.

NEQVE Lutheri argumenta vllius sunt põderis. Obiiciebat ille IN PRIMIS nomen Græcum Pœnitentiæ μετάνοια, quod Lactantij testimonio Resipiscentiam significat.

SED vanũ est, etymologiã potiùs nominis, quàm vsum eius considerare. Nam idem Lactantius li. 6. diuinarum institutionũ, c. 24. vbi nomen illud μετάνοια Resipiscentiã significare dicit, addit, eos verè resipiscere, quos errati pœnitet, & qui se ipsi castigant dementiæ. ET Tertullianus, qui lib. 2. in Marcionẽ scriptum reliquit, nomen Græcum Pœnitentiæ non à delicti confessione, sed à mentis demutatione dictũ esse, in lib. de Pœnitentia fusissimè docet, verã Pœnitentiam exigere odium, ac detestationem vitę præteritæ, confessionem peccatorũ, opera laboriosa, & alia id genus multa. ET Ausonius, vt in primo libro citauimus, Metanœam esse docuit Deam, quæ facti, non factiq; pœnas exigit. DENIQVE Aristoteles lib. 3. de moribus, cap. 1. apertissimè docet, Pœnitentiam de præteritum factum referri: nam cùm vellet ostendere, non esse inuoluntarium, quidquid fit per ignorantiam, eo argumento vsus est, quia non semper homines pœnitet facti, neque dolent cùm resciscũt quid fecerint.

SECVNDO, Lutherus obiicit Prouerbiũ illud: *Optima pœnitentia, noua vita.* & valde miratur, quid in mentem venerit Leoni Pontifici, vt prouerbium illud damnare voluerit, cùm prouerbia cõsensũ omnium verissima esse soleant.

AT non damnauit summus Pontifex prouerbiũ, sed prauam Lutheri expositionem. Neq; enim prouerbio illo significare volunt homines, ad Pœnitentiam nihil aliud exigi præter vitæ nouitatem: sed, vitæ nouitatem esse certissimum veræ pœnitentiæ argumentum. Qui enim sic peccata deflent, vt mox ad eadem reuertantur, aut etiã nunquã deserant, nihil omninò proficiunt: id quod pulchrè docuit Spiritus sanctus per ECCLESIASTICVM, ca. 34. *Qui baptizatur à mortuo, & iterũ tangit eum, quid proficit lauatio illius? sic homo qui ieiunat in peccatis suis, & iterũ eadem facit, quid profecit humiliando se?* ET S. GREGORIVS homil. 34. in Euãgelia: *Qui sic*, inquit, *alia peccata deplorat, vt tamen alia committat, Pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat.* & in lib. de cura pastorali, par. 3. ca. 31. dicit, eos flendo inaniter se lauare, qui culpas post lachrymas repetũt: & in epist. ad Theotistã patritiã, lib. 9. epist. 39. copiosè refellit errorẽ quorundam, qui dicebant, de quolibet peccato pœnitentiã triennio agendam, ac post in voluptatibus viuendum. Denique prouerbiũ illud rectissimè AMBROSIVS, seu quicunque est auctor eorum commentariorum, exponit, in cap. 2. posterioris ad Corinthios, vbi sic loquitur: *Hæc vera Pœnitentia est, iam cessare à peccato: sic enim probat dolere se sibi, si de cetero desinat.*

TERTIO, obiiciebat verba illa beati Pauli: *In Christo enim* IESV, *neque circumcisio, neque præputium aliquid valet, sed noua creatura.* Gal. 6.

AT B. Paulus non opponit nouæ creaturæ, pœnitentiam, quæ est via ad nouã creaturam, sicut nec baptismũ, qui est instrumẽtum, quo efficitur noua creatura: sed circumcisionẽ, quæ post Christi aduentũ nullam vim habet ad iustificandũ, vt nec præputiũ. Itaq; nunquam Paulus diceret: Neque pœnitentia, neque Baptismus aliquid valent, sed noua creatura: neque enim Paulus cum Petro committendus est, qui Act. 2. concionabatur: *Pœnitentiam agite & baptizetur vnusquisque vestrum.* Et Actor. 8. ad Simonem Magum: *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua.* Multò etiam minùs B. Paulus Ioanni Baptistæ, & Christo ipsi repugnaret, qui prædicationem ab illis verbi e

Universidad de Deusto
Biblioteca

xotti sunt: *Pœnitentiam agite.*

ADDE, quòd Apostolus in epistola ad Galatas, non videtur loqui de iustificatione à peccato, sed de operibus iustificatorum: est enim sensus verborum eius; *Iis qui* sunt in Christo iam per Baptismum renati, & iustificati, noua vita necessaria est, siue (vt ibi deus ipse loquitur) Fides, quæ per dilectionem operatur, vt nimirum iustè, sobriè, & piè viuant in hoc seculo: neque periculum vllum imminet si præputium gerant, neque vtilitatè vllam adferre poterit circumcisio. Quocirca locus iste nihil facit pro errore Lutheri, neque ad pœnitentiam pertinet, quę iustificandorum est, non iustificatorum.

QVARTO, posset obiici pro Luthero locus ille Apostoli 2. Corinth. 7. *Quæ secundum Deum tristitia est, Pœnitētiam in salutem stabilem operatur*, hic enim videtur Paulus ita tristitiam à pœnitētia separare, vt pœnitentia tristitiam non includat, licet ab ea oriatur. Quod etiā confirmant verba sequentia, vbi Paulus explicans quid sit pœnitentia, quam tristitia illa peperit, nihil aliud ponit, nisi opera quædam bona, quæ noua vita dici possunt: *Ecce*, inquit, *hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem sed defensionem, sed indignationē, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictā.*

SED nō est vsque adeò difficilis responsio. Nā per tristitiā nō intelligiab Apostolo dolorē de peccatis, qui pars pœnitentię est, sed mœrorē quēdā ex obiurgatione natum, qui ad pœnitentiā, id est, ad peccati detestationē inducit, ostendimus in libro superiore, ca. 19. neque in illis verbis: *Ecce enim hoc ipsum contristari vos, &c.* explicat Paulus quid sit pœnitentia, sed effectus potiùs, ac fructus pœnitentiæ. ADDE etiā quòd si B. Paulus eo loco pœnitentiam ipsam explicaret, nihil inde pro Lutheri errore colligi posset, siquidem inter alios actus numerantur etiam indignatio, & vindicta, quæ non nisi ad præteritum peccatum commodè possunt referri.

QVINTO posset obiici, quod stultum esse videatur, nolle id esse factū, quod non potest non esse factum. Qui autem de peccato præterito dolent, quid aliud cupiunt ac volunt, quàm se non peccāsse? vt verò non peccauerit qui iam peccauit, nullo modo fieri potest. Satius igitur videtur esse, cogitare de bona vita instituenda, quàm anxium esse de mala trāsacta.

Ad hoc RESPONDEMVS, stultū planè videri, absoluta voluntate id optare, quod nulla ratione fieri potest. Proinde qui de peccato dolent, non dicunt (si sani sunt) Nolo me peccāsse: se cum conditione, Si fieri posset, nollem peccāsse, & quia fieri potuit aliquando, & mea culpa non est factū vt non peccarē, ideò iustè doleo, méque ipse accuso ac repræhendo, quòd peccauerim.

NEQVE enim probandū est quod Hadrianus, q. 1. de pœnitētia, docet, ne conditionalē quidem volūtatem haberi posse impossibiliū. Nam si desideriū haberi potest, vt ipse fatetur, rei amissæ, cur non etiam voluntas conditionalis, vt (si fieri posset) res illa non esset amissa? siquidem desiderium illud naturaliter hanc voluntatem conditionalē parit. Certè qui mortuum deflent amicū, non ideò lugent, quia diligūt amicum: sed quia nollent periisse quem diligunt. Et Dauid cùm diceret: *Absalon, fili mi, quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te?* 2. Reg. 19. quid aliud significabat, quā optare se, si fieri posset, filij mortē propria morte redimere? Et Apostolus Paulus cùm diceret: *Nolumus expoliari, sed superuestiri.* 2. Cor. 5. non id volebat, absolutè non mori, cùm in eodē loco subiungat: *Bonam voluntatē habemus, peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Et Philip. 1. *Desiderium habens dissolui, & esse cum Christo*: sed volebat, si fieri posset, non incidisse hominē in hanc moriendi necessitatem. Christus quoque satis apertè volebat, si fieri posset, vt calix transiret, tametsi non ignorabat, id iam esse à Patre statutum ac definitum, vt biberet illum. Denique ipse etiam Aristoteles in 3. lib. de moribus, ca. 2. negat impossibilium esse electionem, sed voluntatem tamen esse concedit, nimirum conditionalem: nemo enim eligit semper viuere, cùm id fieri nequeat, sed vellet tamen vnusquisque, si posset, nunquam mori.

CAPVT SEXTVM.

In Contritione includi propositum rectè viuendi.

VARTA sequitur quęstio, Includat ne cōtritio propositum rectè viuendi, an solam peccati detestationē. Et quidē Hæretici huius temporis variè de quæstione ista loquuntur. Qui enim contritionē fide posteriorem faciunt, vt Lutherus in illis omnibus locis, quos capite superiore citauimus, & Caluinus lib. 3. Instit. ca. 3. ij facilè admittunt, propositum benè viuendi ad contritionē maximè pertinere. Qui autem contritionem fide priorem esse volunt, & pœnitentiam diuidunt in contritionē & fidem: ij contritionē solis terroribus conscientię, & peccati detestatione ex terroribus illis concepta definiunt, propositum autem rectè viuendi, fructū fidei, non contritionis partē esse docent. Atque in hac sententia Lutheranorum pars maxima versari mihi videtur: loca allata sunt, tum in primo cap. huius libri, tùm cap. 18. libri superioris.

Porrò, Catholici Scriptores in eo quidē consentiunt, vt ad veram contrionem, & peccati detestatio, & vitæ melioris propositum requiratur: sed in eo nō conueniūt, vtrum hoc propositum expresè, & formaliter necessarium sit, an sufficiat virtuale, atque implicitum. Neque enim dubitari potest, quin is, qui seriò peccata sua odit, ac detestatur, & ob ea perpetrata dolet: cupiat simul, ac velit saltem implicitè, & virtualiter, vt sic loquamur, deinceps in melius vitam mutare.

Et quidem veteres Theologi, vt petrus Lombardus lib. 4. dist. 14. & 15. Alexander Alensis in summa Theologica par. 3. quæst. 69. m. 9. art. 2. S. Thomas in 4. Sentent. dist. 17. quæst. 2. art. 1. & 3. parte, quęst. 86. art. 2. & lib. 3. contra Gentes, c. 158. & lib. 4. c. 72. Scotus, Durandus, Albertus, & alij in 4. Sentent. dist. 14. vel 17. simpliciter docent de ratione cōtritionis esse, cum detestationem peccati, tùm propositum benè viuendi: & quamuis non distinguant inter formale, & virtuale propositum, tamen satis apertè indicāt de formali se esse loquutos. Id quod apertius posteà docuerunt Hadrianus pontifex V L. in quinto quodlibeto art. 3. Thomas Caietanus in additionibus ad 3. partem S. Thomæ q. 1. art. 1. Dominicus à Soto in 4. Sentent. dist. 17. quæst. 2. art. 1. & Melchior Canus in relectione de pœnitentia, parte prima.

Nō defuerunt tamen pauci quidā, qui contrà disputauerint, ac virtuali proposito, quod in peccatorum detestatione includitur, contenti, formale propositum necessariū esse, & in ratione cōtritionis includi negauerint. In iis fuerunt Ioannes Maior, & Iacobus Almynus in 4. Sētēt. dist. 14. q. 1. & q eos sequutus est, Andreas Vega lib. 13. in Concilium Trident. ca. 21.

SED

SED nobis cōmunis, ac trita à veteribus via semper visa est tutior, & commodior. probatur igitur, ad contritionē requiri explicitum, ac formale propositum vitæ melioris. PRIMO, ex diuinis literis. Amos 5. *Odite malum, & diligite bonum, & cōstituiti in porta iudicium, si fortè miseretur Dominus Deus exercituū.* Isai. 1. *Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationū vestrarū, q̄ iescite agere peruersè, discite benefacere.* Et mox, *Si fuerint peccata vestra vt coccinū, quasi nix dealbabūtur.* Hic vides promissionē remissionis peccatorū post bona opera, saltē desiderio & proposito inchoata. Rursus Ezec. 18. *Si autē impius egerit Pœnitentiā ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciū & iustitiam, vita viuet, & non morietur, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Hoc loco verba illa: *Et custodierit omnia præcepta, &c.* ad votum, & propositū custodiendi mandata, referenda esse videntur, nō ad ipsam mādatorum obseruationem: neque enim vno die, aut vna hora, seruari possunt omnia mandata. Neque tamen expectanda est remissio peccatorū ad lōgū tempus, cùm idem propheta cap. 33. dicat: *Quacūque die peccator conuersus fuerit*, indulgentiam habiturum.

AD hunc locum respondere conatur Vega loco citato, ac tria dicit. PRIMVM, obiicit verba illa eiusdem capitis: *Conuertimini, & agite Pœnitētiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas.* vbi nulla fit mentio propositi seruandę legis: & tamen promittitur remissio peccatorum. SED hic locus nobis apertissimè fauet. Nam cùm dixisset Propheta: *Conuertimini, & agite pœnitentiam*, continuò explicuit quid sit conuerti, & agere Pœnitentiā, dicēs: *Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.* vbi vides quàm distinctè duo illa ponantur, quę nos ad veram pœnitentiam, siue contritionem requiri diximus.

SECVNDO Vega addit, illa verba: *Et custodierit omnia præcepta, &c.* à propheta adiecta fuisse, vt intelligeremus, præter pœnitentiā de admissis, necessariū esse, non adiicere alia noua peccata, iuxta illud GREGORII, hom. 34. in Euāgel. *Quid prodest si peccata quis luxuriæ desleat, & tamen adhuc auaritiæ æstibus anhelet? quid prodest si iræ culpas iam lugeat, & tamen adhuc inuidiæ facibus tabescat?* SED hęc responsio excluditur per vnsuersalē particulā, quam Ezechiel ponit, cùm ait: *Si impius egerit pœnitentiā ab omnibus peccatis suis.* Qui enim agit pœnitentiam ab omnibus peccatis, frustrà admonetur, ne dum vnū luget, aliud cōmittat: neque enim fieri potest, vt quis eo tēpore auaritiæ æstibus anhelet, aut inuidiæ facibus tabescat, quo non solùm luxuriæ, atque iræ, sed omnium vitiorum culpas luget.

TERTIO idē Vega respōdet, illa verba: *Et custodierit omnia præcepta, &c.* posita esse contra illorū errorē, qui post pœnitētiā peractā, licitum esse putāt, ad sordes pristinas reuerti, vt Ezechiel nihil aliud voluerit, quā post iustificationē per pœnitentiā adeptā, in iustitia permanēdū esse. Sed repugnat huic expositioni, quòd propheta satis apertè demōstrat, duo illa, pœnitētiā videlicet à peccatis, & mādatorū obseruationē, in voto scilicet & proposito, viā quandā esse ad iustificationē; & proinde priora esse debere ipsa remissione peccatorū. Sic enim ait: *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, & custodierit omnia præcepta, &c. vita viuet. et non morietur, omniū iniquitatum eius non recordabor.* ex quo etiā refellitur error eorum Lutheranorū, qui nouę obedientiæ propositum, post iustificationem constituunt.

ADHÆC, illæ omnes Scripturę, quę Pœnitentiā per conuersionē describunt, qualis est illa in primis Ioēl. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu*, sententiā nostrā apertè confirmant: siquidē conuersio ad Deū, idem est, ac voluntas placendi Deo per obseruationem mandatorū, sicut auersio à Deo, voluntas est præuaricandi. Quemadmodum igitur sine conuersione contritio esse non potest, ita nec sine proposito placendi Deo per mandatorum obseruationem.

HVC etiā facit, quod Apostolus ait ad Eph. 4. *Deponite vos veterē hominē, qui corrūpitur secundū desideria erroris: renouamini autē spiritu mentis vestra, & induite nouum hominem.* & quod Sanctus Gregorius scripsit hom. 34. in Euang. veram Pœnitentiam esse, admissa peccata plangere, & plangenda non committere: quam definitionem Theologi omnes magno consensu receperunt.

HVC pertinet quoq; exēpla rerū humanarū: nam & dūi à seruis, & parentes à filiis, quos post offensionē in gratiā recipiunt, non magis peccati confessionē, quam propositum vitæ melioris exquirunt.

SED quod me maximè ad hanc sententiā amplectēdam ac defendendā mouet, est sacrosancta Florentinæ ac Tridentinę Synodi auctoritas. In Cōcilio Florentino, in instructione Armenorum, & in Cōcilio TRIDENTINO, sess. 14. c. 4. ita cōtritio explicatur, vt sit *Dolor de peccato cōmisso, cū proposito non peccādi de cetero.* NEQVE verò respōderi potest, Cōcilia ista loqui de proposito implicito. Nā cū propositū implicitū à peccati detestatione nullo modo separari possit: sine caussa Cōcilia addidissent illa verba: *Cū proposito nō peccandi decetero.* quorsum enim ista expressio, si propositū non expresè requiritur? Si Cōcilia ita posuissent, Contritio est detestatio peccati commissi cum proposito implicito nō peccādi decetero, nemo esset qui nō iudicaret superuacanēā partē illam posteriorē definitionis, cū detestatio peccati sine proposito illo implicito nūquā reperiatur. Igitur aut verba illa de formali, ppōsito intelligēda sunt, aut certè, qđ absurdissimū est, superuacanea sunt. Quid, quod in eodem c. 4. Concilij Tridentinū paulò post adiungit, propositū nouæ vitę principaliter in cōtritione contineri, cùm sic ait: *Declarat igitur sancta Synodus, Cōtritionem non solùm cessationem à peccatis, & vitæ nouā propositum, sed etiam veteris odium continere?*

DENIQVE sicut peccati detestatio, propositū non peccandi implicitum & virtuale includit: sic etiā contrà propositum non peccandi, detestationem peccati implicitam & virtualem includit. Quare si detestatio peccati commissi sine proposito formali non peccandi de cetero, ad iustificationem aliquādo sufficit, sufficiet etiam aliquando propositū non peccandi de cetero, sine formali detestatione peccati commissi: nulla enim ratio reddi potest, cur hæc paria nō sint. Atqui ipse etiam Vega, loco citato, rectè negat, sine detestatione formali peccati cōmissi per solum propositum non peccandi de cetero, impium posse iustificari: negādū igitur etiā est, sine ppōsito formali nō peccandi de cetero, per solā detestationē peccati cōmissi, impiū posse iustificari. SED respondendum est argumentis, quæ contrà obiiciuntur à Vega.

CAPVT VII.

Soluuntur obiectiones.

PRIMA obiectio cōtinet exēpla multorū, qui testimonio Scripturę & patrū, iustificiat onē adepti esse videntur sine formali proposito vitæ melioris. Nā 2. Reg. 12

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dauid mox iustificatus est, vt corde & ore dixit: *Peccaui Domino*, de qua re loquens AVGVSTINVS hom. 41. *Tres*, inquit, *syllabæ sunt*, PECCAVI, *sed de his tribus syllabis flamma sacrificij corã Domino ascendit in cælum*, & CHRYSOSTOMVS hom. 9. de pœnitẽtia: *Dic*, inquit, *Peccaui, & soluisti peccatũ*. De Manasse 2. Paral. 33. nihil aliud legimus, nisi eũ pœnitentiã egisse, & corãsse Dominũ. De Niniuitis Ionę 3. habemus cõuersionẽ à peccatis, ieiuniũ, saccum, & orationẽ: propositi melioris vitæ nulla mentio. Idem dici potest de filio prodigo, Luc. 15. & Publicano, Luc. 18.

RESPONDEO, ex allatis exemplis non potest rectè colligi, Dauidem, Manassem, & ceteros, sine formali proposito vitæ melioris iustificatos esse. Nam etiamsi Dauid non dixerit, nisi, *Peccaui*: tamen credendũ est, eo modo verbum illud ab eo pronunciatũ, quo pronunciari oportebat, vt tam subita sequeretur iustificatio. Neq; enim quicunque dicit, *Peccaui*, iustificatur: cùm sciamus Iudã dixisse Matt. 27. *Peccaui, tradens sanguinem iustum*, & tamen iustificatum minimè fuisse. Dauid igitur perfecta cõuersione à Deo intus mutatus est, & dolorẽ de peccato, & propositũ non peccandi, sine dubio habuit, quod & corã Nathan vno verbo, & multis verbis in Psalmis suis postmodũ expressit. PORRO de Manasse cùm Scriptura dicat, eum egisse pœnitentiam valdè, quis prohibet, nomine pœnitentię non solum dolorem de peccato, sed etiã propositũ vitæ melioris, & opera pœnitẽtię eo loco accipere? Conuersionẽ QVOQVE Niniuitarũ à Iona expressam, nõ video cur ad solam peccati detestationẽ restringere cogamur, cùm etiã opera pœnitentiæ in eis legamus, quæ sine proposito benè viuendi effici nõ poterant. DENIQVE Publicanus, & filius Prodigus, qua fronte veniã peccatorum postulâssent, nisi decreuissent nõ amplius eũ offendere, à quo veniam postulabãt? AC vt intelligas, nõ posse ex solis verbis iudiciũ fieri de animo pœnitentis, expende quid Apostolus dixerit cùm à Christo vocatus, & ea vocatione cõuersus, & iustificatus fuit: nã neque peccâsse se dixit, neq; peccata detestari, sed solùm: *Domine, quid me vis facere?* Actor. 9. Quemadmodũ igitur non licet argumentari, Paulũ nõ habuisse de peccatis suis dolorẽ, etiã si verbis nihil aliud expresserit, nisi propositũ Dño seruiendi: sic etiam nõ oporteret colligere, Dauidẽ, Manassem, & ceteros in exemplum adductos, nõ habuisse propositũ rectè viuendi, etiamsi verbis nihil aliud expressissent, nisi dolorem atque odium peccatorum.

SECVNDA obiectio: *Cõtritio seu pœnitẽtia, suppositа fide & spe, p legem & gratiã Dei, sufficit Christiano ad veniã obtinendã. At cõtritio nõ includit ppriè, nisi actũ, quo nolumus Deũ offẽdisse: igitur sine proposito formali vitandi deinceps peccata, per solam peccati præteriti detestationem iustificari possumus.* Assumptionem probat duobus argumentis. PRIMO, quia nomen pœnitentiæ, tùm Græcum, tum Latinũ, ad præteritũ, non ad futurũ respicit. SECVNDO, quia propositum vitandi peccata, propriè actus est charitatis, siue obẽdiẽtiæ, non Pœnitentiæ.

RESPONDEO, assumptio argumenti falsa est. Nam Cõcilia, Florentinũ & Tridentinũ suprà citata, apertissimè ponunt in definitione cõtritionis, propositũ nõ peccandi de cetero, & idè docẽt ex B. GREGORIO Theologi oẽs, qui Pœnitẽtiã definiunt: *Amissa peccata plangere, & plangenda no admittere.* Et S. Thomas, quem in hac parte sequimur, in 3. p. Summę q. 87. ar. 1. *Pertinet*, inquit, *ad rationẽ veræ Pœnitentiæ, quòd no solùm homo doleat de peccato præterito, sed etiam proponat cauere de futuro.* & idem confirmat in responsione ad primum, & alibi multis in locis.

QVOD autem contrà obiicitur de nomine pœnitentiæ, vanũ est: nam, vt sæpe diximus, non tam sequẽda est etymologia, quàm vsus Scripturæ & Patrũ, in vera significatione vocabulorum assequẽda. NEQVE verum est, quod obiicitur, Græcam vocẽ μετάνοια, ad præteritum non ad futurum respicere: nam TERTVLLIANVS Græcę linguæ pertissimus, li. 2. in Marcionẽ, distertis verbis contrarium asserit, cùm sic loquitur: *In Græco sono, Pœnitẽtiæ nomen no ex delicti confessione, sed ex animi demutatione compositum est.* Et sanè, μετάνοια, si etymologiam inspicias, nihil est aliud, nisi Pòst sapere: proinde ad futurum potiùs, quã ad præteritũ pertinet. Sed hęc, vt dixi, inania sũt.

QVOD verò addebatur in probatione assumptionis, propositum cauendi peccata esse actum charitatis, vel obedientię, non pœnitentiæ, facilè retorqueri potest in auctorem. Nam etiam actus ille, quo nolumus Deum offendisse, charitatis est, si absolutè consideretur. Quemadmodũ igitur actus, quo nollemus Deũ offendisse, absolutè charitatis est, & tamẽ vt refertur ad peccatum delendũ, & amicitiam cum Deo reconciliandã, pœnitentiæ est: sic etiã propositũ vitandi peccata, absolutè charitatis, vel obedientię est, cùm etiã iustis cõueniat, qui non indigent pœnitentia, tamen vt assumitur ab eo qui peccauit, ad compensandam iniuriã Deo factã & amicitiã redintegrãdam, pœnitẽtię est. Siquidem Pœnitentia, vt S. Thomas docet 3. p. q. 85. art. 3. pars quædã est potentialis iustitiæ, cuius propriũ officiũ est, cõpensare iniuriam Deo factam, vt inde reconciliatio cõsequatur: compensatur verò iniuria per detestationem peccati & propositum seruandi mandata, & cetera omnia adhibendi, quę Deus requirit.

TERTIA obiectio: *Dolor de peccatis propter offensam Dei, virtute includit propositũ non peccandi de cetero: igitur ad reconciliationem sufficiet, etiamsi non distinctè feratur in futura. Qui enim sic dolet, non minus perfectè vniri poterit Deo, quàm ille, qui actu haberet eiusmodi propositum.*

RESPONDEO, si quid hoc argumentũ cõcludit, efficiet etiã, vt propositũ peccata vitãdi, in quo virtualis dolor de præteritis cõtinetur, sufficiat ad reconciliationẽ, sine formali ac distincto dolore de peccatis admissis, quod tamẽ distertis verbis negat is, cuius nunc argumẽta refellimus. Dico igitur nõ posse fieri, vt verus sit in animo dolor de peccatis admissis, quin cõtinuò oriatur etiã propositũ vitandi peccata futura: sicut neq; è cõtrario fieri potest, vt quis ex vera charitate propositũ animo cõcipiat nõ peccandi, quin cõtinuo exsurgat dolor de peccato admisso, & nondũ per indulgẽtiã Dei dimisso, neq; erit vera cõtritio, quæ dolorẽ adferat de peccato præterito, sine proposito non peccandi de cetero, neq; erit vera charitas, quæ amorem iustitiæ sine peccati odio gignat in eo, qui sibi peccati lethalis conscius sit.

QVARTA obiectio: *Apud homines benignos sola vehemẽs patratæ culpæ detestatio, nonnunquã impetrat illius veniã: Deus aũt lõgè magis benignus est, quã vlli homines sint. Neq; credibile est, Christũ expectare voluisse, vt Petrus decerneret nũquã amplius peccare; sed continuò peccatum ei remisisse, cùm eum amarè plorantem vidit.*

RESPONDEO, benigni homines ad solam culpę cõfessionem ac detestationem ignoscunt, quia non dubitant, quin ij, quos ita culpas detestari vident, iam animo propositum conceperint non peccandi de cetero: nam alioqui etiam per tormenta promissionem illam extorquent. Porrò S. Petrum dum amarè flebat, simul & peccatum detestatum esse, & propo

positum non peccandi concepisse, & veniam etiam a Deo si non ore, certè corde postulâsse, omninò credibile est: id enim experimur in nobis, & in aliis, qui spiritu compunctionis accepto, seriò peccata sua detestantur ac deflent.

Quinta obiectio. Petitio veniæ cum displicentia peccati, licet sit absq; formali proposito deuitandi peccata, satis est ad obtinendã remissionẽ peccatorũ. Isaiæ 55. *Derelinquat impius viã suã, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominũ, & miserebitur eius.* Quis non videt, sola hic duo requiri ab impio, vt obtineat apud Deũ misericordiã, & ea illũ præstare, si detestetur peccata sua, & misericordiã ab ipso humiliter flagitet? *Facilè*, inquit Ambrosius de Deo, li. 7. in Luc. c. 66. *Reconciliatur, quãdo impẽsè rogatur.*

Respondeo, sępenumero scriptura diuina tribuit vim iustificãdi, aut etiam saluãdi, diuersis rebus; non quòd solę illę iustificare, aut saluare possint, sed quòd illę vim suã habeãt ad iustificationẽ, aut salutẽ, & ad eũ finẽ perducãt, si tamẽ cetera non desint. Sic legimus Rom. 3. *Arbitramur iustificari hominẽ per fidẽ.* Eccles. 1. *Timor Domini expellit peccatũ.* Rom. 8. *Spe salui facti sumus.* Luc. 7. *Dimittũtur ei peccata multa, quoniã dilexit multũ.* Tobiæ 12. *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata.* Tit. 3. *Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis.* Iacob. 1. *Suscipite insitum verbũ, quod potest saluare animas vestras.* Hæc & alia id genus in sacris literis passim legũtur: neq; tamen vllus est, qui inde colligat, solũ timorẽ, aut solã spẽ, aut solã eleemosynã, aut solũ verbũ, sine fide, & dilectione, aliisq; ad eundẽ finẽ requisitis, sufficere posse ad salutem. Sic igitur etiamsi detestationi peccatorũ & orationi alicubi Scriptura iustificationem tribueret: non tamen colligere oporteret, sola illa sufficere, sed illa quidem vim suam habere, & planè iustificare, si cetera non desint.

Adde, quòd in verbis Isaiæ citatis, non intelligo cur non potiùs propositum vitæ melioris, quàm peccatorum detestatio commendetur. Nam illa verba: *Derelinquat impius viam suam*, non tã significare videtur, oportere vt impius peccata sua defleat, quã, vt cesset à peccato, & nouam vitã instituat: hoc enim est derelinquere viam suã; non incedere antiquo & vsitato itinere, sed nouam arripere atq; ingredi viã. Pari ratione verba illa sequentia: *Et reuertatur ad Dominũ*, quid aliud, quæso, significãt, quã vt impius Deũ diligere, eiq; placere studeat? id verò sine proposito seruandi mandata, fieri nõ potest; nam, *Si diligitis me*, Dominus ait Ioann. 14. *mandata mea seruate.*

Sexta obiectio: *Potest cotingere, subita morte aliquos ita præueniri, vt meminisse quidẽ possint peccatorũ, quæ admiserũt, & de eis dolẽtes, & clamãtes, Domine miserere; de vita discedãt, anteq̃ qdquã de futuris cogitare, vel decernere querint. Nũqd ỹ venia carebũt? qd rigidi? qd duri? qd inclemẽtius dici potest?* Accedit, *q̃ felix ille latro, qui cũ Christo pẽdebat in cruce, nõ legitur propositũ vitę melioris habuisse, sed tãtũ peccata sua detestatũ, ad Christi misericordiã cõfugisse. Luc. 23. Et in sacramẽto pœnitẽtię absoluẽd' cẽsetur, q̃ signa doloris de peccatis ostẽdit etiãsi nullo signo declaret qd in futurũ proponat.*

Respõdeo, nõ facilè concedo id posse cõtingere, vt quis ex vera dilectione Dei peccata defleat, & eorũdẽ indulgentiam postulet, quin saltẽ animo proponat, Deũ non amplius offendere: neq; periculũ est, vt huius propositi obliuiscatur; cũ non solũ charitas, sed etiã natura ipsa suggerat, nõ posse pacẽ cũ Deo cõponi, nisi propositũ adhit non peccãdi de cetero. Quod ad latronẽ attinet, is neq; peccata detestatus, neq; vitã meliorem proposuisse apertè legitur; sed solũ iustũ suppliciũ suũ agnouisse, Christoq; dixisse: *Memẽto mei dũ veneris in regnũ tuũ.* Verũtamẽ ex impetrata venia manifestè colligimus, eũ vera fide, atq; ardẽti charitate ad Deũ fuisse cõuersum, & ea omnia, licet breuissimo tẽporis spatio, præstitisse, quæ ad verã & legitimã pœnitentiam internam requiruntur. Porrò, qui signa doloris ostendunt, etiamsi fortè loqui nequeant; rectè in Ecclesia absoluuntur, quia veram peccatorum detestationem, cum proposito peccata deinceps vitandi, in corde gerere, non temerè iudicantur.

Septima obiectio: *Patres veteres, & ipsũ Cõcilium Tridẽtinũ, sess. 6. c. 14. cũ pœnitẽtiã, secũdã post baptismũ tabulã appellãrunt, ad peccatorũ detestationẽ sine dubio respexerunt: fieri potest igitur, vt aliquis interdum, sine proposito non peccandi de cetero, per solam detestationem peccatorum iustificetur.*

Respõdeo, nec Patres nec Synodus, ad solã peccati detestationẽ, tabulæ similitudinem retulerunt, sed ad totam atque integram pœnitentiam; immò Concilium non tam pœnitentiam, quàm pœnitentiæ Sacramentum, secundam tabulam appellauit.

CAPVT OCTAVVM.

Cõtritionem ad iustificationem omninò necessariam esse.

QVinta controuersia erat de necessitate contritionis. Loquimur autem hoc loco de cõtritione in genere, vt tam perfectã, quæ proprie cõtritio, q̃ imperfectã, quæ attritio dicitur, cõprehẽdamus: & quæstionẽ non solũ de necessitate, quam vocant, medij, sed etiam præcepti, intelligi volumus.

Ac Lutherus q̃dẽ & Caluinus, cõtritionẽ q̃ iustificationẽ præcedat, nullã agnoscũt. Nã Caluinus, cũ totã pœnitẽtiã, fructũ fidei iustificãtis esse doceat, vt suprà ostẽdimus ex li. 3. Inst. c. 3. §. 1. sine dubio nullam pœnitentię partem, proinde neq; ipsam cõtritionẽ, ad iustificationem obtinendam necessariam esse censet.

Lutherus in assertione articulorũ suorũ, nonnullis visus est cõtritionis necessitatẽ pernegâsse, propter illa verba art. 11. *Si sacerdotis absolutionem obtinueris, crede fortiter te absolutum, & absolutus eris, quidquid sit de contritione.* Sed tamen in articulo 12. affirmat impossibile esse, vt quis sine cõtritione verè absolutus sit: *Si per impossibile*, inquit, *confessus non esset contritus, aut sacerdos non seriò, sed ioco absoluisset, si tamẽ credat se absolutum, verissimè est absolutus*; & paulò infrà, declarat, ideò esse id impossibile, quia fides sine contritione esse non potest: *Dixi*, inquit, *per impossibile; quia satis suprà dictum est, fidem sine contritione esse non posse, cùm gratia non infundatur, nisi cum magna concussione animæ.* Quare non negauit Lutherus contritionem absolutè, sed eam negauit ad remissionem peccatorum necessariam, cùm eam postponat fidei; quæ (ipsius opinione) sola iustificat, vt in iisdam articulis læpissimè repetit.

Non desũt tamẽ ex Lutheri discipulis, qui cõtritionẽ ante cõfessionẽ necessariã esse docẽat. Martinus Kẽnitius in 2. par. Examinis, p. 901. *Est*, inquit, *& hoc extra cõtrouersiam apud nos, neminem posse Deo reconciliari, & remissionem peccatorum consequi, nisi agat pœnitentiam.* Et paulò infrà dicit, cõtritionẽ esse mediũ ad acquirendam iustificationem; & addit hæc verba: *Sic territis, & contritis, Deus gratiam & remissionem peccatorum per ministeriũ Euangelij offert, & proponit.* Idem etiam repetit, pag. 956. & 957. *Necessaria*, inquit, *est contritio, non autem meritum est, &c.* Et infrà: *Ordo diuinus est, quòd vult quidem euangelizare, sed pauperibus; vult sanare, sed cõtritos, &c.* Idẽ habet etiam Philippus in locis vltimò editis, titulo dẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

contritione:& omnes illi ex Lutheranis,qui priorem A partem pœnitentiæ,contritionem; posteriorem, fidē esse volunt. Sed his dimissis, nos iuxta communem Theologorum Catholicorum sententiam, duas propositiones constituemus.

Prima propositio: *Contritio saltem imperfecta,omninò necessaria est in adultis,necessitate medij ,ad remissionem peccatorum & iustificationem obtinendam.* Hæc propositio ex Cócilio Tridentino,sess.6.c.14.& sess. 14.c.4.satis apertè colligitur.Cùm enim Concilium dicit, contritionem omni tempore ad iustificationē necessariam fuisse,de necessitate medij sine dubio loquitur;quę enim sola præcepti necessitate necessaria sunt,non ita vniuersè omnia tempora complecti solent.

Probatur autē hæc propositio ex verbis illis Domini Luc.13.*Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Hæc enim verba tam sunt perspicua, vt B nullā omninò dubitationem relinquāt.Præterea, idē apertè probant verba illa S.Petri,Act.3.*Pœnitemini, & conuertimini,vt deleantur peccata vestra.* Et illa B. Pauli ad Rom.2.*Ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?secundum autem duritiam tuam,& impœnitens cor,thesaurizas tibi iram,in die iræ & reuelationis iusti Iudicij Dei.* Et illa Christi ipsius in 2.c. Apocal.*Memor esto vnde excideris,& age pœnitētiam, & prima opera fac:sin autem; veniam tibi citò,& mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.* Deniq; Ezechiel c.18. nihil aliud peccatoribus concionatur,nisi vt pœnitentiam agant, si salui esse velint.Hoc idem illi omnes Patres docent, qui pœnitentiam, secundam post naufragium tabulam appellārunt,quorum testimonia in primo libro retulimus: quibus addi potest S. Augustini testimonium, C qui in epist.48.ad Vincentium,ita loquitur in extrema epistola:*Nec quēquam putes ab errore ad veritatē, vel à quocunque,seu magno seu paruo peccato,ad correctionem sine pœnitentia posse transire.*

Secunda propositio: *De contritione præceptum diuinum exstat.* Hæc primum ex superiore probari potest.Siquidem ea omnia,quæ necessaria sunt necessitate medij,censentur necessaria necessitate præcepti; licet non quæcunq; necessaria sunt necessitate præcepti,sint etiam necessaria necessitate medij: tenentur enim homines ea necessariò adhibere, sine quibus salui esse non possunt.

Deinde exstant in diuinis literis manifesta verba, quibus pœnitentiæ præceptum indicatur. Ioēl. 2. *Convertimini ad me,& scindite corda vestra.* Matth.3. *pœnitentiam agite.* Ezech.18.*Proiicite à vobis prauitates,& facite vobis cor nouū.* Apocal.2. *Age pœnitētiā.*

Adhęc obseruatio mandatorum, sufficiens est medium ad salutem.Dominus enim interroganti cuidā, Luc.18.*Quid faciens,vitam æternam possidebo?* respōdit:*Mandata nosti*: Et apertius apud Mat.c.19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Quòd si quid aliud præter mandatorum obseruationem requireretur ad vitam æternam obtinendam,Dominus illum adolescētem non tam docuisse, quam decepisse videretur. Oportet igitur,vt vel de contritione mandatum aliquod habeamus,quod nos asserimus; aut certè nō sit contritio ad salutem necessaria,quod falsum esse iam suprà docuimus.Neq; verò responderi potest, Christum ea verba ad iustos,non ad peccatores direxisse, quasi iustis obseruatio mandatorum sufficiat ad salutem,peccatoribus nō sufficiat:nam Dominus generatim,& sine vlla exceptione respondit. Et præterea licet iuuenis ille,cui Dominus loquebatur,Lucæ 18. bonus ac iustus fuerit, vt ex c.10. Marci colligi potest:tamen Legisperitus,qui de eadem re Dominum interrogauit,& eandem responsionem accepit, Luc. 10.peccator videtur fuisse, cùm Dominum tentare, non ab eo aliquid discere voluerit.

Præterea dubiū esse non potest,quin diuino præcepto teneamur ea media non negligere, quæ ad vitam,& salutem corporis necessaria sunt:neq; peccatum homicidij ille euaderet, qui cibum capere nollet,quo tempore sine cibo viuere non posset. Quanto igitur maiore ratione, diuino præcepto tenebimur ea media assumere,sine quibus animæ vita reparari nequit?

Denique impœnitentiam non solùm peccatum, sed etiam grauissimum peccatum esse constat, vsque adeò,vt nonnulli peccatum in Spiritum sanctum nihil aliud esse voluerint;nisi finalem impœnitentiam: & Scripturæ passim accusant impœnitētes, & pœnas eis grauissimas comminantur.Psal.94.*Hodie si vocem eius audieritis,nolite obdurare corda vestra.* Psal.4.*Vsquequo graui corde?* Prouerb.1. *Quia vocaui, & renuistis,&c.ego quoque in interitu vestro ridebo.* Zachar. 1.*Ne sitis sicut Patres vestri, ad quos clamabant Prophetæ priores,dicentes: Hæc dicit Dominus,Conuertimini de viis vestris malis,& de cogitationibus vestris pessimis;& non audierunt,neque attenderunt ad me.* Matt. 23.*Quoties volui congregare filios tuos,&c. & noluisti.* Rom.2.*Secundum duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram.* Quòd si nouum peccatum est, nolle cōuerti,nolle pœnitere,nolle per contritionem veniam peccatorum suorum procurare; certè sequitur vt nouum etiam præceptum sit, quo tenemur conuerti ad Deum,& contritionem in nobis excitare. Quocirca rectè Tertullianus in lib. de pœnitentia,ex eo probat bonum esse pœnitere,quia Deus id præcipit:*Bonum est*,inquit, *pœnitere, annon? quid renoluit Deus præcipit.*

Sed obiectiones aliquæ soluendæ sunt, quas non hæretici,sed Catholici,explicandæ rei gratia,proponere solent.

CAPVT NONVM.

Soluuntur obiectiones.

PRima obiectio. Baptismus, vt etiam sacramenta cetera,nō ponenti obicem, gratiam confert:sed obicem non ponit,qui vitā nouam proponit,& nullius peccati complacentiam habet,etiamsi fortè non detestetur re ipsa peccatum.

Respondeo,non potest rectè dici, non ponere obicē,qui sine dispositione necessaria ad sacramentum accedit:alioqui non solùm sine detestatione peccati, sed etiā sine fide posset aliquis per baptismū iustificari.Esse autē pœnitentiā, quæ sine peccati detestatione nulla est,dispositionem ad baptismum; docet Apostolus Petrus Act. 2. *Pœnitemiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrūm.* quod idem nuper Tridentinū Concil.declarauit sess.6.c.6 & anteà S.Thomas 3.par.q.86.art. 2. ad primum, & alij Theologi communiter tradere consueuerant. Qui enim propria voluntatis actione à Deo auersus per peccatum fuerat;non potest ad gratiam Dei censeri dispositus, nisi per cōtrariam actionem conuertatur ad Deum. Neque tamen necesse erit,vt pœnitētia, quæ baptismum præcedit,contritionem illam perfectam contineat,quæ etiam sine Sacramēto reipsa suscepto,peccata omnia delet:nam cùm baptismus Sacramentum sit regenerationis & renouationis, vim habet verè iustificandi & renouandi, proinde non necessariò exigit

exigit hominem iam per contritionem illā perfectā A iustificatum.Et hoc fortasse sibi voluit auctor Commentariorum in Paulum,quæ Ambrosio adscribuntur;cū in illa verba c.11.ad Rom. *Sine pœnitētia sunt dona Dei*,scriptum reliquit, gratia Dei in baptismo neq; gemitum,neq; plāctum requirere,sed solam ex corde professionem. Non enim auctor ille peccati detestationem ac pœnitentiam omnino reiecit ab eo,qui baptizandus est, sed perfectam illam contritionem,quæ sine exteriore actione vix reperitur.

Secunda obiectio.Charitas videtur omninò sufficere ad iustificationem,& salutem,etiamsi absq; pœnitentia & contritione in aliquo reperiatur;nam *Vniuersa delicta operit charitas.* Prou.10.

Respondeo, charitas vera sine dubio sufficit ad salutem,& iustificationem:nam vbicunque adest charitas,ibi adest iustitia,& inde necessariò abest peccatum lethale;nam *Qui diligit,legem impleuit.* Rom.13. B qui autem legem implet,iustus est, neq; ei deest aliquid ad salutem,iuxta illud Matth.19.*Si vis ad vitam ingredi,serua mandata.* Quare rectè sanctus Augustinus tractatu 5.in epistolam Ioannis:*Dilectio*, inquit, *sola discernit inter filios Dei,& filios Diaboli.* Et infrà: *Hæc est preciosa margarita, sine qua nihil tibi prodest, quodcunque habueris;quam si solam habes, sufficit tibi.* Et ipse etiam S.Ioannes, teste S. Hieronymo in cōment.c.6.epistolæ ad Galatas, de præcepto charitatis sententiam illam pronunciauit:*Præceptum Domini est,& si solum fiat,sufficit.* Verūtamen charitas vera,sine vera cōtritione in eo,qui peccati mortalis cō scientiam habet,nullo modo existere potest:& ideò, licet charitas etiam sola, sufficiat; rectè dicunt Theologi,contritionem in eo,qui crimen lethale commisit,esse medium necessariū ad iustificationē & salutē. Quēadmodū& fides ac spes necessariæ sunt, tametsi sola charitas (Augustino teste) sufficiat : nā charitas C sine fide & spe nulla est. Itaq; sola charitas sufficere dicitur,quia nunquā est sola, sed chorum aliarum virtutū partim sequitur,partim præcedit. Et hoc est, quod S.Thomas docet 3.p.q.84.art.5.ad 2. cùm negat,charitatem sine pœnitentia ad iustificationē posse sufficere:rationem enim reddit, quia charitas pœnitentiam requirit,& efficit. Quomodo enim potest aliquis verè Deum diligere, nisi peccatum detestetur,per quod à gratia Dei excidit?

Sed obiiciunt quidā; interdum mentem hominis ita repentè ad amorem Dei conuerti, vt ocium non habeat in peccata respiciendi:interdum etiā peccatores ad martyriū ita rapi, vt possint quidem dilectionis actum elicere, quo se ad mortem propter Christum offerant, se metu illo præsenti turbatos, de peccatis præteritis cogitare non posse: interdum quoque ita esse oblitos peccatorum suorum, vt sine miraculo nequeāt ea peccata ad memoriā reuocare. D

Sed primum & secundum membrum huius dubitationis, non difficulter explicari possunt. Nam qui conscientiam peccati mortalis gerūt,nihil prius cogitant,cùm conuertuntur ad Deum, quàm peccata sua:tunc enim maximè cōscientiæ stimulus sentitur. cùm is placere incipit,quē peccando offendimus, & cuius gratiam desideramus. Quod etiam experimur in rebus humanis. Qui enim non magnificiunt amicitiam alicuius, facilè obliuiscuntur iniurias, quas illi fecerunt:sed cum reconciliari cupiunt, tunc ad memoriam redeunt omnes iniuriæ : sic etiam mors imminens, seu per martyrium, seu alia ratione, non modò non impedit, sed etiam excitat recordationem peccatorum.Quod CHRYSOSTOMVS pulchrè probat,in hom. 4.de Lazaro, exemplo fratrum Ioseph,qui cùm penè iam obliti essent iniuriam,quam in illum contulerant, redacti posteà ad angustias,dixerunt: *Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum* Gen. 42. Et S. Cyprianus idem ostendit in serm.de lapsis, exemplo trium puerorum:*Ananias*,inquit,*Azarias.Misaël, illustres ac nobiles pueri,quo minus Exomologesin Deo facerent, nec inter flammas,& camini exæstuatis incendia quieuerūt.*

De tertio verò membro dubitationis,equidem arbitror in eo locum habere,quod quidam docent de contritione virtuali. Nam etiamsi contritionē planè formalem ordinariè requiri censeam; tamen in duobus casibus sufficere existimo virtualem. Primum, quando aliquis post accuratam discussionem conscientiæ suæ,non potest ad memoriam peccatum,vel peccata sua lethalia reuocare. Deinde, cùm aliquis B neque peccati lethalis conscientiam habet, neq; ocium vitam suam excutiendi, vt si fortè rapiatur subitò ad martyrium:tunc enim credibile est,posse hominem per actum dilectionis, in qua contritio virtute continetur,à peccatis occultis iustificari.

Ratio est in primis,quoniā alioqui frustrà cū Dauide diceremus Deo:*Ab occultis meis mūda me Domine.* Psal.18.Nā si absq; formali contritione nulla peccata deleri possunt,& contritio formalis de occultis haberi nequit:certè sequitur,vt ab occultis nulla ratione liberari possimus;quorsūigitur oramus,si quod petimus,impetrari non potest?Deinde,sicut legimus Luc.13.*Nisi pœnitentiam habueritis,omnes similiter peribitis*:sic etiā legimus Ioan.3.*Nisi quis renatus fuerit ex aqua,& Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Et Ioan 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis,non habebitis vitā in vobis.* Atqui omnes cōcedunt,baptismū & Eucharistiā,cū re ipsa haberi nequeūt,per votum posse suppleri.Ad hęc S.Aug.in epist.48.ad Vincētiū,scribit, Cyprianū aut correxisse errorem illum suum,aut texisse vbere charitatis, & à Patre cœlesti purgatū in eo falce passionis. Et S.Thomas 3.par.q.87.art 1.disertis verbis scribit, virtualē displicentiā non sufficere ad remissionē peccati mortalis,nisi quantum ad peccata oblita potē diligentem inquisitionem:quo loco admittit displicentiam virtualem,pro iis diluendis criminibus, quæ ad memoriam reuocari non possunt. Denique mirum est, si non absurdum videatur,posse contingere, vt homines aliqui in mediæ Ecclesia, sine miraculo iustificari nequeant:quales nimirum illi essent,qui aut morbo,aut senectute,aut alia de caussa omnino peccatorum suorum memoriam perdidissent.

Tertia obiectio aduersus alteram propositionem, quæ erat de præcepto contritionis.Impœnitētia non est speciale aliquod peccatum, sed circumstantia omnium peccatorum,vt S. Thomas docet in 2. 2.q. 14.art.2.non igitur speciale aliquod præceptum de pœnitentia exstabit. D

Respondeo, Impœnitentia interdum speciale peccatum est, interdum circumstantia alterius peccati. Speciale peccatum est, quando occurrit tempus,quo tenemur pœnitentiam agere, & eam tamen non agimus.Neq; enim præceptū de pœnitentia agēda,quouis tempore obligat, cum sit affirmatiuū : sed solùm certis temporibus, vt cum versamur in periculo vitæ, cum ad confessionem est accedēdum,cum Deus peculiari inspiratione ad pœnitentiam nos inuitat,iuxta illud Psal.94.*Hodie si vocem eius audieritis,nolite obdurare corda vestra.* At extra eiusmodi tēpora, impœnitētia non tam peccatum nouum,quàm

peccati

peccati patrati circumstantia est:quãdiu enim quisque in peccato hæret, tamdiu impœnitens dici potest,& semper magis,ac magis difficilem sibi reditum ad gratiam Dei facit. Porrò S.Thomas in 2.2. qu.14.art.2.de impœnitentia ista posteriore loquutus est:idem verò auctor in 3. par.qu.84.art.7.ad 1. agnoscit præceptum naturale de pœnitentia agẽda; & q.85.art.2.speciale præceptum de pœnitentia exsta re confirmat.Sed de his ista sufficiant, de quibus integrę disputationes in libris nostrorum exstant.

CAPVT DECIMVM.

De quantitate Contritionis.

SExta controuersia erat; Quantanam esse debeat ea tristitia, quam de peccatis suscipimus,vt ad iustificationem peccatorum sufficiat. Hic mirè triumphant, atq; exultant Aduersarij: existimant enim se locum reperisse,ex quo doctrinã Catholicam de pœnitentia cum plausu vulgi reprehendant,vt quæ ad desperationem sternat viam, vel certè planè dubios,atque incertos de sua iustificatio nes homines reddat.

Martinus Kemnitius in 2.par.Examinis,pag.963. scribit Concilium Tridentinum exigere ad iustificationem,contritionem charitate perfectam; eam autem contritionem, vt perfecta sit, probat ex Scoto, habere debere certum gradum intensionis, & certo spatio temporis continuari; cùm tamen neq; possit vlla ratione constitui, quotus ille gradus sit, neque quantum spatium temporis exigatur. Ita nimirũ redduntur perplexa, & implicata omnia. Addit etiam ex testimonio Scholasticorum aliorum, contritionẽ oportere ex charitate procedere; charitate autem Deum super omnia diligi debere:ad quã perfectionem nullus Sanctorum in hac vita peruenire potest. Ex his ita colligit pag.sequenti: *Impossibilis igitur est sufficientia, & perfectio contritionis, & eius persuasio vel facit Pharisæos, vel desperabundos.Cõscientia enim, quæ nunquam potest certa esse de sufficientia & perfectione cõtritionis,semper dubia & incerta manebit de remissione peccatorũ, & reconciliatione cum Deo.* Hęc ille.

Ad eundem modum Ioannes Caluinus lib. 3. Instit.c.4.§.2.*Contritionem*,inquit,*debitam exigunt,hoc est iustã & plenam:sed interim non constituunt,quando securus aliquis esse possit, se hac contritione ad iustum modũ defunctum esse.* Et infrà:*Sed vbi exigitur doloris acerbitas,quæ culpæ magnitudini respondeat, & quæ in trutina appendatur cũ fiducia veniæ,hic verò miserę cõscientiæ miris modis torquentur,& exagitatur, dum sibi debitam peccatorum contritionem imponi vident,nec assequuntur debiti mensuram, vt secum decernere possint se persoluisse quod debebãt.* Et §.3. *Quòd si me*, inquit,*calumniari aiunt;prodeant sanè, & vnum aliquem ostendant, qui huiusmodi contritionis doctrina, vel non sit ad desperationem adactus:vel simulationem doloris, iudicio Dei,pro vero dolore nõ oppositurit.* Hęc ille. Nec dimissilia scripta reliquit Heshusius in lib.de sexcentis erroribus Pontificiorum,tit.9.nu.25.& 28.

Nos igitur duo præstabimus in præsenti disputatione.Demonstrabimus Primum, quod nobis obiiciunt aduersarij,in ipsos verissimè conuenire, vt videlicet ad desperationem adigant pœnitentes.Deinde doctrinam communem Theologorum veram, & consolationis plenam de quantitate cõtritionis breuiter explanabimus.

Vt incipiamus à primo,concedunt aduersarij, Kẽnitius & Caluinus,contritionẽ, eãq; seriam & vehementem,esse necessariam.Kemnitius in 2.p. Examinis,pag.942.*Ardua*,inquit, *quæstio est, quomodo pœnitẽtia ita agi possit,vt certi simus nos consequi reconciliationem,& remissionem peccatorũ: si enim pœnitentia non rectè agitur,peccator licet quærat,non tamẽ assequitur remissionẽ peccatorum.* Deinde pag.953. explicãs quomodo agatur vera pœnitẽtia:*Omninò*, inquit, *in iis,qui veram & seriam pœnitentiam agunt, necessaria est contritio.* Et pag.954. docet contritionem acrem ac vehementem esse debere:*Hinc sequitur*,inquit,*dolor conscientiæ,grauiter dolentis se peccãsse,& peccatis offendisse Deum.* Caluinus li.3.Inst.c.4.§.2. *Equidem*, inquit,*sedulò & acriter instandum esse fateor,vt quisque amarè defleat sua peccata,se ad eorũ displicentiã & odiũ magis acuat.* Et §.3.*Diximus & nos*,inquit, *quodã loco,nunquã sine pœnitẽtia obuenire peccatorũ remissionẽ; quòd nulli nisi afflicti,& peccatorũ cõscientia vulnerati,Dei misericordiã implorare sincerè possũt.* Hęc ille.

Quamuis autẽ iisdem in locis dicant,ac protestẽtur,se nõ facere contritionem causam, aut meritum remissionis peccatorum, & Caluinus iactet se sustulisse illa animarum tormenta;Quòd contritio debita præstanda sit:tamen ex iis,quæ ipsi docent, apertissimè sequitur,neminem ex sententia ipsorum sine vera, seria, grauique contritione iustificari, siue ea contritio iustificationis causa sit, siue conditio tantùm,siue quid aliud;id enim ad rem nostram hoc loco non pertinet.

Quæ sit autem vera, seriáque contritio, sine qua peccata non remittuntur;non possumus aliunde melius,ac tutius discere,quam ex literis sacris.Porrò,literæ sacræ vbiq; requirunt cõtritionem ex toto corde;qualis est etiã vera Dei dilectio, ex qua contritio vera procedit.Deut.4.*Cùm quæsieris Dominum,inuenies eum,si toto corde quæsieris eu,& tota tribulatione animæ tuæ.* Deut.30.*Si ductus pœnitudine cordis,reuertisus fueris ad Dominum in toto corde tuo,& tota anima tua,miserebitur tui.* 3.Reg.8.*Si peccauerint tibi,& reuersi fuerint ad te in vniuerso corde suo,& tota anima sua,propitiaberis populo tuo.* 2. Paralip. 30. *Dominus bonus propitiabitur cunctis qui in toto corde requirunt eũ.* Hierem.29.*Quæretis,& inuenietis me,cùm quæsieritis me in toto corde vestro.* Ioël. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro,in ieiunio,fletu, & planctu, & scindite corda vestra.*

Debent igitur aduersarij velint nolint, admittere; sine cõtritione perfecta,& quæ ex toto corde sit,non remitti peccata.Atqui eiusmodi contritionẽ, vt etiã dilectionẽ Dei,ex toto corde,impossibilẽ in hac vita esse cõtendunt,& quã nullus vnquã Sanctorũ habuerit,vt ex locis suprà citatis, & ex aliis multis omnes norũt qui eorũ scripta legerũt.Quare sequitur, vt remissio peccatorũ planè sit impossibilis,& pœnitentibus nihil superfit aliud,nisi desperatio, si vera est doctrina Kẽnitij & Caluini.Quã enim,quęso,ipse salutis ille cõcipiet,qui cõtritionẽ ex toto corde impossibilẽ esse censet; & eã solã veram ac seriam contritionẽ esse negare non potest;& sine vera seriaque contritione peccata non remitti sibi certissimè persuasit?

CAPVT XI.

De quantitate Contritionis, ex sententia Catholicorum.

SEd iam dimissis aduersariis, veram de contritionis quantitate sentẽtiam aliquot propositionibus complectamur.

Prima propositio:*Non requiritur ad eam contritionẽ, quæ sit futura sufficiens ad remissionẽ peccati,vt æqualis sit magnitudini iræ diuinæ.* Hæc est cõtra calũniam & mendacium Caluini,qui lib.3. Institut.cap.4.§.2. vt etiã in primo libro notauimus, scribere ausus est, tam perfectam contritionem à Catholicis exigi, vt in trutina appendatur cum fiducia veniæ:non potest autem in trutina appendi cum fiducia veniæ, nisi sit iustum precium peccatorum,& ex rigore iustitiæ satisfaciat Deo,atque iræ ipsius magnitudinem æquet.

Et quidem non exigi à Catholicis tantam contritionem,perspicuum est ex eo,quòd omnes Catholici negant,contritione mereri nos ex condigno iustificationem,aliqui etiam negant ex congruo. Rectè autem non exigi,probari potest, tum quia scriptum est:*Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Psal. 89. tùm quia peccatum lethale,Deum qui infinitæ dignitatis est, offendens, infinitam indignationem & pœnam meretur: non potest autem homo infinitum precium offerre Deo,quantumuis doleat ac seipse excruciet.

Sed argumentum euidens habemus ex diuinarũ Scripturarum testimoniis,atque exemplis. Nã Scriptura nihil aliud à nobis exigit, nisi vt conuertamur ad Deum in toto corde: conuerti autem ad Deum in toto corde,non est,dolorem illum concipere, qui æqualis sit offensioni vel iræ diuinæ, nam dolor iste sine dubio impossibilis est. Si verò impossibile esset conuerti ad Deum in toto corde, cur Deus ipse id postularet?cur diceret Ioël. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro?* an Deus ignorabat id fieri nõ posse, aut fieri volebat quod sciebat non posse fieri? Deinde,Scriptura testatur aliquos in toto corde reuersos ad Deum,& alios pronunciat reuersuros:quæ sunt argumenta certissima, id fieri posse; & proinde conuerti in toto corde,non significare contritionem æqualem iræ diuinæ.4. Reg. 23. *Similis illi non fuit Rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo.* Hierem.24.*Ego ero illis in Deum, quia reuertentur ad me in toto corde suo.*

Quare quod S. Cyprianus ait in serm. de lapsis: *Quam magna deliquimus,tam graniter defleamus*;non significat, dolorem absolutè offensioni æquandum esse,quod fieri non potest:sed proportionem illam inter peccata & dolorem de peccatis,esse debere, vt de maiore peccato magis, de minore minus doleamus.Quod verò scribit S.Ambrosius in lib. ad Virginem corruptam,c.8.cùm ait:*Sed quanta putas, & qualis necessaria pœnitentia,quæ aut æquet crimina, aut certè excedat?* non ita accipiendũ est,quasi pœnitentiá æquare,aut excedere debeat peccatum, vt offensam Dei,sed vt dolor pœnitentiæ æquet, aut excedat voluptatem, quam peccando accepimus : quod aliis verbis ita scripsit Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis,parte 14.c.2.*Si in correctione minor est afflictio,quàm in culpa fuit delectatio,non est dignus pœnitentiæ tuæ fructus.*

Secunda propositio : *Dolor de peccatis esse debet summus,saltem (vt Theologi loquuntur) appreciatiuè.* Rectè enim Doctores tradunt dolorem summum posse duobus modis intelligi,intensiuè, & appreciatiuè.Summus dolor intensiuè dicitur, quando voluntas(nam de dolore spiritus, nõ sensus siue corporis,hic loquimur, licet vnus ex altero nasci soleat) quando, inquam, voluntas summo conatu detestatur aliquid:summus autem appreciatiuè,quando voluntas pluris æstimat detestationem alicuius mali, quã cuiuscunq; boni consequutionẽ,aut alterius mali euitationẽ.Itaq; magnitudo doloris intẽsiuè, attẽditur ex parte subiecti, magnitudo appreciatiuè , ex parte obiecti : & sæpe accidit , vt de re aliqua magis doleamus intensiuè, de qua minùs doleamus appreciatiuè,& contrà. Nam viri etiam boni grauius tristantur interdum & dolent, ob mortes filiorum, quàm ob peccata;qui tamen, si daretur optio, mallent filios amisisse,quàm Deum offendisse. De sancta Paula Romana scribit S. Hieronymus in eius vita,in mortibus filiorum sic illam grauiter affici solitam,vt semper de vita periclitaretur:qualem dolorem ob crimina in Deum admissa, nunquam sensisse legitur:nec tamen dubitari potest, quin fœmina illa sanctissima & optima, maluerit filios omnes perire,quàm vel leuiter Deum offendere.

Si quis obiiciat, fieri non posse, vt voluntas non intensiùs doleat de eius rei amissione , quam pluris æstimat,cùm ideò doleat, quia rem charam,& quam magnificiebat , amisit. RESPONDEBIMVS, id fieri non posse, si omnia sint paria: tamen non semper esse omnia paria. Sæpe enim fit , vt id quod minoris faciendum esse recta ratio iudicat , sit propinquius,notius,naturæ conuenientius, longa familiaritate coniunctum , quod proinde magis afficiat, & moueat , licet illi aliud quippiam absolutè ac simpliciter præferatur. Id quod in rebus etiam corporalibus experimur,quippè qui magis tristamur & angimur ob acrem dolorem dentium, aut vstionem aliquam digiti , quamuis non lethalem , quàm ob febrim lentam , sed pestiferam : & tamen quis non libenter febrim illam lentam & pestiferam , cùm acerbissimo dentium aut digitorum dolore mutaret?

His explicatis , propositio nostra probatur ex omnibus illis Scripturæ locis , quæ paulò antè adduximus, vt ostenderemus , contritionem ex toto corde , atque adeò summam , & maximam esse debere. Deinde, addi possent illa omnia loca , quæ iubent vt Deum ex toto corde diligamus , quæ exstant Deuter. 6. Matthæi 22. Lucæ 10. & alibi. Qui enim iubemur Deum ex toto corde diligere, iubemur pariter peccatum , quo Dei amicitiam violamus , toto pectore detestari. DENIQVE ratio id ipsum apertissimè docet. Nam cùm peccatum sit malorum omnium maximum ; super omnia detestandum , fugiendumque est. Et quia teste Apostolo Rom. 3. *Non sunt facienda mala vt veniant bona* , ideò non licet peccatum eligere quacunque conditione proposita : proinde magis dolendum est appreciatiuè,de commisso peccato, quàm lætandum de quouis opere bono.

Tertia propositio:*Non est necesse, vt contritio sit dolor summus intensiuè.* Probatur primum, quia si id esset necesse;maximè ob ea loca Scripturæ,quæ iubent vt conuertamur ad Deum in toto corde,& tota tribulatione animæ nostræ,Ioëlis 2.& Deuter.4. sed ista loca exigunt quidem dolorem summum appreciatiuè,vt suprà diximus, non tamen intensiuè.Conuerti enim ex corde,nihil est aliud , nisi seriò ac sincerè conuerti : ex toto autem corde conuerti , est integrè & perfectè conuerti , ita vt non partim peccata detestemur, partim illis afficiamur,siue, non vnum peccatum odio habeamus, & alteri adhuc adhæreamus,sed omnia detestemur , ab omnibus simpliciter auertamur;idque tam perfectè, vt nullum sit malum quod vitatum malimus,quàm peccatũ.Neq; aliter intelligenda sunt loca ista, quæ conuersionem ex toto corde requirũt,quã illa,quę dilectionẽ ex toto corde præcipiunt;illa autẽ loca nõ exigere summã dilectionem intensiuè,sed solùm appreciatiuè, vt videlicet nihil Deo anteponatur,vel æquetur;ostendimus in 2.lib.de membris Ecclesiæ , qui erat de Monachis,cap.13.vbi ista omnia diligenter excussimus.

Deinde

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deinde, probatur eadem propositio experimento hominum piorum, qui (vt paulò antè de sancta Paula referebamus) intensius aliquando dolent ob mortem charorum, quàm ob peccata, licet paratissimi sint omnia perpeti potius, quàm vt peccatum in Deum committerent. Neque reprehendi potest vehemens ille dolor, qui ex amissione filiorum in parentibus cernitur, tùm quia naturalis est, tùm etiam quia in sanctissimis hominibus locum inuenit. Certè Patriarcha Iacob ita doluit mortem filij sui Ioseph, vt vt scriptura dicat Gen. 37. *Congregatis cunctis liberis eius, vt lenirent dolorem patris, noluit consolationẽ accipere; sed ait, Descendam ad filium meum lugens in infernum.* Et S. Dauid 2. Reg. 19. ita vehementer Absalonem filium suum defleuit, vt licet multa legantur de insigni cõtritione eius ob peccatum adulterij, atque homicidij; maiora tamen signa doloris ob filij mortem ostendisse videatur.

Accedit tertio, quòd ex iis, qui seriò & vt oportet, de peccatis suis dolent, alij magis, alij minus dolent. Non enim tantoperè celebraretur Mariæ Magdalenæ contritio, si omnes, qui rectè pœnitentiam agunt, parem contritionem haberent, quoad intensionem, sicut reuera parem habent, quoad appreciationem.

Præterea, si dolor summus pro quolibet lethali crimine exigeretur, nemo posset magis de vno, quàm de alio peccato dolere; quod est & contra experientiam, & contra rationem. Experimur enim, grauiora crimina acriùs conscientiam pungere, & maiorẽ tum verecundiam, tùm displicentiam parere, quàm leuiora: & iudicium rectę rationis id postulat, vt maiora delicta maior pœnitentia, & contritio intensior cõsequatur.

Denique, si summus dolor intensiuè ad veram cõtritionem necessarius esset, vix vnquam possemus, nõ dico certò scire, sed ne probabiliter quidem cognoscere, nos id feciſſe quod debemus, in sceleribus detestandis. Quis enim est, qui non possit, si studium adhibere velit, ad contritionem paulò maiorem se excitare? At profectò absurdum, & alienum à diuina benignitate videtur, vt eam medicinam instituerit, in qua pacem animi, ac tranquillitatem nullam inueniamus.

Quarta propositio: *Non requiritur certus gradus intentionis, neque mora vlla temporis, ad veram contritionem.* Hæc est aduersus nonnullos, qui veram contritionem esse negant, nisi & ad certum quendam intẽsionis gradum perueniat, & certo spacio temporis duret. Sed facilis est huius sententiæ confutatio. Nã scripturæ conuersionem & pœnitentiam exigunt; sed certi gradus aut temporis mentionem nullam faciũt: quare si certus gradus, certumue tempus requireretur, id esset omninò incognitum, & proinde non ex electione, sed casu fieret, vt aliqui ad iustam mensurã doloris peruenirent, & in eo dolore iusto tempore versarentur. Deinde, quis vnquam in præceptis fidei, spei, dilectionis, aliarumque virtutum istas mensuras excogitauit, vt non sit fides, aut spes, aut charitas, nisi certum gradum intensionis, & certam moram temporis habeat? quod si in virtutibus ceteris ista non requiruntur, cur requirentur in pœnitentiæ virtute?

Quid, quod scriptura & Patres satis apertè tradunt, quouis momento posse hominem per veram pœnitentiam iustificari? Isaiæ 30. iuxta editionem LXX. Interpretum: *cùm reuersus ingemueris, saluus eris,* & Ezechielis cap. 18. non semel Deus indulgentiam promittit iis, qui à peccatis auersi, atque ad vitam meliorem conuersi fuerint: & Ecclesiasticus cap. 11. *Facile est,* inquit, *in oculis Dei, subitò honestare pauperem.*

S. Cyprianus tract. 1. qui est ad Demetrianum, extremo: *In isto,* inquit, *mundo manenti, Pœnitentia nulla sera est.* Et infra: *Tu sub ipso licet exitu, & vitæ temporalis occasu pro delictis roges, & Deum, qui vnus & verus est, confessione & fide agnitionis eius implores; venia confitenti datur, &c.* Et in serm. de cœna Domini: *Sed* inquit, *& in eodem articulo temporis, cũ iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, pœnitentia clementissimi Dei benignitas non aspernatur.* Et infrà: *Nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluntatum mutatio, excludit à venia.* Et infra, de bono latrone: *In momento,* inquit, *impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consummatus ciuis Sanctorũ, & domesticus Dei præmissus est in regnum.* S. Basilius homil. de pœnitentia: *Tantummodo voles,* inquit, *& ipse Deus vltrò occurret.* Et probat ibidem Basilius exẽplo filij prodigi, incredibilem esse Dei benignitatẽ erga pœnitentes. S. Ioannes Chrysostomus in epistola priore ad Theodorum lapsum: *Non,* inquit, *ad temporis rationem sed iuxta affectum animæ solet diiudicari pœnitentia.* Et infra de bono latrone: *In eo momento,* inquit, *totius vitæ peccata simul abstersit, atque ante Apostolos, officij grati præmium suscepit.* S. Leo in epist. 91. ad Theodorum Episcopum: *Apud Deum,* inquit, *nullas patitur venia moras vera conuersio, dicente Spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, saluus eris.* S. etiam Cœlestinus I. Papa in epist. ad Gallos: *Desperat,* inquit, *de misericordia Dei, qui ei ad subueniendum morienti sufficere, vel in momento non credit posse.* Et infrà: *Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potiùs æstimanda est, quàm tempore; Propheta hoc taliter asserente; Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris.*

Quinta propositio: *Neque illud exigitur, vt tot sint actus contritionis, quot sunt peccata; modò de omnibus, quæ post examen menti occurrunt, ex animo doleamus.* Nam vt negandum non est, singula peccata detestãda esse, cum scriptum sit Isaiæ 38. *Recogitabo tibi omnes annos meos, &c.* Et Ezechielis 18. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, &c.* sic est etiam concedendum, posse hominem vnica actione peccata omnia, quæ memoriæ fortè occurrunt, detestari, atque ob ea cõmissa dolere: alioqui enim falsum esset, quod paulò antè demonstrauimus, in momento posse hominem conuerti, & iustificari.

Sexta propositio: *Vtilissimum tamẽ est, peccata singula amarissimè, & longo tempore ita flere, vt contritio non solum appreciatiuè, sed etiam intẽsiuè, & extensiuè, vt sic loquamur, summa duci possit.*

Hanc propositionem satis nobis persuadent exẽpla, & cohortationes Sanctorum. Nam & Dauid lauabat per singulas noctes lectum suum, Psal. 6. & S. Petrus fleuit amarè, Luc. 22. & Magdalena lachrymis suis pedes Domini irrigauit, Luc. 7. & S. Augustinus de se loquens lib. 8. Confess. cap. 12. *Vbi,* inquit, *à fundo arcano alta consideratio contraxit, & congessit totam miseriam meam in conspectum cordis mei, oborta est procella ingens, ferens ingentem imbrem lachrymarum.* Et infrà: *Ego sub quadam fici arbore straui me, nescio quomodo, & dimisi habenas lachrymis, & proruperunt flumina oculorum meorum, acceptabile sacrificium tuum.* Et infrà: *Dicebam hæc, & flebam amarissima contritione cordis mei.* S. cyprianus in ser. de lapsis, extremo: *Orare,* inquit, *oportet impensius, & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare, &c.* S. Ambrosius in libro ad Virginem corruptam, cap. 8. *Defluant,* inquit, *oculi lachrymas, qui masculum simplicem non aspexerunt: palleſcat facies, quæ quondam viuit impudice: cor verò sit liquescens, sicut cera, &c.*

Hæc & similia passim apud sanctos Patres inueniuntur, quæ quidem non eo solum toto animo amplectenda sunt, quod (vt diximus) contritio eo sit vtilior, quo est maior: sed etiam quia periculum est, ne homo se ipse fallat; & dum se ad acrem & intensam contritionem excitare non satagit, reuera ne appreciatiuè quidem toto corde crimina detestatur.

CAPVT XII.

Contritionem causſam esse remissionis Peccatorum.

SEPTIMA controuersia ordine sequitur, Vtrum contritio peccata remittat. Lutherani etiamsi contritionem requirant ad remissionem peccatorum, tamen non ferunt, vt contritio dicatur causſa iustificationis; quod ideò faciunt, ne vlla ratione fidei derogetur, cui soli iustificationem tribuunt.

Lutherus in assert. art. 12. posteaquam docuerat fidem iustificare, etiamsi per impossibile homo non esset contritus; subiungit: *Dixi autem, per impossibile, quia satis suprà dictum est, fidem sine contritione esse nõ posse, cùm gratia non infundatur sine magna concussione animæ: volui enim fidei virtutem declarare, & commẽdare, quàm sola faciat ad remissionem peccatorum, & iustificationem pacis. Quod dico, ne quis me putet contritionem, seu perturbationem illam cordis in cognitione peccatorum suscipiendam, negare. Volo eam; sed dico eam nõ operari iustificationem, aut remissionem peccatorum: fides enim in verbum Dei iustificat & purgat.* Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 3. *Diximus,* inquit, *& nos quodam loco, nunquam sine pœnitentia obuenire peccatorum remissionem; sed simul adiecimus, pœnitentiam non esse causſam remissionis peccatorum.* Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 960. *Impetrationem,* inquit, *veniæ & reconciliationem cum Deo, manifestè tribuunt* (Catholici) *actui seu operi contritionis nostræ, & quidem ante absolutionem, quæ est vox Euangelij, gratis propter meritum Christi annuncians, & impertiens fidei reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Quid verò aliud est hoc, quàm reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum adimere Euangelio, & fidei, immò gratuitæ misericordiæ Dei, & merito Christi: & transferre illam in merita nostrorum operum?*

AT Catholici communi consensu docent, contritionem causſam esse remissionis peccatorum: quod idem Tridentinum Concilium docet, tùm sess. 6. c. 6. tùm sess. 14. cap. 4. Ex quibus etiam locis intelligere licet, duobus modis contritionem causſam esse iustificationis; quia videlicet disponit ad iustificationem, & impetrat remissionem peccatorum. Sess. 6. cap. 6. numerat Concilium actum pœnitentiæ inter dispositiones iustificationis: & quia dispositio non solùm se tenet ex parte materiæ, sed etiam ex parte agentis; ideò actus pœnitentiæ quatenus ab auxilio gratiæ, & libero arbitrio procedit, & hominem disponit ad iustificationem, ipsius iustificationis causſa dici potest aliquo modo etiam efficiens. Sess. 14. cap. 4. idẽ Concilium scribit, contritionem omni tempore necessariam fuisse ad veniam impetrandam: porrò impetrare, est esse etiam aliquo modo causſam.

Theologi Scholastici in eo solùm dissentire videntur, quod nonnulli volunt actum pœnitentiæ, vt etiã actum fidei & dilectionis, esse dispositionem ad remissionem peccatorum, sed non meritum neque de condigno, neque de congruo remissionis peccatorũ: & huius sententiæ sunt Ioannes Capreolus in secundo Sentent. dist. 40. quæst. vnica, & Dominicus à Soto lib. 2 de natura & gratia, cap. 4. At alij, isque plurimi, non solùm dispositionem, sed etiam meritum de congruo iustificationis esse volunt eiusmodi actus: quæ sententia est Magistri Sententiarum in 2. lib. Sentent. dist. 27. & S. Thomæ in 2. dist. 27. quæst. 4. ad 4. Alberti in primum, dist. 41. art. 2. ad quintum. S. Bonauenturæ in 2. dist. 28. art. 2. quæst. 3. & in 4. dist. 15. artic. 1. quæst. 5. Præterea Scori, Durandi, Gabrielis, & aliorum, in 2. dist. 28. & ex recentioribus Andreæ Vegæ lib. 8. in Concilium Tridentinum, decem vltimis capitibus, & in opusculo de iustificatione quæst. 7. Et quamuis posterior hæc sententia nobis verior, & Scripturis ac Patribus conformior videatur, tamen in eo potissimum laborabimus, vt probemus, pœnitentiam siue contritionem causſam esse remissionis peccatorum, quidquid sit de vocabulo meriti.

Habemus Primum diuinas literas, ad quarum apertissima testimonia nullam adhuc legi Aduersariorum responsionem. Ezechie. cap. 18. *Cùm auerterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam viuificabit.* Quid clarius? an viuificare animam suam, non est aliquid facere ad propriam iustificationem? In eodem capite: *Facite,* inquit, *vobis cor nouum & spiritum nouum.* quomodo autem faciat homo sibi cor nouum, & spiritum nouum, paulò antè Propheta explicauerat dicens: *Conuertimini, & agite pœnitentiam: proicite à vobis omnes præuaricationes vestras.* Quod si dum conuertimur, & pœnitentiam agimus, facimus nobis cor nouum, & spiritum nouum; quis inficiari potest, conuersionem, ac pœnitentiam causſam esse iustificationis?

Ionæ 3. *Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia, quã loquutus est vt faceret eis, & non fecit.* Hoc certè loco causſa redditur cur misertus sit Dominus Niuitarum, quia conuersi sunt de via sua mala, & pœnitentiæ opera fecerunt.

Psal. 50. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* At sacrificium Deum placare, & gratiam impetrare solet: & ideò subiungitur: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.*

Danielis 4. *peccata tua eleemosynis redime.* Tobiæ 12. *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata.* Hæc loca non videntur intelligenda de eleemosyna quocũque animo facta: nã qui in peccato perseuerare volunt, nunquam per eleemosynas saluabuntur. Neque intelligi possunt de eleemosynis iustorũ, qui pœnas temporarias post culpæ remissionem, iuxta Catholicorum sententiam, redimunt: siquidem Nabuchodonosor, quem Daniel alloquitur, impius erat; & Angelus apud Tobiam non tribueret eleemosynæ vim liberandi à morte, si de iustorum tantùm eleemosynis loqueretur. Quare loca illa de eleemosynis pœnitentium intelligenda sunt, qui saltem ex congruo per contritionem & opera pœnitentiæ, Domi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

num placant.

Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hoc loco dilectio, siue contritio ex dilectione, quam lachymę testabantur, apertissimè dicitur esse remissionis peccatorum: siquidem particula illa, Quoniam, causalis est.

Sed accedant testimonia Patrum; qui passim per contritionem peccata deleri, ablui, purgari dicunt: item contritione Deum placari, eique satisfieri affirmant: denique contritionem meritum, ac pretium appellare non verentur.

TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem, ante medium: *Video*, inquit, *& Achab Regem maiorem Iezabel, reum idololatriæ, & sanguinis Nabuthæ, veniam meruisse pœnitentiæ nomine.* Et in libro de pœnitentia: *Pœnitentia*, inquit, *Dominus mitigatur.* Origenes homil. 11. in cap. 20. Leuitici: *Purgatio*, inquit, *peccati per pœnitentiam constat: quam vtrum quis dignè gerat, ita vt mereri pro ea veniam possit, videto.* Cyprianus in serm. 5. de lapsis, extremo, posteaquam dixerat, pœnitentiã esse medicinam peccati, & per eam Dominum placari; & ad veram contritionem fuerat cohortatus, ita sermonẽ clausit: *Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam contristauerat, lætam faciet Ecclesiam; nec iam solùm Dei veniam merebitur, sed coronam.* Quibus verbis docet, vera contritione satisfieri Deo, & veniã impetrari, vt inde iustificatus homo etiam ipsam gloriæ coronam permartyrium, vel alia sancta opera mereatur. Athanasius in libro de Virginitate, vltra medium: *Vide*, inquit, *quale remedium in lachrymis: spectа, quæso, quam iniquitatem deleuerint. Quid enim tetrius hoc vitio? quippe qui per iureiurando Dominum abnegauerit, tantum tamen scelus per lachrymas deleuit.* Basilius in sermone de pœnitentia: *Statim*, inquit, *Dauid ad pharmacum properauit.* vbi contritionem pharmacum peccati appellat. Et infrà: *Tertiò Dominum Petrus negauit; lachrymatus est, flexerunt lachrymæ eum, qui nostri miseretus est.* Et in epistola ad Virginem lapsam, in fine, dicit per pœnitentiã purgari animam: & in libro de vera virginitate, vltra medium: *pœnitentia*, inquit, *certum est, relaxari peccata.* Ambrosius lib. 2. de pœnitentia, cap. 3. loquẽs de filio prodigo. *Tamcitò*, inquit, *veniam meretur, vt venienti, & adhuc longè posito occurrat Pater, & osculum tribuat, quod insigne est sacræ pacis.* Et libro 10. in Lucam, in illud Luc. 22. *Respexit Dominus Petrum, &c. Lachryma*, inquit, *veniam non postulant, sed merentur.* Et infrà: *Et tu si veniam vis mereri, dilue culpam lachrymis tuam.* Et præfatione in Psal. 37. *Quis dubitet affligere animam suam, cùm Propheta tantus affligerit, soluens pretium lachrymarum pro redemptione peccati?* Ephrem in libro de die Iudicij, cap. 5. *Compunctio*, inquit, *sanitas animæ est, illa immatio mētis est: compunctio remissionem delictorum nobis acquirit.* Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ explicans contritionem ac pœnitentiam eius: *Quæ peccata*, inquit, *fletus iste non purget? quas inueteratas maculas hæc lamẽta non abluant?* Et infrà: *O felix pœnitentia, quæ ad se Dei trahit oculos.* Et in lib. 2. contra Pelagianos: *Qui peccata*, inquit, *simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Saluatoris.* Ioannes Chrysostomus in secũdo libro de compunctione cordis: *Sola est*, inquit, *cordis compunctio, quæ sicut ignis, omne animæ vitium perurit, & adimit: & quantacunque in ea reperit mala, abstergit vniuersa, & penitùs delet.* Augustinus in epist. 54. ad Macedonium: *Quos*, inquit, *à societate remouemus Altaris, vt pœnitendo placare possint, quem peccã*

A *do contempserant.* Et in Psal. 50. *Niniuitæ*, inquit, *pœnitentiam egerunt, & certam misericordiã meruerunt.* cui sententiæ Gregorius subscribit libro 3. cap. 4. in primum librum Regum, in hæc verba: *Niniuitæ dum velati pro difficili reconciliatione, graui pœnitentia se deiiciunt, omnipotentis Dei misericordiam facilè meruerunt.*

Habemus igitur ex testimoniis veterum, contritionem siue pœnitentiam verè causam esse iustificationis, cum peccata deleat, abluat, abstergat, sanet; cùm Deum placet, illi satisfaciat, eius misericordiam impetret, ac suo modo mereatur.

DENIQVE adferri potest etiã duplex ratio. Prima, oratio peccatoris pœnitentis non est inanis apud Deum, sed eum placat, & veniam impetrat, vt patet exemplo publicani, Lucæ 18. multò igitur magis conuersio, ac pœnitentia, quæ orationis est causa, non e-
B rit inanis, sed aliquid faciet ad remissionem impetrãdam. Secunda, actus pœnitentiæ à Spiritu sancto est, vt aduersarij concedunt, & ad iustificationem disponit; ergo suo modo causa est iustificationis: neq; enim Spiritus sanctus per eiusmodi actum nos disponens, nihil facit; aut nullius pretij siue meriti est, quod facit in ordine ad iustificationem.

SED obiiciunt Aduersarij. Si contritione nostra iustificamur, quomodo gratis iustificari nos dicit Apostolus? si contritio iustificationem meretur, cur non potiùs redditur, quàm donatur?

RESPONDEO, quod ad similem obiectionem olim respondit Augustinus: ideò gratis nos iustificari, licet contritionis merito iustificemur, quia ipsa contritio donum Dei est; ille enim non gratis iustificaretur, qui ex opere proprio, id est, solius liberi arbitrij
C viribus acquisito, iustificaretur: *Non dicat*, inquit Augustinus in epist. 106. *sibi, Si ex fide, quomodo gratis? quod enim fides meretur, cur non potiùs redditur, quàm donatur? Non dicat ista homo fidelis, quia cùm dixerit; Vt merear iustificationem, habeo fidem: respondetur ei; Quid enim habes, quod non accepisti? Cum ergo fides impetrat iustificationem, non gratiam aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici.* Hæc ille, vbi meritum humanum, vocat opus ex solo libero arbitrio factum, sine speciali videlicet gratia Dei excitante & adiuuante, qua significatione accipiendo meritum, passim affirmat contra Pelagianos, gratiam non secundum merita nostra dari; vt videre licet in hac ipsa epist. 106. & in præcedente, & sequente; & præfatione in Psalm. 31. & libro de gratia & libero arbitrio, cap. 6. 7. & 8. vbi ante iustificationem nulla agnoscit merita, nisi mala. Sed nusquã negat, ex operibus cum auxilio Dei speciali factis, vt
D ex actibus fidei, orationis, pœnitentiæ, & similibus, non posse nos mereri aliquo modo ipsam remissionem peccatorum, & gratiam benè operandi: quin potiùs id apertissimè confitetur, epist. 105. *Nec ipsa*, inquit, *remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, qua fideiille dicebat: Deus, propitius esto mihi peccatori; & descendit iustificatus merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat, exaltabitur. Restat igitur vt ipsam fidem, vnde omnis iustitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec vllis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque sunt merita, sed gratuitum Dei donum esse fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis cogitamus.* Et epist. 106. *Si quis dixerit, quòd gratiam benè operandi fides mereatur, negare non possumus, immò gratissimè confitemur.*

Neque verum est, quod quidam dicunt ab Augustino

stino retractatam fuisse istam propositionem, Fides A meretur iustificationem; quando retractauit illam: *Initium fidei est ex nobis*; lib. 1. Retract. cap. 23. Nam in epist. 105. & 106, vbi maximè contendit, initium fidei non esse ex nobis, disertis verbis docet, fidẽ mereri iustificationem, vt iam ostendimus: & in illo ipso lib. 1. Retractat. cap. 23. vbi retractat quod olim dixerat: initium fidei esse ex nobis; affirmat verissimè dictum esse, quòd fides inchoat meritum. Porrò S. Thomas in 1. 2. quæst. 114. artic. 5. dicit hanc propositionem: *Fides meretur iustificationem*; esse retractatam, si fides accipiatur pro fide solis viribus liberi arbitrij acquisita: in quo sensu neque S. Augustinus accipit fidem, neque nos accipimus, cùm dicimus, fidem mereri de congruo iustificationem.

Respondeo secundò ad eandem obiectionem Aduersariorum, non solùm gratis nos iustificari, licet pœnitentia iustificationis gratiam mereatur, quia pœnitentia donum Dei est, vt iam diximus: sed etiam quia
B meritum istud, quod Patres agnoscunt ante remissionem peccatorum, non est meritum ex condigno, sed ex congruo, neque illi merces ex iustitia, sed ex benignitate respondet, ac breuiter non est meritum simpliciter, sed aliquo modo; vt semper loquuti sumus. Meritum enim ex condigno & simpliciter, non præcedit iustificandum, sed sequitur iustificatum, vt Augustinus scribit in Psalm. 110. libro de fide & operibus, capite 14. libro primo ad Bonifacium, cõtra duas epistolas Pelagianorum, capite 2. libro de spiritu & litera, capite 29. & 30. & libro 1. ad Simplicianum, quæst. 2.

De hoc merito ex condigno, siue ex iustitia loquẽs Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 8. dicit iustificari hominem gratis, quia neque fides, neque opera, quæ iustificationem præcedunt, ipsam merentur: meritum enim ex iustitia, opponitur gratiæ, non autem meritũ ex congruo, quod non in iustitia, sed in liberalitate fundatur. Et hoc modo de merito, nimirum ex condi-
C gno, nos in primo libro dum mendacia Hæreticorum refutaremus, sæpe diximus, Contritionem nõ esse meritum, sed dispositionem iustificationis. Denique omnia loca Patrum à nobis adducta, vbi Contritio siue pœnitentia dicitur meritum, precium, satisfactio pro peccato; de merito, precio, & satisfactione ex congruo accipienda sunt, vt etiam loca Scripturæ: *Peccata eleemosynis redime*, Danielis 4. & similia.

CAPVT XIII.

Contritione perfecta cum voto Sacramenti suscipiendi, remitti peccata ante Sacerdotis absolutionem.

OCTAVA quæstio est; Vtrum Contritio ante Absolutionem Sacerdotalem peccata remittat: siquidem Catholici Doctores communi
D consensu docere solebant, Contritionem si perfecta sit, & votum Sacramenti Bæptismi, aut Absolutionis adiunctum habeat, omninò reconciliare hominẽ Deo & peccata remittere, etiam antequam Sacramentum reipsa perciperetur.

Ceterum, nostro tempore Martinus kemnitius in secunda parte Examinis, pag. 960. apertè reprehendit eos, qui contritioni remissionem peccatorum tribuũt ante absolutionem. Fuit etiam Doctor quidam ante paucos annos, qui in libro, quem de charitate conscripsit, aduersus communem sententiam docuit; catheA chumenis & pœnitentibus, quamuis perfectè conuersis, & charitate flagrantibus, non remitti peccata siue reatum mortis æternæ, nisi cùm vel baptizantur, vel reconciliantur ministerio Sacerdotum, nisi fortè in mortis articulo.

Et quidem cum kemnitio, facili negocio controuersia finiri potest. Nam cùm ipse, & omnes Lutherani contendant, sola fide hominem iustificari, & Absolutionem ea tantùm de causa requirant, vt per eam annuncietur verbum Dei, ex quo fides à pœnitente concipiatur: si quis ante absolutionem, vel ex lectione Scripturæ, vel ex memoria Baptismi, vel aliunde fidem concipiat, quomodo negare possunt eum iustificari etiam ante Sacerdotalem Absolutionem? Nónne Lutherus ipse in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, scripsit, hominem iustificari, modò credat, etiamsi Baptismum non in nomine Domini, & proinde non verum & legitimum accipiat? & in assertione articuli 12. nónne scripsit, vndecunque verB bum audiatur, fidem concipi posse, & inde hominem iustificari, etiamsi non per modum absolutionis, sed per iocum, vel ad illud oppugnandum, verbum Dei pronuncietur? Denique nisi Kemnitius probet, quod nunquam faciet, fidem concipi non posse, nisi per absolutionem; nunquam obtinebit, non posse homines antè iustificari, Deóque reconciliari, quam Sacerdotum ministerio absoluantur. Porro Catholici nõ cuicunque pœnitentiæ, sed illi soli remissionem peccatorum tribuunt ante Absolutionem, quæ perfecta est; quæque ex fide, spe, & charitate procedit.

Iam verò scriptori illi Catholico, qui veram perfectámque Contritionem, cum reatu lethalis peccati vsque ad Sacramenti perceptionem, manere contendit, opponimus Primum Concilij Oecumenici auctoritatem. Nam Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 4. declarat, post Euangelium promulgatum neminem iustificari sine Baptismo, aut eius voto: quo loco admitC tit Concilium, posse hominem per veram pœnitentiam cum voto Baptismi, Deo reconciliari, antequam Baptismum reipsa percipiat. Et sess. 14. cap. 4. diserris verbis docet, contritionem charitate perfectam, reconciliare hominem Deo, priusquam Sacramentum pœnitentiæ actu suscipiatur. Et sess. 13. cap. 7. idem concilium declarat, ad præparationem Eucharistiæ, confessionem Sacramentalem necessariam esse iis, qui conscientiam habent peccati lethalis: & simul excipit eos, qui fortè Missam celebrare tenentur, neque habent sacerdotem, cui peccata sua confitentur; iis enim contritionem cum proposito confessionis, ad Eucharistiam non indignè percipiendam sufficere iudicauit. Itaque concilium illud credidit, per veram contritionem, etiam ante sacerdotis Absolutionem, & extra mortis articulum, peccata remitD ti; neque enim suspicari fas est, in vllo casu concilium catholicum permissurum fuisse, vt cum conscientia reatus peccati mortalis, ad Sacramentum Eucharistiæ accederetur.

SECVNDO, opponimus testimonia Scripturarum, & sanctorum Patrum explicationes. Scriptura enim passim docet, eos, qui toto corde ad Dominum conuertuntur, sine mora veniam peccatorum accipere.

Libro 2. Regum capite 12. cùm audisset Dauid à Nathan Propheta peccatum suum, pœnitentia ductus ait: *Peccaui Domino*, continuò subiecit Nathan: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum*; de qua re loqui videtur idem Dauid, cùm ait in Psalmo 31. *Dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam: & tu*

Universidad de Deusto
Biblioteca

remissa impietatem peccati mei. S. AMBROSIVS A in Apologia Dauid, cap. 7. *Si dixit*, inquit, *Pronunciabo; & veniam meruit antequam pronunciaret: quanto magis vbi de se pronunciauit dicens: Iniquitatem meam ego cognosco; remissum est ei omne peccatum? ergo remissionem meruit iniquitatis, & texit charitate, atque operuit peccata sua.* Sanctus AVGVSTINVS concione 2. in Psal. 31. *Non pronunciat*, inquit, *sed promittit se pronunciaturum, & ille iam dimittit.* Sanctus GREGORIVS in commentario eiusdem Psal. 31. *Attende*, inquit, *quanta sit indulgentiæ vitalis velocitas, quanta misericordiæ Dei commendatio, vt confitentis desiderium comitetur venia, antequam ad cruciatum perueniat Pœnitentia: antè remissio ad cor perueniat, quàm confessio in vocem erumpat.*

Haiæ 30. secundum versionem LXX. Interpretum: *Si reuersus ingemueris, tunc saluus eris.* ex quo loco ita colligit quod volumus, Sanctus LEO epi. 91. ad Theodorum Foroiulij Episcopum: *Misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuersio, dicente Spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris.* Hæc ille, qui certè latis apertè docet, veram conuersionem nullas pati veniæ moras, proinde continuò remitti contritis peccata, etiam antequam Absolutio Sacerdotalis accedat.

Similia legimus apud Ezechielem, capite 18. *Si impius auerterit se ab iniustitia sua, iniquitatum eius non recordabor amplius.* & capite 33. *Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua.* At profectò multum nocet impietas, quamdiu reum facit æternæ damnationis: nec potest Deus dici oblitus iniquitatum, quamdiu pœnas æternas iniquitati debitas non relaxat.

Huc etiam pertinet parabola filij prodigi, Lucæ 15. videmus enim in ea parabola, patrem occurrisse filio reuertenti, & antequam ille confessionem suam absoluisset, dedisse osculum pacis. Quam parabolam C ad pœnitentium consolationem adducens AMBROSIVS libro 2. de pœnitentia, capite 3. *Tam citò*, inquit, *veniam meretur, vt venienti, & adhuc longè posito occurrat Pater, & osculum tribuat, quod insigne est sacræ pacis.*

TERTIO, opponimus ea omnia loca Scripturæ & Patrum, quæ charitatem cum peccato, siue reatu mortis æternæ, simul habitare non posse testantur. Si enim charitas sine remissione peccatorum esse nequit, & contritio nascitur ex charitate, eámque comitem indiuiduam habet, necessariò efficitur, vt etiam contritio sine remissione peccatorum esse nequeat.

Prouerb. 8. *Ego diligentes me diligo.* Prouerb. 10. & 1. Petri 4. *Vniuersa delicta operit charitas.* 1. Ioannis 3. *Nos scimus quia translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres: qui non diligit, manet in morte.* Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS homi. 7. in posteriorem ad Timotheum: *Sicut*, inquit, *ignis vbi syluam occupauerit, omnia purgare consueuit, ita & charitatis feruor quocunque incidit, omnia perimit, atque perrupit: vbi charitas est, omnia sublata sunt mala.*

S. GREGORIVS homil. 33. in Euangelia: *Quid*, inquit, *esse dilectionem credimus nisi ignem? & quid culpam, nisi rubiginem? vnde nunc dicitur: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: acsi apertè diceretur: Incendit plenè peccati rubiginem, quia ardet valide per ignem amoris.* S. AVGVSTINVS lib. 15. Trinit. cap. 18. de charitate loquens: *Nullum est*, inquit, *isto dono Dei excellentius: solum est, quod diuidit inter filios regni æterni, & filios damnationis æternæ.* Hæc ille, qui reatum mortis æternæ cum charitate esse non posse, apertissimè confitetur. Quomodo enim charitas diuideret inter filios regni æterni, & filios damnationis æternæ, si possent qui charitate flagrant, esse rei damnationis æternæ? Idem AVGVSTINVS tract. 5. in epist. Ioannis: *Dilectio*, inquit, *sola discernit inter filios Dei, & filios Diaboli.* Et infra: *Si solam habes, sufficit tibi.* at quomodo sola sufficit, si hominem non liberat à reatu mortis æternæ? Et infra: *Si quis in corde suo inuenerit charitatem, securus sit, quia transiit à morte ad vitam, iam in dextera est.* at num in dextera esse dici potest, qui adhuc reus est Gehennæ, & filius iræ, ac perditionis? Vide similia loca, libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 19. & homil. 50. de verbis Domini.

QVARTO, opponimus rationem ex effectis, & proprietate charitatis ductam. Charitas & consequenter Contritio, efficit filios Dei, vt sanctus Augustinus demonstrat libro de gratia Christi, cap. 21. ex illis verbis B Scripturæ: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus.* 1. Ioan. 3. At qui filij Dei sunt, hoc ipso hæredes regni sunt, iuxta illud Apostoli Gal. 4. *Itaque iam non est seruus, sed filius: quòd si filius, & hæres per Deum.* non igitur potest qui charitatem habet, reus esse mortis æternæ, quæ exhærédationem à regno cœlorum includit.

RVRSVS, qui charitatem habet, implet legem, & rectè viuit, vt idem Augustinus ostendit in libro de fide & operibus, cap. 14. ex illis Apostoli verbis Roman. 13. *Plenitudo legis est dilectio.* At nemo rectè viuere, neque legem implere potest, nisi regeneratus, & & iustificatus, & filius Dei effectus. Lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, capite 2. inquit Augustinus: *Cùm non viuant benè homines nisi effecti filij Dei, quid est, quod iste libero arbitrio tribuit bene viuendi potestatem?* Et præfatione in expositionem Psal. 13. *Nihil*, inquit, *boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum.* Et concione secunda in eundem Psalmum, explicans illud: *Pro hac orabit ad te omnis sanctus*, scribit neminem esse sanctum, nisi post remissionem peccatorum. Et in Psa. 110. *Iustitiam*, inquit, *non operatur, misi iustificatus*, & libro de spiritu & litera, capite 26. *Factores legis iustificatio præcedit.* Sequitur igitur, vt qui charitatem habent, liberi sint à peccato, quandoquidem sancti sunt, & legem implent, quod nemo potest nisi à peccato iustificatus.

Præterea charitas facit amicos Dei, vel potiùs ipsa est amicitia hominis cum Deo. Prouerb. 8. *diligentes me diligo.* Ioannis 15. *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* quid autem ipse præcipiat, explicat in eodem loco, dicens. *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem.* S. Ambrosius in epist. 7. ad Simplicianum: *Libertas*, inquit, *liberum facit hominibus, charitas amicum Deo.* At qui amicus Dei est, quomodo potest reus esse apud Deum mortis æternæ? potéstne D aliquis amicum putare à quo sciat sibi sempiternum exitium præparatum?

QVINTO, opponimus Ecclesiæ totius consensum. Nam in Ecclesia sepe conceduntur à Pontificibus Indulgentiæ habentibus contritionem peccatorum suorum, cum proposito Confessionis Sacramentalis suo tempore faciendæ: & eædem Indulgentiæ à fidelibus toto orbe Christiano libenter, & cum gratiarum actione suscipiuntur. At certum est, Indulgentias hoc requirere, vt qui eas sumit, iam sit in statu gratiæ, & liber à reatu mortis æternæ, & solùm pro temporalibus pœnis satisfacere teneatur. Indulgentiæ enim à tem-

temporalibus pœnis homines liberant, si tamē priùs ab æternarum reatu liberati fuerint. Quare vniuersa Ecclesia credit, per Contritionem cum voto Confessionis, à reatu peccati mortalis hominem liberari, atque in gratiam cum Deo redire.

POSTREMO, opponimus id quod etiam Aduersarius admittit; in articulo mortis, si non adsit qui reconciliet pœnitentem, vel baptizet Catechumenum posse eos per veram Contritionē cum desiderio Sacramenti percipiendi, non solùm iustificari, sed etiam continuò ad æternam gloriam peruenire. Id enim docet Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani Iunioris, Augustinus lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 22. Bernardus in epist. 77. ad Hugonem, & Innocentius III. cap. Ad apostolicam, de presbytero' non baptizato. At certè non est articulus mortis qui homines illos iustificat, sed vera conuersio, & cordis contritio cum desiderio Sacramenti suscipiendi. Articulus enim mortis solùm excusat à præuaricatione præcepti, ac facit vt non sit reus Sacramenti non præcepti, qui non ideò Sacramentum non habuit, quia noluit, sed quia non potuit. Ergo vbicunque eadem causa reperietur, id est, vera Contritio cum proposito Sacramenti suscipiendi, idem etiam continuò sequetur effectus.

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones.

MVLTÆ sunt obiectiones, & graues aduersus ea, quæ superiore capite disputata sunt. Prima obiectio: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Luc. 7. Si Dominus peccata dimisit, cùm ait: *Remittuntur ei peccata multa.* vt verba ipsa sonant, quæ præsentis temporis sunt, & vt sentire videtur S. Thomas in 3. p. quæst. 64. art. 3. necesse est, vt aliquo tempore fuerit mulier in peccatis suis, licet charitate flagraret. Nō enim tunc primùm cœpit diligere, cùm audiuit Absolutionem suam, sed multò antè cœperat. Dominus enim non ait: Quia diligit multum, sed: *Quia dilexit multum.* Neque respōderi potest, remissam fuisse pœnam temporalem, non autem æternam, cùm Dominus ait: *Dimittuntur ei peccata multa.* Nam in parabola duorum debitorum explicuit Dominus se loqui de condonatione debiti, pro qua debitores satisfacere nunquam potuissent: *Non habentibus*, inquit, *vnde redderent, donauit vtrisque.* at satisfacere pro temporali pœna, possunt ij, quibus Deus donauit æternam, & quos gratia sua diuites fecit.

RESPONDEO, verba illa: *Dimittuntur ei peccata multa*, non cogunt vt dicamus, illo ipso tempore peccata fuisse fœminæ illi dimissa, quo verba illa Dominus pronunciauit: nam etiam posteà interiecto aliquanto spatio temporis, iterum Dominus ait: *Remittuntur tibi peccata tua.* nec tamen dicere debemus, bis eadem peccata fuisse dimissa. Verba igitur Domini: *Remittuntur ei peccata multa, &c.* nihil aliud significant, nisi magnā, dilectionē causam fuisse magnæ indulgentiæ, & vt sanctus Gregorius explicat in homil. 33. magnam rubiginem peccati, magno charitatis igne purgatam. Illa autem verba: *Remittuntur tibi peccata tua*, quæ magis præseferunt formam præsentis Absolutionis; partim absoluunt exterius, & coram hominibus, eam quæ iam intùs à Deo absoluta erat; partim etiam confirmant Absolutionem inuisibiliter datam. Nam simile quid legimus Marci 5. vbi Dominus mulieri, quam iam sanauerat à fluxu sanguinis, ait: *Esto sana à plaga tua.* quo verbo non eam curauit, sed curationem iam factam confirmauit. Porro sancti Thomæ testimonium nihil concludit, quoniam in argumentis contrariis rem illam breuiter attigit, sed non clarè expositit, quid inde sentiret.

DICET aliquis, Si dilectio Dei causa fuit remissionis peccatorum, priùs certè debuit esse dilectio, quàm peccati remissio: ergo dabitur tempus aliquod, quo dilectio Dei sine remissione peccatorum fuerit.

RESPONDEO, dilectionem Dei super omnia, de qua hic loquimur, vltimam esse dispositionem ad B gratiam, & peccati remissionem, & propterea esse quidem natura priorem, quàm sit remissio peccatorum, sed nullo puncto tēporis eam præcedere: quod idem in naturalibus formis & dispositionibus vsu venire Philosophi docent.

SECVNDA obiectio: *Qui non diligit me, sermones meos non seruat.* Ioan. 14. At Catechumeni ante remissionem peccatorum, sermones Domini diligenter obseruant: igitur Catechumeni ante remissionem peccatorum Deum diligunt.

RESPONDEO, si de integra obseruatione mandatorum Dei agatur, falsa est assumptio: neque enim Catechumeni ante remissionem peccatorum omnia mandata seruant; vel si ea seruant, non carent remissione peccatorum, vt suprà ex Augustino demonstrauimus.

C TERTIA obiectio: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, &c.* Hic igitur est ordo iustificationis, vt primùm quis diligat Deum, deinde mandata seruet, postremò illi per aduentum Patris, & Filij, & Spiritus sancti peccata omnia remittantur.

RESPONDEO, illud: *Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, &c.* ad gloriam æternam, non ad iustificationem à peccatis referendum est, vt sanctus Augustinus tract. 75. in Ioannem, & sanctus Cyrillus lib. 10. in Ioannem, cap. 1. referunt. Itaque hic est ordo quem Dominus hoc loco statuit graduum ad vitam æternam, vt quis primùm diligat Deum, deinde mandata omnia seruet, postremò diligatur à Deo dilectione illa perfecta, quę beatitudinem confert. Quod idem apertiùs paulò antè his verbis Dominus explicauerat: *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* D quod certè tunc fiet, cùm similes illi erimus: *Quia videbimus eum sicuti est.* 1. Ioan. 3.

Quarta obiectio. Actor. 22. Ananias Paulo, quem perfectè conuersum esse, & vas electionis factum, ab ipso Domino audierat, sic ait: *Et nunc quid moraris? exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine illius.*

Respondeo, rectissimè dicuntur hæc Paulo ab Anania, quia debuit Paulus omnia facere, quę ad peccata remittenda Dominus instituerat. Non enim certò sciebat Ananias, adeò perfectam Pauli cōuersionem fuisse, vt sola sufficeret ad peccata eius deleta, licet eum à Domino singulariter præordinatum, & vas electionis futurum esse non dubitaret. Potuit etiam Ananias hortari Paulum, licet perfectissimè conuersum, & per hoc iustificatum, vt amplius peccata sua ablueret: iuxta illud Psalm. 50. *Amplius lauа me ab iniquitate mea.* fortè enim non totius pœnę reatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

per conuersionem ei remissus fuerat; & si totius pe- A
nærearus fuerat remissus, certè non deerant vulnera
xe peccato relicta, vt propensiones malæ, & alia id
genus multa, quæ per gratiam Dei curari poterant.
Deniq; & illud dici posset, debuisse Paulū iam intus
totum inuisibiliter, lauari etiam exterius visibiliter,
vt non solum gratiam, sed etiam gratiæ signum ha-
beret; vt sensus sit eorum verborum: *Ablue peccata
tua*, id est, Ablutionis Sacramentum accipe: quo
modo de Cornelio loquitur sanctus Augustinus qu.
33. in librum Numeri: *Cornelius*, inquit, *audiens &
credens quod prædicauerat Petrus, ita mundatus est, vt
ante visibilem Baptismum, cum suis qui aderant, acci-
peret donum Spiritus sancti: verumtamen nec visibile
Sacramentum cotemni potuit, vt ablutus etiam extrin-
secus, lauaret quodammodo vestimenta sua.* Hæc ille.

Quinta obiectio: *Si quis non amat Dominum
nostrum* Iesvm Christvm, *anathema sit.* 1. Co-
rint. 16. At impium est, execrari Catechumenos &
pœnitentes, anhelantes ad remissionem peccato- B
rum: igitur in illis est charitas Christi ante remissio-
nem peccatorum.

Respondeo, Catechumeni & pœnitentes,
si Christum super omnia diligunt, ac vera Dei cha-
ritate flagrant, iam apud Deum remissionem con-
sequuti sunt, ad cuius remissionis Sacramentum piè,
religioséque anhelant. Si autem per inchoatam dile-
ctionem Dei (vt Concilium Tridentinum loquitur
sess. 6. cap. 6.) paulatim disponuntur ad gratiam, non
habent illi quidem remissionē peccatorū, sed neque
ex eorum numero habendi sunt, quos Apostolus e-
xecratur: ille siquidem eis tantùm anathema dicit,
qui Christum neque perfectè, neque imperfectè di-
ligunt, vel etiam oderunt ac persequuntur, aut certè
contemnunt, & agnoscere dedignantur.

Sexta obiectio: *Qui non diligit, manet in morte.*
1. Ioan. 3. Sed catechumeni & pœnitentes ante re- C
missionem peccatorum viuunt, cùm peccata sua
confiteantur, quod mortui facere nequeunt, dicente
Scriptura: *A mortuo, tanquam qui non est, perit confe-
ssio.* Ecclesiastici 17. Igitur Catechumeni & pœ-
nitentes ante remissionem peccatorum Deum diligunt.

Respondeo, Catechumeni & pœnitentes,
dum diligere incipiunt (vt concilium paulò antè ci-
tatum loquitur) simul viuere incipiunt, perfectè vi-
cturi, quando perfectè diligent. Quare pulchrè Au-
gustinus, lib. 1. ad Simplicianum, quæst. 2. comparat
Catechumenos embrionibus, qui in veteris matrum
concepti, viuere incipiunt, sed nascuntur posteà per
Baptismum, vt ad vitam perueniant sempiternam.
Porrò confessio non est propriè opus vitæ, sed dis-
positio ad vitam: opera enim quæ propriè dicuntur
vitæ, sunt opera iustitiæ bona, ac vitæ æternæ me-
toria, Augustinus in Psal. 110. *Iustitiam*, inquit, *homo
non operatur, nisi iustificatus.* & infrà: *Vnde ergo illa
confessio? nondum quidem opus est iustitiæ, sed delicti* D
improbatio.

Septima obiectio. Apostolus 1. Corinth. 13.
scribit, neque fidem, neque eleemosynas aliquid
prodesse sine charitate. Sed impium est existimare
vel dicere, nihil prodesse cathecumenis & pœniten-
tibus fidem quam habent, & eleemosynas quas fa-
ciunt, ante remissionem peccatorum: habent igi-
tur illi charitatem, etiam ante remissionem pecca-
torum.

Respondeo, quod Apostolus ait, fidem, & eleemosynas non prodesse sine charitate, non ita ac-
cipiendum est, quasi absolutè non prosint, hoc est,
nullam adferant vtilitatem, sed quòd nequeant
hominem ad vitam æternam perducere, nisi cum
charitate iungantur: alioqui enim fides, quamuis in-
formis, donum Dei est, & multum prodest, cùm sit
iustificationis initium, & iustitiæ fundamentum. Si
quis ædificij materialis fundamentum iecisset, ac
deinde neque parietes, neque tectum superædifica-
ret, nihil ei prodesset quod fecit, cùm solo fundā-
mento neque a sole, neque ab imbribus defendi
posset: at si vellet in ædificatione pergere, multum
ei prodesset, quòd fundamentum iam haberet. Sic e-
tiam fides informis, si semper maneat informis, non
prodest, quia non saluat, multum tamen prodest, si
ei spes & charitas adiungantur.

Octava obiectio: *In Christo Iesu neque cir-
cumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides: quæ
per dilectionem operatur.* Galat. 5. Sed fides, qua ca-
techumeni & pœnitentes impetrant remissionem
peccatorum, multum valet; igitur per dilectionem
operatur.

Respondeo, fides quæ per dilectionem ope-
ratur, dicitur sola valere, quia sola perfectè iustifi-
cat, & saluat: sed non ideò fides, quę petit remissio-
nem peccatorum, & inchoat iustificationem, nihil
valet. Neque oportet Christianum hominem idem
iudicium facere de fide, quæ magnum donum Dei
est, & sine qua impossibile est placere Deo; & de cir-
cumcisione ac præputio, quæ nullam omninò vim
habent ad iustificandum.

Nona obiectio: *Scientia inflat, charitas ædificat.*
1. Corinth. 8. Sed scientia Catechumenorum & pę-
nitentium non inflat, sed ædificat, cum ad remissio-
nem peccatorum hominem perducat; igitur cum
charitate coniuncta est, etiam ante remissionem
peccatorum.

Respondeo, non habet Apostolus, scientiam
sine charitate semper inflare; sed scientiam occa-
sionem superbiæ præbere solitam, & ideò magis
charitati, quàm scientiæ incumbendum esse. His au-
tem non repugnat, vt scientia sine charitate, sed cum
timore, qui charitatem præcedit, non inflet, sed de-
primat; quòd sępe in pœnitentibus videmus, qui ex
contemplatione Iudicij futuri, aut infernalium sup-
pliciorum non modò non inflantur, sed etiam ter-
rentur, & humiliantur.

Decima obiectio. Concilium Mileuitanum
cap. 4. dicit anathema iis, qui dicunt gratiam dile-
ctionis non esse necessariam ad non peccandum: sed
non peccare, conuenit etiam Catechumenis ante re-
missionem peccatorum.

Respondeo, loquitur concilium de gratia
dilectionis, per quam homo vitare potest omnia
peccata mortalia, siue omnia mandata seruare, quæ
gratia non pręcedit, sed simul infunditur cum remis-
sione peccatorum: vt patet ex cap. 3. vbi dicitur, gra-
tiam Dei per Iesvm Christum, nō solum remittere
peccata, sed etiam iuuare ad non peccandum; & sta-
tim cap. 4. dicitur, hanc eandem gratiam non esse
scientiam tantùm, sed etiam charitatem. Quòd verò
dicitur in argumento: *Catechumenis ante remissio-
nem peccatorum conuenit non peccare*; in eo sensu ve-
rum est, quia non licet eis peccare, & auxilium Dei
habent, quo possint vitare singula peccata; non ta-
men omnia simul vitabunt, nisi posteaquam gratiam
iustificationis fuerint adepti.

Vndec

Vndecima obiectio. Concilium Arausicanum A
can. vlt. *Deus*, inquit, *nullis præcedentibus meritis fi-
dem & amorem sui prius inspirat, vt Baptismi Sacra-
mentum fideliter requiramus.* Item Concilium Tri-
dentinum sessione 6. capite 6. dicit quòd peccato-
res se ad iustitiam præparantes, Deum tanquam fon
tem iustitiæ diligere incipiunt.

Respondeo, ista argumenta ferunt secum solu-
tionem. Nam Concilium Arausicanum apertè di-
stinguit amorem illum imperfectum, quem habent
homines ante remissionem peccatorum, à vera cha-
ritate, per quam seruantur omnia mandata, quæ cum
reatu mortalium peccatorum esse non potest: siqui-
dem postquam dixerat: *Fidem & amorem sui prius
inspirat*; subdit, *Vt Baptismi Sacramentum fideliter re-
quiramus, & post Baptismum, quæ ipsi sunt placita im-
plere possimus.* Concilium verò Tridentinum, clari-
simè distinguit imperfectum illum amorem à cha-
ritate, quam cap. 7. dicit, cum remissione peccato-
rum simul infundi.

Duodecima obiectio. S. Augustinus libro 12. de
ciuitate Dei, cap. 9. & lib. 14. cap. 7. & libro de gra-
tia Christi, cap. 21. & alibi, docet bonam voluntatem
esse id, quòd in Scripturis vsitatiùs charitas nomina-
tur: sed bonam voluntatem habet homo etiam ante
remissionem peccatorum, cùm Lucæ 2. promittatur
pax hominibus bonæ voluntatis.

Respondeo bona voluntas, quam B. Augustinus
vocat charitatem, non est quæcunque bona volun-
tas, sed illa quæ datur nobis per Spiritum adoptio-
nis, in quo clamamus, Abba Pater, quæque diffun-
ditur in cordibus nostris per Spiritum inhabitantem
& quæ sola perducit ad vitam æternam. Nam Augu-
stinus eodē lib. 12. de ciuitate Dei, cap. 9. postquàm
dixit Angelos creatos cum bona voluntate, id est,
cum charitate; statim rationem subdit, quia de An-
gelis quoque dici potest: *Charitas Dei diffusa est in
cordibus eorum, per Spiritum sanctum qui datus est eis.*
Præterea libro de gratia Christi, cap. 21. iam citato,
postquam dixit bonam voluntatem dici charitatem,
statim addit, ipsam esse per quam efficimur filij Dei.
Item li. 4. in Iulianum, cap. 3. dicit se bonam volun-
tatem appellare bonum illud, per quod solum homo
potest ad æternam vitā, regnumque perduci. Deni-
que lib. 1. de libero arbitrio, cap. 12. definit Augusti-
nus bonam voluntatem, appetitum rectè viuendi, &
ad summam sapientiā perueniendi: rectè autem vi-
uere neminem posse, nisi prius Filius Dei per rege-
nerationem effectus sit. docet idem Augustinus lib.
1. cap. 2. contra duas epistolas Pelagianorum.

Quod verò in argumento additur, promitti pa- D
cem hominibus bonæ voluntatis; nihil efficit con-
tra nos. Nam imprimis codices Græci non habent:
Pax hominibus bonæ voluntatis, sed; *In terra pax in ho-
minibus bona voluntas*, nomē quoque *Bonæ volūtatis*,
non est θελήματος ἀγαθοῦ, sed εὐδοκία, quod nomē non
solet significare amorē hominis erga Deum, sed amo
rem Dei erga homines. Itaque cùm dicitur: *In terra
pax hominibus bona voluntas*, sensus est, Annunciatur
hominibus pax, quæ est ipsa Dei bona voluntas erga
ipsos. Secundùm verò Latinos codices, in quibus
habetur: *In terra pax hominibus bonæ voluntatis*, sen-
sus est, Annunciatur in terra pax hominibus, pax (in-
quam) bonæ voluntatis Dei erga eos.

Decimatertia obiectio. Augustinus epi.
143. ad Iulianum. dicit, per charitatem adimpleri in
nobis, si quid diuinæ legis & admonitionis imple-
mus: Sed catechumeni ante remissionem peccato-
rum, multum implent diuinæ legis, cùm ad Baptis-
mum accedunt. Item libro de gratia christi, cap. 26.
dicit nullum bonum opus sine charitate imputari,
nec esse verè bonum opus. At catechumenorum o-
pera non sunt omnia peccata: igitur catechumeni
charitate prædíti sunt, etiam ante remissionem pec-
catorum.

Respondeo per charitatem impletur, si quid di-
uinæ legis impletur, quia sine charitate nullum mā-
datum seruare possumus, nisi secundùm substantiam
operis: sine charitate etiam nullum bonum opus im-
putatur, nec est verè bonum, secūdum Augustinum,
quia ipse id vocat bonum, quod est meritorium vi-
tæ æternæ. Catechumeni autem ante remissionem
peccatorum seruant aliquid legis, secundùm substā-
tiam operis, & faciunt opera bona, sed non merito- B
ria vitæ æternæ.

Decimaquarta obiectio. Augustinus lib. 2. con-
tra duas epistolas, c. 9. *Quid est*, inquit, *boni cupidi-
tas, nisi charitas? de qua Ioannes sine ambiguitate lo-
quitur, dicens, Charitas ex Deo est: nec initium eius ex
nobis, & perfectio ex Deo, sed si charitas ex Deo est, to-
ta nobis ex Deo est.* Sed initium bonæ cupiditatis ha-
betur ante remissionem peccatorum; ergo & cha-
ritas.

Respondeo, Augustinus non dicit, quod-
libet initium cupiditatis boni esse charitatem, sed
ipsam perfectam boni cupiditatem: distinguit enim
initium charitatis ab ipsa charitate, & vtrumque di-
cit esse ex Deo, quia qui infundit charitatem, ipse
idem anteà inspirat bona desideria, quibus homo
disponitur ad charitatem. Id quod clarius docet lib. C
de gratia & libero arbitrio, cap. 18. *Sine suo fructu*,
inquit, *admoneretur liberum arbitrium, quærere Dei
donum, de quo Ioānes ait, Dilectio ex Deo est: nisi prius
acciperet aliquid dilectionis.* Hic vides, dari homini
aliquid dilectionis, quod nondum charitas dici po-
test, & per illud disponi ad veram charitatem, de
qua Ioannes ait: *Charitas ex Deo est.*

Decima quinta obiectio sumitur ex
Leone, qui serm. 9. de passione Domini; & Bernar-
do, qui in libro de diligendo Deo, dicunt in Petro,
cùm Christum negauit, non fuisse extinctam chari-
tatem.

Respondeo, Sanctus Thomas in quæstio-
nibus disputatis, quæstion. de charitate, art. vlt. & in
2. 2. q. 24. art. vlt. rectè dicit, charitatem Petri à Ber-
nardo dici sopitam fuisse, non extinctam, quia sta
tim rediit, ac si sopita tantùm fuisset: à Leone au-
tem dici non euersam dilectionem, sed constantiam D
fuisse turbatam. Quia non peccauit Petrus ex odio
Christi, sed ex timore mortis, & ideò mansit dile-
ctio, sed non super omnia: dilexit enim Petrus sem-
per Christum, sed in illo timore magis se, quàm
Christum dilexit.

Decimasexta obiectio. Multi catechume-
ni vera charitate flagrant, & tamen nondum habent
peccatorum remissionem, cùm non sint in Christo
regenerati: vera igitur charitas cum reatu peccati
mortalis haberi potest. Augustinus tract. 13. in Ioan.
Quantumcūque, inquit, *Catechumenus proficiat, adhuc
sarcinā suæ iniquitatis portat, nec illi dimittitur, nisi cū
venerit ad Baptismum.* Et lib. 4. de Baptismo contra
Donatistas, cap. 21. *Non dubito*, inquit, *Catechumenū
Catholicū diuina charitate flagrātē, hæretico baptizato
anteponere, &c.* Et infrà: *Sicut autē bono catechumeno
Baptismus deest ad capessēdū regnū cælorū, sic malo ba-
ptizato vera cōuersio.* Præterea idē August. epist. 57. ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dardanũ, lib. 1. de prædestinatione Sanctorum, cap. 7. & lib. 1. quæst. 2. ad Simplicia. & lib. 1. de Baptismo, cap. 8. & lib. 4. cap. 21. dicit Cornelium Centurionem, licet laudatum in Scripturis, nondum talem fuisse, vt saluus esse posset, nisi per Sacramentum Baptismi incorporaretur Ecclesiæ. Et de se scribit lib. 9. Confes. c. 4. *Et insinuati sunt mihi in profundo nutus tui, & gaudens in fide laudaui nomen tuum: & ea fides me securum esse non sinebat de præteritis peccatis meis quæ mihi per Baptismum tuum remissa nondum erant.* Præterea S. Leo epist. 91. ad Theodorum Episcopum Foroiulij: *Diuinæ*, inquit, *bonitatis præsidiis ordinatum est, vt indulgẽtia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri.* Item Richardus de sancto Victore, in libro de potestate ligandi & soluendi, cap. 91. dicit apertè, posse hominem esse in charitate, & simul in reatu æternæ damnationis: quod etiam affirmat Thomas VValdensis tomo 2. de Sacramentis, cap. 97.

A

RESPONDEO, ad Primum locum Augustini, dico eũ loqui de iis Catechumenis, qui negligunt ad Baptismũ accedere: tales enim quantũuis proficiãt, nunquã sunt verè iustificati, cũ nec in re, nec in voto Sacramentũ Baptismi habeãt, nec vera charitate flagrent; vera enim charitas, & verũ Baptismi votũ, non permittunt hominem esse negligentem, vel contemptorẽ Baptismi. Quare ibidem Augustinus: *Ad hoc*, inquit, *viam præbuit Dominus noster, ne quis arrogans, eo quòd habeat abundantiam alicuius gratiæ, dedignaretur baptizari Baptismo Domini. Quantumcunque enim Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, nec illi dimittitur, nisi cùm venerit ad Baptismũ.* quod intellige, in re, aut in vero & ardenti desiderio: nam apud Deũ animus pro facto reputatur. Quare idem Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 23. scribit latronem, qui cum Christo crucifixus fuit, non caruisse Baptismo, quia non eius accipiendi voluntas defuit, sed non accipiendi necessitas ad fuit.

B

C

Ad Secundum dico, Catechumenum diuina charitate flagrantem, non carere remissione peccatorum. Quod autem desit illi Baptismi susceptio ad capessendum regnum cœlorum, non ideò est, quia non habeat remissionem peccatorum, sed quia tenetur Baptismum suscipere, nisi necessitate aliqua excludatur, & si contempserit aut neglexerit accipere, reus erit, & damnabitur; non quia nunquam habuerit remissionem peccatorum, sed quia Sacramentũ contempsit, in cuius virtute & voto iustificatus erat. Ita Augustinus ibidem: *Veruntamen*, inquit, *Cornelius, si etiam Spiritu sancto accepto baptizari noluisset, contempti tanti Sacramenti reus fieret.*

Ad Tertium dico, Cornelium ante Baptismum proculdubio accepisse remissionem peccatorũ, saltem posteaquam fidem à B. Petro audiuit, & votum Baptismi habuit: nam vt dicitur Act. 10. etiam Spiritum sanctum inhabitantem habuit. Augustinus autem locis notatis, loquitur de eo tempore, quo Cornelius nihil adhuc de Christo audierat, & nevotũ quidem Baptismi habebat: nam de alio tempore ita loquitur ipse idem Augustinus q. 33. in Num. *Cornelius*, inquit, *audiens quod prædicauerat Petrus, ita mũdatus est, vt ante visibilem Baptismum, cum suis, qui aderant, acciperet donum Spiritus sancti; veruntamen nec visibile Sacramentum contemni potuit, vt ablutus etiam extrinsecus lauaret quodãmodo vestimenta sua.* Idẽ dicit chrysostomus hom. 24. in Acta apost. *Vide* inquit, *dispensationem Dei: non permittit absolui sermonẽ, neque ex præcepto Petri fieri Baptismũ, sed vbi exhibuerunt se mente a mirabili, & crediderunt omninò Baptisma esse remissionem peccatorum; tunc aduenit Spiritus.* Et infrà explicans illud: *Nunquid aquã quis prohibere potest? &c.* introducit Petrum loquentem: *Totum*, inquit, *factum est, quod magis necessarium fuit Baptismatis; iam factum est, quo & nos baptizari sumus, &c.* Hieronymus lib. 2. in Iouinianum: *Cornelius Centurio, vt Spiritum sanctum acciperet antequam Baptisma, eleemosynis meruit, celebrique ieiunio.*

D

Ad locum ex confessionibus, dico, meritò Augustinum ante Baptismum nunquam fuisse securum: quia non certò sciebat, se veram charitatem & contritionem habere, nec fecerat totum quod poterat, ad remissionem peccatorum accipiendam. Cum autem dicit: *Peccata mea nondum remiseras*; loquitur secundum conscientiam suam, ipse enim ita existimabat, nec poterat homo pius & humilis aliter existimare; non tamen propterea sequitur id verum fuisse. Nam & plerique Sanctorum, dicunt, se maximos esse peccatores, & dignos Gehenna; & licet mendaces non sint, quia dicunt quod sentiunt: falsum tamen sine dubio dicunt.

Ad locum Leonis, qui ait non posse hominem Deo reconciliari sine Sacerdotali Absolutione; Respondeo, id esse intelligendum, in re, vel in voto: nã ibidem scribit Leo, veram conuersionem nullam veniæ moram pati, & citat illud Propheticum: *Cum reuersus ingemueris, tunc saluus eris.*

Ad locum Richardi dico, eundem Richardum in libro semet explicare. Nam cap. 4. docet statim atq; aliquis perfectè ad Deum conuertitur, remitti ei reatum pœnæ æternæ, siue mutari reatum pœnæ æternæ in reatum pœnæ temporalis, etiam ante Sacramenti susceptionem. Et ca. 8. scribit, licet per cõtritionem pœna æterna sit remissa, tamen verè etiam remitti per Absolutionem Sacerdotis, quia in voto & pacto huius Absolutionis remissa fuerat. Quod igitur posteà dicit, cap. 19. charitatem consistere cum reatu pœnæ ęternę; non est intelligendum, vt verba sonare videntur, sed sensus eius est, habere hominem cum vera charitate adhuc debitũ mortis ęternę, quando non susceperit actu Sacramentum, quia nõdum impleuit pactum & votum, in quo remissa sunt ei peccata; & si ex negligentia pactum illud non impleat, proculdubio damnandum, non quia non habuerit anotè remissionem peccatorum, sed quia pactum non seruauit. Id verò ex ea similitudine: quam ibidem adducit, apertissimè colligitur. Nam probare volens charitatem consistere cum debito mortis æternæ, dicit, Patriarchas & Prophetas cum magna charitate de hac vita migrasse, & tamen mansisse apud inferos cum debito mortis æternæ, donec Christus sua morte eos liberauit. certum est autem, Patres illos non habuisse debitum mortis æternæ, nisi ea ratione, quia remissa erant eis peccata in virtute mortis christi futuræ, & si ea nunquam fuisset, ipsi quoque nunquam de inferno exissent. Atq; ad hunc modum exponenda videtur sententia Hugonis de S. Victore, libro 2. de Sacramentis par. 14. cap. 8.

Ad Vltimum ex Thoma VValdensi, dicit nus, Thomam VValdensem docere velle, solam charitatem sine Sacramento, vel in re vel in voto, hominem a peccato non liberare. Et quanquam vera charitas esse non potest sine Sacramento, vel in re, vel in voto: nec enim fieri potest, vt aliquis diligat Deũ super omnia, & non desideret ea remedia, quæ Deus instituit pro recõciliatione peccatoris; tamẽ si per impossibile

sibile aliquis diligeret super omnia Deum, & tamen nollet Sacramenta susc ipere, non iustificaretur. Vualdensis autem illud scripsit contra VViclefum, qui sentiebat, Baptismum aquæ non esse nisi signum internæ renouationis; quæ est etiam hæresis Caluinistarum. Verba eius hæc sunt: *Quamuis bonus fuerit, plena fide; dico tamen sine visibili Sacramento, vel re ipsa, vel affectu grauida consequuto sine aqua saluus esse non poterat, &c.* quæ sunt omninò consentanea doctrinæ, quam tradit Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 4. vbi docet, contritionem quidem reconciliare hominẽ Deo ante susceptionem Sacramenti: tamen eam reconciliationem non esse tribuendam soli contritioni, sed contritioni cum voto Sacramenti suscipiendi, quod votum semper in ea includitur.

A

DECIMA SEPTIMA obiectio. Si per cõtritionem peccata remittuntur, quorsum homines contriti baptizantur, vel reconciliantur? & nónne falsa est forma Sacramenti: Ego te baptizo, vel absoluo; si is iam lotus & absolutus est, cui sic loquimur?

B

RESPONDEO, Sacramentũ nõ frustrà suscipitur ab eo, qui per veram contritionem iustificatus est. Primum, quia Sacramentum auget gratiam, & pœnam temporalem remittit, vel totam, vt in Baptismo, vel ex parte, vt in Absolutione: Contritio enim cum solo Sacramenti voto, culpam quidem purgat, sed reatum totius pœnæ temporalis rarò admodum tollit. Secundo, quia nemo certò scire potest, se veram contritionem habuisse; & attritio cum solo Sacramẽti voto non iustificat. Itaque vt quis de adepta indulgentia securior sit, debet omnia illa remedia adhibere, quæ Deus ad peccata purganda instituit. Tertio, quia pactum implere debet, quod cum Deo quodammodo pepigit, qui per votum Sacramenti suo tempore susc ipiendi, gratiam reconciliationis accepit.

C

NEQVE forma Sacramenti redditur falsa. Nam qui dicit: Ego te baptizo, vel absoluo; non affirmat se absolutè baptizare vel absoluere, cùm non ignoret multis modis fieri posse, vt neque baptizet neque absoluat, licet ea verba pronunciet, nimirum si is, qui Sacramentum susc ipere videtur, fortè non habeat susc ipiendi intentionem, vel non sit ritè dispositus, aut obicem ponat. Igitur Minister illis verbis nihil aliud significat, nisi se, quod in se est, Sacramentum reconciliationis vel absolutionis impendere; quod vim habet in homine dispositio peccata omnia dimittendi. Quare S. Thomas in 3. par. quæst. 84. art. 3. ad vltimum ita exponit verba illa: *Ego te absoluo*, id est, Sacramentum Absolutionis impendo.

D

PRÆTEREA, quemadmodum (vt in responsione ad 4. obiectionem diximus) S. Dauid orabat: *Amplius lauame ab iniquitate mea.* ita potest etiam idem peccatum sæpiùs ad Confessionem adduci, sæpiúsque ministerio Sacerdotis absolui: quia dum in hac vita sumus, semper aliquid ex peccato inductum, purgari potest, vt pœnæ temporalis reatus, aut vulnus aliquod ex peccato relictum. Sed de his satis.

CAPVT XV.

Nullum esse peccatum, quod per veram Pœnitentiam non deleatur.

SEQVITVR quæstio NONA; Vtrum omnia peccata per veram contritionem siue pœnitentiam deleantur: est autem duplex sensus huius quæstionis. ALTER an omnis peccator possit agere pœnitentiam: sunt enim qui existiment, interdum aliquos, vel ob multitudinem, vel ob magnitudinem peccatorum ita deseri à Deo, vt nunquam sint auxilium diuinum ad rectè pœnitendum habituri. ALTER sensus est, an si quis egerit pœnitentiam, nulla sit tanta peccatorum multitudo, vel grauitas, quæ pœnitendo non possit expiari. Nam & Nouatiani videntur in ea sententia fuisse, vt ob grauissima quædam scelera nulla ratione Deus placari posset, vt ex Paciano in epist. 3. ad Simpronianum, & ex Ambrosio lib. 1. de pœnitentia. cap. 9. & lib. 2. cap. 2. & 4. intelligimus: & Richardus Armachanus, lib. 9. quæstionum Armenorum cap. 27. probabile esse docuit; ob quædam ingentia crimina non posse veniam impetrari, etiamsi ageret peccator quidquid posset pro venia impetranda. Sed quoniam de sensu priore tractandum erit in disputatione de gratia, & libero arbitrio: nunc solum de posteriore breuiter disseremus.

Illud igitur affirmamus, non vt probabile, quemadmodum loquitur Armachanus, sed planè vt certum, & apud Catholicos exploratum; nullam esse peccatorum multitudinem, vel grauitatem, quæ per veram pœnitentiam non expietur. Nam in primis Ezech. 18. & 33. Deus sæpius clamat: *Nolo mortem peccatoris*; & sine vlla exceptione veniam pollicetur omnium iniquitatum, si impium seriò pœnituerit vitæ præteritæ, cum emendationis proposito: quod idem in Isaia cap. 1. & 55. & in Ieremia cap. 18. & aliis Prophetis legimus. Porrò Ioel cap. 2. addit particulam vniuersalem: *Omnis qui cunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Nemo autem seriò Pœnitentiam agit, qui non inuocet nomen Domini: nam in eodem cap. describens idem Propheta pœnitentiam, ait: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & plãctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Et infrà: *Inter vestibulum & altare plorabunt Sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo.* Et Ionæ 3. *Operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine.*

In Testamento nouo Matth. 11. Dominus sine exceptione omnes inuitat ad se: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Matthæi 16. omnium peccatorum soluendorum sine exceptione, Petro potestatẽ tribuit: *Quodcunque solueris super terrã, erit solutũ & in cœlo.* Mat. 18. rursus generatim dicit Apostolis: *Quæcunque solueritis super terram, erũt soluta & in cœlis.* Et ibidẽ de numero, ne fortè quis peccata alicuius ob frequentes lapsus irremissibilia esse crederet, non solum vsque septies, sed etiã vsque septuagies septies peccata dimittenda esse admonuit, numerum certum ac finitum, pro incerto & infinito ponens, vt Origenes, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, & alij Patres in commentario huius sententiæ annotarunt. Et Ioannis 20. sine exceptione personarum: *Quorum*, inquit, *remiseritis peccata, remittuntur eis.* Cùm igitur Dominus omnes ad se peccatores inuitet ac vocet, quis audebit aliquos excludere? cùm ille, quæcunque soluuntur à suis in terra, soluta esse dicat in cœlis, quis obstrepere audebit, ac dicere quędam esse peccata, quę per veram pœnitentiam, & Sacerdotum ministerium solui nequeãt? cùm ille, quorum peccata Apostoli remiserint, iisdẽ remissa esse testetur, quis erit tam temerarius, qui aliquorũ peccata irremissibilia esse disputet? cũ ille denique toties remittẽda esse peccata iudicauerit, quoties ad

pœni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pœnitentiam is qui peccauit redierit, quis indulgentiam Dei ad certam mensuram ac numerum peccatorum restringet?

A

ACCEDIT Ecclesiæ Catholicæ definitio. Nam in primo capite Concilij LATERANENSIS Oecumenici, & frequentissimi, quod sub Innocentio III. celebratum est, habetur ea sententia: *Si post susceptionem Baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potest semper Pœnitentiam reparari.* cui sententiæ consentiunt omnium ferè Patrum testimonia. Hilarius can. 18. in Matt. *Neque fas est*, inquit, *nos ex præscripto legis, danda veniæ numero concludi, cùm per Euangelij gratiam sine modo nobis à Deo fuerit indulta.* Ambrosius li. 2. de Pœnitentia, cap. 4. *Omnibus*, inquit, *conuersis pollicetur veniam, quia scriptum est: Omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Hieronymus in epistola ad Oceanum, de digamia: *Frustrà*, inquit, *mortuus est Christus, si aliquos viuificare non potest: mentitur Ioannes Baptista, & digito Christum, & voce demonstrans: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; si sunt adhuc in seculo, quorum Christus peccata non tulerit, &c.* Augustinus lib. 1. Retract. cap. 19. reuocat, quod in lib. 1. de serm. Domini, dixisse videbatur, esse ingens aliquod peccatum, quod nulla ratione remitti possit: *Addendum*, inquit, *fuit, Si in hac tam scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitam: quoniam de quocunque pessimo in hac vita constituto, non sit vtique desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.* Eandem sententiam apud Basilium, in epistola ad Virginem lapsam, Chrysostomum, in epistolis duabus ad Theodorū de reparatione lapsi, atque apud alios passim inuenies.

HIS addi possunt exempla Scripturæ diuinę. Nam in Regibus Israel peiorem Achabo, & in Regibus Iuda peiorem Manasse non facilè reperies: vterque tamen per Pœnitentiam veniam impetrauit. Vide de Pœnitentia Achab, lib. 3. Regum, cap. 21. de Pœnitentia Manasse, lib. 2. Paral. cap. 33.

IN Testamento nouo orat Stephanus, Act. 7. pro lapidatoribus suis, qui tamen Spiritui sancto resistebant, vt ipse illis dixerat: &, vt ab Augustino paulò antè audiuimus, pro iis non imprudenter oratur, de quibus non desperatur. Actor. 8. hortatur Petrus Simonem Magum ad Pœnitētiam, eumque corripit, qui tamen grauissimè peccauerat: &, vt loquitur Augustinus serm. 11. de verbis Domini: *Quis est fructus correptionis sine vlla spe remissionis?* 2. Cor. 2. Paulus Corinthium illum ad indulgentiam recipit, quem iusserat 1. Cor. 5. tradi Satanæ, & de quo dixerat: *Auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes, vt vxorem patris sui aliquis habeat.*

CAPVT XVI.

Soluuntur obiectiones, ac de peccato in Spiritum sanctum breuiter disputatur.

SED obiectiones soluendæ sunt. Ac Primū obiiciebant olim Nouatiani illud Heli sacerdotis 1. Reg. 2. *Si peccauerit vir in virū, placari ei potest Deus, si autem in Deum peccauerit vir, quis pro eo orabit?*

RESPONDET Ambrosius lib. 1. de Pœnitentia. cap. 8. illud: *Quis orabit*; non significare: Nullus orabit, sed: Quærendus erit insignis aliquis Dei amicus, qui oret, qualis fuit Moses, qui pro populo idololatra orauit, & exauditus est. Exodi 32. Videtur Heli more humano esse loquutus. Nam inter homines rari inueniuntur, qui apud Principem intercedere audeant, quando reus Principem ipsum immediatè læsit, alioqui facilis est interceſſio, quando inter priuatos iniuria consistit. Summa est; Heli nihil aliud significare voluisse, nisi peccata in Deū difficiliùs expiari, quā in homines.

Secunda obiectio sumitur ex lib. Prouerb. cap. 1. vbi sapientia Dei sic loquitur: *Quia vocaui, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret, &c. tunc inuocabunt me, & non exaudiā, mane consurgent, & non inuenient me.* Et Psal. 17. *Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum, nec exaudiuit eos.* Et Hierem. 14. *Cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum.*

Respondeo. Verba Sapientiæ in Prouerbiis, de iis potissimùm accipienda sunt, qui post hanc vitam in die Iudicij siue vniuersalis, siue particularis, inutilem Pœnitentiam agent, & refrigerium aliquod petent, nec impetrabunt, quia tempus Pœnitentiæ non est, nisi in vita præsenti: de quibus etiam loquitur liber Sapientię cap. 5. cùm ait: *Tunc dicent intra se, Pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus inderisui, &c.* Et DOMINUS Mat. 25. introducit fatuas virgines post clausum ostiū dicētes: *Domine, Domine aperi nobis.* Et Luc. 13. clarioribus verbis: *Cū intrauerit*, inquit, *paterfamilias, & clauserit ostiū, & incipietis foris stare, & pulsare ostiū dicentes, Domine, aperi nobis, & respōdēs dicet vobis: Nescio vos vnde sitis: tūc incipietis dicere: Māducauimus corā te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis: Nescio vos vnde sitis, discedite à me omnes operarij iniquitatis, ibi erit fletus, & stridor dentiū, &c.* Et luc. 16. introducit diuitem in inferno implorantē Abrahamū, & nihil impetrantē. Loqui autē librū Prouerbiorū de vita futura perspicuū est ex illis verbis: *Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cùm vobis quod timebatis aduenerit.*

QVOD si ea verba ad hanc etiā vitā referre placeat, sine dubio accipiēda erunt de inuocatione Dei ad pœnas arcendas, non de vera Pœnitentia, neque de seria cupiditate liberationis à culpa: ad quē modum intelliguntur alia duo loca, ex Dauide & Hieremia. Nā de inuocatione Dei ex vera Pœnitentia, non potest falsum esse quod scribit Ioel cap. 2. *Omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.*

Tertia obiectio continet exempla duo eorum, qui Pœnitentiam in hac vita egerunt, nec indulgentiā meruerūt. Lib. 2. Machab. cap. 9. de Antiocho inquit Scriptura: *Orabat hic sceleſtus Deum, à quo non esset misericordiam consecuturus.* Et in epi. ad Hebr. ca. 12. de Esau inquit Apostolus: *Scitote quoniā postea cupiens hæreditare benedictionem reprobatus est: non enim inuenit Pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquisisset eam.*

Respondeo, dubitari nō potest, quin Antiochus solam corporis mortem, & cruciatum illum viscerū quo vexabatur, auertere oratione sua desiderauerit; & ideò cùm vera non fuerit eius Pœnitentia atque conuersio, mirum esse non debet, si nihil etiam à Domino impetrauerit. Porrò, Esau neque apud patrem locum benedictionis inuenit, quia iam in alterum collata benedictio illa, irrecuperabilis erat: neque apud Deum Pœnitentia eius vim vllam habuit, quia non ex corde conuersus est ad Deum, neque fleuit ob culpas in Deum admissas, sed solùm ob hæreditatem amissam. Nam illo ipso tempore, quo Pœnitentiam agere videbatur, necem fratris sui animo voluebat: sic enim ait Genes. 27. *Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.* Itaque Apostolus exemplo Esau admonere voluit fideles, ne facilè se in peccata pertrahi sinerent; tum quia damnum irrecuperabile per peccatum incurrit, qui innocētiam, aut virginitatem

nitatem, aut aliquid eiusmodi peccando amittit: tùm etiamsi qui nonnulli gemunt ac plorant, nec tamen veram Pœnitentiam habent, atque ita valdè dubius, atque incertus est peccantium exitus.

QVARTA obiectio, eáque præcipua, quam & Pacianus in epist. 3. ad Sympronianum, & Ambrosius in vtroque libro de Pœnitentia, ex Nouatianis referunt, sumitur ex quatuor locis Scripturæ diuinæ, in quibus peccatum in Spiritum sanctum, dicitur esse irremissibile. Ac vt perspicuè res tota, & breuiter explicetur, duo tractanda erunt. PRIMVM, quid sit propriè peccatum in Spiritum sanctum. DEINDE, qua ratione dicatur irremissibile.

Quod ad PRIMVM attinet, quatuor sententiæ sunt, quarum tres posteriores in 2. 2. q. 14. B. Thomas recitat, & etiam Magister in 2. dist. 43.

PRIMA est ORIGENIS in Matth. cap. 12. peccata in Spiritum sanctum esse omnia illa, quę contra Dei legem admittunt homines post Baptismum. Et ratio est, quia, vt ipse ibi docet, Pater est in omnibus rebus, etiam ratione carentibus, Filius in solis rationalibus, etiāsi Ethnici sint, Spiritus sanctus in solis regeneratis. Cùm igitur peccent homines in eam personam diuinam, quam in se habent; sequitur peccata Ethnicorum esse in Patrem, aut Filium: peccata Christianorum in Spiritum sanctum. Eadem sententia fuit etiam Nouatiani: nam vt B. Hieronymus scribit in epist. ad Marcellam, de blasphemia in Spiritum sanctum; ideò Nouatianus negabat Christianis lapsis remissionem peccatorum, quia existimabat, omnes Christianorum lapsus esse peccata in Spiritum sanctum.

Hanc sententiam meritò refellit B. ATHANASIVS in libello quem edidit super eum locum Euangelij: *Qui dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei, &c.* PRIMO, quia sequeretur omnia peccata Christianorum esse talia, vt non remittantur, neque in hoc seculo, neque in futuro; quod constat esse falsum ex B. Paulo, qui 2. Corinth. 2. remisit peccatum fornicario Christiano. SECVNDO, quia Dominus accusat peccati in Spiritum sanctum Pharisæos, qui tamen Christiani non erant. TERTIO, quia falsum est quod Origenes assumit, Patrē esse in pluribus rebus, quàm Filium, & Filium in pluribus, quàm Spiritū sanctum. Nā cùm sint vna numero essentia, necessariò vna persona diuina est in alia, iuxta illud Ioann. 14. *Ego in Patre, & Pater in me est*: & multò magis vbi est vna persona, ibi sunt reliquæ. Hæ sunt rationes Athanasij.

ALTERA sententia est B. Augustini, qui nullum aliud voluit esse peccatum in Spiritum sanctum, quam finalem impœnitentiam. Is enim asserit in Enchiridio, cap. 83. enucleatissimè de hac re à se disputatum esse in serm. 11. de verbis Domini: in illo autem Sermone tandem hoc constituit. Idem etiam docet in epist. 50. ad Bonifacium, & lib. de corrept. & gratia, cap. 12. & lib. 4. contra Cresconium, cap. 8. Quod autem in hac sententia vsque ad obitum perseuerauerit, patet tùm ex Enchiridio, cap. 83. nam eum librum ex postremis scripsit, tùm ex lib. 1. Retract. cap. 19 vbi corrigit id, quod dixerat lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 43. Dixerat enim, peccatum ad mortem esse inuidentiam fraternæ gratiæ, & hoc esse peccatum in Spiritum sanctum: ceterum correxit in Retractationibus, dicens, addendum fuisse: *Si in scelerata mentis peruersitate finiret hanc vitam.*

Hæc sentētia B. Augustini vera quidē est, quatenus docet finalem impœnitentiam esse peccatum aliquod in Spiritum sanctum: tamen non videtur posse defendi, si velit propriè peccatum illud in Spiritum sanctum, de quo Dominus in Euangelio loquitur, esse finalem impœnitentiam. PRIMO, quia peccatum in spiritum sanctum propriè blasphemia quædam est, vt patet Matth. 12. Luc. 12. & Marci 3. finalis autem impœnitentia non est blasphemia, sed circunstantia quędam, quæ in omni peccato reperiri potest.

SECVNDO, quia finalis impœnitentia non committitur nisi morte: peccatum autem in Spiritum sanctum, etiam in hac vita reperitur; alioqui non diceret Dominus, non remitti, neque in hoc seculo, neque in futuro.

TERTIO, quia Dominus notauit Pharisæos huius criminis vt patet Marci 3. *Qui blasphemauerit*, inquit, *in Spiritum sanctum, non habet remissionē in æternum, sed reus erit æterni delicti: quoniam dicebant; Spiritum immundum habet.* At Pharisæi tunc non agebant animam, & multos annos fortasse superuixerunt.

QVARTO, quia Apostolus Heb. 6. & 10. de hoc peccato loqui videtur: ait enim ca. 6. *Impossibile est, eos qui semel sunt illuminati, &c. & prolapsi sunt, iterum renouari ad Pœnitentiam*: & cap. 10. *Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur hostia pro peccato, &c.* & infrà dicit, eos qui ita peccant, ideò grauissimè peccare, quia Spiritui gratiæ contumeliam faciunt. Certum autem est, Apostolum loqui de peccatis viuorum, non de finali impœnitentia: alioqui idem esset ac si diceret, non posse mortuos reuocari ad Pœnitentiam; quod indignum est tanto Apostolo.

POSTREMO, quia 1. Ioann. 5. vbi dicitur: *Est peccatum ad mortem, non pro eo dico, vt roget quis, &c.* sermo est de peccato in Spiritum sanctum, vt ipse Augustinus confitetur, lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 43. & tamen Ioannes de peccatis viuorum loquitur. Sunt quidem aliqui, qui existimant Ioannem loqui de peccatis mortuorum, ac dicere, non esse orandum pro illis, qui vsque ad mortem in peccatis suis permanserunt: tamen textus Apostoli apertè reclamat; ait enim: *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem; petat, & dabitur ei vita, &c.* quibus verbis præsupponit, posse sciri cum aliquis peccat, an illud peccatum sit ad mortem, vel non: ac proinde non loquitur de finali impœnitentia, quæ non potest cognosci, nisi post mortem. Præterea, si loqueretur de peccatis mortuorum, non diceret: *Si quis scit fratrem suum peccare*: sed, Si quis scit fratrem suum peccāsse.

TERTIA sententia est, peccatum in Spiritum sanctum, esse peccatum ex malitia, sicut peccatum ex infirmitate, dicitur peccatum in Patrem, & peccatum ex ignorantia, dicitur peccatum in Filium. Hæc sententia, præ ceteris videtur placuisse Magistro sententiarum in secunda distinct. 43. & B. Thomæ in secunda secundæ quæst. 14. tametsi etiam alias sententias non repudiant.

Possumus autem idem de hac sententia dicere, quod diximus de sententia B. Augustini, nimirum veram esse, sed non satisfacere nostræ quæstioni. Nam et si quodlibet peccatum ex malitia, dici potest peccatum in Spiritum sanctum: tamen non quodlibet peccatum ex malitia est illud, de quo Scripturæ loquuntur, quod propriè & singulariter dicitur peccatum in Spiritum sanctum, & quod non remittitur neque in hoc seculo, neque in futuro. Id quod facile

Universidad de Deusto
Biblioteca

cilè probari poteſt, quia peccatum in Spiritum ſanctum eſt certa quædã blaſphemia, vt patet ex Mat. 12. Marci 3. & Luc. 12. peccatum autem ex malitia, neque eſt ſpeciale peccatum, ſed generale; neque ſemper eſt blaſphemia: diuiduntenim auctores huius ſententiæ peccatum in Spiritum ſanctum in ſex ſpecies, ex quibus tantùm vna ad blaſphemiam pertinet.

Eſt igitur QVARTA ſententia, quam veram eſſe non dubitamus, peccatum in Spiritum ſanctum propriè nihil eſſe aliud, quàm veritatem cognitam & manifeſtam, ex malitia improbare, & tanquam demoniacam, & deteſtabilem calumniari. Dicitur autem peccatum in Spiritum ſanctum, non quia non ſit etiam contra Patrem & Filium, ſed quia Spiritui ſancto tribuitur operatio miraculorum, & illuſtratio animorum ad cognoſcendam veritatem: ipſe enim eſt qui docet omnem veritatem, Ioan. 16. & qui diuidit ſingulis, pro vt vult, vni gratiam ſanitatum, alteri donum linguarũ, &c. & operatur omnia in omnibus 1. Cor. 12. Itaque ille peccat in Spiritum ſanctum, qui cognita veritate Spiritu ſancto illuſtrante, improbat, & ſigna ac prodigia, virtute Spiritus ſancti facta, tribuit Sathanæ.

Hanc ſententiam veram eſſe, Primo probatur ex communi conſenſu veterum: ita enim docent Athanaſius in libello de hac re ſcripto, & etiam oratione 2. in Arianos. Chryſoſt. Hom. 42. in Matth. Baſilius in Moralibus, ſumma 35. cap. 1. & in quæſt. compendio explicatis, q. 273. Hilarius in cap. 5. & 12. Matth. Ambro. lib. 1. de Spiritu ſancto, ca. 3. Hieronymus in cap. 12. Matthæi, & in epiſt. ad Marcellam, de blaſphemia in Spiritum ſanctum, Anſelmus in cap. 12. Matthæi. Richardus de ſancto Victore, in libro de ſpiritu blaſphemiæ, Theophylactus, & Beda, in cap. 12. Matth. & cap. 3. Marci: & ante hos Pacianus in epiſt. 3. ad Sympronianum.

Verùm obſeruandum eſt, cùm B. Hieronymus in epiſtola citata dicit, peccatum in Spiritum ſanctum futurum, ſi quis ante tribunal Iudicis conſtitutus, non ſolùm neget Chriſtum, ſed etiam dicat eum eſſe Beelzebub; non eſſe hæc verba ſimpliciter intelligenda. Tunc enim ſolùm vult B. Hieronymus futurum peccatum in Spiritum ſanctum, ſi is, qui dicit Chriſtum eſſe Beelzebub, non dicat coactus tormentis, ſed vltrò ex malitia cognitam veritatem oppugnans, vt ex tota illa epiſtola perſpicuum eſt: & tales aliquos fuiſſe ſuo tempore B. Cyprianus teſtatur in ſerm. de lapſis.

Secundo, probatur ex eo, quòd Dominus peccatum in Spiritum ſanctum vocat peccatum Phariſæorum, quo dicebant Chriſtum in Beelzebub eiicere dæmonia, vt Marcus cap. 3. ſcribit: peccatum autem hoc Phariſæorum, nihil erat aliud quàm oppugnatio cognitæ veritatis.

TERTIO, probatur ex eo, quòd Dominus Matth. 12. diſtinguit blaſphemiam in Filium hominis, à blaſphemia in Spiritum ſanctum. Blaſphemia autem in Filium hominis, ſecundum expoſitionem Athanaſij, & Hieronymi, & aliorum; erat eorum, qui exiſtimantes Chriſtum non eſſe niſi hominem, opera eius calũniabantur, & dicebant: *Ecce homo vorax, & potator vini*, ergo peccatum in Spiritum ſanctum eſt eorum, qui ſcientes Chriſtum in virtute Dei miracula operatum, tamen ex malitia & inuidia, diuina illa opera non Spiritui ſancto, ſed Spiritui immundo adſcribunt.

Ex his deduci poteſt, peccata Apoſtolorum Petri & Pauli, quorum prior Chriſtum negauit, poſterior acerbè perſequutus eſt, non fuiſſe peccata in Spiritum ſanctum. Nam Petrus ex infirmitate negauit, timore videlicet pœnæ: Paulus autẽ ex ignorãtia. 1. Ti. 1. *Miſeri cordiam*, inquit, *conſequutus ſum, quia ignorans feci, in incredulitate.* At peccata Iudæorum lapidantium Stephanum, in Spiritum ſanctum erant: nam cum reſiſtere non poſſent Spiritui ſancto, qui loquebatur in eo, vt dicitur Actor. 6. tamen reſiſtere conabantur. Et idem peccatum à multis Hæreticis committi credibile eſt, qui cum in Scripturis & Patribus aſſiduè verſentur, vix fieri poteſt, quin intelligant ſe vehementer errare: & tamen ne videantur hanc cauſſa de Eccleſia receſſiſſe, doctrinam cognitam ſatis & exploratam obſtinatè reprehendunt.

Iam verò, qua ratione hoc peccatum dicatur irremiſſibile, dubium eſt propter quatuor loca Scripturæ. Primus eſt, Matth. 12. Luc. 12. & Marci 3. vbi dicitur blaſphemia in Spiritum ſanctum non remitti, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. SECVNDVS eſt Hebr. 6. *Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, &c.* TERTIVS Heb. 10. *Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur hoſtia pro peccato.* QVARTVS 1. Ioa. 5. *Eſt peccatum ad mortem, pro eo non dico vt roget quis.*

Ad Primum locum multiplex reſponſio dari ſolet. Prima eſt Theophylacti in hunc locum Matthæi, & Abulenſis ibidem, peccatum in Spiritum ſanctum dici irremiſſibile, quia nunquam remittitur ſine Pœnitentia, peccatum autem in Filium hominis dici remiſſibile, quia remittitur ſine Pœnitentia: quia enim ex ignorantia procedit, non reputatur verum peccatum. At ſi hæc ſententia vera eſſet, ſequeretur, omne verum peccatum quod non eſt ex ignorantia inuincibile, eſſe peccatum in Spiritum ſanctum; quod certè abſurdiſſimum eſt.

Secunda eſt Richardi in libello de ſpiritu blaſphemiæ, peccatum in Spiritum ſanctum dici irremiſſibile non ratione culpæ, ſed ratione pœnæ; quia ſi homo Pœnitentiam non agit de hoc peccato, nihil ei remittitur de pœna damnationis; ſi verò Pœnitentiam agit, nihil ei remittitur de pœna temporali, quæ ad ſatisfactionem requiritur: alia verò peccata dicuntur remiſſibilia, quia ſemper remittitur aliquid de pœna illis debita, ratione ignorantiæ, vel infirmitatis quæ peccata illa diminuunt.

Contra hanc ſolutionem eſt, Primo, quòd omnes alij Patres intelligunt, Dominum eſſe loquutum de remiſſione culpæ. Secundo, quia Dominus non dixit: Nihil de hoc peccato remittetur; ſed abſolutè: Hoc peccatum non remittetur: ergo non loquitur de diminutione pœnæ, ſed de abſoluta remiſſione totius peccati. TERTIO, quia ſine ratione aſſeritur, nihil pœnæ relaxari peccantibus in Spiritum ſanctum, ſi Pœnitentiam egerint: nam ſi reuera magno feruore aliquis talis conuertatur, cur nõ poterit Deus & Eccleſia, vel partem aliquam pœnæ temporalis relaxare?

Alia igitur ſolutio eſt aliorum, peccatum in Spiritum ſanctum irremiſsibile dici, quia etiamſi remitti poſsit, ſi Pœnitentia adſit, tamen qui ita peccant, ad veram Pœnitentiam non perueniunt, quod iuſto iudicio DEVS eos deſeruerit, & in reprobum ſenſum traditi ſint.

Hæc ſententia videtur eſſe Athanaſij, Hilarij, Hieronymi, & Anſelmi in caput Matthæi duodecimum, videtur tamen temperanda, vt eam temperant Chryſoſtomus in capite 12. Matthæi, & Ambroſius libro ſecundo de Pœnitentia, capite 4. Nam ſi ſimpliciter intelligamus, peccatum in Spiritum ſanctũ nunquam remitti,

remitti, ſequetur, eos omnes qui ſciunt ſe impugnare cognitam veritatẽ, meritò deſperare debere de ſalute, quod abſurdiſſimũ eſſe videtur: ſequetur etiã, nos nõ debere pro talibus orare, ſicut pro damnatis non oramus, cùm tamẽ ſanctus Stephanus orauerit pro lapidatoribus ſuis, quos in Spiritum ſanctum peccare ſciebat, vt habemus Actorum 7. Et beatus Auguſtinus libro 1. Retractat. cap. 19. *De nullo*, inquit, *quamuis peſſimo in hac vita conſtituto, deſperandum eſt; & pro eo non imprudenter oratur, de quo non deſperatur.* Sanctus Ambroſius quoque loco citato probat, peccatum in Spiritum ſanctum per pœnitentiam poſſe remitti, quia populus Iudæorũ, qui dixerat de Chriſto: *In Beelzebub principe Dæmoniorum eiicit dæmonia*; poſteà ad prædicationem B. Petri conuerſus legitur, Actor. 2.

Dicendum igitur, Scripturas & Patres dicere, peccatum in Spirum ſanctum non remitti, quia ordinariè & vt plurimùm, non curatur: ſicut de aliis peccatis Dominus ait: *Omnia peccata & blaſphemiæ remittuntur*, non quia ſemper, & omnibus remittantur, ſed quia vt plurimùm & ordinariè remittuntur. Sunt autem duæ cauſſæ cur ordinariè incurabile ſit peccatum in Spiritum ſanctum. Vna, quia directè reſiſtit, & repudiat gratiam Dei: quemadmodũ ſi ægrotus vnico medicamento curari poſſet, & illud ad mittere non vellet, rectè diceretur morbus eius incurabilis. Altera, quia cùm ſit peccatum ex malitia, non ex ignorantia vel infirmitate, nihil in ſe habet, vnde vel modicum excuſari poſſit, ac proinde nihil miſericordiæ meretur: hinc enim Apoſtolus 1. Timoth. 1. *Miſericordiam*, iuquit, *conſequutus ſum, quia ignorans feci, in incredulitate.*

Ac ne mirum videatur, ſi peccatum irremiſſibile, dicamus irremiſſibile ordinariè, ſed non abſolutè, conſiderentur alia ſimilia loca. Matth. 19. Dominus ait, facilius eſſe, vt camelus intret per foramen acus, quàm vt diues ingrediatur in regnum cœlorũ. Quo loco videtur planè diuitibus aditum ad ſalutem interclusiſſe: & tamen in eodem loco ſubiungit: *Quod impoſſibile eſt apud homines, apud Deum poſſibile eſt.* Et Hierem. ca. 13. dicit Dominus: *Si mutare poteſt Aethiops pellem ſuam, & pardus varietates ſuas; & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malè.* & tamen in toto eo libro hortatur eos Deus vt reuertantur, & veniam pollicetur.

Ad ſecundum locum ex epiſt. ad Hebræos cap. 6. poſſet Primo eodem modo reſponderi, impoſſibile eſſe vt qui ſemel ſunt illuminati, & voluntariè poſteà peccant, ad pœnitentiam renouentur, non abſolutè, ſed vt in plurimum. Sed melior ſolutio eſt, quòd Apoſtolus hic ſolùm loquatur de pœnitentia, quæ Baptiſmum præcedit: ſic enim exponunt Chryſoſtomus, Ambroſius, & alij Patres. Et ipſe Apoſtolus hoc inſinuat illis verbis: *Qui ſemel ſunt illuminati*, id eſt, baptizati: nam apud veteres, illuminari eſt baptizari. Et illis: *Iterum renouari.* renouamur enim propriè in Baptiſmo. Et illis: *Iterum crucifigentes Filium Dei.* nam cùm baptizamur, conformamur ſimilitudini mortis Domini, vt dicitur ad Rom. 6. & ſicut Chriſtus tantùm ſemel crucifixus eſt, ita & nos tantùm ſemel baptizamur, & qui vellet iterũ baptizari, iterum ſibi Chriſtum crucifigeret.

Ad Tertium ca. 10. ad Hebræos dico cum Chryſoſtomo, Ambroſio, & aliis, cùm Apoſtolus dicit, nõ relinqui hoſtiam pro peccato, ſenſum eſſe, non eſſe expectandum alium Chriſtum, qui pro nobis moriatur, vel vt ille, qui ſemel mortuus eſt, iterum veniat moriturus: & conſequenter non eſſe ſecundum Baptiſmum expectandum. Eadem enim eſt ſententia huius loci, & ſuperioris.

Ad quartum ex epiſtola Ioannis, Auguſtinus de correptione & gratia, ca. 12. & Gregorius lib. 6. moralium, ca. 31. ſiue vltimo, dicunt, peccatum ad mortem, eſſe peccatum in quo homo perſeuerat vſque ad mortem. Sed tunc non dixiſſet: *Si quis ſcit fratrem peccare*, ſed, Si quis ſcit peccaſſe non ad mortem: non enim cognoſci poſſet peccatum ad mortem, niſi poſt mortem eius, qui illud commiſit. Ambroſius lib. 1. de Pœnitentia, c. 9. dicit, Ioannem non dixiſſe vt nemo oret pro iis, qui peccant peccata ad mortem, id eſt, grauiſſima peccata, ſed ſolum vt non orent homines vulgares, & imperfecti, ad quos epiſtolam illam ſcribebat: grauiſſima enim peccata perfectis oratoribus indigent. Hieronymus libro 2. in Iouinianum vltra medium, verſus finem, tractans hunc locum, dicit nihil hic ſignificari aliud, niſi pro peccato ad mortem difficulter orationem exaudiri. Et hic videtur veriſſimus eſſe huius loci ſenſus: nam immediatè anteà dixerat Ioannes: *Scimus quoniam audit nos, quidquid petierimus ab eo.* idcirco ne putaremus hoc habere locum etiam in petitionibus quibuſlibet, quas pro aliis offerimus, ſubdit: *Qui ſcit fratrem ſuum peccare non ad mortem, petat, & dabitur ei, &c.* id eſt, cum fiducia petat, nam impetrabit. Si verò peccatum eſt ad mortem, id eſt, grauiſſimum ex genere illorum, quæ ordinariè non remittuntur, ſed puniuntur æterna morte: *Non dico, vt roget quis*, id eſt, non prohibeo quidem orare, ſed non audeo polliceri, quod facilè impetrabitis, ideò non dico vt roget quis, nimirum cùm illa certa fiducia impetrandi: ſæpe enim Deus in tali negocio preces Sanctorum non audit, iuxta illud Hieremiæ. 7. *Noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te.*

CAPVT XVII.

In Contritionem imperfectam, ſiue attritionem ex timore pœnæ ortam, bonam atque vtilem eſſe.

***

DECIMA ſequitur quæſtio, Vtrum Contritio, ſiue Attritio quæ oritur ex timore ſeruili, ſit bona: ſiquidem Martinus Lutherus (vt oſtendimus ex multis eius teſtimoniis in lib. 1. ca. 6.) initio defectionis ſuæ apertè dicebat, Contritionem ex timore ſeruili ortam, facere hominem hypocritam, & magis peccatorem. Et quamuis Lutherani poſteà ab ea ſententia receſſerint, & iam communiter doceant, timorem pœnæ vtilem eſſe, atque inde Pœnitentiam inchoari, vt perſpicuum eſt ex Kemnitio in 2. par. Examinis, pag. 954. & ex Caluino lib. 3. Inſtit. ca. 3. §. 7. tamen operæpretium eſſe duximus, Lutheri ſententiam à Leone X. primùm in Bulla contra articulos Lutheranos, deinde à Concilio Oecumenico Tridentino, ſeſſione 14. can. 5. damnatam, teſtimoniis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scripturarum,veterum traditione,& rationibus confutatæ.

Sed antequam ad argumenta veniamus, exponendum erit paucis, de quo timore pœnæ potissimum controuersia sit: possumus enim doctrinæ caussa quatuor timores distinguere, qui omnes pœnam, non culpam respiciant.

PRIMVS est timor naturalis, qui passio quædam est partis inferioris: & de hoc timore nulla controuersia est, tum quod hic timor nō se extendat ad pœnas æternas, quæ sola fide comprehenduntur, tum etiam quod neque sit bonus, neque malus, nec solum in hominibus, sed etiam in pecudibus reperiatur. Erat enim Rupertus Abbas lib. 9. de operibus Spiritus sancti, ca. 5. vbi duos timores malos à duobus bonis distinguens, priorem malum esse dicit eū, qui in quatuor præcipuis animę passionibus numeratur, quæ sunt, timor, cupiditas, dolor, & gaudiū: posteriorem esse vult eum, qui nascitur ex fide, sed hominem non corrigit, qualis fuit in Felice Præside Iudęę, qui disputāte Paulo Act. 24. de Iudicio futuro, valde perterritus est, sed inde non euasit melior. At passiones illæ animæ non rectè dicuntur malę, cùm moraliter nec bonæ, nec malæ vocari possint, quippe quas non habemus in potestate, naturaliter autem bonæ sint, & à Deo ad multa commoda nobis ingenita, vt S. Basilius demonstrat in orat. contra iracentes: Timor autem ille qui ex fide oritur, non ideo malus dici debet, quia hominem non corrigit, alioqui ipsa etiam fides dici posset mala, quando hominem non corrigit, sed vitium illud non fidei, vel timoris, sed hominis est, qui fidei ac timoris ductum non sequitur.

ALTER timor est is, quem Theologi mundanum appellare solent, cùm videlicet quis ita pœnas à rebus creatis infligendas metuit, vt propterea in creatorem peccare non metuat, qualis timor in Petro fuit, cùm Christum negauit. Neque de hoc timore vlla quæstio esse potest: is enim timor consensu omniū malus est, & ab ipso Christo damnatus, Matt. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* & ab Apostolo Petro, 1. Petri 3. *Timorem eorum ne timueritis, Dominum autem* Christum *sanctificate in cordibus vestris.* & ab Isaia, c. 51. *Quis tu, vt timeres ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi fœnum, siccabitur?* Hunc eundem timorem sanctus Basilius in explicatione Psalmi 33. hostilem appellat, ac sobolem incredulitatis esse dicit. & de eodem disputat S. Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli.

TERTIVS est timor pœnæ, quem Deus ipse peccatoribus comminatur, sed cum timore offensionis diuinæ ita coniunctus, vt licet homo vehementer pœnam timeat, magis tamen offensionē Dei, quam pœnam illam timeat. Atque hic timor seruilis dici solet secundum substantiam, sed absque seruilitate, & ordinatus, ac bonus est, neque de eo quæstio esse posse videtur, ac ne ipse quidem Lutherus, vt existimo, timorem istum reprehendisset. Nam & Dominus hortatur sanctos Martyres Matth. 10. vt timeant eum, qui potest animam & corpus perdere in Gehennam: & sancti Patres hunc timorem passim laudant, & in ipsis etiam iustis hominibus locum habere dicunt. S. Basilius oratione in Psal. 33. docet peccatorum tentationes repellendas à viris iustis timore futuri Iudicij. Et oratione in principium Proverbiorum, dicit homines iustos hoc timore, impediri ne peccent, non secus ac impediuntur clauis, qui cruci affixi sunt, ne se commoueant, iuxta illud Psal. 118. *Confige timore tuo carnes meas: à iudiciis enim tuis timui.* Sanctus Ioannes Chrysostomus homil. 15 ad populum Antiochenum, scribit, metum Gehennę esse in anima hominis iusti quasi militem fortem & armatum, qui fures & latrones, & omnes hostes procul arcet à domo. S. Ambros. in Psal. 118. serm. 21. scribit, sanctos Martyres in agone martyrij constitutos, timore Gehennę ante oculos mentis propositę, vincere solitos earum pœnarum timorem, qui à persequutoribus & carnificibus ingerebatur. Sanctus Hieronymus in epistola ad Eustochium de seruanda virginitate, scribit se metu Gehennæ solitudinem, & genus vitæ durissimum elegisse. Sanctus Augustinus in lib. de gratia & libero arbitrio, c. 18. scribit, sanctis viris timorem illum à Deo donari, de quo Dominus ait: *Timete eum, qui potest animam & corpus perdere in Gehennam,* & lib. de sancta virginitate, ca. 38. apertè docet, hunc timorem à charitate nequaquam excludi. Denique sanctus Gregorius homi. 26. in Euangelia, omnes hortatur, vt futurum Iudicium timeant antequam veniat, ne posteà cùm appropinquare cœperit, timere debeant.

QVARTVS timor est propriè seruilis, quo videlicet ita peccator Deum punientem timet vt solus pœnæ fugiendæ caussa à peccatis perpetrandis caueat, & de perpetratis doleat: quem timorem ita explicat S. Augustinus conc. 25. in Psal. 118. *Timor quo non amatur iustitia sed timetur pœna seruilis est, quia carnalis est, & ideo non crucifigit carnem. Viuit enim peccandi voluntas, quæ tunc apparet in opere, quando sperator impunitas, cùm verò pœna creditur sequuturа, latenter viuit, viuit tamen: mallet enim licere, & dolet non licere, quod lex vetat, quia non spiritaliter delectatur eius bono, sed carnaliter malum metuit, quod minatur.*

De hoc igitur timore tota controuersia est, hunc enim Lutherus damnabat, vt qui faceret homines hypocritas, magisque peccatores, & hunc eundem Tridentina Synodus sess. 14. c. 4. bonum atque vtilem esse, & à Deo excitari docet. Quæ sententia probatur. Primo ex verbis illis Dauidis, Psal. 110. & Salomonis, Prouerb. 1. *Initium sapientiæ timor Domini.* & Eccles. c. 1. *Timor Domini expellit peccatum, nam qui sine timore est, non poterit iustificari.* & c. 25. *Timor Domini initium dilectionis eius.* Hæc dicuntur de timore qui est in peccatoribus, & qui dilectionem præcedit: in peccatoribus autem & ante dilectionem, timor filialis esse nō potest, sed tantùm seruilis.

Item Haiæ 26. secundum versionem LXX. *A timore tuo concepimus, & peperimus Spiritum salutis.* Hierem. 5. *Me ergo non timebitis, & à facie mea non dolebitis, dicit Dominus?* Malach. 1. *Filius honorat patrē, & seruus dominum: si ego pater, vbi est honor meus? si dominus, vbi timor meus?* Quo loco Dominus exigit timorem à seruis, qui eum vt patrem amare non nouerant.

Illud etiam Domini, Matth. 10. *Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in Gehennam:* etiamsi ad iustos pertineat, qui timore isto iuuantur ne peccent, tamen dubitari non potest, quin etiam ad iniustos referri debeat, qui timore eodem iuuantur, vt ad Pœnitentiam veniant.

Præterea Scripturæ passim terrorem incutiūt peccatoribus, nec sanè ad alium finem, nisi vt timorem conci-

concipiant, & ex eo timore pœnitentiam meditentur. Deuter. 32. *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima.* Psal. 7. *Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* Isaiæ 33. *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Ionas c. 3. illa cōminatione Niniuitas conuertit, *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* Matth. 3. Ioannes Baptista ex timore pœnæ ad pœnitentiam homines adducere satagebat: *Genimina viperarum, quis vobis demonstrauit fugere à ventura ira?* & rursus: *Omnis arbor, quæ nō facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur.* Et Christus ipse Matthæi 5. 13. 24. & 25. Marc. 9. Luc. 12. & alibi sæpissimè, ignem Gehennæ, stridorem dentium, tenebras exteriores, vermem non morientem; & flammas inextinguibiles minabatur.

DENIQVE eædem Scripturæ timorem istum à Deo inspirari tam apertè docent, vt nimis magna temeritas videri debeat, si quis eum adhuc damnare voluerit. Rom. 8. *Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorū,* &c. quo loco beatus Paulus docet, in Testamēto veteri datum à Deo spiritum seruitutis, quo timeretur, quemadmodum in Testamento nouo dedit spiritum adoptionis, quo diligeretur. Isaiæ 63. *Quare nos errare fecisti de via tua? indurasti cor nostrum ne timeremus te?* vbi lamentatur Propheta, quòd Hebræi caruerint dono timoris, quo conuerti ad Dominum potuissent. Nam (vt rectè docet sanctus Augustinus in epistola 105. ad Sixtum) non indurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam.

ACCEDAT nunc traditio veteris Ecclesiæ. Tertullianus in lib. de pœnitentia: *Si de Exomologesi,* inquit, *retractas, Gehennam in corde considera, quam tibi Exomologesis extinguit: & pœnæ magnitudinem priùs imaginare, vt de remedij adeptione non dubites.* Idem lib. 2. in Marcionem, timorem Iudicij bonum, & salutarem esse demonstrat.

CLEMENS Alexandrinus libro secundo Stromatum, ante medium: *Fides,* inquit, *est prima ad salutem inclinatio, post quam timor, & spes, & pœnitentia.* Et infrà: *Qui timorem damnant, vt legem etiam infectantur: quòd si legem, clarum est, quod & eum qui legem tulit.*

Sanctus Cyprianus in sermone de lapsis, cùm ad timorem lapsos hortaretur: *Deus,* inquit, *quantū pietate patris indulgens semper & bonus est: tantum iudicis maiestate timendus est.*

Sanctus Basilius oratione in Psal. 33. *Timor,* inquit, *salutaris, qui ad sanctitatē deducit, & animæ diuinitùs insitus est, qualis existat, si cupis audire, attende: quando fortè te ad aliquod peccatum videris paratum, illud horribile mandatum, & Christi Iudicium cogita,* &c. Vide eundem oratione in principium Prouerbiorum.

Sanctus Pacianus in Paræneſi ad pœnitentiam, ferè extrema: *Timete,* inquit, *dilectissimi, iusta iudicia, omittite errorem, damnate delicias: properat iam tempus extremum: Tartarus & Gehenna laxatos impiis fimus pandunt: post animarum tempestiua supplicia, redituis quoque corporis pœna seruatur,* &c.

Sanctus Ambrosius in libello ad virginem corruptam, c. 8. *Pœnitentia,* inquit, *non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur, si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & si te iam credas propè ipsas positam tenebras exteriores.*

Sanctus Hieronymus in commentario ad caput primum Malachiæ: *Vult,* inquit, *Deus, vt primū eius filij simus, & bonum voluntate faciamus: si hoc consequi nolumus, vt saltem nos seruos habeat, à malis per supplicium formidine recedamus, vt de timore seruorum ad gratiam filiorum transeamus.* Et in caput secundum Michææ: *Vt qui pudore,* inquit, *vel verecundia non tenentur, agant Pœnitentiam saltem comminatione pœnarum.*

S. Ioannes Chrysostomus in primo libro de compunctione cordis, extremo: *Hoc solum est, quod exposcitur à nobis, vt semper recordemur malā nostra, & ad animum reuocemus, & conscientiam gestorum nostrorū habeamus ante oculos, vt profūis supplicemus Deo, vt Gehennam ponamus in conspectibus nostris, & Angelos, qui in die Iudicij vbique discurrunt, & congregāt de omni orbe terrarum eos, qui trudendi sunt in Gehennam ignis, ac supplicijs tradendi;* &c. vide etiam homil. 15. ad populum Antiochenum.

S. Augustinus in Psalm. 127. in illud: *Beati omnes, qui timent Dominum. Ille,* inquit, *timor nondum castus, præsentiam Domini & pœnas timet, timore facit quidquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malū: non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in Gehennam. Bonus est & iste timor, vtilis est.* Et tractat. 9. in epistolam Ioannis: *Stimulat,* inquit, *timor, sed noli timere, intrat charitas, quæ sanat quod vulnerat timor, timor Dei sic vulnerat, quomodo medici ferramentum putredinem tollit, opus est ergò vt intret timor primò, per quem veniat charitas: timor medicamentum, charitas sanitas.*

Ioannes Cassianus lib. 4. de institutis renunciantium, c. 39. *Principium,* inquit, *nostræ salutis, eia, denique custodia, sicut dixi, timor Domini est: per hunc enim, & initiū conuersionis, & vitiorū purgatio, & virtutū custodia his qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur.* Vide etiam eundem collat. 3. cap. 4. & collat. 11. cap. 6.

S. Gregorius hom. 34. in Euangel. *Prauа mens,* inquit, *si non priùs per timorem euertitur, ab assuetis vitijs non emundatur.*

S. Bernardus in serm. de S. Maria Magdalena, quasi præuidisset Lutherum soli fidei omnia tribuērem: *Fallitur,* inquit, *qui sic osculatur misericordiæ pedem, vt pedem Iudicij non attendat, qui totum de misericordia pede præsumit: hoc solùm ad salutē sufficere credens quod credit.* Et in libro de præcepto & dispensatione: *Bonus quidem,* inquit, *obedientiæ gradus est, iuxta Magistri nostri sententiam, siue propter metum Gehennæ, siue propter professionem sanctæ quam professus est, quisquis obediat: melior tamen, cùm ex Dei amore obeditur.*

ACCEDAT denique etiam ratio: nam consentaneum est naturæ, ac rationi, timere malum quod accidere potest, ac præsertim malum summum, & sempiternum, qualis est cruciatus Gehennæ. Deinde, timoris huius effectus optimus est, aut enim coercet voluntatem à peccando, aut saltem impedit opus: non potest autem arbor mala bonos fructus facere. Postremo, non solum Deus caussa est huius timoris, sed etiam probabile est, hunc eundem timorem inter illa præclara septem dona sancti Spiritus numera

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri, vt ex Scholasticis docuerunt Alexander in 3. p. summæ Theologicæ, quæst. 76. m. 2. & sanctus Bonauentura in 3. Sentent. dist. 34. parte 2. art. 1. quæst. 1. & ex antiquis Doctoribus sanctus Augustinus, & sanctus Gregorius, duæ columnæ Ecclesiæ.

S. Augustinus tract. 9. in epist. Ioannis, docet timorem seruilem esse, de quo loquitur Salomon cùm ait Prouer. 1. *Initiũ sapientiæ timor Domini*, quod etiã docent, S. Basilius oratione in principium Prouerbiorum, Beda in 1. c. Prouerb. Bernardus homil. 23. in Cantica, & epist. 9. ad Episcopum Colonienſem, & Magister cum Theologis Scholasticis in 3. Sententiar. dist. 34. Rursus idem Augustinus lib. 1. de ser. Domini in monte, c. 9. & Gregorius homil. 19. in Ezechielem, scribunt de eodem timore loquutum esse Salomonem, qui ait: *Initium sapientiæ timor Domini*; & Isaiam c. 11. qui vltimo loco inter dona sancti Spiritus posuit Spiritum timoris Domini. Igitur ex sententia Gregorij, & Augustini, inter septem dona Spiritus sancti timor seruilis locum suum habet. Adde, quòd Gregorius loco citato distertis verbis tradit, Spiritum timoris Domini, de quo loquitur Isaias, esse timorem pœnæ, qui minuitur crescente charitate. Et Dominus Augustinus in libro de gratia & libero arbitrio, cap. 18. docet Spiritum timoris, Domini, quem inter dona Spiritus sancti posuit Isaias, non esse timorem illum, quo Petrus Christum negauit, sed illum, de quo Dominus ait: *Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in Gehennam.* qui quidem timor seruilis est, saltem secundum substantiam.

NEQVE his repugnat, quòd in Christo fuerint omnia dona Spiritus sancti, in quo tamen timor seruilis non fuit. Non neque timor ille castus fuit in Christo, quo timemus, ne fortè Deum offendamus: sciebat enim ille se impeccabilem esse, & tamen quis affirmare auderet, timorem illum castum inter dona Spiritus sancti non esse numerandum? Igitur Prophe ta Isaias, per Spiritum timoris Domini, intellexit timorem Domini in vniuersum, vt comprehendit seruilem & filialem: Christus autem repletus fuit Spiritu timoris Domini, non secundum omnes species timoris, sed solum secundum speciem timoris filialis, quatenus respicit reuerentiam patris, qui solus in ipso esse potuit.

CAPVT XVIII.

Soluuntur obiectiones.

MARTINVS Lutherus in sermone de pœnitentia, & in assertione articuli sexti, aduersus ea quæ iam explicata & constituta sunt, pauca quædã obiicit argumenta, quę licet iam olim à viris doctissimis Ioannę Roffensi, & Ruardo Tappero dissoluta fuerint, nihil tamen oberit, si etiam à nobis breuissimè dissoluantur.

PRIMO igitur obiicit, Contritionem ex timore præcepti & minarum, extortam, ac violentam esse, & augere peccatum, nõ minuere. Nam remoto præcepto & minis, qui anteà ex timore dicebant sibi displicere peccatum, iam dicerent placere, & eo magis peccant, & peccatis suis afficiuntur, quo magis coguntur: non autem volunt illa odisse, siquidem lex & cognitio peccatis magis abundare facit peccatum, ait Apostolus ad Romanos 5.

Respondeo, dubitari nõ potest, quin dolor de peccato ex solo timore legis & pœnarum profectus, non sit ita liber ac voluntarius, vt est ille, qui oritur ex amore iustitiæ, & Dei: simpliciter tamen liber, & voluntarius est etiam ipse, cum ex deliberato consilio, & electione nascatur, & possit homo, vt etiã reipsa multi faciunt, malle peccando præsenti iucunditate frui, quàm non peccãdo futuras pœnas euadere. Sed etiam si dolor iste aliquo modo extortus dici queat, non ideò tamen est malus, neque peccatũ auget, sed bonus est, & à peccato retrahit: alioquin lex ipsa quæ timorem incutit, esset mala, & Deus, qui timorem illum inspirat, mali auctor esset. Quod autem nitamur in vetitum, & inde peccatum abundet ex cognitione legis, & timore pœnarũ, non oritur ex lege, vel timore, sed ex corrupta hominis voluntate quæ ex bono accipit occasionẽ mali. Quocirca B. Paulus apertè scribit, non à lege occasionem dari, sed ex lege occasionem accipi: *Quid ergo*, inquit ad Romanos 7. *dicemus? lex peccatũ est? Absit: sed peccatum nõ cognoui nisi per legem: nam concupiscentiã nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiã.* Et infrà: *Peccatum occasione accepta, per mandatũ seduxit me; & per illud occidit: itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctũ, & iustũ, & bonum.* Quod idem de timore dici potest, esse videlicet eum sanctum, & bonum, cùm ex se retrahat à peccando, licet interdum corrupta hominis voluntas eo magis concupiscat, quo magis ab opere coërcetur.

Sed sciendum est præterea, duos quasi gradus distingui posse in timore seruili. Primus est, quando impedit opus peccati externum, sed non voluntatẽ: & hic timor est bonus, & bonæ rei causſa, quia bonũ est impediri opus externum, sed quia coniunctus est cum mala voluntate, non gignit Contritionem neq; Attritionem. Secundus est, quando non solum opus externũ peccati, sed etiam voluntatẽ peccandi coërcet: sæpe enim homines etiãsi nondum toto corde Deum diligant, tamen consideratis malis effectibus peccati, & suppliciis æternis, ad quæ ipsos perducit, simpliciter odiũ contra peccatum concipiunt, & serio abiiciunt peccandi voluntatem. Et hic timor est melior, neque ex eo vllo modo crescit peccandi voluntas, & de eo loquuntur Theologi; cùm dicunt, Attritionem ex timore conceptam, dispositionem esse ad iustificationem, & Sacramẽto accedente, reuera iustificare, vt perspicuum est ex Concilio Tridentino, sess. 14. c. 4. vbi legimus, attritionem disponere ad iustificationem, si voluntatem peccandi excludat.

SECVNDO obiicit idem Lutherus in eodẽ serm. de pœnitentia, neminẽ posse perfectè odisse aliquid, cuius contrarium non priùs dilexerit, cùm amor sit prior odio, & odiũ ex amore naturaliter fluat, proinde non esse verum odium peccatorũ, quod ex timore pœnarum oritur, sed illud solùm, quod nascitur ex amore iustitię: atque ideò peccatores hortatur, vt si verã Pœnitentiam concipere volunt, non attendant ad peccati fœditatem, sed ad speciem, & pulchritudinem virtutis.

RESPONDEO, si admitteremus quod Lutherus assumit, nihil aliud inde efficeretur, nisi dolorẽ de peccatis ob timorẽ pœnæ non esse perfectum odiũ peccatorum, quod quidem nos minimè negamus: fatemur enim perfectũ odium peccati esse illud, quod ex

ex amore Dei iustitięque procedit, & ideò dolorem, siue odium ex timore pœnæ conceptum, non Contritionem, sed Attritionem nominamus. Veruntamẽ principium illud Lutheri, non posse videlicet aliquid verè perfectèque odio haberi, cuius contrariũ priùs non diligatur, non habet locum nisi in iis rebus, quæ propter se odio habentur: nã si quid alterius rei gratia odio habeatur, verè ac perfectè odio haberi poterit, si res illa diligatur, cuius causſa istud odio habetur. Hoc modo læpe cibum suauem detestamur, non quòd eius contrariũ, id est, cibum insuauẽ diligamus, sed quia diligimus sanitatẽ, cui cibus ille suauis creditur ob futurus: sic igitur peccata verissimo, vehementissimoque odio prosequi possumus, etiamsi contrarias virtutes minimè diligamus, quia diligimus felicitatem, à qua peccando nos excludi, atq; excidere persuasi sumus.

Porro, cohortatio illa Lutheri, vt Pœnitentiam acturus, non in ea damna quæ gignit peccatum, sed in speciem virtutis oculos mentis intendat, prorsus intempestiua est. Qui enim sordibus peccatorum assuetus est, non mouetur ad ad speciem virtutis, neque fieri potest vt auaro liberalitas, luxurioso castitas, superbo humilitas repentè placere incipiat, nisi Deus singulari miraculo in momento hominẽ aliquem diuinitùs illustrare, & immutare voluerit. At supplicia, quæ Deus peccatoribus comminatur, facilè possunt cuiuslibet hominis, quãuis impij nefarij animum permouere: idcirco ordinariè diuina prouidentia à timore pœnarũ incipere solet, cùm peccatorem ad pœnitentiã ducit. Verè enim à Dauide, & Salomone scriptũ est: *Initiũ sapientiæ timor Domini.* & Augustinus tract. 9. in epist. Ioannis, verè dixit: *Si nullus est timor, non est, quà intret charitas. Sicut videmus per fętã introduci linũ, quando aliquid suitur, fęta priùs intrat, sed nisi fęta exeat, non succedit linũ: sic timor primò occupat mentẽ, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceretur charitas.*

TERTIO, idem Lutherus in assertione art. 6. multa dicit vt probet, Contritionem ex timore pœnarum conceptam, esse hypocrisim quandã, & homines hypocritas facere: sed summa ratiocinationis hæc est: Quod non fit ex corde ac sincerè, simulatum & hypocriticũ est, iuxta illud Matth. 15. *Cor eorũ longè est a me*: rursus quod nõ fit ex charitate, non fit ex corde, & nihil, vanũ, & falsum est, 1. Cor. 13. igitur quod non fit ex charitate, simulatũ & hypocriticum est. At Contritio ex timore concepta, non oritur ex charitate, ergo simulata, & hypocritica est.

RESPONDEO, prima propositio verissima est, at secunda falsissima. Quod enim nõ fit ex charitate, non est quidem meritorium vitæ æternæ, quã Deus promisit diligentibus se, Iac. 1. tamen verum, sincerũ, & vtile esse potest. Qui enim orat pro remissione peccatorum, & charitate accipienda, non frustrà laborat, etiam si ex charitate, quam nondũ habet, id facere nequeat: & qui peccatum odit, quia ad interitum sempiternum ducit, verè, ac seriò peccatum odit, sicut verè, ac seriò interitum sempiternũ timet: & qui peccata sua eleemosynis redimebat iuxta consilium Danielis, vel ad Ionæ prædicationem vrbis euersionem metuentes, ieiunio ac cilicio se affligebant, nequaquam hypocritæ erant. Neq; Apostolus 1. Cor. 13. scripsit, id quod fit sine charitate, nihil, vanũ, & falsum esse, aut fidem, linguas, prophetiam, scientiã, miracula, sine charitate nihil esse, aut vana, & falsa esse: sed hominẽ, qui illa omnia sine charitate habet, nihil esse, quia non est amicus Dei, neq; illa omnia si charitas abfit, beatum illum vnquam facient.

QVARTO obiicit idem Lutherus in epist. ad Vicarium ordinis sui, pœnitiã nihil amarum, aut asperum, sed rem dulcem, & suauem sonare: timor autem pœnam habet, vt scribit S. Ioannes.

RESPONDEO. Id nimirũ Lutherani audire cupiunt, pœnitentiã agi suauiter dormiendo, ac potando: quibus aptissimè conuenit quod scribit Tertullianus in lib. de pœnitentia, cùm ait: *Num ergo in coccino, & Tyrio pro deliciis supplicare nos condecet? cedò acũ crinibus distinguendis, & puluerẽ dentibus elimãdis, & bisculum aliquid ferri vel aris, vnguibus repastinãdis; si quid fictii nitoris, si quid coacti ruboris, in labia aut genas vrgeat: prætereà exquirito balneas latiores, hortulani maritimiue recessus, adiicito ad sumptũ, conquirito altiliũ enormem saginam, defecato senectutẽ vini. Cùm quia interrogarit, cur anima largiaris? Deliqui (dicito) in Deum, & periclitor in æternum perire.* Hæc ille. Non sic Petrus, qui fleuit amarè: non sic Publicanus, qui præ confusione non audebat oculos ad cœlũ leuare, & cum dolore pectus suum percutiebat: non sic mulier illa peccatrix, quæ, vt S. loquitur Gregorius hom. 33. tãto dolore ardebat, vt etiã inter epulas flere non erubesceret. Deniq; longissimè abest pœnitentia ista Lutheri, tota suauis & blanda, ab illius præceptis, qui iubet affligere animos, scindere corda, luctum facere quasi vnigeniti.

QVINTO posset obiici, quòd timor seruilis inordinatus videatur, ac per hoc etiam malus, cum magis pœnam, quàm culpam timeat.

RESPONDE, argumentũ rectè probat eos, qui timorẽ seruilẽ habẽt, inordinatos ac malos esse, non tamen ipsum timorẽ inordinatum esse, vel malũ. Nã timor seruilis non dicitur seruilis ab aliqua forma seruilitatis sibi intrinseca, & essentiali, sed à forma seruilitatis extrinseca sibi, intrinseca autẽ subiecto suo. Dicitur enim timor seruilis, quia reperitur in seruis, quasi diceretur timor seruorũ: quomodo fides informis est fides hominũ peccatorũ, sed ipsa non est peccatum, quia informitas est coniuncta cum fide, sed non est illi intrinseca. Itaq; qui seruiliter timet, malus est, quia pluris facit pœnam quàm culpã, sed timor ipse nõ est malus, sed bonus: quia nõ ideò ille est malus, quia vehementer timet pœnam, sed quia non vehementius timet culpam, quòd autem non vehementius culpam timeat, non oritur ex timore pœnæ, sed ex defectu charitatis. Gregorius in primũ c. Cãt. *Recti*, inquit, *diligunt te non recti adhuc timent te.*

DICES, si hæc ita se habent, cur non potest etiã timor mundanus bonus & sanctus nominari, licet mali sint, qui illum habent? quòd enim peccet qui timore mortis Christum negat, non videtur adscribẽdum timori, mors enim iure timetur, sed defectui charitatis. Respõdeo, maximũ est discrimen inter timorẽ seruilẽ, & timorẽ mundanum: timor enim seruilis, timor Dei est, timor mũdanus, timor creaturarũ

Ex hoc autem discrimine duo alia oriuntur. Alterũ est, quòd timor seruilis, licet cum peccato cõiunctus sit, tamen non est peccati causſa: neq; enim fieri potest, vt quis ideò Deum offendat, quia Deum timet, sed contrà potiùs à peccãdo se abstinet, quia Deum timet, & huius boni effectus non nisi bona causſa esse potest. Timor autẽ mundanus non solùm cum peccato coniunctus est, sed est etiam peccati ipsius causſa, propterea enim timidus Deum offendit; quia nimis timet creaturã, & ex eo timore peccatum eligit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanquam medium ad fugiendum malum temporale quod timet: & huius mali fructus non nisi mala arbor caussa esse potest.

ALTERVM est discrimen, quòd timor seruilis non potest esse nimius intensiuè: nemo enim Deum iratum, aut sempiternum exitium nimis timere potest, quin etiam nemo tantum in hoc mundo timet Gehennam, quantum timeret si eam benè perspectã haberet. Potest quidè Gehenna nimis timeri appreciatiuè, vt si quis, data optione, mallet Gehennam fugere, quàm peccatum: sed iste excessus non oritur ex vitio timoris, quasi ille in se sit nimius, & proinde sit caussa malæ æstimationis, sed ex defectu charitatis. Itaque qui plus timet pœnam Gehennæ, quàm culpam, non ideò peccat quia nimium timet pœnam Gehennæ, sed quia defectu charitatis non tantum culpam timet, quantum deberet. At mundanus timor, quo timor est mali creati, finiti, ac temporalis, facile potest esse nimius non solùm appreciatiuè, sed etiam intensiuè: & plerumque ideò nimius est appreciatiuè, quia nimius est intensiuè, & tunc propriè dicitur timor mundanus. Quare mundanus timor in se, atque intrinsecè, inordinatus & malus est.

Vltimo posset obiici, peccare eos, qui Deum diligunt propter aliud: proinde peccare etiam eos, qui Deum timent propter aliud, id est, ad fugiendas pœnas.

Sed facilis responsio est. Nam quia obiectum amoris est bonum, & timoris malum: & Deus in se bonus est, vel potiùs summum atque infinitum bonum, non autem est in se malus, sed solùm in effectis, quibus iustè peccatores affligit: idcirco propter se diligendus est, timendus autem propter aliud. Atque hæc de tota hac disputatione sint satis.

Vna quidem adhuc quæstio tractari potuisset. An videlicet Attritio, siue imperfecta Contritio, quam certum est sine Sacramento non sufficere ad iustificationem, sufficiat cum Sacramento, ità vt pœnitens ex attrito virtute Absolutionis fiat contritus, & iustificetur. Lutherus enim id aliquando negauit, vt perspicuum est ex eius responsione ad dialogum Sylue stri Prieratis, vbi de conclusione sexta loquens: *Error est*, inquit, *quòd attritus fiat contritus virtute Claui.* Ceterùm discipuli eius, qui Contritionem in terroribus constituunt, & soli fidei ex verbo Absolutionis conceptæ, quæ terrores illos consequitur, iustificationem adscribunt, nullo modo negare possunt, quin attritio, & sola non sufficiat, & cum Absolutione sufficiat: vt in Concilio Tridentino sess. 14 ca. 4. declaratum est. Porro, verbum Absolutionis eam vim habere, vt verè peccata remittat, & hominem per attritionem dispositum, sed nondum à peccato liberum iustificet, & Deo reconciliet, de qua sola re dubitari poterat, in sequenti libro, cùm de Absolutione disputabitur, ostendetur.

LIBER TERTIVS
DE POENITENTIA:
In quo de Confessione differitur.

DE CONTRITIONE, QVÆ PRIMA PARS EST SACRAMENTI POENITENTIÆ, disseruimus libro superiore: sequitur vt de secunda parte, quæ Confessio dicitur, differamus. In qua controuersia explicanda hic ordo seruabitur, vt PRIMO *loco referantur errores, qui de hac re versantur inter Aduersarios.* DEINDE, *sententia Catholicæ Ecclesiæ ex diuinis literis confirmetur.* TERTIO, *proferantur sanctiones & decreta Conciliorum.* QVARTO, *testimonia veterum Patrum.* QVINTO, *rationes variæ.* POSTREMO, *argumenta Aduersariorum proponantur, & dissoluantur.*

CAPVT PRIMVM.

De erroribus circa Confessionis necessitatem.

PRimi, qui Confessionem sustulerunt, veteres illi Hæretici censendi sunt, qui potestatem absoluendi sustulerũt, Montanistæ videlicet, & Nouatiani, de quibus in primo libro diximus: neque enim vlla necessitas Confessionis est, si nulla sequitur absolutio.

Fuit alia hæresis Audianorum, temporibus Valẽtiniani senioris, quæ (vt ex Theodoreto li. 4. de fabulis Hæreticorum, intelligi potest) Cõfessionem quidem peccatorum iubebat, & absolutionem largiebatur, sed nullam iniungebat pœnitentibus mulctam; & ideò pœnitentes, quia per iocum ac ludum Confessionem à se exigi intelligebãt, grauia peccata cælabant, & solùm pauca quædam ac leuia fatebantur; planè ad eum modum, quo nunc Lutherani confiteri peccata coram suis Ministris solent.

Messaliani quoq; iisdem temporibus exorti (Damasceno teste, in libro de centum hæresibus) peccata dimittebant, nulla habita ratione pœnitentiæ, & canonum Ecclesiæ.

Postmodùm Ioannes VViclefus (teste Thoma VValdensi tomo 2. de sacramentis, cap. 135.) Cõfessionem sacramentalem apertè oppugnare cœpit, asserens eam neque in Scripturis fundari, & ex sola institutione Papali introductam esse.

Exstitit etiam ante annos circiter centum, quidã Petrus Oxoniensis, qui Confessionem peccatorum in specie, affirmabat non esse de Iure diuino, sed ex aliquo statuto vniuersalis Ecclesiæ: de quo vide summam Conciliorum, in decretis Sixti Papæ IV.

Nostro seculo in eodem errore versati sunt Erasmus Roterodamus, & Beatus Rhenanus. Ille, in Annotationibus ad epist. S. Hieronymi ad Oceanum de obitu Fabiolæ, & in annotatione ad c. 19. Actor. & in Methodo Theologiæ; hic, in annotationibus ad librum Tertulliani de pœnitentia: vterq; enim docet, confessionem secretam singulorum peccatorum, non modò non esse Iure diuino institutam, aut imperatam, sed neque in vsu antiquæ Ecclesiæ fuisse.

Porrò Lutherani, & quotquot ab illis sectæ Hæreticorum exortæ sunt, licet variè sentiant de confessione, omnes tamen in eo conueniunt, vt non sit necessarium omnia peccata Sacerdotibus confiteri: ex quo illud etiam sequitur, vt confessio integra peccatorum, qualis in Ecclesia Catholica exigi solet, non sit diuinitùs instituta.

Martinus Lutherus in li. de captiuit. Babyl. c. de pœnitentia, scribit quidem confessionem secretã, quę modò celebratur, sibi valdè placere, & esse vtilẽ, vel potiùs necessariam: tamen addit tres errores. Primo, non posse eam probari ex Scripturis. Secundo, non esse necessariũ confiteri omnia sacerdotibus. Si quis enim correptus à fratre, quem fortè læsit, agnoscat coram illo peccatum suum, & veniam petat, docet Lutherus, eum non teneri peccãtum illud sacerdotibus aperire. Tertio, damnat omninò eos, qui docent circumstantias peccatorum in confessione esse detegendas: *Ego*, inquit, *quicquid est circumstantiarum, consuluerim penitus contemnere.*

Itẽ in serm. de pœnitentia, docet non esse confitenda venialia, nec omnia mortalia, sed ea tantũ quę sunt manifestè mortalia. Ex quo loco deprompti sunt articuli, quos Leo X. damnauit. Nam articulo 8. negat omnia peccata mortalia esse confitenda, & addit, in antiqua Ecclesia, sola peccata manifestè mortalia

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad confessionem adduci consueuisse:& articulo 9. A scribit, dum volumus pure omnia confiteri, nos nihil aliud facere, nisi vt misericordiæ Domini nihil ignoscendum relinquamus: & in assertione eiusdem articuli, carnificinam cruentissimam appellat, si quis a pœnitentibus omnium, & singulorum peccatorum confessionem exigat.

Dubitari solet, quid per manifesta peccata, quæ sola ad confessionem pertinere voluit Lutherus, intellexerit: non enim defuerunt olim, qui eum excusare vellent. Aut igitur manifesta peccata occultis opposuit, aut dubiis, aut omnino incognitis etiam ipsi peccatori. De omnino incognitis non potest esse loquutus, ea siquidem ne Catholici quidem volunt esse confitenda: neque carnificinam Lutherus appellásset sententiam Catholicorum, si in eadem sententia etiam ipse fuisset. De occultis non se etiam B locutum, testatur ipse in assert. articuli 8. quare id solùm restat, vt de dubiis intellexerit: qui certè nó paruus est error.

Idem in serm. de confess. & Eucharistia, edito anno M.DXIX. dicit, confessionem quæ fit coram Sacerdote, non esse præceptam à Deo, sed à Papa. Item in libro de ratione confitendi, cap. 6. valdè dubitat, an peccata cordis sint confitenda. Item in libro contra Latomum, anno M. D. XXI. *Nego*, inquit, *in totum confessionem esse exigendam*, & in sermone de Eucharistia, anno M. D. XXVI. neminem vult cogi ad confessionem faciendam. In visitatione Saxonica, anno M. D. XXVIII. iterum repetit, confessionem non esse præceptam, licet sit vtilis. Denique in articulis Smalchaldicis, anno M. D. XXXVII. in articulo de confessione, dicit, enumerationem peccatorum debere esse liberam, vt quisq; enumeret illa, quæ voluerit.

Ioann. Oecolampadius librum scripsit, quòd confessio non sit onerosa Christiano: sed non agnoscit confessionem à Deo præceptam, immò ne ab Ecclesia quidem, nisi manifestorum criminum.

Philippus Melanchthon in ipsa confessione Augustana, art. de confessione, *De confessione peccatorum*, inquit, *docent nostri, quòd absolutio priuata in Ecclesijs retinenda sit, quanquam non sit necessaria delictorum enumeratio: est enim impossibilis enumeratio omnium delictorum, iuxta illud: Delicta quis intelligit?* Hæc ille, qui quamuis ex ratione quam adfert, eam solùm enumerationem non necessariam esse significare videatur, quæ est omnium peccatorum, siue ea cognoscantur à nobis, siue ignorentur: tamen sine dubio reprehendere voluit enumerationem illam, quæ est in vsu Catholicæ Ecclesiæ, videlicet omnium peccatorum, quæ post examen animo occurrunt. Nam in Apologia articuli de confessione & satisfactione, sæpius repetit, enumerationem quæ modo fit, & quæ erat apud veteres, non esse necessariam Iure diuino: Porrò, inquit, *aduersarij nostri multos Doctores receptissimos damnabunt, si contendent, enumerationem delictorum in confessione necessariam esse Iure diuino. Quanquam enim confessionem probamus, & quandam examinationem prodesse iudicamus, vt institui homines melius possint: tamen ita moderanda res est, ne conscientiis inijciantur laquei, quæ nunquam erunt tranquilla, si existimabunt, se non posse consequi remissionem peccatorum, nisi facta illa scrupulosa enumeratione.* Idem in Examine ordinandorum, vbi de confessione agit: *Nulla*, inquit, *enumeratio delictorum necessaria est, quia manifestum est, nusquam extare præceptum diuinum de enumeratione singulorum.* Similia habet in Locis communibus, tit. de Confessione, vbi tamen vtilem esse iudicat aliquam enumerationem, & idcirco satis prolixè instituit methodum discutiendi conscientiam per omnia præcepta Decalogi.

Ioan. Caluinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 7. *Miror*, inquit, *qua fronte aduersarij contendere, confessionem, de qua loquuntur, Iuris esse diui: cuius equidem vetustissimũ esse vsum fatemur; sed quem facile euincere possumus olim fuisse liberum.* Deinde §. 11. admittit confessionem generalem, quam Minister pro se & populo in Ecclesia faciat. Et §. 12. admittit etiam confessionem priuatam coram Pastore, quando quis ita angitur & afflictatur peccatorum sensu, vt se explicare nisi alieno adiutorio nequeat; sed addit hanc moderationem: *Hinc sequitur*, inquit, *eiusmodi confessionem liberam esse oportere, vt non ab omnibus exigatur, sed iis tantùm commendetur, qui ea se opus habere intelligent. Deinde ne ij ipsi, qui illa vtuntur pro sua necessitate, ad enumeranda omnia peccata vel præcepto aliquo cogantur, vel arte inducantur, sed quo ad interesse suâ putabunt, vt solidum consolationis fructum referant.* Denique §. 19. de confessione, qualis fit apud Catholicos. *Nihil*, inquit, *mirum, si auricularem istam confessionem, rem adeò pestilentem, tótq; nominibus Ecclesiæ noxiã, damnamus, ac sublatam è medio cupimus.*

Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. cap. 5. de pœnitentia, pag. 976. & sequentibus, de confessione disputat; sed pag. 1021. ita explicat vsum confessionis, quem apud suos obseruari dicit: *Priuatæ*, inquit, *Confessionis vsus apud nos seruatur, vt generali professione peccati, & significatione pœnitentiæ petatur absolutio. Cumque non sine iudicio vsurpanda sit clauis, vel soluens vel ligans, in priuato illo colloquio Pastores explorant auditorum iudicia, an rectè intelligant doctrinam de peccatis exterioribus & interioribus, de gradibus peccatorum, de stipendio peccati, de fide in Christum: deducuntur ad considerationem peccatorum: explorantur an seriò dòleant de peccatis, an iram Dei timeant, & cupiant illam effugere, an habeant propositum emendationis: interrogantur etiam si in certis quibusdam peccatis hærere existimantur: traditur illis doctrina, & exhortatio de emendatione: quæritur vel consilium, vel consolatio in grauaminibus conscientiæ: & tali confessioni impertitur absolutio.* Hæc ille, qui non solùm à Catholico ritu, sed etiam à Lutheri, & Melanchthonis, quos magistros habere se glotiatur, doctrina longe abesse videtur. Illi enim confessionem peccatorum in specie faciendam esse docent, licet non omnium, neque ex legis diuinæ præscripto: at Kemnitius generali confessione, & pœnitentis instructione contentus est.

Eadem generali confessione, ac pœnitentis instructione contentus est Ioann. Brentius in Confessione VVirtembergensi, art. 11. de Cõfessione; & alij, quos longum esset, & minimè necessarium, enumerare.

CAPVT SECVNDVM.

Probatur Confessionis necessitas ex Euangelio.

ADuersus omnes iam notatos errores, Concilium Trident. sess. 14. capite 5. & can. 6. 7. & 8. non solùm declarat, Confessionem omnium peccatorum mortalium Iure diuino necessariam esse iis, qui post Baptismum in peccata labuntur; sed etiam anathema dicit iis, qui contrà ausi fuerint disputare.

Quam

Quam veritatem ex verbis Domini comprobaturus, ad hanc ratiocinationem, totam vim diuinorum testimoniorum reuocandam esse censui: Qui mortali peccato se obstrinxerunt, tenentur Iure diuino Pœnitentiam agere, atque reconciliationem cum Deo quærere: Sed medium necessarium ad reconciliationem post Baptismum, est confessio peccatorum omnium Sacerdoti facta. Ergo tenentur Iure diuino, qui post Baptismum mortali peccato se obstrinxerunt, Sacerdoti peccata omnia confiteri.

Propositio in libro superiore probata est, ex illis verbis Matth. 3. *Pœnitentiam agite.* Et ex illis Luc. 13. *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* neque aduersarij eam negant. Quare tota difficultas in assumptione posita est, quæ rursus hac ratiocinatione concluditur: Christus instituit Sacerdotes iudices super terram cum ea potestate, vt sine ipsorum sententia nemo post baptismum lapsus reconciliari possit: Sed nequeunt Sacerdotes rectè iudicare nisi peccata cognoscant: Ergo iure diuino tenentur qui post Baptismum lapsi sunt, peccata sua Sacerdotibus aperire; ac per hoc, est confessio peccatorum medium necessarium ad reconciliationem iis, qui post Baptismum lapsi sunt.

Huius argumenti sola propositio confirmanda est, nam assumptio ita per se est euidens, vt nullo modo negari possit: iudicium enim sine cognitione causæ, ne cogitatione quidem fingi potest. Quocirca aduersarij communiter ad nostrum argumentum respondere solent, Ministrum in hac re non iudicem, sed præconem esse Dei, neque pro potestate absoluere, sed tantùm annunciare pœnitentibus indulgentiam.

Philippus in Apologia Confess. augustanæ, art. de Confess. *Quod obiiciunt*, inquit, *iudicem debere cognoscere causam priusquam pronunciet, hoc nihil ad hanc rem pertinet, quia absolutio est executio alieni beneficij, non iudicium.* Idem in locis anni M. D. XLIII. titulo de Confessione, ad idem argumentum his verbis respondet: *Respondeo ad maiorem: differunt, iudicium, & ministerium Euangelij. In iudicio necesse est fieri cognitionem: at ministerium Euangelij est mandatum certum impertiendi beneficij, scilicet annunciandæ remissionis peccatorum, siue nota sint, siue ignota.* Et infrà: *Ministerium*, inquit, *est testimonium diuinæ absolutionis.* Et infrà: *Quòd Euangelium publicè multis, & priuatim singulis applicari possit, testatur hæc sententia: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

Ioann. Caluinus lib. 3. Institu. capite 4. §. 18. *Nam*, inquit, *quòd contendunt, non posse fieri iudicium, nisi causa cognita; in promptu est solutio, temerè hoc sibi arrogare, qui sunt à seipsis iudices creati.* & infrà: *Iactant sibi ligandi & soluendi munus esse mandatum, ac si quædam esset iurisdictio quæstioni adiuncta: porrò hoc ius Apostolis fuisse incognitum, tota eorum doctrina clamat.* & §. 21. declarat, remittere ac retinere peccata, nihil esse aliud, nisi polliceri ex verbo Dei remissionem peccatorum credentibus, & edicere damnationem non amplectentibus Christum: quod idem copiosiùs docet lib. 4. capite 11. §. 1. *Hoc*, inquit, *de remittendis & retinendis peccatis mandatum, & illa de ligando & soluendo, Petro facta promissio, non alio debent referri, quàm ad verbi ministerium, quod dum Apostolis committebat Dominus, simul hoc ligandi soluendique munere ipsos instruebat. Quæ enim est summa Euangelij, nisi A quòd omnes serui peccati & mortis, soluimur ac liberamur per redemptionem, quæ est in* CHRISTO IESV: *qui verò Christum liberatorem ac redemptorem non suscipiunt, nec agnoscunt, eos æternis vinculis damnatos, addictósque esse?*

Martinus Kemnitius in 2. part. Examinis, can. 5. de pœnitentia, pagina 1029. proponit his verbis potissimum Catholicorum argumentum: *Christus*, inquit, *Sacerdotes iudices constituit, vt pro potestate Clauium pronuncient sententiam vel remissionis, vel retentionis peccatorum: Sed nullum iudicium rectè exerceri potest incognita causa: Ideo omnia peccata Sacerdoti vt iudici, in confessione quando petitur absolutio, sigillatim enumeranda, exponenda, & detegenda sunt.* & infrà ponit responsionem, pagina 1030. *Sed rectè*, inquit, *respondetur discrimen esse inter Iudicium, & functionem ministerij Euangelici. In iudicio enim iuxta causæ cognitionem pronunciatur, pro vt bona, vel mala est, vel pro vt reus adfert compensationem pro delicto: ministerium verò Euangelij mandatum habet annunciandi & impertiendi alienum beneficium, Christi scilicet.* Et pag. 1033. *Ministri*, inquit, *tantùm legatione fungantur, & sint dispensatores alieni beneficij, quibus non mandatum est, vt corda scrutentur, sed vt iis, qui significant se pœnitentiam agere, & Euangelio credere, annuncient remissionem peccatorum.* Hæc ille.

Quare si ex Euangelio probauero, Apostolos & eorum successores iudices esse à Domino in Ecclesia constitutos in causis pœnitentium, simul etiam probauero, Iure diuino confessionem peccatorum in specie coram Sacerdote esse faciendam.

Tria sunt loca præcipua, ex quibus iudiciaria C ista potestas demonstrari potest. PRIMVS locus est Matth. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* ALTER Matth. 18. *Quæcunque Alligaueritis super terram: erunt ligata & in cælo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.* TERTIVS est Ioann. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

Primus locus continet promissionem soli Petro factam: sed neque Catholici, neque Hæretici dubitant, quin Petrus acceperit Claues, non tantùm vt ipse eis vteretur, sed etiam vt eas cum ceteris sacerdotibus communicaret. Alter locus habet promissionem, factam Apostolis omnibus, siue prædictionem quandam eius potestatis, quam Apostoli & eorum successores accepturi erant. Et quia veritas mentiri non potest, etiamsi nihil aliud legeremus, D non posset ambigi, quin eam potestatem alicubi accepissent. Tertius locus continet ipsam concessionem eius potestatis, & Sacramenti totius constitutionem.

Et quoniam aduersarij non negant, in his locis promitti vel dari Ecclesiæ potestatem soluendi, & ligãdi, siue peccata remittendi aut retinendi; sed hanc potestatem interpretantur ministerium prædicãndi, & annunciandi pœnitentibus remissionem peccatorum, & impœnitentibus iram & damnationem, siue publicè multis, siue priuatim vni: idcircò probandum nobis est, ex his locis apertissimè colligi, datam esse veram potestatem ex auctoritate absoluendi, ac per hoc, Sacerdotes iudices esse in causis peccatorum vice Christi.

Primum igitur id colligitur ex metaphora clauium

Universidad de Deusto
Biblioteca

uium, de quibus dicitur: *Tibi dabo claues.* Nam in primis claues non solent fieri vel dari ad significãdum, ostium esse clausum vel apertum, sed ad aperiendum & claudendum reipsa. Deinde, apud homines claues dari solent Magistratibus in signum potestatis: & in ordinatione Ostiariorum dantur claues Ecclesiæ materialis, non vt Ostiarij declarent, sintne fores templi clausæ vel apertæ, sed vt eas verè claudant atque aperiant. Denique, cùm in Apocalypsi, cap. 3. de Christo dicitur: *Qui habet clauem Dauid, aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit*, omnes intelligũt per clauem, veram & propriè dictam potestatem, qua possit Christus ex auctoritate iudiciaria absoluere & ligare, non autem significare aut declarare, quis sit ligatus, quis solutus.

Quare cùm suas claues Christus cum Apostolis, eorumq; successoribus communicauerit, veram potestatem ex auctoritate iudiciaria soluendi & ligandi cum illis communicauit. Et quemadmodum nemo in clausam domum ingredi potest, nisi qui habet eius domus clauem, ostium aperuerit: sic etiam nemo cui cœlum ob culpam sit clausum, in illud ingredi poterit, nisi sacerdotum ministerio aperiatur. Nã si aliundè pateret aditus, frustrà claues Apostoli accepissent: quid enim prodesset habere claues domus, si absque clauibus, inuito etiam ostiario, aditus pateret? *Nemo*, inquit, S. Augustinus hom. 49. *sibi dicat; Occultè ego, apud Deum ago. Ergo sine caussa dictum est: Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine caussa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei: frustramus Euãgelium, frustramur verba Christi.*

Neque his repugnat, quod per baptismum illi etiam qui claues non habent, intromittere possunt homines in regnum cœlorum. Nam potestas Clauium, est potestas iudiciaria, & ideò propriè erga eos tantùm exercetur, qui sunt in Ecclesia. *Quid enim ad me de his qui foris sunt, iudicare?* inquit Apostolus 1. Corinth. 6. Itaque per baptismum admittuntur homines ad Ecclesiam, & sacerdotum iudicio ac potestati subiicuntur: sed si deinde peccauerint, sine Clauium beneficio nullo modo reconciliari queunt.

Secundo, idem colligitur ex metaphora ligandi & soluendi: Ligare enim, & soluere, non significant denunciare, vel declarare, sed reipsa vincula iniicere, aut demere, & præsertim Matthæi 16. & 18. alioqui non dixisset Dominus: *Quodcunque solueris, erit solutum*, siue; *Quæcunque solueritis, erunt soluta:* Sed; Quodcunque solueris, erat solutum: & ; Quæcunque solueritis, erant soluta.

Dices; Esto, possint sacerdotes soluere & ligare, non tamen idcircò necesse erit ad eorum tribunal accedere: non enim Dominus ait; Et quæcunque non solueritis, non erunt soluta. Itaque poterunt illi quidem soluere, si quis eorum ministerio vti voluerit, sed poterit etiam peccator alia ratione sine ipsorum ministerio reconciliari. Quemadmodum cum Regum auctoritate Iudices publici constituuntur, possunt illi quidem iudicare omnes, qui ipsorum opera vti volunt; non tamen coguntur qui lites habent, ad publicos illos Iudices accedere, sed possunt arbitros eligere, aut etiam ipsi per se caussam suam componere.

Sed hæc obiectio facilè soluitur. Nam etiãsi possint priuati homines, lites, quas inter se habent; sine publicorum Iudicum sententia cõponere: non possunt tamen eas lites componere, quas cum Rege ipso habent, nisi illum adeant, quem loco suo Rex Iudicem esse voluit. Porrò peccata omnia, caussæ sunt, quas cum Deo ipso habemus, & ideò cùm Deus iudicium de peccatis, sacerdotibus permiserit in Ecclesia sua, non possunt qui in Ecclesia sunt, si eiusmodi caussas habeãt, sine sacerdotum iudicio cum Deo reconciliari. Quare illa negatio, Quæcunque non solueritis, non erunt soluta, quamuis expressa non fuerit in eo loco Euangelij: tamen aperte colligitur, tum ex illa affirmatione: *Quæcunque solueritis, erunt soluta*, qua sacerdotes iudices futuri dicũtur in caussis contra Deum; tum etiam ex illa: *Quæcunque ligaueritis, erunt ligata*, ligare enim non solum est, nouum vinculum addere, vt Excommunicationis: sed etiam vinculum peccati confirmare, ac retinere, vt in alio Euãgelista explicatur, & deniq; nolle soluere. Quòd si possent rei sine Sacerdotum sententia à peccatis absolui, non esset vera Christi promissio: *Quæcunque ligaueritis, erunt ligata.*

Tertio, colligitur idem ex illis verbis Ioann. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Hoc enim loco expressè datur potestas non solum remittendi peccata, sed etiam retinendi: retinere autem quid est, nisi nolle remittere? proinde negatur remissio illis, quibus noluerint Sacerdotes remittere. Adde, quod non ait Dominus, Quorum remiseritis peccata, remissa erãt, quod certè dixisset, si per remissionem, declarationem significare voluisset: sed ait; *Remittuntur eis*, quia nimirum ratam habet Christus sententiam à Sacerdote, nomine suo, latam.

Quarto colligitur ex illa voce, Quorum, nec enim vult Dominus omnibus indefinitè peccata remitti, sed certis hominibus, iis videlicet, quos Sacerdotes absoluendos iudicarint. At Euangelium omnibus indefinitè prædicãdum est, iuxta illud Marci vlt. *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* & omnibus omninò dari potest conditionalis illa absolutio Caluinì: *Remittuntur tibi peccata, si credis.* Non igitur Dominus de prædicatione Euãgelij, sed de vera potestate peccata remittendi loquitur.

Quinto, colligitur ex ceremonia insufflationis, qua Dominus vsus est, cùm potestatem remittendorum peccatorum Apostolis tribuit. Quemadmodũ enim idem Christus Actor. 2. Spiritum sanctum dedit in specie linguarum, quia dedit eo tempore donum concionandi: sic etiam Ioan. 20. dedit Spiritum sanctum insufflando, quia dedit donum peccata remittendi, non concionando, vt aduersarij somniant; sed planè extinguendo, ac dissoluendo. Vt enim flatus extinguit ignem, & dissipat nebulas; sic etiam absolutio Sacerdotis peccata dispergit, & euanescere facit: iuxta quam metaphoram legimus Isaiæ 44. *Deleui, vt nubem, peccata tua.*

Sexto, idem probatur ex Patribus, qui loca notata ita exponunt, vt apertè significent, Sacerdotes à Christo Iudices factos, & peccata ex potestate dimittere, non autem cõcionando annunciare esse remissa.

Ac Primvm S. Ioann. Chrysostomvs li. 3. de sacerdotio, multis modis sententiam nostram confirmat: *Etenim*, inquit, *qui terram incolunt, atq; in ea versantur, iis commissum est, vt ea quæ in cœlis sunt, dispensent: iis datum est, vt potestatem habeant; quam Deus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit; neque enim ad illos dictum est: Quæcunque alligaueritis in terra, &c.* At certè possunt Angeli annunciare hominibus, remitti peccata si credant, non remitti, si non credant: non igitur potestas annunciandi, sed verè absoluendi ac ligandi data est Sacerdotibus ex sententia Chrysostomi.

Pergit

Pergit ibidem Chrysostomus: *Habent quidem & terrestres Principes vinculi potestatem, verum corporũ solum: id autem quod dico, sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cœlos vsque peruadit, vsque adeò, vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus superne rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet.* At Principes terræ nõ solent annunciare quis vinctus sit, quis solutus, sed planè pro imperio corpora subditorum ligant & soluunt. Igitur & sacerdotes cum animas ligant, vel soluunt, non annunciant quis ligatus sit, quisue solutus: sed planè pro imperio, Christi vice, vincula iniiciunt, vel tollũt, si comparatio Chrysostomi aliquid valet.

Pergit Chrysostomus: *Quorumcunque (ait) peccata retinueritis, retenta sunt. Quænam, quæso, potestas hac vna maior esse queat?* At annunciare peccata fidelibus remitti, infidelibus detineri; non magna res est, id enim quilibet facere potest, qui modo Euangelium legere nouerit: non solum Sacerdotes, sed etiam laici, nec tantum Catholici, sed etiam Hæretici, quin etiam ipsi Dæmones.

Pergit: *Pater omnem iudicium Filio potestatem dedit, ceterũ video ipsam eandem omnem potestatem à Filio illis traditam: nam quasi iam in cœlum translati, ac supra humanam naturam positi, atq; nostris ab effectibus exẽpti, sic illi ad principatum istum perducti sunt.* At Pater Filio non nudam Euangelij annunciandi facultatem dedit: sed planè ex auctoritate peccata dimittendi. Alioqui Dominus Matth. 9. cùm dixisset Paralytico: *Dimittuntur tibi peccata tua:* & quidam Pharisæi adiecissent: *Hic blasphemat:* potuisset vno verbo calũniã repellere, ac dicere, non se peccata propriè remittere, sed solum annũciare esse remissa: ceterum non hoc fecit, sed ex potestate mirabili repentè curandi corpora, demonstrauit se habere etiam potestatem admirabilem curandi animas.

Addit Chrysostomus: *Quid multa? Rex aliquis si cui ex subditis suis honorem hunc detulerit, vt potestatem habeat quoscunque velit in carcerem coniiciendi, eo dẽque rursus laxandi: beatus ille, & admirãdus iudicio omnium fuerit. At verò qui à Deo tanto maiorem accepit potestatem, quantò cœlum terra pretiosius est, quantò etiam animæ corporibus præstant: hic vilem eo vsque dignitatem accepisse nonullis videri debet, vt vel in illorum cogitationem descendere queat, reperiri quandoque posse aliquem ex eorum numero, quibus tanta illa, quæ paulò antè dixi, fuerint concredita, cui ipsi munus suum sordescat, quique donum sibi à Deo datum despiciat?* Nõ poterat Chrysostomus apertius declarare, sacerdotũ potestatem verè ac propriè iudiciariam esse, quam ea similitudine fecerit: comparat enim sacerdotem non cum præcone Regis, qui nõ solum nunciet quid factum, faciendumue sit; sed cum eo, qui pro potestate in carcerem detrudat, aut ex carceribus liberet.

Addit vltimo ibidẽ Chrysostomus: *Corporis lepra purgare, seu (verius dicam) haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum Sacerdotibus solis licebat: neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio, & concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.* Hoc verò loco, tam perspicuè Chrysostomus sententiam aduersariorum damnat, vt nihil omninò contra responderi queat.

Sed audiamus etiam alios Patres. Sanctus Gregorius Nazianzenus oratione ad ciues timore perculsos, & Principem, siue Præsidem irascentem: *ipsa*, inquit, *Christi lex vos quoque Præsides, meo imperio, tum solio subiicit: nam & nos cum potestate sumus, addam etiam ampliore, perfectioreque.*

Sanctus Ambrosius lib. 1. de pœnitentia, cap. 2. & sequentibus, probat ex locis allegatis Matthæi 16. & Ioan. 20. Sacerdotibus datam à Christo potestatem remittendi peccata. Loqui autem Ambrosium de vera potestate remittendi, non de solo ministerio euangelizandi, perspicuum est; tum quia Nouatiani non negabant posse Euangelium omnibus prædicari, sed negabant peccata ex auctoritate remitti posse; tum quia ca. 7. Ambros. scribit, Christum communicasse cum sacerdotibus eam potestatem, quam ipse habet. Christũ verò verã potestatẽ remittendi, nõ autẽ solum annunciandi habere, paulò antè ostẽdimus.

Sãctus Hieronymus in epist. ad Heliodorũ de vita solitaria: *Absit*, inquit, *vt de his quicquã iunctũ loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiũt, per quos & nos Christiani sumus, qui claues regni cœlorũ habentes, quodãmodo ante diem iudicij iudicant.*

Sanctus Augustinus li. 20. de Ciuitat. Dei, c. 9. explicans illud Apocalypsis: *Et vidi sedes, & sedentes super eas, & iudicium datum est*, ita loquitur: *Non hoc putandũ est de vltimo iudicio dici, sed sedes Præpositorũ, & ipsi Præpositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Iudicium autem datum nullum melius accipiendum videtur, quàm id, quod dictum est: Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt in cœlo. Vnde Apostolus: Quid enim mihi est, inquit, de his, qui foris sunt iudicare: nonne de his, qui intus sunt, vos iudicatis?*

Sanctus Innocentius I. in epist. 1. ad Decentium, cap. 7. *De pœnitere*, inquit, *æstimando delictorum, sacerdotis est iudicare, &c.*

Sanctus Gregorius Homil. 26. in Euangelia, exponens illa verba Domini: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. Principatum*, inquit, *supernum iudicij sortiuntur, vt vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent.*

Septimo probatur rationibus. Ac primum si non essent sacerdotes iudices, nec verè peccata remitterẽt, sed solũ annunciarẽt esse remissa: nemo periret ex eo solum, quòd sacerdotẽ reconciliantem habere nõ posset; quæ enim credit, ex sententia aduersariorum, iã habet remissionẽ, etiamsi nemo sit, qui id verbis protestetur. At S. Augustinus epist. 180. ad Honoratũ apertè scribit, aliquos reconciliari cupientes, & proinde credentes in Christum, in æternũ perire, quòd antè moriantur, quã à sacerdote absolui potuerint. *An non cogitamus*, inquit, *eũ ad istorum periculorum peruenitur extrema, ec est potestas vlla fagiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab vtroq; sexu, atq; ab omni ætate concursus, aliis baptismũ flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus consolationem, & sacramentorum confectionem, & erogationemẽ vbi si Ministri desint, quantum exitium sequatur eos, qui de isto seculo vel non regenerati exeunt, vel ligatis quantus est etiam luctus fractum suorum, qui eos secum in vita æterna requie non habebunt?* Hæc ille: nec his dissimilia scribit sanctus Leo in epist. 91. ad Theodorum. Ex quibus locis intelligimus, sacramẽtalem reconciliationem vim habere iustificandi, neque esse solam annunciationem acceptæ, vel accipiendæ iustificationis.

Deinde, si sacerdos non aliter peccata remitteret, quã annũciando diuinas promissiones, certè nõ nisi frustrà ac ridiculè absoluerẽtur surdi, & ij, qui ob vim morbi sensibus sunt destituti. *Ne effundas sermonẽ*, inquit Sapiẽs Eccles. 32. *vbi non est auditus.* At in Ecclesia veteri, nõ solum surdi, sed etiam ij, qui ob vim

morbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

morbi extra se positi erant, aut aliquando reconciliabantur, vt patet ex Augustino lib. 1. de adulteriuis coniugiis, c. vlt. & Leone in epist. paulò antè citata ad Theodorum, & ex Concilio Cartha. IV. cano. 76. & Aurasicano, can. 12.

Tertio, si absolutio esset annunciatio remissionis peccatorum, vel temeraria esset, vel superflua. Nam cùm Minister dicit, *Remittuntur tibi peccata*, aut absolutè hoc pronunciat, aut ex hypothesi, si videlicet credas, & vt oportet pœnitentiam agas. Si absolutè; temerè id pronunciat, cùm ignoret, an is, qui reconciliationem petit, sit verè pœnitens, & fidem habeat, qualis requiritur ad iustificationem: & præterea etiamsi aliquo modo id Minister nosset, melius tamē nouit ipse pœnitens, proinde non eget annuntiatione illa Ministri, quæ nihil ei addere potest certitudinis. Si verò est conditionalis absolutio (vt Caluinus admittit) non potest talis absolutio certum ac securum efficere pœnitentem, cùm ex incerta conditione dependeat: & tamen aduersarij vix alium finem absolutionis agnoscunt, quàm vt certum reddat hominē acceptæ iustificationis.

Quarto, si absolutio non est actus iudicialis, sed simplex annunciatio diuinæ promissionis, quæ in Euangelio scripta exstat, non minùs absoluere poterit laicus, immò etiam fœmina, aut puer, aut infidelis quispiam, aut diabolus, vel etiam psittacus, si doceatur ea verba, quàm sacerdos: & quanquam aduersarij id concedant, quia sequitur euidenter ex ipsorum principiis, tamen est contra omnium veterum consensionem, & contra consuetudinem omnium Ecclesiarum, & omnium seculorū; de qua re suo loco plura dicemus.

CAPVT TERTIVM.

Confirmatur eadem veritas ex figuris, quæ confessionem sacramentalem præcesserunt.

SAcramenta Christiana, ac præsertim ea, quę magis necessaria sunt, non simpliciter in diuinis literis indicantur, sed primùm in lege naturæ & Mosis adumbrata, ac prænunciata, deinde à Christo promissa, tum instituta, postea frequentata & commendata in Scripturis inueniuntur.

Sic Baptismus in lege naturæ adumbratus fuit per arcam Noë, & circumcisionem in lege scripta, per transitum maris rubri, & probaticam piscinam; ac demum propinquante lege gratiæ, per Baptismum Ioannis: deinde à Christo promissus fuit, Ioann. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* posteà disertis verbis imperatus, Matthæi vltimo: *Baptizate omnes Gētes, &c.* deniq; in Actis Apostolorum, & in epistolis B. Pauli passim exhibitus, & commendatus legitur.

Sic etiam Eucharistia figurata primùm fuit in lege naturæ per panem & vinum Melchisedech; in lege scripta per agnum paschalem & panes propositionis; in ipso Euangelio per multiplicationem panū: deinde promissa Ioan. 6. *Panis quem ego dabo.* posteà instituta, Matthæi 26. *Accipite, & manducate, &c.* denique frequentata, & commendata ab Apostolis, Actor. 1. & 2. Corinth. 10. & 11.

Quod idem de Confessione demonstrari potest. Deus enim in lege naturæ non semel exegit confessionem peccati: clariùs eandem præscripsit in lege Mosis; eandem Christus in Euangelio variis figuris expressit: eandem posteà promisit, & instituit: accessit deniq; vsus eius tempore Apostolorum, necnon exhortatio, & commendatio.

Et quoniam de promissione, & institutione, ex quibus præcipuum argumentum sumitur, diximus capite superiore: nunc de iis, quæ promissionem & institutionem, vel præcesserunt, vel sequuta sunt, quęque ad eandem veritatem confirmādam non parum valent, breuiter dicemus.

Porrò ex figuris duplex argumentum sumi potest. Primùm enim si confessio, quam Deus in Testamento veteri exigebat, figura quędam erat, vt reuera erat, cùm omnia contingerent illis in figuram, 1. Corinth. 10. certè necesse est, vt in Testamento nouo sit etiam confessio peccatorum à Deo præcepta, & quidē tantò exactior, & perfectior, quantò res figurata figuris ipsis præstat. Deinde, si confessio necessaria erat coram Dei Ministro, eo tempore, quo nondum data erat sacerdotibus potestas remittendi peccata: quis non inde colligat, multò maiore ratione æquum fuisse, vt confessio tanquam necessaria imperaretur, tempore noui Testamenti, quo tanto cum fructu confiteri possumus, vt legitimam confessionem continuò certa absolutio consequatur?

Prima igitur figura habetur Genes. 3. & 4. vbi Deus primùm ab Adamo & Eua, deinde à Cain confessionem peccati exegit. In his locis exigitur confessio, non solum cordis, sed etiam oris, nec solum in genere, sed etiam in speciali, nec tātum coram Deo, sed etiam coram eius Ministro: nam interrogatio illa facta est per Angelum in forma humana apparentem, vt patet ex eo, quòd ambulabat in Paradiso ad auram post meridiem. Ex quo intelligimus, magnam fuisse similitudinem inter illam confessionem, & eā, quæ nunc fit sacerdoti, qui est etiam Angelus Domini, teste Malachia, c. 2. vt non sine caussa, vna dicatur fuisse figura alterius.

Quare Tertullianus in libr. 2. aduersus Marcionē, hanc figuram expēdens, ita loquitur: *Interrogat Deus quasi incertus, vt & hinc liberi arbitrij probans hominem, in caussa vel negotiationis, vel confessionis, vt daret ei locum spontè confitendi delictum, & hoc nomine releuandi: sicut de Cain scisciatur, vbinam frater eius, quasi non iam vociferatum à terra sanguinem Abelis audisset, sed vt & ille haberet potestatem ex eadem arbitrij potestate spontè negandi delicti, & hoc nomine grauandi: atque ita nobis conderentur exempla confitendorum potius delictorum, quàm negandorum, vt iam tunc mitiaretur Euangelica doctrina: Ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo damnaberis.*

Sanctus etiam Ambrosius in libro de Paradiso, cap. 14. & libr. 2. de Cain, & Abel, cap. 9. & sanctus Gregorius lib. 22. Moralium, cap. 13. & sanctus Ioānes Chrysostomus homil. 18. in Genesim, hæc loca de confessione exponunt, ac dicunt; Deum ab illis confessionem extorquere voluisse, vt confessione delerent, quod transgrediendo commiserant.

Secunda figura habetur Leuit. 13. & 14. vbi iudicium lepræ solis committitur Sacerdotibus, & cogebantur leprosi se sacerdotibus sistere, ac prodere, & iuxta eorum arbitrium vel extra castra manere, vel post curationem ad castra reuerti: quam etiam legem Dominus approbauit Matthæi 8. cùm leproso à se curato dicit: *Vade, ostende te sacerdoti, &c.*

Hanc figuram fuisse Sacramenti confessionis, docent Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, & sanctus Hieronymus in cap. 16. Matthæi. Hinc enim colligit sanctus Hieronymus, oportere sacerdotes cognoscere peccatorum varietates: & sanctus Chrysostomus monet, officium Sacerdotum Christianorum longè excellentius esse quam olim fuerit Iudęorum, cùm illis, lepram non curare, sed curatam ostendere, nostris, peccata non curata ostendere, sed verè curare concessum sit.

Ioannes Caluinus lib. 3. Institutionum, c. 4. §. 4. hoc argumentū contemnere videtur, & tamen operosè diluere conatur: *Videamus*, inquit, *quibus argumentis Confessionem hanc Dei esse mandatum probant. Misit inquiunt; leprosos Dominus ad Sacerdotes. Quid? misit ne ad Confessionem: quis vnquam sando audiuit, audiendis confessionibus præfectos Leuiticos Sacerbotes?* At neque nos dicimus, missos leprosos à Christo ad Sacerdotes, vt illis peccata sua confiterentur, sed ex figura cum Chrysostomo & Hieronymo, ducimus argumētū. Vt enim in lege veteri cognitio lepræ corporalis: ita in noua, cognitio lepræ spiritualis ad Sacerdotes pertinet, & ideò cum legimus ab ipso Christo leprosos ad Sacerdotes Leuiticos missos, allegoricè intelligimus, missos peccatores ad Sacerdotes Euangelicos.

NEQVE hoc Caluinum ignorasse, sed ansam calumniandi accipere voluisse, testantur verba sequentia: *Confugiunt*, inquit, *ad allegorias. Sancitum erat lege Mosaica, vt Sacerdotes discernerent inter lepram & lepram. Peccatum, spiritualis est lepra: de hac pronunciare, Sacerdotum est. Antequam respondeo, quæro obiter Si hic locus, spiritualis lepra eos iudices facit, cur naturalis & carnalis lepræ cognitionē ad se trahunt? scilicet hoc non est Scripturis ludere: Lex cognitionem lepræ defert Sacerdotibus Leuiticis, hāc nobis vsurpemus: peccatum est lepra spiritualis: simus & peccati cognitores. Nunc respondeo, translato sacerdotio, necesse est legis trāslationē fieri. Omnia sacerdotia ad Christum translata sunt, in eo impleta, & finita: ad eumigitur vnum ius omne, & honor sacerdotij translatus est.*

Ad quæstionem obiter propositam Respondeo, Caluinū obiter mētiri, cùm scribit, Sacerdotes christianos ad se trahere cognitionem lepræ corporalis. Neque enim huius rei vel testimoniū, vel exemplum producere proterit: apud nos enim de lepra corporali medici respondere solent, non Sacerdotes. Exstat quidem in Iure canonico titulus de coniugio leprosorum: sed is titulus nihil hubet commune cum legibus Leuiticis de leprosis. Leges enim Leuiticæ præscribunt rationem diiudicandæ lepræ, & sacrificia, quę pro leprosis offerenda sunt: Ius verò canonicum neque de ratione lepræ diiudicandæ, neque de sacrificijs tractat, neque leges illas Leuiticas vlla ex parte seruandas præscribit, sed solùm docet, non esse lepram, vt neque vllum alium morbum corporalem, iustam caussam diuortij inter coniuges. Non igitur in Scripturis ludimus, neque cognitionem leprę corporalis nobis vsurpamus, præsertim ex vi legis Mosaicæ: sed argumentum ex figura ducimus, vt antè diximus.

Ad solutionem autem argumēto nostro à Caluino adhibitam, Respondeo, sacerdotium in Christum esse translatum, sed Christum non per se, sed per suos Ministros in terris fungi sacerdotio. Itaque sicut per Ministros suos concionatur, baptizat, absoluit, ligat, sacrificium offert, &c. ita quoque per suos Ministros cognoscit caussas leprę spiritualis, & ad eiusmodi Ministros, spirituales leprosi accedere, & morbos suos detegere debēt. Quod si sacerdotiū ita ad solū christum translatum esset, vt ad eius ministros nullo modo pertineret, vel etiam (vt Caluinus loquitur) in Christo completum, ac finitum esset, & nullum iam in terris sacerdotium remaneret: certè nec lex vlla in terris remaneret. Eadem enim ratio sacerdotij, & legis est: si translatum est sacerdotium in cœlum, & lex in cœlum translata est: si extinctum est sacerdotium, extincta quoque est lex. Si verò non nisi absurdissimè dicitur, lex Dei ita esse extincta, aut in cœlum translata, vt nulla sit in teris: profectò non minus absurdè dicitur, sacerdotium ita extinctum, aut in cœlum esse translatum, vt inter homines nullum sit.

ADDIT deinde Caluinus: *Ad hæc, importuna est ipsorum allegoria, quæ legem merè politicam inter cæremonias reponit.* At hic duo sunt errata. Primum enim lex de purgatione leprosi, non merè politica, sed maxima ex parte cæremonialis erat. nam si merè politica fuisset, ad principem politicum, non ad Sacerdotes pertinuisset. Et quo modo politica lex est, & non potius cæremonialis, quæ iubet leprosum recludi septem diebus, dissutum gerere vestimentum, lauari aliquoties, offerre passeres, & agnos, tingi sanguine & oleo, in extremo auriculæ dextræ, & in pollice manus ac pedis dextri, & alia id genus multa? Deinde etiamsi merè politica lex illa fuisset, quid prohiberet quo minus alicuius mysterij figuram gerere posset? certè transitus maris rubri, manna de cœlo, aqua de petra, idololatrarum interfectio, non cæremoniæ, sed res gestæ fuerunt, & tamen Apostolus, 1. Corinth. 10. apertè scribit, omnia illa in figuram Hebræis contigisse, & ad nos earum rerum significationes pertinere. Neque cæremonia dici potest, quòd Abraham duos filios habuerit, vnum de ancilla, & vnum de libera: & tamen eius rei allegoriam B. Paulus exponit Galat. 4.

Concludit tandem Caluinus responsionem suam his verbis: *Quaquam in re clara, suffragium vllius hominis accersere pudet: vbi Christus pronunciat, se ius legale relinquere Sacerdotibus integrum, tanquam professis Euangelij hostibus, qui semper ad obstrependum intenti erant, nisi os fuisset occlusum. Quare vt hanc possessionem retineant Papales sacrifici, palam concedant in eorum partes, quos necesse est vi compesci, ne Christo male dicant, nam ad veros eius Ministros nihil hoc pertinet.*

At quid est aërem verberare, & sine hoste pugnare, si hoc non est? sic enim nos Caluinus ad Iudaismum reiicit, quasi contenderemus, cognitionem lepræ corporalis iuxta legem Leuiticam, ad Sacerdotes Euangelicos pertinere, cùm nos (vt sæpe diximus) non cognitionem lepræ corporalis, sed spiritualis, quæ per corporalem illam significabatur, nostris Sacerdotibus deferamus. Et verò si Caluini ratiocinatio quidquam valeret, illud etiam efficeret, neminem nempe posse à circumcisione carnali ad circumcisionem spiritualem argumentum ducere, quin ad partes Iudæorum Christi ostium, concedere videretur: & tamen Apostolus Paulus, qui in epistola ad Galatas, circumcisionem Iudaicam ab Ecclesia totis viribus amouet, idem in epistola ad Colossences. c. 2. dicit nos omnes qui baptizati sumus, circumcisos esse circumcisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, sed circuncisione Christi. Sicut igitur circumcisio ad nos non pertinet, pertinet autem Baptismus, qui per circumcisionem significatur, & circuncisio spiritualis nominatur: sic etiam cognitio lepræ ad Sacerdotes

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christianos non pertinet, pertinet autem cognitio A peccati, quod per lepram significatur, & lepra spiritualis aptissimè nominatur.

TERTIA figura est Confessio, quam Deus instituit in Testamento veteri, & cui adiungi voluit loco cuiusdam satisfactionis, oblationē sacrificij: de qua Numeri 5. & Leuitici etiam 5. testimonium habebemus. Nam profectò si Confessio figuralis erat à Deo instituta, & necessaria Iure diuino, quanto magis Confessio figurata esse debet à Deo instituta, & necessaria Iure diuino?

Sed quoniam Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 984. contendit, Confessionem illam fuisse generalem, (*Talis Confessio*, inquit, *in veteri Testamento erat, quando aliquis ad Sacerdotem adducebat hostiam offerendam pro peccato, pro delicto, pro ignorantia, pro contumacia, &c. nec exigebatur vt peccatum illud in specie, & sigillatim cum omnibus circunstantijs* B *sacerdoti exponeretur.*) ostendam breuiter, Confessionem illam certi peccati in specie fuisse.

Verba Scripturæ in libro Numeri c. 5. sic habēt: *Vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum.* Vbi duo sunt obseruanda. Primum illud, Confitebuntur, esse in coniugatione hitpael, quæ auget significationē, ita vt illud התודו rectè verti possit, Expressè, & distinctè confitebuntur. Deinde illa verba: *Confitebuntur peccatum suum*, in Hebræo haberi cum maiori explicatione, sic enim legimus: *Confitebuntur peccatum suum* אשר עשו, id est, *quod fecerunt*. Ex quibus colligimus hoc loco imperari, vt peccatum in specie per manifestā confessionem prodatur: si enim in genere tantùm confiteri sufficeret, non diceret Scriptura: *Cofitebuntur apertè peccatum illud, quod fecerunt.* sed simpliciter, Confitebuntur peccata sua. C

IN Leutico c. 5. vbi nostra editio habet: *Agat pœnitentiam pro peccato*, in Hebræo est illud idem vocabulum, quod in libro Num. sic enim legimus: אשר תחטא בו ראשם לאחת מאלה והתודה: *Et erit, cùm peccauerit in vno lex his, confitebitur apertè peccatum quod peccauit.*

Adhæc testimonia Rabinorum, & consuetudo gentis, satis apertè ostendit, præceptum hoc intelligendum esse de Confessione distincta, & in specie, eius peccati, pro quo expiando sacrificandum erat. De consuetudine Hebræorum, testes sunt Thomas VValdensis tomo secundo de Sacramentis, c. 137. vbi scribit se in Austria ab ipsis Hebræis cognouisse hanc eorum consuetudinem: & S. Antoninus 3. parte tit. 14. c. 6. §. 1. summæ Theologicæ, vbi dicit, solere Iudæos doctiores ante mortem confiteri omnia pec D cata Leuitæ alicui, si quem fortè nacti fuerint. De testimoniis Rabinorum vide Petrum Galatinum lib. 10. c. 3. vbi multis testimoniis Rabinorum probat, oportuisse in Confessione detegere peccatum in specie, & cum suis circumstantiis.

ADDE quod omninò probabile est, Ecclesiasticum, ca. quarto, ad hoc præceptum legale obseruandum exhortari, cùm ait: *Non confundaris confiteri peccata tua.* porrò confusio timeri non solet in confessione, quæ soli Deo fit, aut quæ fit homini generatim, sed in ea solum, quæ fit homini in specie, vt experientia satis testatur.

QVARTA figura est Matth. 3. & Marc. 1. vbi legimus plurimos accurrisse ad Baptismū Ioannis, confitentes peccata sua. Sicut enim Baptismus Ioannis figura fuit Baptismi Christi, ita quoque & confessio, quę Ioanni fiebat, figura fuit Confessionis, quę christi Ministris facienda erat.

Quòd autem Caluinus lib. 3. Instit. c. 4. §. 6. & kēnitius in 2. parte Examinis, pag. 986. dicunt, eos qui confitebantur Ioanni, non in specie peecata sua confessos, sed in genere tantum se peccatores agnouisse: non est conforme verbis Euangelistarum. Vterque enim Euangelista disertis verbis posuit: *Confitentes peccata sua*, & Græcè ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. aliud autem est, agnoscere se peccatorem, aliud, peccata sua alicui confiteri.

NEQVE multum refert, quòd illa confessio quæ coram Ioanne fiebat, cum Baptismo coniuncta esset, cùm nostra Confessio Sacramentalis solùm in iis locum habeat, qui post Baptismum peccant. Nam Baptismus Ioannis non remittebat peccata ex opere operato, & ideò satis erat conueniens, vt non solùm baptizarentur qui ad Ioannem accedebāt, sed etiam confiterentur, vt variis modis ad veram contritionē, & satisfactionem excitarentur. Christi verò Baptismus non ponēti obicem, ex opere operato peccata omnia, tùm quoad culpam, tùm quoad pœnam omninò remittit, & ideò nullquam leguntur Apostoli ante Baptismum confessionem exegisse, aut satisfactionem vllam indixisse.

QVINTA figura habetur Ioan. 11. in historia Lazari. Quòd enim Dominus è sepulchro prodire iusserit Lazarum, & ab Apostolis solui voluerit, funeralia illa vincula quibus ligatus erat, significari patres dicunt, peccatores diuina voce excitatos, foras prodire per Confessionem, & ministerio sacerdotum liberari à peccatorum vinculis per Absolutionem. S. Irenæus lib. 5. c. 13. *Hoc symbolum*, inquit, *eius hominis, qui inligatus fuerat in peccatis, & propter hoc ait Dominus: Soluite illū, & dimittite eum abire.* S. Ambrosius lib. 2. de pœnitentia, c. 7. S. Augustinus tract. 49. in Ioannem, in Psal. 101. concione 2. serm. 8. & 44. de verbis Domini, & homil. 27. in libro 50. homiliarum, & S. Gregorius homil. 26. in Euangel. & lib. 22. Moral. c. 13. eadem figuram agnoscunt & exponunt.

Sed occurrit Ioannes Caluinus lib. 3. Instit. ca. 4. §. 5. ac Primum dicit, argumenta ex allegoriis non multum valere ad dogmata confirmanda. Sed neque nos in eiusmodi argumentis præcipuum fundamentum ad confirmanda dogmata collocamus, nisi allegoriæ in ipsa Scriptura explicentur, vel cōmuni Patrum consensu, aut certa aliqua Ecclesiæ definitione constent, quorsum pertineant: quin tamen probabile argumentum inde sumi possit, quando magni viri, quales sunt quos citauimus, allegorias exponunt, negari nullo modo debet.

DEINDE addit Caluinus, mentiri eos, qui scribunt, Christum imperasse discipulis, vt Lazarū dissoluerent: *Dicunt*, inquit, *Dominus discipulis præcepit, vt suscitatum Lazarum fascijs soluerent, & expedirent. Hoc primum mentiuntur: nusquam enim legitur, hoc dixisse Dominum discipulis, estque multò verisimilius, dixisse Iudæis astantibus, quo citra vllam fraudis suspicionem euidentius fieret miraculum, & maior sua virtus eluceret, quod nullo tactu, sed sola voce mortuos suscitaret.*

Miror impudentiā Caluini, qui tam audacter S. Augustinum & S. Gregorium mendacij arguere non veretur. Augustinus enim est, qui serm. 8. & 44. de verbis

verbis Apostoli, scripsit, verba illa: *Soluite illum, & sinite abire*, ad discipulos dicta à Christo fuisse, quod idem non semel repetit Gregorius, homil. 26. in Euangelia. A

Sed quo argumento, quæso, Caluinus Augustinū & Gregorium mentitos esse conuincet? siquidem in Euangelio tantùm legimus: *Dixit eis, Soluite illū, &c.* neque aliquid præcedit, vnde certò colligamus, illud pronomen, eis, non referri ad discipulos.

Videtur autem illud, eis, ad eos referri, quibus paulò antè dictum est: *Tollite lapidem*: iisdem enim dixit: *Tollite lapidem*; &, *Soluite eum.* Porrò: *Tollite lapidē*, dixit circumstantibus, non exprimendo hos aut illos, sic enim legimus: *Ait* Iesus, *Tollite lapidem.* Domino autem absolutè præcipiente aliquid circumstātibus, certè credibile est, discipulos aut solos, aut cū primis obediuisse. Quare licet ex Euangelio nō possit certò colligi; qui fuerint, qui Lazarum soluerunt: tamen magna coniectura est, Apostolos fuisse.

NEQVE huic expositioni repugnant, Chrysostomus, aut si qui sunt alij, qui id factum aliis quibusdā præter Apostolos tribuunt. Potuit enim fieri, & credibile est ita factum esse, vt Domino iubente multi simul accurrerint, tùm ex Apostolis, tū ex aliis, & hi coniunctis viribus lapidem sustulerint, ac deinde alij manus Lazari, alij pedes soluerint, alij velamen ex facie detraxerint, alij reliquum corpus expedierint: neque ex hoc, quòd Apostoli cum aliis Iudæis Lazarum soluerint, aliquid detrahitur de magnitudine miraculi.

Atque hæc dicta sint de calumnia mendacij, nam alioqui ad rem nostram nihil refert, vtrum Apostoli, an alij quidam Lazarum soluerint: vt enim hęc Lazari solutio figura sit Absolutionis Sacerdotalis, satis est, si ij qui Lazarum soluerūt, in ea re ministri christi fuerint, & Christo iubente id fecerint. Hoc enim contendimus, eos duntaxat potestatem habere peccata remittendi, quibus id Christus mandauit: quem admodum ij soli Lazarum de monumento prodeuntem soluerunt, quibus Christus dixerat: *Soluite eum.* C Quare S. Augustinus tract. 49. in Ioan. non nominat discipulos, sed generatim ministros, cum de illis agit, quibus Christus dixit: *Soluite eum.*

ADDIT postremò Caluinus aliam allegoriæ huius explicationem: *Sed demus*, inquit, *hoc dictum discipulis: quid tum obtinebunt? Dominum dedisse Apostolis soluendi potestatem. Quantò aptiùs, & magis dextrè hæc allegoricè tractari poterūt, si dicamus, hoc symbolo Deum voluisse fideles suos instituere, vt soluerent à se suscitatos: hoc est, ne in memoriam peccata reuocarent, quæ ipse oblitus esset: ne ceu peccatores damnarēt, quos ipse absoluisset: ne adhuc exprobrarent, quæ ipse condonasset: ne vbi misericors ipse esset, & ad parcendum facilis, ipsi ad puniendum seueri, & morosi essent? certè nihil adignoscentiam flectere nos magis debet, quàm Iudicis exemplum, qui se nimium rigidis & inhumanis implacabilem fore minatur. Eant nunc, & allegorias suas venditent.* Hæc ille. D

Quæ sanè explicatio nihil est mirum, si nulli veterum Patrum in mentem venerit, cùm ineptissima sit. Nam quod Patres dicunt, per mortuum significari peccatorem, per excitationem, conuersionem; per egressionē ex monumēto, confessionem; per vincula, peccata, per solutionem, remissionem; id totū & maximam habet signi cum re significata similitudinē, & ex Scripturis sanctis confirmari potest. At quod caluinus dicit, nullū habet neque in Scripturis, neq; in rei similitudine fundamentum. Quis enim vsquam legit, non exprobrare, aut nō recordari, esse soluere? aut quis sanus diceret, non exprobrare esse soluere, cùm soluere sit aliquid agere, non exprobrare sit non agere? Sed his nugis omissis, ad alia veniamus.

CAPVT QVARTVM.

Confirmatur eadem veritas ex alijs locis noui Testamenti.

DIXIMVS hactenus de figuris, quæ Confessionis institutionem præcesserunt: nūc de vsu, commendatione, atque exhortatione, quæ institutionem consequuta sunt, breuiter dicemus.

PRIMVS igitur locus habetur in Actis Apostolicis, cap. 19. vbi sic legimus: *Multi credentium veniebant: confitentes, & annunciantes actus suos: multi autem ex eis, qui erant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus.* B

Hic locus accipiendus est In primis de confessione fidelium post Baptismum, illi enim propriè dici solent credētes, vt patet Actor. 3. 4. & 5. 1. Thessal. 1. & alibi: neque hoc negant aduersarij. Deinde loquitur Scriptura de confessione peccatorum in specie, vt ex illis verbis colligitur: *Confitentes actus suos.* Denique agitur hoc loco de confessione facta non soli Deo, sed etiam homini: nam ad Paulum veniebant, vt confiterentur actus suos. Et quoniam eo tempore nulla exstabat Ecclesiæ constitutio de confessione peccatorum facienda, id sequitur, vt ab ipso Christo eiusmodi Confessio fuerit instituta.

Sed occurrit in primus Lutherus, qui in sua versione, per actus, miracula intelligenda esse docuit: quem sequutus est Ioannes Brentius, in commentario huius loci.

Sed hanc expositionem non solùm reiicit communis Catholicorum consensus, & ipsius etiam venerabilis Bedę, in c. 1. Marci, sed multò maxima pars Aduersariorum, vt Melāchthon, Caluinus, Beza, Bullingerus, Sarcerius in Acta Apostolorum, & Illyricus Centur. 1. lib. 2. c. 4. col. 347. & Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 987. Deinde inauditum est, vt miracula dicantur actus nostri, cùm sint opera planè diuina: multò etiam absurdius est, vt cōfiteri actus suos, sit, iactare miracula à se facta. Adde, quòd caussa huius confessionis, Luca teste, fuit ingens quidam terror ex diuina vltione in eos, qui abutebantur nomine Iesu & Pauli ad quæstum: terror autem diuinę vltionis, ad confessionem peccatorum, non ad prædicationem propriæ laudis, homines impellere consuerat. Denique Syriaca editio disertis verbis reddidit, offensas.

Kemnitius loco citato, duas indicat solutiones ad nostrum argumentum. Vna est, quòd in hoc loco Actorum agatur de confessione generali, qua Ephesij agnoscebant, actiones suas ad normam verbi Dei non congruere. Altera, quòd in specie confessi sint aliqua peccata, per modum exempli, non tamen omnia.

Sed prima solutio facilè refellitur. Nam In primis voces illæ *Actus suos*, satis indicāt, confessionē factā esse in specie: nemo enim propriè dici potest cōfiteri actus suos, qui solùm dicit se peccatorē esse. Deinde vox ANNŪCIO, & Græcè ἀναγγέλλω, qua vtitur hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

loco S. Lucas, significat distinctè aliquid narrare, & in editione Syriaca habetur vox שבר, quæ idem significat quod Hebraicũ שבע Saphar: proinde rectè verti posset: *Numerãtes peccata sua.* Deniq; vnde cognouisset B. Paulus, illos fuisse curiosa sectatos, adeò vt libros eorum comburi iuberet, nisi in specie peccata sua confessi fuissent?

ALTERA solutio, quæ est etiã caluini in cõment. Act. & Magdeburgensiũ cent. 1. li. 2. c. 4. col. 360. repugnat toti Scripturæ: vbiq; enim Scriptura, cùm absolutè de peccatis loquitur, de omnibus peccatis intelligi solet, & debet, & si liceret exponere de quibusdam, non de omnibus, absurdissimæ sententiæ in diuinis literis inuenirentur. Dan. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Matth. 1. *Ipse enim saluum faciet populũ suum à peccatis eorũ.* Matth. 9. *Confide fili, dimittuntur tibi p ccata.* Luc. 7. *Remittuntur tibi peccata.* Luc. 11. *Dimitte nobis peccata nostra.* Ioan. 1. *Ecce qui tollit peccata mundi.* Actor. 26. *Ablue peccata tua, inuocato nomine ipsius.* In his & aliis infinitis locis, non ponitur signum vniuersale, & tamen nemo dubitauit vnquam, quin subintelligeretur, & idem fit: *Peccata tua eleemosynis redime*, &, Omnia peccata tua eleemosynis redime. Quare secundũ vsum Scripturæ, confiteri, & renunciare actus suos, nihil potest esse aliud, nisi, palam facere omnia sua peccata.

Præter hanc solutionem, quam breuiter refutauimus, libuit caluino in comment. Actorũ, aliquot antitheses proponere, inter cõfessionẽ horum Ephesiorum, & Confessionẽ quæ nunc est in vsu apud Catholicos, vt videlicet ostenderet, nihil hunc locum Actorum ad rem nostrã facere: *Hos*, inquit, *semel legimus confessos esse: Papa lex quotannis vt minimùm repeti iubet. Isti sponte prodierunt: Papa necessitate omnes obligat. Lucas multos venisse dicit, nõ omnes: in lege Papa nulla exceptio. Isti corã fidelũ cœtu se humiliarunt: Papa longè aliud mandatũ, vt clancularijs susurris in aurem proprij Sacerdotis is obmurmuret peccator. En quàm dextrè Scripturas ad probandas suas fallacias accommodent.* Hæc ille.

Sed has calumnias, planè leues, ac pueriles, nullo negocio dissoluemus. Nam etiam si semel legamus Ephesios illos confessos, non tamen sequitur, nõ sæpius id ab eis factũ: alioqui iidem Ephesij, quia nunquam leguntur Baptismũ aut Eucharistiam suscepisse, iuxta Dialecticam istam Caluini, nũquam Baptismum, aut Eucharistiam suscepissent.

Quod autem illi sponte prodierint ad confitendum, mirũ videri non debet, tùm quòd nulla tũc extaret lex de confessione certo aliquo tẽpore facienda, tùm quòd etiam nostro tẽpore plurimi extra tempus Paschale, in quo solo, lege Ecclesiastica confiteri tenentur, sponte sua prodeant ad Confessionem. Itaque etiamsi tunc lege cautum fuisset, vt quotannis omnes confiterentur, potuissent tamen Ephesij illi sponte ac liberè ad Confessionem prodire.

Multos autem venisse ad Confessionem, non omnes, quid habet repugnantiæ cũ ea lege, quæ iubet vt omnes quotánis vt minimùm, peccata sua confiteantur? neq; enim lex omnes absolutè includit, sed omnes qui conscientiam habent peccati lethalis, neque istos omnes quouis tempore obligat, sed tantùm semel per annum. Quare si lex ista Ecclesiastica tẽpore beati Pauli viguisset, ad huc potuissent Ephesij quidam ad Confessionem faciendam accedere, quando non omnes accedebant.

DENIQVE quòd illi corã cœtu fideliũ se humiliauerint, ex capite suo deprõptum sit Caluinus, nõ enim Lucas tale aliquid scripsit: *Multi*, inquit, *credentium veniebãt, confitentes & annunciantes actus suos.* Vtrũ autem venerint coram cętu fidelium, an priuatim, ad Paulum, aut aliquem alium, Lucas non dicit. Deinde nónne etiam Catholici hoc tempore coram cœtu fidelium se humiliant, cùm in mediis basilicis, tota inspectante Ecclesia, ad sacerdotũ pedes se abiiciãt, licet Cõfessionẽ secretò exponant? Habet igitur quàm dextrè Caluinus antitheses suas ad calumnias pertexendas accommodet.

SECVNDVS locus est. 2. Corinth. 5. in illis verbis: *Dedit nobis ministerũ reconciliationis, & posuit in nobis verbum reconciliationis: pro Christo ergo legatione fungimur, &c.* hæc verba ad potestatẽ Clauiũ pertinere, fatetur Ioannes Caluinus lib. 4. Institutionum, ca. 1. §. 22. & tam publicè, quàm priuatim apud fideles baptizatos esse debere vsum harum Clauium, libenter agnoscit. At profectò qui mittuntur Legati cum potestate reconciliandi inimicos Regis cum ipso Rege, non possunt rectè munere suo defungi, nisi cognoscant ex ipsis reis, quid egerint, quàm grauiter Regiã maiestatem læserint, quam satisfactionem persoluere sint parati, &c. Quare potestas ista ministerialis reconciliandi eos, necessariò fert secum potestatem cognoscendi causas reorũ, atque adeò confessiones exigendi, & audiendi: neque enim Ministris licet pro arbitrio quoslibet etiam non auditos reconciliare.

TERTIVS locus habetur Iacobi 5. vbi sanctus Iacobus ad Confessionẽ cohortatur, dicens: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* quæ cohortatio satis apertè indicat, Confessionẽ iam tum fuisse institutã, & quidem peccatorũ, atque homini faciendã. Et satis apertè cohæret hæc sententia cum superioribus verbis, secundum Catholicorum explicationẽ. Nam paulò antè Apostolus Iacobus monuerat ægrotos, vt Presbyteros accerserent, à quibus oleo sancto cum precibus vngerentur, & adiecerat effectũ illius sacrę vnctionis, & precum, futurũ, vt alleuaretur ægrotus, & sanaretur, & si in peccatis esset, ea illi remitterentur. Sed ne fortè qui hęc legeret, existimaret illa etiã peccata lethalia, quorum homo conscientiam habet, per sacram vnctionem posse deleri, subiunxit: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* non enim sacra vnctio peccata lethalia remittit, quorum aliquis conscientiam habet, cùm eaper confessionis Sacramentũ purganda sint, sed aut venialia, aut etiam lethalia, quorum conscientiam non habemus, quæ reliquiæ peccatorum dici solent.

Sed obiiciunt Aduersarij, ac præsertim Philippus in Apologia Confessionis artic. de Confessione & Satisfactione, & Ioannes Caluinus li. 3. Institut. c. 4. §. 12. & in annotatione ad hunc locũ, particulã illam, Alteruttũ. Videtur enim ea particula cogere, vt dicamus sanctum Iacobum non loqui de confessione sacramentali, quę soli Sacerdoti fieri potest, sed de confessione offensionis, quę sit fratri offenso, ad obtinendã ab eo pacem & veniam, vt existimat philippus, vel de confessione peccatorum, quę sit homini spirituali, vt is cognito nostro spirituali morbo, nos instruere, & pro nobis ad Deum preces fundere valeat, vt docet Caluinus: quæ Caluini expositio confirmari videtur ex verbis sequentibus: *Et orate pro inuicem, vt saluemini.*

Sed hęc obiectio facilè solui potest. Nã Origenes homil. 2. in Leuiticũ, Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, Augustinus homil. 12. ex lib. 50. homil. & Bernardus in libro Meditationũ, c. 9. hunc locum de cõfessio

fessione quæ fit sacerdoti, simpliciter accepisse videtur, & vt rectè exponunt Beda in commentario huius loci, & Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramẽtis, parte 14. c. 1. voces illæ, Alterutrum, & Inuicẽ, accipiendæ sunt prout exigit consequẽtia verborum Scripturæ diuinæ. Itaque: *Confitemini alterutrum*, nihil est aliud, nisi, Confitemini homines hominibus, qui Absolutione indigetis, illis, qui potestatem habent absoluendi. Quemadmodum 1. Petri 4. cùm Apostolus dicit: *Hospitales inuicem sine murmuratione, vnusquisque sicut accepit gratiã in alterutrum illam administrãtes: si quis loquitur quasi sermones Dei, &c.* non significat, sine discrimine oportere omnes ab omnibus hospitio recipi, aut doceri, aut curari, &c. sed, eos qui tecto indigent, hospitio recipiendos esse ab his, qui domum habent, imperitos à doctis instruẽdos, ęgrotos à medicis curandos, pauperes à diuitibus sustentandos, non contrà nutriendos diuites à pauperibus, aut curandos medicos ab ægrotis, aut doctos ab imperitis erudiendos, aut denique qui domibus abundant, excipiendos hospitio ab his, qui tecto carẽt: sic igitur qui peccatorum vinculis constrictì tenentur, ad eos accedere debent, quibus dictum est: *Quæcunque solueritis, &c.*

Quod etiam sequitur in verbis Iacobi: *Orate pro inuicẽ, vt saluemini*, id significat, vt Presbyteris pro infirmis, non vt infirmi pro Presbyteris orent: respicit enim Iacobus ad id, quod anteà dixerat: *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum.* Quod etiam indicat lectio Græca, quę vbi nos habemus: *Orate pro inuicem, vt saluemini*, habet vocem ἰαθῆτε, quæ ad sanitatem corporis propriè refertur.

QVARTVS locus habetur 1. Ioan. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Ex hoc loco probabiliter colligitur Confessio Sacramentalis singulorum peccatorum. Neque enim dubitari potest, quin loquatur Apostolus Ioannes de confessione peccatorum, & quidem singulorum in specie: nam id significant illa verba: *Si confiteamur peccata nostra.* non enim ait, Si agnoscamus, aut confiteamur nos peccatores, sed: *Si cõfiteamur peccata nostra.* Et cùm verba sequẽtia: *Remittet nobis peccata nostra*, omnium cõsensu, de remissione peccatorum omniũ, & singulorum in specie, intelligantur: non possunt verba præcedentia sine vitio æquiuocationis aliter accipi quàm de confessione omnium, & singulorum peccatorum in specie.

Sed respondent Aduersarij, Apostolum loqui de confessione peccatorum, quæ Deo fieri debet, non de ea, quæ fit homini.

At solutio hæc non difficulter refelli potest. Primum enim verba illa: *Fidelis est & iustus, &c.* referuntur ad promissionẽ diuinã: ideò enim Deus fidelis & iustus dicitur, dum peccata confitentibus remittit, quia stat promissis suis, nec fidẽ fallit. At promissio de remittendis peccatis iis, qui confitentur Deo peccata sua, non videtur vlla extare in diuinis literis: extat autem promissio apertissima iis, qui ad illos accedunt, quibus dictum est Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Quare, si qui confitentur sacerdoti peccata sua, Deus fidelis & iustus est, vt iuxta suam institutionem, & promissionem, remittat eis peccata ipsorum.

Præterea si hoc loco promitteret Apostolus remissionem iis, qui Deo confitentur peccata sua, frustra dictum esset à Christo Apostolis: *Quorum remiseritis peccata. & c.* &, *Quæcunque solueritis super terram, &c.* nam cùm multò facilius sit, Deo, quam hominibus confiteri, nemo esset qui ab hominibus remissionem quæreret, si soli Deo confitendo remissionem obtinere posset.

Denique si quem sacerdos absoluendum non esse iudicaret, atque adeò peccatum eius retineret, frustra id faceret, si per confessionem soli Deo factã, inuito etiam sacerdote, ille absolueretur. Quocirca nec vera esset illa sentẽtia: *Et quorũ retinueritis, retenta sunt.* &, *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo.*

Vt igitur omnia inter se aptè cohæreant, & vnus Scripturæ locus non pugnet cum altero, sed alter potiùs ex altero explicetur: omninò probabile est, sanctum Ioannem de Sacramentali confessione esse loquutum.

CAPVT V.

Idem probatur ex testimonijs Conciliorum.

ADDEMVS nunc testimonia conciliorũ veterũ, quæ in diuersis Prouincijs, variisq; temporibus celebrata sunt, ex quibus cognosci potest Ecclesiæ vniuersæ sententia. Porrò testimonia Conciliorum, quæ adferemus, etiamsi non apertè contineant, confessionem esse Iuris diuini, continent tamen antiquam consuetudinem, & sæpe etiam indicant necessitatem confitendi peccata sacerdotibus. Ex quibus facile erit colligere, rem esse à Deo ipso præceptam, tum quia non inuenitur prima origo huius præcepti in vllo Concilio, tum etiam quia non est vllo modo probabile, populos fideles præceptum tam arduum ab hominibus admissuros fuisse, si per confessionem soli Deo, aut generatim factam, remissionem peccatorum obtinere potuissent.

Primum igitur in Ecclesia Orientali habemus testimonium Concilij Laodiceni, ante M C. annos celebrati: sic enim legimus can. 2. *His qui diuersorũ peccatorum lapsus incurrunt, & instant orationi, confessioni, ac Pœnitentiæ, malorum suorum perfectam conuersionem demonstrantes, pro qualitate peccati, tempus Pœnitentiæ tribuendum est.* Hic habemus Confessionem, & quidem in specie, & hominibus faciendam. nam alio qui non possent homines pro qualitate peccati, tempus Pœnitentiæ assignare.

In canonibus quoq; Sextæ Synodi, qui à Grecis conditi sunt antè annos circiter C M. can. 102. ita legimus: *Oportet autem eos, qui soluendi & ligandi potestatem à Deo accepere, peccati qualitatẽ considerare, & eius qui peccauit, ad eã conuersationẽ promptum studiũ, & sic morbo conuenientem adferre medicinam.*

Ex quibus locis, vt etiam ex testimoniis Patrũ Grecorũ, quę in sequẽti cap. adducentur, intelligipotest, falsum esse quod quidã dicunt, Græcos nõ solere cõfiteri peccata, nisi soli Deo: & in eo qđ scribitur apud Gratianũ, de Pœnit. dist. 1. can. Quidã: *Quidã Deo solũ modò cõfiteri debere peccata dicunt, vt Græci*, illud, *vt Græci*, videtur irrepsisse in textũ ex margine, & marginalẽ annotationẽ imperiti alicuius fuisse, qui ex facto Nectarij collegit, sublatã omninò confessionem sacramentalem apud Græcos. Nam alioqui in ipso capitulari Theodori, vnde canõ ille descriptus est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

non habentur duæ illæ voces, *vt Græci*, neque etiam habentur in Concilio II. Cabilonensi, cap. 33. vnde Theodorus capitulū illud accepisse videtur: sed nec Magister Sententiarum in 4. lib. dist. 17. eandem sententiam adducens, addidit, illud, *vt Græci*. Neque in Concilio Florentino vlla fuit controuersia de Confessione cùm Græcis, eo excepto, quòd Eugenius Pōtifex à nonnullis Græcorum Doctoribus priuatim quæsiuit, cur sacerdotes ipsorum ante Sacrificij celebrationem peccata sua non confiterentur. Denique Nicolaus Cabasilas in explicatione Liturgię, c. 29. & Anastasius Nicenus in quæstionibus super Scripturam, q. 6. apertè docent Confessionem sacramentalē, cùm tamen Græci sint; & nostris diebus Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in Censura Confessionis Augustanę, c. 11. reprehendit quod Lutherani dicebant, non esse necessarium omnia peccata per singulas species, in Confessione enumerari. Atque hæc de Ecclesiæ Græca.

In Ecclesia Latina, exstat In primis canon 31. Conelij III. Carthaginensis ante annos M. & C. celebrati, vbi sic legimus: *Vt pœnitentibus secūdū peccatorū differentiam, Episcopi arbitrio, Pœnitentiæ tempora decernuntur.* Et idem canon repetitus inuenitur in cōcilio Africano, ca. 10. dubiū verò esse nō potest, quin oporteat peccata omnia in Cōfessione detegi, si iuxta peccatorū differētias Pœnitentiæ tempora decernuntur.

Deinde exstat canon 8. Concilij I. Cabilonensis ante M. circiter annos celebrati, in hęc verba: *Vt pœnitentibus à sacerdotibus facta Confessione, indicatur Pœnitentia, vniuersitas sacerdotum nosci tur conuenire.*

Exstat etiam canon 32. Concilij II. Cabilonensis, ante annos circiter D CCC. vbi sic legimus: *Sed & hoc emendatione indigere perspeximus, quòd quidam dum confitentur peccata sua sacerdotibus, non plenè id faciunt. Quia ergo constat, hominem ex duabus esse substantijs, anima videlicet; & corpore, & interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccatur: solerti indagatione debent inquiri ipsa peccata: vt, ex vtrisque plena sit confessio, scilicet vt & ea confiteantur, quæ per corpus gesta sunt, & ea quibus in sola cogitatione delinquitur.*

In Concilio Turonico III. circa idem tēpus celebrato, cap. 22. ita legimus: *Episcopis & Presbyteris diligenti cautela pertractandum est, qualiter hominibus sibi sua delicta confitentibus, tempus abstinendi adscribant.* Similia habentur in Concilio Remensi eiusdem antiquitatis, can. 12. & 16. & Parisiensi, cap. 32. & 46. Atque hęc omnia Concilia sunt Ecclesiæ Gallicanæ.

Nec minùs perspicua testimonia habemus Ecclesiarum Germaniæ: nam in Concilio Maguntino sub Rabano Archiepiscopo, c. 26. ita statuitur: *Ab infirmis in mortis periculo positis, per Presbyteros pura inquirenda est confessio, non tamen illis imponenda quantitas Pœnitentiæ, sed imoteścenda.* Vide enim ca. 27.

In Concilio VVormacienſi cerebrato anno Domini DCCC. LXVIII. vt initio eiusdem Concilij legimus, c. 25. ita scriptum est: *Pœnitentibus secūdum differentiam peccatorum, sacerdotis arbitrio Pœnitentia decernuntur. Debet itaque sacerdos in Pœnitentia dā da singulorum causas singulatim considerare, originem quoque, modumque culparum, & affectus, gemitusque delinquentium diligenter examinare, manifestèque cognoscere, temporū etiam, & personarum, locorū quoque, & ætatum qualitates inspicere, vt pro consideratione locorum, ætatum vel temporum, seu pro qualitate delictorum, atque gemituum vnius cuiusque delinquentis, à sacris regulis oculos non deflectat.* Ex his testimoniis satis apparet, antiquas Germaniæ Ecclesias longè aliter de Confessione sensisse ac docuisse, quam nūc Sectarij, ac nouatores Lutherani sentiant, & doceant.

His accedant Concilia Generalia: Lateranense, sub Innocentio III. c. 21. Constantiense sess. 8. Florentinum in Instruct. Armenorum & Tridētinum sess. 14. quæ licet, quòd recentiora sint, ab Aduersariis contemnantur, tamen iniuria contemnuntur: nam & antiquissimis Conciliis congruentem fidem ac doctrinam tradiderunt, & totius Ecclesiæ Catholicæ; quæ his c D. annis floruit, sententiam continent, vt errare non potuerint, quin tota Ecclesia errâsse, atque adeò portis Inferi succubuisse dicatur.

CAPVT VI.

Idem probatur ex traditione veterum Patrum, qui floruerunt ab anno Domini C. ad CC.

TESTIMONIIS conciliorū meritò adiungi possunt testimonia veterū Patrum Græcorum, & Latinorum, qui singulis ætatibus in Ecclesia floruerunt.

Primus igitur sit sanctus Irenæus, qui in ipso primo seculo, post Apostolorū excessum floruit, quique proximè Apostolorū ętati successit. Is in primo li. c. 9. ita scribit de quibusdā fœminis, quas Marcus hęreticus circumuenerat: *Hæ sepissimè conuersæ ad Ecclesiam Dei, confessæ sunt, & sic ūdū corpus exterminatas se ab eo velut cupidine, & inflammatas, valdè se illum dilexisse.* Et infrà de alia pariter seducta: *Cùm magno labore fratres eam conuertissent, omne tempus in Exomologesi consummauit, plāgens, & lamentans ob hāc quam passa est ab hoc Mago corruptelam* & lib. 3. c. 4. *Cerdon,* inquit, *sepe in Ecclesiam veniens, & Exomologesim faciens sic consummauit, modò quidē latenter docens, modò verò Exomologesin faciens.*

Quo loco Obseruandū est, nomine Exomologesis, apud veteres interdum non intelligi solam confessionem, sed etiam contritionem & Satisfactionē, vt perspicuū est tūm ex Tertulliano in li. de Pœnitent. tūm ex loco Irenęi citato ex lib. 1. c. 9. interdum autem intelligi solam confessionem, vt patet ex cypriano in serm. de lapsis. Nunquam verò contritionem vel Satisfactionem sine confessione per eam vocē significari: Itaq; Exomologesis confessio est, vel sola, vel cum adiunctis aliis Pœnitentiæ partibus.

Neque vera sunt quæ dicit Kemnitius pag. 1000. per Exomologesim intelligi ab Irenæo confessionē publicam publicorum scelerū, ob quæ excōmunicari homines merebantur. Nam in primo li. c. 9. loquitur de occulto crimine, imò etiam de occulta cupiditate, quę nisi ex confessione fœminarum illarū cognosci non potuisset: in lib. autem 3. c. 4. apertissimè Irenęus dicit, cerdonem Exomologesim fecisse, postquam latentur hæresim suam docuerat: Quare loquitur in vtroque loco de confessione secretorum, siue occultorum scelerum.

Secundo loco habemus Tertullianum, qui floruit ad exitum eiusdem seculi, Seuero imperante, vt ipse testis est in Apologetico, c. 4. Is in lib. de Pœnitētia, multa docet, quæ notanda sunt, quoniam Kemnitius hunc etiam locum deprauat.

Primum

Primum igitur explicat Tertullianus, quid sit Exomologesis, ac dicit esse actum pœnitentiæ, quo delictum nostrū confitemur Domino: *Is actus*, inquit, *qui magis Græco vocabulo exprimitur, & frequētatur, Exomologesis est, qua delictum Domino nostrū confitemur.* Quod autem dicit, Exomologesim fieri Deo, significat, Deo fieri per sacerdotē, nō autem soli Deo: id quod ex sequentibus apertè colligitur. Nam continuò adiungit, per confessionem disponi Satisfactionem, & pœnitentiam nasci: quia videlicet sacerdos audita confessione, disponit atque ordinat, quæ Satisfactio necessaria sit, & eam pœnitenti iniungit.

Deinde paulò pòst addit, nonnullos ex pudore quodam, & humana verecundia à confessione abhorruisse; quæ verecundia non habet locum in confessione quæ soli Deo fit: *Plerosq;*, inquit, *hoc opus, vt publicationem sui, aut suffugere, aut de die in diem differre præsumo, pudoris magis memores quàm salutis: velut illi, qui in partibus verecūdioribus corporis contracta vexatione, conscientiā medentium vitant, & ita cū erubescentia sua pereunt;* & paulò infrà per ironiam ita scribit: *Grande planè emolumentū verecūdiæ, occultatio delicti pollicetur, videlicet, si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adeóne existimatio hominis, & Dei conscientia comparanda? an melius est damnatum latere, quàm palam absolui?* & in lib. extremo, hanc Exomologesim à Deo institutam, atque adeò necessariam esse docet, cùm ait: *Si de Exomologesi retractas, Gehennam in corde considera, quam tibi Exomologesis extinguit.* & infrà: *Peccator restituendo sibi institutam à Domino Exomologesim sciēs, prateribit illam, qua Babylonium Regem in regna restituit?*

Kemnitius loco notato duo dicit ad hoc testimonium Tertulliani. Primo, loqui eum de pœnitētia publica tantùm. Secundo, loqui de cōfessione, quæ fiebat non solis Presbyteris, sed etiam laicis: nam sic loquitur Tertullianus: *Ergo cùm te ad fratrum genua protendis, Christum contractas, Christum exoras.*

Respondeo, loquitur fortasse Tertullianus de pœnitentia publica, sed quæ fiebat post confessionē secretā. Sępè enim agebatur publicè pœnitentia, & tamen peccatū in specie non aperiebatur, nisi sacerdotibus: nā peccata solū publica publicè confitenda erāt, quę autem secreta erāt, nemo cogebatur publicè cōfiteri. Tertullianus autē loquitur de peccatis secretis, vt ex verbis eius perspicuum est. Non enim diceret, homines suffugere aut differre confessionē verecundię caussa; neq; compārāret eiusmodi homines cūm iis, qui morbo vexātur in partibus corporis secretis; neq; illud adderet, si quid humanæ notitiæ subduxerimus, non tamen Deo posse celari; nisi de peccatis occultis, ac secretissimis loqueretur. Itaq; occultorum, ac secretorum confessionem homini faciendam, necessariam ad salutem existimauit Tertullianus: talium autem peccatorū confessio publica esse nō debet, neque ab Ecclesia exigebatur, nisi secreta. Quòd si etiam Tertullianus vellet, secretorū peccatorū Confessionem publicam esse faciendam, certè multò magis concederet, saltem secretam esse necessariā. Proinde Tertulliani testimonio aut id ipsum requiritur, quod nos docemus, aut aliquid grauius, & durius: nullo autem modo id quod Kemnitius, & Lutherani volunt, qui solùm in genere, aut de peccatis publicis confitentur.

Quod attinet ad id, quod Tertullianus dicit, pœnitentes aduolui consueuisse fratribus; duobus modis responderi potest. Nā aut ipsos Presbyteros vocat fratres, siquidem paulò antè dixerat, pœnitentes aduolui Presbyteris; & rectè vocare poterat eos fratres, quia de illis tractabat, vt distinguuntur à Deo, qui est cōmunis omniū Pater: aut certè cū dicit, pœnitentes aduolui fratribus, loquitur de oratione, non de confessione, præsertim in specie. Solebant enim pœnitentes abiicere se ad pedes omnium fratrum, vt eorum precibus se cōmendarent: hoc enim sonant illa verba: *Cùm te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras.* Et paulò antè apertius omnia distinguens, ait: *Presbyteris aduolui, aris Dei aggeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere, &c.* Ac de Tertulliano satis.

CAPVT SEPTIMVM.

Testimonia Patrum ab anno CC. ad CCC.

ORigenes ad initium secundi seculi post Apostolos floruit, imperante Alexandro Apameę. Is in 2. Homil. in Leuiticum, sic ait: *Est adhuc & septima, licet dura, & laboriosa per pœnitentiā remissio peccatorū, cū lauat peccator in lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suę panes die ac nocte, & cùm non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinā, secundū eū, qui ait: Dixi, pronunciabo aduersū me iniustitiā meā Domino, & tu remisisti impietatē cordis mei: in quo impletur & illud, quod Apostolus dicit: Si quis infirmatur, vocet Presbyteros, &c.* Hoc loco Origenes loquitur de cōfessione faciēda sacerdoti, vt verba eius indicāt, & de confessione peccatorū in specie, & occultorū, quorū homines erubescere solēt; alioqui nō diceret: *Nō erubescit indicare peccatū suum.* Deniq; loquitur de confessione, quæ in diuinis literis fundamentum habet, vt patet ex eo quod testimonium sancti Iacobi adducit in mediū.

Idem Origenes homil. 3. in Leuit. explicans illud: *Si peccauerit vnum ex istis, pronunciet peccatum, quod peccauit. Est,* inquit, *aliquod in hoc mirabile secretū. Etenim omni genere pronunciada sunt, & in publicum proferēda cuncta quę egerimus; si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiā intra cogitationū secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri; proferri autem ab illo, qui & accusator peccati est, & incentor: ipse enim nunc nos vt peccemus instigat, ipse etiā cū peccauerimus, accusat. Si ergo in vita præuenamus eum, & ipsi nostri accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri & accusatoris effugimus: sic enim & alibi Propheta dicit: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris.* His verbis Origenes, sicut docet in die Iudicij omnia peccata nostra etiā occultissima, & solo sermone vel cogitatione patrata à Satana in mediū proferēda: ita docet, vt si velimus ea purgari, omnia, videlicet etiam occultissima, & solo verbo vel cogitatu admissa, sacerdoti prodamus.

Idē auctor homil. 2. in Psal. 37. *Vide,* inquit, *quid edocet nos Scriptura diuina, quia oportet peccatum non celare intrinsecùs. Fortasse enim sicut ij, qui habēt intùs inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis, stomacho grauiter & molestè immineutia, si vomuerint, releuantur: ita ij qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocātur a phlegmate vel humore peccatis: si autē ipse sui accusator fiat, dū accusat semetipsum & cōfitetur, simul euomit & delictum, atq; omnē morbi digerit caussam. Tantūmodò circumspice diligentiùs, cui debeas cōfiteri peccatum tuū; proba prius medicū, cui debeas caussam languoris exponere, qui sciat infirmari cū infirmante, flere cū flente, qui condolendi & cōpatiendi*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nouerit disciplinam: vt ita demũ, si quid ille dixerit, qui A *se prius & eruditum medicũ ostenderit, & misericordẽ, si quid consilij dederit facias & sequaris. Si intellexerit & præuiderit talem esse lãguorem tuũ, qui in conuẽtu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & ceteri ædificari poterũt, & tu ipse facilè sanari; multa hoc deliberatione, & satis perito Medici illius consilio procurandum est.* Ex hoc loco discimus, Confessionẽ esse necessariam, etiam occultorum criminũ, nec tamen oportere omnia peccata publicè confiteri, sed omnia quidem priuatim, publicè autem solum publica, aut ea, quæ maturo consilio Sacerdos iudicabit esse prodenda.

Kemnitius pag. 1004. ad hunc locũ respondet, Origenẽ non loqui de omnibus peccatis, cum dicit, ea medico perito esse confitenda, sed solùm de illis, de quibus dubitari poterat, an essent publicè manifestãda. Quia enim nõnulli temerè peccata occulta publi- B cè confitebantur, consilium dari ab Origene scribit Kemnitius, vt eiusmodi peccata non sine consilio acuius periti medici publicẽtur. Probat autem Kemnitius, Origenem nõ loqui de omnibus peccatis, hoc modo: *Quod*, inquit, *Origenes in illo loco non in genere de omnibus & singulis peccatis sacerdoti confitendis loquatur, inde manifestum. In prima enim homilia, loquitur de delictis, concupiscentiis, & comissis, quæ ante Deũ proferũtur, & in conspectu ipsius per gemitum exponũtur. Deinde in secunda homilia in principio, loquitur de lapsibus, qui olim ad publicam Confessionẽ pertinuerũt: quia verò inde sequebantur obtrectationes, suadet Origenes, vt tales lapsus primũ Sacerdoti exponãtur, vt de eis cõsilio vel suscipiatur publica Cofessio, vel omittatur.*

Sed hæc distinctio Kemnitij vanissima est: siquidẽ Origenes in vtraq; Homilia de omnibus peccatis loquitur. Ac in priore quidem dicit, omnia Deo esse confitenda, & pro omnibus gemendum, & supplicãdũ: in posteriore monet illa eadẽ hominibus confitẽda, primùm priuatim, deinde publicè, iuxta consiliũ sacerdotis. Hæc autẽ sunt verba Origenis in fine prio ris Homiliæ: *Omnia*, inquit, *ex quo deliqui, siue concupiui conuiscentiam secularem, siue quid aliud comisi, omnia ante te profero, & in orationibus meis in conspectu tuo pono.* Vides quàm apertè de omnibus omninõ loquatur in priore homilia, & non de quibusdam tantùm, quæ ad publicam Confessionem non pertinerent, vt fingit Kemnitius.

Idem etiam Origenes hom. 17. in Lucam, explicãs illud: *Vt reuelẽtur ex multis cordibus cogitationes*, ostendit, peccata quæ Deo confitemur, esse etiã hominibus confitenda: *Vnde*, inquit, *& nos si peccauerimus, debemus dicere: Peccatũ meũ notũ tibi feci, & iniquitatẽ meã non abscondi: Dixi; Annunciabo iniustitiam meam contra me Domino. Si enim hoc fecerimus, & reuelauerimus peccata nostra no solum Deo, sed & his qui* D *possunt mederi vulneribus nostris, atq; peccatis, delebũtur peccata nostra ab eo, qui ait: Ecce deleo vt nubẽ iniquitates tuas, & sicut caliginem peccata tua.* Hæc ille, qui satis apertè ostendit, non esse distinguenda peccata, quæ Deo, & quæ Sacerdoti sint aperienda; sed eadem vtrique atque omnia confitenda.

Secundo loco habemus sanctũ Cyprianũ, qui eodẽ seculo, licet aliquãto posteriùs, quã Origenes, floruit. Hic igitur Beatissimus Martyr, in epist. 16. lib. 3. ad plebẽ suã ita loquitur: *Nam cùm in minoribus delictis, quæ non in Dominum cõmittuntur, pœnitentia agatur iusto tempore, & Exomologesis fiat, inspecta vita eius, qui agit pœnitentiam, nec ad communionẽ venire quis possit, nisi prius illi ab Episcopo & Clero manus fuerit* A *imposita: quãtò magis in his grauissimis, & extremis delictis tantè omnia & moderatè secundum disciplinã Domini oportet seruari?* Hic habemus Exomologesim necessariam secundum disciplinam Domini, & talem Exomologesim, vt ex ea pœnitentis vita inspici, & cognosci possit. Proinde habemus Confessionem omnium peccatorum, Iure diuino esse necessariam: neque enim, Exomologesis generalis, aut aliquorum tantùm peccatorum, vitam pœnitentis ita detegit, vt ea planè inspici possit.

Idẽ Auctor serm. 5. de lapsis: *Denique*, inquit, *quãto & fide maiore, & timore meliore sunt, qui quamuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti, quoniã tamẽ de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitentes, Exomologesim conscientiæ faciunt, animi pondus exponunt, salutarem medelam paruis licet, & modicis vulneribus exquirunt.*

Ad hunc locum respondet Kemnitius, pag. 1003. ac dicit, hoc loco à Cypriano nõ proponi præceptũ, vel consuetudinẽ vniuersalem, sed exemplum quorũdam, qui fide maiore, & timore meliore erant. Addit etiam, non loqui Cyprianum de confessione omnium peccatorum, vel omniũ malarũ cogitationum, sed eius tantùm cogitationis, quæ de Idololatria cõmittenda, siue de Christo abnegando susceptæ fuerat: proinde pertinere hanc sententiam ad publica crimina.

Sed istæ obiectiones ex eodẽ Cypriano facilè refelluntur: non enim Cyprianus exẽplũ proponit confessionis liberæ, sed necessariæ, vt patet ex sequentibus verbis. Nã posteaquã dixerat: *Salutarẽ medelã paruis licet, & modicis vulneribus exquirũt.* adiũgit cõtinuò, *Sciẽtes scriptum esse: Deus nõ deridetur. Deride-* C *ri & circumueniri Deus nõ potest, nec salutia aliqua fallente deludi: plus immò delinquit, qui secundùm hominẽ Deũ cogitans, euadere se pœnam criminis credit, si non palam crimen admisit.* & paulò infrà de iisdem, qui sola cogitatione peccauerunt, ita loquitur: *Minùs planè peccauerit non videndo idola, nec sub oculis circumstãtis, atq; insultantis populi sanctitatem fidei prophanando, no polluendo manus suas funestis sacrificiis, nec sceleratis cibis ora maculando. hoc eo proficit, vt sit minor culpa, non vt innocens conscientia. facilius potest ad veniam criminis peruenire. non est tamen immunis à crimine. nec cesset in in agenda pœnitentia, atq; in Domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. cõfiteãtur singuli, quæso, fratres, delictum suum, dum adhuc, qui deliquit, in seculo est, dũ admitti Cõfessio eius potest, dũ satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est.*

Ex his manifestè colligimus, auctore Cypriano, necessarium esse confiteri peccata omnia mortalia, etiamsi sola cogitatione commissa sint. Quare verba illa: *Quanto & fide matore, & timore meliore sunt, qui, &c.* non continent exemplum confessionis non necessariæ, vt Kemnitius existimauit, sed argumentum à minore ad maius. Si enim qui sola cogitatione peccant, pœnitentiam agunt, atque Exomologesim faciunt, quantò magis id fieri deberet ab iis, qui verbo & opere peccata committunt?

Qvod autem Kemnitius addit, Cyprianum loqui solùm de cogitatione abnegationis Christi, & proinde hanc sententiam pertinere ad pœnitentiam publicam, & crimina publica; ridiculum est. Neque enim cogitatio de peccato aliquo patrando, publica dici potest, aut debet, etiamsi peccatum illud publicum esse possit: neque vllo modo ad peccatum publicum pertinet cogitatio, nisi peccatum

catum ipsum publicum ex ea cogitatione prodierit. A Quomodo enim ad peccatum publicum pertinet, quod neq; in se est publicum, neq; est peccati publici caussa? & quis vnquam audiuit in Ecclesia id fieri solitum, vt ob solam internam cogitationẽ abnegationis Christi, aliquis excõmunicaretur, aut publicã pœnitẽtiam subire cogeretur? etiãsi qui palam Christum abnegant, iure excommunicentur, & pœnitentiæ publicæ subiiciantur. Nõ igitur Cyprianus cõfessionẽ eiusmodi cogitationum exigebat, quod eæ cogitationes ad peccata publica pertinerẽt: sed quòd essent peccata lethalia, quamuis occulta, atq; interna.

Adde quòd si cogitatio abnegationis Christi necessariò cõfitẽda esset, quia ad peccatũ publicũ pertineret, nimirũ vt caussa quædã peccati, quod publicũ esse potuit: eodẽ modo cogitationes rapinæ, adulterij, homicidij, blasphemiæ, periurij, aliorúmq; fermè omniũ criminũ necessariò cõfitendæ erunt, cùm caussæ esse possint scelerum publicorum. Itaq; quidquid B dixerit, eò tamen illi veniendum erit, vt peccata omnia in confessione detegenda esse fateatur.

CAPVT OCTAVVM.

Testimonia Patrum ab anno CCC. ad CD.

IAm verò tertio seculo post Apostolos, habemus primùm Lactãtium, qui cum Crispi Cęsaris institutor fuerit, & Imperatori Cõstantino libros suos nuncupauerit, sine dubio ad initium tertiæ ætatis post Apostolica tempora floruit.

Is igitur in lib. 4. diuinarum Institutionum, c. 17. explicans rationem cur Deus Circunciſionẽ in Testamento veteri imperauit, ac docens, eam confessionis ac pœnitentiæ figuram fuisse, ita loquitur: *Oh hãc causssam Deus nudari eam iussit, vt hoc argumento nos admoneret, ne inuolutũ pectus haberemus, id est, ne quod pudẽdum facinus intra conscientiæ secreta velemus.* C *Hæc est cordis circuncisio, de qua Prophetæ loquuntur, quam Deus à carne mortali ad animam transtulit, quæ sola mãsura est. Volens enim vitæ ac saluti nostræ pro æterna sua pietate cõsulere, pœnitentiam nobis in illa Circuncisione proposuit, vt si cor mundauerimus, id est, si peccata nostra confessi, satis Deo fecerimus; veniam consequamur, quæ contumacibus, & admissa sua celantibus denegatur ab eo, qui non faciem sicut homo, sed intima, & arcana pectoris intuetur.*

Idem Lactãtius in extrem. lib. Nouatianos damnans, ponit pro nota veræ Ecclesiæ, confessionem: *Sed tamen*, inquit, *quia singuli quique cœtus Hæreticorum se potissimùm Christianos, & suam esse Catholicã Ecclesiam putant, sciendum est, illam esse veram, in qua est confessio, & pœnitentia, quæ peccata, & vulnera, quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curat.* Hęc Lactantius.

Deinde habemus sanctũ Athanasiũ, qui in serm. in D illa verba: *Profecti in Pagũ, qui ex aduerso est, inuenietis pullum alligatum, &c.* ad finem sermonis ita loquitur: *Nos ipsos examinemus, num soluta sint nostra vincula, vt in melius proficiamus. Quòd si nondum soluta sint vincula, tradas te ipsum discipulis* IESV: *adsunt enim qui te soluant, pro potestate ea, quam à Saluatore acceperunt. Quæcunque enim ligaueritis, inquit, in terra, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque solueritis in terra, erunt soluta & in cœlis: & si quibus remiseritis peccata, remittuntur eis.*

Tertio, habemus sanctum Hilariũ, ca. 18. in Matt. vbi sic loquitur: *Ad terrorem autem metus maximi, quo in præsens omnes continerentur, immobile seueritatis Apostolicæ iudicium præmisit, vt quos in terris ligauerint, id est, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos soluerint, confessione videlicet veniæ receperint in salutẽ, hi Apostolicæ conditione sententiæ, in cœlis quoque, aut soluti sint, aut ligati.*

Quarto habemus sanctum Basilium in quæstionibus siue regulis breuioribus, ita præcipientem, regula 229. *Omninò in peccatorum Confessione eadem ratio est, quæ etiam in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia corporis nequaquam quibusuis temerè homines aperiunt, sed iis tantummodo, qui rationem, qua ea curanda sint, teneant: eod. modo etiam peccatorum confessio fieri debet, apud eos videlicet qui ea possint curare,* & regula 228. explicat clarius, qui sint qui peccata possunt curare, nimirum soli sacerdotes: *Necessariò*, inquit, *iis peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei.*

Ad hunc locum (Lactantio, Athanasio, & Hilario, prętermissis) respondet Kemnitius, pag. 988. & 1017. sanctum Basilium loqui de confessione generali, qua pœnitens peccatorem se agnoscit, ac fatetur: vel de confessione aliquorum peccatorum, quæ magis conscientiam grauant; quæ quidem confessio fiat instructionis, & consilij gratia. Itaque neq; omnium peccatorum in specie, neq; necessariò, sed aliquorum tantum, & nõ necessariò Confessionem fieri debere Kemnitius docet.

At ex ipsius sancti Basilij verbis vtrunque refellitur. Quòd enim omnia peccata in specie confitenda sint, patet ex duobus. Primo ex illa similitudine medici, & medicinæ corporalis, quam Basilius adhibet reg. 229. Neque enim curari potest corporaliter, qui medico solùm dicit, se morbo aliquo laborare, nisi in specie detegat morbum; & si pluribus morbis laborat, nisi eos omnes singillatim exponat, alioqui enim medicamentum potius oberit, quàm proderit, nisi ad certum morbum conuenienter applicetur. Secundo ex ratione, quam idem Basilius reddit regula 288. cur oporteat sacerdoti peccata detegere: ratio enim est, quoniam conuersionis modus accommodatus esse debet ad rationem peccati, vt ipse Kemnitius vertit pag. 1017. Quomodo autem poterit sacerdos accommodare modum conuersionis ad rationẽ peccati, id est, actionem externam pœnitentiæ iniungere, qualem, & quantam peccata requirunt, nisi peccata ipsa omnia in specie nouerit?

Esse autem confessionem necessariam, & non solùm consilij gratia faciendam, perspicuum est, tum ex eadem morbi similitudine, & ratione iam explicata, tum ex ipsa voce, Necessariò, qua Basilius vsus est. Frustra enim Kemnitius pag. 988. vertit. *Necessarium videtur*, & pag. 1017. *Aptum est*: nam in ipso textu Græco, non est, *videtur*. neque, *aptum est*, sed simpliciter, ἀναγκαῖον, *Necessarium*. Quare sic reddit Godefridus Tilmannus: *Necessariò iis peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei.*

Quinto habemus S. Ambrosium, qui lib. 2. de pœnitẽtia, c. 6. sic ait: *Si vis iustificari, fatere delictum tuum: soluit enim criminum nexu verecunda confessio peccatorum*, & cap. 9. scribit multos fuisse, qui libenter confitebantur priuatim sacerdotibus, sed publicè in Ecclesia satisfacere recusabant: *Plerique*, inquit, *futuri supplicij metu peccatorum suorum conscij, pœnitentiam petunt: & cum acceperint, publica supplicationis reuocantur pudore.* & c. 10. *An quisquam ferat, vt erubescas Deum rogare, qui nõ erubescis rogare hominem? & pudeat te Deo supplicare, quem non latet; cùm non pudeat peccata tua homini, quem lateas, confiteri?*

Ipsum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ipsum etiam sanctum Ambrosium confessiones audire solitum,& quidem priuatim, testatur Paulinus in vita eiusdem,his verbis: *Quotiescunque illi aliquis ob percipiendam pœnitentiam lapsus suos confessus esset;ita flebat,vt & illum flere compelleret; videbatur etiam sibi cum iacente iacere. Causſas autem criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat,loquebatur.*

Sexto habemus sanctum Gregorium Nissenum in epistola canonica ad Episcopum Mitylenes, quæ exstat in Bibliotheca sanctorum Patrum,tom. 1. Is enim cap.1.epistolæ eiusdem , meminit confessionis peccatorum,quæ singulis annis circa Paschæ festum fieri solet:*Recte*,inquit, *habuerit , si hodierno die non solùm eos,qui ex regeneratione per lauacri gratiã transmutati sunt,adducãmus,sed eos etiam,qui per pœnitentiam,& confessionem, à mortuis operibus ad viuentem viam ascendunt,ad viuentem spem tanquam manu deducamus,à qua per peccatum alienati sunt.*

Ac de confessione singulorum peccatorum, non autem generali, Gregorium loqui , testantur verba sequentia,in quibus ducta similitudine à morbis, & medicamentis , docet varias curationes adhibendas esse peccatoribus pro ipsorum peccatorum varietate.Non autem possunt sacerdotes varietatem peccatorum cognoscere, nisi pœnitentes ipsi peccata sua singillatim aperiant: *Quemadmodum* , inquit , *in corporali medela vnum est quidem insti tutum medicina,sanare eum qui laborat, varium autem est curationis genus,(pro morborum enim varietate, conuenienter quoque medicina ac disciplina vnicuique morbo applicatur) ita cũ multa sit in morbo quoq; animæ affectionum varietas, multiformis quoq; necessariò fuerit medica curatio, ad affectionis rationem medicinam exercens.* Hæc ille.

Exstat etiam oratio eiusdem Gregorij in mulierem peccatricem,vbi hæc habentur verba de confessione: *Audacter ostende sacerdoti, quæ sunt recondita,animi arcana tamquam occulta vulnera medico retege:ipse & honoris,& valetudinis tuæ rationẽ habebit.* quo in loco etiã occultorũ cõfessionem faciendã esse docet.

Septimo habemus sanctum Pacianum,qui Paræneſi ad pœnitentiam,sic loquitur:*vos primum appello fratres,qui criminibus admissis pœnitentiam recusatis,vos inquam,post impudentiam timidos, post peccata verecundos,qui peccare non erubescitis, & erubescitis confiteri.* & infrà,*Ecce iterũ Apostolus ad sacerdotẽ:Manus citò nulli imponas,nec communices peccatis alienis. Quid facies tu,qui discipis sacerdotẽ ? qui aut ignorantẽ fallis , aut non ad plenum scientem,probandi difficultate confundis?* Quo loco Pacianus docet oportere sacerdoti omnia peccata in confessione detegi,vt his tutò manus imponere possit:addit etiam de occultis;*Rogo vos fratres etiam pro periculo meo, per illum Dominũ, quem occulta non fallunt , desinite vulneratam tegere conscientiam;prudentes ægri medicos non verentur , ne in occultis quidem partibus,etiam secaturos,etiam perusturos.* Porrò infrà alloquitur eos, qui peccata quidem singillatim,& omnia ad plenum confitebantur, sed grauiorem pœnitentiæ mulctam refugiebant: *Nunc*,inquit,*ad eos sermo sit,qui benè ac sapienter vulnera sua,pœnitentiæ nomine confitentes, nec quid sit pœnitentia,nec quæ vulnerum medicina, nouerũt: similesq; sunt illis,qui plagas quidem aperiunt, ac tumores , medicis; etiam assidẽtibus confitentur ; sed admoniti quæ imponenda sunt negligunt,& quæ bibenda,fastidiunt.* ex quo loco intelligimus,Cõfessionem accuratam semper in vsu fuisse apud Christianos.

CAPVT NONVM.

Testimonia Patrum ab anno CD. ad D.

Qvarto seculo habemus sanctũ Ioannẽ Chrysostomũ,quem satis constat ad initiũ quarti seculi post Apostolos floruisse.Is in hom. 30.in Genesim,meminit Cõfessionis, quę in hebdomada sancta ante festum Paschæ fieri debet, cuius etiam Gregorium Nissenum meminisse suprà notauimus: *Quia*,inquit,*in magnam hãc hebdomadã peruenimus, Dei gratia,nunc maximè & ieiunij cursus intẽdendus,& magis continuandæ sunt preces faciẽdaq; diligens,& pura cõfessio peccatorũ.* Hæc ille,qui tametsi nõ apertè dixerit,confessionem sacerdoti faciendam esse;tamen in aliis locis id non tacuit : vt omittam, quòd cùm eiusdem cõsuetudinis meminerint Chrysostomus,& Nissenus;& hic disertis verbis docuerit sacerdoti confessionem esse faciendam, dubitari non potest, quin etiam ille hoc senserit.

Idem Chrysostomus homil. 33.in Ioannem, hortatur ad confessionem criminũ occultorũ:& cùm certũ sit ex multis aliis locis,Chrysostomum non probasse confessionẽ publicã,sequitur vt ad confessionẽ priuatã hortatus sit pœnitẽtes:*In peccatis*,inquit,*quæ cõmisimus,confitendis,neminem vereamur; Deum duntaxat,vt decet,formidemus,qui & nũc opera nostra videt,& tũc quos in præsentia non pœnitet,dãnabit.* Et infrà:*Cõmisisti aliquod scelus,aut animo agitasti, homines cælas,non Deum,& nihil curas,oculos hominum formidas.* Et infrà,*Vos autem hortor dilectissimi, vt etsi nemo opera nostra videat,vt singuli suam conscientiã ingrediantur,& iudicem sibi rationẽ constituãt,errata sua in mediũ adducãt,nisi velint in die illa horrẽda vniuerso orbi ea manifestè pateresiamentur iam vulnera : sumatur pœnitentiæ medicina.*

Porrò confessionem peccatorum apud sacerdotẽ faciendam esse,colligitur apertissimè ex li. 2. & 3. de sacerdotio:nã in 2.li.sic ait Chrysostomus:*Quamobrẽ multa quidẽ arte opus est,vt qui laborant Christiani,vltrò sibi persuadeant,,sacerdotum curationi sese submittere oportere.* Et paulò post:*Equidẽ cõplures recensere possim,quos cõstat in extrema mala adactos,nõ ob aliud, nisi quòd digna ab eis pœna,& quæ peccatis perpetratis par esset,exigeretur. Neq; enim temerè ad delictorũ modũ oportet & mulctã ipsam adhibere :sed tanquã coniecturis quibusdã explorandus est delinquentiũ animus,ne qua fiat,vt dum cõsuere vis quod interruptum est, scissuram deteriorẽ facias.* Quo loco docet Chrysostomus,in iniungenda pœnitentia,nõ solũ rationẽ habẽdã esse sacerdoti granitatis,& multitudinis peccatorũ,sed etiã infirmitatis & debilitatis eius, qui peccauit.Constat autẽ nõ posse ista cognosci, nisi ex confessione diligenti & accurata delinquentis:quare voluit Chrysostomus , confessionem peccatorum omnium, etiam occultissimorum, quæ non minùs curatione egent,quàm manifesta,fieri debere apud sacerdotes. Vide etiam lib. 3. de sacerdotio.

Secũdo,habemus S.Hieron. Chrysostomi æqualẽ. is in cõment.ad c.10. Eccles.habet hæc verba : *Si quẽ serpẽs diabolus occultè momorderit,& nullo cõscio,peccati veneno infecerit; si tacuerit qui percussus est,& nõ egerit pœnitentiã,nec vulnus suũ fratri & magistro voluerit confiteri:magister,qui habet linguã ad curandum, facilè ei prodesse non poterit.Si enim erubescat ægrotus vulnus medico cõfiteri,quod ignorat,medicina no curat.*

Idẽ in cõment.ad c.16.Matt.*Legimus*,inquit,*in Leuitico de leprosis,vbi iubentur vt ostendant se sacerdotibus , etsi lepram habuerint , tunc à sacerdote immundi fiat:non quo sacerdotes leprosos faciant,& immũdos, sed quo habeant notitiam leprosi , & possint discernere qui mundus,quive immundus sit.Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mũdum,vel immundum facit:sic & hic alligat vel soluit Episcopus,& Presbyter;non eos,qui insontes sunt,vel noxij,sed pro officio suo cùm peccatorum audierit varietates.scit qui ligandus sit, quive soluendus.* Hæc ille.Quo loco S. Hieronymus apertissimè docet : oportere sacerdotem audire peccatorum varietates,atque id pro officio suo;ex quo intelligimus; non satis esse si pœnitentes generatim , aut manifesta peccata tantùm confiteãtur,sed omnino necessarium esse,vt singillatim peccata omnia sacerdotibus detegant.

Neque mouere nos debet comparatio illa cum sacerdotibus Leuiticis,qui lepram non verè curabant, sed declarabant. Nam similitudo in eo solùm consistit,quòd quemadmodum sacerdotes Leuitici non poterant leprosos curare sine ipsorum cooperatione, sola sua potestate,sed tantùm iudicabant eos esse leprosos, & à cõsortio ceterorum segregabant:sic etiã sacerdotes Christiani,non possunt sola sua potestate peccatores iustificare , nisi ipsi etiam per pœnitentiam,& confessionem cooperentur;tamen si cooperentur,planè possunt.Quare idem sanctus Hieronymus cùm dixisset:*Pro officio suo cum peccatorum audierit varietates*,non addidit,Scit qui ligatus sit,quive solutus,sed;*Qui ligandus sit,quive soluendus.* Sacerdos enim,pro potestate sibi à Christo concessa,peccatores impœnitentes ligat,pœnitentes soluit, & nõ solùm ligatos aut solutos declarat. Quocirca non pugnat Hieronymus cùm Chrysostomo , qui in lib. 3.de sacerdotio , scribit , sacerdotes Leuiticos non purgâsse,sed declarâsse lepram corporalem, sacerdotes autem Christianos non declarare , sed planè purgare lepram spiritualem.

Vide eundem Hieronymum in comment.ad 2. c. Hierem.& in epist.ad Pammachium , & Oceanum, de erroribus Origenis , vbi docet , necessariam esse confessionem,cùm secunda tabula post naufragium sit,culpam simpliciter confiteri.

Tertio,habemus S. Innocentium I. Pontificem, qui in epist.1.ad Decentium Episcopum Eugubinũ c.7.ita loquitur:*Ceterùm de ponderestimando delictorũ,Sacerdotis est iudicare , vt attendat ad confessionem pœnitentis , & ad fletus atque lachrymas corrigentis, ac tum iubere dimitti, cùm viderit congruam satisfactionem.*

Quarto, habemus S. Augustinum , qui in libro 50.homiliarum,homil.12.docet,confessionem peccatorum à Deo esse præceptam: *Deus noster*,inquit, *quia pius est & misericors , vult vt ea confiteamur in hoc sæculo,ne pro illis confundamur postmodum in futuro.*

Idem etiam in eodem opere homil. 41. docet Confessionem sacerdoti esse faciendam : *Non solùm*, inquit,*post pœnitentiam ab istis vitiis se homo seruare debet,sed & ante pœnitentiam,dum sanus est:quia si ad vltimum vitæ fleterit,nescit si ipsam pœnitentiam accipere , ac Deo , & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit.*

Idem tractatu super Psal.66.docet , peccata omnia esse confitenda: *Tristis esto*,inquit, *antequam confitearis,confessus exultabis,iam sanaberis. Non confitentis conscientiæ sanies collegerat,apostema tumuerat , cruciabat te, requiescere non sinebat : adhibet medicus fomenta verborum,& aliquando secat,adhibet medicinale ferrum in correptione tribulationis. Tu agnosce medici manum,confitere , exeat in confessione , & defluat omnis sanies:iam exulta , iam lætare; quod reliquum est, facilè sanabitur.* Certè omnis sanies , omnia peccata significat, & sicut ex apostemate omnis sanies quàm diligentissimè exprimenda est , ita iudice Augustino,omnia peccata in cõfessione aperienda sunt.

Idem etiam Augustinus interfuit Concilio III. Carthaginensi,& canonibus eius cum ceteris Coëpiscopis suis subscripsit:proinde canonem illum 31. suprà citatum sine dubio approbauit.

Habetur item in IV. Tomo operum S.Augustini, liber de vera & falsa pœnitentia,qui licet non videatur S.Augustini esse,tamen negari nõ potest, quin sit alicuius antiqui,probatiq; scriptoris,cum inde Gratianus,& Petrus Lombardus,multa testimonia in libros suos retulerint.In eo igitur libro,c. 10. *Quem*, inquit,*pœnitet,omninò pœniteat,& dolorem lachrymis ostendat,ne præsentet vitam suam Deo per sacerdotem, præueniat iudicium Dei per confessionem.Præcepit enim Dominus mundatis,vt ostenderent ora sacerdotibus:docens,corporali præsentia confitenda peccata,non per nuncium,non per scriptum manifestanda.* Et infrà: *Quare qui confiteri vult peccata vt inueniat gratiam , quærat sacerdotem scientem ligare , & soluere : ne cùm negligens circa se exstiterit , negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet.* Et cap.11. de peccatis occultis:*Si peccatum* , inquit , *occultum est,sufficiat referre in notitiam sacerdotis.* Et cap.14. de circumstantiis peccatorum:*Consideret*,inquit, *qualitatem criminis, in loco, in tempore,in perseuerantia , in varietate personæ , & quali hoc fecerit tentatione,& in ipsius vitij multiplici exequutione.* Et paulò post:*Omnis*,inquit,*ista varietas confitenda est.*

Quinto , habemus S. Leonem in epist. 80.ad Episcopos Campaniæ,vbi cùm prohibuisset,ne peccata secreta publicè recitarentur,reddidit rationem,dicens:*Cùm reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta.* Et paulò infrà:*Sufficit illa confessio,quæ primum Deo offertur , tùm etiam sacerdoti.*

Ad hunc locum respondet Kemnitius, pag.1007. ac dicit , S. Leonem non loqui de confessione omnium peccatorum occultorum , sed tantùm de confessione eorum,quæ si publicarentur , possent legum constitutionibus percelli,hoc est,eorũ,quę olim publicæ confessioni,& pœnitentiæ subiecta fuerunt. Id verò probat Kemnitius,quia S. Leo inter alias causſas cur prohibuerit confessionem publicam peccatorum occultorum, etiam illam reddidit , quia periculum erat,ne multi à pœnitentiæ remediis arcerentur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis facta sua referare, quibus possunt legum constitutionibus percelli.

Sed in promptu est refutatio. Nam S. Leo non vnam,sed tres causſas reddidit , cur prohibenda esset confessio publica scelerum occultorum. Vna fuit, quam Kemnitius solam notauit, ne publicarentur crimina , quæ possent legum sanctione puniri ; vt homicidia ; furta , proditiones , & similia. ALTERA, quia cùm multi erubescant flagitia sua publicè referare , ob eam verecundiam à pœnitentiæ remediis arcerentur , si necesse esset occulta flagitia publicari. Ex hac autem secunda causſa manifestum est , sanctum Leonem non esse loquutum de illis solis criminibus , quæ legum seueritate puniuntur. Tertia causſa fuit,quia sufficit reatus conscientiarum solis sacerdotibus indicari confessione secreta;proinde non sunt pœnitentes ad confessionem publicam adigendi : quæ sanè causſa generalis est , & peccata omnia comprehendit.

Deinde , nulla prorsus ratio fingi potest,cur peccata illa cõfitenda esse velit S.Leo, quæ si publicarẽtur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur,legum sanctionibus punirentur;& non alia. Nam quod Kemnitius dicit,illa sola peccata apud veteres necessariò confitenda fuisse, quæ si publica fuissent, ad confessionem publicam pertinuissent;& suprà refutatum est,& hoc loco nihil Kemnitium iuuat. Nã ad confessionem publicam pertinebant peccata publica,non ea solum,quæ legum cõstitutionibus coërcebantur,vt adulteria:sed etiam ea, quæ impunè cõmittebantur,vt fornicationes. Non igitur rectè Kemnitius probat,B. Leonem de illis tantum criminibus esse loquutum, quæ per leges publicas prohibebantur,ea ratione, quia eiusmodi crimina confessioni publicæ olim subiecta fuerunt:nam, vt iam diximus, non ea solum,sed alia multa prætereà confessioni publicè subiecta fuerunt.

Habemus præterea aliud S.Leonis testimonium, in epist.91.ad Theodorum Foroiulij Episcopum,vbi sic legimus:*Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subuenit humanis,vt non solum per Baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ;& qui regenerationis donum violâssent, proprio se iudicio condemnantes,ad remissionem criminum perueniret,sic diuinæ bonitatis præsidiis ordinatis, vt indulgentia Dei sine supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominum, homo Christus Iesus,hanc Ecclesiæ præpositis tradidit potestatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterẽt.* Hoc loco S.Leo apertissimè docet, confessionem esse necessariam Iure diuino. Nam ab ipso Deo ordinatum esse scribit, vt indulgentia Dei sine sacerdotum ministerio nequeat obtineri: & deinde addit, Ministerium sacerdotum ex Christi instituto in eo cõsistere,vt confitentibus pœnitentiam iniungant,& eosdem ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admittant. Loqui autem S. Leonem de confessione secreta,& peccatis omnibus etiam occultis, perspicuum est tum ex loco superiore,tum etiam quia non possent sacerdotes congruam pœnitentiæ actionem iniungere,nisi peccata omnia accuratè cognoscerent. Porrò ad hunc locum Kemnitius nullam solutionem reperire potuit.

Sexto,habemus Sozomenum,qui lib.7.hist.c.16. ita loquitur:*Cum prorsus non peccare,natura sit humana diuinioris;pœnitentibus, quamuis frequenter deliquissent,veniam dare Deus iussit, & ad impetrandam veniam, confiteri peccata necessarium est.* Hic audis ab homine Græco,& Ius diuinum, & Confessionis necessitatem.

CAPVT DECIMVM.

Testimonia reliquorum Patrum ab anno D. ad MCC.

NVnc addemus testimonia aliqua eorum Scriptorum,qui floruerunt consequentibus ætatibus vsque ad annum Domini MCC. quo demum tempore sub Innocentio III. Confessionis omnium peccatorum legem latam fuisse,Aduersarij mentiuntur.

Habemus igitur post annum Domini D. sanctum Gregorium I. qui homil.26.in Euangelia, explicans illa verba: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Videndum est,*inquit,*qua culpa,aut quæ sit pœnitentia sequuta post culpam;vt quos omnipotens Deus, per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sententia absoluat. Tùc enim vera est absolutio Præsidentis,cùm æterni arbitrij sequitur Iudicis.* Non potest autẽ sacerdos cognoscere,an pro ratione culpę pœnitẽtiã egerit,qui solui desiderat, nisi culpã ipsâ vel potius culpas omnes pœnitens apertè confiteatur:quare necessaria est cõfessio omnium peccatorum. Quod etiam eodem in loco idem Gregorius colligit, ex Lazari excitatione & solutione: *Lazaro,*inquit,*dicitur,Veni foras,ac si apertè cuilibet mortuo in culpa diceretur:Cur reatũ tuũ intra conscientiam abscondis?foras iam per cõfessionem egredere;qui apud te interiùs per negationem lates. Veniat itaque foras mortuus,id est,culpam confiteatur peccator:venientem verò foras soluant discipuli,vt Pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amouere, quam meruit, qui non erubuit confiteri quod fecit.*

Eodem sęculo floruit Ioannes Climacus, qui in suo libro,qui inscribitur Climax, gradu 4. ita loquitur:*Ante omnia verò culpas nostras præclaro Iudici nostro soli confiteamur:omnibusque,si ille iussent,confiteri simus parati.* & infrà dicit, sine Confessione, quæ fit homini,nullum posse consequi remissionem.

Post annum Domini D C. habemus Cæsarium Episcopum Arelatensem. Is homil.6.7.8.9.& 10. de pœnitentia egregiè disputat, & in septima quidẽ scribit,peccata cõfitendo, & pœnitentiâ agẽdo purgari: in decima verò paulò fusius de necessitate confessionis loquitur:*Vnde vos,*inquit,*frequenter admoni,fratres charissimi,iterum atque iterum admoneo, & contestor,vt qui se cognoscit de littore continentiæ, tempestate libidinis,in pelago luxuriæ fuisse iactatum, & casti tatis incurrisse naufragium; peccatorum confessionem velut tabulam fractæ nauis velociter apprehendat, vt per ipsam de abyssо ac profundo luxuriæ possit euadere,& ad portum pœnitentiæ peruenire, vbi iam tutiori loco spei anchoram figere,& salutem perditam valeat reparare.* Porrò,loqui Cæsarium de confessione omnium peccatorum in specie, perspicuum est ex homil.7.vbi comparat peccata morbis,confessionem medicinæ, sacerdotem medico:neque enim, vt etiam suprà diximus, satis est ad sanandos morbos corporales, si medico ægrotus dicat, se malè habere, nisi in specie morbum,vel morbos,si fortè pluribus simul vexatur, aperiat.

Post annum Domini D C C. venerabilis Beda in comment.ad cap.5.epistolæ S.Iacobi, exponens illud:*Confitemini alterutrum peccata vestra. In hac,* inquit,*sententia,illa debet esse discretio,vt quotidiana leuiaque peccata, alterutrum coæqualibus confiteamur, eorumque credamus oratione saluari:porrò grauioris leprę immunditiam,iuxta legem,sacerdoti pandamus,atque ad eius arbitrium,qualiter,& quanto tempore iusserit,purificari curemus.*

Idem Beda lib.5.hist.Gentis suæ, cap.14. scribit insigne exemplum militis,qui cùm confiteri peccata sua negligeret,vel erubesceret, etiamsi ab ipso Rege sæpius moneretur,vt more Christiano Confessionẽ peccatorum suorum faceret, antequam de hoc sęculo exire compelleretur: tandem horribili præcedente visione,ad inferni perpetuos cruciatus raptus, neglectæ dilatæque Confessionis pœnas iustissimas dedit.

Eodem sęculo Theodorus Studytes in vita sancti Platonis,laudat eundem Platonem,quòd ab adolescentia,Pastori animæ suæ confiteri consueuisset,non minùs frequenter quàm diligenter, peccata omnia, ad intimas vsque cogitationes.

Post

Post annum Domini DCCC. Rabanus Episcopus Moguntinus lib.7.in Ecclesiasticum,c.7.de Confessionis necessitate ita loquitur:*Qui transgreditur mensuram in concupiscentiis carnis,& aggrauatur eius delictis,necesse est,vt per confessionem peccatorum,fœditatem euomat,& sic per ieiunium & castigationem corporis,ad statum pristinæ sanitatis redeat.* Vide eundem lib.2.de institutione Clericorum,c.30.

Eodem sęculo Nicephorus Cartophylax in epist. ad Theodosium,cuius fragmentum extat in 1. Tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum:*Olim,*inquit,*omnes oportebat ad ipsos Pontifices accedere,suâque illis occulta prodere,& sic vel reconciliationem,vel repudiũ ferre. Ignoro autem qui factum sit,cur hæc minùs obseruentur, quamuis existimẽ Pontifices negotij tædio, fretique multitudinis turbulentia defatigatos,id opera ad Monachos transmisisse,ad eos scilicet, qui verè probati sint,aliisque valeant esse vtiles.* Et infrà: *Porrò si quis expertus sit;& frugi,& cum hoc, sacerdotio fungatur, ad illum in primis accedendum.* Ex hoc loco intelligimus,cõmunicatam fuisse à Pontificibus absoluendi potestatem etiam Monachis,non tamen quibuscunque,sed iis tantùm,qui & sacerdotio fungerentur,& doctrina ac probitate præditi essent.

Post annum Domini CM. Radulphus Flauiacensis,lib.3.in Leuiticum,c.7.*Dignum est,*inquit,*vt qui peccatorum suorum confessionem facit,consumet ea omnia, quæ ad memoriam reuocare potest, Domino pandens,non alia prodens,alia abscondens.*

Post annum Domini M. Petrus Damianus in ser. de S.Andrea:*Quartus gradus,*inquit,*est confessio oris: hæc pure facienda est,quia non est pars peccatorum dicenda,& altera retinenda:neque leuia confitenda, & grauia diffitenda,&c.* Et infrà de sacerdote Confessario loquens:*Videat,*inquit,*ne vnquam de his, quę sub signaculo Confessionis accepit,aliquem faciat mentionem,&c.*

Idem in epist.ad Desiderium,de miraculis sui sęculi,refert insigne exemplum de integritate Confessionis:*Hugo,*inquit,*Cluniacensis Abbas,cùm ad suum me Monasterium perduxisset,frater quidam senex in infirmorum domo ingrauescente totius corporis tumore lãguebat. Hic porrò cùm Abbatis comperisset adesse præsentiam,lætus effectus,diuinam cœpit implorare clementiã Domine,*inquit,*quẽ nullum latet occultũ,quæso,si quid reatus in me est,quod nõ sim hucusq; confessus, tu mihi misericorditer in memoriã reuoca,quatenꝰ Abbati meo, dum præsens est,purè confitear,atq; ab eo, qui ius hoc in me præ ceteris habet:iudicatus absoluar. Hoc dicto,huiusmodi vox auribus eius insonuit:Certè est,certè est aliquid in te,quod confessus adhuc non es. Cúmque ille vocẽ solam audiret,sed à quo procederet nõ videret,orando subiunxit: Exprime Domine manifestè quid hoc sit,vt confessus corrigam quod erraui. Porrò,vox eadẽ peccatum quoddam sicut quærebat,signãter expressit,quod ille à se commissum illico recognouit, & Abbati festinanter accito,facta Confessione purgauit:paucisque pòst diebus in sancta pace defunctus est.*

Post annum Domini M C. S.Bernardus in serm.ad milites templi,c.12.*Quid,*inquit,*de Bethphage dicã, vbi et Cõfessionis Sacramẽtum,& sacerdotalis ministerij mysterium cõtinetur?* Et infrà; *Et quidem verbum in corde peccatoris, operatur salutiferam contritionem: verbum verò in ore,noxiam tollit confusionẽ, ne impediat necessariam confessionem.* Et infrà sacerdotibus dicit,*Nõ absoluãt etiam compunctum,nisi viderint & cõfessum.* Hic habemus Primo,confessionem Sacramẽtum esse,ac proinde Iuris diuini. Secundo,necessariã esse etiam iis,qui cordis compunctionem videntur adepti. Tertio,sacerdoti esse faciendam,& ab eodem Absolutionem exspectandam.

Esse autem peccata omnia cõfitenda,docet idem Bernardus serm.16.in cantica his verbis: *Omne quod remordet conscientiam,confitere humiliter,purè, fideliter.*

Huc addi potest testimonium Hugonis de S. Victore,lib.2.de Sacramen.part.14.ca.1.vbi explicans illud,Iacob.5.*Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem,vt saluemini,*monet, ideò dictũ esse,*confitemini,vt saluemini,*quia non saluamur, nisi confiteamur. Item Richardi de S.Victore, in lib. de potestate ligandi & soluendi,c.4.vbi dicit,pœnitentiam veram esse abominationem peccatorum, cum voto cauendi,confitendi,& satisfaciendi, & probat tùm ex natura,tùm ex Scriptura. Denique, testimonium Petri Cluniacensis,qui Bernardi, Hugonis, & Richardi æqualis fuit. Is lib.1.de miraculis,apertissimè docet,confessionem omnium peccatorũ lethalium omninò necessariam esse iis, qui post Baptismum peccauerunt.

Habemus igitur testimonia Patrum,partim Græcorum,partim Latinorũ,ad triginta, qui omnes ante Innocentij III. tempora floruerunt:ex quibus apertè conuincitur eorum omnium error,qui confessionem non à christo,sed ab Innocentio III. institutam esse docent.

CAPVT XI.

Refelluntur solutiones Kemnitij ad loca Patrum.

MArtinus Kemnitius initio Censuræ suę ad c.5.Concilij Tridentini,pag.976. instituens disputationem de Confessione,proponit nouem quasi genera Cõfessionis,quę apud Patres inueniri dicit:quæ nihil aliud sunt, nisi nouẽ solutiones, excogitatæ ad eludẽda testimonia sanctorũ Patrum, quę à catholicis Doctoribus ad confessionem stabiliendã proferuntur. Illis enim nouem generibus confessionis satis prolixè explicatis,ita subiungit, pag. 1019. *Ad hæc nouem capita, omnes veterum sententiæ commodè referri possunt: longè aliud verò est, de quo præcipuè Pontificia Cõfessio dimicat.* Quare ne Lutherani sibi ac suis persuadeãt,ad omnia loca Patrũ, quæ in superioribus capitibus adduximus,iam à Kẽnitio esse responsum,excutiam paucis totam hãc disputationẽ Kemnitij,licet etiã suprà refutauerim ea, quæ ad certa loca Patrum ipse responderat.

Primum igitur docet kemnitius,confessionẽ quandam esse quæ soli Deo fit, & queritur hanc negligi in Ecclesia catholica,& Scripturarum ac Patrũ testimonia, quæ ad hanc confessionem propriè pertinet,detorqueri dicit ad confessionem auricularem, quæ homini fit.

In hac prima solutione,Primo mentitur kẽnitius, confessionẽ,quę Deo fit,negligi in Ecclesia catholica. Nã In primis confessio generalis, quæ incipit: *Cõfiteor Deo omnipotenti.* quotidiè recitatur à sacerdote & populo,ad initiũ sanctissimi Sacrificij: eadẽ in horis canonicis à toto clero bis in die pronunciatur:eandẽ frequentare omnes laici,tũ viri,tũ fœminæ,à Pastoribus admonentur. Deinde cõfessio, quę soli Deo fit,in cõtritione includitur,qui enim recogitan

Universidad de Deusto
Biblioteca

gitant annos suos in amaritudine animæ suæ, & peccata omnia, quorũ conscientiã habent, ex animo detestantur, eáq; sibi dimitti à Deo petunt, sine dubio cõfitentur Deo. Quare cùm doctrina de vera Cõtritione, cum accurata discussione cõscientiæ, magis apud catholicos, quàm apud Lutheranos vigeat, vt libro superiore ostẽdimus, non potest non mẽtiri, qui Confessionem quæ Deo fit, à Catholicis negligi, à Lutheranis frequentari dicit. Deniq; Confessio quę Deo fit, includitur in Cõfessione q̃ fit sacerdoti, tum quia sacerdoti fit vt locũ Dei tenet, tum quia, qui sacerdotibus cõfitentur, expresè dicunt: *Confiteor deo: & tibi.* Catholici igitur, qui Confessionem sacramentalem, quæ fit homini, docent, simul etiam docẽt eã, quæ Deo fit: atque hoc vsque adeò verũ est, vt nõ desint Patres, qui cum de Confessione sacramẽtali loquuntur, eam non tàm homini, quàm Deo fieri dicãt.

Secundo, multa loca Scripturarũ, & Patrũ fruſtrà kemnitius adducit, quasi nos ea de Cõfessione sacramentali intelligamus, cũ ad cõfessionẽ quæ soli Deo fit, pertineãt. Nullus enim Catholicorũ testimoniis illis vtitur, sed ipse solita fraude imponere voluit simplicibus. Ad quã etiam fraudem pertinet, quòd loca quædam omisit, ex quibus facillimè detegi eius insidiæ potuissent: vt, exẽpli gratia, citauit homiliã priorem Origenis in Psal. 37. vbi commendatur Confessio quæ fit Deo, & omisit homiliam posteriorem, in qua disertis verbis commendatur Confessio quæ fit homini.

Tertio, quędã loca huc trahit, quæ satis apertè loquũtur de Cõfessione quæ fit hominibus, & non soli Deo: proinde cùm queritur de Catholicis quod loca Scripturæ & Patrũ à Confessione, quę Deo soli fit, ad Confessionẽ sacramentalem detorqueant, ipse id crimen committit, quod aliis falsò tribuit.

Talis est locus ille apud Salomonem, Prouerb. 28. *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur, qui autẽ confessus fuerit, et reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Neq; enim vllus est, qui scelera sua Deo se abscondere posse credat, nisi fortè insaniat: sed hominibus, vel obpudorẽ, vel alia de caussa, multi peccata sua abscondita esse cupiunt. Qui autem eiusmodi sunt, diri gi non possunt: quis enim dirigat eũ, cuius prauitatẽ ignorat? ac potissimùm sententia ista moralis illos obiurgat, qui admoniti scelerum suorum, nolunt ea agnoscere, sed abscondunt, & negant.

Tale est etiã testimonium illud Chrysostomi, ex hom. 3. in Matth. *Cõfessio peccatorũ, testimoniũ est cõscientiæ timentis Deũ. Qui enim timet iudiciũ Dei, peccata sua nõ erubescit confiteri: qui autem erubescit, non timet.* Nam erubescentia de qua Chrysostomus loquitur, apud homines locum habet, non apud Deũ: illis enim confiteri erubescimus, quibus arbitramur ignota esse mala nostra, id quod vnusquisq; in se experitur. Adde, quòdsi Chrysostomus loqueretur de erubescentia coram Deo, non diceret: *Qui timet iudicium Dei, peccata sua non erubescit confiteri: qui autem erubescit, non timet.* Sed è contrario diceret; Qui timet iudiciũ Dei, erubescit confiteri: qui autẽ non erubescit, nõ timet: siquidẽ timor facit, vt magnificamus eum, quẽ timemus, & proinde etiã facit, vt erubescamus coram illo turpes videri. Sed quia maior timor vincit minorẽ, ideò rectissimè Chrysostomus dicit, eos, qui timent iudiciũ Dei, non erubescere peccata sua hominibus confiteri, qa videlicet timor Dei vincit timorem hominũ: & contrà, eos qui cõfiteri hominibus erubescũt, non timere iudiciũ Dei, quia si illud timerent, non finerent se ab humano timore ita superari, vt medicinã vulnerũ animę suę, Confessionem scilicet, recusarent.

Quarto, solutio kẽnitiana nihil efficit, qui etiãsi loca Origenis & Chrysostomi, quæ ipse adducit, acciperẽda essent omnia de Cõfessione quę Deo fit, tamẽ multa sunt alia, tùm horũ duorũ, tùm aliorũ Patrum, quę ipse omisit, quę nulla ratione detorqueri possunt ad Cõfessionẽ quę fit soli Deo, vt ex locis à nobis citatis, quiuis cognoscere potest. Porrò, loca quædam Chrysostomi paulò obscuriora, cùm ad Caluini argumenta ventum fuerit, explicabo.

Secvndvm genus Cõfessionis, ex quo secundam solutionẽ kemnitius petit, est, cũ aliquis proximum lęsit, & pœnitentia ductus, confitetur eidẽ proximo se peccãsse, atque vt sibi ignoscatur, rogat. Sed hęc solutio nihil omninò ad rem nostrã facit, cùm ad nullũ testimonium sanctorum Patrũ ex his, quę nos adduximus, accommodari possit, vt perspicuum est, tùm ex ipsis testimoniis, tùm etiam quia neque kemnitius ad hoc genus Confessionis, vllum eorum testimoniorum referre conatus est: solùm enim protulit duo testimonia, vnum sancti Augustini, alterũ Theophylacti, quorum neutrum ex his est, quæ nos adduximus.

Tertivm genus Confessionis est, cùm aliquis confitetur non solùm Deo, vel proximo quẽ lęserat; sed etiam Ministris Euangelij, veruntamen generatim tantùm se peccatorem agnoscit, aut in specie vnum aliquod peccatum magis grauans Ministro detegit, non autem in specie omnia peccata enumerat. Atq; ad hoc genus Confessionis pertinere vult multa testimonia Scripturæ, & Patrũ. Sed interim nõ allegat ex Patribus nisi Basilium, in quæstionibus breuioribus, quæst. 288. de quo testimonio disseruimus ca. 8. vbi etiam solutionem kemnitij refutauimus. Ex Scripturis allegat multa testimonia: sed quę nihil ad rem faciunt, cùm omnia (vno excepto) de confessione illa tractent, quæ erat in vsu, antequam Confessio sacramẽtalis institueretur, de qua sola nos loquimur. Testimonium vnicum ex Act. 19. ad rem facit, sed de eo disseruimus suprà ca. 4. vbi etiam disputationem kemnitij excussimus.

Qvartvm genus confessionis est, cùm aliquis publicè, coram cœtu Ecclesiæ crimina cõfitetur: ad quod genus pertinent etiã v. vi. vii. & viii. De quibus nihil hoc loco dicendũ est: nam loca Irenęi, Tertulliani, Origenis, & Cypriani, quę kẽnitius de confessione publica exponit, suprà à nobis sunt explicata, c. 6. & 7. De historia autẽ Nectarij, & testimoniis Chrysostomi & Leonis, ex quibus demonstrare conatur kemnitius, confessionẽ publicam mutatã fuisse in priuatam, & neutram esse necessariam Iure diuino, paulò pòst disseremus. Ista enim ad argumenta pertinent, quibus veritas ab Aduersariis oppugnatur, non ad explicanda testimonia Patrum, quę nos pro veritate adduximus: hic verò non argumenta Aduersariorum dissoluenda, sed nostra, quæ à testimoniis Patrum petita sunt, à kemnitij calumniis asserenda suscepimus.

Est igitur Nonũ, ac postremum genus Confessionis apud kemnitiũ, cùm aliquis cõfitetur priuatim sacerdoti peccata sua, non quia sit necessariũ Iure diuino confiteri omnia peccata in specie, ad remissionem peccati obtinendã, sed quia est vtilis disciplina Confessio illa priuata, qua Sacerdoti peccata aliqua deteguntur, Primo, ad institutionẽ rudiorum. Secundo, ad remedia contra peccata futura. Tertio, ad consilium capiendũ in rebus dubiis. Quarto, ad consolationem

tionem recipiendam ex priuata Absolutione. Quinto, ad discernendum, an qui Absolutionem petit, sit verè pœnitens, necne? Atque huc refert kemnitius multa loca Patrũ, chrysostomi, Origenis, Cypriani, Basilij, Hieronymi, Augustini, Ambrosij, & Cassiani.

Circa hanc solutionem, quæ potissima est, tria breuiter obseruanda sunt. Primum est, kemnitium planè inuitum ad hanc solutionem descendisse. Nam cùm sæpe anteà dixisset, confessionem priuatam natam esse ex confessione publica, & notasset etiam tempus, quo confessio publica in priuatam fuerit commutata, annum videlicet CDL. ab aduẽtu Domini, & denique addidisset, confessionem auricularem posterioribus temporibus, vt ipse loquitur, generatam: nihil consequentius dicere potuisset, quàm veteres Patres, qui ante annum Domini C D L. scripserunt, priuatæ confessionis tunquam meminisse. Sed non permisit eum euidentia rei tam apertè mentiri: & ideò licet inuitus, admisit, multas exstare sententias veterum Patrum de confessione priuata: *Et illa quidem*, inquit, pag. 1150. *quæ hactenus ex Patribus annotauimus, ad ea potissimùm crimina spectant, propter quæ excommunicari aliquis merebatur, sicut Augustinus inquit, siue illa essent palàm, siue clàm, siue tantùm voluntatis proposito commissa. Non dissimulandum tamen est, exstare præterea apud veteres, multas sententias, quibus exhortantur populum, vt alia etiam peccata sacerdoti per confessionem exponant.* Et infrà, *Alias verò habuerunt rationes sancti Patres, propter quas, & seruârunt, & commendârunt priuatam Confessionem.*

Secundo, obseruandum est, in hac postrema kemnitij solutione, duo quædam proponi. Vnum negando. Alterutrum asserendo. Negat enim kemnitius, sanctos Patres commendare cõfessionem priuatam omniũ peccatorũ, vt necessariam Iure diuino. Asserit autem, eos commendare priuatam confessionem aliquorum peccatorum, tanquam vtilẽ disciplinã ad rudium institutionẽ, ad remediũ contra futura peccata, ad consiliũ, ad consolationem, ad signũ verę pœnitentiæ: *Considerandum est.* inquit pag. 1015. *qua ratione, quo sensu, & in quem finem priuatã illam Confessionem commendârint: nullo modo enim senserunt Iure diuino ad remissionem peccatorum necessariam esse, omnia peccata in specie, & sigillatim sacerdoti iuxta omnes circumstantias enumerare.* Et infrà: *Alias verò habuerunt rationes propter quas, & seruâruut, & commendârunt priuatam Confessionem, quia scilicet sit vtilis disciplina; primò ad rudiorum informationem, &c.*

Ex his autem duobus, id quod asserendo proponitur, libenter admittimus, habet enim Sacramentalis Confessio quinq; illas vtilitates, & alias præterea nõ paucas: sed quod negando assumitur, id omninò falsum esse dicimus, & à kemnitio nõ modò nõ esse probatum, sed ne probari quidem potuisse. Patres enim, quos hoc loco adducit kẽnitius (vno excepto cassiano, de quo in solutione argumẽtorum dicemus) nihil aliud docent, nisi, confitendum esse peccata sacerdoti ad eum modũ, quo morbi ab ægrotis aperiũtur medico. Ex hac autem similitudine non sequitur, Cõfessionem non debere esse omniũ peccatorum, aut non esse necessariã Iure diuino: sed contrarium potiùs sequitur, nam & morbi necessariò debent omnes aperiri medico, & Iure diuino tenemur non minus animæ, quàm corporis medicinã quęrere, vt nos suprà deduximus, cùm ista ipsa patrum testimonia adduceremus. Quare tametsi Patres, quos citat kemnitius, non dicant disertis verbis, Confessionem omnium peccatorum necessariã esse Iure diuino (quod vnum ipse vrget:) tamen neque disertis verbis dicunt, Confessionem omnium peccatorum no esse necessariam Iure diuino: quod quidem hoc loco nobis sufficeret, ad refellendam kemnitij vanitatem: & ex similitudine, quam adducunt, colligimus id eos sensisse, quod nos sentimus, quodque alij omnes Patres senserunt, & docuerunt.

Tertio ac postremò obseruandum est, kemnitiũ ne in hac quidem nona solutione omninò acquieuisse. Nam posteaquam omnia dixerat, quæ ad explicanda testimonia Patrum dicenda esse iudicauerat, addidit pag. 1020. inueniri apud Patres sententias etiam duriores, quę ad necessitatem Confessionis inclinent: sed iis opponendas esse alias dissimiles Patrum sententias. Itaque tandem confiteri coactus est, non posse ad omnia loca veterum patrum, quæ Catholici pro se adducunt, commodè responderi.

* * *

CAPVT XII.

Confessionem esse Iuris diuini, confirmatur aliquot argumentis.

Post auctoritatẽ Scripturarum, traditionẽ conciliorum, & testimonia Patrũ, suũ etiam locum in confirmandis dogmatibus obtinent rationes.

Prima igitur ratio duci potest ab antiquitate cõfessionis. Nam quæ sunt Iuris humani, ea reperiuntur initium habuisse ex concilij alicuius Oecumenici, aut summi Pontificis decreto: confessionem autẽ peccatorum in Ecclesia fuisse ante omnia conciliorum; Pontificúmue decreta, ex testimoniis suprà citatis intelligi potest, siquidem Irenęus, Tertullianus, cyprianus, atque Origenes, non solùm primi generalis concilij, Nicæni videlicet, tempora antecesserũt, sed etiam omnium aliorum conciliorum, quamuis Prouincialium, omniumque Pontificum Romanorum, qui de sacramentali Confessione sanctionem aliquam ediderunt. Neque alia probatione hic indigemus, cùm iam suprà tùm Conciliorum, tum Patrũ testimonia protulerimus, & singulorum etiam tempora notauerimus.

Secunda ratio sumitur à difficultate Confessionis: nam si qua res est in Ecclesia Catholica, quæ grauis ac difficilis videatur, sine dubitatione vlla, Confessio est. Quid enim molestius, quid onerosius, quã vt cogantur etiã viri principes, Regésq; potentissimi, sacerdotibus, qui & ipsi homines sunt, peccata sua omnia detegere, quãuis arcana, quamuis turpia, quãuis pudenda, quamuis horrorẽ etiam ipsi confitenti adferentia, & eorundẽ sacerdotum iudicio stare, ac multam ab illis iniunctam subire? Tanta profectò huius rei difficultas est, vt nullo modo credibile sit, aut Ecclesiæ Præsides ausuros fuisse legem eiusmodi ferre, aut populis persuaderi potuisse, vt eiusmodi legẽ acciperent, & tot iam seculis obseruarẽt, nisi diuinũ imperiũ, diuina institutio, diuina promissio accessisset. Igitur diuina fuit auctoritas, quæ ad obedientiã in Confessione faciẽda, populorũ animos inclinauit, di

Universidad de Deusto
Biblioteca

uina promissio,quæ eosdē,vt libenter ad confessionem accederent,inuitauit. A

Tertia ratio ducitur ab vtilitate: Confessio enim tot parit vtilitates,vt planè diuino consilio instituta videri possit,etiamsi id ita esse non aliunde cōstaret. Nam siue Deum consideremus,siue sacerdotes, qui Dei auctoritate Ecclesiam regunt, siue Ecclesiam ipsam vniuersam, siue fideles singulos,vndique in signis Confessionis vtilitas se ostendit.

Elucet In primis in hoc opere admirabilis Dei misericordia, qui Confessionem non extorquet more Iudicum huius seculi, vt confessos damnet, sed potiùs instar docti medici,vt patefacta vulnera continuò sanet: elucet nihilominùs etiam Iustitia, quæ superbiam peccatoris,Confessionis humilitate comprimit, & eos, qui turpia impudenter admiserunt, Confessionis ruborem tolerare voluit.

Ad pastores animarum magna vtilitas redit, dum per confessionem,morbos ouium suarum intelligūt, B & eo modo tùm singulis seorsim conuenientia remedia adhibere possunt,tùm in publicis concionibus generatim ea vitia potissimum reprehendere, quibus gregem suum magis obnoxium esse sciunt.

Ad Ecclesiā vniuersam,atque ad ipsam Rempubli cam politicā,multiplex vtilitas ex Confessione accedit: multa enim,quæ per Iudices in externo foro emendari nūquam potuissent,nullo negotio per sacerdotes in foro conscientię emendantur,dum restituuntur ablata,dimittuntur iniuriæ, conciliantur paces, dissoluuntur contractus iniusti, dissociantur malè icta fœdera, aliaque id genus plurima priuatim perficiuntur, ex quibus scandala publica remouentur, & pax, ac tranquillitas Reipublicæ redditur.

Sed præcipua vtilitas eorū est,qui Confessionem,si C cut oportet,integrè ac fideliter obeūt. Nam vt omittam,quòd eis peccata remittūtur,& in gratiam cum Deo redeunt,qui est communis fructus omnium Sacramentorum,referunt ij,si volunt, ex Confessione consilium,institutionem,cōsolationem, quietem animæ ob præterita,remedium contra futura. Ille ipse rubor,quem inter confitendum patimur,& pars quædam est satisfactionis pro admissis, & frænum cohibens,ne deinceps talia admittantur. Et denique perexigua confusione, quam coram vno ex conseruis nostris patimur,dū illi peccata nostra detegimus, redimimus ingentem illam confusionem,quam alioqui in die Iudicij,coram omnibus Angelis & hominibus pateremur,quando iuxta Apostolum 1.Cor.4. illuminabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabuntur consilia cordiū. Quæ omnes vtilitates,alię que permultæ,ex Patribus,quos suprà citauimus,col D ligi possunt.

Quarta ratio peti potest ex miraculis,quibus variis temporibus Deus testatus est,veram esse fidē illam, quam Ecclesia Catholica de Confessione habet, ac tradit. Referam autem pauca de multis.

Scribit Io.climacus atiquissimus ac doctissimus Pater in lib.qui dicitur Climax, gradu 4. cum Iatro quidam,Monachus futurus, peccata omnia confiteretur,conspectum fuisse à spirituali quodam sanctoque viro,procerum quendam,ac terribilem,qui conscriptam chartam & calamum tenebat:& cùm latro ille humi prostratus peccatum confitens pronunciaret, hoc ille calamo delebat. Qua visione intelligi voluit Deus,qđ ibidem Climacus scribit, & nos paulò antè diximus,per temporalem confusionē eos qui confitentur,ab æterna confusione liberari.

Contemptus Sacramenti Confessionis diuino iudicio sæpè grauiter punitus fuit, cuius rei duo extant exempla. Vnum apud Bedam,lib.5.hist.cap.14. Alterum apud Antoninum in summa Theologica, parte 2.tit.9.cap.13.§.5. Exstat Etiam apud Petrum Damianum insigne miraculum de Confessionis integritate,quod superiore capite retulimus.

Petrus Cluniacensis,lib.1. de mirac.cap.3.4.&5. tria miracula scripta reliquit, quibus apertissimè Deus ostendit, Confessionem sacramentalem integram esse debere; ita vt nullū oinnino mortale peccatum,quod in conscientia sit,reticeatur: capite autem sexto,addit aliud miraculum, quod se præsente contigisse,& vsq; adeò notum,ac celebre fuisse affirmat, vt sine magna temeritate negari non possit. In ea narratione (quam ob nimiam prolixitatem non putaui hic inferendam esse) perspicuè cernitur,nihil magis Satanam optare, & totis viribus suis contendere,quàm ne Christiani peccata sua integrè sacerdotibus confiteantur.

In vita S. Bernadi, quam Auctor probatissimus,ipso S.Bernardo viuente conscripsit,lib.1. cap. 9.miraculum insigne narratur,quod ipsis verbis Auctoris referam: *Cùm*,inquit,*aliquantos iam in Clarauelle*,Bernardus,*expleßet annos,contigit virum nobilem,& ipsius quoque secundū carnem propinquū,Iosbertum de Firmitate,quod est oppidum prox mum Monasterio grauiter infirmari,qui subitò præoccupatus, amisit intellectum pariter,& loquelā: vade & filius eius, Iosbertus iunior, & omnes simul amici eo magis afflige bantur dolore, quòd sine Confessione, & viatico, vir & magnificus & magnificè honoratus, obiret. Cucurrit nuncius ad Abbatē: neque enim tunc in Monasterio erat. Venit & inuenit,eum iam triduo sic iacentem. Compassus autem homini,sed et motus lachrymis filij eius simul & lugentium ceterorum,confisus est de misericordia Dei,& sermonē magnificum protulit,dicens eis: Notū vobis est,quod in pluribus homo iste grauauit Ecclesias,oppressit pauperes,offendit Deū: si mihi creditis vt Ecclesiis restituantur ablata,& vsurpata in grauamen pauperū consuetudines dimittantur, loquetur adhuc,& suorum confessionē faciet dilectorū, diuina quoque suscipiet Sacramenta deuotus. Mirantur omnes, lætatur filius,familia ois exultat; quidquid præcipit homo Dei,firmiter ei promittitur,& impletur. Ceterùm frater eius Gerardus,& Galdricus auunculus,nō parùm territi & turbati,secretiùs eū super tali promissione conueniunt,duriùs arguunt,acrius inuehuntur: quibus breuiter,simplicique ér respondens, Facile,inquit, facere potest Deus,quod difficilè credere vos potestis. Itaque post secretam orationem,ad oblationem sacrificij immortalis accedit: quo offerente,nuncius superuenit,qui indicaret, præfatum Iosbertum liberè iam loquentē, rogare omnixius,vt vir Dei festinaret ad eum. Cui etiam post oblatū sacrificium venienti,cum lachrymis & gemitu peccata confessus,diuina Sacramenta suscepit.* Ex hoc miraculo,& Confessionis necessitatem,& vim diuini sacrificij simul intelligimus.

S.Bonauentura in vita B.Frāciſci,c.10.refert his verbis aliud insigne miraculū: *Alio quoq; tempore cū post reuersionem ipsius de vltramare,Celanū prædicaturus S.Frā ciscus accederet: miles quidā supplici eū deuotione cum instantia magna inuitauit ad prādiū. Venit itaq; ad militis domū,omnisq; familia pauperū hospitū exultauit in ingressu. Antè verò,quàm cibum sumerent, iuxta solitū morem vir mente deuotus offerens Deo preces & laudes,oculis stabat eleuatis in cælum. Oratione completa, benignum hospitem familiariter aduocatum in*

in partem.sic alloquutus est: Ecce,frater hospes, tuis vi- A ctus precibus,vt manducarem,domum tuā intraui: meis nunc citò monitis adquiesce,quoniam non hic, sed alibi manducabis: confitere nunc peccata tua, veræ pœnitētiæ dolore contritus,nec in te remaneat quidquā,quod veri dica confessione non pandas: reddet tibi Dominus hodie vicem,quoniam tanta deuotione suos pauperes suscepisti. Acquieuit continuò vir ille sermonibus Sancti,sociòque ipsius vniuersa peccata in Confessione detegens,disposuit domum suam,& ad mortem suscipiendā se quantum valuit,præparauit. Intrauerūt tandē ad mesam, & incipientibus alijs māducare,hospes subitò spiritū exhalauit, iuxta verbū hominis Dei, repentina morte sublatus: sicque factum est, hospitalitatis gratia promerente, vt iuxta verbum veritatis,Prophetam recipiens,mercedem Prophetæ acciperet, dum per sancti viri prænuncia tionem Propheticam miles ille deuotus sibi contra mortis subitationem prouidit, quatenus armis pœnitentiæ B præmunitus,perpetuam damnationem euaderet, & in æterna tabernacula introiret.

Idem Auctor in eodem libro extremo,dum ea miracula enumerat,quæ post mortem S.Francisci, ipso intercedente, contigerunt:inter alia vnum refert de fœmina quadam,quæ ob sancti Francisci preces ad vitam ex morte rediit,cùm iamiam sepelienda esset, vt peccatum quoddam in Confessione detegeret, quod nūquam anteà confessa fuerat. Item etiam aliud,de fonte quodam diuinitus ad S. Francisci preces exorto;ex cuius aqua qui biberent, à languoribus curarentur,modò peccatorum confessionem antè præmisissent.

Nostro etiam seculo,quo per Lutheranos Confessio in Septentrione, cum incredibili animarum pernicie multis in locis exstincta est:apud nouos Chri- C stianos,vbi Ecclesia in dies magis ac magis resloreſcit,ac propagatur,atque apud Iapones potissimùm, ita viget,vt sæpè etiam diuinis miraculis illustretur, quod ante nos annotauit Alanus Copus,li.2.Dialogor.c.28.Atq; hactenus argumenta pro confirmanda Confessione produximus:nunc ad soluenda Aduersarioriorum argumenta veniemus.

CAPVT XIII.

Solvitur argumentum I.Ioannis Caluini.

SEquitur vt Aduersariorū argumēta diluam. Ac vt à caluino incipiam, is li.3. Inst.c. 4.§.7.obiicit Primò in hūc modū: *Mirorqua frōte ausint cotendere,Confessionē,de qua loquitur, Iuvis esse diuini: cuius equidē vetustissimū esse vsum fatemur,sed quem facile possumus euincere,olim fuisse liberum. Certè nullam de castatam fuisse legem aut constitutionem,ante Innocentij III. tempora, eorū quoque Annales narrant.* Et infrà: *Itaque ipsis testibus,nondū elapsi* D *sunt anni trecenti,ex quo iniectus ab Innocentio III. laqueus,& imposita confitendi necessitas. Atq; vt de tempore taceam, sola verborum barbaries fidē legi abrogat. Nam quòd iubēt boni Patres,omnē vtriusque sexus quot annis semel proprio sacerdoti confiteri omnia peccata; faceti homines,lepidè excipiunt,hoc præcepto teneri solos hermaphroditos, ad neminem verò spectare, qui sit vel mas, vel fœmina.*

Respondeo,Caluinum more suo,mendaciis, & calumniis magis niti,quam solidis rationibus. Primum enim quod ait,legem de Cōfessione omnium peccatorum,nullam exstare, ante cōstitutionem Innocentij III. siue potiùs Concilij Lateranensis, cui Innocentius præfuit,falsum esse,ex tam multis nostris argumentis intelligi potest. Extat enim lex Christi, vt suprà copiosè deduximus:neque opus fuit, vt Concilia aut Pontifices id legibus suis præciperent,quod ab ipso Christo imperatum,& multorum seculorum consuetudine roboratum esse nouerant.

Sed neque Innocentius aut Lateranense Concilium, Cōfessionem simpliciter imperauit, sed solū tempus determinauit,quo ea facienda esset, quemadmodum etiam Cōcilia vetera suprà citata,ex Græcia,Africa, Gallia,Germania,& Pontificū,Innocentij I.ac Leonis I.decreta,non Confessionem simpliciter imperarunt,aut de secreto Cōfessionis, aut de aliis id genus circumstantiis regulas statuerunt. Id quod ex simili decreto Zepherini Pontificis probari potest. Zepherinus enim, vt in eius vita refert Platina, statuit, *vt omnes Christiani adulti in solemni die Paschæ,Eucharistiæ Sacramentum perciperent.* quo decreto,non intelligitur præcipere voluisse, vt Eucharistiā Christiani aliquando sumerent,quòd à Christo ipso esse præceptum,neque Catholici, neque Hæretici negant, sed tantùm negligentiæ aliquorum occurrere,ac tempus determinare,vltra quod perceptionem tam salutiferi Sacramenti differre non liceret. Sic igitur & Innocentius III.non Confessionem instituit, aut simpliciter imperauit,sed tempus, vltra quod nemo Christianus eam differret,vt iliter omninò præscripsit.

Neque verò decretum hoc Innocētij nouum dici debet,sed innouatū potiùs,& adiuncta pœna,seueriùs,id postulante cōditione temporum,imperatū. Iam enim suprà ex Gregorio Nisseno & Ioan.Chrysostomo demonstrauimus,circa Paschę celebritatem Christianos omnes ad Cōfessionē accedere debuisse.

Deinde,cùm certum,atque exploratum semper in Ecclesia fuerit, non licere iis, qui peccatorum mortalium sibi conscij sunt ad Eucharistiā accedere,nisi per Cōfessionem & Reconciliationē purgati essent, vt ex Cypriano in serm.de lapsis, & ex Leone epist. ad Theodorum Foroiulij Episcopum, & ex aliis notissimum est:& rursus cùm omnes Christiani saltē in Paschate ad Eucharistiam accedere semper consueuerint,& obligati fuerint,certè sequitur, semper hāc legem in Ecclesia fuisse,vt omnes Christiani, saltem semel singulis annis peccata sua confiterentur.

Deinde,quod idem Caluinus ait, Nullam statam legem de Confessione fuisse ante Innocentij constitutionē,in nostris Annalibus contineri,&,nobisipsis testibus, nondū elapsos esse trecentos annos, ex quo ab Innocentio cōfitendi necessitas iniecta est:credo mendacium tutò appellari posse. Solus enim est Platina, qui in vita Zepherini scribit, decretum Zepherini de percipienda Eucharistia in Paschate, extensum fuisse ab Innocentio III.ad confessionem.

Sed neque Platina publica auctoritate,& ex publicis archiuis vitas illas Pontificum scripsit,vt Annales nostri dici possint: & sæpè ab Historicis nostris reprehenditur,quòd Martinum Polonum sequutus, in varios errores inciderit:neque idē Platina dicit, nullam anteà fuisse legem de Confessionis necessitate. Id enim solùm ille scripsit, à Zepherino de Eucharistia, ab Innocentio de Confessione decretum fuisse, vt nemo eorum Sacramētorum perceptionem vltra annum differret:quod quidem verum est,sed non inde sequitur, vt ante Zepherini & Innocētij tempora nulla fuerit lex de cōfessione faciēda,vel Eucharistia percipiēda. Nam,vt iam diximus, ne Aduersarij quidem negant, Christi præcepto obligari Christianos ad Eucharistiam aliquando percipiendā, & ex Patribus notissimū est,nunquā licuisse,nō præmissa Exomologesi,ad Eucharistiā accedere iis, qui lethalium

Universidad de Deusto
Biblioteca

criminum conſcientiam haberent: ſic enim, vt ceteros omittã, loquitur S. Leo epiſt. 91. ad Theodorum: *Chriſtus Ieſus hanc Præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt & confitentibus actionem pœnitẽtiæ darent, & ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.*

Deniq;, quod barbariẽ obiicit Caluinus Innocentio, propter voces illas: *Omnis vtriuſque ſexus*, & ex barbarie colligit, nullã fidem decreto illius habendã incredibilis tum impudentiæ, & arrogãtię, tum etiã ſtultitię, & temeritatis argumẽtũ eſt. Eſto enim, barbarę eſſent voces, barbara dictio Innocentij, nũ ideò fides eius decreto abroganda eſſet, quod in concilio orbis terrę maximo, & celeberrimo omnium quę vnquã habita fuerint, editum, vniuerſa Eccleſia debito cũ honore ac deuotione ſuſcepit, nũ Apoſtolus Paulus nó ait: *Etſi imperitus ſermone, ſed nõ ſcientia?* num hoc idẽ Matthæus, & Ioãnes, Iacobus, & Iudas, & ipſe Princeps Apoſtolorũ Petrus, dicere nõ potuiſſẽt? An ideò Apoſtolorum ſcripta fidem non merentur, quòd ſermonis elegantia careant?

Sed neq; facilè cõceſſerim, in verbis illis: *Omnis vtriuſque ſexus*, vllam ineſſe barbariem. Nam S. Hieronymus, quem barbarum dicere nõ poſſumus, immò qui longè meliùs Latinas voces nouerat quàm caluinus, iiſdem vocibus non ſemel vti voluit in interpretatione Scripturarum.

Deuteron. 7. quod in Hebrẽo erat: *Non erit apud te vir ſterilis, neq; mulier ſtrilis*, ſic Hieronymus latinè reddidit, *Nõ erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus.* neque timuit, ne ſciolus aliquis diceret, ad ſolos hermaphroditos eã benedictionem pertinere. Item Iudic. 16. vbi ad verbum verti potuiſſet: *Quaſi tria millia viri & fœminæ, ſpectantes dum luderet Samſon*, ſic Hieronymus vertit, *Circiter tria millia vtriuſque ſexus ſpectantes ludentem Samſon.* neque timuit, ne tria millia hermaphroditorũ introducere videretur. Lib. 2. Paral. c. 31. ita legimus, eodẽ interprete Hieronymo: *Vniuerſæ multitudini, tàm vxoribus quàm liberis eorum, vtriuſque ſexus, fideliter cibi præbebantur.* neque Hieronymus timuit, ne ſibi barbaries obiiceretur, niſi verteret, *Filiis, & filiabus*, vt in Hebræo legimus.

Poſſem ſi liberet, ex Marco Tullio quoque, aliisque optimis auctoribus demonſtrare, verba illa Innocentij non modò nullam barbariem, ſed etiam elegantiã redolere, ſed nolo in his nugis tẽpus terrere.

CAPVT XIV.

Soluitur argumentum II. Caluini, vbi tractatur hiſtoria de facto Nectarij.

OBiicit Secũdo Caluinus in eadẽ ſectione, veterũ teſtimonia, his verbis: *Deinde luculenta teſtimonia exſtant, tũ in hiſtoriis, tũ apud antiquos alios Scriptores, quæ docẽt, hanc fuiſſe politicã diſciplinã, ab Epiſcopis inſtitutã, non legẽ à Chriſto aut Apoſtolis poſitã. Vnũ duntaxat è multis proferã, quod nõ obſcurũ eius rei documentũ erit. Refert Sozomenus, fuiſſe hãc Epiſcoporũ conſtitutionẽ, diligenter obſeruatã in Eccleſiis Occidẽtalibus, præſertim verò Romæ: quo ſignificat, nõ fuiſſe vniuerſale omniũ Eccleſiarũ inſtitutũ. Vnum aũt è Preſbyteris peculiariter deſtinatũ fuiſſe dicit qui huic muneri præeſſet: quo abundè confutat, q; illi de Claulibus, vniuerſo Sacerdotali ordini in hũc vſum promiſcuè datis, mẽtiũtur, ſiquidẽ non omniũ Sacerdotum cõmunis erat functio, ſed ſingulares vnius partes, qui ad id electi ab Epiſcopo fuerat. Is eſt, quẽ hodie quoq; in ſingulis Cathedralibus Eccleſiis, Pœnitentiarium vocant, graviorũ criminum, & quorũ cenſura ad exemplum pertinet, cognitor. Subiicit deinde, eum quoque morẽ Conſtantinopoli fuiſſe, donec matrona quæda, confitentem ſimulans, ea ſpecie conſuetudinem, quã habebat cũ Diacono, prætexuiſſe deprehenſa eſſet. Ob id factum, Nectarius vir & ſanctitate, & eruditione clarus, illius Eccleſiæ Epiſcopus, confitendi ritũ abrogauit. Hic hic aures aſini iſti arrigant. Si lex Dei erat, auriculariæ Confeſſio qui auſus eſſet Nectarius eã refigere, & conuellere? Nectarium ſanctũ Dei hominẽ, omnibus veterum ſuffragijs probatũ, hæreſeos & ſchiſmatis accuſabunt? Sed eodem calculo damnabunt Eccleſiam Conſtantinopolitanã, in qua confitendi morẽ non ad tempus modò diſſimulatum fuiſſe, ſed ad ſuam vſque memoriam obſoleuiſſe, affirmat Sozomenus: immò non Conſtantinopolitanam, ſed Orientales omnes Eccleſias, defectionis reas agant, quæ inuiolabilem ſi verum dicunt, legem, & Chriſtianis omnibus mandatum neglexerunt.*

Reſpondeo, multos in hac vna obiectione Caluini lapſus exſtare, quos breuiter annotabimus, ac tum demũ obiectionẽ ipſam perſpicuè diluemus. Primũ igitur mirũ eſt, cur tam audacter iactauerit Caluinus luculenta teſtimonia exſtare, tum in hiſtoriis, tum apud antiquos alios Hiſtoricos: ſi vnũ Sozomenum proferre ad mediũ conſtituerat. Neque enim ignoramus, Sozomenum in hiſtoria multa eſſe mentitum, teſte S. Gregorio, lib. 6. epiſt. 31. & neque antiquitate, neque doctrina cum multis eorum comparandũ, quos nos citauimus.

Deinde mirum eſt, cur non aduerterit Caluinus, ipſum Sozomenum in eodem loco, qui ab eo citatur, diſertis verbis aſſerere Confeſſionis neceſſitatem, vt nos ſuprà notauimus.

TERTIO, aſſumit tanquam certum Caluinus, conſtitutionem Epiſcoporum, quæ tempore Sozomeni in Occidentalibus Eccleſiis, & præſertim Romæ vigebat, fuiſſe conſtitutionẽ de Cõfeſſione omnium peccatorum ſimpliciter facienda, quod probãdum, non aſſumendum fuerat. Sozomenus enim, vt mox demonſtrabimus, non loquitur de confeſſione omniũ peccatorũ abſolutè faciẽda, quã neceſſariam eſſe fatetur, & nos diuini Iuris eſſe cõtendimus, ſed de cõfeſſione vni certo Presbytero, certo ritu faciẽda; dequa conſtitutionẽ quandam Epiſcopi ediderant, Nouatiana hæreſi graſſari incipiente.

Quarto ex eo, quod in ſingulis Eccleſijs vnus certus Presbyter ſuper pœnitentes olim cõſtituebatur, perperã colligit Caluinus. Claues non eſſe datas vniuerſo ordini Sacerdotali. Nam vnus ille Presbyter, vt paulò pòſt docebimus, nõ ſuper omnes pœnitentes, ſed ſuper publicos tantum, qui ſimpliciter pœnitentes dicebantur, conſtitutus erat: quare ij, quorũ peccata occulta erant, poterant alijs Sacerdotibus priuatim confiteri. Et licet etiã ſolus ille Presbyter ſuper omnes omninò pœnitentes conſtitutus fuiſſet, non tamen ſequeretur, mẽtiri Catholicos, cùm dicũt vniuerſo ordini Sacerdotali datas eſſe Claues: id enim catholici omnes intelligunt de poteſtate Ordinis, quam Sacerdotes omnes in ordinatione ſuſcipiunt, quãque exercere non poſſunt, niſi præterea iuriſdictionem ab Epiſcopis accipiant.

Quinto, deprauat Caluinus hiſtoriã, cũ dicit, fœminam quandã confitentẽ ſimulâſſe, eáq; ſpecie cõſuetudinẽ, quã cum diacono habebat, prætexuiſſe. Nam neq; Sozomenus, lib. 7. c. 16. neque Socrates, lib. 5. c. 19. neque Nicephorus, lib. 12. capite 28. neque alius vllus ex veteribus, ſcribit fœminam, illam confitentem ſimulâſſe, &c. Socrates autem, qui antiquiſſimus

quiſſimus eſt, & qui rẽ ab illo ipſo audiuerat, qui interfuerat, ſcribit fœminã illam ſceleus ſuũ cum Diacono, ſponte in confeſſione aperuiſſe. Quæ tantùm abeſt, vt ſpecie confeſſionis conſuetudinẽ cum Diacono fœmina illa prætexuerit, quod Caluinus ad infamandam confeſſionem impudenter confinxit; vt contrà potiùs flagitium ſuum in confeſſione, vt diximus, patefecerit.

Sexto, duo ſimul falſa Caluinus ſcribit, cùm addit: *Nectarius vir ſanctitate & eruditione clarus, illius Eccleſiæ Epiſcopus, confitendi ritum abrogauit.* Nectarius enim iam ſenex, & laicus, & quod maius eſt, nondum baptizatus erat, cùm ad Epiſcopatum aſſumeretur; vt non ſit credibile, aut eo tẽpore clarũ eruditione fuiſſe, aut poſteà ad inſignẽ aliquam eruditionis gloriam peruenire potuiſſe. Quocirca Sozomenus lib. 7. c. 8. laudat eum à canicie, & morũ ſuauitate; ſanctitatis & eruditionis mentionẽ nullam facit. Sed qualiſcunq; tandem Nectarius fuerit; non ritum confitendi abrogauit, ſed Presbyterũ duntaxat exauctorauit, qui publicis pœnitentibus præerat; Socrates enim, Sozomenus, & Nicephorus locis notatis, id ſolùm memoriæ prodiderunt. Fortaſſe Caluinus Sozomenum Græcum non legit, aut fidelem aliquam verſionem, ſed in Muſculum incidit, qui ita reddidit titulum capitis 16. lib. 7. Sozomeni: *Quomodo abrogata fuerit priuata Confeſſio.* qui titulus quàm ſit falſus, perſpicuum eſt ex principio capitis ipſius Sozomeni, ex quo titulus colligi debuit: ſic enim ait; ἐν τούτῳ δὲ τῶν μετανοούντων τεταγμένον πρεσβύτερον ὅλῃ συνεχώρησεν ἔτει πρῶτος νεκτάριος. quod ſic ad verbum reddi poteſt: *Hoc tempore Presbyterũ conſtituũ ſuper pœnitentes, non permiſit amplius eſſe, primus Nectarius.*

Septimo, contumelioſis illis vocibus, atque Hæreticorũ propriis: *Hic, hic aures aſini iſti arrigant.* manifeſtum mendacium Caluinus adiungit, dũ auricularẽ confeſſionem à Nectario abrogatam ſcribit. Nam non modò nullus Hiſtoricorum hoc ſcripſit, ſed etiã tota illa narratio clamat, non auricularem, ſed publicam confeſſionem à Nectario abrogatam: neque enim ex auriculari confeſſione flagitium illud patefieri potuiſſet, ob cuius ſolius manifeſtationem, Nectarius ritum illum confeſſionis publicæ abrogauit.

His igitur in Caluinum breuiter annotatis, tota illa hiſtoria explicanda eſt, vt perſpicuè pateat, nullum argumentum ex ea narratione aduerſus confeſſionis neceſſitatem poſſe colligi.

Tribus capitibus tota illa narratio comprehenditur. Primùm enim referunt auctores citati, Socrates, Sozomenus, & Nicephorus, Presbyterum quendam pœnitentibus præpoſitum fuiſſe. Deinde addunt flagitium Diaconi cum muliere, ex occaſione illius ritus pœnitentialis. Tum docent, ob ſcandalum ex eo flagitio natum, abrogatam fuiſſe Presbytero poteſtatem, ac permiſſum fuiſſe omnibus, vt pro ſua quiſque conſcientia ad ſacra myſteria accederet.

De primo capite conſtat primum ex Socrate, conſtitutionem illam de certo Presbytero pœnitentibus præficiendo, factam eſſe ab Epiſcopis occaſione hæreſis Nouatianorum: ſic enim ſcribit lib. 5. cap. 19. *Ab illo tempore quo Nouatiani ſe ab Eccleſia ſeiunxerant, recuſauerántque cum his, qui tempore perſequutionis regnante Decio concitatæ, lapſi erant, communicare; Eccleſiarum Epiſcopi canoni adiunxerunt, vt in ſingulis Eccleſiis Presbyter quidam pœnitẽtiæ præeſſet; quo qui poſt Baptiſmum lapſi fuiſſẽt, coram Presbytero ad eã rem deſignato peccata ſua confiterẽtur.*

Quæ autem eſſet functio eius Presbyteri, nõ eſt omninò certum: quod enim Sozomenus tradidit, cõtrario ſenſu retulerunt Caſſiodorus & Nicephorus, ob variam interpunctionem Græci codicis Sozomeni. Ille enim in Hiſtoria Tripartita, lib. 9. c. 35. ita reddidit verba Sozomeni: *Quoniam omninò non peccare, diuinum, & vltra humanam naturam eſſe cognoſcitur, peccãtibus autem, & pœnitentiam agentibus, veniam Deus dari præcepit; qui verò confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt: propterea viſum eſt antiquis Põtificibus, vt velut in theatro ſub teſtimonio Eccleſiaſtici populi delicta pandantur; & ad hanc rem Presbyterũ bonæ conuerſationis, ſeruãtemq; ſecretũ, ac ſapientem virum ſtatuerunt, ad quẽ accedentes ij qui deliquerant, delicta propria fatebantur, &c.* Nicephorus autem li. 12. ca. 28. ita ex Sozomeno rem eandẽ narrat: *Quandoquidem nihil peccati admittere, non humanæ, ſed diuinæ, & immortalis naturæ proprium eſt, nos autẽ per tranſgreſſionẽ ſemel peccandi hæreditatẽ adiuimus; delictorum eis veniã Deus concedere iuſſit, qui legitima & conuenienti pœnitentia vſi, deinceps ſimul peccatum, & auerſantur, & confitentur. Graue autẽ Epiſcopis qui proximè poſt Chriſtum fuere, viſum eſt, in media plebe, velut in theatro, noxam confiteri. Quapropter ex Presbyteris vnum delegere, qui probatæ vitæ eſſet, & ſimul taciturnus, & prudens, apud quem per pœnitentiam reſipiſcentes, commiſſa ſua proferrent, &c.*

Et quamuis ſententia hæc poſterior non ſit improbabilis, quam etiam ſequutus eſt Ioann. Chriſtophorſonus in interpretatione Sozomeni: prior tamẽ anteponenda videtur, quam ſequutus eſt Ioã. Haſſelanus, teſte Ruardo Tappero, in explicatione art. 5. Louanienſium; nam Caſſiodorus floruit nõ longè ab ætate Sozomeni, Nicephorus autẽ annis plus octingentis Sozomeno poſterior eſt. Quare credibile eſt, eodicem quem habuit Caſſiodorus, vel Epiphanius, qui primus hiſtoriam Tripartitam confecit, certiorem fuiſſe, magisque integrum & incorruptum, tum quoad interpunctionem, tum quoad cetera, quàm eum, quem Nicephorus aut Chriſtophorſonus habuere.

Deinde voluiſſe Epiſcopos, vt peccata quaſi in theatro publicè recitarentur, vt habet Caſſiodorus, non autem vt non recitarentur, vt ſcribit Nicephorus, colligi videtur ex Chryſoſtomo, qui homil. 5. de incomprehenſibili natura Dei, & homil. 4. de Lazaro, & homil. 8. de pœnitentia, & homil. de Publicano in cap. 18. Lucæ, alludens apertè ad factum Nectarij, & abrogationem priſcæ conſtitutionis Epiſcoporũ, vbique repetit, non eſſe opus iam quaſi in theatro peccata pandere. Verba Chryſoſtomi in ſequenti capite reperies.

Denique idem colligi poteſt ex hac ipſa narratione. Nam & Socrates, & Sozomenus, & ipſe etiam Nicephorus, dũ reprehendunt factũ Nectarij, qui ritũ illum ſuſtulit; cauſſam reddũt, quia eo ritu ſublato, nõ poſſumus inuicè peccata arguere, iuxta illud Apoſtoli: *Nolite cõmunicare operibus infructiferis tenebrarũ, ſed ea potiùs arguite.* & quia ſublato illo freno publicæ confuſionis, maiora ac plura nunc fiant peccata, quàm olim: quę certè cauſſæ id requirunt, vt ritus ille, quem Nectarius ſuſtulit, quemq; olim Epiſcopi conſtituerant, confeſſionem publicam continuerit.

Dices, ſi peccata publicãda erãt, cur oportebat Presbyterũ illum ſecretorum tenacẽ, ac taciturnum eſſe, qui pœnitentibus præfidebat? Reſpondeo, quia non omnia peccata publicanda erãt, ſed ea ſolum ob quæ pœnitentia publica indicebatur. Itaque audiebat Presbyter omnia omninò pœnitentiũ peccata; ſed

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ occulta erant,secreta habebat, atque ad hoc taciturnitas exigebatur;quæ autem publica erant,licet multis fortâsse incognita, ea palàm in Ecclesia tanquam in theatro pandebantur.

Atque hinc fortè conciliari possunt diuersæ illæ narrationes Cassiodori, & Nicephori. Quod enim Cassiodorus dicit, visum esse priscis Episcopis, vt peccata publicè in Ecclesia tanquam in theatro,pronunciarentur, de publicis peccatis intelligi debet: quod autẽ scribit Nicephorus, graue visum esse, vt peccata coram cœtu multitudinis, quasi in theatro efferrentur;de peccatis occultis accipiendum erit.

Noluisse autẽ Episcopos illos, peccata occulta, sed publica duntaxat (in quo à Ruardo & Hasselano dissentire cogor) confessioni publicæ subiicere, tribus argumentis comprobabo.

Primum testãtur Sozomenus & Nicephorus locis notatis,ritum illum,quẽ Nectarius Constantinopoli sustulit,Romæ suo tẽpore integrè perseuerâsse, vt etiam in reliquis Occidentis Ecclesiis: ex Leone autẽ qui Sozomeni æqualis fuit,apertissimè constat, nunquam Romæ fuisse eiusmodi ritum, vt peccata occulta publicarẽtur.Siquidem in epist.80. ad Episcopos Campaniæ,vehementer obiurgat nescio quos Episcopos, qui omnia peccata pœnitentium per libellũ in Ecclesia recitari volebant:ac dicit;eam præsumptionem pugnare cum Apostolica regula, & ritum esse improbabilem, ac modis omnibus submouendum.Quare nõ fuit Romæ,neq; in reliquo Occidente vnquam talis consuetudo, vt peccata omnia, quamuis secreta,publicè efferrentur,sed solùm in angulo Campaniæ, abusus quidam, qui etiam continuò sublatus fuit.

Deinde,si peccata omnia etiam occultissima, publicanda erant,quorsum in Presbytero pœnitentiario taciturnitas illa,& secreti tenacitas requirebatur, cuius omnes Historici meminerunt?

Denique, Cùm secreta peccata in confessione excepta reuelare,sit contra ius naturæ, vt Theologi docẽt,& cõtra Apostolicam regulam, vt S. Leo affirmat; si cõstitutio illa veterũ Episcoporum id habuisset,optimo iure à Nectario abrogata fuisset, quin etiam mirum videri posset,a Gregorio Nazianzeno, Basilio, Athanasio, & ceteris Græcis Doctoribus, qui Nectariũ præcesserunt,tolerari potuisset. Videmus autem Nectarium ob eã rem potiùs reprehẽdi, quàm laudari,à Socrate,Sozomeno,Cassiodoro,Nicephoro,& ceteris Scriptoribus:non igitur probabile est, ritum quem veteres Episcopi introduxerant, id habuisse, vt secreta peccata publicæ confessioni subiicerentur.

Illud etiam hoc loco est obseruandum,Presbyterum illum pœnitentiarium, non omnibus fidelibus, qui quocunque modo pœnitentiam agebant,sed solis publicis pœnitentibus præpositum fuisse:id quod tribus aliis argumentis demonstrari potest.

Primum,Sozomenus,vbi disertis verbis affirmâsset,constitutionẽ de Presbytero pœnitentiario, quã prisci Episcopi inuexerant, & Nectarius postea Cõstantinopoli abrogauerat,Romæ potissimum accuratè seruari; continuò explicare cœpit ritum pœnitentiæ publicæ,quæ Romæ suo tẽpore seruabatur:igitur cõstitutio illa ad solos pœnitẽtes publicos pertinebat.

Deinde,nullo modo fieri potuit,vt vnus Presbyter satisfaceret tantæ multitudini,quanta Constantinopoli,vel in aliis ciuitatibus, pœnitentiæ remedio indigebat:non igitur omnes eum Presbyterum adire cogebantur,sed ij solùm, qui pœnitentiam publicam susciebant.

Denique,apud veteres nomine pœnitentiũ,soli publici pœnitẽtes intelligi solebãt,vt in lib.1.sub finem annotauimus:cùm igitur Historici sæpè citati dicũt, Presbyterum super pœnitentes constitutum fuisse,id accipiendum est de iis, qui simpliciter pœnitentes dicebantur,hoc est, de publicis.

Ex his,quæ hactenus dicta sunt,colligimus, constitutionem Episcoporum,de qua Historici loquuntur,id solum cõplexã,vt qui publicè lapsi essent post baptismũ,ij ad sacrã Eucharistiã non accederent,nisi Presbytero pœnitẽtiario priuatim omnia peccata sua cõfessi essent,& deinde ad eius arbitriũ publicè corã cœtu Ecclesię peccata publica detexissẽt, & pœnitẽtiã publicã egissent.Quã constitutionẽ Socrates rectè vocat, appendicẽ additã ad veteres canones:nam ante exortam hæresim Nouati,nemo cogebatur certũ Presbyterũ adire,neque peccata vlla publicè cõfiteri.Consueuerãt quidẽ aliqui iuxta cõsiliũ Sacerdotis,cui peccata omnia confessi fuerãt,aliqua grauiora & publica publicè confiteri,vt ex Origene cognosci potest,Homil.2.in Ps.37.tamen vt dixi, nõ tenebãtur,sed satis erat, peccata omnia priuatim confiteri, & pœnitentiã priuatim vel publicã iuxta Sacerdotis imperium,agere.Cæterum post Nouati hæresim excitatã,placuit Episcopis aliquid addere,ne Nouatiani Catholicos reprehendere possent,quòd nimis facilè lapsos ad cõmunionem admitterẽt.Hæc de 1.c.

Iã quod attinet ad secundum de flagitio Diaconi cum muliere,scribit Sozomenus, sed clarius Nicephorus,occasionẽ illius flagitij fuisse,quòd mulier illa iussa esset à Presbytero pœnitẽtiario in Ecclesia diutius permanere orationis caussa:ex eo enim,quod sæpè & diu mulier in Ecclesia morabatur, occasionẽ habuit Diaconus cũ ea flagitium perpetrandi.Porrò crimẽ hoc ad aures populi peruenit,ex ipsius mulieris publica cõfessione.Tametsi enim peccatũ occultũ esset, neq; Presbyter ei mandasset, vt illud populo patefaceret;ipsa tamen cùm alia peccata, quæ publica erant, publicè confiteretur, longius progressa quam par erat,etiam hoc peccatum confessa est.

Narrat hoc totũ Socrates:qui duplicẽ confessionẽ illius mulieris distinctè refert.Vnã secretam corã solo Presbytero. Alterã publicam coram populo:*Mulier*,inquit,*nobilis ad Presbyterũ pœnitẽtiariũ accedit, peccata quæ post baptismũ comiserat, particulatim cõfitetur.* ecce priuatã confessionẽ omniũ peccatorum: subiungit deinde mulctã iniunctã; *Presbyter*, inquit, *mulieri mandatum dat,vt ieiuniis,& continuis precibus se dederet,quo vna cùm peccatorũ confessione, opus dignum pœnitentiæ ostenderet.* ecce satisfactionẽ post priuatã confessionem: addit deinde confessionẽ publicam,quæ fuerat illi iniuncta vna cũ ieiuniis,& precibus;*Mulier*, inquit, *longius in confitendo progressa, alterius culpæ se ipsa insimulat:docet Diaconum Ecclesię cum ipsa dormiuisse.*vbi illud, *Longius in confitẽdo progressa*,id significat quod diximus;non fuisse mandatum mulieri vt peccatum illud publicè detegeret,sed ipsam ex indiscreta deuotione id fecisse. Publicè autem confessam esse mulierem hoc suum facinus, docet Socrates his verbis, quæ superioribus continuò subiunxit:*Ob quod facinus hoc modo patefactum, Diaconus ab Ecclesia ejectus est; tumultus inde in populi multitudine excitatus,&c.*

Quod ad tertiũ pertinet:Abrogauit Nectarius omnium cõsensu,Presbyterum pœnitentiarium,id enim omnes Historici communiter tradunt. Abrogauit etiam pœnitentiam publicam, nam ex occasione eius acci-

acciderat flagitium Diaconi cum muliere, & inde tumultus contra clerum exortus fuerat. Abrogauit deniq; confessionẽ publicã,tùm quia pars erat pœnitentiæ publicæ,tùm quia ex ea cognitum fuerat sacri legiũ Diaconi & mulieris:vtrunq; enim populo displicebat;& tantum scelus in Ecclesia perpetratũ, vt scribit Sozomenus;& ex eius publicatione magnam infamiæ notam ordini sacerdotali inustam, vt tradit Socrates.Non autem abrogauit, nec abrogare potuit,confessionem & pœnitentiam priuatam.

Quare quod scribũt Socrates & Sozomenus.permissum esse à Nectario vt vnusquisq; secundum conscientiã suam ad sacra mysteria participanda ageret; non significat,permissum esse fidelibus, vt sine confessione & iudicio Sacerdotis, sacræ mensæ participes fierent:sed vt nõ cogerentur adire publicum Ecclesiæ tribunal,verum ipsi conscientiæ suæ rationem haberent,& siquidem sine peccato mortali essent, ad cõmunicationem diuinorum mysteriorum tutò accederent;sin autem, vnum ex Presbyteris eligerent, cui priuatim peccata sua confiterentur. Esse autem hunc sensum eorum verborum,& à Nectario nõ fuisse confessionẽ priuatam abrogatam, his argumentis confirmari potest.Primùm, non sustulit Nectarius, nisi appendicem ad veteres canones, quæ accesserat initio hæresis Nouatianæ:illa autem appẽdix, vt iam satis ostendimus, ad publicam tantùm Pœnitentiam pertinebat.

Deinde nõ sustulit Nectarius,nisi id,quod necessariũ erat ad sedandum populi tumultum,ex occasione detecti illius flagitij excitatum: ad hoc autem satis supérq; erat,de medio tollere confessionẽ & pœnitentiam publicã, neque enim ex confessione pœnitentiaq; priuata vllus tumultus exoriri poterat.

Tertio, post Nectarij tempora mansit semper in Ecclesia Græca,vsus confessionis priuatæ,vt perspicuũ est ex chrysostomo,Nicephoro, cartophylace, concilio Trullano,aliisq; testimoniis suprà citatis. Nulla autem historia refert, ab vllo Episcopo vel cõcilio reuocatum esse ac retractatum id, quod Nectarius fecerat:non igitur abrogauerat ille confessionem priuatam.

Quarto Sozomenus, qui fusiùs historiã istã conscripsit,& quẽ aduersarij potissimùm citãt, affirmat Deũ ipsum præcepisse, vt pœnitentibus venia daretur,& necessariã esse confessionẽ:idem autem Sozomenus nõ reprehẽdit Nectarium, vt euersorem Iuris diuini,sed tantũ dubitanter, & modicè illum carpit, quòd occasionem sustulerit peccata inuicem arguẽdi.Neque vllus alius scriptor in tot annorum centuriis Nectarium accusauit:quod certè multi fecissent, si rem tam necessariam, & ab Apostolorum temporibus in Ecclesia frequentatam,ipse vnus Episcopus abrogare tentasset.

Quinto ipsi etiam aduersarij non admittunt homines ad Eucharistiã,nisi priùs exploratos, vt intelgi potest ex Philippo in confessione Augustana, art. de confessione,vbi sic ait:*Confessio apud nos non est abolita:non enim solet porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis,& absoluitis.*Item ex caluino, qui li.3. Instit.cap.4.§.13.sic ait:*Interim quin sistant se oues Pastori quoties sacram Cœnam participare volunt, adeò non reclamo, vt maximè velim hoc vbique obseruari.* Quis igitur credat, Nectarium tam fuisse imprudẽtem, vt non videret, quàm malum esset, permittere vnicuique accessum ad sacra mysteria, sine vlla purgatione ac reconciliatione?Hæc de historia Nectarij hoc loco sufficiant.

Non ignoro Thomam VValdensem in 2.tomo,c. 141.in ea sententia fuisse,vt existimaret, à Nectario confessionem simpliciter abrogatã fuisse, eumq; in ea re grauiter errasse:sed non facilè id concederem, tũ quod Nicolaus Papa in epist.ad Photiũ,quæ recitatur in VIII.Synodo act.4.Nectarium vocet Hæreticorum expugnatorem,& Ecclesiarum defensorem; tùm quod Nectarij sententiam S. Ioannes Chrysostomus apertissimè tueatur, vt in sequenti capite ostendemus;tùm deniq;, quod Nectarij sententiam omnes Orientis Ecclesiæ sequutæ sint.

Scio etiam,quibusdam visum esse,totam hanc historiam esse confictam à Socrate: sed non facilè adduci possum,vt credam historiã illam falsam esse,quę tùm scribebatur,cùm adhuc viuerent, qui rei gestæ interfuerant;præsertim cùm res,quæ narratur,non in angulo aliquo,sed in vrbe celeberrima, consciо populo vniuerso contigisse dicatur.

CAPVT XV.

Soluitur argumentum III. Ioan. Caluini.

PErgit Caluinus in eodem capite,sectione 8.& adducit Chrysostomũ:*Hanc*, inquit,*abrogationem tot locis euidenter* Chrysostomus *testatur,Constantinopolitanæ & ipse Ecclesiæ Præsul,vt mirum sit,istos audere cõtrà mutire.Peccata tua (inquit Hom.2.in Psal.50.)dicito,vt deleas illa.Si cõfunderis alicui dicere,quæ peccasti, dicito quotidie ea in anima tua:non dico,vt confitearis conseruo tuo,qui exprobret;dicito Deo,qui curat ea.*

Addit ibidem Caluinus alia loca similia eiusdem chrysostomi,ex serm. de pœnitentia & confessione, item ex Hom. 5. de incomprehensibili natura Dei, item ex Hom.4.de Lazaro. Addit Philippus in confes.Augustana,art.de confessione, alium locum simi lem superioribus,ex Homil. 31.in cap. 12. epistolæ ad Hebræos.

Respondeo,chrysostomum, qui Nectarij successorem se agnoscebat,diligenter,vt par erat,iudicium prædecessoris sui defendere voluisse,sic tamen,vt veritati,& fidei nulla in re detrimentum adferret.Quẽadmodum igitur Nectarius non confessionem priuatam, sed publicam abrogauit:sic etiam chrysostomus passim confessionem publicam carpit, priuatam autem nusquam reprehendit.

Id perspicuũ est ex omnibus locis,quæ vel obiecta sunt ab aduersariis,vel obiici potuissent. Nã Homil. 2.in Psal.50.cùm ait:*Non dico,vt confitearis conseruo tuo,qui exprobret*; apertè indicat se loqui de cõfessione publica,ex qua exprobratio sequi solebat. Nam vt refert Origenes Homil.2.in Psal. 37. cùm publica fieret confessio,non deerãt qui exprobrarent: *Si huiusmodi*,inquit,*homo memor delicti sui,confiteatur quæ commisit,& humana confusione parui pẽdat eos,qui exprobrant eum confitentem,& notant,vel irrident, &c.* ex priuata autem confessione nulla sequi potest exprobratio,tùm quòd sine testibus ea confessio fiat, tùm quòd arctissimo vinculo teneantur Sacerdotes altissimo silentio tegere, quæ in priuata confessione audierunt.Quod igitur chrysostomus ait Homil.citata in Psal.50.*Si confunderis alicui dicere, quia peccasti*,intelligi debet ad hunc modum:Si confunderis alicui dicere,qui exprobrare possit,id est,publicè,vt ipse continuò explicat,cùm ait:*Non dico,vt confitearis conseruo tuo,qui exprobret.*

Idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Idem Chrysostomus homil.de pœnitentia & confessione,qui est secundus locus à Caluino adductus, sic ait:*Nunc autem neque necessarium,præsentibus testibus confiteri,&c.*vbi videmus, confessionem illã improbari,quæ fit coram testibus, quamq;. Nectarius abrogauerat:siquidem verba illa: *Nunc autem neque necessarium*,notant,aliquando fuisse necessarium coram testibus confiteri,sed eam necessitatem tũc fuisse sublatam.

Item homil.5. de incomprehensibili natura Dei: *Non te*,inquit,*in theatrum conseruorum tuorũ duco, nõ hominibus peccata tua detegere cogo.* Hic etiã cernere est,quàm apertè Chrysostomus alludat ad illam veterem Episcoporũ constitutionem, qui teste Sozomeno in Tripart.lib.9.cap.35. voluerant, vt quasi in theatro peccata panderentur:quam constitutionem Nectarius,vt sæpè diximus,abrogauit.

Idem in hom.4. de Lazaro:*Caue*, inquit, *homini dixeris,ne tibi exprobret.*Et infrà:*Nõ cogo te in mediũ prodire theatrum, ac multos adhibere testes: mihi soli dic peccatũ priuatim,&c.* Idem hom. 31. in epist. ad Hebræos:*Non tibi*, inquit, *dico vt te prodas in publicum,neq; vt te apud alios accuses.*Idẽ homil. 8.de pœnitentia:*Non reueles*,inquit,*vlcus,non in cõmune theatrum accusationem producas, non delictorum testes statuas.*Idem homil.de publicano ad cap. 18.Lucæ:*Admoneo te vt assiduè confitearis:neq; enim te ad theatrum duco conseruorum tuorum,&c.*Ex his locis euidenter colligitur, Chrysostomum de publica confessione loqui,cùm à confessione hominibus facienda populum dehortatur.

At inquies,confessioni quæ fit hominibus, Chrysostomus opponit cõfessionẽ quæ fit soli Deo in anima,siue intra conscientiã confitentis,cogitatione,nõ lingua;igitur excludit omnem cõfessionẽ quæ fit hominibus,siue publicã siue priuatã:non enim confessio priuata facta coram Sacerdote, dici potest facta esse in anima,siue intra conscientiam,siue cogitatione,non lingua.Verba eius hæc sunt, hom. 2. in Psal. 50.*Si confunderis dicere alicui quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua.*Homil. de pœnitentia & cõfessione:*Nunc autem neq; necessarium est præsentibus testibus confiteri: cogitatione fiat delictorum exquisitio: absq;teste sit hoc iudicium:solus te Deus confitentẽ videat.*Hom.31.in epist.ad Hebræos:*Ante Deũ confitere peccata tua:apud verum Iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua,sed conscientia memoria.* Homil.8.de Pœnit.*Non delictorum testes statuas: intus in conscientia,astante nemine,præter eum,qui cuncta videt,Deum,reforma quod deliquisti.*

Respondeo,Chrysostomum in his locis opponere confessioni publicę,confessionẽ, quæ fit soli Deo in conscientia, sine sono verborum:quia non loquitur de confessione,vt ordinatur ad absolutionẽ sacerdotalem,quæ propriè pars est sacramenti Pœnitentiæ essentialis;sed de cõfessione vt ordinatur ad confusionem & erubescentiam,quæ pars dici potest Satisfactionis.Illa enim confessio publica, quam sustulit Nectarius,non erat instituta, vt per eam sacerdos cognosceret peccata pœnitentis,& inde rectè iudicaret,esset ne pœnitens ligandus, vel absoluendus , aut quæ pœnitentia imponenda esset:sed solùm vt pœnitens publica illa cõfusione accepta,partẽ pœnæ, quæ peccatis eius debebatur,lueret.Porrò Chrysostomus rectè monet,nõ esse necessariũ ad eiusmodi finẽ obtinendũ,publicè,vel etiã priuatim confiteri hominibus:sed satis esse, cum dolore & lachrymis confiteri Deo,& sic satisfacere,adiunctis precibus, eleemosynis,ieiuniis,alijsq; piis,laboriosisq; operibus. Quod autem ad aliam finem,nimirum, vt Sacerdos nouerit morbos pœnitentis,quibus medicinã pœnitentię applicare debet;necessaria sit confessio, ostendimus suprà ex li.2.de Sacerdotio,eiusdem Chrysostomi,nec non ex testimoniis Basilij, Nisseni, & aliorũ Patrum Græcorum,à quibus nullo modo credibile est Chrysostomum dissensisse.

Adde quòd si Chrysostomus in locis suprà citatis, de confessione respectu cuiuscunq; finis loqueretur;non solum nobiscũ, & cum tota Ecclesia, sed etiam cum aduersariis nostris pugnaret.Aduersarijenim confessionem saltem aliquorum grauiũ delictorum corã Ministro vtilissimam, vel etiam necessariã esse censent Chrysostomus autem, confessionẽ corã hominibus nõ solùm dicit nõ esse necessariã, sed etiã apertè damnat,ac reiicit;sic enim loquitur Homil.4. de Lazaro: *Caue homini dixeris, ne tibi exprobret.* & Homil.8. de pœnitentia:*Non reueles vlcus , non delictorũ testes statuas.*Quare Chrysostomus solùm confessionem publicam reiicit , vt erat pars quædam satisfactionis:ex quo sequitur , confessionẽ etiã priuatam,non esse necessariam ad illum eundem finem,licet ad aliũm finem necessariam esse , neque ipse hoc loco neget,& alibi satis apertè confirmet.

CAPVT XVI.

Argumentum IV. Caluini.

POst obiectionẽ illam ex chrysostomo,caluinus multa disserit in eodẽ capite,à sectione 9.vsq; ad 16.de variis cõfessionũ formis: non pauca etiam more suo,non tam argumentando, quàm calũniando,dicit in decretũ consilij Lateranẽsis.Sectione autẽ 16.redit ad argumenta,atq; obiicit verba illa Psal.18.*Delicta quis intelligit?*& illa Psal. 37. *Iniquitates meæ supergressæ sunt super caput meum.* ex quibus locis ita cõcludit:*Quis suorum peccatorum nũc supputationem cogitet, vbi Dauidem videt suorum numerum inire non posse?* Deinde sectione 17.&18.rem exagerat multis verbis, quæ frustra hoc loco adscriberentur:summa est,enumerationẽ peccatorum esse impossibilem,& idcircò neque à Deo fuisse imperatam,neq; ab Ecclesia imperari iure potuisse.

Sed obiectio ista , qua etiam vtitur Philippus in confess.Augustana,& cæteri Sectarij passim,nõ modò per se tenuis est,sed etiam ex verbis eiusdem caluini eodem in loco positis,apertissimè soluitur. Docet enim caluinus , sectione 18. in confessione quæ Deo fit,non satis esse, generatim confiteri ac dicere, peccator sum:sed oportere quãtum in nobis est, singula peccata accuratè confiteri.Quod idem catholici omnes docẽt de confessione quæ fit sacerdoti.Neque enim iubent omnia omninò peccata enumerari,sed ea solùm,quę post diligentẽ excussionẽ memoriæ occurrunt:diligentem autem excussionẽ vocant, quam in rebus grauioribus ordinariè homines adhibere solent.Deniq; id solum iubent,vt peccata omnia,quantum in nobis est(qua phrasi caluinus vtitur in explicanda cõfessione quæ Deo fit) enumeremus, dum corã sacerdote conscientiam nostram aperimus.

Quæcunque igitur caluinus obiicit contra enumerationem peccatorum in confessione quæ fit homini , eadem obiici possunt contra enumerationem peccatorum in confessione quæ fit Deo. Nam si illa

si illa enumeratio est impossibilis,& hæc est impossibilis:si illa est crudelis carnificina,& hæc est crudelis carnificina:si illa facit hypocritas,& hæc facit hypocritas:& contrà,si hæc ab his incõmodis libera est (vt Caluinus dicere cogitur)quia nõ est facienda,nisi quantũ in nobis est ; & illa ab his incõmodis libera est , quia nõ est facienda nisi quantum in nobis est:& quemadmodum in cõfessione quæ Deo soli fit , post enumerationem eorum,quæ recordamur , addimus: *Delicta quis intelligit? ab occultis munda me Domine,* &,*Peccaui super numerum arenæ maris* : & tamen omnium peccatorum indulgentiam expectamus : sic etiam in confessione quæ fit homini , vel potius per hominem Deo:post enumerationem eorum quæ recordamur,addimus,*Delicta quis intelligit,&c.*& nihilominùs integram peccatorum omnium indulgentiam expectamus.

CAPVT XVII.

Diluitur argumentum V. Caluini.

VLtima Caluini obiectio habetur in eadem sectione 18.vbi ex verbo Dei iactat se demonstrasse,sine Confessione aut eius voto, posse homines iustificari:*Non alia*,inquit,*nũc est peccatorum remissio,quàm semper fuit.Quot quot remissionem peccatorum à Christo obtinuisse leguntur , non leguntur,in aurem Sacrificuli cuiusdam confessi , nec sanè confiteri poterant.vbi nec Sacrificuli confessionarij erat, nec ipsa etiam confessio:& multis posteà seculis inaudita fuit hæc confessio,quibus sine hac conditione remittebantur peccata.Sed ne quasi de re dubia longiùs disceptemus,verbum Dei apertum est, quod æternum manet: Quotiescunq; ingemuerit peccator,omnium iniquitatum eius non recordabor.* Hunc verbo, qui aliquid audet adiicere,*non peccata ligat,sed Domini misericordiam.*

Hæc obiectio quatuor quasi membris continetur, quæ singillatim excutienda sunt. Primum assumit Caluinus,non aliam esse nunc remissionem peccatorum,quàm semper fuit:& quia confessio auricularis non semper fuit,inde colligi vult,eam non esse ad iustificationem impij necessariam.

Sed si hæc argumentatio aliquid verè concluderet,non solum confessio, sed etiam Baptismus in discrimen adduceretur:nam vt confessio , ita etiam Baptismus non semper fuit,& tamen scriptum legimus Ioã.3.*Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto , non intrabit in regnũ cælorũ*:quæ tẽpore legis veteris nusquam legebantur. Quare si nunc est remissio peccatorũ,quæ semper fuit ; aut baptismus nunc necessarius nõ est,& Christus(quod absit)mentitur;aut ab initio seculi, baptismus ex aqua & Spiritu sancto necessarius fuit,quod nemo sanæ mentis dicere potest.Quemadmodũ autẽ ex Euangelio demõstramus, nũc baptismũ ad remissionẽ peccatorũ requiri,qui in lege veteri non requirebatur;quia scriptum est : *Nisi quis renatus fuerit, &c.* sic etiam ex Euangelio demonstramus,confessionem peccatorum ad iustificationem hoc tempore necessariam esse,quæ tempore Patrum Testamenti veteris necessaria non erat : quia scriptum est Ioan.20.*Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,& quorum retinueritis,retẽta sunt.*quod in lege veteri scriptum non erat.

Deinde assumit Caluinus , eos omnes , quibus Christus peccata dimisit,sine confessione auriculari iustificatos fuisse:ex quo cõcludi vult, nunc etiam sine confessione auriculati homines iustificari posse.

Sed facilis est solutio,cáq; triplex.Primùm enim, quo tempore Christus propriæ vocis ministerio homines iustificabat,nondũ Sacramentum confessionis instituerat:proinde nihil est mirum, si absq; Confessione pœnitentes reconciliauit. Deinde Christus auctor sacramẽtorũ,à sacramentis suis non depẽdebat, & ideo non modò sine Confessione , sed etiam sine baptismo peccata interdum remittebat. Denique Christus Deus erat,& ideo peccata contra se,suamq; legem facta,simpliciter donare poterat : nos autem ministri sumus,neq; vt Domini,sed vt Iudices à Domino constituti,vel soluimus,vel ligamus;quare necesse habemus,causas diligenter expendere, & ex ipsa reorum Confessione diiudicare , quid in re tanta sit nobis agendum , ne fortè perperam ligemus, aut soluamus,& dũ hominibus peccata remittimus,Dominum offendamus.

Tertio Caluinus assumit, multis posteà seculis inauditam fuisse hanc Confessionem.

Sed hoc falsum esse, Caluinus ipse testatus est in hoc eodem c.§.7.cùm ait:*Miror qua fronte a sint contendere,Confessionem,de qua loquuntur,Iuris esse diuini:cuius equidem vetustissimum esse vsum fatemur.* & quamuis id Caluinus non diceret;testimonia à nobis allata,Irenæi,Tertulliani,Origenis,Cypriani,& aliorum,ad quæ Caluinus respexit , cum vsum confessionis,de qua loquimur,vetustissimum esse cõfessus est, planè euincerent , falsum esse quod hoc loco idem Caluinus ait,multis seculis post christum inauditam fuisse hanc confessionem.

Quarto denique adiungit verba illa Ezechielis,c. 33.*Quotiescunque ingemuerit peccator,omnium iniquitatum eius non recordabor.* ex quibus euidenter concludi existimat,sine confessione aut eius voto,remitti posse peccata.

Sed hoc argumentũ adeò non timuit sanctus Leo, vt in eadẽ epistola 91.ad Theodorum, hũc ipsum locum Ezechielis adduxerit, vbi paulò antè scripserat, Deum ordinasse , vt sine sacerdotum supplicatione indulgentia diuina nequeat obtineri.Et iure non venit in mentem sancto Leoni, vt hoc argumentum timeret,cum non ignoraret neminẽ esse , qui vt oportet,ingemiscat,qui non cupiat ea remedia animæ suę vulneribus applicari, quæ Deus pro temporũ varietate instituit. Alioqui si simpliciter gemitus quicunque sufficeret ad salutem,non solum confessio,sed etiam baptismus necessarius non esset:addo etiam, sine fide,spe,& charitate homines iustificandos ; quis enim prohibet, quo minus ob solum temporale dãnum aliquis ingemiscat? Quemadmodũ igitur in eo gemitu,cui salus à Deo promittitur,includitur fides, spes,charitas,peccati detestatio , & propositum vitæ melioris,ita etiã baptismi aut confessionis votum ac propositum continetur:& sicut non addit ad verba Domini,sed illa congruenter exponit, qui ad iustificationem præter gemitum,fidem,spem , charitatem, & alia quæ diximus,exigit ; sic etiam non addit , sed exponit,qui præter gemitum , votum baptismi aut confessionis requirit.

CAPVT XVIII.

Diluitur I. obiectio Mart. Kemnitij.

MArtinus Kẽnitius in 2. p.Examinis,pag.976. & sequentibus,multa argumenta contra necessitatem confessionis adducit , quæ cum ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex Caluini Institutionibus ferè deprompta sint, dis- A soluta videri possunt. Percurram nihilominus omnia, vt vel ea soluam, vel iam soluta esse ostendam.

Prima obiectio habetur pag. 986. vbi hoc argumentum Kemnitius facit: *Non aliter Christus Apostolos misit, quàm ipse missus fuerat. Ioan. 20. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. At ipse ad generalē cōfessionem, vel ore, vel signis aliis expressam; absolutionem impertiebatur, neque singulorum peccatorum enumerationem exigebat, vt patet Luc. 7. de peccatrice, & Matth. 9. de Paralytico: non igitur debent Ministri à pœnitentibus exigere singulorum peccatorum enumerationem.*

Respondeo, verba illa: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, non ita accipienda esse, quasi eodem modo debuerint Apostoli omnia facere, quo à Christo ipso fiebant: alioqui enim non debuissent, Actor. 2. Apostoli baptizare in remissionem peccatorū, quia Christus sine Baptismo peccata remisit Magdalenæ, & Paralytico; nec debuissent Actor. 8. per impositio- B nem manuum Spiritum sanctum dare, quia Christus non manus imponendo, sed insufflando Spiritum sanctum dedit. Ioan. 20.

Igitur misit Christus Apostolos, sicut ipse missus fuerat à Patre; quia potestatem eis dedit ligandi, & soluendi, vt ipse à Patre acceperat: quæ est Chrysostomi expositio. Sed tamen accepit ipse vt Filius, & proinde talem, ac tantam, vt posset etiam sine Sacramentis iustificare: dedit autem eam Apostolis, vt ministris, ac seruis, ac per hoc longè minorem, & sacramentis, aliisque mediis à se institutis alligatam.

Misit etiam Christus Apostolos, vt ipse à Patre missus fuerat, quia ad id eos misit, ad quod ipse fuerat missus, videlicet ad reconciliādos homines Deo, ad Euangelium prædicandum, ad Ecclesiam propagandam: quæ est expositio Cyrilli. C

Denique misit Christus Apostolos, vt ipse à Patre missus fuerat, quia misit eos, non ad delitias, sed ad crucem, licet vehementer amaret: quemadmodum ipse à Patre infinito amore diligebatur, & tamen ad passionem, & mortem, non ad mundi gaudia mittebatur: quæ est explicatio sancti Gregorij, homil. 26. in Euangelia.

CAPVT XIX.

Diluitur II. obiectio Kemnitij.

SEcunda obiectio Kemnitij habetur pagina 1007. vsque ad pag. 1014. vbi argumentum ducit ex historia Nectarij, cuius hæc est sum- D ma: *Confessio publica abrogata fuit, & mutata in priuatam ab Episcopis, tempore Decij Imperatoris, & posteà, confessio autem priuata abrogata fuit tēpore Nectarij: igitur nec publica, nec priuata confessio necessaria est Iure diuino; neq; enim sancti illi Patres Ius diuinum tollere ausi fuissent.*

Confirmat etiam hoc argumentum Kemnitius ex historia Socratis, lib. 5. c. 19. vbi legimus mulierē quandam confessam esse Presbytero pœnitentiario κατὰ μέρος, id est, ex parte: ex quo sequitur, non fuisse tunc necessarium, confiteri omnia peccata integrè Iure diuino. Confirmat rursus ex eadem historia, vbi legimus, vnum fuisse Presbyterum pœnitentiarium in tota Ecclesia Constantinopolitana. Hinc enim colligimus, non fuisse necessarium eo tempore, vt singuli peccata omnia confiterentur; neque enim in tam ampla vrbe, vbi erant 60. Presbyteri, tempore Iustiniani, potuisset vnus Presbyter, tot ac tam longas Confessiones audire.

Respondeo, totum hoc argumentum ex imperitia coagmentatū esse. Nam quòd primo loco Kemnitius dicit: Confessionem publicam abrogatam fuisse tempore Decij ab Episcopis; falsum est, & ex ignorantia manifesta profectum. Nam quòd Sozomenus scripsit, iuxta fidem Cassiodori in hist. Tripartita. lib. 9. cap. 35. vsum esse sacerdotibus ab initio, vt peccata tanquam in theatro panderentur: refert Kemnitius ad ea tempora, quæ Nouatianam hæresim, & imperium Decij præcesserunt. Deinde, vult istam constitutionem de publica confessione facienda, abrogatam fuisse ab Episcopis, qui fuerunt tempore hæresis Nouatianæ, Decio imperante; & hanc esse appendicem illam, de qua loquitur Socrates.

Sed toto cœlo aberrat. Sozomenus enim cùm dicit (iuxta fidem Cassiodori) visum esse Episcopis, qui ab initio fuerunt, vt peccata tanquam in theatro pāderentur; loquitur de constitutione facta tempore Nouatianæ hæresis, non de aliqua alia priore: & hæc ipsa constitutio, non autem huius constitutionis abrogatio, est appendix, de qua loquitur Socrates; proinde tantùm abest, vt tempore Decij fuerit abrogata confessio publica, vt potiùs tunc primùm fuerit ab Episcopis imperata.

Id autem esse, probatur primo. Si Episcopi tempore Decij abrogāssent confessionem publicam, & solùm priuatā retinere voluissent, vt Kemnitius dicit: illa non fuisset appendix, siue additio ad veterem canonem, sed potius detractio, siue abrogatio veteris canonis. At vera fuit additio atque appendix, teste Socrate, vt eam etiam vocat Kemnitius, quam Episcopi tempore Decij fecerunt: ergo non abrogārunt confessionem publicam, sed eam potiùs addiderunt ad priuatam.

Secundo, si tempore Decij abrogata fuisset confessio publica, non potuisset accidere scandalum tēpore Nectarij ex confessione, neque vlla fuisset causa, cur Nectarius Presbyterum pœnitentiariū de Ecclesia tolleret: constat enim ex Socrate, scandalum illud ex publica confessione mulieris natum esse.

Tertio, Sozomenus scribit, ab illis ipsis Episcopis cōstitutum fuisse Presbyterum pœnitentiarium, qui decreuerant, peccata quasi in theatro publicè esse pandenda. Sed Presbyterum pœnitentiarium cōstitutum fuisse tempore Decij, scribit Socrates: ergo decretum illud de confessione publicè facienda, ab Episcopis illis editum est, qui fuerunt tempore Decij, non autem ab antiquioribus, vt Kemnitius somniat.

Neque obstat, quod Sozomenus dicat, decretum illud factum esse ab Episcopis, qui ab initio fuerunt: nam qui fuerunt tempore Decij, dicuntur fuisse ab initio, quia proximi fuerunt temporibus Apostolicis, & multò antiquiores erāt, quàm esset Nectarius, qui decretum illorum sustulit, aut Sozomenus, qui sublatum retulit.

Quarto, Sozomenus scribit, decretum Episcoporum, qui ab initio fuerunt, quique Presbyterum pœnitentiarium constituerunt, à Nectario abrogatum fuisse. Constat autem ex Socrate, à Nectario abrogatum decretum Episcoporum, qui tempore Decij Ecclesias gubernabant: iidem igitur sunt Episcopi, qui ab initio apud Sozomenum, & qui tempore Decij apud Socratem fuisse dicuntur. Quare appendix, de qua loquitur Socrates, est ipsa constitutio, de qua loqui-

loquitur Sozomenus, non autem eius abrogatio, vt A sine vlla caussa fingit kemnitius.

Porro, hoc fundamento euerso, ruit ædificium totum argumenti Kemnitiani. Nam quòd secundo loco kemnitius affirmat, Confessionem priuatam abrogatam fuisse à Nectario, falso nititur fundamento, quòd videlicet appendix ad veterem canonem, quā Nectarius sustulit, fuerit mutatio Confessionis publicæ in priuatam. Præterea c. 14. demonstrauimus contra Caluinum, Confessionem publicam, non autem priuatam, à Nectario abrogatam fuisse.

Quod etiā kemnitius dicit in confirmatione prima, mulierem quandam confessam esse ex parte, non autem integrè ex peruersa interpretione Græcę vocis natum est, illud enim κατὰ μέρος, non significat hoc loco, ex parte, sed particulatim, vt reddidit Ioānes Christophorsonus, omnium iudicio Græcæ linguæ peritissimus. Ex quo intelligimus, fœminam illam confessam esse in particulari omnia peccata, vt Catholici faciunt, non autem generatim, vt faciunt Lutherani.

Quod deniq; in 2. confirmatione kemnitius addit, B non potuisse tot cōfessiones ab vno Presbytero audiri, iam suprà explicatum est in solutione 2. obiectionis Caluini, c. 14. vbi ostendimus, Presbyterum illum, non omnium pœnitentium confessiones audire debuisse, sed eorum tantùm, qui publicam pœnitentiam agebant.

CAPVT XX.

Diluitur III. obiectio kemnitij, & simul obiectiones Brentij.

TErtia obiectio kemnitij, quę habetur pag. 1019. sumitur à testimoniis Patrū: ac præter loca quędā sancti Ioānis Chrysostomi, ad quę responsum est suprà, c. 14. adducit primo Cassianū, qui Collat. 20. c. 8. sic loquitur: *Quod si verecū dia retrahente reuelare coram hominibus erubescis, illi quem latere non possunt, confiteri iugi supplicatione non desinas, qui & absque vllius verecūdię publicatione curare, & sine improperio peccata donare consueuit.* C

Sed non potest dubiū esse, quin Cassianus doctorem suum chrysostomū sequutus sit, & ideo in eundem sensum hæc eius verba accipienda sint, in quem accipienda esse demonstrauimus verba Chrysostomi, c. 15. quanquam Cassiani verba faciliùs explicentur, cùm nihil adiunctū habeant, vnde excludi videatur confessio priuata. Quòd enim ille dicit in numero multitudinis: *Si reuelare corā hominibus erubescis*, ad confessionem publicam pertinet, quæ corā multis fieri solebat, quòd autē addit, Deo esse confitendum, commodè accipi potest de confessione, quę fit Deo per sacerdotē. Nam circumstantiæ illæ: *Qui & absq; verecundię publicatione, & absq; improperio peccata donare consueuit*, satis apertè indicant, Confessionem illam notari, ex qua publicatio, & improperium sequebatur: quę duo longè absunt à confessione secreta, quæ fit vni soli, vt locum Dei tenet. D

Secundo loco adducit Origenē, qui homil. 2. in Leuiticū, enumerat varios modos, quibus peccata purgantur, & inter eos ponit confessionem, quæ fit sacerdoti: ex quo sequitur, vt licet confessio peccatorum sacerdoti facta, sit vtilis, nō sit tamē necessaria

Sed facilis est responsio. Modi siquidē illi, quos eo loco ponit Origenes, non sunt omnes, & singuli per se sufficientes ad peccati remissionē, sed pleriq; eorum includunt alios, saltem in voto: hi sunt enim modi, quos ille enumerat: *Baptismus, Martyrium, Eleemosyna, Iniuriarum condonatio; Conuersio peccatoris, Charitas, & Pœnitentia, sine Confessio.* Certum aūt est, solā Eleemosynam, aut iniuriæ condonationem, aut cætera, quæ ibi enumerātur, sine Baptismo in re vel in voto, non sufficere ad iustificationem, licet suo modo iuuent: & quemadmodum non baptizatis illa nō sufficiunt sine Baptismo, ita etiam baptizatis illa non sufficiunt sine confessione, in re vel in voto. Deniq; obseruent Lutherani, inter tot modos ab Origene numeratos, nullum locum fidei esse tributum, cui soli tribuere solent ipsi iustificationem: ex quo admittere vel inuiti coguntur, nullum eorum modorum per se solum sufficere.

Huc referri possunt duo alia testimonia Patrum, quæ omissa sunt à Kemnitio, sed citata à Brentio in confessione Vvittembergensi, cap. de confessione.

Primum testimonium est Augustini, lib. 10. confess. cap. 3. vbi sic legimus: *Quid mihi est cum hominibus, vt audiant confessiones meas, quasi ipsi sanaturi sint omnes ląguores meos: curiosum genus ad cognoscendam alienam vitam, desidiosum ad corrigendam suam?* B

Sed hoc nihil est aliud, nisi simplicibus imponere: nemo enim libros illos legit, qui nesciat, Confessionem, de qua loquitur Augustinus, non esse confessionem sacramentalem, sed confessionem peccatorū præteritorum, ac per Baptismum dimissorum, ad eum finem institutam, vt inde cognoscatur & laudetur misericordia Dei.

Alterum testimonium est Ambrosij, lib. 10. in Lucam cap. 96. vbi sic legimus: *Petrus doluit, & flenuit, quia vt homo errauit, non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuit, lachrymas eius lego, Satisfactionem non lego.* Et infrà: *Lauent lachrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri.*

Respondeo primum eo tempore nondum institutam fuisse confessionem sacramentalem, ac per hoc nihil esse mirum, si Petri confessio non legatur. Dico deinde, sanctū Ambrosium loqui de lachrymis, quæ confessionem quandam continent, vt cùm quis conuictus erroris ab alio, non voce, sed lachrymis fatetur errorem. Sic enim S. Petrus, cùm sciret christo notum fuisse crimen suum, non voce, sed lachrymis confessus est: id quod omnino sufficit in Confessione, quæ fit Deo, qui omnia nouit. Quod autem sanctus Ambrosius in lachrymis B. Petri cōfessionem agnouerit, perspicuum est ex illis verbis: *Maluit Petrus suum accusare peccatum, vt iustificaretur fatendo, quàm grauaretur negando. Iustus enim in principio accusator est sui: & ideo fleuit.* Item ex illis: *Verecundæ lachrymæ sine horrore culpam loquuntur: lachrymæ crimen sine offensione verecundiæ confitentur.* Quæ omnia accipiēda sunt de cōfessione, quę fit Deo, aut etiam homini, qui crimen antea nouerit. D

CAPVT XXI.

Soluitur IV. obiectio Kemnitij.

VArta Kemnitij obiectio habetur, p. 1024. vbi sex caussæ numerantur, ob quas Lutherani reiecerunt confessionē, in qua enumerantur omnia peccata. *Hæc est*, inquit, *vetus illa carnificina conscientiarū, quā gladio Spiritus Ecclesia nostra excusserunt, propter multas grauissimas caussas: primo quia imponitur conscientiis, cùm nec Christi, nec Apostolorum*

Universidad de Deusto
Biblioteca

lorum, vel præceptum, vel exemplum habeat. Secundo, A *nullam in verbo Dei promissionem habet.* Tertio, *Euangelium transformat in legem: statuit enim remissionem pendere ex enumeratione.* Quarto, *gratuitæ condonationi substituit meritum enumerationis, & satisfactionis, Confessionē meritoriā esse ad culpæ remissionem, pœnæ diminutionem, paradisi apertionem, & salutis fiduciam, Scholastici expressè tradunt:* Quinto, *conscientiā adducit in dubitationem, & desperationem, scrupulosa illa enumeratione: videns enim se non posse omnia delicta colligere, nunquam acquiescit, dubitatio verò extinguit fidem.* Sexto, *exigit rem impossibilem, constat enim plurima peccata nos nec intelligere, nec meminisse, iuxta illud, Delicta quis intelligit?*

Respondeo, tam esse veras istas causas, quàm est elegans illa sententia, qua dicitur, carnificina gladio excuti. Ac primam quidem causam falsam esse, cognosci potest ex iis, quæ suprà a nobis disputata sunt, B vbi ex Euangelio, ex Actis Apostolorum, & ex epistolis Pauli, Ioannis, & Iacobi, confessionem deduximus omnium peccatorum.

Secundam causam falsam esse, testantur illa verba Domini, Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Neque enim (vt suprà docuimus) scire possunt Sacerdotes, quæ peccata remittere, & quæ retinere eos oporteat, nisi peccata ipsa plenè, atque integrè nouerint. Item illa 1. Ioan. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra.*

Tertia causa calumniā manifestam, ac mendacium continet. Neque enim ita pendere remissionem ab enumeratione, catholici docent, vt nisi quis omnia peccata enumerare potuerit, reconciliari nequeat: C siquidem facilè potest accidere, vt vel propter obliuionem, vel propter ignorantiam, vix minimam partem suorum criminum quis aperiat, & tamen absoluitur, & verè absolutus creditur ab omnibus peccatis.

Neque verò Euangelium in legem conuertit, quicunque conditionem alicuius operis exigit ad iustificationem nisi totum Euangelium negare velimus. Quid enim sonant verba illa: *Nisi quis renatus fuerit, &c.* Ioan. 3. &, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c.* Ioan. 6. &. *Nisi pœnitentiam habueritis, &c.* Luc. 13. &, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Matth. 19. & alia permulta, nisi conditionem? Deinde si Euangelium in legem conuerteret, quicunque diceret remissionem peccatorū pendere aliquo modo ab enumeratione, quæ fit in confessione coram Sacerdote: in eundem errorem incideret, qui diceret, remissionem pendere ab enumeratione, quæ fit D in Confessione coram Deo. Ac hoc ipsum, ex doctrina veterum Patrum, disertis verbis affirmat Kēnitius, pag. 982. vbi sic loquitur: *Dicunt Patres peccata, confessione reuelanda, in specie expendenda, curiosiùs discutienda, explicanda, detegenda, enumerāda: dicunt peccata solui per Confessionem impossibile esse saluari citra Confessionem. Sed Chrysostomus addit interpetationem, hæc intelligenda esse non de externa confessione homini faciēda, sed de interiori, quæ Deo fit.* Hęc ille. Nō disputo nunc, an sententiæ Patrum patiantur interpretationem istam, & num ad eam solam Confessionem pertineant, quæ Deo fit: sed tamen nemo, opinor, tam excors erit, qui non videat kemnitium ex sententia Patrum id admittere, quod paulò pò i in catholicis reprehendit, nimirum remissionem ab enumeratione pendere.

Quarta causa similis est tertiæ. Scholastici enim Doctores tradunt quidem, multùm conferre tum Confessionem, tùm Satisfactionem ad salutem, sed nec dicunt, per Confessionem nos mereri remissionem peccatorum, nisi fortè ex congruo, nec substituunt meritum enumerationis gratuitæ condonationi: hæc enim mendacia kemnitij, non Theologorum sententiæ sunt.

Porro encomia confessionis longè maiora extant apud Patres, quam apud vllos Scholasticos, vt mirū sit, kemnitium ea in Scholasticis reprehendere, quæ negare non potest, multò vberius in antiquis Patribus inueniri. Ac vt pauca exempli gratia referam: S. Ambrosij est illa sentētia, li. 2. de Pœnitētia, c. 6. *Soluit criminum nexus, verecunda cōfessio peccatorum.* S. Paciani verba sunt, in Parænesi ad Pœnitentiam: *Gehennam recordemini, quam vobis Exomologesis extinguit.* S. Ioannis chrysostomi est illud, Hom. 20. in Gen. *Confessio peccatorum, abolitio est delictorum.* qui etiam Homil. 5. in Gen. anteà dixerat, confessione peccata lauari, & fiduciam salutis in fine præberi.

Ac (vt omittam cætera) nónne ipse kemnitius paulò antè ex Patribus annotauit, peccata solui per confessionem, & impossibile esse sine confessione saluari? Neque refert, quod Patrum sentētias kemnitius intelligendas esse velit, de confessione quæ fit Deo. Nam si gratuitæ condonationi repugnaret virtus & efficacia, quam tribuunt Scholastici confessioni, quæ fit Sacerdoti, repugnaret etiam virtus, & efficacia, quam tribuunt Patres confessioni, quæ fit Deo: vtraque enim confessio est opus nostrum.

Quinta, & sexta causa, quòd illa enumeratio sit impossibilis, & ad desperationem adducat, iam suprà refutatæ sunt, & rursus ex ipso kemnitio refutari possunt. Nam si enumeratio in confessione quæ coram Sacerdote facienda est, in desperationem adducit, & impossibilis est: idem profectò dici poterit de enumeratione in confessione coram Deo, vel potius longè facilius desperabunt, qui coram Deo qui falli nullo modo potest, omnia peccata enumerare debebunt, quàm ij, qui coram hominibus id facturi erūt. Admisit autem kemnitius pag. 982. peccata coram Deo in specie explicanda, enumeranda, & confitēda esse, & citra istam confessionem impossibile esse hominem saluari. Quare necessariò iam cogitur, aut carnificinam illam, quam gladio spiritus le excussisse iactauerat, amplecti, ac tueri, aut certè concedere; enumerationem, quam catholici exigunt, neque impossibilem esse, neque ad desperationem adducere, neque carnificinam nominari posse.

* * *

IHS

LIBER QVARTVS
DE POENITENTIA,

In quo de Satisfactione agitur.

EST ET SATISFACTIO, QVAE TERTIA EST POENITENtiæ pars, de qua breuiter disseremus, tum quòd hæc disputatio ferè pertineat ad locum de Iustificatione, quem tomo 3. reseruamus, tùm quòd Aduersarij Catholicorum disputationibus eruditi, aut conuicti, multa iam concedant; quod attinet ad Satisfactionem, de quibus acerrimè anteà dimicabant.

Porrò vniuersa hæc disputatio tribus partibus continetur. PRIMVM *enim explicandus est controuersiæ status: Deinde quoniam statu controuersiæ explicato, quinque existent quæstiones; tractandæ erunt singulæ seorsum. Postremo dissoluenda erunt argumenta, quæ ab Aduersariis adferuntur.*

CAPVT PRIMVM.

Status controuersiæ explicatur.

ET IGITVR CONTROuersia de satisfactione intelligatur, animaduertendum est, Satisfactionē nihil esse aliud nisi actionē, qua is qui alterum læsit, tantùm facit, quantum satis est ad iniuriam compensandam, siue quantùm is, qui læsus est, iustè exigit. A

Ex quo sequitur, vt non sit idem Restitutio, quod Satisfactio. Restituere enim, est cessare ab iniuria, nó iniuriam factam resarcire: nam qui rem alienam inuito domino retinet, tamdiu facit iniuriā, donec rē illam non reddit. Adhæc Restitutio respicit damnum re ipsa illatum: Satisfactio personam iniuria affectā, etiamsi illa damnum nullum acceperit. Quo circa Deo nihil restitui potest, cùm ipse damnum nullum patiatur: potest tamen eidem satisfieri, cùm iniuria à nobis afficitur. Itaq; Restitutio in rebus, Satisfactio D in actionibus versatur: & restaurat Iustitiam Restitutio quoad æqualitatem rerū; vt cùm ea, quæ furto ablata sunt, redduntur: restaurat Satisfactio Iustitiam quoad æqualitatem actionum, vt cùm is qui aliū contumelia affecerat, ab eo veniam petit.

Quemadmodum autem Iustitia, quæ in actionibus versatur, duplex est: ita duplex etiā est Satisfactio. Alia Iustitia est, quæ versatur in absoluta, & perfecta qualitate, vt cùm tantùm honoris vnus alteri tribuit, quantū eius dignitas absolutè exigit. Alia est Iustitia quę nō cōsistit in perfecta, & absoluta qualitate, sed in æqualitate imperfecta, quę ex pacto, aut donatione, vel acceptatione alterius pendet, veluti cùm quis eum honorem principi defert, quem is sibi deferri lege mandauit, licet is honor inferior sit Principis dignitate.

Ita Satisfactio aliquando fit ad absolutā, & perfectam qualitatē, vt cùm actio contumelio sa inter duos homines æquales recōpensatur per aliam contrariam, tantum habentē honoris, quantū alia habuerat contumelię. Aliquādo autē fit ad æqualitatē imperfectam, vt cùm is, qui pertulit iacturam decem millium aureorum, satisfieri sibi patitur cessione omnium bonorum, licet ea bona ad summam tot millium non perueniant.

Iam igitur inter omnes cōuenit, inter Deū & homines nō posse esse Iustitiā illā perfectam, & absolutam: proinde nec Satisfactionem. Quidquid enim sumus, Dei sumus, quidquid habemus, à Deo habemus, cùm in eū peccamus, infinitū bonū, quod in nobis est, lędimus, quidquid autē nos habemus, & sumus, exiguū est, ac finitū. Quare nisi aliqua acceptatio aut donatio intercedat, nemo potest illi pro peccatis in eum admissis satisfacere: neq; de hac re vlla controuersia esse potest, cùm etiā ethnici Philosophi intellexerint, & scripserint, Deo non posse ab hominibus paria reddi. Tota igitur controuersia est, Vtrū saltem imperfecta illa Satisfactio; quæ acceptatione & donatione eius nititur, locum habeat in Sacramento Pœnitentiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rursus animaduertendū est, Satisfactione compensandam esse inæqualitatem, quæ non solùm iustitiæ, sed etiam amicitiæ contraria est, vt sanctus Thomas rectè docet in 4. dist. 15. quæst. 1. art. 3. quemadmodum enim qui alterum lædit, iustitiam simul, & amicitiam violat: ita qui satisfacit, & iustitiam & amicitiam restaurare, ac redintegrare debet. Et quamuis vna actione possit aliquando iustitiæ simul, & amicitiæ satisfieri, tamen sæpè contingit, vt vna actio solam iustitiam, aut solam amicitiam restauret.

Si quis a Iudice comprehensus, tantum pœnę subire cogatur inuitus, quantum ipse iniuriæ in alium intulit, latisfiet sine dubio supplicio illo iustitiæ, nec tamen inter eos amicitia reformabitur, quę inter inuitos esse non potest. Contrà autem, si quis ita grauiter aliquem læserit, vt non possit, nisi longo tempore, in iuriam compensare: is quidem poterit humili prece continuò veniā petere, atque in gratiam eius redire quem læserat, deinde tamen suo tempore pro iniuria integrè satisfacere tenebitur.

Iam igitur cùm homines peccant in Deū, amicitiam simul, & iustitiam violant, vt notum est. Ac pro amicitia quidem reformanda, non potest homo deo satisfacere: nam, vt suprà diximus, satisfactio hominis erga Deū, acceptatione ipsius Dei necessariò indiget, acceptatio autem amicitiam præsupponit. Et præterea vt satisfactio fit aliquo modo ad æqualitatem, oportet, vt sicut offensio habuit infinitatē quandam ex parte obiecti: sic habeat satisfactio infinitatem aliquam ex parte principij satisfacientis, proinde requiritur, vt opera satisfactoria fiant à Spiritu Dei hominem inhabitante, siue ab ipso homine vt membro Christi, ac filio Dei iam per gratiam, & charitatem effecto. Non igitur fieri potest, vt pro instauranda amicitia cum Deo, homines satisfaciāt: & hoc est quod Theologi communiter docent, Satisfactionem non offerri Deo neque exigi ab hominibus pro culpa, gratis enim nos à culpa iustificat Deus, gratis amicitiam suam nobis restituit.

Quod si veteres Patres interdum actionibus humanis tribuere id videntur, vt Deum ex inimico amicum reddant, atque adeò pro expianda culpa satis faciant: interpretandi sunt de Satisfactione ex congruo non ex condigno, vt libro superiore diximus, de vi, & merito Contritionis.

Docet quidem Ruardus Tapperus, insignis Theologus, in explicatione art. 6. Louanienſium, posse hominem satisfacere Deo pro culpa, & pœna æterna, per actus quosdam, qui ordine naturæ sequantur gratiæ gratum facientis infusionem, & præcedant remissionem peccatorum, & in eandem sententiam citat sanctum Thomam in 4. dist. 15. quæst. 1. art. 2. sed neque necesse est nūc de his subtilitatibus disputare, neque certò constat, an sanctus Thomas id voluerit: satis nobis est hoc loco, Doctores omnes in eo conuenire, vt non possit vllus ante gratiam gratum facientem adeptam, Deo satisfacere: in quo ne Hęretici quidem nobis aduersantur.

Quod etiam Andreas Vega, li. 13. in Concil. Trident. cap. 36. contendit satisfieri pro culpa: non repugnat iis, quę diximus. Neque enim vult ille, satisfieri posse pro culpa, quatenus ea inducit inimicitiam cum Deo, sed solum quatenus eam sequitur reatus pœnæ: quare quæstio solum est de nomine.

Restat igitur controuersia solum de Satisfactione, qua iustitiæ restauretur æqualitas. restituta siquidem amicitia per gratuitam Dei misericordiā, & per redemptionem, quę est in Christo Iesu. Posset quidem Deus vniuersum pœnæ debitū semper condonare, vt certum est eum facere cùm primùm per Baptismum nos in filios recipit, vel cùm martyrium pro nomine eius subimus: sed potest etiam id velle, vt cùm peccamus post Baptismum, amicitia quidem gratis pœnitentibus & confitentibus peccata sua, restituatur, sed maneat tamen debitum luendæ pœnę, quo iustitię satisfiat. Quæstio igitur est. An velit Deus, vt peccantibus post Baptismum, remissa culpa, remaneat debitum luendæ pœnæ, an non: atque hoc est primum, in quo Catholici ab Hæreticis præcipuè dissident.

Quod si probatum fuerit vt paulò pòst, Domino benè iuuante fiet, remissa culpa non semper remitti debitum pœnæ: exsistet alia Quæstio, An debitum illud pœnę, post culpę remissionem manens, possit per opera bona redimi. Nam (vt rectè explicat Card. caietanus, in tractatu de Contritione, quæst. 4.) pœna illa, quæ luenda restat post culpæ remissionem, est illa ipsa pœna sensus, quam in Gehenna pati debuisset peccator, remota solum æternitate. Tria enim cōplectitur pœna Gehennæ: pœnā damni, pœnam sensus, & vtriusque pœnę æternitatem: quorum Primū respondet auersioni à Deo. Secundum, conuersioni inordinatę ad creatas. Tertium, inimicitię cum sempiterno, & infinito Rege. Ex his autem tribus malis, quæ sunt in Gehenna, à primo & tertio liberantur continuò, qui ad amicitiam Dei, & eius gratiam redeunt: solum autem remanet malum illud secundum, debitum videlicet pœnę sensus, ad tempus luendę.

Et quoniam posset Deus velle, vt ea pœna necessariò lueretur post hanc vitam, posset etiam admittere redemptionem eius pœnę per opera laboriosa huius vitę, & quid re ipsa Deus velit, non conuenit nobis cum Aduersarijs: propterea nascitur Secunda Quæstio, An satisfacere possint homines, pro expiādo reatu illius pœnę, qui interdum remanet post remissionem culpæ.

Postquàm autem demonstratum fuerit, posse pœnam illam temporalem futurę vitę; quę propriè debetur peccato, per opera laboriosa huius vitę redimi: nascetur quæstio Tertia. An opera laboriosa, quibus pœna peccati redimitur, tum sponte assumenda sint, tum etiam per Sacerdotes in Sacramento Pœnitentię iniungenda: nam in hoc etiam articulo, non parum ab Aduersariis dissidemus.

Tum succedet Quarta, Quibus potissimùm operibus pro reatu pœnę Domino satisfiat.

Ac demum Quinta & postrema, Vtrum ista opera sint dicenda propriè satisfactoria, ita vt nos dicamur verè ac propriè Domino satisfacere.

***

CAPVT II.

Quòd sæpè remissa culpa, maneat debitum luendæ pœnæ.

PRIMA igitur controuersia est, An remissa culpa, remaneat aliquando reatus pœnę temporalis. Aduersarij partim inter se conueniunt, partim dissident. Conueniunt enim de reatu pœnę alterius vitę, nullum eiusmodi reatum remanere, eáque de caussa omnes communi consensu Purgatorium, & suffragia, atque Indulgentias pro defunctis negant: dissident autem, de pœnis huius vitæ.

Lutherus enim initio suæ nouæ doctrinæ, negabat vllam pœnam à Deo exigi post culpam, vt cognosci potest ex concione de Indulgētiis, quam habuit anno M.D.XVIII. & ex Asteriscis, quos opposuit Eckij obeliscis, ad initium, secundi asterisci. Deinde tamen idem Lutherus, admisit reatum pœnæ temporalis in hac vita, post culpam remissam, vt patet ex assertione articulorum suorum, art. 5.

Porrò priorem Lutheri sententiam sequutus est Ioan. Caluinus, li. 3. c. 4. §. 31. & 32. vbi docet Deum à iustis nullas expetere pœnas in vindictam peccati præteriti, sed eos tantùm paternè castigare ad profectum, & emendationem in posterū. Sententiam posteriorem sequuti sunt multi ex Lutheri discipulis, ac præcipuè Philippus in Locis vltimò editis, tit. de Satisfactione: & Kemnitius in 2. parte Examinis Trident. Concil. pag. 1074.

Catholici autem summo consensu docent, post remissam culpam sæpè remanere reatum pœnę temporalis, vt ex Concil. Trident. constat, sess. 6. c. 14. & sess. 14. ca. 12. pœnā autem temporalē intelligunt, tum in alia vita, tum etiam in præsenti: sed pœna alterius vitæ, propriè peccatis omnibus, & ex condigno debetur, pœna autem huius vitæ, solùm ex congruo (vt sic loquamur) certis peccatis à Deo infligi solet. Et quoniam de pœna futurę vitę, satis multa diximus in primo libro de Purgatorio, nunc de pœna huius vitę breuiter dicemus.

Igitur de pœna temporali huius vitæ, exstant in diuinis literis varia testimonia, ex quibus ea primo loco excutienda sunt, quæ contra se Caluinus adduxit.

Primum igitur testimoniū est, 2. Reg. 12. vbi Dauid post impetratam veniam adulterij, atque homicidij, punitus est morte filij.

Secundum est 2. Reg. c. 24. vbi idem Dauid ob numeratum populum Pœnitentiā agit, & à Deo in gratiam recipitur: & tamen post remissam culpam, datur illi optio vt eligat in pœnam peccati bellum, famem, aut pestem.

Ad hęc duo loca respondet Caluinus, lib. 3. Instit. ca. 4. §. 31. & 35. pœnas istas non fuisse à Deo Dauid impositas in vindictam peccati præteriti, sed in admonitionem cauendi de cętero, esseque eiusmodi flagella correptiones paternas, non Iudicis vltiones: & in hac re citat Chrysostomum in homil. de pœnitent. & Confession. qui sic ait: *Propter hoc imponi nobis pœnam, non de peccatis sumens supplicium, sed ad futura nos corrigens.*

At frustra nititur Caluinus. Nam in primis 2. Regum 12. Scriptura ipsa caussam referens mortis filij Dauid, non ait, vt caueas in futurum, sed: *Quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, propter verbū hoc filius qui natus est tibi, morte morietur.* Vbi videmus, pęnam Dauidi inflictam, referri ad præteritum potiùs, quàm ad futurum, quod expressè negabat Caluinus, cùm diceret loco citato §. 33. *Ferulis verberantur filij, non vt multam delictorū persoluant: sed vt inde ad resipiscentiam proficiant: proinde in futurum eos potiùs, quàm in præteritum tempus respicere intelligimus.*

Deinde nemo melius potest intelligere, qua de caussa Deus pœnam illam iniunxerit Dauidi: quàm ipsemet Dauid. Dauid autem intellexit sibi iniunctā fuisse propter peccatum præteritum, non ad cauenda futura: id quod testantur lachrymæ, ieiunium, humi cubatio, & cætera, quibus mortem filij auertere conabatur. Neque enim pœnam sibi vtilem ad cauenda futura, & ad hunc solum finem infligtam, deprecatus fuisset vir sanctus: sed quia intelligebat, luendam sibi fuisse pœnam ob peccatum præteritum, per aliā viam Deo satisfacere cupiebat.

Præterea sanctus Gregorius, lib. 9. Moral. c. 27. disertis verbis scribit, Dauidem punitum fuisse ob peccatū præteritum, quamuis remissam quoad culpam: quia Dominus delictum sine vltione non deserit.

Adhęc multa sunt alia Scripturę testimonia, quæ indicant, mortem ipsam sæpè infligi in pœnam peccati, etiam post culpam remissam: ridiculum autem esset dicere, morte puniri homines, vt deinceps cautius viuant, proinde ad ea testimonia nullo modo applicari potest Caluini responsio.

Primum testimonium est Gen. 2. *Quacunque die comederis, morte morieris.* & Ro. 5. *Per vnum hominē peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatū mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* Neque Aduersarij negāt, mortem esse pœnam peccati originalis: quam multi autem moriuntur, quibus peccatum originale remissum est?

Quod si fortè Caluinus dicat, mortem esse nonnūquam exercitationē virtutis, vt sanctus Augustinus rectè docet, lib. 2. de peccatorum meritis & remissio. ca. 34. quem locum Caluinus adduxit: quid dicemus de paruulis, qui post Baptismum repentè moriuntur? Nam sine dubio peccatum illis originale per Baptismum dimissum est, neque eius ætatis sunt, vt virtutes exercere possint, & tamen in pœnam peccati ante legitimum tempus rapiuntur: neque solùm mors, sed etiam morbi, & dolores, quibus iidem paruuli non raro torquentur, sunt pœnæ peccati originalis, neque vllo modo eis ad cauenda futura proficiunt.

Deinde etiamsi quibusdam mors interdum virtutis materia esse possit, tamen non ideò desinit esse pœna peccati: cuius signū est, quòd non aliqui tantùm, sed omnes omninò moriuntur, etiāsi aliqui iusti sint, & nullām in morte virtutem exercere valeant, vt qui repentina morte rapiuntur. Quocirca idem Augustinus lib. 13. de ciuit. Dei, c. 6. mortē, & peccati pœnā, & exercitium virtutis simul esse dicit: *Cùm, inquit, ex primi hominis perpetuata propagine, proculdubio sit mors pœna nascentis, tamē si pro pietate, iustitiáq; pendatur; sit gloria renascentis, & cùm sit mors peccati retributio, aliquando impetrat, vt nihil retribuatur peccato.*

Alterum testimonium est Exod. 32. vbi sine discrimine multa hominū millia interfecta sunt, propter peccatum adorati vituli: nec tamen credibile est, omnes illos in peccato mortuos esse, cùm Dominus testatus sit, se ob Moysi preces, peccatum illud dimisisse.

Tertium est Numeri 14. vbi populus vniuersus murmurauit, ac deinde ad Moysis intercessionē, reconciliatus est Deus Israēli, & tamen in pœnam criminis illius, omnes omninò Hebræi, qui numerati fuerāt, mortui sunt in deserto, exceptis Caleb & Iosue, qui non murmurauerant. Ac præterquā quòd (vt diximus) pœna mortis non infligitur ad emendationem in futurum, Deus ipse testatur eo loco, eam pœnam in vltionem sceleris à populo se exigere: *Et scietis, inquit, vltionem meam.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quartum est Numer. 20. vbi Moyses & Aaron, quia A non glorificauerunt Deum ad petram, ea pœna damnantur, vt moriantur in deserto: & de Aaron in eodē capite ita loquitur Scriptura: *Pergat Aaron ad populos suos, non enim intrabit terram, quam dedi filijs Israel eò quòd incredulus fuerit ori meo, ad aquas contradictionis.* & continuò describitur mors eius. De Moyse autem sic legimus Deuter. 32. *Ascende in montem istū Abarim, in montem Nebo, & morere in monte: quem conscendens, iungeris populis tuis, sicut mortuus est Aarō frater tuus, & appositus populis suis, quia prævaricati estis contra me, &c.* Nemo est autem qui neget, Moysem & Aaronem post peccatum illud in gratiam dei rediisse: manfit igitur pœna luenda post culpam remissam.

Quintum est 1. corinth. 11. vbi Apostolus scribit, multos eorum qui indignè communicabant Sacramento coporis Domini, in pœnam peccati morte B punitos, cum ait: *Ideò inter vos multi imbecilles, & dormiunt multi*, quos ante mortem reconciliatos Deo fuisse, idem Apostolus monet, cùm addit: *A Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.* Neque huic loco accommodari potest Caluini responsio.

Simile est quod scribitur 3. Reg. 13. de Propheta Domini, qui ob peccatum quoddam à leone occisus fuit in itinere: & quia paulò antè prædicta illi fuerat illa calamitas, dubium esse non potest, quin pœnitentiam egerit, & remissionem à Domino impetrauerit, nam in testimonium sanctitatis eius, in qua vitam finierat, stabat leo iuxta cadauer, impastus, & ne asinum quidem Prophetæ attingere audebat.

Denique Chrysostomus, & Augustinus, quos pro se Caluinus adducit; si rectè inspiciantur, eidē Caluino manifestè repugnant. Nā Chrysostomus in hom. C de Pœnitentia & Confessione, à Caluino citata, vtrumque scribit: & supplicium, quod Deus de nobis post culpam remissam, interdum sumit, vltionem esse peccatorum, & simul remedium contra futura, quod quidem verissimum est: *Ne peccantes*, inquit, *& multi in anentes nos efficeremur deteriores, nō remisit nobis supplicium, sed vidit hoc manifestè, quod peccatis ipsis non minùs damnosum sit, non puniri: propter hoc imponit pœnam.* Quare illud quod sequitur: *Non exigens supplicium de peccatis, sed ad futura nos corrigens.* non significat, vt verba sonare videntur, pœnas, quas Deus infligit, non esse supplicium pro peccatis, id enim repugnaret apertissimè verbis superioribus, vbi legimus, non remitti supplicium, & peccantes non manere inultos: sed significat, Deum magis intendere in pœnis vtilitatem nostram, quàm vltionem peccati, & ideo peccata vlcisci, quia nobis id vtile est, quemadmodum Oseę 6. legimus: *Misericordiam volo, non sacrificium.* D

Sic etiam sanctus Augustinus, lib. 2. de peccatorū meritis & remiss. c. 33. & 34. dicit quidem (quod notauit Caluinus) pœnas, quibus Deus amicos suos affligi finit, esse materiam virtutis, sed non negat esse etiam vltionem peccatorum. Et in Psal. 50. apertiùs de hac re loquens, vltiones esse confitetur: *Veritatē*, inquit, *dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum etiam, quibus ignoscis, non dimisisti: sic prærogásti misericordiā, vt seruares & veritatem.*

Quid quod ipse etiā Caluinus in li. eodem c. 8. §. 6. agnoscit, puniri à Deo peccata, etiam in filijs, & amicis? sic enim loquitur: *Adde, quod non modò infirmitatem nostram præuenire, sed præterita etiam delicta sæpè corrigere habet clementissimus Pater: vt nos in legitima erga se obedientia contineat. Proinde quoties affligimur, subitò protinus in mentem debet antecacta vitæ recordatio: ita proculdubio reperiemur, nos admisisse, quod dignum eiusmodi castigatione esset.*

CAPVT TERTIVM.

Reatum pœnæ temporalis, qui interdum remanet post amicitiam cum Deo reformatam, bonis operibus redimi posse.

SEQVITVR altera quæstio, An reatus pœnę temporalis, quem interdum superesse demōstrauimus post culpam remissam, bonis operibus redimi queat, siue quod idem est, An pro reatu pœnæ, satisfieri possit.

Ioan. Caluinus, lib. 3. Instit. c. 4. §. 30. docet, pœnas peccatorū nullis operibus redimi posse: sic enim loquitur de lege Testamenti veteris: *Qui fit, vt nullis prorsùs operibus admissa delicta procurare iubeat, sed sola inexpiationē sacrificia requirat, nisi quod ita testari vult, vnicum esse satisfactionis genus, quo iudicium sui placaturē? nam quæ tunc immolabant sacrificia Israelitæ, non hominum operi reputabantur: sed à sua veritate, hoc est, vnico Christi sacrificio æstimabantur.* & §. 36. explicans locum illum Danielis: *Peccata tua eleemosynis redime. Noluit*, inquit, *significare, iustitiam & misericordiam esse Dei propitiationem, & pœnarum redemptionem: absit enim, vt alia vnquā fuerit ἀπολύτρωσις, quam sanguis Christi.*

At Lutherani ferè communiter fatentur, pœnas temporales, quarum apud Deum sumus rei, posse interdum aliis pœnis sponte assumptis tolli, aut mitigari.

Martinus Lutherus in assertione articulorum suorum, artic. 5. non admittit quidem nomē Satisfactionis, sed tamen concedit (quod solum hoc loco quærimus) posse præueniri manum Dei, & pœnis sponte susceptis pœnas illas auerti, quas alioqui ob nostra scelera merebamur. Quod idem admittit Philippus in Locis communibus vltimo editis, tit. de Satisfactione, & in Apologia confessionis Augustanæ, ca. de Confessione & Satisfactione, & Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 10-8.

Porrò Catholici tria docent. Primo pœnas temporales alterius vitæ, quæ in Purgatorio luendæ essent, redimi posse ieiuniis, precibus, eleemosynis, aliisque piis ac laboriosis operibus huius vitæ: de qua re satis diximus in libris de Purgatorio.

Secundo, pœnas tēporales huius vitæ interdum nō posse redimi, sed necessariò perpetiēdas esse: id quod extra omnē controuersiā esse videtur. Deus enim aliquādo ita pœnam aliquā constituit, vt nullam pro ea redēptionē accipere velit. Talis inprimis pœna mors est, quā nullus quantūuis iustus, vllo pio opere auerte re potuit. Talis fuit pœna illa Dauidis, 2. Re. 12. *Quia blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbū hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.* Tametsi enim Dauid ieiunauerit, & humi prostratus orauerit, nō tamen mortem illam filij sui redimere potuit. Talis etiam fuit pœna illa Moysis, ne intraret in terrā promissionis, ob peccatum, quod ad petrā Oreb cōmiserat: rogauit enim Moyses (vt ipse testatur Deuteronom. 3.) Deum, vt pœnam illam sibi condonaret, & exauditus non est. Vide sanctum Gregorium, lib. 9. Moralium, c. 30. in illa verba sancti Iob: *Deus cuius iræ nemo resistere potest.*

Tertio,

Tertio, posse aliquando pœnas temporales huius A vitæ aliis operibus tolli: id quod tam est in Scripturis euidens, vt mirum sit ab vllo negari potuisse. Certè Niniuitæ ob grauia peccata meruerant id, quod Deus illis comminatus fuerat, vt post quadraginta dies Niniue subuerteretur: & tamen ieiuniis, saccis, & precibus Niniuitarum placatus Dominus, ciuitatem illam conseruauit. Ionæ vlt.

Secundi Paralip. 7. Dominus ait: *Si clausero cælum, & pluuia non fluxerit, & mandauero, & præcepero locustę, vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis suis pessimis: & ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum.*

Hieremiæ 18. Dominus dicit: *Repentè loquar aduersus gentem & aduersus regnum, vt eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei.* B

Danielis 4. Cum Propheta exposuisset Regi visionem, per quam indicata fuerat pœna temporalis, quam ille ob sua scelera merebatur: continuò subiecit: *Quamobrem Rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum.* vbi apertissimè S. Daniel docet, posse pœnas peccatorum piis operibus redimi.

Neque potest accommodari huic loco solutio illa Caluini, quòd loquatur Daniel de redemptione debiti ad homines, vt videlicet restituerit Nabuchodonosor quæ iniustè rapuerat. Nam peccatum præcipuum Nabuchodonosor, ob quod pœnam illam meruerat, quam Propheta eleemosynis auerti posse dicit, non fuit rapina bonorum alienorum, aut aliquod aliud peccatum in homines, sed superbia, & C cordis elatio. Sic enim legimus in illo ipso 4. capite Danielis: *In aula Babylonis deambulabat: respondit- que Rex, & ait; Nónne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum Regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cumque sermo adhuc esset in ore Regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex, Regnum transibit à te, &c.*

Præterea etiamsi peccatum Regis fuisset iniquitas in homines: tamen non solùm illud peccatum habuit Nabuchodonosor, sed multa alia. Daniel autem omnia peccata eleemosynis redimi posse dicit: *Peccata tua*, inquit, *eleemosynis redime.* quod clarius scribitur Tobiæ 4. *eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat.* Loquitur igitur Daniel de eleemosyna non tam vt hominibus ablatum restituit, quàm vt Deum offensum placat.

HVC etiam facit quod ait APOSTOLVS, 1. Corinth. 11. *Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.* D

Denique, huc pertinet sententia illa sancti AVGVSTINI in Psalmo 50. *Impunita peccata eorum, etiam quibus ignoscis, non dimisisti: sic prærogásti misericordiam, vt seruares & veritatem. Ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti: sic seruatur misericordia, & veritas.* Et illa sancti GREGORII, lib. 9. moral. cap. 27. *Procul dubio Dominus delictum sine vltione non deserit: aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit.* & ceteræ Patrum sententiæ, quas infrà capite 9. adferemus.

CAPVT QVARTVM.

Opera laboriosa, quibus reatus pœnæ temporalis expiatur, sponte susci pi posse.

TErtia quæstio erat, Vtrum opera laboriosa, quibus pœnæ temporalis reatus expiandus est, tùm sponte assumenda sint, tum etiam à Sacerdotibus iniungenda.

Concilium Trident. sess. 14. cap. 9. docet, tribus modis Domino satisfieri: pœnas & flagella a Deo immissa patienter ferendo; opera laboriosa sponte assumendo; & mulctam Sacerdotum arbitrio iniunctam subeundo. Ex quibus modis solum primum sine controuersia Aduersarij admittunt: modum secundum & tertium. Philippus in Locis, tit. de Satisfactione, prope finem, videtur omninò reiicere, cùm sic loquitur: *Rectè inquiunt, Ecclesia imponit aliquas mortificationes agentibus pœnitentiam. Hic iterum admonendi sunt pij, vt discernant hypocrisin, seu opera indebita, à mortificatione debita. Mortificatio non simulata, est aut verus dolor in contritione, aut patientia sustinens veras afflictiones: vt Dauid obiurgatus à Nathan, cùm verè expauisset agnitione iræ Dei, & esset in vero dolore; idem deinde cùm calamitates, quæ sequutę sunt, perferret, sustinuit mortificationē.* Et infra: *Non sunt mortificationes, sine mandato Dei accersitæ corporis lacerationes. sicut sacrificuli Baal sibi vulnera faciebāt. Tales vltrò accersiti cruciatus, pertinent ad regulā, frustrà colunt me mandatis hominū, item pugnat cū his præceptis; Non occides. item, Habeto honorē corpori.* B

Martinus etiam Kēnit. in Examine suo, par. 2. pag. 1079. satis apertè reiicit duos illos modos, vbi tractans locum Apostoli: *Si nos ipsos iudicaremus*, & 1. Corinth. 11. *Non vtitur*, inquit, *verbo reipsa, sicut Pōtificij interpretantur de electitis pœnis, quæ tanquam satisfactiones, aut compensationes pro peccatis, vel voluntariè suscipiuntur, vel à confessionario iniunguntur.* Et infrà, pag. 1092. negat pertinere ad claues; iniunctionem satisfactionis: & pag. 1093. ita scribit: *Quod dictum est, Optimam & aptissimā pœnitentiam esse, nouam vitam; hanc habet sententiam: post acceptam fide propter Christum remissionem peccatorum, non requiri præterea aliam satisfactionem, aut expiationem pro peccatis, cùm simus in Christo consummati, sed requiri illud, quod scriptura præscribit; Desine à malo, & fac bonum.* C

Martinus Lutherus in assert. artic. 5. admittit quidem, rectè facere Ecclesiam, dum, vt pia mater quibusdam castigationibus filios suos puniens, præuenit manum Dei: non tamen admittit hoc pertinere ad claues, cùm (vt ipse notat) ligentur & soluantur peccata, non autem confessio vel satisfactio ligari aut solui rectè dici possit.

Sed facilè nobis erit, vtrumque modum satisfaciendi, & per pœnas sponte assumptas, & per iniunctas à Sacerdotibus, ex diuinis literis, & Patrum testimoniis demonstrare. D

AC PRIMVM de pœnis sponte assumptis tot sunt in scripturis exempla, ac testimonia, vt mirum sit, potuisse in mentem alicuius cadere, vt id negaret. Quis sanctum Iob coēgit pœnitentiam agere in fauilla; & cinere, eius delicti, quod verbo commiserat? sic enim ipse ait, cap. vlt. *Inspienter loquutus sum, decir co ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla, & cinere.* Quis Dauidē coēgit ieiunare, & humi iacere? 2. Reg. 12. & ponere vestimentum suum cilicium? Psalm. 68. & panem sicut cinerem manducare, & potum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum cum fletu misere? Psalm. 101. nónne hæc omnia, & alia id genus multa, sanctus Dauid sponte sua faciebat, vt de se pœnas sumeret, ob peccata in Deũ admissa? Nónne etiam Achab sponte sua cilicium ad carnem induit, vt Deum placaret, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, vt legimus 3. Reg. 21. & Dominus de eo ad Heliam dixit: *Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causſa, non inducam malum in diebus eius.* Quid Rex Niniuitarum? nónne sponte sua surrexit de solio, & abiecto vestimento suo, indutus est sacco, & sedit in cinere, & ieiunium toti populo suo indixit? Si pœnæ istæ sponte assumptæ, hypocriticæ essent, & cum præceptis diuinis pugnarent, vt Philippus cum nouis Epicuræis dicit; qua ratione Deum placássent, & ruinam iam impendentem auertissent, vt scribitur Ionæ tertio?

Porrò libri veterum Patrum, ac præsertim Tertulliani in lib. de pœnitentia, sancti Cypriani in sermone de lapsis, Paciani in Paræsi ad pœnitentiã, sancti Ambrosij in lib. ad Virginem corruptam; plenissimi sunt exhortationibus, ad opera pœnitentiæ laboriosa sponte susc ipienda.

Ac inter alia Pacianus in Paræsi ad pœnitentiam, post Tertullianum, sic ait: *In quantùm pœnæ vestræ non pepercerit is, in tantùm vobis Deus parcet.* Et sanctus Gregorius loco supra citato, lib. 9. Moral. cap. 27. *Delinquent*, inquit, *Dominus nequaquam parcit: aut enim ipse homo in se hoc pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit.* Cui consonat quod scribit sanctus Augustinus apud Bedam in cõment. cap. 11. prioris ad Corinth. in illud: *Si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Pro illis peccatis, quæ legis Decalogus continet, & de quibus Apostolus ait; Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt: in pœnitentia maiorem in se quisque seueritatem debet exercere, vt à se ipso iudicatus, non iudicetur à Domino, sicut idem Apostolus ait; Si enim nos iudicaremus, à Domino non iudicaremur.*

Ex quo intelligimus, parum ad rem facere, quod notauit Kemnitius, Apostolum non vsum esse verbo κρίνειν, sed διακρίνειν, cum ait: *Si nos iudicaremus*: siquidem Apostolus per vocem διακρίνειν, intellexit quidem discutere ac discernere, vt vox ipsa propriè significat; sed haud dubiè voluit, vt qui se discutiunt, si malefacta in se inueniunt, ea corrigant, & puniant, ne à Domino grauiùs puniantur, vt sanctus Augustinus rectè expoſuit. Quem sequitur Anselmus in eundem locum; & ab his non discrepat Commentarius, qui tribuitur Ambrosio, qui per διακρίνειν intelligit, errata non solùm discernere, sed etiam corrigere: cum quibus apertissimè sentit Chrysostomus homil. 42. in Matthæum: *Audi*, inquit, Chrysostomus, *Paulum dicentem; Si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Et quonam modo, inquies, à me ipso rationes viuendi, & supplicium exigam? largos lachrymarum effunde fluuios, laboribus ac vigiliis te ipsum afflige, &c.*

Neque argumenta illa Philippi, quòd pertineant pœnæ sponte assumptæ ad regulam: *Frustrà colunt me mandatis hominum*, & quòd pugnent cum præceptis: *Non occides*, &, *Habeto honorem corpori.* concludunt aliquid: alioqui reprehendere cogeremur sanctum Iob, Dauidem prophetam, & alios sanctissimos homines, quos constat pœnas multas sponte susc episse, vt peccata in se punirent.

Illud igitur: *Frustrà colunt me mandatis hominum*, A non habet locum in re proposita: tum quia Dominus eo loco non loquitur de eo, quod spontè agimus, sed de eo, quod facimus ex hominum imperio: tum quia non displicet Deo obedientia erga homines, nisi quando contraria Deo præcipiunt homines: tum denique quia non hominum, sed Dei mandatum est, vt qui peccauit, pœnitentiam agat; & pœnitentiam Scripturæ passim describunt per fletum, planctum, ieiunium, saccum, &c. Itaque cum dicuntur aliqui pœnas sponte sua assumere; illud, sponte sua, non excludit mandatum Dei de pœnitentia agenda, & operibus laboriosis assumendis; sed excludit tum peculiare Sacerdotis imperium; tum etiam certum genus, aut mensuram operum laborioſorum, quam scriptura aut Ecclesia in particulari præscripserit.

Illud autem: *Non occides*, quorsum adducitur? neque enim vllus nostrum probat eiusmodi pœnas, B quæ mortem, aut mortis periculum adferant. Porrò ieiunia, preces, sacci, & ceteræ corporis asperitates, adeò non occidunt, vt Eremitæ illi veteres, qui in eiusmodi operibus, præter ceteros homines exercebantur, diutissimè vixisse legantur: neque illud negari potest, quin plures crapula, quàm ieiunium, deliciæ, quàm labores occiderint.

Denique illud: *Habeto honorem corpori*, quod ex cap. 2. ad Colossen. Lutherani, corporis quàm animæ studioſiores, passim adferre solent, duobus modis commodissimè explicatur. Nam si commentarium sancti Ioannis Chrysostomi sequi velimus, sententia Apostoli erit, vt debitus honor corpori tribuatur. Exigit autem debitus honor corporis, vt ei necessaria prouideantur, quod faciendum esse nos minimè negamus; non autem exigit, vt ob animæ sa- C lutem non affligatur, alioqui Paulus ipse contra suum præceptum egisset, quando castigabat corpus suum, & in seruitutem redigebat, primo Corinth. nono. Si verò sanctum Augustinum audiamus in epistola 59. ad Paulinum, tantum aberit, vt hic locus sit contra nos, vt etiam maximè faciat pro nobis. Nam ex Augustini sententia, beatus Paulus reprehendit quosdam, qui ex superstitione corpus affligebant, non autem vt illud ob animæ salutem castigarent: vbi corporalis afflictio sponte assumpta laudatur, sed finis malus reprehenditur: *Videntur quidem*, inquit Apostolus, *quæ isti faciunt, rationem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.* hoc est, Videtur quidem abstinentia istorum habere quasdam rationes sapientiæ, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, & castigandum corpus, non ad honorandum, & saturandum: tamen quia ex superstitione id faciunt, non ex vera pietate, D nihil eis prodest.

CAPVT QVINTVM.

Opera quibus reatus peccati præteriti expietur, rectè à Sacerdotibus iniungi.

DEmonstrauimus hactenus, opera laboriosa sponte assumi posse: sequitur, vt ea posse quoque, ac debere à Sacerdotibus iniungi,

iniungi, breuiter ostendamus.

Primum igitur verba illa Domini: *Quodcunque ligaueris*, Matth. 16. &, *Quæcunque alligaueritis*, Matth. 18. satis apertè hoc docent. Rectè enim Concilium Tridentinum, sess. 14. can. 15. docet, claues Sacerdotibus datas non tantùm ad soluendum, sed etiam ad ligandum; & ideò sicuti à culpa pœnitentes absoluunt, ita etiam posse ac debere eosdem ad certa pœnitentiæ opera alligare: & quemadmodum peccata remittunt quoad culpam, & pœnam æternam, dum absoluunt, sic etiam peccata retinent quoad pœnam temporalem, dum mulctam pœnitenti imponunt.

Ridicula autem est obiectio Lutheri, quod peccata, ligari & solui dicantur, non confessio, aut Satisfactio. Nam neque nos dicimus, ligari vel solui confessionem, aut Satisfactionem: neque propriè peccata soluuntur, aut ligantur; sed homines sunt, qui à vinculis peccatorum absoluuntur, vel pœnarum vinculis alligantur.

Porrò in potestate Clauium contineri, vt Sacerdotes pœnitentibus opera quædam laboriosa præscribant; ac per hoc, ad Ius diuinum, non ad humanas traditiones hoc pertinere, testatur sanctus Leo in epist. 91. ad Theodorum, his verbis: *Mediator Dei & hominum, hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterẽt.*

Sanctus etiam Cyprianus in sermone de lapsis, dum contendit, non oportere ad Martyrum preces, remittere peccata lapsis, nisi priùs expleuerint impositas mulctas; ad Euangelium recurrit: *Contra Euangelij*, inquit, *vigorem, contra Domini ac Dei legem, temeritate quorundam laxatur incautis communicatio. Irrita, & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanctitatis patientiam, nec veram de satisfactione medicinam.* Et infrà: *Contra Euangelium facere non possunt, qui de Euangelio Martyres fiunt.*

Et sanctus Gregorius lib. 3. in 1. Regum, explicans caput 7. *Afflictio*, inquit, *pœnitentiæ, ad delenda peccata idonea est, cùm Sacerdotis fuerit iudicio imperata, cùm ab eo confitentium actibus discussis, pro modo criminis, onus eis decernitur afflictionis.*

Ad hæc pleni sunt Conciliorum libri canonibus (quòd nec aduersarij negant) quibus certum tempus ad satisfaciendum pœnitentibus præscribitur. Et quamuis opera laboriosa, pœnitentibus olim ante absolutionem imponebantur, & explebantur; tamen non fuisse id absolutè necessarium, sed potuisse etiam expleri post absolutionem, vt hoc tempore fieri solet; ac per hoc, satisfactiones illas non tàm ad culpam, quàm ad pœnam temporalem D expiandam, referri consueuisse, perspicuum est ex Conciliis illis, quę in articulo mortis iubent pœnitentibus Communionem dari, etiamsi nulla, aut non plena præcesserit satisfactio; sed tamen admoneri, vt si fortè superuixerint, integrè pœnitentiam sibi iniunctam expleant. Vide Concilium Nicænum, can. 12. aliàs 13. Carthaginense IV. can. 76. Arausicanum I. can. 3. Moguntinum sub Rabano, canone 26. Item caput 83. Græcarum Synodorum à Martino Bracarensi collectarum: & ex pœnitentiali Theodori apud Gratianum, 26. quæst. 7. can. Ab infirmis.

Nec verò desunt optimæ rationes, ob quas planè congruens fuerit, vt in Sacramẽto pœnitentiæ Deus A veller per ministros suos certam mulctam peccatoribus imponi.

Primum enim id exigebat differentia inter eos, qui ante baptismum, & qui post baptismum peccant. Qui enim peccant ante baptismum, maiori misericordia digni sunt, quàm qui post baptismum: cum illi in tenebris ignorantiæ; isti in lumine fidei, & agnitionis Dei versarentur: illi diabolo, & pompis, atque operibus eius nondum nuncium remisissent; isti remisissent: illi sine adiutorio gratiæ gratum facientis, & absque Spiritu sancto inhabitante viuerent; isti filij Dei effecti, pignus Spiritus & in cordibus suis haberent: illi denique nunquam antea ad indulgentiam peruenissent; isti post indulgẽtiam, & tot beneficia, ingrati, tantum benefactorem iterum ad iracundiam prouocássent. Itaque omninò par erat, vt Deus Ministris suis mandaret, vt peccantes post Baptismum, non sine mulcta iniuncta ad in- B dulgentiam diuinam per ianuam reconciliationis admitterent.

Quam rationem Michaël Psellus in ea disputatione quam edidit, An plena remissio detur in fine susc ipienti habitum Monachalem; egregiè his verbis complexus est, ex sententia Gregorij Nazianzeni: *Quot afferemus lachrymas, vt fonti Baptismi exæquentur? etenim nisi tantæ fuerint lachrymæ, vt per eas nostræ iniquitates obruantur, non inuenientur eis superiores.* Et infrà: *Diuinum quidem lauacrum, sicut superiùs est dictum, etiam sine lachrymis largitur remissionem peccatorum. Quamobrem, quòd talis lauacro adest potestas, & quòd facilè condonari possunt, quæ ante baptismum peccata sunt, vt quæ sint admissa propter ignorantiam, ostensum est: quæ autem post Baptismum, multis lachrymis indigent, & non facilè condonantur, quoniam prudentes, scientesque peccamus.*

Altera ratio peti potest à misericordia, & iustitia Dei, quæ in diuinis literis passim conjunctæ prædicantur: siquidem maximè consentaneum est rationi, vt sic Deus ex misericordia peccata condonet, vt etiam iustitiæ, quoad eius fieri potest, satisfieri velit.

Neque soluitur argumentum, si quis dixerit, Christum pro nobis Deo Patri abundè satisfecisse. Nam etiamsi ad amicitiam Dei recuperandam, & pœnam sempiternam euadendam, congruens fuerit, vt nobis Christi satisfactio applicaretur, cum nos tanto oneri omninò impares essemus; tamen ad expiandam pœnam temporalem, per Christi gratiam idonei effecti, par erat, vt nos ipsi, qui Deum offenderamus, eidem nostro labore satisfaceremus.

Tertia ratio ducitur à differentia Sacramenti baptismi, & pœnitentiæ. Nam baptismus, cùm sit lauacrum regenerationis, non requirit, vt is qui regeneratur, in ea re multum laboret: at pœnitẽtia, quia medicamentum est animæ vulneratæ, ac ægrotantis, id planè exigit, vt qui curatur, medicinales vstiones, incisiones, pharmaca amara, aliaque id genus multa sustineat.

Quarta ratio sumitur ab vtilitate ipsius pœnitentis: vtilissimum enim peccatori est, vt non maneat penitùs impunitus, ne ex veniæ facilitate ad peccandum iterum incitetur. Atque hæc est ratio sancti Gregorij Nazianzeni, oratione 14. quam habuit in funere parentis sui Gregorij: *Deus*, inquit, *vltionum est Dominus, qui licèt ob clementiam, à severitate ad remissionem inclinare consueuerit, non tamen in omnibus parcit peccantibus, ne illi bonitate sua fiant deteriores.* Hæc ille.

Neque

Universidad de Deusto
Biblioteca

Neque solùm timor satisfactionis cum labore exsoluendæ, coërcet à peccando, sed etiam admonet quanta sit peccati grauitas, & eo modo animam erudit, & illustrat, atque ex eo lumine ingens quoddam odium erga peccatum nascitur, vt iam non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, & odio peccati in bonis actionibus perseueretur.

Neque exigua est illa vtilitas Satisfactionis, quòd multum conducit ad habitus vitiorum eradicandos, & virtutum inserendos, quodque Christi crucem gustare nos facit, & Christo ipsi compati, vt cum eodem posteà (iuxta Apostolum) regnemus: quas rationes breuiter attigit Concilium Tridentinum, sess. 14. cap. 8.

Quinta ratio petitur ab vtilitate, quæ in alios redundat. Nam sæpè ob peccatum vnius, non punitum, vt oportebat, in totum populum Dei furor accenditur: cuius rei testis est Iosue, qui cap. 7. scribit, populum Israël tamdiu coram hostibus terga vertisse, donec peccatum Achan detectum, & punitum non fuit. Neque exigua est illa vtilitas, quòd ex pœna vnius, præsertim si publica sit, æpenumerò corriguntur multi. Denique, illud quoque accedit, quòd, vt sanctus Cyprianus ait in sermone de lapsis, extremo: *Is qui Deo pro peccatis suis satisfacere, vt par est, laborat, non solùm veniam apud Deum impetrat, sed etiam quam contristauerat nuper, lætam facit Ecclesiam.*

CAPVT SEXTVM.

Opera satisfactoria esse, Orationem, Ieiunium, & Eleemosynam.

QVarta sequitur quæstio, Quænam sint illa opera, quibus pro reatu pœnæ expiando, satisfacere debemus. Et quidem Philippus Melanchthon cum in Confessione Augustana, artic. de confessione, inter eos qui sunt de abusibus, & in Apologia articuli de pœnitentia, tùm in Locis, tit. de Satisfactione, absolutè damnat ea opera, in quibus Catholici Satisfactionem constituunt, ac dicit esse cæremonias, res inutiles, non mandatas diuinitùs, traditiones humanas, &c.

Martinus autem Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 1094. admittit, opera quæ Satisfactoria dicuntur à Catholicis, vt Orationem, Ieiunium, Eleemosynam, in genere, & vt ad vitæ nouitatem pertinent, mandata esse diuinitus: tamen certam mensuram eleemosynæ, certos dies ieiuniorum, certas preces ad expianda peccata, vel sponte susceptas, vel à Sacerdotibus indicta; contendit esse traditiones humanas, & opera electitia, quæ nullius sint apud Deum precij, aut valoris.

Nobis igitur duo probanda sunt. Primùm, opera Satisfactoria in genere, non esse cæremonias, aut res inutiles, sed res vtilissimas, quarum in diuinis literis exstent exempla, promissiones, & præcepta. Deinde, hæc ipsa opera in particulari, quatenus à Deo non imperantur, sed sponte ad peccata expianda suscipiuntur, gratissima esse Deo, & exemplis Scripturarum, ac promissionibus confirmari.

Quod igitur ad primum attinet, sciendum est, Opera satisfactoria, ex communi Theologorum sententia, & ex Concil. Tridentino, sess. 14. can. 13. esse, Orationem, Ieiunium, & Eleemosynam, ac præterea illa omnia, quæ ad hæc tria, tanquam ad quædam præcipua capita reuocantur.

Cur autem hęc tria præcipuè à Theologis statuantur, duę sunt caussę. Vna est, quòd debeamus satisfacere per ea bona, quę nostra sunt, quoad eius fieri potest. Habemus autem tria genera bonorum; animi, quę Deo damus per Orationem; corporis, quę Deo damus per Ieiunium; externa, quę Deo damus per Eleemosynam. Altera ratio est, quòd omnia vitia reuocantur ad illa tria, quę S. Ioannes posuit in epistola, capite 2. concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. Ieiunium comprimit concupiscentiam carnis, Eleemosyna concupiscentiam oculorum, id est, auaritiam, Oratio superbiam vitę.

Reuocantur autem ad Ieiunium ea omnia, quæ corpus affligunt, & concupiscentiæ carnis repugnāt, vt cilicia, cineres, flagellationes: reuocantur ad Eleemosynam, quę repugnant auaritię, aut certè in proximi vtilitatem cedunt, vt opera omnia misericordiæ: reuocantur ad Orationem, quæ Deo propriè exhibentur, vt laudes, gratiarum actiones, contritionis & confessionis actus.

Quocirca rectè Theologi docent, per actum contritionis, vt est opus pœnale, semper aliquid pœnæ temporalis, pro qua satisfaciendum erat, remitti: & aliquando tam vehementem esse posse dolorem contritionis, vt tota pœna remittatur. Quod etiam à nostris doceri, agnoscit Philippus in Apologia confess. in articulo de confess. & Satisfactione; & tamen mentiri audet, nos Satisfactionem in cæremoniis, & rebus inutilibus constituere.

His ita constitutis, facilè erit probare Scripturarum testimoniis ea, in quibus nos ponimus Satisfactionem. Nam de Oratione loquitur Deus in Psalmo 49. *Inuoca me in die tribulationis, eruam te, &c.* vbi simul præceptum, & promissionem videmus. Exemplum habemus Dauidis, qui tot Psalmis compositis, peccata sua coram Deo defleuit; item Manasse, de quo sic legimus, 2. Paralip. 33. *Qui postquam coangustatus est, orauit Dominum Deum suum, & egit pœnitentiam valde, coram Deo Patrum suorum, deprecatusque est eum, & exorauit intentè: & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum Hierusalem in regnum suum.* De Ieiunio habemus exemplum Dauidis, vt cetera prætermittam, 2. Reg. 12. item præceptum, & promissionem: Ioëlis 2. De Eleemosyna insigne exstat exemplum Tobiæ 1. præceptum, & promissio, Luc. 11. *Date Eleemosynam, & omnia munda sunt vobis.*

Rursum hæc tria commendantur ab Angelo, Tobiæ 12. *Bona est Oratio cum Ieiunio, & Eleemosyna.* & regulas eorundem trium operum explicat Dominus Matth. 6.

De cinere, & cilicio, quę ad Ieiunium reducuntur, exstant exempla in diuinis literis, vt Niniuitarum, Ionę 3. Dauidis, ac seniorum Israël, 1. Paral. 21. Idem imperatur Hierem. 4. Ioëlis 1. & alibi. Idem confirmat ipse Dominus, Matth. 11. Denique Hieronymus in comment. ad 3. cap. Ionę: *Saccus*, inquit, *& ieiunium, arma sunt pœnitentiæ.*

De flagellatione, ac percussione sui ipsius, quod genus pœnitentię præter cetera damnant Aduersarij, habemus exemplum Apostoli Pauli, 1. Cor. 9. *Castigo*

Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. quo loco verbum Græcum ὑπωπιάζω (vt Theophylactus notat) significat vsque ad liuorem contundere. Et quātuis Apostolus similitudinem ducat ab iis, qui in stadio pugnant, ac dicere velit, eo se modo corpus suū malè accipere, ac subijcere, quēadmodū athletæ, cum in stadio aduersarium suum pugnis, ac cęstibus ad liuorem vsque contendunt: tamen omnino probabile est Paulum etiam propriè corpus suum verberibus affecisse; tùm quòd vox Græca id significet, tū quòd hoc genus pœnæ etiam veteribus fuerit vsitatum. Nā Luc. 18. Publicanus pœnitens percutiebat pectus suum: & S. Hieronymus postquam dixerat in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis: *Horrebant sacco membra deformia. &: Nuda humo vix ossa hærentia collidebam. &: Repugnantem carnem, hebdomadarum inedia subiugabam.* subiungit: *Meminī me clamātem, diem crebrò iunxisse cum nocte, nec priùs à pectoris ceßasse verberibus, quā rediret Domino increpāte trāquillitas.*

Iam verò hæc ipsa opera, quatenus quoad certum modum in particulari, diuinitùs mandata non sunt, ac per hoc indebita dici possunt; grata esse Deo, & sancta, atque vtilia, demonstratum est à nobis in 2. libro de Monachis, vbi de Consiliis Euangelicis, & Operibus supererogationis disputauimus.

Ac præter alia, insigne testimonium habemus in lib. Num. cap. 30. vbi Deus approbat, & sibi reddi iubet, vota sponte facta de ieiuniis, aut alia quauis corporis afflictione. Atqui Deus nusquam imperauerat, non solùm in specie aliqua certa vota, sed ne in genere quidem vlla vota: & tamen vota sponte facta Deo grata esse, perspicuum est; tum ex eo, quod iubet sibi reddi, tum ex illa Prophetæ cohortatione: *Vouete, & reddite Domino Deo vestro.* Psal. 75. Falsum igitur est quod aduersarij passim scribunt; opera indebita, siue non imperata diuinitùs, minimè Deo placere.

Insigne quoque est exemplum S. Ioannis Baptistæ, cuius vestis, pili camelorum erant; cibus, locustæ, lectus, humus; domus desertum. Matth. 3. Luc. 3. & Marc. 1. Neque poterūt Aduersarij in scripturis ostēdere, vbi Deus tantā vitæ asperitatē imperauerit; vt omninò fateri cogamur, eiusmodi labores spōtè susceptos fuisse, atque ad opera supererogationis pertinuisse. Neq; illud dici potest; resipiscētiā, ac vitæ nouitatem eos labores postulāsse. Nam nec S. Ioannes vnquam à Deo alienus fuerat, vt conuersione, & resipiscentia, ac vitæ nouitate indigeret: neq; cōuersio, ac vitæ nouitas, ex sententia præcipuè aduersariorū, tantam seueritatem requirit. Ioannes igitur quia pœnitentiam prædicaturus venerat; vt eam non solùm verbo, sed etiā exemplo prædicaret; *Elegit*, vt scribit Chrysostomus, hom. 10. in Matthæum, *vestem, & victum, ac reliquam victam compunctioni, & pœnitentiæ accommodatam.* & placuisse Deo eiusmodi vitam, testis est Christus ipse, qui Ioannem Matth. 11. & Luc. 7. mirificè laudauit.

Huc etiam pertinet Annæ illius exemplum, quæ, vt Lucas scribit, cap. 2. *Non recedebat à templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens, die ac nocte.* Nam à templo nō recedere, & perpetuò ieiunare & orare, non erat in lege Domini vsquam imperatum: & tamen hæc opera indebita, & supererogationis, fuisse cultum Deo gratum, ex verbis Euangelij satis apertè colligitur. Neque enim Euangelista in laudibus eius mulieris posuisset, assidua illa ieiunia, & preces, & in templo commorationem; neque dixisset, illam Deo seruisse ieiuniis, & orationibus, nocte ac die; nisi opera illa cultum Dei esse credidisset. Omitto alia plura, quæ & per se obuia sunt, & à nobis alibi annotata.

Porrò veteres Patres, afflictiones istas carnis non imperatas in particulari, sed sponte assumptas, apertissimè laudant, & ad cultum Dei pertinere dicunt.

Tertullianus in lib. de resurrectione carnis; feras & aridas escas, & reliquam corporis afflictionem, sacrificia esse Deo grata, scribit. Gregorius Nazianzenus in epist. ad Hellenium, scribens de quibusdam sanctis viris, qui aut nunquam homines videbāt, aut totos viginti dies sine cibo transigebant, aut integro anno in oratione stabant: quæ certè opera non sunt diuinitùs imperata: *Talis*, inquit, *est Christi pars, talis passionum Christi fructus, quem ipse è terra ad Patrem defert; religionis, inquam, Christianæ columen, populi decus, mundi fundamentum, cum cœlestibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans.* Augustinus homil. 29. in lib. 50. homiliarum, eleemosynarum largitionē, sacrificium vocat. Idem, siue quicunque fuit auctor, in lib. de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 68. *Pro amore castigandi corporis, abstinentibus à vino vel carnibus, nihil credere meriti accrescere; non hoc Christiani, sed Iouiniani est.* At profectò à carnibus, & vino abstinere, non est diuinitùs imperatum. Leo serm. 2. de ieiunio decimi mensis: *Pro consummata*, inquit, *perceptione omnium fructuum dignissimè largitorum, eorum Deo continentiæ libamen offertur.* quo loco S. Pontifex, sacrificium, ac per hoc, cultum Dei, ieiunium illud appellat, quod certum est non esse à Deo Christianis impositum. Denique, pleni sunt libri Patrum eiusmodi testimoniis.

Postremo, accedit etiam ratio. Nam si Deo placent opera, quæ ipse neque in genere, neque in specie imperauit, modò cum debitis circumstantiis fiant, vt paulò antè ostendimus de votis; quantò magis certum erit, placere Deo, quæ ipse saltem in genere imperauit, qualia sunt, Oratio, Ieiunium, & Eleemosyna, & quæ ad ista reuocantur? Argumenta Philippi soluta sunt capite superiore.

CAPVT SEPTIMVM.

Posse hominem iustificatum verè Deo satisfacere pro reatu pœnæ temporalis.

VLtima restat quæstio, Vtrum opera quæ fiunt ad redimendam pœnam temporalem, cuius reatum sæpè manere ostendimus post culpam dimissam, verè Satisfactoria dici possint. Aduersarij siquidem etiamsi cogantur admittere (vt iam disputauimus) manere interdum reatum pœnæ temporalis post culpam remissam; & pœnis sponte assumptis præueniri manum Dei, & flagella diuina auerti, ac denique Ieiunium, Orationem, & Eleemosynam esse opera laboriosa, ac Deo grata: tamen nullo modo adduci possunt, vt fateantur per hæc opera satisfieri Deo, aut pœnas debitas compensari; vix etiam nomen ipsum Satisfactionis fuerunt.

Lutherus in assert. articulo 5. *Vehementer*, inquit, *odi, & sublatum vellem hoc vocabulum*, SATISFACTIO, *quæ non modò in Scripturis non invenitur, sed & periculosum habet sensum, quasi Deo quispiam possit pro vllo peccato satisfacere, cùm gratis ille ignoscat omnia.*

Philip-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Philippus in Apologia confeſſ. Auguſtanæ, art. de confeſſ. & Satisfactione: *Sed tamen*, inquit, *fatentur aduerſarij, quod Satisfactiones nō proſint ad remiſſionē culpæ: verum fingunt ſatisfactiones prodeſſe ad redimendas pœnas, ſeu Purgatorij, ſeu alias.* Et infrà: *Hęc tota res eſt commētitia, recens conficta, ſine auctoritate ſcripturæ, & veterum ſcriptorum Eccleſiaſticorum.* Et infrà: *Scholaſtici viderunt in Eccleſia eſſe ſatisfactiones, ſed non animaduertebant, illa ſpectacula inſtituta eſſe, tum exempli cauſſa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi ab Eccleſiā. In ſummā, non viderunt eſſe diſciplinam, & rem prorſus politicam: ideò ſuperſtitioſè finxerant, eas non ad diſciplinam coram Eccleſia, ſed ad placandum Deum valere.* A

Ioan. Caluinus, lib. 3. Inſtit. cap. 4. §. 39. loquens de ſatisfactionibus, quæ leguntur apud veteres: *Vocarunt*, inquit, *vt plurimùm Satisfactionem; non compenſationem, quæ Deo redderetur, ſed publicam teſtificationem, qua qui Excommunicatione multati fuerāt, cùm in communionem recipi vellent, Eccleſiam reddebant de ſua pœnitentia certiorem: indicebantur enim illis pœnitentibus certa ieiunia, & alia, quibus ſe prioris vitæ verè, & ex animo pertæſos eſſe approbarent, vel potiùs priorū memoria obliterarent; atq; ita dicebantur, nō Deo, ſed Eccleſię ſatisfacere.* Hæc ille, qui his verbis ſatis oſtendit, ſe non admittere Satisfactionem, qua Deo satisfiat; & in ſuperioribus explicauerat, ſe non ſolùm satisfactionem quoad culpam, ſed neque etiā quoad pœnam, vllo modo admittere: cuius argumēta paulò infrà diſſoluemus. B

Martinus etiam Kemnitius loco ſæpiùs notato, ac præcipuè, pag. 1087. id præcipuè in Tridentino Concilio reprehendit, quod exigat ſatisfactionem in reconciliatione, quæ fit poſt baptiſmum: *Ita*, inquit, *Concilium ſententiam ſuam explicat: Eos qui ante baptiſmum deliquerunt, dicit in gratiam à Deo recipi ſine propriis ſatisfactionibus, propter meritum & ſatisfactionem Chriſti: qui verò poſt baptiſmum lapſi ſunt, illis ait diuinam clementiam non dimittere peccata abſque vlla propria ipſorum ſatisfactione, quam pro peccatis ipſi exoluant. Hoc Lector bene notet, &c.* C

Nos igitur Concilium Trident. ſeſſ. 6. cap. 14. & ſeſſ. 14. can. 13. & Eccleſiæ totius ſententiam ſequētes, probare aggrediemur, per opera illa pœnalia, de quibus hactenus loquuti ſumus, verè ac propriè Domino ſatisfieri pro reatu pœnæ, qui poſt culpam dimiſſam remanet expiandus.

Illud tamen anteà præmittendum putamus, quod & initio libri huius attigimus, nos hoc loco de Satisfactione illa, verba facere, quæ (vt noſtri loquuntur) ex condigno quidem pœnam temporalem expiet, non tamen ex rigore iuſtitiæ. Satisfactio enim ex rigore iuſtitię, duo requirit: vt ſatisfiat ex propriis; & ad æqualitatem, nulla videlicet præueniente, aut intercedēte gratia eius, cui debetur Satisfactio. Nos autem neque aliquid habemus, quod Dei non ſit, neque poſſumus vllo genere honoris adæquare iniuriā, quam Deo fecimus: cum iniuriæ menſura æſtimetur ex dignitate Dei, quæ infinita eſt; menſura honoris, quem illi impendimus, æſtimetur ex dignitate noſtra, quæ eſt infinita, ac perexigua. Nihilominus tamen accedente gratia Dei, eaque multiplici, verè poſſumus aliquo modo ex propriis, & ad æqualitatem, ac per hoc iuſtè, & ex condigno ſatisfacere. D

Primum enim accedit gratia iuſtificationis, per quam efficimur filij Dei, membra Chriſti, habitacula Spiritus ſancti: & hac ratione, opera noſtra, vt à Spiritu Chriſti in nobis habitante procedunt, quandam habent infinitatem, ac per hoc etiam quandam æqualitatem cum iniuria, qua Deum peccando afficeramus.

Accedit rurſus alia gratia, dum Deus, qui noſtra omnia ſibi iure vendicare poſſet; non omnia, quæ facere poſſumus, imperat, ſed certa quædam opera cōtaxat: alia verò permulta, non imperat, ſed ſuadet, atque ad ea facienda hortatur, vt lib. 2. de Monachis copioſè oſtendimus. Ex qua Dei benignitate illud conſequitur, vt habeamus opera propria, & indebita, quibus pro iniuria ſatisfaciamus: quanquam ea eſt benignitas Dei, vt etiam quæ munera ipſius ſunt, noſtra eſſe merita patiatur; & quæ de manu eius accepimus, ſibi donari libenter admittat.

Accedit præterea alia gratia. Nam Deus cùm nos ad amicitiam ſuam per reconciliationem iterum recipit; à pœna, cuius debitores eramus, æternitatem aufert, ac de æterna temporalem facit. Ita igitur intelligimus, per noſtra opera Domino ſatisfieri, non ex rigore iuſtitiæ, ſed gratia ipſius, eāque multiplici præcedente, & comitante, atque id nobis donante, vt habeamus, vnde ex propriis, & ad æqualitatem pro pœna temporali ſatisfacere valeamus.

Hac explicatione præmiſſa, probanda eſt veritas primum teſtimonijs Scripturarum, deinde, traditione veteris Eccleſiæ.

CAPVT OCTAVVM.

Ex Scripturis probatur, Deo ſatisfieri poſſe pro pœna temporali, culpa dimiſſa.

PRimum igitur Scripturæ teſtimonium eſſe poteſt, quod habetur Iſaiæ ca. 1. vbi Dominus promittit remiſſionē plenam, ac perfecta peccatorum, quaſi præmium quoddā, iis qui non tātum lauerint ac mundauerint ſe per contritionem, ſed etiam in bonis operibus miſericordiæ ſe exercuerint. Sed de hoc loco plura dicemus c. 15. in ſolutione tertij argumenti Ioannis Caluini.

Alterum teſtimonium habetur Daniel. 4. *Peccata tua eleemoſynis redime.* & Prouerb. 16. *Miſericordia & veritate redimitur iniquitas.* Hic enim habemus vocem Redemptionis, quæ æquiualet voci Satisfactionis, quam Lutherus in diuinis literis inueniri negabat. Certè enim non minùs ad iuſtitiam pertinet Redemptio, quàm Satisfactio: & ſi abſurdum eſſet dicere, noſtris operibus ſatisfieri pro peccatis; multò eſſet abſurdius dicere, noſtris operibus redimi peccata: quemadmodum ipſi etiam Hæretici grauius ferunt, ſi dici velimus aliqua ex parte redemptores, quàm ſatisfactores. Cum igitur ſcriptura non vno in loco diſertis verbis tradat, noſtris operibus redimi peccata, profectò nō abhorret ab vſu ſcripturæ quod nos dicimus, noſtris operibus ſatisfieri pro peccatis. Quemadmodum autem refellatur Caluini expoſitio, cap. 3. oſtendimus.

Sed fortaſſe obiiciet aliquis, non dixiſſe Danielem, pœnas tibi debitas eleemoſynis redime; ſed, *Peccata tua eleemoſynis redime*, proinde loquutum eſſe de redemptione culpæ; quam nos ipſi fatemur, non eſſe veram & propriam redemptionem.

Reſpondeo, in ſacris literis nomen peccati ſæpenumerò accipi pro pœna, ſiue pœnæ reatu: vt Gen. 43. *Niſi reduxero puerum, ero peccati reus in te omni tempore.* Deuter. 5. *Reddens iniquitatē patrum in filios.*

3. Reg.

3. Reg. 1. *Erimus ego, & filius meus Salomon peccatores.* Et hoc modo accipi poteſt illud quod adduximus ex Prouerbiis: *Miſericordia & veritate redimitur iniquitas.* A

Locus autem Danielis duobus modis exponi ſolet. VNO modo vt per peccatum intelligatur culpa, ſiue inimicitia cum Deo: & tunc ſignificatur illis verbis, poſſe hominem pœnitentem per eleemoſynas placare Deum ex congruo, atque ab eo gratiam reconciliationis impetrare. Ex qua interpretatione id ſequitur, vt ſint opera hominis nōdum iuſtificati, tamen cum auxilio Dei ſpeciali facta tantùm valent ad reconciliationem, vt ex congruo dicantur redimere culpam: multò magis opera hominis iuſti, ex Spiritu inhabitante facta, tantùm valeant ad expiandam pœnam temporalem, vt ex condigno dicantur redimere pœnam.

ALIO modo exponuntur à nonnullis ea verba, vt per peccatum ſola pœna intelligatur. Sed quia Nabuchodonoſor impius erat, & non ſolùm pœnæ, ſed etiam culpæ remiſſione indigebat, idcircò auctores illi volunt, ſententiam Danielis eſſe hiulcam, ac ſubintelligi alia verba, quibus ad agendam pœnitentiam, & quærendam reconciliationem Daniel Regem ſit cohortatus, ac tùm demùm addiderit de expianda pœna: *Peccata tua eleemoſynis redime.* Ceterum plenus commētarius erit, ſi verba Danielis intelligamus de perfecta remiſſione peccati quo ad culpam & pœnam; ita vt cohortatio ſit ad magnas & frequentes eleemoſynas, quibus primum diſponatur Rex ad reconciliationem, deinde etiam pœnam ex condigno redimat: quemadmodum intelligendus eſſe videtur locus ille Lucæ 11. *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Ad quem modum etiam loquitur S. Cyprianus in ſerm. de lapſis, vbi opera pœnitentiæ requirit, quibus primum venia peccatorum impetretur, deinde etiam corona gloriæ acquiratur. B

Tertium teſtimonium poſitum eſt in illis verbis Præcurſoris: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, Luc. 3. quod teſtimonium Aduerſarij non rectè exponunt de nouitate vitæ, & obſeruatione legis diuinæ. Nam facere fructum dignum pœnitentiæ, eſt operari eo modo, quo decet eum qui pœnitentiam profitetur; qui autem pœnitentiam profitetur quòd aliquem læſerit, non ſolùm ceſſat à lædendo, nec ſolùm cauet in futurum, ne quid in eum committat, ſed etiam damnum reſarcit, compenſat iniuriam, malè facta corrigit, & emendat. C

Atque in hunc modum locum iſtum veteres expoſuerunt. S. Gregorius homilia 20. in Euangelia: *Aliud*, inquit, *eſt fructum facere Pœnitentiæ, aliud, dignum Pœnitentiæ fructu facere. Vt enim de dignis pœnitentiæ fructibus loquamur, ſciēdum eſt, quòd quiſquis illicita non commiſit, huic iure conceditur, vt licitis vtatur, ſicque opera pietatis faciat, vt tamē ſi voluerit, ea quæ mundi ſunt non relinquat. At ſi quis in formicationis culpā, vel fortaſsis, quod grauius eſt, in adulteriū lapſus eſt, tantò à ſe licita debet abſcindere, quantò ſe meminit & illicita perpetraſſe.* Vide eundem lib. 6. cap. 2. in primum Regum, vbi cum tria ad Pœnitentiā requirat, mentis conuerſionē, oris confeſſionem, & peccati vindictam; hoc tertiū, ex teſtimonio à nobis allato de dignis Pœnitentiæ fructibus cōfirmat. D

Beda libro 1. in Lucam cap. 2. repetit verba Gregorij iam citata. Idem etiam Beda in Pſal. 4. *Sacrificate*, inquit, *ſacrificium iuſtitiæ, quaſi dicat: Ita dico, vt vaſtamini præteritis peccatis, vt ſacrificetis ſacrificium id eſt, mortificetis propria vitia veſtra, faciendo dignos fructus Pœnitentiæ, tantùm ſcilicet pro ſingulis vos affligentes, quantum digna expetit Pœnitētia; quod erit ſacrificium iuſtitiæ.*

Petrus Damiani in ſerm. 2. de S. Andrea: *Ne tibi blandiaris ſi grauiter peccāti, leuior Pœnitentia à manſueto, vel à diſſimulante dictatur, cùm in Purgatoriis ignibus perficiēdum ſit, quidquid hic minus feceris, quia dignos Pœnitentiæ fructus quærit altiſſimus.*

Chriſtianus Druthmarus in cap. 3. Matt. *Fructum*, inquit, *dignum Pœnitentiæ facere, eſt præterita mala ſteribus punire, & bona è contrario agere, & malè commiſſa eleemoſynis redimere.*

Iſichius lib. 4. in Leuiticum, cap. 14. *Hæc*, inquit, *opera neceſſaria habet, quæ virtutibus, & actionis ſtudio valeant delere peccata: propter quod Ioannes Baptiſta populo Iudæorum dicebat, facite fructum dignū Pœnitentiæ.* & paulò infrà, explicans quæ ſint iſta opera, ſiue fructus Pœnitentiæ, dicit eſſe Orationem, intentam, Eleemoſynam, vigilias, ſaccum, ieiunium, lachrymas.

S. Ioānes CHRYSOSTOMVS homil. 10. in Matthæum, exponens hunc ipſum locum: *Facite*, inquit, *fructus dignos Pœnitentia. Quo autem modo fructifica re poterimus? ſi vtique peccatis aduerſa faciamus? Verbi gratia, aliena rapuiſti? incipe donare iam propria; longo es tempore formicatus? à legitimo quoque vſu ſuſſi endere coniugij, ac perpetuam continentiam ſæpius, paucorum dierum caſtitate meditare; iniuriam, vel opere cuiquam, vel ſermone feciſti? refer benedictionis verba conuiciis, & percutienti te, nunc officiis, nunc etiam beneficiis placare contende: neque enim vulnerato ſufficit ad ſalutem, tantummodo ſpicula de corpore euellere, ſed etiam remedia adhibere vulneribus. Deliciis anteà, & temulentia diffluebas? ieiunio, & aquæ potu vtrumque compenſa.*

PACIANVS in epiſt. 3. ad Simpronianum: *Videſ*, inquit, *in ſermentis fructum requiri, id eſt, bona opera Pœnitentiæ, ſicut Ioannes ait, Facite fructum dignum Pœnitentiæ. Vides ſarmenta purgari: quæ ſunt detrimenta carnis, damna lætitiæ, damna patrimonij, vitæ labores, qui actus propriè pœnitentium ſunt.*

Hi certè Patres non ſolùm vitæ nouitatem, & legis obedientiam requirunt, vt digni fructus Pœnitentiæ cenſeātur, ſed etiam vt à licitis nos abſtinea mus, vt opera faciamus, quæ valeant delere peccata, vt malè facta laboriоſis operibus puniamus, vt ſceelera bonis operibus redimamus, vt vitiorum plagas abſtinentiæ medicina curemus, vt crapulam & ebrietatem (vt Chryſoſtomus loquitur) aquæ potu, ac ieiunio compenſemus. Denique Pacianus, detrimenta carnis, damna lætitię, damna patrimonij, & vitę labores, id eſt, ieiunia, fletus, eleemoſynas pro fuſas, & ceteras vitę aſperitates, quas alioqui nulla lex imperat, fructus dignos pœnitentię eſſe definit. Digni autem fructus, rectè dici non poſſent, niſi re vera ſufficerent ad iniuriam compenſandam, ſi non ad æqualitatē quantitatis, ſaltem ad equalitatē proportionis, & iuxta acceptionē eius qui fuerat læſus.

Quartum teſtimonium habetur 2. Cor. 7. vbi B. Paulus inter alios bonos fructus ſanctę triſtitię, quę Pœnitentiam in ſalutem ſtabilē operatur, ponit Vindictam. Neque multum refert an Apoſtolus loquatur de vindicta, quam is, qui Pœnitentiam agit, de ſeipſo ſumit, an de ea, quę iniungitur ab alio: ſatis enim nobis eſt probari ab Apoſtolo pœnas, quę vindictę nomine inueniuntur in Pœnitentia. Vindicta enim ad præteritum reſpicit, & ad iuſtitiam pertinet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

neq; aliud est, nisi id quod nos dicimus Satisfactionem: ideò enim sumit vnusquisq; de peccatis suis pœ amore Dei vindictam, vel à Sacerdote iniunctam libenter admittit, vt iniuriam Deo factam ea ratione compenset.

Et quamuis Caluinus, vt suprà notauimus, multis in locis neget, vllam pœnam pro peccatis nostris exigi à nobis; tamen lib. 3. Instit. cap. 3. §. 15. hunc locum Apostoli tractans, ita loquitur: *Postrema est vindicta: quo enim seueriores in nos sumus, & acriore censura quæstionem habemus de peccatis nostris, eo sperare debemus magis propitium, ac misericordem Deum. Et certè fieri non potest, quin anima diuini Iudicij horrore perculsa, partes vltionis in exigenda de se pœna occupet.* Quo loco apertè concedit, Apostolum Paulum loqui de pœna, quæ vindictæ nomine à pœnitente suscipitur.

Quintum testimonium colligitur ex Leuitico, cap. 4. 5. & 6. vbi sacrificia diuersi precij, pro æstimatione ac mensura delicti imperantur. Fuisse autem ea sacrificia compensationem, ac satisfactionem pro reatu pœnæ tẽporalis expiando, probabitur cap. 15. in responsione ad argumenta caluini, in solutione 5. argumenti.

Huc adferri possent illa omnia Scripturę loca, quę docent, opera hominum iustorũ, meritoria esse vitę æternę. Nam si opera iustorum eam vim habẽt, vt vitam æternam verè, & propriè mereantur: nullo modo negari potest, quin etiam efficacia esse possint ad satisfaciendũ pro reatu pœnæ temporalis; siquidem longè maius est gloria æterna, quàm pœnæ temporalis remissio. Certè inter homines, si quis Regem suum iniuria affecisset, ac deinde in amicitiam restitutus, ita se gereret; vt merito operum suorum in societatem regni admitteretur; quis ambigeret. eundem officiis erga Regem, pecuniarium debitum facilè posse redimere?

Scripturæ testimonia pro meritis vitæ æternæ C
passim occurrunt: sed duo nobis hoc loco sufficient. Alterum est Matth. 20. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* quo loco, & vox Mercedis, & nomen Operariorum, & pactum cum operariis ex denario diurno; non permittunt nos aliter hunc locum exponere, quàm de meritis propriè dictis, quibus ex iustitia merces debetur: denarium autem diurnum, qui eo loco pro mercede ponitur, communi consensu Patres docent esse vitam æternam. Vide Ambrosiũ lib. 7. in Lucam cap. 66. Hieronymum lib. 2. in Iouinianum: Augustinum lib. de sancta Virginitate cap. 26. Gregoriumlib. 4. Moral. cap. 42. Chrysostomum, & alios in hunc locum Matthæi.

Alterum testimonium est 2. Tim. 4. *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi in illa die iustus Iudex, non solum autem mihi, sed iis, qui diligunt aduentum eius.* certè corona iustitiæ, quæ redditur à iusto Iudice; veram & propriam laborum, meritorumque mercedem significat. Sed de his hactenus: nam D
de meritis operum suo loco fusius disseremus.

CAPVT NONVM.

Ex traditione veteris Ecclesiæ probatur Satisfactio.

NVNC adferemus testimonia veteris Ecclesiæ. Ac Primũ ætate prima post Apostolus, id est, post annum Domini C. habemus Iustinum, siue quicunque fuit auctor quæstionum, quæ in Iustini operibus continẽtur. Is igitur q. 79. quærit, Cur Iosiam Regem Deus permiserit gladio cædi, cum vir sanctissimus fuisset: respõdet autẽ his verbis: *Ceterũ luctuosum vitæ finem propterea Iosias retulit, quòd iussioni Hieremiæ nõ paruerit, qui ei ex mandato Dei dixerat, vt ne progrederetur ad obuiandũ Regi Aegypti in bellum, sicut ait Hieremias. Quapropter vt cum purum a peccatis ex hac vita reciperet Dominus Deus, ideo permisit illum inobedientiæ eius ferro Aegyptio pœnas exoluere.* Quòd si mortẽ illã Deus permisit, vt purũ Iosiam à peccato reciperet: ergo mortis pœna expiatio fuit peccati; & proinde (quod est idem) satisfactio pro peccato: & si pœna illa mortis violentæ, expiatio fuit peccati; ad eundem modum ceteræ pœnæ, quæ post peccatum exiguntur à pœnitentibus, non sunt satisfactiones corã hominibus tantùm, sed etiam corã Deo: neq; solum in remedium contra futura, sed etiam in vindictam & cõpensationẽ præteritorum exigũtur.

S. Irenęus lib. 3. c. 37. loquẽs de pœnitẽtia Adami: *Timor*, inquit, *Domini initium intelligentiæ, intellectus verò transgressionis fecit pœnitentiã, pœnitentibus autem largitur benignitatem suam Deus. Etenim per succinctorium in facto ostendit suam Pœnitentiam: foliis siculneis semetipsum contegens, ex flentibus & aliis foliis & multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent, condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, contritus timore Dei, & retundens pernlantem carnis impetum.* & infrà ponit verba ipsius Adami: *Quoniam*, inquit, *eam, quam habui à Spiritu sanctitati stolam amisi per inobedientiã: & nunc cognosco, quoniã sim dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat: mordet autẽ, & pungit corpus. Et hoc semper habuisse, indumentum humilliãs semetipsum, nisi Dominus, qui est misericors, tunicas pelliceas profoliis ficulneis induisset eos.* Ex hoc testimonio discimus, fructum pœnitentię dignum, non esse solum vt Aduersarij volunt, nouam obedientiam mandatorum; non enim Deus mandauerat, vt Adam indumento illo tam aspero vteretur: sed esse pœnam sponte susceptam, quę dolore corpus afficiat, & voluptatẽ ex peccato perceptam ea ratione compenset. Quocirca rectè Irenęus indumentum illud Adami vocat condignum inobedientię amictum. Inobedientia enim ex superbia nata fuerat, & idcirco iustum, & condignum erat, vt humilitate compensaretur: amictus autem ille, non solum carnem punctionibus affligebat, vt ob delectationem illicitã Domino satisfieret, sed etiam vilitate ad cor humiliãdum valebat, vt superbiam, & inobedientiam compensaret. Atq; hinc videtur posteà factum, vt pœnitentes sacco, siue cilicio communiter vterentur. Idem lib. 4. c. 26. in fine: *Docebat*, inquit, *vt facerent præcepta, quæ ab initio præcepit Deus, & vt veterẽ cupiditatẽ per opera bona soluerent, & sequerentur Christum. Quoniã antẽ ea, quæ possidentur, pauperibus diuisa, solutionem faciũt præteritæ cupiditatis, Zacheus facit manifestum: Ecce dicens, dimidium bonorum meorum do pauperibus.*

Tertulianus in lib. de pœnitentia: *Offendisti*, inquit, *sed reconciliari adhuc potes, habes cui satisfacias, & quidẽ volentẽ.* Et infrà: *Satisfactio confessione disponitur.* Et paulò antè: *Quã porro ineptũ, pœnitẽtia no adimplere, & veniam delictorum sustinere? hoc est preciũ non exhibere, ad mercedẽ manum emittere: hoc enim precio Dominus veniã addicere instituit: hac pœnitentia cõpensatione redimendam proponit impunitatem.* Ex hoc testimonio habemus nomẽ Satisfactionis, quod Lutherus sublatũ cupiebat: habemus satisfieri Deo, non autem

autem soli Ecclesiæ, vt Aduersarij docent habemus, A
Satisfactionis opera ex condigno redimere pœnas peccatorum, nam ideò precium, redemptionem, & compensationem Tertullianus appellat.

Post annum Domini CC. habemus Origenem, is hom. 6. in Exo. sic loquitur *Si quis fortè huiusmodi pecuniam à Diabolo deceptus, accepit, non vsquequaq; desperet: misericors enim, & miserator Dominus, & creaturæ suæ non vult mortẽ, sed vt conuertatur, & viuat. pœnitẽdo, flẽdo, satisfaciendo deleat quod admissum est.* Itẽ hom. 15. in Leuit. vbi dixerat, posse redimi peccata in hac vita, subiungit: *Si tamen inuenerit manus tua preciũ, quod restituat. Quale preciũ pœnitẽtiæ sine dubio lachrymis congregatũ, & manibus, id est, labore boni operis inuentũ.* Homil. 3. in li. Iudic. *Vide*, inquit, *benignum Dominum misericordiam cum seueritate miscentẽ, & ipsius pœnæ modũ iusta & clementi libratione pensantẽ. Non in perpetuũ tradit delinquentes, sed quanto tẽpore erraste te nosti, quanto tẽpore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia te ipsum Deo, & satisfacito ei in confessione Pœnitentiæ.*

S. Cyprianus li. 1. epist. 3. scribens aduersus eos, B
qui non præmissa plena satisfactione, pacem pœnitentibus dabant: *Elaborant*, inquit, *ne Deo indignanti satisfiat.* Et infrà: *Datur opera, ne satisfactionibus & lamentationibus iustis delicta redimãtur, ne vulnera lachrymis abluantur.* Item li. 3. epist. 14. *Hæc qui subtrahi fratribus nostris, decipit miseros, vt qui possũt agere pœnitentiã verã, Deo Patri, & misericordi precibus & operibus suis satisfacere, seducantur vt magis pereant.* Item in serm. de opere & eleemosynis: *Nec haberet*, inquit, *quid fragilitatis humanæ infirmitas, atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens iustitiæ, & misericordię operibus ostensis, viam quandã tuendæ salutis aperiret, vt sordes postmodũ quæcũque contrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in Scripturis Spiritus sanctus, & dicit: Eleemosynis & fide delicta purgantur: nõ vtique illa delicta, quæ fuerãt antè* C
cõtracta, nã illa Christi sanguine & sanctificatione purgantur. Ex hoc testimonio apertissimè discimus, discrimẽ inter Baptismũ, & Sacramentũ Pœnitentiæ, quod Aduersarij perspicere nunquã potuerũt. Nam ante Baptismum non exigitur Satisfactio, cùm Christi sanguine per Baptismũ plenissimè applicato, purgentur peccata omnia, non solùm quoad culpam, sed etiam quoad pœnam alterius vitæ, tum æternã, tum temporariam: post Baptismum autem necessaria Satisfactio est, quoniam (vt suprà ostendimus) per Absolutionem Sacerdotalem remittitur quidẽ culpa, & pœna æterna, sed non tota pœna temporalis alterius vitæ. Idem Cyprianus in serm. de lapsis, *Dominus*, inquit, *orandus est, Dominus nostra Satisfactione placandus.* & infrà, in vltimis verbis, posteaquam dixerat: *Orare oportet impensiùs, & rogare, diem luctu transigere, vigilias, ac noctes fletibus ducere, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordib. volutari*, &c. ita
subiungit: *Qui sic Deo satisfecerit, qui Pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam. nec iam solam Dei veniã merebitur, sed coronã.* D

Post annum Domini CCC. S. Antonius Magnus in epist. 1. extrema, dicit Deum aspicere ad ieiunia plurima, vigilias, meditationes assiduas, preces largas, abdicationẽ rerũ huius mundi, & ceteros labores pœnitentium, & sic eorum misereri.

Lactantius li. 4. de vera sapientia, cap. 17. *Volens*, inquit, *vita, ac saluti nostræ pro æterna sua pietate consulere, Pœnitentiam nobis in illa circũcisione proposuit, vt si cor nudauerimus, id est, si peccata nostra confessi, satis Deo fecerimus, veniã consequamur.* Idem li. 5. de Iustitia, cap. 13. *Deo*, inquit, *satisfacere licet.* & li. 6. de vero cultu, cap. 13. *Circumspice*, inquit, *conscientiam tuã, & quantũ potes, medere vulneribus: nec tamẽ quia peccata largitione tolluntur, dari tibi licentiã peccandi putes. Abolentur enim si Deo largiare, quia peccauerat: nam si fiducia largiendi pecces, nõ abolentur. Deus enim purgari homines à peccatis maximè cupit, ideòq; agere pœnitẽtiam iubet.* His verbis Lactantius Cyprianũ, vt videtur, sequutus, hortatur pœnitentes ad eleemosynarum largitionem: ac dicit peccata tolli, & abo-
leri per eleemosynas, si hominẽ pœniteat peccasse; & ideo quia peccauit, nimirũ vt satisfaciat Deo, eleemosynas largiatur: non tolli autem nec aboleri, si fiducia largiendi homines peccent, id est, si eleemosynas largiantur, vt liberiùs peccent. Eodem li. c. 24. idem auctor: *Potest*, inquit, *reduci, & liberari, si eum pœniteat actorũ, & ad meliora cõuersus, satisfaciat Deo.*

S. Hilarius in Psal. 118. exponens versiculum vltimum literæ Phe: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Conspicis*, inquit, *peccatorum veterum, vt historia ipsa docetur, licet toto corde se direxerit, tamẽ quia & peccati sui dolorẽ ante re ipsa scripserit, tũc cùm Nathã Propheta arguente, crimen suũ recognouit, & fleuit: nũc quoq; non desinit veræ Pœnitentiæ lachrymis, fusti veteris crimen abluere.* Et infrà: *Hæc Pœnitentiæ vox est, lachrymis orare, lachrymis ingemiscere, & per hãc confidẽtiã dicere Lauabo per singulas noctes lectum meũ. Hæc venia peccati est, fonte fletuum flere, & largo lachrymarũ imbre madefieri.* Ex testimonio habemus, Dauidem post perfectam conuersionem, & indulgentiã culpæ adeptam, lachrymis peccatũ olim cõmissum abluisse, quia videlicet intelligebat, post culpam remissam, reatũ pœnę remã esse; qui satisfactione purgandus esset: habemus etiam, veniam peccati esse fotè fletuum flere, id est, copiosis lachrymis veniã sine dubio obtineri. Idẽ can. 4. in Matt. non procul à fine: *Quia charitas*, inquit, *plurimum peccatorũ tegit, & errorum nostrorũ ambitiosa ad Deum patrona est, nouissimum pœnæ quadrantẽ soluemus, misi precio ipsius aliquantorũ criminũ culpa redimamur.* Vide quã perspicuè manus hic doctor operibus charitatis redimi dicat eam pœnam, quã pro culpa debeamus.

S. Basilius in Psal. 29. exponens verficulum illum: *Conuertisti planctum meum in gaudium mihi. Sed*, inquit, *& lamentantur nobis Prophetæ, ad luctũ nos prouocantes, vt simul ad confessionem, & cognitionẽ peccatorum nostrorũ delati, ex Propheticis sermonibus, nostrum lugeamus exitium, laboribus multis, & ærumnis nostrã carnem affligendo. Ei sanè qui talis est, lugubris vestis dissumpitur, quam sibi circumposuerat, suum lugens peccatum: huic tandem circumponitur amictus lętitiæ, & pallium salutis, &c.* Hoc loco satis apertè Magnus Basilius docet, laboribus & ærũnis quibus affligitur caro, acquiri lætitiam indulgentiæ, ac salutis. Idem etiam in oratione super illa verba: *Attende de tibi. Attende*, inquit, *tibi vt pro delicti proportione, hinc quoq; mutueris ex admota tibi medela, valetudinis instaurandæ subsidium. Magnum est, & graue peccatum: multa opus habes confessione, lachrymis amarulentis, peracri contentione vigiliarum, indiuulso, & continenti ieiunio. Leuis est, nec intoleranda offensio? huic quoque exæquetur Pœnitẽtia.* Hic verò apertissimè agnoscit Basilius, Satisfactionem condignam esse debere, & eam proportionem cum peccato exigere, vt verè per eam offensio compensetur.

S. Ambrosius in epist. 82. ad Eccl. Vercellenses: *Quæ nobis*, inquit, *salus esse potest, nisi ieiunio eluerimus*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus peccata nostra? Idē li.2.de Pœnitētia, cap.5. *Vtrūq;* inquit, *beatū dixit, & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatū tegitur operibus bonis: qui enim agit pœnitentiā, nō solùm diluere lachrymis dēt peccatū suū, sed etiā emēdationib. factis operire, & tegere delicta superiora, vt nō ei imputetur peccatum.* Idem ad Virginē lapsam, cap.8. *Grandi plagæ,* inquit, *alta, & prolixa opus est medicina: grande scelus, grandē necessariā habet satisfactionē.* Idē in li. de Helia & ieiunio, c.20. *Habemus,* inquit, *plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniā habes? redime peccatum tuum. Nō venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua.*

S.Gregorius Nazianzenus in oratione de pauperum amore, propè extrema: *Misericordia,* inquit, *& fide peccata purgātur. Ergo miseratione purgemur, animique labes & inquinamenta, egregia illa herba detergamus ac dealbemus, alij vt lana, alij vt nix pro misericordiæ videlicet proportione.* Idem in oratione in sanctum lauacrum, dicit, cicatricem ex peccatorum vulneribus remanentem, obduci obnixis precibus, multo luctu, & gemitu, & lachrymis. Idē oratione in sancta lumina, posteaquam multa dixerat de Baptismo laborioso Pœnitentiæ, subiungit: *Acquile est malum, & dimissio absq; castigatione, & castigatio sine venia; quandoquidē illa totas relaxat habenas, hæc verò nimium restringit.* qua sententia pulchrè refellit Nouatianos & Lutheranos (licet hi nondum nati essēt) Nouatiani enim castigationem admittebāt sine spe absolutiōis; Lutherani cōtrà absolutionē sine castigatione cōcedūt. Quare sicut cyprianus de nouatianis dixit, illos subtraxisse de satisfactione medicinā, li. 4.epi.2. ita nos dicere possumus de Lutheranis, eos è cōtrario subtrahere de medicina satisfactionem.

S.Pacianus in Paræneſi ad pœnitentiam, extrema: *Obtestor,* inquit, *& deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat oportuna quamprimùm remedia salutis inuadere, deiicere mœroribus animū, sacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore conficere, multorū precibus adiuuare. In quantū pœnæ vestræ non pepercerit is, à quo vobis Deus parcet.* Et infra: *Ecce polliceor, si ad Patrem vestrū vera satisfactione redeatis, nihil vlterius errando, nihil prioribus adiicie do peccatis, dicendo etiā humile aliquid, & flebile; Peccauimus in conspectu tuo Pater, ia non sumus digni nomine filiorū: continuò de vobis & pecus illud recedet immūdum, & siliquarū esca deformis, &c.*

Post annum Domini C D. habemus In primis tres summos sanctissimósq; Pontifices. S. Innocentius I. in epist. 1.c.7. *Cæterum,* inquit, *de pondere æstimādo delictorum, Sacerdotis est iudicare, vt attēdat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus, atque lachrymas corrigentis; ac tum debere dimitti, cum viderit congruā Satisfactionem.* Idem in epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ, cap.4. *Ergo,* inquit, *si ita est; applicentur ad ordine sacrilegi, adulteri, atq; omniū criminū rei, quia benedictione Ordinationis crimina vel vitia puratur auferri: nullus sit pœnitentiæ locus, quia id potest præstare Ordinatio, quod longa Satisfactio præstare cōsueuit.* Hinc certè sine ambiguitate discimus, longa Satisfactione criminum remissionem acquiri.

S.Leo I.serm.1. de ieiunio decimi mensis: *Oratione,* inquit, *propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscētia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur.* Idē in epist.79. ad Nicetā, cap.5. *De iis Christianis, qui inter eos, à quibus fuerant capciuati, cibis immolatitiis asserutur esse polluti, consultationi tuæ charitatis hoc etiā respondēdū esse credidimus, vt pœnitētia Satisfactione purgentur, quæ non tam tēporis longitudine, quàm cordis cōpunctione spectanda est.* Idē in epist.91. ad Theodorū, rursum repetit, salubri Satisfactione pœnitentes purgari: & in epist.92. ad Rusticum, cap.2. de Sacerdotibus pœnitentibus loquēs: *Vnde,* inquit, *huiusmodi lapsis ad promerendā misericordiā Dei, priuata est petenda secessio, vt illis Satisfactio si fuerit digna, sit etiam fructuosa.*

S. Gelasius I. in epist.1. ad Episcopos Lucaniæ, Brutij, & Siciliæ, c.23. *Vidua, ñ propria volūtate ps essā pristini cōiugij castitatē mutabili mēte calcauerint, periculi earū intererit, quali Deū Satisfactione placare debeāt.*

Præter hos Pontifices, habemus insignes Theologos, Græcos & Latinos. S. Ioannes Chrysostomus in 2.lib. de Sacerdotio, non longè à principio: *Non temerè,* inquit, *ad delictorū modū oportet & multam ipsam adhibere: sed tamquam ex coiecturis quibusdam explorandus est delinquentiū animus, &c.* & homil.41. ad populū Antiochenum: *Nobis,* inquit, *vltionē sumamus, ita placabimus iudicē.* Idem homil.2. de lapsu primi hominis: *Ostendit,* inquit, *Dominus, quibus officiis possint delicta purgari: ostendit confessione & deformitate cultus, veniam posse facillimè impetrari.*

Theophilus Alexand. in 1.Pasch. epist. extrema: *Præterita,* inquit, *peccata pœnitētia corrigamus, præsēti fletu redimamus futura gaudia, aculeoque conscientiæ in morem apum noxios peccatorum fucos repellamus.*

S.Hieronymus in cap.1.Ioelis, explicans illa verba: *Accingite vos & plangite. Qui,* inquit, *peccator est, & quē remordet propria cōscientia, cilicio accingatur; & plangat vel propria delicta, vel populi; & ingrediatur Ecclesiā de qua propter peccata fuerat egressus: & cubet vel dormiat in sacco, vt præteritas delictas, p quas offenderat Deū, vitæ austeritate cōpenset.* Idē in epist. ad Eustochiū de obitu Paulæ matris, ita paulum loquentē inducit: *Turpanda est facies quā cōtra Dei præceptū purpurissa, & cerussa, & flebio sæpè depinxi: affligendū corpus, quod multis vacauit delitiis: ingens risus perpeti compensandus est fletu: mollia linteamina, & serica pretiosissima, asperitate cilicij commutanda.*

S.Augustinus in Enchiridio cap.70. *In melius,* inquit, *est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est prouidendus Deus, non ad hoc emendus, vt ea semper liceat impunè committere: nemini enim dedit laxamentū peccādi, quāuis miserando deleat ia facta peccata, si non Satisfactio congrua negligatur.* & cap.71. *De quotidianis autem brevibus, leuibúsque peccatis, sine quib. hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit.* Itē in epist.54. ad Macedoniū: *Nihil aliud agit quē veraciter pœnitet, nisi vt id quod mali fecerit, impunitū esse non sinat: eo quippe modo sibi nō parcenti ille parcit, cuius altum iustumq; iudicium nullus contēptor euadit.* Item hom.50.c.11. ex li.50. Hom. *Veniat peccator ad Antistites, p quos in Eccl. sic Claues ministrātur, & rāquā bonus incipiēs ia esse filius, maternorū mēbrorū ordine custodito, à Præpositis sacramētorū accipiat Satisfactionis suæ modū, vt in offerendo sacrificio cordis cōtribulati deuotus, & supplex, id tamen agat, quod non solū illi prosit ad suscipiēdā salutē, sed etiā cæteris ad exēplū.* & infrà ca.15. *Nō sufficit mores in melius cōmutare & à factis malis recedere, nisi etiā de his quæ facta sūt, satisfiat Deo, &c.* Itē in Psal.50. in illa verba: *Et à peccato meo munda me. Implora misericordiā, sed attēde iustitiā: misericordia est vt ignoscat peccato, iustitia est, vt puniat peccatū. Quid ergò quæris misericordiā? peccatū impunitū remanebit? respōdeat Dauid, respōdeant lapsi, respōdeant cū Dauid, vt misericordiā mereantur sicut Dauid, & dicāt, Non Domine, non erit impunitum peccatum meum, non impunitum erit, ideò nolo vt tu punias quia ego peccatum meum punio.* Hic certè locus apertè conuincit, Satisfactionem nostram non requiri

requiri solùm ad exemplum, vel disciplinam politicam, sed vt iniuria Deo facta compensetur, & diuinæ iustitiæ satisfiat.

Maximus homil.in die Cinerum: *Non reprehenditur,* inquit, *ille, qui dudum corde deuio, & lubricis gressibus à tramite elapsus salutis, redintegrare se Deo mœsta pœnitentia Satisfactione conatur.*

Seuerus Sulpitius lib.2. Dialogorum de miraculis S.Martini, cap.13. *Fornicatio,* inquit, *deputatur ad pœnam, nisi Satisfactione purgetur.*

Ioan.Cassianus collat.20.cap.7. *Dum agimus pœnitentiā & vitiosorum actuū recordatione mordemur, necessariū est, vt ignē conscientiæ nostræ obortus ex confessione culpæ lachrymarū imber extinguat: cū verò cuiquā in hac humilitate cordis, & spiritus contritione defixo, atq; in labore & gemitu perdurāti, horum recordatio fuerit consopita, & cōscientiæ spina de medullis animę, gratia Dei miserātis euulsa, certū est eum ad Satisfactionis finem, atq; indulgentia merita peruenisse, & ab vniuersorum criminū labe purgatum.* Vide etiam eundem collat.23.cap.15.

Theodoretus in epitome diuinorū decretorū c.de pœnitētia: *Sunt,* inquit, *medicabilia etiam quæ post Baptismum fiunt, vulnera: medicabilia autem non vt olim, per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem facti peccati quantitati contemperatum.*

Sanctus Paulinus in epist.12.ad Seuerū: *In sæculo,* inquit, *corrupti muneribus eorum iudices condemnantur; sed quisquis homo prauentus in aliquo peccato, diffidens innocentiæ tuæ, adfers pretium salutis tuæ. Iudici nostro, ne verearis quasi corruptionis iniuriam iustitiæ Dei facere: accipit à te Christus libenter salutis tuę pretium* & paulò antè de eodem pretio, id est, de eleemosynis loquens, sic ait:

Iste docet fusis redimens sua crimina nummis,
Vilior vt sit res, quàm sua cuique salus.

Saluianus Massilienſis, in libris quos nomine Timothei ad Ecclesiam scribit, li.1. de misericordia, sic ait: *Quando lugebit, qui dies lugendi perdidit? quando satisfaciet, qui tempus Satisfactionis amisit?* Et infrà: *Si nouit quisquam hominum peccatorum, quantum redimere delicta possit, vratur scientia ad redemptionem: si verò nescit, cur non offerat quantum potest?*

Post annum Domini D. Cassiodorus in Ps.37. *Et cogitabo pro peccato meo, id est, talia te donante faciā, quæ meum possint abolere peccatum: scilicet fletus adhibebo, eleemosynas faciam, & ab hoc quod deliqui, mandatorum tuorum me obseruatione purgabis.*

S.Gregorius li.6.in 1.Reg. explicans cap.15. *Nō solùm,* inquit, *confitenda sunt peccata, sed etiam pœnitētia austeritate delenda.* itē ibidem: *Corrigibilia equidem peccata portantur, quia postquam à delinquentis voluntate discedunt, purgari Satisfactione salubriter possunt.* Vide eundem li.3.in 1.li.Reg.cap.7. & li.2. epist.27.

Hesychius, siue Isicius (quem æqualem Gregorij fuisse putamus, vt diximus in 2.li.de Eucharistia, cap. 32.) li.2.in Leuiticum, exponens c.6. *Carnes,* inquit, *pœnitentiæ intelligimus ieiuniū, vigilias, cilicium vestimentum, cum lachrymis orationem, eleemosynam: ex his enim consistit pœnitentia, quæ qui tangit rectè, sanctificatur.* Vide eundem lib.7.in cap.25. & in cap.27.

Post annum Domini DC. Isidorus li.2.de summo bono c.13. *Ille,* inquit, *pœnitentiam dignè agit, qui reatum suum Satisfactione legitima plangit.*

Cæsarius Arelatēsis serm.1.de eleemosyna, in quo explicat illud Apostoli 1.Cor.3. *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Si autem,* inquit, *nec in tribulationibus Deo gratias agimus, nec bonis operibus ipsa peccata redimimus: tamdiu in illo Purgatorio morabimur, quàdiu supradicta minuta peccata, tamquam lignum, & fœnum, & stipula consumantur.* & homil.6. *Non quidem dicimus, pœnitentiā prodesse non posse: certū est quia prodest, si cum grandi eleemosyna illā vnusquisque accipiat,* &c. Idem auctor in Homiliis illis passim repetit, bonis operibus peccata redimi, elui, purgari.

Post annum Domini DCC. Beda in 1.Ps. *Delectatio,* inquit, *seu voluntas peccandi, quando ad satisfactionē venitur, leuiter eleemosynis, & aliis talibus purgatur: consensus verò, non nisi graui pœnitentia deluitur: consuetudo autem, non nisi rectā, & ponderosa Satisfactione absoluitur.* Idē in Ps.4. *Mortificetis propria vitia vestra, faciendo fructus dignos pœnitentiæ: tantùm scilicet pro singulis vos affligēdo, quantū digna expetit pœnitentia, quod erit sacrificium iustitiæ, id est, iustum sacrificium.*

Post annū Domini D CCC. Rabanus li.6.in Eccl. c.7. *Quid,* inquit, *est aliud, pœnitere, nisi irasci sibi, vt borreat quod fecit, & cruciatus à se exigat, ne Iudex iratus potius affligat?* Vide eundem lib.8.cap.3.

Post annum Domini C.M. Radulphus lib.12.c.1. in Leuiticum: *Ab vnoquoque nostrum,* inquit, *pœnitentiæ Satisfactione commissa culpa detergitur.* & li.18.c. 4. *Venditores possessionis hæreditatis æternæ hi sunt, qui claues regni cælorum à Domino susceperunt, quibus cōmissa est potestas, vt ligent & excludant peccantes, soluant & introducant pœnitentes. Istis ergo iuxta Domini præceptū, prouidendū est, vt in hoc mercimonio non grauent ciues suos, maiorem Satisfactionē exigentes ab eis, quā peccati qualitas requirit. Emptor quoq; caueat necesse est, ne Dei dispensatorē cōtristet, si tepida mente sui delicti veniā petēs, iustā satisfactionis mēsurā nō explet.*

Post annum Domini M.Petrus Damianus ser.2. de S.Andrea: *Ne tibi blādiaris, si grauiter peccanti, leuior pœnitentia à mansueto, vel à dissimulante dictatur: cū in Purgatoriis ignibus perficiēdū sit, quidquid hic minus feceris: qa dignos pœnitētiæ fructus quærit Altissimus.*

Post annum Domini M C. S. Bernardus ser. 4. in Cantica: *Cui,* inquit, *satisfacimus vt ablato, quod separat, peccato reconciliemur, indulgentiam, quam recipimus, quid nisi quoddam osculū dixerim pacis? Idq; interim non alibi, quàm ad pedes sumendum: humilis quippe, & verecunda debet esse satisfactio, qua emendatur superba transgressio.*

Huc vsque testimonia Patrum annotasse sufficiat: nam Doctorum Scholasticorum, qui post hæc tempora de iisdem rebus accuratius scripserunt, aduersarij, ne legere quidem, vel audire dignantur.

CAPVT DECIMVM.

Responsiones Hæreticorum ad testimonia Patrum.

Videamus nunc, quid aduersarij ad Patrum testimonia respondere soleant. Lutherus in assert.art.5. non cōcedit, testimonia vlla veterū esse, quæ de Satisfactione loquātur: *Quare,* inquit, *verum dixi, arbitrariam istam Satisfactionem nec in Scripturis, nec in Patribus inuenirijnueniri autē pœnam irremissibilem à Deo impositam, vt Psal.88. Visitabo in virga iniquitates eorum.* Sed Lutherus, aut non legerat, aut se non legisse fingebat, monimenta veterum: iam enim ostendimus, singulis ætatibus non defuisse, qui Satisfactionem docerent.

Lutherū sequutus Philippus in Apologia Cōfessionis Augustanæ, ar. de confessione & satisfactione, negat exstare veterū testimonia de satisfactione, qua Deo pro peccatis satisfiat: *Hæc tota res,* inquit, *cōmentitia est, rectè conficta, sine auctoritate Scripturæ, & veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Longobardus quidē de Satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici*

Universidad de Deusto
Biblioteca

viderunt in Ecclesia esse Satisfactiones, nec animaduerterunt, illa spectacula instituta esse, tum exempli caussa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi in Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam, & rem prorsus politicam: ideò superstitiosè finxerunt, eas no ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum valere.

Primum nescio qua fronte Philippus negare audeat, apud Longobardū exstare testimonia de Satisfactione illa, de qua Scholastici loquūtur, cùm Scholastici apud Longobardū inuenerint ea, de quibus ipsi copiosius disserūt. Certè Longobardus li. 4. Sent. dist. 16. posteaquam multa de Satisfactione dixerat, eámq; ex Scriptura, & Patribus deduxerat, ita concluſit totā eam distinctionem: *Ad agendam pœnitentiam non sufficit, mores in melius commutare, & a malis factis recedere, nisi de his quæ facta sunt, satisfiat Domino per pœnitētiæ dolorem: per humilitatis gemitum: per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.* Et quoniā hæc verba Longobardus ex homil. 50. S. Augustini mutuatus est; ex iisdem verbis simul ostēdimus, non solum apud Longobardum, sed etiam apud Augustinum exstare testimonium de Satisfactione, qua ipsi Domino, non autem solis hominibus satisfacimus.

Deinde non solùm testimonia à nobis allata planè commacēt errorem Philippi, sed etiam Caluinus, Kemnitius & Illyricus eiusdem Philippi vanitatem redarguunt. Illyricus enim ingenuè fatetur, omnes ferè Patres agnoscere Satisfactionem, quæ Dominum placet, & peccata redimat. Nam Cent. 3. partim cap. 4. in fine, vbi ponit inclinationē doctrinæ, partim cap. 10. vbi ponit vitas Doctorum, citat Tertullianū, Origenem, & Cyprianum. Cēt. 4. partim c. 4. in inclinatione doctrinæ, partim c. 10. citat Hilarium, Nazianzenum, Ambrosium, Lactantium, Hieronymum Theophilum Alexandrinum, Antonium Magnum. Cent. 5. partim cap. 4. in inclinatione doctrinæ, partim cap. 10. citat Chrysostomum, Augustinum, Leonem, Prosperum, Maximum, Paulinum, Cassianum, Hesychium. Cent. 6. 7. 8. 9. 10. & 11. in iisdem locis, citat Cassiodorum, Gregorium, Isidorū, Bedam, & alios, quos omnes reprehendit, vt qui ea de Satisfactione docuerint, quæ à Catholicis nunc docentur.

Sed quemadmodum laudauda est Illyrici ingenuitas & diligentia, qui sententias omnium fermè Patrum studiosè collegit, eáq; Lutheri dogmatibus, esse contraria, negare contra manifestam veritatem, noluit: ita cæcitas animi, & impudentia, ne dicā stoliditas, & vecordia vituperanda, quod sibi persuadere potuerit, plus vni Luthero, quam omnibus omniū ætatum Doctoribus esse credendum. Scilicet omnes Patres, quamuis alioqui doctissimi, & sapientissimi, in hoc articulo cæci fuerunt, & sacras literas ignorarūt: vnus Lutherus lumen aspexit, vnus Scripturas rectè interpretari potuit.

Ioannes Caluinus tametsi conetur vtcumque respondere, tamen fatetur, quod res est, Patres à partibus nostris stare, eosque reprehendere, quam sequi, vtilius esse, stultissimè iudicauit. Lib. 3. Inst. c. 3. §. 16. *Eiusmodi*, inquit, *exercitia sæpe commemorant vetusti scriptores, cùm de pœnitentiæ fructibus loquuntur: quāquam autem vim pœnitentiæ minimè in illis reponunt, veniam tamen mihi dabunt lectores, si dixero quod sentio. Plus æquo certè insistere in his mihi videntur: ac si quis prudenter expendat, mihi (vt spero) assentietur, dupliciter eos modum excessisse.* & c. 4. §. 38. *Parum*, inquit, *me mouent, quæ in veterum scriptis de Satisfactione passim occurrunt. Video quidem eorum nonnullos, dicam simpliciter, omnes ferè quorum libri exstant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimis asperè, & durè loquutos.* & lib. 4. c. 12. §. 8. *Qua in parte*, inquit, *excusari nullo modo potest immodica veterum austeritas, quæ & prorsus à Domini præscripto dissidebat, & erat mirum in modum periculosa.* Hæc ille, qui satis apertè arrogantiam suam, & superbiam intolerandam prodit; dum ipse vnus tot Ecclesiæ lumina, quæ variis temporibus non solum insigni doctrina, sed etiam probitate incomparabili, pars etiam miraculis, aut martyrio claruerunt; prorsus contemnere, & castigare non erubescit.

Sed videamus quid præter contemptum istum Patrum, pro responsione Caluinus adferat. Lib. 3. Instit. cap. 4. §. 38. & 39. tria proponit, ex quibus testimonia à nobis prolata nonnihil infirmari videntur. Adducit primum duo loca Chrysostomi, & alia duo Augustini, contra Satisfactionem. Sed ea paulò post in argumentorum solutione discutiemus. Interim nemo non videt, quatuor obscura loca duorum Auctorum, præiudicare non posse testimoniis plurimis, atque apertissimis Auctorum supra triginta, quæ nos adduximus.

Deinde dicit, *Vocasse Patres Satisfactionem, non compensationem, quæ Deo redderetur, sed publicam testificationem, qua qui excommunicatione mulctati fuerant, cùm in communionem recipi vellent, Ecclesiam reddebant de sua pœnitentia certiorem.* Et paulò post: *Atque ita dicebantur non Deo, sed Ecclesia satisfacere: quod etiam his ipsis verbis ab Augustino expressum est in Enchiridio cap. 65.*

At dicit quidem loco notato Sanct. Augustinus, oportere pœnitentes Ecclesiæ satisfacere: sed non addit negationem illam, *Non Deo.* Idem autem Augustinus, non vno in loco disertis verbis scribit, ipsi etiam Deo satisfaciendum. In eodem Enchiridio, c. 70. *Per eleemosynas*, inquit, *de peccatis præteritis est propitiandus Deus* & cap. 71. *De quotidianis, leuibusque peccatis, quotidiana oratio fidelium satisfacit*: vbi licet non exprimatur, cui, tamen sine dubio intelligitur, Deo: neque enim pro leuibus, quotidianis peccatis iubemur publicè orationem Dominicā quotidie recitare, sed satis est si priuatim in cubiculo, vbi solus Deus exaudiat, recitetur. Idē hom. 50. c. 15. *Non sufficit mores in melius commutare, nisi etiā de his quæ facta sunt, satisfiat Deo.* Quid clarius? Nec minus perspicuè id ipsum tradunt Tertullianus, Cyprianus, & cæteri, quos capite superiore produximus. Idem quoq; S. Augustinus in Psal. 50. vt supra notauimus, Satisfactionem requirit, vt peccatum non maneat impunitum, vt eo modo non solum misericordia Dei in remissione resplendeat, sed etiam veritas, & iustitia locum habeant: quò etiam pertinet, quòd multi veterum, quos supra citauimus, peccata per Satisfactiones redimi, deleri, expiari, purgari dicunt.

Vltimo addit Caluinus, testimonia, quæ Catholici scriptores pro Satisfactione adducūt, bona ex parte esse Centones ex insulsis Monachorum deliriis, quæ sub Ambrosij, Hieronymi, Augustini, & Chrysostomi nomine feruntur, à Petro Longobardo collectos.

Sed testimonia, quæ citauimus, non ex Longobardi sententiis, sed ex ipsis veterum Patrū monumentis accepimus: & res ipsa per se fidē faciet, si quis ea testimonia legere, & ad suos fontes reuocare voluerit. Quanquā neq; illud admittimus, Petrū Lombardum Centones collegisse ex insulsis Monachorū deliriis: fuit enim is vir apprimè doctus, & in Hilarij, Ambrosij, Hieronymi, Gregorij, aliorumq; Patrum ac præter cæteros in Augustini libris diligenter versatus.

Iam verò Martinus Kemnitius nō negat, in Patribus multa de Satisfactione exstare: sed partim apertè reprehendit eorū sententias, partim reuocat ad tropicas, atque hyperbolicas loquutiones, sic enim loquitur in 2. par. Exa. p. 1082. *Veteres, vt vitus illos Satisfactionū hominibus magis cōmendarent, sæpè cohortatoriè magis, quām verè, iuxta Chrysostomi dicta, de ritibus illis per hyperbolē loquuti sunt: peccata scilicet, & pœnas peccatis debitas, purgari, cōpensari, tegi, iudicem placari & reconciliari operibus illis Satisfactionū* & paulò infrà, vbi citasset Origenē, Cyprianum, Ambrosium, Augustinū, & Gregorium, ita subiungit: *Et Cyprianus in illis hyperbolicis Satisfactionum commendationibus, eo vsque progreditur, vt ipsi met peccatum non dimitti, nisi absolutis, & completis illis canonicis Satisfactionibus: & in serm. de eleemosyna, excidit ipsi hoc inconsideratè dictum, Delicta quæ ante Baptismum contracta fuerunt, Christi sanguine, & Satisfactione purgari, sordes verò postmodum contractas, eleemosynis abluī: & addit, remedia propitiando Deo in lapsibus post Baptismū, hęc esse: operationibus iustis Deo satisfacere, misericordiæ meritis delicta purgare. Hęc profectò nimiū transcendens veritatem est oratio. Ioannes enim illis, qui post Baptismum peccant, dicit, Hæc scribo vobis vt non peccetis, sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris; nec pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi.* Hæc ille.

Sed quod attinet ad reprehensionem sanctorū Patrum: qui clarissima illa lumina vituperare audet, non illis ignorantiæ, aut imperitię, sed sibi superbiæ, atque arrogantiæ notam inurit.

Neque loca illa Cypriani censuram kemnitij mętuunt. Vbi enim Cyprianus scribit, peccata non dimitti, nisi cōpletis canonicis Satisfactionibus, non loquitur de quacunque remissione peccati, sed de plena, atque integra remissione quoad culpam, & pœnā, tum æternam, tum temporalē. Quare non negat Cyprianus, hominem lapsum post Baptismum, ante cōpletam Satisfactionem posse deo reconciliari, sed negat plenè remitti peccatum illi quoad culpā, & omnem pœnam, nisi per opera laboriosa diuinę iustitiæ fuerit satisfactū. Id autē non negari a Cypriano, perspicuum est ex epist. 17. & 18. li. 3. vbi, periculo mortis imminente, iubet idem Cyprianus lapsos reconciliari, etiamsi nondū pœnitentię tempus impleuerint: & quia rectè nouerat Cyprianus, eis qui plenè dum viuerent, non satisfecerant, peccata non esse plenè remissa quoad omnē pœnam, ideò disertis verbis in epist. 2. li. 4. scribit, nonnullos post mortem longotēpore cruciari: *Aliud*, inquit, *est pro peccatis longo tempore cruciatum purgari, & emendari diu igne: aliud peccata omnia passione purgāsse.*

In alio verò loco a kemnitio reprehenso, non negat Cyprianus, peccata post Baptismum commissa, merito passionis Christi deleri, sed negat, solo illò merito plenè deleri, quoad omnē culpam & pœnam. Hoc enim (vt sæpius dictū, & probatū à nobis est) interstānter Baptismi & Pœnitētiæ Sacramēta, ex sententia Scripturæ, & sanctorū Patrū, quòd in Baptismo non requiritur Satisfactio ex parte nostra: sed plenè atq; integrè, ad omnem culpā & pœnam delendā, Christi passio applicatur: in Sacramento autē Pœnitentiæ ita Christi passio applicatur ad culpā, & pœnā æternā tollendam, vt tamē requirat ex parte nostra opera laboriosa, quibus pro reatu pœnæ tēporalis diuinæ iustitiæ satisfiat. Quocirca idem Euangelista Ioannes, quem aduersus Cypriani sententiā perperā adducit Kēnitius, licet in epistola sua verè dixerit, peccata post Baptismū facta christi sanguine expiari, tamen adolescenti cuidā post Baptismum in multa crimina delapso, ac pœnitentiam agere cupienti, nō id præcepit quod Lutherani solent, vt Christi sanguine peccata sua purgata esse certò crederet: sed preces, & ieiunia indixit, neque id solum, sed ipse etiā Ioannes pro eo longo ieiunio se macerauit, vt ex Clemente refert Euseb. li. 3. hist. Eccl. c. 17. Atque hactenus de reprehensione testimoniorum Cypriani.

Quod autē Kemnitius hyperbolē esse contendit in sententiis Patrum de Satisfactione, duobus modis refellitur. PRIMVM enim etiam si concederemus esse hyperbolem in illis testimoniis Patrum, adhuc tamē haberemus argumentū solidissimum contra Aduersarios. Hyperbolica enim loquutio requirit, vt verè aliquid subsit in re, licet non tā excellenter, quàm verba significant: alioqui enim non hyperbole, sed mendaciū esset, neque tam eiusmodi figuris ornaretur, quā vitiaretur oratio. Scribit Dauid Psal. 106. de nauibus in mari periclitantibus: *Ascendunt vsq; ad cœlos, & descendunt vsque ad abyssos.* hæc quidē hyperbolica loquutio est, tamen nisi reuera naues à fluctibus interdum valde altè sustollerentur, & deprimerētur, non figuram, sed mendacium (vt diximus) contineret. Ad eundē igitur modum, nisi opera laboriosa aliquid, vel potius nisi multum valerent ad pœnam peccatorū expiandam, & Deum placandum, non hyperbolicæ, sed falsæ prorsus veterum sententiæ dici deberent. Itaque si qua est hyperbole in illis encomiis Satisfactionis, quæ apud Patres inueniuntur, in eo est, quòd verba Patrum significare videantur, operibus Pœnitentiæ purgari peccata, quoad culpam, & pœnam, eámque tum æternam, tum temporalem: cùm tamen re ipsa, ac sine hyperbole, quoad pœnam tantùm, eámque solùm temporariam; eiusmodi operibus crimina expientur.

Cæterum etiamsi in eorum Patrum testimoniis hyperbole admitti possit, qui in concionibus ad populum da Satisfactione differebant, tamē nullo modo probabile est, hyperbolicè esse loquutos eos, qui vel contra Hæreticos libros de Pœnitentia scripserunt, vt Ambrosium, Tertullianū, & alios, vel in epistolis decretalibus ad consulta Episcoporum respōdebant, vt Innocentium, Leonem, Gelasium, vel in cōmentariis, aut aliis eiusmodi libris doctrinam Ecclesiasticam simpliciter tradebāt, vt Hieronymū in Commentariis Prophetarum, Augustinū in Enchiridio, Gregorium in explicatione libri Regum, Theodoretum in epitome diuinorum decretorum, Cassiodorum, Isicium, Isidorum, Bedam, Rabanum, Radulphū, & alios, quos capite superiore protulimus. Porrò isti omnes non minus perspicuè Satisfactionibus peccata redimi docent, quàm Cyprianus, Pacianus, Chrysostomus, & alij, qui in concionibus ad populum de Satisfactione differuerunt. Ac de his satis.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta quædam Lutheri contra sententiam Ecclesiæ de Satisfactione.

NVnc demum argumenta soluenda sunt, ac præcipue Lutheri, Melāchthonis, Caluini, kemnitij. Sed quoniam Lutheri argumēta, & leuiora sunt, & à multis viris doctissimis iamdudum excussa, & dissoluta: pauca solùm attingam, vt ex iis iudicium de cæteris fiat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Primum igitur in ferm. de Indulgentiis, quem habuit anno M.D.XVIII. ad initium videlicet tragœdiæ à se excitatæ, ex verbis Ezechielis Prophetę demonstrare nititur, post dimissam culpam, nullam exigi à Deo pœnam, siue Pœnitentiam, sed nouam tantummodò vitam. Ezechiel enim c. 33. inducit Dominum ita loquentem: *Impietas impij non nocebit ei, quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua.* ex quo loco colligi videtur, nullas superesse pœnas, quas deus repetat ab impio post conuersionem, quia si aliqua superesset pœna, certè adhuc noceret impio impietas sua.

Respondeo, sententia Prophetæ non est, quòd nihil omninò impietas noceat impio post conuersionem, sed quòd non noceat ad obtinendam, & cõseruandam gratiam Dei, & salutem æternam: nam quid sit nocere, aut non nocere, explicat ibidem Propheta, cùm non semel repetit, impium post conuersionem non moriturum, & iustũ post auersionem non victurum. Quemadmodum igitur non prosunt iustitiæ iusto, si à Domino auertatur, quia non possunt efficere vt non moriatur: sic etiam non nocent impio omnes impietates, si ad Dominum conuertatur: quia non possunt efficere, vt moriatur.

Et confirmatur hæc explicatio euidentissimo argumento. Nam si impietas impio post conuersionem nullo modo noceret, etiam quoad pœnam temporalem: eodem modo iustitia iusto post auersionem nullo modo prodesset, etiam quoad præmium temporale. Nam Deus in eo loco dicit: *Iustitia iusti non liberabit eum in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei in quacunque die conuersus fuerit.* & c. 18. sicut dicit Deus non recordaturum se iniquitatum, quas impius gessit, si Pœnitentiam egerit, ita quoque dicit, non recordaturum se iustitiarum, quas iustus operatus est, si peccauerit. At negari non potest, quin sepenumero Deus opera bona impiorum remuneret temporali mercede, vt sancti Patres docẽt, Chrysostomus hom. 67. ad pop. Antioch. Hieronym. in c. 29. Ezechielis, August. li. 5. de ciuit. Dei; c. 15. Gregor. hom. 40. in Euangelia. Sicut igitur bona opera post auersionem, dicuntur non prodesse iusto, quia non eum liberant à morte sempiterna, licet non fraudentur temporali aliquo præmio: sic etiam impietas dicitur post conuersionem non nocere impio, quia non impedit vitæ æternæ consequutionem, licet pœnã temporalẽ secum ferat.

Denique si Deus per Prophetam testaretur, nullam omninò pœnam se de peccatore sumpturũ post conuersionem: qua ratione Mosem, Aaronem, Dauidem, & alios tam multos post conuersionem temporaliter puniuisset, vt Scripturæ diuinæ testantur, quarum testimonia iam antè protulimus? Quare necesse est, aut Scripturam Scripturæ repugnare, quod absurdissimum est, aut (quod est verissimum) alterã ex altera explicari: proinde pœna temporalis de Dauide post conuersionem sumpta, apertissimè docet, locum Ezechielis intelligendum esse de pœna sempiterna, quæ per conuersionem tollitur, non de pœna temporali, quæ post conuersionem manet.

Secundum argumentum habetur in lib. de captiui. Babylonica, quem edidit anno M.D.XX. Nam in eo libro cùm ad sacramentum Pœnitentiæ venisset, multa scripsit de Satisfactione, sed inter multa verba partim inania, partim mendacia, nihil est quod aliquam argumenti speciem ostendat, præter exemplũ Christi Ioan. 8. qui cùm adulterã absoluens dixit: *Vade, & noli amplius peccare.* non aliam Satisfactionem ab illa exegit, nisi vt deinceps benè viueret.

Respondeo, Primum non constat, vtrum adulterã Dominus a peccatis absoluerit, an solùm à pœna lapidationis liberauerit: certè verba illa: *Nec ego te condemnabo: vade, & noli amplius peccare,* nihil aliud significare videntur, nisi, Neque ego te ad lapidationẽ adiudico, sed caue ne iterum peccando in idem periculum incidas. Quare nihil hic locus pro Satisfactione, vel contra Satisfactionem facit.

Deinde esto, remiserit Dominus adulteræ peccatum: quis nouit, an non tantum in ea Dominus contritionem viderit, vt nulli a præterea Satisfactione opus esse iudicaueritnam nec nos diffitemur, tantam aliquando vim contritionis in aliquo reperiri posse, vt sola sufficiat ad omnem culpam, & pœnã expiandam, qualem fuisse in Maria Magdalena, facilè mihi ipse persuadeo.

Deniq; alia ratio Christi est, alia Sacerdotũ. Ille qui Dominus erat, suo iure poterat omnẽ culpam, & penam adulterę condonare: Sacerdotes; qui ministri sunt, iuxta leges sibi traditas coguntur pœnitentibus mulctam iniungere.

Tertium argumentum Lutherus habet in Assertione omnium articulorum suorum, quam edidit anno M.D.XXI. Nã in assertione articuli quinti, more suo ab auctoritate negatiua sumit argumentum, & quidem his verbis: *Satisfactionẽ,* inquit, *negaui, qualẽ ipsi docent: quod mihi nõ erit difficile probare. Ostẽdant si possunt; vbi in tota Scriptura vnus apex; aut iota scribatur, pro peccato mortali vno debere satisfieri septem annis: dicant vbi pro differentibus peccatis differẽtes pœnas statuat Christus, & Apostoli. Nõne hæc omnia sunt postea inuenta ab Episcopis? immò dent vnũ ex antiquis Patribus, in quo legantur quadragena, septena, & similia. Vbi id fecerint, libens reuocabo.*

Respõdeo, non esset quidẽ necessariũ ex Scripturis, & Patribus ea demonstrare, quæ requirit Lutherus, si summo iure agere vellemus: nõ enim cõtendimus, de terminationẽ certarũ pœnarũ siue quoad tẽpus, siue qđ modum, esse Iuris diuini. Quemadmodũ enim in multis aliis rebus generatim Christus præscripsit qd agi vellet, determinationem autem quoad tempus, locum, modum, & cætera similia, Ecclesiæ potestati reliquit, vt S. Augustinus testatur in epist. 86. ad Casulanum, de ieiunio, & in epist. 118. ad Ianuarium, de sumenda Eucharistia: sic etiam dicere nobis liceret, Christum in genere Pœnitentiam peccatoribus imperasse, modum autem, & tempus, & similia, definitioni Ecclesiæ reliquisse.

Veruntamen non erit difficile, in diuinis literis ostendere mulctam septem annorum pro peccato, quam Lutherus quærit. Libro secundo Regum capite 24. cùm Dauid peccasset in Deum, ac deinde resipiscens dixisset: *Peccaui valdè in hoc facto, sed precor Domine vt transferas iniquitatẽ serui tui, quia stultè égimus.* non remisit ei Deus continuò, vt Lutherus in primo argumento contendebat, omnem culpam, & pœnam, sed culpa remissa, pœnam indixit septem annorum, aut si mallet; aliam breuiorem, sed duriorem, trium videlicet mensium, aut denique aliam breuissimam, dierum trium, sed grauissimam. Habemus igitur non apicem, aut iota vnum, sed integram, planámque sententiam Scripturæ diuinæ, vbi pro vno peccato pœna septennis indicitur. Neque longè abest à proposito nostro quod scribitur Danielis 4. Regem Nabuchodonosor pro peccato superbiæ septem temporibus, id est, septem annis, grauissimam pœnã Deo iubente luisse.

Quod

annis, grauissimam pœnam Deo iubente luisse.

Quod autem Lutherus indicari postulat locũ, vbi pro differentibus peccatis differentes pœnæ constituantur; habemus testimonium luculentũ in Deuter. cap. 25. *Pro mensura delicti erit & plagarum modus.* & Apocalyp. 18. *Quantũ se glorificauit, & in deliciis fuit, tantum date ei tormentũ, & luctum.* ex his enim locis perspicuè discimus, diuersa peccata diuersas exigere pœnas, maiora videlicet maiores, & minora minores.

Quod verò pertinet ad sanctos Patres, quorum vel vnum sibi demonstrari cupit Lutherus, qui meminerit quadragenarum, & septenarum, id est, pœnitentiæ quadraginta dierum, aut septem annorũ: nos pro vno Patre Concilia antiquissima Patrum plurimorũ dabimus. In concilio Ancyrano celebrato ante Nicęnum I. concilium, id est, ante annos M.CC. LXX. can. 8. iniungitur septennis pœnitentia iis, qui coacti bis, térue idolis sacrificauerant: & in eodem concilio pro variis delictis aliquando duorum, aliquando trium, aliquando etiam decem annorũ pœnitentiæ indicuntur. In concilio Nicęno I. trecentorum decem & octo sanctorum Patrum, can. 11. indicitur pœnitentia annorum vndecim iis, qui præter necessitatem præuaricati sunt: & rursus can. 12. quibusdam aliis annorum tredecim pœnitentia imperatur. In concilio Elibertino, quod circa tempus concilij Nicęni celebratum est, can. 5. mulieri, quæ ancillam verberando necauit, septem annorum iniungitur pœnitentia.

Denique inumerabilia sunt eiusmodi testimonia, quæ tum in ipsis conciliis, tum apud Iuonẽ, & Burchardum decretorum collectores legi possunt: ex quibus Lutheri imperitia, qui ne vnum quidem Patrem pro septenni pœnitentia, proferri posse credidit, facilè cognosci potest.

CAPVT XII.

Soluuntur argumenta Philippi Melanchthonis ex Locis communibus.

IAM VERO Philippus Melanchthon in Locis communibus tit. de Satisfactione, quædum alia argumenta congessit, quæ hoc loco solita breuitate soluemus.

Primum, exemplo Gentilium conatur ostendere, Satisfactionem apud veteres Christianos nihil aliud fuisse nisi publicam excommunicationem, & certa signa reatus, atque etiam pœnas externas, quæ iniungebantur publicis peccatoribus exẽpli & disciplinæ causſa: & profert exempla quædam de Phœnice apud Homerũ, de Oreste, Peleo, Antilocho, Adrasto, & similibus, qui leguntur in historiis, siue potiùs in fabulis Græcorum.

Respondeo, exstare vestigia quædã Satisfactionis apud Ethnicos, libenter admittimus, id enim argumẽto est, naturale iudiciũ docere, post admissam culpam necessariam esse Satisfactionem: tamen nullo modo credibile est, christianos ab Ethnicis satisfaciendi ritũ habuisse; cùm in vtroq; Testamento tam multa, & tã perspicua inueniantur præcepta, & exẽpla Satisfactionis. Cur enim, obsecro, primi illi christiani à Phœnice poti⁹, aut Oreste, Peleo, Antilocho, vel Adrasto, Satisfactionẽ didicissẽt, quã à Iob, Dauide, Achabo, Manasse, Niniuitis, & aliis, in Scripturis sanctis Deum verũ per opera Pœnitentiæ placare studuisse inueniuntur? & quid opus erat in fabulis Græcorum opera Pœnitentiæ quærere, cum in Scripturis Prophetæ, & Apostoli, & Christus ipse tam frequenter ad ea opera homines adhortetur?

Sed illud nullo modo ferendum est, quod Philippus scribit, exempli solùm, & disciplinæ causſa impositas Satisfactiones in vsu fuisse apud veteres. An exempli, & disciplinæ causſa Rex Achab, cui nemo Satisfactionem imponere ausus fuisset, cilicium ad carnem sponte sua gerebat, & dormiebat, in sacco, ac ieiunabat, vt legimus libro tertio Regum capite 21. an potiùs vt soli Deo, qui videt in abscondito, satisfaceret? Ioram quoq; Rex Israel, cùm tempore belli & famis Deum per pœnitentiam placare cuperet, cur cilicium gerebat occultè, vt habemus lib. 4. Reg. cap. 6. nisi quia non homnibus, sed Deo satisfacere cupiebat? Quod idem ex Rege Dauid intelligi potest, qui solo Dei oculo contentus, lauabat per singulas noctes lectum suũ, & humiliabat in ieiunio animam suam, & panẽ sicut cinerẽ mãducabat, vt ipse de se in Psal. loquitur: vt omittã testimonia patrum, qui disertis verbis testantur, per opera pœnitentiæ Deum esse placandum, atque illi potissimum satisfaciendum; quæ testimonia suprà posuimus.

Alterum Philippi argumentum constat ex variis causſis, quibus Deus in hoc mũdo affligit Ecclesiã. Nam postcaquã enumerauit decem causſas, ita concludit: *Omittantur ergo fabulæ de compensatione Purgatorij, quæ nulla habent testimonia in Scriptura Prophetica, & Apostolica, & cogitẽtur aliæ maiores causſa calamitatum, vt iram Dei agnoscamus, & expauescamus, & vt sum veram consolationem nobis proponamus.*

Respondeo, multis modis argumentum peccat. primum, non reddit causſam afflictionum, quas vel ipsi pœnitentes sponte sua assumebant, vt Niniuitæ, Iob, Dauid, & ceteri; vel Ecclesia pœnitentibus iniungebat, vt ex tot conciliis suprà probauimus; sed earũ tantũ, quas à Deo immissas, velint, nolint homines tolerare coguntur. Etsi autem nos fatemur, flagella diuinitus immissa, si æquo animo tolerentur, non parùm prodesse ad Satisfactionem: tamen magis propriè Satisfactiones dicuntur labores sponte assumpti, vel à Iudice spirituali impositi ad compensandam iniuriam Deo factam.

Deinde non probat Philippus non esse alias causſas calamitatum, quas Deus immittit, præter illas decem, quas ipse enumerat. Et quemadmodũ ipse reperit causſas, non vnam, aut duas, sed decem; ita possumus & nos vndecimam addere, quæ ceteris nihil repugnet: ea verò est, vt homines Christiani calamitates, quibus à Deo premuntur; libenter sustinentes, purgatorij pœnas euadant.

Denique ex illis ipsis causſis, quas ipse adducit, colligi potest; valere Satisfactiones ad pœnas purgatorij compensandas, quod ipse negat. Fatetur enim Philippus in prima & octaua causſa Deum calamitatibus suos affligere, vt eorum peccata puniat: fatetur etiam paulò pòst, id est, pagin. sequenti, eiusmodi calamitates per pœnitentiam nostram mitigari, & aliquando penitus tolli, idque ex diuinis literis probari posse dicit. Quod igitur ipse docet de pœna temporali huius vitæ, nos extendimus etiam ad pœnam temporalem vitæ futuræ, quæ Purgatorij pœna nominatur. Esse autem Purgatorium post hanc vitam, negat Philippus, & ideò negat pœnam alterius vitæ per pœnitẽtiam mitigari, vel tolli:

sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed si admitteret Purgatorium, admitteret consequenter (quod ex iis quæ ipse docet, apertè sequitur) Purgatorij pœnam per pœnitentiam mitigari, vel tolli. Porro, Purgatorium esse, nos in primo Tomo Controuersiarum ex Scriptutis & Patribus clarissimè demonstrauimus: proinde nihil est, quod in hoc argumenro diutius immoremur.

Postremum argumentum in Locis communibus, ducit Philippus ab absurdis, quæ in Scholasticorum doctrina, quam ipse doctrinam Monachorum vocat, reperiri dicit: *Multa sunt*, inquit, *deliramenta in opinione Monachorum, quorum aliqua satis est refutasse. Satisfactiones Monachorum obscurant legem, & Euangelium, & amplificant dignitatem traditionum humanarum: fingunt enim in Satisfactionibus aliquid amplius fieri, quàm legem Dei, somniant reliquis operibus legi Dei satisfactum esse. Necesse est autem in Ecclesia exstare hanc doctrinam, quòd in hac vita procul absint etiam renati à perfectione legis. Deinde obscurant Euangelium, quia fingunt, mortem æternam nostra compensatione aboleri, immò indocti facilè transferunt Satisfactiones etiam ad remissionem culpæ. Tertiò amplificant traditiones humanas: definiunt enim Satisfactiones esse opera non debita, hoc est, ceremonias humanas, certorum dierum ieiunia, certorum ciborum abstinentiâ, certarum precum lectionem. Necesse est autem in Ecclesia exstare hanc doctrinam: Frustra colunt me mandatis hominum, id est, obseruationes humanæ non sunt cultus Dei, ac multò minùs æstimationis tantæ, vt sint compensatio pro morte æterna.*

Respõdeo, omitto quòd doctrinam Catholicam, per contemptum Philippus doctrinam Monachorum nominat: neque enim conuiciis, sed argumentis certare mihi propositum est: quanquam eam doctrinam, quam Philippus oppugnat, non Theologorum tantùm Scholasticorum, quorum plerique Monachi fuerunt, sed etiam omnium veterum Patrum esse, paulò antè ostendimus.

Quod igitur attinet ad illa tria, quæ aduersus doctrinam de Satisfactione obiiciuntur, quòd videlicet obscuret legem, quòd obscuret Euangelium, & quòd amplificet dignitatem traditionum humanarum: Primum repugnat Scripturæ & Patribus vniuersis. Secundum, non modò est falsum, sed etiam ipso teste Philippo falsum esse conuincitur. Tertium & est apertè falsum, & suprà à nobis capite quarto & sexto refutatum.

Primum Scripturæ & Patribus rèpugnare, perspicuum est, & ex cap. 19. Matthæi vbi Dominus consilia à præceptis distinguens, ostendit, posse homines iustificatos per gratiam Dei non solùm implere legem; sed etiam aliqua alia opera Deo gratissima facere, quæ imperata non sint. Nam interroganti adolescenti: *Quid boni faciam, vt habeam vitam æternam?* respondit Dominus: *Si vis ad vitã ingredi, serua mandata.* Cúmque ille diceret, se omnia seruâsse à iuuentute sua, adiecit Dominus & ait: *Si vis perfectus esse, vade, vẽde quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me*, de quo loco fusè disseruimus in 2. libro de Monachis, cap. 9. vbi etiam multa alia adduximus testimonia Scripturarum ad rem eandem confirmandam: & in eodem libro, cap. 11. adduximus testimonia Patrum Latinorũ, & Græcorum, qui disertis verbis affirmant, posse hominem Christianum per Dei gratiã plus facere, quàm Deus præcipiat. Quare necesse est in Ecclesia exstare hanc doctrinam, posse omnes Christianos, vt Concilium II. Arausicanum, can. vltimo tradit, post acceptum Baptismum, cum Dei adiutorio, quæ ipsi Deo sunt placita, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

Alterum autem (ipso teste Philippo) falsum esse, ac proinde Philippum sibi non constare, ex eius verbis demonstrari potest. Scribit enim hoc loco, per Satisfactiones Euangelium obscurari, propterea quòd Monachi fingant, mortem æternam nostra compensatione aboleri: at non dicunt hoc, sed negant potius Monachi, id est, Scholastici Doctores; quod in eodem titulo de Satisfactione, docuit Philippus his verbis: *Monachi hic definiunt Satisfactiones opera non debita, quibus volũt redimi pœnas Purgatorij, aut certe alias pœnas temporales: Sic enim docent, Deum cum sit misericors remittere culpam, sed cum sit iustus, & vindex, mutare pœnam æternam in temporalem purgatorij. Deinde addunt, partem pœnarum remitti potestate Clauium, partẽ redimendam esse Satisfactionibus: hæc est summa commenti.* Hæc ille. qui cùm docet; ex sententia Monachorum, Satisfactionibus redimi pœnas purgatorij, aut alias pœnas temporales, pœnam autem æternam non redimi nisi priùs ex misericordia Dei mutata sit in temporalem: certè simul docet, ex sententia Monachorum, absolutè & simpliciter non redimi mortem, siue pœnam æternam, sed solùm temporalem.

Porro, pœnam temporalem Purgatorij nostris operibus redimi, non solùm Monachi docent, sed etiã Scripturæ, & Patres, quorum testimonia alio loco allata sunt: inter quæ illud S. Cypriani insigne est, ex epist. 2. li. 4. *Aliud est pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.*

Quamuis autem Satisfactiones nostræ non sint ex condigno compensationes mortis æternæ, vt sæpe iam repetiuimus: tamen opera laboriosa, quæ cum Dei auxilio fiunt à pœnitentibus, siue ex congruo, siue vt dispositiones concurrere & prodesse ad culpæ remissionem, & mortis æternæ liberationem; Scripturæ & patres perspicuè docent; vt libro secundo, capite duodecimo demonstrauimus: inter cetera, Paciani in paræneſi ad pœnitentiam, post Tertullianum in libro de pœnitentia, testimonium illud apertissimum est: *Si de cruciatu Exomologeſis retractatis, Gehennam recordemini, quam vobis Exomologeſis extinguet.*

De Tertio, id est, de amplificatione traditionum humanarum, nihil est hoc loco addendum, cum satis sit id totum capite quarto & sexto, vt paulò antè diximus, refutatum. Atque hæc ex Locis.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta Philippi ex Apologia Confessionis Augustanæ.

IN Apologia Confessionis Augustanæ idem Philippus præter ea, quæ ex Locis communibus adducta confutauimus, quædam profert argumẽta, quibus probare nititur, Scripturas, quæ pro Satisfactione à Catholicis adducuntur, ad rem non facere, ac proinde sententiam nostram de Satisfactione non niti solidis argumẽtis. Sic igitur loquitur in articulo de Cõfessione & Satisfactione: *Multa colligi possunt argu-*

argumenta, quod hæc dicta Scriptura nullo modo pertineant ad Scholasticas Satisfactiones. Isti fingunt Satisfactiones esse opera indebita: Scriptura autem in his sententiis requirit opera debita: nam hæc vox Christi: Agite pœnitentiam; vox præcepti est. Primum hoc argumentum si ad formam ratiocinationis reuocetur, eiusmodi erit: Scripturæ, quæ pro Satisfactione adducuntur, præceptum diuinum sonant: At satisfactio quam Scholastici docent, ipsorum opinione, continet opera indebita, id est, non mandata diuinitùs: Igitur pro Satisfactione Scholastica Scripturæ diuinæ perperam allegantur.

Respondeo. In assumptione latet vitium; neque enim Scholastici docẽt, opera Satisfactoria debere esse omninò indebita, sed aliàs (vt ipsi loquuntur) indebita, id est, indebita, nisi peccãssent: siquidẽ assidua ieiunia, vigiliæ, cineres, & cilicia indebita essent, si homines in innocentia permanerent.

Adde quòd licet sententia sit valdè probabilis sancti Thomæ, Durandi, Paludani, & aliorum in 4. dist. 15. non rectè satisfieri per opera aliàs debita: tamen non est improbabilis sententia Adriani in tractatu de Pœnitentia, & Caietani quæst. 1. de Satisfactione, per opera aliàs debita satisfieri posse, cùm satisfactio, quam Deo reddimus, non pertineat ad solam iustitiam, sed etiam ad amicitiam.

Pergit deinde Philippus & ait: *Item Aduersarij scribunt, confitentem si recusset suscipere Satisfactiones, non peccare, sed persoluturum esse has pœnas in Purgatorio. Iam hæ sententiæ sine cõtrouersia præcepta sunt ad hanc vitam pertinentia: Agite Pœnitentiã, facite fructus dignos pœnitentiæ, Exhibete membra vestra seruire iustitiæ: quare nõ possunt detorqueri ad Satisfactiones quas recusare licet, nõ enim licet recusare præcepta Dei.*

Respondeo, neutra propositio huius argumenti vitio caret. Nam quod attinet ad Primam, si loquamur de Satisfactione à Sacerdote iniuncta, de qua Philippus loqui videtur, non concedit melior pars Theologorum Catholicorum, posse confitentẽ sine peccato recusare Satisfactionem. Nam tametsi Scotus, & Gabriel, & pauci quidam doceant, quòd Philippus retulit: tamen Magister sententiarum, S. Thomas, Richardus, Durandus, Paludanus, & alij permulti in 4. dist. 16. vel 18. omninò contendunt, quod & nos suprà docuimus, Sacerdotem habere Claues, quibus non tantùm absoluat à culpa, sed etiam vt Iudex vice Dei liget ad pœnam, quam pœnitens recusare non potest, nisi Iudici diuinitùs constituto, ac proinde ipsi Deo resistat. Veteres autẽ patres tantùm abest, vt recusantes mulctam à sacerdote iniunctam, admissuri essent, vt nunquam ad communionẽ Eucharistiæ pœnitentes adire permiserint, nisi priùs salubri Satisfactione purgatos. Ipsa denique Concilia Oecumenica, Florentinum & Tridentinum, non facerent satisfactionem partem sacramenti pœnitentiæ, nisi & à Deo institutam, & necessariam in re vel in voto esse credidissent.

Altera verò propositio ideò non caret vitio, quia præceptum illud: *facite fructus dignos pœnitentiæ*, quòd vnum ex tribus à Philippo notatis, nos adduximus pro satisfactione: datur quidem hominibus in hac vita, sed intelligitur cum conditione, si videlicet quis velit perfectam remissionem peccati, nõ solùm quoad culpam, sed etiam quoad omnem pœnã: omninò enim probabile est, nõ obstringi eos nouo peccato, qui non plenè satisfaciunt in terris pro pœna tẽporali alterius seculi. Etsi enim vult Deus dignos pœnitentiæ fructus, tamen si quid minus hic soluerimus, id purgatoriis ignibus expiabitur, vt Petrus Damianus scribit in 2. sermone de sancto Andrea.

Addit Philippus argumentum Tertium his verbis: *Tertiò, indulgentiæ remittunt illas Satisfactiones, vt docet caput Cùm ex eo, de Pœnit. & Remiss. At indulgentiæ non soluunt nos illis præceptis: facite fructus dignos pœnitentiæ, Agite pœnitentiam. Itaque manifestum est, malè detorqueri illa dicta Scripturæ ad canonicas Satisfactiones.*

Respondeo. Indulgentiæ (de quibus suo loco fusiùs differemus) nõ soluũt nos diuinis præceptis, sed faciũt tamẽ, vt pro iis pœnis, quæ nobis per Indulgẽtiam condonantur, non teneamur præcepto illo de faciendis dignis pœnitẽtiæ fructibus. Et habemus simile aliquid apud Apostolum Roman. 13. imperat enim Apostolus, vt reddamus omnibus debita: *Cui tributum, tributũ, cui vectigal, vectigal, cui honorem, honorem.* Igitur si cui creditor debitũ donauerit, aut princeps tributum remiserit, non soluetur ille quidem Apostolico præcepto, vt nõ teneatur reddere omnibus debita, sed non habebit debita, quæ reddat: neq; poterit impunè negare tributum ei, cui debet tributum; sed non habebit cui debeat tributum.

Addit Quarto hoc modo: *Videte porrò quid sequatur, si pœnæ Purgatorij sunt Satisfactiones seu satis passiones, aut Satisfactiones sunt redemptio pœnarum Purgatorij. Num etiam hæ sententiæ præcipiunt, vt animæ castigentur in Purgatorio? id cum sequi necesse sit ex Aduersariorum opinionibus, hæ sententiæ nouo modo interpertandæ erunt: Facite fructus dignos pœnitentiæ, hoc est, patiamini pœnas Purgatorij post hanc vitam.*

Respõdeo, miror nouã istã Philippi Dialecticã: satisfactio est redẽptio pœnarũ Purgatorij; igitur sentẽtiæ, quæ præcipiũt satisfactionẽ, præcipiũt vt animæ castigẽtur in purgatorio. Quis ita colligeret, nisi planè amẽs? an qui præcipit redimi captiuos, ne diuexẽtur, aut occidantur ab hostibus, is tibi videtur præcipere, vt captiui ab hostibus vexentur, vel interfiantur? Ergo ita colligi debet: satisfactio est redemptio pœnarum purgatorij; sententiæ igitur quæ satisfactionem præcipiunt, id præcipiunt, vt detur opera, ne animæ purgatoriis ignibus addicantur: & sententia illa: *facite fructus dignos pœnitentiæ*, non significat, patiamini pœnas purgatorij, post hãc vitã, sed Redimite pœnas purgatorij, & iporè satisfacite in hac vita, ne, velitis nolitis, satispatiamini post hanc vitam.

Quintum argumentum his verbis proponit: *Præterea cùm certissimum sit remissionem peccatorum gratuitam esse, seu gratis propter Christum donari, sequitur non requiri satisfactiones.*

Respondeo. Remissionem peccatorũ, quod attinet ad reconciliationem amicitiæ, & pœnam mortis æternę, gratuitam esse, libenter admittimus, tùm quia Scripturę diuinę id passim testãtur, tùm quia certum est, non posse hominem sine Dei gratia boni aliquid agere: remissionem autem peccati quoad pœnam tẽporalem, ita fatemur esse gratuitam, vt etiã per Satisfactionem acquiri posse nõ dubitemus. Gratuitã esse dicimus, quia sine gratia Dei satisfacere nõ possemus, acquiri nihilominùs per satisfactionẽ asserimus, quia ipsa opera bona & pœnalia per spiritum Christi facta, ex cõdigno reatũ pœnę tẽporalis expũgũt. Et quemadmodũ B. Paulus ad Rom. 6. vitam æternam, gratiã Dei vocat, quã 2. Tim. 4. Iustitiæ coronã appellat, quia vt rectè docet Cõciliũ Arau. can. 18. debetur merces bonis operibus, si fiãt, sed gratia, quę nõ debetur præcedit vt fiãt: sic etiã pœnæ tẽporalis remissio ad gratiã & iustitiã pertinet; quia debetur

Universidad de Deusto
Biblioteca

betur remissio pœnæ temporalis Satisfactioni, si fiat, sed gratia quæ non debetur, præcedit, vt fiat. Adde, quod si non repugnat gratuitæ remissioni peccati, redemptio pœnæ temporalis huius vitæ, quam Philippus admittit: nulla est ratio cur eidem repugnet redemptio pœnæ temporalis Purgatorij.

Sextum argumentum in verbis sequentibus ita proponitur: *Euangelium habet mandatum gratis remittendi peccata, non imponendi pœnas, & nouas leges, aut partem pœnarum imponendi, parte remissa.*

Respondeo, Mandatū istud Euangelicūde peccatis remittēdis gratis, idest, nulla Satisfactione imposita; nos adhuc in quatuor Euāgelistarū voluminibus reperire nequiuimus; inuenimus autē Matt. 16. & 18. mandatum omninò contrarium. Vbi enim Apostolis dantur claues soluendi, & ligandi, ibi sine dubio sic illi Iudices hominum peccatorum constituuntur, vt non solum eos à culpis absoluant, sed etiam ad pœnas ligent provt ad salutem ipsorum iudicauerint expedire. Quòd enim potestas ligandi nihil sit aliud, nisi potestas retinendi peccata impœnitētibus, quod hoc loco scribit Philipp. Aduersarij non probant, sed dicunt tantum: quòd aūt ea potestas ad ea omnia vincula se extendat, quæ necessaria, vel vtilia sunt ad salutem hominum renatorum, ac nominatim ad vinculum Satisfactionis; nos probamus, tùm quia verba Domini generalia sunt: *Quodcunque ligaueris, &, Quæcunque alligaueritis*, neque nostrum est restringere, quod Dominus amplum esse voluit: tùm quia Ecclesiæ consuetudo locum istum apertissimè declarauit, siquidem (vt ex Conciliis, & Patribus suprà citatis perspicuum est) nullum vnquam fuit tempus, quo lapsi in Ecclesia sine Satisfactione reciperētur. Quis autem credāt, Ecclesiam vniuersam ab initio prædicationis Euangelicæ, noluisse lapsos sine Satisfactione admittere, si in Euangelio mandatum exstaret de peccatis sine Satisfactione remittendis?

Argumentum Postremum, si tamen argumentum, & non potiùs figmentum dici debet, in illis verbis habetur: *Prætered mors Christi non est solùm Satisfactio pro culpa, sed etiam pro morte æterna, iuxta illud: Ero mors tua ô mors. Quid est igitur monstri, dicere, quòd Christi Satisfactio redimat culpam, nostræ pœnæ redimant mortem æternā; vt iam illa vox (Ero mors tua) intelligi debeat, non de Christo, sed de nostris operibus, & quidem non de operibus à Deo præceptis, sed de frigidis quibusdam obseruationibus, excogitatis ab hominibus, & dicantur mortem abolere etiam cùm fiunt in peccato mortali?*

Respondeo. Tria sunt hìc mēdacia. Primvm enim non docent Catholici, Satisfactionibus nostris redimi mortem æternam, sed pœnam solùm temporalem: vt iam sæpiùs diximus: atque illud: *Ero mors tua*, de Christi morte, non de nostris operibus intelligendum esse, gratissimè confitemur. Deinde, satisfactoria opera non in obseruationibus ab hominibus excogitatis, sed in Ieiunio, Eleemosyna, & Oratione, quæ in Scripturis præcepta, exempla, & promissiones amplissimas habent, vt suprà docuimus, collocamus. Denique nemo Catholicorum docet, opera in peccato mortali facta, abolere mortem: dicunt quidem aliqui, opera in peccato mortali facta, fore satisfactoria, si is iterum ad gratiam Dei redeat, qui ea opera fecerat; sed tunc satisfactoria esse, dum is est in peccato mortali, nemo (quod sciam) dicit. Porrò meliores Theologi, neque satisfactoria esse, neque vnquam futura concedunt ea opera, quæ in peccato mortali facta sint; tantum abest vt his operibus mortem aboleri dicant. Atque hæc ad argumenta Philippi respondisse sufficiat.

CAPVT XIV.

Soluuntur quædam argumenta Ioannis Caluini.

Ioannes Caluinus lib. 3. Institut. ca. 4. §. 25. incipit exagitare doctrinam de Satisfactione, & quasi alter Thraso, vel Goliath Philistæus, admirabili confidentia insultat agminibus Dei viuentis: *Tertium*, inquit, *locum Satisfactioni in Pœnitentia assignant: de qua quidquid blaterant, vno verbo subuerti potest. Dicunt non sufficere pœnitenti à præteritis malis abstinere, & mores in melius commutare, nisi de iis, quæ facta, sunt, satisfaciat Deo: esse autem multa adminicula, quibus peccata redimamus, lachrymas, ieunia, oblationes, charitatis officia.* Et paulò post: *Talibus mendaciis oppono gratuitam peccatorum remissionem, qua nihil in Scripturis clarius prædicatur.*

Respondeo. Quod nos blaterare dicit Caluinus, & quod vno verbo subuerti posse affirmat, totidem verbis tradidit Sanctus Augustinus in hom. 50. cap. 15. vbi sic loquitur: *Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de iis, quæ facta sunt, satisfiat Deo per Pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per cotriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.* Quod etiam de subsidiis peccatorum redimendorum in nobis caluinus reprehēdit, his verbis tradit S. Ambrosius in lib. de Helia & Ieiunio, cap. 20. *Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes? redime peccatum tuum.* Neque his dissimilia leguntur in Scripturis & Patribus, quos suprà citauimus: non igitur ista nos blateramus, aut fingimus, sed ex Scripturis & Patribus hausimus.

Porro grauita peccatorum remissio, quæ clarissimè in diuinis literis prædicatur, sicut Augustinum & Ambrosium, & Patres ceteros, Scripturarum diligentissimos rractatores non terruit, ita neque nos terret: in iisdem enim Scripturis vtrumque legimus grauitam videlicet peccati remissionem, & redemptionem peccatorum per opera bona. Idem enim Spiritus sanctus, qui per Isaiam dixit: *Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non ero memor.* Isaiæ 43. & cetera, quæ citat Caluinus: dixit etiā per Salomonē: *Misericordia & veritate redimitur iniquitas.* Prouerb. 16. & per Danielem: *Peccata tua eleemosynis redime*, Daniel. 4. & per Lucā, *Remittuntur ei peccata multa, quoniā dilexit multum.* Luc. 7. Itaque gratuita est peccatorum remissio, quia gratis Deus fidem & Pœnitentiam nobis inspirat, gratis ad amicitiam, & gratiam suam nos recipit; gratis culpam, & reatum mortis æternæ condonat; gratis denique gratiam illam infundit, per quā prō pœna temporali, quæ dimissa culpā remanet, satisfacimus: ex quo sequitur, jvt gratuita peccati remissio, non solùm cum Satisfactione non pugnet, sed eam potiùs gignat. In eo verò potissimùm errat caluinus, quòd gratiam, quæ in sacris literis prædicatur, non animaduertit opponi propriè illis tantùm operibus, quæ

quæ ex propriis viribus liberi nostri arbitrij fiūt: opera enim, quæ ex gratia ipsa procedunt, adeò non opponuntur gratiæ, vt in ea potiùs tāquam effectus in caussa, includantur.

Pergit Caluinus §. 26. *Verùm qua sunt peruersitate, & peccatorum remissionem, & reconciliationem fieri semel dicunt, cùm in gratiam Dei per Christum Baptismo recipimur: post Baptismum resurgendū esse per satisfactiones: sanguinem Christi nihil prodesse, nisi quatenus per claues Ecclesiæ dispensatur, &c.* & contrà allegat illud 1. Ioan. 2. *Si quis peccauerit, aduocatū habemus apud Patrem Iesvm Christvm, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* & illud Ioan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

Respondeo, quod hoc loco in Catholica doctrina Caluinus reprehendit, ante mille & trecentos annos scripsit S. Cyprianvs in sermone de opere & eleemosynis, vbi sic loquitur: *Non haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas, atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens iustitiæ, & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam tuendæ salutis aperiret, vt sordes post modum quascunque cōtrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in Scripturis Spiritus sanctus, & dicit, Eleemosynis & fide delicta purgantur: non vtique illa delicta, qua fuerant, antè contracta, nam illa Christi sanguine, & sanctificatione purgantur.* In eādem sentētiam loquitur Ambrosivs lib. 2. de Pœnitentia, cap. 5. *Vtrumq; beatum dixit, & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis.* atque alia id genus multa passim in Patribus reperiuntur.

Neque verò ita distinguimus inter Baptismum & Pœnitentiam, quasi peccata, quæ post Baptismum fiunt, sine Christi sanguine, solis operibus nostris expientur: nam (vt suprà non semel docuimus) peccata omnia, siue ante Baptismum, siue post Baptismum cōmissa fuerint, Christi sanguine, & redemptione purgantur, vt testimonia Scripturæ à Caluino adducta probāt: sed hoc inter ea discrimen agnoscimus, ꝙ in Baptismo ita plenè, ita perfectè, ita copiosè Christi sanguis operatur, vt peccata omnia non solùm quoad culpam, sed etiam quoad omnem pœnam alterius vitæ, cùm æternam, tum etiam temporalem deleat, ita vt nullus satisfactioni propriæ locus relinquatur, in Sacramento autem Pœnitentiæ, idem Christi sanguis culpam quidem, & pœnam æternam delet, sed pœnā temporalem totam, nisi propria satisfactione cooperante, non expiat: cuius discriminis caussam, ex diuina iustitia, atque ex aliis locis peritam suprà reddidimus.

Quare non admittimus modos illos loquēdi, quibus Caluinus sententiam nostram, vt eam odiosam faceret, explicauit. Non enim dicimus, remissionem peccatorum & reconciliationem semel fieri, quasi iustificatio lapsorum post Baptismum, non sit vera peccatorum remissio, & reconciliatio. Neque dicimus, post Baptismum resurgēdum esse per satisfactiones: non enim satisfactio ad resurgendum à morte peccati, sed ad reatum pœnæ temporalis, qui post eam resurrectionem manet, expiandum adhibetur. Neque illud dicimus, sanguinem Christi nihil prodesse, nisi quatenus per Ecclesiæ claues dispensatur: neque enim solùm prodest in Sacramento Pœnitentiæ, in quo virtute Clauium peccatores reconciliantur, sed etiam in Confirmatione, Eucharistia, cæterisque omnibus Sacramentis.

Deinde §. 27. argumentum ducit ab honore Christi, & pace conscientiæ: *Ac duo*, inquit, *hìc perpendere cōuenit: vt integer & illibatus suus honor Christo seruetur: vt conscientiæ de peccati venia securæ, pacem apud Deum habeat, &c.* allatis autem in medium testimoniis, Isaiæ, Petri, & Pauli, quib⁹ peccatorū nostrorū purgatio Christo tribuitur, his verbis conficit argumentū: *Nunc tibi pestilentes eorū mœnias propone: Gratiam Dei in prima peccatorum remissione solam operari: si posteà ceciderimus, ad secundam veniam impetrandam opera nostra cooperari. Hæc si locum habeant, ánne quæ Christo superius sunt attributa, illi salua manent? Immanè: quantum hæc differunt, Iniquitates nostras positas esse in Christo, vt in ipso expiarentur: & nostris operibus expiari? Christum esse propitiationem pro peccatis nostris, & Deum operibus propitiandum?*

Ad hanc Priorem argumenti partem, quæ ab honore Christi ducta est, Respondeo, multis modis peccasse Caluinum. Primvm, non rectè sententiam Catholicorum exposuit, cùm ait nos dicere, Gratiam Dei in prima pœnitentiæ remissione solam operari: si posteà ceciderimus, ad secundam veniam impetrandam opera nostra cooperari. Nam si agatur de remissione peccatorum quoad culpam, & debitum mortis æternæ: neque in prima, neque in secunda remissione opera nostra cooperantur gratiæ Dei per modum Satisfactionis propriè dictæ, & tamen cooperantur cùm in prima, tum in se ūnda remissione, per modum impetrationis, & dispositionum. Quòd enim in prima remissione, quæ videlicet fit in Baptismo, non sit gratia Dei sola, quæ operatur, sed opera etiam nostra, vt dispositiones cooperentur, perspicuum est ex verbis illis B. Petri Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.* & ex illis Apostoli Pauli Actor. 20. *Testificans Iudæis atque Gentibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesvm Christvm.* Cooperari autem fidem & Pœnitentiam, impetrando remissionem peccatorum, docet Avgvstinvs in epist. 105. ad Sixtum, vbi sic ait: *Nec ipsa remissio peccatorum, sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat: neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori.* Et tract 72. in Ioan. *Operanti in se Christo cooperatur homo salutē æternam, ac iustificationem suam.*

Itaque discrimen quod Catholici ponunt inter remissionem primam, & secundam, id est, in Baptismo, & post Baptismum, in eo potissimùm situm est, quòd in prima cōdonatur omnis culpa, & pœna, & proinde nulla est necessaria Satisfactio: in secunda, condonatur culpa, & pœna æterna, remanēte reatu pœnæ temporalis, pro qua Satisfactio exigatur. Atque hanc esse Catholicorum sententiam, agnoscit, & scribit idem Caluinus paulò infrà in eodem cap. §. 30. sed maluit hoc loco fraudulenter eam proponere, vt faciliùs impugnaret.

Deinde Caluinus non satis fideliter antitheses illas adduxit, cùm ait: *Immanè, quantum hæc differunt: Iniquitates nostras positas esse in Christo, vt in ipso expiarētur, & nostris operibus expiari: Christum esse propitiationem pro peccatis nostris, & Deum operibus propitiandum?* Nam si, vt paulò antè fecit, opera nostra cooperari expiationi, & propitiationi Christi, dixisset, non autem ea Christi Satisfactioni opposuisset: vidisset planè nullum esse locum exclamationi illi: *Immanè, quantum hæc differunt.* Neque enim hæc multùm differunt, Iniquitates nostras positas esse in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christo, vt in ipso expiarentur, & opera nostra à Spiritu Christi profecta, eidem Christo ad peccata expianda cooperari: neque illa multum differunt, Christum esse propitiationem pro peccatis nostris, & opera nostra per Spiritum Christi facta, eiusdem Christi propitiationi cooperari. Certè sanctus AVGVSTINVS, qui præter ceteros gratiam Christi totis viribus vbique defendit, non abhorret ab his vocibus, quas hoc loco tantoperè reprehendit Caluinus: *In melius*, inquit in Enchiridio, cap. 70. *est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus.*

TERTIO Scripturæ, quas ex Isaia, Petro, & Paulo Caluinus adducit, nihil minùs probant, quàm quod ipse cupit. Quid enim Isaias dicit? *Posuit Deus in eo iniquitatem omnium nostrum, & liuore eius sanati sumus.* Isaiæ 53 Quid Petrus? *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.* 1. Pet. 2. Quid Paulus? *De peccato damnauit peccatum in carne.* Rom. 8. Atqui hæc loca nihil aliud docent, nisi, Christi mortem fuisse pretium sufficiens ad omnia peccata mundi totius redimenda, siue sacrificium ad omnia omnium hominum crimina expianda: sed hoc precium nemini prodest, nisi modo aliquo applicetur. Nam si nulla requiritur applicatio, & omnia omninò peccata Christi sanguis expiauit, vnde tam multi sunt in mundo impij? cur tam multi detruduntur ad Inferos? cur tam pauci sunt qui saluantur? quid facit Baptismus? quid Eucharistia? quid fides? quid Pœnitentia? quid ipsa Euangelij prædicatio? Confitendum est igitur, Christi mortem, quæ per se ad omnia peccata abolenda sufficeret, nemini prodesse, nisi per fidem, & Sacramenta, cæteràque instrumenta diuinitùs instituta, singulis applicetur. Vnum autem exinstrumentis diuinitùs institutis ad pœnam temporalem peccatorum expiandam: Satisfactionem esse, nos dicimus, nec solùm dicimus, sed ex Scripturis, & omnium Patrum testimoniis comprobamus, vt ex iis quæ anteà scripsimus, patuit.

HVC accedit, quòd sacrificium Crucis Christi eò potissimùm spectauit, vt nos Deo reconciliaret, ac de impiis & inimicis, iustos, & amicos Dei faceret: sic enim Apostolus loquitur; *Cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius.* Rom. 5. &, *De peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis.* Rom. 8. & B. Petrus; *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.* 1. Petri 2. Id autem totum nos libentissimè confitemur; non vi satisfactionis nostræ, sed solo Christi merito nos reconciliari, & iustificari, siue per Baptismum, siue per Absolutionem: sed cum hoc non pugnat, quod dicimus; homines Christi sanguine reconciliatos, & iustificatos, operante in ipsis Christi spiritu & virtute, satisfacere Deo pro reatu pœnæ temporalis.

DENIQVE quod initio argumenti Caluinus assumit, Prouidendum esse, vt integer & illibatus suus honor Christo seruetur; tantùm abest, vt sententiæ nostræ de Satisfactione aduersetur, vt eam potius stabiliat, & confirmet. Siquidem maior est Christi gloria, si dicatur non solùm pro peccatis nostris satisfeciisse, sed etiam id membris suis donasse, vt per eius gratiam & virtutem, aliqua ex parte etiam ipsa satisfacerent: quemadmodum non derogat omnipotentiæ Creatoris, sed eam potius commendat, & celebrat, qui dicit Deum non solùm per se, sed etiam per seruos suos miracula facere. Viderint igitur Aduersarij, ne dum pro Christi honore certare se credunt, operibus gratiæ, & Christi membris, & ipsi Spiritui sancto iniuriam faciant: siquidem reprehensio fructuum, deriuatur ad radicem, & iniuria membrorum in caput redundat.

Iam verò POSTERIOR argumenti pars, quæ ducebatur à pace conscientiarum, his verbis à Caluino tractatur; *Quòd si de pacificanda conscientia agitur: quæ ist hæc erit pacificatio, si audiat peccata redimi satisfactionibus? quando tandem ille satisfactionis modus constare poterit? ergo semper dubitabit, an Deũ habeat propitium, semper æstuabit, semper horrescet. Nam qui leuibus satisfactiunculis acquiescunt, nimis contemptum iudicium Dei æstimant, & parum reputant quanta sit peccati grauitas. Et vt ipsis concedamus, peccata aliquot iusta satisfactione redimere, quid tandem facient vbi tot peccatis obruuntur, quorum satisfactionibus nec centum vitæ, vel si totæ in hoc sint, sufficere queant?*

RESPONDEO, conscientiæ pax non pendet à reatu illo pœnæ temporalis, quem solum satisfactionibus nostris tollendum esse dicimus: qui enim culpæ remissionem accepit, ac de mortis æternæ periculo liberatus, in gratiam cum Deo rediit, magna sine dubio fruitur conscientiæ pace, etiamsi sciat se temporali aliqua mulcta ob peccata præterita castigandũ. Quare Caluinus ita argumentatur, ac si nos diceremus, satisfactionibus nostris amicitiam Dei, gratiámque recuperandam: quod cùm nos minimè dicamus, ipse frustra sudat, & nihil præter aërem verberat.

In eo PRÆTEREA Caluinus fallitur, quòd existimat totam vitam, ac ne centum quidem vitas sufficere ad Satisfactionem, quam docemus. Fallitur, inquam, apertissimè: siquidem tanti æstimatur à Deo Satisfactio, quæ in hac vita sponte, atque ex charitate suscipitur, vt breuis huius vitæ labor facilè compenset acerbissimos, longissimósque cruciatus Purgatorij. Certè sanctus Martyr Cyprianus lib. 4. epistol. 2. non dubitat affirmare, peccata omnia, quæ alioqui longissimam in Purgatorio pœnam exigerent, vnica Martyrij passione purgari: ac etiam præter Martyrium, Theologi docent eiusmodi esse posse in aliquo pœnitente contritionem vt per eam peccata omnia quoad culpam & pœnam, plenissimè deleantur.

HIS argumentis explicatis, Caluinus §. 28. ponit distinctionem peccati mortalis, & venialis, qua nos vti dicit ad argumentum supra positum dissoluendum, atque eam refutare conatur. De qua re nihil in præsentiarum dicemus, tum quòd nos ea solutione non egemus, tum quòd de distinctione peccati mortalis & venialis plenum tractatum in tertio tomo instituimus.

Hoc vnum præterire non possum, ineptissima ratiocinatione vti Caluinum, vt probet non posse vnquam pro venialibus satisfieri; *Si vnius*, inquit, *diei est satisfactio peccati vnius: dum illam meditantur, pluribus se inuoluunt: quando diem nullum præterit iustissimus quisque, quo non aliquoties labatur: ed eorum verò satisfactiones dum se accingent, numerosa, vel potius innumera cumulabunt. Iam præcisa est satisfaciendi fiducia. Quid moramur? quomodo adhuc de satisfaciendo cogitare audent.*

SED quis dedit Caluino illud principium: vnum diem requiri ad satisfactionem vnius peccati venialis? Si vnico actu contritionis, qui momento temporis fieri potest, interdùm multa mortalia, vt diximus, expiantur: quanto facilius non, inquam, vnus dies, sed vna hora sufficiet ad satisfactionem venialium plurimorum? *De quotidianis*, (inquit AVGVSTINVS in Enchiridio ca. 71.) *breuibus, leuibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit.* Certè non consumitur vnus integer dies in oratione Dominica recitanda; & tamen ea oratione pro venialibus peccatis, non vno aut duobus, sed multis satisfieri credit Augustinus: non igitur præcisa est satisfaciendi fiducia, neque sine caussa de satisfaciendo cogitare audemus.

CAPVT XV.

Soluuntur alia Caluini argumenta.

NAM VERO in §. 29. propius ad rem accedit, & solutionem Catholicorum his verbis Caluinus proponit; *Conantur quidem se expedire: sed aqua, vt dicitur, illis hæret. Fingunt sibi distinctionem pœnæ, & culpæ: culpam remitti fatentur Dei misericordia; sed culpa remissa, pœnam restare, quam persolui Dei iustitia postulat: ad pœnæ igitur remissionem propriè spectare satisfactiones.* Deinde multis Scripturæ locis allatis, addit §. 30. quod deesse videbatur ad Catholicorum solutionem; *Scio*, inquit, *subtilius adhuc ipsos elabi, dum inter æternam pœnam, & temporales distinguunt. Sed cùm temporalem pœnam quoduis supplicium esse tradant, quod tàm de corpore, quàm de anima sumit Deus, excepta modò æterna morte: parùm eos subleuat hæc restrictio. Nam superiores loci, quos citauimus, hoc nominatim volunt, hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, vt quicquid eramus pœnæ meriti, remittat, culpam ignoscendo.*

Excutiamus igitur loca singula quæ adducit, ac videamus, vtrum ex iis colligi queat, omnem temporalem pœnam nobis remitti quotiescunq; nos Deus in gratiam recipit. Quæ quidem testimonia tanta confidentia Caluinus producit, vt dicat; *Subnectam quædam alia testimonia, quibus adeò cõstringantur tortuosi isti angues, vt ne summam quidem caudam complicare posthac queant.*

PRIMVM testimonium est, Hierem. 31. & Ezechielis 18. quod his verbis à Caluino proponitur: *Hoc est Testamentum nouum, quod Deus in Christo suo nobiscum pepigit, quòd iniquitatum nostrarum non recordabitur. Quid his significauerit, discimus ex alio Propheta, vbi Dominus, Si iustus, inquit, à iustitia sua deflexerit, omnium iustitiarum eius non recordabor: si impius ab impietate sua recesserit, omnium iniquitatum eius non recordabor. Quòd se iustitiarum recordaturum negat, vtique hoc est nullam se earum habiturum rationem, vt remuneretur: ergo & peccatorum non recordari, est ea non postulare ad pœnam.*

AD hoc primum testimonium iam suprà respondimus, cùm Lutheri argumenta solueremus: atque vt Caluinus intelligat, quàm parùm hoc suo argumento nos constrinxerit; eadem nos ratiocinatione vtimur in solutione, qua est ipse vsus in argumento. Cùm enim iustus à iustitia sua deflexerit, iustitiarum eius Deus non recordabitur, non quia non remunerabit temporali aliquo præmio, sed quia non remunerabit æterna illa mercede, quam repromisit diligentibus se: ergo ad eundem modum cùm impius ab impietate sua recesserit, iniquitatum eius Deus non recordabitur, non quia non castigabit temporaria aliqua pœna, vt Mosem, Aaronem, Dauidem, & alios post reconciliationem castigauit, sed quia non puniet sempiterna morte, & igne illo æterno, qui paratus est diabolo & angelis eius. Vide plura loco citato in solutione argumentorum Lutheri, cap. 11.

ALTERVM testimonium habetur Isaiæ 44. Micheæ 7. & in Psalm. 31. *Id ipsum*, inquit Caluinus, *alibi dicitur, Proiicere post tergum, delereinstar nubis demergere in profundum maris, non imputare, tectúmque habere: talibus loquendi formulis non obscurè sensum suum nobis explicauerat Spiritus sanctus, si dociles aures illi accommodaremus. Certè si punit Deus, peccata imputat: si vindicat, recordatur: si ad iudicium vocat, tecta non habet: si examinat, post tergum non proiicit: si inspicit, non obliterauit instar nebulæ: si ventilat, non proiecit in profundum maris. Atque in hunc modum interpretatur* AVGVSTINVS *claris verbis: Si texit peccata Deus, noluit aduertere; si noluit aduertere, noluit animaduertere; si noluit animaduertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. Tecta ergo peccata quare dixit? vt nõ videretur. Quid erat Deum videre peccata, nisi punire?*

RECTE dicit Caluinus, id ipsum in his locis contineri, quod in superioribus. Quare quemadmodum superiora testimonia Hieremiæ, & Ezechielis, significabant Deum non recordari iniquitatum eorum, qui per Pœnitentiam ad ipsum redeunt, non quia non puniat temporali aliqua pœna, ob eorum ipsorum, qui puniuntur, vtilitatem, sed quia non retinet cum illis inimicitiam, neque sempiterno igni illos addicit, neque ab æterna felicitate excludit: sic etiam testimonia Isaiæ, Micheæ, & Dauidis, hoc tantùm significant, Deum proiicere, delere, non videre, non imputare, tegere peccata eorum, quibus amicitiam suam, gratiamque restituit; quia quod attinet ad reatum culpæ, & pœnæ æternæ, ita illos respicit, ac si nunquam peccassent, licet ob eorum vtilitatem, aliísque iustissimis de causis, aut eos ipse temporaliter castiget, aut vt se ipsi castigent, velit.

Quocirca idem sanctus AVGVSTINVS, qui, tegere peccata, interpretatur, non punire; in alio loco scribit, Deum omnino velle, vt peccatum non maneat impunitum, & tùm non punire peccata nostra, cùm nos ipsi ea punimus. In Psalm. 50. *Non impunitum erit peccatum meum, sed ideo nolo vt tu punias, quia ego peccatum meum punio.* & ibidem, *Veritatem dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum, quibus ignoscis, non dimisisti: sic prærogasti misericordiam, vt seruares & veritatem.* Hæc ille. Non igitur apud Augustinum, tegere peccata, est, nullo modo punire; sed, non punire in æternum; vel non punire etiam temporaliter, si se ipse peccator puniat.

TERTIVM testimonium est Isaiæ & Hierem. 50. *Audiamus verò*, inquit Caluinus, *& ex alio Prophetæ loco, quibus legibus peccata remittat Dominus. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix albescent, & si rubuerint vt vermiculus, erunt quasi lana. Apud Hieremiam autem sic legitur: In illa die requiretur iniquitas Iacob, & non inuenietur; peccatum Iudæ, & non erit, quia propitiabor reliquiis, quas seruauero. Vis*

Universidad de Deusto
Biblioteca

breuiter tenere quis sit verborum istorum sensus: expende quid è conuerso sibi velint loquutiones illæ; Dominum in sæculo iniquitates colligare, in fiscículum colligere, & recondere, stylo ferreo exarare in lapide adamantino. Nempe si vindictam, repensum iri significant, quod extra dubium est; neque etiam dubitandum est, quin contrariis sententiis omnem vindictæ repensionem Dominus se remittere affirmet. Hic mihi obtestandi sunt lectores, non vt glossis meis auscultent, sed tantùm vt verbo Dei locum aliquem esse sinant.

VTINAM Caluinus quod ab aliis petii t, præstare ipse voluisset, vt verbo Dei locum aliquem esse sinens, illud suis glosis minimè deprauasset: certè enim ex istis ipsis locis Isaiæ, & Hieremiæ, quæ nunc adduxit, errorem suum deprehendere facilè potuisset. Audi enim quibus legibus apud Isaiam peccata remittat Deus: *Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere peruersè, discite bene facere, quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam; & venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, sicut nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* Hæc Dominus per Isaiam, vbi promittit quidem perfectam peccati purgationem; vt nulla restet luenda pœna, vt cupit Caluinus; sed non promittit solùm credentibus, & resipiscentibus, vt Aduersarij nostri docent, qui de capite suo loquuntur, & non de ore Domini: sed promittit iis, qui priùs lauantur, & mundantur per veram Contritionem, & Pœnitentiam; deinde cessant à peccatis, quibus antea malè assueuerant; tum in bonis operibus assiduè, ac diligenter exercentur, atque ita (vt hunc locum sanctus exponit HIERONYMVS) dignos Pœnitentiæ fructus faciunt. His, inquam, Dominus dicit: *Venite, & arguite me: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur*, id est, vt idem exponit Hieronymus: *Si hæc omnia feceritis, arguite me, nisi præmia reddidero, quæ pollicitus sum, nimirum, nisi peccata, quamuis maxima, plenè, perfectéque dimisero.* Cùm igitur plena peccati remissio, quoad omnem pœnæ reatum, præmium sit operum bonorum, quæ post conuersionem, & culpæ remissionem fiunt, quæque satisfactoria dici solet: quis non videt, ex hoc loco Isaiæ à Caluino adducto, non destrui, sed astrui prorsus, & stabiliri nostram de satisfactione doctrinam?

PORRO Hieremias loquitur de peccato idolatriæ, ob quod totus populus in captiuitatem Babylonicam ductus fuerat, ac prædicit, expiato peccato illo, longa, durissimáque captiuitate, tandem flagellum in ipsum Regem Babylonis conuertendum, & reliquias Israël & Iuda liberandas, & ita liberandas, vt peccatum illud non amplius inueniatur, vt nimirum aliqua alia pœna mulctetur.

QVARTVM testimonium est, 1. Petr. 2. Isaiæ 53. Rom. 3. 1. Cor. 1. Ephes. 1. Col. 1. & 1. Tim. 2. *Quid quæso*, inquit Caluinus, *nobis præstitisset Christus, si adhuc pro peccatis pœna exigeretur? nam cùm dicimus eum pertulisse peccata nostra in corpore suo super lignum, non aliud significamus, quàm defunctum pœna & vindicta, quæ peccatis nostris debebatur. Id ipsum significantius declarauit Isaias, cùm dicit, castigationem pacis nostræ fuisse super eum: & quoties de redemptione per eum facta, meminit Paulus, vocare solet ἀπολύτρωσιν, quo non simpliciter redemptionem indicat, qualiter vulgò intelligitur, sed precium ipsum, & satisfactionem.*

RESPONDEO, si Christo mortuo, adhuc pœna mortis æternæ à nobis exigeretur, non omnino ineptè Caluinus quæreret, quid nobis præstitisset Christus: si adhuc pro peccatis pœna exigeretur. At cùm sacrificio mortis suæ Christus nobis Deum reconciliauerit, & ex irato iudice patrem amantissimum fecerit; cùm nos ab æterno interitu liberauerit, & vitam sempiternam acquisierit, cùm denique gratiam, & virtutem nobis dederit, qua Deo pro temporali pœna satisfacere ipsi possemus; ingratissimus sit necesse est, qui quærendum adhuc esse putat, quid nobis præstiterit Christus, si pœna quædam temporalis pro peccatis nostris exigatur.

PORRO testimonia illa Isaiæ, Petri, & Pauli, iam suprà iterum adducta, & explicata sunt: ac libentissimè, gratissiméque agnoscimus, & fatemur, Christi mortem precium, & satisfactionem esse pro peccatis nostris, quoniam, vt sæpe dictum est, soluit ipse precium, & satisfecit; immediatè, (vt sic loquar) pro culpa, & reatu mortis æternæ eorum, quibus sanguis eius per sacramenta applicatur; mediatè autem pro pœna etiam temporali, quatenus gratiam præbet, per quam ipsi nos Domino satisfacimus.

QVINTVM testimonium est in toto Leuitico, de quo sic loquitur Caluinus: *Validum autem in primis arietem nobis suppeditat, quod de expiandis peccatorum noxis in lege Mosayca præscribitur. Neque enim illic Dominus hanc, aut illam satisfaciendi legem constituit, sed totam in sacrificiis compensationem requirit: vbi tamen alioqui diligentissimè, atque exactissimo ordine omnes expiandi ritus exequitur. Qui fit autem, vt nullis prorsus operibus admissa delicta procurare iubeat, sed sola in expiatione sacrificia requirat, nisi quòd ita testari vult, vnicum esse satisfactionis genus, quo iudicium suum placatur? nam quæ tunc immolabant sacrificia Israelitæ, non hominum opera censebantur, sed à sua veritate, hoc est, vnico Christi sacrificio æstimabantur.*

RESPONDEO, Validus iste aries, pro veritate validus est, pro Caluini errore prorsus infirmus. Nam sacrificia illa Leuitica (vt in 2. lib. de Sacramentis in genere cap. 14. 15. 16. & 17. demonstrauimus) non culpam, aut pœnam æternam, sed immunditiam tantùm legalem, & pœnam temporariam expiabant: proinde rectè satisfactiones quædam dici poterant.

QVOD culpam & pœnam æternam non expiarent? perspicuum est, tum ex Dauide Psalm. 50. *Si voluisses sacrificium, dedissem: vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.* tum ex eo, quòd ea sacrificia Deo grata non erant, nisi qui offerebat, Deo gratus, & per hoc iustus esset; nam Prouerb. 15. victimæ impiorum dicuntur abominabiles Domino: tum denique ex testimoniis plurimis Scripturarum, & Patrum, quæ loco citato adduximus.

QVOD autem vt quædam satisfactiones, expiarent reatum pœnæ temporalis, sequitur ex ipsa Dei promissione. Promisit enim Deus offerentibus ea sacrificia, remissionem peccatorum: quæ promissio cùm intelligi nequeat de remissione quoad culpam, & pœnam æternam; id restat, vt intelligatur de remissione peccati quoad pœnam temporalem.

ACCE

ACCEDIT, quòd Deus iubebat pro mensura delicti offerri sacrificia maioris, vel minoris precij. Leuit. 6. quod est argumẽtum manifestum illas oblationes imperatas fuisse in compensationem aliquam iniuriæ Deo factæ.

Ex his autem sequitur, multa falsò affirmasse Caluinum, vt validum illum arietem contra Satisfactiones extrueret.

PRIMO falsò asseruit, Deum in Leuitico non constituisse hanc, aut illam satisfaciendi legem: quid enim sunt sacrificia variæ æstimationis pro varia mensura delicti, nisi variæ satisfactiones?

SECVNDO falsò scripsit, Deum totam in sacrificiis compensationem exegisse: nam Deus non instituit sacrificia pro omnibus peccatis expiandis, sed solùm pro peccatis ignorantiæ contra cæremonias legis, Leuit. 4. & 5. & pro peccatis circa damnum proximi in rebus externis, & pro periurio, ex cupiditate habendi res alienas prolato, Leuit. 6. pro aliis peccatis grauioribus, vt pro blasphemia, idololatria, homicidio, adulterio, & similibus, nulla inueniuntur sacrificia instituta; sed Prophetæ populum admonebant, pro his in cinere & cilicio Pœnitentiam esse agendam, & eleemosynis, aliisque bonis operibus peccata redimenda.

TERTIO falsò Caluinus assumpsit, in Leuitico Deum diligentissimè, atque exactissimo ordine omnes expiandi ritus exequutum: id enim falsum esse, constat ex his, quæ iam diximus.

QVARTO, falsum est quod ibidem posuit, nullis prorsus operibus admissa delicta procurari iussisse Deum: nam ipsa oblatio sacrificij, opus erat à Deo mandatum ad peccata admissa procuranda.

Quod DENIQVE Caluinus addit, oblationes illas, non hominum opera censeri; non minus est falsum, quàm cetera. Nam tametsi sacrificia illa, diuina opera dici possent, tum quia à Deo instituta erant tum quia sacrificium Crucis significabant: tamen erant etiam, ac censebantur opera humana, & laboriosa, ac proinde satisfactoria: quia non sine detrimento rei familiaris offerebantur: quia per ea cultus latriæ, Deo ab eo cuius erat oblatio, adhibebatur: quia ex fide & pietate offerentium grata erant: *Dona enim*, vt ait Sapiens Eccles. 34. *iniquorum, non probat. Altissimus, nec respicit in oblationes impiorum.* Et Gen. 4. *Respexit Deus ad Abel, & munera eius.* in quem locum scribens, ita loquitur S. GREGORIVS lib. 12. Moral. cap. 12. *Iram iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis.* Et paulò pòst: *Idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt.* Atque hæc de valido Caluini ariete.

SEXTVM testimonium est Oseæ 14. *Qualem*, inquit Caluinus, *compensationem à nobis recipiat Dominus, paucis verbis eleganter Oseas expressit: Omnem, inquit, tolle iniquitatem ô Deus: en peccatorum remissio; & vitulos labiorum persoluemus; en satisfactio.*

RESPONDEO, qui Deum rogat vt omnem tollat iniquitatem, iure pollicetur actionem gratiarum, siue laudis sacrificium. Sed quid hoc facit contra Satisfactionem? nam neque iniquitas reatum pœnæ, sed culpam significat propriè: neque si Deus culpam, & pœnam æternam tollat, temporali manente, pro qua satisfieri debeat; non erunt labiorum vituli persoluendi: nec denique, si aliquando Deus culpam, & omnem pœnam ita condonet, vt nullam exigat satisfactionem, præterquam laudis, & actionis gratiarum; idcirco id perpetuum erit.

SEPTIMVM testimonium est Ezech. 36. *Superiores loci*, inquit Caluinus, *quos citauimus, hoc nominatim volunt, hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, vt quicquid eramus pœnæ meriti, remittat, culpam ignoscendo. Et quoties Dauid, aut alij Prophetæ peccatorum veniam petunt, simul pœnam deprecantur, immò diuini Iudicij sensus hùc eos impellit: rursus cùm à Domino misericordiam promittunt, semper fere ex professo de pœnis, earúmque remissione concionantur. Certe cùm Dominus apud Ezechielem pronunciat, finem se impositurum Babylonico exilio, idque propter se, non propter Iudæos: gratuitum esse vtrumque satis demonstrat. Denique si à reatu liberamur per Christum; pœnas, quæ inde proueniunt, cessare oportet.*

RESPONDEO, quid superiores loci contineant, iam vidimus, nullum enim prætermisimus, & in nullo inuenimus quod Caluinus hoc loco tam cõfidenter affirmat; hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, vt quidquid eramus pœnæ meriti, remittat, culpam ignoscendo: & contrà, nos multa exempla protulimus eorum, quibus Deus culpam ignouit, & pœnam tamen temporariam non remisit, vt Mosis, Aaronis, Dauidis, & aliorum.

PORRO Dauid, & Prophetæ ceteri, cùm veniam peccatorum petunt, non simul pœnam temporalem semper deprecantur. Dauidis illa vox est, 2. Reg. 24. *Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me & contra domum patris mei.*

DEINDE Dauid, & Prophetæ cæteri, nihil est mirum si pœnam sæpe deprecabantur, & eius remissionem populo promittebant, cùm simul ad pœnam sponte susciendam exemplo, & verbo populum hortarentur: æquum est enim, vt Deus parcat illis, qui ob eius amorem sibi ipsi non parcunt.

Testimonium autem ab EZECHIELE petitum nihil omninò facit ad rem: nam eo loco Propheta de gratia noui testamenti propriè vaticinatur; ait enim: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum, & dabo vobis cor carneum. &c.* hanc autem gratiam certum est, propter nomen suum, non propter merita Israëlitarum, Deum fecisse humano generi.

DEINDE etiam si ad literam potissimùm de liberatione à seruitute Babylonica Propheta loquutus fuisset, quid hoc faceret contra satisfactionem, quam nos defendimus ad expiandam pœnam temporalem alterius seculi, & vnicuique propriam? pœnas enim huius seculi, & præsertim communes toti populo, iam anteà docuimus non semper satisfactionibus expiari, quemadmodum non semper immitti.

DENIQVE illa conditionalis assertio: *Si à reatu liberamur per Christum, pœnas quæ inde proueniunt, cessare oportet.* Si per reatum intelligamus obligationem ad pœnam, verissima est: sed illud non est verum, per Christum semper liberari nos ab omni reatu pœnæ temporalis; etiamsi nulla intetueniat satisfa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctio. Si verò per reatum significetur culpa, siue offensio, ob quam debitũ pœnæ luendæ contrahimus; falsa conditionalis assertio est, Si à reatu liberamur, pœnam cessare oportet: multa sunt enim, quæ sine certis caussis non oriuntur, quæ tamen orta manent, caussis pereuntibus. Ædificium sine ædificatore non fieret: quod si semel factum fuerit, manebit, licet continuò ædificator pereat. Itaque rectè sanctus AVGVSTINVS tract 124. in Ioan. *Productior*, inquit, *est pœna, quàm culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna.*

ATQVE ita soluta manent illa omnia argumenta, quæ Caluinus insolubilia esse, solita temeritate iactauerat: supersunt tamen adhuc alia quædam argumenta, quæ obiter Caluinus in sequentibus paragraphis, dum aliud ageret, id est, dum argumenta Catholicorum soluere niteretur, inseruit.

CAPVT XVI.

Soluuntur alia Caluini argumenta.

IGITVR in eodem cap. 4. §. 35. adducit sancti Ioannis Chrysostomi testimonium ex lib. 3. de Prouidentia, vt probet Deum non inferre supplicia, vt peccata puniat, sed tantùm, vt peccatores excitet ad resipiscentiam: & idem confirmat testimonio Hieremiæ, & Oseæ Prophetarum; sic autem loquitur: *Stultissimus fuerit, si quis arbitretur, præsentis vitæ calamitates in peccati noxam esse nobis impositas. Id mihi videtur Chrysostomus voluisse, cùm ita scripsit: Si ob hoc pœnas infert Deus, vt in malis perseuerantes ad Pœnitentiam vocet; ostensa Pœnitentia, superfluaiam erit pœna. Quare prout vnusquisque ingenio expedire nouit, ita hunc maiori asperitate, illum benigniori tractat indulgentia. Itaque vbi docere vult, se non esse in pœnis exigendis immodicum, exprobrat duro & obstinato populo, quòd percussus, non tamen faciat finem peccandi. Hoc sensu conqueritur, Ephraim esse quasi placentam ab vna parte torridam, ab altera parte incoctam: quia scilicet non penetrabant in animos ferulæ, vt vitiis excoctis, populus ipse capax veniæ fieret. Certè qui sic loquitur, ostendit simul ac quisque resipuerit, se mox fore placabilem, sibique nostra persuacia exprimi, quem exercet rigorem in castigandis delictis, cui voluntaria correctio occurreret.*

RESPONDEO, calamitates, quæ impiis immittuntur à Deo, sæpenumero ad eum finem immittuntur, vt illi resipiscant: id tamen non esse perpetuum, testantur mortes Sodomitarum, Pharaonis, Antiochi, Herodis, & aliorum, qui diuino iudicio percussi, miserè interierunt. Ceterùm, tametsi eiusmodi calamitates, quæ conuersionem præcedunt, sæpe, vt dixi, ad resipiscentiam referantur: eæ tamen quæ post conuersionem sequuntur, de quibus nos hoc loco agimus, non ad resipiscentiam, sed ad offensam aliquo modo compensandam referuntur. Sequi autem post conuersionem pœnas aliquas temporales, vel in hac vita, vel in futura; satis suprà probatum esse credimus.

NEQVE testimonium sancti Ioannis Chrysostomi cum nostra sententia pugnat: tum quia loquitur ipse de pœnis, quæ conuersionem præcedunt, quas æquum est cessare, cùm ij, qui flagellabantur, sese resipiscunt: tum etiam quia sanctus Chrysostomus per pœnitentiam non significat solam resipiscentiam, sed integram Pœnitentiam, quæ præter internam conuersionem, & gemitum, externos etiam labores atque opera satisfactoria comprehendit: æquissimum autem est, vt ostensa Pœnitentia, id est, cùm peccator se ipse affligit, & punit, dignósque facit Pœnitentiæ fructus: pœna diuinitus inflicta cesset.

QVOD autem Deus queratur, durum & obstinatum populum, qui à Hieremia & Osea sub nomine Ephraim reprehenditur, diu percussum, non fecisse peccandi finem: significat quidem, iis flagellis populum percussum, vt tandem aliquando resipisceret; sed non inde sequitur, non oportuisse eum populum post conuersionem in cinere, & cilicio, in ieiunio, fletu, & planctu Pœnitentiam agere, eáque ratione pro culpis præteritis Domino satisfacere.

ALIVD argumentum in eodem §. 35. ducit Caluinus ab exemplis eorum, qui sine vlla imposita mulcta iustificati leguntur: *Legitur*, inquit, *Publicanus descendisse è templo iustificatus: pœna nulla sequitur. Petrus delicti veniam obtinuit: lacrymas eius (inquit Ambrosius) legimus, satisfactionem non legimus. Audit Paralyticus, Surge, remittuntur tibi peccata tua: pœna non imponitur. Omnes quæ in Scriptura commemorantur absolutiones, gratuitæ describuntur. Ex hac exemplorum frequentia, regula potius peti debuerat, quàm ab vnico illo, quod nescio quid singulare continet.*

RESPONDEO, regula doctrinæ Catholicæ non ab vnico Dauidis exemplo petita est, sed à multis Scripturæ testimoniis & exemplis, ab vsu vetustissimo omnium Ecclesiarum, à communi Patrum Latinorum, Græcorúmque consensu. Sed tamen vnicum etiam Dauidis exemplum, si quis rectè iudicare possit, plus valet ad sententiam nostram confirmandam, quàm exempla omnia, quæ Caluinus protulit, ad infirmandam. Siquidem PVBLICANVS ille legitur quidem iustificatus præ Pharisæo, non tamen ab omni reatu pœnæ liberatus. Deinde non sine satisfactione iustificatus dici potest, qui pectus suum percutiebat, qui humillimè Domino supplicabat, qui neque ad interiora templi accedere, neque oculos ad cœlum sustollere audebat. PARALYTICVS audiuit: *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*: sed quis nouit, an peccatorum nomine sola culpa & pœna æterna eo loco non intelligatur? quis dicere auderet, ipsa paralysi tam diuturna æquo animo tolerata, non eum pro delictis suis satis Deo fecisse? Quis neget denique Christum pro arbitrio culpam, & omnem pœnam remittere potuisse? nec tamen ministris licere omnia, quæ domino liceant? PETRVS non solùm resipuit, sed etiam amarissimè fleuit: quo fletu Domino satisfecit.

Miror autem Caluini vel imprudentiam, vel malitiam, qui aut Ambrosij testimonium non legit, aut eo ad fallendum abuti voluit. Sanctus enim AMBROSIVS nomine satisfactionis eo loco excusationem, siue defensionem criminis apertissimè designauit: laudat enim Petrum, quòd maluerit lacrymando confiteri, quàm loquendo excusare delictum. Sic enim legimus lib. 10. in Lucam cap. 96. *Maluit ipse suum accusare peccatum, vt iustificaretur fatendo, quàm grauaretur negando.* Et infrà: *Non inuenio quid dixerit, inuenio quòd fleuerit: lacrymas eius lego, satisfactionem non lego: sed quod defendi nõ potest, abluí potest.* & in serm. 46. vbi eandem illam sententiam posuerat: *Lacrymas lego, satisfactionem non lego.* subiecit, *Rectè Petrus fleuit, & tacuit, qui à quod deflere solet, non solet excusare.* Itaque SATISFACTIO eo loco defensio, & excusatio est, quo sensu dicitur 1. Petri 3. *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem, de ea, quæ in vobis est spe.* & Actor. 24. inquit Paulus: *Bono animo pro me satisfaciam.*

Argumentum POSTREMVM Caluinus petit ex quatuor Chrysostomi & Augustini testimoniis, quæ tamen nullo negotio poterunt explicari. PRIMVM testimonium CHRYSOSTOMI est homil. 2. in Psal. 50. vbi sic legimus: *Vbi misericordia flagitatur, interrogatio cessat: vbi misericordia postulatur, iudicium non sæuit: vbi misericordia petitur, pœnæ locus nõ est: vbi misericordia, quæstio nulla: est vbi misericordia, cõdonatio sponsio est.* SECVNDVM testimonium eiusdẽ est homilia 10. in Genesim, vbi Chrysostomus dicit, nihil vltrà à nobis Deum requirere, quàm vt delicta nostra cum lacrymis apud se confiteamur. PRIMVM testimoniũ AVGVSTINI est in lib de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 54. vbi definitur Satisfactio ad hunc modum: *Pœnitentiæ Satisfactio est, causas peccatorum excindere, nec eorum suggestionibus aditum indulgere.* SECVNDVM testimonium eiusdem; ex nescio quo libro; neque enim certũ locum notauit: *Caro Christi*, inquit, *verum est, & vnicum pro peccatis sacrificium, non modò iis, quæ vniuersa in Baptismate delentur, sed quæ postea ex infirmitate subrepunt, propter quæ vniuersa quotidie clamat Ecclesia, Remitte nobis debita nostra; & remittuntur per singulare illud sacrificium.*

RESPONDEO PRIMVM, Chrysostomi testimonium misericordiam generatim commendat. Ac verissimum est, misericordiæ opponi iudicium: & pœnã: qui enim misericordiam quærit, non vult subire iudicium, & qui ex misericordia indulgẽtiam consequitur, non debet subire pœnam, quæ sibi condonata est. At ex hac generali commendatione misericordiæ, non potest rectè colligi, non oportere pœnitentes satisfactione iniuriam aliqua ex parte cõpensare, nisi aliunde cõstet, ex misericordia condonari illis à Deo non solùm culpam, sed etiam omnem omnino pœnam temporalem, & sempiternam.

Itaque idem CHRYSOSTOMVS in eadem homilia paulò inferiùs, hæc habet: *Miseretur quidẽ Deus sed non passim miseretur: prouocat nos, & dicit, Da & tu aliquid: nõ quia ego tui egeo, sed quia volo, & te aliquid conferre ad tuam vtilitatem.* Et infrà: *Deus dicit, Da mihi confessionẽ tuam, & lacrymas Pœnitentiæ.* & homil. in Psal. 6. explicans quãtas lacrymas Dauid Domino dederit, qui tamen misericordiam flagitabat: *Non tantùm*, inquit, *lacrymatus est, sed etiam lacrymis lectum lauit, non vno, aut duobus, aut tribus diebus, sed etiam singulis noctibus. Et non solùm dicit præteritum, sed etiam futurum. Ne putetis enim, quòd cùm hæc semel feciſſet, deinceps se quieti tradiderit, & laxamento vsus sit: sed hoc assidue facit per totam vitam.* & homil. in Psalm. 106. *Confessio*, inquit, *Pœnitentiam monstrat, Satisfactio veniam sibi diuina pietate conciliat.* Et infrà: *Peius est, Dei offensam non satisfactione placare, quàm peccando Dei bonitatem offendere.*

ALTERVM Chrysostomi testimonium docet, ad amicitiam Dei recuperandam, sufficere contritionem veram, quæ confessionem peccati coram Deo cum lacrymis factam, & propositum vitæ melioris complectitur: non excludit autẽ CHRYSOSTOMVS operam laboriosam, post amicitiam Dei recuperatam, ad reatum pœnæ temporalis delendum, vt ex multis eius testimoniis suprà probauimus.

Id ita esse, perspicuum erit ex homilia de B. Philogonio, vbi fusiùs habentur ea, quæ ex homil. 10. in Genesim Caluinus adduxit; sic enim loquitur: *Ego testificor, ac fidem habeo, vt si nostrum quisque, qui peccatis obnoxij sumus, recedens à pristinis malis, ex animo vereq; promittat Deo, se posthac nunquam ad illa rediturum; nihil aliud Deus requirat ad satisfactionem vlteriorẽ: benignus enim est, &c.* quo loco per Satisfactionẽ intelligit excusationem, & sensus est: Deum non requirere, vt peccatum defendamus, vel excusemus, & rationem reddamus, cur hoc, aut illud fecerimus, sed satis illi esse, si simpliciter peccatum cõfiteamur, & promittamus nos deinceps non peccaturos: dixerat enim paulò antè: *Discede à malo, virtutem amplectere, desiste à prauitate, pollicere te posthac ista non commissurum. & istud sufficiet ad excusationem.* In eadẽ autem homilia idem Chrysostomus anteà docuerat, Satisfactionẽ, id est, opera laboriosa requiri, vel certè eorum propositum, si temporis angustiis quis excludatur: *Proinde*, inquit, *& tu quibus rebus prouocasti Deũ, per has rursus facito propitium. Prouocasti illum pecuniarum rapina, per easdem illum reconcilia: cumq; & rapta restitueris, & alia insuper addideris, dicito iuxta Zachæum; Reddo, si quid rapui, quadruplum. Prouocasti linguæ maledicentia, multis contumelia affectis: vicissim lingua placato, puras emittens preces, benedicens maledicentibus, laudans vituperantes, gratias agẽs iniuriam inferentibus. Hæc non egent multis diebus, annis vel sed solo animi proposito vnico die perficiuntur.*

Testimonium AVGVSTINI, siue Gennadij potius ex lib. de dogmatibus Ecclesiasticis, definit satisfactionem veram ab effectu: illa enim est vera, seriáque satisfactio, ex qua sequitur, vt radices peccatorũ euellantur, & boni habitus virtutum acquirantur, ex quibus fiet, vt nõ facilè deinceps malis suggestionibus aditus patefiat. Nam alioqui in eodem libro capite proximo, id est, 53. Auctor illis disertis verbis satisfactionem docet: *Quamuis*, inquit, *quis peccato mordeatur, peccãdi non habeat de cetero voluntatem, & communicaturus satisfaciat lacrymis, & orationibus.* Et paulò pòst: *Sed hoc de illo dico, quem capitalia, & mortalia crimina nõ grauant: nam quem mortalia crimina post Baptismum commissa premunt, horror prius publica Pœnitentia satisfacere, & ita Sacerdotis iudicio reconciliatum, communioni sociari, si vult non ad iudicii & condemnationem sui, Eucharistiam percipere. Sed & secreta satisfactione solui mortalia crimina non negamus, sed mutato prius seculari habitu, & confesso religionis studio, per vitæ correctionem, & iugi, immò perpetuo luctu, miserante Deo, ista duntaxat, vt contraria pro his quæ pœnitet, agat.* Hæc ille.

Ex quo intelligi potest, quàm intolerãda impudentia Caluinus post allegatũ cap. 54. huius Auctoris, hæc verba subiunxerit: *Quo apparet, illis quoq; seculis irrisam passim fuisse satisfactionis doctrinã, quæ pro admissis delictis reponi diceretur: cùm omnẽ satisfactionem, ad cautionem referat, se in posterum à peccatis abstinendi.* Sanè qui mendacium scribere ausus est, quod ex eodem ipso loco, vnde mẽdacij occasio sumpta est, tam euidenter coarguitur: in rebus paulò obscurioribus, qua temeritate grassabitur?

Universidad de Deusto
Biblioteca

ALTERVM Augustini testimonium nulla indiget expositione. Fatemur enim peccata omnia remitti per sacrificium Crucis: nam ex eo sacrificio vim habent Baptismus, & Sacramenta cetera, quibus homines iustificantur; & ex eodem sacrificio spiritum gratiæ haurimus, sine quo pro reatu pœnæ temporalis satisfacere non possemus. Porrò S. Augustinum ob Crucis sacrificium non existimasse satisfactiones excludi, perspicuum est ex his testimoniis, quæ cap. 9. protulimus.

ATQVE hæc de tota disputatione hoc loco sufficiant. Nam quæ Martinus Kemnitius de satisfactione attulit, partim sunt à nobis cap. 8. & 10. refutata; partim sunt ea ipsa testimonia, quæ Lutherus, Philippus, & Caluinus protulerunt. Certè nouum aliquod testimonium in tota Kemnitij disputatione reperire non potui: neque aliquam aliam sententiam; quæ speciem solidi argumenti præferre videretur. Quemadmodum etiam quæ Kemnitius de Absolutione disseruit, ideò non excusimus, quòd nihil attulerit præter ea quæ in disputatione de Sacramentis in genere iam antè posuerat: ad quæ nos eo loco respondimus.

Finis quinque Controuersiarum generalium Tomi secundi.

Laus DEO, Virginiq; Matri MARIÆ.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVÆ IN HOC OPERE EXPLICANTVR.

Numerus prior capita Bibliorum, posterior verò libri columnam indicat.

EX VETERI TESTAMENTO.

Genesis.

Cap. Colum.

1. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* 116 B
2. *Relinquet homo patrem & matrem.* 978.D
14. *Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum.* 766.B
Erat enim Sacerdos Dei altissimi. ibid. D. 771.D
17. *Ego ero Deus tuus, & seminis tui post te.* 165.C
Masculus, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. 163. D
20. *Verè soror mea est filia patris mei, non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem.* 1110.B

Exodus.

4. *Occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.* 250. D
Et dimisit eum postquam dixerat: Sponsus sanguinum mihi es. 164. D. 251. B
6. *Accepit Amram uxorem Iocgabed patruelem suã. quæ peperit ei Aaron & Moysen.* 1100. B
12. *Est enim Pascha, id est transitus.* 413.C
Aspergite ex eo superliminare, & utrumque postem. 73.C
24. *Hic est sanguis Testamenti, quem misit ad vos Deus.* 373.B. 786.A

Leuiticus.

11. *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* 989.B
20. *Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos, omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.* 1103.C

Numeri.

5. *Vir siue mulier cùm fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, atque deliquerint: confitebuntur peccatum suum.* 1194.B

Deuteronomium.

16. *Immolabisque Phase ad vesperam.* 651.D
25. *Si habitauerint fratres simul, & unus moriatur sine liberis, non exibit uxor eius extra domum, sed ducet eam frater alius.* 1100. A

Primus Regum.

2. *Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus, si autem in Deum peccauerit vir, quis pro eo orabit?* 1162.D
Et suscitabo mihi Sacerdotem fidelem. 787.A

Secundus Regum.

12. *Dominus transtulit peccatum tuum à te.* 1171.C
Quia blasphemare fecisti inimicos nomẽ Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi morte morietur. 1340.C
13. *Noli frater mi, noli opprimere me, noli facere stultitiam hanc.* 1112.D

Tobias.

12. *Sacramentum Regis abscondere bonum est.* 17.C

Psalmi.

18. *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* 91.A
33. *Propè est Dominus his qui tribulato sunt corde.* 1215.B
50. *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor.* 127.B
77. *Panem Angelorum manducauit homo.* 169.C
109. *Tu es Sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.* 91.C. 772.B
113. *Deus autem noster in cœlo.* 425.D
141. *Eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum.* 791.A

Prouerbia.

1. *Initium sapientiæ timor Domini.* 1274.A
9. *Sapientia ædificauit sibi domum.* 787.C
16. *Misericordia & veritate redimitur iniquitas.* 1363.C
30. *Non addas ad verbum Domini, neque minuas ex eo*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex eo, ne te forte arguat, inueniarisque mendax. 210.D

Isaias.

1. *Lauamini, mundi estote.* 125.C
11. *Spiritus timoris Domini.* 1274.B
19. *Cognoscent Aegyptij Dominum in die illa.* 997.B
24. *Secretum meum mihi.* 16.C
52. *Mundamini qui fertis vasa Domini.* 989.B
66. *Cœlum mihi sedes est.* 425.D
Assumam ex eis Sacerdotes & Leuitas. 787.D

Hieremias.

23. *Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petras?* 1116.C
33. *De Sacerdotibus & de Leuitis non interibit vir.* 788.A

Ezechiel.

18. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, &c. omnium iniquitatum eius non recordabor.* 1218.C
20. *In præceptis patrum vestrorum nolite incedere.* 222.B
33. *Impietas impij non nocebit ei, quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua.* 1378.A
36. *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis cor nouum.* 125.D

Daniel.

4. *Quamobrem Rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum.* 1352.B.1363.D.1364.A
8. *Tulit iuge sacrificium, & deiecit locum sanctificationis eius.* 788.B
11. *Deum autem Mahuzim colet in loco suo.* 747.B

Ioël.

2. *Prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ.* 89.B

Amos.

4. *Sacrificate de fermentato laudem.* 651.B

Micheas.

7. *Proiiciet in profundum maris omnia peccata nostra.* 125.D

Abacuc.

2. *Iustus ex fide viuit.* 137.D

Zacharias.

13. *In die illa, erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatæ.* 115.D

Malachias.

1. *Offertur nomini meo oblatio munda.* 789.A
3. *Purgabit filios Leui, & colabit eos.* 793.A

EX NOVO TESTAMENTO.

Matthæus.

Cap. Colum.

3. *Ego quidem baptizo vos in aqua, &c. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne.* 111.C. 123.B.199.C
5. *Omnis qui dimiserit vxorem, excepta fornicationis caussa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat.* 1300.B. & seq. 1306.B
7. *Attendite à falsis Prophetis.* 93.A
11. *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem.* 19.A
12. *Qui autem dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.* 1164.A.1267.B
13. *Vobis datum est nosse mysteria regni Dei.* 19.D
14. *Non licet tibi habere vxorem fratris tui.* 1104.D
15. *Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur.* 417.B
16. *Tibi dabo claues regni cœlorum.* 1286.A
Quæcumque ligaueris super terram, &c. 1286.C.1816.C.1356.C
18. *Quæcunque alligaueritis super terram.* 92.D. 1356.C
Non vsque septies, sed vsque septuagies septies. 1261.D
19. *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras.* 1330.B
Qui dimiserit vxorem, excepta caussa fornicationis. 1195.D.1300.B.& seq.1307.A.& seq. 1320.D.& seq.
Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire. 255.D
Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. 547.D
20. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* 1266.C
24. *Si dixerint vobis, ecce hic aut illic est Christus, nolite credere.* 428.A
Quis est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. 104.B
26. *Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis.* 428.D
Hoc est corpus meum. 36.C.405.D.& seq.590.C. & seq.
Bibite ex hoc omnes. 725.A
Hic est enim sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. 36.C.402.B.415.D.& seq 800.B
Non bibam amodò de hoc genimine vitis. 418.A
Et Hymno dicto. 893.C
28. *Non est hic, surrexit enim.* 541.B
Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. 61.B.62.D.63.A.253.B.259.B.

Marcus.

1. *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* 298.C.306.C
3. *Qui blasphemauerit in Spiritum sanctum non habebit remissionem in æternum.* 1264.B. 1267.B
6. *Et vngebant oleo multos ægros & sanabantur.* 936.A
Non licet tibi habere vxorẽ fratris tui. 1104.D
10. *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.* 1016.A.
Sinite paruulos venire ad me. 255.D
Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. 547.D
14. *Hoc est corpus meum.* 36.C.405.D
Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur. 36.C.402.B.415.D.& seq.
Iam nõ bibam de genimine vitis vsque in diem illum. 418.A
16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.* 36.D.122.C.292.A
In nomine meo dæmonia eicient, super ægros manus imponent, & bene habebunt. 61.C

Lucas.

2. *Et in terra pax hominibus, bonæ voluntatis.* 1256.D.
3. *Prædicans baptismum Pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* 306.C
Facite fructus dignos pœnitentiæ. 1697.C.& seq.
6. *Factum est in Sabbato secundo primo.* 648.D
7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* 1252.C
16. *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem.* 241.D
Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. 1035.A
18. *Sinite pueros venire ad me.* 255.D
Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnũ Dei. 547.D
22. *Venit autem dies Azymorum.* 645.C
Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vitis. 418.A
Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. 36.C.402.B.405.D
Similiter & calicem postquam cœnauit. 718.C
Hic est calix, nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. 36.C.402.B. 415.D.& seq.800.B.C
Hoc facite in meam commemorationem. 92.C. 683.730.A
24. *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet.* 431.B

Ioannes.

3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* 36.D. 122.D.133.D.241.C
4. *Venit hora quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* 219.D.797.B
5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me, si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* 61.D
6. *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille.* 387.D
Non Moses dedit vobis panem de cœlis, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. 170.A
Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. 379.D.382.D.388.B
Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis, &c. 385.B.389.A.459.B.723.D
Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. 387.D.462.A
Hoc vos scandalizatis ergo videritis filium hominis ascendentem, vbi erat prius? 383.C
Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quidquam. 432.B.C
8. *Nec ego te condemnabo: vade & noli amplius peccare.* 1379.A
Nos ex fornicatione non sumus nati. 1288.D
10. *Oues meæ vocem meam audiunt, vocem alienorum non audiunt.* 93.A
11. *Dixit eis Iesus: Soluite illum, & dimittite eum abire.* 1295.B
12. *Ei autem qui in Spiritum sanctum blasphemauerit, non remittetur.* 1164.A.1267.B
13. *Ante diem festum Paschæ, sciẽs Iesus.* 646.B. 650.C
Nisi lauero te, non habebis partem mecum. 192.A
Qui lotus est non eget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. 192.B
Exemplum dedi vobis. ead.C
14. *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus.* 1253.A
15. *Iam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis.* 69.A
Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. 246.A
16. *Expedit vobis vt ego vadam.* 570.D
18. *Vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.* 650.D
Nobis non licet interficere quenquam. 650.D
19. *Erat autem Parasceue hora quasi sexta.* 651.A
Consummatum est. 830.B
Exiuit sanguis & aqua. 196.B.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

20. *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum.* 435.C
Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. 1338.A
Accipite Spiritũ sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. 63.A.99.B.593.C.1159.D. 1162.A.1287.B
Venit Iesus ianuis clausis. 549.D

Acta Apostolorum.

2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* 123.D.1235.D
Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, &c. 716.A
8. *Cùm vidisset Simon, quia per impositionem manuum Apostolorum, daretur Spiritus sanctus.* 124.B
13. *Ministrantibus illis Domino.* 804.A
14. *Cùm constituissent eis Presbyteros.* 955.D
19. *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu: & cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus.* 122.B.303.B
Multi credentium veniebant confitentes & annunciãtes actus suos. Multi autem ex eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus. 1297.B.1298.C
20. *Vna Sabbati cùm conuenissemus ad frangendum panem.* 888.D
21. *Erant Philippo quatuor filiæ virgines Prophetantes.* 89.C.91.C
22. *Et nunc quid moraris? exurge & baptizare, ablue peccata tua, inuocato nomine illius.* 123.D.1153.D

Epistola ad Romanos.

1. *Euangelium virtus Dei est in salutem omni credenti.* 144.A
Iustus ex fide viuit. 137.D
2. *Circumcisio quidem prodest si legem obserues.* 157.C
3. *Quæ vtilitas Circumcisionis? multum quidem per omnem modum. Primum, quia credita sunt illis eloquia Dei.* 154.D
Causati enim sumus, Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse. ibid.
4. *Et signum accepit Circumcisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio, vt sit pater omnium credentium per præputium.* 48.D
Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. 139.D
7. *Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri.* 1038.D
8. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* 990.A

Prima ad Corinthios.

1. *Cum omnibus qui inuocant nomen Domini nostri.* 730.A
Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut innomine Pauli baptizati estis. 65.B
Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare. 63.C
5. *Epulemur in azymis sinceritatis & veritatis.* 779.A
7. *Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* 1299.C. 1029.D.1040.D
Filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. 237.C
Si infidelis discedit, discedat. 1026.C
Circumcisus vocatus est? non adducat præputium. 157.D
Cui vult nubat, tantum in Domino. 1078.B
10. *Patres nostri omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberunt.* 168.B.171.B.437.C
Bibebant de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus. 169.C.175.A.413.C
Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? 65.B.419.A
Panis quem frangimus, nónne cõmunicatio corporis Domini est? 414.B.419.C
Vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane participamus. 124.C
Qui manducant hostias, participes sunt altaris. 714.A
Mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. 806.C
11. *Mulier velato capite oret, & prophetet.* 89.C
Iam non est Dominicam cœnam manducare. 873.C
Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis. 91.C.719.B
Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. 401.B.801.B
Similiter & calicem postquam cœnauit. 728.D
Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine. 415.D & seq.
Hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem. 730.A.683.B
Quotiescunque manducabitis panẽ hunc, mortem Domini annunciabitis. 92.A
Reus erit corporis & sanguinis Domini. 421.B
Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat. 690.B
Iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. 42.B
Si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. 1354.D
Si quis esurit, domi manducet. 891.B
Cetera cùm venero, disponam. 207.C
12. *Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, alij datur per spiritum sermo sapiẽtiæ.* 99.B
13. *Si nouerim mysteria omnia.* 19.D
Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. 246.A
14. *Vnusquisque vestrum Psalmum habet, doctrinã habet, Apocalypsin habet, potestis omnes per singulos prophetare, vt omnes discant & exhortentur.* 92.A
Si sedenti reuelatũ fuerit, prior taceat. 93.B
Spiritus Prophetarum Prophetis subiecti sunt. 99.B
Mulieres taceant in Ecclesia, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse. 91.C
15. *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis.* 247.B

Secunda ad Corinthios.

1. *Qui confirmat nos Deus, & vnxit nos, & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* 176.D.338.A
3. *Qui idoneos nos fecit ministros noui Testamenti.* 91.B
6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus.* 1361.A
7. *Quæ secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* 1196.C

Ad Galatas.

4. *Quomodo iterum conuertimini ad infirma & egena elementa, quibus iterũ seruire vultis?* 155.B
5. *Contestor omni circumcidenti se, quòd debitor est vniuersæ legis faciendæ.* 19.A
4. *In Christo Iesu neque circumcisio, neque præputium aliquid valet, sed noua creatura.* 1225.D

Ad Ephesios.

6. *Vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis suæ.* 17.C
In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis. 176.D
2. *Eramus & nos natura filij iræ.* 236.C
4. *Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* 87.B.C
Alios posuit Apostolos, alios Prophetas. 88.A
Nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes Prophetæ? 88.A
Nolite contristare Spiritum sanctum Dei in quo signati estis in diem redemptionis. 137.B
5. *Mundans eam lauacro aquæ, in verbo vitæ.* 61.D.324.D.192.B
Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, &c. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. 16.A.D.936.B

Ad Philippenses.

3. *Videte concisionem.* 255.C

Ad Colossenses.

2. *Circumcisi estis Circumcisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis.* 155.D
Rationem habentia sapientiæ in superstitione & humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis. 1355.B

Secunda ad Thessalonicenses.

2. *Nam mysterium iam operatur iniquitatis.* 16.D

Prima ad Timotheum.

2. *Obsecro primum omnium fieri obsecrationes* 847.C
Sicut decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. 91.B
Mulieri docere non permitto. ibid.
Saluabitur per filiorũ generationem, si permanserit in fide & dilectione. 979.C
4. *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per Prophetiam cum impositione manuum Presbyteri.* 353.D.956.D
5. *Cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* 1070.D

Secunda ad Timotheum.

1. *Resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* 124.B
2. *Ne quando det illis Deus pœnitentiam, ad cognoscendam veritatem.* 1122.A
4. *Saluabit me in regnum suum cœleste.* 177.B

Ad Titum.

3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* 124.D

Ad Hebræos.

5. *Nemo assumit sibi honorem, nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* 88.B
De quo grandis nobis sermo & interpretabilis. 772.B
6. *Non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ, &c.* 350.D
Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, iterum renouari ad pœnitentiam. 182.B.C. 290.B.1178.C.1268.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

7. *Eò quod maneat in æternum, perpetuum habet sacerdotium.* 777.C
8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera, &c.* 776.D
9. *Sine sanguinis effusione non fit remissio.* 833.D
Neque vt sæpe offerat seipsum, &c. 831.A
10. *Iam non est oblatio pro peccato.* 832.A
Iustus ex fide viuit. 137.D

Epistola Iacobi.

4. *Vnus est legislator.* 285.D
5. *Infirmatur quis in vobis? &c.* 917.C.945.B
Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngẽtes eum oleo in nomine Domini. 62.B.95.D
Oratio fidei saluabit infirmum. 943.B
Et si in peccatis fuerit, remittentur ei. 950.D
Confitemini alterutrũ peccata vestra. 1299.B
Orate pro inuicem vt saluemini. 1299.D

Prima Petri.

2. *Tanquam viui lapides superædificamini in sacerdotium sanctum.* 90.C
Vos autem genus electum, regale sacerdotium. ibid.
Vt virtutes annuncietis eius qui vos vocauit de tenebris in admirabile lumen suum. 91.A. 92.A
3. *Quod & vos similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.* 51.B. 115.A. 139.B

Prima Ioannis.

1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate.* 1299.D
4. *Omnis spiritus qui soluit Iesum.* 700.B
5. *Hic est, qui venit per aquam & sanguinem, &c.* 196.D
Est peccatum ad mortem, pro eo non dico vt roget quis. 1269.B

Apocalypsis.

5. *Fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotium.* 90.C
17. *Et in fronte eius nomen scriptum Mysterium.* 16.C
Ego dicam tibi Sacramentum mulieris. 16.D
20. *Erunt sacerdotes Dei, & Christi eius.* 90.C

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM PRAECIPVARVM.

Absolutio.

Absolutionis verba debent esse determinata. 1189.B
Absolutionis verba totam vim sacramenti conficiunt. 1191.D
Absolutionem quibus argumentis oppugnant hæretici. 1284.C
Absoluendi veram potestatem ex auctoritate, à Christo datam esse Sacerdotibus. 1286.A
Absolutos esse in veteri Ecclesia surdos, & sensibus ob morbum destitutos. 1189.D

Accidens.

Accidentium triplex respectus ad substantias. 619.D
Accidentium essentiam non esse vt insint. 619.D.& seq.
Accidens vnum inesse in alio accidenti duobus modis. 175.A
Accidentia in Eucharistia non esse falsa signa. 666.D
Accidẽtibus solis in Eucharistia contineri Corpus Christi. 195.A
Accidentia panis cur manere debeant in Eucharistia. 604.D
Accidens fuisse sine subiecto in principio mundi. 619.A

Affinitas.

Affinitatis gradus in Leuitico prohibiti. 1085.D
Affinitatem ex fornicatione ortam esse veram affinitatem, licet paulò imperfectior quam ea quæ ex legitimo matrimonio. 1117.B

Altare.

Altare aliquod spirituale esse in cœlo, nullum tamen corporeum & sensibile esse erectum. 920.A.B
Altarium vsum semper fuisse in Ecclesia. 816.B

Anabaptistæ.

Anabaptistæ quomodo sacramentum definiant. 44.C
Anabaptistarum hæresis. 255.A

Angelus.

ab Angelo collatum sacramentum esse ratum. 86.D

Apostoli.

Apostoli nullum sacramentum instituerunt. 82.D.& 83.A
Apostoli vt Episcopi baptizatis manus imposuerunt. 353.B
Apostoli numquam (ex quorundam sententia) solam Dominicam orationem ad consecrandum adhibuerunt. 906.C
Apostoli cur non fuerint turbati in cœna propter verba institutionis, duplex causa. 411.A
Apostoli quo ritu sacramentum pœnitentiæ administrarunt. 1147.A.B
Apostoli & eorum successores iudices à Domino constituti in causis pœnitentium. 1285.B. 1287. & seq.
Apostolorum manuum impositio conferebat spiritum sanctum. 323.D
Apostolorum nũ fuit tantum priuilegium dare spiritum sanctum imponendo manus. 319.C
Apostolos & Prophetas non fuisse solitos curare medicorum more. 940.C

Aqua benedicta.

Aqua benedicta non à Deo instituta, sed ab Ecclesia & ideo non esse Sacramentum. 12.B
Aqua benedicta non eam vim habet quam Baptismus. 7.D
Aquæ consecrationem non esse contra verbum Dei. ibid.C
Aquæ consecratæ ad curandos morbos in primitiua Ecclesia fuit vsus.

Auctores.

Qui scripserunt de sacramentis. 1.A
Qui scripserunt de cæremoniis Baptismi. 309.D
Qui scripserunt de hæresi Montanistarum. 320.D
Qui scripserunt de communione sub vtraque specie. 698.C
Qui scripserunt de sacrificio Missæ. 763.C.D
Qui scripserunt de cæremoniis Missæ. 882.
Qui scripserunt librum de passione Sancti Andreæ esse authenticum. 441.A
Qui scripserunt de Pœnitentia. 1129.A
Auctorum multitudo non derogat operi. 905.D. & 906.A

Azymus panis.

Azymus verè erat panis. 655.A.B
Azymorum dies apud Iudæos à 14. primi mensis post solis occasum incipiebant. 643.C
Azymis vti non est Iudaizare. 656.A
Azymis in Eucharistia non fuisse primum vsum Alexandrum Papam. 654.C
in Azymis Christum instituisse sacramentum Eucharistiæ. 642.D.& 10.B

B.

Balsamum.

Balsamum natiuum adhuc reperiri. 347.B
Balsamum quomodo requiratur ad Chrisma. 346.D

Baptismi Sacramentum.

Baptismus triplex. 299.D
Baptismus est sacramentum. 188.B.C
Baptismus est ingressus Ecclesiæ. 258.B
Baptismus dicitur illuminatio. 225.A
Baptismus fuit institutus ante passionem Domini. 239.D
Baptismus non deletur per peccata. 1183.A
Baptismus Christi fuit institutus, quando Dominus ipse in Iordane à Ioanne baptizatus est. 241.A
Baptismus Apostolorum celebrabatur in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, non tantùm in nomine Iesu. 231.D
Baptismi forma non potest ex solo Euangelio probari, nisi addatur traditio. 230.C
Baptismi formam non esse concionem. 63.B.C
Baptismi sacramentum consistere in ablutione. 630.A
Baptismi formam quæ hæreses inuaserunt. 228.D
Baptismi materiam quænam hæreses oppugnarunt. 227.B.C
Baptismum non bene definiuerunt hæretici. 226.B.& 227.A
Baptismum qui reiecerunt. 2.A.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Baptismum conferendum in nomine ignoti patris quinam hæretici affirmarunt. 3.B
Baptismo curabantur aliquando homines ab ægritudine corporali. 947.B
Baptismus paruulorum repugnat doctrinæ Caluini. 48.B
Baptismus cum datur paruulis, non habent nouos motus & inclinationes similes actibus fidei & dilectionis. 270.C
Baptismo infunditur paruulis habitus fidei, spei & charitatis. 272.B
Baptismo flaminis & sanguinis verè remitti peccata. 247.B
Baptismi flaminis & sanguinis non sunt sacramenta. 248.A
Baptizati vocantur pisces, & quare. 126.C
Baptizati non possunt amplius excidere à gratia secundum Caluinum. 280.C
Baptizatis non esse imponenda nomina Gentilium. 314.D
Baptismus Ioannis vocatur sacramentū pœnitentiæ. 1184.A.B
Baptismi Ioannis, Ioannem fuisse auctorem. 297.B
Baptismum Ioannis non fuisse baptismum Christi nec vllam eius partem. 302.B
de Baptismo Ioannis qui fuerint errores. 294.D & sequent.
Baptismum Christi & Ioannis fuisse vnum qui falsò arbitrati sunt. 294.D
Baptismo Ioannis baptizatos, iterum baptizabant Apostoli. 121.D
Baptizatus fuit Ioannes à Christo saltem spiritu. 309.C

Barbaries.

Barbariem nō fuisse obijciendum Innocentio propter voces illas, omnes vtriusque sexus. 1326.A
Barbariem nullam inesse verbis illis, omnis vtriusque sexus. ibid.B

Benedictio.

Benedictio sacerdotalis in matrimonio duplex.
Benedictio sacerdotalis in matrimonio an sit sacramentum.
Benedictio coniugij inter Adamum & Euam fuit corporalis. 988.A
Benedixit Christus panem in Cœna. 397.A
Benedicere idem esse quod gratias agere qui censuerint. 396.C
Benedici quemcunque minorem à maiore. 767.D

Bigami.

Bigami sacris non initiantur, quia eorum sacramentum perfectione caret. 1014.A

C.

Catechumeni.

CAtechumeni examinandi ante Baptismum an firmiter credant. 311.A
Catechumeni qui baptizari cupiunt prius dant nomen suum. 310.D
Catechumeni charitate flagrantes habent remissionem peccatorum. 1257.D
Catechumeni tenentur baptismum suscipere, nisi necessitate aliqua excludantur. 1258.C

Ceremoniæ.

Ceremonia quid. 204.D
Ceremonia vnde dicatur. ibidem A
Ceremoniæ quomodo dici possint res naturales. 988.B
Ceremoniæ ab Ecclesia institutæ vtiles tribus modis. 208.D
Ceremoniæ ab Ecclesia institutæ non possunt omitti sine peccato, etiam intra scandalum. 210.B
Ceremoniæ non sunt res indifferentes, sed sunt res vtiles meritoriæ, & pars quædam cultus diuini. 211.D
Ceremoniæ sunt opera virtuum & ideo Deo placentes. 213.A
Ceremoniæ in genere à Deo approbantur. ibid.D & sequen.
Ceremoniæ duæ præcipuæ in ordinatione presbyterorum, & eæ essentiales. 969.B.C
Ceremoniæ ante baptismum duodecim. 311.B
Ceremoniæ ante baptismum non æquantur baptismo. 10.D
Ceremoniæ hæreticorum administrando baptismum. 310.A
Ceremoniæ Missæ multiplices. 885.C
Ceremoniæ quædam à Christo & Apostolis institutæ sola traditione ad nos peruenerunt. 207.B.C
Ceremoniarum quinque partitiones. 204.C
Ceremonias Iudæorum & Christianorum differre duobus modis posse intelligi. 219.B
in Ceremonijs explicandis conueniunt hæretici cum Catholicis in multis. 205.B
Ceremonias non esse omnes liberæ obseruationis, probatur ex eo quod propter ceremonias natæ sunt in Ecclesia grauissimæ dissentiones. 210.C
Ceremoniæ ante Missam. 885.C
De sacris vestibus. 885.D
De templis & aris consecratis. 886.D
De sacris vasis æreis & argenteis. 887.B
De Cereis. 888.B
De die & hora celebrandi. 888.D
De ieiunio necessario ad celebrandum. 889.A.B

Ceremoniæ in Missa.

De eleuatione manuum. 892.B
De eleuatione oculorum & inclinatione corporis. ibid.C
De eleuatione hostiæ consecrandæ. ibid.D
De fractione & commixtione. 893.A
De ostensione hostiæ ad populum. 892.D
De tunsione pectoris & lotione manuum. 893.B
De ceremonijs erga populum. ibid.C
De cantu & instrumentis musicis. ibid.C.D
De aspersione aquæ benedictæ & thurificatione. 894.B.C
De osculo & signo crucis. 895.A.B

Character.

Character an sit. 173.C
Character est sacramentum & res sacramenti, & quomodo. 175.A
Character indelebilis est. ibid.B
Character Sacramentalis in sola anima est tanquam in subiecto. 175.A
Character in tribus tantùm sacramentis imprimitur. 175.C
Character efficit vt sacramenta non possint repeti. 180.D
Character Episcopalis & presbyteralis quomodo differant. 354.D
Character non semper datur ad operandum simpliciter. 965.B
Character Episcopalis integer & perfectus maior est presbyterali. 963.B
Characteris tria officia. 174.C
Characteris & gratiæ comparatio. 176.C
Characteris autorem non fuisse Innocentium. 111.172.C.D
Characterem creatum nullum fuisse in Christo. 176.B

Charitas.

Charitas vera sufficit ad salutem & iustificationem. 1236.B
Charitas facit amicos Deo, vel potius ipsa est amicitia hominis cum Deo. 1251.C
Charitas cum peccato vel reatu mortis simul esse non potest. 1250.C.1259.B
Charitas in S. Petro cum Christum negauit sopita non extincta. 1257.C
Sine Charitate aliquid potest esse sincerum, verum & vtile. 1276.C

Chrisma.

Chrisma non est excludendum ab vsu sacramenti. 58.D
Chrisma rectè dicitur oleum salutis. 349.D
Chrisma, quod est materia sacramenti confirmationis, prius cōsecratum ac benedictum esse debet. 340.B.C
Chrismatis effecti significati per linguas igneas. 359.D
Chrismatis vnctionem fieri debere per modum crucis in fronte baptizati. 342.B

Chrismatis

Chrismatis ceremonias esse pias. 356.A
Chrismate vsos fuisse Apostolos in confirmatione. 344.A
à Chrismate dici Christianos. 341.C

Christus.

Christus voluit baptizari, & quare. 308.A
Christus cur baptismum distulit ad annum 30. 263.D
Christus quibus verbis consecrauit. 669.A
Christus comedit post resurrectionem, neque tamen nutriebatur. 580.A
Christus an Eucharistiam dederit discipulis in Emaus variæ sententiæ. 715.A
Christus in Eucharistia est in gloria patris dupliciter intelligitur. 434.C
Christus aliquos baptizauit. 260.C
Christus in cœna dixit manducate ex hoc omnes. 726.B
Christus clauso sepulchro resurrexit. 552.A
Christus verè in terra D. Paulo apparuit. 535.D
Christus cum magnitudine & aliis accidentibus est in Cœlo & in Eucharistia. 545.D
Christus solus immediatè omnia sacramenta instituit. 82.D
Christus vbique adorari. 743.B
Christus pœnitentes reconciliauit, quia nondum sacramentum confessionis instituerat. 1337.A
Christus Lazarum à morte excitatum ab Apostolis iussit solui, & quid id significet. 1295.B
Christus plurima præcepta quæ pro tempore data erant, & quæ statui Synagogæ tantum conuenichant, immutauit. 1056.B
Christi abundans satisfactio pro nobis non tollit nostram satisfactionem. 1390.A

Circumcisio.

Circumcisio vocatur sigillum Iustitiæ & fidei, quia obsignabat & claudebat iustitiam fidei quæ suo tempore perficienda erat. 49.C
Circumcisio soli Abrahæ fuit iustitiæ & fidei. 49.C.D
Circumcisio & iris erant signa fœderis, sed ad memoriam iuuandam non ad fidem confirmandam. 50.B.C
Circumcisio non iustificabat ex opere operato. 154.B
Circumcisio iustificabat, quatenus fidei protestatio erat & fidem applicabat. 153.D
Circumcisio non imprimebat characterem. 176.A

Clauium potestas.

Clauium potestas extendit se etiam ad vinculum satisfactionis. 1,86.A.B
in Clauium potestate continetur, vt sacerdotes pœnitentibus laboriosa quædam præscribant. 1356.D

Cœlibatus.

Cœlibatum perpetuum sæpe necessario alicui incumbere. 1045.C

Cœlum.

Cœlum dicitur in scriptura apertum fuisse metaphoricè non quod reales fuerint cœli diuisiones. 553.A
Cœlum penetrant corpora glorificata quomodo. 552.D

Cognatio.

Cognationis species ab Ecclesia additæ quæ in Leuitico non continentur, & quomodo matrimonium dirimant. 1086.D. & 1087.A
Cognationis gradus primus in ordine transuerso secundum Ius Canonicum. 1084.D
Cognationis primum gradum cur non ponat Ius Ciuile in ordine transuerso. 1084.A
Cognationis ad quartum gradum coniugalem restrictæ causa. 1116.C
Cognationis ad septimum gradum olim in Ecclesia interdictæ fuisse coniugia. 1115.C

Coitus.

Coitus ad formam matrimonij pertinet quando sponsalia per verba de futuro subsequitur copula coniugalis. 992.A
Coitum quomodo dicat Origenes fieri sine Spiritu sancto. 992.C.D. & sequent.

Communio.

Communio in scriptura, vel κοινωνία tripliciter accipitur. 420.A
Communio laica quid sit. 719.B
Communio iure ab Ecclesia potuit præscribi. 740.C
Communio apud veteres pœnitentibus in articulo mortis dari solita. 1356.C
Communionis antiquus ritus in Ecclesia. 721.A
Communionis sub vtraque specie incommoda. 721.A
Communionis vsus antiquissimus. 720.D
Communionem in Parasceue tantum fieri sanctificatorum vnius speciei. 720.B
ante Communionem requiri præparationem. 689.B
ad Communionem qui dignè vel indignè accedant. 694.D
ad Communionem quomodo obligentur infantes. 386.A
Communionem sub vna specie ex figuris veteris testamenti probari. 713.B

Concilia.

Concilium Constantiense non repugnat Basilienſi in communione sub vna specie. 5.A
Concilia contra Berengarium & sacramentarios coacta. 563.A

Confessio sacramentalis.

Confessio sacramentalis apud veteres significabatur nomine Exomologesis. 1303.C
Confessionis Eucomia apud veteres patres. 1350.D
Confessionis variæ & multiplices vtilitates. 1320.D
Confessionem omnium peccatorum sacerdoti factam, esse medium necessarium ad reconciliationem post baptismū. 1284.A
Confessionem ex hæreticis qui omnino sustulerint. 1280.A
Confessionem friuolis de causis à Lutheranis fuisse reiectam. 1342.B. & sequent.
Confessionem non fuisse primum à Concilijs & pontificibus præceptam, sed tantū tempus cōfitendi determinatum. 1325.A
Confitendi peccata legem, saltem semel singulis annis, semper fuisse in Ecclesia. 1325.C
Confitenda esse omnia peccata. 1143.D

Confessio non sacramentalis.

Confessio publica scelerum occultorum vetita quare. 1315.D
Confessio publica tempore Decij non fuit abrogata. 1347.B.C
Confessionem quæ fit Deo non negligi à Catholicis. 1317.D

Confirmatio.

Confirmatio in quo excellat aliis sacramentis. 202.B
Confirmatio in quo excellat baptismo. ibid.
Confirmatio non est tantum catechesis puerorum. 335.B
Confirmatio non est tantum oblatio Baptizatorum. 32.A
Confirmatio est sacramentum. 10.C.188.D
Confirmatio repeti non potest. 350.B
Confirmationis effectus duplex. 350.C
Confirmationis & baptismi effectus sunt diuersi. 337.A
Confirmationis cæremonias esse probatas. 357.A
Confirmationis ritus externus. 189.B
Confirmationis formam non esse à patribus integre expressam. 348.B.C
Confirmationis sacramentum habere promissionem gratiæ signum sensibile cum verbo quod sit medium, & mandatum diuinum quo iubetur ministrari. 321.D
Confirmationis materiam proximam esse vnctionem. 337.D
Confirmationis materiam remotam esse oleum Balsamo mixtum. 338.C
Confirmare posse presbyteros ex dispensatione episcoporum. 351.D
Confirmatoriam non esse manus impositionem reconciliatoriam. 333.B.C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Coniugium & coniuges.
Coniugium hominũ à cõiugiis beluarũ quomodo differat. 984.B
Coniugium solum sine gratia Dei non esse sufficiens remedium contra fornicationem. 984.C
Coniugium cum vxore fratris defuncti non prohiberi iure naturæ, sed positiuo. 1096.C
Coniugium in omni gradu potest à Deo dispensari. 1108.D
Coniugium filiorum Adæ cum sororibus quomodo fuerat iustum etiam contra ius naturæ. 1110.A
Coniugium verum inter BB. Virginem & Ioseph fuisse sine copula carnali. 991.A
Coniugij sacramentum duobus modis posse considerari. 999.C.D
Coniugij in infidelitate & post baptismum contracti discrimen. 1027.C
Coniugia quædam in Leuitico cur prohibita & quædam permissa in eodem gradu. 1097.D
Coniugia iure naturæ quæ permissa & quæ vetita. 1098.D
Coniugia in quinto gradu, aut vlteriore in recta linea vix vnquam contingere posse. 1098.D
Coniunx cur ex latere viri procreata. 1018.D
Coniugium Christianorum officia in liberos. 984.B
Coniugum corpora, & coniuges ipsi cohabitantes, siue coniunctio & societas eorum externa, quomodo sit materia sacramenti matrimonij. 999.D
Coniugum adulterarum culpis ignoscere non debere maritis videri durum. 1045.B
Coniugale vinculum quid. 1031.D
Coniugali actu quomodo acquiratur gratia, tum ex opere operantis, tum ex opere operato. 993.A
Consanguinitas.
Consanguinitas quomodo differat ab affinitate. 1083.C
Consanguinitatis gradus in Leuitico prohibiti. 1085.D
Contritio.
Contritio cùm iustificet cur sacramentum suscipi debeat. 1260.B
Contritio an sit meritum de condigno iustificationis opiniones variæ. 1246.A
Contritio quomodo dicatur pars sacramenti pœnitentiæ. 1192.B
Contritioni magna vis tribuitur in scripturis. 1215.D
ad Contritionem requiri certum gradum intensionis, nec moram vllam temporis. 1242.C
Contritionem sine speciali Dei auxilio haberi non posse. 1220.C.D
Contritionem esse causam remissionis peccatorum. 1245.A.B
Contritionem à Deo præcipi. 1216.A
Contritionem ad Euangelium maximè pertinere. 1217.C
Contritionem Christus & Apostoli prædicarunt. ibid.
Contritionem esse Deo valdè gratam. 1218.A
Contritionem non esse terrorẽ ex minis legis contemptũ. 1215.A
Contritionem non esse fugam Dei. 1219.B
Contritionem esse opus bonum peccata delens. ibid.D
Contritionem quid vocent Lutheriani. 1194.B
Contritionem ex toto corde à nobis requiri in scriptura. 1239.C
Contritionem æqualem magnitudini iræ diuinæ à nobis non requiri. 1240.A
ad Contritionem nos verè cooperari probatur scripturæ testimoniis. 1217.A.B
Contritionem saltem imperfectam necessariam esse in adultis necessitate medij ad iustificationem. 1234.A
Contritionem virtualem in duobus casibus sufficere. 1237.A
Contritionem summã quo ad possumus inquirendam. 1243.C.D
Conuersio.
Conuersio perfecta hominis ad Deum rectè dicitur baptismus flaminis qui in necessitate sufficiat. 246.D
Conuersio productiua, adductiua & conseruatiua quid. 588.C
Conuersio vera alicuius rei in aliam quid requirat. 585.D. & 586.A
Conuersio vxoris Loth in Aaluam satis vera fuit conuersio quia illud corpus carneum desiit esse. 587.A
Conuersio panis in corpus Christi, qualis conuersio. 588.C
in Conuersione, corpus Christi incipit esse in sacramento, non per mutationem sui, sed per mutationẽ panis in ipsum. 589.D
Corpus Christi.
Corpus Christi ab Apostolo Paulo vocatur panis, & quare. 608.D
Corpus Domini dicitur esse in terra, sed non cecidisse in terram. 573.A
Corpus Christi propriè & realiter in Eucharistia sumitur. 420.C
Corpus Christi verè ac propriè manducatur, etiam corpore in Eucharistia. 411.C
Corpus Christi sumi sine horrore sumentium. 605.A
Corpus Christi sensualiter & re vera, tangi, frangi, comedi. 614.C
Corpus Christi non verè sumi ab impiis secundum Augustinum. 425.A
Corpus Christi non esse panaceum. 581.B
Corpus Christi manere in altari & sacris vasis. 627.B
Corporis & sanguinis Christi eundem esse effectum. 710.C.D
Corpus Christi continentes species propriè dici sacramentum. 641.A
Copula carnalis.
Copulam carnalem non esse partem essentialem sacramenti matrimonij. 198.
Crimen.
Crimen homicidij quando dirimat matrimonium. 1086.D
Crimen triplex ob quod fieri possit diuortium in matrimonio. 1028.D
Cultus disparitas.
Cultus disparitas quãdo dirimat matrimoniũ. 1078.B.C. & seq.
Cultus disparitas quæ impediebat matrimonium in lege veteri, & quæ in lege Euangelica, & de pontificis in dispensanda disparitate potestate. 1081.C.D. & seq.
D.
Deus.
Deus duobus modis dicitur auctor matrimonialis coniugij. 1065.C
Diabolus.
Diabolus non potest conferre sacramenta. 86.D
Diabolus potest esse autor coniugij quod attinet ad voluntatem suscipientium, licet eiusdem coniugij autor sit Deus, quod attinet ad sacramenti essentiam. 1066.C
Diaconi.
Diaconi quomodo dicantur ab Apostolis instituti. 694.C
Diaconi non fuerunt solum ministri mensarum. 694.D
Diaconi in absentia Episcoporũ posse baptizare, Eucharistiam dare, prædicare, &c. 693.D
Diaconatum imprimere characterem. ibid. & 694.A
Diuortium.
Diuortium in matrimonio quid. 1028.B
Diuortium quomodo possit propria auctoritate fieri. 1029.A
Diuortium in causa fornicationis quatuor de causis posse fieri illicitum. ibid.B
Diuortium faciendi libertatem, ob crimen parem esse viro & vxori. 1028.B
Diuortium quo ad thorum quomodo propria authoritate possit fieri. ibid.
Diuortij perpetui causam esse solã fornicationẽ cõiugis. 1031.B
Dolor.
Dolor summus potest duobus modis intelligi intensiuè & appreciatiuè. 1240.D
Dolor de peccatis debet esse summus saltem appreciatiue, non tamen requiri vt sit intensiuè summus. 1241.B.C.D

E.
Ecclesia.
Ecclesia quomodo possit ordinare de materia matrimonij. 998.A
Ecclesiæ consensus in doctrina de Eucharistia. 561.B.C
Ecclesiæ ordinationem non esse solum de necessitate matrimonij, sed etiam pœnitentiæ & confirmationis. 998.A
Ecclesiæ interdictum esse impedimentum contrahendi matrimonij. 1117.D.1118.A
Ecclesiam rectè instituere nouas ceremonias. 208.D
extra Ecclesiam non esse salutem. 2.8.A
Ecclesiam posse ordinare de materia matrimonij, & quomodo. 998.A
Ecclesiam rectè instituisse, vt votum solemne irritaret matrimonium post ipsum celebratum. 1074.D
Elementum.
Elementum quid significet in descriptione elementorum. 28.B
Elementum externum quale requiratur. 1169.C.D
Elementum verum & naturale esse materiam baptismi, quod nulli præterea sacramento contigit. 975.C
Episcopatus.
Episcopatus sine presbyteratu nullus est, nec ordo superior. 963.A
Episcopatus est vnus ordo cum presbyteratu genere non specie. 962.A
Episcopatus in ratione & essentia sua includit sacerdotiũ. ibid.B
Episcopus.
Episcopos simpliciter & absolutè Apostolis succedere. 352.D
Episcopalem consecrationem esse de essentia materiæ extremæ vnctionis. 949.D
Chorepiscoporum duo genera. 966.D
Euangelium.
Euangelium non tantum consolari bonos, sed etiam minitari pœnam malis. 1218.B
Euangelium cur scripserit Marcus. 1035.D
Eucharistia.
Eucharistia cur in scripturis vocetur panis. 438.B
Eucharistia cur vocetur ἀντίτυπον. 485.A
Eucharistia cur detur in remissionem peccatorum. 696.A
Eucharistia in quo excellat aliis sacramentis. 202.C
Eucharistia quantum excellat baptismo. 571.B
Eucharistia cur tantum peccata venialia deleat. 696.C
Eucharistiæ sacramentum quænam hæreses vexarunt. 3.B.C
Eucharistiæ fructus. 570.B
Eucharistiæ institutionis verba. 410.C
Eucharistiæ formam non posse explicari per communicationem idiomatum. 401.A
Eucharistia attributa & modus loquendi circa ea. 369.B
Eucharistiæ effectum primarium esse remissionem peccatorum. 692.A
Eucharistiæ sacramentum non esse solas species. 649.D
Eucharistiam esse sacramentum. 188.C
Eucharistiam esse sacrificium. 802.C
Eucharistiam debere tantum à ieiunis sumi. 889.B
Eucharistiam posse tripliciter consideravi. 704.B
Eucharistiam tantum esse rem permanentem. 631.A
Eucharistiam non esse institutam ad peccata remittenda. 993.B
ad Eucharistiam & sacramentum est quæ requirantur. 705.A
circa Eucharistiam & eius vsum quædam à D. Paulo præcepta. 719.D
in Eucharistia non esse diuinitatem per accidens. 712.D
in Eucharistia est Christus substantialiter. 368.B
in Eucharistia quomodo adorandus sit Christus. 742.C
in Eucharistia Christus est ad modum victimæ. 801.D
in Eucharistia quæ propriè dicantur de corpore Christi ratione specierum. 371.A
Exorcismus.
Exorcismus quid sit, cur, quando & à quo sit adhibendus. 312.A
Extrema vnctio.
Extrema vnctio in quo excellat pœnitentiæ. 202.D
Extrema vnctio quibus soleat conferri. 942.C
quod Extrema vnctio sit sacramentum. 190.A.B
Extremæ vnctionis effectus quomodo sit sanitas corporis. 947.C
Extremæ vnctionis essentia an sit vnctio vnius partis, quinque partium vel septem, variæ Theologorum sententiæ. 953.A. 954.A
Extremæ vnctionis forma quæ. 950.A
Extremæ vnctionis sacramento quomodo detur sanitas. 947.B
Extremæ vnctionis sacramento promittitur sanitas conditionaliter. ibid.C
F.
Festa.
Festi dies, quomodo à diebus naturalibus differant. 647.C
Festi dies possunt ab Ecclesia institui. 745.B
Festum corporis Christi cur sit institutum, & in eo publicam processionem rectè fieri. 745.C
Festum Azymorum apud Iudæos potuisse feria sexta celebrari. 649.B
Festum Azymorum an Iudæi potuerint differre, variæ sententiæ. 643.D. & seq.
Fides.
Fides aliena quid prosit paruulis. 274.B
Fides actualis non requiritur ad baptismum. 70.A
Fides actualis non est in paruulis. 269.C.D
Fides quomodo requiratur vt nobis prosint sacramenta. 6.C
Fidei non tribuit plus Scriptura quam sacramentis. 127.D
Fidei & meritis Christi quantum tribuant Catholici. 918
Fidem semel habitam nunquam amitti secundum Caluinum. 45.A
Fidem requiri ad veram pœnitentiam & contritionem. 1131.B
Fidem non esse partem sacramenti, licet ad id requiratur. 1197.C
Fidem & terrores non esse partes sacramenti pœnitentiæ. 1148.B
de Fide doctrina ridicula Lutheri. 280.D
Figura.
Figura figurato debet respondere. 713.C
Figura debet figurato esse inferior. 371.A
Figuræ variis modis per scripturas possunt explicari. 782.B
Figuram Eucharistiæ fuisse testamenti veteris sacrificia. 786.B
Figura Eucharistiæ quomodo fuerit agnus paschalis. 785.D
Figuram confessionis sacramentalis fuisse confessionem Adæ & Caim. 1291.B. Confessionem in lege Mosi institutam. 1294.A. Iudicium sacerdotum Leuiticorum de lepris. 1291.D. Denique Lazari resuscitationem. 1295.B
Figurata verba vbi locum non habeant. 391.C
Figuratè quomodo manducetur corpus Christi. 387.A
Filius.
Filium cogi à patre ad matrimonium tribus modis posse intelligi. 1063.C.
Filiorum consensum, etiamsi solus sit, ad matrimonium firmum ac ratum efficiendum sufficere, nec posse à parentibus vel magistratu eiusmodi matrimonium irritum fieri. 1061.B
Filios peccare qui sine iusta & rationabili causa inuitis parentibus matrimonium contrahunt. 1063.
Finis.
Finis matrimonij duplex ad quem gratia requiritur. 984.B
Frater.
Frater à fratre cur non distet longius in ordine cognationis transuersæ, quam filius à patre in ordine recto. 1093.A
Fratris ad fratrem non esse transitum per patrem in linea transuersa cognationis, & quomodo eorum distantia sit cognoscenda. ibid.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

G.

Gradus coniugij.

GRadus coniugij quinã sint iure naturæ prohibiti. 1107.B.C
Graduum cognationis supputatio cur in infinitum non extendatur. 1085.C
Gradu eo inter se coniungi vel distare personas in ordine transuerso cognationis, quo stipidi cõiunguntur, vel ab eo distant, & si inæqualiter à stipite distent, tunc eo gradu inter se distabunt, quo distat à stipite ille qui est remotior. 1085.A
Persona remotior à stipite in linea transuersa cognationis distat æqualiter ab omnibus personis alterius lateris: persona verò propinquior inæqualiter. 1094.B

Græci.

Græci in quo dissentiant à nobis circa Eucharistiam. 602.A.B
Græci miscent vinum cum aqua in sacro calice. 660.C D
Græci docent & semper docuerunt transsubstantiationem. 602.C
Græci docent necessariam esse confessionem sacramentalem quæ fit sacerdotibus. 1301.C
Græci inter septem sacramenta numerant matrimonium. 985.B

Gratia.

Gratia in sacramentis, vt in vasis quibusdã non continetur. 9.D
Gratia requiritur vt sacramenta nobis prosint. 6.B
Gratia aliter causatur sacramentis, aliter concione. 121.B.C & sequent.
Gratia gratum faciens per singula sacramenta confertur. 11.D
Gratia Dei quotuplex requiratur vt nos Deo ex condigno satisfacere possimus. 1280.B.C.& sequent.
Gratia diuina quomodo sit necessaria ad matrimonium ratione insolubilitatis, & finis quem habet. 984.A
Gratia confertur sacramentis in præsenti. 43.C
Gratia confertur sacramentis non ponenti obicem peccati mortalis. 9.C
de Gratia sacramentorum non dubitare Catholicos contra Lutherum. 5.A
ad Gratiam requiri bonum motum vtentis. 8.A
Gratiam & virtutem sacramẽtorum esse res diuersissimas. 12.D

H.

Hæretici.

HAeretici qui de sacramentis scripserunt. 1.A
Hæretici qui omnia sacramenta sustulerunt. ibid.
Hæretici qui vim sacramentorum negarunt. 1.B
Hæretici qui docuerunt communionem laicorum sub vtraque specie. 697.C
Hæretici qui docuerunt Eucharistiam esse actionem transeuntem. 623.B
Hæretici quomodo baptismum efficaciter administrant. 98.D
Hæreticorum nostri temporis de vi & numero sacramentorum sententia. 3 C. D
Hæreticorum quis primus docuerit impanationem corporis Christi. 576.A

Hæresis.

Hæresis Berengarij. 361.B
Hæresis Aërij in oppugnanda Missa pro defunctis oblata. 858.C
Hæreses & calumniæ Lutheri. 1131.B.C. Melãchthonis. 1135.A 1137.D. Caluini & Bezæ. 1142.A.& seq. Kemnitij. 1146.A
Hæresis Nouatianorum quæ fuerit. 1146.A. Quis eius auctor. 1157.C

I.

Iacobus Apostolus.

IAcobi Apostoli epistolam esse canonicam. 938.C
Iacobum Apostolum non instituisse sacramentum extremæ vnctionis. 939.B.C

Impedimenta matrimonij.

Impedimenta quæ matrimonium contrahendum impediant, & contractum dirimant. 1057.D
Impedimenta quæ contrahendum impediant, sed contractum non dirimant. ibid.
Impedimenta quæ reddunt personam inhabilem absolutè, & quæ respectu certi matrimonij. 1058.C
Impedimentorum dirimentium proprietas. 1080.A

Impœnitentia.

Impœnitentia finalis propriè est peccatum in spiritum sanctum, secundum Augustinum. 1264.C
Impœnitentiam aliquando esse speciale peccatum, aliquando circunstantiam peccati. 1237.D
Impœnitentes grauissimè accusari in scripturis. 1231.B

Instrumentum.

Instrumentum tantum vnum Dei esse corpus & sanguinem Domini. 712.C
Instrumentis aliis vti Deum quàm homines. 147.A
Instrumentis etiam ineptis Deum vti posse. 148.A

Intentio.

Intentio qualis requiratur in ministro sacramenti. 101.C
Intentio virtualis, habitualis, actualis quid. 102.A
Intentio quæ requiratur in sacramentis per iocum collatis. 106.D
Intentio non requiritur ad perfectionem sacramenti quo ad certitudinem suscipientium. 109.D
Intentionem ministri non requiri ad sacramentũ, qui docuerint. 100.C
Intentionem habere, efficere quod facit ecclesia, quid. 102.C
Intentionem finis sacramenti in ministro, esse intentionem actionis perfectæ. 105.A
an ab Intentione ministri dependeat efficacia verborum duæ Theologorum sententiæ. 105.A
de Intentione bona ministri sufficere suscipientibus sacramenta certitudinem moralem. 107.C

Iudæi.

Iudæis cur permissa coniugia in gradibus inter Christianos prohibitis. 1115.B
Iudæos solere confiteri peccata sua in specie & cum circunstantiis. 1294.C

Iustificatio.

Iustificatio per sacramenta cui tribuatur. 81.C
Iustificatio fit in momento. 150.A
Iustificatio pendet à conditionibus bonorum operum. 1342.B.C
Iustificationes instrumentales efficientes physicas causas esse sacramenta. 146.D
Iustificationem solæ fidei Lutherani opponunt gratiæ sacramentorum. 81.A
Iustificationem nos mereri ex congruo, non ex condigno. 1248.A
Iustificationem requirere seriam & vehementem contritionem. 1234.A
Iustificari neminem per fidem siue sacramentis vel in re, vel in voto. 79.D
Iustificari non posse homines sacrificio Missæ immediatè. 849.D
Iustificandi vis aut saluandi quomodo quibusdam rebus tribuatur in scripturis. 1232.B
Iustificatum solum rectè viuere & legem implere posse. 1251.B

Iustitia.

Iustitia duplex. 1337.A

L.

Lex.

LEx vetus quomodo simpliciter cessauit in morte Christi. 241.D.242.A
Lex vetus cur dicatur iugum seruitutis. 217.C
Lex noua est nouum Testamentum. 81.D
Lex diuina & humana quomodo obligant secundum hæreticos. 285.B

à Legis

à Legis conditione seruatæ non pendere gratiam baptismi. 283.C
à Legis obedientia pendere salutem nostram. 284.C
Legis veteris opera non habere promissionem gratiæ. 1218.A
Legi veteri S. Ioannes Baptista finem non imposuit. 1104.D
Legem Leuiticam de purgatione leprosorum magis cæremoniam fuisse quàm politicam. 1293.A.B
à Lege Dei seruandã liberari quid sit. 282.C
Leges diuinas & humanas non omnes pertinere ad ius naturæ in quibus Cæsar & Moses conueniunt. 1105.C

Locus.

vnum corpus esse posse in duobus Locis localiter. 539.D
idem corpus esse in pluribus Locis circunscriptiuè & definitiuè.
attributa corporum in pluribus Locis existentium quomodo multiplicari debeant. 543.B
Deus & corpus Christi quomodo sint vbique. 541.B

Lotio pedum.

Lotio pedum quid mysticè significarit. 192.A
Lotionem pedum non esse propriè sacramentum. ibid.

M.

Magistratus.

MAgistratus politicus quomodo possit iudicare de causis matrimonij partim spiritualib⁹, partim politicis. 1121.A
Magistratuum Romanorũ non fuisse à Deo probatam. 1105.D

Magnitudo.

Magnitudo corporis Christi quomodo sit in sacramento Eucharistiæ. 547.A
Magnitudinis essentiæ non repugnare, non occupare locum, aut non expellere corpus. 547.C
Magnitudini quæ conueniant. 546.C

Manna.

Mannæ & Eucharistiæ similitudo. 373.D

Manuum impositio.

Manuum impositio adhibita fuit ab Apostolis etiam ad ordinandum. 955.C
Manuum impositio quomodo dicatur ab Apostolis introducta. 970.B
Manuum impositionem esse essentialem in ordinatione presbyterorum. 976.B.C
Manuum impositionem esse essentialem in ordinatione presbyterorum. 967.B.C
Manuum impositionem esse de essentia in confirmatione. 968.B
Manuum impositionem non esse de essentia sacramenti pœnitentiæ. 1186.B

Maria.

Mariam in partu & post partum virginem mansisse. 551.B

Martyrium.

Martyrium cur non sit proprie sacrificium. 751.C
Martyrium esse quoddam baptisma. 243.B
Martyrium conferre primam gratiam ex opere operato. 244.B

Matrimonium legitimum.

Matrimonium esse sacramentum. 32.C. 190.D. 1010.C
Matrimonium habitum esse pro sacramento antè tempora Gregorij. 10.D
Matrimonium non esse vitam secundum carnem. 11.B
Matrimonium quam gratiam conferat. 191.A
Matrimonium in quo excellat alijs sacramentis. 202.D
Matrimonium cur non consistat in applicatione rei alicuius extrinsecæ. 995.D
Matrimonium constitutum esse secundum Apostolum in coniugio fidelium, non autem Adami & Euæ. 978.C
Matrimonium quomodo conferat gratiam quæ & prima & secunda dici possit. 997.A
Matrimonium esse à Deo institutum dupliciter intelligi. 975.B
Matrimonium non esse institutum ad peccata remittenda. 993.B
Matrimonium fuerit sacramentum veteris legis varie Theologorum sententiæ. 987.A
Matrimonium quomodo fuerit ab initio, & nunc etiam apud infideles. 988.A
Matrimonium esse sacramentum in Ecclesia tantùm. 979.A
Matrimonium esse signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ duplici modo. 979.B
Matrimonium esse signum rei sacræ iustificãtis homines. 976.B
Matrimonium habere adiunctam promissionem gratiæ. 979.A & quomodo id colligatur ex indissolubilitate. 993.B
Matrimonium totum ac plenum inueniri quantum ad partes essentiales in contractu per verba de præsenti etiam sine copula. 991.A
Matrimonium etiam legitimum habere aliquam turpitudinem & immunditiem. 989.B
Matrimonium etiam legitimum & consummatum ante Baptismum contractum cur possit dissolui. 989.C
Matrimonium idem quomodo possit esse ratum & legitimum, diuinum & simul detestandum prohibitum, Deoque inuisum. 1118.D
Matrimonium infidelium esse posse verum & legitimum, sed non ratum, nec omnino indissoluibile, aut sacramentum, nisi post baptismum. 998.C
Matrimonij definitio. 1008.C
Matrimonij fines quatuor. 1117.C.
Matrimonij conditiones extrinsecæ & accidentariæ. 1068.
Matrimonij res quam significat quæ & qualis sit. 994.C
Matrimonij in veteri & noua lege discrimen. 1002.B
Matrimonij insolubilitatis causa quæ. 983.C
Matrimonij primam institutionem excludere polygamiam multarum vxorum simul. 1015.A.B
de Matrimonij necessitate quomodo sit ordinatio Ecclesiæ. 997.C
pro Matrimonio quomodo possit accipi pecunia, vel non. 997.C
Matrimoniales causæ triplices quæ vel quomodo pertineant ad magistratum politicum vel Ecclesiasticarum. 1121.A.B
Matrimonialium causarum distinctio & reductio ad iuances legitimos. 1121.A

Matrimonij forma.

Matrimonij forma quomodo ex scripturis monstrari possit. 1002.A.B
Matrimonij formã esse ipsa verba coniugum consensum vtriusque significantia. ibid.D
Matrimonij verba quid ex diuina institutione significant. 1007.D
Matrimonij verba à sacerdote prolata non esse de essentia matrimonij. 1005.B
Matrimonij verba quomodo sint sacra apud Christianos. 1005.D

Matrimonium non legitimum.

Matrimonia sine sacerdote aut testibus contracta in foro exteriore dici illegitima. 1011.A
Matrimonium fidelium cum altera, vel altero, viuente priore coniuge dimissa quacunque ex causa omnibus seculis fuisse illicitum. 1042.A
Matrimonium cum ea quam vir ante polluit per adulterium quibus casibus sit irritum. 1076.C
Matrimonia iungere cum infidelibus vel hæreticis non licere fidelibus. 1078.B
Matrimonia fidelium cum infidelibus vel hæreticis non esse irrita. 1079.D. iure diuino, naturali vel positiuo, vel aliqua lege Ecclesiæ.

Meritum.

Meritoria vitæ æternæ esse bona opera. 1366.C
Mereri nos iustificationem ex congruo non ex condigno. 1248.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Minister sacramentorum.
Minister sacramentorum debet esse homo. 86. D
Minister verus sacramentorum (præter baptismum & matrimonium) est sacerdos. 88. A
Minister ordinarius confirmationis, est Episcopus. 352. B
Minister quomodo dicatur instrumentum Dei. 104. A. B
Minister quomodo iustificet. 141. A
Minister hæreticus vel impius quomodo dare possit Spiritum sanctum. 99. B
Ministri probitatem ad efficaciam sacramenti qui hæretici requirebant. 94. B
Ministrũ sacramẽti matrimonij esse vtrumq; coniugem, & quomodo id ex scripturis probari possit. 1002. D & 1001. C. D
Ministro alio præter vtrumque coniugem cur non egeat matrimonium, & per absentes vel procuratorem celebrari possit. 1001. B
Ministros malos vtiliter baptizare secundum Cyprianum, & mulieres baptizare in necessitate. 12. C. & 92. B
Ministros sacramentorum Luthero vel solos & omnes homines, vel etiam diabolos esse posse. 84. A
Ministros sacramentorum secundum Lutherum solo vsu potestatis differre à vulgo. 85. B. 86. A

Miracula.
Miraculum de verbis consecrationis. 881. A
Miraculum circa sacra vasa. 887. C
Miraculum fontis tantum in vigilia paschæ manantis. 315. C
Miraculum sancti Stephani. 550. C
Miraculum de neglecta confessione. 1315. C
Miraculum de integritate confessionis. 1316. C
Miracula circa Eucharistiam. 488. B. 632. C. 633. D. 634. C. 702. C. 717. A. 720. B. 723. C
Miracula pro sacramento confirmationis. 332. A
Miracula cur edita. 38. B
Miracula non semper pendere à fide. 943. C
Miracula de confessione sacramentali. 1322. D
Mirabilia in inferno. 553. C
Mira vis Missæ pro aliis oblatæ. 848. B

Missa.
Missa vnde dicatur. 749. D
Missæ variæ acceptiones. 750. C
Missæ nomen esse antiquissimum. 747. A
Missæ nomen non esse Hebraicum. 749. B
Missa quamdiu in toto orbe pro sacrificio habita fuerit. 814. D
Missa simul est commemoratiuum & verum sacrificium. 813. D
Missa cur non statim à Deo omnia impetret. 853. B. C
Missa pro aliis offerri potest. 819. D
Missa quomodo & à quibus offeratur. 848. B
Missa pro genibus & hæreticis indirectè potest offerri. 854. C. D
Missæ valor cur finitus sit. 851. C
Missam rectè fieri quotidie. 868. A
Missam tantum à ieiunis celebrari posse. 889. D
Missam eodem die & loco multiplicari posse. 869. C
Missam Catholicorum cur execrentur hæretici. & sequent. 762. C. D.
Missam veram Lutheranos abrogasse. 8. B
in Missa panem & vinum aliquo modo offerri. 837. A
in Missa cur quædam secretò recitentur. 878. D. & sequent.
in Missa rectè & vtiliter nominari sanctos. 862. A
Missæ sacrificium in qua actione consistat. 751. B
Missæ sacrificium non debere offerri lingua vulgari. 877. D

Missa priuata.
Missa priuata quot modis dicatur. 867. B
Missam in priuatis locis rectè celebrari. 867. C
Missam in qua solus sacerdos communicat non esse propriè priuatam. 870. B
ad Missæ celebrationem non requiri vt plures communicent. 872. B
Missas priuatas antiquis in vsu fuisse. 871. B
Missas quascumque priuatas esse licitas. 867. C
Missas priuatas ante Gregorij tempora celebratas fuisse. 8. D
vsum assistendi Missæ tamen non communicandi esse antiquum. 874. B

Missæ orationes.
De Confessione generali. 895. D
De Introitu. 896. B
De Versiculo Gloria Patri. 896. D
De Kyrie eleison. 897. A
De Gloria in excelsis. ibid. C
De Dominus vobiscum. ibid. D
De Nomine & antiquitate Collectæ, & cur aliquando dirigantur ad Deum patrem. 898. B. C. D
De Voce Amen. 899. C
De Lectione Epistolæ. ibid. D
De Graduali, & vnde dicatur. ibid. & seq.
De Alleluia. 900. C
De Lectione Euangelij, & præambulo illius. 901. B
De Symbolo. ibid. C
De Orationibus ante præfationem, & præfatione. 902. A. B. C. D
De Cantico Sanctus. 903. C
De Canone. ibid. D. & seq.
De Memoria viuorum. 910. A
De Memoria defunctorum. 913. C
De Ordine quo Sancti in Canone commemorantur. 909. A. 924. B
De Repetitione eorundem verborum in Canone. 912. A
De Oratione Dominica. 925. D
De Ite Missa est. 928. C
De vltima benedictione. 929. A

Monogamia.
Monogamiam etiam ab Ethnicis obseruatam fuisse. 1019. D

Mors.
Mortem sæpe infligi in pœnam peccati, etiam culpa remissa. 1349. A
in Mortis articulo hominem indigere maximè auxilio & consilio. 946. C

Mysterium.
Mysterium quid significet, & eius Etymologia. 19. D
Mysteria fidei hæreticis & paganis indigna videri. 572. C
Mysteria difficiliora ad credendum quàm Eucharistia. 538. C

N.

Necessitas sacramentorum.
Necessitas quotuplex. 77. B
Quam Necessitatem habeant singula sacramenta. 78. B
Necessaria sacramenta simpliciter esse tantum tria. 80. D

Nuptiæ.
Nuptiæ secundæ cur non benedicantur ab Ecclesia. 1012. B
Nuptias secundas qui dixerint illicitas. 1011. D
Nuptias inuisu parentum contrahendas non esse, ratio naturalis docet, non tamen irritas facit contractas. 1067. D. 1068. A

Nutus.
Nutus aliquando vicem verborum tenere, vt etiam in sacramento matrimonij. 1005. B

O.

Oleum.
Oleo benedicto vsos fuisse Apostolos ad vngendos infirmos. 949. A
Oleo sancto quomodo vti possint omnes Christiani in suis necessitatibus. 952. A

Opera bona.
Opera bona quibus reatus pœnæ temporalis expiatur sponte suscipi posse. 1354. C
Opera bona indebita, seu non mandata diuinitus, Deo maximè placere. 1360. B
Opera bona impiorum mercede temporali Deum sæpe remunerare. 1378. C
Operum bonorum cur tantum tria genera statuantur à Theologis. 1359. A
Operibus bonis sæpe redimi pœnas temporales, interdum non redimi. 1352. A

Opus operatum.
Opus operatum non esse reprehendendum. 113. B
Opus operatum quid nos putent hæretici appellare. ibid. C
Opus operatum verè quid sit. 114. D
Opus operatum distingui à merito. 10. B
Opus operatum quomodo excludat fidem & motum internum. 116. B
ex Opere operato, vel opere operantis quid habeat vim. 848. D
ex Opere operato duplex valor. 849. A
ex Opere operato & opere operante Missam habere vim. 849. B
& quomodo id fiat. 851. A

Ordo.
Ordo est sacramentum. 190. C
Ordo in quo excellat aliis sacramentis. 201. D
Ordo seu ordinatio presbyterorum duas confert potestates. 969. B
Ordinis ritus seu Symbolum externum. 954. D
Ordinis duplex effectus. 970. B
Ordinis materiam essentialem esse instrumentorum porrectionem. 967. D
Ordinem qui reiecerint. 3. A
Ordinem qui etiam fœminis contulerint. ibid. C
Ordines primos tres, per excellentiam dici sacros. 966. A

P.

Parentes.
Parentum solo consensu matrimonium inter filios celebrari non posse. 1060. D
Parentibus inuitis quando possint liberi religionem amplecti. 1067. B

Patres.
Patres quid appellent Eucharistiam. 630. C
Patres cur consecrationem vocent preces. 676. B
Patres vnde probent verum Christi corpus per experientiam sensuum. 616. B
Patres quomodo vtebantur Eucharistia. 639. C
Patres quæ scripserant hyperbolicè. 1377. A
Patres Græci quid intelligant nomine exomologesis. 1303. C
Patrum quis tribuit matrimonio nomen sacramenti & rationem. 981. C
Patrum rationes cur in Missa vinum aqua misceatur. 661. A
Patrum testimonia multum valere ad probandam veritatem. 441. A
Patrum testimonia parum prodesse hæreticis. 730. D
Patres antiquos quinam hæretici approbent vel reiciant. 808. A

Patriarchæ.
Patriarcharum polygamia cuius rei fuerit sacramentum. 1020. D
Patriarcharum vxores plures simul fuisse veras & legitimas, non concubinas, propriè tamen dici in scripturis concubinas. 1021. C

Peccata.
Peccatum nullum esse quod non per veram pœnitentiam deleatur. 1161. B
Peccatum in Spiritum sanctum quid propriè sit, & qua ratione dicatur irremissibile. 1264. B. 1267. A
Peccatum in Spiritum sanctum cur ordinariè sit incurabile. 1268. B
Peccati nomen in scripturis accipi etiam pro pœna seu pœnæ reatu. 1363. D
Peccatorum reliquiæ duplices, & vtrasque abstergi vnctionis sacramento. 951. A. eásque non esse peccata venialia. 950. D
Peccatorum præteritorum detestationem exemplis scripturarum probari posse. 1223. D
Peccatorum recordationem difficulter impediri posse, & cur ea tam sæpe Deus peccatoribus in memoriam reuocauerit. 1236. C. D
Peccatorum remissio duo requirit. 831. C
de Peccatis eiom loquitur scriptura, de omnibus peccatis eam intelligi debere. 1298. A

Peccatores.
Peccatores peccantes post baptismum non tam facilè reconciliari cum Deo. 290. C
de Peccatorum reconciliatione quid hæretici & Catholici sentiant. 288. C
Peccatoribus an prosint sacramenta. 6. C
Peccatoribus in scripturis terrorem passim incuti. 1272. D
de maximis Peccatoribus non desperare exemplis scripturæ docemur. 1262. C

Pœna.
Pœnæ temporalis lucndæ debitum sæpe manere remissa culpa. 1348. D
Pœnam septem annorum exigi pro vnico peccato. 1379. C
Pœnam à sacerdote inpositam non posse à confitente recusari sine peccato. 1387. D
Pœnam non omnem temporalem nobis remitti, quotiescumque nos Deus in gratiam recipit. 1370. C
in Pœnam peccati sæpe mortem infligi etiam culpa remissa. 1349. A
de Pœnarum varietate & qualitate quæ pœnitentibus olim iniungebantur. 1209. D
Pœnas olim iniunctas fuisse quadraginta dierum vel etiam plurium. 1380. A
Pœnas diuersas pro diuersis peccatis esse constitutas. ibid.
Pœnas temporales huius vitæ interdum bonis operibus redimi. 1352. A. interdum autem non posse redimi. 1351. C
per Pœnas sponte assumptas posse nos Deo satisfacere. 1353. D

Pœnitentes.
Pœnitentium ordo in Ecclesia olim quis fuerit. 1109. D
Pœnitentium quis fuerit habitus. 1209. A
Pœnitentium quis & quoplex locus. 1209. A

Pœnitentiæ nomen.
Pœnitentiæ nomen quid significet in scripturis. 1153. A
Pœnitentiæ nomen quid apud patres significet. 1154. C. quid apud alios bonos authores. 1153. D. 1223. A
Pœnitentiæ nomen futurum respicere. 1231. B

Pœnitentia sacramentalis.
Pœnitentia est sacramentum. 189. C. D
Pœnitentia in quo excellat aliis sacramentis. 202. C
Pœnitentia ante baptismum & post baptismum quomodo differant. 1171. A
Pœnitentia in quo consistat. 1144. D
Pœnitentia quomodo diuidatur. 1184. C
Pœnitentia est diuersum sacramentum à baptismo. 1181. A
Pœnitentia est baptismus laboris & lacrymarum. 1179. C
Pœnitentia à patribus dicitur tabula naufragij. 1179. C
Pœnitentia est via ad iustificationem & remissionem peccatorum. 1199. A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pœnitentia quomodo habeat materiam propriè dictam. 1188. C
ad Pœnitentiæ essentiam quid ab hæreticis & Catholicis requiratur. 1185. A
Pœnitentiæ essentiam consistere in absolutione & actione pœnitentis. 1187. B
Pœnitentiæ quæ sit materia & forma. 1188. D
Pœnitentiæ quasi formam esse absolutionem, actiones autem pœnitentis quasi materiam. 1187. B. C
Pœnitentiæ variæ definitiones explicantur. 1203. A
Pœnitentiæ partes esse Contritionem, Confessionem & Satisfactionem. 1192. C. 1199. C. probatur scripturæ testimoniis. 1200. B. Authoritate patrum. 1201. A. ratione. ibid. C
Pœnitentiæ partibus acquiri remissionem peccatorum. 1205. D
Pœnitentiæ partes visibiles esse in scripturis fundatas. 1204. B
Pœnitentiam veram externis signis manifestari. 1155. B
Pœnitentiam sine speciali Dei auxilio agi non posse. 1220. D

Pœnitentia non sacramentalis.

Pœnitentia priuata, publica, solemnis, non solemnis, quid & earum differentia. 1206. C
Pœnitentia publica solemnis quibus, à quibus, quare & quoties posit imponi. ibid.
Pœnitentia optima noua vita, prouerbium explicatur. 1225. B
Pœnitentia quam Christus & Ioannes Baptista prædicarunt, quare non fuerit sacramentum. 1172. D
Pœnitentiæ sacramentum non fuisse in veteri testamento. 1171. A
Pœnitentiæ falsæ exempla in scripturis. 1263. C
Pœnitentiam esse rem amaram & asperam. 1277. A
Pœnitentiam in die mortis vel iudicij esse nimis seram & inutilem. 1263. A. B

Polygamia.

Polygamia vnius viri cum multis vxoribus an repugnet iuri naturæ. 1018. C
Polygamia vnius mulieris cum pluribus viris repugnat omnibus finibus matrimonij. 1017. D
Polygamia plurium simul illicitam esse ex parte viri & fœminæ. 1015. A
Polygamiæ primus auctor inter Christianos. 1014. B
Polygamiam multis esse prohibitam probatur. 1015. A
Polygamiam mulierum vxorum successiuè esse licitum & verum sacramentum ceteris paribus. 1012. A
Polygamiam quomodo reprehenderit D. Hieronymus. 1013. C
ad Polygamiam non requiri nec sufficere consensum vxoris primæ. 1016. A
Polygamiam iure naturali esse prohibitam, etiam in fidelibus ante baptismum, promissam tamen patribus antiquis à Deo. 1022. C
circa Polygamiam nullus homo potest dispensare, & Deus quomodo posit dispensare. 1024. A. eam dispensationem à Christo esse sublatam. 1025. A
Polygamiam non fuisse in vsu tempore Christi, nec apud Iudæos, nec apud Romanos. 1025. D

Pontifex maximus.

S. Melchiadis Papæ & martyris testimonium de confirmatione. 319. D
Innocentium III. fuisse laudatum pontificem. 172. C
Martinum V. non permisisse coniugium cum sorore germana. 1091. D
Siricium non reprehendere matrimonium legitimum. 989. B

Potentia Dei.

Deum plura posse facere quam homines intelligere. 533. C
Deum plura posse, quàm fecerit, vel faciet. 532. B
Deum posse facere omnia, & solum ea quæ non implicant. 534. A

Præceptum.

Præceptum prohibens tribus modis posse dici naturale. 1095. A
Præcepta de gradibus cognationis quomodo dici possint naturalia. 1103. A
Præceptorum duo genera ad ius naturæ pertinent. 1024. A

Presbyter.

Presbyteri nomen pro quo accipiatur. 942. D
Presbyteratum non includere Diaconatum. 962. D

Promissio Dei.

Promissio gratiæ quæ necessariò requiratur ad sacramentum. 36. A
Promissio gratiæ remissionis peccatorum quomodo sit ad sacramentum necessaria. 956. B
Promissionem de efficacia sacramentorum hæreticos non posse probare ex scripturis. 36. B
Promissionem gratiæ prædestinationis non haberi per sacramenta. 45. D
Promissiones omnes includere conditionem aliquam. 48. A
Promissiones Dei non confirmantur sacramento instar sigilli vel miraculi. 38. A

Propositum.

Propositum vitæ melioris esse simul actum charitatis & pœnitentiæ. 1231. A
Propositum formale & explicitum vitæ melioris ad contritionem requiri. 1217. D
sine Proposito vitæ melioris neminem iustificatum fuisse. 1230. A

Punitio.

Puniri aliquis vt non posit abesse debere non solùm causam, sed etiam culpam. 1044. C

Quantitas.

Corpus quantum quomodo habeat partes extra partes. 559. B

R.

Remissio peccatorum.

REmissio peccatorum quàm sit certa apud Catholicos. 1132. B
Remissio peccatorum acquiritur per pœnitentiam. 1205. B
Remissio peccatorum gratuita non excludit satisfactionem nostram. 1387. C
Remissio peccatorum, quæ fit per baptismum, & per pœnitentiam, quomodo differant 1389. B. & quomodo in vtraque cooperemur gratiæ Dei, & quomodo non. ibid.
Remissio non fit peccati nisi impositione mulctæ. 1399. B
Remissio fit peccati sine mora quam primum quis toto corde conuertitur ad Dominum. 1249. D
Remissa culpa sæpe manere debitum luendæ pœnæ temporalis. 1348. B
Remissa culpa mortem sæpe infligi in pœnam peccati ibid. C

Repudium.

Repudium in matrimonio quid. 1028. B
Repudium an in veteri lege reuera soluerit vinculum coniugij. 1040. A
Repudium an vt licitum fuerit permissum, sic vt aliud matrimonium post repudium inire posit, an verò vt minus malum. 1054. B. C
Repudium à Christo sublatum esse in lege noua. 1036. A
Repudium nec apud Ethnicos longo tempore fuisse. 1044. A

S

Sacerdos.

SAcerdos apud patres quid significet. 818. A. B. & quàm antiquum nomen sit. 817. B
Sacerdos celebrans quando & quomodo Christi personam agat. 677. A
Sacerdos cur arceatur à sacramento matrimonij. 990. B
Sacerdos peccata dimittit ex potestate à Christo accepta. 1285. & seq.
Sacerdotum quanta sit dignitas. 684. D
Sacerdotibus solis licere sacrificare. 809. B. idem probatur ex historiis. 810. A
Sacerdotes non esse quoscunque propriè dictos. 754. C. D
Sacerdotes solos posse tangere sacra vasa. 685. C
Sacerdotes non frustra communicare sub vtraque specie. 711. D
Sacerdotes dici omnes homines arbitratus est Lutherus. 89. B

Sacerdotium.

Sacerdotium & sacrificium esse relatiua. 754. A
Sacerdotium Aaronis & Melchisedech. 764. C
Sacerdotium non esse translatum cum Christo in cœlum. 778. B
Sacerdotio Christi non derogare multitudine sacerdotum. 829. A

Sacramenti nomen.

Sacramenti nomen ex scripturis in genere probari apud hæreticos. 16. B. C
Sacramenti nomen ex scripturis in specie probari apud Catholicos. 16. A
Sacramenti nomen probari ex patribus. 17. D. & ratione. 18. C
Sacramenti nomen à Luthero & Lutheranis primò receptum, deinde reiectum fuisse. 14. D. 15. A
Sacramenti nomen a sacramentariis reiicitur. 15. A. idem esse sacramentum quod mysterium. 15. D
Sacramenti nomen non semper significare signum. 17. C
Sacramenti acceptiones. 640. B
Sacramenti definitiones, earumque explicatio, & quem an sacramentis veteris legis conueniat. 27. D. 28. A. B & seq.
Sacramentum physicè sumptum propriè definiri non posse, moraliter sumptum esse ens reale, & suo modo vnum. 26. D
Sacramenta cur patres vocent signacula. 53. A. B
Sacramenta cur Græci vocent ἀντίτυπα. 25. C
Sacramenti definitiones hæreticæ. 1164. B & Catholicæ. 1164. A
Sacramenti nomen aptius tribui materiæ quàm formæ. 1156. D
Sacramenta dicta fuisse non tantum Eucharistiam & baptismū ante D. Augustinum. 18. B, C

Sacramentum Ecclesiæ.

Sacramentum vt constituatur quid requiratur. 22. A
Sacramentum quomodo totum constet ex rebus vt materia, & verbis vt forma. 55. C
Sacramentum non esse propriè compositum physicum vel artificiosum. 55. D
Sacramentum vt quis suscipiat requiri bonum motum interiorem. 15. D
Sacramentum secundùm aduersarios esse quasi iuramentum. 47. B
Sacramentum tantum colligi ex signo à Deo instituto, & cui sit annexa gratia. 986. C
Sacramenti virtus quid sit. 146. C. & quid per eam intelligat S. Augustinus. 424. B. C
Sacramenti virtutem aliquando esse in elemento, aliquando in verbo, aliquando in vtroque. 148. B. C
septem Sacramenta quomodo ex patribus & scriptura probari possint. 187. D
Sacramenta non esse sigilla verbi Dei. 187. D
Sacramenta non esse tantum publicam Ecclesiæ testificationem vel obligationem Christo factam. 44. A
Sacramenta quomodo sint causæ iustificationis intelligi nec facile posse, nec opus esse. 112. B
Sacramenta aliquando reperiri extra Ecclesiam. 99. D
Sacramēta quædam in Ecclesia Latina rectè Latinè administrare. 214. B
Sacramenta adhiberi posse non intelligentibus. 154. C
per Sacramenta virtutem passionis Christi quasi per aliquam in nos deriuari. 15. A
Sacramenta restituere cur vtile fuerit. 77. B
Sacramenta omnia qui negarint. 1. A
Sacramenta præcipua in scripturis pulcherrimo ordine fuisse proposita. 1351. A
Sacramenta singula habere aliquid proprij. 993. D
Sacramenta forma & materia quomodo sit res naturalis & supernaturalis. 1008. A
Sacramentorum figuræ ex veteri testamento. 125. C
Sacramentorum causa efficiens quotuplex. 82. A. B
Sacramentorum rei & verba non semper coniungi vt partes essentiales eiusdem rei. 57. D
Sacramentorum vim qui negarint. 2. A
Sacramentorum fidei, administrationi & susceptioni quid satis sit. 1001. C
Sacramentis vim inditam esse ens incompletum. 12. B. C
in Sacramentis esse res vt materiam, & verba vt formam. 55. B. C
in Sacramentis aliquando res verborum, & verba rerum vice fungi. 56. D

Sacramenta veteris legis.

Sacramenta veteris legis fuisse simpliciter & absolutè sacramenta. 30. D
Sacramenta veteris legis cur fuerint sacramenta. ibid. C
Sacramenta veteris legis non impressisse characterem. 15. D 176. A
Sacramenta veteris legis non habuisse res & verba, sed solas res. 54. D
Sacramenta veteris legis habuisse res determinatas suo modo. 73. B
Sacramenta veteris legis nō iustificasse ex opere operato. 154. B
Sacramenta vetera iustificabant ex opere operantis. 152. D
Sacramenta ea non habuisse promissionem absolutam gratiæ. 161. D
Sacramenta vetera non contulisse gratiam nec ex opere operato, nec ex opere operantis. 15. A
Sacramenta sua quibus nominibus appellabant Hebræi. 18. D
Sacramenta veteris legis in quo inferiora sint sacramentis nouæ legis. 375. C
Sacramentorum veteris & nouæ legis differentia. 150. D

Sacramentarij.

Sacramentariorum doctrinam esse nouam & hæreticam. 560. B
Sacramentariorum parentem fuisse Berengarium. 565. A. B quàm is fuerit scelestus & impius. ibid. eius palinodia. 601. A. B. & seq.

Sacrificium.

Sacrificiū propriè dictum in genere quomodo definiatur. 757. D
Sacrificium & ἱερουργίαν non esse idem. 811. C
Sacrificium soli Deo fieri. 758. C
Sacrificium habere eundem cum religione ortum & interitum. 820. D
Sacrificium seu oblatio duplex. 757. D
Sacrificium Ecclesiæ esse corpus & sanguinem Christi. 809. C
Sacrificium Eucharistiæ consistere in consecratione. 841. B
Sacrificium crucis non esse proprium Christianæ religionis. 821. C
Sacrificium quomodo simul idem posit esse testamentum & sacramentum. 825. C
ad Sacrificij rationem quomodo & quænam partes Missæ pertineant. 836. B
Sacrificij crucis & Missæ discrimen. 850. D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sacrificia impetratoria fuisse in veteri testamento. 847. B
Sacrificia propitiatoria legalia quam vim habuerint. 845. A
Sacrificia legalia rectè etiam dici posse opera humana. 1396. C
Sacrificia legalia non expiasse culpam & pœnam æternam sed tantum culpam pœnæ temporalis. 1395. C
Sacrificiorum ordo & significatio. 762. A
Sacrificare & offerre idem esse apud sacros scriptores. 711. A
Sacrificandum esse Deo docemur lege naturæ. 810. C

Sancti.

Sancti etiam aduersariorum testimonio. 566. B
Sancti quomodo inuocandi sint in Missa. 863. B
Sanctorum auctoritas circa doctrinam Eucharistiæ. 566. A
Sanctorum inuocatio quàm sit antiqua. 866. B
ad Sanctorum inuocationem Missam non referri per se & primario. 861. C
Sanctis non prodesse sacrificia. 860. C
Sanctis non offerri sacrificia. ibid. D
Sanctos orare pro nobis. 864. A

Sanctificatio.

Quomodo sit de ratione sacramenti, vt sanctificationem significet & efficiat. 25. B
Quomodo sacramentum ex sanctificatione conferat gratiam. 28. C

Satisfactio.

Satisfactio duplex. 1344. D
Satisfactio quomodo sit pars pœnitentiæ. ibid.
Satisfactio, qua Deo satisfacimus, qualis esse debeat. 1338 A
Satisfactionis nomen etiam significare defensionem & excusationem. 1399. D
Satisfactionis vtilitas. 1357. D
Satisfactionis exempla in scripturis. 1351. D
Satisfactionem non ducere originem ab Ethnicis. 1380. D
Satisfactionem non tantum exempli & disciplinæ causa olim in vsu fuisse. 1381. C
Satisfactionem abundantem Christi non tollere satisfactionem nostram. 1389. D
Satisfactionem non obscurare legem nec Euangelium. 1382. D
Satisfacere nos posse Deo per pœnas sponte assumptas. 1382. C
Satisfacere an possimus Deo pro culpa. 1346. C
Quomodo Deo à nobis pro temporali pœna ex condigno satisfieri possit. 1362. C

Satisfactoria opera.

Satisfactoria quædam opera rectè pœnitentibus iniungi & præscribi à sacerdotibus. 1357. A
Satisfactoria omnia opera reuocari, vel ad orationem, vel iciunium, vel Eleemosynam. 1359. B
Satisfactoria opera spõte assumpta esse Deo gratissima. 1360. B
Satisfactoria opera quomodo debeant esse inchoata. 1387. C
De singulis haberi præceptum, promissionem, & exempla in scripturis. 1359. C

Scholastici.

Scholasticos de sacramentis, non tantum literam sed etiam spiritum tradere. 5. D
Scholastici olim qui fuerint appellati. 906. B

Scriptura.

ex Scripturis argumenta negatiua non concludere. 817. C
in Scriptura non haberi quid fuerit in calice in cœna Domini. 638. D
in Scripturis mistio vini & aquæ quid significet. 662. A
in Scripturis adorare accipi pro sacrificare. 797. A
in Scripturis quot modis accipiatur redemptio. 912. D

Sensus.

Sensus an & quomodo fallantur circa sua obiecta. 1615. C

Serui.

Seruorum coniugium inuitis Dominis ratum ac firmum esse. 1062. B

Signum.

Signum crucis habere vim spiritualem. 207. D
Signum crucis quomodo terreat Dæmones. 208. A. B
Signum fœderis confirmationem iris non fuit. 52. A
Signum visibile quid significet apud Augustinum. 1168. C
Signi visibilis effectum non requiri in sacramento. 610. C
Signum corporis Christi tantum non dari in cœna Domini. 401. D

Species Eucharistiæ.

Christum in Cœna Eucharistiam sub vna specie dedisse. 738. B
Olim infantibus & ægrotis tantum vnam speciem Eucharistiæ datam fuisse. 738. D
Olim Eucharistiam tantùm sub vna specie asseruatam fuisse. 717. C
Quis fructus percipiatur ex sumptione vnius vel vtriusque speciei. 708. A
Vtramque speciem simul sumptam esse sacramentum. 706. D

Subdiaconi.

Subdiaconos ab Ecclesia introductos quomodo dicat Magister sententiarum. 966. A
Subdiaconis olim non licuisse tangere sacra vasa. ibid.

T.

Tempus feriatum.

Tempus feriatum quid sit, & quomodo impediat matrimonium, eiusque vsus quàm sit antiquus. 1119. A
Tempus feriatum quomodo temperatum sit à Concilio Tridentino. 16. B

Testamentum.

Testamentum quid sit, & quot modis sumatur. 416. B 695. B
Eucharistia quomodo sit Testamentum. 695. C
Testamentum nouum in vltima Cœna fuisse institutum. 784. D
Testamentum nouum quomodo distinguatur à veteri. 162. B

Timor.

Timor quadruplex. 1270. A
Timor qualis sit naturalis. ibid.
Timor qualis sit mundanus. ibid. B
Timor pœnæ qualis, & quod valde laudetur à sanctis patribus. ibid. C. D
Timor propriè seruilis qualis sit. 1271. B
Timor seruilis quomodo differat à mundano. 1277. C
Timorem seruilem non esse malum, sed qui eum habet. 1277. A
Timorem seruilem esse bonũ & vtilem & à Deo excitari. ibid.
Timorem esse donum Spiritussancti. 1274. A
Timorem Dei nobis in scripturis commendari. 1271. C. 1275. D
in Timore seruili duos esse gradus. 1275. B. C
de Timore pulchræ Patrum sententiæ. 1272. & seq.

Transsubstantiatio.

Transsubstantiatio quomodo, & in quo instanti fiat. 620. D
Transsubstantiationis vocabulum rectè ab Ecclesia vsurpari. 611. C
Transsubstantiationis primus auctor. 595. C. 5. B
Transsubstantiationem fieri sine transaccidentatione. 591. C

V.

Verbum Dei.

VErbum Dei esse efficacius quam sacramenta. 38. C
Verbum Dei quomodo corrumpatur. 221. A

Verbum sacramentale.

Verbum sacramentale quid sit secundum Catholicos. 58. D & seq.
Verba triplicia reperiri in sacramentis. 376. A
Verba sacramentalia esse cæremonias, non conciones. 1168. C
Verba sacramẽtalia quomodo debeant esse determinata. 1008. B
Verbum concionale tantum requiri ad essentiam sacramenti secundum Caluinum. 60. A. eiusque refutatio. 62. C
Verba consecratoria requiri ad essentiam sacramenti. 64. D
Vide Sacramentum & Eucharistia.

Virgo.

Virgines non esse cogendas vt maritos accipiant. 1069. A
Virginis raptus quid. ibid. C

Vnctio.

Vnctionis sanantis infirmos per miraculum quæ sit origo. 949. B
Vnctionem sacerdotum à Christo vsque ad nostra tempora in Ecclesia perdurasse. 971. B
Vnctionem sacerdotum non esse Iudaismum. 972. A
Vngendi corpora mortuorum quæ sit origo. 948. D

Voluntas.

per Voluntatem bonam quid intelligat S. Augustinus. 1256. B
Voluntatem conditionalem etiam impossibilem haberi posse. 1216. D

Votum.

Votum sacramenti quid sit. 81. D
Votum simplex castitatis impedire matrimonium cõtrahendum, sed non dirimere contractum post ipsum. 1070. C
Votum solemne dirimere matrimonium, post ipsum celebratum, & an hoc fiat iure naturali, diuino, an Ecclesiastico & positiuo. 1072. A

Vxor.

Vxores cur olim sapientes huius mundi facilè dimiserint, commutarint, aut plures duxerint. 983. C
Vxorum duo genera apud Hebræos veteres & gentiles. 1021. C

INDEX.

LAVS DEO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca